

1a

2958

BIBLIOTECA

Yale DE LA

Universidad de Salamanca.

Est. 50 Caj. 2 Núm. 1

D. D. EMANVELIS
GONZALEZ
TE 2958 EZ

Num. 50. Cap. 8. num. A.

2

6-14447563

From the C. & G. Co. 1872

D. D. EMANVELIS
GONZALEZ
TELEZ,

IN INCLYTA SALMANTICENSI ACADEMIA

Collegij
Canonu
Tribuna

sacrorum
quisitionis
Consiliarij;

COM

VA

In

m

D E

M

T

COM
Addi

TV M,
Indice

NV

IT.

LVGDVNI,
Sumptibus LAVRENTII ARNAVD, & PETRI BORDE.

M. DC. LXXIII.

CVM APPROBATIONE, ET PERMISSV.

Bybliothea Ant. A. Andree Garcia Revino, et Sarmiento. 1673

D. D. EMANVELIS
GONZALEZ
TELLEZ,

IN INCLYTA SALMANTICENSI ACADEMIA

Collegij Maioris Conchenfis Alumni, & antiquioris vespertinæ sacrorum
Canonum Cathedræ proprietarij Interpretis; in Pinciano Sanctæ Inquisitionis
Tribunali Inquisitoris Apostolici, & in supremo S. Inquisitionis Senatu Consiliarij;

COMMENTARIA PERPETVA

In singulos Textus quinque Librorum

DECRETALIVM

GREGORII IX.

TOMVS QVARTVS.

COMPLECTENS LIBRVM QVARTVM,

*Additis Notis vberioribus ab Historia, & Chorographia: cum Indice
generali totius Operis.*

NVNC PRIMVM IN LUCEM PRODIT.

L V G D V N I,

Sumptibus LAVRENTII ARNAVD, & PETRI BORDE.

M. DC. LXXIII.

CVM APPROBATIONE, ET PERMISSV.

Bybliotheca Aost. A. Andree Garcia Trevino, et Camanlego. 1673

D. D. EMANUEL
GONZALEZ
THE
IN HICLYTA SALMA
Collegij Missionis Conscientiarum
Canonici Cathedralis
Tribunalis Inquisitorii Apostolice
COMMENTARIA PER
In singulos Textus principes
DECRETALIVM
GREGORII IX
TOMVS QVAVS
COMPLECTENS LITVRGICAM
Admon. Nostre
IN VNG PRIMVM IN SACRA PROBIT

L V G D V
LAVRENTII ARNANDI
DA
M

LECTORI BENEVOLO M O N I T V M

Super Indice ad calcem huius Tomi
quarti subiuncto.

QVONIAM aptius visum est Indicem generalem pro toto Opere componere , vt vnica serie res omnes notabiles , quæ in his quinque Voluminibus continentur , deprehenderes , vt initio prædicti Indicis monui ; tres autem primi Tomi in tantam molem tum Decretalium textibus , tum Notis & Commentariis excreuerint , vt eos in duas partus secare è re visum fuerit ; quintus verò , licet non bipartitus , maior tamen multò hoc quarto reperiat ; ideò Indicem generalem huic subiunximus , vt quæ paginae præ paucitate Textuum , qui in eo continentur , impleri non potuere , supplerentur copioso Indice.

TABELLA

TITVLOS OMNES

Libri quarti Decretalium Gregorij IX. ordine Alphabetico indicans.

*Prior numerus Titulum, postremus verò paginam
Libri indicat.*

C. CLANDESTINA desponsatione. 3. 95. Cognitione spiritali. 11.157 Cognitione legali. 12.169 Conditionibus apposis in desponsatio- ne, vel aliis contractibus. 5.109 Coniugio leproforum. 8.143 Coniugio seruorum, vel disparis condi- tionis. 9.146 Consanguinitate & affinitate. 14.184 D. DEsponsatione impuberum. 2.68 Diuortiis. 19.256 Donationibus inter virum, & vxorem, & de dote post diuortium restituenda. 20.278. E. EO qui cognouit consanguineam suæ vxoris, & sponsam sui consanguini. 13.174 Eo qui duxit in matrimonium, quam pol- luit per adulterium. 7.135	F. FRigidis & maleficiatis, & impotentia coëundi. 15.209 M. Matrimonio contra interdictum Ec- clesiæ celebrato. 16.220 N. Natis ex libero ventre. 10.155 Q. Qui clerici, vel vouentes matrimo- nium contrahere possint. 6.126 Qui filij sint legitimi, 17.223 Qui matrimonium accusare possunt, vel in eo testificari. 18.251 S. Secundis nuptiis. 21.324 Sponsa duorum, & sponso duarum. 4.102. Sponsalibus & matrimonijis. 1.1
--	--

INDEX

CAPITVLORVM OMNIVM, Quæ in quarto Libro Decretalium Gregorij IX. continentur.

*Prior numerus titulo adiunctus ordinem capituli, secundus titulum,
tertius tandem paginam designat.*

A.

ACCEPISTI, de spons. duor. 2.
4. 103
Accepisti, de frigid. & ma-
lef. 1. 15. 209
Accessit, de desponsatione impub. 5.
2. 82
Ad audientiam, de sponsal. & matr. 4.
1. 18
Ad dissoluendum, de despons. im-
pub. 13. 291
Adid, de sponsal. & matr. 21. 1. 49
Ad nostram, de coniug. seru. 4. 9. 148
Adolescens, de sponsal. & matr. 32. 1. 67
A nobis, de despons. impub. 8. 2. 88
A nobis, qui matrim. accus. poss. 2.
18. 252
Attestationes, de despons. impub. 10.
2. 89

C.

CApellatum, de secund. nupt. 1.
21. 324
Causam quæ, qui fil. sint legit. 4.
17. 233
Causam quæ, qui fil. sint legit. 7.
17. 236
Commisum, de sponsal. & matr. 16.
1. 37
Conquestus, qui fil. sint legit. 1. 17. 223

Consultationi, de sponsal. & matr. 28
1. 62

Consultationi, de frigid. & malef. 4.
15. 211

Consuluit, qui cler. vel vou. 4. 6. 127

Continebatur, de despons. impub. 6.
2. 86

Contracto, de cognat. spir. 5. 11. 161

Cum apud, de sponsal. & matr. 23. 1. 52

Cum haberet, de eo qui duxit in ma-
trim. 5. 7. 137

Cum in Apostolica, de sponsal. & ma-
trim. 18. 1. 39

Cum inhibito, de cland. despons. 3.
3. 96

Cum inter, qui fil. sint legit. 2. 17. 229

Cum in tua, de spons. & matr. 27. 1. 61

Cum in tua, qui matrim. accus. poss. 6.
18. 254

Cum locum, de sponsal. & matrim. 14.
1. 32

Cum secundum, de secund. nupt. 5.
21. 330

Cum sit proprium, de cond. appos. 2.
5. 112

D.

DE Francia, de sponsal. & matr. 1.
1. 1

De Diacono, qui clerici, vel vou. 1.
6. 126

Index Capitulorum,

De illa, de diuort. 6. 19.269
 De illis, de sponsal. & matr. 5. 41.21
 De illis, de despons. impub. 7. 2.87
 De illis, de despons. impub. 9. 2.89
 De illis, de cond. appos. 3. 5.113
 De illo, de eo qui cogn. consang. sue
 vxor. 3. 13.179
 De infidelibus, de consang. & affin. 4. 14.191.
 De muliere, de sponsal. & matr. 6. 1. 22.
 De muliere, de matr. cont. interd. Eccl. 3. 16.222.
 De prudentia, de donat. int. vir. &
 vxor. 3. 20.291
 Deus qui, de diuort. 9. 19.272
 Dignum est, de coniug. seru. 1. 9.146
 Dilectus, de sponsal. & matr. 24. 1. 55.
 Discretionem, de eo, qui cogn. con-
 sang. 6. 13.178
 Dominus, de secund. nupt. 2. 21.327
 Donatio, de donat. int. vir. & vxor. 8. 20.317
 Duobus, de spons. duor. 1. 4.102
 Duo pueri, de despons. impub. 12. 2. 91.

E.

ET si necesse, de donat. int. vir. &
 vxor. 5. 20.299
 Ex literarum, qui cler. vel vou. 2. 6. 127.
 Ex literarum, de eo qui duxit in matr. 4. 70.137.
 Ex literis, de sponsal. & matr. 7. 1.22
 Ex literis, de sponsal. & matr. 10. 1. 26.
 Ex literis, de despons. impub. 11. 2.90
 Ex literis, de cognat. spir. 8. 11.164
 Ex literis, de eo qui cogn. consang. 8. 13. 179
 Ex literis, de consang. & affin. 1. 14.184
 Ex literis, de frigid. & malef. 3. 15. 210
 Ex literis, de matr. cont. interd. Eccl. 2. 16.221

Ex literis, de diuort. 5. 19.268
 Ex parte, de sponsal. & matr. 9. 1.25
 Ex tenore, qui fil. sint legit. 14. 17.250

F.

Fraternitati, de eo, qui cogn. con-
 sang. 7. 13.179
 Fraternalitatis, de frigid. & malef. 6. 15. 218

G.

GAudemus, qui fil. sint legit. 15. 17. 251
 Gaudemus, de diuort. 8. 19.271
 Gemma, de sponsal. & matr. 29. 1.62

I.

IN praesentia, de sponsal. & matr. 19. 1.39
 Insinuante, qui cler. vel vou. 7. 6.129
 Insuper, qui matr. accus. poss. 4. 18.253
 Inter opera, de sponsal. & matr. 20. 1. 43
 Iordanæ, de eo qui cogn. consang. 11. 13. 181
 Is qui, de sponsal. & matr. 30. 1.66
 Iuuenis ille, de sponsal. & matr. 3. 1.16

L.

Lator praesentium, qui fil. sint le-
 git. 5. 17.234
 Laudabilem, de frigid. & malef. 5. 15. 211
 Licet præter, de spons. duor. 3. 4.107
 Licet ad ea, de coniug. seru. 3. 9.147
 Literæ vestrae, de frigid. & malef. 7. 15. 219
 Literæ quas, de matr. cont. interd. Eccl. 1. 16.220
 Literas, de despons. impub. 4. 2.82
 Literas, de coniug. leproso. 2. 8.144

M.

Martinus, de cognat. spir. 4. 11. 160
 Meminimus, qui cler. vel vou. 3. 6.127
 Meminimus,

Libri IV. Decretalium.

Meminimus, *qui fil. sint legit.* 6. 17.235
Mulieres, *de donat. int. vir. & vxor.* 1.
20. 278

N.

Non debet, *de consang. & affin.* 8.
14. 207
Non est vobis, *de sponsal. & matr.* 11.
1. 27
Non solum, *de nat. ex lib. vent.* 1. 10.135
Nuper à nobis, *de donat. inter vir. & vxor.* 6.
20. 307

P.

Perlatum, *qui fil. sint legit.* 8. 17.
237
Perlatum, *qui matr. accus. poss.* 1. 18. 251
Per tuas, *de cond. appof.* 5. 5.114
Per tuas, *qui fil. sint legit.* 12. 17.239
Per venerabilem, *qui fil. sint legit.* 13.
17. 240
Peruenit, *de coniug. leprof.* 1. 8.143
Peruenit, *qui fil. sint legit.* 11. 17.239
Per vestras, *de donat. int. vir. & vxor.* 7.
20. 311
Plerumque, *de donat. int. vir. & vxor.* 4.
20. 293
Porro, *de diuort.* 3. 19.265
Præterea, *de sponsal. & matr.* 2. 1.11
Præterea, *de sponsal. & matr.* 12. 1.29
Propositum, *de eo qui duxit in matr.* 1.
7.135
Proposuit, *de coniug. seru.* 2. 9.147
Puberes, *de despons. impub.* 3. 2.79

Q.

Quæsiuit, *de diuort.* 2. 19.263
Quanto magis, *de diuort.* 7.19.270
Quia circa, *de consanguin. & affin.* 6.
14. 204
Quicumque, *de condit. appof.* 1. 5.109
Quod dilectio, *de consang. & affin.* 3.
14. 189
Quod nobis, *de cland. despons.* 2. 3.95
Quod nobis, *qui fil. sint legit.* 9.
17. 238

Quod Sedem, *de frigid. & malef.* 2.
15. 210
Quod super, *de consang. & affin.* 5.
14. 194

R.

Referente, *qui fil. sint legit.* 10.
17. 238
Requisiuit, *de sponsal. & matrim.* 17.
1. 38
Rursus, *qui cler. vel vou.* 6. 6.129

S.

Si conditiones, *de condition. appof.* 7.
5.119
Sicut ex literis, *de sponsal.* 22. 1.51
Significante, *qui matrim. accus. poss.* 5.
18. 254
Significastis, *de eo qui duxit in matr.* 6.
7.139
Significasti, *de diuort.* 4. 19.268
Significauit, *de eo qui duxit in matr.* 2.
7.135
Significauit, *de donat. int. vir. & vxor.* 2.
20. 284
Si inter, *de sponsal. & matrim.* 31.
1. 66
Si qua, *de cognat. leg.* 1. 12.169
Si qua mulier, *de diuort.* 1. 19.256
Si quis clam, *de cland. despons.* 1. 3.95
Si quis vxore, *de eo qui duxit in matr.* 8.
7.140
Si quis, *de eo qui cogn. consang. suæ vxor.* 1.
13. 274
Si vir, *de cognat. spir.* 2. 11.158
Sponsam, *de sponsal. & matr.* 8. 1.25
Super alia, *de secund. nupt.* 4. 21.328
Super eo, *de cond. appof.* 4. 5.114
Super eo, *de eo qui duxit in matrim.* 3.
7.136
Super eo, *de cognat. spir.* 3. 11.159
Super eo, *de eo qui cogn. consanguin. suæ vxor.* 5. 13.177
Super eo, *de consang. & affin.* 2. 14.189

Transmissæ

Index Capitulorum, &c.

T.

Transmissæ, de eo qui cogn. consanguin. suæ vxor. 4. 13. 177
 Transmissæ, qui fil. sint legit. 3. 17. 233
 Tuæ fraternitatis, de sponsal. & matr. 25. 1. 58
 Tuæ fraternitatis, de eo qui cogn. consanguin. suæ vxor. 10. 13. 180
 Tuæ nobis, de despons. impuber. 14. 2. 92
 Tua fraternitas, de spons. duor. 4. 4. 108
 Tua nos, de sponsal. & matr. 26. 1. 59
 Tua nos, de despons. impub. 1. 2. 68
 Tua nos, de cognat. spir. 7. 11. 163
 Tua nos, de consang. & affin. 7. 14. 207
 Tuas dudum, de spons. duor. 5. 4. 108

V.

Vbi non est, de despons. impub. 2. 2. 74.
 Veniens, de sponsal. & matr. 13. 1. 31
 Veniens, de sponsal. & matr. 15. 1. 33
 Veniens, qui cler. vel vou. 5. 6. 128
 Veniens, de eo qui duxit in matrim. 7. 7. 139
 Veniens, de cognat. spir. 6. 11. 163
 Veniens, de eo qui cogn. consanguin. suæ vxor. 2. 13. 176
 Veniens, de eo qui cogn. consang. 9. 13. 180
 Verum, de cond. appof. 6. 5. 117
 Videtur, qui matr. accus. poss. 3. 18. 253
 Vir autem, de secund. nupt. 3. 21. 328
 Vir qui, de consang. & affin. 9. 14. 209
 Vtrum autem, de cognat. spir. 1. 11. 157

D. D. EMANVELIS
GONZALEZ
TELLEZ
COMMENTARIA
IN LIBRUM QVARTVM
DECRETALIVM
GREGORII IX.

TITVLVS PRIMVS.
De Sponsalibus & Matrimoniis.

CAPVT PRIMVM.

Ex Concilio^a Triburiensi.

DE Francia ^b quidam nobilem mulierem de ^c Saxonia lege [Saxonum] duxit in uxorem : Verum quia non eisdem legibus ^d vtuntur Saxones & Francigenæ, causatus est, quod eam non suâ, idest Francorum lege desponsauerat, vel acceperat, vel dotaauerat : dimissaque illa, aliam superduxit. Definuit super hoc sancta Synodus, vt ille transgressor Euangelicæ legis subiciatur ^f poenitentiae, & à secunda coniuge separetur, & ad priorem redire cogatur.

NOTÆ.

^a **T**riburiensi.] Ita legitur in secunda collectione, sub hoc tit. cap. 1. & ex eodem Concilio can. 33. citatur textus hic à Burchardo lib. 9. Decreti, cap. 76. Carnotensi p. 8. Decreti, cap. 213. & licet verba huius textus non repertantur in ipso Concilio, extratamen sententia in eius canone 39. vbi ita statuunt Patres. *Quicumque alienigenam, hoc est aliena gentis feminam (verbi gratia Francus mulierem Baioricam) utrumque consultu propinquorum legitime, vel suâ, vel mulieris lege acquisitam, in coniugium duxerit, et sit, nolit, tenenda erit: nec ultra ab eo separanda, excepta fornicationis causa; quamuis enim ut Apostolus ait Ephes. cap. 4. unus Dominus, una*
D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

fides, unum baptisma utrique commune sit nationi, legem tamen habent diuersam, & quantum ad seculum interdum longè disunctam. Quare si unus è duobus vnâ carnem in duas diuidere, & copulam nuptialem machinetur disungere, dicendo, non secundum suâ gentis legem iura matrimonij contraxisse, & idcirco separari posse canonicâ institutione dissimilis, & nostro, omniumque orthodoxorum iudicio statuimus, vt quod legis imperfectum sit, perficiatur, & ius matrimonij nequaquam resoluitur. Synodus Romana ait, quod non dimittenda sit uxor post baptismum, qua habita est & ante baptismum: in baptismo soluantur crimina, non tamen legitima coniugia. Cum enim in baptismo transmigrat de vitâ in vitam, & non mutat uxorem legitimam; quomodo mutat eam, qui non mutat vitam, sed transit

*C. Pomer. 163
ad H. ioh. 12 pag.
18. 51. 23*

transit de gente ad gentem? Igitur quia, &c. De hoc Concilio nonnulla notavi in cap. 2. de furtis.

2.

b De Francia.] Franciæ mentio nulla extat apud Ptolomeum, Strabonem, Plinium, immò nec apud Tacitum, quia per plures annos Germania dicebatur: eius tamen meminerunt Authores mediæ ætatis, Ioannes Naclerus generat. 27. ubi ita ait: *Carolus Magnus Rex Francorum dicebatur, quod idem erat, ac si nominatus fuisset Rex Germaniæ, & Galliæ: nam clarum est, quod eo tempore omnis Gallia transalpina, & etiam Germanià à montibus Pireneis usque in Pannonias Francia dicebatur: illa est Germanica Francia Orientalis. Alia, idest Gallica, Francia Occidentalis.* Otho Frisingens. in chron. lib. 5. cap. 9. ubi de regno Dagoberti agens ait: *Erat autem Francorum iam terminus ab Hispania usque in Pannoniam, duos nobilissimos Ducatus, Aquitaniam, & Baiariam, &c. & lib. 6. copiosius c. 17. Godefr. Viterb. in chron. cap. 17. sub anno 881. Porro, inquit, Arnulfus totam Orientalem Franciam, quæ hodie Theutonicum regnum vocatur, idest Bavariam, Sueniam, Saxoniam, Turingiam, Phrisiam, & Lotharingiam rexit; Occidentalem vero Franciam Odo tenuit.* Plura ex pluribus congeffit Francisc. Hothoman. in Franco-Gab. 8. per tot. Franciæ ergo in præsentī accipienda est pro Francia Germanica, quæ Saxoniæ finitima est, non pro Francia Gallica; pro Francia Orientali, non pro Occidentali.

3.

c Saxonia.] Saxonia antiquum nomen retinens terminatur ab occasu Visurgis Fluvio; ad Aquilonem Danos, siue Cymbos habet, & mare Balthicum; ad Ortum Odera, qui veteribus Viadrus, Prutenis & Sitefitis excipitur; à meridie Mœnum & Bohemiam respicit. Complectitur Saxonia Turingiam, Misniam, Lusatiam, Marchiam novam, & veterem. Descripserunt Saxoniæ Aeneas Sylvius, Munsterus & Crantius. Saxoniæ autem, & Frisiis leges dedisse Haraldum Regem Danorum, Historici narrant. Albertus Abbas Stadenfis anno 984. ibi: *Certissimum est eum (Haraldum) tam nostro populo quam Transalpinis, & Frisonum genti leges, & iura constituisse, quæ adhuc pro tanti auctoritate viri servare contendunt.* Hermold. lib. 1. Historiæ Sclavorum, c. 15. de hoc Rege agens ait: *Adeo claruit, ut leges, & iura statuerit, quæ pro auctoritate viri non solum Dani, sed & Saxones adhuc hodie servare contendunt.* Sed Haraldus leges recentiores esse iis, quas in Codice legum antiquarum compilavit Frideric. Lindembrog. ipse probat in prolegom. ex Adamo Bremenli lib. 1. Histor. Eccles. c. 5. ubi cum de Saxonibus agit, ita scribit: *Quatuor differentiis gens illa consistit; nobilium scilicet & liberorum, libertorumque atque servorum, & id legibus firmatum, ut nulla pars in copulandis coniugiis propriæ sortis terminos transferat, sed nobilis nobilem ducat uxorem, & liber liberam; libertus coniugatur libertæ, & servus ancillæ.* In lege autem Saxonica nihil tale legitur, etsi extet lib. 2. legum Longob. tit. 9. similis lex: alia fragmenta ipsius iuris Saxon. refert Lindembrog. in d. prolegom.

4.

d Utuntur legibus.] Qua lege nobilis Francus duxisset uxorem, & iuxta quam ducere intenderet, anxie quæritur à repetentibus in præsentī. Hostiensis, & Ioan. Andr. hic asserunt, quod Saxones à Carolo Magno legem acceperunt, ut viro uxorem ducenti permitteretur, si displicuisset prima nocte, eam dimittere; aut si placuisset, ad Ecclesiam progredi, ut ibi benedictio-

nem nuptialem acciperet; & ita nobilem Francum iuxta eam legem uxorem repudiassent, cum aliaque matrimonium contraxissent: verum hæc sententia facile convincitur; primò quia Carolus Magnus similem legem repudium permittentem condere non poterat, immò & repudium ipsum Imperatorem omnino prohibuisse, constat ex lib. 5. capitul. Caroli, cap. 149. Secundò quia nobilis Francus in præsentī casu non intendebat uxorem dimittere post primam noctem, sed post plures annos, postquam liberos ex ea susceperat. Tandem quia nobilis Francus repudium facere intendebat, quia iuxta legem Saxonum, non verò iuxta legem suam, Francorum videlicet, eam duxerat, acceperat, vel dotauerat. Alij existimarunt in præsentī casu ideo nobilē Francum intendere matrimonium cum muliere Saxonica celebratū nullū fuisse, quia iuxta legem Saxonum eam dotauerat, non verò dotem iuxta legem Francorū acceperat: unde cum nullum celebrari possit matrimonium sine dote, c. 1. c. qualis, c. aliter, c. nullū 30. q. 5. Novel. 18. Justin. c. 5. l. 8. tit. 1. lib. 3. legum Visigoth. ideo nobilem in præsentī specie, ea dimissa uxore, aliā accepisse. Verum etiam hæc interpretatio facile convincitur ex eo, quia falsum est sine dote matrimonium consistere non posse; contrarium enim certum est, & docetur in l. ult. C. de donat. ante nupt. l. ultima, C. de repudiis. Novel. 18. & 22. Justiniani, & infra dicemus. His opinionibus omissis Cuiac. in præsentī docet non fuisse servatā hoc casu dotalitij formā à Franco præscriptam ex lege Francorum; immò dotalitium assignatum fuisse iuxta Saxonū legem. Verū cum perdoctus vir non exprimat formā dotalitij servandam ex utraque lege, cognoscere non potest, an talis dotalitij forma impedire, aut irritare possit matrimonium, ita ut nobilis Francus aliud inire possit. Quare omnibus his sententiis omissis, ut verum sensum præsentis canonis assequamur, sciendum est, ex lege Salica, tit. 46. & veteri Franciæ consuetudine in mallo, seu iudicio coram tribus testibus, denario & solidis uxorem duci debere. Fredegarius in nuptiis Clodovei & Clotildis, ibi: *Legati offerentes solidos & denario, ut mos erat Francorum, cum partibus Clodovei sponsant;* in veteribus formulis relatis à Bignonio & Lindembrog. cap. 5. ibi: *Per solidum & denarium, secundum legem Salicam visus fuit sponsare.* Imaginaria hæc cōemptio vetustissimæ observantiæ speciem redolet, in qua uxores emi non apud Germanos tantum, sed apud plerasque gentes mos erat, ut statim dicemus, quæ peculiaris lex Francorum ad posteriora usque tempora protracta est; nam Otho à Sancto Blasio c. 51. in appendice circa tempus Innoc. III. loquens de connubio Othonis Imperatoris cum filia Philippi celebrato, ait: *Per manus Cardinalium lege Francorum Regi Othoni desponsatur.* Notarunt Bosquetus ad Innocent. III. lib. 3. regest. 15. epist. 182. Iuxta leges verò Saxonum trecentos solidos vir parentibus uxoris dare debebat, cap. 38. legis Saxon. ibi: *Uxorem duxurus trecentos solidos det parentibus eius.* Unde cum in præsentī casu nobilis Francus non iuxta legem Francorum proclamatione facta in mallo, aut Ecclesia, ut in cap. Cum in tua, hoc tit. de consuetudine Galliæ refertur, sed potius illis solennitatibus omissis, iuxta legem Saxonum trecentos solidos dedisset, intendebat matrimonium ex defectu solennitatis nullum esse, recteque posse aliud contrahere

contrahere; sed illud audiendum non esse recte PP. statuerunt, cum matrimonium faciat consensus, nō solennitas accidentalis, ut statim dicemus.

5.

e. *Causatus.*] Id est motus ex eo, quod non suā lege uxorem duxerat; causari enim est causam, seu excusationem adferre, ut in l. generaliter, ff. de fideicommiss. libert. l. 1. §. 6. ff. si quis cautionibus.

6.

f. *Pœnitentia.*] De qua agemus in c. 2. de spons. duorum.

COMMENTARIUM.

7.

CONCLUSIO
TRADITUR
ET PROBATUR.

EX hoc textu iuxta interpretationem supra adductam talis deducitur assertio: *Matrimonium solo consensu contrahitur; nec nullum redditur, etsi consuetudo paria, ubi illud celebratur, non servetur.* Non est similis decisio, quā probari possit hæc assertio. Eam tamen illustant Salazarus de sponsalibus fol. 28. cum sequenti, Sanch. lib. 3. de matrim. disp. 18. per tot. Molina de instit. tom. 2. tract. 12. disp. 260. Salas de legibus disp. 14. sect. 4. & 5. Paleotus de nothis cap. 8. Cuiacius, & P. Gregor. in presenti, D. Ioan. de Larrea decis. 62. Granat. n. 21. Franciscus Salernus in singulari discept. pro valore matrimonij contra Francos, n. 19. D. Hieronym. Camargo eod. tract. num. 7. Canisius hic.

8.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: vel matrimonium in præsentem specie celebratum fuit contra consuetudinem Franciæ, vel contra legem ab ipso Rege Franciæ latam. Si contra consuetudinem, hoc est non servatis solennitatibus essentialibus matrimonij consuetudine introductis, matrimonium est nullum, quia consuetudine legitime præscripta impedimenta etiam dirimentia matrimonij induci valent, cap. super eo, de cognat. spirit. cap. cum olim, de clericis coniug. c. quod dilecto, de consang. & affin. Vnde consuetudines cuiuslibet provincie in celebrandis matrimoniis esse servandas, decrevit sancta Synodus Trid. sess. 24. c. 1. de reform. Si quæ provincie aliis ultra prædictas laudabilibus consuetudinibus, & ceremoniis hac in re utuntur, eas omnino retineri sancta Synodus vehementer optat. Et si contra legem à Principe latam nobilis Francus matrimonium celebravit, similiter nullum fuit; nam etiam Princeps secularis iustis ex causis potest impedimenta, tam impedientia, quàm dirimentia statuere. Vnde legimus, apud varias nationes legibus secularibus certa matrimonia prohibita, veluti inter vassallum, & Dominam feudi apud Francos, ex edicto Henrici II. relato à Guiberto Costano de dote q. 12. & apud ipsos sæpius cautum legimus, ut Principes (quos dicunt du Sang) non possint matrimonium celebrare sine consensu Regis: cuius statuti meminerunt, & eius iustitiam examinarunt Franciscus Marcus decis. Delphin. 306. n. 5. ex Phrosarto Renatus Chopinus lib. 3. de dom. Franciæ, tit. 19. n. 11. Ant. Mornacius ad l. si donatori 31. ff. de ritu nupt. Ioan. Tillius p. 1. de la recherche, pag. 216. & p. 2. pag. 214. Michael Roussellius lib. 7. historia iurisd. Pontif. c. 4. n. 36. P. Herod. lib. 4. rer. iudic. tit. 15. c. 8. Ant. Dadinus Altesserra lib. 3. de Ducibus Gallie, c. 1. vnde Parlamentario Arresto nullum declaratum fuit matrimonium Gastonis fratris Regis Ludou. XIII. cum Margaritha Ducissa Lorenæ, ut celebratum sine assensu ipsius Regis, ut referunt Duplaisius in Ludovico XI. anno 1634. Spondanus in continuat. Bar. D. D. Gonzal, in Decretal. Tom. IV.

ny, eod. anno & seq. n. 9. Turfelinus in epit. histor. eodem anno, Ioan. Petrus Lotichius tom. 2. rer. German. lib. 9. c. 1. §. 7. Adolfus Brachabius lib. 4. histor. in fine. Paulus Piascius Sarmata in Europa chron. anno 1633. & 1634. & apud Neapolitanos ex legibus Friderici, quæ extant lib. 4. rubr. 12. de matrimoniis à feudatariis non contrah. absque Regis assensu, cauetur ne Barones possint contrahere matrimonium absque licentia Regis, & ne quis possit illud celebrare cum alienigena, ut testatur D. Carolus à Tapia lib. 4. ad consuet. Neapol. rubric. 11. & in supremo collaterali Consilio ipsius regni plerumque mandatur expediri, ne fœmina, præsertim nobiles, matrimonia contrahant inconsulto Principe; & interim in honesto loco eas deponi, refert Arias de Mesa lib. 3. variar. cap. 35. n. 10. & in regno Cataloniae pœna priuationis successionis imposita est filiabus contrahentibus matrimonium absque consensu parentum, ut refertur Cancernius variar. lib. 1. cap. final. Hugo Celsus consil. 38. n. 4. Iosephus Ramonius consil. 95. n. 30. quod apud nos cautum est in l. 49. Tauri, l. 11. titul. 1. lib. 5. recopil. ubi pœna amissionis bonorum, & exilium ab his regnis imponitur contrahentibus clandestina matrimonia, & filiabus nubentibus sine consensu parentum imponitur pœna exheredationis, & in l. 2. eod. tit. & lib. prohibetur matrimonium inter famulum & filiam Domini sui. De aliis gentibus idem referunt Antonius Thysius in memor. rerum public. cap. 18. Didacus Lequilius de matrim. Austriacis tom. 2. part. 3. excursu: sect. 3. Franc. Zypeus consil. can. 11. Nicolaus Milerus de Principibus & statu Imp. c. 31. Igitur in præsentem specie matrimonium celebratum à nobili Franco contra consuetudinem seu legem Franciæ, nullum fuit, & per consequens recte potuit aliam uxorem ducere.

Quā difficultate non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, quod licet præsens Rubrica cōcipiatur de sponsalibus & matrimoniis, immò sponsalia præcedant matrimonium, & ita prius agendum videbatur de sponsalibus, quàm de matrimonio; tamen Raymundus ut seriem constitutionum quas sub hoc titulo compilavit, servaret, prius transcripsit præsentem canonem Concil. Tribur. ut potest tempore antiquiorem, licet in eo non de sponsalibus, sed de matrimonio bis celebrato agatur. De illo pauca præfabimur pro vera ratione præsentis constitutionis capeßenda. Sciendum ergo est, matrimonium, quod humani generis procreabile sacramentum appellavit eleganter Casiodorus lib. 2. var. c. 10. & Tertul. lib. 1. ad uxorem dicit benedictum à Domino, & generi humano, & replendo orbi, & instruendo sæculo excogitatum, variè appellari: aliquando dicitur coniugium, plerumque nuptiæ, frequentius matrimonium. Coniugium appellatur, quia vir & uxor eodē iugo coniunguntur, ut ex Horatio & Apuleio probat Gaspar Barthius lib. 6. aduers. c. 13. Nuptiæ dicuntur, non ab Hebraico verbo nubo, quod germinare significat, ut voluit Zypeus de matrim. cap. 11. numer. 2. sed à verbo nubo, quod velari & operiri significat, secundum Varonem lib. 4. de lingua Latin. Festum, & Nonium verbo nubo, quia vetus mos erat, mulierē nupturā non nisi velato, & operito capite ad demonstrandam verecundiam, quæ pudicitiae comes, fomesque est, in publico apparere, D. Ambros. relatus

9.

DE MATRIMONIO NOMINIBVS.

in capite nec illud 30. q. 5. Veteribus enim nubere, idem erat quod operire; quare & nubes dictas vult Isidorus, eo quod operiant cælum; unde quia flammeo caput nubentis tegebatur, dixit Quid. lib. 2. Fastor.

Credit amans, thalamosque parat, deducitur illuc Anna tegens vultus ut noua nupta suos.

Martialis lib. 12.

Præluxere faces velarum flammea vultus.

Claudianus de Honorio & Maria.

Ipsa caput distinguit acu, substringit amictus,

Flammea virginis accommodat ipsa capillis.

Petronius in Satyrice cap. 26.

Iam puella caput inuoluerat flammeolo.

Quintilianus declam. 306. Operiet flammeo canos. Ab hoc velamine nuptiæ dicuntur, D. Isidorus lib. 9. etymol. cap. 8. Nuptæ dicuntur, quod vultus suos velent; translatus nomen à nubibus, quibus tegitur cælum. D. Ambrosius in d. c. nuptiæ. Illustrant latè Pineda lib. 4. de rebus Salomonis. c. 3. Leo Pinel. in discurs. de los Velos, Feloaga in c. 1. de his que vi, Tiraquel. l. 4. connub. n. 22. Borell. tom. 3. decis. tit. 1. n. 181. Cochier in face hist. c. 60. Costanus de spons. fol. 130. P. Greg. lib. 9. syntag. c. 1. & lib. 3. part. tit. 11. c. 1. Unde deducitur, nuptiarum nomen propriè ad mulieres pertinere, ad viros verò uxores ducere. Caper lib. de orthograph. Vir ducit, mulier nubit, quia pallio obnubit caput suum. Martialis lib. 8. epigr. 12.

Uxorem quare locupletem ducere nolim,

Queritis? Uxori nubere nolo mee.

Et probatur ex l. cum vir 31. C. ad legem Iul. de adult. Matrimonium autem dicitur iuxta D. Augustin. lib. 19. contra Faustum, eo quod non ob aliud debeat femina nubere, quàm ut mater fiat; & idèd cum Romani matrimonium contrahebant, publicè testabantur, liberorum quærendorum causâ illud celebrare, l. liberorum 22. e. leg. præter hæc, ff. de v. s. l. 2. C. de indicta viduit. l. si vicini 9. C. de nuptiis. Vlpianus in fragm. tit. 13. verb. liberis. Illustrant Hothoman. de ritu nupt. c. 3. Connanus lib. 8. comment. 3. P. Greg. lib. 9. syntagm. cap. 1. à num. 2. Forner. lib. 3. rerum quotid. cap. 19. Faber in iurispud. tit. 9. princip. 2. illat. 5. Pichardus in §. 1. Instit. de inoffic. ex numero 31. Gibalinus de usuris lib. 4. cap. 5. art. 1. Borellus tom. 3. decis. tit. 1. Alia dedi pro etymologia matrimonij in cap. 2. de conuers. infidel. Inde deducitur, quod et si plerumque matrimonium, & nuptiæ promiscuè apponantur, ut in l. si ita, l. si in eo 45. ff. de ritu nuptiar. longè tamen aliud est matrimonium, aliud nuptiæ; matrimonium enim conuentio est inter coniuges de perpetuæ vitæ societate, nuptiæ verò nomen ciuile est, & potiùs solemnitatem, celebratamque contractus coniugalis, quàm ipsum coniugium denotant; quare non rarò nuptiæ & matrimonium vt diuersa opponuntur in §. si aduersus 11. Instit. de nuptiis, ibi: Nec nuptiæ, nec matrimonium. Obseruauit Cuiacius lib. 6. obseru. 20. P. Gregor. dicto cap. 1. num. 1. Franciscus Hothom. de ritu nupt. cap. 1. Antonius Hothom. eodem tract. cap. 15. Gibalinus supra.

Cum matrimonium dupliciter consideretur, videlicet vt contractus, & vt sacramentum, dupliciter etiam diffiniri debet: tanquam sacramentum, vt Signum sensibile gratiæ collatæ viro & mulieri legitimo modo copulatis ad perpetuam vitæ consuetudinem mutuò peragendam. Vt contractus diffiniri solet, Est contractus viri & fami-

na legitimus & indissolubilis, quo mutua corporum traditur potestas, ordinatus ad generationem proles, & consortium vitæ communis. Alias diffinitiones adducunt Couar. 2. part. de matrim. in princip. Matienzo in rubr. tit. 1. n. 1. lib. 5. Recopil. P. Gregorius lib. 6. syntag. cap. 2. Duarenus ad tit. solut. matrim. in rubric. Cuiacius ad tit. de nuptiis, Franciscus Hothomanus de nuptiis cap. 1. Sanchez lib. 2. de matrim. disp. 1. Gutierrez de matrim. cap. 39. Basil. eodem tract. lib. 1. c. 2. Borell. tom. 3. decis. tit. 1. Bronchorst. cent. 1. assert. 95. Frequentius recipitur ea, quæ traditur in principio Instit. de patria potest. cap. illud, in fine, de presumpt. & in sum. causa 27. q. 2. l. 1. tit. 2. part. 4. quod fit, Maris & femina coniunctio indiuiduam vitæ consuetudinem retinens. Additque Modestinus in l. 1. ff. de ritu nupt. vt sit diuini & humani iuris communicatio, ob idque vxor dicitur socia diuinæ & humanæ domus, in l. 4. C. de crimine expilata heredit. vbi loco domus, legendum esse domi, vel domum, putarunt Cuiacius ad tit. C. de nupt. Faber in iurispud. tit. 9. princip. 2. illat. 4. Domo, legit Fornerius lib. 3. rer. quotid. cap. 29. idcirco Modestinus appellauit matrimonium, diuini atque humani iuris communicationem, vt agnosceretur mulierem esse participem sacrorum mariti per matrimonium, eosdemque lares & penates colere: quare qui matrimonium contrahebant, larem matrimonio collocabant, l. 1. §. domum, ff. de liberis agnosc. vbi latè Gothofr. Arnobius lib. 2. aduersus Gentes, notarunt Reuarius lib. 2. coniect. cap. 11. Mendoza lib. 3. Concil. Illiber. cap. 14. Basil. Legion. lib. 1. cap. 2. num. 6. Anton. Hothomanus de ritu nupt. cap. 25. eodem etiam sensu filiusfamilias in sacris esse dicitur, vel è sacris dimitti, in l. aduersus, C. de crimine expil. l. 2. C. de bonis que lib. l. pen. C. de adopt. l. vlt. C. de inoffic. l. vlt. C. ad Tertyl. l. cum oportet, C. de bonis que lib. l. filia 22. C. de coll. l. 3. C. de bonis matern. l. final. C. de curat. furios. l. in coniunct. C. de nupt. l. 3. C. de suis & legit. l. 1. §. vlt. C. de annali except. l. finali, §. final. C. de inoffic. l. 1. Macrobr. lib. 3. saturn. cap. 3. Valer. lib. 7. c. 7. Sigon. lib. 1. de antiq. iure, c. 3. & aliis congestis à Lexicographis verbo Sacris. Dij autem lares, seu penates, qui sacra priuata dicuntur in l. mulier. 22. §. vlt. ff. ad Trebel. sunt, quos domesticos Deos appellamus, quia domus patrefamilias eos habebat, & priuatis feriis colebat: quod respexit Cicero in oratione pro domo, ibi: Quidquam sanctius, quidquam religione munitius, quàm sit domus vniuersiusque ciuium. Et in orat. pro domo sua: Hic Lares, hic foci, hic Dy Penates, hic sacra religionis continentur caremonia. Faciunt textus in l. sed & si his l. plerique 18. ff. de in ius vocando: & larium meminit Consul. in l. 1. §. domum, ff. de liberis agnosc. in l. fundo 38. ff. de rei vind. Imper. in l. 49. C. de Episc. & cleric. De larium plura congestit Gothofredus in d. l. in fundo 38. ff. de rei vindic. l. 49. C. de Episc. & cleric. Balduinus in Scæuolam pag. 74. Fornerius 6. rer. quotid. cap. 6. Demsterus ad Rosinum lib. 1. cap. 6. Suarez ad leg. Aquil. lib. 2. cap. 2. sect. 7. Gutherus de iur. man. lib. 2. c. 4. Hothoman. in l. sacrilegi, ad l. Iul. pecul. Connanus lib. 3. com. c. 1. n. 2. & adduxi in can. 4. Concil. Illiber. Dicitur etiam matrimonium, humani iuris communicatio, vt intelligamus coniuges habere commixtam familiam, & vnā domum, leg. 1. §. si vir, ff. ad Syllanianum, leg. 2. §. 1. l. 4. vers. mulieri, ff. de usu & habit. probaui in cap.

cap. de vxore, de sepulturis. Qua de causa donationes inter virum & vxorem non valere, post Alciatum, Duarenum, & Corrasium docuit Solorzanus *lib. 2. de parricidiis, cap. 13.* ad quam etiam communionem respexit formula illa à veteribus visitata; *Vbi tu Caius, & ego Caia*, vt docuerunt Osualdus *lib. 13. Donel. cap. 21. litera Q.* Alex. ab Alex. *lib. 5. dier. gen. cap. 4. D.* Ioannes de Parexa *in cap. 1. de censibus, num. 6.* Solorzanus *ubi supra*, qui post Cuiacium *in nouel. 22. Iustin. Forner. lib. 1. select. cap. 11.* putat non alio sensu vxores Dominas appellari *in l. 38. §. 4. in princip. ff. de legat. 3. l. 19. §. 1. ff. de annuis legat. l. ultim. §. 1. ff. de aur. & argent. l. 1. ff. rerum amot. l. ea qua §. 7. ff. de donat. inter*, apud Ouid. *lib. 3. Tristium, eleg. 3.* Nunciet nunc aliquis dominam venisse, resurgam. Quod & docuerunt Cuiacius *lib. 3. obs. cap. 18.* Reuarius *in l. 30. ff. de reg. iur. Faber in iurisprud. titul. 9. princip. 3. illat. 23.* latius dicemus *in cap. 2. de donationibus inter.*

II.

DE ACTIONE
RE RERVM
AMOTARVM.

Qua etiam ratione moti Cassius & Nerua, existimabant vxorem marito furtum non facere; quoniam societas vitæ quodammodo eam dominam facit, vt refert Paulus *in dicta. l. 1. ff. rerum amot.* qui tamen ex Sabini & Proculi sententia magis probat eam furtum facere, etsi cum ea furti agi nequeat, *leg. si quis vxoris §. 3. in princip. ff. de furtis*: explicant Petrus Barbosa *in leg. diuortio, §. ob donationem, ff. soluto matrim.* Faber *de error. 4. part. decade 81. error. 9.* Meril. *ad 50. decis. Iustin. in leg. ultim. Cod. de furtis*; Gudelinus *de iure nouissimo, lib. 1. cap. 7.* quia lex tam atrocem actionem in coniugem dari noluit, *dict. leg. ultim. Cod. de furtis.* Illustrant Forner. *lib. 2. rer. quorid. cap. 24.* Larreatigui *lib. 1. select. cap. 4.* qua de causa expilatæ quoque hæreditatis actio aduersus eam denegatur, *l. vxor §. 5. ff. de crimine expil. nec condictione furtiua in quietari potest, vt innuit textus in l. sed & Domino 18. ff. rer. amot.* quia licet condictio furtiua non sit famosa, etsi ex famosa causa descendat, *l. Casar §. 6. ff. de oblig. & act. pudorem tamen sugillat, dum furti mentionem facit, l. parens §. 1. ff. de obsequiis à liberis*; & idem non datur propter honorem matrimonij: & quod dicitur *in l. ob res 24. ff. rerum amot.* marito vindicationem, & condictionem ob res amotas contra vxorem competere, non est accipiendum cum Accursio ibi de condictione furtiua, sed de actione rerum amotarum, quæ condictio dicitur *in l. rerum 26. ff. eod. animaduertit Cuiacius lib. 6. qq. Pauli, in dicta l. sed & domum*, etsi tepugnet Faber *decad. 76. error. 7.* atque ita cessante actionis furti, & condictionis furtiue acerbitate, Prætor pudori coniugum parcens, temperato, finitoque vocabulo, rerum amotarum actionem concessit, quæ actio ex delicto & malo contractu descendit, *leg. si mulier 22. §. ultim. ff. rerum amotar. l. si rerum §. 2. ff. de re iudic.* Et quoniam post diuortium competit, *dict. leg. 1. ex diuortio oriri dicitur in l. ultim. §. proinde, ff. de diuortijs.* Ad quam actionem rerum amotarum spectant text; *in leg. 1. ff. unde vir & vxor, leg. 38. §. 1. in fine, de solut. leg. 3. §. 12. ff. de donat. inter, leg. filio 25. ff. soluto matrim. leg. Titia, §. Gaius, ff. de legatis 2. leg. 16. ff. de iureiur. leg. 27. §. 16. ff. ad leg. Aquil. leg. si ego 9. §. fin. ff. de iur. dot. leg. final. ff. de seruo corrupt. leg. 7. §. ob donationem, ff. solut. matrim. leg. 11. leg. quamuis 17. ff. de furtis, leg. §. 1. leg. penult. Cod. de pact. dotal.* D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

*leg. 14. §. final. leg. 15. §. 1. ff. solut. matrim. leg. 3. §. ex furtiua, ff. de peculio, leg. penult. de condict. furtiua, l. in duobus 28. §. qua, de iureiur. l. seruo 36. l. §. 2. ff. de furtis, l. heres 33. ff. de negot. gest. l. 1. Cod. de compens. l. nec 6. ff. eodem, l. vnic. Cod. ne ex delict. defunct. l. 35. & 36. ff. de oblig. & act. l. 4. §. final. ff. de alienat. iudicij, l. vnic. Cod. ne ex delict. defunct. l. vnic. §. tractari, C. de rei vxoria, leg. vnic. §. venditor, C. de assertionem tol. l. fin. §. fin. ff. de furtis, l. 7. §. fin. cum leg. sequenti, ff. de tributaria, l. sorte 53. ff. pro socio, l. filio 25. ff. de pecul. l. perpetuo 6. ff. de condict. ob turpem, l. §. 1. l. 20. Cod. de pact. dotal. l. 14. §. de filio, ff. de seruo corrupt. l. 7. §. ob donationes, ff. solut. matrim. leg. 11. §. illud, versic. planè, de diuortijs, iunctis Alciato *lib. 6. parerg. cap. 26.* P. Fabro *lib. 1. semestr. cap. 12. & 24.* Cuiacio *lib. 7. obs. cap. 37. & lib. 13. cap. 37.* Balduino *ad l. 1. Romuli, cap. 13.* Donel. *lib. 15. comm. cap. 29. & 30.* Larreatigui *lib. 1. select. c. 4. num. 4.* Petro Barbosa *in l. diuortio 8. ff. solut. matrim. Fabro de error. decad. 78. & 79. per totas, & decad. 8. error. 1. & 2. & decad. 78. error. 7. & decad. 82. error. 1. 2. & 3. & decad. 92. error. 8. & lib. 4. coniect. c. 1. & in iurisprud. tit. 1. princ. 2. illat. 4.* Pacio *centur. 3. c. 83.* Schifordeg. *lib. 2. tract. 1. q. 5. & 16.* Cuiac. *in l. §. ff. rer. amot. & in l. 9. C. de rebus credit.**

Deinde vt originem & institutionem matrimonij agnoscamus, in primis notandum est Aristotelem non rectè sensisse de matrimonio. Hic enim Philosophus, vt inquit Hesiodi Interpres, deceptus istius Poetæ auctoritate nunquam voluit vxorem ducere iustam, & contentus Erisipile concubina, ex ea filium Thelemacum procreauit. Versus Hesiodi sunt *ex lib. 2. de offic.*

Sit domus in primis; vxorque, & taurus;

Arator, qui curam gerat domus, & boum.

Ideo *lib. 1. Polit. cap. 1.* minus digno vocabulo appellauit vxorem virumque legitime iunctos; eum Charonda, penus socios; cum Epimeride, fumi socios, vt obseruauit Hubertus Gifanius *in commentariis.* Multò melius de hac cognitione sentiunt IC. Romani, & alij probati Authores; appellant enim matrimonium, virum & coniugem, diuini humanique iuris socios, *d. l. 1. ff. de ritu nupt. d. l. aduersus 4. C. de crimine expilata heredit.* Sed idem Philosophus, qui minùs dignè de matrimonio censuit, *d. lib. 1. cap. 1.* docuit conjunctionem matrimonij esse secundum naturam; quod est plus quàm dicere esse secundum rationem naturalem, vt colligi potest ex disputatione Senecæ *epist. 66.* Quod enim est secundum rationem naturalem, potest esse vel iuris gentium, vel nonnunquam Iuris Ciuilis: sed quod est secundum naturam hominis, & quod præcisè vt talis appetere debet, est à iure ipso naturali. Idem sentit Quintilianus senior *declamat. 368.* ibi: *Matrimonia sunt ab ipsa rerum natura inuenta, & mares feminis iunguntur, vt imbecillior sexus presidium ex mutua societate sumat.* Quæ est ratio quam excogitauit Aristoteles in loco nupet adducto, ad hoc vt matrimonia essent secundum naturam, quamvis esset alia ratio quærendorum liberorum. Polybius quoque *lib. 6. in princ.* naturale esse homini dixit ad procreationem desiderium cõnubij, Verius tamen, seueriusque Christiani PP. ex quibus Octauius apud Minutium Felicem sic ait: *Nos pudorem non facie, sed mente præstamus, vnius matrimonij vinculo libenter inhaeremus; cupiditate procreandi, aut vnâ scimus, aut nullâ.* Magister sententiarum, & cum eo schola Theologorum

12.

ET INSTITUTIONE
MATRIMONII.

in 4. dist. 26. his satis disertis verbis: *Quomodo-
dum sacramentum Ordinis procreandis Dei filiis
idoneum, ita & matrimonium propagando generi
humano necessarium; est enim non qualecunque
iniunctum, nempe aut iure gentium, aut civili po-
situm; sed vinculum natura magistra, eiusque pa-
rente Deo precipiente institutum, ante peccatum
quidem in officium, post peccatum verò in remedium.
Vbi videndus noster Primarius Sotus.*

13.
MATRIMO-
NIUM QUA-
TENUS
COMPETAT
HOMINI-
BUS.

Ex quo colligitur, aliter, atque aliter ius na-
turale competere brutis, & hominibus; brutis
enim materialiter competit procreatio libero-
rum ut sic; hominibus verò ut rationalibus
competit cum delectu, ut bonum sit proli, quam
procreant; idcirco vagus concubitus, qui satis
est brutis secundum naturam, non conuenit
hominibus secundum eandem, ut docet S. Tho-
mas in 4. dist. 26. ideo forsan Iustinianus dixit in
principio *Instit. de iure naturali*, loquens de
coniunctione, *quam nos matrimonium appella-
mus*: innuens non aliam esse ad procreationem
hominibus naturalem coniunctionem præter
matrimonium. Ratio prouenit ex hominum in-
tellectu, & nequitia, & simul ex indigentia prolis
humanæ. Probemus primam partem. Non est in
bruto nequitia, quæ est in homine: bestia ex na-
turali appetitu procreationis coit cum mare:
sed vagi concubitores tantum coeunt ex appe-
titu luxuriæ, atque libidinis ex plendæ. Bestia
non procurat genitale semen, ex quo partum
sperat, semel receptum perdere; meretrix verò
bestiâ nequior, perdere & abiicere procurat,
ne toleret rædia grauiditatis, partus dolorem,
amittatque iuuetutis florem. Denique nihil minus
curat quam de foetu. *Lucret. lib. 4. de natura rer.*

Idque suâ causâ consueverunt scorta moueri,

Ne complerentur crebro, grauidæque iacerent,

Coniugibus quod nil nostris opus esse videtur.

Cum igitur negari non possit, matrimonium
esse medium necessarium secundum naturam ad
procreationem, & meretricatus, aut vagus con-
cubitus more ferarum in nullo cum matrimo-
nio conueniant, consequens est, esse medium in-
naturale, idcirco S. Basilii *epist. 2. ad Amphilo-
ch. cap. 26.* ait: *Fornicatio non est matrimonium; sed
nec principium matrimonij*; ut denotet prorsus
diuersi ordinis esse. Adnectam ad hunc ipsum
finem censuram de matrimonio, & scortatione
S. Athanasij in *epist. ad Amum*, quam Ioannes
Zonaras monachus, & Theodorus Balsamo
scholiis illustrarunt. Inter cætera sic ait: *Quem
vsum dicis legitimum? Quem Deus promisit dicens,
Crescite & multiplicamini, & replete terram?
Quem Apostolus ostendit dicens, Honorabile ma-
trimonium, & cubile immaculatum? an publicum,
id est promiscuum, quod sit clanculum & adulterato-
riè? Negat intermittendo alia rerum illicita-
rum exempla, & ita concludit: Eadem ergo est
de coitu ratio; beatus qui in iuuentute leuius habens
iugum, naturâ ad liberorum procreationem vsum est;
sin verò ad intemperantiam, fornicatores & adul-
teros secundum Apostolum pœna coercent.* Aliam
etiam adiungam Sancti Gregorij Nysseni ad S.
Leontium, in tomo eiusdem Balsamonis, pag. mihi
1046. ex versione Gentiani Herberti, quâ vtor:
*Eorum, ait, quæ ad cupiditatem & voluptatem sunt
peccatorum hæc est diuisio. Hoc enim vocatur adul-
terium, illud fornicatio; ac nonnullis quidem eorum
qui sunt subtiliores, placuit etiam existimare for-
nicationis peccatum adulterium esse; quoniam una*

*est legitima coniunctio & mulieris cum viro, & vi-
ri cum muliere: quidquid ergo non est legitimum, est
omnino iniustum, & legi contrarium, & qui non
habet proprium, habet omnino alienum. Homini
enim tantum una data est auxiliatrix, & mulieri
vnum depositum est caput: ergo si quis proprium
vas, ut Diuinus Apostolus nominat, possederit, eâ
lex natura iustum vsum concedit. Sed quia cum
imbecillioribus indulgenter agendum esse censuerunt
PP. distinctum est peccatum hac generali diuisione,
quod fornicatio quidem dicitur cupiditatis, seu li-
bidinis expletio sine iniustitia in alterum; adulte-
rium verò insidia & iniuria, quæ alteri affertur.
Ex hac lata disputatione S. Gregorij tantum
noto, ex lege naturæ vnâ esse legitimam con-
iunctionem, nempe matrimonium.*

A bene institutarum nationum consensu ea-
dem pars probatur. Bene quippe instituti po-
puli matrimonium tanquam medium procrea-
tioni necessarium coluerunt: barbari & sylue-
stres vagum concubitus tenebant, quibus assi-
duitate peccandi obscurata fuit ratio naturalis.
*Cicero lib. 1. de inuentione: Homines, inquit, in
principio syluestres erant, nec nuptias celebrabant
legitimas, nec certos quispiam inspiciebat liberos.*
Non laudo hac in re notitiam Ciceronis, quam
præteruolauit veritas de institutione, & origi-
ne matrimonij, quam statim referam; sed noto
barbaros censuisse illos, qui ad procreationem
liberorum matrimonio non utebantur; indeque
absurdum illud deduxisse, nulli proprios filios
nasci: de qua re latè Aristoteles *lib. 2. polit.* vbi
censet de Platonis republica. Tacitus etiam in
lib. de moribus German. vbi de veste mulierum
minùs pudica agit: *Quamquam, ait, seuera illic
matrimonia, nec ullam morum partem magis lau-
daueris; nam prope soli barbarorum singuli singu-
lis vxoribus contenti sunt.* Horatius in arte.

— Fuit hæc sapientia quondam,

Concubito prohibere vago, dare iura maritis.
Notandum extulisse nomine sapientiæ, concu-
bito prohibere vago, & priuilegia maritis in-
dulgere, ut ad matrimonium allicerentur; non
verò tam excelsum nomen meretur hæc cura,
nisi probum auerruncare intenderet, & locum
facere naturali institutioni. Cæcrops Athenien-
sium Rex ampliter laudatur, quia matrimonium
in illa prouincia instituit, & legitimam maris
& foeminae coniunctionem introduxit: imò ob
hanc causam vtriusque sexus perhibetur fuisse,
si fides est in re illa antiqua, de qua tempus
profanæ historiæ excidit Athenæo *lib. 13. dypno-
sophist. cap. 1.* Plinio *lib. 5. natur. histor. cap. 8.*
At dices barbaros olim, & in multis regioni-
bus hodie matrimonia non celebrare, & ta-
men filios, plurimamque gentem apud illos
procreari: ergo vagus concubitus ex terminis
naturalibus sufficit liberorum procreationi.
Non disputo de facti veritate, sed dato, & non
concesso sic euenire, in primis verè respondeo.
naturæ intentum, & hominis inclinationem,
quæ sit secundum naturam, non tantum respi-
cere procreationem, sed educationem, etiam
filiorum alendorum curam, & circa mores in-
stitutionem; nam in hoc distat homo à brutis,
parum enim proficit, qui filium creat, si expo-
nit statim, imò contra naturam facit, *l. necare
4. de agnoscend. liber.* si non alit, si vnde se alat
non satagit relinquere; quod votum naturale
appellatur in *l. nihil interest 50. vers. sed nunquid*

Prætor,

14.
DE ORIGI-
NE MATRI-
MONII.

Prator, de bonis libert. ergo cum sint effectus æqualiter desiderati à natura procuratio & educatio, consequens est, vt medium quod cuiusque obuiet, sit contra naturæ intentum, & per consequens innaturale. Deinde respondeo, quantò magis homines in moribus accedunt brutis (& hi sunt syluestres homines & barbari) tantò simplicius agere, tantò minùs de versutia callidiorum participare, & de eorum vitiis, vt considerat politicus noster disertissimus D. Didacus de Sahabedra in præfatione sui chron. Gothici. Vnde audeo dicere ad barbaram illam procreationem syluestribus maiorem lucem superpetere vagum concubitus, quàm populis ciuili institutione pollentibus, & maiori nequitia perditis; in illis minùs luxuriæ esse, in istis plus æstuantis lasciuia, & sic minùs impedimenti ad procurationem ex vago concubitu in syluestribus, quàm in ciuilibus. Quod fortè & sentit scitissimus Iuuenalis in principio satyræ 6. componens quo solet acumine vtriusque gentis mores.

*Credo pudicitiam Saturno Rege moratam
In terris, visamque diu, cum frigida paruas
Præberet spelunca domos, ignemque, laremque,
Et pecus, & dominos communi clauderet umbra.*
Intermittit luxuriantis sæculi contrariam inclinationem, & propensionem in lasciuas, & sic prioris sententiæ reddit rationem, quasi propter duritiem colerent continentiam.

*Quippe aliter tunc orbe nouo, caloque recenti,
Vivebant homines, qui rupto robore nati,
Compositivæ luto nullos habuere parentes.*

Semper tamen Iuuenalis rationi naturali intentus est, & ad significandam pudicitiam barbarorum, & rudium hominum primi sæculi legitimas nuptias, & uxorem, virumque induxit.

*Syluestrem montana thorum cum sterneret uxor
Fronibus, & culmo, vicinarumque ferarum.
Pellibus.*

Postremò respondendum est, à moribus barbarorum nec pro iure naturali, nec contrà idoneum argumentum sumi; tales enim filios procreant, quos non procreasse expediret magis.

Deinde sciendum est, Deum vt auctorem naturæ matrimonium in Paradiso instituisse ante Adami lapsum, cap. unico, de voto in 6. vt exponentes caput 2. Geneseos communi ferè consensu docent omnes PP. Græci, Latinique, nempe matrimonium provenire à diuina institutione. Sanctus Athanasius *sermone contra omnes hereticos*, S. Basilii Magnus *lib. de vera Virginit.* S. Epiphanius *heresi 67.* Theodoret. *in epitom. de cretor. diuin. cap. de matrim.* & nuper Ieremias Constantinop. *in respons. ad quest. Latinor. respons. 1. cap. 7.* Ex Latinis S. Cyprianus *in sermone de natiuit. Christi*, Hieronymus *aduersus Iovinian. cap. 1.* D. Fulgentius *de fide ad Petrum cap. 3.* & *epistol. 5. de coniugali debito, & voto continentia à coniugibus emissio, cap. 3. epist. 2. ad Gallam, cap. 5.* & *epist. 3. ad Probam, cap. 9.* Gregorius Magnus *homilia 36. in Euangelia, & in 4. psalm. penitential.* ad illa verba: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis.* Quorum, aliorumque recentium verba refert Iodocus Coccius 2. tom. *Thesauri catholici, contron. fidei lib. 9. de matrimonio. art. 1.* loca tantum indicasse sufficiat, ne nimium disputatio extendatur. Deus ergo author & institutor est matrimonij, & lator legum ipsius; cum enim bonum sit, & spe-

ciei conseruationi necessarium, consequens est, vt factum sit à Deo, sicut cætera quæ sunt bona. Docent Petrus de Soto *in 1. relect. de matrim.* Bellarminus 3. tom. *lib. unico de matrim. cap. 2.* Castro *de heresibus verbo nuptia.* Tunc autem matrimonium dicebatur sacramentum in lata significatione, non in stricta, vt contra Vasquez defendit Bernal *de sacr. disp. 2. sect. 2. §. 1.* Hæc tamen diuina institutio non efficit vt matrimonij contractus, quatenus contractus est, referatur ad ius diuinum positium, sed potius supposita diuinâ institutione refertur ad ius naturale, quia naturale est homini appetere procreationem, & alium similem sibi post se hæredem relinquere; & quia naturali modo fit, nempe consensu præstito; & quia naturalibus necessitatibus subuenit, scilicet ante peccatum ad officium generationis; post peccatum verò ad remedium concupiscentiæ: ex quo sequitur, institutionem ipsam à Deo esse vt cætera bona, & generi humano necessaria simpliciter, veluti alimenta, vocum sonos, aquam, &c. contractum tamen ipsum de quo loquor, ex iure naturali provenire: quod expressius quàm alij docet noster Basilii *lib. 1. de matrim. cap. 3.* addendi tamen Victoria in principio relectionis *de matrim.* Petrus Soto *lect. 44. de matrim. in lib. cui titulus Instructio sacerdotum*, est: Fortunius Garcia *in l. 1. §. ius naturale, de iust. & iure*, & ibi Guevara *lib. 2. ex numero 24.* Couart. *de matrim. cap. 1. in princip. num. 7. & 8. & §. 1. ex num. 6.*

Deinde notandum est, ad rationem sacramenti nouæ legis eleuatum fuisse matrimonium iure diuino, non alia aut diuersa institutione quàm cætera sacramenta à Christo Domino fuerunt instituta, vt Lucius III. definit *in cap. ad abolendam, de hereticis*, Concilium Constantiense *sess. 15. contra errores Ioannis de Hus*, Concilium Florentinum in bulla vnionis Armenorum, Tridentinum *sess. 24. de matrim. in princip. & can. 1. cap. debitum, de bigamis*, Gangrense *canon. 1.* Brachar. 1. *canon. 11.* Senonense *can. 10.* Coloniense *part. 7. cap. 1.* quæ testimonia orthodoxis satis sunt. Sed contra Nouatores acriter fundant Sotus *lect. 1. de matrim.* Castro *de heresibus, verbo nuptia.* Iodocus Coccius *in thesauro 2. tom. lib. 9. de matrim. art. 1. & 2.* Bellarminus 3. tom. *controuers. lib. unic. de matrim. ex cap. 7.* Gutierrez *in eodem tract. de matrim. 2. part. princip. cap. 3. 9.* Sanchez *lib. 2. disp. 4.* Theologi cum Magistro *in 4. distinct. 26.* Lantdmeter. *lib. 2. de veter. monacho, cap. 100.* Basilii multis aliis laudatis, & *lib. 1. cap. 5.* Ex quo in matrimonio fidelium, prout est sacramentum, ius naturale, & ius diuinum concurrunt: illud, quia matrimonium dicitur; hoc, quia matrimonium eleuat ad rationem sacramenti. Quo pacto accipiendi sunt textus *in cap. debitum, de bigamis, cap. ult. de frigidis & malef. in prologo 4. partita*, & alia iuris loca & Patrum testimonia, quæ adducunt Doctores suprà citati.

Nec obstat, quod matrimonium celebretur ab infidelibus, & nondum baptizatis, cap. *gaudemus, de diuortijs, cap. ex parte, de transact. cap. veniens, de presbytero non baptizato*: ab excommunicatis, cap. *significauit, de eo qui duxit in matrim. ab absentibus, cap. final. de procurat. in 6.* Sed omnes hi sunt incapaces sacramenti: ergo matrimonium non est sacramentum à Christo Domino institutum: Nam responderetur, ab infidelibus

16.
A MATRIMONIO AD SACRAMENTVM.

17.
DISSOLVTIVR QVAM DAM DIFFICULTAS.

fidelibus matrimonium celebrari ut contractus tantum; quare simile matrimonium legitimum, sed non ratum appellatur, *cap. quanto, de diuortii*; inde celebrasse contractum, non verò recepisse sacramentum, dicitur *cap. deinde 26. dist. cap. 1. & finali, 28. quest. 1. cap. de infidelibus, de consanguin. & affin. l. final. tit. 6. part. 4.* Nec si ex Pontificia dispensatione infidelis cum fidele matrimonium celebret, ex nulla parte conficitur sacramentum, quia matrimonium vnum tantum sacramentum est, constans ex vnica materia & forma. Vnde requiritur, ut ambo contrahentes sint baptizati & habiles ad præstandam materiam sacramento. Basilius *de matrim. lib. 1. cap. 27.* Si autem infideles coniugati baptizentur, ipso instanti contractus matrimonij eleuatur ad esse sacramenti, ut probat Barbosa *in cap. gaudemus, de diuortii num. 47.* licet contrarium teneat Basilius *lib. 1. de matrim. cap. 9.* quem sequitur Diana *3. part. tract. 3. resol. 53.* Nec nouum est, ut in matrimonio separaretur ratio sacramenti à ratione contractus; cum & apud fideles hæc distinctio plerumque consideretur, veluti in matrimonio clandestino, quod irritauit Ecclesia, non ut sacramentum, sed ut contractum, ut dicemus *in cap. 3. de clandest. despons.* Et licet in matrimonio ut sacramentum non possit interuenire pecunia, tamen ut in contractu plerumque datur, *cap. de his, de condit. appof. & communi DD. sententiâ, si quis contrahat matrimonium cum intentione celebrandi tantum contractum, non verò recipiendi sacramentum, non recipit sacramentum propter defectum intentionis, quæ tam in ministris sacramentorum, quam in recipientibus desideratur, ut post Vasquez, Basilium & Villalobos ait Diana part. 3. tract. 4. resol. 253.* Nec obstat quod de excommunicatis dicebamus, quia illi si non licet, validè contrahunt matrimonium, dicto *cap. significasti, cap. presbyterum, de penitent. & remiss.* Couarr. *de matrim. 2. part. cap. 6. §. 3.* Difficilius est quod de absentibus dicebamus; nam omisissis Cano, Viçtoria, Syluio, & aliis relatis à Diana dict. tract. 4. resol. 250. qui negant tale matrimonium valere ut sacramentum, contrarium verius est, & probatur *ex dicto cap. final. cap. honorantur 32. quest. 2.* & ex ea ratione, nam licet alia sacramenta requirant præsentiam subiecti recipientis, tamen cum matrimonium habeat naturam contractus, & Christus Dominus in eius institutione tantum eleuauerit ad esse sacramenti, non mutauit naturam contractus; ideoque adhuc per procuratorem celebrari potest, *d. cap. final.* Nec interest, quod tempore quo matrimonium celebratur, contrahentes sint furiosi, aut dormientes; nam sufficit consensus præstitus tempore, quo mandatum datum fuit, ut contra Basilium cum Bonacina & Sanchez docet Diana dict. tract. 4. resol. 249. Nec etiam interest quod procurator sit diuersi sexus; & si in peccato reperiatur, dum nomine alterius contrahit, non peccat. Leander *de matr. disp. 4. quest. 20.*

Deinde sciendum est, semper, & apud omnes nationes ad matrimonium celebrandum quædam præscripta fuisse, & adhibita, ut substantialia; quædam verò pro solennitate ut accidentalia. Gentes enim, quibus naturalis pudoris vlla cura fuit, semper curarunt, ne matrimonia clandestina contraherentur, aut minùs solenniter, ut

sic & proles iusta nasceretur, eiusque status magis certus esset, & ne occasio daretur contrahendi simul duo matrimonia. Pro essentia, seu substantia matrimonij omnes petierunt consensum, *l. nuptias 30. ff. de reg. iur. l. donationes 31. ff. de donat. l. cum hic status 32. §. si mulier 13. ff. de donat. inter, l. cum tabulis 16. §. 1. ff. de his quæ ut indign.* Quomodo autem consensus hic debeat explicari, exponemus *in cap. tua 25. hoc titulo.* Ut accidentalia pro diuersitate nationum varios ritus suis matrimoniis præscripserunt legislatores, quos prosequi ambitiosum magis esset quàm liberale, cum ex professo de ea re egerint, & luculenter, Brissonius, Antonius, & Franciscus Hothomanus, in libros quos scripserunt, inscripseruntque *De ritu nupt.* Alex. ab Alexand. *lib. 2. dier. genial. cap. 5.* vbi plura Tiraquellus *cap. 37.* Idem Tiraquellus passim *in leg. connub.* Petrus Gregor. *lib. 9. syntagm. cap. 5.* Dorleans & Lypsius *ad lib. 11. Taciti, Aeneas Robertus lib. 1. rer. indic. cap. 2. in 1. controu. & lib. 2. cap. 17. in allegat. contra Seiam, Gothofredus ad tit. Cod. de spons. & in l. 66. de donation. inter, & in leg. 15. ff. de condit. & demonstr. Fornerius lib. 3. rer. quotid. cap. 29. Rosinus lib. 5. antiquit. cap. 37. vbi Demsterus, Mendoza lib. 3. Concil. Illiberit. cap. 14. Lantdimeter. lib. 2. de veteri monacho, cap. 101. Brissonius lib. 3. select. cap. 5. Cuiacius lib. 12. obseru. cap. 1. Turnebus lib. 20. aduers. capit. 26. Zerda *ad Virgil. 1. Aneid. vers. 119.* Concius lib. 1. disp. cap. 13. Suarez *ad leg. Aquil. lib. 1. cap. 3. sect. 3.* Reuardus lib. 4. variar. cap. 12. & 16. Balduinus *ad leges Romuli pag. 26. & 27.* Sed tantum de matrimoniis; apud Romanos receptis, ex quibus nonnulla iuris testimonia lucem accipiunt, agendum duxi, & sciendum est, apud Romanos tria matrimoniorum genera in usu fuisse; celebrabantur enim coemptione, farre, & usu, de quibus multa ex Cicerone *in topicis, Arnobio lib. 4. contra Gentes, congesserunt Connanus lib. 8. comment. cap. 3. num. 2.* Tiraquel. *in l. connub. à num. 4.* Brissonius *de ritu nupt. pag. 155.* Petr. Gregorius lib. 9. syntag. cap. 5. à num. 23. Petr. Faber lib. 2. semestr. cap. 12. & 23. Franciscus & Antonius Hothomanus *vbi supra, Reuardus lib. 4. variar. cap. 16.* Demsterus *ad Rosinum lib. 5. cap. 37.* Robertus lib. 2. rerum indic. cap. 7. plures citati ab Osuald. lib. 7. com. cap. 2. littera F, Pancirola lib. 2. variar. cap. 126. Durantius lib. 1. var. cap. 7. Gibalinus *de usuris lib. 4. cap. 5. art. 1. per totum.* Vsu dicebatur vxor cum mulier ita viro collocabatur, ut præter usum nullum ius in ea haberet; vnde non ante in manu viri conuenire credebatur, quàm si apud eum nulla trinoctij absentia interposita annum impleuisset, quo transacto, ex legibus 12. Tabul. vxor usu quæsitæ, ac usurpata perinde habebatur, ac si solennibus verbis in manu conuenisset. Ceterum si vxor à viro per trinoctium abfuerat, ex eadem lege 12. Tabul. usus vxoris interrompebatur; quod matrimonium per usum originem traxit à raptu Sabinarum: nam cum in initio populi Romani ciuitas hominibus repletur, Romulus legatos ad vicinas gentes misit, ut societatem, connubiumque nouo populo concederent, & cum illud facere renuissent, ipse ludos solennes ex industria parauit, & vicinis ciuitatibus spectaculum indici iussit; & cum ad spectaculum variaz gentes ex Sabinis*

Sabinis occurrerent, iuventus Romana earum virgines rapuit iure matrimonij, vt referunt Lilius, Plutarchus, & alij, & Tertul. in lib. aduersus Valentianum, ibi: Tunc illi Sabinas raptas iure matrimonij plaudent. De hoc raptu Virgil. lib. 6. *Æneid.*

— & raptas sine morte Sabinas

Ouidius de arte amandi:

Primus sollicitus fecisti Romule ludos,

Cum iuuet viduos rapta Sabina viros.

Plutarch. 99. *Roman. vers. cur celebris*, fol. 621. illustrant Reuardus ad leges 12. *Tabul. cap. 21.* Rosinus lib. 5. *antiquitatum*, cap. 37. Lilius lib. 1. *cap. 1.* Et quia feliciter raptus Sabinarum Romulo successerat, ab eodem institutum fuit, vt non vero, sed simulato quodam raptu legitimi connubij ritus perageretur: vnde cœpit, vt quisque vi simulata virginem raperet, & vsu sibi in legitimam vxorem quæreret: probat, & illustrat Reuard. ad leges 12. *Tabul. cap. 21.* Cuius farreatione vxor ducebatur, cum farre in viri manu conueniebat certis verbis & testibus decem præsentibus, & solenni sacrificio peracto, in quo panis farreus adhibebatur, teste Vlpian. in *fragm. titul. 9.* quæ nuptiæ propriè erant Pontificum, imò in Flamen Dialem non eligebatur, nisi ex parentibus confarreatis genitus. Tacitus lib. 15. *annal.* Cicero in oratione pro Muræna. Illustrant Germonius lib. 1. *de sacrorum immunit.* cap. 5. Reuardus ubi supra, Præceptor Randoly in *cap. aliter 30. q. 5. cap. 7.* Succedit matrimonium per coemptionem, qui quidem ritus solennis erat, vt referunt Cicero lib. 1. *de Oratore*, & in oratione pro Flacco, Seruius ad Virgil. lib. 2. *georgic. lib. 5. Æneid.* D. Isidorus lib. 5. *orig. cap. 34.* Boetius in *topici* Cicer. Coemptio certis solennitatibus peragebatur, & sese in coemendo interrogabant inuicem bis ita, an sibi mulier materfamilias esse velit. Illa respondebat, velle: & ita conueniebant in manu; manum enim eleganter latine dicimus pro potestate, nec tam dominium significat, quam potestatem, l. 48. *l. potestatis*, 215. ff. *de verb. sign.* Libra etiam, & as adhibebantur, & ea solennitate quasi emebantur coniuges. Virgil. ibi.

Teque sibi generum Thetis emat omnibus undis. Fuitque tantæ autoritatis matrimonium hoc, vt vxor ita ducta agnasceret hæres, quasi per adoptionem, atque agnascendo viri testamentum rumpebat. Vlpianus in *fragm. tit. 22. §. sui 14.* idem *titul. 23. §. agnascitur*; eique succedebat intestato defuncto, tanquam suus hæres. Idem *titul. 6. §. ad liberos 6.* & excludabat patronum; idem *titul. 29. §. 1.* Ideoque cum in familiam viri transisset, pristinam conditionem mutabat, & minimam patiebatur capitis diminutionem: idem Vlpianus *titul. 11. §. minima 13. l. 2. §. sed si ipsa 19. ff. ad Tertul.* quod si vir in potestate patris erat, nurus loco neptis in loceri sacra transibat, Vlpianus in *fragm. titul. 22. §. sui 14.* cuius matrimonij vestigia extant in Pandectis in l. 3. *§. hoc autem solum*, ff. *de legat. præstand.* ubi illa verba: *Vel subiecte iuri eorum persone*; necessariò sunt accipienda de vxore, quæ in manum conuenerat, cum Vlpianus iam expressisset parentes & liberos: & in l. *Lucius 14. lege Thais 41. §. Stichus*, ff. *de fideicom. libert.* ubi refertur vxorem hereditate mariti se abstinuissè; quæ quidem abstentio tantum suis & necessariis hæredibus competit, §. *sui*, *Instit. de hered. qua-*

lit. Vnde necessariò textus illi sunt intelligendi de matrimonio per coemptionem celebrato. Quæ interpretatio firmari potest ex l. *Titia 13. ff. de inofficioso testam.* pro vt illam expendit & illustrat Arias de Mesa lib. 2. *var. cap. 1. num. 8.* Hæc autem forma contrahendi matrimonium Iustiniani temporibus ab vsu recessit, vt notat Cuiacius ad Vlpianum dict. *titul. 9.* quam ob rem credi potest in l. *vxorem 15. ff. de ritu. nupt. l. ex parte 121. §. 1. ff. de verb. obl. l. cum quadam 19. ff. de iurisdictione omnium*, pro eo quod erat scriptum, *in manum conuenire*, Tribonianum reposuisse, *in matrimonium conuenire*, vt notarunt Alciatus lib. 11. *parerg. cap. 7.* Tiraquel. in l. 4. *connub. n. 4.*

Etiam in matrimonio vt Sacramento aliqua induxit Ecclesiæ ordinatio, quæ ex natura rei non exigebantur, sed valde conducunt ad certitudinem, sanctitatem, & decentiam matrimonij; pauca referā ex his, quæ accuratissimè obseruarunt Authores. Euaristus epist. 1. ad Episcopos Africa, relatus in *cap. aliter 3. quæst. 5.* ex traditione Ecclesiastica Patrum, Apostolorumque enuntiat, non aliter legitimum esse coniugium, quam si à parentibus, & ab his, à quibus custoditur, vxor petatur, à quibus desponsetur. Secundò, quod legibus dotetur. Tertiò, quod à Sacerdote cum præcibus & oblationibus benedicatur. Quartò, quod à paranympis tradatur. Quintò, quod solenniter accipiatur. Sextò, quod ante concubitum biduo, vel triduo vacent orationi. Et nuptiæ, quæ sic non contrahantur, non tantum clandestinitatis vitio subiectæ erant, sed quod magis est, expositæ erant, vt ob defectum probationis conjugalis consensus non reputarentur nuptiæ, sed fornicatio, vt mihi videtur optimè sentire Gratianus in fine, dicta *causa 30. quæst. 5.* quod prius differtis verbis dixerat Tertul. in lib. *de pudicitia*, ibi: *Ideo penes nos occulta quoque coniunctiones, idest non prius apud Ecclesiam professe, iuxta mæchiam, & fornicationem iudicari periclitantur.* Non dixit, non esse prorsus matrimonium, sed exponi periculo non habendi vt tale: decretum hoc Euaristi immeritò suspectum & supposititiū censuit Aneas Robert, lib. 2. *rerum inaic. cap. 17. in alleg. pro Seia*; cum ei fidem faciant vltra castigatissimas glossas Gregorianas, omnes accuratissimi Authores congesti à Præceptore meo D. Francisco Randoly in *relect. ipsius textus*, & singulariter laudat Michael Roussellius lib. 1. *historie Pontif. iurisd. cap. 5. n. 10.* eoque textu tantum innixus Petrus de Soto *lectione 1. de matrim.* ante editum canonem Tridentini, ab Ecclesia expostulauerit, vt matrimonia clandestina irrita & inania decerneret; de quo sub idem tempus quadraginta Doctores dubitarunt, vt tradit Thomas Sanchez *de matrim. lib. 3. disp. 4. n. 1.* Prædictas solennitates illustrabimus in *cap. 2. de secundis nupt.*

Deinde sciendum est, quod licet solennitates legales matrimonij non sint obseruandæ, vt substantiales actus; tamen cum iustæ & licitæ sunt, debent seruari, & iuxta eas matrimonium celebrari, *cap. Raynumius, de testam.* ibi: *Iure Lombardo.* Sed quia in præsentī casu diuersæ erant consuetudines pro diuersitate prouinciarum, ubi contrahentes domicilium habebant, quæri potest, an solennitas in præsentī casu præscripta lege Saxonum, ubi matrimonium celebrabatur; an verò lex Francorum obseruanda

19.

DE EISDEM
EX IVRE
CANONICO.

20.

DE SOLENNITATIBUS
SERVANDIS,
VEL NON.

uanda esset? Et dicendum est, quod quando celebrantes matrimonium sunt diuersorum locorum, in quibus dantur diuersæ leges, aut vigent contrariæ consuetudines, distinguendum est, an illæ consuetudines, seu leges disponant de rebus in celebrandis nuptiis requisitis, aut de rebus quæ executionem exigunt post contractum matrimonium? In primo casu habenda erit ratio loci ubi matrimonium contrahitur, *l. exigere 65. ff. de iudiciis*, Petrus Barbosa in *l. heres, §. proinde, num. 69. ff. de iudiciis*, Chassaneus *consil. 7.* Robertus 1. *sentent. cap. 4.* quia in quibuscumque actibus sumenda est interpretatio iuxta legem aut consuetudinem loci, in quo celebratur, *l. semper 34. ff. de reg. iur. l. si fundus 6. ff. de euit. ibi: Ex consuetudine eius regionis in qua negotium gestum est; & l. quod si nolit, §. quia assidua, ff. de adilit. edict. l. licet 8. l. area 19. C. de locato.* Probant Couarr. in rubric. de testament. 2. part. num. 23. Forner. lib. 1. select. cap. 5. Cuiac. tract. 3. ad Afric. in *l. cum quis 22. ff. de obl. & act.* Faber lib. 16. coniect. cap. 6. & 8. & ita testamentorum tabulæ aperiendæ sunt iuxta leges loci, in quo aperiuntur, *l. 2. C. quemadmodum testamenta: usuræ æstimandæ sunt iuxta consuetudinem loci, ubi contractus celebratus est, l. 1. in princip. l. & in contraria, ff. de usuris; & honoraria Aduocatis sunt constituenta pro forti consuetudine, ubi iudicium peragitur, l. 1. ff. de variis & extraord. cognit.* In secundo autem casu cum quæritur de rebus matrimonij, quæ perseverant post nuptias, & utilitatem respiciunt amborum contrahentium, vel alterutrum, etiam distinguendum est, an certum aliquid inter contrahentes placuerit, an verò nihil conuenit. Primo casu si quid conuentum est circa dotis restitutionem, donationem propter nuptias, & similia, id probandum est, ut docent, & exponunt Cenedus *qq. canonic. q. 21. per totam*, Cabedo, & alij congesti à D. Ioanne de Larrea *decis. 62. Granat. n. 21.* Cancerius 1. p. var. c. 5. n. 61. Gratianus tom. 1. cap. 9. n. 1. Selse *de inhibit. cap. 3. §. 11. num. 7.* nam quamvis non liceat pacisci contra leges genera es, *l. iuris gentium 7. §. Prætor, l. ius publicum, ff. de pact. l. pacta quæ, C. eodem titul.* tamen licet pacisci contra beneficium legis volentibus concessum, *l. pacisci 32. ff. de pact. l. queritur, §. si venditor, ff. de adilit. edict.* cum liceat renunciare priuilegio in sui fauorem introducto, *l. penult. C. de pact. l. si index, ff. de minor.* nec quicquam aliud bonæ fidei magis conueniens est, quàm ea quæ inter contrahentes placuerint, seruari, *l. 1. §. si conueniat ff. de positi: & proinde in pactis matrimonialibus, & contra consuetudines loci, tam circa dotis restitutionem, quàm circa coniugalem acquæstum, utiliter & efficaciter potest conueniri, seu pacisci.* Larrea *dicta decis. 62. per totam: istæ enim leges, seu consuetudines procedunt in subsidium, quando sibi contrahentes non prospexerint, & ideo prouisio hominis tollit prouisionem legis, l. penult. C. de pact. conuenis.* Quod si nihil cautum sit, aut dictum de his quæ lege, seu consuetudine continentur, regulariter iuxta ea quæ in primo casu adduximus, censetur contractum, docuerunt fusè P. Gregor. in *presenti, n. 91.* D. Ioan. de Larrea *d. decis. 62.* qui prosequuntur diuersos casus, tam circa quæstum coniugalem, quàm circa restitutionem dotis, casu quo contrahentes habent diuersum domicilium, & in utroque diuersum ius seruatur.

His suppositis, ut veram rationem præsentis decisionis agnoscamus, sciendum est, varias assignari ab Interpretibus. Sannazarius *de sponsalib. fol. 283.* rationem huius textus ex eo deducit, quod sicut per mutationem vitæ, quæ fit per Baptismum, ad vitam spiritualem, non dissoluntur coniugia, multò minùs per illam mutationem, quæ fit de gente in gentem. Sed hæc ratio minimè adaptatur præsentis decisioni, quoniam in eius specie maritus non intendebat matrimonium fuisse nullum ob patriæ mutationem, sed ob defectum solennitatis. Quare Glossa in præsentia rationem assignat, videlicet, quod matrimonium solo consensu contrahatur, *cap. sufficiat 27. q. 2. l. nuptias, ff. de reg. iur. cap. cum apud, cap. hoc tua, hoc titul.* Ideo interueniente mutuo consensu nihil interest, quod aliæ solennitates accidentales omittantur; quæ ratio vera est, & meritò ab omnibus recipitur. Sed adhuc specialem huius canonis mentem non ostendit; nam ut ex serie constat, solennitas non fuit omissa; siquidem iuxta legem Saxonum matrimonium celebratum fuerat, nec id in præsentia dubitabatur; sed cum Franci diuersis vterentur legibus ac Saxones, hæsitabat maritus, an esset vera vxor eius, quam duxerat non seruatis propriis legibus. Vnde dicendum est, integram rationem huius textus ex eo prouenire, quod cum consensus essentialiter tantum desideretur ad nuptias, & ille in præsentia casu intercessisset, matrimonium validum & efficax omnino fuit; immò & iustum, & legitimum ex eo; nam cum matrimonium contraheretur in Saxonia, secundum legem Saxoniam, non verò Franciæ erat celebrandum, iuxta proximè tradita, præcipue cum leges, tam Saxonæ, quàm Galliæ, respicerent tantum solennitatem matrimonij, & dotationem in ipsis nuptiis faciendam; & ita nullo modo audiendus erat maritus simile matrimonium impugnans, cum accedente legitimo consensu, & iuxta patriæ leges, quæ obseruandæ erant, celebratum fuisset.

Nec obstat dubitandi ratio adducta, quæ duplicem continet partem. Prima versatur circa consuetudinem, utrum videlicet per eam impedimèta matrimonij, tam illud impediencia, quàm dirimentia, induci possint? In qua quæstione nonnulli affirmant, eam vim consuetudinem non obtinere, nisi mixta sit laicorum, & clericorum, eamque scandalum comitetur, quod ex matrimonij contractu aduersus talem consuetudinem inito pullularet; tunc enim docent tale matrimonium impediri, & dirimi, non quidem ratione consuetudinis huiusmodi, sed quòd sacri canones cum scandalo inire coniugia minimè patiantur; quorum ratio est, quia sicut consuetudo non potest reddere habiles ad contrahendum eos, quos ius canonicum inhabiles facit, *cap. quod super, in fin. de consanguin. & affinit.* ita nec inhabiles reddere eos, quibus idem ius matrimonium permittit. Ita docuerunt Couarr. Henriquez, & Ludouic. Lopez congesti à Thoma Sanchez lib. 7. de matrim. *disput. 4. num. 7.* Salas *de legibus disp. 19. quæstion. 97. tractat. 14. sectione 10.* & ita accipiunt præsentem textum de consuetudine tantum laicorum, & nullo scandalo eam comitante. Alij non exigunt consuetudinem mixtam, clericorum videlicet & laicorum, sed tantum scandalum comitatam, arguentes à spirituali matrimonio

ad carnale, ex cap. cum olim, iuncta glossa finali, de clericis coniug. Ita docuerunt in dicto cap. super eo, de cognat. spiritual. Glossa, Butrius, Præpositus, & alij congesti à Sanchez ubi supra, n. 11. Alij docent consuetudine introduci posse impedimenta impediencia, non verò dirimentia: ita Glossa, Gotfredus, Innoc. in dicto cap. super eo, & alij relati à Sanchez d. disp. 4. num. 10. Sed his sententiis omissis verius dicendum est, consuetudine legitime præscripta iuxta tradita in cap. fin. de consuet. impedimenta etiam dirimentia matrimonij induci posse, vt probant Sanchez d. disp. 14. Franciscus Salernus in d. disp. de valore matrim. §. 5. num. 16. D. Hieronymus Camargo in eod. tract. num. 36. & idem in d. cap. super eo, & similibus, propter consuetudinem legitime præscriptam matrimonium contra eam celebratum nullum fuit. In præsentem autem textum nulla fuerat consuetudo legitime præscripta apud Francos, nec ab Ecclesia approbata, quæ dirimeret matrimonium, sed tantum leges aderant præscribentes solennitatem nuptiarum, tam in bannis, quam in dotis constitutione. Difficilior est alia pars dubitandi rationis, deducta ex legibus, & statutis secularibus, quibus matrimonia non solum prohibentur, verum & ea contrahentes variis poenis plectuntur. Pro cuius solutione dicendum est, quod cum matrimonij contractus à Christo Domino ita eleuatus sit ad sacramentum, vt nullo modo apud fideles celebrari possit vt contractus, quin etiam sit sacramentum, inde prouenit, vt nullus Princeps secularis, vel ecclesiasticus, præter Summum Pontificem, possit impedimenta matrimoniis apponere, vt latè probant Sanchez lib. 3. de matrim. disp. 47. num. 12. Basilii lib. 6. cap. 2. num. 4. Vnde leges & statuta supra relata, vt iniusta, & impeditiua matrimonij, improbarunt M. Anton. Eugenius consil. 18. num. 14. Thomas Sanchez lib. 4. de matrim. disp. 25. num. 2. Fontanel. de pactis nupt. 1. tom. clausul. 4. gloss. 2. ex num. 10. Sed cum ea statuta vt iusta defendant P. Barbosa in d. l. 1. 4. part. ex num. 36. Philip. Paschal. de viribus patriæ potest. part. 2. cap. 15. ex num. 11. Pater Molina de inst. tom. 1. tract. 2. disput. 176. Molina de primogeniis lib. 1. cap. 16. num. 10. dicendum est cum Arias à Mesa lib. 3. variar. cap. 35. legibus secularibus posse iuari

& firmari sacros canones, quibus certa matrimonia improbantur, & damnantur; quo modo defendi possunt leges nostræ Hispanæ, in quibus poenæ apponuntur in contrahentes matrimonia clandestina: alia verò secularia statuta, quibus certa matrimonia impediuntur, ex defectu iurisdictionis nulla esse, ex proximè traditis, & latè resolutis per Salernum & Camargum ubi supra, Dianam, 7. p. tract. 1. resol. 23.

Sed supra traditis obstat textus in c. aliter 30. 7. 5. in illis verbis: *Legibus dotetur*; ubi Euaristus inter alia necessaria ad matrimonium iuste celebrandum, illud exigit, vt vxor iuxta leges dotetur, alias non matrimonium, sed adulterium, seu fornicationem esse: ergo si in præsentem specie non erat vxor dotata iuxta leges Franciæ, matrimonium nullum erat, & per consequens licitè nobilis Francus aliam vxorem duxit. Quo textu aliqui moti, & cap. nullum sine dote fiat coniugium, ead. causa, & quest. cap. consanguineorum 3. 4. existimarunt ad substantiam, essentialitatemque matrimonij dotem desiderari; sed contrarium verius est, & probatur ex cap. per vestras, de donat. inter, l. si donationum 22. C. de nuptiis, l. quod si nulla, C. de relig. & probant latè Arias à Mesa lib. 2. variar. cap. 40. Randoly in dict. cap. aliter, cap. 8. Nec contrarium probat textus in dict. cap. aliter; nam non omnia quæ ibi ab Euaristo recensentur, sunt essentialia matrimonij; sed cum Ecclesia semper abhorruisset matrimonia clandestina, ne matrimonium concubinitus putaretur, ideo dotis constitutionem, & alias solennitates ibi relatas præscripsit, vt cognosceretur, vxorem ita ductam, iustam esse, non verò concubinam, ne dote non constituta concubina crederetur, iuxta illud Plaut. in Trinummio: *Sororem in concubinitum tibi sine dote rediisse magis, quam in matrimonium*. Notauit Robertus lib. 2. rerum iudic. cap. 17. Vnde Nicolaus agens de matrimonio contracto à Lothario cum Vvaldrada, in cap. Lotharius 31. quest. 2. hæc adiecit verba: *Primum diligenti inuestigatione inquirite, & si eundem gloriosum Regem prædictam Vvaldradam præmissis dotibus, cum testibus secundum legem & ritum, quo nuptiæ celebrari solent, per omnia inuenieritis, &c.* cuius textus historiam refert Baronius anno 682.

23.
EXPON-
TUR CAP.
ALITER 30.
9. 5.

C A P V T II.

a Innocentius III. Exoniensi Episcopo.

PRæterea ij, qui matrimonio contrahendo purè, & sine omni conditione fidem dederunt, & iuramentum fecerunt, commonendi sunt, & diligentius exhortandi, & omnibus modis inducendi, vt fidem præstitam, vel iuramentum factum obseruent, & se, sicut promiserint, coniungant. Si autem se ad inuicem admittere noluerint, ne fortè deterius inde contingat, vt talem scilicet ducat, quam odio habeat, videtur quod ad instar eorum, qui societatem iuramento, vel interpositione fidei contrahunt, & postea eandem sibi remittunt, hoc possit in patientia tolerari.

N O T Æ.

1. a **I**nnoentius III. Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc titul. capite 11. sed malè, cum epistolæ Innocentij III. compi-

lata tantum reperiantur in tertia & quarta collectione, nunquam autem in prima; & præpostero ordine præfens decisio compilaretur ante textus sequentes, quæ sunt Eugenij III. & Alexand. III. qui præcesserunt Innocentio III. quare

quare Cuiacius legendum existimat, Innocentius I. & ita legisse in quodam veteri codice testatur; sed cum post Concilium Lateran. p. 50. cap. 43. legatur, Alex. III. rectius Anton. Augustin. in not. ad 1. collectionem, in presenti asserit authorem huius textus esse Alexandrum III. Bartholomæo Exoniensi Episcopo; & eius priorem partem referri in cap. super eo, de sent. excomm. integram autem clausulam extare post Concilium Lateran. part. 14. cap. 7. De Exoniensi Ecclesia Angliæ nonnulla notavi in cap. de rescriptis, textum autem ita transcribo ex dicta prima collectione.

COMMENTARIUM.

2.
CONCLUSIO
TRADITUR
ET PROBATUR.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Sponsalia de futuro, etiam iuramento firmata, mutuo partium consensu dissoluntur.* Probat eam textus in cap. requisivit, hoc tit. Illustrant eam ultra congestos à Barbosa hic Basil. de matrim. lib. 12. cap. 6. Anastas. Germon. lib. 2. animadu. cap. 7. Antonius Gubertus Costanus de spons. fol. 33. num. 8. Arellano lib. 4. antinom. 1. Cuiacius & Canisius in presenti, idem Canisius in cap. ex litteris, hoc tit. Zypeus consult. 1. ad hunc titulum.

3.
IMPRUGNATUR
TRADITUR
ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in presentem assertionem ita insurgo. Quotiens iuramentum servari potest sine dispendio salutis æternæ, servandum est, cap. debitores, ubi probavi, de iureiur. quod in terminis sponsalium adeo verum est, ut si quis cum iuramento promiserit sponsalia contrahere, & postea statuerit religionem ingredi, debet prius iuramentum adimplere, & postea ingredi religionem, cap. commissum, hoc tit. Igitur in presenti textu cogendi erant sponsi fidem mutuo datam, & iuramento firmatam adimplere. Augetur primò hæc dubitandi ratio, nam quamvis iuramentum in fauorem partis præstitum sit, ad Deum tamen ipsius religio & obligatio refertur, dicto cap. debitores, ibi, *Cogendi sunt Domino reddere iuramenta*: ergo si iuramentum principaliter Deo refertur, quamvis à partibus eius obligatio remittatur, impleri debet. Accedit, nam cum iuramentum validè & efficaciter ab utraque parte præstitum est, eius relaxatio Romano Pontifici competit, cap. venerabili 34. de elect. cap. quanto 18. de iureiur. ergo in presenti textu autoritas Pontificis necessaria erat, ut sponsi resilire possent à fide sibi mutuo data, & iuramento firmata. Tandem facit textus in cap. ex litteris 10 hoc tit. ubi in eadem specie docetur, sponsos ipsos monendos esse, & omnino ecclesiasticis censuris cogendos matrimonium contrahere, & sic fidem datam adimplere: ergo quia non licet sponsis à fide mutuo data resilire.

4.
DE SPONSALIORUM
ACCEPTTIONIBUS.

Quà dubitandi ratione ita fulcità non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, sponsaliorum nomen diuersimodè accipi; nonnunquam usurpantur sponsalia pro arrhis, symbolis, seu muneribus; quæ sponsus largitur sponsæ, l. 1. C. si nuptia ex rescripto, l. 1. C. Theodos. si Rector provincie; quo modo accipiuntur lib. 1. Regum, cap. 18. vers. 25. ibi: *Non habet Rex sponsalia necesse*; & l. penult. C. de spons. l. ultim. C. de Episcop. & Cleric. l. ult. C. de ingenuis, & manumiss. docent Couarr. de spons. 1. p. cap. 1. num. 5. Sanchez lib. 1. de ma-

trim. disput. 1. num. 1. Gutierrez eod. tract. cap. 1. Basil. eod. tract. lib. 12. cap. 1. Etiam accipiuntur pro muneribus sponsalitiis, ut probant Alciatus lib. 1. parerg. cap. 2. Cuiacius lib. 11. obseru. cap. 17. & ad titulum C. si Rector provincie. De quibus muneribus intelligitur textus in l. tutor, 13. §. 2. ff. de administr. tutor. non autem de ipsis muneribus accipias textum in l. cum plures 12. §. cum tutor, ff. eodem titulum. nam potius accipiendus est de muneribus in die natalitio missis à tutore nomine pupilli ipsius parentibus, de quibus etiam agitur in l. si vir uxori, de donat. int. l. 194. de verb. sign. ut obseruauit Brissonius lib. 4. select. cap. 3. Pancirola lib. 2. variar. cap. 54. Reuardus lib. 3. coniect. cap. 4. Donell. lib. 3. comm. cap. 12. ubi Osualdus litt. G. Ludou. Carrio lib. 1. emend. cap. 12. Larrea decis. 25. Dorleans ad Tacit. pag. 554. Forn. in d. l. 194. Plerumque etiam sponsalia sumuntur pro matrimonio rato non consummato, ut cap. tertio loco 13. de presumpt. cap. 2. §. ultim. de spons. duorum, cap. desponsatam, cap. coniuges, 27. q. 2. nam vxor appellatur propriè & strictè illa, quæ cognita est, cap. ex publico, de conuers. coniug. quamvis sæpius sponsa de præsentis, etsi non cognita, vxor dicatur, ut docent Gratianus in cap. sic quippe 45. §. ex his 27. q. 2. Couarr. 1. p. de sponsal. cap. 1. num. 7. qui 2. p. cap. 1. num. 2. rectè docet, sponsalia contracta per verba de præsentis, pro matrimonio haberi; idque non tantum inspecto iure Pontificio, verum etiam Ciuili, ut docet Ant. Faber in iurisprud. titulum. de nuptiis, princip. §. ill. 1. Ideoque leges de matrimonio loquentes rectè ad huiusmodi sponsalia protrahi, ex cap. ultim. de frig. cap. 1. & 2. de matrim. contract. cap. per tuas 12. qui filij sint legit. l. penult. C. de incestis nuptiis: probant Matienzo in rubric. titulum. 1. lib. 5. Recopil. glossa 1. num. 18. Gutierrez de iurament. 1. part. cap. 5. num. 2. Sanchez de matrim. lib. 1. disput. 1. num. 4. Vnde excommunicationem latam in Clem. unica, de consanguin. contra affines, seu religiosos matrimonium contrahentes, locum habere contra celebrantes sponsalia de præsentis, resoluunt plures, quos refert, & sequitur Sanchez lib. 7. de matrim. disput. 48. num. 6. non tamen procedere in contrahentes sponsalia de futuro, rectè docuerunt Tiraquel. post leges conuub. gloss. 2. num. 18. Suarez de censur. disp. 23. sect. 5. num. 10. Gutierrez lib. 1. canon. cap. 22. num. 46. Sanchez lib. 1. de matrim. disp. 12. quia sponsa de futuro iuris censurà ut extranea habetur, l. cum hic 32. §. si quis 27. ff. de donat. inter, l. miles 11. §. 7. l. si vxor 13. §. Diui. 3. §. si minor 8. ff. de adult. ideoque non mutat suum domicilium, l. ea 32. ff. ad municip. l. penult. §. Iulianus, ff. quod falso tut. iunctis l. cum fuerit 15. de condit. & demonstrat. l. ultim. C. de incolis, lib. 10. l. 47. Tauri. Inde etiam Inquisitores, qui ut priuati iudices procedunt contra celebrantes binas nuptias, non possunt procedere contra celebrantes sponsalia de futuro post matrimonium celebratum, quia deficit ratio abusus Sacramenti. Soula in aphor. lib. 1. cap. 35. n. 6. Aloysius Riccius in praxi resol. 373. Transmiera lib. 1. de polyg. q. 3. in fine, etsi contrarium teneat Carena 2. p. tit. 5. §. 6. & 7. fol. 126. Similiter decisionem textus in cap. 3. vers. Nec ille, de sentent. excomm. protrahendam esse ad sponsum de præsentis, docuerunt Sanchez dicta disp. 1. num. 6. Gutierrez de matrim. cap. 1. num. 13. Suarez de censuris disp. 22. sect. 1.

sect. 1. Farinacius in praxi tom. 3. quest. 121. n. 73. Hæc autem doctrina locum non habet cum lex ultra matrimonium copulam exigit, veluti in specie legis 55. Tauri, quæ est lex 29. tit. 3. cap. 5. Recopil. quæ dum perhibet mulierem sine licentia viri contrahere, ad sponsam de præsentis non est protrahenda, vt docent Couarr. de matrim. 2. part. cap. 7. §. 1. num. 4. Gutierrez de iuram. 1. part. cap. 1. num. 58. Ioannes Faber in l. sine §. C. de bonis que lib. Tiraquell. post leges connub. gloss. 2. num. 22. Solorzanus tom. 2. lib. 2. de iure Ind. cap. 20. qui plura de sponsa de præsentis, & quando pro vxore habeatur, cumulat, etsi contrarium probet Gomez in l. 47. Tauri. num. 2. Similiter in ea specie legum 1. tit. 3. lib. 3. fori, & 2. tit. 9. lib. 5. Recop. quæ circa lucra constante matrimonio facta inter coniuges communicanda loquuntur, procedunt tantum in matrimonio, vt docent Matienzo dicta gloss. 1. num. 41. Azevedus in d. l. 2. num. 14. Gamma decis. 357. vbi plures refert, Flores de Mena Morquecho lib. 2. de diuis. honor. cap. 11. n. 3. Garcia de coniug. acquæst. a num. 52. Similiter cum statuto cauetur, vt vxore absque liberis decedente vir dotem lucretur, id ex vi pacti id contingit, vt in l. si ab hostibus §. vlt. ff. solut. mar. vbi Barb. num. 1. l. penult. §. vlt. ff. quod falso tutore, l. 1. in princip. ff. de dote preleg. in quibus casibus si sponsa de præsentis nondum cognita mortua sit, verius est virum nihil lucraturum, cum ex mente statuti, vel pacti congressus coniugalis requiratur. Sanchez d. disput. 1. num. 5. Gutierrez de matrim. cap. 1. num. 12. Tandem sciendum est, etiam sponsam de futuro vxorem aliquando appellari, & contra anticipatè, vt etiam hæreditas dicitur in l. questum 91. §. si mihi ff. de leg. 1. pro spe futura successionis, vt notant Accursius ibi, Cuiac. lib. 25. obseru. c. 40. & iure ciuili sponsa dum primum dacebatur in domum sponsi, vxor vocabatur, l. cum in se 6. C. de donat. ante nupt. l. 2. ff. de his, quibus vt indign. Anton. Rothomanus de ritu nupt. cap. 19. idcirco apud Romanos nullum nuptiarum maius argumentum erat, quam deductio in domum, vt ait Connanus lib. 8. comment. cap. 2. num. 2. vnde vxorem ducere, significat matrimonium contrahere; quæ de causa conditio nuptiarum legato adiecta, statim adimpletur, cum vxor ducta est, l. cum fuerit 15. ff. de condit. & demonstr. iuncto Fabio in iurisp. tit. 9. princip. §. illat. 2.

Tandem sponsalia proptius & frequentius accipiuntur pro futuris nuptiis promissione factis; olim enim qui ducturus erat vxorem, ab eo, vnde ducenda erat, stipulabatur, eam in matrimonium ducturum, qui daturus erat, pater, vel frater (vt dicemus in cap. 1. de despons. impub.) itidem spondebat, l. 2. ff. de spons. vbi per veteres, Latinos intelligit Germon. lib. 2. animadu. cap. 7. quemadmodum Varro scribit lib. 5. de ling. Latin. & ex veteri Consulto Sulpitio refert Gellius lib. 4. noct. c. 4. in hæc verba: Qui vxorem ducturus erat, ab eo vnde ducenda erat, stipulabatur, eam in matrimonium ductum iri. Satis discretè formulam huius sponsionis expressit Plautus in Trinummio.

— Spondei ergo

Tuam natam vxorem mihi? CH. Spondeo, & mille auri

Philippum dotis. LY. Dotem nihil maior. CA.

Si illa tibi placet,

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

Placenda dos quoque est, quam dat tibi, CH.

Postremo quod vis?

Non duces, nisi illud quod non vis, feras. CA.

Ius hic orat. LY. Impetravit

Te aduocato atque arbitro; istac lege filiam tuam spondes mihi.

Vxorem dari! CH. Spondeo. CA. Et ego spondeo idem hoc.

Et aliis in locis congestis à Fungero in etymol. verbo spondeo. Brissou. de formul. lib. 6. pag. 543. & ab hac formula contractus, sponsalia nomen acceperunt, l. 2. & 3. ff. hoc tit. Illustrant Henric. Bocerius tom. 1. class. 1. disput. 8. & 9. Brissouius lib. singul. de ritu nupt. cap. 1. Anton. Hothoman. eodem tract. cap. 1. Connanus lib. 8. comment. c. 2. Treutlerus volum. 2. select. disp. 6. thes. 1. Rosinus lib. 5. antiquit. cap. 37. Randoly in cap. aliter 30. q. 5. cap. 3. Gibalinus lib. 4. de usuris, cap. 5. art. 1. Germon. 2. animadu. cap. 7. Cuiac. lib. 16. obseru. cap. 33. Solebant autem sponsalia à Iureconsultis concipi. Concipit apud Ouid. ibi:

Te mihi compositis, si quid tamen egimus arte,

Adstrinxit verbis ingeniosus amor.

Dictatis ab eo feci sponsalia verbis.

Consulto fui iuris amore vaser.

Nam stipulationi contrahendæ Iurisperiti adhibebantur, qui solennia verba conciperent, ne contrahentes errarent, vt ex Cicerone probant Iacob. Cuiacius in l. 1. C. de contrahenda stipul. Brissouius lib. 6. de formulis, in principio, Olanus lib. 7. Paralipom. cap. 1. & 2. & ideo Iurisconsulti sponsalibus contrahendis adhibebantur, quia certis, ac statis verborum formulis celebrabantur, quas referunt Brissouius d. lib. 6. de formulis, P. Gregor. lib. 8. syntag. cap. 2. etiam in tabulas vt plurimum sponsalitia conventiones referebantur, ex quo illud Iuuenalis satyr. 6.

Si tibi legitimis pactam, iunctamque tabellis,
Non es amaturus.

Tertul. lib. de veland. virginibus, ibi: Hæ sunt tabella priores naturalium sponsaliorum & nuptiarum; illæque à testibus obsignari solebant, iuxta eundem Iuuenalem, ibi: Veniet cum signatoribus auspex. Apuleium apol. 2. Dixi vt plurimum, quia interdum nullum ea de re instrumentum conficiebatur, & nuda testatio sufficiebat, l. 7. ff. de spons. In hac tamen forma sponsaliorum secundum locum obtinebat sponsio, seu stipulatio; siquidem ea accedebat pactis conuentis, l. 7. §. quod, ff. de pactis. l. Titia 134. §. vlt. ff. de verb. obl. Primum enim inter eos, de quorum nuptiis agebatur, de nuptiarum conditionibus, & legibus conueniebat, hoc est de dote & donatione propter nuptias, & arrhis sponsalitiis. Hæc conuentio si sine stipulatione fiebat, pacta mulier dicebatur, seu destinata; si in ea amplius stipulatione addebatur, sponsa. Mulieris pactæ meminerunt Iuuenal. satyr. 6.

Si tibi legitimis pactam, iunctamque tabellis.

Cicero 5. ad Atticum, ibi: Nec dubitat cuius filia pacta est Arthanaldis filia. Tacitus lib. 12. ibi: Pactum inter Claudium & Agrippinam matrimonium iam famam amore illicito firmabatur, nec dum celebrare solennia nuptiarum andebant. Ouidius in epist. Hygripicos.

— Nec pacta marito

Intravi thalamos, matre parante nouos.

Seneca in Octauio act. 1. scena 3.

Genitamque fratre coniugem captam sibi.

R

Vbi

5.
SPONSA-
LIVM GE-
NVINA AC-
CEPTIO.

Vbi pro *captam*, reponit *paſſam*, eruditè D. Ioannes Ramos in l. deprecatio, num. 52. ad l. Rhodiam de iact. Virgil. lib. 14. *Aeneid.*

Quid *soceros legere, & gemmis abducere paſſas*. L. 2. C. hoc tit. l. si cum ante, C. de donat. ante nupt. Hanc verò paſſam sponsam non esse statim tradendam, ait August. in cap. 39. 27. q. 2. Vxoris destinatae meminerunt Suetonius in Iulio. Sibique filiam eius in matrimonium petiit, Fausto Sylla destinata. Plinius epist. 3. ibi: Iam destinata erat egregio iuveni, iam electus nuptiarum dies. Arnobius aduersus Gentes, ibi: Aduersus virgines iam destinatas, iam desponsatas rapuit. Licet aliquando destinata puella etiam appellaretur, quæ sine vlla conuentione inter viuos despondebatur, l. dotis 7. §. 1. ff. de iure dor. l. ult. §. ult. ff. de diuortiiis; & Iurisconsulti subtilius etiam paſſas à destinatis distinxerunt; nam destinatarum verbum propriè ad eas, quæ non inter viuos paſſæ, sed testamento patris designatæ, & nominatæ fuerant, restrinxerunt, vt in l. non est 66. ff. de ritu nupt. ibi: Non desponsam à patre, nec testamento destinata. Cuius consuetudinis exemplum extat in l. si parisi 6. C. de interd. matrim. l. pater 101. ff. de condit. & demonstrat. In quo sanè sensu accipi omnino debet discrimen adhibitum inter puellam à patre destinata, vel testamento denominata, in l. qui pupillam 7. in princip. ff. ad l. Iul. de adult. à quo textu verbum denominata, tanquam glossema reiecit Hothomanus de ritu nupt. cap. 3. & lib. 5. obseru. cap. 17. ex qua lege legendum puto in l. tutor 36. de ritu nupt. ita: Ni à patre desponsa, destinataue nominata conditione nuptiis obsequutum fuerit; etsi paulò aliter textum emendent Hothoman. ubi supra, Cuiac. lib. 26. obseru. cap. 33. Etiam desponsæ dici solitæ sunt non solum promissæ per stipulationem, verum & quæ nuda conuentione paſſæ fuerant, postquam receptum fuit, vt sponsalia etiam sine stipulatione, ac proinde etiam per internuntium, aut epistolam inter absentes contraherentur, l. 4. l. 5. l. ult. ff. hoc tit. l. 2. & 4. C. eod. Illustrant latè Franciscus Hothomanus de ritu nupt. cap. 3. per totum. Puella etiam sperata dicebatur, quæ iam petita, sed nondum promissæ erat; quò pertinet sperati matrimonij mentio, in l. pen. vers. Hic illud ff. hoc tit. l. si legibus, C. de Episcop. aud. Vxor promissæ dicebatur interposita iam stipulatione; nam puella nuptura viro promittebatur à patre, fratre, vel tutore. Alciatus lib. 1. parerg. cap. 2. Ant. Hothomanus de ritu nupt. cap. 1. & Brissolinus in princip. de ritu nupt. docet, quod is, qui puellam petebat, despondere dicebatur; à quo verò petebat, spondere. Sed verendum est, ne fallatur; nam vt rectè obseruant Cuiac. lib. 16. obseru. cap. 33. & ad tit. C. de sponsal. Hothom. dicto cap. 3. verbum despondere, & ad patrem accommodatur, l. inter 36. l. non est 66. ff. de ritu nupt. l. Tutia 144. ff. de verb. oblig. & despondere dicuntur inuicem per se, qui conueniunt de nuptiis futuris inter se, l. si quis 60. §. quamuis, ff. de ritu nupt. l. cum hic status 32. §. ult. ff. de donat. inter, l. 4. ff. de sponsal. propriè autem, & strictè qui poscit, mentionem facere dicitur; qui respondet, repromittere, siue tantum promittere, vt apud Plautum in Aulul.

Credo Adepol, ubi mentionem ego fecero de filia,

Mibi vt despondeat, derideri sese à me creditur.

Vtique huius stipulationis duæ partes sunt; mentio, & repromissio, quas ea de causa in sponsalium diffinitione ambas ponit ingeniosè & peritè Florentinus I. C. in l. 1. ff. hoc titulo, ibi: Sponsalia sunt mentio & repromissio futurarum nuptiarum, obseruauit Ianus Guillelmus in Aululariis quæstionibus, cap. 2. tom. 3. thesauri christ. fol. 345.

Definiuntur autem sponsalia in l. 1. hoc titulo, cap. nostrates 30. q. 5. vt sint Mentio, seu repromissio futurarum nuptiarum; quæ quidem definitio ostendit tantò distare sponsalia à nuptiis, quantum spes distat à re ipsa, vt ait Cuiac. in recitationibus ad tit. C. de sponsalibus; nam sponsalia spem futurarum nuptiarum appellant, l. si uxor 13. §. 1. ff. de adult. Vnde sponsus dicitur, qui nuptias quidem contrahere promissit, sed nondum maritus est, l. 1. vers. Et quæstio, ff. pro dote: & olim ferè semper sponsalia nuptias præcedebant, tum vt parentes suum nuptiis, vt ritè fierent, consensum accommodarent, à quibus sponsi stipulari sibi uxores, spondereque solebant, l. 2. ff. hoc titulo: tum vt has inter moras nuptiarum maritus uxorem eligens, non dotem, non pulchritudinem consideraret, sed mores, quibus perpetuò vsurus erat, vt tradit Plutarch. in præcep. connub. Ex quibus satis colligitur, inter sponsalia & nuptias non solum dari in re discrimen, sed etiam in tempore, interuallum esse, vt docet Hothomanus disput. de sponsalibus, cap. 7. in princip. qui leui ductus fundamento perperam ostendit contra nostros Pontificios sponsalia non nisi per verba de futuro constitui posse, per verba verò de præsentì non posse; nam tunc sponsalia non sunt, nisi cum hoc ex promissione futuræ præstationis constet, d. l. 1. Nec etiam matrimonium, quia hoc non verbo, sed solenni deductione in domum contrahitur, d. l. cum inter: quæ Hothom. ratio etsi vera esse possit attentio iure ciuili, iure verò Pontificio inspecto nihil euincit. Deinde sciendum est, ex hac stipulatione, quâ olim sponsalia perficiebantur, actionem dari ex sponso in id, quod uxorem accipi, vel dari intererat. Cuiacius ubi supra, Duarenus in rubric. ff. solut. matrim. & ad tit. de sponsal. cap. 4. Hothoman. eodem tract. cap. 4. Brissolinus de v. s. verbo sponsalia. Sed quia ex sponso actio exoleuit, vt refert Gellius lib. 4. noctium, cap. 4. hodie pro sponsione futurarum nuptiarum nulla actio comperit, immò iure ciuili permissum est sponso vel sponsæ impune renuntiare sponsalibus, l. 1. C. de spons. præterquam si arrhæ interueniant, quæ duplicatæ à renunciantè restituantur, l. final. C. eodem tit. dicemus infra in cap. gemma. Caterum qui sponsalia contraxerunt, coercionibus ecclesiasticis promissum adimplere, nuptiasque celebrare coguntur, cap. 1. de spons. duorum, cap. ex literis, cap. sicut, capite si inter, de sponsal. cap. quemadmodum, de iureiurand. quæ obligatio implendi sponsalia oritur ab intrinseco ratione præcepti naturalis obligantis ad fidem seruandam. Quare sponsalia adimplenda esse sub culpa lethali, nullâ datâ excusationis iustâ causâ, docetur in cap. desponsatas, cap. de coniugali, 27. quæst. 2. quoniam in re seria, & spiritali Christianæ Religionis alumnis fidem datam fallere non licet, capite iuramenti 22. quæst. 5. cap. 1. de paſſ. Accedit, quia omnis

6:
SPONSA-
LIVM DE-
FINITIO.

omnis contractus obligat ex iustitia sub peccato mortali; contractus verò sponsaliorum efficacem continet obligationem reciprocam, *Facio ut facias*. Ergo obligabit ex iustitia, ut docuerunt D. Thomas in 4. distict. 27. q. 2. art. 1. & 2. & relati à Corduba in summa lib. 1. quest. 13. Molina de iustitia tom. 2. tract. 2. disp. 271. Couarr. in 4. 1. part. cap. 4. in princip. num. 2. Sarmiento lib. 1. select. cap. 5. num. 3. Gutierrez de iuram. 1. p. cap. 5. num. 5. Borell. tom. 3. decis. fol. 300. & iudicem sacularem posse compellere ipsos contrahentes ad celebrandum matrimonium, & similiter ad restitutionem damni emergentis, resoluunt Bobadilla lib. 2. polit. cap. 18. num. 236. Sanch. lib. 1. de matrim. disp. 29. num. 9. Olea de cessione iur. tit. 5. q. 8. num. 12. Tondutus tom. 1. resol. cap. 16. num. 2. & hoc casu, posse sponso præcisè cogi ad factum, probat Germon. lib. 2. anim. cap. 3. etsi alias promittens factum tantum teneatur ad interessè, l. 72. §. Celsus, de verb. obl. Quod si quæras, quando ille, qui promissit aliquam in uxorem se ducturum, teneatur promissionem adimplere, dum in contractu dies adiecta non est? In qua quæstione plures putarunt, statim esse implendam promissionem, cum primum promittens implere potest, ex regula legis in omnibus, ff. de reg. iur. l. cum qui, §. quotiens, ff. de verb. oblig. ut etiam contingit in voto religionis, Sylvester in summa, verbo votum 2. q. 5. Sed adhuc dicendum est, quod si in sponsalibus dies adiecta non sit, quamvis statim oriatur eius obligatio; tamen eam implere in foro interiori, nisi altera parte requirente, sponsus alter non tenetur, quo casu tenebitur proculdubio statim implere, si alias non habeat iustam excusationem. Ratio est, quoniam in omni obligatione absque diei præfixione facta requisitus solum tenetur solvere, l. debitores, C. de pignor. & ita licet obligatio in sponsalibus statim oriatur, ex dicta lege in omnibus, tamen ut adimpleatur promissio, præcedere debet alterius sponsi petitio.

7.

TRADITUR
RATIO DE
CIDENDI.

His suppositis ratio præsentis assertionis provenit ex eo, quia cum sponsalia de futuro iuxta alios contractus in futurum celebratos regulari debeant, illorumque ea sit natura, ut sicut consensu contrahuntur, dissensu dissolvantur, l. ab emptione 59. ff. de pactis, l. societatem 4. l. si convenierit 14. l. rerum 64. §. societas, ff. pro socio, l. 1. ff. quando liceat ab emptione; quæ omnia confirmantur ex generali regula, quæ docetur, nihil tam naturale esse, quam eo genere quicquid dissolui, quo colligatum est, l. nihil tam naturale, ff. de reg. iur. cap. 1. eod. tit. cap. omnis 27. quest. 2. ideo sponsalia, quæ mutuo consensu contrahuntur, contrario dissensu dissolvuntur. Et licet matrimonium à contractu incipiat, tamen cum elevatum sit ad esse Sacramenti, contraria voluntate dissolui non potest, cap. super eo, de eo qui cognovit consanguin. docent Brunellus de spons. conclus. 9. num. 2. Nauarrus in manuali cap. 22. num. 13. nec rectè glossa hic, schol. fin. docet, textum hunc procedere ex tolerantia, & dispensatione Ecclesiæ; procedit enim iuxta principia proximè relata; & illa verba, *Ne deterius inde contingat*; non debent accipi comparatiuè ad malum, quod sequi posset, si non daretur licentia discedendi; sed comparatiuè ad bonum, quod daretur ex celebratione & perfectione matrimonij, quasi di-

D. D. Gonzal, in Decretal. Tom. IV.

cat Pontifex, monendi sunt sponsi ut promissum adimpleant. Hoc enim bonum esse constat ex eo, quod docetur in cap. 1. de pactis, ibi: *Pacta custodiantur*. Si autem noluerint, tolerandi sunt, ne maius malum sequatur, quam esset bonum, quod ex nuptiis sequeretur. Ex hac etiam differentia matrimonij, & sponsalium quoad eorum dissolutionem inferitur, quòd licet sententia lata in causa matrimonij nunquam transeat in rem iudicatam, cap. lator, cap. tenor, cap. consanguinei, de re iudicat. quia voluntas partium vinculo sacramenti præiudicare non potest, cap. final. de transact. d. cap. super eo; attamen sententia lata contra sponsalia de futuro transit in rem iudicatam, & non potest retractari, quia sicut ex consensu partium expresse poterant dissolui, etiam ex consensu tacito dissolui possunt, ex l. 3. ff. de rebus creditis; & consensus tacitus præsumitur, ut sententia transeat in rem iudicatam, cap. quoad consulti. de re iudic. l. ab eo, C. quomodo, & quando. Ampliatur præsens assertio, ut procedat non solum in promissione simplici, sed etiam in promissione iuramento firmata, ut docetur in præsentis textu, iuncta integrâ suprâ relata; & in cap. requisivit, hoc titul. quia semper iuramentum regulatur iuxta naturam actus, cui accedit, l. final. C. de non num. pecun. nam licet verum sit, per religionem iurisiurandi actus alias inualidos, validos reddi, ut dixi in cap. cum contingat, de iureiur. hoc procedit quando adhibetur ad valorem actus alias inualidi, in cuius observantia nullum versatur peccatum, iuxta textum ita intelligendos in cap. 1. cap. debitores, cap. cum contingat, de iureiur. cap. quamvis pactum, de pact. in 6. Si verò adhibetur citra validitatem actus, qui alias sui naturâ validus est, tunc sequitur naturam actus, cui adhæret, l. fin. C. de non num. pecun. cap. quemadmodum, de iureiur. Vnde cum in specie huius textus sponsalium actus validus sit, & iuramentum tantum ad maiorem firmitatem sit adiectum, debet sequi actus naturam.

Nec obstat dubitandi ratio suprâ adducta; nam iuramentum semper est adimplendum, dum non sequitur dispendium salutis æternæ, quando durat eius obligatio: at in præsentis casu per dissensum contrahentium cessat iuramenti obligatio, & sic non est vlla obligatio, quæ adimpleatur. Nec obstat primum augmentum difficultatis; nam quod in eo expendebamus, procedit quando iuramentum ordinatur principaliter in Dei honorem, secus verò si respiciat utilitatem partis, & bonum contrahentium; quia tunc Deus illud acceptat in commodum hominis, ac proinde homine remittente, Deus etiam remittit. Eodem modo satisfaciendum est textui in d. cap. per Venerabilem; nam licet cum iuramentum ex utraque parte licitum & permanens est, eius relaxatio fieri debeat à Pontifice, tamen cum præstitum est in utilitatem tantum & favorem partis, ab ipsa parte remitti potest. Nec tandem obstant textus in cap. ex litteris, cap. requisivit, hoc titul. nam responderetur ex mente Abbatis num. 4. quod præsens textus procedit quando uterque ex contrahentibus simul à promissa fide recedit: at verò textus in dict. cap. ex litteris, & in dict. cap. requisivit, procedunt quando vnus ex sponsis recedere vult altero invito; quo casu sponsalia non dissolvuntur, quoniam cum utriusque vo-

8.

DISSOLVI-
TUR DVBI-
TANDI RA-
TIO.

B 2

latus

luntate contrahuntur, vtriusque voluntate dissolui debent, iuxta nostrum textum: quem intellectum Abbatis sequitur Germonius *lib. 2. animadu. cap. 7.* quod etiam in ceteris omnibus contractibus procedit, in quibus nisi vtriusque concurrat voluntas, non dissolvitur contractus; & vno petente, compellitur alter adimplere, ut in contractu societatis, de quo loquitur, & probatur in *l. actiones 66. cum suis §§. ff. pro socio.* Sed difficile est ad concordiam reducere verba illa inter se pugnantia, videlicet textum in *d. cap. ex litteris*, & in *d. cap. requisivit*; nam in *d. cap. ex litteris*, probatur, quod si sponsalia iurata sunt, compellendus est qui renuit adimplere per censuram ecclesiasticam: at verò in *d. cap. requisivit*, è conuerso probatur, quod etiam quando sponsalia iurata sunt, non est compellendus; sed monendus, eum matrimonia spontanea esse debeant, alias enim infelices solent exitus habere. De quorum iurium concordia agunt Couarr. in *4. 1. p. cap. 5.* Germonius *lib. 2. animadu. cap. 5.* Sarmiento *lib. 2. select. cap. 5. n. 2.* In qua difficultate sentire videtur D. Thomas in *4. d. 27. quest. 2. art. 1. ad 2.* neminem esse cogendum contrahere, sed si monitus non acquiescat, relinquendum esse, & nequaquam excommunicandum; nam cum excommunicationis metus sit cadens in virum constantem, contrahens matrimonium inuitus, & per excommunicationem coactus, nulliter contraheret. Sequitur Germonius de *sacr. immunit. lib. 3. cap. 21. num. 86.* Manuel Rodriguez *lib. 1. summ. cap. 244. num. 1.* Alij verò dicunt, cogendum esse, quando sponsalia iurata sunt, ut in *d. cap. ex litteris*, ubi rationem reddit textus, cur sit cogendus, ibi: *Quia contra iuramentum venire periculosum est.* Hanc sententiam amplectitur P. Greg. 2. part. *syntagm. lib. 8. cap. 2. num. 8.* Seraphinus de *privileg. iuramenti, priuil. 138. num. 2.* Sed ego puto, non esse discrimen constituendum in sponsalibus, siue iuratis, siue non. Semper namque sponsus compellendus est adimplere promissum: ita tamen ut sit prius admonendus, & si renuat, per censuram cogendus sit, nisi quando aliis ex circumstantiis iudex pru-

denter arbitretur, grauiora mala timeri, & scandala; & ita dum textus in *dict. cap. ex litteris*, docet cogendum esse, debet intelligi non obstante causa rationabili: textus verò in *d. cap. requisivit*, dum docet non esse cogendum, intelligi debet quando iusta causa adsit, quasi in *d. cap. ex litteris*, proponatur regula, & in *d. cap. requisivit*, exceptio regulæ. Vel potest exponi textus in *d. cap. requisivit*, in illis verbis, *monenda est potius quam cogenda*, idest prius monenda. Est ergo generaliter statuendum, sponsum renuentem compellendum esse adimplere: primò quia iudex tenetur ex officio compellere ad reddendum unicuique quod suum est: sed contrahens sponsalia tenetur ex officio fidem seruare: ergo ad id cogi debet, etiam si promissio non sit iurata; nam semper est verum dicere, siue sponsalia sint iurata, siue non, sponsum non adimplentem peccare contra iustitiam; Ecclesia enim non solum iurantem, verum & simpliciter promittentem compellit adimplere promissionem, *cap. iuramenti 22. quest. 5.* probauit in *cap. 1. de pact.* Nec interest, quod in *d. cap. ex litteris*, ad coactionem iuramentum expendatur, quia id non refertur ex eo, quod deficiente iuramento non esset sponsus compellendus, sed solum narratur facti species. Quando verò adest iusta causa discedendi à sponsalibus, rectè dicimus, sponsum non esse cogendum, quia Ecclesia semper consuevit minus malum permittere ad maius vitandum; & maius malum est cogere ad matrimonium contrahendum cum scandalo, aut perpetuo odio, quam sponsaliorum fidem frangere, ut docuerunt Couarr. in *4. 1. p. cap. 4. in princip. num. 3.* & relati à Gutierrez de *iuram. confirm. 2. part. cap. 51. num. 4.* & *lib. 1. canonic. cap. 18.* Sanch. de *matr. lib. 1. disp. 29. n. 4.* Et si adhuc instes, eum qui censuris Ecclesiæ coactus contrahit matrimonium, non sponte, sed inuitum illud celebrare, & per consequens matrimonium nullum esse. Respondeo huiusmodi coactionem iustam esse, & matrimonium tantum nullum reddi per iniustam coactionem celebratum, ut docuerunt Sanch. ubi supra, Luna, & Arellan. *lib. 4. antin. 1.* & latius dicem⁹ in *c. cum locū, hoc tit.*

CAPVT III.

a Eugenius III. Presbytero Æsculapio.

Iuuenis ille, qui puellam nondum ^b septennem duxit, quamvis ætas ^c repugnet, ex humana tamen fragilitate forsitan tentauit, quod complere non potuit. Quia igitur in iis, quæ dubia sunt, quod certius ^a estimamus, tenere ^d debemus, cum propter honestatem Ecclesiæ, quia ipsa coniux ipsius fuisse dicitur; tum propter prædictam dubitationem, mandamus tibi, ut consobrinam ipsius puellæ, quam post modum duxit, ab eo diuidas.

NOTÆ.

1. ^a Eugenius Papa. Ita legitur in hac sexta compilatione, in prima autem, *sub hoc tit. c. 18.* legitur Eugenius III. presbytero Æsculapio: post Concil. verò Later. *p. 12. cap. 8.* pro presbytero ponitur Episcopo, & rectè, cum cognitio causarum matrimonialium (ut præsens erat) ad Episcopum spectet, *cap. accedentibus, de priuil.* probauit in *c. 1. ut lite non contest.* Rectè etiā legitur Eugenius III. nam ille præcessit Alexandrum III. sequentis

textus authorem. De eo egi in *cap. 2. de iudiciis.*

^b Nondum septennem.] Et ita cum ea matrimonium subsistere non potuit, cum ad illud contrahendum desideretur duodecim anni in feminis, quatuordecim in viris, *cap. cominebatur*, ubi dicemus, *de spons. impub.* Nec etiam sponsalia dari poterat, cum ad ea contrahenda septem anni exigantur, *cap. litteras, cap. accessit, cap. duo, cap. ad dissoluendum, de despons. impub.* Vnde cum ex sponsalibus nullis ob defectum ætatis non oriatur impedimentum publicæ honestatis, *d. cap.*

cap. literas, d. cap. accessit, merito textus iste difficilis visus est iuris Interpretibus, & repetentibus hic; siquidem in eo Eugenius decidit, ob impedimentum publicæ honestatis non posse eum, qui nondum septennem puellam desponsavit, eius consobrinam in uxorem ducere; quam difficultatem ut ipsi dissolvant, varia adduxerunt, ut constat ex adductis à P. Gregorio in *presenti*. Soto in 4. *distinct.* 41. *quest. unic. art. 2.* Sanchez de *matrim. lib. 7. disp. 64.* Cenedo ad *Decretales collect.* 19. *num. 4.* Germon. *lib. 2. animadu. cap. 6.* Basilus *lib. 2. de matrim. cap. 12. à num. 9.* Quibus omissis, ut veram huius textus interpretationem assignemus, prius eius casus repetendus est, qui ita contigit. Iuuenis sibi nondum septennem puellam desponsavit per verba de futuro, eamque in domum traduxit, & affectu maritali pertractavit, ita ut ex traductione in domum rumor oriretur, puellam eius iudicij esse, ut malitia suppleret ætatem, & per consequens habilis ad sponsalia contrahenda crederetur. Iuuenis postea puellam defunctam, cum eius consobrina matrimonium contraxit. Consultus Pontifex respondit, duplici ex causa matrimonium hoc non consistere. Prima, quia ex traductione in domum, & affectu maritali, non levis præsumptio oriebatur, puellam, etsi nondum septennem, eius tamen prudentiæ fuisse, ut malitia suppleret ætatem, & ita apta ad sponsalia credebatur, ut præsensit Gloss. in *presenti, verbo Dubia*, cui adstipulantur antiquiores, & agnoscit Basil. *d. cap. 12. num. 11.* quæ ex causa, ut suspicor, vulgò pro uxore habebatur. Secunda, quia etsi ætas puellæ repugnaret, ex humana tamen fragilitate, & traductione in domum colligit Eugenius iuvenem forsantentasse quod eum ea implere non potuit: in his igitur duobus, quæ æquè ambigua erant, ait Pontifex, tenere debemus id quod certius, & honestius est; argumento legis in *adoptivis 14. in fine, de ritu nupt.* Illud autem in vna, & altera dubitatione verosimilius erat, & quod sponsalia valerent propter deductionem in domum, & mariti affectum; & quod puella propter immaturam ætatem non fuerat corrupta, sed tantum extraordinariè polluta; unde merito concludit Eugenius, matrimonium postea contractum cum consobrina validum non esse, & ab illa separandum propter publicam honestatem. Unde facile cognoscitur ratio quare in præsentis specie impedimentum affinitatis non oriretur; nam dubium quod in hoc casu emergerebat, non erat, an iuuenis, quod cum puella tentauerat, peregisset: id namque Eugenius non dubitavit, immò pro certo habebat; sed tantum ambiguum erat, an tentasset, ut notavit Abbas hic, *num. 3.* ita scilicet, ut verbum *forfan*, non ad verbum *implere*, sed ad verbum *tentare*, referatur. Quæ verba cum non satis perciperent Hostiens. Cenedus, & Cuiacius suprâ, ea immeritò violaverunt. Cum igitur nulla copula intercessisset, & affinitas non aliter contrahi possit nisi copula perfectâ, idest per penetrationem in vase naturali semine recepto, *cap. lex 27. quest. 2.* docet pluribus relatis Sanchez *lib. 7. de matrim. disp. 64. num. 8.* Inde apparet impedimentum affinitatis matrimonium sequutum cum consobrina dirimere non potuisse. Hodie tamen post Tridentinum *sess. 24. de reform. matrim. cap. 3.* præsentis decisionis locus esse non potest. D. D. Gonzal. in *Decretal. Tom. IV.*

rest, quia ex illo decreto impedimentum publicæ honestatis primum consanguinitatis gradum non egreditur; notarunt Sanchez *lib. 7. de matrim. disp. 68.* Barbosa de *potestat. Episcop. 3. parte, alleg. 51. num. 182.* Germonius *lib. 2. animadu. cap. 6.*

Illud autem non est omittendum, conatum, de quo in præsentis, plerumque extraordinariam pollutionem appellari à Gratiano in *cap. nec eam 10. in fine 35. quest. 2.* ubi id, quod Pontifex ait, incestum esse impedimentum nuptiis contrahendis, explicat Gratianus incestum tunc committi, si coitus ordine naturæ habitus sit, idest intra vas; non itidem si extraordinariè, idest, extra vas: ut rectè exponunt Gloss. & Turriscremata ibi, Sanchez *lib. 7. disput. 65. num. 14.* Merito ergo in præsentis casu conatus iuuenis extraordinaria pollutio dici potuit, non quia puella præmaturatione oppressa fuisset, ut perperam hic docuit Cuiac. qui dum aliorum errores notavit, suos detexit; sed quia non servato ordine naturæ, qui quidem exigit, ut pollutio intra vas habeatur, extra vas fuerit admissa, in quo etiam sensu accipiendus est textus in *cap. extraordinaria 11. 35. quest. 2.* Hæc verò extraordinaria pollutio, si citra maritalem affectum habeatur, non generat vllum impedimentum nuptiis contrahendis inter pollutam, & consanguineos pollutantis, *d. cap. extraordinaria*, quem textum malè tantum de extraneis accipit Cuiac. in *presenti*: non impedimentum affinitatis, ex defectu copulæ carnalis: non impedimentum publicæ honestatis, quia hoc non nascitur, nisi ex sponsalibus contractis, vel ex maritali affectu, qui vicem illorum subiit, *cap. si quis 14. 27. quest. 2.* quæ de causa in præsentis textu, etsi sponsalia valida non præcederent, adhuc tamen propter maritalem affectum, quo iuuenis puellam pertractavit, publicæ honestatis ortum fuit impedimentum ad matrimonium dirimendum cum consobrina puellæ, ut rectè præsenferunt Glossa in dicto *cap. extraordinaria*, & Turriscrem. *num. 3.* quasi in proposito nihil intersit, an sponsalia contrahantur, an maritalis affectus habeatur. Ex quibus lucem accipit textus difficilis in *cap. fraternitati 7. de eo qui cognovit*, ubi à matrimonio contracto cum sorore eius, quam adhuc septennem contractis sponsalibus extraordinariè libidine polluit, vir diuiditur; nam extraordinaria libido, quæ indomita, & effrenata in nondum viripotentem grassata est, non potuit impedimentum affinitatis præstare nuptiis contrahendis cum sorore pollutæ; sed tantum publicæ honestatis, si cum maritali affectu esset admissa, ex præsentis textu, & *d. cap. extraordinaria*, à contrario sensu. Cæterum in *d. cap. fraternitati*, cum valida essent sponsalia cum septenni inita, his potius sponsalibus impedimentum publicæ honestatis, quam extraordinariæ libidini adscribitur, ut præsenferunt, licet non ita explicent, Sotus in *d. art. 2. vers. Quod si obiciat*, Sanchez *d. disp. 64. num. 9.* quæ de causa, ni fallor, parvi Pontifex retulit, an citra maritalem affectum, an cum eo extraordinaria libido esset admissa.

c. *Quamvis ætas repugnet.* Non defunt tamen exempla foeminarum, quæ in ea infantie ætate virum passæ fuerunt; nam apud Aristophanem in *Cerealiis*, legitur, mulierem septem tantum

3.
EXPONITUR
CAP. FRATERNITATI, DE EO QUI COGNOVIT
CONSANG.

annorum vitiata fuisse; & Petronius Arbiter in *Satyrico*, cap. 25. refert Panichidem puellam, quæ nondum septem annos habens, patientiæ mulieris accepit legem; & de iuvene D. Hieronymus in *epist. ad Vitalem*, ita inquit: Domino teste, non mentior: quadam muliercula, cum expositum nutriveret infantem, & instillaret cibos, ac nutritricis officio fungeretur, cubaretque cum ea parvulus, qui usque ad decimum iam pervenerat annum; accidit, ut plusquam pudicitia patitur se mero ingurgitaret, accensaque libidine obscænis motibus ad coitum duceret infantem. Prima ebrietas, & alterius noctis, & ceterarum deinceps fecit consuetudinem; necdum duo menses fuerant evoluti, & ecce famina cæterus intumuit. Hostiensis in cap. ultimo, de eo qui cognovit consanguin. quendam puerum undecim annorum vim procreatricem habuisse prodit. Alia similia referunt Petrus Gregor. lib. 9. *syntag.* cap. 7. Salas ad *Petronium* fol. 88. linea 8. Costanus de *spons.* fol. 75. Pineda in *sua monarch.* lib. 3. cap. 22. §. 4. Barbosa in *presenti.* num. 5. Sed similem immaturum coitum acerbam rem appellavit Tertullianus de *veland. virg.* cupidinem immitis vix Horatius lib. 2. *canu* §. &

de eo ita censuit Zosimus lib. 5. *hisor.* Bizant. Immaturam virginem naturali connubio tradere nihil aliud est, quam iniuriam naturæ facere.

d Tenere debemus.] Cap. ad audientiam, cap. significasti, de homicidio: quod principium latè exponit Basil. lib. 10. de *matrim.* cap. 15. & nos illustravimus in d. cap. audientiam. Nec obstat, quod si dubium propositum fuit Romano Pontifici, non potuit certa proferri sententia, ex vulgatis iuribus in cap. grave 11. q. 3. cap. habuisset, 23. distinct. cap. finali 30. *quæst.* 5. atque ita potius suspendi debebat decisio huius causæ, donec per liquidas probationes de veritate constaret, cap. de muliere, cap. sicut ex litteris 22. hoc titul. ibi: Quod si de his non constat ad plenum, tamdiu cognoscas de causa, donec de his ad plenum sufficienter instruaris. cap. causam, de probat. cap. ex litteris, de consanguin. & affin. nam respondetur, propositum factum in præsentem certum fuisse; dubium tamen tantum vertebatur circa coniunctionem, seu copulam: unde rectè certa potuit proferri sententia ex præsumptione violenta, seu concludente, ut in cap. asserit, de *presumpt.* l. cum de indebito, ff. de probationibus, cum aliis.

CAP V T III.

Alexander III.

AD audientiam nostri Apostolatus pervenit, quod cum Hugo Albertus Papiensis Cuius filiam suam cuidam filio L. dare vellet uxorem, iuravit, quod si ille, cui desponsabatur, eam habere casu aliquo interueniente non posset, alteri filio, quem de alia uxore genuerat, eandem puellam matrimonio copularet. Contractis autem à filio priore sponsalibus, quidam ad Ecclesiam accedentes, consanguinitatem inter eos esse iuramentis interpositis firmaverunt. Ideoque præfatus Hugo eandem fœminam dare alteri filio nititur, ut iuravit. Sed quoniam scriptum est, quod sponsam fratris frater habere non potest, d. t. p. A. s. p. m. quat. eum suum implere propositum, quod canonice rationi obuiat, non permittas, sed ut penitentiam agat de illicito iuramento, diligenter admoneas, & ecclesiastica districtione compellas, contra, &c.

NOTÆ.

a Alexander III.] Ita legitur in prima collectione, in sexta autem, Alexander III. Papiensi electo. Cuiacius existimat legendum esse, Ioanni electo Papiensi; sed cum nullus Papiensis Antistes reperitur temporibus Alexandri III. huius nominis, vel retrò, sententia Cuiacii sustineri nequit; quare rectius Concilius legit, Alexander III. L. electo Papiensi: quæ inscriptio probatur primò ex cap. 4. qui matrimonia accusare, in 1. collect. ubi dum epigrapha concipitur, Alexand. III. L. electo Papiensi, additur pars capituli ad audientiam, ut innuatur ibi referi partem præsentis textus. Secundò id suadet ex eo, quia temporibus Alexandri III. per annos 1178. electus fuit in Papiensem Præfulem S. Lanfrancus, quem consecrauit Alexander III. eiusque præclaram vitam scripsit Vghel. tom. 2. Italia, fol. 23. De Ecclesia Papiensi nonnulla notavi in cap. 1. de test. cogendis. Casus autem ita contigit: Hugo quidam cum in animo haberet filiam suam Caio filio Lucij Titij uxorem dare, iuravit, si quo casu eveni-

ret, ne id efficere posset, veluti obstante necessitudinis iure, quod intercedebat inter Caium Lucij Titij filium, & filiam suam, se eam daturum alteri filio ipsius Lucij Titij ex alia uxore suscepto, cum quo filia sua nullam necessitudinem habebat; & contraxerunt inter se sponsalia verbis præsentibus: sed detecta postea inter eos cognatione, sponsalia nulla declarata sunt. Quæsitum fuit, an Hugo possit filiam suam nuptui collocare alteri filio ipsius Lucij Titij. Et respondet Pontifex, non posse, propter impedimentum publicæ honestatis ex prædictis sponsalibus ortum.

b Sponsam fratris.] quæ verba exponemus in cap. final. de divortiis.

COMMENTARIUM.

EX his duabus decisionibus sequens deducitur assertio: Ex sponsalibus oritur impedimentum publicæ honestatis inter sponsores, & eorum consanguineos. Probant eam textus in cap. si quis desponsauerit 11. cap. desponsatam 12. cap. si quis desponsauerit 15. cap. si quis uxorem, cum aliis, 27. *quæst.* 1.

CONCLUSIO
TRADITUR
ET PROBATUR

quest. 1. cap. sponsam, hoc tit. cap. litteras, c. accessit, cap. duo pueri, de despons. impub. cap. unico, eod. tit. lib. 6. cap. 1. de matrim. contracto, l. semper 42. ff. de ritu nupt. l. non omne, l. semper 197. ff. de reg. iur. §. si uxor, Insit. de nuptiis. Trident. sess. 19. de reform. cap. 13. cap. 1. hoc tit. in §. compil. cap. 3. eod. tit. & in eadem compilatione ibi: Tuis nobis litteris intimasti, quod P. ciuis Esculanus matrem cuiusdam puellæ, quæ desponsata, & traducta etiam ab eodem ante nouem annos, ab ipso incognita debitum carnis exsoluit, iam secundo iurauit ducere in uxorem mutuo interueniente consensu, dummodo id possit legitimè adimpleri. Vnde ipsis alie contrahendi licentiam cum instantia postulantibus, super hoc nos consulere uoluiti. Nos igitur consultationi tue breuiter respondemus, quod esse non potest matrimonium inter eos. Consonant lex 4. & finalis. tit. 1. part. 4. ibi: Aesta alleganza llaman en latin publica honestatis iusticia: lex 17. tit. 2. eadem part. Illustrant ultra congestos in præsentia a Barbosa, Sanchez de matrim. d. disp. 68. Basilius eodem tract. lib. 7. cap. 36. & lib. 10. cap. 15. Cuiacius, Canisius, & Petrus Greg. in præsentia idem Petrus Greg. lib. 8. syntag. cap. 5. Agidius Ifortens. de priuileg. honest. art. 17. Cironius in cap. 1. hoc tit. in §. compil. Connanus lib. 8. comment. cap. 5. num. 7. Marinis lib. 1. resol. cap. 267. Macedo declam. 6. Petr. lib. 4. cap. 11. Borell. tom. 3. decis. tit. 1. num. 647.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo. Copulæ carnali non sequitur sponsi non sunt una caro, & consequenter, nec ulla sequitur propinquitas, ut docet D. Gregorius in cap. lex 27. quest. 2. Sed in sponsalibus de futuro celebratis nulla datur corporum commixtio: igitur ex eis nascitur impedimentum, argumento regulæ §. 2. de reg. iur. in 6. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo; nam si impedimentum hoc nasceretur ex sponsalibus propter publicam honestatem, multò magis oriretur ex matrimonio rato, in quo fortius eadem ratio militat: sed ex matrimonio rato non nascitur impedimentum publicæ honestatis, cap. 2. hoc titulo, in prima collect. ubi ita Alexander III. scribit: Non sunt una caro uir, & mulier, nisi coheserint copulâ maritali, idcirco defunctæ sponsa intabellâ, eius soror a sponso, hoc non impediens liberè: ducitur in uxorem: ergo multò minus ex sponsalibus de futuro dari debet hoc impedimentum.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio; pro cuius expositione sciendum est, impedimentum hoc publicæ honestatis sic diffiniri solere cum D. Thoma in 4. distinct. 41. quest. unica, art. 10. ut sit Propinquitas ex sponsalibus, vel matrimonio rato proueniens, robur trahens ab Ecclesiæ institutione propter honestatem. Verbum, propinquitas, ponitur loco generis, quia comprehendit consanguinitatem, affinitatem, agnationem: ponuntur ea verba, ex sponsalibus & matrimonio rato, loco differentie, & ut cognoscamus impedimentum hoc oriri ex duobus capitibus, uidelicet ex matrimonio rato, vel ex sponsalibus de futuro. Ex matrimonio rato, quia cum affinitas non aliter contrahatur, nisi ex copula carnali, idcirco non potest verè & propriè affinitas, sed publica honestas consurgere ex matrimonio tantum rato, cap. ult. §. 3. & declarauit Pius V. in extrauag. ad Romanam: & congregatio Cardi-

naliū, teste Basilio lib. 7. de matrim. cap. 35. num. 1. pluribus relatis docet Sanchez lib. 7. de matr. disp. 64. n. 25. Quæ publica honestas expressè statuitur in cap. si quis 11. cap. qui desponsatam, 12. cap. si quis 14. cum sequenti, 27. q. 2. cap. duo pueri 12. de despons. impub. quamuis hæc iura elidere conetur Sanchez de matrim. lib. 7. disp. 7. num. 1. existimans non reperiri constitutionem ecclesiasticam, ex qua apertè hoc impedimentum probetur; à quo merito recedit Basilius d. cap. 35. num. 1. Rursus hoc impedimentum publicæ honestatis etiam oritur ex matrimonio rato, quacumque ex causa irritò, dummodo non sit ex defectu consensus, cap. unico de sponsalibus in 6. cuius textus decisio etsi de sponsalibus de futuro loquatur, in matrimonio tamen rato locum habere DD. communiter profitentur. Nec rursus obiciet Conseil. Trident. in d. cap. 3. ubi prorsus hoc impedimentum tollitur ex sponsalibus quacumque ratione irritis: cuius textus argumento uidetur dicendum, in matrimonio etiam rato irritò, hodie hoc impedimentum sublatum esse. Sed respondendum est, Trident. d. cap. 3. tantum esse accipiendum de sponsalibus de futuro, nec eius decretum producendum esse ad matrimonium ratum: unde sicut ante Trident. impedimentum hoc oriebatur ex matrimonio rato irritò, præterquam ex defectu consensus; ita & hodie durat, ut declarauit idem Pius V. in d. extrauag. norant Nauarrus in manuali cap. 22. num. 57. Henriquez lib. 12. de matrim. cap. 10. num. 2. Sanchez d. disp. 70. num. 5. & adducta declaratione Cardinalium, idem docet Basilius d. cap. 35. num. 5. Ex qua declaratione constat apertè ex matrimonio rato nulliter contracto, propter omissam formam Trident. sess. 24. de matrim. cap. 1. adhuc hoc impedimentum oriri, ut uidere est apud Farinac. in declarationibus ad Trident. d. cap. 3. pag. 70. & notat Gutierrez de matrim. cap. 103. n. 9. quamuis neget Sanchez d. disp. 7. num. 13.

Hactenus de hoc impedimento ex matrimonio rato proueniente; nunc de ipso impedimento nato ex sponsalibus de futuro agamus; & licet hoc impedimentum publicæ honestatis apertius statuerit Bonifacius VIII. in cap. unico, hoc tit. in 6. ab eius tamen prædecessoribus non fuisse incognitum, apertè constat ex hoc textu, & aliis pro eius illustratione adductis, quamquam Basilius lib. 7. de matrim. cap. 36. art. 1. existimauerit prædicta iura accipienda esse, non de sponsalibus de futuro, sed de matrimonio rato. Verum apertè refellitur ex cap. 1. & 3. hoc tit. in §. compil. Attentis ergo his canonibus hoc impedimentum consurgebat ex quibuscumque sponsalibus certis, idest cum certa persona contractis, non conditionalibus, etiam si essent irrita dum non essent talia ex defectu consensus. Vnde deducitur primò, sponsalia inter illos contracta, qui validè ratione alicuius impedimenti matrimonium inire non possunt, olim impedimentum hoc producere, cum non fuissent nulla ex defectu consensus: hodie autem post Trident. sess. 24. de reform. cap. 3. statutum est, tantum hoc impedimentum consurgere ex sponsalibus validis, non verò ex iis, quæ fuerint irrita quacumque ex causa; immò nec ex sponsalibus mutuo dissensu contrahentium dissolutis hoc impedimentum oritur, quia ex mutuo dissensu nulla esse coeperunt; &

6.
DE HOC IM-
PEDIMENTO
EX SPON-
SALIBVS

4.
IMPVGNA-
TUR TRA-
DITA AS-
SERTIO.

5.
EX IMPE-
DIMENTO
PUBLICÆ
HONESTA-
TIS.

declaratum fuisse per sacram Congregationem, post Farinacium referunt Gutierrez *de matrim. cap. 103. num. 11.* Basilii *d. cap. 36.* à qua sententia immerito discedit Thom. Sanchez *d. lib. 7. disp. 68. num. 21.* eà potissimum ratione motus, quod nulla maior & apertior est sponsaliorum solutio, quàm quæ morte vnus sponsi contingit; & tamen tunc nascitur impedimentum publicæ honestatis, iuxta iura sic intelligenda in *cap. si quis uxorem 14. cum sequenti 8. hoc titul.* vnde idem dicendum videtur superiori casu, cum sponsalia dissoluantur mutuo consensu. Sed respondendum est, magnum versari discrimen inter illos duos casus; nam primo casu cum ob mutuum consensum disceditur, impedimentum hoc non producit: in secundo verò impedimentum perpetuò durat. Discriminis ratio est, quia is, qui moritur, si antea non renouauit voluntatem, in eadem perseverasse creditur, *l. 4. in princ. ff. de manumiss. vindict.* & ideo licet eius morte sponsalia soluantur, durat tamen hoc impedimentum publicæ honestatis, argumento textus in *c. 7. vers. Nequaquam de officio deleg. in 6. l. quæsum 8. §. quod à Thio, l. cum precario 12. ff. de precario.* Illud etiam quæri solet, verum cum sponsalia interno consensu carent, producant hoc impedimentum? In qua quæstione sunt qui existiment, tunc non oriri hoc impedimentum, eo quod sponsalia inualida sunt ex defectu consensus, iuxta textus disertos in *d. cap. unico, hoc titul. in 6. d. cap. 3. Concilij Trident.* Ita nonnulli congesti à Sanchez *d. disp. 68. num. 13.* Sed verius est, ex his etiam sponsalibus publicam honestatem oriri, vt rectè docent post alios Sanchez *d. disp. 68. n. 14.* Basil. *d. cap. 36. n. 10.* Nam hoc impedimentum ab Ecclesia institutum est ad vitandum scandalum, & propter publicam honestatem: quæ ratio adhuc viger in his sponsalibus. Nec obstat quod sponsalia irrita ex defectu consensus nullum producant impedimentum, tam iure veteri, quàm nouo; nam respondetur, id tantum esse accipiendum de defectu consensus externi, non verò interni; quo in sensu accipiunt verba illa dicti capituli vnicuique, *ibi: Nulla ex defectu consensus.* Glof. *ibi*, Archidiaconus *n. 9.* Francus *num. 8.* Geminianus *num. 12.* Couarr. *2. part. de matrim. §. 2. num. 3.*

8.

DE GRADIBUS
HUIUS
IMPEDIMENTI.

Tandem dixi in diffinitione, *robur trahens ab Ecclesiæ institutione*, vt cognoscamus, hoc impedimentum solo iure ecclesiastico inductum esse, nec iure naturali in aliquo gradu lineæ rectæ, aut transversæ matrimonium dirimere; itemque infideles posse contrahere matrimonium cum consanguineis sponsæ, eo quod non ligantur legibus Ecclesiæ. Illud tamen discrimen eo casu inter impedimentum consanguinitatis, seu affinitatis, & impedimentum hoc publicæ honestatis obseruandum est, quod illud etiam post baptismum viger: exempli gratiâ infidelis, qui cum vxore consummauit matrimonium ante baptismum, non potest postea fidelis cum consanguinea ipsius vxoris intra quartum gradum matrimonium contrahere, *cap. fin. de divor.* Si verò infidelis sponsalia contraxit post baptismum, etiam cum sorore ipsius sponsæ matrimonium celebrare potest, quia impedimentum hoc solo iure ecclesiastico inductum non potuit oriri tempore infidelitatis. Discriminis ratio prouenit ex eo; nam ex affinitate, seu consanguinitate vinculum naturale nascitur, vt notat

Henriquez *lib. 12. de matrim. cap. 13. num. 5.* at ex sponsalibus tempore infidelitatis contractis nullum naturale vinculum oritur, vt ostendit Sanchez *lib. 7. disp. 65. num. 3.* Circa gradus autem huius impedimenti sciendum est, olim hoc impedimentum extendi ad eosdem gradus, ad quos consanguinitas, seu affinitas protrahabatur, scilicet ad septimum gradum: postea tantum vsque ad quartum gradum restrictum fuit, non specialiter constitutione textus in *cap. non debet, de consanguin. & affin.* sed ex paritate rationis, & consuetudine ita inducta, vt rectè docuit Basil. *d. cap. 35. num. 4.* quo iure & hodie vtimur, ex declaratione Pij V. in dicta extrauag. Ad Romanum: nec contrarium statuitur in *d. sess. 14. Concil. Trident. cap. 3.* vbi hoc impedimentum nouiter restrictum est tantum ad primum gradum; nam illud decretum tantum procedit in sponsalibus de futuro, non verò in matrimonio rato; in hoc enim adhuc publicæ honestatis impedimentum durat vsque ad quartum gradum, ad quem ante ipsum Concilium extendebatur, vt disertis verbis declarauit Pius V. in dicta extrauag. ad Romanum. & Congregatio Cardinalium, vt referunt Sanchez *dict. disput. 70. num. 16.* Basilii *dict. cap. 35. num. 3.*

Ratio autem cur hoc impedimentum inductum sit, quæ est simul præsentis decisionis, prouenit ex honestate, cum illi valde consonum sit matrimonium prohiberi cum consanguinea sponsi vel sponsæ, celebratis sponsalibus tam de præsentis, quàm de futuro; nam ex tali matrimonio magnum scandalum oriretur, cum per sponsalia coniungantur sponsi, saltem imperfectè. Quare conueniens fuit honestati, quam Ecclesia prædicat, vt sicut per matrimonium, carnali copulâ subsequatâ, contrahitur affinitatis impedimentum, *cap. de hoc, cap. de propinquis, cap. nullum 35. q. 1.* ita etiam ex sponsalibus, seu matrimonio rato impedimentum publicæ honestatis nascatur ob vitandum scandalum, *d. l. final. partia 4. ibi: E por la igualdad de los pueblos, è por quitar scandalo;* præcipue cum in nuptiis non solum quod licet, verum & quod honestum est, attendatur, *l. semper, ff. de ritu nupt.* Accedit, nam sponsa in pluribus assimilatur vxori; vnde sponsus eam de adulterio accusare valet, *l. si vxor 13. §. Dini. ff. ad l. l. de adult. l. propter 7. c. eod. titul. iuncto Cuiac. lib. 6. obseru. cap. 16.* & æquè pro sponsa sponsus iniuriarum actionem intendere potest, ac maritus pro vxore, *l. item, §. sponsam, ff. de iniuriis,* & in aliis iuris considerationibus suprâ in *cap. 2. relatis;* ideo non improprie, vt matrimonium prohibetur propter affinitatem cum consanguinea coniugis, ita etiam inhihetur cum consanguinea sponsi.

Nec obstat dubitandi ratio suprâ adducta, ex *d. cap. lex.* Cuius difficultate oppressus Basilii *ubi suprâ*, existimauit ante constitutionem Bonifacii VIII. relata in *d. cap. unic. hoc titul. in 6.* hoc impedimentum aliqua lege ecclesiastica statutum non fuisse, & ita præsentem textum, & alios suprâ pro illustratione conclusionis adductos accipit de matrimonio rato, non verò de sponsalibus de futuro. Sed hæc interpretatio facile refellitur ex suprâ traditis; quare eà omiffa dicendum est, in eo textu non dari impedimentum publicæ honestatis, quia puella nondum fuerat desponsata, sed tantum à parentibus destinata: quod colligitur primò ex eo, quod

9.

TRADITUR
RATIO DE-
CIDENDI.

10.

DISSOLVI-
TUR DVBI-
TANDI RA-
TIO.

quod in eo textu dicitur, eam simplicibus verbis fuisse desponsatam: deinde quia dicitur, quod pater iam decreuerat desponsare; quare illa tantum erat sponsa destinatione, ex qua impedimentum publicæ honestatis non nascitur, quia ut supra dixi, valde differt, destinata ab sponsa. Quod verò Pontifex addit, solam copulam inducere propinquitatem faciendo vnam carnem, hoc adiecit, ut ostenderet, inter eos nec fuisse impedimentum publicæ honestatis sponsalibus non contractis, nec copulam: & ideo nullum esse impedimentum, nec affinitatis, nec publicæ honestatis. Nec obstat argumentum difficultatis deductum ex d. cap. 2. hoc titul. in 1. collect; nam in eo non negat Alex. III. ex ma-

trimonio rato non dari impedimentum publicæ honestatis, sed tantum non oriri affinitatem, ut quidam veteres docebant; quos sequuti fuerunt Alexander de Næuo in cap. sponsam, hoc titul. num. 6. Henriquez in summa lib. 12. de matrim. cap. 10. num. 1. Bellarminus de matrim. lib. 1. cap. 24. ad finem. Et licet non propriam, saltem initiatiuam oriri affinitatem, docuit Ledesma de matrim. q. 55. art. 1. diff. 2. Vnde cum ambigeretur, an ob affinitatem prohiberetur matrimonium cum sorore uxoris matrimonio ductæ; etsi non cognita, Alex. III. ait non prohiberi: non tamen negauit ex alio capite, videlicet ob impedimentum publicæ honestatis, prohiberi, de quo cum non consuleretur, non respondit.

*Q. Namque si
pater & mater
sponsam
vel uxorem
alibi.*

CAPVT V.

Idem a Panormitano Archiepiscopo.

DE illis autem, qui præstito iuramento promittunt, se aliquas mulieres ducturos, & postea eis incognitis dimittunt terram, & se ad partes alias transferunt, hoc tuæ discretioni volumus innotescere, quod liberum erit mulieribus ipsis, si non est amplius in facto processum, ad alia se vota transferre, receptâ tamen de periurio poenitentia, si per eas non steterit quominus matrimonium consummaretur. Si vero aliquis sub huiusmodi verbis iuramentum alicui mulieri præstiterit: Ego te in uxorem accipiam, si tantum mihi donaueris; reus periurij non habebitur, si eam nolentem sibi soluere, quod iuramento sibi petiit dari, non acceperit in uxorem; nisi consensus de præsentibus, aut carnalis sit inter eos commixtio subsequuta.

NOTÆ.

a **P**anormit.] Ita etiam legitur in 1. collect. sub hoc titul. cap. 4. & post Concil. Lateran. p. 6. cap. 12. idest Hugoni Archiepiscopo Panormit. cui etiam rescribit Alex. III. in cap. super eo, de usur. cap. in Archiepiscopatu, de raptor. de quo plura refert D. Rochus Pyro tom. 1. Sicilia, in notitia Ecclesiæ Panormit. fol. 119. & nos de Ecclesiæ Panormit. egimus in cap. 4. de elect. b Si vero aliquis.] Hæc verba reperiuntur in c. 3. de condit. appof. & huius textus meminit Virbanus III. in cap. 4. eod. titul.

COMMENTARIUM.

Inter alios modos, quibus sponsalia dissoluantur, quos referunt Costanus de spons. fol. 34. Borel. tom. 3. decis. tit. 1. num. 370. enumeratur diuturna absentia sponsi, l. 2. C. de sponsal. l. 2. C. de repudiis: probant Cuiac. hic, & ad titul. C. de sponsal. Petrus Gregor. in presenti, & lib. 3. partit. titul. 20. cap. final. & lib. 8. syntagm. cap. 2. Canisius hic, Basilii lib. 12. de matrim. cap. 15. Gutierrez eodem tract. cap. 30. Castro Palao disput. 1. de sponsalibus, punct. 13. Gibalinus tom. 2. de vniuers. negot. lib. 4. cap. 1. art. 5. consuet. 3. Quod tamen dicatur tempus legitimum ut sponsa, quæ mansit in eodem loco, possit cum alio nuptias contrahere, non facile apud Doctores liquet: alij enim asserunt, biennium exigi, ex l. 2. C. de sponsalibus: alij triennium, ex l. 2. C. de repudiis.

alij quadriennium, ex cap. sicut ex litteris, 22. hoc titul. alij docent cum Gaio in l. sape, ff. de spons. sape iustas, & necessarias causas suboriri, ex quibus non solum per annum, biennium, sed etiam per triennium, quadriennium, & vltèrius trahuntur sponsalia, veluti ex valetudine sponsi, sponsæ, aut morte parentum, aut ex capitalibus inimiciis, vel longioribus peregrinationibus, quæ ex necessitate fiunt: qui textus cum auctorem præferat Gaium ad legem Iul. & Pap. intelligendus est iuxta ipsam legem, quâ ita cauebatur: *Quicumque sponsam habebit ultra biennium, sponsam eam non habeto: qui ultra biennium habuerit, maritorum pramiis ne fruitor.* Cuius capituli legis Iul. meminerunt Suet. in Oel. cap. 54. Dio lib. 54. Zonaras tom. 2. notauit Gothofr. ad eand. legem, cap. 3. qui post Cuiac. lib. 16. obs. cap. 35. emendare intendit textum in d. l. sape, & in legibus Longobard. lib. 2. titul. de sponsal. l. 1. permittitur parentibus sponsæ alij liberè eam coniungere, si post biennium ab sponsalibus monitus sponsus, ut tollat sponsam intra certum tempus, distulerit tollere. Illud tamen certum est, quod si certum tempus adiectum sit sponsalibus, & eo elapso sponsus sine iusta causa abfuerit, sponsa poterit cum alio matrimonium contrahere; quia tunc dies adiectus interpellat pro homine, & sponsum in mora constituit, l. magnam, C. de contrah. stipul. si autem nullum tempus certum adiectum fuit, relinqui omnino arbitrio iudicis, per quod tempus sponsa expectare teneatur sponsum.

CAPVT VI.

Idem Eboardo a Paduano Episcopo.

DE muliere, quæ est inuita tradita viro, & detenta, cum inter vim & vim sit differentia, & vtrum postea consensus intercesserit, certum nobis nihil postea expressisti: exquisitioni tuæ nihil possumus respondere. ^b Illos autem, qui pro consanguinitate prohibentur coniungi, & postea contra interdictum Ecclesiæ sese receperint, excommunicationi debes subiicere, donec tamdiu separentur, quousque legitime cognoscatur, vtrum eorum matrimonium de iure possit, & debeat stare.

NOTÆ.

1. ^a **P**aduano.] Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc titul. cap. 5. & post Concil. Later. p. 6. cap. 18. & in cap. de muliere, de matrim. contract. interd. & principium huius textus extat in cap. sollicitudinem, de sponsa duorum, in prima collect. De Paduana diocesi egi in cap.
2. ^b Illos.] Verba quæ sequuntur, extant in cap. 3. de matrim. contract. vbi ea exponemus.

COMMENTARIUM.

3. **C**onsuluerat Euerardus Episcopus Paduanus Alexandrum III. super quæstione matrimonij, quod per vim celebratum dicebatur; & cum non expressisset, an per vim præcisam, an verò per conditionatam, seu an per metum cadentem in virum constantem, an verò per metum leuem celebratum esset; Alexander non aude quæstionem definire, & indecisam reliquit; cum non constaret quæ vis in matrimonio intercederet, & an talis esset, quæ matrimonium dirimeret, an quæ illud non impediret, iuxta infra adducenda in cap. cum locum, hoc titul. Illud tamen in præsentem notandum est, in hac ancipiti, & dubia quæstione noluisse Pontificem decidere causam absolute, vel sub distinctionis fœdere; nam propriè his in casibus, in quibus causa non liquet, non licet iudici absolute iudicare, vt in foro Romano obseruatum inuenio: apud Romanos enim non aliter concipiebatur sententia, quam per verbum condemnandi, aut absoluen- di, cum acceptis tabellis iudex, qui de causa cognoscebat, si absoluturus erat, litteram A, in vna mittebat; si verò intendebat condemnare, mittebat C, quæ erant notæ absolutionis, vel condemnationis; & si reus erat mortis, mittebat litteram Θ, iuxta illud Persij satyr. 4.

Potens est nigrum vitium præfigere theta.

Martialis lib. 7. epigram. 36.

Nosti mortiferum quaestoris, Castrice, signum:

Est operæpretium dicere theta nouum.

Et Aufonij:

Tuumque nomen theta scilicet signet.

Quia apud Græcos thanatos significat mortem, & ita per primam litteram exprimebatur mortis sententia; & si dubia erat causa, ac iudex differre, siue remittere eam ad alios iudices volebat, utebatur litteris N, L, idest, non liquet, quibus causa ampliabatur, leg. Pomponius 13. §. ultim. ff. de recept. arbit. leg. Dini fratres 27. §. ultim. ff. de liberal. causa, leg. Pomponius 36. ff. de re iudicata, leg. final. ff. de iniuriis, in multa l. decurionum, §. final. ff. ex quibus causis maiores. Nisi tandem iuraret sibi de causa non liquere, quo casu amplius spatium non concedebatur, sed iudicato soluebatur, vt de seipso testis est Gellius lib. 1. noct. cap. 2. ad finem, & lib. 5. capit. 10. de quibus formulis egerunt plures, quos congerunt Osualdus ad Donel. lib. 27. cap. 1. litt. C. Pichardus in manu. 2. part. in prælud. §. 2. num. 14. & 15. Valent. lib. 2. illust. tractat. 2. de re iudic. cap. ultim. num. 15. & ultra eos Cuiac. lib. 6. obseru. cap. 17. Marcel. Donatus elucid. ad Tit. Liliurn lib. 43. tom. 6. thesauri. Franciscus Robottelus cap. 25. tom. 2. eiusdem thesaur. crit. Sauarus ad Sidonium carm. 9. Demsterus ad Rosinum, lib. 9. antiquit. pag. 947. Vnde cum in præsentem dubia esset quæstio, siquidem non exprimebatur vis quæ intercesserat in matrimonio, non potuit certa præferri sententia, vt in cap. sunt ex litteris 22. hoc titul. ibi: Quod si de his non constat ad plenum, tamdiu cognoscas de causa, donec de his ad plenum sufficienter instruaris: vt etiam in simili causa dubia matrimonij suspenditur iudicium, & adhibentur aliæ probationes in cap. causam matrimonij, de probat. cap. ex litteris, de consanguin. & affin. sicut in aliis causis, aut in ipsis matrimonialibus, cum non ita dubiæ sunt, ac erat causa, de qua in præsentem, solet sub conditione respondere, cap. veniens, cap. consultationi, hoc titul. cap. 1. de eo qui renunciauit Episcop. cap. 9. de clerico excomm. notauit Petrus Gregor. in cap. 2. hoc titul. num. 58.

CAPVT VII.

Idem a Cant. Archiepiscopo.

EX litteris, quas super causa matrimonij cuiusdam iuuenis R. nomine, & Mariæ filiæ Giliberti de sancto Leodegario transmisisti, tua sollicitudo nobis innouit, quam in ipsius negotij examine seruauisti. Quia verò absentibus partibus veritatem nequimus plenariè indagare, nec causam ipsam ad te remittere, à quo pars mulieris

ad audientiam nostram noscitur appellasse, eam Venerabilib. fratribus nostris b Vinton. Herford. & Baton. Episcopis duximus committendam: ideoque f. r. per A. f. m. quat. partes adire eorum presentiam, cum ab eis fuerint euocatae, & quod ipsi iudicauerint, inuolabiliter obseruare cont. & ap. ees. compellas. De hoc autem, quod circa finem litterarum consulisti, quid debeat obseruari, quando inter aliquos sponsalia contrahuntur, nec intelligit alter quod alter proponit; hoc tuam volumus discretionem tenere, quoniam inspiciendum est iudici, si matrimonium contracturi ad id faciendum sint idonei scientia & aetate. Quo cognito si alter aliter intellexerit, quod alter proposuerit, ad communem verbi intelligentiam recurratur, & cogatur vterque verba prolata in sensu retinere, quem solent recte intelligentibus generare. Quod vero quaesivisti, an debeat appellationi deferri, ubi sub eius praetextu noscitur adulterium, vel aliud crimen committendum: consult. r. breuiter respondemus, quod ubi notorium esset adulterium, vel aliud crimen committendum, si ap. interposita deferretur, deferri nollemus; nolumus enim incestus, vel adulterij materiam aliquibus ministrare.

NOTÆ.

a *Annua.*] Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc titulo, cap. 6. & post Concil. Lateran. p. 6. cap. 20. & p. 41. cap. 3. & p. 10. cap. 3. ubi non improprie textus hic compilatur sub titulo de interpret. verbor. nam in presenti casu non erat dubium, quin sponsis animus esset contrahere: sed quia forte non eiusdem idiomatis erant, vel quia ex occasione, seu causa alter asserbat, se pactorum conuentorum verba quaedam non bene percepisse, aut longè aliter accepisse, quam pars aduersa profererat, nec tamen propterea à sponsalium fide se abducebat, vnde quaestio tantum vertebatur de interpretatione verborum.

b *Vinton. & Herford.*] Litterae huius de legationis extant in cap. 3. de matrim. contract.

COMMENTARIUM.

2. **E**X hoc textu sequens communiter traditur assertio: Si coniuges matrimonium, vel sponsalia contrahant per verba obscura, sequi tenentur communem intelligentiam. Quae conclusio probatur per argumentum ex l. Labeo 9. vers. non enim ff. de supelleet. legat. l. liberorum, §. quod tamen ff. de legat. 3. l. anniculus ff. de v. f. Illustrant ultra congestos à Barbosa in presenti Cuiac. Canisius, & P. Greg. hic.

3. Sed pro dubitandi ratione in presentem assertionem ita insurgo: Matrimonium contrahi debet per verba consensum exprimentia, cap. si inter 31. hoc titul. sed idem est nihil dicere ac obscurum dicere, l. de aetate, §. nihil interest ff. de interrog. action. l. sed si pupillus, §. si per ff. de instit. actione: ergo matrimonium per verba obscura contractum nullum est. Accedit; nam verba obscura sunt intelligenda non secundum communem acceptionem verborum, sed secundum singularem proferentis intentionem, l. cum quidam, C. de v. f. l. non aliter, ff. de legat. 3. praecipueque attendi debet causa propter quam dicta sunt, cap. intelligentia, de v. f. vt quod actum est, potius valeat, quam pereat, l. ubi est 22. ff. de rebus dubiis, l. si vno anno, ff. locari. Deinde in contractibus verba obscura sunt interpretanda contra proferentem, quia potuit apertius legem dicere, l. veteribus 19 ff. de pactis, l. Labeo 21. l. cum 123. ff. de contrahend. emprion. l. quidquid 99. §. 1. l. si ita 140. §. 1 ff. verb. obl. l. pluribus 6. ff. de accep-

ptil. l. inter 83. §. 1. ff. de verb. obl. l. solemus 61. l. si quis 66. ff. de iudiciis: quo modo accipiuntur textus in l. Ariamus 49. ff. de obl. & act. l. si arborum 17. §. ultim. ff. de seruit. urb. l. in contrahenda 172. ff. de reg. iur. dolo enim proximum est non aperte loqui, l. ea qua 43. §. ult. ff. de contrahend. emprion. l. qui libertatis 69. §. ultim. ff. de euict. Explicat Bronchorst cent. 1. assert. 40. sicut contingit in iuramento, cap. quacumque, cap. humana 22. quaest. 5. ergo cum matrimonium sit contractus, non secundum communem acceptionem, sed contra proferentem verba obscura sunt interpretanda.

Qua difficultate non obstante vera est praesens assertio, pro cuius expositione sciendum est, formam sacramenti matrimonij consistere in consensu per legitima signa, aut verba elicitis, cap. sufficiat 27. q. 2. cap. tua nos, hoc tit. Concil. Florentin. §. septimum sacram. Vazquez de matrim. cap. 9. Basilius eod. tract. lib. 1. cap. 7. Vela in cap. final. de procur. in 6. num. 11. & ita consensus est conditio sine qua non stare matrimonium potest: nec vlla humana potestate fieri valet, vt matrimonium detur sine consensu; Deus tamen vt Dominus voluntatis humanae facere potest matrimonium sine consensu contrahentium, vt ex matrimonio Adami & Oseae, probat Victoria in releet. de matrim. num. 4. Petrus Sotus in eadem releet. etsi contrarium teneat Sanchez lib. 2. de matrim. disp. 26. num. 5 & ita non repugnare quominus Deus coniungat aliquos in matrimonio absque consensu ipsorum, data scilicet vtrique mutuâ potestate in corpus alterius ad vsum matrimonij, quo ipsi essent veri coniuges, nullo ipsorum actuali consensu interposito, agnouerunt Palac. in 4. distinct. 27. disp. 1. Valentia 3. part. disp. 10. q. 3. part. 1. Rebellus 2. part. tom 2. q. 10. num. 26. Gaspar Hurtad disp. 3. de matrim. difficult. 6. Aegidius de Coninch de sacramentis 3. part. disp. 24. num. 49. Verum ergo est, Deum per se non posse efficere matrimonium inter P. & M. prout est contractus, quia istud non potest celebrari absque consensu viri & foeminae, vt docent Sanchez lib. 2. disp. 26. Dicastillo disput. 2. dubit. 6. At verò matrimonium prout est vinculum, & ius mutuum ex iustitia in corporibus, potest fieri à solo Deo absque consensu libero P. & M. quia Deus potest dare dominium corporum. Merasius de matrim. disquisit. 7. sect. 1. alij apud Dianam p. 8. tract. 1. resol. 82. consensus autem potest explicari per procuratorem aut per interpretem, quam-

4.
DE LEGITI-
MO CON-
SENSU NE-
CESSARIO
AD MATRI-
MONIUM.

uis testes presentes non intelligant linguam. Dian. part. 10. tract. 13. resol. 17. vel signis, siue nutu quia non minus exprimitur consensus signis, quam verbis, l. Paulus, ff. rem ratam haberi, l. reprehendenda. C. de inutilib. stipul. plures congesit Barb. in axiomat. verbo Voluntas. Vnde mutus potest contrahere matrimonium, cap. cum apud, hoc titul. & qui feminae consensum conjugalem expriment annulum subarrhatorium tradit, ex consuetudine provinciae ad hoc designatum, legitime consentit, cap. final. de despons. impub. Si autem prius non precedat consensus feminae per subarrhationem, non celebratur matrimonium, cap. tenor, cap. lator, de re indic. Basil. lib. 2. de matrim. cap. 11. 12. & 19. Arniseus de iure connub. cap. 2. sect. 1. Itemque si parentibus filiorum nomine coram parrocho & testibus expressum conjugalem consensum praestantibus ipsi filij tacuerint, consensus ille sufficiens est ad matrimonium filiorum, cap. unic. §. final. de despons. impub. qui licet loquatur in sponsalibus, ex communi tamen Doctorum consensu ad matrimonium extendi debet, licet dubitent Diana part. 3. tract. 4. resol. 272. Basil. lib. 2. de matrim. cap. 14. licet postea idem Diana p. 10. tract. 3. contra Basilium id etiam extendat ad tutorem, vel curatorem respondentem pro pupilla. Signis etiam matrimonium contrahitur, si viro exprimenti consensum femina manum porrigat, cap. 1. de sponsa duor.

5.
TRADITVR
RATIO
PRÆSENTIS
TEXTVS.

Sed ut ad praesentem textum accedamus, sciendum est, variè exponi à repetentibus; aliqui enim illud accipiunt, quando matrimonium contrahitur inter personas diuersi idiomatis, quo casu per interpretem contrahi solet, sicut ceteri contractus, l. 1. §. finali, in fine, ff. de verb. obl. & tunc si alter ex contrahentibus dicat, se non intellexisse verba interpretis, recurrendum esse ad communem intelligentiam: ita docuerunt Glossa, Abbas, & Præpositus hic, Marcus Anton. lib. 5. instit. canonic. titul. 11. num. 37. & dicit communem Couar. in 4.2. p. cap. 4. qui docent, eo casu considerata esse verba praecedentia tractatus, & alios casus, ex quibus pendatur, an matrimonium, vel sponsalia contraxisse videantur. Alij accipiunt praesentem textum, quando contrahentes sunt eiusdem idiomatis, ut in praesenti erant, cum fuissent eiusdem diocesis; verba tamen duplicem sensum accipiebant, quia sophisticè prolata erant, nempe: *Contraho tecum donec terra cooperiat oculos meos*; nam haec verba secundum communem acceptionem sonant, idest donec mortuus sepeliar; ideo non est audiendus qui illa protulit, si dicat, se aliud sensisse, idest donec viuis cooperiam oculos meos: ita Abbas in praesenti, n. 5. Præpositus column. 3. Couar. ubi supra. Quod habet locum in foro exteriori, in foro verò conscientiae haec verba sophisticè prolata ad decipiendam mulierem intelligi debent secundum intentionem proferentis, cap. tuanos, infra hoc titul. ubi Glossa verbo mulierem: docent Hostiens. hic, Abbas num. 6. Præpositus column. 4. His casibus suppositis decidit Alex. in praesenti, contrahentes per verba obscura communem verbo-

rum interpretationem sequi debere, si in aetate legitima; discretoque iudicio matrimonium contrahere voluerint; cuius decisionis ratio ex eo provenit; nam cum in matrimonio consensus pro substantia exigatur, & verba animum expriment ad cognoscendum consensum vel dissensum, verba obscura intelligenda sunt eo modo, quo homines ea accipere solent; quo casu non potest rectius declarari consensus verba proferentis obscura, ex dicta l. Labeo, vers. non enim: d. l. liberorum, §. non tamen. Quae ratio procedit siue contrahentes sint diuersi idiomatis, siue eiusdem; siue per interpretem, siue per se ipsos contraxerint per verba obscura; quia semper iuxta communem acceptionem explicanda sunt, Couar. ubi supra. Vnde quotiescumque per verba obscura contrahitur matrimonium, observanda est praesens decisio, quamvis, ut dixi, & ex integra huius textus constat, in praesenti specie contrahentes essent eiusdem idiomatis, & contraxissent ipsa vxore absente, ut constat ex cap. per litteras, de matrim. contract. ubi refertur praesentis textus casus; & si homines rectè intelligentes adhuc dubitent, per alias coniecturas declarari verba obscura debent, l. si servus plurimum, §. fin. ff. de legat. 1.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, quia obscurum duplici modo accipitur. Primum quando ad interpretationem reduci non potest, ut in dicta l. de aetate, §. nihil interest, l. duo sunt Titij, ff. de testam. tutel. cap. ad haec 10. de rescript. Secundò quando obscurum interpretari valet; quo casu procedit praesens textus, quia in eius specie verba obscura per communem acceptionem explicari poterant. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum ex dicta lege Cum quidam, l. non aliter; nam cum in re sua quilibet sit moderator & arbiter, l. in re mandata, C. mandati, maxime in ultimis voluntatibus, auth. de nuptiis, vers. disponat testator, & erit lex; si ex testatoris mente vel voluntate certum constiterit, vel per coniecturas deprehendatur, illud est observandum etiam contra verborum proprietatem, ex d. l. iuribus, & aliis relatis à Mantica de coniecturis lib. 1. in princip. Ceterum si de testatoris mente non constiterit, nec etiam per coniecturas, verba obscura secundum communem verborum acceptionem explicanda sunt, dict. leg. Labeo, dict. leg. liberorum, §. quod tamen Cassius. Nec obstat aliud augmentum ipsius dubitandi rationis; nam verum est in iudiciis verba obscura intelligi iuxta mentem proferentis, leg. si quis intentione, 66. ff. de iudi. ciis, leg. inter 73. §. 1. ff. de verb. oblig. leg. in ambiguis 96. ff. de regul. iur. quando obscurum resultat ex libello, non ex probatione; quia tunc intelligitur secundum iuris traditiones, ut notatur in cap. in praesentia, de probat. Similiter & in contractibus verba obscura explicantur contra proferentem, ex dict. leg. veteribus. Sed hoc non procedit quando ambiguitas versatur circa consensum à contrahentibus praestitum, vel non; quia tunc secundum communem acceptionem verba exponenda sunt, ut docet Petrus Greg. in praesenti.

DISSOLVI-
TUR DUBI-
TANDI RA-
TIO.

CAP V T VIII.

Idem ^a *Vigiliensi Episcopo.*

^b Sponsam autem alterius, si ^c est nubili ætati proxima, nullus consanguineorum Saliquando sibi matrimonio potest copulare.

NOTÆ.

1. ^a *Vigiliensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 7.* & post Concilium Lateran. *p. 6. cap. 3.* & *p. 2. cap. 4.* In dicta autem collectione additur pars capituli *cum sit Romana*, ut cognoscamus in præfenti referri partem textus in *cap. cum sit Romana, de simonia.* Etiam alia pars huius textus extat in *cap. 11. de despons. impub. in 1. collect.* De Vigiliensi dicecesi egi in *cap. 8. de ætate & qualitat.*

2. ^b *Sponsam.*] De præfenti tantum, exponit Cuiac. *hic*; sed rectius Petrus Gregor. in *c. 4. supra*, etiam de futuro exponit, propter impedimentum publicæ honestatis, de quo egi in *dicto cap. 4.*

3. ^c *Si est nubili ætati.*] In hac sexta collectione legitur, *maximè*; sed certè abundat, & est Glossæ Alani antiqui compilatoris; cum etiam si non sit nubilis ætatis sponsa, non possit defuncto sponso ab eius consanguineo in uxorem duci, *cap. 6. de despons. impub.* Nec contrarium probatur in verbis relatis; nam in eis non intendit Alexander III. docere, non aliter ex sponsalibus oriri impedimentum publicæ honestatis cum sponsi consanguineis, quam si sponsa esset nu-

bilis ætatis cum spondebatur; sed sponsam consanguinei non posse consanguineum in uxorem ducere, si nubilis ætatis est: nam si non est nubilis ætatis, ex alia potissimum ratione eam ducere non valet, videlicet ob ætatis defectum: & ita verba relata respiciunt potius matrimonium contrahendum à consanguineo, quam sponsalia celebrata ab sponso; quia nihil interest si sponsalia valuerunt, an esset nubilis ætatis, vel non, puella, ut à consanguineo sponsi duci non possit. Quæ interpretatio facile probatur, si textus hic legatur prout iacet in *cap. 11. de despons. impub. in 1. collect.* ubi ita habetur: *Si puella infra XII. annum alicui desponsata fuerit, vel sponsus aliquam infra XIII. annum desponsavit, antequam ad annos pervenerat matrimonio aptos, à pactione nuptiali recedere, & ad aliud matrimonium conuolare non possunt. Sed cum puella ad nobiles annos, & sponsus ad annos aptos matrimonio pervenerit, tunc de pactione illa complenda vel recipienda sunt audiendi; & ad complendum matrimonium ab iis, qui matrimonium iuraverant, commo- nendi. Sponsa autem si nubili ætati proxima est, nullus consanguineorum sponsi potest eam sibi matrimonio copulare.*

CAP V T IX.

^a Idem *Abbatib. S. Cadmundi, & de Remescia.*

EX parte Eminæ mulieris intimatum est auribus nostris, quod Andreas sibi coram sacerdote quodam & diacono, & aliis plerisque, tam clericis, quam laicis ad hoc convocatis iuramentum præstitit, quod eam ab eo tempore pro coniuge teneret, & ei sicut uxori fidem servaret: ipsa quoque eidem Andree iuramento præstito promisit se illum pro marito habituram, & fidem ei tanquam proprio viro servaturam. Quo facto in eadem domo diu cohabitantes sibi liberos procreaverunt: procedente verò tempore prænominatus Andreas contra iuramentum præstitum prænominatam Eminam & filios ex ea procreatos reliquit, & ab eorum cohabitatione recessit. Quia igitur nemini licet uxorem suam sine manifesta causa fornicationis dimittere, & tunc eam sibi reconciliare debet, aut ipsâ viuentē ^b continere; nec nos sustinere debemus, ut prædictus Andreas iuramenti præstiti religionem infringat: d. v. per A. l. p. m. quat. rei veritate diligentius inquisita, si prout superius dictum est, ita esse inueneritis, eundem Andream moneatis studiosius, ut suæ saluti consulens, & superinductâ, quam habet, prius dimissâ, ad uxorem suam redeat, & eam maritali affectione pertractet, & reatum suum condignâ satagat poenitentiam expiare. Quod si commonitioni vestræ acquiescere fortè noluerit, vos eum, & superinductam omni ec. & ap. rem. excommunicationis vinculo innodetis, & usque ad dignam satisfactionem præcipiatis ab omnibus sicut excommunicatos cautius evitari.

1. ^a **I**dem.] Ita etiam legitur in prima collectio-
ne, *sub hoc titul. cap. 8.* & post Concil. La-
teran. *part. 6. cap. 15.* non ita, sed *Abbatibus*
Sancti Cadmundi & de Rameſcia, legendum esse
iam notauit Cuiac. *in præſenti.* De Abbate ſan-
cti Cadmundi egi *in cap. Abbas*, de his quæ vi.
De monasterio de Rameſcia egi *in cap. 2. de dolo*
& contumacia.
2. ^b *Continere.*] Quatenus per adulterium dis-
ſoluatur matrimonium quoad forum, ita vt
non poſſit innocens viuente adultera aliud ini-
re coniugium, expoſui *in can. 9. Concil. 9.*
Illiber.

COMMENTARIUM.

3. **C**onſenſum legitimè præſtitum per verba,
cuius legitima ſigna, deſiderari pro forma
matrimonij, ſuprà *in cap. 7.* probaui: vnde con-
ſultus fuit Alex. III. in præſenti caſu, an cùm
vir promiſit, ſeu iurauit, ſe ab eo tempore mu-
lierem aliquam habiturum pro vxore, & tan-
quam vxori ſuam fidem ſeruaturum, & viciffim
illa promiſit eum habituram pro ſe marito, &
quaſi marito ſuo fidem ſeruaturam, validum
contrahatur matrimonium, ita vt maritus vxo-
rem hac forma ductam deferens cogendus ſit ad
eam redire? Et reſpondet Alex. III. cogendum
eſſe ad eam redire, & matrimonium validè, &
efficaciter fuiſſe celebratum. Dubitandi ratio ex
eo naſcebatur, quòd verba contractus matrimo-
nij collata in tempus futurum, non inducunt
matrimonium, ſed ſponſalia de futuro, *cap. de il-
lis, 5. cap. ſi inter 31. hoc titul.* ſed illa verba, *pro*
coniuge habiturum, ſunt futuri temporis: ergo
conſenſum de præſenti ad matrimonium neces-
ſarium non exprimunt. Sed meritò contrarium
decreuit Alex. III. Vt autem huic dubitandi ra-
tioni aliqui ſatisfaciant, affirmant in præſenti
textu ideo per ea verba matrimonium declarari
contractum, quia poſtea copula ſequuta fuit
inter ſponſos, vt ex integra ſuprà relata conſtat.
Vnde cùm ſponſalia quantumvis de futuro cõ-
tracta, copulâ ſequutâ tranſeant in matrimo-
nium, *cap. is qui fidem, infrâ hoc titul.* ideo in
præſenti caſu, tanquam matrimonio ritè con-
tracto, cogitur maritus redire ad eam vxorem. Ve-
rùm licet hæc interpretatio ſuſtineri poſſit, ta-
men cùm Raymundus omiſiſſet ea verba, *Quo*
facto in eadem domo diu cohabitantes liberos pro-
creauerunt; ſatis innuit perdoctus vir, adhuc
eâ copulâ non ſequutâ, per verba ſuprà relata

legitimè matrimonium de præſenti contrahi;
ſiquidem illis verbis omiſſis deciſionem tran-
ſcripſit. Quare dicendum eſt in præſenti ſpecie
ea verba, *ab eo tempore*, &c. importare matri-
monium de præſenti, vt rectè docuerunt Palu-
danus *in 4. diſtinct. 27. q. 2. art. 4. concl. 4.* Couar.
in 4. 2. p. cap. 4. §. 1. Gutierrez *canonic. qq. cap. 21.*
num. 30. Marcus Antonius *lib. 5. inſtit. tit. 11 num.*
43. Caniſius, & Cuiacius hic. Nec obſtat du-
bitandi ratio ſuprà adducta; nam procedit quan-
do verba collata in futurum reſpiciunt princi-
pium actus, ſecus ſi denotent executionem
actus iam perfecti, vt in præſenti caſu; hæc
enim verba, *pro coniuge te habeo*, denotant exe-
cutionem matrimonij; quia non poteſt mulier
pro coniuge haberi; niſi præcedat matrimo-
nium; ac proinde per huiusmodi verba videntur
coniuges de præſenti contraxiſſe, argumento le-
gis *illum 77. ff. de acquir. heredit. cap. præterea 5.*
de officio delegat. l. 2. ff. de iuriſd. Et quia qui diem
non appoſuit, videtur præſenti die ſe obligare,
l. eum qui calendis, ff. de verb. obl. præſentis Gloſ. 1.
hic, & per textum ibi *in cap. ſi quis diuinis 30.*
q. 5. Non tamen ex hoc intellectu bene deducunt
Ioannes Andreas, Abbas, & Præpoſitus hic,
Gutierrez *d. cap. 21. num. 7.* & alij relati à Couar.
2. p. cap. 4. §. 1. n. 6. quod per hæc verba, *non ha-*
beo aliam in vxorem niſi te, cenſetur contractum
matrimonium de præſenti; ſiquidem repugnat
proprietas verborum de futuro, quæ non in-
ducunt conſenſum de præſenti; & verba hæc,
habeo te in vxorem, non matrimonium, ſed
ſponſalia de futuro important. Præſens autem
deciſio procedit in foro exteriori, in foro ve-
rò conſcientiæ attendendus eſt animus eius,
qui ea verba protulit; an videlicet animum
habuerit ſtatim contrahendi, vel purè, vel
conditionaliter, de futuro, vel de præſenti; quia
in eo foro animus ſemper attenditur, *cap. tua*
nos, infrâ hoc titul. docent Sotus *in 4. diſtinct.*
29. quaſtion. 2. artic. 3. Gutierrez *vbi ſuprà.* Tan-
dem notandum eſt, quod in foro exteriori ea
verba important ſponſalia tantum, ſi inter
contrahentes actum eſt de ſponſalibus contra-
hendis; quia à contrahentium mente non eſt
recedendum, *dict. cap. tua nos, leg. ſemper 34.*
Digeſt. de reg. iur. Caniſius hic, Couar. *ſup. nu-*
mer. 4. Gutierrez *numer. 18.* qui idem reſol-
uunt, quando ex conſuetudine regionis ſpon-
ſalia hic ſæpe contrahi ſolent: Marcus An-
tonius *ſuprà*, qui monet parochos, vt hu-
iuſmodi, verba obſcura non admittant ſed
compellant contrahentes expreſſè, expliciteque
conſentire.

CAPVT X.

Idem ^a *Pictauienſi Episcopo.*

EX litteris ven. fratris noſtri ^b Saluon. Episcopi accepimus, quod cùm duo nobiles
viri ſui Episcopatus Vv. S. de Moſtrand, & B. de Mauritania, filios & filias impu-
beſcentes haberent, & ſpe pacis inter eos conciliandæ ita inter ſe conuenerint, quod
filios & filias mutuis ad inuicem matrimoniis ſociarent, & hoc tam patres, quàm
filij ſub iuramento ſe facturos ^c promiſerint, inter quos G. prædicti B. conſentiente
patre, ſemel & iterum accipere in vxorem iurauit: cumque ipſo volente ad alia
vota

vota migrare, eum Episcopus sub distractione anathematis compellere voluit, vt secundum quod iurauerat, filiam prefati B. traduceret in vxorem, ipse ad audientiam nostram appellauit; & altera parte nuntium suum ad nos destinante, ipse nec venit, nec responsalem aliquem pro se transmisit. Quia igitur predicto G. periculosum est contra iuramentum suum venire, f. t. per A. l. p. d. m. quat. cum exinde fueris requisitus vtramque partem ante tuam conuoces presentiam, & rationibus hinc inde plenius auditis, & cognitis, si tibi constiterit, quod prefatus G. prestitio iuramento firmasset, quod filiam memorati B. duceret in vxorem, eum moneas, & autoritate nostra districte compellas, vt ipsam nisi rationabilis causa extiterit, in vxorem recipiat, & maritali affectione pertractet: si vero rationabilem causam pretendere noluerit, eam cum omni diligentia & studio audias, & sine canonico, omni ap. cess. decidas. Ceterum si legitime monitus iudicio tuo parere contempserit, eum & patrem, si fouere ipsum in sua malitia presumpserit, excommunicationis vinculo astringas, & in tota terra ipsorum omnia diuina, prater baptismum paruulorum, & poenitentias morientium prohibeas officia celebrari.

NOTÆ.

salia contrahere, late probabimus in cap. 1. de despons. impub.

^d Mandamus.] Episcopo Pictauiensi, non Sanctonensi; quia cum ab eo fuisset valide appellatum, non debebat causa illi iterum committi, iuxta tradita in cap. accepta, de appellat.

^e Baptisma.] Quia tempore interdicti sacramenta baptismi, & poenitentiae administrari possunt, vt dicemus in cap. quod in te, de poenit. & remiss. Commentarium dedi supra in cap. 2.

^a Pictauiensi.] Ita etiam legitur in 1. collect. sub hoc tit. cap. 9. & post Concil. Lateran. p. 6. capite 26. De Pictauiensi Ecclesia egi in cap. 20. de rescriptis.

^b Saluon.] Non recte Glossa marginalis, quam sequitur Cuiac. hic, legit Sanctonen. De Sanctonensi Ecclesia agemus in cap. 33. de v. s.

^c Promiserint.] Parentes posse pro filiis spon-

CAPV T XI.

Alex. III. ^a Archiepiscopo, Episcopis, Abbatibus, & aliis Ecclesiarum Prelatis, & vniuerso Clero per Angliam, & cismaritanam terram Illustris Regis Anglorum constitutis.

Non est vobis, sicut arbitramur, incognitum, qualiter Illustris Rex ^b Anglorum pro discordia, quae inter ipsum & filios suos, peccatis exigentibus est oborta, vxores eorum detineat, pro quibus sibi restituendis a Rex Francorum, & generi sui preces sollicitas nobis porrexerunt. Nos itaque attendentes, iustum & honestum esse vt viri suas petant vxores, & precibus eorum in omnibus, quae a iustitia non discordant, volentes prono animo acquiescere, prefatum Regem Anglorum studiosè satis & attentè monuimus, eique dedimus in mandatis, vt ad commonitionem Archiepiscopi Cant. & Episcopi Conuentrensis, & Cant. Prioris, vel loco eius Prioris de monte Eli, si ipse adesse non poterit, vel duorum ex his, si tres non potuerint interesse, vxores eorum infra XI. dies post litterarum nostrarum susceptionem restituere non postponat; si vero eas post predictum terminum viris suis non restituerit, Apostolica auctoritate precipimus, vt tota prouincia infra quam detinentur, & ad quam transferuntur, quamdiu ibi fuerint, donec viris suis non restituantur, ab omnibus diuinis officiis, prater baptismum paruulorum, & poenitentias morientium cessent. Inde est quod vniuersitati vestrae per A. l. p. m. quat. eundem Regem Anglorum ad eas restituendas sollicitè moneatis, & exhortationibus inducatis, proponentes ei quod non minus expedit sibi eas restituere, quam viris suis ipsas recipere: & si iuxta mandatum & commonitionem filiis suis vxores suas infra terminum constitutum non restituerit, ex tunc in quacumque parte prouinciarum vestrarum detinentur, vel transferuntur, donec ibi fuerint, nulla diuina officia, prater baptismata paruulorum, & poenitentias morientium celebretis, vel permittatis celebrari, omni ap. cess. scituri pro certo, quod si contra interdictum nostrum (quod non credimus) venire tentauerint, suae temeritatis, & transgressionis poenam debitam auctore Domino reportabunt.

1. ^a **A**nglia.] Ita etiam legitur in 1. collect. sub hoc titul. cap. 13. Anglia primum dicta est Albion, seu Albania, ab albis rupibus, quæ primum illuc nauigantibus apparent: postea dicta Britannia, à Britannis Galliam olim incolentibus. Est autem Anglia Oceani polygonia insula, ab omni continente per mare discreta, & hodie in duo regna diuiditur, nempe Anglicum & Scoticum, ut latius ipsius insulae descriptionem adducentes tradunt post eius nationis scriptores, videlicet Candenum, Bedam, & Polydorum Vergilium, Petrus Gregor. hic, Carolus à Sancto Paulo in geograph. sacra, vbi refert Episcopos, & Archiepiscopos totius Angliæ. Huic etiam insulae additur in hac epigrapha terra cismaritana, per quam Alex. III. intellexit Aquitaniam, Normanniam, Britanniam, quæ prouinciæ tunc erant in ditione Anglorum.
2. ^b **Rex Anglorum.**] Henricus videlicet II. de quo egi in cap. 1.

Ille habuit quatuor filios, quorum tres fuerunt Reges Angliæ, & quartus Dux Britannia; ac filias tres, quarum prima nupsit Regi Castellæ, secunda Duci Saxonie, tertia Regi Sicilia: & Bozius lib. 13. de signis Eccles. cap. 2. scribit quod Sanctus Bernardus, qui tunc vivebat, prædixit huic Regi, quod ob hecẽm S. Thomæ Cantuar. eius posterii semper inter se digladiarentur. Sed ex temporum serie eum refellit Richardus Smitheus in floribus Angliæ, lib. 4. sect. 1. qui potius hanc pœnam refert ad scutiam Guillelmi I. proauis huius Henrici, in populum Anglicanum, cuius posterii, tam ante, quam post hunc Henricum, perpetuò in seipos grauissimè sauerunt, & in generatione vna delerunt est nomen Guillelmi, partim filiis suis, partim ipsorum liberis masculis, aut submersis, aut occisis.

3. ^c **Discordia.**] Henricus enim tertius Rex Anglorum viuo patre appellatus, arma aduersus patrem mouit opẽ Ludouici VII. Francorum Regis, cuius filiam Margaretam ipse Henricus in vxorem duxerat; ob quam impietatem satis vehementer ipse arguitur à duobus Archiepiscopis, Rhotomag. & Cantuar. apud P. Blefensem epist. 33. & 47. & dum pater curabat iram filij sedare, vehementiorem reddebat. Leonora enim vxor Henrici II. ob eius pellices furis agitata, multis verborum contumeliis ita apud Richardum & Gaufredum filios de viro est conqueſta, ut eos continuò societatem coire cum fratre Henrico, & ei in Aquitaniam auxilium ferre contra patrem compulerit; unde pater inuitas nurus suas, idest vxores Henrici, Richardi, & Gaufredi retinebat; quare Alexand. III. in præſenti iubet Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & aliis Prælatiſ Angliæ, ut ipsum Regem moneant, quatenus filiorum vxores illis restituat, aliàs interdicto generali supponant vniuersam Angliam. Narrant Guillelm. Neubr. Matthæus Paris. Polyd. Vergil. & ex eis Cuiac. & Petrus Greg. hic.

^d **Rex Francorum.**] Ludouicus VII. videlicet, iunior dictus.

^e **Præter baptisma paruulorum & pœnitentias.**] Hæc exceptio in omni ſententia interdicti, tam à iure, quam ab homine lata, procedit, cap. reſponſo, de ſentent. excomm. cap. quod in te, de pœnit.

& remiſſ. vbi dicemus. Matthæus Paris. in Ioanne Rege Angliæ, ibi: Cessarunt in Angliā omnia sacramenta præter confessionem & viaticum in vltima neceſſitate, & baptisma paruulorum. De hac censura aliqua adduxi in cap. 2. de his quæ fiunt à Prælatiſ, cap. 5. de consuetudine.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur assertio: Per censuram ecclesiasticam pater compellitur restituere filio suo vxorem quam iniuste retinet. Quæ assertio probari potest per argumentum ex l. 1. §. finali, l. 2. ff. de liber. exhib. l. 3. iuncta l. vlt. C. eodem titul. l. iuncta 11. C. de nuptiis, cap. accedens, ut l. i. contest. cap. 2. de his qui filios occid. eam illustrant Cuiac. Canisius, & P. Greg. in præſenti, Lælius Mancin. lib. 1. de triplici iuris collat. c. 5. Renat. Chopin. lib. 3. de Domanio Regis, tit. 3. à n. 5. Rodulfus Forner. lib. 3. rer. quotid. c. 6.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem assertionem ita insurgo: Inter patrem & filium existentem in eius potestate nulla lis tractari potest, l. nulla, §. l. si à me 11. ff. de iudiis, l. nec cum filio 16. ff. de obl. & act. l. actiones 7. ff. eod. l. cogit 16. §. si pater, ff. ad Trebel. Faber in iurisp. tit. 11. princ. 6. illat. 11. & tit. 8. princip. 7. illat. 1. Bronchorst. cent. 1. assert. 71. Acacius de priuileg. parent. priu. 5. per totum. Gentil. de bonis matern. cap. 26. Castillo de aliment. cap. 23. Sed filius familias, etsi vxorem ducat, adhuc filius manet, & in sacris paternis, l. inter 6. §. filius, l. maritum 24. §. ceterum, l. filium 37. ff. ad l. iul. de adult. l. 4. C. soluto matrim. l. 1. 2. 3. C. de bonis quæ lib. l. si vxorem 5. C. de condit. insertis, l. filia 12. C. de collat. l. 1. §. vlt. ff. de iniuriis, l. sicut proponis 5. C. de nuptiis, l. 3. l. nec inter 4. C. de donat. inter, l. sed interim 1. §. idem ait, ff. eod. l. 1. §. 1. ff. de lib. agnosc. l. eum qui 18. §. si nupta, ff. de iniuriis. Vnde pater habet in sua potestate filium, & nepotem ex eo, l. nunquam 4. ff. de his qui sunt sui, §. fin. instit. de patria potest. l. 1. tit. 17. part. 4. late probant Tiraquell. in legibus connub. lib. 1. à num. 1. Acacius de priuileg. parent. priu. 1. num. 17. Matienzo in l. 8. tit. 1. lib. 5. Recopil. Arniseus de iure connub. cap. 7. sect. 2. Igitur in præſenti casu etiam prætextu vxorum nulla poterat dari lis inter patrem & filios. Deinde, nam iurisdicção ecclesiastica, & temporalis lege diuina & positua distinctam habent cognitionem, cap. imperium, cap. quoniam 10. cap. duo sunt 96. dist. cap. solita, de maiorit. & obed. vbi probaui, & doctè fundat Petr. Marcha in concord. sacerdot. & imper. p. 1. ferè per tot. ideoque nisi ratione peccati inter laicos iudex ecclesiasticus non cognoscit, cap. nonit, vbi probaui, de iudiis. Igitur in præſenti casu Henricus Rex, non per Pontificem, sed per Imperatorem cogendus erat vxores filiis sui restituere.

Adhuc tamen defendenda est præſens assertio, cuius ratio provenit ex arctissima coniunctione maritali, coniugūque inseparabilitate omni iure statutâ: diuino, iuxta illud Matthæi cap. 19. Relinquet homo patrem suum & matrem suam, & adhærebit vxori suæ. Et lib. 3. Esdræ, cap. 4. habetur: Homo patrem suum relinquit, qui enurit illum, & suam regionem, & ad mulierem se coniungit. Et iure ciuili pater retinens filiam nuptam, tenetur interdicto de liber. exhib. l. 2. ff. de lib. exhib. l. miles 11. §. licet ff. ad l. iul. de adult. Paulus lib. 5. ſentent. tit. 6. ait: Bene concordans matrimonium separari

4. CONCLUSIO
TRADITVR
ET PROBANDVM.

5. TRADITVR
DUBITANDVM
RATIO.

separari à Patre D. Pius prohibuit, l. ultima, C. de lib. exhibend. iuncta emendatione Gothof. Et Imperator Dioclet. in l. si nupta 11. C. de nupt. ait: Si inuita detineatur vxor tua à parētibz suis, interpellatus Rector provincie amicus noster, exhibita muliere, voluntatem eius sequutus desiderio tuo medebitur. Vnde licet eodem iure repudium remittere sponso esset in potestate patris, l. in potestate 10. ff. de sponsalibus, attamen nec filij emancipati diuortium erat in arbitrio patris, l. cum hic status, §. si socer, ff. de donat. inter, l. 5. C. de repudiis. Nec filia inuita, etiam iubente patre diuortium facere cogitur, nisi ex iusta causa. Vnde eleganti sumi sunt versus Ennij:

Iniuria abs te afficior indigna, pater:

Nam si improbum Ctesiphontem existimaueras,

Cur huic me locabas nuptiis? Siue est probus,

Cur talem inuitam cogis relinquere?

Et similiter Afranius in comedia quæ inscribitur Diuortium, ait: O dignum facinus! optimas, bene conuenientes, concordēs cum viro, repente viduas facit stultitia Patris. Et similiter apud Plautum in Stichō, filia ad patrem aiebat: Aut olim, nisi tibi placebat, non datas oportuit; aut maximè non est equius abduci, pater. Facit textus in l. possessionū 11. C. commun. vtriusq. iudicij; vbi docetur possessionum diuisiones ita fieri debere, vt colonorum adscriptitiarum conditiones, seu inquilinorum proximorum agnitio vel affinitas remaneat: Quis enim, inquit Imperator, ferat liberos à parentibus, à fratribz sorores, à viris coniuges separari. Vnde qui precariū rogauit, vt sibi in aliquo fundo morari liceat, superuacuo adiecit, suisque, vt l. penult. ff. de precar. quia cum vxore, liberis, & contubernaliis habitare licet, cum earum personarum separatio in habitatione molesta sit, l. 2. & seq. l. plenius 12. §. 1. & §. si vsus ff. de vsu & habit. l. quæ sunt 12. §. vxores, ff. de fund. instruct. l. vxorem 41. §. concubine, ff. de legat. 3. Victor Vicensis lib. 1. de persecut. Vandal: vt hæc scribit moris est barbaris, mariti ab vxoribus, liberi à parentibus separabantur. Forner. 3. rer. quot. c. 4. Hinc est, quod mancipia redhibentur propter mancipia morbosa, à quibus ægre discedunt, l. plerumque 35. ff. de adilit. edict. ibi: Plerumque propter morbosa mancipia, etiam non morbosa redhibentur, si separari non possint, sine magno incommodo, vel ad pietatis rationem offensam. Quid enim si filio retento parentes redhibere maluerint, vel contra? quod & in fratribz, & in personas contubernio sibi coniunctas observari oportet. Faciunt textus in cap. accedens 4. vt lite non contest. cap. 2. de his qui filios occiderunt. Rectè ergo in præsentī casu ne separentur vxores à viris, iubet Alex. III. Henrico, qui eas retinebat, vt propriis maritis restituat. Nec propter bellum cum filiis initum retineri vxores à patre poterant, quia regula iuris est in tit. 12.

lib. 4. Codic. Ne vxor pro marito; & in l. 2. eod. tit. cauetur, ob maritorum culpam vxores inquitari, leges vetare: nec alieni criminis infortunio adstringi vxorem oportet, l. res vxoris 24. ff. de donat. inter, l. 1. C. ad l. l. de vi. Accedit ratio adducta à Paulo, dicto §. bene 15. ne bene concordantia matrimonia prætextu patriæ potestatis dissoluantur, aut turbentur; quam rationem illustrant Brissonius lib. 2. de iure connub. pag. 290. in magnis, Mancinus de triplici iuris col. lib. 1. cap. 5.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam verum est, iure ciuili attempto per matrimonium à filio, vel filia contractum non dissolui patriam potestatem, nisi cum matrimonium per coemptionem celebrabatur; & vxor in viri manum conueniebat; tunc enim per tale matrimonium soluebatur patria potestas, & vxor transibat in familiam mariti, eratque ei loco filia; & iura suitaris, consanguinitatisque nanciscebatur. Vlpianus in fragm. tit. 2. §. sui, & tit. 29. illustrant P. Gregor. lib. 9. syntag. cap. 5. num. 23. & lib. 11. cap. 4. num. 9. Tiraquel. in l. connub. l. 4. n. 5. & 6. Guevara ad topica Cicer. §. 3. Atque ita in potestatem viri transibat, l. sicut, ff. de operis libert. l. 1. C. de bon. qua liber. l. 7. C. de nuptiis, l. si vxorem, C. de condit. insert. l. 12. C. de collat. de qua potestate mariti in vxorē accipiendi, sunt textus in l. nulla C. de suis & legit. l. 4. §. mulieris, de vsu & habit. Iurē verò nostro Regio absolute filius, & filia à patris potestate liberantur per matrimonium, acceptis Ecclesiæ benedictionibus, l. 47. & 48. Tau. ri, l. 8. & 9. tit. 1. lib. 5. Recopil. vbi Azeuedus & Matienzo, idemque seruatur in Gallia, Italia, Germania, & regno Valentia, vt probat Franciscus Leo tom. 1. decis. 55. Inde cum in præsentī specie soluta esset per matrimonium patria potestas, rectè lis inter patrem & filios dari poterat. Alia adducit Castillo de aliment. cap. 23. Accedit, namque sicut filius potest matrimonium inuito patre contrahere, cap. sufficiat 27. q. 2. cap. cum causa, de raptor. Trident. sess. 24. de reform. cap. 1. probat Basilii lib. 2. de matrim. cap. 1. ita etiam patre inuito vsum matrimonij habere potest, & cum vxore debet cohabitare. Nec obstat altera difficultas; nam cum omnis causa matrimonia. lis iudicio Ecclesiæ sit dirimenda, cap. tuam 3. de ordine cognit. cap. de prudentia, de donat. inter, etiam cum de spolio inter coniuges agitur, cap. 1. de ordin. cognit. ideo in præsentī specie iudex ecclesiasticus competens erat, etiam inter laicos, vt Henricus ac filij eius erant. Accedit, quia cum Rex Angliæ non recognosceret superiorem in temporalibus, necessariò adeundus erat R. P. à quo cogeretur vxores iniuste detentas filiis restituere, iuxta tradita in cap. nouit, de iudiciis.

8.

DISSOLVITUR DVBI-
TANDUM
TIO.

C A P V T XII.

Idem Episcopo Sanctæ Agathæ.

PRæterea de muliere, quæ à viro impetitur, cuius consanguineus cum ea se deliquisse proponit, sed hoc publicè confiteri recusat propter metum & potentiam mulieris, providentiæ tuæ duximus respondendum, vt matrimonium ipsum fieri, nisi iuramentum interuenisset, districtè prohibeas, ne deterius inde contingat.

1. ^a *S. Agatha.* Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titulo, cap. 16.* & post Concil. Lateran. p. 50. c. 30. in dicta autem prima collectione additur pars capituli de muliere: unde cognoscitur in presenti referri partem textus in *cap. de muliere, de pœnit. & remis. in 2. collect.* & alia pars extat in *cap. fin. de conuers. coniug. in 1. collect.* Integra autem Decretalis legitur post Concil. Later. d. cap. 30. S. Agatha est ciuitas metropolis Neapolit. vt notauit Cuiac. in presenti.

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO
TRADITVR
ET PROBATA.
TYR.

Cum in presenti casu consultus fuisset Alex. III. an cum Titius sponsalia contraxisset cum Mauiā, & superuenisset Sempronius consanguineus ipsius Titij, denunciassetque Episcopo se eam sponsam cognouisse, licet propter ipsius metum & potentiam id publicè fateri non auderet, matrimonium impediretur? Respondit ipsum impediri, nisi iuramento esset firmatum. Ex quo Pontificis responso talis communiter deducitur assertio: *Depositio vnius testis asserentis subesse impedimentum inter sponsos, sufficit ad impediendum matrimonium contrahendum, nisi sponsalia præcesserint iurata.* Probant eam textus in *cap. super eo, el. 2. de testibus, cap. super eo, de consanguin. & affinit. l. 18. tit. 9. part. 4.* Illustrant Sanch. Gutierrez, & alij congesti à Barb. in presenti, quibus addendi sunt Cuiac. & Canisius hic: idem Cuiac. in *cap. de illo, cap. super eo, de eo qui cognouit, Frech. de fama lib. 2. cap. 5. num. 21. Didacus Perez in l. 8. tit. 15. lib. 2. Ordin. gloss. 1. Noguera. alleg. 23. n. 113.*

3. IMPUGNATVR
TRA
DITA AS
SERTIO.

Sed pro dubitandi ratione contra præsentem assertionem ita argumentor: In ore duorum, vel trium stat omne verbum, *cap. in omni, de testibus, l. vbi numerus, ff. eod.* unde utroque iure cauetur depositioni vnius testis standum non esse, *cap. veniens, de testibus, l. iurifurandi, C. eod.* ergo nec ad impediendum matrimonium vnico testi fides adhibenda est. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo; nam si de dissoluendo matrimonio agatur, non sufficit vnius testis depositio, *cap. consanguineos 35. q. 6. cap. 3. qui matrim. accusare:* ergo nec vt impediatur, præcipuè quia si agatur de matrimonio impediendo ob affinitatem, vt in presenti casu agebatur, affinitas non rectè probatur per vnum testem, *cap. licet, de testibus.* Augetur secundò, nam iuramentum nihil adiicit sponsalibus, *cap. 2. vbi probauit, hoc titul.* Igitur nullum datur discrimen quoad impediendum matrimonium, inter casum in quo sponsalia simplicia, vel iurata præcesserint.

4. TRADITVR
RATIO DE
CIDENDI.

Quà dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, scilicet, matrimonium impediri solà depositione vnius testis, cuius specialis, & vera ratio prouenit ex animæ periculo, quia videlicet, vt peccatum vitetur, vnius etiam testis testimonio fides adhibetur; nam ex vnius testis depositione saltem res dubia redditur, *l. iurifurandi, C. de testibus;* in dubio tamen, quod animæ tutius est, sequi debemus, *cap. inuenis, cap. commissum, hoc titul.* ergo rectè ob vnius testis depositionem matrimonium impeditur. Quà etiam ratione creditur simili testi, etiam parte absente, contra textum in *cap. 2. de testibus,* & etiam alleganti turpitudinem propriam, contra textum in *cap. inter 8. de donat. l. ob mercalem 5. C. de condit.*

ob turpem; & quod eius nomen non publicetur, contra textum in *cap. qualiter, §. debet, de accusat.* Vnde infertur, quod is, qui fuit causa affinitatis occultæ, teneatur illam reuelare consanguineo contrahere volenti, vt ab eo matrimonio desistat, aliàs peccat mortaliter: notat Gloss. hic, per textum in *cap. si homo 35. q. 3.* immò etsi consanguineus admonitus non desistat à tali coniugio, tenetur illum denunciare Episcopo, vel parochò, vt tale matrimonium impediatur, quamuis aliter impedimentum hoc probari non possit, vt docent Nauarr. in *cap. Sacerdos, de pœnit. dist. 6. num. 27.* & in *manuali cap. 22. n. 83.* Couarr. in *4. 2. part. cap. 6. §. 10. num. 2.* licet contrarium teneat Ioannes Maior in *4. distinct. 21. q. 2. column. 3.* Quod si tale matrimonium iam celebratum sit, ignorante consanguineo, qui fuit causa affinitatis, sciens matrimonium iam contractum, non debet impedimentum reuelare, si alia non adsit probatio; quoniam ad illud dissoluendum non sufficit eius depositio, sed necessarij sunt testes omni exceptione maiores, *cap. super eo, el. 2. in fine, iuncta ratione capituli licet ex quadam, in fin. de testibus;* ideoque tunc potius filere debet, ex *cap. plerumque 2. q. 7.* item si magnum scandalum ex denunciatione timeatur, vt resoluunt Nauarr. d. cap. 22. n. 88. Gutierrez. canon. cap. 11. n. 29.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, quā oppressus Basil. lib. 5. de matrim. cap. 34. asseruit, non impediri matrimonium vnius testis depositione. Nam eo omisso, dicendum est, regulam textus in *d. cap. in omni,* limitari in animæ fauorem, vt peccatum euitetur, ex presenti textu, & *d. cap. super eo:* siquidem tutius est in re dubia certum accipere pro incerto, hoc est statuere potius impedimentum intercessisse ad impediendum matrimonium, ne si fortè intercesserit, matrimonium contrahatur cum peccato, contra sacros Canones, vt in non dissimili specie probauit in *cap. 3. hoc titul.* Nec inde sequitur magnum præiudicium, si matrimonium impediatur, cum coniuges faciliè cum alio contrahere valeant. Nec obstat primum augmentum dubitandi rationis, cui ex eodem principio satisfaciendum est: nam cum de dissoluendo matrimonio agitur, non militat eadem ratio vitandi peccati, immò potius ex eius irritatione timeretur; ideo non sufficit vnus testis ad illud dissoluendum, sed plena probatio desideratur, cum graue exinde sequatur præiudicium. Nec obstat aliud augmentum ipsius difficultatis, quo oppressus Cuiac. in hoc textu existimauit legendum esse, *maximè si iuramento firmata sint;* vt sensus sit, quod etiam iuramento accedente per depositionem vnius testis matrimonium impeditur. Sed hæc interpretatio apertè repugnat verbis illis, *iuramentum interuenisset;* vbi vt exceptio præsentis regulæ ponitur, nisi sponsalia iuramento firmata sint. Et licet Gutierrez de iuramento c. 36. existimet hanc exceptionem tantum procedere in presenti casu, in quo testis vnus, & non omni exceptione maior erat, siquidem non publicè deponebat, & allegabat turpitudinem propriam; tamen hæc exceptionem, vt generalem præsentis assertionis accepit Alfonso noster in *d. l. 18. part. 1.* Quare dicendum est, quod licet quoad alia, sponsalia nudà promissione facta non differant ab eis, quæ iuramento firmata reperiuntur; tamen in presenti casu valde differunt, quia cum sponsalia iureiurando firmata

5. DISSOLVITVR
DVBI
TANDI RA
TIO.

mata

maria sunt, si per depositionem vnius testis impediuntur, matrimonio non sequuto Ecclesia certa est de periurio, incerta autem de impedimento: & sic eligit quod tutius & securius est, vt docet Gloss. in presenti, verbo Nisi, quam sequuntur Abbas in fine, Butrius num. 8. Ancharanus, Henricus Boicius num. 3. & 4. Nec tunc obstat textus in cap. super eo, de consanguin. & affin. ex quo deducunt DD. quos refert & sequitur Gutierrez supra num. 13, sponsalia etiam iuramento firmata solâ fama impediri adimpleri. Nam omisâ solutione Glossæ finalis hic, & in d. cap. super eo, dum docet potius esse probationem per famam, quam per vnum testem, quam sequuntur Abbas, Præpositus, & alij in d. cap. super eo, eam improbat Couarr. supra num. 20. nam eâ omisâ dicendum est in d. cap. super eo, non fuisse sponsalia iuramento firmata, sed tantum fide datâ de futuro matrimonio celebrando; & sic matrimonium non impediri per famam, de qua, & quomodo probetur, agemus in eo textu.

Sed supra traditis opponi solet textus in cap. cum in tua, hoc tit. vbi ad impediendum matrimonium requiritur, quod denunciatus impediendum, sit persona grauis, & quod de fama, vel scandalo deponat. Sed in presenti specie nec erat persona grauis, nec docebat de fama, vel scandalo. Ergo non debuit matrimonium impediri. Cui difficultati, omisâ Gloss. ibi, responderetur, quod in illius textus specie impedimentum consanguinitatis poterat per alios probari, vnde desideratur, quod denunciatus sit persona grauis; at verò in presenti specie impedimentum hoc affinitatis, ortum ex copula secreta, non poterat per alium, quam per ipsum denunciante probari, idè admitteretur, etiam si socius criminis sit, & alleget turpitudinem propriam; quia quando veritas per alios probari non potest, admittuntur inhabiles, l. consensu, §. final. C. de repudiis, cap. tertio loco, de probationibus. Quæ autem dicatur persona grauis, relinquitur arbitrio iudicis, vt probat Menochius de arbitrariis, casu 69. & 243.

6.
EXPOSITVR
TEXTVS IN
CAP. CVM
INTRA,
HOC TIT.

CAPVT XIII.

Idem Procuratori & Canonicis a Soranis.

Veniens ad Apostolicæ Sedis clementiam Mariota latrrix præsentium, supplicis nobis insinuatione monstrauit, quod dum esset in adolescentia constituta, quendam adolescentem adamauit in tantum, quod vterque inter se de matrimonio contrahendo sub trium personarum testimonio præstitit iuramentum: quod & parentes ipsius mulieris ignorantes, eam inuitam, & reclamantem, alij in vxorem tradiderant, quem ita exhorruit, quod se ab eo nullo modo cognosci permisit. Cùmque publicè profiteretur, quod à priori viro cognita esset, atque iurata, Episcopus Soranus, qui tunc erat, eos ante præsentiam suam fecit venire, & cognito, atque probato, quod inter eos ita proxima esset linea consanguinitatis, quod insimul non possunt, nec debent de iure coniungi, ipsos ad inuicem separauit. Cæterum cùm causa ipsa tractaretur, & viro, cui tradita fuerat à parentibus, consentire nollet, ipse aliam vxorem traduxit, & ista cuidam Ptolemeo nomine publicè in conspectu Ecclesiæ nupsit. Sanè cùm de illo filium genuisset, pater istius Ptolemei quærens occasionem diuortij faciendi, ei opponit, quod filium suum non potuerit, nec debuerit in virum habere, eo quod ab alio viro, qui nunc defunctus est, prius desponsata fuisset. Quia verò assertioni eius fidem, sicut non debuimus, non adhibuimus, nec hoc potuimus sub silentio præterire, eam ad vos duximus remittendam: d. v. per A. f. p. m. quat. huius rei veritate plenius comperit, si inueneritis, quod prædicta mulier à prædicto viro iudicio Ecclesiæ fuerit separata, & ab eodem Ptolemeo sine contradictione Ecclesiæ in vxorem traducta, & ille, cui à parentibus inuita, & renitens copolata est, de præsentis vita decesserit, prædictum Ptolemeum moneatis, & districtè compellatis, vt præfatam M. postpositâ occasione recipiat, & sicut vxorem suam diligere studeat, & maritali affectu tractare, alioquin eum, & superinductam, & patrem etiam ipsius, si huic rei restiterit, excommunicatione innodetis, & vsque ad dignam satisfactionem sententiam ipsam faciatis inuiolabiliter obseruari.

NOTÆ.

I. a Soranis.] Ita etiam legitur in collectione prima, sub hoc tit. cap. 17. Sora ciuitas est Italiæ, quam Plinius in prima regione apposit: Strabo in fœlici Campania vult collocatam esse: Ptolemeus inter Latina oppida enumerat. Fuit Colonia Romanorum, & in ea Proconsul ad ius dicendum fixum tribunal habebat, vt plura refert de eius situ, & cladibus Vghell. tom. 1. Ital. sacra, p. 2. fol. 156. Habet Ec-

clesiam Cathedralem B. Virgini dicatam, quæ est ex suffraganeis Romanæ Sedis, immediatèque Romano Pontifici parat: vnicam Dignitatem tantum habet, Primiceriatus videlicet, Canonicos nouem, & quatuor beneficiatos, vt refert Vghellius supra: ynde licet Cuiacius in presenti retineat vocem, procuratori, legendum existimo, Primicerio, cùm sit in ea Ecclesia caput ipsius Capituli, vt in aliis est Decanus. Rescribit Alexander autem ipsi, & Capitulo in presenti, non quia Episcopalis Cathedrala

thedra vacasset, ut Cuiacius in presenti voluit; sed quia Conradus eius Præsul XI. à Frederico Henobarba, tanquam Alexandri III. maximus fautor, depulsus à Sede fuerat, qui cum Romam venisset, ab Alexand. III. Cardinalis Sabinus creatus fuit, ut refert Vghellius ubi supra, folio 157.

2. ^b *Trium personarum testimonio.*] Testes nuptiis adhiberi non solum iure canonico comperitum est, ex cap. 4. & 5. de clandest. despons. in 1. collect. qui extat in prætermisiss post notas Ant. Augustini; verum & apud Gentiles. Donatus in 4. Aneid. ibi: *Quale enim matrimonium est, ubi nullus testis interfuit?* Apuleius lib. 6. de asin. aureo, ibi: *Impares nuptiæ, & præterea in villa sine testibus, & patre non consentiente facta, legitime non possunt videri, ac per hoc spurius iste nascetur.* Et plerumque tres adhibebantur; unde in obiurgatione D. Hieronymi in Susannam illo

in loco, si tredecim testibus sponsalibus consummatis quavis femina viro coniuncta, reponit Cuiac. hic pro tredecim tribus, cum esset scriptum per notas.

^c *Parentes.* Non pater, aut mater, sed alij consanguinei, ut rectè probat Cuiacius hic.

^d *Ptolomeo.*] Pro Bartholomeo Ptolomeum dictum fuisse credit Anton. Augustin. in notis ad hunc textum, quia apud Italos Bertus & Berta, pro Alberto, & Alberta communiter dicitur.

^e *Tractare.*] Et ita non sopita lite contraxit validè primum primum matrimonium; quod contrarium procedit in electione facta primà non cassatà, ut probavi in cap. consideravimus, de elect. ubi rationis discrimen adduxi.

Speciem huius textus refert Cuiacius in presenti, & ex eius decisione deducitur, matrimonium metu gravi contractum esse ipso iure nullum: quod latius exponemus infra in cap. veniens.

CAPUT XIV.

Alexander III. a Papiensi Episcopo.

CVM locum non habeat consensus, ubi metus, vel coactio intercedit, necesse est, ut ubi assensus cuiusquam requiritur, coactionis materia repellatur: matrimonium verò assensu solo contrahitur, & ubi de ipso quæritur, plenà debet securitate gaudere, cuius est animus indagandus, ne per timorem dicat sibi placere, quod odit, & sequatur exitus, qui de inuitis solet nuptiis provenire. Quocirca f. t. p. A. f. m. quatenus puellam, de cuius matrimonio inter Siderios, & Canos ciues tuos, quæstio sub tuo fuit examine ventilata, in domo, in qua eam posuisti, ita quod nihil eam timere oporteat, facias eam honestè tenere, donec præscripta causa fuerit sine canonico terminata, ut sententia sine contradictione cuiusquam valeat executioni mandari.

NOTÆ.

1. ^a *Papiensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc titul. cap. 19. in aliis autem codicibus legi electo, testatur Anton. Augustin. in notis ad hunc textum; & rectè, nam temporibus Alexandri III. Petrus Papiensis Episcopus, qui per triginta annos ipsam Ecclesiam rexit, conciliabulo à Frederico Imperatore congregato interfuit, repudiatore Alexandro III. vero Pontifice, victorem Antipapam sequutus fuit, quare ab Alexandro III. in Concilio Claromont. usu pallij, ceterisque exutus privilegiis, horrendo anathemate perculsus fuit, donec Alexand. III. pace inità cum Imperatore, schismaticos Episcopos admisit ad pristinam Ecclesiæ communionem: interim tamen electus fuit per annum 1162. Syrus in Episcopum Papiensem, ut ex Sigonio refert Vghellius tom. 1. Italia, in Ecclesia Papiensi, num. 69. Unde credo huic Syro Alexandrum in presenti rescribere. De diocesi Papiensi nonnulla notavi in capite 1. de testibus rogendis.

COMMENTARIUM

2. ^Supponit Alexand. III. in hoc textu, ad matrimonium desiderari consensum plenum, &

spontaneum, omninoque liberum, ut sequenti commentario probabimus. Et ut facilè de voluntate puellæ, quæ in uxorem postulatur, constare possit, docet eam lite pendente sequestrandam esse apud honestas fœminas, donec lis agitur, & sententia proferatur, ut ita rectius executioni mandari possit. Pro cuius textus expositione sciendum est, varios casus circa sequestrationem vxoris à Doctoribus referri, & probari. Primus est, quando puella sponsalia contraxit in scitis parentibus, & sponsus timer, ne ipsi à parentibus aliqua vis inferatur; quo casu puellam sequestrandam esse, docent post Abbatem hic, num. 5. Carrocus in tractatu de sequestro, q. 1. 6. princip. num. 2. Gutierrez de matrim. cap. 37. Sanlegerius tom. 1. resolut. canon. cap. 55. num. 1. quæ resolutio probatur ex l. 3. ff. de liber. homine exhib. Si autem sponsalia de presenti fuerint celebrata, & sponsa traducta est in domum sponsi, non debet sequestrari, sed potius debet manuteneri maritus in possessione cohabitandi. Secundus casus cõtingit, cum agitur de puella, quam tutor nimis festinanter nuptui tradere vult, aut illi inæquale matrimonium parari suspicatur; tunc enim ipsa sequestratur. Corrocus ubi supra. Tertius casus, & proprius presentis textus, est cum duo contendunt de aliqua sponsa, quam vterque petit sibi in matrimonium collocari; tunc enim lite pendente puella sequestrari, & copula interdici debet,

ex presenti textu, cui consonant textus in cap. 2. cap. sua 4. de sponsa duorum, cap. tenor 10. §. final. iuncta Glossa verbo *Accedat*, de re iudic. docent Guttierrez de matrimon. cap. 37. num. 1. Tondutus Sanleg. supra, num. 6. qui alios casus prosequuntur, in quibus vxor etiam iam ducta sequestrari potest. Nec nouum est liberam personam sequestrari, l. 3. §. in hoc, ff. de li-

ber. hom. exhib. notauit Cuiac. 28. qq. Papin. in l. 5. §. 1. vt legat. nomin. Illud etiam recte in presenti docetur, sequestrum puellæ durare in hoc casu non solum vsque dum constet de consensu pleno ipsius, verum & donec lis fuerit finita, sententiaque prolata, vt ita facilius ipsa executioni mandari possit, vt in cap. penult. de probat.

CAP V T XV.

^a Alexander III.

Veniens ad nos VV. lator presentium supplici nobis relatione monstrauit, quod in domo sua mulierem quandam recepit, de qua filium & filiam habuit, cui fidem coram pluribus prestitit, quod eam duceret in vxorem: interim autem cum de quadam ciuitate ad propria remearet, apud domum vicini sui pernoctauit, cuius filia nocte illa secum concubuit; & cum pater in lecto eius simul inuenisset summo mane, inuitum ipsum eam desponsare coegit, qui nuper in presentia nostra constitutus, nos consuluit, cui potius adherere deberet. Quia vero nequaquam innotuit nobis, utrum post fidem prestitam, primam cognouerit: mandamus quatenus rei veritatem diligenter inquiras, & si inueneris quod primam post fidem prestitam cognouerit, ipsum cum ea facias remanere: quod si post datam fidem eam non cognouerit, secundæ, nisi metu coactus, qui posset in virum constantem cadere, eam desponsauerit, tanquam vxori facias adherere.

NOTÆ

Alexander III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, sub hoc titul. cap. 2. nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex. Proponitur autem in presenti; quod Guillelmus quandam fœminam in domum traduxit, ex eaque liberos suscepit, & fidem ipsi dedit, contracturum se cum ea matrimonium. Interim dum cum filia cuiusdam vicini concubisset, ab eius patre comprehensus, coactus est eam in vxorem accipere; quæsitum est, an per hoc matrimonium priora sponsalia soluta essent? Et doctè distinguit Pontifex ita, vt si prius fœminam cognouit, & postea sponsalia cum ea de futuro contraxit, per matrimonium cum secunda celebratum soluta fuerint priora sponsalia de futuro, nisi hoc matrimonium per vim maiorem, siue magistralem, vt Fulgentius aiebat, celebratum sit: si verò post sponsalia de futuro contracta cognouit eam, quia per talem copulam sponsalia transeunt in matrimonium, cap. penult. & ultim. hoc titul. adeò vt contra hoc matrimonium præsumptum probatio in contrarium non admittatur, cap. 6. de condit. apposit. secundum matrimonium nullum est, etiam si in eo metus non intercesserit.

COMMENTARIUM.

2. **I**n his tribus decisionibus vna, eademque docetur sententia, quam pro conclusione disputandam proponimus: *Matrimonium ex metu graui cadente in virum constantem celebratum, nullum est.* Probant eam textus in cap. de muliere 6. cap. ad id 21. cap. consultationi 28. cum sequenti, hoc titul. cap. ex litteris, de desp. impub. cap. 2. de eo, qui duxit in matrimonium, cap. propterea, cap. significauit, eod. cap. accedens, de procuratoribus.

Trident. sess. 24. de reformat. matrimony, cap. 9. l. si patre 22. ibi: *Qui inter inuitos non contrahitur*; Digestis de ritu nuptiarum, l. si mulier, §. si dos, ff. de eo, quod metus, l. 10. tit. 2. partita 4. Illustrant vltra congestos à Barbosa in presenti, & lib. 1. vot. 1. & vot. 75. Basilius Legion. de matrim. lib. 4. cap. 14. num. 2. Anton. Perez eod. tract. disput. 17. per totam, Richerursius ad Saluandum fol. 334. Luna & Aréllanus lib. 2. de iuris ratione, cap. 10. num. 20. Cabreros de metu lib. 2. cap. 19. num. 60. & 82. Petrus Gregor. lib. 3. part. tit. 21. cap. 8. & in cap. muliere, hoc tit. Arniseus de iure connub. cap. 3. sect. 9. Christineus tom. 1. decis. 335. Macedo de clau. Petri, lib. 4. de matrim. cap. 2. fol. 580. Dexerus lib. 1. dissert. 9. Medrano de consensu connub. cap. 13. cum sequent. plures ex Moralisticis, quos refert Leander de matrim. tract. 9. disput. 16. quest. 70. Bronchorst. centur. 3. enantioph. assert. 5. Tapia tom. 1. cath. lib. 1. quest. 3. art. 1.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequentibus iuris principiis. Primò, nam matrimonium est contractus, cap. gaudemus, de diuortijs, l. 1. §. si ea, ff. de ventre in possessionem: sed omnes contractus metu celebrati sunt validi, l. si mulier, §. si metu, ff. de eo quod metus, l. si metus 84. de acquir. heredit. l. 3. §. 7. Cod. de his quæ vi, l. interpositas, C. de transact. Ergo & matrimonium metu celebratum, validum esse debet. Augetur primò hæc dubitandi ratio, nam metus reuerentialis excludit consensum, l. 1. §. quæ oneranda, ff. quarum rerum actio: sed matrimonium metu reuerentiali celebratum, vim & effectum habet, l. si patre 22. ff. de ritu nupt. ergo matrimonium metu contractum valet, & subsistit. Augetur secundò, nam iuramentum sequitur naturam actus, cui adheret, l. si quis pro eo, ff. de fideiuss. l. si quis inquilinos 112. §. 1. ff. de leg. 1. l. final. C. de non numerat. pecun. sed matrimonium metu extortum;

3.
IMPUGNA-
TUR TRA-
DITA AS-
SERTIO.

4.
DE METU
MATRIMO-
NIO INTER
CEDENTE.

extortum, si iuramentum accedat, valet, & tenet, *cap. inter cetera 22. quest. 4.* ergo et si iuramentum ei non inhareat, valet matrimonium, & sustinetur. Augetur deinde hæc difficultas; nam matrimonium solo consensu contrahentium perficitur, *cap. sufficiat 27. quest. 2.* sed in actu metu gesto datur verus consensus, *l. si mulier, §. si metu, ff. de eo, quod metus, ibi, Coactus voluit*; igitur matrimonium metu celebratum non est irritum. Denique aduersatur, nam ad votum emittendum libera, & spontanea voluntas, sicuti in matrimonio requiritur; cum votum sit spontanea, & deliberata promissio facta Deo de aliquo bono meliori, *cap. litteraturam, 3. de voto, & voti redempt. cap. non est 15. quest. 1.* ibi: *voluntarium sibi militem elegit Christus*; & *cap. presens 20. quest. 3. cap. iam vero, §. ex his omnibus 23. quest. 6.* at verò votum Deo emissum propter mortis metum, qui iustus est, validum est, *cap. porrectum 13. cap. sicut nobis 17. de regular.* igitur matrimonium metu extortum habet vim.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione, omiſſis his, quæ adduxi in *cap. 1. de his qua vi*, vt de metu tantum circa matrimonium adhibito agamus, sciendum est, metum grauem iniuste illatum à causa extrinseca, animo extorquendi consensum ad matrimonium, illud ipso iure nullum reddere ex iuribus supra citatis. Dixi metum grauem pro illo, quem DD. vulgò appellant cadentem in virum constantem, cuius species retuli in *d. cap. 1.* & illis adiungi debent importunæ preces, argumento textus in *cap. sciant cuncti, de elect. in 6. listi 8. ff. de eo, quod met. causa*: docent Basil. de *matrim. lib. 4. cap. 5.* Leander d. *disput. 16. quest. 7.* præcipue cum ipsæ importunæ preces procedunt à persona, cui reuerentia debetur, *l. 1. ff. de seruo corrupt.* ibi: *Persuaderi est plusquam compelli & cogi*; & *l. 1. C. de ne filius pro patre, l. 5. C. de apostatis, l. 3. ff. de homine libero, l. unica, C. de raptu virginum, cap. importuna, de penit. distinct. 1. cap. fin. de rescriptis lib. 6.* Ioannes XXII. in *extrauag. execrabilis, de prob.* ibi: *Et improbitate importuna petentium à nobis non tam obtinuisse, quam extorsisse plerumque noscuntur.* Facit Horatius *lib. 1. epist. ad Neronem*, ibi: *Nam me rogat, & prece cogit.* Publius Minius apud Macrobius *lib. 2. Saturg. cap. 7.*

Cogit rogando, qua rogat potentior.

Aufonius præfat. ad Cent. ibi: *Potentissimum imperandi genus esse, ait, cum rogat qui iubere potest.* Alibi item ita præfatur:

Scribere me Augustus iubet, & mea carmina poscit:

Penè rogans blando vis latet imperio.

Petrus Blesensis *epist. 1.* laudat illud Ioannis Sarriseniensis.

Est errare dicunt species violenta iubendi;

Et quasi nudato supplicat ense potens.

Carnotensis *epist. 126.* Regiæ preces idem valent secundum commune prouerbum, quod minæ: & ita decisum fuisse in sacra Rota, constat ex decisione 326. Gregorij XV. & defendunt Barbosa *vot. 1. num. 36.* Cabrerus de metu *lib. 1. cap. 8. n. 4.* Leander *supra, quest. 15.* Etiam adiungi debet metus reuerentialis, qui cadit in subditum comparatione Magistratus, Mesa *lib. 3. variar. cap. 36.* in filium erga patrem præcedentibus persuasionibus, Barbosa *lib. 1. voto 16.* & *lib. 2. voto 127.* in pupilla respectu tutoris, in fratre minori respectu maioris, si ab eo

alimenta percipiat, & accedant minæ, verbera, aut spes improbæ tractationis, vt probat Cabrerus vbi supra *lib. 2. cap. 19. num. 74.* licet contrarium non improbabile dicant Diana, & alij relari à Leandro de *matrim. d. tract. 9. disput. 16. quest. 14.* immò & præsentiam solam illi, cui debetur reuerentia, pro minis & verberibus sat esse ad actum annullandum, ex pluribus resoluit Marinis *tom. 1. decis. 146.* Dixi metum debere esse iniuste illatum; nam si iuste inferatur, non extorquetur consensus per iniuriam; vnde valet matrimonium casu, quo quis ob metum mutilationis membri, vel carceris, seu excommunicationis contraxit cum puella, cui fidem dedit, Diana *p. 9. tract. 8. res. 10. & 26.* si nuptiæ præcipiantur à iudice, non verò à priuato, qui potestatem eam non habet: quo modo intelligitur textus in *cap. veniens, el. 2. hoc tit.* vel cum ille, qui ultimo supplicio afficiendus est, in vxorem ducit filiam, vel vxorem occisi, impunitate sibi concessâ, si cum ea matrimonium celebret, Diana d. *part. 9. tract. 8. resolut. 27.* Dixi etiam, debere inferri metum à causa extrinseca; nam si inferatur à causa naturali, vt morbo, naufragio, aut timore inferni, validum est matrimonium, vt cum metu præsentaneæ mortis quis contraxit matrimonium cum concubina. Item validum erit cum metus procedit à causa libera, veluti dum quis ad mortem damnatur, & vt incolumis euadat, ducit meretricem, iuxta consuetudinem quarundam regionum; tunc enim validum est matrimonium, quia hic metus nascitur à causa naturali intrinseca, & est incussus à causa libera ad contrahendum matrimonium. Couarr. 2. p. de *matrim. cap. 3. §. 4. num. 16.* Bonacina eod. *tract. quest. 3. de imped. punct. 8. num. 16.* Sanchez *lib. 4. de matrim. disp. 12. num. 4.* Etiam desideratur, vt metus incutiat animo extorquendi consensum ad matrimonium; nam si ob alium finem metus incutiat, matrimonium subsistit. Ratio est, quia tunc non compellitur ab alio ad matrimonium contrahendum, & voluntariè id contrahens eligit, vt medium ad periculum animæ, seu corporis effugiendum. Tum etiam, nam involuntarium, quod in eo matrimonio inuenitur, non censetur causa consensus, sed tantum occasio, ideoque matrimonium sponte celebratum à defloratore puellæ ob periculum mortis euadendum, quia pater ipsius cum interficere volebat, validum est, si talis metus non fuit impositus vt matrimonium celebretur, sed alio fine, hoc est ad vindictam iniuriæ sumendam; nam si metus fuit incussus ad extorquendum matrimonium, illud est invalidum. Vnde resoluunt Sanchez vbi supra, *num. 15.* Bonacina *num. 23.* matrimonium celebratum ab ægroto cum filia medici, eum aliter mederi nolentis, vel cum filia iudicis, à quo promittitur absolutio à pœna mortis, si cum eius filia contrahat, validum esse; quia tunc metus non incutitur ad matrimonium celebrandum. Ex quo principio lucem accipiunt textus in *l. si mulier, ff. de eo quod metus causa*, iunctis Cuiac *lib. 11. Pauli ad edict. & Fabr. ibi*, & textu in *l. accusationis 10. C. de his qua vi.*

Metus igitur grauis, & cadens in constantem virum, iniuste illatus, reddit matrimonium ipso iure nullum, tam in foro interno, quàm externo. Ratio est, nam cum matrimoniū petat voluntatè omnino voluntariam, Quintilianus *declam. 247.* *Nusquam libertas tam necessaria, quàm in matrimonio*

5.
TRADITVS
DVBITANDI
RATIO.

monio est, vt donatio, libertatis datio, & testamentum; ideo propter metum grauem ipso iure nullum est, vt probauit in d. cap. 1. de his que vt. Accedit, quod nuptiæ coactæ improbos exitus habere solent, d. cap. cum locum, ibi: Ne per timorem dicat sibi placere quod odit, & sequatur exitus, qui de inuitis nuptiis prouenire solet. Facit Barclaius lib. 3. Argent. ibi: Sed scis coniugia plus animorum, quam corporum fœdere esse suauia? Libera hominum mentes sunt, nec ullis legibus cogi possunt velle quod nolunt. Et infra Nam nec tibi expeditur coacti hymenai. Sed an iure positio tantum, an etiam iure naturali matrimonium hoc nullum sit, quæri solet? Et nullum esse tantum iure positio, docuerunt Paludanus in 4. distinct. 29. q. 1. artic. 3. & plures alij, quos refert, & sequitur Thom. Sanchez lib. 4. de matrim. disp. 14. num. 4. Sed verior est contraria sententia, videlicet matrimonium metu graui celebratum nullum esse, etiam iure naturali. Eam defendunt Scotus in 4. distinct. 29. q. vnic. Sanctus Bonavent. ibi, quest. 1. num. 5. Bartholomeus à Ledesma de matrim. dub. 23. conclus. 2. Molina de iustitia tract. 2. disput. 3. 26. Rebellus lib. 2. de matrim. quest. 11. conclus. 2. sect. 1. Basilius eodem tract. dist. c. 14. n. 4. Diana 4. p. tract. 4. resol. 34. Ratio est, quia ad matrimonium desideratur magis libertas voluntatis, quam ad alios contractus civiles; siquidem alij contractus metu celebrati rescindi valent, matrimonium verò etiam vt purus contractus reuocari nequit, cum contineat vinculum indissolubile. Deinde, nam Ecclesiæ PP. dum matrimonium metu celebratum nullum esse docent, non aliquid nouiter constituere fatentur, sed tantum declarare similia matrimonia esse ipso iure nulla.

Nec tantum matrimonium metu graui celebratum ipso iure nullum est, verum & omnes actus ad matrimonium spectantes metu gesti, ipso iure nulli sunt, veluti constitutio procuratoris ad matrimonium contrahendum, cap. accedens, de procurat. vbi notauit. Similiter dotis promissio metu graui facta, ipso iure nulla est, l. si mulier, §. dos, ff. de eo quod metus causa, l. final. tit. 11. part. 8. docent Nouellus de dote, 6. p. priuileg. 39. num. 1. Barbof. in rubric. solut. matrim. 4. p. num. 18. Pichardus in §. 1. Instit. de except. n. 26. Medrano de consensu connub. cap. 13. num. 15. Quæ sententia valde difficilis est, siquidem similis dotis promissio fit per stipulationem; stipulationes autem ipso iure valent, quamvis ex edicto Prætoris rescindantur, l. 1. ff. de eo quod metus. Vnde videbatur etiam stipulationem ex causa dotis factam ipso iure subsistere; quare varias huius specialitatis rationes assignarunt DD. supra relati, & Fortunius Garcia de vlt. fin. num. 427. Panormit. in cap. 9. de his que vt. Tandem Cuiac. in d. §. si dos, eam reddit, quod actio dotis bonæ fidei est, non stricti iuris, §. fuerat, Instit. de actionibus. Vnde sicut contractus bonæ fidei est ipso iure nullus propter dolum dantem causam contractui, l. & eleganter 7. ff. de dolo, l. 3. §. final. ff. pro socio: similiter & nullus erit propter metum, in quo dolus inest, l. si cum exceptione, §. si metus, ff. de eo quod metus causa. Sed non rectè ratiocinatur Cuiac. nam dolus dans causam contractui bonæ fidei, ipsum nullum reddit, d. l. & eleganter: metus verò dans causam simili contractui, tantum præstat

rescindendi facultatem, l. 1. vbi omnes, C. de rescind. Accedit, nam textus in d. §. si dos, loquitur de dote per stipulationem promissa, quæ stipulatio olim stricti iuris erat, §. fuerat, Instit. de act. P. Barbof. in d. rubric. solut. matrim. 4. part. num. 31. aliam rationem reddit, videlicet in d. §. si dos, promissionem dotis nullam fuisse, quia nulla quantitas expressa fuit in eo, iuxta regulam textus in l. cum post 69. §. generi, ff. de iure dotium: nam tunc aut nihil subintelligitur determinatum, & tunc promissio dotis, tanquam incerta, non valet, l. 1. ff. de dotis promiss. l. triticum, ff. de verb. oblig. aut creditur promissa quantitas per bonum virum taxanda, vt ita dotis quantitas habeatur, quam vir bonus arbitrabitur, argumento textus in l. 3. C. de dotis promiss. & cum talis promissio metu facta nulla est, tunc vir bonus non arbitrabitur dorem metu promissam deberi, ex ratione textus in l. 1. ff. de eo quod metus. Sed licet hæc ratio subtilis sit, nunc placet alia communior, quam post Baldum, Hostiensem, Panormit. & alios defendit Sanchez lib. 4. de matrim. disp. 12. n. 23. Videlicet, quod cum dotis obligatio sit accessoria matrimonij, l. 3. C. de iure dotium, quia sine eo dari non potest, ideo sicut matrimonium metu celebratum nullum est ipso iure; ita & dotis promissio facta ipso iure est nulla. Quam rationem etsi variis argumentis impugnet P. Barbof. vbi supra, eam tamen rectè defendit Thomas Sanchez vbi supra. Etiam ne suspicio coactionis, seu metus daretur in matrimonio, prohibitum fuit iure civili Magistratibus, qui temporarium officium in aliqua prouincia gerebant, non solum prouincialem fœminam in vxorem ducere, verum & consentire filio suo vxorem ducenti, l. si quis officium 36. l. qui in prouincia 57. l. Prefectus 63. ff. de ritu nupt. Probat Cuiac. ad titulum, C. si rector prouinc. & lib. 4. obseru. cap. 12. Fornerius lib. 3. select. cap. 16. Pinellus lib. 1. select. cap. 2. num. 55. Mancinus genial. cent. 1. cap. 4. Mesa lib. 3. var. cap. 33. Pacius cent. 8. quest. 8. Giphanius ad legem penult. C. de spons. Brissonius de iure connub. pag. 51. Hothom. lib. 13. obseru. cap. 11. Costa, in §. si arbitrati: ad quam prohibitionem spectant textus in l. unica, C. si Rector prouinc. l. 6. C. de nuptiis, l. si concubina, ff. rer. amot. l. vltim. Cod. de concubinis, l. penult. Cod. de spons. l. 3. §. 1. l. cum hic 32. §. vltim. de donat. inter. l. 2. §. 1. ff. de his que vt indign. l. dote 61. de ritu nupt. l. 4. Cod. de incestu, l. si & inuidia, Cod. de his que vt. Si verò magistratum gerens matrimonium contraheret, non vxoris, sed concubinæ loco habebatur, l. 65. §. 1. de ritu nupt. Vnde non dubito, illam manasse opinionem, quæ apud nonnullos inualuit, nempe S. Helenam Constantini matrem, non Constantij coniugem, sed potius concubinam fuisse, vt ait Zosimus lib. 2. alij apud Zonaram tom. 3. Robertus lib. 2. rer. indicat. cap. 14. vt pote, quia Constantius eam duxit vxorem cum Romani exercitus Dux in Britannia mereret. Sed sanè post depositum officium, dum in eadem voluntate perseverauit, iustæ effectæ fuerunt nuptiæ, ex sententia eiusdem Pauli in d. l. 65. §. 1. & ita legitimam coniugem Helenam vocat Galicanus in panag. 1. Constantij, vt refert Baronius anno 306. videndus Retes lib. 8. opusc. fol. 329. Etiam ob rationem potentatus matrimonium prohibi-

8.
AMPLIA-
TUR PRÆ-
SENS AS-
SERTIO.

indig. p. r. m. 1. 91
1935

tum fuit inter tutorem & pupillam, l. 1. C. de interd. matrim. l. 6. C. de donat. int. l. 2. C. qui dari tut. l. tutor 36. cum sequent. l. si quis tutor 60. cum sequent. de ritu nupt. l. tutorem 15. de spons. l. cum hic 32. §. final. de donat. l. si concubina 17. ff. rerum amot. l. cum post 70. §. nuptiis, de iure dot. l. filius 28. §. si quis, de lib. & posth. l. si tutor, §. fin. de legat. prim. l. 2. §. 1. de his qua ut indign. l. 7. ad l. Iul. de adult. Cuiac. 16. obseruat. cap. 33. Faber in Papin. tit. 9. princip. 1. ill. 11. & princip. 6. illat. 21. Larrea decis. 46.

9. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, cui respondendum est, negando consequentiam; nam, ut suprà dixi, matrimonium metu celebratum, idem nullum est, quia cum petat voluntatem omnino liberam, & eius naturæ sit, ut semel celebratum rescindi non valeat, ut in cæteris contractibus non contingit, qui licet ipso iure valeant, rescindi possunt per Præto-rem, ex latè adductis in d. cap. 1. de his qua vi; ideo matrimonium ipso iure nullum est. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis, deductum ex dicta lege si patre cogente 22. ff. de ritu nupt. Cui satisfaciendum est discrimen assignando inter casum, in quo cum metu reuerentiali adsunt minæ, & inter eum, in quo tantum metus reuerentialis datur. Primo casu matrimo-nium ipso iure nullum est, quia creditur metus cadens in virum constantem: secundo verò casu matrimonium sustinetur, d. l. si patre cogente, quo modo etiam accipiunt textum in l. fideiussor, §. pater, ff. de pignor. l. penult. ff. de furtis, Fach-neus lib. 2. controuers. cap. 97. Sanchez ubi suprà, disput. 6. num. 7. & 20. & plura de metu reueren-tiali addunt Barbosa d. voto 1. & Basilii ubi suprà. Nec obstat secundum augmentum ipsius difficultatis, pro cuius solutione sciendum est, matrimonium contractum metu graui, & iura-mento accedente, nullum esse, ut facillè probat-ur in cap. 2. de eo qui duxit in matrimonium: ubi Alexand. III. respondit, eum, qui post matrimo-nium metu contractum, & iuratum aliam duxit, cum secunda validè contraxisse, cum eaquæ licitè permansurum; immò nec aliqua pœna adiecta fuit pro iuramenti violatione, quia nullius erat momenti, & ita nec relaxa-tione indigebat, aliàs enim si huiusmodi iu-ramentum validè adhiberetur, aliquam Ec-clesia illi pœnitentiam imposeret, sicut pro sponsalibus iuramento firmatis, & violatis im-ponitur in cap. sicut, hoc tit. Nec tunc obstat textus in dict. cap. inter cetera 22. quæst. 4. pro cuius interpretatione varia adduxerunt Inter-pretet; Glossa enim in d. cap. inter cetera, verbo Matrimonium, & in dict. cap. 2. de his qua vi, verbo Coactus, inquit procedere de consilio, non verò de præcepto prædictam decisio-nem. Sed hæc solutio admitti non debet: tum quia ea verba, matrimonium contrahit in Deo fixum & stabile, potius præcepto, quàm consilio applicari posse videntur. Aliter Glossa

ipsa accepit textum illum, asserendo videlicet, ideo ibi matrimonium metu celebratum iura-mento accedente reddi validum, quia post matrimonium intercessit copula, iuxta tex-tum in cap. veniens, el. 2. hoc titulo, dict. cap. 2. de eo qui duxit in matrimonium. Quæ solutio dis-placet ex eo, tum quia ex textus serie non con-stat, copulam præcessisse: tum quia si ob co-pulam subsequutam validum redderetur ma-trimonium, impertinens esset ratio, quam tex-tus assignat in illis verbis: Quia verò quam prius concubinam habuerat, non est peccatum in conjugem accipere. Cum esse peccatum, necne, nihil ad valorem matrimonij conferat. Tandem Glossa in d. cap. 2. de eo qui duxit in matrimo-nium, quam ibi sequuntur Antonius num. 7. Abbas num. 8. affirmat, matrimonium fuisse validum in dict. cap. inter; quia metus, ex quo celebratum fuit, erat levis, non verò grauis, & cadens in virum constantem. Verum hæc solutio etiam displicet, quia expressè ait tex-tus, timore necis; & assignat eam rationem, quia non est peccatum contrahere cum illa: quæ ratio etiam habet locum in metu graui. Quare reie-ctis his sententiis, & aliis relatis à Barbosa ibi, Cabrereros de metu lib. 2. cap. 19. num. 80. Arellano de iuris ratione lib. 2. cap. 10. num. 18: di-cendum est, in eo textu consultum fuisse D. Augustinum de Vbaldo, qui metu coactus à consanguineis suæ concubinæ, iureiurando spondit se eam dacturum, ac negaturum ne-cessaria matri, & fratribus; & ita duo di-uerfa in eo textu tractari. Primum, an iura-mentum metu præstitum de ducenda concubi-na in uxorem, esset licitum? Secundum an iu-ramentum de non alenda matre & fratribus, fuisset honestum? Ad primum respondit San-ctus, licitum esse matrimonium, & in Deo firmum & stabile; cuius rei ratio dubitandi insurgebat ex tot flagitiis in ipsa promissione commissis, & quia illa fuerat promittentis concubina: unde ut docuit Couarruias 2. parte de matrim. cap. 3. §. 5. num. 3. ibi post promis-sionem metu factam matrimonium fuit libe-rè contractum, & dubitabatur, an ille qui iurauit, posset matrimonium cum concubi-na contrahere, non verò an teneretur ex illa coacta promissione. Ad secundum verò, huius-modi iuramentum illicitum, & inhonestum esse, respondit Sanctus, quia turpitudinem continebat: docuerunt Fortunius Garcia de ultim. fine, illat. 21. column. 8. Barbosa in cap. si verò 8. de iureiur. num. 52. Nec tandem obstat vltimum augmentum dubitandi rationis, de-ductum ex d. cap. porrectum, cap. sicut nobis 17. de regul. Nam responderetur in illis iuris locis agi de voto emisso ob metum intrinsecum, quo casu tale votum sustinetur, quia vouens sibi metum intulit: si autem votum emitteretur pro-pter metum extrinsecum ab extraneo illatum, nullum esset, ut latè probaui in c. 1. de his qua vi,

sic Bar
boas in cap
2 de iur
n 52

cap. inter cetera
22 q.

C A P V T XVI.

Alexander III. a Exoniensi Episcopo.

COMMISSUM. *Et infra*: Significauit nobis f. tua, quod quidam literatus & nobilis, cum ad eum paterna hereditas deuolueretur, cuidam mulieri nobili fident dedit, quibusdam presentibus, de contrahendo matrimonio, & se cum ea infra biennium per verba de presenti contracturum, praestito sacramento super sacrosancta Evangelia, confirmauit: nunc autem priuata lege ductus, ad frugem melioris vitae suspirat conuolare, tuamque super hoc consulens prudentiam, ante matrimonium contractum ad monasticæ religionis habitum licite posse transire suspicatur, quia si contraxisset, eâ inuitâ, infra duos menses, iuxta veterum canonum statuta nostrâ constitutione innouata, ad laxioris vitae religionem posset transire. Quia igitur super hoc tua nos d.f. consulit, ita consultationi tuæ respondemus, quod tutius est ei prius religione iuramenti seruata contrahere, & postea, si elegerit, ad distractionem religionis migrare; si tamen post primam desponsationem carnalis copula dignoscitur non interuenisse.

N O T Æ.

1. **E**XONIENSIS. Ita etiam legitur in secunda collectione, sub hoc titulo cap. 4. nullibi tamen refertur integra huius textus. De Exoniensi Ecclesia egi in cap. 6. de filiis presbyterorum.

C O M M E N T A R I V M.

2. **T**EXTUS hic difficilis, & merito, visus est iuris Interpretibus, & Theologis, quatenus in eo docet Alexander III. eum, qui iurauit cum aliqua contrahere matrimonium, si proposuit religionem ingredi, prius debere matrimonium contrahere, & postea ante eius consummationem religionem ingredi; nam non violat iuramentum qui illud in melius commutat, cap. peruenit, el. 2. de iureiurand. sed religionem ingredi perfectius est, quam matrimonium celebrare, cap. scriptura, de voto: ergo in presenti casu iuuenis licite poterat, neglectis sponsalibus, religionem ingredi. Deinde, nam matrimonium ratum ante eius consummationem, per ingressum religionis, sequuta professione dissoluitur, cap. ex publico, de conuers. coniug. quæ fuit ratio dubitandi adolescentis in presenti: ergo facilius hoc casu sponsalia de futuro dissoluerentur per ingressum religionis. Quare varias interpretationes adduxerunt iuris Interpretes. Glossa in presenti, verbo Tutius, accipit textum hunc de consilio; & ita in presenti specie docet, sponsum posse licite religionem ingredi, tutius tamen esse prius contrahere, & deinde ante copulam religionem ingredi ad vitandum scandalum, propter vulgi opinionem, ne putet sanctissimum Dei nomen ita facile violari. Glossam sequuntur Hostiensis, Ioannes Andreas, Cardinalis, Abbas, Præpositus, Alexander de Nauo num. 9. Couarr. 1. part. de matrim. cap. 5. num. 11. Marcus Antonius lib. 5. instit. titulo 10. num. 57. Paludanus in 4. dist. 28. quæst. 1. art. 3. Soto in 4. distinct. 27. quæst. 2. art. 4. Hieronymus Garcia in solis regul. D.D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

tract. 2. difficult. 2. dub. 10. plene. 1. Cuiacius in presenti, Barbosa in collect. ad hunc textum: licet in select. ab hac solutione discesserit, nullâ aliâ assignatâ. Nec est cur Canisius in presenti hanc interpretationem, vt nouam Cuiacij, tanquam consistam ab aliquo hæretico, eids nomine reiiciat, cum ante eum tot Doctores eam docuerint. Reiicitur tamen hæc interpretatio ex eo, quia propter vulgi opinionem non est omittendus, aut differendus religionis ingressus: textus celebris in cap. licet, de regularibus, d. cap. scriptura, de voto; & quia non est consilium, sed potius periculum prius contrahere, quia fortè pulchritudine, & blanditijs mulieris induceretur ad reddendum debitum, & sic retraheretur à religioso statu, qui perfectior est, vt in presenti docetur. Deinde quia in rebus ambiguis huiusmodi verba, tutius, certius, securius, & similia obligationem & necessitatem potius, quam consilium inducunt, cap. inuenis 3. hoc tit. cap. veniens, qui clerici vel conuertes, cap. ad audientiam, de homicidio. Diuus Thomas quodlibet. 8. num. 12. docet Anguianus lib. 3. de legibus, cap. 21. num. 13. Deinde quia ex Pontificis responso non consilium, nec gratia, vbi nominatim expressum non est; sed ius producit, cap. ex multa, de voto ibi: Ex consultatione nostra ius editur. Facit textus in cap. per tuas, eod. tit. vbi qui fecit votum religionis, si in Episcopum eligatur, quamvis Episcopi status perfectior sit, prius debet religionem ingredi, & ita eodem modo in presenti casu matrimonium contrahere tenetur, deinde religionem ingredi. Alij docuerunt, Alexandrum III. in presenti respondisse secundum iuris principia, videlicet quia ex promissione iuramento firmata sponsa quæ sita fuerat actio; & sponsus obligationem omnino adimplere tenebatur, vt probavi in cap. 2. cap. ex litteris, hoc tit. Vnde sponsus tenebatur prius contrahere, & postea religionem ingredi. Ita docuerunt Antonius Bohic. in presenti, Scotus in 4. distinct. 20. quæst. 2. Licet enim verum sit, religionis ingressu sponsalia dissolui, capite veniens, cap. rursus, qui clerici vel con. & sponsalia

sponsalia de futuro per matrimonium de præfenti; peccat tamen sic contrahens, quia qui Petro centum debet, quamvis Deo mille soluat, non satisfacit Petro; & ita qui iuravit cum muliere contrahere matrimonium, cum illi debitor sit, non satisfacit religionem ingrediendo, licet perfectior sit religionis status; quia contrahere matrimonium est in obligatione, religionem verò ingredi in voluntate. Sed hæc etiam interpretatio convincitur ex eo; nam si ab sponsalibus, etiam iuramento firmatis, licet resilire ex iusta causa, ut supra probavi in cap. 2. etiam ob ingressum religionis licebit ab sponsalibus discedere; cum etiam matrimonium ratum iuste dissolvatur per ingressum religionis, cap. ex publico, de con-

vers. coniug. Quare his, & aliis solutionibus omissis, dicendum est cum Barbosa in cap. 3. de iureiurand. num. 69. Basilio lib. 12. de matrim. cap. 12. §. 3. & cap. 10. Suario tom. 2. de relig. lib. 2. de iuram. Moneta de commut. cap. 5. num. 24. in præfenti sponsum tantum proposuisse religionem ingredi, non autem cum ingressum fuisse: unde inter moras deliberationis tenebatur sponsalia iuramento firmata adimplere, nec ipse religionem ingredi tenebatur; unde ait Alexander III. tutius esse contrahere matrimonium, & postea religionem ingredi, potius quam in ipsa deliberatione ingressus religionis persistendo, periurij reatum incurere, ut iam probavi in d. cap. ex parte, de convers. coniug.

CAP V T VII.

Lucius III. ^a Rapulensi Episcopo.

Requisiuit à nobis tua fraternitas, quâ censurâ compelli debeat mulier, quæ iurisiurandi religione neglectâ nubere renuit cui se nupturam interposito iuramento firmavit? Quæisti etiam, utrum ea, cuius vir matris torum polluit, ad alia vota, cum mater fieri desideret, viro possit vivente transire. Ad quæ tibi breviter duximus respondendum, quod mulier, quæ se nupturam iuravit, cum libera debeant esse de iure matrimonia, ^dmonenda est, potius, quam cogenda, maxime cum coactiones difficiles soleant exitus habere frequenter. Illa sanè, cuius vir cum matre adulterium & incestum commisit, nec viro suo coniungi carnaliter, nec eo vivente cum alio matrimonium inire debet.

NOTÆ.

1. ^a **R**apulensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc titul. cap. 12. in cuius notis Antonius Augustinus reponit *Rapulensi*: Cuiacius hic, retinet *Rapulensi*, & asserit esse Ecclesiam Cathedralē in Apulia. Sed certè talis Ecclesia non extat in geographia sacra, edita à Carolo à Sancto Paulo; nec inter Ecclesias, quarum seriem refert Vghellius in *Italia sacra*: quare credo legendum esse, *Rauellensi*; Rauellum enim est vrbs Italiæ, ut post Carolum Sigonium refert Vghellius tom. 1. *Italia*, part. 2. fol. 98. habet Ecclesiam Cathedralē B. Virginis Assumptioni dicatam, cuius Præsuli Constantino dicto missa est præfens Decretalis.

2. ^b **I**nterposito iuramento.] Ut plerumque fieri contingit, capite 2. 4. & 5. & passim hoc titulo, & tit. sequenti, cap. si quis desponsam 27. quest. 2. Ut quemadmodum aliæ pactiones firmantur iuramento, l. iusiurandum, ff. de operis libert. capite cum contingat, de iureiurand. ita etiam & sponsalia; cuius iuramenti in

sponsalibus adducti exemplum extat apud Ovidium epistola 18. De Aconcio, qui cum ob generis imparitatem non auderet in uxorem petere Cydippen, cuius amore tenebatur captus, illam commentus est fraudem, ut ab ea iuramentum nuptiarum extorqueret, scripsitque in pomo versus hos, vel similes:

*Iuro tibi sanè per mystica sacra Diana,
Me tibi venturam comitem, sponsamque futuram:*

Quod cum fecisset, agnovit fidem coniugij indissolubilem dedisse his sequentibus versibus. *Coniugium, pactamque fidem, non crimina posco;*

*Debitus ut coniunx, non ut adulter amo.
Verba licet repetas, que demptus ab arbore factus
Pertulit ad castas, me iacente manus:*

*Inuenies illic ad te iura esse quod opto,
Ni tibi cum verbis excidit illa fides.*

^c **U**ir matris torum polluit.] Hanc secundam partem omisit Raymundus, & eam disputabimus in cap. 1. de eo, qui cognovit consanguin.

^d **M**onenda est.] Hæc verba & textum exposui in cap. 2. hoc titulo.

CAPVT XVIII.

a Urbanus III.

Cum in Apostolica Sede, cui licet immeriti præsidesmus, magisterium resideat
 torius ecclesiasticæ disciplinæ, dignum est & consonum rationi, ut quotiens circa
 negotia Ecclesiastica aliquid dubietatis emergit, ad ipsius deliberationis arbitrium re-
 curratur. Intelleximus liquidem, quod cum inter ^b villicum de Ernaia, & uxorem
 eius coram te matrimonij quæstio tractaretur, productis testibus, & attestationibus
 eorum diligenti examine discussis, ante publicationem idem villicus reuersus ad
 propria publicè inter se & uxorem suam proposuit sententiam diuortij, iudicio Ec-
 clesiæ promulgatam, & sic suggestâ omnibus falsitate, quandam aliam mulierem
 facti nesciam sibi copulare præsumpsit. Postmodum verò super prioris matrimonij
 quæstione litteris à Sede Apostolica impetratis, delegati iudices sententiam diuortij
 protulerunt. Vnde quia Villicum, & mulierem, quam superinduxit pendente lite
 prioris uxoris, inuicem asseris consensisse, tua nos duxit fraternitas consulendos, utrum
 tales sint ad matrimonia admittendi. Nos igitur autoritate præsentium tuæ sollicitu-
 dini respondemus, quod interpositâ ei poenitentia competenti, infra ^c poenitentia tem-
 pus carnali commercio interdicto, postmodum in maritali copula poterit remanere.

NOTÆ.

1. ^a **Urbanus III.** Ita etiam legitur in prima
 collectione, *sub hoc tit. cap. final.* sed
 supplendum est, *Cenomanensi Episcopo*, ut ha-
 beretur post Concil. Lateran. p. 6. cap. 21. & in
 cap. 12. de sentent. excomm. cap. super eo, de condi-
 tion. appositis, ubi extant aliæ partes huius De-
 cretalis, ut notauit Anton. Augustin. in præsentī,
 licet non illis rectè adiungat textum in cap. at-
 testationes, de despons. impub. De Cenomanensi
 dicecesi nonnulla notauit in cap. 5. de rescriptis.
2. ^b *Villicum.* Cuiac. in præsentī existimat

esse nomen proprium viri, ut in l. Iulianus, §.
 per contrarium, ff. de actionibus empti, l. cum duo-
 bus, §. item si ex facto, ff. pro socio. Sed vereor ne
 legendum sit Vvillelmum, quod nomen valde
 frequens est apud Gallos & Anglos.

^c *Infra poenitentia tempus.* Durante enim
 poenitentia tempore olim sequestrabatur man-
 sionis eubiculum, nec coniugio iam contracto
 uti licebat, nec nouum celebrare, ut probauit in
 can. 9. Concil. Illiber.

Textum hunc exposui in cap. considerauimus,
 de elect. & latius illustrabimus in cap. 1. de matr.
 contract.

CAPVT XIX.

Clemens III. a Casaraugustano Episcopo.

In præsentia nostra positus à nobis duxisti necessariò requirendum, quid agen-
 dum tibi sit de quibusdam mulieribus in tua dicecesi constitutis, quæ cum viros
 in ^b captiuitatem, vel aliam peregrinationem abductos iam ultra septennium fuerint
 præstolatae, nec certificari possint de vita, aut de morte, licet sollicitudinem super
 hoc adhibuerint diligentem: quia tamen pro iuuenili ætate, seu alia fragilitate carnis
 humanæ continere non possunt, aliis expetunt matrimonio copulari. Cum au-
 tem dicat Apostolus: Mulier tamdiu alligata est viro quamdiu vir eius viuit; tuæ
 consultationi taliter respondemus, quod quantocunque annorum spatio ita rema-
 neant viuentibus viris suis, non possunt ad aliorum consortium canonicè conuolare;
 nec tu eas contrahere in Ecclesiæ facie permittas donec certum nuntium recipiant
 de morte virorum.

NOTÆ.

1. ^a **Casaraugust.** Ita etiam legitur in secunda
 collectione, *sub hoc titul. cap. 3.* Raymun-
 do videlicet de Castelecuelo, qui eandem Ec-
 clesiam rexit ex anno 1184. vsque ad annum
 1193. De ipsa Metropoli Casaraugustana non-
 nulla notauit in cap. 1. de his que vi.
2. ^b *Captiuitatem.* Temporibus enim Clemen-
 tis III. in Hispania bella fæua erant cum Sar-
 D.D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

racenis, & paulò antea Casaraugusta Impe-
 rialis vrbs ab eis recuperata fuerat; vnde ple-
 rumque eueniebat Catholicos à Sarracenis in
 captiuitate retineri, & non facile constabat, an
 defuncti in ipso congressu essent, an captiui apud
 Sarracenos decessissent. Vnde & Lucius III.
 dum in cap. 2. de secundis nuptiis, etiam prohi-
 bet secundas nuptias dum certò non constat
 de morte prioris viri, scribit vniuersis Christia-
 nis per Sarracenos captis.

D 2 COMMEN

COMMENTARIUM.

3.
CONCLUSIO
TRADITUR
ET PROBATUR.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio. *Vxor non certificata de morte viri, ad secundas nuptias transire nequit, quamvis ignoret statum mariti qui ab hostibus captus fuit, longoque tempore absuit.* Probant eam textus in cap. 2. de secundis nuptiis, cap. final. §. si autem, ut lite non contest. cap. 1. & sequent. 34. quest. 2. authentic. hodie, C. de repudiis, Nouel. 35. Leonis. S. Basilius ad Amphilocho. cap. 31. ibi: *Qua cum vir secessit, & non apparet, antequam de eius morte certior facta sit, cum alio cohabitavit, mœchatur.* Et canon. 36. ibi: *Militum uxores, qua cum mariti ipsorum non appareant, nupsunt, eidem rationi subiiciuntur, cui & qua propter maritorum peregrinationem ac absentiam reditu non expectato nupsunt.* Sed res nonnullam hic veniam admittit, quod maior sit mortis suspicio. Et lib. 5. capitul. Caroli, cap. 6. ita canetur: *Qui propter faidam fugiunt in alias patrias, & dimittunt uxores suas, nec ille vir, nec illa femina accipiant iterum coniugium, Gregorius sensit.* Vbi faida, accipitur pro inimicitia, ut exponit Lindembrog. in Glossario, verbo Faida, Cerda in aduersar. capite 185. num. 108. Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsent, Cuiacius & Canisius hic, Basilius lib. 7. de matrim. cap. 52. Petrus Gregor. lib. 3. partit. titul. 21. cap. 8. & in cap. 5. hoc tit. Balsam. in can. 93. 6. Synodi, Coruinus lib. 2. Aphorism. iuris Pontific. titul. 18. Rota apud Peñam decis. 599. Transmiera de Polygam. quest. 5. per totam, D. Ioseph de Retes lib. 6. opuscul. cap. 10. num. 4. Nauarrus in cap. si quis autem, de pœnitent. d. 7. Richierius in d. authent. hodie, Ritherursius 4. part. ad nouellas Iustin. cap. 7. fol. 225. Grotius lib. 2. de iure belli, cap. 9. in notatis ad §. 9. Cuiac. in nouell. 22.

4.
TRADITUR
RATIO DUBITANDI.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione: Cum maritus captiuus est, aut longè abest, vxor expectare eum cogitur, donec integrum quinquennium à tempore captiuitatis, seu absentiae effluerit, & tunc demùm si tanto tempore nihil compertum fuerit de vita aut morte captiui, impunè, & licitè transit ad secundas nuptias, Nouell. 22. Iustin. cap. 7. ad quam constitutionem respiciens Tribonianus mutauit verba Iuliani in l. vxor 6. ff. de diuortis: quod facile cognoscitur ex stylo ipsius textus, qui est semibarbarus, & Græcismos redolet, non Latinam elegantiam Iuliani: & similiter adiecit Paulo in l. 8. ff. de captiuis, ea verba, *post constitutum tempus*; ut iam notarunt Cuiacius ad d. Nouell. 22. Ritherursius supra, Brissonius de iure connub. cap. 268. Faber in iurisprud. tit. 11. princip. 8. illat. 8. Gibalinus lib. 4. de testis, cap. 5. art. 21. num. 18. nec immeritò hoc statutum est; nam ex absentia per quinquennium mors præsumitur. Bartol. in suo tract. Qualiter probetur mors, & in tract. de testibus. Alexand. consil. 4. num. 18. quos refert & sequitur Maranta in repetit. legis non potest, num. 165. & post decem annos absentiae adeo mortem præsumi, ut bona venientibus ab intestato adiudicari possint, docent Leon. tom. 1. decis. 72. ex l. 14. tit. 14. p. 3. vbi Gregorius, Gutierrez consil. 4. num. 29. & 30. Siguenza de clausulis lib. 2. cap. 11. num. 11. Escobar de ratiociniis, cap. 6. ex num. 47. Parlador in quotid. q. 2.

per tot. Ergo similiter vxor post elapsum longum tempus impunè poterit ad secundas nuptias transire. Accedit, nam sponsalia per diuturnam sponsi absentiam dissoluantur, cap. de illis 5. hoc tit. Igitur per longæuam absentiam mariti similiter matrimonium soluitur, & per consequens aliud coniugium inire valet; & ita conuenire solitum inter coniuges apud Hebræos, didici ex D. Hieronymo, qui in lib. 1. Reg. cap. 16. ita scribit: *Pignora in hoc loco Hebræi libellos repudiij intelligunt; siquidem usum illius gentis fuisse ferunt, ut quando ibatur ab eis in pugnam (idest in bellum) libellos repudiij vxoribus suis darent, ut si contigisset virum in prælio capi, & in captiuitatem duci, mulier eius expectatis tribus annis, si vir eius non redisset, alium duceret virum.*

Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, in hac parte valde differre ius ciuile à Pontificio; iure enim ciuili captiuitate vnus ex coniugibus matrimonium dissoluitur, sicut alià quacumque seruitute alteri ex coniugibus contingente, l. 1. ff. de diuortis, l. si quis sic stipuletur, ff. soluto matrim. l. in bello 12. §. sed captiui, ff. de captiuis, l. si ab hostibus 10. ff. solut. matrim. Faber in iurisprud. tit. 11. princip. 8. illat. 8. Petr. Barbosa in rubric. fol. matrim. 2. p. num. 63. Brissonius de iure connub. pag. 41. & adeò quidem captiuitate vnus coniugis dissoluebatur matrimonium, ut ne quidem si vellet vxor remanere in domo viri captiui, & coniugium durare, illud perseueret, quæ est prima ampliatio veteris illius iuris, d. l. in bello 12. §. 4. Retes lib. 6. opuscul. cap. 10. Nec audiendus est Scipio Gentilis lib. 3. cap. 9. contrarium tenens; nam cum superueniat seruitus, & matrimonium iure ciuili Romanorum nisi inter ciues Romanos non daretur, Vlpianus in fragm. tit. 9. §. connub. 4. princ. Instit. de nuptiis, D. Ioseph de Retes lib. 1. de interd. cap. 5. idè inter captiuos connubium non durat, ut etiam dissoluitur si alter ex coniugibus efficiatur seruus pœnæ, l. res 24. ff. de donat. inter. P. Gregor. lib. 9. syntag. cap. 15. Alia ampliatio est, ut nec quidem iure postliminij recuperetur vxor à marito ex captiuitate reuerso, l. non ut à patre 8. l. cum duæ 14. §. 1. ff. de captiuis. Ratio ex eo prouenit, quia iure ciuili Romanorum matrimonium ex præsent, & semper perseuerante consensu sustinebatur, nec iuris vinculum aliquod producebat, quia liberum erat tam in distractu, quàm in contractu, l. 2. C. de inutil. stipul. Vnde cum consensus præstatio in facto consistat, etiam consistit in facto semper perseuerare in ipso consensu, l. consilio 8. §. ult. ff. de curat. furiosi. Vnde succedit regula Papiniani in l. denique 19. ff. ex quibus causis maiores, videlicet ea, quæ in facto consistunt, postliminio non contineri. Cuiac. in d. nouell. 22. Faber in iurisprud. tit. 11. princip. 8. illat. 8. P. Barb. in rub. solut. matrim. 2. p. num. 63. Inde cognoscitur discrimen, quod versatur inter hanc conuentionem, & alias, quæ consensu perficiuntur, nam aliæ, cum à consensu tantùm pendeant in fieri, postea verò perseuerante consensu non indigent, postliminio redeunt, ut contra Amayam docet Retes supr. n. 2. Consensu tamen nouo, hoc est, si mulier nondum alteri nupta voluisset ad priorem maritum redire, redintegrabatur matrimonium, dict. l. 8. dict. l. 14. §. 1. ff. de captiuis: cogebatur autem mulier de nouo consentire; nam si absque

5.
DE CAPTI-
VITATE
MARITI EX
IURE CI-
VILI.

absque probabili causa noluisse reintegrare prius matrimonium, tenebatur pœnis dissidiij, idest iniusti diuortij, nempe vt multaretur dote sua, d. l. 8. in fine. Et propter hanc spem, quam maritus habet reintegrationis matrimonij, competere ei accusationem de adulterio iure mariti, in l. si uxori 13. §. si quis plane 7. ff. ad l. Iul. de adult. docuit Retes supra num. 7. Excipiebatur tantum liberta nupta patrono suo, quia eius matrimonium durabat etiam in captiuitate patroni, eiusdemque mariti, proindeque connubium, idest facultatem nubendi alteri non habebat, l. in eo 45. §. ultim. l. illud 46. l. filio 48. l. proxime 50. ff. de ritu nuptiar. l. & ideo 62. §. 1. ff. de donat. inter, l. penult. & ultima, ff. de diuortijs, l. 1. l. 2. & 3. ff. de concub. l. liberta 35. ff. salut. matrim. l. 1. C. de incest. nuptijs, l. liberta 8. C. de oper. libert. Ratio redditur in dicta l. 45. §. ultim. videlicet propter reuerentiam patrono debitam; etsi enim quælibet vxor marito suo reuerentiam exhibere debeat, l. alia 14. §. 1. ff. soluto matr. l. unica §. quod autem, C. de rei vxor. actione, tamen non ab omnibus vxoribus parem reuerentiam legislatores exigendam putarunt, sed maiorem à liberta erga patronum maritum, quia scilicet in hac duplex concurrit vinculum, quod fortius adstringit, vt explicant Brissonius de iure connub. pag. 264. Cuiacius in l. unica, C. unde vir & vxor, Faber in iurisprud. titul. 9. princip. §. illat. 22. & 26. D. Ioseph de Retes lib. 6. opuscul. cap. 8. num. 6. Circa matrimonium autem per confarreationem celebratum, quoniam indissolubile erat, nec diuortio dirimi poterat, Festus Pompeius verbo Flaminica, Aulus Gellius lib. 10. noctium, cap. 15. Cuiac. in dicta nouell. 22. non dissolui captiuitate docet D. Ioseph. de Retes supra num. 4. qui numero 5. matrimonium per coemptionem celebratum dissolui captiuitate rectè probat.

6. Iure igitur Digestorum matrimonium adeò soluebatur captiuitate, vt per vllum tempus non cogeretur vxor remanens in ciuitate expectare coniugem captiuum; iure verò nouellarum matrimonium non statim soluitur; nam aut constat viuere maritum in captiuitate, aut incertum est, viuat-ne, an decesserit. Priori casu, si constat captiuum coniugem viuere, is qui in ciuitate remansit, quamdiu constat eum superesse, nunquam potest ad secundum matrimonium peruenire; immò si id facere attentauerit, multabitur dote, aut donatione propter nuptias; immò pro adultero reputabitur, ac punitur. Posteriori casu, nempe si incertum sit, virum coniux in captiuitate viuat, an decesserit, quod sæpe contingit, præcipue in longinqua regione, alter coniux expectare cogitur per integrum quinquennium à die captiuitatis numerandum, & tum demum, si tanto tempore nihil compertum fuerit de vita ac morte captiui, impune transiet coniux ad secundas nuptias, quasi priori matrimonio bonâ gratiâ soluto, etiam absque libello repudiij, nouell. 22. Justin. cap. 7. Successit his constitutionibus noua facta à Leone in Nouel. 33. vbi prolixè disputans contra illam permissionem secundarum nuptiarum post quinquennium, de qua in leg. 7. de repudijs, sanxit quotcumque annis in captiuitate alter coniugum detineatur, non tamen licere alteri nuptias iterare, D. D. Gonzalez in Decretal. Tom. IV.

nisi fortè secundum formam, & obseruationem eorum, qui in expeditione versantur, vt præceptum est à Iustiniano in Nouel. 117. §. ceterum, ex qua desumpta est authentica Sed hodie, C. de repudijs, vbi ita statuitur: Hodie quantiscumque annis maritus in expeditione manserit, mulier sustinere debet, licet nec litteras, nec responsum ab eo acceperit: sed si audierit, non prius nubat, quam per se, vel per alium, eum, sub quo militabat, adiens, interrogauerit, si pro veritate mortuus est: quod si ita est, apud gesta deponatur eum iureiurando, si mortuus sit, quo subsequuto post annum nubat: si verò præter hac nupsierit, tam ipsa, quam qui eam duxerit, vt adulteri puniantur. Docet Burgenf. cent. 2. obseru. 34.

7. Hactenus egimus de captiuitate, & longa absentia coniugis ex iure ciuili, iure verò nostro canonico, quantumvis longa sit absentia, vel captiuitas coniugis, dum non constat certò de eius morte, alia coniux ad secundas nuptias transire non valet: Leo Papa epistol. 79. ibi: Quod debeant feminae, quæ captis viris nupsierant, putantes interemptos maritos, remeatis de captiuitate prioribus viris copulari, vt cuique id, quod legitime habuit, reformetur, & recipiat unusquisque quod suum est, & reintegrentur fœdera nuptiarum. Quæ verba explicat F. Antonius Perez in pentateuch. fidei, de Rom. Pontific. volumine 4. cap. 3. Gibalinus tom. 2. scient. canon. lib. 5. cap. 3. num. 42. Nam cum ex iure diuino matrimonium contineat indissolubilitatem, nisi per mortem naturalem, & ea per diuturnam absentiam non præsumatur, l. sed etsi, ff. de adquir. hereditat. Gloss. & Doctores in l. 1. §. si quis negat, ff. quemadmodum testam. Mascard. de probationibus conclus. 1073. num. 1. Leo tom. 1. decis. 72. in princip. ideo donec constet maritum decessisse, eius vxor non potest ad secundas nuptias transire. Facit D. Chrysost. homil. 26. in Mattheum, ibi: Quemadmodum enim matrimonium non facit coitus, sed voluntas, ita non soluit illud separatio corporis, sed voluntatis. Ideo qui dimittit coniugem suam, & aliam non accipit, adhuc est maritus; nam etsi corpore separatus est, tamen adhuc voluntate coniunctus. Quomodo tamen debeat constare de morte coniugis, dubium est. In præsentī textu desiderat Lucius III. vt certum nuntium de morte viri vxor recipiat: idem in d. cap. 2. de secundis nuptijs, exigit vt constet, quod ab hac vita migrarit coniux. Certitudinem hanc moralem mortis viri iudicis arbitrio relinquunt Sanchez lib. 2. de matrim. disp. 46. num. 7. Couatruuias, Gutierrez, Menochius, & alij congesti à Barbosa. Basilius autem lib. 7. de matrim. cap. 53. exigit vnum testem de visu, & duos testes de publica voce & fama Transmiera de polygam. quest. 5. duos testes de visu necessarios esse defendit Borell. tom. 2. decisionum, tit. 2. ex numero 160. Duci exercitus asserenti, fidem adhiberi probat Burgenf. cent. 3. obseru. 42. Sed certè in hac parte certa regula dari non potest, propter circumstantias, quæ adesse solent, tum remotæ regionis, tum diuturnæ absentiæ, tum etiam belli, aut pestis grassantis in ea prouincia, vbi coniux degebat; tandem ob alias præsumptiones, quæ oriuntur ex ætate ingrauescente, aut aduersa valetudine: quæ omnia pensare debent Inquisitores hæreticæ prauitatis, quibus huius delicti punitio priuatiuè competit.

7.
TRADITVR
DECIDENDI
RATIO.

in carcerandis & puniendis his mulieribus, quæ dolose ad secundas nuptias transierunt, cum dolo deficiente difficile sit suspicari, eas perperam sensisse de hoc sacramento. Famam cum lapsu quinquennij sufficere probat Xamar *part. 2. rer. iudic. defin. 80.*

8.
DISSOLVI-
TUR DVBI-
TANDI
RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta *ex d. l. vxore 6. d. nouell. 22. Iustitiani*; nam constitutiones illas iuris civilis abrogatas esse per sacros canones, iam notarunt in presenti Innocentius, Ioannes Andreas *num. 4. Anton. num. 7. Ancharam. & Abbas num. 6. Guttierrez lib. 2. pract. quest. 8. num. 5. Transmiera dict. quest. 5. num. 5.* Vnde sicut in aliis casibus matrimonialibus non attenditur dispositio iuris Cæsarei, *cap. final. de secundis nuptiis, cap. cum haberet, de eo qui duxit in matrimon.* ita nec in presenti. Nec obstat quod dicebamus, post quinquennium, aut vigesimum annum mortem præsumi, & ita adiudicari bona venientibus ab intestato. Nam respondeo non parum interesse, an agatur de mortis præsumptione, quando versatur commodum, vel præiudicium pecuniarium, & tantum datur damnum reparabile; an verò agatur de maximo præiudicio & irreparabili; ut est contrahere secundum matrimonium. Primo casu ex diuturna absentia præsumitur mors: secundo verò neutiquam, cum exinde sequeretur adulterium. Nec obstat, quod de sponsalibus absentia coniugis dissoluendis dicebamus. Nam cum ex eis nullum oriatur vinculum, quod petat indiuiduam vitam, sed tantum obligatio contrahendi matrimonium, posunt dissolui per diuturnam absentiam, & alios modos à iure approbatos: matrimonium verò, quod est iure diuino indissolubile, continet vinculum, quod sicut ex nulla causa dissolui valet, ita nec ex longa absentia, aut peregrinatione.

9.
EXPONITUR
CAN. 9.
CONCILII
APVD
VVERMER.

Sed hucusque traditis obstat textus in *can. 9. Concilij*, apud Vvermer. *tom. 17. Concil. fol. 586.* in illis verbis: *Si quis necessitate inuitabili cogente, in alium Ducatum, seu provinciam fugerit, aut seniore suum, cui fidem mentiri non poterat, sequutus fuerit, & vxor eius, cum valet, & potest, amore parentum, aut rerum suarum eum sequi noluerit, ipsa omni tempore, quandiu vir eius, quem sequuta non fuit, viuit, semper innupta permaneat; nam ille vir eius, qui necessitate cogente in alium locum fugit, se se abstinere non potest, aliam vxorem cum poenitentia potest accipere.* Referunt mendose Burchardus *lib. 9. Decreti, cap. 54. Gratianus in cap. si quis necessitate 34. quest. 1. & 2.* In quibus ultimis verbis expresse permittitur, propter necessariam absentiam à propria patria secundum matrimonium celebrari: ergo quia propter diuturnam coniugis absentiam matrimonium, etiam quoad vinculum dissoluitur, & adhuc viuentem altero coniuge licet aliud matrimonium inire. Cui difficultati nullo modo satisfieri posse credo, nisi asserendo PP. Synodi apud Vvermeriam celebratæ, in ea fuisse sententia, ut ex iusta causa matrimonium, etiam quoad vinculum, dissolui posse censuissent, ut constat ex canone 3. ipsius Concilij, ibi: *Si quis presbyter neptem suam vxorem habuerit, ipsam dimittat, & gradum perdat: si alius eam acceperit, & ipsam a se reiciat, si se continere non potest, aliam accipiat.* Et in *cap. 1. de dote post uocatur. ressit. in 1. collect. ibi: Mulieres verò cum*

separata fuerint pro aliqua licita ratione à propriis viris, totam præcipimus restitui dotem, quam à die nuptiali receperunt, & post expletum annum accipiant alios viros, si voluerint, similiter & vir vxorem. Quæ posteriora verba omisit Raymundus in *cap. 1. de donat. inter.* Vnde etiam censuerunt PP. in casu necessariae absentiae à patria licere coniugi absenti, qui ita necessariò tenebatur, ut ad priorem vxorem redire nequireret, aliud coniugium inire. Sed quia ea textus pars non erat consona sacris canonibus, Gratianus in *cap. si quis necessitate 34. q. 2. vbi* textum illum compilauit, ea vltima verba omisit. Quo modo accipiendi sunt canones Egberti Archiepiscopi Eborac. *relati tom. 17. Concil. fol. 505.* Primus est ordine 122. *Si mulier discesserit à viro suo, despiciens eum, nolens reuertere, & reconciliari viro, post quinque, vel septem annos, cum consensu Episcopi, ipse aliam accipiat vxorem, si continens esse non poterit, & poeniteat tres annos.* Alius est 123. *Si cuius vxor in captiuitate ducta fuerit, & ea redimi non poterit, post annum septimum alteram accipiat, & si postea propria, idest prior mulier, de captiuitate reuersa fuerit, accipiat, posterioremque dimittat. Similiter autem & illa, sicut superius diximus, si viro talia contingerent, faciat.*

Secundò presenti assertioni obstat textus in *cap. perlatum 8. qui filij sint legitimi*, vbi cum Vicentinus Episcopus licentiam dedisset cuidam mulieri, ut ad secundas nuptias transiret, eo quod eius maritus per decennium abfuisset, Innocentius III. Episcopum virum prouidum fuisse asserit, & filios ex tali matrimonio susceptos legitimos esse. Igitur quia propter decennalem mariti absentiam ad eodem matrimonium dissoluitur, ut possit eius vxor nouam inire coniugium. Pro cuius difficultatis solutione dicendum existimo, Innocentium III. ibi non appellasse Episcopum Vicentinum virum prouidum, quia licentiam dedit vxori transeundi ad secundas nuptias, sed quia iussit parentibus mulieris, ut nuncium mitterent, & ita ad propriam patriam virum reuocarent: agnouit tamen Innocentius matrimonium secundum nulum fuisse superstiti primo marito; sed quia diuortium inter eos factum fuerat per Episcopum Vicentinum, & simul concessa fuerat licentia transeundi ad secundas nuptias; ideo decidit Innocentius prolem ex tali matrimonio susceptam legitimam esse, tanquam procreatam ex matrimonio putatiuo cum bona fide alterius ex coniugibus celebrato.

Tertiò presenti assertioni obstat textus in *canon. 93. 6. Synodi in Trullo*, in illis verbis: *Vxor viri, qui secessit, & non apparet, antequam de eius morte certior facta sit, alteri cohabitans, adulteratur: similiter & militum vxores, quæ non à parentibus maritis nupserunt in eandem rationem incidunt; quem admodum & quæ propter mariti peregrinationem reditum non expectant. Sed res hæc quidem aliquam veniam habeat, quod sit maior eius mortis suspicio. Ea autem, quæ illi, qui ad tempus erat ab vxore relictus, nupsit per ignorantiam, deinde dimissa est, quod prior ad ipsum redierit, est quidem fornicata, sed per ignorantiam: à matrimonio ergo non arcebitur, relictus autem si sic manserit. Sin autem miles aliquanto post tempore redierit, cuius vxor propter longam ipsius absentiam alteri viro coniuncta est, is si velit, propriam vxorem recipiat, ipsi venia propter ignorantiam*

10.
EXPONITUR
CAP.
PERLATVM
8. QVI FI-
LII SINT
LEGIT.

11.
EXPONITUR
CAN. 93. 6.
SYNODI.

data, etque, qui illam in secundis nuptiis domum duxit. Cuius canonis priora verba mirè consentiunt supra traditis; nam asserunt Patres, vxorem eius viri, qui secessit, dum de eius morte non constat, cum alio matrimonium contrahentem, adulterium committere; idemque circa vxores militum procedere, quamuis in eis maior sit mortis suspicio. Difficile tamen est quod statim docent Patres, de ea quæ nupsit viro, cuius vxor ad tempus secesserat: quo casu aiunt Patres, à matrimonio eam non arceri, licet rectius faciat, si sic permanserit. Igitur quia matrimonium validè celebratum fuit cum eo, cuius vxor ad tempus secesserat; & per consequens per diuturnam absentiam coniugis dissoluitur matrimonium. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, ea verba, à matrimonio ergo non arcebitur, non esse referenda ad matrimonium, quod cum eo, cuius vxor absens erat, per ignorantiam contraxit, sed ad aliud

postea contrahendum. Dubitabatur enim, an ex eo, quod matrimonium perpetraverat, et si per ignorantiam, contrahendo matrimonium cum eo cuius vxor secesserat, priuaretur iure connubij, nec posset cum alio contrahere matrimonium: Et respondent PP. à matrimonio eam non arceri propter ignorantiam, licet rectius faciet, si sic permanserit, propter peccatum, vt etiam in simili casu docuit D. Basil. ad Amphilochoium can. 36. Militum vxores, quæ cum mariti ipsarum non appareant, nupservnt, eidem rationi subiiciuntur, cui & quæ per maritorum peregrinationem, ac absentiam reditu non expectato nupservnt: sed res nonnullam hic veniam admittit. Et alio canone: Quæ per ignorantiam nupsit ei, qui ab vxore ad tempus derelictus est, deinde dimissa est, vt prior ad ipsum revertatur; fornicata quidem est, sed per ignorantiam: à matrimonio ergo non prohibetur, sed melius est si sic manserit. Alia dabimus in cap. 2. de secund. nuptiis.

CAP V T XX.

Clemens III.

INter opera charitatis, quæ imitanda nobis auctoritate sacræ paginæ proponuntur, sicut euangelica testatur auctoritas non minimum est, errantes ab erroris sui semita retinere: ac præsertim mulieres voluptuosè viuentes, & admittentes indifferenter quolibet ad commercium carnis, vt caste viuant, ad legitimum tori consortium inuitare. Hæc igitur Ap. auctoritate attendentes, statuimus, vt omnibus, qui publicas mulieres de lupanari extraxerint, & duxerint in vxores, quod agunt, in remissionem proficiat peccatorum.

NOTÆ.

1. **C**lemens III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, sub hoc titulo cap. 5. nullo tamen exprimitur cui rescribat Pontifex: male autem Odoricus Raynaldus anno 1198. n. 38. tribuit textum hunc Innoc. III. in epist. 112. lib. 1. Tum quia in ea epist. non reperitur: tum quia in secunda collectione decretales Innocent. III. compilatæ non fuerunt.
- b Errantes.] Cap. tria, 45. dist.

COMMENTARIUM.

2. **E**X hoc textu sequens communiter deducitur assertio. Contrahens matrimonium cum peccatrice volente se corrigere, opus charitatis exercet. Quæ assertio probari potest ex cap. tria, 45. distinct. cap. non est culpandus 32. q. 1. ex D. Chrysostomo ad Theodorum monachum, ibi: Num vides deformes, imprudentesque mulieres prostitutas vix obrudi posse gladiatoribus, et iis qui cum bestiis de pugnare soliti sunt? Si quæ autem bonæ formæ, & ingenuæ, liberalique facie per occasionem in eam inciderint calamitatem, quemlibet generosum virum sine pudore, connubio sibi talem adiunxisse: tanta apud homines misericordia, & vulgaris opinionis acceptio, sæpe in propatulo ignominia affectas ab infami servitute liberat, & in matronarum ordinem recipit. Illustrant ultra congestos à Barbof. hic, Perrus Gregor. in cap. 1. hoc tit. num. 88. & lib. 10. syntagm. cap. 2. Forner. lib. 3. select. cap. 121. Patet Salcedo ad D. Th. de regimine

Principum lib. 4. cap. 14. dissert. 40. Balsamon in can. 26. D. Basily ad Amphilocho. Fragor. p. 1. de regim. Reip. disp. 4. §. 5. Espenceus de statu viduitatis lib. 3. cap. 3. Cuiacius & Canisius hic, Ioannes Dartis ad Decret. in caus. 32. quest. 1. Richerursius ad Saluianum fol. 334.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Omni iure videlicet tam diuino, civili, quam canonico, prohibitum est meretricem, seu sceminam palam corpore suo questum facientem in vxorem accipere, vt probatur ex iure diuino lege Moyfi data, quam in hæc verba refert Iosephus lib. 4. antiquit. cap. ultim. ibi: Nec meretrici sit ius nuptiarum, cuius propter iniuriam suo corpori factam nuptiale sacrum Deus non admittit; atque hæc ita obseruari valde interest ad hoc, vt proles nascatur ingenua, & ad studium virtutis erecta, si non è turpi, aut illiberali matrimonio sint prognati. Iure etiam civili primo capite legis Iulix de maritandis ordin. ita cautabatur: Qui Senator est, quive filius, neposve ex filio, proneposve ex filio nato, cuius eorum est, eritve, ne quis eorum sponsam, vxoremve sciens dolo malo habeat libertinam, aut eam qua ipsa, cuiusve pater, matrove artem ludicram facit, feceritve: item eam, qua palam corpore questum facit, feceritve. Quæ verba exponit Vlpianus in leg. palam 43. in princip. & §. 1. ff. de ritu nupt. in fragmentis, titul. 13. §. ultim. & probat Iacobus Gothofr. in quatuor fontibus, fol. 270. Et meretricis connubium legibus specialibus diuersarum gentium prohibitum fuisse, refert Procopius in histor. arcan. fol. 45. vbi plura Alemanus linea 13. Sa-

IMPUGNA-
TVR PRÆ-
SENS ASSE-
RTIO.

cris Ecclesiæ canonibus aded matrimonium cum meretricibus prohibetur, vt qui eas duxerint, etiam soluto per mortem matrimonio non possint ad sacros ordines ascendere, *can. 17. & 18. Apostolorum, cap. maritum 33. dist. cap. curandum 34. distinct.* Igitur non recte huiusmodi matrimonium in præsentia Clemente III. approbatur, commendaturque, adeo vt asserat illud celebranti illi proficere ad remissionem peccatorum.

4.
DE LUPA-
NARIUM
NOMINE ET
ORIGINE.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, Romuli nutricem nomine Larentinam, cognomine Lupam appellatam fuisse à pastoribus, eo quod meretrix esset; lupas enim cognominabant eas fœminas, quæ corpus suum vulgabant, vt ex Ouidio, Plinio, Liuius & Gellio probat Ilæus ad Lactantium lib. 1. instit. cap. 20. & plura cumulat Gibalinus lib. 1. de negot. cap. 4. Inde etiam *Lupanar* dicitur locus vbi ipsæ meretrices prostituuntur. Lactantius lib. 1. cap. 20. notauit Sautarus ad Sidon. lib. 9. epist. 6. Hæc lupanaria apud varias nationes permissa legimus propter hominum libidinem, vitandaque maiora mala, vt videlicet auertantur stupra honestissimarum fœminarum. Solon Athenis primus lupanaria meretricum publica constituit, vt iuuenes ab adulteriis diuerterentur, Alex. ab Alexand. lib. 4. dierum genial. cap. 1. & Cato inter Romanos idem instituit, vnde Horatius *satyr 2.* dixit:

*Quidam notus homo, cum exiret fornice, macte
Virtute sto, inquit: sententia mira Catonis.
Nam simul ac venas inflauit tetra libido,
Huc iuuenes equum est descendere, non alienas
Peruolare domos.*

Quod etiam pluribus annis, non solum apud Gentiles, verum & apud Catholicos toleratum legimus, quia, vt aiebat D. Chrysostomus *homil. 32. in cap. 19. Matthæi*: Permittimus ergo, quod nolentes indulgemus; quia prauam hominum voluntatem ad plenum cohibere non possumus: permittitur ergo fieri mala, ne fiant peiora. D. Augustinus lib. 2. de Ordine, cap. 2. ibi: *Aufer meretrices de rebus humanis, & turbaueris omnia libidinibus.* Probat D. Thomas 2. 2. q. 10. artic. 1. & de regimine Principum lib. 4. cap. 14. & Reipublicæ expedire meretrices in ea esse, vt inde grauiora peccata vitentur, docuerunt Petrus Gregorius lib. 14. de Repub. cap. 1. Pater Vazquez in 1. 2. D. Thomæ, disp. 155. cap. 1. num. 11. Acuña in cap. 2. n. 7. disp. 4. Scaccia de commerciis, §. 3. gloss 3. num. 48. Borellus lib. 3. de magist. edit. cap. 13. Couarr. de spons. cap. 4. num. 10. Vazquez Menchaca illust. cap. 48. a princip. quos & antiquiores refert breuiter Sotus in 4. distinct. 2. q. 1. artic. 1. Gutierrez, aliis laudatis, lib. 2. canonic. cap. 7. ex num. 25. Maderalib. singul. animadu. cap. 4. num. 8. & lupanaria permissa fuisse olim, permittique posse à Principibus Christianis, vsus, & Ecclesiæ tolerantia, Patrumque autoritas conuincit. Vsus, quia ferè omnes nationes Europæ vsus eorum admitterunt, retinuerunt, & pleræque retinent formam lupanaribus datam & scortillis ipsis; quod non indignus fide tradit, indicatis palam regionibus, Laurentius Beyerlinch in suo theatro vitæ humanæ, verbo Meretrix, in fine. Ecclesiæ autoritas, & tolerantia, quia Magistratus Ecclesiastici, immò & ipse Summus Ecclesiæ Præsul, vident, nec cohibent, vt omnes cernimus. Quin-

imò cum hæretici Hussitæ aliquando Ecclesiæ maledixissent, quoddam vsus permitteret lupanarium, & de hoc libellum porrexissent Patribus in Constantiensi Synodo congregatis, Patres tanquam importunam querelam insuper habentes, de ea re nihil statuerunt, per consequens nec prohibuerunt, vt testatum reliquit Pius Secundus de moribus Bohemorum, siue in historia Bohemæ, cap. 50. Annætiq. potest notabile decretum nostri Philippi II. prudentissimi & piissimi, quod in Curia Matritensi accidit, nec recolo: illud vbertim narrat Ioannes Paulus Martyr in vita Iacobi de Gracia, quem vulgò appellamus el Canaleto de Gracia. Autoritas Patrum Ecclesiæ hoc idem suadet, quorum verba supra retuli, & idem D. Augustinus lib. 13. de Ciuitate Dei, ait, quod terrena ciuitas vsus scortorum, licitam turpitudinem fecit: quemadmodum enim negari non potest, melius esse quod homines castissime viuerent, & cupiditate procreandi liberos, vel vxorem vnā agnoscerent, vel nullam; ita nec possumus inficiari, minus malum esse, quod Principes non cohibeant simplicis fornicationis culpam, quàm nimio prohibendi rigore efficere, vt homines ruant in vitium, & in scelera prolabantur, quæ non sunt vitia, sed monstra, vt dixit Tertullianus in lib. de pudic. cap. 4. Ex nouioribus sapientibus aliquos nutantes lego circa vsus lupanarium, vt Marquez in suo Gubernatore lib. 1. cap. 29. §. 3. & plures negantes vtilitatem & conuenientiam lupanarium, vt sunt Hurtado tract. de charit. disp. 175. sect. 3. Salazar in c. 9. Prouerb. P. Greg. de Repub. lib. 10. cap. 1. Scombornerius lib. 3. polit. cap. 3. Adam Contzen, lib. 3. polit. cap. 12. Prado lib. 1. Theol. moral. c. 15. q. 13. Espenceus lib. 3. de contin. cap. 4. Pater Salcedo. ad D. Thomam de regimine Princip. dissert. 49. Mariana de spectac. cap. 16. Nauarrus in manuali cap. 17. ex num. 175. Gibalinus lib. 1. de negot. cap. 4. art. 3. pro quibus faciunt Tertullianus de anima, ibi: Sicut adulteria apud Deum sunt maledicta, ita & lupanaria. D. Hieronimus in epistol. ad Oceanum, distinctionem afferens vtriusque legis, Diuinæ & Romanæ, ait: *Aliæ sunt leges Caesarum, aliæ Christi: aliud Papi- nianus, aliud Paulus noster præcepit: apud illos vitii impudicitie fræna laxantur, sola strupa atque adulteria condemnantur, passim per lupanaria, & ancillas libido permittitur.* Et lib. 1. aduersus Iouin. ait: *Non hic scorta, non hic lupanaria condemnantur, de quorum damnatione nulla est dubitatio.* D. Chrysost. homilia 2. in Mattheum, lupanaria officinas diaboli appellat. & in psalmo 41. inquit: *Vbi sunt meretrices, ibi congregantur demones.* Saluianus lib. 7. de prouidentia, sub finem, laudat Vandalos ob sublata lupanaria, & de illis iudicium his verbis exprimit: *Minoris esse criminis etiam lupanaria puto; meretrices enim, quæ illuc sunt, sedus connubiale non norunt, ac per hoc non maculant quod ignorant. Impudicitia quidem piaculo sunt obnoxia, sed reatu tamen adulterij non tenentur: adde hoc, quod & pauca ferme sint lupanaria, & pauca, quæ in his vitam infelicissimam damnauerunt meretrices.*

Ex quibus obiter lucem accipit Vlpianus in l. ancillarum 27. §. 1. ff. de petit. heredit. vbi ait, pensiones ex lupanario perceptas, restituendas esse in illo iudicio petitionis hereditatis, eâ ratione adiectâ, quia in multorum honestorum viro- rum prædiis lupanaria exercentur: quæ ratio minus

5.
EXPONITVR
L. ANCILLA-
RVM 27. §. 1.
D. DE PETIT.
HEREDIT.

minus congruens videtur; nam quoad restitutionem fructuum in eo iudicio ea distinctio seruatur, quod fructus non percepti à possessore non veniunt in restitutionem, nisi percipi honeste potuerint, *l. fructus 33. ff. de rei vind. l. 5. §. ultim. l. 3. ff. de usuris*. Percepti verò, quamuis inhonesti, restituendi sunt petitori, *l. si possessor 52. l. cum hereditas 56. ff. de petit. heredit.* Sed in eo textu de pensionibus perceptis agitur. Igitur non conuenit ratio adducta, quia in prædiis honestorum virorum lupanaria exercentur. Vt Vlpiani mentem percipiamus, dicendum est cum magno Præceptore D. Francisco Ramos *ad l. Iul. & Pap. cap. 3. num. 5.* saepe à iuris authoribus rationes reddi non ineptas, aut fallas, vt docuerunt Cuiac. *lib. 17. obseru. cap. 17.* Forner. *lib. 3. rer. quotid. cap. 23.* sed hæ sententiæ subaudita, aut tacita, obiectioni occurrenti potius, quam propriæ decisioni conueniunt, vt exemplis ostendit Costa *in cap. si pater, verbo Institui, num. 4. de testament. lib. 6.* quare cum Vlpianus in eo textu docuisset, ancillarum partus in restitutionem venire, quia hæreditatem augent, quamuis fructus non sint, quoniam (vt ille docet) ancillæ eius rei causâ non comparantur, vt pariant, ne quisquam inde inferret pensiones ex lupanario perceptas restituendas non esse, quia nec fructus sunt, cum nemo temere domum compareret, vt eam lupanari exercendo collocet; nec hæreditas augeri videatur turpibus vsuris, *l. quod autem 53. ff. pro socio*, vt huic tacitæ obiectioni satisfaciat, ait in multorum virorum prædiis lupanaria exerceant, idque secundum mores sui sæculi, in quibus turpe non erat ancillas meretrices habere, & priuatis domibus lupanaria exercere, *l. hæc domum 38. ff. de operis libert. Merill. lib. 2. obs. cap. 12.* & iuxta ipsam iuris rationem, quia quamuis stupra, lenocinia, adulteria prohibeantur, tamen qui ex domo lupanari exercendo pensiones percipit, non facit lenocinium, immò nec turpiter facere videtur, quia locatio per se vitio caret, & lupanaria illis sæculis permittebantur, vt supra probauit.

6.
CONCUBI-
NATUS AN
PERMITTI
POSSIT.

Sed examinandum est, an sicut iuxta aliquorū sententiam permitti possunt in aliquibus prouinciis lupanaria, & similia prostibula, permitti possint concubinatus? Et pro affirmatiua sententiâ sic arguitur. Meretricatus maiorem deformitatem, dissonantiamque cum matrimonio habet, quàm concubinatus vnus ad vnâ inter solutos: sed vitia eò sunt fœdiora, quò magis remota sunt ab actibus virtutum: ergo concubinatus minus fœdus est, & magis actioni virtutis accedit, quàm meretricatus. Et tunc subsumitur sic: Atqui meretricatus in multis prouinciis permissus fuit, & permittitur sub certa formâ, & quibusdam cautionibus, & conditionibus: Ergo multò magis potest concubinatus permitti. Singulæ propositiones sic probantur: Concubinatus, quamuis primò, & principaliter non intendat liberorum procreationem, ad eam tamen concinnior est, quàm vagus concubitus, & licet à propia natura sit coniunctio temporaria, tamen ex affectione concubinorum diutius durare potest, & melius consulit educationi, & nutrimento liberorum, quàm vagus concubitus, vbi omnino incertus pater est, qui per consequens omninò liberis non consulit, quos non agnoscit. Ex quo euidenter concluditur, maio-

rem affinitatem habere cum matrimonio concubinatum, quàm meretricatum. Fœdiora verò esse vitia, quantò magis declinant ab actibus virtutum, palam est; nam vitij qualitas sumitur à recessu virtutis: Ergo quantò magis recedat, tantò maius erit vitium. Quomodo, & in quantum pugnet vitium Cum virtute sibi opposita, & peccatum, quod est actus vitij, cum virtute ipsâ, siue cum eius actibus, non est instituti, nec professionis nostræ examinare: Exponitur exactè à D. Thomâ 1. 2. q. 71. art. 1. vbi est sedes materiæ Theologis: Tapia 1. tom. *Ca. 7. moralis, lib. 3. q. 1. artic. 2.* Nostrum verò axioma ampliter illustrent P. Ioannes Azorius tom. 1. *instit. moral. lib. 4. cap. 19. & 20.* Salmanticensis in 1. 2. tractat. 11. disputat. 5. dub. 1. 2. & 3. tom. 3. aliis multis relatis ex Theologorum schola.

Sed contra, tanquam certum & indubitatum tenendum est, concubinatum nempe, prout dicit vnus ad vnâ non publicè prostitutam, sed seorsim habitam, accessum, non posse permitti; Principesque, & superiores quoscumque, qui talem licentiam concederent, fore vt inciderent in grauissimum peccatum; & leges talis rei permissuâs, abolendas esse, quod prius testimoniis SS. PP. & Conciliorum probandum est. D. Ambrosius *lib. 1. de Abraham, cap. 4.* & in sermone de S. Ioanne, n. 65. D. Augustinus de bono coniugali cap. 16. D. Gregorius in moral. lib. 12. cap. 12. relati à Gratiano in causa 32. q. 4. in leges hominum se invehunt, quæ illis temporibus concubinatum mittebant soluti cum soluta, saltem illo respectu, quod puniebant tantum vxoratos concubinas retinentes ex tempore Constantini, in l. 1. de concubinis, vsque ad tempus Leonis Philosophi in nouella 189. Possem equidem in hunc sensum multa Patrum testimonia adducere, breuitatis tamen causâ abstinco, dum referam locum D. Augustini à Gratiano relatum in cap. audite 6. 34. distinct. ibi: Audite charissimi, membra Christi, & Matris Catholica Ecclesia filij. Quod dico competentibus & fidelibus, audiant penitentes. Quod dico fidelibus, dico & competentibus & penitentibus: audiant catechumeni, audiant omnes, timeant, nemo contemnat: sit mihi in consolationem vester auditus, ne vobis sit in testimonium dolor meus. Competentibus dico, fornicare vobis non licet, sufficiant vobis vxores, aut nec vxores; concubinas vobis habere non licet. Audiat Deus, si vos surdi estis: audiant Angeli eius, si vos contemnitis; concubinas vobis habere non licet. Etsi non habetis vxores, tamen non licet vobis habere concubinas, quas postea dimittatis, & ducatis: tantò magis damnatio vobis erit, si volueritis habere vxores, & concubinas. Ecce vocem tonitruum, & quidem in rota. Quorsum, precor, tam viua & efficax exclamatio, nisi ad anerruncandum vsum concubinarum illis temporibus permissum legibus sæcularibus. In quem SS. PP. agebant omnibus artibus, & artibus? Denique expendo canonem 8. Concilij Tridentini de reform. matrim. sess. 24. quo sub varij pœnis inhibitus est laicorum concubinatus, tam solutorum, quàm vxoratorum: negari verò non potest sub tempus Concilij multa lupanaria fuisse in orbe Christiano, de quibus tamen exterminandis PP. curasse non legimus. Addi potest pro multis Rebuffus in concord. ad bullam Leonis X. super sess. 20. Concilij Basileensis.

Sed

7.
NEGATIVA
SENTENTIA
PROBATUR.

8.
DE IVRE
NOSTRO
PATRIO.

Sed de iure patrio videamus : & quidem Alphonsus Sapiens in suis digestis, quas septem Partitas appellavit, in titul. 14. partit. 4. cum agnouisset præceptum Ecclesiæ de non retinendo usu, aut consuetudine concubinarum, illas permisit expressè, non tantum iuri Codicis, sed & etiam Digestorum vestigiis inhærens; clericis tamen interdixit, ut constat ex l. 43. & 44. tit. 6. partit. 1. Ioannes deinde I. Castellæ Rex in Comitibus Regni conuocatis Sorie, clericis ipsis concubinas habere permisit, modò gestarent in capite insigne panni rubei, quo à cæteris honestis fœminis discernentur, ut hodie legitur in l. 20. tit. 3. lib. 1. ordinam. Postea Ioannes II eius nepos clericis concubinatum inhiibuit, pœnâ vnius marci argentei, ex illis, aliisque contra concubinas impositâ; quam iterum sanxerunt Catholici Reges Ferdinandus & Elizabeth, auctam contra vxoratos concubinam habentes, ipsorumque concubinas, l. 23. & 24. eiusdem tit. & libri, quæ plenius recensentur in l. 1. 2. & 3. tit. 19. lib. 8. recopil. Quoad solutas concubinas nullam pœnam inuenio; sed nec inuenio approbationem, ut in l. si qua illustis, C. ad Orphicianum, & in authent. quibus modis naturales efficiantur legitimi. Quam differentiam obseruo inter constitutiones Imperatorum relatas in codicem, quamvis illæ etiam sint Principum Christianorum; & inter ius Regium, quo hodie vtimur, insuper habito vetustiori illo & sequioris sæculi; quod ius Imperiale videbatur non tam permittere, quam approbare concubinatum, quidquid de hoc digradientur Authores; ius verò nostrum non punit pœnâ ordinariâ, & legibus constitutâ peccatum illud, quod communissimum solet esse, & in quod frequenter labuntur homines fragiles; siue, ut dicit D. Gregorius à Gratiano nostro relatus in cap. quia sanctitas 16. 30. distinct. sine quo patci inueniuntur; non tamen permittit, immò receptissimum est, punire concubinarios solutos extraordinariâ aliquâ pœnâ, arbitrio iudicis, ad tollendum scandalum, & exterminandam labem incontinentiæ; quod in mandatis Principis iniungitur Correctoribus ciuitatis, ut constat ex cap. 47. eorundem; quod extat in l. 36. tit. 6. lib. 3. Recopil. ibi: *Que tenga cargo especial de castigar los pecados publicos, y juegos, y amancebados, y blasphemias, y otras cosas semejantes.* Et postea fit sermo de concubinis clericorum, religioforum, & vxoratorum. Ex quo dignoscitur, peccatum illud, de amancebados, quod curæ correctorum committitur, esse cæterarum personarum concubinatum, & licet Franciscus de Auiles ibi, verbo *Casado*, num. 6. existimauerit inter solutos concubinarios non committi iudici punitionem, sed tantum separationem; verius tamen & receptius est, concubinarios assiduos & contumaciter vtentes solutis mulieribus, puniri, & seuerius castigari, si moniti in idem vitium & assuetudinem reciderint, ut docet bonis rationibus & auctoritatibus vetus & insignis pragmaticus Nuñez de Auendaño de exequendis mandatis 2. part. cap. 26. num. 3. & 4. quem sequitur Azenedus in l. 1. tit. 19. lib. 8. recopil. num. 27. & 28. Hoc de iure Regio, nam per ecclesiasticum iudicem posse puniri iuxta formam datam in canone Concilij Tridentini supra relato, nemo est qui nesciat, ut docet

bonis rationibus & auctoritatibus Salzedo in praxi crimin. cap. 79. versic. *Laicus*, Gutierrez lib. 2. canonic. cap. 7. Iulius Clarus & addentes lib. 5. sentent. 5. fornicatio, Farinacius 4. part. praxis crim. in tract. de delictis carnis, q. 138. per totam, alij adducti à Barbosa in collect. ad prædictum canonem Concilij.

Sed iam agamus ratione. Non potest negari, multa onera, & varias molestias sequi matrimonium; societatis ad vitam iugiter duraturæ, educationis liberorum, familiæ sumptus, & curam, ut strictim tetigit D. Iosephus de Retes lib. 7. opusc. cap. 4. num. 4. Quæ efficiunt, ut homines ad matrimonium alliciendi sint præmiis, ut D. Thomas docuit in supplemento, quæst. 49. art. 1. & sapientiam veterem appellavit proponere præmia maritandis: concubinatus verò explet votum, vel potius prauum desiderium luxuriæ; sine cura, & sine molestia retinetur, cum concubina sine dignitate sit, & temporaria, quæ domo potest expelli ad libitum sine causa, vel cum causa leuissima, ut valeat hic illud Iuuenalis, licet peiore in sensu dictum:

Iam grauis es domino, si sepe emunxeris, exi

Oculus, & propera; veniet sicco altera naso.

Ergo si concubinatus permitterentur, nec punirentur inter solutos, rari essent qui habere vxores concupiscerent, & plurimi, qui immemores salutis æternæ, præferrent circumducere concubinas. Igitur concubinatus est, qui pugnat contrariò & immediatè cum castitate matrimonij, & cum eius statu: quare Princeps, qui permitteret concubinatum, aut non puniret, proculdubio efficere, ut minùs frequentaretur matrimonium; immò ut liceat aliquando excedere, quod hodie, nobiles præsertim, seriùs vxorem ducant, quam par esset; de liberis non curent: quod frequenter familiæ extinguantur, in causa est lenitas quâ cum illis agitur in concubinatum punitione & prohibitione, quibus si condigna pœna imponeretur, licitas quærerent conditiones, prauis consuetudinibus derelictis.

Quâ sententiâ tetentâ non obstant argumenta pro contraria opinione adducta supra; in primis enim fateor eo maiora esse peccata, aut vitia, quantò magis recedunt ab actibus virtutum: sed nego concubinatum minùs recedere à castitate matrimoniali, quàm meretricatus, & valet hic illud Horatij:

Fallit enim vitium specie virtutis, & umbrâ:

Cum sit triste habitu valde, vultuque seuerum.

Immò deterius vitium est, in quantum diutius detinet animam alligatam, cap. ultim. de consuetudine. Itaque in esse peccati, tam meretricatus, quàm concubinatus simplex fornicatio est. Magister 4. sentent. distinct. 41. Gratianus 36. q. 1. vers. *Cum ergo*, post textum in cap. lex 2. notant Paulus de Grillandis dicto lib. 3. versic. 9. quæro. Bermondus Choueronius in præfatione ad titulum de publicis concubin. tit. de simplici fornicat. & alij ex Summistis passim obuij, in quibus recensendis nolo immorari, sed propter circumstantiam durationis temporis, & propter maius impedimentum, quod infert matrimonio, deterius, & grauius peccatum est concubinatus assiduæ consuetudinis, quàm vagus ad vagam meretricem accessus, vel quamcunque aliam solutam non virginem, cum qua ex frequenti consuetudine

9.
RATIONE
ETIAM
PROBATVR.

10.
RESPONDE-
TUR EVN-
DAMENTIS
SENTENTIÆ
AFFIRMA-
TIVÆ.

consuetudine peccans non miscetur. Idem & grauiori poena plectitur concubinitus, quam fornicatio vaga, quamuis peccatis his sordibus deditus sit. Constat ex traditis per Paulum de Grillandis dicto §. 9. Bermondum ex pag. 249. Bernard. Diaz de Salcedo in praxi criminagli canonice. c. 78. & 79. Tiberium Decianum 2. tom. crimin. lib. 6. ex c. 21. Menoch. de arbitrar. casu 289. & 424. Farinacium late dicto tract. de delict. carnis, quest. 137. & seq. Iulium Clarum dicto lib. 5. sentent. §. fornicatio, & ibi additiones diuersorum. Ex quo sequitur, tanquam perniciosius vitium, non debere tolerari, vt intulit Rodolphus §. 50. quem non adij, citatur à Bernardino Rossignolo in additionibus ad Clarum, vbi proximè, litera F. Non etiam obstat comparatio sumpta à permissione meretricatus, quia ex illa non potest deduci firmiter argumentum ad permissionem concubinitus, vt saepe dixi; militat enim prorsus diuersa ratio, tam in ratione circumstantiae culpæ, quam in obuiando castitati matrimoniali. Nemo quippe vnquam tardius conditionem aut vxorem quaesuit, quia in vrbe tolerarentur meretrices; ad quas permissum cuilibet esset accedere; multi verò vxores non ducerent, nec de iustis, paribusque liberis curarent, si ipsis permetteretur in concubinitibus fordescere, vt amica luto sus, vt alibi ait Horatius. Deinde quanto meliori nomine, aut prætectu retinetur concubina soluta à concubino soluto, quam censetur meretrix, eò est nequior coniunctio, vt de aleatore dicebat in mimis Publ. Syrus: Aleator in arte quanto est melior, tanto est nequior. Concubina enim nullà infamiae notà ex iuris ciuilibus, & nostri censura inuitur, quamuis extra ordinem apud nos puniatur, vt supra monui. Meretrix verò infamis est pessimae notæ, & abiectissimae conditionis; quod non male colligitur ex l. probrum, aliàs stuprum 41. in princip. & §. 1. de ritu nupt. vbi quæ palam corpore quæstum facit, turpiter viuere dicitur: concubina verò non patroni tantum, dicitur non habere honestatem matrisfamilias. Sic etiam in l. idem 4. §. sed quod meretrici, de condict. ob turpem causam, docemur meretricem turpiter facere: & in l. palam 43. §. 1. cum seqq. de ritu nuptiar. eas quæ palam prostitu- tæ sunt, lege notari traditur.

II.
DE NVTRI-
CIBVS.

Sed vt ad lupanaria, eorumque vsum regrediamur, sciendum est, quod etsi meretrices olim publicè permitterentur, tamen habitu, ornamentis, & loco distinguebantur à cæteris honestis foeminis. Habitu & ornamentis distingui constat ex l. mima, C. de Episcop. audient. litem 15. §. si quis virginem, ff. de iniuriis. Loco etiam, & habitatione distinguebantur, quia meretrices degebant separatæ ab aliis foeminis; siquidem lupanaria in lictoribus fuisse, constat ex Origene lib. 4. contra Celsum ibi: Philosophi ex historiis docent, quod primum extra vrbes, & personata meretrices prosternebant se libidini prætereuntium. Quintil. declamat. 240. fortasse etiam natus est ingenuus pro fortasse rapto, & aliquo lictore pretextam fortuna reddidit. Seneca lib. 1. controuers. cap. 2. Castam te putas, quia ista meretrix est, mda in lictore extitit. Ex aliis probant Saurus ad Sidonium lib. 9. epist. 6. Auendano de metu lib. 2. c. 41. n. 5. Salmutius in notis ad memor. Pancir. tit. 45. Facit Prudentius lib. 1. in Symmachum.

Temulentus adulter

Inuenit expositum secreti in lictoris acta

Corporis egregij scortum.

Et quia sub mœnibus, & fornicibus degere co- gebantur, submœnianas & fornicarias dictas prodit Martialis lib. 12.

Nec plena turpi matris olla resina

Submœniana, quæ pilantur vxores.

Et lib. 8.

Coniua Zoili quisquis potest esse,

Submœnianas sedet inter vxores.

Quin & suburbanas, & extramuranas appellari, late probantur Brissolius de iure connub. pag. 25. cum seqq. P. Gregorius lib. 10. syntag. cap. 2. qui de re meretricia plura congesseunt; quod & nouissimè præstiterunt Iacobus Durantius Casellus lib. 1. variar. cap. 2. Merillus lib. 2. obseru. cap. 12. Langlaeus lib. 8. semestr. cap. 8. Gibalinus lib. 1. de negotiatione, cap. 4. art. 3. per totum. Apud Romanos tamen non semper eadem consuetudo inualuit; immò etiam in theatris, & stadiis habitasse, & circa thermas, & balnea, constat. Vnde Lampridius in Heliogabalo, testatur vnâ die ad omnes Circi, theatri, & amphitheatri, & omnium vrbs locorum meretrices profluxisse. Idem ait: Omnes de Circo, de theatro, de stadio & omnibus locis & balneis meretrices collegit in ades publicas. Isidorus lib. 16. etymol. cap. 42. Idem vero theatrum, idem & prostibulum, eo quod post ludos exactos meretrices ibi prosternebantur. Et licet Theodosius Imperator, vt in eius vita narrat Vopiscus, meritoria extra urbem stare voluerit; id tamen diu retinere non potuit. Atque hinc intelligenda est Theodosij constitutio in l. si qua in publicis. C. de spect. alia concessit Nouarinus lib. 6. aqua nupt. cap. 14. immò & in ipsis cellulis, vbi degebant, tituli apponebantur. Tertul. de pudicitia, ibi: Vbi proponetur liberalitas ista? Sub ipsis libidinum ianuis, sub ipsis libidinum titulis. Seneca lib. 1. controuers. cap. 50. Meretrix vocata es, in communi loco stetisti, superpositus est cella tua titulus. Et statim: Educta es in lupanar, accepisti locum pretium constitutum est, titulus inscriptus est. Martialis:

Intrasti quoties inscripta limina cellæ,

Seu puer arrisit, siue puella tibi.

Iuuenalis satyr. 6.

— Tum nuda papillis

Constitit auratis, titulum mentita Lycista.

Alia cumularunt Baronius anno 200. n. 5. & 216. num. 5. Georg. Ambian. ad Tertul. de pudic. cap. 1. P. Roa lib. 4. singul. cap. 10.

Nec omnibus foeminis concessum fuit hæc inhonesta stipendia merere; cautum enim SC. fuit, ad libidinem foeminarum coercendam, ne quæstum corpore facerent illæ, quibus auus, aut maritus Eques Romanus fuisset, teste Tacito lib. 2. annalium: deinde quæ fornicibus adferibebantur, reputabantur famosæ; indicat Suetonius in Tiberio, cap. 35. stola & matronali veste nudabantur, Tertullianus in Apolog. cap. 6. & in lib. de cultu foeminarum, & apud nos honestas & religiosas vestes deferre illis prohibetur in l. 7. tit. 19. lib. 8. Recopil. Et sicut Domitianus his probrosis foeminis lecticæ vsum ademit, & ius capiendi legata, hæreditatesque, teste Suetonio cap. 8. probant Lypsus ad Tacitum lib. 2. annalium, anno 170. Hothom. in libello de magistr. pop. Rom. vbi de Ædile, Mendoza lib. 3. Concil. Il- liber. cap. 14. etiam iure nostro ademptus fuit illis lecticarum & currum vsum, l. 9. tit. 19. lib. 6. Recopil. Tandem iure ciuili Romanis ipsis leges, quæ

II.

ALIA DE
MERETRICI-
BVS.

quæ lupanaria, fornicee, & meretrices permiserunt, propudiosa, & infames visæ fuerunt; & quamuis viros cœlibes esse prohiberet lex Iulia de maritandis ordinibus, noluit tamen ut Senatores, eorumque filij vxores ducerent eas, quæ corpore palam quæstum facerent. Vlpianus tit. 13. regul. iuncta l. palam 43. ff. de ritu nupt. & apud eos, ut meretrices possent in ipso lupanari quæstum corpore facere, debebant prius stupri licentiam ab Aedilibus petere, ut ita pudore suffusa ab impudico meretricandi actu arcerentur; & si eâ licentiâ non impetratâ palam corpore quæstum faciebant, stupri pœnis afficiebantur; & ne occulta essent mulierum dedecora, facileque cum aliis ingenuis, & honestis matronis dignoscerentur. Tacitus 2. annalium, de Vestilia, ubi Lysius, Cuiac. ad Papin. lib. de adult. in l. 1. ff. ad l. Iul. de adult. & probat Lælius Biciola horarum successu. lib. 4. cap. 2. Vnde exponendus venit Marcel. in l. stuprum, alias probum 41. ff. de ritu nupt. ubi scribit: Stuprum intelligitur etiam in his mulieribus esse quæ turpiter viuerent, vulgoque quæstum facerent, etiam si non palam: ubi difficultas statim agnoscitur; nam stuprum non committitur cum ea, quæ passim venalem formam exhibuit, & meretricio more vulgo se præbuit, ut asserunt Diocletianus & Maximianus in l. si ea 22. C. ad l. Iul. de adult. maximè cum ab his fœminis pudicitia ratio requiratur, quæ iuris nexibus detinentur, & matrisfamilias nomen recinent; eas tamen immunes à iudiciaria seueritate, & stupri, & adulterij præstant, quas ita vilitas dignas legum obseruatione non credidit, ut ait Constantinus in l. quæ adulterium 29. C. ad l. Iul. de adult. & probatur ex l. inter liberas, §. lex Iulia, eod. tit. & ex Papiniano in l. mater 10. §. 2. ff. ad leg. Iul. de adult. ubi quædam mulieres pœnæ stupri vitandæ gratiâ se lenocinio, aut in scenis operas locando polluebant, hac turpi professione legis Iuliæ pœnas subterfugiendo, quod cohibuit Tiberius, teste Suetonio in Tiberium cap. 35. his verbis: Famose summa, ut ad euadendas legum pœnas iure, ac matronali dignitate exsoluerentur, lenocinium profiteri cœperunt, ut ex inuenture vtriusque ordinis profligatissimus quisque, quominus in opera scena, arenæque adeunda Senatusconsulto tenerentur, famosi indicij notam sponte subibant: eos, easque omnes, ne quod refugium in tali fraude cuiquam esset, exilio affecit. Eius Senatusconsulti meminit Papinianus in d. l. mater, §. 1. ergo non rectè Marcellus docet, stuprum committi cum ea quæ vulgò corpore suo quæstum facit. Cuius textus vera interpretatio, omisso Desiderio Heraldo emendat. cap. 23. ex suprâ traditis prouenit; nam cum in fœminis quæstum corpore facientibus necessaria esset professio coram Aedilibus, ut ita corpus euulgare possent, eâ licentiâ deficiente stuprum committebatur à muliere, quæ publicè corpore quæstum faciebat, quia talis concubitus contra leges erat, si professio coram Aedilibus non fiebat; ideoque in pœnam stupri fœminæ incidebant, quæ tali professione insuper habitâ, corpore quæstum faciebant. De hac professione, seu testatione coram Aedilibus facta nonnulli accipiunt textum in l. 3. ff. de concubin. sed malè, cum in ea agatur de concubina ingenua habita cum protestatione, de qua etiam accipiendus est textus in leg. Titia 35. ff. de auro & argento. Manet ergo, lupanaria apud Romanos

permisâ fuisse; immò & ex quæstu meretricio vestigal pendebatur, ut constat ex Suetonio in Caligula, cap. 40. Iustino in Apolog. Terul. in lib. de fuga: & dicebatur Chrysargirum, ut ex Cedreno & Zonara probat Dartis in anim. ad Baron. anno 325. quod vestigal ab Imperatoribus Christianis vnâ cum lupanaribus postea sublatum fuit in l. ult. C. de spectaculis, Nouel. 14. Justin.

His præmissis ratio præsentis textus prouenit ex eo; nam cum inter opera charitatis, relata in cap. tria, 45. distinct. enumeretur efrantem à semita peccati deuiare, idèducens meretricem eo fine, ut ab improbo illo statu eximat, & peccandi occasione liberet, remissionem suorum peccatorum consequitur, cum plerumque mulier, quæ fuerat propatuli ignominia affecta, per simile coniugium in matronarum ordine recipiatur, meminit enim D. Chrysostomus hom. 68. in Matthæum, Phœnissæ cuiusdam, non nobilis tantum meretricis, sed magnæ quoque maleficæ, quæ post exhausta multorum patrimonium, sic Dei gratiâ conuersa est, ut quo modo in theatro quondam, & scena prima fuerat, & omnes impudicitia superauerat; ita post baptismum vniuersos contentiâ post se reliquerit, cilicio reliquam vitam induta. Vnde exponendus venit difficilis locus Osee cap. 1. vers. 2. in illis verbis: Et dixit Dominus ad Osee: Vade, sume tibi uxorem fornicationum, & fac filios fornicationum. Cuius loci sensus genuinus est, quod Deus præcepit, ut Propheta assumeret in vxorem legitimam eam, quæ fuerat meretrix publica, ut docent D. Augustinus lib. 3. doctrin. christ. cap. 12. & lib. 22. contra Faustum, cap. 23. Irenæus lib. 4. contra hæreses, cap. 37. D. Thomas 1. 2. quæst. 100. artic. 8. ad 3. & 2. 2. quæst. 154. artic. 2. ad 2. D. Hieronymus in Oseam, explicantque accuratè Interpretes in eum locum. Menochius, Iacobus Tirinus, Cornelius à Lapide, Gaspar Sanchez, & Riura in 12. Prophetas minores, Claudius Espenceus lib. 3. de statu viduitatis, cap. 4. Ioannes Dartis in 32. quæst. 1. Hoc autem ei Dominus præcepit, tum ut ostenderetur obedientia Propheta, tum ut exerceret charitatem erga meretricem, propterea ait Sanchez ubi proximè: Hac meo iudicio grauissima est nostri Propheta commendatio, et animus ad obedientiam paratum cognosceremus. Itidem D. Hieronymus ait: Nec culpandus Propheta, si meretricem conuerterit ad pudicitiam; sed potius laudandus, quod ex mala bonam fecerit. Inde prouenit, filios natos ex hoc coniugio fuisse legitimos, quia licet appellerentur filij fornicationum, hoc est ex denominatione extrinseca, ab eo, quod mater antea fuerat; tamen aliqui docuerint, præceptum Dei fuisse, ut Propheta duceret in vxorem meretricem, ex qua iam susceperat filios. Alia adduxit pro ipsius loci interpretatione Sotus in 4. distinct. 27. quæst. 1. art. 3.

Nec obstat dubitandi ratio suprâ adducta; verum enim est, apud varias nationes prohibitum fuisse, publicas meretrices in vxores ducere, & apud Germanos etiam plebeis hominibus meretrices in vxores accipere, fas non erat, cum virgines solum duci possent, teste Tacito de moribus Germanorum: & iuxta eandem honestatis legem mulieribus insularis Vtopiensibus perpetuo nuptiæ interduntur, quæ ante concubium conuictæ fuerint furtiua libidinis, referente Thomâ Moro lib. 2. Vtopiæ, quod à Constantino Palæologo

13.
TRAD. TV
RATIO DE
CIDENDI.

14.
DISSOLVI
TVR DVBI
TANDI RA
TIO.

Palæologo Imperatore Orientis, ne matrimonia ullam haberent malam causam, statutum fuit, vt refertur *tom. primo Iur. Orientalis, Nouel. secunda eiusdem Imperat.* Ecclesia tamen, quæ tantum intendit salutem animarum prospicere, matrimonium cum meretrice in lupanari existente, & vitam mutare cupiente, ad eam commendauit, vt remissionem peccatorum similem maritum consequi docuerit Clemens in præfenti: similibus verò maritis, defunctis vxoribus, prohibuit Ecclesia ad Ordines ascendere, speciali ratione, quam illustraui in *cap. 3. de bigamis.*

15. Sed hucusque traditis opponi videtur D. Basil. in *capite 26. ad Amphilocho.* in illis verbis: *Fornicatio non est matrimonium, sed nec initium matrimonij: quare, si fieri posset, vt qui per fornicationem coniunguntur, separentur, id est melius: sin autem eis omnino placeat consortium, fornicationis quidem penam agnoscant; ne separentur autem, ne quid deterius accidat.* Ex quibus expressè deducitur, non solum commendandum esse matrimonium cum meretrice celebratum, verum & omnino improbandum, contra hucusque tradita. Pro cuius

difficultatis solutione dicendum est, quod licet iuxta Sacros Canones honestum sit, immò necessarium in vxorem accipere virginem eam, quam quis corrumpit, *capite primo, vbi dicemus, de adult.* & consulendum esse habenti concubinam, vt eam in vxorem accipiat, vt fecit D. Augustinus relatus in *capite inter 22. quest. 4.* tamen meretricis, & fœminæ publicè fornicariæ matrimonium priores canones improbarunt, *capite maritum, 33. dist. cap. si quis viduam, 34. distinct.* quia potius optabat Ecclesia, vt innuptæ permanerent de peccatis commissis pœnitentiam agentes, *can. 14. Concil. Illiber.* vbi notauit. Sed si matrimonium contraxissent, non idè illud irritabat, immò potius sustinebat patienter, ne inde maiora mala orirentur; idè in præfenti casu honestius esset mulieri in lupanari corpore suo quæstum facienti hanc fœdam & inhonestam vitam deferere, & innuptam permanere: sed quia matrimonio coniungi optabat, qui eam in vxorem accepit, laudatur à Clemente III. quia ita ab illa probrosa vita eam deduxit: de qua publica fornicatrice rectè accepit Basilium Theodorus Balsam. in eius canonis notis.

CAPVT XXI.

a Clemens III.

AD id, quod per litteras tuas intimasti de quadam parochiana tua, quam suus Aviticus cuidam Teutonico matrimonialiter copulauit, taliter respondemus, quod quamuis ^b vndecim annos adhuc habens, ab initio ei inuita fuisset tradita & renitens; tamen quia per annum postmodum, & dimidium ei cohabitans, consensisse videtur, ad ipsum est cogenda redire, nec de cætero recipiendi sunt testes, si quos memorata mulier ad probandum quod non consenserit, in eum nominauerit producendos, cum mora tanti temporis huiusmodi probationes excludat. Volumus igitur, & mandamus, vt propter hoc non omittas quominus ap. rem. per censuram ecclesiasticam vtrumque compellas ad alterum maritali affectione tractandum, nisi fortè velint ad religionem pariter ^c conuolare, pœnitentiâ eis inflictâ pro eo quod ad alienos, & illicitos concubitus vterque transiit.

NOTÆ.

1. a **C**lemens III.] Ita etiam habetur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap. 1.* nullibi tamen exprimitur cui Episcopo referebat Pontifex, licet facile ex ipsa textus serie appareat, in eo agi de Episcopo, qui est iudex proprius causarum matrimonialium, & casum contigisse in Teutonia, quæ est prouincia Germaniæ, de qua plura Bucelinus *tom. 2. German. Sacre.*

b **Vndecim.**] De ætate apta ad matrimonium agemus in *cap. 2. de despons. impub.*

c **Conuolare.**] Quo casu quoad thorum dissoluitur matrimonium, iuxta tradita in *cap. 1. de conuers. coniug.*

bratum conualefcit purgato metu per sequentem spontaneam voluntatem. Probant eam textus in *cap. de illis 9. de despons. impub. cap. consultationi 28. hoc titul. cap. insuper 4. qui matrimonia accusare, cap. 2. de eo qui duxit in matrimonium, cap. 1. de coniugio seruorum, cap. 1. de his qua vi, cap. final. de raptor.* Illustrant vltra congestos à Barb. in præfenti, Petrus Gregorius in *cap. de muliere, num. 22.* hoc titulo. Cuiac. & Canisius in præfenti, Diuus Thomas in *4. distinct. 29. question. unica, artic. 3. D. Bonau. question. secund. do, Basilus Legionensis de matrimonio, libro 4. cap. 17. per totum, Antonius Perez eod. tract. disput. 17. sect. 16. Guzman de verit. iuris, verit. 18. per totam. Albericus Gentilis lib. 4. de nupt. cap. fin. Barbosa vot. 127. num. 23. Sanchez lib. 4. disput. 18.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Quod ab initio non va-
let, tractu temporis non conualefcit, licet
res perueniat ad eum casum, à quo potuit in-
cipere

COMMENTARIUM.

2. **CONCLUSIO**
TRADITUR
ET PROBATUR.
EX hoc textu sequens communiter deducitur
assertio: *Matrimonium etiam metu graui cele-*
D. D. Gonzal. in Decretal. *Tom. IV.*

3. **ADDUCITUR**
DUBITAN-
DI RATIO

cipere, & initium legitimum habere, *leg. quod ab initio 29. leg. qua ab initio 210. digest. de regul. iur. cap. non firmatur, eod. tit. in 6. cap. final. 36. q. 2. l. cetera 41. ff. de legat. 1. l. inter 83. §. sacram. ff. de verb. obl. l. si seruus, ff. qui & à quibus, l. sicut, C. ad l. Corneliam de falsis*: ergo matrimonium ab initio nullum, utpote metu graui celebratum, conualescere nequit per subsequenter cohabitationem. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam ut metus purgetur per temporis lapsum, longior, diuturniorque habitatio desideratur, *cap. 2. de regul. igitur non statim per quamcumque cohabitationem matrimonium per vim præcisam celebratum conualescit.*

4.
DE PURGA-
TIONE ME-
TVS PER CO-
PULAM SUB-
SEQUENTEM.

Quâ dubitandi ratione non obstante verum est, metum grauem in matrimonio intercedentem posse purgari, vel per copulam subsequenter, vel per spontaneam cohabitationem. Et prius agamus de copula, per eam enim metus purgatur, quia creditur illam habitam fuisse inter coniuges affectu maritali, ut excludatur omnis peccati suspicio, ut post D. Thomam in 4. distinct. 29. q. vnic. art. 3. docuerunt Henriquez lib. 11. de matrim. cap. 9. num. 7. Menochius de presumpt. lib. 3. presumpt. 40 num. 80. & probari videtur ex cap. 4. qui matrimonia accusare, ibi: *Copula carnali consensit, ubi Glos. verbo Copula, cap. consultationi, & ibi Glos. verbo stante, cap. ex litteris, ibi: Nec ad eandem carnalem accessum habuerit, hoc tit. cap. significauit, de eo qui duxit in matrim.* De diuturna cohabitatione est præfens textus, in quo licet agatur de cohabitatione per annum & dimidium, non idcirco deducitur semper tam longum tempus desiderari; sed quia ita ex facto contigit, eius cohabitationis meminist Clemens II. quare tempus hoc relinquatur arbitrio iudicis, qui considerabit fugiendi opportunitatem, & cohabitationis moram, ut docent Innocentius in cap. 1. num. 1. de his que vi, Couarr. de matrim. 2. p. cap. 5. §. 6. num. 1. Gregorius Lopez in l. 15. tit. 2. p. 4. Menochius de presumpt. lib. 3. presumpt. 4. num. 25. ut autem hæc purgatio metus admittatur, primò desideratur, ut ratificans matrimonium sciat, illud metu contractum nullum fuisse; nam si errore ductus, credens matrimonium valuisse, cohabitauerit, vel consummauerit, non ratificatur, ut rectè animaduertit Sanchez de matrim. lib. 4. disp. 8. num. 5. Ratio est, nam error contrarius est consensui, l. si per errorem, ff. de iurisdict. Secundo exigitur, ut copula subsequuta, vel cohabitatio spontanea fuerit, non verò si metu extorta, ut docent plures, quos refert, & sequitur Basilus d. lib. 4. cap. 17. num. 5. & 6. Tertio desideratur, ut cohabitatio, vel copula subsequatur cessante causa timoris antecedentis, nam durante causa metus, nunquam ratificatur matrimonium, quia semper credimus metum durare, ut docent in l. 2. C. de his que vi, Bartol. num. 7. Baldus num. 8. & in aliis casibus eandem doctrinam admittunt Gomez lib. 2. variar. cap. 14. numer. 25. Menochius de presumpt. presumpt. 4. numer. 22. Mascardus de probat. conclus. 1055. num. 32.

5.
TRADITUR
RATIO DE-
CIDENDA.

His suppositis ratio præsentis assertionis pro-
uenit ex eo, nam qui vult consequens, vult
antecedens, ex quo illud dependet, l. illud 76. ff.

de acquir. heredit. Vnde coniux, quæ ut talis
vult cohabitare, creditur consensisse in ma-
trimonium. Accedit, nam qui aliquid promissit
vi, & postea promissum sponte soluit, non
potest repetere, utpote firmato actu per con-
sequentiam spontaneam, nisi quis in soluendo
quoque vim se passum ostendat, l. 2. C.
de his que vi, l. si ob turpem, ff. de condict. ob turp.
Deinde quia ubi consensus interuenit, per-
ficitur matrimonium, cap. sufficiat 27. quæst. 2.
l. nuptias, ff. de regul. iur. & ita accedente con-
sensu per copulam, aut diuturnam cohabi-
tationem, matrimonium ratificatur, & con-
sensus superueniens faciliè retrahitur ad
tempus actus, cap. final. in fine de regul. cap. 1.
de his que vi, cap. proposuit, de coniug. seruor.
Vnde in præfenti casu cum cesset causa metus,
quæ impediēbat matrimonij valorem, illud
ratificatur, & conualescit, quia coniux, quæ
cum aliquo placidè vixit, præsumitur in eum
omnino consensisse; & huius præsumptionis
tanta est vis, ut aduersus eam probatio in
contrarium non admittatur, cap. is qui fidem
30. hoc tit. cap. 6. de condit. apposit. cap. insuper,
qui matrimonia accusare. Sed licet præfens as-
sertio faciliè procedat attento iure communi,
iuxta quod dabantur matrimonia præsumpta,
quia solo consensu contrahentium constabant;
tamen post Concilium Tridentinum merito
quærent Interpretes, an ut matrimonium,
quod nullum fuit propter metum, vel simile
impedimentum, ut ratificetur nouo consensu,
desideretur præfentia Parochi, & testium? In
qua quæstione partem affirmatiuam, videlicet
desiderari solennitatem Concilij Trident. ita
ut si impedimentum publicum fuit, publicè
adhibeatur; si verò occultum, occultè, do-
cuerunt Gutierrez lib. 1. canonic. cap. 18. num. 8.
& de iuram. 1. p. cap. 51. num. 22. Basil. de matrim.
lib. 5. cap. 7. per tot. Matienzo in leg. 1. tit. 1.
lib. 5. Recopil. glos. 1. num. 3. Didacus Perez ad
tit. 1. lib. 5. ordin. §. ex quibus nouissime, Guzman.
de verit. iuris, verit. 18. per totam: qui mouetur
ea ratione, nam prius matrimonium fuit nul-
lum: ergo ut postea ratificetur, desideratur
solennitas Concilij Trident. cum pro forma
matrimonij desideretur, quando contrahentes
consensum præstant. Accedit nam in diplo-
mate Bullæ Crutiatae speciali priuilegio facul-
tas, conceditur Commissario dispensandi in
matrimonio cum impedimento occulto con-
tracto, ut iterum celebretur occultè: ergo
attento Concilio Trident. id fieri non pote-
rat, aliàs gratia illa superflua esset, ut ar-
guebat Nauarrus lib. 4. consilior. ad hunc ti-
tul. consil. 111. Sed nihilominus verius credo
distinguendum esse inter casum, in quo im-
pedimentum occultum fuit, propter quod
matrimonium nulliter celebratum fuit; &
inter eum, in quo impedimentum publicum
fuit: primo casu ad ratificationem matrimo-
nij non desideratur solennitas Concilij Tri-
dent. ita docuerunt Nauarrus, Ledesma,
Couarr. & Manuel Rodriguez, quos re-
fert & sequitur Thom. Sanchez de matrim.
lib. 4. disp. 18. num. 22. Barbosa dicto voto 127.
Nec obstat fundamentum contrariæ senten-
tiæ, nam aliud est rationem legis in aliquo casu
cessare

promissum, *leg. continuis*, §. 2. *leg. eum qui calendis*, §. 1. *ff. de verb. oblig.* nec eo elapso soluitur obligatio, *l. Celsus*, §. *ultim.* *ff. de arb. cap. cum dilecti, de dolo & contum.* Secundo adiicitur tempus non solum differendæ obligationi, verum & implendæ, & finiendæ; ita ut post illud nulla maneat obligatio. De hac secunda temporis adiectione accipiendus est præsens textus, ut probat Basilius Legion. *de matrim. lib. 12. c. 16. per totum.*

COMMENTARIUM.

3.

IN præsentis textu decrevit Innocentius III. Sponsalia de futuro dissolui per matrimonium postea consummatum, non autem per alia sponsalia, etiam de futuro, similiter iurata. Pro cuius decretalis expositione sequentes casus sunt distinguendi; primus est cum quis sponsalia de futuro contraxit, accedente iuramento, & postea matrimonium celebrauit, illudque consummauit; quo casu absque dubio priora sponsalia solvantur, *cap. si inter, capit. veniens, cap. is qui fidem*, 30. *hoc tit. capit. 1. de spons. duor.* P. Gregor. in *cap. 2. hoc tit. num. 11.* Gentilis *de nuptiis lib. 6. capite 3.* Sanchez *ubi supra, disputat. 48.* Basil. *lib. 12. de matrim. cap. 13.* Ratio est, quia sponsalia de futuro tantum continent promissionem contrahendi matrimonium, cessante iuris impedimento, *capit. 2. cap. de illis, hoc tit.* fortiusque est vinculum matrimonij de præsentis celebrati, quam sponsaliorum; nec iuramentum efficere valet, ut ius quæsitum contrahenti secunda sponsalia auferatur, etsi propter fidem mentitam penitentia competens iniungenda sit. Nec interest, quod iuramenti religio actus alias inualidos validos reddit, *authentica Sacramenta, Cod. si aduersus vendit. capite quamuis, de pact. in 6.* & ita accedente iuramento, sponsalia de futuro, quæ alias per matrimonium de præsentis facile dissoluerentur, tamen accedente iuramento indissolubilia reddebantur; nam principium illud procedit, quando iuramentum adiicitur actui naturæ inualido; tunc enim ut similis actus valeat, iuramentum vtiliter adhibetur, at verò quando actus ipso iure sustinetur, iuramentum interpositum ipsius naturam sequi-

tur, *l. final. C. de non numer. pecun. cap. 2. hoc tit.* docet Barb. *lib. 3. vot. 88. num. 19.* Et ita sponsalia de futuro, etiam iuramento firmata, solvantur per sponsalia de præsentis, ut similiter contingit in testatore iurante se non reuocaturum testamentum; & domino iurante se non reuocaturum procuratorem constitutum; adhuc enim his casibus reuocatio locum habet, ut docent Couarr. *2. part. in rubr. de testam. num. 15.* & in *cap. quamuis, 2. part. §. 2. num. 2.* Gutierrez *de iuram. 2. part. cap. 1.* quia in his casibus iuramentum sequitur ipsius actus, cui adhaeret, naturam. Secundus casus est quando utraque sponsalia fuerunt de præsentis celebrata; & tunc certum est priora præferri debere, etiam si secunda sint copulâ consummata, *cap. si inter, hoc tit. cap. licet, cap. final. de spons. duor.* quippe sponsalia de præsentis contracta, etiam si matrimonium carnali copulâ consummatum sequatur, non solvantur; ergo copula non debet prodesse ad simul contrahendum, sed potius obesse, & ad compellendum, ut ille coniux adhæreat primæ, cui ius quæsitum auferri nequit. Nec obstat textus in *leg. quotiens, Cod. de rei vind.* ubi si vna, eademque res vendatur duobus, & secundo tradatur, ipse præfertur in emptione. Quia responderetur, textum illum procedere in contractibus, in quibus ex solo titulo non transfertur dominium rei, sed necessaria est traditio; *ex leg. traditionibus, C. de pactis*: at in sponsalibus de præsentis celebratis mutua corporum traditio fit virtute contractus; ideoque eo casu non habet locum decisio textus in *d. leg. quotiens.* Tertius casus contingit, quando tam priora sponsalia, quam secunda fuerunt de futuro celebrata; quo casu etsi posteriora sint iuramento firmata, priora autem tantum fide præstita celebrata, prævalent priora, *cap. vnic. hoc titulo in 6.* Et iure ciuili si prioribus renunciatum non sit, infamia contrahitur *leg. 1. ff. de his qui notantur infam. leg. 1. C. de sponsal.* prosequuntur Gentilis *lib. 6. de nuptiis, cap. 3.* Basilius *d. lib. 12. cap. 14. per tot.* Vnde cum in præsentis textus specie post sponsalia de futuro contracta inter ipsos sponso matrimonium de præsentis sequeretur, rectè decedit Innocentius III. sponsalia soluta esse per ipsum matrimonium de præsentis, ut latè probabimus *infra cap. 2. de sponsa duor.*

CAPUTULUM XXIII.

Idem N. a Arelatensi Archiepiscopo.

CVm apud Sedem Apostolicam (cui licet immeriti præsidemus) totius ecclesiasticæ disciplinæ resideat magistratus, dignum est & consonum rationi, ut quoties circa negotia varia & diuersa quidquam dubitationis emerferit, ad ipsius iudicium referatur, quæ disponente Domino inter omnes Ecclesias obtinere meruit principatum. Sanè consuluisti nos per nuncios & litteras tuas, utrum^b mutus & surdus alicui possit matrimonialiter copulari? Ad quod fraternitati tuæ taliter respondemus, quod cum^c prohibitorium sit edictum de matrimonio contrahendo, ut quicumque non prohibetur, per consequentiam admittatur, & sufficiat ad matrimonium solus consensus eorum, de quorum, quarumque coniunctionibus agitur: videtur quod si talis velit contrahere, sibi non possit, vel debeat negari

negari, quod cum verbis non potest, signis valeat declarari. Dat. Rom. apud S. Petrum, idibus Iulij.

NOTÆ.

1. a **A** Relatensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, sub hoc titulo, cap. 3. & in epistolis editis à Sirleto, fol. 160. ex quo Registro ita restituo litteram huius textus. De Metro- poli Arelatensi nonnulla adduxi in cap. 16. de of- ficio delegat.

2. b **Mutus & Surdus.**] Hæc verba de diuersis, videlicet, quorum alter mutus, alter surdus sit, accipiunt Ancharanus in presenti, & Parisius, Petrus Bollo, & alij relati à Barbosa in presenti, & à Michelorio de surdo & muto cap. 49. & ita tenent mutum simul ac surdum matrimo- nium contrahere non posse: tum quia scire ne- queunt vinculum matrimonij, tum quia muti & surdi contractus celebrare nequeunt, nec etiam libertatem præstare, aut testamentum condere, l. discretis, C. qui testam. Sed rectius contrarium docuerunt plures, quos referunt, & sequuntur Barbosa in presenti, Michelorius d. cap. 49. per to- tum, Medrano de consensu connub. cap. 6. & facile probatur ex verbis sequentibus, ibi: Si talis ve- lit contrahere, non debet sibi denegari; vbi cum loquatur Innocentius in singulari, de vno, eod- emque vtroque morbo laborante sensisse con- stat: & ita mutus simul, & surdus, etiam à na- tuitate, matrimonium rectè contrahere valet; quia in matrimonio consensus sufficit, quem etiam surdi & muti à natura per signa demon- strare possunt, præsertim cum rerum experien- tia satis compertum habeamus, eos perspicaci iudicio & ingenio pollere. Nec obstat, quod in principio huius textus quæstio proponatur de muto, aut surdo separatim; nam cum Inno- centius de vtroque morbo laborante respondeat, vt notantur Brunus de spons. conclus. 14. num. 1. Mi- chelorius supra num. 14. siquidem vulgò iactatur, Partis allegatio ius non facit; cap. dilectus 34. de presb. cap. per venerabilem 13. qui filij sint legit. no- tauit Gonzalez ad regul. 8. Cancel. glos. 5 §. 7. num. 107. Nec obstat fundamentum contrariæ sen- tentiæ, quia cum surdus, aut mutus à natura signis ostendere possint propriam voluntatem, validè contractus celebrare possunt. Michelorius vbi supra, cap. 42. & etiam manumittere, vt ip- se probat cap. 53. per totum; non autem testa- mentum facere, etiam cum Principis licentia valet, quia ille non est actus simplicis consen- sus; sed plura requirit, quæ mutum & surdum à natura ignorare necessarium est. Hucusque di- ximus de muto & surdo à natura; si autem ipse simul cæcus, mutus, & surdus nascatur, ma- trimonium contrahere non valebit, quia nullo modo edoceri potest, quid sit matrimo- nium. Medrano d. cap. 6. num. 9. Diana part. 5. tract. 7. resolut. 9. Michelorius dict. cap. 49. num. 30. licet contrarium tenuerit Canisius in præ- senti.

3. c **Prohibitorium.**] Et licet tantum hîc agat Innocentius de matrimonio contrahendo, idem dicendum est de sponsalibus celebrandis; nam etiam quoad ea edictum prohibitorium est, & omnes illi possunt sponsalia contrahere, qui- bus non prohibetur, cum plerumque eadem

D.D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

sit sponsaliorum, & nuptiarum ratio, vbi scilicet diuersa iuris ratio non viget, l. tutor 15. l. oratio 16. ff. de sponsalib. l. 4. ff. de fundo dotali, leg. si vxor 13. §. Diui, & §. si vxor, ff. ad l. Iul. de adult. l. 1. ff. de his qui not. infam. l. in legibus, ff. de testibus.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu sequens communiter deduci- tur assertio: Mutus simul & surdus, vel seorsim, matrimonium contrahere potest. Probant eam textus in cap. tua 25. hoc titul. leg. mutus 73. ff. de iure dotium, leg. ex facto 43. ff. de vul- gari, leg. 5. titul. 2. part. 4. Illustrant vltra con- gestos in præsentia à Barbosa Gutierrez de ma- trim. lib. 1. cap. 8. Brissonius de ritu nupt. pa- gin. 71. Cuiac. lib. 3. qq. Pauli, in dict. leg. ex fa- cto, Torreblanca de iure spiritali lib. 2. cap. 14. Costanus de spons. cap. 8 num. 88. Medrano de consens. connub. cap. 6. Cuiac. P. Greg. & Canisius hîc, Forner. lib. 1. select. cap. 3. Gentilis de nupt. lib. 2. cap. 6. & 7. Basilus lib. 2. de matrim. cap. 7. Barbof. lib. 3. voto 85. num. 6. Michelorius supra.

Sed in præsentem assertionem ita pro dubi- tandi ratione insurgo. Verba desiderantur ad matrimonium, cap. tua 25. cap. consultationi 28. cap. si inter 31. hoc titul. cap. licet, de spon- sa duor. leg. 5. titul. 2. part. 4. sed muti & surdi arcentur ab illis actibus, in quibus verba de- siderantur; ideoque stipulari non possunt, leg. 1. §. mutum, 14. ff. de verb. oblig. §. mutum 7. In- stitut. de inutilibus stipul. nec testamentum per æs & libram condere, nec familiæ emptores esse, Vlpianus in fragm. titul. 10. §. mutum 7. nec testamentum nuncupatum, quia palam pronunciandum erat, leg. heredis 21. ff. qui testa- menta facere: nec aliud quodcumque, quia tes- tes rogare non poterant, leg. 6. §. 1. ff. qui te- stament. Paulus lib. 3. sentent. titul. 4. §. cæcus 4. nec etiam poterat vt fideiusor adhiberi. He- ringius de fideiusor. cap. 7. numer. 141. Igitur nec matrimonium contrahere valent. Auge- tur hæc dubitandi ratio ex eo; nam Christus Dominus, qui matrimonium ad esse sacramen- ti eleuauit, non mutauit naturam contractus in eo, immò eandem retinuit, vt docent Thom. Sanchez lib. 2. de matrim. disput. 11. numero 2. Medrano de consensu connub. capite 12. numero 1. Barbosa dict. voto 84. numero 2. sed matrimonium, vt contractus est, celebrare non poterant de iure ciuili muti & surdi: igitur nec vt sacramentum poterunt in lege gratiæ celebrare. Probatur minor; nam matrimo- nium iure ciuili celebrabatur, aut per coem- ptionem, aut per vsum, vt supra probaui in cap. 1. hoc titul. sed nec per coemptionem, nec per vsum celebrare matrimonium poterant mu- ti & surdi: ergo. Probatur prior pars mino- ris; nam in coemptione certa & solennia ver- ba desiderabantur, quibus vir & vxor mutuo se interrogabant; vir, an sibi esse vellet loco filiafamilias; vxor, an loco patrisfamilias. Vlpianus in fragm. titul. 4. Illustrant P. Fa- ber lib. 2. semestr. cap. 22. Antonius Augustinus

E 3 ad

4. CONCLUSIO
TRADITVR
ET PROBVR

5. IMPUGNAN-
TVR TRA-
DITA AS-
SERTIO.

ad ll. 12. *Tabul. cap. 18.* Connanus lib. 8. *comment. cap. 3.* D. Iosephus de Retes lib. 1. *opusc. cap. 4. num. 10.* Igitur muti & surdi non poterant per coemptionem matrimonium contrahere. Probatum secunda pars minoris propositionis, quia in matrimonio per usum desiderabatur testatio ex parte viri, videlicet se uxorem ducere liberorum quærendorum causa, leg. iure 4. ff. de fide instrum. leg. si vicinis 9. C. de nuptiis, docet P. Faber lib. 2. *semestr. cap. 13. pag. 349.* Cuiac. in leg. si qua illustis, C. ad Orficiam, Arias de Mesa lib. 3. *variar. cap. 40. num. 16.* per quam distabat vxor per usum ducta à concubina, leg. 4. C. de concubinis. Connanus lib. 8. *comment. cap. 5. numer. 1.* Antonius Hothomanus de ritu nupt. *capit. 22.* Briffonius eod. tract. *pag. mibi 216.* Cuiac. lib. 14. *respons. Papin. in leg. donationes 31. ff. de donat.* Merillus lib. 3. *obseru. cap. 16.* Arias à Mesa dict. lib. 3. *cap. 38.* Igitur nec matrimonium per usum muti & surdi contrahere poterant.

6.
DE CON-
SENSU AD
MATRIMONIVM NE-
CESSARIO.

Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens decisio, pro cuius expositione, primò sciendum est, matrimonium inter contractus, qui consensu constant, & celebrantur, enumerari; quia matrimonium consensu contrahentium per verba, aut legitimà signa elicitò perficitur, *cap. sufficiat 27. quest. 2. cap. cum locum, cap. cum inter, hoc titul. cap. vnic. §. final. de despons. impub. lib. 6. cap. final. de coniug. seruatorum.* Contil. Florent. in Decreto de vniõne Armen. §. septimum Sacramentum. Tridentin. *sess. 24. de reformat. capite primo, leg. nuptias, ff. de reg. iur. probant Medrano de consensu conub. capite 1. Vasquez libro primo de matrim. capite 7. Basilii Legion. eodem tractat. lib. 2. cap. 7.* etsi præstetur mediante personâ procuratoris, *cap. final. de procurat. lib. 6.* Barbosa voto 85. Arroyo & Vela in dict. *cap. final.* Vnde nutu, & similibus signis celebrari potest; quia nutus, & alia similia signa pro verbis habentur, leg. Paulus, ff. rem ratam haberi, leg. reprehendenda, Cod. de inutil. stipul. plura Barbosa in axiom. verbo Voluntas: vel si quis fœminæ consensum coniugalem exprimenti anulum subarrhatorium tradat, iuxta consuetudinem prouinciæ, *capit. final. de despons. impub.* vbi plura de hac subarrhatione dabimus: vel si viro exprimenti eundem consensum fœmina manum porrigat, vt apud aliquas nationes moris fuisse refert Delrius in notis ad Senecam Tragicum, fol. 59. Hodie tamen post Concil. Trident. non sufficiunt aliqua signa, quæ iure communi inducebant matrimonium, veluti copula subsequuta post sponsalia, *cap. veniens, cap. is qui fidem, hoc titul.* quia tunc dabatur matrimonium præsumptum, quod hodie post Trident. non admittitur, nisi in illis regionibus, in quibus Concilium non obseruatur.

7.
DE ACTIBVS NVTV
CELEBRANDIS, VEL
NON.

Deinde sciendum est, duo esse genera actuum humanorum: vnum eorum, vbi voce opus est, seu in quibus linguâ nuncupari, seu exprimi quid oporteat; alterum eorum, in quibus non voce, sed consensu tantum opus est. Prioris generis actus muti, vel surdi celebrare nequeunt, vt in casibus relatis in leg. penult. §. vltim. ff. de legit. tutoribus, iuncta lege 3. leg. obligari 8. §. vltim. ff. de authorit. tutor. leg. cum

Prætor 9. §. primo, ff. de iudiciis, leg. sed & si 9. in princip. ff. de recept. arbitr. leg. mutus 43. in princip. ff. de procurat. leg. 1. §. propter, ff. de postul. leg. si mutus 7. ff. de testam. leg. penult. §. 1. ff. vnde cognat. & aliis congestis à Tiracquel. de privileg. pia causa, privileg. 9. Barbosa in d. leg. cum Prætor, de iudiciis, Donel. lib. 6. *comment. cap. 5. & lib. 12. cap. 22. & lib. 17. capit. 24.* Petrus Gregorius lib. 21. *syntagm. capite 5. & lib. 46. cap. 4.* Goucanus lib. 1. *variar. capit. 25.* Cuiacius libro nono Pauli ad edict. dict. leg. nutus 43. Alia verò negotia, quæ consensu tantum perficiuntur, mutus & surdus celebrare valent, vt in casibus relatis in leg. 1. §. mutus, ff. de hæredibus instit. l. iure 4. ff. de testam. mil. t. l. mutum 5. l. pater 93. §. 1. ff. de acquir. hæredit. l. nutu 21. ff. de legat. 3. leg. seruo 65. §. si pupillus, ff. ad Trebel. l. ex falso 43. de vulgari, leg. 2. ff. de bonor. possess. furios. l. qui id quod 33. §. mutus, ff. de donat. l. in quibuscumque 48. ff. de oblig. & act. & aliis congestis à Valentia lib. 2. *Illustrium tract. 3. capite secundo,* Olano libro secundo Paralip. capite primo, P. Fabro & Gothofredo in l. vbi non voce 124. ff. de reg. iur.

His animaduersis apparet vera ratio præsentis assertionis; nam cum matrimonium sit ex illis contractibus, qui consensu tantum perficiuntur, vt supra probaui, rectè illud celebrare valent mutus & surdus, cum verum, legitimumque consensum nutu, aut aliis signis præstare valeant, quia vt ait Cassiodorus libro quarto *variar. epistol. vltim. H. mines possunt sine oris assatu suum velle declarare.* D. Aug. in Ioannem capite vigesimo tertio. Ecce nutu ostendo, quod vis. Et Plinius libro sexto. *histor. cap. 30.* refert in Æthiopia nutum, motumque corporis pro sermone fuisse: & Lactantius Firmianus libro sexto diuinar. *institur. capite decimo,* scribit primos homines primò voluntatem suam nutu significasse. Deinde sermonis initia tentasse, ac singulis quibusque rebus nomina imponendo loquendi perfecisse rationem: apud Trogum Pompeium *externarum histor. lib. 22.* Perdiccas ab Alexandro Macedonum Rege nutu hæres institutus esse commemoratur his verbis: Sexto die præclusa voce exemptum digito anulum Perdicca tradidit: quæ res gliscientem amicorum dissensionem sedauit; nam etsi non voce nuncupatus hæres, iudicio tamen electus esse videbatur. Illustrauit Forner. libro primo *select. capite tertio.*

Nec obstat dubitandi ratio suprâ adducta, pro cuius solutione sciendum est, valdè controuersum esse apud Interpretes, an verba necessaria omnino sint ad exprimendum consensum necessarium in matrimonio? In qua satis vexata questione variæ sunt sententiæ; alia negans, alia affirmans, quas refert Acuña in dict. *cap. si rector, Basil. libro secundo, de matrim. capite septimo.* Barbosa libro tertio, voto 88. Tertia opinio est eorum, qui docuerunt, eos qui loqui valent, necessario debere exprimere consensum verbis; illos verò, qui loqui nequeunt, vt muti, leg. mutus, ff. de adilit. edict. l. Labeo 7. in fine, ff. de supellect. legat. nutu aut alio simili signo posse consensum exprimere: & cum ad matrimonium tantum consensus desideretur, leg. nuptias, Digest.

8.
TRADITVR
RATIO DE
CIDENDI.

9.
DISSOLVTVR
DVBI
TANDI
RATIO.

gest. de regul. iur. recte ipsi matrimonium contrahere possunt. Sed his omissis verius est, etiam in his personis, quæ loqui possunt, verba pro forma matrimonij non esse necessaria, sed tantum desiderari consensum signis, seu nutibus detegere, cap. final. de coniug. servor. ibi: *Nec facto, nec verbo*. Quibus verbis aperte significatur, ad consensum exprimendum in matrimonio, alterum ex his duobus sufficere, cap. veniens 15. cap. is qui 30. hoc titul. vbi probatur sponsalia de futuro subsequuta corporum commixtione, in matrimonium transire, quasi illud exterius signum copulæ loco verborum satis sit ad consensum exprimendum. Eadem sententia probatur ex Decreto Eugenij IV. in Concil. Florent. vers. *Septimum sacramentum*, vbi docet, causam efficientem matrimonij regulariter esse mutuum consensum per verba de presenti expressum: ergo regulariter non semper verba in matrimonium adhiberi necesse est. Denique facit, nam si pro forma verba essent necessaria, etiam in mutis idem procederet, siquidem forma ex accidentibus mutari non solet, & multo minus per equipollens suppleri, l. 1. in princ. & §. si quis ita, ff. de verb. oblig. quam sententiam tenuerunt Covarruias 2. part. de matrim. cap. 4. num. 1. & 2. Sanchez lib. 3. de matrim. disp. 31. num. 5. Basiliius eod. tract. d. cap. 7. num. 5. Petrus Gregorius lib. 9. syntag. cap. 5. à num. 1. Medrano de consensu connub. cap. 11. à num. 2. Barbosa voto 84. num. 7. Nec tunc obstat textus in cap. 25. hoc titul. vbi videtur probari, ad matrimonium celebrandum pro forma verba desiderari; nam omissis variis solutionibus traditis in eo textu à Præposito num. 4. Abbate num. 3. Alexandro de Neuo num. 15. Covarruias supra numero 2. Sanchez num. 6. Millino de ritu nupt. lib. 1. comparat. 3. à num. 67. dicendum est, ex eo textu tantum deduci, matrimonium non ex verbis, sed ex solo consensu æstimari; quod duobus exemplis firmat Pontifex: primo, quia muti & surdi iure contrahunt matrimonium: secundo, quia pupilli, etsi fieri possint, illud non recte contrahunt; quippe cum matrimonium ex consensu, non ex fabella, seu oratione æstimeretur; ideoque illi recte contrahunt, pupilli vero neutiquam, quia idoneum consensum præstare nequeunt: quod autem Pontifex subiicit, *verba esse necessaria*; non simpliciter, sed quoad Ecclesiam respicere dixit, idest ad ritum & morem Ecclesiæ, vt ita facilius probari possit, matrimonium esse contractum: id tamen non excludit matrimonium valere sine verbis, si aliis modis probatio habeatur, l. 4. ff. de pignor. l. 4. ff. de fid. instrum. in quo etiam sensu accipiendi sunt textus in cap. consultationi

28. cap. si inter 31. hoc titul. cap. licet, de spons. duorum, qui etiam in marito verba desiderant. Quam interpretationem probant antiquiores in d. cap. tua, & ibi Cuiacius, Barbosa & Petr. Gregorius lib. 3. part. titulo 20. ex littera... Sanchez d. disput. 31. num. 6. vers. *Ideo melius*. Basiliius d. cap. 7. num. 11. & iure Regio probatur ex l. 5. titul. 2. part. 4. ibi: *Conuene que lo fagan con palabras, para que lo puedan probar*.

Sed superiori assertioni obstat textus in l. cum Prætor 12. §. non autem, vers. *Natura*, ff. de iudiciis, vbi docetur, naturam non posse iudices esse mutum & surdum, item furiosum & impuberem, ex ea ratione, quia iudicio carent. Quæ ratio si in omnibus personis enumeratis locum habet, aperte euincitur, mutum & surdum nuptias celebrare non posse, propter defectum iudicij, sine quo consistere non valent, cap. cum dilectus 24. hoc titul. Igitur non recte in presenti asseritur, mutum & surdum simul, vel seorsim, posse matrimonium contrahere. Pro cuius difficultatis solutione, omisso Petro Barbosa in eo textu, qui varias differentias adducit inter mutos & surdos tantum, & inter mutos utroque morbo laborantes, à natura vel ex casu, dicendum est, mutum tantum, vel surdum, seu utroque morbo laborantem, siue à natura, siue casu, iudicij officio fungi non posse, non quia iudicio careat, sed quia in his personis non est facultas earum rerum, quas iudicis munus desiderat, scilicet audire, interrogare litigantes, & loqui, quæ ad litem sententiæ dirimendam desiderantur, l. nulli 10. l. iudiciis, C. de iudiciis, l. de minore, §. tormenta ff. de questionibus, l. Duci 6. ff. de custodiæ reorum, cap. indicantem 30. q. 5. Hac giur de causa dicitur in d. vers. *natura*, personas has prohiberi naturam iudices esse, sicut ex eadem ratione postulare prohibentur in l. 1. §. propter casum, ff. de postul. & arbitri esse, l. sed si 9. in fine principij, ff. de recept. quam rationem tradiderunt Castrensis & Faber in d. §. non autem, P. Gregor. lib. 47. syntagm. cap. 9. num. 3. Donellus lib. 17. comment. cap. 24. in princip. Vulteijs de iudiciis lib. 1. cap. 4. num. 117. Nec tunc obstant verba illa, *quæ iudicio carent*: nam ratio illa non est protrahenda ad mutum & surdum, sed ad furiosum & impuberem. Nec hæc interpretatio noua, aut insolens est; nam plerumque verba posteriora legis non ad omnia, quæ præcedunt, sed tantum ad immediata referuntur, ne alioquin cum principiis iuris pugnent; quo modo accipit textum in l. ex contractibus 49. vers. *quo casu*, ff. de oblig. & act. Faber de erroribus decad. 76. error. 4. & textum in l. sed non dantur 10. ff. de tutela & rationibus, ipse Faber lib. 4. coniect. cap. 1. & decad. 78. error. 2.

10.
EXPONITVR
L. CVM
PRÆTOR
12. §. NON
AUTEM, FF.
DE IVDI-
CIIS.

CAPVT XXIV.

Idem. ^a Episcopo Vercellenfi.

Dilectus Fr. R. miles Alexandrinus, proposuit coram nobis, quod Opizoni Lancabenda Rufinam filiam suam matrimonialiter copulauit, ^b ignorans quod Opizo esset furiosus. Vnde humiliter postulauit à nobis, vt tam eidem, quam ipsius filię consulere dignaremur; cum eadem mulier cum ipso viro, qui continuo furore laborat, morari non possit, & propter alienationem furoris legitimus non

potuerit interuenire consensus. Quocirca f. t. per A. f. m. quatenus inquisitâ plenius veritate, si rem noueris ita esse, præfatas personas cures subl. ap. diffugio ab inuicem separare.

NOTÆ.

I. a **V**ercellens[is].] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap. 3. de Dicecesi Vercell. nonnulla notauit in capite licet, de foro competenti.*

b *Ignorans.*] Idem esset si sciret; nam quoad furiosum, cum consensus deficiat, scientia, vel ignorantia coniugis non poterat eum supplere, ut docent Thom. Sanchez, & Couarr. quos refert & sequitur Basil. lib. 4. de matrimonio, cap. 1. num. 9. & infra dicemus.

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO
TRADITUR
ET PROBATUR.

EX præsentis Decretali sequens communiter deducitur assertio: *Furiosus matrimonium contrahere nequit.* Probant eam textus in *cap. neque furiosus 32. quest. 7. l. in eo iure 45. ff. de ritu nupt. l. furor 8. ff. de spons. l. si cum dotem 22. ff. soluto matrim. l. 3. ff. de iniuriis: faciunt lex hereditibus 77. §. final. ff. ad Trebell. lex furiosi 40. ff. reg. iur.* Illustrant ultra congestos à Barbosa in præsentis, Alberic. Gentil. de nuptiis lib. 3. cap. 7. Basilii Legion. lib. 4. de matrim. cap. 1. num. 7. Gregorius in l. 6. titul. 2. part. 4. Arniseus de iure connub. cap. 3. sect. 2. P. Greg. in c. 1. hoc tit. n. 54. Valenzuela consil. 311. Altesserra in præsentis.

3. IMPUGNATUR
TRADITUR
RATIO DE-
CIDENDI.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione, nam si furiosus matrimonium contrahere nequirit, quia consensum præstare nequit, qui secundum ius naturale ad matrimonium exigitur, ut probaui commentario antecedenti, & in *cap. cum secundum, hoc titulo*, sequeretur matrimonium ab eo celebratum nullum esse: sed matrimonium à furioso celebratum sustinetur, *cap. neque furiosus 32. quest. 7.* ubi Fabianus Papa ait: *Nec furiosus. nec furiosa matrimonium contrahere potest, sed si contractum fuerit, non separentur.* Ergo furiosi incapaces non sunt celebrandi matrimonium.

4. TRADITUR
RATIO DE-
CIDENDI.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens decisio, & mirè consona iuris naturalis dispositioni. Cum enim furiosus voluntatem non habeat, quare dormienti, & ignorantæ equiparatur, l. 1. ff. de bonor. posses. furiosus. l. si à furioso 12. in princip. de rebus creditis; & absenti, l. 1. §. furiosum, ff. de oblig. & act. l. 2. §. furiosus, ff. de procurat. infanti, l. infans, C. ad l. Corn. de scar. immo & brutis, l. sed etsi 5. §. & ideo, ff. ad l. Aquil. ideo cum omnino consensus expers sit, matrimonium celebrare nequit; furiosus enim nec sentit quid loquatur, & potius patitur, quàm agit, ut probant Ant. Gentilis de nuptiis, lib. 3. cap. 7. Valenzuela consil. 311. Vnde non potest incipere possidere, l. 1. §. furiosus, l. quod meo 18. §. 1. ff. de acquir. posses. ex defectu animi, quem nec curator supplere valet: quare si curator apprehendat possessionem, sibi eam acquirit, non furioso, l. 4. titul. 30. part. 3. docent Cuiacius in l. 4. §. pupillus, ff. de usucap. Donellus lib. 5. comment. cap. 11. ubi Osualdus Littera D. Valentia de acquir. posses. tract. 2. cap. 6. num. 11. Treutlenus select. disput. 21. thesi 13. nec scit quid agat furiosus, l. illud 3. §. final. ff. de iniuriis, nec sensum ullum habet,

*l. si cum dotem 23. §. si maritus, ff. solut. matrim. nec consilium fraudis habet, l. 10. §. 1. ff. de alienat. iudicij: sed omnia eius acta æstimantur non secus ac fortuito, aut casu facta, l. final. §. finali, ff. de administr. tutor. rectè ergo Innocentius in præsentis docet, furiosum matrimonium contrahere non posse. Illud tamen dubitari solet, an matrimonium celebratum à furioso, qui antequam in furorem inciderit, animum habuit illud contrahendi, validum sit. Nam baptis- mus receptus à dormiente, seu furioso, qui ante somnum, vel furorem votum habuit illud recipiendi, validè & licitè suscipitur, *cap. maiores, §. item queritur, ubi probaui, de baptismo, dummodo permanens in eadem voluntate, in somnum, aut furorem inciderit: ergo similiter matrimonium à furioso celebratum virtute prioris voluntatis sustinebitur. Sed contrarium omnino tenendum est, ut iam probarunt Sanch. de matrim. lib. 1. disp. 8. quest. 3. Vasquez eod. tract. disp. 5. cap. 3. num. 30. Basilii dicto cap. 1. num. 12. Nec obstat textus in dicto §. item queritur. Cui respondeo, discrimen assignando inter ministros Sacramentorum, & inter subiectos, idest qui Sacramenta recipiunt. Primo casu, quando ministri conferunt sacramenta, requiritur actualis intentio cum actu humano, nec virtualis sine eo sufficit: in secundo verò casu cum Sacramenta recipiuntur, non actu humano, sed intentione virtuali opus est: quare cum contrahentes matrimonium sint illius sacramenti ministri, si celebretur ab eis tempore furoris, licet subsistat intentio virtualis ob actualem quæ præcessit, nullum est matrimonium. At verò textus in d. §. item queritur, procedit in suscipiente baptismum, ideoque rectè in eo statuitur à dormiente, vel furioso validè, & licitè recipi. Vnde deducitur, quod si sacerdos audirâ confessione poenitentis, in furorem incidat, absolutio sequuta nulla est; & similiter si tunc baptizaret, baptismus invalidus esset, licet ante furorem baptizandi voluntatem habuerit, quia actus ministri debet esse humanus, idest, quod eo tempore, quo administratur sacramentum, eius minister intelligat quid agat.**

Nec obstat dubitandi ratio proximè adducta, & deducta ex d. cap. neque furiosus, pro cuius textus expositione Glossa in præsentis, verbo Furor, asserit discrimen esse constituendum inter eum casum, in quo contrahens cum furiosa erat inscius furoris; & inter eum, in quo conscius erat. Primo casu docet matrimonium celebratum cum furiosa nullum esse, ob iniuriam, quæ irrogabatur coniugi furoris ignaro: secundo autem casu, vim atque vigorem obtinere; nam eo ipso, quod quis cum furioso conscius sui furoris contrahit matrimonium, videtur iniuriam sibi illatam remittere. Sed hæc interpretatio meritò refellitur à Præposito hic, num. 4. Couarr. 2. p. de matrim. cap. 1. num. 7. in fine; quia matrimonium celebratum à furioso est nullum ob defectum consensus, cuius furiosus expers est, nec ab alio suppleri valet: non verò ob iniuriam contrahenti illatam. Alij textum illum acceperunt, non de furioso

5. DISSOLVITUR
DVBI-
TANDI
RATIO.

furioso perpetuo morbo laborante, qui quidem nullum actum liberum consensum exigentem facere valet, *Clem. si furiosus, de homicidio, l. furiosus, C. qui testament. l. 6. tit. 2. part. 4.* sed de furioso lucida intervalla habente, cui licet prohibeatur matrimonium contrahere, quia idoneus non est ad proles educationem, iuxta sententiam D. Thomæ *in 4. distinct. 34. quæst. unica, art. 4. & ibi Bonavent. art. 3. quæst. 1.* Soci *quæst. unica, art. 4. concl. 1.* Petri de Ledesma *de matrim. quæst. 58. art. 3. dub. 2.* si de facto contrahit eo tempore, quo verum consensum præstare potest, matrimonium validum est, quia tunc iudicij particeps reperitur, *cap. quamvis 7. quæst. 1.* Concil. Carthag. *3. can. 34. l. Divus 3. ff. de officio præsid. docuerunt P. Gregor. lib. 9. syn. ta. m. cap. 12. & lib. 3. partit. titulo 21. cap. 7.* Gentilis *de nuptiis lib. 3. cap. 7. per totum*, Basilii *suprà, d. cap. 1. num. 9.* Verum hæc interpretatio apertio diuinationis vitio laborat; quare verius dicendum est cum Thom. Sanchez *d. disput. 8. num. 15.* Basilio *d. cap. 1. num. 8.* Fabianum in eo textu agere de furore superueniente post contractum matrimonium, & tunc verum est, matrimonium tempore habili celebratum, non vitari, nec solui per furorem superuenientem, *cap. is qui 32. quæst. 7.* ut statim dicemus, licet si furor superueniens ita vehemens sit, ut sine vitæ periculo cohabitare cum furioso non liceat, diuortium fieri possit quoad totum, ut pluribus relatis resoluit Valenzuela *consil. 31. per totum.*

6.

DE FVRORE
SVPERVE-
NIENTE.

Sed ut casum hunc furoris superuenientis presens, latiusque exponamus ex utroque iure, sciendum est, Digestorum iure furore superueniente non irritari matrimonium rite contractum, *l. furor 14. l. si cum dotem 22. §. si maritus 7. ff. solut. matrim.* immo adeo manebat, ut ad eius dissolutionem diuortio opus esset. Ex quo principio observa, statim post furorem nuntium mitti posse; alia enim est æquitas, quæ proponitur in *d. §. si maritus*, quæ tantum quia talis recipienda est, & satis persuadeor Triboniani esse illos versiculos, ut liquet ex laxitate styli, & non culta latinitate, quod & prædocuit Dionysius ibi. Quid tamen iuris sit ex nouellis Iustiniani difficilius est comperire. Videtur coniugem dimitti non posse hoc iure ob furorem, quia repudij, & diuortij causæ satis expressè propositæ sunt in *novell. 12. cap. 5. & novell. 117. cap. 8. & 9.* at in eis furoris causa non inuenitur: ergo furoris causa ad diuortium probata non est. Cuius sententiæ fuit Phocius in *nomocan. tit. 13. cap. 30.* Sed contraria sententia mihi verior videtur; quia licet furore superueniente daret matrimonium, ferè in inutile recidit ob furorem: qui enim iungi poterunt? ubi amor coniugalis? spes liberorum quæ? Igitur cum hæ causæ essent diuortij Digestorum iure, & hæ durent iure & tempore Nouellarum, quia naturales sunt, quemadmodum illæ, sic & istæ diuortium fieri sinunt. Nec obstat argumentum quod à sufficienti enumeratione causarum, propter quas nuntius mitti potest, ex dictis Nouellis deduxi; nam loquitur Iustinianus ibi de diuortio non bonâ gratiâ facto, & ob scelus, propter quod coniux, qui dimittit coniugem, lucrat dotem, siue donationem propter nuptias, ut ex contextu apparet: at diuortium, quod ob furorem superuenientem fit, non ex

huiusmodi diuortii est, sed ex illis, quæ sunt bonâ gratiâ, veluti propter sacerdotium, sterilitatem, militiam, senectutem, vel valetudinem, aut denique ob alias causas, quibus commodè matrimonium retineri non potest, *l. Vitricus 60. in fine, ff. de donat. inter:* ergo capita Nouellarum suprà citata nihil ad rem faciunt. Postea Imperator Leo *novell. 3.* constituit ut si mulier furere cœpisset, maritus eam retineret per triennium; quo elapso ni resipisceret, posset repudiari: deinde hanc nouellam, quæ de mulieris furore tantum loquebatur, abrogavit, cauitque generaliter, tam de viro, quam de vxore, ut non aliter posset dimitti furiosus coniux, quam si detentus quinquennio, furore non sit liberatus, *novella 112.* quam generaliter accipio propter hæc verba, quæ aliter sine peccato accipi nequeunt: *Nos itaque sancimus, ut si post initum matrimonium furor superueniat, ne intra quinque annos coniuges disjungantur.* En Imperator de coniugibus loquitur, non de marito: ergo generaliter, non particulariter accipiendus est. Igitur saltem ex parte derogat nouellæ antecedenti. Nec obiciat ea verba dictæ nouellæ 112. *Et præsertim quidem cum præstantius membrum, atque caput maritus sit; neque præcipua corporis membra, si morbo aliquo occupentur, amputari soleant.* Quia hæc verba tantum continent argumentum, quo nitebantur, qui docebant furoris prætextu non posse coniugem dimitti; argumentabantur enim sic: Sacramento iuncti in vnum corpus coniuges coierunt, & lege quidem diuina: ergo non separari eos, sed unitos manere debere. Rursusque sic iterum instabant ab absurdo: Vir & vxor tanquam corpus suis bene compactum membris habentur, propter indiuiduitatem personarum ex matrimonio: sed absurdum erat membrum secare ob eius putrefactionem, si fortè in eo vitæ conservabatur veluti in capite: ergo cum vir sit vxoris caput, D. Paulus *epist. 1. ad Corin. cap. 1.* licet putrefiat correptus furore, resecandus non erit, nec repudiandus. In quo absurdo euitando totus est Leo, qui cum dicit hanc rationem, siue assumptionem, dum vult defendere coniunctionem, & à matrimonio stare, videtur potius vim benedictionis matrimonialis ignorare, quod propositum ad finem vsque nouellæ exequitur: nihil ergo ex illis probatur verbis: Vnde igitur particularem faciemus illam nouellam, restrictamque ad solam personam mariti? quia licet qui ex aduerso argumentabantur, personam viri assumerent, non idèò assumpserunt, quia de marito solum constitutio ferretur; sed ut absurdius abducerent. Sed quid ad titulum nouellæ, qui sic legitur, *Ut si maritus per matrimonij tempus in furorem incidat, intra quinquennium matrimonium solui nequeat?* Breuiter, & leuiter me expedio, quia harum nouellarum non satis mihi sunt fideles tituli, præsertim Latini. Titulus solet esse epilogus sub tractatorum; insipidus ergo erit quando subiectis dissonat: agitur in nouella 112. de casu, quo proci, siue recens maritus in furorem incidit: item de eo casu, quando furore corripitur post ductam vxorem multo tempore, idèò decisio duplex est; nam primo casu matrimonium statim dirimitur: secundo casu quinquennij lapsus expectatur: Titulus ergo hic erit, *Ut si ex illis, qui in matrimonio coituri sunt, alter ante*

matrimo

matrimonium contractum, vel recens post initum furere coeperit, matrimonio non illigetur; si verò post celebratas nuptias furor superuenerit, post quinquennium dissolui posse. Hoc tamen à catholico Principe magis politico quàm pium Imperatorem deceret, sancitum fuit.

7.
DE EODEM
CASU AT-
TENTO
IVRE CA-
NONICO.

Iure verò canonico attento matrimonium celebratum licet, etiam furore superueniente, perseverat, cap. hi qui; 5. cap. neque 32. quest. 7. Arniseus de iure connub. cap. 6. sect. 9. matrimonium enim ritè contractum, ex superuenienti causa vitari non oportet, maxime si liberi sint iam suscepti, l. lego 44. §. si postea, l. si qua, ff. de ritu nupt. l. si libertam 28. §. finali, Cod. de nuptiis. Nec nouum est, ut quæ vtiliter statuta sunt, durent, licet casus ille aduenerit, à quo incipere non poterat, l. in ambiguis 86. §. 1. de reg. iur. l. is qui, ff. de testamentis, cap. factum, de reg. iur. lib. 6. sicut & iure ciuili furor, in quem testator incidit post testamentum iam factum, illud non infirmat, §. praterea, Instit. quibus non est permissum; quod procedit in omnibus contractibus, actibusve humanis, qui semel perficiuntur, l. patre 8. ff. de his qui sunt sui, l. qui furere 20. ff. de statu hominum, l. furor 14. ff. de spons. l. 7. de peculio, leg. 11. §. si impubes, vers. Furiosi, de instit. action. hi enim non ideo valere desinunt, quia contrahens furere cœpit, quia licet furor ad omnia inutilem eum, quem corripit, reddat, l. ea qua 6. ff. de verb. obligat. leg. Marcellus 25. ff. de fideiuss. leg. furiosi 40. ff. de reg. iur. §. furiosus, Institut. de inutil. stipul. tamen perfectus ante furorem contractus, postea, licet ingruente furore, non irritatur, d. §. praterea: vnde sic mallem accipere Gaium in l. si à reo 70. §. si à furioso, ff. de fideiuss. licet non negem ibi furiosum rectè obligatum intelligi posse eum, qui cum curatoris autoritate obligatur, ut in l. consilio 7. §. ultimo, l. ab agnato 12. & toto ferè titulo de curat. fur. d. l. Marcellus 25.

8.
EXPOSITVR
L. SI QVIS
SERVVM 47.
FF. DE AC-
QVIR. HÆ-
REDIT.

Sed ecce obstat Africani responsum in l. si quis seruum 47. ff. de acquir. heredit. vbi dominus seruum suum heredem institutum adire hereditatem iussit, qui prius quàm seruus hereditatem adierit, furiosus factus sit; quo casu Africanus, seu mauius, eius magister Iulianus negauit seruum rectè aditurum; & addit hanc rationem: Quoniam non nisi voluntate domini adiri hereditas potest, furiosis autem nulla est voluntas. Hactenus Africanus. En vbi mandatum, quod consensu solo perficitur, l. 1. ff. mandati, seruo iniunctum fuit perfectè, utpote à domino tunc sanæ mentis, sanique iudicij: at hoc mandatum infringitur accedente postea

furore: ergo furor superueniens rescindit acta præterita. Quæ difficultas non antea cessabit quàm naturam mandatorum probè calleamus. Mandatum contractus est, qui consensu perficitur, d. l. 1. sed non qui statim emittitur. Exemplo me expediam. Emi à te centum nummis fundum purè: illico emptio perfecta euasit; nam emptio, & venditio contrahitur simul atque de pretio conuenerit, princip. Instit. de empt. & vendit. Aded vt ad contractus perfectionem pretij pacti solutio non desideretur, leg. empti 9. C. eodem titul. l. necessario 8. ff. de peric. & comm. quia consensu perficitur, princip. Instit. de oblig. que ex cons. qui consensus statim ac adhibetur, operatur effectum, quia ea mens contrahentium est, vt confestim res sit empti; consensus verò, qui ad mandatum datur, non est huius generis, nam quamdiu res integra est, consensus perfectè interpositus non est, quia adhuc contrahentes sunt in consentiendo. Vnde mandans, postquam mandatum dedit, reuocare illud poterit, l. si vero 12. §. penult. l. si quis alicui 27. §. 1. ff. mandati; quod idem est in iussu, l. 1. §. si ego, ff. quod iussu; & in iussu de adeunda hereditate, l. si quis mihi bona 25. §. penult. ff. de acquir. heredit. Nec aliud iuris est in mandatario, qui illud suscepit; potest enim deferere susceptum mandatum, si res integra mandatoris sit, l. si mandauero 22. §. sicut, ff. mandati, §. sicut, Instit. eodem. Inde colligitur, quare procurator reuocari possit ante litis contestationem, l. ante litem 16. ff. de procurat. Nec aliud procedit in societate, qui contractus licet consensu perficiatur, l. societatem 8. ff. pro socio, aded tamen perseverationem consensus desiderat, vt finiatur, nisi in eodem consensu perseverauerint contrahentes, §. manet, Instit. de societate; atque ideò morte, publicatione, renunciationeque societas soluitur, l. 4. §. 1. l. verum 63. l. actione 65. ff. pro socio. His ergo sic notatis, iam patet ratio Africani supra appositæ; ibi enim mandatum fuit seruo, vt adiret hereditatem; quod mandatum non antè irrevocabile est, quàm adimpleatur, l. penult. §. 1. ff. rem ratam haberi; quia si dominus in eadem voluntate non perseverauerit, reuocatur. At qui furiosus sit, in eadem voluntate perseverare non potest, cum nullam habeat voluntatem, l. 2. §. 1. ff. de procurat. l. ultim. ff. de bonor. possess. fur. ergo nihil mirum, si re integra mandatum finiatur superueniente furore: quod & in societate dicerem, vt non minus furore, quàm morte finiatur, ex his quæ supra notavi, licet nullum me vidisse de hoc consulti responsum, vel Imperatoris decretum meminerim.

CAPVT XXV.

Idem. Episcopo a Brixienfi.

TVæ fraternitatis. Et infra: Postulasti insuper edoceri, vtrum ex solis verbis, & ex quibus matrimonium contrahatur; cum ab aliquibus dubitetur spirituale contrahi solis verbis. Nos igitur inquisitioni tuæ respondemus, quod matrimonium in veritate contrahitur per legitimum viri & mulieris consensum, sed quantum ad Ecclesiam, per verba consensum exprimentia de præsentia. Nam & multi possunt contrahere matrimonium per consensum mutum sine verbis, & pueri & ante annos legitimos per verba sola contrahunt, cum intelligantur minimè consistere.

NOTÆ

^a **B**^{Rixiensis.}] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titulo, capite final.* Etiam

inscriptionem hanc exposui *in capite tuo, de procurat.* ubi extat alia pars huius textus; & præfens fragmentum exposui *suprà in cap. cum apud Sedem.*

CAPVT XXVI.

Innocentius III. ^a *Gebenensi Episcopo.*

T^{Va} nos duxit fraternitas consulendos, utrum illorum sufficiat testimonium ad matrimonium dirimendum, qui consanguinitatis gradus ab auunculo, & nepote, videlicet fratris filio, vel sororis, cum de fratribus, vel superioribus nihil nouerint, vel audierint, inceperint computare. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod cum coniugium multum fauoris obtineat, testes qui ad diuortium celebrandum producti consanguinitatis computant gradus, à stipite debent incipere; id est à parentibus, vel germanis, & sic per ordinem distinguere gradus, nominibus propriis, vel æquipollentibus indiciis designando personas. Præsertim cum sæpius testimonium perhibeant de auditu; quod quia minus est validum, non est in articulo huiusmodi nimium laxanda facultas: cum quâ ratione computationem inciperent à secundo, eadem ab vltioribus possent gradibus inchoare. Consequenter autem quæstisti, ut cum quidam mulierem quandam aliter inducere nequiuisset, ut sibi commisceretur carnaliter, nisi de sponsaret eandem, nulla solennitate adhibita, vel alicuius præsentia, dixit illi: Te Ioannes desponsat, cum ipse Ioannes minime vocaretur, sed finxit se vocari Ioannem, non credens esse coniugium, eo quod ipse non vocaretur hoc nomine, nec haberet propositum contrahendi, sed copulam tantum extorquendi carnalem; utrum inter prædictos sit matrimonium celebratum, cum mulier consenserit, & consentiat in eundem; & ille dissenserit, & dissentiat; nec aliud quicquam egerit, quam quod superius est expressum, nisi quod cognouit eandem. Super quo fraternitati tuæ taliter respondemus, quod cum præfatus vir dictam desponsauit mulierem, in propria quidem persona, etsi sub nomine alieno, quo tamen vocari se finxit; & inter eos carnalis sit copula subsequuta, videretur fortè pro coniugio præsumendum, nisi tu nobis expresse scripsisses, quod ille nec proposuit, nec consensit illam ducere in uxorem: quod qualiter tibi constiterit, non videmus. Nos tamen quid iuris sit rescribentes, hoc dicimus, quod si res ita se habuerit, videlicet, quod ille nec proposuit eam ducere in uxorem, nec unquam consensit, inter prædictas personas non deberet ex illo facto coniugium iudicari: cum in eo nec substantia coniugalis contractus, nec etiam forma contrahendi coniugij valeat inueniri; quoniam ex altera parte dolus solummodò afficit, & deficit omnino consensus, sine quo cætera nequeunt fœdus perficere coniugale. Tertiò quæstiuisti, per Sedem Apostolicam explicari, quid sit de quodam Monacho sentiendum, qui credens se posse mulierem quandam à gutturi tumore curare, ut chirurgicus, cum ferro tumorem illum aperuit. Et cum tumor aliquantulum resedisset, Monachus ipse mulieri præcepit ne se vento exponeret vllò modo, ne fortè ventus gutturi apertionem subintrans, sibi causam mortis inferret. Sed mulier eius mandato contempto, dum messes colligeret, vento exposuit se incautè, & sic per apertionem gutturi sanguis multus effluxit, & mulier diem finivit extremum: quæ tamen confessa est, quod quia vento exposuit semetipsam, ipsa sibi dederat causam mortis; utrum videlicet, cum prædictus Monachus sit sacerdos, liceat ei sacerdotale officium exercere. Nos ergo tibi taliter respondemus, quod licet Monachus ipse deliquerit alienum officium usurpando, quod sibi minime congruebat; si tamen causâ pietatis, & non cupiditatis id egit, & peritus erat in exercitio chirurgiæ, omnemque studuit diligentiam, quam debuit, adhibere, non est ex eo, quod per culpam mulieris contra consilium eius accidit, adeò reprobandus, quin post satisfactionem condignam, cum eo misericorditer agi possit, ut diuina valeat celebrare: alioquin interdicienda est ei sacerdotalis ordinis executio de rigore. Ad vltimum ex parte tua fuit propositum coram nobis, quod quidam scholaris metuens, ne latrones in hospitio suo essent, paruo assumpto gladio, ut ignem quæreret de strato surrexit, & cum venisset ad ostium, ignarus reperit ibi furem, qui cum scholari incipiens colluctari, non solum ipsam scholarem prostravit ad terram, verum

etiam

etiam penè ad mortem vulneravit eundem. Scholaris verò prouocatus ab illo, vim vi incontinenti repellens, extorto latroni gladio, eundem seruatò iuris moderamine percussit, qui perterritus, fugam, quàm citò potuit, maturauit. Mane itaque lucescente conscholares latronem quæsierunt eundem, quem vulneratum inuentum, potestati Vincentiæ tradiderunt; coram qua constanter negauit, quod præmissa minimè perpetrarat. Verùm præfata potestas ad eundem scholarem suos nuntios destinauit, vt exponeret si qua sciret de fure prædicto, vel traderet intersignia; qui cultellum, quem ipsi latroni abstulerat, & sotulares ab eodem in ipsius domo dimissos, quos abstraxerat sibi, ne pedum strepitus audiretur, nuntiis tradidit memoratis, super eodem facto se nihil amplius intromittens. Potestas itaque receptis talibus intersigniis, latronem apparitoribus suis tradidit puniendum, qui illi amputarunt virilia, & oculos eruerunt. Latro se ad quoddam coenobium transtulit, & ibi per triduum ira & dolore commotus, nec potum sumpsit, nec cibum, & sic de medio est subtractus. Vnde per nostrum postulas oraculum edoceri, vtrum præfatus scholaris ad sacros ordines valeat promoneri. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod si præfatus scholaris dignis meritis adiuuatur, propter scriptum euentum, à susceptione sacrorum Ordinum nullatenus est arcendus. Datum Lateran. Idibus Feb. Pont. N. anno xiv.

NOTÆ.

1. ^a **G**ebenens[.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc titul. cap. 15.* & in hac sexta tantum legitur. *Idem*, sed inscriptionem & litteram huius textus restituo ex ipsis epistolis Innocentij editis à Bosqueto *lib. 2. regestr. 14. epistol. 159.* De dicecesi Gebenensi nonnulla notauit in *cap. 10. de voto.*

b *Tua nos.* Hæc priora verba reperiuntur in *cap. tua nos 7. de consanguin. & affin.*

c *Tertio quasuisi.* Hæc verba reperiuntur in *cap. tua nos 19. de homicid.*

COMMENTARIUM.

2.
DE CON-
SENTIENTE
FICTO NO-
MINE.

Cum supresso nomine proprio, alioque conficto, veluti accepto nomine Ioannis, callidè quis ita dixerit, submotà testatione, *Ioannes te desponsat*, annulo etiam digito immisso, quærebatur, an iustæ nuptiæ contractæ viderentur, cum verba præsentis temporis sint? Et decidit, iustas nuptias celebratas non censerit, etiamsi hac arte vir cognouerit mulierem ipsam. Quæ Innocentij de ciso difficilis visa est Doctoribus ex eo, quod in *vers. Super quo*, ait Pontifex in præsentī specie pro coniugio esse præsumendum; postea verò in *vers. Nos autem*, docet non esse hoc in casu, nec dari matrimonium, propter defectum substantiæ & formæ matrimonialis. Vnde videtur Innocentius sibi ipsi contrarius. Augetur hæc difficultas ex eo, nam vir in præsentī casu fatebatur se mulierem desponsasse, eamque carnaliter cognouisse: ergo standum erat suæ confessioni in fauorem matrimonij, iuxta Glossam receptam in *cap. super eo, de eo qui cognouit*; nec alterius coniugis confessio de dissensu sufficere debebat ad impediendum matrimonium, ex Glossa etiam recepta in *d. cap. super eo*, maxime cum Ecclesia non indicet de occultis, *cap. sicut tuis, in fine, de simonia*; & quia in dubiis iudicandum est pro matrimonio, *cap. licet ex quadam, de testibus, cap. final. de re iudic. cap. tua, de consanguin. & affin.* Nec in præsentī casu aliquid oberat nominis mutatio, cum de ipso corpore constaret, argumentò textus in *l. in venditionibus, ff. de contrahend. empt. l. quotiens 9. ff. de hered. instit.*

Ergo non rectè in præsentī casu Innocentius decreuit, matrimonium esse nullum. Quà difficultate oppressi repetentes in præsentī, & alij DD. communiter assintant, vericulum *super quo*, huius textus, esse accipiendum in foro exteriori; vericulum verò *nos autem*, in foro conscientiæ, & per consequens quoad iudicium externum matrimonium validum iudicari, quoad internum verò nullum dari coniugium. Ita docuerunt Abbas in *præsentī, column. 1.* Gabriel in *4. distinct. 29. quæst. 40.* Probus in *addit. ad Monachum in cap. 1. num. 6. de despons. impub. lib. 6.* Socinus *consil. 18. volum. 2. num. 2.* Couarr. in *4. 2. part. cap. 2.* Menochius de *presumpt. lib. 3. presump. 1. num. 29.* & ita docent verbum illud, *forte*, non extare dubitatiuè, sed assertiuè, sicut aliàs aduerbium illud exponit Glossa in *cap. 2. de testament. & in cap. super litteris, de rescript.* multa enim seruantur in foro exteriori, quæ non licet seruari in foro interno, vt notat Ludouicus Gomez in *regul. de non iudicando iuxta formam supplicantis, quæst. 14.* Sed hæc sententia conuincitur ex eo, nam Ecclesia in foro exteriori non potest efficere validum matrimonium, quod in foro conscientiæ nullum est, vt docent Abbas & Præpositus in *cap. is qui fidem, hoc titul. Couarr. 2. p. de matrim. cap. 1. num. 4.* quia cum lex humana obliget in foro conscientiæ, vt ait Glossa 1. in *cap. qua, de constit. docent D. Thomas 2. 2. quæst. 96. art. 4.* Couarr. in *regul. peccatum, 2. parte, §. 5. num. 3.* videntur nullum esse discrimen designandum in hac parte inter vtrumque forum. Accedit, quia si in hac specie daretur matrimonium præsumptum, non admitteretur probatio contra ipsum. Hac ergo sententiâ omisâ, verius credo, Innocentium III. semper in præsentī casu sensisse matrimonium, de quo in hac specie, nullum esse; & in *vers. Super quo*, non loqui decidendo, sed arguendo, vt constat ex verbo illo, *videretur*, postea verò in *vers. Nos autem*, aperte decidit illud matrimonium nullum esse propter defectum substantiæ matrimonialis, quæ consistit in mutuo consensu, *cap. cum locum, cap. tua 25. hoc titul.* quam interpretationem communem esse docuerunt Præpositus & Bohic. in *præsentī*; & eam tenet Cuiacius. Nec obstat, quod confessio partis de dissensu non debebat sufficere ad impediendum

dum matrimonium; quia respondeo, quod in proposita specie non constabat de matrimonio, nisi per confessionem ipsius partis; & illa confessio cum esset qualificata, debuit acceptari cum sua qualitate, ex doctrina Bartoli in l. Aurelius, §. idem quasi, ff. de liber. leg. cum & hic nulla sponsalia præcessissent, quia simulata sponsalia, aut simulata nuptiæ, sponsalia, seu nuptiæ non sunt, l. simulata, ff. de ritu nupt. ideo matrimonium in præsentī nullum declaratum fuit.

Sed an in præsentī specie & similibus, qui fictè & simulatè contraxit matrimonium, teneatur iterum verè consentire, dubium est? Negant Sanchez tom. 1. de matrimonio, lib. 1. disput. 11. Villalobos in summa tom. 1. tract. 13. difficult. 8. Layman part. 1. summe, tract. 10. lib. 5. Sed rectius affirmant Basilii lib. 2. de matrim. cap. 5. num. 5. Soto in 4. distinct. 27. quest. 1. art. 3. & lib. 8. de iustit. quest. 1. a num. 8. Couarruias de matrim. 2. part. cap. 2. num. 4. Ledesma eodem tract. difficult. 9. Et est ratio, quia promissio illa est velut quidam contractus repetitus, do ut des; & ideo muliere adimplente ex parte sua, vir quoque ad imple-

dum quod promisit remanet obligatus, l. inris 7. ff. de pactis, l. naturalis 5. ff. de præscript. verbis. Facit celebris sententia Baldi per textum ibi, in l. ei qui, in fine, Cod. quod cum eo; quod ille qui promisit absque animo se obligandi, quamvis non obligetur ex animo, obligatur tamen ex illa æquitate naturali, ne videlicet consequatur commodum cum iactura alterius. Sequitur Couarr. in cap. quamvis, 1. p. §. 5. num. 2. Doctrina autem Thomæ Sanchez sustineri potest certis in casibus. Primò si vxor decepta se falsò iactauit virginem, cum esset corrupta: secundò si ex tali matrimonio scandala & infelices exitus timeantur: terpiò si vxor decepta, deceptam se agnoscens, etiam compensationem sponte recipiat: tandem si deceptor contraxit cum vero consensu ad illud matrimonium ita Diana p. 3. tract. 4. resol. 247. qui contra eundem Sanchez tenet, postea ad reualidandum matrimonium requiri consensum vtriusque, non verò sufficere tantum vnus; & ita decisum fuisse à Clemente VIII. refert ipse Diana p. 5. tract. 13. resol. 37. non tamen desideratur præsentia Pa-rochi, vt ipse resoluit p. 3. tract. 4. resol. 292.

CAP V T XXVII.

Idem Episcopo a Beluacensi.

CVM in tua diocesi. Et infra: Sanè quia contingit interdum, quod aliquibus volentibus contrahere matrimonium, bannis (vt tuis verbis vtamur) in Ecclesiis, secundum consuetudinem Ecclesiæ Gallicanæ editis, ac nullo contradictore publicè comparente, licet fama priuatim impedimentum deferat parentelæ, cum ex parte contrahentium iuramenta maiorum de sua propinquitate, vt suspicionis tollatur materia, offerantur; quid tibi sit faciendum in casibus huiusmodi quæsiuisti. Ad quod taliter respondemus, quod si persona grauis, cui fides sit adhibenda, fr. tuæ denuntiet, quod ij qui sunt matrimonio copulandi, se propinquitate contingant, & de fama, vel scandalo doceat, aut etiam per teipsum possis certificari de plano, non solum debes iuramenta parentum sponte oblata non recipere, verum etiam eos, qui sic contrahere nituntur, si monitis induci nequiverint, compellere, vt à tali contractu desistant, vel contra famam huiusmodi secundum tuæ discretio-nis arbitrium iuramenta exhibeant propinquorum: alioquin si persona denuntians non extiterit talis, vt diximus, vel de fama, vel scandalo non poteris edoceri, ad desistendum monere poteris, non compellere contrahentes.

NOTÆ.

1. **a** Beluacensi. Ita etiam legitur in quarta col-lectione sub hoc titulo, c. 2. integram autem epistolam dedi in cap. cum in tua, de decimis.

2. **b** Bannis. Bannum, sicut & bannire, variè admodum sumitur, vt dicemus in cap. 2. de purgat. canonica. Plerumque accipitur pro edicto, seu promulgatione publica; & Galli quamlibet denuntiationem, bannum vocant. Gregorius Turon. cap. 87. & in legibus Ripuar. tit. 67. ita legitur: Si quis legibus in utilita-tem Regis, siue inhonestè, siue in reliquam utili-tatem bannitus fuerit, & minimè adimpleuerit, solidis sexaginta multetur. Synodus Confluentina anno 860. ibi: Ab hoc hodie & deinceps de Dei banno, & nostro bannimus, vt nemo hac amplius præsumat. Sic bannum pro denuntiatione & edicto ponitur in capitulari libri 3. cap. 66. & lib. 4. cap. 24. & 60. Vnde cum in præsentī In-nocentius III. rescribat Prælato Galliæ, iuxta

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

illius Regni mores, bannos ponit pro edictis, seu proclamationibus nuptiarum, quas nos dicimus, monitiones: vnde deducunt Cuiacius hic, Filescus de origine paræc. cap. final. mo-rem istarum denuntiationum ab Ecclesia Gal-licana originem duxisse, vt ita cognoscatur, an aliquod supersit impedimentum inter eos, qui matrimonium contrahere volunt. Et in Ecclesia Papiensi etiam harum denuntiationum vsum iam olim inoleuisse, constat ex cap. ad hac, de testibus, in 1. collect. cap. final. qui ma-trimonia accusare, in eadem collectione: de quibus denuntiationibus agemus infra, in tit. de clandest. despons. In præsentī illud tantum, præmissâ consuetudine eâ proclamandi in nu-ptiis, proponitur, videlicet, quod si ban-na, seu proclamationes in Ecclesia de futu-ris nuptiis fiant, nullusque contradicto-rum existat, communis tamen fama de-ferat sponso consanguineos esse, & qui sunt ætate prouecti in ea cognatione, negent cum iure

iureiurando, eos cognatione coniunctos esse, iubet Pontifex, ut si aliquis homo recte fidei, grauitatis, & autoritatis denunciet simul, & probet, impediatur matrimonium, cum ultra eius denunciacionem adfit fama communis, quæ velut publicum testimonium habetur, ut

ait Quintilianus *lib. 5. instit.* & in iudicio valde confirmat eius rei, de qua quæritur, fidem, *leg. 3. §. eiusdem, ff. de testibus*; quia fama consentiens depositioni testium, non inconstans habetur, *cap. præterea, de testibus*, ubi plura de fama, & quatenus probet, adduxi.

CAPVT XXVIII.

Honorius III. *Episcopo a Sleuwichensi.*

CONSULTATIONI tuæ breuiter respondemus: Mulieres, quæ de more veniunt ad C^oualuas^b Ecclesiæ benedicendæ cum sponsis, & ibi reclamantes, affirmant se nunquam in eorum matrimonium consensisse, audiri (sponsis legitimè probantibus contrarium) non oportet, cum legitimis & idoneis testibus non debeat illarum simplex assertio præualere. Sanè illis, quæ benedictione receptâ, mox à sponsis aufugiunt ante carnis^c copulam subsecutam, asserentes se nunquam in illos veraciter consensisse, sed metu illato compulsas, verba protulisse consensus, licet animo dissentirent, non statim est audientia deneganda, sed de illato metu est cum diligentia inquirendum: & si talis metus inueniatur, qui cadere potuerit in constantem à virum, erunt non immeritò audiendæ.

NOTÆ.

1. a *Sleuwichensi.*] In hac sexta collectione legitur *Besguensi*, sed malè, ut iam notant in præsentia Cuiacius & Cironius. Sleuwich est ciuitas Episcopalis Germaniæ, sub Metropoli Bremensi, qui Episcopatus cum aliis tribus fundatus fuit per Othonem Magnum Imperatorem, circa annum 948. ut notauit Cironius in præsentia.

2. b *Ad valuas.*] Hæc verba omisit Raymundus, extant tamen in quinta compilatione Honorij III. ex qua textum hunc transcribo, & in eis innuitur mos benedicendi sponso ad ianuam Ecclesiæ, de quo plura dabimus in *cap. 1. de secundis nuptiis*.

c *Ante carnis copulam.*] Id est, ut si copula subsequuta fuerit, matrimonium propter metum etiam grauem celebratum, retractari non debeat; quia per spontaneam copulam ratificatum fuit, iuxta tradita suprà in *capite ad id, hoc titulo*.

d *Virum.*] Vocem hanc omittunt Panormitanus & Butrius, quia non æqualis metus desideratur ad inducendam coactionem in scemina, ac in viro; siquidem ille constantior est, ut docuerunt Couarr. 2. p. de matr. c. 3. §. 4. n. 16. Canis. in præsentia, n. 2. Sed malè, tum quia in constantem virum legitur in dicta quinta compilatione; & sub viro facile scemina comprehenditur, iuxta diuersam vtriusque conditionem. Textum hunc exposui suprà in *cap. cum locum*.

CAPVT XXIX.

a Gregorius IX.

GEMMA mulier nobis exposuit, quod cum T. filia eius cum C. contraxit matrimonium, B. de Alterio eâ occasione, quod inter P. filium suum, & prædictam puellam infra septennium constitutos, sponsalia contracta fuerunt, poenam soluendam à parte, quæ contraheretur, in stipulatione appositam, ab ipsa nititur extorquere. Cum itaque libera matrimonia esse debeant, & ideo talis stipulatio propter poenæ interpositionem sit meritò improbanda: mandamus, quatenus si est ita, eundem B. ut ab extorsione prædictæ poenæ desistat, ecclesiasticâ censurâ compellas.

NOTÆ.

1. a *Gregorius IX.*] Cum registro epistolarum huius Pontificis careamus, cognoscere non possumus, cui rescribat in præsentia; rectè tamen notauit Cuiacius *hic*, in principio textus legendum tantum esse G. ut in Codice Gallicano legi ipse testatur, præcipuè cum *Gemma*, ut proprium nomen sceminae nullibi legamus.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Promissio poenæ sponsalibus iniunctæ adiicitur.* Probant eam textus in *l. Titia 134. ff. de verb. oblig. l. 2. Cod. de inutil. stipulat. l. final. Cod. de spons. leg. 2. Cod. de repudiis, l. 2. §. ult. de dinortis*: ubi dum de modo dissoluentis sponsalia agitur, de poenâ reticetur, *l. 39. tit. 11. part. 5.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *hic*, Medrano *de consensu conub. cap. 15. per totum*, Basilus

2. CONCLUSIO
TRADITUR
ET PROBATUR.

Basilus

Basilii lib. 12. de matrim. cap. 19. Fontanell. de pact. nupt. 2. tom. clausul. 12. Cancerius lib. 3. variar. cap. 11. num. 58. Cuiacius ad titul. Cod. de spons. & in presenti Gentilis de donat. inter. cap. 13. Gibalinus de censur. 2. part. lib. 4. cap. 5. art. 3. Donellus, Cuiacius, & Matienzo in d. l. Titia, idem Donell. in l. 9. Cod. de nuptiis.

Sed pro dubitandi ratione ita in presentem assertionem insurgo: Ut supra retuli in cap. 2. hoc titulo, ex sponsalibus olim civilis nascebatur obligatio, ex eaque dabatur actio, quæ ex sponso dicebatur, aduersus eum, eamve, per quem, quamve factum esset, quominus nuptiæ sequerentur, fiebatque condemnatio in id, quod alterius intererat: & licet postea actio ex sponso inualluisset, ad id, quod interest, agi posse probat Gentilis libro 4. de donationibus, capite 14. Cum autem æstimationis eius quod interest in causis omnibus difficilis sit, & in coniugali affectione difficilima, congruum est certam summam loco interesse stipulari, cum ob eam præcipue causam stipulationes pœnales inuentæ sint, leg. final. ff. de prator. stipulation. Igitur, quia promissio pœnæ utiliter sponsalibus adiicitur. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo; nam pœnæ adiectio infringit libertatem in nuptiis necessariam; siquidem cum iniuste quis renuit adimplere sponsalia, iuste cogitur per pœnam adiectam, immò per censuras ecclesiasticas contrahere matrimonium, ut probavi in cap. 2. hoc titulo. Nec ideo infringitur libertas, sicut nec contra libertatem matrimonij agitur, quando quis à iudice cogitur contrahere matrimonium cum virgine à se deflorata; quia talis metus iuste incutitur, ut probavi in cap. cum locum, hoc titulo. Ergo non violatur nuptiarum libertas ex eo, quod extorqueatur ab eo, qui iniuste resilire intendit ab sponsalibus. Augetur secundo hæc difficultas, nam arrharum constitutio in matrimoniis recepta est, tam iure civili, quam canonico, cap. si quis uxorem 27. quest. 2. cap. nostrates, cap. famina 30. quest. 5. l. 1. Cod. si nuptia ex rescripto, quæ est in Theodosiano lex 1. si provincia rector: plura Borellus tom. 3. dec. titulo 1. num. 320. sed arrha est veluti pignus celebrati matrimonij, leg. 3. & final. Cod. de sponsal. idè enim datur, ut si contractum sit matrimonium, conditione sine causa repetatur, cum sequuto matrimonio sine causa sit apud recipientem, l. ex empto 11. §. is qui vinum, ff. de actionibus empti. Si autem matrimonium sequutum non sit, si per dantem steterit, arrha amittatur; si per recipientem, duplum, vel etiam quadruplum restituatur, l. 3. & final. Cod. de spons. l. si quis officium, ff. de ritu nupt. Cuiacius lib. 5. obseru. 22. Sanchez de matrim. lib. 1. disput. 35. ita ut famina restitutione & altero tantum puniatur, nisi sit minor, vir autem earum amissione, l. 5. Cod. de sponsalibus, quæ lex moderauit pœnam antiquam, quæ erat in quadruplum, l. 1. Cod. si rector provincia, l. 1. Cod. si nuptia ex rescripto, in Theodosiano, Gifanius in d. l. 5. Brissonius de iure connub. Hothomanus de donat. cap. 15. num. 16. Quod si iustam causam renunciandi habuit alteruter, hæc pœna cessat, leg. 2. & final. Cod. de sponsalibus, l. 1. Cod. si nuptia ex rescripto. Augetur tandem hæc difficultas, nam

D.D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

in presenti specie potius conditionalis promissio fuit, quàm pœnalis, infringens libertatem; siquidem non ipsi sponsi pœnam promiserunt, si matrimonia non contraherent, quæ est propriè stipulatio pœnalis; sed parentes eorum, nisi matrimonium sequutum esset, pœnam stipulati fuerunt, in vim meræ, & simplicis conditionis facti alieni, quo casu secunda stipulatio committitur, quomodo-cumque factum non sit, l. si traiecitia 9. ff. de nautico fenore, l. ad diem 77. l. stipulatio, §. at si quis, ff. de verb. oblig. l. at si quis 1. ff. de constit. pecun. l. sancimus 26. Cod. de fideiuss. nec per eam in contrahentibus vlla infringebatur libertas; siquidem ipsi tantum promiserunt, se contracturos, nullam verò pœnam adiecerunt: vnde non erat cur infringere eorum libertas.

Quà dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, cuius ratio redditur ab ipso Gregorio ex l. 2. Cod. de inutil. stipulation. ibi: Cum libera matrimonia esse debeant; & nuptiæ amore, non metu pœnæ conciliari debeant, ut pulchrè asserit Diuus Chrysost. homil. 31. super caput 19. Diui Matthæi: & stipulatio pœnalis plerumque dirigatur ad acuendam diligentiam eius, qui facere debet, ut si non ex voluntate, saltem metu pœnæ factum promissum adimpleat, l. si vehenda 10. vers. Idem iuris, ff. ad l. Rhodiam de iactu. Vnde si utiliter & validè adieceretur sponsalibus, sponsa, quæ ex iustis causis potest resilire, & sponsus, qui potest repudium facere, cogerentur matrimonium celebrare contra votum proprium; quia etsi iustam discedendi causam haberet, ob difficultatem, aut molestiam eam probandi, metu grauioris pœnæ soluendæ cogeretur inuitus matrimonium contrahere. Vnde talis pœnæ promissio inutilis est, etsi firmeretur iuramento, cum sit contra bonos mores. Guttierrez de matrimonio cap. 17. Medrano d. cap. 15. num. 5. licet contrarium teneat Molina tom. 1. de iustit. tract. 2. disput. 151. num. 22. Basilii de matrim. lib. 2. cap. 19. in fine, addit etiam Fontanell. de pactis nuptial. 2. tom. clausula 12. à princip. secutus Cancerium lib. 3. variar. cap. 12. nec statuta, quæ pœnas istas permittunt, valere, utpote contra libertatem sacramenti; vnde cum in presenti specie pœna promissa esset, si matrimonium culpâ alicuius ex parentibus sequutum non esset, rectè Gregorius decreuit, etiam matrimonio non sequuto pœnam peti non posse, quia inutiliter promissa fuit, ex d. l. Titia 134. d. leg. 2. Cod. de inutil. Nec audiendus est Gibalinus, qui lib. 4. de usuris, cap. 5. art. 3. affirmavit in presenti casu pœnam inutiliter fuisse adiectam, quia sponsalia nulla fuerunt, utpote contracta à minore septennio; & sic cum ex defectu ætatis sponsalia nulla essent, similiter stipulatio pœnalis, ut accessoria, nulla erat, capite accessorium, de regul. iur. in 6. l. cum principalis, ff. eodem titul. leg. non dubium, Cod. de legibus: nam cum Gregorius non eam rationem suæ decisionis assignet, sed supra relatam, videlicet quia libera debent esse matrimonia, apertè supponit sponsalia ob perseuerantiam adueniente legitima ætate, aut per mutuam cohabitationem, seu ex alia causa valida fuisse & firma,

F 2 vt

3.
IMPRONA-
TUR TRA-
DITA AS-
SERTIO.

4.
TRADITUR
RATIO DE-
CIDENDI.

vt in cap. vnic. de despons. impub. lib. 6. & sic Pontifex tantum respexit ad libertatem matrimonij, quæ adiectione pœnæ arctari non debet: quare vulgò ex hoc textu probatur, pœnam inutiliter adici sponſalibus, vt ex d. l. Titia 134. d. l. 2. Cod. de inutil. An verò Gregorius absolutè intelligendus sit, siue adiciatur pœna iustè, vel iniustè resiliendi, & renuenti matrimonium contrahere, infra dicemus, in solutione dubitandi rationis. Leo tamen Imperator pœnam sponſalibus adici permisit, ex rationibus, quas ipse expressit in nouell. 8. ibi: *At sanè, ne (vt fieri assolet) sponſalia sursum deorsum ferantur, hoc mihi (quemadmodum dixi) maiorem obtinere vim videtur. Solius enim arrha perditio, quæ in eum, qui dedit, ac deinde sponſalibus non acquiescit, constituta est: eiusque in duplum restitutio, quam multam is qui arrham cepit, deindeque in pacto conuenio non persistit, sustinet; vt propter pœna leuitatem ad pactorum rescissionem, qui id facere cogitant, facilius ferantur, facit. At ex pacto definita pœna grauius damnum sibi obuenire videns inconstans ille, tardior omnino ad diuellenda sponſalia fiet. Quod sanè nos etiam nuptialibus contractibus magis conducibile fore animaduertentes, quod ex consuetudine fieri solet, in legitimam constitutionem traducimus; ex arrha siquidem perditione faciles sponſalium euersiones video, ex pœna persolutione non item.*

5.
DISSOLVI-
TUR DVBI-
TANDI
RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; quia licet verum sit, nullà arrhà in sponſalibus constitutà, & matrimonio non sequuto, agi posse ad id quod interest, vel quia in aliquod damnum incidit, vel lucrum amisit, quod interesse appellatur in l. si commissam, ff. rem ratam haberi: pone impensas aliquas fecisse sponſum, vel sponſam, vt exponit Gentilis d. cap. 14. per totum; non tamen inde deducitur, pœnam in sponſalibus adici posse, licet pacifici possit inter sponſos de interesse soluendo, vt probat ipse Gentilis; quia aliud est pœna, & longè aliud quod interest, l. Proculus, ff. de damno infecto, l. si is cui, in fine, ff. de furtis. Vnde pœnam stipulari in sponſalibus non licet, permittitur tamen stipulari quod interest, iuxta Cinum & Baldum in l. vltima, C. de sponſ. tametsi alij contrarium defendant, vt referunt Iason in d. l. Titia, num. 74. Salicetus in l. 1. & vltim. Cod. de sponſ. nec tunc obstat textus in d. l. final. ff. de prator. stipulat. Ex qua vulgò deducitur, id, quod interest, commodius esse in certam pœnam deducere, & eam stipulari. Nam verum est, in his obligationibus, in quibus venit id quod interest, commodius esse certam pœnam stipulari; quia id quod interest, est difficilis probationis, & saepe ob hanc difficultatem ad exiguam summam res reducitur, d. l. vltima, §. vltim. ff. de verb. oblig. l. stipulatio ista, §. alteri, ff. eod. titul. Sed hoc procedit, vbi pœnam stipulari per leges licet, non autem vbi stipulari prohibitum est, vt in præſenti casu, in quo licet ad id quod interest agi possit, & de eo conueniri, non tamen eius loco pœna stipulari debet. Nec obstat primam augmentum ipsius difficultatis, quo moti Gothofredus in d. l. Titia, ff. de verb. oblig. Coninch de sacramentis disput. 22. dub. 5. conclus. 5. num. 29. Basilii lib. 12. de matrimon. capite 19. num. 8.

Suarez de relig. tom. 2. lib. 2. de iurament. promiss. cap. 23. num. 5. Vasquez in opusc. de testam. capite 3. dub. 2. num. 28. Layman lib. 5. summa, tractat. 10. cap. 1. num. 8. Castropalao de sponſ. disput. 1. punct. 9. numero 3. Gibalinus d. art. 3. num. 2. alij apud Rebllum lib. 4. quest. 7. tenuerunt, in sponſalibus pœnam imponi posse iniustè resiliendi: sed adhuc communi sententia, quæ absolutè, & indefinitè docet, pœnam in sponſalibus adici non posse, libenter adhareo, cum ea expressè probetur ex præſenti textu ex l. Titia 134. ff. de verb. oblig. l. 2. Cod. de inutil. stipulation. qui necessariò accipiendi sunt de eo casu, in quo iniustè receditur ab sponſalibus; nam si iustè sponſus vel sponſa recedat, stipulatio pœnæ ex alio capite nulla est, videlicet quia vbi nulla culpa adest, nulla pœna committi valet, l. si homo 69. l. inter 83. §. Stichum, ff. de verb. obl. & sic frustra tam sedulò vtriusque iuris conditores improbarent stipulationem pœnalem, casu quo ab sponſalibus iustè disceditur in præſenti textu, & in d. l. 2. Deinde quia, vt suprà dicebamus, si pœna admitteretur in sponſalibus, etiam qui iustam discedendi causam haberet, ob difficultatem probandi illam metu pœnæ soluendæ, cogeretur inuitus matrimonium contrahere; neque cum sunt iuris remedia, quibus cogatur contrahere, vt probavi in cap. 2. hoc titul. non debet dari noua occasio infringendi libertatem per pœnam conuentionalem, immò pœnis & remediis à iure statutis contenti esse debemus, vt statim probabimus: & ita licet cum iniustè disceditur ab sponſalibus, iustè cogantur sponſi matrimonium celebrare per censuras & alia remedia; non tamen debet in eum casum pœna stipulari, ne inde sequatur, vt eius metu etiam qui iustè resiliet ob difficilem probationem causæ iustæ, inuitus cogatur matrimonium celebrare.

Nec obstat secundum augmentum ipsius dubitandi rationis; valde enim laborant Interpretes pro assignanda ratione, quare in sponſalibus arrhæ adhibeantur, pœna verò inutiliter promittatur; cum non minùs propter timorem amittendæ arrhæ, vel restituendæ in duplum, seu in quadruplum, iuxta d. l. vltim. Cod. de sponſ. videatur infringi libertas matrimonij, quàm per adiectionem pœnalis stipulationis. Glossa hic videtur agnoscere discrimen inter ius ciuile, & canonicum; ita vt illo iure permissa sint, non verò attento hoc iure. Sed hæc solutio meritò rejicitur ab Hostiensi, eo quod iure canonico nullibi arrhæ constitutio improbata sit; imò approbata reperitur in capite si quis uxorem, 27. quest. 2. capite noſtrates, cap. femina 30. quest. 5. cap. final. vbi dicemus, de desponsationibus impuberum Ioannes Andreas hic, num. 9. Alcuius & Duarenus in d. l. Titia, eam rationem adducunt, videlicet quod arrha datur; pœna promittitur, in defectum contractus: faciliores autem sunt homines ad promittendum, quàm ad dandum, l. si ego, ff. ad Velleian. quia vt aiebat Ouidius: *Quid enim promittere lædit*; eoque magis in hoc refræmandi contrahentes. Hostiensis in præſenti eam rationem affert, quòd arrha tradatur, & in traditione rei suæ potest quilibet eam legem dicere, quam vult, l. traditionibus, C. de pact.

6.
DE AMIS-
SIONE AR-
RHARVM.

1^a

2^a

3^a

4ª pact. quod non est in promissione pœnæ, in qua nihil traditur. Verum hæc ratio nihil euincit, cum non minus in arrha adhuc remaneat in dante metus eam amittendi, in recipiente verò eam restituendi in duplo. Cuiacius in notis prioribus ad tit. Instit. de verb. oblig. & in notis poster. ad tit. de empt. & vendit. ait, quod pœna promittitur in defectum contractus: ut autem quis non potest contractu obstringi, ne ab sponsalibus discedat, ita nec per pœnam. 5ª Aliam rationem assignant Connanus lib. 8. comment. cap. 8. in fine, Gentilis dict. cap. 13. quod cum arrha tradi soleat, lex id non impedit, quia res in facto consistentes, qualis est traditio, non ita possunt iurè infirmari, argumento legis cum in bello 12. §. facti, ff. de captiuis. 6ª Gifanius in dict. leg. 6. Cod. de spons. ait, arrharum amissionem esse legalem, pœnam verò esse conuentionalem; & ubi pœna legalis adest, ea debent esse contenti contrahentes. Consentit Cuiacius ad tit. Cod. de spons. Sed hæc ratio parum probat, nam pone arrham datam non fuisse, nonne licebit pœnam stipulari? Nullo modo: ergo non ideo prohibetur stipulatio pœnæ, quia pœnâ legali contenti esse debemus. Hæc tamen ratio rectè probat, in matrimonio adiici non posse, nec promitti pœnam hoc modo, Si diuortium culpa tua sequutum fuerit, centum dabis: ut expressè docetur in l. stipulatio 19. ff. de verb. oblig. etsi contrarium supponat Paulus in l. ea quæ 57. ff. de donat. inter, quia contenti esse debemus pœnis iu legibus comprehensis: erant enim pœnæ statutæ aduersus eos, qui causam diuortio dabant ob mores leuiore, vel grauiore. Vlpianus in fragm. tit. 6. de dotibus, §. 9. quas latè explicant Brissoni ad l. lul. de adulter. pag. 123. in magnis, Gifanius in l. consensu 8. Cod. de diuortis, Gothofredus in nouell. 22. cap. 16. & ibi Cuiacius lib. 11. obseru. cap. 29. Petrus Barbosa in rubric. solut. matrimon. 2. part. à princip. & in l. viro 39. eodem tit. Petrus Herodius lib. 4. Pandect. tit. 17. capite 2. & 3. Nec obstat textus in l. ea quæ 57. ff. de donat. inter, ad cuius solutionem videndi sunt Donnellus in d. l. 19. Cuiacius tractat. 8. ad Afric. in l. cum forte 44. ff. de actionibus empti. Antonius Faber lib. 2. coniect. cap. 3. Pichardus in §. omnes, 21. num. 30. de actionibus, Meril. lib. 3. var. ex Cuiacio cap. 26.

7. His rationibus differentia omiſſis, placuit ea, quam tradidit Valascus consult. 2. quem sequitur Barbosa in presenti; nempe quia pœna respicit directè negotium futurum, datio verò arrharum respicit directè securitatem negotij, scilicet fidem sponsalium: arrha enim datur ut pignus ad confirmandum matrimonium; pœna autem ad vindictam non impletæ promissionis. Vnde alia ratio reddi potest, quod datio arrharum non fit principaliter ad impediendam libertatem matrimonij, sed ut euidentius veritas contractus probari possit, l. quod sepe, in princip. ff. de contrah. empt. & ideo licet ex postfacto qui illas dedit, metu earum contrahat matrimonium, hoc non habetur in consideratione: pœna autem principaliter tendit ad impediendam libertatem matrimonij, ideo non valet. Ita resoluit Aterinus column. 6. in d. l. Titia. Vel alia potest esse ratio, quod quando quis contrahit sponsalia

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

cum traditione arrharum, statim eligit consentire in vinculum sponsalium, & etiam in arrhis; ideo compelli potest metu arrharum, quemadmodum etiam posset arrhis non constitutis virtute promissionis, ex traditis supra in cap. 2. tamen quando quis contrahit sponsalia sub pœna, non intelligitur simpliciter absolute in vinculum consentire, quia in effectum videtur se obligare alternatim; unde cum à principio vinculum non sit firmum, si postea consentiret, videretur pœnæ metu consentire, ut notat Præpositus hic column. 2. 8. 4. 5. quare licet ius civile admiserit constitutionem arrhæ in sponsalibus, tamen promissionem arrhæ improbavit. Nec obstat vltimum augmentum ipsius dubitandi rationis, pro cuius solutione discrimen constituendum est cum Gibalino supra, & Gentili d. lib. 4. de donat. cap. 13. inter personas pœnam promittentes in casu, in quo matrimonium non sequatur; nam si parentes, vel tutores, vel cognati, seu magni amici promittant pœnam, verius est talem promissionem non valere, quia similitum personarum persuasionem, vel metu, vel reuerentia facile sponsi adducerentur, etiam inuiti, ad matrimonium contrahendum: secus est si alij planè extranei promitterent, nisi forte promitterent mandato sponſorum; tunc enim eadem ratio militat improbandi talem promissionem, quia ex fraude, & tacita pactione facta creditur, ut ait Alciatus in d. l. Titia 1. 4. Si verò nulla fraudis suspicio detur, talem promissionem valere probat Gentilis ex Plauti Pseudolo, in illis verbis: Sat inest, si hanc hodie mulierem efficio, tibi tua ut sit, aut si tibi do viginti minas. Quomodo intelligitur textus in leg. patrem, Cod. de nuptiis.

Sed præſenti assertioni obſtat textus in l. pater 101. ff. de condit. & demonstrat. ubi cum pater filiam suam Seuerinam Elío Philippo cognato nuptiis testamento designasset, prædium filia, si nupſisset Elío Philippo, legauit: si autem his nuptiis non consentiret, prædium Elío Philippo præſtari voluit: & cum ageretur de viribus huius fideicommiſſi, ſupponitur illud valuisse; & tamen in pœnam non contracti matrimonij à Seuerina cum Elío Philippo relictum fuerat: igitur quia pœna adhiberi potest nuptiis contrahendis. Pro cuius textus expositione examinandum est, utrum, etsi pœna non posset adiici sponsalibus, vel matrimoniis, an saltem præmium posset apponi; id est, an spe præmij possint sponsi ad contrahendum inuitari? Et dicendum est, id nulla lege prohiberi, immò promitti, vel legari ita posse, Titio centum do lego, si filiam, vel neptem meam in uxorem duxerit; ut l. 1. C. de instit. & substit. Gentilis lib. 4. de donat. cap. 14. quod si per mulierem steterit, ne matrimonium sequatur, tunc nihilominus præmium ei debetur, cui promissum est, vel legatum. Vno etiam casu ei debetur, licet per ipsum legatarium steterit, quominus nuptias contraheret; nimirum si legatum ei relictum sit, ut nuptias inhonestas contraheret, veluti cum scorto; vel si mulieri legatum est, ut homini infami nubat; tales enim conditiones ut turpes remittuntur, nec nocent vllæ dispositioni, vel legato, ex l. 3. §. si

8. EXPONITVR L. PATER, FF. DE CON-DIT. ET DEMONSTR.

emancipatus, de condit. instit. Nihil autem refert, quisnam præmium tale promittat, aut donet, vel leget, siue is sit pater viri, siue puellæ, siue quis alius; dummodo tamen ipsi non sint contrahentes; tunc enim talis promissio inter ipsos facta non valet, putà: Si tibi nupfero, de-

cem dare spondes, *l. si stipulatus fuero, §. 2. ff. de verb. oblig.* Hæc enim promissio, si donationis causâ facta est, idcirco non valet, quia in tempus futuri matrimonij collata est, quo tempore interdicta est inter coniuges donatio.

CAPVT XXX.

Idem Episcopo a Cenomanensi.

IS qui fidem dedit M. mulieri super matrimonio contrahendo, carnali copulâ subsequatâ, etsi in facie Ecclesiæ ducat aliam, & agnoscat, ad primam redire tenetur: quia licet præsumptum primum matrimonium videatur; contra præsumptionem tamen huiusmodi non est probatio admittenda. Ex quo sequitur, quod nec verum, nec aliquod censetur matrimonium, quod de facto est postmodum subsequutum.

NOTÆ.

1. ^a **C**enomanensi.] De Metropoli Cenomanonnulla adduxi in cap. 54. de electione.

COMMENTARIUM.

2. **I**N hoc textu apertè Gregorius docet, sponsalia de futuro transire in matrimonium de presenti per copulam subsequutam, quod etiam docetur in cap. veniens, el. 2. cap. consultationi 28. hoc titul. cap. per tuas, cap. de illis, de condit. appof. explicant plures, quos refert Barbosa in perdoct. collect. ad hunc textum, quibus addendi sunt Basilii lib. 2. de matrim. cap. 12. per tot. P. Gregor. lib. 3. partit. titul. 21. cap. 5. Mancinus genial. cap. 237. Cuiacius & Canisius hic: ex copula enim subsequuta Ecclesia præsumit consensum coniugalem potius quam fornicarium, benignâ videlicet interpretatione, ut videtur præsumptio peccati, argumento legis merito, ff. pro socio, l. Quintus Mutius, ff. de donat. inter, cap. 2. de reg. iur. Accedit quia sponsi consentientes in copulam, videntur prius consentire in matrimonium, tanquam necessarium præambulum ad copulam licitam, argumento capitis vidua, de Regul. iunctis traditis à Pala-

cios Rubios in repetit. rubrica de donat. inter, §. 17. num. 3. & quia videtur copulam illam haberi virtute præcedentis obligationis sponsalium, argumento Glossæ finalis in l. quadam mulier, ff. de rei vind. cum his quæ tradit Mascardus de probat. volum. 3. conclus. 1197. & 1215. num. 14. Amplexibus tamen, osculis, & similibus tactibus sponsalia non transeunt in matrimonium, cap. 1. de matrim. contract. nec propter nifum ad copulam, cap. final. hoc titulo, ut explicant Basilii supra, & Barbosa in presenti: nec contrarium probat textus in cap. iuuenis 3. hoc titul. cuius veram interpretationem in eius notis assignavi: nec contra hanc præsumptionem, cum copula subsequuta est, admittitur vlla probatio, cum sit iuris, & de iure, iuxta tradita in cap. final. de præsumpt. Hodie tamen post Concil. Trident. sess. 24. de reform. matrimonij, cap. 1. præfens decisio non procedit. Barbosa voto 71. per totum; nam cum ibi irritetur matrimonium, si contrahatur absque præsentia parochi, & testium; à fortiori videtur irritari omne matrimonium præsumptum ex copula subsequuta, vel alia simili causa, ut docuerunt plures congesti à Barb. hic: in provinciis autem ubi Concilium Trident. non observatur, huiusmodi matrimonia præsumpta adhuc procedunt.

CAPVT XXXI.

a Idem.

SI inter virum & mulierem legitimus consensus interueniat de presenti, ita quod unus alterum mutuo consensu verbis ^b consuetis expresso recipiat, utroque dicente, Ego te in meam accipio; & Ego te accipio in meum; vel alia ^c verba consensum exprimentia de presenti: siue sit iuramentum interpositum, siue non, non licet alteri ad alia vota transire; quod si fecerit, secundum matrimonium de facto contractum (etiamsi sit carnalis copula subsequuta) ^d separari debet, & primum in sua firmitate manere. Verum si inter ipsos accessit tantummodo promissio de futuro, utroque dicente alteri, Ego te recipiam in meam; & Ego in meum: siue verba similia, si alius mulierem illam per verba de presenti desponsauit, etiamsi inter ipsam & primum, iuramentum interuenerit, sicut diximus, de futuro, huiusmodi desponsationis intuitu secundum matrimonium non poterit separari, sed eis est de violatione fidei poenitentia iniungenda.

NOTÆ

NOTÆ.

1. a **I**dem.] Gregorius videlicet IX. qui præsentem constitutionem edidit motu proprio, à nemine consultus.
- b *Verbis consuetis.*] Iuxta tradita suprâ in cap. ex parte 10.
2. c *Alia verba.*] An verba necessaria sint ad exprimendum consensum in matrimonio contrahendo, examinaui suprâ in c. cum apud 23.
3. d *Separari.*] Quia sponsalia de futuro solvantur per matrimonium de præsentī, cap. 3.

hoc titul. in... collect. vbi Alex. III. ita scribit: Consului nos tua fraternitas, quid tibi faciendum sit de Vvillmo parochiano tuo, qui licet in manu tua fidem dederat, quod mulierem quandam duceret in uxorem, spreta tamen religione fidei, ipse sibi aliam copulare præsumpsit. Super hoc itaque consultationi tua taliter respondemus, quod licet non sit tutum cuilibet contra fidem suam venire; si tamen aliam in suam receperit, nec in facto prima mulieris ultra processerit, nisi quod fidem dederit, à muliere secunda separari non debet, sed est de violata fide penitentia indicenda.

C A P V T XXXII.

a Idem.

Adolefcens, qui desponsatam sibi per verba de futuro, licet sæpe nups fuerit, carnaliter non cognoscens, cum alia postmodum per verba de præsentī contraxit: non primam, cum qua nec fuit verum matrimonium ex forma contractus, nec præsumptum, cum conatus non habuisset effectum; sed secundam debet habere uxorem.

NOTÆ.

1. a **I**dem.] Gregorius videlicet IX. qui etiam præsentem constitutionem edidit, à nemine videlicet consultus.
- b *Adolefcens.*] Adolefcenciæ ætatem, & terminum variè præscribunt Quintil. Mandos. de ætate minori, cap. 5. num. 1. Perez de Lara de vita hominis cap. 2. 2. Ioannes Buseus de statib. hominum cap. 1. Narbona de ætate ann. 50. quæstion. 1. Connanus lib. 5. comment. cap. 11. communiter tamen adolefcencia computatur à decimo octavo anno vsque ad vigesimum quintum, vt probant Ioannes de Anania in rubric. de delict. puerorum, num. 1. vers. 4. atq; Glossa verbo Perfeetus, in proæmio Sexti. Adolefcentes alio nomine vocantur minores, hoc est, qui vigesimum quintum annum non impleuerunt, l. 1. & per totum ff. de minor. l. cum filio 50. ff. de legatis 3. & pueros nonnunquam vocari, constat ex l. quidam 25. ff. ad Trebel. l. 3. §. idem, ff. de adimend. legat. & similiter ætas tenera dicitur in l. non tantum 11. ff. de Decur. Plura de ea ætate congeffit Narbona d. quæst. 1.
2. c *Non cognoscens.*] Non ob defectum ætatis in ipsa sponsa; nam si impubes adhuc esset, ex alia ratione euidentiori per nups ad copulam non poterat dari matrimonium præsumptum, nempe quia cum verum consensum ex defectu ætatis præstare non posset, Ecclesia non poterat præsumere, quod esse per rerum naturam nequibat, vt fecit lex civilis in adoptione, quæ quia imitatur naturam, §. minorem, Institut. de adopt. non datur inter eas personas, quæ per naturam filios procreare nequeant, §. spadonum, Institut. eodem, leg. arrogato, ff. eod. Facit lex qui ad certum, ff. locati: non ergo adolefcens potuit eam cognoscere, aut quia ea non consensit, aut propter imbecillitatem corporis, vel quia illa nimis arcta esset, & impar congressui cum illo; & ita ob vnâ ex illis causis copulam consummare nequiuit.

COMMENTARIUM.

Ex copula sequuta post contracta sponsalia de futuro, matrimonium præsumptum dari, suprâ probaui in cap. is qui fidem; non tamen illud procedit, si tantum sponsus voluit sponsam cognoscere, immò ex tali nups ad copulam non inducitur matrimonium præsumptum, vt probant congesti à Barbosa hic, Cuiac. in d. cap. is qui fidem, Rebellus de iustitia lib. 2. de matrim. quæst. 10. sect. 1. Basilii lib. 2. de matrim. cap. 12. num. 8. Cuius doctrinæ rationem assignaui in cap. 1. de præsumpt. num. fin. Aliqui tamen, quos refert Præpositus in cap. iuuenis, hoc titul. n. 3. contrarium docuerunt, moti tum ratione, tum authoritate. Ratione, quia si matrimonium præsumitur ab Ecclesia, quando copula sequuta est, ne credatur sponsum animo libidinoso, & peccandi causâ cum sponsa concubuisse; & ita credamus sponsum fidelem voluisse peccatum vitare, & matrimonio consentire: eadem ratio militat in nups ad copulam, cum si matrimonium non præsumatur, necessariò credendum sit, sponsum peccasse, iuxta textum in cap. qui sentit 23. quæst. 5. vt ergo euitetur ea peccati suspicio, præsumi potius debet matrimonium etiam eo casu. Authoritate etiam textus in d. cap. iuuenis 3. hoc titul. vbi ob nups ad copulam matrimonium secundum postea contractum nullum iudicatur. Sed ipsi audiendi non sunt, nec ratio ab eis adducta obstat; nam certum est, maiorem præsumptionis rationem dari cum copula sequuta est inter sponfos, ac cum nups tantum interfuit, quia per copulam consummatam planè scemina tradit vsum sui corporis, qui in illa magnoperè æstimabilis est; quod non euenit in nups ad copulam: quare Ecclesia præsumit copiam sui corporis sceminam non facere ei, in quem non consensit de præsentī post contracta sponsalia. Itaque non præcisè ad euitandam suspensionem peccati Ecclesia matrimonium præsumit, sed ad euitandam suspensionem in tali materia subiecta cum tali circumstantia, & plena corporis copia, &

3.
DE MATRIMONIO,
PRÆSUMPTO.

traditione; quam præsumptionem non admittit ex aliis leuioribus circumstantiis, vt ex nifu ad copulam, ne propter hominum fragilitatem ple-

rumque matrimonia inducerentur. Nec etiam illis fauet textus in d. cap. iuuenis, cuius veram interpretationem in eius notis adduxi.

TITVLVS II.

De desponsatione impuberum.

CAPVT I.

a Hormisdas Eusebio Episcopo.

TV A nos requisivit fraternitas de filio adulto, quem pater matrimonium vult contrahere: si sine voluntate adulti filij facere potest. Ad quod dicimus, si aliquo modo non consentit filius, fieri non posse: potest autem filium nondum adultum (voluntas cuius discerni non potest) pater cui vult matrimonio tradere, & postquam filius peruenerit ad perfectam ætatem, omnino debet hoc adimplere.

NOTÆ.

- I. a **H**ormisdas.] Ita etiam legitur in cap. 2. hoc titul. in 1. collect. & in cap. tua 31. quest. 2. legitur, *Palea*; sed verba hæc non reperiuntur inter epistolas ipsius Pontificis, vt iam notarunt Seuerinus Binius in notis ad epist. Hormisdæ, 2. p. Concilior. generalium, pag. 368. Anton. Aug. in notis ad hunc textum: sed cum plures epistolæ ipsius Pontificis nondum editæ fuerint, quarum volumen MS. asseruari in Vaticana refert Carolus à S. Paulo in Bibliothec. Pontificia, verbo *Hormisdas*; credo in aliqua ex eius epistolis nondum excusis hæc verba reperiri: & licet temporis iniuriâ ea epistola periisset, cum reperiatur præsens textus compilatus autoritate Gregorij IX. non est cur de eius autoritate ambigatur. Hormisdas natione Campanus, patriâ Fusinas, creatus fuit Romanus Pontifex anno 514. & Ecclesiam rexit per annos nonem, & dies 10. vt referunt Papirius, Luitprandus, Baron. & Corjol. dicto anno 514. Carolus à S. Paulo ubi supra, Barbosa in præsent. nam. 1.

COMMENTARIVM.

2. **P**RO huius textus expositione agendum oportet præpretium duxi de patrio iure circa nuptias filiorum, & consensu parentum in eis adhibendo ex utroque iure. Et in primis sciendum est, parentes peræquè apud omnes gentes semper curasse filiorum suorum matrimonia, & se huic negotio immiscuisse; nam si de Iudæis agamus, ipse Abraham petiit filio suo uxorem à Batuel patre Rebeccæ, vt refertur *Genesis* cap. 24. Item Isaac iussit Iacob filium suum petere uxorem à Laban, *Genesis* 21. & cap. 38. eiusdem libri, legitur, quod Thamar uxorem dedit primogenito suo, idque in statu naturæ: post legem autem Moyli datam Caleb cap. 15. *Iosue*, ita ait: *Qui ciuitatem percusserit, dabo ei filiam*

meam Axam uxorem. Et cum urbem cepisset Othoniel, dedit ei filiam suam: & *Judic.* cap. 12. legitur de Abessam Israelis iudice, quod habuit triginta filios, & totidem filias, quas emittens foras, maritis dedit, & eiusdem numeri filiis suis accepit uxores, introducens in domum suam. Et cap. 6. & 7. *Tobia*, iussus est Tobias iunior ab Angelo petere Saram à Raguele ipsius patre, quam obtinuit: & Moyse ipse *Deuteronom.* cap. 7. & *Exodi* 34. cum loquitur de matrimonio filiorum, alloquitur parentes tanquam huius rei arbitros. Ita filiam tuam non dabis filio Gentilis, nec filiam illius accipies filio tuo. Illustrant Georgius Ambianus ad Tertul. de uelant. virginib. cap. 11. obs. 3. quam potestatem patris iungendi, vel non, matrimonio filias, satis expressit D. Paulus 1. ad *Corinth.* cap. 7. Et vt alias nationes percurramus, Cyrus apud Xenophontem lib. 8. noluit accipere in uxorem Cyaxaris filiam, nisi cum patris & matris sententia: & apud Euripidem in *Andromacha*, cum Orestes peteret in connubium Hermionem, respondit eam rem pertinere ad arbitrium patris.

Sponsalium quidem meorum pater meus

Curam subibit; hoc enim non est meum.

Quæ verba referuntur à D. Ambrosio lib. 1. de *Abrahamo*, cap. 9. & Leander apud Musæum alloquitur amasiam suam Heronem, ei quoque nupturam.

Non manifesta queunt inter nos fœdera iungi:

Obstat uterque parens.

Et apud Apuleium lib. 6. Venus arguit nuptias Cupidinis & Psyche factas sine consensu parentum: *Quamquam*, ait, *inepta ego, frustra filium, seu nepotem dicam; impares enim nuptia, & præterea in villa sine testibus, & patre non consentiente facta, legitima non possunt videri.* Et apud Romanos maximè ius illud fuisse, vt parentes matrimonia filiorum suorum conciliarent, & nisi exigeretur parentum consensus, ipsa matrimonia nulla esse, patet ex l. nuptia, ff. de statu hominum

DE CON-
SENSU PA-
RENTVM
IN NVTIIS
FILIORVM.

hominum, l. filius, ff. de ritu nupt. l. nec filium, Cod. de nuptiis, l. coniunctione, C. eod. quod procedebat propter patriam potestatem, quæ erat propria Romanorum, l. in potestate, l. filius, ff. de sponsalib. faciunt Catullus in carm. nupt.

At tu ne pugna cum tali coniuge, virgo:

Non equum est pugnare, pater qui tradidit ipse,

Ipse pater cum matre, quibus parere necesse est.

Virginitas non tota tua est, ex parte parentum est,

Tertia sola tua est: noli pugnare duobus,

Qui genero sua iura simul cum dote dederunt.

Et Terentius act. 5. scena 3. Andr.

Tibi pater me dedo: quidvis oneris impone, impetra:

Vis me? uxorem ducere hanc vis amittere, ut poterō feram.

Et Plautus in Stichō:

Pi. *Quid agimus soror, si offirmauit pater aduersus nos? Pa. Pari*

Nos oportet quod ille faciat, cuius potestas plus potest.

Pi. *Gratiam à patre si petimus, spero ab eo impetrassere;*

At aduersari sine dedecore & scelere summo haud possumus.

Cum à ratione mera ciuili, quæ non abhorret à iure naturali, & pendet tantum à patria potestate, procedat, ut consensus hic exigatur, ut legitimæ nuptiæ censeantur, fuit inde meritò, filium emancipatum posse liberè nuptias contrahere, quia non debet explorari consensus eius, qui iura potestatis amisit: hinc etiam matris consensus non desideratur, etiamsi matribus naturæ lege non minor quam patribus debeat à filiis exhiberi reuerentia; ob honestatem tamen consuevit desiderari in nuptiis respectu filiarum, quia infirmum est earum consilium, insidiis, & captionibus expositum, l. final. ff. de minor. & ad patris officium spectat filias in matrimonio collocare, easque dotare, l. qui liberos 30. de ritu nupt. l. final. §. utrumque, C. de dotis promiss. præcipuè cum ipsæ maritorum titillatione, & etiam ipsius fœminæ, aduersus propria commoda inueniatur laborare consilium, ut aiunt Imperatores in l. 4. C. de spons. quam illustrent Cuiac. lib. 3. obseruat. cap. 5. Pater igitur filiam iure ciuili attento despondebat; item si pater non esset, frater germanus; & nullo ex eis superstite, auus paternus; & si pater peregrè abesset, & filia nubilis reperiretur, sedere eam non oportuisse domi, dum pater, qui desponderet, veniret; sed in potestate fuisse fratris germani eam despondere, exemplum habemus apud Plautum in Trinum. Nam Lesbonicus despondet Lysiteli suam sororem, Charmidâ patre absente iamdiu, qui cum peregrè rediret, ratum id habebat, ut ex hoc dramate constat.

Ch. *Filiam meam tibi desponsatam esse audio.*

Lys. *Nisi tu ne vis.*

Ch. *Imò haud nolo. Lys. Sponde'n ergo tuam gnatham uxorem mihi?*

Ch. *Spondeo: & mille auri Philippum dotis.*

Lys. *Ist hac lege filiam tuam sponde'n mihi uxorem dari?*

Ch. *Spondeo.*

Absentiæ tempus triennio diffinierunt Romani, ut constat in leg. 10. ff. de ritu nupt. immò etiam ante triennium; si verosimile esset patrem illam conditionem repudiaturum non fuisse,

se, l. 11. ff. eod. titul. ibi: *Si filius eius, qui apud hostes est, vel absit, ante triennium captiuitatis, vel absentie patris uxorem duxit, vel si filiam nupservit, puto rectè matrimonium, vel nuptias contrahi, dummodo eam filius ducat uxorem, vel filia tali nubat, cuius conditionem certum sit patrem non repudiaturum.* Quæ iura dum exceptionem adiiiciunt, ut non aliter filius matrimonium contrahere possit, quam si intra triennium pater reuerteretur, videntur à Tribonianò interpolata, dum respiceret ad textum in l. si furiosi 25. C. de nuptiis; vel ad aliam similem constitutionem: quod item credi potest in l. si in tanto, ff. de ritu nupt. Tribonianum quoque triennij tempus præfuisse, ut filius uxorem ducere posset, si pater ita abesset, ut ignoraretur, notarunt Cuiacius lib. 35. Pauli ad edict. in l. 2. ff. de spons. Faber in iurisprud. tit. 10. princip. 4. illat. 5. D. Joseph de Retes lib. 6. opusc. cap. 9. Inde etiam parentibus iubetur, ne immemores status filiarum sint, alioquin si nubilem negligent filiam, & illa post 25. annos maritum eligat, non potest à patre puniri, aut exheredari, authent. ut cum, de appellat. §. causas, authent. sed si post, C. de inofficiis. Faciunt textus in l. vidua 18. C. de nupt. l. 29. ff. de ritu nupt. plura congestit Narbona de iure, anno 50. q. 10.

Ex his ad praxim inferitur, legatum filio relictum sub conditione, si de patris consensu uxorem ducat, non aliter deberi, quam si conditioni pareat; nam cum honestum sit, filium consilium patris requirere, & postea liberum sit explorare, an consilium sibi expediat, l. 2. in fin. ff. mandati, cap. olim 7. de arbit. inde consequens est, quod talis conditio non debeat remitti, aut reiici. Couarr. de matrim. 2. p. cap. 3. §. 8. num. 3. Mantica de coniect. lib. 11. tit. 18. n. 10. Molina lib. 1. de primog. cap. 13. à num. 36. Sanchez lib. 1. de matrim. disp. 34. num. 14. Non tamen idem procedere in conditione, si de consensu patris nubat, resoluunt Acosta in §. si arbitratu, ampliat. ultim. num. 13. Gamma decis. 314. Sanchez supra num. 12. quamvis adhuc eam conditionem adimplendam esse, ita ut expectetur consensus patris, non verò sequatur, resoluit Flores de Mena in addit. ad Gammam d. decis. 314.

Nec solum iure ciuili attento, & apud varias nationes consensus patris attenditur in nuptiis filiorum, verum & secundum sacros canones, ut constat ex cap. aliter 30. q. 5. vbi ait Euaristus: *Aliter non esse coniugium, quam si fœmina à parentibus sponsetur.* Extat etiam Nicolai constitutio in cap. nostrates, ead. q. vbi ita ait Pontifex: *Quò significatur fœdera nuptiarum consensu eorum contrahi, qui matrimonio iunguntur; & eorum, in quorum sunt potestate.* Nec aliud idem Pontifex docuisse videtur in cap. sufficiat, 27. q. 2. vbi ait: *Sufficere solum secundum legem consensus eorum, de quorum, quarumque consensu, & coniunctionibus agitur.* Verba autem illa, secundum leges, patris consensum includunt, quem legumlatores summopere desiderant, ut supra probavi. Huc pertinet textus in cap. non omnis 132. q. 2. vbi ait Leo Pontifex, paterno arbitrio fœminas viris iunctas culpâ carere; & subdit D. Ambrosius: *Honorantur parentes Rebecca, muneribus consiliatur puella, non de sponsalibus; illæ enim iudicium expectat parentum, non est virginalis pudoris eligere maritum.* Et in Concilio Parisiensi, cap. 6. relato in cap. nullus 36. q. 2. refertur, ut nullus viduam, nec filiam alterius extra voluntatem parentum,

3.

conuincit

4.

DE EODEM
CONSENSU
EX SACRIS
CANONIBUS.

rentum, aut rapere præsumat, aut Regis beneficio æstimet postulandam: idem cauetur in Concil. Aurel. 4. can. 20. Tolet. 3. can. 10. relato in cap. sanctum 32. q. 2. Faciunt textus in cap. tue, hoc tit. cap. videtur, qui matrim. accusare. S. Basil. ad Amphilocho. can. 28. 40. & 42. Tertul. lib. 2. ad uxorem, ubi ait: Sufficiat ad enarrandam felicitatem eius matrimonij, quod Ecclesia conciliat, confirmat obligatio, obsignatum Angeli renunciant, pater ratum habet; nam nec in terris filij sine consensu patrum ritè, & iure nubunt.

5. Sed licet consensus in nuptiis filiorum apud tot nationes, & ex utroque iure præscribatur, non tamen ideo dicendum est, necessarium esse patris consensum ex iure naturali & diuino, ut temerè plerique sibi persuaserunt, quos referunt, & refellunt Bellatminus lib. 1. de matrim. cap. 19. Costanus de sponsit. de ritu nupt. à n. 91. & lib. 1. q. 9. cap. 12. Concinius lib. 1. successu. cap. 4. Anton. Faber in iurisprud. princip. 4. in princip. Et meritò; nam naturalia iura ciuili iure non tolluntur, aut perimuntur, l. ea, ff. de capitis diminut. § sed naturalia, Instit. de iur. natur. sed præscriptum hoc consensus paterni emancipatione tollitur; siquidem in filiis emancipationis non desideratur, l. filius 25. ff. de ritu nupt. l. 3. § si emancipatus, ff. de contra tabulas. Faber dict. princip. 4. illat. 7. Cuiac. lib. 3. obs. cap. 5. licet aliud procedat in filia emancipata minori 25. annis, l. vidua 28. C. de nuptiis. Ergo hoc requisitum consensus paterni nec prouenit à iure naturali, nec ratione naturali subnititur. Et quidem si illud ratione reuerentiæ naturalis adhiberetur, æqualiter desideraretur consilium matris, ac patris, cum eadem reuerentia utrique debeat: sed matris consensus non æqualiter exigitur, l. in copulandis l. in coniunctione 20. C. de nuptiis. Bronchorst. miscell. cent. 1. assert. 100. Ergo quia non prouenit à ratione naturali. Similiter etsi in militibus pietatis ratio erga parentes adsit, l. 1. ff. de obsequiis parentibus, l. si quis 5. § à milite, ff. de liber. agnosc. hæc tamen ratio sufficiens non erat, ut patris consensus desideraretur in nuptiis à filiofamilias milite contractis, l. filius 35. ff. de ritu nupt. sed solum patriæ potestatis ius, quod per militiam non soluitur, l. 2. ff. de castrens. pecul. § si filius, Instit. quibus modis ius patriæ potest. Faber in Papin. princip. 5. illat. 11. Ergo à iure naturali necessarius non est consensus patris in nuptiis filiorum. Nec contrarium probat Iustin. in §. 1. Instit. de nuptiis, dum ait ciuilem, & naturalem rationem suadere, ut patris consensus in nuptiis filiofamilias requiratur; quia hoc non ita accipiendum est, quasi id verè naturalis ratio suadeat, quæ secundum Philosophos, & iuris nostri authores immutabilis est, & idem ubique valet. Hoc potius legitima quædam efficit ratio, non à fontibus naturæ, sed à riuiulis quibusdam ducta; quam nihilominus iuris authores naturalem appellant. Præclare etenim Tullius omnia, quæ speciem quandam æquitatis præ se ferunt, naturalia esse scribit, & hoc sensu naturalem rationem dixit Iustin. in d. §. 1. ut significaret honorem parentibus debitum, ut exponit Cuiac. lib. 3. §. Pauli ad edict. in l. 2. ff. de ritu nupt. Consentaneum enim est æquitati naturali in matrimonio contrahendo, sicut in grauib. negotiis, hoc saltem honoris habere parentes, ut filij eorum voluntatem expectent. Nec etiam hoc pa-

trium ius præstandi consensum sponsalibus, & nuptiis filiorum, poterat inducere sponsalia, aut nuptias, absque eo, quod filij expressè vel tacitè consensissent, l. sed qui 12. ff. de ritu nupt. non enim tantum authoritati parentum tribuebatur, ut omnis libertas liberis adimeretur, quin & illorum, cum puberes facti sunt, desideretur consensus, alioquin nullum est matrimonium. Ivo Carnot. epistol. 134. ibi: Quicquid pater nesciente virgine iurauerit, cum ad annos rationales perducta est, nisi ipsa virgo consentiat, irritum erit. Quæ mens est Pauli in l. Tertia, ff. de verb. obl. tota quippe potestas non ita hæret patriæ potestati, quin pars aliqua liberi arbitrij filiis non relinquatur. Eleganter Catullus in carmine nuptiali 67. ibi.

Virginitas non tota tua est, ex parte parentum est:
Tertia pars patri data, pars data tertia matri,
Tertia sola tua est.

Quare si dissentiret filius, nihil agebatur, l. filio 13. ff. de spons. quæ in re non eadem erat ratio filij, ac filia; hæc enim solum dissentendi licentiam habebat, si pater eligeret indignum sponsum, d. l. sed quæ 12. Itaque filius virtute desponsationis a patre factæ non cogitur sponsam in uxorem ducere, l. non cogitur 21. ff. de ritu nupt. l. nec filium 12. C. eod. tit. Eugraphius ad Andriam actu 1. scena 5. Tangitur & illud, an patrum imperiis obsequi filij debeant. Constat enim circa nuptias esse filiis liberam voluntatem. Casiodorus lib. 7. variar. cap. 4. Durum est libertatem liberam non habere in matrimonio; unde liberi procreantur.

6. Vnde agnoscitur difficultas præsentis textus, in quo docetur, filium impuberem, dum ad pubertatem peruenit, cogi omnino stare promissioni paternæ; & matrimonium contrahere, atque ita omnino sponsalia à patre celebrata adimplere; quod omnino repugnat suprà traditis. Accedit etiam, nam licet verum sit, filium impuberem, pro quo sponsalia pater contraxit, non posse resiliire ab eis ante pubertatem; attamen post pupertatem posse ab eis discedere, nec teneri ea implere, nisi tacitè, vel expressè consenserit, docetur in cap. 1. §. ultim. de despons. impub. lib. 6. & tenent Ioannes Andreas, & Ancharanus in cap. de illis, hoc tit. Darris in 30. q. 5. Germonius 2. animad. cap. 11. & 12. Sanchez lib. 4. de matrim. disp. 23. num. 2. existimant textum hunc esse accipiendum de debito honestatis, non necessitatis: quæ interpretatio aperte conuincitur ex illis verbis: Omnino debet; quæ omnimodam necessitatem inducunt, ex Tiraquel. in l. si unquam, verbo Reuertatur, à num. 78. quare eam reiciunt Mendoza lib. 3. Concil. Illiber. cap. 32. Basil. d. cap. 9. num. 10. qui non rectè accipiunt textum hunc iuxta canones antiquos, in quibus necessitas imponebatur filiis non contrahendi matrimonia sine patrum consensu. Nec felicius Barbosa in collect. ad textum in d. c. 1. hoc tit. in 6. n. 6. putat sententiam huius textus ita esse exaudiendam, ut ante pubertatem filius dissentire non possit, non item post pubertatem: quæ interpretatio cæteris deterior est, eo quod manifestius litteræ textus repugnet. Cuiacius in præsentis docet, discrimen esse assignandum inter sponsalia ab ipso impubere contracta, & inter sponsalia, quæ pater filij nomine contrahit. Priora post pubertatem dissolubilia esse affirmat, d. cap. de illis; posteriora verò adeò firma, ut filius nec post pubertatem rescindere possit, dict. cap. 1.

AGITUR DE
EODEM CON-
SENSU.

EXPONITUR PRÆ-
SENS TEX-
TVS.

cap. 1. vers. potest. Rationem discriminis reddit ex eo, quia idem impuberibus licentia resiliendi datur, ut ita prospiciatur fragilitati ætatis; quæ ratio deficit in sponsalibus à patre contractis; tunc enim patris autoritas supplet filij iudicium, sicut de tutore dicitur *in l. quamvis 32. §. ult. ff. de acquir. possess.* Nauarrus in *mannali cap. 14. num. 15.* affirmat præsentem textum esse referendum ad forum interius, in quo ut filius peccatum non admittat, sponsalia à patre contracta adimplere tenetur, nullâ existente iustâ causâ resiliendi ab eis; non verò procedere in foro externo, in quo filius non cogitur sponsalibus à patre contractis stare. D. Bajo-Arroyo in *cap. 2. qui clerici vel non. à num. 42.* existimat in præsentem, sponsalia valere, non virtute consensus præstiti à patre, sed ratione propriæ voluntatis tacite vel expresse habitæ à filio adueniente pubertate. Sed his omnibus omissis solutionibus existimo, Hormisdam in præsentem referendum esse ad canones antiquos, iuxta quos magna erat potestas parentum erga filios impuberes quoad statum; nam virtute oblationis paternæ filij impuberis à patre factæ, teneri ipsum postea persistere in religione, aut clericali gradu, supra probavi in *cap. clerici, de vita & honest. cleric. cap. cum simus, de regul.* Quoad matrimonium etiam licet non daretur in patribus tam ampla facultas, deficiente favore religionis, aut clericalis status ea aderat, videlicet ut filij, pro quibus impuberibus sponsalia parentes contraxerant, tenerentur post pubertatem ea adimplere, perinde ac si ipsi puberes ea celebrassent; idest ut nisi accedente iustâ causâ non possent ab eis resiliere, ut contingit in aliis, qui iam puberes sponsalia contraxerunt, iuxta tradita in *cap. 2. de sponsal.* Nec inde infringitur libertas in matrimonio necessaria, sicut non infringitur in impuberibus, qui sponsalia contraxerunt, & illa adimplere coguntur non interveniente iustâ causâ. Id ergo operatur patria potestas iuxta antiquos canones in sponsalibus pro filio impubere celebratis, ut valerent eodem modo ac si ab ipsis filiis puberibus celebrata essent, ut in sponsalibus pro filia contractis iure civili contingebat, *l. sed si qui 12. §. 1. ff. de spons.* Iure ergo antiquo Pontificio filij impuberes, pro quibus pater sponsalia celebraverat ante pubertatem, nec ex iustâ causâ poterant ab sponsalibus resiliere, propter defectum iudicii; ac verò post pubertatem tantum ex iustâ causâ, ac si ipsi puberes contraxissent: unde illa verba huius textus, *omnino debet adimplere*, intelligenda sunt, non existente iustâ causâ, ut de aliis contrahentibus sponsalia docetur in *cap. 2. cap. requisit, de spons.* Quam solutionem præsentit Canisius in præsentem, à quo male discessit Basilus d. c. 9. n. 10. Iure verò nouo Bonifacii VIII. in d. cap. unico, hoc tit. in 6. absque iustâ causâ licet filiis resiliere ab sponsalibus per parentes contractis.

7.
PATER NON
TENETUR
CONSENTIRE
NUPTIIS
FILII.

Sed iam ad consensum parentum in nuptiis filiorum redeamus; & sciendum est, non teneri patrem consensum præstare filio nubenti, excepto eo casu, in quo per iniuriam prohibeat liberos in potestate existentes vxores ducere; tunc enim cogebatur eos in matrimonium collocare, & dotare, *l. qui liberos 19. ff. de ritu nupt. l. 9. tit. 11. part. 4.* notant Connanus lib. 8. comment. cap. 4. num. 7. Petrus Barb. in l. 1. p. 4. à numer. 1. ff. solut. matrim. Faber d. princip. 4. illat. 2.

Brissionius de iure connub. ubi notat, eo capite legis Iulie & Papiæ, quo hæc paterna coactio comprehensa erat, contineri etiam remissionem iuramenti, quo patronus adigere solebat libertos, ne vxores ducerent, *l. adigere 6. §. ultimo, ff. de iure patron.* Filius autem tenebatur consensum patris petere, nec sine eo matrimonium contrahere valebat; adeoque consensus patris desiderabatur, ut si nepos, qui in aui potestate erat, vxorem duceret, non solum auus, sed & pater, licet adhuc filiusfamilias, consentire deberet, *l. oratione 16. §. 1. ff. de ritu nupt.* qua in re nobilis differentia vertebatur inter nepotem, & neptem ex filio; nam si neptis nuberet, sola aui voluntas desiderabatur, *dict. §. 1.* cuius differentia rationem, etsi non percipisset Accursius ibi, verbo *Sufficiat*, rectè tamen tradiderunt Connanus lib. 8. comment. cap. 4. num. 7. Brissionius de iure connub. pag. 72. Cuiac. lib. 35. ad edictum Pauli in *dict. leg. oratione*, Mendoza lib. 3. Concil. Illiber. cap. 32. Faber in Papin. princip. 4. illat. 2. quod nepos ex filio, licet interim in eius potestate non existat, *leg. si eueniet 24. ff. ad leg. Iul. de adult.* moriente tamen auo recasurus est in patris potestatem, §. 1. *Instit. quibus mod. patr. potest.* quâ de causâ si solo aui consensu vxorem duceret, non etiam patris, & liberos susceperet, eueniret ut tales filij patri inuito sui hæredes agnascerentur; quod cum ius non admittat, merito vtriusque voluntas desideratur; quâ etiam ratione consensus filij expectatur, cum in nepotis loco adoptio sit, *leg. cum nepos 6. leg. si is qui 11. ff. de adopt. §. sed & si quis, Instit. eodem*: hæc autem ratio cessat in nepte ex filio, quia cum liberi neptis non sint recasuri in potestatem patris, ideo quasi nihil ei intersit, sola aui voluntas desideratur: quæ differentia ratio olim etiam procedebat in nuptiis filiisfamilias, & filiasfamilias, qui patrem furiosum habebant; ille enim non poterat saltem sine venia Principis ducere vxorem; illa verò poterat, *leg. si furiosus 25. Cod. de nuptiis, princip. Instit. eodem tit.* notauit Cuiac. in *dict. leg. oratione*. Nec tunc obstat textus in *leg. 3. ff. de ritu nupt.* ubi apertè docetur, in nuptiis nepotis ex filio soli aui consensum desiderari; nam omisâ secundâ solutione Accursij ibi, & aliâ Brissionij ubi supra, Fabri *dict. princip. 4. illat. 4.* dicendum est cum Accursio in prima solutione, Cuiacio in *dict. leg. oratione*, Pacio cent. 5. quest. 48. multum interesse, an nepos extra familiam ducat vxorem, an in eadem familia. Primo casu, aui & patris consensus requiritur, *dict. leg. oratione*, §. 1. secundo verò casu sufficiebat aui voluntas, quia cum omnes in eius familia essent, egre ferre non debebat filius, ut ex eadem familia quandoque sua familia angeretur: idem quoque procedebat, si filius ipse furiosus esset, quia tunc etiam aui autoritas sufficiebat, ut nepos vxorem ducere posset, sicut ex diuerso, auo furente, sola patris autoritas desiderabatur, *l. si nepos, ff. de ritu nupt.* explicant Faber *dicto princip. 4. illat. 3.* Pacius d. q. 48.

Manet ergo, filios sine consensu parentum iure civili attento non potuisse contrahere matrimonium; unde quæri solet, an attento eodem iure matrimonium de facto contractum sine consensu parentum subsisteret; an verò nullum esset? In qua quæstione non consentiunt interpretes; plerique enim existimant, esse nullum

8.
MATRIMONIUM SINE
SENSU
PATRIS CELEBRATUM
AN VALEAT?

lum omnino, moti ex textu diserto in *leg. 2. ff. de ritu nupt.* & ex textu in *cap. 3. qui matrimonia accusare*, ibi: *Secundum leges nullum fiat matrimonium.* Ita Connatus *lib. 8. comment. cap. 4. num. 6.* Duarenus in *rubric. ff. soluto matrim. tit. de nuptiis, cap. 2. vers. Sequens*, Corralius *lib. 1. miscel. cap. 27. P. Gregor. lib. 9. syntag. cap. 3. numer. 10.* Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber. cap. 32.* Basilus *lib. 2. de matrim. cap. 1. num. 21.* Bernegerus ad *Tacitum quest. 95.* Acacius de *privil. parent. privil. 6. cap. 6. & 7.* Sed verior est contraria sententia existimantium, hoc matrimonium valuisse, fuisse tamen iniustum, ut docent Brissonus de *iure connub. pag. 71.* latè Arniseus de *iure connub. c. 3. sect. 10. per totam*, Borellus *tom. 3. decisionum, tit. 1. num. 265.* Cuiac. *lib. 3. obseru. cap. 5.* Petrus Barb. in *d. l. 1. 4. p. num. 32. ff. solut. matrim.* Costanus *lib. 1. qq. iuris, cap. 12. & tract. de sponsal. tit. de ritu nupt. num. 101.* Hothomanus *illustrum iuris q. 9. & de ritu nupt. cap. 3.* Germonius *lib. 1. animaduers. cap. 1.* Pichard. in *princip. Instit. de inoffic. à numero 25.* Amaia *lib. 1. obs. cap. 4. num. 7.* Grotius de *iure belli lib. 2. cap. 5. num. 10.* Medrano de *consensu connub. cap. 9. & ideo filij ex huiusmodi nuptiis iniustis suscepti vocantur iniusti in l. Paulus 11. ff. de statu hominum*, & vxor ipsa iniusta, de qua accipiendus est textus in *l. si vxor 13 §. planè, ff. ad l. Iul. de adult.* Facit D. Augustin. relatus in *cap. final. 28. q. 1. ibi: Quia coniugia semel inita inter eos ulterius solui non possunt. Eorum quadam sunt legitima, veluti cum vxor à parentibus traditur, à sponso dotatur, & à sacerdote benedicitur*; notarunt Cuiac. *d. cap. 5.* Pichardus *suprà num. 17.* Reuardus *lib. 4. variar. cap. 16.* Hothomanus de *verbis iuris, Verbo vxor*, etsi aliter sentiat Brissonus *lib. singul. de adult. cap. 6. pag. 117. & sequenti*: pro qua sententia facit textus in *l. 1. §. si quis, ff. de liber. exhib. vbi* aperte dicitur, iure patriæ potestatis matrimonia bene concordantia non turbari; cuius textus vim si quis velit effugere, contendet Vlpianum ibi, eo casu esse exaudiendum, quo pater ab initio semel nuptiis filij consensit, ut accepit Faber *d. princip. 4. in initio.* Manet diserta autoritas Pauli *lib. 2. sentent. tit. 19. vers. Eorum*, vbi dicitur matrimonia absque iussu patris non ritè contrahi, sed contracta non dissolui, ex ea ratione, quia contemplatio publicæ utilitatis, idest matrimonij, priuatorum commodis, idest patriæ potestati præferri debeat; quæ autoritas adeo est expressa pro hac sententia, ut ineptam interpretationem eludat, magis quam elidat Duarenus *vbi suprà*, dum censet Paulum accipiendum esse, cum ab initio pater consensit, non tamen in eo perseverauit: quæ interpretatio meritò displicuit Contio *lib. 1. successu. cap. 4. num. 5.* nec rectius Basil. *d. cap. 1. num. 22.* qui multum interesse putauit, an matrimonij solutio ante copulam, an post copulam fiat, in quo tantum posteriori casu Paulum esse accipiendum monet, non animaduertens, Pauli rationem æquè omnia matrimonia comprehendere. Vnde obiter agnoscitur nobilis differentia, quæ in hac re olim vertebatur inter sponsalia & nuptias, quod illa solo dissensu patris dissolui poterant, *l. in potestate, ff. de spons.* Faber *d. princip. 4. illar. 3.* nuptiæ verò non item, *l. 5. Cod. de repudiis*, Paulus *lib. 5. sentent. tit. 6. §. penult.* notauit Cuiac. ad *titul. Cod. de nuptiis.* Nec hanc differentiam euerit textus in *l. 1. §. ultim. ff. de liberis exhibendis*, vbi

Vlpianus sententiam, de qua in §. præcedenti, ita explicat, ut locum habeat, si modò pater persuadeat, ne acerbè patriam potestatem exerceat; quibus verbis non obscurè Vlpianus innuit, patris persuasionibus non acquiescentem iure patriæ potestatis posse matrimonium filię dissolvere: in qua difficultate omisâ solutione Accursij ibi, verbo *Quod tamen*, dicendum est, textum in §. ultimo continuatè legendum esse cum lege sequenti, quasi dicat Vlpianus, adhuc casu, quo pater patriam potestatem exerceat pertinaciter contendat, & per interdictum de liberis exhibendis velit filiam abducere, non est audiendus; quia potest à genero exceptione doli mali submoueri, in tantum, ut si pater in potestatem habeat filiam nuptam, & inuita ab eo detineatur, genero dabitur in eum interdictum de vxore exhibenda, & ducenda, *l. 2. ff. de lib. exhib. l. 2. C. eod. tit. l. si inuita, C. de nupt. obseruat Cuiac. in not. ad Paulum. d. lib. 5. tit. 6. §. penult.* Donellus ad *titul. Cod. de lib. exhib. num. 5. & 6.*

Facit etiam pro hac secunda sententia; nam in his, quæ publici iuris sunt, patriæ potestas non consideratur, *leg. nam quod, ff. ad Trebel. l. filius, ff. de his qui sunt sui*: sed nuptiæ sunt iuris publici, *leg. 1. ff. soluto matrim.* præcipuè si contrahantur per coemptionem, quia coemptio est contractus, in quo non attenditur patriæ potestas: ergo in nuptiis quod ad vim, momentum, & substantiam earum attinet, patriæ potestas non consideratur. Deinde nam diffinitiones nuptiarum adductæ in *l. 1. ff. de ritu nupt. §. 1. Instit. de nuptiis*, consensus paterni non meminerunt: ergo quia non est de substantia, aliâ sub diffinitione comprehenderetur, *leg. 1. §. dolum, ff. de dolo.* Rursus, nam nuptias, siue matrimonium ex consensu contrahentium pendere, leges voluerunt, *leg. ultim. Cod. de spons. leg. nec filium, leg. nec ab initio, Cod. de nuptiis, leg. 2. Cod. de inutil. stipul.* Sed quis est adeo rerum imperitus, qui liberum arbitrium habere affirmet, qui non obsequitur imperio patris? *leg. velle, ff. de reg. iur.* Deinde si leges noluerunt ultimam dispositionem ab alterius arbitrio pendere, *leg. illa 32. ff. de hered. instit.* quanto magis status hominis ex consensu parentis non debet pendere. Tandem si patris voluntatem in his actibus ut substantialem exigamus, magnum impedimentum nuptiis sequeretur; siquidem pater, ut senex, vetulam, deformem, sed diuitiis plenam filio in vxorem eligeret; filius verò non ita avarus, pulchram, etsi pauperem, adamabit; vnde patris voluntas maximum nuptiarum impedimentum erit; quod credi non potest, legislatores voluisse, præsertim cum variis præmiis & pœnis ingenuos homines ad nuptias prouocarent, ut quantum fieri posset, liberis hominibus repleretur ciuitas. Nec contrariæ sententiæ fauet textus in *dict. leg. 2. ff. de ritu nupt.* vbi videtur probari, non solum iniustas esse nuptias, sed etiam inualidas, quæ inconsulto patre contrahuntur; nam responderi solet, Consultum non negare, valere tale matrimonium; sed tantum probare, non consistere iuxta iuris ciuilis ritus & solennitates. Ita Pichardus *vbi suprà, num. 31.* Costanus *d. tit. de ritu nupt. num. 109.* Hothomanus *d. cap. 9.* quæ interpretatio licet improbetur à Basilio *d. cap. 1. num. 2.* ex eo quod Consultus facit comparisonem inter consensum

9.
PROBATVR
HÆC SE-
CVNDA SEN-
TENTIA.

consensum contrahentium, & parentum, adhuc est defendenda; cum comparatio in eo vera esse possit, ut matrimonia sine contrahentium consensu omnino non consistant, matrimonia vero sine consensu patris celebrata etiam non subsistant, id est iure, & rite non contrahantur, non etiam ut inualide celebrentur: quæ interpretatio facile suadet, si textus ille conferatur cum prædicto Pauli loco *dict. lib. 2. sentent. tit. 19.* quo etiam in sensu accipiendus est textus in *d. cap. 3. qui matrim accusare.*

Quæ hucusque adduximus, procedunt iure ciuili attentio; nunc examinandum est, an idem dicendum sit inspecto iure canonico, tam veteri, quam nouo? Et etiam iure canonico inspecto, sicut & secundum ius ciuile, matrimonium à filiisfamilias celebratum sine consensu parentum, nullum esse docuerunt Duarenus *ad titulum solut. matrim. Corraus lib. 1. miscel. cap. 27.* Connanus *lib. 4. comment. cap. 4.* Forcatulus in *cupid. iurisperit. Cuiac. 3. obseru. cap. 5.* Sed constans, & verissima sententia est existimantium, attentio iure Pontificio, non solum nouo, verum & antiquo, matrimonia solo contrahentium consensu celebrata valere, nec vnquam parentum consensum fuisse necessarium ad eorum substantiam, & valorem, ut docent communiter Doctores Theologi in *4. distinct. 28.* Couarr. *2. p. de matrim. cap. 3. §. 8. à num. 1.* Matienzo in *l. 2. glos. 2. tit. 1. lib. 5. recopil. plures congesti à Cenedo collect. §. 8. ad decret. num. 7.* Gutierrez *lib. 1. canon. cap. 10.* & *de matrim. cap. 79.* Bellarminus *lib. 1. de matrim. cap. 19. & 20.* Sanchez *eod. tract. lib. 4. disp. 22. à num. 2.* Rebellus *de oblig. iustitia, 2. p. lib. 2. §. 14.* Germonius *lib. 2. animadu. cap. 11.* Paschalis *de viribus patria potest. 2. part. cap. 5. à num. 19.* P. Greg. *lib. 3. partit. tit. 21. cap. 3. & in cap. 1. de spons. numero 76.* Azor. *1. part. instit. lib. 5. cap. 20.* Doctor Randol. in *cap. aliter, cap. 5. 30. §. 5.* Quæ sententia primò probatur ex *cap. sufficiat, 27. quest. 2. cap. tue 25. hoc titul. cap. penult. de raptor.* quæ iura aded expressa sunt pro hac sententia, ut frustra ineptas & calumniosas interpretationes eis assignent Duarenus *ad tit. soluto matrim. tit. de nuptiis, cap. 2.* Cuiac. *lib. 11. Digestor. Iuliani, in l. sponsalia 11. ff. de spons.* Secundò facit expressè pro eadem sententia textus in *cap. super eo 5. de condit. apposit.* vbi tacitè supponitur, filiumfamilias sine consensu patris nuptias contrahere posse, dum quæritur, an si filius matrimonium contrahat ita, si pater consentiat, ante consensum filius cogi possit ad nuptias celebrandas? Cui sanè quæstioni locus esse non posset, si inconsulto patre nuptiæ essent nullæ, ut rectè expendit Concilius *d. lib. 5. cap. 4. num. 8.* Faciunt textus in *cap. cum apud, cap. cum locum, de spons.* vbi dum de consensu ad nuptias necessario agitur, nulla consensus paterni mentio fit. Deinde, nam matrimonium est spirituale; siquidem est sacramentum, *cap. debitum, de bigam.* Igitur in eo non attenditur patria potestas, ex *cap. fin. de iudiciis in 6.* rursus, nam filius inuito patre religionem proficitur, *l. Deo nobis, C. de Episcop. & cler.* igitur & rite matrimonium contrahit; siquidem valet argumentum de matrimonio carnali ad spirituale, *cap. inter, de translat. Episcop.* Tandem id probatur ex Concil. Trident. *D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.*

sess. 24. de reform. matrim. cap. 1. Mogunt. in *decret. fidei, cap. 36. & 37.*

Sed huic sententiæ obstat textus in *cap. aliter, 30. §. 5.* vbi Euaristus, qui Ecclesiam rexit ex anno 112. vsque ad annum 121. ut referunt Baronius, & Corjolanus in eodem anno, Seuerinus Binus in *notis ad vitam Euaristi, pag. 106.* docet aliter non esse legitimum matrimonium, quam si sponsa à parentibus petatur. Igitur, quia etiam iure canonico attentio desideratur consensus parentum, ut matrimonium à filiisfamilias celebratum legitimum sit. Quæ autoritate moti Mendoza *lib. 1. Concil. Illiber. cap. 32.* Basilus *d. lib. 2. de matrim. cap. 1. num. 9.* I. Dartis in *30. quest. 1.* existimant iuxta veteres Ecclesiæ canones matrimonium à filiisfamilias celebratum sine consensu parantum, nullum fuisse. Quæ sententiæ omiſsa verius dicendum est cum Bellarmino *d. lib. 1. de matrim. cap. 20.* Seuerino Binio in *notis ad epist. 1. Euaristi, Amaya d. cap. 4. numero 9.* Pontificem in eo textu varias condiciones, solennitatesque præscribere, ut legitime eo tempore contraheretur matrimonium, inter quas recenser parentum consensum, non quia omnes illæ condiciones obseruari deberent, ut valide matrimonium contraheretur; sed ut in foro externo pro legitimo haberetur. Vnde si absque consensu parentum filij matrimonium contraherent, validum erat, sed illegitimum, utpote contra legem illam Ecclesiasticam celebratum, ut latè docuerunt Claudius Espen. *de clandest. matrim. cap. 1. cum sequent.* Grotius *de iure belli lib. 2. cap. 5. numero 11. & in floribus ad l. nuptia, C. de nuptiis.* Nec ab hac interpretatione discedere debuit Basil. *d. cap. 1. numero 6. & 7.* motus autoritate Consilij Colonienſis celebrati anno 1536. vbi *p. 7. cap. 43.* ita aiunt PP. Optandum, ut canon Euaristi renouetur tollanturque illa clandestina matrimonia, quæ inuitis parentibus & propinquis amoris potius, quam Dei causâ contrahuntur, interna verò dum Ecclesia de hoc prospicit, si non irrita, prohibita saltem sint. Ex quibus verbis deducit Basil. Euaristum non tantum prohibuisse, verum & irritasse matrimonia à filiisfamilias contracta. Sed respondendum est, ex illis verbis tantum deduci Euaristum tantum prohibuisse huiusmodi matrimonia; quam prohibitionem optant PP. Concilij Colon. suscitari. Nec vilius momenti est quod expendit Basilus *dict. numero 6.* matrimonia clandestina in Ecclesia post Euaristum cœpisse prohiberi: Ergo dum optant Patres renouari canonem Euaristi, sine dubio is non solum vetabat, verum & irritabat similia matrimonia. Nam sciendum est ante Trident. matrimonia clandestina variè appellari & accipi; primò quando clam omnino sine testibus contrahebantur. Secundò quando sine denunciationibus præscriptis in *cap. 3. de clandest. despons.* Tertiò quando sine iudicio & consensu parentum, & aliis solennitatibus, de quibus in *d. cap. aliter*, docent Alfonsus noster in *l. 1. tit. 3. partit. 4.* Henriquez *lib. 11. summa, cap. 5. numero 5.* Sanchez *lib. 3. disp. 1. numero 2.* licet numero 3. cum pluribus existimet, matrimonium sine consensu parentum potius appellandum minùs solenne quàm clandestinum: sed verendum est, ne fallatur; nam etiam propriè dicitur clam fieri quod fit sine solennitate requisita: docent Bartolus in *l. ult. ff. de ritu nupt.*

II.
EXPON-
TUR CAP.
ALITER, 30.
Q. 5.

go adu. star n° 12
in memo

Mascard. de probat. conclus. 297. num. 3. Cum igitur in d. cap. alter, inter alias solemnitates consensus parentum exigatur, non immerito aliter contractum matrimonium clandestinum appellabitur, atque idem inter clandestina matrimonia illud recenset Trident. sess. 24. de reform. cap. 1. quibus suppositis respondendum est, leges Ecclesiasticas post Euaristum editas, non de omnibus coniugiis clandestinis egisse, sed tantum de his quæ sine testibus, aut denunciationibus contrahuntur, ut constat ex cap. nullus, cap. nullum 30. q. 5. integro tit. de clandest. despons. non verò de clandest. matrimoniis, quæ inuitis parentibus contrahuntur; cuius generis matrimonia primus qui in Ecclesia prohibuit, fuit Euaristus, cuius prohibitionem optabant Patres Concilij Colon. renouari.

12.
EXPON-
TVR DI-
VERSI TEX-
TVS.

Nec etiam supra traditæ sententiæ obstant textus in cap. nostrates, cap. qualis, cap. sponsus, 30. q. 5. cap. non omnis 12. vers. paterno: cap. honorantur 13. cap. ult. 32. q. 1. cap. 1. 32. q. 3. In quibus omnibus desideratur consensus parentum, ut filij legitimas nuptias contrahere valeant. Nam respondendum est, iura hæc de sceminis tantum loqui, & dum consensum parentum desiderant, satis indicant id ex honestate potius, quam de necessitate exigi; virginalis enim pudor facit, ut sceminis non liceat maritos eligere sine consensu, & iudicio parentum, d. cap. honorantur. Vnde colligitur, ius canonicum cum iure ciuili in eo consentire, quod matrimonia huiusmodi valida iudicat; in eo verò dissentire, quod iure ciuili similes nuptiæ iniustæ sunt, iure verò Pontificis iustæ, & legitimæ. Differen-

tia ratio ex eo prouenit, nam ciuilis ratio iure ciuili attento induxit consensum, iure verò canonico honestas tantum; quare constat consensum parentum iure ciuili ex vi præcepti desiderari, iure verò canonico tantum ex consilio: unde nascitur, filium teneri sub culpa lethali hoc parentum consilium exigere, ut docent plures, quos refert & sequitur Sanchez lib. 4. de matrim. disp. 23. num. 10. Cevallos commun. q. 604. num. 33. an verò sub eadem pœna teneatur iudicium patris expectare, disputant Sanchez ibi, num. 9. Paschalis de viribus patriæ potest. 2. p. cap. 5. numero 25. Ad hanc partem de consensu parentum in nuptiis filiorum, spectant textus, qui iuxta supra tradita exponendi sunt, in l. 12. §. 3. de captiuis, l. 5. C. de repudiis, l. 20. C. de inoffic. testamento, l. 11. §. licet, l. 26. ff. de adulteriis, l. 30. C. eod. l. si ita sit 45. §. final. ff. de legat. 2. l. liberorum 11. §. fin. l. quid ergo 13. ff. de his qui notant. infam. l. cum hic status 32. §. si scer, ff. de donat. inter, l. 1. §. final. ff. de diuort. l. filius 28. §. 1. ff. de liberis & posth. l. 4. ff. soluto matrim. l. Paulus 11. ff. de statu hom. l. si is qui 11. ff. de adopt. l. aus 79. §. 1. ff. de iure dot. l. hæc conditio 10. l. heres 79. §. fin. ff. de condit. & demonstr. l. si uxor 13. §. si quis 6. ff. ad l. lul. de adult. l. unica, §. 1. l. de raptu virginum, l. 20. C. de inoffic. testam. l. quemadmodum, ff. de iure dot. l. cum veterum 15. C. de donat. ante nupt. l. 5. §. 1. ff. de bonis damnator. l. Diuus, ff. de castrensi pecul. l. parrem 16. C. de nuptiis, Nouel. Iustin. de nuptiis, §. est quoque.

CAP V T II.

a Nicolaus Papa.

Vbi non est consensus. Et infra: Districtius inhihemus, ne aliqui, quorum vterque, vel alter ad ætatem legibus, vel canonibus determinatam non peruenierit, coniungantur: nisi fortè aliquâ vrgentiissimâ necessitate interueniente, utpote pro bono pacis, talis coniunctio toleretur.

NOTÆ.

1. a **N**icolaus. Ita etiam legitur in 1. collect. sub hoc tit. cap. 4. & apud Gratianum in cap. 1. 30. quest. 2. vbi extant verba, quæ in præsentia desunt, ut iam notauit Ant. Augustin. in notis ad 1. collectionem, hic. S. Nicolaus 1. Romanus Pontifex electus fuit anno 858. die 24. Aprilis: præsentis, & iubente Ludouico est consecratus; sedit annos 9. menses 7. dies 19. cuius præclaras animi dotes expressas legimus hoc epitaphio eius sepulchro Vaticano insculpto.

Conditur hoc antro sacra substantia carnis
Præsulis egregi Nicolai, dogmate sancto
Qui fulsit cunctis, mundumque repleuit, &
Vrbem.

Intactis nituit membris, castoque pudore:
Qua docuit verbis, actumque peregit opimè.
Sidereâ plenus mansit, doctusque sophiâ
Cælorum, claris quæ seruat regna triumphis,
Vt regnet solius procerum per sæcula natus.

Plura de eo Luitprandus, Papirius, Masonius,

& Platina in eius vita: Baronius & Coriolanus d. anno 858.

b **Pacis.** Consonant caput accessit 6. de despons. impub. in 1. collect. Carnotensis epist. 99. Ante annos pubertatis, ratione conseruanda, vel dilatanda pacis. Probant Cuiac. ad hunc tit. Duarenus ad tit. soluto matrim. sub titulo de nuptiis, §. 3. Besoldus tom. 1. polit. discurs. de tribus societ. domest. cap. 2. num. 4. Arniseus de iure conub. cap. 2. sect. 2. num. 1. & omnes contractus causâ pacis assequendæ, vel conseruandæ celebratos rescindi non posse vlllo prætextu, & effectu solennitatis, aut remedij restitutorij, docuerunt Bartolus in l. de fideicommissis 11. C. de transact. Aymon Craueta consil. 264. num. 6. Mantica de tacitis coniect. tom. 2. lib. 27. tit. 3. num. 9. Grotius de iure belli lib. 3. cap. 23. num. 3. Besoldus tom. 3. polit. dissert. de pace, cap. 5. numero 1. Auctor responsi al manifesto de Francia, §. 11. num. 56.

COMMENTARIUM.

3. **CONCLUSIO**
TRADITUR
ET PROBATUR.
EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: Impuberes, idest femina ante 12. annum, vir verò ante 14. matrimonio coniungi non debent, nisi pro bono pacis. Quam conclusionem, idest pubertatis ætatem statutam esse ad matrimonium contrahendum, probant textus in cap. continebatur, cap. attentationes, cap. ex litteris, hoc titulo. Concilium Foroiulienſe can. 9. Illud præterea per omnia præcauentes, prohibere decreuimus, vt nullus præſumat ante annos pubertatis, idest infra ætatem, puerum, vel puellam in matrimonium ſociare, nec in diſſimili ætate, ſed coætaneos, ſibiſque conſentientes. Concilium Regiatincinum: Idcirco inhibendum decernimus, vt nulli deinceps imperfectæ ætatis puero adulta femina iungatur, ſed cum ad ætatem idoneam adoleſcentes venerint, tunc legítimo poſſint coniugio copulari. Textus in l. 4. ff. de ritu nupt. l. quod pupilla 30 ff. vt legatorum nomine, l. dotis 68. §. nam et ſi, ff. de iure dotium, l. penult. §. ultimo, ff. quod falſo tutore, l. penult. ff. quando dies legati, l. 2. §. ult. ff. de priuil. credit. l. ſi vxor 13. §. ſi minor, ff. ad l. Iul. de adult. princip. Inſtit. de nuptiis, l. quaſiutrum 9. ff. de ſponſal. l. quaſiutrum 17. §. ultimo, cum l. ſequent. ff. de rebus authorit. iudicis, l. hæc conditio 10. ff. de condit. & demonſtr. l. 6. tit. 3. l. 6. tit. 12. partita 4. illuſtrant vltra congeſtos in præſenti à Barboſa idem Barboſa lib. 3. voto ſin. Baſilius de matrim. lib. 12. cap. 15. Hurrado eod. tract. diſp. 12. diſſicult. 12. Cuiac. & Caniſius in præſenti, Alberic. Gentilis de nuptiis lib. 5. cap. 2. Germonius lib. 2. animadu. cap. 6. Corraſius in l. arrogato 40. §. non tantum, num. 4. ff. de adopt. Medrano de conſenſu conub. cap. 7. Antonius Pérez de matrim. diſp. 37. ſect. 12. plures congeſti à Narbona de ætate, anno 14. quaſt. 9. per totam, Arniſeus de iure conub. capite 2. cum ſequent. Borellus tom. 3. deciſ. titul. 1. numer. 396.

4. **IMPGNATUR TRADITUR ASERTIO.**
Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertionem inſurgo: Tam apud Conſultos, quam apud iuris Interpretes communi calculo receptum eſt, minores 25. annis nullum contractum celebrare poſſe, vt aliquid alienetur, l. 3. C. de in integr. reſtit. vbi docent communiter repetentes. Donel. lib. 12. comment. cap. 22. vbi Oſualdus littera Q. Robertus lib. 1. animadu. cap. 12. Mercerius lib. 1. commun. opinion. Duarenus ad titul. C. ſtutor vel curator; quia conſultò prouida decreuit antiquitas, teſte Caſſiodor. lib. 4. variar. cap. 35. minores contractus liberos non habere, vt & inſidiantium laquei fruſtarentur, & lapſis ætas lubrica ſubueniret; obrueretur quippe innocentia, ſi relaxaretur audacia; eſſet cunctis fallendi ſtudium, ſi fraus ſubreptitium lucraretur effectum: ſed matrimonium contractus eſt igitur: à minoribus 25. annis validè, & efficaciter contrahi non poteſt; quod agnouerunt tam Legiſlatores, quam Philoſophi, qui idè ad matrimonium contrahendum longè maiorem ætatem pubertate præſcripſerunt. Ariſtoteles lib. 7. polit. cap. 16. ex opinione Pœtarum, qui ætates hominum numero ſeptenario diſtinxerunt, vitis ætatis trigefimum ſeptimum annum deſinit, & hoc eſt quod Solon quintum ſeptenarium coniugio aptum eſſe decreuit. Philo lib. 2. de opif. mundi, probat Alcæus lib. 11. parerg. cap. 11. Plato annum trigefimum D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

deſinit lib. 5. de Repub. quod obſeruatum eſt ab Ægyptiis. Xenophon in Spart. Republ. Sto-bæus ſerm. 69. Cælius Rhodigin. lib. 26. lection. antiq. cap. 2. Germani pro re turpi habebant ante 20. ætatis annum vxoris notiſſiam habuiſſe. Tacitus de moribus German. Cæſar de bello Gallico lib. 6. & Heſiodus lib. 2. oper. dier. ita canit:

Iunge tibi vxorem, firmus dum adhuc vigor adſu,

Annos cum numeras ter denos, plusve, minusve, aptum eſt coniugium, decimo ſed femina quarto Anno pubeſcit, nubat mox deinde ſequenti.

Quare in nuptias immaturas inuehuntur Horatius lib. 2. oð. 5. Terentius act. 2. ſcen. 3. Ideoque lex Iulia, & Papiæ ætatem 25. annorum in maſculo, & 20. in femina ad liberos ſuſcipiendos præſcripſit illis verbis: Si quis coniugium maſculus vltra 25. annum, femina vltra 20. obierunt, ſemiſſem relictorum tantum capiendo. Vlpianus in fragm. tit. 11. in princip. ibi: AN. quando vir & vxor inter ſe ſolidum capere poſſunt, veluti ſi uterque, vel alteruter eorum nondum eius ætatis ſit, que liberos exigit, idest, ſi vir minor annorum 25. ſit, aut vxor annorum 20. Tertul. in apol. cap. 4. Sozomenus lib. 1. cap. 9. ad quod tempus referendi ſunt textus in l. ſi ita quis 51 ff. de legat. 2. l. ſi vir vxori 61. ff. de condit. & demonſtr. l. quod conditionis 36. ff. de donat. cauſa mort. l. etiam 141. ff. de verb. ſign. vbi de legato relicto in tempus liberorum agitur. Illuſtrant Balduinus de l. Papiæ, pag. 64. Illuſtriſſimus Ramos ad eandem legem cap. 2. num. 3. Gothofredus in quatuor fontibus, fol. 295. Igitur non rectè in præſenti docetur, ſecundum leges, canoneſque, puberes poſſe matrimonium contrahere.

Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, ætatem ad nuptias celebrandas, tam legibus ciuilibus, quam ſacris canonibus deſinitam eſſe, l. in ſponſalibus 14. ff. de ſponſ. l. falſus 11. §. 3. ff. quod falſo tut. cap. atteſtationes, hoc titul. & ita expedire, à Chriſto Domino ſibi reuelatum fuiſſe, reſert ſancta Brigitta lib. 8. reuel. cap. 1. dum ait, ita ſe fuiſſe Dominum alloquutum: Attende filia, & ſcias, quod in omni coniugio chriſtiano tenetur eſſe ætas & conſenſus legitimus. Vnde Imperator Iuſtinianus in princip. Inſtit. de nuptiis, dum nuptias legitimas deſcribit, ait: Secundum præcepta legum coeunt maſculi quidem puberes, femina viripotentes, idest, ſecundum præcepta legis Iuliæ & Papiæ, exponunt Cuiac. lib. 4. different. Modest. in d. l. in ſponſalibus, Oſualdus lib. 3. comment. Donel. cap. 14. littera D. Meril. lib. 3. obſeru. cap. 16. & lib. 5. cap. 10. pro quibus faciunt Vlpianus in fragmentis, titul. 11. §. lege Iulia, ibi: Ex lege Iulia de maritandis ordinibus tutor datur à Pratore vrbis ei mulieri, virginæ, quam ex hac ipſa lege nubere oportet ad dotem dandam dicendam, promittendamve. Nouella 3. Alexij Comneni, vbi ætatis diſſinitio in nuptiis veteri iuri tribuitur. Macrobius lib. 7. Saturn. cap. 7. & in ſomno Scipionis cap. 6. dum ait feminas propter votorum feſtinationem maturius biennio quam maſculos tutelâ legibus liberari: qui omnes ad legem Iul. & Papiam reſpexiſſe videntur; ſed ab hac ſententia merito diſceſſit Præceptor D. Franciſcus Ramos diſt. cap. 2. numero 2. natn pubertatem, idest

DE ÆTATE
AD NV
PTIAS EX
VTROQUE
IVRE.

ideſt 12. annos in fœminis, & 14. in viris, præſcriptam eſſe iure civili Romanorum ante leges Iuliam & Papiam, innuunt Dionyſius Halicar-naſſeus lib. 54. Plutarchus in Numa, ad finem; nec inter capitula legis Iulæ, & Papiæ, quæ ex ſuis ſontibus compoſuit, & expoſuit Iacob. Gothofr. refertur vllum, vbi ætas nuptiis præſiniatur; immò in cap. 5. cuius meminit Vlpianus ſuprà relatus, ſupponitur potiùs quàm nõ uiter ſtatuitur ætas ad nuptias, his verbis: *Ei mulieri, virginive, quam ex hac lege nubere oportet, tutor ad dotem dandam, dicendam, promittendam, ſi legitimus tutorem non habeat, à Præ-tore urbano dator.* Idem etiam probatur ex dict. leg. in ſponſalibus 14. vbi non diceret Conſultus, in ſponſalibus ætatem definitam non eſſe, vt in matrimoniis, ſi certum eſſet in matrimo-niis ætatem 12. vel 14. annorum præſcribi legi-bus Iulia & Papia, quoad præmia earundem legum; quia quoad hunc effectum etiam in ſponſalibus definita ætas eſt, vt infra probabi-mus in cap. 6. & uſque ad 25. annos virum, uſ-que ad 20. fœminam non puniri pœnis ipſarum legum, ſuprà retuli. Vnde Iuſtinianus, Alexius Comnenus, & Macrobius referendi ſunt ad antiquiores leges, quibus pubertatis ætas nup-tiis contrahendis præſinita fuit. Qui autem pu-beres dicantur ex utroque iure, exponemus textu ſequenti. Iure ergo civili in matrimoniis contrahendis lege Iuliâ de maritandis ordinibus designata certa ætas fuit, l. in ſponſalibus 14. ff. de ſponſal. iunctis l. queſtum 17. §. ultimo, cum duabus legibus ſequentibus, de rebus auctorit. iu-dicis poſſid. l. ſi vxor 13. §. ſi minor 8. ff. ad l. ul. de adult. cum aliis, in quibus ſupponitur mino-rem duodecim annorum in matrimonium coire non poſſe; ſed fuit deſtinata talis ætas, ne ante fœminæ nuberent, aut viri vxores ducer-ent, vtque qui ante decennium ſponſalia cum virgine contraherent, præmiis ſponſis, vel maritis conceſſis non fruenterent, l. ſape 17. ff. de ſponſal. notantur Briſſonius lib. ſingul. de iure connub. Cuiac. in recitat. ad titul. Cod. de ſponſal. Anaſtaſius Germon. lib. 2. animadu. capite ſexto. Lypſius ad Tacitum libro tertio, annal. an-notat. 45. verſic. Caput de ſponſal. Iacob Gotho-fredus in quatuor ſontibus, pag. mihi 319. diſtiu-ctiusque, & plenius ad legem Patri 4. Cod. Theo-dof. de ſponſal. Magnus & Illuſtriſſimus Præcep-tor meus D. Franc. Ramos ad leges Iul. & Pap. 1. part. capite primo, num. 5. & 6. Non tamen vt ea ætas ſtatuta eſſet, tanquam ex certo iure ſufficiens ad contrahenda matrimonia, in qui-bus ſemper deſideratus fuit vigor, ſeu habi-tus corporis vltra ætatem: quare Iuſtin. in princip. Inſtitut. de nupt. agens de ætate ad eas requiſita, tantum per habitum corporis illam demonſtrat ita: *Maſculi quidem puberes, & fœ-mina viripotentes.* Quia licet ætas duodecim, & quatuordecim annorum communi, & aſſiduo uſu admiſſa ſit; tamen ſi in illa ætate inhabi-les reperiantur ad contrahendum, non ſuſti-netur matrimonium inter eos celebratum; quia ea in re ſemper veritas attenda fuit, non iuris præſumptio, aut præſcriptio. Videndus eſt Menochius de arbitrarij. centur. 2. caſu 58. per totum. Hanc ipſam doctrinam rationi naturali conſentaneam ſequuta fuit pudicitia, & ſancti-monia iuris canonici, ſecundum quod ſufficit prædicta ætas ad contrahendum. Cæterum ſi

inhabilitas arguatur, omnia ſumuntur experi-menta, etiam quæ minùs decentia videntur ad explorandam veritatem.

Illud tamen ſpeciali capite legis Iulæ & Pa-piæ circa ætatem contrahentium nuptias cau-tum legitur, vt viri ſexagenarij cum mulie-re nondum quinquagenaria; & contrà mulie-res quingenariæ cum viro ſexaginta annis mi-nore nuptias contrahere prohibeantur, his verbis: *Sexagenario maſculo, quinquagenaria fœ-mina nuptias contrahere ius ne eſto; poſt eos tan-tum annos pœnis huius legis ſoluntor.* Cuius ca-pitis meminerunt Vlpianus in fragm. titul. 16. §. 3. Iuſtin. in leg. ſancimus 27. Cod. de nuptiis, l. ſi maior 12. in fine, Cod. de heredit. Suetoni-us in Claudio, capite vigeſimo tertio. Seneca apud Lactant. libro primo, de falſa religione, capite decimoſexto, ibi: *Vtrum ſexagenarius factus eſt, & illi lex Papiæ fibulam impoſuit.* Nota-runt Iacob. Gothofred. in notis, & Prob. ad ca-pit. 2. legis Iulæ. Marcellus Donat. in dilucid. ad Suetonium, ſuprà. Huius tamen ſanctionis ra-tio prouenit ex fine ipſarum legum; nempe procreationis liberorum, ad quam inutiles ſunt iſtæ nuptiæ; quia nec vir ſexagenarius ad procreandum idoneus cenſetur, l. ſi pa-ter 15. §. in adrogationem, ff. de adopt. Cuiac. libro ſexto obſeru. capite vigeſimo; nec maior quinquagenariâ ad concipiendum, l. ſi ſteri-lis 21. in princip. vbi Cuiac. ff. de actionibus empti. Illuſtrant Briſſonius de iure connub. pag. 32. Petrus Gregor. libro nono ſyntagm. capi-te ſexto, numero tertio, & quinto. Caldas de po-teſtate elig. capite quarto, numero ſexto. Sanchez de matrim. libro ſeptimo, diſput. 33. numero deci-moſexto. Menochius de præſumpt. titul. 6. præ-ſumpt. 33. numero 17. Arniſeus de iure connub. capite ſecundo, ſect. 4. Illuſtriſſimus D. Francis-cus Ramos ad ll. Iul. & Pap. capite ſecundo vbi numero quinto & ſexto, exponit eruditè textus in l. prima, §. ult. ff. de concubin. l. liberta, 35. ff. de oper. libert. & de abrogatione huius ca-pitis ex SC. Claudiano agit num. ſin. & poſt ipſum, ſeu (ni fallor) ex ipſo Præceptore Iacob. Gothofredus in notis ad ipſas leges, fol. 317.

Ratio autem propter quam pubertas ab utroque iure in contrahendis nuptiis exigatur, ex eo prouenit, quia cum ad matrimonium contrahendum duo deſiderentur, & diſcre-tio ad conſenſum explicandum; & facultas generandi; ideò quouſque pubertas non ad-ueniat, creditur impuberes ex defectu æta-tis inutiles eſſe ad vtrumque, videlicet con-ſenſum præſtandum, & ad generandum; ac per conſequens ad matrimonium contrahen-dum, cum deficient conſenſus, & facultas generandi, quæ reſpiciunt ſubſtantiam, & effectum matrimonij, argumento legis 1. ff. de concubinis, Arniſeus de iure connub. capite ſe-cundo, ſect. 3. adueniente autem pubertate dan-dum fuit citò ius matrimonij, ne venandum foris eſſet, ſeu vnquam reſpicere liceret ad illicita, vt de adolescente aiebat Claudianus libro ſecundo Stilic.

— *Vt primos in coniuge diſceret ignes,
Ordinque virum, non luxuriante iuuentâ.*

Ad vitandam etiam, & frænandam concu-piſcentiam; ſi enim natura fecit fœminam an-no 12. viripotentem, maſculum anno 14. pu-berem, concedendum erat matrimonium in ea ætate,

6.
DE NUPTIIS
SEXAGENA-
RII.

7.
TRADITUR
DECIDENDI
RATIO.

etate, ne frustra daret natura talem aptitudinem in etate. Quare etiam iure canonico si detur ante pubertatem hæc aptitudo, & malitia suppleat etatem, potest matrimonium ante pubertatem contrahi, *cap. puberes, cap. de illis, cap. final. hoc titulo*; quia adueniente eâ aptitudine, frustra expectatur pubertas, *d. cap. puberes*, Phagnutius *de lucro dotis glos. 2. num. 6.* Tiraquel. *in l. 6. connub. num. 37.* debet tamen esse coniux discretus & habilis ad copulam, quia ut malitia etatis suppletiva dicatur, utrumque copulatiuè desideratur, ut resoluit Sanchez *de matrim. d. disp. 104. num. 21.* Et quia hæc etatis præfinitio ad nuptias iuris tantum positiui est, infideles, qui ipsis legibus non ligantur, dum iudicio compotes sint, matrimonium infra pubertatem contrahere valent, ut docent plures relati à Thom. Sanchez *lib. 7. disp. 4. num. 3.* Basil. *eod. tract. lib. 7. cap. 65. num. 2.* & Principem posse dispensare in ea etatis præfinitione, apertè docet Leo Imperator *in nouel. 119.* apud Harmenop. *lib. 4. promptuarij, tit. 4.* & pro bono pacis, inter impuberes celebrari posse coniugium, in præfenti docet Nicolaus, quod tunc verum credo, quando contrahentes proximi sunt pubertati, ita ut consensum præstare possint, & finem matrimonij implere. Quæri tamen solet, an hæc dispensatio legitimæ etatis ad Episcopum spectet? Et verius est, quod si iustissima causa interueniat, veluti bonum pacis, etiam Episcopo facultatem competere, cum talis facultas Pontifici reservata non sit, atque ita Episcopo mandata censeretur, ut *in cap. quibusdam, in fine, de penis, cap. postulasti 7. de clerico excomm. cap. 2. in fin. de clericis pugnant. cap. quisquis 43 de elect.* docent Couarr. *in cap. alma, 1. parte, §. 7. num. 8.* Sanchez *lib. 8. de matrim. disp. 5. num. 1.* alas *de legibus disp. 20. sect. 3. à num. 12.* Suarez *eod. tract. lib. 6. cap. 14. num. 8.* pluribus relatis defendit Narbona *de etate, anno 14. q. 9. num. penult.* licet contrarium defendat Barb. *lib. 1. voto ult.* Si verò impuberes citra Pontificis, aut Episcopi licentiam matrimonium de facto contrahant, peccant lethali-ter, cum præfens prohibitio per verba præceptiua lata sit, ut docent plures citati à Sanchez *lib. 1. de matrim. disp. 17. num. 5.* licet ipse numero sequenti malè ab eis dissentiat, ut ei satisfaciens docuit Gutierrez *de matrim. d. cap. 1. num. 16.* an verò matrimonium ab impuberibus contractum, quia non valet ut coniugium, sustineatur in vim sponsaliorum, dicemus infra *in cap. final.*

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; nam minor 25. annis non potest alios contractus celebrare, ex eisque obligari, si curatorem habeat, alias ritè obligatur. Ratio est, quia quando à curatore regitur, licet habeat dominium rerum suarum, non habet administrationem; & si administrationem habeat, ut contingit in bonis castrensibus, ritè ea alienare potest. Unde cum in matrimonio contrahendo minor nihil alienet, in quo administrationem non habeat, ideo impubes etiam curatorem habens potest efficaciter ex matrimonio obligari; & cum hodie per legem finalem *tit. 1. lib. 5. Recopil.* concessum sit minoribus uxores ducentibus, ut postquam attigerint 18. annum, possint res suas & uxoris suæ administrare, atque de eis ad libitum disponere, adeò efficaciter obligantur ipsa bona alienando, ut nec beneficio restitutionis auuari possint, ut contingit illis, qui veniam

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

etatis impetrarunt, ut contra D. Iosephum Velam *dissert. 5.* neruose defendit D. Iosephus de Retes *lib. 7. opusc. cap. 4. §. 3.* Nec solum potest minor uxorem habens bona sua administrare, verum & in iudicio comparere absque curatore, ut contra eundem Velam probant D. Iosephus de Retes *ubi supra*, Guzman *de verit. iur. verit. 1. 1. per totam.* Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum ex sententiis Philosophorum, & diuersarum gentium legibus; nam illi in etate præfinita ad liberos suscipiendos etatem illam definierunt, in qua frequentius id accidit. Romani verò legislatores, quos sequuti fuerunt Ecclesiæ Patres, cernentes secundum naturam masculum & fœminam adueniente pubertate perfici, habilesque reddi ad sobolem procreandam, statim illis concesserunt liberam nubendi facultatem; non quia semper in ea etate liberi suscipiantur, unde ad adoptionem plenam pubertatem expectarunt, §. *minorem*, *Instit. de adopt.* quia frequentius accidit, ut in ea etate liberi suscipiantur; & quia lex Iul. & Pap. pœnam imponebat orbo, ideo noluit antea maritum ea lege teneri, quam 25. annum expleisset, & fœmina annum 20. ut supra retuli. Manet ergo, nuptiis contrahendis, tam legibus civilibus, quam sacris canonibus, pubertatem præfinitam esse, eamque dari in fœminis post 12. annum, in viris verò post 14. Et quia pubertate perfectâ frequentius nuptiæ contrahuntur, ideo Iustin. *in nouel. 130. collat. 7. §. 5. & si quidem*, ait: *Nonimus eos, qui citius contrahunt nuptias, non minus 15. annorum ad hoc procedentes.*

Ex supra traditis lucem accipit textus *in l. hac conditio 10. ff. de condit. & demonstr.* ubi cum legatum relictum esset à patre filia cum nupsisset, quæ conditio nuptiarum plerunque legatis adiciebatur, *l. cum fuerit 15. l. in conditionibus 19. l. in testamento 31. l. si ancilla, l. si l. legatum 68. l. Titio 71. §. Titio, l. conditionum 91. l. Titio 100. l. pater 101. ff. de condit. & demonstr. l. qui ex fratribus 24. ff. de condit. instit. l. 1. l. si quis heredem 7. Cod. de instit. & substit. l. legatum 4. C. de condit. insert. & filia nondum nubilis etatis in domum mariti deducta esset, docet Vlpianus conditionem non videri adimpletam, quia non potest nupta videri, quæ virum pati non potest, *l. penult. ff. quando dies legati*, atque ita ad legatum nequit peruenire. Sed *in versic. An tamen*, dubitat Vlpianus, an postea utiliter nubendo parère conditioni possit, quasi non nupsisset? Quam quæstionem ut soluat, multum interesse ait, an testator senserit de nuptiali iugo tantum, an de primo nuptiali iugo? Primo casu cum sensit de coniunctione tantum, nullâ habitâ mentione primi coniugij, etsi primâ vice iniuste nubat, conditio nec impleta, nec defecta est, sed in pendentia erit quovsq; iuste nubat, quia non omnes coniunctiones sufficiunt, ut impleatur conditio, *d. l. conditio, vers. sed enim*. Secundo verò casu, cum sensit de primo nuptiali iugo, si filia non iuste nubat, conditio deficit, quia illa verba, *cum nupsisset*, hunc sensum habent, si cui primum nupsisset, iuste nubat: unde fit, eam fuisse testatoris voluntatem, ut si iniuste prima vice nupsisset, legatum filia non deberetur, quasi conditione defectâ, adeò ut si aliâ vice iuste nuberet, nihil ageret summo iure: tum quia de his secundis nuptiis nequaquam testator sensit;*

9.

EXPONITUR L. H. AC
CONDITIO
FF. DE CON-
DIT. ET DEMONSTR.

8.
DISSOLVITUR DVBI-
TANDA RATIO.

tum etiam, quia conditio semel defecta, frustra postea impletur; nec enim solent resumī conditiones, *l. quidam 10. in princip. l. rogo 21. vers. nec profit, ff. de fideicommiss. libert. iunctis* his, quæ argumento horum iurium vtiliter ad quæstiones forenses resolvunt Gamma *decis. 110.* & alij citati ibi à Flores de Mena. Cæterum Vlpianus *in d. l. hac conditio*, iure summo neglecto benignius esse ait, etiam eo casu, quo testator sensit de prima coniunctione, per illas nuptias inualidas conditionem nondum impletā esse defectam, quæ quidem verba variè exponunt Accursius *ibi*, verbo *Benignè*, Baldus *ibi*, num. 1. Castrensis num. 1. Socinus num. 5. quibus omis- sis Cuiacius *lib. 13. observ. cap. 40. & lib. 10. 99. Papiniani in l. dotis 68. ff. de iure dotium*, existimat, mendosum esse locum, & sic legendum: *Benignè tamen dicendum esse, nondum impletam conditionem, non defectam.* Quam emendationem etsi nominatim probaverit Faber *in iurisprud. tit. 9. princip. 5. illat. 11.* tamen contendit id non ex benignitate, sed mera iuris ratione procedere: quā solutione omisā, & aliā Costæ *in §. si arbitrato, ampliat. ultim. num. 22.* qui licet expressè textum non emendet, in emendationem tamen Cuiacij facile coincidit, cum affirmet sententiam Vlpiani eam fuisse, ut per primas nuptias inutilis conditio nondum impleta, nec defecta videatur; dicendum est cum Osualdo *lib. 8. comment. cap. 33. littera G.* sic esse accipienda verba Vlpiani, quod illa conditio, quæ summo iure defecta erat, benigno tamen iure pro nondum impleta habeatur.

10.
EXPLICA-
TUR L. DO-
TIS 68. ff.
DE IVRE
DOTIVM.

Sed tunc obstat textus *in l. dotis 68. in princ. ff. de iure dotium*, ubi dotis promissio per nuptias inualidas defecta non censetur, sed tunc committitur, cum primū iustæ nuptiæ intercedunt; contra id quod docetur *in d. l. hac conditio, vers. An tamen.* Sed respondendum est, in specie, quam Papinianus tractat *in d. l. dotis*, an per inutiles nuptias dotis promissio defecta videatur, necne? multum interesse, an nuptiæ ab initio inualidæ cum eadem persona vtiliter redintegrentur, an verò nuptiæ à principio cum vna persona inutiliter celebratæ, cum altera vtiliter contrahantur? Primo casu dotis promissio per nuptias inutiles defecta non est, quia cum ex postfacto cessante impedimento redintegrandæ sint, perinde est ac si vnæ tantum nuptiæ intercesserint, rati habitionis virtute. Vnde non immeritò dicitur, quod ex eo tempore, quo nuptiæ vtiliter consistunt, dotis promissio deberi incipiat; quippe hæc non purè concipitur, sed in se tacitam conditionem habet, si nuptiæ sequantur, *l. in rebus 17. l. stipulationem 21. ff. de iure dotium.* Et in hac specie explicandus est textus *in d. l. dotis, in princip. vsque ad vers. quod enim.* Secundo verò casu, cum à principio nuptiæ inutiliter celebratæ, postea cum alio vtiliter contrahuntur, tunc dotis promissio cum de primis nuptiis intelligatur, argumento legis *vobis, §. hoc sermone, Digest. de v. s. l. inter 26. §. ultim. ff. de pactis dotal. l. matrimonia 21. ff. qui & à quib.* adeò per primas nuptias inualidas defecta censetur, ut non durer obligatio eius, etsi aliæ nuptiæ vtiliter intercedant: & in hoc casu accipiendus est Papinianus *in d. vers. Quod enim.* Ex quibus duo maximè fiunt; primū est, quod Papin *in d. vers. Quod enim*, nō solum cum Vlpiano *in d. vers. An tamen*, aper-

rè conuenit, sed etiam ipsius Vlpiani sententiam declarat, ut tunc demum locum habeat, cum nuptiæ inutiles à principio, cum alio vtiliter contrahuntur, alioquin si nuptiæ inualidæ *in d. l. hac conditio*, postea cum eadem persona vtiliter esse cœpissent, utique conditio defecta non esset, ut ait Papin, *in d. l. dotis, in princip.* Secundum est, quod dum Vlpianus *in d. vers. An tamen*, dicit ex benignitate conditionem, quæ summo iure defecta est, pro nondum impleta haberi, ne apertè aduersetur dictæ legi *dotis, vers. Quod enim*, non absurdè interpretabimur cum Accursio verb. *Benigna, in d. l. hac conditio*, & ibi Bartol. & Tiraquell. *in d. §. hoc sermone, limit. 1. num. 29.* ut Papiniani sententia vera sit attento iure summo; Vlpiani verò ex benignitate, etsi immeritò reiiciant Socinus supra, num. 6. Costa *dict. ampliat. ultim. num. 24.* qui alias afferunt. Illud non est omittendum, *in dict. leg. dotis*, nondum factis sponsalibus dotis promissionem fuisse interpositam, quo casu naturaliter dotis promissio æquè defecta censetur, quàm si aliæ nuptiæ mediæ interueniant, *leg. si sponsalibus 58. in princip. ff. de iure dot.* Diuersum est si factis sponsalibus dotis stipulatio fiat; tunc enim, si sponsalibus misso repudij libello sit renuntiatum, adeo stipulationis conditio defecta videtur, ut licet postea nuptiæ cum eadem persona contrahantur, non ideo conualescat stipulatio, quæ semel euauuit, *l. stipulationem 21. l. & licet 22. ff. de iure dotium, l. 4. §. 1. ff. de pactis*, explicat post antiquiores Cuiac. *lib. 10. 99. Papin. in l. dotis*; iuxta quæ accipienda est sententia textus *in l. quod Seruius 8. vers. Quod enim, iuncto vers. precedenti, ff. de condict. caus. dat. cum Bartol. ibi, num. 3. & 4. Fabro in rational. ibidem*; sententia tamen dictæ legis *Quod Seruius, in princip.* maximè notanda est in hac tractatione de nuptiis ex defectu ætatis inualidis, de qua differere non vacat. Videndus est Narbona *de ætate, anno 14. 9. 9.* ubi n. 10. explicat textum *in l. falsus 11. §. final. ff. quod falso tutor.*

Deinde ex supra traditis deducitur adeò inutiles esse nuptias inter impuberes celebratas, ut si minor 12. annis in domum viri deducta sit, ex adulterio, quod ante ætatem legitimam commisit, accusari non possit iure mariti, cum adhuc eius vxor iusta esse non cœperit, *leg. si vxor 13. §. si minor, ff. de adulteriis*: cuius textus sententia exponenda est cum Cuiacio *lib. 6. observ. cap. 16. Basil. lib. 12. de matrim. cap. 6. num. 7.* Forcatulo *in Cupidine iuris, cap. 5. num. 9.* Narbona *anno 14. quest. 41.* etsi repugnet Faber *lib. 3. coniect. cap. 6.* quod ita demum accusari interim non possit, si modò sponsalia non præcesserint; nam si sponsalia celebrata fuerunt, tunc accusatio iure mariti comperit, quod satis innuit Consultus *in d. §. si minor*, dum ait, *Quasi sponsa poterit accusari.* Quia licet accusatio ex lege Iulia eo casu non compereret, tamen rescripto Severi, & Antonini concessa fuit sponso accusatio adulteræ sponsæ, ne matrimonium qualecumque, nec spem matrimonij violare liceret, *d. l. si vxor 13. §. planè, l. miles 11. §. quærebatur, ff. ad leg. Iul. de adult. l. cum hic status 32. §. si quis sponsam 12. ff. de donat. inter, l. si propter 7. C. de adult.* & ita eo casu sponsus agere potest aduersus sponsam, non tantum de iniuria sibi illata, ut voluerunt Couarr. *de matrim. 1. p. num. 9.* Germonius *lib. 2. animadu. c. 4.* Molina *de iust. tract. 3. disp. 93.*

11.
EXPOSITIO
L. SI VXOR
13. §. SI MI-
NOR, ff. DE
ADULT.

disput. 93. num. 7. Gutierrez de matrim. cap. 1. n. 17. sed etiam de adulterio, ut rectè exposuerunt Sarmientus lib. 1. select. cap. 5. num. 1. Pichardus in §. item lex, numer. 4. Instit. de public. iudiciis, adducentes textum in dict. leg. si uxor, §. Diui. Nec obstat, adulterium non nisi in nuptiam committi, leg. inter 6. in princip. ff. de adult. leg. inter 101. ff. de verb. sign. cap. lex, §. adulterium 36. quæst. 1. docent pluribus relatis Sanchez lib. 1. de matrim. disp. 2. num. 2. Molina d. disp. 93. num. 6. Nam respondetur, quod licet propriè adulterium in nuptiam committatur, sufficit tamen quod spes iusta thori violetur, ut adulterium committatur, §. si minor, quæ spes vinculum inducit, donec vel alio matrimonio, vel renunciatione dissoluatur, l. miles 11. §. quarebatur ff. ad l. Iul. de adult. l. 2. §. in sponsalibus, ff. de diuortiis: notat Sarmiento d. cap. 5. num. 2. Ut sic iam appareat, propter adulterium tempore sponsaliorum commissum, sponsam iure mariti accusari posse, ut docent Glossa verbo Sponsam, in capite quemadmodum 25. de iureiur. & alij laudati à Sanchez supra, num. 1. Sarmientus, Cuiacius, &

Faber supra. Nouo tamen rescripto opus fuit, ut dispositum in uxorem per legem Iuliam, rescripti interpretatione ad sponsam protraheretur, ut notauit Brissoni lib. 2. de adult. alioquin enim lex Iul. locum non habebat in eo, qui cum alterius sponsa concubuiſſet, ut ait Paulus in fragm. veterum iuris Authorum, num. 4. cuius loci meminit Costanus de sponsal. ritul. quid sint sponsalia, num. 17. Hoc tamen procedebat iure ciuili antiquo; nam hodie dumtaxat uxor, vel sponsa de præſenti iure mariti accusari potest, l. 1. tit. 17. part. 7. l. 4. tit. 20. lib. 8. Recopil. Gomez in l. 80. Tauri, num. 47. Farinacius in praxi, 9. 141. num. 50. Illud tamen non omitam, peccantem cum sponsa alterius de futuro, teneri exprimere in confessione circumstantiam illam, ut resoluunt Sarmiento d. cap. 5. num. 3. Molina de iust. dict. disput. 93. num. 8. Rebell. de obligat. iustitia 1. p. lib. 4. quæst. 8. sect. 1. num. 9. Gutierrez d. cap. 1. de matrim. num. 18. etsi minùs rectè neget Covarr. d. cap. 1. num. 18. nec verius distinguat Sanchez d. disp. 2. num. 6. quem reprehendit d. lib. 12. cap. 6. num. 8.

CAPVT III.

a Isidorus.

Pueres à pube sunt vocati, idest à prudentia corporis nuncupati, quia hæc loca primò lanuginem ducunt. Quidam autem ex annis pubertatem existimant, idest, eum puberem esse, qui 14. annos expleuit, quamuis tardissimè pubescat. Certum autem est, eum puberem esse, qui ex habitu corporis pubertatem ostendit, & generare iam possit. ^b Puerperæ sunt, quæ annis puerilibus pariunt. Vnde & Horat. Laudantur simili prole puerperæ. Et dictæ puerperæ, vel quòd primo partu grauantur, vel quòd primos pueros pariunt.

NOTÆ.

^{1.} **I**sidorus.] Ita etiam legitur in 1. collect. sub hoc tit. cap. 7. & reperitur textus hic lib. 11. etymolog. ipsius Sancti, cap. 2. ex quo litteram textus restituo, prout reperitur tom. 1. operum ipsius Sancti, ex editione Ioannis Grial, quam iussu Magni Philippi II. ex vetustis exemplaribus emendatam, & correctam edidit Sanctus Isidorus, Doctor Hispaniæ, & Hispalensis Præful: Scripsit varia opera, quæ recenset Sanctus Braulius Episcopus Cæsaraugust. & de hoc Etymologiarum libro ait: Etymologiarum codicem, nimia magnitudine distinctum ab eo titulis, non libris, qui rogatus eum fecit, quamuis imperfectum ipse reliquerit, ego in viginti libros diuisi. Quod opus omni modo Philosophiæ conueniens quisquis crebrâ meditatione perlegerit, non ignotus diuinarum, humanarumque rerum scientiâ meritò erit; ibi redundans diuersarum artium elegantia, ibi quæcumque ferè sciri debent, restricta collegit. De eius sancti præclaris animi dotibus, litteris, sanctitate, & miraculis, quibus claruit, plura ex pluribus congeſſit Tama-yo à Salazar tom. 2. martyrol. Hisp. die 4. Aprilis. Eius opera, quæ extant ex vetustis exemplaribus emendata, & notis illustrata Garſiæ à Lo-ayſa, edidit iussu Philippi II. Ioannes Grial.

^{2.} **Puerpera.**] Conſonat D. Hieronymus in cap. 4. Hieremia, ibi: Puerpera interpretatur, quæ

primos parit fetus. Nec est cur Cuiacius in præſenti hanc etymologiam falſitatis arguat, quia fœminæ quæ quacumque ætate pueros pepererunt, puerperæ dicuntur; nam licet id verum sit, & probetur ex l. pueris 163. ff. de v. s. ibi: Puerperas appellant recentes ex partu; Terentio in Andria.

— Multò rectius est,
Quam illam puerperam nunc duci, huc peruiam,
agrotam.

Plauto in amphit.

Postquam parturire hodie uxor cæpit tuâ,
Vbi vtero exorti dolores, ut solent puerpera,
Inuocat Deos immortales, ut sibi auxilium ferant,
Manibus puris, capite operto.

Immo omne quod ad partum pertinet, puerperium dicatur, Gellius lib. 12. noct. cap. 1. Vnde Ouidius lib. 10. metamorph. ait:

Admonitque manus, & verba puerpera dixit.

Nempe verba, quæ in puerperio pronunciantur ad iuuandum ipsum partum: tamen eleganter D. Isidorus iuxta sententiam D. Hieronymi & Horatii lib. 4. carminum, puerperam dixit, quæ primum partum edidit; non tamen negauit Sanctus Doctor etiam fœminam maiorem partum edentem puerperam appellari posse.

COMMENTARIUM.

3.
PUBERTA-
TIS ETY-
MON.

Pubertas à pube dicitur ; est autem pubes, quæ vigoris vestigium dicitur in l.4.C. qui testament. facere, & illustrat Amaya in l. unica, C. de maiuma, num. 37. lanugo, quæ maribus ut plurimum 14. anno, aut 1. fœminis 12. aut tardius, circa pudenda oriri solet, ut probat Paulus Zacchias lib. 1. qq. medicolegal q. 6. eius meminerunt Ausonius in Rosa.

Collige virgo rosas, dum flos nouus, & noua pubes.

Horatius lib. 2. carm. od. 8.

Pubes tibi crescit & omnis.

Hippocrates lib. de natura puer. ait : *At simul ac mensibus genitura via patet, tunc puero ac virgini extremâ cuticulâ rarefcente, pilus in pube nascitur.* Vnde iuxta ipsum pubertas id vitæ spatium dici potest, in quo primum pube in pudendis aliisque corporis partibus erumpente, primum ad generandum homo aptus fit. Idem Hippocrates relatus à Menochio lib. 2. de arbitrariis, centuria 2. casu 57. in homine septem ætates à septennio in septennium præscripsit, & per consequens secundam pupillarem, siue puberem in secundo septennio terminauit. Stoici eandem certitudinem sequuti fuerunt, prout se, sectamque suam reipub. & ciuilibus negotiis accommodabant, teste Plutarcho in lib. de pugnis Stoicorum, cap. 24. Huius opinionis fuisse Epicureos illud suadet, quod omnia certo in tempore perfici & consummari existimabant, ut constat ex Lucretio, qui eorum doctrinam nobis repræsentat de natura rerum lib. 5. ibi :

*Quominus est mirum si certo tempore luna
Gignitur, & certo deletur tempore rursus,*

Cum fieri possint tam certo tempore multa.

Et paulò superius de ætatibus hominum certis dierum periodis aduenientibus, sic cecinit :

Nec minus incerto dentes cadere imperat ætas

Tempore, & impubem molli pubescere cutem,

Et pariter mollem malis admittere barbam.

Vbi ea verba, incerto disiungenda sunt, non coniungenda, ut legatur in certo, ut ibi notauit Dionysius Lambinus. Itaque sentiebant Epicurei, non tantum à lege, sed etiam à natura ætates hominum certitudinem habuisse : per contrarium Plato lib. 11. de legib. ætati nihil detulit, sed ex habitu corporis, tam in fœminis, quam in maribus rem diffiniendam esse præscripsit, locum afferunt Menochius d. cent. 2. casu 58. num. 3. Reuarius lib. 4. var. cap. 10. Cerdà in Virgilium lib. 7. Aneid. non procul à principio. Alij utrumque requirebant, nempe ætatem quatuordecim annorum in viro, duodecim in fœmina ; & hoc amplius, ut tales possent ex habitu corporis reputari. Ex his forsan primus fuit Euripides, qui in tragœdia Iphigeniæ inducit Clypten matrem sic de filia loquentem :

Sed & lex & ætas idem postulant ut elocetur.

Quem locum imitatus fuit Virgilius lib. 7. Aneidos, circa princip. loquens de Lauinia Latini Regis filia :

Sola domum, & tantas seruabat filia sedes

Iam matura viro, iam plenis nubilis annis.

Vbi notat Seruius, Poëtam secundum ius Romanorum loquutum fuisse, quo ab utroque simul discernebatur, nubilus, & pupillaris ætas, ab habitu scilicet, & ab annis, quem reprehendere volunt Hieronymus Magius lib. 1. miscel.

cap. 2. sed rectissime defendit Cerdà ibi. Ex iis tribus sententiis Consulti etiam tres sententias sequuti fuerunt. Proculiani ab ætate pubertatem diffiniebant : Sabiniani, seu Cassiani, ab habitu corporis hanc ætatem discernebant : Priscus, qui fuit lauolenus, ut rectè suspicatur Benedictus Pinellus lib. 2. select. cap. 4. ex num. 22. quamuis multa à Cassio deduxit, ut constat ex l. 2. §. ultim. ff. de orig. iuris, tamen sic voluit Sabinianorum sententiam temperare, ut ætatem non respiceret, & habitum simul corporis requireret. Proculianorum sententia obtinuit ; ideoque pubertas legalis contingit fœminis post 12. annos, viris post 14. Et quamuis illam pubertatis diffinitionem sibi adscribat Iustinianus in l. ultim. C. quando tutor vel curator, §. 1. Instit. quibus modis tutela finitur ; fuit tamen multò ante Iustinianum obseruata ; namque insignis Theologus, & Iurisconsultus Tertul. qui tempore Seueri Imperat. floruit, in libro de uelend. virginibus, ait : *Tempus Ethnicis obseruant, ut ex lege natura iura sua ætatibus reddant : nam fœminas quidem à 12. annis ; masculos verò à duobus amplius ad negotia mittunt.* Idem in lib. de anima, prodidit : & quia ibi rationem à nostris prætermittam affert, cur homines aduentu pubertatis sapiant, non abs re erit illius verba subnectere : *Quamquam autem & retro præstrinxerimus omnia naturalia anime ipsi substantia inesse pertinentia ad sensum, & intellectum, & ex ingenito anima sensu, sed paulatim per spatia ætatis procedere, & variè per accidentia euadere, pro artibus, pro institutis, pro locis, pro dominatricibus potestatibus ; quod tamen faciat ad carnis, animaque propositam nunc societatem, pubertatem quoque animalem cum carnali dicimus conuenire, pariterque & illam suggestu sensuum, & istam processu membrorum exsurgere à quartodecimo ferè anno : non quia Asclepiades inde sapientiam supputat, nec quia iura ciuilia ab hinc agendis rebus adtemperat, sed quod & hac de primordio ratio est. Si enim Adam, & Eua ex agnitione boni & mali pudenda tegere senserunt, ex quo id ipsum sentimus, agnitionem boni, & mali profiteamur : ab his autem annis, & suffusior, & vestitior sexus est, & concupiscentia oculis arbitris vititur, & communicat placitum, & intelligit quæ sint. Nisi dicamus, Tertullianum, qui Stoicus fuit, ut comperuerunt Lypsius lib. 1. manu duct. ad Stoic. discip. cap. 17. Queuedus in defens. doct. Stoic. loquutum fuisse iuxta eorum sectam. Macrobius verò, qui totus fuit in sequenda & illustranda doctrina Hippocratis, illi adhæsisse, & ita pupillarem ætatem primum lege lata præscripsisse, ut docuit magnus Præceptor D. Iosephus Retes in acad. de adquir. hered. in princip. num. 23. Quocirca Macrobius, qui ante Iustinianum vixit, lib. 6. Saturn. testatur secundum iura publica 12. annum in fœmina, & 14. in puero pubertatis ætatem diffinire ; licet enim ante, vel post eos annos pubertas naturalis contingat nunquam, ut ex Philosophis & Medicis probant Zacchias lib. 1. tit. 1. q. 6. plures apud Narbonam de ætate anno 14. q. 1. Arniseus de iure connub. cap. 2. sect. 1. tamen leges ea, quæ frequenter accidunt, respiciunt, l. nam ad ea, l. neque leges, ff. de legibus : idè eam ætatem pro pubertate utrique sexui præfinierunt, reiectaque fuit Cassianorum sententia, quia iuxta eam inhonesta inspectio, saltem virorum necessaria erat ad cognoscendam pubertatem, ut deduci-*

aut ex l. 4. ff. de in litem iurand. l. si dies 21. ff. quando dies legat. l. final. C. quando tutor, l. curator, l. 4. C. de testam. l. minor 32. ff. de minor. quam è mendis correptam restituit Petitus ad ius Atticum lib. 2. tit. 4. l. unic. in C. Gregoriano, si maior fuerit pubes, d. princip. Instit. quibus modis tutel. finit. & referunt Quintilianus declam. 279. ibi: Postea nudari filium, atque in conspectu iudicum constitui coegisset, atque interrogaret, an ille maritus esset, qui veri pater non posset, putà nondum habebat mariti dolorem. Plato lib. 11. de legibus, ibi: Conuenientiam ætatis ad nuptias & contra, index nudos omnino mares, pubem usque inspiciens, indicet. Docuerunt, & probarunt hanc corporis inspectionem apud Romanos in usu fuisse Petr. Herod. ad dictam declam. Quintilian. Osuald. lib. 3. Donel. cap. 1. Enacuus ad titul. qui testamenta facere, Costa in cap. si pater, verbo Impuberes, de testament. Petitus ad ius Atticum lib. 2. tit. 4. Cuiac. in l. 17. C. de pactis, Menoch. de arbitr. casu 58. num. 3. Sanchez de matrim. lib. 7. disp. 104. n. 32. Cuiac. lib. 2. cap. 1. ubi exponit legem Thais 41. §. libertate, de fideicom. libert. P. Faber lib. 3. semestr. cap. 6. Osuald. 3. Donel. cap. 4. litter. E. Faber in iurisprud. tit. 22. princip. 2. Pincl. lib. 2. select. cap. 4. num. 17. Panciroli lib. 2. variar. cap. 95. Forner. lib. 2. rer. quotid. cap. 26. Merillu lib. 1. obseru. c. 22. Amaya lib. 3. obseru. cap. 5. num. 34. & in l. unic. C. de maium. num. 35. D. Petrus de Velasco in rixis consult. fol. 66. Lælius Bisciola lib. 1. horar. successu. cap. 20. Narbona d. q. 1. Paulus Zacchias d. q. 6. licet Reuardon lib. 4. variar. cap. 10. existimet Casilianos æstimasse pubertatem ex habitu corporis, intelligentes per habitum corporis, vniuersi corporis positionem, figuram, ac formam; non verò inhonestam aliquam corporis inspectionem: & ante Reuardon non multò aliter Cuiac. sentit, & cum eo Faber d. tit. 22. princip. 2. Nec dissentire plenè videtur Salmut. ad Pancir. tit. 43. consentit Reuardon. Theoph. tom 4. sect. 2. cap. 8. fol. 804. cum indecora valde sit corporum nudatio, vt probat ipse Theoph. Cur autem fœminæ citius pubescant quàm viri, quæri solet in l. quâ ætate, ff. de testament. & Teophrastes lib. 1. de causis plantarum, eam rationem affert; quoniam naturâ spissa & sicca non faciliè augentur; contra laxa & humida cresunt celeriter, vt videre est in arboribus & plantis; atque idè fœminas celerius augeri, & pubescere quàm mares, eo quòd naturâ humidiores, solutioresque sint. Aristot. lib. 4. de generatione, cap. 6. ait: Intra parentem longiore quidem tempore fœmina concipiuntur, quàm mares; at cum in lucem venerint, celerius perficiuntur; nam & pubes, & vigor, & senectus prius illis obtingunt. Sunt enim fœmina naturâ debiliores. fri. idioresque, & sexum fœmineum, quasi lationem naturalem, & detrimentum esse putandum est. Proinde ob suam debilitatem citò ad ætatis florem, senectutemque perueniunt, cum omnia minora, vt in artis, sic in naturæ operibus citius ad finem perducantur. Macrobius lib. 7. Saturn. cap. 7. ibi: Quod citò adiuuentur generationi fœmina, non nimij caloris, sed naturæ infirmior est, vt exilia prima celerius maturescunt, robusta serius. Idem lib. 1. in somno Scip. Bis septem ipsa ætas necessitate pubescit, tunc enim moueri incipit vni generationis in masculis, & purgatio fœminarum: idè tutela pueri quasi virile iam robur absoluitur, de qua tamen

fœmina propter votorum festinationem maturius biennio, legibus liberantur. Quæ vltima verba exponenda sunt, idè propter festinationem voti contrahendi matrimonium; nam licet tam vir, quàm fœmina adueniente pubertate carnis titillationes sentire incipiant; tamen vir non ita citò votum nuptiarum habet, quàm fœmina, cum aliter per vagos, etsi illicitos, concubitus vitare soleat. Fœmina tamen, quæ propter honestatem ab illis amouetur, citius votum nuptiarum habet. Facit ratio Vlpiani in l. mulier, §. propon. ff. ad Trebel. alias rationes prosequuntur Paulus Zacchias d. quest. 6. ex n. 5. Narbona d. quest. 1. Hæc de pubertate naturali, & legali. Est alia plena pubertas, quæ in adoptionibus, & legatis alimentorum obseruatur, quam Consulti anno 18. diffinierunt, l. adrogato, ff. de adopt. §. minorum. l. si in eod. sub tit. Itaque Imperator Hadrianus constituit, si vsque ad pubertatem alimenta relinquantur, pueris vsque ad 18. & puellis vsque ad 14. ætatis annum præstanda esse, l. Mela, ff. de aliment. legat. Costa in cap. si Pastor, verbo Impuberes, n. 3. Quare autem plena pubertas his annis æstimetur, triplex ratio asseri potest. Prima, quoniam naturâ frigidiores ante illam ætatem non solent pubescere, cap. impuberes, hoc titul. ibi: Quamvis tardissime pubescat. Vnde Paulus lib. 1. sentent. Spadones, inquit, eo tempore testamentum facere possunt, quo plerique pubescunt, idè anno 18. Secunda ratio deducitur ex Hippocrate supra relato. Tertia ex eo, quod ea ætate multum valeant mortales corpore & animo: quemadmodum Mecenas docet apud Dionem Cassium lib. 52. Caterum, inquit, in Equestrem statum allegendi octodecim annos ætatis habere debent; hac enim potissimum ætate firma corporum, & animorum habilitas conspicitur.

His animaduersionibus, vt ad præsentem textum accedamus, & rationem, quare Raymundus cum sub hoc titulo compilauit, agnoscamus, sciendum est, in eo S. Isidorum pubertatis etymologiam docere, & simul sententiam Proculianorum & Cassianorum referre; & hanc posteriorem Cassij approbare, vt potè magis propriam & congruentem etymologiæ pubertatis, quam assignauerat, & adstruere intendebat; non quia approbasset inhonestam inspectionem, vt vulgò creditur, & docuit Antonius Hothomanus in dialog. de barba; sed tantum quia pubertatem eximius Doctor æstimauerat ex habitu corporis, vt quando ex vniuersa corporis positione constat generandi potestatem adesse, tunc pubertatem contigisse dicamus, vt etiam docuit Gregorius VII. in cap. 3. hoc titul. in prima collect. ibi: Manifestum est cum puberem esse, qui gesticulatio- ne sui corporis talis est, vt etiam procreare possit; licet ad metas legibus definitas non pernerit. Et licet sacri Canones pubertatem legalem in matrimoniis contrahendis agnouerint, cap. continebatur, cap. attestaciones, cum sequenti, hoc titul. tamen quia aliquando malitia supplet ætatem, & vigorem naturæ præcociem reddit; idè eo casu, cum adsint discretio ad consensum præstandum, & simul facultas coeundi, potest contrahi matrimonium, quia pubertas naturalis adest, licet legalis non aduenerit, cap. illis, cap. ult. hoc titulo, cap. final. de eo qui cognouit, leg. 6. tit. 1. part. 6. docent Sanchez lib. 7. de matrimo.

4.
EXPONITVR
PRÆSENS
TEXTVS.

mon. disp. 104. n. 20. Basilius lib. 7. de matrim. c. 65.
n. 1. Theophil. supra, qui rectè refellunt Glossam in

præsenti, in d. c. de illis, dum docet, semper ætatem
ad matrimonium æstimari ex habitu corporis.

CAPVT IV.

Alex. III. ^a *Herfordiensi Episcopo.*

Litteras tuæ fraternitatis recepinus, ex quarum tenore perpendimus, quod quidam parochianus tuus A. nomine, cum esset perfectæ ætatis, quandam puellam in ^b cunabulis desponsauit: procedente verò tempore idem A. matrem puellæ cognouit, & eam in vxorem accepit. Vnde quia dubitas, an huiusmodi matrimonium stare debeat, à nobis exinde consilium postulasti: super quo fraternitati tuæ taliter duximus respondendum, quod si præfatus vir matrem præfatæ puellæ, antequam puella ipsa septimum annum compleuisset, in vxorem accepit; matrimonium ipsum non dissoluas, sed eundem virum præfatam mulierem, sicut vxorem, liberè tenere permittas, cum huiusmodi desponsationes nullæ sint quæ in cunabulis fiunt. Verum si postquam præfata puella septimum annum compleuit, prædictus vir matrem in vxorem accepit, cum sponsalia ex tunc placere consueuerint, inter eos sententiam ^c diuortij non differas promulgare, nec ipsum, seu filiam, seu matrem vxorem habere permittas.

NOTÆ.

1.

^a *Herfordiensi.*] Ita etiam legitur in 1. col. lect. sub hoc tit. cap. 5. & post Concil. Lateran. p. 12. cap. 2. De hac diocesi egi in cap. 2. de temp. ordin.

2.

^b *Cunabulis.*] Cunabula enim sunt infan-

tia panni, quos solos mortui secum referunt, quasi retroacti ad diem natalem, & ineuntem ætatem, vt ex D. Hieronymo & Arnobio probat Cuiac. in præsent.

^c *Diuortij.*] Propter impedimentum publicæ honestatis nullum fuerat coniugium, vt probauit in cap. 3. de sponsalibus.

CAPVT V.

Idem ^a *Eborac. Archiepiscopo.*

Accessit ad præsentiam nostram nobilis vir Vv. filius G. cum litteris tuis, ex quarum tenore perpendimus, quod cum filiam cuiusdam nobilis viri, dum esset minoris ætatis, desponsasset, postmodum ipsa assensum in hac parte non præbente, antequam ad nubiles annos peruenisset, celebratum est inter eos diuortium: procedente verò tempore, defuncto patre puellæ matrem eius Vv. sibi matrimonio copulauit; quod quidem factum cum sustinere nolles, eum sollicitè monuisti, vt ipsam dimitteret: & quia monitis tuis in hac parte noluit acquiescere, ipsum excommunicationis vinculo innodasti; tamen accepta ab eo cautione, quod nostram adiret præsentiam, & super hoc statutum nostrum firmiter obseruaret, eundem mandato nostro absolutum denuntiasti, & cum litteris tuis ad præsentiam nostram misisti. Verum præfatus Vv. in nostra præsentia constitutus, suam nobis assertionem proposuit, quod puellam ipsam dum esset infra septimum annum desponsauit, postea antequam ad nubiles annos peruenisset, noluit aliquatenus consentire, vt præfatum Vv. in virum acciperet, & ita cum patre suo, in cuius potestate remanserat, & cum præfato Vv. ad præsentiam tuam accessit; & cum ab ore puellæ audisses, & per eam cognosceres, & per patrem eius, quod memoratum Vv. in virum nolebat, statim illum in plena Synodo ab huiusmodi desponsatione publicè absolutum denuntiasti. Elapsis verò pluribus annis post, mortuo patre puellæ, charissimus in Christo filius noster H. Anglorum Rex matrem supradictæ memorato Vv. tradidit in vxorem, quam idem Vv. vt discordia orta inter consanguineos suos, & consanguineos mulieris sopiretur, accepit, & solenniter desponsauit, & etiam sine contradictione Ecclesiæ duxit, & ex ea liberos procreauit, & puella fuit alteri viro copulata. Vnde licet contineatur in litteris tuis, quod ipsa puella erat ætatis minoris, quando huiusmodi desponsatio facta fuit; tamen refert, vtrum esset minoris ætatis proximæ ætati aptæ matrimonio, aut infra septem annos. Ideoque f. r. p. A. f. m. quat. rei veritate inquisita diligenter, & cognita, si tibi constiterit, quod præfata non esset septennis quando præmemorato Vv. desponsata fuit, & postea in eum non consenserit; & quod idem Vv. ab huiusmodi desponsatione per

re fuerit absolutus, matrimonium inter eundem Vv. & matrem puellæ celebratum præcipias inuiolabiliter obseruari, & eorundem proles denunties esse legitimas, quia sicut discretio tua non ignorat, desponsationes, & matrimonia ante septimum annum fieri non possunt, præsertim si consensus postea non interuenit. Sanè si præfata puella ante desponsationem septimum annum compleuerit, licet prædictus vir à desponsatione illius puellæ ipso iure fuerit absolutus, cum ea in eum consentire nolebat; inhonestum tamen videtur, vt matrem eius habeat, cuius filia sibi fuerat desponsata. Verùm si tibi visum fuerit, vt cum matre puellæ remaneat, ne discordia inter vtriusque consanguineos olim exorta, nunc autem sopita, denuò suscitetur, id dissimulare poteris, & æquanimiter tolerare. Filij autem, quos de ipsa suscepit, si eam tolerante Ecclesia in vxorem duxit, à successionem paternæ, vel maternæ hæreditatis prohiberi non possunt.

NOTÆ.

a **E** Boracensi.] Ita etiam legitur in 1. collect. sub hoc tit. cap. 6. & post Concil. Lateran. p. 6. cap. 7. de Eboracensi Angliæ Metropoli nonnulla adduxi in cap. 4. de rescriptis.

b **H.**] Henricus videlicet secundus Rex Angliæ, de quo plura Richardus Smitheus in floribus Ecclesiæ Anglicanæ, & nos adduximus in cap. non est, de sponsalibus. De autoritate Principis sæcularis in nuptiis vassallorum agemus in cap. 3. qui clerici vel vov.

c **Fuerit absolutus.**] Id est absolutus declaratus, vt antea Pontifex dixerat: & in cap. 2. de iureiur. Glossa non malè, absoluius, interpretatur, absolutum declaramus: & in l. sicut, vers. sed si queritur, ff. si seruitus vindic. per sententiam iudicis seruitus non constituitur, sed quæ iam est constituta, declaratur: notarunt Cuiac. hic, Bajo Arroyo in cap. Quintavallis, num. 74. de iureiur.

COMMENTARIUM.

IN his duabus Alexandri Decretalibus vnâ, eademque proponitur species, & simul vna refertur decisio; quare ex vtroque textu sequens adducitur assertio: *Sponsalia inter infantes contracta, vel à maiori cum infante, pro infectis habentur, adeo vt nec publica honestatis impedimentum producant.* Probant eam textus in cap. vnico 30. q. 2. cap. continebatur 6. cap. de illis, cap. à nobis 8. cap. ad dissoluendum, hoc tit. cap. 1. eod. tit. in 6. cap. 1. de sponsal. eodem libro, l. in sponsalibus 14. ff. de spons. Nouel. Leonis 109. Nouel. Xiphilini apud Hammepolum lib. 4. promptuarij, tit. 6. §. 29. Carnotens. epistol. 99. & 243. l. fin. tit. 1. partit. 4. Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsentia, Cuiac. hic, P. Greg. lib. 9. syntagm. cap. 7. & lib. 3. partit. tit. 21. cap. 4. Sanchez lib. 1. de matrim. disp. 16. Gutierrez eod. tract. cap. 2. Basilii eod. tract. lib. 1. cap. 65. num. 1. Fachineus lib. 3. contron. cap. 26. Germonias lib. 2. animadu. cap. 2. Osualdus lib. 7. comment. cap. 9. Donellii litt. S. Costanus de sponsal. fol. 19. Cuiac. lib. 4. different. Modest. in d. l. in sponsalibus. Alberic. Gentil. lib. 5. de nuptiis, cap. 1. Egidijs Bossius tom. 1. oper. moral. tit. 2. §. 13. Cuiac. ad titulum C. de spons. Narbona ann. 7. quest. 19. & 20. Brissonius de ritu nupt. fol. 153. Medrano de consens. connub. cap. 7. num. 2. Franciscus de iure connub. cap. 2. sect. 2. Hurtado de matrim. disp. 1. difficult. 4. Diana p. 1. tract. 4. resol. 224.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Pupilli contrahere non possunt, nec negotium aliquod sine tutoris au-

thoritate gerere, l. pupillus, ff. de obl. & act. l. in negotiis, l. pupillum, ff. de reg. iur. ergo neque ex sponsalibus, etsi infanti maiores sint, obligari poterunt. Accedit, nam si ætas septem annorum ad sponsalia contrahenda desideratur, quia in ea liber consensus adest, etiam in infante consensus datur; siquidem possessio, quæ sine consensu non acquiritur, Decius in l. 13. ff. de reg. iur. à septennio minore acquiritur, l. 3. C. de acquir. possess. & illum intellectum habere, docet Seneca lib. 7. controuers. ibi: Nihil puerò teste larius, utique quinquenni; nam ad eos peruenit annos, vt intelligat, & nondum ad eos, quibus fingat. Ergo si ætas septem annorum præscripta est ad sponsalia ob consensum in ea intercedentem, etiam ante ipsam ætatem ex eadem ratione possunt ea celebrari.

Quæ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, Modestinum in d. l. in sponsalibus 14. ff. de spons. eam inter nuptias, & sponsalia nobilem agnouisse differentiam, quod in sponsalibus non sit definita ætas, vt in matrimonio: vnde Paulus lib. 2. sentent. tit. 19. ait: *Sponsalia, tam inter puberes, quam inter impuberes contrahi posse.* Subiicit tamen Modestinus: *Quapropter à primordio ætatis sponsalia contrahi possunt, si modò id fieri vtrique pars intelligat, id est si non sint minores quam septem annis.* Quæ posteriora verba apertè pugnant cum prioribus, in quibus diffinitam non esse ætatem sponsalibus Modestinus affirmavit. Ideoque suspecta sibi videri illa verba, & Triboniano adscribenda, putat Faber in Papin. tit. 22. princip. 6. illat. 8. cuius audaciam reprehendit Osualdus lib. 7. comment. cap. 9. Quare pro ipsius textus solutione sunt qui existimant, Modestinum non pugnantia verba protulisse, sed tantum asseruisse, quod etsi in sponsalibus certa ætas præfinita non sit, quia infans nescit quid loquatur, immò & euenire possit vt fari nequeat; ideo cum stipulari non possit, per consequens nec sponsalia contrahere, propter verba stipulationis in sponsalibus adhiberi solita, l. 2. ff. de spons. ideoque requiri ætatem septem annorum. Sed hæc solutio ex eo displicet, quod supponit, ad valorem sponsaliorum stipulationem semper adhibendam; quod etsi prisco iure Romanorum receptum esset, postea tamen nouo iure institutum fuit, vt sine stipulatione celebrari valerent, & ideo ad ea constituenda nudum consensum sufficere docetur in l. 4. l. sponsalia 11. ff. de spons. notant Duarenus in rubric. ff. soluto matrim. tit. de sponsal. Brissonius de ritu nupt. in princip. Quare, eâ solutione omisâ, & aliâ Germonij lib. 2. animadu.

DITA ASSERTIO.

IN SPONSALIBUS ATAS AN SIT DIFFINITA

CONCLUSIO
TRADITUR
ET PROBATUR.

IMPUGNATUR
TRA-

madu. cap. 6. dicendum est cum Cuiac. ad titul. C. de spons. Modestinus in d. l. in sponsal. vers. quapropter, non definire certam quæstionem, nec cum sua priore sententia pugnare; sed tantum exigere, ut sponsi intelligant quid agant; quod cum frequentius non contingat ante completum septimum annum, ideo à contrario sensu innuit minores septennio, idest infantes, l. 1. §. sufficit, ff. de administ. tut. l. si infanti 18. C. de iure delib. inutiliter sponsalia contrahere. Nec inde recte inferes, ætatem septem annorum legibus præfinitam esse sponsalibus; definit enim Modestinus, non perpetuò, sed ex eo, quod frequentius accidit iuxta regulam legis, nam ad ea, ff. de legibus. Nam euenire potest, & quidem sæpe sæpius, ut septennio maior adhuc pleno iudicio careat, quo casu sponsalia ab eo contracta non valent; & tamen in nuptiis semper ætas à iure præscripta sufficit; quia post eam quilibet iudicij compos esse præsumitur. Eamque differentiam inter sponsalia & nuptias doceri in d. l. in sponsalibus 14. notarunt post Accursium ibi, Sanchez de matrim lib. 1. disp. 16. num. 3. Gutierrez eod. tract. cap. 2. num. 3.

4.
MALITIA
QVOAD EA
SUPPLET
ÆTATEM.

Ex inde inferitur, malitiam quoad sponsalia ætatem supplere; & si contrahentes perfecti ingenij & iudicij non sint, ita ut intelligant quid agant, posse sponsalia contrahere, argumento legis 3. C. si minor se maior. docent Glossa verbo *Dubia*, & Cuiac. in cap. 3. de spons. Couarr. 1. p. de matrim. cap. 2. num. 1. Sanchez d. disp. 16. num. 9. Gutierrez d. cap. 2. num. 10. Basil. eod. tract. lib. 12. cap. 5. licet contrarium teneant Hurtado de matrim. disp. 1. difficult. 4. Narbona de ætate, anno 7. q. 1. Nec illis fauet Modestinus in d. l. in sponsalibus, ibi: Idest, si non sint minores; quibus verbis significari videtur, ante illam ætatem contrahentes non posse nec scire, nec intelligere: igitur nec sponsalia contrahere. Quo fundamento moti à superiori sententia etiam discesserunt Germonius lib. 2. animadu. cap. 6. Fachineus lib. 3. controuers. cap. 26. Nam respondetur, verba illa referenda esse ad ea, quæ frequentius accidunt: sæpe sæpius enim infantes ante illam ætatem perfectum iudicium, & rationis usum non habent, l. Fulcinus 7. §. planè, ff. ex quibus causis in possess. Cæterum si prudentia suppleat ætatem, defectus legitimæ ætatis non officit sponsalibus contrahendis. His etiam consequens est, ad contrahenda sponsalia satis non esse infantes proximos esse septennio, sed si malitia ætatem non suppleat, totum tempus septennij completum desiderari, ut sponsalia constant, docent Sanchez d. disput. 16. num. 4. Cuiac. lib. 6. obseru. cap. 16. Coninch. de sacrament. disput. 21. dub. 5. num. 51. Basilus d. cap. 5. num. 3. Hurtado dict. disp. 1. difficult. 4. quamvis contrarium teneat cum Rebello & Diana Narbona de ætate, d. q. 1. 6. Quæ sententia probatur, tum ex eo, quod voluntas, quæ in naturali consensu consistit, non solet dari nisi in eo, qui septennium compleuit, l. si infanti 18. Cod. de iur. delib. tum etiam, nam cum præsens textus in cap. accessit, aperte probet septennij tempus debere esse completum, quod & docetur in cap. litteras, hoc titul. merito hoc casu asserimus, satis non esse annum esse inceptum; nam quoties verba legis ad annos consummatos referuntur, veluti si ita dicatur, Cum tot annorum fuerit, vel cum annos compleuerit, vel excesserit; tunc tempus

completum esse oportet, nec sufficit inceptum, cap. subdiaconum 77. distinct. cap. cum in cunctis, in princip. de elect. l. si ita 41. vers. Inter, ff. de manumiss. testam. l. 2. in princip. ff. de excusat. tutor. l. Seius 46. ff. ad Trebel. l. non 47. ff. de condit. & demonstr. l. si cui 49. ff. de legat. 1. l. ex his, C. quando dies legati: nisi ex æquitate, vel fauore rei, de qua agitur, similia verba impropriantur, ut in l. qui filium 74. §. 2. ff. ad Trebel. ubi verbum, peruenerit, pro excesserit, accipiendum esse, docet Connanus lib. 3. comment. cap. 12. num. 7. quamvis Merill. lib. 2. obseru. cap. 21. existimet constitutionem, de qua in d. l. non 47. contrariam esse rescripto, de quo in d. l. qui filium, §. 2. Cæterum si verba legis ad ingressum, vel solam existentiam anni dirigantur, veluti si ita dicatur, Cum fuerit in tali anno; vel, Attigerit tot annos, aut similia, siue lex prohibeat, ne quid ante certum tempus fiat, tunc satis est annum esse inceptum, & in hoc sensu accipiendi sunt textus in Clement. Generali, de atate & qualitat. cap. cum in cunctis, §. inferiora, de elect. cap. presbyter 78. distinct. Trident. sess. 23. de reform. cap. 12. l. ad Remp. 8. ff. de muner. iunctis traditis à Connano d. cap. 12. Roberto lib. 1. recept. sentent. cap. 2. & 3.

Nec huic doctrinæ obstat textus in l. ultim. tit. 1. part. 4. ubi ad sponsalia contrahenda præfinitur ætas septem annorum, aut paulò minus, ibi: Euessen de edad de siete años, o poco menos; quibus verbis aperte significatur, sufficere proximos esse septennio; licet totum tempus completum non sit, quemadmodum in ætate necessaria ad manumissionem procedit, l. 1. ff. de manumiss. iuncto Fabro in iurisprud. tit. 4. princip. 3. illat. 7. & in tempore ad usucapionem necessario, l. in usucapionibus 6. ff. de usucap. l. penult. ff. de diuers. & tempor. & in ætate ad testamentum faciendum, l. qua ætate 5. ff. de testam. docet Costa in cap. si pater, verbo *Defunctis*, num. 1. & 2. de testam. ubi exponit textus in l. si frater, C. qui testamenta, §. masculo, Instit. de pupil. quibus etiam non adductis fundamentis, & rationibus ad sponsalia contrahenda sufficere infantes proximos esse septennio, docuerunt innumeri, quos refert, & sequitur Gutierrez de matrim. d. cap. 2. num. 7. & 8. Sed adhuc non est discedendum à superiori sententia; nam etsi annus non naturaliter ad momentum, idest ad horas, sed ciuilitè ad dies numeretur, l. anniculus 137. ff. de v. s. ita ut sufficiat supremum anni diem attingere, ut in d. l. 1. d. l. 6. attamen cum ex forma loquendi colligitur, ætatem completam esse oportere, tunc nec sufficit ultimum diem esse coeptum, sed desideratur ut sit completus, l. 3. §. minorem, ff. de minoribus, l. 3. ff. de iure immunit. Vnde ætas ad omittendam professionem Concilio Trident. præscripta sess. 25. de regul. cap. 15. de momento ad momentum computatur. Nec fauet contrariæ sententiæ dicta lex partitæ; nam respondetur, illa verba, o poco menos, accipienda esse de infante aded prudente, ut malitia suppleat ætatem, nisi fortè, quod magis probò, Alfonso in eadem lege approbauerit contrariam sententiam, quam amplexi fuerunt tot DD. tam Theologi, quam Iuristæ.

His suppositis ratio præsentis assertionis ex eo prouenit; nam tam ad sponsalia, quam ad nuptias

EXPONITUR
TVR L. VI.
TIMA, TIT.
I. PARTI
4.

TRADITUR
RATIO DE
CIDENDI

nuptias consensus in contrahentibus desideratur, l. 4. l. penult. ff. de spons. leg. nuptias, ff. de reg. iur. cap. cum locum, cap. tua 25. de spons. vbi probavi: quare ab sponsalibus celebrandis arcentur personæ, quarum consensus nullus est, cap. dilectus 14. de spons. cap. nec furiosus 32. quasi 7. Cened. ad Decretal. collect. 148. in quorum numero sunt infantes, qui quod agunt, ignorant, d. l. in sponsalibus 14. sunt expertes iudicii & vsus rationis, l. quamvis 32. §. infans, ff. de acquir. possess. l. si quis 26. C. de donat. & ideo à furiosis parum distant, l. Fulcinus 7. §. planè, ff. ex quibus causis in possess. §. pupillus, Instit. de inutil. quare nullam rem agere dicuntur, seu negotium gerere, l. in negotiis, ff. de reg. iur. veluti stipulari, l. 1. in princip. l. si mulier 70. ff. de verb. oblig. l. 2. ff. rem pupilli; & si stipulentur, vel promittant, nihil agunt, l. 1. §. furiosus, ff. de oblig. & act. nec delicta admisisse creduntur, veluti homicidium, l. infans 12. ff. de sicariis, l. 5. §. sed si, ff. ad l. Aquil. nec furtum, l. impuberem 23. ff. de furtis, l. 2. & 3. ff. de condict. furtiv. nec ingrati tudinem admittere, leg. si quis 33. in fine, C. de inofficiis. immò nec bonorum possessionem petere, l. 7. §. impubes, ff. de bonor. possess. dicemus in cap. 1. de delict. pueror. ideoque sponsalia contrahere nequeunt: post completos autem septem annos ea celebrare valent; nam cum leges ad ea, quæ frequentius, non quæ raro accidunt, adaptentur, l. nam adeo, ff. de legibus; & infantes post septennium plenum consensum præstent, ideo post eam ætatem sponsalia ritè, & validè contrahere possunt; ante eam autem ætatem celebrata nulla sunt ex defectu consensus, aded ut nec publicæ honestatis impedimentum producant, ex præsentì capite litteras, c. 1. hoc tit. in 6. cap. 1. de spons. eod. lib. nisi post legitimam ætatem rata habeantur, cap. duo 12. hoc tit. d. cap. 1. hoc titulo, lib. 6. quia virtute rati habitationis sustinentur, & conualescunt, ut etiam procedit in matrimonio nulliter celebrato, quod cessante impedimento conalescit, l. Proculus 67. ff. de ritu nupt.

7. Dissolvi-
tur dubi-
tandi ra-
tio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, in qua dicebamus, pupillum quidquam sine tutoris auctoritate gerere non posse; id enim usquequaque verum non est, quare qui septimum annum exceßerunt, cum intellectum habeant, sibi naturaliter & civiliter obligant alios, §. pupillus, Instit. de inutilibus stipul. l. Iulianus, §. penult. ff. de actionibus empti, & ipsi aliis naturaliter interdum obligantur, l. 1. ff. de novat. amplius, & civiliter; cum obligatio nascatur vel ex re, vel ex delicto, l. furiosus, ff. de oblig. & act. cap. 1. de delictis puerorum: proinde cum dissentire & consentire possint, merito eis sponsalia contrahere permittitur, l. potuit iuncta l. simfanti, C. de iur. delib. præcipue cum post perfectam ætatem recti iudicii capaces detrectare matrimonium possint, & sponsalia ab eis celebrata ex utroque iure sustineantur. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, nam verum est, infantem posse acquirere possessionem, quia ad eam acquirendam affectus tantum desideratur,

non consensus; maiorem autem intellectum desideramus in sponsalibus, propter negotij gravitatem; & quia de futuris constituitur, quod fit in sponsalibus, futurarum nuptiarum re promissionibus, res est maioris consilij. Nec etiam obstat Senecæ autoritas, nam apud eum pro quinquenniis, legendum esse quindenis, iam probavit Gentilis de nupt. lib. 5. cap. 1.

Suprà traditis obstat textus in l. sæpe 17. ff. de spons. vbi docetur, sæpe evenire, ut iusta, ac necessariæ causæ trahant, siue producant sponsalia, non solum anno, vel biennio, sed etiam triennio: ex quo textu expressè deducitur, sponsalia debere celebrari in ea ætate, ut saltem intra biennium matrimonium celebrari possit: ergo ætas septem annorum non est sufficiens ad sponsalia celebranda. Pro cuius textus expositione sciendum est, lege Iul. & Pap. ab Augusto lata maritis præmia constituta fuisse, ut ita ad matrimonia frequentanda prouocarentur; quæ de causa, cum nonnulli puellas immaturas desponderent, ex quibus liberos suscipere non poterant, eveniebat, ut interim præmiis maritorum fruerentur: cui fraudi ut Augustus viam præcluderet, tempus habendi sponsas coarctavit, ut author est Suetonius in Augusto, cap. 34. quod tempus fuisse decem annorum, scribit Dion lib. 54. ex quo, & Zonara tom. 2. ita restituit caput 3. ipsius legis Iulæ Iacobus Gothofredus in quatuor fontibus, pag. 174. ibi: *Quicumque sponsam habebit ultra biennium, sponsam eam ne habeto; qui ultra biennium habuerit, maritorum præmiis ne fruitor: decennij minorem sponsam ne habeto. Faminis item à morte viri, biennij; à repudio, anni & sex mensium vacatio esto.* Quod pertinet textus in l. 3. ff. de probat. l. 4. Cod. Theod. de spons. vnde interpolata est lex 2. Codicis Iustin. eod. tit. ut sic intra biennium legitimæ nuptiæ contrahi possent, ac proinde minores non tu decem annorum frustra sponsæ haberentur, quoad præmia legis Iul. & Pap. notarunt Hothomanus de sponsal. cap. 2. Germonius lib. 2. animadu. cap. 6. & ad hoc legis Iul. & Pap. caput respexisse Gaium in dict. l. sæpe, observarunt Erissonius de ritu nupt. pag. 153. Balduinus ad l. Iul. & Pap. pag. 74. Cuiac. lib. 16. observ. c. 35. expeditius lib. 4. different. Modestinus in d. l. in sponsalibus 14. ff. de spons. etsi paulò obscurius in recit. ad titulum C. de spons. Prædicto ergo capite legis Iulæ non fuit definita ætas ad sponsalia generaliter, & in communi, sed dumtaxat quoad præmia, pœnasque legis Iul. & Pap. quibus frui, vel excusari eos voluit Augustus, qui sibi desponsabant puellam minorem decennio, cum qua esse nuptiæ post biennium non poterant; ne scilicet fraus legibus fieret, dum sponsi pro maritis haberi volebant. Cæterum extra causam legis Iulæ & Papiæ utiliter contrahunt sponsalia etiam cum puella nondum decenni, dummodo septem annos habeat, iuxta suprà tradita. Prosequitur ipsius textus interpretationem Illustrissimus præceptor D. Franciscus Ramos ad l. Iul. & Pap. c. 1. de ætate spons. & nos ex ipso infra in cap. fin. de secundis nuptiis, c. de illis 5. de sponsal.

8.
EXPEDITUR
TEXTVS IN
L. SÆPE 17.
FF. DE SPON-
SAL.

CAPVT VI.

Idem ^a Noruicensi Episcopo.

Continebatur autem in litteris tuis, quod cum quædam puella infra nobiles annos cuidam viro in vxorem tradita fuerit, & ab ipso ^b traducta, suis parentibus asserentibus eam legitimæ ætatis existere; hæc ad nobiles ^c annos perueniens, alij nubendi licentiam postulauit, asserens in eundem virum nullatenus consensisse: prædictus verò vir contrà proponit, quod licet eadem puella nondum fortè annum ^x ⁱ attigisset, cum ei tradita fuisset in vxorem, vsque adeò tamen ætati fuit proxima, quod ipsam carnali commixtione cognouit. Inde est, quod cum ipsa eidem viro dicit se incognitam, & tu nos consuluisti, vtrum alij possit nubere: taliter respondemus, quod ^d in decretis habetur expressum, quod si vir dixerit, quod vxorem suam cognouerit, & mulier negauerit, viri standum est veritati. Vnde præfato viro, qui se dicit præfatam mulierem cognouisse, fides est adhibenda, si id iuramento firmauerit; & si fuerit proxima in ^x ⁱ. ^e vel circa ^x ⁱ. annum, & ^f cum suo assensu, & voluntate parentum desponsata, & ^g benedicta fuerit, & cognita; ab eodem viro separari non debet, præsertim cum parentes eius ipsam fuisse legitimæ ætatis ^h profiteantur. Si verò puella infra nobiles annos, & ætati proxima alicui desponsata fuerit benedicta, atque traducta, non licet alicui de consanguinitate illius, cui desponsata fuerit, eam ducere in vxorem, nec fas est eidem sponso de consanguinitate puellæ sibi desponsatæ aliquam sibi ⁱ copulare.

NOTÆ.

1. ^a *Noruicensi.*] Ita etiam legitur in 1. collect. sub hoc tit. cap. 8. & post Concil. Lateran. p. 6. cap. 10. ex quo ita restituo litteram huius textus. De diocesi Noruicensi nonnulla adduxi in cap. 9. de rescriptis.
2. ^b *Traducta.*] De hac traductione in domum viri egi in cap. ex parte, de restit. spol.
3. ^c *Nobiles annos.*] De ætate ad nuptias necessaria, egi in cap. 2. hoc tit. ubi commentarium huius textus dedi.
4. ^d *Decretis.*] Burchardi lib. 9. cap. 42. Iuonis lib. 6. tit. 10. cap. 8. Panormi. p. 8. cap. 18. Gratiani in cap. 8. 33. q. 1.
5. ^e *In XI. vel circa.*] Perplexæ nimis ac vexatæ quæstio est apud Interpretes, quis dicatur proximus pubertati? Etea fuit antiquorum sententia, videlicet masculum, qui 10. annos cum dimidio expleuit, esse proximum pubertati; fœminam etiam, quæ nouem & dimidio maior est. Ita docuerunt Accursius in §. pupillus, Inst. de inutilib. stipul. Quintil. Mandosius de ætate cap. 4. num. 35. P. Greg. lib. 50. syntagm. cap. 7. num. 4. Corrafius lib. 6. miscel. cap. 33. Caldas Pereyra in l. securatorem, verbo Minoribus, C. de integritate restit. num. 7. Othomanus in d. §. pupillus, Felicianus lib. 2. de censibus, cap. 2. num. 2. Auedaño cod. tractat. cap. 81. num. 4. Farinac. tom. 3. praxis crimin. quæst. 92. num. 9. qui varia fundamenta adducunt, & præcipuè textum in §. final. Inst. quibus ex causis manumit. ubi cum olim ex lege Ælia Sentia non posset seruum manumittere, nisi qui 20. annis maior erat, Iustinianus hanc facultatem protraxit ad eos, qui 17. annum adimpleuerint; quia eos illi ætati proximos esse iudicat, cum plus distent à pupillari, quàm à 20. annorum ætate. Vnde deducit Abbas in præfati, num. 9. quod cum infantia ad septimum vsque annum producat, aliique sep-

tem vsque ad pubertatem supersint, masculus, qui decem annos cum dimidio expleuit, cum illius temporis medietatem excefferit, magis proximus dicitur pubertati. Hanc sententiam amplexus fuit Alfonsus noster in l. 4. tit. 19. part. 6. & in l. 9. tit. 1. part. 7. & in l. 17. tit. 14. l. 8. tit. 31. ead. part. l. 5. tit. 5. part. 6. Verum hanc sententiam alij impugnant ex eo, quia qui decimum & dimidium annum egressus est, pubertati quidem propior est, & sic comparatè; sed non proximus est, quod vicinam magis coniunctionem significat, & eum qui parum à pubertate absit, indicat. Deinde quia Græci proximum pubertati interpretantur eum, qui octauum, vel nonum annum agit, vt probant Theophilus in d. §. pupillus, Bassamon in nomocan. tit. 14. §. 13. Secunda sententia fuit existimantium, tum pupillum pubertati proximum dici, cum sex mensibus plus minùs ab ea distat; quam sequuntur Accursius in l. non tantum 7. vers. Semestre, ff. de excus. tutor. plures congesti à Sanchez lib. 7. disp. 104. num. 37. Faber in l. 1. §. an in pupillum, ff. de positi, Cuiac. lib. 17. obser. cap. 4. Plaza lib. 1. de delict. cap. 34. num. 4. Alij laudati à Narbona de ætate, anno 10. cum dimidio, q. 2. num. 3. pro qua sententia expendi solent textus in l. non tantum 17. in princip. ff. de excus. tutor. l. properandum, §. & si quid, el. 2. C. de iudiciis. Sed satis absurdè, vt probat Gothofr. in l. pupillum 111. ff. de reg. iur. Sed hanc opinionem latè impugnat Menochius d. lib. 2. de arbitr. casu 57. num. 29. Paulus Zacchias q. Medicolegal. lib. 1. tit. 1. q. 5. num. 20. Hostiens. in præfati, cum tantum pubertati proximum esse dicit, qui per triduum ab ea distat; ad quod probandum adducit textum in l. 3. §. hoc interdicto, ff. de liber. exhib. Sed perperam, vt probat Narbona d. q. 2. num. 4. Tandem Cuiac. in præfati, puellam pubertati proximam definit, quæ vndecimum annum agit; & puerum, qui habet annum 13. cui

cui consentiunt Reuarius in l. 3. ff. de reg. iur. Petrus Faber in l. 5. eod. tit. Gaspar Hurtado de matrim. disp. 22. difficult. 12. n. 46. Sed ab eius sententia discedit Ioannes Robertus lib. 2. lect. c. 17. asserens pubertati proximum dici, qui decimum-quartum annum est ingressus. Sed his omnibus omissis, alij verius putant, totum hoc relinquendum esse iudicis arbitrio, qui pensatis circumstantiis personæ, & regionis definiat, quando quis dicatur proximus pubertati. Ita docuerunt Paulus Zacchias ubi supra, Menochius, Coquarr. & alij congesti à Nathona d. q. 2. n. 12. Sed adhuc verius credo, hodie nullum esse iudicis arbitrium in hac parte, cum legibus partitæ præfinita sit certa ætas, ut quis dicatur proximus pubertati, ut supra probaui; à quibus discedendum non est, cum ea tantum relinquuntur iudicis arbitrio, quæ à legē determinata non sunt, l. 1. in fine, ff. de iure delicti. l. mora, ff. de usuris, l. de accessionibus, ff. de diuersis, & tempor. præscript. cap. de causis, §. illis, de officio delegati, ubi probaui. Et iure canonico attento certum est, sceminam in vndecimo anno, virum in decimotertio dici proximum pubertati, ut si malitia suppleat ætatem, possit matrimonium contrahere, iuxta tradita supra in cap. 2.

f Cum suo assensu.] Iuxta adducta supra in cap. 1. hoc titul.

g Benedicta.] Solenni benedictione videlicet, de qua agemus in capite primo, de secundis nuptiis.

h Proferuntur.] Ætas hominis variis modis probatur, aspectu corporis, l. minor 33. ff. de minor, l. si alterius, C. si minor se maiorem: testibus, l. nec omitta, C. de liberali causa, l. 2. C. de his qui veniam ætatis: descriptione censuali, l. ætatem, ff. de censibus; eorum enim, qui censabantur, ætas olim in acta referri solebat. Plinius lib. 7. cap. 18. natali professione, etiam si à matre, vel auia fiat, l. cum de ætate, l. etiam, l. penult. ff. de probat. l. non nudis, C. de probat. l. 1. C. si maior se minorem, l. 2. ff. de excusat. tut. olim enim parentes apud præfectum ætarij diem edebant, quo sibi erant nati liberi, ut liquet ex lege nec omitta, l. parentes, C. de liber. causa, l. penult. ff. de probat. Vnde Suetonius in Tiberio ait: Natus est Roma in palatio 16. Kalend. Decembr. Marco Emilio Lepido ite-

rum, & M. Planco Coss. post bellum Philippensē sic enim in fastos, actaque publica relatum est. Apuleius apolog. 2. ibi: De ætate verò Pudemile, de qua post ista satis confidenter mentitus es, ut etiam 60. annos natam diceret nupsisse, de ea paucis vbi respondebo, nam in re tam perspicua non est opus pluribus disputare: pater eius natam sibi filiam more cæterorum professus est: tabula eius partim tabulario publico, partim domo asseruantur. Iulius Capitolinus de Marco Antonino loquens: Inter hæc, ait, liberales causas ita minuit, ut primus inberet apud Præfectos ætarij Saturni unumquemque cinium natos liberos profiteri intra trigessimum diem, nomine imposito; per prouincias tabulariorum publicorum usum instituit, apud quos idem de originibus fieret, quod Roma apud Præfectos ætarij. De qua professione nonnulla adduxi in cap. ... Apud nos certior ætatis probatio sumitur ex libro, ubi scribuntur nomina baptizatorum.

i Copulare.] Ob impedimentum affinitatis, de quo egi in cap. 1. de consanguin. & affin.

COMMENTARIUM.

Cum puella impubes, sed maior infante nupsisset Lucio Titio ex consensu parentum, qui etiam affirmarunt eam puberem esse, atque ita in Ecclesia solenniter benedicta, à marito cognita, & in domum traducta esset, postea pubes facta negauit se in maritum consensisse, & ita matrimonium non celebrasse. Sed Lucius Titius probauit, eam proximam esse pubertati, à seque carnaliter cognitam fuisse, cum iureiurando asseuerat. Pontifex matrimonium validè contractum esse definivit: & per consequens propter affinitatem quæ intercedit inter virum & cognatos vxoris, inter vxorem & cognatos viri, nec virum posse vnuquam, ne mortua quidem vxore, aliam ducere ex ipsius cognatione; nec vxorem alij nubere ex cognatione viri: quod & docuit ipse Pontifex in cap. 11. hoc titul. in 1. compil. ibi: Sponsa autem si nubili ætati proxima est, nullus consanguineorum potest eam matrimonio copulare. Nam, ut supra probaui in capite 2. matrimonium inter puberes & pubertati proximos contrahi valet.

CAPUT VII.

Idem a Bathon. Episcopo.

DE illis, qui infra annos aptos matrimoniis contrahendis sponsalia contrahunt, siue vterque, siue alter, antequam ad annos aptos matrimoniis contrahendis peruenerint, reclaimer, & postulet separari, non sunt audiendi. Si verò alteruter istorum ad annos aptos matrimoniis contrahendis peruenerint, infra eisdem annos alterutro existente, cum quo eadem sponsalia contrahuntur, si is qui minoris ætatis est, cum ad annos illos peruenerit, reclamauerit, nec in alterum voluerit consentire, iudicio Ecclesiæ debent ab inuicem separari. Vtrum autem mulier, quæ postquam annos nobiles attigit, ei, qui nondum ad annos aptos matrimoniis contrahendis venerat, nupsit, ab eo, si quærat dissidium, debeat separari? Consultationi tuæ taliter respondemus, quia cum in eum semel consenserit, amplius dissentire non poterit aliquatenus, vel diuertere, nisi fortè ipse, cui nupsit, postquam ad annos aptos matrimoniis contrahendis peruenerit, in ea suum omnino negauerit præstare consensum.

NOTÆ.

^a **B** *Athon.*] Ita etiam legitur in 1. collect. sub hoc titul. cap. 9. & post Concil. Lateran.

p. 6. cap. 29. De Metropoli Bathoniensi nonnulla nota in cap. 1. de temp. ordin. Ad eundem etiam casum, & eandem Decretalem spectat sequens textus, quem ex ipsa prima collectione cap. 10. ita transcribo.

CAPVT VIII.

Idem ^a *eidem.*

A Nobis tua discretio requisivit, vtrum iis, qui infra nobiles annos matrimonij nomine coniunguntur, vel eorum alteri, antequam ad annos matrimonio aptos perueniat, liceat à matrimonio tali discedere. Ad quod inquisitioni tuæ taliter respondemus, quia pro eo, quod ante nobiles annos coniugalem consensum de suorum patrum solum habent auctoritate, vsque ad legitimam ætatem expectare tenentur, & tunc aut confirmant matrimonium, aut si simul esse noluerint, separentur; nisi fortè carnis commixtio antè interuenerit, cum interdum illa tempus anticipare soleat pubertatis. Si verò alter eorum ad annos, &c. vt supra *prox. cap.*

NOTÆ.

^a **I** *Dem.*] Ita etiam legetur in cap. 10. hoc tit. in 1. collect.

COMMENTARIUM.

I.
DE SPON-
SALIBVS AB
IMPVBERE
CELEBRA-
TIS.

DE sponsalibus à puberibus contractis, & eorum obligatione egi in cap. 2. de sponsalib. & in cap. 1. hoc titul. In præsentī agitur de sponsalibus ab impuberibus celebratis, vel ab vno pubere cum alio impubere: circa quos casus sciendum est, quod licet sponsalia post septennium contracta obligent contrahentes, adeo vt ante pubertatem mutuo dissensu ritè dissolui non possint, post pubertatem tamen iudicio Ecclesiæ per vnius, vel vtriusque dissensum improbari valent ex præsentī textu, & cap. 11. hoc titul. in 1. compil. vbi idem Pontifex ita ait: Si puella infra decimum annum alicui desponsata fuerit, vel sponsus aliquam infra decimum quartum annum desponsauit, antequam ad annos perueniat matrimonio aptos, à pactione nuptiali recedere, & ad aliud matrimonium conuolare non possunt; sed cum puella ad nobiles annos, & sponsus ad annos aptos matrimonio peruenierit, tunc de pactione illa complenda, & recipienda sunt audiendi, & ad complendum matrimonium ab iis, qui matrimonium iurauerant, commonendi. Sponsa autem si nubili ætati proxima est, nullus consanguineorum sponsi potest eam sibi matrimonio copulare. Quorum iurium sententia duplicem partem continet, & vtriusque non vna est ratio; nam prioris ratio descendit ex fragili & lubrico impuberum iudicio, qui cum nec consentire, nec dissentire, nec quæquam scire, aut intelligere credantur, l. ultima, ff. de iuris & facti ignor. l. qui iurasse 26. ff. de iureiur. l. 3. vers. proinde, ff. ad Maced. l. 2. §. quod obseruari, C. de iureiur. propter calumniam, l. 1. C. de fals. monet. meritò hæc facultas dissoluendi sponsalia eis denegatur, ne alioquin eueniat, vt sæpe sæpius contrahant, & toties ab sponsalibus resiliant; posterioris verò partis ratio est; nam licet iure cautum sit, impuberes validè ex sponsalibus obligari; eodem tamen iure statutum est, propter imbecillitatem iudicij, vt post pubertatem

resilire liceat, vt probat Sanchez lib. 1. de matrim. disp. 5. num. 19. adeoque hæc facultas competit, vt qui prius ad pubertatem peruenierit, non teneatur alium expectare, sed statim resilire possit: immò & tenebitur, si nolit sponsalia probare, alioquin postea non audietur. Textus sic intelligendus in præsentī capite de illis, vers. Si verò; quem post antiquiores ita accipiunt Couarr. 1. p. de matrim. cap. 5. §. 1. num. 1. Sanchez de disp. 5. num. 9. Gutierrez de matrim. cap. 29. num. 2. Diuersum tamen obseruatur, cum pubes sponsalia contrahit cum impubere; hic enim etsi post pubertatem resilire possit, pubes verò nunquam potest, ex præsentī capite de illis, vers. Mulier; idque fauore pupilli accepto ferendum est, argumento legis Iulianus 13. §. si quis à pupillo, ff. de act. empti, l. 1. vers. sicuti, ff. de rescind. princip. Insti. de auctor. tutor. Nec obstat textus in cap. ex litteris 11. hoc tit. nam rectè respondet Glossa ibi, quam sequuntur alij citati à Sanchez lib. 4. disp. 19. num. 2. multum interesse inter sponsalia valida, & inualida. Primo casu pubes resilire non potest; immò tenetur expectare vt alter pubes fiat, ex præsentī capite de illis, vers. Mulier. Secundo verò casu pubes statim resilire valet, nec pubertatem expectare tenetur, si nolit monitioni Ecclesiæ parere; quo modo accipendus est textus in d. cap. ex litteris, vbi sponsalia per merum celebrata ipso iure inualida fuerunt, vt docent plures, quos refert & sequitur Sanchez ubi proximè, etsi immeritò dissentiat Cuiacius ibi. Quod si quis contendat cum Alex. de Neuo in d. cap. ex litteris, num. 5. metum dumtaxat adhibitum fuisse in deductione in domum, non verò in ipsis sponsalibus, vt ex littera constat. Respondeo cum Sanchez supra, numero tertio, textum illum esse supplendum, vt etiam metus in sponsalibus intercesserit: quæ interpretatio, etsi litteræ textus vim inferre videatur, sustineri tamen debet: tum causâ vitandi absurdi, quod ex doctrina Alex. de Neuo colligitur: tum ex eo, quod cum inuito animo puella deducta proponatur in domum sponsi, non sine colore præsumptio sumi potest, quod etiam sponsalia præcedentia magis paternâ, quàm suâ voluntate contraxerit.

CAPVT IX.

CAPVT IX.

Idem ^a Ianuensi Episcopo.

DE illis autem, qui in minore ætate desponsantur, traduntur, & coniunguntur, & processu temporis diuortium postulant, minorem allegantes ætatem, aut vim sibi à parentibus factam: hæc inquisitioni tuæ taliter præsentibus litteris respondemus, quod si ita fuerint ætati ^b proximi, quod potuerint copulâ carnali coniungi, minoris ætatis intuitu non debent ab inuicem separari, si vnus in alium visus fuerit consensisse, cum ætatem videatur suppleuisse & malitia: sed cuiuscumque ætatis sint, se possunt per illatam violentiam excusare, nisi post violentiam consensus accedat.

NOTÆ.

1. ^a *Ianuensi.*] Ita etiam legitur in 1. collect. sub hoc titul. cap. 12. vbi additur pars capituli tua nos, vt agnoscamus in præsentem referri partem textus in cap. tua 7. de sponsa duor. vt iam notarunt Cuiac. & Ant. Augustin. in præsentem: integra autem Decretalis extat post Concil. Lateran. p. 50. cap. 41. & eam dabimus in d. cap. tua 7.

De Ianuensi, seu Genuensi Ecclesia nonnulla dedi in cap. cum iter, de electione.

^b *Proximi.*] Quis dicatur proximus pubertati, exposui supra in cap. continebatur 6.

^c *Malitia.*] Quia ea accedente cum habilitate ad copulam, ante pubertatem ritè, & validè contrahitur matrimonium, vt probaui in cap. 2. hoc titul. vbi commentarium huius textus dedi.

CAPVT X.

Vrbanus III. ^a Cenomanensi Episcopo.

Attestationes super causa matrimonij, quæ inter H. iuuenem, & G. mulierem vertitur, à tua nobis fraternitate transmissas accepimus, & ipsis diligenter inspectis, & plenius intellectis, manifestè nobis innotuit, quod prædictus iuuenis ^b nondum xii. annum attigerat, cum præfaram acceperat in vxorem: & licet ^c nifus fuisset, sicut vterque confessus est, ipsam corrumpere, mulier tamen credit se virginem euasisse. Verùm antequam ad annum xiv. peruenisset, ex attestationibus ipsum à memorata muliere intelleximus recessisse, quem eadem mulier instanter nunc repetit, & pro viro sibi ^d vindicare contendit. Sed cum vir x. & vii. annos habeat, ipsam recipere contradicit. Vnde quia donec nos super causam ipsam consuleres, non duxisti in prolacione sententiæ procedendum, hoc à nobis super tua consultatione habeas responsum, quod si mulier per idoneos testes probare ^e nequiverit, quod post xiv. annum suæ ætatis, vel circa finem xiv. prædictus iuuenis consensisset in eam, ab ipso ^f iuramento recepto, quod postquam ad legitimam ætatem peruenit, ipsam habere non consensit vxorem, ab impetitione mulieris eum potes, & debes absolvere, & ad alia vora vtrique dare licentiam transeundi.

NOTÆ.

^a *Cenomanensi.*] ita etiam legitur in 1. collect. sub hoc titul. cap. 13. in cuius notis docet Ant. Augustin. in præsentem referri partem capituli cum in Apostolica; sed non rectè, vt iam in eo textu notauimus, cum textus hic diuersum casum contineat, licet sit eiusdem Pontificis, & eidem Prælato in eo referribatur. De Cenomanensi Ecclesia egi in cap. 54. de elect.

2. ^b *Nondum 12.*] Et ita iuxta sacros canones non erat proximus pubertati, cap. continebatur, vbi probaui, hoc titul.

3. ^c *Nifus.*] qui non sufficit, vt sponsalia transigant in matrimonium, vt probaui in cap. 3. cap. is qui fidem, de sponsal.

4. ^d *Vindicare.*] Vxorem posse vindicare male. D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

ritum in iudicio, probaui in capite primo, de ordine cognit.

^e *Probare nequiverit.*] Sed quomodo publicatis attestationibus noui testes produci poterant, contra principium textus in cap. fraternitati, cap. causam qua, cap. ex tenore, de testibus. Cuiac. in præsentem docet, quod licet super eadem re non admittantur noui testes publicatis attestationibus, tamen super re diuersa, vt in præsentem specie contingit, rectè admittuntur noui testes. Sed præterquam quod ex littera textus non constat publicatas iam fuisse attestationes, cum Episcopus Cenomanensis consuluit Romanum Pontificem, etsi iam publicatæ essent, rectè in hoc casu noua productio testium admitti poterat; quia agebatur de matrimonio contrahendo, vel dissoluendo, & tunc noui testes

H 3 admit

admittuntur, etiam publicatis attestationibus, ut probavi in cap. iuravit 6. de probationibus.

6. *¶ Juramento recepto.*] Sed quare à reo iuramentum exigitur, cum actore non probante, ipse absolvendus sit, cap. 2. de probat. l. qui accusare, C. de edendo, l. si quidem, C. de except. & in cap. Christiani 32. q. 5. docetur, probatione cessante, vindictæ rationem conquiescere, unde & Cassiodorus 7. variar. ait: *Reus qui dicitur, & probetur.* Apuleius 1. apolog. inquit: *Omnes homines rei constituentur, si ei qui nomen cuiuspiam detulerat, nulla sit probandi necessitas, omnis contra facultas percunctandi.* Aliqui existimant in causis matrimonialibus specialiter in supplementum probationis iuramentum deferri: ita docuerunt Tuschus litt. T. conclus. 540. num. 48. Camillus Borell. in summa decis. p. 1. tit. 54. num. 45. plures per Farinacium in fragm. crim. p. 2. litt. I. n. 1243. Alij rectius contrarium docent, videlicet nul-

lam specialitatem, quoad hanc partem dari inter causas matrimoniales, & ceteras. Ita Azor, Hostiensis & Mozius, laudati à Barbosa in select. ad textum in cap. vidua, de regul. num. 3. Alij discrimen constituunt inter casum, in quo petens iuramentum suppletorium, pro matrimonio agit; & inter eum, in quo contra matrimonium actionem intendit. Primo casu locum esse iuramento suppletorio, secundo verò casu iuramentum deferri non posse. Ita Seraphinus, Aufferius, & alij laudati à Barbosa ubi supra, num. 1. tandem ipse Barbosa ex alijs distinctionem affert inter eum casum, in quo ultra semiplenam probationem adsunt aliæ præsumptiones, & inter eum, in quo tantum semiplena probatio adest. Primo casu locum esse iuramento suppletorio, secundo verò iuramentum deferri non posse. Sed his omnibus distinctionibus omissis veram huius difficultatis solutionem adduxi in d. c. 2. de probat.

CAPUT XI.

Idem à Pisano Episcopo.

EX litteris tuæ fraternitatis accepimus, quod cum puella, quædam A. nomine iam ad annum 12. peruenisset, iurata fuit & desponsata cuidam puero, qui erat in anno nono, vel decimo & dimidio: tempore procedente, de voluntate matris & fratrum potius, quàm de sua, sicut asserit, ad domum patris prædicti pueri est ducta, ubi nolens & inuita, sicut ab ore ipsius te audisse proponis, & tam persuasionibus, quàm minis parentum impulsa moram per annum, & ampliùs habuit, & tandem inde recessit, & ad domum propriam est regressa. Commonita verò à matre sua, & à te postmodum, sicut asseris, ad eum redire, penitus contradicit, asserens quod nunquam voluit, nec vult eum in virum habere, sed nubendi alij postulat facultatem. Unde quia super hoc quid agendum sit, à nobis tua fraternitas requisivit, cum iam dictus puer, sicut tuæ litteræ continebant, nondum ad XIII. annum ætatis suæ perueniret, nec unquam ad eam puellam carnaliter accessum habuerit: d. c. præsentibus litteris respondemus, quod si memorata puella per te ad hoc studiosè commonita, ut donec idem puer compleat decimumquartum annum suæ ætatis, expectet, ad commonitionem tuam non duxerit expectandum, ei secundum ea quæ proposita sunt, accipiendi alium virum in maritum auctoritate nostra dare potes libertatem. Dat. Veron.

NOTÆ.

1. *a Pisano.*] Ita etiam legitur in 1. collect. sub hoc titul. cap. 14. Id est Vbaldo Lanfranco, qui cum esset nobilis Pisanus, patriæ suæ Archiepiscopopalem sedem obtinuit ex anno 1176. usque ad annum 1198. ut refert Vghellius tom. 3. Italia, fol. 478. De Metropoli Pisana nonnulla duxi in cap. 8. de temp. ordin.

COMMENTARIUM.

2. **I**N præsentī textu agitur de puella proxima pubertati, scilicet annum duodecimum agente, iuxta adducta supra in cap. continebatur; quæ desponsata fuit impuberi habenti tantum no-

uem, vel decem annos, & cum traducta esset in domum sponsi ex consensu parentum, post maiorem libertatem rediit in domum propriam; unde quærebatur, an cogenda esset expectare, ut sponsus ad nubilem ætatem perueniret? Et respondit Alexander, monendam esse eam ab Episcopo, ut expectet sponsi ætatem, quâ sponsus liquidò possit exprimere animi sui sententiam; non tamen ad id esse præcisè cogendam, quia rata non fuerunt sponsalia cum impubere contracta, nondum proximo pubertati; & quia ipsa quoque asseruit, se nunquam in eum consensisse: & ita cum sponsalia ex defectu voluntatis ipsius nulla essent, non cogebatur pubes expectare impuberem, ut probavi supra in cap. de illis, ubi textum hunc exposui.

CAPVT XII.

a Clemens III.

DVo pueri, Guillelmus & Guillelma matrimonialiter sunt coniuncti, puero vi. puellâ verò vii. annum ^b agente: qui simul per tres annos manserunt. Tunc pater puellæ subtrahens eam sponso, ipsam alteri N. nomine copulauit, cum quo per vi. annos quietè permansit. Ipse verò tunc reliquit eandem, quia credebatur eam alium virum habere, illum scilicet cui prius fuerat desponsata: prior autem sponsus ad annos discretionis perueniens, à prædecessore tuo contrahendi cum alia licentiam impetrauit; qui quendam nomine S. consobrinam prioris in vxorem accepit, & cum ea per aliquod tempus existens, eam (vt ipse fatetur) carnaliter non cognouit, licet illa se ab eo cognitam asseueret. Cum autem pater memoratæ Guill. eam vidisset à secundo viro relictam, prænominatum Guil. cui prius eam desponsauerat, compulit vt S. neptem ^c suam omnino dimitteret, & ad Guill. suam desponsatam rediret, qui postmodum per biennium cohabitauit eidem. Quia igitur quid tibi faciendum sit postulas edoceri, breuiter respondemus, quod impediens puerili ætate, matrimonium inter G. & G. non fuit: & licet idem, postquam illa nupsit alij, potuerit aliam ducere in vxorem, tamen quia dictam S. duxit consobrinam mulieris eiusdem, siue eam cognouerit, siue non, non debet tamen cum eadem S. propter publicæ ^d honestatis iustitiam remanere; nec ad primam habere regressum, quia alteri fuit legitimè copulata. *Et infra:* Cum verò vir caput sit mulieris, & G. dicat se non cognouisse prius S. supradictam, aliam si voluerit, poterit ducere in vxorem, & S. viro legitimo desponsari: post separationem verò pro vitando publico scandalo, vtrique ad tempus est pœnitentia iniungenda. Si verò legitimè constaret, ipsam S. ab eo, siue post, siue antea cognitam extitisse, neutri viuenti altero dabitur licentia contrahendi. Remanebit ergo Guillelma cum M. impositâ ipsi Mestaco ad tempus pœnitentiâ competenti, qui pro sua opinione sola Guill. (iudicio Ecclesiæ non requisito) dimisit.

NOTÆ.

1. ^a *Clemens III.*] Ita etiam legitur in 2. collect. sub hoc titul. cap. unico: nullibi tamen exprimitur cui Prælato rescribat Pontifex, licet ex serie textus constet, in eo Episcopum alloqui; speciem autem eleganter retulit Cuiac. in presenti.

2. ^b *Sextum annum agens.*] Et ita nec matrimonium, nec sponsalia inter eos dari poterant, iuxta tradita supra in cap. 2. cap. 4. hoc titul. ex quorum commentariis præsens petendum est.

^c *Neptem suam.*] Ex fratre, & ita consobrinam, vt accipitur in cap. per tuas, de probat. cap. accedens, de accusat. cap. 7. de consanguin. & affin. Sic enim posteriores scriptores loquuti sunt, immò & priores, cum hac adiectione, nepotem, neptemve ex fratre, vel sorore. Eutropius lib. 7. Octavianum Augustum vocat Iulij Cæsaris nepotem, quia filius erat Acciæ sororis Iulij Cæsaris: Liuius in epitom. 116. nepotem sororis Octavianum vocat: notauit in d. cap. per tuas.

^d *Publica honestatis.*] De quo impedimento plura adduxi in cap. 3. de spons.

CAPVT XIII.

Idem ^a Corrado & Petro quondam filiis Malebrancæ.

AD dissoluendum, quod factum fuerat inter I. filium nobilis viri L. & S. filiam quondam M. super matrimonio contrahendo, in nostra, & f. n. præsentia fuit ex parte vestra propositum, quod cum dicta puella nondum ad septennium peruenisset, cum ipsa nec matrimonium contrahi, nec ^b sponsalia potuerunt: defuit etiam consanguineorum assensus, qui præcipuè sunt in talibus requirendi. Quod si & ætas sufficiens extitisset, & consanguineorum extitisset assensus, personæ tamen non sunt legitimæ ad matrimonium contrahendum, lineâ consanguinitatis obstante: accusatione verò super consanguinitate proposita, & tam ex parte iuuenis, quàm ex parte puellæ consanguinitatis gradibus computatis, cum eam vellet idoneis testibus comprobare, præfatus L. multas exceptiones proposuit, per quas nitebatur vos ab accusatione multipliciter remouere. Cumque super exceptionibus ipsis fuisset vtrunque diuini

disputatum, auditis & intellectis quæcumque fuerint hinc inde proposita, de consilio fratrum nostrorum inter loquendo pronuntiauius, inter dictos iuuenem & puellam, nec matrimonium, nec sponsalia fuisse contracta, cum constet puellam nondum ad septennium peruenisse. Quocirca nec accusatio locum habebat, cum non esset, quod legitimè posset^c accusari; denunciari tamen poterat consanguinitas, ut interdiceretur matrimonium^d contrahendum. ^eAd denunciationem ergo legitimè probandam festum omnium Sanctorum proximè venturum pro termino assignamus, saluis exceptionibus non solum propositis, sed etiam proponendis. Ne verò quidquam interim in puellam attentetur, auctoritate Ap. interdicimus firmiter, ut in ipso negotio de nouo non procedatur vltius, donec vel à denunciatione cessetur, vel denunciatione probatà, ordine iudiciario procedatur. Quod si contra interdictum nostrum in præiudicium ipsius aliquid fuerit attentatum, illud irritum esse decernimus, & viribus omnino carere.

NOTÆ.

1. ^a *M* *Alebranca.*] Ita etiam legitur in 3. col. lect. sub hoc hoc titul. cap. 1. & in epistolis editis à Sirleto, fol. 152. ex quo registro ita restituo litteram huius rextus.
2. ^b *Nec sponsalia.*] Iuxta tradita in cap. 1. cap. 4. hoc titul. vbi textum hunc exposui.
3. ^c *Accusari.*] Quia frustra peritur rescindi quod nullum est, l. non dubium 5. C. de legib. l. si tutor 4. C. de quib. caus. in integ. restit.
4. ^d *Contrahendum.*] De honestate, ut in cap. 1. hoc titul.
5. ^e *Ad denunciationem.*] Agnoscit enim Innocentius III. in præsentem differentiam inter denunciationem, & accusationem: & docet, matrimonium accusari quidem frustra per causam proximitatis, quæ non est; denunciari tamen vti-

liter, ne facti puberes in matrimonium contrahant, vel ne post infantiam sponsalia confirmet; accusatur enim matrimonium, quod factum est, ut rescindatur; denunciatur autem consanguinitas, vel simile impedimentum, antequam matrimonium celebretur, ne fiat: sicut denunciamus nouum opus, ne quod molitur vicinus; & nondum fecit, faciat: agimus interdicto, quod vi aut clam, ut id quod iam factum est, tollatur, l. 1. §. 1. ff. de noui operis nunt. Et ut denunciatio noui operis sistit & inhibet opus, ita & denunciatio consanguinitatis inhibet matrimonium, donec denunciatio probata aut remissa fuerit, causâ cognitâ, si dicatur denunciationem non fieri legitimo modo, vel fieri incongruo tempore, vel ab iis, quorum fides suspecta est, ut infra dicemus in cap. 3. de clandest. despons. cap. 1. qui matrimonia accusare.

CAPVT VLTIMVM.

Idem ^a *Episcopo Albertadensi.*

TVæ nobis exhibitæ litteræ continebant, quod quidam vir nobilis suam filiam circiter xii. annos habentem cuidam viro nobili desponsauit, qui^b subarrhauit eandem consensu mutuo accedente: sed nuptiis aliquantulum prorogatis, pater puellæ viam vniuersæ carnis est ingressus. Eo autem rebus humanis exempto, puellæ auunculus supradictæ ipsam alteri matrimonio copulauit, & ille qui prius desponsauerat eandem, cum ipsius matre contraxit. Tuus autem prædecessor attendens, quod cum ea non poterat permanere, cuius filiam legitimè desponsarat, inter eos sententiam diuortij promulgauit. Postmodum verò mortuo viro secundo, qui supradictam puellam duxerat in uxorem, ipsa se tertio copulauit, illo viuentem, qui prius desponsauerat eandem. Cæterum, tam ipsa, quàm vir idem te duxerunt humiliter consulendum, utrum licitè valeant commorari. Tu verò deliberatione habita respondisti, quod sponso primo viuentem, alteri non potuit legitimè copulari: sed quia tua Ecclesia postulauit vti super hoc Ap. Sedis consilio, procedere distulisti, nobis humiliter supplicans, ut super hoc tibi rescribere dignaremur. Quia verò super ea, quæ superius sunt expressa, nobis non potuit pro certo constare, cuius ætatis esset puella, cum primo viro extitit desponsata, cum dicatur quod circiter xii. annos habebat, utrumve prudentia tunc in illa suppleret ætatem: f. t. t. respondemus, quod si puella tunc nubilis erat ætatis, & inter eam & primum virum legitimus interuenit de præsentem consensus, absque dubio inter eos erat legitimum matrimonium contractum etsi carnalis commixtio non fuerit subsecuta. Si verò puella nubilis non erat ætatis, cum sæpessatus vir desponsauit eandem, & ætatem in eâ prudentia non supplebat, proculdubio inter eos non coniugium, sed sponsalia contracta sunt, quamuis ab ipso viro eadem puella fuerit subarrhata. Quocirca si iuxta primum modum matrimonium cum

cum illo contraxit, eo viuente non potuit ritè cum alio fœdus contrahere coniugale. Quod si iuxta modum secundum sponsalia solummodò contracta fuerunt, coniugium, quod inter illam, & alium exiit celebratum, debet reputari legitimum, dummodo aliud canonicum non obstat.

NOTÆ.

1. **A** *Lbertadensi.*] Ita legitur in 3. collect. sub hoc titul. cap. 2. & in hac sexta legitur *Albatensi*: sed legendum est, *Halbestardensi*, vt notauit Cuiac. hic. Halberstad enim ciuitas præclara est inferioris Saxonie, Episcopali Cathedra decorata, suffraganea Archiepiscopi Moguntini, & spectat ad Episcopum cum amplissimo eius Principatu. Ecclesiam habet magnificam, aliaque plura admiratione digna, vt refert Bucelinus tom. 3. *Germania*, fol. 95. Conrado eius Præsuli missa est præsens Decretalis.

2. **b** *Subarrhanit.*] Arrha, seu arrhabo, vel sine aspiratione arra, id propriè dicitur, quod datur in confirmationem contractus, ad eius securitatem, & vt contrahentes illum ad effectum perducant, adhibetur, l. quod sæpe 33 in princip. ff. de contrahend. emptione: l. quicumque, §. item si, de instit. act. l. contractus 17. C. de fidei instrum. l. ex empto 11. §. is qui vina, l. prædia 28. ff. de act. empti, l. 6. ff. de lege commiss. l. ult. C. eod. titul. l. ult. C. quando liceat ab emptione, l. vnic. C. de argenti pretio, l. 17. ff. de præscript. verb. docent Donel. lib. 3. comment. cap. 4. litt. I. Cuiac. lib. 11. obs. cap. 17. latè D. Nicolaus de Castro in princip. instit. de contrah. empt. numero 37. Gazeus ad Cassianum collat. 7. cap. 6. & cum matrimonium contractus sit, plerumque in eo, aut sponsalibus arrhæ intercedunt, non tam pœnæ nomine, quam in symbolum futuri matrimonij, idest ad fidei datæ probationem, l. arrhis 3. l. ult. C. de spons. l. si quis 38. ff. de ritu nupt. l. si donata 36. §. sponsus, ff. de donat. inter, l. 7. 13. 14. & 25. C. de donat. ante nupt. l. vnic. C. si nuptia ex rescripto, l. 1. tit. 11. l. 2. tit. 1. part. 4. Vnde arrhæ, pignora quoque nuptiarum dicuntur in l. vnic. C. si Rector provincie, quia in pignus sponsaliū, & futuri matrimonij inter sponsos dantur, & olim munera frequenter à sponso sponsæ dabantur, vt apud Iulium Capitolianum in Maximo Iuniore, ibi: Arrhetales erant, monilium de albis nouem, (idest margaritis) reticulum de prasinis undecim, (idest sinaragdis) destrocherium cum costula de hyacinthis quatuor, præter vestes auratas, omnesque regias, ceteraque insignia sponsaliorum. Et vt plurimum apud diuersas nationes annulo subarrhatio fiebat, l. 36. §. 1. ff. de donat. inter, l. 3. tit. 1. lib. 3. legum Visigoth. ibi: Annulo sponsam subarrhare. l. 1. tit. 37. lib. 2. Longob. Tertul. in apolog. cap. 6. ibi: Olim nulla mulier aurum norat, præter in unico digito, quem sponsus oppignorasset, unico annulo. Iuuenalis satyr. 6. Rationem tradit huius annuli pronubi D. Isidorus relatus à Gratiano in cap. femina 30. q. 5. vbi pro illis verbis, in primis negotiis, legendum est, in primis nuptiis. Et plura de annulo pronubo, eius materia, & forma congesserunt Marcellus Donatus in dilucid. ad dictum locum Iulij Capitolini, fol. 915. tom. 6. Thesauri christ. Lindem brog. in Glossar. verbo Annulus, Aeneas Robertus lib. 2. rerum iudic. cap. 17. Sausay in Panopl. Episcop. cap. 7. de Annulo. Germonius lib. 2. animadu. cap. 3. Petrus Greg. lib. 3. partit. tit. 20.

cap. 5. Horhom. de ritu nupt. cap. 10. & lib. 13. obseru. cap. 12. Pancirol. lib. 1. memorab. tit. 59. Costanus de sponsal. fol. 27. Basilii lib. 7. de matrim. cap. 11. in princip. P. Gregorius lib. 8. syntagm. cap. 7. num. 9. Opingius de iure insign. cap. 2. §. 2. Borell. lib. 3. decis. tit. 1. num. 36. Forner. lib. 1. select. cap. 3. Zerda in aduers. cap. 64. Ambian. ad Tertul. in apolog. cap. 6. obseruat. 3. Salas ad Petronium, fol. 127. & de anulo Beatissimæ Virginis agunt Baronius anno 57. Spondanus in continuat. anno 1480. num. final. Sed cum hæc subarrhatio signum æquiuocum sit matrimonij, vel sponsalium, ideo si ambigatur, an nuptiarum, an sponsalium causâ datus sit annulus, quia hæc quæstio ad statum pertinet coniecturalem, prudens iudex & morem patrium, & ætatem contrahentium, & omnes negotij circumstantias diligenter obseruabit, & perpendet, & si quidem quæ ex annuli traditione oritur præsumptio aliis adminiculis fulciatur, & probabilibus coniecturis adiuuetur, vel nuptias, vel sponsalia intercessisse pronuntiabit, cap. illud, de præsumpt. cap. 1 de matrim. contract. cap. tenor, de re iudic. cap. 1. de consanguin. & affin. Vnde cum in præsentī specie ætas vnius ex contrahentibus non esset apta matrimonio, sed sponsalibus, ideo creditur subarrhatio ex causa sponsaliorum, non verò nuptiarum facta.

COMMENTARIUM.

PRO huius textus expositione supponendum est, quid iure ciuile statutum sit in hac quæstione, virum videlicet nuptiæ inter impuberes celebratæ, quæ pro matrimonio haberi nequeunt, saltem vt sponsalia sustineantur? Quam disputat Vlpianus in l. quæsitum 9. ff. de spons. his verbis: Quæsitum est apud Iulianum, an sponsalia sint ante duodecimum annum, si fuerint nuptia collatæ? Et semper Labeonis sententiam probam existimantis, si quidem præcesserint sponsalia, durare ea, quamuis in domo loco nuptiæ esse caperit: si verò non præcesserint, hoc ipso, quod in domum deducta est, non videri sponsalia facta. Quam sententiam Papinianus quoque probat. Vbi pro, collatæ, rectè reposuerunt, contractæ, seu, celebratæ, Accursius ibi, Connanus lib. 8. comment. cap. 2. n. 2. Cuiac. lib. 11. obs. cap. 15. Faber in iurisprud. tit. 9 princip. 5. in initio: non dilata, seu reiecta in tempus pubertatis, vt perperam exposuerunt Budæus ad Pandect. ibi, Alciatus lib. 12. parerg. cap. 7. quorum interpretatio apertè conuincitur ex l. cum hic status 32. §. si quis sponsam, ff. de donat. inter, vbi in eadem specie nuptiæ non fuerunt collatæ in futurum tempus, sed de præsentī de facto contractæ. In hac ergo quæstione, reiecta sententiâ Iuliani existimantis pro sponsalibus habendas esse nuptias inutiliter contractas, vt refertur in d. §. si quis sponsam, Vlpianus Labeonis, & Papiniani sententiam vt veriorē probat, qui distinguebant, an sponsalia præcesserint similes nuptias inutiliter, an non: si præcesserint, adhuc durare sponsalia, quia per inutiliter nuptias expirare non potuerunt: si non præcesserint, tunc nuptias ante ætatem legitimam contractas,

3.
DE NUPTIIS
INUTILI-
BUS.

contractas, nec iure matrimonij, nec iure sponsaliorum valere non matrimonij, propter defectum ætatis; non sponsaliorum, quia nulla interuenit futurarum nuptiarum mentio, sed tantum deductio in domum; quæ quidem ipsa per se nec matrimonium, nec sponsalia inducere potuit. Explicant Gonnarus *d. cap. 2. n. 1.* Cuiac. *d. obs. 15. & lib. 10. qq. Papin. in l. dotis 68. ff. de iure dot.* P. Greg. *lib. 9. syntagm. cap. 7. num. 13.* Othom. *de nupt. cap. 2.* Brillon. *de iure connub. pag. 4.* quamvis more suo totum id Triboniano adscribat Faber *4. part. decab. 79. error. 6.* Nec mirum videri debet, quod nuptiæ inutiles, nec pro sponsaliis habeantur, ut videre est in aliis negotiis, veluti in testamento inutiliter facto, quod nec ut codicillus sustinetur, *l. 1. ff. de iure codicil.* in stipulatione inutili, quæ nec in vim pacti valet, *l. 1. §. si quis ita, ff. de verb. obl. l. 1. §. eum qui, ff. de constit. pecun.* licet iure singulari aliud ius obseruetur in acceptilatione inutili, quæ in vim pacti valet, *l. si vnus 27. §. ult. ff. de pactis, l. an inutilis 8. l. si accepto 19. ff. de acceptil. l. cum emptor 5. ff. de rescindend. vendit.*

4. Sed tunc obstat textus in *cap. 1. §. 1. hoc tit. in 6.* ubi aperte cauetur, nuptias ante legitimam ætatem contractas sponsaliorum iure sustineri: quod etiam docetur in *cap. à nobis 8. cap. ult. cod. tit. l. 3. tit. 1. part. 4.* quam difficultatem ut vulgò DD. dissoluant, discrimen agnoscunt inter ius ciuile & canonicum, ita ut iure ciuili attentio nuptiæ inutiliter contractæ, nec iure sponsaliorum sustineantur, iure verò Pontificio inspecto, tanquam sponsalia consistant: & si ipsi rationem huius discriminis non adducant, facile tamen assignari potest ex eo, quod Ecclesia credit impuberes intendentes contrahere matrimonium, quod propter ætatis defectum validè celebrare nequeunt, facile contracturos sponsalia, si ipsi agnouissent nuptias inutiles esse; quod agnouit Pontifex in *d. cap. 1. §. 1.* dum signanter adiecit, iuris interpretatione nuptias inutiles tanquam sponsalia de futuro sustineri. Quod si quæras causam huius interpretationis, cur videlicet credatur impuberes inutiliter contrahentes nuptias, præsumi consensuros fore in sponsalia: Respondeo, quod cum impuberes matrimonium verum celebrare existimarent, sine dubio est, quod se inuicem mutuo affectu pertractauerint; & item creditur, quod impubes masculus naturæ fragilitate cum puella tentauerit, quod propter ætatis defectum complere non potuit: quod licet accidisse non constet, in dubiis tamen tanquam certius, & securius est præsumendum: & ita sponsalia celebrata creduntur propter honestatem, quæ licet in nuptiis iure ciuili attendatur, *l. in adoptiuis 14. de ritu nupt.* iure tamen Canonico magnopere consideratur, *cap. 3. de sponsalibus*; ideoque licet iure ciuili hoc casu sponsalia contracta fuisse non præsumatur, *d. l. questum, d. l. cum hic 32. §. si quis*; iure tamen canonico hoc casu inutiles nuptiæ pro sponsalibus defenduntur, Couarr. *1. p. de matrim. cap. 3.* Didacus Perez in *l. 1. tit. 1. vers. dubitatur, lib. 5. ordin.* Gutierrez de iuramento, *1. p. cap. 51. num. 35.* Sanchez *lib. 1. disp. 21. num. 1.* licet Alciatus *lib. 12.*

parergon, cap. 7. reiectâ hac communi sententiâ, inter vtrumque ius nullam differentiam agnoscat. Ampliatur præfens assertio, ut etiam locum habeat post Trident. *sess. 24. de matrim. cap. 1.* eo casu, quo duo impuberes clandestinè matrimonium contrahunt: quippe Tridentinum dumtaxat veris matrimoniis clandestinè celebratis formam præscripsit, ac restitit, non his quæ pro sponsalibus habentur. Didacus Perez in *d. l. 1. vers. 6.* Gutierrez de *matrim. cap. 2. num. 16.* Sanchez *lib. 1. disp. 21. num. 5.* Garcia de beneficiis *p. 11. cap. 8. num. 23.* ubi refert ita declarasse Cardinales: non tamen idem placet in matrimonio à puberis clandestinè celebrato; hoc enim aded inutile est ex Trident. *d. cap. 1.* ut nec pro sponsalibus habeatur. Menochius *consil. 368. num. 9.* Barb. de potest. *Episcopi, 7. p. allegat. 33. num. 143.* Nec tunc obstat ratio suprâ adducta ex *d. cap. 1. §. 1. hoc tit. in 6.* nam ea tunc locum habet cum solus defectus causæ efficientis, idest personarum, interuenit, quo casu mirum non est, quod matrimonium propter huiusmodi defectum inualidum, pro sponsalibus sustineatur. Cæterum in matrimonio puberum clandestino, non tam defectus causæ efficientis propter personarum inhabilitatem, quam defectus formæ, seu solennitatis perspicitur. Sanchez *d. disp. 21. num. 14.*

Sed adhuc suprâ tradita differētia difficilis redditur ex *c. ex parte 14. de restit. spol.* ubi aperte probatur, matrimonium inter impuberes contractum per deductionē in domum viri, aded inutile esse, ut nec pro sponsalibus habeatur. Quam difficultatem licet agnouerit Glossa ibi, verbo *Nondum*, insolutam reliquit. Sed dicendum est cum Abbate ibi, *n. 8.* tunc matrimonium ex defectu ætatis inutile pro sponsalibus haberi, cum ipsi contrahentes ab initio matrimonium inire voluerunt, & habiles sunt ad sponsalia contrahenda. Cæterum in *d. cap. ex parte*, deductio puellæ in domum viri ided pro sponsalibus non habetur; tum quia non constabat, voluisse puellam matrimonium contrahere; quinimò ex sequenti displicentia quam habuit, facile colligitur, inuitam & renitentem fuisse deductam; quod satis innuit Pontifex in illis verbis, *aut legitimus consensus*: tum etiam, quia etsi daremus puellam voluntariè in domum deductam fuisse, talis deductio nec sponsalia inducere poterat, propter defectum ætatis pueri, qui nondum septennis erat. Vnde signanter dixit Pontifex in eo textu, solam interuenisse deductionem, quam nec præcesserant sponsalia, nec etiam fuerant subsequuta.

Nec rectè instabis si dicas, in *d. cap. ex parte*, ante traductionem sponsalia vtiliter celebrata fuisse à patruo nomine neptis tacentis; nam respondendum est, facultatem contrahendi sponsalia pro filiis, iure singulari dumtaxat parentibus tribui, *cap. 1. §. ult. hoc tit. in 6.* ideoque patruum in *d. cap. ex parte*, non potuisse, etsi cum effectu vellet, sponsalia vtiliter contrahere pro nepte tacente, ut docent post alios Couarr. *2. p. de matrim. cap. 4. in princip. n. 7.* Sanchez *lib. 1. cod. tract. disp. 23. num. 7.* Basil. *cod. tract. lib. 2. cap. 14. num. 4.*

TITVLVS III.

De Clandestina Desponsatione.

CAPVT I.

Ex Concilio^a Arelatenf.

I quis clam desponsauerit aliquam, & mulier, vel vir negat huiusmodi desponsationem, viro incumbit probatio.

NOTÆ.

1. ^a **A** *Relatenf.*] In prima collectione, sub hoc titul. cap. 2. legitur *Agathensf.*, in cuius notis Ant. Augustinus testatur se canonem hunc non reperiisse in vilo ex Conciliis Arelatenf. seu Agathensf.

COMMENTARIVM.

2. **C**um certum sit vtriusque iuris principium, Affirmanti, non verò neganti incumbere onus probationis, l. 4. l. qui accusare, C. de edend. l. 2. C. de probat. cap. ultimo, 6. q. 5. cap. 2. de causa possess. & propriet. cap. unic. vt eccles. benef. l. fin. C. de rei vind. ideoque qui voluntatem mutatam dicit, hoc probare debeat, l. eum qui 22. ff. de probat. debitor, qui solutam pecuniam affirmat, probationem præstare debet, l. 1. & ultim. C. eod. variis ampliationibus & exceptionibus illustrant Vultei de iudiciis lib. 3. cap. 7. num. 56. Couarr. lib. 1. variar. cap. 1. num. 8. Sesse tom. 2. decis. 217. Gibalinus tom. 2. de negot. lib. 6. cap. 3. artic. 8. difficilis est præsens canon dum in eo docetur, semper incumbere onus probandi viro, siue affirmet, siue neget matrimonium clandestinum celebratum fuisse. Tancredus existimat delenda esse ab hoc textu illa verba, *vel vir*; & legendum esse, *Si quis clam desponsauerit aliquam,*

& mulier negat huiusmodi desponsationem, viro incumbit probatio. Tancredo suscribit Antonius Augustin. in notis ad 1. collect. etsi in omnibus libris extare huiusmodi verba affirmet; quos etiam sequuntur Cuiac. & Panorm. in præsent. Cenedus ad Decretal. collect. 58. Ego agnosco difficilem esse præsentem canonem, nec congruam accipere posse explicationem, nisi dicamus, speciali ratione procedere; quia clam contracto matrimonio, siue mulier, siue vir neget, semper pro muliere stat iuris præsumptio, siue neget matrimonium contractum esse, siue affirmet quod celebratum fuit; nec enim credibile est, quod si matrimonium contractum fuisset, hoc mulier negaret; aut etiam contractum esse dixisset, quod reuerà contractum non est: ideo quia eius magis interest verum affirmare in hac parte, quàm viri, qui facilius potest inuenire alias nuptias; stante ergo pro muliere iuris præsumptione, quod matrimonium contractum est, siue ipsa affirmet, siue neget esse contractum, illud necessariò sequitur, quod viro tantum incumbat probatio, l. Quintus, ff. de donat. inter, l. etiam, ff. eod. titul. vt in hoc textu affirmatur, quia siue actrix sit, siue rea, ex iuris præsumptione semper habet fundatam intentionem, donec maritus contrarium prober: aliquando tamen mulier in suæ intentionis probationem testes producit, vt in cap. 1. de ordin. cognit. & aliis:

Sibi ampl. n. 13

CAPVT II.

a Belbacensi Episcopo.

Quod nobis ex parte tua significatum est, vtum in clandestinis matrimoniis dispensare debeamus, non videmus quæ dispensatio super his sit adhibenda. Si enim matrimonia ita occultè contrahuntur, quod exinde legitimi testes non appareant, ij, qui ea contrahunt, ab Ecclesia non sunt aliquatenus compellendi. Verumtamen ea, quæ sic contrahuntur, si personæ contrahentium voluerint publicare, nisi rationabilis, & legitima causa præpediat, ab Ecclesia^b recipienda sunt, & comprobanda, tanquam à principio in conspectu Ecclesiæ contraherentur: si qui autem de clandestino matrimonio postmodum ab Ecclesia comprobato, & rato habito generati fuerint, eos legitimos iudices filios, & hæredes:

1. ^a *Elbacensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 3. & in capit. quod nobis, qui filij sunt legitimi*, ubi extat alia pars huius textus. Post Concil. *scilicet Lateran. p. 50. cap. 17.* reperitur textus hic, sed

absque vlla inscriptione. De Belbacensi Diocesi nonnulla adduxi *in cap. 13. de foro compet.*

^b *Recipienda sunt.*] Nisi sit in præiudicium alterius matrimonij, quia tunc confessioni eorum non statuitur. Couarr. *de sponsalibus prima part. cap. 5. num. 4.* Canisius *in præfati, numer. 4.*

CAPVT III.

Innocentius III. In Concilio a Generali.

Cum inhibito copulæ coniugalæ sit in vltimis tribus gradibus b reuocata, eam in c aliis volumus districtè seruari. Vnde prædecessorum nostrorum vestigiis inhaerendo, clandestina coniugia penitus inhihemus, prohibentes etiam, ne quis sacerdos talibus interesse præsumat. Quare specialem quorundam e locorum consuetudinem ad alia generaliter prorogando statuimus, vt cum matrimonia fuerint contrahenda in Ecclesia, per presbyteros proponantur, competenti termino præfinito, vt intra illum qui voluerit, & valuerit, legitimum impedimentum opponat. Cum autem apparuerit probabilis coniectura contra copulam contrahendam, contractus interdicatur expressè, donec quid fieri debeat super eo, manifestis constiterit documentis. Si quis verò huiusmodi clandestina, vel interdicta coniugia inire præsumperit in gradu prohibito, etiam d ignoranter, soboles de tali coniunctione suscepta prorsus illegitima censeatur, de parentum ignorantia nullum habitura subsidium; cum illi taliter contrahendo, non expertes scientiæ, vel saltem affectatores ignorantie videantur. Pari modo proles illegitima censeatur, si ambo parentes impedimentum scientes legitimum, præter omne interdictum etiam in conspectu Ecclesiæ contrahere præsumperunt. Sanè si parochialis sacerdos tales coniunctiones prohibere contempserit, aut quilibet etiam regularis, qui eis præsumperit interesse, per triennium ab officio suspendatur, grauius puniendus si culpæ qualitas postulauerit: sed his qui taliter præsumperint etiam in gradu concessio copulari, condigna pœnitentia iniungatur. Si quis autem ad impediendam legitimam copulam malitiosè impedimentum obiecerit, canonicam non effugiet vltionem.

NOTÆ.

1. ^a *Generali.*] Lateranensi videlicet *can. 5.* ubi reperitur textus hic, & *in cap. vnic. hoc titul. in 4. compil.* de quo Concilio nonnulla notati *in cap. 1. de summa Trinit.*

2. ^b *Renocata.*] Vt dicemus infra *in cap. non debet, de consanguin.*

3. ^c *Locorum.*] Galliæ præcipuè, ubi banna, & huiusmodi denunciationes publicæ ante hoc Concilium in vsu esse cœperunt, vt patet *ex cap. cum in tua, de spons.* notarunt Filescus *de orig. paræc. cap. fin.* Stephanus Durantius *qq. iur. quest. 26.* Cuiac. *in dict. cap. cum in tua.*

4. ^d *Ignoranter.*] Quia talis ignorantia affectata creditur, & indirectè voluntaria, quæ non excusat, vt proles illegitima nascatur. Sanchez *lib. 3. de matrim. disp. 42. num. 1.* Leo Pinel, *ad titul. qui filij sunt legitimi, dissert. 5. num. 131.* Gutierrez *de matrim. cap. 71. num. 8.* Pacianus *de probat. lib. 2. cap. 16.* Castillo *lib. 2. rer. quot. cap. 11. num. 8.* Basil. *de matrim. lib. 7. cap. 26. §. 7.* Carena *de officio Inquisit. 2. p. titul. 5. §. 14. num. 81.* Giurba *in consuet. Messan. cap. 1. glos. 1. num. 31.* Sanchez *de matrim. lib. 3. disput. 42. & 43.* Nogueroi. *alleg. 24. §. 4.* Faciunt D. Thomas *1. 2. question. 6. artic. 8. leg. 3. titul. 3. part. 4. leg. 2. titul. 15. part. 2.*

COMMENTARIUM.

EX his duabus constitutionibus sequens deducitur assertio: Matrimonium publicè est celebrandum denunciationibus publicè factis à parochio in Ecclesia; & si quis aliter contraxerit in gradu prohibito, proles inde suscepta nascitur illegitima; & parochus simili matrimonio assistens per triennium suspenditur. Probant eam textus *in cap. aliter 30. quest. 5. cap. nullum, cap. nullus, ead. quest. Concil. Vernenf. sub Stephano III. capit. 15. ibi: Omnes homines laici publicas nuptias faciant, tam nobiles, quam ignobiles. Textus in cap. 2. hoc titul. in 2. collect. ibi: Nullus fidelis cuiuscunque conditionis occultè faciat nuptias, sed benedictione accepta nubat in Domino: si ergo sacerdos tales nuptias benedixisse occultè inuentus fuerit, triennio officio suo suspendatur. Et cap. ad hec 8. de testibus, in 1. collect. Concil. Foroiul. sub Adrian I. can. 8. ibi: Ita dumtaxat, vt nemini liceat furtim, raptimque nuptias contrahere, ne fortè per erroris ignauiam, vel certè, quod peius est, diabolico instigati amore, illicita connubia celebrentur. Leo IV. in epist. de cura pastor. prope finem, ibi: Omnibus plebibus denuntiate, vt nullus uxorem accipiat, nisi publicè celebratis nuptiis. Concil. Londin. sub Paschal. II. apud Baron. tom. 12. anno 1102. numer. 13. & sub Innocentio III. Ne contrahatur aliquod matrimonium sine trina*

5. CONCLUSIO
TRADIT
ET PROB
TVR.

erina denunciazione publica in Ecclesia, nec si fuerint persona incognita: sed nec copulentur aliqua persona matrimonio, nisi publice in facie Ecclesie, & presente sacerdote; & si secus fuerit factum, non admittantur alicubi in Ecclesia, nisi speciali auctoritate Episcopi. Concil. Rauennatense 2. sub Clemente V. cap. 19. mentione facta huius decreti Lateranensis: Turonense sub Nicolao V. cap. 12. Quia per clandestina matrimonia, à sanctis Patribus non sine causa, & merito prohibita, multa mala eueniunt, prohibemus, ne quis presbyter secularis, aut regularis de cetero talia matrimonia celebrare, aut solemnizare presumat, sub pœna excommunicationis. Concil. Toletanum sub Sixto IV. cap. 17. Senonense sub Clemente VII. cap. 39. in fine: Sed cum ex clandestinis matrimoniis grauius eueniant in dies scandala & pericula, volumus omnes contrahentes, consulentes, scientes, interessentes, auxiliantes, & adiuvantes, sententia excommunicationis ipso facto subiacere. Colonense sub Paulo III. part. 7. capit. 43. 44. & 45. Synodus Augustensis sub eodem, capit. 22. Coloniensis 2. sub eodem, capit. 31. & 32. Moguntina sub eodem, cap. 38. Vvillelmus Episcop. Parisiensis in suis constit. tom. 26. Concil. can. 15. ibi: Presbyteri in Ecclesiis frequenter denunciant, eos, qui matrimonia clandestina contrahunt, & qui eis faciendis assunt, esse excommunicatos. Nouissime Trident. sess. 24. de reform. matrimony, capit. 1. quæ, & alia iura refert Anton. Augustin. in epit. iuris lib. 28. tit. 33. consonant de iure Regio lex 89. tit. 18. part. 3. lex 1. cum sequenti, tit. 3. part. 4. lex 46. Tauri, quæ est lex 10. tit. 2. lib. 5. Recopil. Illustrant Crespetius in summa, verbo Matrimonium publice, Christineus lib. 1. decis. 333. Drexerus lib. 2. differt. 15. Cuiac. & Canilius in presenti, Petrus Gregor. lib. 9. syntagm. cap. 5. Torreblanca de iure spirit. lib. 2. cap. 3. sect. 13. Gentil. lib. 7. de nuptiis, cap. 6. Mathæus in collegiis, disput. 34. thesi 47. Martha de iurisd. part. 4. cap. 71. Lantmeter. lib. 2. de veteri monacho, cap. 100. Casar de Ecclesiast. hierarch. disp. 8. §. 3. in fine, Espenceus ad epist. D. Pauli, tit. de clandest. nuptiis, cap. 15. Tondutus resol. canonic. cap. 71. Georg. Ambian. ad Tertul. de pudic. capit. 4. obseru. 3. Cuiac. lib. 6. obseru. cap. 20. Borellus tom. 3. titulo... numero 330. D. Randoly in cap. aliter 30. quest. 5. cap. 9. Costanus de sponsal. fol. 123. Hothom. 99. illust. quest. 5. Matienzo in d. l. 10. Recopil. glos. 1. numero 29. Christineus tom. 1. decis. 327. Coriolanus in not. ad can. 13. Concilij Carthag. 4. Basil. lib. 5. de matrim. capit. 1. per totum, Noguierol allegat. 24. §. 4. Escobar de utroque foro, artic. 2. num. 25. Gibalinus de censuris, in synopsi, fol. 474. Diana part. 11. tract. 3. resol. 33. & 34. Maced. de clanib. Petri, lib. 4. de matrim. cap. 2.

menti, & ambo faciunt vnum ministrum totalem, vt probat Basil. lib. 1. de matrim. cap. 8. Suarez tom. 3. in 3. partem, disput. 2. sect. 1. conclus. 3. Sanchez lib. 2. de matrim. disput. 5. numero 6. Egidius 3. part. disp. 24. numer. 33. et si non ideo dicas, coniuges in peccato mortali contrahentes admittere duplex peccatum, vnum suscipiendo, aliud ministrando, quia cum non sint specialiter consecrati ad ministrandum, non peccant lethaliter. Theophilus tom. 16. in Heterocl. puncto 14. in princ. igitur Ecclesia non potuit statuere, vt denunciationes necessariò adhiberentur; item vt proprius parochus præcisè adesset. Accedit, nã si Ecclesia hoc statuere posset, sequeretur, vt matrimonium aliàs celebratum sine parochio, & testibus, nullum esset, argum. l. non dubium, C. de legibus: sed nuptiæ clandestinæ sine parochio & denunciationibus celebratæ, validæ sunt, cap. 1. & 2. hoc tit. probat Robertus lib. 1. rer. indic. cap. 17. ergo quia Ecclesia non potuit nuptiis contrahendis necessariò denunciationes, & præsentiam parochi præscribere.

Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, quod sicut notorium dicitur, quod nulla tergiversatione potest celari, cap. tua, de cohabit. cleric. ita & clandestinum, quod clam fit, & difficulter: probatur cap. 1. & 2. hoc tit. Quotuplex tamen sit matrimonium clandestinum, DD. ambigunt; & variis opinionibus omissis, duplex tantum matrimonium clandestinum admittit, vnum si denunciationes ab Ecclesia præscriptæ negligantur; aliud quando his denunciationibus præmissis matrimonium contrahitur sine parochio, & testibus: & utroque casu dari matrimonium clandestinum, probant Gutierrez lib. 2. prætic. quest. 4. numero 3. Spino de testament. glos. 15. numero 22. Sanchez lib. 3. de matrim. disput. 1. Basil. eod. tract. lib. 5. cap. 1. & cap. 2. num. 4. Sed non leuis difficultas est, quantum attinet ad incurrendas pœnas à contrahentibus matrimonium clandestinè, quod dicatur matrimonium clandestinum; an videlicet matrimonium contractum coram parochio & testibus, sine denunciationibus tamen iniuste omissis, dicatur clandestinum, quoad pœnas incurrendas? Et non esse clandestinum, tenuerunt P. Barbosa in l. 1. 4. part. numero 39. ff. soluto matrim. Clandestina de matrim. 4. part. quest. 45. art. 7. Molina de iustit. tom. 2. tract. 1. disput. 176. Matienzo in l. 1. tit. 1. glos. 7. lib. 5. Recopil. & ibidem Azeuedo, Couarr. de sponsal. 1. part. cap. 6. numero 10. qui idem resoluunt circa pœnam legis 49. Tauri. Mouentur ex eo, nam matrimonium celebratum præsentem parochio & testibus, publicè contractum videtur; siquidem parochus persona publica est, & testes ad sunt Ecclesie nomine; quo casu ratio prohibitionis clandestini matrimonij omnino cessat, quia de matrimonio iam Ecclesie constare potest. Sed nihilominus multò verius existimo, matrimonium præsentem parochio, & testibus contractum sine denunciationibus, clandestinum dici, quoad pœnas incurrendas. Primò, nam in eo sensu matrimonium dicitur clandestinum in præsentem textu, & firmavit Trident. sess. 24. de reform. cap. 1. & in cap. 5. sanxerunt PP. pœnam in contrahentes coram parochio & testibus sine denunciationibus: & probatur expressè

DE NVPTIIS CLANDESTINIS.

5.
MPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Sicut Ecclesia non potest noua instituere sacramenta, ita nec à Christo Domino instituta mutare, alterare, aut aliquid circa materiam, formam, seu ministros eorum statuere, cap. sunt, cap. contra, & ferè per totam 25. quest. 1. docet pluribus relatis Diana p. 8. tract. 8. passim. Sed in matrimonij sacramento ex diuina institutione non desiderantur denunciationes, nec parochus; siquidem ipsi contrahentes sunt ministri partiales huius sacra-

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

I

expresse in leg. 1. tit. 3. part. 4. quare hanc sententiam tenuerunt Nauarr. in *manuali*, cap. 22. numero 70. & relati à Sanchez lib. 4. de *matrimon. disp.* 1. *quæst.* 1. numero 7. Basil. eod. tractatu lib. 5. cap. final. numero 6. immò facile conciliari possunt huiusmodi opinioniones, vt prior, quæ docet tale matrimonium non esse clandestinum, accipiat quantum attinet ad substantiam denominationis, posterior verò intelligatur tantum quoad incurrendas pœnas. Grauior tamen hæsitatio est, an matrimonium ommissis denunciationibus contractum, publicè tamen in præsentia vicinorum, vel populi, dicatur hodie clandestinum quoad pœnas incurrendas? Et clandestinum non esse, probatur, quia publicè contractum est; palam namque factum dicitur, quod scientibus vicinis sit, vt probat Palacios Rubios in cap. per *vestras*, notabil. 3. §. 21. numero 14. de *donat. inter.* Facit textus in cap. 2. qui *filij sunt legitimi*, ibi: *Filij eorum non debent sustinere iacturam, cum parentes eorum publicè sine contradictione Ecclesia inter se contraxisse noscantur.* At si esset clandestinum matrimonium, filij eorum proculdubio paterentur iacturam, ex præsentis textu in §. *si quis*; & matrimonium quod publicè contrahitur, dici non potest clandestinum, vt sentiunt plures relati à Couarr. in 4. 2. part. cap. 6. in princip. numero 10. Sed contraria sententia multò verior est, videlicet tale matrimonium quoad prædictas pœnas esse clandestinum; nam in præsentis textu clandestinum vocatur matrimonium sine denunciationibus contractum: erit ergo tale, quamuis publicè contrahatur, quoad incurrendas pœnas. Nec obstat publicè contractum esse; nam illa accidentalis publicatio non æquipollet publicationi, quæ fit per denunciations. Nec obstat textus in d. cap. 2. ibi: *Publicè, & sine contradictione.* Nam vt ibi notat Glossa, verbo *Publicè*, aduerbium illud intelligi debet, idest præmissis denunciationibus publicè in Ecclesia factis.

7.
DE DENUN-
CIATIONI-
BUS IN EC-
CLEZIA FA-
CIENDIS.

Vt ergo matrimonium non dicatur clandestinum, primò desideratur, vt præmissis denunciationibus in Ecclesia factis celebretur; circa quas sciendum est ex præsentis textu eas desiderari, & ex dicto canone primo Concilij Trident. non tamen si omittantur, ideo matrimonium nullum redditur, etiam attento Concil. Trident. sed tantum contrahentes, & parochus peccabunt lethaliter. Leander de *matrim. disp. de clandestinitate*, q. 45. & 46. Denunciations igitur illæ, quas vulgò dicimus monitiones, fieri debent trinis continuis diebus festiuis, in parochiis vtriusque contrahentis, quod vulgò receptum est, etiam si huiusmodi dies sibi succedant, vel sint discontinui. Barbosa de *officio Parochi*, cap. 11. numero 19. non possunt tamen in diebus feriatis fieri, nisi ex dispensatione Episcopi, aut si sit dies festus vocationis ipsius Ecclesiæ, vel in quo ingens fidelium multitudo ad Ecclesiam accedat. Posseuinus de *officio curati*, cap. 10. numero 12. Nec interest vt denunciations dentur, quod sit tempus, in quo nuptiæ prohibentur; nam etiam tunc denunciations fieri possunt. Barbosa *ubi supra*, numero 22. Episcopus autem in illis valet dispensare, vt expresse diffinitur in dict. capit. 1. Concil. Trident. & do-

cent Chopinus de *sacr. polit. lib. 2. tit. 7.* Zypæus de *iure Pontific. quæst.* 3. & 4. & *respons.* 2. 3. & 4. Villaroel. tom. 1. *regim. Ecclesiæ. part. 1. quæst.* 9. art. 3. quod Interpretes protrahunt ad eius vicarium generalem, non ad foraneum, aliumve Episcopalem iurisdictionem habentem. Barbosa. *dict. cap. 11. numero 50.* licet quoad Abbates eadem iurisdictione gaudentes contrarium decifum fuisse à Gregorio XIII. referat Leander *suprà*, *quæst.* 59. & ex sententia ipsius Barbosa & aliorum Episcopus potest delegare eandem potestatem dispensandi in denunciationibus. Supponitur autem iusta causa ad dispensandum, nam aliàs Episcopus peccabit lethaliter; causæ verò communiter iustæ iudicantur scandalum, aut infamia, seu cum matrimonio, quod fuit nullum, reualidatur; articulus mortis, propinquitas temporum, in quibus nuptiæ celebrari prohibentur; timor ne impediatur matrimonium per parentes, aut extraneos; si nuptiæ sint Magnatum, & similes, quæ relinquuntur arbitrio Ordinarij: in quibus casibus Episcopus sub pœna peccati lethalis dispensare tenetur; & si non detur ipsius copia, absque denunciationibus matrimonium celebrari valet. Basil. d. lib. 5. cap. 32. non quia tunc parochus dispensare possit, vt voluerunt nonnulli congesti à Leandro d. *disp.* 7. de *matrim.* q. 67. Et si Episcopus dispensauerit in denunciationibus cum vno ex coniugibus, cum alio etiam dispensasse creditur, etsi sint diuersæ diocesis. Barbosa de *potest. Episcop.* alleg. 32. num. 35. Denunciationibus in Ecclesia per parochum factis, tenentur qui scierint aliquod impedimentum inter contrahentes adesse, parochus declarare, cap. cum *dilectus*, 32. de *elect.* Et primò ipsi contrahentes, quamuis impedimentum sit occultum, & infamia sequatur, tenentur illud declarare. Basil. d. lib. 5. de *matrim.* cap. 33. Leander *suprà*, *quæst.* 83. Deinde omnes, qui illud sciunt, quamuis occultè, & sub secreto naturali. Excipiuntur tamen qui tantum illud audierunt, nec memorantur à quo, cap. licet de *testibus*: item illi, qui intra confessionem scierunt, cum non vt homines sciant, cap. 2. de *officio ordinarij*. Dubium tamen est, an ille, qui nouit impedimentum occultum, scit tamen probari illud non posse, teneatur illud declarare? Negant plures antiquiores, quos refert & sequitur Basil. de *matrim.* lib. 5. c. 34. Sed verius affirmant Barb. Diana, & alij, quos laudat & sequitur Leander d. q. 88. quorum sententia probatur ex cap. super eo 22. de *testibus*, cap. *præterea* 13. de *sponsalibus*.

Deinde vt matrimonium clandestinum non sit, desideratur, vt dum celebratur, adsit parochus proprius, vel alius sacerdos de eius licentia. Proprius autem parochus dicitur ille, in cuius parochia contrahentes domicilium habent cum animo habitandi per maiorem anni partem; vnde sustinetur matrimonium contractum coram parochus illius loci, vbi sponsus habitat tanquam iudex, medicus, scholaris, aut exul; immò siue ibi habitauerit gratiâ contrahendi matrimonium, cum sciret in propria ciuitate ob impedimentum parentum illud non posse liberè celebrare: & ita decifum fuisse per sacrâ Congregationem explicationis Concil. Trid. refert Barbosa d. cap. 11. n. 40. Valebit etiam matrimonium celebratum à scemina existente in monasterio famulandi, aut disciplinæ causâ, coram parochus ipsius monasterij: item cum domus contrahentis

8.
DE PARO-
CHO, ET TE-
STIBUS.

contrahentis est in confinio parochiarum, debet matrimonium celebrari coram paroco eo, in cuius parochia domus aditum magis frequentem habet: & si habitet in vna parochia per hyemem, in alia per æstatem, potest coram quolibet eorum contrahere, Leander *suprà*, *quæst.* 19. & si contrahentes sint diuersarum parochiarum, sufficit parochus cuiuslibet, etiam si in eius parochia non celebretur matrimonium. Barbof. *ubi supra*, *numer.* 45. Ioannes Sanchez *in select. disput.* 44. *numer.* 8. Leander *dict. disput.* 7. *quæst.* 15. Diana *p.* 11. *tract.* 3. *resol.* 34. Valer etiam matrimonium vagorum celebratum coram quolibet paroco, etiam si alter coniux sit incola certæ parochiæ. Leander *dict. disput.* 7. *quæst.* 21. Ferro Manrique *r.p. qq. moral.* 9. 10. e contrario non valebit matrimonium contractum coram paroco originis, aut eius oppidi, ubi contrahentes degunt recreationis causa, argumento capitis *is qui de sepult. lib.* 6 Barbof. *de potest. Episcopi allegat.* 32. *num.* 71. Nec interest, an parochus sit vi detentus, reuocatus, vel dolo adductus, dum intelligat verba contrahentium, etiam si ad id vocatus non sit, argumento legis *coram Titio*, ff. *de v. f. resoluunt* Sanchez *de matrimon. disput.* 39. Coninch *de sacramentis disput.* 27. *dub.* 4. Fagnanus *in cap. quod nobis*, *num.* 48. *hoc titul.* Caballutius *in not. Concil. in Trident. dist. sess.* 24. Diana *p.* 10. *tract.* 13. *resol.* 16. Nec etiam refert, an sit sacerdos parochus, vel non, an publicus peccator, interdictus, suspensus, excommunicatus, irregularis, prohibitus nuptiis assistere, vt contra plures defendit Diana *p.* 10. *tract.* 13. *resol.* 23. siue putatiuus sit, titulum coloratum habens, *cap. licet*, *de prob. in 6.* vt post Bardi & Beganum defendit Diana *p.* 9. *tract.* 7. *resol.* 45. etiam si illi datus sit coadiutor ex causa ignorantie, vel infirmitatis. Etiam possunt ad esse matrimoniis Cardinales, Archiepiscopi, Episcopi, Legati in suis prouinciis, Vicarij Episcoporum, nisi sint foranei, qui tantum assistere possunt, si causæ maiores illis commissæ sint. Villalobos *tom.* 1. *summa*, *tract.* 13. *difficult.* 19. item Archipresbyter in sua Ecclesia rurali, aut Cathedrali, argumento capitis *officium*, *de officio Archipresb.* Nec proximè traditis, videlicet non desiderari vt parochus sit sacerdos, obstat Concil. Trident. *sess.* 24. *de reform. cap.* 1. in illis verbis: *Parochus, vel alius sacerdos*. Vbi supponi videtur, parochum debere esse sacerdotem; nam dictio illa, *alius*, sæpius non est repetitiua, sed refert aliquid diuersæ qualitatæ ab antecedente, vt patet ex illo Luca *cap.* 25. *vers.* 32. ibi: *Ducebantur autem & alij duo nequam cum eo*. Notauit Glossa *in cap. deinde, vers. cum ceteris.* 26. *d. cap. sedes*, verbo *Maiores*, *de rescriptis*, *in authent. qui semel*, verbo *aliud*, *C. quomodo & quando*: ubi Imperator inquit: *Anni spatium indulgetur*. Et Glossa ait: *Loquitur quasi annum dederit, cum tantum tres menses dederit*. Sed dic quod non implicat simile tempus, per legem *non solum*, §. *queritur*, ff. *de procurat.* ubi Glossa verbo *Creditorum*, ait dictionem, *alius*, improprie sæpe poni: quia non semper refert eandem qualitatem; & probatur ex illo Matthæi 18. & Marci 15. ubi de Christo seruatore nostro aiunt: *Cum eo crucifixi sunt alij duo latrones*; & ex capite *Nonatiani* 7. q. 1. ibi: *alios pseudopphetas*. Et tunc iniquiunt Imol. & Felin. *ibidem*, implicare dissimilitudinem, quando ratio subiectæ matet.

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

ria id suadet; quod contingit, hinc quia parochus non sacerdos potest exercere omnia parochi munia, quæ potestate ordinis non indigent: ergo ex illa particula, *vel alio sacerdote*, non colligitur sufficiens argumentum ad corrigendum totum ius, quod ad obeunda munera ab ordine non pendentia minimè desiderat in paroco sacerdotium. Quam doctrinam multis aliis rationibus & iuribus confirmant Sanchez *de matrim. lib.* 3. *disp.* 20. *num.* 2. *per totum*, Cæsar *de Eccles. Hierarch. disp.* 8. §. 4. Nec etiam *suprà* traditis, videlicet parochum putatiuum valde interesse nuptiis, obstat textus *in cap. dudum* 54. *de elect.* ex quo constat, parochum putatiuum, qui communi errore credebatur parochus proprius, sacramenta administrantem fidelibus eorum animas damnabiliter decepsisse: ergo coram paroco putatiuo non potest rite matrimonium celebrari. Nam respondetur, in illis verbis, *eorum animas decepsisse*, non continere Pontificis decisionem, sed potius partis allegationem; siquidem verbis sequentibus incipit decisio Pontificis, vnde nullo modo ibi asseritur invalide sacramenta recipi à paroco putatiuo. Docuit Primarius noster Paulus à Maqueda *in leg. Barbarius*, *num.* 64. *de officio Præsidis*.

Hæc de parochis, qui iurisdictionem ordinariam habent: nunc agamus de illis, qui ex delegatione, seu commissione nuptiis assistunt, in quibus primò desideratur, vt delegans sit parochus proprius, quamuis irregularis, suspensus, excommunicatus, degradatus, seu viceparochus, vt pluribus relatis docent Barbof. *de officio parochi*, *capit.* 10. *numero* 61. Diana *part.* 11. *tract.* 3. *resol.* 32. Secundò requiritur, vt cui delegatur potestas assistendi nuptiis, sit sacerdos; nec interest, an regularis, vel secularis. Barbof. *de potest. Episcopi allegat.* 32. *numero* 108. delegatio autem, siue ipsa facultas assistendi nuptiis, debet esse expressa, non verò tacita, etiam si per dolum, aut fraudem obtenta, dum dolus non versetur circa substantiam. Diana *part.* 9. *tract.* 8. *resol.* 20. debet autem præcedere ipsum matrimonium, nec rati habitio sufficit; non tamen desideratur, vt sit specialis, quia generalis sufficit ad administranda omnia sacramenta: non autem creditur sacerdoti affirmanti se habere licentiam, nisi eam exhibeat. Barbof. *suprà numero* 75. nec etiam admittitur, si sit reuocata, si reuocatio illi intimata sit. Diana *dict. resol.* 32. Præsentia parochi debet esse corporea, & moralis, cum attentione: nam si distractus fuerit, nihil facit; debetque eos intelligere, vel per interpretem, vel per signa. Diana *part.* 10. *tract.* 13. *resol.* 17. nec interest quod parochus assistens oculos occludat, & dicat nihil se vidisse, vt decisum fuisse à Cardinalibus, ex Farinacio refert Salcedus *in praxi capit.* 73. Nec etiam desideratur, vt parochus interroget ipsos contrahentes de mutuo consensu, Leander *ubi supra*, *quæst.* 33. qui nihilominus resoluit, peccare lethaliter parochum interrogationem hanc omittentem: nec de essentia sacramenti sunt verba illa, *ego vos coniungo*. Si autem parochus ea omiserit, peccabit venialiter tantum, quia huiusmodi omisso rei leuis est. Diana 3. *part. tract.* 4. *resol.* 256. requiritur tamen præsentia

9.

DE PRÆSENTIA PAROCHI.

parochi in ipso contractu, nec sufficit si præsens sit tempore sponsalium, aut copulæ, vel tempore consensus conditionati, si non sit tempore, quo purificatur conditio. Basil. d. lib. 5. de matrim. cap. 12.

TO.
DE TESTI-
BVS.

Deinde desideratur ut matrimonium celebretur in præsentia testium, cap. 1. hoc titul. in 1. collect. vbi D. Hieronymus in parabolis ait: *In plateis tuis aquas tuas divide, idest filium tuum, ac filiam aliis nuptui trade; & hoc manifestè cum pluribus sociis.* Circa quorum numerum plura disserit Gentilis lib. 7. de nuptiis, cap. 7. per totum. Decem adhiberi supponit D. Ambrosius ad Virginem lapsam: *Inter decem testes confectis sponsaliis.* Hodie certum est duos sufficere, ex dict. cap. 1. Concil. Trident. & licet in omnibus causis, immò & in matrimonialibus in iudicio disceptatis desiderentur testes omni exceptione maiores, cap. 1. de consanguin. & affin. tamen ad contrahendum matrimonium sufficiunt quicumque testes, etiamsi sint domestici, infames, dummodo habeant vsum rationis, etiamsi non sint rogati, ut resoluunt Trullench de matrim. cap. 6. dub. 6. Leander dict. disp. 7. quest. 44. Diana p. 11. tract. 5. resol. 33. Matrimonia igitur clandestina sine paracho & testibus contracta, licet præsenti textu, & aliis pro eius illustratione adductis prohibita essent, tamen de facto celebrata vires obtinebant, donec per Concilium Trident. d. sess. 24. cap. 1. irrita fuerunt declarata; & ita hodie non possè dari casum, in quo matrimonium clandestinum subsistat, latè resoluunt Barb. in remiss. ad Concil. Trid. in d. cap. 1. num. 127. Torreblanca de iure spirit. lib. 2. cap. 5. sect. 13. Escobar de utroque foro, artic. 2. num. 25. Drekerus lib. 2. differt. 15. nec solum in foro exteriori, verum nec in foro conscientie aliquo modo sustineri potest, ut probat latè Basilius dict. lib. 5. cap. 5. quod procedit in illis prouinciis, vbi receptum est Concil. Trident. non verò in Gallia, Polonia, & aliis Regnis, vbi non est receptum. De Gallia referunt Thuanus lib. 105. & 107. Spondanus anno 1593. num. 20. & 1596. num. 18. & 1598. n. 8. & 1600. num. 25. & 1615. num. 7. Gramondus in Ludonico. XIIII. lib. 1. Marcha lib. 2. concord. cap. 17. num. 6. Bulengerus lib. 9. & 12. hist. P. Matthæus in Henrico IV. lib. 1. narrat. 5. Duplais tom. 4. ad ann. 1593. & 10m. 5. ad annum 1614. numer. 12. quorum incolæ debent contrahere secundum leges suæ patriæ, nisi perueniant ad locum, vbi Concilium obseruatur; nam peregrini debent contrahere iuxta eas leges, quæ obseruantur in loco contractus, l. si fundus, ff. de enict. cap. qua contra, dist. 8. cap. illa, dist. 12. cap. quisquis, dist. 41. Probant latè repetentes in cap. 1. de sponsal. docent Suarez de religione tom. 1. tract. de diebus festiuis, cap. 13. Basil. lib. 1. cap. 7. §. 2. sicut econtra peregrini, & iter facientes per prouincias, vbi Concil. Trident. non viget, ritè matrimonium contrahunt sine paracho & testibus, Leander d. disp. 7. quest. 11. etiamsi in fraudem Concil. Trident. in eam prouinciam proficiscantur. Leander suprâ quest. 12. contra Ledesmam defendit Basilius d. lib. 5. cap. 9. pro qua sententia facit textus in cap. 1. hoc titul. in 2. collect. vbi ita Alexand. III. decreuit: *Consuluit nos tua fraternitas, quid faciendum sit de his, qui cum aliquâ de causa in Episcopatu nuptialem*

benedictionem accipere nollent, ad alios Episcopatu, furtinè se transferunt, coniugia ibidem clandestina contrahentes. Ad quod taliter respondemus, quod si talis fuerit culpa, quod non permittat eos simul manere, sunt ad inuicem diuidendi; si vero aliqua fuerit, qua contractum matrimonium non dissoluat, pro tali transgressione penitentia potest eis indici, coniugium verò ex tali causa non debet dissolui. Quid tamen dicendum sit de matrimonio hæreticorum contracto in prouincia, vbi Concilium receptum est, sine paracho, disputat Theophil. tom. 16. in heterocl. spirit. cap. 14. qui affirmat, matrimonium valere, & si contra hucusque tradita quis ausus fuerit matrimonium clandestinè celebrare, inhabilis redditur ad matrimonium. Trid. d. sess. 24. cap. 1. quod Interpretes exponunt de ipso matrimonio, non verò de alio. Barb. in d. cap. 1. num. 125. & proles ex tali coniunctione suscepta illegitima nascitur, cap. quod nobis, qui filij sunt legitimi, Leo Pinellus ad eund. titul. num. 331. punitur arbitrio Episcopi, & si contraxerit in gradu prohibito, priuatur omni spe dispensationis. Patrio verò nostro iure omnibus bonis priuatur, l. 1. titul. 1. lib. 5. Recopil. Item parochus, vel aliàs quilibet sacerdos assistens matrimonio clandestino, hodie arbitrio Ordinarij punitur, ex d. c. 1. Concil. Trident. quo abrogata est suspensio triennis, quæ in præsenti textu statuta erat. Gibalinus de censur. in synopsis, litt. M. n. 3. Simili etiam pœnâ plectitur qui non præmissis denunciationibus contrahentes coniunxit, & parochus alienus, qui sine licentia proprii coniuges benedixit, ex d. cap. 1. Trullench. de matrim. d. cap. 6. dub. 7. Basil. eod. tract. d. lib. 5. cap. fin.

His suppositis, tam ex veteri, quam nouo iure, ratio præsentis assertionis ex eo prouenit; nam matrimonia publicè sunt celebranda, non clam, ut disertè ait Tertullianus de pudic. cap. 4. ibi: *Penes nos occulta quoque coniunctiones, idest non prius apud Ecclesiam professe, iuxta mœchiam & fornicationem iudicari periclitantur.* Et de monogamia cap. 11. vnde intelligitur idem Tertull. lib. 2. ad uxorem, dum in fine ait: *Vnde sufficiant ad enarrandam felicitatem eius matrimony, quod Ecclesia conciliat, confirmat obligatio, & obsignatum Angeli renuntiant, pater ratum habet.* Vbi per Angelos intelligit Tertul. sacerdotes. Apuleius lib. 6. ibi: *Impares nuptia, & præterea in villa sine testibus, & patre non consentiente factæ, legitima non possunt videri.* In villa enim dixit Apuleius, in secessu, & secreto, argumento legis cum in villa, ff. de manumiss. vindict. obseruauit Cuiac. lib. 6. obs. cap. 20. Quintilianus declamat. 70. ibi: *Accipe illam virginem, quam pater tradidit euntrem die celebri, comitante populo.* Immò & sacerdos Cereris necessariò debebat adesse, & contrahentes legitimo ac solenni vinculo coniungebat. Plutarchus in prolog. lib. de præcept. nupt. & Tacitus de moribus German. coniugalium Deorum meminit, & Quintilianus declamat. 347. ibi: *Vos profectò Dy coniugales.* Illi enim ut testes iureiurando adhibebantur. Seneca in Medea, Lucanus lib. 2.

*Fœdera sola tamen, vanaque carentia pompæ
Iura placent, sacrisque Deos admittere testes.*
Notarunt Farnabius ad Senecam Tragicum, fol. 39. Robertus lib. 2. rer. indic. cap. 17. Et ipsa clandestinitas suspectam iure Cæsareo reddebatur nuptiarum firmitatem, l. uxorem 7. C. de repudiis.

II.
TRADITVR
RATIO DE
CIDENDI.

repudiis. Obseruauit Cuiac. lib.6. cap.20. Hothomanus illustr. quest.5. Arniseus de iure con-
nub. cap.3. sect.12. Baronius anno 41. num.88.
Omitto pompam, ritusque in ipsis nuptiis
publicè adhibitos, quos congesserunt Brisso-
nius, Franciscus, & Antonius Hothomanus
in tract. de ritu nupt. & etiam primis Ecclesiæ
sæculis conuiuia, choreæ, & festiuitates fie-
bant, vt nuptiæ publicæ, omnibusque cognitæ
essent, cap. qualis 30. q.5. quas durare solitas per
septem dies, scribit D. Augustin. in cap.29. Ge-
nes. quest.1. quæ celebritates erant veluti acta
& rei gestæ testimonia, & matrimonij perfecti;
quod pulchrè notat Athenæus lib.5. cap.1. ibi:
Sic enim moribus, & legibus scitum est, vt in
nuptiis epulum fiat; tum nuptiales Deos vt vene-
remur, tum pro testimonio id sit. Nec vnquam hæc
conuiuia ab Ecclesia fuerunt damnata, sed
tantum cautum, vt moderatè pranderetur, &
coenaretur. Synodus Laodic. can.53. Rectè ergo
Ecclesia omni tempore nuptiis à fidelibus con-
trahendis publicas & solennes cæremonias præ-
scripsit, quas recensimus infra in cap.1. de se-
cund. nupt. semperque nuptias clandestinè cele-
bratas improbauit, cum ipsa clandestinitas per se
in quolibet actu reprobetur; multum enim in-
terest, quid fiat, palam, an verò clam: qui palam
quid faciunt, etiam si quod faciunt, non sit legiti-
mum, tanquam errantes excusantur, aut mitius
puniantur; qui clam, tanquam contumaces gra-
uius coercantur, l. ult. ff. de ritu nupt. vnde certum
est ex lege lul. de ambitu, palam ambire magistra-
tum non prohiberi, clam verò non licere; & tu-
tori palam rem pupilli emere licet, non clam, l.2.
§. tutor. ff. pro emptore. Faciunt Quintilianus lib.5.
instit. cap.10. ibi: Dicam bonâ mente factum, ideo-
que palam; malâ, ideoque ex insidiis; noctu, in soli-
tudine. Senec. lib.15. epistol. de gladiatoribus agens,
ibi: Quæ clam commissa capite luerent, tamen
quia palam fecere, laudamus.

Sed licet iam à primis Ecclesiæ sæculis
clandestinæ nuptiæ improbarentur, tamen si
de facto celebrabantur, validæ & legitimæ
erant, cap.1. & 2. hoc ritu. cap.6. de spons. duor.
in 1. collect. sicut & iure ciuili, etiam non adhi-
bitâ nuptiali pompâ, tantum ex priuato
consensu matrimonium celebrabatur; immò
solo affectu vxor à concubina secernebatur,
donec Imperatores Leo in nouel.89. & Ale-
xius Comnenus apud Harmenopolim in prom-
ptuario, tit.4. §.20. in scholiis, ab eo coniu-
gio, quod sacerdotalis benedictio non confir-
mauit, tanquam irritò, & per se non obliga-
torio, recedere contrahentibus permisissent.
Eo tamen casu iure Pandectarum sollemnitas
nuptiarum attendebatur, cum legatum, vel
quid simile relictum erat in tempus nuptiarum;
ad quem casum referendi sunt textus in l. mu-
lierem 5. cum duabus sequentibus, ff. de ritu
nupt. l. cum fuerit 15. ff. de condit. & demon-
strat. l. penult. ff. de donat. interiuinctâ emen-
datione Hothomani lib.5. obseru. cap.6. Sed
Oecumenica Trident. Synodus dist. sess. 24.
cap.1. diffiniuit, huiusmodi matrimonia clan-
destinè celebrata nulla esse, & ita hodie om-
nino inualidè matrimonium clandestinum con-
trahitur. Nec tunc obstat. textus in cap. aliter
30. quest. 5. vbi postquam Euaristus solenni-
tates in nuptiis celebrandis præscripsit, ac dif-
finiuit, hæc adiecit verba: Aliter præsumpta, non

D.D. Gonzal. in Decretal. Tom.IV.

coniugia, sed adulteria, aut contubernia, aut sit-
pra, quam legitimum coniugium esse non dubita-
tur. Quorum difficultate oppressus Basil. de ma-
trim. d. lib.15. cap.3. existimauit, temporibus
Euaristi matrimonia clandestina irrita fuisse.
Sed eâ sententiâ omisâ verius dicendum est;
verba illa tantum significare matrimonium
sine sollemnitatibus ab Euaristo præscriptis cele-
bratum, decorem, & honestatem coniugij non
habere, non tamen negari tale matrimonium, etsi
iniustum, & illegitimum, valere, vt probaui in
cap.1. de despons. impub. & c.1. de sponsal. Nec ob-
stat textus etiam in cap. quod nobis, qui filij sint le-
gitimi: vbi filij nati ex matrimonio clandestino
dicuntur illegitimi antequam tale coniugium
ab Ecclesia approbetur, cum ex matrimonio le-
gitimo filij legitimi nascantur, cap.5. de despons.
impub. ex illegitimo verò illegitimi, cap. si quis vi-
duam. 34. distinet. Nam facile responderetur, quod
licet filij ex tali matrimonio non ante ratihabi-
tionem Ecclesiæ nascantur illegitimi, non inde
sequitur, matrimonium non valuisse, sed non
fuisse iustum & legitimum, vt ex eo filij iusti &
legitimi nascerentur.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta;
nam certum est, Ecclesiam potuisse non solum
prohibere, & improbare matrimonia clan-
destina, verum & irritare: quod iustis ex
causis Concil. Trident. decreuit in d. cap.1. cum
ex matrimoniis clandestinis plurima damna fre-
quenter sequerentur; dabatur enim frequens
adulterandi occasio, cum reiectâ priore con-
iuge, clam cum alia matrimonium contrahi
posset: latè defendunt Sanchez d. disp.4. Basil.
d. lib.5. cap.5. licet enim attento iure naturæ
possint fideles contrahentes etiam clam con-
sensum præstare ad matrimonium, tamen cum
illi subsint Ecclesiæ legibus, potuit Ecclesia
ex iustis causis hanc facultatem illis denega-
re, & statuere, vt talis consensus non suffi-
ciat ad traditionem corporum, non præfiniendo
diuersam materiam, & formam, sed declarando
ipsos contrahentes inhabiles ad sic clandestinè
contrahendum, vt etiam Ecclesia reddat consan-
guineos intra quartum gradum inhabiles ad
matrimonium contrahendum, cap. non debet, de
consanguin. & affin. Similiter & nullam decre-
uit esse professionem ante decimum sextum an-
num emittant, cap. ad nostram, de regul. item ius
ciuile prodigum, & pupillum inhabiles fecit
ad contractus celebrandos, nisi sub certa
forma, l.1. §.1. ff. de curat. furiosi, l. pupillus;
ff. de reg. iur. Potest enim ius posituum
ratione publici boni aliquas personas inha-
biles facere ad contrahendum, aded quidem;
vt si ita; vel ita non contrahant, nihil prorsus
agant irritato actualiter gesto, vt ad nihil va-
leat, nec adhuc obligationem naturalem produ-
cat, quia consensus ipse naturalis contrahentium
subiicitur legi, & qui reprobatur, non potest sim-
plicitè dici cōsensus. vnde Ecclesia rectè irrita-
uit consensu clandestinè præstitū, aded vt nec iu-
ramento firmata talis coniunctio subsistere pos-
sit; quia tale iuramentum esset vinculum iniqui-
tatis, quia interdicto matrimonio, cederet super
re naturâ turpi, quæ est coniunctio concubi-
naria; quod Princeps etiam secularis in contra-
ctibus profanis facere potest, irritando pro-
fus consensum. Docent Basilius, & Sanchez vbi
proximè, Barb. de offic. Parochi. 2. part. cap. 212.

13.
DISSOLV-
TUR DVBI-
TANDI RAI-
TIO.

12.
DE NOVA
CONCIL.
TRID. SAN-
CTIONE.

& in pastorali, alleg. 32. Diana pluribus relatis, 7. p. tract. 1. resol. 23. Idem dicendum est, quories contractui præscribitur forma præcisa, sub qua celebratus valeat, & aliter non sustineatur: tunc si forma non feruetur, omnino nullus est, etiam attento iure naturali. Primò quia aliter datus consensus nullus est, secundum leges, quæ illum nullum absolute reddunt. Deinde quia contrahentes cogitarunt de tali contractu celebrando, & non de alio negotio: quare si non valet ut talis contractus, non potest sustineri ut simplex conventio, ut pro expositione legis 1. §. si quis 2. ff. de verb. obl. docuerunt tres magni Primarij nostri, Valentia lib. 2. Illustr. tract. 3. cap. 4. à princip. D. Ramos in l. iuris gentium, §. sed cum nulla, ff. de pactis, D. Retes in tract. de obligatione naturali, inspect. 2. num. 21. Nec obstat, Ecclesiam non posse mutare quæ sunt iuris naturalis, præcipue sacramenta, ut supra probavi pro ratione dubitandi. Quæ difficultas adeò gravis est, ut plures PP. in Concil. Trident. putauerint, Ecclesiam non posse irritare matrimonia clandestinè recepta, ut refert Spondanus in continuat. Baronij, anno 1563. num. 39. Sed dicendum est, sine vlla mutatione iuris naturalis potuisse Ecclesiam irritare matrimonium clandestinum, reddendo inhabiles personas, quæ ipsius iurisdictioni subsunt: & licet mutare non possit materiam sacramentorum, reddendo nullam, vel illegitimam, quæ à principio fuerat legitima; potest tamen hoc facere in contractibus, qui magna ex parte pendent ab actionibus moralibus, quas Ecclesia in suis subditis impedire potest. Vnde cum matrimonium incipiat à contractu, potuit Ecclesia eius materiam mutare, & per consequens impedire sacramentum. Nec substantialia sacramenti mutata fuerunt, veluti materia & forma, & minister, quod Ecclesia facere non posset, ideoque ea multò minus fecit: sed quia con-

trahentium consensus in contractu, qui ad rationem sacramenti eleuandus est, potestati Ecclesiæ subditur, ut Principi sæculari subiicitur in contractu merè sæculari, aliter præstitum consensum nullum declaravit: quo fulcro subducto, & deficiente consensu, qui est matrimonij radix in esse contractus, deficit & contractus, & per consequens sacramentum. Deinde ut lex civilis quasdam personas inhabiles reddit ad contrahendum ex iusta causa, quam prævidet, etsi non sit merè naturalis: sic lex Ecclesiastica potuit inhabiles ad contrahendum reddere eos, qui nolunt matrimonium contrahere coram paroco & testibus: sic Sanchez ubi proxime, noster Basilii, parum in effectu discrepans, licet dissentire voluerit, lib. 5. de matrim. cap. 4. alij, quos sedulò refert Barbosa de officio parochi, cap. 21. & de potestate Episcopij 2. part. alleg. 32. Diana part. 7. tract. 1. resol. 23. & sequent. Dartis in 30. quest. 5. Nec obstat augmentum dubitandi rationis deductum ex dicta lege non dubium, C. de legibus, pro cuius solutione discrimen est constituendum inter eum casum in quo lex tantum aliquid prohibet poenà statuta, & inter eum, in quo irritat actum in contrarium gestum. Primo casu actus de facto celebratus subsistit, in l. 1. C. de securis nupt. secundo verò casu ipso iure nullus est, ut in l. 4. l. 6. C. de incestis nuptiis, l. unic. Cod. si quacumque præditus, l. unic. C. de interd. matrim. l. eum qui 18. Cod. ad l. lul. de adult. docent Arnoldus Vinius lib. 1. select. cap. 1. Hunnius ad Treutl. volum. 1. disp. 6. q. 54. & disp. 11. quest. 28. Caldeira lib. 2. de error. cap. 1. Vnde licet matrimonium clandestinum prohibitum esset in præsentis textu, & aliis supra citatis, tamen cum poena tantum apposta esset, non verò clausula irritans adiecta, ideo matrimonium de facto celebratum valebat, usque dum per Concil. Trident. irritum declaratum fuit.

TITVLVS IV.

De sponsa duorum, & sponso duarum.

CAPVT I.

Augustinus ^a De fide pactionis & consensu.

VOBVS modis dicitur fides pactionis, & consensus: si aliquis alicui mulieri fidem fecerit pactionis, non debet aliam ducere; si aliam duxerit, pœnitentiam debet agere de fide mentita: maneat tamen cum illa, quam ^b duxit; non enim rescindi debet tantum sacramentum. Si autem fecerit fidem consensus, non licet aliam ducere: si autem duxerit, dimittet ipsam, & adhærebit uxori priori. Est autem fides pactionis, quando aliquis ^c promittit alicui fidem, quod eam ducet, si permiserit ei rem secum habere, vel etiam pro consensu: fides autem consensus est, quando etiam si non stringat ^d manum, corde tamen & ore consentit ducere, & mutuò se concedunt vnus alij, & mutuò se suscipiunt.

NOTÆ.

1. **A**ugustinus.] Ita etiam legitur in 1. collect. sub hoc titul. cap. 1. & in cap. fin. 27. q. 3. Sed inter opera Magni Doctoris Augustini non reperiri verba hæc, iam notarunt Cuiac. & Ant. Augustinus in presenti: quare vel sunt alterius Augustini, vel ipsius Doctoris, sed in opere nondum excuso.

2. **b** Quam duxit.] Quia sponsalia de futuro solvuntur per matrimonium de presenti, ut exposui supra in cap. de spons.

c Promittit.] De futuro videlicet, ut probati in cap. de spons.

3. **d** Stringat manum.] Non solum apud Hebræos, verum etiam apud Gentiles manus dextræ conferebant, qui matrimonio iungebantur, ut liquet ex cap. 7. Tobie, & ex Xenophonte lib. 3. rer. Græcar. Unde Claudianus in epitalamio Palladij & Sirena:

Tu dextram complexa viri, dextramque puella

Tradis, & his ultro sancis connubia dictis:

Vivite concordēs, & nostrum discite munus.

Tertul. lib. de veland. Virginibus, ibi: Si autem ad desponsationem velantur, quia & corpore, & spiritu masculo mixta sunt per osculum & dexterās, per quæ primum resignant pudorem spiritu. Vere-

res enim, ut inquit Suidas, in pactis conventis oscula præbere, & dextras porrigere solebant, quia hoc, ut ait Tertul. in lib. de præscript. signum est concordie & fidei: unde Aristophanes aiebat: Osculare me, & porrige dextram. Hinc illud Ciceronis lib. 7. epist. ad Atticum, ibi: Vbi sunt illa dense dextera? Donatus ad illud Terentij in Andria, ibi: Hanc in manu dat; scribit legitimas nuptias per manus coniunctionem confirmari. Inde apud Romanos matrimonium celebrabatur per conventionem in manum, ut probavi supra in cap. 2. de sponsalibus. Veteres enim, vel in amicitia concilianda, vel in fœdere ineundo, vel in adstringenda fide dextras iungere solebant, ut ex Eustachio, Aristophane, & aliis probat Dionis Saluagnus ad Onidium in Ibin, vers. 527. rationem assignarunt Servius ad lib. 2. Aneid. his verbis: Iungere dextras maiorum salutationem fuisse. Cuius causam affert Varro, Callimachum sequutus, asserens: Omnem eorum honorem dextra constitisse virtute. Quamobrem hac se venerabantur corporis parte. Plinius lib. 11. histor. cap. 14. Inest, inquit, & aliis partibus quadam religio, sicut dextra oculis, aversa appetitui, in fide porrigitur. Latè illustrarunt Philipp. Camer. bor. success. cent. 2. c. 46. Mendoza in Viridario lib. 8. Saturn. cap. 3. & nos aliqua diximus in cap. final. de iur. calum.

CAPVT II.

Ex a Burch. lib. XIX.

Accepisti illam uxorem, quam alter sibi desponsatam habuerat, dimitte illam, quia nunquam potest tibi fieri legitima: & xl. dies in pane & aqua, quod b carenam vocant, cum vii. sequentibus annis pœniteas.

NOTÆ.

1. **B**urchardo lib. 19.] Titul. de fornicatione, ut habetur in 1. collect. sub hoc titul. cap. 9. Sed rectius ex Pœnitentia Romano, titulo de fornicatione, ubi reperitur textus hic, & à quo transcripsit illum Burchardus. De autoritate ipsius Pœnitentialis, plura congeffit Saufay in Panopl. sacerdot. cap. 1. lib. 7. in appendice, §. 32. De Decreto Burchardi nonnulla adduxi in apparatu ad hæc commentaria.

2. **b** Carenam.] Lepida est huius vocis interpretatio Glossæ in presenti, quam sequitur Oldendorpius. Vulgare, inquit, est Itatorum, alias Longobardorum: & dicitur Carena, à carentia hominum, vel etiam cibariorum; nam in illis 40. diebus includuntur in aliquo loco secreto iuxta Ecclesiam, ubi non habent consortium hominum. Contiùs carenam sic dictam putavit, quasi caninam, quod pane & aqua vescerentur, non ut ceteri homines, aliis cibis. Filescus de Quadrag. cap. 4. corruptam vocem esse existimat, ita ut à quadagesima deriuata sit, à qua formatæ sunt voces, populo ita balbutiente, Carentena, Carena, & Carina, olim enim propter grauiora crimina cœperunt laicis iniungi solennes pœnitentiæ, cap. penult. & ultimo, 50. distinct. cap. fin. 26. q. 6. dicemus latè in cap. 1. de pœnit. & illi quibus iniungebatur pœnitentia per 40. dies, ieiunare in pane & aqua tenebantur, & hæc pœ-

nitentia dicebatur Carena: quo modo accipitur passim in Pœnitent. Romano, & in can. 17. & 19. Concily Salegust. apud Ivonem p. 15. Decreti, cap. 183. & 185. & in cap. accusasti, de accusat. apud Alexandrum II. in epistol. ad Clærum Vulturniensem, relatum ab Ivone p. 10. Decreti, c. 16. apud Cæsarium lib. 4. cap. 37. Miles quidam Bonensis, Henricus nomine, tempore quodam quadagesimali carenam fecit apud nos. Et lib. 5. cap. 42. meminit quorundam qui peregrinati sunt in Sanctum Remigium, & de vno illorum ita ait: Cum alter quidam miles, Gundolphus nomine, vir nobilis, de villa esslingen oriundus, suscepta carena, tempore Capituli Generalis Cistercium ire proponeret. Etiam dicitur bannitum ieiunium, ut notarunt Seuerinus Binius in not. ad Concil. Salegust. Zerda in aduers. cap. 44. num. 8. Ant. August. in not. ad pœnitent. Roman. tit. 1. cap. 34. Acuña in cap. qui verò, 50. distinct. Saufay in panopl. sacerdot. lib. 7. p. 1. §. 32. Iulius Laurus de Iubileo, p. 2. cap. 10. num. 37. Theoph. rom. 10. in Rosa meridiana, pag. 475. à Theutonicis vocem hanc cœpisse docetur in Pœnitent. Roman. tit. 2. de homicidio, cap. 34. ubi ita legitur: Ita facienda est tibi, & pro psalmista 40. dies in pane & aqua quod Theutonice carena vocatur, cum septem sequentibus annis pœniteas. Et ita carena in presenti proprie accipitur pro ieiunio 40. dierum.

COMMENTARIUM.

3.
CONCLUSIO
TRADITUR
ET PROB-
ATUR.

EX his duabus decisionibus sequens deducitur assertio: *Contrahens matrimonium viuentem primam uxore, relicta secundam, cum priore cohabitare debet, & publice in Ecclesia penitentiam facere.* Probant eam textus in Concil. Nicæno, can. 24. ibi: *Nemo debet duas uxores ducere; & qui hoc fecerit, si fuerit sacerdos, prohibeatur ministerio sacrificandi, & communione fidelium, quousque eiciat domo secundam, & debet retinere primam.* Et cap. an non 24. q. 3. cap. de coniugali 27. q. 2. cap. cum per bellicam, cum quatuor sequentibus 34. q. 1. cap. videtur 35. q. 6. cap. gaudemus, de diuortii. Synodus Romana sub Eugenio II. & Leone IV. can. 37. ibi: *Nulli liceat ullo tempore duas habere uxores.* Ioannes VIII. epist. 198. *Iubemus, ut nullus propriam relinquat uxorem, & illam viuentem alteram sibi sociare presumat: nec liceat ei ullo tempore duas habere uxores.* Nicolaus I. ad consulta Bulgar. cap. 51. ibi: *Duas tempore vno habere uxores, nec ipsa origo humana conditionis admittit, nec lex Christianorum illa permittit.* D. Ilidorus lib. 2. de offic. Eccles. cap. 19. ibi: *Quod autem non vnus & multa, sed vnus & vna copulantur, ipsa prima diuinitus facta coniunctio in exemplum est.* Ambros. lib. 1. de Abrahamo: *Quia non licet tibi uxore viuentem uxorem ducere.* Canon 48. Apost. Concil. Illiberit. can. 8. Trid. sess. 24. de de reform. matrim. in princip. & cap. 2. l. 1. ff. de his qui notant, infam. l. 2. C. de incest. nupt. l. qui duas 8. C. ad l. Iul. de adult. §. affinitatis, Instit. de nuptiis, l. 4. C. quorum appell. in Theodos. Illustrant ultra congestos in præsentem à Barboza, Bellarminus tom. 2. controu. lib. vnic. de matrim. cap. 10. Transmiera de polygam. q. 6. cum sequent. Basil. lib. 7. de matrim. cap. 49. Kochier in face histor. cent. 1. cap. 81. Iustellus in notis ad canones Eccles. vniuers. fol. 191. Petrus Gregor. lib. 1. partit. tit. 5. cap. 2. Vighel. in method. iur. Canonici, fol. 460. Torreblanca de iur. spirit. lib. 2. cap. 15. sect. 3. Fornerius lib. 2. rer. quotid. cap. 22. & 23. Grotius de iure bel. lib. 2. cap. 5. num. 19. Ambian. ad Tertul. de exhortatione castit. cap. 5. & de monogamia passim, Iodocus Coccius tom. 2. thesauri, lib. 9. art. 2. Ant. Augustinus in epitom. iur. lib. 29. tit. 18. Baronius in apparatu, num. 65. & anno 120. num. 30. & anno 170. num. 11. Mendoza lib. 2. Concilij Illiber. in can. 10. Fragofo de regim. Christ. Reipub. p. 3. lib. 1. disp. 27. §. 4. Aloix in notis ad vitam sancti Polycarp. cap. 4. Hunnius in encyclop. tit. 10. Vvilembac. disp. 6. Gazeus in not. ad Cassianum collat. 17. cap. 12. Bronchorst. miscell. cent. 1. assert. 99. Costanus de sponsal. fol. 2. & 37. Arniseus de iure connub. cap. 4. P. Faber lib. 3. semest. cap. 21. Borel. tom. 2. decis. tit. 1. num. 16. Beyerlink in Theatro, verbo Matrimonium, Villadiego in l. 2. tit. 6. lib. 3. fori, Didacus Perer. in l. 3. tit. 1. lib. 5. Ordin. Matienzo in l. 5. tit. 1 lib. 5. Recopil. gloss. 1. Antonius Matthæus de crimin. ad lib. 48. Pandect. tit. 7. num. 3.

4.
IMPRONA-
TUR TRA-
DITA AS-
SERTIO.

Sed hæc assertio ita illustrata difficilis redditur ex eo, quod in sacra pagina satis proditum est, Patriarchas, & alios sanctissimos viros plures uxores habuisse vno eodemque tempore; siquidem Abraham habuit Saram, Agar, & Cethuram, Genes. cap. 16. & 25. Iacob Liam, Rachel, Balam, & Zelpham, Genes. cap. 29. & 30. Helcana, Annam, & Pheneman, lib. 1. Regum,

cap. 1. Moyse Æthiopissam, & Sephoram, Exod. cap. 2. Numer. cap. 12. Dauid sex uxores habuit, & concubinas decem, lib. 2. Regum, cap. 3. & 20. Salomon uxores septingentas, & concubinas trecentas, lib. 3. Regum, cap. 11. Abias uxores quatuordecim habuit, lib. 2. Paralip. cap. 13. Gedeon plures habuit, ut refertur cap. 8. Iudicum. Eundem usum polygamie apud varias nationes inualuisse facile constat; siquidem apud Thraces tribus, aut quatuor, immo triginta vxoribus copulari mos erat, ut testatur Heraclides de Getulis Libyæ populis. Idem de Iudæis refert Iosephus lib. 17. antiquit. cap. 2. Arniseus disp. 4. sect. 3. ubi subiicit Herodi uxores eodem tempore fuisse nouem: apud Numidas & Mauros quisque pro opibus quamplurimas uxores habet: nec dissimilis consuetudo in Africa circumfertur, si Herodoto, Diodoro, & Iosepho credimus, ibi: *Paternus mos erat, ut simul plures haberemus uxores.* Idem de aliis pluribus nationibus referunt Tiraquel. in l. 7. connub. Alex. ab Alex. lib. 1. dier. gen. cap. 24. Menochius lib. 2. de arbitr. centur. 5. num. 420. Malvenda de Antichrist. lib. 6. cap. fin. Beyerlinch tom. 2. verbo coniugium, P. Greg. lib. 10. syntag. cap. 1. Transmiera de polygam. q. 9. cap. 1. per totum, & Imperatorem Valentinianum alteram duxisse uxorem priore superstite, nec repudiata; & ut leuius possit videri facinus à se perpetratum, legem tulisse per quam cuius liceret duas simul habere uxores, referunt Socrates lib. 4. cap. 26. Paulus Diaconus lib. 1. cap. 2. ibi: *Dudum laudante uxore sua pulchritudinem Iustina, sibi eam sociavit in matrimonio, legesque propter illam concepit, ut omnes qui voluissent, impune bina matrimonia susciperent.* Ex eis probat Dorleans ad Tacitum lib. 11. fol. 599. Ergo non recte in præsentem docetur, nemini licere vno, eodemque tempore duas simul habere uxores.

Qua difficultate non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, legem Monogamie, non solum iuris positui, canonici, & ciuili esse; verum & à iure diuino provenire, ut constat ex cap. 2. Genes. vers. 24. ibi: *Relinquit homo patrem suum, & matrem, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna.* Et cap. 19. Matthæi, vers. 4. ibi: *Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum, & feminam fecit eos, & dixit, propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna.* Quæ verba in alium sensum retorquenda non sunt, ut neruose contendit Caietanus exponens illa verba D. Pauli 1. ad Timoth. cap. 3. *Oportet Episcopum esse vnius uxoris virum; cum eo in sensu à Patribus Ecclesiæ communiter accipiantur.* D. Chrysost. homil. 63. in Matthæum, ibi: *Verum etiam, quia iussit, quod vnus vni coniungatur; nam si voluisset alteram etiam duci uxorem, vni viro creato multas conformasset mulieres: audi quomodo dicit, qui fecit à principio masculum & feminam.* D. Hieronymus in eodem cap. 19. Matthæi, ibi: *Hoc in exordio Genesis scriptum est, dicendo masculum & feminam; non enim ait, masculum, & feminas; quod priorum repudio quarebatur: sed masculum & feminam, ut vnius coniugis consortia neberentur; & dixit, adhaerebit uxori suæ, non vxoribus.* Theophylactus ibidem: *Ostendit opus & legislationem eius, qui nos à principio formauit, esse monogamiam, ab initio vnum coniunxit Deus vni, atque ita non oportet vnum virum coniungi multis.* D. Ambrosius, Prosper

5.
POLYGAMIA EST PROHIBITA IURE DIUINO.

Aqui

Aquitanicus, Tertullianus, & alij, quos refert Iodocus *ubi supra* : & D. Paulus cum de matrimonio agit, semper loquitur de coniugibus in numero singulari, ut *epist. 1. ad Corinth. c. 7. vers. 2.* ibi : *Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquae suum virum.* Et *vers. 27.* *Alligatus es uxori, noli querere solutionem.* Et *ad Roman. 7. vers. 3.* *vinente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro.* Et *1. ad Corinth. cap. 7. vers. 10.* *lis autem, qui matrimonio iuncti sunt precipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Et *vers. 39.* *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius vivit; quod si dormierit vir eius, libera est à lege; cui vult, nubat.* Unde infertur, nec summum Pontificem posse in hoc impedimento dispensare, ut pluribus relatis docet Leander *de matrim. disp. 18. q. 8. v. 9.*

6. Iure etiam civili polygamiam, polyuiriamque prohiberi certum est; nam apud Athenienses Cecropis lege sancitum fuit, ut una. demum esset unus vxor, authore Athenæo *lib. 13. dypnosoph.* ubi obiter etiam eorum sententiam notat, qui Socrati duas uxores fuisse crediderunt, in quorum numero Aristotelem extitisse scribit Diogenes *lib. 2. lib. 1. 1.* Samuel Petrus *ad ins. Atticum lib. 6. tit. 1.* Romani etiam Iudæis, & aliis polygamiam prohibuerunt, *1. nemo, C. de Iudæis, Novel. 79. Iustin. §. affinitatis, Instit. de nupt. l. 2. C. de incest. nupt. l. 18. C. de adulteriis; quinimò si quis binas nuptas in eodem tempore constitutas habuisset, notabatur infamia, ex Prætoris edicto, l. 1. ff. de his qui not. infam. l. 2. C. de incestis nupt. l. eum qui 18. C. ad l. Iul. de adult. l. si mulier, ff. de iur. dotium, l. ea que, C. de donat. ante nupt. Illustrant Doreans *ad Tacitum lib. 11. fol. 59.* Grotius *lib. 2. de iure belli, cap. 5. num. 9.* Fornerius *lib. 6. rer. quotid. cap. 22. & 23. facit lex ut ex fratribus, ff. de condit. inst. iuncto Pinello lib. 2. select. cap. 5.* Theodoro in *1. ad Timoth. Olim pagani, & Iudæi cum duabus, tribus, & pluribus vxoribus coniungebantur lege matrimonij; nunc vero leges Imperatorie prohibent duas simul habere uxores.* Rerum suarum amissione plecebantur ex Athalarici Regis edicto apud Cassiodorum *lib. 9. epist. 18.* & ita contrahentem secundas nuptias adulterij pœnis teneri docuerunt Menochius *de arbit. lib. 2. casu 420.* Theophilus in *d. §. affinitatis*: immò & stuprum perpetrare, constat ex *d. l. eum qui duas, & defendit Antonius Matth. de crimin. ad lib. 43. Pandect. tit. 3.* licet verò iudicio publico polygami non damnentur, tamen quia lex factum notat, & ipso iure sunt infames, *d. l. eum qui testimonij*, dictionem non habent aliter atque fures, & raptores, quorum testimonia recipiuntur, nisi sententiâ iudicis sint condemnati, *l. 5. ff. de his qui notant. infam. l. palam, §. qua in adulterio, ff. de ritu nupt.* Nouissime sanè mortis pœnam in Germania sancit Carolus V. *constit. crimin. art. 121.* refert Colerus *decis. 176. num. 78.* Apud Frigios fustigatio imponitur cum relegatione. Ant. Matthæus *ubi supra*: apud nos variæ pœnæ legibus patriis statutæ fuerunt in *l. final. tit. 17. part. 7. l. 2. tit. 7. lib. 4. fori, l. 6. tit. 15. lib. 8. ordin.* Et olim visitata fuit ea pœna, ut candenti ferro in fronte imprimeretur secundò nubentibus littera P: quamvis enim in *d. l. 3. tit. 1. lib. 5. ordin. l. 5. tit. 1. lib. 1. Recopil. dicatur inurendam esse litteram Q, credo tamen errore typographi, inuerso**

modo Q, pro P, positum fuisse, & Reges nostros statuisse, ut prima littera huius delicti polygamix, quæ est P, inureretur frontibus eorum, ut ex lege Rhemnia calumniatori littera K, furi littera F, inurebantur, ut dicemus infra in *cap. ad audientiam, de crimine falsi*: quamvis non insubtiliter Couarr. in *4. 2. p. cap. 7. §. 3.* Didacus Perez *p. 2. in d. l. 6. ordin. Gomez in l. 80. Tauri, num. 27. Vela de delictis cap. 7.* ex eadem ratione pro littera P, legant B. Hodie tamen cum delictum hoc puniatur ab Inquisitoribus hæreticæ prauitatis, rei huius criminis in publicum ducuntur suggestum, ubi leuem abiurant suspicionem, mitrâ infami capiti eorum impositâ; fustibusque cæduntur, & ad trirèmes per quinquennium damnantur. Romæ verò abiurant de vehementi, & torturæ subiciuntur; quia cum permixtum ibi habitent Catholici cum hæreticis, maior datur suspicio, an male senserint de Sacramento, putauerintque licere Christiano duas simul habere uxores. Quæ ratio cum cesser in his Hispaniarum Regnis, idè nec torturæ subiciuntur super intentione, nec iurant de vehementi, sed de leui: circa praxim verò, & modum procedendi in his causis, adeundus est omnino Transmira in *tractatu de polygam. & polyuria.* Illud omnino obseruandum est, huius delicti punitionem priuatiuè pertinere ad Inquisitores hæreticæ prauitatis, nec iudicem laicum, vel Ecclesiasticum de eo cognoscere posse, ut late probant Scaccia *de iudiciis lib. 1. cap. 12. num. 55.* Farinacius *de hæresi q. 186. §. 1. & 9.* Sousa in *aphorism. Inquisit. lib. 1. cap. 2. num. 7.* Carena *de officio Inquisit. 2. p. tit. 14. de iudiciis, §. 17. & tit. 12. de sortilegiis, §. 15.* Transmira *de polygam. 3. p. q. 1.* Thomas Delbene *de officio Inquisit. 2. p. dubit. 209.* Ratio est, quia cum ex hoc delicto oriatur suspicio vehemens, vel leuis, saltem hæresis, & hæc suspicio non tollatur nisi per abiurationem, *cap. ad abolendam, §. illos quoque, de hæreticis, cap. super eo, cap. accusatum, cod. tit. in 6. & hæc abiuratio debeat fieri coram Inquisitoribus, quia ipsi sunt iudices priuatiui, non solum contra hæreticos, verum & contra suspectos etiam leuiter in fide, cap. accusatus, in principio, cap. ut officium, de hæreticis in 6.* Farinacius *de hæresi, q. 186. §. 3.* Paramus *de origine Inquisit. lib. 3. q. 10. num. 97.* Diana *p. 4. tract. 8. resol. 4.* Carena *2. p. tit. 9. §. 2.* Sousa *de sollicit. tit. 2. cap. 1. num. 2.* & committentes hoc delictum polygamix sint suspecti de fide, quia malè videntur sentire de Sacramento matrimonij, ut docent Menochius *de arbit. casu 420. num. 214.* Ricciolus *de iure person. cap. 11. lib. 5. num. 19.* Barb. *de potest. Episc. 1. p. allegat. 40.* Couarr. *de sponsalibus 2. p. cap. 7. §. 3. num. 6.* Didacus Perez in *l. 3. tit. 1. lib. 5. ordin.* Gutierrez *lib. 2. practico. q. 8.* Gomez in *l. 8. Tauri, num. 30.* Sanchez *lib. 2. de matrim. disp. 80. num. 1.* Bobadilla *lib. 1. polit. cap. 17. num. 152.* Matienzo in *l. 5. tit. 1. lib. 5. Recopil. gloss. 2. num. 3.* idè iudex laicus de hoc crimine cognoscere nequit. Accedit consuetudo generalis Hispaniæ, iuxta quam tantum Inquisitores cognoscunt de hoc crimine, ut testantur Decianus *lib. 5. tract. crimin. cap. 17. num. 41.* Cantera *qq. crimin. de adulterio, num. 28.* Narbona in *l. 20. tit. 1. lib. 4. recopil. glossa 12. num. 66.* Alfaro *de officio fiscalis, gloss. 20. n. 398.* Diana *tom. 4. tract. 7. resol. 4.* Transmira *d. lib. 3. q. 1.* Facit declaratio summi Pontificis, quam re-

ferunt

ferunt Soufa in aphorism. lib. 1. cap. 35. num. 18.
Diana d. tract. 7. resol. 4. §. 1. Transmiera d. lib. 3.
q. 1. num. 3.

7.
TRADITVR
RATIO DE
CIDENDI.

Ratio verò, quare tot legibus ecclesiasticis, & ciuilibus improbata sit polygamia, prouenit ex eo; nam talis pluralitas repugnat fini matrimonij, si enim vagus esset concubitus, incerta quoque, & vaga esset proles; immò nec domestica societas sustineri posset, cum multa essent capita vnius corporis mystici; nam etsi vnus dominus cōmodè posset habere plures seruos, vnus tamen seruus pluribus dominis seruire commodè non potest, vt egregie docet D. Augustinus lib. 3. de doctrin. christin. cap. 12. & de bono coniug. cap. 17. turbaretur ergo proculdubio in pluralitate vxorum tranquillitas, & pax domestica Reipublicæ; vxor namque socia est, non famula, & in domestica gubernatione principatum habens, vt considerat Chrysost. in epist. ad Ephesios, homil. 20. Omnis autem principatus, vt pax seruetur, suâ naturâ singularitatem amat. Probat Augustin. de bono coniugali contra Iovinianum cap. 17. facile enim inter ipsas vxores inuidia rixas produceret, vt de vxoribus Abraham Sara & Agar scriptum est Genes. 16. de Lia & Rachele Genes. 30. de Anna & Phenena 1. Regum. 1. Prudenter ergo refert Gell. lib. 1. noctium, cap. 17. respondisse Socratem Alcibiadi interroganti, cur duas ferret in domo vxores, his verbis: *He me domi docent tolerantiam, quâ in publico vtendum est.* Quod etiâ retulit Gel. de Euripide in *Andromache*. Accedit, nam qui contrahit secundum matrimonium viuente coniuge, nulliter contrahit, si quidem non potest tradere potestatem sui corporis, quam non habet, iuxta illud D. Pauli 1. ad Corinth. 7. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Vnde polygamiam probum esse à natura docuerunt D. Thomas in 4. distinct. 33. q. 1. art. 1. vbi Richardus, Paludanus, & Sotus. Bellarminus lib. 1. de matrim. cap. 11. Victoria in relect. de matrim. 1. p. num. 3. alij, quos refert Araujo in decis. moral. disp. 11. q. 1. quæ sententia accipienda est cum Thoma Sanchez d. disp. 8. o. num. 8. Basilio lib. 7. de matrim. cap. 49. Grotio de iure belli lib. 2. cap. 5. in polyuria, cum pluralitas vxorum repugnet fini primario matrimonij, qui consistit in liberorum procreatione, quæ omnino cessat, si vni vxori plures adhareant viri: polygamiam verò verius credo esse contrariam iuri diuino, & rationibus proximè expensis, non verò naturæ ipsius matrimonij, cum non ita eius fini primario repugnet, vt vnus vir plures vxores habeat: vnde apud varias gentes polygamiam inualuisse suprà probaui in ratione dubitandi, non verò polyuriam.

8.
DISSOLVTVR
DV-
BITANDI
RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, quâ moti hæretici antiqui, inter quos Hermogenes, contra quem scripsit Tertul. polygamiam probarunt; quippe cum Mahometæ sustinebant tot vxores licere ducere, quot vnusquisque facultatibus suis sustentare posset ab his stererunt nostri temporis nouatores, inter quos in Germania Lutherus, in Gallia Caluinus, qui polygamiam ad peluim vsque tuentur. Sed his erroribus omissis, quos doctè refellit Bellarminus ubi suprà, vt de fidei populo, idest vnum verum Deum colente agamus, disquirendum est, an omni aeo polygamia apud Hebræos fuisset

permissa, vel prohibita? Et ceræ à mundi exordio vsque ad diluuium, nec Adam, nec vllus alius præter Lamech plures vxores habuit. Genes. cap. 4. vers. 29. qui idcirco reprehenditur à Nicolao Papa, vocaturque adulter in cap. an non 24. q. 1. Post diluuium tamen cum pauci essent homines, & vita humana multum abbreviata, ex dispensatione diuina fuit lex illa monogamiæ abrogata, aut relaxata, & polygamia hominibus concessa, tum ad multiplicationem generis humani, tum ad propagationem populi fidelis, & cultus diuini, qui in sola familia Abrahamæ ac deinde in populo Israelitis residuus fuit, & ita pro consuetudine Hebræorum id receptum fuit, vt sensit Ioseph. lib. 17. antiq. cap. 2. & exponunt D. Augustinus in cap. obijciuntur 23. q. 4. D. Hieronymus epist. 83. Chrysost. homil. 36. in Genesim, Saluianus lib. 2. ad Eccles. Cathol. Ioannes Sarisbar. lib. 4. Polycrat. sine de magis curial. cap. 5. Tertul. de exhortat. castit. cap. 6. & de monog. cap. 6. & 7. Iustin. Martyr. in dialog. Triphon. ac vt sæpe repetit D. Augustin. contra Faustum cap. 47. & lib. 3. de doctrin. christiana: *Quando mos erat, crimen non erat, & nunc propterea crimen est, quia mos non est.* Explicat I. Dartis in 32. q. 4. vt in exemplis suprà relatis. Sed hanc Polygamie licentiam, & libertatem genere humano iam satis propagato Christus Dominus planè aboleuit, primamque illam monogamiæ legem primis parentibus inspiratam restituit, & renouauit, cap. 19. Mathæi: prosequuntur latius Spondanus in annal. sacris, fol. 108. Becanus in analog. cap. 16. q. 10. & cap. 21. conclus. 3. Pater Menoch. lib. 2. polit. cap. 28. Balboa in cap. gaudeamus, de diuortijs, ex num. 19. Fragofo p. 3. de regim. Christiana Reipublica, disp. 22. §. 4. ad finem. Arnisus de iure connub. cap. 4. sect. 2. & in hac lege prohibente pluralitatem vxorum, rectè potuit cum Hebræis Dominus dispensare, quoniam hæc prohibitio non est de primis principiis legis naturalis, seu de conclusionibus illis proximis, sed de remotioribus; præcipue nam hæc non est propriè dispensatio, sed impropriè, nimirum per mutationem materiæ iure supremi dominij; nam incommoda, quæ ex pluralitate vxorum naturaliter oriuntur, potuit ipse Deus suâ prouidentia præuenire, & tollere.

Præsenti assertioni opponi solent textus in cap. vxor 33. q. 2. cap. si qua mulier 31. q. 1. cap. que-
dam, cap. qui dormierit, cap. concubuiisti, cap. si quis cum Nouerca 27. q. 2. c. quod proposuisti 32. q. 7. quos opponit, exponitque Basil. de matrim. d. lib. 7. cap. 50. & de eis egi in can. 9. Concil. Illiber. quare illis omissis expendo contra suprà tradita textum in l. communis 7. §. idem 8. ff. comum. diuid. in illis verbis: *Ergo etsi duo ventres, idem erit dicendum.* Ex quibus deducitur, posse dari casum, in quo quis decedat cum duabus vxoribus legitimis simul prægnantibus: ergo quia polygamia non est omni iure prohibita. Pro cuius textus expositione sciendum est, quod cum iure ciuili Romanorum matrimonium diuortio dirimeretur, l. 1. ff. de diuortijs licebat superstiti quoque coniuge ad alia vota transire l. nupta, in princip. l. penult. §. vxor, l. cum vir 25. ff. de condit. & demonstr. l. mulier 22. ff. ad Trebel. licet vxori non liceret intra annum alteri nubere, nequæ de prole dubitandi daretur occasio, l. consensu 8. §. hoc nisi, C. de repudijs: latè illustrat Forner. lib. 6. rer. quotid. cap. 13. per totum: vnde in d. §. idem 8.

9.
EXPONITVR
L. COMMVNIS
7. §. 8. ff.
COMMVNIV
DIVID.

euenire

conuenire poterat, vt quis cum duabus vxoribus
prægnantibus d'cedat, & secundâ legitimè du-

ctâ: alios casus prosequitur Faber in eius textus
rationali.

C A P V T III.

Alexander III. ^a *Salernitano Archiepiscopo.*

Licet præter solitum, & amplius solito multis simus, & magnis negotiis præpediti,
& ita quod non sit nobis facile aliquorum consultationibus respondere, illâ tamen
speciali gratiâ, quam ad personam tuam habemus, & fraternâ cogimur charitate, quid
sentiamus de his, super quibus nos consulit dil. tua, præsentibus litteris aperire. Con-
suluisti nos siquidem, vtrum si inter virum & mulierem, præstito, vel non præstito iu-
ramento, legitimus consensus interuenerit de præsentibus, copulâ carnali non subsequutâ,
liceat mulieri alij nubere, vel si nupserit alij, & carnalis fuerit copula subsequuta, an
ab ipso debeat separari? Consultationi tuæ taliter respondemus, quod si inter virum
& mulierem legitimus consensus interueniat de præsentibus, ita quidem quod vnus alte-
rum in suum mutuo consensu, verbis ^b consuetis expresso recipiat, vtroque dicente,
Ego te accipio in meam, & ego accipio te in meum; siue sit iuramentum interpositum,
siue non, non licet mulieri alij nubere; & si nupserit, etiamsi carnalis copula sit secu-
ta, ab eo separari debet, & vt ad primum redeat, ecclesiasticâ districtione compelli.
Quamuis aliter à quibusdam prædecessoribus nostris sit aliquando ^c iudicatum.

*De Casar de eccle. hyst.
Lup. 1. §. 4. n. 11*

NOTÆ.

1. ^a *Salernitano.* Ita etiam legitur in prima
collectione. sub hoc tit. cap. 3. & post Concil.
Lateran. p. 6. cap. 8. & in cap. 1. de cognat. spiritua-
li; vbi extat alia pars huius textus. De diocesi
Salernitana egi in cap. 1. de offic. iudic.

^b *Verbis consuetis.* Significantis consensum
de præsentibus, iuxta tradita supra in cap. de spon-
salibus.

2. ^c *Aliquando iudicatum.* Variè hæc verba ex-
ponunt Couarr. 2. p. de matrim. cap. 8. §. 3. & 4.
Sanchez lib. 4. de legibus, cap. 14. Barb. de iure Ec-
cles. lib. 1. cap. 2. ex num. 61. Sed communior sen-
tentia placuit, videlicet aliquos prædecessores
Alexandri III. ita iudicasse vt priuati Doctores,
non verò publicè diffiniendo eam sententiam,
sed in aliquo casu speciali, non ex cathedra ius
proferendo, sed iudicando de facto secundum
opinionem priuatam: nec quomodo illi iudica-
sent, constat, cum in antiquis collectionibus
nulla extet epistola, in qua Pontifex decreuit
matrimonium ratum solui per consummatum.

COMMENTARIUM.

3. **I**n hoc textu, & in cap. final. hoc tit. deciditur
quæstio satis vexata olim inter Doctores; an
videlicet matrimonium ratum primò contra-
ctum, dissolueretur per consummatum postea
celebratum, & ita secundum valeret. In qua
quæstione aliquibus visum fuit, posterius ma-
trimonium consummatum præferri priori rato,
illudque dissolvere; forsan moti ex eo, quod ma-
trimonium ratum tantum dissoluitur per matri-
monium spirituale, videlicet per ingressum re-
ligionis, cap. verum, cap. ex publico, de conuers.
coniug. & per consequens per matrimonium per-
fectum, & consummatum. Deinde nam si vna,
eademque res duabus personis vendatur, si se-
cundo emptori tradatur, illius venditio præfer-
tur, l. quotiens, C. de rei vind. l. si autem, §. si duo-
bus, ff. de publiciana, l. si à Titio, ff. de rei vind. l. 1.

C. de except. rei vendite. Quod etiam procedit
in re pignori duobus obligata, & secundo tra-
dita, l. potior, §. 1. ff. qui potiores. Igitur similiter
matrimonio duplici contracto illud præferri de-
bet, in quo corporis traditio intercesserit. Vnde
in Anglia, Mutinæ, & aliis prouinciis, tempo-
ribus Alexandri III. inualuerat, vt matrimo-
nium ratum dissolueretur per secundum con-
summatum. Facit textus in l. 1. C. de sponsal. vbi
docetur, scēminas vni desponsatas, aliis nubere
non prohiberi. Sed contraria sententia verior
est, quam definierunt Alex. III. in hoc textu, &
in cap. 4. hoc tit. in 1. collect. in illis verbis: Vnde
nos consuluit dilectio tua, quid videlicet seruan-
dum sit, & tenendum de muliere, quæ cum sit vni
viro desponsata, ab alio postea desponsatur, &
cognoscitur. Sollicitudini tuæ præsentibus litteris
respondemus, quod licet quarundam Ecclesiarum
consuetudo habeat, vt cum viro secundo debeat re-
manere; conuenientius tamen videtur, vt si vir &
mulier ad ætatem aptam coniugio deuenerint, & ita
mulier desponsata fuerit, quod vir mulierem in
suam, & mulier virum in suum recipiat, licet postea
ab alio desponsetur, & cognoscatur, debeat primo
restitui. Et cap. 5. eod. tit. & in eadem collectio-
ne, ibi: Porro si qui vir & mulier pari consensu
contraxerunt matrimonium, & vir eâ incognitâ
aliam duxerit in uxorem, & eam cognouerit, cogen-
dus est secundam dimittere, & ad primam redire:
quia quamuis exinde sit diuersa quorundam senten-
tia, & non eadem consuetudo Ecclesia; tutius tamen
videtur, vt primam habere debeat, quam secundam,
cum prima sine iudicio Ecclesia separari non debeat
postquam cum ea pari voto & consensu matrimo-
nium contraxit. Sanè quamquam mulieri despon-
sata, & a viro nondum cognita liceat ad religio-
nem transire, aliam tamen non potest vir ducere in
uxorem. Et in c. 6. in eadem collectione, ibi: Super
eo verò, quod ex tuis litteris intelleximus, virum
quendam, & mulierem de mandato Domini vtrius-
que sese inuicem recepisse, nullo sacerdote presente,
nec adhibita solemnitate, quam solet Anglicana Ec-
clesia exhibere, & alium prædictam mulierem ante
carnalem

carnalem commixtionem solenniter duxisse, & cognouisse. Tua prudentia taliter duximus respondendum, quod si primus vir, & mulier ipsa pari consensu de presenti sese receperint, dicendo unus alteri, *Ego te recipio in meum, & ego te recipio in meam*; etiamsi non intercesserit illa solennitas, nec vir mulierem carnaliter cognouerit, mulier ipsa primo debet restitui, cum nec potuerit, nec debuerit post talem consensum alij nubere: si verò consensus talis inter eos non intercesserit sub verbis illis, quæ diximus, nec carnalis copula, etiam assensu de futuro præeunte, secundo viro, qui eam postea traduxerit atque cognouerit, debet mulier ipsa relinqui, & ab impetitione prioris absolui, iniuncta primo viro penitentia de lesione fidei, vel violatione iuramenti, si dedit exinde fidem, vel præstitit sacramentum: appellationi autem, si qua super isto casu ab alterutra parte fuerit interposita, nisi appelletur ab eo, cui causa est remota appellatione commissa, est deuotione debita deferendum. Innoc. III. in cap. final. hoc titulo. Et merito, nam cum matrimonium de presenti pure celebratum, maneat indissolubile; inde nec per secundum consummatum dirimi potest: quare semper certum fuit, primæ desponsationi per secundam

non potuisse derogari, cap. desponsatam, cap. desponsatas 27. quæst. 2. & licet sponsalia de futuro tollantur per sponsalia de presenti, vt probaui in cap. 2. de sponsalibus, id procedit, quia ex sponsalibus de presenti vinculum fortius nascitur, quod non datur matrimonio rato celebrato, & alio postea contracto, & consummato; siquidem quantum ad indissolubilitatem equaliter vinculum indissolubile est. Et licet per ingressum religionis matrimonium ratum dissoluatur, id procedit speciali fauore religionis, qui non consideratur in matrimonio consummato, immò nec in sacerdotio, vt probaui in d. cap. verum. Nec faciunt etiam exempla venditionis, & pignoris; nam in eis contractibus sequitur traditione potentius ius ex ea resultat, quam ex conuentione, quia realis traditio præcessit; at verò in presenti casu matrimonium ratum perfecte cum traditione celebratur, nec consummatio aliquid noui affert: unde non est in eo quid præualeat, aut præferatur priori matrimonio. Nec etiam obstat dicta lex 1. Cod. de spons. quæ est accipienda de sponsis de futuro, cum quibus rite & valide matrimonium celebratur, cap. sicut ex litteris, de spons.

CAPVT IV.

Idem a Iaruenſi Episcopo.

TVa fraternitas nos consuluit, quid de his agere debeas, qui desponsant aliquas mulieres, & processu temporis, antequam eas ducant, vel cognoscant, accipiunt alias vxores. Super quo utique tuæ consultationi taliter respondemus, quod si vir, & mulier sese recipiunt, expresso consensu mutuo de presenti, neuter eorum altero susperſtite poterit ad alia vota transire, etsi possit ad monasterium transmigrare. Verum si inter ipsos non accessit consensus mutuus de præſeti, sed promissio de futuro, videlicet quod vterque dixit alteri, *Ego te recipiam in meam, & ego te recipiam in meum*; si alius mulierem illam desponsauerit & traduxerit, etiamsi inter primos iuramentum fuerit, sicut diximus, de futuro, huiusmodi desponsationis intuitu secundum non poterit separari matrimonium, sed eis est de violatione fidei penitentia iniungenda. De aliis verò, qui coram te super desponsatione facta per consensum mutuum de presenti controuersiam mouent, & post ap. quam ante sententiam, vel cognitionem causæ ad Sedem Apostolicam interponunt, ap. pendente accipiunt alias in vxores, hoc arbitramur agendum, vt si amodò in tali casu duxerint appellandum, eis in Ecclesia publicè debes interdicare arctius, ne ante decisionem causæ aliud contrahant matrimonium; & si contra interdictum Ecclesiæ ita publicè factum venire præsumpserint, matrimonium tam præsumptuose contractum poteris irritare.

NOTÆ.

I. a **I**aruenſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc tit. cap. final. & integram litteram dedi in c. de illis, de despons. impub. De Ecclesia Iaruenſi nonnulla notauimus in cap. cum inter, de elect. textumque hunc exponemus infra, in tit. de matrimonio contracto.

ram dedi in c. de illis, de despons. impub. De Ecclesia Iaruenſi nonnulla notauimus in cap. cum inter, de elect. textumque hunc exponemus infra, in tit. de matrimonio contracto.

CAPVT VLTIMUM.

Idem a Mutin. Episcopo.

TVas dudum, &c. De consuetudine quæ diu in Mutin. obtinuit ciuitate, vt si quis iuraret in aliquam, & citra carnis copulam^b desponsasset, si consequenter desponsasset aliam, & etiam cognouisset, primo cognita adiudicaretur viro, non quæ prius extitit desponsata. Et infra: Ne verò turpis sit pars quæ suo non congruit vniuerso, & Ecclesia Mutin. teneat humiliter, & obseruet quod beati Petri sedem, & suam Metro-

polim

polim sequi viderit, & docere, in matrimoniis de cætero contrahendis illud re volumus obseruare, vt postquam inter legitimas personas consensus legitimus interuenerit de præsentis qui sufficit in talibus iuxta canonicas sanctiones; & si solus defuerit, cætera etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur, & si personæ iunctæ legitimè cum alijs postea de facto contrahant, quod prius de iure factum fuerit, non poterit irritari.

NOTÆ.

in distribuendis, de tempor. ordin. & textum hunc exposui supra in cap. 3.

b Desponsasset.] Ita legendum est, non, futurum, vt habetur in hac 6. collect. & notauit Cuiac. in præsentis; nam in hoc textu agitur de sponsa de præsentis ducta; non verò de futuro, vt facillè ex eius serie constar.

a **M**rim.] Ita etiam habetur in tertia collectione, sub hoc tit. cap. unic. & in cap. tuas, de usuris, vbi extat alia pars huius textus. De Mutinensi Ecclesia & Martino eius Præsule, cui missa est præsens decisio, egi in c. cum

TITVLVS V.

De conditionibus appositis in desponsatione vel aliis contractibus.

CAPVT I.

Ex Concilio^a Africano.

QUICVMQVE sub conditionis nomine aliquam desponsauerit, & eam postea relinquere voluerit, dicimus quod conditio frangatur, & desponsario irrefragabiliter teneatur.

NOTÆ.

conditione, non potest redhiberi dum pender conditio; quia non potest rescindi quod adhuc non existit, l. Bonem 43. §. si sub conditione, cum sequent. ff. de adilit. edit. si seruo proprio libertas relicta sit sub conditione, legatus verò sit pure, si dies legati cedat pendente conditione, euanesceat legatum, quia non existit liber dum pender conditio, l. quæsitum 91. §. 1. ff. de legatis 1. l. iulianus 86. §. cum verò, ff. de condit. & demonstr. l. nam cum libertas 8. ff. quando dies legati; idè pendente conditione interim hæredis est, l. statuliberi. 39. ff. de statuliberis, l. si is seruus 20. ff. de donat. inter. Ideoque qui debet sub conditione, ea pendente debitor non est, l. sub conditione 16. ff. de condit. indeb. l. qui promissit 48. cod. tit. docent latè Petrus Faber, Iacob. Gothofr. & alij in d. l. 169. §. 1. ff. de reg. iur. idem Petrus Fab. lib. 1. semestr. cap. 19. cum duobus sequent. Sanchez lib. 5. de matrim. disp. 6. Donellus lib. 8. comment. cap. 1. vbi Osual. littera B. & lib. 15. c. 11. vbi Osualdus littera A. Fachineus lib. 11. controu. c. 74. Antonius Gomez lib. 2. variar. cap. 11. vbi plures Ayllon, Acacius, Ripol. in rubric. de condit. & demonstr. cap. 1. Morla in Emporio juris, tit. de rebus credit. q. 7. Pichardus & alij in §. ex conditionali. Instit. de verb. obl. In nuptiis, etiam si sub conditione contractæ sint, adè nihil actum videtur, vt nec publicæ honestatis impedimentum ex eis nascatur; ideoque si quis cum Maria sub conditione initis sponsalibus, cum consanguinea eius pendente adhuc conditione de præsentis matrimonium contraxerit, cum secunda manere debet, cap. unic. §. final. de despons. impub. in 6. &

COMMENTARIVM.

2. **V**lgo ex hoc textu sequens communiter deducitur assertio: Quicumque sub conditionis nomine aliquam desponsauerit, & eam relinquere velit, insuper habitæ conditione matrimonium subsistit. Non est similis decisio in vtroque iure quâ probari possit; eam tamen illustrat vltra congestos in præsentis à Barbof. Sanchez de matrim. lib. 5. disp. 12. Couarr. eod. tract. 2. p. cap. 3. num. 12. Basil. eod. tract. lib. 2. cap. 9. num. final. Medrano de consensu connub. cap. 16.

3. **S**ed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione: Quod pender, non est, l. is damnus 169. §. 1. ff. de reg. iur. Vnde Philosophum axioma est, conditionalia nihil ponere in esse, idè quod pender sub conditione, non est, nec definit esse. Vnde homo emptus sub D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

si quis contrahat, si pater consentiret, nisi eo consentiente ad nuptias celebrandas cogendum non esse, rescribit Urbanus in cap. super eo, hoc tit. quin si ipse deliberante patre nuptias contraxerit, eas raras fore docet Brusel. de condit. tit. 1. n. 12. fol. 97. Igitur in presenti male docetur, pendente conditione non posse coniugem ab alio discedere, sed matrimonium omnino valere, neglecta conditione contra naturam actus conditionalis.

4. **CONDITIO-
NIS DIFFI-
NITIO.** Quā difficultate non obstante vera est præ-
sens assertio, pro cuius expositione sciendum
est, omisā conditionis etymologia, quam latè
prosequuntur Donel. d. lib. 8. cap. 30. Acacius
Ripol. in rubric. de condit. & demonstr. cap. 1. Brus-
sel. eod. tract. in princip. sciendum, inquam est, con-
ditionem variè definiri ab Interpretibus. Azò
ad titul. C. de condit. insert. ita definit: *Quedam
actus suspensio, cuius de futuro defectus vel con-
firmatio pendet.* Cardinalis in cap. verum, hoc ti-
tul. definit in hunc modum: *Adiectio appo-
sita, vel subintellecta in dispositione, suspendens,
vel resolvens ipsam.* Baldus in rubric. de condit.
& demonstr. ita ait: *Dictio quadam, per quam
dispositum habet in suo esse existentiam, vel de-
fectum.* Communiter à Donello & aliis suprà
laudatis ita diffinitur, ut sit conditio, Oratio,
quā omne quod agitur, in futurum euentum sus-
penditur. Quā retentā, primò intertur, oratio-
nes illas, quæ non suspendunt actum, non esse
proprie conditiones, l. conditio 100. hoc tituli
veluti conditiones, quæ in præsens, vel in
præteritum tempus constituuntur, veluti: *Pro-
mittis centum, si navis in portu stat, si Titius Consul
factus fuit*; istæ enim orationes, si certæ sint,
statim perimunt contractum; sunt enim certæ,
vel incertæ protinus ex rerum natura, nec diffe-
runt effectum propter ignorantiam nostram,
l. cum ad præsens 37. cum duabus sequentibus,
de reb. hered. l. cum in secundo 16. vers. Multum,
& vers. Quod si, ff. de iniusto rupto, l. institutio 10.
§. 1. de condit. instit. l. 3. §. si tamen 13. de bonis li-
bert. §. conditionem 6. Instit. de verb. obl. l. 12. tit. 11.
p. 5. igitur donec sciatur, an vera, vel falsa sit
conditio, non poterimus agere ex prædicta sti-
pulatione, quia apud nos, & respectu nostræ
ignorantiæ, gerit vices conditionis, & appella-
tur quasi conditio, ut docet Cuiac. lib. 1. diffinit.
Papin. in d. l. cum ad præsens 37. Sed cum reuera ac-
ciderit, planum est ab initio natam fuisse obliga-
tionem. In summa ad ius obligationis non est
conditio, ad factum agendi habetur pro con-
ditione; quia ad factum agendi attenditur
scientia nostra, non ipsa veritas secundum rerum
notitiam, l. sed etsi 28. §. ultim. de iudiciis, quam sic
optimè exponit Donel. in d. cap. 37. n. 2. Ita do-
cent, & hanc partem explicant Mantica d. lib. 10.
tit. 5. n. 1. Costa lib. 1. select. cap. 1. & 2. cap. 11. à
princip. & in c. si pater, 1. p. verbo Eidem filio, n. 44.
& seqq. Gregorius per textum ibi in l. 1. & 2. ti-
tul. 4. part. 6. Molina d. tract. 1. disp. 206. circa prin-
cip. Basil. d. lib. 3. cap. 1. num. 5. Gomez d. cap. 12.
num. 64. Ripol. in dicta rubric. cap. 1. ex num. 35. Do-
nel. lib. 8. cap. 30. Vnde exponi solet textus in l. si
ita stipulatus 120. ff. de verb. obl. iunctis Cuiacio,
& Donello ibi, Costa lib. 1. select. cap. 2.

5. **DE CONDI-
TIONE NE-
CESSARIA.** Ex dicta etiam diffinitione deducitur, oratio-
nes, quæ habent euentum necessarium, & non
suspensibilem, non esse proprie conditiones, ve-
luti, Si sol cras oriatur; vel, Si cœlum digito non
tetigeris, l. nam sicut moriar 17. l. sequenti, ff. de

condict. indebiti, l. si impossibilis 7. cum sequenti, Dis-
gestis de verb. obl. l. si pupillus 9. §. 1. ff. de nouat. l. 17.
titul. 11. partit. 5. & contractus sub illis celebra-
tus purus est, l. necessario 8. §. si ita, ff. de periculo
& commodo: licet quoad solutionem aliquam
dilationem contineat, l. quodcumque 45. §. non so-
lum, ff. de verb. obl. iuncto Costa lib. 1. select.
cap. 17. Ex quo principio exponi solet textus in
l. huiusmodi 13. ff. quando dies legati cedat: iunctis
Costa d. lib. 1. select. cap. 18. Fabro lib. 4. coniect.
cap. ultimo, Benedicto Pinello lib. 1. select. cap. vl-
timo. Inde etiam deducitur, conditiones, quæ
tacitè insunt dispositioni, non facere actum
conditionalem, l. conditiones 99. ff. de condit. &
demonstr. Inesse autem dicuntur conditiones,
quando veniunt ex natura rei, non verò ex ora-
tione, vel dispositione, l. quod in rerum 24. ff. de
legat. 1. l. interdum 33. ff. de verb. obl. l. nec emptio 8.
in princip. §. 1. ff. de contrahend. emptio: veluti si
vendatur, vel legetur partus ancillæ nondum
editus, fructus ex tali fundo; inest enim condi-
tio, si partus edatur, si fructus nascantur. Aliæ
sunt conditiones tacitæ, quæ insunt non ex na-
tura, sed ex iuris necessitate, veluti si legatum
relinquatur sub conditione si hæres scriptus
adierit hæreditatem, l. qui liberis 8. in fine, ff. de
vulgari, l. hæc 3. ff. de legatis 1. l. 1. l. hæredis 7. cum
suis §§. l. si dies 21. in fine, ff. quando dies legati;
quia necessarium est à iure ad valorem legati, ut
hæres adeat, l. omnia 32. ff. de legatis 1. Similiter
si magistratus tutorem dederit, sub conditione
si satisfecerit, non est datio conditionalis, l. mu-
to 6. §. 1. ff. de tutel. quia necessaria est satisfactio,
iuxta principium tituli de satisfact. tutor. Instit. Item
si seruo proprio libertas data sit ita, si in Domini
potestate permanferit; est etiam pura libertas,
l. seruo 47. ff. de cond. & demonstr. quia alieno seruo
directa libertas dari non potest, l. Stichus 39. ff. de
manumif. testam. prosequuntur alia exempla Ri-
pol. in d. l. 1. ex n. 10. Pinell. lib. 1. select. cap. 16. Ba-
silius de matrim. lib. 3. cap. 2. n. 2. qui nonnulla pa-
rum apta ad rem concessit. Ratio autem quare
conditio tacita inhærens non censetur talis, sed
tantum reputetur qualitas rei, ut ait Ripa in d.
l. 3. ea est, quia conditio propria & vera ponit ca-
sum dispositionis contingentem, vel non ex dis-
ponentium voluntate & oratione: sed hæc con-
ditio tacita, taliter inest actui, ut aliter valere non
possit, quam si illa qualitas eueniat, ut ad eius va-
lorem necessaria est: ergo non pendet ad utrum-
que, nec substantiam conditionis habet; Donel. &
Basil. ubi proximè. Sed quamvis conditionem non
importent qualitates hæc, afferunt tamen dilatio-
nem, adeò quidem, ut quamvis stipulatio pura sit,
vel legatum; nihilominus non debeat donec
fructus, vel partus nascantur; d. l. quod in rerum
24. l. interdum. 73. Hæc quidem dilatio non proue-
nit ex voluntate disponentium, quia dispositio est
pura, & de se apta statim producere obligatio-
nem; sed ex parte rei promissæ, quæ donec nasca-
tur, non est quod possit deberi, l. cum certus 5. ff.
de iudic. & vin. leg. l. ex empto 11. §. ultim. cum seqq.
ff. de action. empti: docent Costa lib. 1. select. cap. 7.
Brusel. de condit. lib. 4. tit. 1. per totum, qui inde ex-
ponunt textus in l. 1. §. ult. ff. de condit. & demonstr.
l. cum illud 25. §. 1. ff. quando dies legati, §. optio-
nis, Instit. de legatis. Igitur proprie conditio illa
est, quæ futurum euentum respicit ex voluntate
partium, ut definitur in l. nominatim 34. §. 1.
ff. de condit. & demonstrat. Vnde tam potestatiue,
quā ut

Tit. V. de Condition. appositis, &c. 111

quàm mixtæ, & causales, verè conditiones sunt, & actum suspendunt, *l. is qui heres* 13. ff. de acquir. heredit. potestatiua conditio dicitur, quæ pendet merè ex potestate eius, cui adicitur, veluti, *Si Capitolium ascenderit*; vel negatiuè concepta, *Si non ascenderit*. Causalis est, quæ pendet ex euentu naturæ, vel ex facto tertij, vt dicitur in *l. à Titio* 208. ff. de verb. obl. veluti, *Si nauis ex Asia venerit*; vel, *Si Titius uxorem duxerit*. Mixta est quæ participat ab vtraque, & habet enim aliquid à casu, & aliquid à potestate, veluti si Titio Consuli facto decem dederis, quam conditionum diuisionem prosequuntur Brusel. de condit. lib. 1. tit. 2. Sarmientus lib. 2. select. cap. 2. ex num. 10. Spino in specul. testam. glossa 14. ex num. 12. Ant. Gomez lib. 1. variar. cap. 12. num. 60. vbi plures affert Ayllon, Duarenus ad tit. de condit. instit. cap. 5. Parlador. different. 147. Donellus lib. 8. comment. cap. 34. Menochius lib. 4. presumpt. 183. Ripol. vbi supra.

6. Cùm in dubio potius præsumatur actus purus, quàm conditionalis, quia semper illa interpretatio sumenda est, per quam actus valeat, potius quàm pereat, *l. quotiens*, ff. de rebus dubijs, *l. quotiens* 81. ff. de verb. obl. Castillo lib. 4. controu. cap. 55. num. 17. & cùm nullum verbum sit, quod præcisè importet conditionem, vt non possit aliter censerì, si talis sit voluntas testatoris, *l. Mencia* 44. ff. de condit. & demonstr. merè ex coniectura pendet, quando disponentes voluerunt effectum actus in futurum euentum conferre: quare de verbis, quæ inducunt conditionem, vel non, latè egerunt Bartol. in *l. 1. ff. de condit. & demonstr.* Menochius lib. 4. presumpt. 175. Tuschus littera C, conclus. 583. Michaël Grassus de success. §. legatum, quæst. 58. Hermosilla in *l. 27. glossa 1. tit. 5. partit. 5. Brusel. de condit. lib. 1. tit. 3. per totum*, quibus communiter placuit, dictionem *si*, conditionem importare, *l. si ita*, §. final. cum vulgatis, ff. de manumiss. testam. Similiter & aduerbium temporis *cum*, quod relatum ad euentum de futuro importat conditionem, *l. qui promisit* 45. ff. de condit. indeb. *l. stipulatio* 38. §. inter 16. *l. quodcumque* 45. §. non solum, 3. ff. de verb. obl. Barb. de dict. diction. 75. illa tamen differentia notanda est inter has duas dictiones, *si*, & *cum*; quod prima importat conditionem per se, idest primò & principaliter, cùm sit modus frequentior inducendæ conditionis: secunda verò per se & principaliter importat tempus, & propter incertitudinem temporis inducit conditionem, *l. 1. §. dies*, *l. heres* 79. in princip. & §. 1. ff. de condit. & demonstr. & ideo quando in eadem dispositione apponitur dies conditioni, dictio *cum*, magis sapit naturam diei, quàm conditionis: exemplum extat in *l. si quis legata* 54. ff. eod. titul. vbi si testator prorogauerit diem legatorum vulgari modo, de quo in *l. talis* 39. ff. de legatis 1. ita, *Omnia legata, quibus dies appositus non est, heres meus annua, bima, trima die*; idest, primo, secundo, tertio anno, non intelligitur prorogatum legatum ita relictum, cùm pubes erit; quia quantumvis incertus sit, est tamen dies, & magis ad temporis expressionem refertur, quàm ad conditionem: textus elegans in *l. si à Titio* 22. ff. quando dies legati.

D.D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

Succedunt alia aduerbia temporum, scilicet, *quoad*, *donec*, *quandiu*, de quibus Bartolus in *d. l. 1. num. 15.* hanc tradit regulam: Quando apponuntur ad inchoationem actus, important conditionem, vt in *l. sufficit* 56. ff. de condit. indeb. vbi si pactum fiat de non petendo, donec Titius Consul factus sit, est conditionale, adeò vt interim solum repeti possit. Caterum si non apponantur ad inchoandum actum, sed ad illud finiendum, important resolutionem conditionem, vel potius resolutionem dispositionis, veluti, *Lego illi quoad*, vel *donec cum filio meo moretur*; si incipit morari, & postea à filio recedit, resoluitur legatum annuum, *l. legatum* 17. ff. de annuis legatis, *l. Gaio*, §. ultim. ff. de condit. & demonstr. idem etiam dicendum est de adverbio temporis *dum*, quod idem significat ac *donec*, *l. uxori* 30. §. uxori 5. ff. de legat. 3. *l. si quis* 8. ff. de condit. & demonstr. notant Costa lib. 2. select. cap. 18. Pichardus in §. si uxori 41. Instit. de leg. Amaya lib. 1. obseru. cap. 6. num. 32. Aduerbium *quandoque*, est etiam temporis, & significat *si quando*; ideoque facit conditionem, *l. cum vix* 25. ff. de condit. & demonstr. *l. quod pupilla* 30. ff. quando dies legati. Aduerbium etiam *nisi*, quamuis sit relatiuum, tamen semper reddit conditionales vltimas dispositiones, *l. quibus* 40. §. quidam Titio, ff. de condit. & demonstr. *l. si fideicommissa* 11. §. sic fideicommissum, ff. de legatis 3. Non tamen reddit contractum conditionalem in principio, sed resoluit illum sub conditione, *l. 2. ff. de in diem adiectione*, *l. 2. ff. de lege commissoria*. Differentia ratio est, quia dispositio testamentaria est imperfecta, & vt ita dicam, in fieri, donec morte confirmetur; & ideo licet sit pura, si postea adiciatur conditio resolutionis, hæc adiectio influit in priorem voluntatem, & reddit eam conditionalem, tanquam si ab initio facta fuisset sub conditione; eatenus enim censetur datum, quatenus non est ademptum, *l. aliquando* 107. ff. de condit. & demonstr. *l. legatum* 10. ff. de adimend. legatis, *l. pure* 6. ff. quando dies legati. Contractus verò pure incipit, & ex eo partibus ius statim, acquiritur, nec ad perfectionem amplius desideratur, quàm partium conuentio, si consensu perficitur, *l. 2. Digestis de obl. & act.* ergo resolutoria conditio, quæ finem respicit, non potest influere in principium contractus. Aduerbium etiam *vbi*, si adiciatur verbo futuri temporis, & casui qui possit contingere, vel non, veluti si mulieri legatum sit, vbi ea nuplisset, *l. si ita scriptum* 45. §. ultim. Digestis de legat. 1. significat tunc *cum*, vel *quando*, quæ important conditionem, Bartolus in *d. l. 1. num. 19.* Eadem ratione in, & ad, quando tempus futurum designant, inducunt conditionem, vt in illo, qui legauit ad tempus liberorum, idest, si quando liberos habeat, *l. si ita* 51. §. 1. Digestis de legat. 1. *l. solemnus* 9. *l. sibi* 61. Digestis de condit. & demonstr. Latius prosequitur alia verba, quæ in vltimis voluntatibus & contractibus important conditionem, & per consequens suspendunt actum, D. Ioseph de Retes in Academicis, ad tit. de verb. obl. 2. part. de condit. stipulat. princip. 2. per totum.

His suppositis apparet, actum sub conditione celebratum, non esse, nec desinere esse,

K 2

sed

7.
DE ALIIS
SIMILIBUS
DITIONIBUS.

8.
EXPONITUR
TVA. PRO
SENS. TEX-
TUS.

sed in suspensio omnino considerari, ut in exemplis adductis pro dubitanda ratione, unde merito difficilis iudicatur praesens textus, quatenus in eo docetur, à matrimonio sub conditione celebrato non licere contrahentibus discedere, sed potius insuper habita conditione, matrimonium irrefragabiliter tenere: quare varias interpretationes adduxerunt DD. supra laudati. Bruselius *de condit. lib. 4. tit. 2. num. 4.* accepit praesentem canonem, non de conditione, sed de modo; ita ut matrimonium sub modo celebratum, purè, & de praesenti contractum videatur, nec modus spectetur seu attendatur. Nec nouum est conditionem accipi, seu apponi pro modo, ut in *l. Mania, ff. de manumiss. testam. l. Titio 70. §. 1. ff. de condit. & demonstr. l. liberto, §. Lucius, ff. eod. titul. l. final. §. final. C. de bonis quæ lib. l. si antequam, ff. de donat. inter, l. filia, ff. ad legem Falcid.* Sed hæc interpretatio sustineri non potest; siquidem PP. Concil. Afric. vtuntur conditionis verbo in sua propria significatione. Innocentius, Burrius, Præpositus in *praesenti*, quos sequuntur Basilius supra, *num. final. Canisius in praesenti*, Couarr. *d. cap. 3. §. 2.* Gentilis *de nuptiis lib. 2. cap. 11.* accipiunt textum hunc de conditione turpi, quæ reicitur à matrimonio, nec illud vitiat, aut suspendit, ut dicemus in *cap. final. hoc titul.* Sed hæc interpretatio diuinationis vitio laborat; siquidem nulla in hoc textu mentio fit conditionis turpis, quare verius credo, canonem hunc procedere in conditione resolutoria, seu resolutiua, cum videlicet matrimonium purè contractum est, & inter contrahentes conuentum, ut nisi certa quantitas dotis nomine detur, resoluator; tunc enim cum purè & absolute de praesenti matrimonium celebratum sit, ea conditio non potest illud dissolvere, aut resolvere, quia matrimonium perpetuum est, & perpetuò durat: & ita licet alij contractus, etiam purè celebrati resolui possint sub conditione, non ita matrimonium quod suâ naturâ dicit

perpetuitatem. Facit Iuo Carnot. *epistol. 183.* ibi: *Sponsio verò pecunie seruata, vel violata non debet impedire coniugium, si sponsalia facta sunt cum consensu contrahentium;* apponens enim matrimonio de praesenti similem conditionem, tantum intelligit exigere obligationem, non verò eâ non adimplerâ consensum subtrahere, quem de praesenti præbuit. Docuit Vincentius, quem citat Bernardus in *praesenti*, & sequitur Cuiac. *hic.* Condicio enim duplex est, initiatiua, & resolutiua; illa suâ existentia dat principium actui, *l. conditio 100. ff. de verb. obl. §. omnis, Instit. eod. titul.* hæc resoluit actum, & causam præcedentem reducit ad non causam. Exempla resolutiuae conditionis extant in *l. si res 3. ff. de contrah. emptio. l. 2. cum sequent. ff. de in diem additione, l. 1. cum sequent. ff. de lege commissoria, l. 3. C. de pactis inter emptor.* Ex his nonnulli actus conditionem initiatiuam respuunt, ut sunt actus effectiui, quia tradere statim, & traditionem suspendere in euentu conditionis sunt contraria; contraria autem intere se non coeunt, ut ait Seneca *de constantia capite 8.* ideoque traditio, solutio, additio hæreditatis, emancipatio, & similes actus non admittunt conditionem initiatiuam, siue quæ suspendat initium, *l. actus 77. ff. de reg. iur. vbi Gothofredus, & Petrus Faber: idem Faber lib. 2. semestr. capite 22.* hi tamen actus recipiunt conditionem resolutiuam, *l. qui se debere 7. §. ultim. ff. de condit. causâ datâ, l. videamus 38. §. 1. ff. de usuris, l. 3. l. stipulationem 21. ff. de iure dot.* docet D. Ioseph de Retes *de donat. cap. 16.* Sunt alij actus, qui conditionem initiatiuam recipiunt, veluti libertas, & matrimonium; licet enim matrimonium sub conditione initiatiua contrahi valeat, ut dicemus infra in *capite 5.* non tamen admittit resolutiuam, quia repugnat substantiæ matrimonij, ut ad tempus celebretur; siquidem continet in se perpetuitatem, & indiuiduam vitæ consuetudinem.

CAPUT II.

Gregorius a Chrysanto Episcopo Spoletano.

Cum sit proprium disciplinæ ab illicitis prohibere, & excessus culpas salubriter rescare, studiose eius seruanda censura est. Nam si negligitur, cuncta in confusionem deueniunt, dum alter destruit quidquid eam custodiendo alter ædificat. Valentinus itaque presbyter questus est nobis, quia si Monachus monasterij, ipsius exigente culpa fuerit communionem priuatus, ad loca vestra se conferat, & communionem sine aliqua reservatione percipiat. Quod si ita se res habet, quoniam non solum regularis ordo dissoluitur, sed etiam perditionis ex hoc materia ministratur, qui sub vobis sunt presbyteris districtè, ac sollicitius interdicere vos necesse est, ut hoc facere de cætero non præsumant. Sed si si fortè iniuste se excommunicatum quis queritur, fraternitas vestra subtili indagatione cognoscat, & ita causam cognitâ veritate disponat, ut nec iniustitia diu insonitis afflictione præualeat, nec disciplinæ vigor, aut frangi, aut indiscretâ valeat præsumptione dissolui. Et quia pariter sua prescriptus presbyter nobis questus est, d diaconum quendam duo iuris sui sub hac e conditione manumisisse mancipia, ut f monachi fieri debuissent, & in eodem monasterio, vbi ipse fuerat, permanerent,

nium, l. 2. ff. de donat. inter: & sicut non valet talis promissio constante matrimonio, l. 3. §. et si stipulanti, ff. cod. titul. ita etsi in id tempus promissio conferatur, l. quod sponsa 4. C. de donat. ante nupt. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, Celsum in eo textu hanc pactionem non indistinctè improbare, sed causâ cognitâ, quia ex iusta causa, & honesta potest fieri, veluti nomine donationis propter nuptias, siue ob aliam iustam causam, putâ si mulier nobilis sit, vir vilis conditionis, vel econtrâ, & idcirco stipuletur mulier in compensationem nobilitatis suæ; valebit enim hæc stipulatio, vt tradunt Bartol. & Castrensis in d. §. si tibi nupsero: igitur

hæc conditio, Si decem dederis, in nuptiis non est statim reiicienda, sed adhibenda cognitio iudicis, vtrum ex causa honesta facta fuerit, l. final. §. Seia, ff. de obl. & act. Itaque ex honesta causa huiusmodi conditio adiecta valet. Nec obstat verbum hoc, donaueris, quod videtur importare donationem meram, nam potius conditio hæc referenda est ad dotis donationem: vnde postea Pontifex ait, dederis, solueris: quæ verba non rectè ad donationem referuntur; & verbum donandi, dotibus dandis aptum esse probat Alciatus lib. 4. parerg. cap. 13. licet ibi aliter accipiat textum hunc: docuerunt Barbosa & Canisius in præfenti, Pinel. lib. 2. select. cap. 20. num. 21.

CAPVT V.

a Urbanus III.

Super eo verò, quod à nobis similiter postulasti, vtrum ille qui in quandam mulierem consensit, ad consummandum matrimonium sit compellendus, nihilominus respondemus, quod cum consensus liber dici non possit, qui in alieno reservatur arbitrio, ac conditionem ipsam canonica non improbet instituta, quæ consonet honestati, nisi voluntas patris postmodum intercedat, nequaquam est ad matrimonium contrahendum cogendus. Nam licet felicitis memoriæ b Alexander Papa antecessor noster in suis videatur consultationibus respondisse, quod sponsalia interposita c conditione contracta, conditione ipsâ minimè obseruatâ, si consensus de præfenti intercedat, vel carnalis copula subsequatur, dissolui non debent, sed firmiter obseruari; nequaquam nostræ diffinitioni est aduersum, cum huiusmodi consensus nequaquam sit de præfenti habendus, licet per verba de præfenti euidentius exprimat, qui in alieno arbitrio non habito, sed habendo consistit.

NOTÆ.

a Urbanus III.] Ita etiam legitur in cap. 4. hoc titul. in 1. collect. vbi additur pars capituli cum in Apostolica; vnde satis innuitur, in præfenti referi partem textus in c. cum in Apost.

de spons. vbi præsentem inscriptionem exposui, b Alexander.] Relatus in cap. de illis, hoc titul. cap. de illis, de sponsal. c. 10. quibus scribitur: c Conditione.] Sed an adueniente conditione nouus desideretur consensus? latè exponit Gibalini tom. . de negot. lib. 3. cap. 2.

CAPVT VI.

Innoc. III. a Marsicano Episcopo.

Per tuas nobis litteras intimasti, quod cum in præfentia tua quædam mulier Pacifica nomine, quendam nomine Nicolaum postularet in virum, asserens inter se mutuum de præfenti consensum, & carnalem copulam accessisse; vir ipse, quamuis contracta sponsalia, & carnis copulam non negaret, assererat se tamen illam in uxorem ducere non teneri, quia sponsalia inter ipsos sub hac fuerant conditione contracta, si videlicet pater eius & patruus sponsalibus consentirent: sed ipsi quamcitò nouerint, & sponso contradixerunt & sponsæ; quod idem vir idoneis nitebatur testibus comprobare. Verum mulier replicabat, quod licet fides præstita fuerit ab utroque sub conditione præscripta, non tamen sibi fuerat à patre viri, vel patruo aliquando contradictum, & ante tempus contradictionis expressum à testibus, & post illud dicebat inter se carnalem copulam accessisse. Addebat præterea, quod licet à principio conditionaliter contraxissent, temporis tamen processu sine conditionis adiectione purè in matrimonium consenserunt; & hoc assererat se testibus probaturam. Receptis itaque testibus partis vtriusque, cum attestaciones mulieris coram te, præfentibus duobus examinadoribus faceres publicari, testes ipsi dixerunt, quod dicta, quæ legebantur, non dixerant, & quæ deposuerant, scripta non erant: sed ab vno examinatore tunc contra eos fuit fortiter obuiatum, & ob hoc mulier postulabat, vt iidem testes, vel alij super eisdem

eisdem capitulis iterum audirentur. Tu autem hac nouitate commotus, sequentem diem partibus præfixisti, quibus in tua præsentia constitutis, omnes examinatores conuocari iussisti, sub interminatione anathematis illos obtestans, ut dicerent, si essent illæ verè attestations, quibus obuiauerant testes, qui continuò alias attestations in medium produxerunt, quibus cum per aduocatum viri fuisset obiectum, sicut prioribus fuerat attestationsibus obuiatum, post allegationes multiplices, secundæ attestations à partibus admissæ fuerunt, & cum attestationsibus viri postea publicatæ. Porro mulier illi præcipuè articulo insitebat, quod ante renuntiationem sponsalium, & post idem vir carnaliter eam cognouerat, & ex ea filiam procrearat; quod proprio nitebatur ostendere iuramento. Quia verò super his opiniones non solum varias, sed contrarias accepisti, ad magistratum Sedis Apostolicæ recurrens humiliter postulasti, quid sentiendum sit in talibus, edoceri. Nos autem inspectis attestationsibus admissis à partibus, quas nobis tuis misisti litteris introclusas: consultationi tuæ taliter respondemus, quod cum liquidò constet per confessionem tam viri, quàm mulieris, quod post contracta sponsalia carnalis est inter eos copula subsequuta, pro matrimonio præsumendum est vehementer, quia videtur à conditione interposita recessisse. Nam etsi probatum sit utrimque per testes, quod postquam pater, & patruus viri contradixere sponsalibus, idem mulierem illam carnali commixtione cognouit, non est tamen aliquo modo probatum, quod antequam ipse cognouisset eandem, pater eius, & patruus contradicere curauissent.

NOTÆ.

1. **M** *Ariscano.*] Ita etiam legitur in *cap. vnic.* hoc tit. in 3. collect. quæ dicecelis est in Italia, de qua plura Vghellius tom. 1. *Italia sacra*, fol. 955. Sed potius legendum est, *Messanenfi*; nam D. Rochus Pirrho tom. 1. *Sicil. sacra*, in notitia *Messanensis diocesis*, fol. 329. refert in præsentis textu Innocentium rescribere Berardo Messanensi Præsuli, extareque hanc epistolam inter constitutiones Innocentij III. lib. 3. ordine 14. fol. 776. quare iuxta ipsius perdocti viri sententiam legendum est, *Messanenfi*, de qua diceceli nonnulla adduxi in *cap. Messana, de elect.*

COMMENTARIUM.

2. **E**X his duabus decretatibus sequens communiter deducitur assertio: *Contrahentes matrimonium sub conditione casuali honesta, debent eam expectare, nisi antea consenserint de presenti, aut copula carnalis inter eos intercesserit.* Probant eam textus in *cap. 3. hoc tit. cap. 1. de spons. duor. l. 3. tit. 4. part. 4.* Illustrant eam ultra congestos à Barbosa in *presenti*, Cuiac. & Canisius, Brusel. lib. 3. de *condit. tit. 3. num. 13.* Sanchez de *matrim. lib. 5. disp. 6.* Basil. eod. tract. lib. 3. cap. 13. à princip. Trullench de *sacram. lib. 7. de matrim. cap. 8.* Leander eod. tract. disp. 8. question. 9. Gentil. de *nuptiis lib. 2. cap. 11.*

3. **S**ed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Matrimonium petit consensum de presenti; siquidem in eo differt ab sponsalibus, quod sponsalia continent promissionem futurarum nuptiarum, matrimonium verò præsentem dicit, & supponit consensum, ita ut statim sortiatur effectum, matrimonium enim institutum est ad mutuam cohabitationem, & coniunctionem, unde eius naturæ repugnat conditio, ut repugnat adoptioni, & emancipationi, cum ea pendente effectum minimè consequatur: ergo matrimonium non potest sub conditione celebrari, etiam si conditio adiecta honesta sit. Id etiam quod docetur in præsentis assertionem, videlicet, pendente conditione, per consensum de presenti,

aut copulâ subsequutâ, perfici matrimonium, ita ut non expectetur conditio, difficile redditur ex eo, nam res tradita sub conditione, eâ pendente repeti non potest, *l. sub. conditione, ff. de condit. indeb.* ergo si consensus præstitus est à contrahentibus sub conditione, non potest alius de presenti exigi. Quod difficilius procedit in casu copulæ subsequutæ; nam concubitus per se non facit matrimonium, nullo præcedente consensu de presenti, *l. nuptias, ff. de reg. iur.* sed cum matrimonium sub conditione celebratur, non adest consensus de presenti, qui legitimum illud inducat: ergo ea pendente per copulam subsequutam non potest legitimum coniugium præsumi, aut induci.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, nonnullos ex actibus humanis conditionem recipere, alios verò non, quos sigillatim recensere longum foret. Ea generalis regula tenenda est, quod actus, qui ad hoc instituti sunt, ut statim sortiatur effectum, idest qui essentiam habent ab executione & consummatione, non possunt conditionem recipere; quia talis adiectio conditionis esset contra substantiam actus; cæteri actus possunt celebrari sub conditione. Ita Couarr. de *matrim. 2. p. cap. 3. n. 2.* Basil. eod. tract. lib. 3. cap. 1. num. 11. Donel. lib. 5. comment. cap. 18. & ibi Osualdus littera F. Brusel. lib. 5. de *condit. tit. 4. per totum.* Exempla in primis sunt quæ referuntur in *leg. actus 77. ff. de reg. iur.* primò hæreditatis aditio, *leg. eum qui 52. §. 1. & ultim. ff. de acquir. hæredit.* quia est actus acquisitionis dominij, *l. cum hæredes 23. ff. de acquir. possess.* dominium verò non potest vno, eodemque actu & acquiri, & non acquiri. Nec contrarium probatur in *l. primo gradu 23. ff. qua in fraud. credit.* nam ibi verbum *conditio*, accipitur pro pacto, ut docuerunt Othomanus *illustr. 99. c. 34.* Petrus Faber in *dict. leg. actus*, Valentia lib. 3. *illustr. 2. p. de acquir. hæredit. n. 57.* Nec etiam obstat *lex omnes 31. ff. ad Trebel.* ubi hæres coactus, purè adit, & postea fruitur tempore ad deliberandum, quia ibi aditio pura est: differtur autem restitutio, ne ipse careat subsidio delibe-

DE ACTIBUS
QUI RECIP-
PIUNT CON-
DITIONES
VEL NON.

randi, à Prætorè concessio. Petrus Faber *lib. 2. semestr. cap. 22.* Similiter adiectio bonorum, quæ ex edicto D. Marci fit conservandarum libertatum causâ, de qua *in l. 4. ff. de fideicommiss. libert. & in tit. Instit. de eo cui libertatis causâ*, purè fieri debet, quia habetur ad instar aditionis. Nec obstat dicta lex *4. §. hi qui 12.* nam illa verba, *hac conditione*, significant, *hoc pacto*. Eadem ratione licet servitus sub conditione promitti possit, *l. existimo 98. ff. de verb. obl. tamen constitui, seu tradi non potest sub conditione, l. 4. ff. de servitut.* quia ipsa impositio dicit perfectiorem, & consummationem. Antonius Faber *in ration. ad d. l. 4. Cuiac. lib. 7. qq. Papin. & alij apud Osualdum lib. 11. comment. Donelli, cap. 10. littera C. Goueanus lib. 1. variar. cap. 9. Galbanus de usufruct. cap. 31.* Nec tunc obstat lex *qui absentis 38. §. 1. ff. de acquir. possess.* ubi pro certo supponit Iulianus, traditionem rei corporalis fieri posse sub conditione, ut eâ impletâ transferatur possessio, & dominium; deficiente verò, utrumque deficiat, quod & docetur *in l. 2. §. si pecuniam, ff. de donat. l. non omnis 19. ff. de rebus credit. l. dotis 3. §. si res 3. l. si ego 9. §. 1. ff. de iure dot.* & pro constanti supponunt Faber *in d. l. 4. Amaya lib. 2. obs. cap. 4. num. 13.* nam respondendum est, actus, qui non recipiunt conditionem expressè, posse eam recipere tacitè, & à prævio actu dependentem: unde si acceptum feratur ei qui sub conditione promissit, tacitè recipit conditionem stipulationis adiectam, *d. l. actus 77.* Similiter solutio pecuniæ, aut rei debitæ non potest fieri sub conditione, quia petit actualem, & præsentem translationem dominij, *l. cum quis 38. §. 1. ff. de solut. & nihilominus si debetur sub conditione, potest fieri solutio sub eadem conditione, nempe si eveniat conditio, l. sub conditione 16. eod. tit. l. 2. de cond. indebiti, Brif. lib. 2. de solut. tit. de acceptil. P. Faber lib. 2. semestr. cap. 22.* Eodem ergo modo quando causa prævia transferendi dominij conditionalis est, veluti causa dotis futuræ, quæ habet tacitam conditionem, si matrimonium sequatur, *l. stipulationem 21. de iure dot.* potest traditio sub eadem conditione fieri, quia est tacita, *dict. l. 7. & 9. eod. tit.* sic similiter potest adici illa conditio, *Trado tibi rem si mea est, dict. l. 38. §. 1.* est enim intrinseca, & veluti de natura traditionis; quia nemo plus iuris in alium transferre potest, quam ipse habet, ut est iuris regula: itaque *in dict. §. 1.* possessiones sub conditione tradi possunt, & occupandæ sunt secundum subiectam materiam de conditionibus tacitis præviis & necessariis ad valorem traditionis ipsius, quamvis reluctetur ibi Cuiac. *lib. 44. Digestor. Iuliani*, qui rectam semitam vidit, sed timuit calcare. Nec obstat etiam textus *in dict. l. 19. de reb. credit. l. 2. §. si pecuniam, de donat. l. 1. de mort. caus. donat.* Ibi enim traditio ipsa non est conditionalis, sed donatio, idest causa traditionis, *Dono tibi, si illud acciderit, si moriar, &c.* & statim trado: sed quia traditio sola non transfert dominium nisi iusta & perpetua causa præcedat, quam sequatur traditio, *l. nunquam, ff. de acquir. rer. dom. necesse est, ut effectus traditionis pendeat ab existentia causæ, & perfectione donationis, ut agnouerunt Cuiac. lib. 10. Digestorum Iuliani, & Antonius Faber, & Donel. in d. l. omnis 19. Bartol. Cumanus & alij classici in dict. l. 16. de solut.* Itaque quod supra

adduxi de reiicienda conditione à traditione Dominij, locum habet quotiens præcessit titulus purus, veluti venditionis, aut donationis puræ, & simplicis; tunc enim sequi non potest traditio conditionalis, quia implicat contradictionem, quod res tradatur de facto, & ipsa traditio suspendatur. Gifanius *in d. l. 38. §. 1. ff. de acquir. possess.* Sed quoties titulus est conditionalis, licet traditio fiat purè, secum trahit conditionem tituli, à quo pendet eius effectus. Etiam adoptio sub conditione fieri non potest, *l. quasiuum 34. ff. de adopt.* Nec manumissio per vindictam, licet tacitam conditionem recipiat, veluti si hæres manumittat servum legatum sub conditione, quia interim nihil agit, *l. servum 11. ff. de manumiss.* Vlpianus *in fragm. tit. 3. §. item ratione*, Petrus Pitheus *in collat. legum Mosaic. tit. 14. §. qui civem*: sed repudiante legatario competit, *l. si miles 31. ff. de testam. milit. l. 2. ff. de manumiss. vndict. l. 3. ff. qui & à quibus*: nec etiam diuortium, *l. 3. ff. de diuortii*: nec datio tutoris, *l. tuto 6. §. sub conditione, ff. de tutel.* nec ipse tutor negotiis pupillaribus auctoritatem præstare valet sub conditione, *l. neque 8. ff. de authorit. tut.* nec sententia ferri sub conditione potest, *l. qui testamento 37. ff. de excusat. tut. l. 1. §. viduum, ff. quando appellandum.* Petrus Faber *d. lib. 2. semestr. cap. 24.* nec acceptilatio conditionalis sustinetur, nisi tacita sit conditio, *d. l. actus 77.* ut *in l. querebatur 82. ff. ad l. Falcidiam, l. cum hic status 32. §. sin autem, ff. de donat. inter, l. sanè 3. l. promittendo 41. §. final. ff. de iure dot. l. mulier, ff. de condit. instit.*

Econtrario illi actus, qui ex suo genere non petunt consummationem de præsentis, sed aliquid aliud post se expectant, dilationem, & conditionem recipiunt. Ita post alios Osualdus *ad Donel. ubi proximè*, Pichardus *n. 2. in §. omnis, Instit. hoc tit.* tales sunt omnes contractus, nam ex contractu oritur obligatio, *l. 1. per totam, & l. 2. ff. de obl. & act. ex obligatione nascitur actio, l. licet 42. §. ea obligatio, ff. de procurat.* per actionem autem exigimus quod nobis debetur, *princip. Instit. de action.* ergo cum contractus expectet à sententia iudicis executionem, consequens est, ut sub conditione possit celebrari, veluti stipulatio, *§. omni, Instit. de verb. obl. l. duobus 7. ff. de duobus reis*: emptio & locatio, *§. emptio 4. Instit. de contrahenda empt. l. necessario 8. ff. de periculo & commodo, l. bouem 43. §. si sub conditione 9. ff. de adilit. edict. l. sicut 10. ff. locati*: transactio, *l. si super 9. C. de transact. mutuum, l. omnia 7. ff. de rebus credit. pignus, l. grege 13. §. si sub conditione 13. ff. de pignor.* Circa societatem olim dubitatum fuit, quia videbatur consistere in ipsa rerum, aut industriæ actuali communicatione, *l. 1. ff. pro socio, princip. Instit. eod. tit.* quæ communicatio cum facti sit, ut traditio, videbatur non posse recipere suspensionem, aut dilationem. Sed contrarium decidit Iustinianus *in l. de societate 6. C. pro socio*, distinguens subtiliter contractum ipsum societatis ab eius effectu, qui in communicatione consistit: prosequuntur Anton. Faber *in d. l. 1. ff. pro socio*, Cuiac. *ad eum tit. C.* quamvis aliter censuisset *in paratit. & lib. 28. qq. Papin. in l. actus 77. ff. de reg. iur. & lib. 32. Pauli ad edict. in d. l. 1.*

Unde apparet ratio præsentis assertionis, & simul soluitur dubitandi ratio supra adducta; nam licet matrimonium propterea est actus transferens

PROSE-
QUUNTUR
ACTVS QV
RECIPIUNT
CONDITIO-
NEM.

6.

EXPONITVR
PRÆSENS
TEXTVS.

serens reciprocum dominium corporum per illa verba de presenti prolata, *Accipio te in meum*, *accipio te in meum*; sub conditione celebrari non possit, quia tradere statim corpus coniugi, & traditionem suspendere per conditionem, sunt contraria; contraria autem inter se non coeunt, ut ait Seneca *de constantia* c. 8. hæc verò traditio conditionem respuat, nec admittat; tamen si consensui adiciatur conditio, veluti, *Contraho tecum matrimonium, si decem dederis*, ut in *cap. 3. hoc titul.* aut, *Si pater consenserit*, ut in presenti, textu, non erit matrimonium, sed sponsalia celebrantur, siquidem non adest consensus de presenti, sed de futuro, pendens ab euentu conditionis. Nec nouum est, ut consensus qui non est sufficiens ad matrimonium, inducat sponsalia, ut probaui in *c. finab. de despons. impub.* Quare idem ius procedit in matrimonio sub conditione honesta celebrato, ac in sponsalibus de futuro contractis, videlicet ut sicut sponsalia de futuro per copulam subsequutam transeunt in matrimonium verum, & perfectum, ut probaui in *cap. is qui fidem, de sponsal.* ita & hoc casu si contrahentes sub conditione interim ea pendente se carnaliter cognouerint, matrimonium legitimum inducitur. Idem dicendum est, & facilius, si consensus de presenti inter eos ad-

fit; nam per illum nouum consensum recesserunt à consensu conditionali; nec enim aliqui legem sibi dicere possunt, ut à priore voluntate discedere non valeant, *l. si quis, in princip. 22. ff. de legatis 3.* Igitur ut in aliis actibus nouissima voluntas præualeat, *l. si mihi, §. ultim. ff. de legat.* ita in matrimonio vltima voluntas spectatur; aded autem matrimonium sub conditione celebratum pro sponsalibus habetur, ut si pendente conditione sponsus, vel sponsa cum aliò de presenti nuptias celebret, nuptiæ legitimæ sunt, quia sponsalia de futuro soluntur per sponsalia de presenti, *cap. 1. de spons. duorum.* Inde etiam deducitur, in hoc casu hodie post Tridentinum necessarium esse nouum consensum coram parcho & testibus, ut matrimonium subsistat, licet iure communi attento dubium valde esset, an nouus consensus desideraretur, ut constat ex disputatis à Thoma Sanchez *lib. 5. de matrim. disput. 8.* Fachinco *lib. 3. controu. cap. 36.* Couarr. in *4. cap. 3. num. 4. Basil. lib. 3. de matrim. cap. 44. num. 3.* Gutierrez *lib. 4. canonic. cap. 22. num. 21.* Gibalino *de negotiatione tom. 1. lib. 3. cap. 2. art. 2. consecr. 2.* Opponi possunt supra traditis textus in *cap. 1. hoc titul.* iunctis ibi adductis *cap. super eo, hoc tit.* iuncto Basil. *de matrim. lib. 3. cap. 13.*

CAP V T IV.

Idem a Alexander III.

Verum cum alicui Ecclesiæ possessio quælibet interpositâ conditione donatur non potest à donatore donum postea reuocari, nisi fortè tali sit conditione collatum, quod eâ cessante possessio reuocari debeat.

NOTÆ.

1. a *Dem.*] Ita etiam legitur post Concil. Lateran. p. 29. *cap. 3. & in 1. collect. sub hoc titul. cap. 3.* vbi additur pars capituli *meminimus*, ut agnoscamus in presenti referri partem textus in *cap. meminimus, qui clerici vel vouent. cap. 3. de donat.* vbi iam notauimus.

COMMENTARIUM.

2. **D**ifficilis valde redditur præsens textus ex sequentibus iuris principiis. Primò ex eo, quia danatio, de qua in eo agitur, cœpit à traditione, ut constat ex illis verbis: *Possessio donatur*; & ibi, *reuocari*: sed in donatione, quæ incipit à traditione, si adhibeatur conditio, repugnat eius substantiæ, ex traditis superiori commentario: ergo conditio donationi, de qua in presenti, inutiliter adiciebatur. Secundò, nam si conditio adiecta fuit tempore donationis, & non sequuta, seu adimpleta, reuocari debet danatio, ex *l. 2. §. ultim. ff. de donat.* cum pactum vel conditionem quilibet adicere possit in rei propriæ traditione, & seruandum illud sit, *l. Gaius Seius 23. ff. de manumiss. l. 1. §. si conuenit. ff. de oper. libert. l. cum dos 7. ff. de pact. dotal. l. consensu 23. ff. de reg. iur.* igitur in presenti casu licet Ecclesiæ res donata fuisset, conditio tempore donationis adiecta debuit adimpleri, & eâ non adimpletâ donatio reuocari potuit. Tertiò dum

in fine huius textus ait Alex. III. donationem reuocari, si expressè actum sit inter donatorem, & Ecclesiæ, ut talis conditio adimpleretur, aliàs donatio reuocaretur, obstat; nam Ecclesiæ, vel eius Prælatus non potest sine debita solennitate res proprias Ecclesiæ alinare ut probaui in *cap. nulli, de rebus Ecclesiæ*; & per consequens non posse in ipso acquisitionis actu prælatum pactum resolutorium adicere, probant Montero à Queua *decis. 47. Castillo lib. 5. controuers. cap. 127. num. 16.* & alij congesti ab Olea *de cess. iurium tit. 2. q. 1. num. 21.* Igitur in presenti casu non poterat rei donatæ Ecclesiæ absque solennitate à iure præscripta conditio vlla adici, etiam resolutoria.

Quibus difficultatibus, ut sigillatim satisfaciamus, rationem quæ præsentis textus agnoscamus, sciendum est, donationem incipere posse à traditione & à promissione. Donatio quæ incipit à promissione, admittit diem, & conditionem, tam initiatiuam, quàm resolutiuiam, ut cæteræ conuentiones admittunt; ita ut eius effectus suspendatur donec dies venerit, aut conditio extiterit: donatio verò, quæ incipit à traditione, cum statim petat sortiri effectum, quancumque conditionem initiatiuam respuit, cum contraria sint dominium rei donatæ statim tradere, & non tradere, nisi adueniente conditione. Recipit tamen conditionem resolutiuiam, *leg. non omnis 19. Digest. de reb. credit. leg. 2. vers. Alias, ff. de donat. causâ mortis,* veluti;

3.
DE DESPON-
SATIONE
QUÆ INCI-
PIT A TRA-
DITIONE.

veluti, *Dono tibi seruum, vel pradium, ut si quid feceris, apud te maneat, alias ad me reuertatur*: quo casu si resoluitur donatio, quibus actionibus donator in donatarium experiri possit, exponit D. Iosephus de Retes *lib. 2. opusc. sect. 2. cap. 5.* immo & hæc donatio à traditione incipiens recipit conditionem, quæ adhæreat effectui, quamvis non ipsi traditioni, veluti, *Dono, & statim trado tibi rem, sed sub ea conditione, ut tua esse incipiat, si navis ex Asia venerit; si non venerit, ut tua non efficiatur.* Quo in casu non prius res incipit esse tua, quam si conditio adimpleatur, *l. 2. §. si pecuniam 5. ff. de donat.* Atque ita hoc casu præscindimus traditionem à causa tradendi, quæ est liberalitas; traditio non suspenditur, quia suspensionem non recipit; causa verò suspenditur, ideoque adueniente conditione, est, & incipit valere donatio; si deficit conditio, nunquam donatio fuit; dum pendet conditio, traditio est nuda, cum eius causa sit in suspensio, ut docuerunt Amaya *lib. 2. obs. cap. 4. ex num. 44.* D. Ioseph de Retes *de donat. cap. 16. num. 3.* Quibus suppositis cum in præsentis textu agatur de donatione, quæ cœpit à traditione, ut constat ex verbo illo, *reuocari*, quod supponit præexistentiam illius, ex vulgari principio, Priuatio præsupponit habitum, *l. nam etsi 5. vers. post defectum, ff. de inoffic. testam. ibi: Gradum non rumpit, quia nullus est: & l. non potest 208. ff. de reg. iur. cap. ad dissoluendum, de spons. pro primæ difficultatis solutione dicendum est, conditionem in præsentis accipi pro modo, lege, vel pacto faciendi aliquid, aut præstandi, adiecto donationi, ut in *l. societatem 76. ff. pro socio, l. qua sub conditione 8. §. mortuo, vers. idem, ff. de condit. instit. l. liberto 21. §. Lucius, ff. de annuis legat. l. Titio 71. §. 1. l. libertis 108. ff. de condit. & demonstr. l. 3. ff. de donat. l. Gaius 23. vers. Paulus, ff. de manumif. l. Mauius 44. ff. de manumif. testam. l. ea conditione 24. C. de rescind. vendit. & aliis congestis à Petro Fabro in *l. 77. de reg. iur. Valentia lib. 3. illustr. tract. 2. de acquir. heredit. num. 57.* & supra notauimus in *cap. 1. hoc titul.* unde donationi, quæ incipiebat à traditione, recte in præsentis casu modus adiaci potuit, dum adhuc facta non erat, sed in continenti; aliàs si perfecta esset donatio, modum, dilationem, aut grauamen recipere non poterat, *l. perfecta 4. C. de donat. qua sub modo, l. Lucius 40. ff. de fideicommiss. libert.* Debent enim hæc omnia apponi in exordio, siue incontinenti, antequam ad alia digressi sint donatarius, donatorque. Couart. *lib. 1. variar. cap. 14. num. 1.* Retes *de donat. cap. 16. num. final.* ut contingit in aliis actibus perfectis, veluti in diuisione hereditatis, *l. item Labeo 22. §. sed etiam, ff. famil. ercisc. emptione, & venditione, l. tempore 8. C. de pactis inter emptorem, dotis datione, l. post nuptias 28. ff. de iure dotium, l. cum dos 7. ff. de pactis dotal. quia semel quæsitum ius perfectè donatario, vel contrahenti, non potest auferri citra eius consensum, *l. ultim. ff. de pact.* Heringius *de fideius. cap. 27. num. 18.* cum consensu tamen donatarij recte grauamen postea adicitur, quo modo accipit textum in *l. sequens 68. ff. de legatis 2.* D. Ioseph de Retes *d. cap. 16.****

Secundo sciendum est, donationem etiam cum incipit à traditione, modum, pactumve recipere posse: modus est conuentio, aut pactum adiectum dispositioni, quod obligat suscipien-

tem ad faciendum, præstandumve, etsi ipsam dispositionem non suspendat, veluti, ut monumentum mihi construas, *l. quibus 40. §. Thermus, ff. de condit. & demonstr.* ut à monumento non recedas, *l. Titio 71. §. Titio, ff. eod. titul.* ut alternis mensibus ad sepulchrum lucernam accendas, *l. Mauius 44. ff. de manumif. testam.* ut corpus meum in patriam asportari facias, *leg. alumna 30. §. ab hæredibus, ff. de adim. legat.* Quibus in casibus, & similibus donatio statim sortitur effectum, & recipiens ad implementum modi manet obligatus. Ant. Gomez *lib. 1. variar. cap. 12. num. 70.* vbi plures, Ayllon *num. 68.* Parladorius *lib. 3. different. 147.* Sarmiento *lib. 2. select. cap. 13. num. 1.* Amaya *lib. 1. obseru. cap. 6. ex numero 13.* Donel. *lib. 8. comment. cap. 14. 17. & 34.* Retes *de donat. cap. 14.* & si modus adiectus donationi impletus non sit, reuocatur donatio, & ad rem ipsam donatam reperendam datur donatori conditio, *l. 2. l. cum ancillam 6. cum duabus sequent. ff. de condit. ob causam: late probat, & illustrat D. Iosephus de Retes d. cap. 14. de donat.* vbi exponit textum in *l. cum te 6. C. de pactis inter emptorem.* Unde facile cognoscitur difficultas præsentis textus; nam modo non adimpleto ab Ecclesia, quare denegatur reuocatio donatori? Gifanius in *l. 1. C. de donat. qua sub modo*, Theodorus Reink. *de regim. Eccles. & secular. lib. 1. classe 2. cap. 8.* & textum hunc irrident, & subtilissimam decisionem, quam non capiunt, carpunt Catholici Doctores, ut Tiraquel, *de utroque retract. ad fin. tituli, num. 14. & 15.* Couart. *lib. 1. variar. cap. 14. num. 6.* Gregorius Lopez in *l. 6. gloss. 1. tit. 4. partit. 5.* vbi etiam Hermosilla *num. 26.* Surdus *de aliment. tit. 1. q. 48. num. 70.* Barb. *tom. 2. voto 78. num. 122.* existimant fauore Ecclesiæ in præsentis decidi, donationem prætextu modi non adimpleri non reuocari, sed tantum donatarium agere posse ad implementum modi, quasi modus semper habeatur pro causa impulsiva donationis, non pro fine. Sed hæc interpretatio altius explicanda est cum D. Iosepho de Retes *d. cap. 14. de donat.* supponit enim perdoctus vir, modum donationi adiectum aliquando continere causam finalem, nonnunquam verò tantum impulsivam: quando autem continet causam finalem, eam non sequitur rescinditur donatio; quando verò continet tantum impulsivam, licet causa secuta non sit, seu modus adimpletus, sustinetur donatio, quia habuit pro finali causa liberalitatem ipsam: agitur tamen ad implementum modi, *d. l. Mauius 44. ff. de manumif. testamenti.* cum verò hæc coniecturalia sint, ideo Consulti in *l. 2. §. ultim. ff. de donat.* dixerunt, quæstionem esse voluntatis, pertinereque ad subtilitatem ius dicentis inuestigare, quando censeatur causa impulsiva, vel finalis adiectio modi. Vnde Alex. III. in præsentis censuit, modum adiectum donationi factæ Ecclesiæ non adiaci ut causam finalem, sed ut causam impulsivam, & causam finalem donandi Ecclesiæ credi renunciationem, & retributionem; nam cum Ecclesia sit mater pia fidelium, quos regenerat in Christo, alit, & procreat, fideles tanti beneficij remuneratores esse debent: ergo cum donant Ecclesiæ, quamvis modum adiciant, non debent credi donasse primò & principaliter propter implementum modi, sed propter retributionem: & ita modus non est causa finalis donationis

Tit. V. de Conditionib. appositis, &c. 119

donationis, sed impulsiva: quod procedit, nisi contrarium expressum sit in ipsa donatione facta Ecclesiae, quia tunc, cum de veritate expressè constet, non est recurrendum ad coniecturas, l. plium 6. ff. de his qui sunt sui, l. continuis 137. §. cum ita 2. ff. de verb. obl. docent Couarr. lib. 1. variar. cap. 14. num. 6. ubi plures adducit Faria, Diana part. 8. tract. 6. resol. 124. Nec tandem obstat vltima difficultas, cui ut satisfaciant nonnulli ex doctrinâ Cumani in l. 1. §. vltim. ff. de rebus eorum, docuerunt, verum esse, Ecclesiam, minoremve non posse pactum resolutorium adicere tempore acqui-

sitionis, quæ sit ex causa onerosa, non vero quæ contingit ex causa lucrativa: unde cum in præsentî agatur de acquisitione ex causa donationis, quæ est lucrativa, potuisse Ecclesiam, seu eius Prælacum adicere pactum, legem, seu modum resolutorium. Sed ab hac sententia meritò discedunt Arias de Mesa lib. 3. variar. cap. 25. num. 6. Olea de res. iur. tit. 2. quest. 2. numero 1. qui rectius tenent, Ecclesiam vel minorem posse in ipso acquisitionis actu ex quacumque causa actum resolutorium domini adicere, quam doctrinam & nos probauimus in cap. nulli, de rebus Ecclesiæ.

CAPVT VII.

a Gregorius IX.

SI conditiones contra substantiam coniugij inserantur, putà si alter dicat alteri, Contraho tecum si generationem proles euites, vel donec inueniam aliam honore, vel facultatibus digniorem, aut si pro quæstu adulterandam te tradas: matrimonialis contractus, quantumcunque sit fauorabilis, caret effectu, licet aliæ conditiones appositæ in matrimonio, si turpes, aut impossibiles fuerint, debeant propter fauorem pro non adiectis haberi.

NOTÆ.

a **G**regorius IX.] Qui præsentem constitutionem edidit, ut instrueret iudices Ecclesiasticos, quomodo de matrimoniis, in quibus conditiones impossibiles, turpes, seu contra substantiam appositæ adiciuntur, pronuntiare debeant.

COMMENTARIUM.

1. **E**X hac Gregorij constitutione sequens deducitur assertio: Si in matrimonio apponitur conditio turpis, vel impossibilis, habetur pro non adiecta; si verò sit contra substantiam matrimonij, illud vitiat. Probant eam textus in cap. solent 6. 32. quest. 2. l. 5. tit. 4. part. 4. ibi: Si alguna de estas condiciones fue puesta, no vale nada el desposorio, ni el casamiento en que la pusieron. Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsentî, Medrano de consensu conub. cap. 16. cum sequentibus, Gentilis de nuptiis lib. 2. cap. 11. Petrus Greg. lib. 3. part. tit. 21. cap. 4. Lessius de instit. lib. 7. cap. 18. dubit. 15. Bassius de matrim. lib. 1. cap. 20. ad finem, & lib. 3. cap. 14. cum sequentibus. Mancinus de sacri iuris controu. differt. 10. cap. 10. & centur. 1. genial. cap. 100. Hurtado de resid. tom. 2. resol. 2. Cuiac. & Canisius hic, Brusel. de condit. lib. 4. tit. 7. n. 5. Borel. tom. 3. decis. tit. 1. num. 540.

2. **S**ed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: matrimonium contractus est: sed impossibilis conditio adiecta contractui, illum vitiat, l. impossibilis, §. 7. ff. de verb. obl. l. certi conditio 9. §. item queritur, ff. de rebus credit. l. non solum 31. l. continuis 13. §. illud, cum duobus sequentibus, ff. de verb. obl. l. si impossibili 29. ff. de fideius. §. impossibilis, Instit. de iur. l. 17. tit. 11. part. 5. nam qui contrahit sub conditione, confert consensum in euentum eius, nec aliter consentit, quam si conditio euenerit; quasi dicat, Si conditio deficiat, non consentio,

§. sub conditione, Instit. de verb. obl. l. quibus diebus 40. §. te mihi, ff. de condit. & demonstr. vt considerant Couarr. de spons. 2. p. cap. 4. §. 1. num. 6. Costa lib. 1. select. cap. 24. Ripol. de condit. & demonstr. cap. 1. ex num. 9. & per consequens qui sub impossibili consentit, necessario dissentit, quia non potest euenire conditio, vt optimè explicauit Donellus in d. l. impossibilis, num. 2. ergo & impossibilis conditio adiecta matrimonio illud vitiat; cum Ecclesia non possit inducere, aut præsumere consensum; cum Ecclesiæ non competat potestas supplendi aliquid quoad prædictum consensum, vt latè probat Sanchez lib. 2. de matrim. disp. 27. Secunda etiam pars assertionis difficilior redditur ex eo; nam valet argumentum de matrimonio spirituali ad carnale, cap. inter corporalia, de translat. Episcopi: sed conditio adiecta matrimonio spirituali, eiusque substantiæ contraria, illud non vitiat: ergo nec conditio adiecta contra substantiam carnalis. Probatur minor ex eo, nam de natura sacramenti Ordinis est, vt gradum sacrum recipiens emitat castitatis votum, cap. meminimus, cap. rursus, qui clerici vel vouentes, cap. unico, de voto in 6. sed si tempore, quo quis ad sacros Ordines ascendit, conditionem adiciat, vt sibi liceat postea matrimonium contrahere, admittitur conditio, cap. Diaconi 28. distinct. & similiter licet abdicatio bonorum adeo sit de substantia status monastici, vt nec Pontifex in ea possit dispensare, cap. cum inter, de statu monach. tamen tempore professionis adiecta conditio, vt in domo propria liceat proficenti patrimonium suum retinere, non irritat, aut impedit professionem, cap. insinuante, qui clerici vel vou. ergo similiter conditiones adiectæ matrimonio, etiam contra substantiam, illud non vitiunt. Accedit, nam matrimonio iam contracto, possunt coniuges ad inuicem castitatem promittere, cap. quod Deo, 33. q. 5. cap. sane, de conuers. coniug. Igitur & à principio li-

cebit contrahere matrimonium sub ea conditione, ut proles generatio eueretur.

3.
DE TRIBVS
BONIS MA-
TRIMONII.

Quā dubitandi ratione non obstante vera est præfens assertio, ad cuius expositionem sciendum est, matrimonij substantiam consistere in consensu à contrahentibus legitime præstito, cap. sufficiat 27. questione secunda, cap. cum apud 23. cap. cum locum 24. cap. tua 26. de sponsal. sub quo consensu liberè, & legitime præstito includuntur tria bona matrimonij. Primum proles, secundum sacramentum, tertium fides, cap. omne 10. 27. q. 2. Proles idest prolecatio, & educatio liberorum, princip. Instit. de iure naturali. Fides, idest reciproca fidelitas, quam alter coniux tenetur alteri seruare, l. viro atque uxore 39. ff. solut. matrim. consistit enim fides sacramenti, non solum in obligatione debiti soluendi, verum & alteri se non commiscendi, cap. omne 27. q. 2. D. Thomas in 4. distinct. 32. q. 1. art. 2. vnde qui in modum pacti implendi post matrimonium apponit dictam conditionem, nullo modo præstat consensum necessarium ad matrimonium; si verò ponatur conditio implenda ante matrimonium, non est verè adulterium; & sic conditio ut turpis reiecitur. Sacramentum, idest indiuiduitas vitæ; nam licet à natura matrimonium indiuiduum sit, l. 1. ff. de iure dot. l. hoc genus 106. ff. de condit. & demonstr. iunctis traditis in cap. 1. de spons. multò excellentiorem indiuiduitatem consequutum fuit ex Christi Domini institutione, per quam eleuatum fuit ad esse sacramenti. Basil. de matrim. lib. 1. cap. 13. & 14. Vnde quæcumque conditiones repugnantes alicui ex his tribus bonis, reddunt matrimonium nullum. Tria convenientissima exempla apponit Gregorius in præfenti: Primum est, si generationem proles euitaueris, vel suffocando illam, vel poculum sterilitatis sumendo, ut docetur in cap. aliquando, 32. questione 5. matrimonium enim tantum proles suscipiendæ gratiâ contrahitur, l. liberorum, ff. de verb. signif. l. Claudius, cum sequent. ff. de his quæ ut indignis, l. donationes 31. ff. de donationibus: quod & nominatim apud Romanos tabulis nuptialibus cauebatur. Tacitus lib. 2. annalium, ibi: Adhibitis qui obsequarent, eos tantum liberorum procreandorum causâ conuenisse. Apprimè D. Augustinus lib. de bono coniug. c. 17. Nuptia eadem sunt in omnibus gentibus procreandorum filiorum causâ instituta. Et lib. 4. hypognost. Nuptia procreandorum filiorum causâ instituta sunt, sicut scriptum est: Crescite & multiplicamini. Et alibi: Tabula matrimoniales hoc continent, proles tantum suscipienda causâ contrahi. Et lib. 1. de nuptiis ad Valerium, ibi: Ut secundum matrimoniale contractum, non nisi liberorum procreandorum causâ concumbant. Illustrant Cuiac. in nouella 22. Justin. Lipsius ad Tacitum dicto lib. 2. not. 96. Osualdus ad Donel. lib. 2. comment. c. 5. lit. C. Hothom. de veteri ritu nupt. c. 3. Brisson. de form. lib. 6. pag. 542. Merill. lib. 3. obs. c. 7. Robertus lib. 4. rer. indic. c. 10. Et licet ex matrimonio non oriatur obligatio ad incumbendum semper generationi, nascitur tamen obligatio ad nihil agendum contra proles generationem: si verò conditio sit, ut proles exponatur, licet pietatis officio repugnet, non tamen substantiæ: vnde matrimonium sustinetur, conditio tamen ut turpis reiecitur. Secundum exemplum ponit Gregorius ex ea conditione, Si pro quaestu ad adulterandum te tradas; quæ

repugnat bono fidei coniugalis, quam coniuges sibi inuicem seruare debent, cap. solet 32. q. 2. cap. final. 32. q. 6. Tertium exemplum proponitur in ea conditione, Contraho tecum, donec inueniam aliam honore & facultatibus diuorem; quæ repugnat bono sacramenti, quod est indiuiduum, & indissolubile, cap. illud, de præsumpt. cap. quos Deus 33. q. 2.

Vnde apparet vera ratio prioris partis huius constitutionis; nam cum sine substantia nihil subsistere possit, cap. de rabe 1. q. 1. cap. tua nos, de spons. l. cum hi 8. §. Prator ait, ff. de transact. l. certi conditio 9. §. final. ff. de rebus creditis, rectè Gregorius statuit, conditiones illas adiectas matrimonio illud irritare; quia repugnant substantiæ ipsius matrimonij. Fulcitur hæc ratio exemplo testamentariæ dispositionis; nam cum eius proprium sit, hæredem, aut legatarium honorare, l. neque adiecit, ff. pro socio, l. 3. §. hoc autem, ff. de legat. præstand. l. sed etsi, §. sed etsi proponas, ff. de iudiciis, l. unica, §. nec autem, C. de caducis tollend. idcirco si hæreditas legata, vel fideicommissa verbis contumeliosis relinquuntur, magis notandi, quàm honorandi gratiâ, non subsistunt, l. turpia 54. ff. de legatis 1. l. Diui Severus, ff. de adimend. legat. Donel. lib. 6. comment. cap. 19. Acofta in §. si arbitrari, limit. 6. Cuiac. lib. 17. obs. cap. 12. & ad tit. C. de condit. insertis, Amaya lib. 2. obs. cap. 12. licet in contrarium expendi soleant textus in l. 3. ff. de liber. & posthum. l. his verbis 48. §. 1. ff. de hæredib. instit. l. cum ita legatur, ff. de condit. & demonstr. l. testamento 51. ff. de manumiss. testam. Similiter quia legatum pœnæ causâ relictum, potius coercendi hæredis gratiâ, quàm ob merita legatarij relinquitur, iure Pandectarum non valebat, l. unic. ff. de his quæ pœnæ causâ, §. final. Instit. de legatis: licet in contrarium expendi soleant textus in l. 8. §. tale 3. ff. de liberat. legat. l. 1. C. de bitorem venditionem pignoris, l. final. ff. de statulib. & generaliter pactum appositum contra substantiam actus illum vitiat, l. cum manus 80. §. final. de contrahend. emptione, §. de illa, de societ. Pichardus in §. 1. Instit. de donat. nisi contractus eius naturæ sit, ut possit transire in aliud genus, l. ubi ita 29. ff. de donat. causâ mort. l. per seruum 14. §. ususfructus, ff. de usu & habit. quare cum conditio apponitur matrimonio repugnans eius substantiæ, vitiat illud.

Ut ad rationem secundæ partis præsentis constitutionis deueniamus, sciendum est, impossibile esse, cuius existentia repugnat naturæ, §. impossibilis, Instit. de hæredib. instit. §. impossibilis, Instit. de inutil. stipul. veluti, si digito cælum titigero, si cælum ascendero, l. impossibilis, ff. de verb. obl. si mare ebibero: vel ut Aristoteles definit lib. 4. Physic. textu 12. impossibile est, cuius contrarium necessariò est verum, veluti impossibile est cælum digito tangere; ideo necessariò verum est cælum non tangere. & lib. 2. de interpret. cap. 3. ait, id quod impossibile est esse, necessarium esse, ut non sit; contraque id quod impossibile est non esse, necessarium esse ut sit: notarunt post Accursium, Cuiacium & Donel. in d. l. impossibilis 7. ff. de verb. obl. vnde et si illa conditio, Si digito cælum non tetigeris: vel, Si in cælum non ascenderis, vulgò referatur inter conditiones impossibiles, quæ in non faciendo consistunt; verius tamen est, eam non esse impossibilem, inmo nec conditionem quidem, utpote quam exituram planè constet. Cum enim condi

4.
RATIO
PRIMÆ
PARTIS
PRÆSENTIS
ASSERTIO-
NIS.

5.
DE CONDI-
TIONIBVS
IMPOSSIBI-
LIBVS.

conditionura hoc proprium fit, vt actum, cui adhibentur, futuri, & incerti cuiusdam euentus expectatione suspendant, consequens est eas, quas exituras omnino certum est, figurā potius quam vim & potestatem conditionum habere, l. cum ad presens 37. l. itaque 39. ff. de rebus credit. l. quod si 18. ff. de condit. indeb. l. si pupillus, in fine. ff. de condit. instit. aut si eas esse conditiones admittamus, necessarias potius, quam impossibiles dicemus, vt post Accurium docuit Radulfus Förner. lib. 6. rer. quotid. c. 29. Quod verò ab aliquo impleri potest, quamuis non omnibus concessum sit, dicitur difficile, nō impossibile; quia impossibile dicitur prorsus negationem posse, l. continuis 137. §. illud, & §. cum quis, ff. de verb. obl. & si aliquando dicitur impossibile, est improprie, & respectiue ad eum solū, qui non potest facere, vt in l. cum plures 60. §. vestimenta 2. ff. locati, notarunt Gregorius Lopez in l. 6. tit. 4. part. 6. gloss. 4. Acacius Ripol. in l. 3. ff. de condit. & demonstr. n. 36. Communiter conditiones impossibiles diuiduntur, vt alia sint natura, alia de facto: natura, vt cælum digito tangere, vel hypocentaurum dare, de qua in l. si ita 97. ff. de verb. obl. de facto, veluti montē aureum præstare: de iure, vt omnes turpes conditiones, l. conditiones 9. l. filius 15. ff. de condit. instit. l. facta 63. §. si sub conditione, ff. ad Trebell. vel ex perplexitate, veluti, si Titius hæres erit insoluidum, l. ius hæres esto, l. si Titius 16. ff. de condit. instit. quam diuisionem Accurii in l. 4. §. 1. ff. de statulib. probauit Alfonso noster in l. 3. tit. 4. part. 6. & prosequuntur Ant. Gomez lib. 1. variar. c. 12. n. 66. Molina de primog. lib. 2. cap. 12. ex n. 35. Sanchez lib. 5. de matrim. disp. 4. fere per totam. Amaya dict. cap. 11. à princip. Ripol. in d. l. 3. ff. de condit. & demonstr. Busef. lib. 1. de condit. tit. 2. Gibalinus tom. 1. de negot. lib. 3. cap. 2. art. 2. Aliam etiam diuisionem agnouerunt Sarmiento lib. 2. select. cap. 1. Benedictus Pinellus lib. 1. select. c. 15. vt alia sint conditiones impossibiles simpliciter, alia ex suppositione. Hæ sunt, veluti si filia mea viuatur, & nunquam talis filia fuisset in rerum natura, l. Maria 45. ff. de hered. instit. Tandem impossibile aliquando est in se, aliquando ex suppositione, idest ratione conuentionis. Impossibile in se est, veluti si promittatur chimæra, hypocentaurus, seu mons aureus, quia hæc per rerum naturam dari non possunt. Ex suppositione, seu conuentione impossibile est, si centum promittantur sub conditione, si cælum digito tetigeris, quia datio cætum possibilis est, sed tota conuentio impossibilis redditur ex adiectione conditionis. Impossibile in se inutilem reddit quancunque conuentionē, seu dispositionem testamentariam, l. 1. §. si quod, ff. de obl. & act. l. si homo 69. l. inter 83. §. penult. l. si ita 97. l. liber homo 103. ff. de verb. obl. l. cum seruus 39. §. constat, ff. de legat. 1. l. verum 31. l. quod nullus 182. l. quod impossibile 185. l. ubi pugnantia 188. §. 1. ff. de reg. iur. vbi Petrus Faber, & Gothofredus. Circa ea verò, quæ sunt impossibilia ex conuentione seu adiectione nobilis datur differentia inter contractus, & vltimas voluntates: contractus quippe vitiantur propter conditiones impossibiles, vt supra probauit pro ratione dubitandi: vltimæ verò voluntates subsistunt insuper habitis ipsis conditionibus, l. 1. l. 4. §. 1. l. si quis ita 6. l. conditiones 9. l. mulier 20. ff. de condit. instit. l. cum in secundo, 16. ff. de iniusto rupto, l. si mihi & tibi 12. §. 1. l. huiusmodi 84. ff. de legat. 1. l. obtinuit 35. ff. de condit. & demonstr. §. impossibilis, Ind. D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

fit. de hered. instit. docent Amaya in d. cap. 11. Bafil. de matrim. lib. 3. cap. 3. Spino in speculo, 1. p. rubric. ex num. 38. Caldas Pereyra in l. si curatorem, verbo Sine curatore, n. 73. Caldeyra lib. 2. var. cap. 4. Larreatigui lib. 7. select. c. 2. cum duobus seqq. Paulus Duran. Galgauerus, Baldinus, & Bruselius, qui de conditionibus scripserunt. Ripol. in l. 3. ff. de condit. & demonstr. ex n. 49. Ad quam tractationem impossibilium conditionum spectant textus in l. 3. §. filius, l. 13. §. vltim. l. cum quidam, 29. ff. de liberis & posthum. l. facta 63. §. si sub conditione, ff. ad Trebell. iuncto Fabio lib. 6. coniect. cap. 11. l. 9. §. quoniam, ff. de rebus credit. l. 31. §. quoniam, ff. de enit. l. 3. C. de hæc edit. action. l. 10. in fine. ff. de sponsal. l. 8. ff. de operis libert. l. 34. C. de transact. l. huiusmodi 64. ff. de verb. obl. l. 31 ff. familiar. eriscund. l. 24. ff. de posui, l. si mulier, §. ex asse, ff. de iure dot. l. 46. l. coheredi, §. vltim. ff. de vul. ari, iuncto Costa in cap. spater, 3. p. verbo Pupillares, l. 6. §. vltim. l. qui dotem 12. ff. de dote præleg. l. cum tale 72. §. falsam, ff. de condit. & demonstr. iuncto Cuiac. ibi: l. 16. §. si tamen, de iniusto rupto, l. huiusmodi 84. §. 1. ff. de legatis 1. l. 6. §. 1. ff. de pecul. legato, l. 6. §. si quis seruus, ff. de condit. & demonstr. l. finali, C. de contrahenda stipul. l. Stichum 39. §. 4. ff. de statulib. l. qui quadringenta 88. §. 1. ff. ad legem Iuliam, l. si quis a filio 32. l. Titia 36. ff. de legat. 1. l. 3. de adimend. legat. l. seruo, ff. de condit. indeb. l. 13. §. si ancilla, ff. de manumiss. testam. l. 8. C. de conditione ob caus. l. Paulus, §. Gaius, ff. de fideicommiss. libert. l. 4. §. 1. ff. de statulib. l. 3. C. de edil. action. l. in potestate 10. ff. de spons. l. si quando 8. ff. de operis libert. l. condonatio nis 34. C. de transact.

Ratio autem differentia, quare contractus sub impossibili conditione celebrati, inutiles sint, impossibiles verò conditiones vltimis voluntatibus adiectæ eas non vitient, sed reiiciantur; prouenit ex eo, quia omnes contractus desiderant consensum in contrahentibus, vt probauit supra in ratione dubitandi; & quia qui sub impossibili conditione consentit, necesse est vt dissentiat, per consequens similes contractus ex defectu consensus nulli sunt; & licet idem videretur dicendum in vltimis dispositionibus, quia testamentum valet ex mera voluntate testatoris, l. 1. ff. qui testamenta, l. 1. C. de sacrosanct. Ecclesiis; & qui disponit sub conditione, non minus confert voluntatem suam in conditionis euentum, quam qui promittit, l. vnic. §. si autem, C. de caducis tollendis, l. cedere, ff. de v. f. tamen placuit post longam controuersiam, vt supponitur in dict. l. 3. ibi, obtinuit; ff. de condit. & demonstrat. l. seruum 50. §. si in non faciendo, ibi, secundum omnium sententiam, ff. de hered. instit. placuit, inquam, prudentibus conditiones impossibiles vltimis dispositionibus adiectas vitari, non verò eas vitare: tum quia testatoris interest voluntatem suam adimpleri, dict. l. 1. C. de sacrosanct. Ecclesiis; quia vt Lipsius in præfat. ad libros de Cruce, aiebat: Solatium fari est voluntas ultra fatum. Immo & publice interest, voluntates defunctorum ratas esse, l. vel negare, §. quemadmodum testam. quæ ratio cessat in contractibus, vt expendunt Quarenus in l. impossibilis 6. ff. de verb. obl. Faber lib. 6. coniect. c. 2. Item quia in contractibus sunt duo, qui consentiunt, & potest ambobus imputari, maxime creditori, quare sub impossibili conditione consensissent;

6.
TRADITVR
RATIO DIFFERENTIA.

senfissent, *non solum* 3. ff. de obl. & act. In vltimis dispositionibus nihil est, quod legatariis imputetur, qui nihil in testamento faciunt, sed patiuntur. Duarenus ad titulum de condit. instit. cap. 4. Basil. de matrim. lib. 3. cap. 3. num. 7. Amplius quia contrahens non cupit se obligare, quia ut ait Philosophus, nemo patitur damnum volens; qui verò testatur, sponte ad testandum se præparat, seriò, & summo cum iudicio; vultque ut eius voluntas meliori modo, quo possit, sustineatur, l. Lucius 88. §. ult. ff. de legat. 2. Et licet ita secundum verborum corticem, inutilis, & derisoria videatur eius dispositio, sustineri tamen debet in re ambigua, benignâ iuris ratione eam ad debitum finem perducendo, cum iam non supersit testator, qui eam interpretari possit. Sanchez d. lib. 1. de matrim. disput. 34. num. 2. Ripol. ex d. l. 3. num. 70. Facit etiam, quia contractus plerumque à valentibus celebrantur, testamentum verò à morientibus, cum non satis prævident: quare prætextu mendii, aut erroris tollitur quod extrinsecus vitare potest eius dispositionem, l. 1. ff. de condit. instit. Spino in speculo, gloss. 14. num. 136. Larreategui d. lib. 7. cap. 3. Ripol. ubi supra, ex num. 75. tandem ipsi considerant favorem vltimarum voluntatum, cuius intuitu Consulti docuerunt, conditiones impossibiles in testamentis adiectas vitari, non verò ipsam vltimam dispositionem vitare.

7.

TRADITVR
RATIO SE-
CVNDÆ
PARTIS HV-
IVS TEX-
TVS.

His suppositis ratio secundæ partis præsentis constitutionis communiter assignatur ex eo, quia idem fauor consideratur respectu matrimonij ex iure positivo, ac in vltimis voluntatibus, ex prudentum placito: quare sicut testamenti favore creditur testatorem per iocum conditiones illas apposuisse, ita similiter præsumitur in matrimonio contrahentes non seriò eas adieciisse; nam cum ex vna parte constet de animo contrahentium, qui seriò intendunt nuptias contrahere, & ex alia parte appareat voluntas conditionata, quæ prorsus censetur irritare totum actum, collatâ conditione in euentum, qui sperari non potest, ideo in hac ambiguitate insuper habitâ dubitandi ratione supra expensâ, Ecclesia nihil de consensu supplet, sed potius cum maturo iudicio pro animo contrahendi præsumit, credens conditionem impossibilem, tanquam ineptâ, per iocum, per mendium, aut per errorē adiectam fuisse, ludificandi potius animo, quàm dissentiendi; quia si nollent consentire, id expresse dixissent. Ita docuerunt plures congesti à Barb. hic, Lessius de iustitia lib. 2. c. 18. dub. 15. Eligius Basseus in floribus, verbo Matrimonium, n. 8. & 9. Sed licet hæc interpretatio communiter à doctis viris recepta sit, tamen in medium proponam, quod aliquando pro huius textus expositione observaui, & nouissimè amplexum video à Brusselio lib. 4. de condit. tit. 2. Existimabam ergo, nullum discrimen versari inter matrimonium, & ceteros contractus; ita ut conditio impossibilis equaliter matrimonium vitiet, & ex eadē ratione, videlicet propter defectū consensus; nam qui conditionem impossibilem contractui adiicit, ridere, non consentire videtur, ut ait Gentilis lib. 2. de nuptiis, cap. 12. & Alexand. lib. 2. consil. 182. ait quod fatuitates admixtæ faciunt quem videri, aut non, mentis sanæ, aut iocandi animo loquutum. Et licet matrimonium iam contractum omni favore dignum sit, ne dissoluatur, tamen ut inducatur matrimonium, ubi

nullus consensus coniugalis adest, odium potius, quàm fauor vertitur. Et licet à testamentariis dispositionibus conditiones impossibiles reiciantur, id non solum dispositionis favore fit, verum & ex aliis rationibus, quas supra retuli: constat enim, testamentū vnius dumtaxat voluntate consistere; matrimonia autem non aliter, quàm duorum consensu, ut etiam merito communi contractuum regulæ debeant subiacerē; & cum non sit alius textus in vtroque iure, ex quo deducant vulgò Interpretes, conditiones impossibiles nuptiis adiectas vitari, matrimonium verò valere, quàm præsens constitutio Gregorij IX. eius interpretationem adducamus. Suppositis ergo quæ de conditionibus initium actus respicientibus, modis, & conditionibus resolutiuis supra adduxi in cap. 1. hoc titulum dico Gregorium IX. in præsentī textu non agere de conditionibus suspensiuis adiectis matrimonio, eius initium impediētib; quæ consensui de præsentī apponi non possunt, sed tantum desponsationi, ut inde non matrimonium, sed sponsalia celebrata censentur. Agit ergo Gregorius de conditionibus resolutiuis adiectis consensui de præsentī, per quas coniux à coniuge intendit non suspendere contractum, sed exigere obligationem rei deductæ in modum conditionis. Quod facile constabit, si conferamus hanc secundam partē de conditionibus impossibilibus, cum priore parte textus, ubi agit Gregorius de conditionibus contrariis substantiæ matrimonij, inter quas refert tres illas, Si generationem proles euites, Si pro questu ad adulterandum te tradas, Donec inueniam aliam ditiozem; quæ omnes modum, seu conditionem resolutoriam omnino respiciunt; siquidem nulla ex eis adimpleri potest, nisi contracto matrimonio de præsentī: nec matrimonium ipsum præcedunt, sed sequuntur, quia nec prolem euitare, nec ad adulterandum se præbere potest, quæ verè vxor non est; & qui dicit, donec ditiozem inuenero, iam post nuptias se inuenire velle demonstrat: & in modis, seu conditionibus resolutiuis contra substantiam adiectis, recte ait Gregorius, matrimonium vitari, quia modus contrarius substantiæ matrimonij illud vitiat, ut probant Decius in authent. ingressi, C. de sacros. Ecclesiis, Gentilis d. lib. 7. de nuptiis, cap. 12. Medrano de consensu connub. cap. 16. n. 3. Paludanus in 4. dist. 29. q. 1. art. 3. Syluester in summa, verbo Matrimonium 3. §. final. Ratio est, quia per huiusmodi modum, seu per actionem contra rei substantiam pugnantem cognoscitur paciscentem contrahere nullo modo voluisse, cum inter se contraria sint, velle contrahere matrimonium, & eius finem respuere. Transit Gregorius ad secundam partem, & ait favore matrimonij inductum fuisse, ut conditiones impossibiles, & turpes reiciantur, etiam resolutoriæ, ut si quis ita mulieri purè fidem dederit, ut patrem occidat, vel ut lunam de cælo trahat; quia hic modus est, qui post matrimonium debet adimpleri, per æquum esse pro non adiecto haberi, nec propterea facultatē discedendi à matrimonio coniugibus competere; eo quod talis conditio adimpleri non sit, quod favore matrimonij inductum fuit; nam licet ceteri contractus sub modo, seu conditione resolutoria celebrari possint; tamen matrimonium sub simili modo contrahi non potest, ut probaui in c. 1. hoc titulum. Et sicut impossibilis conditio vitiat contractum, ita & modus impossibilis, ut defendunt Sarmiento lib. 1. select. c. 3. num. 7.

Optima e hæc ratio di-
fingit inter matrimo-
nium: quæ admodum
seruatur, tunc actus, ut
non intelligitur matrimo-
nium esse vitale

3. cap. 1. in
propositis illis
non est potest

8.
DISSOLVI-
TUR DVBI-
TANDI RA-
TIO.

n. 7. & sequent. Acacius Ripol. in l. 3. n. 129. ff. de condit. & demonstr. quod in matrimonio non observatur, ita ut siue conditio resolutoria sit possibilis, siue impossibilis, non vitiet matrimonium, nec attendatur, cum à principio valuerit.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; nam iuxta sententiam, quam proximè probavi, verum est, conditiones impossibiles vitare matrimonium, sicut ceteros contractus nullos reddunt, si in vim conditionis suspensivæ apponantur: unde cessant plures quæstiones, quas DD. supra laudati examinant, veluti, an conditio impossibilis, reputata possibilis, vitiet matrimonium? nam certum est illud vitare, si in vim conditionis suspensivæ apponatur, ut etià ea conditio vitiet ultimas dispositiones, quia seriò illam adiecit testator, nec aliter disponderet, nisi ex suppositione eventuræ conditionis, ut docuerunt Sarmientus d. c. 2. n. 1. eumque sequuntur Couar. 2. p. de matrim. c. 3. §. 2. num. 5. Sanchez lib. 5. disp. 3. n. 8. Basil. lib. 3. c. 3. n. 11. Caldas Pereyra in l. si curatorem habens, verbo sine curatore, num. 73. Donel. lib. 8. comment. c. 32. Pinel. d. lib. 1. c. 15. ex n. 2. Ripol. in d. l. 3. de condit. & demonstr. ex n. 163. Lessius de iust. & iur. lib. 1. cap. 18. n. 103. versic. excepti. Similiter matrimonium vitatur si conditio ab initio possibilis, ex accidenti fiat impossibilis, ut etiam vitat ultimam dispositionem: docent post antiquiores Sarmientus, quamvis parum firmiter, d. cap. 2. l. incl. d. cap. 15. ex num. 8. Amaya d. cap. 11. ex num. 10. & probatur ex l. unic. §. si autem 7. C. de caduc. toll. l. Stichus 39. §. Dama 3. de statulib. & est optimus textus in l. si peculium 20. §. is cui cod. tit. ubi si servus libertatem acceperit sub conditione dandi decē alicui, & is decesserit, iure speciali libertas sustinetur: idem in casu libertatis probant textus in l. 3. in princ. & §. non solum, cum seqq. l. cū heres 4. §. Stichus 3. l. Stichus 40. §. Titius 7. ff. de statulib. l. Thais 41. §. intra 12. ff. de fideicom. libert. Nec obstat alia pars ipsius dubitandi rationis supra expensa ex d. c. Diaconi, 28. dist. Pro cuius textus expositione discriminē est constituendū inter ea, quæ sunt substantialia actus: & inter ea quæ proveniunt ex eius natura: si enim conditio vel pactum apponatur contra substantialia actus, ipse vitatur, aut transit in alium contractum, cum non possit stare simul cum ipsa conditione, seu pacto contrario: si verò conditio, pactumve adiciatur contra ea, quæ sunt & proveniunt ex natura actus, ipse contractus subsistit. Exemplis hoc facilius demonstrabimus. Pro substantia emptionis & venditionis desideratur, ut res vendita transeat in emptorem; ex eius verò natura provenit, ut si ex casu aliquo euincatur, venditor de evictione teneatur: quare si in ipso contractu pactum adiciatur, ne dominium rei venditæ in emptorem transferatur, venditio nulla est, l. cum manus 80. §. final. ff. de contrab. emptio. si autem conveniatur inter contrahentes, ne venditor de evictione teneatur, venditio sustinetur, l. emptionem, §. l. ff. de actionibus empti. Similiter in mandato, pro eius substantia & natura desideratur, ut sit gratuitum, ne aliàs salario conuento sit locatio, l. salarium 7. ff. mandati. Ex eius autē natura provenit, ut morte finiatur, l. 12. ff. mandati, §. rectè, Inst. eod. tit. quare pactum, ut merces præsteretur, ipsum vitat, non verò conventio ut post mortē, daret, l. final. ff. de solut. probavi in c. gratum, de offic. de leg. Item in donatione causā mortis, pro eius sub-

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

stantia, & essentia desideratur, ut ob mortis suspensionem fiat, & mortis ratio habeatur, l. Seia 42. §. 1. l. Senatus, §. mortis, ff. de donat. causa mort. ex eius verò natura provenit, ut tribus casibus revocari possit, duobus ex parte donantis, poenitentia videlicet, & evasione periculi, cuius intuitu donatio facta fuit; uno ex parte donatarij, si is ante donatorem decedat, l. mortis 19. l. si mortis 29. cum sequent. ff. de donat. caus. mort. l. non omnis 19. ff. de rebus credit. unde pactum adici non potest, ut nullo modo revocetur, l. ubi ita donatur 27. ff. de donat. caus. mort. ritè tamen pacisci valet, ut uno, vel alio ex tribus modis dictis revocari nequeat, l. si alienam 13. in fine, ff. de donat. caus. mort. quia hoc pactum repugnat naturæ, non substantiæ ipsius donationis; illud verò opponitur substantiæ: Docuerunt D. Mathias Guerrera in d. l. ubi ita donatur, Arnoldus Vinius lib. 2. select. cap. 44. Similiter licet ex natura depositi proveniat, ne dominium rei depositæ in depositarium transferatur, sed eadem species reddatur, l. licet, §. rei deposita, ff. de positi, l. 2. in princip. ff. de rebus creditis; tamen pacto fieri potest, ut non idem, sed tantumdem in genere reddatur, l. Lucius 24. l. die 25. §. final. ff. de positi. Item licet ex natura pignoratitiæ obligationis proveniat, ut debitore in solutione cessante, creditor post moram posset pignus distrahere, §. 2. Instit. quibus alienare liceat; tamen pacto fieri potest, ne liceat pignus distrahere creditori, l. creditor 7. §. final. ff. de distract. pignor. Cui ne obstat lex si conuenerit 4. ff. de pignoratitia, videndi sunt Donel. lib. 9. comment. cap. 10. Gothofredus animadu. cap. 4. Velasco & Medinilla in rixis Consult. fol. 14. Valeron animadu. cap. 4. Etiam in sacris ordinibus olim in Ecclesia Orientali admittebatur protestatio tempore sacræ ordinationis ab ordinando facta, se non posse castè vivere, ideoque velle contrahere matrimonium, d. c. Diaconi, 28. distinct. quia licet vorum castitatis proveniat ex natura sacri ordinis, in cuius receptione tacitè remittitur; tamen non est substantiale, ut probavi in cap. 1. de cleric. coniug. Nec his omnibus obstat textus in l. cum precario 12. ff. de precario; cuius interpretationem adduxi in cap. final. de precario. Nec obstat augmentum difficultatis deductum ex d. cap. insinuante, qui clerici vel non. cuius veram interpretationem in eius commentario dabimus. Nec tandem obstat aliud augmentum difficultatis deductum ex d. cap. sunè, de conuers. coniug. Pro cuius solutione Paludanus in 4. distinct. 30. q. 2. column. 2. asserit, discrimen esse constituendum inter conditionem appositam contra substantiam matrimonij, quæ turpis, & inhonesta est, ut in exemplis à Gregorio in præfenti relatis; & inter eam, quæ licet sit contra substantiā matrimonij, honesta tamen est, qualis est illa, Si castitatem seruaueris; quæ simul cum matrimonio compatibilis est. Primo casu docet matrimonium irritum esse, & in eo procedere Gregorium in præfenti: in secundo verò valere matrimonium. Sed hæc solutio admitti nequit; nam supradicta conditio, Si castitatem seruaueris; quamvis sit honesta, est tamen contra coniugij substantiam: tum quia consistit in consensu saltem tacito ad copulam carnalem; ideoque cum illius conditionis adiectio ipsi consensui repugnet, quia in pactum deducitur continentia, vitatur matrimonium, iuxta

L 2

D. Thomam

D Thomam in 4. dist. 28. in fin. q. final. Syluestrum verbo *Matrimonium* 4. q. 3. & 6. Abbatem in c. commissum, de spons. Couarr. in 4. 2. p. c. 3. §. 1. n. 3. Quare omisa hac sententiâ dicendum est, differentiam magnam versari inter eum casum, in quo initio matrimonij apponitur conditio seruandi castitatem; & inter illum, in quo post matrimonium legitime contractum talis conditio appositâ fuit: primo casu vitiat matrimonium, nam ad eius valorem requiritur contrahentium consensus in mutuam cohabitationem; hoc est in ius, & potestatem ad copulam, quæ implicitè necessaria est; quare cum conditio seruandi castitatem mutuam cohabitationem ad copulam excludat, redditur nullum matrimonium. Secundo verò casu cum matrimonium sit iam legitimum, quod dissolui nequit, cap. quanto, c. gaudemus, de diuort. hac de causa asseritur in d. cap. sanè, votum castitatis inter coniuges emissum post matrimonium contractum validum esse. Varia exempla eorum, qui celebrato matrimonio castè vixerunt, & miraculis claruerunt, retuli in cap. 1. de conuers. coniug.

9.
INTENTIO
NON CON-
SUMMANDI
MATRIMO-
NIUM AN
ILLUD VI-
TIET.

Ex qua solutione velut manuducimur ad explicationem illius quæstionis, vtrum quando intentio contra bona matrimonij non deducitur in conditionem expressam, sed tantum mente retinetur, vitiet matrimonium? In qua quæstione triplex est sententia: prima est Glossæ in cap. aliquando 32. q. 2. verbo *Si ab initio*, quam tenent Turriscremata in cap. sicut non omnis, §. is itaque, art. 1. 32. q. 2. Angl. verbo *Matrimonium* 2. n. 23. Petrus de voto lect. 26 de matrim. Henric. lib. 11. de matrim. cap. 12. Richardus in 4. dist. 31. art. 2. q. 1. Vvaldensis de sacram. c. 131. qui docent matrimonium impediri, quando contrahentes illud celebrant cum intentione implicita, & virtuali seruandi castitatem, seu prolem non educandi; non verò impediri, si intentionem habeant adulterium committendi, ex cap. aliquando 32. q. 2. vbi D. Augustinus ibi: *Qui contrahunt eo animo, vt vel filios non suscipiant, aut susceptos enecent, non habent connubium.* Ex quibus apparet, matrimonium contractum cum animo non suscipiendi filios, nullum esse. Quæ sententia etiam firmatur ratione, quia ad matrimonium necessarius est consensus, saltem implicitus, in ea, quæ sunt de eius essentia: sed prædicta bona, hoc est proles, fides, & sacramentum, requiruntur essentialiter ad validitatem matrimonij in eius principio, vt constat ex D. Thom. in 4. distinct. 31. q. 1. art. 3. ergo matrimonium contractum cum intentione implicita seruandi castitatem, nullum est. Secunda sententia Antonij in cap. de infidelibus, de consanguin. & aff. fin. n. 9. Rosel. in summa, verbo *Matrimonium* 3. n. 11. Syluestri verbo *Matrimonium* 4. q. 5. & 6. & aliorum, quos refert Ledesma de matr. q. 48. art. 2. dub. 1. est, conditionem substantiæ matrimonij, eiusque bonis contrariam mente retentam, illud non vitare: quæ sententia probatur ex eo, quia ad matrimonium tantum consensus contrahentium signis, seu verbis expressus desideratur: ergo conditio mente retenta illud vitare non valet. Tertiam sententiam, quam probabiliorē censo, tuentur Petrus de Ledesma vbi proxime, Tabiena verbo *Matrimonium* 2. q. 3. n. 4. Ludouicus Lopez 2. p. instructorij, de matrim. cap. 42. §. porro. Thom. Sanchez lib. 2. de matr. disp. 29. n. 11. Bonacin. tom. 1. q. 2. de natura matrimonij, puncto 1. n. 10. Layman. lib. 5. summe tract. 10. 2. p. cap. 1. n. 3. qui discrimen constituunt inter eum casum, in quo quis con-

trahit matrimonium intentione implicita mente retenta aduersus bonum sacramenti, vt si quis matrimonium nisi ad tempus contrahere intendat; & inter illum, quo quis intentione internâ non in pactum deductâ, celebrat matrimonium, contrariâ tamen bono prolis, seu fidei, veluti si intenderet illud contrahere, prolem tamen vitare, seu adulterium committere. Primo casu docent matrimonium esse inualidum, quia repugnat eius substantiæ talis intentio. Secundo autem vim atque effectum obtinere. Cui sententiæ fauent D. Thomas & Bonauentura in 4. art. 1. q. 3. qui docent sine bono sacramenti nunquam matrimonium dari, consistere tamen posse sine fide, & prole. Et licet Basil. lib. 1. de matrim. cap. 17. existimauerit, matrimonium licetè celebrari sub expresso pacto castè viuendi, eius sententia singularis est, & obtinuit contraria, quam post Syluestr. & Couarr. defendunt Sanchez de matrim. lib. 5. disp. 12. Gutierrez eod. tract. cap. 82. Bassæus in flor. Theolog. verbo *Matrimonium*. Datis in 27. q. 2. Barb. in presenti, n. 4. Sed adhuc pro huius sententiæ explicatione sciendum est, duplicem consensum in matrimonium interuenire; alium quoad obligationem ex parte contractus, alterum quoad essentiam ex parte contrahentis. Ex parte contractus matrimonij circa eius essentiam necesse est, vt consensus saltem implicitus intercedat circa tria illa bona, sacramentum videlicet, prolem, & fidem; aliâs enim si quis intenderet matrimonium contrahere sine animo se obligandi ad copulam, nullum esset sacramentum, quia ex parte contractus requiritur consensus implicitus quoad copulam, ex parte tamen contrahentis, quoad executionem solum requiritur consensus, non verò in prolem, & fidem: quare si aliquis habuit consensum implicitum se obligandi ad matrimonium cum animo copulam non habendi, validum est matrimonium, cum consensus in copulam tantum necessarius sit ex parte contractus quoad obligationem eius, non verò ex parte contrahentis quoad executionem, vt contingit in iuramento, quod validum est, quando quis habet animum se obligandi, quamuis propositum adimplendi non retineat. Vnde cum quis matrimonium contrahit animo se obligandi ex parte contractus, licet non animo adimplendi matrimonium, valet, quia talis intentio ex parte contrahentis matrimonio non nocet: si verò celebratum fuisset matrimonium implicitè vsque ad certum tempus, siue interuenisset consensus quoad eius obligationem, siue contra executionem, vtroque casu est nullum, quia talis intentio repugnat bono sacramenti, quod perpetuum, & indissolubile est: docet Sanchez d. lib. 2. disp. 28. num. 4. & disp. 29. num. 11. & 12.

Nec tunc obstant fundamenta prioris sententiæ. Non primum, ex d. cap. aliquando, cui respondendum est, D. Augustinum in eo agere de eo casu, in quo intentio deducta fuit in pactum, vt docent Sanchez d. disp. 29. num. 13. vel procedere quando qui contrahit matrimonium, non solum intentionem non adimplendi, verum nec se obligandi habuit; quo casu iuxta suprâ tradita rectè docetur, connubium nullum esse. Nec obstat secundum fundamentum eiusdem sententiæ; nam respondetur, D. Thomam in eo adductum loqui de consensu obligationis; quo casu necessarius est saltem implicitus, in ea omnia, quæ ad matrimonium requiruntur,

10.
SOLV-
TVR FVN-
DAMENTA
CONTRA-
RIÆ SEN-
TENTIÆ.

requiruntur; nos verò loquimur de consensu quoad executionem earum rerum, quæ ad matrimonium sunt necessariae, quo casu opus non est consensu implicito in prole, & fidē, quoad executionem. Nec obstat fundamentum secundæ sententiæ, cui respondendum est negando consequentiā; nam ad matrimonium, etsi non sufficiat consensus internus sine signis externis, ut ritè contrahatur; ad illud tamen impediendum alterutrum sufficit. Ratio est, quia in hoc casu defuit consensus legitimus, cum ille contrarius sit substantiæ matrimonij: unde facillè intelligitur textus in c. B. Maria 27. q. 2. ubi ait D. Augustinus, B. Virginem Mariam in matrimonio cum D. Iosepho contracto consensisse in copulam; nam id intelligendū est de consensu implicito in copulam, quoad obligationem contractus; non verò de consensu in copulam quoad executionem contrahentis, nam istum habere non potuit Beatissima virgo, cum votum castitatis Deo emisisset, ut docuit D. Thomas in 4. dist. 30. q. 2. art. 1. quæstiuncula 2. ad tertium, in illis verbis: *Virgo implicitè consensit in copulam; at copula nunquam fuit in proposito, erat enim à Deo certificata, nunquam subsequi debere.* Fusè prosequuntur ipsius canonis expositionem Sanchez d. disp. 28. n. 4. Suarez in 3. p. q. 29. art. 2. disp. 7. sect. 1. Vasquez in 3. p. disp. 125. c. 6. Basil. de imped. matr. c. 27. q. 2. Petavius in Theol. dogm. de Incarnat. lib. 14. c. 4. P. Vega in Theol. Mariana. p. 2. palestr. 22. certamine 2. Aldrete de Incarnat. disp. 69. sect. 2. Turrianus select. c. 17. Desideratur ergo consensus determinatus ad matrimonium contrahendum, non autem requiritur explicitus, seu implicitus in copulam: nec etiam desideratur, ut contrahentes tempore contractus intendant tria bona, videlicet bonum proles, fidem, & sacramentū, sufficit enim ut contrariū non explicitè deducatur in pactum, seu conditionem, ut dixi: nec contrarium docetur à D. August. lib. 19. contra Faustum, ibi: *Matrimonium quippe ex eo appellatum est, quia non ob aliud debeat femina nubere, quam ut mater fiat.* Et in cap. non est dubium 27. q. 2. ibi: *Non est dubium eam mulierem ad matrimonium non pertinere, cum qua commissio sanguinis non docetur fuisse.* Quæ verba etsi non reperiantur apud D. August, ut à Gratiano citantur, extant tamen apud Leonem relatum in c. cum societas 17. q. 2. nam dicendum est, in eo textu agi de matrimonio consummato, quod nullo modo datur dum copula non præcessit: unde quia coniunctionis ratione mysterium, siue representatio matrimonij Christi cum Ecclesia datur, ubi non intercedit commissio sanguinis, nec nuptiale videtur adesse mysterium: unde licet matrimonium ratum absque copula detur, & sit sacramentum, est tamen imperfectum quoad significationem. Quo modo etiam intelliguntur textus in cap. in omni 27. q. 2. cap. final. 28. q. 1. cap. debitum, de bigamis, iunctis traditis à Germonio lib. 2. animadu. cap. 2. Basilio lib. 1. de matrim. cap. 16.

Hinc venit explicandum, vtrum ille, qui voto castitatis adstrictus contrahit matrimonium cum consensu in copulam quoad obligationem contractus, sed sine consensu in copulam quoad executionem, peccet lethaliter? Qua in questione negatiuam sententiam, scilicet sic contrahentem nullum peccatum incurrere, defendunt Scotus in 4. dist. 37. q. unic. prope finem, Angelus verbo Matrimonium. impediment. 5. n. 1. Caietanus in summa eod. verbo, cap. 1. Petrus de Ledesma de matrim. q. 53. D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

art. 1. dub. 1. concl. 2. quæ sententia primò probatur: nam, ut constat ex d. cap. B. Maria 27. q. 2. quando B. Virgo Maria cum D. Iosepho contraxit matrimonium, voto castitatis adstricta erat, & illud celebravit sine consensu in copulam quoad executionem: sed affirmare Beatissimam Virginem peccatum admisisse contrahendo matrimonium, hæreticum est: ergo quia qui voto castitatis adstrictus matrimonium contraxit sine consensu in copulam quoad executionem culpā non admittit. Deinde probatur ex cap. commissum, de sponsal. ubi deciditur, illum, qui post sponsalia iuramento firmata votum religionis emisit, teneri prius matrimonium contrahere animo illud non consummandi, & statim ingredi religionem: ergo adstrictus voto castitatis contrahens matrimonium cum dissensu in copulam quoad executionem, non peccat.

Affirmatiuam verò sententiam, scilicet adstrictum voto castitatis contrahentem matrimonium etiam sine consensu in copulam quoad executionem, peccare lethaliter, tenuerunt lectus de Soto sect. 14. de matrim. ad finem, Nauarr. in summa, cap. 22. n. 73. Henriquez lib. 12. de matrim. cap. 2. n. 8. Sylvester in summa, verbo matrimonium 7. q. 5. n. 6. Rosel. eod. tract. impediment. 4. n. 9. Sotus in 4. distinct. 38. q. 2. art. 1. vers. contra primam conclusionem, Sanchez lib. 1. de matrim. disp. 43. n. 7. quæ sententia probatur. Primò ex cap. vuentibus, 27. distinct. in illis verbis: *Vouentibus non solum nubere, verum etiam velle, damnabile est.* Et ex cap. si nupserit, ead. distinct. ubi docetur, quod si virgo Deo dicata nupsit, habebit damnationem, quia primam fidem irritam fecit. Ex quibus iuribus constat, non solum damnabile esse adstrictis voto castitatis matrimonium contrahere, ut etiam docetur in cap. rursus, c. consult, infra titul. proximo; verum & intendere illud celebrare. Ergo quia qui voto castitatis adstrictus matrimonium contrahit, peccat lethaliter. Rursus, nam qui se exponit periculo imminenti, grauiter peccat, iuxta illud Ecclesiastici c. 3. *Qui amat periculum, peribit in illo.* Sed qui voto castitatis ligatus contrahit matrimonium, exponit se periculo illud consummandi: ergo peccat in contrahendo. Denique quia licet obligatus voto castitatis matrimonium contrahat animo non consummandi, videtur sacramentum illudere, & notabilem iniuriam sponsæ inferre; cum ipsa cogatur innupta permanere, donec ipse profiteatur religionem; immò nec postea facillè alium virum inueniet, cum multi, licet falsò, suaderi possint eam ob aliquod vitium relictam fuisse. Igitur sic contrahens peccat lethaliter. Quæ sententiā retentā non obstant fundamenta negatiuæ opinionis. Nam certum est Deiparam, tum absque peccato vlllo, tum absque imperfectione vlla veras nuptias contraxisse, ut docent P. Vasquez 3. p. disp. 125. cap. 6. Suarez 3. p. q. 29. art. 2. disp. 7. sect. 1. Thomas Sanchez lib. 2. de matrim. c. 28. Rebellus lib. 2. q. 13. Henriquez lib. 11. de matrim. cap. 15. Canisius Aldrete tom. 2. de Incarnat. disp. 59. sect. 3. Basil. supra, c. 27. Layman. Theolog. mor. tract. 10. p. 2. c. 1. Petavius de Incarnat. lib. 14. c. 4. P. Vega in Theolog. Mariana, palestr. 22. certam. 2. qui variis modis satisfacere intendunt prædictæ difficultati, & post eos similiter Bulger. contra Casaubon. cap. 23. fol. 90. ex quorum sententia dicendum est, negandam esse consequentiā; nam votum castitatis, quod B. Virgo Maria emisit;

12.
CONTRA-
RIA SEN-
TENTIA
PROBATUR.

II.
DECON-
TRANENTE
MATRIMO-
NIUM CVM
VOTO CA-
STITATIS.

emisit, fuit factum sub conditione, nisi Deus aliud sibi placere reuelasset: quare cum Deus, in cuius favorem emissum erat votum, reuelasset per Angelum Beatæ Virgini, matrimonium esse celebraturam cum D. Iosepho, ut constat ex *cap. 1. Luca*, non peccavit contrahendo absque intentione & proposito in copulam quoad executionem, ut docent Paludanus, Capreolus & alij, quos laudat & sequitur Henriquez *lib. 11. de matrim. cap. 18*. Etiam responderi potest, quod quamvis votum Beatæ Virginis fuisset absolutum, non peccavit matrimonium contrahendo, quia diuinâ reuelatione sibi constitit, matrimonium non esse consummandum, quo casu cum non se exposuisset periculo peccandi, nec leuem culpam admisit, ut docuerunt Bonacina *d. q. 2. de natura matrimonij, punct. 1. num. 10*. Layman. *lib. 5. summa, tract. 10. cap. 1. num. 3*. nec obstat textus in *d. cap. commissum, de spons.* cuius veram interpretationem in eius commentario adduxi.

13.
EXPO-
NIT-

Superiori assertioni opponi potest textus in

cap. quemadmodum, §. illud, de iureiurand. ubi docetur, quod qui tempore contractus matrimonij iuravit, se uxorem de adulterio nunquam accusaturum, licet, & valide illud contrahit, nec potest uxorem postea de adulterio accusare: ergo conditio non seruandi fidem, matrimonio adiecta illud non vitiat. Agnouerunt eius textus difficultatem P. Gregor. *lib. 2. part. 1. cap. 5*. Anguianus *lib. 3. de legibus, cap. 21*. & alij in eius commentario laudati, cum quibus dicendum est, quod licet inter bona matrimonij fides enumeretur, non tamen ea conditio, ut si fides frangatur, non liceat accusare uxorem, repugnat substantiæ matrimonij, cum possit maritus non solum semel, verum sæpius remittere iniuriam sibi factam, & recipere ipsam peccatricem, *cap. si vir 3. de adulteriis*; unde dicta conditio tantum turpis est, & per consequens remittenda, ita ut non solum matrimonium subsistat, verum & possit maritus eam accusare, nisi iureiurando prædictam conditionem firmasset, quia tunc ciuilitur ipsam accusare non potest, ut in eo textu latius probaui.

TVR CAP.
QVEMAD-
MODVM, §.
ILLVD DR
IUREIVR.

TITVLVS VI.

Qui Clerici, vel Vouentes matrimonium contrahere possunt.

CAPVT I.

Alexander III. ^a *Rhemensi Archiepiscopo.*

DE Diacono verò, qui in Sabbatho] sancto quemadmodum Diaconum vulneravit, & mulierem vxoris nomine ^b accepit, hoc tuæ prudentiæ duximus respondendum, quod si contrito, & humiliato animo ad Ecclesiam redire voluerit, dimissa istâ quam in uxorem accepit, cum non possit, sicut nosti, contrahere matrimonium, ipsum debes recipere, & absolueres a sententia excommunicationis, quam pro violenta iniectione manuum noscitur incurrisse; & iniunctâ sibi pœnitentiâ de utroque excessu, post peractam pœnitentiam poteris ei diaconatus officium reddere, & ^d dispensatiuè, si perfectæ vitæ & conuersationis fuerit, in presbyterum ordinare. ^e Subdiaconos autem, siue hominem interfecerint, siue non, matrimonium non posse contrahere, sacrorum canonum censura demonstrat.

NOTÆ.

1. ^a *Rhemensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc titul. *cap. 1.* post Concil. autem Lateran. *p. 26. cap. 20. & 21. & p. 19. cap. 12.* legitur, *Cenomanensi*; quæ inscriptio si retineatur, in præsentem refertur pars textus in *cap. 1. de cleric. peregrinis, cap. 9. de cohabit. clericor.* & ex principio huius textus facile constat, in eo referri secundam partem alicuius Decretalis.

2. ^b *Accepit.*] Quo facto non fit bigamus, licet pœnis bigamorum puniatur, ut probaui in *cap. 3. de bigamis non ordin.*

^c *Absolueres.*] Authoritate videlicet Pontificis; nam si grauis fuerat percussio, absolutio spectabat ad Romanum Pontificem, iuxta tradita suprà in *cap. sacris, de his qua vi, cap. 3. de sentent. excomm.*

^d *Dispensatiuè.*] Nam contrahendo matrimonium irregularis factus fuit, ut probaui in *d. cap. 3. de bigamis.*

^e *Subdiaconos.*] Ut probaui in *can. 33. Concil. Illiber.* & à quo tempore gradus hic sacer sit, habeatque votum castitatis annexum, exposui in *cap. à multis, de arate, & qualitate.*

3.

4.

5.

C A P V T I I.

Idem ^a *Cenomanensi Episcopo.*

EX litterarum tuarum tenore percepimus, quod lator præsentium in Subdiacono-
natus officio constitutus, quandam sibi in coniugem copulauit. Vnde tu, sicut
vir prouidus, & discretus, ipsum eandem, quam in vxorem duxerat, ^b abiurare fe-
cisti; super quo facto prudentiam tuam in Domino commendamus, per præsentia
tibi scripta mandantes, quatenus si ad canonicum, vel monasticum ordinem transire
voluerit, post septennem ^c poenitentiam laudabiliter in claustro peractam, si tibi,
vel successori tuo idoneum visum fuerit, eum ad maiores Ordines promoueri con-
cedas. Quod si ad religionem se conferre noluerit, eum in subdiaconatu ministrare,
neque ad vltiores permittas ordines promoueri. In minoribus tamen ordinibus
poterit ministrare.

N O T Æ.

1. ^a *Cenomanensi.*] Ita etiam legitur in prima
collectione, *sub hoc titul. cap. 2.* & post
Concil. Lateran. p. 50. cap. 59. De diocesi Ce-
nomanensi nonnulla adduxi in c. 54. de electione.
^b *Abiurare.*] Idest eum iuramento dimittere,

& renuntiare, vt probauit in cap. 4. de re-
scriptis.

^c *Poenitentiam.*] De poenis clericorum, qui in
sacris ordinibus constituti, matrimonium con-
traxerunt, egi in cap. 6. de cleric. coniug. & quæ
spectant ad eorum matrimonium, adduxi latè
in cap. 1. de clericis coniugatis.

C A P V T I I I.

Idem ^a *Vvignoni Episcopo.*

Meminimus nos ex parte tua, quæstionem huiusmodi audiuisse, scilicet vtrum
illi, qui se ad religionem coram Episcopo deuouerint transiuros, & habitum
religionis suscipiunt, si postmodum vxores duxerint, cogendi sint eas dimittere; &
ad ^b Ecclesiam, cui se contulerunt, redire? Super hoc vtiq; duximus responden-
dum, quod si quisquam qui se religioni deuouerit, & habitu suscepto professio-
nem fecerit, & postmodum aliquam sibi copulauerit, est ab ea cogendus recedere,
& ad eam, cui se contulerit, Ecclesiam sine contradictione transire. Verum si habi-
tum non suscepit, nec professionem, sed votum solummodò fecit, & se ad religio-
nem transiturum promisit, licet postea matrimonium contraxerit, non est ad Eccle-
siam cogendus transire, & matrimonij votum rescindere.

N O T Æ.

1. ^a *Vvignoni.*] Ita etiam legitur in prima col-
lectione, *sub hac titul. cap. 6.* & alias par-
tes huius Decretalis congeffi in cap. meminimus,
de appel.
2. ^b *Ad Ecclesiam se contulit.*] Ex his verbis

facile colligitur, in præsentia agi de Canonico
regulari vitam regularem professò, qui forsan
canonicus erat ipsius Ecclesiæ Vvignoniensis;
quæ olim erat Canonico regularium, vt
refert Pennotus lib. 1. *Canonic. Regul. cap. 37.* & ita
Episcopus Vvignoniensis de Canonico propriæ
Ecclesiæ forsan consuluit ipsum Alexandrum III.

C A P V T I V.

Idem ^a *Lucensi Episcopo.*

Consuluit nos dilectio tua, quid faciendum sit de nobili muliere, quæ post mor-
tem mariti, vestibus pretiosis abiectis, mutauit habitum, & de manu ^b pres-
byteri ^c velamen assumpsit, sed non renuntiavit propriis, nec intrauit claustra, nec
in manus alicuius Episcopi, Abbatis, vel Abbatisæ, aut super altare ^d professæ est,
vel obedientiam ^e promisit; postmodum verò anno elapso, cum multorum inquit-
tudines ferre non posset, & lapsum incontinentiæ formidaret, abiecto religionis ha-
bitu

bitu cuidam nobili solemniter, ac per licentiam Ecclesiæ nupsit. Super hoc itaque consultationi tuæ taliter respondemus, quod sicut simplex votum matrimonium impedit contrahendum, & non dirimit contractum; ita sine professione habitus susceptus, ne contrahatur, impedit; sed consummatum nequaquam dissoluit. De cætero noueris, quod Diaconus, quem litteratum, & honestate præditum asseris, qui homicidij causam dedisse videtur, sicut ex tenore tuarum litterarum perpendimus, non est ad sacerdotium promouendus.

NOTÆ.

1. a **L** *Vcensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc titul. cap. 7. & post Concil. Lateran. p. 45. cap. 4. Lucensis ciuitas nobilis est Regni Galleciæ, sita ad ripas amnis Minij: colonia fuit Romanorum cum conuentu iuridico, & declinante Imperio Romano, & irrumpentibus in Hispaniam Gothorum populis, Sueui sedem in ea posuerunt: habet Ecclesiam Cathedralē, vbi perpetuò pater sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum, vt refert Ægidius Gonzalez in theatro ipsius Ecclesiæ. Roderico eius Præsuli missa est præsens epistola.
2. b *Presbyteri.*] Qui velum hoc sacris virginibus dare solebant: Opratus Mileuit. lib. 2. de schismate Donatist. ibi: Memoratus Felix inter crimina, & facinora sua nefanda, ab eo comprehensâ puellâ, cui mitram ipse imposuerat, à qua Pater paulò ante vocabatur, nefariè incestare minime dubitauerit. Vbi mitram pro tegumento capitis, quo ascetriæ in Africa utebantur, exponit Meril. lib. 3. obseru. cap. 40.
3. c *Velamen.*] De quo velamine latè egi in cap. vidua, de regul.
4. d *Super altare.*] Iuxta ritum quem illustravi in cap. 2. de consuet. acceptante tamen eo, qui potestatem habet velum imponendi, & admittendi ad professionem, vt exponit Auendaño de metu lib. 2. cap. 10. num. 10. Illud notandum est, viduas tempore professionis velum propriâ manu olim ab altare assumpsisse, cap. de votis, §. viduis, cap. viduas, cap. ultim. 20. q. 1. cap. viduas, cap. omnes, cap. vidua, 27. q. 1. Virgines verò de manu Episcopi, Abbatis, vel Presbyteri.
5. e *Promiss.*] Non tamen tale votum transacto anno, traditione, & consecratione solennizatum fuit, vt in cap. insinuante, infra hoc titulo. Pro huius textus interpretatione sciendum est, olim nonnullas virgines fuisse, quæ in propriis, seu paternis ædibus degentes, castitatis professionem ibi emittebant. Concil. Illiber. cap. 27. Carthag. 3. can. 33. D. Hieronym. epist. 16. & 44. D. Gregorius homil. 38. in Evang. & lib. 3. dial. cap. 14. Eugenius Papa epistol. Decretali, cap. 26.

Mulieres obtentu religionis velata, aut in monasterio regulariter viuunt, aut in domibus suis susceptum habitum castè obseruent. Tolet. 10. can. 5. Parisiense sub Ludouic. lib. 1. capite 44. Aurelian. 5. can. 19. vbi moniales, quæ nubebant, puniuntur; & illæ, quæ in domibus propriis, tam puellæ, quàm viduæ, commutatis vestibus conuertuntur. Concil. Mogunt. can. 21. Sozomenus lib. 9. c. 1. vbi agens de quatuor sororibus Theodosij Iunioris, Pulcheria, Placilla, Arcadia, & Mariana, quæ in domo propria castitatem vouerant, ait: *Ac primum virginitatem suam deuouit, deinde & sorores suas ad idem vitæ institutum eduxit.* Et differentiam earum, quæ in monasteriis degebant, & quæ cum parentibus in natali versabantur domo, agnouit Gregorius Nazianzenus carmin. 47. ad Hellenium.

*Ac multa tales toto versantur in orbe,
Qualescumque Dei porrigit alma fides.
Pars animis paribus incensa cupidine regni,
Tecta eadem, & vita par genus usque colit.
Assidet infirmis pars altera patribus, aut cum
Fratribus in sancta virginitate manet.*

Tales etiam fuerunt Marcella, & Sophronia, apud Hieronymum epistol. 16. Idem de sorore sua B. Marcellina, indicat D. Ambrosius epistol. 46. ad Siagrium: notarunt Baronius tom. 1. anno 57. num. 123. Pater Serlogus tom. 3. in Cantica, vestig. 30. cap. 4. sect. vnic. Suarez tom. 3. de relig. lib. 8. cap. 7. n. 3. Filescus lib. 1. select. cap. 10. Lessius in peculiari opusculo de bono status castitatis in sæculo, Yepes tom. 1. Chron. D. Benedicti, anno 576. Bellarmin. lib. 1. de matrim. cap. 21. & nos in can. 13. Concilij Illiber. quod tandem correctum fuit, & statutum, vt virgines, aut viduæ ad professionem castitatis non nisi in monasteriis admitterentur: Concil. Parisiense sub Ludouico Pio, can. 44. ibi: *Aut nubant, aut si potius Deo se sacrari exposculauerint, admoneantur, vt non in domibus propriis, sed in monasteriis, sub spiritualis matris regimine se seruaturas subdant.* Notauit Cironius in cap. vnic. de conuers. coning. in 5. collect. Vnde iuxta illum veterem morem accipiendus est præsens textus.

CAPVT V.

a Idem.

Veniens ad præsentiam nostram Marcus ^b eremita, suâ nobis assertionē proposuit, quod I. mulier cuidam viro absenti fide datâ se nupturam promissit; sed postmodum audiens plura de seueritate & inhumanitate ipsius viri, ei nullâ ratione voluit copulari: cum itaque timeret, ne illi nubere cogeretur, in ^c manibus suis simpliciter continentiae votum promissit, non tamen locum, aut vestem mutauit: quo audito prædictus vir aliam sibi copulauit, & ex ea prolem suscepit. Nos igitur itaque attendentes tutius esse, vt præfata mulier post fidem, & votum simplex oblatum

Tit. VI. qui Clerici, vel vouent, &c. 129

oblatum, matrimonium contrahat, quam fornicationis reatum incurrat, f. t. per A. f. m. quat. si plura non processerint, nec vestem, aut locum mutauit, nec professionem fecit, prædictæ mulieri de fide mentita, & voto ^d violato congruam satisfactionem indices, & ei, cui vult, nubendi in Domino e licentiam tribuere non postponas.

NOTÆ.

1. a **I**dem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 8.* nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex, licet cum Episcopo alloqui facile cognoscatur ex illis verbis, *fraternitati tuae*, quæ ex communi stylo competunt Episcopo, *cap. quam graui, de crimine falsi*: notarunt A. August. *in præfenti*, Suarez *tom. 3. de relig. lib. 9. cap. 11.*
2. b **Eremita.**] Forſan fratrum Ordinis D. Augustini, qui iam temporibus Alexandri III. sub certa regula vitam agebant, vt probat Marquez *in origine Eremit. cap. 2. & cap. 14. §. 8.* De Eremitis, & eorum statu egi *in cap. 2. de testam.*
3. c **Manibus suis.**] Manu videlicet Eremitæ, vt exponit Antonius August. *hic.*
3. d **Voto violato.**] Antonius Augustinus in præfenti rectè norauit, congruentius legi posse, *voto prædicto non obstante.*
4. e **Licentiam tribuere.**] Ex his verbis deducit Panormitanus in præfenti, *num. 6.* in casu huius textus, seu in quolibet alio simili, posse Episcopum dispensare in simplici voto castitatis. Sed contraria sententia verior est, cum Episcopus non possit etiam iure antiquo dispensare in illis

tribus votis reſeruatis Romano Pontifici, castitatis videlicet, religionis, & peregrinationis in Terram sanctam, vt probarunt Azor *tom. 1. instit. lib. 11. cap. 19. q. 3.* Basil. *de matrim. lib. 8. cap. 8.* Suarez *tom. 3. de relig. lib. 9. cap. 11.* Nec contrarium probatur in præfenti textu; nam omiſſis variis interpretationibus, dicendum est, Pontificem ipsum in hoc casu immediatè dispensasse, ideoque ad Episcopum scripsisse, vt licentiam dare non dubitaret, idest non prohiberet talem fœminam nubere. Sic exponit Innocentius IV. illa verba, *non postponas*, id est, non prohibeas; quod non est intelligendum in sensu tantum permissiuo, sed hoc in sensu, quod Papa dispensando tollit impedimentum, propter quod posset Episcopus tale matrimonium prohibere. Vel etiam dici potest, Alexandrum III. commiſſiſſe facultatem dispensandi ipsi Episcopo, vt colligitur ex illis verbis, *Fraternitati tuae per Apostolicam Sedem mandamus.* Vnde si rectè perpendatur præfentis textus decisio, potius ex eo deducitur, Episcopum non posse dispensare in voto simplici castitatis, siquidem ideo consultus fuit Alex. III. qui immediatè, vel mediatè facultate concessâ Episcopo, dispensauit, vt docuerunt Suarez *d. cap. 11. num. 7.* Barb. *in præfenti.*

CAPVT VI.

a Cœlestinus III.

Rursus quidam, vt dicit, votum castitatis emittens, iurauit se quandam ducturum postea in uxorem; vnde à fraternitate tua requisiti, consultis viris prudentibus, arbitramur, quod cum simplex votum apud Dominum non minùs obliget, quàm solenne, pro eo quod temerè iurauit, pœnitentiam agat, & votum, quod Deo fecit, studeat obseruare. Quod si posteaquàm huiusmodi præstitit iuramentum, ad nuptias iam motu proprio conuolasset, cum votum simplex contrahendum matrimonium impediatur, non tamen dirimat iam contractum, nihil ambiguitatis tua quæstio contineret.

NOTÆ.

1. a **C**œlestinus III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap. 2.* vbi additur pars capitis *laudabilem*, vt cognoscatur, in

præfenti referri partem textus *in cap. laudabilem, de frigidis & malefic. & capitis laudabilem, vt lite pendent. & capitis laudabilem, de conuers. infid.* qui textus ad eandem epistolam spectant, vt notauit *in cap. 1. de except.*

CAPVT VII.

a Idem Vlysbulen. & Colimbrien. Episc.

Inſinuante I. nobili muliere, nostro est Apostolatui reſeratum, quod dudum puella in annis b teneris constituta, M. Sanctij accepit in virum, qui ab inimicis crucis Christi fuit paulò post tempore interfectus, post cuius obitum à quibusdam c Curialibus fuit Regi d Legion. pro relictæ copula e supplicatum. Quod cum ad consanguineorum eius notitiam peruenisset, vt maritum acciperet, ei sub attestazione Regia suggererunt. Ipsa verò, quod tunc nollet nubere protestante, consilium accepit

cepit ab eis, quod votum emitteret castitatis : hoc autem in manibus cuiusdam de Fratribus sancti Augustini eo fecit adiecto tenore, ut in domo propria cum omni sua substantia remaneret. Sanè in eiusdem Ordinis habitu biennio post remansit, licet id se inuitam fecisse asserat, & coactam, tam metu Regio, quam parentum. Post hæc eidem Regi, quod fecerat, indicauit : quod approbans vetuit, ne quis eam nolente domum intraret ipsius, vel exinde aliquid asportaret. Interim verò tempore modico elabente, P. Curialis Regias litteras secum portans, & F. Fernandi, dictæ mulieris domum intrantes, ut ipse P. vi saltem eam duceret in uxorem, acceperunt ab ipsa quod si eam idem P. duceret in uxorem, ipsius manibus interiret. Post hæc verò dimissis domo, & omnibus quæ habebat, in domo cuiusdam Iudæi per tres, in Ecclesia verò Sanctæ Mariæ de Veiga per sex latuit septimanas, ita quod exinde propter necessitates humanas etiam egredi non auderet. Tandem se coactam videns, & omnibus destitutam, & attendens in omnibus, quod inuita votum emisit, eo dimisso, de parentum consilio P. Michaëlis publicè fuit matrimonialiter copulata, de qua quatuor sustulit filios tempore procedente. Verum quia salutem animæ desiderat omnibus anteferre, ac metuens quod huiusmodi coniunctio licita non existat, quid super his tenere debeat, edoceri responso nostro suppliciter postulauit. Nos ergo attendentes, quod in emissionem voti quod præcessit, nulla, modicave coactio adfuisse, quam patientia & i. perseverantia sequentis temporis penitus profugauit, & quod sequens coniunctio potius iniqua fuit, & violenter extorta, f. v. per A. f. m. quat. inquisitâ diligentius veritate, si præmissis veritas suffragatur, præfatam foeminam ad malè dimissum religionis habitum resumendum, & seruandum quod vouit, monere ac inducere procuretis ; & si opus fuerit, per censuras Ecclesiasticas coercere. Dat. Later. Kalend. Decembris.

NOTÆ.

- I. a **V** *Lysbulen.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, sub hoc titul. cap. vnic. & in epistolis Innocentij editis à Sirlero, lib. 2. fol. 409. ex quo registro ita restituo præsentem textum. Vlyssip ab Vlysse eius conditore ita dicta, seu Olyssipo, municipium erat olim ciuium Romanorum, cognominata *Felicitas Iulia*, teste Plinio : sita est in Lusitania, ad Tagi ripas, in promontorio magno, Olyssiponensi dicto. Cathedrali Ecclesiâ decorata fuit iam olim, & Emeriteni primò, postea Bracharensi Ecclesiæ parebat, donec Ioannis I. Lusitaniæ Regis tempore in Metropolitanam Ecclesiam erecta fuit, ut refert Ludouicus Nonius in sua *Hispania*, cap. 35. Colimbra etiam vetus est Lusitaniæ vrbs, sita in loco amenissimo, iuxta Mundam amnem, celebris ob vniuersalem Academiam, quæ ibi floret iam à temporibus Dionysij Regis, ex anno 1290. de qua plura Nonius vbi suprâ, cap. 37. Habet perantiquam Ecclesiam Cathedrali, cuius Prælato & Vlyssiponensi commissâ fuit præsentis causæ cognitio, quia ambo reperiebantur in ciuitate Salmantina congregati cum aliis Prælatis Lusitaniæ, ad Concilium ibi celebrandum pro diuortio faciendo inter Alfonso I. X. Regem Legionensem, & Terasiam filiam Sancij I. Regis Lusitaniæ, ut refert Ægidius Gonzalez in *histor. Salmantin.* cap. 18. non autem Innocentius eam delegauit Episcopo Salmantino, quia ex eo, quod non consenserat prædicto diuortio à cæteris Episcopis in ea Synodo facto, excommunicatus erat, & absolutio reseruata Romanæ Ecclesiæ fuerat, ut constat ex epistola 72. ipsius Innocentij III. missa Archiepiscopo Compostellæ hoc eodem anno 2. sui Pontificatus, vbi ita ait : *Si verò aliquis vestrum, fratres Episcopi, in hoc deliquit, excepto Salmantino, cuius correctionem Sedi Apostolica reseruamus, tu frater Archiepiscopo animaduersione ipsum cano-*

nica non differas castigare. Casum tamen in præfenti textu relatum contigisse in nostra vrbe Salmantina, colligitur primò ex eo, quia in textu sæpè sæpius dicitur, Regem Legionensem adhibutum fuisse, ut ex eius rescripto mulier matrimonium contraheret, cum his temporibus Innocentij III. per annos 1200. ad Regem, & regnum Legionis spectaret Salmantica : & si casus in præfenti decisus contigisset in Regno Lusitaniæ, ad quid Rex Legionensis pro nuptiis ipsius mulieris extraneæ à Regno suo adiri debebat? Deinde, quia in huius textus serie refertur, mulierem ipsam latuisse in Ecclesia D. Mariæ de Veiga, quæ est in ipsa vrbe prope flumen Canonorum regularium, iam constructa per annos 1174. ut constat ex charta foundationis, quæ in ipso collegio asseruatur ; & etiam in ipsa ciuitate erant his temporibus Canonissæ regulares sub regula D. Augustini degentes, quæ & hodie eandem regulam seruant, appellanturque vulgò Moniales S. Petri de las Dueñas. Rursus id suadet ex eo, quia Innocentius III. ait mulierem ipsam latuisse in domo cuiusdam Iudæi, cum tunc in ipsa vrbe plures essent, vsquedum prædicatione D. Vincentij Ferrer. conuersi, & baptizati fuerunt : quare non leuiter his rationibus ductus credo casum in præfenti textu relatum, & decisum contigisse in nostra præfata vrbe Salmantina.

b *Teneris.*] Post duodecimum tamen annum, iuxta tradita in c. 1. de despons. impub. nam ea ætas, quæ iuuentutem præcedit, dicitur tenera ætas. Celsus *de Medic. lib. 2. cap. 7.*

c *Curialibus.*] Curiales dicuntur qui cum Imperatore in Curia morantur, lib. 1. legum Neapolit. tit. 9. & 37. l. 19. tit. 4. lib. 5. Visigoth. Alio nomine Aulici, de quibus Ioannes Sarisburiensis scripsit librum, de nugis Curialium. Etiam accipiuntur aliquando pro Decurionibus. Isidor. lib. 9. originum, cap. 4. ibi : Curiales, idem & Decuriones. Et dicti Curiales, quia ciuilia muna

2.

3.

tera procurant, & exequuntur. De his *in nouel. Leonis & Maiorani*, lib. 4. tit. 1. ibi: *Curiales* neruos esse *Reipublica*, ac *viscera ciuitatum*, nullus ignorat. Quorum cœtum rectè appellauit antiquitas minorem Senatam. Cassiodorus lib. 9. epist. 2. notauit Lindembrog. in glossar. verbo *Curialis*: & eorum officium admodum onerosum fuisse constat ex l. 7. *C. de Iudeis*.

d *Regi Legion.*] D. Alfonso uidelicet IX.

e *Supplicatum.*] Rescripto Principis nuptiæ peti non possunt citra parentum, aut puellarum consensum; nam sua sponte matrimonia decurrere oportet, non Principis auctoritate extorqueri, l. 1. *C. si nupt. ex rescript. in Theodos.* & Iustin. cap. nullus 36 q. 2. Concil. Paris. 3. can. 6. Hæc vniuersitas præcauere quoque debet, tam Sacerdotes, quam Principes, omnisque populus, ut nullus res alienas competere à Regis audeat potestate, nullus viduam, neque filiam alterius extra voluntatem, aut rapere presumat, aut Regis beneficio estimet postulandam. Aurel. 4. can. 22. Iure ciuili nonnullæ nuptiæ, aliàs non ita legitimæ, rescripto Principis impetrari poterant, ut cum tutore, l. penult. *C. de interdict. matrim.* cum ea, quæ impar erat dignitate l. 21. ff. *de Senat. l. Imperialis* 23. *C. de nupt.* Qua de re extat formula apud Cassiodorum lib. 7. formul. 40. apud historicos mediæ ætatis sæpius legimus nuptias ex rescripto, & licentia Principis celebratas, ut constat ex congestis ab Alteserra *de Duc. lib. 3. cap. 1.*

f *De fratribus S. Augustini.*] Idem Eremitis Sancti Augustini, exponit Marquez *in origine Eremit.* cap. 2. & cap. 14. §. 8. qui ex hoc textu intendit probare, ante Concil. Lateran. relatum in cap. final. *de relig. domibus*, fuisse iam in Ecclesia approbatam religionem Eremitarum D. Augustini. Sed Gabriel Pennotus lib. 2. *historia canonic. regul. cap. 57.* accepit textum hunc de canonico regulari degente sub regula D. Augustini; cui libenter adhareo, ex proxime traditis: quia uidelicet hoc tempore Innocentij III. iam Salmanticæ erat monasterium Canonico-rum regularium in prædicta Ecclesia D. Mariæ de Veiga, & nunc sunt seruantes regulam D. Augustini; non autem adhuc erant ibi Fratres D. Augustini, quorum monasterium constructum fuit sub titulo D. Gulielmi anno 1377. Vnde cum eo tempore, quo præsens casus contigit, iam essent Salmanticæ canonici regulares seruantes regulam D. Augustini, non malè verba relata accipi possunt cum Pennoto supra de Canonico regulari.

g *Adiecto tenore.*] Hæc verba difficillima visa sunt Interpretibus; nam cum inter vota substantialia religionis enumeretur paupertatis votum, cap. cum ad monasterium, *de statu monach.* Condicio hæc adiecta contra substantiam ipsius professionis ipsam debebat vitare, iuxta textus in cap. final. & ibi tradita, *de condit. appositis*, l. seruum, §. 1. ff. *de usu & habit.* vbi Gloss. l. vbi donari, ff. *de donat. caus. mort. l. cum precario*, ff. *de precario*: probat Barbosa voto 4. per totum: & si ipsa professio nulla erat, rite poterat hæc mulier matrimonium contrahere. Pro cuius difficultatis solutione varia adduxerunt Interpretes: aliqui affirmarunt in præsentis textu, conditionem adiectam fuisse manendi in domo cum propria substantia, non quoad proprietatem, & dominium, sed quoad vsum; ita ut ex licentia Prælati posset mulier retinere vsum ipsarum, seu

vsumfructum, ad nutum ipsius. Ita textum hunc accepit Glossa in præsentis, & in cap. solet 32. q. 2. Gloss. & Decius in authent. ingressi, *C. de Sacros. Ecclesiis*, Medrano *de consensu conub.* cap. 16. pluribus relatis Sanchez *de matrim. lib. 5. disp. 9. num. 14.* Garcia *de beneficiis* p. 7. cap. 10. num. 100. & alij relati à Barbosa hic, num. 3. Couarr. in 4. 2. p. cap. 3. §. 1. num. 19. Basil lib. 3. *de matrim. cap. 10. num. 10.* Barb. *de iure Eccles. lib. 1. cap. 42. num. 151.* Sed hæc interpretatio facile refellitur ex eo, quod condicio adiecta à nobili muliere in præsentis specie fuit, ut cum omni substantia in domo maneret; quod verbo non tam vsum, quam patrimonium, quoad dominium & proprietatem intelligitur, iuxta illud Lucæ cap. 15. Et dimisit illis substantiam. Vnde verbum illud, non tam de usufructu, quam de omnimoda proprietate accipiendum est, argumento legis 1. ff. *de usufructu*, l. 1. §. generaliter, ff. *de legat. præst. and.* Alij affirmant, professionem in præsentis specie sustineri, quia non sub conditione, sed sub modo facta fuit, ideoque modum observari, saluâ ipsâ professione. Verum etiam hæc solutio conuincitur, nam ut probaui in cap. final. *de condit. apposit.* sicut condicio repugnans substantiæ actus illum vitiat, ita & modus: quare nihil interest, an accipiamus textum hunc de modo, an de conditione. his reiectis solutionibus, Felicianus *de censibus* lib. 1. cap. 10. num. 27. existimat textum hunc non esse intelligendum de voto solenni religionis, sed de voto simplici castitatis. Vnde cum voto simplici castitatis non repugnet proprium patrimonium retinere, ideo professio in præsentis casu sustineri potest. Sed hæc interpretatio facilius refellitur; tum quia post votum ipsum sequuta est immediatè habitus monastici susceptio, & gestatio per biennium, ibi: *Sanè in eiusdem Ordinis habitu biennio post permansit.* Quæ omnia non votum castitatis simplex, sed solenne, cum professionis emissionem in religionem importât. Deinde quia Innocentius III. matrimonium postea contractum irritum declarauit: sed votum castitatis solenne, nõ verò simplex, matrimonium irritat: ergo quia solenne emissum fuit. Durantius q. 8. Arellanus lib. 2. singul. antimoniam 2. existimant professionem in præsentis factam vires habuisse, ipsam verò retentionem propriæ substantiæ nullius esse momenti; immò potuisse proprium Prælatum ea bona occupare, & distrahere iuxta canonem 6. Synodi Constantinop. apud Balsamon. fol. 288. vbi ita PP. sanxerunt: *Si quis deprehensus fuerit possessionem aliquam, quæ monasterio non adscripta fuerit, sibi priuatim attribuere, & acquirendarum possessionum cupiditati seruire, ea quidem ab Episcopo seu Præfeto recipiantur, & in multorum presentia vendita, pauperibus & mendicis distribuamur: eum autem, qui eam possessionem, ut olim Ananias, surripere meditatus est; ut olim Ananias, conuenienti penâ castigandum esse, sancta Synodus statuit.* Sed licet hæc interpretatio subtilis sit, conuincitur tamen ex eo, quia si talis condicio retinendi proprium repugnat substantiæ professionis, ipsam professionem vitiat, non verò condicio vitatur, iuxta legem cum precario 12. ff. *de precario*, ibi: *Sed nulla est huius conventionis;* & tradita supra in cap. final. *de condit. apposit.* Deinde quia licet Innocentius III. ipsius conditionis mentionem fecisset, in causæ decisione nullo modo illam conditionem

tionem vt turpem improbauit : quare iis solutionibus omissis , & aliis adductis ex Zabarella , & Innocentio in presenti , & à Barbosa , existimo, textum hunc exaudiendum esse iuxta morem antiquum, quem supra retuli in cap. consuluit, iuxta quem olim plures virgines , & viduæ profitebantur vitam religiosam in domo propria, tantum obedientiam, & castitatem promittentes; quæ vota omni tempore fuerunt essentialia religionis. Attamen nec propriis renuntiabant nec monasterium ingrediebantur, aut clausuram profitebantur ; quia abdicatio bonorum, & clausura non erant olim ita substantialia status religiosi, ac vota obedientiæ, & castitatis , vt probat Durantius supra. Vnde cum nobilis mulier, de qua in presenti, non ingrederetur religionem, sed in domo propria castitatem , & obedientiam promitteret , potuit propriam substantiam idest bona omnia, retinere, iuxta statum & conditionem earum, quæ in domo propria religionem profitebantur, de quibus egi in d. cap. consuluit, & in can. 13. Concil. Illiber.

h Modica coactio.] Quæ non irritat votum, seu professionem, iuxta tradita in cap. 1. de his qua vi.

i Perseuerantia.] Per quam metus etiam grauis purgatur, vt probauit in d. cap. ad id 21. de sponsal.

COMMENTARIUM.

7.
CONCLUSIO
TRADITUR ET
PROBATUR.

IN presenti titulo agitur de illis, qui matrimonium contrahere non possunt, aut ob votum castitatis implicite emissum in susceptione sacrorum ordinum, de quibus egi in cap. 1. per totum, de clericis coniug. aut ob votum castitatis expresse emissum in professione monastica, tam à monachis, quam à monialibus, circa quas personas statuitur, votum castitatis solenne irritare matrimonium postea contractum; simplex verò illud impedire contrahendum, & ita quod monachi, seu moniales non possunt matrimonium contrahere : quod etiam probant textus in cap. Presbyteris 8. distinct. 27. cap. de his 5. 28. distinct. cap. 1. 20. q. 3. cap. impudicus. 11. cap. si qua, cap. virginem, cap. monachus 32. cap. quotquot, cap. vt lex 40. & fere per totam 27. q. 1. Concil. Aliflod. can. 24. Non licet Abbati, nec monacho ad nuptias ambulare. Turon. 2. can. 16. Si qui in monasterio conuersi sunt, aut conuerti voluerint, non habeant licentiam euagandi, nec coniugem ducere. Tol. 4. can. 51. Nonnulli monachorum egredientes à monasterio, non solum ad seculum reuertuntur, sed etiam uxores accipiunt, reuocati in eodem monasterio, à quo exierant, penitentiis deputentur. Synodus Trullana can. 44. Monachus in fornicatione deprehensus, vel uxorem ducere, fornicantium penis iuxta canones subiiciatur. D. Basil. ad Amphilocho. epist. 2. cap. 6. ibi : Canonorum fornicatio pro matrimonio non reputetur, sed eorum coniunctio omnino dinellatur. Et epistola 3. cap. 60. Quæ virginitatem professa à voto suo ac professione lapsa est, peccati adulterij tempus in sua vite dispensatione compleuit. Idem & in his, qui vitam monasticam profitentur, & labuntur. Concil. Carthag. 4. can. 104. Tribur. can. 23. Illiberit. can. 13. Ancyranum can. 18. Arausic. can. 2. quæ & alia iura congesse runt Antonius Augustinus in epitom. iur. lib. 9. tit. 17. Crespetius in summa, verbo Monachus, & Monialis. Illustrant vltra con-

gestos à Barbosa in presenti, Ciron. ad tit. de statu monach. Elpenceus de voto contin. cap. 9. Loaysa in notis ad can. 28. Concil. Tol. 4. Iodoc. Coccus lib. 4. thesaur. cap. 4. Lemaistre lib. 4. de monach. cap. 3. Turrianus lib. 2. de votis monast. Diana p. 8. tract. 3. resol. 100. Dartis ad 27. q. 1. Pamelius ad D. Cyprianum, epist. 62. Crespetius in summa, verbo Monachus. Bellarminus tom. 1. controu. lib. 2. de monachis, cap. 24. Bulengerus dia. tr. b. 13. ad Casaub. cap. 22. & 27. Michael Roussel. lib. 1. histor. Pontif. iurisdic. cap. 5. num. 2. Pamel. in not. ad epist. 62. D. Cypriani. Mendoza lib. 2. Concil. Illiber. cap. 20. Bayo-Arroyo in repetit. ad textum in cap. 2. hoc t. tul. Basil. de matrim. lib. 6. cap. 12. & lib. 7. cap. 1. & q. 3. scholast. Viuar. lib. 2. de veteri monach. cap. 5. & 7. Cellotius de hierarch. lib. 9. cap. 13. §. 1. Arias à Mesa lib. 3. variar. cap. 36. D. Ioannes Ochoa in repetit. ad hunc textum.

Sed pro dubitandi ratione in presentem assertionem ita insurgo: Ad effectum adimplendi promissionem, simplex votum non minus obligat vouentem, quam solenne, cap. rursus, qui clerici vel vou. nam inter simplicem loquelam, & iuramentum, quoad Deum nulla est differentia, cap. iuramenti 22. q. 5. Igitur si votum solenne castitatis impedit, & dirimit matrimonium, similiter & simplex debet illud dirimere. Augetur hæc difficultas, nam votum simplex castitatis dirimit sponsalia post ipsum contracta : ergo etiam irritabit matrimonium. Augetur secundo, nam duæ obligationes contrariæ nequeunt simul esse; siquidem quæ fortior est, extinguit debiliorem : sed obligatio voti est fortior, quam obligatio matrimonij, cum illa fiat immediate Deo, hæc autem creaturis : ergo obligatio voti irritabit eam, quæ ex matrimonio nascitur, vt-pote debiliorem. Accedit tandem, nam vota simplicia in Societate Iesu post biennium emissa, irritant matrimonium postea contractum, vt post Sanchez & alios probat Basil. ubi supra : ergo votum simplex irritat matrimonium.

Quæ dubitandi ratione non obstat vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, aliud esse votum simplex, aliud solenne, vt supponitur in cap. rursus, hoc tit. cap. unico, de voto, lib. 6. & agnouerunt D. Aug. in c. nos nouimus 17. q. 2. PP. Synodi Constantin. 1. can. 2. prout illos expendit I. Dartis ad Decretum 27. q. 1. Votum simplex est simplex promissio, sine vlla sui traditione, & ita inchoatio voti potius, quam votum perfectum, atque completum. Votum verò solenne est insuper eius quod promittitur actualis traditio, solenniter facta, verbis solitis, in manibus alicuius Prælati. Quod enim sit sub certa verborum formula, dicitur fieri sub solennitate verborum, & solenne, scilicet propter verba solennia, de quibus l. 23. ff. de manumiss. vindicta, vbi licet verba solennia non dicantur, vt dicta accipiuntur, & l. 1. C. de acceptilato. vbi acceptilatio dicitur fieri solennibus verbis, vt Theophilus ait in tit. quibus modis tol. oblig. vel dicuntur solennia propter formam aliquam seruari solitam, quo modo in l. miles, §. cuidam, ff. ad l. lul. de adult. dicitur solennia accusationis impleri, & in l. si quis, C. ad l. lul. de vi publ. solennia sacra dicuntur, quæ certis temporibus, annisque fieri solent; & Aræ solennes apud Virgil. lib. 1. Aeneid.

Solennes taurum ingentem mactabat ad Aras. Vbi notauit Seruius. Vnde solennia dicuntur verba

8.
TRADITUR
DUBITAN-
DI RATIO.

9.
DE VOTO
SIMPLICI
ET SO-
LENNI.

verba vſitata, & pro more adhiberi ſolita in actibus leg timis, de quibus etiam mentio fit apud Ciceronem *pro domo ſua*; & ita nos ſolenne votum accipimus, & explicamus ex iure ciuili, pro voto ſecundum certam formulam factò, ſeu emiſſo. Simplex verò votum accipimus pro ſimplici promiſſione, nullis ſolennibus verbis, aut coram Prælato facta, vt latiùs proſequuntur tam Theologi, quàm moraliftæ de voto agentes.

10.
TRADITVR
RATIO DE-
CIDENDI.

Quibus ſuppoſitis apparet ratio deciſiua prioris partis præſentis aſſertionis, idè enim votum ſimplex impedit tantum matrimonium contrahendum, non verò irritat iam contractum, quia per votum ſimplex non fit traditio corporis, nec tranſlatio domini in Deum, ſicut per votum ſolenne; ſed tantum fit nuda promiſſio: Ergo poſt votum ſimplex manet apud promittentem dominium ſui corporis, quod poſſit per matrimonium in coniugem tranſferre, quamvis id faciendo peccet lethaliter, cum rem Deo promiſſam alteri det, & fidem Deo præſtitam frangat. Vnde etiam agnoſcitur ſecundæ partis concluſionis ratio; nam cum in voto ſolenni adſit perfecta traditio Deo facta, non poteſt quod non habet poſtea tradere coniugi per matrimonium: quare grauiùs peccat, qui votum ſolenne tranſgreditur, quam qui ſimplex; nam in violatione voti ſolennis adeſt duplex circumſtantia peccati: prima infidelitas in reuocando illud quod coram hominibus promiſit, & ſolenniter adimpleuit; & Eccleſia Dei nomine acceptauit, vt ait D. Thomas 2.2. *queſt.* 186. *art.* 1. & 3. *p. queſt.* 53. *art.* 1. & 2. facit D. Baſil. *ad Monach. epiſt.* 123. *Vide ne ſi quod quibuſdam pactus es, voveris cuſtodire, que Deo ſub multis teſtibus pactus, atque profeſſus es.* Et *epiſt.* 135. Secunda, quia non ſolum ſuæ promiſſioni contradicit, verum & factum committit; ſiquidem dominium Deo traditum, alteri, idèſt coniugi tradit. Nec obſtat ſi dicas, æqualiter in ſimplici voto dari etiam traditionem ex parte vouentis, & acceptionem Dei, & per conſequens nullam differentiam dari inter votum ſimplex & ſolenne. Nam reſpondeo, in voto ſimplici Deum acceptare promiſſionem, vt promittens obſtrictus maneat ad ſeruandam fidem, licet ipſe retineat dominium rei promiſſæ. Accedit, quod cum huiusmodi contractus perficiatur traditione & acceptione humano modo facta, ad hoc vt humano modo fiat, opus eſt vt ipſi contrahentes humano more contrahant; hoc eſt ſenſibilibus verbis, aut ſignis. Vt igitur Deus more humano acceptet, neceſſarium eſt, vt id fiat mediante perſona viſibili, quæ ſuo nomine promiſſionem acceptet, vt contingit in voto ſolenni in manu Prælati emiſſo; nam præſentia, quam Deus habet in omnibus rebus, ratione ſuæ immenſitatis, longè remota eſt à noſtris ſenſibus; & hæc eſt ratio propter quam ſimplex promiſſio Deo facta non tranſit in pactum, ſicut ea, quæ fit homini. Nec ſolum votum ſolenne irritat matrimonium poſtea celebratum, verum & illud contrahentes maiorem excommunicationem incurunt, *Clement. unic. de conſang. & affinit.* & aliis poenis puniuntur, quas retuli in *canon.* 13. *Concil. Illiber.* & ampliùs vt ſuſpecti de fide puniuntur per Inquiſitores hæreticæ prauitatis, & impoſita abiuratione de leui, ad tri-

D. D. Gonzal. in *Decretal.* Tom. IV.

remes damnantur. *Farinac. de hæreſi, queſtione* 183. *numero* 70. *Peña ad Eymericum, comment.* 74. *part.* 2. *directory*, *Simanchas de Catholicis*, *p.* 2. *tit.* 40. *Carenas de offic. Inquiſit.* *p.* 2. *tit.* 17. §. 3. An verò ſolennitas voti caſtitalis, ſeu viſ irritandi matrimonium proueniat à iure naturali, & diuino, vel tantum ab eccleſiaſtico, diſputant DD. ſuprà laudati, & Baſil. *diſt. queſtione* *tertia ſcholæſt.* *per totam*, & *lib.* 7. *de matrimonio.* *capite* 122. *P. Serlogus tom.* 3. *in Cantica, veſtig.* 28. *ſectio.* *unica*, & Cellotius *de hierar. libro nono, capite* *decimotertio*, §. 2. nerueſè defendunt tantum iure eccleſiaſtico votum ſolenne caſtitalis irritare matrimonium à tempore Innocentij II. ſeu Synodi generalis ſub eo celebratæ, de qua in *cap. vt lex* 27. *queſtione ſecunda.* Contrarium tamen, imò omni tempore matrimonium à monachis, & monialibus celebratum nullum fuiſſe, defendit Viuar. *de veteri monach. libro ſecundo, capite* 5. & 6. Sed iam ſententiæ Baſil. Legion. adhæſi in *canon* 13. *Concil. Illiber.* vbi probaui Pontificem poſſe diſpenſare in hoc voto ſolenni caſtitalis, expoſuique textum in *cap. cum ad monaſterium, de ſtat. mona. b.*

Nec obſtat dubitandi ratio, cui reſpondendum eſt, conceſſa maiori in hoc ſenſu, videlicet quod vtrumque votum, ſimplex & ſolenne obligat ſub mortali, quamquam intra limites culpæ mortalis ſtrictiùs obliget ſolenne votum, quàm ſimplex; negando tamen conſequentiā, quia quod votum dirimat, vel non matrimonium, non prouenit ex maiori, vel minori obligatione ad ſeruandum votum; ſed vel ex Eccleſiaſtica lege, quā iuſtis de cauſis irritatur matrimonium contractum ab eodumtaxat, qui votum ſolenne caſtitalis emiſit; vel ex natura rei, quia ſcilicet in voto ſimplici non fit corporis traditio, quæ ex natura rei aduerſatur matrimonio poſtea contrahendo, ſicut in voto ſolenni, vt ſuprà dixi. Licet enim in voto ſimplici ſit obligatio erga Deum æqualis, non tamen æqualis quantum ad impediendum matrimonium, vt rectè ait Cœleſtinus in *cap. rursus, hoc titul.* ſicut nullam vult Dominus differentiam inter iuramentum, & loquelam, ita vt æquè ſit perſidus, qui mentitur poſt aſſenſationem ſimplicem, ac qui iurauerat antè, *cap. iuramenti* 22. *queſtione* *quinia*: tamen iuramentum alios effectus habet, quos ſimplex loquela non obtinet, in ſponſalibus ſcilicet, & matrimonio, vt prouaui in *capite ex litteris, de ſponſal.* Nec obſtat primum augmentum ipſius difficultatis; nam negatur conſequentiā, diſcriminisque ratio ex eo prouenit, quòd per ſponſalia obligatur promittens ad rem quam ſine culpa implere non poteſt, & idè talis promiſſio eſt nullius valoris, cum nemo ad illicitum teneatur, aliàs nec illicitum eſſet, nec illud faciendo peccaret. Per matrimonium verò, quamvis illud contrahens peccet lethaliter, tamen non obligatur ad rem illicitam; idèque talis obligatio non eſt irrita ratione voti præcedentis. Nec obſtat ſecundum augmentum ipſius difficultatis; nam reſpondetur negando maiorem, quando videlicet obligationes ſunt diuerſarum rationum; nam tunc quæ fortior eſt, ſolum ſuſpendit uſum alterius; vnde in præſenti caſu quamvis obligatio orta ex voto ſim-

II.
DISSOLVITVR
DVBI-
TANDI
RATIO.

M plici

plici, sit fortior ex parte eius, cui sit, videlicet ex parte Dei, & ita suspendat vsum iuris & potestatis petendi debitum, quod ex matrimonio oritur; tamen ex parte modi obligandi est debiliior, cum per votum simplex tantum fiat promissio, & per matrimonium fiat integra & totalis traditio: quapropter quoad reddendum debitum obligatio orta ex matrimonio suspendit eam, quæ provenit ex voto. Nec obstat, quod expendebamus de votis simplicibus Patrum Societatis I E S V, quia præsens assertio procedit iure communi attento, non verò ubi ius speciale viger, ut in hac præclara religione: nam in favorem ipsius Societatis Gregorius XIII. in sua Bolla edita anno 1584. quæ incipit, *Ascendente Domino*, ius commune correxuit, & specialiter constituit, ut vota illa simplicia irritarent matrimonium, & merito: nam similia vota religionum Societatis coram testibus, & magna cum deliberatione emittuntur, nempe post biennium probationis, & ipsi vouentes ratione illorum statum sæcularem in regularem mutant, & nono ac speciali titulo se Ecclesiæ ac Religioni subiiciunt, cuius ratione ab ea compelli possunt, ut votorum fidem seruent, ut probant Sanchez *de matrimon. libro septimo, disp. 25. num. 5. & in summa lib. 5. cap. 1. Vazquez part. 2. quest. 95. disp. 6. Otero dinerf. 99. part. 1. quest. 9. num. 4. Henriquez lib. 12. summa, cap. 5. num. 5. Basil. ubi supra*: quæ omnia cessant in aliis votis simplicibus à sæcularibus extra religionem emissis; siquidem vota hæc frequenter priuatiim, & sine testibus, & absque magna deliberatione emittuntur, nec ratione illorum vouentes statum mutant, nec magis Ecclesiæ subiiciuntur, quam antea erant, siquidem ad voti obseruantiam in foro iudiciali ab ea cogi non possunt, sed solum per modum fraternæ correctionis.

12.
EXPLICAN-
TVR SAN-
CTVS CY-
PRIANVS,
ET EPIPHA-
NIVS.

Sed hucusque tradita negare videntur D. Cyprianus *epist. 62. ubi de virginibus agens* ait: *Melius est ut nubant, quam in ignem delictis suis cadant.* Gelasius Papa in decreto *de viduis propositum mutantibus*, ubi ait: *Nos talibus nullum laqueum debemus iniicere, sed adhortationes tantum premijs sempiterni, diuinique pœnas iudicij proponere, ut & nostra absoluantur conscientia, & earum pro se rationem reddat intentio.* D. Epiphanius *heres. 61. in illis verbis*: *Melius indicium, seu reprehensionem, quam condemnationem subire; qui enim ut ne apud homines confundantur, occultè scortantur, monastica vita, aut continentia sponcione, seu professione se apud Deum colligant, non apud homines, qui occulta nouit, & omnem carnem, prout quisque peccauit, in aduentu suo redarguit; melius itaque vnum habere peccatum, non plura; melius à cursu lapsus palam*

sibi uxorem sumere, iuxta legem; à virginitate diu pœnitentiam agere, & sic rursus ad Ecclesiam induci, velut malè operatum, lapsum, fractum, indigentem obligatione, & non quotidie occultis iaculis sanciri ab improbitate quam diabolus infert. In quibus verbis apertè supponunt PP. matrimonium post votum solenne castitatis celebratum, validum esse: immò & suadent PP. ut votum emittentes castitatis potius nubant, quam in damnationem incidant, contra hucusque tradita. Pro quorum verborum expositione dicendum est, quod cum olim vota ut plurimum fuissent simplicia, etiam earum virginum, quæ diu manserant in religione; nec ita professionis leges obseruata fuissent, uti post Innocentium secundum, cum est posita differentia inter votum simplex & solenne; idè PP. iuxta verus illud ius asseruisse matrimonium, etsi illicite, valide tamen post votum castitatis celebrari, & docuisse, quod melius fuisset antè nupsisse, quam vouisse; non autem, quod melius sit nubere post votum. Etiam Cyprianus, & Gelasius accipi possunt de virginibus & viduis nullo voto castitatis adstrictis, sed tantum propositum, & statum violentibus; quas mouent ut potius nubant, quam scortentur, ac publice, vel occultè mœchentur. Alia adducunt pro expositione D. Cypriani I. Dartis in d. 27. *quest. 1. Mendoza in d. canon. 13. Concil. Illibet.*

Etiam suprà tradita assertioni apertè oppositum D. Basilus ad Amphiloc. *can. 20. & 30. ibi*: *Quicumque mulieres virginitatem professæ sunt, deinde postea matrimonium maluerunt, non existimo eas oportere condemnari.* Ex quibus verbis apertè deducitur, voto solenni castitatis adstrictis licere matrimonium contrahere. Verùm statim Sanctus semetipsum exponit, subdens: *Quicumque enim dicit lex, iis dicit, qui sunt in lege. Quicumque autem inuim Christi nondum subierant, & nec Domini leges norunt. Quare sunt ab Ecclesia cum omnibus suscipienda, & propter hoc habent remissionem ex fide in Christum: & omnino quæ in catechumenica, seu quæ initiatur vita, sunt, in iudicium non vocantur.* Clarum est autem, quod eas Ecclesia non sine baptismo recepit, quare generationis priuilegia sunt ipsis necessaria. Quibus palam ostendit, de his, quæ sub paganismo, & ante baptismum virginitatis votum emittebant, fore loquutum. Baptismus enim est ianua sacramentorum, ceterorumque rituum, & sacramentalium Ecclesiæ, ac proinde prius christianum, quam monachum esse, necessarium est. Has verò perperam ibi Balsamon hæreticas appellat, quæ paganæ potius dicendæ sunt, ut notauit Viuar. *lib. 6. de veteri monach. cap. 4. §. 8. num. 71.*

13.
EXPONITVR
D. BASI-
LIUS IN
CAN. 20. ET
30. AD AM-
PHILO-
CHIVM.

TITVLVS VII.

De eo qui duxit in matrimonium quam
polluit adulterio.

CAPVT I.

Alexander III. ^a *Abbati sancti Albani.*

ROPOSITVM est nobis, quod vir quidam O. dum vxorem haberet, sibi aliam huius rei insciam copulauit, de qua plures filios habuit: sed primâ mortuâ, nititur à secunda discedere, asserens quod vxore sua viuentē eam non licuerit sibi copulare: licet autem in canonibus habeatur, vt nullus copulet in matrimonio quam prius polluerat adulterio, & illam b maximè cui fidem dederat vxore sua viuentē, vel quæ c machinata est in mortem vxoris: quia tamen præfata mulier erat inscia, quod ille aliam vxorem haberet viuentē, nec dignum esset, vt prædictus vir, qui scienter contra canones venerat, lucrum de suo dolo reportaret: consultationi tuæ taliter respondemus, quod nisi prædicta mulier d diuortium petat, ad petitionem viri non sunt ab inuicem separandi, cum ex suo delicto videretur commodum reportare.

NOTÆ.

^a *S. Albani.*] Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc titul. cap. 1. & post Concil. Later. p. 6. cap. 1. Duplex monasterium S. Albani refert Yepes cent. 3. chron. D. Benedicti, anno Christi 1294. cap. 2. vnum in Germania, aliud in Anglia. hoc magnificè dotauit Offa Rex Angliæ, & amplis priuilegiis, tam eius successores, quam Romani Pontifices decorarunt, vt de prioratu Timemuræ agens Matthæus Paris. ait: *Gaudet eisdem priuilegiis & libertatibus, quibus Ecclesia B. Albani, cui colatum est quicquid fas est conferri alicui in spiritualibus à summo Pontifice; & a piissimo fundatore eius Offa, & aliis Regibus Angliæ, in temporibus, quicquid Regia potestas potuit exhibere.* Plura de eo Yepes dicto cap. 2. Abbati huius monasterij S. Albani in Anglia missa est præfata epistola, vt iam notauit Cuiac. in præfenti.

b *Maximè*] Pro tantum, accepit Abbas in præfenti, quem sequitur Valensis hic, num. 3. sed male, vt infra in ratione decidendi dicemus.

c *Machinata.*] Sequitâ morte, exponit Torrelanca de iure spirit. 2. p. cap. 15. sect. 11. num. 5. quia verba legis cum effectu sunt accipienda, cap. relatum, de cleric. non resid. sed verius est, machinationem tantum sufficere, etsi mors naturaliter contingat: non enim hoc casu tantum crimen homicidij, & mortis illatæ punitur, sed etiam consilij c. si qua mulier 31. q. 1. equali enim poenâ plectitur sæpèpius scelus, & sceleris voluntas, maximè in delictis publicis l. 1. C. ad l. lul. de ambitu, l. 1. ff. de extraordin. crimin. Maximus Tyrius dissert. 2. ibi: *Machum lex punit, non qui machatus est tantum sed & qui voluit.*

d *Diuortium petat.*] Quatenus maritus in præfenti specie teneatur stare matrimonio, mulier verò diuortium petere possit, Barbosa hic, & voto 11. num. 7. exponit.

CAPVT II.

Idem ^a *Abbati de Fontib. & Magistro Vicario.*

Significauit nobis O. Andegauensis b parochianus Eboracen. Ecclesiæ per Vv. fratrem suum, quod Vv. de Romare, qui est ex hac luce subtractus, cum coëgit, quod H. mulierem duceret in vxorem: cum autem vincula, & carcerem euassisset, aliam in vxorem accepit, de qua filios procreauit: postea verò idem O. à præfata H. coram Venerabili fratre nostro Eboracen. Archiepiscopo, A.S.L. tractus in causam, ab eo coactus est iuramento firmare quod ad illam, quam sponte in vxorem acceperat, non accederet, donec lis esset iudicio ecclesiastico terminata. Cæterum quia priusquam de causa cognosceretur legitimè, prænominata H. diem clausit extremum, prædictus O. ad eam

de qua filios habuerat, reuerti non audet. Inde est quod d. v. p. A. f. p. m. quat. rei veritate inquisitâ diligenter, & cognitâ, si vobis constiterit, quod eidem O. tanta vis illata fuerit, vt prædictam H. iuraret in vxorem accipere, & quod non sponte in eam consenserit, nec post præstitum iuramentum ipsam carnaliter cognouerit, propter hoc non dimittatis, quin ad illam, quam postea in vxorem accepit, reuertendi liberam appellatione remotâ tribuatis facultatem. Verùm si prædominatus O. in præfatam H. sponte consensit, vel post præstitum sacramentum, quod ipsam in vxorem acciperet, carnaliter eam cognouit, sibi ne ad secundam reuertatur, sub interminatione anathematis inhibeat, dantes ei licentiam aliam, si voluerit, ducendi vxorem.

NOTÆ.

- I. a **D**E Fontibus.] Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc titul. cap. 2. & post Concil. Lateran. p. 6. cap. 13. Fontium monasterium est in Anglia, Ordinis Cisterciensis, cuius foundationem his verbis refert Gulielmus Neubrig. lib. 1. cap. 14. Inter cetera bona opera, quæ operatus est sancta recordationis Trustinus Eboracensis Archiepiscopus, pio eius studio, & religiosa industria potissimum attribuenda est fundatio, atque prouectio celeberrimi monasterij Fontanensis, cuius memorandi operis talis fuisse occasio perhibetur. Quidam Eboracenses Monachi, numero duodecim, vel tredecim, feruentes spiritu, & scrupulosam habentes conscientiam, dum acutius inspicerent, quod iuxta traditiones, vel Cluniacenses, vel alias consimiles religiosam quidam vitam ducerent, sed B. Benedicti regulam, quam profitebantur, minus

ad litteram obseruarent, aliquid melius, fortiusque acturi (nam Cisterciensis Ordinis, qui nuper esse cœperat, fama iam celebris erat) suum monasterium reliquerunt; quorum studium, Zelumque venerabilis Trustinus amplexus, egressos paternè suscepit, materna pietatis sinu fouit, & in suis penetralibus pro tempore occultatos, donec eis prout animo conceperat, prouideret, tandem in loco pascue collocauit, & vocatur locus ille Fontes, ubi ex tunc & deinceps, tanquam ex fontibus Saluatoris, tam multi hauserunt aquas salientes in vitam æternam. Alia de ipso monasterio tradit Manrique annal. Cisterciens. anno 1132. capite 9.

b Parochianus.] Qui patriâ Andegauensis erat, licet tunc moraretur in Anglia; & erat Parochianus Archiepiscopi Eboracensis; nam & aliquando Andegauenses paruerunt Regi Anglorum, vt notat Cuiac. hic.

2.

CAPVT III.

Idem a Bauarenſi Episcopo.

Super eo verò, quod de latore præsentium tuis litteris quæsiuisti, an liceat cum sea sibi matrimonium contrahere, quam aliâ vxore suâ viuente, sibi de facto matrimonio copulauit, tuæ sollicitudini duximus respondendum, quod si adultera est in mortem alterius aliquid machinata, siue iste fidem dederit, quod eadem defunctâ hanc esset ducturus, secundum canones ab eius consortio perpetuò prohibetur, & hæc prohibitio perpetuò est obseruanda.

NOTÆ.

- I. a **B**Auarenſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc titul. cap. 3. & post Concil. Lateran. p. 6. cap. 16. & in hac sexta collectione legitur Baran. sed cum in dicta prima collectione addatur pars capitis quoniam, qui textus extat secundus in ordine sub titulo sequenti, de coniugio leproſorum; & ibi habeatur Baionensi, non est cur in præſenti textu etiam non legamus Baionensi; siquidem in præſenti refertur secunda pars illius textus. Baiona Galliæ ciuitas est, murorum & aggerum firmata munimentis; tutissimum est Galliarum propugnaculum: Senescalli

Prætorio, & portu celebri (ad quem naues ex tota Europa conueniunt) decorata est. Sunt qui à Boiis antiquis Boionam, siue Baionam dictam putant, cum olim Lapurda diceretur, ubi erat Romanorum præſidium: immò & hodie non multum ab ea distat Præfectura Lapurdensis, quæ in iure dicendo tribunal Baionense tanquam fori maioris imperium veneratur, vt refert Papius Mafonius in descriptione Galliæ, fol. 611. alias huius nominis origines referunt Arnaldus in notis. vtriusque Vascon. lib. 3. cap. 13. Saliger ad Ausonium lib. 2. cap. 7. Fratres Sarmat. tom. 2. Gal. Habet Ecclesiam Cathedralem D. Marię dicatam, cuius Præfuli Ademaro missa est præſens decisio.

CAP. IV.

CAPVT IV.

a Clemens III.

EX litterarum tuarum insinuatione percepimus, quod Theophilus lator presentium, parochianus tuus, olim uxorem suam in adulterio deprehensam antecessoris tui consensu^b abiecit. Sed licet illa postmodum habitum suscepit monachalem, predictus tamen vir, antequam illa decederet, aliam^c superduxit, & cum ea XI. annis vixit, & ex ipsa plures filios suscepit. Caterum, quia predicta mulier decessit, & quid super predicta copula fieri debeat, Sedem duxisti Ap. consulendam, f. r. de fratrum nostrorum consilio respondemus, quod debes eos sine dilatione ab inuicem separare, & de adulterio eidem viro^d poenitentiam iniungere competentem; peracta vero poenitentia^e postmodum aliam liberè poterit in Christo ducere in uxorem.

NOTÆ.

1. ^a Clemens III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, sub hoc tit. cap. 1. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex.
2. ^b Abiecit.] Non propria autoritate, sed iudicio Ecclesiæ, ne eam retinendo crederetur patronus turpitudinis, ut dicemus in cap. si vir, de adulteriis.
3. ^c Aliam superduxit.] Quod facere non pote-

rat, quia per adulterium non soluitur matrimonium, quoad vinculum, ut probavi in can. 9. Concil. Illiber.

^d Poenitentiam.] Cuius formam & tempus retuli in can. 3. Concil. Illiber.

^e Postmodum.] Rectè, nam dum erat in statu poenitentiae, nec nouum matrimonium inire, nec antiquo uti poterat, ut latè probavi in can. 14. Concil. Illiber.

CAPVT V.

a Coelestinus III.

CVm haberet uxorem legitimam nomine Alitiam Ioannes lator presentium, cum ancilla crimen adulterij perpetravit, quod ipse tibi publicè confessione detexit, sicut nobis tuæ destinatae litteræ demonstrarunt. Cumque super hoc fuisset vocatus in ius, ipsam in iure adulteram^b abiuravit: postmodum verò posthabito iuramento, & contempto, cum eadem matrimonium quaecumque contrahere, & viuentem legitimam ipsi moechæ diutius cohabitare præsumpsit. Denique predictam Alitiā de presenti luce subtractā, nihilominus memoratus Ioannes cum præfata adultera per decennium est moratus, à qua etiam decem^d procreauit filios. Quia igitur consulis, an predicta mulier, & vir simul manere possint, vel si debeant separari, vtrum liceat eis ad alias nuptias conuolare, tale damus consultationi tuæ responsum, ut separentur omnino, & eis competentem poenitentiam iniunctā, perpetua^c continentia indicatur, præsertim cum in dies suos ambo processerint, & iamdiu publicè in adulterio, & periurio ex certa scientia perdurantes, Ecclesiam in graui scandalo perturbarunt. Nosti enim, quod Leo Papa statuit, ut nullus ducat in matrimonium uxorem, quam adulterio polluit; & quod hinc plus processum fuerit, quàm si fides dūtaxat præstita fuisset adulteræ, ut defunctā legitimā, adulteram eam duceret in uxorem, cum eadem etiam viuentem, quasi matrimonialiter moechæ moechus adhærere præsumperit, & Sacramentum suum temerè violare. Quod vtrique connubium, ubi etiam nulla intercessit religio iuramenti, tam Gregorius Papa, quàm Triburiensis Synodus detestatur; & vtrumque hoc modo coniunctum præcipit publicæ poenitentiae subiici, ac perpetuò sine vlla spe coniugij permanere. Nec certè aliquod idem I. & M. adminiculum offerunt, ut simul maneant, quòd decennio cohabitaauerint inuicem, ac decem susceperint filios, cum multiplicitas prolis ita susceptæ magis eorum crimen exaggeret, & diuturnitas temporis non peccatum minuât, sed augmentet: sollicitudinis tuæ tamen intererit, ut vterque prouideat suis liberis procreatis, & secundum quod eisdem suppetunt facultates, sustentationi eorum necessaria subministrer.

NOTÆ.

1. ^a Coelestinus III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, sub hoc tit. cap. 2. nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex, quod fredo. D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

quenter norauit in huius Pontificis decisionibus.

^b Abiuravit.] Id est cum iuramento promisit, se nunquam cum ea commixturum; ut in cap. clericos 3. de cleric. coniugat.

^c Perpetua continentia.] Perpetua quidem continentia

M 3

*Ypse de h. & p. 2
qui p. h. v. l. g. p. v.
ut h. h. h.*

2.

continentia indicitur propter contumaciam, in qua diutino tempore perseverauerunt, tam viua, quam mortua vxore legitimâ, cum magno Ecclesiæ scandalo. Concurrebat etiam in hac specie diuturna cohabitatio illicita, quæ per se satis auget crimen, & contumaciam, *cap. non satis, de simonia*: habuit etiam rationem Pontifex ætatis, quâ penè iam confecti erant coniuges, vt iam tempus esset continentiam illos amplecti, potius quam liberis operam dare: sed & *hic, & in can. si quis vivente 31. q. 1.* perpetua continentia indici potest duobus illis casibus, de quibus iam supra dictum est sæpius; puta, si viua vxore, aut viuo marito cum alia vel alio matrimonio contraxerit, aut sponsalia, vel si posterior conspiciat in necem prioris; tunc enim certum est, perpetuam continentiam indicendam esse, non etiam citra hoc casus, ob id solum quod cum alio, vel alia adulterium commiserit, vt in *cap. 2. & 4. hoc titul.*

3.

d. *Decem filios.*] Temporis diuturnitas, facti alieni ignorantia, & numerus liberorum, licet soleant mouere Principem ad legitimandam prolem, *l. qui in prouincia 57. §. 1. ff. de ritu nupt. Novel. 159. & 164. Iustin.* & ad minuendam incestus pœnam, *l. 7. §. 3. ff. de bonis damnat.* tamen matrimonium nullum ipso iure validum non reddunt.

4.

ALIMENTA
QUIBUS DE-
BEANTVR.

e. *Necessaria subministret.*] Quia iure naturali pater tenetur filiis alimenta præstare, *l. si quis à liberis 6. ff. de liber. agnosc. l. si competenti 3. l. penultima, & final. C. de alend. liber. l. 2. tit. 19. part. 4. l. unica, §. taceat, C. de rei vxoria, cap. si quis dereliquerit 14. 30. distinct.* vbi ratio assignatur, quam latè expendit Ioannes Garcias in *tract. de expensis, cap. 1.* & patre deficiente, tenetur auus paternus, *l. dotem dedi. ff. de collat. bonor.* & postea mater, *d. l. si quis à liberis*; non autem auus maternus. Manrique de *differentiis triusq. fori, q. 13.* nonnunquam ea præstat patruus, Larrea *decis. 47. Granat.* semper possessor maioratus fratribus etiam diuitibus, Molina *lib. 2. de primog. cap. 15.* Salgado *1. p. labyrinth. cap. 24.* vbi plura de alimentis à primogenito præstandis adducit: & tenetur pater filium alere, etsi habeat filium diuitem, à quo ali possit, Lara in *d. l. si quis à liberis, num. 6.* Surdus de *alimentis titul. 1. q. 201.* Acacius de *pruul. parent. pruul. 8.* Hothomanus *consil. 61. 80. & 84.* Fragofo de *regim. Christ. Reip. p. 3. lib. 1. disp. 2. per totam.* Nec ob filiorum conditionem mutatur hæc obligatio, sed omnes filij alendi sunt à parentibus, tam in potestate existentes, quam emancipati, *d. l. si quis à liberis, §. si utrum.* Item adoptiui, *l. onera, ff. de adopt.* Similiter & naturales, *authent. licet, C. de natural. lib.* & licet spurii iure civili attento alimenta non debeantur, *authent. ex complexu, C. de incestis nupt. cap. per venerabilem, in fine, qui filij sint legitimi,* vbi textum illum de hac dispositione civili accipimus; tamen æquitate canonica PP. coguntur ea præstare; quæ æquitas semper in foro obseruatur, *l. 1. tit. 19. p. 4. vt pluribus relatis* resoluunt Hermosilla in *l. 1. tit. 4. p. 5. gloss. 6. num. 40.* Manrique *d. q. 13.* Valentia *tom. 3. illustr. de suor. hered. success. n. 9.* quidquid in contrarium frustra ducantur Madera *animadu. n. 32.* Garcia *d. cap. 3. num. 25.* quorum argumenta faciliè dissoluuntur, eo quod æquum est, vt qui genuerunt filios, qui seipsos alere non possunt, eos alant, quia ius naturæ omnibus æquale est, *l. hos accusare 12. ff. de accus. l. quisquis, Coad. l. lul. maies.* Nec solum filij

spurij alimenta petere possunt à patre, verum ab eius hæredibus. Hermosilla *ubi supra, num. 42.* Rota apud Peñam *tom. 1. decis. 364. & 429. Barb. voto 22. & à fisco, occupatis bonis patris.* Peña *d. tom. 1. decis. 419.* Molina *lib. 2. de primog. cap. 15. & 16. & ibi addentes, Farinacius in report. posth. de contractibus, q. 47.* Grotius de *iure belli lib. 3. cap. 7. §. 4.* & cum his personis alimenta præstanda sunt, oportet, quod sint competentia, & idonea pro dignitate alimentarij, & iuxta vires patrimonij, *d. l. si quis à liberis, §. sed si filius*; quæ est communis lex omnium alimentorum, *l. sed etsi quid, §. sufficienter, ff. de v. s. facit textus in l. quaro 60. ff. de iure dotum.* Molina *d. cap. 15. num. 39.* Quantitas autem alimentorum filiis naturalibus vel spuriiis à parentibus testamento relinquenda hodie iure Regio taxata est, & quinta bonorum pars assignata, *l. 10. Tauri*: circa quam varias quæstiones resoluunt Ant. Gomez & alij repentes ibi, Palacios Rubios in *rubric. de donat. inter, §. 24. num. 17.* Gregorius Lopez in *l. 8. tit. 13. part. 6.* Didacus Pérez in *l. 22. tit. 3. lib. 1. ordin.* Bæza de *non meliorandis cap. 8. num. 28.* Molina *d. cap. 15. num. 5.* quæ taxatio ritè sustinetur, nam licet alimenta necessaria ad vitæ sustentationem iure naturali debeantur, Menchaca *lib. 2. de success. creat. §. 20. num. 310.* Matienzo in *l. 2. titul. 7. & in l. 8. titul. 8. gloss. 7. lib. 5. recopil.* ideoque à Principe tolli non possint, Garcia *d. cap. 3.* tamen ea alimenta, quæ respiciunt decentem statum alimentarij, ex sola propensione naturali, & lege positua debentur, *d. l. si quis à liberis.* Ideo lege positua taxari possunt, *d. l. 10. Tauri*, quæ est lex *8. tit. 8. lib. 5. Recopil. & in totum tolli, si filius habeat vnde se alar.* Inde deducitur, peccare patrem negligentem curam filiorum, & ipsis alimenta necessaria denegantem, quia homicida est, *l. necare 4. ff. de lib. agnosc.* & grauius peccare exponendo filium infantem, aut languidum alienâ pietate nutriendum, *d. l. necare*: immò si mors filij sequuta sit, capitis pœnâ puniendum esse, *l. 2. C. de infantibus expos. l. 4. tit. 20. part. 4.* & si mors non sequatur, extra ordinem esse puniendum, *ex l. 1. §. pœna, ff. de lib. agnoscend.* & iura patriæ potestatis amittit, *d. l. 2. Cuiac. d. lib. 10. obs. cap. 36.* dicemus latè in *cap. unic. de infant. expos.* Qua tamen ætate incipiat obligatio alendi filios in patre, & mater ab ea liberetur, exposui in *cap. 2. de conuers. infidel.* nec pater ab hac obligatione subtrahi valet, quamuis neget filium esse, *l. 1. §. ex his, ff. de liber. agnosc. l. nec filium 9. C. de patria potest.* quam optime explicat Cuiac. *lib. 19. obs. cap. 40.* Debet tamen summarie constare filium esse eum, qui alimenta petit, vt iudex ea decernat, *d. l. si quis à liberis.* Interim tamen dum litigatur, alimenta filiis præstanda sunt. Peña *tom. 1. decis. 378.* plura Sesse *tom. 1. decis. 6.* qui alia de his alimentis congestit *tom. 3. decis. 266. & sequenti, & decis. 176. & 278.* Valentia *ubi supra*, qui latè resoluunt quæstionem illam, vtrum pater teneatur impensas ad studia, seu alias artes discendas filiis præstare.

Quæ diximus de alimentis præstandis filiis, etiam naturalibus, & spuriiis, procedunt etiam circa dotem illis filiabus assignandam, quia licet iure civili non teneatur pater filias prædictas dotare, *l. uxorem 41. §. pater 11. ff. de legat. 3.* probat Vinus *lib. 2. select. cap. 14.* tamen ex æquitate canonica hodie etiam filiabus spuriiis esse dotem à patre assignandam, pluribus relatis probat Velasco de *pruul. pauperum p. 1. q. 15.*

CAPVT VI.

Innocentius III. ^a *Capitulo Spoletano.*

Significastis nobis per litteras vestras, quod cum N. ciuis Spolet. quandam mulierem duxisset legitime in vxorem, eam relictam cuidam meretrici adhæsit: & cum ab eius contubernio ad thorum non posset legitimum reuocari, vos in eum excommunicationis sententiam protulistis. Verum cum medio tempore vxor ipsius esset viam vniuersæ carnis ingressa, meretricem, cui adhærebat, desponsauit; propter quod à nobis requiritis, quid sit vobis in hoc articulo faciendum. Nos igitur inquisitioni vestræ secundum formam canonicam respondentes, discretionis vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus nisi alter eorum in mortem defunctæ vxoris fuerit machinatus, vel eam, viuentem sibi fidem dederint de matrimonio contrahendo, matrimonium illud legitimum iudices, ^c excommunicato munus absolutionis, si petierit, iuxta formam Ecclesiæ impensurus.

NOTÆ.

1. ^a *Spoletano.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap. 1.* & in epistolis editis à Sirleio, *fol. 48.* ex quo registro ita textum restituo. De Ecclesia Spolet. egi in *cap. 4. de sepulturis.*

2. ^b *Meretrici.*] Meretrix quæ propriè dicatur, exposui in *cap. 44. Concil. Illiber.*

tur, exposui in *cap. 44. Concil. Illiber.*

^c *Excommunicato.*] Cum quo tolerato, idest non denunciato, licet contrahi matrimonium, docuerunt Sanchez *lib. 7. de matrim. disput. 9. num. 8.* Diana 3. *p. tract. 4. resol. 268.* Gibalinus *de censuris disquis. 7. q. 1. conselt. 33.* licet contrarium teneat Basil. *lib. 6. de matrim. capit. 10. numero 3.*

3.

CAPVT VII.

Idem ^a *Messan. Capitulo.*

Veniens ad præsentiam nostram G. laicus lator præsentium, humili nobis inquisitione monstrauit, quod cum olim in ciuitate ^b Lemouicensi quandam sibi matrimonialiter copulasset, & per biennium cohabitasset eidem, ab ea demum animi leuitate recessit: cumque per sæculum euagando, Messanam aduenerit, ibidem M. mulierem insciam penitus, quod idem G. aliam haberet ^c vxorem, sibi solenniter copulauit, ex qua duos filios dignoscitur suscepisse. Verum cum eidem in poenitentia fuisset inuentum, vt ad legitimam rediret vxorem, & ipse propter hoc in suam patriam rediisset, vxorem suam inueniens carnis debita persoluisse, ad Messanam rediit ciuitatem, & supradictæ M. tanquam legitimæ cohabitauit vxori: nunc autem impositam sibi pro priori excessu poenitentiam agens, humiliter & deuotè cohabitandi eidem M. à nobis licentiam postulauit. Licet autem præfatus G. viuentem legitimam coniuge prædictam M. sibi copulare requiuerit in vxorem, quia tamen vxorẽ defunctam, utpote à lege ipsius solutus, in eandem M. de nouo potuit matrimonialiter consentire, dummodo non præstiterit fidem adulteræ, vel machinatus fuerit in mortem vxoris: mandamus quatenus si promissis veritas suffragatur, eundem G. vt supradictæ M. affectu adhæreat coniugali, sublato cuiuscumque contradictionis, & appellationis obstaculo, licentiam concedatis, non permittentes eundem super hoc ab aliquibus indebitè molestari.

NOTÆ.

1. ^a *Messan.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap. 2.* De Messan. Siciliæ diocesi egi in *cap. Massana, de elect.*

^b *Lemouicensi.*] Quæ est in Gallia, vt probaui in *cap. 17. de maiorit. & obed.*

^c *Vxorem.*] Iuxta tradita in capite in præsentia, de sponsalib. capite 3. de sponsa duorum.

2.

3.

CAPVT VIII.

Gregorius IX. ^a *Fratri R.*

SI quis vxore viuentē, fide data promisit aliam se ducturum, vel cum ipsa de facto contraxit, si nec antē, nec post, legitimā eius superstitē cognouit eandem, quamuis utrique ipsorum pro eo quod in hoc grauiter deliquerint, sit pœnitentia iniungenda, non est tamen matrimonium, quod cum ea contraxit post vxoris obitum dirimendum. Cæterum tolerari non debet si prius, vel postea, dum vixerit vxor ipsius, illam adulterio polluisset.

NOTÆ

^a *Fratri R.* Nullibi exprimitur quisnam fuisset frater hic R. nec an in ipsa vrbe Romana casus in præsentī decisus contrigisset.

COMMENTARIUM.

I.
CONCLUSIO
TRADITVR,
ET PROB-
TVR.

IN his omnibus decretalibus sub hoc titulo compilatis, vna eademque proponitur doctrina circa impedimentum criminis, quod impedit, & dirimit matrimonium contractum; quare vt sub vnico commentario eas exponamus, sit conclusio: *Contrahens matrimonium cum muliere, quam polluit adulterio, aut secundis nuptiis copulauit, adductā machinatione in necem viri, aut occiso coniuge animo contrahendi matrimonium cum ipsa, nulliter contrahit.* Probant eam textus in cap. 1. cap. denique, cap. illud, cum sequenti, 31. quast. 3. cap. 1. de conuers. infid. cap. ex tenore, de testibus, cap. tanta, qui filij sint legit. Innocentius III. lib. 3. regest. 15. epist. 89. ibi: *Supplicauit nobis dilectus filius nobilis vir R. dominus Nigripontis, vt cum pietatis intuitu quandam nobilem, quam ipsius viro viuentē cognouit, velit modò ducere in vxorem, dignaremur cum eo super hoc misericorditer dispensare. Quocirca fraternitati tue per Apostolica scripta mandamus, quatenus præfato nobili, nisi forsan eidem viuentē viro suo fidem dederit, seu mulierem ipsam in necem viri consulerit machinatum, vt cum ipsa legitimè contrahat, concedas auctoritate nostra liberam facultatem.* Et l. Claudius 13. ff. de his que vt indig. l. miles 11. §. licet, l. quæsum 40. ff. ad l. Iul. de adul. l. commissum 27. C. eod. Nouel. Iustin. 134. cap. 12. Illustrant vltra congestos à Barb. in præsentī, Sanchez lib. 7. de matrim. disp. 78. & 79. & lib. 10. disp. 2. Basil. eod. tract. lib. 7. cap. 45. Sessè tom. 1. decis. 34. Bellarminus lib. 1. de matrim. cap. 22. per totum. Torreblanca de iure spirit. cap. 15. sect. 11. Leo Pinel. in d. cap. tanta, num. 289. Cuiac. hic, & in nouel. 134. Iustin. & in l. 1. C. ad l. Iul. de adul. in fine, Robertus lib. 1. rer. iudic. cap. 14. §. 1. pro Sempronio, P. Gregorius lib. 3. partit. tit. 21. cap. 14. Vighel. in methodo iuris can. fol. 494. D. Iosephus de Ketes in prælect. sesquihorali ad d. l. Claudius, num. 24. & iam notauit lib. 3. Concil. Illiber. cap. 65.

2.
IMPVGNA-
TVR TRA-
DITA AS-
SERTIO.

Sed in præsentem assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: Coniugis cades per se, aut adulterum perpetrata impedit matrimonium secundum, præcipue cum ipsa adultera: igitur non rectè in præsentī titulo desideratur simul adulterium cum machinatione in

mortem coniugis, aut homicidium coniunctum cum adulterio. Antecedens probatur, nam occidens coniugem, omni spe matrimonij denuò contrahendi priuatur, cap. admonere 33. quast. 2. & in pœnitent. Rom. apud Anton. August. ita legitur de vxoricide: *Arma depone, & cuncta secularia negotia dimitte, carnem, & sanguinem omnibus diebus vitæ tue non comedas, excepto vno die Resurrectionis Domini, & vno die natalis Domini; cæteris temporibus in pane & aqua, & interdum leguminibus, & vleribus pœniteas; in ieiuniis, in vigiliis, & orationibus perseuera omni tempore; vinum, & medonem, & mellium, & ceruisiam nunquam bibas, nisi in illis prædictis diebus; vxorem non ducas, concubinam non habeas, absque coniugio in perpetuum maneat.* Deinde ob adulterium tantum non posse inter ipsos adulteros mortuo coniuge matrimonium subsistere, expressè diffinitum extat à Leone Pontifice in cap. 1. 31. quast. 1. ibi: *Nullus ducat in matrimonium, quam prius polluit adulterio.* Et cap. 1. hoc tit. ibi: *Et illam maximè, cui fidem dederat, vxore suā viuentē.* Igitur ob adulterium, etiam nullā fide datā matrimonium contractum mortuo coniuge inter adulteros nullum est, & per consequens frustra in præsentī titulo, vt matrimonium nullum declararetur celebratum cum adultera, desideratur circumstantia fidei datæ de matrimonio contrahendo cum adultera, aut machinatio.

Quā dubitandi ratione ita fulcitā non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, matrimonia iniuste contracta, alia esse incesta, alia illicita: incesta sunt, quæ contra fœdus naturæ contrahuntur, ita dicta, quia cingulo Iunonis ea contrahentes non cingebantur, veluti contracta ab vxoratis, l. 1. ff. de his qui notant. infam. cap. 3. de sponsa duor. vel intra gradus prohibitos, l. incesta 53. ff. de ritu nupt. ob consanguinitatem, cognationem legalem, seu spirituales, de quibus impedimentis in sequentibus titulis agemus. Illicita sunt, quæ contra præcepta legum, aut sacrorum canonum contrahuntur. Contra præcepta legum, veluti matrimonium, quod contrahit tutor cum pupilla, l. tutor 36. l. si quis tutor 60. ff. de ritu nupt. l. 5. & 7. C. de interdicto matrimonio; ad quam prohibitionem spectant textus in l. pupillum 7. de adulteriis, l. filius 28. §. si quis, ff. de lib. & posthum. l. tutor 15. ff. de sponsal. l. nec 17. iuncta lege nonnunquam 32. §. 1. ff. de adopt. l. final. ff. de legat. 1. l. Claudius 13. de his que vt indign. l. 2. §. 2. eod. tit. l. vnic. C. de vir. & vxor. l. vxori 27. ff. de usufruct. legato, l. si concubium 17. ff. rer. amot. l. 4. & 6. C. de incestis nuptiis,

3.
DE NV-
PTIIS IN-
CESTIS,
ET ILLIC-
TIS.

nuptiis, iuncta l. ultim. C. de interdict. matrim. & aliis supra citatis in cap. 15. de sponsalibus. Item matrimonium contractum à Præfeto cum provinciali illius provincie, ubi potestatem exercet, l. qui in provincia 57. l. præfetus 63. ff. de ritu nupt. cum aliis traditis à Fornerio lib. 3. select. cap. 16. Lælio Mancino genial. cent. 1. cap. 4. Pinel. lib. 1. select. cap. 6. num. 55. in qua parte notandi sunt textus in l. unic. C. Si rector provincie, l. 6. C. de nuptiis, l. si concubina, ff. ver. amor. l. ult. ff. de concubinis, l. penult. C. de spons. l. 3. §. 1. l. cum hic 32. §. final. ff. de donat. inter, l. 2. §. 1. ff. de his que ut indign. l. dote 61. ff. de ritu nupt. l. 4. & 6. C. de incestis nupt. l. si & invidia, C. de his que vi: & similia quæ lege Julia & Papia & Senatusconsultis ad eam factis prohibentur, quæ referunt, & illustrant Gentilis in opuscul. de nuptiis, Antonius & Franciscus Hothomani in tractatu de ritu nupt. Brissonius de iure connub. Lipsius in notis ad Tacitum, annot. 45. M. Præceptor D. Franciscus Ramos in comment. ad l. Iul. & Papiam. Contra præcepta sacrorum Canonum matrimonia illicita sunt, quæ contrahuntur ab eis, qui voto castitatis sunt obstricti, ut probavi in tit. antecedenti; & ab eis, qui in penitentia solennis gradibus sunt, de quibus egi in can. 4. Concil. lib. 1. & cum in penam alicuius criminis commissi matrimonium prohibetur, ut in præsentis titulo.

Deinde sciendum est, hoc impedimentum, quod vulgò criminis appellatur, tantum esse iuris Ecclesiastici, ab Ecclesia institutum ad consulendum fidei matrimoniorum, & incolunitati coniugum. Unde licet David adulterij & homicidij reus peractâ penitentia vxorem Vriæ habuerit, ut refertur lib. 1. Regum cap. 12. & in cap. si qua, 31. quest. 5. id fecit quia tunc tale matrimonium prohibitum non erat; Ecclesia tamen illud inhibuit, nisi prius vir & mulier innocentes esse ab adulterio & homicidio distinctâ examinatione probarentur, ut ait Iuo Carnot. epist. 170. Circa præsentem autem titulum varij casus sunt distinguendi. Primus est, in quo adulterium cum fide data de matrimonio futuro dirimit matrimonium postea contractum, cap. relatum 31. quest. 1. cap. veniens, cap. final. hoc tit. cap. ex tenore, de testibus, pluribus relatis docet Leander de matrim. quest. 8. nec desideratur ut hæc promissio fiat cum iuramento, immò nuda sufficit, siue vera, siue ficta; nec requiritur ut sit reciproca, sufficit enim ut vnus promittat, & alter tacendo acceptet. Basil. lib. 7. de matrim. cap. 45. Desideratur tamen, ut adulterium sit verè commissum; & in vno, eodemque matrimonio concurrat cum dicta promissione, non si in diuersis matrimoniis dentur. Basil. ubi supra; aut si ante copulam reuocauerunt promissionem de matrimonio. Trullench. de matrim. disp. 11. dub. 6. Secundò nascitur hoc impedimentum ex matrimonio contracto cum vxore, viuente eius coniuge, cap. significasti, cap. ex litterarum, cap. cum haberet, hoc tit. desideratur tamen, ut contrahentes sciant superstitem esse coniugem, cap. l'ominus, de secund. nuptiis; & ut primum matrimonium validum fuisset, item ut secundum consummaretur, cap. final. hoc tit. Tertio hoc impedimentum nascitur ex homicidio iuncto cum adulterio; ita ut si cum adulterio, alter, siue vir, siue foemina, sit causa

mortis coniugis, nascitur ex hoc crimine impedimentum dirimens matrimonium, cap. significasti, hoc tit. cap. 1. de conuers. infidel. cap. tanta, qui filij sint legit. requiritur autem ut hoc impedimentum oriatur, quod homicidium reuera sequatur; non autem sufficit eius rati habitio. Leander ubi supra, quest. 6. Deinde exigitur, ut homicidium perpetratum sit cum intentione ducendi in vxorem eam personam, cum qua adulterium commisit, licet ipsa non sit particeps homicidij, cum sciat verè adulterium perpetrasse. Trullench. d. dub. 6. Quarto hoc impedimentum provenit ex homicidio alterius coniugis, etiam sine adulterio utroque machinante commisso: nec interest, an homicidium proprio facto, an alieno ferro perpetraretur, dum ambo in ipsius coniugis necem machinati fuissent cum intentione contrahendi matrimonium, nec mutarent voluntatem, cap. 1. & 6. hoc tit. dist. cap. 1. de conuers. infid. Illud tamen omnibus his casibus commune est, quod hoc impedimentum tantum inducitur inter personas, quæ sunt participes criminis, ob quod impedimentum statuitur. Unde si duo machinantur in necem alterius coniugis, poterit alter validè, etsi non licitè, cum tertio matrimonium contrahere. Leander supra, quest. 7. Trullench. dub. 10. Sed si coniux non polluit, nec machinata est in mortem mariti, sed tantum fidem dedit de contrahendo cum ipso, mortuo marito, tunc peractâ penitentia possunt matrimonium simul contrahere, cap. 6. & 8. hoc tit. Tandem si aliquis contrahit matrimonium cum alia, adhuc viuente vxore sua, distinguendum est: vel ignorante eâ, cum qua secundò contrahit, id fecit; & tunc mortuâ vxore sua primâ, dissoluitur matrimonium, nisi ipsa secunda vxor per nouam voluntatem illud conciliet: vel eâ sciente contraxit; & tunc siue sit machinata ipsa aliquid in mortem prioris vxoris, dirimitur matrimonium, cap. 6. hoc tit. siue non sit machinata, cap. 4. hoc tit.

His præmissis ratio præsentis impedimenti criminis ex eo provenit; nam inhonestum valde est, cum ea, quæ pellex fuit constante matrimonio, postea connubium inire. Seneca lib. 1. de beneficiis, cap. 9. ibi: Si quis nulli se amicâ fecit insignem, nec aliena vxori annulum præstat, hunc matrona humilem, & sordida libidinis, & ancilliarium vocant. Hinc decentissimum genus sponsaliorum est adulterium, & in consensu vidui calibatus: nemo vxorem duxit, nisi qui abduxit. Et ex ea quidem causa indistinctè olim prohibebatur, contractumque dirimebatur secundum connubium, tam attento iure ciuili, l. Claudius 13. ff. de his que ut indig. l. miles 11. §. licet, l. questum, 40. ff. ad l. Iul. de adult. l. commissum 27. C. eod. Nouel. 134. Iustin. cap. 12. quàm secundum ius vetus canonicum, quod tam ex Triburiensi Concil. canone 40. & 51. quàm ex Leonis, Gregorij, & aliorum PP. decretis fuisse olim obseruatum legimus in capite 5. §. nosti, hoc tit. cap. 1. de conuers. infidel. cap. 1. cap. illud 31. quest. 1. Coniux enim, quæ bono fato absoluta fuit, nubiturque pellici, siue adultero, proprio facto fatetur delictum, & ipsa semet damnat de præterito adulterio. Martialis lib. 6. epigram. 22.

Quod nobis Proculina concubino,
Et machum modo nunc facis maritum,

5.
TRADITUR
RATIO DE-
CIDENDI.

Non nobis Proculina, sed fateris.

Et alibi :

Machus erat, poteras tamen hoc bene Paula negare:

At vir est; nunquid Paula negare potes?

Cum autem adulterium sequitur machinatio in necem viri, ut plerunque contingit, quia ut aiebat Marcus Cato, nullum tantum scelus aut tam magnum facinus est, ad quod suscipiendum libido voluptatis, violatæque pudicitiae audacia non impellat; omnino matrimonium sequutum nullum est, in detestationem tanti criminis, quod adeo nefarium, & horrendum leges iudicarunt, ut ob eius atrocitatem illud parricidium appellauerint in l. i. ff. ad l. Pompeiam, l. i. C. de his qui parentes, l. final. Cod. ad leg. Corneliam de scar. Illustrat Solorzanus de parricid. cap. 13. Quare Horatius lib. 2. carmin. od. 38. Danaï filias ita detestatur :

— Impiè, nam quid potuere maius ?

Crudeli sponfos potuere perdere ferro.

Vnde in quadam Indiarum regione, cùm aliquando contigisset, virum vxoris dolo interiisse, vt deinceps omnis cessaret criminis suspicio, constitutum fuit, vxores cum viris in funere cremari, vt refert Diodorus Siculus *lib. 19.* De Gallis etiam agens Cæsar *lib. 2. comment.* ait: Cùm paterfamilias illustriori loco natus decessit, eius propinqui conueniunt, & de morte si res in suspicionem venit de vxoribus, in seruilem modum questionem habent; & si compertum est, i. ni, atque omnibus tormentis excruciatas interficiunt. Facit lex 3. C. de quest. Immo & frequentur contingit, vt nefariæ illæ mulieres, quæ fraude mala, & venenis in maritos sæuiunt, filios habeant tanti sceleris vltiores. Fabricianum Plutharchus in *paral.* memorat vxoris adulteræ machinatione trucidatum: huius infantem filium Fabia defuncti vxor seruauit, ille cùm adultus matrem interemisset, à Senatu absolutus est. Quod & natura probauit, nam vipera in coitu masculum enecat, sed postea partus exco matris vtero in lucem editur. Herodotus in *Thalia*, siue *lib. 3.* vt in vindictam necati parentis proles parricidio gignatur. Rectè ergo, vt fidei sacramenti, & securitati coniugum consulatur, in præsentem cauetur matrimonium irritari, si celebretur inter adulturos, fide data viuente coniuge de matrimonio, aut machinatione in necem viri, aut vxoricidio sequuto cum animo contrahendi matrimonium, iuxta suprà tradita.

6. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta ;
DISSOLVI- nam verum est, conjugis homicidam priuari
TUR DUBI- spe conjugij ; tamen si illud pœnitentiâ peractâ
TANDIRA- de facto celebret, etsi non licitè, validè con-
TIO. trahit ; quia impedimentum illud tantùm est
impediens, non verò dirimens : at verò in præ-

lenti agitur de impedimento , quod non solum impedit contrahendum matrimonium , verum & dirimit contractum , quod non nascitur ex homicidio coniugis , nisi cum aliis circumstantiis , videlicet vt patraretur animo contrahendi matrimonium , aut machinatione præuiâ coniunctâ cum adulterio . Quoad secundam partem dubitandi rationis , videlicet , an adulterium tantum absque fidei interpositione de futuro matrimonio , vel machinatione in necem viri , commissum impediatur matrimonium , communiter repetentes in præsentî titulo , & DD. suprà citati affirmant , adulterium tantum absque aliis circumstantiis non impedire contrahendum matrimonium , aut dirimere iam contractum inter ipsos adulteros : & ita textum in cap. 1. hoc titul. in illis verbis , *maximè si, &c.* exponunt tantum , si machinatio sequuta sit . Sed hæc sententia expressè conuincitur ex d. cap. 1. q. 1. cap. 2. ead. q. vbi legendum esse , *fieri non posse connubium* , iam notarunt Ant. Aug. ibi , Cuiac. in præsentî . Quare eâ sententiâ omisâ verius credo , tam iure ciuili , quàm veteri Pontificio , ex solo adulterio impedimentum hoc provenire . De iure ciuili expressè constat ex l. *Claudius* , ff. de his quæ vt indig. nam licèt lege Iulia de adulteriis tantum prohibitum esset damnatæ mulieri nubere damnato ex eodem delicto cum ipsa commisso quamuis non esset prohibitum matrimonium inter eos , si cùm postulati fuissent , condemnatio sequuta non fuit , l. *quesitum* 40. ff. ad l. *Iul. de de adultr.* vbi Cuiac. lib. 19. resp. Papin. tamen Papinianus magno ingenio , quo polluit , idem respondit , etsi viro condemnato mulier absoluta esset , cùm præcessisset adulterium ; & ita licèt lege aliqua , aut Senatusconsulto speciali eo casu matrimonium non improbaretur , attamen quia bonis moribus aduersabatur , illud iniustum iudicauit , quia in matrimoniis non tantum quod licet , sed quod honestum est , attenditur , l. *semper in coniunctionibus* , ff. de reg. iur. l. *adoptiuus* 14. §. *seruiles* , ff. de adopt. quod etiam primi Ecclesiæ legislatores admiserunt , ita vt ex solo adulterio impedimentum hoc oriretur , cap. 1. & 2. 31. q. 1. Sed paulatim inualuit ea distinctio , quæ ad calcem dicti capituli à Gratiano oborta est , ne solum ob adulterium huiusmodi connubium dissoluatur , sed tum demùm si alterutrum concurrat ex his duobus casibus , putà si in mortem prioris coniugis alteruter fuerit machinatus , vel præmaturè cùm adhuc viueret , de contrahendo post eius mortem coniugio præstita fuerit fides , vt in cap. 1. §. *licèt autem* , & cap. *significasti* 6. cum sequenti , in fine , hoc titul. cap. *tanta est vis* , in fine , infra , qui filij sunt legitimi , cap. *relatum* , cum sequenti , eadem 31. q. 1. Ex suprà traditis exponendus est canon 72. Concilij Illiber. adductis eius notis .

[illegible]

TITVLVS VIII.

De coniugio leproforum.

CAPVT I.

Alex. III. ^a *Cant. Archiepiscopo.*

RERVENIT ad nos, quod cum ij, qui lepræ morbum incurrunt, de^b consuetudine generali à communicatione omnium separentur, & extra ciuitates & villas ad loca solitaria transferantur, nec vxores viros, nec viri vxores suas taliter ægrotantes sequuntur, sed sine ipsis manere præsumunt. Quoniam igitur cum vir & vxor vna carò sint, non debet alter sine altero diutius^c esse, f. t. p. A. f. p. m. quat. si qui sunt in prouincia tua viri, vel mulieres, qui lepræ morbum incurrunt, vt vxores viros, & viri vxores sequantur, & eis coniugali affectione ministrant, sollicitis exhortationibus inducere labores. Si verò ad hoc eos inducere non poteris, eis arctius iniungas, vt vterque altero viuente continentiam seruent, & si qui mandatum nostrum seruare contempserint, eos contradictione & appellatione cessante vinculo anathematis constringas.

NOTÆ.

1. ^a *Ant.]* Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 1. & post Concil. Lateran. p. 37. cap. 2. de leprosis. De Cantuar. Ecclesia egi in cap. 2. de rescriptis.*

2. ^b *De consuetudine.]* Apud Hebræos ex lege Mosæica relata *Leuitici cap. 13. cum sequenti, Numerorum cap. 12. Paralip. lib. 2. cap. 26.* apud Catholicos ex generali consuetudine, *cap. 4. de Clerico ægrotante, cap. 2. vbi alia dedi, de Ecclef. edific. in tantum vt nec manere intra vrbes debuerint, sed extra earum portas in solitariis locis: vnde apud plerosque, transpor-*

tati appellantur, vt apud Cassiodorum lib. 10. epist. 30.

^c *Esse diutius.]* Vnde tenetur vxor sequi maritum vagabundum quocumque, si talis fuit tempore contracti matrimonij, & esse sciuit, vt sunt histriones, & circunforanei, vt probant Tiraquel. *in l. 1. connub. num. 39. Osualdus lib. 13. Parap. cap. 31. littera M. & si mutet domicilium, omnino eum sequi cogitur, Couarr. de matrim. p. 2. cap. 7. num. 7. non obstante pacto, quo maritus cauit se non discessurum à domicilio vxoris, vt defendit idem Osualdus lib. 12. comment. Donel. cap. 21. littera B. & dicto cap. 21. littera M.*

CAPVT II.

Idem ^a *Baionen. Episcopo.*

Quoniam nemini licet (exceptâ causâ fornicationis) vxorem dimittere, constat quod siue mulier leprâ percussa fuerit, seu^b aliâ graui infirmitate detenta, non est à viro propterea separanda, vel etiam dimittenda. Leprosi autem, si continere nolunt, & aliquam, quæ sibi nubere velit, inuenerint, liberum est eis ad^c matrimonium conuolare. Quod si virum, siue vxorem leprosum fieri contigerit, & infirmus à sano carnale debitum exigat, generali præcepto^d Apostoli, quod exigitur, est solvendum, cui præcepto nulla in hoc casu exceptio inuenitur.

NOTÆ.

1. ^a *Baion.]* Ita legendum est, non *Baionarum*, vt legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 2. & probauit in cap. super eo, tit. antecedenti, vbi extat alia pars huius textus.*

2. ^b *Alia graui.]* Simili videlicet lepræ, quæ tamen illa sit, fusè pro expositione bullæ Pij V, quæ incipit, *Decori & honestati*; quæ permit-

tur certis in casibus monialibus egressus è monasterio, agunt Gibalinus *de clausur. regul. disquis. 1. cap. 6. §. 1. Michaël à Soto in tract. de infirmit. monial.*

^c *Matrimonium.]* Quod valet etiam si coniux ignoret coniugem leprosum esse, quia error circa salutem non irritat matrimonium. Manriquez *different. quest. 201.*

^d *Apostoli.]* 1. *ad Corinth. cap. 7.*

CAPVT

CAPVT III.

Urbanus III. ^a *Episcopo Florentino.*

Litteras fraternitatis tuæ debitâ benignitate suscepimus, quibus certiores de sinceritate tuæ fidei, & deuotionis effecti, ad honorem, & commodum tuum abuntius prouocamur. Verum quia postulasti, utrum si postquam ^b sponsalia inter aliquas legitimas personas contracta fuerint, antequam viro mulier traducatur, alter eorum lepræ morbum incurrat, alius ad consummandam copulam maritalem compelli debeat, vel se ad secunda vota transferre: tuæ sollicitudini respondemus, quod ad accipiendam eam cogi non debet, cum inter eos matrimonium non fuerit consummatum.

NOTÆ.

1. ^a *Florentino.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. final.* & post Concil. Later. *p. 50. cap. 63.* Iulio videlicet. De Ecclesia Florent. plura adduxi in *c. 31. de elect.*
2. ^b *Sponsalia.*] De futuro, adiecit Raymundus, ut tolleretur ingentem difficultatem, quam statim expendemus.
3. ^c *Consummatum.*] Post hæc verba in *d. cap. 63. Concil. Lateran.* sequuntur verba textus in *cap. de illis, de diuortijs, cap. de uxore 7. de sepultur.* qui textus ad eandem Decretalem spectant.

COMMENTARIUM.

4.
CONCLUSIO
TRADITUR,
ET PROBATUR.

EX his tribus decisionibus sequens communiter deducitur assertio: *Lepra superueniens dissoluit sponsalia de futuro, non verò matrimonium, immò coniuges tenentur simul cohabitare, debitumque sibi inuicem reddere.* Probat eam textus in *cap. si uxorem, cap. omnes, cap. hi qui 32 q. 7. cap. quemadmodum, §. quod si post, de iur. iur. cap. ex parte 14. de conuers. coniug.* Illustrant Sanchez lib. 9. de matrim. disp. 24. Basil. eod. tract. lib. 10. cap. 14. Gibalinus de clausur. disquisit. 1. cap. 6. §. 5. Paulus Zacchias lib. 2. qq. medicolegal. lib. 2. tit. 3. & consil. 36. Petrus Gregorius lib. 3. partit. tit. 20. cap. 5. & in cap. 1. de spons. num. 51. & in cap. 2. eod. tit. n. 12. Cuiac. & Canilius in presenti.

5.
IMPRUGNATUR
PRÆSENTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Leprosi ab omni prorsus humano consortio arcantur, adeo ut extra ciuitatem eiectus in sterquilinio fuit, cum id seruarent Idumæi ex patrio more, quod deinde diuinâ lege acceperunt Iudæi, ut testatur D. Chrysostomus homil. 4. in Iob: adeoque leprosi arcebantur à communione cæterorum, ut ne quis incautus in illos incideret, iussit Deus certa in vestimentis signa habere, ut ita dignoscerentur, iuxta illud Iob d. vers. 31. *Sordibus intinges me, & abominabuntur vestimenta mea.* Et primis Ecclesiæ sæculis à communi hominum consortio extra vrbes segregabantur. Concil. Lugdun. 2. can. 6. & peculiaris Ecclesia illis assignabatur, cap. 2. de Eccles. edific. ubi probaui; nec cum cæteris fidelibus orabant, sed inter energumenos, & excommunicatos referebantur, can. 17. Concil. Ancyran. unde licet aded stricta sit obligatio clausuræ monialium, tamen ob le-

pram superuenientem licet illis à claustro exire. Pius V. dictâ suâ constitutione, quam explicant Michael Sotus, & Gibalinus *ubi supra.* Igitur cum hoc contagij periculo non est cogenda coniux cum coniuge leproso cohabitare, illique debitum reddere; sed potius matrimonium dirimendum est. Accedit, nam matrimonium ratum quoad vinculum parum distat à consummato, ut probaui in *cap. ex publico, de conuers. coniug.* Sed matrimonium ratum dissoluitur per lepram superuenientem, *cap. final. hoc titul.* ibi: *Cum nondum inter eos matrimonium fuerit consummatum.* Ex quibus deducitur matrimonium ratum inter eos celebratum fuisse: igitur & similiter consummatum dirimetur ob lepram superuenientem.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, affectus cutaneos varios recenseri, ut imperigo, quæ à Græcis dicitur λεῖχη, à Latinis serpigo; & hoc præcipue, quando transit de vna parte in aliam, à serpendo: etiam vitiligo, quæ præcipue in facie oritur, & nihil aliud est, quam malus habitus ipsius, quod Hispanè solet appellari, *pañõ*; & iste affectus præcipue nascitur in cute; appellatur ab Arabibus Morphea, & aliquando hic affectus carnem attingit, & tunc dicitur à Græcis λεῖκη, siue λεῖκος, siue alba, siue nigra, secundum naturam humoris; in capite etiam in modum scabiei datur cum mutatione coloris, & dicitur tinea. His affectibus consonus est alius, qui lepra communiter dicitur, cuius materiam eandem esse cum materia scabiei ex Oribasio tradunt Fracastorius lib. de contagio, & Mercurialis lib. de affectibus cutaneis. Lepra ita communiter diffinitur, *Est asperitas cutis cum pruritu, & corporis colliquatione, ex humore melancholico ortus, depascens profundas cutis partes, instar squammarum piscium ex se mutens.* Aëtius lib. 14. cap. 134. Vocatur à Græcis ἐλεφαντίασις, propter magnitudinem & diuturnitatem affectus, & propter cutis asperitatem; nam sicut in elephantibus est asperitas cutis, ita in laborantibus lepra. Similiter appellatur morbus Leoninus, quia in superciliis fit tumor laxis ad similitudinem supercilij cadentis in faciem Leonis, quia in illo propter nimiam adustionem bilis fit atra. Quando lepra est cum pruritu, & asperitate, & squammis, est lepra simplex; quando verò fit cum maiori pruritu, & squammis durioribus, causans profundiora vlcera, tunc est media,

6.
DE LEPRO,
ET EIVS
SPECIEBUS.

& quasi alterius generis : si verò adhuc magis perseveret, tum in diuturnitate, tum quia putredo putredini superueniens deterius contingit, tunc fit lepra quasi alterius generis, & est valde gravis, & foeda; quod faciliè cognoscitur ex signis repertis in patientibus lepram; nam color faciei, & totius corporis immutatur, resimatur nasus, labia fiunt crassiora, intumescit frons cum quibusdam eminentiis tuberosis, difficultas respirationis, vox rauca, & humor ita est acer, ut corrodat cartilagine & ossa; deiciunt capilli, anhelitus foetet: provenit hic morbus ab humore atrabiliario, & venenoso, qui fit ex sanguine crasso & faculento, & ex humore bilioso adusto; & tunc lepra est magis mitis, quia fit sine ulceribus, unde leprae elephantiasis nihil aliud est quam tumor vniuersalis canerosus, & hæc infirmitas est contagiosa, non solum per contactum, sed ad distans, quia fomitem relinquit; ideo concubitus valde periculosus, & præter hoc periculum est affectus valde chronicus, squalidus; & ita relegantur à commercio leprosi. Cornel. Celsus lib. 3. c. 25. Serenus Sammonicus ibi.

*Est elephas morbus tristi quoque nomine dirus,
Non solum turpans infandis ora pupillis,
Sed citò præcipitans funesto fata veneno,*

Paulus Zacchias tom. 1. q. 99. Medicolegal. lib. 7. tit. 3. Plura de lepra & leprosis Philippus Cameracensis. 2. horar. successu. cap. 74. Beyerlinch in theatro vite humana, tom. 4. verbo Lepra.

His suppositis ratio præsentis assertionis ex eo provenit, nam cum quælibet infirmitas superueniens, etiam furoris, non dirimat matrimonium, cap. bi, cum sequenti, 32. quest. 7. leg. patre, ff. de his qui sunt sui, l. oratione, §. ult. ff. de ritu nupt. ideo lepra superueniens non dissolvit matrimonium: facit ultra individuum vitæ consuetudinem ratio adducta ab Ulpiano in leg. si cum dotem 22. §. si cum dotem, ff. soluto matrimon. ibi: Quid enim tam humanum est, quam fortuitis casibus mulieris maritum, vel uxorem viri participem esse. Vxor enim est socia omnis fortunæ bonæ & malæ, l. 1. ff. de ritu nupt. l. 1. ff. rerum amot. & sicut felicitas mariti auget felicitatem, & honorem uxoris, l. si libertam 28. C. de nupt. ita & particeps est infortuniorum viri. Lucanus lib. 2.

*Non me latorum sociam, sed etque secundis
Accipis: in curas venio, partemque laborum.*

Tacitus de moribus Germani: Ne se mulier extra virtutum cogitationes, & bellorum casus putet, ipsi incipientibus matrimony auspiciis admonetur venire laborum, periculorumque sociam. Ideo in leg. 1. C. de repudiis, eius mulieris propositum laudatur, quæ propter casum aduersum, in quem maritus incidit, non mutat uxoris affectionem. Celebre, & dignum memoriâ est, quod refert Iustinus lib. 32. de uxore Agatoclis Regis Sicilia, quæ cum morituro marito in Ægyptum remitteretur, ægrè ab eo diuulsa dicebat, nubendo se non prosperæ tantum, sed omnis fortunæ iniisse societatem. Extrat exemplum elegans coniugalis fidei in similibus incommodis, sed quod christiana religio imitari non permittit, apud Plinium lib. 6. epist. 24. Illustrant Petrus Gregorius in cap. 1. de spons. num. 51. Valenzuela consil. 31. num. 4. Arniseus de iure connub. c. 6. sect. 9. Rectè ergo in præsentī docetur, ob lepram superuenientem, vel aliam infirmitatem

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

tem non dissolui matrimonium, nec quoad vinculum, nec quoad thorum; immò coniugem sanum teneri leproso reddere debitum, & cum illo cohabitare; si autem sponsalia tantum de futuro fuerint celebrata, quia in eis non adest ratio indissolubilitatis, ut in matrimonio, ideo sponsalia ob lepram, seu foeditatem sponso superuenientē dissoluantur, ut probavi in c. de spof. multa enim matrimonium contrahendum impediunt quæ non dirimunt contractum, c. quemadmodum 25. de iure iur. sic apud Paulum lib. 2. sentent. tit. 19. patria potestas impedimento est, quo minus nuptiæ legitimæ sint, quas filius familias sine consensu patris contraxit; contractæ tamen sustinentur contemplatione publicæ honestatis. Posterioribus quoque constitutionibus inductum est, ne deportatio, vel aquæ & ignis interdictio, aut in metallum damnatio matrimonium rescinderent, cum contrahendum prohiberent, l. res uxoris 24. C. de donat. inter. novel. 22. Iustiniani.

Nec obstat dubitandi ratio, ita adducta, cui facile responderetur ex suprà traditis lepræ differentiis; nam si lepra sit tinea vel morbus comitialis, quam malam scabiem vocat Horatius in arte poetica:

Ut mala quem scabies, aut morbus Regius urget;
matrimonium non dissolvitur, nec quoad thorum, quia ex ea non ita gravis foeditas datur, aut infectio timetur: si autem lepra sit omnium deterrima, elephantiasis videlicet, quæ totum corpus, immò etiam ipsa ossa vitiantur, ut ait Cornelius Celsus lib. 3. c. 25. quæ castratione impeditur, c. ex parte 5. de corp. vitiat. cum contineat morbum ingrauescentem, foetidum, & contagiosum, præbet causam diuortio quoad thorum, ex adductis pro dubitandi ratione. Textus verò in c. 1. & 2. hoc tit. accipiendi sunt de priore lepræ specie, non ita contagiosa, aut foetida. Difficilius est, quod expendebamus in c. final. hoc tit. pro cuius solutione dicendum est, sponsalia de futuro dissolvi per lepram superuenientē, d. c. quemadmodum, de iure iur. non verò sponsalia de præsentī, quæ cum firma sint, & indissolubilia ratione sacramenti, non possunt dissolui per superuenientem lepram. Et licet textus in d. c. final. satis dubius esset in prima collectione, & ideo ambigeretur, an de sponsalibus de futuro, vel de præsentī in eo ageretur, Raymundus, ut omnē dubitationis causam tollet, forsan ex Gregorij IX. autoritate adiecit ea verba, Sponsalia de futuro; & ita cognoscitur Urbanum III. non de sponsalibus de præsentī, quæ faciunt verum matrimonium, sed de sponsalibus de futuro sensisse.

Sed suprà traditis valde opponitur textus in c. quod proposuisti, 32. q. 7. vbi consultus Gregorius à Bonifacio, utrum viro, cuius vxor propter infirmitatem debitum reddere nequibat, liceret secundum matrimonium celebrare: respondit, bonum esse, si sic permaneat; si autem noluerit, posse aliam uxorem accipere: ergo propter infirmitatem superuenientem, tam quoad thorum, quam quoad vinculum, matrimonium dissolvitur, & per consequens non rectè in præsentī docetur, per lepram superuenientem coniugi non dissolui matrimonium. Agnoscit difficultatem Gratianus in cap. cum nouerca, §. quamuis, ead. caus. & quest. & docet Gregorium in eo textu specialiter indulgisse Angelis nouiter ad fidem conuersis, ut ob grauem infirmitatem uxoris possent cum alia matrimonium contrahere. Sed illum meritò reprehendit

N Glossa

8.

DISSOLVITUR
TVR DVBI-
TANDI RA-
TIO.

7.

TRADITUR
RATIO DE-
CIDENDI.

9.

EXPONITUR
CAP. QVOD
32. q. 9.

Glossa in d. quod, verbo *Nubat*, quæ textum illū accipit de sponsa de præsentī nondum cognita, & per consequens de matrimonio rato tantum, quod dissolui potuit Pontificis autoritate. Glossam sequitur Basil. lib. 7. de matrim. c. 52. qui docet quod licet autoritate Episcopi simile matrimonium dissolui nequeat, quia cum olim ambigeretur, an sicut sponsalia de futuro, ita & matrimonium ratum per supervenientem infirmitatē dissolveretur, in Concil. Aurelian. can. 11. ita cautum fuit: *Matrimonia contracta, infirmitate accedente, nullā voluntatis contrarietate solvantur*; tamen Pontifex potest huiusmodi matrimonium dissolvere. Sed hanc Glossæ sententiam refellit P. Gregorius in c. 1. de spons. n. 27. ex eo, quia sponsa de præsentī habetur ut vera vxor, quæ relinqui, aliā superinductā non debet, cap. penult. de spons. c. 1. de sponsa duor. Quare his omissis verius dicendum est, Gregorium in d. c. quod proposuisti, agere de muliere, quæ inuenta est ita arcta, & inutilis matrimonio, ut cognosci à viro non possit, propter ægritudinem, quā ignorabat maritus tempore, quo matrimonium contraxit, quia eo casu matrimonium nullum est, c. 1. de frigidis & malef. vbi dicemus. Quo modo etiam accipendus est Stephanus Papa II. in responsis datis cum esset in Carisiaco villa, relatis tom. 17. Regia editionis vbi c. 2. ita ait: *Si quis se in coniugio copulaverit, & uni eorum contigerit ut debitum reddere non possit, non liceat eos separare, nec pro alia infirmitate, excepto si demoni; infirmitas, aut lepra macula supervenerit. Caterum si ab his duabus infirmitatibus liberi fuerint, inuicem coniuncti unus alteri servitium exhibeat.* Et can. 9. ibi: *Si sanus vir leprosam duxerit uxorem, & postmodum ei superveniat lepra, postpositā negligentia tales separentur, ne concepti*

filiij lepra macula polluantur. Si autem infirmitas illa superveniret matrimonio iam consummato, nullo modo posset dissolui, c. si uxorem 32. q. 7. ita textum illum acceperunt Bellarminus lib. 4. de R. Pontifice, c. 13. Balboa in cap. gaudemus, de diuortijs, P. Gregorius in d. c. 1. de sponsal. n. 27. quo casu accipi debet canon 16. Concilij Compendiensis, ibi: *Si vir leprosus mulierem habeat suam, si vult ei donare continentem, ut accipiat virum, ipsa famina, si vult, accipiat similiter & vir.*

Ex suprā traditis exponendus est canon S. Timothei. relatus à Theodoro Balsamone fol. 1066. in hæc verba: *Si alicuius vxor spiritu corripitur, et ferreos etiam compedes, & manicas gesserit, vir autem dicat, non possum continere, & velit aliam accipere, debet. ne aliam accipere, an non? Resp. In hac re quidem adulterium intercedit, nec inuenio quid de ea re respondeam; spirituali tamen sententiā non debet.* In quibus verbis expresse docet Sanctus, committi adulterium ab eo coniuge, qui ob infirmitatem alterius secundas nuptias contraxit. Difficile tamē est, quod dicit Sanctus, tantum ex spirituali sententiā eum nubere non debere. Sed respondendum est, Sanctum Timotheum respondisse ad constitutionem Leonis Imperatoris in Nouel. 111. & 112. vbi permittitur marito post tres annos dimittere uxorem perpetuā infantiā laborantem, aliamque accipere. Similiter & vxori post quinque annos. Harmenopolus lib. 4. Promptuary. Vnde S. Timotheus non secundum ius ciuile, & sæculare, cum iuxta illud eo casu diuortium permitteretur; sed iuxta sacros Canones rectē Sanctus dixit ex spirituali sententiā, idest iuxta sacros canones, & Ecclesiæ leges, adulterium committi: docuit Theodorus Balsamon in notis ad ipsum canonem.

10.
EXPONITUR
LOCVS TI-
MOTHEI.

TITVLVS IX.

De coniugio seruorum, vel disparis conditionis.

CAPVT I.

Adrianus Papa a Salzeburgensi Archiepiscopo.

IGNVM est, & à rationis tramite non discordat, quod ea quæ dubietatis in se videntur scrupulum retinere, ad Apostolicæ Sedis iudicium referantur, ut inde Christi fideles in dubiis certitudinem se gaudeant inuenire, vnde noscuntur magisterium fidei suscepisse. Tua verò fraternitas de seruorum coniugiis, quæ inuitis & contradicentibus dominis contrahuntur, quid fieri debeat, Apostolatui nostro, si bene meminimus, requisivit. Super quo tibi diximus taliter respondendum. Sanè iuxta verbum Apostoli, prout tua discretio cognoscit, in Christo Iesu neque liber est, neque seruus, qui à sacramentis Ecclesiæ sit remouendus. Ita quoque nec inter seruos matrimonia debent vllatenus prohiberi. Et si dominis contradicentibus, & inuitis contracta fuerint, nullā ratione sunt propter hoc ecclesiastico iudicio dissoluenda. Debita tamen & consueta seruitia non propter hoc sunt minùs propriis dominis exhibenda.

NOTÆ

NOTÆ.

1.

^a *Salzburgensi.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 1.* post Concil. Lateran. p. 45. c. 7. habetur, *Eborardo Saleberg.* in hac sexta collectione legitur, *Sanctenberg.* Cuiac. in præfenti existimat legendum esse, *Eborardo Salsburgensi*: sed omnibus his lectionibus omissis, legendum est, *Eberhardo Salisburgensi.* Salzburgum enim, seu Salisburgum, est ciuitas Germaniæ, à Latinis Iuuania dicta: eam Atila Hunnorum Rex destruxit, & Robertus Rex restaurauit anno 580.

Ex quinque Episcopatibus Bauariæ Salzburgensis primus est, immò eius Ecclesia in Metropolim erecta fuit, quam rexit ex anno 1147. vsque ad annum 1164. Euerardus Comes ab Hiltposteim, Abbas Biburgensis, pauperum pater, vt refert Bucelinus tom. 1. *Germania sacra*, fol. 43. vnde per consequens deducitur, auctorem huius textus fuisse Adrianum ordine quartum, qui antea Nicolaus Hastifragus dicebatur, natione Anglus, ordinis S. Rufi Abbas 4. creatus Pontifex die 4. Decemb. anno 1154. floruitque vsque ad annum 1199.

CAPVT II.

Alexander III. *Priori & Prapósito a Mortariensi.*

Proposuit nobis mulier latrix præsentium, quod cum vir eius cum ea diutius permansisset, notam ei conditionis obiecit, asserens eam esse ancillam, quam liberam esse credebat cum eam duxit in uxorem. Cum autem in præfentia venerabilis fratris nostri ^b Astensis Episcopi huiusmodi negotium tractaretur, mulier, quia ibi grauari timebat, ad nostram audientiam appellauit. Quia igitur tam eam, quam viro suo veniente, post aliquantulam moram præfatus vir inconcussa lite recessit: d. v. p. A. f. p. m. quat. cum propter hoc fueritis requisiti, partes ante vestram præfentiam conuocetis, & veritate super his diligenter inquisita, si vobis constiterit, quod idem vir cum præfata muliere, postquam illam audiuit ancillam, carnalem habuerit consuetudinem, ipsum monere curetis, & appellatione remotâ districtè compellere, vt eam sicut uxorem accipiat, & maritali cura pertractet: si verò aliter fuerit, causam diligentius audiat, & eam sine fauore & gratia personarum, sublato appellationis remedio, infra duos menses sine canonico terminetis. Ita tamen quod si sententia diuortij inter eos data fuerit, mulieri pecuniam, quam præfato viro e pro dote concessit, sicut iustum fuerit, restitui faciatis.

NOTÆ.

1.

^a *Mortariensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* pro cuius inscriptionis expositione sciendum est, inter congregationes canonicorum regularium ordinis D. Augustini, non inferiorem esse congregationem Mortariensem sanctæ Crucis, ita dictam ab oppido Mortario, siue Mortaria: quod oppidum apud Insabres est in planitie, quæ Papiensem Comitatum à Nouariensi determinat, à syluis & nemoribus, Sylua bella olim nominatum, sed post cladem à Desiderio Rege Longobardorum acceptam, qui cum Carolo Magno de summa Regni certans, ibidem exercitu cum regno amisso, captus cum filio & interfectus, regno Longobardorum finem dedit, Mortario, siue Mortaria deinceps nuncupatum. Prope dictum oppidum anno circiter 1080. sedente in Pontificatu Gregorio VII. Adamus clericus Mortariensis, vir religiosus, in suo prædio Ecclesiam in Dei hono-

rem, & sanctæ Crucis magnificentissimam cum monasterio edificauit, vbi clericos secundum B. Augustini regulam viuentes acciuit, & postea varij Prioratus cum suis Ecclesiis illi attributi sunt, vt latè refert Pennotus lib. 2. *histor. canonic. regul. c. 46.* inter quas Ecclesias ipsius congregationis recensetur Prioratus S. Mariæ apud Castrum S. Martini, ciuitatis Astæ, à nobilibus de Solario fundatus, nunc vnitus monasterio S. Mariæ Nouæ, dictæ ciuitatis, cuius Priori & Prapósito rescribit Pontifex in præfenti, & de ipso Prioratu plura adducit Pennotus lib. 2. *histor. canonic. regul. c. 28. n. 4.*

^b *Astensis.*] Asta, Ptolomeo teste lib. 3. cap. 1. vulgò *Asti* dicta, est ciuitas Liguriæ, ad Alpes Cotiæ sita, cuius Episcopus Maiorianus dictus subscripsit Concilio Romano sub Hilario celebrato, vt refert Carolus à Sancto Paulo in *geograph. sacra*, fol. 62.

^c *Pro dote.*] Quia vbi non est matrimonium, nec dos, l. final. ff. de condiçt. sine causa.

CAPVT III.

Urbanus III. *a Ariminensi Episcopo.*

Licet ad ea, super quibus nos fraternitas tua consulere voluit, te sufficere arbitremur, quia tamen ad maiorem certitudinem iudicium nostrum sollicitudine pastoralis requiris: nos ad inquisitiones tuas officij nostri debito respondemus. Sanè super eo, quod ex parte tua propositum nobis accepimus, an mulier possit eo prætextu diuortium postulare, quod vir, cum quo suæ conditionis ignara contraxit, seruus mo-

nasterij proponatur, cum è contra idem vir patrem suum, cuius conditionem secundum ^b legem prouinciæ sequeretur, tempore mortis pro libero se gessisse, & iam elapso ^c decennio, nec patris, nec suo nomine se status controuersiam passum constanter affirmet, videtur nobis ratione temporis, & fauore libertatis pro parte viri securius iudicandum.

NOTÆ.

- ^a **A** *Riminenfi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* idest, Ruffino Ariminensis Ecclesiæ Præsuli, qui Cardinalis tituli S. Praxedis creatus fuit à Clemente III. anno 1190. De Ariminensi Italia: Diocesi egi in cap. licet, de procurat.
- ^{1.} ^b *Legem prouinciæ.*] Longobardorum videlicet, vt rectè notauit Tancredus, in quorum legibus *lib. 2. tit. 12. l. 1.* ita legitur: *Si aldius cuiuscumque aldiar, aut libertam alienam uxorem tulerit, si filios ex ipso coitu habuerit, patrem sequantur, & sint aldy, cuius & pater est.* Quod lege ipsius prouinciæ statui potuit, quoniam contra rationem naturalem non est, vt vagè conceptus patris conditionem sequatur, si certus est. Grotius *lib. 2. de iure belli, cap. 5. §. 29.*
- ^{2.} ^c *Decennio.*] Non quia desideretur decen-

nium post mortem patris, vt de statu eius agi non possit, quia sufficiebat quinquennium, *l. 1. Cane de statu defunctorum*: sed ne ipse inquietari possit, quia fauore libertatis inductum fuit, vt ea præscribatur decem annis inter præsentem, & viginti inter absentes, *l. si cum 16. §. Aristo, ff. qui & a quibus, l. 2. C. de longi tempor. præscript. qua pro libert.* Vnde audiri non debet Glossa in præsentem, quam sequitur D. Ildef. Benitez in cap. unico, n. 80. de natis ex libero ventre, dum existimat numerum hunc decennij in præsentem exprimi, quia ita contingit, non quia tam longum tempus in hoc casu desideraretur; nam licet id verum sit, vt de statu defunctorum agi non possit, quia talis actio quinquennio præscribitur, *dist. leg. 1.* probat Pancirola libro secundo variar. capit. 223. tamen vt filius præscribere possit cum bona fide libertatem, decennium desideratur, ex suprâ traditis iuribus.

CAPUT FIN.

Idem ^a *Rateburgensi Episcopo.*

Ad nostram noueris audientiam peruenisse, quod dil. f. n. G. tit. Sanctæ Mariæ trans Tyberim Presbyter Card. Ap. Sedis Legatus, dil. filium nobilem virum R. militem à muliere quadam propter conditionis separauit errorem: ideoque fr. t. per Apostolica scripta mandamus, quatenus inquiras super his diligentius veritatem: & si tibi constiterit, quod miles ipse ignoranter contraxerit cum ancilla, ita quod postquam intellexerit conditionem ipsius, nec facto, nec verbo consenserit in eandem, propter quod à Card. eodem ab eius fuerit consortio separatus, contrahendi cum alia liberam concedas auctoritate Ap. facultatem.

NOTÆ.

- ^{1.} ^a **R** *Ateburgensi.*] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 1.* & legendum esse *Racesburgensi*, docuit Cuiac, hic, quæ Ecclesia est in Sclauonia, de qua agit Hermoldus Presbyter *lib. 1. histor. Sclauoniæ, cap. 78.* & qui eiusmodi Hermoldi supplementum composuit, Arnoldus Abbas Lubecensis, qui supplementum ipsum dictauit Philippo Episcopo Racesburgensi.

COMMENTARIUM.

- ^{2.} **E**x his tribus decisionibus sequens commutatio deducitur assertio: *Matrimonium inter seruos legitime contrahitur, etiam inuitis Dominis; sed si ingenuus per errorem ancillam ducat, vel è contra, coniugium nullum est.* Probant textus in cap. 1. cap. si quis liber, cap. si quis ancillam, cap. si femina, cap. si quis ingenuus, 29. q. 2. cap. illud, de præsumpt. Concil. Tribur. can. 38. Toletanum 9. can. 13. & 14. Matiscon. can. 10. ibi: *Si seruum & ancillam Dominus amborum in matrimonium coniunxerit, & postea liberato seruo, vel ancilla, non potest redimi qui in seruitio est, ideo matrimonia non soluantur.* Concil. Bauaricum apud Duigolingam

can. 10. ibi: *De eo, quisquis seruorum nobilem feminam habuerit in coniugium, & non præsciuit, ita constituit, vt iterum libera esset, dimittat seruum, & postea non redigatur in seruitium, sed esset libera.* Concilium Vvermeriense temporibus Pipini, can. 13. *Qui scit uxorem suam ancillam esse, & accepit eam voluntarie, semper postea permaneat cum ea.* Consonat lex 1. tit. 5. p. 4. Illustrant ultra congestos in præsentem pluribus relatis, Fragofo, p. 2. de regim. Christ. Reip. lib. 1. disp. 1. §. 10. & p. 3. lib. 10. disp. 22. §. 3. Basil. lib. 7. de matrim. cap. 42. cum sequent. Gentil. de nuptiis lib. 3. cap. 3. Espenceus ad epistolas D. Pauli, lib. 7. digress. cap. final. Cuiac. in præsentem, & ad tit. C. de nupt. Vighellius in methodo iuris can. fol. 464. Benedictus Pinel. lib. 1. select. cap. 9. Ant. August. lib. 3. emend. cap. 2. & lib. 10. in epit. tit. 25. Amaya lib. 2. obseru. c. 1. n. 27. Petrus Gregor. lib. 2. part. tit. 4. c. 3. & lib. 3. tit. 21. cap. 3. & lib. 9. syntagm. cap. 12. Grotius lib. 2. de iure belli, cap. 5. n. 15. S. Raymundus lib. 4. summa, tit. 3. Torreblanca de iure spirit. lib. 2. cap. 7. sect. 7. Sauarus in notis ad Sidonium lib. 5. epist. 19. Coruinus in aphorism. iuris Pontif. lib. 2. tit. 13. I. Darris ad decret. in d. caus. 29. q. 2. Costanus de nuptiis fol. 66. Cauedo tom. 1. decis. 150. Mesa lib. 3. var. cap. 1. Altefferra in præsentem.

Sed

3.
TRADITVR
RATIO DV-
BITANDI.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Seruorum conditio omnino abiecta, & miserrima est, quippe persona eorum est ignota, l. 4. ff. de capit. dim. l. nullo 7. ad leg. Cornel. de falsis, vt Cassiodorus scite scribit lib. 6. var. cap. 6. ibi: *Quid enim prius inter seruos faciunt iura publica, qui personam legibus non habent.* Et leg. quod 23. ff. de regul. iuris, leg. seruitutem 209. eodem, l. 36. §. 6. de condit. & demonstr. §. rebus, Instit. de iniuriis, l. 24. C. de adulteriis. Occidi impunè poterant à dominis, leg. 1. §. 1. ff. de his qui sunt sui. Vulgariter tantum viginti aureis aestimabantur, l. 1. §. 5. C. de comm. seruor. man. de quorum pretiis post Plinium epist. 19. lib. 3. & Marcellum Donatum ad Suetonium in Augusto, lib. 2. cap. 9. fol. mibi 231. videndus est Rodolphus Fornerius rerum quotid. lib. 4. cap. 2. & cap. 25. & quod turpius, iumentis & pecoribus comparabantur, vt fecit Caius in l. 2. §. 1. ff. ad l. Aquil. & Ulpianus in l. adiles, §. causa, el. 2. ff. de adil. edicto. Pro merce eis Paulus vititur in leg. 1. §. 1. ff. de contrah. emptio. Edmundus Merilus curiosus iuris indagator, lib. 2. obseru. cap. 35. refert Senecam, qui dolens sic huius humane naturæ iacturam misereatur: *Iterum crudelia, & inhumana prætereo, quod nec tanquam hominibus quidem sed tanquam iumentis vituntur.* Quare ad pecudem similitudinem seruorum greges dicuntur. Hillig. ad Donel. lib. 7. cap. 26. id ex Iuuenale & aliis probat ex illo satyr. 12.

De grege seruorū magna, & pulcherrima quæque Corpora, vel pueris.

Cum gregis nomen pecoribus propriè conueniat, l. plenum, §. sed si pecoris, ff. de usu & habitatione, l. seruis 81. §. 1. ff. de legat. 3. Et pro coronide Seneca offic. lib. 4. cap. 3. sic ait: *Si in mari iactura facienda est, equi-ne preciosi potius iacturam facies, an serui vilis.* Vnde inter eos connubium non dari certum est. Apud Hebræos id obseruatum fuisse constat ex cap. 21. Exodi; & similiter apud Romanos, apud quos tantum contubernia inter eos dabatur, vt docetur in l. serui, ff. ad l. Iul. de adult. l. 3. C. de incestis nupt. l. liberorum 220. ff. de v. f. l. 3. C. solut. matrim. l. Lucius 27. ff. de positi, l. Proculus 67. ff. de iure dot. l. si ancille, ff. de condit. & demonstr. l. plerumque 53. de adilit. edict. l. 4. C. de dolo, l. 3. l. de ancilla, C. de liber. causa. Paulus lib. 5. sentent. tit. 20. §. inter seruos, leg. Thais 41. §. hæredes, ff. de fideicommiss. libert. l. quesitum 12. §. contubernales, ff. de fundo instruct. l. Stichus 20. ff. de alimentis. Nouel. Iustin. 12. & ipsi coniuges dicuntur contubernales, l. uxorem, §. codicillis, & §. concubina, de legatis 3. notat Laurentius Pignorius de seruis pag. 14. obseruauit Amaya lib. 1. obseru. cap. 12. n. 30. & filij eorum naturales, non legitimi dicuntur, l. denique 8. ff. de pignor. l. Lucius 78. §. 3. ff. ad Trebel. l. plerumque 35. ff. de adilitio edicto, l. adoptiuus 14. §. idem, ff. de ritu nupt. l. cum proponas 4. C. de dolo, l. cum ancillis 3. C. de incestis, l. 3. l. de ancilla 26. C. de liber. caus. l. uxorem 41. §. codicillis, & §. concubina, ff. de legat. 3. l. quesitum 12. §. 33. ff. de fundo instruct. l. Stichus 40. ff. de alimentis, l. Iulius Paulus 81. ff. de condit. & demonstr. l. Thais 41. §. hæredes, ff. de fideicommiss. libert. l. 4. §. 1. de in ius vocand. l. final. de iure delib. l. adoptiuus 14. §. unde, de ritu nupt. leg. omnis 17. §. Lucius, de his quæ in fraud. credit. l. si ignoras 3. §. 1. Cod. solut. matrim. l. si seruum 33. ad l. Aquil. l. libertinum 4 leg. D.D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

ex libera 6. C. de suis & legit. Illustrant Ant. Augustinus lib. 3. emend. c. 2. Ant. Faber in iurisprud. tit. 9. princip. 1. illat. 2. & 3. Instituti in princip. de nuptiis; nam cum ad matrimonium desideretur voluntas, vt probaui in cap. cum locum, de spons. & mutua corporum traditio; in seruis autem voluntas non detur, ex regula legis velle non creditur, ff. de reg. iur. nec etiam potestatem sui corporis habeant, vt ex diffinitione seruitutis constat, quomodo ergo possunt in nuptias consentire, aut corpus suum alij tradere. Quare matrimonia à seruis sine voluntate dominorum contracta ab Ecclesia non defenduntur, vt docetur in concil. Aurel. 4. can. 23. aliàs 24. ibi: *Quæcumque mancipia sub specie coniugij ad Ecclesiam confugerint septa, vt per hoc credant posse fieri coniugium, minimè eis licentia tribuatur, nec talis coniunctio à clericis defensetur.* Cabilon. 2. can. 30. cap. fin. 29. quæst. 2. D. Basilii ad Amphilocho. can. 42. ibi: *Quæ sine his, qui habent potestatem, sunt matrimonia, sunt fornicationes: nec ergo uiuente patre, nec domino hi qui conueniunt, sunt ab accusatione liberi, donec coniugio domini annuerint, tunc enim accipit firmitatem coniugium.* Quod & obseruatum fuisse apud Longobardos constat ex lib. 2. titul. 12. leg. 10. & 13. apud Gallos ex leg. Salica, titul. 14. §. 2. & in addit. 3. ad capitul. cap. 18. ibi: *Dicendum nobis est, quod quidam legitima seruorum matrimonia potestatiuā quadam presumptione dirimant, non attendentes illud Evangelicum quod: *ei qui coniunxit, homo non separet, unde nobis visum est, vt coniugia seruorum non dirimantur, etiamsi diuersos Dominos habeant, sed in vno coniugio permanentes dominis suis seruiant, & hoc in illis obseruandum est, ubi legalis coniunctio fuit, & per voluntatem dominorum.** Ergo non rectè in præsentem docetur, inter seruos legitimum dari matrimonium. Accedit nam si vera esset ratio adducta in cap. 1. hoc titul. videlicet, quod nec liber, nec seruus est à sacramentis Ecclesiæ remouendus, sequeretur, quod nec à sacramento Ordinis arcerentur: sed tam iuxta antiquos, quàm nouos Ecclesiæ canones, serui ad Ordines sacros admitti non possunt, nisi prius à Dominis plenè manumittantur, cap. 1. vbi probaui, de seruis non ordin. Igitur ratio ibi adducta à Pontifice sustineri non potest. Deinde secunda pars præsentis assertionis difficilis redditur ex eo, nam si error vitia- ret matrimonium, sequeretur illud etiam vitari propter errorem circa qualitates virginitatis, nobilitatis, seu diuitiarum: sed talis error non vitiat matrimonium, vt probant Couarr. in 4. 2. part. cap. 3. §. 7. numer. 8. Bronchorst. enantioph. cent. 3. assert. 3. Molina de iustitia lib. 2. tractat. 2. disput. 352. Basilii lib. 4. de matrim. cap. 22. Guzman. de verit. iur. verit. 17. per totam. Igitur nec error circa conditionem vitiat matrimonium.

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cuius expositione scire oportet, quod etsi naturæ statu inspecto coniugium verum esse potuit inter seruum & ancillam, quia ad ipsam coniugij naturam nihil deest in tali coniunctione; tamen iure ciuili inter personas serui nexui mancipatas contubernium esse, non matrimonium l. 14. ff. de ritu nupt. l. partum, Cod. de rei vind. l. 16. C. de postlim. l. Seueri, C. de Decur. l. cum ancillis 3. C. de incestis nupt. l. si ignoras 3. C. solut. matrim. l. 12. §. 33. ff. de instruct. legat. l. uxorem, §. codicil.

4.
DE CONIUGIO SER-
VORVM EX
IVRE CIVI-
LI.

§. codicil. de legat. 3. Vlpian. in fragm. tit. 5. §. 1. no-
uel. 22. Justin. c. 10. vbi Cuiac. Alciat. lib. 6. parerg.
cap. 16. Richard. ad Petron Satyr. pag. 34. Immo
nec inter liberam & seruum, vel è contrario, ius
ciuile connubium admisit; nam priori casu cum
mulier serui amore bacchata seruo alieno se
immiscebat, post trinam denunciationem, denun-
ciantem domino, & aliis adminiculis accedentibus,
insimul cum bonis ipsius transibat in potesta-
tem domini serui. In hac tamen re, vt in aliis
plerisque iuris, deterior fuit conditio fœmina-
rum, quàm masculorum, cum isti liberi mane-
rent, mulier verò liberā appetens impar serui
confortium, præmissis dictis denunciationibus,
ex Senatusconsulto Claudiano ancilla ipsius do-
mini efficiebatur, l. vnic. C. Theodos. & Justin. de
SC. Claudiano, l. ultim. C. de seruis fugit. §. ultim.
Instit. de success. sublati, l. Lucius. ff. de positi, iun-
cto Cuiacio ad tit. C. de positi, & lib. 21. obseru.
cap. 16. Osualdus lib. 12. comment. Donel. cap. 22.
Lipsius ad Tacitum lib. 12. pag. 317. Pamel. ad
Tertul. lib. 2. ad uxorem. Et si seruus Reipublicæ
erat, citra ullam denunciationem mulier, quæ
cum eo miscebatur, ancilla fiebat, Cuiac. lib. 6.
different. Modest. in l. 1. ff. de accusat. in fine; non
è contrario liber homo, qui se ancillæ iunxerat,
fiebat seruus, l. si liber, C. de liber. caus. Legibus
Francorum priscis non habebatur dispar ratio,
immo seruus fiebat, cap. 3. tit. 27. legis Salica,
ibi: Si quis Francus alienam ancillam sibi iunxerit,
ipse cum ea in seruitio permaneat. Quod & iure
Gothorum obseruatum fuisse constat ex l. 4. tit. 2.
lib. 3. legum Visigoth. ibi: Si mulier seruo alieno
se se coniunxerit, aut in matrimonio sociauerit, con-
testetur ei tertio dominus serui presentibus tribus te-
stibus, vt ab hac coniunctione discedat, & post tri-
nam commonitionem, vel contestationem, si separa-
ri noluerit, sit ancilla domino eius, cuius seruo se
coniunxit. Vnde iure ciuili ancilla ducta ab eo,
qui illam manumittere poterat, manumissa cre-
debatur, vt matrimonium stare posset, l. si is qui
13. ff. de capt. §. eadem. Instit. quibus ex causis ma-
numit. authentic. de nuptiis, §. si verò; quam doctè
exponit Pinel. lib. 1. select. c. 9. per totum. Inde lex
Iulia adulterium non agnoscebat, nisi inter li-
beras personas, l. 6. in princip. de adult. l. 23. C. eod.
tit. l. Titia § 9. in princip. de manumiss. testam. l. plerū-
que 38. de adilit. edict. l. 3. de incestis nuptiis, l. 41.
§. concub. ff. de legat. 3. l. Iulius 81. de condit. & de-
monstr. l. 20. §. liber, de instrumento legato, l. 31. de
statulib. l. 41. §. heredes, de fideicommiss. libert. l. 20.
de alim. legat. Suetonius in Iul. c. 42. Columel.
lib. 1. de re rust. cap. 18. quippe indignum censebat
Augustus, contra maiestatemque connubij esse,
iustis, sacrisque nuptiis communes esse cum con-
tubernio seruorum leges, sufficereque in seruis
querelam violatæ cõtubernij, actione legis Aquil-
iæ, iniuriarumve, seu iudicio Prætoris de seruo
corrupto, l. 23. in fine, de adulteriis, l. 25. de iniu-
riis, l. 29. C. eod. tit. l. 9. §. 1. de seruo corrupto, l.
ultim. de officio Præsidis, Paulus 1. sent. tit. 12. §. 1.
Amplius eodem iure ciuili attento connubium,
quod est ius matrimonij legitimi, Isidorus lib. 9.
orig. cap. 8. non dabatur nisi inter æquales ciues
Romanos, aut inter eos, quibus ius connubij da-
tum erat, cum id nominatim concedebatur. Ci-
cero in Topic. Si mulier, cum fuisset nupta cum eo,
cui connubij ius non esset, nuntium remisit; quoniam
qui nati sunt, patrem sequuntur, pro liberis manere
nihil oportet. Ibidem Boëtius: Non omnibus, in-

quit, connubium erat cum Romanis, nec erant nu-
ptia iure contracta, qua non aut inter ciuem Roma-
num, ciuemque Romanam inibantur; aut cui Prin-
ceps, populusve ciuitatem, vel connubium per-
misset, eo scilicet modo, vt in potestatem paren-
tum liberi redigerentur. Seneca lib. 4. de bene-
ficiis, ibi: Promisi tibi filiam in matrimonium po-
stea peregrinus apparuisti, non est mihi cum pere-
grino connubium. Vlpianus lib. 5. regul. Connubium
habent ciues Romani cum ciuibus Romanis, cum La-
tinis autem & peregrinis ita, si concessum est. Li-
uius lib. 4. & 38. Campani cum eos SC. censores Ro-
me censerī coegissent (nam antea incertum fuerat
vbi censerentur) petierunt vt sibi ciues Romanas
ducere uxores liceret. Pari instituto libertinis
connubium cum ingenuis non fuit nisi ex bene-
ficio, vt in casu Phœcenix relato à Liuius lib. 39.
Illustrat Alteserra de Ducibus lib. 3. c. 1. Vt pri-
mum verò Antonius Imperator omnes liberos
homines, qui in orbe Romano sunt, iure Roma-
næ ciuitatis donauit, l. in orbe, ff. ad municipalem,
omnibus qui ad Romanum Imperium pertine-
bant ius connubij fuit. Prudentius lib. 2. contra
Symmachum.

—Conueniunt nunc per genialia fulcra

Externi ad ius connubij: nam sanguine mixto

Textitur alternis ex gentibus vna propago.

Diuis Augustinus lib. 5. de ciuitate Dei, c. 17. Hu-
manissime factum est, vt omnes ad Romanum Impe-
rium pertinentes societatem acciperent ciuitatis, &
Romani ciues essent, ac si esset omnium, quod erat
antè paucorum. Carolus Sigonius lib. 1. c. 9. Co-
stanus de sponsalibus fol. 66. Idcircoque ingenuo-
rum cum libertinis nuptiæ iure antiquo impro-
babantur, vt ex Cicerone probat Lipsius ad Ta-
citum lib. 3. annal. Balduinus ad l. Iuliam, & Pa-
pian pag. 95. Hothomanus de ritu nupt. c. 2. ad fi-
nem. Et licet postea permetteretur matrimonium
cum libertinis, ne tot impedirentur matrimonia,
legibus Iulia & Papia expressè cautum fuit ne
Senatores, eorumque liberi libertinas in uxores
ducere possent, l. lege 23. ff. de ritu nupt. Illustrat
D. Ramos ad l. Iul. & Pap. c. 3. n. 1. in Græcia au-
tem, Carthagine, & Apulia seruales condiciones
nuptias appellari constat ex Plauto in prolog.
Casina, ibi:

Quid istud est, seruales nuptiæ?

Seruire uxorem ducerent, aut poscent sibi?

Novum attulerunt, quod sit nusquam gentium.

At ego aio hoc fieri in Græcia, & Carthagini,

Et hic in nostra terra, atque in Apulia.

Maioreque opera ibi seruales nuptiæ

Quàm liberales curari solent.

Notauit Grotius lib. 2. de iure belli, c. 5. n. 15. in
notis. Arniseus lib. 1. de Repub. c. 3. sat. 8.

Hæc procedebant Cæsarum legibus. Porro
si institutum diuinum, & legem naturæ consuli-
mus, vbi neque seruus, neque liber inuenitur, de-
lectu personarum insuper habito, ius connubij
& matrimonij omnibus impertitum fuit, parui-
pensâ seruitutis conditione, quam natura non
habuit, neque diuina lex à coniugali excepit lege.
Quapropter iure canonico res longè aliter se
habet quàm iure ciuili, quia ius canonicum non
considerat statû fortunæ hominum, sed naturæ;
cùmque omnibus hominibus vnus sit Deus, ita
vnam existimat esse legem matrimonij inter in-
genuos & seruos, c. 2. 29. q. 2. Vnde Isidorus Pelu-
siota lib. 1. epistol. 471. ait: Seruis tanquam nobis-
ipsis utendum est; homines enim illi, nostri instar sunt,

anticipata

5.
DE EISDEM
NUPTIIS EX
IVRE CA-
NONICO

anticipata quippe opinio, vel belli fortuna, vel vis armorum eos in aliorum possessionem redegit: at reuera omnes vnum, atque idem sumus, siue naturam, siue fidem, siue futurum iudicium spectemus. Deus enim vnus est, cum quo omnes sumus vnum genus, ac proles, vt ait Pindarus *od. 6. Nemeorum*: & saltem vnum omnes in Domino sumus, siue diues, siue pauper, siue seruus, siue liber, siue sanus, siue aeger; atque vnum omnium caput, ex quo & omnia Christus. Denique tam seruorum, quam liberorum redimendorum gratia venit, eodem loco habens omnes precepta sua seruantes, quemadmodum & qui Iacob, tum ex liberis, tum ex seruis progeniti sunt filij, omnes eodem iure fuere, vt dicit Iustinianus Martyr *dialog. cum Triphone*. Ius ergo canonicum considerans omnes homines aequales, & per consequens a natura liberos, ideo nec seruum, nec liberum a sacramento matrimonij esse remouendum censuit. Qua etiam ratione motus Imperator Alexius Comnenus in *noel. 9. de testibus*, quam refert Balsamon in *can. 8. Synodi 6.* cum audiisset matrimonia seruorum fieri sine sacra benedictione, ita cautentibus dominis, ne seruorum dominium ex ea causa amitterent, iussit vt benedictio adhiberetur: *Vnus enim, ait, est Dominus omnium, vna fides, vnum baptisma: & quod ad fidem quidem attinet, dominij, & seruitutis differentiam non cognoscimus; omnes enim sumus ex aequo serui eius, qui nos suo domino & viuifico sanguine redemit.* Vnde non in subtiliter quari potest, cum attento iure canonico matrimonium subsistat inter seruos, & inter hominem liberum, & ancillam scienter illud contrahentes, an hodie si dominus in vxorem ducat ancillam, illi libertatem dedisse credatur, vt iure ciuili procedebat. Et videbatur, quod non, cum necessitas, quae libertatis tacitae inducenda iure ciuili, ob eius rigorem aderat, attento iure canonico non vigeat. Nec videtur absurdum, quod eadem maneat coniux, & ancilla coniugis; quia etiam nouum non est, quem esse filium, & seruum patris, *l. vltima, ff. pro derelicto, l. vltima, C. communia de manumiss.* notant Glossa verbo *Patrem*, in §. *eadem*, *Instit. quibus ex causis manumit.* Gamma *de cis. 86. n. 1.* & etiam attento iure antiquo ciuili vxores in maritorum manu, potestateque conueniebant. Vlpianus in *fragm. tit. 9.* & late probaui in *c. non est vobis, de spons.* Verum adhuc credo iustum aequumque esse, quod si dominus ducat in vxorem propriam ancillam, vel e contra, eo ipso conseatur libertatem elargiri. Et quod attinet ad dominam nubentem seruo proprio, cum maritus sit caput vxoris, & cui vxor tenetur obedire, cur admitteremus maritum seruum, & dominam vxorem, quo maritalis potestas infringetur? Itidem & maritus acquireret vxori, cum ipse alias rerum suarum dominus sit, *l. doce ancillam, C. de rei vind.* quae & alia expensa à Viglio in §. *est tamen, n. 2. Instit. de hered. inst.* suadent, ne maritus seruus maneat, quando domina eidem iuncta est. E conuerso quoque dominus, qui propriae ancillae coniungitur, illi libertatem praesumitur elargiri, etiam attento iure canonico, quo matrimonium cum ancilla sustinetur; nam maritus vxorem tractare debet vt sociam, *l. aduers. 4. C. de crimin. expilat. heredit.* non vero habere vt seruum. Deinde praesumetur prolem velle procreare legitimam, argumento legis *si is qui 13. C. de captiuis*; & etiam pacem successionis, *l. cum ratio 7. ff. de bonis damp.* Accedit, nam maritus, & vxor vna caro cen-

sentur, *c. debitum, de bigamis, c. 1. de coniug. leprosf.* Igitur non potest alter ex coniugibus vt seruus alterius manere; & per consequens contracto matrimonio inter Dominum & ancillam propriam, libertas data creditur; quod apud nos decisum extat in *l. 1. tit. 13. l. 5. tit. 22. part. 4. defendit Pinel. lib. 1. select. c. 8. num. final.*

Secundae partis huius assertionis ratio prouenit ex errore, qui adest circa conditionem coniugis: ex contracto enim matrimonio cum seruo grauis iniuria fit coniugi libero, laediturque bonum prolis, quae non poterit commodè nutrirī & educari, cum omnia, quae seruus acquirit, domino acquirat. Et tandem aduersatur mutuae cohabitationi, quandoquidem seruus debeat in domo domini habitare, & ab eo possit in remotas partes mitti. Accedit, quod error tollit consensum, quia fertur absolute in obiectum existimatum, & ab alio auertit agentem omnino, *l. si quis per errorem, ff. de iurisdic. l. nihil tam contrarium, ff. de reg. iur.* quare error in corpore omnes viciat contractus, *l. quod tamen 14. l. in venditionibus 69. ff. de contrahenda empt. l. inter 83. §. 1. l. continuus 137. §. 1. de verb. obl. Pichard. in §. 1. de emptione, & in §. 28. q. 11. de actionib.* Donellus *4. comm. 16. vbi Osuald. litt. A. Faber in l. 39. de minoribus, Donellus in d. l. 83. §. 1.* Vnde iuste Ecclesia statuit errorem conditionis seruicilis omnino irritare matrimonium: est tamen hoc impedimentum tantum iuris positui, quare apud infideles matrimonium cum simili errore celebratum, validum est, vt cum D. Thoma resoluunt *Rebellus lib. 3. de impediment. matr. q. 3. sect. 2. n. 13.* pluribus relatis *Sanch. lib. 7. de matrim. disp. 19. n. 16.* Arniseus *de iure connub. cap. 3. sect. 3.* qui, & alij de impedimentis matrimonij agentes, plura prosequuntur de hoc impedimento erroris circa conditionem.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, cuius prior pars procedit attento iure ciuili, quo inspecto cum serui personam non habeant, & quoad ius ciuile pro nihilo reputentur, *l. quod attinet, ff. de reg. iur.* ideo non matrimonium, sed tantum contrubernium contrahere valent. Nec obstat, quod dicebamus, seruum voluntatem non habere, nec posse dominium sui corporis, quod non habet, in alium transferre. Nam licet voluntatem non habeat in omnibus his, quae iuris ciuilis sunt, & ex quibus domino praedudicari possit; tamen in his quae sunt iuris naturalis voluntate propria regitur: vnde cum matrimonium sit iuris naturalis, §. *ius naturale, inst. de iure naturali*, probaui in *c. 1. de sponsal.* ideo etiam inuitis dominis illud serui contrahere valent, praecipue cum exinde non laedatur dominica potestas. Deinde quia seruus tradit corpus suum alteri coniugi, quantum satis est ad generationem filiorum; quod sufficit ad veritatem matrimonij, attento iure naturae: nec hoc impediri potest a domino, quamuis non tradat illud plenarie, & pro omni tempore. Nec obstant auctoritates Concilij Aurel. 4. & S. Basilij; nam verum credo, primis Ecclesiae saeculis matrimonia celebrata a seruis, inuitis dominis, Ecclesiam irritasse, vt expresse constat ex D. Clemente *lib. 8. constit. c. 34.* ibi: *Fidelis vir, aut femina, seruis copulati, vel separentur, vel eiiciantur.* Cum enim domini conquererentur, eo quod fraudarentur seruorum ministerijs, ne credoretur Ecclesiam fauere seruis contra dominorum potestatem, pro tunc aequum Ecclesia existimauit, vt tantum cum dominorum voluntate matrimo-

6.

TRADITVA
RATIO SE-
CVNDAE
PARTIS.

7.

DISSOLVITUR DVBITANDI RATIO.

nium contraherent; postea verò cum expenderetur, quod sicut dominus non potest impedire seruo suo quin liberè dormiat, & comedat, quia actiones istæ sunt datæ à natura ad conseruationem indiuidui; ita non potest eum impedire, quin matrimonium contrahat, quia matrimonium est à natura institutum ad conseruationem speciei; præsertim etiam cum seruus per seruitutem tantum amittat priuata iura personalia, quæ ratione seruitutis ad dominum transferuntur, non potest amittere ius contrahendi matrimonium, quia hoc potius est ius ipsius humanæ naturæ ad sui propagationem, quam ius naturale. Non me latet Turrianum pro explanatione Clement. lib. 8. cap. 34. locum illum accepisse de separatione quoad thorum, non verò quoad vinculum: sed cum non satisfaciatur prædictis auctoritatibus Basilij & Concilij Aurelian. tradita sententia defendenda est, quam probat Basil. lib. 7. de matrim. c. 42. Nec obstat argumentum, quod deducebamus à Sacramento Ordinis; nam inter Sacramenta Matrimonij & Ordinis à seruis recipienda, duplex datur differentia. Prima, quia per suspensionem sacrorum ordinum mancipatur homo diuinis obsequiis pro toto tempore; per matrimonium verò non obligatur reddere debitum, nisi congruo tempore. Secunda est, quod per suspensionem sacrorum ordinum obligatur suscipiens ad opera civilia naturalibus superaddita, in quibus dominus habet ius & potestatem; per matrimonium verò solum obligatur ad filiorum generationem, quod est opus naturæ, & non cadit sub domini potestate. Nec obstat alia difficultas contra secundam partem præsentis conclusionis adducta. Pro cuius solutione notandum est, ex cap. unic. 29. q. 1. errorem posse quadrupliciter contingere in matrimonio: nam primò potest esse error personæ, vt quando Petrus existimat contrahere cum Maria, & est Ioanna. Secundò est error conditionis, vt si existimet contrahere cum libera, & postea inuenit esse ancillam. Terriò est error fortunæ, vt si existimet contrahere cum diuite, & reuerà pauper sit. Quartò est error qualitatis, vt si existimet esse virginem, & est corrupta; vel quando existimatur pulchra, & est deformis. Deinde nota, quemlibet ex his quatuor erroribus posse ex parte subiecti esse duplicem, vt de ignorantia docuit D. Thomas 1. 2. q. 6. art. 8. nam vnus est error antecedens ad consensum, alter est error concomitans consensum, inter quos est duplex discrimen. Primum est, quod error antecedens est causa quare consensus habeatur, ita vt illo nõ existente, consensus non esset, vt si quis existimans ducere Mariam liberam, diuitem, & pulchrâ, virginemque, illâ ducat, non ducturus cognito errore: at verò error concomitans non est causa consensus, sed etiam concomitatur illum, vt etiam si non esset talis error, nihilominus consensus esset: vnde hoc genus erroris non inducit ad consensum, sed accedit consensui, vt quando Petrus existimans ducere Mariam virginem, & diuitem, ducit illam, ita tamen, vt idem prorsus faceret comperto errore, & veritate cognitâ. Secundum discrimen nascitur ex primo, & illud est, quod error antecedens facit consensum omninò inuoluntarium, error verò concomitans non reddit illum inuoluntarium, quamuis non faciat ipsum positiuè voluntarium. His suppositis dicendum est, errorem circa personam, & conditionem omnino vi-

tiare matrimonium, ex traditis pro ratione dubitandi: errorem verò circa alias qualitates omnino accidentales non impedire matrimonium, quia quamuis omnis error antecedens reddat actum inuoluntarium, non tamen omnis error facit actum inuoluntarium simpliciter; sed ille solum, qui est circa substantiam actus, aut circa qualitatem requisitâ ad eius essentiam: ergo licet error circa accidentalia causet inuoluntarium secundum quid, hoc est circa essentiam actus, de quo fuit error, non tamen causat inuoluntariū simpliciter, vt latius docent Moralistæ de hoc impedimento erroris agentes, Guzman de verit. iur. d. verit. 17. Gentilis de nupt. lib. 3. c. 3. Barb. lib. 2. voto 19. error enim in matrimonio dari potest circa personam, qualitatemve personæ. Error circa personam licet in aliis contractibus tantum ad accidentia pertineat, in hoc tamen contractu ad essentiam spectat, cum detur corpus pro corpore; idèd matrimonium irritat, tam inter fideles, quam infideles, cum errans non consentiat, nec ita deceptus cognitâ veritate non consentiret. Vnde qui contraxit cum Titia, putans esse Seiam, nihil agit, c. unic. 29. q. 1. cap. tua nos. de spons. Error verò circa qualitatem, etsi sit antecedens, & det causam contractui, non irritat matrimonium, vt error diuitiarum, vel pulchritudinis; nam eo casu non contrahit quis motus à causa tanquam à conditione, sed tantum motus ab illa tanquam à causa finali. Hurtado, & alij, quos referunt & sequuntur Trullench. de matrim. c. 9. dub. 4. Leander eod. tract. disp. 10. q. ult. Si tamen error circa qualitatem refundatur in errorem personæ, vitiat matrimonium, vt cum quis contrahit cum Maria vt cum filia Regis, quæ verè non est, quo casu matrimonium non subsistit; quæ doctrina tunc præcipuè procedit cum scemina erat adhuc contrahenti incognita; nam si quis intendat contrahere cum primogenita Titij, peratque vt ostendatur Petro amico, & non illa, sed alia monstretur, attamen contrahat cum primogenita, valet matrimonium. Trullench. vbi supra, dub. 3. Deinde si quis errat in qualitate, dum sub eius conditione expressa contraxit, matrimonium non subsistit, vt Contraho tecum si es diues, aut nobilis, quo casu si conditio vera est, subsistit matrimonium; si falsa, nullum est: Trullench. dicto dub. 3.

Sed præsentī assertioni primò obstat textus in cap. non omnis 32. q. 2. vbi sanctus Leo ad Rusticum Narbonensem scribens, ait: *Non omnis mulier iuncta viro, vxor est viri, quia nec omnis filius heres est patri; nuptiarum autem genera inter ingenuos sunt legitima.* Ex quibus verbis deducitur, matrimonia inter seruos contracta, legitima non esse: ergo malè in præsentī docetur inter seruos, hominem liberum & ancillam, legitimum contrahi matrimonium. Pro cuius textus expositione dicendum est, Sanctum Leonem in eo textu asserere discrimen, quod versatur inter vxorem iustè, & legitimè ductam; & inter vxorem non legitimè acceptam, quæ solet appellari concubina, quæ parum distat ab vxore, vt probauimus in cap. 2. Concil. Illiber. & tunc rectè ait sanctus Pontifex, vxorem eam tantum esse, quæ iustè, & legitimè inter ingenuos ducta est, vt iure civili Romanorum procedit, vxorem verò ductam à seruo non haberi pro concubina, idèd pro vxore iniustè ducta, quia cum ea est verum matrimonium, licet non secundum iuris solennitates celebratum: & ita in eo textu concubina non accipitur

8.
EXPONITUR
CAP. NON
OMNIS 32.
Q. 2.

pitur pro muliere turpiter cognita, sed pro vxore sine iuris solennitatibus ducta, vt late textum illum exponens docuit Basilius lib. 7. de matrim. cap. 54. & post eum Arias de Mesa lib. 3. variar. cap. 40. num. 11. Vnde licet iuxta sacros canones inter seruos, aut liberum hominem, & ancillam detur verum matrimonium, non tamen quoad ius ciuile est legitimum, & solenne, ita vt filij sint hæredes cum suitate, aut sint in potestate patris.

Secundò obstat textus in cap. vnic. 33. q. 3. vbi statuit Pelagius, quod si nepos habet patrem seruam, auum verò liberum, & de eius nuptiis agatur, auus consentire debet, non verò pater, qui est seruus, quia liberum arbitrium non habet. Quem textum ita expendo: Non habet liberum arbitrium seruus in nuptiis filij: ergo nec in suis, & per consequens ex defectu liberi arbitrij matrimonium contrahere non potest. Pro cuius textus expositione sciendum est, iure canonico, sicut & iure ciuili, consensum patris desiderari in nuptiis filiorum, vt probaui in c. 1. de despons. impub. immò & aui, etiam si de nepotis, seu neptis nuptiis agatur, l. oratione 16. §. 1. ff. de ritu nupt. Faber in iurispud. tit. 9. princip. 3. illat. 2. vnde cum in casu textus in d. cap. vnic. pater in seruitute esset, forsan quia captus erat ab hostibus, aut venditus ad pretium participandum, auus verò liber, & ingenuus, in cuius potestate nepos erat, illius consensus, non verò patris desideratur, quia filium in potestate non habebat, cum ille, qui in alterius potestate est, alium sub sua potestate habere non possit, ex regula. Is qui in potestate, ff. de regul. iur. & ita ex d. f. etu potestatis non habet arbitrium in nuptiis filij, in matrimonio verò ab ipso contrahendo, cum tantum naturalis consensus desideretur, & seruus illum per se præstare possit, ideo potest & matrimonium contrahere.

Tertiò suprà traditæ assertioni obstat textus in cap. illud 11. de præsumpt. in illis verbis: Mulier vero instrumentum illud asserens vitiosum, vt seruo dominus fraudaretur. Ex quibus deducitur, seruum matrimonium contrahendo priuare dominum suum dominio. Ergo non rectè in præsentem asseritur, seruum matrimonium celebrare posse, quia non ideo dominus priuatur iure suo. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, dominum non priuari dominio proprio, etsi eius seruus eo sciente, vel ignorante matrimonium contrahat; nec contrarium probari in d. cap. illud; nam prædicta verba non sunt Pontificis decidentis, sed mulieris, quæ illam exceptionem opponebat, vt matrimonium impugnaret, & sic non esse attendenda.

Quartò suprà traditæ assertioni obstat textus in can. 20. Concilij Vvermer. cuius titulus est, vt chartellarius, qui cum ancilla fornicatur, eam libertate donatam uxorem habere cogatur. Ex quibus verbis deducitur, quod ad hoc vt matrimonium contrahatur cum ancilla, desideratur vt prius manumittatur: ergo non rectè in præsentem asseritur, inter seruos & liberum hominem, & ancillam, matrimonium celebrari posse. Cui difficultati vt satisfaciamus, sciendum est, chartellarium ibi accipi pro seruo in Ecclesia manumisso instrumentum libertatis in charta à domino accipiente, iuxta formam illustratam à Nicolao Lemastre lib. 3. de bonis Eccles. cap. 8. & chartularius dicitur à charta, lib. 6. capitul.

cap. 208. vt denarius, qui factato denario manumittebatur: notauit Sirmundus ad ipsum canonem. Vnde sensus ipsius canonis est, quod si homo liber cum ancilla fuerit fornicatus, eam manumissam in uxorem accipere cogatur. Nec negarunt Patres etiam cum ea, dum ancilla erat, matrimonium subsistere posse, sed vt cogeretur homo liber eam ducere, desiderarunt PP. vt prius manumitteretur, ne eo prætextu à nuptiis retraheretur, quòd ipse liber esset, illa verò ancilla maneret; non tamen quia putarent PP. eam adhuc non manumissam, matrimonium non subsistere.

Quintò superiori assertioni obstat textus in cap. 12. Concil. Tolet. 9. in illis verbis: Excessibus libertorum Ecclesie plerumque patrocini gratia videmus Ecclesiam conuexari, & bicipiti coacti sumus radio condolare: vno dum per superbiam relutantis auctor contemnitur: altero dum libertas superbientis in conditionem relabi cogitur seruitutis patrum, adeo vt cum iam præteritis regulis multa super hoc diuersa constitutionis emanauerint sanctiones, tamen quoddam ad plenitudinem rei aptum conspeximus adhuc innectere complementum. Igitur sicut legum reuerenda sanctio censuit, ita seruare totius generis nobilitas debet, vt in nullo aliena commistio maculet, quod per totum generositatis propria decorauit. Vnde cunctis Ecclesiarum libertis, tam viris, quam feminis, eorumque propagini interdicitur iudicio generali, ne deinceps causa coniunctionis quibuslibet copulentur personis ingenuis. Quod si hoc factum quandoque patuerit, permissione tali genita proles nunquam merebitur ius indebitæ dignitatis, nec Ecclesia vnquam carebit obsequiis, cuius beneficio donum meruisse noscitur libertatis. Ex quibus constat, non solum seruis, verum & libertis prohibitum esse ingenuas mulieres in uxores accipere: ergo non rectè in præsentem docetur, inter seruos, & inter hominem liberum, & ancillam, matrimonium subsistere posse. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo canone prohiberi matrimonium inter libertum Ecclesie, & ingenuam; non quia illud inualidum, seu illicitum sit, sed ne proles ex tali matrimonio suscepta intendens ingenuæ matris conditionem sequi, eximatur ab obsequiis, & operibus Ecclesie præstandis ab eius libertis, vt constat ex canone sequenti, in illis verbis: Si contingat quemcumque de libertis Ecclesie, eorumque prosapia contra primarias, modernasque Patrum regulas, quibuslibet personis ingenuis copulari, tam illis, quam eorum stirpi non licebit ab Ecclesia patrocino euagari, sed ad debita obsequia reuerti cogendi sunt. Item quia ex legibus Gothorum compilatis lib. 3. tit. 2. inter ingenuam & libertinam illicitum erat matrimonium propter commixtionem Gothorum cum libertinis, & ideo in dicto canone 13. impugnatur matrimonium inter libertum Ecclesie & ingenuam.

Ex suprà traditis lucem accipit Zacharias Pontifex epistol. 5. in illis verbis: De censu expectando, eo quod impetrare à Francis ad reddendum Ecclesiis vel monasteriis non potuistis aliud quam vt vertente anno ab vnoquoque coniugio seruorum XII. denarij reddantur, & hoc gratias Deo, quia potuistis impetrare, & dum Dominus donauerit quietem, augebuntur & luminaria. ancilorum pro eo, quod nunc tribulatio accidit Sarracenorum, axonum, vel Grifonum, sicut tu ipse innotuisti. Ex quibus verbis constat, ritè & legitime seruos matrimonium contrahere; siquidem pro eorum coniunctione

9.

EXPLICATVR CAP. VNIC. 33. Q. 3.

10.

EXPOSITVR CAP. ILLUD, DE PRÆSUMPT.

11.

EXPOSITVR CAN. 20. CONCILII VVERMERIENS.

12.

EXPOSITVR CONCIL. TOLET. 9. CAN. 13.

13.

EXPOSITVR ZACHAR. EPIST. 5.

coniunctione, & benedictione census duodecim solidorum assignatus fuit; olim enim pro administratione sacramenti matrimonij aliquid Parochis, & Episcopis pendebatur, ut constat ex Gregorio Magno *lib. 4. epist. 44.* ibi: *Peruenit ad nos, quod de nuptiis rusticorum immoderata commoda percipiuntur, de quibus precipimus, ut omne commodum nuptiarum vnius solidi summam nullatenus excedat: si qui sunt pauperes, etiam minus dare debeant: si qui autem diuites, prefati solidi summam nullatenus transgrediantur.* Apud Græcos etiā certum constitutum fuit stipendium Episcopis pro nuptiis earum, quæ intra fines dioceseos nupsent, de quo Alexius Comnenus apud Leoncladium *lib. 2. iuris Orient.* ita sanxit: *Præterea secundum sanctionem Imperatoris Monomachi, felicis recordationis, Maiestas mea statuit, ut cum aliqui subiecti territorio cuiuscumque regionis Episcoporum, coniugij ritu legitimis vxoribus iunguntur, accipiat Episcopus à sponso quidem genero nummum aureum unum, à sponsa verò linteum vlnarum duodecim, quemadmodum & ab antiquo sancitum est.* Probat Lemaistre *de iuribus Episc. lib. 2. cap. 5.* Vnde iuxta illum veterem morem Zacharias Pontifex permittit Bonifacio Moguntino Episcopo in *d. epist. 4.* ut duodecim denarios annui census exigat pro vnoquoque coniugio seruorum.

14.
EXPONITVR
L. SI SERVA
39. ff. DE
IVRE DOT.

Ex suprà traditis, videlicet attento iure naturali seruos coniugij capaces esse, non verò inspecto iure ciuili, lucem accipit textus in *l. si serua 39. ff. de iure dot.* vbi docetur, ancillam cum seruo copulatam fuisse, & coniuuentibus oculis domini ancillam seruo dotem dedisse; & cum postea ambo manumissi essent, in eadem coniunctione perseverarunt. Quæsitum fuit, utrum res ita daræ in dotem conuersæ crederentur? Et respondet Vlpianus, conuersas videri. Cuius responsi ratio prouenit ex suprà traditis; nam cum iure naturali attento matrimonium inter seruos consisteret, & ambo postea fuissent manumissi, & per consequens capaces coniugij ex iure ciuili, etiam non sequutis aliis nuptiarum solennitatibus dos ritè consistit, ut docuit D. Iosephus de Retes *lib. 8. opusc. cap. 12. num. 15.* Sed tunc obstat textus in *l. Proculus 67. ff. eod. rit. de iure dot.* vbi ait Consultus, quod si ancilla libero homini nupsit, & pecuniam in dotem dedit, posse dominum ancillæ eam vindicare, nisi forte à marito vsucapta est; quæ exceptio graues continet difficultates. Prima, nam si matrimonium non valuit, utpote celebratum inter ancillam & seruum, quomodo dotis nomine potuit procedere vsucapio, contra textum in *l. 1. §. ult. ff. pro dote.* Secunda, nam si ancilla sciens se ancillam esse, pecuniam domini cum mala fide in dotem dedit, furtum commisit, & per consequens tanquam furtiua ex lege Attinia vsucapi non poterat. Agnouit utramque difficultatem D. Iosephus de Retes *ad l. Attiniam, num. 16.* Primæ difficultati satisfacit asserendo, in eo casu posse maritum dotem vsucapere, non tam ex titulo pro dote, quam ex titulo pro suo, ut inquit ibi Proculus, & explicat Cuiac. *tractat. 7. ad Afric. in leg. quod vulgò 11. ff. pro emptore;* habuit enim maritus iustissimam causam erroris, non à se ortam, sed ex alterius facto, aut traditione; quia potuit sine culpa decipi: si autem eo casu matrimonium manumissâ an-

cillâ sequeretur, vsucapio ex titulo pro dote procederet, iuxta proximè tradita. Secundæ difficultati respondendum est negando, in ea specie furtum ancillam commisisse; siquidem supponimus, non clam, & furtiue, sed palam pecuniam domini in dotem dedisse; ita tamen, ut domino maneret potestas eam vindicandi: & ita licet mariti à principio facta non fuisset, quia dos sine matrimonio non est, *l. qui se debere 7. ff. de condict. causa dat. l. 3. l. stipulationem 21. ff. de iure dot.* tamen procedente vsucapione mariti fieri potuit; quo casu procedit sententia Proculi: docuerunt Brisson. *de iure connub. post principium,* Cuiacius in *l. 1. ff. pro dote,* D. Iosephus Retes *ad legem Attiniam, n. 16.* Ex eadem doctrina exponendus est Marcellus in *l. si mulier 58. §. final. ff. de iure dotum,* vbi cum Titius decem dotis nomine dedisset ancillæ, quam putabat esse liberam, quia nuptiæ stare non poterant, decem repetit conditione ob rem dati; quia eo casu dos dari nequit, cum matrimonium sequi non posset; rectè tamen in fine textus pro ipsa, legit ipsum, Cuiac. *lib. 13. obs. cap. ult. quem sequuntur Gothofredus ibi, Meril. vbi supra, ex Cuiac. lib. 3. c. 7.*

Sed adhuc suprà traditæ assertioni obstat textus in *c. ancillam 32. q. 2. in illis verbis: Ancillam à thoro abiicere, & vxorem certe ingenuitatis accipere, non duplicatio coniugij, sed profectus est honestatis.* Ex quibus expressè deducitur, matrimonium cum ancilla celebratum inualidum fuisse, cum asserat Leo Papa in eo textu, sequuto alio matrimonio cum femina ingenua, non duplicari coniugium. Cui difficultati respondendum est, in eo textu ancillam non fuisse in vxorem ductam, sed potius luxuriosè ad actus inhonestos domi retentam; concubinam videlicet, non coniugem extitisse. Et sic rectè ait Leo, eam abiicendo à thoro, & ingenuam in vxorem ducendo, non duplicari coniugium, immò potius virum honestatem profiteri, matrimonio ita celebrato. Non me latet, Stephanum Papam secundum in responsis, quæ cum per Franciam proficisceretur, in villa Carisiaco dedit ad varia consulta, quæ extant *tom. 17. Conciliorum Regiæ editionis,* aliter accepisse locum illum, videlicet pro ancilla ducta, in *cap. 1. & consequenter c. 3. ita respondit: Si quis in aliena patria ancillam duxerit in consortium, postea in propriam reuersus, ingenuam acceperit, & iterum contigerit, ut ad ipsam, in qua antea fuerat, patriam reuertatur, & illa ancilla, quam prius habuit, alij viro sociata fuerit, hic talis potest aliam accipere, tamen non illâ viuente ingenuâ, quam in patria propria habuit.* Nam simile responsum Stephanus dedit non definiendo ut Pontifex, sed consultus ut priuatus Doctor; & sequutus fuit sententiam eorum, qui asserabant, seruum tantum ancillam ducere posse, & retinere; non verò hominem ingenuum, ut plures existimabant, ut constat ex *can. 125. in excerptis Egberti Archiepiscopi Euorat. tom. 17. Conciliorum,* ibi: *Si seruum, & ancillam dominus amborum in matrimonio coniunxerit, postea liberato seruo, vel ancillâ, si non potest redimi qui in seruitio est, licet (sicut quibusdam placet) ingenuo coniungere: sed tamen iuxta sententiam Domini mæchus probatur; qui verò taliter egit, idest, ut propter primam vxorem seruitium humanum dimittat, liberamque postea ducat vxorem, tres annos pœniteat, unum in pane & aqua,*

15.

EXPONITVR
CAP. ANCILLAM, 32. q. 2.

aqua, & quamdiu vixerit, semper aliquid pœniteat: similiter quoque & mulier pœniteat, si aliter fecerit. Si quis liber ancillam, aut suam, aut alterius in matrimonio acceperit, non habet licentiam di-

mittere eam, si autem cum consensu amborum coniuncti sint: si verò dimiserit eam, & aliam ducit uxorem, siue ancillam, siue liberam, ut supra scriptum est, pœniteat.

TITVLVS X.

De natis ex libero ventre.

CAPVT I.

^a Gregorius Anthemio Subdiacono.

NON solum frequentibus præceptionibus, sed etiam præsentem te sapius monuisse me memini, ut illic vice nostra non tantum pro vtilitatibus ecclesiasticis, quantum pro subleuandis ^b pauperum necessitatibusungeris, & eos magis cuiuslibet oppressionibus vindictares. Præsentium ergo lator Gaudiosus insinuauit nobis ab ^c actoribus sanctæ Romanæ, cui Deo auctore præsidemus, Ecclesiæ, sibi violentiam irrogari, asserens quod filios suos viri prædictæ Ecclesiæ velint vindicare. Oblatis etenim ab eo documentis agnouimus, Siricam uxorem præsentium portitoris ab Ecia quondam gloriosæ memoriæ Morenæ cuidam fœminæ titulo donationis fuisse largitam, & ab eadem Morena per ^d epistolam manumissam: & ideò indecens esse credimus, ut progeniti ex libera muliere filij ad seruitium retrahantur. Propterea experientia tuæ præsentia auctoritate præcipimus, ut his ipsis documentis, sicut & nos didicimus, exuto à curis animo diligenter intendat, quatenus si documenta nulla sunt ab Ecclesiæ parte, quæ documentis huius hominis debeant obuiare, ab eius se molestia sine aliqua retractione suspendat. Durum enim est, ut si alij pro mercede sua libertates tribuunt, ab Ecclesia, quam tueri has oportuerat, reuocentur. Iterum ergo atque iterum experientiam tuam necessariò submonemus, ut illic, si quæ inter pauperes, & Romanam Ecclesiam sanctam quæstiones vertuntur, omni mentis integritate discutiat, sicque patrimoniales vtilitates peragat, ut à benignitate iustitia non recedat.

NOTÆ.

^a Gregorius.] Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc tit. cap. unic. & apud Ivonem Carnot. part. 16. cap. 73. & reperitur textus hic inter epistolas ipsius Sancti, lib. 1. indict. 9. epistol. 53. ex quo registro integram huius textus transcribo, & præsentem inscriptionem exposui in cap. 2. de constit.

^b Pauperum necessitatibus.] Quod proprium erat officium defensoris, ut probaui in capite...

^c Actoribus.] De quorum officio egi in cap...

1.

^d Per epistolam.] Variæ fuerunt apud Romanos manumissionum formæ, quas post Institutos in §. multis, Instit. de libert. referunt Cuelar, integro tract. de manumiss. Brissonius lib. 1. select. cap. 11. Aldus Mancinus lib. 1. epistol. epist. ad Franciscum Alciatum, Marcel. Donatus in dilucid. ad Suetonium in Augusto, cap. 40. Auendaño de metu lib. 2. cap. 34. nos in c. 1. de seru. non ordin. & non ex omnibus æquè perfecta libertas sequebatur, nam tantum manumissi vindictâ, aut testamento ciues Romani efficiebantur, & iustam libertatem assequi dicebantur, l. generaliter 29. ff. qui & à quibus, l. 1. ff. si quis testamento, l. 11. ff. ut

in possessionem legat. l. 16. in fine, ff. ad Trebel. l. c. m. quasi 30. §. ultimo, ff. de fideicommiss. libert. l. 2. eod. titul. Paulus lib. 4. sentent. tit. 12. §. multis, Connanus lib. 2. comment. cap. 6. Brissonius & Calvinus verbo Iusta libertas: & manumissus vno ex tribus modis, respectu Latinorum & dedititiorum liber dicebatur, Cicero lib. 1. in Topicis, ibi: Qui nec vindictâ, nec testamento, nec censu manumissus est, liber non est. Manumissio autem vindictâ nomen accepit, ut alij dicunt, à Venditio Vitellorum seruo, qui ciuitatem proditioe liberauit erepturam, qui aduersus Romanos coniurationem patefecit, & publicè à Romanis manumissus est; in præmium scilicet (ut ait Liuius lib. 2.) libertas, & ciuitas data est, & ille primus dicitur vindictâ liberatus: qua de re est elegans textus in l. 2. §. initium, ff. de origin. iuris: & inde illud Claudiani in 4. de consulatu Honorij: Deductum vindice morem lex celebrat. Cuiac, ad tit. C. de vindict. manumiss. Connanus lib. 2. comm. cap. 6. Gothofred. in notis ad Vlpian. tit. de libertis, §. vindicta; quod aded ab Interpretibus tritum est, ut necesse non sit plura alia cumulare. Alij ex eo dictam manumissionem vindictâ asserunt, quod licet virgulam seruo manumittendo imponeret

imponeret. Persius: *Vt vindicta postquam meus à Pratore recessit.* Et paulò post: *Non in festuca li-
tor, quam gestus inani.* Boëtius in topicis, Plutarch.
de sera numinis vindicta, l. 2. ff. de manumiss. vindict.
ob quod hæc libertas imponi dicitur, testamen-
taria velò relinqui, l. unic. §. penult. C. de communi
seru. manum. vbi notauit Cuiac. vnde dicitur,
vindictam imponere in l. apud 14. ff. de manumiss.
vind. cum vulgatis & adductis à Gothofr. in no-
tis ad Vlpianum in fragmentis, tit. de libertis, §. vin-
dicta, à Brissonio & Caluino, verbo Vindicta.
Erant etiam in hac manumissione certa & solen-
nia verba concepta ad eam peragendam. Seueri-
nus Boëtius apud Ciceronem; quæ verò fuerint
illa solennia, & vulgaria verba, ex Constantini
Harmenopuli diffinitione colligamus, quam re-
fert Fornerius lib. 1. select. cap. 5. Vindicta, inquit,
virga est, quâ Magistratus, vel Prætor, Consul, vel
Proconsul, ante quos poterat celebrari (vt Vlpianus
docet in fragm. tit. de libertis, §. 7.) caput eius, qui
manumittebantur, percutiens, dicebat: Hunc ergo
hominem liberum esse aio, & ciuem Romanum, vt
obseruauerunt Carolus Sigonius lib. 1. de antiquo
iure Roman. cap. 1. & Demsterus ad Rosinum lib. 1.
cap. 20. Gothofredus ad l. manumiss. 23. ff. de ma-
numiss. vindict. Brissonius lib. 1. select. cap. 11. vnde
exponendus est Paulus lib. 4. sentent. tit. 12. vbi
affirmat, mutum & surdum, seruum vindictâ li-
berare non posse, quia videlicet fari verba ma-
numissionis non poterat; postea tamen consen-
su populi hæc solennis formula oblitterata fuit,
vt probat Fornerius vbi supra. Censu manumit-
tebantur olim (ait Vlpianus in fragmentis, tit. de
libertis, §. 8.) qui lustrali censu iussu, dominorum in-
ter ciues Romanos censum profitebantur. Rectè di-
xit olim, quia iam Vlpiani temporibus in desue-
tudinem hæc abiit manumissio, eius tamen me-
minit Caius lib. 1. Instit. tit. 1. §. Ciuis Romanus, &
illustrant eum manumissionis modum Sigonius
d. lib. 1. c. 6. Demsterus ad Rosinum lib. 1. antiquit.
cap. 20. Mercerus lib. 1. opinionum, cap. 1. Con-
cius lib. 2. successu, cap. 9. Reuardus de auctorit.
prudens. cap. 6. Osualdus ad Donel. lib. 2. cap. 15.
Testamento etiam libertas dabatur, vel directa,
vel fideicommissaria. Directa, cum à testatore di-
rectò dabatur, nullo expectato hæredis facto, de
qua in tit. de manumiss. testam. fideicommissaria,
quæ ab hærede præstatur, de qua in tit. ff. de
fideicommiss. libert. Vtriusque effectus recensent
Petrus Faber lib. 2. semestr. cap. 19. Osualdus
ad Donel. lib. 2. comment. cap. 14. littera A, Cuiac.
ad tit. C. de testam. manumiss.

2.
DE LIBERT.
QUIRITIA
ET LATI-
NA.

Haftenus egimus de modis, quibus plena liber-
tas assequeretur: referamus nunc modos, quibus
manumissi minorem libertatem cõsequerentur;
& quidem inter amicos, aut per epistolam ma-
numissi, Latini fiebant, idest in libertate mora-
bantur, & decedebant vt serui, donec aliquo ex
modis relatis ab Vlpiano in fragmentis, tit. de La-
tinis, Quiritiam libertatem assequerentur. Huius
libertatis Latinæ mentio extat in l. qui absenti 38.
ff. de acquir. posses. quo in textu præterquam quod
agitur de manumissione per epistolam, vitur

Consultus verbis illis, In libertate morari, quæ
sunt propria Latinorum: cuius locutionis ve-
stigia nonnulla sunt in Pandectis, in l. 4. C. de
fideicommiss. libert. l. cum quasi 30. §. ult. ff. eod.
l. ordinata 24. §. penult. ff. de liberal. causa: no-
tarunt Cuiac. ad tit. C. de fideicommiss. libert. Gi-
fanius ibidem. Etiam libertas Latina contingebat
ex manumissione inter amicos, de qua Se-
neca lib. ... de vita beata, ibi: Iuxta libertatis, an
libertatis data inter amicos, quæ est libertas Latina:
vel in conuiuium, cuius manumissionis memine-
runt Caius vbi supra, Iustinianus in §. ult. de
libertin. Item quotiescumque Dominus sinebat
seruum se gerere pro libero, libertas Latina con-
tingebat: exempla plura adduxit Meril. lib. 4.
obs. cap. 14. & inde intelligendus est textus in
l. ordinata 24. §. si quas actiones, ff. de liberal. caus.
Latini ergo in ultimo vitæ spiritu libertatem
cum seruitute commutabant, decedebantque
tanquam serui, vt scribit eleganter Saluianus
lib. 3. de Ecclesiis. Cathol. ibi: Iugo Latinæ libertatis,
quo scilicet iubent quadam sub titulo libertorum
agere viuentes; sed quæ superstites habent, morien-
tes donare non possunt: scilicet quia moriuntur
vt serui, §. ult. Instit. de succes. libert. l. 8. C. Theo-
dos. de liberali causa, l. 1. C. Theodos. de petit. hæ-
redit. l. 2. C. Theodos. ad SC. Claudianum: plura
Cuiac. ad tit. C. de Latin. libert. Superest vt de mi-
nima libertate, & de dedititiorum statu agamus.
Et in dedititiorum numero habebantur illi, vt
Vlpianus ait in fragm. tit. 1. §. 11. qui poenæ causâ
vincti erant à domino, quibus vestigia inscripta
fuerunt, vel vt alij legunt, stygma, qui ob id
stigmati, litterati, & iniusti vocantur; isti
enim ferro candenti in fronte notabantur, &
tradebantur, vt cum bestiis pugnarent, vel in
carcerem conicerentur, l. unic. C. de dedititia liber-
tate, l. tres fratres, ff. de panis; & ita toto vitæ tem-
pore seruituti erant obnoxij, tantumque mortē
absoluebantur. Vnde constat, libertinorum tri-
plicem statum fuisse. Primus eorum, qui plenam
libertatem assequerentur, qui & testamentum
facere, & testamento acquirere poterant. Secun-
dus Latinorum, qui iterum manumitti, aut ali-
quo ex modis relatis ab Vlpiano, ciuitatem Ro-
manam assequi poterant. Tertius dedititiorum,
qui nullo iuris remedio ciuitatem Romanam as-
sequi valebant, de quibus, & de prædictis manu-
missionum modis, plura tradunt Alciatus lib. 1.
paradox. cap. 14. Brissonius lib. 2. select. cap. 9. Tira-
quel. in l. si vnquam, verbo Libertis, n. 123. C. de re-
uocandis donat. Pancirola lib. 2. variar. c. 271. Con-
nanus lib. 2. comment. c. 6. Raguellus in d. l. unic. C.
de dedititia libert. vbi etiam Cuiac. & ad tit. C. de
vindict. manumiss. & lib. 5. obs. cap. 13. Demsterus
ad Rosinum lib. 1. antiq. c. 19. Reuardus lib. 4. va-
riar. cap. 9. & de auctorit. Prudentum, cap. 7. Donel.
lib. 2. comment. cap. 14. vbi Osualdus, Cuellar.
integr. lib. de manumiss. Vvisembach. disp. 8. n. 20.
Perdoctam repetitionem ad hunc textum scri-
psit Alfonsus Benitez Complutensis Professor,
& eius commentarium dedi in cap. fin. de seru.
non ordin.

TITVLVS XI.

De cognatione spirituali.

CAPVT I.

Alex. III. a *Salern. Archiepiscopo.*

TRVM autem filij & filia ante, vel post compaternitatem geniti, possint ad inuicem copulari, ^b canones secundum diuersorum locorum consuetudinem inueniuntur: & licet primus canon exinde editus, natos post compaternitatem prohibeat adinuicem copulari; alter tamen canon posterius editus primum videtur corrigere, per quem statuitur, vt siue ante, siue post compaternitatem geniti sunt, simul possint coniungi, excepta illa persona dumtaxat, per quam ad compaternitatem venit: vnde tolerabilius nobis videtur, vt secundum ^c posteriorem canonem, ante & post compaternitatem geniti simul valeant copulari, prater illam personam, per quam compaternitas contrahitur, nisi consuetudo Ecclesiae, quae scandalum generet, aliter se habeat.

NOTÆ.

1. ^a *Alernitano.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 1.* vbi additur pars capituli licet, vt cognoscamus, in presenti referri partem textus in *cap. licet, de spons. duor.* Integra autem decisio extat post Concil. Lateran. *p. 32. cap. 1.* De Salernit. Ecclesia egi in *cap. 1. de officio iudicis.*

2. ^b *Canones.*] Si Alex. III. respexit ad textus in *cap. super quibus 4. cap. post 5. 30. q. 3.* recte reprehenditur ab Interpretibus duplici ex causa. Prima, quia canonem Paschalis II. relatum in *cap. 5.* appellat priorem; & canonem Urbani II. in *d. cap. 4.* appellat posteriorem, cum Urbanus II. præcessisset Paschalem II. & idem Gratianus seruata temporum serie prius compilauit canonem Urbani II. quam Paschalis II. siquidem Urbanus floruit per annos 1088. Paschalis vero II. per annos 1099. & textum in *d. c. post 5.* esse Paschalis II. constat ex aliis eius partibus, quæ extant in *c. post uxoris 30. q. 4.* & in *c. porro 32. q. 2.* & ita aut Alexander III. agit de aliis canonibus, aut si de his duobus, posuit priorem pro posteriore, & posteriorem pro priore. Secundò quia Paschalis II. in *d. c. post 5.* licet iuxta aliquorum interpretationem accipiat de matrimonio non contrahendo inter filios naturales compatrum videlicet, & inter filios susceptoris, & filios patris, cuius filius susceptus est; tamen verius est, & facile constat, præcipue ex exemplo filij emancipati ab eo adducto, agere de matrimonio non celebrando inter filios naturales susceptoris, & ipsum susceptum, inter quos vera datur fraternitas spiritualis, vt infra dicemus.

3. ^c *Posteriorem canonem.*] Quia nisi vbi prior Synodus est œcumenica, secunda verò prouincialis (quo casu priori statuitur, *cap. omnino 50. distinct.*) regulariter posterior constitutio attenditur, iuxta sententiam Tertulliani *de baptismo* ibi: *In omni D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.*

nibus posteriora rem concludere, & sequentia antecedentibus præualere.

COMMENTARIUM.

4. ¹ IN hoc textu, & in *c. super eo hoc titul.* agitur de filiis compatrum, an videlicet filij susceptoris, siue patrini contrahere possint matrimonium cum filiis eius, cuius filius leuatus est, ante vel post compaternitatem contractam susceptis? Et quidem filios naturales ipsius susceptoris, cum ipso filio suscepto, qui causam dedit compaternitati, matrimonium non posse subsistere, probatur ex *c. ita diligere, in fine, c. pietatum 2. c. non oportet 3. c. super quibus 4. c. post 5. c. illud final. 30. q. 3. c. super eo, cap. tua nos 7. c. final. hoc titul. c. 1. hoc titul. lib. 6.* nam illi censentur confratres, sicut & eorum parentes compatres. Sanchez *de matr. lib. 7. disp. 54. n. 9.* vnde inter filium spiritualem, & filiam carnalem vxoris ipsius patris spiritualis ab alio viro susceptam, matrimonium licite contrahitur, quia inter eos nulla cognatio est, vt resoluunt Decius *consil. 101. in fine, Syluester verbo matrimonium 8. quest. 7. Couarr. in 4. dicto §. 4. num. 9.* qui recte idem resoluit in matrimonio contracto à patre spirituali cum filia carnali ipsius filia spiritualis, iuxta textum, iuncta Glossa ibi, in *cap. final. 30. q. 3.* quod & docuit S. Antoninus in *summa, 3. p. tit. 1. c. 15. §. 2.* cui conuenit lex *5. tit. 7. part. 3.* quia hæc cognatio nec habet gradus, nec transit ad personas in iure non expressas; vnde quærebatur, an filius naturalis susceptoris possit ducere in vxorem filiam naturalem patris suscepti, idest sororem ipsius suscepti? Et verum inter sit, quod filij susceptoris, vel patris naturalis suscepti nati essent ante, vel post compaternitatem contractam? Dubitandi ratio hæc erat, quia confratres esse videntur, qui sunt compatrum filij: quâ ratione videtur etiâ Demetrius Comadenus Archiepiscopus Bulgariae in *responsio de gradibus cognationum*, quod

quod extat in iure Orientali : sed contrarium placuit Urbano II. in c. super quibus 30. q. 3. Alexandro III. in presenti, & in cap. super eo, hoc titul. ubi adiicit eam limitationem, nisi contrarium consuetudine inductum sit, ex eadem ratione, videlicet quia cum hæc cognatio non habeat gradus, nec extendatur ad personas non expressas; & inter personas, inter quas ex veteribus canonibus nascitur hæc cognatio, non enumerentur filij compatrum: ideo inter eos non impeditur matrimonium, præcipue quia edictum de nuptiis est prohibitorium, cap. cum apud, de spons. cap. consulisti 2. q. 5. Vnde matrimonium permissum intelligitur his, quibus nominatim non prohibetur. Accedit, nam hæc cognatio spiritualis imitatur adoptionem & cognationem legalem ex ea provenientem, cap. 1. cap. per spiritualement 30. q. 4. sed cognatio legalis, ad cuius exemplum statuta est spiritualis, non prohibet nuptias celebrari inter filios adoptantis, & fratres filij adoptati, cap. vnic. ubi dicemus, de cognatione legali: ergo nec spiritualis. Nec contrarium probatur in cap. tua nos 7.

de cognat. spirituali, in illis verbis: *Tua nos duxit discretio consulendos, an natus ante compaternitatem filiam compatris sui, vel commatris sibi possit matrimonialiter copulare; & si contraxerint, debeant separari? Super quo respondemus, quod huiusmodi persone non possunt matrimonium contrahere; & si contraxerint, possint ab inuicem separari.* Quia in illis verbis non prohibetur generaliter, quamcumque filiam patris, vel matris naturalis matrimonialiter copulari cum filio compatris nato ante compaternitatem; inter istas enim personas licite & valide matrimonium contrahebatur: sed signanter secundum ea, quæ Pontifici proponebantur, ipse statuit filium patris spiritualis natum ante compaternitatem, per matrimonium iungi non posse cum sorore spirituali, nempe cum femina illa, quam pater suus suscepit ex baptismo; atque ita illa verba, *filiam compatris patris sui, vel commatris*, intelligenda sunt de filia, per quam compaternitas patri spirituali obuenerat, ut docuerunt Hostiensis, Innocentius, Cardinalis, & Abbas ibi, Cuiacius in presenti.

CAPUT II.

Idem^a Eidem.

SI vir, vel mulier scienter, vel ignoranter filium suum de sacro fonte susceperint, San propter hoc ab inuicem separari debeant, & alij copulari, quia nos consulere voluisti, consultationi tuæ duximus respondendum, quod quamuis sit generaliter institutum, ut debeant separari, quidam tamen humanius, & potius sentientes, aliter statuerunt. Et ideo nobis videtur, quod siue ex ignorantia, siue ex malitia id fecerint, non sunt ab inuicem separandi, nec alter alteri debitum debet subtrahere, nisi ad continentiam seruandam possint induci; quia si ex ignorantia id factum est, ignorantia eos excusare videtur: si ex malitia, eis sua fraus non debet patrocinari, vel dolus.

NOTÆ.

1. ^a *Idem eidem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc titul. cap. 2. & post Concil. Later. p. 32. cap. 2. idest, idem Alexander eidem Salernit. Præsuli.

COMMENTARIUM.

2. **E**Tiam in hac parte eiusdem epistolæ decidit Alexander aliam quæstionem, circa quam veteres canones dissentientes reperiuntur; utrum videlicet coniuges leuantes proprium filium in baptismo, vel tenentes in confirmatione, debeant separari, nec postea inuicem sibi petere, aut reddere debitum valeant? In qua quæstione Pontifex Deusdedit ex prædecessorum sententiis iudicauit, eos separandos esse, in c. 1. 30. q. 1. in qua epistola, relata à Luitprando in vita ipsius Pontificis, & quæ nuper excusa extat inter decretales, quæ prodierunt ex Bibliotheca Vaticana, post ea verba, quæ referuntur in eo canone à Gratiano, hæc difficilia verba leguntur: *Mulieres verò cum separate fuerint pro hac illicita re à propriis viris, totam præcipimus recipere dotem, quam in die nuptiali receperunt, & post expletum annum, recipiant alium virum. similiter & vir uxorem.* Vbi cum à Pontifice quæreretur, an mulie-

res, quæ ob magnum populorum concursum in Sabbatho Paschæ filios suos leuarent de baptismo, adhuc possent in ipso matrimonio persistere? Respondit, separandas omnino esse, & post annum ad secundas nuptias transire posse; quæ vltima pars difficilis valde est. Ut eam exponat Archidiaconus ibi, existimat in eo textu agi de separatione quoad commixtionem carnalem per tempus poenitentiae. Turriscremata accipit textum illum de sponsis coniungendis in matrimonio, non verò de coniugibus iam copulatis: sed vtraque solutio facile conuincitur ex littera ipsius textus; quare Basilius lib. 7. de matrim. c. 40. variis modis dissoluere intendit illius textus difficultatem. Primò affirmat, in eo textu agi de sponsis, & etiam de coniugibus iam copulatis; & singula singulis referendo, Pontificem statuere ut coniuges, qui leuarunt filium communem, separantur à comunione pro tempore poenitentiae, postea verò redeant ad usum matrimonij: si verò sponsi ex vago concubitu filium procreauerunt, illumque susceperunt de sacro fonte, peractâ poenitentia per annum, vir accipiat aliam uxorem, & similiter uxor alium virum. Secundò ipse perdoctus vir n. 12. textum illum accipit de filiis susceptis à concubinis ex vago concubitu, non verò procreatis ex matrimonio; & tunc ait rectè statuere Pontificem, inter eos celebrari non posse matrimo-

matrimonium. Et quia plerumque dote iam assignatâ sponſi liberos à se procreatos ſuſcipiebant, ideo Pontifex ſtatuit, dotem eſſe reſtituendam, & matrimonium, ſi forſan de facto contractum erat, diſſoluendum eſſe. Sed vtinam, vt facile eſt interpretationes has reſellere, ita eſſet & veram assignare: placet nunc alia, quam adducit ipſe Baſil. *vbi ſupra, num. 10.* dum pro alium, legit illum; ita vt ſenſus ſit, quod mulieres quæ filios proprios ſuſceperint è ſacro fonte, poenitentiam per annum peragant, & dotem, quam in die nuptiali dederunt, recipiant, & tranſacto anno illum virum recipiant, & ſimiliter vir vxorem, non aliam, ſed eandem. Igitur iuxta ſententiam Pontificis Deuſdedit, ſeparandi erant coniuges quoad cohabitationem, ſaltem per annum. Quod ſimiliter ſtatutum fuit in Concil. Mogunt. ſub Carolo, *can. 55.* qui reſertur inter capitularia Caroli *lib. 5. cap. 100.* ibi: *Nullus proprium filium, vel filiam de fonte baptifmatis ſuſcipiat, nec filiolum, nec commatrem ducat vxorem: nec illam, cuius filium, aut filiam ad confirmationem duxerit; vbi autem factum fuerit, ſeparentur.* Et expreſſius in Concilio apud Vyermeriam, *can. 3.* relato in *cap. 2. 30. q. 1.* ibi: *Si quis filiaſtrum, vel filiaſtram ſuam ante Episcopum tenuerit ad Confirmationem, ſeparetur ab vxore ſua, & nunquam aliam accipiat.* Et ideo cum Andouera Chilperico ſuo marito abſente filiam peperiſſet Chilechindam, & ſuaſu Fredegundis eam de ſacro fonte leuaſſet, rediens Chilpericus repudiavit Andoueram: *Non potero*, inquit, *te habere coniugem, cum commatris adepta ſis nomen.* Quam ideo cum filia in monaſterium detrufit, vt reſert Aymonius *lib. 3. cap. 6.* Nec tunc obſtant illa verba, *totam præcipimus recipere dotem.* In quibus cum agatur de dote reddenda, ſupponitur matrimonium interceſſiſſe. Nam ea verba non debent referri ad primam partem deciſionis, ſed ad vltimam; poſtquam enim Pontifex quaſtioni propoſitæ reſpondit, ſtatim ſubiicit, nulli licere commatrem in coniugem accipere; & annectit verba proximè relata, quæ ſi referantur ad caſum priorem, quando coniuges filium de fonte ſacro ſuſceperint, abſurdum continent: quare referenda ſunt ad poſteriorè caſum, in quo ſtatuitur, nullum poſſe commatrem in coniugè accipere. Quo caſu rectè annectitur, vt ſi

mulieres pro hac illicita re, hoc eſt matrimonio ita celebrato, ſeparatæ fuerint, dotem recipiant, quam in die nuptiarum præſtiterunt; & peractâ poenitentia, alios viros accipiant; quod mirum non eſt, cum nullum eſſet matrimonium ab eis celebratum. Quo modo etiam accipiendus eſt textus in *can. 53. ſexta Synodi in Trullo*, in illis verbis: *Quoniam ſpiritualis neceſſitudo, ſeu affinitas corporum coniunctione maior eſt, in nonnullis autem locis agnouimus quosdam, qui ex ſancto & ſalutari baptifmate infantes ſuſcipiunt, poſtea quoque cum matribus illorum viduis matrimonium contrahere, ſtatimus, vt in poſterum nihil fiat eiſmodi: ſi qui autem poſt præſentem canonem hoc facere deprehenſi fuerint, & quidem primò ab hoc illicito, & iniuſto matrimonio deſiſtant, deinde & fornicatorum poenis ſubiiciantur.* Verùm contrarium, immò non ſeparandos eſſe, ſi fraudulentè, & per fraudem fecerint, docetur in *c. 4. 30. q. 1.* idem ſi propter ignorantiam filium communem leuaſſet, obſeruandum ſtatuit Nicolaus in *cap. de his, ead. q. &* ſi propter neceſſitatem fecerint, idem aſſerendum eſſe ſtatuit Ioannes VIII. in *cap. ad limina, ead. q.* in quo canonum diſſidio Alexander in præſenti docet, inter coniuges filium proprium ſuſcipientes non diſſolui coniugium ante compaternitatem legitime contractam, ſiue ex fraude, ſiue ex ignorantia id fecerint: ſi ex fraude, ne ſcientibus coniugibus, & diuertere cupientibus, hac viâ ad diuortium aditus patefieret: ſi verò ex ignorantia, quia ea illos excuſat, & ita hoc caſu matrimonium conſeruatur in eo ſtatu, à quo incipere non poterat, vt plerumque contingit, *c. dilectus, de ſponſal. cap. ad Apoſtolicam, de regul. c. quemadmodum, de iur. iur. c. 4. & 6.* qui clerici, vel vouentes, *l. 3. C. de interd. matr.* ſed etſi matrimonium per cognationem hanc ſuperuenientem non diſſoluatur, tamen eum, qui ſcienter, & malitioſè eam contraxit, non poſſe petere debitum, docet Mendo in *ſtatera, diſſert. 5. q. 20. per tot.* & ſi pater baptizauerit filium, quem ex copula illicita ſuſcepit, non poſſe cōtrahere matrimonium cum eius matre. *Chriſtin. tom. 1. dec. 328.* Illud etiam certum eſt, quod ſi ambo coniuges ſuſceperint alienum filium inter ſe, nullam cognationem contrahunt, vt declarauit Innoc. III. in epiſtola miſſa Roſanenſi Archiepiſcopo, cuius integram dabimus in *c. 5. de conſanguinit. & affinit.*

C A P V T III.

Idem^a Vigor. Epifcopo.

SVper eo, quod à nobis tua fraternitas requiſiuit, vtum duorum compatrum filij poſt compaternitatem geniti poſſint matrimonio copulari, vel ſi coniuncti fuerint, eorum ſit matrimonium reſcindendum. Inquiſitioni tuæ tale damus ſcripto continēte reſponſum. Si enim filij tales fuerint, per quorū alterum, vel vtrumque parentes ad compaternitatem deuenerunt, eos coniungi nullâ ratione permittas, & ſi coniuncti fuerint, Pontificali auctoritate ab inuicem ipſos non differas ſeparare. Cæterum ſi per neutrum eorum ad compaternitatem ventum fuerit, de his volumus, conſuetudinem tuæ Metropolitanæ Eccleſiæ, vel aliarum circumpoſitarum inquirere, & diligentius imitari: ita quidem, quod ſi eiſdem Eccleſiæ conſuetudo habet, inter eos non ſuſtineri coniugium fieri, nec factum firmitatis robur habere, tu ſimili modo in Eccleſia tibi commiſſa coniugium huiusmodi fieri non permittas, & ſi quos taliter iunctos inuenieris, iuxta earundem Eccleſiarum conſuetudinem ipſos ſeparare ab inuicem

non omittas. Verum si de consuetudine haberetur, ut talia coniugia sustineantur, & permittantur; tu in eadem Ecclesia huiusmodi coniugia dissimulare poteris, ita quod nec contradicere, nec tuum præstare videaris assensum: quia sicut graue est antiquam consuetudinem circumadiacentium Ecclesiarum super his contemnere; sic quoque grauius videtur, si propterea huiusmodi coniugiis tuum indulgeres assensum, cum posset in exemplum assumi.

NOTÆ.

1. a **V**igor.] Ita legitur in prima collectione, sub hoc titulo cap. 3. in hac sexta legitur *Vigiliensi*; sed Antonius Augustinus in notis ad hunc textum, retinendam putat lectionem *Vvignoniensem*, de qua diocesi nonnulla notauit in cap. 9. de elect.

2. b *Consuetudinem.*] Et ita consuetudine induci

posse impedimenta matrimonij, probatur in c. 1. hoc titul. cap. quod dilecto 3. cap. quod debet, de consanguin. & affin. cap. olim, de clericis coniug. & docet Tapia lib. 4. catena moralis, q. 24. quod quomodo accipiat, & quæ conditiones in tali consuetudine desiderantur, exponit latè Basil. lib. 6. de matrim. cap. 4. cum sequent. & nos aliqua adduximus in cap. 1. de sponsal. & textum hunc exposui in cap. 1. hoc titul.

CAPVT IV.

a Clemens III.

Martinus Bertam duxit in vxorem; Tebergam sibi Lotharius copulauit, & Lotharius Bertæ & Martini filium de sacro fonte suscepit: Lothario verò & Bertæ sublati de medio, Martinus cum Teberga contraxit: quærit à nobis tua fraternitas, utrum tales sint ab inuicem separandi. Nos autem tuæ fraternitatis consultationi duximus respondendum, quod cum secundum verbum Domini, vir & mulier vna per connubium caro efficiantur, liquidum est, Tebergam non posse Martino matrimonialiter copulari, qui cōpater eius fuerat, cum quo ipsa Teberga vna caro noscitur extitisse.

NOTÆ.

1. a **C**lemens III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, sub hoc titul. cap. 1. nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex, licet facile ex nominibus coniugum, de quibus in præfenti agitur, cognoscatur cum Præfato aliquo Gallie in eo alloqui.

COMMENTARIUM.

2. **P**RO huius textus expositione sciendum est, compaternitatem spirituales, iuxta veteres canones duplicem fuisse, directam videlicet, & indirectam: directa compaternitas est, quæ inter naturales patres baptizati, vel confirmati, & baptizantem seu confirmantem, & paternos baptisimi, & confirmationis contrahitur, cap. 1. cum sequent. 30. q. 3. indirecta verò compaternitas erat, quæ extendebatur ad vxorem compatri, etiam si non commater fuisset, antea tamen cognita, c. sciscitatur, c. si pater, cap. si quis 30. q. 4. in coniugio non vero, si illicitè per copulam liberam, l. 1. tit. 7. p. 4. nam cum maritus, & vxor efficiantur vna caro, Genesis cap. 2. cap. lex diuina, cum seq. 27. q. 1. c. quomodo 31. q. 1. cap. debitum, de bigam. non ordin. consequens est vxorem esse commatrem illi masculo, cuius filium maritus de sacro fonte suscepit, & per consequens non poterit vidua facta, matrimonialiter cum illo copulari, ut resoluit Pontifex in præfenti: itaque commatres duas non potest quis etiam vnâ post mortem alterius habere in coniugio, d. cap. 1. 2. & 3. d. c. quod autem 6. in fine 30. q. 4. Nec huic iuris principio obstat textus in c. qui spirituales 4. 30. q. 4. ubi in can. 47. Concilij Triburiensis statuitur, coniugatum, qui filium

alterius de sacro fonte suscepit, esse patri naturali compatrem, non autem esse illi vxorem commatrem, idcirco marito defuncto posse viduam cum patre baptizati matrimonialiter copulari: quod etiam docuit Paschalis Papa in cap. post vxoris 5. eadem 30. quest. 4. ubi ita generaliter statuit: Post vxoris obitum cum commatre vxoris viri superstites coniugio copulari, nulla videtur auctoritas, vel ratio prohibere; nec enim cognationi carnis cognatio spiritus comparatur, nec per unionem carnis ad unionem spiritus transitur. Nam pro istorum iurium solutione discrimen constituendum est inter vxorem patris spiritualis, & inter vxorem patris naturalis; ad patris enim spiritualis vxorem prius, ut supponimus, cognitam, spiritualis cognatio transfunditur, ex præfenti textu; atque ita si vnus ex coniugibus filium aliorum de sacro fonte suscepit, ambo, videlicet vir & vxor, compatres efficiuntur parentibus infantis, d. cap. si quis 3. 30. q. 4. & per consequens si Maria vxor Ioannis, inter quos matrimonium fuerat consummatum, leuasset de fonte filium alterius fœminæ, non potest Ioannes cum fœmina illa post mortem vxoris matrimonium contrahere, iuxta textum ita intelligendum in dicto c. sciscitatur, 30. quest. 4. ad vxorem verò naturalis patris cognatio spiritualis, seu compaternitas non extenditur; atque ita si Ioannes coniugatus filium Martini in baptismo suscepit, efficitur compater tantum Martini, non autem Mariæ vxoris eius, cum filius esset Martini ex alia fœmina; idcircoque Martino compatre suo defuncto, potest Mariam viduam ducere in vxorem, si aliud impedimentum non obstat; nam inter eos nulla cognatio spiritualis contrahitur. Iuxta quem casum accipiendus est textus in dicto cap. qui spiritalis

spiritualem 4. Eademque solutione exponendus est Paschalis in *dist. cap. post uxoris*, dum docet, post uxoris obitum posse virum superstitem cum commatre uxoris coniugio copulari; quia scilicet ad maritum non fuit translata cognatio spiritualis uxoris, quam vxor contraxerat, propterea quod sua commater filium proprium ipsius uxoris ex alio viro de fonte leuasset: præsenserunt Archidiaconus & Turrisfermata in *ad. iuribus*, Bohic. in *presenti*, Ioannes Grumellus de *spons. conclus.* 20. *casu* 5. *num.* 14. extat *tom.* 16. *tract.* Doctor. Syluest. in *summa*, verbo *Matrimonium* 8. *quæst.* 7. *num.* 7. huius discriminis rationem adduxit Glossa in *dicto cap. qui spirituale* 30. *quæst.* 4. & in *cap. 2. verbo Cognitam*, hoc *titul.* lib. 6. & ait in hac parte coniuges communicare sibi actiones, non autem passionem, id est, coniugem communicare coniugi cognationem spiritualem prouenientem ex actu conferendi sacramentum, aut leuandi, vel suscipiendi filium alienum in sacramento baptismi, vel confirmationis: non autem communicare cognationem prouenientem ex eo, quod patitur filium baptizari, vel confirmari, aut leuari ab

alio. Sed hæc doctrina potius est ipsius iuris constitutio, quam ipsius constitutionis ratio; quare veram rationem existimo prouenire ex eo, nam cum vir & vxor per actionem carnalem, seu corporalem efficiantur vna caro, & vnum corpus, non verò vnus spiritus. *d. cap. debitum*, inde prouenit, vt cognatio, quæ per corporalem actionem vnus coniugis acquiritur, communicetur alteri, quasi parti corporis eius; non verò communicetur cognatio, quæ contrahitur per animi passionem coniugis: nam animus, seu anima, non fuit communicata, vt considerat Archidiaconus in *d. cap. qui spirituale* maxime cum hæc cognatio per passionem contracta, non acquiritur per factum corporale coniugis, sed per tactum proprii filij, vel contactum patris, atque ideo rationi congruum est, vt alteri coniugi non communicetur. Hostiensis in *summa huius tituli*, §. *ultim. numer.* 7. Hæc autem compaternitas indirecta sublata est per Concil. Trident. *sess.* 24. de *reform. cap.* 2. an verò iure communi attento hæc cognatio communicetur sceminae extra matrimonium cognitæ, exponemus infra in *cap. contracto*.

CAP V T V.

Clemens III.

Contrafacto matrimonio inter P. de Regali, & A. uxorem suam, sicut eiusdem P. nobis conquestio patefecit, cum per biennium insimul cohabitassent, & ex ea filium memoratus P. suscepisset, quidam consanguinei eiusdem A. volentes eam separari à viro, contra matrimonium obiecerunt, asserentes quod eadem A. in primo sacra-
crati salis pabulo filium concubinæ quondam ipsius P. tenuit, cum fuerit primò in Ecclesiam inductus: & propter hoc tuam aduocantes præsentiam, dicebant ipsam à viro per tuum iudicium debere separari: tua verò fraternitas, sicut accepimus, causâ non cognitâ, carnale eis commercium interdixit, prohibens ipsi P. ne debitum ab uxore requireret. Verum quoniam, si constaret Ecclesiæ vera esse quæ diximus, non ideo tamen contractum matrimonium solueretur, quæ res vtrique vix contrahendo matrimonio impedimentum afferret, disc. t. per A. f. m. quat. præfato P. firmiter iniungas auctoritate nostrâ, quod memoratam A. sicut uxorem propriam affectione maritali pertractet, & carnale debitum ab ea licenter exigat & persoluat, siue, quod supradictum est, ipsam A. ante matrimonium contractum cum P. siue postea id egisse constiterit; dum tamen si in fraudem, causâ separandi matrimonij hoc fecit, poenitentiam pro præsumptione accipiat, matrimonio in sua firmitate durante.

NOTÆ.

1. a **C**lemens III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, sub hoc *titul. cap.* 2. nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex, præsentis tamen constitutionis meminit Bonifacius VIII. in *cap.* 2. hoc *titul.* in 6.

2. b **S**acra-
crati salis pabulo.] Consonat textus in *cap.* 1. 30. 9. 1. Sal in catechumeni os inferi solitum iam à primis Ecclesiæ temporibus, constat ex sancto Gregorio in *lib. Sacram. de ord. ad catechum.* ibi: *Postea interrogat nomina eorum, & ponit de ipso sale in os ipsorum.* Et *cap.* exinde, *cap. sal. c. ex his, de consecr. dist.* 4. Pontifice Deus dedit in *epist. ad Gordiam Hispalensem Episc.* ibi: *Septem sunt dona baptismi à primo pabulo sacra-
crati salis, & ingressu sanctæ Ecclesiæ usque ad confirmationem Spiritus sancti per chrisma.* S. Ambrosio in *c.* 22. D. Luca, D. Augustino *lib.* 1. *confess. c.* 11. Rabano D. D. Gonzal. in *Decretal. Tom.* IV.

Mauro de *instit. cleric. c.* 27. Beda in *Esdras lib.* 2. *c.* 9. & in *lib.* 1. *Regum, c.* 27. Alcuino de *ecclesiastic. officiis, c.* de *Sabbato sancto*, V. Valfrido Strab. de *rebus Eccles.* *c.* 26. Cuius ritus rationes adduxerunt Isidorus Hispal. *lib.* 2. de *officiis*, *c.* 20. ibi: *Sales autem in mysterio catechumenis dandos à Patribus, inde est institutum, vt eorum gustu condimentum sapientie percipiant.* Smaragdus in *epistol. de Sabbatho Pentecost.* ibi: *Idcirco hi, qui baptizandi sunt, salem in sacramento accipiunt, vt eius gustu condimentum sapientie percipiant, nec à sapore Christi desipiant, & sint insulsi & fatui.* Ivo Carnot. *sermon. de sacram. Neophyt.* ibi: *Postea datur sal benedictum in os pueri, vt per typicum sapientie salis conditus, fœtore careat iniquitatis.* Hugo Victorin. *lib.* 1. *Sacram. c.* 18. ibi: *Postea datur sal benedictum in os baptizandi, vt sale sapientie sit conditus.* Illustrant Vicecomes *lib.* 2. de *ritibus baptismi. c.* 42. F. Iosephus à S. Maria de *ceremoniis baptismi. c.* 16.

3.

c. Quondam concubinae.] Non levis quaestio est apud Interpretes, utrum compaternitas spiritalis communicetur foeminae illicitè cognita à susceptore, seu patrino, ut communicatur uxori legitime cognita, iuxta tradita superiori commentario? In qua quaestione affirmant Glossa in *cap. si quis ex coniugio* 30. q. 4. Sylvester in *summa*, verbo *Matrimonium* 8. q. 7. referens pro sua sententia D. Thomam in 4. dist. 42. q. 1. art. 3. q. 2. in corpore. Qui mouentur, tum ex hoc textu, tum ex eo, quia vir per copulam etiam illicitam efficitur una caro cum foemina, *cap. in eo* 32. quest. 4. propter quam nascitur affinitas matrimonium impediens, & dirimens, c. 1. vbi plura dabimus, de consanguin. & affin. ergo similiter cognatio spiritalis illi communicari debet. Negatiuam sententiam tuentur Richardus & Palud. in 4. dist. 42. Abbas in *cap. Martinus*, hoc tit. vbi Bohic. n. 9. Glossa verbo *cognitam*, & Ioannes Andreas in c. 1. hoc tit. lib. 6. Sanctus Antoninus in *summa* tom. 5. tit. 1. cap. 15. §. 1. Couarr. in 4. 2. p. cap. 6. §. 4. num. 3. & alij, qui mouentur ex eo, nam licet inter virum & uxorem communicetur hæc cognatio, quia una caro sunt, propter strictum matrimonij vinculum, *cap. Agathosa* 27. q. 1. hoc tamen vinculum ita strictum non datur extra matrimonium. Accedit, quia textus in *cap. 1. cum sequent.* 30. q. 4. *cap. Martinus*, hoc tit. vbi agitur de hac compaternitate directa, semper supponit matrimonium, & illud consummatum: unde non est ratio, quare hoc impedimentum protrahatur ad alias personas præter expressas in ipsis iuribus. Nec contrarium probatur in præsentis versiculo, & in illis verbis, *Sive ipsam ante matrimonium contractum cum P. sive postea conspiterit hoc egisse.* Nam hæc clausula referenda est ad opinionem eorum, qui impedimentum admittebant, & obiciebant in illa specie ex eo, quod uxor filium concubinae, & mariti in sacrati salis pabulo tenuisset, iuxta Glossam in præsentis, quam sequuntur Hostiensis, & alij: non autem debet intelligi secundum veritatem rei, ut Pontifex ostendit in verbis, *sive ipsam*: quamobrem si uxor tenuisset illum in actu, in quo oritur perfecta cognatio spiritalis, veluti in ipso baptismo, resuleret quidem impedimentum quod dirimeret matrimonium subsequens, & usum iam contracti impediret. Nec implicat, quod Clemens in fine huius textus imponat poenitentiam uxori, quæ filium illum in catechismo tenuit, causâ diuorij faciendi; nam ad imponendam poenitentiam affectus potius, quam effectus attenditur, *cap. 1. in fine*, 15. q. 6. c. qui periu-rasse 22. q. 5. docuit Cardinalis in præsentis, & in *cap. 1. de eo qui mittitur in possess.*

COMMENTARIUM.

4.
DE COGNA-
TIONE EX
CATECHIS-
MO.

IN præsentis textu agitur de cognatione spiritali, quæ ex catechismo tantum nascitur; & examinatur, an impediat, dirimatue matrimonium? Pro cuius textus expositione præmittendum est, olim diuersum fuisse susceptorem, seu patrinum catechismi, à susceptore, seu patrino baptismi, ut constat ex *cap. ex catechismo*, de consecrat. distinct. 4. vbi Higinus Pontifex, qui Ecclesiam rexit per annos 114. ait: *In Catechismo, & in Baptismo, & in Confirmatione unus patrinus fieri potest si necessitas cogit; non est tamen consuetudo Romana, sed per singula singuli suscipiunt.* S. Dionys. Arcopag. lib. de Eccles. hierarch.

cap. 2. vbi de solennibus caeremoniis, quæ catechismi propriæ erant, sic ait: *Tum ei exponit rationem perfectam, quæ ad Deum accedendum est; explanataque eidem diuinâ vitâ, & ut ita dicam, conuersatione, ex eo præterea querit, num ita instituat viuere? Cum promisit, manum eius capiti admouet, signoque edito sacerdotibus imperat, ut viri, atque sponsæ nomine perscribant.* Probat Vicecomes lib. 1. de ritibus baptismi, cap. 25. per totum; & nos de catechesi, eius tempore, & caeremoniis plura adduximus in *can. 16. Concil. Illiber.* Ut autem ad cognationem spiritualem, quæ ex catechismo nascitur inter ipsum susceptorem, & catechumenum, perueniamus, notandi sunt textus in *cap. 1. 30. q. 1.* in illis verbis: *A pabulo sacrisalis, usque ad confirmationem per christma nullus Christianus suam matrem in coniugium suscipere debet.* Et in præsentis capite, dum in eo Clemens docet, ex hac cognatione impedimentum dirimens matrimonium non dari; & in *cap. 2. hoc tit. lib. 6.* vbi Bonifacius VIII. in totum se refert ad præsentem Clementis constitutionem: quare Sotus in 4. q. 4. distinct. unica, art. 5. vers. in primis, & alij existimarunt, circa hoc impedimentum rem adhuc dubiam esse, & indecisam, cum Clemens in præsentis sub dubio rescribat in illa clausula, *Vix etiam*, quæ dubitantis potius quam asserentis videtur: & Bonifac. VIII. in d. *cap. 2.* nihil specialiter constituat, sed tantum se referat ad præsentem decretalem. Verum hæc Soti sententia facile conuincitur ex d. *cap. 1. 30. q. 1.* & ex d. *cap. 2. hoc tit. in 6.* vbi hoc impedimentum oriri ex catechismo aperte docetur. Hugo in d. *cap. 1. 30. quest. 1.* affirmat hoc impedimentum cognationis spiritalis ex catechismo tantum, non solum impedire, verum & dirimere matrimonium: sed hæc opinio etiam aperte refellitur ex præsentis textu. Alij tandem relati à Thoma Sanchez lib. 7. de matr. disp. 10. num. 8. & 9. hoc impedimentum tantum admittunt cum catechismus baptismum præcedit, aut cum eo immediate coniungitur. Verum eos doctè refellit Sanchez. Quare his sententiis omisissis dicendum est, propriam, perfectamque cognationem spiritualem, quæ matrimonium impedit, & dirimat, tantum nasci ex baptismo, & confirmatione, ut infra in *cap. final.* probabimus: ex catechismo verò oriri quandam cognationem imperfectam, quæ licet non dirimat, impedit tamen matrimonium, ex præsentis textu, & d. *cap. 2. hoc tit. in 6.* ita docuerunt D. Thomas in 4. dist. 42. q. 1. art. 2. ad 3. Durandus, & Richardus ibi, Sanchez d. disp. 10. Basil. lib. 6. de matrim. cap. 11. Bonacina eod. tract. q. 3. punct. 4. num. 6. alij relati à Leandro tom. 2. de sacram. disp. 23. de matrim. §. 3. quest. 1. Catechismus enim est quædam professio futuri baptismi; & sicut in sponsalibus sponsione futurarum nuptiarum species quædam cognationis, & publicæ honestatis contrahitur, per quam matrimonium impeditur contrahendum; ita ex catechismo oritur quædam cognatio spiritalis impediens matrimonium: nec interest, quod catechismus præcedat baptismum, vel sequatur; quo modo accipiendus est textus in *cap. 1. 30. q. 1.* in illis verbis: *A pabulo salis usque ad confirmationem per christma, nullus christianus suam matrem in coniugium suscipere debet.* Intelligenda enim ea verba sunt, secundum Sanchez dicta disp. 10. num. 2. copulatiuè, & non disiunctiuè, ita ut doceat Deusdedit,

Deusdedit, cognationem contrahi in catechismo, & in Baptismo, & in Confirmatione, seu chrismatis vñtione inclusiue: quamvis de illa expositione Thomæ Sanchez non parum dubitauerim, agnoscens textum in d. cap. 1. agere de impedimento impediēte, non autem de dirimente; atque adaptari non posse ad cognationem ex baptismo & confirmatione ortam: quapropter credo, intelligendum esse illum textum tantum de catechismo, & eius cæremoniis, quæ præcipue incipiebant à pabulo sacrati salis, &

finiebantur in sancta vñtione, quæ præcedit baptismum, de qua Dionysius de ecclesiastica hierarch. 2. p. cap. 2. D. Cyprianus lib. 1. epist. 70. hodie tamen hæc species cognationis spiritualis sublata est per Trident. sess. 24. de reform. cap. 2. vt declarauit sacra Congregatio per hæc verba, *Qui in Ecclesia fuit presens ei, qui domi verè fuit baptizatus, si deinde in Ecclesia fuerunt seruata solennitates, nullam specialem cognationem contrahit.* Referunt Farinac. dicto cap. 2. Leander dicta disp. 23. q. 4.

C A P V T V I.

Innocentius III. ^a *N. Episcopo Linconienſi, & N. Decano de Huntedunc.*

Veniens ad præsentiam nostram G. Anglicus natione, nobis exposuit, quod cum olim in adolescentia constitutus mulieri cuidam adhæſſet, quam tamen quidam alius antè cognouerat, de consilio matris suæ factum est, vt eadem mulier quendam puerum, quem de alia soluta ipse suscepserat, de sacro fonte ^b leuaret, ad suspicionem & infamiam vtriusque delendam. Deinde verò cum in eius amorem vehementius exarderet, absque consilio amicorum eam clanculo desponsauit. Cumque prolem ex ea procreare non posset, & increpationes à patre suo grauissimas sustineret, quòd eam desponsando deliquerat, reuoluens in animo, ipsâ dimissâ, causâ orationis Hierosolymam est profectus. Verum cum idem rediens de partibus transmarinis prolem eam suscepisse de alio inuenisset, ei noluit adhærere, sed propter adulterium, quod commississe taliter videbatur, eâ omninò dimissâ, ad longinquam se transferens regionem, & ad Eugubin. tandem veniens ciuitatem, quandam ibidem cum terra & dote decenti matrimonialiter sibi copulauit, de qua prolem se confessus est suscepisse: eapropter discretionis vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus super his inquiratis diligentius veritatem: & si primam mulierem prædicti viri filium de sacro fonte leuasse constiterit, antequam eam desponsasset vxorem, vos inter eos diuortium appellatione postpositâ celebrantes, rei processum nobis per litteras vestras fideliter exponatis, vt an cum secunda valeat legitimè commorari, veritate cognitâ decernere valeamus. Quod si ambo, &c. Tu ea frater Episcope, &c. Datum apud ciuitatem Castellanam, VIII. Idus Octobris.

NOTÆ.

1. ^a *Inconienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, sub hoc titul. cap. 1. & in ipsis epistolis editis à Sirleto, fol. 189. ex quo registro textum hunc transcribo. De Linconienſi Ecclesia egi in cap. 8. de rescriptis, & commentarium huius textus dabimus infra in cap. final.

2. ^b *Leuaret.*] Immediatè tenens puerum: nam quando matrigna non tenet baptizatum, neque illum suscipit immediatè de manu patrini, non contrahit cognationem spirituales, vt declarauit

sacra Congregatio, referente Farinacio in d. cap. 2. Concil. Trident. quæ quando statuit inter vnum, & vnam, quia ad summum in patrinos eligi permittuntur, & baptizatum ipsum, atque ipsius patrem & matrem contrahi spirituales cognationem, supponit matrignam à sacro fonte baptismatis filium simul suscepisse, idest immediatè à manu baptizantis leuasse, vt docuerunt Sanchez lib. 7. de matrim. disp. 50. num. 2. Basil. eod. tract. lib. 7. cap. 39. num. 9. Hurtado de matrim. disp. 18. difficult. 3. Bonac. eod. tract. puncto 5. §. 2. num. 13.

C A P V T V I I.

Idem ^a *Magistro S. de Melun. Canonico Herefordenſi.*

Tua nos duxit discretio consulendos, an natus ante compaternitatem, filiam compatriſ sui, vel commatris, procedente tempore sibi possit matrimonialiter copulare; & si cum ea contraxerit, & pluribus annis simul permanſerint, an postea debeant separari? Quæſiuiſti etiam, an conscij talis matrimonij teneantur illud in publico accusare. Super quo discretionis tuæ duximus respondendum, quod huiusmodi

modi personæ matrimonium non possunt contrahere; & si contraxerint, de iuris rigore possunt ab inuicem separari; & qui contractum sciuerunt, debent illud Ecclesiæ nuntiare.

NOTÆ.

^a **H**erefordensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, sub hoc titulo capite 2. De

Herefordensi Ecclesia egi in capite 2. de temp. ordin. & textum hunc exposui supra in capite 1.

CAPVT VIII.

^a Gregorius IX.

EX litteris vestris accepimus, quod cum Martha mulier coram ^b Officiali Cantuariensi Alanum peteret in virum, & se adfidatam ab eo, ac carnaliter cognitam per testes idoneos probauisset, dictorum tandem testium depositionibus publicatis, idem A. excipiendo proposuit, quod eam habere non poterat in uxorem, pro eo, quod ipsum pater mulieris eiusdem, qui ^c Sacerdos extitit, baptizauit. Sed cum idem Officialis exceptione huiusmodi non admissâ definitiuam tulerit sententiam contra ipsum, & idem ad Sedem Apostolicam appellauerit: mandamus quatenus si est ita, eundem A. super hoc ab impetitione mulieris absoluatis ipsius, eidem mulieri perpetuum silentium imponentes.

NOTÆ.

^{1.} ^a **G**regorius.] Non constat, quibus Prælati describat Gregorius, tantum agnoscitur loqui cum Prælati Ecclesiæ Anglicanæ, ubi casus huius textus contigit.

^{2.} ^b Officiali.] Idest Vicario, vt exposui in cap. 1. de officio Vicarij.

^c Sacerdos.] Qui forsan habebat filiam illam ex nuptiis contractis ante Sacerdotium.

COMMENTARIUM.

^{3.} CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR.

EX his decretalibus sequens communiter deducitur assertio: Inter baptizatum, & filium baptizantis, & inter baptizati patres, & ipsum susceptorem, contrahitur cognatio spiritualis matrimonium d'rimens. Probant eam textus in cap. 1. & per totam 30. q. 1. cap. final. 30. q. 3. cap. 1. & per totam 30. q. 4. cap. 2. 3. 4. 6. & 8. hoc titul. cap. 1. & 2. eod. titul. in 6. cap. consanguinei, de re indicat. cap. 1. qui matrimonia accusare, cap. veniens, de sponsalib. in prima collectione, Synodus Nicæna can. 21. ibi: Nemo fidelium cum patre, aut matre spirituali matrimonium contrahat, idest cum patrinis, aut matrinis; & qui hoc commiserit, habeatur tanquam ethnicus. Heraldus Episcop. Turon. in suis capitulis, can. 66. ibi: Quod coniunctio spiritualis commatris sit peccatum, & ideo separandum, & capite vel exilio dammandum. Gregorius II. in Synodo Roman. can. 4. ibi: Si quis commatrem spiritualem duxerit in coniugium, anathema sit. Synodus Romana sub Zacharia can. 5. Presbyteram, diaconam, nonam, aut monacham, vel etiam spiritualem commatrem nullus sibi presumat nefario coniugio copulare. Gregorius VIII. in Concil. Rom. Qui copulantur parentibus, vel commatribus, & filiis, excommunicentur. Synodus Trullana can. 53. ibi: Quoniam maior est spiritus coniunctio, quam corporum, scimus in aliquibus locis quosdam ex sacro, & salutari baptismo pueros suscipientes, cum eorum matribus viduis copulari, id fieri prohibemus, sed si contraxe-

runt, separentur, & poenis fornicantium subiaceant. Synodus Mogunt. sub Carolo, can. 55. & sub Arnulpho can. 18. l. si quis alumnam, C. de nuptiis. Luitprandus Rex in legibus Longobard. tit. 24. §. 6. cum sequent. Precepimus, vt nullus presumat commatrem suam uxorem ducere, sed nec filiam, quam de sacro fonte leuauit; nec filius eius presumat filiam ipsius uxorem ducere, qui eum de fonte suscepit: quia spirituales germani esse noscuntur; & qui hoc malum facere presumpserit, perdat omnem substantiam suam; & filij qui de tali illicito matrimonio noscuntur, heredes esse non debent. Carolus Magnus lib. 5. cap. 100. Nullus proprium filium, aut filiam de fonte baptismatis suscipiat, nec filiolum, nec commatrem ducat uxorem, nec illam cuius filium vel filiam ad confirmationem tenuerit: ubi autem factum fuerit, separentur. Trident. sess. 24. cap. 2. Alia Patriarcharum Orientalium decreta referuntur lib. 3. Iuris Orient. Illustrant vltra congestos in præfenti à Barb. Gentil. de nuptiis lib. 5. cap. 15. Torreblanca de iure spiritual. lib. 2. cap. 15. sect. 3. Manrique de differentiis vtriusque fori, q. 17. Basil. de matrim. lib. 6. cap. 4. cum sequent. Vighellius in method. iuris can. fol. 468. S. Raymundus in summa lib. 4. tit. 5. Ant. Augustin. in coll. iuris can. lib. 22. tit. 24. Balsamon in dicto can. 53. sextæ Synodi, Ioannes Sanchez in select. lib. 2. disp. 40. Petrus Gregorius lib. 13. partit. tit. 21. cap. 9. Vicecomes de ritibus baptismi lib. 1. cap. 35. & de ritibus confirm. lib. 1. cap. 12. Cuiac. & Canisius hic, Ioannes Darris ad decr. in 30. q. 1. Roussellius lib. 1. hist. Pontif. iurisd. cap. 5. num. 9. Zonaras in Nicephoro Phoca. Macedo de clauib. Petri, lib. 4. de matrim. cap. 11.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: In materia sacramentorum Ecclesia non habet potestatem mutandi, seu minuendi aliqua ex his, quæ à Christo Domino sunt instituta, vt probaui in cap. 3. de clandest. despons. sed à matrimonio contrahendo ex iure diuino non arcentur compadres, & aliæ personæ in hoc titulo enumeratæ: ergo nec ab Ecclesia inter similes personas potuit matrimonium prohiberi,

^{4.} IMPUGNATIO TRADITA ASSERTIO.

prohiberi, immò etsi Christi actionem attendamus, quæ debet esse vitæ nostræ instructio, in baptismo à Ioanne recepto nullum adhibuit susceptorem, sed ut dicitur *cap. 3. Matthæi: Baptizatus Iesus confestim ascendit de aqua.* Ergo in baptismo non debet aliquis baptizatum de sacro fonte suscipere, maximè si baptizetur adultus, qui seipsum sustentare valet. Accedit, nam baptismus est spiritualis regeneratio, *cap. non regenerabantur 135. cum sequenti, de consecrat. distinct. 4. cap. 1. 30. q. 1.* Trident. *sess. 5. cap. 4.* in quo minister gerit vicem patris, aqua verò ipsa locum matris habet, ut Augustinus scribit in quodam sermone Epiphaniæ. sed in carnali generatione non requiritur, nisi principium actuum, quod est pater; & principium passuum, quod est mater: ergo similiter in spirituali regeneratione frustra requiritur qui baptizatum de sacro fonte suscipiat. Vnde Magdeburgenses *cent. 7. lib. 2. cap. 6.* aiunt, quod de patrinis, seu fideiutoribus, qui obtulissent infantes, aut adultos ad baptismum, & pro iis fideiussissent, nihil legitur in scriptis Apostolorum. *Act. 2.* conuersi ab Apostolis seipsos ad baptismum offerunt, & ridiculum fuisset, si Apostoli nolissent baptizare priusquam fideiussores afferrent; ubi enim eos Eunuchus in solitudine sibi comparasset? & idè cognationem hanc sine causa inductam, imaginariamque, & friuolam esse docuerunt Carolus Molinaeus *consil. 501.* Duarenus *lib. 1. de nuptiis, cap. 3.* Hothomanus *consil. 16.* Albericus Gentilis *lib. 5. de nuptiis, cap. final.* Accedit nam omnes Christiani sunt fratres, & omnes Christianæ sorores; proindeque omnes inter se spirituales cognati; quocirca aut cognatio spiritualis non debet censei impedimentum, aut certè cum solis ethnicis Christiani coniugia celebrare valent.

Quà difficultate non obstante vera est præsens assertio, quidquid garriant hæretici, & alij impij scriptores supra relati. Ut autem causam huius cognationis ab origine repetamus, sciendum est, susceptorum, compatrum, seu patrinarum usum iam à temporibus Apostolorum in Ecclesia inualuisse, more hoc accepto ab illo Evangelij: *Et adduxit eum ad Iesum.* Vnde ait Carthusianus *lib. 1. de vita Christi cap. 24.* Et adduxit ad Iesum; ex hoc accepit Ecclesia, quod in sacramento Baptismi, & Confirmationis vitur adducentibus, qui præsentem suscipientes, patrini solent vocari. Nam cum in cunabulis nascentis Ecclesiæ, Christi fidem in Baptismo profiteri, mundoque, dæmoni, ac pompis eius nuntium remittere, etiam infantibus receptissimum esset, necesse erat eo tempore esse aliquos, qui quod pueris per ætatem non licebat, suâ diligentia, & operâ præstarent. Idè Strabo *de rebus Eccles. cap. 26.* existimauit, occasione baptismi paruulorum compatres institutos fuisse, à quo officio variis nominibus illi appellabantur: quandoque Gestantes, Isidorus *lib. 2. de Eccles. offic. cap. 21.* nonnunquam Offerentes, & fidei ductores, Augustinus *tom. 22. epist. 23.* aliquando Sponsores, Albinus Flaccus *de diuin. officiis cap. 21.* Tertul. *de baptis. c. 18.* Patrini, in Synodo Nicæn *can. 2.* Compatres, D. August. *serm. 116. de temp.* Susceptores, ut probat Cerda *in aduers. cap. 114. num. 20.* ex Victore Fideiussores, Concil. Arelat. *can. 19. cap. vos ante 115. de consecratione distinct. 4.* Tertul. *de baptismo cap. 8.* frequenter Patres, Concil. Nicæn. *c. 21. 6. in baptismo 102. de con-*

sec. distinct. 4. sicut & baptizatus dicitur filius spiritualis, *cap. omnes 8. 30. q. 1. cap. 1. & 2. cap. post 5. 30. q. 3.* Patres, seu Comparentes, quasi simul patres. Concil. Mogunt. *1. can. 47.* Mogunt. *2. can. 18.* Denique Patrini, *cap. in catechismo 100. de consecrat. dist. 4.* Patrini in Synodo Nicæn *can. 21.* Compatres à D. Augustino *sermone 116. de tempore.* Probant Crespetius *in summa, verbo Patrini.* Vicecomes *lib. 1. de ritibus baptismi, c. 30.* fuse Theophilus *tit. 11. tract. de paternitate spirituali, fol. 167.* propriissimè ab Ecclesiæ Patribus appellantur Susceptores, *cap. pietatum 30. q. 3. cap. si quis 3. q. 4. cap. non plures 101. cum duobus sequent. de consecrat. dist. 4. cap. 1. hoc tit. in 6. cap. Martinus, hoc tit. Concil. Arelat. 4. can. 19.* Parisiense *3. can. 7.* qui antiquus susceptorum usus in baptismo probatur variis, & perantiquis auctoritatibus, ex quibus tantum referam nonnullas, quæ in corpore iuris transcriptæ non reperiuntur. D. Clemens *lib. 3. constit. cap. 16.* cum baptismi cæremonias doceret, ita ait: *Tu Episcopo vel tibi subiectus presbyter, sacram suum per ipsos dicens ac nominans inuocationem, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, baptizabis eos in aqua ac virum suscipiat Diacomus mulierem Diaconissa, ut decore traditio infrangibilis sigilli administretur.* Sanctus Dionysius, qui floruit per annos 100. *de ecclesiastica hierarch. cap. 2. & 7. ibi: Naturales oblato paruuli parentes puerum uni ex fidelibus tradant præclaro diuinarum rerum magistro sub quo iam puer sit quasi sub patre diuino, sanctaque salutis alummo.* Hunc itaque Præsul spondentem puerum iuxta sanctam educaturum vitam requirit, ut abrenuntiationem profiteatur Iustinus, qui vixit per annos 150. *quest. 56.* Digni fiunt pueri baptismi commodis, fide eorum qui illos ad baptismum offerunt. Basil. Magnus *epistol. 128. ad Posthumianum.* Primo baptismate initiatus ad pietatem, utinam te è sacro fonte leuasset. Recordor enim adhuc verborum tuorum, quæ, quod mirum est, adhuc insonant auribus meis. Tertullianus qui floruit per annos 200. *lib. de baptismo, cap. 18.* Itaque pro cuiusque persona conditione ac dispositione, etiam etate cunctatio baptismi utilior est, præcipuè tamen circa paruulos. Quid enim necesse est, si non tam necesse, sponsores etiam periculo ingeri, qui & ipsi per mortalitatem destituere promissiones suas possunt, & prouentu mala indolis falli. Plura alia, tam Græcorum, quam Latinorum PP. testimonia congestit Iodocus Coccus *tom. 1. thesauri, lib. 1. art. 12.* Iosephus à sancta Maria Carthusianus *de cæremon. baptismi cap. 10.* Vicecomes *de ritibus baptismi lib. 1. cap. 30.* Ex eadem ratione, quia videlicet ipsius Ecclesiæ primordio etiam infantes confirmationis etiam sacramento muniebantur, & plerumque simul ac baptizabantur, necesse est fateri, iam tunc fuisse aliquos, qui confirmandos ad Episcopum deferrent, ut probant Vicecomes *de ritibus confirm. lib. 1. c. 11.* & susceptoris in confirmatione mentio fit in *cap. in Catechismo de consecrat. distinct. 4. cap. si quis filiasram, cap. dictum, cap. de his 30. q. 1.*

Non tamen omnes sine delectu ad hoc susceptorum munus in baptismo & confirmatione admittebantur; primò enim mares à fœminis, & fœminas à maribus in baptismo suscipi honestatis causâ vetitum erat. Synodus Nicæn *can. 22.* ibi: *Viri non teneant baptismum puellas, aut mulieres; nec mulieres teneant masculos: sed potius mulieres teneant puellas, & viri teneant masculos.*

QUI POS-
SINT IN-
FANTES
SYSCIPERE.

5.
DE SVS-
CEPTORVM
ANTIQUI-
TATE ET
NOMINI-
BVS.

culos. D. Clemens lib. 3. constit. cap. 16. ibi : *Baptizabis eos in aqua, ac virum suscipiat Diaconus, mulierem Diaconissa, ut decorè traditio infrangibilis sigilli administretur* ? Ex vita S. Sebastiani, in illis verbis : *Igitur omnes isti simul anima sexagintaquatuor à Sancto Polycarpo Presbytero baptizati, & à Sancto Sebastiano suscepti sunt. faminarum autem matres spirituales factæ sunt Beatrix & Lucina.* Probat Vicecomes de ritibus baptismi lib. 1. cap. 32. Nec etiam Iudæis infidelibus hæreticis hoc ministerium commendabatur, nec etiam peragentibus solennem pœnitentiam, quia illi indigni credebantur, ut cæteros ad pietatem, virtutumque christianarum disciplinam erudirent. Concil. Parisiense lib. 1. cap. 54. ibi : *Illos tamen in hoc capitulo specialiter ab his officiis remouendos iudicamus, qui propter reatum suum publicæ pœnitentiæ sunt multati, videlicet ut nec alios de sacri fontis baptismate suscipiant, nec etiam ad percipiendum Sancti Spiritus donum aliorum patroni coram Pontificibus existant, donec per dignam pœnitentiæ satisfactionem reconciliationem mereantur.* Nec immerito, quoniam quos & lex diuina à castris militaribus, ne ruinæ sint populis, & auctoritas canonica ab Ecclesiarum sequestrant liminibus, multò magis à memoratis peragendis officiis, usque ad tempus pœnitentiæ peractum, dignamque perceptam reconciliationem huiusmodi merito sunt excludendi. Monachis quoque è lauacro suscipere infantes prohibitum est, cap. placuit, 2. 16. q. 1. cap. de monachis, de consecrat. dist. 4. Concil. Altrifod. can. 20. *Non licet Abbati filios de baptismo suscipere, nec monachis commatres habere, ne osculentur feminas.* Quam rationem illustrat Narbona de uitate, anno 7. q. 15. num. 7. Sanctus Gregorius epist. 40. lib. 3. ad Valentin. Abbatem. *Peruenit ad nos, quod in monasterio tuo passim mulieres ascendant; & quod est grauius, monachos tuos sibi commatres facere, & ex hoc incautam cum eis communionem habere: ne ergo hac occasione humani generis inimicus sua eos (quod absit) calliditate decipiat, ideò huius te præcepti serie commonemus, ut neque mulieres in monasterio tuo deinceps qualibet occasione permittas ascendere, neque monachos tuos commatres sibi facere.* Et lib. capitul. addit. 1. cap. 16. *Monachi sibi compatres, commatresque non faciant, ne osculentur feminas.* In Synodo Galonis Cardinalis & Episcopi Parisiensis ita cauetur : *Nullus monachus, siue monialis recipiatur ad pueros de sacris fontibus eleuandos.* Quod etiam cautum legimus in Ecclesia Orientali; sic enim responsorum lib. 2. qui est sextus Iuris Græco-Romani, Petrus Diaconus & Cartularius magnæ Ecclesiæ Constantinop. ita interrogauit : *An fas est monachum suscipere pueros in baptismo, vel fraternitates per adoptionem facere, vel habere feras?* Responsio : *Hæc præter canonem sunt & prohibentur.* Id repetitur in epitome canonum Harmenopuli, scholio in canonem vltimum, tit. 2. sect. 4. Sed Byzantino Imperio labente, ita hæc disciplina ecclesiastica paulatim collabi cœpit; siquidem Phranzes, qui Constantinopoli degebat cum vrbs à Mahomete II. expugnata est, lib. 1. historia, se à Sanctimoniali Thomaidæ, feminæ vitæ integritate clarissimâ, de sacro fonte susceptum fuisse narrat. At cum in rebus humanis multa occurrant, quæ ut nec præuifa, nec præmeditata eueniunt; ita iis non aliâ, quam necessitatis lege prospiciendum est, atque consulendum. Monachus aliquis,

aut monialis fortè fortunâ expositum infantem necdum baptizatum offendit; an & hunc missellum offerre, & in baptismo suscipere non licebit? Respondet Sanctus Augustinus epist. 23. ad Bonifacium Episcopum, aliquando quos crudeliter parentes exposuerunt nutriendos à quibuscumque, nonnunquam à sacris virginibus colligi, & ab eis offerri in baptismo; quæ certè proprios filios non habuerunt ullos, nec habere disponunt. Probat Vicecomes lib. 1. de ritibus baptismi. cap. 33. Theophilus tom. 12. fol. 301. Sanchez lib. 6. summa, cap. 6. num. 42. Valentia 3. p. disp. 4. q. 2. punct. 2. & de matrim. lib. 7. disp. 60. num. 11. Sed hodie religiosi, tam mendicantes, quàm alij, licitè suscipiunt infantes in baptismo, ut alijs relatis docet Martinez de Prado tom. 1. de sacram. q. 67. dub. 3.

Nec etiam plures debent ad suscipiendos infantes, sed tantum vnus aut vna, iuxta vetus decretum Leonis Pontificis, relatum à Gratiano in cap. non plures 15. de consecr. dist. 4. quæ prohibitio cum postea tēporis lapsu inoleuisset, trium susceptorum vsu recepto, ad Sanctissimæ Triados mysterium indicandum, teste Thoma Valdensi tom. 3. tit. 5. cap. 46. rursus PP. Concil. Metensis eam renouarunt, can. 12. illis verbis : *Nullus suscipiat à fonte infantem, nisi qui apprimè signaculum, idest, ad renunciationem diaboli, & professionem catholica fidei tenuerit: & infantes nequaquam duo, vel plures, sed vnus à fonte baptismatis suscipiat, quia in huiusmodi secta diabolo datur locus, & tanti ministerij reuerentia vilescit; nam vnus Deus, vnum baptisma: vnus qui à fonte suscipit, debet esse pater, vel mater infantis.* Aliam tamen rationem huius prohibitionis assignarunt PP. Concilij Mogunt. vltimi can. 19. his verbis : *Non raro ex impedimentis cognationum spiritualium difficultates, & pericula solent euenire, ad quæ cohibenda decernimus, ne cuiquam, siue ex sacro fonte leuando, siue ad sacram confirmationem tenendo, plures quàm vnum patrimum liceat adhibere.* Quam etiam rationem suis decretis inseruerunt Bonif. VIII. in cap. final. hoc tit. in 6. & Patres Concil. Trident. sess. 24. de reform. cap. 2. vbi etiam statuerunt, ut patrini designentur ab his, quibus incumbit cura Baptismi, aut Confirmationis, & in eorundem defectus à Parocho; & quod si præter designatos alij leuent puerum de sacro fonte, non contrahant cognationem vllam: in quo Tridentini decreto reuocatur quoad hanc partem textus decisio in d. cap. final. Vnde prouenit, ut si vlli patrini non fuerint designati, nullus eo casu leuans puerum de fonte cognationem contrahit, quia nullus in eo euentu est verè patrinus secundum normam designatam à Tridentino: ita docuerunt Sanchez lib. 7. de matrim. disp. 57. num. 12. Merasius eod. tract. disput. 9. q. 9. et si in hoc casu cognationem contrahi ab omnibus tenentibus simul, seu successivè, doceant Henriquez lib. 12. summa, cap. 21. Gaspar Hurtado de matrim. disp. 18. difficult. 4. num. 15. Deinde si plures patrini designentur, quàm conceduntur à Tridentino, nullus eorum contrahet cognationem, eo quod nullus videtur exercere legitimè officium susceptoris, seu patrini, utpote non seruata formâ Tridentini, ut tenent Suarez de sacram. q. 68. art. 8. Antonius Perez de matrim. disp. 29. sect. 5.

Deinde sciendum est, ex hac susceptione patrinatorum

7.
DE NUMERO
PATRINORUM.
RVM.

8.

DE COGNA-
TIONE SPI-
RITUALI.

trinozum catechismi, baptismi, & confirma-
tionis, oriri cum iplo suscepto, & eorum pa-
rentibus quamdam spiritualem proximitatem,
cap. 1. 30. q. 3. seu generationem, cap. qui spiritua-
lem 30. q. 4. quæ sapius vocatur compaternitas,
cap. de eo 5. 30. q. 1. seu cognatio spiritualis, cap.
post uxoris 30. q. 4. in presenti titul. tam in hoc
volumine, quàm lib. 6. ad instar cognationis car-
nalis ex commixtione sanguinis prouenientis,
cap. 1. 35. q. 2. l. 1. ff. unde cognati; vel cognatio-
nis illius, quæ contrahitur per adoptionem,
cap. 6. 3. q. 3. cap. unic. infra, tit. proximo. Dicitur
hæc cognatio maior carnali in Synodo Trullana,
cap. 5; namque in sacramentis baptismi, & con-
firmationis reperitur quædam similitudo genera-
tionis naturalis; & ideo Ecclesia voluit propin-
quitatem in eis assignare: non tamen eadem co-
gnatio nascitur ex Sacramento pœnitentiæ inter
pœnitentem, & sacerdotem confessarium, licet
sapius ipse filius spiritualis, confessarii que spi-
rituales patres dicantur: quare apud Græcos qui
confessionibus præerant, dicebantur patres spi-
rituales, vt patet ex Athanasio Patriarcha CP.
epist. ad Episcop. proficiscentes ad suas dioceses:
& in iure Græco-Romano *respons. 2. & in li-*
turgia D. Chrysostomi extat precatio pro spi-
rituali nostro patre, qui monachus & sacerdos est;
nam lato modo ille dicitur spiritualis pater, sicut
apud Optatum Mileuitanum *lib. 1. de schism. Do-*
natist. ille qui mitram, hoc est capitis indum-
mentum muliebri moniali imposuit, eius pater
dicitur, ibi: *Memoratus Felix inter crimina, & fa-*
cinora sua nefanda ab eo comprehensa, puellam, cui
mitram ipse imposuerat, à qua paulò antè pater vo-
cabatur nefarie incestare minime dubitauit. Quo mo-
do accipiendus est textus in *cap. omnes 30. q. 1.*
vbi docetur: *Omnes, quos in pœnitentia suscipi-*
mus, ita nostros esse spirituales filios, sicuti eos, quos
nobis suscipientibus, vel baptizantibus vnda sacri
baptismatis regenerauit. Nam Symmachus Papa
in eo textu non agit de vera & propria cogna-
tione spirituali, quæ aliàs impedit & dirimit ma-
trimonium, non solum respectu sacerdotis, qui
illud contrahendi est incapax; sed neque res-
pectu filiorum eius, qui procul dubio possunt
ducere illam, quam pater in sacramento pœni-
tentiæ audiuit. Agit itaque Symmachus de qua-
dam spirituali filiatione, quæ datur inter sacer-
dotem, & illam, quam in confessione audiuit,
ad quandam similitudinem illius, quæ contrahi-
tur inter baptizatum, & baptizantem, atque in
baptismo tenentem, vt proinde Pontifex ostendat
grauē nefas committere, seuereque puniendū
esse sacerdotem, qui turpiter se commif-
cuit cum fœmina, cuius peccata in confessione
audiuit, & quam loco filie spiritualis habere
debet: sicut illam, quam baptizauit, aut de bap-
tismi fonte leuauit; ad hoc enim dumtaxat simi-
litudinem vtriusque filiationis Symmachus con-
siderat in *d. cap. omnes, post Syluestrum Pontifi-*
cem, cuius auctoritatem refert; & tandem re-
soluit, sacerdotem propter hoc delictum non
solum dignitatis honorem amittere, verum etiam
perpetuæ pœnitentiæ esse mancipandum. In cuius
doctrinæ confirmationem adducit Gratianus
dupplicem Cœlestini constitutionem in *cap. si quis*
sacerdos 9. cap. non debet, final. ead. 30. q. 1. vbi do-
cetur, quod si sacerdos cum filia spirituali for-
nicatus fuerit, graue adulterium admittere, &
depositione esse puniendum: non tamen inde

inferas, vt fecit Gallegos in *tract. de cognat. spirit.*
cap. 10. num. 3. eo casu sacerdotem incestum com-
mittere, & adulterium, ex *d. cap. si quis; nam ve-*
rius est, confessarium, qui filiam confessionis
carnaliter cognouit, non committere peccatum
incestus; nam hoc dumtaxat committitur cum
consanguinea, vel cognata; cognatio autem
vera, & propria spiritualis in hoc casu non da-
tur, sed tantum analogica, vel similitudinaria;
ex *d. cap. omnes: probat Theophilus tom. 15. p. 1.*
punct. 2. fol. 111. Ritè tamen huiusmodi sacerdo-
tes appellari Patres, probat idem Theophilus
tom. 11. tract. de paternitate spirituali. Nec etiam
eo casu adulterium committitur, nam hoc tan-
tum datur, quando luxuriose peccantes, vel
alter eorum obstricti sunt matrimonij vinculo,
cap. quia circa, de bigamis. Nec contrarium pro-
bat textus in *d. cap. si quis sacerdos; quia non*
loquitur de vero & proprio adulterio, sed de si-
militudinario, propterea quod presbyter per or-
dinum susceptionem, quasi spirituale coniugium
cum Ecclesia contrahere videtur, *cap. Cen-*
omanensem, 56. distinct. argumento capitis qui
Christo 10. 27. q. 1. Verumtamen peccatum hoc
continere circumstantiam notabiliter aggrauan-
tem, cum sit contra reuerentiam debitam sacra-
mento pœnitentiæ, docent Ægidius de *sacram.*
disput. 32. dub. 2. num. 23. Filliucius tract. 10. p. 2.
cap. 5. q. 5. num. 287. Diana 1. p. tract. 7. resol. 12. &
2. p. tract. 17. resol. 11. Basil. lib. 7. de matrim. cap. 38.
Trullench *eod. tract. lib. 7. cap. 9. dub. 8. atque*
ideo necessariò esse in confessione explicandam,
iuxta sententiam eorum, qui asserunt, circum-
stantias notabiliter aggrauantes explicari in con-
fessione oportere, licet contrarium defendat
Vasquez *tom. 4. de pœnit. q. 71. art. 1. dub. 2. num. 20.*
Ioannes Sanchez in *select. disp. 11. num. 5. Bonac.*
de sacramentis disp. 5. q. 5. sect. 2. punct. 2. §. 3. num. 9.
Quando autem confessarius in ipso actu con-
fessionis sacramento abutens fœminam sollicita-
uit, etsi opere non compleuerit, tanquam malè
sentiens de sacramento, punitur per Inquisitores
hæreticæ prauitatis, vt latè probant Acuña,
Soufa, Freitas, & Transmiera in *tract. de confess.*
solicit. Ioannes Sanchez in select. eod. tract. Carena
de offic. Inquisit. p. 2. tit. 6. per totum. Paramus de
orig. Inquisit. lib. 3. q. 10. Decianus tom. 1. crim. lib. 5.
cap. 23. P. Molina tract. 5. de iustitia, disp. 28.
num. 19. Fagundez in 5. precepta, 2 p. lib. 4. cap. 31.
P. Mendo in *stater. dissert. 1. q. 7. cum sequentibus,*
Prado *Theolog. moral. cap. 10. per totum. Ex aliis*
ergo sacramentis, exceptis baptismi & confir-
matione hæc cognatio non oritur. Ratio est, quia
reliqua sacramenta conferunt quidem esse spiri-
tuale sed non per modum generationis; at illa
duo conferuntur ad modum generationis.

Deinde sciendum est, ex cognatione spirituali
orta ex susceptione baptizati, vel confirmati, nas-
ci impedimentum impediens, ac dirimens matri-
monium inter ipsos baptizantem & baptizatum;
confirmantem & confirmatum, susceptores ipsos,
& patres ipsius baptizati, & confirmari; inter
ipsos baptizatum, & confirmatum, filiosque
baptizantis, & confirmantis, & filios suscep-
torum, à iure ecclesiastico introductum in cano-
nibus suprà pro illustratione conclusionis addu-
ctis; nec contrarium probatur in *cap. non oportet*
30. q. 3. nam illa Zachariæ Pontificis verba: Non
oportet filiam, quam de sacro fonte suscepit, ali-
quando filio suo in matrimonium tradere, quia in
dentia

DE HOC
IMPEDI-
MENTO CO-
GNATIO
NAS.

diuina sententia germani esse inueniuntur; minime negant impedimentum cognationis spiritualis pronenire à iure ecclesiastico, licet fundamentum habeat in lege diuina. Non tamen omitendum est, sententiam, quam citant Zacharias, & Deusdedit in d. cap. non oportet, reperiri in legibus Longobard. supra pro illustratione conclusionis transcriptis, & eam sententiam dixisse legem diuinam Coelestinum III. in cap. 3. hoc titul. in 2. collect. ibi: *Cum Zacharias, & Deusdedit Romani Pontifices talem copulam decreuerunt separandam, utpote ubi cognatio spiritualis minime esse dubitatur, maxime inter eos, per quos compaternitas contrahitur, per quam in lege diuina germani esse dicuntur.* An verò Pontifices respexissent ad dictam legem Luitprandi Regis Longobard. alij iudicent. Manet ergo, hoc impedimentum esse tantum iuris humani ecclesiastici, vt docuerunt Syluester in summa, verbo Matrimonium 8. q. 7. Couarr. de matrim. 2. p. cap. 6. §. 4. Sanchez eod. tract. lib. 7. disp. 54. num. 3. Huius autem impedimenti originem ad Sanctos Apostolos retulit Origenes; nam explicans illud Pauli ad Romanos 16. *Lucius, & Iason, & Sospater cognati mei,* ait; *hanc cognationem, vel consanguinitatem arbitror esse ex baptismo contractam.* Animaduertendum tamen est, hanc Origenis opinionem absolutam non esse, verum ex probabili coniectura profectam, sicut eius verbum arbitror, aperte demonstrat; nam in eius actis, & canonibus nulla reperitur mentio huius cognationis; esse tamen in Ecclesia valde antiquam, constat ex canone 21. Concil. Nicæni, supra relato, ex quibus inferitur, infidelem, siue baptizantem, siue tenentem in baptismo, seu confirmatione, nullam contrahere cognationem; & ita infidelem postea baptizatum, posse matrimonium cum ipsa puella à se baptizata, vel suscepta contrahere, vt latè probat Ioannes Sanchez in select. disp. 4. per tot. Thomas Sanchez lib. 7. de matrim. disp. 60. Coninch. disp. 32. num. 25. Perez eod. tract. disp. 32. num. 25. quamuis respectu baptizantis contrarium defendant Sotus in 4. distinct. 4. q. vnic. art. 5. column. penult. Henriquez de matrim. cap. 3. §. 4. Idem dicendum est, si quis suscipiat, vel baptizet filium infidelium; nam cum eius parentibus nullam cognationem contrahit, vt docet Layman de baptismo p. 3. cap. 8. Similiter si patrinus non habeat vsum rationis, non contrahit cognationem hanc, quia leuatio, seu susceptio debet esse actus humanus; non est autem opus quod respondeat, l. 8. tit. 4. part. 1. Sanchez ubi supra, disp. 56. num. 10. qui disput. sequenti, num. 7. probat, non oriri hanc cognationem, si error detur in leuando, ex cap. si vir 2. hoc titul. Rursus si quis fuerit patrinus per procuratorem, neuter fiet cognatus, quia ad hanc cognationem contrahendam actio personalis requiritur tangendi, aut leuandi baptizatum: pluribus relatis Sanchez disp. 59. num. 4. & in ipso procuratore deficit intentio exercendi munus susceptoris: contrarium in mandante tuentur alij, quos refert, & sequitur Basil. lib. 7. de matrim. cap. 39. num. 10.

IO.
DE PERSONIS
AD
QUAS EX-
TENDITUR
HÆC CO-
GNATIO.

Superest vt de personis, ad quas hæc cognatio spiritualis extenditur, agamus: & sciendum est, iure communi attento triplicem fuisse lineam, paternitatem videlicet, compaternitatem, & fraternitatem. Paternitas est cognatio spiritualis inter baptizantem & baptizatum, & inter con-

firmantem, & confirmatū; & similiter inter patrinum baptizati vel confirmati, & baptizatum & confirmatum, cap. de eo 30. q. 1. c. ita diligere 30. q. 3. eaque duplex erat, directæ scilicet, & indirectæ: directam contrahebat baptizans, vel suscipiens cum baptizato, qui filius spiritualis dicitur, d. cap. omnes, cum similibus. Indirecta contrahebatur cum vxore patrini, modò ante susceptionem cognita esset, cap. cum inter, hoc titul. in 6. Basil. lib. 7. de matrim. cap. 39. num. 3. Compaternitas est cognatio spiritualis inter naturales patres baptizati, vel confirmati, & baptizantem, vel confirmantem; & patrilinos baptisimi, vel confirmationis; atque ita parentes baptizati, vel confirmati erant compadres baptizantis vel confirmantis, & patrinorum, cap. peruenit 30. q. 1. cap. 1. cap. 3. cum duobus sequent. 30. q. 3. de qua, tam directæ, quam indirectæ, egi in cap. 4. hoc titul. Fraternitatem quæ datur inter baptizatum, vel confirmatum ex vna parte, & filios naturales baptizantis vel confirmantis, & patrinorum ex altera, quomodo procederet, exposui in cap. 1. hoc titul. inter ipsos autem patrilinos non contrahitur hæc cognatio, cap. quod autem 30. q. 4. quomodo exponendus est textus in cap. final. 30. q. 3. Hanc autem cognationem memoratas personas iure communi afficientem Synodus Tridentina sess. 24. de reformat. matrim. cap. 2. iustis de causis restrictit, & coarctauit, statuens, vt vnus tantum, siue vir, siue mulier, iuxta sacrorum canonum statuta; vel ad summum vnus, & vna baptizatum de baptismo suscipiant, inter quos, & baptizatum ipsum, & illius patrem & matrem, nec non inter baptizantem & baptizatum, baptizatique patrem, ac matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur. Itaque post Tridentinum duplex dumtaxat manet spiritualis cognationis species; paternitas scilicet, & compaternitas; eademque directæ, nempe paternitas inter baptizantem, patrilinosque cum ipsomet baptizato; compaternitas inter eosdem baptizantem, & patrilinos cum patre & matre baptizati. Cuius decreti dispositio æquè militat in cognatione orta ex confirmatione, vt docetur in cap. 2. vers. ea quoque; præterquam quod in confirmatione adhibendus est vnus tantum patrinus, ex d. cap. final. hoc titul. lib. 6. An verò standum sit iuris communis dispositioni in his prouinciis, vbi Concil. Trident. receptum non est, latè exponit Zypæus lib. 4. consult. de iure canon. consult. vnica.

His suppositis ratio propter quam inter personas supra relatas, per sacros canones inducta fuit hæc cognatio spiritualis impediens, & dirimens matrimonium, prouenit ex eo; nam per baptismum adoptio spiritualis celebratur, vt scribit Salonius Episcopus Viennensis, his verbis: *In sacro baptismo omnes Christiani filij Dei efficiuntur, & fratres Domini nostri Iesu Christi: ille solus proprius, & naturalis filius, ceteri omnes sunt adoptiui.* Et D. Chrysostomus lib. 3. de sacerdot. ait: *Sunt aliqui partus in baptismo, & spirituales propagines.* Nec mirum cur baptismus vocetur adoptio, quia sicut per adoptionem civilem mutantur genus, familia, & conditio, l. si pater familias, ff. de adopt. ita per hanc spirituales homo nouus renascitur; immo, vt ait Nazianzenus orat. 26. *Alius nobis mundus est, omnibus rebus, quæ oculis cernuntur, longè sublimior, ac diuturnior; patria autem superna Hierusalem, quam nullus*

II.
TRADITUR
RATIO HV-
IUS IMPE-
DIMENTI.

Antiochus

Antiochus obsidione cinget, nec spem habebit ut ditioni, atque imperio subiiciat. Et ita filia per baptismum fieri dicitur *lib. 25. Basilic. cap. 27.* & apud Harmenopulum *lib. 4. promptuarij, tit. 6. §. 18.* obseruat Meril. *lib. 3. obs. cap. 40.* Sicut ergo ex adoptione nascitur cognatio legalis impediens matrimonium, & dirimens, *cap. vnic. infra, tit. 1.* Ita etiam ex adoptione spirituali provenit cognatio spiritualis, quæ impedit, & dirimit matrimonium, ut aiebat Athanasius CP. Patriarcha *epistol. 5. ibi: In coniugiis caveatur pueritia propinquitatis sanguinis, adoptio, & susceptio in baptisinate.* Et Gregorius Nazianz. *epist. 95. ait: Quod hæc cognatio est maior cognatione corporali.* Quod etiam firmarunt PP. sextæ Synodi *in c. 53.* immò apud ipsos Græcos ita diffundebatur cognatio hæc spiritualis ad gradus, sicut cognatio carnalis, ut constat *ex d. lib. 28. Basilic. tit. 5. c. 27.* & *ex lib. 5. Iuris Orientalis.* ubi in Synodo, quæ habita fuit sub Nicolao Patriarcha Constantinop. ita diffinitum fuit. Sed eos rectè reprehendunt Balsamon *in d. can. 53.* Cuiac. *in præsent.* eandemque prohibitionem obseruant Moscovitæ, seu Rutheni, ut ex Sigismundo probat P. Gregorius *lib. 9. syntagm. cap. 11. num. 18.* ergo cum ex sacramentis Baptismi, & Confirmationis nascatur cognatio spiritualis, ad exemplum cognationis carnalis, seu legalis, sicut ob eam impeditur matrimonium, ac dirimitur, ita ob istam.

12.
DISSOLVITUR DVBI-
TANDI
RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprâ expensa, nam ut probavi *in d. cap. cum inhibetio, de clandest. despons.* licet Ecclesia circa Sacramenta non possit aliquid mutare ex forma, materia, seu mini-

stris eorum; tamen in sacramento matrimonij, cum habeat principium à contractu, potest iustis ex causis inhabilitare materiam, ut isti, vel illi contrahere matrimonium non possint, ut docuerunt omnes de impedimentis matrimonij agentes. Nec hunc morem adhibendi patrilinos in baptismo, quem valde impugnarunt Magdeburg. Anabaptistæ, & superfluum censuerunt Molinæus, Gentilis, & Duarenus supracitati, reicere debemus, quia Dominus noster eos susceptores non adhibuit: nam cum Redemptor noster non baptizaretur ut regeneraretur, ipse pædago, tanquam paruulus, non indigebat, nec fidei ductore, aut fideiussore, ut Catechumenus. Nec obstat æquiparatio, quam fecimus de generatione naturali; nam licet ad istam non requiratur necessariò aliquid tertium præter principium actiuum, & passiuum; tamen ad faciliorem partus editionem, atque ad conuenientem partus educationem desiderantur nutritrix, & pædagogus, quorum vicem sustinet in baptismo patrilinus, qui de sacro fonte leuat baptizatum; atque idcirco conuenienter in baptismo adhibetur patrilinus, secundum antiquam Ecclesiæ consuetudinem, quamuis non sit necessarius ad valorem sacramenti, ut notauit Turriseremata *in cap. in catechismo, de consecrat. dist. 4.* Nec obstat vltimum augmentum ipsius dubitandi rationis; nam licet inter omnes fideles detur quædam lata cognatio spiritualis, seu fraternitas; tamen in ea non militant rationes suprâ expensæ, ex quibus præsens cognatio spiritualis impedit matrimonium inter personas suprâ enumeratas, ut docuit Bellar. *de matr. lib. 1. cap. 30.*

TITVLVS XII. De cognatione legali.

CAPVT I.

Nicolaus ^a ad Consulta Bulgarorum.

 I qua per adoptionem mihi ^b soror esse cœperit, quandiu durat adoptio, inter me & ipsam nuptiæ consistere non possunt.

NOTÆ.

I.
NICOLAI
PRIMI
TEMPVS.

^a *Nicolaus.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. vnic.* & ex ipso Pontifice citatur à Carnotensi textus hic *p. 9. Decreti, capite 34.* Sanctus Nicolaus I. electus in Pontificem die 24. Aprilis anni 858. plura præclara gessit toto sui Pontificatus tempore, præcipuè eius anno 9. Christi autem 866. cum Michaël Bulgarorum Rex fidem Catholicam amplecteretur, & cum maiori regni sui parte baptizatus esset, non solum Legatos statim ad eum misit, verum & super diuersis rebus ab eis consultus perdocta responsa dedit, *D.D. Gonzal. in Decretal. Tom. I V.*

quæ sub titulo, *Responsa ad consulta Bulgarorum*, extant *tom. 6. Concil.* & prodierunt Antuerpiæ operâ & studio Francisci Turriani, inter quæ referuntur verba in præsentî à Raymundo transcripta; constat enim ex responso Demetrii Comatheni Bulgariae Archiepiscopi, *lib. 5. Iuris Orientalis*, apud Bulgaros illum errorem inualuisse aliquando, ut crederent fraternitatem ex sola adoptione nullam esse, atque adeò nullum prorsus inde impedimentum posse nuptiis afferri; auctoritatemque suo errori adstruebant *ex l. nec apud 7. C. de heredib. inst.* in qua non negant Imperatores, fratrem posse per adoptionem fieri, si quis

quis iam filium, filiamve habens, alium insuper adoptet in locum filij. Sed negant valere eam adoptionem, in qua quis sibi alium in fratrem adoptauerit, quia naturam imitari debet adoptio, per quam nemo fratres sibi, sed filios tantum gignit, ut statim dicemus. Vnde credo errorem istum carpere voluisse Nicolaum in presenti textu.

2.
DE ADO-
PTATIO IN
FRATREM.

b *Soror esse coeperit.*] At nemo potest adoptare alium in fratrem, & sororem, l. filius 42. ff. de bonis libert. l. nec 7. Cod. de hered. instit. l. 13. C. de probat. duplici ex ratione. Prima, quia adoptare ei tantum permittitur, qui sui iuris est, alioquin sicut possideri non potest qui possidetur ipse, l. homo liber 54. §. ultim. ff. de acquir. rer. domin. l. cum heredes 23. §. 1. ff. de acquir. posses. l. qui in servitute, ff. de reg. iur. ita neque in potestate sua quemquam habere, qui non est suae potestatis, l. sic eveniet 21. ff. ad l. lul. de adult. l. ult. Cod. de legit. tutor. quod pertinet illud Senecae de fratre, qui fratrem adoptauerat: Nec enim quisquam potest alium in manum suam recipere, qui in aliena manu est: quomodo ergo fieri potest, ut tibi potestas vitae, necisque, aut in fratrem sit, aut in filium non sit? Secunda, quia adoptio naturam imitatur, l. adoptio, ff. de adopt. §. minorem, Instit. eod. tit. Naturae similitudo est. Gaius lib. 1. Instit. tit. 5. Naturam sequitur. Harmenopolus in promptuar. lib. 7. tit. 8. Sed per naturam nemo sibi fratrem gignit: igitur nec per adoptionem; & per consequens non recte in presenti ait Nicolaus, per adoptionem sororem esse coepisse. Sed respondetur, Nicolaum in presenti non agere de ea, quam adoptauerim in sororem, sed quam pater meus adoptavit in filiam: quae quia per adoptionem mihi soror efficitur, ideo mecum matrimonio iungi non potest, l. qui in adoptionem 23. ff. de adopt. Sic in locum cognati nullus adrogatur, sed qui in filij locum adrogatur, cognatus efficitur agnatis adrogatorum, l. si cognatis 1. ff. de rebus dubiis: docuerunt Cuiac. in d. l. 13. C. de probat. Forner. lib. 3. rer. quotid. cap. 20. Si autem vir & femina simul adoptentur ab uno patre, possunt inter se matrimonium contrahere. Leander de sacram. disp. 13. q. 26.

COMMENTARIUM.

3.
CONCLUSIO
TRADITUR,
ET PROBATUR.

EX hoc textu vulgo sequens deducitur assertio: Inter adoptatum, & filiam adoptantis non potest durante adoptione dari matrimonium, secus verò ea soluta. Probant textus in cap. ita diligere, cap. per adoptionem, 30. quast. 3. l. si qua 12. l. adoptivus 14. ff. de ritu nupt. l. si stipulor 35. in fine princip. ff. de verb. obl. l. qui in adoptionem 23. ff. de adopt. l. 9. in fine, ff. de liber. & posthum. §. sed si qua, Instit. de nupt. novel. 24. Leonis. Illustrant ultra congestos à Barbof. & agentes de impedimentis matrimonij, Cuiac. & Canisius hic, Gentil. lib. 5. de nuptiis, cap. ultim. Corvinus in ius canonicum, lib. 2. tit. 13. Petrus Greg. lib. 3. partit. tit. 21. capit. 10. Sanctus Raymundus lib. 1. summa, tit. 4. Fornerius lib. 3. rer. quotid. cap. 20. Lælius Mancinus lib. 1. de triplici iuris collat. cap. 69. Franciscus Hothomanus de ritu nupt. cap. 4. Instituta-

rij in d. §. sed si qua, Leander de matrim. disp. 13. q. 26. Dartis ad 28. q. 4. Macedo de clauibus petri, lib. 4. cap. 11. fol. 609.

Sed pro dubitandi ratione in praesentem assertionem ita insurgo: Matrimonium est iuris naturalis, §. ius naturale, Instit. de iure naturali; adoptio verò est figmentum civile, ut qui per naturam liberos non habet, mediante adoptione eos credatur habere, l. 1. ff. de adopt. igitur hoc iuris civilis commento non potest tolli matrimonium, quod est iuris naturalis, §. sed naturalia, Instit. de iure natur. praecipue cum in matrimoniis contrahendis ius naturale spectetur, l. adoptivus 14. §. 2. ff. de ritu nuptiar. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam licet filij adoptivi quoad plures iuris effectus habeantur pro filiis, tamen quoad alios filij non iudicantur, ut in casibus relatis in l. 1. §. 9. ff. ad Syllaniam, leg. fideicommissum 76. ff. de condit. & demonstrat. §. 1. Instit. de excus. tutor. immò ex constitutione Iustiniani relata in leg. ultim. C. de adopt. filij adoptati non transeunt in potestatem adoptantis, & adoptio à iure & ratione sanguinis planè aliena est, l. qui in adoptione 23. ff. de adopt. & omni veræ cognitionis iure caret, l. 4. §. 1. ff. de gradibus, l. si qua 12. §. ultim. ff. de ritu nupt. Igitur nec ut matrimonium prohibeatur, adoptivi pro filiis haberi debent. Deinde difficilis est alia pars ipsius assertionis, ubi docetur, solutâ adoptione per emancipationem matrimonium in presenti specie dari posse; nam adoptio facti est, sed quæ facti sunt, pro infectis haberi nequeunt, l. denique 19. ff. ex quibus causis maiores, l. in bello 12. §. facti, ff. de captiv. ergo adoptio semel celebrata per emancipationem solui non potest, ut matrimonium consistat, praecipue cum absurdum sit valorem sacramenti matrimonij pendere ex facto priuato, patris videlicet emancipantis, vel non filium. Augetur hæc secunda difficultas ex eo, nam filius adoptatus, etiam solutâ adoptione, eam, quæ vxor patris adoptivi fuit, in vxorem ducere non potest, nec ipse qui filium adoptavit, vxorem eiusdem, quæ nurus loco est, nec quidem post emancipationem vxorem ducere valet, l. adoptivus 14. ff. de ritu nupt. Igitur similiter nec filius emancipatus ducere potest sororem adoptivam, etiam sequutâ alterius emancipatione, cum verum sit fratres fuisse.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est praesens assertio, pro cuius expositione scire oportet, dulce filij nomen facere, ut qui naturalem ex se habere non potest, ex alienis saepe adoptet. Primam legimus inter homines adoptionem factam à prædiuite natum patre, sed instigante Deo; ægrotans quippe Iacob, & iam iam moriturus, adoptavit sibi in filios Ephraim, & Manassem, ut quisque eorum separatim sibi tribum constitueret; Genesis cap. 48. ibi: Duo ergo filij tui, qui nati sunt tibi in terra Aegypti, antequam huc venirent ad te, mei erunt, Ephraim, & Manasses, sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi: reliquos autem quos genueris post eos, tui erunt. Adoptavit etiam Moïsem Therenissa filia Pharaonis, Exodi capite 2. & Mardocheus Esther filiam fratris, cap. 1. Esther; unde receptum certatim fuit à gentibus, ut qui liberos non haberet, ex alienis filiis eligere sibi aliquem

4.
IMPUGNATUR
TRADITIO
ASSERTIO.

5.
DE ADOPTIONIS
ORIGINE.

aliquem posset, ut ita quod per naturam deerat, hoc commento suppleretur, *l. adoptio, ff. de adopt. l. filio, ff. de liber. & posth.* & ita adoptatus perinde habebatur, ac si ex marito & uxore natus esset, *l. 1. l. si is qui, ff. de adopt. l. 1. C. eod. tit. l. 3. ff. de officio Proconsul.* Duobus autem modis fiebat adoptio, Populi, vel Principis auctoritate, siue Magistratus imperio; sed & testamento recte quis adoptabatur, quod disce ex Velleio Paterculo *lib. 2. Caesaris testamentum apertum est, quo G. Octavianum adoptabat.* Adde Eutropium *lib. 7. Vindicaturus patris sui mortem, à quo per testamentum fuerat adoptatus.* Cicero in Bruto: *Qui Crassi testamento fuit adoptatus.* Suetonius in Tiberio: *Testamento adoptatus, hereditate adita mox nomine abstinuit.* Idem Suetonius refert Augustum, cum Tiberium heredem instituisset, iussisse ferre nomen suum; cuius cautionis vestigia extant in *l. hoc iure 19. ff. de donat. §. final. l. 7. in fine, l. facta 63. §. quod si, ff. ad Trebel. l. cum filius 76. §. pater, ff. de legatis 2.* Optimus textus in *l. Gaius Scius 12. ff. de inrepatron.* ubi quaeritur, an libertus ob id, quod in testamento inter liberos hæres instituatur, sub appellatione filij mutet statum? Et responder Consultus, non mutare: ratio evidens, & subtilis est, quia per adoptionem factam testamento videbatur capite minutus, ad cuius textus interpretationem videndus est Amaya in *l. 1. C. si servus, vel libertus*; & de adoptione in testamento, facta agunt Gellius *lib. 5. no. 11.* Reuarius de auctorit. prud. *cap. 6.* Balduinus ad *l. non dubitamus, C. de condit. & de monstr. Cuiac. lib. 7. obs. cap. 7.* Veruntamen, quia adoptio duobus modis tantummodo fieri poterat, populi auctoritate, vel Principis & Magistratus Imperio, si quis ita adoptaretur in nomen, & familiam, non iure adoptabatur, quia legandi verbo lex 12. Tabularum, quæ testamentorum ius constituit, *l. verbis 220. ff. de v. s. de adoptione loquuta non fuit*, idè adoptionem testamento veluti in iure factam, à Principe vel populo confirmari oportebat, quemadmodum cum fœmina filium adoptabat, *l. adoptio 38. Digestis de adopt. Reuarius lib. 5. variar. cap. 12.*

6.

DE NOVIORIBVS
ADOPTIONIS
RITIBVS.

Posteriori tamen ævo viguit consuetudo apud varias nationes adoptandi per arma, ut notum est ex Cassiodoro, & Corippo Africano *lib. 1.*

— *Cape dona Dei sceptrisque paternis*

Vicere, & augustum, quod defuit, accipe nomen.

Cuius adoptionis formula extat apud Cassiodorum *lib. 4. variar.* quæ Theodoricus Herulorum Regem filium sibi procreat, ut notauit Pitheus *lib. 1. aduers. cap. 1.* Sic Iustinianus Athalarici patrem adoptauit, ut hic ipse apud eundem auctorem gloriatur, *lib. 8. Desiderio concordia factus est per arma filius, quia vnus nobis pœna videbatur aquauus.* Idem auctor *lib. 8.* ait: *Extat gentis Gothica huius probitatis exemplum. Gensmundus ille toto orbe cantabilis, solum armis filius factus, tanta se Amalis deuotione coniunxit, ut heredibus eorum curiosum exhibuerit famulatum.* Similiter tangendo barbam adoptandi filij, Aymonius de gestis Francorum *lib. 1. cap. 20.* ibi: *Miserat idem Clodoueus Legatum suum nomine Paternum, ad Alaricum Regem Gothorum, ut qua pacis erant, tractaret cum eo, simul etiam & voluntatem eius agnosceret, quo in loco ambos Reges sibi pro viris.* D.D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

que regni utilitatibus collocuturos oportere occurrere, & Alaricus, iuxta morem antiquorum, capellum susciperet qui eius Casariem incidens, ei pater effectus est. Quem ritum adoptionis illustrant Merrillus *lib. 3. obs. cap. 40.* Zerda *tom. 1. in Iudith, Academ. 22. num. 35.* Cochier in face *histor. cent. 2. cap. 45.* P. Pitheus *lib. 1. aduers. cap. 1.* Sahabedra in corona Gothica, *cap. 9.* Vinnius in notis ad vitam Benedicti Papa 11. Baronius anno 684. numero 7.

Sed antequam manum leuamus à ritibus in adoptionibus vſitatis, exponendus est difficilis locus Plinij Iunioris in panegy. ad Traianum, ubi de ipsius Imperatoris adoptione agens, hæc difficilia verba proponit: *Itaque tua adoptio non in cubiculo, sed in templo; nec ante genialem thorum, sed ante puluinar Iouis O. M. peracta est.* In quorum expositione miror altum silentium Catanei Iureconsulti, & Baioni, necnon Iusti Lipsij, qui cum in aliis rebus essent multi, hic tamen muti fuerunt. Ut tamen qualemqualem lucem huic perobscuro afferamus, obseruo plures ex veteribus eosdem esse genios, & lares familiares, memorie pro didisse, ut Censorinus de die natali scribit; & tantâ religione, ac superstitione ab eis cultos, & veneratos fuisse, ut non solum ante eos pueri togam prætextam sumerent, cum bullam deponerent, & laribus suspenderent, ut ex Persio & Propertio constat, verum etiam adoptiones ante lares familiares peragerent, ut ex versu illo Propertij, *amplexum Caesaris esse focos,* colligitur, quem de adoptione, Scaligerum sequutus, repudiata Passeratij interpretatione, accipio; & lares familiares præsentis fuisse, tanquam authores illius familiæ, & domus, in cuius sacra adoptatus transibat. Illud etiam noto, lectos geniales Geniis fuisse consecratos, ut Arnobius mores vetustate oblitos recensens testis est, & ex eo & Catullo in Epitalamio Pellei, & Thetidis, obseruo illis geniales lectos sterni solitos, ibi:

Puluinar verò Diue geniale locat

Adibus in mediis.

Vbi illud Diue, de Iunone accipio, fœminarum Genio, ex veteri inscriptione adducta à Demistero ad Rosinum *lib. 1. cap. ultimo.* Ex hoc ergo, quod Genius à generando dicatur, ut Censorinus scribit, consequens esse videtur; ut iidem genij, ac lares dicantur, & generationi præsent, similiter & adoptioni, quæ naturæ commentum est. Vnde apparet verus sensus Plinij, qui is est: *Tua adoptio ô Trajane, non in priuato, & domestico cubiculo, sed in communi, ac celeberrimo loco, seu templo; & non ante genialem thorum, idest in conspectu Geniorum, seu Latium familiarium; sed Iouis O. M. peracta est: quæ explicatio non inconcinne explicari potest, si referamus aliqua ludrica in adoptionibus interuenisse, & in eis partum simulatum fuisse; quod constat ex facto Sanciæ, quæ ut adoptaret Mudariam in filium, illum per amplissimam manicam accepit, & per collare extraxit, ut referunt Mariana *lib. 8. histor. Hispan. capite 9.* Couarr. in hesauro, verbo *Caueçon*; qui illum adoptionis insignem morem in Castella præcipuum, vsurpatum, & receptum retulerunt: hinc vulgare prouerbium emanauit: *Entro por la manga, y salio por el Caueçon*;*

P 2 vt

7.
EXPOSITIO
PLINII IN
PANEGIR.
TRAJANI.

vt refert Petrus Muñoz in sua prouerbiorum farragine. Extat etiam elegantissimum Diodori Siculi lib. 4. rerum antiq. cap. 3. testimonium, quo hæc omnia mirè confirmantur, cuius verba transcribo: *Adiucendum est superioribus, Iouem persuasisse Iunoni; vt Herculem se fingeret genuisse, matrisque erga eum deinceps beneuolentiam ostenderet; partum eiusmodi fuisse tradunt. Iuno cum lectum ascendisset, sumptum iuxta corpus Herculem, per vestes inferius demisit, verum partum imitata, sicut & nunc vsque in filiorum adoptione obseruant Barbari.* Inuenio etiam in sacra pagina eum, qui alterius filium adoptare desiderabat, puerperam genibus fulsisse, & recans natum adhuc à matre rubentem infantulum super genua sua collocasse; nam *Genes. cap. 30. vers. 3.* legitur: *Ingredere ad illam, vt pariat super genua mea, & habeam ex ea filios.* Quem locum de adoptione intelligunt Lyra, Pererius, & Abulensis: & Antonius Fonseca vir perdoctus scribit hinc adoptandi ritus, & leges initium sumplisse: & Honcala ibi refert moris fuisse, vt qui alterius prolem volebat adoptare, puerperam insidentem inter pariendum genibus fulciret, & recens natum infantulum super genua sua statueret, & eandem adoptandi formam fuisse constat ex cap. 48. *Genes. vers. 5.* vbi hæc leguntur verba: *Duo ergo filij tui mei erunt;* vbi Hebraïca lectio est: *Cumque tulisset eos de inter crura patris.* Et Sanctus Pagninus, è genibus eius, legit; inter quæ quasi in ritu adoptionis, per generationis imaginem Iacob nepotulos susceperat.

8. Deinde sciendum est, adoptionis proprium esse naturam imitari, non mutare: adoptiuus itaque gentis iura consequi, non generis potest, hoc est familiam, seu familiæ nomen, non stirpem, sanguinem, siue originem, *l. qui in adoptionem, ff. de adopt. si dignitatem pater habet, eadem adoptiuus filius decoratur, l. in omni, l. per adoptionem, Digestis de adopt. l. Senatoris, cum sequenti, l. emancipatum, ff. de Senator. l. 4. C. de decur. lib. 10.* non generis claritate; nam nec facere generis largitio potest, vt mutem genus, sed vt æstimer ex genere, *l. mulieres, C. de dignit. lib. 12. l. ultim. C. de incolis lib. 10.* Dignitas extrinsecus obuenit, nobilitas natum sequitur; illa itaque communicari plus valuit, ista minus. Sic autem legumlatoribus placuit, tum naturali ista, tum ciuili etiam ratione; nam si per adoptionem crescere nobilitas posset, magnus vndique exiret hominum numerus, qui obscuro loco geniti nobilitatem per adoptionem assequerentur. Cognationem eam, quam adoptio parit, ciuilem, & legitimam, seu legalem, ad differentiam naturalis, appellamus, *l. 4. §. cognationis, Digestis de gradibus, l. 1. in fine, l. 2. §. parui autem, Digestis de suis & legit. §. per adoptionem, Instit. de legitim. agnator succes.* quia scilicet sola lege adoptio nititur, & actus merè ciuilis est; vnde & Proculus iure legis suum esse dixit filium pro adoptiuo, *in l. si is qui 44. Digestis de adopt. nec cum iis cognationem inducit, qui naturâ tantum, & sanguine sunt cognati, veluti cum matre, matertera, aut sorore vterina adoptantis, aut eius filijs emancipatis, natisve ex filia; sed dumtaxat cum agnatis, quos ab aliis cognatis lex 12. Tabularum distinxit, l. qui in adop-*

tionem 23. Digestis de adopt. l. si qua mihi 12. in fine, Digestis de ritu nupt. l. patris 7. Digestis de in ius vocando, l. 1. §. cognationem, Digestis vnde cognati, l. 4. §. penult. l. Iurisconsultus 10. §. cognati, Digestis de gradibus & affin. hoc est cum iis, qui eiusdem familiæ & nominis sunt, easdemque imagines, seu insignia habent, veluti cum adoptantis patre, auo, fratribus, sororibusque; vnde sensus legis qui 23. Digestis de adopt. est eum, quem per adoptionem, vel per arrogationem assumimus filium, vel nepotem, agnatum & cognatum fieri agnatis nostris, non verò agnatum vel cognatum fieri nostris cognatis; & ita ciuilem tantum cognationem afferri.

Ex hac legali cognatione nascitur impedimentum ad contrahendum matrimonium inter eas personas, quæ parentum, & liberorum loco sunt, etiam postquam emancipatione soluta est adoptio, *l. per adoptionem 17. in fine, l. quin etiam 55. in princip. ff. de ritu nupt.* quia quamuis tunc nec nomen liberorum, nec aliud vllum supersit vestigium, *l. si quis 60. §. quid ergo, ff. eod. tit. l. in omni 13. de adopt. l. 4. ff. si tabula testam. §. minus ergo, Instit. de heredit. qua ab intestato, l. 6. Digestis de Senatoribus:* manet tamen publicæ honestatis ratio, quæ ob memoriam prioris necessitudinis maritum esse non patitur, qui pater, aut auus, filiusve, aut nepos antea fuerat, *§. ergo, Instit. de nuptiis:* quod eodem modo contrà in reciprocatione seruatur; nam quamuis cum adoptiui patris vxore, quæ in manum eius non conuenit, nulla omnino contrahatur aut cognatio, quia diuersæ familiæ diuersi sunt nominis; aut affinitas, quia nunquam sola adoptio facere affinem potest, *d. l. 4. §. penult. ff. de gradibus:* tamen ab eius nuptiis abstinere publica honestas suadet, quoniam etsi nec matris ei loco sit, nec cognata, *d. l. qui in adoptionem,* tamen quasi noueræ locum apud eum obtinet, *l. adoptiuus, in princip. & §. nunc videamus, ff. de ritu nupt.* Cognationis autem eo casu nullam haberi rationem, constat ex eo, quod etiam vterinam patris sororem ducere permittitur, *l. si quis mihi 12. §. ult. Digestis eod.* Videamus an idem obseruetur de matre ipsius; nam omnino extranea est; non agnata, cum nec patri quidem ipsius adoptiuo agnata sit, *l. 7. Digestis de capite minutis;* quâ de causa Paulus scribit *in d. leg. qui 23. Digestis de adopt. eam auia loco filio adoptiuo non esse.* Nec etiam cognata, & multò minus affinis est, quia cum per adoptionem cognatio non contrahatur, sequitur vt nec patris adoptiui mater, nec ipsius cognati adoptiuo filio cognati sint, *d. l. 4. §. 1.* quibus enim adoptratus agnatus non fit, his nec cognatus fit, *d. l. 23. Digestis de adopt. adhuc tamen dicendum est, à nuptiis eius esse abstinendum, quia auia loco fuit.* Nec contrarium suadet Gaius *in l. quin etiam 55. §. ult. ff. de ritu nupt. in illis verbis: Et patris adoptiui mei matrem, aut materteram, aut neptem ex filio uxorem ducere non possum, scilicet si in familia eius sim; alioquin si emancipatus fuero ab eo, nihil impedit nuptias, scilicet quia post emancipationem extraneus intelligor.* In quo textu verbum matrem, expungunt Hothomanus lib. 1. amicabil. cap. 10. Cuiac. lib. 23. obseru. cap. 36. & etiam pro matertera,

9.
DE IMPEDIMENTO
HUIUS COGNATIONIS AD
NUPTIAS.

tertera, reponit *amitam*, idem Hothomanus *lib. 12. obseru. cap. 9.* sed rectius Gentilis *lib. 5. de nuptiis, cap. 15.* communem, Florentinamque lectionem retinet, & ea verba, *si in familia eius sim*, refert non ad matrem, aut materteram, sed ad neptem ex filio, utpote proximior in ipsa textus littera, & in qua nullum absurdum sequitur. Vvifembach. *disputatione 6. var.* Huiusmodi ergo cognatio est triplex, namque est paternitas legalis inter adoptantem, & adoptatum, & eius filios, qui erant in potestate, inter quos dirimitur matrimonium, etsi adoptio soluta fuerit, *dict. cap. ita 30. q. 3. d. l. quin 55. de ritu nupt. Sanchez d. lib. 7. disp. 63. num. 4. Palas disp. 4. de matrim. puncto 9.* Nec hodie extenditur ad vltiores gradus, ut cum aliis docuerunt Leander *de matrim. disp. 13. q. 28. Torreblanca lib. 2. de iure spirit. cap. 15. sect. 8.* Est etiam fraternitas legalis inter adoptatum & filios adoptantis, ut statim dicemus: tandem est quedam affinitas legalis inter adoptatum & uxorem adoptantis, de qua proxime egi.

His animaduersis ratio presentis assertionis ex eo prouenit, nam cum per adoptionem inter adoptiuum filium, & filios naturales adoptantis quaesita fraternitas sit, aliaue ex transverso cognatio, ideo inter eos nuptiae consistere non possunt: hoc tamen impedimentum temporale est, quamdiu videlicet durat adoptio; nam ea soluta, cum soror esse desinat, immo adoptatus efficiatur extraneus, *d. l. quin, l. si stipuler, ff. de verb. obl. & ut ait Vlpianus*, post emancipationem in totam familia adoptiua obliuiscatur, *l. si quis tutor 60. §. penult. ff. de ritu nupt. l. 3. §. liberos, ff. si tabula testam.* nihil impedit quo minus cessante causa impedimenti nuptiae consistant, *d. l. per adoptionem*, quae transcripta est in *cap. 1. 30. q. 3. l. si quis 9. §. ult. ff. de liber. & posth. iuncta l. si filium 5. ff. de gradibus*: iure vero Canonico nec inter filiam illegitimam, & adoptiuum nuptias dari posse, docuerunt Valensis *ad hunc titul. num. final. Baldus in l. 17. ff. de ritu nupt.* Circa filios adoptiuos tantum, an inter eos matrimonium dari possit, dubium est? Et coniungi illos non posse, cum aliis resoluit Couarr. *2. p. de matrim. cap. 6. §. 5. Diana p. 4. tract. 4. resol. 121. Leander de matrim. disp. 13. quest. 28.* licet contrarium cum Hostiensis teneat Gentilis *supra*. Illud etiam valde haesitatur, an sicut cognatio haec legalis nuptias impedit, & de facto contractas dirimit; ita etiam superueniens nuptias legitime contractas irritet, an ipsa adoptio impediatur? Et iure Canonico attento certum est, cognationem hanc superuenientem nullo modo dirimere matrimonium antea contractum; siquidem nec spiritualis superueniens illud dirimit, ut probaui in *c. 2. supra, titul. proximo*; immo nec impedit petere, aut reddere debitum, cum id nullam iuris canonici sanctionem prohibuit sit: dirimet tamen sponsalia de futuro, ut probat Basil. *Legion. supra*, quoad ius civile, Theophilus *ad tit. de nuptiis, & in princip. de adopt.* Cuiac. in *cap. 4. de consanguin. & affin.* sed vix constat. Et de eo quidem, qui post nuptias cum uxore repudiata contractas à priore ipsius marito adrogatus est, Vlpianus

affirmative respondit in initio legis *si qua mihi, ff. de ritu nupt.* quamuis si adrogatio diuortium praecessisset, incestus esse constaret, *ex d. l. adoptiuus*; ratioque in promptu est, quia illo casu dici non potest in uxorem duci eam, quae ante nouercae locum tenuit, ut in *d. l. adoptiuus*; superueniente autem per adoptionem post contractas nuptias fraternitate, veluti cum sine vlla filij, filiaue emancipatione socer nurum, aut generum adoptauit, dicendum est, nuptias dissolui, adoptionem autem non impediri, ut innuit Triphoninus in *l. penult. §. sed videamus, ff. de ritu nupt.* & suffragari videtur Iustinianus in *§. & ideo, Instit. de nuptiis*: quare Gaius in *d. l. per adoptionem, §. itaque, ff. de adopt.* suadet volenti aut nurum, aut generum adoptare, ut filium, filiamve prius emancipet, ut fecit Claudius Imperator, qui adoptaturus Neronem generum, emancipauit Octamiam filiam, ut refert Dio Cassius *lib. 58.* docent Gentilis *ubi supra, cap. final. Dartis in 30. q. 4. num. fin.* Et licet hoc impedimentum tantum oriri ex adrogatione, non verò ex adoptione voluerint Syluester *verbo Matrimonium 8. q. 8. Sanchez lib. 7. de matrim. disp. 63. Diana part. 4. tract. 4. resol. 120.* rectius contrarium tenuerunt Basil. *lib. 7. cap. 41. Gutierrez de matrim. cap. 102. Tolerus lib. 7. summa, cap. 4. num. 1. & alij plures.*

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, nam licet adoptio tota sit iuris civilis, tamen propter pudorem, & publicam honestatem, quae spectatur in nuptiis, *l. in coniunctionibus, ff. de ritu nupt.* sufficit nomen sororis, ut appareat matrimonium inter adoptatum, & filiam adoptantis esse inhonestum, ut supra in ratione decidendi probaui. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, nam licet filij adoptiui quoad aliquos iuris effectus non habeantur pro filiis, quoad ea tamen, quae pudorem & naturalem honestatem respiciunt, pro filiis semper habentur: vnde quoad nuptias durante adoptione filij creduntur. Nec obstat secunda difficultas, nam licet adoptio facti sit, tamen eius effectus iuris civilis sunt, vnde contrario iure civili in totum tolli possunt, *ex l. nihil tam naturale 35. ff. de reg. iur. & ita emancipatione sequuta, habentur fratres adoptiui, ac si nunquam adoptio celebrata fuisset*: quare non pender in hoc casu valor matrimonij ex facto priuati, sed tantum tollit causam impedimenti, filium emancipando. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, nam licet emancipatione sequuta non possint contrahi nuptiae inter eos, qui parentum, liberorumve loco sunt mediante adoptione, quae etiam soluta manet pudoris, & publicae honestatis ratio, quae impedit similes nuptias, *§. ergo, Instit. de nupt.* tamen cessat illa ratio pudoris, seu publicae honestatis inter collaterales, postquam per adoptionem quaesita fraternitas, aliaue ex transverso cognatio, eadem adoptione soluta euauit, quia tantum non videtur religione colenda memoria fratris olim adoptiui, aut sororis olim adoptiuae, ac similibus, quantam colitur eorum, qui aliquando parentum, liberorumve locum tenuerunt; ideoque nec cum nouerca adoptiua, etiam soluta adoptione nuptiae consistere possunt, ut supra probaui.

IO.
TRADITVR
RATIO DECIDENDI.

II.
DISSOLVITVR
DVBITATIO
RATIO DECIDENDI.

TITVLVS XIII.

De eo qui cognouit consanguineam suæ
vxo-
ris, vel sponsam sui consanguinei.

CAPVT I.

Ex Concilio apud ^a Metiam.

SI quis cum ^b filiastra sua fornicatus fuerit, nec matrem, nec filiam habere potest, nec ille alij se poterit coniungere vllō vnquam tempore. At verò vxor eius, si ita voluerit, & si se continere non potest, si posteaquam cognouerit quod cum filia vir eius fuit in adulterio, carnale commercium cum eo non habuerit, eo mortuo potest alij nubere.

NOTÆ.

I.
DE CONCIL.
VVORME-
RIENSI.

^a **M**etiam.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 1.* sed rectius à Burchardo *lib. 17. Decreti, cap. 10.* citatur ex Concilio apud Vvermeriam. Et licet in Concilio Vvermeriensi celebrato temporibus Caroli Magni non repetiatur textus hic, transcriptus fuit ex alio Concilio Vvörmeriensi celebrato temporibus Pipini apud Vvermeriam, qui locus Verberia nunc dicitur, in pago Siluanectensi, vt notauit Sirmundus *ad ipsum tom. 17. Concil. Regia edit.* ex quo citantur textus in *cap. 1. de diuortijs, cap. 1. de donat. inter, cap. si quis ingenuus 29. q. 2. &* ex ipso Concilio sententiam præsentis textus, licet non eadem verba, transcripsit Gratianus in *cap. si quis cum matre 5. 35. q. 3.* In Pœnitentia etiam Romano reperiuntur verba huius textus, licet non exprimatur ex quo Concilio deducta sint: in dicto autem Concilio, *can. 2.* ita textus hic habetur: *Si quis cum filiastra sua manet, nec matrem, nec filiam ipsius potest habere, nec ille, nec illa alijs se poterunt coniungere vllō vnquam tempore; attamen vxor eius si ita voluerit, si se continere non potest, si posteaquam cognouit quod cum filia sua vir eius fuit in adulterio, carnale commercium cum eo non habet, nisi voluntate abstinet, potest alij nubere.*

2.
DE MATRI-
MONIO CVM
FILIIGNA.

^b **Filiastra.**] Idest priuigna, quæ est filia vxoris ex alio marito suscepta, *cap. de his 30. q. 1.* extatque in primo affinitatis gradu lineæ rectæ, atque idē cum ea non potest contrahi matrimonium, vt dicemus infra in *cap. 1. titul. proximo.* Iure autem ciuili attento licet connubium cum ea non detur, concubinatum vitrici cum priuigna iustum esse potuisse existimauit Cuiac. *lib. 5. obs. cap. 6. & lib. 8. respons. Papin. in l. cum tabulis 16. §. quoniam, ff. de his quæ vt indignis:* qui non aliā mouetur auctoritate, quàm Papiniani in eodem §. *quoniam*, ex quo putat se id apertè probare, dum Papinianus refert Cassianum virum clarissimum Rufinam ingenuam mulierem pleno honore, idest maritali dilexisse, & post eius

mortem filiam eius, idest priuignam suam in concubinatum assumpsisse: quæ sententia etiam suaderi potest *ex l. 1. vers. qui autem, ff. de concubinis:* vbi docetur, mulierem quæ duci prohibetur, in concubinam posse haberi. Sed meritò hanc sententiam vt erroneam, vel temerariam damnarunt Faber *lib. 3. coniect. cap. 14.* Brissonius *de iure connub. pag. 76.* Reuarius *lib. 2. coniect. cap. 5.* Pancirolo *lib. 2. variar. cap. 102.* Schifordeg. *ad Fabrum lib. 3. tract. 25. q. 4.* Merillus *lib. 7. obseru. cap. 7.* Hothomanus *de spuris cap. 2.* aperteque refellitur *ex l. 1. §. si qua, ff. de concubin.* vbi asseritur, nefariam esse coniunctionem, si concubina patris sit deinde concubina filij: quæ sententia facilius procedit in coniunctione vitrici cum priuigna. Nec impedit, quod filia concubina fuerit vulgò quæsitæ; adhuc enim respectu vitrici priuigna dicenda est, *l. priuignus 7. Digestis de grad.* Nec pro Cuiacio facit textus in *d. l. 1. vers. qui autem;* est enim illa textus sententia referenda ad illas coniunctiones, quæ tantum iure ciuili sunt improbatæ; non verò ad eas, quæ ratione iuris naturalis prohibentur; cuius generis esse coniunctionem vitrici cum priuigna dicemus infra, *titul. proximo.* Nec etiam fauet Cuiacio textus in *d. l. cum tabulis, §. quoniam;* nam verius est, in specie, quam Papinianus refert, Senatorem dumtaxat in concubinatum habuisse Rufinam, non verò eius filiam, quam postea vulgò quæsitam esse apparebat. Quæ interpretatio vt facilius percipiatur, sciendum est, apud Romanos ingenuam mulierem in concubinatu haberi non posse, alioquin cum ea stuprum committi, ipsamque matrisfamilias honestate priuari, *l. probrum 41. ff. de ritu nupt. l. 1. vers. cum Atilicinio, ff. de concubin.* Ex qua prohibitionē illud præcipuè proueniebat, vt mulieri stupro cognitæ, tanquam indignæ aliquid testamento relinqui non posset, aliàs illi relictum fiscus auferret, *l. mulierem 24. ff. de his quæ vt indign.* Meril. *2. obs. c. 34.* aliquibus tamen casibus ingenua sine stupro concubina esse poterat;

rat, veluti si statim cum testatione in concubina assumeretur, vt exposui in cap. inter opera, de spons. vel sine testatione, cum obscuro loco nata esset, vel vulgò quæstum sui corporis faceret, l. 3. ff. de concubinis: quibus in casibus cum sine labe stupri concubina cognosci possit, id quod ei testamento relictum erat, vtiliter capiebat. Deinde sciendum est per contrarium, nec stuprum, nec probum cum ea committi, quæ in concubinato patroni sui erat, d. l. probum, cum honestius esset patrono libertam potius quam matremfamilias concubinam habere, l. 1. ff. de concub. nec eo casu libera matronæ nomen, honestatemve amittebat, l. si vxor 13. in princip. ff. ad l. Iul. de adult.

3.
EXPO-
NITUR L. CVM
TABVLIS, §.
QVONIAM,
FF. DE HIS
QVÆ VT
INDIC.

Quibus ita præiactis facile lucem accipit Papinianus in d. §. quoniam, vbi quod in principio proponit, ita est accipiendum, videlicet concubinæ actionem ex testamento non esse denegandam ad consequendum id quod relictum est testamento eius, qui eam in concubinato habebat, dummodo cum tali concubina stuprum non committeretur, quæ se patroni concubinam esse patitur: quæ posteriora verba non ita exponenda sunt, vt aliud ius constituent in libera patroni concubina, contra dictam legem 1. in princip. dict. l. probum 41. sed eo sensu sunt accipienda, vt concubina quæ non patroni est, omnino ingenua esse debeat, cum qua stuprum aliquando non committitur, cum videlicet obscuro loco nata est, aut testatio præcessit: iuxta quod iuris principium rectè sequitur exemplum, quod Papinianus subiicit in d. §. quoniam, de Cassiano, qui Rufinam in concubinam assumpsit, non in vxorem; licet enim vxoris animo eam haberet, & pleno honore diligeret, hic tamen honor matrimonium facere non potuit, nisi inter personas æquales, l. donationes 31. in princip. ff. de donat. atqui Cassianus Senator erat, Rufina verò vulgaris fœmina: quâ de causa matrimonium inter eos contrahi lege Iul. & Papia prohibebatur, teste Vlpiano in fragm. tit. 13. eoque spectant textus in l. probum 41. l. palam 42. ff. de ritu nupt. Cum igitur Rufina, quamquam ingenua, aliquando vulgaris fuerat fœmina, licet esse desisset sine stupro, in concubinato Cassiani esse potuit, l. in libera 24. ff. eod. tit. l. stuprum 34. ff. ad l. Iul. de adult. atque ideo sicut ipsa concubina ex testamento capere potuit, l. Titia 35. in princip. ff. de auro & argento, l. 3. §. 1. ff. de donat. inter: ita etiam eius filia rectè potuit hæres institui, quam ante concubinatum Cassianus vulgò susceperat: quâ de causa, nec mater, nec filia indignæ personæ fuerant, vt hæreditas ab eis tanquam ab indignis eriperetur, quæ est vera huius textus interpretatio, & eam præfenserunt Reuarius lib. 2. coniect. cap. 5. Meril. lib. 7. obs. cap. 17. Pinel. lib. 2. select. cap. 18. à numer. 4. omissis verborum mutationibus, quas fecerunt Faber dict. lib. 3. cap. 14. Schifordeg. tract. 25. §. 5.

IN hoc textu non tam principaliter agunt PP. de impedimento affinitatis superueniente nuptiis iam contractis, & an illas dirimat, iuxta alios canones compilatos sub hoc titulo, quam de pœna incestus admissi à marito cum filiastra, seu priuigna, quam sanxerunt: ideo præsens canon transcriptus fuit in dicto Pœnitentiali, & à Burchardo d. lib. 17. vbi de pœnis delictorum agebat. Et quidem huius peccati gravitatem satis expressit D. Augustinus in cap. adulterij 32. quæst. 7. dum ait: Adulteri, malum vincit fornicationem, vincitur ab incestu. Vnde variis pœnis vindicatum fuit iure civili, quas referunt Ant. Marthæus de crimin. ad lib. 48. Pandect. tit. 3. cap. 6. de incestu, P. Greg. lib. 9. syntagm. cap. 11. & lib. 39. cap. 7. & lib. 4. partit. tit. 14. cap. 5. Ant. Gomez in l. 80. Tauri, num. 2. Iul. Clarus lib. 1. sentent. §. incestus, Pichardus de delict. verbo Incestus, D. Ioannes Vela de delict. cap. 17. Iure verò Pontificio coniux cognoscens consanguineam coniugis sui non potest amplius ab eo debitum petere, & iuxta veteres canones omni spe coniugij priuatur, cap. concubisti, cap. quadam, cap. si quis viduam, cap. qui dormierit, cap. si quis cum nouerca 32. quæst. 7. cap. si quis sponsam 27. quæst. 2. cap. in lectum, cap. si quis cum duabus, cap. si quis cum matre, cap. quidam 34. quæst. 1. Concil. Agathense can. 61. ibi: Incestuosos nullo unquam coniugij nomine deputandos. Quem canonem ita accepit D. Gregorius lib. 12. epist. 32. ibi: Nec eam, quam aliquis ex propria consanguinitate habuit coniugem, vel aliqua illicita pollutione maculauit, in coniugium ducere vlli profectò liceat christianorum, vel licebit; quia incestuosus est talis coitus, & abominabilis Deo, & cunctis bonis hominibus. Incestuosos verò nullo coniugij nomine deputandos à sanctis Patribus dudum statutum esse legimus. Illustrat post alios Basil. Legion. de matrim. lib. 6. cap. 13. per totum. Vnde iuxta eos sacros canones rectè PP. in præsentia sanxerunt, cum qui filiastram vxoris carnaliter cognouit, nec à matre debitum petere posse, propter impedimentum affinitatis superueniens; nec ipsam filiastram vlllo tempore ducere posse in vxorem, filiastramque etiam sine spe coniugij manere: circa matrem ipsam etiam statuunt PP. posse mortuo marito alium virum accipere, si cum marito non concubuit postquam cognouit eum adulterium perpetrasse cum eius filia; quia si postea cognouit illum cum incestus crimine se polluisset, spe coniugij priuatur. Et in Gallia aliquando innocenti etiam viuenti primâ vxore secundam accipere permittebatur. Concilium Compendiense, quod extat tom. 17. Concilior. Regia editionis, cap. 8. ibi: Si quis homo habet mulierem legitimam, & frater eius adulterauit cum ea, ille frater, vel illa fœmina, qui adulterium perpetraverunt, interim quo viuunt, nunquam habeant coniugium; ille cuius vxor fuit, si vult, potestatem habet accipere aliam.

4.
DE PœNA
INCESTU

Illustra h. q. ly. l. 80
nisi canet l. 80, q. 1
illicita gignit. q. illas
per l. 80
Sanctus l. 1. d. 1
d. 15 § 107

Si quis h. q. d. 1
q. 1. d. 1. d. 1. d. 1

CAPVT II.

Idem ^a *Pictaviensi Episcopo.*

Veniens ad nos P. presentium lator, nobis fraternitatis tuæ literas præsentavit, ex quarum tenore perpendimus, quod quandam duxit in vxorem, quam quidam dissuaserunt ei per mensem, ex quo eam duxerat, non cognoscere. Contigit autem, sicut dicit, quod pater sponsæ duxit vxorem suam, quæ sponsæ mater erat, quam in huius lecto iacentem ipse diabolo suadente cognouit. Transacto verò mense, tam pater, quam alij propinqui coegerunt ipsum, vt cum ea matrimonium consummaret, quod facere noluit, donec tecum super hoc loqueretur. Tuis igitur inquisitionibus taliter respondemus, quod si occultum esset huiusmodi peccatum, non posset matrimonium rescindere, quod publicè contraxisset. Vnde si publicum est, quod matrem sponsæ cognouit, si sponsæ nunquam carnaliter adhæsit, imponenda est ei pœnitentia paulò maior, quam pro ^b adulterio, & exinde peractâ pœnitentiâ, vel parte ipsius pœnitentiæ, poterit ex dispensatione cum alia matrimonium contrahere, & illa alij nubere, & pater sponsæ, si vult, potest factum dissimulare. Cæterum si sponsam cognouerit, antequam matrem, vel pòst, nunquam eam, vel aliam in vxorem potest accipere.

NOTÆ.

^{i.} ^a *Pictaviensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titulo cap. 3.* & post Concil. Lateran. *p. 12. cap. 4.* ex quibus codicibus tex-

tum hunc transcribo. De Pictaviensi diœcesi nonnulla notavi in *cap. 20. de rescriptis.*

^b *Pro adulterio.*] Quia adulterio adiunxit incestum lato modo. Textum hunc exponemus infra proximo commentario.

CAPVT III.

^a Alexander III.

DE illo autem, qui vxorem fratris sui antequam ei matrimonio iungeretur, proponit se agnouisse, hoc tuæ prudentiæ respondemus, quod nisi publicum, & notorium fuerit, aut idoneis testibus comprobatum, ipsum prius præfatam mulierem cognouisse carnaliter, prædictum matrimonium occasione illa impetere non permittas. Super ^b eo verò, quod asseris, Sarracenum quemdam de muliere Christiana, quam per xiv. annos retinuerat, filios suscepisse, disc. t. duximus respondendum, quod tam Sarracenus, quam mulier pro tanto excessu graui sunt animaduersione c̄ plectendi.

NOTÆ.

^{i.} ^a *Alexander III.*] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap. 2.* & licet nullibi exprimatur, cui rescribat Pontifex, facile tamen cognoscitur ex principio huius textus, in presenti referri secundam partem decretalis ipsius Pontificis, cuius principium alibi extat.

^b *Super eo verò.*] Verba quæ sequuntur, omisit Raymundus, vt minùs propria huius tituli, cum potius spectent ad titulum de Iudæis & Sarracenis. Circa pœnam verò Catholici com-

miscentis se carnaliter cum Iudæa, videndi sunt textus in *cap. reos 25. q. 5. l. ne quis 6. C. de Iudæis, l. 10. tit. 25. part. 7.* vbi Iudæo imposita est pœna mortis, mulieri verò pro prima vice confiscatio medietatis bonorum, pro secunda bonorum omnium, dummodo filij non extent: quam pœnam explicant Antonius Gomez in *l. 80. Tauri, num. 26.* Bossius in *praxi, tit. de coitu damnato*, Couarr. in *4. 2. p. cap. 6. §. 11.* Pichardus in *manuduct. 3. p. littera C. numero 37.*

^c *Plectendi.*] Quatenus Iudæi ab Ecclesiâ pœnis temporalibus puniri possent, exponemus in *cap. 1. de Iudæis.*

C A P V T I V.

a Cœlestinus III.

TRansmissæ nobis litteræ tuæ demonstrarunt, quod G. lator præsentium vxore suâ defunctâ, filiam, eius priuignam videlicet propriam, carnali copulâ cognouit, postmodum verò aliam legitimam accipiens in vxorem, non iam occultè cum priuigna prædicta, sed publicè, tanquam carnis ad vomitum rediens, illicitam rem committere non expauit. Quia verò super his, quid vobis agendum sit, à nobis consilium requisisti, de consilio fratrum nostrorum præsentì pagina respondemus, quod suæ legitimæ vxori cohabitans, & necessaria subministrans, non cognoscat eam quamdiu vixerit, nisi ab ea fuerit requisitus; & tunc ad ipsam, non sine graui cordis sui dolore accedat, qui etiam pro incestu, & adulterio, donec cum eadem ^b permanferit, iuxta moderamen tui arbitrij pœnitentiam agens, postmodum si superuixerit ei, perpetuò sint spe coniugij permanebit.

N O T Æ.

nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex.

I. a Cœlestinus III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, sub hoc titulo cap. 3.

b Permanserit.] Quæ est pœna incestus commissi, vt probaui supra, cap. 1.

2.

C A P V T V.

a Cœlestinus III.

Super eo verò, de quo rescriptum Apostolicæ Sedis postulasti, vtum conjugatus, qui ante contractum matrimonium vxoris suæ consanguineam, vel propinquam carnali commixtione cognouit, cum id vterque fateatur, & aliqua pars vicinix id acclamare dicatur, sit ab vxore suo iudicio Ecclesiæ separandus, tali responso tuæ fraternitati rescribimus, quod si aliter veritas ordinario iudicio venire non potuerit in lucem, propter eorum ^b confessionem tantummodo, vel rumorem vicinix separari non debent, cum & quandoque nonnulli, cum inter se contra matrimonium colludere vellent, ad confessionem incestus facilè proflirent, si suo iudicio crederent iudicium Ecclesiæ concurrendum. Aumor autem vicinix non est momenti vsque adeò validi iudicandus, quod nisi rationabilis, & fide dignæ probationes accedant, possit bene constitutum matrimonium irritari,

N O T Æ.

I. a Cœlestinus III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, sub hoc titulo cap. 4. vbi additur pars capituli Martinus Bertam: vnde cognoscitur in præsentì referri partem textus in cap. Martinus, de cognat. spirit. vbi notauit.

2. b Confessionem tantummodo.] Vnde videbatur, matrimonium dirimendum esse, cum post confessionem in iure, idest in iudicio factam, nihil amplius quæratur, sed confessi pro iudicatis habeantur, cap. 1. 2. q. 1. cap. si quis clericus, 81. distinct. cap. de hoc 11. de simonia, cap. ex litteris 10. de excess. Prelat. l. proinde 25. §. final. ff. ad l. Aquil. l. si seruos 8. C. ad l. lul. de vi publica, cap. 2. vbi probaui, de confes. sed rectius contrarium decidit Cœlestinus in præ-

senti, videlicet, ob confessionem coniugum matrimonium non posse dissolui, ne hac ratione diuortiis via pateret, fortè inter se colludentibus viro, & vxore. Facit textus in l. non nudis 14. Cod. de probat. quod procedit etiam si impedimentum affinitatis à coniugibus vltro confessum, famâ vicinix firmeretur; quia hæc plerumque ex incerto authore prouenit, & dictum vnus multitudo sequitur, cap. cum in iuuentute 12. de presumpt. notauit in cap. per tuas, de probat. Nec obstat quod de confessione in iure facta dicebamus; nam illud procedit quoad eas res, quæ ex confessione partium pendent; vnde cum matrimonium facto hominis dissolui nequeat, cap. quos Deus 33. q. 2. Idèò confessione coniugum dissolui nequit: docuerunt Vega in cap. 4. §. si verò, n. 71. de iudiciis, Canisius in præsentì, n. 2.

CAPVT VI.

Innocent. III. ^a *Præposito S. Maria Magdeburgensis.*

Discretionem tuam in Domino commendamus, quòd in iis, quæ dubia reputas vel obscura, Sedem consulis Apostolicam, vt in eis procedas auctoritate ipsius de cætero. Sanè in audientia nostra fuit ex parte tua propositum, quod quidam cum muliere quadam legitimè per verba de præsentì contraxit, quam postmodum à se incognitam cuidam consanguineo suo tradidit inquantum potuit renitentem. Ille verò cum ipsa, licèt inuita, matrimonia solemnia ^b celebrauit: sed mulier quam citius fuit reddita libertati, ^c aufugit ab eo, & se priori viro restitui cum instantia postulauit. Nos igitur inquisitioni tuæ respondemus, quod & viro pro tam turpi ^d facinore grauis est pœnitentia iniungenda, & mulier ipsa propter ^e publicam honestatem est commonenda sollicitè, vt nec primum ^f repetat, cuius consanguineus eam licet ^g inuitam cognouit; nec redeat ad secundum, cui non potest propter reatum ^h adulterij commisceri; sed in continentia maneat, donec prior fuerit viam vniuersæ carnis ingressus. Quod si forsan ad id induci nequiverit, vir prior cogatur redire ad ipsam, & maritali eam affectione tractare, cum adulterium ei non possit obicere, qui eam adulterandam tradidit, præsertim inuitam. Nam etsi secundum euangelicam veritatem nunquam, nisi propter fornicationis causam, aut vir vxorem, aut vxor possit ⁱ dimittere virum, non tamen semper propter causam eandem, vel vxor virum, vel vir dimittere potest vxorem; cum possit exceptione, vel replicatione legitimâ impediri: sed nec affinitas, quæ post contractum legitimè matrimonium inter virum & vxorem iniquè contrahitur, ei debet obicere, quæ huius iniquitatis particeps non existit, cum suo iure non debeat sine culpa sua priuari, quamquam à ^k prædecessore nostro dicatur in simili casu fuisse distinctum, vtrum videlicet adulterium, vel incestus manifestum fuerit, an occultum, aliis ^l asserentibus inter gradum proximum, vel remotum esse potius distinguendum,

NOTÆ.

1. ^a *Magdeburg.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap. 1.* De Metropoli Magdeburg. Germaniæ nonnulla notauimus in *cap. 22. de rescriptis.*
2. ^b *Celebrauit.*] Quod nullum fuit: tum quia inuita, & omnino renuens illud contraxit, iuxta tradita in *cap. cum locum, de spons.* tum quia primum matrimonium contraxerat, licèt ratum cum ipsa consanguinea.
3. ^c *Aufugit.*] Vnde cognoscitur, semper eam in animo habuisse adhærere suo primo marito.
4. ^d *Turpi facinore.*] Siquidem adulterandam vxorem tradidit; vnde quodam modo Lenocinij pœnis subiiciebatur, de quibus egi in *can. 6. Concil. Iliber.*
5. ^e *Publicam honestatem.*] Quæ etiam nascitur ex copula illicita, vt probat Corrasius *lib. 1. Miscel. cap. 3.* & dicemus infra in *cap. 1. de ordin. cognit.*
6. ^f *Repetat.*] Remediis relatis, & expositis in *cap. 1. de ordin. cognit.*
7. ^g *Adulterium.*] Quod verè in hac parte dabatur, cum sponsalia fuissent contracta de præsentì, & adulterium verum cum sponsa committatur, immò & cum sponsa de futuro, cum matrimonium qualecumque, etiam in spe violare non liceat, *l. si vxor 13. §. planè, & §. si minor, l. miles, §. querebatur, ff. ad l. Iul. de adult. l. si propter 7. C. cod. tit. l. cum hic status 32. §. si quis sponsam 12. de donat. inter.*
7. ^h *Inuitam.*] Vnde eam accusare non poterat, *l. si vxor §. si quis planè, l. vim 39. in princip.*

ff. ad l. Iul. de adult. l. 20. C. cod. Gentil. de nupt. cap. 12. quia vt ait D. Hieronymus in *Genesim: Corpus mulieris non vis maculat, sed voluptas.* Et D. Augustinus relatus à Gentili *dict. cap. 12.* ibi: *Quod enim violenter, non præcedente libidine patitur corpus, vexatio potius quam corruptio appellanda est.* Facit caput reuera, cum sequentibus, 32. q. 5. & D. Basil. *de vera virginit.* per vim stupratam virginem, nihilominus castam manere probat, vt etiam nihil officit ancillæ quæstus in seruitute factus, cum ea non vltro, sed auari lenonis imperio coacta venalem habuit pudicitiam, *l. penult. ff. de his qui not. infam.* Illustrant Fornerius *lib. 4. rer. quotid. cap. 11.* Henel. *de dotal. cap. 10. §. 10.*

ⁱ *Dimittere.*] Vt dicemus in *cap. 3. de adult.*
^k *Prædecessore nostro.*] Alex. III. videlicet in *cap. 4. hoc titul. in 1. collect.* ibi: *De illo qui mulierem quamdam cognouit, & filiam eiusdem sibi postea in matrimonio copulauit, cui iam per decennium cohabitauit, tuæ prudentia respondemus, quod si delictum eius, sicut nobis significasti, occultum existit, pœnitentia sibi condigna debet imponi, nec est ab vxore, quæ tanti sceleris inscia est, propterea separandus: si autem id publicum, & notorium esse dignoscitur, & ab vxore separari debet, & perpetuò sine sse coniugij permanere.*

^l *Aliis asserentibus.*] Urbano videlicet III. in *cap. final. de diuortijs, in 1. collect.* vbi ita ait: *Si aliquis parochianorum tuorum matrem, sororem, vel filiam vxoris suæ carnaliter cognouerit, & hoc publicum & manifestum extiterit, est ab ea penitus separandus, & vterque illorum, scilicet tam mæchus quam mæcha, debent sine spe coniugij perpetuò permanere.*

permanere. Si autem id occultum fuerit, & secretum, penitentiam de commissio debet accipere, & uxori suæ infra tempus penitentia, vel extra, debitum si exegerit, soluere. Sanè si aliquam uxoris suæ consanguineam, qua illam in tertio, vel alio deinceps gradu contingat, carnali commixtione cognouerit, non est propterea inter eos sententia diuortij celebranda, sed delinquenti secundum qualitatem per-

sona, & criminis est penitentia iniungenda. Consentit Alex. III. in cap. 2. hoc tit. in 1. collect. Vnde rectè Basil. Legion. lib. 6. de matrim. cap. 13. num. 9. reprehendit Thomam Sanchez de matrim. disp. 15. num. 13. dum docet hoc impedimentum incestus incurri, etsi delictum occultum sit, cum hoc expressè statuerint Alex. & Urbanus in prædictis iuribus.

CAPVT VII.

Idem a Bizantino Archiepiscopo.

Fraternitati tuæ super b tribus capitulis Sedem Ap. consulenti, ad cuius consilium est in rebus dubiis à cunctis fidelibus recurrendum, scriptis præsentibus respondemus: in primo diuortij sententiam approbantes, quam in eum canonicè promulgasti, qui illam sibi postea copulare præsumpsit, cuius antea sororem adhuc septennem contractis sponsalibus extraordinaria libidine nescitur c polluisse.

NOTÆ.

1. a **B**izantino.] Ita etiam legitur in tertia collectione, sub hoc tit. cap. 2. De Bizantina Metropoli egi in cap. 52. de electione.
2. b **Tribus capitulis.**] Quæ reperiuntur in præsentibus, & in cap. fraternitati, de clerico excommunicato, cap. fraternitati, de schismaticis.
3. c **Polluisse.**] Sed tunc obstat textus in cap. extraordinaria 35. q. 2. ubi docetur extraordinariam pollutionem non esse impedimento nuptiis, & meritò, cum affinitas non oriatur ex copula, ubi commixtio sanguinis non intercessit, ut docue-

runt pluribus relatis Cenedo ad decret. collect. 19. Pichardus ad tit. de gradibus, n. 29. Cui difficultati respondendum est, in præsentibus specie impedimentum affinitatis non oriri ex extraordinaria, idest præpostera libidine, sed ex pollutione extraordinaria, idest intempestiua, importuno congressu, cum septenni videlicet, non seruato naturæ tempore debito: immò & ut verius credo, impedimentum, de quo in præsentibus textu, non prouenit tam ex affinitate, quàm ex publica honestate ex sponsalibus orta, iuxta tradita in cap. 3. de sponsalibus, ubi docuit Cuiacius, & Pichardus ubi supra, num. 31.

CAPVT VIII.

Idem a Episcopo Gerundensi.

Ex litteris fraternitatis tuæ accepimus, quod G. lator earum matrem puellæ, quam intra nubilem annos desponsauerat in uxorem, carnaliter sæpe cognouit, & post carnali commixtione puellam tractauit adultam. Et infra: Nos autem eidem viro penitentiam iniungi fecimus pro peccato, consultationi tuæ respondentes, quod eis ab inuicem separatis, mulier alteri viro non nubat, si postquam nouit viri & matris delictum, ei non erubuit commisceri: vir etiam & mater mulieris nunquam debent ad alias nuptias conuolare, sed semper b continentiam seruare tenentur, & enorme defflere delictum, quod pro nefanda libidine contraxerunt, præsertim si circa personas huiusmodi de laplu carnis minimè timeatur.

NOTÆ.

1. a **G**erundensi.] In tertia collectione, sub hoc tit. cap. 3. legitur Gradenfi Episcopo: sed malè, cum Gradenfis Ecclesia Patriarchalis sit, & eius Præsuli sub nomine Patriarchæ rescribatur in cap. ex litteris, de elect. Retinenda est ergo lectio Gerundensi. Gerunda autem est ciuitas perantiqua Hispaniæ, Prouinciæ Tarracoenfis, in Catalonia Comitatu, apud Sambroca fluuij ostia, media ferè inter Perpinianum, & Barcinonem sita: hodie Girona dicta, de qua Ptolomeus, & Plinius lib. 3. capite 3. Circa

eius conditorem non consentiunt Episcopus Gerundensis in Paralip. tit. de Urbibus ante aduentum Herculis, Pujada lib. 1. Histor. Catalonia, cap. 17. Tamayus à Salazar die 17. Ianuarij, & 18. Martij. Huius antiquissimæ Urbis ciues fidem Catholicam acceperunt à D. Iacobo, ut probat Tamayus à Salazar tom. 5. martyrol. Hispan. die 3. Septembris; à quo tempore Ecclesia Cathedrali decorata est, cuius Præsuli Arnaldo 7. huius nominis missa est præfens Decretalis.

b **Continentiam seruare.**] Iuxta tradita supra in cap. 1. hoc titulo.

CAPVT IX.

Idem ^a Episcopo Galburgenſi.

Veniens ad Ap. Sed. C. laicus later præſentium, humili nobis confeſſione monſtra-
uit, quod cum olim tempore infantia ſua, de conſilio amicorum quandam
puellam ſe ducturum iurauerit in vxorem, quamcitò ad legitimam perueniſſet æta-
tem, pater puellæ conſideratione huiusmodi fideiuſſorum, obligatione hinc inde fir-
matâ, eum in propria domo recepit, eum ſimul nutriens cum puella. Deinde ve-
rò ex conuerſatione diutina, totius domus familiaritatem adeptus, ſorori puellæ,
cui ſe iurauerat fore maritum, inſtinctu generis ſeducoris humani carnaliter ſe con-
iunxit. Adueniente autem ætate, qua quod iurauerat, poterat adimplere, amici ſui
eius exceſſus ignari, pro adimplendo matrimonio inſtiterunt; qui conſcius eorum,
quæ fecerat, quibusdam ex ipsis, quod cum ſorore puellæ commiſerat, enarrauit;
ſed illis nequaquam credentibus verbis eius, & grauiter increpantibus eum, ille illo-
rum victus conſilio, quam iurauerat, in vxorem accepit, & nuptiis celebratis, quando
ſe illi opportunitas ingerebat, b cognoscebat vtramque. Verùm licet ipſe in præ-
ſentia tua ſuper hoc fuerit accuſatus, conuinci tamen non potuit, nec voluit ſuum
conſiteri delictum: nunc autem reuerſus ad cor, pœnitens de commiſſis, ſaluti ſua
conſilium requirit impendi, ne tanquam equus, & mulus, quibus non eſt intellectus,
errare in animæ ſua periculum videatur. Cum igitur non tantum à malo, ſed etiam
ab omni ſpecie mali præcipiat Apoſtolus abſtinere, ſ. t. per A. ſ. m. quat. prædicto C.
pro huiusmodi exceſſu iniunctâ ei pœnitentiâ competentem, conſulas ei, monens
illum ſalubriter, & inducens, vt de cætero abſtineat ab vtraque.

NOTÆ.

1. ^a *Galburgenſi.*] Ita etiam legitur in tertia
collectione, ſub hoc titul. cap. 4. ſed rectius
in hac ſexta compilatione legitur, *Magdeburg.*
cum nulla ſit Eccleſia Metropolit. Galburgenſis,
Magdeburgenſis verò ſit in Germania, vt pro-
baui in cap. 22. de reſcriptis.

2. ^b *Cognoscebat vtramque.*] Graue ſcelus, quod
in lege veteri deſtatur his verbis Deus *Deu-*
teron. cap. 27. Maledictus qui concubuerit cum ſo-
rore vxoris ſua. Et dixit omnis populus, fiat, fiat.
Et cap. 18. *Leuitic.* cauetur, ne quis viua vxore
ſororem eius ducat. Idem flagitium abhorrue-
runt Gentiles, vt conſtat ex Horatio, vbi dum

refert congreſſus Therei Regis Thraciæ cum
ſorore vxoris, ait:

*Æternum opprobrium, quod malè barbaras
Regum eſt vltum libidines.*

Et in eos qui ſimili ſorde ſe polluerunt, ita ſan-
xerunt PP. Concilij Tribur. in can. 45. *Simili mo-*
do ſecundum ſanctos Canones deſinimus, & indi-
camus de eo, qui cum duabus ſororibus fuerit pollu-
tus, vt uſque in exitum vite pœnitens, & continens
permaneant: ſoror autem, qua poſterior libidinis
perforata aculeis, ſcienter ſe cum eodem commacu-
lauit, uſque in finem vite pœnitens, & continens
perdat. Si autem improuiſe contigit, condignâ
ſtringatur caſtigazione, & ſi velit, legitimâ utatur
viri coniunctione.

CAPVT X.

Idem ^a Archiepiſcopo Strigonienſi.

Tvæ fraternitatis deuotio poſtulauit, vtrum is, qui cum ſorore legitimæ coniu-
gis fornicatur, cum vxore poſſit poſtmodum commorari, & exigere debitum ac
ſoluere requiſitus. Nos igitur reſpondemus, quod vxor & à commixtione viri abſti-
neat, propter publicam honeſtatem; & vt in continentia maneat, donec vir viam vni-
uerſæ carnis ingreſſus fuerit, diligentius eſt monenda. Quod ſi fortè commonitioni
parere reuſans, talis fuerit, vt de lapſu timeatur ipſius, vir eius poterit, & debet
cum Dei timore debitum ei ſoluere coniugale, cum affinitas poſt matrimonium ini-
què contracta, illi nocere non debeat, quæ iniquitatis particeps non exiſtit.

NOTÆ.

1. ^a *Strigonienſi.*] In tertia collectione, ſub tit. de
ſconſang. & affin. c. 3. reperitur textus hic, &

legitur *Brienſi*, ſed malè, cum in tota geographia
ſacra Caroli à ſancto Paulo non reperiatur ſimi-
lis Eccleſia; extet tamen Strigonienſis, de qua
nonnulla adduxi in cap. ſinal. de poſtul. Prælat.

C A P V T X I.

Gregorius IX. ^a *Episcopo Pictaviensi.*

Iordanæ mulieris petitio continebat, quod laicus cum ipsa, quæ nondum decimum ætatis suæ annum compleuerat, per verba de futuro contraxit, & eâ intra eiusdem anni ^b spatium carnaliter ^c cognitâ, matrem ipsius sibi matrimonialiter copulare, & ad damnatæ commixtionis amplexus procedere non expauit. *Et infra:* Quare præfata I. supplicauit, vt cum carnis stimulis resistere nequeat, sibi, ne iure suo sine ^d sua propria culpa fraudetur, prouidere salubriter dignemur. Eapropter mandamus, quatenus, si res ita se habet, vtrumque ipsorum ad vouendam perpetuam continentiam attentè moneas, & inducas; & si ad eam induci nequiverint, memoratam I. iniuncta ei primitus pro commissso incestu pœnitentiâ competenti, vt eidem cohabitaret, & coniugale debitum reddat exactus, ecclesiasticâ censurâ compellas.

N O T Æ.

^a *Pictaviensi.* Guillelmo videlicet quarto huius nominis. De diœcesi Pictaviensi egi in cap. super, 20. de rescript.

^b *Anni spatium.* Quia malitia solet supplere ætatem, vt probaui in cap. 3. de sponsal.

^c *Cognita.* Vnde sponsalia transferant in matrimonium de præfenti, quod iure communi præsumptum dicebatur, vt probaui in cap. à nobis, de spons.

1.

^d *Sine culpa.* Obstat Concil. Mogunt. celebratum sub Rabano can. 24. quod extat apud Burchardum lib. 6. *Decreti*, cap. 7. Iuonem p. 10. c. 136. Ant. August. in epit. lib. 35. tit. 1. cap. 29. in illis verbis: *Qui presbyterum occidit, duodecim annorum ei pœnitentia secundum statuta Priorum imponatur; aut si negauerit, si liber est, cum duodecim iuret, &c. comitibus vero noxa usque ad ultimum vita tempus militare cingulum deponat, & uxorem amittat.* Ex quibus aperte constat, ob culpam tantum mariti uxorem illum amittere, diuortiumque fieri. Pro cuius canonis expositione dicendum est, illa verba, *uxorem amittat*, accipienda esse, idest uxorem non accipiat, vt notauit Ant. Augustin. *diēt. tit. 1. cap. 29.* Quare dum apud Gratianum reperitur textus ille sub causa 17. q. 4. leguntur loco illorum verborum, *uxorem amittat*; talia, *absque spe coniugij maneat.* Etiam obstat textus in cap. perlatum 19. q. 2. vbi maritus vt diuortium ab vxore faceret, alterius seruituti se mancipauit: ergo quia propter factum mariti vxor sine culpa sua coniugij vsu priuatur. Sed respondetur in eius textus specie, maritum existimasse propter seruitutem, cui sponte se tradebat, diuortium sequi; sed falsò & perperam, vt in eo textu docetur, & exponit Basil. Legion. de matrim. lib. 7. cap. 45.

C O M M E N T A R I V M.

2.

CONCLUSIO
TRADITVR,
ET PROBA-
TVR.

IN his omnibus decisionibus vna ferè, eademque traditur doctrina; quare sub vnico commentario eas exponere decreui. Sit conclusio: *Affinitas superueniens non dissoluit matrimonium contractum, sed tantum sponsalia de futuro.* Probant eam textus in cap. 2. de consanguin. & affin. cap. litteris, de testibus, cap. 4. de despons. impub. c. veniens, de regul. c. qui dormierit, c. concubuiisti 32. D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

q. 5. cap. 2. 4. & 5. hoc titul. in 1. collect. quorum verba retuli suprâ in cap. discretionem. Alex. III. post Concil. Lateran. p. 12. cap. 1. ibi: *Sanè si aliquam vxoris sue consanguineam, qua illi in tertio gradu, vel deinceps contingat, carnali commixtione cognouerit, non est propter id diuortium inter eos celebrandum, sed delinquenti est secundum qualitatem personæ & criminis pœnitentia imponenda.* Et p. 6. cap. 15. Illustrant ultra congestos à Barbosa in præfenti, Petrus Greg. lib. 4. partit. tit. 14. cap. 5. Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 27. & 31. Basil. eodem tract. lib. 6. cap. 13. & lib. 9. cap. 3. num. 17. & lib. 10. cap. 7. Anguianus de legibus lib. 4. cap. 4. Roussellius lib. 1. histor. Pontif. iurisdic. cap. 5. num. 9. Vighel. in method. iuris can. fol. 461. Bossius de effectibus matrim. cap. 5. per totum.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Pœna incestus commissi cum consanguinea coniugis, ea est iuxta sacros Canones, vt incestuosi coniugio priuentur, omnique careant spe coniugij, vt probaui in c. 1. hoc titul. Igitur cognoscens consanguineam vxoris suæ, ipso matrimonio priuari debet, præcipue cum veniat ad casum, à quo incipere non poterat, argumento legis si pœnam 68. l. pluribus 140. §. ult. ff. de verb. obl. §. 2. *Inst. de inutil. stipul.* quod agnoscences PP. Conciliorum Aquilgran. & Merensis Galliæ, declararunt Lotharium Regem à vinculo matrimonij cum Theutberga contracti liberum, eo quod illam post matrimonium se Lotharij fratri dicerent commiscuisse. Augetur hæc dubitandi ratio ex c. 2. hoc titul. vbi expressè Alex. III. Pictaviensi Episcopo rescripsit, matrimonium ratum, non consummatum, per superuenientem affinitatem ita dissolui, vt vxori liceat viuentem priore marito alium accipere. Ergo quia matrimonium iam celebratum per superuenientem affinitatem dissoluitur.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præfens assertio; pro cuius expositione sciendum est, in præfenti titulo agi de impedimento naturalis cognationis, cuius nomine affinitas etiam comprehenditur, cap. lex diuina 27. q. 2. c. quod autem 35. q. 2. & Aristotel. lib. 2. Polit. cap. 3. promiscuè accepit cognationem ex sanguine, vel affinitate; sicut e conuerso affinitas aliquando accipitur pro cognatione, vt in cap. 1. 35. quæst. 2. l. sancimus 12. Cod. de pœnis.

Q

Hæc

3.
IMPVONA-
TVR TRA-
DITA AG-
SERTIO.

4.

DE AFFINI-
TATE EX
COPULA IL-
LICITA.

Hæc autem affinitas naturalis duplex est, alia quæ ex copula licita maritali affectu habita nascitur, de qua agemus in *cap. quod super 5. de consangu. & affin.* alia quæ ex copula illicita, concubinata, vel etiam incestuosa oritur. Hæc autem secunda iure civili non fuit cognita, quia eo iure attento affinitas non oriebatur, nisi ex iustis nuptiis, *l. non facile, §. sciendum, ff. de gradibus*: non autem nascebatur ex nuptiis interdictis, *d. l. 4. §. affines, ff. de gradibus*, vel ex publico contubernio, *l. adoptivus 14. §. idem tamen, ff. de ritu nupt.* Et licet in *l. liberi 4. C. de nuptiis*, prohibeatur liberis in uxorem accipere concubinam patris, non id prohibetur, quia illicitum, sed quia inhonestum, cum in nuptiis quod honestum est, spectetur, *l. semper, ff. de ritu nupt.* quare scdam & irreligiosam dixit Imperator Alex. huiusmodi coniunctionem, quia contra pudorem est filium eam ducere in uxorem, quæ in contubernio patris fuit, ut docuit Corrasius *lib. 1. miscel. cap. 3.* iure verò canonico attento, ex quolibet coitu intra, vel extra nuptias habito, publico, vel furtiuo, affinitas nascitur, *cap. neque eam, 35. q. 3. & in omnibus capitalis huius tituli docetur.*

5.
DE AFFINI-
TATE SV-
PERVE-
NIENTE,

Deinde sciendum est, in præsentī titulo agi de impedimento naturalis cognationis, hoc est affinitatis, non antecedente nuptias, de qua agemus in *cap. 1. cap. quod super, de consangu. & affin.* sed eas subsequente, & superueniente matrimonio, vel sponsalibus iam contractis. Et primò docetur, huiusmodi affinitatem, etsi notoria sit, nullam vim habere dissolventi matrimonium, irritare tamen sponsalia de futuro; priuari autem coniugem incestuosum facultate petendi debitum, & contrahendi matrimonium cum alia, defuncta primâ uxore; quæ pœna communis est omnibus incestuosus, ut probavi in *cap. 1. hoc titul.* & in hac parte abrogata est ab Innocentio III. in *cap. discretionem 6. hoc titul.* vetus distinctio Alexandri, & Vibani III. inter publicum, & occultum incestum, & inter gradus remotos, vel proximos. Hoc autem procedit in eo, qui sciens, prudensque incestum commisit, secus verò si per ignorantiam, veluti si cum sorore coniugis, vel cum alia consanguinea, quam putabat esse uxorem propriam, concubuisse, iuxta textum in *c. in lectum 34. q. 1. & hæc ignorantia per iuramentum probanda est, d. c. in lectum*, cum enim delicta æstimentur ex animo & proposito delinquentis, *cap. cum voluntate 54. de sentent. excomm. l. qui iniuria 55. ff. de furtis*, merito ignorantia excusationem meretur, *cap. 2. de cognat. spirit.* Hodie etiam, postquam per Concil. Trid. sess. 24. de reform. matr. c. 4. restricti sunt gradus affinitatis, tantum impedimentum hoc nascitur ex copula incestuosa habitâ intra illos gradus, intra quos affinitas durat. Vnde quæritur solet, utrum si coniux copulam habuerit eam consanguinea coniuncta uxori suæ intra tertium vel quartum gradum, sibi in eodem gradu affini, impediatur à debiti coniugalis petitione: cum certum sit incestus crimen impedimentum afferre ad debiti petitionem, ex iuribus supra adductis: quare videtur idem esse dicendum in hoc casu. Accedit, quia Concil. Trident. in d. c. 4. dum sustulit impedimentum contrahendi matrimonium ultra secundum gradum, nullam mentionem fecit de impedimento petendi debitum: quare in hac parte standum est antiquæ iuris dispositioni, iuxta textum in *l. commo- dissimè 10. ff. de liberis & posth.* Quibus rationibus

ita anceps olim reddebatur hæc quæstio, ut sæpius agitata in sacra Pœnitentiaria, definita non fuisset, ut refert Nauarrus *lib. 4. consil. ad tit. de consanguin. consil. 6. n. 4.* Sed contraria sententia verior est, scilicet etiam in hoc casu ius commune sublatum esse, incestumque commissum ultra secundum gradum affinitatis, minimè debiti exactionem impedire; nam dum Concil. Trid. in d. cap. 4. ex copula illicita affinitatem ultra secundum gradum non produxit, satis innuit nec debitum cessare: nec ad rem pertinet, quod in contrarium expendebamus; nam respondendum est, Trident. in affinitate restringenda circa matrimonium plus concessisse, quare multò magis id quod minus est, videlicet usus matrimonij, non denegavit, ex regula *Cui licet, de reg. iur. in 6.* Deinde pro hac sententia expendi potest Pij V. declaratio, qui dum simpliciter, ac generaliter ait, nullam oriri affinitatem matrimonio obstantem, satis ex vi dictionis negativæ nulla, ostendit, nec usum matrimonij impediendum: & ita decisum fuisse, ex Aldano refert Barbosa in d. cap. 4. Concily, n. 5. & tenuerunt Basil. de matrim. lib. 7. cap. 33. num. 6. Sanchez eod. tract. lib. 9. disp. 27. num. 14. Et in hoc impedimento ex affinitate superueniente posse Episcopum dispensare; immò & regulares ex delegatione suorum provincialium, latè probat Leander tom. 2. de matrim. disp. 24. q. 15. & 16. Ex hoc etiam incestu iure communi oriebatur impedimentum impediens matrimonium, *cap. 1. 2. & 4. hoc titul. cap. si quis cum duabus 34. q. 1.* de quo agunt Sanchez, Basilus, Leander & alij de impedimentis impediens agentes: sed iam cessavit hoc impedimentum, ut alia similiter consuetudine legitime præscripta abrogata fuerunt.

Quibus ita animaduersis, iam apparet vera ratio præsentis assertionis; ideo per hanc affinitatem superuenientem non dissolvitur matrimonium, quia ob nullam causam superuenientem matrimonium legitime contractum potest dissolui, ut probavi in *cap. dilectus, de spons. cap. 2. de cognat. spirit.* nec quoad thorum, quia alterius coniugis iniquitas alteri innocenti damnosa esse non debet, contra regulam textus in *l. non debet, ff. de reg. iur.* transcriptam in *cap. non debet, eod. tit. in 6.* secus tamen est in sponsalibus de futuro contractis, quæ per affinitatem superuenientem ipso iure dissolvuntur, quia cum sponsus affinis fiat sponsæ, propter commixtionem corporum cum ipsius consanguinea, & sic affinitas inter eos oriatur, quæ matrimonium non admittit, necesse est ut sponsalia, quæ futuri matrimonij causâ contrahuntur, ipso iure irritentur, *l. oratio 16. ff. de spons.*

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, nam ex ea tantum deducitur, coniugem incestuosum debere priuari facultate petendi debitum, ut puniatur in eo, in quo deliquit, *c. litteras, de tempor. ordin.* non tamen, ut propter eius factum vxor iure proprio priuatur, & multò minùs, ut vinculum matrimonij per se indissolubile dissolui posset. Nec interest, quod peruenit ad eum casum, à quo incipere non poterat; nam matrimonium sustinetur, etsi peruenit ad casum, in quo contrahi non poterat, ut de furore superueniente probavi in *c. dilectus, de spons. & de cognatione spirituali inter coniuges superueniente, in c. 2. de cognat. spirituali.* Nec obstat augmentum difficultatis de iustum ex dictis Conciliis Aquisgran. & Metensi; nam ea potius

6.
TRADITUR
RATIO DE
CIDENDI.

7.
DISSOLVITUR
TVR DVBI-
TANDI RA-
TIO.

potius conciliabula, quàm Concilia fuerunt: unde ea condemnauit Nicol. I. in Concilio Romæ celebrato, vt referūt Baronius tom. 8. anno 683. Corjolanus in *summa Concil.* eod. anno, qui vtriusque Synodi historiam tradunt. Difficilior est textus in d. c. 2. hoc tit. nam etsi illum de sponsalibus de futuro acceperint Panorm. & ceteri antiquiores ibi, quos sequitur Canisius ibi, eorū interpretatio facile conuincitur ex illis verbis integræ ipsius textus: *Quod cum quandam uxorem duxisset, quidā dissuaserunt ei per mensem quod eam duxerat, carnaliter cognoscere.* Et postea: *Transacto verò mense, tam pater, quàm alij propinqui coegerunt, vt matrimonium cum sponsa sua consummaret.* Igitur matrimonium contractum quidem erat, non tamen consummatū. Deinde ibidem hæc habentur: *Tua igitur inquisitioni taliter respondemus, quod si occultum esset huiusmodi peccatum, non posset rescindere matrimonium, quod publicè contraxisset.* Ergo de matrimonio valido, & iam contracto agebat Pontifex, non de sponsalibus rescindendis. Rursus ibidem dicitur: *Imponenda est poenitentia maior, quàm de adulterio.* Ergo adulterium commissum est simul cum incestu, & idèd maior poenitentia imponitur: ergo & matrimonium contractum erat, aliàs non esset adulterium. Nec te moueant postrema illa eius capituli verba: *Ceterum si sponsam cognouerit antequam matrem, vel post, nunquam poterit eam, vel aliam in uxorem accipere.* Hoc enim ideo dicitur, non quia matrimonium non esset, sed quia consummato iam matrimonio, ob affinitatem, vel præcedentem consummationem, vel superuenientem consummationi, non licebat vti coniugio, vt rectè exponit Canisius loco citato. Quare Cuiacius ibi, & Basilus de matr. lib. 6. c. 13. & lib. 9. cap. 3. textum illum acceperunt de matrimonio rato, & existimant Pontificem ibi non agere de dissolutione matrimonij contracti, sed de vsu, & cohabitatione; itaque docere, quod si crimen occultum est, non separentur, non solum quoad vinculum, verum nec quoad thorum; si autem publicum erat, quia cognouit matrē sponsæ, non autem sponsam ipsam, cum eo dispensetur, vt possit aliam in uxorem ducere, sponsā videlicet defunctā: si verò cognouit etiā sponsam, crearet omni ipe coniugij. Sed etsi subtilis sit hæc interpretatio, tamen litteræ textus non congruit; siquidem dum Alex. docet dispensandum esse cum marito, vt aliam uxorem accipiat, nullam facit mentionem mortis prioris coniugis. Quare his omissis verius credo, Alexandrum III. in eo textu dispensasse, vt soluto matrimonio rato posset sponsus aliud inire, quia iuxta sententiam probabiliorē Pontifex potest matrimonium ratum irritare, vt defendunt Scotus in 4. dist. 31. q. 1. Paludanus, Almainus, & alij Theologi apud Patrem Sanchez lib. 2. de matr. disp. 14. & 19. Araujo in differt. moral. tract. 2. q. 19. n. 74. & ita textum in d. cap. 2. accepit Legaufre in parat. ad hunc titul.

Sed suprā traditis primò obstat textus in cap. de incestis, 35. q. 3. vbi Iulius Pontifex agens de incestuosis peccantibus, & poenitentiam cum catechumenis agentibus, ait se illas incestuosas coniunctiones prohibere, ita vt *quæ hæcenus statuta sunt, non dissoluat.* Ergo matrimonia ab incestuosis contracta, nec quoad thorum, seu cohabitationem dissoluantur. Tandem in fine ipsius textus ait Pontifex, *His quibus illicita coniugia negantur,*

concedi meliora coniugia. Ex quibus verbis deducitur, incestuosos, quibus vsus matrimonij iam contracti, propter superuenientem affinitatem negatur, concedi aliud matrimonium contrahere. Igitur quia propter incestum adèd matrimonium dissoluitur, vt liceat nouum inire. Primæ difficultati respondendum est, illa verba, *quæ sunt hæcenus statuta*, non esse referenda ad matrimonia incestuosa, seu ab incestuosos contracta, sed ad Ecclesiæ statuta iam circa poenas incestuosorum facta, quæ nullo modo conuellere, aut mutare intendebat Iulius, sed potius firmare. Secundæ difficultati respondendum est, ea verba esse accipienda de matrimonij contractis ante incestum commissum, vel postea, cum ex dispensatione illis conceditur matrimonium contrahere: quæ interpretatio facile colligitur ex littera ipsius textus, prout habetur in Concil. Agathensi can. 61. & in cap. hoc 2. 3. 5. 9. 8. & in Concil. Turon. 2. can. 22. & in addit. ad capitul. cap. 100. vbi ita legitur: *Sed quibus illicita coniunctio interdicitur, nisi hi sunt, quos Sanctorum Patrum decreta coniugio copulari prohibent, habebunt incundi melioris coniugij libertatem.* Et ita verba illa sunt referenda ad eos, quibus prohibitum non est defunctis vxoribus cum aliis matrimonium contrahere.

Secundò suprā traditis obstat textus in can. 41. Concil. Tribur. in illis verbis: *Si quis legitimam duxerit uxorem, & impediēte quacumque domestica infirmitate, vxorū opus non valens implere cum illa, frater verò eius suadente diabolo, adamatū ab ipsa, clanculum eam humiliauerit, & violatam reddiderit, omni modo separetur, & à neutro ulterius eadem mulier contingatur.* Igitur coniugium, quod erat legitimum, fraternā commaculatione est pollutum; & quod erat licitum, illicitum est factum, vt Hieronymus ait: *Mulier duorum fratrum non ascendat thorū, si autem ascendit, adulterium perpetravit.* Quia verò humana fragilitas pronior est ad labendum, aliquo modo muniatur ad standum: idcirco Episcopus considerata mentis eorum imbecillitate, post poenitentiam suā constitutione peractā, si se continere non possint, legitimo consoletur matrimonio: ne dum sperant ad alta subleuari, corruant in cœnum. Ex quibus verbis deducitur, dissolui matrimonium propter affinitatem superuenientem, & coniuges si se continere non possint, legitimo consolari posse matrimonio. Igitur quia licet incestuosos aliud legitimum matrimonium contrahere. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, quod licet superueniente affinitate coniux, quæ incestum, adulteriumque commisit, non possit petere debitum à coniuge, nec coniux sciens impedimentum possit amplius cum coniuge commisceri, cap. discretionem 6. cap. 8. hoc titul. tamen peractā poenitentia si se continere non possint, ex misericordia potest Episcopus cum eis dispensare, vt ad inuicem coniungantur, vt suprā probaui; de qua dispensatione accipiendus est dictus canon 41. vt videlicet peractā poenitentia, si se coniuges continere non possint, legitimo matrimonio consoletur, idest antiquo matrimonio legitimè contracto, vtantur, cuius vsus sequestratus erat ob affinitatem superuenientem; & ita illa verba, *legitimo matrimonio*, non referas ad nouum, siue secundum coniugium, sed ad primum, & antiquum.

9.
EXPON-
TUR CAN.
41. CONCIL.
TRIBVR.

8.
EXPON-
TUR CAP.
DE INCE-
STIS 35.
Q. 3.

TITVLVS XIV.

De consanguinitate, & affinitate.

CAPVT I.

Alexander III. ^a *Cassinensi Abbati.*

EX litteris tuis ad nos directis accepimus, quod cum quidam secretò inductam mulierem subarrasset, & cognoscens carnaliter cohabitasset cum ea per annum, b mundualdus virum mulieris traxit in causam, proponens quod illam in potestate sua positam, quasi fornicariam cognouisset. Tunc vir & mulier iuramento firmarunt, quod ab initio alter in alterius copulam maritalem consenserunt, & de cætero sicut vir, & mulier insimul cohabitarunt. Cum autem nec iuramento mulieris fidem procurator habuerit, exegit eam publicè subarrari. Quod cum vir facere paratus esset in conspectu Ecclesiæ, surrexerunt duo proponentes præfatæ mulieris coniuges in quinto gradu consanguinitatis, & primo genere affinitatis sese contingere: quia pater illius, qui eam subarrare volebat, priorem virum in quarto gradu consanguinitatis attigerit. Vnus autem ita se vidisse iuravit, alius autem noluit id iuramento firmare, & ob hoc licet ille præfatam mulierem subarrare distulerit, minimè tamen ab eius cohabitatione discessit. Processu verò temporis ad instantiam mundualdi præfatus publicè matrimonium celebravit, & postmodum ferè cum vxore per annum permansit. Nunc autem quæstio prima reuixit, & iurarunt duo coram Archipresbytero & plebano, ut dicis, quod primus vir fuit in quinto gradu consanguinitatis patri præsentis viri. Vnde quia diuersi diuersa sentiunt, quid agendum sit in hoc casu, nostris litteris quæris edoceri. Quocirca d. t. p. A. s. p. m. quat. vtramque partem ante tuam præsentiam conuoces, & faciens testes coram te iurare, adhuc inquiras, à quibus, & quando didicerint quod testantur. Si verò post motam quæstionem didicerint, non est iamdictum matrimonium dissoluendum: similiter nec si ab accusatoribus matrimonij didicerint. Inquisitâ verò veritate diligenter, si per testes circumspectos, & omni exceptione maiores inueneris, quod primus vir patrem superstitis in quinto, vel sexto gradu consanguinitatis attigerit, non differas sententiam diuortij promulgare. Equè enim, ut canones dicunt, abstinendum est à ^d consanguineis vxoris, ut à propriis, vsque ad septimum gradum. Cæterum prudentiam tuam volumus non latere, quod personæ idoneæ nominandæ sint, & gradus distinguendi, & ab utroque latere computandi: nec sunt causæ matrimonij tractandæ per quoslibet, sed per ^e iudices discretos, qui potestatem habeant iudicandi, & statuta canonum super his nequaquam ignorent.

NOTÆ.

I. ^a *Cassinensi.* Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc titul. cap. 2. & post Concil. Lateran. p. 6. cap. 32. Monasterium hoc Cassinense, præcipuum Ordinis D. Benedicti, ita dictum est à monte Cassino, in Prouincia Campaniæ, Regni Neapolitani, quod iussu Domini nostri construxit idem Sanctus, cuius magnitudinem, originem, & progressum latè describit Yepes tom. 1. chron. D. Benedicti, & post eum Coronel. in notis ad Gongoram, tom. 3. fol. 429. Monasterium hoc Cathedrâ Episcopali præfulgebat tem-

poribus Alexandri III. vsque ad tempora Urbani V. ut refert ipse Yepes: vnde Rosfredus Episcopus simul, & Abbas, quem postea Clem. III. creauit Cardinalem tituli Sancti Marcellini, consuluit ipsum Alex. de valore cuiusdam matrimonij: casus autem ita contigit: Cum Petrus Mariam clandestinè desponsasset, subharrassetque, tutor ipsius mulieris Petrum vrgebat, ut ipsam publicè in vxorem duceret in conspectu Ecclesiæ: & cum ipse paratus esset eam publicè in vxorem accipere, duo testes asseruerunt, ipsum Petrum cognatum fuisse in quinto gradu prioris viri ipsius Mariæ; & ita eodem affinitatis gradu ipsam

ipsam attingere : sed cum illi testes non essent idonei, quia vnus de auditu tantum deponebat, alius testimonium suum iureiurando firmare renuebat, matrimonium publice celebratum fuit ; sed cum postea adfuissent alij duo testes idonei, & omni exceptione maiores, qui sub iuramento deposuerunt ipsum maritum quarto consanguinitatis gradu priorem virum ipsius mulieris attingisse, & ita in eodem affinitatis gradu cum vxore esse, consultus Alex. III. decreuit, simile matrimonium, etsi publice celebratum, esse dissoluendum ob prædictum affinitatis gradum.

2. **Mundualdus.** Id est tutor, à mundo, quod est tutio, vt in legibus Longobard. lib. 1. tit. 30. l. 11. & lib. 2. tit. 33. l. 3. & aliis congestis à Lindembrogio in Glossario legum antiq. verbo Mundualdus. Flodoardus Hist. Rhem. lib. 2. c. 19. Non dubito tua id notum esse charitati, quanta nobis Ecclesiastica disciplina, quantisque nostrorum necessitatibus subditorum, & insuper mundualium oppressionibus, quibus quoad agitur, cura constringat. Burchardus lib. 19. Decreti, ex Pœnitentiali Romano : Rapuisti vxorem tuam, & vi, sine voluntate mulieris, vel parentum, in quorum mundiburdio tenebatur, illam abduxisti. Et apud alios relatos à Vossio lib. 2. de vitis sermon. cap. 12. Vt enim apud Romanos mulieres erant in perpetua tutela, dum matrimonium contraherent, Vlpianus in fragm. tit. 5. §. final. & tit. 20. §. femina, cuius tutelæ vestigia extant in l. 2. §. is qui capite, vers. interdum, ff. de capite min. l. qui habebat 47. ff. de vulgari, l. 11. ff. de legat. 3. ita etiam apud Longobardos, vt constat ex variis eorum legibus congestis à Lindembrogio vbi supra, verbo Mundium. Vnde iuxta morem ipsius prouinciæ, vbi præsens casus contigit, refertur ipsam mulierem sub mundualdo fuisse.

c **Plebario.** Plebano, legitur in Concilio ; sed legendum est Plumberole, quod est Castrum in Regno Neapolitano subiectum Cœnobio Casinensi, vt notauit Cuiacius in presenti.

d **Consanguineis vxoris.** Legendum esse, Consanguineis mariti, vt congruant hæc verba decisioni, docuit Cuiac. in presenti.

e **Indices discretos.** Per Episcopos videlicet, vt ordinarios, per alios verò Prælatos virtute delegationis, vt probaui in c. 1. vt lite non contest. facit caput litteras, de rest. spol. & Synodus Londin. habita anno 1137. apud Matth. Paris. in Henric. III. Propterea duximus statuendum, quod matrimoniales causa, quæ inter ceteras maturitate magnâ & diligentia sunt tractanda, viris prouidis, & fide dignis, & habentibus iuris peritiam, vel saltem competens exercitium, committantur.

COMMENTARIUM.

3. **CONCLUSIO** EX hoc textu sequens communiter deducitur **TRADITVR,** disputanda assertio : Separatur matrimonium **ET PROBATA** inter affines contractum, etiam vsque ad sextum gradum. Probant eam textus in c. si qua mulier 35. q. 1. c. nullum 35. q. 2. cap. & hoc quoque 35. q. 3. Concil. Agathense can. 61. Epau. can. 30. Toler. 2. can. 5. Aurel. 1. can. 20. Aurel. 2. can. 10. Aruern. can. 11. Turon. 2. can. 21. Matiscon. 2. can. 18. Altissiod. can. 27. 28. 29. & 30. Cabilon. 2. can. 29. Moguntinū sub Leone III. & Carol. can. 5. 4. & 56. Gregorius I. lib. 12. epist. 31. Gregorius II. epist. 14. Zacharias epist. 1. colum. 2. Gregor. VII. lib. 7. epist. 9. & lib. 8. epist. 3. Trident. sess. 24. de reform. matrim. can. 3. quorum iurium, & aliorum verba referunt Ant. August. in D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

epit. Juris Pontificij, lib. 29. tit. 13. Iodocus Coccus tom. 2. thesauri fidei Cathol. lib. 9. art. 5. Illustrant vltra congestos à Barb. in presenti, Cuiacius, & Canisius hic, Grotius lib. 2. de iure belli, cap. 5. n. 13. Scortia in select. epit. 94. theorem. 231. Iunius tom. 1. polit. q. 37. Petrus Greg. lib. 9. syntagm. c. 11. & lib. 3. partit. tit. 21. c. 5. & in c. 2. n. 50. de spons. Gentil. lib. 5. de nuptiis, c. 6. Bobadilla lib. 1. polit. c. 9. Horthomanus lib. 4. illustr. c. 35. Mancinus lib. 1. de triplici iuris collat. c. 111. Costanus de sponsal. fol. 110. Cuiacius ad titul. C. de incestu nupt. Forner. lib. 3. select. c. 26. Roussel. lib. 1. histor. iur. Pontif. c. 15. n. 12. Vighel. in method. iur. can. fol. 459. Vinus lib. 2. select. c. 13. Didacus Perez in l. 2. tit. 19 lib. 5. ordin. Perez de matrim. disp. 31. per totam, Basilus eod. tract. lib. 7. cap. 33.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione, quam deducam ex fundamentis, quibus moti Brentius, Lutherus & Kemnitius, asseruerunt matrimoniū iniuste ab Ecclesia inter affines, & consanguineos prohiberi. Trimo ait Brentius in comment. ad c. 28. Leuit. Romanus Pontifex non est supra Christum, cum eius tantum vicarius sit: sed Christus Dominus non venit leges politicas constituere, sed verbum Dei annunciare: ergo nec Romanus Pōtifex debet, aut potest eiusmodi leges ferre; & per consequens matrimoniū inter certas personas prohibere. Secundo aiunt Luther. in Babyl. c. de matr. & Bucerus in c. 19. Matthai. Deus melius nouit quæ sint personæ aptæ ad matrimonium, & quousque se extendat gradus cognationis, quam vllus homo: at ipse non prohibuit coniugia nisi vsque ad secundum gradum in linea æquali: ergo temerè prohibentur ab hominibus cōiugia in gradibus vterioribus. Deinde Beza in lib. de repud. Kemnitius 2. p. exam. expēdunt Concil. Turon. 2. can. 22. in illis verbis: De incestis coniunctionibus censuimus, statuta canonum vetera non irrumpi, & c. Omnis homo ad proximum sanguinis sui non accedat. Turpitudinem patris tui, matris tue, vxoris patris tui, sororis tue, siue ex patre siue ex matre, quæ domi vel foris genita est; filia filij tui, vel neptis ex filia; filia vxoris patris tui, quam peperit patri tuo, sororis patris tui, sororis matris tue, patrui tui, & vxoris eius, nurus tue, vxoris fratris tui, sororis tue, & filia eius; filia eius, vel filij sororis vxoris tue non reuelabis: cum vxore proximi tui non coibis. Et Parisiense c. 4. ibi: Nullus illicita coniugia contra præceptum Domini sortiri præsumat, id est, fratris relictam, nouercam, relictam patrui, vel sororem vxoris suæ sibi audeat sociare, neque auunculi quoque, quæ relictæ est, neque nurus suæ, vel matertera coniugio potiat: pari etiam conditione coniugio amita, priuigna, ac filia priuigna coniunctionibus præcipimus abstinere. In quibus non prohibetur coniugium inter affines, nisi vsque ad secundum gradum: ergo non vsque ad septimum, vt in presenti docetur. Accedit, nam apud Romanos, qui semper in nuptiis honestatem præferebant, l. semper, ff. de ritu nupt. l. semper, ff. de reg. iur. nuptiæ non prohibebantur inter affines lineæ transfuersalis, vt probant Grot. lib. 2. de iure belli, c. 10. Vinus lib. 2. select. c. 13. ergo non repugnat honestati nuptiarū matrimoniū contrahi inter affines.

Quā dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, affinitatem, si eius etymologiam attendamus, esse quasi duorum ad vnum finem vnitatē, eo quod duæ cognationes diuersæ per nuptias copulentur, & alter ad alterius cognationis finem accedat,

4. IMPUGNATA ASSERTIO.

5. AFFINITATIS ETYMON, ET DIFFINITIO.

accedat; cum enim per copulam vir & femina efficiantur vna caro, sanguis vnus dicitur alterius sanguinem tangere, & ob id consanguinei vnus coniugis fiunt alteri coniugi affines, c. fraternitatis 35. q. 10. l. non facile, §. 3. ff. de gradibus: ex Cicerone, & Terentio illustrat Gentilis lib. 5. de nuptiis, c. 12. Beyerlinch in theatro, verbo Affinitas. Si autem rem ipsam exquiramus, affinitas secundum ius civile non male diffinitur, ut sit civile vinculum ex iustis nuptiis procedens; ut docent Brissolinus de v. s. verbo Affinis: nam iure civili non nisi ex iustis nuptiis oriebatur, l. 4. §. affinis, & §. sciendum, ff. de gradibus. Vbi dum docetur, nec cognatione, nec affinitate esse posse sine iustis nuptiis, id referendum est ad cognationem, & affinitatem naturalem; nam naturalis cognatio, & affinitas etiam ex seruilis cognatione & coniunctione oriebatur, iuxta textum sic accipiendum in l. adoptiuus 14. §. seruilis, ff. de ritu nupt. explicat A. Faber in iurisprud. tit. 9. princ. 6. illat. 1. Nec prædicta diffinitio euertitur ex l. quod seruus 8. vers. donec, ff. de cōdict. caus. data, ubi aperte dicitur, inter sponfos affinitatem contrahi. Nam respondendum est cum Glossa ibi, verbo Affinitas, Castrensi n. 6. Fabro in ration. ad ipsum textum, Meratium ibi improprie dixisse affinitatem inter sponfos manere pro publica honestate, ut etiam improprie diuortium dari inter sponfos dixit, cum diuortium proprie loquendo non detur nisi inter coniuges, l. inter stuprum, §. diuortium, ff. de v. s. Iure verò canonico attento affinitas ita definiri solet, ut sit proximitas personarum ex carnali copula proueniens, omni carens parentela: ita Couarr. in 4. p. 2. c. 6. §. 7. D. Thom. in 4. dist. 4. q. vnic. art. 1. quasiunc. 3. Dicitur generaliter ex copula, quia ad contrahendam affinitatem copula omnino necessaria est, nec interest an ea licita, vel illicita fuerit, cap. in litteris 24. de testibus, c. discretionem, c. tua, de eo qui cognouit, ubi probauit; etsi aliter docuerit Corraus lib. 1. miscel. c. 3. nec etiam refert, an copula habita sit cum femina volente, an prorsus cum inuita, ignorante, dormiente, ebria, vel insana; quia ut affinitas contrahatur, tantum desideratur quod copula habita apta sit ad generationem, unde consequens est, ad affinitatem desiderari perfectum congressum cum vera seminis emissionem intra vas foemineum, ex ratione textus in c. fraternitatis, 35. q. 1. c. lex diuina 27. q. 2. c. extraordinaria 35. q. 3. docent cum aliis pluribus Sanchez de matrim. d. disp. 65. n. 8. Basil. supra. Immo & plures apud Dianam p. 4. tract. 4. resol. 43. requirunt vtriusque seminis commixtionem, tamen si contrarium teneant Sanchez lib. 7. disp. 64. n. 21. Torreblanca de iure spirit. lib. 2. cap. 5. sect. 9. Diana 3. p. tract. 5. resol. 19. Similiter probabile est, non sufficere commixtionem seminis operam demonis seu artificio; sed necessariam esse copulam vtriusque modo connaturali, ut fiant vna caro. Basil. lib. 7. cap. 35. n. 2. Diana 3. p. tract. 5. resol. 19. contra Sancium lib. 9. disp. 64. n. 15. & alios. Nomina autem affinium utroque iure attento sequentia sunt. Socer, qui est viri, aut vxoris pater, l. 4. §. gradus, ff. de gradibus. Socrus, quæ est viri, aut vxoris mater, & ad genus, nulumque refertur, d. l. 4. §. gradus, l. adoptiuus 14. §. vltim. ff. de ritu nupt. Prosocer, qui & socer magnus dicitur, est vxoris, aut mariti auus, & ad progenerum, & pronurum refertur, d. l. 4. §. gradus, l. 3. §. vltim. ff. de postul. Prosocrus, quæ & socrus magna dicitur, vxoris, aut mariti auia est, d. l. 4. §. gradus. Vitricus, maritus alter matris, cum priuigno, & priuigna con-

fertur, d. l. 4. §. gradus, l. 3. C. communia de success. Nouerca, altera patris vxor, & cum priuigno & priuigna confertur, d. l. 4. §. gradus; late tamen etiam ad auum & proauum vxorem hoc nomen producit, dict. l. adoptiuus, 4. §. 2. Priuignus, vxoris filius ex alio marito, itemque mariti filius ex alia vxore natus, & cum vitrico, vel nouerca confertur, d. l. 4. §. gradus; late etiam ad vxoris nepotem, & pronepotem hoc nomen producit, d. l. adoptiuus 14. §. 2. etiam hoc nomen conuenit ei, qui ex non nupta, & quæ post alteri nupsit, natus est, l. priuignus 7. ff. de ritu nupt. non tamen conuenit illi, qui ex vxore mea, quæ post diuortium alteri nupsit, natus est, l. si qua mihi 12. §. 2. ff. de ritu nupt. Confoceri etiam dicuntur inter se, quorum vnus filius alterius filiam vxorem duxit, Suetonius in Claudio, ibi: Appium & Syllanum confocerum suum occidit. Et eadem ratione compriuigni dici possunt, quorum vnus nouerca filius alteram vitrici filiam, aut ex contrario, vxorem duxit, ut in §. mariti, Instit. de nuptiis, l. cum hic status 32. §. si socer, ff. de donat. inter. Nomina lineæ transversalis perperca sunt in Latina lingua, sed doctrinæ causâ varia finguntur & supponuntur. Fratria, fratris vxor. Nonius autem ait, Fratriæ appellantur fratrum inter se vxores; unde corrigit dictam legem 4. §. gradus, Franciscus Hothom. de ritu nupt. c. 10. & pro genitricibus, legit fratriæ, in c. quod autem 35. quest. 5. Fratrissa, vxor fratris dicitur. Etiam sororis maritus noua, & commentitiâ voce sororius dicitur, quia ut ait D. Isidor. lib. 10. etymolog. cap. 7. ille nullum in Latina lingua nomen habet. Frater mariti dicitur leuir, d. l. 4. §. gradus. Nonius ubi supra, ibi: Leuir dicitur frater mariti, quasi lauus vir. Profrater etiam dicitur vxoris frater, & profrater mariti soror appellatur. Gloss. in d. l. 4. §. gradus. Prosequitur alia nomina etiam affinitatis Franc. Hothom. ubi supra.

Deinde, ut affinitatis genera, & gradus agnoscamus, sciendum est, olim affinitatem in triplici genere consideratam fuisse, c. de propinquis, c. porro, 35. q. 3. Primum erat inter mulierum copulâ licitâ, vel illicitâ cognitam; & inter viri cognoscentis consanguineos, & contra; & inter consanguineos mulieris cognite. P. Blesensis epist. 115. ibi: Inueniuntur canones, ex quorum intelligentia triplex affinitatis genus, & in eis diuersorum distinctionem graduum industria scholaris explicauit. Secundum autem oriebatur inter affines, & maritum, seu vxorem sui affinis, veluti si Titius vellet cum vxore Sempronij fratris suæ vxoris post vtriusque mortem matrimonium contrahere, quo casu matrimonium celebratum nullum erat. Tertium nascebatur cum marito, seu vxore illius coniuncto in secundo affinitatis genere, exempli gratiâ, si vxor Sempronij prædicti post eius mortem matrimonium contraheret cum Seio, quo casu Titius cum eo affinitatem contraheret, ut docet Sanchez de matrim. lib. 7. disput. 63. num. 3. Basilus d. cap. 34. n. 1. & olim secundo & tertio affinitatis genere etiam matrimonium prohibebatur, cap. de propinquis, 35. q. 2. c. 1. & per totum, de sobole ex secundis nuptiis suscepta, in 1. collect. sed Innocentius III. in Concil. Lateran. relato in cap. non debet, hoc titul. secundum & tertium affinitatis genus sustulit, & primum usque ad quartum tantum gradum matrimonium impedire statuit.

Affinitatis autem nulli sunt gradus, ut ait Mostelinus in l. 4. §. gradus, ff. de gradibus; unde in Pandectis

6.
DE AFFINITATIS GENERIBUS.

7.
AFFINITAS QUOMODO COMPUTATUR.

Pandectis Florentinis titulus rectè concipitur de gradibus & affinitatibus; & malè in vulgatis habetur, de gradibus affinitatis: & Iustinianus in l. 2. §. sexta. C. de veteri iure, ait: Et ius omne, quod de gradibus affinitatibus descendit; cuius rei illa ratio reddi potest, quod cum nullæ sint affinium generationes, idcirco nec ulli affinium possunt esse gradus; nam pro numero generationum gradus institui solent, ut rectè aduertit Cuiac. in recitat. ad tit. de consanguinit. in princip. Sed cum Modestino pugnat apertè Paulus in l. Iureconsultus 10. in princip. ff. eodem titulo, ubi inquit: Iureconsultum nosse debere cognatorum, & affinium gradus. Cuius dissidij componendi causâ Cuiac. ubi proximè, putat locum Pauli in d. l. Iureconsultum, mendosum esse, & sic restituendum, cognatorum gradus & agnatorum. Aliter idem Cuiac. ad tit. ff. de gradibus, emendat & ita legit: Cognatorum gradus, & affinium nosse debet. His tamen emendationibus explosis, & omisâ solutione Fornerij lib. 3. select. cap. 26. distinguentis inter ius succedendi, & inter prohibitionem nuptiarum, ut quod ad illud ius attinet, non sint ulli gradus, d. l. 4. §. gradus, quoad nuptias verò gradus sint, d. l. Iureconsultus; respondendum existimo cum Alberico in d. §. gradus, Cuiac. ad tit. ff. de gradibus, in princip. Modest. in d. §. gradus, propriè gradus affinitati denegari; Paulum verò in d. l. Iureconsultus, abuti appellatione graduum pro serie quadam, adinstar graduum cognationum. Vnde inter affines gradus computantur iuxta gradus consanguinitatis, l. Iurisconsultus 10. ff. de gradibus. Ita ut quo gradu quis distat à viro, eodem gradu ab eiusdem vxore distet, vel à muliere extra matrimonium cognita, cap. porro 35. q. 5. l. 5. tit. 6. part. 4. Sanchez de matrim. disp. 64. num. 3. Basilii d. cap. 33. num. 3. ipsos verò coniuges inter se affines non esse, sed principium affinitatis, non obscurè colligitur ex l. non ideo 5. C. de hered. instit. gradus autem, tam lineæ rectæ sursum, deorsumque, quàm lineæ transversalis facillè ex omnibus affinitatum suprà relatis cognosci possunt.

8.
DE IMPE-
DIMENTO
AFFINITA-
TIS.

Deinde sciendum est, an huius affinitatis vinculum originem trahat à iure naturali, an verò à lege politica? Et distinguendum est inter affinitatem ortam ex copula coniugali, & inter affinitatem provenientem ex copula fornicaria; nam affinitas ex copula licita adinstar consanguinitatis inducit vinculum naturale, ex ea ratione, quia per copulam vir & vxor vna caro efficiuntur ad prolis generationem: ac proinde iure naturali consanguinei vnius efficiuntur affines alterius, ut docent D. Thomas in 4. distinct. 41. q. unic. art. 1. & pluribus Sanchez de matrim. disp. 65. num. 5. Vnde provenit, infidelem, qui tempore infidelitatis matrimonium consummavit, non posse post baptismum ritè consanguineam vxoris intra quartum gradum ducere, cap. final. de diuortis, docet Sanchez d. disp. 65. num. 5. etsi dissentiat Henriquez lib. 12. de matrim. cap. 3. num. 4. Caterùm affinitas ex copula illicita orta non inducit vinculum naturale, sed tantùm positium, ut probat Sanchez d. disput. 65. num. 9. Nauarrus lib. 4. consil. 7. de sponsalibus, etsi contrarium teneant Rebellus lib. 3. de matrim. cap. 15. conclus. 2. Hurtado de matrim. disput. 20. difficult. 2. Palas de matrim. disput. 4. puncto 8. Vnde fit, posse matrimonium consistere inter eum qui tempore infidelitatis extra matrimonium copu-

lam habuit cum Titia, & eius consanguinea post baptismum, ut resoluit Nauarrus ad hunc titulum, consil. 12. His consequens est, antequam ad gradus, in quibus inter affines nuptiæ prohibentur, perueniamus, exponere, an lege naturali, diuinæ sint aliqui gradus prohibiti? Et prius de linea recta agamus, in cuius affinitatis primo gradu matrimonium prohiberi iure naturali, veluti inter priuignum, & nouercam; vitricum, & priuignam; socrum, & nurum; socrum, & generum, suaderi videtur primò ex hoc textu, & ex cap. qualiter, cap. de propinquis, 35. q. 3. in quibus docetur, eodem nodo abstinendum esse à nuptiis inter affines, & inter consanguineos; sed inter consanguineos iure naturali matrimonium prohibetur in primo gradu lineæ rectæ, ut exponemus infra, in c. quod super: igitur similiter & inter affines. Secundò ex D. Paulo 1. ad Cor. cap. 5. ubi cum de his personis agat, ait: Talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat. Vbi innuit, iure gentium simile coniugium non admitti. Faciunt Tertul. ad uxorem cap. 5. ibi: Non defendo secundum legem Creatoris, displicuisse illum qui mulierem patris sui habuit, cum communis, & publicæ religionis secutus sit disciplinam. Cicero & Virgil. quorum verba dedi in can. 66. Concil. Illiber. Deinde id probatur ex ratione reuerentiæ; eadem enim quæ parentibus debetur, his personis, quæ loco parentum sunt, exhibenda est, l. quia parentis 16. ff. soluto matrim. l. Aristo 40. ff. de ritu nupt. §. affinitatis, & §. socrum, Instit. de nupt. exornant Cuiac. lib. 9. obseru. cap. 18. & expressit eleganter Phosilides relatus à Cuiac. lib. 36. qq. Papin. in l. si adulterium 38. ff. de adult. ibi: Ne attinge nouercam secundo cubili patris, sed eam cole ac matrem. Quibus, & aliis argumentis docuerunt, in primo gradu iure naturali prohiberi coniugium, Nauarrus ad tit. de spons. consil. 14. num. 8. Couarr. de matrim. 2. p. cap. 6. §. 10. num. 19. Bellarminus tom. 2. controu. de matrim. lib. 1. cap. 28. Cuiac. in l. ultim. ff. de condict. sine causa. Gothofredus in d. l. 3. §. 5. ff. de adult. pro quibus etiam facit Papinianus in l. si adulterium 38. in princip. ff. de adult. & in l. ult. ff. de condict. sine causa: ubi apertè probat, ex coniunctionibus inter has personas incestum iure gentium admitti; qua de causa videbatur, pecuniam à muliere in huiusmodi nuptiarum causa datam repeti non posse, quasi contra ius gentium, & naturalem honestatem, cuius ignorantia excusari nequibat, d. l. si adulterium, §. 1. data esset; & tamen Papinianus in d. l. ult. repetitionem pecuniæ tribuit: sed aliâ ratione subtili à Papiniano repetitionem concedi notarunt Brissonius de iure connub. pag. 76. A. Faber in ration. ad ipsum textum; quia scilicet matrimonij effectu non sequuto, quod nec iure sequi posset, nulla magis causa dotis dandæ quàm turpis intercesserit, alioquin si de facto nuptiæ sequutæ essent, dos caduca fieret, à fiscoque auferretur, ex l. incesta, l. dote 61. Digestis de ritu nupt. l. 4. C. de incestis nuptiis, iunctis traditis à Cuiac. lib. 1. qq. Papia in d. l. ultim. Forner. lib. 4. rer. quotid. cap. 17.

Contraria tamen sententia, videlicet matrimonium priuigni cum nouerca, vitrici cum priuigna, soceri cum nuru, & econuerso, non irritari iure naturali, sed positio, probant D. Thomas 2. 2. q. 154. art. 9. in solut. ad 3. ubi Caietanus, Sanchez lib. 7. de matrim. disp. 66. num. 7. Basil. eod. tract.

9.
CONTRA-
RIA SEN-
TENTIA
PROBATUR.

tract. lib. 7. cap. 34. à num. 5. Henriquez lib. 11. cap. 1. num. 2. pluribus relatis Diana 4. p. tract. 4. resol. 94. Fagundez tom. 2. in præcept. Decalogi, lib. 6. cap. 6. Ioannes Glossator antiquus apud Accursium in d. l. ultim. Brillon. de iure connub. pag. 277. Grotius de iure belli lib. 2. cap. 5. num. 13. quæ sententia euerri non debet à Papin. in d. l. ult. nam eius autoritas, etsi expressa sit, in hac tamen nuptiali tractatione paruifacienda est, cum magis deferendum sit canonicis autoritatibus, quibus non obscure probatur huiusmodi matrimonia lege tantum ecclesiastica vetari, ut colligi primò potest ex cap. de incestis 35. q. 3. ubi præcipitur, matrimonia inter affines primi gradus ante illam prohibitionem contracta dissoluenda non esse. Supponit ergo aperte iure naturali valere, alioquin frustranea esset disputatio. Secundo, & quidem apertius, ex Concil. Aurelianensi 3. can. 10. & extat 2. tom. Concilior. pag. 505. ubi decernit, matrimonia huiusmodi in infidelitate contracta, post baptismum non esse separanda. Tertiò adduci solent historiae sacræ, & prophæ, ex quibus constat, matrimonia hæc iure gentium non fuisse illicita: nam lib. 3. Regum cap. 2. Adonias filius David petiit in uxorem Abisac, quæ antea fuerat vxor patris sui David, ut constat ex eod. lib. cap. 1. sic etiam referente Valerio Maximo Antigonus nouercam duxit uxorem; eademque tam infauti matrimonij cupiditate incensus est Imperator Antonius Caracalla, ut refert Spartianus in eius vita, ubi sic ait: *Interest scire, quemadmodum nouercam suam duxisse dicatur, quæ cum esset pulcherrima, & quasi per negligentiam maxima corporis parte nuda esset, dixissetque Antonius: Vellem si liceret. Respondisse fertur: Si libet, licet; an nescis te Imperatorem esse, & leges dare, non accipere? Quo audito furor inconditus ad effectum criminis roboratus est, nuptiasque eas celebravit, quasi sciret se leges dare, cum verè solus prohibere debuisset: matrimonium enim non (alio enim erat dicendum nomine) duxit uxorem ad parricidium, iussit incestum.* Quibus & aliis fundamentis ita docent cum pluribus Sanchez d. disp. 65. num. 7. Basil. lib. 7. cap. 34 à n. 5. Nec in contrarium mouere debent, quæ pro contraria sententia expendimus. Non primum ex præsentī textu cum suprā citatis; nam æquiparatio inter consanguineos, & affines non absolutè accipienda est respectu prohibitionis naturalis, sed respectu legis ecclesiasticæ, quæ vtriusque matrimonia irritat. Non obstat secundum argumentum ex Paulo; est enim ille locus omnino accipiendus de vxore patris adhuc superstitis; alioquin non dixisset Paulus, huiusmodi crimen inauditum esse inter gentes; nec etiam verbo vxoris vteretur, sed relictam patris vocaret. Denique minùs obstat ratio reuerentiæ; hæc enim non eandē vim habet, ac ea quam filij exhibere tenentur parentibus; ac proinde cum ad similitudinem detur, non potest reuerentia illa similitudinaria iure naturali irritare huiusmodi matrimonia. Manet ergo, in nullo gradu lineæ rectæ matrimonium iure naturali prohiberi, sed tantum lege Moyfi, data *Leuitici cap. 18. vers. 8. ibi: Nuditatem vxoris patris tui ne detegito, nuditatem patris tui est: nuditatem mulieris, & filia ipsius (id est priuignæ) tuæ ne detegito: filiam filij ipsius, aut filiam filia ipsius ne uxorem ducito, propinqui sunt patris tui.* Et cap. 20. & Deuteronom. cap. 27. Simile etiam coniugium priuigni cum

Nouerca iure ciuili prohibitum fuit, l. si qua 12. l. adoptiuus 14. ff. de ritu nupt. l. 17. C. de nuptiis, l. si adulterium 38. §. 3. ff. ad l. Iul. de adult. Item Vitrici cum priuigna, §. affinitatis, Instit. de nuptiis. Item nurum ducere non licet, d. l. adoptiuus 14. §. nec socrum, §. socrum, Instit. de nuptiis. Cicerō pro Cluentio, ibi: *Nubit genero socrus, auspiciibus nullis, nullis authoribus, funestis luminibus: o mulieris scelus incredibile, & præter hoc vnum in omni vita inauditum! o libidinem effrenatam, & indomitam! o audaciam singularem!* Inter compriuos verò ritè contrahi matrimonium docetur in l. generali 34. §. 2. ff. de ritu nupt. l. filia qua 134. ff. de verb. obl. §. 8. Instit. de nuptiis: ubi rationem reddit Hothomanus. Sacris etiam canonibus in huiusmodi lineæ rectæ matrimonium prohiberi iam probaui in can. 66. Concil. Illiber. Circa primum gradum lineæ transversalis non leuis hæsitatio est, quo iure cum vxore fratris præmortui matrimonium prohibeatur, ut ex adducendis infra in cap. fin. de diuortis, apparebit. In aliis autem gradibus affinitatis olim vsque ad septimum, ad similitudinem consanguinitatis prohibebatur matrimonium, ut ex præsentī textu, & aliis suprā citatis constat: postea ad quartum vsque gradum fuit impedimentum hoc restrictum, cap. 1. 35. q. 8. ita tamen, quod si matrimonium contractum fuisset in quarto affinitatis gradu, non dissolueretur, cap. 3. 45. q. 3. cap. non debet, hoc titul. tandem post Concil. Trident. sess. 24. de reform. matrim. cap. 3. impedimentum hoc tantum extenditur ad secundum gradum inclusiue, Macedo de clanibus Petri lib. 4. cap. 10. de matrim. fol. 605.

Ratio autem cur prohibeantur nuptiæ inter affines, ex eo provenit, quia vir & vxor vna caro sunt, ideoque vxoris cognati fiunt quodammodo viro cognati, cum sint cognati vxoris, cum qua maritus est vna caro, & ideo in cap. si vir 15. 35. q. 3. docetur nurum pro filia haberi: nec vnus propinquus vxoris pertinere potest ad uxorem, quin pertineat ad maritum, cap. 1. 35. q. 10. æqualiter scilicet, ob eandem rationem, quia vna caro sunt, cap. 1. & 2. 35. q. 10. Vnde in can. 13. 35. q. 3. omnino exæquantur consanguinei vxoris nostris consanguineis, dum docetur, ut non magis coniungatur vir consanguineis vxoris suæ, quàm suis consanguineis. Vnde sicut inter consanguineos matrimonium prohibetur, ita & inter affines. Rationem autem, quare inter consanguineos matrimonium inhibeat, assignabimus, & illustrabimus infra in cap. quod super. Nec obstat dubitandi ratio suprā adducta; nam respondendum est, quod licet Christus Dominus non tulisset leges politicas; tamen non est negandum, potestatem habuisse eas ferendi, & ita Summum Pontificem eius Vicarium posse hodie eas dare, præcipuè quæ ad æternam salutem fidelium necessariæ sunt. Accedit, nam leges circa matrimonium, non tam politice, quàm spirituales dicendæ sunt: vnde passim legimus in Concilijs plures canones circa matrimonium latos. Nec obstat, quod dicebamus, videlicet Christum Dominum non tulisse leges de consanguineis arcendis à coniugiis consanguineorum; nam etsi Christus Dominus in lege gratiæ similes leges non tulerit, tamen Ecclesia potuit eas proferre ex iustis causis, quas dabimus infra in cap. quod super. Nec obstat augmentum huius difficultatis deductum ex dictis Concilijs Turon.

IO.
TRADITUR
RATIO DE
CIDENDI,
ET DISSOL-
VITUR DIS-
FICULTAS.

Tit. XIV. de Consanguin. & Affinit. 189

& Parisiensi; nam licet in eis tantum fiat mentio prohibitionis usque ad secundum gradum, non tamen negatur in aliis gradibus usque ad septimum, iuxta veteres canones prohiberi. Nec tandem obstat ultimum augmentum dubitandi rationis; nam licet iure civili in linea recta ascendentium, & descendentium tantum nuptiæ prohiberentur in infinitum, quia hi omnes habent vicem parentum, & liberorum; in linea

tamen transversali olim tantum prohibebantur nuptiæ inter eos, qui etiam inter se erant parentum, & liberorum loco, l. 4. §. eos itaque, ff. de ritu nupt. Postea verò Imperatores eandem prohibitionem prodixerunt ad alias personas, ut ad leivum, fratrem, glorem, & gambum, l. 1. §. 3. l. penult. & ult. C. de incestis nupt. prosequitur latius Arnold. Vinius lib. 2. select. capite 3.

CAPVT II.

Urbanus III. a Burdegalensi Archiepiscopo.

Super eo, quod iuuenem quendam asseris puellam quandam b nondum nubilem s fide interpositâ desponsasse, quæ iam facta nubilis virum repetit, & ipse excipit dicens, se non debere eam ducere, pro eo, quod postquam puellam c affidavit, carnaliter propinquam eius cognovit: inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod si manifestum fuerit, eundem iuuenem cognovisse propinquam iam dictæ puellæ, aut si manifestum non est, & etiam id d fama loci non habet, cum sponsa sua esset tantum de futuro, idem iuuenis ab impetitione puellæ debet absolui.

NOTÆ.

1. **V**Urbanus III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, sub hoc tit. cap. 1. ubi additur pars capituli consultuit; ut agnoscamus in præsentem referri partem textus in cap. consultuit, de usuris. De Burdegalensi Metropoli plura adduxi in cap. fin. de maiorit. & obed.

2. **b** Nondum nubilem.] De ætate necessaria, tam ad nuptias, quam ad sponsalia, egi in cap. 2. & 3.

de despons. impub.

c Affidavit.] Affidare est fidem suam alicui obstringere; cuius vocis mentio fit in Constit. Neapolit. l. 2. tit. 37. lib. 2. & lib. 3. tit. 7. & 8. notaverunt Gerardus Vossius de vitis serm. lib. 4. cap. 1. Lindembrog. in Glossario, verbo Affidare.

d Fama.] Quatenus fama sufficiat ad impedendum matrimonium, exposui in cap. præterea, de sponsal. & huius textus commentarium dedi supra, tit. proximo.

CAPVT III.

a Coelestinus III.

Quod dilectio tua, &c. Quæsiuisti à nobis, utrum is qui à stipite per lineam descendente, sexto, vel septimo gradu distat, possit ei, qui ex altera parte per lineam descendente ab eodem stipite, secundo, vel tertio gradu distat, matrimonialiter copulari, propter indulgentiam fel. mem. b Adriani Papæ, tunc Albanensis Episcopi, in Noruegiam Legati; qua permissum est omnibus illius terræ in sexto gradu coniungi: quod tibi videtur convenienter fieri posse secundum regulam à quibusdam Doctoribus approbatam, quâ dicitur, quoto quis gradu distat à stipite, toto distat à quolibet descendentium: cum tamen de consuetudine Noruegiæ, si quando talis casus emerferit, incolæ terræ propter proximiorum gradum coniunctos separant, copulari autem volentes non permittunt insimul copulari, sicut litterarum tuarum series demonstravit. Nos verò sic consultationi tuæ duximus respondendum, quod indulgentia sic est intelligenda, ut uterque coniungendorum à stipite sexto gradu distet, cognatione secundum canones computata. Si verò alter sexto, vel septimo gradu distet à stipite, alter verò secundo, vel tertio gradu, coniungi non debent. Vnde in hac parte consultius duximus multitudini, & observatæ c consuetudini deferendum, quam aliud in dissensionem, & scandalum populi d nonitate quadam adhibita statuendum.

NOTÆ.

a **C**oelestinus.] Ita etiam legitur in secunda collectione, sub hoc tit. cap. 2. nullibi tamen exprimitur cui Prælati Noruegiæ, seu Daniæ rescribat Pontifex.

b Adriani Papæ.] Qui Nicolaus antea dictus, natione Anglus, Canonicus Regularis, ab Eugenio III. electus est Episcopus Cardinalis Albanensis, atque in Sueciam, Noruegiamque missus Legatus, eam gentem postremâ propemodum barbarie laborantem, ad Christum convertit.

uertit, Romanque reuersus Anastasio IV. qui
fatto sanctus fuerat, sub Adriani IV. nomine
Summus Pontifex suffectus est anno 1154. refe-
runt Baronius eod. anno, Carolus à S. Paulo
in *Bibliotheca Pontif. verbo Hadrianus*, Sanctus
Antoninus 2. p. *histor. Canonic. regul. cap. 56. n. 5.*
& lib. 3. cap. 52. num. 6.

c. *Consuetudine.*] Quatenus consuetudine im-
pedimenta matrimonij induci possint, exposui
in cap. 1. de spons.

d. *Novitate.*] De ea vitanda plura dedi in
cap. cum in consuetudinis, de consuetudine.

COMMENTARIUM.

2.
DE LINEIS
CONSANGUINI-
TATIS.

PRæmissis quæ de consanguinitate, & eius
impedimento ad nuptias dabimus infra in
cap. quod super, sciendum est, lineam consan-
guinitatis duplicem esse; aliam rectam, aliam
verò transversalem. Linea recta nuncupatur
illa, iuxta quam plures personæ ita ab vno sti-
pitem mediata, vel immediata descendunt, ut vna
sit ab altera genita, veluti filius a patre, nepos
à filio; quæ etiam diuiditur in lineam ascenden-
tium, & descendantium; nam licet reipsa eadem
sit, tamen distinguitur ea ratione, quia linea as-
cendentium appellatur illa, quæ à genitis ad pro-
genitores progredimur, illorum stipitem quæ-
rendo, numerando patrem, auum, proauum, &
alios: linea verò descendantium dicitur illa, quæ
descendimus à genitoribus ad genitos, scilicet
à patre ad filium, nepotem, pronepotem, &
cæteros. Linea collateralis, seu transversalis,
dicitur illa, secundum quam variæ personæ ab
vno stipite mediata, vel immediata proueniunt,
ipsæ tamen personæ à se inuicem non descen-
dunt: quare filij Ioannis, qui sunt fratres, inter
se lineam collateralem constituunt, quia vnus
frater non descendit ab alio, sed ambo imme-
diata ab ipso patre procedunt. Hæc autem trans-
versalis linea duplex est, vna æqualis, quæ est
inter personas à communi stipite æqualiter des-
cendentes, videlicet inter fratres, & eorum fi-
lios: alia est inæqualis inter personas inæquali-
ter distantes à communi stipite, ut contingit in
patruo, & amita respectu consobrini.

3.
DE GRADI-
BUS CON-
SANGUINI-
TATIS.

Ut autem cognoscatur, quoto gradu consan-
guineus distet ab alio, in hac computatione tri-
plex regula obseruanda est. Prima pro linea
recta, & aliæ duæ pro linea transversali. Prima
regula est: In linea ascendentium, & descen-
dentium, tot sunt gradus, quot sunt personæ,
idest generationes, cap. parentela, 35. q. 5. & cum
generatio inter duos detur, idest inter genito-
rem, & genitum, idcirco pater qui est stirps,
secundum se non constituit gradum, & per conse-
quens in computatione graduum consanguini-
tatis vna persona demi debet: unde ut sint qua-
tuor generationes, quinque personæ interuenire
debent; ideoque pater, filius, nepos, abnepos,
pronepos, licet sint quinque personæ, quatuor
gradus sunt, quia filius cum patre in primo gra-
du est, nepos in secundo, abnepos in tertio,
pronepos in quarto, cap. primo gradu 35. q. 5.
§. primo gradu, cum sequentibus, Instit. de gradibus
cognat. Secunda regula est: In linea transversa-
li æquè distantium, quo gradu distant ab stipite,
eodem gradu distant inter se; quare duo fratres
sunt in primo gradu, quia eodem distant à com-
muni ipsorum patre; filius verò vnius fratris est in

secundo gradu cum filiis alterius fratris, quia
duobus gradibus distant à communi stipite, qui
est auus; quo sublato manent duæ generatio-
nes, & per consequens duo gradus, ut traditur
in cap. ad Sedem, 35. q. 2. Tertia regula est, in li-
nea transversali inæqualiter descendantium, quo
gradu remotior distat ab stipite, eodem gradu
distat inter se, ex præsentis textu, & cap. final.
hoc tit. Unde si Titius duos filios habeat, vi-
delicet Sempronium, & Seium; & Sempronius
habeat filium, & nepotem, nepos cum Seio est
in tertio gradu; nam cum nepos Sempronij tri-
bus gradibus distet à communi stipite, idest à Ti-
tio, & in linea æquali semper remotior gradus
attendatur, dicendum est, neptem Sempronij
cum Seio in tertio gradu esse. Licet autem in
linea recta æqualiter computatio procedat iure
canonico, & ciuili; tamen quoad secundam, &
tertiā regulam non idem obseruatur; nam iure
ciuili in linea transversali tot sunt gradus, quot
sunt personæ, §. tertio gradu, Instit. de gradibus: &
hæc de causa Imperator Iustinianus in §. duorum
autem, Instit. de nuptiis, asserit inter duorum fra-
trum liberos matrimonium contrahi valere, quia
eodem iure in quarto gradu, quo non prohibe-
batur matrimonium, existebant; quæ computatio
quoad hæreditates, & tutelas in vtroque foro
obseruanda est; quoad matrimoniū verò compu-
tatio canonica obseruatur. Discriminis ratio-
nem assignat Alexander II. in d. cap. ad Sedem,
35. q. 5. in illis verbis: *Hac igitur de causa, quia
hæreditates non possunt deferri nisi de vna ad alte-
ram personam, idcirco curauit secularis Imperator
in singulis personis singulos præfigere gradus. Quia
vero nuptia sine duobus fieri personis non valent, ideo
sacri canones duas in vno gradu constituere perso-
nas. Sed cum hæc ratio æquè militet in nuptiis
ex iure ciuili, alia reddenda est, videlicet, quod
cum Ecclesiæ Patres longius protraxerint impe-
dimentum hoc, quàm ciuilis legislator, ut in-
cestus vitetur; ideo in qualibet generatione
vnum tantum gradum agnouerunt, lex verò ci-
uilis tot gradus, quot sunt personæ.*

Unde ut ad præsentem textum accedamus, in-
fertur, cum qui per vnā lineam distat à com-
muni stipite quinto gradu, posse matrimonium
contrahere cum omnibus alterius lineæ, etiam si
alter solum distaret primo gradu à communi sti-
pitem; quia in hac computatione remotior gradus
attenditur, cap. final. hoc tit. docent Sanchez
d. disp. 53. num. 5. quamuis Hostiens. & Cuiac.
in præsentis, Duaren. in rubrica ff. solut. marim. tit.
de nupt. cap. 3. vers. Ex quo consequitur, aliud exi-
stiment. Ratio est, nam cum collaterales non
habeant inter se aliam consanguinitatem, nisi
quam obtinent ratione primi stipitis, & proinde
nullus possit habere maiorem propinquitatem
ad alium alterius lineæ, quàm ipse ab stipite te-
net; consanguinitatis enim virtus quantò magis
descendit, tantò magis debilitatur, iuxta textum
in cap. consanguinitas, 35. q. 4. quod exemplis illu-
strat Sotus in 4. distinct. 4. q. vnic. art. 2. column. pe-
nult. ideo remotior gradus attenditur. Inde in-
fertur, in impetranda dispensatione ad contra-
hendum matrimonium intra gradus prohibitos,
sufficere exprimere gradum remotiorem, nec esse
necessarium simul mentionem facere propin-
quioris gradus, quo alter distat, ut probatur in
extrauaganti Clementis VI. quæ incipit *Nuper*,
nondum excusa, & docuerunt Felin. in cap. po-
stulatus.

4.
DE GRADU
INÆQUALI

Tit. XIV. de Consanguin. & Affinit. 191

*stulasti, num. 9. de rescript. Couarr. in 4. i. p. §. 10. num. 12. latè Barb. voto 3. per totum. Nec contrarium probatur in præsentis textu, dum in eo docet Celestinus, non sufficere remotioris personæ, sed utriusque gradus mentionem fieri debere in simili dispensatione; nam specialiter præsens decisio procedit in prouincia Noruegiæ, vbi consuetudine introductum erat, vt sublato remotioris gradus impedimento, non ex eo propinquioris gradus esset sublatum impedimentum: atque ita præsens dispensatio non erat interpretanda iuxta ius commune, sed secundum prouinciæ consuetudinem, vt docuerunt Glossa in præsentis, verbo *Utrique*, Abbas num. 7. Couarr.*

d. §. 10. num. 12. Sanchez lib. 8. de matrim. disp. 1. num. 31. & disput. 24. à num. 2. hodie tamen cautum est, per Sanctissimum Pium V. in eius constitutione, quæ incipit, Sanctissimus in Christo, non esse in huiusmodi dispensationibus necessariam propinquioris gradus mentionem, sed sufficere remotiorem gradum tantum exprimere, obtentis postea super propinquiori gradu litteris declaratoriis; nec ideo prius rescriptum subreptitium esse, eo quod propinquioris gradus mentio facta non fuisset: quod præcipue obseruandum est post declarationem Urbani VIII. quam refert Barbosa d. vot. 3. ad finem.

*in et numerus 3. gra
liq. a pinitati an
narinas to. 2. cap. 2
g. 2. p. 1. 5. 1. 1. 2
g. a. p. 1. 5. 1. 1. 2
c. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1
c. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1
D. Thom. 5. 4. d. 1. 1. 1. 1
v. 1. 2. 3.*

C A P V T IV.

Innocentius III. ^a Archiepiscopo & Capitulo Tyren.

DE infidelibus ad fidem conuersis nos consulere voluistis, vtrum si ante conuersionem suam, secundum legis ^b veteris instituta, vel ^c traditiones suas citra gradus consanguinitatis à canone denotatos coniuncti fuerint, separari debeant post baptismum. Super hoc igitur deuotioni vestræ duximus respondendum, quod matrimonium si ante conuersionem contractum, non est post baptismi lauachrum separandum, cum à Iudæis Dominus requisitus, si licet uxorem ex qualicumque causa relinquere, ipsis responderit: Quod Deus coniunxit homo non separet, per hoc innuens esse matrimonium inter eos. Datum Lateran. 3. Calend. Ianuarij.

*de. 6. 5. m. 7. 1. 1. 1
m. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1
ad h. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1
m. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1
de. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1*

N O T Æ.

^a **T**iren.] Ita testitio inscriptionem & litteram huius textus ex epistolis Innocentij III. editis à Cardinale Sirleto, fol. 249. cum in cap. 1. hoc tit. in 3. collect. malè legatur *Tūren.* & in hac sexta collectione, *Tiren.* De Tyrensi diocesi nonnulla adduxi in cap. 8. de officio ordin.

^b *Legis veteris instituta.*] Relata in cap. 18. & 20. *Leuitici*, quæ referunt & exponunt Franciscus Hothom. de ritu nupt. cap. 6. Becanus in analogia, cap. 20. & nos infra dabimus.

^c *Traditiones.*] Quæ variæ fuerunt pro diuersitate gentium: ferè omnes congeffit Alex. ab Alex. lib. 1. dierum genial. cap. 24. vbi plura Tiracuell. & in l. 7. *connubiali.*

gaudemus, num. 30. de diuortis, Cuiac. & Caninius in præsentis, Ricciul. de iure person. lib. 2. cap. 3. Couarr. de matrim. 2. p. cap. 1. §. vnic. n. 4. Sanchez lib. 2. de matrim. disp. 8. num. 1. Basil. eod. tract. lib. 1. cap. 6. num. 6. Dartis ad Decretum, in dist. 18. q. 1. Rebel. de iustitia lib. 2. de matrim. q. 3. Petrus Greg. lib. 9. syntagm. cap. 4. & lib. 3. partit. tit. 21. cap. 13. num. 2. Bellarminus tom. 2. controu. de matrim. c. 5. & 12. Beyerlinch. in theatro vite humana, verbo Matrimonium, tit. de matrim. Insid. Fragos. p. 2. de regim. Christiana Reipublica, cap. 1. §. 10. n. 197. D. Iosephus de Retes lib. 8. opuscul. in q. morali, Vtrum filij suscepti, & c. num. 10. Alteserra in præsentis.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Si leges Ecclesiasticas non tenerentur infideles obseruare in suis matrimoniis tempore infidelitatis celebratis, sequeretur, quod repudium illis permissum lege veteri, cap. 24. *Deuteron.* relato in cap. non satis 34. q. 1. factum inter Iudæos ante baptismum maneret, & sustineretur etiam post baptismum, cum factum esset tempore infidelitatis: sed post baptismum tale repudium non sustinetur, immò infidelis baptizatus tenetur cohabitare cum coniuge infideli repudiata, si ipsa sine dispendio salutis æternæ, aut contumelia Creatoris velit cohabitare, cap. *gaudemus, de diuortis.* Igitur quia tenentur infideles, dum sunt in ipsa infidelitate, leges ecclesiasticas seruare in matrimoniis contrahendis, & per consequens non possunt contrahere in gradibus ab Ecclesia prohibitis; & si contraxerint, post baptismum sunt separandi. Angetur hæc difficultas, nam irregularitas bigamiæ ex iteratis nuptiis proueniens, est iuris ecclesiastici: sed si infidelis contrahat duplex matrimonium in infidelitate, aut vnum dum in-

2.
TRADITVR
DUBITANDI
RATIO.

COMMENTARIUM.

I. **E**X præsentis textu sequens deducitur assertio; *Matrimonium ab infidelibus celebratum in gradu cognationis ab Ecclesia prohibito, non dissoluitur per baptismum ab ipsis susceptum.* Probant eam textus in cap. deinde, 26. d. finet. cap. 1. cap. final. 28. q. 1. cap. 3. de presbyt. non baptiz. cap. quanto, cap. *gaudemus, de diuortis, cap. final. qui filij sint legit. cap. final. hoc tit. in 3. collect. ibi: Tuae discretionis prudentiam.* Et infra: *Ceterum in quarta, quam nobis consultationem fecisti, quid tibi faciendum existat de his, qui matrimonio iam contracto, soboleque suscepta, in sexto consanguinitatis gradu inuenti fuerint se ad inuicem attinere, taliter respondemus, quod cum Iudæis expedire, & dissimulare poteris taliter copulatos, maxime qui diu pacifice commanserunt.* Et l. final. tit. 6. part. 4. Illustrant ultra congestos à Barb. hic. Balboa in cap.

CONCLUSIO
TRADITVR
ET PROBATVR.

fidelis est, alterum dum baptizatus reperitur, bigamiam incurrit, nec ad ordines promoueri valet, *cap. si quis viduam* 34. d. *cap. acutus* 28. q. 3. probat Dartis in *dist.* 28. q. 1. & notauit in *cap. 3. de bigamis non ordin.* Ergo quia circa impedimenta sacramentorum etiam à iure ecclesiastico prouenientia, tempus infidelitatis attenditur, & per consequens nec tunc in gradibus ab Ecclesia prohibitis matrimonium contrahere possunt.

3.
DE MATRI-
MONIO
APUD IN-
FIDELES.

Quà dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, matrimonium triplex dari, aliud legitimum, aliud ratum, consummatum aliud. Legitimum illud dicitur, quod legitimo consensu contrahitur, quale datur apud Iudæos & Gentiles; hoc enim verum est matrimonium, sed non ratum, *cap. final. vers. item illud*, 28. q. 4. *cap. quando, vers. nam etsi, de diuortis*. Ratum est illud, quod à Christianis iuxta sacros canones contrahitur, quod ratum est ab Ecclesia, & suscipitur ut sacramentum, *cap. ex publico*, ubi notauit, *de conuers. coniug.* Consummatum est, quod omnino copulâ carnali firmatum reperitur. Et licet Catherinus *lib. 5. contra Caietanum, tit. de matrim. q. 3.* Roffensis contra Regem Angliæ, assert. 7. *de sacram.* Castro de hæresibus, verbo *Nuptiæ*, hæresi 3. existimauerint, olim matrimonium in statu naturæ, & hodie apud infideles non solum ut contractum, verum ut sacramentum sustineri, quod probare intendunt ex *cap. veniens, de presbyt. non bapt. cap. accedens, de diuortis, cap. penult. de transact.* ubi docetur sacramentum matrimonij æquè dari apud infideles, ac apud fideles; & ex D. August. *lib. de bono coniugali, cap. 18.* ubi ait Sanctus: *Sacramentum matrimonij esse omnibus gentibus commune.* Tamen verius est, matrimonium inter fideles tantum celebratum, sacramentum esse gratiam conferens; unde ut sacramentum nouæ legis refertur à Patribus Concilij Florent. in decreto de *Sacramentis*, Trident. *sess. 24. cap. 1.* & probant latè Bellarminus *lib. 1. de matrim. cap. 5.* Balboa in *cap. gaudemus, num. 20. de diuortis*; nec in statu Innocentiæ, & legis naturæ fuit propriè sacramentum, idest signum practicum gratiæ, ut docuerunt D. August. *lib. de bono coniugali, cap. 18. & 24. & de fide & operibus cap. 7.* D. Thomas 3. p. q. 61. art. 2. ad 3. licet quia apud infideles ut contractus sustinetur, lato modo sacramentum matrimonij apud eos dari dicatur in iuribus supra citatis: probaui iam in *cap. 1. de sponsalibus*.

4.
TALE MATRI-
MONIUM AN
EFFICIATUR
SACRAMEN-
TUM.

Manet ergo, matrimonium infidelium legitimum esse, idest verum, non verò ratum, quia ab Ecclesia non est ratificatum, ideoque dissolubile est quoad vinculum, veluti per conuersionem vnius ex coniugibus ad fidem Catholicam; nam si aliter conuerti nequeat, seu habitare renuat sine contumelia Creatoris, matrimonium dissoluitur, ita ut fidelis possit cum alio nouum matrimonium contrahere, ut latè docet Balboa in d. c. *gaudemus, ex n. 51.* & exposui in *can. 10. Concil. Illiber.* Quando verò ambo baptizantur, fidemque Catholicam profitentur, ratum efficitur, idest ab Ecclesia approbatum, & ratificatum, ac magis indissolubile fit. Propterea si ambo baptizentur, non est opus iterum matrimonium celebrari, nec etiam tenentur ad recipiendas benedictiones nuptiales. Sed an per baptismum efficiatur sacramentum gratiam conferens: non constat apud Interpretes. Aliqui affirmant, ipso facto post baptismum transire in sacramentum, atque ideo duplex

sacramentum, & duplicem effectum in eodem instanti recipere coniuges. Ita docuerunt Thomas Sanchez *lib. 2. de matr. disp. 9. n. 5.* Nauarrus ad *tit. de conuers. infid. lib. 3. consil. 2.* Balboa in d. c. *gaudemus, n. 46.* P. Bollo in *con. canonic. clas. 2. cap. 4. §. 7.* Rationem reddunt, quia matrimonium infidelium quando baptizantur, denuò fit ratum, & indissolubile: ergo & sacramentum verum. Concedo antecedens, & nego consequentiam, quia matrimonium baptizatorum redditur magis indissolubile per consummationem, & tamen non fit denuò sacramentum causatum gratiæ sanctificantis. Rectius pro eorum sententia nouiter expendi potest lex *si seruus* 39. ff. *de iure dotium*, ubi contubernium seruorum post libertatem ab ipsis ademptam transit in coniugium, & dos fit quod tantum peculium erat. Alij affirmant tale matrimonium non transire in sacramentum, donec infideles post baptismum renouent consensum antiquum per aliqua externa signa, vel nouum consensum mutuò exprimant. Ita Bellarminus *lib. 1. de matrim. cap. 5. ad finem*, Rebel. *lib. 2. de matrim. q. 6. num. 2.* Sed neque hoc modo fieri sacramentum censeo, quia per matrimonium etiam celebratum tempore infidelitatis dominium corporum translatum fuit, & ita neuter ex coniugibus habet potestatem sui corporis: ergo nouus iste contractus non est validus, ac proinde non est materia sufficiens ad sacramentum. Verius igitur est, matrimonium ab infidelibus contractum in ipsa infidelitate, etiam post eorum baptismum nunquam posse fieri verum, & proprium sacramentum nouæ legis, ut probant latè Petrus à Ledesma *de matrim. q. 59. art. 2.* Vasquez *eod. tract. disp. 2. cap. 10.* Coninch. *de Sacramentis disp. 23. dub. 2. conclus. 7.* Meratius *de matrim. disp. 2. sect. 9.* Gaspar Hurtado *de matrim. disp. 3. difficult. 16. n. 62.* Basilius Legion. *lib. 1. de matrim. c. 9. n. 8.* Antonius Perez *eod. tract. disp. 19. sect. 11.* Diana 3. p. tract. 4. resol. 253. qui contrariæ sententiæ fundamentis satisfaciunt. Ratio est, quia matrimonium infidelium non est sacramentum tempore, quo celebratur: ergo nunquam fortitur rationem sacramenti causantis gratiam. Probatur consequentia. Nequit aliqua actio esse sacramentum, nisi tempore quo huiusmodi actio existit penes aliquod saltem prædicatum: sed contractus infidelium tempore quo existit, non est sacramentum: ergo postea fieri non poterit. Et ita iuxta hanc veriore sententiam constat matrimonium infidelium manere ratum, & ab Ecclesia approbatum, non tamen esse sacramentum.

His suppositis ratio præsentis assertionis ex eo prouenit, nam cum Ecclesia respectu infidelium non possit impedimenta matrimonij statuere, iuxta illud D. Pauli ad *Cor. c. 5. Quid enim mihi de his, qui foris sunt, indicare?* quare non ligari constitutionibus Ecclesiæ latis pro eius regimine, probat Ricciul. *lib. 2. de iure person. c. 3.* ideo si secundum suæ religionis leges matrimonium celebrent in gradibus per sacros canones prohibitis, validè & ritè contrahunt; quia apud eos matrimonium ut contractus celebratur, non in perfectione sacramenti, ut supra probaui. Per susceptionem verò baptismi matrimonium legitime celebratum non dissoluitur, quia per baptismum peccata remittuntur, non verò coniugia soluantur, *c. 1. 28. q. 2. c. 8. de diuortis*. Nec obstat quod affirmat D. Hieronymus in *epist. ad Oceanum*, relatus in *c. 1. 28. q. 3.* ubi ita nouum hominem fieri in baptismo, &

5.
TRADITUR
RATIO DE-
CIDENDI.

nouam

CAPUT V.

Idem ^a *Rossanensi Archiepiscopo.*

QUOD super his articulis, qui tibi aliquam dubitationem inducunt, nostrum ducis consilium requirendum, & ad ea exequenda, quæ officium postulant pastorale, Apostolicæ Sedis præcuras auxilium inuocare, sollicitudinem tuam dignis in Domino laudibus commendamus, & postulationibus tuis grato animo respondemus. Significasti siquidem nobis, quod in dioecesi tua pater & filius matrem & filiam, duo cognati duas cognatas, auunculus & nepos duas sorores ducunt in coniuges: & maritus, & vxor simul baptizant puerum alienum. Quidam præterea tuæ dioecesis infra tertium & septimum gradum consanguinitatis se contingentes, matrimonia adinuicem contrahunt, hoc sibi licere de antiqua consuetudine asserentes. Quidam etiam sacerdotes Latini habent in suis domibus concubinas, & nonnulli aliquas sibi non metuunt desponsare: & cum earum aliqua mortua fuerit, vel ab aliquo sacerdotum eiecta, confestim aliam introducunt, & in ignominiam clericalis ordinis taliter permanent vxorati. Item Abbates, & Sacerdotes tuæ dioecesis ad Synodum tuam ^b venire renuunt conuocati, dicentes veniendi ad Synodum consuetudinem non habere, & sic iurisdictionem tuam, tam in his, quam in aliis contemnentes, de rationibus suis tibi, sicut tenentur, negligunt respondere; & cum ad monasteria vis accedere, sicut ad tuum dignoscitur officium pertinere; vel sacerdotes super prædictis excessibus animaduersione debita castigare, ipsi appellationis obstaculum interponunt, vt tuam taliter effugiant disciplinam. Adhæc Capellani Castelli Rossanen. aliquando matrimonia non coniungenda coniungere, & alia non diuidenda diuidere non verentur, licet ipsi non debeant de matrimoniis iudicare. Super eo igitur, quod pater & filius cum matre & filia, & duo cognati cum duabus cognatis, auunculus & nepos cum sororibus contrahunt matrimonia, taliter tibi duximus respondendum, quod licet omnes consanguinei viri sint affines vxoris, & omnes consanguinei vxoris affines sint viri: inter consanguineos tamen viri, & consanguineos vxoris, ex eorum, viri videlicet, & vxoris coniugio nulla prorsus ^c affinitas est contracta, propter quam inter eos matrimonium debeat impediri. Quamvis & vir, & vxor alienum puerum teneant in baptismo, nulla tamen inter eosdem virum & vxorem contrahitur compaternitas, cum vna caro sint per copulam coniugalem; & ideo reddere sibi debitum minimè prohibentur. Item cum in sacris canonibus gradus sint consanguinitatis distincti, & per eosdem inhibiti, vt nullus infra septimum gradum consanguinitatis lineam attingentem sibi audeat in matrimonium copulare, ne infra gradus eosdem contrahatur, debes publicè inhibere, & præsumptores ecclesiasticâ distictione punire, non ^d obstante consuetudine, quæ dicenda est potius corruptela. Cum autem sacerdotes Latini nullas sibi possint matrimonialiter ^e copulare, nec illis habere liceat ^f concubinas: vt Latinos presbyteros tuæ dioecesis, qui à te commoniti à sua noluerint præsumptione desistere, per suspensionem officiorum & beneficiorum subtractionem ad id compellere valeas, liberam tibi concedimus auctoritate Apostolica facultatem. Similiter etiam Abbates, & Sacerdotes venire renuentes, dummodo in ipsa Synodo non ducas aliquid statuendum, quod fortè canonicis obuiet institutis, per censuram ecclesiasticam ad Synodum ipsam venire compellas, & debitam tibi reuerentiam & obedientiam exhibere. Capellanis præterea Castelli Rossanen. firmiter sub qua conuenit distictione ^g prohibeas, ne (sicut non debent) super confirmandis, vel dimittendis matrimoniis exerceant aliquam potestatem. Quod si fortè contumaces extiterint, canonicâ eos poteris seueritate punire. Cum autem appellatio sit inuenta non in diffugium opprimentium, sed in refugium oppressorum, auctoritate tibi præsentium indulgemus, vt iuxta formam præmissam procedere valeas, non obstante ^h appellationis obiectione, si qua forsan fuerit interposita in elusionem ecclesiasticæ disciplinæ. Nulli ergo, &c. liceat hanc paginam nostræ concessionis infringere, &c. Dat. vt supra, 11. Calend. Ianuarij.

NOTÆ.

^a *Rossanen.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* & in epistolis

Innocentij editis à Sirleto *fol. 425.* ex quo registro ita litteram textus restituo: & hanc epistolam scripsisse Innocentium III. anno 1199. refert Raynaldus *anno 1199. n. 54.* Rossus est antiqua ciuitas

uitas Syria in Cilicia secunda, quæ olim habuit Ecclesiam Cathedralem, cuius Episcopus Eustachius subscripsit Concilio Chalcedonensi.

b *Synodum venire vocati.*] Iuxta tradita infra, in cap. cum olim de accusatione.

c *Affinitas est.*] Iuxta tradita supra in c. 1.

2. d *Obstante consuetudine.*] At consuetudo legitime præscripta, potest abrogare impedimenta inducta iure positio, ut probant Sanchez de matrim. lib. 7. disp. 4. num. 4. Coninch, de sacramentis disp. 30. dub. 1. A. Perez eod. tract. de matrim. disp. 21. sect. 6. Gibalin. tom. 2. scient. can. lib. 6. cap. 4. quæst. 5. ergo præsens consuetudo observari debebat. Sed respondendum est, in præsentis casu agi de consuetudine, quæ non erat legitime præscripta, sed quæ incerta erat, & ab aliquibus dumtaxat servabatur. Aliter satisfaciunt Coninch supra, n. 14. Palau tract. 3. de legibus, disp. 3. punct. 4. De consuetudine, & eius vi circa impedimenta in matrimonio inducenda, vel tollenda, egi in c. 1. de spons.

e *Copulare.*] Ut probavi latè in c. 1. de clericis coniugatis.

f *Concubinas.*] Ut illustravi in c. 3. eod. tit.

3. g *Prohibeas.*] Verum enim est, causarum matrimonialium cognitionem spectare ad Episcopum diocesana, c. accedentibus, de priuilegiis. probavi in c. 1. ut lite non contest. & ita Capellani huius Castellæ Rossanensis non poterant de causis ipsis cognoscere. Hodie tamen in exercitiis magni nostri Monarchæ sunt quidam Vicarii generales, habentes sub se Capellanos exercitus, qui sunt iudices delegati, & cognoscunt de causis matrimonialibus militum, & eorum diuortii, de quorum iurisdictione nonnulla adduxerunt Zypeus ad hunc tit. consult. 14. de iure Pontificio nouo, ad tit. de officio ordin. c. 4. Diana p. 10. tract. 15. resol. 15. non tamen posse eos ut parochos matrimoniis militum adesse, respondit Academia nostra Salmanticensis anno 1660. ad consultationem factam per supremum belli consilium, pro expositione Bullæ Innocentij X.

h *Appellationis obiectu.*] Quia à correctione, aut visitatione non datur appellatio, ut probavi in c. 27. de appellat.

COMMENTARIUM.

4. CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATUR.

EX hoc textu iuxta rubricam, sub qua iacet, & eprovt compilatur à Raymundo in præsentis, communiter talis deducitur assertio: *Inter consanguineos vsque ad septimum gradum non potest matrimonium celebrari.* Probant eam Higinus Pontifex in c. si qua mulier 35. q. 10. Fauianus Papa in cap. de propinquis, Iulius I. in c. nullum, Calixtus I. in c. coniunctiones. Nicolaus II. in c. de consanguinitate, Gregorius Magnus in c. quadam 35. q. 3. Alex. II. in c. ad sedem 35. q. 5. Gregorius II. epist. 8. ad finem, ibi: Progeniem suam quemque vsque ad septimam observare decernimus generationem. Greg. III. epist. 4. ad Bonifacium Episcopum, ibi: Quota progenies propinquorum matrimonio copuletur? oportuerat quidem quamdiu se agnoscent affinitate propinquos, abstinere, & c. in tam barbara gente concedendum est, ut post quartam generationem iungatur. Leo IV. epist. ad Episcopos Britan. c. ult. Ut definitum est à patribus, nullus de propria cognatione sibi audeat copulare, alioquin anathema sit. Greg. VII. lib. 1. epist. 5. Concil. Vormatiense can. 77. Contradicimus quoque, ut in quarta generatione nullus amplius coniugio copuletur. Trosleian. can. 9. Omnino prohibendum est, ne quæ uxor habet D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

benda est, sit propinqua, quia scriptum est: Omnis homo ad proximam sanguinis non accedet. Tolet. 2. can. 6. Aurel. 3. can. 10. Aurel. 4. can. 27. Paris. 3. can. 4. Martiscon. 2. can. 18. Arelat. 4. can. 11. Cabilon. 2. can. 28. Magunt. sub Rabano can. 29. & 30. Trid. sess. 24. de reform. matrim. cap. 5. Hugo Carnot. epist. 45. ibi: Unde vobis ex Apostolica & canonica auctoritate precipimus, ut tam calumniosum coniugium in Ecclesiis nostri Episcopatus, nec ipsi consecratis, nec ab aliquo, quantum in vobis est, consecrari permittatis, nisi primum in præsentia nostra consanguinitas hæc septimum gradum excessisse legitime fuerit comprobatum. Et l. nuptia 53. l. final. ff. de ritu nupt. l. nemini 17. C. de nuptiis, §. ergo, Instit. eod. tit. l. 4. tit. 6. part. 4. Alia iuris testimonia, & sanctorum Patrum decreta congesse Ant. Augustinus in epit. lib. 28. tit. 11. Crespertius in summa, verbo Consanguineorum. Iodocus Coccius lib. 9. thesauri, art. 5. Illustrant ultra congestos à Barbosa in præsentis, Scortia in select. epist. 230. Iunius lib. 1. polit. c. 37. Petrus Greg. lib. 9. syntagm. c. 11. Bobadilla lib. 9. polit. c. 9. Mancinus de triplici iuris collat. c. 112. Coqueus in notis ad D. Augustinum lib. 16. de ciuit. Dei, c. 16. Costanus de spons. fol. 110. Antonius Perez de matrim. disp. 28. sect. 1.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Matrimonium inter propinquas personas, non verò inter extraneas celebrari debere omnes gètes agnouerunt; apud Iudæos enim inter alienigenas coniugium prohibitum erat: vnde cum Samson vellet uxorem Philisthæam accipere, dixerunt ei parentes, c. 14. Iudicum, vers. 3. Nunquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, & in omni populo meo, quia vis accipere uxorem de Philistiim, qui incircuncisi sunt? Et apud Romanos connubium cum peregrinis non erat. Ulpianus in fragm. tit. 5. Boetius ad Topica Cicer. Seneca lib. 4. de benef. Promisi tibi filiam in matrimonium, postea peregrinus apparuisti, non est mihi cum extraneo connubium. Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 6. Libertinis verò nullo iure uti prætextis licebat, ac multò minus peregrinis, quibus nulla esset cum Romanis necessitudo. Illustrat Brissonius de ritu nupt. fol. 116. Ergo non rectè matrimonium prohibetur inter personas sanguine coniunctas. Augetur hæc difficultas ex eo, nam etsi inter aliquas personas propter naturalem reuerentiam, & necessitudinem nuptiæ prohibeantur, non tamen ita largè, ut vsque ad septimum gradum matrimonium inhibeat. Matrimonium enim inter propinquos lex diuina vetat, inter cognatos non vetat: itaque Moses non scripsit: Ne quis ad cognatum; sed hoc modo, Ne quis ad propinquum sua carnis accedat. Similiter etiam apud Athenienses idem observabatur, ut refert Terentius in Phormione, ibi: Lex est, ut orbi, qui sunt genere proximi, his nubant, & illos ducere eadem hæc lex iubet. Et in Adelpho, ibi: Hæc virgo orba est patre, hic meus amicus illi genere est proximus, huic leges cogunt nubere hanc. Itaque propinquorum matrimonium, nec lex diuina prohibuit, vnde legimus Genesis cap. 24. Abrahamum Isaac filio summo studio quæsisse uxorem ex cognatione, & gente sua, Rebeccam scilicet Labani sororem, qui Nachoris fratris Abrahami erat nepos. Et cap. 28. eiusdem libri, legitur Isaacum Iacob in Mesopotamiam misisse, ut inde uxorem ex sua cognatione duceret, duxitque Rachelem Labani auunculi sui filiam: immò lege lata cap. ult. Numer. aperte cauebatur, ut puella hæres in paterna tribu & cognatione

IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

cognitione nuberet; & iure ciuili Romanorum cum in nuptiis, quod honestius est, semper attendatur, *l. semper, ff. de ritu nupt.* inter consobrinos coniugia mittebantur, *l. 3. l. non solum 67. §. 1. ff. de ritu nupt. l. vter 23. cum sequent. ff. de condit. instit. l. Lucius 78. ff. ad Trebel.* immo Ecclesia in Concilio Epau. *1. can. 4. Parisiens. can. 14. Turon. 2. can. 22.* quorum verba dedi supra in cap. 1. matrimonium tantum prohibet in secundo Consanguinitatis gradu: ergo non recte in presenti usque ad septimum gradum matrimonium inter consanguineos inhibetur.

6.
CONSANGVINITATIS DIFFINITIO.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est praesens assertio, pro cuius expositione, & plenius tractatus de consanguinitatis impedimento ex utroque iure expositione sciendum est, consanguinitatem nihil aliud esse, quam vinculum personarum ab eodem stipite descendit, carnali propagatione contractum, ut post D. Thomam in 4. distinct. 40. q. unic. art. 1. docent Sanchez lib. 7. de matrim. disput. 50. num. 1. Basil. eod. tract. lib. 7. cap. 3. num. 1. et si aliter eam diffiniat Couarr. de matrim. 2. p. cap. 6. §. 6. num. 1. Dicitur consanguinitas, *vinculum*; quia naturalis sanguinis vinculo consanguinei copulantur, *l. vel si 12. ff. de manumiss. vinct. l. 2. ff. unde cognat. l. qui in adoptionem 23. ff. de adopt.* Et quamvis fere semper consanguineorum appellatio in iure ciuili accipitur pro fratribus ab eodem patre progeneris, *l. 4. ff. unde cognati, l. 2. §. agnati, ff. de suis & legitimis, l. 1. ff. de legitim. tut. l. 3. C. eod. tit. §. 1. §. ceterum, Instit. de legitim. agnator. succes. obseruant Cuiac. lib. 11. obs. cap. 26. Concini lib. 1. succes. c. 6. num. 4. Brissonius de v. s. verbo Consanguinei, Tiraq. de retract. §. 1. glos. 9. num. 4.* tamen in hoc tractatu consanguinei nomen latius accipitur, scilicet pro omnibus, qui sanguine inter se coniunguntur, *l. 1. §. consanguineos, ff. de suis & legitimis, l. 1. §. 6. num. 2.* & in hoc sensu accipitur in *l. 1. C. de imponend. lucrativ. descript. lib. 10.* teste Cuiac. lib. 15. obseru. cap. 36. & in *l. 1. C. Theodos. de legitim. hered.* & apud Virgil. ibi:

Ille me comitem, & consanguinitati propinquum.
Et sic apparet, consanguineos à cognatis non differre, nam licet cognatio strictius sumpta, descendentes tantum ex feminis comprehendat, *l. inter 5. ff. unde legitimi, l. ult. §. 1. ff. de grad. ex vera* tamen vocis significatione comprehendit etiam descendentes ex masculis; quippe cognati ex eo appellati sunt, quasi ex vno nati, & quasi commune nascendi initium habuerint, *l. 1. in princip. ff. unde cognat. l. 4. §. 1. §. de gradibus*; notant Tiraquel. ubi supra n. 11. Hothom. in disp. de gradibus, a n. 1. Petrus Greg. lib. 9. syntagm. c. 8. Bellarminus lib. 1. de matrim. c. 24. Dicitur, *ab eodem stipite*; quia si à remoto stipite descendant, consanguinei non sunt, alioquin omnes homines consanguinei forent, cum ab Adamo descendant; sed dicuntur consanguinei, qui ex eodem propinquo, & proximo sanguinis genere proueniunt, *l. cum pater, §. à te peto, ff. de legat. 2. l. dudum, ff. de contrahend. emptione.*

7.
DE LINEIS ET GRADIBUS CONSANGVINITATIS.

Deinde sciendum, consanguinitatem ex stipite, limitibus, lineis, & gradibus constare, *l. penult. ff. de gradibus*: dicitur stipes, caput, seu initium cognitionis, unde ceteri deriuantur; limites verò dicuntur, quia sanguinis viam, cursumque inter cognatos ostendunt, ducta similitudine à limitibus agrorum. Isti autem sunt alij recti, alij transversi. In recto limite duæ sunt lineæ, altera ascendit, altera descendit; in transverso, una tantum collateralium, qui nec ascendentes, nec

descendentes eius sunt, de cuius cognitione agitur, sed ab eodem stipite originem ducunt, *d. l. penult.* quo in sensu linea cognitionis dicitur in *l. 9. ff. de gradibus*, à D. Gregor. lib. 2. epist. 21. ibi: *Anc infra affinitatis lineam.* Iuone epist. 5. *Regius in excellenti vestra sanguis ex utraque linea descendens.* Notat Bosquetus lib. 2. regestr. 14. epist. 202. Item tota series cognatorum dicitur arbor, in qua est truncus, & rami, qui egrediuntur ex eo, ut patet ex can. series 1. 35. quest. 5. Filius, ait D. Isidorus, & filia, quod & frater, & soror sit, ipse truncus: illis seorsim seiunctis ex radice illius trunci egrediuntur isti ramusculi, nepos, neptis, &c. Quamquam sunt alia duæ rationes, propter quas tota cognatio dicitur arbor consanguinitatis, vel affinitatis. Prima est, quia primi homines olim credebantur nati ex quercu, vel aliis arboribus, ut patet ex Lycophrone in Cassandra, ubi vocat homines, idest nepotes quercus. Et Virgilius 8. Aeneidos, ibi:

Hæc nemora indigena Fauni, Nymphaeque tenebant, Gensque virum truncis, & duro robore nata.

Et ratio est, quia cum arbores olim pro domibus essent, ibique parerent feminæ, inde fides & opinio illam sobolem ex illis arboribus fuisse natam, optimè notauit Interpres Homeri. Parentes femina versabantur in montibus, sub cauis rupium & quercuum, qui verò inuenerunt, putabant inde genitam sobolem. Et confirmatur ex Statio lib. 4. Thebaidos.

— Nondum arua, domusque, nec vrbes, Connubisque domus. Quercus, laurique ferebant Cruda puerperia, ac populos umbrosa creauit Fraxinus, & fata viridis puer excidit orno.

Denique propter has Romanorum lineas dicimus lineam generis coniungi, in *l. iubemus 5. C. de emancip. liberor.* & lineam sanguinis, in *l. 4. C. de donis vacant. & lineam ascendentem, vel descendente, in l. 2. C. de legitim. hered. lineam maternam, in l. sancimus 11. C. communia de succes.* linea verò est ordinata collectio personarum ab vno principio procedentium, diuersos gradus continens: gradus verò dicuntur mensuræ distantiarum personarum, quibus cognoscitur quorà agnationis distantia duæ, pluresque personæ distent; sic dicti ad similitudinem scalarum, *l. ult. vers. gradus, ff. de gradibus.* Ouid. lib. 3. Metamorph. ibi:

Totidemque gradus distamus ab illo.

Et secundo Factorum:

Generis dinumerare gradus.

Succedit computatio graduum vtriusque lineæ, circa quam obseruandæ sunt regulæ propositæ superiori commentario. Prima est, quod in linea recta, quæ ex parentibus, & liberis constat, tot sunt personæ, demptâ vnâ, c. 2. gradu 35. q. 5. consona lex 3. tit. 6. p. 4. Explicant Duarenus ad tit. solut. matrim. tit. de nuptiis, c. 3. Cuiac. ad hunc tit. Couarr. d. §. 6. n. 7. Sanchez disp. 50. n. 4. Nec contrariū docetur in d. c. primo gradu, dum dicitur, primo gradu superioris lineæ poni patrem, & matrem; unde videtur probari, patrem & matrem constituere primum gradum. Nam respondetur, in eo textu, patrem, & matrem numerari, quia gradus constat ex duobus extremis; pater constituit extremum superius primi gradus, filius verò extremum inferius eiusdem gradus: & ita vtrūque, scilicet patrem & filium, primum gradum constituere. Quæ interpretatio aperte probatur ex §. 1. Instit. de gradibus, ubi ait Iustinianus, primo gradu esse supra patrem matrem, infra filium filia, significans patrem, & filium esse duo extrema, videlicet superius, & inferius, ex quibus extremis primus gradus constituitur. Secunda regula est, quod in linea transversali iure

8.
DE COMPUTATIONE GRADVVM EX VTROQUE IVRE.

iure Canonico personæ, quarum gradus quærun-
tur, quoto gradu distant à communi stipite, eo-
dem distant inter se; quare duo fratres sunt in
primo gradu, quia in eodem distant ab stipite, hoc
est parente. Ius verò ciuile in hac linea ascendit
sursum, & descendit deorsum; & ita tot facit
gradus, quot sunt generationes, §. penult. *Instit. de
gradibus*. In linea transversali inæquali seruanda
est tertia regula, quam superiori commentario
dedi. Illud tamen notandum est, computationem
canonicam esse obseruandam in nuptiis, benefi-
ciis ecclesiasticis, capellaniis collatiuis, & aliis
similibus rebus ecclesiasticis; in hæreditatibus
verò, fideicommissis, cæterisque aliis successio-
nibus computationem ciuilem esse obseruan-
dam, vt plures casus inde resoluentes, docue-
runt Garcia de beneficiis 7. p. cap. 16. à num. 25.
Ceuallus communium q. 393. Gratianus 1. tom. dis-
cept. cap. 77. Matienzo in l. 7. glos. 5. n. 7. tit. 11. lib. 5.
Recopil. Azevedo in l. 11. eod. tit. & lib. Mieres
de maiorit. p. 2. q. 7. à num. 1. Parlador. differ. 109. à
num. 16.

9.
DE PRIMO
GRADU LI-
NEÆ RE-
CTÆ.

Sequitur, vt de prohibitione nuptiarum inter
consanguineos agamus; & quoad primum gra-
dum lineæ rectæ, coniugium patris cum filia, seu
matris cum filio, quod monstro simile dixit Se-
neca tragicus in *Oedipo*, action. 3. in *Agam.* act. 5.

Fratres sibi ipsis genuit implicitum malum,

Magisque monstrum sphynge perplexum suâ:

non solum scripta lex, sed etiam naturalis ratio
animis nostris diuinitus indita execratur, idque
præcipue apparet ex eo quod

Fera quoque ipsæ veneris euitent nefas,

Generisque leges inscius seruet pudor.

Vt de camelis, equis, elephantibus & aliis nar-
rant Aristoteles lib. 9. *histor. anim.* cap. 47. Ælianus
eod. tract. lib. 4. §. 5. Varro lib. 2. de re rust. cap. 14.
Plinius lib. 8. *histor. cap.* 42. & ex eis referunt Ti-
raquel. in l. 7. *connub.* Lyra ad D. Paulum in epist. 5.
ad Corinth. Petrus Greg. lib. 9. *syntagm.* cap. 12.
Anonymus contra Machiavel. lib. de consilio fol. 42.
Grotius de iure belli lib. 2. cap. 5. num. 13. Vnde in
his coniunctionibus primi gradus lineæ rectæ
incestum iure gentium committi ait Paulus in l.
final. ff. de ritu nupt. Cuius criminis veniam sexus
infirmitate sceminas petere non posse, scribit Pa-
pinianus in l. si adulterium 38. §. 1. vers. Quare, ff. ad
l. l. ad adult. cum naturalis iuris, vtpote non
scripti, sed nati ignorantia defendi nequeat, l. au-
xilium 37. ff. de minor. l. 7. ff. de iur. & facti ignor.
nec enim sexui, seu rusticitati in his parcitur, à
quibus naturalis ratio animis nostris diuinitus
indita auocat, l. 2. C. de in ius vocando. Nec in-
terest, an ex iustis nuptiis, vel iniustis huiusmodi
personarum coniunctio descendat, l. libertinus 8.
l. adoptius 14. §. 2. l. & nihil 54. ff. de ritu nupt. adeo
vt & serules cognationes in hac prohibitione
contineantur: pudoremque esse à patre filiam
quomocumque quæsitam duci, docetur in l.
adoptius 14. ff. eod. tit. Illustrant Brissonus de
iure connubior. pag. 53. vers. Tempus est, Cuiac. ad tit.
C. de incestis nupt. Petrus Greg. lib. 9. *syntagm.*
cap. 9. num. 29. Faber in iurisprud. tit. 4. princip. 6. il-
lat. 3. Nec iuuat dicere, quod gentes quamplu-
rimæ esse ferantur,

In quibus & nato genitrix, & nata parenti

Iungitur, & pietas geminato crescit amore.

Quarum Catalogum texuerunt Philo de legibus
Mosæ. vbi de Persis ait, honoratiores Persæ
cum matribus contrahere matrimonia, & natos

D. D. González. in Decretal. Tom. IV.

inde arbitrantur nobilissimos, Lucanus lib. 8.
Catullus ibi:

Ex matre & nato magnus nascatur oportet,

Impia Persarum est si vera religio.

D. Hieronymus lib. 2. ad Iovinianum, Arnobius lib.
8. aduersus gentes, Cæsar lib. 5. de bello Gal. Alex. ab
Alex. lib. 1. *dier. genial.* cap. 24. Cælius Rhodiginus
lib. 8. lect. cap. 18. & ex eis referunt Tiraq. in l. 7.
connub. gloss. 1. n. 38. Couar. 2. p. de matr. cap. 6. §. 10.
num. 4. Arniseus lib. 1. de rep. cap. 1. sect. 2. Germo-
nius lib. 1. *animadu.* capite 16. quia has omnes gen-
tes præpostero abusu, & praua consuetudine natu-
ræ ius violasse, non mutasse constat. Aded au-
tem iure naturæ matrimonium in hoc primo
gradu lineæ rectæ prohibetur, vt nullam ob cau-
sam, quantumcunque publicam possit in ea Sum-
mus Pontifex dispensare. Sanchez de matr. lib. 7.
disp. 51. Basil. eod. tract. lib. 7. c. 31. Trullench eod.
tract. c. 9. dub. 7. nam super his, quæ iure naturali,
& diuino proueniunt, dispensare etiam Summus
Princeps non potest, c. sunt quidam 25. q. 1. facit
Cicero lib. 3. de Rep. ibi: *Huius legi nec abrogari fas
est, nec derogari ex hac aliquid licet.* Quam laudat
Lactantius Firmianus lib. 6. de vero cultu Dei, c. 8.

Hucusque egimus de primo gradu lineæ rectæ,
nunc examinandum venit, vtum inter omnes af-
cendentes, & descendentes in infinitum prohibi-
tum sit matrimonium à iure diuino, & naturali:
In qua quæstione pars affirmatiua, videlicet præ-
dictam prohibitionem locum habere in omnibus
ascendentibus, & descendantibus in infinitum,
probatum primò, quia si non licet filiæ contrahe-
re cum patre, propter reuerentiam, vt suprà dixi-
mus, multò minùs licebit cum auo, & aliis ascen-
dentibus, quia eis debetur maior reuerentia, quan-
tò antiquiores sunt. Secundò probatur ex l. nuptiæ
53. ff. de ritu nupt. vbi Gaius Iureconsultus ait: *In-
ter eas personas, quæ in numero parentum, liberorum-
ve sunt, usque in infinitum matrimonium prohiberi.*
Quod idem tradit Imperator in §. inter eas, *Instit.*
de nupt. Tertiò probatur, nam propter impoten-
tiam generandi, rarò, aut nunquam proauia erit
apta ad generandum, cum ad statum, in quo ge-
nerare nepos possit, peruenerit: sed quandocum-
que datur impotentia naturalis ad coniugalem
actum, matrimonium est nullum: ergo. Facit tan-
dem textus in l. ult. ff. de ritu nupt. vbi Paulus ait,
iure gentium incestum committere, qui ex gradu
ascendentium, vel descendantium uxorem duxit.
Quam sententiam defendunt post D. Thomam
2. 2. q. 154. art. 9. ad 3. Scotus, Duarenus & Paluda-
nus in 4. distinct. 40. in princip. Syluester in summa,
verbo Matrimonium, Nauarr. in manuali, c. 22. n. 34.
Couar. in 4. dist. 2. p. c. 6. §. 10. n. 4. Basil. lib. 7. de ma-
trim. c. 3. n. 4. Tamen alij negatiuam opinionem
defendunt, videlicet lege diuina, & naturali non
prohiberi matrimonium vltra primum gradum
ascendentium, & descendantium, vt probari vide-
tur ex D. Thoma in 4. distinct. 40. & Caietano 2. 2.
q. 154. art. 3. quæ sententia probatur ex eo, nam si
hæc prohibitio protraheretur ad omnes descen-
dentes, eam non omitterent sacri canones, argu-
mento textus in l. item apud Labeonem 15. §. 26. de
iniuriis, ibi: *Ea enim, quæ notabiliter sunt, nisi specia-
liter notentur, videntur quasi neglecta.* Nec indistin-
ctè diceret Pontifex in c. non debet, hoc tit. impe-
dimentum hoc vltra quartum gradum non ex-
tendi. Præterea facit eà ratio, nam consanguinitas
consideratur vt radix, & fons amicitia: sed hæc
inter ascendentes nimium distantes euanesceat: ergo
non

10.
DE ALIIS
GRADIBVS
EIVSDEM
LINEÆ.

go non est ratio, cur consanguinitas in infinitum attendatur. Sed inter has sententias media eligenda est, videlicet iure diuino, & naturali prohiberi matrimonium in secundo gradu, hoc est inter auum & neptem; iure verò positio vsque ad quartum gradum, quia, inter eas personas versatur ratio prohibitionis, ad alias tamen non extenditur, quia euanesceat inter consanguineos remotos ratio illa, quæ inter propinquos consideratur: quâ distinctionē adduxerunt Soto *d. q. unic. art. 3.* Barthol. à Ledesma *de matr. d. difficult. 37.* Nec tunc obstat dicta lex nuptia, ff. *de ritu nupt.* vbi inter eas personas, quæ parentum loco habentur, matrimonium prohibetur in infinitum. Nam ea prohibitio non est iuris naturalis, sed iuris ciuilis positiui, quæ ab Ecclesia limitata est ad quartum gradum. Nec obstat dicta lex vltima, ff. *de ritu nupt.* nam respondendum est, ibi Paulum non asserere, iure gentium in omnibus gradibus lineæ rectæ vsque in infinitum prohiberi matrimonium, sed tantum ex iure ciuili; & cum docet iure gentium incestum committi, omisit ea verba, *vsque in infinitum*, vt ostenderet, iure gentium non omnes gradus comprehendere, sed tantum eos, in quibus naturalis ratio viget.

II.
DE LINEA
TRANSVER-
SALI.

In linea verò transversali consanguinitatis non leuior quæstio est, an saltem in primo eius gradu prohibitum sit matrimonium; plerique enim Doctores non leuis autoritatis existimarunt, iure naturali nuptias inter fratres prohibitas, & irritas esse. Pro qua sententia primò expendant textum in *cap. gaudemus in princip. de diuortis*, vbi docet Innocentius infideles ad fidem conuersos non esse separandos à matrimonio contracto in secundo, & vltioribus gradibus consanguinitatis; & ita à contrario innuere videtur, aliud obseruandum esse in primo gradu, quia in eo iure naturali prohibetur matrimonium. Secundò facit textus in *cap. 20. Genesim*, relatus in *cap. vlt. 22. q. 2.* vbi refertur, Abrahamum, vt celaret Saram esse vxorem suam, simulasse, & dixisse esse sororem; quasi compertum genti illi barbaræ intelligens, illam quæ soror esset, non posse fratris vxorem esse; & idèd cum Rex cognouit Saram vxorem esse, statim naturali lumine motus credidit sororem non esse, vt aduertit Sotus in *4. distinct. 40. q. unic. art. 4. column. 4.* Tertiò pro hac sententia expendi solent textus in *l. cum qui 19. C. de Episcopis & clericis. cap. penult. de cohabit. clericis. cap. penult. vers. præterea, de presumpt.* vbi permittitur clericis habitare cum matre, filia, & sorore, ex ea ratione, quia inter has personas naturale fœdus non finit aliquid scæui criminis suspicari; quæ ratio non parum suadet inter has personas iure naturali matrimonium esse prohibitum. Quibus & aliis fundamentis moti hanc sententiam docuerunt Sotus *vbi supra*, Couarr. *d. cap. 6. §. 10. num. 15.* Bellarm. *lib. 1. de matrim. cap. 28.* Victoria in *relect. de matrim. 2. p.* Abulen. *in cap. 18. Lenit.* Ioannes Maior in *4. distinct. 40. q. 3.* Barthol. à Ledesma *de matrim. difficult. 38.* plures, quos refert & sequitur Sanchez *lib. 7. de matr. disp. 52. n. 11.* Araujo *de statu ciuili disp. 11. q. 2. sect. 2.* Vasquez, Bonacina, Ochagauia & alij apud Leandrum *de matrim. disput. 13. q. 9.* Sed licet hanc sententiam valde probabilem esse agnoscam, contrariam tamen vt probabiliorem amplector, quam docuerunt D. Thomas *d. q. 154. artic. 9. in solut. ad 3.* Alex. de Alex. Scotus, & alij relati à Sanchez *d. disp. 52. n. 10.* Germonius *lib. 1. animadu. cap. 16.*

Basil. *lib. 7. de matrim. cap. 32. à num. 3.* Grotius *de iure belli lib. 2. cap. 5. num. 53.* Coninch *disp. 32. dub. 1.* Perez *de matrim. disp. 28. sect. 5.* Caietanus in *d. art. 9.* D. Thom. Richard. & Paludanus in *4. distinct. 40. q. 2.* Ferdinandus Loazes in *tract. de matrim. Regis Angliæ, Hurtado de matr. disp. 17. difficult. 5.* Leander *de matrim. disput. 13. q. 9.* Quæ sententia non leuioribus nititur fundamentis; primò enim retorquetur locus Genesim *d. cap. 20.* vbi cum Abimelech se deceptum deprehenderet ab Abrahamo, qui antea confessus erat Saram sororem suam esse, interrogauit Rex causam celandæ veritatis: cui respondit Patriarcha, id fecisse, dum suspicaretur in eo loco non esse timorem Dei, & ne metus causâ mentitus crederetur, addidit: *Alias autem, & verè soror mea est, filia patris mei, & non filia matris mea; & duxi eam in vxorem.* Qui locus adèd est expressus pro hac sententia, vt immeritò eum effugere contendant DD. contrariæ sententiæ, contendentes Saram non fuisse veram sororem Abrahamæ, sed filiam patris sui Aram, vt testantur D. Augustinus in *cap. vlt. 22. quæst. 2.* & plures citati à Sanchez *d. disp. 52. n. 14.* Couarr. *d. §. 10. num. 16.* vbi aduertit, in sacris litteris valde vsitatum esse, maximè propinquos fratres, & sorores appellari, quo in sensu fratres Domini dicuntur *cap. 12. Matthæi, ad finem*: variis testimoniis adductis illustrat Baronius in *apparatu ad annales*, num. 77. Sed licet hæc interpretatio propter autoritatem D. Augustini admitti posset, verius tamen est quod docent D. Hieronymus in *questionibus Hebraicis in Genesim*, Clemens Alexandrinus *lib. 2. Stromatum, cap. 12.* scilicet Saram veram fuisse Abrahamæ sororem; quorum sententiam apertè probant supra relata verba, si planè, ac simpliciter accipiantur, vt accipi debent. Secundò pro hac sententia facit locus libri 2. Regum, *cap. 13.* vbi cum Ammon impatiencia amoris, & ardore ductus, pudicitiam sororis suæ Thamar attentaret, vt ipsa eum à facinore perpetrando dissuaderet, dixit: *Noli frater mi opprimere me, loquere potius ad Regem, qui non negabit me tibi.* Quæ verba frustra proferret Thamar si coniugium inter eos consistere non posset iure naturali. Nec huius loci vim effugient, qui existimant Thamar id dixisse causâ illudendi iuuenis insaniens; hæc enim interpretatio apertè conuincitur ex verbis sequentibus, ibi: *Maius est hoc malum, quod nunc agis aduersus me, expellens me.* Quæ verba non obscure significant, Thamar post pudicitiam violatam voluisse vt vxorem à fratre retineri. Tertiò pro hac sententia facit Concil. Agathense relatum in *cap. de incestis*, 35. q. 3. vbi inter alias incestuosas coniunctiones prohibet, ne frater germanam suam accipiat vxorem: & in *vers. Quod si*, concludit, *se non dissoluere antea secus celebrata coniugia, vitio præcedente Pontificis veniã.* Quibus sanè verbis apertè ostenditur, omnia matrimonia, in illis saltem gradibus expressè prohibitis valere posse, alioquin illos sic coniugatos in lethali culpa viuere sineret, quod nemo affirmavit. Eandem sententiam firmarunt Concilium Epaun. *can. 30.* Concil. Aurel. *4. can. 27.* Turon. *2. can. 22.* Tandem hæc sententia non parum iuuatur ex communi vsu multarum gentium prudentiâ pollentium, quæ cum inter fratres coniugia permitterent, satis inuenerunt, id

id à natura non multum abhorrere; immò in ipso mundi exordio, si iure naturali tales nuptiæ exosæ essent, Deus plures masculos & fœminas creasset, ne cogrentur fratres cum sororibus matrimonium contrahere. Quod autem apud plures gentes similia coniugia recepta fuerint, constat: nam Ptolomeus Philadelphus Ægypti Rex sororem duxit uxorem, iuxta morem ipsius nationis. Alex. ab Alex. lib. 1. *dier. genial. cap. 24.* & lege apud Assyrios latè licuisse matrimonium inter fratrem, & sororem, referunt idem Alexander, & Plutarchus in *Artag.* Iustinus lib. 11. & de Persis, Atheniensibus, & aliis idem probant Tiraq. in *notis ad Alexand. ubi supra*, & leg. 7. *connub.* Caietanus in lib. *de sacrif.* immò inter Deos similia connubia dari sinxere Poëtæ, & ita Iouem cum Iunone sorore sua matrimonium contraxisse, & Saturnum Ream sororem in uxorem accepisse, produnt Virgilius lib. 1. *Æneid.*

Ast ego, quæ Divum incedo Regina, Iouisque Et soror, & coniux.

Horatius lib. 1. *carm. od. 3.*

Coniuge me Iouis, & sorore.

Ex eis refert D. Augustinus lib. 15. *de Civit. Dei, cap. 16.* de quibus etiam Seneca aiebat: *Matrimonia Deorum iungimus, & ne piè quidem, fratrum scilicet & sororum.* Apud Gentiles Dij matrimoniis copulabantur. Arnobius lib. 2. *adversus Gentes: Vxores Dij habent, atque in coniugalia fœdera conditionibus veniunt, ante quas hi farre, coemptione, &c.* plura P. Pinto in *spicil. tract. 1. cap. 31.* immò & ius trium liberorum impetrabant, ut illis non obesset lex Papia, Diocæsius lib. 55. *Lact. Firmin. lib. 1. de falsa relig. cap. 16.* Quid ergo est, quare apud Poëtâs fallacissimos Iupiter liberos tolleret? Virum sexagenarius factus est, & illi lex Papia sibiulam imposuit? an impetravit ius trium liberorum? Deinde probatur hæc sententia ex l. *si stipuler 35. ff. de verb. obl.* ubi docet Paulus, matrimonium inter fratres iure tantum civili, non verò naturali esse prohibitum, sumpto argumento ex principio eiusdem legis, ubi postquam proposuit casum, in quo quis stipulatur quod natura fieri non concedit, idque exemplis exposuit, in *versic. item quod*, prosequens speciem, in qua quis stipulatur quod leges fieri prohibent, & perpetuam causam prohibitionis habent, ponit exemplum in eo qui sororem sibi in uxorem futuram stipulatur, innuens hoc exemplum primo casui non convenire: igitur quia sororem in uxorem ducere iure naturæ non est omnino prohibitum. Rursus, nam in hoc matrimonio cessat ratio, quæ irritat iure naturæ coniugium inter patrem, & filiam, cum inter fratres non repugnet æqualitas, cum unus alteri subiectionem, aut reuerentiam non præstet, quam filia patri exhibere cogitur. Facit Æmil. Probus, ibi: *Simoni non fuit turpe Atheniensium summo viro sororem germanam habere in matrimonium; quippe cum ciues eius eodem uterentur instituto. At id quidem nostris moribus nefas habetur.* Accedit, nam si tale coniugium à iure naturali irritaretur, non posset Pontifex in eo dispensare gradu, *cap. sunt quidam 25. q. 2.* sed consuevit Pontifex dispensare in eo gradu, ut fecisse Martin. V. & alios Romanæ Ecclesiæ Præsules, referunt Caietanus in *opusc. de matrim. Regis Anglia, Sylvester in summa, verbo Papa, q. 17.* licet falsò id re-

feratur de Emmanuele Rege Lusitaniæ, qui Mariam duxit uxorem, non sororem, sed prioris vxoris sororem, ut refert Spondanus *anno 1496. num. 6.*

Quibus fundamentis motus adhæreo huic sententiæ, videlicet matrimonium inter fratres naturales ex se non esse naturali iuri contrarium, licet pudori naturali non conveniat: unde Platon lib. 8. *de legibus*, talia coniugia minimè pia, sed Deo iniusta esse dixit: & in *cap. 27. Deuteron.* ubi proponuntur maledictiones adversus eum, qui nefarias contrahit nuptias, legitur maledictio contra accipientem sororem in uxorem; ideoque inter ea, quæ de Calligula, non ut Principe, sed ut monstro Sueton. narrat, hoc refert lib. 42. *cap. 24.* quod cum omnibus sororibus suis stupri consuetudinem fecit, cum etiam Drusillam germanam Cassio Longino Consulari collocatam abduxisset, & in modum iustæ vxoris propalam habuisse scribit. Quam eius turpitudinem nec Dio lib. 59. silentio prætermisit: eademque se, ac famam suam turpitudine fœdasse Othonem Xiphilinus memorat. Plutarchus autem in *parallelis* ex Chrysippo lib. 1. *rer. Italic.* author est, Papirium quendam Romanum amoris impatientiâ, & ardore victum, Camiliam sororem gravidam fecisse: quod ubi eorum pater rescivit, ensen filiam misit, quo puella pectus transfodit, eodemque lethi genere scelestum ac nefarium facinus suum Papirius deinde expiavit. Nec obstant fundamenta contrariæ sententiæ. Non primum, ex d. *cap. gaudemus, de divor.* nam ipse Sanchez d. *disput. 52. num. 11.* non inuitus fatetur hunc locum parum vrgere; quippe Innocent. III. ibi, dum prodidit matrimonia inter infideles inita in secundo & vltioribus gradibus consanguinitatis, dissoluenda non esse, tantum quæstioni sibi propositæ de his gradibus respondet: de primo verò gradu nec negat, nec diffinit, ut rectè aduertit Basiliius d. *cap. 32. num. 13.* Minus obest secunda obiectio petita ex Genesi d. *cap. 20.* nam respondeo, simulationem Abrahami non inutilem fuisse, dum Saram suam sororem appellavit; id enim rectè fecit, quia licet aliquando inter fratres matrimonia contraherentur, non ita tamen frequenter, ut statim de quibusvis coniunctis facile id suspicari posset. Tandem non obstant textus in d. *l. eum qui 19. C. de Episcop. & cler. c. penult. de præsumpt. cap. penult. de cohabit. cleric.* Nam etsi hæc iura clericis permittant habitare cum matribus & sororibus propter naturale fœdus, quod omnem suspicionem excludit; inde tamen non euincitur, matrimonium iure naturali prohiberi inter fratres; quippe etiam admitti oporteret in amita & aliis consanguineis, quas canones etiam cum clericis concedunt habitare, *cap. cum omnes 27. cap. fœminas 31. dist. 81. cap. interdixit, dist. 32.* cum aliis, de quibus latè Mendoza lib. 2. *Concil. Illiber. cap. 53.* Germon. lib. 2. *animaduers. cap. 18.*

Manet ergo, in primo gradu lineæ transversalis matrimonium iure naturali non prohiberi; lege tamen Moisi data prohibitum fuisse constat ex *cap. 18. Levit. vers. 9.* ibi: *Sororis tue nuditatem, siue illa ex utroque parente tuo, siue ex uno, ne detegito.* Et *cap. 20. vers. 17.* & *cap. 17. Deuteron. vers. 22.* de qua lege exaudiendus est Michael Ephesius ad *Quintum Nicomach.*

R 4 ibi;

12.

AMPLECTI
TVR HÆC
SECUNDA
SENTEN
TIA.

13.

DE EODEM
PRIMO
GRADU EX
LEGE DIVI
NA ET PO
SITIVA.

ibi: *Fratrem cum sorore concumbere ab initio res media erat; at post legem aduersus tales concubitus positam, multum refert obseruetur lex, nec-ne.* Et etiam apud Romanos, & alias gentes primum moribus, deinde lege scripta prohibitum fuit coniugium inter fratres; quare Diodorus Siculus lib. 1. ait: *Communem hominum morem esse, ne fratres sororibus iungantur.* Et Æmilius Probus in Phemio, lib. de vita Excel. Imper. inquit: *Nec enim Simoni fuit turpe Atheniensium summo viro sororem germanam in matrimonio habere: at id quidem nostris moribus nefas habetur.* Plutarchus in Themist. Senec. de morte Claudij, iunctis Turnebo lib. 18. aduers. cap. 13. Passeratio ad Perperitium, lib. 3. eleg. 11. vnde obiter exponendus est textus in l. libertinus 8. ff. de ritu nupt. vbi ait Pomponius, libertinum libertinam matrem, aut sororem ducere non posse, ex eo, quia hoc ius moribus, non legibus introductum est: quæ vltima verba variè exponunt Interpretes. Hothom. lib. 3. obseru. cap. 4. interpretatur, moribus, id est, legibus antiquis Romuli. Cuiacius vocem sororem, vt Triboniani reicit, lib. 16. obseru. cap. 37. hos sequitur Gothofredus ibi. Sed vera interpretatio, ni fallor, ex proximè traditis prouenit; licet enim frequenter mores accipiuntur pro iure ciuili, vt in l. 2. ff. de vulgari, l. patre 8. ff. de his qui sunt sui, l. more 8. ff. de acquir. heredit. notarunt Alciatus lib. 4. parerg. cap. 21. Forner. lib. 5. rerum quotid. cap. 3. tamen in eo textu mores sumuntur prout sonant, pro moribus videlicet receptis apud varias gentes, non tamen apud omnes: quare ius gentium dici non possunt, vt etiam accipiuntur in l. sororis 39. ff. de ritu nupt. notauit Cuiac. lib. 36. gg. Papin. in l. si adulterium 38. ff. ad l. Iul. de adult. vnde hæsitabatur in d. l. libertinus, quia iure ciuili inter seruos nulla cognatio, nullumque coniugij ius esse poterat, l. is qui, ff. vnde cognati, l. vltim. vers. Non parcimus, ff. de gradibus. Paul. lib. 5. sement. tit. 10. §. 1. an libertinus posset matrimonio iungi cum matre aut sorore, quasi cognatio tempore seruitutis contracta non attenderetur. Id tamen negat Pomponius ibi, & etiam Paulus in l. adoptiuus 14. §. seruales, ff. de ritu nupt. & rationem dedit Pomponius, quia hoc ius moribus, non legibus fuit introductum, quasi dicat: Seruus licet postquam manumissus est, nouus homo credatur quoad ea, quæ sunt à iure ciuili inducta, l. seruus 27. §. vlt. ff. de adimend. legat. l. qui res 98. §. aream, ff. de solut. non tamen quoad ea, quæ à moribus gentium proueniunt, vt est cognationis, sanguinisque vinculum: & cum non solum Romanorum moribus, verum Atheniensium, & aliarum nationum prohibitum esset matrimonium cum sorore, vt supra probaui, seruus dum in ipsa seruitute erat, aut postea manumissus, sororem ducere nequibat; non tamen quia iure gentium inter eas personas incestus daretur, vt constat ex l. vlt. ff. de ritu nupt. vbi si quis iuris ignorantia ductus (cui ius ignorare liceat) nuptialibus facibus thalamum incestauit sororis, à pœna incesti liberari docetur, cum contrarium in incestu lineæ ascendentis obseruetur ex l. 38. §. 2. ff. ad l. Iul. de adult. quia videlicet in primo gradu lineæ ascendentis, incestus iure gentium committitur: ergo inter fratrem, & sororem illicitæ, nullæ, incestæque nuptiæ iure ciuili & ecclesiasticâ disciplinâ iudicantur, siue

ab eodem patre, eademque matre nati fuerint, siue ex altero eorum, l. & nihil, 54. ff. de ritu nupt. §. inter eas, Instit. de nupt. Caius lib. 1. instit. tit. 4. §. 3. explosâ iuris Attici differentiâ, cum sorore consanguinea nuptias permittentis, cum vterina improbantis. Minutius Felix in Octauio, ibi: *Athenis cum sororibus legitima coniugia.* Probat Samuel Petitus ad ius Atticum, lib. 6. tit. 1.

Disputauimus satis abundè de primo gradu lineæ transversalis: de reliquis nunc agamus. Et sanè illud certum est, nullo gradu lineæ transversalis matrimonium iure naturæ irritum esse, sed solum lege positua, vt apertè definitur in d. cap. gaudemus, de diuortijs. Nec in contrarium nos mouere debet textus in cap. 18. Leuit. vbi etiam lege diuina prohibentur matrimonia inter consanguineos in vltioribus gradibus. Nam repudiata sententiâ asserentium, omnes gradus consanguinitatis prohibitos in lege veteri diuina, hodie etiam vim habere, tanquam iuris naturalis, dicendum est, excepto tantum primo, aut secundo gradu lineæ rectæ, cæteros gradus ibi prohiberi, non ex vi eius legis veteris, quæ cum in ea parte iudicialis, seu cæremonialis fuisset, sine dubio per aduentum Christi cessauit, iuxta tradita in cap. translatio, de constitut. sed potius ex vi legis ecclesiasticæ hodie vetari, vt perinde rectè fiat, Pontifici licere in his dispensare, vt apertè definitum extat in Trident. sess. 24. de matrim. can. 3. Docent D. Thomas 1. 2. q. 105. art. 4. Couarr. d. cap. 6. §. 10. à num. 1. Bellarm. d. lib. 1. cap. 27. à principio, Sanchez d. disput. 52. num. 6. & lib. 8. disput. 6. n. 11. Obiici tamen solet textus in cap. litteras 12. vers. rescripto, de rescript. spol. vbi apertè docetur, in gradibus consanguinitatis diuina lege prohibitis Pontificem dispensare non posse: atqui per gradus diuina lege prohibitos, & in cap. quoniam, §. porro, vt lite non contest. cap. 1. 35. q. 2. non alij intelligi possunt, quam præscripti in d. cap. 18. Leuit. vt notat Glossa verbo Diuina, in d. cap. litteras: ergo supponere videtur, gradus illos diuinæ legis obligare nunc, non ex vi illius legis, nec etiam ex vi legis nouæ ecclesiasticæ, sed ex vi iuris naturalis, alioquin si ex sola legis ecclesiasticæ autoritate prohibitio hæc metiretur, aut æstimaretur, vtique dispensare Pontifex posset, ex regula capitis proposuit, de concess. prebenda. Sed respondendum est cum Glossa ibi, verbo Non potest, Navarro consil. 14. num. 8. de spons. Sanchez d. disput. 52. num. 8. Germonio d. lib. 1. cap. 16. textum illum sic esse accipiendum, vt Pontifex in illis gradibus dispensare non possit, id est non debeat, nec expediat; alioquin si omnino non posset, frustra adderet textus, Pontificem non consueuisse in illis dispensare, quod dixit in honorem, & reuerentiam legis diuinæ, quam sicut Ecclesia iustissime renouauit, ita non consueuerat frequenter tollere per dispensationem. Si cui tamen hæc interpretatio non planè satisfecerit, dicere poterit sententiam dicti capitis litteras, in vers. rescripto, & in vers. opiniononi, quæ cauetur, Pontificem non posse in gradibus lege diuina prohibitis dispensare, non esse Pontificis, sed partis allegationem, quæ ius non constituit; & ideo in vers. non autem, vbi decisio continetur, etsi Pontifex mentionem habuerit graduum lege diuina prohibitorum, non tamen adiecit, in

14.

DE ALIIS
GRADIBUS
EIVSDEM
LINEÆ.

eis

eis dispensare non posse: nisi fortè velis cum Couarr. d. cap. 6. §. 10. num. 24. ea verba aliter accipere, cuius expositioni lubens accedam. Secundò obicitur textus in cap. de infidelibus, de consanguin. vbi dum scribitur, secundum legis veteris instituta matrimonio coniunctos separandos non esse post conuersionem ad fidem, satis à contrario sensu innuitur, separandos fuisse, si contra illius legis præscripta essent coniuncti. Quo argumento assentire videtur Pontifex, adhuc illam legem hodie locum habere. Texuit hunc nodum solus Sanchez d. disput. 52. num. 8. eius tamen solutione omisâ, dicendum est, immeritò argumentum à contrario sensu desumi ex sententia Pontificis ibi, quæ illa est, quod cum Pagani in gradibus à lege veteri permissis, canonicâ tamen prohibitis copulantur, postea ad fidem christianam conuersi separari non debent, ex eo, quod inspecto contractus initio licebat ita contrahere. Cum igitur Pagani ab initio legibus canonicis non ligarentur, vt latè prosequitur Tiraq. de primogen. q. 66. à num. 22. & ob id nuptiæ confisterent, nulla ex causa ex post facto nuptiæ semel legitimè contractæ dissolui debent, cap. gaudemus, in princip. de diuort. cap. ult. qui filij sint legit. l. ultim. tit. 6. p. 4. faciunt caput 2. de cognat. spirit. l. 3. C. de interdict. matrim. l. si qua 12. in princip. l. non solum 47. §. sed videamus, ff. de ritu nupt. explicant post antiquiores in d. cap. de infidel. Couarr. in d. §. 10. à num. 5. Cuiac. d. lib. 25. obser. cap. 3. & nos latius dabimus in eodem textu, Gentilis de nupt. lib. 5. cap. 8.

15.
DE EISDEM
GRADIBVS
EX IVRE
POSITIVO.

Vt ad prohibitionem iuris positiui inter eodem consanguineos accedamus, sciendum est, eam variam fuisse pro temporum diuersitate, tam ex iure ciuili, quam canonico: & vt à vetustiori incipiamus, sciendum est, veteri iure ciuili, vt refert Vlpianus in fragm. tit. 16. §. inter parentes, & lib. singul. regularum, in collat. legum Mosaic. tit. de nupt. matrimonia vsque ad quartum gradum prohiberi, postea verò sub Vlpiani tempore etiam ex tertio gradu vxorem ducere licuit, quod perperam suspectum affirmat Cuiac. in notis ibidem: sed re melius perpensa, idem Cuiac. lib. 23. obs. cap. 16. retinet eandem litteram. In quarto autem gradu lineæ transversalis, siue inæqualis, ita demum nuptiæ permittebantur inter consanguineos, si modò inter se nullam rationem quasi parentum, & quasi liberorum haberent, quales sunt patruus, auunculi magni, aut maximi, cum his enim nec in quinto gradu contrahere licebat. Vnde patruus, seu auunculus, cum sororis, vel fratris, vel fratris filia, aut nepte, antiquitus legitimus nuptias improbatas. Gaius lib. 1. instit. tit. 4. §. fratris, l. nemini 17. C. de nupt. l. final. C. de incestis nupt. l. 1. C. Theodos. eod. tit. l. sororis 39. l. etiam si 56. cum l. sequent. ff. de ritu nupt. l. si adulterium 38. §. 1. ff. ad l. Iul. de adult. l. auunculo, §. final. ff. de condict. causâ datâ, l. ult. si nuptia ex rescripto. Illustrant Cuiac. lib. 13. obs. cap. 16. & lib. 11. q. Papin. in d. l. final. ff. de condict. sine causâ, & lib. 36. in d. l. si adulterium, & ad tit. C. de incestis nupt. & lib. 35. Pauli ad edict. in l. 14. §. 2. ff. de ritu nupt. Panciroli lib. 2. variat. c. 274. Iustus Lipsius ad Tacitum lib. 12. num. 13. Delrius ad Senecam in Octauio, nota 141. Pitheus in collat. legum Mosaic. tit. de nupt. Hothom. in disput. de nupt. tit. 1. pag. 502. Giphanius in l. 17.

C. de nupt. Faber in iurispud. tit. de nupt. princip. 6. illat. 6. 20. & 24. Donel. lib. 13. comment. cap. 19. Duarenus ad tit. solut. matrim. cap. 2. Brissonius de iure connub. pag. 279. Petrus Gregorius lib. 9. syntagm. cap. 2. num. 13. Iacobus Gothofr. in opuscul. ad d. l. 17. C. de nupt. nam turbato naturæ ordine, saltem nominum religione, tali ex concubitu nati filij, & fratres vnâ nascebantur, tanquam ex matrimonio inter patrem, & filiam improbè contracto; cum patris nomen auunculi, & patruus iure conuenire certo certius sit, l. per adoptionem 18. §. 1. l. sororis 39. ff. de ritu nupt. Catul. epigram. 112. ibi:

Ansilena, viro contentas viuere solo

Nuptiarum laus è laudibus eximius.

Sed cuius, quamuis potius succumbere fas est,

Quam matrem fratres efficere ex patruo.

Cuiac. in l. 14. & 23. ff. de adopt. & lib. 35. Pauli ad edict. in l. 60. §. Lucius, ff. mandati: vbi fratris filius à patruo filius vocatur: obseruauit idem Cuiac. lib. 9. obs. cap. 18. & filia fratris sororis nepos nuncupatur in cap. per tuas 10. de prob. cap. 7. hoc tit. cap. 1. de despons. impub. nam liberi ex eo concubitu suscepti suæ matri fratres, patruus, & liberi efficiuntur; natus enim ex patruo, seu auunculo, frater nominabatur. Gaius d. tit. 4. de nupt. §. fratres. Plura Sauarus ad Sidonium, lib. 4. epist. 4. Similiter cum amita, idest patris sorore, sub incesti pœna nuptiæ prohibebantur, l. si qua 12. §. 5. l. per adoptionem 17. §. 2. ff. de ritu nupt. similiter & cum amita magna, & maiore, & etiam cum matertera maiori, magnæ, d. l. 12. §. ult.

In hoc etiam tertio gradu illa magna differentia notanda est, videlicet, quod tantum licebat fratris filiam vxorem ducere, non etiam sororis filiam; quod pater ex l. etiam 56. l. qui in provincia 57. §. ult. ff. de ritu nupt. l. si adulterium 38. §. 1. ff. ad l. Iul. de adult. l. ult. ff. de condict. sine causâ. quod à Claudio Imperatore primum cœpisse proditum est, nam is Agrippinæ fratris sui germani amore bacchatus,

Genitamque fratris coniugem captus sibi

Thoris nefandis flebili iunxit fasce.

Vt aiebat Lucius Seneca in Octauio, act. 1. Magis Semiramidis cum Nino displicet flagitium, cuius meminerunt Orosius lib. 1. cap. 4. Curtius lib. 7. quam veteris Romanorum pudicitiam intuentes, cuius facti turpitudinem Senatusconsulti velamento texit, in posterum cum filiabus fratrum permissis coniugiis, referunt Tacitus lib. 12. annal. ibi: Claudius Senatum ingressus, decretum postulat, quo iuste inter patruum, fratrumque filias nuptia etiam in posterum statuerentur. Suetonius in eius vita, ibi: Verum illecebris Agrippinæ germani fratris filia, ius osculi, blanditiarum occasione affectus in amorem subornauit proximo Senatu, qui cogerent se ad ducendam eam vxorem, quasi Reipublicæ interesset, dandamque ceteris veniam talium coniugiorum, quæ ad id tempus iniusta habebantur. Eoque referendus est Vlpianus tit. 5. regul. §. 6. & apud Licinum Rufinum in collatione legum Mosaic. tit. de incestis nupt. & locus Capitolini in Antonio Philosopho: hoc autem Senatusconsultum per annos circiter 250. durauit, vsque ad Constantini, & Constantis imperium, quo tempore sublatâ patruus, & auunculi differentiâ, nec fratris filiam, nec filiam sororis vxorem ducere licuit, vt constat

16.

DE MATRIMONIO CVM
FILIA FRAT-
TRIS SORORISVE.

in l. 1. C. Theodos. de incestis nupt. vbi illo iure nefario abrogato similes nuptias contrahentibus poena capitis imponitur. D. Ambrosius epist. 66. l. 3. C. Theodos. de incestis nupt. l. final. C. Iustin. eod. titul. Gothofredus in l. 1. C. Theodos. de incest. & in l. 3. Vnde refellendi sunt Brissonius de iure connub. pag. 280. Duarenus ad tit. solut. matrim. cap. 2. qui existimant placitum Claudij, Senatusconsultumque eius tempore factum, edicto Neruæ fuisse abrogatum; nam vt recte Lipsius ad Tacitum, d. nota 13. edictum Neruæ non de fratris filia, sed de filia sororis exaudiendum est; quem sequitur Hothomanus vbi supra. Sed ipsam Constantini, & Constantis constitutionem tempore, vel quod credibilis est, contemptu abolitam, iterum hominum libidine inualecente, in pristini nitoris obseruantiam restituit Zeno Imperator, cuius placito non libenter adstipulantes sequentes Cæsares, his coniugiis legitimi connubij iura abnegasse credimus in l. ult. C. de incest. nupt. & in l. ult. C. si nupt. ex rescript. petant. Iustin. §. fratris 3. Instit. de nupt. docuerunt Cuiac. lib. 11. qq. Papin. in d. l. ult. ff. de condict. sine caus. & ad tit. C. de incest. nupt. Germon. lib. 1. animadu. cap. 16. Concilius lib. 2. successiu. cap. 1. n. 7. Brissonius de iure connub. pag. 59.

17.
DE CONSO-
BRINIS.

Circa consobrinorum nuptias sciendum est, apud nonnullas gentes, eas permissas fuisse: nam Turnus, quem Rex Latinus, & eius vxor Amata sibi generum desponderant, & Labinia eorum filia, consobrini erant, vt notauit Seruius ad illud Virgilij 2. Aeneid.

Quid consanguinei Ratu.

Similiter apud Hebræos simile coniugium non fuisse prohibitum probat Hothom. in exemplis relatis Exodi cap. 6. Numer. cap. ult. Et Deucalion vxorem duxit Pirram patruelem; Tapetus enim duos subtulit filios, Promotheum, qui Pirram genuit, ex quo Ouidius lib. 1. Metamorphos.

*Deucalion Pirram lachrymis a'tatur obortis,
O soror, & coniux, ô famina sola superstes!
Quam commune mihi genus, & patruelis origo,
Deinde thorus innox.*

Alia exempla ex Genesi cap. 38. item ex Numer. cap. ult. ministrant Iosephus lib. 12. antiquit. cap. 4. & lib. 18. cap. 11. & in hanc sententiam D. August. de ciuit. Dei lib. 15. ait: Experti sumus, in connubiis consobrinorum, quam raro per morem fiebant, quod fieri per leges licebat; quia id neque diuina prohibuit, & nondum prohibuerat lex humana. Hæc D. Augustinus, quamuis D. Ambrosius epist. 66. ad Paternum, de his nuptiis illum consulente ita rescribat: *Quid est, quod dubitari queat, cum lex diuina etiam fratres & patrueles prohibeat venire in coniugalem copulam.* Quod ad ius Romanorum attinet, antiquiore iure diu ignorata consobrinorum connubia fuerunt, abstinebantque Romani ab eis continentiam potius, quam certa lege. Tacitus ita exaudiendus lib. 12. annal. ibi: *Sobrinarum diu ignorata coniugia, tempore adito percrebuerunt.* Vnde legendum est, *consobrinarum*, vt legit Iustus Lipsius ibidem, & probat Hothomanus in §. duorum fratrum, Instit. de nupt. & id demonstrant Linius lib. 25. nam apud eum spurius Ligustinus à patre accepit vxorem filiam fratris sui: & Cicero pro Cluentio, refert Cluentiam ritè nupsisse Marco consobrino suo: Brutus etiam vxorem du-

xit Portiam consobrinam suam, vtpote Catonis Vticensis filiam, cum ipse esset filius Serbilæ sororis ipsius Catonis, vt refert Plutarchus in vita ipsius Bruti: & Marcus Antonius Philosophus, qui sanctitate vitæ omnibus præcelluit, Faustina Consobrinam suam vxorem duxit, vt testis est Iulius Capitolinus in eius vita: & Suetonius in Augusto, & Dio lib. 53. memorie prodiderunt, Augustum filiam suam Iuliam Marcallo Octaviæ Sororis suæ filio nuptui collocasse: & Quintilianus lib. 6. filium suum immaturâ morte sibi ereptum lugens, auunculo eum destinatum generum fuisse ostendit: iustique matrimonij inter consobrinos passim apud Consultos mentio est, veluti in l. 3. & l. non solum 67. §. 1. de ritu nupt. l. vter 23. & sequenti, de condit. instit. l. Lucius 78. §. filium, ad Trebell. ac præsertim in l. 2. C. de instit. & substit. l. 4. C. de cond. insert. §. fratrum, Instit. de nupt. Hincque illa Vlpiani regula nata est, vulgò in iure tanquam per manus tradita, inter cognatos vsque ad quartum gradum connubium non esse. Primus (vt opinor) Theodosius Magnus, & maior eas nuptias prohibuit anno 384. aut 385. vt ipsius filius testatur in l. ult. C. si nuptia ex rescript. petantur; nisi cum rescripto Principis celebrarentur, cuius rescripti forma extat apud Cassiodor. lib. 7. var. cap. 46. itaque Sextus Aurel. Victor in epist. de Cæsar. eius meminit, dum inquit: *Tantum pudori, & continentie tribuens, vt consobrinarum nuptias vetuerit tanquam sororum.* Et refert Paulus Diaconus lib. 12. ad Eutropium, D. Ambros. epist. 66. ibi: *Theodosius Imperator etiam patrueles, fratres, & consobrinos vetuit inter se coniugij nomine conuenire.* D. Augustinus lib. 15. de ciuit. Dei, cap. 18. Veruntamen quis dubitet, inquit, honestius hoc tempore etiam consobrinorum coniugia prohibita esse, quia nescio quomodo inest humana verecundia quiddam naturale, atque laudabile, et cuique debet causa propinquitatis verecundum honorem, ab ea contineat. Constitutionem hanc Theodosij Arcadius, & Honorius eius filij primo imperij sui anno, Christi 396. confirmarunt, vt patet ex l. 3. C. Theodos. de nupt. quam concisam, & mutilatam Tribonianus retulit in l. si quis, C. de nuptiis. Verum ipsi Imperatores Arcadius, & Honorius, patris, & ipsorum abrogatâ constitutione, anno 405. consobrinorum nuptias approbarunt in l. celebrandis 19. C. de nuptiis; de cuius fide dubitant Concilius lib. 1. lect. cap. 9. Costanus de matrim. pag. 112. quæ rogata & edita fuit Stilicone 2. & Anthemio Coss. qui est annus 11. Imperij Arcadij, & Honorij, Christi Domini 405. Demum Imperatores Honorius, & Theodosius eas nuptias, quasi communi iure damnatas, ex rescripto petendi facultatem fecerunt, l. vnic. C. Theodos. si nupt. ex rescripto: vbi plura Gothofredus. Vsum tamen antiquum retinendi nuptias consobrinorum approbauit Iustin. vt videre est ex §. duorum, Instit. de nupt. de cuius affirmatiua lectione dubitat Concilius lib. 2. successiu. c. 1. & Hothomanus ibi, & in tract. de nupt. cap. 5. secuti lectionem Theophili, qui non explodit negationem. Verum lectio Florentina affirmatiua retinenda est, & iuxta eam constat, Iustinianum restituto iure antiquo nuptias consobrinorum permisisse. Et hæc illa lex in populo Romano permittens nuptias, cuius meminit D. Gregorius in cap. quadam lex 35. q. 2. & 3. vt notauit Ritherusius de different. iur. ciuit. & canon. lib. 1. c. 7.

argumen

argumentum etiam est, has nuptias non prohibuisse, immò permisisse Iustinianum, quòd ipsæ leges Arcadij & Honorij has nuptias prohibentes, & Theodosij Iunioris non retulit in suum Codicem; legem verò Arcadij, & Honorij eas permittentem transcripsisse, ut videre est ex l. 9. C. de nupt. & notavit Theodorus Marfil. in §. duor. Instit. de nupt. Nec suprâ traditis obstat Gaius lib. 1. instit. tit. 4. §. 6. in illis verbis: *Fratres enim amittinos, vel consobrinos in matrimonium iungi nulla ratione permittitur.* Nam ea verba Anianum Gaij interpretem, seu ex Græco in Latinum verforem corrupisse, respiciendo ad constitutionem Theodosij, iam notarunt Faber in iurisprud. tit. 9. princip. 6. illat. 6. Concius lib. 1. successu. cap. 1. num. 8. & Brilioni de iure connub. pag. 66. Iacobus Gothofredus in dissert. ad l. celebrandis, C. de nupt.

Hucusque egimus de prohibitione nuptiarum ex iure civili: nunc ad sacros Canones, iusque Pontificium perveniamus: Et inter consobrinos coniugium prohibitum fuisse iam à temporibus Apostolorum, constat ex can. 18. Apost. & ex celebri testimonio, quod extat apud Iulium Africanum, seu Abdiam Babyloniam primum Episcopum lib. 3. certam. Apostol. quod subnectere decreui, quia institutam tractationem non parum illustrat. Antequam Andreas Apostolus in Macedonia pervenisset, accidit quod duo viri in Philippis fratres germani essent, nobiles, & quibus erat magna domi facultas: erantque alteri filij duo, alteri totidem filia: hi cum in civibus nulli forent, qui dignè generationi illorum iungi possent, inito federe obligaverunt se mutuo, ut unam domum facerent, & unius filij alterius filias in matrimonium acciperent; cumque iam dies nuptiarum esset constitutus, factum est verbum Domini ad eos dicens: *Nolite coniungere liberos vestros, donec huc veniat famulus meus Andreas: ipse enim vobis qua agere debeatis, ostendet.* Iam autem thalamus paratus erat, & conuine vocati erant, omnisque apparatus nuptialis in promptu tenebatur; interea triduo elapsò advenit Apostolus, qui cum audisset, qua gesta essent: Nolite, ait, filioli, nolite seduci, nolite decipere hos iuvenes, quibus potest fructus apparere insititia, sed magis penitentiam agite, quia deliquistis in Dominum, ut proximo sanguine velletis pollueri coniugia filiorum vestrorum; nec verò nos nuptias euerimus, aut vitamus, cum ab initio Deus masculum iungi præcepisset, & feminam; verum incesta potius damnamus. Immo & longius producta est hæc prohibitio; primò enim Higinus, & Fabianus Pontifices, qui Ecclesiam rexerunt usque ad annum 242. in tertio gradu matrimonium irritarunt, in quarto prohibuerunt, cap. si qua mulier, 35. q. 1. cap. de propinquis 35. q. 3. postea Iul. I. qui Ecclesiam rexit ex anno 346. usque ad annum 353. coniugium usque ad septimum gradum prohibuit, cap. nullum 35. q. 2. quam constitutionem firmarunt Greg. Magnus, & Alex. II. ut constat ex cap. quod autem, cap. quoad sedem 35. q. 5. ad quæ tempora referri debent textus in c. contradiximus, 35. q. 3. ubi usque ad sextam generationem, idest septimum gradum, extenditur, secundum computationem eorum, qui gradus enumerabant à filiis fratrum, non ab ipsis fratribus, cap. ad sedem, §. hæc itaque, 35. q. 5. & textus in cap. in copulatione 35. q. 1. & in Concilio Toletano 2. can. 5. in quibus matrimonium prohibetur usquedum generatio recorderetur, idest, ut repetentes ibi expo-

nunt, usque ad septimum gradum; nam in septem gradibus, si canonicè, & vsualiter numerentur, omnia propinquitatum nomina continentur, ultra quas nec consanguinitas inuenitur, nec nomina graduum reperiuntur, aut successio potest amplius prorogari, nec memoriter ab aliquo generatio recordari. Hæc prohibitio viguit, & duravit usque ad tempora Innoc. III. qui eam restrinxit usque ad quintum gradum in cap. quia 6. hoc tit. cap. iuravit 6. de probat. Postea in Concil. Lateran. generali sub ipso celebrato, anno 1215, restricta est hæc prohibitio ad quartum gradum, cap. non debet, hoc tit. notavit Paulus Idumay in notis ad Innoc. III. lib. 13. regestr. epist. 188. Quæ constitutio approbata est Concil. Trident. sess. 24. de reform. matrim. cap. 5. notarunt Theophilus Raynaud. tom. 11. in syntax. oper. sancti Anselmi, fol. 64. Macedo de clau. Petri lib. 4. de matrim. cap. 10.

Huius prohibitionis matrimonij inter consanguineos variæ rationes afferri possunt: prior naturalis, propter quandam verecundiam, quæ non finit authores cum sua sobole, aut in seipsis, aut etiam per personas sanguinis commixtione proximè cohærentes misceri; cum enim matrimonium institutum sit ad generationem, prolemque suscipiendam, cap. omne itaque 27. q. 2. eaquæ inter consanguineos impediatur propter reuerentiam, quam cognati sibimetipsis exhibere debent ob originem ab eodem stipite tractam, & sanguinis communionem; quia huic reuerentiæ maximè aduersatur coniugalis actus, qui sine turpitudine quadam exerceri non potest, ut docet D. Augustinus lib. 15. de ciuit. Dei, cap. 5. idcirco tam leges seculares, quàm ecclesiasticæ inter consanguineos matrimonium contrahi prohibuerunt: facit Cassiodorus lib. 6. variar. cap. 8. in formula Comitum rerum priuat. ibi: *Primum iube contra nefarias libidines, & humani generis improbos appetitus, quasi parenti publico decreta custodia est, ne quis se probrosa commixtione pollueret, dum vicino sanguini reuerentiam non haberet; grauitas enim publica proximitatis sanctitatem, & coniunctionis gratiam habita estimatione decreuit; quia longè aliud debetur proximitati natura, quàm corporali possimus indulgere licentia.* Ex quibus verbis constat, curam (ne matrimonia inter consanguineos celebrarentur) spectasse ad Comitum priuatarum rationum, quia adhuc Reges Gothorum ad exemplum Imperatorum in gradibus prohibitis dispensabant, l. 1. tit. 5. lib. 3. legum Visigoth. licet iure civili gradus ipsos incestarum nuptiarum diffinere, spectasse ad Pontifices, constet ex Tacito lib. 1. Dione lib. 48. Cicerone lib. 2. de legibus. Alia ratio est, ne quarundam personarum conuietus nimis quotidianus, atque inobseruatus, stupris & adulteriis occasionem daret, si amores tales nuptiis possent cohonestari: quam rationem assignat & amplificat D. Ambrosius epist. 66. ad Paternum, & illustrat Grotius lib. 2. de iure belli, cap. 4. num. 13. Tertia ratio nascitur ex sequenti consideratione; nam si matrimonia inter propinquos, & consanguineos darentur, subuerterentur diuersarum necessitudinum vincula, quibus homines connecti socialis vitæ postulat necessitas:

Nam sanguine mixto

Textitur alternis ex gentibus una propago.
Nuptiis enim necessitudines augentur, & vltro, citroque filias dando, & accipiendo, multi sibi propinqui

18.
DE PROBATIONIBVS
CANONICIS.

19.
TRADITÆ
RATIO DE
CIDENDI.

propinqui adiunguntur, vt Plutarchus *problem.* 108. dicit, cui assentit D. Augustin. *lib. 15. de ciuit. Dei, capit. 16.* Habita est, inquit, ratio charitatis, vt homines, quibus esset utilis, atque honesta concordia, diuersarum necessitudinum vinculis neberentur, ne vnus in vna multas haberet necessitudines, sed singula spargerentur in singulos, ac sic ad socialem vitam diligentius colendam plurima plurimos obtinerent. Refertur à Gratiano in *cap. 1. 35. quest. 1.* Vnde vt amicitiae vinculum propter affinitatem pretendatur in ciues, matrimonia non inter consanguineos, sed inter extraneos celebrari debent: quam rationem Illustrant D. Chrysost. *homil. 34. in epistol. 1. ad Corinth.* Philo Iudæus *de leg. Moyf.* Plutarchus in *problem. c. 108.* Cassiodor. *lib. 7. epist. 46.* ibi: Ne & se in proximitatem redeundo polluerent, & dilationem prouidam in genus extraneum non haberent. D. Thomas 2.2. *quest. 154. art. 9.* Bellarminus *de matrim. lib. 1. cap. 29.* Sanchez *ubi supra, disp. 53.*

20.
DISSOLVITUR
DVBITANDI
RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio *suprà* adducta, nam licet verum sit, apud Iudæos non licuisse alienigenas in vxores accipere, id prohibebatur propter periculum subuersionis, & idololatriæ, vt exprimitur *cap. 34. Exodi, vers. 16.* ibi: Nec uxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis, ne

postquam ipsa fuerint fornicata, fornicari faciant & filios tuos in Deos suos, idest ne sint illis occasio idololatriæ. Et *cap. 7. Deuteron. vers. 3.* ibi: Nec sociabis cum eis coniugia, filiam tuam non dabis filio eius; nec filiam illius accipies filio tuo, quia seducet filium tuum, ne sequatur me, & vt magis seruiat Diis alienis. Et *lib. 3. Regum, cap. 11. vers. 2.* Non ingrediemini ad eas, nec de illis ingredientur ad vestras: certissime enim auerterent corda vestra, vt sequamini Deos earum. Non tamen ideo licebat in gradibus lege Moyfi data prohibitis matrimonio copulari, vt *suprà* probaui. Nec obstat, quod de nuptiis peregrinorum ex iure Romanorum expendebamus; nam cum connubium daretur tantum inter Romanos ciues, idest inter eos, qui ius togæ, patriæ potestatis, factionis testamenti, & similia priuilegia habebant, l. sed si accepto, ff. de iure fisci, l. 1. C. de hered. instit. §. 1. de nupt. ideo cum peregrinis connubiū non dabatur; non tamen inde inferas, inter ciues Romanos cum cōsanguineis connubium admitti; nam contrariū obseruatū fuisse, latè probaui, licet hæc prohibitio non ita protraheretur ad gradum quintum, sextum, seu septimum, vt sacri Canones protraxerunt. Nec obstat augmentum deductum ex dictis Conciliis Epaun. & Parisiensi, quorum interpretationem adduxi *suprà, cap. 1.*

CAPVT VI.

a Idem.

QVia circa. Et *infra*: Porrò de nobili viro N. pro cuius dispensatione, indulgentia scilicet remanendi cum ea, quæ ipsum ^b quinto consanguinitatis gradu contingit, a Sede Apost. obtinenda, falsa nobis causa fuerat allegata, proles videlicet, cum tamen ante dispensationem obtentam vnica filia, quam habebat, viam fuerit vniuersæ carnis ingressa, prout tua consultatio continebat; c dissimulare d poteris vt remaneant in copula sic contracta: cum ex separatione, sicut asseris, graue videas scandalum imminere.

NOTÆ.

a [Dem.] In margine, aut vlla ex collectionibus non exprimitur cui referbat Innocentius; integram autem epistolam, & eius inscriptionem dedi in *cap. quia circa, de bigam.* vbi extat prior pars huius textus: alia etiam extat in *cap. quia circa, de priuilegiis.*

b Quinto.] Procedit textus hic ante Concil. Lateran. relatum in *cap. non debet, infra hoc titul.*

i. c Dissimulare.] Quia in casu, quo persona laborat ignorantia inuincibili, & prænoscitur certò moraliter non profutura ex monitione, si contingat eam nihil excitari circa malitiam status, aut operis sui, eamque malitiam non vergere in damnum commune, fas est dissimulare, vt probant textum hunc exponentes, Sanchez *de matr. lib. 2. disp. 38. n. 7.* Theophil. *tom. 16. in heterocl. spirit. sect. 3. puncto final. fol. 389.*

d Poteris.] Ex hoc textu probant Sanchez *lib. 2. disp. 38. n. 12.* Basil. *lib. 8. c. 13. n. 7.* Hurtado *disp. 26. difficult. 2. n. 8.* posse dispensare Episcopum post contractum matrimonium, quando dispensatio impetrata, ob subreptionem fuit nulla. Sed contraria sententia communis est.

COMMENTARIUM.

CVM inferior non possit dispensare in lege superioris, *cap. cum inferior, 21. distinct. c. cum inferior, de maiorit. & obed. Clement. Romani, de elect.* Romanus Pontifex non potest dispensare in impedimentis, quæ iure naturali dirimunt matrimonium, veluti in impedimentis erroris, metus grauis, ligaminis, impotentia, consanguinitatis in primo gradu lineæ rectæ; quia hæc omnia dirimunt matrimonium ex iure diuino naturali, in quo Pontifex, nec etiam virgente necessitate dispensare potest, *cap. sunt quidam 25. quest. 2. cap. proposuit, de concess. preb. cap. ita quorundam, de Indais, Sanchez cum aliis lib. 8. disp. 6. num. 10. de matrim.* tamen aliqui apud eundem, & Leandrum *disput. 24. de matrim. q. 2.* sentiant, posse Pontificem in aliquo casu dispensare in præfatis impedimentis: in aliis verò impedimentis, & gradibus cognationis dirimentibus tantum iure ecclesiastico, Pontifex dispensare valet ex iustis causis, *cap. statuta, cap. omnia 25. quest. 1.* probant latè Diana *tom. 8. tractat. 1. resol. 35. Morla in empor. tit. 1. quest. 2.* Fragofo *part. 2. de regimin. Christ. Reip. lib. 1. disput. 1. §. 9.* Leander *de matrim. disput. 23. quest. 6.* Petrus Greg.

2.
DE DISPENSATIONE IN GRADIBUS PROHIBITIS.

Greg. lib. 3. partit. tit. 21. cap. 12. & exemplis illustrat Roussellius lib. 1. histor. Pontific. iurisd. cap. 5. num. 12. Ut etiam iure civili attento Princeps in incestis & iniustis nuptiis dispensabat, l. si Senatori, ff. de ritu nupt. l. ult. Cod. de incestis nupt. l. unic. Cod. Theodos. si nuptia ex rescripto: notauit Cuiac. ad eundem tit. Cod. quod & apud Gothos obseruatum fuisse constat ex Cassiodoro lib. 7. formul. penult. Olim tamen plures Theologi, & Iuristæ non contemnendæ autoritatis censuerunt, in gradibus prohibitis lege veteri expressis in capite 18. & 20. *Leuit.* Pontificem dispensare non posse, vt docuerunt plures congesti à Thom. Sanchez lib. 7. de matrim. disput. 52. numero 5. Syluester verbo Papa, numero 27. Ægidius Bellarmer. consil. 28. Hieronym. Gratus volum. 2. consil. 1. Gozadinus consil. 15. Parisius consil. 98. per totum. Mantua consil. 121. Thom. Vvaldensis 2. tom. cap. 134. & nouissimè ex Iurisperitis Arnoldus Vinius lib. 2. select. cap. 13. Gentil. lib. 5. de nupt. cap. 5. Theodor. in arment. cap. 6. num. 7. Cuiac. in cap. final. de diuort. Hodie tamen id asserere contra praxim Ecclesiæ, & dispositionem Tridentini sess. 24. de matrim. can. 3. & communem Doctorum sententiam, apertus error esset, vt animaduertunt Sanchez dicta disput. 52. num. 6. Barbosa in cap. litteras 13. num. 21. de restit. spol. quia præcepta legis veteris, quæ fuerunt iudicialia, cessarunt per mortem Christi, vt probauit in cap. translato, de constit. naturalia verò, seu moralia, duplicis ordinis erant; priora, quæ intrinsecè ex se malum prohibebant, & hæc etiam non suscitata in lege gratiæ, aut sacris canonibus obligant; quia similes res omni tempore improbæ sunt, nec aliquâ circumstantiâ possunt honestari, vt mentiri, matrimonium contrahere in primo gradu lineæ rectæ. Præcepta verò naturalia secundi generis, seu ordinis, quæ aliquâ circumstantiâ occurrente cessare possunt, quia deest malitia, vt occidere, quia homicidium ob defensionem, aut publicâ autoritate factum, peccatum non est; & contrahere matrimonium in gradibus prohibitis, non obligant vt præcepta legis veteris, nisi fuerint roborata in lege gratiæ, aut per sacros canones. Vnde cum matrimonia in gradibus proximo commentario relatis non sint prohibita lege gratiæ, sed tantum per Ecclesiam, poterit Summus Pontifex, qui supra ius posituum est, in omnibus his gradibus dispensare, vt docent Caietanus in dict. cap. 18. *Leuit.* Bellarm. tom. 2. de sacram. lib. 1. de matrim. cap. 27. Sanchez dict. disput. 52. num. 7. Fragofo dict. §. 10. numero 191. P. Greg. in cap. iuuenis, num. 49. de despons. & dicemus latè in cap. final. de diuort. Nec obstat textus in cap. litteras, de restit. spol. cuius interpretationem dedi superiori commentario. Vnde credo hodie seruari posse conditionem à testatore appositam in maioratu, vel legato, vt successor ducat in uxorem consanguineam in secundo gradu, siue explicet præuiâ Pontificis dispensatione, siue id taceat; quia hoc semper intelligitur, & testatoris verba intelligenda sunt secundum ius commune. Videndi sunt Molina lib. 2. de primog. capit. 13. à numero 4. Sanchez lib. 5. de matrim. disp. 5. à num. 25. Etiam Episcopus potest dispensare in his impedimentis du-

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

plici in casu. Primò quando matrimonium contractum est bona fide, saltem vnus, in facie Ecclesiæ, & impedimentum est occultum, nec sine scandalo potest fieri separatio, nec facilè Pontifex adiri valet ob nimiam coniugum paupertatem, vel loci distantiam. Sanchez lib. 2. disp. 8. cap. 13. Perez eod. tract. disput. 44. sect. 2. sed etiam potest Episcopus dispensare ante matrimonium contractum, quando urget grauis necessitas, vt si quis morti proximus vellet ducere sceminam, quam violauit, aut ex qua filios susceperat, & vult eos legitimare per subsequens matrimonium; vel si iam sint parata omnia ad nuptias, & scemina fatetur manè impedimentum, ex quo timeri valet periculum vitæ, aut honoris: ita Sanchez d. disput. 40. numer. 7. Basil. lib. 8. cap. 13. Martinon disput. 77. sect. 2. num. 8. Martinus à S. Ioseph lib. 2. tract. 2. de matrim. num. 7. Leander tract. 9. disp. 24. q. 9. Amicus eod. tract. disp. 9. num. 44.

Dixi tamen iustam causam in dispensatione requiri, quia generaliter in omni dispensatione causa desideratur, cap. non est, de voto, cap. quod, cap. necessaria 1. quest. 7. l. relegati, ff. de panis. Si autem sine causa concedatur à superiore, valet, licet peccet qui eam concessit, argumento capitis Venerabilis, §. sanè, de sentent. excomm. lib. 6. Basil. lib. 8. de matrim. cap. 14. & generaliter in omnibus dispensationibus probat P. Marcha lib. 3. concordia, cap. 15. in specie Sanchez lib. 8. disput. 17. numero 24. Granados controu. 7. tract. 3. part. 2. disput. 7. sect. 3. Perez disput. 45. sect. 2. Diana part. 8. tract. 3. resol. 40. Causæ autem ex quibus in Romana Curia peti solet dispensatio, sequentes sunt, magnæ litis compositio, grauis scandali euitatio, inæqualitas matrimonij ob loci angustiam, defectus dotis comperentis, vt si vxor inuenire non potest sponsum sibi dignum, nisi ex ipsa consanguinitate; conseruatio illustri familia, seruitia in obsequium Ecclesiæ facta, copula habita cum consanguinea bonâ fide, idest ignorando esse talem; magna pecuniæ quantitas erogata ad expeditionem contra Infideles, vt referunt Trullench. de matrim. cap. 10. dub. 2. Sanchez lib. 8. disput. 19. Perez disput. 45. sect. 5. num. 9. Barbosa in d. cap. 5. Concily. Ex his causis quædam sunt finales, quædam impulsivæ; finalis est, quæ si non existeret, Pontifex minimè dispenseret: impulsiva est, quæ tantum impellit, vt facilius concedatur; vnde taciturnitas causæ finalis reddit dispensationem subrepticiam nullam; taciturnitas verò, aut expressio falsæ causæ impulsivæ, non irritat dispensationem, cap. postulasti, c. super litteris, de rescript. Barbosa voto 17. Sanchez lib. 8. de matrim. disput. 21. Couar. lib. 1. variar. cap. 20. num. 5. Diana p. 8. tract. 3. resol. 61. Vnde cum in præsentī specie quaereretur, an dispensatio in gradu prohibito impetrata nulla esset, ex eo quod narratum esset Pontifici prolem inter ipsos contrahentes susceptam esse, cum tempore dispensationis iam filia communis decessisset, & ita falsa videbatur narratiua, & per consequens dispensatio subrepticia, & nullius valoris; adhuc Innoc. III. decreuit sustinendum esse tale matrimonium; quod Pontificis responsum exposui in cap. super 20. de rescriptis: si autem plures causæ fuerint in supplicatione, quarum quædam veræ sunt, quædam verò falsæ, siquidem omnes con-

3.
DE CAUSIS
DISPENSATIONIS.

S sciunt

ficiunt vnam causam finalem, non erit valida dispensatio, quia deficit causa finalis; sin autem inter eas aliqua sit vera, & totalis causa finalis, valet dispensatio, quia ita se habent, atque si disiunctiue forent; quo casu sufficit vnam esse veram, *cap. inter 4. de rescript.* vnde si in supplicatione dicatur intercessisse copulam, & infamiam foeminae consanguineae, valebit dispensatio, quamvis copula falso allegetur, quia iactura famae est causa adaequata ad dispensandum. Ita docet Sanchez *lib. 8. de matrim. disp. 21. num. 45.* Amicus *tomo 5. disput. 6. sect. 8. num. 150.* Diana *p. 8. tract. 3. resol. 65.* Alia autem dubia, quae circa huiusmodi litteras dispensationis in gradibus prohibitis euenire solent, resoluunt Diana *p. 8. tract. 4. de disp. per totum.* P. Mendo in *Bullam disput. 37. cap. 9.* Leander *de matrim. dist. disput. 23.*

4.
DE PLURI-
BUS CAUSIS
EXPRESSIS.

In hac dispensatione ad matrimonium contrahendum necessario exprimi debent omnia impedimenta, quibus contrahentes impediuntur illud contrahere, vt si quis impediatur affinitate, cognatione, & voto, quia quodlibet ex his impedimentis per se eget dispensatione; non tamen desideratur, vt simul exprimantur in vna impetratione, sed sufficit, vt cum dispensationem voti quis petit, eius faciat mentionem, & sic de aliis. Sanchez *lib. 8. de matrim. disput. 23.* Villalobos *tom. 1. summa, tract. 14. difficult. 27. num. 1.* Leander *de matrim. quest. 35. disput. 24.* Salas *de legibus disput. 20. sect. 15. numero 122.* Castro Palao *tom. 1. tract. 3. disput. 6. puncto 16. §. 4. num. 13.* Diana *part. 10. tract. 11. resol. 44.* immo etsi contingat contrahentes esse coniunctos diuersis gradibus consanguinitatis, omnes debent exprimi, quia licet in specie vnicum sit impedimentum, tamen est realiter distinctum. Trullench *de matr. cap. 9. dub. 4.* debet etiam exprimi gradus, & cuius lineae sit; & si sit inaequalis, veluti si alter distet ab stipite in secundo, alter in tertio; licet attento iure communi sufficeret remotiorem explicare, *cap. final. hoc tit. extrauagant. Nuper, eod. tit.* inter communes; hodie tamen ex motu proprio Pij V. edito anno 1569. incipit, *Sanctissimus*, si vnus distet ab stipite in primo gradu, & alter in tertio, debet exprimi propinquior: si autem sit in secundo, non est necessarium, quamuis postea peti debeant litterae declaratoriae, de quibus Trullench *d. dub. 4.* Barb. *voto 3.* Sed si impedimentum sit cognationis spiritalis, debet explicari, an inter contrahentes detur filiatio. Basilus *de matrim. d. lib. 8. cap. 17. §. 5.* quem sequitur Leander *d. g. 42.* Et si impedimentum sit publicae honestatis, oportet exprimere, an proueniat ex matrimonio rato, an ex sponfalibus. Sanchez *lib. 8. de matrim. disp. 24. n. 16.* Et si concurrant impedimenta affinitatis, & publicae honestatis, & explicetur affinitas ex copula licita proueniens intra tertium, aut quartum gradum, non est necesse explicare impedimentum publicae honestatis. Leander *d. g. 44.* Et si petens dispensationem, erret in gradu, distinguendum est inter casum in quo dixit in tertio distare, cum deberet dicere in secundo, & tunc

non valet dispensatio; si autem posuit secundum, cum deberet dicere tertium, dispensatio sustinetur, quia in propinquiori inest remotior, argumento legis *diem 37. §. si plures, ff. de rescript.* Aliqua etiam sunt, quae etsi omittantur, aut in eis erretur, non vitiant dispensationem, vt si dispensatio petita iam fuit ab ipso Pontifice, vel ab alio; non enim necessarium est, in secunda petitione primae denegationis mentionem facere. Basil. *d. cap. 17. §. 1.* Deinde impunè omitti potest, quod affinitas multiplicata est ex copula successiua. Leander *d. g. 38.* Etiam vitium in nomine impetrantis dispensationem non vitiat, veluti si pro Ioanne Petrus ponatur, pro Maria Antonia, quia cum de corpore constat, error in nomine non vitiat actum, *§. si quis in nomine, Instit. de legat.* Idem dicendum est si erretur in diocesi eius, cum quo dispensatur, vt si dicatur esse diocesis Abulensis, cum sit Segobienensis, Moneta *de commut. cap. 12. conclus. 9.* Leander *supra, g. 4.* etiam si non obseruetur stylus Curiae, dum substantialia dispensationis non omittantur. Villalobos *tom. 1. summa, tract. 2. difficult. 43.* Non tamen leuis difficultas datur circa copulam habitam inter consanguineos, an videlicet si reticeatur in petitione, dispensatio ea vitietur? Affirmant quindecim DD. congesti à Leandro *supra, g. 31.* Barb. *voto 83. num. 10.* Sed rectius negant alij ab eo relati, quos sequuntur Trullench. *de matrim. cap. 10. dub. 5.* Diana *tom. 10. tract. 11. resol. 44.* Hurtado *disput. 26. difficult. 5.* M. Perez *de matrim. disp. 46. sect. 6.* nam copula per se non producit impedimentum, quod eget dispensatione, immo faciliorem reddit Pontificem ad dispensandum: ergo necessario non debet exprimi: immo etsi contrahentes copulam habeant, vt facilius dispensationem impetrare possint absque vitio subreptionis, possunt eam tacere. Diana *dist. resol. 44.* Deinde etiam si Pontifex iubeat Episcopo, vel eius Vicario, vt dispenseret cum certis personis, dummodo copula non intercesserit, si dispensatio sit pro foro externo, & copula sit occulta, valet dispensatio: si verò pro foro conscientiae Pontifex commiserit dispensationem sub praedicta clausula, & copula praecesserit, dispensatio non sustinetur, quia facultas dispensandi delegata est sub illa conditione, videlicet si copula non intercesserit: docet Trullench, Leander & Basilus *vbi supra*: narratio autem causae expressae in ipsa petitione debet esse vera tempore, quo Papa dispensat, licet non sit tempore, quo dispensatio postulatur; nam clausula in litteris Apostolicis usitata (Si preces veritate nitantur) tunc verificatur, cum dispensatio conceditur, *cap. si eo tempore, de rescriptis lib. 6.* Sed si dispensatio committatur Episcopo, debet verificari causa tempore quo eam Episcopus exequitur, vt resoluit Trullench *d. cap. 9. dub. 6.* Prosequuntur alia de his dispensationibus Barb. *de potestate Episcopi, alleg. 36. & 37.* Solorzano *de iure Indiarum lib. 1. tom. 2. cap. 13.* Diana *p. 8. tract. 4. resol. 25. cum sequentibus*, Trullench in *Bullam lib. 2. §. 4. dubio...* P. Mendo *eod. tract. disput. 37. cap. 9.* Leander *de matrim. disput. 34. per totam.*

C A P V T VII.

a Idem.

TVa nos duxit fraternitas consulendos, vtrum illorum sufficiat testimonium ad matrimonium dirimendum, qui consanguinitatis gradus ab auunculo & nepote, videlicet fratris filio, vel sororis, cum de superioribus nihil nouerint, vel audierint, inceperint computare. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod cum coniugium multum fauoris obtineat, testes hi, qui ad diuortium celebrandum inducti sunt, consanguinitatis computant gradus, à stipite debent incipere, idest à parentibus, vel germanis: & sic per ordinem distinguere gradus, nominibus propriis, vel æquipollentibus indiciis designando personas: præsertim cum sæpius testimonium perhibeant de ^b auditu, quod quia minus est validum, non est in articulo huiusmodi nimium laxanda facultas: cum quâ ratione computationem inciperent à secunda, eadem ratione ab vltioribus inchoarent.

NOTÆ.

1. a **I**dem.] Ita etiam legitur in quarta collectione, sub hoc titul. cap. 2. integram tamen litteram cum vera inscriptione retuli in cap. tua 26. de spons.

b De auditu.] Quatenus testes de auditu probent, exposui in cap. præterea, de testibus.

COMMENTARIUM.

2. **C**onsanguinitatem cognosci, & computari per lineas & gradus, supra probaui in cap. 5. & gradus computandos esse à communi stipite, ibi exposui: in præsentem tantum proponitur, testes deponentes de consanguinitate ad diuortium faciendum, vel impediendum matrimonium, debere clare, & distinctè deponere, recensendo gradum, in quo reperiuntur sponsi, computationem faciendo à communi stipite, iuxta tradita in dict. cap. 5. ita vt singulos gradus propriis nominibus cognatorum, vel æquipollentibus

referant: quod etiam docetur in cap. series, cap. licet 47. de testibus, cap. 1. hoc titul. in 4. collect. cap. 2. de sobole suscepta, in 1. collect. Exemplis illustrat Cuiac. in præsentem; nam quando requiritur specialis consanguinitatis probatio, necesse est, quod quilibet gradus sigillatim ostendatur, vt probant Mascardus de probat. conclus. 410. à num. 8. Pacianus eod. tract. cap. 12. à num. 44. Garcia de benef. 7. p. cap. 15. numero 28. Ceuallos 3. tom. quest. 749. num. 48. Et probatio obscura non prodest, vbi specificâ desideratur, l. 4. tit. 2. partit. 2. quia debet necessariò concludere, ex l. non hoc, ff. vnde cognati. Plura Valenzuela consil. 92. num. 216. Escobar de puritate 2. part. art. 2. quest. 4. ex numero 98. vnde cum in præsentem casu specifica graduum probatio desideretur; vt cognoscatur, an contrahentes sint intra gradus prohibitos, vel non, debet specifica probatio fieri per testes, quæ olim difficilior erat, cum prohibitio extenderetur ad septimum gradum; hodie verò facilis est, cum tantum vsque ad quartum protendatur.

C A P V T VIII.

Idem a in Concil. Later.

Non debet ^b reprehensibile iudicari, si secundum varietatem temporum statuta quandoque varientur humana, præsertim cum vrgens necessitas, vel euidentis utilitas idem exposcunt: quoniam ipse Deus ex iis, quæ in veteri Testamento statuerat, nonnulla mutauit in nouo. Cum ergo prohibitiones de coniugio in secundo & tertio affinitatis genere minimè contrahendo, & de sobole suscepta ex secundis nuptiis cognationi viri non copulanda prioris, & difficultatem frequenter inducant, & aliquando periculum pariant animarum: cum cessante prohibitionem cesset effectus, constitutiones super hoc editas sacri approbatione Concilij reuocantes, præsentem constitutione decernimus, vt sic contrahentes de cætero liberè ^c copulentur: prohibitio quoque copulæ coniugalis quartum consanguinitatis & affinitatis gradum de cætero non excedat, quoniam in vltioribus gradibus iam non potest absque graui dispendio huiusmodi prohibitio generaliter obseruari. Quaternarius verò numerus bene congruit prohibitioni coniugij corporalis, de quo dicit Apostolus, quod vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier; nec mulier habet potestatem sui corporis, sed vir: quia quatuor sunt ^d humores in corpore, quod constat ex quatuor elementis. Cum ergo iam vsque ad quartum gradum prohibitio coniugalis copulæ sit restricta, eam ita volumus esse perpetuam, non obstantibus constitutionibus super hoc dudum editis, vel ab aliis, vel à nobis, vt si quis contra prohibitionem huiusmodi

præsumpserit copulari, nullâ longinquitate defendatur annorum, cum diuturnitas temporis non minuat peccatum, sed augeat: tantoque sint grauiora crimina, quanto diuturniora infelices animas detinent alligatas.

NOTÆ.

I. a **L** *Ateran.*] Generali videlicet, celebrato sub Innoc. III. sub *cap. 50. & in cap. 3. hoc titul.* in 4. collect. reperitur textus hic. In eo autem contrahitur, restringiturque prohibitio contrahendi matrimonium inter consanguineos, usque ad quartum gradum tantum, cum olim prohibitio hæc protraheretur usque ad septimum, ut probavi in *cap. 5. hoc titul.* Et si dicas, antiquos Ecclesiæ PP. in hac nuptiarum prohibitione gradus cognationis numerasse habitâ ratione computationis civilis, non canonice; ideoque valde leuem fuisse præsentem abrogationem, vel nulla ratione necessariam, ut existimarunt Polyd. Vergil. *de inuentione rer. lib. 5. cap. 4. Cuiac. in præsent.* Respondeo cum Couar. in 4. 2. p. §. 6. *cap. 6. n. 11.* verius esse, æuo Fabiani, Iulij, & aliorum Pontificum in nuptiis contrahendis computationem canonicam fieri suprà relatam in d. *cap. 5.* & quæ hodie observatur: unde in præsentî constitutione abrogatam fuisse hanc prohibitionem in tribus gradibus, apertè probatur in *cap. 3. in princip. de clandest. despons. cap. licet 47. de testibus*: & ita nec superflua, nec prorsus inutilis præsens constitutio iudicari debet. Circa affinitatis etiam genera, & eius gradus, in præsentî textu restricta est prohibitio, abrogatumque ius antiquum, ut probavi suprà in *cap. 1. hoc titul.*

2. b *Reprehensibile*.] Immo laudabile debet iudicari, *cap. sciendum 29. distinct. l. unic. §. ut lex, C. de caduc. tol.* quia ut ait Iustinianus in *authent. de non alien. cap. 2. in princip.* *Quid enim stabile, & ita immutabile, ut nullam patiatur mutationem, cum omnis noster status sub perpetuo motu consistat.* Facit Claudianus ibi:

— Priscamque resumunt
Canitiem leges, emendanturque vetusta,
Acceduntque noua.

Vnde pro varietate temporum statuta mutantur humana, vt pluribus exemplis docemur in *cap. recurrat* 32. q.4. *cap.*1. & *per tot. dist.* 31. *cap. fraternitatis*, *cap. vidua*, 34. *dist.* Clement.1. *de iudiciis*. Probant P. Gregor. *lib.*47. *syntagm. cap.*32. & *lib.*10. *de Rep. cap.*5. Connanus *lib.*1. *comment. cap.*2. *num.*5. Vulreius in *princip. Instit. de iustit. num.*7. Osualdus *lib.*1. *comment. cap.*12. *lit.* B. Gregorius Lopez in *l.*1. *tit.*1. *part.*1. Corrasius in *l.*1. *de iustit. & iur. num.*7. Castillo *lib.*2. *polit. cap.*10. *num.*33. Facit Cassiodorus *lib.*1. *var. epist.*25. Solorzanus *tomo* 1. *de iure Indiar. cap.*16. *num.*93. aliàs enim leges perpetuæ esse debent, & non facîle mutandæ, quia vt aiebat Natalis Comes *lib.*27. *historiæ*, ibi : *Cùm lex sit unicum fundamentum Rerumpublicarum, turpe est, & puerile in Regno delirare, ebriosorumque more modò hic, modò illuc fluctuare, aut sapius tanquam ab inferis mortuam legem per præconem reuocare fre-*

quentibus promulgationibus: sed conuenit legem ab initio ante promulgationem diligenter consideratam, mox fieri ciuibus contubernalem, non minus in animis, & consuetudine ciuium, quàm in libris publicis stabilitam. Est enim clarissimum male instituta ciuiatis indicium, si leges saepe repetantur: quod certè non fieret, si à sapientibus lata essent priores, ac semel lata, inhererent, ut conuenit, seruari. Illustrat Solorzanus embl.66.

c Copulentur.] Vt exposui in cap. 1. hoc titul.

d Sunt nūmores.] Quibus verbis non assignat Innoc. III. rationem, quare Ecclesia prohibuit matrimonium inter consanguineos; aut præcipuam, quare Ecclesia restrinxit hoc impedimentum ad quartum gradum, ut falsò Beza, & Kemnitius expendebant; nam præsens constitutio eâ ratione nititur, quia experientia docet, non posse hodie prohibitionem usque ad septimum gradum sine magno dispendio conseruari, cum non facilè homines recordentur tot graduum consanguinitatis, & affinitatis; & ita sæpissimè in gradibus prohibitis ex ignorantia matrimonium contraherent: in quarto autem gradu præfixa est prohibitio hæc, quia plerunque homines vident quartam generationem, vnde hæc ratio de quatuor humoribus, non ut præcipua, sed ut quædam congruentia adfertur; nec ideo inepta est hæc ratio, immò potius physica, ut S. Thomas ostendit in 4. dist. 40. q. 1. art. 4. quia enim homo ex quatuor elementis constat, colligitur admodum probabiliter, in quarto gradu penitus deficere vim illam sanguinis, quæ à primo stipite trahitur. In permixtione enim sanguinis à patre accepti cum alio extraneo, quæ fit in generatione, id quod est subtilissimum, nimirum vis ignea, confunditur, & perit; secundò vis ærea, tertio aquea, quarto terrea quare in quarta generatione totus ille sanguis perire creditur, ut docet Bellarmin. tom. 2. lib. 1. de matrim. cap. 29. Nec nouum est ut rationes, quas præbent Consulti & Legislatores, penitus alienæ videantur, & minùs adæquatæ, ut in l. eo quod 10. C. si certum petatur, l. hered. 65. l. pecuniæ 178. de v. s. l. ult. de officio procur. Cæsar. l. 1. §. ideoque, de rerum permut. leg. si Titius 48. in princip. de fideius. l. extraneo 46. de usufructu, leg. uxorem 41. §. codicillis, de legat. 3. l. is qui 18. ff. qui testam. leg. si seruus 27. §. 1. ad leg. Aquil. l. quod 10. ff. de iure codicil. l. si idem 7. Cod. eod. titul. quas notarunt Fornerius lib. 3. rer. quotid. cap. 23. Cuiac. §. ad Afric. in leg. qui usufructum 36. §. 1. de usufruct. & lib. 17. obser. cap. 15. Amaya lib. 3. obseru. cap. 1. §. 4. num. 42. Valent. tom. 1. illustr. tract. 4. cap. 3. num. 5. Immo & Scriptores sacræ Paginæ nonnunquam rationes tantum probabiles, non verò efficaces, adducere probat Basil. Legion. q. 3. exposit. per totam.

C A P V T I X.

^a Gregorius IX.

Vir, qui à stipite quarto gradu; & mulier, quæ ex alio latere distat quinto, secundum regulam approbatam, quâ dicitur, Quoto gradu remotior differt à stipite, & à quolibet per aliam lineam descendantium ex eodem, licet possunt matrimonialiter copulari.

N O T Æ.

^a **G**regorius IX.] Qui presentem constitutionem fecit, ut exponeret decisionem textus in cap. quia 4. hoc tit. ubi commentarium dedi.

TITVLVS XV.

De frigidis, & maleficiatis, & impotentia coeundi.

C A P V T I.

Ex ^a Burchardo lib. 18.

ACCEPISTI mulierem, & per aliquod tempus habuisti, per mensem, aut per tres, aut per annum: & nunc primum dixisti te esse frigidæ naturæ, ita ut non potuisses coire cum illa, nec cum aliqua alia: & si illa, quæ vxor tua esse debuit, eadem affirmat quæ tu dicis, si probari potest ^b per verum iudicium ita esse, ut dicitis, separari potestis, eâ tamen ratione, ut si tu post aliam acceperis, reus periurij diiudicaris, & iterum post peractam poenitentiam priora conubia reparare debetis. Illa autem, si prior post annum, aut dimidium ad Episcopum, aut ad eius ^c missum proclamauerit, & dicat, quod non cognouisses eam, & negat aliquam commixtionem inter vos esse; tu autem affirmas, quod vxor tua sit, tibi credendum est, eo quod vir caput est mulieris: quia si proclamare voluerit, cur tamdiu tacuit? Citò, enim & in paruo tempore scire mulier poterit, si secum coire potuisses. Si autem statim in ipsa nouitate, post mensem, aut postremum si post duos ad Episcopum, aut ad eius missum proclamauerit, dicens, Volo esse mater, volo filios procreare, & ideo maritum accepi; sed vir, quem accepi, frigidæ naturæ est, & non potest ea facere, propter quæ illum accepi, si probari potest per rectum iudicium, separari potestis, & illa si vlt, ^d nubat in Domino.

N O T Æ.

1.

^a **B**urchardo.] Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc tit. c. 1. & reperitur textus hic in Decreto Burchardi lib. 19. sub tit. de dissidio coniugij. Totum illum librum Burchardus ex diuersis poenitentialibus, Romano videlicet, Bedæ, & Rabani, & ex diuersis sententiis Sanctorum composuit pro medela peccantium, de quo Decreto, & eius antiquitate egi in apparatu ad hæc commentaria.

2.

^b *Verum iudicium.*] Quod iustum dicitur in cap. quod autem 33. q. 1. c. 5. hoc tit. quia verum pro iusto, & contra iustum pro vero, promiscue à Latinis Authoribus usurpari notauit Budeus ad D. D. González. in Decretal. Tom. IV.

l. 3. ff. pro socio; & illustrauit Radulfus Forner. lib. 1. rer. quotid. cap. 19. vnde in l. ult. ff. de iure delib. verus filius pro iusto & legitimo ponitur, ut ibi notauit Accurs. & in l. 2. C. de rescind. vendit; verum pretium, & iustum, pro eodem accipi notauit Guillelm. Forner. lib. 2. select. c. 19. & mariti dolor ob vxoris adulterium, qui iustus dicitur in l. si adulterium 38. §. Imperator, ff. ad leg. Iul. de adult. verus appellatur in l. quamuis 30. C. eod.

^c *Missum.*] Missus quis sit, exposui in cap. 1. de immunit. eccles.

^d *Nubat in Domino.*] Verba sunt Pauli Apostoli in epistola 1. ad Corinth. quæ refert Gratianus in princip. 33. q. 2. & exponemus in cap. 1. de secund. nupt.

CAPVT II.

Idem a *Albianensi Episcopo.*

Quod Sedem Apostolicam consulis super iis, quæ dubia tibi existunt, gratum gerimus, & acceptum, & tua exinde fraternitas non parum commendanda videtur. Ex tua siquidem parte nobis est intimatum, quod quædam mulier tui Episcopatus cui-dam viro nupsit, ignorans, quod propter vtriusque ^b inguinis rupturam genitalia eius essent ^c abscissa, nec ab eo cognita fuisset: qui vtiq; modò factus leprosus, se pariter, & sua reddidit domui infirmorum. Mulier verò ad domum paternam reuersa, sicut iuuenis, alij viro nubere desiderat, & coniugali affectu coniungi. Verùm licet Ecclesia Romana non consueuerit propter naturalem ^d frigiditatem, nec propter alia maleficia legitimè coniunctos diuidere, si tamen ^e consuetudo generalis Gallicanæ Ecclesiæ habet, vt huiusmodi matrimonium dissoluatur, nos patienter tolerabimus, si secundum illam consuetudinem eidem mulieri, cui voluerit, nubendi in Domino concesseris facultatem; sicut enim ^f puer, quia non potest reddere debitum, non est aptus coniugio; sic quoque qui impotentes sunt, minimè apti ad contrahenda matrimonia reputantur.

NOTÆ.

^{1.} ^a *Albianensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* sed legendum est *Ambianensi*, vt habetur in *cap. ad huc 15. de decim. cap. sanè, de regul. cap. porro, de diuort.* vbi extant aliæ partes huius textus.

^{2.} ^b *Inguinis.*] Inguina ab anatomicis propriè dicuntur partes illæ corporis concauæ, pubi vtriusque vicinæ, vulgò *ingles*: plerunque tamen accipiuntur pro ipsis pudendis, tam fœminarum, quàm virorum, vt ex Horatio & Virgilio probat Ambrosius Calep. verbo *Inguina*.

^{3.} ^c *Abscissa.*] Dum matrimonium contraxit, non postea.

^d *Frigiditatem, nec propter alia maleficia.*]

Quæ superueniunt post matrimonium celebratum, licet adhuc ratum; nam si præcederent impedimenta perpetua, matrimonium ab initio illud nullum esset, vt infra dicemus.

^{4.} ^e *Consuetudo.*] Eum verò Galliæ morem repetere possumus ex *lib. 6. capitul. Carol. cap. 91.* ibi: *Si vir & mulier iunxerint se in matrimonio, & postea dixerit mulier de viro, non posse nubere cum eo, si poterit probare quod verum sit, accipiat alium, eo quod iuxta Apostolum non potuit illi reddere debitum.* Eandem Caroli constitutionem scripsit ad litteram Fulbertus Carnotensis *epistol. 48.* Quatenus consuetudo noua impedimenta matrimonij inducere possit, aut antiqua tollere, exposui in *cap. 1. de sponsal. & in cap. 5. de consanguin. & affn.*

^f *Puer.*] Vt probaui in *c. 1. de despons. impub.*

CAPVT III.

a Idem.

EX litteris tuis accepimus, quod quidam quindecim annorum, vel eo amplius, quandam tredecim annorum duxit in vxorem: verùm cum debitum reddere deberet, & ^b non posset, mulier tam grauem contraxit infirmitatem, vt omnino viro sit facta inutilis, & instrumentum eius ita sit impeditum, quod viro non valeat commisceri. Sed quia nobis dubium est, an pro culpa viri infirmitas peruenerit, super hoc plenum, vel certum dare responsum non valemus. Quod si tibi constiterit, quod illud vitium à natura contraxerit, nec ope Medicorum poterit iuuari, viro aliam accipiendi liberam tribuas facultatem: si verò ex culpa viri hoc prouenit, licet non sit ^c tutum indulgeri ei, vt aliam accipiat, tamen sub dissimulatione poteris sustinere, quia tutius est vnā tanquam vxorem habere, quàm cum multis peccare.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a **I**dem.] In secunda collectione, sub hoc titul. cap. 1. legitur Alex. III. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex.
2. b *Et non posset.*] Et ita impedimentum illud coeundi præcesserat ipsum matrimonium, aliàs si sequeretur, non irritaret illud, vt infra dicemus.
3. c *Tutum indulgeri.*] Ex cap. litteras 4. hoc titul. in 1. collect. vbi Clemens III. Verulano Episcopo ita scribit: Litteras tuas recepimus, ex quarum tenore cognouimus, quod cum lator presentium quandam fœminam, iam elapso quinquennio, sibi matrimonio copulasset, & secum per tres menses in eodem lecto dormisset, maleficio suo creditur impe-

ditus, quod cognoscere illam nequinit. Super quo Sedis Apostolica litteras recepisti, in quibus continebatur, quod de Romana Ecclesia consuetudine non erat talium matrimonium separandum: unde conuocatis eis ad tuam presentiam, cum viuerent separatim, compulisti eos ad habitationem redire communem: & licet postmodum in eadem domo, & lecto fuissent, & homo multa verba, sicut tibi constitit, eidem fœmina contulisset; ei tamen non potuit carnaliter commisceri, propter quæ tu timens ne idem vir homicidij reatum incurrat, quid in hoc casu esset agendum, nos consulere voluisti. Quocirca d. t. p. A. s. m. quat. pro memoratis occasionibus non dimittas quin prædictos virum & uxorem per censuram ecclesiasticam insimul habitare compellas.

C A P V T IV.

a Lucius III.

Consultationi tuæ, quâ nos consuluisti, vtrum fœminæ clausæ, impotentes commisceri maribus, matrimonium possint contrahere, & si contraxerint, vtrum debeat rescindi, taliter respondemus, quod licet incredibile videatur, quod aliquis cum talibus matrimonium contrahat, & quamuis de huiusmodi expressum canonem non habeamus, sacrosancta tamen Romana Ecclesia consuevit in consimilibus iudicare, vt quæ non possunt haberi tanquam vxores, habeantur tanquam sorores. Verumtamen talibus artificio aliquando consuevit succurri, vt valeant aptè reddere debitum, & accipere.

NOTÆ.

- a **L**ucius III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, sub hoc titul. cap. 3. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex. In præfenti deciditur illa satis vexata quæstio, vtrum videlicet inter impotentes ad coeundum, matrimonium scienter contractum sustineatur? quam aded diffusè & doctè disputarunt Vazquez 3. part. disput. 125. cap. 7. Martin. Perez disput. 37. sect. 4. Basil. Legion. in 99. quodlib. q. 5. scholast. & lib. 7. de matrim. cap. 56. cum sequenti, & post eos Hurad. tom. 2. de resid. resolut. 8. §. 6. vt superfluum censuerim commentarium huius

textus ex eis transcribere. Illud tantum obseruo, sententiam Basilij, videlicet tale matrimonium contractum inter impotentes, sine relatione ad copulam, valere, probari ex cap. requisisti 33. quest. 2. cap. laudabilem, hoc titul. capite 2. hoc tit. in 1. collect. vbi Alex. III. ita ait: Super eo verò quod de illo nobis significasti, qui cum procreare velit filios, uxori suæ nunquam carnis debitum reddidit, vel reddere potuit: inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod diuersa sunt inde decreta, & diuersa sententia: sed consuetudo est Romanæ Ecclesiæ in similibus taliter tenere, quod si non potest eam sicut uxorem habere, ipsam habeat sicut sororem.

C A P V T V.

a Coelestinus III.

Laudabilem, &c. Et infra: Sollicitè quoque ad vltimum requisisti, quantum tempus indulgendum sit naturaliter frigidis ad experientiam copulæ nuptialis, in qua si defecerint, separentur. Nos verò quamuis in antiquis, tam b canonibus, quam c legibus super hoc diuersa tempora concedantur; id tamen in præfenti consultatione sentimus, vt si naturaliter frigidus non potest illâ, quam duxit, vii pro coniuge, à tempore celebrati contractus, si frigiditas prius probari non possit, vsque ad triennium secundum a authenticum legale cohabitent, quo elapso si nec tunc cohabitare voluerint, & iuxta decretum c Gregorij mulier s per iustum iudicium de viro probare potuerit, quod cum ea coire non possit, accipiat alium: si autem ille aliam acceperit, separentur. Quod si ambo consentiunt simul esse, vir eam, etsi non vt exorem, sed saltem vt sororem habeat. At verò si quod nunquam se inuicem

cognouerint, ambo fatentur, cum septima manu propinquorum, vel vicinorum bonæ famæ (si propinqui defuerint) tactis sacrosanctis Euangelis vterque iureiurando dicat, quod nunquam per carnis copulam vna caro effecti fuissent, & tunc videtur quod valeat ad secundas nuptias conuolare. Verum si ille aliam duxerit, tunc ij, qui iurauerant, rei periurij teneantur, & peractâ pœnitentiâ cogantur ad priora connubia redire.

NOTÆ.

1. a **L** Vcius III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, sub hoc titul. cap. 3. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex. Alias huius decretalis partes dedi in cap. 1. de except. & eius principium extat in cap. laudabilem, de cognat. spirit. in eadem collect.

b Canonibus.] Cap. si quis acceperit 33. q. 2. cap. 1. hoc titul.

2. c **L**egibus.] L. in causis, C. de repudiis, Nouel. 22. Justin. §. per occasionem. Cum enim iure ciuili attento, ob sterilitatem matrimonium solueretur, l. vitricus, ff. de donat. inter, impotentia per biennium cognoscebatur, leg. penult. Cod. de repud. quod tempus postea ad triennium protractum fuit, Nouel. 22. Justin. Apud Catholicos verò ea causa sufficiens non est ad soluendum matrimonium, cum eius validitati sterilitas non obstat, vt probarunt post D. Thomam in 4. distinct. 34. quæst. vnic. artic. 1. P. Barb. in leg. 1. ff. solut. matrimon. part. 1. num. 98. Sanchez lib. 7. de matrimon. disput. 92. à num. 24. Gutierrez de matrimon. cap. 112. num. 16. nam steriles in congressu maritali semen effundentes fiunt reuera vna caro, quamuis illud semen generationi aptum non sit, non tam ex natura sua, quam ratione subiecti, & ex speciali illius temperamento, Sanchez vbi supra, num. 9. Gutierrez dist. cap. 112. num. 8. & lib. 1. canonic. cap. 16. num. 16. Et si enim ad tempus mulier fuerit sterilis, tamen sapissime votis correspondet euentus, quod docent exempla sacra Rebecca Genes. 25. vers. 21. Saræ Genes. 11. vers. 30. Rachel Genes. 39. vers. 32. vxoris Manue Judic. cap. 13. vers. 2. Annæ lib. 1. Samuelis, cap. 1. vers. 2. Elizabeth Luca cap. 1. vers. 37. nec in potestate agricolarum est, vt fundus diligentissimè ab iis confitus fructus semper ferat, quia vt ait Tibullus lib. 2. eleg. ult.

Spes alit agricolas, spes sulcis credit aratis

Semina, qua magno fenore reddat ager.

Interdum tamen, vt aiebat Ouidius epist. 18.

Fallitur augurio spes bona sape suo.

Non enim est nostri arbitrij prolem suscipere, quia Deus effector rerum omnium sterilem habitare facit in domo. Psalm. 113. vers. ultim.

d **A**uthenticum legale.] In d. Nouel. 22. ex qua deducta est authentica Hodie, C. de repud.

e **G**regory secundi.] Relati in cap. 1. 33. q. 1. & integra extat in epist. 14.

f **I**ustum iudicium.] Quid sit iustum iudicium, exposui in cap. 1. hoc tit.

COMMENTARIUM.

3. **E**X hoc textu sequens deducitur disputanda assertio. Si de impotentia coeundi constet, statim matrimonium separatur, alias cohabitabunt coniuges per triennium; & si cum septima manu propinquorum iurant carnali copula adhaesisse, & non potuisse coniungi, statim separantur. Probant eam textus in cap. 1. 2. & 3. 33. quæst. 1. cap. vnic. 33.

CONCLUSIO
TRADITVR
ET PROB-
TVR.

quæst. 2. cap. quemadmodum, de iureiur. leg. in causis, Cod. de repud. Nouel. 22. Justin. leg. 3. tit. 8. partit. 4. Fulbertus Carnotensis Episcopus epistol. 48. ibi: De causa vnde simplicitatem nostram consulere voluisti, in 6. lib. capitul. 91. ita scriptum inuenimus: Si vir & mulier coniunxerint se in matrimonio, & postea dixerit mulier de viro, non posse nubere cum eo, si poterit probare quod verum sit, accipiat alium, eo quod iuxta Apostolum non potuit illi reddere vir suus debitum. Illustrant vltra congestos à Barbosa in presenti, & lib. 1. voto 2. Robertus lib. 4. rer. indic. capit. 10. Pettus Gregor. in cap. 1. de spons. num. 40. & lib. 3. partit. tit. 21. cap. 9. Vighel. in method. iur. Canonic. lib. 4. cap. 18. fol. 416. Narbona de etate, anno 50. quæst. 6. Torreblanca de iure spirit. lib. 2. cap. 15. sect. 4. Scortia in select. epist. 143. theorem. 369. Petrus Herodius lib. 4. Pandect. tit. 16. cap. 5. Ioannes Sanchez in select. disputat. 56. D. Ioannes de Larrea tom. 1. decis. disp. 3. Basilius lib. 7. de matrim. cap. 56. & 61. & 9. 5. scholast. Arniseus de iure connub. cap. 6. sect. 8. Christineus tom. 1. decis. 338. Borell. tom. 3. decis. tit. 1. num. 653. Germonius lib. 2. animad. cap. 10. Hurtado de resid. tom. 2. resol. 7. Paulus Zacchias qq. medicolegal. lib. 3. titul. 1. & lib. 9. tit. 3. & tit. 9. quæst. 1. Arnold. Coruinus in aphorism. iuris Pontificij, lib. 2. tit. 13. Couarr. special. tract. de frigid. & malef. Diana p. 11. tract. 5. resol. 7. & 9. Franc. Leo tom. 2. decis. Valent. decis. 180. Canisius & Cuiac. in presenti.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem sic insurgo: Nuptias non concubitus, sed consensus facit, l. nuptias, ff. de reg. iur. & perpetuæ vitæ consuetudo, siue vt ait Quintilianus declamat. 368. Matrimonia sunt ab ipsa rerum natura inuenta: sic mares feminis iunguntur, vt imbecillior sexus præsidium, natura societatem sumat. Vnde eos, qui nec seminare valent, nec membrum erigere, iudicare solet Ecclesia, vt quas vxores habere non possunt, habeant vt sorores, vt probaui in cap. consultationi, hoc tit. quare charitas illa coniugalis, nec senio, nec frigidityte vlla minuitur, aut tepescit. D. Augustinus lib. de bono coniugal. tom. 6. In bono licet annoso coniugio, et si maruerit ardor etatis inter masculum & feminam, viget tamen ardor charitatis inter maritum & uxorem. Neque liberorum procreationis spes, quæ huic libidini obtendi solet, causa esse potest, vt sanctissima matrimonij religio compos non euadat; nam vt ait idem Augustinus vbi proximè: Manet vinculum nuptiarum, etiamsi proles, cuius causa initium est, manifesta celeritate non subsequatur. Apud Tacitum lib. 4. annal. Agrippina sibi maritum à Tiberio exposcit, qui subueniret solitudini, inquebat: daret maritum nubilem adhuc iuueni sibi; nec aliud pro his, quam ex matrimonio solatium. Ergo sicut ipse coitus matrimonium non facit, nec ipsa frigiditytas matrimonium dissoluit, vt aiebat Quintilianus declam. 247. ibi: Sicut coitus, atque congressus citra ius non efficeret uxorem, ita vxor citra hæc manet.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est,

4. IMPUGNATVR TRADITVS ASSERTIO.

5. DE FRIGIDITATIS IMPEDIMENTO.

est, in presenti titulo agi de impedimento matrimonij, quod prouenit ex defectu corporali; quem triplicem fecerunt veteres compilatores, videlicet frigus, maleficium, & impotentiam coeundi, dum presentem titulum concipiunt de frigidis & maleficiatis, & impotentia coeundi. In prima, & secunda compilatione frigiditas primò inspicienda est, quæ vel à natura, vel casu prouenit, alios enim eunuchos natura, alios casus facit, *cap. qui sunt 33. q. 5. probauit in cap. ex parte, de corpore uiuat.* Naturà dicuntur eunuchi, qui ita frigidi sunt, ut operam copulæ dare non possint, *cap. requisisti 33. q. 1.* idque vel ex defectu ætatis prouenit, ut pueri nondum puberes, iuxta tradita suprà in *cap. 2. de despons. impub.* vel ex longæua ætate, ut senio confecti, qui frigidiore sunt, teste Aristot. *lib. 5. de generatione, cap. 4.* ideo lex Iul. & Papia sexagenarium & quinquagenarium matrimonium contrahere prohibuit, quasi in ea ætate proles suscipiendæ spes esset adempta. Quod emendauit Imperator Iustin. in *l. sancimus, C. de nupt.* Et Ecclesia senibus etiam decrepitis matrimonium permisit ad humanitatis, & imbecillitatis solatium, *cap. nuptiarum 27. q. 1.* docent Couarr. *de matrim. 2. p. cap. 8. §. 2. num. 10.* Mantica *de coniect. lib. 1. tit. 13. Duernas regul. 350. limit. 1.* Gail. *lib. 2. pract. cap. 41. num. 8.* Matienzo in *l. 10. tit. 7. lib. 5. recopil.* sed si ignorantes ætatis alterius coniugis matrimonium ad prolem suscipiendam contraherent, & ita essent senio confecti ut coire nequirent, matrimonium nullum est, nec expectatur triennium ad cognoscendam frigiditatem, ut probat Narbona *de ætate anno 50. q. 6.* plura de matrimonio senum Arniseus *de iure conub. cap. 2. sect. 4.* plures apud Palaum *disput. 4. de matrim. puncto 14. §. 2.* quia senes, qui ita ætate pleni sunt, frigidi, & inualidi ad copulam iudicantur, Martialis *lib. 11. epigr. 82.*

Cum sene communẽ vexat spado Dydinus Aglẽ,

Et iacet in medio sicca puella thoro.

Viribus hic operi non est, hic uilis annis,

Ergo sine effectu prurit uterque labor,

Supplex illa rogat pro se, miserisque duobus :

Hunc iuuenem facias, hunc Cytheræa virum.

Vel ex defectu alicuius partis genitalium, ut eunuchi, quibus testiculi nulli sunt, qui matrimonium contrahere nequeunt, ut declarauit Sixtus V. in constitutione edita anno 1587. quam referunt Basil. *d. q. 5. scholast.* Scortia in *select. epist. 143. theorem. 369.* Palao suprà, Sanchez *lib. 7. disput. 92. num. 17.* Valentia *tom. 4. disput. 10. q. 5. art. 3.* M. Perez *de matrim. disput. 37. sect. 4.* qui veterum Doctorum varias sententias circa hæc matrimonia eunuchorum iam sopitas prædicta constitutione esse referunt : circa eos verò eunuchos, quibus testes auulsi non sunt, sed potius intra corpus reconditi, & ita non seruant proprium locum, videndi sunt Basil. *d. lib. 7. de matrim. cap. 68. num. 3.* Leander *de Sacramentis tom. 2. tract. 9. disput. 21. q. 16.* Diana *p. 12. tract. miscel. fol. 203.* qui affirmatiuè resoluunt, eos posse matrimonium contrahere. Similiter prædicta constitutione Sixti V. declaratum est, nullum esse matrimonium spadonum, quod iure ciuili sustinebatur, quia licet prolem suscipere nequeant, tamen ueneri inseruiunt, *l. si serua, §. ult. ff. de iure dot.* ubi ita ait Vlpianus : *Si spadoni nupsit mulier, distinguendum arbitror, castratus fuerit, nec-ne : ut in castrato dicas dotem non esse ; in eo qui castratus non est, quia est matrimonium, & dos, &*

dotis actio est. Docet Morla in *empor. tit. 1. q. 11.* itaque huius generis spado adoptare potest, *sed & illud, de adopt. l. 2. ff. eod.* necnon heredem instituere posthumum. *l. sed est questum, ff. de liber. & posthum.* nam etsi spadonum generalis sit appellatio, *l. spadonum, ff. de verb. signif.* contracta tamen significatione spadones dicuntur, ut ait Theophilus in *d. §. sed & illud*, qui propter vitium aliquod liberos procreare non possunt, sed eo sublati possunt suscipere liberos, ut Galenus ostendit *aphorism. 62. lib. 5.* docens nonnunquam homines infecundos esse propter excessentem temperamenti frigiditatem, caliditatem, humiditatem, vel siccitatem. Et hæc de frigidis sufficiant, ut ad maleficiatos perueniamus.

Maleficium in presenti accipimus, pro incantatione, ut in *tit. C. de malef. & mathem.* Maleficiati dicuntur incantati, quibus magicis artibus, fascinoque ligatis rei venereæ facultas impedita est per sortiarias, & maleficas. Hincmatus Rhemensis in *cap. si quis per sortiarias 32. q. 1.* qui textus desumptus est ex eius epistola nondum edita, quam Synodi Tussiasensis iussu ad Aquitaniam Archiepiscopos scripsit de nuptiis Stephani Comitis Aruernorum, & filia Regemundis Comissa Tolosana, ut notauit Sirmundus *ad Capitularia Caroli, fol. 94.* Et sua ætate sponso à maleficis ita fascino deuinciri, ut impotentes ad concubitus redderentur, tradit Tertul. *lib. de uelend. virginib.* his verbis : *Nam est aliquid etiam apud ethnicos metuendum, quod fascinum vocant. Hoc nos interdum diabolo imputamus ; ipsius est enim boni odium : interdum Deo deputamus ; illius est enim superbia iudicium, extollentis humiles, & deprimentis elatos. Timebit igitur virgo sanctior, vel in nomine fascini hinc aduersarium in Deum ; illius liuidum ingenium, huius censorium lumen ; & gaudebit sibi soli, & Deo nota.* Exemplis probant Herodotus *lib. 2.* ubi refert Regem Amasin diu nequiuisse congressum habere cum vxore, magicis incantationibus impeditum. Idem de Numantia vxore Syluani refert Tacitus *lib. 4. annal.* De Aurelio idem tradit Zonaras *2. tom. pag. 223.* De Theodorico Rege Paulus Æmilius in *Clotario, cap. 2.* De Eulalio Gregor. Turonensis *lib. 10. cap. 8.* ita ait : *Eulalius puellam de monasterio Lugdunensi diripuit, eamque accepit : sed concubina eius, instiga te inuidiã, maleficiis sensum eius oppilauerunt.* Id ipsum viri multarum rerum usu, & doctrinã præstantes, nostra, patrum, atque etiam maiorum memoriã litteris contestati sunt, quorum reiicere, seu aspernare auctoritatem, insignis impudentia esset. D. Aug. *tract. 7. in Ioannem Theologicum, D. Thom. in 4. Grilland. in tract. de sortileg.* Vlricus Molitor in *tract. de lamiis, Delrius lib. 3. disquisit. magicar. q. 4. sect. 8. per totam, P. Greg. lib. 13. de Rep. cap. 30. & 31.* Sirmundus in *not. ad Capitul. Carol. fol. 94.* idque potest efficere dæmon, quia non ignorat media necessaria ad impotentiam ; hoc enim ex duobus principiis naturalibus dependet, ex calore scilicet, & spiritu : potest autem dæmon calorem minuere, & spiritus impedire ; immò & post aliquos animi affectus mouere excitationes adeo vehementes, ut omnino copulam impediant, veluti timor, tristitia, & similes : idque experientia docet ; nam sæpe maleficiatus, quandoque ad vnam solam impotens est, atque ablato ligamine manet potens ; quæ diuersitas ex causâ naturali nequit prouenire. Cum ergo non proueniat à causâ naturali, erit effectus dæmonis ;

6.
DE MALEFICIATIS

vt docet D. Thomas communiter receptus in 4. dist. 34. q. unic. art. 3. & 4. Accedit, nam cum dæmon voluntariè, & non ex necessitate operetur, potest impedire facultatem coeundi respectu vnus, & non respectu alterius; præcipuè cum sæpe impedimentum maleficij proueniat ex impressione dæmonis in hominis imagine, ex qua omnino tollit concupiscentiam ad illam, vt notauit Abulensis q. 90. in cap. 19. Matthæi; & agnouit Ouid. lib. 3. de amore, eleg. 6. ibi:

*Qui vetat & magicam nervos torpere per artem,
Et inueni, & cupido carmen obesse viro.*

Incantationes istæ vocantur defixiones, vt probat Cuiac. lib. 2. obs. cap. 22. & lib. 27. cap. 17. qui in præsentī rectè notat, apud Paulum lib. 5. sentent. tit. 23. pro interficerent, legendum esse, defigerent. Dicuntur etiam veneris vincula à Virgilio ecloga 8. amatoriarum necessitates à Sinesio epist. 121. magicum cantamen à Prudentio in hymno D. Cypriani, ibi:

*Vnus erat inueniunt doctissimus artibus sinistris,
Fraude pudicitiam perfringere, nihil sacri putare,
Sæpe etiam magicum certamen inire per sepulchra,
Quo geniale thori ius solueret, æstuante nupta.*

Vt etiam ipsi malefici suis incantationibus mentes hominum turbant. D. Isidorus lib. 8. etymolog. cap. 9. Magici sunt qui ob facinorum magnitudinem vulgo appellantur malefici, qui elementa concutunt, hominum mentes turbant, & sine ulla veneni haustu violentià tantum carminum interimunt. De quibus accipiendus est Vlpianus in l. item 15. ff. de iniuriis, vbi quærit, an si quis medicaminibus, vel alio modo alicuius mentem turbauerit, detur iniuriarum actio? Et respondet dari. Possumus etiam suspicari hoc magico scelere seruum fascinatū fuisse redditum in l. 1. §. apud Iulianum, ff. de edil. edict. Immo & ipsi malefici carminibus suis & præstigijs suscitatis aliquando numina, elementaque descendere iactabant; quæ & alia representabant, vt homines terrerent, & ipsos tanquam diuinarum rerum, & celestium dominatores colerent. Petronius in satyr. pag. 69. c. 18. de Encolpio: vbi dum iactantiam magæ mulieris prodit, ait:

*Quid leniora loquor: luna descendit imago
Carminibus deducta meis, trepidusque furens
Flectere Phæbus equos reuoluto cogitur orbe,
Tantum dicta valent taurorum: flamma quiescit
Virgineis extincta sacris.*

Quo modo accipiendus est Paulus in l. si quis 30. ff. de penis, dum ait: Quod si quis aliquid fecerit, quo hominum leues animi superstitione numinis terreantur, D. Marcum refecisse, eum in insulam relegari. Aliquando etiam ipsa arte magicâ, & suis præstigijs faciebant vt viderentur deuorare gladios acutos, & irritare serpentes venenatos, & alia id genus incredibilia facere. Apuleius lib. 2. de Asino aureo: Et tamen Athenis proximo, & ante Pacilem porticum, isto gemino obtutu circularem aspexi equestrem spatham præcutam mucrone infesto deuorasse; ac mox, eundem inuitamento exiguae stipis, bannatoriam lanceam, qua parte minatur exitium in ima viscera condidisse; & ecce ponè lancea ferrum, quâ bacillum inuersi teli ad occipitium per inguinem subit: puer in molliorem decorus insurgit, hincque flexibus tortuosis enervam, & exossam saltationem explicat cum omnium, qui aderamus, admiratione. Qui dicebantur circulatorum, ex Philone Iudæo de special. leg. vnde dum agit de arte magica, ait, ex hac adulterata,

& corrupta descendere quas propriè maximè vocabulo malas artes dicimus circulatorum, ariolorumque, l. final. ff. de extraordin. crimin. vbi Consultus ait: Circulatores, qui serpentes circumferunt, & proponunt, si cui ob eorum metum damnum datum est, pro admissi criminis modo coerceri. Seneca lib. 6. de beneficiis, cap. 11. Concil. Tolet. 4. can. 28. Synodus 6. Trull. can. 61. plura de his circulatoribus Beroaldus in notis ad Apul. supra, Pamelius & Zerda ad Tertul. de prescript. & in apolog. cap. 23. & 43. Balsamon in d. can. 61. Forcatul. dialog. 88. in Necion. Ramirez de Prado in penitecont. cap. 1. Planè hoc genus fascini vanum, futile, ac ridiculum videbitur, si eius conficiendi modos intueamur; namque Albertus Mag. de animal. lib. 22. P. Palud. in 4. distinct. 34. Paulus Grillandus de sortileg. Ioannes Brunel. in tract. de sponsal. Delrius vbi supra, & plerique alij tradiderunt, fascinatione homines deuinciri, & impotentes ad concubitum effici, si penis lupi eorum nomine ligeretur, vel si nodus ligulæ fiat cum Sacerdos nubentes benedicit, vel si prima nocte nuptiarum ianuæ cubiculi desponsorum acus, vel cultrum ab inclamante figatur, & altero sponsorum respondente rumpatur, cuspide in ligno remanente. Item si antierius subligaculi surreptum ligamen colligeretur; & demum fabis, & gallorum testiculis. Huiusmodi alligationum sic meminit Virgil. eclog. 8.

Necte tribus nodis ternos Amarylli colores.

Necte Amarylli modò: & Veneris dic, vincula necto.

Hæ sunt bullatæ nugæ, quæ cachinnum facile prudentioribus mouebunt. Quid enim efficere res eiusmodi possunt, quantumvis ligentur, aut figantur, nisi genius præstigiator adhibeatur, & agat? & ipse maleficus sit mancipium caco-dæmonis, cui se totum expressè, aut tacitè dediderit, vt tandem cum eo pœnas æternæ damnationis dependat. Hoc sane innuere videtur post Theocritum Virgil. eclog. 8. dum ait.

Coniugis vt magicis sanos auertere sacris

Experiar sensus, nihil hic nisi carmina desunt.

Nec minùs inepta sunt & ridicula remedia, quibus creditur solui ligamen & impotentia concubitum, quæ impia fascinatio inuexit. Ecce aiunt fascinum abigi, si nodus virgæ lupi, vel ligulæ dissoluatur: si cuspis infixæ ianuæ eripiat: si ligamen subligaris surreptum comburatur. Item si vir per annulum nuptialem mingat, vt Cardanus scripsit de varietate rerum, lib. 26. cap. 9. De his maleficijs agunt plures congesti à Barbosa tom. 6. in select. ad hunc textum.

Sequitur impotentia coeundi, quæ prouenit tam in viro, quàm in fœmina ex defectu naturali, aut ex morbo. Et proueniens ex defectu naturali, vel apparens esse potest, vel non apparens. Apparens respicit præcipuè genitales partes oculis conspicuas; in viris enim membrum flaccidum, aut nimis paruum, vel magnitudinis etiam incongruæ, vel tenuitate, seu crassitie insignis, aut obtortum, aut rugosum; testes quoque aut nulli, aut admodum exigui, coeundi impotentiam manifestè arguunt. In fœminis etiam hæc impotentia datur ex nimia vteri angustia, & eius totali clausura; vnde de muliere arcta, & obstructa Edilium edicto cauetur, quod sana non est, l. item queritur 14. §. mulierem, ff. de adilit. edict. Defectus non apparentes proueniunt ex diuersis morbis, quos refert Paulus Zacchias d. lib. 3.

d. lib. 3. tit. 1. q. 3. & 4. & lib. 9. tit. 3. & tit. 9. Deinde sciendum est, impotentiam superuenientem ex causis naturalibus, aut maleficio, nullo modo dirimere matrimonium iam celebratum, cap. debita 27. q. 2. cap. hi qui matrimonio 32. q. 7. quia plura impediunt contrahi matrimonium, quæ superuenientia contractum non dirimunt, l. patre furioso, ff. de his qui sunt sui, l. oratione 16. §. final. ff. de ritu nupt. l. furor, ff. de spons. Ratio ultra vinculi firmitatem adducitur ab Ulpiano in l. si cum dotem 22. §. si cum dotem, ff. soluto matrim. ibi: Quid enim tam humanum est, quam fortuitis casibus mulieris maritum, vel uxorem viri participem esse; quam illustraui in c. 1. de coniug. leproso. Quare ciuiles leges euauerunt, quæ permittabant bonâ gratiâ, sine pœna solutionem matrimonij ex causis superuenientibus, quibus non putabant posse commode retineri matrimonium, scilicet ob valetudinem, senectutem, militiam, l. veluti 61. cum sequenti, ff. de donat. inter: captiuitatem, & seruitutem, l. 1. ff. de diuort. l. si quis sic stipuletur, ff. soluto matrim. l. in bello 12. §. sed captiui, ff. de captiuis. Illustraui in cap. in presentia, de spons. propter sterilitatem, l. vitricus 60. l. & ideo, ff. de donat. inter. Apud eosdem Romanos, si vir esset impotens, aut frigidus, non licebat ei uxorem repudiare, sed alteri eam tradebat, vt testatur Strabo lib. 11. de Catone Uticensi, qui Hortensio uxorem tradidit, vt ex eo coitu liberi susciperentur: referunt etiam Appianus lib. 5. de bello ciuil. Plutarchus in ipso Catone, & canit Lucanus lib. 2. memineruntque eius moris Tertul. in apolog. cap. 39. D. Hieronymus lib. 2. in Iouinianum, D. August. de fide & operibus, & de bono coniug. cap. 18. Et Sarracenos eundem morem tenuisse referunt Cælius Rhodigin. lib. 15. antiq. lect. c. 17. Ammianus lib. 14. Et idem de Spartanis tradit Plutarchus, & ipsum morem condemnat August. in cap. sic non sunt facienda 32. q. 4.

8.

IMPOTENTIA QVA-
TENVS DI-
RIMAT
MATRIMONIUM.

Manet ergo, matrimonium non dissolui per impotentiam superuenientem, vt probatur ex cap. hi qui 32. q. 17. vbi generaliter docet Pontifex, ob nullam impotentiam superuenientem dirimi matrimonium: & in cap. si uxorem 32. q. 5. dicitur, retinendam esse uxorem antea ductam, non obstante quocumque corporis impedimento superueniente. Nec contrarium suadet textus in cap. proposuisti 32. q. 7. vbi propter impedimentum superueniens vxori concessa fuit eius viro facultas ducendi aliam; nam dicendum est cum Glossa ibi, verbo Nubat, Soto in 4. dist. 33. q. 1. art. 2. Menoch. de arbit. lib. 2. cent. 5. casu 420. num. 95. Bellarm. lib. 1. de matrim. cap. 11. & lib. 4. de Rom. Pontif. cap. 12. Fr. Antonio Perez in penitencia fidei, vol. 4. de R. P. cap. 3. num. 72. quod in illius textus specie prior vxor non erat legitima, propter impedimentum perpetuum; & ita primum matrimonium nullum fuisse. Nec obstat, quod in eo textu asseratur debitum subsidium non esse auferendum primæ vxori; nam respondetur, ea verba esse referenda ad dotis restitutionem; impotentia autem suprâ relata impedit, & dirimit matrimonium contrahendum; desideratur autem, vt ob causam impotentiae frigiditatis, seu maleficii, matrimonium nullum declaratur, quod impedimentum illud naturale, vel maleficium sit perpetuum, indissolubile, seu immedicabile; & quod perseueret, cap. 1. hoc tit. l. 2. tit. 8. p. 4. quare si statim apparere possit esse perpetuum, statim quoque separari poterit

matrimonium, cap. 1. hoc tit. docent plures congesti à Barb. tom. 6. in select. ad hunc textum; sin autem dubium sit an possit curari, seu tempore tolli, vt plerumque contingit, l. si quis 9. ff. de liber. & posth. Theophilus in §. 9. Instit. de adopt. & dubia sint signa impotentiae, & vterque, aut alteruter fatetur impotentiam, triennium expectandum est. Stephanus Papa I. cuius difficillima verba retuli suprâ in cap. final. de coniugio leproso, ex præsentis textu, & cap. final. Quando tamen dicatur dubia impotentia, latè profequitur Sanchez vbi suprâ, disput. ult. quod triennium computandum est à die intentatæ copulæ, vt innuitur in hoc textu, & in cap. final. hoc tit. Ita docuerunt Sanchez lib. 7. disp. 110. Reginald. lib. 31. num. 107. Cæterum attentâ consuetudine triennium computandum est à decreto Iudicis, vt decreuit sæpe Rota apud Farin. volum. 2. decis. 192. & 226. Palao p. 14. §. 10. Diana p. 11. tract. 5. res. 8. Et hoc triennium non esse cõputandum, nisi post plenam pubertatem, rectè docent Hurtad. de matr. disput. 22. difficult. 11. Palao d. §. 4. num. 6. Sanchez d. lib. 7. disput. 104. num. 18. immò & Germon. 2. anim. cap. 10. ab anno 21. incipere probauit, eo quod ante hoc tempus potest impotentia provenire ex debilitate virium ad copulam perfectam. Deinde hoc triennium debet esse continuum moraliter, non tamen mathematicè, vt colligitur ex d. cap. final. An verò fœmina nimis arcta teneatur pati incisionem ferro, ligno, vel alio instrumento, vt ita potens reddatur viro suo, grauis quæstio est, quam nouissimè disputat Diana p. 11. tract. 5. res. 8. qui resoluit mulierem nimis arctam contrahentem matrimonium teneri pati incisionem; arctam verò iuxta virginalem pudorem, vt sunt cæteræ virgines, non teneri, quia tunc impedimentum potius ex parte viri quàm fœminæ provenit. Notanda tamen est differentia inter casum, in quo matrimonium soluitur propter impotentiam naturalem, & ob maleficium; nam si solum ob maleficium sit, postquam alter ex coniugibus secundas nuptias contraxit, etiam superstiti illo cui iunctus fuerat, etsi habilitas ad copulam ei reddita sit, non soluitur secundum coniugium; & primum suscitatur; si verò separatio fuerit facta propter impotentiam naturalem, & frigidus receperit potestatem cõcundi, peractâ pœnitentiâ ad primam uxorem, relicta secundâ redire cogitur, cap. requisisti 33. q. 5. Differentiæ ratio ex eo provenit quia cum agitur de separatione matrimonij ob frigiditatem, vel impotentiam naturalem, talis ea debet esse, vt is qui separatur, dicatur esse impotens erga omnes fœminas; quia est perpetuum impedimentum, cap. 1. hoc tit. quare cum Ecclesia non permittat ob hoc naturale impedimentum solutionem matrimonij, nisi ob eam rationem, quia perpetuum iudicauit; si decepta fuerit ex eo, quod illud perpetuum diceretur, detecto mendacio restituit primum matrimonium; quia impedimentum non perseuerat, vt probatum fuerat. Quo casu, cum videlicet ex falsa causa matrimonium solutum est, & restituitur primum coniugium, maritus ad uxorem redire cogitur, etiam si sacris ordinibus sit initatus, vt docent Sanchez lib. 7. de matrim. disput. 99. num. 39. Barbosa lib. 1. voto 2. Leander de sacram. tom. 2. tract. 5. disput. 21. q. 52. Diana p. 11. tract. 5. res. 9. licet contrarium obseruetur, si religionem professus sit; nam tunc cum matrimonium

tantum ratum esset, & illud dissoluatur propter coniugis professionem, ex traditis in *cap. ex publico, de conuers. coniug.* non tenetur ille redire ad saeculum, aut uxori restituendus est, ut doctè probat D. Ioannes de Larrea *decis. 3. Granat.* At quando de maleficio agitur, & impotentia coeundi, ex eo maleficiatus semper non est impotens erga omnes, sed erga sponsam tantum & nuptam, ut colligitur ex *cap. final. hoc titul.* quare separatus ob maleficio ab uxore, quam cognoscere non poterat, aliam accipiens, & cognoscens, ab ea non est separandus: docuit P. Greg. in *cap. 1. de spons. num. 45.* Hæc tamen doctrina in praxi duas patitur exceptiones. Prima est, quando maleficio est generale respectu omnium mulierum; tunc enim si maleficiatus dissoluto priori matrimonio secundum contraxit & consummauerit, restituendum est prius matrimonium; & hoc casu idem dicendum est de maleficiato ac de frigido; nam supponimus, maleficiatum quoad omnes esse impotentem, sicut est frigidus: quare si praxis docuerit, cessare impotentiam ortam ex maleficio, constabit non fuisse perpetuam, & consequenter Ecclesiæ sententiam ex falsa præsumptione perpetui maleficii prolaram fuisse, ut probant D. Thomas in *4. dist. 34. in fine*, Henriquez *lib. 1. 2. de matrim. cap. 8. n. 3.* Gregorius Lopez in *l. final. tit. 8. partit. 4.* Secunda exceptio est, quando maleficiatus eandem uxorem, à qua ratione maleficii fuerat separatus, post contractum secundum matrimonium carnaliter cognouit; & eo casu proculdubio instaurandum est prius matrimonium cum illa contractum; nam creditur Ecclesiam dissoluentem matrimonium deceptam fuisse, dum impotentiam illam ex maleficio perpetuam iudicauit, ut notat Gloss. in *d. cap. final. 33. q. 1. & in cap. f. aternitatis, hoc titul. verbo Diuinum*, Syluester in *summa, verbo Matrimonium 8. q. 16.* Quo modo accipiendus est textus in *cap. final. 33. q. 1.* dum in eo docetur, quod reddita primâ uxore habili, adhuc non est restituerandum prius matrimonium; nam textus ille accipiendus est cum maleficio illud non erat generale, sed particulare quoad vnam.

9.
TRADITUR
RATIO DE-
CIDENDI.

His suppositis ratio præsentis assertionis ex eo prouenit, nam ad valorem matrimonij desideratur ut coniuges possint fieri vna caro; quod cum non admittat impotentia perpetua, ideo matrimonium celebratum cum impotenti non valet; nam repugnat obligationi coniugali ad copulam impotentia coeundi, & matrimonium requirit obligationem saltem radicalem ad copulam aptam generationi, per se loquendo: sed qui absolute habet impotentiam ad copulam, non potest sic obligari, eo quod ad impossibile nemo obligatur, *l. impossibile 145. ff. de regul. iuris*: ergo est incapax matrimonij. Accedit, nam commune coniugum votum est liberos procreare, cum tempore contractus alter ait, *Volo pater esse*; alter vero, *Volo mater esse*; quia ut ait Plato in *coniuiio*, seu de amore: *Nos omnes proprio quodam naturali instinctu incredibili perpetuitatis desiderio tenemur.* Faciunt textus in *l. liberorum, §. final. ff. de v. s. l. lege, C. de legit. hered.* & D. Aug. *lib. 1. de adult.* ait: *Coniugum propagatio filiorum prima est, & naturalis causa nuptiarum.* Et sermone 3. Dominic. 3. post Trinit. sic: *Vxor non propter libidinem, sed propter filiorum procreationem accipitur; denique & ipsa tabula matrimoniales hoc continent, liberorum procreandorum causâ.* D. Cyprianus in *Sym-*

bol. Apostol. ibi: *Matrimonia contrahuntur, inquit, quia creditur successura posteritas.* Et D. Hieronym. *lib. 2. epist. 19. ad Furiam*, docet: *Sola libido insita à Deo ob liberorum procreationem, si fines suos egressa fuerit, redundat in vitium, & quadam lege nature in coitum gestit erumpere.* Vnde Septimia, quæ in contumeliam filiorum publico seni nupsit, coniugium improbatum fuit, quia ut ait Valer. Maximus *lib. 7. cap. 7.* *Non creandorum liberorum causâ matrimonium intercesserat.* Itaque cum spes futuræ proles, & liberorum procreatio præcipuus sit ineundi matrimonij finis, non potest dici coniugium cum eo ritè vel perfectè contrahi, qui vir non est, & ex cuius amplexu nulla liberorum spes esse potest, duo enim sunt quæ in coniugio licite desiderari possunt, voluptas, & proles spes: voluptas, si libidinosa lasciuia abest, licita, & legitima esse potest. Cicero *lib. 1. offici.* ibi: *Cum sit hæc natura communis omnium animantium, ut habeant libidinem procreandi, prima societas in ipso est coniugio proxima in liberis.* Et ideo Quintil. *declam. 279.* aiebat: *Non satis est maritum solo tantum osculo putari.* Prosequitur alia Robertus *lib. 4. rer. iudicat. cap. 1.*

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; nam licet consensus tantum faciat nuptias, consensus ille includit tria bona matrimonij, fidem videlicet, prolem, & sacramentum, ut probaui in *cap. final. de condit. apposit.* Et ita si deficit aptitudo ad copulam, deficit vnum ex bonis substantialibus ad matrimonium, ac per consequens nullum est matrimonium, nisi contrahatur nullâ habitâ relatione ad copulam, sed animo castè viuendi; quo casu sustineri matrimonium probaui supra in *cap. consultationi.* Hæc autem impotentia debet esse physica, quâ intercedente non adest materia habilis ad contractum. Cæterum si tantum sit moralis ad actum, non tollit obligationem radicalem, ut procedit in eo qui mortui proximum, etiam desperata salute nuptias valide & licite contrahit, ut communis est omnium sententia.

Sed antequam manum à tabula leuemus, exponendus est difficilis textus in *can. 17.* Concilij apud Vvermer. temporibus Pipini Regis celebrati, in illis verbis: *Si qua mulier proclamauerit, quod vir suus nunquam coisset cum ea, exeant inde ad crucem, & si verum fuerit, separentur, & illa faciat quod vult.* Refert Carnotensis p. 8. *Decreti, cap. 179.* & extat tom. 17. *Concil. Regie editionis, fol. 587.* in quo difficile est, quodnam sit genus probationis, seu iudicij per crucem. Virtus Amerbachius relatus à Patre Grethsero *lib. 2. de cruce, cap. 21.* putat crucem in legibus Francicis, & Longobardicis fuisse armorum quoddam genus simile illis, quod nobis est monomachia, duellum, seu singulare certamen; & hanc pugnam, ab armis in crucis speciem formatam, crucis nomen accepisse, & ad probationem innocentiae, latentisque veritatis indagationem adhibitam esse. Sed illum rectè refellit Grethserus *ubi supra.* Nec de hoc iudicio accipi potest relatus canon, cum in eo agatur de viro & uxore, qui non per pugnam, & duellum debent probare potentiam ad coeundum. Quare pro huius canonis expositione sciendum est, apud veteres inter alias probationes ferri candentis, aquæ frigidae, & similes, de quibus agemus in *cap. final. de purg. vulgari*, crucis iudicium, seu examen recenseri *lib. 3. cap. Caroli, c. 46.* ibi: *Si auctor venerit, & rem recipere noluerit, campo,*

IO.
DISSOLVITUR
DUBITANDI
RATIO.

II.
EXPOSITUR
CAN. 17. CONCILII
VVERMER.

vel cruce contendant. Et append. 2. cap. 33. ibi: Dicens quod illis sit damnum factum. & hoc contendere voluerit in iudicio, aut in campo, aut ad crucem, licentiam habeat. Eius probationis forma describitur in legibus Frison. tit. 14. §. 1. ibi: Si homo quislibet in seditione ac turba populi fuerit interfectus, nec homicida poterit inueniri, propter multitudinem eorum qui aderant, licet ei, qui compositionem ipsius querere vult, de homicidio usque ad septem homines interpellare, & unicuique eorum crimen homicidii obicere, & debet uniuscuiusque eorum sua duodecima manu obiecti criminis se purificare sacramento: tunc ducendi sunt ad Basilicam, & sortes super altare mittende; vel si iuxta Ecclesiam fieri non potuerit, super reliquias Sanctorum. Quae sortes tales esse debent: duo tali de virga praefixa, quos tenos vocant, quorum unus signo crucis inoscatur, alius purus dimittitur; & lana munda obuoluti super altare, seu reliquias mittuntur; & Presbyter, si adfuerit, vel si Presbyter deest, puer quilibet innocens unam de ipsis sortibus de altari tollere, & interim Deus exorandus, si illi septem, qui de homicidio commissio iurauerant, verum iurassent, euidenti signo ostendat. Si illum qui cruce signatur sustulerit, innocentes erunt qui iurauerunt; sin vero alterum sustulit, tunc unusquisque illorum septem faciat suam sortem, id est tenum de virga, & signet signo suo, ut eum tam ille, quam ceteri qui circumstant, cognoscere possint, & obuoluantur lana munda, & altari, seu reliquiis imponantur; & Presbyter si adfuerit, si vero non, ut superius, puer innocens unumquemque eorum sigillatim de altari tollat, & ei qui suam sortem esse cognouerit, rogat: cuius sortem extremam esse contigerit, ille homicidii compositionem persolvere cogatur, ceteris, quorum sortes prius leuatae sunt, absolutis. Si autem in prima duarum sortium missione, illam qua crucis signo notata est, sustulerit, innocentes erunt, sicut praediximus, septem qui iurauerunt; & ille, si velit, alios de eodem homicidio interpellat; & quicumque interpellatus fuerit, sua duodecima manu perfectorio sacramento se debet excusare, & in hoc interpellatori sufficiat, nec alterius ad sortem quemlibet compellere potest. Etiam de hoc iudicio agitur in legibus Longob. lib. 2. tit. 28. in lege Salica c. 1. & de eo exaudiendi sunt Beda de remed. peccat. cap. 4. ibi: Qui periuratus in manu Episcopi, vel Presbyteri, vel Altari, vel Cruce consecrata, unum annum poeniteat. Guibertus in histor. Hierosolym. lib. 5. & locus Concilij CP. 8. iunctis Lindembrog in Glossar. verbo Crucis, Bignonio in notis ad form. var. cap. 12. Quod quidem iudicium postea prohibitum fuit apud easdem nationes legibus Longobard. lib. 2. tit. 55. Neapolit. tit. 31. lib. 2. capitul. lib. 1. cap. 108. ibi: Sancitum est, ut nullus examinationem crucis facere praesumat, ne Christi passio, qua est glorificatio, cuiuslibet temeritate contemptui habeatur. Quia per illam probationem Deus tentabatur, ut dicemus in dicto cap. final. Sensus ergo dicti canonis 17. est, ut si mulier cum viro de impotentia coeundi controuersiam habeant, exeant ad crucem, ut veritas pateat, id est ad iudicium crucis, quod per solenne iuramentum supra crucem praestitum formam supracitatum fiebat.

Deinde exponendus est textus in cap. final. 33. §. 1. in illis verbis: Si quis per sortitias atque maleficas occulto, sed nunquam iniusto, Dei iudicio permittente, & diabolo preparante concubitus non sequitur, hortandi sunt quibus ista eueniunt, ut corde contrito, & spiritu humiliato Deo, & Sacerdoti de

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. 17.

omnibus peccatis suis puram confessionem faciant, & profusis lachrymis, & largioribus eleemosynis, atque ieiuniis & orationibus Domino satisfaciant, & per exorcismos, ac cetera Ecclesiae medicina munia. In quibus referuntur remedia quibus uti liceat ad auertenda maleficia: & primo proponitur sacramentum poenitentiae, quia cum saepe Dominus propter hominum peccata similes incurfus daemonis permittat, ut exemplis illustrat Paulus Diaconus in vita Gregorij, c. 11. 12. & 13. hac sacra expiatione solet maleficium cessare, ut probat Leonardus de fascinatione, c. final. Secundo loco recensentur exorcismi Ecclesiae, quia instituti sunt ab Ecclesia ad expellendos, coercendosque daemones. Concil. Carthag. can. 7. D. Cyprian. epist. 55. & 76. late probat Pineda lib. 3. de rebus Salomonis, c. 29. n. 6. His accedit, seu potius praecipuum remedium est viua fides, viuaque spes in Deo, ut vulgo notatur ex Paulo ad Ephesios c. 6. & 1. ad Thessalonic. c. 63. & multis exemplis id probat Cassianus collat. 8. c. 18. & 19. D. Gregor. lib. 1. dialog. c. 4. Vbi refert, quod cum maleficus quidam suam fecisset invocationem, & characterem, ut daemon inimicum eius vitam priuaret, responsum ei fuit a daemone: Habet fidem bonam, & diligenter se signo crucis munit; idcirco non in corpore, sed in vndecima parte fructuum suorum in campo, si libet, ei nocere possum. Similes, & valde miris casus referunt Nazianzen. oratione in Cyprianum, Magnus Cyprianus in lib. de exhortat. Lactantius lib. 3. instit. c. 16. Dubium tamen, & magnum est, an ut tollatur impedimentum maleficij, possit ligatus a malefico petere, ut alio maleficio prius soluat Hostiensis in c. final. hoc tit. & Ioannes Andreas vana vanis reiici posse credunt. Sed verius dicendum est, quod cum eo casu ope daemonis utendum sit, semper hoc intrinsece malum est, quia ut ait D. Paulus ad Roman. cap. 3. non sunt facienda mala, etsi inde eueniant bona: & probat D. Th. in 4. dist. 34. q. unic. art. 3. ad 3. & ideo Alex. III. in c. 2. de sortileg. damnauit Presbyterum, qui licet bona fide, superstitiosa diuinatione utebatur, licet id legibus ciuilibus permissum videatur in l. 4. C. de maleficis, l. 3. tit. 23. part. 7. Nec probari potest Remigij sententia lib. 3. de monolatr. vbi docet, quod etsi non liceat precibus orare maleficum ut tollat maleficium alio maleficio, tamen licere ab eo tale remedium extorquere; quem iuste reprehendit Delrius lib. 6. disquisit. magic. c. 2. except. 2. Sed si maleficus varia agnoscat remedia, alia licita, alia vero illicita, licebit ab eo petere ut maleficium tollat, licet contrarium teneat Caietanus tom. 2. opusc. tract. de malef. q. unic. Ratio est, nam ut omnes fatentur, licitum est petere ab usurario mutuum, & ab infideli iuramentum exigere, licet certum sit, illum sub vfuris mutuaturum, & hunc per falsos Deos iuraturum fore, non alia ratione, nisi quia vtrumque fieri potest sine peccato. Ergo similiter, cum in praesenti casu possit sine peccato maleficus maleficium soluere, iuste peti potest ab eo, ut remedio licito illud tollat. Diligenter tamen obseruanda sunt media, quibus maleficus utitur ad solutionem maleficij, ut si voce utatur, seu verbis occultis, rebus vanis, aut superstitiosis, quae ex se vim non habent naturalem tollendi maleficium; vel si rebus naturalibus utatur, adiungat tamen alia vana & superstitiosa: nam his casibus pactum daemonis adesse creditur, & ideo haec remedia illicita sunt.

13.
PROSEQUI-
TUR ALIA
DIFFICILIS
QUESTIO.

His consequens est alia, nec parum difficilis questio, an licitum sit uti destructione maleficij ad obtinendam sanitatem? Pro cuius questionis solutione sciendum est, quod ut notat Delrius *d. lib. 6. cap. 2. sect. 1. q. 3.* solet aliquando pactum à malefico fieri cum dæmone, ut quamdiu signum aliquod duraverit, duret maleficium, & everso signo cesset; quod fieri contingit duplici interueniente pacto, veluti quādo cum dæmone conuentum est, ut tali signo durante, duret in vexatione & operatione malefica; & quod remoto signo, cesset à tali vexatione: & in hoc casu constat duplex esse pactum cum dæmone; alterum de nocendo durante signo, alterum verò de cessando ab operatione malefica remoto signo. Quando ergo vnum tantum est pactum conuentum cum dæmone, ut durante signo maleficè operetur, eo casu, etiam everso signo, non tenetur dæmon virtute pacti ab operatione cessare, sed tantum liberum est ei nocere, vel non: quotiens autem illud duplex pactum præcessit, si maleficus signum evertat, intendens cogere dæmonem, ut ab operatione desistat virtute secundi pacti, vel quilibet alius tollat signum hoc, erit omnino illicitum, & iniquum, eo quod tali facto approbatur pactum secundum, & illius virtute speratur salus ope dæmonis: quare tota hæsitatio est, quando vnicum fuit pactum, quo casu eversio signi non supponit pactum, in quod confertur; vel quando etiam intercessit duplex pactum, maleficus auferens signum non intendit sibi posterius pactum seruare, sed adductus poenitentia pacti conuenti, intendit omnino rescindere pactum, & ideo aufert signum, quod tollit pacti vinculum, non quatenus est signum posterioris pacti, sed quatenus est eius destructio. In hoc ergo dubio, an liceat signum maleficij tollere pro recuperanda salute, obtinuit sententia affirmatiua, videlicet licere ipsi malefico, vel alij cuicumque signum maleficij tollere animo destruendi pactum cum dæmone conuentum, & obtinendæ salutis: probant Scotus in 4. *dist. 34. quest. vnic. art. 3.* Henriquez *lib. 12. de matrim. cap. 8.* Nauarrus in *summa, cap. 11. num. 29.* Vega 1. *tom. summa, cap. 34. num. 110.* Caietan. *tom. 2. opusculor. tract. 12. de malefic. q. vnic.* Castro de *insta. heretic. punitione lib. 1. cap. 15.* Sotus in 4. *dist. 34. q. unica, art. 3.* Delrius *lib. 6. magia, cap. 2. sect. 1. quest. 3.* Et ratione probatur, quia certum est, finem intentum ex destructione signi, licitum esse: quare tota malitia refundi debet in medium adhibitum ad ta-

lem finem consequendum; sed in hoc medio nullam reperiri culpam ex eo constat, quod destruendo signum maleficij intentione prædicta, nec pactum, nec amicitia cum dæmone confirmatur, nec ex eo illi aliquis tribuitur honos; immò dæmone contempto, ab eius receditur amicitia, ideoque signum fœderis destruitur, ut constet dissolutum esse pactum. Quod si dicas, malum esse credere, everso signo dæmonem à vexatione cessaturum. Respondeo, hoc omnino esse à veritate alienum; nam illud credi nullo iure prohibetur, nec continet aliquid infidelitatis, ut aduertit Scotus *d. dist. 34. quest. vnic.* nam destruens signum, non consentit operationi dæmonis, sed credit, signo sublato dæmonem non amplius vexaturum; quia facile creditur, quod dæmon, qui pacto ligatus erat ad nocendum, soluto pacto per signi eversionem, cesset à tali vexatione. Idque licitum esse facile constat; nam quoties per signum appositum sequitur maleficium, id non aliter contingit, quàm dæmone operante, & vexante; at verò quando restituitur sanitas maleficiato per eversionem signi, nullum interuenit auxilium dæmonis, sed mera cessatio illius intenditur, scilicet quod non agat vexando; & ideo non expectatur quod operetur, sed quod desinat agere. Expectare autem effectum dæmonis priuariuum non est prohibitum, immò licitum est expectare dæmonis fugam ab energumeno, vel cessationem tentationis; nam ille effectus non expectatur, ut effectus alicuius pacti conuenti cum dæmone, sed potius est solutio pacti initi cum illo. Nec obstat si istes, operationem dæmonis ab ipsis signis non pendere, quia etiam illis ablatis, si voluerit, poterit vexare, vel non: ergo parum prodest signum maleficij evertere, nisi dato pacto cum illo, & per consequens non minùs consentit pacto, qui signum tollit, quàm qui posuit; nam facile respondetur cum Victoria in *relect. de mag. ad finem*, dæmonem non teneri naturaliter operari ratione signi, sed moraliter ratione pacti conuenti: immò & si pactum non præcederet, eiusque signum apponeretur, dæmon non æqualiter vexaret; nam Deus, etsi plerumque permittat dæmoni operationem mediante pacto malefico, sine illo tamen, & non interueniente operâ hominis, non permittit; & ita rectè creditur, quod si dæmon poterat vexare mediante pacto, & signo durante, id non poterit efficere signo destructo.

CAPVT VI.

Idem a Episcopo Altissiodorensi.

FRaternitatis tuæ litteras recepimus continentes, quod Odeardis mulier cuidam viro matrimonialiter nupsit, cum quo per multos annos morata, non potuit carnaliter ab ipso cognosci. Licet autem per Archipresbyterum tuum super hoc fuisses edoctus, volens tamen super hoc habere certitudinem pleniorē, quasdam matronas suæ parochiæ, prouidas & honestas ad tuam præsentiam euocasti, districtè illis iniungens sub periculo animarum, ut mulierem ipsam prudenter inspicerent, & perquirerent diligenter, utrum idonea esset ad viriles amplexus: quæ tandem in fide sua tibi asseuerauere constanter, quod eadem mulier non poterat esse mater, aut coniux, tanquam cui naturale deerat instrumentum. Vnde inter ipsam & virum illum diuortium celebrasti, mulierem ipsam inducens, ut ad aliquam religionem se transferret

transferret perpetuam continentiam seruatura; viro autem licentiam tribuisti, ut uxorem duceret in nomine Domini, quia pater fieri cupiebat. Contigit autem postea, quod mulier eadem inuenit, qui seras huiusmodi referauit; abiiciens continentiam, quam promisit: & quæ alium virum habuerat, Vv. latori præsentium supernupsit, pro quibus humiliter supplicasti, ut cum eis misericorditer ageremus. Quamuis igitur semiplenè nobis expresseris, quomodo dicta mulier se promiserit continentiam seruaturam, vtrum videlicet simplici verbo, an voto solenni; vtrumve ad ^c religionem transierit, ut promisit, an contra promissionem in domo remanserit; & qualiter seras illas fecerit referari, vtrum videlicet artificio medici, an concubitu viri, seu alio quolibet modo. Nos verò perspicaciter attendentes, quod impedimentum illud non erat perpetuum, quod præter diuinum miraculum per opus humanum absque corporali periculo potuit remoueri, sententiam diuortij per errorem, licet probabilem, nouimus esse prolaram, cum pateat ex postfacto, quod ipsa cognoscibilis erat illi, cuius simili commiscetur; & ideò inter primam mulierem, & primum virum dicimus matrimonium extitisse: quare inter ipsam & præfatum Vv. matrimonium non esse censemus, eosque præcipimus ab inuicem separari: & si prædicta mulier ad religionem transiit, sicut asseritur promisisse, primus vir, qui non cognouit eandem, cum ea remaneat, cum qua postmodum Ecclesiæ auctoritate ^d contraxit, alioqui idem vir dimissâ eâ, quam postea superduxit, debet ad illam redire, cum qua primò contraxit, nisi se voto mulier illa constrinxerit ad continentiam obseruandam, ut intelligatur per hoc cum præfato Vv. fornicata fuisse: vel nisi se fornicario modo alij viro immiscuerit, ut primus idem vir prætextu fornicationis, quam commiserat, eius consortium declinaret. Nam si tantum simplici verbo promisit se continentiam seruaturam, & postea in conspectu Ecclesiæ nupsit memorato Vv. quamdiu articulus iste dubitabilis erat, præsumi non debet quod fornicaretur cum illo: sed amodò non debet cum illo aliquatenus remanere. Per hoc autem quæstionem illam noueris esse solutam, quâ quæritur, vtrum ea, quæ adeo arcta est, ut nulli possit carnaliter commisceri, nisi per incisionem, aut alio sibi modo violentia inferatur, non solummodò leuis, sed fortè tam grauis, ut ex ea mortis periculum timeatur, ad matrimonium contrahendum debeat idonea ^e perhiberi. Similiter illa, quæ viro, cui nupsit, adeò arcta est, ut nunquam ab eo valeat deflorari, si ab eo per iudicium Ecclesiæ separata nubat alteri, cui arcta non sit, & per frequentem vsum secundi reddatur etiam apta primo, vtrum debeat ad eum redire, cum quo priùs fœdus iniuerat coniugale. De talibus autem non est facile iudicandum, cum finale iudicium pendeat ex futuro. Tu ergo secundum quod superius est distinctum, facias quod decreuimus per censuras ecclesiasticas, appellatione remota, firmiter obseruari.

NOTÆ.

1. **A** *Litissiodorensi.* Ita etiam legitur in c.1. sub tit. de impotentia coeundi, in 3. comp. De Alitissiodorensi dicecesi egi in c.14. de presumptionibus.
- b *Matronas.* De quarum iudicio, & inspectione egi in cap.4. de probat.
2. c *Ad religionem transierit.* Quo casu primum matrimonium cum ratum esset, solutum fuit;

secundum autem non valuit, ex traditis supra in cap. final. qui clerici, vel von.

d *Contraxit.* Quia soluto primo matrimonio per ingressum religionis, potuit maritus secundum matrimonium contrahere, ex traditis in cap. ex publico, de conuers. coniugator.

e *Idonea prehiberi.* Et teneatur incisionem pati, iuxta tradita in textu superiori, ubi præsens commentarium dedi.

CAPVT VII.

Honorius III. ^a *Episcopo & Magistro B. Canon. Ambianensi.*

Litteræ vestræ nobis exhibitæ continebant, quod cum causa matrimonij, quæ inter Matildem mulierem, & Albericum virum eius Atrebatensis diocesis vertitur, vobis fuisset à bonæ memoriæ Innocentio Papa prædecessore nostro commissa, dicta M. proposuit coram vobis, quod cum iam octo annis elapsis dicto A. fuisset matrimonialiter copulata, & diu cohabitasset eidem, nunquam tamen, licet esset viripotens, ab eo cognita fuerat, sed adhuc integra permanebat, eo quod prædictus vir eius non habebat ^b potentiam coeundi, quare petebat inter eos diuortium celebrari

celebrari. Prædictus verò A. nihilominus fatebatur, quod nunquam illam cognoverat, licet ob eius obsequium se facilem exhibuerit, & paratam: sed tamen se habere potentiam cognoscendi alias asserbat. Vos verò ne id fortè confiteretur in fraudem, à matronis bonæ opinionis, fide dignis, ac expertis in opere nuptiali dictam fecistis inspici mulierem: quæ perhibuerunt testimonium, ipsam adhuc virginem permanere. Postmodum per Presbyterum, de cuius parochia vir prædictus exiit, fecistis diligenter inquiri, utrum vir ipse aliquam cognovisset: nec per inquisitionem ipsam vobis constare potuit, aliquam esse carnaliter cognitam ab eodem. Iplis autem viro & muliere frequenter comparentibus coram vobis, ac muliere instantèr divortium requirente, & dicente quod mater esse volebat, & filios procreare: viro autem dicente quod paratus erat stare consilio & voluntati Ecclesiæ, iniunxistis eisdem, ut humiliter reciperent & agerent pœnitentiam de commissis, si fortè placeret Deo, qui matrimonij fuit institutor & author, ut opus matrimonij consummarent. Qui post plures terminos ad commanendum sibi à vobis indultos, ad vestram reuersam præsentiam, consonâ voce dixerunt, quod non poterant carnaliter commisceri, propter quod de ipsorum consensu causam huiusmodi Apostolico duxistis iudicio relinquendam. Vnde vobis iteratò per Apostolica scripta mandamus, quatenus, si recolitis rem taliter se habere, & vobis constitit, vel adhuc constiterit præfatos virum & mulierem infra prædictos octo annos per continuum triennium insimul habitasse, ipsis cum septima propinquorum manu iuramento firmantibus, se nequiuisset carnaliter commisceri, proferatis diuortij sententiam inter eos.

NOTÆ.

1. **A** Ambianensi.] Ita legitur in quinta compilatione Honorij III. sub hoc titul. cap. 1. ex qua textum hunc restituo. De Ambianensi Ecclesia egi in cap. 37. de rescript.

2. **b** Impotentiam coeundi.] Ob impotentiam naturalem, exponit Innoc. IV. hic. Contra quem Canisius contendit, in præsentem agi de maleficiatis; & textum hunc spectare ad secundam partem rubricæ de maleficiatis. Sed verius

credo, Honorium non agere de maleficio, sed de impotentia naturali, ut probat Cuiac. de frigid. quest. 1.

c Matronis.] De quibus egi in cap. 4. de probat.

d Terminos.] Iudex enim Ecclesiasticus ex iustis causis potest triennium præscriptum in cap. laudabile, prorogare.

e Infra.] Cuiac. putat legendum esse, ultra; sed immeritò, cum infra, legatur tam in quinta, quam in hac secunda collectione.

TITVLVS XVI.

De matrimonio contra interdictum Ecclesiæ celebrato.

CAPVT I.

Alex. III. a Paduano Episcopo.

LITTERÆ, quas nobis tua fraternitas destinavit, expressè declarant, quod cum quidam parochianus tuus sororem suam iam nubilem cuidam se daturum in uxorem, eâ præsentem & consentientem, præstito iuramento firmasset, & illa non post multos dies dona, & munera viri secundum morem terræ sponte suscipiens, ipsum tanquam proprium virum sæpe amplexata fuisset; tandem mortuo fratre, à viri sui fratre se desponsari permisit, & quod ab eo cognita fuisset, mendaciter asseuerat. Cumque fraternitas tua ei prohibuisset publicè, ne cui illorum, vel alicui se copularet, ipsa spretis monitis tuis alij nubere non formidauit. Demum cum utrumque ante te conuocasses, & mulieri præcepisses, ut

ad

Tit. XVI. de Matrim. contra interd. &c. 22 r

ad domum matris rediret, ipsi ad nostram audientiam e appellauerunt. Verum quoniam sollicitudini nostrae incumbit excessus & enormitates eorum corrigere, & ad modum, & formam rectitudinis reuocare: f. t. p. A. s. p. m. quat. si ita est, vt superius est enarratum, praefatam mulierem, ne mandatum tuum contemptibile esse videatur, ad domum matris, omni appellatione, & exceptione cessante, redire compellas, & imposita sibi poenitentia de tanto excessu, postquam ea in domo materna per mensem steterit, ad tertium reuerti permittas, & legitimè sibi coniungi.

NOTÆ.

1. **P** *Aduano.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* De diocesi Paduana egi in *cap. 7. de iudiciis.*

2. **b** *Dona & munera.*] Ulpianus in *l. inter donum & munus* 194. ff. de v. s. ait: *Inter donum & munus hoc interest, quod inter genus, & speciem; nam genus est donum, Labeoni à donando dictum; munus species; nam munus esse donum cum causa, utputa natalitium, nuptialitium. Vbi Labeo dixit donum donationem ex mera liberalitate factam; munus verò illam donationem, quae in substantia liberalis datio est, sed sit nihilominus cum causa, quam si praetermitteremus, grauaremur pudore; veluti natalitium, de quo egi in capite... nuptialitium, de quo in praesenti. Nec contrarium probat textus in *l. munus* 214. ff. de v. s. cuius veram interpretationem tradit D. Ioseph. de Retes *de donat. cap. 2. num. 3.* & idè vt diuersa ponuntur dona, & munera in praesenti; per dona enim intelligit Alex. res quas sponfus, vel eius consanguinei sponsae spe futurarum nuptiarum, & in honorem postea contrahendi matrimonij pure, & absolute donantur, quae statim in dominium sponsi transferuntur, cum talis donatio fiat sine vlla reservatione, pacto, aut conditione. Hæc donatio cognita fuit iure Digestorum, vt constat ex *l. 1. §. 1. ff. de donat. l. si sponfus* 5. ff. de *nat. inter. l. si ante* 8. cum sex legibus sequentibus, *C. de donat. ante nupt.* Et in tantum pura, & absoluta olim fuit, vt etsi postea matrimonium non sequeretur, donatum repeti non posset, vt apparet ex *l. si filia* 10. *cum sequenti*, *C. de donat. inter*: quod postea mutauit Constantinus in *l. cum veterum* 15. *Cod. eod.* statuens vt talis donatio in sponsam collata habeat tacitam conditionem, si nuptiae sequantur. Quod discrimen iuris antiqui, & noui agnouerunt, etsi breuiter, Cuiac. *ad eundem titulum C. Scipio Gentilis**

lib. 4. de donat. inter, cap. 16. & latiùs prosequitur D. Ioseph. *de Retes de donat. cap. 22.* Munera solennia dicuntur, quae nuptiarum tempore à consanguineis sponsi sponsae mittuntur, *de quibus in l. si plures* 12. §. *omn. tutor* 3. ff. *de administ. tutor. l. 1. §. sed etsi* ff. *de tutela, & ration. & de his agunt Cuiac. lib. 38. Pauli ad edict. in l. si tutor* 13. §. *ult. ff. de administ. tutor.* Brillonius *de ritu nupt. ad finem*, Reuardus *lib. 3. var. cap. 13. & lib. 3. coniect. cap. 4.* Raderus *ad Martial. lib. 14.* Osualdus *lib. 3. Donelli, cap. 12. littera G.* Hæc autem munera solennia habebant tacitam conditionem, si matrimonium sequeretur, *l. 2. C. de donat. ante nupt.* & eo non sequuto, reperebantur. Ratio differentiae ex eo proueniebat, quia munera hæc nullam aliam causam habebant, quam nuptiae; ideoque illis non sequutis condicebantur: donatio verò simplex facta ab sponso habet pro causa finali liberalitatem, pro impulsua verò matrimonium; & ita statim contracto matrimonio perficitur, *l. cum te* 9. *l. si mater* 12. *C. de donat. ante nupt.* idè etsi deficiat causa impulsua, illam non vitiat, argumento legis *cum tale* 72. §. *falsam*, ff. *de condit. & demonstr.* Non tamen ex his donis, aut muneribus acceptis ab sponsa praesumitur matrimonium contractum, vt probat Basil. *de matrim. lib. 2. cap. 11. num. 6.* qui malè accipit textum hunc de matrimonio rato, cum de sponsalibus de futuro à fratre contractis tantum agat.

3. **c** *Amplexata.*] Nec ideo sponsalia de futuro transeunt in matrimonium, vt docent Couarr. *de sponsal. 1. p. cap. 4. §. 2. num. 2.* Basil *lib. 2. de matrim. cap. 12.* Id enim tantum copula sequuta operatur, vt probauit in *cap. is qui fidem* 30. *de sponsal.*

4. **d** *Promissi.*] Quae desponsatio nulla erat, propter impedimentum publicae honestatis, vt probauit in *cap. 2. de sponsal.*

5. **e** *Appellauerunt.*] Quia ad Pontificem omisso medio appellare licet, vt probauit in *cap. si duobus* 7. *de appel.*

C A P V T II.

Idem a *Vinton. Bathon. Herforden. Episcopis.*

EX litteris venerabilis fratris nostri Cant. Archiepiscopi A. S. L. ad audientiam Apostolatus nostri peruenit, quod cum G. de S. Leodeg. M. filiam suam b absentem cuidam iuueni R. nomine desponsasset, post modicum quibusdam ipsius mulieris consanguineis procurantibus memoratus R. cum ea praesente per verba praesentis temporis contraxit, sicut dicitur, matrimonium, fide hinc inde corporaliter praestita, quod vir mulierem, sicut uxorem legitimam de cætero exhiberet, & ipsa reuerenter ei sine contradictione, sicut viro legitimo obediret: nihilque defuit, nisi solemnitas in facie Ecclesiae celebranda, quae propter tempus e Quadragesimæ tunc non potuit effectui mancipari. Postea verò orta suspicione, quod praefatus R. ad alia

desideraret vota transire, ad examen fuit dicti Archiepiscopi causa perlata, qui sub anathematis interminatione prohibuit, sicut ex litteris ipsius accepimus, ne antequam de præscripto negotio plenè constaret, vir ad secunda vota transiret: sed ipse prædictâ prohibitionem contemptâ, filiam Hug. de Spolteli, M. nomine, in facie Ecclesiæ sibi solenniter copulavit uxorem. Postmodum verò duabus mulieribus, & viro coram Archiepiscopo constitutis, præfatus A. publicè confessus est, se cum Maria, sicut superius dictum est, matrimonium contraxisse; & aliam, scilicet Matildam, prauâ quorundam suggestionem seductum postmodum accepisse. Maria verò constanter asseruit, quod pater eius non mouerat de voluntate eius querelam, adiiciens, quod inter ipsum, & præfatum R. exceptâ solâ fide de contrahendo matrimonio, nulla obligatio intercesserat: quam quia ipse non seruauerat, seruare minimè tenebatur; & ideo eum illi, quam secundò acceperat, relinquebat. Cum autem præfatus R. tanquam proprius vir restitui postularer, & Archiepiscopus vellet primò de matrimonio cognoscere, ob id maximè, quia mulieres dicebantur sese consanguinitate contingere, ac per hoc tam incestus, quam adulterij vitium timebatur, Maria ad Apostolicam appellans Sedem, vocem appellationis emisit, & festum Circumcisionis proximæ terminum ap. præfixit. Appellationi verò Archiepiscopus deferens, eidem M. sub periculo animæ & excommunicationis interminatione districtiùs interdixit, ne cui nuberet, donec causa ipsa coram nobis, vel coram delegatis ab hac Apostolica Sede iudicibus finem debitum sortiretur. Ipsa tamen de remedio appellationis confisa, cuiusdam alij Vv. nomine nihilominus nupsit, & super hoc citata coram Archiepiscopo, noluit propter appellationem, quam obiecerat, apparere. Cum igitur absentibus partibus non videatur nobis negotium finiendum, ipsum experientiæ vestræ, de qua plenè confidimus, committentes, præsentium auctoritate mandamus, quatenus partibus ante vestram præsentiam conuocatis, inquiratis diligentius veritatem, & si nihil constiterit, quod impediat, præter consensum, qui inter præfatum R. & Mariam asseritur præcessisse, secunda matrimonia inuiolabiliter obseruanda, sublato ap. diffugio iudicetis. Licet enim contra interdictum Ecclesiæ ad secunda vota transire nequaquam debuerit, conueniens tamen non videtur, vt ob id solum sacramentum coniugij dissoluatur: alia tamen poena debeat eis imponi, quia contra prohibitionem Ecclesiæ hoc fecerunt.

NOTÆ.

I. a **Vintoniensis.**] Ita habetur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2. & in append. Concil. Lateran. cap. 28.* & ita legendum esse constat *ex cap. 7. de sponsalib.* vbi notauimus. Rescribit autem Alex. in præsentibus his Prælatibus Angliæ, non verò ipsi Archiepiscopo Cantuariensi; quia cum ab eo appellatum esset ad Pontificem, non poterat eiusdem causæ cognitio illi delegari, *ex l. eos, C. de appellat. cap. accepta, eod. titul.* vbi probauimus. Si autem Pontifex in hac causa sententiam diffinitiuam protulisset, rectè poterat eius

executionem committere eidem iudici à quo, vt *in cap. antecedenti, cap. vt debitus 59. de appell. cap. 1. qui filij sint legit. in 3. collect.*

b **Absentem.**] Pater enim potest pro filia etiam absente sponsalia contrahere, vt probauimus *in cap. 1. de despons. impub.*

c **Quadragesima.**] Iuxta tradita *in cap. Capellanus, de feriis.*

d **Interdixit.**] Licet enim appellatione interpositâ, iudex à quo non possit aliquid innovare circa negotium principale, tamen circa accessoria, & alia, quæ directò non tangunt ipsum, potest statuere.

CAPVT III.

Idem a *Paduano Episcopo.*

DE muliere. *Et infra:* Illos autem, qui præ consanguinitate prohibentur coniungi, & post contra interdictum Ecclesiæ se receperint, excommunicationi debes subiicere, donec tamdiu separentur, b quousque legitimè cognoscatur, vtrum eorum matrimonium possit, & debeat iure stare.

NOTÆ.

I. a **Paduano.**] Præsentem inscriptionem exposui *in cap. de muliere 6. de spons.*

b **Quousque.**] An tunc necessaria sit noua absolutio, exposui *in cap. 1. de iudiciis*, vbi Balboa n. 67. explicat textum hunc.

COMMENTARIUM.

Interdictum Ecclesiæ circa matrimonium non contrahendum tripliciter intercedere potest: per legem, per Iudicem, & per Parochum. Per legem fit, cum ea certis temporibus nuptias celebrari prohibet, vt *in cap. non oportet, el. 2. 33. quest. 4.*

9.4. cap. Capellanus, de feriis, ubi probavi. Per iudicem, quando lite pendente super matrimonio, vel illud, vel aliud contrahi specialiter interdicitur, cap. tua nos, de sponsa duorum, cap. 1. & 2. hoc titul. Per Parochum, cum aut impedimentum denunciatur illi, aut probabilis est eiusdem suspicio, cap. cum inhibito, in princip. & §. sane, de clandest. despons. Sed an matrimonium contra interdictum Ecclesie celebratum, nullum sit; an vero sustineatur, pœnitentiâ tantum iniunctâ ita contrahentibus contra Ecclesie prohibitionem, dubium est, propter iuris testimonia inter se expressè pugnantiâ. Illud valere pœnitentiâ contrahentibus impositâ, docetur in cap. 1. & 2. hoc titul. Contrarium verò, immò matrimonium ipso iure nullum esse, probatur in cap. ad dissolvendum, de despons. impub. ibi: Quod si contra interdictum nostrum in præiudicium ipsius aliquid fuerit attentatum, id irritum esse decernimus, & viribus omnino carere. Et c. tua, de sponsa duor. ibi: Et si contra interdictum Ecclesie publice factum venire præsumpserit, matrimonium tam præsumptuose contractum poteris irritare. Et cap. contradicimus, in fine 35. q. 2. cap. 1. hoc titul. in 1. collect. cuius pars extat in cap. videtur, 35. q. 6. ibi: Nam quod contra interdictum, & ordinem Ecclesie factum est, ratum non haberi, tam divine, quam humane legis proclamat auctoritas. Pro quorum iurium conciliatione Glossa in præfenti, quam sequuntur communiter Repetentes, ita distinguit: vel huiusmodi interdicto, seu prohibitioni causam dedit perpetuum impedimentum, veluti ob nunciatam aliquam cognationis speciem; & tunc certum est, coniuges statim separandos esse, & probato impedimento, matrimonium esse dissolvendum: si verò prohibitio

ex causa temporaria processit, veluti quia iam fides data fuerat alij per verba de futuro, vel quia incestum commisit coniux, aliudve ex delictis, quæ conuicta adimere ius connubij solent, ut in cap. 1. & 2. de eo qui cognovit consanguineam, cap. 2. de pœnit. & remis. cap. statutum 27. q. 2. cap. admonere, cap. interfectores 33. q. 2. eo casu si matrimonium de facto celebratur, valet, pœnitentiâ tantum iniunctâ contrahentibus, etsi prohibitio iudicis præcesserit, etiam si in fraudem litis cœptæ celebratum sit, cap. cum in Apostolica 18. supra de spons. Sequuntur Glossam Cironius, & Legausse in parat. ad hunc titul. Barb. lib. 3. voto 114. num. 14. Aliter distinguit Sanchez de matrim. lib. 7. disput. 1. num. 9. inter prohibitionem factam à Pontifice, & factam ab aliis Ecclesiarum Prælati; ita ut primo casu contra interdictum Pontificis celebratum matrimonium nullum sit; secundo verò casu vires habeat. Illum sequitur Zypeus in consult. Canonicis ad hunc titul. consult. 1. Sed his omnibus distinctionibus omisiss, Basil. de matrim. lib. 6. cap. 6. aliter distinguendum existimat, videlicet, quod si in ipsa Ecclesie prohibitionem adiecta sit clausula irritans, matrimonium contra celebratum nullum sit, ex ratione legis non dubium, C. de legibus, cap. Imperialis 25. q. 2. Si verò tantum Ecclesia utatur clausulâ prohibitoriâ, ut olim in matrimoniis clandestinis, cap. 3. de clandest. despons. matrimonium contra celebratum subsistat, pœnitentiâ contrahentibus impositâ. Quâ admisâ distinctione, primo casu procedunt textus in d. cap. tua, cap. ad dissolvendum, cap. 1. hoc titul. in 1. collect. Secundo verò casu procedunt textus in cap. 1. & 2. hoc titul.

TITVLVS XVII.

Qui filij sint legitimi.

CAPVT I.

a Alexander III.

CONquestus est nobis Herbertus lator præsentium, quod cum quandam mulierem, ^b neptem R. acceperit in ^c uxorem, præfatus R. ipsam ^d exheredare conatur, eo quod ante desponsationem matris suæ nata fuerit, cum postea, prout dicitur, pater mulieris præfatæ matrem ipsius acceperit in uxorem. Inde est, quod f. v. p. A. f. p. m. quat. rei veritate diligenter & cognitâ, & inquisitâ, nullius appellatione obstante eam legitimam esse iudicetis, iubentes prædicto R. ex nostra, & vestra parte, ne sæpeditæ mulieri, & hæredibus suis hac occasione super ^e hæreditatem suam molestiam inferat, vel grauamen. Si autem contra inhibitionem nostram venire præsumpserit, sublato appellationis remedio seueritate ecclesiastica percellatis.

NOTÆ.

I. a Alexander III.] Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc titul. cap. 1. & post Concil. Lateran. p. 33. cap. 3. nullibi tamen ex-

primitur cui rescribat Pontifex. Cuius autem ex quodam MS. restituit inscriptionem ita: Exoniensi, & Vigornienti Episcopis: quæ diceceses sunt in Anglia, ut iam notavi in cap. 6. de filiis presbyter.

T 4

b Neptem

b *Nepotem R.*] Idest sobrinam, vt in cap. per tuas 10. de probat. vbi iam notauimus quare in hac sexta collectione ipse R. vocatur patruus.

c *Uxorem.*] Vnde ipse pro ea admittitur in iudicio, etiam in quæstione legitimitatis, vt præbat Barbosa hic.

d *Exheredare.*] Idest præuare hæreditate paterna, quæ ad ipsam, tanquam legitimam iure fuitatis spectabat.

e *Hæreditatem.*] Sed quomodo iudex ecclesiasticus de hæreditate, & per consequens de re temporali cognoscit? cum in præsentī casu, & similibus debeat de legitimitate cognoscere, & decisā hac causā præiudiciali, causam successionis ad iudicem sæcularem remittere, cap. 3. de ordine cognit. cap. causam 17. hoc titul. Gloss. finalis in præsentī docet, Pontificem in terris, in quibus præsens casus contigit, temporalem habuisse iurisdictionem, ideoque etiam inter laicos potuisse ius dicere in causa temporali, iuxta textum in cap. per venerabilem, hoc titul. Hostiensis in præsentī ait personas, de quibus in hoc textu, miserabiles fuisse, proindeque Pontificem in omnibus earum causis adiri potuisse, iuxta tradita in cap. ex parte, de foro competent. sed vtrique solutio vt diuinitoria reiicienda est. Cuiac. hic succumbens difficultati, fatetur, ecclesiasticum iudicem in hoc casu de legitimatione cognoscere potuisse; iudicem verò laicum de causa successionis pronunciare posse. Sed his omnibus omisiss solutionibus, dicendum est, diferimen esse constituendum inter eum casum, in quo primò & principaliter de successione agitur; & inter eum in quo secundariò, quia de legitimatione principaliter agitur, quia eius occasione filius in successione paterna inquietatur, tanquam illegitimus. Primo casu, si opponatur quæstio illegitimitatis, quia præiudicialis est, prius debet terminari per iudicem ecclesiasticum, & tunc iudex sæcularis super hæreditate pronunciat, dict. cap. 3. de ordine cognit. vbi probauimus: secundo verò casu iudex, qui de legitimitate cognoscit, dum filium legitimum esse pronunciat, simul declarat ipsum ratione illegitimitatis non posse inquietari in hæreditatis successione, & in hoc sensu incidenter super hæreditate pronunciat, quo modo procedunt textus in cap. 2. cap. per laicum, hoc titul. docuit Roussellius lib. 6. Histor. Pontific. iurisd. cap. 3. in fine.

COMMENTARIUM.

3. **EX** hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Filius naturalis per subsequens matrimonium efficitur legitimus; & habilis ad succedendum in bona paterna.* Probant eam textus in cap. tanta, hoc tit. l. diui, l. iubemus, l. cum quis, C. de natural. liber. §. final. Instit. de nupt. §. penult. de hæredit. que ab intest. Nouel. 74. & 78. Instit. auct. de triente & semisse, collat. 3. l. 1. tit. 13. l. 2. tit. 15. partit. 4. leg. 10. titul. 8. lib. 5. Recopil. Illustrant vltra innumeros congestos à Barb. in præsentī, Leo Pinel. in repetit. ad hunc textum, Faber de error. decad. 35. error. 6. Martha de success. legali 1. p. c. 18. art. 4. Larrea decis. 8. num. 6. & decis. 43. Cuiac. hic, & in Nouel. 12. Amaya lib. 1. obseru. capit. 4. Hunnius in encyclop. titul. 10. cap. 12. Mancinus lib. 1. Genial. cent. 15. & sequent. Leon tom. 1. decis. Valentia, decis. 93. Noguierol. alleg. 23. & 24. Bocerus tom. 1. clas. 1. disput. 10. Selle tom. 3. de-

cis. 231. Fachineus lib. 3. controu. cap. 50. vsque ad 56. Donel. lib. 2. comment. capit. 21. vbi Osuald. littera F. Petrus Greg. lib. 10. syntagm. cap. 4. Sarmientus lib. 1. select. cap. 6. Barb. de potestate Episcop. 2. p. allegat. 1. & vota 73. Coruinus in ius canonicum lib. 2. tit. 15. Cuiac. lib. 13. obseru. cap. 4. Arellanus de iuris ration. lib. 4. capit. 5. numer. 60. Fragos. de regim. christ. Reip. p. 1. lib. 2. disp. 6. §. 1. Mercerius lib. 2. opinionum, cap. 78. Sixtinus volum. 1. consil. 9. Euerard. Bronchorst. cent. 2. assert. 92. Canisius & Cuiac. hic, idem Cuiac. ad tit. Cod. de natural. lib. Michelorus de fratribus, 3. p. cap. 23. & 24. Arniseus 2. p. relectionis, cap. 2. sect. 8. num. 47. & lib. 7. de rebus public. capit. 2. sect. 14. Christineus tom. 1. decis. 310. Ant. Gomez in l. 18. Tauri, num. 59.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Facta pro infectis nunquam haberi possunt, l. in bello 12. §. facti, ff. de captiuis, l. unic. C. de raptu virginum, l. 31. ff. de reg. iur. præcip. de transitoria, l. Fabriles 6. ff. de oper. libert. leg. cum hæreditas 34. ff. de hæred. instit. Facit Horatius lib. 3. carmin. od. 29.

Non tamen irritum

Quodcumque retro est, efficiat, neque

Diffinget, infectumque reddet,

Quod fugiens semel hora vexit.

Sed filij naturales verè illegitimi nati sunt: igitur etiam subsequito matrimonio, exuere maculam illam illegitimitatis, cum sit facti, nequeunt; præcipue cum id, quod ab initio vitiosum est, tractu temporis conualefcere non possit, l. quod ab initio, ff. de reg. iur. l. 1. ff. de regula Catoniana. Facit textus in l. si minor 4. ff. de seruis export. Augetur hæc difficultas ex eo, nam licet hæc legitimitatio procedere possit attento iure ciuili, iuxta quod concubinatus permissus erat, l. 1. l. in concubinato 3. ff. de concubinis; immò parū differebat concubina ab uxore, l. item 47. §. parui, ff. de legatis 3. l. in libera 24. ff. de rin. nupt. late illustrati in can. 2. Concil. §. liber. tamen sacris canonibus concubinarum consuetudo, vtj ore iuri diuino contraria, improbata est, cap. audita, 34. dist. c. nemo, cap. dicat, cap. meretrices 32. quæst. 4. & probauimus in ipso canone 2. Concilij; adeò vt matrimonium cum concubina sequutum, ex æquitate ad tollendam maculam permittatur. D. Basil. in can. 26. ad Amphilocho. ibi: Fornicatio non est matrimonium, sed nec initium matrimonij; quare si fieri possit, vt qui post fornicationem coniunguntur, separentur, id est melius: sin autem eis omnia placeat consortium, fornicationis quidem penam agnoscant; ne separentur autem, ne quid deterius accidat. Ergo iuxta sacros Canones hæc legitimitatio procedere non debet, ne per eos concubinatus foueri videatur. Augetur secundò hæc dubitandi ratio, nam & iure ciuili, vt legitimitatio hæc procedat, desideratur consensus filiorum, auct. quibus modis naturales efficiantur, §. generaliter. Item dotalia instrumenta, d. auct. §. illud, §. final. Instit. de nupt. ibi: Dotalibus instrumentis compositis. Ergo non sufficit tantum matrimonium celebrari, vt filij antea suscepti efficiantur legitimi.

Quà difficultate ita fulcitā non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, filiorum varias species esse, vt agnouerunt Paleotus de nothis & spuris, Lupus de illegitimis, Gomez in leg. 11. Tauri, Couarr. & alij congesti à Rojas in epit. success. cap. 1. num. 23.

Et

4.
IMPRONA-
TUR TRA-
DITA AS-
SERTIO

5.
FILIORUM
VARIA GE-
NERA.

Et licet omnes ad duas species reducat Iulius Pollux lib. 3. *onomast. cap. 2.* nempe ad susceptos ex licito coniugio, & ad filios aliunde natos, congruentior est presenti titulo illa summa diuisio, vt alij sint filij legitimi, alij illegitimi; quæ diuisio aliam subdiuisionem recipit; nam filiorum legitimorum alij sunt legitimi naturales, alij tantum legitimi. Legitimi & naturales illi dicuntur, qui ex legitimo coniugio nati sunt, quia lege, & naturâ matrimonium approbantibus, nascuntur, de quibus in *l. filium. ff. de his qui sunt sui, l. semper. ff. de in ius vocand. auth. quibus modis naturales efficiuntur, §. nec igitur, collat. 7. auth. nunc soli, C. de naturalib. liber. princip. Instit. de nupt. & de patria potest. cap. accessit §. de despons. impub. cap. olim 6. de cleric. coniugat. cap. transmissa. hoc tit. quo casu filij nati ex huiusmodi concubitu legitimi creduntur, d. l. filium, licet difficilis sit talis probatio, l. Lucius 78. ff. de condit. & demonstr. probaui latè in cap. per tuas, de prob. Eiusdem speciei censentur filii nati ex matrimonio, quod parentes cum bona fide contraxerunt in gradu prohibito, cap. ex tenore, hoc tit. vbi dicemus. Filij autem legitimi non naturales dicuntur, qui lege aliqua in numerum filiorum naturalium recensentur, quamvis legitimi non sint, argumento textus in *l. legitima 6. ff. de pact. doct. Bertrandus de iure liber. cap. 4. in princip. quales sunt hi, qui adoptati, vel adrogati sunt, l. 1. & per totum ff. de adopt. l. cum adoptiuis, C. cod. tit. Petrus Greg. lib. 3. *synagm. cap. 10.* Faber in *inrisprud. tit. 10. princip. l. illat. 17. & princip. 4. illat. 11.* Bertrandus vbi supra *cap. 43. fol. 161.***

6.
DE FILIIS
ILLEGITI-
MIS.

Filiorum etiam illegitimorum variae sunt species; nam alij sunt filij illegitimi, quos simpliciter naturales vocamus, Græcè nothos, quorum nomen Latine exprimi non posse testatur Cuiac, in *Novel. 12. vers. secunda pars*, de quibus agitur in tit. *C. de natural. liber. l. in concubinato, ff. de concubin. cap. final. 32. q. 4. l. 1. tit. 15. part. 4.* Hi tales iure ciuili dicebantur, quia nati erant ex concubina domi retenta, quam pater sine stupri crimine retinebat; cuius concubitus licet matrimonium vere non esset, permissus tamen erat, & parum à matrimonio distabat, l. 1. d. l. in concubinato, l. si quis officium ff. de ritu nupt. docent Connanus lib. 2. *comment. c. 16. & lib. 8. c. 13.* Hothomanus in *disp. de spuris, c. 1. & 2.* Bertrandus de iure liberor. *cap. 30. & 43.* Petrus Gregor. lib. 10. *synagm. cap. 3. num. 15.* Arniseus tom. 1. *politic. lib. 2. de reb. public. cap. 2. sect. 13.* Sarmiento lib. 1. *select. cap. 7. num. 1.* Vnde exponendus est textus in *l. final. ff. de his qui sunt sui*, si omissis Cuiacio, Donello & aliis congestis ab Osualdo lib. 2. *comment. cap. 27. littera C.* obserues, verbum rediguntur, ibi propriè accipi respectu emancipati, & impropriè respectu naturalis, vt in §. aliquando, *Instit. de nupt.* vt aliàs interpretatur Glossa verbo *Manumitti*, in *l. 2. ff. de officio Procons.* Sed cum concubinarus plerumque consisteret inter dominum, & eius ancillam, l. denique 8. ff. de pignor. l. penult. ff. de rebus authorit. indic. l. vlt. C. de manumiss. inde est, quod nati ex eis erant serui, filijque naturales dicebantur, d. l. vlt. ff. de his qui sunt sui, l. final. ff. de adopt. l. Lucius 88. §. final. ff. de leg. 2. l. vlt. ff. de iure delib. iuncto Cuiac. lib. 3. *obs. c. 37. l. cum pater 77. §. volo. ff. de legat. 2. textus ita interpretandi in l. omnes 17. §. 1. ff. qua in fraud. credit. l. naturalis §. ff. de prescript. verb. l. si rogatus 20. §. mulieris ff. de manumiss. vindict. l. naturalis 7. l. final.*

ff. de confir. tutore, l. vlt. C. quando mulier tutela offic. l. vlt. ff. de manumiss. docent Hothomanus & Bertrandus supra, Faber in *Papin. tit. 9. de nupt. princip. 11. illat. 1.* Et cum olim inter filios illegitimos nulla consideraretur differentia, Constantinus Magnus naturales dici voluit filios, qui ex solutis procreabantur, vt testis est Iustinianus in *Novel. 89. quibus modis naturales.* Et licet ideo ausus fuerit Aeneas Robertus lib. 2. *rer. indic. cap. 14.* asserere Constantinum non ex legitimo matrimonio, sed ex furtiuo amplexu Constantij cum Helena procreatum fuisse, quod & ante attentarunt Zozimus tom. 3. *annal. lib. 2. in princip.* Nicephorus lib. 7. *hist. cap. 18.* facile tamen ab hac calumnia defendit sanctam Helenam D. Iosephus de Retes lib. 8. *opuscul. fol. 329.* & nos in *cap. 15. de sponsal.* Verum cum sacris Canonibus prohibitus sit concubitus, immò magis detestabilis sit consuetudo cum concubina, quam accessus ad meretricem, argumento capitis finalis de consuet. ideo difficilius est, qui filij naturales dicantur in cap. per venerabilem, & similibus, hoc tit. Et obtinuit sententia Doctorum melioris notæ, asserentium eos naturales dici, qui ex soluto, & soluta sunt geniti, inter quos poterat matrimonium tempore conceptionis sine dispensatione consistere: docent Abbas in *d. cap. per venerabilem*, Sarmiento lib. 1. *select. cap. 7. num. 3.* Marienzo in *l. 9. tit. 8. lib. 5. Recopil. glos. 2. num. 3.* & ita expresse cautum est in *l. 11. Tauri*, quæ est hodie lex 9. tit. 8. lib. 5. *recopil.* quamvis contrarium defendant Lara in *l. si quis à liberis, in princip. n. 82.* Ceruantes in *l. 10. Tauri, num. 28.* Vnde rectè resoluit Parladorius *different. 14. §. 2.* filium genitum à Clerico in minoribus ordinibus constituto, etiam beneficium ecclesiasticum habente, naturalem esse.

Alij sunt illegitimi, quos spurios vocamus, qui propriè sunt nati ex ea, quæ exposita est omnibus, vt quo patre concepti sint, ignoretur; & in hoc à filiis naturalibus differunt spurij, quod isti sine certo patre nascuntur, ideoque apud Romanos tantum duabus illis litteris S. P. scribebantur, idest sine patre. Gaius lib. 1. *Instit. cap. 4.* vbi ait, spurios appellari sine patre filios. Illustrant Plutarchus in *problem. Alex. ab Alex. lib. 5. dier. Genial. cap. 5.* Catellianus Cotta in *memoral. verbo Spurius*, Petrus Crinitus de *honest. discip. lib. 10. cap. 5.* P. Greg. lib. 10. *synagm. cap. 13. n. 18.* Connanus lib. 2. *comment. cap. 16. num. 2.* Vnde non male in Digestorum libris huiusmodi filij spurij appellantur vulgò nati, l. vulgò 23. ff. de statu hominum, l. 2. iuncta l. spurius 4. ff. unde cognati, l. si ex liberta, C. de suis & legit. Media ætas degeneres vocitauit, quia neque genus, neque gentem habent. Oederic. Vital. lib. 4. *hist. eccl. anno Christi 1074. DeGENER, utpote nothus est.* Aliquando spurij dicuntur filij nati ex parentibus, qui matrimonium contrahere non possunt tempore conceptionis, vel natiuitatis: textus disertus in *l. Imperator 29. §. 1. ff. de probat.* vbi natus ex adulterio spurius appellatur. Similiter etiam filius natus ex incestu, l. qui spurij 6. ff. de decur. Vnde passim spurij opponuntur iustis liberis, l. 4. in fine. ff. de in ius vocando, l. vlt. ff. qui petant tutores: & vulgò quæsiiti opponuntur iure quæsiitis, l. patronus 8. ff. de bonis libert. l. si quis liberis §. 2. ff. de lib. agnosc. Hothom. de spuris *cap. 1. & 2.* Illegitimi etiam filij sunt qui dicuntur Manceres in *cap. nisi cum pridem, §. persona, de renunc. cap. per venerabilem, hoc tit. cap. 23. Deuteron.*

Sonnet in l. 9. Tauri

7.
DE SPURIIS
ET ALIIS.

Deuteron. quo nomine latè sumpto significantur filij nati ex scortis & meretricibus, *Exodi cap. 23. lib. 1. tit. 5. part. 4.* Petrus Greg. *ubi supra, num. 19.* strictè autem, & specificè illi dicuntur, qui nati sunt ex his parentibus, qui iure Pontificio matrimonium contrahere prohibentur. *Couarr. d. 2. p. de matrim. cap. 8. §. 5. num. 2.* Matienzo in *l. 9. tit. 5. lib. 5. recopil. gloss. 2.* Tandem alij sunt adulterini, qui nati sunt ex vxorato, & soluta, vel ex duobus vxoratis, *cap. lex, §. adulterium 32. q. 1. d. cap. per venerabilem, §. quid autem, l. si adulteri, ff. de adulteriis, l. 1. tit. 15. part. 4. & in l. 9. Tauri, quæ est 7. tit. 8. lib. 5. recopil.* dicitur filius adulterinus natus ex damnabili coitu, quia matri inde poena mortis naturalis imponitur, *l. 1. tit. 7. lib. 4. fori, l. 1. tit. 20. lib. 8. Recopil.* & licet filium procreatum à clerico in sacris ordinibus constituto adulterinum dicant Glossa, verbo *Adulterinis*, in *d. cap. per venerabilem*, & ibi Abbas *num. 32.* Immola in *Clement. 1. de officio Ordin.* *Couarr. in 4. 2. p. cap. 8. §. 5. num. 14.* Plaza *lib. 1. de delict. cap. 41. num. 31.* & alij relati à Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 7. n. 39.* tamen contraria sententia verior est; nam clerici cum muliere soluta concubitus non est adulterium, immò nec sacrilegium, nec incestus, vel stuprum, vt alij putarunt; sed simplex tantum fornicatio, ex textu ferè diserto in *cap. quia circa, de bigam. ibi: Tanquam simplici fornicatione notatis.* Faciunt textus in *cap. Maximianus, cap. presbyter, 81. dist. cap. lator 2. q. 7.* docent Federicus de Senis *consil. 167.* Cardinal. in *Clement. ad nostram, de heretic. Felinus in cap. at si clerici, in princip. n. 14. de iudiciis, Decius ibi, num. 37.* Menchaca de *success. creat. §. 22. num. 50.* Auendaño in *l. 9. Tauri, Gloss. 10. num. 10.* Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 7. num. 44.* Sed contrarium probaui in *d. cap. quia circa*, videlicet sacrilegium committi. Tandem ad illegitimos species pertinent filij incestuosi, qui nascuntur ex parentibus sanguine coniunctis in gradu prohibito per lineam transversalem, *l. si adulterium, ff. de adulteriis, l. quin etiam, ff. de ritu nupt. §. inter eos, Instit. de nupt.* Antonius Gomez in *l. 9. Tauri, num. 13.* Matienzo in *l. 6. gloss. 3. tit. 8. lib. 5. Recopil.* Nefarij etiam sunt filij illegitimi, qui nascuntur ex patre & filia, vel aliis ascendentibus, *d. l. quin etiam, ff. de ritu nupt. §. ergo, Instit. de nupt. P. Gregorius d. cap. 3. num. 30.*

8.
DE LEGITIMATIO-
NE.

Secundò sciendum est, iure Digestorum inognitum fuisse hoc legitimisationis beneficium; nam licet si dum filius in vtero erat, mater in vxorem duceretur, legitimus ipse nasceretur, *l. 3. §. 1. ibi: Ut vxor ducta suum pariat; ff. de suis & legitimis, l. 3. §. 6. ff. de Carbon. edicto*; tamen si iam natus erat, legitimatio non contingebat, vsquedum Imperator Constantinus statuit, subsequuto matrimonio inter parentes, filios legitimos reddi, *leg. Diui, l. iubemus, C. de natural. lib.* notandus est textus in *l. 4. C. de pactis conuent. in illis verbis: Cum in potestate patris constituti non essetis.* Et licet stricta fuisset ea constitutio, vt pote loquens tantum de filiis susceptis ex ingenuis concubinis, non verò ex aliis foeminis, Imperatores Anastasius in *d. l. iubemus*, & Iustinianus in *l. cum quis, l. nuper, C. eod. tit. nouel. 12.* eam constitutionem protraxerunt ad filios naturales ex quibuscumque foeminis susceptos, vt iam notauit Basil. *de matrim. lib. 12. cap. 1.* Quod Ecclesia admisit in presenti textu, & aliis suprà citatis; ita vt filij ita legitimati, pro legitimis habeantur, ac si ex legitimo matrimonio nati essent; quia

iuris fictione retrahitur legitimatio hæc ad tempus natiuitatis, argumento legis *lex Cornelia, ff. de testam. l. potior, ff. qui potiores, l. neces- sario, §. quod si pendente, ff. de periculo, & com- modo: vt contingit in fictione postliminii, iuxta quam ab hostibus captus, rediens retrò fingitur in ciuitate fuisse, l. retrò, ff. de captiuis: & habetur ac si nunquam in captiuitate fuisset, l. postliminium, ff. eod. titul. vt etiam contingit in casu textus in *l. heres quandoque, ff. de acquir. heredit.* Sic legitimatio efficit legitimatum haberi, ac si nunquam fuerit illegitimus, argumento textus in *l. si quis filio, §. penult. ff. de iniusto rupto.* Et quemadmodum captiuus postliminio reuersus excludit secundogenitos, & remotiores, *d. l. si quis filio, §. siue, l. si de portatus, ff. de bonis libert. l. qui ex liberis, §. 1. ff. de bonor. possess. secundum. tab.* simili modo legitimatus præferitur secundogenitis, etiam constante matrimonio: latè probat Michelorius *de fratribus 3. p. cap. 23. & 24.**

Vnde infertur, filium legitimatum per subsequens matrimonium, succedere in regnum, nobilitatem, & arma parentum. Mantica *de coniect. lib. 1. tit. 12. num. 4.* Tiraq. *de nobilit. in cap. 15. num. 21.* item in feudum, Solorzanus *de iure Ind. tom. 2. lib. 2. cap. 17. num. 46.* licet contrarium defendat Bronchorst. *cent. 2. assert. 92.* & facere deficere conditionem, si sine liberis, docet Fusarius *de substit. pag. 408.* & succedere in bonorum vinculo, seu primogenio, docent Gregor. Lopez in *l. 2. gloss. 10. tit. 15. part. 2.* Molin. *de primog. lib. 3. cap. 1. num. 6.* excludereque substitutum, innumeris relatis tenet Martha *de success. 1. part. q. 18. art. 8. num. 2.* Vnde cum in maioratu filius legitimus primogenitus præferatur cæteris fratribus, idè talis filius legitimatus præferatur aliis fratribus etiam ex legitimo matrimonio postea susceptis: docent Menchaca *de successionum creat. lib. 1. §. 2. num. 89.* Tiraq. *de primog. q. 34.* *Couarr. 2. p. de matrim. cap. 8. §. 2. num. 28.* Barb. pluribus relatis, in *cap. tanta, hoc titul. num. 22.* Quæ sententia non est simpliciter accipienda, sed ita vt filius primogenitus legitimatus per subsequens matrimonium, præferatur filio postea nato ex eodem matrimonio, ex quo ipse legitimatus est, argumento legis *cum quis, C. de natural. liber. nam si aliud matrimonium intermedium celebratum fuerit, & ex eo filius legitimus nasceatur, hic filius non excluditur per filium naturalem primogenitum, legitimatum postea sequenti matrimonio, vt tenet Cardinalis hic, num. 5.* Præpositus *num. 8.* Alex. de Neuo *num. 29.* Cifuentes in *l. 40. Tauri, in princip.* & ibi Auendaño *gloss. 11. n. 42.* Gomez in *l. 12. Tauri, num. 64.* Gregorius in *d. l. 2. gloss. 9.* Cenallos *q. 606.* Pro quorum sententia facitea ratio; nam legitimatus per subsequens matrimonium, licet ex tempore contracti matrimonij legitimus sit, *Couarr. d. §. 2. n. 25.* in ea tamen conceptione vel natiuitate vsque ad contractum matrimonij non est verè legitimus, sed habetur pro legitimo per fictionem, vt suprà dixi, & probant Butrius hic *num. 3.* Mantica *d. lib. 11. tit. 12. n. 19.* Quæ fictio non inducitur in præiudicium tertij, *aut. quibus modis, §. liceat*; fictio enim nititur benignitate, quæ est fundamentum omnium fictionum, *l. postliminium 19. ff. de captiuis*; sed æquitas locum non habet vbi datur præiudicium tertij, *l. 2. §. item, ff. de aqua pluuiæ, l. denique 19. l. neque, ff. ex quibus causis maiores*; ergo in hoc casu non procedit fictio in præiudicium illius, qui legiti-

9.
VARIA IL-
LATIONES
EX HOC
TEXTU.

timè natus est. Facit etiam textus in *c. quamvis*, de *rescript* in 6. ubi docetur, quod si Pontifex alt-
cui concedat gratiam ad beneficium proximè
vacaturum, moxque reuocatà eà gratiā secundo
ipsam concedat, demumque priorem restituat,
non censetur restituisse in præiudiciū secundi.
Facit etiam textus in *cap. si pro te* 13. *ead. titul.*
Nec tunc obstat dicta authentica *quibus modis*,
§. *reliquis*, & §. *adoptionis*, ubi docetur filium na-
turalem legitimatum vocari ad omnes illas suc-
cessionēs, quas haberet, si verè legitimus esset
à principio: ergo admitti debet ad primoge-
nium, exclusis fratribus atate minoribus, etiam
ante legitimationem natis; præcipuè, nam cum
legitimatio hæc fiat virtute retrotractionis, de-
bet fieri cum omnibus suis effectibus, *l. lege*, ff.
de *testam.* ne dicamus eundem filium esse legiti-
mum, & illegitimum. Nam respondetur, Iusti-
nianum in eo textu loqui de bonis diuisibilibus,
quæ pater, vel immediatus possessor habebat;
non verò de bonis primogenij, seu fideicom-
misso subiectis, de quibus agimus, inter quæ ma-
gna est differentia; nam filius legitimus viuentē
patre non habet ius irreuocabile ad eius bona;
quia pater potest illa distrahere, & filio auferre;
quin immò etiam si non distrahat, sed filios
alios postea suscipiat, reuocatur partim ius in
spe quæsitum, & bona diuiduntur post eius mor-
tem inter liberos: in bonis autem maioratus ali-
ter contingit; nam possessor non potest illa, nec
in vita, nec in morte distrahere, *l. filius* 114.
§. *Dini*, ff. de *legat.* 1. sed filio primogenito inte-
grum relinquere debet, & illi competit ius irre-
uocabile, etiam viuentē patre. Tiraq. de *primog.*
q. 21. & 40. Couarr. lib. 3. *variar. cap. 5.* Vnde
quamvis regulariter retrotractio fiat cum omni-
bus iuris effectibus, tamen in præsentī casu cum
gravi præiudicio tertij non admittitur. Nec ob-
stat quod dicebamus, exinde sequi filium pro
parte legitimum esse, pro parte verò illegiti-
mum; nam id rectè euenire potest diuersis tem-
poribus, ita vt legitimus sit post contractum ma-
trimonium, illegitimus verò antequam illud
sequeretur.

Quod proximè diximus, filium naturalem pri-
mogenitum legitimatum præferendum esse in
successione maioratus ceteris fratribus ex eodem
matrimonio secundo genitis, intelligendum est,
nisi in fundatione vocentur filij primogeniti, &
ex legitimo matrimonio nati; nam tunc filius na-
turalis legitimatus per subsequens matrimonium
non excludit secundogenitum, vt tenent Mancini-
us centur. 1. *genial. cap. 15.* Mantica d. lib. 11. de
coniect. tit. 12. num. 17. Martha de *succes. legali*, l. p.
q. 18. art. 8. n. 8. Menochius d. *presumpt.* 81. num. 1.
Peregrinus de *fideicommiss.* art. 25. q. 40. Fachineus
lib. 4. *controu. cap. 54.* Faber de *error. deced.* 35. error. 6.
innumeri congesti à Fajardo de *legitim.* n. 266.
Ratio est, nam fundator maioratus expresse vo-
luit, quod successor nasceretur legitimus; illa
enim verba, de *legitimo matrimonio*, coniungunt
eodem tempore natiuitatem cum matrimonio;
quippe qualitas adiuncta verbo debet intelligi
secundum tempus verbi, *l. in delictis*, §. *si damnum*,
ff. de *noxal. action.* l. Titius, de *militar. testam.* Sed fi-
lius naturalis, quamvis per subsequens matri-
monium reddatur legitimus, non tamen est de
legitimo matrimonio natus, vt docet Baldus in l.
filium, num. 10. ff. de *his qui sunt sui*. Et pater, nam
licet lex facere possit, vt illegitimus reputetur le-

gitimus, cum hoc iuris sit, in iureque consistat;
tamen quod sit de legitimo matrimonio natus,
facere non potest, cum hoc facti sit: ergo talis
filius legitimatus non potest admitti ad primo-
genituram in præsentī casu. Nec obstabis si dicas,
matrimonium sequutum retrotrahi ad tempus
natiuitatis, ex præsentī textu; nam hoc proce-
dit per fictionem, vt contingit in omnibus legi-
timationibus, *l. ult. de natal. restit.* & quod sit per
fictionem, non est propriè tale, *l. lege*, ff. de *testam.*
l. 2. ff. de *usufructu earum rerum*: atqui verba te-
statoris intelligi debent secundum naturam, &
veritatem, & non secundum fictionem, *l. ult. C.*
de *his qui veniam*. Et sic præsentis casus non veri-
ficatur in filio legitimo per fictionem; vnde ele-
ganter Baldus in l. in *testamento* 14. in *fine*, ff. de
testam. milit. docuit legitimationem non fingi re-
trò respectu eorum, quæ determinato modo ha-
bent voluntatem. Sed hæc sententia, quamvis in
puncto iuris vera sit, tamen in praxi non aude-
rem recedere à contraria, quæ etiam hoc casu
filium legitimatum per subsequens matrimo-
nium, exclusis fratribus postea natis, admittit ad
primogenium: tum propter frequentes Senatus
Castellæ decisiones; tum propter autoritatem
Doctorum, qui eam sequuntur: quamplures
refert Fajardus *supra*, num. 265. quibus addo
Greg. Lopez in d. l. 2. gloss. 9. Couarr. d. *cap. 8. §. 2.*
num. 10. Molinam de *primog. lib. 3. cap. 1. n. 10.*
Noguerol. *allegat.* 23. Barb. *vo* 73.

Duo tamen desiderantur, & concurrere debent
vt legitimatio hæc procedat. Primum, vt matri-
monium sequatur, nec interest quod in articulo
mortis celebretur, vt pluribus relatis docent
Sanchez lib. 7. de *matrim. disput.* 105. num. 4. Basil.
ead. *tract. lib. 11. cap. 1. §. 1.* Barb. in *cap. santa*, hoc
titul. num. 8. Leo Pinel. *hic*, num. 293. Noguerol.
alleg. 24. Barb. *vo* 73. Michelorius de *fratrib.*
cap. 23. Ratio est, nam apud omnes constat, ma-
trimonium in articulo mortis contrahi posse:
sed legitimatio est effectus matrimonij, ab eo
inseparabilis: ergo talis legitimatio, matrimo-
nio quocumque tempore sequuto, datur. Vnde
prædicti Doctores rectè inferunt, filium ita le-
gitimatum in articulo mortis excludere substitu-
tum, nec ideo patrem dolum committere, quia
dolum non facit qui suo iure vtitur, *l. dolum*, ff.
de *reg. iur.* maxime cum dolum non præsumatur,
l. dolum, C. de *dolo*. Nec obstat, quod ad legiti-
mationem filiorum per subsequens matrimonium
desideratur spes suscipiendi prolem, *l. nuper*, C.
de *natural. liberis*; quia alias inter impotentes
matrimonium celebratum non valet, *cap. 1. iun-*
ctis ibi adductis, de *frigid.* sed in hoc casu nulla
spes suscipiendi prolem datur; ergo hæc legiti-
matio dari nequit. Nam respondetur legitima-
tionem hanc prouenire ex sola matrimonij va-
liditate; ad matrimonium autem legitime cele-
brandum sufficit potentia coeundi in actu, vel
in habitu, *l. penult. C. de nupt.* quæ in præsentī
casu adest, vt considerat Matienzus in *rubr. tit. 1.*
lib. 5. *Recopil.* n. 191. Nec etiam obstat, quod matri-
monium morte dissoluitur, *cap. penult. & final. de*
secundis nupt. & ita non potest incipere ubi finiri
debet, iuxta textum in *lege Titio*, ff. de *usufructu*,
l. usufructum, ff. de *usufructu legat. l. hæres meus*, §.
quamvis, ff. de *cond. & demon. l. si pater*, ff. de *iure dot.*
l. cum pater, ff. de *partis dotal. l. Iulianus*, §. *libertas*, ff.
de *manumiss. test.* Nam respondetur cum Sarmiento
lib. 1. *select.* cap. 6. n. 6. aliud esse conferri matrimo-
nium

II.
DE REQUI-
SITIS HUIUS
LEGITI-
MATIONIS.

IO.
LIMITA-
TUR PRÆ-
DICTA IL-
LATIO.

nium in tempus mortis, quod fieri non potest, ex iuribus proximè citatis: aliud verò illud celebrare tempore mortis, quod tempus vitæ tribuitur: unde in l. libertas 12. & l. final. ff. de manumiss. testam. docetur, quod quamvis libertas dari non possit seruo cum morietur; tamen illi morienti rectè datur, l. unic. §. sumus, C. de Latina libert. Tandem non obstat matrimonium in articulo mortis contractum censerì fraudulentum ex solo animo excludendi substitutum dato sub conditione, si sine liberis decederet, vt probari videtur ex l. filius 60. ff. soluto matrim. iunctis traditis à Sarmiento de redditibus 4 p. q. 4. num. 6. Quia responderetur, fraudem in dubio non præsumi, l. meritò, ff. pro socio, l. sed si maritus, §. final. ff. qui & à quibus. Quin immò in contrahendo matrimonio præcipuum est consulere animæ, filiosque relinquere cum honore, & sine nota infamiæ illegitimitatis. Et licet per consequens excludatur substitutus, id tamen non attenditur, l. fistulas 70. §. 1. ff. de contrahend. emptio. Nec obstat dicta lex filia, quia procedit eo casu, quo quando quod geritur in mortis articulo, non prodest morienti, & nocet alteri, vt docet Mantica d. tit. 12. num. 5. in præsentem autem casu prodest matrimonium morienti, & eius filiis, unde per fraudem celebratum non creditur. Quid autem si expressè constasset ex confessione patris, vel aliis coniecturis, ipsum animo fraudandi substitutum matrimonium celebrasse; an adhuc filius legitimatus excludat substitutum, quærent Interpretes? Et ipsum non excludere, docuerunt Mantica d. lib. 11. de coniect. tit. 13. num. 5. Molina de primog. lib. 2. cap. 5. n. 27. moti autoritate textus in c. 2. de renunciat. lib. 6. c. constituit 20. q. 3. Sed adhuc affirmatiua sententia verior est, quam tenuerunt Menchaca lib. 6. vsufreq. c. 41. num. 5. Sarmientus lib. 1. select. c. 6. num. 8. Molina de inst. disp. 172. Spino in speculo, gloss. 15. num. 106. Pro qua sententia facit textus in l. filium, §. sed cum, ff. de bonor. possess. contra tab. ibi: Erit ergo venale beneficium, & ea ratio; nam si hæres grauatus restituere sub conditione, si sine liberis, matrimonium contraxerit animo expresso excludendi substitutum, nemo negauit filios ex tali matrimonio substitutum excludere: ergo idem dicendum est in casu proposito. Nec fauent contrariæ sententiæ textus in d. cap. 2. & in d. cap. constituit: nam in d. c. 2. non agitur de actu in mortis articulo celebrato, sed de renunciatione beneficii fraudulosa, & ambitiosè facta; quæ ideo à Bonifacio VIII. improbatur. Similiter in d. c. constituit, agitur de puniendo dolo Abbatis, qui Monachum ad professionem admisit animo tantum captandæ hereditatis; professio autem sustinetur.

12.

FILII DE-
BENT ESSE
NATVRA-
LES.

Secundò desideratur, vt legitimatio hæc procedat, quod filij sint naturales, id est suscepti ex soluto, & soluta, inter quos tempore natiuitatis, & conceptionis poterat licetè, & sine dispensatione matrimonium celebrari, cap. innotuit, de elect. l. 9. tit. 8. lib. 5. Recopil. Ratio est, nam cum hæc legitimatio procedat mediante fictione, & retrotractione ipsius matrimonij, necessarium est, quod deturabilitas extremorum, videlicet extremi à quo, & extremi ad quod, l. bonorum, ff. rem ratam haberi, l. 1. §. final. ff. de appellat. cum aliis traditis à Bartolo in l. si quis qui, num. 18. ff. de vsucap. Barb. in l. diuortio, in princip. num. 12. ff. solut. matrim. Ita vt verè legitimæ nasci possint tempore conceptionis, seu

natiuitatis? An verò hæc habilitas desideretur vtroque tempore, conceptionis scilicet, & natiuitatis, vel sufficiat tantum vnum tempus, disputant latè Fajardus de legitimatione, ex numer. 24. Leo Pinel, in præsentem. Et licet in puncto iuris stricti verum sit, tempore conceptionis præcisè habilitatem extremi desiderari; tamen in praxi obtinuit, latè esse vno ex his temporibus habilitatem dari ad contrahendum matrimonium, provt filio magis profit, argumento legis nuper, C. de natural. liber. l. seruorum, §. ingenui, ff. de statu hominum, §. sed si quis, Instit. de ingenuis: docent Basil. lib. 11. de matrim. quest. 3. P. Molina. de inst. quest. 409. Sanchez de matrim. lib. 8. disput. 7. n. 19. Fachineus lib. 3. controu. quest. 50. Fajardus supra, num. 23. Mancinus genial. centur. 1. cap. 16. Amaya lib. 1. obs. quest. 4.

His suppositis, vt ad rationem præsentis assertionis perueniamus, variis ommissis adductis à repetentibus hic, credo veram rationem assignari ab Alexandro III. in cap. tanta, hoc tit. in illis verbis: Tanta est vis matrimony, vt qui antea sunt geniti, post contractum matrimonium legitimi habeantur; & prouenire ex fauore ipsius matrimonij, qui magnus est, cap. final. de re iudic. cap. videtur, qui matrimonia accusare, cap. lator. 7. de re iudic. cap. ex litteris 4. de in integr. restit. c. 1. vt lite non contest. Iste autem fauor in eo consistit, vt matrimonium contractum à parentibus post natiuitatem filiorum, perinde habeatur, ac si post matrimonium contractum nascerentur, vt docent Sarmientus lib. 1. select. cap. 5. num. 8. & cap. 6. & 7. Gregorius Lopez in l. 1. tit. 3. part. 4. Huius retrotractionis rationem communiter adducunt Interpretes ex eo, quia ille, qui duxit uxorem mulierem illam, ex qua suscepit filios, creditur habuisse ab initio animum contrahendi matrimonium cum ipsa, vt probari videtur ex l. cum quis, vers. neque enim, C. de natural. liber. Sed verius credo, causam efficientem huius retrotractionis ex eo prouenire; nam cum Ecclesia intenderet homines ad rectam semitam reducere, vt eos alliceret, & inuitaret ad matrimonium contrahendum, statuit, vt filij antea suscepti per subsequens matrimonium reddantur legitimi, vt ita amor filiorum impellat parentes ad contrahendum matrimonium. Vnde deducitur, legitimationem hanc esse iuris positiui, & ita Ecclesiam posse ex iustis causis legitimationis hoc beneficium reuocare: nec tantum filij legitimantur, verum etiam nepotes; nec interest, quod parentes eorum, alterve ex eis intermedium contraxerit matrimonium, vt probabimus infra in cap. tanta.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, cui respondeo, quod licet res facti pro infectis haberi natura non patiatur; tamen vbi subest æquitas, plerumque factum non attenditur, immò quasi non factum iuris censurâ habetur, l. interdum, ff. de natural. restit. ibi: Hic enim quantum ad totum ius pertinet, perinde habetur, atque si ingenuus natus esset. Authent. quibus modis naturales, §. filium verò, ibi: Faciamus eum velut ex quadam machinatione cognatum. Quia Princeps quoad iuris effectus pro infectis facta considerat, l. iubemus, §. 1. C. de sacros. Eccles. l. non dubium, C. de legibus, l. cum ea, C. de transact. l. 1. C. qui pro sua iurisdic. l. creditori, in fine, C. de donat. inter, l. Diuo, C. qui manumit, l. 1. §. sed abolentibus, ff. de his

13.

TRADITUR
RATIO DE-
CIDENDI.

14.

DISSOLVITUR
TVR DVBLI-
TANDI RATIO.

d. *Nurriatur.*] Iuxta notata in cap. cum haberet, de eo qui duxit in matrim.

e. *Bona.*] Quæ debentur filiis legitimis ipso iure, dum legitimi sunt, ut probavi in cap. Raynuntius, de testam.

COMMENTARIUM.

2. **CONCLVSIO TRADITUR ET PROBATUR.** EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: Separato matrimonio in facie Ecclesiæ contracto, filij geniti, vel concepti ante ipsam separationem sunt legitimi. Probant eam textus in cap. perlatum 8. cap. quod nobis 9. cap. referente 10. cap. peruenit 11. cap. ex tenore 14. hoc tit. cap. debitum, de bigamis, l. 1. tit. 13. part. 4. l. 3. tit. 2. part. 4. illustrant ultra congestos a Barbosa hic, Cancrerijs 3. var. cap. 11. num. 113. Cyriacus lib. 1. controu. cap. 31. Borell. in summa decis. lib. 3. tit. 1. de spons. num. 890. Noguerol. alleg. 23. num. 115. & 530. Solorzanus tom. 2. de iure Ind. lib. 2. cap. 17. num. 58. Lara de vita hominis, cap. 3. innumeri relati à Giurba ad consuet. Messan. cap. 1. gloss. 1. à num. 27. & gloss. 9. num. 19. Sanchez lib. 3. disput. 42. num. 1. Basil. eod. tract. lib. 11. cap. 1. §. 2. & cap. 8. Molina lib. 3. de primog. cap. 1. num. 11. vbi addentes. Noguerol. alleg. 24. ex n. 154. Christineus tom. 1. decis. 337. Solorzan. tom. 2. lib. 2. cap. 17. numero 58. Fachineus 3. controu. 16. cum seq. Castillo 2. controu. 11. num. 5. Gutierrez de matrim. cap. 71. num. 2. Costa in cap. si pater, verbo Vxorem, de testam. lib. 6. Olea de cef. iur. tit. 4. §. 8. num. 9. Leo Pinel. Cuiac. & Canisius in presenti, idem Cuiac. in cap. final. de clandest. despons. Naten. in iust. vulnerat. cap. 4. fol. 169. Robertus lib. 2. rer. iudic. cap. 18. Costa de iuris & facti ignor. art. 2. & 38. Velasco de priuileg. pauper. 2. p. 9. §. 6. num. 67. Fontanel. de pact. nupt. p. 1. clausul. 3. gloss. 3. num. 27. Gentil. de iurisd. lib. 2. cap. 19. Basilii lib. 11. de matrim. cap. 1. §. 2. & cap. 8. Zypens in respons. de iur. canonic. respons. 1.

3. **IMPVGNATUR TRADITA ASSERTIO.** Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Quod nullum est, nullum potest producere effectum, ut communiter docent DD. per textum ibi, in l. 4. §. condemnatam, ff. de re iudic. l. non est dubium, C. de legibus, pluribus adductis docet Salgado de protect. Regia, p. 3. cap. 9. num. 11. & 12. sed matrimonium putatiuum verè nullum est: ergo ex eo filij legitimi nasci non possunt. Accedit, nam cum quis dat operam rei illicitæ, opinio, vel error non excusat; quia veritas potior est, ut condemnet, l. cum qui nocentem, §. si iniuria, ff. de iniurijs. cap. continebatur, cap. tua, de homicid. ergo qui cum impedimento dirimente contrahit matrimonium, non potest excusari, ita ut ob eius bonam fidem proles nascatur legitima. Deinde, nam si bona fides vtriusque parentis, vel saltem vnius eorum attendetur, ut statim dicemus, in præsentem casu non poterat legitimatio dari; siquidem post litem contestatam nati fuerunt filij, & per litem contestationem constituitur quis in mala fide, l. sed et si 25. §. si ante, ff. de petit. heredit. Facit textus in cap. 3. §. si quis, de clandest. despons. ibi: Soboles de tali coniunctione susceptæ, prorsus illegitima censeantur, de parentum ignorantia nullum habitura subsidium; iuncta lege 1. C. de interdict. matrim. vbi non toleratur matrimonium aliàs prohibitorum, rusticitatis, seu imperitiæ prætextu: ergo bona fides parentum non facit filios legitimos,

qui ex vero matrimonio non nascuntur. Augetur hæc difficultas ex eo, nam ponamus bonam fidem ex parte matris existere; patrem verò cum scientia impedimenti dirimentis matrimonium contraxisse: si nascatur filius legitimus, pater ex dolo suo commodum consequitur, contra vulgare principium, de quo in cap. 1. de eo qui duxit in matrim. cum patria potestas eius fauore inducitur sit, l. cum oportet, C. de bonis qua lib. l. 2. C. si aduersus rem indic. l. si viua, C. de bonis matern. l. 1. ff. si quis à parente: ergo saltem eo casu, ne ita graue sequatur absurdum, legitimatio non contingit.

4. Quæ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, inter alias matrimonij differentias illam præcipuè dari, quod aliud sit verum matrimonium, aliud putatiuum. Verum est illud, quod verè intercessit inter personas habiles ad contrahendum cum omnibus solennitatibus, & requisitis ad ipsius validitatem necessariis: putatiuum, licet quoad alios effectus tripliciter distinguatur à Petro Barb. in l. si cum dotem 23. §. vltim. num. 22. ff. solut. matrim. quoad hunc tamen legitimisationis effectum illud dicitur putatiuum, quod de facto celebratum est, sed propter aliquod iuris impedimentum valere non potuit; diciturque putatiuum ad veri differentiam, quia figuram habet matrimonij, & matrimonium creditur, cum tamen verè non subsistat, ut explicat Baptista Costa d. cent. 2. de facti scientia, disput. 38. Inter vtrumque illa datur differentia, quod matrimonium verum filios legitimos reddit, siue antecedit, siue subsequatur, ex traditis superiori commentario; & consequenter inde profluunt effectus omnes, quos lex communicat filiis legitimis, tam respectu successionis, quam alimentorum. In matrimonio putatiuo contraria regula est statuenda, videlicet, quod veri matrimonij effectus non operatur, præterquam in casibus à iure expressis. Sed antequam eos referamus, sciendum est, duo omninò desiderari ad matrimonium putatiuum: primum, ut contrahatur cum bona fide, saltem ab vno ex coniugibus, ignaro impedimenti, cap. ex tenore 14. hoc tit. cap. cum in Apostolica 18. de sponsal. ibi: Aliam facti nesciam; cap. 1. de eo qui duxit in matrim. l. 5. tit. 9. partit. 4. Maiolus de irregul. lib. 1. cap. 5. & in dubio hæc bona fides præsumitur, Gutierrez de matrim. cap. 71. & ut hæc bona fides interuenire dicatur, sufficit parentes, vel eorum alterum iusto fuisse errore ductos. Ioannes Sarisb. epist. 89. ibi: At quia de paterna successione agitur, patris fallacia nequaquam liberis suffragatur. Parci interdu mansuetudo legum his ab ignorantia conuictis, qui ratione cognationis ab inuicem separantur, liberosque eorum ab infamia, & hereditatis damno liberat, quos Ecclesia per ignorantiam decepta coniungit auctoritas. Couarr. de sponsal. 2. part. capite 8. §. 1. numero 9. Paleotus de notis capite 9. numero 9. immò & iniustus error sufficiens est, quia ille bonam fidem præstat. Menchaca illustr. capite 77. numero 7. Fachineus libro 3. controuers. capite 28. Borellus tom. 3. decision. tit. 1. numero 890. Sanchez libro 5. de matrim. disput. 3. num. 13. Gilkenius de præscript. part. 2. memb. 1. cap. 3. à num. 8. nec prædictam bonam fidem excludit, quod parentes de validitate matrimonij dubij fuerint; nam qui dubitat, est in bona fide. Gloss. finalis

4. DE MATRIMONIO PUTATIVO.

finalis in cap. vlt. de prescript. Menchaca ubi supra, num. 3. Sarmientus lib. 2. select. cap. 20. num. 5. Sanchez lib. 2. disput. 41. num. 4. Solorzanus lib. 3. de iure Ind. cap. 3. num. 80. Secundò desideratur, quod publice, & in facie Ecclesiæ sit contractum, ut cognoscatur impedimenti ignorantia, & per consequens bona fides; nam si matrimonium clandestinè celebretur, præsumitur scientia impedimenti, & matrimonium dolosè fuisse contractum, l. vlt. ff. de ritu nupt. l. 1. C. de interdict. matrim. Menochius de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 3. num. 107. Martha de success. legal. p. 1. q. 18. art. 6. & inde sequitur dispositio textus in cap. 3. §. 1. de clandest. despons. Quando verò matrimonium publicè, vel clandestinè celebratum dicatur, exposui in eod. cap. 3. ut ergo liberi ex tali matrimonio putatio suscepti legitimi habeantur, necesse est, ut utrumque concurrat, bona fides scilicet, & publicus contractus matrimonij: si autem alterum defuerit, matrimonium non erit putativum. Nec contrarium probatur in cap. referente 10. hoc tit. in illis verbis: Nec per Ecclesiæ permissionem, nec per paternam ignorantiam excusentur. Nam ex eis non deducitur, sufficere seorsim, vel permissionem Ecclesiæ, vel paternam ignorantiam; nam cum Clemens III. ibi arguat à sufficienti partium enumeratione, non negat ad matrimonium putativum utrumque necessarium esse.

5.
DE EFFECTIBVS
MATRIMONII
PUTATIVI.

Ut ad effectus matrimonij putativi perueniamus, illa regula est statuenda, videlicet, quod veri matrimonij effectus non operatur præterquam in casibus specialiter à iure expressis. Primò enim dos in eo matrimonio data omnia privilegia veræ dotis habet, l. vlt. cum l. sequent. ff. de privileg. credit. l. si sponsa 74. ff. de iure dot. l. 3. C. solut. matrim. docent fusè Tiraquel. ad leges connub. gloss. 8. à num. 235. Cancerius lib. 3. variar. cap. 11. num. 113. Arias de Mesa lib. 3. variar. cap. 21. ubi resoluit, doti putativæ competere privilegia tacitæ hypothecæ, prælationis, & alia, de quibus in l. in rebus 30. C. de iure dotium, & in l. dotali 13. ff. de fundo dotali, & cap. 22. sequenti, exponit casus, in quibus matrimonium putativum non habet effectus veri matrimonij, & doctè explicat textum in l. si concubina 17. ff. rerum amor. sed ut ad filios ex eo matrimonio putativum perueniamus, videndi sunt de aliis effectibus ipsius matrimonij putativi, Gutierrez de tutel. 3. p. c. 8. num. 18. Azevedo in l. 4. tit. 20. lib. 4. recopil. Velasco de privileg. pauper. 2. p. q. 56. num. 67. Acosta de privileg. credit. reg. 2. ampliatur. 6. num. 194. Fontanel. de pact. nupt. clausul. 7. gloss. 3. p. 1. num. 27. Giurba ad consuetudines Messan. cap. 16. gloss. 2. Olea de ces. iur. tit. 4. q. 8. ex num. 10. Barb. vot. 2. & nos in cap. 2. de donat. inter.

6.
DE FILIIS
EX TALIS
MATRIMONII
NATIS.

Præcipuus ergo effectus huius matrimonij putativi à iure assignatus, est ut filij ex eo suscepti legitimi sint, cap. peruenit, hoc tit. post Sanchez & Gutierrez docent fusè Castillo lib. 2. controu. cap. 11. & lib. 4. cap. 31. num. 90. addentes ad Molinam lib. 3. cap. 1. num. 12. Trentacinq. lib. 3. var. resol. 5. à num. 15. Cancerius 3. p. variar. cap. 11. num. 62. Fajardo de legitim. num. 167. Lara de vita homin. cap. 3. à num. 4. Borel. in summa decis. tit. 1. à num. 982. Solorzanus 2. tom. lib. 2. cap. 17. & c. 21. num. 62. Giurba ad consuet. Messan. cap. 1. gloss. 1. num. 28. & gloss. 4. num. 51. Larrea decis. 8. num. 32. Barb. vot. 2. à num. 11. Carena de officio inquisit. p. 2. tit. 3. §. 14. num. 2. Robert. lib. 2. rer. iudic.

D.D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

cap. 18. Ricciulus lib. 4. de iure person. cap. 28. num. 9. Olea de ces. iur. tit. 4. q. 8. num. 10. neque interest, quod ex ipso matrimonio nati sint, verum etsi antea ex simplici fornicatione suscepti essent, per subsequens matrimonium putativum legitimantur, ut probant Fajardus de legitim. à num. 165. Giurba ad consuet. Messan. cap. 5. gloss. 4. num. 67. & 115. Noguerol. allegat. 23. num. 124. Olea supra, num. 14. etsi contrarium teneant Co-uarr. & Sarmiento, quos refert & sequitur Fachineus lib. 3. controu. cap. 55. & filij ita legitimi succedunt parentibus, & consanguineis, ad feudaque, & fideicommissa, & primogenia admittuntur, quamvis expressè filij legitimi, & de legitimo matrimonio fuerint vocati; & capaces sunt omnium dignitatum, tam spiritualium, quam sæcularium, ut pluribus relatis docent Castillo lib. 2. controu. cap. 15. & tom. 4. cap. 31. addentes ad Molin. lib. 3. cap. 1. num. 12. Trentacinq. lib. 3. var. tit. de matrim. resol. 5. à num. 15. Intrigliol. decis. 43. à num. 45. Cancerius d. cap. 11. à num. 61. Fajardo supra, num. 167. Solorzanus d. lib. 2. cap. 17. à num. 58. Lara de vita hom. cap. 3. à num. 4. & per totum. Giurba d. gloss. 1. num. 28. & latius gloss. 4. à numero 62. eisque alimenta debentur, sicut aliis filiis legitimis, ut ex aliis Giurba d. 1. p. cap. 7. gloss. 13. num. 4. nisi institutor maioratus filios legitimos expressè ex vero matrimonio vocauerit; nam tunc natos ex matrimonio putativo non admitti, tenuerunt Castillo supra, & Olea tit. 4. q. 8. numero 11. Similiter etiam parentes succedunt filio ex matrimonio putativo suscepto, ut docent addentes ad Molinam d. numero 12. nisi pater cum mala fide contraxerit, quia tunc ad successionem ille non admittitur, Lara d. capite 3. numero 10. Giurba ad consuet. Messan. capite 5. gloss. 5. à numero 5.

Ut ad rationem præsentis decisionis perueniamus, ea provenit ex bona fide contrahentium, vel saltem vnus eorum, quæ inducit talem legitimisationem, simul & filiorum fauor, cap. ex tenore 14. hoc tit. Itaque in gratiam filiorum, & ipsius matrimonij legitimatio hæc contingit. Accedit, quia filius ex viro, & vxore susceptus legitimus creditur, l. filium 6. ff. de his qui sunt sui: quare si mater accusetur de adulterio, id non præiudicat filiis, l. miles 11. §. defuncto, & §. quapropter, ff. ad l. Iul. de adult. notauit Alciatus lib. 15. præsumpt. 7. Immo etsi mater fateatur filium spurium esse, illi non nocet, l. Imperatores 29. §. mulier, ff. de probat. l. ait 3. §. penult. ff. de iniuriis, cap. officij, de penitentiis; quia tanta est vis matrimonij, ut si semel in Ecclesia bonâ fide celebretur, filios legitimos esse semper credatur: ignorantiam ergo in præsentis casu æquitas amplectitur, ut ita filij ex eo matrimonio nati, legitimi censeantur, dummodo impedimento cognito statim coniuges recedant, non autem si cum mala fide prolem suscipiant, l. si adulterium 38. §. si adulterium, Digestiis ad l. Iul. de adult. Facit fragmentum nuper editum libri singularis de adulteriis, quod refert Cironius ad hunc titulum in illis verbis: Qui errore cognito diremit coitum, creditur eius voluntatis fuisse, ut si scisset se in eo gradu necessitudinis fuisse positum, non fuisset tali matrimonio copulatus. Cum enim hæc legitimatio fundetur in bona fide contrahentium, & ea non deriu post scientiam impedimenti, l. 4. C. de incestis nupt. ideo fauor legitimisationis cessat; unde infertur,

7.
TRADITVA
RATIO DE
CIDENDI.

Handwritten notes in the right margin:
Olea de ces. iur. tit. 4. q. 8. numero 11.
Solorzanus lib. 2. cap. 17. à num. 58.
Lara de vita homin. cap. 3. à num. 4.
Giurba ad consuet. Messan. cap. 5. gloss. 5. à numero 5.

V 2 præsen

præsentem assertionem procedere quando non constat parentibus de impedimento; nam si illis notum sit, & adhuc contraxerint, cessat hæc legitimatio, ut si probetur denuntiatum fuisse impedimentum illis ante contractum matrimonium, argumento legis *si fundum, C. de rei vind.* vel si constet ipsos confessos fuisse palam, impedimenti notitiam habuisse tempore matrimonij contracti; quia nulla maior probatio animi afferri potest, quam proprii oris confessio, *l. generaliter, C. de non numer. pecun.* In his enim casibus, & similibus, cum cesset præsumptio illa generalis bonæ fidei, seu ignorantie impedimenti, cessat ipsa legitimatio; & præsens conclusio procedit etiam si filij suscepti sint post litem contestatam super impedimento matrimonij; quia non idèò suspenditur usus matrimonij. Nogueros *allegat. 24. n. 106.* qui numero sequenti ampliat, etsi concepti sint post primam sententiam, dum ab ea fuerit appellatum.

8.
DISSOLVITUR
DUBITANDA
RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licet attento iuris rigore, filij nati ex matrimonio putativo, quod de facto contractum est, cum de iure valere non possit, legitimi non sint iudicandi, cum legitimi tantum sint qui ex iustis nuptiis nascuntur, nec particularis parentum existimatio eis prodesse possit, quoniam hanc veritatem mutare non valuit, *cap. veritate, 8. distinct.* iuncta lege 1. *C. de interd. matrim.* æquitatem nihilominus suadente non immerito contrarium receptum est, quod scilicet filij suscepti ex putativo matrimonio propter bonam fidem parentum, vel unius ex eis, legitimi habeantur. Nec obstat quod dicebamus, in præsentem casu coniuges dare operam rei illicitæ; nam id falsum est; siquidem nemo dicitur dare operam rei illicitæ, qui operatur cum ignorantia inuincibili; unde in præsentem casu ex opere fictione iuris licito, & honesto, propter bonam fidem utriusque coniugis, vel unius ex eis legitimatio procedit. Nec obstat in præsentem specie, post litem contestatam dari malam fidem, & per consequens cessare iustam causam legitimationis; nam in matrimonio putativo mala fides nec per litem pendentiam, nec per sententiam intra decennium concessum ad appellandum præsumitur, ut probant Basilii *lib. 11. de matrim. cap. 8. num. 5.* Couarr. 2. *p. de matrim. cap. 8. §. 2.* Castro Palao *p. 2. oper. moral. disput. 4. §. 1. num. 7.* quia cum falsum possit esse impedimentum, usquedum per sententiam diffinitivam appareat, illum verum esse, non impeditur usus coniugij inter parentes, qui à principio cum bona fide contraxerunt, *cap. 2. ut lite pendente;* ideoque interim durat bona fides, quæ est causa efficiens huius legitimationis. Nec tandem obstat textus in dicto *cap. 3. §. si quis, de clandest. despons.* nam respondetur, in eius specie contrahentes matrimonium affectasse ignorantiam, quam non habebant, cum omisis denunciationibus illud celebrarent, ut ita impedimentum detegi non posset; & cum ita deficeret vnum ex requisitis ad matrimonium putativum, videlicet, ut publice contraheretur, idèò legitimatio eo casu non datur. Similiter in *d. l. 1. C. de interd. matrim.* ignorantia vincibilis fuit, non facti, sed iuris, cum inter pupillam & tutorem prohibitum esse matrimo-

nium, nemo ignorare debeat, *l. tutor, ff. de sponsal. l. SC. ff. de ritu nupt.* Unde illa ignorantia illum non excusat, *ex l. ult. ff. de ritu nupt.* Nec obstat ultimum augmentum, nam verum est, ob bonam fidem tantum unius coniugis, filium legitimum nasci respectu utriusque, ut probant Sanchez *lib. 8. de matrim. disput. 39. à num. 46.* Acosta in *cap. si pater, 1. p. verbo Vxorem, num. 2. de testam. in 6.* quod & postulat ipsa ratio legitimationis; siquidem filius non potest legitimus iudicari respectu matris, non verò respectu patris, præcipue cum ex patria potestate non leue commodum filius consequatur; & si aliquam utilitatem pater inde sentiat, non tam ex proprio facto, quam ex bona fide coniugis eam consequitur, argumento legis *cum hereditate 55. ff. de acquir. heredit. l. si communem, Digestis si servitus vindicetur.*

Sed superiori assertioni obstat textus in *l. 3. C. solut. matrim.* ubi expressè docetur, filios susceptos ex muliere libera, & seruo, qui liber vulgò credebatur, spurios nasci: igitur filij nati ex matrimonio putativo, legitimi non nascuntur. Cui difficultati respondendum est, iure civili attento, servum adèò pro nihilo reputari quoad nuptias, ut detecto impedimento servitutis, non solum matrimonium nullum esset, verum & filij sine patre nati crederentur; iure verò canonico, etsi propter errorem conditionis matrimonium ignoranter cum seruo celebratum nullum sit, tamen si illud publicè in Ecclesia contrahatur, filij ex eo inde suscepti legitimi nascuntur; quia hoc iure attento servi, etiam dum in servitute sunt, matrimonium contrahere possunt, ut probavi in *cap. 1. de coniug. servor.*

Etiam suprà traditis opponi potest textus in *l. cum hic status 32. §. oratio, vers. Si quis sponsam, ff. de donat. inter:* ubi docetur, quod licet donatio facta uxori veræ constante matrimonio, morte donantis confirmetur, non sic donatio facta uxori putativæ; quia hæc morte donantis non confirmatur: ergo quia matrimonium putativum non habet eosdem effectus ac verum matrimonium. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, donationem inter virum & uxorem constante matrimonio factam non valere, confirmari tamen morte donantis, quia creditur donantem perseverare in eadem voluntate; at verò cum quis donat mulieri, quam uxorem esse putabat, non confirmatur donatio morte, quia credi non potest, donantem perseverasse in voluntate, quam nunquam habuit, quia errando in qualitate uxoris, erravit in causa finali donationis; & ita ex defectu causæ finalis censetur donatio nulla, quasi ex defectu voluntatis, argumento legis *si pater, l. neque, C. de hered. instit. l. ea qua, C. de donat. inter.* Et ita eo casu uxor putativa non habet easdem utilitates ac vera. Quam interpretationem docuerunt Campegius *de dote p. 1. q. 97.* Tiraq. *ad ll. connub. gloss. 8. num. 249.* Petrus Barb. in *l. si cum dotem, §. final. ff. solut. matrim.* Costa in *capite si pater, verbo uxorem, num. 18. de testam.* Sanchez *lib. 6. de matrim. disput. 2. num. 2.* Gentilis *lib. 4. de don. cap. 2.* D. Joseph de Retes *eod. tract. cap. 2. num. 3.* Arias à Mesa *lib. 3. variar. cap. 22. n. 17.* qui eodem modo accipit textum in *l. uxori 27. de usufruct. legat.*

9.
EXPOSITIO
TVR L. 3. C.
SOLVT.
MATRIM.

10.
EXPLICATIO
TVR L. CVM
HIC, §.
ORATIO, ff.
DE DONAT.
INTER.

Conj. pot. ex falsa
et iusta ratio adven
serit. C. in d. l. 1. n. 11
obstat dubitandi ratio
mala fide y. p. p. 1. n. 11
Nomen:

CAPVT III.

Idem ^a *Rhotomagensi Archiepiscopo.*

TRansmissæ nobis litteræ tuæ continebant, quod cum Nicolaus Sager ciuis tutis
vsque ^b ad iuuentutem quemdam puerum nutriuisset, vxore sua Matilde non
desponsatâ cum eo cohabitante, postmodum ipsam, sicut dicitur legitimè desponsa-
uit, & de ea filios sustulit. Quibus paternam hæreditatem petentibus, prædictus iu-
uenis contradixit, gerens se filium, & hæredem, quamuis à ^c vicinia, quæ ipsum
filium eorum esse credebat, spurius diceretur: prædictus verò N. & vxor eius Ma-
tildis præfatum iuuenem spurium suum, aut legitimum filium esse ^d negabant, sed
dicebant, quod eum pietatis intuitu nutriuissent. Cum autem quæstio coram te mo-
ta esset, & prædictus iuuenis pro eo, quod iuri stare volebat, vinculo excommuni-
cationis sit astrictus, quid de hoc agere debeas, nos consulere voluisti. Super hoc
itaque consultationi tuæ taliter duximus respondendum, quod in tali causa standum
est verbo viri, & mulieris, nisi certis indiciis, & testibus prædictum iuuenem tibi con-
stiterit esse eorum filium.

NOTÆ.

^{1.} **a** *Rhotomagensi.*] Ita etiam legitur in prima
collectione, *sub hoc tit. c. 3.* & post Concil.
Lateran. habetur, *Idem R. Archiepiscop. Rhotomag.*
idest *Rotrodo*, qui cum esset Episcopus Ebroicen-
sis, in Præsulem Rhotomag. postulatus fuit, vt
refert Chenu in *serie Archiepisc. Rhotomag.* de qua
Metropoli nonnulla adduxi in *c. 24. de rescriptis.*

^{2.} **b** *Iuuentutem.*] Quæ incipit ab anno 25. vt notat
Glossa verbo *perfectus*, in proœmio Sexti, & pro-
batur in *l. non aliter* 69. §. 1. ff. de legat. 3. quæ etiam
dicitur ætas virilis in *l. 1. vers. Apparet.* ff. de minor.
ætas robusta, in *l. si maritus* 15. §. lex Iulia, ff. ad
legem Iul. de adult. ætas perfecta, in *d. l. cum filio*, *l.*
ult. C. de his, qui veniam ætatis: & sua ætas, in *l. ex*
duobus 27. ff. de negot. gestis, *l. cum pater* 77. §. curato-
ris, ff. de legat. 2. ætas legitima, in *l. 5. ff. quando dies*
legati: & durat iuuentus vsque ad quinquagesi-
mum annum, indeque incipit senectus, *d. l. non*
aliter, in *fine*, §. item maior 13. *Instit. de excus. tutor.*
h. ult. C. qui atate, lib. 10. plura de iuuentute con-
gesserunt Narbona de atate anno 25. q. 1. num. final.
Hothom. de verb. iuris, verbo *Ætas*, Cuiac. ad *Vlp.*
Marcel. in *d. l. non aliter* 69. §. 1. Lara de vita ho-
minis c. 30.

^c *Vicinia*, quatenus vicinia, seu fama probet

filiationem, exposui in cap. per tuas, de probat.
vbi commentarium huius textus inuenies.

^{3.} **d** *Negabant.*] Cum viuebat videlicet; nam
cum de hæreditate eius ageretur, supponitur
tempore huius litis iam decessisse; quia sicut
hæreditas viuentis non datur, ita nec de ea agi
potest, *l. is qui hæredes* 13. *l. n. que* 17. *l. qui supersti-*
vis 74. ff. de acquir. heredit. vel actione vendita. Moerz
obseru. iuris cap. 2. Gomez in *l. 22. Tauri*: in qua
parte obseruandi sunt textus in *l. 1. §. final. ff. de*
iur. & facti ignor. l. qui Roma, §. final. ff. de verb. obl.
l. iam dubitari 86. §. 1. ff. de hered. instit. *l. 1. §. 3. ff. si*
quis à parente, *l. de hæreditate* 19. §. non, ff. de Ca-
strensi pecul. *l. 4. §. hoc edictum*, ff. si quis omiss. caus.
testam. l. duo 7. ff. de manumiss. *l. 1. §. si libertus*, ff. si
quid in fraud. patron. *l. quæsum* 91. §. 1. ff. de legat. 1.
l. 27. §. à patre, ff. ad Trebel. *l. 14. §. sed & si dolo*, ff.
famil. ercisc. l. 14. ff. ut legatorum nomine, *l. 1. §. si*
impubere, ff. de collat. bonor. *l. pater* 10. ff. de captiuis,
l. iuris 7. §. ult. ff. de pactis, *l. 1. ff. quando dies legat.*
l. 1. C. de fideius. l. 2. C. ad l. Iul. de vi. l. si vir uxori 52.
§. ult. ff. de donat. inter, *l. 3. §. nunc videamus*, ff. de
suspectat. *l. Iulianus* 131. ff. de verb. obl. *l. 2. §. ult. ff.*
de his qua vt indignis, authent. contra, C. ad Trebel.
Cuiac. lib. 9. qq. Papin. in *l. 47. ff. de fideius. & lib. 19.*
in *l. 54. ff. ad Trebel. & lib. 2. definit. Papin. in l. 36. ff.*
de statulib.

CAPVT IV.

Idem ^a *Exoniensi & Vvinton. Episcopis, & Abbati Forden.*

CAusam, quæ inter nobiles viros F. & R. de Ardena, quondam filium Agathæ,
de natiuitate ipsius vertitur, vobis fratres Episcopi, & venerabili fratri nostro
^b London. Episcopo sub certa forma commisimus terminandam. ^c Verum quoniam
idem F. de Ardena præfatum London. omnino habebat suspectum, pro eo quod Do-
minus est prædicti R. ipsum amouendum, & te, fili Abbas, loco ipsius duximus subro-
gandum. Per Apostolica itaque scripta vobis mandamus, atque præcipimus, quatenus
de natiuitate prædictæ A. rei veritatem subtiliter inquiratis, & si partibus ante vestram
præsentiam conuocatis, legitimè vobis constiterit, quod sæpedita A. de Aureliana
muliere, tempore Alani viri sui, ipsâ cum eo, tanquam cum viro suo, commorante;

nata fuerit, vel quod R. filius Sauarici iamdictam Auelianam matrem ipsius Agathæ, superstiti secundo viro, R. scilicet de Vindeſcen. publicè tenuerit eandem Agatham, etſi de Radulfo filio Sauarici nata fuerit, non fuiſſe legitimam eiſdem R. filij Sauarici, omni oc. & exceptione poſtpoſitâ, & ap. pronuncietis: quia non potuit eſſe vxor, quæ viri ſui thorum maculans, alij, dum ille viueret, iungi & cohabitare præſumpſerit. • Exterùm ſi aduerſarius ſuus legitimè citatus ad præſentiam veſtram accedere, vel iudicio veſtro parère contempſerit; aut ſi ita, ſicut nobis proponitur, ſe abſentaue-rit, cùm à multis retrò diebus de Anglia receſſiſſe dicatur, & in terra poſteà mani-ſeſtè comparuiſſe, neque ad præſentiam veſtram acceſſerit, procuratorem eiſ, ſi quem fortè reliquerit, ad præſentiam veſtram nihilominus conuocetis; & ſiue pro-curator venerit, ſiue non, aut ſi procuratorem non dimiſit, denunciationibus ad do-mum eiſ miſſis, ſecundùm ordinem iuris cauſam audiat attentius, & acceptis testi-bus alterius partis, infra tres menſes poſt harum litterarum ſuſceptionem, iuxta di-ctam formam, ſublata appellatione ad proferendam ſententiam procedatis, ita quod ultra tres menſes cauſam ipſam decidere minimè differatis, nullis obſtantibus litte-ris, ſiue quæ de reſtitutione poſſeſſionis R. de Ardena facienda, ſiue quæ de poſſeſſio-nis iudicio Regi relinquendo fecerint mentionem, ſiue quibuſlibet aliis, quæ antea fuerint impetratæ, aut ſi quas in poſterum, non expoſito tenore litterarum iſtarum, contigerit impetrari. Sanè ſi infrâ præſcriptum tempus nequiveritis, vel nolueritis in eorum, quæ dicta ſunt, executione procedere, nolumus quod commiſſio noſtra de-beat propter hoc expirare.

NOTÆ.

1. **a** *Xenienſi.*] Ita etiam legitur in prima col-lectione, ſub hoc tit. cap. 4. & in cap. 17. de offic. delegat. & in cap. 3. de dolo & contumacia, ubi extant aliæ partes huius textus: inſcriptionem expoſui, ſpeciemque retuli in d. cap. 17. de offic. deleg.

2. **b** *Lundon.*] Extare delegationem hanc in cap. cauſam, infrâ hoc tit. & ideo priùs compilari de-buiſſe textum illum, docuit Cuiac. in præſenti:

ſed certè reſcriptum delegationis, cuius memi-nit Pontifex, hîc non extat, licet eiſ mentio fiat in d. cap. cauſam 7. ubi ſecundum ad eoſdem iudices miſſum reſertur.

3. **c** *Verùm quoniam.*] Verba quæ ſequuntur, ex-rant in d. c. cauſam 17. de officio delegati.

4. **d** *Præſumpſerit.*] Contra tradita ſuprà in cap. final. de eo qui duxit in matrimonium, ex quo com-mentario præſens petendum eſt.

e *Ceterum.*] Hæc pars reſertur in d. cap. 3. de dolo & contumacia.

CAPVT V.

Idem a B. Exon. Episcopo, & Abbati Forden.

Lator præſentium R. non ſine multo discrimine ſui corporis ad noſtram præſen-tiam accedens, ſuâ nobis conqueſtione propoſuit, quod cùm auus ſuus duas vxo-res habuerit, de quarum vna eiſ pater proceſſit, de altera Hug. patruum ſuum ſuſtulit, idem xl. b. acras terræ, quæ ipſum, & patrem eiſdem R. contingerent, per vio-lentiam detinet, nec eidem R. qui ſuccedere in bonis paternis debet, debitam partem vult exhibere. Cùm autem H. coram ſæculari iudice ſuper hoc tractus fuiſſet in cauſam, ei præſumpſit obicere, quod pater eiſ non fuiſſet de legitimo matrimonio, & ideo de hæreditate quondam aui ſui nihil poſſit iure ſucceſſorio vindicare. Tandem verò cùm ſuper quæſtione natiuitatis coram venerabili fratre noſtro Norvicenſi Epi-scopo fuiſſet diu tractatum, de mandato ipſius Episcopi idem R. testes produxit, quo-rum testimonio ſe probaturum credebat, quod pater ſuus de legitimo matrimonio fuerit natus. H. verò nullos testes aduerſus eum produxit, ſed de termino in terminum cauſam producere nitebatur, cuius tergiverſationem conſiderans, ad noſtram, ſi-cut aſſerit, audientiam appellauit: ſed eo veniente, altera pars per ſe, vel per alium ſuam nobis exhibere præſentiam contempſit. Nolentes itaque cauſam diutiùs pro-trahi, eam experientiæ veſtræ committentes, d. v. p. A. f. p. m. quat. vtramque partem ante veſtram præſentiam conuocetis, & rationibus hinc inde diligenter inquiſitis, & plenius auditis, & cognitis, cauſam ipſam ſuper quæſtione natiuitatis infra duos menſes poſt harum ſuſceptionem litterarum, ſublato appellationis remedio terminetis. Si verò infra duos menſes præſatus H. non potuerit legitimè probare, quod ei de pa-terna hæreditate obiecerit, ex tunc ſæculari Domino, ſub cuius iudicio de hæreditate cauſam agitauit, ſignificetis, vt pro quæſtione natiuitatis non dimittat, quin cauſam ſu-per hæreditate audiat, & decidaſ.

NOTÆ

NOTÆ.

diocesi egi in c.6. de filiis presbyt. & de Fordenfi monasterio egi in cap...

b *Antea.*] Acra quid sit, exposui in cap.2. de eccles. edific. & commentarium huius textus dedi in c.3. de ordin. cognit.

a *Exoniensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc tit. cap.5. De Exoniensi

C A P V T VI.

Idem a *Exoniensi Episcopo.*

Meminimus nos fraternitati tuæ super causa, quæ inter P. & R. de quadam hæreditate vertitur, quam idem P. nomine Sibyllæ vxoris suæ petebat, tali modo scripsisse, vt si constaret, prout litteræ tuæ continebant, inter prædicti R. patrem & matrem, post eius natiuitatem matrimonium fuisse contractum, eum omni appellatione remotâ legitimum esse denunties, & ab hæreditate paterna propter causam prædictam nullatenus debere repelli. Tanta est enim vis sacramenti, vt qui b antea sunt c geniti, post contractum matrimonium d habeantur legitimi. Verum quoniam P. vltra quàm in litteris tuis continetur, nobis significauit, quod pater suus viuente vxore matrem R. tenebat, & eum in adulterio procreasset, & quod in mortem ipsius vxoris mater fuerit machinata: fraternitati tuæ, &c. quatenus rei veritatem inquiras, & si tibi constiterit, quod viuente vxore pater prædicti R. matre ipsius publicè abusus fuisset, eum e spurium, & ab hæreditate repellendum, f præsertim si mater ipsius in mortem prioris vxoris fuerit machinata, decernas: quoniam inter se legitimum matrimonium contrahere non potuerunt.

NOTÆ.

l. vobis, §. hoc sermone, ff. de verb. sign. & per consequens libertas non competit, vt docuit Leo Pinel. vbi supra.

c *Geniti.*] Nec tantum filij naturales legitimantur per subsequens matrimonium, verum & nepotes ex filio naturali prædefuncto suscepti, ex legitimoque matrimonio procreati. Baldus in cap. innotuit, n. 11. de elect. Couarr. de matrim. 2. part. cap. 8. §. 2. n. 19. Molina de primog. lib. 3. cap. 1. n. 9. Gomez in leg. Tarri, n. 62. Matienzo in l. 10. tit. 8. lib. 5. recopil. gloss. 3. num. 5. Basilus de matrim. lib. 12. c. 1. §. 3. nam hæc legitimatio inducta est fauore matrimonij, mediante retroactione, & sic virtute ipsius matrimonij, non verò ex transmissione patris ad filium; ac per consequens non est necessarium, quod filius decedat legitimus, ad hoc vt per subsequens aui matrimonium legitimetur. Faciunt textus in l. adoptare, ff. de adopt. §. licet, Instit. eod. vbi docetur, quod quis potest adoptare nepotem, etiam si filium non habeat; & sicut hæc legitimatio procedit inuito filio, vt supra probaui in c. 1. hoc tit. multò magis eo defuncto. Nec tunc obstat text. in l. qui libertinus 37. §. final. ff. de operis libert. vbi quamvis libertus à promissione operarum liberetur per natiuitatem filiorum, tamē si decesserit relicto posthumo, hæredes eius nō liberantur: quo textu moti plures relati à Molina d. c. 1. contrariam tenuerunt sententiam. Nam respondeo, quod in illius textus specie liberatio incipere debuit in persona patris, qui post mortem liberare non potuit: sed in casu nostro nepos legitimatur immediatè ex vi, & fauore matrimonij.

d *Habeantur legitimi.*] Licet hæc verba innuere videantur, filios, de quibus in præsentī, post matrimonium à parentibus celebratum improprie & fictè esse legitimos, quia verbum *habeatur*, denotat improprietatem, & fictionem, cap. cum Apostolica, in fine de his que sunt à Prelatis, l. iure civili, ff. de condit. & demonstr. l. patris & filij, ff. de

a *Exoniensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc tit. cap. 6. & verba huius textus referuntur à Cælestino III. in c. 2. de conuers. infid. Sed tam in prima, quàm in hac sexta collectione diminutè decisio hæc compilatur; integra extat post Concil. Lateran. p. 33. cap. 1. ex quo eam restituo.

b *Antea.*] Nec interest, an matrimonium intermediū intercesserit, immò etsi parentes, vel aliquis eorū medio tempore contraxerint matrimonium, adhuc filij legitimantur, vt docent pluribus relatis Barbosa in præsentī, Basil. lib. 11. de matr. c. 1. §. 2. n. 15. nam hæc verba, *antea sunt geniti*, rectè procedunt etiam si aliud intermedium præcesserit, præcipuè cum etiam eo casu detur habitas extremorum. Facit etiam textus in l. redintegrato 23. §. final. ff. rer. amotar. vbi actio rerum amotarum, quæ competit factò diuortio, cessat redintegrato matrimonio & si postea diuortium fiat, datur illa actio, quæ antea competebat, non obstante matrimonio intermedio: facitque lex penultima, §. vxor, ff. solui. matrim. vbi docetur, quod si mulier factò diuortio cum primo viro, contrahat matrimonium, & mortuo secundo viro redintegretur matrimonium, tunc dos, quæ data fuit primo viro, censetur repetita, non obstante secundo matrimonio. Accedit, nam interregna non nocent, l. si in alienum 49. §. in extraneis, ff. de hered. instit. probat Leo Pinel. in præsentī, num. 183. nec contrarium deducitur ex l. matrimonij 21. ff. qui & à quibus, vbi non aliter ancilla libera efficitur matrimonij causâ manumissa, quàm si ipse manumissor eam in vxorem ducat statim, non verò si alius medio tēpore in vxorem accipiat ergo media tempora nocent. Nam respondetur, legem permittentem ancillam manumitti matrimonij causâ, de primis nuptiis cum virgine celebratis sensisse, & sic alio intercedente matrimonio conditio cessat,

cap. tanta 6.

3.

4.

ff. de vulgari; tamen hæc fictio non versatur circa legitimationem, sed in retrotractione temporis nuptiarum ad tempus conceptionis filiorum, ita vt tales filij sint fictione legitimi ex tempore conceptionis vsque ad tempus matrimonij, ex tempore verò celebrati matrimonij sunt verè legitimi, vt docent Fortunius Garcia in *leg. Gallus*, §. & quid si tantum, numer. 270. *ff. de liber. & posthum.* Menochius *lib. 4. de præsumpt. præsumpt.* 81. num. 11. Azor *tom. 2. instit. lib. 2. cap. 14. q. 6.*

5. *e Spuriis.*] Per subsequens enim matrimonium non legitimantur filij incestuosi, seu adulterini; quia cum ad præsentem retrotractionem desideretur habilitas contrahendi in parentibus tempore conceptionis filiorum, seu natiuitatis, ex natura retrotractionis, *leg. bonorum*, *ff. rem ratam haberi*; & hæc habilitas deficiat quando filij concipiuntur ex adulterio, vel incestu, ideo non legitimantur, quia retrotractio cum eo vitioso extremo non datur: docuerunt Hypolitus *singulari* 123. alij relati à Barboza *hic*, Michelorus *de fratribus*, 3. part. *quest. 24.*

f. *Præsertim.*] Arguit Alexand. III. de mino-

ri ad maius: nam si filij spurij non legitimantur per subsequens parentum matrimonium, multò minus per matrimonium nullum, quale est quod contrahitur, cum alter ex coniugibus in necem coniugis machinatus est, ex traditis in *cap. 1. de eo qui duxit in matrimonium.* Et si dicas superfluum esse hanc ultimam textus partem ex eo, quod cum casus magis dubitabilis decisis esset in secunda parte, & de hoc minùs dubitabili non poterat controuersia oriri. Respondeo Alexandrum III. in præsentem interrogatum fuisse, utrum per subsequens matrimonium legitimus redderetur filius natus ex adulterio, si alter ex coniugibus fuisset machinatus in mortem alterius, vt constat ex integra suprà relata: vnde, vt consultationi respondeat, hæc adiecit verba, licet obiter; & dum casum de spuriis decideret, hunc minùs dubitabilem resoluit, quod nouum non est in vitroque iure, vt constat ex *cap. nonne, de præsumpt. leg. si tu ex parte* 76. §. 1. *vers. Non dubito*, *ff. de acquir. heredit. leg. à testatore* 109. *ff. de condit. & demonstr. l. qui Rome* 101. §. *Augerius*, *ff. de verb. obs. l. ancillarum* 27. §. *ultim. ff. de petit. heredit. & aliis congestis ab Acosta in cap. si pater*, 1. p. *vers. Instituit*, num. 4. *de testamentis in 6.*

CAPVT VII.

Idem a *Lundon. & Vvig. Episcopis.*

Causam, quæ inter R. & F. super eo, quod mater iamdicti R. dicitur non fuisse de legitimo matrimonio nata, agitari dignoscitur, experientia vestra iam pridem commisimus terminandum. Verum quia in litteris nostris inseri fecimus, vt præfato R. possessionem omnium, quorum proffessor extitit, quando auus suus iter Hierosolymam proficiscendi arripuit, ante principalis causæ ingressum faceretis appellatione cessante restitui, si eadem possessione fuisset per violentiam spoliatus: Nos attendentes quod ad Regem pertinet, non ad Ecclesiam de talibus possessionibus iudicare, ne videamur iuri & dignitati charissimi in Christo filij nostri H. Regis Anglorum detrahere, qui sicut accepimus, motus est & turbatus, quod de possessionibus scripsimus, cum ipsarum iudicium ad se asserat pertinere, volumus, & fraternitati vestrae per A. f. p. m. quat. Regi possessionum iudicium relinquentes, de causa principali, videlicet utrum mater prædicti R. de legitimo fuerit matrimonio nata, plenius cognoscatis, & eam secundum aliarum litterarum tenorem appellatione remota terminetis: licet incongruum videatur, vt matrimonium genitricis præfati R. imperatur, quod ea viuentis non fuit, vt dicitur, & impetitur.

NOTÆ.

1. a *Lundon.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 7.* & post Concil. Lateran. p. 33. *cap. 4.* sed legendum esse *Londinensi*, *Vintoniensi*, & *Exoniensi Episcopis*, iam notauit cuiac. *hic*, & probatur ex *cap. 4. suprà hoc titul.*

2. b *Possessionibus iudicare.*] Difficilis valde visus est præfens textus Interpretibus, ex eo, quod cum in causa spiritali incidenter emergit causa temporalis, iudex ecclesiasticus, qui alias erat incompetens, ratione incidentiæ fit competens, & de ea cognoscit. Vnde videbatur in præsentem specie simul cum causa legitimationis posse iudices ecclesiasticos de hereditate pronunciare, iuxta tradita suprà in *cap. 1.* Communiter huic difficultati respondetur, quæstionem bonorum

in præsentem specie disceptatam fuisse principaliter, non incidenter, seu accessorie; & ita non potuisse iudices ecclesiasticos de ea pronunciare. Balboa in *cap. 3. de ordin. cognit. num. 23.* Felicianus Vega in *cap. 3. de indic. num. 69.* Anguianus *lib. 2. de legib. cap. 17. num. 51.* Barb. *alleg. 84.* Sed verius credo in præsentem casu, cum agitur de legitimatione filiorum, non posse iudicem ecclesiasticum simul de legitimatione pronunciare, & hereditatem illi adiudicare, vel ad eum hereditatem pertinere declarare; sed tantum super legitimatione sententiam ferre, & non sinere vt ratione illegitimitatis talis filius legitimus declaratus bonis paternis, vel auitis priuetur, vt docetur in *cap. 1. 2. & 3. cap. perlatum, cum sequent hoc titul.* Adiudicare verò hereditatem ad iudicem sæcularem spectat, qui forsan etiam da-

darā legitimatē, ex aliis causis illum indignum esse hereditate paternā pronuntiabit. Quæ doctrina si rectē perpendatur, valde conformis est iuribus proximē citatis: pro speciali verō interpretatione præsentis textus dicendum est, olim iudices ecclesiasticos in Angliā cognouisse etiam simul cum matrimonio de dote, quæ mobilibus rebus constat; nam Richardus primus Rex Anglorum concessit, ut quæstiones de dote, & donatione propter nuptias, quando mobilia, vel se mouentia peterentur, ad Ecclesiam referrentur. Matthæus Paris. *ad annum* 1190. vnde cum in præsentī casu de possessionibus & rebus immobilibus ageretur, ideo Alexander III. rescribit Londoniensi, & Vigornienti Episcopis, ut reliquā cognitione de ipsīs possessionibus, tantum de

causā principali cognoscerent, an videlicet esset ex legitimo matrimonio nata. Docuit Roussel. *lib. 6. historia Pontif. cap. 3. num. 23.*

c *Impetitur.*] quod procedit si nulla iusta causa interueniat; nam eā intercedente, etiam post mortem agi potest. Pone controuersiam motam de successione inter filios, nepotes, aut cognatos, & ibi incidenter ciuili iudicio de viribus matrimonij quæstionem ortam fuisse: in qua specie matrimonium accusari potest, licet criminali iudicio post mortem coniugum matrimonium accusari nequeat, *l. 1. l. 3. l. ult. C. si reus vel accusator, l. defuncto 6. ff. de public. iudic. obseruauit Cuiac. lib. 21. obs. cap. 29. & ita iudicium ciuile semper durat, cap. tuam 3. de ordin. cognit.*

CAPVT VIII.

Idem Episcopo, & Archidiacono a Vicentino.

Perlatum est ad audientiam nostram, quod cum Herm. filius quondam Lazari ad partes Constantinopolitanas transisset, & ibidem per decennium, moram & amplius faciens, ad Vvanam quondam filiam Oliuardi uxorem suam non rediret, ipsa apud bonæ memoriæ I. quondam Vicentinum Episcopum aduersus virum suum querelam deposuit, & quod non posset eum diutius expectare, nihilominus allegauit Episcopus verò, sicut vir prouidus, & discretus, parentibus prædicti viri mandauit, ut pro eo mitterent, & ipsum ad propria reuocarent. Cumque elapso longo temporis spatio prædictus vir ad propria non remearet, Episcopus in conspectu Ecclesiæ auditis allegationibus mulieris inter eos sententiam diuortij promulgauit, & mulieri, ut alium virum traderet, plenam facultatem indulsit. Quia igitur huius rei veritas nobis non constat, d. v. per A. f. p. m. quat. rem ipsam diligenter inuestigetis, & si vobis constiterit, quod Episcopus inter eos sententiam diuortij tulerit, filios eius, quos de Pichardo filio quondam Rad. ad cuius copulam auctoritate prædicti Episcopi sine quæstione, & contradictione migravit, sustulerit, ab hereditate non patiamini excludi, sed eos legitimos iudicatis; & si quis contra hoc niti voluerit, ei auctoritate Apostolica silentium penitus imponatis.

NOTÆ.

Vicentino.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub. hoc tit. cap. 8.* Vicentia vrbs est Venetiæ, à Gallis condita, de qua Virgil. *Et Verona ferax frugum, Vicentia bello.*

Plinius, atque Ptolomeus eam Vicentiam vocant, & alij Viceriam dixerunt, ut notat Rhenanus in *castigat. ad Tacitum.* Habet Ecclesiam Cathedralē: & Episcopum, cui in præsentī rescribit Alexander, fuisse occisum à propriis ciuibus, deducitur ex *cap. ad aures, de penis: notauit in cap. 7. de iudicis.*

b *Facultatem indulsit.*] Hanc textus partem exposui in *cap. in presentia, de spons.*

c *Excludi ab hereditate.*] Et ita non pronunciat iudex ecclesiasticus super re temporali, sed tantum filium legitimum declarando iubet, ne præteritū illegitimitatis hereditate priuetur.

COMMENTARIUM.

In præsentī textu docetur, legitimos censerī filios, quos mulier suscipit ex secundo matrimonio post prolata diuortij sententiam super primo, per quam ei cum alio viro contrahendi facultas conceditur; nam cum, ut probauit

suprà in *cap. 2.* filij illegitimi nascantur, quando matrimonium cum ignorantia vnus coniugis celebratum fuit; ideo cum mulier in præsentī casu auctoritate sententiæ, quā illi concessa fuit facultas contrahendi cum alio, haberet iustam causam credendi sibi contrahere secundum matrimonium licitum esse, & consequenter bonam fidem haberet, ex regula textus in *l. iuste possidet, ff. de acquir. possess. iunctis adductis à Glossa in cap. dicit Dominus 14. q. 5. Mantica singul. 119. Tiraquel. de pen. temper. causa 34. n. 4. Deciano tract. crimin. lib. 9. c. 37. n. 4. ideo filij nascuntur legitimi. Et confirmatur, quia iudicis decreto missus in possessionem illius rei, quam alienam esse scit, dicitur habere bonam fidem, eamque vti capere posse, *l. generaliter 8. ff. de noxal. Menchaca illustr. cap. 72. Gilken. de præscript. memb. 2. cap. 5. à princip.* ergo similiter mulier, quæ virtute sententiæ legitime prolata matrimonium contraxit, in bona fide fuisse creditur, & per consequens filij ex tali matrimonio suscepti legitimi nascuntur. Sed difficilis videtur Interpretibus præsens decisio, quia ex eius littera constat, sententiam diuortij nullam fuisse, propter iudicium ordinem non seruatum; processit enim Episcopus contra primum maritum absentem, personaliter non citatum, & lite non contestata, quando*

1.
VICENTIA
VRB.

2.

3.

4.

quando nulla dabatur illius obitus præsumptio; iuxta terminos textus *in cap. quoniam*, §. *porro*, *vers. si autem*, *et lite non contest.* unde sententia nulla fuit, & proinde prodesse non poterat mulieri ad excusandam malam fidem; siquidem non certa de morte prioris viri cum secundo contraxit, contra textum *in cap. in præsentia*, de *spons.* quâ ratione in eisdem terminis non sufficere ad inducendam bonam fidem, & legitimatorem filiorum ex secundo matrimonio, quod primum fuerit per iudicis sententiam separatam, deciditur *in cap. per venerabilem*, *vers. verum si veritas*, *hoc titul.* quare varias interpretationes huius textus adducunt Abbas *num. 4. & 5.* Præpositus *num. 3.* Cardinal. *num. 4.* Aliqui docent, maritum primum in præsentis specie contumacem fuisse, & mulierem non potuisse eum diutius expectare, quia stimulis carnis resistere nequibat. Alij docuerunt, maritum diligenter perquisitum fuisse, neque inuentum, ideoque contra eum, tanquam maliciosè absentem, procedi potuisse, *ex cap. 1. qui matrimonia accusare.* Alij tandem ausi sunt asserere, textum hunc correctum esse per textum *in dicto cap. per venerabilem*: quibus omnibus omiſſis dicendum est cum Glossa finali *hic*, quam sequitur Couar. *de spons. 1. p. cap. 8. §. 1.*

num. 10. quod in præsentis Pontifex de ordine processus, seu validitate sententiæ parum curauit ad effectum legitimatorem filiorum, de qua interrogabatur; quia siue sententia esset valida, siue nulla, semper sufficiens erat ad legitimandam prolem susceptam ex secundo matrimonio, quod eius auctoritate publice in facie Ecclesiæ parentes contraxerunt. Nec iuris error, si quis aderat in præsentis, impedire poterat legitimatorem ex matrimonio putatiuo, ut probaui supra *in cap. 2.* Nec obstat textus *in d. cap. per Venerabilem*, qui si rectè perpendatur, mirè probat supra traditam assertionem: nam dum in eius serie Innocentis expendit diuersitatem casus Regis Franciæ, & Nobilis montis Pessulani, ait multa intercessisse in casu Regis Franciæ, quæ filios legitimos esse suadebant, & præcipue sententia separationis primi matrimonij, licet propter iuris ordinem non seruatum nulla esset; unde potius ex eo textu deducitur, sententiam diuortij, etsi nullam, prodesse tamen ad legitimatorem filiorum; unde in præsentis casu, licet sententia nulla esset, tamen matrimonium putatiuum sufficiebat ad legitimatorem proles, iuxta tradita supra *in cap. 2.* vbi commentarium huius textus inuenies.

CAPVT IX.

a Idem Beluacensi Episcopo.

QUOD nobis. *Et infra*: Si qui autem de clandestino matrimonio postmodum ab Ecclesia comprobato generati fuerint, eos ^b legitimos iudices filios, & ^c hæredes.

NOTÆ.

E ^a *Beluacensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub titul. de clandestina despons. cap. 3.* & *in cap. quod nobis*, *eod. titul.* vbi integra huius textus extat.

^b *Legitimos.*] Iuxta tradita supra *in capite 2. hoc titul.* vbi commentarium huius textus dedi.

^c *Et hæredes.*] Non finendo videlicet, ut prætextu illegitimitatis ab hæreditate arceantur, ut exposui supra *in cap. causam 7.*

CAPVT X.

a Coelestinus III. Eboracensi Episcopo.

REferente nobis, &c. tibi taliter respondemus, quod publicæ honestatis iustitiâ prohibente matrimonium inter eos contrahi non potuit, & contractum debuit separari, ac per hoc, cum filij nec per Ecclesiæ permissionem, nec per paternam ignorantiam excusentur, ad successionem paternorum bonorum non videntur aliquatenus admittendi.

NOTÆ.

E ^a *Eboracensi.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap. 1.* integrâ autem epistolâ caremus. De Eboracensi Metropoli egi *in cap. 4. de rescriptis.*

^b *Honestatis iustitia.*] De quo impedimento latè egi *in cap. 3. de sponsal.*

^c *Ignorantiam.*] Quia aut eam non habuerunt scientes impedimentum publicæ honestatis inter eos dari, aut si habuerunt, affectata ignorantia fuerat, ut *in cap. 3. §. final. de clandest. despons.* quæ non prodest ad matrimonium putatiuum, ut proles ex eo suscepta legitima nascatur, ut probat Aeneas Robertus *lib. 2. rer. indic. cap. 18. per totum.*

C A P V T X I.

Cœlestinus III. ^a *Linconiensis Episcopo, & Abbati.*

Pervenit sanè ad nos ex insinuatione Lucie viduæ, quod cum inter G. patrem suum, & A. matrem illius matrimonium fuisset legitime celebratum, & quamdiu vixerunt, quietè observatum, post illorum decessum quidam asserentes eam de non legitimo matrimonio fuisse susceptam, à paterna hæreditate tanquam illegitimam amovere conantur. Mandamus itaque discretioni vestræ per Apostolica scripta, quatenus si vera sunt quæ præmisimus, dictam viduam auctoritate nostra legitimam nuntietis.

N O T Æ.

I.

^a *Lincon.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titulo cap. 2.* de qua dice-
ceci egi *in cap. 8. de rescriptis.* In præsentī textu
tantum docetur, non posse post mortem coniu-
gum accusari matrimonium, quod ab eis in fa-
cie Ecclesiæ legitime fuit celebratum, vt exinde
pronunciatur, filios illegitimos esse, & à suc-
cessionē parentum debere arceri; quia abfur-

dum est, vt post mortem coniugum imperatur
matrimonium, quod legitime ab eis celebratum
fuit, *cap. causam 7. hoc titul.* nisi dicatur, con-
iuges scientes impedimentum consanguinita-
tis, incestuosè illud celebrasse; vel filios ip-
sos ex adulterio natos fuisse: nam his casu-
bus, etiam post mortem parentum de legiti-
matione filiorum quæri potest, *cap. lator 7.*
cap. causam 7. hoc titul. docuit Cuiac. in præ-
senti.

*Go. i. l. i. qui pro
pam. l. i. n. p. a. q. a.
p. a. m. v. i. d. e. q. a. m. e. r. e.
p. a. m. e. r. e. m. e. n. t. i. s. l. i. p. a. m.
m. a. l. e. r. i. t. n. y. c. i. a. m. v. i. d. a.
n. q. u. i. a. p. a. m. e. r. e. m. e. n. t. i. s.
l. i. p. a. m. m. a. l. e. r. i. t. n. y. c. i. a. m. v. i. d. a.
n. a. m. p. a. m. e. r. e. m. e. n. t. i. s. l. i. p. a. m.
l. i. p. a. m. m. a. l. e. r. i. t. n. y. c. i. a. m. v. i. d. a.
l. i. p. a. m. m. a. l. e. r. i. t. n. y. c. i. a. m. v. i. d. a.
l. i. p. a. m. m. a. l. e. r. i. t. n. y. c. i. a. m. v. i. d. a.*

C A P V T X I I.

Innocentius III. ^a *N. Hydruntino Archiepiscopo.*

Per tuas nobis litteras intimasti, quod Rao de Aceresia ex muliere quadam, quam
secundum opinionem maioris partis ^b vicinæ in concubinam habebat, prole susce-
ptâ, quandam prius, & aliam eâ defunctâ duxit vxorem; & ea, ex qua prolem susce-
perat, virum sibi alium copulauit. Processu verò temporis idem Rao in præsentia mul-
torum firmavit proprio iuramento, quod eam, quam habere visus est concubinam,
prius ^c affidauerat in vxorem, quàm ex ipsa filium genuisset: & cum post iuramen-
tum illud per sex annos, & ultra vixisset, dum ageret in extremis, eum quem ex illa
susceperat, filium legitimum ^d appellauit, & hæredem instituit testamento. Cum au-
tem tuæ fuisset inquisitioni & decisioni commissum, an filius sic susceptus legitimus
esset hæres ipsius R. & ad eius patrimonium admittendus, tu præter id, quod ex qua-
dam ^e decretali bonæ memoriæ Alex. P. prædecessoris nostri standum esse super hoc
verbo viri & mulieris credebas, testes à filio eiusdem R. productos providè suscepisti,
quibus legitime comprobavit, dictum R. matrem suam in Capella sancti Sergij affi-
dasse, propter quod eum ipsius ^f R. hæredem esse legitimum iudicasti. Nos igitur at-
tendentes, quod plus est quod in veritate agitur, quàm quod ^g simulate concipitur,
licet tam dictus R. quàm ea, quam vt concubinam habuerat, cum ad alia vota tran-
siuit, videatur ex ipso facto, quod matrimonium inter eos fuerit, denegasse; quia tamen
desponsatio per testes legitimos comprobata, eos matrimonialiter fuisse coniunctos
ostendit, siue desponsatio ipsa fuerit de præsentī, vt per consensum legitimum, &
verbis de præsentī expressum; siue de futuro, vt per sequentem ^h carnis copulam ma-
trimonium inter eos fuerit celebratum: non i tam decretali dicti prædecessoris nostri,
qui in casu dissimili loquitur, quàm inductis probationibus innitentes, te processisse
legitimè respondemus, & sententiam tuam auctoritate Apostolica confirmamus, &
præsentis scripti paginâ communimus, auctoritate tibi præsentium iniungentes, vt sen-
tentiam ipsam facias monitione præmissa per censuram ecclesiasticam inuiolabiliter
observari. Nulli ergo, &c. Datum 3. Nonas Augusti.

N O T Æ.

^a *Hydruntino.*] Ita etiam legitur in tertia
collectione, *sub hoc titul. cap. 1.* & in
epistolis Innocentij editis à Guillelmo Sirleto,

*fol. 151. ex quo registro restituo integram huius
textus. De Hydruntina Metropoli egi in cap. 9.
de tempor. ordin.*

^b *Vicinia.*] De fama vicinæ, & quatenus pro-
bet filiationem, egi *in cap. per tuas, de probat.*

^c *Affidat*

2.

3. c *Affidauerat.*] Affidare quid, exposui in cap. 2. de consanguinit.
 d *Appellauit.*] Quatenus nominatio parentum probet filiationem, exposui in cap. per tuas.
 e *Decretali.*] Relata in cap. transmissa, supra hoc titul.

f *Hæredem.*] Id est filium, & per consequens hæredem.

g *Quod simulatè.*] Communem hanc sententiam illustraui in cap. cum Bertholdus, de re iudicata.

h *Carnis copulam.*] Iuxta tradita in cap. is qui fidem, de spons.

4. i *Non tam decretali.*] Hinc colligunt DD. communiter, quod sententia, quæ vno nititur fundamento, sed falso, & iuri contrario, sustinetur, si aliud in ea expressum legitimum sit, l. ult. ff. quod cum eo, docuerunt in præsentī Abbas num. 6. Præpositus num. 8. Barbosa num. 2. Tiraquel. in tract. cessante causa, limit. 22. num. 6. Vantius de nullitat. tit. ex defectu processus, n. 123. Gaillus lib. 1. obs. cap. 66. num. 6. quia si ratio expressa, & quæ concludit, falsa sit, corrumpit sententia: textus ita intelligendus in l. qui testamento, ff. de excus. tutor. Sed quamuis hæc sententia probari possit aliis fundamentis adductis per Doctores in cap. 1. de re iudic, regula Vii, de reg. iur. in 6. non tamen probatur in hoc textu, nec in d. l. ult. nam tam hic, quam illic fundamentum à iudice in sententia expressum non erat contra ius, licet esset minus concludens, ex actisque vberiores rationes deducerentur, vt circa dictam legem vltimam benè aduertit Pinel. in l. 2. C. de rescind. vendit. 3. p. cap. 3. num. 22. Quoad nostrum verò textum facillè constat, quia fundamentum, quo iudex motus fuit ex confessione, & nominatione parentum, & auctoritate textus in cap. transmissa, hoc titul. in suo casu verum erat, & non iuri contrarium: sed quia loquebatur in casu diuerso, & vltra confessionem parentum aderant testes directè de ipsorum matrimonio deponentes, quod genus probationis ne-

cessariò concludit, meritò Innocentius sententiam confirmans, non tam decretali illa nititur quàm depositione testium. Vnde deducitur, casum textus in d. cap. transmissa, dissimilem esse; non verò erat contra ius fundamentum ex eo deductum: item quod licet aliquo modo fundamentum ex confessione parentum faceret, stante tamen probatione concludente ex testibus, debuit iudex potius moueri illa concludenti, quàm ex alia minus efficaci; idque solum in hoc textu probari notauit Abbas d. num. 6. aduertens verba hæc intelligi posse non priuatiuè, vel exclusiue, vt scilicet velit Pontifex rationem iudicis omnino esse ineptam; sed quod accipiantur comparatiuè, videlicet, quod magis moueri debuit iudex ex testibus, quàm ex decretali illa, idque euincunt verba supra relata, & faciunt varia vtriusque iuris testimonia, in quibus particula non, aduersatiuè non exclusionem, sed negationem importat, cap. parochianus, de decimis, l. 1. in princip. l. 3. ff. de aqua quotidiana, l. inuitum, ff. de seruit. urban. l. lex Cornelia, §. domum, ff. de testam. iuncta emendatione Ant. Augustini lib. 2. emend. cap. 1. §. 69.

COMMENTARIUM.

5. CVM Petrus ex Maria, quam in concubina-
 tu habuit, vt vicinorum fama ferebat, suscepisset filium, postea cum duabus successiue matrimonio contraxit, sed demùm cum iuramento affirmauit, Mariam legitimam eius vxorem fuisse, quod & ipsa non negabat: sed quia hoc tantùm filium legitimum non facit, l. nonnullis, C. de probat. ideo in præsentī docet Innocentius, quod si filius testibus probauerit patrem fidem dedisse de matrimonio matri suæ in facie Ecclesiæ, ritè legitimus pronuncietur; idemque procedere si fidem dedit de futuro matrimonio, quia sequutà copulâ sponsalia de futuro transeunt in matrimonium, cap. 15. cap. is qui fidem 30. de sponsalibus, vbi probatū.

C A P V T XIII.

Idem nobili viro ^a Vv. montis ^b Pessulani.

PER venerabilem fratrem nostrum ^c Arelaten. Archiepiscopum ad Sed. Ap. accedentem nobis tua humilitas supplicauit, vt filios tuos titulo legitimationis decorare dignaremur, quatenus eis, quominus tibi succederent, natalium obiectio non noceret. Quod autem super hoc Ap. Sed. plenam habeat potestatem, ex illo videtur, quod cum diuersis causis inspectis, cum quibusdam minus legitimè genitis, non naturalibus tantùm, sed adulterinis etiam dispensauit, sic ad actus spirituales illos legitimans, vt possint in ^d Episcopos promoueri; similis creditur, & probabilis reputatur, vt eos ad actus legitimare valeat sæculares; præsertim, si præter Rom. Pontif. inter homines superiorem alium non cognoscant, qui legitimandi habeat potestatem: quia cum maior in spiritualibus tam prouidentia, quàm auctoritas, & idoneitas requiratur, quod in ^e maiori conceditur, licitum esse videtur etiam in minori. Per simile quoque id videtur posse probari, cum eo ipso, quod aliquis ad apicem Episcopalis dignitatis attollitur, eximatur à ^f paterna potestate. Præterea si etiam simplex Episcopus scienter seruum alterius in Episcopum ordinaret, licet ordinator satisfacere Domino, iuxta formam canonicam teneretur, ordinatus tamen iugum ^g euauderet seruitutis: videtur siquidem monstruosum, vt qui legitimus ad spirituales fieret actiones, circa sæculares actus illegitimus remaneret. Vnde cum quo in spiritualibus dispensatur,

dispensatur, consequenter intelligitur in temporalibus dispensatum: id autem in patrimonio B. Petri liberè potest Ap. Sed. in quo & summi Principis exequitur potestatem. Cum ergo videatur ex his legitimandi auctoritas non tantum in temporalibus, sed in spiritualibus, penes Rom. Ecclesiam residere, ut super hoc filiis tuis gratiam faceremus ob tua, & progenitorum tuorum merita, qui semper in protectione Sed. Ap.ⁱ perstitisti, humiliter ex parte tua idem Archiepiscopus requirebat: videbatur autem ex eo trahere maiorem audaciam postulandi, quod non longè petere cogeatur exemplum. Sed in favorem petitionis huiusmodi, quod nos ipsos in causa simili fecisse dicebat, poterat allegare. Cum enim charissimus in Christo filius noster Ph. I. Rex Francorum Illustris charissimam in Christo filiam nostram I. Francorum Reginam Illustrem dimiserit, & ex alia postmodum superducta puerum suscepit, & puellam; & tu similiter exclusâ legitimâ superduxeris aliam, ex qua filios suscepisti, sicut cum filiis Regis eiusdem, sic cum tuis credebatur de benignitate Sed. Ap. dispensandum, præsertim cum maior id necessitas suaderet, & tu nobis specialius sis subiectus: siquidem Rex Francorum ex inclytæ recordationis^k Regina Francorum olim legitimum suscepit hæredem, qui ei optatur, & creditur in Regni solio successurus: tu verò ex legitima coniuge masculum non habes hæredem, qui tibi in deuotione nostra, & propria hæreditate succedat. Insuper cum Rex ipse in spiritualibus nobis subiaceat, tu nobis in spiritualibus & temporalibus es subiectus; cum partem terræ tuæ ab Ecclesia Magalon. possideas, quam ipsa per Sed. Ap. temporaliter recognoscit, quia Magalon. Ecclesiâ mediante nobis idem Archiepiscopus asserbat te temporaliter subiaccere. Verum si veritas diligenter inspicitur, non similis res, sed valde dissimilis inuenitur. Nam Rex ipse à prædicta Regina per bon. mem. Rhemen. Archiepiscopum Ap. Sed. Leg. fuit per sententiam separatus: tu verò vxorem tuam à te, sicut dicitur, temeritate propria separasti. Ipse quoque priusquam ad eum prohibitio de non contrahendo cum altera peruenisset, aliam superduxit, ex qua prolem geminam nascitur suscepisse: sed tu in contemptum Ecclesiæ aliam superinducere attentasti; propter quod ipsa in te gladium exercuit ecclesiasticæ ultionis. Præterea Rex ipse prædictæ Reginæ contra matrimonium impedimentum affinitatis obiecit, & coram præfato Archiepiscopo testes induxit: cuius sententia, quia cassata fuit solummodò propter iudicium ordinem non seruatum, nos ei post restitutionem Reginæ, super hoc ven. f. n. Hostien. Episcopum, & dil. filium I. tit. S. Priscæ Presbyterum Card. cognitores duximus deputandos. Tu verò vxori tuæ nihil, quod diuortium induceret, sicut asseritur, obiecisti, cum etsi fides tori sit vnum de tribus bonis coniugij, non tamen ipsius violatio coniugale in vinculum violasset. De filiis ergo Regis eiusdem, vtrum legitimi, vel illegitimi fuerint, quamdiu pendet quæstio affinitatis obiectæ, potest non immeritò dubitari. Nam si affinitas fuerit comprobata, prædictam Reginam non esse Regis coniugem apparebit, & per consequens alia videtur sibi legitimè copulata, & filios ei legitimos peperisse. De tuis verò, quod sint legitimi nati, nec tu ipse proponis, nec vllâ præsumitur ratione. Insuper cum Rex ipse superiore in^a temporalibus minimè recognoscat, sine iuris alterius læsione in eo se iurisdictioni nostræ subiicere potuit, & subiiecit, in quo forsitan videtur aliquibus, quod per seipsum non^o tanquam pater cum filiis, sed tanquam Princeps cum subditis potuit dispensare. Tu autē aliis nosceris subiaccere; vnde sine ipsorum forsitan iniuria, nisi præstarent assensum, nobis in hoc subdere te non posses, nec eius auctoritatis existis, ut dispensandi super his liberam habeas facultatē. Rationibus his inducti Regi gratiam fecimus requisiti, causam tam ex veteri, quàm ex nouo Testamento trahentes: quod non solum in Ecclesiæ patrimonio, super quo plenā in temporalibus gerimus potestatem, verum etiam in aliis regionibus, certis causis inspectis, & temporalem iurisdictionem carnaliter exercemus, non quòd alieno iuri præiudicare velimus, vel potestatem nobis indebitā usurpare; cum non ignoremus Christū in Euangelio respondisse: Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo: propter quod postulatus, ut hæreditatē diuideret inter duos: Quis, inquit, constituit me super vos iudicem? Sed quia sic in^r Deuteronomio continetur: Si difficile, & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinē, causam & causam, lepram & non lepram: & iudicium inter portas tuas videris variari: surge, & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniesque ad sacerdotes Levitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quæcumque dixerint qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius: sequerisque eorum sententiam, nec declinabis ad dexterā, vel sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tēpore ministrat Domino Deo tuo, & decreto iudicis, morietur homo ille, & auferes malum de Israël. Sanè cum Deuteronomium lex secunda interpretetur ex vi vocabuli, comprobatur in hoc quod ibi decernitur, ut in nouo Testamento debeat obseruari locus

*conuoluit legem
apud Romanos*

enim quem elegit Dominus, Ap. Sed. esse cognoscitur sic, quod eam Dominus in seipso lapide angulari fundauit. Cum enim Petrus a vrbe fugiens exiisset, volens eum Dominus ad locum quem elegerat reuocare, interrogatus ab eo: Domine quò vadis? Respondit, Venio Romam iterum crucifigi: quod intelligens pro se dictum, ad locum ipsum protinus est reuersus. Sunt autem sacerdotes Leuitici generis fratres nostri, qui nobis iure Leuitico in executione sacerdotalis officij coadiutores existunt. Is verò super eos sacerdos, siue iudex existit, cui Dominus inquit in Petro: Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cœlis: eius vicarius, qui est sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, constitutus à Deo iudex viuorum, & mortuorum. Tria quippe distinguunt iudicia: primum inter sanguinem, & sanguinem, per quod criminale intelligitur, & ciuile. Vltimum inter lepram, & lepram, per quod ecclesiasticum, & criminale notatur. Medium inter causam, & causam, quod in vtrūque refertur, tam ecclesiasticum, quàm ciuile, in quibus cum aliquid fuerit difficile, vel ambiguum, ad iudicium est Sed. Ap. recurrendum, cuius sententiam qui superbiens contempserit obseruare, mori præcipitur, & auferri malum de Israël, & per excommunicationis sententiam, velut mortuus à communione fidelium separari. Paulus etiam, ut plenitudinē potestatis exponeret, ad Corinthios scribens ait: Nescitis, quoniam Angelos iudicabimus, quanto magis sæcularia. Porro sæcularis officium potestatis interdum, & in quibusdam per se; nonnunquam autem, & in nonnullis per alios exequi consuevit. Licet igitur cum filiis sæpediti Regis Francorum, de quibus an fuerint legitimi ab initio, dubitatur, duxerimus dispensandum: quia * tamen tam lex Mosaiica, quàm canonica sobolē susceptam ex adulterio detestatur, testante Domino, quod mancer, & spurius vsque in decimam generationem in Ecclesiam non intrabunt; & canone verò vetante tales ad sacros ordines promoueri; sæcularibus quoque legibus non solum repellentibus eos à successione paterna, sed negantibus ipsis & etiam alimēta, supersedendum adhuc duximus petitioni prædictæ, nec ad præsens super hoc tuis precibus annuendum, donec si fieri poterit, & culpa leuior, & iurisdictio liberior ostendatur, licet personam tuam specialis dilectionis brachio amplexemur, & in quibus cum Deo, & honestate possumus, specialem tibi velimus gratiā exhiberi.

NOTÆ.

1. **a** *V* *Iro Vv.*] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 2.* idest Vvillmo. Vvillmus enim Comes Montis Pessulani, ex Mathilde Emanuelis CP. Imperatoris filia, vel ut vult Guillelmus de Podio Lcaur. cap. 11. ex Græca nepte Emanuelis Mariam vnicam filiam habuit; ex Agnete verò pellice Guillelmū, Thomam, & alios, quos mediante Episcopo Arelatensi legitimari ab Innocentio III. petebat. Et licet hoc non obtinisset, decedens Guillelmum heredem instituit testamento scripto anno 1167. Nouemb. die 4. & inter alios liberos bona sua diuisit. De dominio montis Pessulani Guillelmus litem habuit cum Maria sorore Regina Aragoniæ, ut constat ex epist. 102. Innocentij III. lib. 3. regestr. 15. vbi ita ipse Regina scribit: *Gravem dilecti filij nobilis viri Vv. de Monte Pessulano, fratris tui, filia Regina, recepimus questionem, quod possessionem villa Montis Pessulani, ac alterius terra iure ad ipsum hereditario pertinentis, quam ipse pridem pacifice noscitur habuisse, contra iustitiam detinetis, & restituere denegatis eidem. Cum igitur terra ipsius iurisdictio ad nos spectare noscatur, volentes prædicto Vv. in suo iure adesse, qui sumus omnibus in iustitia debitores: disc. vest. per Ap. scrip. mand. quatenus vel dictam possessionem restituatis eidem, vel vsque ad festiuitatem omnium Sanctorum proximè venturā per responsales idoneos nostro vos conspectui præsentatis exhibaturi, & recepturi iustitia complementum. Alioquin ex tunc in ipso negotio, quantum de iure poterimus, auctore Domino procedemus. Datum Later. viij. idus Iunij, Pont. N. anno xv.* Et Summus Pontifex sententiam pro Regina tulit, ut refert Zurita in addit. Aragon. pag. 97.

2. **b** *Montis Pessulani.*] Sciendum est, quod Narbonensis provincia in nouem Episcopatus, totidemque Comitatus à Gothis post deletum à Clo-

dueo regnum Tolosanum distributa, in eadem dispositione sub Francorum Regibus vixit, qui Septimaniam à Saracenis vi armorū receperant: pietas verò Regum cladem & vastationem Ecclesiis à perfida gente illatam resarcire cupientium, publicis patrimoniis, publicis iuribus, quos fiscos ea tēpestate vocabant, Episcopales redditus auxit, hinc Comitatus Nabornensis partem Ecclesiæ eiusdem ciuitatis; hinc Mimateni solidū ferè Comitatus Gabalitanū, aliisque prout res ferebat, tribuendo. Huius scilicet beneficii particeps fuit Episcopatus Magalonensis, quē villis quampluribus Reges Galliæ dirauerunt ea lege, quæ his cōcessionibus innata erat, ut Episcopus hominibus, sacramento, & obsequio per Reges ea patrimonia obtineret. Reliquus Comitatus Magalonensis inclinante ipsorum secunda dynastia, eodē fato, quo ceteri Galliarū Comitatus, hereditario iure Comitibus cessit, qui ne aliqua iniuria Ecclesiæ Magalonensi fieret, Comitū Melgoriensium nomen, non autem Magalonensium sumpserunt. Inter cetera verò patrimonia, quæ donatione Regū in Episcopos Magalonenses trāsata fuerunt, vicus montis Pessuli recensetur in priuilegio Ludou. VII. quo villarum à Regibus concessarum possessionē Ecclesiæ illi confirmat, quod transcriptū est in altero priuilegio à Philippo Aug. indulto ann. 1208. cuius rescripti verba hæc sunt: *Montis Pessulum cum omnibus adiacentiis, feudum Domini montis Pessuli: Montem Pessulum vtrique cum parochia sua, & castrum de Palude, cum toto territorio suo. Quare in tabulis hominij, quod Petr. Episcopus Magalonensis, iuxta morem decessorum suorum præstitit ann. 1255. Antonio Militiæ Senescallo, Bellicadro, & Nemanio, & Guidoni Fulcodio à Ludou. IX. Rege Francorum delegatis, disertis verbis expressum est montis Pessuli feudum cum distinctione, quæ rem totam explicat, ibi: Partem ville,*

qua dicitur Mons Pessularetus, cum pertinentiis intra, & extra muros, quam tenemus in dominio, & ad matrum nostram à Domino Rege, & residuum dicta ville, & castrum de Palude, quod vulgo dicitur Lartas, quod tenet à nobis in feudum vir illustris Rex Aragonum, Dominus Montis Pessuli, & antecessores eius à nostris antecessoribus. Tunc scilicet Iacobus Aragonum Rex hæreditate Mariæ matris ad se transmissa, proprietatem illius urbis obtinebat, cuius causâ fidem, & hominû præstiterat Ioanni de Monte Lauro, Episcopo Magalonensi, anno 1236. Quod attinet ad Comitatus Melgorienses, obseruandum est, Comitatum illum duplici nomine insignitû fuisse, tum Comitatus Substantionensis, tum Melgoriensis: hoc à Castro Melgoriensi, quod illius pagi pars erat validissima, & Comitatus sedes; illud à vico Substantione, qui iuxta itinerarium Antonini, tabulasq; Peutingerianas, ab vrbe Montis Pessuli mille passibus distabat. Eò trāsata fuerat Episcopi Cathedra, Magalonâ vrbe à Carolo Martello destructâ, ne iterum insulam illam Sarraceni ex Hispania eò nauigiis delati inuaderent, oramque maritimam Septimaniæ deprædarentur. Inde Episcopatus promiscuè Substantionensis, & Magalonensis dictus: quod nomē Comitatu facile communicatum est anno 1085. Hunc Comitatum Substantionensem, siue Melgoriensem Petrus Comes Melgorij Gregorio VII. & Sedi Apostolicæ tradidit in alodium, idest in ipsius Sedis dominium, & proprietatem transtulit anno 1085. quem statim beneficiario iure se possidere professus est sub conditione fidelitatis, & vnciæ auri titulo annui census persoluendæ, cuius donationis chartam transcripsit Bosquetus in notis ad Innoc. III. lib. 3. registr. 15. epist. 102. Tandem cum ad Beatricem Bernardi Pilleri vxorem Comitatus Melgoriensis peruenisset, Beatrix Ermisendæ filiæ, Raymundi Comititis Tolosani vxori cum Comitatum dotis nomine dedit anno 1172. ac sanè Raymūdus, cui solitum erat bona Ecclesiarum inuadere, hominum Vvillielmi Domini Montis Pessuli, quasi Comiti Melgoriensi debitum, suscepit anno 1184. & 1189. quod in præiudicium Magalonensis factum fuisse non dubitabit qui quæ superius adnotata sunt, expendet. Abdicatâ à Raymundo Albigeniensi fautore Comitatus Melgoriensis possessione vnâ cum cæteris bonis, iudicio Cōcilij Lateranensis eius vtile dominium cum directo consolidatum est, ita vt vsusfructus, & proprietas ad Sedem Apostolicâ peruenirent, tum ratione damnationis in Raymūdum latæ, tum ob cessationem diuturnâ in canone soluendo. Sed Innocentius III. Ecclesiæ Magalonensi beneficij, & feudi iure Comitatu concessit sub censu annuo 20. marcharum argenti, anno 1215. vt patet ex tabulis inuestituræ. Controuersiâ motâ tempore B. Ludouici de Comitatus illius proprietate, Clemens IV. litteris ad Regem datis docet, ad Ecclesiâ Romanam peruenisse ea ratione, quam recensui. Vnde Vvillielmus in præsentī allegabat non solû Pontificem spirituales potestatem, verum & temporale dominium cum iurisdictione in Comitatu illo habere, & ita quoad temporalia etiam filios suos legitimari ab eo petebat; quod Innocentius facere renuit, donec cōstaret leuiorem fuisse culpam adulterij, & iurisdicção in eo Comitatu clarior, & liberior appareret, quia ob tot casus suprâ relatos apertè non liquebat. Refert P. Marcha p. 1. concord. Sacerd. & Imper. lib. 2. cap. 3.

c. Arelat.] Michaellem videlicet. De Metropoli D.D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV,

Arelatenſi nonnulla notauī in c. 16. de off. c. delegat. d. Episcopos.] Cap. litteras 14. c. dilectus 17. cū seq. de filiis presbyt. quia cū hæc inhabilitas sit introducta à iure humano, Principis volūtate abrogari seu mutari potuit, §. sed naturalia, Inst. de iure natur. e. Maiori.] Proponitur in hoc verticulo prior ratio, quâ nitebatur nobilis Vvillielmus, vt Pōtifex non solū ad spiritualia, sed ad tēporalia filios suos legitimos faceret, quæ ratio deducta est ex regula, Cui licet 54. de reg. in 6. l. nec 22. ff. ad l. Iul. de adult. Sed meritò similis ratio insuper habetur à Pontifice, quia talis ratio in priuilegijs & dispensationibus locū non habet; quippe stricte accipi solēt, c. porro 7. c. sanè 9. de priuileg. c. 1. & 2. de filiis presbyt. in 6. atque idē in c. ult. de translat. Episc. scriptū legimus, indulgentiā transeundi ad maiore Ecclesiā non prodesse vt ad parem transiri possit. Sic etiam in c. cui de nō sacerdotali, de præb. in 6. mandatum de prouidendo in præbenda maiori, non potest adimpleri in minori: docuerunt Sanchez de matrim. lib. 8. disput. 1. n. 32. Barb. hic, n. 12. & de potest. Episc. allegat. 33. n. 15. Fragoſo de regim. p. 1. lib. 3. disput. 6. n. 26. Nec contrarium probat textus in c. ex parte 27. de decim. cuius veram interpretationem tradunt Rebuffus de decimis q. 14. à n. 6. Couarr. lib. 1. var. c. 17. n. 13. Gutierrez lib. 2. canonic. c. 21. n. 116. Suarez de Relig. tom. 1. lib. 1. de decim. c. 23. n. 4. & nos in eius commentario.

f. A patria potestate.] Auth. cōstitutio qua de dignitate, §. illud, vers. palā, collat. 6. auth. sed Episcopalis, C. de Episc. & cleric. c. si seruus, 54. distinct. 1. 14. tit. 18. part. 4. propter summam dignitatem, cum sit Episcopatus culmen dignitatum: quare sicut iure ciuili Patriciatus dignitas propter eximiā dignitatem eximebat filios à patria potestate, §. filius, Inst. quibus modis ius parr. potest. Baronius in Martyrol. die 27. Augusti; ita & Episcopatus, in his præcipuè, quæ vilia sunt ipsi filio, non in alijs: notat Acoſta in c. si pater, vers. vxorem, n. 26. de testamentis. Aliud tamen procedit in presbyteratus gradu; filius enim per sacerdotium non liberatur à patria potestate, auth. presbyteros, la. 1. C. de Episc. & cleric. docet post antiquiores Couarr. in c. quia nos, n. 9. de testam. Valascus consult. 108. n. 30. Molina de iust. tract. 2. disput. 229. n. 8. Caldas in l. si curatorem, verbo Lasis, n. 130. Gratianus tom. 3. discept. c. 464. n. 8. Sanchez lib. 4. in præcept. c. 35. n. 37. licet contrariū docuerit Glossa verbo per se ipsos, in c. 3. de etate & qual. cuius sententiā latè defendit Marcha de iurisdic. dict. 4. p. c. 27. n. 5.

g. Enadere seruitutis.] Iuxta latè tradita in c. 1. de seruis non ordin.

h. Patrimonio.] Ad quod spectabat Comitatus Melgoriensis cum Pessullano monte.

i. Præstiti.] Inter causas enim iustas dispensationis, seu gratiæ concedendæ à Romano Pontifice, vt præcipua enumeratur, quæ ex seruitutis impensis Ecclesiæ ab impetrante, vel maioribus eius prouenit. c. tali coniugio 17. 1. q. 7. ibi: Vel euident meritorum prerogatiua commendat: docent Sanchez lib. 8. de matrim. disput. 19. n. 32. Barb. ad Trident. sess. 14. de reform. matrim. c. 5. n. 15. Villalobos 1. p. summe tract. 15. difficult. 26. num. 7.

k. Philip Rex.] Qui dimissâ vxore legitimâ Ingeberga, sorore Regis Daniæ, duxit in matrimoniū Mariā filiā Ducis Bohemiæ, & ex ea suscepit filios Mariam, Philippumq; quos legitimos declarauit speciali beneficio Innocētius, & postea Rex coactus fuit dimissâ illâ Maria, Ingebergam recipere anno 1213. Philippus ille legitimatus postea fuit, Comes Bononiæ in Belgia; & Maria similiter legiti-

X 2 timata

vinata nupsit Comiti Louaniensi, idest Comiti Brabantia, vt referunt Rigord. in Philippo, ibi: Anno 1213. Philippus Rex magnanimus recipit in gratiam Ysamburgem uxorem suam, filiam Regis Danorum, à qua iam per annos xv, & amplius dissenferat. Et facta est latitia magna in populo, quia in ipso Rege nihil aliud culpa dignum inueniebatur, nisi hoc solum, quod dicta uxori suae carnis debitum subtraheret, licet ei omnia necessaria alia honorifice ministraret, &c. De hoc repudio extant plures epistolae Innocentij III. in collectione Bosqueri.

k Regina Francorum.] Isabella videlicet filia Comitris Haynobia, quam duxerat antequam Regno potiretur, ex qua suscepit Ludouicum VIII. qui tanquam primogenitus ei successit, ex quo deinde natus est Sanctus Ludouicus.

l Iudicarium ordinem.] Haec verba exposui supra in cap. perlatum.

m Vinculum violasset.] Iuxta tradita in cap. 9. Concil. Illiber.

8.

n In temporalibus.] Ex his verbis aperte probari credit Guillelmus Barclaius de potestate Papa, supremos Reges non agnoscere superiorem in temporalibus, & ita in his rebus non parere summo Pontifici. Sed licet id verum sit quoad Principem saecularem, qui non agnoscat supremos Reges, vt de nostro Hispaniarum Monarcha probaui in c. 1. de probat. & de aliis probat Barb. in presenti, ex n. 23. tamen quoad summum Pontificem certum est illi vt superiori Praelato spirituali omnes Reges subesse quoad temporalia, quae diriguntur ad supernaturalia, vt probaui in c. nouit de iudiciis, c. solita, de maiorit. & obed. & in cap. licet, de voto: & ita perdoctè haec verba exponit Cardinalis Bellarminus de potestate Summi Pontificis in rebus tempor. dum ait, Regem non habere superiorem in temporalibus, alium videlicet Principem aequè temporalem, & ea ratione Innocentium in presenti textu paulò antè dixisse, nonnullos Principes nullum inter homines, excepto Romano Pontifice, superiorem agnoscere; addit enim illam exceptionem, vt cum in presenti diceret, Regem Francorum nullum in temporalibus agnoscere superiorem; intelligamus agere de superiore temporali, non enim Rex agnoscat supra se Principem temporalem, sed agnoscat Romanum Pontificem Principem spiritualem, qui de temporalibus quoque in ordine ad spiritualia iudicare potest. At inquit Barclaius, habet, & non habent, simul vera esse nequeunt. Sed respondeo, habent, & non habent, de re eadem simul esse nequeunt, de re diuersa nihil impedit quominus vera esse possint. Habet Rex in temporalibus superiorem temporalem, & non habet superiorem temporalem in temporalibus, vera esse nequeunt: sed habet Rex in temporalibus superiorem spiritualem, & non habet in temporalibus superiorem temporalem, vera esse queunt. Nec audiendus est Ioannes Barclaius in vindictis pro parente suo, c. 12. §. 2. ipsum Cardinalem refellere intendens, qui mero animo impugnandi sanam doctrinam librum illum edidit.

9.

o Tanquam pater.] Refert Innocentius in hoc versiculo sententiam quorundam, qui existimarent, posse supremum Principem legitimare suos filios, non vt patrem, sed vt Principem, vt docuerunt Abbas hic, n. 1. Praepositus n. 138. Couarr. 2. p. de matrim. c. 8. §. 8. n. 49. Rojas de succes. c. 23. n. 81. Molina de instit. disput. 173. n. 12. Barb. hic, n. 36. Fragofo tom. 1. de regimine, lib. 3. disp. 6. n. 22. quae sententia illa ratione nititur, quia licet iuris-

dictio contentiosa in filios exerceri non possit, vt vulgò probari solet ex l. qui iurisdictioni, ff. de iurisd. voluntaria tamen exerceri valet, l. 3. ff. de adopt. l. apud 18. ff. de manumiss. vindict. l. in priuatis 77. ff. de iudiciis. Facit etiam, quod liberi Herodis à patre apud Augustum beneficii accusati, dixerunt apud Iosephum lib. 16. hist. cap. 8. Poteras enim vel pro regia, vel pro patria potestate in fontes animaduertere. Contraria tamen sententia placuit Glossae hic, verbo Regi, Iasoni in d. l. qui iurisdictioni, n. 9. & aliis laudatis à Cabedo 2. p. decis. 69. n. 20. quorum sententia praecipue iuuatur ex eo, quod licet in negotiis, quae causae cognitionem desiderant, inter patrem & filium consistat iudicium contentiosum, l. ille 13. §. ult. ff. ad Trebel. legitimatio tamen quamuis causae cognitionem exigit, argumento legis si pater 15. §. ult. ff. de adopt. idcirco etiam à Rege filiis suis concedi non potest, quia legitimatio etiam plenissima procedere non debet ad regni successionem, propter proximorum prauiudicium. Quod autem iudicium inter patrem & filium consistat, pro conciliatione textus in d. l. qui iurisdictioni, cum d. l. in priuatis 77. videndi sunt Cuiac. tract. 3. ad Afric. in d. l. 77. Pichard. ad tit. de succes. sublatiis, Hannius ad Treutl. volum. 2. disput. 5. q. 10. Genoa in conciliat. legum, pag. 11. Osualdus lib. 17. Donel. cap. 25. litter. H.

10.

p Patrimonia.] Quod ex donatione Constantini Magni, & aliorum Principum donationibus obtinet, c. Constantinus, 96. distinct. c. fundamenta, vers. autem, de elect. Clement. 1. de iureiur. de qua Constantini donatione agunt Baronius tom. 4. anno 324. & tom. 12. anno 1191. Cenedo ad Decret. collect. 109. Molina de iust. tract. 2. disput. 25. Ceuillos communium q. 345. Martha de iurisd. l. p. cap. 30. Tuschus tom. 6. littera P. conclus. 64. Cohel. in notit. Cardin. c. 15. congreg. 21. D. Ioseph. de Retes de donat. cap. 13. & nos aliqua dedimus in cap. intelleximus, de iureiur.

St. J. 10. 11.

q Temporalem iurisdictionem.] Licet enim Pontifex non possit vt iurisdictione temporali extra loca proprii patrimonij, c. cum ad verum, 96. distinct. c. nouit, de iudic. cap. solita, de maior. & obed. tamen in ordine ad supernaturalia, quando expedit Ecclesiae, ad ipsius defensionem, seu ad bonum spirituale, seu finem ecclesiasticae potestatis assequendum, illam exercere valet, extrauag. vnā sanctam, de maiorit. & obed. probant plures relati à Barb. in collect. & select. ad hunc textum, & probaui in cap. nouit, de iudiciis.

11.

r Deuteron.] Cap. 17.

s Difficile & ambiguum.] Ex his verbis constat, causas difficiles, dubias, & ambiguas, ad iudicium Sedis Apostolicae esse referendas, vt ab ea legitimè terminetur, veluti circa veram interpretationem sacrae Scripturae, circa morum decreta, & similia. Trident. sess. 24. in Decreto de editione librorum, §. praterea, late probant Bellarminus tom. 1. controu. lib. 3. cap. 4. Canus de locis Theolog. lib. 3. prop. 3. iam probaui in c. maiores, de baptismo.

12.

t Et decreto iudicis.] Si litteram huius textus sano animo in hac tertia collectione legisset Ioannes Barclaius, non inculcasset Innocentium III. seu scribentes huius textus, quod enormi vitio scripturam corruperint, omitrendo coniunctionem, quae in d. c. 17. Deuter. habetur, & incuria librariorum in sexta collectione transcripta ex tertia non fuit. Nec etiam refert, quod impudenti audaciā vanum, & indignum argumentum hoc appellat, quia lex vetus relata in d. c. 17. Deuteron. data fuit multò antequam Reges essent, & relata ad tempus,

13.

tempus, quo Reges non habebant; nam Iudæi à Mose ad Saulem Iudices habuerunt, non Reges. Vnde in c. ult. Indicum, legitur: In diebus illis non erat Rex in Israël, sed unusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat. Nam Innoc. III. non refert, nec expendit, in ea lege negotia difficilia tantum ad iudicium sacerdotum referri, sed expendit verba illa, ad sacerdotem Levitici generis, & ad iudicem; unde sine loco iudicis, siue sacerdotis esset Rex, semper Dominus iubeat ad sacerdotem simul cum iudice, seu Regem negotia ardua deferri; unde cum ipsius Regis causa disceptatur, non potest ipse ut iudex adiri, idem necessario tantum ad sacerdotem, idest Pontificem in præsentem casu deferenda erat, quod fuit argumentum Innocentij III.

14. *t Petrus urbe fugiens.* Quamvis veritatem huius historię de apparitione Christi Domini facta D. Petro, unicum tantum testem habere, videlicet Divum Ambrosium, dixerit Cuiac. in præsentem; tamen verius est, alijs probatissimis testimonijs comprobari, ut D. Gregorij homilia in Psal. 4. actorum sancti Petri à Lino conscriptorum, & alijs, quæ congerunt & referunt Baronius tom. 1. ann. 69. Sanderus de visibili Monarch. lib. 7. anno Christi 44. Barbosa in præsentem, n. 41. F. Alfonsus Mendoza q. 4. scholast. Turriscremat. in c. rogatus, 24. q. 1. Thomas Hurtado de resid. resol. §. 2. ubi late probat necessitatem, quâ tenetur Romanus Pontifex residere in urbe ipsa.

15. *u Fratres nostri.* Solet versiculus hic exponi de Cardinalibus, qui à consilijs Pontifici sunt, cap. fundamenta 17. §. decet, de elect. in 6. quia Cardinales sunt propriè coadiutores Pontificis in executione sacerdotalis officij, ut probant Lancelotus in Templo iudic. lib. 2. cap. 12. Cohelius in notit. Cardin. c. 8. Alij de Episcopis accipiunt, moti ex eo, quod temporibus Innocentij III. nondum Cardinalium dignitas introducta erat, ut probat Polyd. Vergil. lib. 4. de inuent. rerum, c. 9. Sed verius credo verba hæc referri ad Cardinales Romanæ Ecclesiæ, quorum præcipuum munus semper fuit in arduis negotijs summo Pontifici consilium præbere, ut probant Menchaca illustr. q. 23. Paleotus de consulti. sacri Palaty, p. 1. q. 3. Cevallos q. 645. plura de Cardinalium origine ac dignitate congesti in cap. 2. de cleric. non resident.

16. *x Quia tamen.* Ut petitioni Nobilis non deferret Innocentius varias constitutiones affert, quæ odio illegitimarum latæ fuerunt. Et primò ait, legem diuinam, canonicam, & civilem aded adulterinam sobolem detestari, ut eam à successione parentum repellat, authent. licet, C. de natural. liberis, authent. ex complexu, C. de incestis nupt. c. referente, hoc tit. l. 10. tit. 13. part. 6. ut ita vitium paternum puniatur, l. ult. C. de natur. lib. & etiam quia spurij patrem cui succedant, ostendere nequeunt, l. vulgò, ff. de statu homin. l. quia semper, ff. de in ius vocando. Incapaces ergo sunt filij spurij successionis paternæ, ut probant Petrus Barb. in rubric. soluto matrim. 4. p. n. 64. Tauristæ in l. 9. & 10. Rojas de success. c. 20. Matienzo in l. 6. tit. 8. lib. 5. Recop. gl. 3. qua de causa fisco locum non faciunt, sed potiùs legitimis hæredibus, ex regula legis 1. C. de hered. instit. nam nobilis differentia versatur inter incapaces, & indignos; incapaces enim licet capere non possint, id tamen quod eis relinquitur, non capit fiscus, sed legitimis hæredibus defertur, l. 3. ff. de his quæ pro non script. Indigni verò licet ab initio capiat, retinere tamen non possunt, quia ab D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. I V.

eis fiscus aufert, l. 2. & per totum ff. de his quæ ut indig. l. 1. C. eod. tit. l. his 18. §. 1. ff. familia erciscund. Caldeira lib. 4. var. c. 3. Chelius interpret. 1. adeoque spurij incapaces sunt successionis paternæ, ut neq; in foro conscientię retinere hæreditatem possint. Couar. 2. p. de matrim. c. 8. §. 5. n. 11. Rojas supra, num. 147. Molin. de iust. disput. 67. num. 5. nec longi temporis præscriptione ea bona acquirere, Valascus consultat. 19. per tot. nec tantum per se, verum nec per interpositam personam aliquid à patre capere possunt, l. si quis incesti, vers. nihil, C. de natural. liber. facit textus in l. nec per se, C. de hered. instit. & illa ratio, quod licet sit persona intermedia, ab ipso tamen patre bona capere videntur, argumento legis unum 67. §. 1. ff. de legat. 2. & si hæres expressè rogetur filio spurio restituere tale fideicommissum, apud eum manet; si autem tacite fidem accommodauerit, ab eo tanquam ab indigno aufertur, l. Lucius 123. §. in testam. ff. de legat. 1. l. 3. in princip. & §. 1. l. ita 40. ff. de iure fisci. Prosequitur late Peregrinus lib. 3. de iure fisci, tit. 19. per totum. Sunt tamen aliqui casus, in quibus validè filius spurius à patre hæres instituitur. Primus est, si instituat sub conditione, si legitime- tur, aut capere possit, ex l. in tempus 62. ff. de hered. instit. docent Gomez in d. l. 9. Tauri. n. 18. Costa in §. & quid si tantum, n. 172. Cevallos commun. q. 472. Huic casui alium adiungunt Interpretes, si filius spurius religionem professus sit, quia legitimus iudicatur, c. 1. de filiis presbyt. Ita tenuerunt Paleotus de noth. c. 45. Rodericus Suarez alleg. 25. & alij plures laudati à Sanchez in summa lib. 5. c. 5. n. 25. Sed verius cõtrarium est, & docent Couar. d. c. 8. §. 7. n. 6. Greg. Lopez in l. 12. tit. 6. part. 1. & alij, quos sequitur Sanchez d. c. 5. n. 26. Secundus casus est, si pater, etsi clericus, non instituat filium spurium, sed generum, aut nurum; quod casu sola ratio paternæ affectionis fraudem non admittit, l. ult. ff. de his quæ ut indign. probavi in c. 1. de testam. Terrius casus est, si aliquid à patre relinquatur filio spurio titulo alimentorum, dummodò eorum quantitatem non excedat. Paleotus de noth. c. 45. n. 8. Menochius de præsumpt. præf. 96. n. 28. Alij etiã docuerunt, filium spurium legitime institui, & quartam Trebellianicam lucrari, si instituat, & rogetur restituere capaci, l. cogi 16. §. si is igitur solidum, ff. ad Trebellianum. Sed contrarium verius est, & probant Rojas d. c. 20. n. 51. facit textus in l. ult. ff. de his quæ pro non scriptis. Tandem alij censuerunt filios spurios mortis causâ capere posse, si hæres institutus, vel legatarius iubeatur conditionis implendæ causâ, ut aliquid præstet filio spurio; quia licet filius ex bonis patris capere non possit, propter rem tamen patris capere non prohibetur, argumento legis eo tempore 50. §. 1. l. in fin. ff. de pecul. ab hac tamen sententiâ merito discedunt alij moti ex lege quod conditionis 36. ff. de donat. causâ mort. l. qui testamentum 27. vers. Videtur, ff. de probat. Ita tenuerunt Padilla in l. cum virum, n. 32. C. de fideicom. Rojas de success. d. c. 20. n. 57. y Canone.] Ut probavi in c. cum in cunctis, de elect. 2. Ipsis alimenta.] Difficilia videntur hæc verba ex c. cum haberet, de eo qui duxit in matrim. ubi aperte docetur, filios spurios ex adulterio susceptos alendos esse à parentibus pro modo facultatum. Cui difficultati communiter respondetur, differentiam versari inter ius civile, & canonicum; licet enim iure civili attento filiis spuriiis alimenta non debeantur, Authent. ex complexu, Codice de incestis nupt. authent. licet, C. de

C. de natural. liber. tamen æquitate canonica illis alimenta debentur, d. cap. cum haberent. Agnoverunt discrimen hoc Couarr. d. 2. p. de matrim. cap. 8. §. 6. à num. 1. Molin. lib. 1. de primog. cap. 15. à num. 42. pluribus citatis à Cenedo ad Decret. collect. 168. num. 5. Molina de iust. disput. 168. à num. 10. Azor. 2. tom. Moral. lib. 2. cap. 4. §. 7. Barb. hic num. 51. Carranza de partu cap. 3. §. 4. num. 57. Et Innocentius in præsentī, licet referat dispositionem legalem, non tamen eam approbat, ut docent proximè laudati; quod facile deducitur ex eo, nam dum de sacris ordinibus tractaret, dixit canones vetare spurios ad eos promoueri; cum verò de alimentis denegandis agit, secularibus legibus ea denegari signanter dixit; unde verba relata ad civilem dispositionem referenda sunt, non verò ad sacros Canones.

18.
CASVS RE-
FERTVR.

Extat in hoc textu elegans Innocentij III. rescriptum, quod difficile, & famosum merito appellat Abbas hic: solennem decretalem obscure decidentem, quod principaliter intendit, dixit Butrius: celeberrimam constitutionem vocat Cuiacius; & certè celebris est, & argumentorum subtilitate inter omnes huius voluminis prima, & materiæ subtilitate nulli secunda. Proponitur & deciditur in ea sequens casus. Vvillelmus nobilis Montis Pessulani, expulsâ Mathilde vxore, ex Agnete pellice liberos susceperat Guillelmum, Thomam & alios adulterinos, quos legitimari petebat ab Innocentio III. à quo huius beneficii arbitrium pendere ex eo probabat, quod Sedi Apostolicæ liberum esset filiis naturalibus, & etiam adulterinis veniam natalium ad res spirituales, & Episcopatus obtinendos concedere; quæ indulgentia potiori iure ad res temporales trahi debebat, cum similiter & Episcopus sacris ordinibus initians seruum, illum à pristina seruitute liberet; & filius familias in Episcopum cōsecratus eximatur à sacris paternis. Pontificem etiam pronocabat exemplo Philippi Francorum Regis, cuius liberos ex Maria superducta editos, dimissâ Ingebergâ, natalibus restituerat Innocentius III. etsi Apostolicæ Sedi Rex ille quoad spiritualia tantum subesset, Vvillelmus verò non tantum quoad spiritualia, verum & quoad temporalia Romanæ Ecclesiæ subiceretur; quod probabat ex eo, quia suorum bonorum partem hominij nexu ab Ecclesia Magalonensi obtinebat; ea verò Ecclesia iure feudi à Sede Apostolica bona ab Vvillermo possessa habebat; unde sequebatur, Vvillelmum Ecclesiæ Romanæ secundo feudi gradu subijci, vassum esse Ecclesiæ Magalonensis, & Romanæ Ecclesiæ vassallum, si libet capitularium verba vsurpare. Respondit Innocentius III. longè disparem esse causam Philippi Regis à Vvillelmi casu, & in personis maius esse discrimen: Philippum Augustum dimisisse quidem Ingebergam Regis filiam, sed nuptias cum ea initas, prætextu affinitatis ab Archiepiscopo Rhemenfi Sedis Apostolicæ Legato dissolutas fuisse, statimque Regem publicè duxisse Mariam Ducis Meraniæ, seu maius Moraniæ filiam, ex qua liberos suscepit: rescissam quidem fuisse à Sede Apostolica Rhemenfis Archiepiscopi sententiam, quia prolata fuit ordine iudiciorum non seruato, adactumque Regem, ut Ingebergam ad se renocaret; sed tamen post restitutionem vxoris permissum illi fuisse, ut coram iudicibus datis priorum nuptiarum inhabilitatem ex affinitate Ingebergæ prosequeretur: ita-

que dubium esse liberorum è Maria prognatorum statum, & conditionem, quæ ex euentu litis pendebat: quæ omnia in casu Vvillelmi defuerunt, qui nullum nuptiarum cum priore vxore impedimentum habuit, quique suo arbitrio eam domo expulerit, aliamque superinduxerit. Hæc pertinent ad causarum differentiam: quod ad personas attinet, expendit Innocentius Regis Francorum Majestatem, qui cum à nemine in temporalibus pendeat, potuit se iurisdictioni Romani Pontificis sine vllius offensione subijcere, quemadmodum ad impetrandam restitutionem natalium pro liberis se vtique subiecit; quamvis, ut fateretur Innocentius, ex plurimorum sententia potuisset Philippus veniam natalium liberis suis, non quidem iure patriæ potestatis, sed iure Regio tribuere: Vvillelmum verò aliis subesse, quibus iniuria fieret, si absque eorum consensu Innocentio se subiceret; quare noluit Pontifex eius petitioni annuere, donec culpa leuior, & iurisdicção liberior ostenderetur.

COMMENTARIUM.

EX qua perdocta Innocentij decretali sequens communiter deducitur assertio. *In terris Ecclesiæ potest Pontifex quoad omnia illegitimos legitimare; in terris verò alienis, quoad spiritualia tantum directè, quoad temporalia verò indirectè.* Proband, & illustrant eam vltra congestos à Barbosa in præsentī, Acuña in cap. lege 1. dist. 10. Sanchez lib. 8. de matrim. disput. 7. & 8. Basilii lib. 11. eod. tract. cap. 5. §. 1. Couarr. de spons. 2. p. cap. 8. §. 8. Barb. de potest. Episcopi, 1. p. tit. 3. cap. 2. num. 191. Larrea tom. 1. decis. disp. 8. Fragofo de regim. Christ. Reip. p. 1. lib. 2. disput. 6. Hothomanus consil. 18. Phœbo decis. 171. & 172. Canisius, Cuiac. & Leo Pinel. in præsentī, Barb. de potest. Episcop. alleg. 33. num. 13. & voto 27. per totum. Amiseus tom. 1. polit. lib. 2. de reb. pub. cap. 2. sect. 14. Altesferra de ducibus cap. 9. Castillo lib. 5. contron. c. 105. & 106. Vela tom. 1. dissert. 4. num. 83. Altesferra in præsentī.

Sed pro dubitandi ratione ita insurgo: Legitimatio hæc procedere non potest secundum veritatem, nec secundum fictionem: ergo neutro modo sustineri poterit. Non secundum veritatem, quia quantumvis legitimatio accedat, spurij filij non sunt legitimi nati, Non secundum fictionem, quia quæ sunt facti, fingi non valent, l. sciendum, l. denique, ff. ex quibus causis maiores, l. in bello 12. §. facti, ff. de captiuis. Sed legitimatio versatur circa factum, ergo nec secundum fictionem procedere poterit. Accedit, nam omnis fictio naturali nititur æquitate, l. postliminium 5. ff. de captiuis: contra naturalem autem æquitatem est, ut quis locupletetur cum alterius iactura, l. nam hoc natura, ff. de condit. indeb. ergo non potest hæc fictio legitimacionis admitti in præiudicium venientium ab intestato. Fulcitur deinde hæc difficultas, nam si legitimatio hæc fiat tantum à Pontifice quoad spiritualia, magnum sequitur absurdum, videlicet ut quis sit legitimus simul, & illegitimus: si quoad temporalia, etiam aliud non lenius sequitur, videlicet quod de rebus secularibus, & temporalibus disponat Pontifex, contra textus in cap. quo iure, 8. distinct. cap. verum, 96. distinct. cap. questum 23. q. 4. cap. lator, cap. causam, hoc tit. cum distinctæ sint potestates, ecclesiastica, & secularis, cap. solita, de maiorit. & obed.

Et

19.

CONCLUSIO
TRADITVR
ET PROBVR.

20.

INPVGNATVR
TRADITVR
DITA AS-
SERTIO.

Et sicut legitimatus à Principe sæculari tantum habetur legitimus quoad temporalia, non verò ad spiritualia, ita legitimatus à Pontifice ad spiritualia tantum, non verò ad temporalia, haberi debet pro tali.

21.

LEGITIMATIO
PRINCIPIS
QUOTV-
PLEX.

Qua dubitandi ratione ita fulcitā non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, legitimationem à Principe factam, aliam esse reſtitutivam, per quam illegitimus filius natalibus reſtituitur, *authent. quibus modis naturales*, §. illud: & hæc à Principe sæculari quoad omnes effectus sæculares fieri potest, ab ecclesiastico verò ad omnes effectus spirituales: alia legitimatio dicitur inductiva, seu collativa, quæ contingit quando Princeps in legitimum omnia legitimorum iura transfert, de quo legitimationis modo exaudiendus est textus in *l. qui in provincia* 57. §. ultimo, in fine, ff. de ritu nupt. quæ legitimatio facit ut filius à natiuitatis tempore legitimus habeatur; à tempore verò legitimationis verè legitimus fiat. Vnde primò deducitur, legitimum ad honores, & successiones, ab intestato, & testamento, ita ut patri succedat in testamento, quod sibi placuerit, verè legitimum habendum esse, non dispensatum, ita Couarr. d. §. 8. à num. 1. Gamma decis. 383. n. 54. Peregr. d. art. 23. num. 34. Molina lib. 3. de primog. cap. 5. num. 38. alter Molin. d. disput. 173. num. 6. Besoldus in delib. iuris ad lib. 1. Pandect. fol. 65. Arnisæus de iuribus maiest. c. 3. quia hoc casu cum restringatur tantum effectus legitimationis, vera eius ratio non tollitur; quod tamen, secus erit si legitimationis substantia restringatur, veluti si legitimatio ita fiat, ut patri tantum succedat in eo quod voluerit; tunc enim magis dispensatus videri debet, cap. 1. & 2. de filiis presbyt. in 6. in quo casu procedere potest contraria sententia, quam probant Gomez in l. 9. Tauri, num. 20. Gamma decis. 11. num. 4. & decis. 134. Cabedo d. decis. 69. num. 3. iuxta quam distinctionem dici quoque potest, legitimum primo modo, si à patre præteritus sit, agere posse contra testamentum, *authent. quibus modis nat. eff. legit.* §. igitur, & §. si sit igitur, *authent. quib. mod. natur. eff. sui*, §. quoniam variè; non ita legitimum secundo modo: quo modo in amicitiam redigi possunt contrariæ sententiæ Greg. Lopez l. 7. tit. 18. glof. 3. partit. 3. Couarr. lib. 4. var. cap. 21. Secundò deducitur, legitimationem non dispensationem esse, quæ fieri solet adiecta illa clausula, ut succedat sine præiudicio venientium ab intestato; nam licet plerique laudari à Couarr. d. cap. 8. §. 10. Peregrino de iure fisci d. art. 23. à num. 85. existiment, legitimatos hoc modo non excludere quoscumque cognatos etiam transversales; receptius tamen est, illam clausulam tantum adductam videri respectu descendendum, non respectu cæterorum transversalium, argumento legis ex parte 17. §. ult. ff. ad Trebel. Gamma decis. 278. num. 3. Sarmiento lib. 1. select. c. 8. num. 7. Cabedo d. decis. 69. n. 4. Molina disp. 174. à num. 16. Cuius sententiæ illa ratio afferri solet, quòd alioquin superuacua esset legitimatio, si etiam transversales continerentur; quæ tamen ratio non satis efficax est, ut ostendit Fachineus lib. 3. controu. cap. 62. in fine. Quare illa prior ratio est, quòd transversalium nullum præiudicium dari potest in successione ab intestato, cum potuerit defunctus de bonis suis testamento disponere; & ita apparet non esse necessariam distin-

ctionem, quæ vititur Flores de Mena in addit. ad Gamma d. decis. 278. Terriò deducitur à veritate alienum esse, quod vulgò traditur, non esse veram legitimationem quæ conceditur spurilis natis ex matrimonio nullo ob canonicum impedimentum, vel quæ aliàs sit extra causam dispensationis in radicem matrimonij, ut docuerunt Molina de primog. d. cap. 3. num. 36. Menochius de presumpt. lib. 4. presumpt. 79. à num. 38. Cabedo supra, num. 5. nam contrarium verius, receptiusque est, & probat Couarr. d. cap. 8. §. 8. num. 4. Peregrinus decis. 23. num. 38. Molina d. disput. 173. num. 4. Fachineus lib. 3. controu. cap. 57. Quartò etiam deducitur, legitimatos per natalium reſtitutionem, siue per dispensationem in radicem matrimonij, adeo verè legitimos reddi, ut paternā nobilitate gaudeant, l. 12. Tauri, l. 20. tit. 11. lib. 2. Recopil. Rojas de success. cap. 23. num. 103. Gutierrez in §. sui, num. 187. Instit. de hered. qualit. Cevallos commun. q. 2. à num. 41. licet quoad exceptionem tributorum vulgò pagarpechos, legitimationem hanc non prodesse aperte cautum sit in l. 12. tit. 2. lib. 6. Recopil. docentque Couarr. d. cap. 8. §. 4. num. 8. Molina de inst. disput. 170. num. 1. quamvis aliter distinguant inter naturales filios laudati à Gutierrez d. §. sui, num. 189. Cevallos d. q. 2. num. 48. videndus Gutierrez lib. 4. Practic. q. 23. per totam. Tandem deducitur, in fideicommissis nomine legitimorum legitimatos comprehendendi. Molina d. lib. 3. cap. 3. num. 2. Menochius consil. 266. Mantica lib. 12. coniect. tit. 10. num. 8. peregrinus d. art. 23. num. 89. Fachineus lib. 3. controu. cap. 53. latè Fusarius de substit. 2. p. q. 408. num. 1. quamvis alij plerique dissentiant, non idem admittentes in primogeniis, ex latè adductis à Ceruantes in l. 12. Tauri, à num. 48. Cevallos d. q. 2. num. 50. Molina d. cap. 3. num. 3. Possunt querelam inofficiosi proponere, & per contra tabulas testamentum patris impugnare. Peregrinus de iure fisci tit. 23. num. 16. petere legitimam, nisi legitimi sint sine præiudicio venientium ab intestato. Molina lib. 2. de primog. cap. 11. vbi addentes; & excludere substitutum, probant Christineus tom. 1. decis. 309. Marinis tom. 1. decis. 119.

22.

DE DISPENSATIONE
IN RADICE
MATRIMONII.

Deinde sciendum est, aliam esse legitimationem, quæ fit in radice matrimonij, dispensando, ut matrimonium, quod nulliter contractum fuit, sustineatur, & per consequens filij ex eo nati legitimi iudicentur quoad spiritualia, & temporalia; ad quam dispensationem in radice matrimonij duo desiderantur. Primum, ut matrimonium præcessisset, nam si filij ex libero coitu nati essent, non possent hoc modo à Pontifice legitimari quoad temporalia; nam vbi nullum præcessit matrimonium, non est radix, in qua dispenseretur, & ita ipsos filios legitimando, ad temporalia directò legitimaret. Ioannes Andreas in præsent. num. 30. Butrius num. 10. Cardinal. num. 9. q. 1. Pannormit. num. 21. Ancharanus in cap. unic. num. 3. de spons. in 6. Sylvester in summa, verbo Legitimus, q. 7. Peregrinus de fideicommiss. art. 24. n. 76. Et ita si ex libero coitu inter consanguineos habito filius nascatur, & postea obtentā dispensatio parentes matrimonium contrahant, & alium filium suscipiant, iste præfertur primo in successione maioratus, etiam si Pontifex dicat se dispensare in radice matrimonij. Præses Couarruias, & Sanchez statim referendi. Secundum, ut matrimonium, quod præcessit, non fuerit nullum

nullum iure diuino, quia cum eo casu nec Pontifex possit in tali impedimento dispensare, nec in radice eius dispensare valet; nam eo casu non potest Papa dispensando radicem nullitatis tollere, utpote ortam ex iure diuino, aut naturali. Docuerunt Panormit. & Butrius in presenti, Rosella de legitimatione lib. 2. in princip. num. 2. Burgasius de irregul. 2. p. tit. de interpret. 3. p. lib. 19. Molina de primog. lib. 3. cap. 2. n. 12. Vnde infertur, quod quando matrimonium nullum fuit ex defectu consensus, non potest Pontifex dispensare in illius radice, eo quod iure naturali irritum est; nec potest vitium radice tollere supplendo consensum. Vnde cognoscitur vera ratio, quare Pontifex in presenti responderet, nolle filios ab Vvillielmo susceptos legitimare ad temporalia; nam cum aperte constet ex presentis facti serie, filios huius nobilis fuisse procreatos ex secunda vxore, viuente adhuc prima legitima, & consequenter ex matrimonio nullo, lege diuina prohibente, cap. gaudemus, de diuort. cap. ex parte, de conuers. coniug. cap. licet, ubi probauit, de sponsa duor. non poterat Pontifex dispensare in radice ipsius matrimonij, quod nullum fuerat à iure diuino: quando verò vitium radice nascitur ex impedimento iuris positui, maior est controuersia, an possit Pontifex in radice dispensare, ita ut filius natus ante dispensationem, virtute retrotractionis efficiatur legitimus? Nam partem negatiuam tuerentur Butrius in presenti, num. 10. Molina de iust. part. 3. tract. 2. disput. 624. num. 3. Ceruantes in l. 12. Tauri, num. 106. Reynoso obseru. 4. num. 16. Maldonado in additionibus ad Molinam lib. 3. c. 2. num. 10. Immo additionator Nauarri consil. 2. sub hoc tit. refert Gregorium XIII. anno 1564. talem dispensationem negasse, & addidisse, non posse dispensare. Sed contraria sententia verior est, nec ab ea in praxi vllp modo est recedendum, scilicet Papam posse dispensare in radice matrimonij, ita ut dispensatio retrahatur ad tempus celebrati matrimonij, & filij ex tali matrimonio nati, ut legitimi possint admitti ad temporalia, ut probant Panormit. in presenti, n. 2. Cardinalis num. 9. quest. 1. Boërius decis. 254. & ita in sacra Rota iudicatum testatur Puteus decis. 48. num. 2. Cephalus consil. 307. num. 54. volum. 3. Sanchez, qui ita iudicatum in Cancel. Granatensi testatur, lib. 8. de matrim. disput. 7. numer. 4. Nauarrus consil. 3. sub titul. de sponsal. num. 4. Couarr. 2. p. de matrim. cap. 8. §. 8. n. 13. Molina de primog. lib. 3. cap. 2. num. 12. Et probatur, nam radix & origo, ex qua consurgit, ut proles sit legitima, & consequenter incurrat illegitimitatis notam, est sola lex ecclesiastica, quā tale impedimentum dirimens fuit statutum, aliās seclusā eā Ecclesiæ constitutione matrimonium validū esset, & proles ex eo legitima nasceretur: nemo autem ambigit Pontificem legem humanam irritare posse, etiam quoad omnes effectus eiusdem legis, non solum incurrendos, verum etiam incurfos, perinde ac si talis lex nunquam fuisset edita: textus disertus in Clement. vnic. de immunit. eccles. ubi notarunt Cardinalis num. 6. opposit. 1. Ancharanus num. 3. Immola n. 6. Barb. in presenti, num. 5. Larrea decis. 8. num. 3. & probatur argumento legis qui in prouincia 57. §. 1. ff. de ritu nupt. vnde Pontifex dum dispensat in radice, retrahit actum, ut ab initio dispensatio interuenisse credatur, & ita à tempore contracti matrimonij effectum operatur dispensatio,

licet postea declaratur eam fuisse in radice, quod proprium est retrotractionis, l. ususfructus 26. ff. de stipul. seruor. l. haeres, ff. de acquir. heredit. l. potior 11. ff. qui potiores, l. necessario, vers. Quod si pendet, ff. de peric. & commodo, l. si filius familias, ff. de verb. oblig. igitur recte poterit Pontifex annullando impedimentum iuris canonici, ad primæuum statum reddere filium, ut legitime natus credatur. Probat & illustrat Larrea tom. 1. decis. Granat. disp. 8. num. 5. vnde recte Panormit. in cap. non debet, de consanguin. & affin. ad finem, quem ceteri communiter sequuntur, resoluit tantam esse Pontificis potestatem circa omnia ea, quæ sunt iuris ecclesiastici, ut illa possit reuocare prout ex tunc, idest pro eo tempore quo edita sunt, & omnes effectus ex eo sequutos abolere, ac si nunquam edita fuissent: ergo in specie nostra procul dubio dicendum est, quod si Pontifex dispensat in radice matrimonij, id est prout ex tunc, & in ipso initio matrimonij celebrati, reuocando impedimentum dirimens, ac si nunquam præcessisset, ut dispensatio retrahatur ad tempus contracti matrimonij, quasi nullo eo tempore impedimento existente; quo casu proles procul dubio legitima esset quoad omnia. Nec obstat dicere, quod huiusmodi dispensatio in radice matrimonij nullo modo potest habere locum quoad successionem bonorum, & alia officia secularia; aliās diceremus Papam posse in legibus ciuilibus Principum secularium dispensare. Nam responderetur facile, hoc non esse dispensare in lege ciuili, & eius effectibus directe, sed indirecte tantum, & per quandam consequentiam. Ratio est, nam dispensatio iuris ciuilis circa illegitimos supponit constitutionem Ecclesiæ irritantem matrimonium ratione impedimenti. Cum ergo Pontifex dispensat in ipsa matrimonij radice, tollitur impedimentum legis ecclesiasticæ, ac si nunquam edita fuisset: ergo non est mirum, quod tota dispositio legis corruat deficiente lege ecclesiastica, ex qua fundatur; multa enim fieri possunt indirecte, & per quandam consequentiam, quæ directe & principaliter fieri nequeunt. Exemplum est in iure patronatus, quod directe & per se absque labe simoniæ vendi non potest; venditur tamen indirecte, & per consequentiam venditis bonis, quibus annexum est, ut notatur in cap. quanto, de iudiciis, cap. ex litteris, de iure patron. & hæc doctrina eā ratione declaratur, quoniam non dicimus (ut pro contraria opinione ponderatur) Pontificem posse efficere quod matrimonium fuerit à principio validum, vel quod nunc incipiat valere absque nouo contrahentium consensu. Hæc enim omnia planum est non subesse Pontificiæ potestati; sed solum dicimus, posse Pontificem dispensando prout ex tunc in ipsa irriti matrimonij radice, delere, & reuocare omnia damna ex quocumque iure humano incurfa, & prolem restituere in illum statum, quem haberet, si orta fuisset ex matrimonio valido; nam dispensando in lege ecclesiastica prout ex tunc, & in hoc sensu illam reuocando, cui tanquam fundamento illegitimitas, & alia damna nitebantur, omnia proculdubio corruunt.

Sed ille casus difficilis est, an quando parentes, qui matrimonium nullum contraxerunt, mortui sunt, adhuc Pontifex possit dispensare in radice, ita ut proles quoad omnia legitimetur? Dubium mouet, nam cum parentes non

possent

possent de nouo contrahere validè, videretur non posse dari retrotractionem, & per consequens, nec dispensationem in radice. Sed adhuc contraria sententia verior est, videlicet, adhuc defunctis parentibus, posse Pontificem dispensare in radice matrimonij; quam tuentur Boëtius *de cis. 264. num. 6.* Puteus *decis. 483. lib. 2. num. 1.* Ancharanus *consil. 409. num. 6.* Nauarrus *lib. 4. sub tit. de spons. consil. 3. num. 10.* Sayrus *in thesauro lib. 6. cap. 11. num. 6.* Molina *de primog. lib. 3. c. 2. num. 12.* Ratio ex eo prouenit; nam hæc dispensatio in radice, non fundatur in ablatione impedimenti dirimentis, vt postea validè contrahatur matrimonium; sed solum nititur in reuocatione legis ecclesiastica, propter quam prius matrimonium irritum fuerat; quo casu cum facta fuerit dispensatio in radice, facta censetur prout ex tunc, quando matrimonium contractum fuit: ita vt omnes effectus inde producti aboleantur, vt rectè explicant Sanchez *lib. 8. de matrim. disput. 7. num. 4.* Peregrinus *de fideicom. d. art. 24.* Hæc tamen doctrina communiter limitatur eo casu, quo talis dispensatio cederet in præiudicium tertij, veluti si hæreditas auferenda sit ab eis, quibus delata recipitur. Ita Angelus *in summa, verbo Papa, n. 4.* Syluester *eodem verbo, in fine.* Alij verò eo casu discrimen agnoscunt inter casum, in quo ad petitionem patris, de cuius successione agitur, dispensatio in radice facienda est; & inter eum, in quo nullus parentis consensus præcessit. Primo casu asserunt in præiudicium tertij dispensationem in radice dari; secundo verò casu non posse Pontificem dispensare. Puteus *ubi supra.* Sed verius est, vtroque casu posse Pontificem dispensare etiam in præiudicium tertij, vt probant Peregrinus, & Ancharanus *ubi supra.* Ratio est, nam negari nequit, quod matrimonium præcessit, saltem in figura, quod sufficit, vt dispensatio in radice possit habere locum; nam cum lex canonica fuerit causa irritandi matrimonium, & consequenter quod hæreditas non pertineret ad filios, sed ad alios; Pontifex potest ius illud quæsitum auferre, derogando illam legem ecclesiasticam prout ex tunc, etiam quoad effectus iam productos; quasi ea conditio semper inesseret quotiescumque hæreditas ad alios esset deuoluta: multum enim in iure operatur figura matrimonij, vt probatur *ex cap. nuper, de bigam. non ordin.* Sed cum non facilè credatur, Principem dispensare in præiudicium tertij, argumento textus in l. 2. §. si quis à Principe, ff. ne quid in loco publico, iunctis traditis à Gomezio *lib. 3. variar. c. 13. n. 36.* dicendum est, huiusmodi dispensationem in in radice nunquam habere effectum quoad successionem bonorum in præiudicium tertij, cui iam delata esset hæreditas, nisi Pontifex dispensando in radice hoc ex certa scientia fecisset; immò grauius peccabit Pontifex, si absque causa legitima similem dispensationem concederet in tertij præiudicium, quamuis esset valida, vt resoluunt Nauarrus *d. consil. 3. de spons.* Molina *de primog. lib. 1. cap. 8. num. 31.* Couarr. *lib. 3. variar. c. 6. num. 7.* Pinel. *in rubric. C. de rescind. vendit. l. p. c. 2. num. 19.* Burgos de Paz *in proximo leg. Tauri, n. 3.* Sed quamuis ita à Principe legitimatus admittendus sit ad successionem, etiam in aliorum præiudicium, quando nondum quæsitum ius habebant; tamen in successione maioratus aliud obseruatur, quia nullo modo talis dispensatio habet effectum in præiudicium vocatorum, etiam ante

actualem primogenij delationem, nisi ex iusta causa concedatur, de eaque vocatis vocandis, quibus ius probabile saltem in spe acquisitum erat, cognitum sit, vt probat Molina *de primog. lib. 3. cap. 3.* & latè fundat Larrea *decis. 8. Granata per totam.* Cuius doctrinæ rationem assignat Mieres *de maiorat. 2. p. quest. 1. num. 9.* nam in maioratibus ex sua primæua fundatione omnibus vocatis ius irrevocabile acquisitum fuit, vnde sine eius citatione per dispensationem illi præiudicari non potest, vt resoluunt Purpuratus *in l. 1. num. 15. C. de pactis,* Tiraquel. *de primog. lib. 1. quest. 33.*

Cum ergo sufficiat ad dispensationem in radice matrimonij, quod in figura saltem matrimonium præcesserit, dubitari solet, an Pontifex possit dispensare in radice matrimonij, quando filius natus est ex professo in Religione, aut Clerico in sacris ordinibus, qui de facto contraxit matrimonium? Quam quætionem fusè disputant in præsentī Ancharanus *num. 22.* Ioannes Andreas *num. 30.* Panormit. *num. 21.* & alij. Sed huius dubij resolutio facilis est iuxta suprà tradita, si prius præmittatur, quo iure votum castitatis sacris ordinibus annexum, vel expresse emissum à monachis, seu monialibus, irritet matrimonium; nam si supponatur iure diuino, seu naturali tale votum castitatis irritare matrimonium, non poterit Pontifex in radice talis matrimonij dispensare, cum impedimentum sit iuris diuini, quod Pontifex tollere non potest si verò admittamus sententiam, quam fusè probaui *in cap. 1. de cleric. coniug. cap. 3. qui clerici vel vouentes,* scilicet solennitatem similis voti esse tantum iuris ecclesiastici, & per consequens iure tantum positiuo matrimonium irritare, facile sequitur, Pontificem posse in radice similis matrimonij dispensare, cum possit omnia impedimenta iuris ecclesiastici tollere, ac eius effectus cassare, iuxta suprà tradita.

Manet ergo, Pontificem dispensando in radice matrimonij, filios reddere legitimos, non solum quoad spiritualia directè, verum & quoad temporalia indirectè. Sed prosequamur alios casus, ad quos etiam legitimatio quoad temporalia extenditur. Et alius casus contingit, quando dubium aderat de valore matrimonij: hoc enim casu dubium hoc declarando posse Pontificem filios legitimare ad temporalia, docent Butrius *hic, num. 10.* Molina *d. lib. 3. cap. 2. num. 12.* licet dissentiat Ceruantes *in l. 12. Tauri, num. 99.* quæ sententia optimè confirmatur ex præsentī textu *in vers. de filiis,* vbi non alia ratione nititur Pontifex ad concedendam legitimacionem filiis Regis Franciæ, quam ratione dubij valoris matrimonij: qua eadem ratione Pontifex legitimos iudicauit eos filios, & hæredes patris, *in c. 1. cap. 2. cap. perlatum 8. cap. quod nobis 9. hoc titul.* Et facit, quod sicut ignorantia vnius parentis iustam causam præbet legitimacioni prolis, etiam ad temporalia, *cap. ex tenore 14. hoc titul.* ita etiam iusta causa adest quando vtriusque dubium vertitur. Alius casus euenit quando versatur bonum spirituale: hoc etiam casu ad temporalia Pontificem legitimare posse, docent Abbas *hic, num. 25.* Couarr. *d. 8. num. 45.* Molina *d. disput. 173. num. 1.* Vnde Pontifices liberos Principum etiam quoad Regna & Principatus legitimarunt. Filios naturales Sancij Regis Castellæ legitimauit Bonifacius VIII, ex quo Ferdinandus natus maior Regnum Patris obtinuit. Petrum Regem Castellæ

24.

DE FILIIS
SANCIS
ERICIS
MONA-
CHIS.

25.

DE LEGITI-
MATIONE
QUOAD
TEMPORA-
LIA.

Regno

Regno abdicauit Vrbanus V. & Henricum Comitem spurium eius fratrem natalibus restitutum Regno imposuit. Rod. Sancius *hist. Hisp. p. 4. cap. 17.* Frossard. *volum. 3. cap. 230.* quippe hoc casu exploratum est, Pontificem ex vi suæ potestatis de temporalibus disponere posse, vt in præfenti docuit Innocentius III. & in *cap. nonit, de iudiciis*, vbi probauit. Tandem alius casus contingit, quando Pontifex legitimat filios Principis supremi, quo casu legitimationem ad temporalia etiam prodesse, constat ex textu hoc, in *vers. Insuper*, & docent Abbas *hic, num. 11.* Ancharanus *num. 12.* Præpositus *num. 15.* Garcia de nobilit. *glos. 21. num. 44.* Ceruantes in *d. l. 12. num. 101.* Hæc tamen legitimitas ad Regni successionem prodesse non debet, propter iudicium, quod proximioribus inferitur, argumento capitis *grandi*, ibi: *Ipsius legitimo filio.* Illustrant variis exemplis adductis Barb. de *potest. Episcop. p. 1. tit. 2. c. 2. n. 102.* Larrea d. *decis. 8. num. 20.* quod in specie huius textus contigisse refert Cuiac. *hic*; quia filij Regis Franciæ à Pontifice legitimati patri Philippo Augusto in Regno non successerunt, sed Ludouicus VIII. Sancti Ludouici pater, vt plenius narrat Paulus Æmilius in *vita Philippi Augusti.* Hucusque tamen tradita non procedunt in legitimatione Principis sæcularis; hic enim nec directè, nec indirectè legitimare potest sibi subditos quoad spiritualia, vt post alios docent Sanchez *lib. 8. de matrim. disput. 7. num. 11.* Petrus Greg. *lib. 45. syntag. cap. 7.* Suarez de *cenfur. disput. 50. sect. 5. num. 11.* licet cum aliis dissentiat Peregrinus de *fideicom. art. 23. num. 36.* Et ita legitimatum per Principem sæcularem, non admitti ad emphyteusim ecclesiasticam, resoluunt Gamma *decis. 72. n. 6.* Valascus *consult. 34. n. 8.* Caldas de *nominacione, q. 21. num. 49.* Molina d. *disp. 173. n. 26.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam cum Pontifex dispensat in radice matrimonij, non operatur ex fictione circa factum; tantum enim irritat legem positiuam, ex qua impedimentum dirimens proueniebat; & ita restituit omnes iuris effectus perinde ac si talis lex non præcessisset: Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, nam vt suprà diximus, legitimitas non admittitur in præiudicium illius, cui iam ius quæsitum est, vt probat Larrea d. *decis. 8. num. 45.* in præiudicium verò eorum, qui tantum spem habent, ritè admittitur, ex iustis causis, etiam in præiudicium tertij possessoris, quod Princeps, tam sæcularis, quam ecclesiasticus filios legitimare potest, vt suprà probauit. Nec obstat, ex hac legitimatione euenire, vt quis sit legitimus quoad spiritualia, non verò quoad temporalia, & e contra: nam insolens non est, quem ad certos actus legitimum reputari, non verò quoad alios, vt in *cap. 1. de filiis presbyt. cap. 1. & 2. eod. tit. in 6.* & id quodidiano exemplo legitimationis, vt filij naturales succedere possint ab intestato, aut ex testamento, in ea portione, quam pater voluerit, probat Gomez in *l. 9. Tauri, num. 70.* quia legitimitas quoad effectus qui iuris sunt, diuidua est. Nec obstat vltimum augmentum, nam licet Pontifex directò non possit legitimare filios quoad temporalia, tamen dispensando in radice matrimonij, necessariò quoad omnia eos legitimos reddit, & extra eum casum indirectè nonnumquam eos legitimare valet quoad temporalia, etiam vt in casibus suprà relatis. Plerumque enim quæ directò fieri prohibentur, indirectè, & per consequens permittuntur, *capite ex litteris, de iure patronat. capite penult. de in integr. restitut. l. quotiens, C. de iudiciis, l. 1. ff. de auctorit. præstand.*

26.
DISSOLVI-
TUR DV-
BITANDI
RATIO.

CAPUT XIV.

Idem a Henrico & Vitali Canonic. Beneuent.

EX tenore litterarum vestrarum nobis innotuisse noscatis, quod cum G. b vidua hæreditatem Roberti quondam mariti sui à Landulfo de Granino, & nepotibus suis cum fructibus inde perceptis in præsentia vestra, qui ex delegatione nostra de causa cognoscebatis, eadem sibi, & pupillo suo filio restitui postularet, pars aduersa petitionem eius nitebatur excludere pro eo, quod R. maritum ipsius viduæ de adulterio genitum assererat, proponens, quod dicti R. pater viuentis uxore legitimâ quendam aliam Mauriciam nomine superduxit, ex qua præfatum R. maritum ipsius viduæ generauit. Contra verò pars viduæ respondebat, quod cum præfata M. nesciens, quod dicti R. pater aliam haberet uxorem, cum eo in Ecclesiæ facie contraxisset, filius, quem ex ea suscepit, legitimus debebat haberi, cum non debeant illegitimi reputari, qui de adultera conscientia non nascuntur. Cumque diutius super hoc fuisset in nostra præsentia litigatum, & illorum prudentum sententiæ, quorum consilium requisistis, in hoc inuicem discordarent, duxistis Sed. Ap. consulendam. Nos igitur intellectis his, & aliis, quæ per vestras nobis litteras intimaſtis, habito cum fratribus nostris diligenti tractatu, intelligentes quod pater prædicti R. in facie c Ecclesiæ sæpèdictam M. ignaram penitus, quod ipse aliam sibi matrimonialiter copulasset, duxerit in uxorem, & dum ipsa coniux ipsius legitima putaretur, dictum R. suscepit ex eadem, in fauorem potiùs prolis declinamus, memoratum R. quoad hoc legitimum reputantes. Ideoque discretioni vestræ per A. f. m. quat. vos eum legitimum reputetis, in cæteris iuxta tenorem litterarum vestrarum ratione præuia processuri.

NOTÆ.

N O T Æ.

^a Beneuent. Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. c. 3.* De Beneuent. dice-
cessi egi in *cap. 28. & 42. de testibus.*

^b Vidua.] Vnde poterat ut miserabilis persona
coram iudice ecclesiastico directè de hereditate
agere, iuxta tradita *inc. ex tenore, de foro compet. nisi*

dicamus, tunc Beneuentum spectare ad patrimo-
nium Ecclesia.

^c R. in facie Ecclesia sapientiam M. ignaram.]
Vnde matrimonium putatum intercessit cum
debitis conditionibus, ut filij legitimi crederen-
tur, iuxta tradita suprà in *cap. 2.* vbi commenta-
rium huius textus dedi.

C A P V T V L T.

Idem ^a Episcopo Tiberiadensi.

Gaudemus, &c. Et infra: Ceterum prolem de illorum coniunctionibus natam, qui
secundo, tertio, vel vltiori gradu in infidelitate vixerint, quæ secundum opinio-
nem illorum matrimoniali contrahuntur affectu, post fidem receptam, utilitate publicâ
suadente legitimam volumus reputari.

I.

^a Tiberiad.] Ita etiam legitur in tertia col-
lectione, *sub hoc tit. cap. final.* sed restituenda
est inscriptio, necnon littera huius textus ex
cap. gaudemus, de diuortijs, vbi extat alia pars hu-
ius textus.

COM M E N T A R I V M.

2.

Legitimationis beneficium, quod contingit per
subsequens matrimonium, iuris positiui ec-
clesiastici esse suprà probaui in *cap. 1. hoc tit.* qua-
re filios infidelium non legitimari per subsequens
matrimonium, rectè docuit Abulensis in *lib. 1. Re-
gum. c. 8. q. 171.* quia cum sit priuilegium introdu-
ctum ab Ecclesia in fauorem contrahentium ma-
trimonium, existentibus extra ipsam non com-
municatur. Vnde difficilis est præsens textus, dum
in eo docet Gregorius, filios susceptos ab infideli-
bus legitimari per subsequens matrimonium;
præcipue cum suscepti sint cum mala fide, quia
scienter in secundo, vel tertio consanguinitatis
gradu nuptias contraxerunt. Agnouerunt diffi-
cultatem repetentes hic, qui varios casus præ-
sentis textus fingunt, quos refert, & examinat
Barbosa in præsentis. Sed his omissis dicendum est,
in præsentis textu decidi casum, in quo infideles
contraxerunt matrimonium in ipsa infidelitate,
in secundo, vel tertio gradu, quod apud eos con-

sistebat tantum tanquam contractus, & post bap-
tismum sustinetur ut sacramentum, iuxta tradita
in *cap. de infidelibus, de consanguin. & affin. cap.
debitum, de bigamis;* adhucque retinetur, etsi in
gradu prohibito à iure Canonico celebratum sit,
d. cap. de infidelibus. Vnde cum post baptismum ra-
tum, & legitimum sit matrimonium, filij antea
suscepti efficiuntur legitimi. Contrarium autem
procederet si in ipsa infidelitate permanerent pa-
rentes; nam cum inter infideles non detur ma-
trimonium ut sacramentum, non poterant per
illud filij antea suscepti legitimari: illis tamen
baptizatis, fidei fauore receptum est, ut etsi in
gradibus prohibitis reperiantur coniuncti, ma-
trimonium retineatur, filiique efficiantur legiti-
mi; vnde etiam Cœlestinus III. in *cap. 1. de con-
uers. infid.* quem ex secunda collectione tran-
scripsi, respondit legitimari per subsequens
matrimonium filios susceptos ex Gentili, &
transiente ab infidelitate, relicta coniuge infi-
deli, si mortuâ eâ, ad fidem reuerfa celebrauerit
matrimonium; fiunt enim eo casu filij legitimi,
non attentis iuris regulis, iuxta quas infidelis
cum haberet catholicam vxorem, non potuit
aliam ducere, nec ex alia muliere filium procrea-
re naturalem: fit tamen proles legitima fauore
fidei, ut ita ad fidem Catholicam amplectendam
infideles allicerentur. Abulensis suprà, q. 170.

biament actus in
q. 2. hanc

vide autem signa
de rang. m. 2. c. 2. q. 1.
bi. Bonum & q. 1.

T I T V L V S X V I I I.

Qui matrimonium accusare possunt, vel
in eo testificari.

C A P V T I.

Alex. III. ^a Parmensi Episcopo.

Relatum nobis est ex parte tua, quod cum pater cuiusdam puellæ eam cuidam Par-
mensi nuptui tradidisset, maritus post aliquot annos, quibus cum vxore perman-
sit, propter homicidium, quod commisit, de ciuitate timore mortis exiuit: nunc autem
dicitur,

dicatur, & videtur legitimè posse probari, quod pater prædictæ puellæ ad e christianitatem iuuenem tenuit, & quod est amplius, eum de sacro fonte ^f leuauit, sed litteris g tuis quæsitus, nondum inueniri potuit, licet ^h quinquennium iam dicatur elapsum. Quia igitur super hoc tua nos duxit fraternitas consulendos, præsentium significatione mandamus, quod si iuuenis, & puella annis aliquot sine quæstione fuerunt, qui præscriptum matrimonium nunc accusant, non videntur suspitione carere. Cæterum si manifestum est quod asseritur, aut legitimi accusatores, & testes apparent omni exceptione maiores, postquam iuuenis requisitus fuerit cum omni diligentia, etiam si nequiverit inueniri, testes recipere ⁱ poteris, & sine canonico iudicium terminare. Tu tamen ita procedas, quod amorem aliquem, aut commodum temporale nequaquam præponere iustitiæ videaris. Sanè illi, quibus scientibus, & tacentibus matrimonium est contractum, non sunt contra ipsum ulterius audiendi.

NOTÆ.

1. ^a *Parmensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* in hac autem sexta legitur *Parisiensi*: sed parum interest ad textus expositionem, quamlibet inscriptionem retineas: si *Parisiensi*, de ea Ecclesia egi in *cap. final. de constit.* si *Parmensi*, de ea Ecclesia nonnulla notauimus in *cap. 7. de præscriptionibus*.

^b *Tradidisset.*] Dum illa consentiret, iuxta tradita in *cap. 1. de despons. impub.*

2. ^c *Aliquot annos.*] Non quia tam longum tempus desideretur, ut maritus accusans matrimonium non audiatur, *cap. 2. hoc tit. in 2. compil. ibi: Si eam longo tempore tenuerit, non debet vox sua accusationis admitti, nisi alia persona idonea apparuerint.* Glossa in præsentī, sine vlllo fundamento duos annos interpretatur. Cironius ad hunc titulum satius esse credit, triennium esse præscribendum, argumento capitis *laudabilem, de frigidis*, seu decennium, quod longum tempus dicitur in *leg. ultim. Cod. de longi tempor. præscript. Paulus lib. 5. sentent. tit. 2.* Sed verius credo, hoc arbitrio iudicis relinqui, qui pensatis loci, & personarum circumstantiis tempus illud æstimare debet.

^d *Exiuit.*] Ut vagaretur per vniuersam diocesim, & ita mulier eum sequi non tenebatur, nisi sciret tempore contracti matrimonij maritum vagabundum esse, ut docent Tiraquel. in *l. 1. connub. num. 39.* Farinac. in *praxi. q. 134. num. 257.* Osualdus *lib. 13. Donelli, cap. 31. littera M.*

^e *Christianitatem.*] Catechesim videlicet, iuxta tradita in *cap. contracto, de cognat. spirituali.*

^f *Leuauit.*] Vnde inter eos matrimonium consistere non poterat, propter fraternitatem ex cognatione spirituali superuenientem, iuxta tradita in *cap. 1. de cognat. spirit.*

^g *Litteris tuis.*] Si morabatur, seu vagabatur intra ipsius diocesim, quia tunc per edictum valvis Ecclesiæ affixum citari poterat, *cap. final. de dolo, & contumacia*: vel si extra territorium, litteris requisitoriis directis ad iudicem, in cuius territorio degebat, ut exponit Canisius in *præsentī, num. 2.*

^h *Quinquennium.*] Non tamen idèd vxor poterat migrare ad secundas nuptias, cum non constaret de mariti morte, iuxta tradita in *cap. in præsentia, de spons.*

ⁱ *Recipere poteris.*] Adhuc lite non contestata, quod, specialiter in causis matrimonialibus receptum est, ut probaui in *cap. 1. ut lite non contest.*

CAPVT II.

a Clemens III.

A Nobis est ex parte Ecclesiæ vestræ requisitum, utrum aliqui super accusatione matrimonij nihil voce propria depromentes, debeant per solam ^b chartulæ conscriptionem admitti. Ad hoc respondemus, quod in talibus nisi quantum ad præsumptionem nullius momenti est conscriptio, quoad sententiæ calculum proferendum, nisi alia legitimè suffragentur. Præterea, quia & hoc consultationi fuit additum, proinde respondemus, quod qui sponsalibus interfuerunt, & tacere quæsit, non sunt postea recipiendi, si velint contra matrimonium aliqua confiteri, nisi de his aliqua velint dicere, quæ in veritate postea didicerunt, de quibus tamen constat eos nihil factæ interrogationis tempore cognouisse.

NOTÆ.

1. ^a *Clemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 4.* nullibi tamen exprimitur quibus canonicis rescribat Pontifex, licet ex textus littera constet cum ipsis alloqui.

2. ^b *Chartula.*] Vnde illi, qui non voce propria, sed per tabellam, aut chartam coniectam in cistam ad hoc fortè paratam, quam vulgò dicimus *Cepo*, accusant matrimonium, vel contra matri-

monium testimonium dicunt, non sunt idonei, *cap. per scripta 2. q. 9.* quia testes ipsi sunt producendi, non verò eorum testimonia recitanda; & hoc est quod dicitur, testibus, non testimoniis, seu tabellis esse credendum, *l. 3. §. Diuus, ff. de testibus, Nouel. 73. Iustin. cap. tua nos, de cohabit. cleric.* Tabella enim sæpe occultat vitiosam, & calumniosam accusationem, quam eleganter in Taciti suffragiis Plinius carpsit *lib. 3. epistol. 20. & lib. 4. epistol. 25. ad Messium*, ibi: *Quotocunque eadem honestatis curâ occulto,*

occulto, qua palam. Et ideo rectè in *l. ult. C. de accus.* iubetur, vt accusatores ipsi in iudicium veniant, vt per se accusent, non per tabellā: quare praxin Hispaniæ mittendi tabellam, seu chartam in cistam, quam huic rei paratam ecclesiastici habent, vt sumpto inde argumento homines vexentur, esse contra omne ius, diuinum & humanum, asserit Cuiac. in præsentī: sed certè praxis hæc Hispaniæ ab aliquibus iudicibus, præcipuè visitatoribus recepta, si tantum ad inquirendum & deducenda argumenta fiat, vt melius veritas assequi

possit, non est improbanda: si verò tantum ex chartis in cista collectis procedatur ad sententiam, vel aliam vexationem, procul dubio peccarent lethaliter. Nec obstat proximè traditis textus in *c. 1. §. 2. vbi Calixtus* vetat, accusatorē sine scripto recipi; quia hoc ita intelligendum est, dicta testium, vel accusatorum sine ipsorum præsentia, ac ipsorum præsentiam sine scripto non sufficere, vt docuerunt Cironius *hic*, Sotus *lib. 5. de inst. §. 5. art. 2.* Couarr. *2. p. variat. c. 13. num. 6. vbi* exponit textum in *l. Theopompus, de dote præleg.*

C A P V T III.

Cælestinus Papa^a Florentina Ecclesia.

Videtur nobis, quod secunda, quam contra prohibitionem duxit Ecclesiæ, non sit vxor, etsi primam non haberet desponsatam; nam quod contra^e interdictum, & ordinem Ecclesiæ factum est, ratum non haberi, tanquam inordinatum, tam diuinæ, quàm humanæ^d legis auctoritas proclamat. Quia igitur ea, quam inordinate superduxit, prohibitione renitente vxor non est, eam cogendus est recipere, quam iurauit & desponsauit, atque ex ea prolem^e genuit, vt iuramenti religio non vilipendatur, & fides promissa ad inuicem conseruetur, & proles in cultu Dei nutriatur, & educetur, & alij exinde occasionem peierandi, & alios decipiendi assumere non valeant. Quod autem parentes, fratres, & cognati vtriusque sexus in testificatione filij, vel filiæ, ad matrimonium coniungendum, vel dirimendum^f admittantur, tam antiquâ consuetudine, quàm legibus approbatur, & tam diuinis, quàm humanis legibus similiter approbatur. In dirimendo enim matrimonio ideo maximè parentes recipiuntur, siue si defuerint parentes, proximiores admittuntur: quoniam vnusquisque suam genealogiam, tum testibus & chartis, tum etiam exercitatione maiorum scire laborat. Quia igitur aliis melius sciunt, ideo maximè admittuntur. Similiter recipiuntur in testificatione matrimonij gratiâ coniungendi: qui enim melius recipi debent, quàm illi qui melius sciunt, & quorum est interesse; ita vt si non interfint, & consensum non adhibuerint, secundum leges nullum fiat matrimonium. Quod verò legitur, quod pater non recipiatur in causa filij, nec filius in causa patris, in criminalibus, & contractibus verum est; in matrimonio verò contrahendo, & disiungendo, ipsius coniugij prærogatiuâ, & quia fauorabilis res est, congruè recipiuntur.

N O T Æ.

T. ^a *Florentin.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub tit. de matrimonio contracto, c. 1.* & in *c. videtur 1. 35. q. 6.* vbi legitur Cælestinus III. alibi Clemens III. sed legendum esse, Cælestinus II. iam norauit Ant. August. in *notis ad hunc textum.* cum nulla Cælestini, seu Clementis III. reperiatur constitutio, tam in decreto Gratiani, quàm in prima collectione. Cælestinus II. antea Guido de Castro, vel de Castello dictus, electus fuit in Pontificem anno 1143. vt ex Platina, Bionio, & aliis refert Iacobus à Sancto Carolo in *Biblioth. Pontif. verbo Cælestinus II.*

2. ^b *Videtur nobis.*] Deest integra consultatio, immò & ius disceptatio; siquidem statim incipitur à decisione.

^c *Interdictum.*] Irritans videlicet, vt probaui iuxta tradita in *cap. final. de matrimonio contracto.*

^d *Humana legis.*] De qua in *l. non dubiū, C. de legib.* quam sæpe sæpius exposui in his commentariis.

^e *Prolem genuit.*] Vnde licet tantum desponsata fuisset de futuro, iuramento accedente, sponsalia per copulam subsequutam transierunt in matrimonium de præsentī, iuxta tradita in *cap. is qui fidem, de spons.*

^f *Admittantur.*] *Cap. 1. §. 2. 35. q. 6. l. 15. §. 17. tit. 9. part. 4.* quia præsumitur eos rectè scire gradus ipsos consanguinitatis, *l. Octauius. ff. vnde cognati, l. de tutela 7. C. de in integrum restit. l. quidam 15. cum seq. ff. de probat. l. filium 37. C. de liberal. causa, c. videtur 2. 35. q. 6. l. 15. tit. 9. p. 4.* Cabedo *decis. 73. n. 11.* Perez de Lara *de capellan. lib. 2. cap. 4. n. 16.* Escobar *de puritate p. 1. q. 11. §. 2. n. 11.*

C A P V T IV.

^a Cælestinus III.

Insuper adiecisti, quod aliquis contraxit cum quadam puella innubili, quæ tandem lætatis metas attingens, & ab illo cognita pluries, post quatuor, aut quinque annos à

præfata ætate decurfos, contra matrimonium allegavit, asseuerans se ab initio dissensisse semper ab illo: & quod dicit, per testes probat famâ, & conuersatione præclaros. In hoc itaque casu sentimus, quod aduersus matrimonium audiri non debet, quæ ante cognitionem sui legitimum annum attingens, cum potuit, minimè reclamauit: sicut enim ante consensum legitimum, qui in ^b anno 12. speratur secundum ius canonicum, potuit dissentire, sic postquam legitimo tempore accedente, semel etiam carnali copulæ consensit, ex ^c rati habitatione sibi super hoc silentium non ambigitur induxisse.

NOTÆ.

de frigid. & malef. vt iam notauimus in c. 1. de except.
^b Anno XII.] Iuxta tradita in c. 2. de despons. impub.

1. ^a **C**OELESTINUS III.] Ita etiam legitur in secunda collectione. sub hoc tit. c. 3. ubi additur pars capituli laudabilem, vt cognoscatur, in præfenti referri partem textus in cap. laudabilem,

^c Rati habitatione.] Quia per consensum superuenientem purgatur metus præcedens, & legitimus consensus superuenisse creditur, vt probatur in cap. ad id, cap. veniens, de spons.

CAPVT V.

Idem Archiepiscopo, Præposito & Priori S. Mariæ de Albanio
^a Ianuensi.

Significante M. de Camilla ciue Ianuensi, nostro est Apostolatui declaratum, quod cum ipse M. mulierem duxisset legitimè in uxorem, S. mater mulieris ipsius nisa est matrimonium accusare, vt ab eo pecuniam extorqueret. Et licet intellectui suo praua non possint opera respondere, nihilominus tamen vult habere pecuniam, vt à matrimonij eius accusatione desistat. Cum igitur non sit ^b malitiis hominum indulgendum, disc. v. per A. f. m. quat. si verum est quod proponitur, præfata mulierem ab accusatione ipsius matrimonij repellentes, eidem super hoc perpetuum silentium imponatis.

NOTÆ.

1. ^a **I**ANUENSI.] Ita etiam legitur in cap. 2. hoc tit. in 3. collect. De Ianuensi Metropoli agemus in cap. per vestras, de donat. Prioratus sanctæ Mariæ de Albanio est in Metropoli Ianuensi

Canonicorum Regularium Ordinis D. Augustini, quod monasterium erat membrum congregationis Mortariensis, vt refert Pennotus lib. 2. histor. Canonic. Regul. c. 27. n. 2.

^b Malitiis hominum.] Verba sunt textus in l. in fundum 39. ff. de rei vind.

CAPVT VI.

^a Idem.

CVM in tua diocesi. Et infra: Si verò post contractum matrimonium aliquis appareat accusator, cum non prodierit in publicum quando ^b banna, secundum consuetudinem in Ecclesia edebantur, vtrum vox suæ debeat accusationis admitti, meritò quæri potest. Super quo sic duximus distinguendum, quod si tempore denunciationis præmissæ is, qui iam coniunctos impetit, extra diocesim existeret, vel aliàs denunciatio non potuit ad eius notitiam peruenire, vtputà si nimix infirmitatis feruore laborans sanæ mentis patiebatur exilium; vel in annis tam teneris constitutus, quod ad comprehensionem talium eius ætas sufficere non valebat, seu alià ^c causâ legitimâ fuerit impeditus, eius accusatio debet audiri, alioquin cum rationabiliter præsumatur quod denunciationem publicè factam idem existens in ipsa diocesi minimè ignorauit, tanquam suspectus est proculdubio repellendus, nisi proprio firmauerit iuramento, quod postea didicerit ea, quæ obiecerit, & ad hoc ex malitia non procedat; quia tunc etiam si didicisset ab illis, qui denunciationis tempore siluerunt, claudi non debet eidem aditus accusandi: quoniam etsi ab impetitione huiusmodi culpa de silentio tali contracta illos excluderet, iste tamen amoueri nequiret, cum culpabilis non existat.

NOTÆ.

1. ^a *Dem.*] Ita etiam legitur in *cap. unic. hoc tit. in 4. collect.* sed integram epistolam cum vera inscriptione retuli in *cap. cum in tua, de decimis.*
- ^b *Banna.*] De quibus egi in *cap. cum in tua, de spons. cap. 3. de clandest. despons.*
2. ^c *Causa legitima.*] Licet non admittatur probatio, quā intenditur ignorantia promulgatæ legis, *cap. 1. de postulat. Pralat.* tamen in præfenti publicatione admittitur talis probatio, ut docuit Germonius *lib. 1. animadu. cap. 3.*

COMMENTARIUM.

3. **H**ic titulus est de accusationibus, quæ instituuntur aduersus matrimonium, quod inualidè ingradibus cognationis prohibitis celebratum est, quod denique eam labem habet, quæ illud non pariat consistere. Denunciatio fit, ut spes matrimonij impediatur, *cap. 3. de clandest. despons.* Accusatio fit aduersus id, quod contractum iam est, ut dirimatur, *cap. penult. de despons. impub.* Impropiè tamen dicitur accusatio, quoniam huiusmodi petitio, vel actio, etsi de crimine fiat, non tamen est criminalis, sed quasi mixta inter ciuilem & criminalem, ut in *cap. tua, de procurat.* Sic etiam in querela inofficiosi testamenti plerumque dicitur querelam proponere qui hæreditatem petit, *l. qua de inofficioso, ff. de inoffic. testam.* & aliquando dicitur accusatio, *l. eum qui, C. cod. tit.* Nec in præfenti agitur de accusando matrimonio ob adulterium commissum, quia tunc marito peculiariter competit accusatio, *cap. mariti 3. de adult.* Similiter si id tantum ad dissoluendum matrimonium obiciatur, quod vim dirimendi nisi inter dissentientes non habeat, veluti metus, aut error, aut impotentia coeundi, extraneus ad accusandum non admittitur; nam qualiquali consensu accedente vitia ista purgantur: quare nec ipsi coniuges postquam consenserint, amplius conqueri, aut accusare matrimonium non possunt; ut de contrahente absque consensu ob metum, docetur in *cap. 4. hoc tit.* ob errorem, in *cap. 2. de coniugio fernorum*: ob impotentiam, in *cap. 1. vers. si proclamare, cap. 4. de frig. & malef.* tunc enim coniux accusans matrimonium videtur tædio, irâ, vel odio, aut desiderio nouarum nuptiarum id facere, *cap. 2. hoc tit. in 1. collect. cap. 2. hoc tit. in 2. collect.* Si verò propter aliquod impedimentum perpetuum, & cui coniuges ipsi renunciare non possunt, matrimonium nullum sit, æquè ad accusandum omnes admittuntur, quia ita pu-

blicè interest propter peccatum simili matrimonio implicitum; nisi fortè diuturna cohabitatio, numerus liberorum, aliufve similis fauor matrimonium turbare omnino vetet, *cap. 2. hoc tit. in 1. collect.* vbi Alexander III. Burdegal. Archiepisc. ita scribit: *Consuluit nos tua fraternitas, quid tibi faciendum sit de quodam milite, qui cum mulierem quandam duxerit in uxorem, & eam tempore longo tenuerit, & prolem ex ea susceperit, nunc matrimonium ipsum accusat, dicens se in quarto gradu consanguinitatis esse: ad quod vtrique consultationi tua taliter respondemus, quod si præfatus miles mulierem ipsam in facie Ecclesiæ duxit, & longo tempore tenuerit, non debet vox sua accusationis admitti, nisi alia persone idonea appareant, & merito suspicionem carentes, quæ matrimonium ipsum velint legitime, & possint accusare.* Nec eadem personæ admitti debent, si per 20. vel 18. annos in simul sine quæstione manserunt, *cap. 1. eod. tit. in 2. collect. cap. 1. eod. tit. in 3. collect.* ob eas enim causas plerumque matrimonium illicitè contractum sustinetur. Remouentur etiam à simili accusatione, tam propinqui, quàm extranei, qui per calumniam, quæstus causâ, & ut terrore incusso pecuniam extorquerent, ad accusationem accesserunt, *cap. penult. hoc tit.* & etiam tanquam suspecti repelluntur, qui iam coniunctos impetunt ex causa impedimenti quod racuerunt, cum banna seu denunciationes matrimonij in Ecclesiâ legerentur, *cap. cum in tua, hoc tit. cap. 8. de testibus in 1. collect. cap. 3. hoc tit. in eadem collect.* ibi: *Quod si illos tempore coniunctionis hoc sciuisse, & filuisse constiterit, de cætero graue esset eos audire; tolerabilius est enim aliquos contra statuta hominum copulatos relinquere, quàm coniunctos quoslibet legitime, contra statuta homini separare.* Si verò matrimonium ipsum est recenter contractum vel notitiam eius tempore contractus ad accusatores peruenisse non constiterit. famâ vicinâ, & personarum sollicitè perscrutata, causam audias, nisi eos tunc temporis peregrè extra diocesim abfuisse, vel ob aetatem, morbum, aut similem causam bannorum publicationem ignorasse constiterit, vel iurauerint, se de nouo didicisse quæ obiciunt, nec ad hoc ex malitia procedere, *cap. final. hoc tit. in 1. collect.* Nec enim quandocumque libuerit, patère debet via impetendi matrimonium accusatoribus: quo modo accipiendi sunt textus in *cap. significamus, cum sequent. 35. q. 6.* præcipuè cum sæpius confingatur affinitas ad soluendum matrimonium, ut ait Petrus Damianus *de contemptu sæculi cap. 29. ibi:* *Si quis uxoriam calamitatis incommoditate percellatur, ipseque vir falso consanguinitatis lineam texit, & inaudita proauorum nomina per multa argumenta confingit, ac simul quosdam in huiusmodi allegationis testimonium aduocat,*

TITVLVS XIX.

De diuortiis.

CAPVT I.

^a *Ex Concilio apud Vvermerias.*

SI qua mulier mortem mariti sui cum aliis consiliata est, & ipse vir aliquem illorum sese defendendo occiderit, & si probare potest ipse vir, eam ream esse consilij, potest, vt nobis videtur, ipsam vxorem dimittere, & si voluerit aliam ^b ducere; ipsa autem insidiatrix pœnitentiæ subiecta absque spe coniugij ^c maneat.

NOTÆ.

1. ^a *Vvermerias.*] Ita legitur in prima collectione, sub hoc titulo cap. 1. ex hocque Concilio citatur textus hic à Burchardo lib. 6. *Decreti*, cap. 41. Iuone p. 10. *Decreti*, cap. 169. Gratiano in cap. si qua 31. q. 6. Nec interest legas *Vvermeriam*, an *Vvormatiam*; vtroque enim nomine Vangionum ciuitas significatur, vbi Pipinum habuisse Concilium ferè omnes historici Galli narrant, & constat ex cap. si quis ingenuus 29. q. 2. ex quo citantur varij canones in decreto Gratiani; & textu in cap. 1. de eo qui cognouit, vbi iam notauimus: malè tamen citari canonem hunc ex Concilio Illiber. iam notauit Mendoza lib. 1. *Concil. Illiber.* cap. 6. In ipso Concilio, quod extat tom. 17. *Conciliorum Regia editionis*, textus hic in can. 5. ita habetur: Si qua mulier mortem viri sui cum aliis hominibus consiliauit, & ipse vir ipsius hominem se defendendo occiderit, & hoc probare potest, ille vir potest ipsam vxorem dimittere, & si voluerit, aliam accipiat.
2. ^b *Aliam ducere.*] Sic etiam habent Gratianus, & Burchardus: apud Iuonem verò hæc verba non extant, & pro eis Raymundus in præsentem reposuit, potest ipse post mortem vxoris, si voluerit, aliam ducere. Sed iam constat ex d. tom. 17. *Concil. Regia editionis*, in ipso canone legi prout in hac prima collectione, & apud Gratianum habetur; nam PP. huius Concilij sanxerunt, licere ex iusta causa coniugi innocenti, etiam superstiti altero coniuge, aliud matrimonium inire, vt constat ex cap. 1. infra, de donat. inter, iuxta communem intellectum.
- ^c *Permaneat.*] Quæ pœna sacris Ecclesiæ Canonibus plerumque ob enormia crimina olim imponebatur, vt in c. 1. de eo qui cognouit consanguin. cap. 1. de eo qui duxit in matrimonium, cap. admo-
nere 33. q. 2. & alibi.

COMMENTARIUM.

3. **E**X hoc Canone sequens communiter deducitur assertio: Mulier, qua machinata est in necem viri ipso matrimonio, & alterius spe priuatur; maritus verò insidiatorem interficiens, ipsam vxorem dimittere valet, & eam mortuam cum alia contrahere. Non est alia similis decisio, quâ probetur; eam tamen
- CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATUR.

illustrant Farinacius in praxi crimin. p. 5. q. 143. Decianus in tract. crimin. lib. 9. c. 13. n. 16. & c. 14. n. 9. Boërius decis. 262. Cuiac. Barb. & Canisius ad hunc textum. Arniseus de iure connub. cap. 6. sect. 10.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Conatus opere non sequuto non punitur pœnâ ordinariâ, cap. final. de spons. cap. perpetuo 7. de election. in 6. cap. cogitationis, de pœnit. dist. 1. l. cogitationis, ff. de pœnis: ergo ex sola machinatione in necem viri vxor priuari non debet, non solum præsentem matrimonio, verum & omni spe coniugij. Accedit, nam vt in præsentem casu ob delictum machinationis mulier priuetur spe coniugij, non sufficit machinatio, verum & simul cum ea adulterium concurrere debet, cap. si quis viuente 31. q. 1. cap. quidquid mulier 32. q. 5. cap. super hoc 5. cap. significasti 6. de eo qui duxit in matrimonium, vbi probauimus: ergo machinatio per se non præbet causam diuortio, & impedimento nuptiarum. Secunda etiam pars huius textus, vbi asseritur maritum insidiatorem occidentem non priuari vsu præsentis coniugij, nec alterius spe, difficilis redditur ex eo, nam homicida inter alias pœnas, quibus ex sacris canonibus punitur, ea refertur, vt absque spe coniugij permaneat, cap. 2. de pœnis: ergo in præsentem specie maritus spe coniugij priuari debet.

Quâ dubitandi ratione non obstante sciendum est iuxta Gajum in l. 2. ff. de diuortiis, diuortium dictum esse à diuersitate mentium (forfan legendum est euntium,) quia in diuersas partes eunt, qui distrahunt matrimonium. Cicero lib. 3. de Oratore. Vnde diuortia aquarum dixit ipse ad Atticum, ibi: Amanus Syriam à Cilicia aquarum diuortio dimisit. Et iterum diuortia, hoc est vias in diuersas tendentes, dixit Virgil. lib. 9. *Æneid.*

Obiiciunt equites sese ad diuortia nota. Et apud Tacitum lib. 12. annal. legitur: Artificino inter Europam, Asiamque diuortio Byzantium in extrema Europa posuere Græci. Et Tertullianus de anima, mortem definit, animæ, & corporis diuortium. Græci appellarunt *Διόριον*. Harmenopulus lib. 6. *Promptuarij*, tit. ult. & ita exponit Balsamon in nomocanone, tit. 13. cap. 30. Diœxon est sonus musicus, qui diapason, & harmoniam separat; vnde cum coniuges vnus perfectæ harmoniæ locum obtineant, si ex quacumque causa

4. IMPUGN. TVR TR. DITA. SERTIO.

5. DIVORTI. ETYMOLOG. ET ACC. TIONES.

causa separentur, dicitur fieri diuision: notauit D. Ambrosius in *Lucam* lib. 8. cap. 2. Diuortium autem verum non est, nisi quod animo perpetuam constituendi diuisionem, discessionem, seu diuisionem fit. Itaque calore iracundiae dimissa, mox reuersa vxor, diuortisse non videtur, l. quicquid. 48. ff. de reg. iur. nec diuortium, sed tribulculum potius dicitur. D. Isidorus lib. 9. etymolog. cap. ult. l. quod si 31. ff. de iure dot. l. si liberis 27. ff. de pactis dot. l. plerique 33. ff. de ritu nupt. l. cum hic 32. §. 10. l. ea qua 57. ff. de donat. inter: de quo agunt Gentilis de donat. inter. lib. 3. cap. 20. Fornerius lib. 1. rer. quotid. cap. 8. Turtureus in parallelis, dissert. 4. iurid. Borellus tom. 3. decis. tit. 3. ex num. 1. Vnde si poenituit eum, qui perferendam diuortij libellum tradidit, & nihilominus per ignorantiam mutatae voluntatis oblatum fuerit, durat matrimonium, nisi is qui accepit, voluit dissidium, l. 3. l. si poenituit 7. ff. de diuortiis. Quod si iurgium aliquod calore iracundiae inter coniuges apud Romanos intercedebat, moris erat, vt cum mulier de domo mariti repente irata discederet, in Saello Deae Viri placae conueniret, vt cum viro ab amicis vocato in domum illius animo concordie reuerteretur. Cuius moris meminerunt Plautus in *Menech.* Gellius lib. 17. noct. cap. 6. Valerius Max. lib. 1. In diuortio ergo perseverantia quadam, ac perpetuus animorum in diuersas partes euntium dissensus requiritur, l. quod si non 31. ff. de iure dot. l. inter 191. ff. de v. f. Repudium etiam, quod ita dicitur iuxta Festum Pompeium, quia ob rem pudendam, aut non sine pudore fit, licet de vxore constante matrimonio plerumque vsurpetur, l. Iulianus 4. ff. de diuortiis, proprie magis de sponsis, & de futuro matrimonio nondum cognitis accipitur, l. inter 191. ff. de v. f. vbi notarunt Gentilis & Fornerius. Aloix in notis ad vitam S. Iustini, cap. 8. Veteris Latinitatis duces Plautus & Terentius dicunt, renunciare, aut remittere repudium, quod iam vulgo dare aut mittere repudij libellum dicitur. Plautus in extrema fere *Amulular.*

Is me nunc renunciare repudium iussit tibi.
Terentius in *Phorm.* actu 4. scen. 3.

Illis repudium renunciet, hanc ducat.
Et act. 5. scena 8.

Cum ego vestri honoris causa repudium alteri Remiserim, quae tantundem dotis dabat.

Hodie diuortij acceptio duplex est: alia, quatenus solum importat dissolutionem thori & cohabitationis, quomodo in praesenti titulo accipitur: altera, quatenus significat vinculi ipsius dissolutionem, & hoc modo accipitur plerumque a Iureconsultis in titulis D. & Cod. de diuortiis, & aliis locis in Pandect. expensis.

6.

DE DIVORTIIS APUD HEBRAEOS. Deinde, vt de diuortiis ex omni religione Iudaica Gentilica, & Catholica agamus, sciendum est, Hebraeis repudium permissum esse lege Moysi data, cap. 24. *Deuteron.* his verbis: Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam foeditatem, scribebunt libellum repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua. Cumque egressa alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudij, & dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit, non poterit prior maritus recipere eam in uxorem, quia polluta est. Dubium tamen non leue est, an repudium hoc fuerit permissum tanquam licitum, an verò ad maiora mala vitanda? In qua quaestione utramque sententiam, affirmatiuam, D. D. Gonzal. in *Decretal.* Tom. IV.

& negatiuam, problematicè probabilem dixit D. Thomas in 4. dist. 33. q. 2. art. 2. & ibidem Scotus q. 3. Sed repudium illis permissum fuisse, non tanquam licitum, sed tanquam minus malum, docuerunt D. Hieronymus in *Matthaeum* lib. 1. cap. 5. Glossa ordin. in cap. 5. *Matthaei*, Castro lib. 2. de lege poenali, cap. 11. Tiraquel. in l. 9. *connub. n. 5.* Couarr. 2. p. de *matrim. c. 7. §. 4. n. 4.* Petrus Greg. lib. 9. *syn. tagm. c. 16. n. 1.* Beyerlinch. tom. 2. in *theatro, verbo* *diuortium*, & verbo *Matrimonium*: pro quibus facit locus *Matthaei* cap. 19. vbi Dominus ait: Quoniam Moyses ob duritiem cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras, ab initio autem non fuit sic. Accedit, quia Christus Dominus repudium illud improbauit, vt refertur in cap. *gaudemus, hoc tit.* Igitur quia illicitum erat. Caictanus, & Auendaño in d. cap. 19. *Matthaei*, existimant repudium, nec licitum, nec omnino illicitum fuisse, sed tantum à Deo ex dispensatione concessum. Sed receptior, communiorque est sententia, quae affirmat, repudium fuisse Hebraeis permissum tanquam licitum, dispensante Domino in matrimonij indissolubilitate, quam probant, & defendunt Bellarminus lib. 1. de *matrim. c. 17.* Medina de *continentia, controu. 1. c. 10.* Becanus in *analog. c. 33. q. 1.* Balboa in c. *gaudemus, n. 136. hoc titulo.* Quibus autem de causis Hebraeis liceret repudium, non leuis controuersia est. Tertul. lib. 4. *contra Marcel. cap. 34.* existimat, non ex alia causa licere, nisi propter fornicationem: sed eius sententia refellitur, primò quia mulier adultera secundum eandem legem non dimittebatur, sed lapidabatur, si constabat adulteram esse; vel per aquas zelyptiae examinabatur, si suspecta erat de adulterio. Secundò, quia Pharisei interrogarunt Christum Dominum, an quacumque ex causa liceret uxorem dimittere, vt legitur in c. 19. *Matthaei, vers. 3.* ergo supponebant varias esse causas repudij. Quare Chrysostomus, Origenes, Lyra, ceterique Theologi expositores, non solum propter fornicationem, verum & varias ob causas repudium licitum fuisse Hebraeis probant, videlicet ob lepram, morbum caducum, sterilitatem, veneficium, rixas perpetuas, & alios prauos mores incorrigibiles: item ob foeditatem magnam, non ob paruum. Vnde Malachias c. 2. *vers. 10.* carpit eos, qui illecti pulchritudine alienigenarum ducebant eas, repudiatis propriis vxoribus. Illud tamen cautè ab eis seruabatur, vt cum debitis ritibus, & caeremoniis libellus repudij daretur, praescriptis c. 24. *Deuteron.* cuius libelli meminerunt Isaias cap. 50. *vers. 1.* Ieremias cap. 50. *vers. 8.* Et primò obseruabatur, vt vxor non discederet nisi voluntate mariti. Secundò vt libellus in manu vxoris traderet, etsi apud alias nationes sufficeret illum mittere per libertum, vt statim dicemus. Tertiò vt scriberetur, & in eo nomina duorum testium adhiberetur, vt per scripturae moram animus in dissidium praecipis frangeretur, vt exponit D. Augustinus de *sermone Domini in monte, cap. 14. & lib. 9. contra Faustum, cap. 26.* ibi: Deus interposuit hanc moram, vt in dissidium animus praecipis libelli conscriptione refractus absteretur, & quid mali esset uxorem dimittere, cogitaret: praesertim scribe, quorum erat litteras scribere quasi viri prudentes in dissidiis dissuasores erant. Quartò vt exprimerentur tres generationes viri, & tres mulieris. Quintò vt scriberetur libellus litteris rotundis, & distinctis, ita vt vna aliam non attingeret, ne aliquod scripturae vitium irreperet. Sextò, vt si inter scribendum aliqua atramenti guttula

guttula in chartam decideret, libellus auctoritatem non haberet. Septimò vt in libello nullum rasuræ vestigium appareret, ne possit esse suspectus de vitio. Octauò vt charta longior esset, quàm latior. Nonò vt omnes testes, qui aderant, suum quisque sigillum adhiberet. Decimò vt maritus diceret, *Accipe libellum repudij, & esto à me abiecta, & cuiuscumque viro permissa.* Formula talis libelli hæc erat: *Ego Rabbi Simeon, filius Rabbi Abraham, filij Rabbi David, filij Rabbi Salomon, die 1. mensis 2. anno 5296. à creatione mundi, hic, & in hac ciuitate, ex animi mei consensu, & sine ulla coactione repudiaui Rachel filiam Rabbi Moysi, filij Rabbi Ioseph, filij Rabbi Iacob, & dedi illi libellum repudij in manu, schedam abscissionis, & signaculum diuisionis, vt sit à me abiecta, & habeat quemcumque velit, & nemo possit illi prohibere, iuxta constitutiones Moysi, & Israël.* Referunt Varablus, Oleaster, Lorinus, & Cornel. in d. cap. 24. Deuteron. Doctissimus Maldonatus in cap. 19. Matthai, Beyerlinch in theatro, verbo *Diuortium*.

7. **DE DIVORTIIS EX IURE CIVILI.** Vt ad diuortia ex iure ciuili Romanorum, & aliarum gentium perueniamus, sciendum est, quod cum populus Romanus primis temporibus summâ, & miserâ ciuium indigentia laboraret, non solum ad contrahenda matrimonia præmiis inuitare decreuit, sed & contracta iam dissoluere minimè liberum iudicauit; tantum enim ex lege Romuli, si Plutarcho credimus, tribus de causis maritis licebat repudiare vxores. Primâ, si adulterium perpetrasset; nec mirum si concederetur marito diuertere ab ea, quam ex ipsius Romuli lege occidere poterat; è contra verò virum adulterum vxori derelinquere non licebat, eâ fortassis ratione, quia fœdior libido esset in fœminis, quàm in maribus. Quintilianus lib. 5. instit. Plato lib. 11. de legibus: facit textus in l. si qua illustris, C. ad Orphicianum, iunctis per me notatis in canone 69. Concil. Illiber. Immodò nec ex vlla causa poterat vxor deferere virum suum, cui subdita erat, vt probat Rhodiginus lib. 28. lectionum, c. 16. Corrafius lib. 5. Miscel. c. 10. etsi postea populi moribus vxoribus repudium permitteretur, Connanus lib. 8. comment. cap. 12. n. 2. P. Barb. in rubric. solut. matrim. 2. p. Secundò si clauis subiecisset, vt probat Connanus d. cap. 12. num. 2. qui clauis subicere, interpretatur furtum facere. Gifanius in l. 8. C. hoc tit. legit, partum subiecisset. Terriò si natos filios veneficio necasset, quod homicidij genus expressit Romulus; tum quia grauius est veneficio necare, quàm gladio occidere, l. 1. C. de maleficiis: tum quia veneficia arma mulierum dicuntur; quare Seneca in Hercule Furiente, venena fœminea dixit. D. Hieronymus lib. 1. aduersus Iovin. cap. 28. Euripides in Ioue, & apud Stobæum cap. 70. ibi: *Vxores ducite, & morte obite mulierum, aut veneno, aut fraude.* Plutarchus in præcepta connub. verba Olympiæ ad Philippi pellicem referens, sic ait: *Venena ista inter ipsa habes.* Præsertim si mulier sit adultera. Seneca lib. 4. controu. facit Aufonius ibi:

Toxica Zelotypo dedit vxor sana marito.

8. Quod si ob alia vitia viri dimittere vxores volebant, diuortium de facto celebratum tenebat, sed pœnas constitutas sustinebat vir egestatis, & perpetuo subiacebat mœrori, ita vt integram substantiam amitteret, & partim ipsi vxori adiudicaretur, partim Cereri sacra maneret, iuxta veterem morem, secundum quem sacratæ leges dicebantur, quibus sancitum erat, vt si quis ad-

uersus eas fecisset, alicui Deorum cum pecunia facer esse: sic apud Halicarnasseum extat plebiscitum, quo cautum fuerat, vt si quis aduersus ea, quæ eo comprehendebantur fecisset, facer esset, & eius pecunia Cereri sacra maneret. Sed hæc ex lege Regiæ tam angusta diuertendi facultas, ad annos vrbis fœrmè perdurauit sexcentos. Tertul. in apolog. cap. 5. ibi: *Ubi est illa felicitas matrimoniorum, de moribus vtrique prosperata, quâ per annos fœrmè sexcentos nulla repudium domus sensit, iam verò repudium votum est, & quasi matrimonij fructus.* Licet circa annum dissentiat Cuiac, lib. 1. obs. cap. vlt. Hothom. lib. 13. obs. cap. 39. Sed postea Spurius Caruilus, quoniam coram auspiciibus testatus est se nuptias contrahere ob liberos procreandos, iuxta formam illustratam in cap. final. de condit. appositis, sterilitatis causâ primus repudiavit vxorem, cuius exemplum Sulpitius Gallus sequutus coniugi nuncium misit, eo quod eam aperto capite foris versari cognouerat. Quirius Antistius Verus vxori repudium misit, quod cum libertina secretò fuisset colloquuta. Amilius Paulus Papiriam repudiavit, eo quod non esset tam pulchra, quàm fœcunda. C. Cæsar, qui fuit Dictator, Pompeiæ nuncium remisit, quod adamaretur à Claudio. Sempronius Sophus vxorem dimisit, quod ignorante eo ludos funebres spectasset: de aliis repudiis agunt Carolus Sigonius lib. 1. de antiquit. iur. Roman. c. 9. Plutarchus in comparatione Romuli, & Thesei, & in probl. Rom. cap. 13. Aul. Gellius lib. 7. noct. cap. 21. Valer. Max. lib. 3. cap. 6. & tandem ita fuerunt frequentia diuortia, vt à quibusdam mulieribus non iam Consulum, sed maritorum numero annos computari, Seneca conqueratur lib. 3. de benef. cap. 16. ibi: *Numquid iam vlla repudio erubuit, postquam illustres quadam, ac nobiles fœmina, non Consulum numero, sed maritorum annos suos computant, & exeunt matrimonij causâ, nubunt repudij.* Hinc & illud Martialis lib. 6. epigram. 7.

Julia lex populis ex quo, Faustine, renata est, Atque intrare domos inssa pudicitia est.

Aut minù, aut certè non plus tricesima lux est, Et nubit decimo iam Thelesina viro.

Qua nubit toties, non nubit, adultera lege est: Offendor machâ simpliciore minùs.

Vnde est illud Iuuenalis satyr. 6. in turpem repudiorum licentiam inuehens. Vbi enim vxoris pulchritudo deflorescebat, statim ejiciebatur.

Cur desiderio Bibula Sertorius ardet?

Si verum excutias, facies, non vxor amatur.

Tres ruga subeant, & se cutis arida laxet;

Fiant obscuri dentes, oculique minores;

Collige sarcinulas, dicet libertus, & exi:

Jam grauis es nobis, & sæpe emunxeris: exi

Ocyus, & propera, sicco venit altera naso.

Quæ eadem quoque licentia fuit in fœminis, quæ pro libidine maritos mutabant, & aliquando ad illum, quem despexerant, redibant: quare subijcit Iuuenalis:

Imperat ergo viro, sed mox hæc regna relinquit,

Permutatque domos, & flammea conterit, inde

Auolat, & sprete repetit vestigia lecti,

Ornatas paulo ante fores pendentia linquit

Vela domus, & adhuc virides in limine ramos:

Sic crescit numerus, sic sunt octo mariti;

Quinque per autumnos, titulo res digna sepulchri. Cicero lib. 2. epist. 7. Soror Triarij diuortium sine causa, quo die vir è prouincia venturus erat, fecit. *Nuptura est decimò Bruto.* Martialis lib. 6.

Et nubit decimo iam Thelesina viro.

Notauit post alios Iustelus ad canon Eccles. vniuers. fol. 195. ad canonem 105. Quibus pessimis exemplis ad insolentiam impudicam peruenit effrenata diuertendi libido, quousque Imperator Augustus illam libertatem effrenem coarctauit, diuortiis modum imponens, certas inter causas repudij claudens licentiam, vt referunt Diocetius lib. 1. cap. 54. firmavit etiam legem Regiam Romuli lex XII. Tabular. sed causæ, ex quibus diuortium liceret, tam ex Augusti constitutione, quàm lege XII. Tabul. non constant; immò vt credo, arbitrio prudentum relicta fuerunt, donec constitutionibus Imperialibus Constantini in l. 1. C. Theodos. de repudiis, Arcadij in l. 2. eod. tit. & C. Honorij, & Theodosij Iunioris in l. consensu 8. C. hoc tit. Iustin. in nouel. 22. cap. 25. & nouel. 134. cap. 11. Leonis in nouel. 31. assignatae fuerunt. Anastasius in l. si constante 9. C. hoc tit. diuortium fieri sine offensa permisit, si vterque coniux consentiret; & licet eam constitutionem emendaret Leo Imperator in nouel. 22. impudenter eam reuocauit Iustinianus in nouel. 140. Idem Imperator diuortium permisit, si maritus vellet vouere castitatem in sacerdotio, aut mulier in monastica professione, & etiam ob impotentiam coeundi, l. in causis 10. C. hoc tit. Constantinus ob viri militiam diuortium permisit in l. vxor 7. C. hoc tit. quæ causa à Iustiniano approbata fuit in nouel. 22. cap. 14. mox ab ipso improbata, in nouel. 117. cap. 11. Item ob furorem, si continuus esset, & desperatae salutis, diuortium fiebat, l. si cum dotem 22. §. si maritus, ff. solut. matrim. quam causam Iustinianus approbavit, & Leo instaurauit in nouel. 111. & 112. modò per triennium vir mulierem expectaret, mulier verò per quinquennium virum. Etiam inter iustas causas repudij recensetur in d. l. consensu, §. vir 3. si vxor prohibente viro adfuerit theatralibus ludis, vel arenarum spectaculis, propter loci indecentiam, quod à Græcis acceptum esse tenet Fornerius lib. 2. rer. quotid. cap. 15. notarunt Marian. de spectaculis cap. 13. D. Ioseph. de Retes lib. 1. opusc. cap. 23. num. 29. Etiam in nouel. 117. cap. 8. §. 4. vt causa legitima diuortij exprimitur, si vxor lauet se communibus vtriusque sexus balneis, l. iubemus 12. §. 2. C. de repudiis, nouel. 22. cap. si verò 16. & nouel. 117. cap. quia verò 8. quam illustrat D. Laurent. Ramirez de Prado ad Martial. lib. 3. epigr. 51.

8.

DE POENIS
INIUSTI
DISSIDII.

Vt de poenis iniusti dissidij agamus, sciendum est, constitutionibus imperialibus mulierem sine causa à viro discedentem dotem amittere, donationemque propter nuptias reddere, nec nuptias intra quinquennium celebrare posse. Ex eisdem etiam legibus maritus sine causa dimittens vxorem, nec dotem, nec donationem propter nuptias exigebat. Si autem mulier indotata sine causa diuerteret, tertiam peculij sui partem poenæ nomine marito præstabat; ille quartam partem suæ substantiæ vxori, modò hæc quarta centum auri libras non excederet, l. penult. C. de repudiis, l. 1. & 2. C. Theodos. eod. tit. vbi Gothofredus. Medio verò tempore post abolitas causas à Romano præscriptas, sine causa diuertere licuit alterius coniugis voluntate, l. si pœnituit 7. ff. hoc tit. l. 8. C. hoc tit. sola cum animi offensa, aut bonâ gratiâ, l. cum hic status 32. §. si diuortium 10. ff. de donat. inter; tunc enim nulla iniusta erant dissidia, sed tam libera matrimonia in contractu, quàm

in distractu, l. neque ab initio 14. C. de nuptiis, vt nec pacisci possent contrahentes, ne liceret diuertere, l. 2. C. de inutil. stipul. nec super hac re iuramentum efficax erat, Suetonius in Tiberio. cap. 35.

Matrimonia autem, quæ pietate, aut religione arctabantur, diuortio dirimi non poterant. Flaminii Diali, siue Iouis, à Flaminica discedere non licebat. Festus Pompeius verbo Flaminica, Aulus Gel. lib. 10. noel. c. 15. ibi: Matrimonium Flaminis nisi morte dirimi ius non est. Si discederet confarreationis vinculo soluebatur, sacerdotio verò abibat, fiebatque prophanus, vt probat Petr. Herod. lib. 4. Pandect. tit. 17. q. 4. licet Cuiac. in Nouel. 22. omnino indissolubile fuisse putet hoc connubium. Liberta, quæ patrono nupsit, illum inuitum deserre, & alteri se aut in matrimonium, aut in concubinatum dare non potest, quod lege Iulia de maritandis ordinibus, c. 6. cautum fuit his verbis: Si secundum hanc legem nuptia contracta fuerint, diuortij faciendi potestas liberta, qua patrono nupta est, inuito patrono, cumque altero connubij ius, quamdiu patronus vxorem eam esse volet, ne esto. Faciunt textus in l. ult. ff. de diuort. l. hoc iure 45. §. 4. cum l. seq. ff. de ritu nupt. licet enim liberta inuita non cogatur nubere patrono, excepto vno casu, videlicet cum manumissa est matrimonij causâ, l. inuitam 28. & 29. ff. de ritu nupt. quibus iunge legem non cogitur 21. ff. eod. tit. tamen propter reuerentiam patrono debitam, tantique accepti beneficij remunerationem diuortium à liberta fieri non poterat inuito patrono: sed si insuper habitâ eâ lege nuncium patrono miserit, nuptiæ quidem soluuntur, alij tamen iustè nubere non potest: quo sensu matrimonio retineri dicitur à patrono in l. ult. ff. de diuort. Nouel. 22. c. 37. Quæ autem dicatur liberta, quoad hoc priuilegium patroni, exponitur in l. illud 46. ff. de ritu nupt. l. 4. ff. de iure aureorum, l. & ideo 62. §. 1. ff. de donat. inter, l. Patrono 10. ff. de diuort. & prosequuntur Faber in iurisprud. tit. 9. princip. §. illat. 26. & 27. Schifordeg. ad Fabrum lib. 3. tract. 25. q. 2. Cuiac. ad tit. C. unde vir, & vxor. Connan. lib. 8. comment. c. 13. Goth. in 4. fontib. in notis ad d. c. 6. legis Iulia. Ad sponsas hæc lex non pertinet, ad concubinas tamen pertinet, vt liberta, quæ à concubinatu inuiti patroni discessit, cum alio connubium non habeat, l. 1. vers. ego quidem, & §. si qua, iuncta l. 3. ff. de concubin. l. cum tabulis 16. §. quoniam ff. de his qua vt indign. & quia non honestè faciebat, probum facere dicitur in l. 41. §. at si quis, ff. de ritu nupt. Sed si patronus diuortio consenserit, finitur legis auctoritas, nec ampliùs connubio alterius liberta interdicitur: consensisse verò intelligitur, quia qualequale indicium voluntatis præstitit, l. ult. ff. hoc tit. has tamen species Iurisconsultus Paulus in l. Masurius 144. ff. de v. s. confundere videtur, nec non & Suetonius in Vespasiano, cap. 3. ibi: Canicem Antonia libertam, & à manu disiectam quondam sibi reuocauit in contubernium, habuitque eam Imperator penè iusta vxoris loco. Notarunt Alciatus & Fornerius in d. l. Masurius. Igitur matrimonium libertæ, & Flaminum confarreationes sine fraude non dirimebantur; dissolui tamen diuortio certum est, quia leges, quæ diuortia hæc fieri vetabant, imperfectæ erant, cum factum non infirmarent, iuxta Vlpianum libro regul. tit. 1. de moribus & legibus: docuit Gentilis lib. 3. de donat. inter, capite 17.

9.

DE NUPTIIS
FLAMINIS,
ET LIBERTÆ.

IO.
DE SOLEN-
NITATIBVS
DIVORTII.

Accesserunt solennitates diuortij ex lege Iulia de repud. l. vnic. ff. unde vir & vxor. Primò enim mittebatur repudium per nuncium, veluti per libertum, leg. nullum 9. ff. hoc tit. l. 6. C. de repudiis, Iuuenalis satyr. 6. vers. 145.

Collige sarcinulas, clamat libertus, & exi
Iam grauis es.

Aut per libellum coniugi datum, missumve ad domum eius, vt probant Hieron. Magius lib. 2. miscel. cap. 15. Aloix ad vitam S. Iustini, cap. 8. qui libellus concipiebatur certis & solennibus verbis, causamque dissidij, & testium subscriptiones continebat: elegantem formam refert Petronius in satyr. ibi: Quoniam fidem scelere violasti, & communem amicitiam, res tuas ocyus tolle, & alium locum, quem polluas, quare. Apuleius lib. 5. de Asino Aureo, ibi: Te quidem ob istud tam dirum facinus confestim thoro meo diuertere, res tuas tibi habeto. Martial. lib. 10. epigr. 41.

Mense nono Iani veterem Proculcia maritum
Deseris, atque iubes res sibi habere suas.

Conditione tua non vtat, leg. 2. §. in sponsalibus, de diuortijs, vbi conditio pro statu accipitur, vt apud Apuleium lib. 2. florid. vbi notauit Coluius. Illustrant Cuiac. ad titul. C. de repudiis. Magius lib. 2. miscel. cap. 15. Alias formulas cupidus inueniet apud Titinium in gemma, non in Marcum, de propriet. sermonis. Onidium lib. 2. de remed. amor. Plautum in amphit. act. 3. scen. 2. Quintil. declamat. 262. Platonem dialog. 11. de legib. Alexand. ab Alex. lib. 4. dier. genial. cap. 8. & sicut nuptiæ præsentibus testibus, siue signatoribus celebrabantur, l. vxor, C. de diuortijs, Iuuenal. satyr. 10.

Venit cum signatoribus auspex.

Apuleius lib. 6. de Asino; ita repudium ratum non erat, nisi septem testibus adhibitis ciuibus Romanis puberibus: quod lege Iulia de adulteriis cautum fuit, cuius caput 28. ita restituit Brissolius ad leg. Iul. de adult. Diuortia, septem ciuibus Romanis puberibus testibus adhibitis, præter libertum eius, qui diuortium faciet, post hac faciunt, aliter facta pro infectis habentur. Probant lex nullum 9. ff. hoc tit. lex vnic. ff. unde vir & vxor. Illustrant Cuiac. lib. 8. obs. cap. 21. Petrus Gregor. lib. 9. syntag. cap. 15. num. 10. Tiraquel. in leg. 8. connub. num. 2. Reuardus ad leg. 12. tabul. cap. 21. Mendoza lib. 2. Concil. Illiber. capit. 18. P. Barb. in rubric. solut. matrimon. à principio, Sanchez lib. 10. de matrimon. disput. 1. ad quam legem refero quod scribit Gaius in leg. penult. ff. ad leg. Iul. de adult. Si ex lege repudium missum non sit, mulier adhuc nupta videtur. Et in leg. si non secundum, ff. de donat. inter. Si non secundum legitimum obseruationem diuortium factum sit, donationes post tale diuortium factas nullius momenti esse. Licet ea verba potius referant ad leges XII. Tabular. quæ certam solennitatem in diuortijs exigebant, iuxta Ciceronem Philippica 2. ibi: Mimam exegit, res suas sibi habere iussit, ex XII. Tabulis. Brissolius ad ll. XII. Tabul. Cuiac. lib. 1. obseru. cap. 30. Reuardus ad ll. XII. Tabul. cap. 21. Sed rectè eam sententiam reiiciunt Hothom. lib. 3. obseru. cap. 31. Gibalinus de vsuris lib. 4. c. 5. art. 21. Petrus Barb. in rubric. solut. matrimon. 2. p. num. 3. Arniseus de iure connub. cap. 6. de diuortijs, Nouarinus lib. 6. aqua nupt. cap. 48. etsi dubitet Baldinus ad ll. XII. Tabul. c. 35. quia lege XII. Tabul. causæ diuortiorum præscriptæ fuerunt, solennitas verò libelli repudij non fuit præfinita;

ta; vnde ita rectè restituit Ciceronis locum Petrus Victorinus: Mimam illam res sibi habere iussit ex XII. Tabulis, causam addidit, clauas ademit, foras exegit. Similiter quia moris erat in contrahendis matrimoniis tradere clauas vxori, vel ob significandam partus felicitatem, vt ait Festus Pompeius verbo Clauum, vel ob dominium in familiam indicandum, secundum Turpilium in Pedio, Artemidorum lib. 3. somn. cap. 53. ita in distrahendis tempore diuortij auferebantur. D. Ambrosius epist. 65. ibi: Mulier offensa clauas remisit, domum reuertit, vt significaretur possessionis adeptio: argumento legis clauibus, ff. de contrahend. empt. Et etiam quia tabulis scriptis firmabatur matrimonium, ita & tempore diuortij frangebantur tabulæ. Iuuenal. satyr. 9. vers. 75.

— Fugientem sæpe puellam

Amplexa rapui, tabulas quoque fregerat.

Tacit. lib. 11. annal. ibi: Frueretur immo iis, & redderet vxorem, rumperetque tabulas nuptiales in dissidium tuum nostri.

Deinde sciendum est, diuortiorum genera apud Romanos varia fuisse; alia enim diuortia fiebant ex bona gratia, alia ex falsa; alia tandem ex iurgio, siue fribusculo. Diuortia ex bona gratia contingebant ex mutuo coniugum consensu; credebant enim, quod sicut consensu contrahatur matrimonium, ita mutuo dissensu dissolui poterat, l. si constante 3. Cod. de repudiis: quod genus diuortij sublatum fuit ab Imperatore Iustiniano in nouel. 117. cap. 10. sed tamen instauratum in nouel. 140. Secundò propter sacerdotium superueniens marito, leg. viricus 60. §. 1. ff. de donat. inter, leg. Deo 56. Cod. de Episc. & Cleric. quod ad monachatum Imperatores porrexerunt in leg. sancimus 53. §. 3. Cod. eod. tit. nouel. 22. cap. 5. & 117. cap. 10. ex eo, quia monachus morti comparatur, dict. leg. sancimus 53. Et sicut per mortem corporalem matrimonium dissoluitur, ita & per monachatum; de quo genere diuortij agunt Cuiac. in dict. nouel. 22. Reuardus lib. 2. coniect. cap. 6. Bignonius in notis ad Marculfum. lib. 2. cap. 30. Tertiò propter sterilitatem, aduersam valetudinem, seu impotentiam coeundi, l. viricus, §. 1. cum leg. sequenti ff. de donat. inter. Illustrant Scipio Gentilis lib. 3. de donat. cap. 18. Quartò etiam bonâ gratiâ soluebatur matrimonium, propter militiam, leg. vel senectutem 61. ff. de donat. inter. Milites enim sine vxore debebant esse. Dion Cassius lib. 60. licet illis permitteretur contubernio vti, leg. mulierem 14. ff. de his que vt. indig. leg. miles 11. §. 1. ff. ad l. Iul. de adult. notauit in cap. 1. de Cleric. coniug. etsi Seuerus Imperator Prætorianis militibus connubium permitteret, vt notauit Lipsius ad lib. 14. annal. Taciti: videndus est Merillus lib. 2. obseru. cap. 34. Igitur si cœlibes erant milites tempore, quo militiæ nomen dabant, matrimonium deinceps contrahere nequibant: si verò iam vxores acceperant, eas cum bona gratia dimittebant: & Imperator Constantinus in leg. vxor 7. Cod. de repudiis, ita vxori, cuius maritus in militia est, nubere concedit, si per integrum quadriennium eum expectauerit: sed Iustinianus in nouel. 2. & 22. tempus hoc ad decennium prorogauit, & tandem in nouel. 117. hanc facultatem nubendi omnino denegauit vxori, nisi accepto nuncio mortis mariti. Alia etiam diuortia erant non vera, sed falsa; cum enim simulato animo, non perpetuæ dissensionis causâ, vel non secundum

II.

DE DIVER-
SIS CAUSIS
DIVORTII.

dum formam à iure præscriptam, aut solennitatibus suprâ relatis adhibitis diuortia fiebant, non vera, sed falsa censebantur, *l. nullum, ff. de diuortiis*: & tunc matrimonium non dissoluebatur, *d. l. nullum*. De quo diuortio accipiendi sunt textus *in l. si non secundum 30. l. vir mulieri 64. ff. de donat. inter*, iuncto Scipione Gentili *lib. 3. de donat. inter, cap. 18*. Ad hoc etiam diuortij genus pertinet iurgium, aut fribusculum inter coniuges habitum, cum videlicet diuortium verum non fuit sequutum, sed tantum iurgium, quod inter coniuges sæpe euenire solet. Aufonius *in monosyl. ibi*: *Sæpe coniugibus fit noxia, cum nimia est dos*. Catullus *in Iunone*, vt maximæ cœlicolũ coniugis in culpa flagrauit quotidiana. Vnde iurgium, siue fribusculum, opponitur vero diuortio, *l. cum hic status 32. §. si diuortium, ff. de donat. inter, l. quod si 31. ff. de iure dotium, l. plerique 33. ff. de ritu nupt. l. si liberis, ff. de pact. dot.* Nec si ob iurgium diuerat vxor, statim tamen redeat, diuortium fecisse videtur, *l. quidquid 48. ff. de regul. iuris*, vbi Iacobus Gothofredus videndus est de hoc fribusculo. Scipio Gentilis *d. lib. 3. cap. 19*. Erat etiam aliud genus diuortij medium inter iurgium, & diuortium verum, videlicet diuortium quoad separationem thori; quo casu manebat matrimonium quoad alia iura, & soluebatur tantum quoad mutuam cohabitationem, siue consuetudinem vitæ: de quo diuortij genere accipiendi sunt textus *in l. cum hic status, §. si mulier, ff. de donat. inter: l. nihil, l. Marcellus, ff. de action. rerum amot. l. 3. ff. ad municipalem, l. 3. vnde vir & vxor*, iuncto Scipione Gentili suprâ, *cap. 21*, vnde deducitur matrimonium solui tantum diuortio vero, repudio, aut clauium ademptione, vt latius prosequuntur Borel. *tom. 3. decis. tit. de diuortiis*, Turturetus *differt. 4. iurid.* Hothomanus *lib. 3. obseru. cap. 39*. Fornerius *d. cap. 23. fol. 191*. & quia legibus Romanis matrimonium diuortio dirimebatur, *l. 1. ff. de diuortiis*, idè licebat superstitite quoque coniuge ad alia vota transire, vt constat *ex l. si qua 12. ff. de ritu nupt. l. nuptia 30. in princ. ff. solut. matrim. l. cum vir 25. ff. de condit. & demonstr. l. mulier 22. in princip. ff. ad Trebell.* eoque sensu Plutarchus *in tract. de iis, qui sero, Thespesium*, qui temerè profusus omnibus bonis cogitare cœpit de aliis quacumque ratione conquirendis, similem facit libidinosi hominibus, qui vxores dum habent, minùs obseruant; postea verò dimissas, & alteri nuptas, quibuslibet artibus corrumpere ac sollicitare nituntur. Eius moris exempla pleraque occurrunt. D. Hyeron. *lib. 2. ad Iouin.* non procul à fine: *Quasdam repudiatas*, inquit, *altero nuptiarum die statim nupsisse legimus; uterque reprehendendus maritus, & cui tam cito displicuit, & cui tam cito placuit.* Suetonius *in Claud. cap. 43*. *Diremit nuptias prætorij viri, qui digressam à marito post triduum statim duxerat.* Plutarchus *in Catone Uticensi*, refert Q. Hortensium à Catone petiisse, vt filiam suam Bibulo nuptam sibi traderet in matrimonium: is repulsam passus, petiit ipsius Catonis vxorem, & tum factus voti compos, eam volente patre, ac præsentem Catone duxit vxorem. Fausta etiam à Memio dimissa post paucos menses C. Aronio Limoni nupsit. Et certè apud eos aliqua lex non prohibebat diuortio facto aliam ducere, vt expressit D. Ambrosius, *in Lucam lib. 8. cap. 2. ibi*: *Dimittis ergo vxorem, quasi iure, sine crimine: & putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet,*

sed diuina prohibet. Immo & permittebatur, dummodo si matrimonium communi coniugum consensu diremptum erat, transacto anno nouum matrimonium contraheretur, non intra annum, ne qua de prole dubitandi daretur occasio, *l. si constante, C. de repudiis*. Si verò vxor sine iusta causa viro repudium mittebat, intra quinquennium alteri nubere prohibebatur; ita tamen vt si causam idoneam esse probasset, anno demùm exacto possit alium sibi maritum eligere, *l. consensu 8. §. hac nisi, C. de repudiis*.

Successit nostra vera, sanctaque Catholica Religio, iuxta quam nulla ex causa matrimonij consummati admittitur diuortium quoad vinculum, Domino ita præcipiente *c. 19. vbi restituit indissolubilitatem matrimonij iis verbis. Quos Deus coniunxit, homo non separet.* & Glossa interlinearis explicans verba illa Matthæi *cap. 5. Ego autem dico vobis*, ait: *Doctrina Christi concordat legi naturali, quia iam est tempus perfectionis.* Et exponit Innocentius III. *in cap. gaudeamus, hoc tit.* dum ait: *Cum tale repudium veritas in Evangelio reprobauerit, nunquam eâ viuente licitè poterit aliam ducere.* Et Apostolus *1. ad Corinth. cap. 7. ait*: *lis qui matrimonio coniuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere.* Et ad Roman. *cap. 7. Mulier viuente viro alligata est legi.* Post quod diuinum præceptum repudium non licere, non solum Christianis, verum Hebræis, aut Gentilibus, contra Bodinum probat Transmira de polygamia, *quæst. 7. per totam*. Vnde diuortium quoad vinculum in lege gratiæ tantum contingit, cum matrimonium adhuc ratum est, & vnus ex coniugibus ingreditur Religionem, iuxta tradita *in cap. ex publico, de conuers. coniug.* & propter infidelitatem, cum scilicet alter ex coniugibus ex Gentilitate ad fidem Catholicam conuertitur, & alter in infidelitate persistens, non vult habitare sine contumelia Creatoris, *cap. gaudeamus, cap. quanto, hoc tit.* Quoad thorum autem, seu cohabitationem diuortium contingit, propter adulterium alterutrius coniugis, vt dicemus infrâ *in cap. maritis, de adulteriis*: propter hæresim, si alter coniugum in eam incidat, *cap. 2. hoc tit. cap. final. de conuers. coniug.* propter sæuitiam etiam, ex qua graue malum timeatur, diuortium fit quoad cohabitationem, *cap. literas, cap. ex transmissa, de rest. spol. cap. 1. vt lit. non contest.* Petrus Greg. *in cap. 1. de spons. num. 64.* Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 64.* plures congesti à Valenzuela *consil. 144.* debet enim vir vxorem affectione maritali tractare, vt prædicat, & præcipit D. Paulus *ad Ephes. cap. 5. ad Colossens. cap. 3.* nec debet illi imperare vt dominus rei possessa, sed vt animus corpori. Vitium enim vxoris, iuxta Gellium *lib. 1. noctium, cap. 17.* aut tollendum, aut ferendum: qui tollit, vxorem commodiorem præstat; qui fert, se meliorem reddit: & sicut serui non pugnīs, sed verbis sunt corrigendi, *l. 1. §. despiciamus; l. 2. §. dominorum, ff. de his qui sunt sui*, multò maiori ratione vxor, quæ socia diuini & humani iuris appellatur, *l. 1. ff. de ritu nupt.* maritali affectione est pertractanda; sæuitia enim nimia culpam semper in se continet, *l. præceptoris, ff. ad l. Aquil.* Iustè ergo ob nimiam sæuitiam viri diuortium fit quoad cohabitationem; immò in hoc casu specialiter maritus spoliatus non restituitur, *cap. ex conuersione, cap. literas, de restit. spol.* immò vxor, quæ diuortium petit ob viri sæuitiam, deponi debet

12.

DE DIVOR-
TIIS EX
IVRE CA-
NONICO.

debet in aliquo monasterio, aut penes honestas matronas, donec causa terminatur, *de cap. litteras*. Quæ autem dicatur nimia sæuitia, non facile constat apud Interpretes, qui primò examinant, an ex causa verberum diuortium peti possit ab vxore: Et negant Baldus *consil. 176. num. 7.* Rolanus *consil. 27. num. 13.* Tiraquel. *ad ll. conuub. lib. 1. glos. 1. num. 22.* Affirmant Vranus *in cap. quemadmodum, num. 49. de iureiur. Alex. consil. 115. num. 13. volum. 4.* Pro quibus facit, quod hæc causa iusta erat repudij, iure civili attentio, *l. consensu, C. de repud.* Sed verius distinguendum est; aut enim ex graui causa, & leuiter; aut ex leui causa, & crudeliter vxor verberibus afficitur. Primò casu diuortio locus non est, quia modica castigatio maritis permessa est, *l. 5. §. ult. ff. ad l. Aquil.* Vnde Romanos eam disciplinam exercuisse, & eorum arbitrio vxores delictorum pœnas luisse, referunt Halicarnassensis *lib. 2.* Cassiodorus *lib. 5. variar. cap. 32.* ibi: *Relatam querimoniam pudori tuo consulens, maritali districtione redarguas.* Latè probant Fornerius *lib. 1. rer. quotid. cap. 2.* Bernegerus *in exercit. ad Tacitum, 9. 105.* Osualdus *lib. 13. Donel. cap. 31. littera N.* Secundo verò casu cum nimia coercitio culpæ annumeretur, diuortio locus est. Valenzuela *d. consil. 41. num. 12.* qui asserit, quod quando maritus etiam ex causa percussit vxorem cum sanguinis effusione, non est moderata castigatio, argumento legis *Prætor. §. penult. ff. de iniur.* Minus licet alapas dare propter atrocitatem, quam in se continet hæc castigatio. Alias verò causas sæuitiæ, ob quas matrimonium solui possit, arbitrio iudicis, qui pro qualitate personarum, & ingeniorum diuersitate eas æstimare debet, relinquunt Couar. *suprà*, Menochius *de arbitr. d. casu 138. n. 8.* Vela *dissert. 1.* Igitur iustâ causâ sæuitiæ intercedente, siue ex parte viri, siue ex parte vxoris, diuortium peti potest, & mulier impunè fugere valet à domo viri propriâ auctoritate, modo periculum graue sit, nec possit facile iudicem adire. Sanchez *lib. 7. de matrim. disput. 18. num. 3.* iudex autem causâ cognitâ super sæuitia, si inuenit eam leuem esse, graueque periculum vitæ non adesse, quia vir discretus est, & emendatæ vitæ, debet vxorem illi restituere cautione datâ, aut iuramento securitatis præstito, *d. cap. litteras*, Sanchez *ubi suprà, num. 42.* Si verò odio capitali vir persequatur vxorem, tunc diuortium faciendum est, mulierque debet deponi apud honestas matronas, nec exponenda est periculo, etiam cautione securitatis à viro oblata, *d. cap. litteras*, argumento legis *cogi, §. idem querit, l. ita, §. 1. ff. ad Trebel.* non enim cautio propositum maleuolum inuitat, *§. ult. Instit. de suspect. tut.* Valenzuela *suprà, num. 38.* Diuortio factò maritus tenetur præstare alimenta vxori. *Surdus de aliment. tit. 7. 9. 16.* debetque restituere dotem, arrhas, & bona, si quæ fuerunt lucrata constante matrimonio, *cap. 1. & 2. de donat. inter: filios etiam alere, l. nec filium, C. de patria potest.* Couar. Molina, & alij apud Valenzuelam *suprà, num. 36.* & tandem maritus amittit omne ius, quod in vxorem propter matrimonium habebat, vt similiter amittunt propter immoderatam coercitionem, pater patriam potestatem; dominus serui dominium; dominus serui ius in vassallum, *l. eleganter, §. final. ff. de pign. l. 3. C. de obsequiis, l. final. C. in quibus causis coloni, cap. 1. §. domo, si de feudo defuncti controuersia sit:* docent Capiblanco *de Baronibus, num. 56.* Gam-

ma *decis. 104.* vnde licet coniugi innocenti in hoc casu ad Religionem transire; & si maritus est, ad sacros Ordines ascendere: quod licet negat Villalob. *in summa, 1. p. tract. 15. difficult. 11. num. 9.* intelligendus est quando diuortium non fit in perpetuum, vt plerunque contingit; sed ad tempus, donec coniux sæuius odium deponat; tunc enim non licet coniugi statum mutare: si verò diuortium in perpetuum factum sit, etiam si sæuius resipiscat, non potest renocare coniugem Religionem professum. Alia de diuortio ob sæuitiam prosequuntur Zipæus *consil. 1. ad hunc titulum, & in respons. 1. & 2. Vela dissert. 1.* & de eodem diuortio quoad thorum ex alijs causis agunt Sanchez *lib. 10. de matrim. disput. 17. 18. & 19.* Basilius Pontius *lib. 9. de matrim. c. 22.* Coninch. *de sacram. disput. 35. dub. 4.* Layman *lib. 5. summa, tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 18.* Castro Palao *de spons. disp. 3. punct. 6. §. 9.*

Manet ergo, in lege gratiæ non dari diuortium quoad vinculum matrimonij iam consummati. Nec tunc obstat textus parum notus *in cap. 2. 34. quest. 2.* vbi Innocentius Papa ita scribit: *Cum in captiuitate Vrfa mulier teneretur, aliud coniugium cum Restituta Fortunium commississe cognouimus; sed fauore Domini reuersa Vrfa nos adiit, & nullo dissente vxorem se memorati esse perdocuit. Qua de re, Domine fili, meritò Illustris, statim, fide Catholica suffragante, illud esse coniugium, quod primitus erat gratiâ diuinâ fundatum; conuentumque secunda mulieris, priore superflite, nec diuortio eiectâ, nullo pacto posse esse legitimum.* Expendo verba illa, nec diuortio eiectâ; ex quibus deducitur, eiectâ vxore ob diuortium, licere eâ superflite aliud matrimonium contrahere. Igitur quia iuxta sacros canones diuortium quoad vinculum admittitur. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, ea verba, *Nec diuortio eiectâ*, referenda esse ad casum, quo matrimonium nullum declaratur, quia celebratum fuit in gradu consanguinitatis, vel affinitatis, seu cum alio impedimento irritante; quo casu cum matrimonium nullum declaratur, rectè possunt coniuges ad aliud transire; tunc autem latè fieri diuortium dicitur, cum verè matrimonium nullum fuerit. *Glos. ibi, verbo Eiectâ*, quam sequitur Turriscremata. Quæ etiam solutione intelligendi sunt textus *in cap. querimoniam, de iurepatron. cap. 1. hoc tit. in 2. collect.*

His suppositis ratio præsentis assertionis duplex est. Prima, quia in eo, in quo quis peccauit, puniri debet, *cap. si quis 43. 1. q. 1. cap. prouidam 44. de elect. in 6. cap. final. de tempor. ordin. eod. lib. cap. nullus, de foro comper.* Vnde cum vxor, quæ in mortem mariti machinatur, peccet contra matrimonium, illud dissoluere intendens, meritò eiusdem possessione, & alterius spe priuatur, vt docet D. Thom. *in addit. ad 3. p. q. 6. art. 2.* Quæ etiam ratione procedunt textus *in cap. interfectores, cap. admonere 33. q. 2.* vbi cauetur, maritum occidentem vxorem spe coniugij priuari: quorum iurium sententia æqualiter procedit in vxore virum occidente, vt docent Paludanus *in 4. distinct. 34. q. 1. column. 2.* Soto *distinct. 37. q. 1. art. 1.* Henriquez *de matrim. lib. 12. cap. 2.* nam si in præsentis textu propter conatum tantum priuatur vxor spe coniugij, multò magis propter homicidium opere subsequutum. Vnde audiendi non sunt Syluester *in summa, verbo Matrimonium, num. 6.* Specul. Coniug. 1. p. art. 24.

Matienzo

I 3.
EXPO-
NITVR CAP.
CVM IN
CAPTIVI-
TATE, 34.
Q. 1.

I 4.
TRADITVR
RATIO DE
CIDENDI.

Martienzo in rubric. tit. 5. lib. 5. recopil. qui docuerunt, textum in d. cap. admonere, non habere locum in vxore. Similiter dicendum est, præsentem textum locum habere in marito machinante in necem vxoris, cum eadem ratio militet, argumento legis illud, ff. ad l. Aquil. expresse-
runt autem PP. casum mulieris machinantis, quia insidiæ frequenter ponuntur ab vxore; cum enim natura debiles sunt, cap. forus, de v. s. quod non possunt aperto Marte aggredi, insidiis, veneficiisque procurant. Facit Quintil. lib. 5. Instit. tit. de argument. ibi: Proferat latrocinium facilius in viro, veneficium in femina. Illustrat Tiraquel. in l. 8. conub. num. 19. Secundæ partis huius textus, vbi docetur, maritum posse dimittere vxorem machinantem in eius necem, ratio pro-
uenit ex eo, quia nemo tenetur satisfacere ei, qui obligatus est cum probabili vitæ periculo, cap. officij, de pœnit. & remis. latè probant D. Thomas 2. 2. quæst. 129. art. 1. Sotus lib. 4. de inst. quæst. 61. Couar. in regul. Peccatum, 1. p. à num. 3. Gu-
tierrez in pract. quæst. 38. per totam. Vnde casu quo alter ex coniugibus in alterius necem ma-
chinatur, datur magnum vitæ periculum, cum à clandestinis & domesticis fraudibus nemo se possit tueri, l. data 27. C. de donat. Idè tunc coniugi innocenti permittitur diuortio facto alium deferere.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, cui vt satisfaciatur Præpositus in præsentī, affirmat in hoc textu mulierem priuari spe coniugij, non tantum propter machinationem, verum etiam propter homicidium sequutum, cum ipsa cau-
sam dedit: quæ solutio sustineri minimè potest; nam in hoc textu tantum de machinatione agi-
tur, non verò vlla homicidij mentio fit. Quare eâ solutione omisâ, verius dicendum est, ma-
chinationem vxoris in præsentī casu non fuisse tantum internam, & mente retentam, sed potius ad actus externos executioni primò redactam, vt constat ex illis verbis, se defendendo; vnde re-
ctè potuit vxor priuari matrimonio præsentī, & alterius spe; quia conatus, qui reducitur ad actum proximum, & immediatum, æquali pœnâ puniatur, ac si delictum esset perfectum, & con-
summatum, quale est homicidium, de quo in præsentī, l. si quis non dicam, C. de Episc. &

oleric. l. si quis telo, C. ad leg. Corneli. de sicariis, cap. 1. de homicid. in 6. docent latè Couar. in Cle-
ment. si furiosus, 2. p. in princip. Iulius Clarus lib. 5. sentent. §. final. quæst. 92. Tiraquel. de pœ-
nis temper. casu 8. alij relati à Cenallos in pract. quæst. 540. Vnde facilè soluitur argumentum ipsius dubitandi rationis, deductum ex cap. 1. & toto titulo de eo qui duxit in matrim. vbi varij ca-
sus referuntur, in quibus ob adulterium, machi-
nationem in necem viri, seu fidem datam de fu-
turo matrimonio, nascitur impedimentum diri-
mens: in præsentī autem deciditur diuersus casus, videlicet cum machinatio vxoris ad actum proximum peruenit, adè vt maritus se defen-
dendo insidiantem occideret; idè si viri parricid-
io sequuto vxor priuanda erat spe coniugij, ex d. cap. interfectores, cap. admonere 33. quæst. 2.
ita similiter propter dictam machinationem ad actum externum, & proximum deductam, ead-
em pœnâ punienda est. Nec obstat alia difficul-
tas deducta ex d. cap. 2. de pœnis, cui vt satisfaciatur Glossa in præsentī, verbo Voluerit, affirmat in hoc textu idè maritum posse aliud matrimo-
nium contrahere, quia homicidium ab eo com-
missum non fuit voluntarium, sed necessarium, causâ defensionis, quod impunè committitur, l. vt vim, ff. de iustitia & iure: dicemus infra in cap. 3. de homicid. quæ solutio sustineri non po-
test, quia ex ea sequeretur absurdum, videlicet, quod si homicidium hoc voluntarium fuisset, priuaretur maritus spe coniugij, contra textum in cap. 2. hoc titul. Nec Glossæ fauent illa verba, se defendendo; nam omisâ opinione Præpositi hic, asserentis in præsentī reponendam esse di-
ctionem maximè, verius dicendum est, argu-
mentum à contrario sensu deduci non posse, cum sequitur absurdum, argumento textus, vbi no-
tant DD. in l. 1. ff. de officio eius. Quare verius re-
spondendum est, textum in d. cap. 2. specialiter procedere in homicidio Presbyteri, ex quo re-
sultat impedimentum, quod impedit, etsi non dirimat matrimonium, vt docent Glossa hic, in d. cap. 2. verbo absque spe, quam sequuntur Na-
uarr. in Manual. d. cap. 22. num. 74. Couarr. de matrim. 2. p. cap. 6. in princip. num. 5. Henriquez lib. 12. de matrim. cap. 2. §. 1. ad finem, & eam fir-
mat textus disertus in l. 14. tit. 2. p. 4.

non debet adu-
rui. in a p-
quidam, n-
e-
e-
e-

C A P V T II.

Alex. III. ^a Archiepiscopo.

Quæsiuit à nobis tua fraternitas, vtrum mulier pro latrocinio, aut quolibet alio crimine à viro suo debeat separari, & alij nubere: & de viro simili modo quæ-
stionem proposuisti, & vtrum pro quolibet flagitio possit à coniuge diuidi, & aliam sibi legitimè matrimonio copulare. Nos itaque taliter duximus respondendum, quod mulier pro furto, vel alio crimine viri sui, nisi ipse eam ad maleficia sua trahere nita-
tur, & fidei suæ religionem corrumpere velit, non debet ab ea separari, nec alij aliqua ratione copulari. Verum si coniugem suam ad maleficium traxerit, mulier à viro re-
cedere poterit, & separari, ita quod ei alij nubere non licebit, quia licèt separentur, tamen semper coniuges erunt. In viris quoque præsentis sententiæ forma seruetur.

N O T Æ.

^a Archiepiscopo.] Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc titul. cap. 2. sed nec

in præsentī, nec in cap. quæsiuit, de v. s. vbi, ni fallor, extat alia pars huius Decretalis, ex-
primitur cui Archiepiscopo rescribat Alexan-
der. Post Concilium autem Lateran. p. 50. cap. 22. vbi

15.
DISSOLVI-
TUR DVBI-
TANDA RA-
TIO.

vbi reperitur textus hic, tantum legitur, *Idem eidem*, & in capite antecedenti habetur, *Episcopo Carnotensi*. Vnde non improbabili- ter dici potest, Alexandrum in presenti eidem Præ- lato rescribere.

2. b *Maleficium ad errorem traxerit, & malefi- cium*.] Habetur in d. cap. 22. Concil. Later. & Ad infidelitatis maleficium, in hac sexta collectione: sed etsi maleficij nomen sit generale, tamen con- suetudine loquendi, pro magno, & improbi- simo facinore, vbi contra fidem, ac religionem peccatur, accipitur, cap. 14. 26. q. 5. l. 5. & 7. C. de maleficis: in vt earum commentario notauit Al- bericus Gentilis: & ita in presenti, pro adul- terio spirituali, cum vir peccat contra fidem, & religionem catholicam, & trahere intendit con- iugem ad eundem errorem, accipiendus textus hic, contra communiter repetentes.

3. c *Traxerit*.] Hinc deducitur, non sufficere ad separationem faciendam, quod coniux incidat in hæresim, sed desideratur vt talis hæreticus in- ducat, trahereque intendat coniugem ad hære- sim: quo principio admissio, nulla datur differen- tia quoad effectum diuortij, de quo agimus, inter crimen hæresis, & alia delicta; quia etiam quan- do coniux inducit coniugem ad patran da alia de- licta, separantur coniuges, vt infra dicemus. Sed respondendum est huic difficultati, quod in aliis criminibus requiritur actus positivus, nempe vt coniux alterum positivè inducat ad illa crimina perpetranda; & sic procedit præsens textus. At verò in crimine hæresis talis actus positivus non requiritur ad hoc vt possit fieri separatio, quia eo ipso, quod est hæreticus, suo malo exemplo alterum præsumptivè trahit ad infidelitatem; & ita datur magnum periculum, quia hæresis est crimen admodum contagiosum, præsertim res- pectu domesticorum, argumento capitis rese- canda, 24. q. 3. Et ita sensus huius textus est, quod nullo crimine vnus coniugis potuit fieri separatio matrimonij, nisi coniux per actum po- sitivum alium inducat ad illa crimina perpetranda: propter crimen tamen hæresis potest fieri se- paratio, quamvis positivè alterum ad hæresim non inducat, quia præsumptivè, attentâ naturâ talis criminis, eum inducit & trahit ad illud crimen.

COMMENTARIUM.

4. CONCLU- SIO TRADI- TVR, ET PROBA- TVR.

EX hoc textu iuxta suprâ traditam interpreta- tionem sequens deducitur assertio: Coniuges propter alterius crimen non separantur, nisi spiri- tualiter fornicentur; & tunc eis etiam separatis du- rat vinculum. Probant eam textus in cap. coniugio, 32. q. 1. cap. si uxorem, cap. præcepit, cap. præceptum 32. q. 5. cap. omnes 32. q. 7. cap. de illa, cap. quanto, cap. final. hoc tit. cap. final. de conuers. coniug. cap. final. de hæretic. Trident. sess. 24. de matrim. can. 5. lege 2. tit. 10. part. 4. Illustrant D. Thomas in 4. distinct. 39. q. unic. art. 6. ad 3. Sylvester in summa, verbo Matrimonium 8. q. 10. & verbo Diuortium, q. 1. Petrus Barb. in rubric. solut. matrim. 2. p. n. 30. Sanchez de matrim. lib. 10. disput. 17. à num. 5. cum seqq. Basilius eod. tract. lib. 9. cap. final. Forner. lib. 6. rerum quotid. cap. 23. Cuiac. & Canisius in presenti, Thom. Hurtado tom. 2. de resid. resol. 5. fol. 199. Borell. tom. 3. tit. 3. num. 78.

5. IMPUGNA- TVR TRA-

Sed pro dubitandi ratione in præsentem asser- tionem ita insurgo. Iuxta doctrinam Christi Do-

mini relata à D. Matthæo cap. 5. & 19. non li- cet dimittere uxorem, nisi ob causam fornicatio- nis, ita quod exceptâ illâ causâ regula negatiua concipienda sit, vt docet Pontifex in cap. 2. de coniug. leproso. ergo nec ob hæresim, aut aliud peccatum graue, etiam si ad illud intendat con- iux coniugem pertrahere, licet uxorem dimitte- re. Et si dicas, in hæresi committi adulterium spirituale, obstat, quod in quolibet peccato for- nicatio spiritualis committitur, cap. idololatria 28. q. 1. Igitur aut propter quodlibet peccatum mor- tale matrimonium dissolui potest, aut propter hæresim dirimi nequit. Augetur hæc difficul- tas ex cap. quanto, hoc tit. vbi expressè pro- batur, propter hæresim alterius coniugum non dissolui matrimonium.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens decisio, quæ cum triplicem contineat partem, triplici nititur ratione. Prima pars, in qua cauetur, coniuges propter alterius crimen separandos non esse, eâ fulcitur ratione; nam si ob quodlibet peccatum diuortium fieri posset, ferè omnia matrimonia dissoluerentur, cum nul- lus sit qui sine crimine viuat, cap. annum, vers. No- mine, 25. distinct. 1. 3. tit. 5. part. 1. docent D. Tho- mas 3. p. q. 59. art. 6. Speculum Coniug. 2. p. art. 1. num. 3. quod limitatur, si maritus sit latrociniis deditus, quia tunc ne receptatrix videatur, vt ta- lisque teneatur, ex l. 1. C. de receptatoribus, potest tunc vxor securitati suæ consulendo maritum de- ferere: docent Barb. vbi suprâ, num. 22. Sylvester vbi proximè. Ex Constantini constitutione relata in l. 1. C. Theodos. de repudiis, repudium permit- tebatur ob tria crimina in viro, videlicet si ho- micida, maleficus, aut sepulchrorum violator esset; in vxore, si adultera, si malefica, si incan- tratrix esset; quam exponit & illustrat Gotho- fredus ibi. Secundæ partis huius decisionis, vbi asseritur, propter hæresim, in quam lapsus est alter ex coniugibus, licitè diuortium fieri, ratio prouenit ex eo, nam si cum adest vitæ periculum alterius coniugis, diuortium licitè fit, ex traditis superiori commentario; multò maiori ratione fieri debet propter animæ periculum, cap. si habes, in fine, 24. q. 3. docet Barb. d. 2. p. num. 30. Acce- dit, nam Hæretici omnino sunt fugiendi, quia cum illis communicans suspectus redditur de hæ- resi; ideoque illis purgatio canonica indicenda est, vt docent Sarmiento lib. 1. select. cap. 1. n. 10. Castro lib. 2. de hæretic. punit. cap. 2. Simancas de catholicis, cap. 11. Vnde Sanctus Leo Papa in epist. vlt. ita aiebat: Hos ergo, de quibus agimus, tan- quam venenum mortiferum fugite, & ab eorum col- loquiis, si increpati à nobis corrigi noluerint, absti- nete: quoniam sicut scriptum est, sermo serpit vt cancer. Vnde constat consuetudinem, & fami- liaritatem cum hæreticis esse fugiendam, quia malorum consortia sæpe bonorum mores cor- rumpunt, cap. sæpe malorum, 28. q. 1. Cæterum con- iux fidelis potest etiam abire propriâ auctoritate à coniuge lapso in hæresim, quia sola desertio fidei præbet causam sufficientem diuortio, cap. de illa, hoc titulo. Tertia ratio, quare videlicet prop- ter hæresim non fiat separatio matrimonij quoad vinculum, prouenit ex eo, quia apud Catholicos nulla ex causa matrimonij consummati diuor- tium potest fieri quoad vinculum, vt probaui suprâ in cap. 1. & docent Couarr. de matrim. 2. p. cap. 7. num. 5. & 8.

Nec obstat dubitandi ratio suprâ adducta; nam

DITA AS- SERTIO.

6. TRADITV- RATIO DE- CIDENDI.

7.

DISSOLVI-
TUR DVBI-
TANDI RA-
TIO.

nam potius verum est, ultra casum fornicationis permissum esse diuortium ex aliis causis, vt probauit supra in cap. 1. Nec contrarium probatur ex loco D. Matthæi; nam ibi tantum agitur de diuortio absoluto ex se, & naturâ suâ ad vitam coniugum duraturo; ita vt per vnicum actum adulterij vxor remiserit totum ius, quod in matrimonio habebat, aded vt eam, quantumcumque emendatam, ipse admittere non teneatur, vt dicemus in cap. si vir, de adulteriis, non tamen exinde sequitur, non posse dari alias causas, ob quas fiat diuortium temporale, hoc est, vt duret per illud tempus, quo prædicta causa durauerit. Vnde licet propter lepram, sæuitiam, furorem, aut similem causam, matrimonium dissoluatur quoad thorum seu cohabitationem; resipiscente tamen, aut sano marito, matrimonium instauratur. An idem procedat eo casu, quo ob hæresim separatur matrimonium, & eâ abiurata lapsus Ecclesiæ reconcilietur, disputant Couarr. de matrim. 2. p. cap. 7. §. 5. Castro de iusta hæretic. puni. c. 7. P. Barb. in rubric. solut. matrim. 2. p. num. 19. Sanchez lib. 10. de matrim. disput. 15. à num. 18. Nec obstat, quod dicebamus, in quolibet peccato lethali dari fornicationem spiritualem. Nam respondeo, nomen fornicationis in significatione litterali non nisi carnali turpitudini conuenire: cætera verò peccata in magis remota significatione, per metaphoram scilicet, appellantur spirituales fornicationes, ob quæ non licet matrimonium separare, licet ob hæresim, quæ propriè spiri-

tualis fornicatio est, liceat ob periculum per-
uersionis ex mutua communionem. Nec tandem obstat textus in d. cap. quando: nam loquitur in eo Innocentius de matrimonio infidelium, quod dissolui potest quoad vinculum, quando vnus ex coniugibus conuertitur ad fidem, & alter non vult cohabitare absque contumelia Creatoris; quia tunc etiam quoad vinculum dissoluitur matrimonium, cap. gaudemus, de diuortiis, vbi plura Balboa.

Sed supra traditis apertè obstat textus in c. 1. de conuers. infidel. provt illum transcripsimus ex secunda collectione, in illis verbis: Idem sequi-
dem iuris in sequenti casu, quem proponere studuisti, esset, cum christiano viro propter odium vxoris Christi-
sum negante, & sibi copulante paganam, & ex ea filios procreante, christiana in opprobrium Iesu Christi relicta est, tamen assensu Archidiaconi sui ad secundas nuptias conuolauit, & filios suscepit ex ipso: non enim videtur nobis, quod si prior maritus redeat ad unitatem ecclesiasticam, eadem à secundo debeat recedere. Ex quibus deducitur, quod per hæresim coniugis, seu lapsum in infidelitatem, dissoluitur matrimonium quoad vinculum, aded vt possit vxor catholica aliud matrimonium inire. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, Cælestinum III. in eo textu eam sententiam tenuisse, non illam diffiniendo vt summus Pontifex, sed vt priuatus Ecclesiæ Doctor: quare eâ omisâ contrarium decreuit Innocentius in cap. quando, hoc titulo, vbi notabimus.

8.
EXPONITUR
CAP. I. DE
LCONVER-
SIONE IN-
FIDELIUM.

C A P V T III.

Idem a Ambian Episcopo.

P Orrò de Comite Pontini, qui filiam Bern. de Sancto Valerico absque iudicio Ecclesiæ dimisit propterea, quia eam cognatam fuisse defunctæ vxoris proponit, hæc tua prudentia cognoscat, quod si etiam parentela esset publica, & notoria, absque iudicio Ecclesiæ ab ea non potest separari: quare ipsum ad eam recipiendam districtè compellas, & si eam recipere noluerit, eum & superinductam vinculo excommunicationis astringas: si qui autem apparuerint, qui matrimonium ipsum legitimè velint & possint impetrare, causam audias, & eam sine debito decidas. Præterea de Vgone de Calceio, qui filiam Alelini cognatam suam duxit vxorem, & hoc publicum est, & manifestum, nec apparet aliquis, qui matrimonium velit impetere, id tibi respondemus, quod non e apparentibus accusatoribus, & parentelâ manifestâ & publicâ existente, quod credibile non est, nisi essent consobrini in primo, vel in secundo gradu, ecclesiasticæ auctoritatis interest matrimonia illa grauitate adhibita dissoluere, quæ illicitè noscuntur contracta.

N O T Æ.

I. a Ambian. Ita etiam legitur in prima collectione, c. 3. & additur pars capituli quoad Sedem, vt cognoscamus, in præsentem referri partem textus in cap. quoad Sedem, de frigid. ad quam Decretalem etiam spectant textus in cap. ad hæc, de decimis, cap. sane 3. de regular. & integra extat post Concil. Lateran. p. 50. c. 28. & 29. De Ambian. diocesi egi in cap. vnic. de cleric. peregr.

b Iudicio Ecclesiæ.] Sententia videlicet Episcopi, qui olim in similibus causis cum consilio sui Capituli sententiam proferebat, cap. Episcopus 35. q. 7. cap. ex litteris, de consanguin. & affin. cap. quando, cap. nouit, de his que sunt à Prælat. Concil. Turon. 2. can. 7. In capitulis Hadriani Pontificis, c. 14. ita cauetur: Nec aliquis Episcoporum suorum sacerdotum causas audiat absque presentia clericorum suorum. Quod iudicium Episcopale dicitur in l. 9. C. D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

de Episcop. aud. Conuentus sacerdotalis, & sanctum iudicium, in l. 45. C. Theod. de Episc. & Cleric. notarunt Cironius ad titulum qui matrimonia accusare, in fine, Cellotius de Eccles. Hierarch. lib. 4. cap. 12.

c Impetrare.] Lege impetere, vt statim habetur.

d Præterea.] Verba quæ sequuntur extant in c. 9. de officio ordin. in 1. collect.

e Apparentibus accusatoribus.] Immo sine legitimo accusatore non est aliquis puniendus, c. 1. de accusat. cap. de manifesta 2. q. 1. l. illicitas, ff. de officio Præsid. ergo si in præsentem non aderant accusatores, qui matrimonium hoc impeterent, iudex ecclesiasticus sententiam diuortij proferre non poterat, præcipue cum iudex non debeat impartiri officium suum ad priuatam vtilitatem, parte non petente, leg. 4. §. hoc autem, ff. de damno infect. leg. 1. §. Magistratibus, ff. de Magistr. con-

3.

uen. potest tamen illud interponere quoties publica versatur utilitas, *l. congruit, ff. de offic. Præsid.* vel ipsius iudicis auctoritas, *l. quos prohibet, ff. de postul.* vel quando agitur de peccato vitando, *c. nouit, de iudiciis, c. exceptionem, de except.* Sed respondendum est, quod cum in præsentī casu magnum immineret periculum incestus, *c. litteras, de restit. spol.* potuit Episcopus ex causa consanguinitatis dissolvere matrimonium de facto contractum, nullo intercedente accusatore; pertinet enim ad officium iudicis ecclesiastici, etiam inuitis coniugibus dirimere matrimonia inualidè celebrata, *c. sicut, c. tua, de spons.* sicut & valida firmare, & conseruare, *c. ex litteris, hoc tit.* quod maximè procedit in Episcopis, qui curare debent ratione officij pastoralis purgare suam diœcesim peccatis, & criminibus, *c. i. vbi probauit, de officio ordin. c. qualiter, de accusat.* Trident. sess. 14. c. 4. Accedit, nam notorietas delicti gerit vicem accusatoris, *d. c. & manifesta.* Nec nouum est, in notoriis ordinem iudicarium non seruare, *c. quoniam, de filiis presb. c. ad petit. de accusat. c. cum sit Romana, §. praterea, de appellat.*

COMMENTARIUM.

4.
CONCLUSIO
REFERTUR
ET PROBATUR.

EX præsentī textu talis communiter deducitur assertio: *Coniux non potest sine iudicio Ecclesia coniugem dimittere, etiam prætextu notoria consanguinitatis, & de facto dimissam recipere compellitur.* Probat eam textus in *c. per venerabilem, vers. ipse quoque, qui filij sint legit.* Illustrant Morla in *empor. tit. de legibus, q. 9. n. 52.* Couarr. 2. p. de *matrim. c. 7. §. 5. n. final.* Balboa in *c. 1. de ordin. cognit. n. 38.* Fachineus lib. 8. *contron. c. 9.* Basil. lib. 9. de *matrim. c. 18.* Mendoza lib. 2. *Concil. Illiber. c. 18.* Cora. lib. 2. *miscel. c. 2.* Luna & Arellano lib. 2. *antinom. 6.* Cuiac. & Canisius hic, Zypæus ad hunc tit. *consult. 2.*

5.
IMPVGNATUR
HÆC
ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem sic insurgo: Si coniux ob consanguinitatem dimiserit alterum coniugem, & coniux relictus petierit restitutionem, ut spoliatus, opponaturque exceptio consanguinitatis in continenti probanda, denegatur restitutio, *c. litteras 13. de restit. spol.* quo modo discrimen agnoscendo inter iudicium possessorium, & petitorium, componunt Primarij nostri textus in *c. 1. de ordin. cognit. cum c. ex conuestione, de restit. spoliat.* Sed notorium probatione non indiget, *c. euidentia, de accusat. c. de manifesta 12. q. 1.* Igitur sit tantum oblatio probationis consanguinitatis in continenti facta impedit restitutionem vxoris spoliata, multò magis notorietas ipsius impedimenti impedit restitutionem in præsentī casu? Augetur hæc dubitandi ratio ex *c. inquisitioni 44. de sentent. excom.* vbi docetur, quod si coniux sciat pro certo impedimentum matrimonij inter eum, & alium coniugem adesse, non debet reddere debitum, immò etsi ad id cogatur ab Ecclesia, excommunicacionem patienter sustinere debet: igitur & cum notorium est impedimentum, ille potest propriâ auctoritate vxorem dimittere. Augetur etiam hæc difficultas ex *c. de illa, infra, hoc tit.* vbi docetur, ob hæresim, in quam lapsus est maritus, posse vxorem illum propriâ auctoritate dimittere: igitur & ob notoriam consanguinitatem in gradu irritanti; siquidem ob eam matrimonium quoad vinculum dissoluitur, seu nullum fuisse declaratur; propter hæresim verò, tantum quoad thorum. Tandem facit textus in *c. sequenti*, vbi coniux

gi petenti restitutionem coniugis, obstat exceptio notorij adulterij. Immo & in *c. dixit Dominus, 32. q. 1.* asseritur quod ubicumque est fornicatio, vel fornicationis suspicio, liberè vxor dimittitur; quod aduerbium liberè, omnem superioris licentiam excludit, iuxta textum, iunctâ Glossâ, verbo *Liberè, in c. dudum, de sepultur.* igitur similiter ob notoriam consanguinitatem licet propria auctoritate dimittere vxorem, ut incestus viteretur.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens decisio, cuius rationem assignat Glossa hic, verbo *Separari*, & in *c. final. de adult.* ex eo, quia diuortium pœna est: sed pœna imponi non potest nisi per iudicem, *c. sine, de coniugibus, §. in hoc 33. q. 2.* ergo propriâ auctoritate non potest coniux diuortium facere. Glossam sequuntur Ioannes Andreas, & Hostiensis hic, speculum *Coniug. 3. p. art. 1. n. 1.* Verum hæc ratio præsentī decisioni non conuenit; siquidem in ea non agitur de separatione ex causa adulterij, ut in *d. §. ex hoc*; sed ex causa consanguinitatis, in qua cum matrimonium validum non sit, sed tantum de facto contrahatur, separatio, quæ fit ab Ecclesia, non est pœna, nec proprium diuortium, sed tantum declaratio nullitatis matrimonij, ut docet Accursius verbo *Diuortium*, in *l. quod seruus, ff. de condict. causâ. datâ.* Quare eâ ratione omisâ Panormitanus in præsentī, *n. 2. & 8.* illam assignat, scilicet quod plura dicuntur notoria, quæ verè non sunt, *c. consulisti 14. de appellat.* & non debet tantum sacramentum rescindi ex sola opinione coniugum credentium adesse impedimentum notorium, vbi verè non adest. Cæterum hæc ratio sustineri non valet, quia etsi in hoc casu verè notorium esset impedimentum, nullo modo permetteretur marito vxorem dimittere absque iudicio Ecclesiæ, ex præsentī textu. Vnde verior ratio est, in specie huius textus non posse maritum absque iudicio Ecclesiæ vxorem dimittere, etiam si parentela sit notoria; quia nemo potest in sua causa ius sibi dicere, *l. 1. C. ut nemo in sua causa, l. si quis in tantum, C. unde vi.* Quare si propriâ auctoritate maritus vxorem dimiserit, vxorque restitutionem petat, non obstante exceptione consanguinitatis, ante omnia redintegrandum est matrimonium, ex vulgari principio, *Spoliatus ante omnia est restituendus*, de quo in *c. in litteris, cap. conquerede, de restit. spol.*

Nec obstat difficultas suprà adducta, nam verum est, restitutionem coniugi spoliato denegari quando consanguinitatis exceptio in continenti probatur, ne habitare cogatur cum aperto incestus periculo: quod facilius procedit si consanguinitas sit notoria, ex *d. c. euidentia, cum similib.* & sic licet ob notoriam consanguinitatem non possit coniux dimittere coniugem, quod principaliter in hoc textu deciditur, & probatur ratione proximè adducta, tamen si notoria sit consanguinitas, iustè coniugi petenti restitutionem alterius coniugis opponitur exceptio notoriæ parentelæ, & tunc impeditur restitutio. Nec contrarium docetur in hoc textu, nam in eius specie consanguinitas non erat notoria, quia tantum maritus asserabat, vxorem fuisse cognatam prioris vxoris defunctæ: quo casu affirmat Pontifex, non potuisse maritum vxorem dimittere, & aliam superinducere, etiam si affinitas illa esset notoria; & ita ante omnia virum esse restituendum vxori: non tamen negauit Alexander, quod si esset affinitas notoria, impediretur matrimonium. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, deductum ex *d. cap.*

6.
TRADITUR
RATIO
DICI
CIDENDI.

7.
DISSOLVITUR
DIRECTIO
CULTAS

9. 22
recte de
dicitur

d. cap. inquisitioni: cui respondendum est, quod quotiescumque impedimentum matrimonij est notorium, potest coniux, immò tenetur, propria auctoritate absque iudicio Ecclesiæ thori separationem facere, ut ita vitetur peccatum, d. c. inquisitioni: docet Couarr. in 4.2.p.c.7.§.2. At verò non potest facere separationem, quia in ea non datur ita proximum peccati periculum, sed expectandum est Ecclesiæ iudicium: de qua separationem rectè accipit presentem textum Cardinal. hic, opposit. 2. Nec obstat textus in d. cap. de illa, hoc titul. Nam respondeo, eius decisionem specialiter procedere, quando alter ex coniugibus lapsus est in hæresim, quo casu licitum est Catholico propria auctoritate ab ea discedere, propter graue peruersionis periculum, si Ecclesiæ iudicium expectetur, quæ ratio cessat in presenti textu, ut considerat Abbas hic, notabili 1.

8.
EXPON-
TUR CAP.
SIGNIFI-
CASTI, HOC
TITVL.

Nec obstat textus in c. sequenti, pro cuius conciliatione cum hoc textu varia adduxerunt Contrarius lib. 2. miscel. c. 2. Couarr. de spons. 2. p. c. 7. §. 5. n. 12. Gilkenius in l. edita, n. 216. C. de edendo, plures quos referunt Sanchez lib. 10. de matrim. disput. 12. à n. 38. Petrus Barb. in rubric. solut. matrim. 2. p. n. 26. Fachineus lib. 8. controu. c. 10. vers. Ad secundum, Morla in empor. tit. de legibus, q. 9. n. 52. & communiter responderetur, textum in c. sequenti, procedere in separatione matrimonij propria auctoritate facta, ob adulterium publicum; quo casu licere affirmant communiter Doctores, si adulterium ita sit notorium, ut nullà possit tergiversatione celari, propria auctoritate quoad cohabitationem ab adultera diuertere; ideoque asserere Pontificem eo casu restitutionem non esse faciendam, cum ex confessione adulterantis notorietas adulterij daretur; quorum solutio firmari videtur ex c. Agathosa 17. q. 1. c. dixit Dominus, 32. q. 1. c. ex parte 9. de sponsal. in illis verbis: Quia igitur nemini licet uxorem suam sine manifesta causa fornicationis dimittere. Ex quibus deducitur à contrario sensu, quod ubi adulterium est notorium, innocenti licet propria auctoritate diuertere. Facit etiam pro hac solutione textus in c. de benedicto 5. 32. q. 1. ubi Pelagius Pontifex decidit, maritum non esse cogendum recipere uxorem, quæ ab ipso recessit, & adulterium commisit. Ergo quia ob notorium adulterium licet innocenti diuertere. Quam doctrinam tuentur Innocentius in c. inquisitioni, 44. n. 1. de sentent. excommunic. & ibi Hostiensis in initio, Ioannes Andreas n. 3. vers. Quid ergo, Syluester in summa, verbo Diuortium 9. q. 8. Tabiena verbo Matrimonium, Couarr. in 4.2.p.c.7.§.5. n. 12. Henriquez lib. 11. de matrim. c. 17. num. 2. Petrus de Ledesma de matrim. q. 62. art. 3. Fachineus lib. 8. controu. cap. 10. Contrarius lib. 2. miscel. cap. 2. qui discriminis rationem, quare ob notorium impedimentum consanguinitatis non licet propria auctoritate dimittere uxorem, ob notorium verò adulterium liceat, ex eo reddunt; quia cum omnis res, per quascumque causas nascitur, per easdem dissolui debeat, c. omnis 4. 17. q. 2. l. nihil 35. ff. de reg. iur. & matrimonium auctoritate Ecclesiæ sit celebratum, eius auctoritate est dissoluendum, etsi parentela sit notoria: at verò in casu adulterij, cum matrimonium non dissoluatur, sed tantum coniuges separentur quoad cohabitationem, ideo absque iudicio Ecclesiæ potest innocens fontem deferere, præcipue quia frangenti fidem fides non est seruanda, c. de forma 18. 22. q. 5.

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

cap. frustra 75. de reg. iur. lib. 6. l. cum proponas, C. de transact. Vnde cum adulter fidem frangat, quæ semper in est in ipso matrimonio, cap. omne 10. 27. quest. 2. ob adulterium notorium innocenti propria auctoritate licet à nocente diuertere, ut docet Thoms Sanchez lib. 10. de matrim. disput. 12. num. 38. Sed hæc solutio aperte refellitur, quia verius est, non posse maritum sine iudicio Ecclesiæ dimittere uxorem, etiam ob notorium adulterium, ut docuit Glossa in cap. ex parte, verbo Manifesta, de spons. & in cap. 1. 32. quest. 1. quam approbarunt D. Thomas in 4. dist. 35. art. 3. Couarr. 2. p. de matrim. cap. 7. §. 5. num. 12. Pro qua sententia facit ea potissima ratio; nam diuortium pœna est adulterij, quæ nisi per iudicem imponi non potest, cap. sine, §. in hac, 32. quest. 2. in causa autem propria nemo ius sibi dicit, l. unic. C. ne quis in sua causa: ergo maritus non potest propria auctoritate uxorem dimittere. Prosequitur Menochius de recuper. rem. 1. numero 118. Quæ opinione retentâ non obstant textus pro contraria sententia adducti; nam aduerbium liberè, quo utitur textus in d. cap. dixit Dominus, aliquando importat iuris solennitatem, nec eam excludit, l. si quando, C. de inofficioso, c. 1. de rescript. vnde dum in eo textu, & in d. cap. ex parte, & similibus, docetur, liberè, & licitè uxorem adulteram dimitti à marito, id accipiendum est iudicio Ecclesiæ, post iudicis sententiam. Nec obstat textus in d. cap. Agathosa; quia fauore religionis receptum est, ut liceat innocenti dimissâ adulterâ religionem ingredi, non tamen inde inferitur, extra eam causam licere adulteram propria auctoritate deferere.

Quare omisâ prædictâ solutione discrimen constituendum est cum Ioanne Andrea, & Cuiac. in presenti, Sanchez ubi supra, inter exceptiones notoriæ consanguinitatis, seu adulterij, quæ erant notæ tempore quo coniux deseruit coniugem; & inter exceptionem notorij adulterij post desertionem, seu diuortium commissi; nam exceptio, quæ iam competebar tempore spolijs coniugis restitutionem non impedit, quo casu procedit præsens textus. Contrarium verò obseruatur in exceptione notorij adulterij post spolijs admitti, quo casu exaudiendus est textus in c. sequenti. Discriminis ratio ex eo prouenit, nam coniux, qui publicum adulterium commisit post spolijs, videtur renunciare iuri, quod habebat reperendi coniugem; siquidem ipso improbo facto fatetur se indignum maritalis cohabitationis, quæ etiam ex lege diuina eo casu dissociatur, c. 19. Matthæi: cum autem adulterium ante spolijs, seu desertionem admissum est, restitutio ante omnia est facienda, quia ut supra probaui, non licet coniugi innocenti propria auctoritate adulterum deferere. Nec obstabit si dicas, quod in cap. sequenti, non potest præsumi renunciatio iuris repetendi coniugem, cum mulier instanter peteret viri restitutionem; & ita non videtur renunciasse actioni, quam instanter intendit. Nam respondeo, quod licet in ea specie vxor virum in iudicio verbis repeteret, attamen facto ipso, hoc est commissio adulterio, eadem restitutione se indignam reddit, & aliud verbis, aliud facto testatur: vnde etiam virum repetens, creditur privilegio restitutionis renunciare, quia cum verba contraria sunt factis, plus factis voluntariis, & permanentibus, quam verbis voluntatem declaramus, cap. cum M. de constit.

9.
TRADITVR
VERA IN-
TERPRETA-
TIO.

Z 2 CAP.

CAPVT IV.

a Idem.

Cp. fin. de adulter.
 Significasti nobis, quod quidam miles in prouincia tua, vxore suâ sine iudicio Ecclesie dimissâ, pro eo quod suggestum sibi fuerat ipsam incestum cum quodam consanguineo suo commisisse, vinculo propter hoc fuit excommunicationis adstrictus. Verum mulier ipsa non continuit, sed sobolem de alio viro suscepit: nec minùs postulat suo viro restitui, asserens se ab ipso iniuste dimissam, & eundem virum adulterandi materiam sibi ^b dedisse. Vnde quia nos consulere voluisti, vtrum mulier ipsa debeat viro restitui, & vir ad eius receptionem compelli: fraternitati tuæ præsentibus litteris respondemus, quod si manifestum est, mulierem ipsam adulterium commisisse, ad eam recipiendam præfatus vir cogi non debet, nisi constaret ipsum cum alia adulterium ^d commisisse.

NOTÆ.

1. ^a *Idem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 4.* post Concil. verò Later. p. 6. cap. 14. habetur *Cretensi Episcopo*; sed rectè emendatur in margine, *Trecensi*, de qua diœcesi egi in cap. 6. de constitut. & eam inscriptionem retinendam esse notauit Antonius August. in notis ad hunc textum.

2. ^b *Dedisse.*] Quod si verum esset, maritus non audiretur: sed hoc non procedit cum causa remota est, vt in capite præsentis fuerat, quæ marito objici non potest, cap. ex litteris, hoc titul. Nec potest dici, commissum fuisse adulterium culpâ mariti, cum causa minimè fuerit ad id ordinata, l. nomine 38. ff. de statuliber. l. is qui 45. ff. de obl. & act. docent Cumanus consil. 173. n. 4. Decius, & alij relati à Lara in l. si quis à liberis, §. si quis, num. 210. ff. de liber. agnosc. Menochius lib. 1. consil. 31. num. 3. qui etiam resoluit, non excusari mulierem ab adulterio, si dicat propter famem illud perpetrasse, argumento legis palam, ff. de ritu nupt. et si contrarium teneant Couarr. in 4. 2. p. cap. 7. §. 5. num. 2. Palacios in rubric. de donat. §. 20. num. 4.

3. ^c *Cogi non debet.*] Sed cum spoliatus ante omnia sit restituendus, cap. final. de ordin. cognit. cap. litteras, cap. conquere, de restit. spol. quomodo in præsentis specie petenti restitutionem obstat exceptio, quæ respicit iudicium proprietatis? Cui difficultati communiter respondetur, in præsentis casu restitutionem impediri, quia vxori opposita fuit à viro exceptio notorij adulterij, quæ essentia, & naturæ matrimonij repugnat, cap. quemadmodum, de iureiur. probauit in cap. final. de condit. apposit. de qua exceptione constituit per partis confessionem, cum ipsa vxor confessâ fuisset adulterium perpetrasse, marito præbente causam, vt ex littera constat; ex qua confessione notorium iudiciale resultat, cap. cum olim, de v. s. & ita denegatur restitutio in præsentis, ex regula quæ habet, quod spoliato petenti restitutionem obstat notorius proprietatis defectus, vt in cap. ad decimas, de restit. spol. lib. 6. c. constitutus, c. quoniam, de filiis presb. Ita docuerunt Couarr. 2. p. de matrim. c. 7. §. 5. n. 11. Menochius remed. 1. recuper. n. 120. sed veram huius textus interpretationem adduxi præximo commentario.

^d *Commisisse.*] Consonat textus in cap. final. de adult. vbi hanc partem exponemus.

CAPVT V.

a Clemens III.

EX litteris tuis accepimus, quod lator præsentium Vv. nomine olim de tua diœcesi quandam duxit, videlicet Luciam in vxorem, qui maligno spiritu instigante paucis temporibus fuerunt concordēs. Proponebat etiam idem Vv. quod illam per violentiam sibi illatam etiam metu mediante duxisset. Tu verò vnâ cum Capitulo tuo cum tam minis, quàm admonitionibus inter eos sæpe pacem reformare studerēs, & eos temerè segregatos pariter reconciliari coegisses, tandem vir vxorem suam super crimine fornicationis in iure conuenit. Post longas verò inducias, & admonitiones diligenter factas, vt ab huiusmodi litigatione cessarent, cum ad hoc vltèrius flecti non possent, & vir etiam eam de crimine iterum fornicationis expressiùs appellaret, ipsa, nescimus quo ducta spiritu, cœpit publicè confiteri, quod cum vir ei negaret in debitis, & necessariis prouidere, crimen compulsa est incurrere memoratum. Cùmque diligentius à te fuisset admonita, ne ad suggestionem alicuius, vel iniquum consilium illud tam turpe contra se proponeret, ipsa eadem manifestiùs assererat. Sanè conuocato ^b Capitulo tuo, & aliis viris discretis, cum ex eorum consilio vtrique priuatim continentiam firmiter iniunxeris obseruandam, ita quod castè viuerent inuicem segregati, & ex relatione quorundam perceperis, quod aliam

memo

memoratus Vv. intenderet ducere in vxorem, licet ipsum ne hæc facere aliquatenus attentaret, monueris diligenter, ipse nihilominus extra ciuitatem furim cum alia sponsalia & nuptias temerè celebrauit. Verùm cum factum inquirere laborares, vt secundum illud procederes, supradictus Vv. rei seriem, prout factum fuerat, explicans, & exponens, ad audientiam nostram dicitur appellasse. Vnde f. t. per A. f. m. quat. si res ita processit, prætaxatum virum ap. rem. ad legitimam vxorem per excommunicationis sententiam redire compellas, & iniunctâ ei pœnitentiâ de commisso adulterio cum secunda, ~~matrimoniali~~ affectione ab ipso facias pertractari.

NOTÆ.

1. **C**lemens III.] Ita legitur in secunda collectione, sub titul. de clandest. despons. c. 3. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex.
2. **Capitulo tuo, & aliis viris discretis.**] Quia in his negotiis arduis Episcopus cum consilio Cænonicorum, immò & Clericorum sententiam proferre debet, vt probaui supra in cap. porro, verbo Iudicio Ecclesie.

COMMENTARIUM.

3. **C**ertum est, propter adulterium matrimonium dissolui quoad thorum, & cohabitationem, cap. significasti, c. gaudemus, hoc titul. c. ex parte, de spons. c. tue, de procurat. c. si vir, c. intelleximus, c. final. de adulteris; quod etiam in adulterio à viro perpetrato procedit, c. idololatria 5. 28. q. 1. c. si quis uxorem 1. 32. q. 1. c. precepit 32. q. 5. c. final. ead. q. c. Apostolus 3. 32. q. 7. probant Bellarminus lib. 1. de matrim. c. 14. §. sunt autem Didacus Perez in l. 2. tit. 5. lib. 8. Barbosa in rubric. solut. matrim. 2. p. n. 3. Macedo lib. 4. de clauibus Petri, de matr. lib. 4. c. 6. Valenzuel. consil. 144. per totum. Ratio est, nam coniux cum per adulterium frangat bonum fidei, c. omne 27. q. 2. c. 1. 32. q. 6. rectè potest innocens illum dimittere, nam frangenti fidem fides frangatur eidem, l. si insinua 27. ff. de inoffic. testam. l. cum proponas, C. de pactis, c. peruenit 3. de iureiur. c. si infidelis 28. q. 2. l. si conuenerit, ff. pro socio, D. Thomas in 4. dist. 35. quest. 1. art. 1. & Sotus ead. q. art. 1. non tamen quoad vinculum dissolui eo casu matrimonium latè probaui in c. 6. Concil. Illiber. vbi exposui difficilem locum D. Matthæi: etsi nouiter contrarium defendat, cautè semper legendus Arniseus de iure connub. c. 5. sect. 7. Sunt tamen aliqui casus, in quibus propter adulterium, nec quoad thorum diuortium fieri potest. Primus est, si vxor vim passa sit, cum resistere

non possit sine graui periculo mortis, aut infamie, l. vim passam, C. ad leg. Iul. de adult. quo modo intelliguntur textus in c. reuera, c. ita tamen 32. q. 5. Secundus est, si ambo coniuges adulterium commiserint, c. significasti, hoc titul. Tertius si vir patiatu vxorem adulterari, c. discretionem, de eo qui cognouit consanguineam, l. viro, l. cum mulier, ff. solut. matrim. vbi eam rationem assignat Scauola: Cur improbat maritus mores, quos ipse ante corruptit, vel postea probauit. Quartus, si post adulterium vxor reconciliata est marito suo spontè, & certiorato de adulterio, c. si quis, cap. de benedicto, cap. quod autem 32. q. 1. Quintus casus est, si vxor per ignorantiam cum alio viro concubuerit, credens se à marito suo cognosci, c. in lectum 34. q. 1. vel putans maritum absentem mortuum esse, cum alio matrimonium contrahat, c. cum per bellicam 34. q. 1. Tandem si post diuortium innocens adulterium commiserit, redintegratur matrimonium, ex præsentis textu: & non solum hæc redintegratio fit iudicis officio, vt malè existimauit Glossa in c. Apostolos 32. q. 7. verùm etiam actione ad id vxori competente, vt docent Butrius in præsentis, n. 13. Couarr. in 4. 2. p. c. 7. §. 6. n. 5. Gregorius Lopez in l. 8. tit. 1. part. 4. Ratio est, quia quamuis post diuortium factum ex causa adulterij cohabitatio quoad mutua seruitia separata sit, c. dixit Dominus 32. q. 1. non tamen est sublata quoad bonum fidei, cum hoc semper duret, cum duret matrimonij vinculum: ac per consequens negari non potest, maritum per subsequens adulterium vxori iniuriam irrogasse, ob quam illi competit actio ad redintegrandum matrimonium. Nec obstat textus in c. factum, de reg. iur. lib. 6. iuncta lege nec non, ff. de itinere. Nam principium illius textus procedit quotiens nulla adest iusta causa ad retractandam diuortij sententiam, secus verò si legitima causa interueniat, quia tunc potest sententia diuortij retractari, c. 2. de purg. vulgari, l. admonendi, ff. de iureiur. l. 1. C. de re iudic.

CAPVT VI.

^a Urbanus III. Florentino Episcopo.

DE illa verò, quæ viro labente in hæresim, ipsius consortium declinauit, vtrum reuertente illo ad catholicam vnitatem, ad redintegrandum matrimonium sit cogenda: videtur nobis, quod si mulier ab eo, eâ dumtaxat intentione discessit, vt lapsus in hæresim tædio pariter, & confusione affectus, se ab errore suo conuerteret, ei cum reuersus fuerit, reddenda est, quæ etiamsi reuerti noluerit, compellatur. Si verò iudicio Ecclesiæ ab eo sine spe matrimonij redintegrandi recessit, ad recipiendum illum nullatenus dicimus compellendam.

1. **V** *Rbanus III.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 5.* ubi additur pars capituli litteras, ut cognoscatur, in presenti referri partem textus in *cap. 3. de coniug. leproso.* cuius tertia pars extat in *cap. de uxore, de sepulturis.*

COMMENTARIUM.

2. **I**nter catholicum & hæreticum non licet contrahitur matrimonium, *cap. caue 9. 28. quest. 1.* Synodus Laodic. *can. 31.* ibi: *Non oportet cum omni hæretico matrimonium contrahere.* Agathense *cap. 67.* Carthag. *3. can. 11.* Synodus 6. in Trullo *can. 53.* Concil. Chalcedon. *can. 13.* Solorzanus *tom. 1. de iure Indiar. lib. 3. cap. 5. n. 17.* Suarez *contra Reg. Anglia. lib. 3. cap. 4. n. 9.* Transmiera *de polyg. q. 17.* Araujo *disput. 11. q. 6. morali, per totam.* Secarius *in opusc. de marrim. cathol. cum heret. cap. 1.* Sanchez *lib. 7. de marrim. disput. 72.* Basilii *in append. ad lib. de marrim. cap. 1.* Gutierrez *cod. tract. cap. 104.* probauit latè in *can. 16. Concil. Illiber.* Et si postquam orthodoxi matrimonium celebrauerint, alter eorum in hæresim prolatur, matrimonium dissoluitur, *cap. non solum, cap. idololatria 28. quest. 1. cap. final. de conuers. coniug.* probauit supra in *cap. 2.* ut contingit in adulterio corporali, cui finitimum est spirituale, quod propriè in hæresi consideratur, cum sit commixtioni animorum contraria, bonoque prolis, quod in educatione filiorum ad verum Dei cultum consistit, obuians: quare cum ex iure naturali & diuino, quo proprio periculo consulere hæreticum vitando præcipitur, coniugi fidei facultas diuortij temporalis videatur concessa, vsquedum hæreticus resipiscat, Ecclesia in pœnam hæresis permittit fidei in perpetuum dissoluere quoad thorum coniugium. Vnde dubitatur, an si propter hæresim vnius coniugis alter discesserit propriâ auctoritate, quod facere potest, ut probauit supra in *cap. porro,* vel iudicio Ecclesiæ; si postea resipiscat hæreticus, Ecclesiæque reconcilietur, vtrum innocens teneatur eum recipere, redintegrandumque sit matrimonium? Et Urbanus III. in presenti, Cœlestinus in *cap. 1. de conuers. infidel.* censuerunt, iudicio Ecclesiæ matrimonium ob hæresim separatum, non esse redintegrandum; secus verò si propriâ auctoritate coniux discesse-

rit, qui tenetur recipere reconciliatum. Innocentius III. in *cap. sequenti*, decisâ quæstione, quando liceat coniungi Catholico ad secundas nuptias transire, alio in infidelitate relicto, aut renuente cohabitare sine contumelia Creatoris, in calce textus ait: *Per hanc etiam responsionem illa soluitur quæstio, quâ queritur, vtrum ad eum, qui vel ab hæresi, vel infidelitate reuertitur, is qui permanserit in fide, redire cogatur.* Sed ego clariorem sententiam optabam, cum tantum Pontifex egisset de diuortio quoad vinculum, non verò quoad thorum. Gregorius IX. in *cap. final. de conuers. coniug.* expressè docet, licere coniugi innocenti inuito hæretico, etiam post reconciliationem religionem ingredi. Pro quorum iurium conciliatione varia adduxerunt Abulensis in *cap. 19. Matthæi, q. 70.* Castro *de iusta heretic. punit lib. 2. c. 7. columna 3.* Couarr. in *4. 2. p. c. 7. §. 5. n. 5.* Dartis *ad 28. q. 1.* Barbosa in *rubric. solut. marrim. p. 2. n. 21.* & 22. Hurtado *de resid. tom. 2. resol. 5. per tot.* Gutierrez *lib. 2. canonic. q. 17. n. 37.* ex quorum sententia dicendum est, coniugi innocenti propriâ auctoritate discedenti licere ad religionem transire, ob specialem religionis fauorem, *d. c. final. de conuers. coniug.* Si autem velit in sæculo remanere, etiam coniuge reconciliato, non est audiendus, immò tenetur recipere reconciliatum, cum diuortium hoc non sit perpetuum, ut in casu adulterij carnalis; sed temporale, donec reuertatur hæreticus ad fidem, quam negauit. Sed si auctoritate Ecclesiæ diuortium factum est ob hæresim alterius ex coniugibus, etiam post eius reconciliationem non tenetur innocens illum accipere, ut latè probant Hurtado supra, *subresol. 2.* alter Hurtado *de fide, disp. 76. sect. 6. subsect. 5. n. 101.* quia Ecclesia in pœnam tam immanis delicti potuit diuortium perpetuum statuere, ut ipse probat. Quo modo accipiendus est Urbanus in presenti, & Alfonso noster in *l. 2. tit. 10. part. 4.* Et licet regulariter diuortium fiat ob hæresim, non assignatâ pœnâ perpetui diuortij, verius est tene-ri innocentem recipere reconciliatum, ut docent Glos. finalis in *c. quantò, hoc titul. & in cap. final. de conuers. coniug.* Iulius Clarus *verbo Hæresis, n. 5.* Sotus in *4. distinct. 39. q. vnic. & ex D. Thoma, & aliis Bellarmin. lib. 1. de marrim. c. 14.* Christineus *tomo 1. decis. 330.* Marienzo in *princip. tit. 10. lib. 5. recopil. etsi contrarium teneat Simanchas de Catholic. tit. 40. num. 16.* Thomas Delbene *p. 1. de officio Inquisit. dubitat. 153. sect. 5.*

CAPVT VII.

a Idem Ferrariensi Episcopo.

Quantò magis nouimus te in canonico iure peritum, tantò f. t. ampliùs in Domino commendamus, quòd in dubiis quæstionum articulis ad Ap. Sed. recurris, quæ disponente Domino cunctorum fidelium mater est, & magistra, ut opinio, quam in eis quondam habueras, dum alios canonici iuris peritiam edoceres, vel corrigatur per Sed. Ap. vel probetur. Sanè tua nobis fraternitas suis litteris intimaui, quod altero coniugum ad hæresim transeunte, qui relinquitur, ad secunda vota transire desiderat, & filios procreare; quod vtrum possit fieri de iure, per easdem litteras nos duxisti consulendos. Nos igitur consultationi tuæ de fratrum nostrorum consilio respondentes, distinguimus, licet b quidam prædecessores nostri sensisse aliter videantur, an ex duobus infidelibus alter ad fidem catholicam conuertatur; vel ex duobus fidelibus alter labatur in hæresim, vel decidat in Gentilitatis errorem: si enim alter infidelium coniugum ad fidem catholicam conuertatur, altero vel nullo modo, vel saltem sine blasphemia diuini nominis, vel

vel ut eum pertrahat ad ^d mortale peccatum, ei cohabitare volente, qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit; & in hoc casu intelligimus quod ait Apostolus, si infidelis discedit, discedat: frater enim vel soror non est seruituti subiectus in huiusmodi: & canonem etiam, in quo dicitur, quod contumelia Creatoris soluit ius matrimonij circa eum, qui relinquitur. Si verò alter fidelium coniugum, vel labatur in hæresim, vel transeat ad Gentilitatis errorem, non credimus, quod in hoc casu is, qui relinquitur, viuentē altero possit ad secundas nuptias ^e conuolare, licet in hoc casu maior appareat contumelia Creatoris: nam etsi matrimonium sit verum quod inter infideles existat, non est tamen ratum: inter fideles autem verum quidem, & ratum existit: quia sacramentum fidei, quod semel admissum nunquam amittitur, ratum efficit coniugij sacramentum, ut ipsum in coniugibus illo durante perduret. Nec obstat, quod à quibusdam forsan obicitur, quod fidelis relictus non debeat iure suo sine culpa priuari, cum in multis casibus hoc contingat, ut si alter coniugum incidatur. Per hanc responsionem quorundam malitiæ obuiatur, qui in odium coniugum, vel quando sibi inuicem displicerent, si eas possent in tali casu dimittere, simularent hæresim, ubi ab ipsa nubentibus coniugibus resilirent. Per hanc ipsam responsionem illa dissoluitur quæstio, quâ quæritur, utrum ad eum, qui ab hæresi, vel infidelitate reuertitur, is qui permansit in fide, redire cogatur. Datum Lateran. Cal. Maij.

NOTÆ.

^{1.} ^a **F**errariensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, sub hoc titul. cap. 1. & in epistolis Innocentij editis à Sirleto, fol. 303. ex quo registro ita restituo litteram huius textus. De Ferrariensi diocesi egi in cap. 9. de constitut.

^{2.} ^b *Quidam prædecessorum.*] In hac sexta collectione legitur, prædecessor noster, & Glossa exponit Cœlestinum III. in cap. 1. de conuers. infidel. prout extat textus ille in secunda collectione. Cuius, in præsentī interpretatur Urbanum III. in cap. de illa, hoc titul. Sed utraque sententia admitti potest, iuxta præsentem litteram: non autem Cœlestinus, & Urbanus ex Cathedra diffiniendo asseruerunt, catholicum ob hæresim coniugis non teneri cum eo cohabitare, immò cum alio nuptias celebrare posse; sed tantum ut DD. priuati id asseruerunt, ut constat ex illis verbis Cœlestini: *Non enim videtur nobis, quod si prior maritus redeat.* Et Urbani in d. cap. de illa, ibi: *Dicimus compellendum.* Vnde cum tanquam Doctores priuati id docuerint tempore, quo non

erat ab Ecclesia diffinitum, propter hæresim non fieri diuortium quoad vinculum, non potest dici eos errasse, ut nimis audenter dixit Castro lib. 1. contra hæreses, cap. 4. & ita Innocentius ab eorum recessit sententia in præsentī, & diffinitum fuit per Trident. sess. 24. de matrim. can. 5. docuerunt, & ita contrarias has sententias Cœlestini, Urbani, & Innocentij exposuerunt Canus lib. 6. de loc. cap. 8. ad 3. Bellarminus lib. 4. de Romano Pontif. cap. 13. Suarez de leg. lib. 4. cap. 14. num. 11. Cæsar de Eccles. hierarch. disp. 11. §. 4. num. 11. Frago de regimine christ. reipub. 2. p. lib. 1. §. 3. num. 26. Barb. in præsentī, Franciscus Valens in concord. 2. p. sect. 4. fol. 136. Ant. Perez in pentateuc. fid. volum. 4. de Pontif. cap. 3. num. 81. Macedo de clau. Petri lib. 4. de matrim. cap. 2.

^c *Conuertatur.*] Quem casum exposui in can. 10. Concil. Illiber. & explicat latè Balboa in cap. gaudemus, hoc titul. 2. p. per tot.

^d *Mortale peccatum.*] Iuxta tradita supra in c. 2.

^e *Conuolare.*] Quia per hæresim non dissoluitur matrimonium quoad vinculum, cap. de illa, hoc tit. ubi probaui.

CAPVT VIII.

Idem ^a Tiberiad. Episcopo.

Gaudemus in Domino, & in potentia virtutis ipsius: & Patri luminum, à quo est omne datum optimum, & omne donum perfectum, vberes gratiarum exsoluimus actiones, quòd sicut nobis tuis litteris intimasti, diebus istis nouissimis, qui non vult mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat, ut Christianam fidem venirent, multorum paganorum cordibus inspirauit: & quoniam uxores acceperant ^b in secundo, vel tertio, vel vltiori gradu sibi coniunctas, utrum sic coniuncti debeant post conuersionem suam insimul remanere, vel ab inuicem separari, edoceri per scriptum Apostolicum postulasti. Super quo fraternitati tuæ taliter respondemus, quod cum sacramentum coniugij apud fideles ^c & infideles existat, quemadmodum ostendit Apostolus dicens: *Si quis frater infidelem habet uxorem, & hac consentit habitare cum eo, non illam dimittat:* & in præmissis gradibus à paganis quoad eos licitè sit contractum, qui conuersionibus canonicis non arctantur; quid enim ad nos, secundum eundem Apostolum, de iis qui foris sunt, iudicare? in fauorem præsertim Christianæ Religionis, & fidei, à cuius perceptione per uxores se deseri timentes, viri possent facillè reuocari: fideles

novitatem, vel infirmitatem gentis eiusdem concedimus, ut matrimoniis contractis cum relictis fratrum utantur: si tamen fratribus decedentibus sine prole, ut semen defuncti, iuxta ^c legem Mosaicam suscitarent, cum talibus contraxerunt, ne tales sibi de cætero postquam ad fidem venerint, copulentur, prohibentes, sanctæ mem. Beati ^d Gregorij Papæ prædecessoris nostri vestigiis adherentes, ne populus Liouon. à bono, quod cœpit, austeriora metuendo recedat, ut in ^e quarta, & ulterius generatione matrimonium contrahant, donec in fide plenius solidentur, cum eis auctoritate Ap. dispensamus, non eâ intentione concedentes hoc ipsis, ut postquam firmâ radice in fide fuerint solidati, talibus coniungantur; nam secundum ^f Apostoli verbum dicentis: *Lac dedi vobis potum, non escam*; illis modò, non posteris temporibus tenenda concessimus, ne quod absit, exuratur bonum, quod adhuc infirmâ est radice plantatum; sed firmetur potius, & usque ad perfectionem fideliter conseruetur. Cum autem sacramentum coniugij ^g apud fideles, & infideles existat, quemadmodum Apostolus protestatur: *Si quis, inquit, frater infidelem habuit uxorem, & hac consentit habitare cum eo, non illam dimittat*: & à paganis, qui constitutionibus canonicis non arctantur (quid enim ad nos, secundum eundem Apostolum, de iis qui foris sunt iudicare?) in secundo, & tertio gradu, quoad eos licitè contrahatur, in fauorem Christianæ Religionis, & fidei, à cuius perceptione per uxores se deferi timentes, viri possunt facillè reuocari, fideles in hoc gradu in infidelitate sibi matrimonialiter copulati liberè possunt, & facillè remanere coniuncti, cum per sacramentum baptismi non dissoluantur coniugia, sed crimina dimittantur.

NOTÆ.

[1.] **L** ^a Liouon.] Ita etiam legitur in tertia collectio-
ne, sub hoc titul. cap. final. & in cap. Deus, de
vita & honest. cleric. ubi extat prior pars huius
Decretalis, & in cap. Deus, de penit. & remiss.
ubi extat posterior pars. Cum enim Liouonenses
temporibus Urbani tertij ad fidem catholicam
abiecto Paganismo conuerti cœpissent operâ &
prædicatione Sancti Meynardi Canonici Sige-
burgensis, nec non Bertoldi Abbatis Lubecensis,
ut referunt Arnondus lib. 7. cap. 8. & 9. Baronius
anno 1180. Manrique tom. 4. annal. Cisterc. anno
1220. cap. 1. Cuiac. in d. cap. Deus, de vita & ho-
nest. cleric. cuius conuersionis mentio fit in cap.
dilecti, de purgat. vulgar. Consultus fuit Inno-
centius variis in dubiis in ea regione emergenti-
bus ratione nouæ prædicationis, propter veter-
nos Liouonensium mores. Quibus respondet
Innocentius in præsentì Decretali, & in d. c. Deus.

[2.] **b** Pateremini retinere.] Quas antè in ipsa infi-
delitate acceperant; unde non sunt audiendi Pa-
riusius consil. 68. lib. 4. num. 275. & alij, quos refert
Barbosa in præsentì, dum præsentem textum ac-
cipiunt de matrimoniis contractis à Liouonensi-
bus post Baptismum, quo tempore cum iuxta sa-
cros canones illa celebrare deberent, ideò indi-
gebant præsentì Innocentij III. dispensatione, ut
cum vxoribus relictis à fratribus defunctis, & à
se ductis cohabitare possint: nam hæc sententia
apertè refellitur ex verbis relatis, & ex illis, ma-
trimoniis contractis, ubi expresse agitur de ma-
trimoniis celebratis in ipsa infidelitate; & ex-
pressius ex illis, ne tales sibi de cætero postquam ad
fidem venerint, copulentur. Gregorius enim in fa-
uorem Liouonensium triplicem dispensationem
concedit in hoc textu. Prima, ut qui in ipsa infide-
litate cum relictis fratrum ad suscitandum eorum
semen nuptias contraxerant, post baptismum
eas uxores retineant. Secunda, ut etiam post bap-
tismum possint in quarto gradu copulari. Ter-
tia, ut qui in infidelitate in secundo, seu tertio
gradu coniuncti erant, etiam post baptismum
easdem uxores retineant.

^c Juxta legem Mosaicam.] Relatam cap. 2. ^d
Deuteron. ubi viro, qui semen fratris suscitari
renuebat, defuncti vxor coram iudicibus illi etiam
inuito calceum soluebat; & in eius faciem con-
spuebat, eam inurens ei. notam, ut ipsius domus,
Discalceati domus vocaretur: cuius ritus memi-
nerunt Iosephus lib. 4. antiquit. cap. final. D. Cy-
prius lib. 2. aduersus Iudeos, cap. 18. in illis ver-
bis: *Erat enim in lege, ut quisquis nuptias recusa-
ret, calceamentum deponeret, calcearetur verdè ille,
qui sponsus futurus esset.* Illustrat Seldenus ad le-
ges Hebræorum, cap. 14. Et rationem huius disca-
lceationis doctè assignat Ramirez de Prado in
Pentecostarcho, cap. 26. quæ lex cæremonialis
erat, & mysterium contineret, nempe ut in no-
mine primogeniti conseruaretur familia, & in
primogenitura Christi nunquam interitura si-
gnificaretur. D. August. in Leuit. q. 61. & sic con-
tinebat exceptionem, & dispensationem præcepti
de non reuelanda turpitudine vxoris fratris, re-
latam cap. 18. Leuit. vers. 16. Non tamen in præ-
sentì Gregorius permittit Liouonensibus nuptiis
iam contractis cum relictis fratrum uti, iuxta le-
gem Moyse, quia lex illa possit hodie suscitari,
cum esset cæremonialis, & per consequens post
mortem Christi mortifera, iuxta tradita in cap.
translatò, de consil. sed tantum ad vitandum scan-
dalum, & ne illi populi retraherentur à suscep-
tione fidei; quia matrimoniis iuxta consuetudi-
nes suas contractis non sinebantur uti.

^d B. Gregorij.] Magni videlicet, qui consultus
ab Augustino Angliæ Apostolo, de Anglis, qui
per ignorantiam nuptias illicitas contraxerunt,
responsò 7. scribit: *Ut in gradu prohibito coniuncti
non separentur, aut communionem Ecclesiæ ideo pri-
uentur.* Quod responsum cum aliis ipsius Grego-
rij extat lib. 12. epist. 31. & repetitur ab Egberto
Eboracensi Archiepiscopo, cap. 131.

^e Quarto.] Qui gradus etiam post Concil. La-
teran. celebratum temporibus Innocentij III.
relictus fuit iuxta veterem prohibitionem, cap.
non debet, de consanguin. & affin.

^f Apostoli.] Ad Corinthios cap. 3.

^g Apud fideles & infideles.] Diuerso tamen
modo;

*1. & 2. signa: & richardus
p. 2. p. n. velle in*

modo, vt probauit in cap. de infidelibus, de consanguin. & affin. vbi hanc textus partem illustrauit.

COMMENTARIUM.

5.
CONCLUSIO
TRADITVR
ET PROB-
ATVR.

EX hoc textu communiter talis deducitur assertio: Matrimonium celebratum cum relicta fratris defuncti, nullum est, nisi per Ecclesiam dispensetur, vt ita coniuncti in tali matrimonio persistant. Priorem partem assertionis probant textus in can. 61. Concil. Illiber. ibi: Si quis post obitum uxoris sua sororem eius duxerit, & ipsa fuerit fidelis, quinquennio à communione placuit abstinere: nisi forte dari pacem velocius necessitas coegerit infirmitatis. Altissiod. can. 30. Non licet duas sorores, si vna mortua fuerit, alteram in coniugium accipere. Concil. Neocæsar. can. 2. Mulier si duobus nupserit fratribus, abiiciatur vsque in diem mortis: sed propter humanitatem in extremis suis, Sacramentis reconciliari oportet, ita tamen, vt si forte sanitatem recuperauerit, matrimonio soluto, ad penitentiam admittatur. Concil. Agathense sub Symmacho can. 61. Epauense sub Symmacho can. 30. Moguntin. i. cap. 56. Si quis uxorem viduam duxerit, & postea cum filiastra sua fornicatus, seu duobus nupserit sororibus; aut si qua duobus fratribus nupserit, seu cum patre, & filio, tales copulationes anathematizari, & disungi precipimus, nec vnquam amplius coniugio copulari, sed magnâ districtione feriri. Aurel. 1. can. 20. Nec superstes frater thorum defuncti fratris ascendat, nec se quisquam amissa uxoris sorori audeat sociare: quod si fecerint, districtione ecclesiastica feriantur. Parisiense 1. can. 4. Gregorius I. in Concilio Romano 1. can. 5. Si quis fratris uxorem duxerit in coniugium, anathema sit. Zacharias Papa epist. 7. ad Pipinum, cap. 22. Egbertus Eboracensis Archiepiscopus in excerptis, can. 128. ibi: Superstes frater thorum defuncti fratris non ascendat; Domino dicente: Erunt duo in carne vna: ergo uxor fratris tui soror tua est. Basilii Cæsar. epist. 157. Concil. Romanum sub Zacharia anno Christi 743. celebratum, can. 6. Parisiense 3. sub Ioanne III. can. 4. cui ansam dedit Clotarius Rex Francorum, qui matrimonium contraxit cum duabus sororibus, vt referunt Baronius, & Seuerinus Binius in notis ad ipsum canonem: Concil. Turon. 2. can. 22. editum & celebratum ad puniendam effrænatam libidinem Cariberti Regis Francorum, qui Merolfendam sororem vxoris suæ primæ Marcobifæ duxit: cap. consanguinitas 35. q. 2. Carnotensis epist. 24. l. 5. penult. & ult. C. de incestis nupt. l. 2. C. Theodos. eod. tit. faciunt leges Alemanorum tit. 40. §. 1. Babuiar. tit. 5. Francorum lib. 5. Capitul. tit. 4. Vvisigoth. l. 1. tit. 5. lib. 3. Secunda pars probatur auctoritate D. Gregorij d. respons. 7. & variis casibus, & exemplis, in quibus legitur, Summum Pontificem dispensasse, vt quis successiue cum duabus sororibus contraheret matrimonium, vt fecerunt Martinus V. teste Sancto Antonino tom. 3. summa, tit. 1. cap. 11. Alexand. VI. & Clemens VII. in casibus relatis à Diana p. 8. tract. 1. resol. 68. & Urbanus VIII. dispensauit nostris temporibus cum pernobili Comite de Grajal, pro cuius dispensationis impetratione perdoctam edidit consultationem Magnus Præceptor Illustriss. D. Franciscus Ramos. Illustrant vltra congestos à Barbosa hic, Manrique de differentiis vtriusque fori, q. 4. fol. 173. Petrus Gregorius in

cap. 1. de constitution. num. 6. & in cap. iuuenis, num. 51. Basilii de matrim. lib. 7. cap. 34. num. 3. Vvilius in method. iur. Canonici, fol. 464. Roussellius lib. 1. histor. Pontif. iurisd. cap. 5. in fine. Gomezius de coniugio Regis Angliæ cum relicta fratris sui. Borell. de præstantia Regis Catholic. cap. 16. Gernonius lib. 1. animadu. cap. 16. Vvriellus de matrimonio Regis Angliæ, Cuiacius ad tit. C. de incestis nupt. Mendoza lib. 3. Concil. Illiber. cap. 49. Gothof. in l. 2. C. Theodos. de incestis nupt. Theoph. tom. 16. in heterocl. spirit. punct. 14.

Sed in præsentem assertionem pro dubitandi ratione ita insurgo. Vel matrimonium cum duabus sororibus, seu cum duobus fratribus est prohibitum à iure naturali, vel tantum à iure ecclesiastico: sed neutro casu potest defendi præsens Gregorij constitutio: ergo. Probatur minor. Si à iure naturali tale coniugium prohibitum est, non potest Pontifex dispensare, ex graui etiam, & magna causa, cum in his quæ sunt iuris naturalis Pontifex dispensare non valeat, cap. contra, cap. sunt 25. q. 2. probauit in cap. 6. de consanguin. & affin. igitur cum Liunionensibus nouiter ad fidem conuersis dispensari non poterat, vt matrimonii nullis à iure naturæ vterentur. Si autem tantum est improbatum à iure positivo, nullâ Liunionenses indigebant dispensatione; siquidem infideles matrimonium contrahentes in ipsa infidelitate in gradibus tantum per sacros canones prohibitis, post baptismum vt possunt his matrimoniis, cum ea validè contraherent, quia adhuc legibus Ecclesiæ non tenebantur, vt probauit in cap. de infidelibus, de consanguin. & affin. Igitur in præsentem casu Liunionenses non indigebant noua dispensatione vt matrimoniis validis vterentur. Augetur hæc dubitandi ratio ex facto sancti Kiliani Apostoli Franciæ Orientalis, qui cum ad fidem Catholicam perduceret Gobertum Ducem illius prouinciæ, post baptismum sollicitè curauit, vt dimitteret Gelianam, quæ prius fuerat vxor fratris Goberti: ipsa furore accensa Sanctum vltimo supplicio affici iussit, vt referunt Trithemius & Surius laudati à Baronto in martyrol. die 8. idus Iulij, & tom. 8. annal. anno 689. n. 10. Nicolaus Serarius in opuscul. 51. tom. 20. de sancto Kiliano. Quod diuortium sanctus Kilianus Goberto non prædicaret, si licitè posset post baptismum retinere uxorem fratris defuncti, quam adhuc in ipsa Gentilitate acceperat.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, quæstionem de nuptiis cum vxore fratris mortui, vel sorore vxoris prædefunctæ, in omnibus Academiis Europæ, ab omni genere litteratorum in causa Henrici VIII. Regis Angliæ, qui duxerat uxorem relictam fratris, valde discipulatam fuisse, in qua nec quidem Catholici scriptores consenserunt; & Nouatores nostri sæculi vt in hac parte aliquid detrahant potestati, & vsui Ecclesiæ, acriter defendunt, in hoc primo gradu affinitatis lineæ obliquæ matrimonium iure naturali, & diuino esse prohibitum. Expendunt huius sententiæ assertores primò, quod soror vxoris mariti, soror mariti creditur, & cognata, c. quos autem 35. q. 2. c. sanè 14. 35. q. 1. c. porro 36. q. 5. D. Basil. in epist. ad Diadorum Episc. cuius verba dedi in can. 61. Concil. Illiber. Igitur quemadmodum cum sorore prohibetur matrimonium à iure naturali, l. libertinus 8. iuncta l. ult. ff. de ritu nupt. pluribus relatis docuerunt Sanchez

6.
IMPRONA-
TVR TRA-
DITA AS-
SERTIO.

7.
DE PROHI-
BITIONE
MATRIMO-
NII IN
GRADV
TRANSVER-
SALI.

Sanchez de matrim. lib. 7. disput. 52. num. 11. Diana 4. p. tract. 4. resol. 43. Leonardus Coqueus ad D. August. lib. 15. de ciuit. Dei, cap. 16. Cuiac. lib. 36. qq. Papin. in l. si adulterium 38. ff. de adul. ita & cum vxore fratris. Secundò quia si tale matrimonium non esset prohibitum iure naturali, non rectè D. Ioannes argueret, & increparet Herodem Tetrarcham Galilææ, hominem Idumæum, à legibus Hebræicis solutum, eo quòd acciperet in vxorem Herodiadem vxorem fratris sui Philippi, vt refertur Matthæi cap. 14. Lucæ cap. 3. Marci cap. 3. licet quæstio, nec leuis sit, vt refert D. August. de fide, & operibus, & q. 61. & 65. in Leuit. an cum Herodes accepit Herodiadem in vxorem, viueret Philippus eius frater, necne, cum iam tunc decessisse docuerint D. Chrysostomus in Mattheum homil. 14. Tertul. aduersus Marcionem cap. 13. Isidorus Pelusiota lib. 4. epist. 96. Igitur quia matrimonium in hoc gradu prohibitum est à iure naturali. Similis etiam coniugij reprehensiones, seu potius detestationes factas legimus apud Iudæos, Gentiles, & Catholicos. Ex primis enim Iosephus lib. 27. antiquit. cap. ultimo, & Agelippus de excidio Hierosolym. lib. 2. cap. 2. grauitèr notant Archelaum Tetrarcham Iudææ, eo quòd Glaphiram fratris sui Alexandri vxorem in coniugem acciperet, ea verba addendo: Et fidem fecit, quia huiusmodi coniugia, nec viuorum legibus impunita sunt, nec mortuorum voluntatibus. Ex secundis Dionysius Halicarn. lib. 4. antiquit. reprehendit Tarquinium Superbum, septimum Romanorum Regem, eo quod cum Tullia vxoris suæ defunctæ sorore connubium iniret, his verbis: Ducens viricidam sponsam in sororis thalamum, ex pacto nefario primus ac solus inducens in hanc urbem morem impium, & apud omnes Græcos simul, & Barbaras nationes simul abominabilem. De Catholicis idem tradunt Gregorius Turon. lib. 4. histor. Francorum, cap. 3. & 9. qui valde reprehendit matrimonium contractum à Clotario Rege Francorum cum sorore vxoris prædefunctæ: & lib. 4. cap. 26. refert Sanctum Germanum Episcopum Parisiensem excommunicasse Caribertum Regem Galliæ filium dicti Clotarij, eo quod sororem vxoris suæ Merolfendæ in vxorem acceperat; cuius matrimonij causâ editum fuisse canonem 22. Concil. Turon. 2. iam suprà notauimus. Tandem expendunt pro hac sententia dictam legis veteris sanctionem relata in cap. 18. Leuitici, vers. 16. in illis verbis: Turpitudinem vxoris fratris tui non reuelabis, quia turpitudine fratris tui est. Et cap. 20. Is qui duxerit vxorem fratris sui. Quæ verba de vxore fratris iam defuncti accipienda esse, iam docuit Albericus Gentilis lib. 5. de nupt. cap. 9. Ergo quia in primo gradu lineæ obliquæ matrimonium prohibitum est.

8.
CONTRA-
RIA SEN-
TENTIA
PROBATVR.

Adhuc tamen defendenda est contraria sententia, videlicet nec naturali iure, nec lege gratiæ matrimonium in hoc primo gradu lineæ transversalis prohibitum esse: quam sententiam tenuerunt Couarr. 2. p. de matrim. cap. 6. §. 9. Layman lib. 1. summa, tract. 4. cap. 22. Sanchez de matrim. lib. 7. disp. 66. n. 11. Rebellus de obligat. iustit. p. 2. lib. 3. q. 15. n. 11. post Syluestrum & alios Mozius de matrim. column. 7. num. 15. Duatenus ad tit. solut. matrim. tit. de nupt. cap. 3. Cuiac. lib. 8. obs. cap. 18. & ad tit. de gradibus, Menochius lib. 2. de arbit. num. 45. Farinac. in praxi, q. 149. num. 118. Hermannus Pistor. obseru. 112. num. 98. Ioannes Baptistæ Cæsar consil. Altorf. adopt. 19. Pro quorum

sententia faciunt sequentia fundamenta. Primum deductum ex cap. 25. Deuter. vbi necessitas imponitur fratri viri defuncti, qui decessit sine liberis, ad suscitandum semen fratris, eius derelictam in vxorem accipere, quod non ita lege veteri statueretur si in hoc primo gradu matrimonium esset prohibitum iure naturali. Similiter cap. 18. Leuit. vers. 18. prohibetur marito in pellicatu habere sororem propriæ vxoris eâ viuâ, ibi: Sororem vxoris tuæ in pellicatu illius non accipies, nec reuelabis turpitudinem eius adhuc eâ viuente. Vbi communiter Expositores, quos sequuntur Lorinus ibi, Bellarm. tom. 2. controu. lib. 1. de matrim. cap. 27. vers. 9. Probatur, Arcudius in concord. Ecclesia Orient. & Occid. lib. 7. cap. 31. admittunt præmortuâ vxore licitum esse matrimonium cum eius sorore: igitur quia non est tale matrimonium nullum à iure naturæ. Secundò quia variæ sunt leges, tam sæculares, quàm ecclesiasticæ, in quibus hoc matrimonium, aut cum duobus fratribus prohibetur, non improbat, vel nullum declaratur antea contractum. Ex ciuilibus, vt in l. 2. 3. & 4. C. Theodosiani de incestis nupt. vbi de cætero prohibetur contrahi hoc matrimonium, & de facto contractum, tanquam incestuosum punitur: vnde deducitur, inter contrahentes incestum à iure gentium prohibitum non committi, iuxta legem vltimam, ff. de ritu nupt. quod expressè docetur lib. 18. Basil. tit. 4. & apud Harmonop. in promptuar. lib. 4. tit. 6. de incestis nupt. his verbis: Nefaria nuptia sunt, quæ inter ascendentes contrahuntur; at in prohibitarum numerò sunt, quæ ex transverso, & ex affinitate contrahuntur. Et in l. 1. tit. 5. lib. 3. legum Visigoth. & lib. 3. tit. 5. dum prohibetur matrimonium cum vidua fratris, vel sorore vxoris, adiicitur, Nisi de licentia Regis illud contraxerit, qui solebat in gradibus prohibitis dispensare, vt notauimus in cap. quia, de consanguin. & affn. & in legibus Longobard. lib. 2. tit. 8. cap. 3. dum matrimonium cum duabus sororibus contractum illicitum declaratur, nulla alia ratio adiicitur, nisi quia canones sic habent: ergo quia iure naturali tales nuptiæ non sunt prohibitæ. Ex sacris canonibus, dum in canone 61. Concil. Illiber. matrimonium cum duabus sororibus prohibetur, tantum pœnitentia illud contrahentibus iniungitur, & in Concil. Agathensi, can. 65. Epau. sub Symmacho can. 30. Aurel. 4. can. 27. Turon. 2. can. 22. dum matrimonium hoc prohibetur, adiicitur: Quod in presenti tempore prohibemus, ita vt ea quæ sunt antè instituta, non soluamus. Et in Concil. Aurel. 3. sub Vigili can. 10. etiam adiicitur, quia his, qui per ignorantiam lapsi sunt, subuenitur, &c. Quæ ignorantia non excusaret ab incestu, si ille iure gentium committeretur, l. si adulterium 48. §. quare, ff. ad l. Iul. de adul. l. 2. C. de in ius vocand. cap. gaudemus de diuort. cap. flagitia 32. q. 7. l. vlt. tit. 6. part. 4. Faciunt textus præsens, & Gregorius Magnus ab Innocentio III. in eo expensus, vbi Gregorius Anglis, & Innocentius Liouoniensibus indulserunt, vt matrimoniis contractis cum sororibus vxorum defunctarum vti possent, quod nequitiam permitterent, si similes nuptiæ irritæ essent à iure naturali. Tandem facit vsus diuersarum gentium, nec barbararum, apud quas matrimonium cum duabus sororibus successiue permissum, & vltimatum fuit. Primò enim in prouincia Chanaan nuptiæ cum viduis fratrum receptæ fuerunt, vt probant Abulensis in cap. 31. Ruth. Nicolaus Serarius ibidem;

3. cap. 18. 2. C. Theod. lib. 7. cap. 31. admittunt præmortuâ vxore licitum esse matrimonium cum eius sorore

ibidem, cap. 4. q. 7. post Caietanum & alios Benedictus Pererius in *Genesim cap. 38. disput. 4.* iuxta quam consuetudinem legimus *Genesis c. 38. vers. 7.* quod cum mortuus esset Gor primogenitus filius Iudæ sine sobole, Iuda Onanem secundogenitum iussit ingredi ad Thamar relictam viduam, & suscitare semen fratris sui. Et Deiploum, vnum ex filiis Priami, duxisse uxorem Helenam viduam Paridis sui fratris, finxerunt Virgil. *lib. 6. Æneid.* vbi notauit Seruius Higinus *fab. 240.* Helenum quoque Hectoris fratrem post mortem Pirrhi Andromachen ipsius Hectoris viduam in uxorem duxisse, etiam tradit Pausanias *lib. 2.* Alia congerunt diuersarum gentium exempla Tiracquel. in *l. 7. connub. glos. 2. n. 50.* Balduinus ad *noel. Justin. pag. 69.* & nos in *d. can. 61. Concil. Illiber.* Apud Romanos etiam hoc in gradu primis temporibus prohibitum non fuisse matrimonium, constat ex iuribus in eodem canone congestis, & ex Apuleio *apolog. 2.* vbi refert, Pudentillam tabulas nuptiales fecisse cum viri mortui fratre. Et tandem Imperator Honorius Stiliconis duas filias in matrimonium habuit, Mariam scilicet, & Thermaciam, vel Ermanciam, vt vocat Iornandes in *chron. de rebus Geticis*: infelici tamen euentu; nam ex neutra liberos suscepit, testibus Zonara *tom. 3. anal.* Marcellino Comite in *chron. Paulo Diacono lib. 16. ad Eutrop. Iureto in notis ad Iuonem, epist. 248.* Constantinum tamen, & eius filium Constantem, & Constantium simile matrimonium cum uxore fratris defuncti prohibuisse, constat ex *l. 2. C. Theodos. de incestis nupt.* ante quæ tempora in Republica Romana non reperiebatur similis prohibitio. Nec contrarium probat Gaius *lib. 1. Instit. tit. 4. §. 8.* in illis verbis: *Sed nec vni viro duas sorores habere, nec vni mulieri duobus coniungi fratribus permittitur.* Cum constet Gaium Iureconsultum floruisse ante dictam constitutionem; siquidem attigit Diui Hadriani tempora, & vixit vsque ad tempora Antonij Caracallæ, *l. 7. in princip. ff. de rebus dub. l. nuper 42. ff. de donat. inter.* obseruarunt Reuardus *lib. 3. coniect. cap. 19.* Pancirola *lib. 8. var. cap. 23.* Ioannes Bertrand. *de Iurisperitis pag. 35. & 77.* Herbelinus *de orig. iur. cap. 48. num. 23.* Nam responderetur verba illa neutiquam Gaij IC. esse, sed potius interposita ab Aniano Alarici Regis Gothorum Cancellario, vt in *d. can. 61. Concil. Illiber.* notauimus, vbi etiam exposui legem *17. C. de nuptiis.*

9.
RESPON-
DETUR
FVNDAMEN-
TIS
CONTRA-
RIÆ SEN-
TENTIÆ.

Quæ sententiâ retentâ non obstant fundamenta contrariæ. Non primum, nam strictè & propriè frater mariti non est uxoris eius frater, cum non ab eodem stipite descendant, nec eadem sanguinis lineâ iungantur; sed latè & interpretatiuè dicuntur fratres per affinitatem: quo modo sunt accipiendæ auctoritates ibi adductæ, & docuit Sanchez *lib. 7. de matrim. disp. 76. n. 12.* Nec etiam si admitteremus loco fratrum haberi, ideo matrimonium iure naturali inter eos prohiberetur, vt de veris fratribus probauimus in *cap. 5. de consanguin. & affin.* Nec obstat secundum fundamentum deductum ex facto D. Ioannis, dum increpauit Herodem eo quod in uxorem acceperat uxorem fratris sui Philippi. Cui facillè responderetur admissâ sententiâ eorum, qui docuerunt, adhuc superstite Philippo Herodem accepisse eius uxorem, vt censuerunt ex sanctis Patribus Hieronymus, & Thom. in *cap. 4. Matthæi*, Beda in *cap. 6. D. Marci*: ex Scripturibus Ecclesiasticis Iosephus *lib. 18. antiquit. cap. 9.* Ægesippus *lib. 2.*

de excid. Hierosolymit. cap. 15. vbi de sancto Ioanne ita ait: *Non solum enim quasi predicator Euangelij, fraterni cubilis incestum reprehendebat, verum etiam quasi legis executor, preuicatorum legis condemnauit, qui fratris viuentis uxorem eriperat, præsertim habentem semen ex germano ipsius.* Eusebius Pamphil. *lib. 1. histor. Eccles. cap. 11.* iuxta versionem Ioannis Christoph. ibi: *Illam Herodiadem dico vino suo adhuc superstite ademit, cuius causâ etiam obtruncavit Ioannem.* Nicephorus Calixtus *lib. 1. histor. cap. 19.* ibi: *Hanc ille cum uxorem esse scierit fratris Philippi, contra legis constitutionem (semen enim habebat ex fratre) & quidem adhuc eo superstite, vt Iosepho videtur, duxerat.* Ex Doctoribus Abulenſis in *cap. 18. Matthæi, q. 18.* Caiet. in *opusc. tom. 8. tract. 13. vers. verba autem*, Bellarmin. *tom. 2. controuers. lib. 1. de matrim. cap. 27. vers. 2. responderi*, Couart. in *4. 2. p. cap. 6. §. 10. num. 9.* Sanchez d. *disput. 66. n. 12.* Basil. *de matrim. lib. 7. cap. 34.* Spondanus in *epit. Baronij, anno 39. num. 119.* Salius in *annalibus tom. ult. anno mundi 4086. ex n. 5.* Et adhuc admissâ sententiâ eorum, qui docuerunt Philippum iam tunc decessisse, iuste tamen S. Ioannes Herodem increpauit, eo quod acciperet uxorem fratris sui defuncti, quia filiam reliquerat, scilicet saltatricem Herodiadem: vnde nec iuxta legem ipsam Moyſi datam poterat eam in uxorem accipere, cum adhuc ea lex vigeret, iuxta illud Lucæ *cap. 26. Lex & Propheta vsque ad Ioannem, vt considerat Tertul. aduersus Marcionem cap. 34. ibi: Ioannes enim retundens Herodem, quod aduersus legem uxorem fratris sui defuncti duxisset, habentis filiam ex illa, non alias hoc permittente, & precipiente lege, quàm si frater inliberis decesserit.* Nec interest, ipsum Herodem Idumæum fuisse, & ita non obligari legibus Hebræicis; nam tam ipse, quàm eius pater Herodes maior, necnon alij Idumæi retrò per centum annos credebantur origine, & religione Iudæi, quia provincia illa spectare cœpit ad Regnum Iudæorum, iuxta quorum ritus, & religionem, abiectâ idololatriâ, vivebant, vt probat Iosephus *lib. 3. antiquit. in cap. 17. Genes. vers. 4. num. 100.* ex Scaligero Casaubonus *exercit. 1. in Baron. cap. 1. & 2.* Torniel. in *annal. sacris, tom. 2. anno 418. & 452.* Accedit quia Herodes, necnon pater eius origine Idumæi, profelyti erant, ad Iudaismumque conuersi, & valde Iudaicam religionem sectabantur, vt ita facilius regnum illud lucrifacerent, vt probant Serrarius *tom. 1. in opusc. de Herode, cap. 2. §. 7. & 15.* Baronius in *apparatu, num. 5.* Salius ubi supra, *num. 8.*

Nec obstat quod de matrimonio Archelai expendebamus, quod improbarunt Iosephus, & Ægesippus. Nam causam ipsius reprehensionis ipsi expresserunt, non ex eo, quod repugnaret iuri naturali, sed quia contrarium erat legi Moyſi datæ; siquidem ipsa Glaphira duos suscepit filios ex ipso Alexandro fratre Archelai, vnde iuxta legem Moyſis non poterat illam in uxorem accipere, vt expressit Iosephus ibi: *Paternam quoque legem transgrediens, Glaphiram Archelai quidem filiam, Alexandri verò fratris coniugem, ex qua filios quoque suscepit, sibi met accersit in uxorem.* Et Ægesippus ibi: *Glaphiram contemplatus Archelais, quod fratrem mariti, filiorum patrum, aut quamquam piè refugiendum arbitraretur, ita deperire cœpit, vt uxorem eiceret Marianam, & Glaphiram*

10.
SOLVUNT
ALIA AR-
GUMENTA

Glaphiram in locum illius substitueret. Nec etiam obstat casus Tarquinij, quem reprehendit Dionysius; nam celebris ille Historicus, non tam reprehendit simile matrimonium, quod illis temporibus, & sequentibus Romanis concessum fuit; quam circumstantias, quæ illud præcesserant, videlicet adulterium coniunctum cum nece vtriusque coniugis. Tarquinius enim adulterium commisit cum Tullia, fide adinuicem data de futuro matrimonio, & vt Tullia maritum Arantem, fratrem maiorem Tarquinij occideret, & ipse Tarquinius vxorem & sororem maiorem Tullia necaret, & ambo in necem Seruij Tulij patris, focerique concurrerent, vt fecerunt, vt refert ipse Dionysius lib. 4. & innuit Titus Liuius lib. 1. vnde iuste Dionysius factum illud nefarium appellat, admodumque abominabile apud Græcos, & barbaras nationes, vt etiam Horatius lib. 4. od. 12. loquens de Tereo Rege Thraciæ, qui cum Philomena sorore vxoris suæ Prognæ matrimonium celebravit, ait:

Infelix & Cecropia domus

Eternum opprobrium, quod malè barbaras

Regum est ultra libidines.

Nec tandem faciunt casus Clotharij, & Cariberti Regum Galliæ, quorum matrimonia non fuerunt improbata, quia iure naturali repugnant, sed quia sine dispensatione Pontificis fuerunt celebrata, & ita nulla erant, iuxta sacros canones. Concil. Epaun. & Aurelian. supra relatos. Accedit, quia ambo matrimonium contraxerunt cum sororibus vxorum, viuis adhuc ipsis vxoribus, vt referunt idem Gregorius Turonens. lib. 4. cap. 9. & 36. vnde ex alio capite, polygamie videlicet, nefaria & abominabilia erant similia matrimonia. Nec tandem obstat dicta auctoritas Leuitici; nam cum prohibitio illa esset legis veteris, cessauit per mortem Christi, vt locum illum exponens contra eos, qui exultant eam prohibitionem, vtpote moralem, durasse etiam post Christi mortem, probauit in cap. 5. de consanguin. & affin. Accedit, nam in ipso textu Leuitici non prohibetur marito accipere duas sorores in vxores successiuè, idest defunctâ primâ, secundam; sed tantum turpitudinem fratris sui reuelari, idest vni vxori nubere successiuè duos fratres, in quo casu maior datur ratio prohibitionis.

His suppositis apparet ratio præsentis assertionis; nam cum matrimonium cum duobus fratribus, & sororibus sit prohibitum tot sacris, & prophanis legibus supra relatis, nemo potest sororem vxoris suæ iam prædefunctæ, vel fratrem mariti sui in coniugem accipere. Sed cum hæc prohibitio non à iure naturali, seu diuino proveniat, sed tantum positiuo, potuit Innocentius III. cum Liunionensibus dispensare, vt matrimoniis contractis in infidelitate cum vxoribus fratrum suorum, etiam post baptismum vteretur, quia Romanus Pontifex ex iustis causis potest dispensare in omnibus gradibus à iure ecclesiastico prohibitis, & per consequens in hoc primo gradu affinitatis lineæ transversalis, vt docuerunt post D. Thomam 2. 2. quest. 154. art. 5. ad 3. plures congesti à Thoma Sanchez lib. 7. de matrim. disput. 66. num. 1. Barbosa in l. fratres 5. Cod. de incestis nupt. Connanus lib. 8. comment. cap. 5. numero 7. Duarenus ad tit. ff. solut. matrim. tit. de nupt. §. 5. Gutierrez de matrim. cap. 99. numer. 9. Basil. Legion. eod. tract. lib. 3. cap. 34. num. 2. Men-
D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV,

doza lib. 3. Concil. Illiber. cap. 49. Serarius d. opusculo de sancto Kiliano, cap. 16. Lorinus in d. cap. 18. Leuit. Bonacina de impediment. matrim. quest. 32. num. 7. P. Hurtado de matrim. disput. 20. difficult. 3. quamplures relati ab Illustr. Ramos in d. consult. ex num. 45. vsque ad 51.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, nam verum est, in hoc primo gradu lineæ transversalis matrimonium non esse prohibitum à iure naturali; adhuc tamen necessaria fuit præsens Innocentij dispensatio, vt Liunionenses ad fidem conuersi vterentur ipsis matrimoniis contractis in infidelitate, ad sedandum scandalum, quod inter alios fideles oriri poterat, dum videbant cum duabus sororibus matrimonio coniunctos tali matrimonio vti. Vnde Innocentius nihil statuens de vinculo ipsius matrimoniij, tantum indulget Liunionensibus ad fidem nouiter conuersis, ob eorum infirmitatem, vt possent post baptismum vti eisdem matrimoniis. Si ea contraxerunt cum vxoribus fratrum, qui sine liberis decesserunt; quia tunc ratio illa, quæ reddebat licitum simile matrimonium in lege antiqua, eos excusabat à tam graui inhonestate: nam licet hoc coniugium iure naturali non sit irritum, tamen non honeste sine causa contrahitur; & ita etiam causam exigit Pontifex in præsentem ad dispensandum cum Liunionensibus, vt matrimoniis antea contractis vti possent: docuerunt Gloss. & Panormit. in præsentem, quos sequuntur Couarr. supra, Sanchez lib. 7. de matrim. disput. 65. num. 5. Nec obstat augmentum deductum ex facto sancti Kiliani, cui minime satisfaciunt Serarius supra in opusculo de sancto Kiliano, cap. 16. 17. & 18. qui affirmat, quod sanctus potuit illud tolerare, dum Gobertus non fuerat sacro baptismo regeneratus: at postquam clauibus Ecclesiæ parèbat, tenebatur eum hortari, & suadere, vt à Geliana discederet, tanquam à matrimonio per sacros canones prohibito. Nam hæc solutio facile conuincitur ex præsentem textu, & traditis in cap. de infidelibus, de consanguin. & affin. Quare eà omisâ dicendum est, duplici ex causa sanctum Kilianum increpasse Gobertum, suasisseque vt Gelianam dimitteret. Prima, quia licet matrimonium contractum in infidelitate contra sacros canones, sustineatur post baptismum; tamen id procedit, quando iuxta leges suæ patriæ, & prouinciæ celebratum fuerat, vt expresse docetur in d. cap. de infidelibus: vnde cum legibus Francorum, & Germanorum prohibitum esset matrimonium cum relicta fratris, vt constat ex lege Salica, tit. 14. §. 18. ibi: *Si quis sororis, aut fratris filiam, aut certè alterius gradus consobrinam, aut fratris vxorem, aut anunculi sceleratis nuptiis sibi coniunxerit, huic poena subiaceat, vt à tali consortio separetur, atque etiam si filios habuerit, non habeantur legitimi heredes, sed infamia sint notati.* Sic legitur tit. 19. legum Aleman. Baiubar tit. 6. Longob. lib. 8. tit. 2. idèd matrimonium nullum fuit in ipsa gentilitate contractum, vtpote contra leges patrias. Quare post baptismum sustineri non poterat, ex d. cap. de infidelibus. Secunda, quia licet Gobertus fidem catholicam profiteretur, baptizatusque esset, tamè Geliana eius vxor in infidelitate persistebat, vt patet ex historia ipsius martyris, quam ex veteri manuscripto dedit Serarius vbi supra, ibi: *Dux Gobertus assidua adhortatione beatissimi Presulis ad meliora in dies proficiebat, sed coniugium habebat pro ritu gentilitatis.* Vnde timor aderat, ne ex diuturna cohabitatione maritum ad paganismum retraheret,

12.

DISSOLVITUR DVBITANDI RATIO.

II. TRADITUR RATIO DVBITANDI.

vt agnoscitur ex alia clausula ipsius historię, ibi: *Fili mi, quem per Evangelium Christi genui, gaudeo valde perfecta fidei tuę; sed multum mouet me, quod illicitis nuptiis teneris implicatus, nec medicriter formido, ne à recto itinere tali coniuge retarderis.* Vnde cum matrimonium etiam legitime contractum in ipsa infidelitate dissoluatur, altero ex coniugibus ad fidem conuerso, cum alter conuerti renuit, sed cohabitare vult cum contumelia Creatoris, aut periculum datur peruersionis, capite quanto, capite gaudemus, hoc titul. ideo sanctus Kilianus recte arguebat Gobertum, vt dimitteret Gelianam Gentilem conuerti ad fidem renuentem, cum ex tali cohabitatione periculum daretur peruersionis.

I 3.
EXPONVN-
TVR CAP.
AD AUDIEN-
TIAM, DE
SPONSA.

Sed adhuc suprà traditis obstat textus in cap. ad audientiam, de sponsal. in illis verbis: *Sed quoniam scriptum est, quod sponsam fratris frater non potest habere.* Ex quibus communiter deducunt repetentes ibi, quod matrimonium cum vxore fratris lege diuina est prohibitum: ergo in presenti casu dispensare non poterat Innocentius cum Liouoniensibus, vt vteretur matrimoniis contractis contra legem diuinam. Idem ferè probatur ex Concil. Romano sub Zachar. can. 6. anno Christi 743. ibi: *Vt consobrinam fratris uxorem, vel etiam de propria cognatione nullus presumat in coniugio copulare; quia scriptum est in lege Domini, Turpitudinem vxoris patris, vxoris fratris, atque sororis tuę non reuelabis, turpitudine enim tua est.* Concil. Paris. 3. can. 4. ibi: *Nullus ergo illicito coniugio contra præceptum Domini sortiri presumat fratris relictam.* Concil. Aruern. sub Vigilio can. 11. ibi: *Si quis relictam fratris sororem, vxoris, & carnalis contagii maculâ crediderit violandam, & ausu sacrilego auctoritatem diuinę legis, ac iura nature præsumpserit, &c.* Ex quibus aperte probatur, coniugium cum relictâ fratris prohibitum esse le-

ge diuina. Sed vt huic difficultati satisfaciamus, dicendum est, illa verba dicti capitis ad audientiam, quoniam scriptum est, non esse referenda ad legem veterem, seu ad illam sacrę paginę auctoritatem; nam in tota sacra Scriptura similis sententia non reperitur; siquidem in cap. 16. & 20. *Leuit.* vbi gradus prohibitionis huius recententur, non agitur de sponsa fratris, sed de eius vxore: nec in dicto cap. ad audientiam, agitur de impedimento affinitatis, cuius ratione matrimonium in lege veteri prohibebatur cum vxore fratris; sed de impedimento publicę honestatis, quod merè ecclesiasticum est, vt ibi probauit: vnde illa verba referenda sunt ad canones antiquos, in quibus ob publicę honestatis iustitiam, matrimonium iam erat prohibitum cum sponsa fratris, quos retuli in eius textus commentario. Et si adhuc admittamus, vt voluit Cuiac. ibi, ea verba referenda esse ad legem veterem, de qua sanxerunt PP. in Concil. Rom. Aruern. & Paris. proximè relatis, adhuc dicendum est, eos non expendere legem veterem, quasi hodie intra easdem personas ex lege gratiæ matrimonium prohibeatur; sed ad adstruendam, & firmandam suam sanctionem, referunt in lege veteri huiusmodi matrimonia fuisse reprobata: non tamen inde inferas, eam legem vigere apud Christianos, & suscitata fuisse; cum passim ad illustrationem suarum sanctionum PP. Ecclesię vtantur præceptis etiam cæremonialibus legis veteris; non tamen ideo docent eam adhuc vigere, aut obseruari, sed tantum vt facilius quod in eis canonibus sancitur, suadeatur, & obseruetur: ita PP. in dictis Conciliis Rom. Paris. & Aruern. expendunt sanctionem legis veteris; non tamen ideo docent omnes gradus in lege veteri prohibitos, hodie etiam prohibitos censeret ex eadem lege, vt iam probauit in cap. litteras, de resit. spol.

TITVLVS XX.

De donationibus inter virum & vxorem,
& de dote post diuortium restituenda.

CAPVT I.

Ex Concilio habito apud a Vvormatiam.

Mulieres verò cum pro aliqua licita b causa à propriis viris fuerint c separata, totam d dotem præcepimus sibi reddi, quam à die nuptiali receperunt: & post expletum annum accipiant alios viros, si voluerint: similiter & vir vxorem.

NOTÆ.

a **V**vormatiam.] Ita legitur in prima collectione, sub titul. de dote post diuortium restituenda, cap. 1. post Concil. Lateran. p. 50. cap. 46. legitur Guaranciam: in hac sexta collectione Vvormatiam. Sed cum textus hic non reperiatur in Concil. Vvormatiensi, quod dedit Pater Sir-

mundus tom. 17. Concil. Regiæ editionis, credo deductum esse ex Concilio Vvormatiensi celebrato temporibus Caroli Magni, de quo nonnulla notauit in cap. 1. de eo qui cognouit consanguin.

b *Licita causa*] Vt excludatur adulterium, quo casu matrimonium soluitur quoad thorum, cap. significasti, de diuortiis, & dos non restituitur, immò potius lucro mariti cedit, capite

capite plerumque, vbi dicemus, hoc titul.

3.

c *Separata.*] Sed de qua separatione loquatur textus hic, dubium est apud Interpretes. Glossa in presenti credit, textum hunc procedere quando matrimonium solutum fuit, tanquam nullum ab initio, & inualidum, vtpote inter consanguineos, vel eos, inter quos de iure contrahi non poterat: quam opinionem sequuntur Ioannes Andreas, & Abbas in presenti, 3. part. Campegius de dote 3. p. q. 2. 38. Valdes in addit. ad Rodericum Suarez, in addit. ad l. 1. r. de las ganancias, lib. 3. fori, pag. 12. pro quibus faciunt vltima textus verba, vbi post annum permittitur coniugibus aliud matrimonium contrahere, quæ supponunt quoad vinculum matrimonium separatum fuisse: & esse communem sententiam hanc dicit Couarr. in 4. 2. p. cap. 6. §. 8. num. 6. Aliter tamen Ripa in presenti, num. 6. Palacios Rubios in presenti rubric. §. 6. num. 41. accipiunt textum hunc, quando matrimonium validum fuit, sed diuortium factum fuit ex aliqua licita causa, ex relatis in cap. 1. de diuort. quoad thorum. Pro qua sententia faciunt illa verba, à propriis viris fuerint separata, quæ denotant valuisse matrimonium, solutum tamen fuisse quoad cohabitationem, aliàs viros proprios non ita PP. appellarent, si matrimonium inualidè fuisset contractum. Deinde quia in hoc titulo agitur de dote post diuortium restituenda, vt concipitur rubrica præsens in prima & secunda collectione, & in hac sexta: ergo vt textus hic conueniat rubricæ, sub qua iacet, iuxta legem Imperator, ff. de in diem additione, necessariò intelligendus est de diuortio quoad thorum. Sed ego vtramque sententiam veram existimo; si enim attendamus verba huius canonis, Patres in eo agunt de matrimonio validè celebrato, & separatione facta quoad vinculum, quia PP. huius Concilij Vvormatiensis senserunt, diuortio facto, posse coniuges ita separatos aliud matrimonium contrahere, in d. cap. 1. de diuortiis: quare posteriora huius textus verba, vbi expresse id docetur, omisit Raymundus, vtpote contraria aliis Ecclesiæ canonibus. Si verò sententiam huius textus attendamus, vera est, siue dissoluatur matrimonium quoad vinculum, quod duplici tantum casu contingit, videlicet professione factâ in Religione, cum matrimonium tantum ratum erat, vt probauit in cap. sanè, cap. ex publico, de conuers. coniug. vel conuersione vnus ex coniugibus ad fidem catholicam, si infideles contraxerunt, & alter conuerti renuit, seu cohabitare sine contumelia Creatoris, cap. quanto, cap. gaudemus, de diuort. siue quoad thorum: quod diuortium contingit, vel ob scuitiam viri, cap. litteras, de restit. spol. vel ob lepram, iuxta tradita in cap. 2. de coniug. leproso. vel furorem superuenientem, quando nimis est, & adest periculum vitæ; omnibus enim his casibus, cum sine culpa coniugum ex causa licita, & à sacris canonibus approbata dissoluatur matrimonium, dos restitui debet.

4.

d *Totam.*] Si maritus soluendo sit, aliàs non conuenitur, nisi in quantum facere potest, l. patroni 17. l. non tantum 20. ff. de re iudic. l. maritum 11. cum sequent. ff. solut. matrim. probauit latè in cap. Odoardus, de solut. Nec obstat textus in l. §. idem Iul. vers. sed est verius, ff. de liberatione legata, vbi scriptum est, maritum, cui vxor liberationem dotis legauit, & soluendo non est, si solidum præstiterit, repetere non posse; & ta-

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

men posita ita specie contrarium videbatur; quia præter exceptionem priuilegij habuit maritus exceptionem legatæ liberationis, quæ, vt pote peremptoria, & perpetua, & fauore debitoris comparata, solet proficere ad repetitionem soluti tanquam indebiti, l. si non sortem 26. §. adeo, l. qui exceptionem 40. de condict. indebit. Sed omiſſis aliorum aliis interpretationibus, probanda est postrema Accursij in d. §. idem Iulianus, verbo Non posse, in fine, quam sequuntur, pleniusque exponunt Cuiac. lib. 10. Digestor. Iuliani, in l. si non sortem 26. §. adeo, ff. de condit. & demonstr. Pacius cent. 6. q. 42. doctè Brissonijs lib. 3. de solut. pag. 265. affirmantes Iuliani disputationem in d. vers. huic parti, eò principaliter tendere, vt probet legatâ liberatione marito, qui soluendo non est, eum esse legatarium, sicut est legatarius pater, cui cum nihil esset in peculio, liberatio legata est à creditore filij: & vt ostendat Consultus, supposito liberationis legato vtrumque debitorem esse, & consequenter commodum legatæ liberationis sentire vtrumque, aut solutum repetere non posse tanquam indebitum, nempe si liberatio legata non sit, in quo tamen verius est, vt ex Vlpiano Marcel. scribit, etiam deficiente legato liberationis, patrem, si suo nomine soluit, posse repetere: non debet enim nisi sub conditione, quando, & quatenus est in peculio, l. 1. §. vlt. cum l. sequenti, ff. de constit. pecun. l. si is cum quo 11. ff. de condict. indebit. Maritum autem sine auxilio legatæ liberationis non posse repetere, quia soluit debitum, quod tale esse non definit solâ exceptione priuilegij ne conueniatur ultra quàm facere potest. Ceterum vi legatæ liberationis posse etiam maritum soluente[m] repetere, nec Vlpianus, nec Marcellus dubitant, & multò minùs Iulianus, contra quàm ipse scripserat in d. l. si non sortem 26. §. adeo.

e *Et post expletum annum.*] Licet hæc verba retineri possint admissâ sententiâ eorum, qui textum hunc acceperunt de diuortio quoad vinculum, ex eo, quod matrimonium ab initio nullum fuisset; tamen quia hæc interpretatio repugnat verbis, & sententiæ huius canonis, idè sequentia verba omisit Raymundus, cum in eis permittatur diuortio facto quoad thorum, aliud matrimonium celebrare: & quia iure ciuili diuortio facto matrimonium omninò soluebatur, l. 1. ff. de diuortiis, licebat coniugi, superstiti quoque alio coniuge, ad secundas nuptias transire, l. si qua mihi 12. ff. de ritu nupt. l. nupta 30. in princip. l. penult. §. vxor ff. solut. matrim. l. cum vir 25. ff. de condit. & demonstr. l. mulier 22. ff. ad Trebel. Illustrat Fornerius lib. 6. rer. quotid. c. 23. Sed eo casu mulier intra annū alteri nubere prohibebatur, ne qua de prole dubitandi daretur occasio, ex constitutione Anastasij, relata in l. si constante, C. de repudijs, & aliâ constitutione Græcâ, quæ desideratur in titulo Codicis de Episc. & cleric. vt notauit Cuiac. in nouel. 22. c. 6. & de prescript. c. 20. Et licet etiam per annum non liceat viduæ mortuo marito secundas contrahere nuptias, l. 1. & 2. C. de secund. nupt. non tamen eodem modo; nam vidua etiam si intra annum pariat, non potest intra annum luctus matrimonium celebrare, vt dicemus in c. final. de secund. nupt. illa verò, quæ separata est per diuortium, statim dum filium edidit, potest aliud coniugium inire, cum cesset ratio prohibitionis, videlicet turbationis sanguinis. Vnde cum PP. Concil. Vvormat. sequeretur iuris ciuilis dispositione in facultate concedenda diuortio facto aliud matrimonium contrahendi

hendi, etiam eam partem admiserunt, ut id non liceret, nisi elapso anno, propter eandem rationem incertitudinis prolis. Et licet hæc ratio non procederet in viro, unde nec annus luctus illi indicitur, *l. uxori, Digestis de his qui notant infamia*: tamen in præsentis textu illi iubetur, ne intra annum uxorem accipiat, ut ita PP. æquales facerunt coniuges in contrahendo hoc secundo matrimonio: licet aliquando minus tempus viro iniungatur, ut in *can. 116. in excerpt. Egberti Archiepiscopi. Eborac. tom. 17. Concil. pag. 504. ibi: Muliere mortuâ, licet viro post mensem accipere alteram; post annum verò licet mulieri accipere alterum.*

COMMENTARIUM.

6.
CONCLV-
SIO DEDV-
CITVR.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Soluta matrimonio ex causa licita, dos restituenda est uxori.* Probant eam textus in capite 2. hoc titulo, in 1. collect. ibi: *Ex questione M. mulieris nobis innotuit, quod N. quondam vir suus, à quo, sicut dicitur, fuit iudicio ecclesiastico separata, dotem suam sibi reddere contradicit. Quia verò indecens est, & à iuris ordine alienum, ut prædicta mulier dotem suam amittat, f. t. p. s. p. m. quat. si eadem mulier à prædicto viro fuit iudicio ecclesiastico separata, ipsum moneas, & si necesse fuerit, ecclesiastica districtione compellas, ut prædicta mulieri dotem suam restituat, ut secundum consuetudinem terræ in præsentia tua iustitia plenitudinem exhibeat.* Et capite 2. capite etsi necesse 5. capite nuper 6. capite final. in fin. hoc titulo, capite 2. de coniug. seruor. capite proposuit, iuxta communem interpretationem, 32. quest. 7. capite ex publico, ibi: *Restituat, de conuers. coniug. capite 1. ut lite non contest. l. 2. Digestis solut. matrim. l. quotiens 16. l. non solum 52. Digestis de iure dot. l. ultim. Codice solut. matrim. l. vnic. §. illo, Codice de rei uxoris act. Vlpianus in fragm. tit. 6. §. diuortio. Consonant lex 18. & 23. tit. 1. part. 4. Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsentis, Canisius, & Cuiacius h. c. Sanchez lib. 10. de matrim. disput. 4. numero 20. & disput. 20. numero 7. Basilius lib. 9. eod. tract. capite 23. numero 12. Gibalini de vsuris, lib. 4. capite 5. art. 21. Gutierrez de iuram. 1. p. capite 1. numero 55. & lib. 1. canonic. capite 24. numero 14. Noguerol. alleg. 29. art. 1. num. 7. Samuel Petitus ad ius Atticum lib. 6. tit. 2. Fragofo cap. 3. de regim. lib. 2. disp. 5. §. 5. n. 77. Corrafius in l. 2. ff. solut. matrim.*

7.
IMPVGNA-
TVR TRA-
DITA AS-
SERTIO.

Sed pro dubitandi ratione ita insurgo. Dotis causa perpetua est, ideoque marito datur ut perpetuò apud ipsum sit, *l. 1. Digestis de iure dot. probat Gentilis lib. 3. de donat. inter, cap. 13. ideoque eius dominium in maritum transfertur, l. plerumque 10. l. quamuis 78. ff. de iur. dot. l. si pradium 23. C. eod. tit. l. estimatis 50. cum sequent. ff. solut. matrim. l. seruum 21. ff. de manumiss. l. Lucius, §. idem, ff. ad municip. l. doce ancillam 9. C. de rei vind. Donel. lib. 4. comment. c. 23. Cuiacius lib. 10. obs. cap. 32. D. Nicolaus à Castro in l. 1. C. de fundo dotal. num. 2. Igitur maritus constante, vel soluto matrimonio non est cogendus dotem restituere. Augetur primò, nam si dos restituatur soluto matrimonio per mortem, aut diuortium legitime factum, non mulieri, sed eius patri restituenda est, *l. pater filia, ff. de enic. l. dos**

à patre, ff. solut. matrim. l. dotem dedit, ff. de colat. bonor. l. si ab hostibus, ff. solut. matrim. Igitur non rectè in præsentis docetur, diuortio facto mulieri totam dotem esse restituendam. Augetur secundo hæc difficultas ex eo, nam si dos restituenda sit, inter alias retentiones, quas maritus habet, quas referunt Vlpianus in fragmentis, tit. 6. vers. Retentione, Paulus lib. 2. sentent. tit. 21. præcipuæ sunt ob res amotas, *l. illud 5. l. ob res 20. ff. de pactis dotal. l. rei 15. §. 1. l. si filio 26. ff. solut. matrim. l. si enim dos 8. ff. de act. rer. amotar. & ob impensas in res dotalis factas, l. 1. §. 2. cum sequent. ff. de impensis*: igitur non tota dos restituenda est à marito, etiam soluto matrimonio per diuortium, ut in præsentis docetur.

Quà dubitandi ratione ita fulcità non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, dotis verbo significari quicquid nobis præcipuum, siue à natura, siue ab hominibus conceditur: unde Rachel, cum infœcunda esset, & Dei beneficio filium peperisset, dicebat *Genesis c. 30. Dotauit me Deus dote bona.* Quod & ad res inanimatas protractum fuit; unde apud Plinium lib. 18. cap. 28. legimus: *Plumum vita dotalam.* Et apud Consultos dotes prædiorum dicuntur, *l. 2. §. 1. l. Seia 20. §. liberti, ff. de instrument. legat. l. amissi 52. §. fideiussores, ff. de fideius. l. 9. §. 3. ff. de usufructu, l. Titia 34. §. 1. ff. de legat. 2. l. 7. C. Theodos. de pistoribus*: notauit Fornerius lib. 1. select. c. 2. Et Ecclesiam dotem suam habere, probauit in cap. cum sicut, de consecrat. Ecclesia. Sed propriè dos dicitur, iuxta M. Varronem, quod nuptiarum causâ datur: licet enim Lycurgus, & Solon legibus suis canissent, ut fœminæ indotatæ nuberent, ut tradit Plutarchus in apophtheg. Lacon. & in vita Lycurgi, & Solonis Ælianus lib. 3. var. histor. & alij congesti à Tiraquel. in legib. connub. l. 4. glos. 1. num. 10. Guiberto Costan. de dotibus, in princip. Marquez in gubern. christ. lib. 2. cap. 31. §. 4. Bæza de non meliorandis, cap. 2. num. 17. Henellio de iure dotali, cap. 1. §. 4. Borello tom. 3. decis. tit. 4. per totum. & Græci, Spartani, atque Indi indotatas uxores emissent, ut referunt Aristot. lib. 2. polit. cap. 6. Strabo lib. 15. idque ea ratione faciebant, ne propter opulentiam dotis magis quàm propter virtutem, & matrimonij bonum uxores ducerentur; & ita vitarentur rixæ & contentiones, quæ passim contingunt eis, qui uxores ducunt ingenti dote refertas; nam tunc mariti, non domini, non superiores, non mariti, non denique pares, sed potiùs famuli & inferiores sunt. Unde Marcia Catonis filia, cum quaereretur cur post ipsum maritum denuò non nuberet; respondit non inuenire virum, qui se magis vellet, quàm sua, ut ex D. Hieronymo refert B. Bernardinus in tractatu Nubere volentium, numero 8. vers. Tertia principalis; & Cato Censorinus de ea re loquens ita admonet:

Vxorem fuge, ne ducas sub nomine dotis.

Quod idem Plautus ita queritur:

Argentum accepi dote, imperium vendidi.

Et Ovidius lib. 2. de arte amandi, Martialis epigram. 12.

Vxorem quare locupletem ducere nolim

Queritis, uxori nubere nolo meæ.

Plura Arniseus de iure connub. cap. 3. sect. 8. Henel. de dotal. cap. 1. per totum. Tamen apud eas nationes, quæ in pace, & otio benemoratam, constitutam & ingenuis hominibus refertam Rempublicam habere satagebant, multò vtilius, magisque

8.
DOTIS
ETYMON,
ET ORIGO.

gisque rationi congruum visum fuit dotes à mulieribus dari, quibus tanquam inuitamentis, viri ad nuptias æqualium prouocarentur, & deinceps onera matrimonij sustinerent, l. 2. l. dotis fructus, l. quamuis, ff. de iure dot. l. pro oneribus, C. eod. tit. l. si maritus, l. si filia, ff. familia erisc. & ideo Hothomanus in tract. de dote, cap. 5. inquit, dotis constitutionem semper à vetustissimis gentibus fuisse usurpatam, inde inferens, ea ratione Consultum in l. eas obligationes 8. ff. de capite minuis, docere obligationem dotis ex iure gentium prouenire, iuncta interpretatione Bartoli ibi, & in rubric. ff. solut. matrim. & Petri Barb. in eadem rubric. 4. p. num. 23. nam cum matrimonium ob publicam causam ab omnibus gentibus admissum sit, ob idque iuris gentium dicatur in l. 1. §. ius naturale, ff. de iustitia & iure, princip. Instit. de iur. natur. dotes etiam eiusdem iuris debent esse, cum ipsæ inuentæ, & ordinatæ simul cum matrimonio fuerint: docent Palacios Rubios in cap. per vestras, hoc tit. §. 20. num. 10. quare in cap. nullum 30. q. 5. cauetur, ut nullum sine dote fiat coniugium: quæ verba explicant Mesa lib. 2. variar. cap. 40. Robertus lib. 2. r. indic. cap. 17. Ambianas de monogam. cap. 8. obs. 1. Amaya 1. obs. cap. 4. Pineda de reb. Salomon. cap. 2. num. 4. Costanus de spons. fol. 124. & in cap. consanguineorum 3. q. 4. cap. aliter, eadem questione, ibi: Legitimè dotetur: & Plautus in Trinum. act. 2. scen. 1. ex dote matrimonium à concubinato distinguit, ibi:

*Nolo ego mihi te tam prospicere, qui meam egestatem leues,
Sed ut inops, infamisque sim, ne mihi hanc famam deferant,
Me germanam meam sororem in concubinatum tibi
Sic sine dote dedisse, magis quam in matrimonio.*

Inde dotium causa apud omnes præcipua fuit, cum Reipublicæ intersit mulieres dotatas esse, ut ita facilius nubant, impleantque liberis ciuitatem, l. 1. ff. solut. matrim. l. hoc modo 64. ff. de condit. & demonstr. l. cum ratio 7. §. si plures, ff. solut. matrim. Illustrant latè Salcedo ad leg. Recopil. in l. 66. tit. 4. lib. 2. Solorzanus tom. 2. de iure Indiar. lib. 2. cap. 16. numero 15. Lara de Capel. cap. 21. num. 2. Arias de Mesa lib. 3. variar. cap. 32. num. 12. Olea de ces. iur. tit. 3. q. 7. num. 1. Leonardus de usur. q. 30. numero 44. D. Iosephus de Retes lib. 1. opuscul. cap. 2. Henell. de dotal. capite 1. §. 3. Nouarinus lib. 6. aque nupt. cap. 47. & 49.

9. **DOTIS DEFINITIO.** Secundò sciendum est, dotem esse donationem, quæ vxoris nomine in virum propter matrimonij onera confertur. Hothomanus de dotibus, in princip. Quæ definitio alias omnes, quas ex Varrone refert Cuiac. ad tit. de iur. dot. complectitur. Dicitur donatio, quia à veteribus inter donationes conferebatur, l. ult. C. de donat. ante nupt. nam licet non sit donatio mera, & absoluta, quæ solius liberalitatis causâ, & sine vlla negotij gestione conficitur; est tamen donatio negotij conficiendi, aut gerendi causâ facta, ideoque dos contractus appellatur in l. contractus, ff. de reg. iur. l. 1. §. debitum, ff. de constit. pecun. l. exigere 65. ff. de iure dot. daturque ob onera matrimonij. Quâ ratione ab omnibus aliis donationibus differt, eumque finem esse essentialem, constat ex l. dotem 16. ff. de castrens. pecul. l. actione 65. D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

§. ultim. ff. pro socio, l. si is qui 56. §. 1. ff. de iure dot. contractusque is est bonæ fidei nominatus; unde ex eo datur vfucapiendi conditio, l. 1. ff. pro dote: est lucratius, si vxorem respiciamus, l. final. §. si à socero, ff. quæ in fraud. credit. l. ex promissione, ff. de obl. & act. l. 1. §. si emancipata, l. 3. §. emancipatis, ff. de collat. bonor. l. cum post 43. ff. de administr. tutor. l. dotem 16. ff. de castrens. pecul. l. si vfumfructum 23. ff. de liberal. causa. Quoad maritum verò procedit ex causa onerosa, & tacitam habet conditionem, si nuptiæ sequantur, l. cum multa 20. C. de donat. ante nupt. l. incesto 52. l. dote 61. ff. de ritu nupt. Deinde sciendum est, dotem variè diuidi; alia enim est dos æstimata, ut probauit in cap. mulieres, de iureiur. alia appellatur data, alia dicta, alia promissa. Data dicitur iuxta Vlpianum tit. 7. regul. ibi: *Eaque dos aut dabatur, aut dicebatur, aut promittebatur.* Dos dabatur cum præsens ea erat, non quia statim traderetur viro, licet hoc fieri posse constet ex l. 1. ff. de dote, sed pridie nuptiarum, aut circiter apud Auspices deponeretur, ut crastino nuptiarum viro solueretur. Dicebatur verò dos, cum mulier, eiusve parens, vel debitor dotem dicebant, nulla interrogatione præcedente, sed tantum solennibus verbis, ut illis, *Centum tibi doti erunt.* Vlpianus in fragm. tit. 6. de dotibus, Gaius lib. 2. instit. tit. 17. §. sunt alij, l. ult. C. Theodos. de dotibus, l. si ei 25. l. si pater 44. §. ultim. l. quemadmodum, l. nuptura 57. l. si mulier 59. ff. de iure dot. Dotis dictio, quæ solenniter fiebat, sublata fuit in l. ad exactionem 6. C. de dotis promiss. & Tribonianus verbum *Dicere*, ab omnibus fragmentis Iurisconsultorum sustulit, l. cum vir 53. de iur. dot. & in l. si extraneus 33. eodem tit. & pro dixit, reposuit promissit; & in l. 6. C. de iur. dot. Plinius lib. 6. epist. 4. ibi: *In dotem centum millia contulerint præter eam summam, quam pater tuus veluti de meo dixerit.* Et ita cum iure ciuili approbata fuisset ea conuentio, dabatur actio ex simili dotis dictione, ut docent Alciatus libro 2. parerg. capite 1. & libro 11. capite 10. Reuarius de author. prud. capite 4. Galbanus de vfusufruct. capite 15. Faber de errorib. decad. 99. error. 1. Gifanius in l. Aristo 10. de donat. numero 27. & ad titulum de verb. obl. numero 5. Hothomanus in disput. de dotibus, capite 2. Brissonius lib. 6. de formul. pag. 144. Sauarus in notis ad Sidonium, lib. 1. epistol. 11. fol. 80. Petrus Burgius lib. 1. elect. capite 11. dotis dictæ vestigia extant in l. si nuptura 25. l. si pater 44. §. 1. l. quemadmodum 46. §. 1. l. nuptura 47. l. si mulier 59. Digestis de iure dot. l. nepos 125. Digestis de v. s. l. sciendum 19. §. dictum, Digestis de adilitio edict. l. si rem 31. §. final. vers. aut mulier, Digestis de nouat. si obserues in his locis, pro dotis dicere, quod Latinum, & frequens Iurisconsultis fuit, esse à Triboniano inusitatè transcriptum *doti promittere*, ne dictionis dotis, quæ in vsu iam non erat, extaret mentio, sicut in l. sine 61. l. auus 79. §. 1. Digestis de iure dot. l. si marito 31. §. 1. l. si socer 44. §. 1. Digestis solut. matrim. l. Iulianus 47. Digestis mandati: notarunt Cuiacius ad Vlpian. titulo 6. in princip. & in rubric. de verb. obl. ibi: Gifanius numero 5. & in l. Aristo 28. numero 29. de donationib. apud Gaium libro 2. titulo 17. §. 4. Quare autem tantum mulier, eius parens, & debitor, possent dicere dotem, perdoctè exponit D. Ioseph de Retes ad tit. de verb. obl. cap. 1.

num. 9. Dos promissa dicitur, quæ à quocumque consanguineo, siue extraneo promittitur, quæ per actionem ex stipulatu exigitur, *l. promittendo, Digestis de iur. dot.* A. Hothomanus *de dotibus, capite 5.* Tandem alia est dos profectitia, alia aduentitia. Profectitia dicitur, quæ à patre, aut auo paterno mulieris constituitur, *l. 5. ff. de iur. dot.* & si filiusfamilias pecuniam mutuatus pro filia sua, patris tamen negotium gerens dotem dederit, profectitia dos appellatur, *l. & ideo 7. ff. de in rem verso, l. si filius 17. ff. ad Macedon. l. pater 18. ff. de iur. dot.* nec requiritur ut in potestate patris filia sit; nam etiam à patre manumisso data dos profectitia dicitur, quia non ius patriæ potestatis, inquit Vlpianus, sed parentis nomen dotem profectitiam facit, *l. 5. §. si pater, ff. de iure dotium*: unde orta illa Celsi disputatio in *l. dotem 6. ff. de collat. bonor.* aduersus Seruij, & Labeonis sententiam in *l. auus 79. ff. de iure dot.* an dos ab auo paterno nepti data, mortuo auo profectitia censenda sit, & patri, quasi ab ea profecta, restituenda? Qua in questione Celsus à Seruio dissensisse, constat ex dictis iuribus; casus verò, in quibus dos reuera profectitia non est, quamuis talis videri possit, recensentur in *d. l. 5. de iure dot.* Aduentitia dos est, quæ vel ab ipsa muliere, vel à quouis alio ipsius causâ datur, aded ut si patrem suum debitorem mulier iusserit promittere, aduentitia dos sit, *l. 5. §. si pater, ff. de iure dot.* quemadmodum & ea, quæ à muliere filiafamilias de suo peculio constituitur, *l. si filiafamilias 24. ff. de iure dotium.* Quod verò discrimen inter has duas dotis species constituat ius, constabit ex dicendis.

TO.
DOS QVAND
DO RESTI-
TENDA.

Deinde sciendum est, constante matrimonio dotem ad maritum spectare, ut probauimus in *cap. mulieris, de iure iur.* & eius fructus suos facere pro oneribus matrimonij, ut latè dicemus in *cap. salubriter, de usuris.* Unde constante matrimonio fas non est mulieri dotem repetere, *l. dotis 5. C. de collat. dotis, l. 1. §. Celsus, Digestis de dote prelegata*; alioquin maritus eam restituens donare videtur, *l. 2. C. si dos constante matrim.* quæ totidem verbis conscripta est in *noel. 22. de secund. nupt.* Facit textus, quem vulgò malè intellectum dicit Hothomanus *de dotibus numero 56. in l. ult. §. ult. Digestis qua in fraud. credit.* exceptis causis relatis in *l. mutus, §. manente, Digestis de iur. dotium, l. quamuis 20. l. sed etsi, cum sequent. ff. solut. matrim. l. si peracta 27. §. maritus 1. ff. de religiosis*: probant Cuiac. in *l. 1. ff. de dote prelegata*, Faber *lib. 8. coniect. capite 20.* Gentilis *lib. 4. de donationibus, capite 11.* nisi dos apertè periclitetur apud maritum, eo ad inopiam vergente, *l. si constante 24. Digestis solut. matrim. l. ubi adhuc 29. C. de iure dotium*, dicemus infra in *capite per vestras*: soluto autem matrimonio dos condici potest, nisi ob culpam vxoris ita grauem solutum sit, ut dos luero mariti cedat, ut dicemus infra in *cap. plerumque*: igitur morte coniugis soluto matrimonio dos restituenda est; olim autem rei vxoris actio solum ob diuortium factum competebat. A. Gellius *lib. 4. noct. Atticar. cap. 3.* Guerra in *Topic. Ciceronis, §. 1. num. 3.* Sigonius *lib. 1. de antiquo iure Roman. cap. 9.* Rosinus *lib. 5. antiquit. cap. 34.* postea ad casum mortis extensa est, *l. final. C. solut. matrim.* Petrus Barb. in *rubric. solut. matrim. 2. p. num. 5.* nisi aliter cautum sit,

vel testamento dispositum. *Noel. 22. Instin.* aut nisi pacto nuptiali contrarium conuentum sit; quod omnino obseruandum est, *ex l. 1. & per totum ff. de pactis dotalibus*, dum similia pacta inter virum & vxorem æqualitatem seruent, ut Iustinianus statuit in *Noel. 97.* exempli gratiâ si maritus in causam mortis pactus fuerit quartam partem dotis, æquè mulier in eundem casum ex donatione propter nuptias ampliùs pacisci non debet; & si fortè ampliùs paciscatur, pactionis conuentio restringitur, & redigitur ad æqualitatem, idest ad quartam partem, *l. ex more, cum sequenti, C. de pactis*, cum qua non pugnare legem vltimam, *§. si igitur, C. de donat. ante nupt.* fusè ostendit Cuiac. in *noel. 22.* Similiter etiam soluto matrimonio per diuortium (quod quomodo, & quando contingat, exposui in *cap. 1. supra, in tit. proximo*) dos restituenda est, ex præsentis textu: prosequitur latè Castillo *de alimentis, cap. 49.*

Ex quibus iam apparet decidendi verissima ratio ad nostrum textum; nam cum dos detur pro oneribus matrimonij subleuandis, *l. pro oneribus, C. de iure dot.* & ibi debeat esse dos, ubi matrimonij onera sunt, *l. si maritus, Digestis familia eriscunda, l. actione, §. final. ff. pro socio, l. si is qui, §. ibi dos, ff. de iure dotium*, conueniens fuit matrimonio separato dotem esse restituendam, cum ampliùs maritus onera matrimonij non sustineat, *l. 2. in princip. ff. soluto matrim. l. 2. & 3. C. de iure dotium*: cessante enim causa cessare debet effectus, *cap. cum cessante, de appellat. l. adigere, §. quamuis, de iurepatron.* sed soluto matrimonio cessat causa dotis, *d. l. 2.* ergo per consequens dos restitui debet, ut considerat P. Gregorius *lib. 9. syntag. cap. 22.* nam si legatum relictum sit principaliter propter fideicommissum, fideicommissio sublato, per quandam necessariam consequentiam legatum sublato dicimus, *l. alumno 30. §. Seia, cum l. sequenti, §. matri, ff. de adimendis legatis.* Igitur dos quæ principaliter datur propter matrimonium; soluto matrimonio restitui debet: unde in formula diuortij apud Romanos semper exprimebatur dotis restitutio, *l. 2. §. 1. ff. de diuortijs*, ibi: *Tuas res tibi habeto*; vel ita: *Tuas res tibi agito.* Cicero *Philippic. 2.* ibi: *Mimam illam suam res sibi habere iussit ex XII. Tabulis.* Apuleius *lib. 5. de Asino Aureo*, ibi: *Confestim thoro meo diuertere, tibi que res tuas habeto.* Martialis *lib. 10. epigram. 41.* ibi:

Mense nouo Iani veterem Procleia maritum

Deseris, atque iubes res sibi habere suas.

Quintilianus *declamat. 262.* ibi: *Tunc repudiatam tu credis vxorem, cum res suas sibi habere visa est?* Quod præ oculis habens Imperator Antoninus Philosophus, cum moneretur, ut Faustina repudiaret, respondit: *Vxorem dimittimus, reddamus & dotem*; loquens de Imperio, quod eius occasione erat assequutus. Iulius Capitolinus in *vita ipsius Solon.* etiam statuit, testante Alex. ab Alex. *lib. 4. Genial. c. 8.* ut qui vxorem à se exturbasset, dotem ei restitueret. Ex quibus manifestè constat, soluto matrimonio nihil ex substantia mulieris apud maritum esse remansurum, ut obseruat Cuiac. in *noel. 22. col. 3.* Rectè igitur noster textus affirmat, soluto matrimonio dotem esse reddendam. Accedit etiam, ne vno momento mulier duplici tribulatione prematur, manendo sine marito, & sine dote, contra textum in *l. iure succursum, ff. de iure dotium.*

Deinde

II.
TRADITVR
RATIO DI-
CIDENDI.

Deinde quia cum detur dos, ut specialiter apud maritum sit, l. 1. ff. de iure dot. & soluto matrimonio desinat esse maritus, ex ipsarum partium tacita voluntate censetur fieri dotis restitutio.

12. Nec obstant iam argumenta in contrarium adducta. Non primum: verum enim est, dotem eo animo dari, aut dici, ut perpetuo penes maritum sit, id est quandiu durauerit matrimonium; quemadmodum enim matrimonium suamet naturam perpetuum est. *princip. Instit. de patria potestate, l. hoc genus, ff. de condit. & demonstr. ita & eodem modo dotis causa perpetua est, durante matrimonio, cum dos accessoria sit, cap. de prudentia, hoc nostro tit. l. si mulier, §. si dos, ff. de eo quod metus causa*: videlicet si matrimonium morte, aut diuortio solutum sit, in consequentiam dissolui etiam debet dotis datio. Nec nouum est, ut verbum *perpetuum*, certum tempus dumtaxat comprehendat, l. 1. ff. pro socio, cap. Sanctorum, 70. dist. l. id vestimentum, ff. de peculio, §. 1. Instit. de perpetuis & temporalibus actionibus. Corraus in l. 2. ff. solut. matrim. Nec augmentum primum refragatur, nam omissa questione, an maritus, vel mulier habeant dominium rerum dotalium, de qua videndi sunt DD. supra citati, & Corraus miscel. lib. 5. cap. 14. Zazius lib. 2. singular. cap. 5. & alij adducti in cap. mulier, de inreuerando. respondendum est asserendo, dominium, quod residet penes maritum, esse reuocabile, non absolutum, videlicet ut in aliis casibus resoluitur dominium ex aliquo accidenti, & redit ad pristinum dominium, ut in re vendita sub pacto additionis in diem, vel legis commissoria: ita dominium rerum dotalium soluto matrimonio resoluitur, & redit ad vxorem, quae dotem dedit.

13. Nec obest primum augmentum ipsius dubitandi rationis, pro cuius solutione discrimen est constituendum inter dotem profectitiam, & aduentitiam, inter modos quibus dissoluitur matrimonium, & tandem statum vxoris, an emancipata, vel in sacris paternis sit, cum matrimonio soluitur. Si enim dos sit profectitia, id est, quae ex re patris proficiscitur, l. profectitia 5. ff. de iure dotium, Vlpianus in fragm. tit. 6. §. 3. & vxor decedat dum in factis paternis est, dos ad patrem spectat, licet filios superstites reliquerit, l. 2. ff. solut. matrim. l. filius 17. ff. ad Macedon. l. quod in vxorem 27. C. de negot. gestis, l. dos a patre, C. solut. matrim. l. si ab hostibus 10. ff. eod. l. si pater 12. l. inter 26. §. cum inter, ff. de pact. dotal. l. si socius 81. ff. pro socio, l. patri 71. ff. de emption. l. & ideo 7. cum l. sequenti, ff. de in rem verso, l. final. ff. rem ratam haberi, l. 3. & 6. C. de iure dotium, l. 2. C. de bonis qua lib. Si autem filia iam emancipata decessit sine liberis, vulgo traditur, ad ipsius haeredes ex summo iure dotem pertinere; sed ex aequo, & bono patri succursum fuisse, ne simul filiae, & dotis pateretur iacturam, l. iure succursum 6. ff. de iure dotium. Arias de Mesa lib. 3. var. cap. 19. Sed Ant. Faber lib. 1. coniect. cap. 1. probat dotem profectitiam emancipatae filiae sine liberis decedentis ad patrem reuerti, etiam veteri iure, ut apertissime traditur in d. l. si pater 71. l. si filia 5. ff. de diuort. l. filia 59. ff. solut. matrim. l. si ab hostibus 10. ff. eod. & filia non consentiente, repetere eam potest, l. 7. C. de nupt. in qua parte obseruandi sunt textus in l. 8. §. vlt. cum l. seq. ff. de bon. damnat. l. 1. §. si emancipato, in fine, l. 4. l. 6. ff. de col. honor. l. avus 79. ff. de iure dotium, l. final. ff. de collat. dotis. Quod si filia decessit iam patre defuncto, dos profecti-

tia penes maritum manet, l. 2. ff. de dote preleg. & si dos cauta fuit, nec numerata, maritus ager, ex nouel. 100. Justin. Si autem matrimonium solutum sit per diuortium, & mulier sit filiafamilias, pater ea consentiente dotis profectitiae habet actionem, l. 2. §. voluntatem, l. 3. l. filia 7. l. si cum dotem 22. §. 1. ff. solut. matrim. l. 2. C. eod. l. in eum 16. ff. de religiosis, l. vnic. §. & hoc, C. de rei vxor. actione. Nec contrarium probatur in l. 7. C. de nuptiis, cuius veram sententiam ibi exponit Cuiac. & si pater de dote agat, cauere debet filiam rem ratam habituram, l. non solum 39. §. si de dote, ff. de procurat. l. final. ff. rem ratam haberi. Si filia furiosa a viro diuertit, vel agnato curatori, vel filiae, consentiente agnato, dos soluenda est, l. si filia 65. ff. solut. matrim. Deinde si tempore diuortij filia sui iuris sit, sola ipsa dotem repetit, d. l. pater 71. ff. de emption. l. si cum dotem 22. §. eo autem, l. in insulam 41. l. Titio 44. ff. solut. matrim. l. in eum 16. ff. de relig. adeo ut etiam si maritus morien patrem vxoris suae haeredem instituerit, illa aduersus patrem suum rei vxoriae actionem habeat, l. si socer, C. solut. matrim. l. vnic. C. de rei vxoria. Quod procedit etiam si filia a patre exharedata, praeterita fuerit, seu eius bonis se abstinerit, d. l. vnic. §. & hoc, l. vltima, ff. de collat. dotis. Vnde cum apud nos filiafamilias post benedictionem nuptialem pro emancipata habeatur, filiae tantum competere actionem ad dotem profectitiam repetendam, apud nostrates placuit. Hucusque de dote profectitia egimus. Si autem aduentitia sit, id est quae a quouis alio data est, Vlpian. d. tit. 6. & qui dedit, pacto conuenito sibi consuluit, conuentioni standum est, l. vnic. §. accedit, C. de rei vxor. Si autem dotem simpliciter promissit, nullo interposito pacto de ea restituenda soluto matrimonio, repetere intendens non auditur, quia simpliciter dotem dando, donasse praesumitur, l. vnic. §. accedit, C. de rei vxoria, cui consonat lex 33. vers. final. tit. 11. part. 4. Et tunc si emancipata vxor est, & morte viri soluitur matrimonium, ipsa contra mariti haeredes actionem pro dote habet, l. vlt. C. de iure dotium, l. vlt. C. solut. matrim. d. l. vnic. §. accedit. Si vero morte mulieris soluebatur matrimonium, exclusis eius haeredibus, olim dos remanebat penes maritum, teste Vlpiano tit. 6. de dotibus, §. aduentitia. Cuius regulae vestigia extant in l. sed etsi 23. ff. de emption. l. sed etsi alias, ff. de bonis damnat. l. si ab hostibus 10. §. vlt. ff. solut. matrim. l. dotali 15. l. penult. ff. de fundo dotali, l. cum vir 42. ff. de usucap. l. in eum 16. ff. de relig. l. cum mortem 27. ff. de iure fisci, l. 2. C. famil. erisc. l. ei qui mortem 20. ff. de his quae ut indign. probant Osuald. ad Donel. lib. 14. cap. 6. Schiford. ad Fabrum lib. 3. tract. 2. quest. 1. Robertus lib. 3. animad. cap. 17. Brissonius ad leg. Iul. de adult. in fine, Pancirola lib. 2. variar. cap. 69. & lib. 3. cap. 20. Gifanius in l. si conuenerit 6. C. solut. matrim. Pichardus in §. fuerat, Instit. de action. D. Iosephus de Retes de donat. inter, cap. 4. n. 56. ubi exponit textum in d. lege dotali 15. quod ius abrogauit Iustin. in leg. vnic. §. illo 6. C. de rei vxoriae act. constituens ut ad haeredes vxoris pertineret, nisi in constituenda dote aliud conuentum sit: consonat lex 30. tit. 11. part. 4. Si autem filia in sacris paternis erat, & soluebatur matrimonium morte mariti, vel diuortio, vxor tantum actionem aduersus maritum, vel eius haeredes ad dotem repetendam habebat, l. Gaius 45. ff. solut. matrim. l. 30. tit. 11. part. 4. & innuitur in l. 2. §. quod si in patris,

ibi: *Et dos ab eo profecta sit; ff. solut. matrim.* quia quamvis hæc verba Triboniano adscribat Goueanus lib. 1. *variar. cap. 44.* laudatus à Cuiacio ad Vlpianum in d. tit. 6. & in d. l. *unic. §. accedit;* tamen ea defendit Petrus Barb. in eo textu, n. 13. H. thomanus lib. 9. *obs. cap. 2.* Faber lib. 3. *coniect. cap. 5.* & prosequuntur ipsius textus explicationem Meril. lib. 3. *obs. cap. 11.* Arias de Mesa lib. 2. *variar. cap. 11.* & ipsa actio patri acquiritur, adeo ut ab ipso dos aduentitia exigatur. Vlpian. d. tit. 6. §. 6. ibi: *Nec interest, an aduentitia sit dos, an profectitia.* Vnde in dubium vocatur idem Vlpianus in l. 2. §. 1. *ff. solut. matrim.* ibi: *Quod si in patris potestate est, & dos ab eo profecta sit, ipsius & filia dos est.* Ergo si ab eo profecta non sit, ac sit aduentitia, ipsius & filia non erit. Sed omisso Goueano *suprà*, dicendum est, hoc argumentum à contrario sensu non esse admittendum, quia ibi Vlpiani mens fuit casum dare, ubi absque dubitatione dos communis esset, ut de iure exactio- nis ageret: exemplum posuit in profectitia, ut certius, ad evitandam exceptionem, quæ in aduentitia ab extraneo data frequenter opponebatur, Vlp. tit. 6. §. 5. si is qui dedit, ut sibi redderetur, stipulatus fuit, quo casu patri non adquirebatur: iuxta quæ iuris principia accipiendus est præsens textus eo casu, quo dos in solidum restituenda est vxori.

13.
DE RETEN-
TIONIBVS
DOTIS.

Nec obstat vltimum augmentum ipsius dubi- tandi rationis; nam certum est, retentionem do- tis, seu eius partis, ex variis causis diuortio facto marito competere, videlicet propter mores, propter res donatas, propter res amotas, propter liberos, & propter impensas. Vlpianus in *fragm. tit. 6.* Paulus lib. 2. *sent. tit. 1.* quas sigillatim pro- posuit, & exposuit Illustris D. Franc. Ramos in *peculiari schediazm. ad l. unic. §. taceat, C. de rei uxoris.* Et quatenus ob impensas necessarias dos ipso iure minuatur in æstimatione, non verò in corporibus, pro expositione textus in l. si is qui §. 6. §. quod dicitur, ff. de iure dotium, l. quod dicitur, ff. de impensis, latè exponunt Valeron *animaduers. iuris c. 10. cum sequent.* Gibalinus de *usu- ris lib. 4. cap. 5. art. 17. consuet. 2.* Vnde præsens textus, dum docet integram dotem restituendam esse, accipiendus est, cum non est locus reten- tionis, ob aliquam ex causis *suprà* relatis.

14.
EXPONIT-
TVR CAP.
DECREUIT,
DE HÆRE-
TICIS IN 6.

Sed *suprà* traditæ assertioni obstat textus in *cap. decreuit, de hæreticis, lib. 6.* ubi Innocentius IV. decreuit, ne propter hæresim mariti dos vxoris fisco applicetur, nisi tempore contracti matri- monij mulier scienter cum hæretico illud cele- brasset. Quem textum ita expendo. Cum tempo-

re, quo contrahitur matrimonium alter ex con- iugibus hæreticus est, matrimonium non subsi- stat, *can. 72. 6. Synodi*, ibi: *Non licet virum or- thodoxum cum muliere hæretica, nec orthodoxam cum viro hæretico copulari; sed si quid huiusmodi ab vtro ex illis factum apparuerit, irritas nuptias existimari.* Ergo diuortio facto propter nullita- tem matrimonij, dos restitui debebat vxori, iuxta præsentem textum. Deinde si ex postfacto mari- tus in hæresim lapsus sit, dissolvitur matrimo- nium quoad thorum, sine culpa vxoris, *cap. final. de conuers. coniug. cap. quando*, ubi probauit, de di- uortiis: ergo semper vxori dos erat restituenda. Pro cuius textus expositione dicendum est, ve- rum esse, ob delictum mariti dotem vxoris non confiscari, l. si marito, ff. solut. matrim. l. quisquis, §. uxores, C. ad l. Iul. maiest. l. si quis pro hac, C. de bonis proscript. Guazinus de *confisc. conclus. 13. limit. 35.* Masinus eod. tract. q. 31. per totam, illu- strauit in *cap. ex parte, de consuet.* Vnde soluto ma- trimonio propter hæresim mariti, dos fisco non applicatur, sed mulieri conseruatur. Si autem mulier orthodoxa scienter cum hæretico matri- monium contraxerit, & postea maritus accusa- tus, condemnatusque fuerit, dos etiam lucro fisci cedit, propter delictum ab vxore perpetratum nuptias celebrando cum viro hæretico: an verò matrimonium illud subsistat, exposui in *can. 15. Concilij illiber.*

Ex *suprà* traditis lucem accipit textus in *leg. uxores 6. ff. de diuortiis*, ubi Iulianus supponit, ca- ptiuitate dissolui matrimonium, ita ut si intra quinquennium maritus non redierit, liceat vxori ad secundas nuptias transire, & ait: Ita tamen ut bonâ gratiâ dissolutum videatur pristinum con- iugium, & vnusquisque suum ius habeat immu- nutum. Ideo enim in eo textu dos integrè resti- tuitur vxori, & donatio propter nuptias marito conseruatur, quia cum bonâ gratiâ diuortium fa- ctum esset, idest ex licita causa, sine culpa alte- rius coniugis, ideo vtriusque bona, ac iura illi- bata seruantur vnicuique, ex præsentis textu, & l. final. C. de donat. ante nupt. Captiuitate autem apud Romanos diuortium fieri bonâ gratiâ pro- bavi in *cap. in presentia, de spons.* Ex eodem prin- cipio lucem accipit textus in l. Deo nobis, C. de Episcop. & Cleric. ubi constituitur, quod si per ingressum religionis dissoluatur matrimonium, dos vxori restituatur. Ratio est, quia cum per in- gressum religionis diuortium contingat bonâ gratiâ, ut probat Cuiac. in *nouel. 22. Justin.* & per consequens ex licita causa, sine culpa coniugis, idè ex *suprà* traditis dos restituenda est vxori.

15.
EXPONIT-
TVR L. VXO-
RES, FF. DE
DIVORTIIS,
L. DEO, C. DE
EPISCOP. &
CLERIC.

CAPVT II.

Vrbanus VIII. Decano, Cantori & Capicerio a Lexou.

Significauit nobis Ph. mulier, quod Gui. Gaëton, quem loco viri tenebat, diuortio Sinter eos solemniter celebrato, dotem suam illicitè detinet, & reddere contradi- cit: possessiones etiam, quæ ipsis, dum simul viuerent, cuiuscumque contractus titulo communiter obuenerunt, eas solus, muliere prorsus exclusâ, sibi nititur vindicare. Ideo d. t. p. A. f. m. quat. si verum est, quod proponitur, & non est aliud, quod obsi- stat, prædictum Gui. ad restitutionem dotis, & ad diuisionem eorum, quæ olim communiter habuerunt, ecclesiasticâ distictione compellas.

NOTÆ

NOTÆ

a Lexou.] Ita etiam legitur in hoc tit. in l. collect. Lexouienfis est in Gallia Celtica, suffraganea Archiepiscopi Rothomagensis: eius meminerunt Ptolomeus lib. 2. cap. 8. Aimonius lib. 3. de gestis Franc. cap. 53. Ecclesia Cathedralis patronum agnoscit Sanctum Petrum, cuius mentio extat in cap. ad reprimendam 8. de officio ordin. c. 4. de cc. Elef. adific. Alia de ipsa Ecclesia adducunt fratres Sarmatani tom. 2. Gallia Christ. fol. 646. Chopinus lib. 1. sacre polit. tit. final. num. 22. Rescribit in presenti Urbanus III. Decano & Cantori ipsius Ecclesiæ, de quorum dignitate nonnulla adduxi in cap. 2. de rescript. Rescribit etiam Capicerio, idest Thesaurario ipsius Ecclesiæ; nam Capicerius, seu Capiciarius dicitur ille, qui custodit vasa sacra Ecclesiæ, vt ex Fulberto Carnotensi & Codino probat Cironius ad tit. de officio Sacriste.

b Detinet.] Iuxta tradita superiori commentario, vbi priorem huius textus partem exposui.

COMMENTARIUM.

2.
CONCLUSIO
TRADITVR
ET PROBATAVR.

Textus hic duas continet partes, in priori agitur de dote restituenda soluto matrimonio, diuortio solenniter facto: in posteriori de bonis constante matrimonio acquisitis diuidendis, quæ forenses vocant coniugalem acquæstum, & vulgò dicimus, bienes gananciales. Et quia de prima egimus superiori commentario, secundam tantum in presenti examinabimus. Sit assertio: Soluto matrimonio, acquisita eo constante equaliter diuidenda sunt inter virum, & uxorem. Quæ conclusio supponitur in cap. ex tenore 10. de consuet. cap. constitutus, de in integr. restit. cap. præterea 2. de spons. & statuitur variis legibus diuersarum gentium. Saxonum tit. 8. ibi: De eo, quod vir & mulier simul conquisierunt, mulier mediam portionem accipiat. Ripuariorum tit. 39. ibi: Si virum superuixerit, 50. solidos in dotem recipiat, & tertiam partem de omni re, quam simul collaborauerint, sibi studeat vindicare. Et lib. 4. capitul. c. 9. ibi: Volumus, vt uxores defunctorum post obitum maritorum tertiam partem collaborationis, quam simul in beneficio collaborauerunt, accipiant. Burgund. tit. 43. Baiubar. tit. 14. cap. 6. l. 1. tit. 3. fori iudic. Latin. l. 10. tit. 4. lib. 3. fori Castell. l. 1. tit. 4. lib. 5. Ordin. l. 14. 15. & 16. & 60. Tauri, l. 2. 6. & 7. tit. 9. lib. 5. recopil. Facit Gregorius Turon. in append. cap. 15. ibi: Simile quid moribus nostris obseruatur per eam societatem bonorum, quæ inter coniuges intercedit. Illustrant ultra congestos à Barbosa in presenti, Cuiac. & Canisius hic, Morquecho de diuis. bonor. cap. 11. cum sequent. Velasco de priuileg. pauper. l. p. q. 19. Osualdus lib. 3. Donel. cap. 16. litter... Aluar. Valascus consult. 103. per totam, & lib. 1. partit. cap. 5. Sesse tom. 1. decis. 37. Phebo tom. 1. decis. 170. & tom. 2. decis. 115. Arniseus de iure connub. cap. 6. sect. 6. Christineus tom. 1. decis. 216. Solorzanus de iure Ind. tom. 2. lib. 2. cap. 15. num. 39. Matienzo & Azeuedo in dd. legibus Recopil. R. Suarez tract. de las ganancias, Gibalinus de vsuris lib. 4. cap. 5. art. 18. N. Henellius in tract. de commun. bon. inter coniug. D. Ioannes de Larrea decis. 62. Granat. & allegat. 49. P. Greg. lib. 3. partit. tit. 17. cap. 6. Bignonius in notis ad Marculf. lib. 2. cap. 17. P. Barb.

in l. 1. p. 1. num. 32. & in l. diuortio 8. p. 1. num. 28. ff. solut. matrim. Cuiac. in presenti, & lib. 20. qq. Papin. in l. 72. de legatis 2. Rebellus lib. 6. de inst. quest. 1. num. 4. Vela lib. 1. dissert. cap. 2. num. 77. Tondutus Sanleg. resol. canonic. cap. 68. Valenzuela tom. 1. consil. 13. Scipio Gentil. de donat. inter, lib. 1. cap. 15. Fragofo de regim. Christ. Reip. p. 3. lib. 2. disput. 5. §. 4.

Sed hæc assertio difficilis redditur ex sequenti consideratione; nam bona acquisita matrimonio constante, aut acquisita sunt ex rebus dotalibus, ex rebus mariti, vel rebus communibus, aut non apparet ex quibus rebus comparata sint; aut vnus ex coniugibus stipulatione, donatione, hæreditate, aut legato ea acquisiuit: sed nullo ex his casibus bona acquisita constante matrimonio possunt communicari: igitur bona acquisita constante matrimonio non sunt diuidenda. Minor probatur, nam si ex pecunia dotali res comparata est, dotalis efficitur, & vxori acquiritur, l. res quæ 54. ff. de iure dotium, l. vxor à marito 55. ff. de donat. inter, l. ex pecunia 12. C. hoc titul. Similiter si ex rebus mariti, illius efficitur; si autem ex rebus communibus, illi acquiritur, cui facta traditio est, l. 1. l. multum interest, C. si quis alteri, vel sibi. Si non appareat, ex cuius bonis res comparata est, præsumitur ex bonis mariti acquisita vitandæ turpis quæstus suspicionis causâ, l. Quintus Murius 51. ff. hoc titul. l. 6. l. etiam, Codice eod. Plautus in Casina act. 1.

M. Vnde ea tibi? Nam peculij Proham nihil habere addeceat

Clam viro: & quæ habet parta, ei, haud commodi est, quin viro aut subtrahat,

Aut stupro inuenerit. Hoc viri censeo esse omne quicquid tuum est.

Cuiac. in l. 22. C. de legat. 2. Gothofr. in d. l. 6. Hothomanus de ritu nupt. cap. 28. Corraf. lib. 3. Miscel. cap. 5. Alciatus lib. 3. parerg. cap. 23. Si verò ex stipulatione, coniux coniugi non stipulatur, l. scriptura, C. de fide instrum. quia alteri per alterum ex stipulatione acquiri non potest, l. stipulatio 38. §. alteri, l. inter 83. ff. de verb. obl. si ex legato, hæreditate, vel donatione res obuenant, quia ob merita propria, & non sine causa veniunt, nec inter socios communicantur, l. 3. §. de illo, l. nec adiecit 9. ff. pro socio. Et in nostro casu expressè probatur ex l. Lucius, §. filiam, ad SC. Trebel. vbi Scauola respondit, maritum ex fideicommissio relicto vxori bonorum communionem consequi non posse, nec viua vxore, nec mortua: vnde si vxori vsus ædium, vel habitatio relicta sit, stricto iure non potest cum ea maritus habitare, sed vt possit, benignè receptum est in l. caterum, §. 1. de vsu & habitatione: ergo nullo casu bona quæ sita constante matrimonio erunt inter coniuges communicaanda, aut diuidenda. Accedit, nam æqualitas, vt promiscuè acquisita, tam à viro, quam ab vxore, communicentur, inducit societatem leoniæ nam, quæ in iure damnatur, l. si non fuerint ff. pro socio. Licet enim cum mulier confert præter dotem alia bona paraphernalia, vir verò operam sine pecunia, societas rectè contrahatur; si tamen non plus pecuniæ conferat vxor, quam maritus, vt plerunque contingit, societas iniqua erit; opera enim, & laborum industria in mulieribus non reperiuntur, immò sexus honestas non patitur eas alicui negotiationi præesse

3.
TRADITVR
RATIO DV-
BITANDI

præfesse, l. penult. ff. de edendo. Vnde non immerito consuetudinem Galliarum in præfenti textu approbatam, iniquam esse, & societatem leoninam continere, asserit Petrus Costal. ad l. 1. ff. hoc tit. & de consuetudine nostræ Hispaniæ idem censuit Osuald. ad Donel. d. cap. 16. littera B. ergo non rectè in præfenti textu iubetur marito dimidiam partem rerum acquisitarum constante matrimonio uxori præfere.

4.
TRADITUR
COMMUNIS
RATIO DE-
CIDENDI.

Quâ dubitandi ratione ita fulecitâ non obstante, vera est præfens assertio, cuius ratio communiter ab Interpretibus adducitur ex societate, quæ inter virum & uxorem ratione matrimonij datur, non solum quoad cohabitationem, verum & quoad bona constante matrimonio acquisita. Quare eorum vita societas appellatur Genes. cap. 3. *Mulier quam dedisti mihi sociam.* Et cap. cum societas 27. quæst. 2. cap. 2. de spons. D. Augustinus de bono coniug. D. Bernardus in Cant. sermon. 7. *sponsa & sponsa omnia communia, nihil proprium, nihil à se diuisum habentibus, una domus, unus thorus, una caro.* Cicero lib. 2. offic. *Prima societas in ipso est coniugio, proxima in liberis, deinde una domus, communia omnia.* Martialis lib. 4. epigram 75.

*Ter patrios miscere iuvat cum coniuge census
Gaudentem socio, particepsque viro.*

Idque patet ex nuptiarum diffinitione tradita à Modestino in l. 1. ff. de ritu nupt. & Iustin. in §. 1. Instit. de patria potest. quam explicarunt Connanus lib. 8. comment. cap. 4. num. 1. Donel. lib. 13. comment. cap. 18. ubi Osualdus litt. C. & nos in cap. 1. de spons. vnde prudenter monet Plutarchus in præcept. connub. fol. 146. ex coniugio voces meum, & non meum, omnino tolli debere. Et fol. 148. *Oportere contrahentium corpora, opesque, amicos, familiaresque inuicem confundi.* Facit textus elegans in l. 1. §. si vir aut uxor, ff. ad Syllan. ibi: *Quia mixta familia est, & una domus est.* Quod respexit vetus Romuli lex, relata ab Halicarnasæo lib. 2. fol. 95. in hæc verba: *Mulier nupta, quæ ex sacris legibus cum viro conuenit, fortunarum & sacrorum socia illi esto.* Plutarchus in præcept. connub. col. 1. n. 8. *Etenim Romanus Legislator lege cauit, ne coniugum alter alteri donaret quicquam, non ut nullius rei participes fierent, sed ut omnia communia indicarent.* Columela lib. 12. *Nihil conspiciatur in domo diuiduum, nihil quod aut maritus, aut femina proprium esse diceret; sed ut commune conseruabatur ab utroque, ut cum forensibus negotiis matronalis sedulitas industria rationem parem faceret.* Illustrat Balduinus ad leges Romuli, cap. 13. quod etiam respiciunt textus in l. 4. C. de crim. expil. hared. ubi pro domus suscipitur, legendum domo suscipitur, notauit Fornerius lib. 3. rer. quotid. cap. 29. l. 6. ff. de seruit. legat. iuncto Fabio in Iurisprud. tit. 9. princip. 3. illat. 5. hinc uxor introducta iam à pronubis in domum mariti, illa proferebat verba: *Vbi tu Caius, & ego Caia;* idest, ubi tu dominus & paterfamilias, ibi & ego domina & materfamilias. Plutarchus 99. Roman. quæst. 30. & statim ei clauas tradebantur, in signum adeptæ possessionis omnium rerum quæ sub illis comprehendebantur. Brissoni de ritu nupt. pag. 528. Ob quam societatem, & dominij communicationem, sicut maritus dicitur dominus, quia dominium habet, l. pronuntiatio 195. l. eaque 57. ff. hoc tit. ibi: *Cum petenti mihi abs te, domine charissime; l. uxoris 41. §. testamento, ff. de legat. 3. ibi: Publio Manio dominulo meo; l. Lucius 88. §. quæ marito,*

ff. de legat. 2. Ouidius lib. 2. Fast. prope finem, ubi agit de Lucretia cum ancillis ad lanificium sedente.

*Lumen ad exiguum famula data pensa trabeant,
Inter quas tenui sic ait illa foro:*

Mittenda est domino (nunc nunc properate puella.)

Apuleius lic. 6. *Milis. Vnde haud scio, an isthic meus degat dominus.* Licet in transcurso obseruare proprietatem nostræ Vulgatæ cap. 18. Genes. ubi de Sara promissionem prolis ridente: *Postquam concessit, & dominus meus vetulus est.* Illustrant Pineda de rebus Salom. lib. 5. cap. 3. §. 9. Robertus lib. 1. rer. indic. cap. 10. Schotus ad Senec. am lib. 1. controu. 6. Cuiac. in l. in multis, ff. de statu hominum, Marquez in Gubern. Christ. lib. 2. cap. 31. §. 4. Tiraquel. in l. 5. connub. A. Hothom. de nupt. c. 23. Mancinus de triplici iuris collar. lib. 1. cap. 9. Ita & uxores dicuntur dominæ, l. uxorem 41. ff. de legat. 3. l. Titia 19. §. qui Marco, ff. de annuis legat. l. final. §. 1. ff. de auro & argent. d. l. Lucius, §. quæ marit. nouel. quibus modis naturales 74. cap. 4. Ouidius lib. 3. Tristium, eleg. 3.

*Nunciet huc aliquis dominam venisse, resurgam.
Et paulò inferius.*

*Nec domina lachrymis in nostra cadentibus ora
Accedunt animæ tempora parua mee.*

Tibullus eleg. 1.

Et dominam tenero continuisse sinu.

Iuuenalis satyr. 6.

Ferre potest dominam saluis tot vestibus ullam? Notarunt Lipsius ad Tacitum lib. 2. annot. penult. Zerda ad 6. Aneid. Virgil. ad illum versum, *Hæc dominam,* &c. Pinto Ramirez in Cantica, lib. 1. cap. 6. numer. 480. Nouarinus lib. 6. aque nupt. cap. 51. Faber in Iurisprud. tit. 9. princip. 2. illat. 23. Merillus lib. 1. obser. c. 36. quamuis aliam huius nomenclaturæ rationem assignent Pancirol. lib. 1. variar. c. 76. Reuard. in l. nuptias, ff. de reg. iur. Fornerius lib. 1. select. c. 11. Hanc ipsam societatem inter coniuges agnouerunt Consulti, Paulus in l. 1. ff. rerum amot. qui dum negat, mulierem res amouendo furtum facere, eam reddit rationem, quia societas vitæ quodammodo eam dominam faceret. Triphoninus in l. si rerum 52. ff. de re indic. ibi: *Ea quoque actio præcedentis societatis vitæ causam habuisse.* Imperator in l. maritus 21. C. de procurat. Tandem ibi dicitur uxor habere domicilium, ubi maritus habet, l. exigere 65. ff. de iudiciis, l. filij 22. §. 1. l. ea quæ 32. ff. de municip. l. ult. C. de incolis, lib. 10. probauit in cap. de uxore, de sepult. quam societatem supponunt Bodinus, & Præteius lib. 3. Iurisprud. Cuiac. ad tit. C. de nupt. Vnde cum inter socios cuiuscumque contractus lucrum diuidatur, l. 1. & per totam, ff. pro socio; ita inter virum & uxorem bona constante matrimonio quæ sita diuiduntur. Quam rationem præfentis assertio assignarunt Montaluis in l. 1. fori, Boërius in consuet. Bituric. tit. constante matrim. §. 2. in princip. Petrus Gregorius lib. 45. syntagm. cap. 14. num. 28. Spino in specul. glos. 28. num. 25. Burg. de Paz in proæmio legis Tauri, num. 12. Segura in l. vnum, §. sed si fundum, num. 34. ff. de legat. 2. Tellus Fernandez in l. 16. Tauri, num. 16. Palacios Rubios in repetit. huius tit. §. 61. per tot, alij relati à Couarr. in cap. quamvis, 2. p. cap. 7. §. 1. num. 5. Brissoni de ritu nupt. pag. 42. Pichardus in l. 3. C. de manumiss. leg. lib. 11. Garfias de coniugal acquisit. ex num. 12. Solorzanus de parricid. c. 13.

Sed hæc sententia sustineri minimè potest, & conuincitur

REFELLI-
TUR RATIO
SVpra
TRADITA.

conuincitur ex eo; nam multò verius est, iure communi non esse contractam societatem inter coniuges quoad bona; quod probatur ex *l. alimēta 16. §. final. ff. de aliment. legat. l. cum hic statutus 32. §. si inter, ff. de donat. inter, l. ex diuerso 17. §. 1. ff. solut. matrim.* ex quibus constat, societatem bonorum posse pacto inter coniuges celebrari, & in *l. si vir uxori 17. ff. ad Velleian. l. si quis donationis 38. ff. de contr. emptio.* vtriusque coniugis bona separantur: ergo absque conventionē, ex solo matrimonij contractu non fuit inita prædicta societas quoad bona quæ sita diuidenda. Secundò, nam si societas fuisset contracta, vxor rerum mariti non quodammodo domina, sed domina absolutè diceretur, in *l. 1. ff. rerum amotar. & domina esset seruorum viri, l. 1. §. si vir, ff. ad Syl- lanianum.* Vnde societatem inter coniuges contractam non censerī nisi quoad lucrum, & quæ- stum, docent Osualdus *ad Donel. lib. 14. comment. cap. 21. littera H.* Duarenus *de nupt. cap. 1.* Petrus Greg. *lib. 9. §. magm. cap. 4.* Lyclam. *lib. 7. membra- nar. cap. 27.* Gentil. *lib. 1. de donat. cap. 5.* Lambert. *de Goris lib. 1. aduersar. cap. 1.* Nec obstant aucto- ritates suprà expensæ, in quibus coniuges socij appellantur, & societas contracta dicitur; nam loquuntur de societate vitæ, & cohabitationis, ac de societate vsus bonorum; non verò domi- nij: & ut ait Duarenus *loco citato*, saluo honore coniugij nihil indiuisum inter coniuges, sed promiscuus rerum omnium vsus esse debet licet nulla sit obligatio, quā alter alteri ad hanc com- municationem obstringatur: & propter dictum promiscuum vsu, & vitæ societatem socij ap- pellantur, quod nouum, aut insolens non est; nam ob leuiorem vitæ, aut amicitie communi- cationem aliqui dicuntur socij, ut qui sunt ex eodem Capitulo, Monasterio, aut Conuentu, *cap. cum Romana 37. de officio deleg. cap. ex more, de sent. excom. & populi amici Romanorum diceban- tur eorum socij, Tacitus lib. 3. Annal. Liuius lib. 34. & populi fœderati, & sociati dicuntur in l. non dubito 7. ff. de captiuis.* Eadem significatione dicitur ciuitas socia in *l. postliminium, ff. de captiuis.* Commilitones socij in *l. de hereditate 19. ff. de ca- strens. pecul.* Vnde cum respectu personarum con- iuges socij sint, per consequentiam societas lato modo contracta dicitur. Nec obstat dicta lex Romuli, ex qua, & formulis suprà relatis, sen- tentiam deduxit Plutarchus. Nam omisā sen- tentiā eorum, qui asseruerunt, illam legem non fuisse in vsu, & in desuetudinem abiisse, ut ex- plicant Balduinus, & Præteius ad leges Romuli. Respondendum est, quod lex illa procedebat in illis vxoribus, quæ ductæ erant per confarrea- tionem, quæ dicebantur apud Græcos familiæ, seu domus dominæ; apud Romanos verò ma- tronæ, siue dominæ, ut ex Cedreno signanter notat Cerda *ad Virgil. lib. 6. Aneid. ad versum 392.* & probant Leninius Torrentius *ad Suetonium in Claudium cap. 39.* Hadrianus Turnebus *lib. 11. aduers. cap. 9. & lib. 21. cap. 6.* Lipsius *ad Tacitum lib. 2. annal. annot. 179.* Pater Pinto *lib. 1. in Can- tica, num. 400.* Carolus de Neapolis *ad fastos Qui- dij lib. 2. pag. 289.* & illæ vxores participes fiebant humani, diuinique iuris cum marito, ut constat ex *Halicarnasseo lib. 2. cap. 72. ibi: Mulierem nu- ptiam, quæ iuxta sacras leges conuenisset cum viro, participem esse omnium bonorum, & sacrorum.* No- minabant autem prisci Romani sacras nuptias voca- bulo suo *Farratia.* Et paulò inferiùs: *Hæc sanè in-*

ter virum & vxorem communio primi & sacri quod- dam habiti cini atque fortuna, quamvis opima, à communi farre nomen inuenit, vinculum efficiens in- solubile. Et denique: *Vxor enim pudica, & ma- rito in omnibus obsequens, æquæ ac ille domus erat domina, & in eius defuncti bona succedebat hæres, sicut filia in parentis: ex asse quidem, si is sine libe- ris ac intestatus decederet; quod si prolem haberet, ex æquo cum liberis.* Vxor ita ducta dicebatur ma- terfamilias, & matrona, apud Gellium *lib. 18. no- tium, c. 6.* quem locum expressius exposuit Macro- bius *lib. 1. Saturnalium, c. 15.* Postea desuetudine ferè abolitâ confarreatione, idem ius, idemque nomen attributum fuit vxoribus per coemptionem solenniter ductis, ut probat latè Gibalinus *de vsuris lib. 4. cap. 5. art. 18.* & ita appellaban- tur similiter dominæ, & loco suorum hæredum maritis habebantur, de quibus accipiendi sunt textus in *l. Lucius 14. l. Thais 41. §. Stichus 14. ff. de fideicommiss. libert. iunctis D. Ioanne Suarez ad leg. Aquil. lib. 2. cap. 3. sect. 3. num. 18.* D. Fer- dinando de Mesa *lib. 3. variar. cap. 1. num. 5.* Quod si vxor ducta erat tantum vsu, nulla inter eam & virum communio bonorum erat, immò ma- ritus tantum dominium bonitarium in dote ha- bebat, ut post Brissonium & Hothomanum pro- bat Gibalinus *vbi proxime*: nec etiam in matrimo- niis per confarreationem, aut coemptionem celebratis perfecta societas dabatur, cum mulier præter dotem alia bona habere posset, & in do- te dominium verum retinebat; tantum enim so- cietas inducebatur, ut sibi inuicem coniuges suc- cederent, essentque reciproci sui hæredes.

Vnde retentâ hac sententiâ, videlicet nec iure canonico, nec ciuili attentò, societatem bono- rum dari inter coniuges, sequitur, ut præsentem textum exponamus, eiusque verum sensum assi- gnemus. Glossa & Innocentius in præsentī, Co- uarr. *vbi suprà, d. num. 5.* Matienzo *in d. l. 2. n. 2.* Ioannes Garcia *vbi suprà, num. 31.* docent, bona acquisita constante matrimonio in præsentī spe- cie diuidi inter coniuges; non quia id regulari- ter procedat, sed quia acquisita fuerant ex pe- cunia mariti; & vxoris; quo casu iure commu- ni inter eos communio admittitur, *l. 2. C. pro socio.* Sed hæc interpretatio apertè repugnat lit- teræ huius textus; siquidem in eo non agitur de rebus emptis ex pecunia vtriusque coniugis, sed generaliter de quibuscumque rebus ex quolibet contractu quæsitis. Quare hac sententiâ omisā placet doctrina Abbatis, Butrij, Cardinalis, Præ- positi, Vincentij in præsentī, Suarez *d. l. 1. fori, tit. de las ganancias*: qui docuerunt textum hunc non procedere iuxta iuris communis regulas, sed secundum consuetudinem peculiarem prouinciæ, vbi casus contigit. Quæ interpretatio apertè pro- batur ex legibus Francorum, & Saxonum suprà relatis, & ex *cap. ex parte, de consuet. cap. consti- tutus, de in integr.* vbi refertur, in Gallia bona acquisita constante matrimonio, inter coniuges diuidi: quod & refert Cuiac. *in præsentī, & lib. 20. qq. Papin. in l. idem 72. ff. de legat. 2.* Apud Gentes illas, quæ ex Germania in Galliis sedes posuerunt, vxoribus tertia pars concedebatur rerum, quæ mariti stante coniugio adquisie- rant, legibus Burgund. *tit. 42. & tit. 62. Filius vnicus defuncto patre tertiam partem facultatis matri vtendam relinquat.* Legibus Ripuariar. *tit. 39. Si virum superuixerit, l. sol. in dotem reci- piat, & tertiam partem de omni re, quam simul*

6.
TRADITUR
VERA RA-
TIO DERI-
DENDI.

contabe

conlaborauerunt. Vnde cum in presenti Urbanus III. agat de coniugibus diocesis Lexouien-
sis, quæ est in Gallia, rectè asserit, iuxta con-
suetudinem illius regionis, bona acquisita con-
stante matrimonio, inter coniuges diuidenda
esse. Similem etiam consuetudinem apud Frisios,
Belgas, & alias nationes inclusiue, ex aliis re-
fert Osualdus ad Donel. lib. 13. cap. 16. littera
B. Henellius d. tractatu de communione bonorum,
Bignonius ad veteres formul. lib. 2. fol. 567. Apud
nos etiam similis bonorum communio consue-
tutine introducta fuit, & ea approbata prædictis
legibus fori, & tandem l. 1. tit. 9. lib. 5. recopil.
Nec talis hæc consuetudo apud tot gentes in-
troducta ratione caret; nam licet mulierum ho-
nestas non patiatur alicui negotiationi præesse,
l. penult. ff. de edendo; vnde maiores nostri, vt
Plutarchus tradit, constituerunt mulieres in
nulla alia re viris suis, quam in his quæ ad be-
neficium pertinent, operari debere; Alcuius
lib. 3. præsumpt. cap. 26. licet in negotiatione ea-
rum non esse infirmam industriam, referat
D. Chrysostomus in serm. Quod regulares femina
viris cohabitent, ibi: An quando exponere quidem
oportet, & comparare? si neque his mulier minus
valet, quam vir, & testabitur utique forum, & om-
nes quotquot vestimenta emere volunt, à mulieribus
plura quam à viris emunt. Tamen quia vxor ha-
bens curam, & gubernationem domus, adiuvat
valde maritum, & præstat bonorum conserva-
tionem, vt docet Tiraq. in l. 10. connub. num. 2.
Solis de dote q. 9. num. 3. ideo rectè lucratur di-
midiam partem bonorum, quæ constante matri-
monio acquiruntur; nam & colonus partiarus,
quia sumit sibi curam fructuum, ideo eorum
fructuum partem sibi acquirit, l. & hac distinctio
35. §. final. ff. locati. l. si olei, l. licet, l. excepto, C.
eod. titul. Connanus lib. 7. comment. cap. 11. &
apud Hebræos ex præda in bello capta, æqualis
portio dabatur remanentibus ad sarcinas, & pu-
gnantibus in acie, vt obseruat Abulensis in Den-
ter. cap. 20. q. 3. Rectè ergo in presenti iubetur
bona constante matrimonio acquisita diuidi, cum
etsi in eis quærendis consideretur mariti in-
dustria, in vxore etiam datur solertia in eo-
rum conseruatione. Facit Columella lib. 12. de re
rustica, ibi: Apud Græcos, & mox apud Romanos
vsque in patrum nostrorum memoriam ferè domesti-
cus labor matronalis fuit, tanquam ad requiem fo-
rensum exercitationum, omni curâ depositâ patri-
busfamilias, intra domesticos parietes se recipienti-
bus: erat enim summa reuerentia cum concordia &
diligentia mixta, flagrabatque mulier pulcherrima
diligentia emulatione, studens negotia viri curâ suâ
maiora, atque meliora reddere: nihil conspiciebatur
indiuinduum, nihil quod aut maritus, aut femina pro-
prium esse sui iuris diceret; sed in commune conspi-
rabatur ab utroque, vt cum forensibus negotiis ma-
tronalis sedulitas seruaret industrie rationem.

7.
AMPLIA-
TUR PRÆ-
DICTA
DOCTRINA.

Quæ omnia procedunt, & habent locum tam
in matrimonio vero, quam putatiuo, contracto
in facie Ecclesiæ ab illis, qui iuste ignorarunt
inter eos esse vllum impedimentum canonicum
dirimens matrimonium. Probat ex nostro tex-
tu, vbi de matrimonio putatiuo agitur, vt con-
stat ex illis verbis: Quæ viri loco tenebat, cum ve-
rè maritus non esset. Deinde quia in matrimonio
putatiuo omnes effectus considerantur, & ex eo
resultant, sicut ex matrimonio vero, vt bigamia,
cap. nuper de bigam. non ordin. vbi sicut matri-
-

nium verum inducit bigamiam; ita putatiuum.
Secundò ex matrimonio bona fide contracto
nascitur impedimentum publicæ honestatis, cap.
ad audentiam, de spons. Terriò, nam per matri-
monium putatiuum proles antea suscepta legiti-
matur sicut per matrimonium verum, cap. ex te-
nore, qui filij sint legitimi: faciunt etiam textus
in l. cum hic status 32. §. omnia, ff. de donat. inter,
l. si cum dotem 12. §. final. ff. solut. matrim. & in
nostro casu probat textus in l. 4. tit. 6. lib. 3. fori,
vbi asseritur, quod quando vxor iustâ ignoran-
tiâ cohabitabat cum marito sciente impedimen-
tum coniugij, lucra constante matrimonio ha-
bita non ad fiscum, sed ad coniugem ignoran-
tem pertinent: quibus & aliis fundamentis moti
ita docuerunt Garcia de coniugal. acquasitu, n. 159.
Gomez in l. 53. Tauri, num. 37. Matienzo in l. 2.
gloss. 1. tit. 9. lib. 5. recopil. plures congesti à Bar-
bosa in presenti, num. 9. Molina tract. 2. de iustit.
disput. 433. Rebel. lib. 6. de iust. quæst. 1. sect. 3. n. 17.
Castropalao de iustit. disput. 9. punct. 15. §. 1. Gi-
balinus supra, art. 19. Giurba in constit. Messan.
gloss. 1. num. 17. Solorzanus lib. 2. de iure Indiar.
cap. 21. num. 62. Arias de Mesa lib. 2. variar. c. 22.
num. 5. Olea de ces. iur. tit. 4. q. 8. num. 8.

Deinde ampliatur præsens decisio, vt alter ex
coniugibus possit renunciare rebus acquisitis
constante matrimonio, vt docent Glossa in præ-
senti, Rodericus Suarez in l. 1. fori, tit. de las ga-
nancias, limit. 1. vers. queritur. Palacios Rubios
in presenti, rubric. §. 63. num. 1. Gomez in l. 60.
Tauri, Matienzo in l. 9. tit. 9. lib. 5. Recopil. Couarr.
in 4. 2. p. cap. 7. §. 1. num. 11. Gutierrez practi. lib. 2.
quæst. 126. à num. 1. Sanchez de matrim. lib. 6.
disput. 5. num. 3. Ayora de partit. p. 4. in addit.
Hermosilla in l. 5. tit. 5. part. 5. gloss. 2. num. 36.
& probatur ex cap. 1. de filiis natis ex matrim. in
vsiibus feudorum, l. profectitia 5. §. si pater ff. de iure
dot. l. 60. Tauri, l. 221. styli, l. 9. tit. 9. lib. 5. Reco-
pil. Quod non solum procedit, quando renun-
ciatio fit ab initio, cum agitur de contrahendo
matrimonio; sed etiam post iam contractum, &
bona acquisita. Ratio est, nam is qui renunciat,
lucrum repudiat, non tamen amittit aliquid ex
bonis quæ antea habuerat; is autem in cuius
favorem renunciatio fit, nihil acquirit, ex quo
fiat locupletior, sed tantum id agit, ne quod in-
genti labore parauit, coniugi pro parte acquirat-
ur: & etiam hoc casu intelligendam esse dictam
legem 60. Tauri, docuerunt Couarr. Matienzo,
& alij proximè laudati. Nec obstat textus in l. 3.
§. final. cum l. sequent. ff. hoc titul. vbi docetur,
non posse maritum iubere sibi donaturo ali-
quam rem, vt eam potius vxor donet: igitur
multò minus poterit renunciare bona acquisita
constante matrimonio, præcipue cum eorum
dominium pro medietate coniugibus acquisitum
sit, l. 47. tit. 28. p. 3. vnde ad hæredes transmitti-
tur, Valenzuela consil. 13. Nam responderetur, ideo
in d. §. ult. & l. sequent. & l. si quod mihi 56. ff.
hoc titul. non valere renunciationem illam, quia
res, quæ ad maritum spectaret, statim transfer-
tur quasi ex eius potestate in dominium vxoris;
& ita maritus amittit dominium, pauperiorque
efficitur: at in presenti casu cum dominium ea-
rum rerum, quæ constante matrimonio paratæ
sunt, confusum, reuocabile, & in habitu po-
tius quam in actu sit, vt probant Gomez & Ma-
tienzo vbi supra, Castropalao de iustit. disput. 9.
punct. 16. Hermosilla supra, num. 48. ideo præ-
dicta

8.
DE CONIUG.
GALI AC
QUESTIV.

dicta renunciatio sustinetur, vt etiam valet in specie legis *et si vir* 31. §. *quod legaturus* 7. ff. *hoc tit. ul. quam exponunt Scipio Genulis lib. 1. de donat. inter, cap. 36.* D. Iosephus de Retes *cod. tract. cap. 4. §. 1.*

Deinde sciendum est, hanc communicationem bonorum dari etiam si alter ex coniugibus tempore celebrati matrimonij sit pauper, alter verò sit diues, vt probat Velasco 1. p. *de priuil. paup. q. 19. per totam.* Ratio est, quia et si nullam pecuniam vnus ex coniugibus ad matrimonium adducat, potest tamen opere, & industria quod ei deest de patrimonio supplere, iuxta textum in l. *si societas*, ff. *pro socio*: quæ sententia expressè probatur ex l. *final. tit. 3. lib. 3. fori. l. 4. tit. 9. lib. 5. Recopil.* Ampliatur etiam hæc assertio, vt non solum daret hæc bonorum communicatio constante matrimonio, verum & eo soluto, dum bona indiuisa manent; nam eo casu bona quæ sita eo tempore, diuiduntur inter coniugem superstitem, & defuncti hæredes, vt constat ex l. 9. tit. 4. lib. 5. ex l. 6. tit. 4. de las labores, lib. 3. fori, probat Valenzuela *consil. 129. num. 11.* Cuius doctrinæ duplex ratio assignari potest. Prima quia coniux in viduitate persistens, dum ad secundas nuptias non transit, censetur sub præcedenti matrimonio esse, vt probat textus in l. *ult. C. de bonis matern.* quam ad id expendunt Pinellus *ibi, num. 4.* Tiraquel. *de nobilit. cap. 18. n. 9.* Secunda, quia ex perseverantia vtriusque partis præsumitur inter eos continuata societas, argumento textus in l. *quæritur*, §. *qui impleto*, l. *legem*, C. *ead. tit. l. in rebus*, §. *ult. ff. de precario*, quibus consonat lex 10. tit. 8. *partit. 5.* & defendunt Castillo & Gomez in l. 16. *Tauri*, Gregorius Lopez in l. 10. tit. 10. *partit. 5.* Vnde dum bona diuisa non sunt, durat causa ipsius communionis bonorum. Sed ita demum inter coniuges bona acquisita communicantur, si vxor traducta est in domum viri, & simul cœperunt cohabitare eo tempore, quo bona acquiruntur. Ratio est, quia inter coniuges qui non cohabitant, societas contracta non creditur, d. l. 2. *recopil. l. 205. styli*: docent Gutierrez de *inrument. 1. p. cap. 7. num. 56.* Gamma *decis. 357.* Olea *ubi supra, num. 5.* Larrea *allegat. 49.* Auendaño *respons. 20. limit. 6.* probat & defendit Bronchorst. *miscel. cent. 1. assert. 98.* Hæc tamen doctrina limitatur, quando sponsus ante traductionem sponsæ in domum negotiatur cum ipsa pecunia dotali; nam hoc casu sponsa habebit medietatem lucrorum, vt docent Couarr. *ubi supra*, Ioannes Garfias de *coniugali acquæstu*, n. 33. non autem desiderari benedictiones nuptiales, docuerunt Solorzano *tom. 2. lib. 2. de iure Indiar. cap. 20. à num. 60.* Giurba ad *constit. Messan. cap. 11. glos. 1. per totam.* Olea de *cess. inr. tit. 4. q. 8. n. 4.* Prosequuntur alias ampliationes, & limitationes præsentis assertionis Aluarado de *coniecturata mente*, lib. 2. c. 1. Salazar de *usu & consuet. c. 5. n. 13.* Girona de *priuil. credit. num. 884.* Valenzuela *consil. 13. n. 3. & consil. 31.* Cancer. 2. p. *variæ. cap. 5. n. 58. & cap. 7. n. 62. & 3. p. cap. 1. num. 167.* Castillo de *usufructu cap. 7. num. 26.* Sixtinus *consil. 4. tom. 1. consil. Vultey.*

Nec obstat dubitandi ratio deducta ex d. l. *Quintus Muius*, ff. *hoc tit.* nam verum est iure communi, bona acquisita constante matrimonio in dubio mariti credi, ob suspicionem supra traditam, quam iuuat Plautus in *Casina act. 1. ibi*:

— Vnde tibi est?

D. D. Gonzal, in *Decretal. Tom. IV.*

Nam peculij Proham nihil habere decet Clam viro.

Notarunt Cuiac. in *lib. 1. feudor. tit. 1. §. similiter*, Ant. Hothomanus de *ritu nupt. cap. 28.* Gothofr. in *dicta l. etiam 6.* At verò hæc communio bonorum procedit iure speciali, ex legibus diuersarum nationum. Nec obstat quod expendebamus ex l. 1. d. l. *multum interest*, C. *si quis alteri vel sibi.* Nam omisâ solutione eorum, qui asseruere, textus illos procedere attento iure ciuili, respondendum est, Urbanum III. in præsentem agere de rebus acquisitis industriâ vtriusque coniugis, attentis legibus Gallicæ. Textus verò contrarij procedunt iure communi attento, quando vnus ex coniugibus suo nomine rem aliquam comparauit, & sibi possessio tradita fuit. Quo casu licet de pecunia alterius pretium soluat, sibi tantum rem acquirit. Ratio est, quia tunc res non succedit loco pretij, l. *si ita*, ff. de *fideiuss. l. qui vas*, §. *final. ff. de fur- tis*, l. *Labeo*, ff. de *v. s.* Tiraq. de *retract. §. 32. glos. 1. num. 30.* Pinel in l. 1. C. de *bonis matern. 3. p. n. 28.* quo principio accipiendi sunt textus in l. *si patruus*, C. *communis vtriusque iud. l. qui aliena*, C. *si quis alteri*: vbi res empta ex communi pecunia non diuiditur, quia emptio celebrata fuit nomine vnus tantum, & ei possessio tradita; cuius traditionis effectus est, vt dominium rei transferatur in eum, cui traditio fit, l. *traditionibus*, C. de *pactis*. Hodie tamen apud nos ex l. 2. tit. 9. lib. 5. *Recopil.* etiam si bona sint comparata nomine vnus coniugis, communicantur, vt resoluunt Matienzo in *dicta l. 2. glos. 2.* Palacios Rubios in *presenti rubric. §. 62. num. 4.* Angulo de *meliorand. q. 4. num. 16.* Gutierrez *lib. 2. pract. q. 117. num. 3.* Nec obstat quod dicebamus ex d. l. *res que*, l. *vxor marito*: nam satis dubium est, an res empta ex pecunia dotali, dotalis efficiatur? In qua quæstione negatiuam sententiam tenuerunt Hieron. Gratus *consil. 1049. num. 2.* Connanus *lib. 4. comment. cap. 17. num. 10.* Socinus *consil. 150. num. 3.* Tiraq. de *retract. lib. 1. §. 32. num. 16. glos. vnic.* Gomez in l. 50. *Tauri*, num. 56. Pro qua sententia faciunt textus in d. l. *res que*, l. *vxor marito*, l. *si cum dotem*, §. *final. ff. solut. marim.* In quo Doctorum dissidio in scholis iam diu placuit, vt regulariter emptum ex pecunia dotali, non efficiatur dotale, d. l. *ex pecunia*. Ratio est, quia quando pecunia datur in dotem, vel quid aliud, quod consistat in pondere, numero, vel mensura, tacitè censetur concessum marito, vt ad libitum disponat de illis, & soluto matrimonio alias res eiusdem bonitatis, & qualitatis restituat, l. *res in dotem* 43. ff. de *iure dotium*. In subsidium tamen, quando maritus pauper est, nec pecuniam dotalem vxori valet restituere, tunc emptum ex pecunia dotali efficitur dotale, & tanquam dotale vindicari poterit per vxorem, iuxta textum sic intelligendum in d. l. *si cum dotem*, §. *fi al. d. l. res que*, expendendo verbum videtur, de quo ibi, quod denotat improprietatem, l. *naturaliter*, Digestis de *acquir. posses. l. 1. §. deieciisse*, Digestis de *vi & vi armata*. Quam interpretationem tradunt Harmenopolus in *promptuar. lib. 4. tit. 8. pag. 184.* Cuiac. *lib. 5. obseru. capite 9.* Baldus in *capite 1. §. & quia vidimus*, num. 12. & ibi Aluarotus num. 9. ad finem, de *his qui feud. dar. poss. in vs. feud.* Salicetus in d. l. *ex pecunia*, Baptista Costa de *prim. cent. 2. n. 6.* Nouellus de *dot. 2. p. §. hætenus*, n. 10. Greg. in *lege* 49. tit. 5.

B b

tit. 5.

9.

AMPLIATVR PRÆSENTIS ASSERTIO.

10.

DISSOLVITVR DUBITANDI RATIO.

tit. 5. part. 5. verbo *Voluntad*. Gutierrez lib. 3. pra-
 elic. 9. 87. num. 4. & 18. etsi aliter dissidium hoc
 conciliare intendant Petrus Barb. in d. l. si cum
 dotem, §. fin. num. 9. & in 3. p. rubric. ff. solut. matrim.
 n. 76. A. Faber lib. 5. coniect. cap. 9. Arias de Mesa
 lib. 2. variar. c. 21. n. 12. & nos alia dedimus in c. 1.
 de pecul. Cleric.

II.
 DISSOLVI-
 TUR ALIA
 PARS DIF-
 FICULTA-
 TIS.

Nec obstat alia difficultatis pars, quam expen-
 debamus de legato, hæreditateve coniugio adve-
 nientibus. Pro cuius solutione exponendum ope-
 rapretium duxi, quænam bona constante matri-
 monio acquisita inter coniuges communicentur,
 seu diuidantur? Et sciendum est, quod quoties
 rei possessæ à coniuge ante matrimonium postea
 constante matrimonio aliquid accedit, ita ut me-
 lior, pretiosiorque reddatur absque nouo facto
 coniugum, immò potius ex natura & vi rei iam
 possessæ, id non communicatur; quia quidquid
 ex causa præterita contingit absque nouo facto,
 ad tempus causæ primæ & præteritæ referri de-
 bet, ex *lex ratione*, §. *Imperator*, ff. ad leg. Falcid.
 l. Pomponius 15. ff. de negot. gestis, l. Iulianus, §. non
 solum, ff. ad Macedon. Couarr. 2. p. cap. 7. §. 1. Vnde
 si proprietati nudæ vsusfructus accesserit, incre-
 mentum videtur, ideoque non communicatur.
 Gomez lib. 2. var. cap. 15. num. 19. Gutierrez lib. 2.
 pract. q. 116. Castropalao de instit. disput. 9. punct.
 15. §. 2. num. 2. Gibalin. d. c. 5. art. 20. Ratio est,
 quia vsusfructus proprietati consolidatus iura
 ipsius proprietatis obtinet, l. vsusfructu, ff. de vsu-
 fructu, l. proprietatis, ff. de iure dotium: & naturâ
 suâ finitus legis potestate consolidatur, & domi-
 no proprietatis quæritur: ergo non communica-
 tur inter virum & uxorem, l. 7. cum sequent. l. ve-
 rum 73. §. penult. ff. pro socio. Similiter si per allu-
 uionem aliqua prædio accedant, non communi-
 cantur, argumento legis 4. ff. de iure dotium; quia
 sequuntur naturam rei primordialis, l. 1. & 2. C. de
 alluu. Similiter si prædium iure sanguinis per re-
 tractum ab altero coniuge acquisitum sit, aut si
 venditum ante matrimonium cum pacto redi-
 mendi, postea redimatur, aut vili pretio distra-
 ctum, seu iudicis decreto adiudicatum creditori,
 restituto pretio à coniuge redemptum fuerit, non
 prædium ipsum, sed pretium pro eo datum com-
 municatur. Tondutus Sanleg. resolut. civil. q. 69.
 Rebellus lib. 6. de instit. q. 1. n. 10. Castropalao d.
 disput. 9. punct. 15. §. 2. n. 1. vel si præscriptio per-
 fecta sit illius rei, quam bona fide alter coniugum
 possidebat ante matrimonium. Molina de instit.
 disput. 433. Castropalao supra, n. 7. Item non com-
 municantur bona castrensia, aut quasi, quæ ex
 solo regio stipendio fuerint comparata, secus ve-
 rù fructus ex ipsis obuenientes. Burgos de Paz
 q. 11. num. 37. nec etiam donationes factæ à Prin-
 cipe marito militanti communibus expensis suis,
 & uxoris, l. 15. & 16. tit. 2. lib. 4. fori indic. l. 1. tit. 3.
 lib. 1. fori Castel. l. 4. tit. 4. lib. 5. ordin. l. 6. & 7. tit. 17.
 part. 4. l. 5. tit. 9. lib. 5. recopil. Bartol. in d. l. sociam,
 §. final. ff. pro socio. Et indistinctè donationes factæ
 à Principe non communicantur, immò pro pecu-
 lio speciali mariti habentur, l. 6. tit. 10. lib. 5. re-
 copil. nam exponunt post Matienzum, & Aze-
 uedum ibi, Menchaca lib. 3. de success. resol. §. 26.
 n. 29. Didacus Perez in l. 3. tit. 8. lib. 3. ordin. Pi-
 nel. in l. 1. C. de bonis matern. 3. p. num. 62. Villadie-
 go in d. l. fori num. 154. Item commendæ, & officia

regalia, quæ à solo Principe donantur, & ab illo
 salarium habent, nec venditioni subiiciuntur, non
 communicantur, nisi quoad fructus. Solorzano
 ubi supra: secus verò si officium ematur à mari-
 to, quod licet non communicetur, tamen æsti-
 matio inter coniuges diuiditur, ut de Decurio-
 natu, & officiis Tabellionis, & Procuratoris resolu-
 unt Auendaño resposio 3. Morquecho, & Ma-
 tienzo ubi supra. Tandem non communicantur
 donationes, legata, hæritates, quæ constante
 matrimonio obuenerunt, ex principiis traditis
 supra pro dubitandi ratione. Phebo tom. 2. decif.
 170. per totam. Communicantur autem fructus
 quorumcunque bonorum, mariti, vel vxoris, l. fi-
 nal. ubi Montaluis, tit. de las ganancias, l. 4. tit. 3. de
 las labores, lib. 3. fori: probant Rodericus Suarez,
 Barbosa & Morquecho, laudati à Vela dissert. 2.
 n. 67. ubi docet, uxorem renunciantem lucris ac-
 quisitis, renunciasse fructibus rerum commu-
 nium. Nec interest, quod fructus sint percepti ex
 bonis castrensibus, seu maioratu, aut commenda.

Sed superiori assertioni obstat textus in cap. ex
 parte, de consuet. ubi consuetudines præscriptæ
 apud Rupellanos in prouincia Aquitaniæ pro-
 ponuntur: vna ut si maritus vergeret ad ino-
 piam, posset non solum bona propria alienare, ve-
 rum & etiam vxoris: alia quæ ad præsentem
 assertionem pertinet, ut si matrimonium fuisset
 separatim propter adulterium vxoris, vxor nihi-
 lominus retineret dimidiam partem bonorum
 constante matrimonio acquiritorum. Et cum con-
 suleretur Honorius III. an prædictæ consuetudi-
 nes essent obseruandæ, respondit Pontifex, eas
 consuetudines minimè obseruandas esse. Quem
 textum, omittis aliis difficultatibus, quas ex-
 ponemus in cap. final. hoc titulo, ita expendo. Quod
 consuetudine introductum est, contrario vsu
 tolli facile potest: sed ut bona quæ sita constan-
 te matrimonio remaneant penes uxorem, con-
 suetudine introduci non potest, ut in eo textu do-
 cetur: igitur quia hæc societas, seu communio
 bonorum inter coniuges consuetudine introdu-
 cta non est, aliàs contrariâ consuetudine tolli, aut
 mutari posset. Accedit, nam in diuisione, aut re-
 tentione partis horum bonorum totum facit
 consuetudo. Rodericus Suarez in d. l. 1. lib. 3. fori:
 vnde in ciuitate Cordubensi, & aliis Hispaniæ,
 ob consuetudinem in contrarium inductam leges
 Regiæ de coniugali acquæstu loquentes non ob-
 seruantur; quare latè disputant Matienzo in di-
 cta l. 2. recopil. Larrea decif. 62. Granat. Masinus
 de confiscat. quest. 31. an attendatur consuetudo
 domicilij mariti, an verò vxoris, seu loci ubi
 contrahitur matrimonium? Cui difficultati re-
 spondendum est, ideo in eo textu prædictam
 consuetudinem non obseruari, quia consuetudi-
 nes inducentes peccatum, aut impunitatem de-
 licti promittentes, custodiendæ non sunt, cap.
 ult. de consuet. vnde cum per illam consuetudi-
 nem apud Rupellanos introductam mulier ad
 adulterandum inuitaretur, impunitate quodam
 modo concessâ per retentionem bonorum con-
 stante matrimonio acquiritorum, quibus aliàs
 propter adulterium ipsa priuatur, cap. plerum-
 que, ubi dicemus, hoc titul. idè talis consuetu-
 do ab Honorio III. improbatur, ut in eius tex-
 tus commentario latè probaui.

12.
 EXPOSITIO
 C. EX PAR-
 TE, DE CON-
 SVET.

C A P V T III.

a Clemens III.

DE prudentia vestra valde miramur, quod cum vobis causam matrimonialem, quæ vertebatur inter B. Pisanum ciuem, & M. mulierem, commiserimus canonicè terminandam, & vos consanguinitatem inter eos in ^b sexto & septimo gradu inuenientes, sententiam diuortij tulissetis, de dote quam à viro mulier repetebat, quidquam statuere distulistis. Quia igitur secundum e iura vos quidem de matrimonio principaliter cognouistis, & de dote, quæ est causa incidens, accessoriè cognoscere valuistis, & sententialiter diffinire: discretioni vestræ per Ap. scripta mandamus, quatenus prædictum B. moneatis attentius, & app. cessante cogatis, vt prædictæ mulieri totam dotem suam, sicut à canonicum fuerit, restituere non moretur.

NOTÆ.

1. a **C**lemens III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, sub titul. de dote post diuortium restituenda, capite 1. nullibi tamen exprimitur quibus Prælati rescribat Pontifex: tantum ex littera, quam ex dicta collectione restituo, apparet, eisdem iudicibus commissam fuisse causam cuiusdam matrimonij inter ciues Pisanos celebrati.
2. b *In sexto & septimo.*] Post alias Ecclesiæ prohibitiones circa gradus consanguinitatis, & affinitatis, prohibitum fuit matrimonium vsque ad septimum gradum, capite progeniem 35. quest. 3. ibi: Progeniem suam vnumquemque vsque ad septimam decernimus obseruare generationem. Et capite contradicimus, capite nulli, capite de consanguinitate, 35. quest. 3. quæ prohibitio durauit vsque ad tempora Innocentij III. vt probauit in cap. non debet, de consanguin. & affin. Vnde cum temporibus Clementis III. adhuc vigeret prohibitio matrimonij vsque ad septimum gradum, merito iudices delegati in præsentis casu separarunt coniuges, cum vnus distasset à communi stipite in sexto, alius verò in septimo.
3. c *Iura.*] Tam ciuilia, quàm canonica, statim referenda.
- d *Canonicum.*] Id est diffinitum per sacros canones; nam si ex causa licita separatum fuit matrimonium, vt in præsentis casu, tota dos restituitur, ex traditis suprâ in capite 1. Si verò ex causa adulterij, non restituitur, vt dicemus infra in cap. plerumque: & si ex causa licita, sed maritus inops est, aut impensas fecerit, non tenetur integram dotem restituere, iuxta tradita suprâ in cap. 1.

COMMENTARIUM.

4. **E**X hoc textu sequens communiter venit disputanda assertio: Iudex delegatus, qui cognouit de causa matrimonij, de dote etiam pronunciare valet. Quæ conclusio probari potest ex cap. 1. capite accedens 4. vt lite non contest. capite 2. de coning. seruor. cap. 2. capite nuper, hoc titul. capite prudentiam 21. §. 6. de offic. delegat. cap. 2. hoc titul. in 1. collect. Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsentis, & de potest. Episcop. alleg. 84. num. 30. Arias de Mesa lib. 2. variar. cap. 31. Anguianus lib. 2. de legibus, cap. 21. Balboa in D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

cap. 3. de ordin. cognit. num. 18. vbi Garaña, Robertus lib. 3. rer. iudic. cap. 5. Cuiac. & Canisius hic, Zypeus ad tit. de foro compet.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Iudex delegatus non cognoscit nisi de rebus comprehensis in ipso rescripto delegationis, cap. cum inter 32. de offic. delegat. quia fines mandata iurisdictionis diligenter sunt obseruandi, cap. cum dilecta 22. de rescript. cap. qui de non sacerdotali, de præbend. in 6. est namque iurisdictionis delegata stricti iuris, & per consequens tantum restringenda ad causas, & personas in ipso rescripto expressas, cap. 1. de officio delegati. Sed in præsentis casu iudicibus delegatis tantum fuit commissæ cognitio causæ matrimonialis, an videlicet consanguinitas inter coniuges in eo gradu daretur, quæ impediret, seu dirimeret matrimonium, vt ex littera constat: igitur Iudices ipsi non poterant de dote cognoscere. Augetur primò ex eo, nam dotis causa secularis est, de qua iudex secularis cognoscit, lege in contractibus, §. ult. Codice de dote non numer. late probant Palacios Rubios in capite per vestras, notab. 2. hoc tit. Anguianus libro 2. de legibus, capite 13. numero 27. Molina de primog. lib. 2. capite 15. num. 76. Sed de causis secularibus solus iudex secularis cognoscit, vt ita seruentur vtriusque iurisdictionis fines, & diuisum cum Ioue Imperium Cæsar habere credatur, c. nouit, de iudiciis, capite causam 7. qui filij sint legitimi, c. cum ad verum, 96. distinct. Ergo ex alio capite, videlicet quia iudices in præsentis casu à Pontifice designati ecclesiastici erant, de dote cognoscere non valebant. Augetur tandem hæc dubitandi ratio, nam si iudices delegati in præsentis casu possent super dote pronunciare, maximè quia causa illa accessoria, & incidens erat: sed ex eo, quod sit causa accessoria, vel incidens, non sequitur quod iudex, qui de causa principali cognoscit, de accessoria pronunciare valeat; nam iudex qui super causa principali sententiam dixit, super accessoriis in iudicio non deductis pronunciare non potest, l. 4. C. de posui, l. terminato, C. de fructibus & lit. docet Auendaño resp. 6. Sed in præsentis casu sententia super causa principali prolata erat: ergo super dote, etsi esset causa accessoria, non poterat eam pronunciare. Similiter iudex secularis, qui de causa principali cognoscit, de ecclesiastica accessoria, seu incidenti pronunciare non valet, cap. si imperator, 96. distinct.

5. IMPUGNATVR TRADITA ASSERTIO.

distinct. cap. tuam 3. de ordin. cognit. cap. lator 5. qui filij sint legitimi, cap. ut inquisitionis, §. prohibemus, de heret. in 6. Ergo similiter nec iudex ecclesiasticus de causa seculari, accessoria, vel incidenti cognoscere valet.

6.
REFERTUR
ET REFEL-
LITUR
COMMVNIS
SOLVTIO.

Quà difficultate oppressi Immola, & Abbas in presenti, Decius in *Authent. quod locum, n. 1. C. de collat. Felinus in cap. licet, num. 1. de foro competenti*, Aufrelius de *poteestate Ecclesia, fallent. 27. Ludouic. Gomez in cap. ult. num. 22. de iudic. in 6. Ripa in l. 1. num. 48. ff. solut. matrim. Dida- cus Perez in l. 2. tit. 1. lib. 3. ordin. Paz in praxi, 2. tempore, pralud. 2. numero 21. existimarunt causam dotis etiam principaliter moram, esse mixti fori, ita ut inter iudicem ecclesiasticum, & secularem sit locus præuentioni, ideoque in presenti casu potuisse iudicem ecclesiasticum de dote etiam cognoscere. Mouentur primò ex capite ex litteris, de pignor. cap. nuper, cap. per vestras, hoc titul. vbi iudex ecclesiasticus principaliter de dotis causa cognouit. Verùm hæc interpretatio non est admittenda, ideoque eam refellit Barbosa de *poteestate Episc. alleg. 84. numero 30. & longè verius est, causam dotis principaliter moram non esse mixti fori, sed tantum eius cognitionem spectare ad iudices seculares, l. in contractibus 14. §. quod si in prouinc. ff. de ritu nupt. Gomez. in l. 50. Tauri, numero 53. Molina lib. 2. de primog. cap. 5. numero 57. Gutierrez 1. practic. quest. 44. Barbosa in l. 1. p. 1. num. 46. ff. solut. matrim. Illæ enim causæ mixti fori dicuntur, quæ licet ex se, & ex sua natura temporales essent, aliquà tamen lege ciuili, seu canonicà, vel rationabili consuetudine, non priuatiuè, sed cumlatiuè iudicio Ecclesiæ sunt referuatæ, ut delicta, quæ ad vtrumque forum deferri possunt, quæ refert D. Ioseph Vela in c. 1. de offic. ordin. Nec fauet contrariæ sententiæ textus in d. c. ex litteris; nam in eius specie iudex ecclesiasticus, etiam in causa dotis potuit adiri, quia agebatur de vidua oppressa à iudice seculari, qui eam dote exspoliauerat propter mariti delictum; quo casu iudex ecclesiasticus adiri potest, cap. ex parte, vbi probauit, de foro competent. Quo modo etiam accipiendi sunt textus in d. cap. nuper, cap. peruenit, de emptione & vendit. Et hac etiam ratione de dote cognoscere posse iudicem ecclesiasticum, constat ex cap. 6. hoc titul. cap. ex parte 15. de foro compet. cap. super 16. de v. f. Nec obstat si dicas, in specie textus in d. cap. ex litteris, mulierem viduam non esse, siquidem maritus superstes erat; nam cum ipse fuisset proscriptus, & bannitus, eius vxor pro vidua habebatur: quia idem est non habere maritum, ac habere inutilem, cap. inter, vbi Gloss. verbo inutilem, cap. 1. de prescript. vbi Abbas notabili 4. Cotta verbo Vidua; Couarr. practic. cap. 7. numero 2. notauit iam in d. cap. ex litteris. Alij ut textum hunc exponant, supponunt posse quamlibet causam in iudicium deduci, principaliter videlicet, & incidenter. Principaliter deducitur, quoties de ea principalis est quæstio, & examen iudicio occurrit: exempli gratià quando lis principaliter de hæreditate mouetur, & incidit quæstio status, ut in cap. tuam 3. de ordin. cognit. l. quotiens 3. Codice de iud. vel coram delegato ad vnam causam dato in integrum restitutio incidenter impetratur, iuxta textum in cap. penult. vers. delegati, de in integrum**

restit. vel si principaliter de matrimonio agatur, & incidat quæstio dotis, hæreditatis, vel alimentorum, ut in capite 1. capite causam, qui filij sint legit. capite cum haberet, de eo qui duxit in matrimon. vel intenditur causa ciuilis, & incidit criminalis, vel econtrà. Et etiam discrimen assignant inter causas incidentes, quæ pertinent ad eandem speciem iurisdictionis, ad quam spectat causa principalis; & inter eas, quæ spectant ad diuersam iurisdictionis speciem, quam non habet iudex, apud quem causa principalis disceptatur: & docent quod in prioribus iudex, qui de causa principali cognoscit, de incidenti etiam cognoscit, veluti iudex criminalis, cuius de maleficiis cognitio est, causam ciuilem, si qua incidat, potest dirimere, lege 4. §. si dicatur, ff. finium regund. & è conuerso iudex ciuiliū causarum, si criminalis ciuili incidenter accedat, poterit eam terminare, lege nullum, Codice de testibus: in posterioribus verò non potest pronunciare, ut in d. capite tuam 3. lege nam postea 9. §. si minor, ff. de iureiurando. Sic etiam iure ciuili attento latrunculatoris causa non potest, ne quidem connexa iudicari, lege solemus 61. §. latrunculator, ff. de iud. quia ea causa ad speciem alterius iurisdictionis spectat: & ita præsentem textum accipiunt, ut iudex ecclesiasticus ratione incidentiæ possit cognoscere de causa dotis, quia ea causa ad speciem alterius iurisdictionis non spectat. Sed iuxta supra tradita faciliè hæc interpretatio conuincitur; nam causa matrimonialis spiritualis est, ad iudicem tantum ecclesiasticum spectans; causa dotis prophana, ad iudicem secularem principaliter pertinens: ergo non ad eandem speciem iurisdictionis spectat.

Alij ut textum hunc exponant, iudices tripliciter posse considerari existimant, ita ut alij dicantur competentes simpliciter, alij incompetentes prorogabiles, alij tandem incompetentes, & improrogabiles. Primi dicuntur omnes illi, qui attento iure communi absque vlla prorogatione, seu consensu litigantium adiri possunt, & debent, ita ut illorum forus simpliciter competens sit, qualis est iudex vnius loci respectu sui territorij, de quibus in lege 2. ff. si quis in ius vocatus, lege penult. ff. de iurisd. Sic sanè si laicus habeat domicilium in certo loco, coram iudice ipsius loci legitime conuenitur, capite ultim. de foro compet. nisi priuilegio exemptus sit, ut scholares, & similes. Secundi verò iudices sunt, qui licet attento iure communi incompetentes sint, tamen prorogatione partium competentes reddi possunt; quod contingit in iudice ecclesiastico, qui licet incompetens sit respectu laicorum in causa temporali; tamen eorum consensu, & prorogatione competens reddi potest, iure communi attento, l. Episcopale 9. C. de Episc. audientia: docent Bartolus in l. ex consensu, in princip. ff. de appellat. Boerius decis. 69. numero 4. Nauarr. consil. 1. de sentent. excomm. Tertij tandem iudices sunt, qui nec de consensu partium competentes reddi possunt, aut eorum iurisdictioni prorogari; quare incapaces, & prohibiti appellari solent, ut sunt iudices seculares respectu clericorum, qui nec de eorum consensu competentes reddi possunt, ut probauit in c. clerici, de iudiciis, capite si diligenti, de foro competenti;

7.
REFERTUR
ALIA IN-
TERPRE-
TATIO.

& respectu causarum, quæ merè ecclesiasticæ sunt, & spirituales, veluti hæresis, simoniæ, matrimonij, natalium, iurispatronatus, de quibus cognoscere non possunt, *cap. ut inquisitionis, §. prohibemus, de hæretic. cap. tuam, de ordin. cognit. cap. quanto, de iudic. cap. peruenit, de decimis*: nec de partium prorogatione, ut probant Barb. in l. Titia, à n. 21. ff. solut. matrim. Cabedo de patronatu Regie Corona, q. 49. Vnde cognoscitur discrimen quod versatur inter iudices ecclesiasticos, & sæculares, quoad effectum cognoscendi de causis incidentibus; nam incapaces, & vetiti, nec principaliter, nec incidenter cognoscere possunt de causis, in quibus sunt incapaces, & directò prohibiti: at verò iudices incompetentes, quamvis non possint cognoscere principaliter de causis, in quibus sunt incompetentes, possunt tamen de illis pronunciare, cum inciderint in causam, in qua sunt comperentes: unde facile exponunt præsentem textum, videlicet ut in eius specie dotis causa incidenter emerferit, ut ex eius verbis constat: ideo iudices ecclesiastici, qui respectu causæ dotis non sunt incapaces, sed tantum prohibiti, potuerunt de ea pronunciare. Ita docuerunt Glos. in præsent. Barb. in l. 1. glos. 2. num. 47. ff. solut. matrim. Balboa, & Garaña in cap. tuam 3. de ordin. cognit. Sed licet hæc doctrina vera sit, & à Primariis nostris communiter recepta, adhuc tamen existimabam, in præsent. casu posse iudices ecclesiasticos semper, ac quando simul cum de matrimonij valore disceptatur etiam dotis restitutio, eam terminare; quia cum simul vxor petat matrimonium nullum declarari, & sibi dotem restitui, quia tunc causa dotis est accessoria, cum dos accessoria sit matrimonio, l. si mulier, §. si dos, ff. quod metus causa, inde necessariò sequitur, quod si matrimonium nullum declaratur, dos restituenda sit, iuxta textum, & ibi tradita in cap. 1. hoc titul. & ita iudex ecclesiasticus potest declarare matrimonium nullum esse, & per consequens dotem restituendam esse; quia omnino dos pendet à matrimonio; quæ causæ connexio non ita stricta datur vllò in alio casu, quare dum iudex ecclesiasticus cognoscit de legitimatione, quæstionem hæreditatis, seu

successionis non decedit, sed iudici sæculari relinquit, *cap. tuam 3. de ordin. cognit.* quia non est ita pendens, seu connexa causa successionis à causa matrimonij; pronunciat tamen eo casu, ob defectum legitimationis non esse filium inquietandum in hæreditate paterna, ut in cap. 1. cap. 4. cap. causam, qui filij sint legit. præsentit Barboza de potest. Episcopi allegat. 84. num. 30.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; nam licet iudex delegatus non possit cognoscere de causis non comprehensis in litteris delegationis, potest tamen cognoscere de omnibus accessoriis ipsius, & incidentibus in negotio principali, *cap. prudentiam 21. §. bona, cum sequent. de officio delegati*. Vnde cum in præsent. casu causa dotis accessoria, ac incidens esset, ideo de ea potuerunt iudices delegati cognoscere. Nec obstat augmentum primæ difficultatis, cui ex supra traditis facile responderetur; nam licet causa dotis sæcularis sit, tamen quia eius cognitio incidenter emerfit, potuit à iudice ecclesiastico terminari. Nec obstat aliud augmentum, ex quo dicebamus, iudicem in præsent. specie sententiâ prolatâ super matrimonio, non potuisse super dote pronunciare; quia iam functus erat officio suo, ex l. Iudex, ff. de re iudic. cap. in litteris 10. de offic. deleg. Nam omisâ Glosâ in præsent., quæ docuit iudices in hoc casu virtute nouæ delegationis posse contra maritum procedere ad dotis restitutionem, quam refellit Canisius hic, dicendum est, multum interesse, an accessorium, quod superest prolatâ sententiâ super causa principali, peti possit iure actionis, an verò tantum debeatur officio iudicis? Si per actionem peti possit, adhuc post prolatam sententiam pronunciari potest super accessorio, ut in l. ult. §. Lucius, ff. de condict. indeb. si verò tantum iudicis officio debeatur, pronunciari non potest, l. 4. C. depositi, l. qui per collusionem, §. ult. ff. de action. empti: docuerunt Butrius, & Canisius in præsent., P. Barb. in l. 1. p. 1. num. 48. ff. solut. matrim. Arias de Mesa lib. 2. variar. cap. 31. num. 11. Vnde cum in præsent. casu iure actionis peteretur ab vxore, etiam finitâ causâ matrimonij, super dote pronunciari valuit.

8.

DISSOLVITUR RATIO
DUBITANDI.

C A P V T I V.

a Cœlestinus III.

Plerunque accidit, ut proponis, quod in tua parochia mulieres à viris suis fornicationis causâ recedunt, & sic vsque ad mortem ipsorum permanere noscuntur: ipsis autem defunctis, cum à consanguineis, ad quos hæreditates eorum deveniunt dotem suam cum dotalitio suo repetunt, eis audientiam denegant, & iis nolunt restituere quod reposcunt ob hanc causam, quia eo ipso se indignas fecisse noscuntur, quod à viris suis causâ fornicationis duxerint recedendum. In hoc casu itaque dicimus, quod si aliqua mulier ob causam suæ fornicationis iudicio Ecclesiæ, aut propriâ voluntate à viro suo recedit, nec postea reconciliata est eidem, inde defuncto ipso, dotem, vel dotalitium suum repetere non potest.

N O T Æ.

1.

a Cœlestinus III.] Ita legitur in secunda collectione, sub titulo de dote restit. cap. 2. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex.

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

b Plerunque accidit.] Vnde rectè Episcopus consuluit Pontificem, quia quæ plerunque accidunt, discutienda & examinanda sunt, l. legati, ff. de liber. legat. l. 1. de suspect. tutor.

c In tua parochia.] Id est diocesi; plerunque enim parochia in sacris canonibus accipitur pro diocesi, B b 3

2.

3.

diccessi, notavi in *cap. 1. de parochiis*; nam cum in presenti casu agatur de pœnis adulterij, & huius delicti cognitio, ac vindicta ad Episcopum spectet, necessariò non de parcho, sed de Episcopo textus hic est accipiendus.

4. d. *Recedunt.*] Id est fugiunt conspectum & societatem mariti, metuentes mortem aut pœnas condignas tanti sceleris. Innocenti autem coniugi non licere in hoc casu discedere ab alio coniuge, probavi in *cap. significasti, de adulteriis.*

5. e. *Consanguineis.*] Quos non esse audiendos in hoc casu de adulterio excipientes, seu uxorem ipsam accusantes, videbatur ex sequentibus. Primò quia de iis, quæ defunctus æquo animo tulit, hæredes conqueri non possunt, *l. ult. C. de reuocand. donat.* Deinde quia iudicium de moribus non transit ad hæredes mariti, *l. rei indicata 15. §. 1. ff. solut. matrim.* unde Constantinus in *l. 1. C. Theodos. de dot.* ita scribit: *De moribus actio ultra personam extendi non potest, nec in heredem datur, nec tribuitur heredi.* Facit Quintilianus *de clamat. 330. Mariti mores excusant, mariti securitatem desiderant, liberis satis est quod nati sint.* Et licet actio ista, seu iudicium de moribus sublatum sit, adhuc tamen expendi potest, vt appareat solatium hoc, seu dotis lucrum, personale fuisse, nec ad hæredes transire potuisse. Quid enim tam absurdum, quam vxoris mores, qui defuncto placuerunt, ab eius heredibus tanquam grauiores accusari, & reprehendi? Siquidem de his, quæ testator æquo animo tulit, hæredes queri non possunt, *l. 1. ff. de priuat. delict. l. iniuriarum 13. in princip. ff. de iniuriis*; & iniuriarum remedium esse oblivionem, ait Seneca *epist. 94.* & ita vnusquisque iniuriam sibi illatam dissimulationis voluntariæ patientiâ condonare, & remittere potest, *l. non solum §. 1. ff. de iniuriis, l. si quidam, C. eod. tit. l. si cum iudicio 10. §. qui iniuriarum, ff. si quis cautionibus, l. auxilium 37. in princip. ff. de minor. l. 22. tit. 9. partit. 7. Donel. lib. 15. comment. c. 24. Gomez lib. 3. variar. cap. 6. num. 15.* Vnde servus, qui nimis dissolutâ incuriâ custodiam domini neglexit, punitur ex SC. Syllan. sed domini venia ex dissimulatione semper præsumitur, nec hæres conqueri potest, *l. 1. §. final. ff. ad Syllan.* Sic etiam si vassallus offendat dominum, vel feloniam commiserit, dominus verò in vita non fuerit conquestus, hæres eius non potest agere vt feudo priuetur, *cap. 1. §. in eum, de prohibita feud. alienat.* Si donatarius ingratus probetur, & donator conquestus non est, perpetuum heredi imponitur silentium in *l. 1. C. de reuocand. donat.* Ingrati actio moueri potest à filiis, heredibusque patroni, ob iniuriam sibi ipsis irrogatam, non verò ob illatam defuncto, *l. qui manumittuntur, C. de operis libert.* Faciunt textus in *l. omni modo, vbi Glossa, verbo Non licuit, C. de inoffic. testam. l. non solum, §. 1. ff. de iniuriis, l. 2. §. emanipatus ff. de collat. bonor. l. Papinianus 8. de inoffic.* Sed maritus in presenti casu ante accusationem decessit, quem lex laudat, quia magno prudentiæ moderamini crimen vxoris remisit, *l. mariti, ff. ad l. Iul. de adult. l. si vel metu, C. eod. titul.* Igitur hæredes eius admitti non debebant ad accusandam mulierem de adulterio, quod defunctus remisit: præcipue cum publicæ vindictæ causâ illam non proponerent, sed vt à dote, dotalitque restitutione liberarentur. Non iniquè is repellitur (ait Papinianus in *l. miles, §. socer, ff. ad l. Iul. de adult.*) qui turpissimo exemplo commodum

dotis vindicta domus suæ præponere non erubuit. Accedit nam actiones, quæ ad vindictam comparatæ sunt, ad hæredes non transeunt, *l. quod diximus, §. hac actio, ff. de eo quod metus, l. idem Neracius, §. si infans, ff. ad l. Aquil.* Pichardus in *§. 1. Instit. de perpetuis & tempor. action.* plura eruditè adducit Aencas Robertus *lib. 1. rer. iudic. cap. 13. & 14.* ergo in presenti casu hæredes mariti audiendi non erant. Quibus iuris principiis moti Bartolus, Paulus, Castrensis, & Baldus in *d. l. rei indicata*, Bronchorst. *centur. 2. miscel. assert. 2. Cancerius lib. 1. variar. cap. 9. num. 72. Berlichius conclus. 50. num. 92. A. Matthæus de crimin. tit. de adult. cap. 3. Gomez in l. 80. Tauri, n. 68. Gregorius in l. 3. tit. 17. partit. 7. Auiles in capitul. prator. in proæmio, Matienzo in l. 5. tit. 9. lib. 9. recopil. glos. 8. num. 15. Henellius de dotalitio, cap. 10. §. 15. affirmant hæredes mariti minimè posse accusare uxorem de adulterio, quam defunctus non accusauerat; si verò maritus adulterium non dissimulauit, morte autem præuentus accusationem instituere non potuit, & uxorem eam ob causam expulit, & eiecit, tunc hæredes contra eam de adulterio nec agere, nec excipere prohiberi. Consentit Farinacius *part. 4. crimin. tit. 16. quest. 142. num. 123.* Sed Costanus in *tractatu de dotibus*, affirmat quod licet cum maritus sciens adulterium perpetratum fuisse, ab vxore decessit, hæredes non admittantur ad ipsam accusationem; tamen cum ignarus adulterij obiit, hæredes possunt admitti ad accusandum; quia si maritus adulterium ignorauit (quod & in dubio credendum est, *l. mariti, ff. ad l. Iul. de adult. l. verius, ff. de probat.*) iniuriam profectò, quam nesciuit, remisisse nunquam creditur, *l. nihil interest, §. 1. l. mater decedens, ff. de inoffic. testam. l. legitimam, ff. de petit. heredit.* Ideoque lius illæredes tunc rectè, atque vtiliter experientur, *l. 1. ff. de his quibus vt indig.* Deinde quia cum maritus talem accusationem aduersus mulieris hæredes instituat, *l. ult. C. ad l. Iul. de adult.* non est ratio cur & hæredes mariti aduersus ipsam uxorem querantur, sed adhuc asserendum est, nec in casu scientiæ mariti, nec ignorantia posse hæredes accusare uxorem defuncti de adulterio, quam ipse non accusauit, vt fuse probant Duarenus in *l. rei indicata, §. 2. ff. solut. matrim.* Berlichius *conclus. 30. num. 12. Carpzouius constit. 21. definit. 4. Henellius de dotalit. cap. 10. §. 15. per totum.* Nec contrarium probatur in hoc textu, nam in eius specie maritus propter adulterium fuit separatus ab vxore iudicio Ecclesiæ, vel facto ipsius mulieris; & ita retinuit dotem pro toto tempore vitæ suæ: quare hæredes tantum excipiebant defunctum retinuisse dotem, nec etiam diuortio facto eam restituisse, quia mulier propter adulterium dotem amisit: non ergo opponebant adulterium de nouo, sed tantum excipiebant de eo, quia ob illud defunctus dotem non restituerat, & sic eam retinere debebant. Nec nouum est discrimen agnoscere inter ea, quæ petenda sunt iure actionis, & inter ea, quæ opposita exceptione iure retentionis obtineri possunt; nam videmus, quod adulterium ciuilitè, vel criminaliter accusari non potest nisi intra quinquennium, *l. si maritus 29. §. hoc quinquennium, ff. de adult. l. adulter, C. eod. titul.* & tamen per viam exceptionis de eo perpetuò opponi potest, *l. pure, §. final. ff. de doli except.* Pro qua interpretatione facit Glossa in *l. 3. §. quod autem, ff. quod quisque**

quisque iur. dum ait, poenam non transire ad hæredes, vt contra eos detur actio, sed tantum vt detur exceptio, quam extollunt Paulus *ibi*, num. 3. Vela *diff.* 14. tom. 1. Rodericus Suarez *ubi supra*. Nec fundamenta sententiæ Costani obstant. Non primum, vbi dicebat, quod si marito constitisset de flagitio vxoris, proculdubio id arguisset; & ita cum morte præuentus fuisset, id hæredibus eius licere debere. Quod etiam procedit in actione iniuriarum ignorata, & nihilominus morte eius cui facta est, extinguitur: quam ob causam quia odiosa est ea actio, & meram vindictam continet, vt docent Bronchorst *d. assert.* 2. ideo hæredibus eius non datur. Non obstat secundum deductum ex *d. l. vltima*. Nam licet Antonius Matthæus *ubi supra*, num. 8. defuncta vxore existimauerit posse maritum aduersus eius hæredes agere ad dotis restitutionem; contrarium tamen verius credo; quoniam crimen hoc morte extinguitur, nec actio de moribus in hæredis mulieris olim dabatur, *l. si p. na* 20. *l. crimen* 25. ff. *de penis*, l. 1. C. *Theodos.* *de dotibus*, l. *ult.* C. *si reus, vel accusator*. Deinde quia si actio non transit ad hæredes mariti, vt proximè resoluius, à fortiori non debet transire aduersus hæredes defunctæ, cum certum sit, facilius actionem poenalem transire ad hæredes, quam aduersus hæredes, *l. vinis*, §. 1. ff. *quod falso tutore*, l. *penale* 32. ff. *ad leg. Falcid.* l. 1. ff. *de priuat. delict.* Deinde quia morte delinquentis extinctum censetur delictum, *l. defuncto*, ff. *de publ. iudic.* sed poena delicti iam extincti non debet transire ad hæredes, l. 3. C. *si pendente appellat.* l. *ex iudicio* 20. *de accusat.* Deinde ex lege vnica, C. *ne ex delicto defunctorum*; vbi etiam quando ciuilitè agitur, non transit actio aduersus hæredes, nisi prius lite contestata cum defuncto. Nec obstat dicta lex finalis, C. *de adulteriis*; nam ommissis solutionibus traditis à Petro Barbosa in l. 2. numero 130. ff. *solut. matrim.* dicendum est, quod licet maritus per viam actionis non possit agere aduersus hæredem adulteræ; tamen si penes se dotem habeat, vt in casu dictæ legis finalis, ibi: *An hæredibus vxoris restituatur*, potest repellere hæredes adulteræ dotem repetentes, oppositâ adulterij exceptione. Quam interpretationem tradunt Ancharanus in præsentì, num. 11. Petrus Barb. *ubi supra*, num. 132. & ad praxim disputant Franchis *decis.* 184. Fontanel. *de pactis nupt.* *clausul.* 7. *glos.* 3. p. 12. à num. 1. Cancer. 1. p. *var. cap.* 9. num. 136. Hermosilla in l. 10. tit. 4. *partit.* 5. *glossa* 8. Thoro *voto* 98. Valenzuela *consil.* 80.

6. f. *Dotalitium*.] Dotalitium pro bonis paraphernalibus plures accipientes, asseruerunt mulierem propter adulterium amittere non solum dotem, verum & bona paraphernalia, idest ea, quæ ultra dotem mulier secum tulit, *l. si ego*, §. *dotis*, ff. *de iure dot.* l. *hac lege*, C. *de pactis conuentis*, l. *si mulier* 11. ff. *hoc titul.* ita docuerunt Romanus *singul.* 311. Costa in *cap. si pater*, 1. p. verbo *Legauit*, num. 46. *de testam.* in 6. Costanus in *tract. de dotibus*, cap. 6. num. 25. Glossa in *presenti*, Boërius *decis.* 38. Couarr. in 4. 2. p. *cap.* 7. n. 2. §. 6. Iulius Clarus *lib.* 5. *sentent.* §. *adulterium*, n. 35. Peguera *decis.* 93. num. 2. alij relati à P. Barb. in l. 2. *part.* 1. in *princip.* num. 54. pro quibus faciunt textus in *cap. ex tenore*, de *v. f.* l. 81. & 82. *Tauri*, quæ hodie stant in l. 4. tit. 22. *lib.* 8. *Recopil.* Sed contrariam sententiam, videlicet propter adulterium mulierem non priuari bonis parapher-

nalibus, tenent Panormit. in *presenti*, num. *penult.* Præpositus num. 5. P. Barb. in *d. l. 2.* in *princip.* p. 1. num. 55. Bocerius *de adult. cap.* 5. ex num. 36. Henellius *de dotalitio*, cap. 10. Nec reperitur vlla vtriusque iuris lex, in qua similis poena statuatur; vnde non est ratio, quare priuationem dotis, & dotalitij ad bona paraphernalia vxoris protrahamus, vt latius probat Bocerius *suprà*, ex n. 37. vsque ad 45. Nec contrariæ sententiæ fauet præsens textus; nam dotalitium in præsentì non significat bona paraphernalia, sed donationem propter nuptias, in compensationem dotis à marito in vxorem collatam, vt probaui in *cap. ex parte*, de *foro competentì*: quo modo dotalitium in præsentì acceperunt Panormit. *column.* 2. *vers.* *Venio*. Immola num. 12. Barbatia num. 9. Innocentius & Socinus, quos sequitur Georgius Euthardus *consil.* 37. num. 21. *volum.* 1. Nec etiam pro eis facit textus in *d. cap. ex parte*, qui loquitur de bonis acquisitis constante matrimonio, de quibus egi *suprà*, in *cap. 2.* partem enim eorum bonorum mulier amittit propter adulterium; quia aliud est non capere ex bonis viri, aliud res suas proprias amittere, l. *ult. circa fin.* C. *de codicillis*, l. *affiduis* 12. C. *qui potiores*: & si amittit dotem propriam, facilius priuabitur bonis quæ sitis constante matrimonio, in quibus agit de lucro captando. Vnde in hac quæstione resoluit P. Barb. *ubi supra*, in puncto iuris veriore esse sententiam hanc negatiuam; in iudicando tamen, & consulendo sequendam esse sententiam affirmatiuam, propter auctoritatem textus in *d. l. 82. Tauri*.

g. *Reconciliata est*.] Aut voluntariè à marito, iuxta textum in *cap. maritis* 3. *de adulteriis*; aut auctoritate iudicis, cum ipse postea adulterium etiam commisit, quia tunc potest cogi per iudicem cum vxore reconciliari, & dotem si exegit, restituere, vt docent Glossa in *cap. ex litteris*, verbo *Adinuicem*, de *diuortijs*, Nauar. *ad eund.* tit. *lib.* 4. *consil.* 1. Molina *de iustit. tract.* 3. *disput.* 95. num. 5. Petrus Soto *lectur.* 17. *de matrim.* Coninch *de Sacramentis*, *disput.* 35. *aub.* 1. Basil. *de matrim.* *lib.* 9. *cap.* 20. Castro Palao *disput.* 3. *de spons. punct.* 6. §. 6. num. 11. Gibalinus *de vsuris lib.* 4. *cap.* 5. *art.* 21. nec improbable dicit Sanchez, licet contrarium defendat, *lib.* 10. *de matrim. disput.* 9. num. 27.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu communiter sequens deducitur assertio: Mulier propter adulterium à viro separata amittit dotem, & donationem propter nuptias. Probant eam textus in *cap. ex parte*, de *consuet.* *cap.* 1. *et lite non contest.* Nouella 32. Leonis, l. *consensu* 8. §. *virum* 5. l. *inbemus* 11. §. 1. *Authent.* sed non iure, C. *de repudijs*, l. *cum mulier* 47. ff. *solut. matrim.* l. *miles* 11. §. *socer*, ff. *ad l. Iul. de adult.* l. *penult.* C. *ead.* tit. l. *dotem* 25. *de iure dot.* *nonel.* 117. *cap.* 9. & 134. *cap.* 10. Consonant lex 25. tit. 7. *partit.* 7. lex 1. tit. 7. *lib.* 4. *fori*, lex 2. tit. 15. *lib.* 8. *ordin.* lex 81. *cum siq.* *Tauri*, lex 4. tit. 22. *lib.* 4. *Re. opil.* Illustrant ultra congestos à Barbosa in *presenti*; Scipio Gentil. *de secundis nuptijs*, *cap.* 5. Fachineus *lib.* 11. *controuerf.* *cap.* 75. Cuiac. *ad nonel.* 22. Iustin. Osualdus *lib.* 14. *Donel.* *cap.* 5. *littera E*, Petrus Gregor. *lib.* 9. *smag.* *cap.* 23. num. 12. & *lib.* 36. *cap.* 6. Duarenus *ad l. Iul. de adult.* & in l. 15. ff. *solut. matrim.* Velascus

8. CONCLUSIO TRADITVR ET PROBATAVR.

de privileg. pauper. p. 1. quest. 54. num. 33. Grotius in floribus ad l. Lucius, ff. eod. Fragofo p. 1. de regim. lib. 3. disput. 6. §. 2. Gibalinus lib. 4. de usuris, cap. 5. art. 21. Aegidius de priuil. honest. art. 6. per totum, Ant. Matthæus de crimin. tit. de adulter. cap. 3. Henellius de dotalit. cap. 10. Pichardus in manud. p. 3. §. 4. verbo Adulterium, Borell. tom. 3. decis. tit. 6. Bocerius de adulterio, cap. 5. num. 30. Belfold. consil. 110. Cancerius lib. 1. var. cap. 2. num. 66. Vela tom. 1. dissert. 14. num. 17.

9.
IMPVGNA-
TUR TRA-
DITA AS-
SERTIO.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione: Pænæ debent habere suos auctores, nec ob alterius delictum admissum alius puniri debet, l. sancimus 22. C. de panis, l. 2. C. ne vxor pro marito, l. si a suo 33. §. 1. C. de inoffic. sed si ob adulterium vxoris maritus dotem lucretur, puniuntur vxoris pater, si dos est profecticia; si verò aduentitia, extraneus, ad quos soluto matrimonio dos ipsa spectabat, eratque reuersura, vt probaui supra, in cap. 1. ergo propter vxoris adulterium maritus non potest in præiudicium eorum vindicare dotem. Augetur primò hæc dubitandi ratio, nam adulterium non est causa immediata amittendi dotem, sed diuortium quoad vinculum, quod propter adulterium, & mulieris culpam iure civili contingebat, l. Lucius 38. ff. solut. matrim. sed iuxta sacros canones propter adulterium non fit diuortium quoad vinculum, vt probaui in cap. ex litteris, de diuortiiis, can. 9. Concil. Illiber. Igitur non habet locum pænâ amissionis dotis imposita à iure civili. Augetur secundò, nam etsi dos propter adulterium vxoris cederet lucro mariti in pœnam perpetrati sceleris, id procederet post sententiam super adulterio prolatam, cum regulariter pænâ à iure imposita non debeat ante sententiam, l. eius qui, ff. de iure fisci, ibi: Verum oportet constare prius de criminis pronuntiatione, & cap. cum secundum leges, de hæreticis lib. 6. & in terminis docuerunt Baldus in cap. ex parte, de consuet. num. 8. Couarr. 2. p. de matrim. cap. 7. §. 6. Didacus Perez in l. 2. tit. 15. lib. 8. ordin. Cenedus ad Decret. collect. 154. sed in præsentī casu non erat sententia prolata contra vxorem adulteram: ergo non poterant hæredes mariti retinere dotem propter adulterium.

10.
DE ANTI-
QVO IVDI-
CIO DE MO-
RIBVS.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione, omissis quæ de adulterij gravitate, & pœnis ex utroque iure adducemus in cap. 2. de adult. vt ad pœnam tantum priuationis dotis commentarium contrahamus, sciendum est, iure civili Romanorum fuisse iudicium, seu actionem de moribus, quâ diuortio facto inuicem vir, & vxor sibi mores accusabant, & examinabatur cuius culpa, seu mores causam diuortio dedissent, l. viro 39. ff. solut. matrim. quod iudicium apud censores peragi, eosque de moribus cognouisse, expressè testantur Marcus Cato in oratione de dote, ibi: Vir cum diuortium fecit mulieri, iudex pro censore est. A. Gellius lib. 4. nocturnum, cap. 20. ibi: Censor agebat de vxoribus. Solennia iurifurandi verba hæc erant ita concepta: Et tu ex animi tui sententia vxorem habes? Quibus conuenit quod Cicero de Oratore lib. 2. scribit: Ridiculè etiam illud Lucius Portius Nasica Catoni Censori, ex animi tui sententia tu vxorem habes? Asconius in oratione contra Pisonem, ibi: Apud Censores de moribus accusari, & vtriusque Censoris sententiâ ciues Romanos solere condemnari. Probat Robertus lib. 4. recept. sen-

tent. cap. 2. licet apud alios iudices etiam de his moribus agi liqueat ex Plinio lib. 4. natural. histor. cap. 23. Valer. Magn. lib. 8. cap. 2. Et licet hæc actio ciuili esset, tamen plerunque accusatio appellatur, l. viro 39. l. cum mulier 47. ff. solut. matrim. quia morum coniugalium coercitionem continet, & vindictæ causâ intenditur, vt obseruant Cuiac. in l. vnic. §. taceat, C. de rei vxor. act. Brissonius ad l. Iul. de adult. sub titulo Qui deprehensam, Pichardus in §. fuerat, num. 7. Instit. de action. Et idèò maritus victus in iudicio de moribus, non potest criminaliter de adulterio vxorem accusare, l. vnic. C. Theodos. victum ciuili-ter, l. vnic. C. quando ciuili actio, docet Cuiac. 11. qq. Papin. in d. l. viro, vbi Barb. num. 2. quoniam actio ciuili, per quam vindicta persequitur, criminalem actionem consumit, l. ait Prator 7. ff. de iniuriis. Exitus autem huius iudicij erat, vt pronunciaretur vtrius culpâ diuortium factum esset, vt deducitur ex l. Lucius 38. l. si focer 44. §. 1. ff. solut. matrim. l. miles 11. §. ultim. ff. ad l. Iul. de adult. Illustrant Brissonius lib. 5. de formul. Cuiac. in nouel. 22. Et si constaret vxoris mores causam diuortio dedisse, maritus propter grauiore, scilicet adulterium, sextam dotis partem; propter leuiore verò, quales omnes erant præter adulterium, octauam dotis partem lucrabatur. Quod si maritus diuortio causam præbuisset, eam quidem dotem, quæ annua, bima, trima die reddi deberet, si mores essent grauiore, præsentem exhibere debebat; si verò fuissent minores, intra sex menses præstare cogeatur. Cæterum in ea dote, quæ temporis dilationem respuebat, morum distinctione insuper habitâ, tantum ex fructibus vindicabat vxor, quantum per illud quadriennium ex prædio redigi posset; quarum pœnarum vestigia extant apud Vlpianum in fragm. tit. 6. Paulum lib. 2. sentent. tit. 21. l. si stipuler 19. ff. de verb. obl. l. non vt à patre 8. ff. de capitiis: obseruant Cuiac. ad Vlpianum tit. 7. Grotius in floribus, ad tit. ff. de diuortiiis, Reuardus lib. 4. variar. cap. 13. Pichardus in d. §. fuerat, num. 70. Balduinus de nou. iur. Iustin. lib. 2. pag. 211. Faber in iurisprud. titul. 11. princip. 8. illat. 8. Illustr. Ramos in d. l. vnic. §. taceat. Quod si viro, atque vxore inuicem mores accusantibus, causam diuortio dedisse vtriusque sit pronuntiatum, veluti vxorem adulterio, virum lenocinio, nihil ex dote minuitur, quia in iudicio de moribus mutua delicta pari compensatione tolluntur, d. l. viro 39. l. mulier 47. ff. solut. matrim. aliter atque in criminali accusatione de adulterio, vbi lenocinij replicatio mutuam criminum compensationem non inducit, l. 2. §. si publico, l. si vxor 13. §. Iudex, ff. ad l. Iul. de adult. Illud namque priuatæ vindictæ dolor in actione ciuili de moribus, hoc publicæ disciplinæ vigor in accusatione de adulterio postulant, l. locatio 9. §. quod illicitè, ff. de public. & veltig. docent post alios Barb. & Cuiac. in d. l. viro 39. Brissonius supra, Gothofredus in l. 1. 2. & 3. C. Theodos. de dotibus. Cæterum cum actio de moribus frequentari desisset, vel propter incertitudinem causarum diuortij, vel potius ex constitutione Honorij in l. 2. C. Theodos. de repud. sublata tandem est à Iustiniano in d. l. ultim. C. de repud. & indic. de moribus sublat. notarunt Cuiac. in d. l. viro, Connan. lib. 8. comment. c. 12. P. Gregor. lib. 9. syntag. c. 15. & 25. Giphanius in d. l. consensu 8. C. de repud.

Finitima iudicio de moribus fuit propter mores

res retentio, quâ maritus rei vxoriæ actu con-
uentus contra mulierem utebatur, ita vt vel sex-
tam partem propter mores grauiore, vel pro-
pter leuiore octauam dotis partem retineret, te-
ste Vlpiano *d. tit. 2. vers. mores iuncta l. inuitus* 156.
§. 1. *de reg. iur.* quemadmodum ex lege Iul. de
adulteriis muliere damnata non tota dos, sed
pars dumtaxat apud maritum manebat, vt ex
Pauli fragmentis probat Cuiac. *lib. 2. obseru. c. 17.*
Gifanius in *l. si conuenit* 6. C. de pact. conuent. qui
recte docent ita de parte dotis accipi debere
quod scriptum extat in *l. Lucius* 38. *l. cum mulier*
47. ff. solut. matrim. *l. miles* 11. §. *socer*, ff. ad leg. Iul.
de adul. *l. si dotem* 24. C. de iure dot. & aliis locis,
quamuis perperam repugnet Barbosa in *d. l. viro*
39. num. 1. & 2. nec felicius Brissonus *vbi proxi-*
mè qui eos textus corruptos esse affirmat à Tri-
boniano respiciente ad ius nouum, ex *l. consen-*
su 8. C. de repudiis. Eodem modo accipiendus est
Horatius *lib. 1. ferm. ibi*:

*Nec vereor nedum coeo vir vrbe recurrat,
Ianna frangatur, lauret canis, vndique magno
Pulsa domus strepitum resonet, vel pallida lecto
I esliat mulier misera, si conscia clamet
Curibus, hoc metuat, doti deprensa, &c.*

Plautus in *Ampbitr.*

*Facta, que tu facta dicis,
Quid tibi aquum est fieri.*

Nunquid causam dicis: quinta hoc mulctem ma-
trimonio?

Valerius statim referendus, Seneca *lib. 2. controu. 8.*
Illud indices mihi tormento est, quod notata iudicio
vero, vt multiplicatam dotem perdat; plus tamen
ex questu habet, plus habitura est, quam quod tum
damnata pendendum est. Sed cum tam actio de mo-
ribus, quam retentio, portiones essent actionis
rei vxoriæ, vt notarunt Cuiac. ad *d. l. vnic. §. ta-*
ceat, Faber *de error. decad. 82. errore 5.* meritò
hac sublata, retentionem quoque propter mo-
res sustulit Iustinianus; vnde forsàn factum cre-
dit Magn. Præceptor D. Franc. Ramos in *d. l. vnic.*
§. taceat, vt in *l. vbi res* 20. ff. de pactis dotal. verba
illa, ob mores quoque, omitterentur in Basilic. quasi
attento iure nouo superflua, vt obseruauit etiam
Cuiac. *lib. 11. obseru. cap. 29. & lib. 39. 99. Papin. in*
l. si pater, ff. de pact. dotal. Sed ne retentione pro-
pter mores sublata publicam coercionem ab-
oleri videretur, prudenter Iustinianus admonet
in *d. §. taceat*, frustra retentionem illam requiri;
cum alio auxilio ex nouis constitutionibus mores
coniugum coerceantur; quippe siue vxoris cul-
pa, siue mores diuortio causam dederint, dote
integra, & nuptiali lucro, aut donatione, quæ
apud nos *arrhas* dicitur, mulier mulctatur, & ma-
riti lucro cedunt, vt vicissim propter mores ma-
riti diuortio facto donationes propter nuptias
vxor lucratur, vt cauetur in *l. consensu* 8. §. *hac*
nisi, C. de repudiis. Sin autem sine dote, & donatio-
ne propter nuptias matrimonium celebratum
sit, pœna iniusti diuortij hæc est, vt is cuius
culpâ diuortium sit, quartam bonorum suorum
partem alteri præstet, *l. in heredis* 11. C. de repudiis;
& in *nouel. 117. cap. 8.* Iustin. statuit, vt si vxor
adulterium commiserit, maritus retineat dotem,
donationem propter nuptias, & ex bonis para-
phernalibus tantam portionem, quanta est ter-
tia pars dotis; reliqua bona addicuntur monaste-
rio, vbi mulier pœnitentiæ peragendæ causâ de-
truditur, nisi sint descendentes, quibus bes; vel
ascendentes, quibus triens deferitur. Et in *c. 9. ipsius*

nouella Imperator sanxit, vt si maritus commise-
rit adulterium, recipiat vxor dotem, lucretur
donationem propter nuptias, & ex reliquis bonis
tantum, quantum tertia pars donationis propter
nuptias efficit; quod superest, fisco vindicatur,
nisi sint descendentes, vel ascendentes vsque ad
tertium gradum, qui fisco præferuntur. Idem
cauetur in *nouel. 134. capite 10.* Iure Pontifi-
cio etiam mulier propter adulterium amittit di-
midiam partem lucrorum constante matrimonio,
cap. ex parte, de consuetudine; quod & iure nostro
Regio procedit, quo attento & bona parapher-
nalia mulier amittit, *l. 82. Tauri, l. 1. & 5. tit. 10.*
lib. 8. Recopil. docent Barb. in rubric. solut. matrim.
2. p. num. 62. Azevedo in *l. 20. num. 14. tit. 9. lib. 5.*
Recopil.

Ampliatur præsens assertio, vt procedat etiani-
si matrimonium putatiuum sit, vt argumento
textus in *cap. 2. hoc titul. cap. nuper, de bigam.* pro-
bat Glossa in *presenti*, quam sequuntur Palacios
Rubios in *presenti rubric. §. 66. num. 3.* Tiraquel.
post *leges connub. glos. 8. num. 265.* Fanus de lucro
dotis *gl. f. 3. num. 19.* Couarr. in *4. p. 2. cap. 7. §. 6. in*
princip. alij relati à Barb. in *l. 2. num. 93. ff. solut.*
matrim. quia maritus talis reputabatur tempore
adulterij commissi: nec negari potest mulierem
ex affectu iniuriam ei irrogasse, quem vt maritum
retinebat. Quæ sententia in praxi obseruatur in
l. 81. Tauri, quæ est lex 4. *tit. 20. lib. 8. Recopil.*
quamuis contrariam docuerint Glossa in *l. con-*
sensu, §. *vir quoque*, C. de repud. & alij relati à
Barbosa in *d. l. 2. num. 94.* Ampliatur etiam hæc as-
sertio, vt procedat etiam si filij ex tali matrimo-
nio suscepti sint; nam tunc etiam dos marito
adiicitur sub ea conditione, vt post eius mortem
filiis reseruetur, vt constat ex Authent. *vt liceat*
matri, §. *adulterio*, collat. *8. l. 82. Tauri, l. 2. tit. 7. lib. 4.*
fori, docent Glossa verbo *Recipere in cap. 1. vt lice*
non contest Couarr. in *4. d. §. 6. num. 4.* Salazar de
usu & consuet. cap. 5. num. 29. D. Ioannes Vela
de *delict. cap. 1. de adulterij pana*, Barb. *vbi supra*,
num. 62. sed an præsens pœna amissionis dotis
propter adulterium vxori inflicta, habeat etiam
locum cum vxor osculum dedit, non officij, aut
pudici affectus, sed libidinis causâ, quærunt In-
terpretes? Affirmant Baldus in *cap. sue, de procu-*
rat. Franciscus Curtius in *rubric. C. de edendo*, Ri-
pa in *rubric. de iudiciis*, moti ex eo, quia fiducia-
rius vassallus hoc, vel alio modo turpiter lu-
dens cum vxore domini, feudum amittit, *cap. 1.*
§. 1. quibus modis feudum amit. ergo ob eandem
quoque causam mulier dote priuatur. Et sanè
hinc maximè exoritur adulterij suspicio, atque
coniectura, vt D. Cyprianus aiebat in *cap. nec in*
aliqua 27. q. 2. & scribit Accursius in *l. quod ait*
lex, ff. ad leg. Iul. de adul. citans eum versum.

Vicus, colloquium, tactus, post oscula factum.

Facit expresse Ouidius ibi:

Oscula si dede is, fies manifestus amator:

Et dicam, hæc mea sunt, iniciamque manus.

Et alibi:

Oscula qui sumpsit, si non & cætera sumpsit,

Hæc quoque qua sumpsit perdere dignus erat.

Quintilianus declamat. 276. *Vxorem, aut mari-*
tum tantum osculo putari. Gothofredus in *l. 5. C.*
de sponsalibus. Sed contra Decius in *rubric. de in-*
iudiciis, & Alciatus *lib. 4. parere. cap. 10.* tenuerunt
propter osculum dotem vxorem non amittere;
quia cum hæc pœna tantum sit imposita propter
adulterium, non debet extendi ad osculum, præ-
cipue

I 2.

AMPLIA-
TIONES
PRÆSENTIS
TEXTIVS.

cipue quia in delictis, licet ultra consilium conatus aliquis interueniat, pena non irrogatur, *l. 1. ff. quod quisque iuris*; nec pena delicto consummato imposita, ad attentantem producenda est, *l. si sepe ita, §. final ff. de v. s. praterquam in atrocissimis, l. si quis non dicam, C. de Episc. & Cleric. l. is qui cum telo, ff. ad leg. Cornel. de sicar.* hanc opinionem sequuntur Costanus *de dotibus num. 37.* Corrasius *in l. 2. ff. solut. matrim.* Henellius *de dotalitio cap. 10. §. 13. per totum*, qui contrariæ sententiæ fundamentis satisfaciunt: sed rectius credo cum Antonio Matthæo de criminibus, *tit. de adulterio, cap. 3.* quod licet attento iure ciuili variæ essent causæ, ex quibus diortium fiebat, & maritus dotem lucrabatur, inter quas Iustinianus enumerat *in d. Nouel. 117. num. 8. d. l. consensu, C. de repud. si vxor cum viris extraneis nolente marito conuiuatur, aut cum eis lauat se, aut foris pernoctauerit, si circensibus, aut theatralibus ludis interfuerit, unde facilius propter osculum tunc dos amittebatur; sed tamen postquam Ecclesiæ placuit non nisi ob grauiores causas relatas supra in cap. 1. de diortis, diortium fieri, propter osculum & alias causas relatas in d. l. consensu, maritus dotem non lucrabitur. Etiam dubitari solet, an si homo sordidus, & lucripeta vxorem impudicam duxerit eo fine, vt dotem lucretur, ipsam acquirat? Et nullo modo eam lucrari docuit Antonius Matthæus *d. tit. de adulterio, cap. 3. num. 11.* nam si accusare vxoris mores non potest, qui eos eam ducendo probauit, *l. mulier 47. ff. solut. matrim. l. si vxor 13. §. ultimo. ff. ad leg. Iul. de adult.* multo minus homini sordidissimo id concedendum est. Quod censuit C. Marius, referente Valerio Maximo *lib. 8. cap. 2.* nam cum Caius Titinius Miturnensis Fanniam vxorem, quam impudicam ex industria duxerat, eo crimine repudiatam dote spoliare conaretur, Caius Marius index pronunciauit hoc modo, vt Fanniam impudiciæ ream sestertio nummo; Titinium summâ totius dotis damnaret, eam rationem adiiciens, quod liqueret sibi Titinium patrimonio Fanniæ insidias struentem, impudicæ coniugium experiuisset.*

I 3.
TRADITVR
RATIO DE
CIDENDI.

His suppositis ratio præsentis assertionis ex eo prouenit; nam cum adulterium grauissimum scelus sit, non solum quia per illud irrogatur iniuria sacramento, verum etiam marito & magna infamia inde sequitur, debet vxor quæ illud perpetravit, dote priuari; maritus autem in solatium iniuriæ acceptæ eam retinere. Accedit, quia actio de adulterio successit in locum actionis, seu iudicij de moribus, vt supra probaui: sed ex illo iudicio mulier damnata, dote, seu eius parte multabatur, vt supra retuli: igitur similiter & hac actione vir consequi potest dotem propter adulterium mariti. Et hanc amissionem dotis propter adulterium veterem esse docet nos Vulcani sermo apud Homerum *in odyssea.*

*Vincula dura sed hos stricte, dolusque tecebur,
Donec cuncta mihi genitor mea munera reddat
Tunc data cum ipsius iunxi mihi fœdere natam,
Quæ formosa quidem est, sed rectæ mentis egena.*

Hucusque autem tradita procedunt, nisi mulier comprehensa sit per errorem ab eo, quem maritum esse credebatur, *cap. in lectum 34. q. 1. iuncta l. igitur 12. versicul. Generaliter, de lib. causa*; quia adulterium sine dolo malo non committitur. Notabilem casum refert Henel. *disput. 10. §. 11.* Vel si maritus vxorem deprehensam, vel non depre-

hensam in adulterio occiderit; nam tunc dotem non lucratur, *l. si ab hostibus 10. §. si vir, ff. solut. matrim.* probat Anton. Matthæus *d. cap. 3. num. 5.* eo quod supplicio contentus esse debeat, quod auctoritate sibi sua sumpsit, & quidem lege ventante. Nec eligens se vindicare propriis manibus, debet exposcere aliam vindictam, quamuis in prouinciis, ubi lege, aut statuto permittitur vxorem adulteram occidere, contrarium ex aliis prober Henel. *disput. 10. §. 1.* Item si per vim mulier oppressa fuerit, *l. si vxor, §. si quis plane, ff. ad l. Iul. de adult.* Strupum namque voluntarium, non item violentum in patiente lex punit, *l. 1. §. remouet, ff. de postul. l. fœdissimam, C. ad leg. Iul. de adult.* & non potest, vt inquit D. Ambrosius, fœdissima caro corrumpi, cuius mens non fuerat antea corrupta, *cap. reum, cap. reuera, cap. propositum 32. q. 5. Henellius supra, §. 12.* & delictum sine dolo malo non committitur, *l. unum 2. ff. de furtis, l. quod Reipublicæ, ff. de iniuriis, l. 1. C. ad leg. Cornel. de sicar.* Caret autem dolo, qui vim patitur, *l. immo, ff. de liber. caus.* vel si lenocinium, aut par culpa marito obici possit, *l. cum mulier, l. viro, ff. solut. matrim.* quia iniquum est, vt vir ab vxore pudicitiam exigat, quam ipse non exhibet, *l. si vxor, §. Index, ff. ad leg. Iul. de adult.* Cuius §. verba esse ex edicto Antonini in C. Gregor. B. Augustinus scribit *in lib. de bono coniug.* & notauit Cuiac. *in cap. 1. de diort.* & nos *in cap. final. de adult.*

Nec obstat prima difficultas supra adducta; nam dicendum est, præsentem textum, & similes procedere in dote data ab ipsa vxore, ad quam soluto matrimonio morte naturali, vel diortio, dos reuersura erat. Nam si ab extraneo dos assignata esset, & virtute stipulationis, seu pacti soluto matrimonio dos ad eum spectabat, illi agenti contra maritum ad dotis restitutionem non obstat exceptio adulterij, *l. si dotem, C. de iure dot.* Corrasius *in d. l. 2. ff. solut. matrim. ad fin.* Circa patrem in dote profectitia maior dubitatio est, quia pater, de cuius voluntate filia nubit, videtur se obligare ob filia delictum, *l. 2. in princip. ff. ad municip.* & constituens dotem videtur se obstringere legibus de dote loquentibus, *l. si duo, ff. de acquir. heredit.* Sed adhuc patri constituenti dotem, & paciscenti de ea reddenda soluto matrimonio, non nocere adulterium filia, probatur *ex l. sed si alia, ff. de bon. damnat. Aubert. de nuptiis, §. est quoque*, cum factum filia non præiudicat patri, *l. filia, C. de pactis*, maxime in dote, *l. 2. §. quod si in parvis, ff. solut. matrim.* debet ergo præsens textus accipi de dote ab ipsa muliere data, aut quam ipsa soluto matrimonio recuperare poterat. Nec obstat tam Pontificem in præsentem, quam Vlpianum *d. tit. 6. de dotibus*, asserentes maritum propter adulterium dotem lucrari, non distinguere inter dotem profectitiam, vel aduentitiam; nam etsi ipsi non distinguant, unde dos profecta sit, nihil tamen vetat, quominus traditam distinctionem ex iuris principiis adducamus. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis, quo oppressus Camillus Plautius *in rubric. 6. de edendo, a n. 46.* defendere conatur, hodie vxorem dotem non amittere propter adulterium, cum matrimonium tantum quoad thortum, non verò quoad vinculum separatur; & docet Pontificem in præsentem non asserere mulierem propter adulterium dotem amittere, sed tantum eam non repetere maritum; id est dotem apud virum remanere, donec vinculum matrimonij fuerit solutum.

Quia

I 4.
DISSOLVITVR DVBTIUM TANDIEM TIO.

Quia licet maritus onera matrimonij non sustineat, & diuortio ex iusta causa facto, dos restitui debeat, *cap. 1. hoc titul.* tamen in presenti casu propter adulterium vxoris etiam diuortio facto maritus non restituit dotem. Sed hæc interpretatio admitti non potest, & eam latè refellit Menochius *de arbitr. casu 187. numer. 24.* vbi doctè probat, adulterium, non diuortium, quod ex eo sequitur, esse causam amissionis dotis. Quare hac solutione omisâ dicendum est, separationem quoad thorum propter adulterium successisse loco diuortij, quod iure ciuili fiebat quoad vinculum, & sic obtinere omnes effectus, quos ex iure ciuili operabatur diuortium illud, vt resoluunt Iason *in l. 1. n. 2.* & Decius *num. 10. C. vnde vir & vxor.* Ripa *in l. 2. num. 31. ff. solut. matrim.* Socinus *consil. 42. n. 4.* Vnde infertur, quod si maritus vxore adulterium committente non curauit petere separatio-

nem quoad thorum, cum nullum diuortium intercesserit, maritum dotem non amittere, quia vir tacendo videtur remississe adulterium, quod sciebat commissum, argumento legis finalis, *C. de reuoc. donat.* & propter hanc præsumptam remissionem cessat pœna amissionis dotis, *l. si vxor, §. final. ff. ad leg. Iul. de adult. l. abolitionem, C. eod. titul. l. 17. titul. 17. partit. 7.* Nec obstat vltimum augmentum; nam omisâ illâ perdifficili quæstione, an in pœnis à iure statutis necessaria sit iudicis sententia declaratoria, quam examinabimus *in cap. vergentis, de heretic.* dicendum est, in presenti casu sententiam præcessisse, quod apertè refert Pontifex, dum ait: *Si iudicio Ecclesiæ sint separati*, sententiâ videlicet diuortij ob adulterium prolata; *vel si ipsa mulier propria auctoritate recesserit*, timore pœnæ. Nam cum tunc actu ipso fateatur delictum, & consentiat priuationi dotis, iuste maritus eam retinet.

C A P V T V.

Innoc. III. *Compostellano Archiepiscopo, & vniuersis Episcopis in Regno Legionensi constitutis.*

ET si necesse sit, vt scandala veniant, v^a tamen est homini illi, per quem scandalum venit. Quod enim turbationes, & scandala diebus nostris orbi superuenerint vniuerso, hodie plus experimur in facto, quàm scriptum reperiamus in libro. Necesse est autem, vt veniant scandala, non solum scilicet inuitabile, sed & vtile: quoniam in quo deficit malus, proficit bonus, & aurum in fornace probatur. Inter cætera verò, in quibus scandalizatur hodie populus christianus, præcipuum est persecutio paganorum, quæ tam in Oriente, quàm in Occidente peccatis exigentibus inualuit vltra modum, contra quam vtroque simile quodammodo putauerunt remedium inuenire. Sed quia Deum ante suum non proposuere conspectum, quod inuentum est in remedium, in periculum est conuersum. Sanè in Oriente vna duobus fuit incestuosè coniuncta: in Occidente verò vnus sibi duas præsumpsit iungere per incestum. Et incestui quidem in Oriente commisso non solum consensus, sed auctoritas Clericorum ibi consistentium intercessit: sed in detestabili copula in Occidente contracta, licet non absque ecclesiasticorum virorum assensu fuerit forsitan attentata, auctoritas tamen ecclesiastica nullatenus interuenit. Volens autem Deus maius peccatum vindicare celerius, & à similibus alios deterrere, tam C. quondam Marchionem, qui N. Reginæ Hierosolymitanæ prius adhæserat per incestum, gladio; quàm d. Henricum quondam Campaniæ Comitem, qui ei & in culpa quodammodo, & in pœna successit, præcipitio; vtrunque verò morte impræuisa peremit. Nondum autem in huius iniquitatis auctores in Occidente suam exercuit vltionem: sed quantò longanimitius sustinet, tantò forsan seuerius vindicabit. Licet autem Apostolica Sedes quod super hoc fuerat in Oriente commissum, propter malitiam temporis, & persecutionem vrgentem dissimulare sit visa, ad vindicandum tamen quod in Occidente fuerat attentatum, rigore canonicæ distinctionis est vsa. Nam cum ad bonæ memoriæ C. Papæ prædecessoris nostri audientiam peruenisset, quod Rex Legionen. filiam charissimi in Christo filij nostri Portugalliæ Regis Illustris incestuosè sibi præsumperat copulare, tam Regem ipsum Portugalliæ, quam incestuosè coniunctos excommunicationis sententiâ innodauit, & Legionen. ac Portugalliæ regnâ sententiæ supposuit interdicti: vnde quod illegitimè factum fuerat, est penitus reuocatum. Verùm dictus Rex Legionen. ad deteriora manum extendens, sicut is, de quo dicit Scriptura: V^a homini illi, qui post se trahit peccatum quasi longam restem; & impius cum venerit in profundum vitiorum, contemnit; f. filiam charissimi in Christo filij nostri Regis Illustris Castellæ, neptem videlicet propriam impudenter sibi contra interdictum Ecclesiæ copulare præsumpsit. Quod cum ad nostram notitiam peruenisset, dilectum filium fratrem Raynerium virum scientiâ, & religione pariter reuerendum, Deo & hominibus obtentu scientiæ & honestatis acceptum, in Hispaniam duximus destinandum: vt iuxta verbum s. prophetium dissolueret colligationes impietatis, solueret fasciculos

fasciculos deprimentes; qui per Dei gratiam ab omni munere manus excussit, ita ut quod legitur, de ipso possit verè referri: *Non fuit qui ditauerit Abraham*. Ipse igitur cum in Hispaniam peruenisset, dictum Regem Legionen. semel & iterum ex parte nostra commonuit diligenter, ut à tam detestabili, & nefanda copula resiliret, vniuersis colligationibus dissolutis, quæ fuerant pro ipsa copula consummanda contractæ. Sed cum apud eum nihil prorsus monitis profecisset, certum ei diem assignauit, & locum: & cum ipsum etiam ultra terminum expectasset, in eum se contumaciter absentantem, iuxta formam mandati nostri excommunicationis sententiam promulgauit, & regnum Legionense interdicto generali conclusit. In memoratum verò Regem Castellæ, vel terram suam in nullo processit, cum idem Rex se mandatis eius exponeret, & quod reciperet filiam suam, si sibi redderetur, proponeret assertiuè: quod vitrum ex animo fecerit, ille plenius nouit, qui scrutator est cordium, & cognitor secretorum. Nuper autem venerabiles fratres nostri k Tolertanus Archiepiscopus, & Episcopus i Palentinus, ex parte ipsius Regis Castellæ, & ex parte Legionen. venerab. frater noster j Zamorensis Episcopus ad Sedem Apostolicam accedentes postulabant, ut cum eodem Rege Legion. & filia dicti Regis Castellæ deberemus super tam incestuosa copula dispensare: propter quod nisi specialis illa gratia, quam ad deuotionem dicti Regis Castellæ habemus, motum nostri animi temperasset, in ipsos ita curassemus seueritatem ecclesiasticam exerceri, quod nulli de cætero temporibus nostris ad nos repudiatas toties, & damnatas petitiones afferrent: cum ipsi etiam nouerint, quod id ab eodem prædecessore nostro sæpius postulatum fuerit, & ab eo inhibitum, non indultum. Tandem verò intelligentes Archiepiscopus, & Episcopi memorati, quod non solum indulgentiam super hoc à nobis, sed vix etiam possent à nobis audientiam impetrare, interdictum in terram dicti Regis Legionen. prolatum, tandem à nobis postulauere remitti: afferentes quod ex eo triplex toti regno periculum ab Hæreticis, Sarracenis, & Christianis etiam imminerebat. Ab Hæreticis, quia cum per interdictum ipsum clausa essent in partibus illis ora Pastorum, non poterant fideles per eos contra hæreticos instrui, & ad resistendum eis aliquatenus informari: unde cum ex hoc, tum quia Rex Legionen. ab Ecclesia se asserens aggrauatum, eis minime resistebat, inualescebant contra fideles hæretici, & in regno ipso hæreses variæ pullulabant. A Sarracenis, quoniam cum per exhortationes, & remissiones Ecclesiæ Hispaniarum populus consueuisset ad expugnationem paganorum induci, cessante Prædicatorum officio, populi etiam deuotio tepescebat: quia cum se cum Principe suo quoad interdictum eidem videret pœnæ subiectum, à culpa, cui vel tacendo consenserat, fortè se non credebat immunem: propter quod minus circa debellationem Sarracenorum feruebat, ne decederet in peccato. A Catholicis, quia cum clerici laicis spiritualia ministrare non possent, laici clericis temporalia subtrahebant, oblationes, primitias, & decimas detinentes. Unde cum clerici ex his pro maiori parte in partibus illis consueuerint sustentari, eis subtractis non solum mendicare, sed fodere, & seruire Iudæis, in Ecclesiæ & totius christianitatis opprobrium cogebantur. Videbatur autem difficile petitioni eorum annuere, & sententiam ex animo, ordine, & causa latam, canonicè, & sine satisfactione congrua relaxare. Ex animo siquidem, quia sicut Deus perhibet testimonium conscientiæ nostræ, ad hoc non nisi iustitiæ, & honestatis obtentu processimus: cum ex contrario potius contra nos oriri præsumptio potuisset, si tam detestabile facinus duxissemus in patientia tolerandum. Ex ordine, quia dictus frater R. post commonitiones, & dilationes legitimas, tandem districtione percussit ecclesiastica contumacem. Ex causa, exemplo diuino videlicet, & humano. Diuino, quia cum David in populi numeratione peccasset, Dominus in populum vasa sui furoris effudit: unde idem k David dixisse legitur, peccatum suum Domino confitendo: Ego sum qui peccaui, ego qui iniquè egi: isti qui oues sunt, quid fecerunt? Auertatur obsecro furor tuus, Domine à populo tuo. Humano, cum iamdictus prædecessor noster (ut non longè petantur exempla) in prædictos Portugalliæ, & Legionen. Reges, & regna ipsorum prædictas sententias curauerit promulgare. Esset insuper res mali exempli, quia si forsan in alia regna similem nos contingeret promulgare sententiam, similis à nobis gratia peteretur: quam si forsitan negaremus, apud nos esse videretur acceptio personarum. Et hæc etiam de nobis posset apud aliquos oriri suspicio, præsummentibus fortè quibusdam, quod ad id moueremur ex causa latenti. Licet igitur ex causis præmissis non videretur dicta petitio admittenda: quia tamen ubi multitudo est in causa, detrahendum est aliquid seueritati, ut maioribus malis sanandis charitas sincera subueniat: in eo ad petitionem prædictorum Archiepiscopi, & Episcoporum gratiam de communi fratrum nostrorum consilio duximus faciendam, ex quo videbantur impedimenta expressa superius prouenire.

Relaxauimus

Relaxauimus ergo non totum, sed in vna parte solummodò interdictum; nec perpetuò, sed ad tempus, quamdiu scilicet nobis placuerit, & viderimus expedire: vt probemus interim spem, si ex Deo sint, & an (sicut iidem Archiepiscopus, & Episcopi asseuerant) sperata inde vtilitas sequeretur: sic videlicet, vt in regno ipso diuina celebrantur officia, sed decedentium corpora sepulturæ ecclesiasticæ non tradantur: in quo tamen clericis gratiam facimus specialem, in eo videlicet, vt in cæmeterio ecclesiastico, cessante solennitate solitâ tumultentur. Quod licet aliquibus posset absonum fortè videri, vt officio restituto sepultura ecclesiastica denegeretur, quia iuxta ^l canonicas sanctiones, cui communicauimus viuo, communicare deberemus & mortuo: rectè tamen intelligentibus nihil ex hoc incongruitatis occurrit, cum iuxta ^m Lateranen. instituta Concilij decedentes ex torneamentis, etsi per pœnitentiam reconcilientur Ecclesiæ, christianâ tamen sepulturâ priuentur. Vt autem non remittere pœnam, sed communicare potius videamur, dictum Regem Legionen. & memoratam filiam Regis Castellæ, ac omnes principales eorum Consiliarios, & fautores excommunicationis curauimus sententiâ innodare: mandantes vt ad quamcunque ciuitatem, oppidum, vel villam deuenierint, nullus ibidem eis præsentibus diuina præsumat officia celebrare. Dicto autem Regi Castellæ, & charissimæ in Christo filiæ nostræ Reginæ vxori eius dabimus in mandatis, vt quod stent mandatis nostris iuratoriam exhibeant cautionem, & vel exprimant in iuramento, quod ad dissoluendam tam illegitimam copulam dent operam efficacem, vel id nos eius faciemus præstito iuramento mandari: nec credimus quod super hoc se aliquatenus nobis exhibeant contumaces, cum quod starent mandatis Ecclesiæ, in manibus prædicti fratris R. (sicut ex literis eiusdem Regis apparet) firmiter promississent, & impendissent causam sufficientem ad copulâ huiusmodi consummandâ. Quod si forsan (quod non credimus) mandatis nostris noluerint obedire, ipsos, & principales eorum Consiliarios, & fautores excommunicari mandauimus, & quocumque deuenierint, diuina prohibebimus officia celebrari. Vt si saltè ad mandatû Ecclesiæ reuertantur, iuxta quod legitur in Psalmista: ^a Imple facies eorû ignominia, & quærent nomen tuum Domine. Quia verò castra quæ idem Rex Legionen. dictæ filiæ Regis Castellæ in dotem ^o tradidisse proponitur, ita vt si eam aliqua occasione relinqueret, ipsa cederent in ^p ius eius, impedimentum præstare videntur huiusmodi copulæ dissoluendæ: cum castra ipsa non tam ^q ob turpem, quàm ob nullam potius causam sint data, vt pote cum inter eos ^r matrimonium non existat, & ideo ^f nec dos, nec donatio propter dotem: ne ad commodum ei cedat, quod debet in pœnam eius potius retorqueri, castra ipsa ^t restitui volumus, & ad id puellam ipsam per excommunicationis sententiam coarctari: auctoritate Apostolica decernentes, vt si ex tam incestuosa, & damnata copula proles est, vel fuerit quomodocunque suscepta, spuria & ^u illegitima penitus habeatur, quæ secundum statuta legitima ^x in bonis paternis nulla prorsus ratione succedit. Quod si nec sic prædicti Rex Legionen. & filia Regis Castellæ à se inuicem, iuxta mandatum Apostolicum discedere maturarint, in eos distractionem curauimus grauissimam exercere, quam ad cautelam præsentibus non duximus litteris explicandam. Ideoque fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, & districtè præcipimus, quatenus factam vobis ab Apostolica Sede gratiam gratius prosequentes, sic vtamini permissione nostra in celebrandis officiis, vt decedentium corpora, nisi clerici fuerint, tumulare nullatenus præsumatis. Siquos autem post latam in regnum ipsum sententiam interdicti ante suspensionem præsentium diuina inueneritis officia celebrasse, singuli vestrum in sua diocesi talium præsumptionem auctoritate freti Apostolica, sublato appellationis obstaculo, canonica distractione percellant. Si verò aliquis vestrum, fratres Episcopi, in hoc deliquit, excepto ^y Salmantin. cuius correctionem Sedi Apostolicæ reseruamus, tu frater Archiepiscopo animaduersione ipsum canonica non differas castigare. Volumus autem nihilominus, & districtè vobis præcipiendo mandamus, quatenus ad quamcunque ciuitatem, villam, oppidum, vel Ecclesiam dictus Rex Legionen, & ^z supradicta filia Regis Castellæ, vel principales fautores, & Consiliarij eorum fortè deuenierint, diuina ob idem officia, quamdiu ipsi præsentibus fuerint, nullatenus celebrentur. Siquis autem contra hoc venire præsumpserit, diuina eis officia celebrando in ciuitatibus, villis, castellis, oppidis, aut Ecclesiis, vel vbiunque ipsi præsentibus extiterint, vos temeritatem ipsorum, appellatione postposita non differatis canonica distractione ferire. Datum Lateran. vt supra.

I.

Compostellano.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub titul. de dote amittenda, c. 1.* & in ipsius epistolis Innocentij III. editis Coloniae à Guillelmo Sirleto, *lib. 2. fol. 314.* ex quo registro ita restituo integram huius textus, quæ ferè eisdem verbis extat inter gesta Innocentij III. edita à Bosqueto, *fol. 36.* Et licet Theodorus Castaldus *lib. 2. variar. elucubr. eccles. c. 9.* mendosam esse hanc inscriptionem existimet, quoniam Innocentij III. temporibus Compostellana Ecclesia Metropolitana dignitate, & iuribus non gaudebat, retinenda est tamen præsens inscriptio; siquidem Compostellana Ecclesia, quam primò in honorem adiuventi corporis D. Iacobi Hispaniæ tutelaris, atque patroni, auctoritate R. Pontificis gloriosus Castellæ Rex instituerat, Iriæque Flaviæ Cathedram Episcopalem ibi transtulerat, teste Mariana *lib. 10. histor. Hispan. c. 5.* Calixti tertij Pontificis ævo, anno 1123. translatis Metropolitanæ Emerit. iuribus, Archiepiscopali Cathedrâ decorata fuit, Mariana *lib. 10. histor. c. 12.* ut probavi in *c. 5. de auctorit. & usu pallij*, & illi ut Metropolitanæ parent nonnullæ Ecclesiæ veteris Castellæ, quas enumerat Gerundensis in *paralip. tom. 1. Hispania Illustr. p. 13.* Nec felicius Cuiacius, in iure Pontificio illustrando valde peritus, facti historici in præsentis relati seriem indagavit, quoniâ Hispanicæ historiæ, ut alienæ, imperitus, simulque male credulus, Hispano historico Roderico Sancio de Arevalo, Episcopo Palentino, *p. 3. c. 38.* quem habemus in *Hispan. Illustr. p. 187.* nimis largitur, cum eoque labitur, dum & ille refert famosam hanc Decretalem emanasse ad dirimendas incestas nuptias inter Henricum I. Regem Castellæ, & Mafaldam filiam Sancij I. Lusitanæ Regis, parario, & ad stipulatorem Comite Albano, tum ob pueritiam Regis omnium potito, & dominante adeò impotenter, ut vix urgente Innocentio separatim coniugium fuisset à Tello Palentino Episcopo, & Mauritio Burgenfi, ut memorant Hispaniæ scriptores Rodericus Archiepiscopus Tolet. *lib. 9. hist. c. 2.* Alfonso Carthagena in *Anacephaleosi histor. c. 82.* Auctor Chronici generalis Hispani Alfonso Sapientis iussu compositi, *p. 4. c. 10.* & ex nouioribus Mariana *lib. 12. histor. c. 12.* Garibay *lib. 12. hist. c. 40.* Manrique *tom. 4. annal. Cisterc. anno 1216. c. 2.* & Mafaldæ separatæ memoriam etiam hodie sanctitate, & miraculis illustrem testantur Lusitani, Vasconcel. Faria, & alij in *Sancio I.* & ut huic historiæ conueniat præsens textus, illum corrigit Cuiacius. & loco illorum verborum, *Rex Legionis filia Regis Castellæ nupsit*; legit, *filia Regis Portugalie.* Sed nec adhuc Cuiacij emendatione admissâ præsens Innocentij Decretalis accipi potest iuxta adductam historiæ narrationem; quoniam etsi verum sit, coniugium Henrici I. Regis Castellæ, & Mafaldæ filiæ Sancij I. Regis Lusitanæ, separatim auctoritate Innocentij Pontificis fuisse, attamen non bene conueniunt casus, qui in præsentis textu deciditur, & Henrici I. solum coniugium; quoniam causa in præsentis textu decisa delegata fuit Archiepiscopo Compostellano, ac vniuersis in Regno Legionensi Episcopis constitutis, ut liquet ex eius inscriptione nuper adducta; solum verò coniugium Henrici, & Mafaldæ, de quo volunt epistolam Innocentij interpretari, ab eodem Pontifice commendatum fuit Burgenfi, & Palentino

Episcopis, eorumque sententiâ nullum declaratum Henrici I. Regis matrimonium extitit, ut enarrant Marian. *lib. 12. histor. cap. 5.* Sanchez de Reg. Hispan. Vnde qui Cuiacij coniecturam tuebitur, non solum ut ipse corrigere textus litteram debet, sed inscriptionem adductam capituli mutare compellitur. Vnde verius est, in præsentis agi de matrimonio Alfonso Regis Legionis, & Berengariæ primogenitæ filiæ Alfonso VIII. Castellæ Regis. Casus ita contigit. Cum Alfonso Rex Legionensis, filius Ferdinandi Regis Legionensis sibi connubio copulasset Theresiam consobrinam suam, filiam D. Sancij Regis Portugalie, ex qua filium suscepit Sancium, Ferdinandum, & Dulciam, & iudicio Ecclesiæ separati fuissent, cum prædicto consanguinitatis gradu essent coniuncti, ut refert Brandaonius *libro 12. capite 30.* (erat enim Theresia ex Sanctio Portugalie Alphonso Legionensi neptis, non ipsa Alphonsi patruelis, ut malè suis annalibus Rogerius anno 1198. scripsit, & post eum Agidius Gonzalez in *theatr. Eccles. Salmanticensis, in vita Episcopi D. Vitalis*,) & saeva bella inter ipsum Alphonsum Regem Legionis, & Alphonsum Regem Castellæ orta essent, quidam belli pericula pauescentes familiari consilio curarunt, ut Rex Legionensis peteret à Rege Castellæ filiam Berengariam in uxorem: & licet Rex Castellæ hoc coniugium respuerit, eo quod ipse, & Rex Legionensis consanguinitatis linea essent coniuncti (erat enim Berengaria ex fratre neptis, cum ipsi essent duorum fratrum filij,) Eleonora Regina Castellæ sagaci providentiâ sollicitè belli pericula attendens, quibus per huiusmodi matrimonium consulebatur, obtinuit ut Regi Legionis Vallisoleri cum suis Magnatibus venienti Berengaria in uxorem daretur, & eius pater omnia castra, quæ abstulerat à genero dedit filiæ suæ dotis nomine, & Rex Legionensis propter nuptias datis castris, & aliis rebus, ac nuptiis solenniter celebratis, eam traduxit in Regnum suum, & pace factâ à vastationibus inuicem Reges quieuerunt; ex quo connubio suscepti fuerunt filij D. Ildephonsus, D. Constantia, postea monialis, D. Berengaria vxor Ioannis Regis Ierosolym. Sed Innocentius III. huius coniugij conscius misit in Hispaniam fratrem Raynerium, virum scientiâ, & religione pariter venerandum; qui cum suis monitionibus nihil apud Regem Legionensem proficeret, iuxta formam Legati Apostolici excommunicationis sententiam in eum pronunciauit, & Regnum Legionis interdicto generali supposuit: contra Regem autem Castellæ minimè processit, cum ab eo admonitus obedire promississet, si filia sua illi redderetur. Postmodum Toletanus Archiep. & Episc. Palentinus pro Rege Castellæ; & Episc. Zamorensis ex parte Regis Legionensis ad Sedem Apostolicam accedentes, postularunt ab Innocentio, ut cum eisdem Regibus dignaretur dispensare, ex causis relatis in hac diffusa epistola, ex qua constat Innocentium dispensare renuisse, & ita Compostellano Archiepisc. & Episc. Regni Legionensis, ut sententiam interdicti à Raynerio prolaram curarent obseruari, usque dum Rex Legionensis dimitteret Berengariam, in mandatis dedit: quare tandem Rex ab ea secessit, & cum ab inuicem separati fuissent, præstito iuramento à censuris absoluti fuerunt. Testes sunt huius historiæ perquam notæ Rodericus Archiepisc. *lib. 7. c. 74.* Chronic. generale *p. 4. c. 9.*

Lucas

Lucas Tudenſis in *chron. mundi*, era 1226. Mariana lib. 11. c. 21. & 23. Caſtejon in *Primatia Tolet. Eccleſiæ*, c. 6. Garibay lib. 12. c. 31. & 37. Paulus Bombin, in *breniario hiſtorico*, lib. 6. c. 17. Manrique *vbi ſuprà*, Spondanus *tom. 1.* poſt Baron, licet in temporum ratione à noſtratibus diſcedens, referensque ad annum primum Pontificatus Innocentij, qui fuit Chriſti 1198. & ſignanter hanc hiſtoricam faciem Innocentio in præſenti Decretali offerunt Rades de Andrade in *Chron. Militar. Ord. D. Jacobi*, c. 12. pag. 21. Valdes in *addit. ad Roderic. Suaræ*, ad l. 1. tit. de *arriſ*, §. nota primò, n. 4. Barb. in *preſenti*, n. 4. Colmenares in *hiſtor. Segouienſi*, c. 18. & 39. Auctor reſponſi à el tratado de Francia ſobre el Brabante, §. 18. n. 132. ac vniuerſa hiſtoria ferè comprehenditur in præſenti epiltola, & aliis duabus miſſis eidem fratri Raynerio, quæ extant in prædicto codice Sirleri, fol. 43. & in geſtis Innocentij III. editis à Boſqueto, fol. 36. Et quia à Rege Legionenſi caſtra propter nuptias donata dicebantur eâ lege, vt ſi vxorem aliquâ ratione dimitteret, caſtra ipſa ad eum redirent, ne hoc velamento Rex Legionenſis vxorem retineret, in præſenti decreuit prædicta caſtra eſſe à Berengaria reſtituenda, quia ob nullam cauſam potiùs quàm ob turpem data videntur: quam vltimam Decretalis partem tranſcripſit Raymundus in præſenti ex dicta tertia collectione.

2. b *Va tamen illi.*] Quæ verba extant apud D. Matthæum, cap. 18. verſ. 7.

c *Conuondam.*] Conradum videlicet Marchionem Montis Ferrati, vt exprimitur in geſtis Innocentij III. editis à Boſqueto, fol. 36. in illis verbis: *Tam Conradum Marchionem Montis ferrati, qui Regina Ieruſalem Ioanna priùs adhaſerat per inceſtum, occidit gladio.*

3. d *Henricum.*] Ille enim in partibus tranſmarinis Ieroſolymitanam Reginam minùs legitime ſibi vxorem copulauit, vt ex codice Vaticano refert Manrique *tom. 4. annal. Ciſterc. anno 1213*, c. 11.

4. e *Rex Legionenſis.*] Alphonſus videlicet IX. qui in vxorem accepit Thereſiam conſobrinam ſuam, filiam Sancij Regis Luſitanix: quod matrimonium diſſolui curauit Cœleſtinus III. Innocentij prædeceſſor, vt conſtat ex præſenti textu, & epilt. 72. lib. 2. ipſius Innocentij; & nullum declaratum fuit in Conc. Salmanticæ celebrato per Cardinalem Rogerium, tituli Sancti Angeli, cum omnibus Episcopis Caſtellæ & Luſitanix, vt ex Mariana, Garibay, & aliis probat D. Emanuel de Villafuſo in *ſyntag. hiſtor. ad hunc textum edito.*

f *Filiam.*] Berengariam videlicet, deſponſatam priùs Contrado, à quo iudicio Eccleſiæ ſeparata fuit, vt referunt Roderic. Archiepiſc. lib. 7. c. 24. Mariana lib. 11. hiſtor. c. 17. Garibay lib. 13. c. 14. & 45. Caſtejon de *primatu Tolet. tom. 2. in Gonzalo Archiepiſcopo.*

g *Propheticum.*] *Iſaia cap. 58. verſ. 6.*

h *Tolet.*] D. Martinus Lopez Piſuerga videlicet, dictus Magnus.

i *Palentinus.*] D. Tellus videlicet.

j *Zamorenſis.*] D. Petrus ſcilicet.

k *Dauid.*] Lib. 2. Reg. c. 24. v. 17. *Ego ſum qui peccaui, ego qui iniquè egi: iſti qui oues ſunt, quid fecerunt?*

l *Canonicas.*] Relatas in cap. ſacris, de ſepult.

m *Lateran.*] Relati in cap. vnic. de torneamentis.

n *Pſalmiſta.*] Pſalmo 82. v. 17. ibi: *Imple facies eorum ignominia, & quæret nomen tuum Domine.*

o *Dotem tradidiſſe.*] Id eſt donationem propter nuptias, vt ſtatim dicitur ibi: *Nec donatio propter D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.*

dotem; & ex legibus diuerſarum gentium illuſtrati in cap. ex parte 15. de foro competent.

p *In ius eius.*] Regulariter enim ſoluto matrimonio ex cauſa iuſta, ſicut dos reſtituitur vxori, ita donatio propter nuptias redit ad virum, c. 1. & final. hoc tit. ſi tamen culpâ mariti ſolutum ſit matrimonium, talis donatio lucro vxoris cedit, c. nuper, hoc tit. niſi pacto, vel conſuetudine aliud cautum ſit, c. final. hoc tit. c. ex parte, de conſuet. Vnde in præſenti virtute conuentionis ſemper caſtra ad Berengariam ſpectabant.

q *Non tam ob turpem, quàm ob nullam.*] Quæ verba deducta ſunt ex l. auunculo. ff. de condiſt. ſine cauſa, vbi ob eandem rationem in non diſſimili ſpecie datur condiſtio ad repetendam dotem, cum data eſſet à nepte auunculo nuptura.

r *Matrimonium non exiſtat.*] Nam Berengaria erat in tertio gradu cum Rege Legion, ſiquidem erat filia D. Ildeſonſi, & Ildeſonſus erat filius Sancij, & Sancius fuerat frater Ferdinandi, qui pater erat Regis Legionenſis.

s *Nec dos, nec donatio.*] Licet enim matrimonium ſine dote conſiſtat, atamen dos ſine matrimonio non datur, l. 3. ff. de iur. dot. l. inceſta 52. ff. de ritu nup. l. vltim. C. de donat. ante nupt. notant Vaconius lib. 1. declarat. c. 21. n. 5. Hunnius in *Trentl. volum. 2. diſp. 7. q. 36.* Inde dotis promiſſio habet in ſe tacitam conditionem, ſi nuptiæ ſequantur, l. 4. §. 1. ff. de pactis, l. 1. §. ante nuptias, ff. pro dote, l. in rebus 17. l. 21. C. de iure dot. Nec contrarium probat textus in l. hac condiſtio 10. ff. de condiſt. & demonſtr. quem latè exponit Arias de Meſa lib. 2. c. ariar. cap. 40.

t *Reſtitui volumus.*] Quo remedio, an videlicet per condiſtionem cauſâ datâ, vel condiſtionem ſine illâ, dicemus infra in expoſitione dictæ legis auunculo.

v *Illegitima penitus.*] Vnde licet ex hoc matrimonio ſuſceptus eſſet D. Ferdinandus, qui ſucceſſor fuit in Regno Legionenſi, non tamen illud obtinuit proprio iure vt legitimus, ſed ex renunciatione fratrum, vt refert Mariana lib. 12. hiſt. c. 15.

x *In bonis paternis nulla occaſione.*] Videlicet nec ex teſtamento, nec ab inteſtato, quia filij illegitimi, nec ſui hæredes, nec agnati parentibus eſſe poſſunt, l. vulgò concepti, ff. de ſtatu hominum, l. ſi ſpurius 4. ff. vnde cognati, l. qui contra 4. l. ſi quis incerti 6. Authent. ex complexu, C. de inceſtis nupt. l. 2. C. de hæred. inſtit. l. non intelligitur 3 ff. de iure ſciſci. Nec contrarium probat textus in l. qui in prouincia 57. §. 1. ff. de ritu nupt. vbi filij ſuſcepti ex matrimonio celebrato inter auunculum, & neptem, vt legitimi parentibus ſuccedunt, cum tale connubium iure ciuili prohibitum ſit, l. auunculo. ff. de condiſt. ſine cauſa; nam in eius textus ſpecie ſpeciali ratione filij pro legitimis habentur, tum propter diuturnitatem temporis, per quod matrimonium durauit; tum ob ignorantiam neptis, & numerum liberorum; vnde in ſpeciali reſcripto Principis filij in ea ſpecie pro legitimis habentur.

y *Salmantino.*] Qui interfuit Concil. Salmantino 2. in quo nullum declaratum fuit primum matrimonium Regis Legionenſis cum Thereſia filia Regis Portugalliæ, in quo pro valore matrimonij ſuffragium dedit hic Episcopos Salmantinus, vt refert Agid. Gonzalez in theatro ipſius Eccleſiæ, & in hiſt. Salm. lib. 2. c. 14. licet non conſequenter id referat ad Vitalem, qui deceſſerat anno 1194. vt ſuprà notauimus.

z *Vt ſuprà.*] Præcedenti epiltola ita legitur: *Datum Later. per manum Raynaldi, Domini Papæ Notarij, Cancellarij vicem agentis. VII. Kalend. Iulij* C c 2 *indict. 2.*

5.

6.

7.

8.

9.

*ca. 308. 8. vnde
vbi & filij sunt
ſpurijs. c. 16. 8
245*

indict. 2. Incarnationis Dominica anno 1199. Pontificatus verò Domini Innocentij Papæ III. anno 2.

COMMENTARIUM.

IO.
CONCLUSIO
TRADITUR
ET PROBATUR.

Ex fragmento huius diffusæ epistolæ à Raymundo in præsentī cōpilato talis deducitur assertio : Donatio propter nuptias, si nuptia, quia incestuosa, nulla declaretur, à marito repeti potest, nec lucro uxoris cedit. Quæ cōclusio probari potest ex l. final. ff. de condict. sine caus. l. 1. C. de condict. ob causam. l. 5. tit. 4. partit. 5. Illustrant ultra congestos à Barbosa in præsentī, Arias de Mesa lib. 2. variar. c. 40. Sanchez lib. 7. de matrim. disput. 2. Suarez de religion. tom. 1. lib. 4. de simon. c. 59. Brissonius de iure connub. pag. 247. Scipio Gentil. de donat. inter. c. 3. Faber & Cuiac. in d. l. final. Costa in c. si pater, verbo Vxorem, n. 6. D. Iosephus de Retes de donat. inter. c. 2. Petrus Faber in l. nihil dolo 129. §. 1. circa med. de reg. iur. A. Faber. in iurispud. tit. 10. princip. 1. illat. 12. Fornerius lib. 4. rer. quotid. c. 17. Treutler. vol. 1. disput. 22. thes. 11. Benedictus Pinellus lib. 1. select. c. 6. D. Emanuel à Villafuso, maioris Archiep. Collegij Togatus, in syntagm. ad hunc textum. Alteserra hic.

II.
IMPVGNATUR
TRADITA
ASSERTIO.

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequentibus iuris principiis, quibus probare intendam, in præsentī specie dotalitium, seu donationem propter nuptias penes maritum remanere non posse, sed potius lucro mulieris, seu fisci cedere. Et pro ipsa vxore faciūt primò vulgare principium, quo docetur, datum ob turpem causam (qualem esse putamus causam incestuosi coniugij) repeti non posse, cum addit turpitudine ex parte dantis & accipientis. l. 3. 4. & 8. ff. de condict. ob turpem. l. 2. C. de probat. l. final. C. de rei vind. Duarenus, & Guido Papæ docuerūt ad tit. de condict. ob turp. Treutl. volum. 1. disput. 22. thes. 3. vbi Elfricus Hunnius, & Bachovius, Cuiac. tract. 2. ad Afric. in l. si cum 23. ff. de rebus credit. & lib. 3. 99. Pauli in l. penult. ff. de condict. ob turp. Donel. lib. 14. comment. c. 25. D. Ioseph. de Retes lib. 2. opuscul. c. 1. n. 4. & probauit in c. final. de pactis. Sed in præsentī casu castra fuerunt data ob turpem causam, quam sciebant vir & vxor, videlicet ob coniugium in secundo consanguinitatis gradu celebrandum, vt post Glossam hic, verbo Restitui, docuerunt Panormitanus, Ancharanus & Hostiensis : ergo non debebat repetitio concedi marito, quia potior erat causa mulieris possidentis. Secundò pro vxore faciebat in præsentī specie pactum quod in ipsa traditione castrorum intercessit, videlicet vt si quocunque modo coniugium dissolueretur, castra donata cederent lucro uxoris : sed publicè interest pacta contrahentium, prout fuerint conuenta, seruari, l. 1. ff. de constit. pecun. l. 1. ff. de pactis, c. 1. vbi latè probauit, eod. tit. & in specie pacti conuenti super dote aut donatione propter nuptias, docetur in l. 9. & 10. C. de pactis conuent. l. ult. §. sin autem, C. de donat. ante nupt. ergo saltem virtute pacti conuenti soluto matrimonio in præsentī casu ob consanguinitatem castra remanere debebant penes vxorē. Pro fisco etiam non leuiora militant iuris documēta. Primum, nam satis compertum est, in incestis, iniustisque nuptiis nullam dotem uxoris, maritive esse, l. incesta 52. l. à Dino 58. ff. de ritu nupt. l. 3. l. si seruis 39. §. ult. l. dotis 68. ff. de iure dot. l. 1. §. penult. ff. pro dote, l. 1. vbi Cuiac. C. de condict. ob causam. Ideoque tanquam caducam in fiscum cadere, d. l. incesta 52. l. dote 61. ff. de ritu nupt. l. vxori 17. ff. de usufruct. legat. l. qui contra 4. l. si quis 6. C. de incestis

nupt. Vlpianus in fragm. tit. 16. §. ult. nisi eripienda sit dos à coniuge ignaro, & innoxio illiciti coniugij, quia tunc fiscus ab eo dotem aufert, l. à Dino 58. l. Praefectus 63. ff. de ritu nupt. iuncta l. hæc conditio 10. vers. Sed enim, ff. de condit. & demonstr. l. si ego 9. §. quare, l. si debitor 80. l. 83. ff. de iure dot. Authent. incestas, C. de incestis nupt. nouel. 12. Iustin. c. 1. & 2. ergo in præsentī casu dos auferenda erat à fisco. Secundò, nam donationes inter coniuges iniustos mero iure valere constat ex l. 7. C. de donat. inter. l. 3. §. 2. l. cum hic status 32. §. 1. ff. hoc tit. tamen tanquam ab indignis auferri à fisco, d. l. 32. §. final. immò & ex testamento, attentis legibus Iul. & Pap. iniustos coniuges inter se nihil capere posse, probant Vlpianus in fragm. tit. 16. §. aliquando, & §. ult. l. unic. C. unde vir & vxor. Ergo in præsentī casu castra donata à Rege Legionensi eripienda erant à fisco.

Quā dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, iam olim apud varias nationes consuetudinem inualuisse, vt in contrahendis matrimoniis vxore dotem offerente, maritus vicissim pecuniam, munerave, quasi dotem quandam ipsi, aut parentibus eius daret, vt hoc modo quasi se inuicem coement. Aptè Sichem Genesis c. 34. ibi : Inueniam gratiam coram vobis, & quacunque statueritis, dabo vobis : augete dotem, & munera postulate. Faciunt Aristotel. lib. 2. Polit. Achilles Statius de amoribus Leucip. lib. 8. Claudianus lib. 1. de raptu Proserp. vnde frequens mētio dotis mariti, siue donationis propter nuptias, quæ à Græcis appellatur ἀντίεπν, seu dos contraria ; quæ quatenus apud eos distet ab hypobolo, explicat Balsamon in nomocan. Phot. tit. 13. Cuiac. lib. 5. obseru. 4. Ant. Hothomanus de ritu nupt. c. 7. Gibalinus lib. 4. de usuris, c. 5. art. 1. n. 3. Gallicè dicitur dotalitium, c. si autem 10. 36. q. 2. c. ex parte 15. vbi notauit, de foro competentis : & superioribus sæculis aliquos ex Francogallis appellasse maritagium, constat ex Petro à Vineis lib. 3. c. 5. & lib. 5. c. 16. Longobardi dixerunt Morgingap, seu Morgengab, vt lib. 1. tit. de his qui à viro. Germani Morgatica. Denique absolutè dos appellatur in c. 1. de spons. c. nuper, hoc tit. in l. 5. tit. 1. lib. 3. legum Visigoth. lib. 2. tit. 5. lib. 4. eiusdem fori : in quibus legibus nostro idiomate versis legitur Arras, quasi apud nos arrhæ successerint in locum illius donationis propter nuptias, seu dotis à marito assignatæ, vt voluit Alfonsus noster in l. 1. tit. 1. part. 4. in l. 7. tit. 18. ead. part. l. 3. tit. 15. p. 6.

Deinde sciendum est, Romanos donationem hanc, seu dotem mariti, non solum recepisse, probasseque, vt constat ex integro titulo Codicis de donat. ante nupt. §. erat olim, Instit. de donat. verum & cum ante Iustinianum fieret semper ante nuptias, à quo nomen accepit, ipse Cæsar cum patre Iustino constituit, vt etiam constante matrimonio fieri posset, & convenientiori vocabulo deinceps nuncupari cœpit, Donatio propter nuptias, l. ult. C. eod. tit. c. nuper, hoc tit. d. §. est & aliud. Et cum dote omninò æquabatur ; siquidem vt dos constante matrimonio assignari potest, ita hæc donatio fieri. Deinde vt dos ab vxore, eius patre, vel extraneo promitti potest, vt probauit in c. 1. hoc tit. ita & donatio hæc à marito, vel alio eius nomine fieri valet, l. si liberis 18. C. de donat. ante nupt. Et sicut vxor pro dote habet in bonis mariti tacitam hypothecā, vt probauit in c. ex litteris, de pignor. ita etiā maritus pro hac donatione eandē habet hypothecam, l. si constante 19. C. de donat. ante nupt.

12.
DE DONATIONE PROPTER NUP-
TIAS.

13.
DE EFFECTU
IPSIVS DO-
NATIONIS.

& vt marito constante matrimonio competit rei vindicatio pro rebus dotalibus, l. doce ancillam 9. C. de rei vind. l. in rebus 30. C. de iure dotium, ita & vxori pro rebus ipsis donatis concessa fuit eadem actio à Iustiano in *Aubent. permissa*, C. de donat. ante nupt. tandem omnia pacta, quæ circa dotem placuerunt inter coniuges, repetita censentur circa donationem, ita vt inter dotem & donationem omnis æqualitas seruetur: & generaliter cautum fuit in l. cum multa 20. C. eod. titul. *Aubent. æqualitas*, C. de pactis conuent. vt maritus teneatur eandem quantitatem dotis sibi datæ in rebus vel pecunia vxori assignare; an verò lucraretur vxor fructus ipsius donationis, pro expositione textus in l. ubi adhuc 17. C. de iure dot. latè examinat D. Iosephus de Retes de donat. c. 22. sed hoc genus donationis iamdiu ab vsu recessit in Europæ prouinciis, vt testantur Cuiac. lib. 5. obs. cap. 4. Donel. lib. 14. c. 9. ubi Osualdus littera A. Apud nos eius loco successit promissio arrharum; quare in legibus Vvisigoth. latine editis à Lindembrogio, donatio hæc propter nuptias, dos, seu donatio appellatur, l. 5. & 6. tit. 1. lib. 3. & in ipsis legibus Hispano idiomate editis habetur *arras*, vt iam notarunt Rodericus Suarez ad leges fori, tit. de las arras, ex num. 4. Palacios Rubios in præsent. rubric. §. 24. num. 2. Valascus consult. 4. num. 13. D. Ioseph. de Retes d. cap. 22. num. 11. qui plura de his arris ad forenses quæstiones vtilia resoluit. Vnde deducitur, castra in dotem data à Rege Legionensi in præsent. casu assignata fuisse nomine donationis propter nuptias, siue arrharum, ad fidem matrimonij sancientiam.

His suppositis, vt rationem præsentis decisionis assignemus, simulque difficultatibus suprâ adductis satisfaciamus, sciendum est, Doctores suprâ laudatos varias interpretationes præsentis textus adduxisse. Primò asserunt, contrahentes in præsent. casu ignorasse, se proximitate sanguinis esse coniunctos, quo casu dos ad maritum reuertitur, nec fisco applicatur, iuxta textum in l. si ignorans, ff. solut. matrim. l. qui contra, C. de incestis nupt. Sed hæc interpretatio meritò rejicitur à Glossa in præsent.; siquidem credi non potest, Regem Legionensem latuisse, se cum Berengaria esse in secundo consanguinitatis gradu. Alij affirmant Regem Legionis in præsent. verè agnouisse gradum consanguinitatis, sed existimasse in eo gradu licitum sibi esse matrimonium contrahere, quo casu repetitio dotis datur, l. si adulterium 38. §. stuprum, vers. fratres, ff. ad l. Iul. de adult. l. final. ff. de ritu nupt. Couarr. in 4. 2. p. cap. 6. §. 8. num. 22. Menoch. de arbitr. casu 224. num. final. Paleotus de nothis & spuris, cap. 9. num. 13. Sed nec hæc ignorantia præsumi potest in Alphonso, præcipuè post diuortium factum cum Theresia ob idem impedimentum. Aliter Ripa in rubric. ff. solut. matrim. num. 29. Cardinalis in præsent. num. 3. videlicet in hoc casu maritum repetere posse castra donata; quia licet fiscus possit eum excludere, tamen de iure fisci actum non fuit. Sed eos meritò reprehendit Barbosa in l. si ante, num. 27. ff. solut. matrim. Quare his solutionibus omissis, dicendum est, veram rationem præsentis decisionis assignari ab ipso Innocentio, quia non tam ob turpem, quam ob nullam causam castra data fuere; siquidem dotis nomine, seu donationis propter nuptias fuerunt data; & nulla est dos, D. D. González in Decretal. Tom. IV.

seu donatio propter nuptias, ubi nullum est matrimonium, l. ult. vers. sicut, C. de donat. ante nupt. l. stipulationem 21. ff. de iure dot. & quia matrimonium inter ipsum Regem, & Berengariam consistere non poterat, ideo castra repeti poterant; non autem à fisco eripiebantur, quia vt rectè ait Glossa in præsent. verbo *Restitui*, quam sequuntur Barbosa in d. l. si ante, num. 28. Alciatus in rubric. solut. matrim. num. 21. Boerius decis. 264. num. 15. Nouellus de dote p. 11. num. 7. Rex Legionensis, tanquam supremus, non erat caducorum legibus obstrictus, l. Principes 31. iuncta inscriptione, ff. de legibus, ex qua ita docuerunt Cuiac. lib. 15. obseru. cap. 30. Mendoza in disp. de pactis, cap. 5. num. 31. Morla in empor. iuris, tit. de legibus, quæstion. 1. numero 1. Amaya lib. 1. obseru. cap. 1. num. 9. Nec obstant iuris principia, quæ pro Berengaria afferebamus, vt in hac pari turpitudinis causa melior esset eius conditio. Nam respondetur cum ipso Innocentio, castra in præsent. non tam ob turpem, quam ob nullam causam data fuisse, & ita repeti posse, vt docuerunt Glossa hic, verbo *Restitui*, Panormitanus numero 7. & 9. Menochius de arbitr. casu 244. Couarr. d. §. 8. numero 22. Nouellus de dote part. 11. in princip. Iulius Clarus §. incestus 12. numero 12. Accedit, quod castra in præsent. restituta fuerunt Regi pro bono pacis, & separatione illiciti coniugij, cedente summâ illâ strictâ iuris ratione summæ illi rationi, quæ pro pace & pro religione facit, argumento legis sunt persona 43. ff. de religiosis, lege 5. de pactis. Nec attenditur pactum in fauorem Berengariæ conuentum, tanquam factum causâ incestuosi matrimonij, vtroque iure prohibiti, & sic contra leges, vnde sustineri non poterat, lege iuris gentium 7. §. pactorum, l. penult. & ult. l. ius publicum, ubi Cuiac. ff. de pactis.

Sed suprâ traditis obstat textus in l. dictam 8. C. de condict. ob turp. causam, ubi Imperatores Diocletianus, & Maximianus docent, quod cum ab sponso sponsæ aliquid ob causam donatur, si causa erat possibilis, & sponsa illi non paruit, competere repetitionem; si verò causa impossibilis erat, non dari repetitionem. Quem textum ita expendo. Repetitio non datur marito, cum ob impossibilem causam sponsæ donauit: sed in præsent. casu Rex legionensis dedit vxori castra ob causam impossibilem, videlicet ob matrimonium, quod iure consistere non poterat: igitur non erat illi concedenda repetitio. Pro cuius difficultatis solutione discrimen est constituendum inter datum simpliciter, donatumve ob causam impossibilem; & inter datum, donatumve dotis nomine, cum etiam impossibile est matrimonium sequi. Primo casu, cum donatio à mera liberalitate descendat, sciatque qui dat, causam sequi non posse, purè, liberaliterque donasse censetur, ideoque nulla competit repetitio, l. cum ancillam 6. C. de condict. ob causam, l. 3. C. de donat. qua sub modo. Qui verò dat dotis nomine, seu donat propter nuptias, non intendit omnino liberalitatem exercere, sed tantum dat causâ dotis, quæ ex se onerosa est, l. ex promissione 19. ff. de verb. obl. iunctis traditis à Roberto lib. 3. rer. iud. c. 11. & qui dotis causâ dat, seu propter nuptias, non intendit omnino à se in perpetuum abdicare dominium: quare datio hæc non facillè verti potest in donationem. Vnde cum Rex Legionensis in præsent. casu non simpliciter castra dedisset, sed donasset propter nuptias, ad

Cc 3 quam

forit l. ult. vlt. p. de vlt. m. n. 6

15.
EXPONITVR TEXTVS IN L. DICTAM 8. C. DE CON-
DICT. OB CAUSAM.

14.
TRADITVR
RATIO DE-
CIDENDI.

quam donationem iuxta leges patrias tenebatur, idè non tam liberaliter, quàm ex causa onerosa dedisse creditur; & cum ea esset impossibilis, merito repetitio illi datur.

I 6.
EXPOSITVR
L. I. C. DE
CONDICT.
OB CAUS.
DAT.

Ex suprà traditis exponendus est textus in l. 1. C. de condict. ob causam, vbi non dissimilis casus deciditur, ac in præsentis resolvitur. Quidam dotem accepit ab vxore, qui pactum apposuit circa restitutionem, vel retentionem dotis, soluto matrimonio: postea matrimonium sequutum non fuit, quia inter ipsos iure consistere non poterat. Quæstionis fuit, an virtute pacti conuenti, vel per actionem de dote repeti dos posset? Et Imperator Antoninus respondet, pactum conuentum perinde haberi, ac si adiectum non esset, nec actionem de dote dari, cum non sit dos vbi matrimonium non consistit; sed conditione ex causa, ob causam non sequutam, dotem repetendam esse à marito, quod ex suprà traditis provenit; nam cum matrimonium sequutum non esset, quod nec sequi poterat, dos repetenda est, ne sine causa apud maritum maneat. Sed illud difficile est in eo textu, quomodo in eius specie conditionem sine causa dandam esse affirmet Consultus in l. final. ff. de condict. sine caus. Cui difficultati respondendum est ex traditis à Baldo, Guidone Papæ, & Cuiacio in eo textu, Donel. lib. 14. comment. cap. 3. Iulio Pacio cent. 4. q. 22. D. Iosepho de Retes lib. 2. opuscul. cap. 9. asserendo, conditiones illas esse promiscuas, & nunc hanc, nunc illam diuersis considerationibus, & ob diuersas rationes dari. In specie dictæ legis 1. quatenus vxor dedit ob causam, quam sperabat, eam non sequutam, quia sequi non potuit, habet conditionem causam datam: quatenus verò quod datum est dotis nomine, sine causa apud maritum extat, datur condictio sine causa, quæ generalior est: concurrunt enim illa cum causa deficit, l. 1. §. 1. ff. de condict. sine causa, l. ex empto 11. §. is qui bina, vers. illud, ff. de act. empti, l. quæ fundum 50. ff. de iure dot. concurrunt cum pignoratitia, d. l. quæ fundum, §. 1. & cum actione commodati, l. rem, ff. commodati. Denique ex quacunque causa, cum res aliqua, pecunia, seu quidve aliud est penes aliquem sine causa, aut iniusta, siue aliud remedium detur, siue non, locus est conditioni sine causa, l. si & me 32. ff. de rebus credit. cuius rei plura extant exempla in tit. ff. & C. de condict. sine causa: notat Duarenus ad eund. tit. cap. 1. & 2. casus verò, in quibus illa sola competit, congesserunt Cuiac. in parat. ad illum tit. Vultei lib. 2. tit. 8. num. 15. Valentia tom. 2. illust. tract. 2. cap. 8. num. 14. Treutler. volum. 1. disput. 22. thes. 11. vbi Hunnius & Bachonius.

I 7.
EXPOSITVR
L. VI. FF. DE
CONDICT.
SINE CAU-
SA.

Sed suprà traditis obstat Papin. in l. final. ff. de condict. sine causa, vbi cum neptis, idest sororis filia auunculo suo nubere intenderet, pecuniam dotis nomine ei tradidit: sed cum nuptiæ sequi non possent, Consultus Papinianus, an repetitio dotis mulieri competere? supponit quod cum vtriusque, dantis & accipientis turpitudine versatur, potior est causa possidentis; & concludit, eo casu repetitionem dotis mulieri competere. Quod Papiniani responsum, præterquam quod ex principio ab eo supposito non rectè infertur, difficile admodum redditur ex suprà traditis: diximus enim in præsentis textu, vbi similis casus deciditur, ex summa iuris ratione castra à Rege Legionensi donata à fisco esse eripienda, si Rex superiorem agnosceret in temporalibus: quomodo

ergo in d. l. final. fisco non auferret dotem ob incestuosum matrimonium datam, ex vulgari principio, de quo in l. qui contra, l. si quis 6. C. de incestis nupt. l. incesta 52. l. dote 61. ff. de ritu nupt. Cui difficultati vt satisfaciant Azo in summa, C. de condict. ob causam, n. 5. quem sequuntur Accursius, Bartolus, & Fulgosius in d. l. final. existimant, propter ignorantiam mulieris, quæ existimauit cum auunculo matrimonium consistere, posse illi concedi repetitionem: sed merito ab hac sententia recesserunt Faber in rational. ad ipsum textum, Cuiac. 11. qq. Papin. in eo textu, & eam doctè refellit D. Iosephus de Retes lib. 2. opuscul. sect. 2. cap. 9. n. 7. Quare rectius respondendum est cum Bartolo, Fulgoso & Fabro ibi, quos sequitur D. Ioseph. de Retes vbi promittit, n. 8. Brissonio de iure connub. pag. 56. Arias à Mesa lib. 2. variar. c. 40. n. 7. Pinel. lib. 1. select. c. 6. in eo textu agi de muliere nuptura, videlicet quæ auunculo nubere intendebat, non verò nupsit, nec cum effectu incestum commisit. Vnde cum penitentia ducta à simili incestu se abstinerit, propositumque mutarit, idè non patitur penas in incestuosi connubij, nec dos caduca fit, argumento ex l. Papinianus, 8. §. meminisse, ff. de inoffic. testam. l. qui cum maior 14. §. accusasse, l. in seruitutem 16. §. petiisse, ff. de bonis liber. l. qui falsam 19. ff. ad l. Cornel. de falsis: si autem animi propositum opere adimpleret, profectò dos caduca fieret, in fiscoque recideret, iuxta suprà tradita.

Eodem modo expendendus est, licet non eodem filo exponendus, textus in l. Præfectus 63. ff. de ritu nupt. vbi cum Præfectus contraxisset matrimonium cum prouinciali, contra legum sanctiones, quæritur, an dos ab vxore data ad fisco perueniat, an verò ipsi, vel eius heredibus sit restituenda? Et respondet Consultus, dotem heredibus mulieri esse restituendam. Quem textum eodem etiam modo expendo contra supra tradita; nam in ea specie matrimonium iniustum fuit, & contra leges celebratum; & nihilominus dos non efficitur caduca, nec à fisco eripitur: igitur nec in præsentis casu stricta iuris ratione dos ad fisco pertinebat. Agnouit difficultatem Ant. Faber in Pasinianeæ, princ. 1. tit. 9. illat. 12. qui textum emendat, & pro verbo illo, reponit vtrò: & de erroribus decad. 79. errore 4. integrum textum Triboniano tribuit. Sed omisâ hac Fabri emendatione, & aliis solutionibus traditis à Brissonio de iure connub. pag. 48. Acosta in cap. si pater, verbo Vxorem, de testament. P. Barbosa l. si cum dote, §. ult. n. 72. ff. solut. matrim. Pinel. lib. 1. select. c. 6. n. 55. dicendum est, textum illum specialiter procedere in puella tenera ætatis, quæ licet matrimonium contraxisset cum Præfecto, eius ætati parcendum est, quia adacta ad matrimonium ratione potentatus creditur, vt docuerunt Cuiac. lib. 1. diffin. Papin. in d. l. Præfectus, & lib. 32. qq. Papin. in l. dote 61. ff. de ritu nupt. Brissonus de iure connub. pag. 247. Arias à Mesa lib. 2. var. c. 40. n. 8. Scipio Gentil. lib. 4. de donat. inter, cap. 3. Si verò mulier esset adulta, & firmæ ætatis, ab ea tantum ab indigna, non solum dos, verum & quælibet donatio propter nuptias à marito facta auferri deberet à fisco, d. l. dote 64. l. cum hic status 32. §. ult. ff. de donat. inter, licet legatum illud relictum à marito conseruetur, l. ult. ff. de leg. 1. l. 2. §. 1. ff. de his quæ vt indign. l. vnic. C. vnde vir & vxor, ex ratione quam illustant Pinel. lib. 1. select. c. 6. per totum, D. Ioseph. de Retes de donat. inter, c. 2. n. 7.

I 8.
EXPLICA-
TVR L. PRÆ-
FECTVS 63.
FF. DE RITU
NUPTE.

C A P V T VI.

Idem *Archid. sancti Andrea de^a Scotia.*

NVper à nobis tua discretio requisivit, si^b aliqua data fuerit terra alicui, non in^c hæreditatem, vel^d feudum, sed tantum sibi quoad^e vixerit possidenda, & ipse postmodum tertiam partem vxori suæ in dotem concesserit; vtrum defuncto viro, vxor præfatam dotem dum vixerit, habere debeat, & tenere: cum Ecclesia dotes teneatur^f protegere viduarum. Postulasti præterea nostris litteris edoceri, si qua terra data^g fuerit alicui, & hæredi, quem de vxore legitima procreauit in^h hæreditatem, vel feudum; at ipse vxori suæ quandam partem ipsius terræ in dotem concessit, & decesserit postmodum sine prole, an ipsa mulier dotem eandem de iure petere possit? Vtrum etiam Ecclesia pro ipsa stare debeat in hoc casu, an viro defuncto, terra illa sine onere in bona redire debeat concedentis? Nos autem consultationi tuæ taliter duximus respondendum, quod cum regulariter nullusⁱ plus iuris in alium transferre debeat, quam cum constet habere: vir, cui terra prædicto modo conceditur, non potest i vxori relinquere quod non licuerit, nisi quoad vixerit, possidere: nec licet vxori suæ partem illius terræ in donationem propter nuptias ex viri concessione tenere, nisi fortè donationi illius ille, ad quem spectabat dominium illius terræ, voluerit consentire. Quod autem de prima consultatione dicimus, hoc respondemus etiam de secunda. Nam licet Ecclesia in causis viduarum se fauorabiliorem debeat exhibere, contra iustitiam tamen non est eis fauor ecclesiasticus concedendus. Illud verò^k te nolumus ignorare, quod vxor dare dicitur viro dotem, vir autem vxori donationem facere propter nuptias, secundum legitimas sanctiones.

N O T Æ.

1. **a** *Scotia.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de dote amittenda, c. 2.* Scotia ab antiquis Caledonia dicta, pars est Borealis magnæ Britannię, terminos habens ab ortu Germanicum Oceanum, à Septentrione Orcades, & Deucaledonium, vt eius situm, originemque describentes, tradunt Boëtius Lesleus, Ioannes Maior, Georgius Bricanani in suis historiis Scotia, Polyd. Vergil. lib. 13. *histor. Anglię*, Guiljelmus Candenus in *Scotia descriptione*. Eius incolae iam à temporibus Cælestini fidem catholicam suscepisse, constat ex Prospero Aquitanico in *chronic.* anno 434. ibi: *Ad Scotos in Christum credentes ordinatur à Papa Cælestino Palladius, & primus Episcopus mittitur.* Habent Scoti duas Metropoles, Glascoensem videlicet, & sancti Andrea, quibus vndecim Episcopatus subfunt, quos retuli in *cap. 6. de arbitriis*; licet Anglici Scriptores contendat, omnes Scotiæ Episcopos parere Archiepiscopo Eboracensi, vt refert Spondanus in *continuat. Baronij*, anno 1466. & 1472. Archidiacono Ecclesiæ sancti Andrea missa est præfens Decretalis, qui consuluit Innocentium tertium, cum ipse simul cum aliis sex viris ecclesiasticis causas audiant, & cognoscant in Collegio Iustitiæ, ad instar Parlamenti instituto; ideoque ipse Archidiaconus cognoscebat principaliter de causa dotis.

2. **b** *Aliqua data fuerit terra.*] Aut testamento videlicet, aut inter viuos pactionibus, & stipulationibus, l. 2. & 3. *de usufructu*, & aliis modis, quos referunt Galbanus *de usufructu cap. 13.* Mancinus *eod. tract. 1.* notanda tamen est proprietas illius verbi, *data*, ex quo deducitur, necessariam esse traditionem rei, vt usufructus constituatur; antea enim debitus, sed non constitutus dicitur.

3. **c** *In hæreditatem.*] Id est in dominium; sicut

enim hæredes pro dominis accipiuntur, l. *de hæreditate* 19. §. *pater*, ff. *de Castrensi peculio*, cui iungendus est Faber in *Iurisprud. tit. 11. princip. 6. illat. 12.* & *de error. decade 43. error. 8. l. 3. §. Pomponius*, ff. *de minor. l. 6. §. si filius*, ff. *de statuliber.* cum traditis à Barbosa in *l. quia tale* 14. n. 53. ff. *solut. matrim.* A. Fabro lib. 4. *coniect. cap. 5.* Osuald. *ad Donel. lib. 11. comment. c. 24. littera E.* & domini pro hæredibus dicuntur, l. *his verbis* 48. ff. *de hæredibus institutis* l. 1. ff. *de successorio edicto*, l. 1. §. *totus 2. de ventre in possess.* ita & hæreditas pro domina accipitur, l. 1. §. 1. ff. *si is qui testamento*, l. *non minus* 31. ff. *de hæredibus institutis*. & per quam consequitur quis dominium, Cassiod. in *Psalm. 78.* ibi: *Hæreditatem ab hero dictam; quippe qui eà iure legitimo dominium noscitur possidere.* Beatus Primarius Episcopus Vicensis in *c. 1. epist. ad Hebræos*, ibi: *Hæres ab hero dicitur, id est domino, eo quod liberâ potestate dominetur.*

d *Vel in feudum.*] Perpetuum scilicet; nam tunc feudatarius habet vsumfructum, *cap. 1. in quibus causis feudum amittatur*, & quasi dominium, cum habeat vtilem in rem actionem, *cap. 1. in princip. de inuestitura facienda, in vsibus feudorum*, & ideo dicitur res feudalis, quasi propria, lib. 2. *feudor. tit. 43.* docet Vvisembach. *disp. 12. n. 30.*

e *Quoad vixerit.*] Constituendo in ea vsumfructum, vt in *c. 2. in fin. 10. q. 2. l. 3. §. ult. C. de secundis nupt.* notauit Cuiac. in *presenti*. Hæc tamen verba ansam præstant nobis disputandi, an vsumfructuarius possideat rem ipsam, in qua vsumfructum habet? Et ipsum possidere, probatur ex hoc textu, ibi, *possidenda*; & ex l. *cuiusunque* 6. §. 1. ff. *de usufructu*, l. 3. l. & *vi frui* 5. ff. *si usufructus petatur*, l. *final.* ff. *de seruit. l. Aquilius* 27. ff. *de donat. leg. naturaliter* 12. in *princip. leg. possessio* 49. ff. *de acquir. possess. l. ait Pretor* 23. §. *item*, ff. *ex quibus caus. maior.* l. 3. §. *penult.* & §. *Labeo* 6. & §. 9. ff. *de vi & vi armata*, leg. *ultim.* ff. *vi possidetis*, l. *iubemus*

l. iubemus 14. §. sanè, C. de sacros. Eccles. hinc provenit, ut actio ad exhibendum, quæ datur contra possessorem, *l. 3. §. ult. ff. ad exhibendum*, detur etiam contra fructuarium, *l. census 5. §. Iulianus, ff. eod.* & publiciana, quæ datur ad auocandam possessionem, competit pro usufructu, *l. si eo 11. §. 1. de publiciana*: & interdictum quod legatorum, adipiscendæ possessionis causâ comparatum, *l. 1. in princip. ff. quod legatorum*, conceditur contra fructuarium, *d. l. 1. §. 1.* Vnde & interdicta, aut retinendæ, aut recuperandæ possessionis, usufructus nomine competunt, *l. ult. ff. uti possidetis, l. 3. §. pertinet, l. si plures 9. §. 1. ff. de vi & vi armata.* Vnde fructuarius dicitur esse in possessione, *l. cuiuscumque 60. §. 1. ff. de usufructu, l. certa 6. §. is qui, ff. de precario*, & dolo dicitur desinere possidere, *l. ult. ff. si usufructus pet.* Ad stipulantur Cicero pro Cecinna, dum ait, *Cesemiam possidere propter usufructum.* Boëtius in topicis, ibi: *Hæreditas est pecunia, quæ morte alicuius ad quempiam pervenit iure, nec eâ aut legatâ testamento, aut possessione retentâ.* Interpres ille hæc ultima verba intelligit de possessione fructuarij. Hanc opinionem defendunt ferè omnes antiquiores apud Valascum *de iure emphyteutico, q. 18. num. 6. & 7.* Giphanius in *l. 12. de acquir. posses.* Duar. in *lege 1. §. per eum, ff. eod. titul.* Menoch. *de recuper. rem. 1. num. 72.* Pinel. *lib. 2. select. cap. 9. num. 19.* Oroz *de apicibus iuris, lib. 4. capite 4.*

6.
VSUFRUCTUARIUS
AN POSSI-
DEAT.

Contrariam autem sententiam, videlicet usufructuarium non possidere rem ipsam, in qua usufructum habet, suadent textus in *l. penult. §. 1. ff. qui satisf. cogantur, l. census 5. §. 1. ff. ad exhibend. l. acquiruntur 10. §. ult. ff. de acquir. rer. domin. l. 1. §. per alium, l. penult. ff. de acquir. posses. l. 1. §. inde, ff. quod legator. l. certè, §. is qui, ff. de precario, §. de his, Instit. per quas personas nobis acquir. l. 3. §. Pomponius, l. ad exhibendum, l. 1. §. quod autem 33. l. 3. §. unde vi, & §. qui usufructum, ff. de vi & vi armata, l. 1. in princip. & §. 1. ff. quod vi aut clam, & sequentia iuris principia. Primum, nam usufructus retentione possessio transfertur in proprietarium, *l. quisquis 28. C. de donat.* igitur quia ab usufructuario proprio nomine non retinetur. Secundum, nam quicumque rem possidet, transfert eius possessionem in alium per constitutum, si constituat se eius nomine possidere, *cap. 2. de consuet.* sed usufructuarius, licet constituat se possidere alterius nomine, nihilominus non transfert possessionem in eum, immò nihil facit, *l. Pomponius 29. ff. quibus modis usufructus amittatur, l. interdum 21. §. ult. ff. de acquir. posses.* Ergo quia non possidet. Tertium, quia usufructuarius utitur re fructuaria, tanquam aliena, *princip. Instit. de usufructu*, ibi: *Rebus alienis.* Igitur non sibi possidet. Tandem, nam possessio penes duos esse non potest, *l. 3. §. ex contrario, ff. de acquir. posses.* sed proprietarius possidet ipsam rem, ut satis certum est: ergo usufructuarius eandem rem non possidet. Hanc sententiam defendunt Cumanus in *d. l. naturaliter 12.* Cuiac. *lib. 19. obseru. cap. 33. & lib. 18. cap. 14.* Connanus *lib. 3. comment. cap. 10.* Faber in *rationali ad textum in d. l. census, §. 1.* Treutlerus *volum. 2. disp. 21. thesi 4.* Valentia *lib. 1. illustr. tract. 2. c. 2. n. 43.* Amaya *lib. 2. obs. cap. 7. num. 31. & 32.* Alvarus Valascus *de iure emphyt. q. 18. num. 6.* latè & doctè Marcus Aurelius Galbanus *de usufructu cap. 34.* in qua Interpretum varietate, immò & iurium discordia, distinguendum est cum Viccio in *tract. de posses. duor. 3. p. num. 110.* inter pos-*

sessionem ipsius rei fructuariæ, & possessionem ipsius usufructus, & modos possidendi: res enim ipsa fructuaria possidetur ab usufructuario, non strictè, nec propriè sibi, sed latè, hoc est, facto ipso simplicis detentionis: ius verò usufructus à fructuario possidetur strictè, & sibi. Prima pars distinctionis probatur ex iuribus suprà expensis pro prima sententia; quare ratione illius detentionis corporalis (quam possessionem latè appellamus) datur contra fructuarium interdictum quod legatorum, *d. l. 1. §. inde, ff. quod legat.* nam illud competit aduersus corporaliter tantum rem occupantem, *l. 1. in princip. ff. eod.* & actio ad exhibendum, quæ datur contra corporaliter insistentem in re, *l. 4. & 5. ff. ad exhibendum*, & eius detentionis causâ dicitur desinere possidere in *d. l. ult. ff. si usufructus petat.* quia ille dicitur desinere possidere, qui corporaliter deserit possessionem, *l. 1. §. quod ait, ff. quod legat.* non tamen rem ipsam sibi possidet, *d. l. acquiruntur 10.* vnde non habet possessionem, per quam aliquid sibi acquirere liceat, *l. 1. §. per eum, ff. de acquir. posses.* nec eam, quam exigit Prætor, ut quis in iudicio satisficere non cogatur, *l. penult. §. 1. ff. qui satisf. tantum enim rem tenet, l. possessio 49. ff. de acquir. posses.* siue in prædio est, *l. cuiuscumque 60. §. 1. ff. de usufructu, l. certi 6. ff. de precario*, restituendæ rei facultatem habet, *l. census 6. §. 1. ff. ad exhibend.* Secunda pars distinctionis, videlicet fructuarium habere possessionem, vel quasi iuris usufructus, probatur etiam ex iuribus suprà citatis, & ex eo, quia in tali iure insitit proprio nomine; ideoque dominus usufructus dicitur in *l. 3. ff. si usufructus petatur, l. semper 15. §. ego, ff. quod vi aut clam*: notant Brissonius *de v. f. verbo Dominium*, Pinel. in *l. 1. C. de bon. matern. p. 2. n. 2.* Madera *animadu. cap. 16.* & propter hanc possessionem dicitur habere dominium possessionis, & actionem in rem, *l. si ego 11. §. 1. ff. de public.* latè probat Galbanus *de usufructu cap. 27.* ratione etiam huius possessionis competunt fructuario remedia possessoria, *d. l. sed si fundo 10. ff. de vi & vi armat. l. 1. §. uti videtur, ff. de itinere, actuque, l. ult. ff. uti possidetis, l. 1. ff. de remiss.* Valentia ubi suprà, *cap. 13. num. 10.* de hac possessione accipiendi sunt textus in *l. Aquilius, ff. de donat. l. ait Prætor, §. item si ei, ff. ex quibus causis*, intelligendusque est Cicero suprà relatus, necnon Saluanus *lib. 1. de Eccles. Cathol.* vnde cognoscitur quanta cum proprietate Innocentius III. locutus sit in præsentī textu.

7.
f. *Protegere teneatur viduarum.*] Vnde vel hac de causa dotis cognitio principaliter in hoc casu pertinere poterat ad iudicem ecclesiasticum, iuxta tradita in *cap. ex tenore, de foro competent.* vel ex suprà traditis pro huius textus inscriptione, quia videlicet in Scotia iudices ecclesiastici cognoscunt simul de omnibus causis in Collegio Iustitiæ, vnde necesse non est, in præsentī textu supponere ignorantiam adfuisse ex parte iudicis secularis, ut volebat Felicianus Vega in *cap. 11. de iudic. num. 31.*

8.
g. *Data fuerit alicui, & heredi.*] Idest filio ex iustis nuptiis quæsito, qui hæres est patri, non solum secundum carnis propagationem, *cap. ius naturale, 1. distinct.* sed secundum hæreditariam successionem; nam ut aiebat Apostolus: *Filius, ergo hæres.* Latè illustrat Mantica *de coniect. lib. 12. tit. 10. num. 3.* sicut enim votum est procreare, & educare filios, ita & hæredes facere, D. Macarius *homil. 3.* ibi: *Primus Patrum scopus, omneque studium*

studium in eo versatur, ut generent liberos, & hæredes habeant. Vnde filios hæredes existere patri ait Consultus in l. in suis 11. ff. de liber. & posth. latè illustrant Pichardus, & Valentia ad l. inter cetera, ff. eod. Ex his etiam verbis facillè colligitur, vsumfructum posse promitti alicui, & hæredi eius, vel filio: quod etiam probatur ex l. 4. ff. quibus modis vsumfruct. amittit. l. ult. C. ut in posses. legat. diuersus tamen erit tunc vsumfructus vnus, ac vsumfructus alterius, cum vsumfructus primus morte primi necessariò extingatur, & ideo de nouo alius debet constitui hæredi, vt exponit, & probat Arias de Mesa lib. 3. variar. cap. 48. & 49.

9. h. In hereditatem vel feudum.] Hæc verba diffilia videntur, si accipiantur in eo sensu, in quo sumebamus verba priora huius textus; nam quomodo si in dominium data erant, non perseuerant, immò iure vsumfructus possidentur. Sed adhuc dicendum est, ea verba accipi pro proprietate rei; nam sicut vsumfructus mentione facta, aliquando proprietas significatur, l. ultima, ff. de vsumfructu. ear. rerum, l. Proculus, ff. de vsumfructu, l. donationes, §. 1. ff. de donat. ita proprietatis verbo aliquando vsumfructus tantum continetur, non plena proprietas, vt in præsentī specie, cum dominus concedit fundum Titio, & eius hæredi in hereditatem, idest proprietatis iure; nam fundo legato ad vsumfructum non proprietas, sed vsumfructus tantum relictus censetur, vt probat Galbanus de vsumfructu cap. 14. per tot. & ad hoc probandum textum hunc singularem dicit Cuiac. in præsentī.

10. i. Nemo plus iuris.] Regula iuris est, de qua in l. nemo 54. ff. de reg. iur. & quamuis ea rectè percepta tantum loquatur de bonorum possessione, vnde liberi, vt explicat Gothofredus in eo textu; tamen hoc principium probatur ex cap. Daibertum 1. q. 7. cap. quos, cap. tua, de iure patron. l. qui in ius, ff. de reg. iur. l. nulla, ff. qui & à quibus, l. 4. de pignoratitia. Rectè autem dixit Innoc. regulariter; nam aliquando ob speciales rationes plus iuris habet successor, quam eius auctor habeat, l. non est nouum, ff. de acquir. rer. domin. l. interdum, ff. de acquir. posses. l. reperitur, ff. ad leg. Falcid. l. si per imprudenciam, §. 1. ff. de iur. l. si verò, §. ult. ff. mandati, l. 1. C. ut actiones ab hæredibus, l. quod nostrum, ff. de vsumfructu legat. de quorum iurium expositione videndi sunt Petrus Faber, Giphanius, & Arnoldus Vinius in dicta regula Nemo plus.

11. j. Voluerit consentire.] Nam si consenserit dominus proprietatis, postea repetere rem non valet, l. si venditor, §. si in venditione, l. sicut, §. 3. ff. quibus modis vsumfruct. quæ exceptio etiam proponitur in l. vsumfructus 57. ff. solut. matrim. tunc enim non idem vsumfructus in alium translatus, sed potius nouus constitutus præsumitur; fingitur enim breui manu fictione traditus domino, & ab ipso nouiter constitutus; vnde non habebit eum amplius respectu mariti, nec ex eius persona finietur, l. 4. ff. de nouat. docet P. Barbosa in d. l. 57.

12. k. Illud te nolumus.] Quibus docetur abutendum non esse verbis, sed nomina rebus consona esse debere, vt in casu nostræ donationis aiebat Imperator in §. est & aliud. Instit. de donat. quod obseruandum est præcipuè in Iurisprudentiæ studio: vbi, ni fallor, studium istud verborum maximi momenti est ad sapientiam iuris comparandam; ea enim non tam in tacito intellectu na-

turæ, aut intentione legislatoris, quam in legum verbis continetur, secundum quæ traditum est à Quintiliano lib. 5. Instit. cap. ultim. Summum esse IC. contro proprietatem verborum studium: quoniam, vt idem lib. 12. cap. 2. ait: Quæstio iuris omnis, aut verborum proprietate, aut æqui disputatione, aut voluntatis coniecturâ continetur. Vbi primum locum tribuit proprietati verborum, vnde Iurisconsulti libros integros scripserunt de verborum, quæ ad ius pertinent, significatione. Aelius Gallus, vt constat ex epigraphe legis paries 157. ff. de v. f. Gaius plures scripsit libros de origine vocabulorum, teste Gellio lib. 11. noctium, cap. 17. Paulus in libro quem inscripsit de variis lectionibus, accuratè vocum notationes explicauit, vt indicant fragmenta, quæ inde supersunt, in l. institor 18. ff. de institor. act. l. 1. de operis libertor. l. exceptio 22. ff. de exception. De Labeone idem probatur in l. sacrilegi 9 §. 1. ff. ad leg. Iul. pecul. Iustè igitur in præsentī Innoc. Archidiaconum reprehendit, eo quod dotem appellasset, quam maritus vxori dat, cum propriè sit donatio propter nuptias.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu communiter sequens deducitur assertio: Vsumfructus in dotem, vel donationem propter nuptias datus, finitur morte dantis, nec amplius remanet penes accipientem. Quæ assertio probari potest ex l. vsumfructus 57. ff. solut. matrim. l. vsumfructus 66. l. in fundo 78. ff. de iure dot. l. necessariò 8. §. final. ff. de periculo & commodo. Illustrant Pinel. in l. 1. 3 p. num. 40. C. de bonis matern. P. Barbosa in d. l. 57. Sarmientolib. 3. select. cap. 10. num. 5. Parlador. lib. 3. rer. quotid. cap. 4. Morquecho lib. 2. de diuis. bonor. cap. 11. num. 23. Cuiac. in præsentī, Lara in l. si quis à liberis, §. parens, n. 65. ff. de liberis agnosc. Ioannes Garthas de expensis, cap. 10. num. 28. Menoch. de arbitr. casu 181. Molina de primog. lib. 2. cap. 15. Bapt. Costa de primog. cent. 3. num. 21. Valascus de iure emphyt. q. 38. num. 8. Nicolaus Henellius de dotalit. cap. 5. §. 15. Altesserra in præsentī.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam vsumfructuarius non potest vsumfructum in extraneam personam alienare, nec alteri quam proprietario cedere, adeò vt si cesserit, statim reuertatur ad proprietatem: ergo non potest maritus vxori cedere donationis, aut dotis causâ vsumfructum, quin statim ad proprietarium reuertatur, & per consequens superfluo ambigimus, an morte vxoris, an verò mariti finiatur, cum iam à die cessionis consolidatus esset cum proprietate. Antecedens probatur ex l. vsumfructus 66. ff. de iure dotium, vbi in hoc casu vsumfructus in dotem dati ait Consultus: Diximus vsumfructum à fructuario cedi non posse, nisi domino proprietatis, & si extraneo cedatur, idest ei, qui proprietatem non habeat, ibi ad eum transire, sed ad Dominum proprietatis reuersurum vsumfructum. Et l. vsumfructu 9. C. de vsumfruct. nihil enim tam contrarium est vsumfructus naturæ, quam eius alienatio: siquidem à persona fructuarii in proprietarium redire debet. Saluianus lib. 1. de Ecclesia Cathol. ibi: Cur ergo cum possessor tantum fructuarius simus, quod nobiscum auferre non possumus, auertere à proprietatis domino, atque alienare tentamus. Quid rectius, quid honestius, quam vt vbi res ab eo discedit, qui vsumfructum habuit?

13.
CONCLVSIO TRADITUR ET PROBATUR.

14.
IMPRUGNATUR TRADITIO ET ASSERTIO.

habuit, reuertatur ad eum possessio, qui utendum concessit. Ea enim est natura, & conditio huius seruitutis personalis, ut quo momento temporis abscedit à fructuario, eodem in proprietarium transferatur, l. 3. ff. quibus modis ususfructus amittitur. Igitur si in nostro textu fuit ususfructus alienatus donationis titulo (nam donare alienare est, cap. nulli, de rebus Ecclesia, cap. pastoralis, de donat.) statim proprietario acquisitus fuit, nec est cur viri mors expectetur. Augetur hæc dubitandi ratio, nam etsi admittamus in præfenti casu, vsumfructum potuisse à marito propter nuptias donari, quoad durationem, seu eius amissionem attendenda erat persona vxoris donatarij, non verò viri donantis. Quod sic probò. Nam sicut finitur ususfructus, ita etiam extinguitur per non vsum, idest non vrente illo, in cuius persona ususfructus consistit, §. finita, Instit. de ususfructu: sed ususfructus donatus, si non vtatur donatarius, amittitur, & illius vsum ad durationem, aut amissionem attenditur, l. quod si 40. ff. de ususfructu: ergo similiter ut finitur morte, vxoris donatariæ vita, non verò mariti donantis attendi debet.

14.
VSVSFRUCTVS
DIVISIO, ET
DIFFINITIO.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præfens assertio, pro cuius expositione sciendum est, vsumfructum duplicem esse, alium coniunctum cum proprietate, quem causalem Doctores appellant; alium separatum, quem formalem solent nominare: quam diuisionem Iureconsultos admisisse, probatur ex l. Sempronius 26. ff. de ususfruct. legat. l. si cum argentum 21. §. si fundum, ff. de except. rei indic. l. si ita 126. §. 1. ff. de verb. obl. doctent Donel. lib. 10. comment. cap. 21. Cuiac. tract. 5. ad Afric. in l. 9. ff. de ususfruct. accresc. Galbanus de ususfruct. cap. 2. Mancinus eod. tract. tit. 1. n. 9. Causalis dicitur ille, qui pender ab eadem causa dominij, & cum ipso dominio est coniunctus, de quo Iulianus in l. 4. ff. de ususfructu l. rectè 126. §. 1. ff. de v. f. Formalis ususfructus dicitur ille, qui separatur à proprietate, & per se subsistit in rebus alienis, qui est verè, & propriè ususfructus, de quo Vlpianus in l. uti frui 5. ff. si ususfructus petatur. Triphon. in l. cum in fundo 78. ff. de iure dotium. Innocentius in præfenti. Definitur, ut sit ius alienis rebus utendi fruendi, saluâ rerum substantiâ: sic in l. 1. ff. de ususfruct. princip. Instit. eodem titul. doctent Mancinus de ususfruct. tit. 1. n. 7. Donel. lib. 10. comment. cap. 2. Hothomanus illustr. q. 24. Gomez lib. 2. variar. cap. 15. num. 2. contra quam diffinitionem expendi possunt textus in l. 3. §. vlt. ff. de ususfruct. accresc. l. qui vsumfructum 23. ff. de liberal. causa. l. 21. §. penult. ff. de except. rei indic. l. item 11. §. final. ff. ad leg. Aquil. l. inter 20. ff. de damn. infect. l. 1. §. idem, ff. de remissionibus, l. si cum duorum 32. ff. de stipul. seruor. l. cum ita 16. §. 1. ff. quando dies legat. l. iusiurandum 13. §. si quis vsumfructum, ff. de acceptil. l. non quocumque 82. §. fundus, ff. de legat. 1. l. inter 44. §. penult. ff. famil. erisc.

15.
VSVSFRUCTVS
FINITVS
MORTE.

Deinde sciendum est, vsumfructum, vtpote seruitutem personalem, morte extinguì, ac finiri, l. sicut, §. morte, ff. quibus modis ususfructus l. Sempronius, ff. de ususfruct. legat. l. 3. 10. & 16. C. de ususfruct. l. 8. ff. de annuis legat. §. finitur, Instit. de ususfruct. Donel. lib. 10. comment. cap. 17. Castillo de ususfruct. Giphanius in l. 10. C. de ususfruct. Cuiac. tract. 5. ad Afric. in d. l. 9. de ususfruct. accresc. Mancinus de ususfruct. tit. 4. q. 1. num. 4. Pichardus in §. final. Instit. de locat. iura enim personæ coherentia morte extinguuntur, l. omnia 100. l. privilegia 126. ff. de reg.

iur. In hanc ramen partem in contrarium expendi solent textus in l. generali 32. §. filios, & §. penult. ff. de ususfruct. legat. l. si seruus 18. §. cum seruus, ff. de stipul. seruor. l. si fundum 16. l. qui rem 62. §. si fundum, ff. de enict. l. à reo 70. §. reo, de fideius. l. 9. §. sed, de collat. bonor. l. defuncta 58. de ususfruct. l. Sempronius Aitalus 26. de ususfruct. legat. l. an ususfructus. 62. ff. de ususfruct. l. in annos 8. l. cum in annos 11. ff. de annuis legat. l. hereditatis 60. §. si denique, l. computari, ff. ad leg. Falcid. l. 38. §. qui hominem, l. Stichum 95. §. vsumfructum, ff. de solut. l. qui vsumfructum 23. ff. de liberal. causa, l. 3. ff. de oper. seruor. l. item Mela 14. l. 20. §. Tutia, ff. de alim. legat. l. mulieri 74. l. heres meus 79. §. qui ususfructus, ff. de condit. & demonstr. l. si noxali, ff. de noxali. l. 3. §. sed si habenti, ff. de legat. 3. l. 12. §. 2. ff. famil. Erisc. l. quod in rerum 24. §. si ususfructus, de legat. 1. l. cum ita 14. l. 19. §. vlt. ff. quando dies legat. l. 19. §. vlt. ff. de petit. heredit. Et si usufructuarius alteri commoditatem vendiderit, vel alio modo alienauerit, morte ipsius finietur ususfructus, cum penes ipsum ius principale remaneat, l. arboribus 12. §. 1. ff. de ususfruct. l. usufructu 57. ff. solut. matrim. semper enim finitur ususfructus morte eius, cuius gratiâ constitutus est; vnde si usufructus legatus est, legatariusque rogatus illum restituere, non morte legatarij, sed fideicommissarij finietur, l. 4. ff. quibus modis ususfructus, l. 3. ff. si usufructus petatur, l. qui vsumfructum, ff. de ususfruct. legat. Quare usufructuarius legare non potest vsumfructum, l. quod in rerum 24. §. 1. ff. de legatis 1. nec quidem vxori suæ, l. vxori 20. C. de legatis.

Ex quibus iam apparet vera decidendi ratio ad præsentem textum; nam cum usufructus finietur morte usufructuarij, & in hac specie maritus qui partem usufructus propter nuptias donauit vxori, decessisset, necessariò usufructus finiri debuit; nam resolutio iure dantis resolutur ius accipientis, l. Iulianus, ff. de manumiss. l. etiam, ff. qui potiores, l. Statius, §. Cornelio, ff. de iure fisci, l. l. x. ff. de pign. cap. venerabili, de officio delegat. Accedit, nam nemo plus iuris in alium transferre potest, quam ipse habet; & successor idem ius habet, ac habuit prædecessor, l. is qui in ius, ff. de reg. iur. Vnde cum maritus tantum quoad vixisset haberet terræ possessionem, non potuit illam vxori in perpetuum propter nuptias donare; docuit Barbosa in d. l. usufructu 57.

Nec obstat dubitandi ratio, quâ dicebamus, usufructuarius non posse vsumfructum in extraneum alienare, quin statim ad proprietarium reuertatur. Pro cuius solutione examinandum est, an usufructuarius alienandi facultatem habeat, immò si de facto alienauerit, & cesserit extraneo, reuertatur ad proprietarium: Et primò usufructuarius alienare posse vsumfructum, hoc est vendere, locare, donare, dotis causâ dare, & pignori obligare, probatur ex l. arboribus 12. §. usufructuarius, ff. de usufruct. l. non vitur, ff. eod. titul. l. in venditione, ff. de rebus auth. ind. possid. l. si is qui, §. usufructus, ff. de pignor. l. l. omponius 29. §. vlt. ff. quibus modis usufructus amittatur, l. si quis 29. ff. de usufruct. legat. l. 3. ff. si usufructus petatur: pro quorum iurium conciliatione, & dubij expositione sequentibus principiis, & distinctionibus vtendum est. Primò certum est, rem fructuariam, hoc est rem, in qua constitutus est usufructus, non posse à fructuario alienari, l. usufructu 9. C. de usufructu, l. vxor, C. de legat. ex ratione perspicua, quia potest facere alienum, quod proprium non est: vnde

16.
TRADITVS
DECIDENDVS
RATIO.

17.
DISSOLVTVS
RATIO
DUBITANDVS
DI.

vnde usufructuarius non potest manumittere seruum fructuarium, l. C. de his qui à non domino, l. 9. C. de usufructu, l. 1. C. de communi seruo manumiss. Secundo pariformiter certum est, fructuarium non posse alienare usufructum formalem, ita vt à se abdicet ius seruitutis personalis, quod habet in re fructuaria, d. l. usufructus 66. potest tamen alienare usufructum causalem penes emptorem, vel illum, in quem alienatur: ita Pintel. Sarm. & Barb. ubi supra, Antonius Gomez lib. 2. variar. cap. 5. num. 15. Galbanus de usufructu cap. 38. quo modo intelligitur noster textus, ita vt maritus tertiam partem commoditatis usufructus donasset vxori, non verò usufructum formalem. Circa secundam partem quæstionis varia adduxerunt Interpretes. Cessione usufructum amitti, & statim ad proprietatem reuerti, probari videtur ex iuribus supra adductis. Sed pro contrariâ sententia faciunt Paulus Iurisconsultus lib. 2. sentent. tit. 9. ubi referens omnes casus, in quibus usufructus amittitur, nullo modo mentionem facit cessionis factæ extraneo: & Iustinianus in §. finitur, de usufructu asserit usufructuarium cedendo extraneo nihil agere. Ergo quia cessio inutilis est. Denique quia nunquam legitur hæc pœna priuationis usufructus constituta in usufructuarium cedentem extraneæ personæ; vnde hanc sententiam, videlicet per similem cessionem non amitti usufructum, docuerunt Osualdus lib. 10. comment. Donel. cap. 14.

littera B. Hothomanus & Balduinus in d. §. finitur, P. Barb. in d. l. usufructus 57. num. 4. Sed in hac opinionum varietate discrimen constitutum est inter usufructuarium cedentem usufructum eo animo, vt à se abscedat, & illum amittat; & inter fructuarium cedentem usufructum, vt tantum illum transferre velit, non autem eum amittere. Primo casu usufructus cessus recidit in proprietatem; secundo verò casu nequitiam, cum præter eius voluntatem usufructus amitti non valeat: iuxta quam distinctionem iura supra expensa accipiunt plures, quos sequitur Galbanus de usufructu cap. 38. Nec obstat augmentum dubitandi rationis, deductum ex d. l. 40. ff. de usufructu: verum enim est, usufructum donatum amitti, si eo non utatur donatarius, quia tunc etiam nec utitur eo donator, & sic ex facto usufructuarij, amissum dicimus usufructum, cum ipse non utatur, qui donauit, nec etiam donatarius. Contrarium tamen procedit si usufructus vendatur, nam emptore non utente, adhuc usufructus retinetur, quia venditor eo utitur dum pretium consequitur. Illud autem certum est, quod in præsentī textu, & similibus docetur, usufructum quomodolibet alienatum, quoad commoditatem amitti morte alienantis, à quo pender, & penes quem usufructus directus residet, l. necessario 8. §. fin. ff. de periculo & commodo: quo modo accipiendi sunt textus in l. 4. ff. de nouat. l. si socrus, C. de iure dōr.

CAP V T VII.

Idem ^a Archiepiscopo, & O. Archid. Ianuen.

PER vestras nobis litteras intimastis, quod cum ^b Magistrum R. super quadam summa pecuniæ Ianuen. ^c monetæ pro Hug. paupere latore præsentium auctoritate nostra curaueritis conuenire, quam idem Hug. pro dote vxoris ^d requirebat ab eo, idem R. exceptionem opposuit contra ipsum, quod videlicet vxorem suam à se ^e repulerat, & quod tacitâ ^f veritate super hoc nostras litteras impetrarat: quia cum super eadem dote iam aliâ vice coram vestræ ciuitatis § Consulibus quæstio mora esset, ipsi iuxta consuetudinem terræ pronunciarunt, vt quoniam idem Hug. ad inopiam vergere ^h videbatur, dos illa non assignetur eidem, nisi i cautionem idoneam de ipsa non peritura præstaret. Vnde vos communicato prudentum virorum consilio, præcepistis, vt idem Hug. vxorem suam reciperet, & iuxta terræ consuetudinem de saluanda dote caueret, & donec id posset facere, dos illa deponeretur, si vellent in i secretario Ecclesiæ Ianuen. quod cum implere non posset, ad instantiam eius nobis hæc rescribere curauistis. Cum ergo satis ei possit modicum credi dotis, cui ^k creditum est corpus vxoris, disc. v. per A. f. m. quat. dotem assignari faciatis eidem, sub ea, quam potest cautione ^l præstare, vel ^m saltem alicui mercatori committi, vt de parte ⁿ honesti lucri dictus vir onera possit matrimonij sustentare, ne occasione dotis detentæ vxor à ^o viro dimissa, seu vir, qui dimisit vxorem, adulterij reatum incurrat.

NOTÆ.

^a **I**anuen.] Ita legitur in tertia collectione, sub tit. de dote restituenda, cap. 3. in hac sexta collectione legitur *Genuen. si*, sed utrobique rectè; nam hæc celebris ciuitas, vulgò dicta *Genoa*, quæ extat in Alpibus Cortiæ iuxta mare, ubi incipit mons Apenninus, aliquando dicitur *Genoa*, aliquando *Ianua*, vt post Ortelium notarunt Bizarrus Neubicensis, & Vbertus Folieta, eius Reipublicæ historici. Dicitur

Genoa, ab aliquibus, à genu, quia habet tantum genu recuruum à latere maris: vel à Genuo Saturni filio, qui fertur eam condidisse. Ianuam appellant eam alij, eo quod à Iano Itolorum Rege conditam dicunt. Habuit Ecclesiam Cathedralem iam à primis Ecclesiæ sæculis, cuius Episcopus Diogenes dictus subscripsit Concilio Aquileiensi sub Damaso celebrato: & Innocentius III. eam in Metropolitana erexit, vt constat ex actis ipsius Pontificis relatis à Bosqueto in notis ad Innocentium III. lib. 3.

lib. 3. epist. 158. ibi: *Genuensem verò Episcopum à subiectione Mediolanensis Archiepiscopi emancipauit, & specialem de nouo Metropolitanum Sedis Apostolicam Episcopum constituit, cui Bobiensem Episcopum, & Pontiniacensem Abbatem, quem creauit Episcopum, obedire precepit.* Huius ergo Ecclesie Archipræsuli Albiganensi dicto, rescribit Innocentius in præsentī, & in cap. illud, de *presumpt.* & lib. 1. *regestr.* 15. epist. 134. & lib. 3. epist. 158.

2. b *Magistrum R.*] Qui clericus erat, quare conueniri debebat coram iudice ecclesiastico, iuxta tradita in cap. *clerici, de iud.* vt in simili specie supponitur in cap. *peruenit, de arbitris*; licet aliter Felicianus vega in cap. *nonit, de iudiciis, num. 68.* Cavallos de *cognit. per viam violentie, 2. p. q. 13. num. 9.* existiment in præsentī specie dotis causam disceptatam fuisse principaliter coram iudice ecclesiastico, propter adulterium, quod in ea metuebatur, vt ex finalibus verbis textus constat.

3. c *Ianuenfis moneta.*] Diuersam enim monetam eudebat Respublica Ianuensis, & cudit, ac aliæ Respublicæ Italiæ; siquidem habet peculiarīa statuta, vt referunt Petrus Bizarrus, & Neubicenis: an verò dos ista restitui deberet in eadem moneta, quæ in vsu erat tempore contractus matrimonij, latè examinat Tondutus Sanlegerius *qq. ciuiliū p. 1. cap. 15.*

4. d *Requirebat ab eo.*] Quia idem R. Clericus & Magister dotem promiserat, vt in casu textus in cap. *peruenit, de arbitris.*

5. e *A se repulerat.*] Vnde diuortio facto dos marito tradenda non erat, immò etsi tradita fuisset, repeti debebat, iuxta tradita in cap. 1. *hoc titul.*

6. f *Tacita veritate.*] Vnde videbatur præsens rescriptum nullum esse, cum in eius impetratione non esset mentio facta sententiæ à Consulibus in eadem causa prolata, iuxta textum in l. *ult. C. sententiam resc. cap. inter monasterium, de re iudic. cap. super eo, de cohabi. cleric.* Cui difficultati vt nonnulli satisfaciant, asserunt prædictam regulam non procedere, quando aliquis obligatur ad impossibile, & sic sententia nullitatem continet, argumento legis finalis, ff. *quæ sententia sine appellatione.* Facit Glossa in cap. *suggestum, verbo Posterius, de iure patron.* quia sententia, quæ nulla est, non dicitur habere nomen sententiæ, l. 4. §. *condemnatum, l. si cum nulla, ff. de re iudic.* Quare asserunt in præsentī sustineri rescriptum non factā mentione sententiæ à Consulibus prolata, quia nulla erat ob impossibilitatem. Ita docuerunt Hostiensis hic, Andreas Siculus in cap. *prudentiam, §. 6. de officio delegat.* Sed hæc solutio sustineri minimè potest, quia sententia à consulibus prolata, valida fuerat, licet marito nimis grauis esset, propter eius inopiam. Quare hac solutione omisâ verius dicendum est, rescriptum in præsentī specie non vitari propter subreptionem, quia non est necessarium mentionem facere illius qualitatē, quæ facta rescriptum non impediret, vt constat ex cap. *bona, de confirmat. vili. cap. postulasti 27. de rescript.* & traditis à Menochio de *arbitr. casu 201. per totum.* Vnde cum in præsentī sententia Consulum non impediret rescriptum; tum quia erat res inter alios acta, nempe inter virum & uxorem, rescriptum impetrabatur contra R. clericum; tum etiam quia in diuerso foro, nempe

coram iudicibus secularibus sententia fuerat prolata, rescriptum verò dirigebatur ad iudices ecclesiasticos, inde non vitatur, etsi in eo facta non sit mentio sententiæ à Consulibus prolata.

7. g *Ciuitatis Consulibus.* [Genuæ enim administratio penes Consules fuit; quibus Innocentij nostri temporibus Prætorem externum præposuerunt, vt referunt Petrus Bizarrus *suprà*, Vbertus Folietta lib. 1. fol. 13. & lib. 3. fol. 51. qui etiam Magistratus dicuntur à Gregorio relato à Cironio in cap. 7. de *constit. in 5. compil.* Cum autem coram Consulibus causa hæc disceptabatur, maritus dotem petebat ab uxore, non verò ab R. vt in hoc secundo casu, aliàs coram ecclesiastico iudice causa disceptari debebat. Consules isti non solum iurisdictionem, verum & merum imperium habebant, vt in aliis ciuitatibus Italiæ, quæ excusso Imperij iugo Potestatem sibi elegerant.

8. h *Vrgere videbatur.*] Et tunc iure ciuili dos restituenda est uxori, l. *si constante 25. ff. solut. matrim. l. seruum 21. ff. de manumif. l. ultim. C. de iure dot.* Illustrant Barb. in d. l. *si constante*, D. Ioseph. de Retes in l. *hæc actio, ff. solut. matrim.* Si autem dilapidasset dotem, non verò propria bona, dos sequestranda erat, d. l. *si cum dotem, §. si cum autem.*

9. i *Nisi cautione idonea.*] Si diues contraxisset, & postea ad inopiam vergere cœpisset, nec cautione præstita permittendum erat marito dotem retinere, quia eo casu necessariò dos restituenda erat, d. l. *si constante 25.*

10. j. *In secretario Ecclesie.*] Sed quomodo, cum non liceat vltra libros, vasa, & vestimenta sacra in Ecclesia deponere, cap. 2. vbi probaui, de *custodia Eucharist.* Respondetur quod ex graui causa, & ob vrgentem necessitatem, ad maiorem securitatem aliquando licet res prophanas in Ecclesiis deponere, cap. 1. de *deposito, cap. quisquis 17. q. 4. Concil. Meldense can. 60.* probaui in d. c. 2. Sed exponi oportet, quoniam locus Ecclesie dicatur secretarium, vbi iubet Pontifex dotem deponi? Et olim in Ecclesiis duplex secretarium erat, vnum, in quo presbyteri sedebant, vel salutationibus vacantes, vel ad audienda fratrum negotia: elegans locus Sulpitij Seueri *dialog. 2. in vita sancti Martini, lib. 3.* ibi: *Deinde secretarium ingressus Martinus Episcopus, cum solus, vt erat eius consuetudo, resideret, hanc enim sibi etiam in Ecclesia solitudinem, permisâ clericis libertate præstabat, cum quidem in alio secretario presbyteri sederent, vel salutationibus vacantes, vel audiendis negotiis occupati,* Gregorius Turon. lib. 5. *histor. franc. cap. 18.* ibi: *Nos collecti in vnum, sedebamus in secretario Basilicæ B. Petri.* Idem de miraculis B. Martini lib. 3. c. 17. Moris enim erat apud præfatos fideles, præsertim honoratos, qui ad Missarum solennia veniebant, Episcopum osculo salutare, & ipse vt sacris mysteriis celebrandis totus intenderet, eiusmodi salutationum officiis presbyteros delegabat. D. Ambrosius *serm. 34.* Vnde secretarium, in quo salutationibus vacabant presbyteri, dicebatur etiam saluatorium in historia tripartita lib. 9. cap. 3. apud Theodoretum lib. 5. *histor. cap. 17.* Gregor. Turon. lib. 2. *histor. cap. 21. & lib. 6. cap. 11.* licet aliter accipiat Scalliger lib. 2. Aufon. *lect. cap. 23.* Dominicum etiam dicitur in Synodo Laodic. cap. 28. l. 3. C. *Theodos. de hæretic.* sexta Synodo in Trullo can. 74. Et quia in eo causæ etiam à presbyteris agebantur, secretarium

130

14.

Lam. cephalica Sibth.
linus for 2. Duranip
12. 18. 5. 18. 2

1122 does not
have it. is in
13 f. 5. v. 10. p. 10
in 2. n. 8

mercatori, ad negotiandum cum ea, in ita societate sub eo pacto, ut quinque, aut sex pro centum quotannis interessis nomine marito præstentur, etiam si nullum periculum qui dotem dedit, sustineret, sed tantum mercator. Quod genus contractus vltatissimum est in Italia; nam licet damnum spectet ad mercatorem, tamen hoc lucrum honestum est, cum si seruarentur leges negotiationis, & societatis, non sex quotannis, sed duodecim ex ipsa negotiatione essent præstanda. Vnde cum sex tantum interessis nomine dentur, fit compensatio periculi, quod in se suscipit mercator, quia retinet aliam partem lucri, ideoque ipse sustinet tantum damnum negotiationis, & alter socius sortem cum minuto interesse saluam habet: quod genus societatis cum mercatoribus in ita in utroque foro iustum, licitumque esse docuerunt Lessius de iustitia lib. 2. c. 20. dubit. 13. Carleual. de iudiciis tom. 2. disput. 7. num. 22. Bonacin. de contract. q. 3. puncto 11. n. 2. Ferro Manriq. de different. utriusque fori. q. 164. Vnde infert Lessius ubi supra, c. 25. dubit. 3. n. 30. licitam esse conuentionem illam in Italia, & Antuerpia valde vltatam, sub hacque forma conceptam: Ego infrascriptus mercator profiteor hoc chirographo me accepisse à Titio mille aureos, ut eos impendam legitima negotiationi; & loco incerti lucri maioris, quod illi ex hac negotiatione posset competere, promitto me illi daturum sex quotannis, & periculum præstaturum. Quod genus mutui sub pacto interesse licet quando mercatoribus pecunia traditur licitum sit; attamen si ea mutuetur aliis personis, quæ eam pecuniam negotiationi non impendunt, omnino illicitum & vlturarium esse late probant Duardus de censibus q. 20. §. 3. ex num. 38. Leotardus de vlturis cap. 99. a num. 1. Carleual. de iudiciis lib. 1. tit. 3. disp. 8. sect. 6. per totam. Olea de cess. iur. tit. 3. q. 12. num. 35. qui iniquissimam dicunt consuetudinem, seu corruptelam aliquorum Tribunalium, in quibus fit condemnatio interesse in pactum deducti: vnde Innoc. III. in præsentii iuxta consuetudinem Genuensium, apud quos vsus inualuerat, ut pecunia viduarum, & pupillorum apud mercatorum deponeretur cum certo interesse, in præsentii casu iussit, ut pecunia dotalis sub eodem pacto honesti lucri apud mercatorem deponeretur; non quia vlturas approbasset, quas improbauerat apud eosdem Genuenses in cap. in ciuitate, de vlturis. Et hæc est, ni fallor, vera interpretatio huius textus, et si aliter eum accipiat Araujo in 99. moral. de statu civili, disput. 1. q. 5. & 6.

o Vxor à viro dimissa.] Ex quibus verbis deducunt P. Gregor. lib. 9. syntag. cap. 19. numer. 3. Ant. Faber in suo C. tit. de dotis promiss. diffinit. 6. num. 2. Phanucius de lucro dotis, glossa vlt. num. 9. Canisius in præsentii, Guido Papæ q. 274. Cynus in l. quod in uxorem, C. de negot. gestis, Gaillus lib. 2. obseru. cap. 87. num. 2. & 3. & alij apud Osualdum lib. 13. Donel. cap. 21. littera K. Castrensis in l. infulam, §. vlturas, ff. solut. matrim. Iason in §. fuerat, num. 98. de actionibus, Gomez in l. 50. Tauri, n. 31. Boërius decis. 22. num. 2. licitum esse marito uxorem è domo elicere ob dotem non solutam. Quæ sententia etiam probari videtur ex l. vlt. C. ad Vel. leianum, in illis verbis: Nec enim ferendum est, mulierem fieri indotatam, & sic à viro forsitan repelli, & distrahi matrimonium. Accedit, quia maritus decipiendus non est, & cogendus uxorem indotatam retinere, l. si donaturus 9. ff. de condit. caus. dat. & vulgò notum est, neminem sicut in alijs

pactis, ita nec in pactis dotalibus esse decipiendum, l. de die, l. si liberum, ff. de pactis dotal. deinde quia etiam communiter placuit, maritum non soluta dote non teneri alimenta vxoti præstare. Surdus de aliment. q. 42. num. 30. Lara in l. si quis à liberis, §. ex his, num. 50. ff. de liberis agnosc. alij apud Leotardum de vlturis q. 98. num. 51. Sed alimentorum appellatione comprehenditur habitatio, l. alimentis, ff. de alim. leg. Ergo non tenetur maritus præstare habitationem. Sed contrariam sententiam tenent Conarr. de sponsal. p. 2. cap. 7. num. 2. Petrus Græg. sibi contrarius in cap. 1. de sponsal. num. 66. Osualdus ubi supra, littera K. Surdus de aliment. q. 17. num. 17. Sanchez de matrim. disp. 5. num. 17. Fontanel. de pactis nupt. p. 3. clausul. 6. glos. 2. num. 25. Leotardus de vlturis q. 28. num. 51. Molina de iustit. disput. 425. Rebel. lib. 5. de iustit. q. 10. num. 30. Bronchorst. miscel. cent. 2. assert. 1. Bonacina de contract. disput. 3. q. 11. punct. 3. Gibalinus de vlturis lib. 4. cap. 5. art. 14. quorum sententia humanior, & magis naturæ congruentior est, & probatur ex cap. de illis, de condit. apposit. ubi qui aliquam ducere promissit, si illi centum dotis nomine darentur, non tenetur illam ducere, nisi dederit quantitatem promissam: sed si postea in matrimonium consenserit, non potest uxorem repellere. Deinde, nam dotem promissam non solui, ad ius connubij non spectat, cum sine dote possit matrimonium celebrari, l. vlt. C. de repudijs, & oportet præferri lucro dotis concordiam maritalem, in l. reprehendenda 5. C. de iustit. & substit. Deinde quia iure competunt actiones ad dotem petendam si soluta non sit, l. ad exactionem, C. de dotis promissione, l. legem, C. de pactis: nec propria auctoritate sine iudicio Ecclesiæ vlla ex causa potest quisquam, uxorem dimittere, cap. porro, de diuortijs. Quare hac sententiâ retentâ non obstant præsens textus, & in d. l. final. nam nullo modo in eis docetur licere repellere ob dotem non solutam uxorem; sed obiter, quia ira de facto contigerat, cauent Innoc. & Imperator, ne de facto repellatur vxor à viro; non quia de iure id fieri possit, ut docent Osualdus, & Leotardus ubi supra, Gentilis lib. 6. de donat. c. 5. Fachineus lib. 3. contron. c. 48. Nec alia fundamenta obstant, quæ tantum euincunt iniustum esse, maritum dote sibi promissa fraudari; nam licet id verum sit, tamen à iure prodita sunt remedia ad dotem prosequendam; vnde ob eam non solutam maritus non debet uxorem repellere, sed actiones sibi competentes in iudicio proponere.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: Maritus inops dotem sibi promissam petens, cautionem qualemqualem præstare debet, alias dos deponetur apud mercatorem. Quæ assertio in utroque iure singularis est, per argumentum tamen probari potest ex l. si cum dotem, §. si autem, ff. solut. matrim. leg. ubi adhuc, C. de iure dot. Illustrant vltra congestos à Barb. in præsentii, & in d. leg. ubi adhuc, Morla in empor. iur. tit. 12. quest. vltim. num. 7. Heringius de fideius. cap. 6. numer. 164. Phœbo decis. 152. Corrausius in l. 2. ff. solut. matrim. Gibalinus de vltur. lib. 4. cap. 5. art. 21. Cuiac. in præsentii, Villadiego in polit. fol. 184. Gentil. de donat. inter, lib. 4. capit. 22. Valascus consult. 8. Cuiac. ad tit. l. C. ne fideiussores dotum, D. Iosephus de Retes in l. hac actio, ff. solut. matrim. Olea

16.

CONCLUSIO
TRADITUR
ET PROBATUR.

Olea de cess. iur. tit. 3. q. 7. Morla in empor. tit. 12. q. 7. Heringius de fideiuss. c. 6. ex n. 184. Castillo controu. cap. 27. & de aliment. cap. 26. §. 3.

17. IMPUGNATA TRADITA ASSECTIO.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam iure prohibitum est fideiussores, aut mandatores dotium causâ dari, l. 1. §. 2. C. ne fideiussores dotium, vbi Cuiac. plura D. Ioannes de Larrea decis. 7. Granat. Castillo lib. 5. contr. c. 108. quia fideiussio contumeliam rei principalis continere dicitur, l. testamento, §. final. ff. de testam. tut. quia scilicet alterius personæ fidei magis se credere, quàm debitoris sui creditor ostendit; quæ perfidiæ suspicio non debet inter virum & vxorem admitti, l. 2. C. ne fideiussores dotium, l. hac lege, C. de pactis conuent. inter coniuges enim non leues pariet discordias; si vxor marito corpus, vitamque suam commiserit, & non credat modicum dotis, magisque alterius fidei, quàm mariti stare velit, d. l. 2. C. de fideiuss. & mandat. vt ratio cinantur Osualdus lib. 14. Donelli, cap. 48. littera F. Gomez in l. 50. Tauri, Fachineus lib. 8. controu. cap. 76. Gutierrez lib. 1. de iuram. c. 21. Ergo maritus etiam vergens ad inopiam non est cogendus cautionem dare pro dote. Augetur hæc dubitandi ratio primò ex eo; nam inopia, seu inopiæ suspicio tempore contractus iam cognita præiudicare contrahenti debet, sibi que imputare vxor potest, quod cum tali viro contraxerit, l. si hic 3. §. ult. ff. vt in possess. leg. l. qui bona 13. §. de illo, ff. de damno infecto, l. sic reditores 31. in princ. & §. 1. ff. de reb. auctorit. iudic. l. in omnibus 41. ff. de iudic. Sed in præsentī casu inopia aderat tempore contractus matrimonij: ergo sibi imputare vxor debebat, quare cum viro ita inope contraxerat. Accedit, nam cautio in præsentī casu nullius momenti erat; quod sic probo, nam dolo facit qui petit quod statim restitutus est, l. dolo, ff. de reg. iur. l. dolo, ff. de doli except. sed maritus, qui cœpit vergere ad inopiam, statim cogitur dotem restituere, l. si constante 24. ff. solut. matrim. l. seruum dotalem 21. ff. de manumiss. l. vbi adhuc, l. in rebus, §. omnis, C. de iure dot. Nouel. de qualitat. dot. cap. 6. nec tunc sufficit cautionem dari à marito, cum cautio fragilis sit, ideoque non satis per eam consultum mulieri sit, l. cum dotem, §. sin autem, ff. solut. matrim. l. cogi, §. idem querit, ff. ad Trebel. ergo etiam cautione præstita à marito non erat in præsentī casu dos illi tradenda.

18. DOS CONSTANTE MATRIMONIO QUANDO RESTITUTUR.

Sed hæc dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præfens decisio, pro cuius expositione scire oportet, quod licet dos constanter matrimonio ad maritum spectet, nec ab ipso etiam volente restitui debeat, l. vnic. C. si dos constanter matrim. l. pro oneribus, C. de iure dot. l. si constante, ff. solut. matrim. l. mutus, §. manente, l. ult. ff. de iure dot. l. 2. ff. de dote præleg. latè docent Giurba ad consuet. Mes-san. c. 13. glos. 3. n. 5. & c. 15. glos. 2. Castillo tom. 4. contr. c. 26. n. 2. Donel. lib. 4. comment. cap. 5. Acacius Ripol. variar. res. c. 10. n. 34. Blasius de priuil. dotis cent. 1. n. 40. P. Barb. in l. 1. 2. p. ff. solut. matrim. cum eo animo illi detur, vt perpetuò penes illum sit, l. 2. ff. de iure dot. aliàs donatio inter virum, & vxorem admitteretur, d. l. vnic. probat Scipio Gentil. lib. 4. de donat. inter, c. 20. tamen aliquando à volente marito, aliquando ab eo inuito exigi potest. A volente marito dos potest restitui iustis ex causis, vt si restituatur ad hoc, vt vxor se, suosque alat, vel vt prædium emat, d. l. mutus, §. manente, vel vt æs alienum soldat, d. l. quamuis, l. ult. ff. de iure dot. vel vt parentem relegatum alat, vel ab hostibus

redimar, d. l. mutus, §. manente, & in casu legis cum in fundo, §. vxor à viro, ff. de iure dot. l. quemadmodum, ff. de iure dot. l. 1. C. de repudiis, l. si marito, C. solut. matrim. quos & alios illustrant Glos. 2. in l. 2. c. solut. matrim. Trentacinquius lib. 2. var. res. 6. n. 9. Surdus de alim. tit. 4. q. 12. num. 50. Osuald. ad Donel. d. lib. 14. c. 5. littera O. Ab inuito marito exigi dos potest pluribus ex causis, quas refert Accursius in l. 2. §. dos debet, ff. solut. matrim. Sed præcipua & vsu-frequentior est ob mariti inopiam, de qua in hoc textu, & in l. si constante, ff. solut. matrim. l. vbi adhuc, l. in rebus, C. de iure dot. Auth. de equal. dotis, §. illud, l. 29. tit. 1. p. 4. agitur. Dicitur autem maritum vergere ad inopiam, si non sit idoneus, d. l. in rebus, si non sit soluendo, d. l. seruum 21. si ad inopiam sit deductus, d. l. vbi adhuc: si facultates mariti doti non sufficiant, d. l. si constante: si malè substantia sua vti cœperit, d. Nouel. de equalitat. dot. c. 6. Quando verò in praxi dicatur maritum vergere ad inopiam disputant Costanus de dote, c. 6. n. 1. Campegius eod. tract. 3. p. q. 19. Castillo de aliment. c. 26. §. 3. I. Paulus Melius in addit. ad ipsum, c. 56. Villadiego in polit. fol. 183. & communiter ex l. 29. tit. 1. p. 4. distinguunt, an mariti culpâ bona sua diminuuntur, an verò absque culpa non soluendo. esse incipiat. Nam primo casu agi potest ad dotis restitutionem, secundo verò casu dotem restituere maritus non cogitur, si industrius, & diligentior sit, vt post Castillum resoluit Olea de cess. iur. tit. 3. q. 7. n. 13. Cum ergo Reipublicæ intersit mulieres indotatas non manere, ideo à iure inductum est, vt ob inopiam mariti dos ab eo repeti possit: nec tâtum dos eo casu restitui valet, verum & bona paraphernalia, cum eorum administratio tantum ex voluntate vxoris marito competat; vnde contra vxoris voluntatem maritus ea administrare non valet, l. hac lege, C. de pactis tam super dotem, l. de his, C. de donat. inter. non autem hoc casu est propria dotis restitutio, sed tantum eius assicuratio, vt docent Fontan. de pact. nupt. claus. 7. glos. 2. p. 3. & 4. Hermosilla in l. 10. tit. 1. par. 5. glossa 4. n. 169. Costa de remed. subsid. remed. 1. n. 3. Amat. resol. 83. per totam. Vnde ius hoc repetendi dotem propter inopiam ab vxore, extraneæ personæ cedi non posse, resoluit Olea d. tit. 3. q. 7.

Deinde sciendum est, dotem ita ob inopiam à marito exactâ, & repetitam, non idèò desinere esse dotem, vt contingeret si exacta esset soluto matrimonio; adhuc enim eius fructus deferuire debent pro oneribus matrimonij, d. l. vbi adhuc, C. de iure dot. l. mutus, §. manente, ff. de iure dot. l. si libero, ff. solut. matrim. restituitur enim tantum vxori, si ipsa eius administrationi idonea est, aliàs sequatur penes virum idoneum, vel apud mercatorem, vt ex eius fructibus onera matrimonij subleuentur, l. si cum dotem, §. sin autem, ff. solut. matrim. Ius enim quod hoc casu prospexit conseruationi dotium, & earum incolumitati, consuluit etiam viro, vt de dote ipsa fructus perciperet ad onera matrimonij subleuanda: vnde licet soluto matrimonio, & dote restituta, mulier posset res dotales ad libitum alienare, in hoc tamen casu nihil ex eis distrahere potest, d. l. vbi adhuc, ne maritus eius fructibus priuetur. Etiam apud Genuenses in hoc casu inopiæ mariti consuetudine introductum est, vt ipse dotem non restituat, immò eam retineat, & fructus percipiat, cautione tantum data. Nam generaliter in omnibus debitoribus obseruatur, vt quando vergunt ad inopiam, possit creditor ab eis cautionem exigere, etsi dies solutioni destinata non venerit, l. in omnibus, ff. de offic. iudicis.

19. DOS ITA RESTITUTA TAMEN MANET DOS.

D 2

Quibus

D. D. González. in Decretal. Tom. IV.

20.
TRADITVR
RATIO DE-
CIDENDI.

Quibus ita animaduersis ratio presentis decisionis, ubi docetur, maritum cautionem prestare debere, alias penes mercatorem dotem esse deponendam, ex eo provenit, quia cum per matrimonium vxor marito tradatur, *c. est ordo* 23. q. 5. & similiter dos ad sustinenda onera matrimonij, *cap. salubriter, de usuris, l. pro oneribus, C. de iure dotium*, quemadmodum si in cohabitatione vxoris periculum detur propter seuitiam mariti, vxor illi non traditur, nisi sufficientem cautionem praestiterit de securitate vxoris, *c. litteras, de rest. spol. & si per cautionem satis non fuerit consultum vxoris incolunitati*, ipsa deponitur apud honestas marronas, *cap. ex transmissa, de rest. spol. iunctis traditis à Gutierrez lib. 1. can. c. 24.* ita etiam & eodem modo in dote, quæ in matrimonio accessoria est, imminente periculo amissionis dotis propter inopiam mariti, cogi debet ipse cautionem prestare; & si idoneam cautionem dare nequeat, dos deponatur penes mercatorem, ut ita dotis securitati consulatur, & simul ex eius honesto lucro maritus possit subleuare onera matrimonij; ne maritus dotis subsidio destitutus, mulierem de facto à domo repellat, & ita utrique coniugi detur adulterandi occasio, quæ est præcipua ratio, & finalis presentis decisionis. Similiter etiam cautio praestatur à marito soluto matrimonio, si intra dilationem legalem ad restituendam dotem, idest intra trinam annuam præstationem, *Vlpian. in f. agm. tit. de dotibus, §. 8. l. vnic. §. exactio, C. de rei vxor. act. ad paupertatem vergat, l. si constante* 24. §. quoties, *ff. solut. matrim.* vel si satisfacere non possit, statim dos repræsentatur hæredibus vxoris, deducto commodo interusurij. *Heringius ubi. proximè, n. 183. Salgatus in labyrinth. p. 1. cap. ult. num. 154.*

21.
DISSOLVI-
TUR DVBI-
TANDI RA-
TIO.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; verum enim est, utroque iure receptum esse ne fideiussores dotium causâ à maritis dentur, licet alias pro dote fideiussor interueniat, veluti soluto matrimonio, *l. exceptiones* 7. *ff. de except.* vel cum maritus pro ea fideiussores recipit, *l. 5. §. si pater, l. cum dotis* 55. *ff. de iure dot. l. si dotare, l. generaliter* 25. *C. de iure dot.* Genuæ tamen consuetudo inuoluerat, ut dotis nomine, marito ad inopiam vergente, fideiussores darentur; quam consuetudinem non est ausus Innoc. improbare: similem tamen Imperatores Gratianus & Theodosius sustulerant in *l. 1. C. ne fideiussores dotium*. Sed consuetudinem, quam omnino non improbavit, maximè reuocauit ad ius ciuile, decernendo non fideiussorem, sed qualemque cautionem à marito præstandam esse; licet enim fideiussores dare iure ciuili pro dotibus improbaretur, hypothecæ tamen constitutio permixta fuit, ut probat *Glossa verbo Vxorem, in d. l. 1. C. ne fideiussores dotium*, quam sequuntur *Baldus in d. l. si constante, P. Baldus Nouellus de dote* 6. p. priuil. 21. n. 3. *Scipio, Gentil. d. lib. 4. de don. inter, c. 23.* non enim mutatur eadem ratio perfidiae in constitutione hypothecæ pro dote, ac in datione fideiussorum; nec vlla in pignore versatur mariti ignominia, immò ipsi Imperatores omnia mariti bona pro dote obligata esse sanxerunt, *l. in rebus, C. de iure dot. l. assiduis, C. qui potior.* Probauit in *cap. ex litteris, de pignor.* Vnde Innocentius in presenti decreuit, non ut maritus fideiussorem præstaret, sed ut cautionem qualemque daret. Nec obstat primum augmentum rationis dubitandi; nam etsi inopia, & mali mores mariti post matrimonium non superueniant, adhuc tamen attempto prudenti vxoris voto, quæ existimauit ma-

ritum ad meliorem frugem post matrimonium redditurum; illud quod prudenter, & verosimiliter sperabatur cessaturum, de nouo emergere videtur, si deinceps perseneret, ut eleganter in eadem specie docuit *Salicetus in l. ubi adhuc* 29. *C. de iure dot. cui subscribunt Palacios Rubios in presenti, §. 33. Greg. Lopez in l. 29. tit. 11. partit. 4. Campesius de dote* 3. p. q. 29. *P. Barb. in l. si constante, n. 14. ff. solut. matrim.* Vnde etsi in presenti casu inopia viri præuisa fuisset ab vxore, adhuc iuste à marito cautio exigitur. Nec obstat aliud augmentum ipsius difficultatis, cui variis modis Doctores satisfacere intendunt. *Alexander in d. l. si constante*, existimat in hac parte correctum esse ius ciuile per Pontificium. *Viuianus hic, & ferè omnes antiquiores in presenti affirmant*, Innocentium in presenti loqui, casu quo mulier sciens, prudensque viro inopi nupsit, & tunc sufficere cautionem præstari à marito. *Butrius in presenti, & Bartolus in d. l. si constante*, præsentem textum accipiunt, cum ipsa etiam mulier suspecta erat de prodigalitate, quo casu ne temerè dos ei tradatur, potius cautionem esse præstandam sentiunt. Sed his omnibus omissis, verius dicendum est, Innocentium nostrum, qui iuris ciuilis obseruantissimus fuit, non omnino iubere, ut sub cautione dos tradatur marito, sed alternatiuè, ita ut dos sequestratur, aut deponatur penes virum idoneum, quod iuri ciuili consentaneum est, *d. l. cum dotem, §. si autem*; vel cautione præstita à marito, iuxta consuetudinem Genuensium, dos ei tradatur; ideoque nihil contra ius ciuile constituit.

Sed supra traditis obstat textus in *l. ubi adhuc, C. de iure dotium*, ubi expressè ab Imperatore affirmatur, quod etsi maritus habeat bona ampla, ex quibus possit vxori pro dote satisfacere, nihilominus tenetur dotem restituere: ergo quia non expectatur ut vir vergat ad inopiam. Augetur difficultas ex *l. si constante* 25. *ff. solut. matrim.* ubi in eadem specie asseritur, non esse cogendum maritum dotem restituere, nisi euidentissimè constiterit soluendo non esse. Pro cuius difficultatis solutione, & istorum iurium conciliatione Accursius in *d. l. si constante*, asserit textum illum correctum esse per textum in *d. l. ubi adhuc*, & ita hodie non desiderari ut maritus facultatibus labatur, sed sufficere ut incipiat malè uti substantiâ suâ. Sed hac solutione omisâ, & aliâ Bartoli ibi, n. 1. *Dnarenus, & Cumanus in d. l. si constante, Corrañus in l. 2. ff. solut. matrim. Phœbo decis. 152.* distinguunt inter eum casum, in quo maritus propriâ culpâ vergit ad inopiam prodigaliter viuendo; & inter eum in quo sine propria culpa, quia casu bona amisit, aut à piratis spoliatus, vel à iudice condemnatus. Primo casu sufficit ut incipiat facultatibus labi, cum credatur æqualiter dotem perditurum; in secundo verò requiritur, ut euidentissimè proberur, non esse soluendo, nec dotis restitutioni bona sufficere. Sed hæc etiam solutio, quamuis subtilis sit, sustineri non potest; siquidem vnus, idemque casus in utroque textu proponitur: quare dicendum est, sufficere, si maritus vergere incipiat ad inopiam, ut dotis actio detur mulieri, quæ non debet expectare, ut maritus plenè soluendo non sit, *d. l. ubi adhuc*. Sed hæc dissipatio apertè debet probari, *d. l. si constante*, veluti si quotannis impendat plus quàm ex reditu habet, argumento legis 3. §. 1. *ff. ubi pupillus*: quo modo textus eos accipiunt *Baldus ad ins. lusiin. pag. 602. Gentilis supra, capite 23.*

22.
EXPOSITVR
L. VBI AD-
HVC, C. DE
IURE DO-
TIVM.

CAP V T VIII.

a Gregorius IX.

Donatio, quæ constante matrimonio inter coniuges dicitur esse facta (ex quo alter locupletior, & pauperior alter efficitur) firmitatem non habet, nisi donatoris obitu confirmetur: quæ tamen penitus evanescit, si reuocetur ab eo tacite, vel expresse, vel qui donatum accepit, prius debitum naturæ persoluat. Sanè soluto matrimonio, sicut dos ad mulierem, sic & donatio propter nuptias redit ad virum, nisi de ^b, consuetudine secus obtineat: vel ex pacto de lucranda dote, & donatione propter nuptias, quod æquale sit tamen, hinc inde contrarium inducatur.

NOTÆ.

1. ^a **G**regorius IX.] Qui à nemine consultus præsentem constitutionem edidit pro ter-
ris Ecclesiæ, ex principiis Iuris Cæsarei eam de-
ducēs. In prima eius parte eleganti laconismo vni-
uersam materiam de donationibus inter virum, &
uxorem complectitur. In secunda agit de dotis
restitutione, quam iam exposui in cap. 1. hoc titul.

2. ^b **Consuetudine.**] Nec tunc obstat textus in
cap. ex parte, de consuetudine, ubi asseritur, con-
suetudinem Rupellanorum, quā inductum erat,
ut maritus posset dotem alienare, & sic ab eius
restitutione liberari, tanquam corruptelam im-
probari: ergo quia circa dotis restitutionem con-
suetudo nihil operatur. Nam pro huius textus
interpretatione dicendum est, Gregorium in eo
non asserere, consuetudine, aut pacto fieri posse,
ut superstiti uxore, soluto matrimonio dos illi
non restituatur; nulla enim consuetudine induci
potest, nec vllō pacto conveniri, ut mulier su-
perstes dotem non recuperet, l. Attilicinius, l. si
liberis 27. ff. de pact. dotal. Gregorius enim loquitur
casu, quo mulier decesserit; tunc enim aut hæ-
redibus, aut illis, quibus pacto, aut consuetu-
dine actio pro dote competit, dos restituenda
est, quia tunc ex tali pacto, vel consuetudine
non sequitur absurdum, videlicet, quod mulier
indotata maneat, ut contingebat in casu textus
in d. cap. ex parte, ut in eius commentario probaui.

COMMENTARIUM.

3. **CONCLV-
SIO TRADI-
TVR, ET
PROBATVR.**] **E**X prima parte huius textus, quæ spectat ad
priorem partem huius rubricæ, sequens de-
ducitur assertio: *Donatio inter coniuges constan-*
te matrimonio facta non subsistit, si alter locupletior,
& alter pauperior efficiatur. Quam conclusionem
probant textus in l. 1. & l. 3. § non tamen, & ferè
per tot. ff. de donat. inter, l. si vir 17. ff. ad Velleian.
l. fructus 45. ff. de usuris, l. si quis donationis 38. ff.
de contrah. emptio. l. si res 12. ff. de iure dotium, l.
cum maritus 29. ff. de pactis dotal. l. 1. § si vir, ff. de
acquir. posses. l. si quando 109. ff. de legat. 1. l. si inter, ff.
de reb. dubiis, l. quid bonis 15. § donationibus, ff. ad
leg. Falcid. l. Scia 12. ff. de dote præleg. l. per seruum 57.
ff. de acquir. rer. domin. l. & si pignus 18. ff. que in
fraudem, l. si vir uxori, ff. pro donato, l. 4. § Iulianus, l.
cum vir 10. ff. de dol. mal. except. l. 6. C. de contrah.
emptio. l. cum quis 38. § 1. ff. de solut. l. 2. C. de dote
non caut. l. 1. l. 7. § apparet ff. ad leg. Iul. repetund. l. 6.
C. si quis alteri vel sibi, l. si vir 12. ff. de officio Prefect.
urb. Paulus lib. 2. sent. tit. 23. l. creditor 20. C. don. inter.
Consonat de iure Regio lex 4. tit. 11. p. 4. Illustrant
præter antiquiores in præsentem, & relatos à Bar-
D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

bola in collect. ad nostrum textum, Socinus de reg.
iur. verbo Donatio, Ant. Faber lib. 19. coniect. cap. 3.
Cuiac. lib. 6. obs. c. 18. & 25. & passim ad tit. ff. & C.
de donat. inter. Connanus lib. 8. comment. cap. 11. Do-
nel. lib. 9. comment. cap. 10. Gifanius in l. 14. & 25. C.
hoc tit. Hothomanus de donat. cap. 5. Pinellus lib. 2.
select. cap. 2. Desider. Herald. emend. cap. 17. Amaya
lib. 2. obs. cap. 10. Brissolius de iure connub. pag. 12.
Pechius de test. coniug. cap. 7. Schifordeg. lib. 2. tr. 28.
q. 1. Ant. Gómez lib. 2. variar. cap. 4. Reuardus 3.
coniectan. cap. 4. Sarmient. lib. 2. select. cap. 5. Scipio
Gentil. in tract. de donat. inter, plures Theologi re-
lati à Fragofo de reg. 3. tom. lib. 2. disput. 4. § 1. Hun-
nius in encyclop. p. 3. tit. 26. Fachineus lib. 3. contron.
cap. 21. 80. & 81. D. Anton. de Chaues & Contre-
ras in l. Scia, §. Virgini, D. Iosephus de Retes in
tract. de donat. inter, Gihalinus de usuris lib. 4. c. 5.
art. 21. Amaya lib. 2. obs. cap. 14. Connanus lib. 8.
comment. cap. 11. Petrus Greg. lib. 3. synag. cap. 25.
& lib. 28. cap. 10. Donel. lib. 9. cap. 10. Gifanius
in l. 14. & 25. C. hoc tit. Hothom. de donat. cap. 5.
Borellus tom. 3. decis. tit. 9. per totum, D. Ferdi-
nandus Vallejo in repetit. ad hunc textum.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem asser-
tionem ita insurgo. Taciti, & expressi idem indi-
cum est, l. cum quid, ff. de reb. credit. Unde ferè im-
possibile est, ut quod potest fieri tacite, fieri ne-
queat expresse, l. qui ad certum, ff. locati: tacitum
namque non debet habere plus virtutis, quàm
expressum, l. precibus, C. de imput. erum, l. filio quem, ff.
de liber. & posth. docet Fragofo d. disp. 4. § 1. n. 5. sed
inter coniuges donatio tacita valet, veluti si alter
repudiet hæreditatem, ut alius eam agnoscat, vel
rogatus aliquid restituere, restituat sine quartæ
deductione, l. si sponsus 5. § si maritus, & si rogatus,
ff. hoc tit. Igitur & donatio expressa valere debet.
Augetur hæc dubitandi ratio, primò ex eo, nam si
ob aliquam rationem donatio inter coniuges pro-
hiberetur, maximè ne propter mutuum amorem
se spoliarent, l. 1. ff. hoc tit. sed eadem ratio datur in
concubina propter luxuriosum amorem, ut ait
Iustin. in l. ult. C. de donat. ante nupt. & nihilominus
concubinæ potest donari, l. donationes 31. ff. de don.
Igitur rectius uxori donari valebit, ne melior sit
conditio eorum qui delinquant, quàm qui hone-
stè viuunt. Augetur secundò hæc difficultas, nam si
donatio ipso iure nulla esset, non posset conuale-
scere coniugis morte, cum id quod ab initio vitio-
sum est, tractu temporis non conualescat, l. quod
ab initio 30. l. penult. ff. de reg. iur. c. auditis 29. de elect.
Sed donatio inter coniuges facta morte donantis
conualescit, ut infra dicemus: ergo quia ab initio
inutilis non est. Tandè augetur hæc dubitandi ratio
ex eo, nam si res aliena à marito donata sit uxori,

D d 3 valet

4.
IMPVGNA-
TVR TRA-
DITA AS-
SERTIO.

5.
PRÆSENS
PROHIBI-
TIO A QVO
IURE PRO-
VENIAT.

valet donatio constante matrimonio facta, l. sed et si 25. ff. hoc tit. Igitur indistinctè verum non est, donationem inter coniuges factam non valere.

Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione, & plena huius materiæ cognitione sciendum est, donationem inter virum & uxorem prohibitam esse iure Populi Romani, sed an lege, an verò Senatusconsulto, aut alia simili constitutione, dubium est apud Interpretes, cum Proculus in l. sed et si vir 31. §. quod legaturus 8. ff. hoc tit. ad maiores referat prohibitionem hanc; & Vlpianus in l. 1. ff. hoc tit. & Papinianus in l. si liberis 27. ff. de pact. dot. moribus eam accepto ferant. Et generaliter iure civili improbari, docetur in l. profectitiam 5. §. si quis à te 9. ff. de iure dot. l. illud 5. §. 1. ff. de pact. dot. l. nec inter 5. l. creditor 20. C. hoc tit. Cuiac. in parat. ad hunc tit. ff. existimat ex Solonis lege 12. tabulis relata hanc prohibitionem descendere. Sed hæc sententia facile refellitur ex l. 1. ff. hoc tit. ubi Vlpianus asserit, moribus maiorum prohibitionem hanc inductam fuisse; unde moribus eam inductam fuisse negari non potest. Sed quid per mores maiorum in d. l. 1. intelligatur, adhuc apud Interpretes non liquet. Mores ibi significare ius civile, quod post leges XII. Tabul. ex disputatione prudentum habita in auditoriis, & cognitionibus emanavit Principum, sensit Fornerius lib. 5. rerum quotid. c. 3. & in hoc sensu mores usurpari in l. 2. ff. de vulg. l. 1. ff. de curat. furios. l. Magistratus 25. ff. ad municip. l. 3. l. pater 8. ff. de his qui sunt sui. l. more ff. de feriis. l. more 8. ff. de acquir. hered. l. libertinus, ff. de ritu nupt. l. 27. ff. de pact. dot. Sed cum Vlpianus in d. l. 1. asserat, non solum moribus, verum moribus maiorum, donationem inter virum & uxorem prohibitam esse, alitè res reperenda est. His igitur & aliis sententiis omissis dicendum est, nulla lege Regia, aut XII. Tabular. Senatusconsulto prohibitionem hanc inductam fuisse, sed tantum moribus Romanorum ante leges XII. Tabul. cum varia tum legibus, tum moribus apud Romanos instituta essent; in legibus verò XII. Tabul. licet aliqua relata essent, hæc tamen prohibitio non fuit inserta, cum alia etiam omitterentur, quæ non ideo vigorem amiserunt. Cicero lib. 2. de legibus, ibi: *Et si quæ forte hodie à me rogabantur, quæ non sint in nostra Republica, nec fuerint, tamen ferè erant in more maiorum, qui tunc ut lex valebant.* Ita docuit Scipio Gentil. lib. 1. de donat. inter, cap. 3. ob quam rationem hæc donationum interdictio ius vetus appellatur in l. cum hic status, §. si diuortium, ff. hoc tit. & iuris civilis interdictum, in l. creditorem, ff. hoc tit. non autem negamus aliqua lege, aut Senatusconsulto postea facto mitius, aut seuerius aliquid circa prohibitionem hanc cautum fuisse, cum nouum non sit, ut quæ moribus prius inducta sint, etsi postea aliqua lege firmentur, vel è contra, semper moribus inducta dicantur, ut probant Petrus Pithæus in collat. leg. Mosaic. tit. 4. Cuiac. in l. 2. §. 24. ff. de orig. iur.

6.
REFERV-
TUR RA-
TIONES
HUIUS
PROHIBI-
TIONIS.

Ut rationes præsentis prohibitionis perueniamus, sciendum est, primam asserri ab Vlpiano in l. 1. ff. hoc tit. in illis verbis: *Ne mutuo amore inuicem spoliarentur, donationibus non temperantes, sed profusè erga se facilitate.* In Pandectis Aloandrinis legitur *ne mutuo amore*, idest ne promiscuis donationibus ob amorem mutuum alter alteri usque ad egestatem donet; licet enim affectionis causâ donationes meretricibus factæ sustineantur,

l. donationes, ff. de donat. tamen amor coniugalìs semper potentior creditur, iuxta illud Propertij lib. 4. eleg. 3.

Omnis amor magnus, sed apertè in coniuge maior. Aded ut delinimenta vxoris sapius cogant maritum contra proprium sanguinem iudicium ferre, l. 4. ff. de inoffic. testam. & sicut mulierem viri, sic & virum vxoris prouocare liberalitatem blanditiis facillè creditur, l. final. ff. si quis aliquem, Authent. quibus modis naturales, §. illud, col. 6. Illustrat Amaya lib. 2. obs. cap. 6. Non igitur in d. l. 1. prohibentur mutue donationes, quæ potius permittuntur; sed ne inæqualibus donationibus spoliarentur, dum alter alteri donat. Distinctionem autem illam, Sed, in d. l. 1. delendam existimat Desid. Herald. lib. 1. emend. cap. 17. Prosequitur alias rationes huius prohibitionis idem Consultus in l. 3. ff. eod. tit. in illis verbis: *Amorem honestum solis animis estimantes, fama etiam coniunctorum consulentes, ne concordia pretio conciliari videretur, neve melior in paupertatem incideret, deterior ditior fieret.* Vbi præter rationem honestatis coniugalìs aliam annectit, videlicet ne concordia maritalis pretio conciliaretur: quam rationem à Sexto Cæcilio adductam, & ab Imperatore electam narrant Paulus & Vlpianus in l. 2. & 3. ff. hoc tit. & ea vsus est Vlpianus in l. si liberis, ff. de pactis dot. eam innuit Iustin. in l. cum multa, §. 2. C. de donat. inter. Expressit Hospitalius in exemplo ad Fabium, ibi:

*Idcirco leges uxorem, interque maritum
Dona vetant, ne sit venalis gratia lecti;
Deteriorque bonis meliorem pellat auitis.*

Aliam rationem, videlicet ne deterior ditior fieret, amplexus fuit noster Alfonso Rex in l. 4. tit. 11. p. 4. ibi: *E porque el que fuere escaso, seria de mejor condicion, que el que es franco en dar.* Aliam rationem reddit Paulus in l. 2. ff. hoc tit. ibi: *Nec esset eis studium liberos potius educendi.* Educendi, pro educandi, probè & antiquè dictum esse asserit Gentilis lib. 1. de donat. inter, cap. 5. & cum sibi obiecerit, quod educationis studium non impeditur istis donationibus & profusis liberalitatibus, immò augeri videtur. Respondet Paulum voluisse docere melius parsimoniâ, & laboribus, quàm copiis, & luxu liberos educari: quod licet ipse variis illustret testimoniis, ad rem tamen minùs sunt propria. Pace igitur tanti viri in hac præcipuè materia dicendum existimo, liberos educandos non esse prætextu donationis inter coniuges, idest tollendos non esse, cum filij debeant à parentibus nutriti. Et educi in hoc sensu, pro nutriti, accipitur à Terentio in Adelphis, ibi: *Inde ego hunc maiorem adoptavi, mihi eduxi, à paruulo habui, amanti pro meo.* Nisi IC. Paulus respexisset ad morem priscum populi Romani, quo infantes simul ac nascebantur, humi deponerentur; & tunc pater natos educebat, & in suos filios recipiebat, l. 3. ubi Gothofredus, C. de posth. her. notat Ioannes Moricius in notis ad Statium in 1. Thebaïd. n. 60. At ergo Paulus, si donationes inter virum & uxorem valerent, non esset patribus studium liberos educendi, & sic vxorum caperent voluntates; quas rationes, & alias inuenio agnouisse Plutarchum in problematibus fol. 476. in paruis, ibi: *Quid est, quod vir ab uxore, vxor à viro dono aliquid accipere prohibetur? An quod, ut Solon scripsit, morientium donationes rata sunt, nisi quis, inquit, necessitate coactus, aut ab uxore persuasus: necessitatem enim quasi inafferentem accepit; voluntatem verò quasi decipientem; sic vxorum donationes à virorum suspitione non caruunt.*

caruerunt. An quod vilissimum benevolentia signum donatio sit? dant enim & alieni, & qui non amant. Idcirco hoc dandi lenocinium ex matrimonio sustulerunt, ut non mercenarium, sed gratuitum, & spontaneum sit hoc totum amari, & redamari? An quod ab aliis accipiendo corrupta alienos admittunt, gravissimum visum est gratis suos diligere? An illud potius, quod viri, & uxoris rem communem esse oportet? nam qui quod ratum est accipit, is quod datum non est censere dedit; quo fit ut exiguum dando totum perdant. Prosequuntur alias rationes praesentis prohibitionis Duarenus ad tit. solut. matrim. cap. 1. Alciatus lib. 3. disput. cap. 14.

7. Prohibetur igitur inter virum & uxorem donatio, id est liberalitas inter viuos facta; nam donatio mortis causa inter virum & uxorem recepta est, l. si cum 9. in fin. l. si eum 27. §. ex quibus ff. hoc tit. l. ubi ita donatur 27. ff. de donat. caus. mort. l. servus uxoris 76. ff. de hered. instit. docent Acoſta in c. si pater, verbo Legavit, de testam. in 6. quia in hac donatione cessant rationes supra adductae, siquidem eius effectus confertur in id tempus, in quo coniuges esse desierunt, l. quia in hac 10. ff. hoc tit. deinde quia donationes causa mortis aequiparantur legatis, l. tam is ff. de donat. causa mort. §. 1. Instit. de donat. probant & exponunt Cuiac. tract. 2. ad Afric. in l. 3. ff. de donat. caus. mort. & lib. 8. obs. c. 2. & lib. 12. c. 28. Vvisembach. in emblem. Tribon. pag. 137. sed legata, tam a viro, quam ab uxore possunt relinqui, ut passim in iure legimus: igitur donationes causa mortis inter eos factae valent. Illud tamen summe notandum est, quod licet ex donatione causa mortis facta inter extraneos, ut res donata statim fiat accipientis, dominium statim transeat in donatarium, l. si mortis 29. ff. de donat. causa mortis: si tamen vir uxori, vel e contra eo animo mortis causa rem tradiderit, dominium non transfertur, donec decedat donatarius, l. sed interim 12. ff. hoc tit. Igitur donatio in praesenti prohibitionem accipitur pro donatione inter viuos, quae proprie donatio dicitur in l. 1. ff. de donat. simplex in l. unic. C. de imper. lucri descrip. direct. in l. 25. C. hoc tit. unde hac prohibitionem non comprehenditur donatio remuneratoria, l. quod autem, §. si vir & uxor ff. hoc tit. docent Gentilis lib. 2. de donat. inter, c. 3. Pinel. lib. 1. select. c. 10. n. 52. remuneratoria enim donatio merces est quadam beneficij accepti, l. Aquilius Regulus ff. de donat. l. metum 9. §. sed licet ff. de eo quod metus caus. & permutationis quoddam genus esse perhibetur in l. sed si lege, §. consuluit ff. de petit. heredit. docuerunt Caldeira lib. 3. variat. c. 5. Donel. lib. 12. comm. c. 2. Schifordeglib. 3. ad Fabrum tract. 21. c. 1. D. Ioseph. de Retes lib. 2. opuscul. c. 2. n. 6. Hunnius ad Treutl. disput. 22. q. 38. Fornerius lib. 1. rer. quotid. c. 23. & quia sapientius dubitatur ob simulationem coniugum, an donatio intercesserit, an vero contractus alius onerosus celebratus sit, aliqui casus praenotandi sunt. Et primo comprehenditur hac prohibitionem venditio donationis causa facta, l. si quid donationis 38. ff. de contrahend. emptio. l. vir uxori, ff. ad Velleian. l. si sponsus, §. circa, l. cum hic status 32. §. idem, l. sed si vir, §. si duo, ff. hoc tit. Gentil. lib. 1. de donat. inter, c. 16. & 17. D. Ioseph. de Retes lib. 1. opuscul. c. 18. n. 2. & de donat. inter c. 4. quod duobus modis euenire potest. Primo si coniux donare intendens, vendat imaginario pretio; quia per talem venditionem nihil actum est, l. vir uxori, ff. ad Velleian. d. l. si sponsus, §. circa, d. l. creditor 20. C. hoc tit. aut viliori pretio, d. l. vir 17. l. si quis

36. ff. de contrah. emptio. l. Gaudens 6. C. hoc tit. l. cum res 12. de iure dotium, l. quod autem 6. §. uxor, l. cum hic status 32. §. si minor, ff. hoc tit. quo casu accipiendus est textus in l. contractus 54. ff. de obl. & act. iunctis traditis à Gentili d. lib. 1. de donat. c. 17. alio modo in contractu emptionis & venditionis donatio intercedit, cum videlicet à principio coniuges habuerunt animum emendi, & vendendi, sed postea pactione inita pretium, seu partem eius accepto tulerunt; tunc enim emptio valet. Similis tamen conventio irritatur d. l. si sponsus, §. circa, l. sed si vir, §. si duo, ff. hoc tit. Nec tunc obstat textus in d. l. cum hic status, §. idem, ff. hoc tit. ubi in specie venditionis donationis causa facta asseritur valere ad Senatusconsultum: igitur venditio donationis causa inter coniuges facta utilis est. Sed facile responderetur si animaduertamus, Vlpianum non asserere, generaliter, & indistincte valere; sed valere ad Senatusconsultum, id est utilem esse posse ex Senatusconsulto, si videlicet donator in eadem voluntate persistens decesserit ante donatarium: quo casu virtute confirmationis donatio sustinetur, ut infra dicemus. Tertio modo simulatione venditionis donatio facta non valet, si ex propria pecunia emens dicat se emisse ex pecunia alterius coniugis; tunc enim professio talis inutilis est, l. si filij, C. hoc titulo, l. cum quis decedens, §. Titia, ff. de leg. 3. Gentil. d. c. 17. Secundo simulatur donatio si res commodata sit coniugi aestimatione facta donationis causa, l. quod autem, §. si maritus, el. 2. ff. hoc tit. vel si res similiter aestimata eodem animo deponatur, l. etiam si 6. C. de donat. inter, l. ult. §. 1. ff. ut legatorum nomine: ad cuius textus expositionem videndi sunt Gentilis de donat. inter, lib. 1. c. 19. D. Ioseph. de Retes eod. tract. c. 4. n. 5. Tertio non valet simulata donatio, si uxor marito donationis causa mutuam pecuniam crediderit: si autem absque donandi animo pecunia credatur, mutuam consistit, l. Arrelius, §. penult. ff. de liberat. legat. Item si donationis causa uxor marito, vel e contra fideiussisset, seu obligauerit, obligatio nullius momenti est. Gentil. d. lib. 1. c. 20. Circa pignoratitium contractum etiam donatio simulari potest, si res pignori data vendatur minori pretio, l. quid autem, §. si uxor el. 1. ff. hoc tit. remissio autem pignoris ab altero coniuge alteri facta, valida est, cum aliunde debitum exigi potest, l. & si pignus ff. quae in fraud. credit. l. quamvis, ff. ad Velleianum l. 1. §. cur venditor, ff. quibus modis pignus. Etiam hoc donationis verbo interdicitur coniugibus iubere debitori suo alteri coniugi soluere, l. 3. §. si quis 2. ff. hoc tit. de cuius expositione videndi sunt Cuiac. tract. ad Afric. in l. qui negotia, ff. mandati, Faber in ration. ad l. singularia, ff. de reb. credit. Vinus lib. 1. select. c. 40. Brissou. de iure connub. p. 12. aut eos delegare, ita ut quod marito debent, uxori promittant; nullius enim momenti talis promissio, aut delegatio est, l. si sponsus, §. si debitor, ff. de donat. inter, l. vir uxori 17. ff. ad Velleianum, l. vir uxori 39. ff. hoc tit. Chesius interpret. iur. c. 33. Gentil. supra, c. 23. Etiam societas donationis causa inter coniuges inita non valet, l. cum hic 32. §. si inter, ff. hoc tit. adeo, ut nec mortis causa inter eos celebrari valeat, l. Senatus, §. si quis societatem, ff. de donat. caus. mort. Gentil. supra, c. 15. exponit late hos simulatae donationis modos D. Ioseph. de Retes de donat. inter, cum suis §§.

8. Haec autem donatio prohibetur constante matrimonio; nam ante illud facta valet, quia donatio ante nuptias facta adeo iure subsistit, ut si eo

DONATIO PROHIBITA

ad 4 dem

TVR CON-
STANTE
MATRIMO-
NIO.

dem die nuptiæ sequantur, nihilo magis effectum habeat, *l. inter 27. ff. hoc titul.* & inter sponfos facta substitit, *l. si sponsus 5. hoc tit. l. sponsus 14. de Publiciana*: inter maritum futurum, & destinatam uxorem, *l. dotis, §. 1. ff. de iure dotium*: immò & ante deductionem in domum viri ritè donatur, si dubitetur de matrimonio, *l. Scia 64. ff. hoc titul. l. cum ante 6. C. de donat. ante nupt.* Cuiac. in *l. vnic. §. 5. C. de rei vxor. action.* quod ita intelligendum est, dummodo ista donatio non cõferatur in tẽpus matrimonij, *l. cum hic status, §. si sponsus, §. final. ff. hoc tit. l. quod sponsa 4. C. de donat. ante nupt.* docent Segura in *l. 1. §. si vir, ff. de acquir. posses. Gẽril. lib. 4. de donat. c. 3. A. Faber lib. 19. coniect. c. 1.* Quã animaduersione intelligendus est textus in *l. si ita stipulatus 97. §. si Titij, ff. de verb. oblig.* docent Albericus ibi, Co-uarr. in *4. 2. p. cap. 3. num. 1.* quidquid contradicat Costa in *l. cum tale, §. si arbitrato, num. 4. de condit. & demonstr.* permittitur autem constante matrimonio donationes propter nuptias, vt dixi suprà.

9.
INTER QVAS
PERSONAS
PROHIBEA-
TVR DONA-
TIO.

Donatio prohibetur inter coniuges, nec inter-
est, an veri sint, an putatiui; æqualiter enim in-
ter eos interdicitur donatio: immò interputati-
uos, absque spe confirmationis, *l. cum hic status, §. si quis sponso, l. inter, ff. hoc titul.* ex ratione ad-
ducta in *cap. 2. hoc titul.* Et licet cum matrimonium nullum est, videatur donationes sustineri posse, cum inter coniuges factæ non reperiantur, *l. 2. C. hoc titul.* tamen inter huiusmodi personas dona-
tiones irritas esse placuit, *l. 3. §. 1. ff. hoc titul.* ne melior sit conditio eorum, qui delinquent, quàm qui licitè matrimonium contrahunt, *l. si ex voluntate, C. hoc titul.* Nec tantum inter ipsos coniuges prohibita est donatio, verum & inter eas personas, quæ illis coniunguntur potestatis iure; si enim illis personis permetteretur donatio, ampla pateret via, per quam facilè fraus fieret huic prohibitioni, & contra iuris dispositionem vir vxori, vel vxor viro donaret; vnde pater mari-
riti non potest donare nurui, *l. 3. §. prohibetur, l. cum hic status, §. si socer, ff. hoc titul.* præsumitur enim maritum ipsum donasse per patrem. Frater etiam viri, si in eadem potestate sit, donare non potest, *l. si prohibetur, cum militet eadem ratio ac in patre.* Item filius communis ex consensu patris matri donare potest, non priuignus nouerca, nisi de peculio castrensi, nec maritus seruo vxoris, vel vxor seruo mariti, *l. seruus 38. ff. hoc titul.* quos & alios casus latè exponunt Gentil. lib. 1. de donat. inter. c. 10. 11. & 12. D. Ioseph. de Retes eod. tract. c. 3. per totum. Ho. hom. de donat. c. 5. n. 18. A. Gomez 2. var. c. 4. Sæpius tamen Consulti inculcarunt eas tantum donationes inter virum & uxorem pro-
hiberi, ex quibus accipiẽs locupletior fit, *l. si sponsus 19. §. vlt. ff. hoc titul. l. multum, C. si quis alteri vel sibi*: vnde si locupletior non fiat, donatio sus-
tinetur, vt si manumissionis causâ, seruus à con-
iuge donetur, *l. quod si vir, cum sequent. ff. solut. ma-
trim.* vel si vxori maritus ad vnguenta donauerit, *l. quid autem, §. 1. ff. hoc titul.* & in specie *§. idemque*, eiusdem legis. Et quando locupletior factus dicitur accipiẽs, latè exponit D. Iosephus de Retes de donat. inter. c. 6. per totum. Etiam sustinetur dona-
tio inter cõiuges, si is qui donat, pauperior non efficiatur; non solum enim sustinetur talis dona-
tio, si ille qui accepit, locupletior non redditur, verum & si ille qui donauit, pauperior non fit; vnde donatio rei alienæ valet, *l. sed & si 25. ff. hoc titul.* & idèd vxor ex re sibi à marito donata, licet fructus naturales suos non faciat, quia non possi-

det ex titulo à iure approbato, immò est malæ fi-
dei possessor, *l. si vxor 19. ff. hoc titul. l. per seruum 57. ff. de acquir. domin. l. certum, C. de rei vind.* tamen
industriales suos facit, *l. ex annuo 15. §. si maritus, ff. hoc titul.* cum enim ex ipsis fructibus industriali-
bus nihil de patrimonio diminuat donatio, quia non suâ naturâ, sed industriâ, & culturâ nascuntur, eos donatarius acquirit, iuxta quam distinctionem intelligendus est textus in *l. de fructibus 17. ff. hoc titul.* iunctis Cuiacio in *l. 34. ff. eod.* Schifordeg. lib. 2. tract. 28. quest. 1. & tract. 29. quest. 2.

Deinde sciendum est, donationem inter coniuges, & personas iure potestatis sibi coniunctas adèd irritari, vt nihil valeat, quod donationis cau-
sâ actum est, *l. 3. §. sciendum, l. si sponsus 5. §. 6. ff. hoc tit.* vnde quamuis res coniugi tradatur, dominium non transfertur, sed penes donatorem remanet, *d. l. 3. §. sciendum, & sequent. d. l. si sponsus, in fin. l. sed interim, in princip. ff. hoc titulo, l. à maioribus, l. creditor, C. eod. l. vnic. §. quod enim, C. de rei vxor. action. l. 4. C. de donat. ante nupt.* Cuiac. lib. 36. Pauli ad
edict. in *l. si donationem 36. ff. hoc tit.* non enim suf-
ficit nuda traditio ad translationem dominij, sed desideratur iusta causa præcedens, *l. nunquam, ff. de acquir. rer. dom. docent Gentil. d. lib. 1. c. 28. Ofuald. ad Donel. c. 33. Faber decade 43. errore 1. & decade 44. errore 8. & decade 46. errore 1.* Barb. in *l. 34. ff. solut. matrim.* vnde vindictio datur donatori, *d. §. sciendum, & condictio sine causa, d. l. si sponsus, §. vlt. l. si stipulata 33. §. 1. l. si donata, ff. hoc titul.* & actio ad exhibendum, vel alia pro negotij gesti
qualitate, *l. si ego 9. §. ceterum, ff. de iure dotium, l. vtrum, ff. hoc titul. l. si de tua, C. eod. l. si seruus, §. si cum maritus, ff. ad leg. Aquil.* de quorum expositio-
ne videndus est Gentil. lib. 1. de donat. c. 29. 30. & 31. Et si donatio non cõpit à traditione, sed tamen res promissa est, ex ea ne quidem obligatio natu-
ralis oritur. Et ratio est, quia lex resistit huic obli-
gationi; & regula notissima est, quod quando lex resistit alicui obligationi, obligatio nulla nascitur, *l. si non sortem, ff. de condict. indeb. l. cum lex 46. de fideiussor.* textus difficilis in *l. si sponsus, §. si debitor, ff. hoc tit.* vbi asseritur, huiusmodi promissioni fide-
iussorem accedere non posse. Hinc, licet vulgaris, non tamen contemnenda quæstio examinanda venit, vtrum videlicet donatio inter coniuges iu-
ramento firmari valeat. Negant P. Gregorius lib. 26. syntagm. c. 11. Præpositus in nostro textu, n. 6. Panormit. n. 9. Gentil. lib. 3. de donat. c. 25. Gamma
decif. 203. n. 24. pro quibus faciunt sequentia fun-
damenta. Primum regula textus in *c. non est obliga-
torium, de reg. iuris in 6.* & illud, quod iuramentum non debet esse vinculum iniquitatis, *c. inter cetera 22. q. 4. c. 3. de iure iur.* Secundum, nam quæ contra in-
terdictum iuris fiunt, pro infectis habentur, ita vt nec iusiurandum in illis aliquid operetur, *l. non dubium, in fin. C. de legibus*: sed donationes inter vi-
rum & uxorem ipso iure nullæ sunt: ergo iura-
mento firmari nequeunt. Accedit, nam iuramen-
tum sapit naturam actus, cui adheret, & ita in-
terpretari debet secundum naturam & conditio-
nem eius, *l. final. qui satisfac. cogantur, l. vlt. C. de non num. pecun.* Deinde nam iusiurandum contra
auctoritatem iuris testamento appositum non va-
let, *l. si quis inquilinos, §. vlt. ff. de legat. 1. multò ergo minus appositum in nostra donatione.* Sed his non
obstantibus sententiam affirmatiuam, videlicet
donationem inter coniuges iuramento firmari,
defendunt Ceuallos commun. opin. 17. q. 1. Mantica
de tacitis & ambig. lib. 2. tit. 8. Sanchez lib. 6. de ma-
trim.

IO,
TALIS DO-
NATIO IPS-
IVRE NVL-
LA EST.

vim disput. 11. ex n. 1. Molina de ritu nupt. lib. 3. q. 1. Lessius de iustit. lib. 2. c. 18. dub. 12. Tellus Fern. in l. 17. Tauri, n. 92. & dicit communem Iul. Clarus §. donationibus: pro quibus faciunt plures relati à Faria ad Couar. lib. 1. var. c. 7. n. 64. Mesa 3. var. c. 63. n. 10. Retes de donat. c. 1. n. 2. pro quibus faciunt. Primò nam donatio inter virum & vxorem facta, non adeo inualida est, vt confirmari non possit morte donantis, l. cum hic status, l. Papin. ff. hoc tit. vt statim dicemus: igitur etiam iuramento confirmari poterit. Deinde, nam iuramentum toties est seruandum, quoties seruari potest sine dispendio salutis æternæ, c. debitore, c. quanto, c. cum contingat, de iureiur. sed hoc iuramentum seruari valet sine dispendio æternæ salutis, siquidem donationes inter virum & vxorem non sunt prohibitæ ratione publicæ utilitatis, sed propter coniugum commodum, ne mutuo amore inuicem se spolient, vt suprà probaui: ergo seruari debet iuramentum. Accedit, nam donatio inter virum, & vxorem religionis causâ facta subsistit, l. si sponsus, §. si concessa, ff. hoc tit. igitur debet etiam valere propter iuramentum, in cuius obseruantia vera consistit religio, l. 1. ff. de iureiur. l. 2. C. de reb. cred. Huic ergo sententiæ standum est: tum quia iure aperto nititur: tum quia maioris auctoritatis Interpretes eam defendunt, vt docent Gutierrez de iuram. 1. p. c. 3. A. Gomez in l. 53. Tauri, n. 66. Nec obstant fundamenta contrariæ opinionis, quibus omnibus satisfaciendum est dicendo, donationem inter coniuges non esse prohibitam, quasi ea sit contra bonos mores naturales, sed tantum contra bonos mores ciuiles; vnde iuramentum contra eos appositum seruandum est.

Deinceps sciendum est, post orationem Imperatoris Antonini de confirmandis donationibus in Senatu habitam, donationes inter virum & vxorem confirmari, antea enim donationes nullo modo confirmabantur, quamuis donator in eadem voluntate decederet, nisi vulgari modo legasset, l. si quando 109. ff. de legat. 1. Sed Imperator Antoninus ante excessum patris sui, vltimis videlicet temporibus vitæ Seueri, cum ipse bellum in Britannia haberet, orationem in Senatu per Quæstorem habuit, vt aliquid laxaretur, & mitigaretur rigoris, l. cum hic status 32. ff. de donat. inter. l. donationes quas, C. eod. tit. Gentil. de donat. lib. 3. c. 4. Sed quæstio est apud ipsos iuris conditores, an ad hoc, vt donatio confirmetur, donatoris exitus consideretur, & res donata in vita tradita sit à donatore: In qua re variæ sunt opiniones, nam Vlpianus in l. Papinianus 23. ff. hoc tit. aperte respondet, ex Papiniani sententia prædictam donationem non confirmari, nisi ipsius rei donatæ traditio interueniat: docet Glossa ibi, verbo Donationem, & in l. 1. verbo facta, C. eod. & est recepta sententia secundum Iasonem in l. frater, n. 45. ff. de cond. & demonstr. Seguram in l. vnum, §. sed si fundus, ff. de legat. 2. Gomez in l. 50. Tauri, n. 65. Couarr. in rubric. de testam. 3. p. n. 3. & lib. 3. var. c. 7. n. 4. Acostam in c. si pater, verbo Legauit, n. 5. de testam. Connanum lib. 8. comment. c. 11. eamque tenent Iul. Clarus §. donatio 99. n. 6. Faber in l. Diuus, n. 28. ff. de regul. Myfinger. cent. 2. obs. 23. Amaya lib. 2. obs. c. 10. Corraf. lib. 5. miscel. c. 1. Duaren. ad tit. solut. matrim. Pacius cent. 5. q. 59. Faber 2. coniect. c. 8. Molina de iustit. tract. 2. disput. 289. num. 4. Besoldus in delib. iuris ex lib. 23. Digestor. q. 13. Faciunt pro eis sequentia; nam qui promisit, & non tradidit, pœnituisse videtur: sed constat donationes istas re-

uocari pœnitentiâ: ergo cum non detur perseuerantia voluntatis, non poterunt confirmari. Faciunt etiam lex cum hic status, §. oratio, ibi: Hæredem verò eripere; lex 3. §. sciendum, ibi: Nec traditio quicquam valet; lex si seruus 20. lex sicut 11. ff. hoc tit.

Sed contrariam sententiam expressè docet Consultus in l. cum hic status 32. ff. hoc tit. ibi: Obligatio sit ciuilis. Quæ verba ad donationem, quæ fit sine traditione, necessariò sunt referenda: re enim tradita nulla superest obligatio; eam enim sententiam probat disertus textus in l. si stipulata, in princip. vers. final. hoc tit. Facit etiam textus in d. l. cum hic status 32. §. sicut autem, ff. eod. ibi: Et generaliter vniversæ donationes, quas antea impediri diximus, ex oratione conualescunt. Deinde hæc sententia probatur ex l. 2. C. de dote cauta non numerat. vbi donatio cum res tradita non est, ab hæredibus mulieris peti potest. Probatur etiam ex textu expresso in nouel. 116. c. 1. vbi Iustin. refert controuersiam talem in foro incidisse. Cum maritus res suas coniugi donasset, nec tamen tradidisset, decessit, hæredes noluerunt res tradere donatas. Imperator respondit, donationes esse silentio confirmatas, quamuis res promissæ tantum essent, non traditæ. Quod argumentum aptissimum esse docuit Gentil. lib. 3. de donat. c. 3. Quibus fundamentis hanc defendunt sententiam Duarenus ad tit. sol. matrim. c. de donat. inter, Corraf. lib. 2. miscel. c. 1. Faber lib. 2. coniect. c. 8. & lib. 19. c. 3. & de error. decad. 42. errore 5. eius vindex Schiffordeg. lib. 1. tract. 11. per totum, Hothom. lib. 5. de donat. c. 22. Bronchorst. cent. 2. assert. 7. Sed in hac Interpretum, immò & Consultorum contrarietate probabilior videtur prima sententia, tum ob suprà dicta fundamenta, tum ob id, quod hæc oratione confirmantur donationes: sed donationes propriè non sunt promissiones de donando, l. si viro, ff. de bon. liberti. Martial. lib. 10. epigr. 16. ibi:

*Si donare vocas promittere, nec dare, Caie;
Vincam te donis, muneribusque meis.*

Ergo iure antiquo tantum confirmabantur donationes inter coniuges, quæ à traditione incipiebant. Hac opinione retentâ non obstant contrariæ sententiæ fundamenta. Non primum ex d. l. cum hic status, ibi, Obligatio sit ciuilis, quæ verba vt exponat Gentil. d. c. 38. ait in textu illo, siue illis verbis IC. agere de donatione rei incorporalis, scilicet actionibus cessis, & obligatione tantum dari, cum res tradi non possit. Alio modo conatur dissoluere difficultatem Schiffordegerus d. tract. 11. asserendo loco illius verbi sit, legendum esse fiat, quasi minùs propriè loquutus esset Consultus, vt ita eiusdem verbi repetitionem effugeret. Sed vtramque solutionem doctè refellit Amaya d. cap. 10. qui affirmat in eo textu rem traditam esse, & idè donationem morte confirmari, ex eaque deduci Falcidiam; sed Consultum asserere obligationem ciuilem esse, quasi diceret, hæredem obstrictum esse sinere illam rem apud vxorem remanere, quasi valida à principio esset donatio. Alia prosequitur pro ipsius textus expositione D. Iosephus de Retes de donat. inter, c. 8. per totum. Nec obstat textus in d. l. stipulata, cui satisfacit Cuiac. lib. 8. respons. Papin. in d. l. 4. ff. hoc tit. asserendo in eo textu speciale esse, vt donatio adhuc re non tradita confirmetur, quia consistebat in annuis præstationibus: quæ donatio vim alimentorum obtinet, l. quadam, ff. de pactis dotal. & ita confirmari poterat perinde ac si inciperet à traditione.

12.

CONTRARIA
OPINIO
REFERTUR
ET PROBATUR.

II.

DEORATIONE
NE ANTONINI.

ditione. Sed licet Cuiacij solutio vera sit, tamen ratio specialitatis aliunde petenda est, videlicet ex eo, quod in donationibus annuis non potest in donatarium traditio fieri illico totius obligationis, cum ex eius natura proveniat, ut plures obligationes contractæ dicantur, l. 4. l. cum in annuis 16. ff. de annuis legat. l. si ususfructus 28. ff. quibus mod. ususfruct. amittit. & earum traditio non potest statim fieri, cum per singulos annos debeantur, l. 3. in princip. ff. de annuis legat. l. nec semel 12. ff. quando dies legat. l. habitatio 11. ff. de ususfruct. legat. docet Amaya d. c. 10. n. 28. Nec etiam pro contraria sententia facit textus in l. 2. C. de dote non cantu. Nam omittis solutionibus traditis à Fabro lib. 19. coniect. c. 3. Schifordeg. d. tract. 11. dicendum est, in eius specie traditionem interuenisse, & ita donationem potuisse confirmari: quæ solutio deducitur ex illis verbis: *Qui in augmentum dotis dedit*. Dare enim non est promittere, ut supra ex Martiali probauimus; sed ita rem tradere, ut fiat eius cui traditur, §. sic itaque, Instit. de act. Igitur cum in specie illius textus res fuissent in augmentum dotis traditæ, recte creditur donationem esse confirmatam, ut probat Amaya d. c. 10. n. 41. Nec dicta nouella Iustiniani fauet contrariæ sententiæ, dum enim ibi nouiter Imperator constituit, donationes stipulatione factas inter coniuges morte confirmari, supponit iure veteri contrarium obseruatum fuisse, unde potius fauet sententiæ quam hucusque probauimus.

13.
DE REVOCATIONE DONATIONIS.

Quæ hucusque adduximus de confirmatione donationis ex oratione Imperatoris Antonini, non simpliciter & absolute procedunt, sed cum duabus conditionibus, quas expressit Gregorius noster in præsentī. Primam in illis verbis: *Quæ tamen penitus euanescent, si reuocetur*; quam expressit Imperator in illis orationis verbis: *Si donationem factam donator non reuocauerit*, id est si eum non pœnituerit: pœnitere enim, aut reuocare donationem, permissum est donatori usque ad vitæ exitum d. l. cum hic status, §. Oratio. Ideo æquiparantur donationes istæ ab Vlpiano fideicommissis, quæ solâ pœnitentiâ reuocantur, l. fideicommissum 27. C. de fideicommissis. Hæc autem reuocatio, seu pœnitentia debet considerari suprema, ita ut si pœnituerit, postea tamen placuerit, donatio subsistat, sicut in aliis vltimis voluntatibus inspicimus supremam voluntatem, d. l. cum hic status, §. pœnitentiam, l. si quis mihi, §. penult. ff. de acquir. heredit. l. 5. C. Theodos. de reuoc. donat. docet Gentil. lib. 3. de donat. inter, c. 11. Quæ reuocatio dupliciter contingere potest, tacite videlicet, & expresse. Tacite, veluti diuortio facto, d. l. cum hic status, §. si diuortium, l. 2. ff. de auro & argento, l. à marito 18. C. hoc tit. Intelligitur enim pœnituisse cum post diuortium plerumque amicitia non remaneat, l. cum in fundo, §. quod si, ff. de iure dot. Tertul. de monogam. c. 10. ibi: *Diuortium discordiâ fieri aut discordiam facere*. Deinde, nam legata inimicitiis contractis inter testatorem & hæredem tacite adimuntur, l. 3. ff. de adim. legat. ergo & donationes inter coniuges reuocantur. Quod etiam procedit, etsi donationes inter virum & uxorem mortis causâ factæ sint; nam per diuortium reuocantur l. si cum uxori, §. penult. cum l. sequent. ff. hoc tit. sed si instauratum sit matrimonium, donationes conualescunt, l. redintegrato, ff. rer. amot. l. cum hic status, §. quod ergo, l. adeo, §. 1. ff. hoc tit. Sed hæc doctrina procedit si diuortium malâ gratiâ fuerit celebratum; si verò bonâ gratiâ, donationes non infirmantur, d. l. cum hic status, §. si diuortium; aut simulato modo, non ex an-

mo perpetuò diuertendi diuortium fiat, l. muli ex 64. ff. de donat. inter. aut si tribusculum tantum intercesserit, d. l. cum hic status, §. si diuortium, Gentil. d. lib. 3. c. 20. Tacite etiâ reuocatur donatio, si confocer confocero donauerit, & alter eorum coniuges emancipauerit, d. l. cum hic status, §. si focer. Deinceps tacite reuocatur donatio, si res donata alienata sit, ut si vendita, donatæve fuerit, l. si maritus 12. C. hoc titulo: legata, vel per fideicommissum relicta, ut probat Gentil. d. lib. 3. c. 14. Expresse reuocatur donatio, cum donator expressis verbis mutauit voluntatem. Secundam conditionem expressit Gregorius in præsentī, ibi: *Vel qui donatum accepit, prius debitum natura persoluit*. Quibus verbis alia conditio continetur, quæ in oratione Antonini desideratur, videlicet ut prius decederet donator, aliàs si prius decessisset qui donatum accepit, donatio non confirmatur, l. cum hic status, §. si annuo, ff. hoc tit. l. à marito, C. eod. sicut enim legata, & fideicommissa non debentur, si prius persona honorata, quam testator decesserit, l. 1. ff. de his quæ pro non scriptis habentur, l. vnic. C. de caduc. tollend. nec ea quæ ob merita relinquuntur, l. nec adiecit, ff. pro socio, personis exteris, & fortassis non ita benemerentibus deberentur: sic similiter donationes inter virum & uxorem non confirmantur, si prius decesserit qui donatum accepit; & si simul decesserint, qui comorientes in iure appellantur, donatio confirmatur, l. si inter virum, ff. de reb. dubiis, l. si qui, ff. de mortis caus. donat. quia ut non confirmetur, desideratur ut donator superviuat, qui rem vindicare possit: & cum non constet eum supervixisse, ideo donationes inter commorientes factæ confirmantur. Sed si donator prius decesserit, quia dolo coniugis extinctus sit, donatio non confirmatur, l. si ab hostibus, §. 1. ff. solut. matrim. Gentil. lib. 3. de donat. c. 6. Quid autem si donator non decesserit, sed seruus efficiatur, an donatio confirmetur, disputant Gentil. d. lib. 3. c. 8. 9. & 10. Pinel lib. 2. select. c. 2. Sed cum hic casus nec iure nostro admissus sit, nec frequenter contingat, ad quid examinari debet? Quid si donator religionem profiteatur? examinat Germonius 2. animaduer. cap. 13.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta ex d. §. si maritus d. §. si rogatus. Nam respondendum est, repudiationem factam à marito, aut restitutionem, non deductâ quartâ, donationis causâ valere, quia non exinde fit pauperior qui repudiat, nec qui non acquirit, alienasse videtur, l. alienationis 28. §. qui occasione, ff. de v. s. l. cum quidam, ff. de iure fisci. Quæ sententia procedit non solum in hereditate, quæ non semper lucrosa est, immò plerumque magnum in ea latet æs alienum, sed etiam in legato, qui enim illud repudiat, aliquid alienasse non creditur, l. 6. ff. quæ in fraud. credit. Nec contrarium probant textus in l. in fraudem 45. ff. de iure fisci, l. magis puto, §. fundum, ff. de rebus eorum; quorum interpretationem latius prosequuntur Osuald. lib. 23. Donel. cap. 18. littera E, A. Gomez in l. 50. Tauri, num. 56. vers. Quintus est casus, & lib. 2. var. cap. 14. num. 14. Arias à Mesa lib. 2. variar. cap. 41. Faber lib. 8. coniect. cap. 19. Vnde cum nihil de suo alienet, aut diminuat, qui donationis causâ repudiat hereditatem, aut legatum, fideicommissumve non deductâ quartâ restituit, idè talis repudiatio sustinetur, seu restitutio, ut latè probat D. Ioseph de Retes de don. inter, cap. 4. §. 1. numero 11. Nec obstat augmentum deductum à donatione in concubinam collata; nam

14.
DISSOLUTIONE
TVR DVBI
TANDI AN
TIO.

nam in præfenti prohibitione solus castus, vehemensque amor coniugalis cohibendus fuit, non hic impurus, qui nec amor est, nec concubinatu coniunctos adigit, *l. si prædia 58. in princip. & §. 1. ff. hoc tit. l. affectionis 5. l. donationes 31. ff. de donat.* Faciunt text. in *l. qui concubinam 29. l. uxorem 41. §. concubina, l. item legato 49. §. 1. & 2. ff. de legat. 3.* docuit latè Sipio Gentil. lib. 1. de donat. inter, cap. 8. Nec obstat aliud augmentum ipsius difficultatis; nam si maritus tradiderit vxori rem alienam, cum non ideo ipse reddatur pauperior, subsistit donatio, vt vxor titulo pro donato possit rem vsucapere, *l. si vir vxori, ff. pro donato*: docet Palacios Rubios in præfenti rubric. §. 47. num. 23.

Sed suprâ traditis obstat textus in *l. 5. ff. pro derelicto*, vbi proponitur, quod si quis emerit rem ab eo, qui eam pro derelicta possidebat, cum derelinquens dominus non esset, possit eam vsucapere, licet venditor eam in bonis non haberet: Et statim Consultus apponit exemplum illius, qui à marito emerat rem ab vxore donatam, quia ipse quoque potest eam vsucapere. Quem textum sic expendo. Si donatio inter virum & vxorē non valeret, nõ procederet vsucapio, cum vsucapio sine titulo nõ detur, *l. Celsus 27. ff. de vsucap. l. 3. ff. pro soluto*. Ergo quia donatio valuit inter virū & vxorē. Augetur difficultas ipsius textus, nam certum est, eum qui errat in iure, vsucapere nõ posse, cum iuris error noceat ad vsucapionem, *l. nunquam, l. si fur, §. 1. ff. de vsucap. & donationem præcedentem inter virum & vxorem non præstare iustam causam ad vsucapiendum, docetur in l. 1. §. ult. ff. pro donato, l. nec ullam 13. §. 1. vers. item, ff. de petit. hered. l. si vxor 19. ff. de donat. inter. l. per seruum 57. ff. de acquir. domin.* Ergo in eo textu procedere non poterat vsucapio. Pro cuius textus expositione dicendum est, quod licet cum vxor viro donat, vel econtrâ, rem propriam, qui accipit, dicatur malæ fidei possessor, *l. si vxor in fine, ff. hoc titul. pro prædoneque habeatur, l. quod vir, ff. de acquir. poss. §. d. l. nec ullam, §. 1.* tamen si donetur res aliena, valet donatio, quia alter non efficitur pauperior; sed cum non sit sufficiens ad translationem dominij, præstat tantum vsucapiendi conditionem; quo casu procedit textus in *d. l. 5.* in cuius specie res aliena donata fuit ab vxore marito. Alter verò, qui à marito emit, potest vsucapere, cum & maritus posset, *ex l. si extraneus 34. ff. hoc tit. l. 3. ff. pro donato*. Aliquando etiam res ita donata potest vsucapi, si videlicet initium, aut exitum vtilem habuit ipsa vsucapio: quo modo accipit textus in *l. Gaudentius, ff. de contrah. empt. l. si inter extraneos, ff. hoc tit.* Gentil. lib. 2. de donat. c. 19. Nec augmentum difficultatis refragatur; nam coniux vsucapiens rem alienam à coniuge donatam, non errat, siquidem eo casu donationem valere rectè putat, cum talis donatio à iure approbetur, *l. sed & si vir, §. quod legatarius, l. si sponsus, §. cum ergo, ff. hoc tit.* vnde absque vllò errore tunc procedit vsucapio. Videndus D. Iosep. de Retes ad *l. Attiniam, n. 55.*

Secundò suprâ traditis obstat textus in *l. & si 18. ff. quod in fraud. credit.* vbi proponitur mulierem remisisse pignus marito, idest obligationem pignoratitiam, quâ maritus obligatus erat; quæstionis est, an valeat pignoris remissio? Et respondet Consultus, valere illam pignoris remissionem inter coniuges factam, licet si in fraudem creditorum facta proponatur, reuocari possit. Tunc sic textum expendo. En textum vbi valet donatio inter coniuges, licet per pignoris remissionem effi-

ciatur qui donauit pauperior. Fieri pauperiorem eum qui pignus remisit, probatur ex sequentibus; nam plus cautionis est in re, quàm in persona, *l. plures 25. ff. de reg. iur.* remisso enim pignore facile debitor facultatibus labi potest, atque ad inopiam reduci, & tunc inanis erit actio, *l. nam is 6. ff. de dolo, l. ei 24. ff. mandati*. Hinc vulgare illud: *Satius est pignori incumbere, quàm in rem agere*. Vnde creditori competit actio furti pro pignore surrepto, *l. 12. §. 1. ff. de furtis*, præfertur enim qui pignus habet cæteris creditoribus, *l. ei 29. C. qui potiores, & alias vtilitates consequitur qui pignus habet*. Ergo remittendo illud maritus pauperior efficitur. Cui difficultati respondendum est asserendo, pignoris remissionem non inducere donationem inter coniuges; non enim est liberalitas: vnde ab eo, cui remissum est pignus, fideicommissum relinqui non potest, *l. 3. §. ult. ff. de legat. 3. l. ab eo 2. C. de fideicommiss.* remissio enim pignoris non tollit obligationem principalem, sicut tollit remissio, seu traditio chirographi, *l. 4. ff. de pact. l. 3. ff. de liberat. leg.* Vnde cum nihil de suo diminuat creditor pignus remittendo, idem vxor remittere potest pignus marito, cum maritus soluendo est; immò & hypothecam, quam in mariti bonis propter dotem vxor habet, *l. etiam, C. ad Velleianum, l. vnic. §. & cum lex, C. de rei vxor. action.* plura Gentilis vbi suprâ, c. 22. Tertio opponi potest textus in *l. 1. §. 1. ff. ad leg. Iul. repetund.* vbi proponitur legis Iuliæ repetundarum dispositio, videlicet vt iudex aliquid à prouincialibus accipere nequeat; & exceptionem apponit, scilicet nisi à consanguineis, vel vxore. Expendo vltimam partem exceptionis, vbi licet donationem accipere ab vxore. Ergo non rectè asserimus, donationem inter virum & vxorem factam non valere. Cui difficultati respondendum est discrimen constituendo inter donationem, & munus; licet enim prohibitum sit vxori donare, modicum tamen munus tradere non prohibetur, vel econtrâ, *l. sed si vir 8. ff. de donat. inter.* Vnde licet lege Iulia permittatur vxori tradere munera viro suo iudici, non tamen immodica, vnde transeant in donationem: & ne tunc obster lex *6. ff. eod. tit.* videndus est Cuiac. lib. 6. obs. cap. 18. Quarto obstat textus in cap. de illis 3. de condit. apposit. vbi proponitur ab Alexandro III. quod si quis contraxerit matrimonium ea conditione, vt centum sibi donentur, si postea vxor renuat donationem facere, an cogatur vir eam accipere in vxorem? Et respondit Pontifex, eum non teneri. Tunc sic expendo. En textum vbi donatio collata in tempus nuptiarum valet: ergo non rectè asseritur, donationem factam in tempus nuptiarum nullius momenti esse. Cui difficultati respondendum est dicendo, ibi donationem non confirmari in tempus matrimonij, sed sponsaliorum, ita vt si donasset, eam acciperet in vxorem, & cum ea contraheret matrimonium: ergo non fuit collata in tempus matrimonij, sed tantum sponsaliorum: at inter sponsos valida est donatio, *l. inter 27. ff. de donat. inter. l. cum sponsus, ff. de publiciana. l. 1. C. de don. ante nupt.* Ergo rectè in eo textu deciditur, donationem collatam in tempus sponsaliorum validam esse. Opponi etiam possunt contra dictam assertionem textus in *l. cum pater 77. §. pater 17. ff. de legat. 2.* de cuius solutione videndus est Amaya lib. 2. obseru. c. 10. l. si quando 109. ff. de leg. 1. iuncto Cuiacio in *l. legatum 24. §. ult. ff. de aliment. legat. l. 4. §. 1. ff. de doli mali & metus except. l. iure §. si cum, ff. eod. tit. l. quaris. ff. de pactis dotal. l. diuortio, §. ob donationes. ff. solut.*

solut. matrim. l. 3. ff. de leg. 3. l. 81. ff. ad l. Falcid. iuncto Cuiac. tract. 2. ad Afric. in l. 2. ff. de auro & argem. l. 1. §. est & aliud, ff. de dote preleg. adhibito Cuiac. 6. ad Afric. ibi, l. cum quis 38. §. 1. ff. de solut. l. seruus 76. ff. de hered. instit. l. 11. §. 1. ff. de impens. l. 1. C. de donat. ante nupt. iuncto Fabr. lib. 19. coniect. c. 1. & 2. l. 1. §. si vir, ff. de vi & vi armat. iuncto Gentili lib. 2. de donat. cap. 30. l. sequens questio, ff. de leg. 3. iunctis Ofsu. lib. 5. Donel. c. 6. littera G. Gentili lib. 2. de donat. c. 15. l. 6. C. si quis alteri, l. ex cōuentione, C. de pactis, l. quadam 77. ff. de rei vindicat.

17.
LIMITA-
TIONES
PRÆSENTIS
TEXTVS.

Sed quia prudentum interpretatione, aut Imperatorum constitutionibus nonnullæ donationes inter virum & uxorem receptæ sunt, pro coronide huius commentarij nonnullas ex eis referamus. Et primò religionis causâ, aut sepulturæ gratiâ donatio facta subsistit, *l. si sponsus 5. §. concessa, ff. hoc tit. tum fauore religionis, tum ex eo, quod locupletior non efficitur, qui donationem accepit, l. si à marito, C. hoc tit. docent Gentil. lib. 2. de donat. c. 7. Gutherus de iure manium lib. 3. c. 7. Ob easdem etiam rationes seruus ritè donatur manu missionis causâ, l. quod autem, §. penult. & ult. ff. hoc tit. l. definit, ff. solut. matrim. l. seruus 76. ff. de hered. instit. Paulus lib. 2. sentent. tit. 23. §. 2. docent Gentil. lib. 2. c. 9. donationes etiam ad restaurationem domus incendio consumptæ, & ad redemptionem captiuorum receptæ sunt, l. sed si moræ 13. §. 1. l. quod si vir 14. ff. hoc tit. D. Ioseph de Retes de donat. inter. c. 5. n. 19. Item honoris causâ donare permissum est, vt si obtinendæ dignitatis gratiâ ab*

uxore aliquid donatum est, l. quod adipiscenda 40. ff. de donat. inter. vel ad procellus dignitatis, l. 43. ff. eod. de quorum iurium expositione videndi sunt Gentil. lib. 2. de donat. inter. c. 4. & 5. Meril. lib. 2. obseru. c. 6. Vasconcellus lib. 3. resp. c. 17. vel si pro itinere faciendo, vel vesturis in eo soluendis aliquid donetur, l. si quis pro uxore, ff. de donat. inter. l. inter socerum, §. conuenit, ff. de pact. dotal. Gentil. dicto lib. 2. c. 6. Retes d. c. 5. Item valida est donatio facta disciplinæ causâ ad erudiendos seruos, l. si quod donatum, §. 1. etiam munera modica tempore natalitij dari solita donari valent, l. sed si vir, §. penult. ff. hoc tit. quam illustrant Gentil. d. lib. 2. c. 10. Amaya in l. unic. C. de oblat. vxor. lib. 10. etiam donationis causâ potest coniux coniugi permittere promiscuum vsum vestium, l. si vir, ff. hoc tit. etiam mutuae donationes, siue reciprocae inter coniuges factæ subsistunt, l. 7. §. 2. l. cum hic status 32. ff. hoc tit. §. si ambo. Prosequuntur alios similes casus Gentil. d. lib. 2. per totum, Retes d. c. 5. per totum. Illud non est omittendum, apud nos valere donationem inter virum & uxorem constante matrimonio; dum tamen fiat elapso anno, & liberi suscepti non sint, vt constat ex l. 3. tit. 12. lib. 3. fori: qua lege ius commune correctum esse testatur Gomez in l. 52. Tauri, n. 66. Dueñas regul. 121. Gutiérrez de iuram. c. 3. n. 16. sed cum legibus fori iudicandum non sit, nisi probato earum vfu, iuxta legem 1. Tauri, & docet Didacus Perez in proœmio ordin. q. 7. principali, necessariò probari debet illam legem vfu esse receptam.

TITVLVS XXI.

De secundis nuptiis.

CAPVT I.

a Alexander III.

APELLANVM nihilominus, quem benedictionem cum secunda tibi constiterit celebrasse, ab officio, beneficioque ^e suspensum, cum litterarum tuarum testimonio, appellatione cessante ad Sedem Apostolicam nullatenus ^d destinare postonas.

NOTÆ.

1. **A**lexander III.] Ita etiam legitur in c. unic. sub hoc tit. in 2. collect. nullibi tamen exprimitur cui Episcopo rescribat Pontifex, forsan hic refertur pars alterius Decretalis, cuius integrâ caremus.

2. **b** Capellanum.] Idest parochum, cui ex officio competit nuptiis interesse, & coniugibus benedicti onem nuptialem præstare; quo modo accipitur in c. suam, de simonia, c. 2. de regul. in 5. compil. c. nullus 30. q. 5. lib. 1. Capitul. Caroli, c. 165. & 166. qui Missam celebrare debet ad eandem benedictionem præstandam. Burchardus lib. 9. Decreti, c. 8. debetque esse proprius parochus; quare olim qui matrimonium contrahebant, interrogabantur cuius territorij essent, can. 1. Concil. Nannet. apud Carnot. p. 2. Decreti, c. 122. & tunc dicitur coniugium in facie Ecclesiæ celebratum, c. ex tenore, qui filij sint legit. vel in conspectu Ecclesiæ, c. cum inhi-

bitio, de clandest. despons. Potest tamen proprius parochus hanc benedictionem committere alij sacerdoti, etiam simplici. Trident. sess. 23. de matrim. c. 15. & in Clement. 1. de priuil. profertur excommunicatio reseruata ipso iure contra regulares, qui absque facultate benedictiones nuptiales impendunt. Verùm huiusmodi excommunicacionem cessauisse arbitrantur Pellizarius tract. 7. c. 3. sect. 2. n. 9. & alij, quia mutata fuit in suspensionem reseruata Ordinario: quæ reseruatio non tollit quo minùs regulares possint ab ea absolvere ex vi suorum priuilegiarum, si quæ sunt. An autem parochus excommunicatus, suspensus, vel irregularis possit eandem facultatem delegare, disputant Sanchez lib. 3. de matrim. disput. 21. Barb. de officio Parochi c. 21. & vnde parochus dicatur Capellanus, explicant Filescus in querela Ecclesiæ Gallic. fol. 850. Zetda in aduers. sacr. c. 85. Lindembrog. in Glossar. legum antiq. verbo Capella, Petrus Gregorius in cap. 12. de rescript. eod. verbo.

^e Suspen-

3. c. *Suspensum*.] Non tamen suspensionem hanc esse latæ sententiæ, sed potius ferendæ, pluribus relatis docent Sanchez *de matrim. lib. 7. disp. 81. n. 27.* Bonac. Castropalao & Philicius, quos refert & sequitur Gibalinus *in synopsi censur. littera N. n. 4.* Et hodie arbitrariè esse puniendum, tenet Barb. *de potest. Episc. alleg. 92. num. 184.*

d. *Destinare*.] Missionem hanc ad Sedem Apostolicam sublatam esse à Ioanne XXII. docuerunt Couarr. *in 4. 2. p. c. 8. §. 11.* Barb. *d. allegat. 32.*

COMMENTARIUM.

4. CONCLV-
SIO REFER-
TVR, ET
PROBATVR.
EX hoc textu talis communiter deducitur assertio: *Secundæ nuptiæ non sunt benedicendæ.* Probant eam textus *in c. final. 23. dist. c. videtur. hoc tit.* Ioannes XXII. *in extranag. Concertationi*, quam refert Didacus Perez *in l. 5. tit. 1. lib. 5. ordin. D. Ambrosius in epist. 1. Pauli ad Timoth. c. 3.* ubi exponens illa verba, *Sint vnius uxoris viri*, ait: *Homini enim vnam uxorem decrevit Deus, cum qua benedicatur; nemo enim cum secunda benedicitur.* Hilarius *in epist. 1. ad Corin. c. 7.* *A Deo primæ nuptiæ sunt, secundæ permissæ sunt: denique primæ nuptiæ sub benedictione Dei celebrantur solenniter; secundæ autem etiam in præsentem carent gloriâ.* Optatus *lib. 6.* ubi expendens probrum à Donatistis illatum sacris Virginibus secundò per eos consecratis: *Hoc inquit, nec mulieres pariuntur, quæ carnaliter nubunt, ex quibus si alicui maritum mutare contigerit, non reperitur illa temporalis festiuitas, non in altum tollitur, non populi frequentia frequentatur.* Innocent. I. *in epist. ad Viricum Rothomag. c. 6.* D. Augustin. *serm. 243. de tempore*, D. Isidorus *de diuinis officiis c. 19.* Illustrant vltra congestos à Cenedo *ad Decret. collect. 49.* Barb. *in præsent.* & *de officio parochi c. 21. n. 102.* Greg. *lib. 3. partit. tit. 2. c. 2.* Hannius *in Encyclop. p. 3. tit. 13.* Aneas Robert. *lib. 1. rer. iudic. c. 18.* & *lib. 2. c. 7.* Transmiera *de polygam. q. 10. in fine.* Marcel. Donat. *ad Trebel. Pol. tom 6. thesaur. critici. fol. 1003.* Gibalinus *de censur. in synopsi. litt. M. n. 4.* D. Randoly *in c. aliter. 30. q. 5. c. 9.* per tot. P. Greg. *lib. 9. syntag. c. 26.* Turrianus *lib. 3. pro epist. Pontif. c. 3.* Bellarminus *de matrim. lib. 2. c. 9.* Lantdmeter. *lib. 1. de veteri cleric. c. 101.* Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber. c. 66.* Vighellius *in meth. iuris canonici. fol. 493.* Crespetius *in summa, verbo Nuptiæ secundæ.*

5. PROPONITVR RATIO DVBITANDI.
Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem sic insurgo. Tam secundæ, quàm primæ nuptiæ continent sacramentum legis gratiæ, & ab Ecclesia approbatæ reperiuntur, vt legitur *in c. penult. & ult. hoc titul.* aliisque iuris auctoritatibus ibi adducendis. Sed primæ nuptiæ benedicuntur ex præcepto Ecclesiæ, *c. nostrates. 30. q. 5.* Trident. *sess. 24. de reform. matrim. c. 1.* & statim illustrabimus: ergo & secundæ benedici debent; ne hac benedictione illis denegatâ credatur, sacramentum non contineri, vt falsò asserbat Kemniti-
us relatus à Bellarmino *de matrim. c. 9.* Accedit, nam omnia sacramenta, & sacramentalia, quæ characterem non præstant, vt conferunt Baptismus, Confirmatio, & Ordo, iterabilia sunt: sed benedictio, quæ à sacerdotibus coniugibus præstat, non imprimit characterem: ergo iterari potest eidem coniugi secundò nubenti.

6. DE SACRIS CÆREMONIIS IN
Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione scire oportet, etiam apud Gentiles matrimonium non sine sacris cæremoniis, diuinisque precationibus ce-
D. D. González. *in Decretal. Tom. IV.*

lebrari solere. Cicero pro Cluentio, ibi: *Nubit genero socrus nullis auspiciis, nullis auctoribus.* Val. Max. *lib. 2. c. 1.* præcipuè in tribus diebus nuptiarum; quorum primus appellabatur Desponsalia, quia in eo sponsalia fiebant auspicio capto à turture & cornice. Cicero *lib. 2. de diuinat.* Valerius *dicto c. 1.* quia vtrumque animal aded vsui coniugij studiosum est, vt vno mortuo superstes nullius coniunctionem habeat. Post auspicia sacra celebrabant. Vlpianus *in fragm. tit. 9.* Farre conuenitur in manum certis verbis, & testibus decem præsentibus, & solenni sacrificio facto, in quo panis quoque farreus adhibebatur. Terentius *in Phormione, actu 4. scena 4. ibi: Spatium apparandis nuptiis, vocandi, sacrificandi dabitur.* Secundus dies Decubatio dicebatur, eo quod deducebatur sponsus in domum foceri à paranympho, si futura vxor virgo erat (est paranymphus pronubus, siue auspex, ex parte viri, sicut ex parte fœminæ pronuba adhibetur); si autem sponsa vidua fuisset, ea deducebatur ad sponsum à pronubo, seu nymphago. In limine ignis, & aqua apponebantur; vtrumque sponsi manu tangebant; ipsa nupta eiusdem aspersione lustrabatur. Quò respexit Consultus *in l. Scia 66. §. virgini, ff. de donat. inter. ibi: Priusquam aqua, & igni acciperetur.* Tertius dicebatur Reptoria, quasi nuptiarum appendix: in eo affines conuiuium instaurabant, in eoque vxor in domum mariti deducebatur, vel in eius hortos, ex d. §. *Virgini*, ubi nuptias celebrari nonnulli existimarunt, quia Venus nuptiarum præses (testibus Homero *in Iliade*, Pausania *in Messaneacis*) eadem putabatur Dea hortorum. Varro *lib. 4. de ling. Latina, & lib. 1. de re rustica: & sacerdotem Cereris per sacram orationem matrimonio iungere sponfos refert Plutarchus in præcepto conub.* Et quia credebant lunonem nuptiis præesse, illi sacrificare solebant nuptiarum die, accersito sacerdote, qui bilem ab hostia avellebat, ac iuxta aram infodiebat, vt ostenderet sine ira, odio, & amaritudine esse oportere coniuges. Christophorus *ad primum Æneid. Virgil. versu Id metuentes.* Seruius *in 3. Æneid.* De quibus nuptiarum sacrificiis fusè agunt A. Hothom. *de ritu nupt. cap. 29.* Gutherus *de veteri iure Pontif. lib. 4. c. 6.* Lantdmeter. *de veteri monach. lib. 2. cap. 101.* Rosinus *lib. 5. antiquit. cap. 37.* ubi Demsterus.

7. DE ORIGINE ET VSV BENEDICTIONIS NUPITALIS.
Sed Ecclesia meliori ducta exemplo, & maiori ratione, benedictionem sacram adhibet in ipsis nuptiis celebrandis. Nam Deus Dominus noster dum creauit Adamum & Euam, benedictionem nuptialem, & dotem, ac munus coniugij tribuit, vt refertur *Genes. cap. 1. vers. 28. & 29.* & narrat Spondanus *in annal. sacr. die 6. n. 19.* Et Raguel, cum filiam suam Tobix iuueni copulasset, hanc benedictionem iniunxit: *Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, qui vos iunxit, & ipse coniungat vos, impleatque benedictionem suam in vobis.* Sic *c. 7. Tobia.* Et non esse nouellæ institutionis in Ecclesia benedictionem hanc, constat ex Tertul. *lib. 2. ad uxorem*, qui circa finem disciplinæ, & praxi Ecclesiæ edoctus, ita scribit: *Vnde sufficiant ad enarrandam felicitatem matrimony, quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblatio, & obsignatum Angeli renunciant.* Et *de pudicit. capite 4.* & *de monogam. capite 11.* D. Ambros. *lib. 9. epist. 10.* Et cum ipsum coniugium velamine sacerdotali, & benedictione sanctificari oporteat, quomodo potest coniugium dici ubi non est concordia? Ignat. *epist. 5. ad Polycarpum.* Hæc marcus
E 6 epist.

opuscul. 16. ibi: Nam & in exordio mundi ad propagationem generis humani masculum & feminam Deus fecit, eosque sua benedictione coniunxit, dicens: Crescite, & multiplicamini. Cuius rei imitatione etiam sancta Ecclesia antiquitus solenniter & venerabiliter custodiuit, eos, qui in illa velut in paradiso Dei coniugio copulandi essent, diuinâ benedictione, & Missarum celebratione coniungens. Ex Sotero Pap. c. 5. ibi: Ut sponsus, & sponsa cum precibus, & oblationibus à sacerdote benedicantur. Hormisda Papa c. 6. Ut nullus fidelis, cuiusque conditionis sit, occulte nuptias faciat, sed benedictione à sacerdote accepta, publicè nubat in Domino. Concil. Valentin. apud Burchard. lib. 9. cap. 5. Sponsa & sponsus cum benedicendi sunt à sacerdote, à parentibus, vel à paranympis, in Ecclesia sacerdoti offerantur, & cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reuerentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant. Ex Hilario Diacono in cap. 4. epist. 1. ad Timoth. Homini enim unam uxorem decreuit Deus, in qua benedicatur; nemo enim cum secunda benedicatur. S. Isidorus lib. 2. de eccles. offic. c. 19. Nam quod in ipsa coniunctione connubium à sacerdote benedicatur, hoc à Deo in ipsa prima coniunctione hominis factum. Ioannes Patriarcha Constantinopolit. rogatus ab Imperatore Mauricio, eius benedixit nuptias in palatio, ut testatur Theophylactus lib. 1. histor. Mauric. c. 10. ibi: Ille Imperatoris voluntatem officiosè complexus est, fufis ad Deum precibus, & acceptas Imperatoris & Imperatricis manus, inuicem copulauit, & deprecatorijs verbis Imperatoris nuptias benedixit. Idem liquet ex lib. 7. capitul. Caroli, tit. 363. ibi: Et suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus & oblationibus à sacerdote benedicatur. Ex Euaristo relato in cap. aliter 30. q. 5. Concil. Carthag. 4. can. 23. relatum in cap. sponsus, ead. quest. Innocent. 1. epist. 2. ad Vitricum Episc. c. 6. In paradiso cum parentes humani generis coniungerentur, ab ipso Domino sunt benedicti. Hanc formam etiam seruare sacerdotes omnes, vsus ipse demonstrat Ecclesiæ. Nicolaus I. relatus in cap. nostrates 30. q. 5. Trident. sess. 24. de reform. matrim. cap. 9. ex D. Matthæo apud Abdiam lib. 7. A Deo benedicuntur coniugia, à Deo sanctificantur, ac per sacerdotum benedictiones à Deo specialiter consecrantur. S. Paulinus ad finem epithalam.

Ille iugum capitæ amborum sub pace iugali
Velat eos dextrâ, quos prece sanctificat.

Quare S. Ambrosius, referente Possidio c. 27. commendabat B. Augustino, Ne cuiquam uxorem posceret, aut curaret; ne dum inter se coniuges iurgarentur, ei maledicerent, per quem coniuncti essent: sed planè ad hoc sibi iam consentientibus impetum debere interesse sacerdotem, ut vel eorum iam pacta, vel placita firmentur, vel benedicantur. Iustinian. in Nouel. 74. c. 3. Leo nouel. 74. 89. 98. 118. & 119. ibi: Sicut adhibitis sacris deprecationibus adoptionem perfici precipimus, ita etiam sacre benedictionis testimonio matrimonia confirmare iubemus: quod si aliter matrimonium contrahatur, id ne ab initio quidem ita dici, neque illos qui contraxerunt, matrimony iure potiri volumus. Et cum quidam Domini renuissent seruorum suorum nuptias benedici in Ecclesia, ne exinde liberi, & manumissi crederentur, Alex. Comnen. sua constitutione 9. ab Ecclesia approbata, teste Nicet. Thessalon. lib. 6. Iuris Græco-Roman. ita cauit. Adiecit autem & benedictiones non solum in liberis, verum & in seruis valere; & nuptias non alioquin legitimas & christiana institutione dignas esse existimari, nisi etiam benedictio eos qui coniunguntur, obliget. Facit

Alex. III. epist. 22. ad Vbsalensem Episcopum, relatus in cap. 1. de despons. in 2. collect. vbi arguit seruos, quod sine benedictione inirent coniugia. Eadem sacra cæremonia probatur ex legibus Vvisigoth. lib. 8. tit. 3. leg. 12. Longob. lib. 1. tit. 30. Theodor. Studita lib. 1. epist. 21. solennia hæc verba in benedictione matrimonij tunc apud Græcos proferri solita refert: Tu Domine mitte manum tuam ex sancto habitaculo tuo, & coniunge famulo tuo famulam tuam; connecte illos in mutua concordiam, uni eos in carnem unam, quos tibi placuit inter se copulari: honorabiles nuptias redde, immaculatum eorum thorum custodi, sine macula ipsorum contubernium permanere concede in puro corde. Illustrant Nouarinus lib. 6. aqua nupt. cap. 46. Ant. August. in epit. iuris lib. 29. tit. 4. I. Dantis in 30. q. 5. Gothofredus in l. final. C. Theodof. de nupt. P. Greg. lib. 9. syntag. cap. 5. n. 8. Turrianus pro canonibus lib. 5. cap. 3. Borell. tom. 3. decis. tit. 1. n. 40. Lindembrog. in Glossar. leg. antiq. verbo Nuptialis. Crespetius in summa, verbo Nuptiarum, Saufay in Panopl. sacer. 2. p. lib. 2. art. 4. Marfil. de aqua benedict. sect. 2. cap. 3. num. 19. Menardus ad lib. sacram. D. Greg. fol. 414. Baronius anno 808. Si enim matrimonium apud Catholicos non tam in copula carnali, quam in fœdere nuptiali, in quo est sacramentum Ecclesiæ, constat, quid indignius, quam si solo, & clandestino libidinoso coitu legitimas nuptias contrahi posse dicamus; tunc enim matrimonium non sancta, legitimaque coniunctio esset, sed spurcicies, turpitudine, obsecenus concubitus, ut ait Tertul. lib. de pudicit. ibi: Ideo penes nos occulta quoque coniunctiones, idest non prius apud Ecclesiam professa, iuxta mæchiam & fornicationem iudicari periclitantur. Et si ergo benedictiones nuptiales non sint de essentia matrimonij, tamen de ipsis recipiendis adest præceptum in cap. nostrates 30. q. 5. Trident. sess. 24. de reform. cap. 1.

Sed ut aliquos ritus ab Ecclesia receptos, & visitatos in his benedictionibus nuptiarum, licet leuiter, perstringamus, sciendum est, quod primò per sacerdotem in vnum iunguntur contrahentium manus dexteræ, quod Tertul. lib. 2. ad uxorem, innuit per illa verba, quos Ecclesia conciliat, & notauit Baron. anno Christi 57. facit textus sacer Tobia cap. 7. versu 15. vbi cum de coniugio Saræ & Tobia agit, ait: Apprehendens dexteram Tobia, tradidit dicens: Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob vobiscum sit, & ipse coniungat vos, impleatque benedictionem suam in vobis. Usitatum enim fuit apud varias nationes, ut dexterarum manuum coniunctione celebraretur matrimonium; ita de Persis, & Assyriis tradit Arianus de gestis Alex. lib. 3. & apud alios notatur ex illo Virgil. vbi Dido Æneæ ita loquitur 4. Æneid.

Nec te noster amor, nec te data dextera quondam,
Nec moritura tenet crudeli funere Dido.

Et paulò post:

— Has ego per lachrymas, dextramque tuam te,
Per connubia nostra, per inceptos hymenæos.

Etiam annulus sponsæ traditur, c. 3. c. famina 7. 30. q. 5. quem ritum latè illustrat Germonius lib. 2. animadu. c. 8. per tot. Olim à paranympis sponsa custodita offerabatur sacerdoti, c. 1. 3. & 4. 30. q. 5. Itè velabatur, cap. 3. 30. q. 3. cuius velaminis ratio redditur in c. nuptia 7. cum seq. 30. q. 5. Illustrat I. Dantis ibi. Succedit arrharum traditio, tredecim enim dantur numismata ab sponso sponsæ, in signum subarchationis, quæ lucro parochi cedunt, à quo vulgò

8.
EXPLICAT
TVR RITVS
IPSIVS BENEDICTIO-
NIS.

vulgò redimi solent. Quem ritum ex nouioribus institutis Europæ prouenire prodiit Brissonus *de ritu nupt. in princip.* & potuit introduci, & similitudinem trahere ab illis tribus affibus, quos apud Gentiles sponsa de patris domo tempore deductionis solennis secum deferbat ad domum mariti, ex quibus alterum in pede, alterum in manu, tertium in sarcipio: primum donabat marito, secundum diis laribus sacrabat, tertium in compito recondebat, teste Nonio, à quo notauit Gothofred. *ad tit. C. de sponsal.* Sequitur sacrificium Missæ, quod expressit Tertul. *suprà* in illis verbis, *Confirmat oblatio*: & Euaristus *in d.c. aliter*, ibi: *Sacerdotaliter cum precibus, & oblationibus à sacerdote benedicatur.* D. Gregorius *in suo lib. sacrament.* tradit Missam, quam olim Christiani offerebant, cum nuptiæ celebrabantur, & ait: *Ad sponsam benedicendam exaudi nos omnipotens & misericors Deus,* &c. notauit Vicecomes *volum. 2. de ritibus Missæ, lib. 3. c. 25.* nec tempore nuptiarum diis litandum esse Gentiles omiserunt, vt *suprà* notauit, & probat Ant. Hothom. *de ritu nupt. c. 29. & 30.* Tandem velantur ipsi coniuges flammeo nuptiali, quem ritum fusè illustrarunt Feloaga *in c. 1. de his quæ vi,* Auendaño *de metu lib. 2. cap. 48.* & nos nonnulla notauimus *in c. 1. de spons.*

9. Sed vt ad rationem decidendi præsentis assertionis accedamus, sciendum est, varias rationes adduxisse Glossam, & repetentes *in c. videtur, hoc tit.* Primò asserit, in secundis nuptiis benedictionem à sacerdote non dari, ne sacramenta iterentur. Sed eam Glossæ sententiam omnes improbant, quia benedictio nuptiarum non est sacramentum, nec in ea datur essentia sacramenti; & si daretur, non est ex his quæ imprimunt characterem. Tertul. *lib. de monogam. de pudic. & exhortatione castit.* Origenes *homil. 17. in Lucam* Athenagor. *in legatione Prouinc.* rationem reddunt, quia secundæ nuptiæ sunt illicitæ. Aliam adducunt Hostiensis, Ioannes Andreas, & Butrius in eo textu, quos sequitur Menochius *de arbitr. lib. 2. cent. 5. casu 417. n. 7.* quia benedictio semel accepta durat, & coniux antea benedictus illam communicat nouo coniugi. Sed hæc ratio meritò improbat à Panormitano *in d.c. vir, n. 3.* Alexandro de Næuo *num. 4.* Syluestro *in summa, verbo nuptiæ, q. 2.* quia quamuis maritus communicet uxori actiones spirituales, *c. maritus, de cognat. spirit.* non tamen passionem, vt ibi notauit: alij, quos refert & sequitur Thomas Sanchez *lib. 7. de matrim. disput. 82. n. 16.* Theophilus *tom. 10. in Heterocl. spirit. puncto 2.* existimant idè secundas nuptias non benedici, ne illud sacrum, quod in benedictionibus nuptialibus significatur, ex iteratione actuum vilescat. Sed nec hæc ratio placet, quia non adeo frequenter benedictiones concederentur ob secundum, vel tertium coniugium, quod idem contemptus sequeretur, vt in aliis ceremoniis ecclesiasticis sæpius repetitis non contingit. Accedit, nam etsi secundæ nuptiæ

non benedicantur, cum ambo ex coniugibus alia vice benedictionem acceperunt, tamen si alter ex coniugibus benedictionem non accepit, propter ipsum benedictio conceditur, vt declarauit Ioannes XXII. *in extrauag. Concertationi,* relata à Didaco Perez *ubi supra.* Vnde his rationibus omissis dicendum est cum D. Thoma *in 4. distinct. 42. q. 3. art. 3.* Couar. *in 4. p. 2. c. 8. §. 11.* Barb. *de potest. Episc. alleg. 32. n. 184.* Mart. Perez *de matrim. disput. 35. sect. 5.* D. Bonauentura *ibidem, art. 3. q. 2.* Turrecremata *in c. final. 31. q. 1.* Syluestro *verbo Nuptiæ, q. 2.* Ledesma *de matrim. q. 63. art. 2.* Nauarr. *in Manual. Hisp. c. 25. n. 137.* ideo secundas nuptias non benedici, quia in eis deficit plena significatio sacramenti, cum in eis non sit vnica sponsa vnus sponsus, vt contingit in coniugio Christi cum Ecclesia: vnde non eandem solennitatem merentur, ac prius coniugium. Accedit, nam etiam apud Gentiles in more fuit secundas vxores ducere sine pompa nuptiali, vt testis est Lucanus *de nuptiis Catonis, & Marcie*, ibi:

*Fædera sola tamen, vaneque carentia pompa
Iura placent, sacrisque Deos admittere testes:
Festa coronata non pendent limine festa,
Iunguntur taciti.*

Vnde neque corona imponebatur in eis, ac in primis nuptiis, vt habetur apud D. Chrysostomum *lib. ad viduam Iuniorum*; de qua corona P. Fab. *lib. 3. Agonist. c. 4.* Illud etiam peculiariter in secundis nuptiis contrahendis obseruatum notat Guillelmus Canterus *lib. 3. lectio. c. 4. tom. 3. thesauri crit.* vt qua domus parte somnus erat capiendus, eius cubiculi lectus alio loco sublatus poneretur, omnis vitandi causâ, ne videlicet, è quo cadauer prioris coniugis elatum fuerat, in eundem noua nupta malis auiibus deduceretur.

Nec obstat dubitandi ratio *suprà* adducta, nam licet verum sit, in secundis nuptiis dari sacramentum matrimonij, easque approbatas esse, vt *infra* *in c. final.* probauimus; tamen non merentur omnem laudem, & solennitatem prioris coniugij, immò SS. PP. licet eas non improbant, tamen illis abiectis continentiam suaserunt, vt aiebat D. Hieronymus *in epist. ad Gerund.* ibi: *Quid igitur damnamus secunda matrimonia? minime sed prima laudamus: abiicimus de Ecclesia bigamos? absit, sed monogamos ad continentiam prouocamus.* Nec obstat secunda difficultas, nam licet benedictio nuptiarum non sit sacramentum characterem imprimens; est tamen solennis benedictio, quæ iterari in eadem persona non debet, vt contingit in solenni pœnitentia, quæ tantum semel datur, licet reconciliatio, seu absolutio peccatorum sæpè sæpius detur, *c. quamuis 62. dist. 50. d.c. quamuis 22. c. in tantum 33. de pœnit. distinct. 3.* Et similiter benedictio Abbatis, seu Abbatisæ iterari non debet, etsi ad aliam Abbatiam transferatur, vt probat latè Tamburin. *de iur. Abbat. tom. 1. disput. 11. q. 6. de iure Abbatis, disput. 27. quest. 8.*

IO.
DISSOLVITUR RATIO
DUBITAN-
DI.

C A P V T II.

Lucius III. *a Vniuersis Christianis in captiuitate Sarracenorum positis.*

Dominus, ac Redemptor noster, &c. Sanè super matrimoniis, quæ quidam ex vobis nondum habitâ obeuntis coniugis certitudine contraxerunt, id vobis auctoritate Apostolica respondemus, vt nullus ex vobis amodò ad secundas nuptias migrare præsumat, donec ei firma certitudine cõstet, quod ab hac vita migrauerit coniux eius. Si verò aliquis, vel aliqua id hæcenus non seruauit, & de morte prioris coniugis adhuc sibi æstimat dubitandum, ei, quæ sibi nupsit, debitum non deneget postulanti, quod à se tamen

nouerit & nullatenus exigendum. Quod si post hæc de prioris coniugis vita constiterit, relictis adulterinis, illicitisque complexibus, ad priorem sine dubio coniugem reuertatur.

N O T Æ.

1. **V** *Niuersis.* Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc titul. c. 3. & iam notauimus in cap. in presentiam, de spons. Lucium III. in presenti forsan rescribere captiuis Hispaniæ, quia his temporibus Lucij III. bella cum Sarracenis in his regnis crebra, sænaque erant, ut in eo textu notauimus.

2. **b** *Firma certitudine.* Sospitatis iudicium dixit Imperator in l. uxor, C. de repudiis, ubi legendum est indicium; qui error etiam corrigendus est in l. 2. C. ut in possess. legator. & legendum indicio, ut in l. auia, §. ult. ff. de condit. & demonstr. & in l. si cogitatione, C. famil. erisc. ut probat lex finalis, C. eod. tit. Idem in l. liber, C. de postlimin. reuers. Ut autem ea certitudo habeatur, inquisitio facienda est de morte viri, Nouel. 117. Justin. nouel. Emanuel. ibi: Si iussu mulierum inquisitio facta fuerit; ubi notanda est Longobardorum consuetudo, qui non huius inquisitionis faciendæ causâ ad loca ubi maritus degere credebatur, nuncios mittebant, sed versùs eas regiones in sepulchris suis palum erigebant, impositâ desuper columba, ut refert Paulus Vvernefridus de gest. Longobard. ibi: Ut sciri posset, in quam partem is, qui defunctus putabatur, quiesceret. Cuius superstitionis rationem reddit Cironius in parat. ad hunc titul.

c *Nullatenus exigendum.* Consonat textus in c. inquisitioni, de sent. excommunic. in illis verbis: Verum cum conscientia pulsat animum, ex credulitate probabili, & discreta, quamuis non euidenti, & manifesta, debitum quidem reddere potest, sed postulare non debet, quia in dubiis tutior pars est eligenda Et c. ad audientiam, c. significasti, de homicid. & de duobus malis minus eligendum est, c. duo, 13. distinct.

Vnde cum in presenti coniug dubius esset de morte prioris coniugis, & in possessione matrimonij reperiretur, debet reddere, non verò cum periculo adulterij debitum exigere: docet Basil. lib. 10. de matrim. c. 15. per totum, ubi exponit textum in c. litteras, de restit. spol. & latè examinat, quando dubius de valore matrimonij ob impedimentum consanguinitatis, vel simile, possit reddere, & petere debitum.

C A P V T III.

a Urbanus III. Vigiliensi Episcopo.

Vir autem & mulier ad b bigamiam transiens, non debet à Presbytero benedici: quia cum alia vice benedicti sint, eorum benedictio iterari non debet.

N O T Æ.

1. **a** *Urbanus III.* Ita legitur in hac sexta collectione, & post Concil. Later. p. 9. c. 1. in prima autem collectione, sub hoc tit. c. 9. tantum legitur, Idem Vigiliensi; unde si referatur ad Alex. III. rectè in illa collectione textus hic compilatur ante textum præcedentem, qui est Lucij III. cum ipsum Alex. III. præcessisset in Pontificatu.

Si textus est Urbani III. (ut credo) rectius Raymundus illum compilauit post textum præcedentem, quia Urbanus III. successit Lucio III. De Vigiliensi Ecclesia ego in c. 8. de etate & qualitat.

b *Bigamiam.* Bigamia propriè dicitur à viro qui duas uxores successiue duxit, à bis, & gamos, ut probauimus in c. 3. de bigam. non ordin. respectu uxoris propriè dicitur biuiria, seu polyuiria.

C A P V T IV.

Idem a Exoniensi Episcopo.

Super alia verò quæstione, quâ quæsitum est, an S. mulier possit sine infamia nubere infra tempus luctus secundum b leges diffinitum; sollicitudini tuæ respondemus, quia cum Apostolus dicat: Mulier viro suo mortuo soluta est à lege viri, & c. Domino nubat cui vult; per licentiam, & auctoritatem Apostoli eius infamia aboletur.

N O T Æ.

1. **a** *Exoniensi.* Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc titul. c. 2. sed cum ibi addatur pars capituli litteris, facile cognoscitur legendum esse Brixienfi, & textum hunc spectare ad Decretalem relatum in c. in litteris, de offic. deleg. cuius in notis cõgessi alias partes in hoc volumine sparsas.

2. **b** *Leges.* L. 1. §. qui eam, l. solent, l. liberorum, §. 1. ff. de his qui notant. infam. l. 1. & 2. C. hoc titul. l. si qua mulier, ff. ad Trebul. iure enim ciuili cautum fuit, uxores viros suos lugere debere per annum, aliàs tam ipsa, quàm maritus, qui eam ducebat, necnon pater qui eam nuptui collocabat, & pater mariti, cum posset filium prohibere, infamiâ notabantur, d. l. 1. d. l. liberorum probant & illustrant Reuarius lib. 1. var. c. 20. Baldinus ad ll. 12. Tabul. c. 17. Cuiac. 199. Papin. in l. fin. ff. de his qui notant. infam. & lib. 6. obseru. c. 32. Connanus lib. 8. comment. c. 7. Briffon.

de iure connub. prope finem, Pancir. lib. 2. var. c. 108. Gutherius de iure manium, c. 28. Amaya lib. 3. obs. c. 2. n. 12. Sofranis in Davidem lib. 4. c. 4. Pineda de rebus Salom. c. 4. Scipio Gentil. de secundis nupt. c. 18. Potest tamen Princeps veniâ facere uxori, ut intra tempus luctus nubat, l. solet, ff. de his qui notant. infam. l. ult. ff. de Senator. immo & olim Senatus hanc facultatem dare poterat, ut probat Cuiac. lib. 6. obseru. c. 32. & colligitur ex l. deducto, C. ex quibus causis infam. irrog. ubi asseritur, decreto Senatus luctu foeminis imminuto, intelligi dumtaxat remissum tristiore habitum, & insignia lugubria; non tamen ut intra illud tempus nubere possint, sicut interdum solet luctus minui publicè à Principe, vel Senatu, propter aliquas lætitiæ causas, ob quas & feriæ indici solent, l. si caluitur, §. 1. ff. de v. s. l. sed si per Pratorem, §. si feriæ, ff. ex quibus causis maiores aliasque, quas refert Cuiac. in l. 1. C. de secund. nupt. non tamen viduæ, ut intra tempus

pus luctus nubere posset, nisi facultas nubendi specialiter concedatur, ut fecisse Caligulam testatur Dio lib. 38. Nec ignorantia excusat uxorem, siue ea sit iuris, quia simul est pudoris naturalis, in qua nec mulieribus succurritur, l. regula. ff. de iur. & facti ignor. siue sit facti, quæ in hoc casu facile accidere nequit, cum mulier iterum nubere non possit, nisi certò sciat maritum decessisse, l. vxor. C. de repudiis, iuxta tradita in c. in presentia, de spons. Ignorantia si facti est, excusat nouum maritum, l. liberorum, §. ult. ff. de his qui notant. infam. de qua ignorantia facti, videlicet cum pater ignorauit tempus luctus elapsum non esse, accipit textum in l. genero, ff. de his qui notant. infam. Amaya lib. 1. obs. c. 2. non autem si iuris sit; nam ea hoc casu nec ipsos milites excusat, l. decreto, C. ex quibus causis infam. quamuis regulariter militibus aut fœminis, & minoribus 25. annis ignorantia iuris nocere non soleat, l. regula, §. filius, ff. de his qui notantur: quia præsens prohibitio habet in se naturalem rationem. Quæ autem naturæ turpia sunt, aut illicita, eorum ignorantia neminem excusat, l. si Titius, ff. de testamento militis, l. miles, in princip. ff. ad l. Iul. de adul. Eam tamen huius prohibitionis exceptionem affert Cuiac. lib. 6. obs. c. 32. si talis vir sit, qui lugeri non debet, veluti damnatus ex crimine perduellionis, & similes, de quibus Frontinus stratagem. c. 14. ibi: In legatione, quæ regium oppidum in iussu duis diruerat, animaduersum est, ita ut quatuor millia tradita custodia necarentur: præterea Senatusconsulto cautum est, ne quem ex his sepelire vel lugere fas esset. Sed hæc sententia vera non est, quare ab ea recedit idem Cuiac. in tract. de diuers. & tempor. præscript. & lib. 22. obs. c. 2. quia licet vxor talem maritum lugere non debeat, elugere tamen cogitur, id est abstinere à nuptiis, propter periculum superfœtationis, & incertitudinem prolis nascituræ, ut statim dicemus; nisi certum sit eam non esse grauidam, sed iam peperisse, quia tunc licet potest ad secundas nuptias transire. Gentil. de secund. nuptiis cap. 18.

Tempus luctus præfinitum vxori, ne intra illud nuberet, iam olim annus fuit, sed decem mensibus constans, id est annus lunaris, quo olim vsi fuerant Romani, auctore Romulo, ut testatur Ouid. lib. 1. Fastor.

*Est tamen & ratio, Casar, quæ mouerit illum,
Erroremque suum, quo tueatur, habet.
Quod satis est vtero matris dum prodeat infans,
Hoc anno statui temporis esse satis.
Per totidem menses a funere coniugis vxor
Sustinet in vidua tristia signa domo.*

De quo anno lunari exaudiendus est Seneca epist. 60. dum ait: Annum fœminis ad lugendum constituere mai res, non ut tam diu lugerent, sed ne diutius. Et in consolatione ad Heluiam. c. 16. ibi. Ideo maiores decem mensium spatium lugentibus dederunt; nam cum hoc tempus mulieribus viduis præcipue assignaretur, ne confusio sanguinis, seu seminis daretur, &c. Et l. liberorum 11. §. 1. ff. de his qui notant. infam. Et post decem menses cessabat hæc ratiourbationis, cum post eos filius natus prioris mariti non credatur, l. intestato 13. §. post decem, ff. de suis & legit. ibi: Post decem menses mortis natus non admittitur ad legitimam hereditatem. Inde in formula Galli Aquilij, relata in l. Gallus 29. ff. de liber. & posth. ita cauetur: Si filius me viuo morietur, tunc si quis mihi ex eo nepos, siue quæ neptis post mortem meam in decem mensibus proximis quibus filius meus morietur, natus natus erit, heredes sumo. Et l. 4. C.

D.D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

eod. tit. ibi: Si filius, vel filia intra decem mensium spatium post mortem meam editi fuerint, heredes sumo. Seneca lib. 23. controu. ibi: Sit mihi hæres, si quis intra decem menses natus fuerit. Illustrat D. Laurentius Ramirez de Prado in Pentecont. c. 3. licet partum vndecimestrem, sicut semestrem, legitimum dari posse, probet Zypæus ad tit. qui filij sint legit. consult. 1. Ideo ergo annus lunaris decem mensibus constans luctui viduarum præfinitus fuit, ne prædicta sanguinis turbatio daretur. Sed Imperator Theodosius pro decem mensibus constituit annum integrum, id est duodecim menses, in l. 1. & 2. C. de secund. nupt. l. 1. eod. tit. in Theodos. Renardus 2. var. 20. Gothofredus in d. l. 1. C. Theod. & Anglicanam Ecclesiam idem tempus seruasse, constat ex Concil. Entiamensi can. 19. ibi: Vidua ad minus bissextos menses sub præsidio Dei atque Regis pura se contineant viduitate, deinceps virum eligant si voluerint. Quod tempus continuum est, ideoque ignoranti etiam mariti mortem currit ab ipso die mortis: quare si anno elapso mulier secundo nubat, eodemque die cognoscat maritum priorem esse defunctum, rectè & sine poena villa nubit, eodemque die sumit lugubria, & deponit, ut ait Consultus in l. genero. ff. de his qui notant. infam. solebant enim Romani candidam vestem, & togam in atram mutare, & ornamentis depositis atro amictu uti. Ouidius lib. 8. Metamorph.

*Plangere, quo dato mollis clamoribus urbem
Implet, & auratis mutauit vestibus atras.*

Et lib. 6. de Progne.

*Induiturque atras vestis, & inane sepulchrum
Constituit.*

Quæ vestes tristes habitus dicuntur in l. decreto 15. C. ex quibus causis infam. & Paulus lib. 1. sentent. tit. 11. §. 3. ait: Qui luget abstinere debet à conuiujs, ornamentis, & alba veste: quem morem illustrant Tiraquel. ad Alex. lib. 3. c. 7. Renardus lib. 1. coniect. c. 20. Hieron. Magius lib. 3. miscel. c. 4. Dorleans ad Tacitum lib. 2. annal. fol. 304. Cuiac. lib. 1. qq. Papin. in l. 1. ff. de his qui notant. infam. Claudius Annoix in embl. 117. Alciat. Bernacius in not. ad stat. Papin. lib. 3. Syluar. Martinus Delrio ad Senec. in Hercule, vers. 625. quam vestem atram non teneri viduam deferre, probat Cuiac. in d. l. final. vbi exponit textum in d. l. decreto 15. C. ex quib. caus.

Vnde exponendus est textus in l. saepe 17. ff. de sponsal. vbi Gaius explicans caput 1. legis Iuliae & Papiae, docet saepe euenire, ut iusta, ac necessaria causæ trahant, siue producant sponsalia, non solum annum, vel biennium, sed etiam triennium, & deinceps, veluti valetudo sponsi, sponsæ, vel mortes parentum, vel capitalia crimina, aut peregrinationes necessariae. In quo textu verba illa, annum, vel biennium, suspecta sibi esse, & abundare, docuit Cuiac. lib. 16. obs. c. 37. sed rectius, subtiliusque magnus Ramos ad leges Iul. & Papiam, p. 1. c. 1. n. 3. verba illa refert ad eam legis Iuliae partem, quæ cauetur fœminis à morte mariti anni tribui vacationem; ex lege verò Papia biennij, teste Vlpiano in fragm. tit. 14. nempe, ut etiam si intra annum, vel biennium assignatum ex eisdem legibus ad matrimonium celebrandum, post sponsalia nuptias non contrahant, penis ipsarum legum non teneantur: proinde cum euenire posset, ut statim post mortem mariti etiam intra annum luctus alij despōaretur, quod sine infamiae nota facere poterat, l. solet. 10. ff. de his qui notant. infam. accommodatè Gaius in d. l. saepe, ad vtriusque legis cautionem respiciens, docet saepe euenire, ut ex iusta, ac

E e 3 necessaria

EXPONITVR
L. SAPE 17.
DE SPONS.

necessaria causa, post sponsalia contracta nuptiæ differantur; non tamen ultra annum à morte mariti, aut biennium, ex l. P. pia. Sed etiam si intra congruum tempus, veluti si cum spatium vacationis legibus datū impleveretur, contingerint mortes parentum sponsi, vel sponsæ, quos vno anno lugere moris fuit, aliàs qui contrà fecisset, infamis habebatur, vt ex Paulo probat Cuiac. lib. 21. obs. c. 17. & lib. 8. Pauli ad edict. in l. solet. ff. de his qui notant infam. vnde cum lugentes lugubria vestimenta induerent, & ab ornamentis, & conuiuuiis abstinerent, iuxta Paulum suprà relatum, consequens, æquumque fuit, eos intra id tempus excusari à celebratione & pompa nuptiarum, vt loquuntur Cæsares in l. si donatum 22. C. de nuptiis.

5. c. In Domino nubat.] Prima ad Corinth. c. 7. vers. 39. Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit: quod si dormierit vir eius, liberata est, cui vult nubat, tantum in Domino. Et in eodem capite, vers. 8. Dico autem non nuptis, & viduis, bonum est illis si sic permaneant, sicut & ego: quod si non se continent, nubant: melius est enim nubere, quam vri. Illa verba tantum in Domino, PP. Græci accipiunt secundum Dei legem, quæ iubet vt cum temperan-

tia, & prolis, non libidinis causâ matrimonium contrahatur. Ambrosius, Theod. Aug. & D. Thomas relati à Cornel. à Lapide in d. c. 7. n. 257. exponunt ea verba, nubat in Domino, idest, in Domini Ecclesia nubat viro Christiano, non Gentili, aut heretico; cum quibus matrimonium nec licitè, nec validè contrahitur, vt probauit in can. 15. Concil. Illiber. Quam interpretationem ex Tertulliano probat Mancinus Genial. cent. 2. c. 140. n. 6. Seuerinus Binius in notis ad can. 13. Concil. Carthag. 4. exponit ea verba, idest iuxta ritus ab Ecclesia nuptiis contrahendis præscriptos.

c. Auctoritatem Apostoli.] Non quia Apostolus suprà relatus abrogare intenderet leges Cæsareas, quibus infamiæ poena imponebatur mulieri secundò nubenti intra annum luctus; nam D. Paulus tantum intendebat approbare, & licitas declarare secundas nuptias: sed exinde rectè inferunt Urbanus in præsentis, & Innoc. in cap. sequent. quod cum vxor iuxta Apostolum rem licitam faciat secundò nubens, non debet inde infamiâ notari, quam tollit Pontifex; non verò docet sublatam esse expressè per Apostolum, vt perperam deducebat Scipio Gentil. de secundis nuptiis, cap. 18.

CAPUT V.

Innoc. III. a P. nobili mulieri.

Cum (secundum b Apostolum) mulier mortuo viro suo ab eius sit lege soluta, & nubendi cui vult tantum in Domino liberam habeat facultatem, non debet legalis infamiæ sustinere iacturam, quæ licet post viri obitum intra tempus luctus (scilicet vnus anni spatium) nubat: concessâ sibi tamen ab Apostolo vitur potestate, cum in his præsertim sæculares leges non dedignentur sacros canones imitari.

NOTÆ.

a P. nobili.] Ita etiam legitur in tertia collectio-
ne, sub hoc tit. c. 1. non tamen constat quænam fuisset nobilis hæc femina, cui referibit Innocentius.

b Apostolum.] Suprà relatum, in textu præcedenti.
c In his.] Rebus videlicet, vbi de sacramentis, rebus spiritualibus, aut illis, in quibus peccatum vertitur, sacri canones obseruandi sunt, neglectis, abrogatisque legibus ciuilibus, c. final. de præscript. c. cum haberet, de eo qui duxit in matrim. c. Euphemium, §. 1. 2. q. 3. facit Iustin. in nouel. vt clerici apud proprios, §. penult. ibi: Nec enim volumus talia negotia scire omnino ciuiles iudices, cum oporteat talia ecclesiasticè examinari, & emendari, secundum sacras & diuinas regulas, quas etiam sequi nostra non dedignantur leges. Probat Petrus Greg. de benef. c. 1. n. 4. Azor lib. 5. instit. moral. c. 20. vers. Leges omnes.

COMMENTARIUM.

2.
CONCLUSIO
TRADITUR
ET PROBATUR.

TAm ex hoc textu, quàm præcedenti sequentem communiter DD. deducunt assertionem: Mulier nubens intra annum luctus, nullam infamiam incurrit. Probat eam textus in c. qui Episcopus 21. 23. dist. c. final. 26. dist. c. de his, 28. dist. c. Euphemium 2. q. 3. c. de viduis 12. 27. q. 2. c. quomodo, c. aperiantur 11. c. si dormierit 13. c. Deus 31. q. 1. c. final. 32. q. 2. Concil. Nicæno can. 8. ibi: Cathari conuersi scripto fateantur, quod sentient cum Ecclesia Catholica, hoc est communicabunt cum his, qui secundas nuptias contraxerunt. Gelasius epist. 1. c. 24. Secundas nuptias

sicut secularibus inire conceditur, ita post eas nullus ad clericale finitur venire Collegium. Nicolaus ad consulta Bulgar. c. 3. Sciscitamine, si muliere propriâ defunctâ, possit vir alteram ducere. Scitote per omnia posse. Synodus Laodic. c. 1. D. Basil. ad Amphilocho. c. 53. Que in viduitate habet sui potestatem, cohabitare ab omni accusatione libera, si nemo est, qui coniugium diuellat, cum dicat Apostolus, si sit mortuus maritus, libera est, vt nubat cui velit, tantum in Domino. Concil. Tolet. 3. can. 10. Florentino sub Eugenio, c. 4. Consonant lex 3. tit. 12. p. 4. lex. 5. tit. 1. lib. 5. ordin. lex 3. tit. 1. lib. 5. recopil. Illustrant Ant. Augustin. in epit. iur. lib. 29. tit. 30. Mendoza lib. 3. Concil. Illiber. q. 66. Basil. lib. 7. de matrim. c. 52. Germonius lib. 2. animadu. c. 44. & lib. 1. de sacror. immunit. c. 5. n. 9. Robertus lib. 1. rer. iudic. c. 8. Bellarmin. tom. 2. controu. lib. 2. de matrim. c. 9. Lantdmeter. lib. 2. de veteri monach. c. 21. & 101. Vighel. in method. iuris can. fol. 493. Espenceus ad epist. Pauli, tract. de statu viduitatis, Pichardus in §. si uxori, de legat. Solorzanus tom. 2. de iure Ind. lib. 3. c. 22. Marcel. Donat. ad Trebel. Polion. tom. 6. thesaur. Christ. fol. 103. Corrasius lib. 3. miscel. c. 1. Ambian. ad Tertul. de exhort. castit. c. 1. obseru. 2. & de monogam. c. 16. per totum, Cuiac. in præsentis, & in nouel. 22. & lib. 6. obs. c. 32. Loaysa in notis ad D. Isidorum de diuin. officiis c. 20. P. Herodius lib. 4. Pandect. tit. 16. Turrianus in explanat. Clement. lib. 3. c. 2. Coriolanus in notis ad can. 7. Concil. Neocesar. Menard. in notis ad lib. Sacram. D. Greg. f. 257. Balsamon. in can. 4. & 50. D. Basil. ad Amphilocho. Fragoso c. 3. de regim. lib. 3. c. 6. §. 4. Valenzuela consil. 13. Mancinus sacri iur. contr. dissert. 10. & genial. cent. 2. c. 140. Scipio Gent.

de secund. nupt. cap. 18. Mornacius in l. 11. ff. de his qui notant. infam. Sarmiento lib. 1. select. c. 4. Valasco consult. 10. Didacus Perez in d. l. 5. ordin. Zerda in Tertul. ad uxorem, c. 2. Ceruantes & Gomez in l. 14. Tauri, Matienzo in d. l. 3. recopil. Velasco de priuil. pauper. p. 2. q. 6. Leon tom. 2. decis. 158. Connanus lib. 8. comment. c. 7. n. 4. Petrus Greg. lib. 9. syntag. c. 26. P. Faber lib. 2. semestr. c. 9. Transmiera de polygam. lib. 1. q. 11. & 12. Henellius de dotal. cap. 12. §. 17. Borellus tom. 3. tit. 2. per totum.

3. Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam hæc iuris ciuilis dispositio, ne vidua intra annū luctus ad secundas nuptias transire possit, rationi naturali, pudori & publicæ honestati consona est: ergo obseruari debet, & per consequens etiā iuxta sacros canones vidua intra illud tēpus nubens, infamiā notari debet. Antecedens patebit, si causas, ob quas prohibitū fuit vxoribus viduis intra annū luctus nubere, referamus. Prima fuit, propter turbationem sanguinis, seu seminis; ne aliās mortuo priore marito, vxoreque grauidā relicta, incertum sit, an huiusmodi partus postea editus sit primi, vel secundi mariti, l. liberorum, §. 1. ff. de his qui notant. infam. Ouidius suprà relatus: quare Heraldus Archiepiscopus Turon. in capitulis Turon. c. 41. statuit: *Quicumque viduam infra 30. dies viduitatis, inuitam, vel volentem acceperit, ultra eam non attingat, & adulterij penas luet.* Immo & cum certum est prægnantem esse ex primo marito, adhuc tamen turbatio sanguinis accidere potest propter superfætationē, l. 1. tit. 2. lib. 3. legum Visigoth. ibi: *Si qua mulier post mortem mariti sui se alij infra annum coniunxerit, vel adulterium fecerit, medietatem rerum suarum filij sui ex priori coniugio procreati recipiant: aut si filij defuncti, alij propinquiores heredes defuncti viri per iudicis instantiam ipsarum rerum consequantur medietatem.* Quam idcirco mulierem præcipue huic volumus subiaccere dispendio, ne hæc, quæ a marito grauida relinquitur, dum immoderato desiderio ad secundi coniugij vota festinat, vel adulterium perpetrat, spem partus sui prius quam nascatur, extinguat. Probant & illustrant Mercerius lib. 2. opin. c. 20. Cuiac. lib. 21. obs. cap. 12. Gothofr. in l. consensu 8. §. 4. C. de repud. Secunda, quia valde indecorum visum est mulieribus statim à morte mariti iterum nubere, suspitionis turpis vitandæ causā, Nouel. de restit. §. ult. ne scilicet credatur viuo priore marito adulterium perpetrasse, vel de futuris nuptiis contrahendis cogitasse cum eo, cui se iungere ita festinat, vel etiam cum eo conspirasse in necem prioris mariti, iuxta tradita in tit. de eo qui duxit in matrim. Accedunt aliæ similes rationes, veluti vt reuerentia ista memoriæ prioris mariti seruetur; nam vt Pompeius ad uxorem Corneliam ait apud Lucanum, *ultima debet esse fides lugere virum.* Item quod mariti manes mœrore affici existimantur, vt Instin. in nouel. de nupt. & nouel. de restit. sape ait: idemque alij Imperatores inculcant, immo & ad religionem quandam id tractum est ab antiquis; sic enim Imperator Gratianus in l. 1. C. de secund. nupt. Si luctus religionem priori viro nuptiarum festinatione non præstiterit. Et Apuleius lib. 8. metamorph. *Quæ res, inquit, tum meum pudorem, tum etiam mea salutis commodum respicit, ne fortè immaturitate nuptiarum indignatione iusta manes acerbos ad exitium salutis rux soliciemus.* Et commune votum est coniugum decedentium, ne coniux superstes ad secundas nuptias transeat, vt constat ex testamentorū claufulis relatis in l. non dubium 14. ff. de legat. 3. l. quotiens 22. l. hoc modo 64. §. 1. l. cum tale 72. §. Menia §.

l. mulieri 74. l. auia 77. §. Titio, l. Titia 100. ff. de cond. & demonstr. l. 1. & 2. C. de indict. vidui. duplici ratione. Prima, vt filij non patiantur nouercalem scituitiam, quam magnam esse latè probat Tiraquel. in l. 9. connub. n. 196. & expressit Consultus in l. 4. ff. de inoffic. testam. Secunda, quia plerumque matres nouis maritis, non solum res, verum & vitam addicebant, l. lex 22. C. de administr. tutor. ibi: *Lex enim non solum contra tutorem, sed etiam contra feminas immoderatas, atque intemperantes prospexit minoribus, quæ plerumque nouis maritis non solum res filiorum, sed etiam vitam addicunt.* Negliguntque filios prioris mariti, vt posterioris affectu prosequantur, vt inquit D. Ambros. in lib. 6. de opere seculi, in illis verbis: *Mutato concubitu parentes deprauantur, pralatis filiis posterioris copula, neglectis autem his qui ex priori progeniti sunt.* Inde quidam subtilis Præceptor nostræ Academiæ exponebat textum in l. D. Hadrianus 12. ff. de castr. pecul. vbi cum vxor decedens iuxta votū hoc vellet, ne maritus ad secundas nuptias transiret, eum heredem instituit sub conditione si perseverasset in militia; in qua conditionis adiectione cautè se gessit; nam si eum institueret sub conditione, ne ad secundas nuptias transiret, lege Iul. de maritand. ordin. conditio remitteretur, ex l. cum tale 72. §. rescriptum, l. mulieri 66. l. si Titia 99. ff. de cond. & demonstr. l. si legatum 17. ff. de annuis leg. l. non dubium 14. ff. de legat. 3. Illustrant Brissonius lib. 3. select. c. 1. Ioannes Robertus lib. 1. animadu. c. 1. cum seq. Donel. lib. 8. c. 32. Hieron. Mercat. seu Cuiac. sub nomine Mercat. lib. 1. ad Robert. c. 1. Pinel. lib. 1. select. c. 20. Costa in d. l. cum tale. Vnde eum instituisse supponebat perdoctus vir sub conditione, si in militia persisteret, quia ibi persistendo, nouas nuptias celebrare non poterat, ex traditis in c. 1. de clericis coniug. vnde talis hæreditas castrensis fiebat, quia occasione militiæ relicta erat, licet aliàs vxor propter militiam non nota dicatur, l. multi 6. ff. de castrenf. pecul. Refert hanc obseruationem, licet non probet, D. Ioseph de Retes lib. 5. opusc. cap. 2. n. 11. qui pro maiori expositione ipsius textus videndus est. Cum ergo ita iustæ, honestæque sint rationes, ob quas ius ciuile statuit fœminas secundo nubentes intra annum luctus infamiā notari, non debebat tam salubris, pudorique & honestati consona dispositio abrogari per Innocentium in præsentī, præcipue eum sanctionem hanc in corpore decreti transcriptam, & quasi canonizatam legamus in cap. 2. & final. 3. q. 7.

Quā dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, quod etsi omni tempore plures fuerint, tam viri, quàm fœminæ, qui secundas nuptias contraxerint; nam Abraham post mortem Saræ Ceturam duxit, Genes. c. 26. de quo D. Aug. de ciuit. Dei lib. 16. c. 34. ita ait: *Quid sibi velit, quod Abraham post mortem Saræ Ceturam duxit uxorem? Præuisum hoc factum est contra hereticos futuros, secundarum nuptiarum aduersarios, vt in ipso patre multarum gentium demonstraretur, non esse peccatum post obitum coniugis iterum coniugari.* Abigail mortuo Nabal nupsit Dauidi, vt refertur lib. 1. Reg. cap. 25. Sara octo maritos cum Tobia habuit, vt refertur c. 3. & 4. To. ie. Ruth nupsit Nohemo, & Booz, c. 2. Ruth. Et Assuerum secundas nuptias celebrasse refertur c. 2. Esther. vers. 19. Apud Romanos varij fuerunt, qui duplicatas nuptias contraxerunt successiue: & vt memoriā dignum refert D. Hieronymus in epist. ad Monogam. quæ extat tom. 1. operum eius pag. 87. tempore Damasi Pontificis fuisse

4.
DE SECVN-
DIS NUP-
TIIS APVD
VARIAS
GENTES;

Romæ par coniugum, quorum alter viginti vxores sepelierat, mulier verò viginti duos maritos. Puto tamen vtrumque fuisse veneficum, vt in casu relato à Martiali lib. 9. epigram. 80. ibi :

Funera post septem nupsit tibi Galla virorum

Picentine : sequi vult puero Galla viros.

Tamen apud omnes gentes exosa fuit nuptiarum reiteratio, quia credebatur multarum nuptiarum experientiam intemperantiæ cuiusdam signum esse: vnde Valer. Max. lib. 2. cap. 1. dum de nuptiis agit, matronas eas, quæ vno matrimonio contentæ fuerant, corona pudicitiae honoratas refert apud Romanos, eo quod existimarent, eum præcipuè matronæ incorruptum esse animum, quæ post semel depositam virginitatem, ad secundas nuptias transire non pateretur; & apud eosdem, quæ vno contentæ matrimonio fuerant, ad aram pudicitiae, exclusis multinubis, ius sacrificandi habuere. Liuius lib. 10. cap. 33. nec viris, aut fæminis secundò nubentibus sacerdotium mittebatur, Tertul. de exhort. castit. c. 13. ibi: *Monogamia in summo honore est, & virginibus legitime nubentibus, iniuria prouba adhibeatur, item in quibusdam solemnibus & officiis prior sit viuere locus. Certè Flaminica non nisi viuere est.* Et de monogam. in fin. *Fortunna uieri coronam non imponit, nisi viuere, nec matri Matuta.* Pontifex Maximus, & Flaminica nubunt semel. Vnde cum de Vestali capièda ageretur, filiasque suas Frontinus Capito, & Domitius Pollio offerrent, prælata fuit Polliionis filia, non alià de causa, nisi quia mater eius secundò non nupsisset: referunt Tacitus lib. 2. annal. Seruius ad 4. *Æneid. Virgil. post princip. Festus verbo Pudicitia signum.* Et nullam nisi viuiram ius sacrificandi Dianæ eiusve signum tangendi habuisse, refert Trebel. Pollio in Tito, vbi notauit Marcel. Donat. tom. 6. *Theauri crit. fol. 103.* De Germanis refert Tacitus c. 19. de moribus German. quod tantum virgines nubunt, & ait: *Sic virum accipiunt maritum, quomodo vnum corpus, vnamque vitam, nec ulla cogitatio ultra, nec longior cupiditas, ne tanquam maritum, sed tanquam matrimonium ament.* Plutarchus in problem. 99. exponens, quare diebus festis virgines non nubant, econtra verò viduæ, ait: *Quid est, quod publicis festis veteri more virginem non nubunt? An quod virginibus decorum, viduis verò multis presentibus fædum nubere? Felices namque, & fausta prima nuptia: secunda verò tristes, & detestanda.*

5. Propter hanc ergo incontinentiæ suspicionem, etsi non irritarunt, improbarunt tamen secundas nuptias varij scriptores. Martialis lib. 6. epigr. 31. de Telefina ait: *Qua nubit toties, non nubit, adultera lege est.* Latè probant Berneg. in exercit. ad Tacitum, q. 110. Dorleans ad ipsum lib. 1. annal. fol. 322. Credebant enim valde indecorum esse viduis statim à marito morte nubere; quia videbantur iam viuo priore marito cogitalle de secundo viro, & cum eo vel conspirasse in necem prioris, vel adulteriū commisisse, l. si qui adulterij, C. ad l. lul. de adult. Nouel. de restitutionibus, §. vlt. ibi *Nequa præstiterit suspicionis maligna causa ad secundū maritum, eo quod ad secundas nuptias festinauerit.* Alciatus de præf. reg. 1. præsumpt. 40. vnde apud varias gētes, vt hæc machinationis suspicio tolleretur, obseruatum legimus, vt vxores viuæ simul cum maritis sepelirentur, Procopius lib. 1. de bello Gothor. nominatim exprimit Eulos, apud quos vxor marito mortuo sese laqueo iuxta sepulchrum eius suspendebat, nisi malit infamis, inuisaque super viuere. Apud Bragmenas viuæ vxores in eodem igne ardent, qui cadaueribus maritorum supremus est,

vt refert Ioannes Hugo Linscotanus in hist. Indica, cap. 36. De Catheorum gente idem tradit Strabo lib. 15. & Diodorus Siculus lib. 17. Biblioth. Apud Venedos Germanorum populos idem vñtatum fuisse narrat. Sed vt ad pœnas secundò nubentium perueniamus, sciendum est, in ipsis matrimoniis festinationem puniri, non tamen ipsum matrimonium cassari: & quia quodammodo delinquant, vel eo quod incontinentiores sunt, vel quia nec coniugi priori, nec liberis ex eo susceptis affectionem, & benevolentiam iterum nubendo conseruant, variis pœnis afficiuntur. Circa viros secundas nuptias celebrantes tantum Charondas Thutinatorum legislator virum ex priori matrimonio liberos habentem, & ad secunda vota transuentem, Senatu, consiliisque publicis remoueri cavit, quia pignoribus suis, idest filiis, malè consuluerat, & sic ab eo Rempublicam rectè administrari credi non poterat, vt refert Diodorus lib. 12. c. 12. Vidua transiens ad secundas nuptias, vel liberos non habet ex priori matrimonio, vel adhuc eos retinet: si non habet, & transacto anno luctus aliud matrimonium contraxit, tantum punitur eo quod amittat omnia priuilegia, & dignitatem, quæ habet ex priori viro, l. fæmina, ff. de Senat. l. vlt. C. de bonis matern. l. mulieres. 9. C. de incol. lib. 11. l. 7. tit. 2. partit. 4. l. 14. 15. & 16. Tauri, vbi Gomezius. Pichardus de nobilit. communic. n. 64. Si autem filios habeat coniux, qui ad secundas nuptias transit, amittit proprietatem omnium, quæ à coniuge percepit, & habuit titulo lucratiuo, vel per successionem ab intestato liberorū primi matrimonij consecuta est, l. fæmina 3. cum sequent. C. hoc tit. l. 15. Tauri. Xarauia ad l. vlt. C. de secund. nupt. Ita vt tantum vsumfructum habeat, proprietatē verò, siue res ipsas cogatur liberis prioris mariti, à quo profectæ sunt, seruare. Huiusmodi lucra sunt donationes inter viuos, hæreditas, legata, fideicommissa, l. fæmina 3. C. hoc tit. nouel. 22. de nupt. §. si verò præstet: exponunt Scipio Gentil. de secund. nupt. c. 9. Alberic. Gentil. de nupt. lib. 6. c. final. & si filij ex primo matrimonio decedant viuæ matre, ad suos liberos transmittunt huiusmodi proprietatem, exclusâ matre, l. in quibus, l. si quis prioris, C. hoc tit. Scipio Gentil. de secund. nupt. c. 13. per tot. Marin. lib. 2. resol. c. 273. fusè varias quæstiones in foro obuias circa hanc pœnam resoluunt Castillo tom. 1. controu. lib. 1. c. 2. & 3. & de vñfruct. c. 62. Deinde non possunt vir aut mulier ad secundas nuptias transeundo plus in nouum coniugem ex suis bonis vñlo titulo, vel inter viuos, vel mortis causâ transferre, quàm dederit, aut reliquerit vni ex liberis prioris matrimonij, cui minimum dedit, aut reliquit; dum tamen id quod filio reliquit, non sit minus portione legitima, l. hac edictali, C. hoc tit. Nouel. de nupt. §. optimo. His pœnis punitur mulier etiam post annū nubens. Nunc videamus quibus pœnis afficiatur, si intra annum luctus secundum matrimoniū celebret: Et primò infamiā notatur, vt supra probaui. Apud alios dotem amittit, Oforius lib. 3. de rebus Eman. ibi: *Vidua, quæ ante annum post virorum obitum nubunt, dotem amittant.* Deinde non potest omnia bona sua in dotem secundo marito dare, quod alias ei licet, l. mulier bona, ff. de iure dot. l. nulla, C. eod. tit. & talis mulier nihil potest ex vñlo testamento capere, nec hæreditatis, legati, vel fideicommissi titulo, nouel. 22. In fin. §. sed nemo, & §. quidem: & omnia à marito relicta amittit, non solum quoad proprietatem, verum & quoad vñfructum, l. 1. & 2. C. hoc tit. Nec potest succedere propinquis, & cognatis ultra

DE PœNIS
SECUNDO
NUBENT-
TIVM.

ultra tertium gradum, d. l. 1. in fin. quas penas probant, & explicant Scipio Gentil. de secund. nupt. c. 17. & 18. Cuiac. in Nouel. 2. & 22. Christineus tom. 1. decis. 271. qui resoluit eam penam non incurrere, si ex voluntate defuncti, vel liberorum primi matrimonij nupserint, in tom. 1. decis. 223. videndus Castillo tom. 1. controu. cap. 3.

6. Huc usque egimus de nuptiis ex iure civili, ut ad sacros canones, & sanctos Ecclesiæ Patres perueniamus, de eis loquentes. Et sciendum est, antiquum fuisse Montani errorem, quem postea eius sectatores Montanistæ, Nouatus, & tandem Tertul. sequuti fuerunt, secundas nuptias illicitas esse; quem damnarunt Patres Concil. Nicæni, can. 8. ibi: *Si qui volunt venire ad Ecclesiam Catholicam ex Nouatianis, placuit sancto Concilio, ut ordinentur, & sic maneant in Clero; ante omnia autem hanc habeant ab eis confessionem, quam per scripturam exigi oportet, ut fateantur se cum omni consensu Ecclesiæ Catholice statuta obseruatos, idest communicatos se & his fortè qui secundas nuptias sunt experti.* In Concil. Carthag. 4. can. 11. inter ea quæ ab Episcopo ordinando exquirenda præscribuntur, illud vnum est, an secunda matrimonia damnet. Simile etiam decretum extat in Concil. Tolet. 3. can. 10. in Concil. Florent. sub Eugenio IV. ibi: *Quoniam nonnullos asseritur quartas nuptias, tanquam condemnatas, respicere, ne peccatum ubi non est, esse putetur, cum secundum Apostolum mortuo viro mulier sit ab eius lege soluta, ut nubendi cui vult habeat facultatem in Domino, nec distinguat mortuo secundo, vel tertio: declaramus, non solum secundas, aut tertias, aut quartas, atque vltiores, si aliquod impedimentum canonicum non obest, licite contrahi posse; commendatius esse tamen dicimus, si vltius coniugio abstinentes, in castitate permanserint.* Confutauit eundem errorem graui rationum pondere D. Ambrosius lib. 1. de viduis, D. Hieronym. de monogam. ad Geruntiam, vbi concludit: *Damnamus secunda matrimonia: minime sed prima laudamus: abiicimus de Ecclesia bigamos? absit, sed monogamos ad continentiam prouocamus.* Epiphanius aduersus Montanos heresi 59. D. Chrysostomus hom. 7. in epist. 2. Pauli ad Timoth. vbi de amicis defunctorum loquens, qui viduas, filiasque eorum tuentur ac diligunt, ait: *Audiant istæ mulieres, maxime quæ appetunt secundas nuptias, ac defuncti viri maculant thorum, quæque priorem dilexerunt virum: non istud nunc loquor, quod secundas prohibeam nuptias, aut immundas esse putem; nec enim permittit hoc Paulus, qui ori meo fratrium imposuit, dicens prima ad Corinth. 7. si autem nupserit, non peccauit, caterum beator erit si sic permanserit.* Saluianus de gubern. Dei ad finem, ibi: *Quid agis stulta persuasio: peccata interdixit Deus, non matrimonia.* Baronius anno 51. n. 49. & anno 173. n. 7. Etiam secundas nuptias improbabant Magdeburg. Turrianus lib. 1. pro can. Apost. cap. 1. Basil. q. 3. schol. cap. 8. pag. 172. Tertullianus, Baronius anno 201. n. 12. & alij hæretici, de quibus Baronius anno 254. n. 206. & 207. Sed cum Ecclesiæ PP. ardentissimo quodam pudicitie zelo ad castitatem fideles sæpe sapius exhortarentur, & in secundis nuptiis aliquam speciem incontinentiæ dari cognouerint, ut & prophani scriptores agnouerunt, non ita commendauit secundas nuptias, sed tantum concesserunt, & permiserunt. D. Hieronymus aduersus Montanum, & ad Marcellam lib. 3. epist. 11. ibi: *Nos secundas nuptias, non tam appetimus, quam concedimus.* D. Chrysostomus vbi supra, & hom. 1. 2. in epist. ad Titum, ibi: *Nos profecto omnes, quod*

etsi per leges Romanas secunda nuptia permittuntur, multis tamen ea res accusationibus patet. Ambrosius, & Nazianzenus relati à Cuiac. in præfati, alij plures congesti ab Espenceo in tract. de statu viduitatis, per totum, Gregorius III. epist. 1. ad Bonifac. Archiepisc. cap. 6. ibi: *Et si valueris deuotandum doce, ne cui vxor obierit, amplius quam duabus debeat copulari.* I. Dartis ad 31. q. final.

Quibus ita animaduersis ratio præfatis assertionis ex eo prouenit, nam cum secundæ nuptiæ legitimæ sint, nec tantum ab Apostolo permittæ, verum ab Ecclesiâ approbatæ tot Conciliis supra relatis, non debet legalis infamiæ sustinere iacturam vidua, quæ intra annum luctus ad secundas nuptias conuolauit, cum talis iuris civilis dispositio attendi, aut obseruari non debeat in hac sacramenti matrimonij parte contra sacros Ecclesiæ canones supra relatos. Accedit, nam Ecclesiâ saluti animarum consulere, prospicereque curat, & ut peccata vitentur, intendit; unde cum non leuia, nec pauca peccata à viduis iuuenibus committi possent, negatâ illis facultate secundò nubendi, quia ut aiunt D. Cyprianus lib. 3. de bono patientia, ibi: *Tuetur in virginibus beatam integritatem, in viduis laboriosam castitatem.* Tertul. lib. 1. ad uxorem: *Vidua habet aliquid operosius, quia facile est non appetere quod nescias, & auersari quod desideraueris: nunquam gloriosior continentia, quæ ius suum sentit; quæ quod viderit, nouit: poterit felicior haberi, aut vidua laboriosior illa, quod bonum semper habuit; ista quod bonum sibi inuenit: in illa gratia, in ista virtus coronatur.* Ut ergo Ecclesiâ imbecillitati & facilitati humanæ succurreret, rectè decreuit, absque vlla infamia nota posse viduas ad secundas nuptias transire, ne aliàs in peccati occasionem inciderent, si infamiæ metu à secundis nuptiis arcerentur. Ob quam etiam rationem Patres Concil. Turon. celebrati anno 1448. can. 3. prohibuerunt clamores, qui in contemptum secundò nubentium per aliquas Germaniæ vrbes fiebant, quibus quasi conuitiis, & probris vidui nubentes lacescebantur, ibi: *Insultationes, clamores, sonos, & alios tumultus fieri solitos in secundis, vel tertiis quorundam nuptiis, quos Chariuarium vulgò appellant, propter multa, & grauiâ inconuenientia, quæ inde sequuntur, fieri omnino prohibemus sub excommunicationis sententia, & alia pena arbitraria.* Vbi quid per Chariuarium intelligatur, eruditè exponunt Salmasius in notis ad Vopiscum. fol. 493. Cironius in parat. ad hunc titulum. Petrus Greg. lib. 38. syntag. c. 4. Gothofred. in litem 15. §. vnde 59. de iniuriis, littera G. Hunc etiam abusum tollendum moment acta Ecclesiæ Mediol. lib. 4. tit. 2. ibi: *Quæ in nuptiis indecorè fiunt, ea ab Episcopis eripi omnino visum iis.* Porro ipsum tum potissimum minime ferendum, duæ illæ deprauato morum usu introductæ corruptelæ: vna scilicet, cum certa quadam pecuniâ ab iis extorquetur, qui ex alieno solo, alienæve parochia uxorem ducunt. Altera cum per vicos, & plateas, quæ secundò nupta ducitur, clamores, tumultuosæque voces, à prophano Gentilium more non abhorrentes, ac strepitus hominum, quasi exagitandis secundis nuptiis eduntur. Eas sanè à christiana pietatis institutis, atque moribus, & à matrimonio, quod celebratur sanctitate, Episcopus cum omni alia pastoralis officij suaratione, tum propositis etiam penis, censurisque extirpari, ac planè funditus tolli curet. Reperiuntur hæc acta in tom. 14. Concilior.

Etiam communitas Cordubij in suis statutis; cap. 127. referente Nouarino in aqua nuptiali lib. 6. excursu 23. in eos qui in via se opponebant iis, quæ

7. TRADITUR
RATIO DE
CIDENDI.

quæ ad secundas nuptias transibant, ita statuit: *Mandamus, ac iubemus, quod si contigerit aliquem transducere nuptiam suam, quæ fuerit vidua, non possint, nec debeant aliqui facere seragium, vel impedimentum aliquod, aut claudere viam; sed libere eos dimittant, & iter ad eorum beneplacitum quoquo modo permittant, nec transeuntes cogant ad aliquid exbur-sandum, aut dandum, nisi hoc de eorum processerit voluntate, & liberalitate, ac oblatione; & qui contra fecerit, utendo aliquo Sforzio in liminibus, cadat ad penam librarum quinquaginta pro qualibet vice, standi pariter dies tres in carceribus. Eandem quoque penam incurrant omnes illi, qui temerarias prajumpserint facere mainatas.*

8. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, quâ motus Alberic. Gentilis lib. 6. de nuptiis, cap. final. existimavit infamiae notam ab vxore nubente intra annum luctus Ecclesiam auferre non potuisse, nec D. Paulum in præsentī expressè de ea egisse, sed tantum Apostolum nuptias secundas approbasse, & confirmasse, contra hæresim pullulantem de secundis nuptiis; non verò contra Romanorum leges honestate subnixas aliquid decreuisse; quod latè pessimo illo animo, quo alias Pontificum decisiones pertractat, probat Scipio Gentil. eius frater, non solum sanguine, verum & religione; affirmatque cap. 18. de secund. nupt. per Innocentium in præsentī tantum sublatam esse infamiae penam in terris Ecclesiæ, non verò in aliis provinciis, vbi Ecclesia non exercet temporalem iurisdictionem; in eisque hodie vigere iuris civilis sanctiones, tam quoad infamiae notam, quam quoad alias pœnas suprà relatas. Verum sententia hæc censurâ potius, quam emendatione digna est. Paulus Eleazar, Raynerius, Baldus, & Ancharanus relati ab Alberic. Gentili dicto cap. finali, affirmant hodie vigere omnes civiles pœnas, si adsit periculum fœtus, seu turbationis sanguinis; alias viduam impunè ad secundas nuptias transire, ex præsentī textu. Sed hæc etiam sententiâ omisâ, dicendum est, infamiae pœnam iure civili hoc casu statutam, omninò sublatam esse in præsentī textu, & antecedenti: licet enim Apostolus tantum approbasset secundas nuptias, licitasque esse docuisset, exinde rectè deduxerunt Urbanus, & Innocentius I I I. in præsentī, non incurrere infamiae notam secundò nubentes, cum facultate à iure & Apostolo concessa utantur, & per consequens nulla infamia notari, abrogatis Iuris Cæsarei sanctionibus. Nam sicut in eis sæpius dispensabat Princeps, ut suprà retuli, & in casu in quo vidua erat prægnans factum fuisse, ex Tacito, & Suetonio probat Gentilis dicto cap. final. meritò maiori ratione potuit Ecclesia eas leges in totum abrogare, ex rationibus suprà adductis, ut peccata vitentur; præcipuè cum in his rebus ad sacramenta pertinentibus Principes sæculares aliquid statuere nequeant, ut in terminis matrimonij probavi in cap. 1. de spons. Nec obstat quod in dicto cap. 2. 3. 7. pœna hæc infamiae transcripta legatur; nam in eo textu Gratianus transcripsit integrum ferè edictum Prætoris de his, qui notant, infam. non tamen idèd aliquam vim canonicæ sanctionis textus ille habet, iuxta tradita in apparatu ad hæc commentaria. Rectè tamen animaduertit Germonius lib. 2. animad. c. 14. quod licet in præsentī permittatur viduis intra annum luctus alios maritos accipere, & eas ita licet ad secundas nuptias transire posse; tamen mulierem, quæ dubia est, an grávida relicta sit, vel non, cum secundo viro commisceri non debere,

donec certò cognoscat se grávidam, vel non, esse.

His consequens est celebris quæstio, tam apud antiquos, quam neotericos agitata, an per sacros canones relatos in præsentī capite, & antecedenti, ita abrogatæ sint sanctiones iuris civilis circa pœnas impositas secundò nubentibus, ut non solum secundò nubens infamiâ non notetur, verum & aliis pœnis suprà relatis immunis sit? In qua quæstione Glossa in l. 1. verbo honorarias, C. hoc tit. Panormit. in præsentī, & alij relati à Thoma Sanchez lib. 7. de matrim. disp. 87. num. 2. existimant, iure canonico omnes pœnas legales contra secundò nubentes sublatas fuisse. Mouentur ex sequentibus fundamentis. Primò, quia mens, tam Urbani, quam Innocentij in præsentī ea fuit, ne mulier rem licitam faciens, cum permisso Apostoli, & approbatione Ecclesiæ, & iure suo utens, pœnam sustineret; nam qui secundum ius operatur, pœnam non meretur, l. Decuriones, C. ex quib. caus. infam. l. aliud, §. fraus, Digestis, de v. f. & quod iure permittente fit, impunè factum dicitur, l. sancimus, C. de administ. tut. l. Gracchus, C. ad l. Iul. de adult. Secundò quia matrimonia libera esse debent: sed si in hoc casu pœna incurratur, non adest voluntas libera, cap. gemma, de spons. ergo nullâ afficiendi sunt pœnâ secundò nubentes. Tertiò quia in præsentī textu ait Innoc. Tibi, vel ei qui te duxerit, in iacturam, vel infamiam ab aliquo imputetur. Vnde Panormit. iacturam refert ad bona, infamiam ad pudoris notam. Alij, ut sunt Cuius in l. 1. C. de secund. nupt. Mancinus lib. 2. genial. cap. 140. quem transcripsit Barbosa tom. 6. collect. ad hunc textum, Scipio Gentil. de secund. nupt. cap. 18. credunt solam infamiae pœnam sublatam esse, cum de ea expressè Pontifices egerint; reliquas verò pœnas stare adhuc, & obstat mulieri, ne intra annum luctus transeat ad secundas nuptias. Sed illis omisissis placet communis sententiâ, videlicet, ut quæ merè sunt pœnæ, sublatae sint, nec hodie committantur; quæ verò præstationem continent, & in fauorem filiorum prioris matrimonij constitutæ sunt, vigeant, adhucque eas patiarur secundò nubens: ita docuerunt Cou. 2. p. de matrim. c. 3. §. 9. Matienzo in l. 13. tit. 1. lib. 5. recop. plures congesti à Valenzuela consil. 13. n. 25. Corrañus lib. 3. misc. c. 1. n. 6. Fragofo de regim. Christ. Reip. 3. p. lib. 3. disp. 6. §. 4. Christineus tom. 1. decis. 336. Castillo d. lib. 2. cap. 2. Costa in cap. si pater, verbo Legauit, n. 34. de test. in 6. Barbosa in præsentī, Rota apud Peñam decis. 212. Pro quorum sententiâ expendo textum vulgo non notum in cap. ex parte 67. de appellat. vbi supponit Greg. IX. matrem transeuntem ad secundas nuptias amississe tutelam filiorum prioris matrimonij; quæ pœna à iure civili inflicta est matribus secundò nubentibus, l. final. C. hoc tit. Authent. sacramentum, C. quando mulier tutela: probant Scipio Gentil. de secund. nupt. cap. penult. per totum. Velascus de priuil. pauper. 2. p. 9. 60. per totam, Marinis lib. 1. resol. c. 266. Sanchez lib. 7. de matrim. disp. 88. n. 10. Aliud enim est pœnam incurri ob secundas nuptias, aliud autem priuari propterea aliquo commodo, quod non aliter conceditur quam abstinendo à nuptiis. Itaque si coniux legauerit coniungi centum sub conditione, ne transeat ad secunda vota, legatum amittit, nisi paruerit conditioni, Authent. cui relictum, C. de indict. viduit. quæ decisio non est pœnalis, sed fauens voluntati testatoris, ut expendit Acoſta in l. cum tale, §. si arbitratur: & ita hæc conditio admittitur in viduis, non verò in virginibus,

virginibus, repugnante lege Iulia Miscella, l. quod
 tiens 12. l. cum tale 71. §. Menia, l. Titia 100. vbi
 plura Egidius Hortens. de condit. & demonstr.
 contra quam expendi solent textus in l. final. ff. de
 statul. l. cum ita 63. §. ult. l. Titia 86. §. final. ff. de con-
 dit. & demonstr. l. 3. C. de condit. insert. l. non dubium,
 ff. de legat. 3. iuxta quam distinctionem facile co-
 gnoscitur, quibus pœnis ex supra relatis afficia-
 tur vir, seu vxor transiens ad secundas nuptias;
 & quibus non teneatur, quod, & ad praxim si-
 gillatim de eis agentes prosequuntur Thomas
 Sanchez d. lib. 3. disput. 87. Fragofo & Valenzuela
 supra, fuse Michelorius de fratribus 3. p. cap. 13.
 Azeuedo in l. 4. tit. 1. lib. 5. recopil. Martenzo in l. 3.
 glos. 3. eod. tit. & libro, Cervantes & A. Gomez, &
 alij Tauristæ in l. 14. & 15. Tauri, Trentacinius
 lib. 3. resol. tit. de matrim. resol. 5. Fontanel. de pact.
 nupt. claus. 5. glos. 8. p. 11. n. 7. Cyriacus controu. 135.
 Gutierrez de matrim. q. 108. Thesaurus qq. forens.
 lib. 1. q. 28. Surdus de aliment. tit. 7. q. 22. Peregrini-
 nus de iure fisci lib. 3. tit. 15. Mieres de maiorat. p. 1.
 q. 54. n. 7. Mastrillus decis. 212. D. Perez in l. 5. tit. 1.
 lib. 5. Ordin. Leon. tom. 2. decis. Valentia 158. Valaf-
 cus consult. 16. qui probat arrhas à priori marito
 acceptas non teneri vxorem secundò nubentem
 reservare filiis prioris matrimonij.

10. sed præsentī assertioni primò obstat textus in
 can. 5. Concil. Tolet. 13. vbi PP. Hispani ita sanxe-
 runt: *Execrabile facinus, & adsueta admodum ini-
 quitatis est opus, defunctis Regibus superstitis eius
 coniugis regalem thorum appetere, & horrendis pol-
 lutionum maculis sordidare. Quis enim Christiano-
 rum equanimiter ferat defuncti Regis coniugem alieno
 postmodum connubio uti? aut sequuntur Principis li-
 bidini subiugari? & quæ fuit domina gentis, sit post-
 modum prostibulum fœditatis? & quæ thoris extitit
 regalibus honoris Regi sublimitate coniuncta, stupris
 eorum, vel coniugis, quibus dominata est, abdicetur
 ut reproba? Quid ergo si moriuntur Principes, num-
 quid inhonorandas relinquunt sui corporis partes?
 Aut qui ad gaudia celestia Christiani transcunt Re-
 ges, propterea ad contumeliam in seculo eorum de-
 vocanda sunt coniuges? Nusquam ergo inhonorum
 esse oportet, quod honorandum conuenit opportunè
 haberi. Nulli ergo licebit superstitem Regiam sibi
 in coniugio ducere, non sordidis contactibus maculare:
 non hoc secuturis Regibus licitum, non cuiquam
 hominum licebit esse permixtum. Quod si facere tale
 aliquid quisquam presumpserit, quo aut supersti-
 tem Regiam post decedentis Principis mortem sibi
 in connubio copulet, aut adulterinà pollutione conta-
 minet, siue sit Rex, siue quilibet hominum, qui huius
 nostre sanctionis sententiam violare presumpserit, sit
 ab omni communione Christianorum seclusus, & sil-
 phur ei cum diabolo contradatur ignibus exurendus.*
 Ex quibus verbis expressè deducitur, ab Ecclesia
 improbari secundas nuptias cum vidua Regis ce-
 lebratas. Igitur indistinctè verum non est, secun-
 das nuptias, iuxta sacros canones licitas esse. Pro
 cuius canonis expositione sciendum est, quod li-
 cèt secundæ nuptiæ ab Ecclesia approbatæ, per-
 missæque sint; tamen quibusdam viduis propter
 honestatem, & dignitatem prioris mariti prohi-
 beri ad secundas nuptias transire, vt viduis Sub-
 diaconi, Acolyti, & Exorcistæ, in can. 16. Concil.
 Mariscon. 2. Illud quoque rectum nobis visum est
 disponere, vt quæ vxor Subdiaconi, vel Exorcistæ,
 vel Acolyti fuerat, mortuo illo, secundo se non au-
 deat sociare matrimonio; quod si fecerit, separetur,
 & in cœnobis puellarum Dei tradatur, & ibidem
 usque ad exitum vitæ suæ permaneat. Deinde quia

indecentis videretur Regiæ dignitati viduam Re-
 gis alteri priuato viro coniungi, immò quia facilè
 ita pax regni turbaretur, statutum fuit in d. can. 5.
 ne vxores Regum Gothorum post mortem eorum
 possent secundis nuptiis copulari. Referunt, &
 illustant Yepes 2. p. chron. D. Benedicli, anno 340.
 Mariana de reb. Hispan. lib. 6. c. 17. & 18. Bassaus
 in chron. Hispan. anno 684. Sahabreda in chron.
 Gothic. in Erbigio, & Egica, D. Ioannes de Larrea
 decis. 5. Granat. num. 22. quod & apud Hebræos
 obseruabatur, apud quos Regis vxor vidua am-
 pliùs nuptui non dabatur, vt tradit Rex Dauid
 in suo diction. ex eo Theodoretus in lib. 2. Regum,
 q. 89. & in Gallia idem statutum fuisse à Carolo
 I V. Imperat. & Bohemiæ Rege, constat; siqui-
 dem sanxit, vt si viduæ Regis oblitæ decoris, &
 Maiestatis Augustalis, alicui etiam Principi nu-
 berent, præter dotem exilio insuper multaren-
 tur, vt referunt Dubrauius lib. 22. Spondanus in
 continuat. Baronij, anno 1378. num. 24. Et quia ad-
 huc non satis prospectum fuerat paci & quieti
 Regni Gothorum, cautum fuit in Concil. Cæ-
 saraugust. can. 3. vt viduæ Regum necessariò co-
 gerentur vitam monasticam profiteri, cuius ca-
 nonis verba retuli in can. 72. Concil. Illiber.

Secundò supra traditæ assertioni obstat textus
 in cap. hac verò 27. q. 1. vbi agitur de illis fœmi-
 nis, quæ post promissam castitatem matrimonium
 contraxerunt. Et ait Innoc. I I. puniendas esse ex
 ea ratione, quia Apostolus 1. ad Timoth. cap. 5.
 ait: Quod illæ quæ à proposito viduitatis dis-
 cesserunt, habent condemnationem, quia fidem
 datam irritam fecerunt: ergo quia non licet vi-
 duis ad secundas nuptias transire. Quem textum
 aliqui relati à Tiraq. in l. bones, §. hoc sermone, ff.
 de. v. s. acceperunt de fide data à vidua marito
 defuncto, iuxta illud Virgil. 4. Aneid.

Nec seruata fides cineri promissa Sicheo.
 Iuxta Philostratum in vita Apollonij lib. 3. vbi af-
 firmat, vxorem ad secunda vota transeuntem, iura
 coniugis violare, ideoque animam defuncti valde
 contristari ob secundum superstitis connubium:
 & Lucanum, qui lib. 3. introducit Iuliam in somnis
 Pompeio apparentem, & dicentem se indignatam
 esse, quia ille secundas celebrasset nuptias, ibi:

Coniuge me latos duxisti Magne triumphos.
 Et apud Ægesippum lib. 2. cap. 2. Alexander filius
 Herodis defunctus in somnis apparens Glaphiræ
 coniugi, quæ ad secundas nuptias transierat, ei
 ita ait: *Hæc Glaphira, promissa fides? ita amores
 erga te seruasti meos? sed citò adolescentula secun-
 das nuptias non refugis, etiam nec tertias, vt diu-
 tius maneat contumelia mea. Sed eâ omisâ fœteri-
 tiâ, verius dicendum est, viduas, de quibus in eo
 textu, Deo promissæ castitatem, iuxta tradita in
 cap. vidua. de regul. cap. insinuante, qui cleric. vel vou.*
 Vnde ad secundas nuptias transire non poterant
 propter votum castitatis emissum, non verò
 quia secundæ nuptiæ illicitæ essent: quo modo
 etiam accipiendus est textus in can. 21. Concil.
 Arelat. in illis verbis: *Pœnitentes, quæ defuncto
 viro alij nubere presumpserint, vel interdicta fami-
 liaritate se cum extraneo iuauerint, cum eodem ab
 Ecclesia l'iminibus arceantur: hoc etiam de viro in
 pœnitentia posito placuit obseruari.* Vbi non idèò à
 communione arcentur, qui matrimonium con-
 traxerunt, quia ad secundas nuptias transierunt,
 sed quia cum essent in statu pœnitentiæ, non
 poterant matrimonium contrahere; quia quasi
 religiosi habebantur, quoad castitatem seruandam
 pro toto tempore solennis pœnitentiæ, vt pro-
 bati

II.
 EXPONI-
 TUR CAP.
 HÆC VERÒ;
 27. Q. 1.

baui in can. 9. Concil. Illiber. & ita quia contra propriam professionem coniugium inierunt, à communione Ecclesiæ arcentur.

12.
EXPLICA-
TVR D. CLE-
MENS LIB.
CONSTIT.
CAP. 2.

Deinde suprà traditæ assertioni opponi videtur D. Clemens lib. 3. constit. Apost. cap. 2. in illis verbis: *Nam & illud scire oportet, monogamiam quidem, idest simplex matrimonium, si legitimum sit, iustum esse, utpote Deo probatum; digamiam verò, idest iterum nubere post promissionem, sceleratum esse* (loquitur Sanctus de viduis, de quibus proximè agebamus) *non quidem propter coniugium ipsum, sed propter mendacium: tertium coniugium intemperantiæ indicium ostendere: quartum quidem coniugium, & deinceps planè libidinem esse, & manifestam impudicitiam. Deus enim unam uxorem dedit viro suo cum creauit: erunt enim, inquit, duo in carne una.* Et quibus verbis apparet, tertias, quartasque nuptias omnino improbatas esse ab Ecclesiâ, quod & expressius docuit Sanctus Basil. in epist. ad Amphylach. can. 4. his verbis: *Trigamorum, & polygamorum eundem canonem diffinimus, quem in digamis proportionem; annum enim in digamis, alij verò duos annos, trigamos autem saepe tribus, & quatuor annis segregant. Id autem non amplius coniugium, sed polygamiam appellant, vel potius castigatam fornicationem.* Et can. 50. *Trigamia lex non est, quare tertium matrimonium non approbetur: verumtamen ea ut Ecclesiæ inquinamenta videmus, sed publicis condemnationibus non subiicimus, ut quæ soluta, ac profusa fornicatione sunt magis expetenda.* Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, Ecclesiâ nunquam damnasse secundas, tertias, quartasve nuptias, sed incontinentiam eas celebrantis: siquidem, ut suprà probaui, semper aliquid incontinentiæ continet iteratum matrimonium; & ita dum hæc præsumptio augetur, magis in eo, qui quartò nubit, ac in eo qui tertio; & magis in eo qui tertio, quàm in eo qui secundo: ideo PP. Ecclesiæ mirius cum digamis, quàm cum trigamis se gesserunt, & dum hanc intemperantiæ speciem increparunt, asperioribus vti sunt verbis, trigamiam ipsam honestam fornicationem appellantes: & Hormisdas Pontifex relatus à Carnotensi p. 8. Decreti, cap. 161. ait: *Ne quisquam amplius, quàm duas accipiat uxores; quia iam tertia superflua est.* Non quia nuptias ipsas improbet, sed potius intemperantiæ, propter prædictum incontinentiæ signum, quod plerumque deest, cum ex honesta causa iteratur matrimonium, veluti quia ex primo, & secundo liberi non supersunt. Vnde in decreto Concil. Constant. ad conciliandos Monachos, & Clericos facto, quod Vnionis dictum fuit, trigamia interdicitur viris quadraginta annos natis, nisi liberis careant; quod constituit & Constantinus Porph. ut refert Harmenop. lib. 4. promptuarij, tit. 7. §. 3. quo modo accipiendi sunt D. Chrysostom. relatus à Gratiano in cap. hac ratione 31. quest. 1. D. Gregor. Nazianz. in Mattheum, dum ait: *Prime nuptiæ legis sunt, secunde indulgentiæ, tertia verò ex transgressione.* Quod docuit Sanctus, propter signum intemperantiæ, non quia senserit secundas nuptias illicitas esse. Pari ratione Athenagoras in apolog. pro Christianis, ad Antonium, & Commodum, secundum coniugium duorum adulterium esse dixit: ergo propter intemperantiæ & incontinentiæ signum PP. Ecclesiæ modò secundas, modò tertias, modò quartas nuptias contractas seuerius increpabant. Nec

tunc obstat D. Hieronymus lib. priori contra Iovinianum, ubi inquit: *Quod si excedatur nihil referre, secundus, an tertius sit, quia desinit esse monogamus.* Ergo non rectè constituimus differentiam inter trigamiam, & tetragamiam. Nam responderetur, non ita esse accipiendum D. Hieronymum, quasi digamiam, trigamiam, & tetragamiam pares fecerit; sed hoc voluit docere, quantum pertinet ad amittendam gloriam monogamiæ, nihil referre inter illas; referre tamen quoad intemperantiæ, seu incontinentiæ maiorem, vel minorem præsumptionem.

Ex his etiam accipit lucem textus in cap. 8. Concil. Neocæsar. in illis verbis: *Presbyterum coniugio secundarum nuptiarum interesse non debere, maxime cum præcipiatur secundis nuptiis penitentiam tribuere. Quis ergo erit qui propter coniugium illis consentiat nuptiis.* Refert Gratianus in c. de his, 31. q. 1. Ex quibus apertè deducitur, penitentiam iniungi secundo nubentibus: ergo quia nec licet, attentis Ecclesiæ canonibus, ad secundas nuptias transire. Pro cuius canonis expositione, postquam alia adduxit Bellarminus lib. 1. de matrim. c. 9. tamen concludit, Concilium illud provinciale esse, & sic statuere non potuisse contra Concil. Nicænum suprà relatum. Sed licet Concil. Neocæsar. provinciale esset, tamen approbatum reperitur à Leone Papa in c. de libellis 20. dist. in Concil. Nicæno, ut refertur in Florentino sess. 7. Etiam ipse Bellarminus ibi, & lib. 1. de Concil. c. 8. existimat, in eo canone non prohiberi secundum matrimonium, sed tantum solennitatem ipsius, hoc est benedictionem secundi coniugij, iuxta tradita suprà in cap. 1. Afferit ergo Bellarminus, in eo canone non imponi penitentiam secundo nubentibus, & presbyteris illis nuptiis interessentibus, quia secundas nuptias celebrarunt, sed quia cum solenni benedictione eas celebrare ausi fuerunt contra sacros canones; quam interpretationem sequuntur Transm. de polyg. lib. 1. q. 11. c. fin. Corjol. in not. ad eund. can. D. Randol. in c. aliter, 30. q. 5. c. 10. n. 5. Sed subtiliter Basil. Legion. lib. 7. de matr. c. 52. n. 18. affirmat in eo canone penitentiam imponi secundo nubentibus, quia nuptiæ fuerunt clam celebratæ, ut in can. 1. Synod. Laod. qui fortè in eo canone innouatur. Sed his ommissis sententiis verius dicendum est, textum in d. c. de his, accipiendum esse iuxta proximè tradita: non ideo enim supponitur in eo, penitentiam imponi secundo nubentibus, quia secundæ nuptiæ sint per sacros canones improbatæ, sed propter incontinentiæ signum, quod PP. Ecclesiæ Orientalis voluerunt aliquo penitentia, etsi brevi tempore expiari, & purgari, anno videlicet in secundo nubente, triennio in trigamo, quo modo accipiendus etiam est canon 1. Synodi Laodic. ubi ita legitur: *De eo quod oportet secundum ecclesiasticum canonem eos, qui libere & legitime secundis nuptiis iuncti sunt, paucò tempore excepto, vacare orationibus & ieiuniis, & secundum veniam reddi eis communionem.* Et etiam Martinus Brach. qui lib. 2. suæ collect. cap. 38. ita dictum canonem Concilij Neocæsar. transcripsit: *Presbyterum ad secundas nuptias coniugium fieri non oportet; propterea hi, qui ad secundas nuptias veniunt, penitentiam postulant. Quomodo potest Presbyter esse qui propter coniugium interest tali coniugio?* Manet ergo Ecclesiæ PP. secundas nuptias approbasse, permisisseque; sed propter intemperantiæ signum illas celebrantibus per aliquod tempus penitentiam iniunxisse.

13.
EXPO-
NITUR
TVR CAN.
DE HIS,
Q. 1.

INDEX, SIVE REPERTORIUM GENERALE NOTABILIVM OMNIVM,

Quæ tum in Notis, tum in Commentariis quinque Librorum
Decretalium GREGORII IX. comprehenduntur.

Aduerte (Lector) quod ut expeditiorem tibi viam, facilioremque pararemus ad inueniendâ quacumque Notabilia in his quinque Voluminibus contenta, Tomum ubique, & priori notâ, quam designat literâ t, tibi indicauimus: sequens numerus paginam literâ p, postremus marginales notas literâ n, indicat. De cæteris frustra te monerem; quacumque enim querere in mente tua præoptaueris, seriem alphabeticam euoluendo facili negotio inuenies: nec unquam, siue multa, siue pauca te pigebit euoluisse; quia plura pluries, nec iniucunda, etiam sub unica dictione reperies.

A

B B A S quos actus ad monasterium spectantes possit gerere sine ipsius consensu. tom. 1. pag. 129. num. 1
Abbas conueniri potest virtute rescripti aduersus eum impetrati non factâ mentione monasterij. ibid.

Abbas exemptus nequit sine licentiâ Romani Pontificis transferri in aliam Abbatiam. tom. 1. p. 193. num. 6

Abbates electi, si exempti, debent petere confirmationem à R. Pontifice, aliàs à proprio Episcopo. t. 1. p. 196. n. 5

Abbas potest designari in procuratorem ab Ecclesia Cathedrali. t. 1. p. 211. n. 7

Abbates, & Priores seculares in iure canonico quinam intelligantur. t. 1. p. 271. n. 12

Abbates an possint præfici non solum extranei monachi, sed etiam laici. t. 1. p. 271. n. 10

Abbas aliquando præfici potuit, qui regulam monasterij expressè non fuerat professus. tom. 1. p. 272. num. 14

Abbatibus & Prioribus temporibus Innocentij III. competeat electio Episcoporum. t. 1. p. 317. n. 7

Abbas vnius monasterij non habet ius eligendi Prælatum in alio monasterio exempto, etiam si monachi illi ius suffragij concedant. t. 1. p. 352. n. 7

Abbas immediate subiectus R. Pontifici, nequit Abbatia renunciare sine eius licentiâ. tom. 1. p. 422. num. 3

Abbas potest etiam non acceptâ benedictione ab Episcopo monachos benedicere, ordines minores conferre, & alia quæ muneris sui sunt peragere; post trinam tamen ab Episcopo de benedictione factam requisitionem. t. 1. p. 423. n. 2

Abbates, & Abbatiſſæ post electionem canonicè cedit. D.D. Gonzal. in Decretal. Index generalis.

lebratam, & confirmationem, iure communi inspecto debent à dioecesano benedictionem accipere, & iuramentum præstare, si perpetui, non triennales sint. ibid. n. 4

Abbatum benedictio nec est ordinatio, nec consecratio: & quinam eius effectus. t. 1. p. 427. n. 5

Abbates etiam non benedicti possunt ex speciali privilegio minores ordines suis subditis conferre. t. 1. p. 424. n. 8

Abbas cui iustè ab Episcopo denegata fuit benedictio non post abbatialia munia obire. tom. 1. p. 425. num. 10

Abbas post Ostiarium præscribendo ordinem Ecclesiasticæ Hierarchiæ olim collocabatur. t. 1. p. 443. num. 5

Abbates à Syriaca voce *Abba*, dicuntur & cœnobionum, & regularium Ecclesiarum Prælati. t. 1. p. 476. num. 2

Abbatibus quando fuerit concessum Lectores creare. ibid.

Abbas etiam non sacerdos potest monasterio præfici. ibid.

Abbates debent necessariò in Presbyteros ordinari. t. 1. p. 477. n. 4

Abbas benedictus, si presbyter est, potest conferre primam Tonsuram, & quatuor minores gradus. t. 1. p. 493. n. 3

Abbates à quo tempore conferant ordines. ibid. n. 5

Abbatum potestas ad conferendum minores gradus limitata. t. 1. p. 494. n. 6. 8

Abbas debet esse benedictus, ut possit conferre ordines. ibid. n. 7

Abbas est extraordinarius minister sacramenti ordinis. ibid. n. 9

Abbas etiam non benedictus potest Lectori benedictionem petenti impertiri. t. 1. p. 495. n. 11

Abbates, & alij Prælati regulares possunt delegare facultatem

Repertorium Generale

- cultatem absoluerunt, quam ipsi ratione dignitatis, vel officij habent. t.1.p.807.n.5
- Abbatessae possunt absque ullo monasterij mandato in iudicio adesse. t.1.p.808.n.6
- Abbatessae Regulares iam à temporibus primitivae Ecclesiae potuerunt excommunicare, suspendere, & interdicere subditos. t.1.p.833.n.5
- Abbatessae qui sunt dioecessana lege Episcopo subiecti, ad synodum vocati venire debent. t.1.pag.831.n.4. & p.832.n.9.
- Abbatessae populum habentes cum cura animarum lege dioecessana tenentur. t.1.p.839.n.8
- Abbatessae etiam per syndicum sui monasterij negotia procurare valent. t.1.p.943.n.15
- Abbatissae factum, vel delictum an possit aliquando nocere monasterio. t.2.p.201.& seq.n.11
- Abbas exemptus in praestanda autoritate actibus monasterij sui, æquiparatur Episcopo respectu Ecclesiae suae. t.3.p.252.& seq.n.7
- Abbatessae ius mitrae, & baculi habentes possunt reconciliare proprias Ecclesias. t.3.p.854.n.5
- Abbatessae omnes dioecesis reuerentiam praestare debent Episcopo; & quomodo sit ab eis praestanda. tom.5. p.123.n.3.
- Abbas in fauorabilibus comprehenditur appellatione monachorum. t.5.p.125.n.1
- Abbatessae non possunt absolvere proprios monachos ab excommunicatione in iure statuta. t.5.p.574.n.2
- Abbatia S. Petri ad Montes duplex est in Gallia, vtraque Ordinis D. Augustini. t.5.p.544.n.2
- Abbatia monasterij Columbæ ubi sita, & unde ita dicta sit. t.2.p.263.n.3
- Abbatia S. Donati de Scopeto olim Ordinis Cisterciensis fuit, deinde assignata Canonicis Regularibus S. Augustini. t.2.p.313.n.2
- Abbatissa, & alia feminae dignitate fulgentes dilectae dicuntur in rescriptis Pontificiis. t.1.p.130.n.2
- Abbatissa quæ sit, & quare virginum maxima non dicatur. t.1.p.835.n.2
- Abbatissae canonicarum quam potestatem habuerint. t.1.p.835.n.4.
- Abbatissa subditos excommunicare non potest; suspendere autem ab officio, & beneficio valet, si sibi obedientiam non praestent. t.1.p.836.n.5
- Abbatissarum potestas in subditos, tam viros, quam feminas; tam in clericos, quam laicos. t.1.p.837.n.8.
- Abbatissae nequeunt exercere actus ad potestatem clauium concernentes. ibid.n.9
- Abbatissarum confirmatio, & benedictio ad quem spectet, & an sit ordinatio. t.3.p.457.n.9
- Abbatissae matres spirituales, & matres religiosarum dicuntur. ibid.n.10
- Abbatissae quodnam benedictionis genus impertiri possint. t.5.p.564.n.3
- Abbatissae nunquam licite subiectarum sibi monialium confessiones audire potuerunt. ibid.n.4
- Abigei quinam dicantur, & quam graue delictum sit abigere, & quâ poenâ plectendum. t.2.p.201.n.5
- Abiurans schisma dispensatiue potest in Episcopum eligi. t.1.p.241.n.8
- Abiurare quid sit, multis exemplis ostenditur. tom.1. p.953.n.4.
- Abiuratio quomodo facienda sit ab omnibus haeticis vt Ecclesiae reconcilientur. t.5.p.185.n.5
- Vide in verbo *Haeticus*.
- Abolitio criminis quid sit, & quorupliciter contingat. t.5.p.31.n.6.
- Abolitiones diuersi generis referuntur, & in quibus conueniant, & differant, ostenditur. ibid.col.1.& 2
- Abrasio*, vel cancellatio facta in aliqua parte instrumenti, an illud vitiet in totum. t.2.p.483.n.5
- Abrasio in annotatione temporis instrumentum suspectum reddit. t.2.p.484.n.6
- Abrasio in loco suspecto, & parte substantiali contingens vitiat instrumentum tantum quoad eam partem, in qua suspectum est. t.2.p.485.n.7
- Abrasio nominis serui liberi, & hæredis scripti, an adimat illi libertatem, & hæreditatem. ibid.n.8
- Abricensis* ciuitas Episcopalis Galliae in Normannia sita. t.1.p.377.n.6
- Abricensis dioecesis suffraganea Rhotomagensis: vbi de apparitione Michaelis Archangeli eius Praesuli. t.1.p.835.n.1.
- Absens* & ignorans eligi potest in Praetatum. tom.1. p.294.n.7.
- Absens damnari potest, si legitime citatus & contumax fuit. t.1.p.301.n.6
- Absens ab officio ipso iure illud non amittit, sed per sententiam illo priuandus est. t.1.p.637.n.3
- Absens ex causa Reip. necessaria, laesus beneficio restitutionis gaudet; secus ex causa voluntaria. t.1. p.932.n.2.
- Absens ex iusta causa veri contumacis poenis non subiicitur. t.2.p.135.n.6
- Absens quando iuris fictione pro praesente habeatur. t.3.p.112.n.9.
- Absens pro utilitate propriae Ecclesiae habetur pro residente, & lucratur fructus. t.3.p.118.n.5
- Absentes à propria Ecclesia ex priuilegio, possunt per subtractionem prouentuum beneficii ad residentiam cogi, si ipsa ministrorum defectum patiantur. t.3. p.120.n.2.
- Absens studiorum causâ fructus beneficii percipit, non tamen quotidianas distributiones. t.3.p.175.n.2
- Absentes Reipublicae causâ paribus fauoribus gaudent ac milites. ibid.col.2
- Absens an possit ad beneficium, vel Ecclesiam praesentari. t.3.p.233.n.3
- Absentia* diuturna sponsi dirimit sponsalia; & qualis ad hoc requiratur. t.4.p.21.n.3
- Absentia longa an aliquo iure possit dissolvere matrimonium. t.4.p.40.& seq.n.5.& seqq.
- Absentia necessaria à propria patria an praestet causam ad secundum matrimonium. t.4.p.42.n.9
- Absentia parentum quanta requiratur, vt filij sine eorum consensu matrimonium contrahere possint. t.4.p.69.col.1.
- Absolutio* à Pontifice valide impetrari nequit, nisi delictum, & poena imposita explicentur. t.1.p.137.n.4
- Absolutio à censuris obreptitiæ, vel subreptitiæ impetrata non valet. t.1.p.762.n.3
- Absolutio à censuris, quæ Episcopo, vel alij Praetato iure ordinario, & ratione officij competit, potest aliis delegari. t.1.p.807.n.5.& 6
- Absolutio excommunicato an possit indulgeri appellatione pendente. t.2.p.831.n.4
- Absolutionis praecipua & principalis conditio est satisfactio, quâ deficiente idonea cautio praestanda est. ibid.n.5
- Absolutionis beneficium pretio redimi absque labe simulationis non potest. t.5.p.103.n.4
- Absolutio de criminibus illatis per collusionem facta, etiam praecedente partium transactione, non impedit iudicem punire, & inquirere idem delictum. t.5.p.395.n.10.
- Absolutio ad cautelam quandonam petenda sit, & impendatur. t.5.p.582.n.2
- Absolutio vnius censurae obtineri potest, remanente alia censura. t.5.p.591.n.2
- Absolutio

Omniū Notabilium. Litera A.

- Absolutio* ab excommunicatione à quo concedi possit, & quid olim circa eam obseruatum sit. tom. 5. p. 602. n. 3.
- Absolutio* ab excommunicatione facilis etiam indulgeri potest, & quænam sint signa hanc significantia. t. 5. p. 604. & seq. n. 2.
- Absolutio* cum præscriptis cæremoniis concedenda est excommunicato. t. 5. p. 613. n. 2.
- Abula* ciuitas duplex est in Hispania, & ex qua Sanctorum agmen prodierit. t. 1. p. 837. & seq. n. 1.
- Abulensis* ciuitas nobilis Hispaniæ Citerioris, iam à primis Ecclesiæ sæculis Episcopali Cathedrâ decorata. t. 1. p. 429. n. 7.
- Academia* Bononiensis celebris, & magnis priuilegiis, & gratiis decorata. t. 1. p. 932. n. 2.
- Accessus* ad propriam vxorem die Dominico maritis prohibitus fuit. t. 2. p. 172. n. 13.
- Accessus* frequens ad moniales olim à clericis, & monachis obredebatur; sed omnino fuit prohibitus. Vide in verbo *Sepulchrum, Monialis*.
- Accessus* ad moniales quibus ex causis licitus efficitur, & quæ ad hunc requirantur. t. 3. p. 27. n. 7.
- Accessus* ad moniales, tam clericis, quàm monachis prohibitus. t. 3. p. 28. n. 9.
- Accessus* abusuus ad moniales prætextu recitandi horas canonicas prohibitus. t. 3. p. 29. col. 2.
- Accho* præcipuum Palæstinæ emporium quàm varias clades passum fuerit. t. 3. p. 581. n. 2.
- Acephali*, seu Acephalitæ, vel Seueritæ, quinam hæretici fuerint, & quando condemnati. t. 2. p. 698. num. 8.
- Accusatio* alieno nomine potest aliquando coram iudice proponi. t. 1. p. 926. n. 14.
- Accusatio* quid sit, & quid accusare. t. 5. p. 2. & seq. n. 5.
- Accusationis* impropria definitio affertur, & impugnatur. ibid. p. 3.
- Accusationis* vera definitio datur, & explicatur. t. 5. p. 3. n. 6.
- Ab accusatione deferenda quinam prohibeantur. t. 5. p. 4. n. 7. & 8.
- Accusationi* an aliquando debeat præmitti monitio charitatiua. t. 5. p. 9. n. 4.
- Accusatio*, vel denunciatio criminis lædit famam accusati. t. 5. p. 12. n. 6.
- Accusatio* quæ malo animo præsumitur fieri, non impedit accusatum nouos honores & dignitates assequi. t. 5. p. 15. n. 12.
- in *Accusatione* quomodo inscriptio, & subscriptio fieri debeant ab *Accusatore*; & qualiter differant. t. 5. p. 36. & seq. n. 4.
- in *Accusatione* quare desideretur inscriptio *accusatoris*; & an hodie remissa sit hæc solennitas inscriptionis. t. 5. p. 38. n. 6. & 7.
- Accusatio* per schedulam an sit sufficiens vt possint iudices procedere ad inquisitionem. t. 5. p. 45. & seq. n. 5.
- Accusationem* Prælatorum non debent facile aggredi subditi. t. 5. p. 69. n. 8.
- Accusatores* matrimonij sunt tantum parentes, & qui de consanguinitate sunt. t. 2. p. 265. n. 3.
- Vide in verbo *Matrimonium*.
- Accusator* in delicto hæresis testis legitimus esse potest. t. 2. p. 395. n. 5.
- Accusatores* legitimi contra Episcopum quinam dicantur. t. 5. p. 2. n. 2.
- Accusatores* legitimi quicunque censentur, nisi accusare legibus prohibeantur. t. 5. p. 4. n. 7.
- Accusatores* illegitimi non debent in iudicio admitti ad fatigandum reum. t. 5. p. 5. n. 9.
- Accusatores* criminosi an possint admitti ad accusandum Episcopum. t. 5. p. 7. n. 12.
- D.D. Gonzal. in Decretal. Index generalis.*
- Accusatores* plures quomodo simul admittantur quādo agitur ad publicam vindictam. t. 5. p. 8. n. 2.
- Accusatores* criminosi quādonam admittantur ad accusandum Prælatum. ibid. n. 3.
- Accusator* semel approbatus non potest ab accusatione deferenda repelli. t. 5. p. 15. n. 2.
- Accusatorum* officium an sit licitum, & honestum. t. 5. p. 21. n. 5. 6. & 7. & p. 22. n. 8.
- Accusator* non desideratur, vt contra crimen notorium procedatur. t. 5. p. 24. n. 5.
- Accusator* dicens se aliquem accusaturum, sine pœna potest desistere ab accusatione ante inscriptionem, & sic desistenti silentium perpetuum imponitur. t. 5. p. 30. n. 3.
- Accusator* ab accusatione desistens ante finitam litem, quibus pœnis subiaceat. t. 5. p. 30. n. 5.
- Accusator* à quo tempore accusationem deferere non possit. t. 5. p. 31. n. 7.
- Accusator* quādonam in Turpillianum incidat. t. 5. p. 32. n. 8.
- Accusator* quādonam possit desistere ab accusatione criminum, in quibus inscriptio necessaria non est. ibid. n. 9.
- Accusatore* ante causæ exitum ab accusatione desistente, causa criminalis non extinguitur omnino. ibid. n. 10.
- Accusator* ab accusatione post citationem desistens, licet ante inscriptionem, quibus pœnis subiaceat. t. 5. p. 33. n. 12.
- Accusator* crimen per viam exceptionis opponens aliquando punitur, si in probatione defecerit. t. 5. p. 36. n. 1.
- Accusans* criminaliter ad vindictam, inscribere debet; denunciator non item. ibid. n. 2.
- Accusator* quādonam inscribere, vel subscribere dicatur. ibid. n. 4.
- Accusator* quomodo inscriptionem & subscriptionem facere, & quid in eis cauere debeat. ibid. & p. 37.
- Accusator* in quibus casibus ab onere inscribendi eximatur. ibid. & seq. n. 5.
- Accusator* in iudicio ciuili, quamuis de crimine agatur, non tenetur in crimen subscribere. ibid. p. 38.
- Accusatores* aliqui recensentur, qui in probatione deficientes, pœnis calumniatorum non subduntur. t. 5. p. 65. n. 11.
- Accusator* non statim conuincitur de calumnia eo ipso, quod non probat quod intendit. tom. 5. p. 69. num. 7.
- Accusatus*, vel denunciatus de crimine, pendente accusatione, vel denunciatione, nouis dignitatibus decorandus non est. t. 5. p. 12. n. 4.
- Accusatus* quare ab honoribus, & dignitatibus repellatur. t. 5. p. 13. n. 7. & 8.
- Accusatus* an nulliter assequatur honores & dignitates; si ei conferantur. t. 5. p. 14. n. 9. & 10.
- Accusatus* honoribus, & dignitatibus prius obtentis vt non prohibetur, nisi sit accusatus de crimine simoniæ. t. 5. p. 14. & 15. n. 11.
- Accusatus* de vno crimine, iterum de eodem accusari nequit. t. 5. p. 16. n. 2.
- Accusatus* semel in contradictorio iudicio absolutus, vtrum de nouo accusari possit. ibid. n. 4.
- Accusatus* & definitiue absolutus, quare non possit de eodem crimine iterum reus fieri. tom. 5. pag. 17. num. 5. & 6.
- Accusatus* absolutus in quibus casibus possit iterum accusari. t. 5. p. 18. n. 7.
- Accusatus* in crimine mixti fori, & condemnatus coram iudice ecclesiastico, vtrum possit iterum puniri coram iudice sæculari. ibid. & seq. n. 9.
- Accusatus*

Repertorium Generale

- Accusatus de crimine simoniæ priuatur iuribus sibi competentibus, etiam iudicio pendente.* t. 5. p. 77. n. 3
- Acheruntia*, vulgò *Azerona*, ciuitas est in Apulia Cathedrâ Episcopali decorata. t. 3. p. 92. n. 1
- Acolytus* quis sit, & quæ eius officia. t. 1. pag. 313. num. 8
- Acolyti* græcè, latinè ceroferarij dicuntur: eorumque officium duplex. t. 1. 606. n. 3
- Acolythi* officia duo demonstrantur duplici materia, quæ illi tempore ordinationis porrigitur. t. 3. p. 93. num. 1
- Acquisita* constante matrimonio, eo soluto æqualiter diuidenda sunt inter virum, & vxorem. t. 4. p. 285. n. 2. & p. 286. n. 4. & p. 287. n. 6.
- vt Acquisita* constante matrimonio communicentur vtrique coniugi, quid requiratur. t. 4. p. 289. n. 9
- Acquæstus* coniugalis quid sit, & quomodo communicetur vtrique coniugi. t. 4. p. 288. & seq. n. 8. 9
- Acquisita* constante matrimonio intuitu vnus coniugis, an communicentur vtrique. ibid. n. 10
- Acquisita* constante matrimonio quænam communicentur. t. 4. p. 290. n. 11
- in Acquæstu* coniugali an consuetudo sit attendenda. ibid. n. 12
- Aera* apud Anglos & Saxones idem est, quod apud Latinos ager, non simpliciter, sed certam agri mensuram designans. t. 3. p. 965. n. 1
- Acrida* Iustiniani patria honore Metropolitico decoratur, varietque ab eo exornatur. t. 2. p. 725. n. 1
- Actio* in iudicio potest ab aliquo pro alio proponi in aliquibus casibus. t. 1. p. 915. & seq. n. 11
- Actionis* acceptio non semper ad ius persequendi, seu agendi in iudicio refertur. t. 1. p. 33. n. 3
- Actio* an detur ex pacto nudo iure ciuili, vel canonico. t. 1. p. 861. n. 7. & 8
- Actio* non datur ex iis omnibus, quæ æquitate naturali nituntur. t. 1. p. 866. n. 17
- Actio* quod metus causâ ad quid detur; & an realis, vel personalis sit. t. 1. p. 950. n. 22
- Actio* quod metus causâ aduersus quos detur. t. 1. p. 951. n. 25
- Actionis* nomen in iudicio actor proponere non cogitur, debet tamen factum clarè exprimere. t. 2. p. 21. n. 4. & p. 22. n. 9
- Actiones* solennes apud Romanos introductæ quænam. t. 2. p. 22. n. 8
- Actio* semel in iudicio proposita potest mutari, vel emendari. t. 2. p. 51. n. 6
- Actionem* mutari, vel emendari quid sit. ibid.
- Actionis* emendatio, vel mutatio vsque ad quod tempus admittatur. ibid. n. 9. & p. 52. n. 10
- Actio* quæ datur propter adiectionem loci, an sit directa, utilis, vel arbitraria. t. 2. p. 94. & seq. num. 5. & seqq.
- vt Actio* prædicta concedatur, quid requiratur. t. 2. p. 95. n. 6
- Actio* arbitraria de eo quod certo loco, vbi nam intentari possit. t. 2. p. 95. n. 8
- in Actione* arbitraria de eo quod certo loco, an vtriusque contrahentis, an alterutrius tantum utilitas æstimanda sit. t. 2. p. 96. n. 9. 10
- in Actione* de eo quod certo loco, quid utilitatis, & interessis ratione veniat. t. 2. p. 97. n. 11
- Actio* arbitraria de eo quod certo loco, in quibus contractibus detur. t. 2. p. 98. n. 12
- Actio* libello comprehensa potest emendari, non autem mutari. t. 2. p. 116. n. 2
- Actionis* emendatio quatenus admittatur. ibid.
- Actiones* Prætoris, quæ iure Pandectarum temporales erant, per litis contestationem perpetuabantur. t. 2. p. 127. n. 10
- Actiones* in aliquibus casibus per litis contestationem non perpetuantur. ibid.
- Actio* in rem an sit concedenda mulieri ad vindicandum maritum proprium. t. 2. p. 193. & seq. n. 2. 3
- Actiones* præiudiciales quare ita in iure vocentur. t. 2. p. 209. n. 13
- Actio*, quam debitoris inopia excludit, inanis est. tom. 2. p. 279. n. 6
- Actio* depositi sequestraria quid sit, & quandonam competat. t. 2. p. 316. n. 6
- Actio* pluuia arcendæ tantum in agris locum habet. t. 2. p. 340. n. 2.
- Actio* efficax datur ex iuramento, attento iure canonico, secus attento iure Cæsareo. t. 2. p. 545. n. 5
- Actio* de peculio, & actio de in rem verso, diuersæ sunt; in actione tamen de peculio inest actio de in rem verso. t. 2. p. 660. n. 17
- Actiones* temporariæ iure Digestorum, & Codicis quænam fuerint. t. 2. p. 674. n. 5
- Actiones* Ecclesiæ competentes quâ præscriptione elidantur. t. 2. p. 675. col. 2
- Actio* interna quomodo cadat sub præcepto legis positivæ. t. 3. p. 886. & seq. n. 7
- Actio* rei vxoriæ quid sit, ad quid introducta, & quare ita appellata sit. tom. 3. p. 369. n. 7
- Actio* rei vxoriæ quibus competat, & quamdiu duret. ibid.
- Actio* ex stipulatu, tanquam plenior, fauorabilior, & accommodatior, successit in locum rei vxoriæ, transfusis in eam omnibus commodis, quæ ex actione rei vxoriæ proueniebant. ibid. n. 8
- Actio* de dote quo tempore tam marito, quam mulieri competat. t. 3. p. 371. n. 11
- Actio* pignoratitia duplex est, alia directa, alia contraria. t. 3. p. 376. col. 1
- Actio*, quæ datur ex donatione, quæ à promissione incipit, quænam sit. t. 3. p. 433. n. 6
- Actio* rerum amotarum quandonam competat marito aduersus vxorem, & vnde oriatur. t. 4. p. 5. n. 11
- Actionum* duo genera recensentur, & quid per vtramque petatur. t. 4. p. 113. n. 5
- Actio* vniuersalis quid sit, & quomodo instituenda sit. tom. 2. p. 114. n. 6
- Actio*, seu iudicium de moribus apud Romanos quodnam fuerit. t. 4. p. 296. n. 10
- Actio* de moribus plerumque accusatio dicitur, licet ciuilis sit. ibid.
- Actio* de adulterio successit in locum actionis, seu iudicij de moribus. t. 4. p. 298. n. 13
- Actio* de moribus apud Romanos quomodo intentaretur, & procederet. t. 4. p. 296. & seq. n. 10
- Actio* de moribus quandonam, & à quo sublata. ibid. num. 11
- Actio* ad exhibendum datur etiam contra fructuarium. t. 4. p. 308. n. 5
- Actor* non sequitur forum rei, vbi aliter consuetudine introductum est. t. 1. p. 999. n. 5
- Actore* agente contra non possidentem actione reali, reus absoluetur; actor verò potest emendare, seu mutare actionem, aut durante iudicio, vel postea. t. 2. p. 50. n. 3
- Actor* sequitur forum Rei, etiam si clericus laicum conueniat. t. 2. p. 72. n. 2
- Actor* non tenetur sequi forum Rei in delictis mixti fori. t. 2. p. 73. n. 6
- Actor* debet actionem, seu intentionem suam in scriptis proponere. t. 2. p. 110. n. 2. & p. 112. n. 8
- Actoris* intentionem in scriptis referri in quibus casibus necesse non sit. t. 2. p. 112. n. 9
- Actores*,

Omniū Notabilium. Litera A.

Actores, seu *actionarii*, sunt *procuratores*, & *œconomi*. t.2.p.223.n.2
Actore contumaciter absente, an sit *reus* absolendus. t.2.p.285.& seq.n.3.
Actor reo propria instrumenta edere cogendus est. t.2.p.331.n.10.& p.334.n.16.& 17.
Actor, qui plenè probauit intentionem suam, non tenetur iurare, etsi contrarium consuetudine introductum sit. t.2.p.336.n.3
Actor in iudiciis diuisionis etiam pro reo habetur. t.2.p.444.n.13.
Actor in iudicio potest cumulare possessorium & petitorium; immò etsi cœpit agere vno iudicio, potest ante conclusionem in causa aliud intentare; & tunc vnâ sententiâ vtrumque est terminandum: & potest succumbere in vno, & obtinere in alio. t.2.p.238.n.2.
Acta aliqua iudicij facta coram vno iudice fidem faciunt coram alio; alia pereunt peremptâ instantiâ. t.1.p.1044.n.10.
Acta iudicij etsi penes notarium remanere debeant, si tamen apud iudicem reperiantur, non vacillat eorum fides. t.2.p.382.n.1
Acta litis ordinatoria facta coram primis iudicibus fidem faciunt coram secundis. ibid.n.3
Acta iudicialia quoduplicia sunt, & quomodo inter se differant. t.2.p.407.& seq.n.5
Acta iudicij illis profunt, vel obsunt, quibus prodesset, vel obesset sententia lata. t.2.p.491.n.9
Acta iudicialia quacumque post appellationem legitimè interpositam facta, nullâ habitâ eius ratione, attentatorum remedio reuocantur. tom.2. pag.797. num.4.
Actus celebratus contra proprium iuramentum est ipso iure nullus. t.3.p.165.n.7
in *Actibus* iurisdictionis voluntariæ, & similibus idem potest plurium personam sustinere. t.3.p.198. num.2.
in *Actu* quolibet duo principaliter considerantur. t.3.p.712.n.5.
in *Actibus* collegij non sufficit caput collegij adesse; vide in verbo *Collegium*.
Actuum humanorum genera duo referuntur, & quibus muti & surdi interesse possint, & consensum præstare. t.4.p.54.n.7
Actus quilibet potius præsumitur purus, quàm conditionalis. t.4.p.111.n.6
Actus sub conditione celebratus non est, nec definit esse, sed in suspenso consideratur. ibid.& seq.n.8
Actuum humanorum alij conditionem recipiunt, alij verò non. t.4.p.115.n.4
Actus qui recipiunt conditionem quinam sint. ibid. p.116.n.5.
Adiacium vrbs antè Vrsidicinum appellata, in insula Corsica sita est. t.2.p.70.n.2
Aditio hæreditatis metu facta an valeat, siue facta à filio, siue ab extraneo. Vide in verbo *Hæres*.
Adiudicatio fuit olim legitimus dominij acquirendi modus. t.2.p.739.n.4.& p.740.n.6
Administratores, qui aliena negotia gerunt, alij voluntarij sunt, alij necessarij. t.2.p.326.n.8
Administratores necessarii quinam sint. ibid.& seq.
Adolescentes an ad religionis statum admitti debeant. t.3.p.647.n.5.
Adolescentes aliter vocantur minores. ibid. Vide in verbo *Ætas*.
Adolescentia ætas, & terminus variè computatur; & quæ sit frequentior computatio. t.4.p.67.n.1
Adoptio in fratrem, vel sororem ex duplici principio nulla est. t.4.p.170.n.2
D.D.Gonzal. in Decretal. Index generalis.

Adoptionis origo vnde: vbi de prima inter homines facta. t.4.p.170.n.5
Adoptio duobus modis olim fieri poterat. ibid.p.171
Adoptionis consuetudo apud varias nationes viguit posteriori æuo. ibid.n.6
Adoptionis ritus vsitati referuntur, ad explicationem loci Plinij Panegyrici. ibid.n.7
Adoptio naturam imitatur, non mutat. tom.4.p.172. num.8.
Adoptio facti est, eius tamen effectus iuris ciuilibus sunt. t.4.p.173.n.11
Adorare propriè est ad os ad mouere, iuxta Iustum Lipsium. t.1.p.96.n.5
Adria nobilis ciuitas Cathedrâ Episcopali decorata vbinam sita sit. t.3.p.778.n.3
Adrianus IV. quandonam summus Pontifex fuerit creatus: vbi aliqua de eius egregijs factis. tom.4. p.189.n.1.
Aduersarius accipitur pro quocumque qui in iudicio contendit. t.2.p.2.n.4
Aduersarius in causa criminali, vel ciuili repellitur à testimonio in alia causa. ibid.
Adulatio stulta antiquorum erga Imperatores. Vide in verbo *Imperator*.
Adulterij crimen aliquando capitale fuit, & quando tale esse desierit. t.1.p.925.n.10
Adulterium an sit inter minora scelera referendum, ad explicationem responsi Alexandri III. tom.2. p.16. & seq.n.1.
Adulterium difficilis est probationis, & vix verè, & specificè probari potest. t.2.p.428.n.3
Adulterium ex osculo an concludenter probetur. t.2. p.429.col.1.& 2.
Adulterium matrimonium dissoluit tantùm quoad torum, non quoad vinculum. t.2.p.535.n.2
Adulterium vt committatur sufficit spes legitima tori; & an sponsa de eo accusari possit iure mariti. t.4.p.78.& seq.n.11.
Adulterium tantùm absque interpositione de futuro matrimonio, vel machinatione in necem viri, an impediat matrimonium contrahendum, vel dirimat iam contractum. t.4.p.142.n.6
Adulterium verum etiam cum sponsa de futuro committitur. t.4.p.178.n.6
Adulterium sine dolo malo non committitur. tom.4. p.298.n.13.
Adulterium voluntarium, non violentum in patiente à lege punitur. ibid.
Adulterium filix non nocet patri constituti dorem, & paciscenti de ea reddenda soluto matrimonio. ibid.n.14.
Adulterium est causa amissionis dotis, non diuortium. ibid.p.299.
Adulterij etymon & definitio traduntur. t.5. pag.305. num.4.& 5.
Adulterij atrocitas describitur, & quibus pœnis plectendum sit, ostenditur. t.5.p.306.n.6.& 7
Adulterium an sit plectendum pœna capitis. ibid. p.307.n.8.
Adulterium quibus pœnis vindicandum sit ex iure canonico. ibid.& seq.n.9
Ad adulterium mulieris accusandum quinam admittantur. t.5.p.310.n.3
in *Adulterij* accusatione iure extranei quomodo procedendum sit. t.5.p.311.n.4.& p.312.n.2
Aduocatia Ecclesiarum quibus competat, & quomodo acquiratur. t.3.p.783.n.3
Aduocatia Ecclesiarum Regiæ inhæret Coronæ; vbi exempla traduntur. ibid.& p.784.n.2
Aduocatia Ecclesiarum ab initio gratuita, deinde pro-
rectori

Repertorium Generale

- testori quaestiosa facta est: vbi circa hoc varia exempla ex historiis petita traduntur. t.3. p.785. & seq. num.7.
- Aduocati* patrocinium nulli deesse debet; eoque carenti assignandus est à iudice. tom.1. p.810. n.18. & seq.
- Aduocati* pluries à iudicibus parti assignati. ibid.
- Aduocati* commensalitas cum iudice an reddat iudicem suspectum. t.1. p.811. n.21
- Aduocati* officium quodnam; & quàm variis nominibus designentur. t.1. p.908. & 909. n.5.6
- Aduocati* & defensores Ecclesiarum quinam olim fuerint. t.1. p.911. n.11
- Aduocati* salarium honestè petitur, & honorarium dicitur. ibid. & seq. n.12
- Aduocatis*, vel procuratoribus de quota litis olim pacisci non licuit. t.1. p.1005. n.25
- Aduocati* Ecclesiarum quibus iuribus, & honoribus decorentur. t.3. p.784. & seq. n.3
- Aduocatum* prædictorum munus quodnam sit. t.3. p.785. n.6.
- Ædes* præscorum fidelium diuino cultui mancipatæ, tituli dictæ fuere. t.3. p.132. col.2
- Ædes* Deo sacræ quàm variis nominibus appellentur. t.3. p.834. & seq. n.6.
- Ædes* sacræ ædificandæ sunt ex præcepto Ecclesiæ. ibid. p.835. n.7.
- Ædium* sacrarum termini ab authoribus finium regundorum designati. t.3. p.999. col.2
- Ædificia* quilibet in suo solo ponere potest propriæ utilitatis causâ, exceptis duobus casibus. t.2. p.895. num.10.
- Ædificium* constructum post noui operis nunciationem, demolendum est, nec audiri debet dominus, si satisfactionem offerat, & de iure suo docere paratus sit. t.5. p.476. n.1
- Vide in verbo *Nunciatio noui operis*.
- Ædificia* quomodo sint reparanda, & quænam sit eorum ætas: vide in verbo *Ætas*.
- Ædua* aliàs Augustodunum celebris vrbs est Galliæ Episcopali Cathedrâ decorata. t.1. p.74. n.5
- Æquitas* an præualeat summo iuri; & quando eius ratio habenda sit. t.1. p.904. n.15
- Ætas* unicuique ecclesiastico ordini necessaria assignata est. t.1. p.247. n.2
- Ætas* triginta annorum dicitur ætas naturalis. tom.1. p.249. n.11.
- Ætatis* semper maxima ratio habita est in promouendis ad dignitates publicas. ibid.
- Ætas* viginquinque annorum Ecclesiæ constitutionibus ad sacerdotium requiritur, licet antiquis sæculis diuersa assignata esset. t.1. p.255. n.13
- Ætas* quot modis probari possit: vbi de negligentia natalium. t.1. p.290. n.5
- Ætas* cuiuslibet ordini præscripta quænam sit ab Ecclesia. t.1. p.466. n.5
- Ætas* varia pro diuersitate temporum ad maiores ordines præscripta fuit. t.1. p.467. n.6
- Ætas* ad iudicandum requisita quænam præscripta sit. t.1. p.725. & seq. n.2. & seqq.
- Ætas* anni duodecimi legitima pubertas censetur. t.2. p.268. n.2.
- Ætas* legitima aliquando est 14. annorum; aliquando verò pro subiecta materia est ætas viginquinque annorum. t.3. p.554. n.3
- Ætas* legitima ad Religionis ingressum quænam sit. t.3. p.647. n.5.
- Ætas* nulla præscripta est in antiquis Ecclesiæ canonibus ad ingressum in monasterium. tom.3. p.648. num.6.
- Ætas* quænam dicatur senilis, vt coniux possit in sæculo remanere voto castitatis emisso, altero religionem ingrediente. t.3. p.687. n.3
- Ætas* puerilis quænam sit, quando incipiat, & quando finiatur. t.3. p.707. n.1
- Ætas* quænam desideretur, vt quis quolibet voto simplicis, etiam religionis, obligetur. t.3. p.708. n.5
- Ætas* beneficiorum est vetustas eorum. t.3. p.961. n.5
- Ætas* rei inanimatæ quomodo dicatur. ibid. p.962
- Ætas* ad nuptias ex utroque iure præscripta quænam sit. t.4. p.75. n.5. & p.77. n.8
- Ætas* varia pro nuptiis à veteribus assignata. ibid. n.4. & seq.
- Ætas* ad nuptias contrahendas quomodo præscripta ex lege Papia. t.4. p.76. n.6
- Ætates* hominum vnde certitudinem habeant, iuxta antiquos Philosophos. t.4. p.80. n.3
- Ætas* an sit definita in sponsalibus sicut in matrimonio. t.4. p.83. n.3
- Ætas* quomodo per malitiam suppleatur in sponsalibus. t.4. p.84. n.4
- Ætas* hominis quibus modis probetur. t.4. p.87. n.6
- Ætas* puerilis furtis, mendaciis, periuriis, & aliis peccatis plena est. t.5. p.398. n.5
- Ætas* discretionis quænam sit apud Doctores, & quomodo dignoscenda sit. t.5. p.567. n.2
- Æfri* deferentes epulum ad tumultum Martyrum reprehenduntur, & aliquo pacto excusantur. tom.3. p.43. n.6.
- Affidare* quid sit. t.4. p.189. n.3
- Affinitas* superueniens non dissoluit matrimonium contractum, sed tantum sponsalia de futuro. tom.4. p.187. n.2.
- Affinitas*, & cognatio naturalis promiscuè usurpantur. ibid. n.4
- Affinitas* naturalis duplex refertur. ibid. p.182
- Affinitatis* impedimentum quodnam sit, & quis eius effectus. t.4. p.182. n.5
- Affinitate* superueniente propter incestum, vel adulterium commissum, an licitus sit usus coniugij. t.4. p.183. n.9.
- Affinitatis* etymologia, & diffinitio traduntur. t.4. p.185. n.5.
- Affinitas* quomodo definienda sit, attento iure canonico; & quid requiratur, vt contrahatur. ibid. p.186.
- Affinitatis* triplex genus olim fuit. ibid. n.6
- Affinitatis* gradus quomodo computandi. ibid. & seq. num.7.
- Affinitatis* vinculum an originem trahat à iure naturali, an verò à lege positua. t.4. p.187. n.8
- Affinitas* ex copula licita, vel illicita, an æquale vinculum inducat. ibid.
- Affinitatis* gradus, in quibus matrimonium prohibetur, recensentur. ibid.
- Affictus* pensionem, afficti redditus, & affictare locare significant. t.2. p.282. n.6
- Africa* à Vandalis occupata proprium Præfectum non habuit, & quando ei restitutus. t.1. p.871. n.5
- Afflictis* non est addenda noua afflictio, ne duplici damno afficiantur. t.3. p.185. n.4
- Affligentium* monasterium admodum potens, vbi situm, & à quo fundatum. t.3. p.673. n.1
- Agape* in funeribus defunctorum facta à veteribus Christianis. t.5. p.108. n.6
- Agape* dilectio fratrum. ibid.
- Agape* à variis Ecclesiæ canonibus approbata. ibid.
- Agape* in abusum & luxum conuersa, ab Ecclesia reprobata fuit. ibid. col.2
- Vide in verbo *Comuniuim*.

Omniū Notabilium. Litera A.

- Agarēti* post varias ab eis factas deuastationes ab Hispania pelluntur. t.2.p.575.n.2
- S. Agatha* Ecclesia duplex Romæ, quarum vna in titulum Cardinalitium est erecta. t.1.p.305.n.1
- Agatha* perantiqua Galliæ ciuitas in prouincia Narbonensi. t.1.p.421.n.1
- Agatha* vrbs antiqua Galliæ Cathedrali Sede decorata. t.1.p.962.n.2
- Aginesium* prouincia est in Gasconia duas dioceses complectens t.5.p.181.n.4
- Agricultarum* triplex conditio apud Romanos. tom.1. p.548.n.15.
- Agricultæ* post sacerdotes in honore habiti, variaque priuilegia eis fuere concessa. t.1.p.857.n.7
- Agricultæ* prædiorum Ecclesiæ non debent deserere culturam prædiorum, & ad alios agros colendos se transferre. t.3.p.975.n.4
- Agricultarum* conditiones variæ: vbi de colonis, & calatis Ecclesiæ. t.3.p.976.n.6.& 7
- Agricultura* primis vrbs Romanæ cunabulis à nobilibus, optimisque viris exercebatur. t.1.p.548.n.15
- Agricultura* apud veteres magnæ æstimationis fuit. t.1. p.857.n.7
- Agricultura* tanquam res sacra apud Ægyptios habita. ibid.
- Agrimensores* in iudicio finium regundorum adhibiti geometriæ periti fuere. t.2.p.344.n.14
- Agrimensor* vnicus quomodo sufficiat ad dirimendam controuersiam super finibus regundis. t.2. p.691.& seq.n.4
- Alatrinum*, siue Aletrum, antiqua ciuitas est in Latio versus Orientem sita. t.2.p.164.n.4
- Alatrum*, siue Aletrum ciuitas est parum ab Anagnia distans, quæ Pontificiæ iurisdictioni subest, & Cathedrâ Episcopali decoratur. t.2.p.193.n.1
- Alba* vestis est communis Ecclesiæ ministris; quâ tamen extra diuina officia vti non licet. t.1.p.515. num.29.
- Vide in verbo *Vestis*.
- Albanensis* Episcopatus est immediatè subiectus Romanæ Ecclesiæ. t.1.p.297.n.6
- Albanensis* Episcopatus est vnus ex septem Cardinalitiis, quorum Præsules sunt Cardinales Ecclesiæ Romanæ. t.1.p.439.n.3
- S. Albani* monasterium percelebre in Anglia, à quo fuerit constructum, & cui dicatum. t.2.p.417.n.1
- S. Albani* monasterium Ordinis D. Benedicti duplex reperitur. t.4.p.135.n.1
- Albergaria* est hospitiorum præbendorum onus. tom.3. p.183.n.2
- Albertus* Dux Brabantiae coronatur à Pontifice, & in itinere iussu Imperatoris occiditur. t.1.p.327.n.23
- Albia* ciuitas est Galliæ Cathedralem Ecclesiam habens: & vbi sita sit. t.2.p.901.n.1
- Albiganum* ciuitas Italiæ est ad Alpes Cotiæ sita, à primis Ecclesiæ sæculis Cathedrali Ecclesiâ decorata. t.5.p.462.n.2
- Albigenses* hæretici vnde ita dicti, & vbi nata eorum hæresis. t.5.p.181.& seq.n.4
- Albrinca* ciuitas est in prouincia Rhotomagensi Cathedrâ Episcopali decorata. t.2.p.855.n.1
- Aleria* ciuitas in insula Corsica Cathedrâ Episcopali decoratur. t.2.p.70.n.1
- D. Aldericus* Palentinus Præsul adeo sanctimoniam clauit, vt in ea Ecclesia religiosè seruentur eius sandalia. tom.5.p.69.n.3
- Alexander* III. quando Romanus Pontifex creatus. tom.1.p.76.n.1
- Alexander* Magnus præclaras animi dotes intolerabili vini cupiditate fecidauit. t.3.p.48.n.6
- Alexandria* hæreticis plenâ, ab ea Reliquiæ S. Ioannis Baptistæ auferuntur. t.1.p.903.n.8
- Alexandria* Metropolis est Ægypti, Thebaidis & Libyæ. t.5.p.154.n.1
- Alexandria* Ægypti nobilis ciuitas à quo fuerit condita, & quibus prærogatiuis decorata. t.5.p.512. num.5.
- Alexandria* vrbs secunda sub sole dicitur à B. Chrysostomo. t.5.p.513.n.8
- Alexius* Comnenus quo tempore Imperium Orientale obtinuerit. t.1.p.824.n.2
- Alexius* Comnenus rescribit in causa Patriarchæ Constantinopolitani Innocentio III. t.1.p.825.n.5
- Alienationes* rerum Ecclesiæ à quarto sæculo prohibita, & quæ solennitates ad eas præscriptæ. tom.1. pag.868.n.8.
- Alienatio* rerum Ecclesiæ ab eius Rectore, vel Prælato facta sine solennitate præscripta, nulla est, sed potest ab Ecclesia ratificari. t.1.p.869.n.11
- Alienatio* à principio nulla, ex rati habitatione potest vires assumere. t.1.p.869.n.12
- Alienatio* cui Pontifex consensum præstitit, etsi sine causa facta, valida est. t.1.p.870.n.14
- Alienatio* bonorum aduentitiorum filij est patri interdicta. t.1.p.992.n.6
- Alienatio* facta ultra tempus à iure permissum, sustinetur pro tempore permissio; facta verò in perpetuum nullo modo sustinetur. t.1.p.1022.n.5
- Alienatio* rei litigiosæ quare non admittatur. tom.2. pag.305.n.11.
- Vide in verbo *Res litigiosa*.
- Alienatio* post admissum capitale crimen, sed ante accusationem, an sit valida. ibid.n.12
- Alienatio* rei litigiosæ an in aliquo casu sustineri possit. ibid.& seq.n.13.14.& 15
- Alienatione* rei interdicta, comprehenditur tantum voluntaria. t.2.p.306.n.15
- Alienatio* rei, de qua diuisorium iudicium cœptum est, prohibetur, nec ex vlla causa sustinetur. ibid.& seq.n.16.
- Alienatio* fundi dotalis constante matrimonio facta in aliquibus casibus subsistit. t.2.p.600.& seq.n.9
- Alienatio* fundi dotalis ex consensu mulieris, accedente iuramento facta, nequit ad petitionem ipsius mulieris rescindi. t.2.p.601.n.10
- Alienatio* bonorum Regiæ Coronæ quo iure prohibetur, & in quibus casibus sustineatur. t.2.p.613. num.3.
- Alienatio* rerum Ecclesiæ quandonam primò prohibita fuerit. t.3.p.226.n.5.& 6
- Alienatio* rerum Ecclesiæ quam multis constitutionibus, & decretis conciliaribus prohibita. ibid.n.6. & pag.227.
- ad *Alienationem* bonorum Ecclesiæ triplex solennitas præscripta reperitur. t.3.p.227.n.7
- Alienatio* rerum Ecclesiæ facta ab Episcopo sine solennitate requisita, nulla est. t.3.p.228.n.8
- Alienationis* prohibitione generali venditio continetur. ibid.n.9
- Alienatio* rei Ecclesiæ causâ legitimâ subsistente, etiam sine solennitate valet. tom.3.p.262.n.2
- Alienatio* rerum Ecclesiæ, quæ ex iuris necessitate fit, non est prohibita. tom.3.p.266.n.13
- Alienatio* seruorum aliquando à testatore prohibetur odio ipsorum, aliquando eorum fauore. t.3.p.267. num.14.
- Alienatio* rerum Ecclesiæ contra sacros canones facta irritatur: vbi multa etiam de alienatione rerum minoris. t.3.p.268.n.2
- Alienatio* rei litigiosæ quænam prohibeatur, & in quibus

Repertorium Generale

- quibus casibus. t. 2. p. 303. n. 5
- Alienatio rerum immobilium donatarum propter nuptias, quandonam sustineri possit.* t. 3. p. 314. n. 5
- Alienationes, & ceteri actus facti dum Ecclesia schisma patitur, nullius sunt valoris.* t. 5. p. 221. n. 2
- Alienigena potius quàm incolæ ad dignitates, & officia publica admissi.* t. 1. p. 600. n. 3
- Vide in verbo *Peregrinus.*
- Alienigenas ad beneficia ecclesiastica admitti, quàm incommodum sit.* t. 1. p. 601. n. 6
- Alfonfus VIII. Castellæ Rex, Bonus cognominatus, Guldense monasterium construit.* t. 5. p. 564. n. 2
- Alimenta filiis spurii debentur attentâ æquitate canonica.* t. 4. p. 245. & seq. n. 17
- Alimenta quibus, & à quibus præstari debeant.* t. 4. p. 138. n. 4.
- Alimentorum quantitas an lege taxari possit.* ibid. col. 2.
- Alipha ciuitas Episcopalis Italiæ sub Archiepiscopatu Beneuentano.* t. 1. p. 969. n. 1
- Allegans turpitudinem propriam non est audiendus.* tom. 1. p. 897. n. 5.
- Allegationes in iudicio sunt petitiones, & responsiones litigantium.* t. 1. p. 175. n. 4
- Almaricus, siue Armoricus, Gallus, Theologus Parisiensis in varios errores incidit.* t. 1. p. 32. n. 6
- Altaria plura in vna Ecclesia etiam olim erecta fuere.* t. 3. p. 2. n. 2.
- Altaris, & Ecclesiæ distinctio in vna, eademque basilica ad fouendam quamdam corruptelam.* tom. 3. p. 727. n. 2.
- Altaria sine reliquiis Sanctorum non poterant olim consecrari, & de facto sine illis consecrata eueriebantur.* t. 3. p. 832. n. 1
- Altare si motum fuerit, vel lapis principalis confractus, denuò debet consecrari, non tamen ipsa Ecclesia.* tom. 3. p. 833. n. 2. & p. 839. n. 14
- Altaria consecranda sunt, ut licitè possit super eis Missæ sacrificium celebrari.* t. 3. p. 838. n. 12
- Altare, quasi alta ara dicitur.* ibid.
- Altaria duplicis generis referuntur.* ibid.
- Altaria in lege gratiæ debent esse lapidea, etsi in lege veteri fuerint lignea.* ibid. col. 2
- Altaria plura iam à primis Ecclesiæ sæculis in vna Ecclesia fuere, contra Molineum.* t. 3. p. 843. n. 1
- in Altari violato celebrare non licet ante reconciliationem.* t. 3. p. 847. & seq. n. 49
- in Alternatiua plurium remediorum à iure introductorum, an electio sit iudicis, vel partis.* t. 1. pag. 56. num. 12.
- in Alternatiua rerum sufficit vnum adimplere.* tom. 1. p. 92. n. 9.
- Vide in verb. *Disiunctiua.*
- in Alternatiua personarum an semper disiunctiua in coniunctiuam resoluitur.* ibid. p. 92. n. 10
- Alternatiua conditionum an requirat vtramque conditionem adimpleri.* ibid. n. 11
- in Alternatiua negatiuè concepta an sufficiat vnum adimpleri, sicut in affirmatiua.* t. 1. p. 81. & seq. n. 12
- in Alternatiuius cuius sit electio.* ibid. p. 93. n. 13
- Altijsiodorensis diocesis interdicta, & quare.* tom. 1. p. 211. n. 11. & 12.
- Ambianensis ciuitas totius Picardiæ primaria, in qua Gratiæ Imperator fasces Imperij accepit, pluresque constitutiones edidit.* tom. 1. p. 160. n. 2
- Ambianensis Galliarum ciuitas Cathedrâ Episcopali decorata.* t. 1. p. 722. n. 1
- D. Ambrosius locum ante cancellos Imperatoribus in Ecclesiis assignat.* t. 3. p. 7. n. 13
- D. Ambrosius dominium rerum Ecclesiæ Imperatori concedens explicatur.* t. 3. p. 256. n. 9
- Amelia ciuitas à temporibus Apostolorum Christianæ fidei mysteriis fuit imbuta.* t. 2. p. 596. n. 1
- Amentes, si ante amentiam baptismum petierint, baptizari possunt; inuiti verò baptizati characterem non recipiunt.* t. 3. p. 914. n. 10. & pag. 915. n. 14
- Amictus quid sit apud profanos Authores, & apud ecclesiasticos.* t. 1. p. 514. n. 28
- Amictus materia, & forma quæ fuerit.* ibid. & seq.
- Amor parentum in filios quantus.* t. 2. p. 517. n. 5
- Amor nullus vincit amorem parentum.* ibid.
- Amor maternus vincit paternum.* ibid. n. 6
- Amor matris intensior est, quàm patris ex triplici causa.* t. 2. p. 519. n. 14
- Amor an possit arte magica conciliari: vide in verbo Poculum amatorium.*
- Anagnia ciuitas Hirnicorum fortissima vbinam sita sit.* tom. 3. p. 373. n. 1
- Anathema, siue vox Græca, siue Hebraica sit, varia significat.* t. 2. p. 36. n. 7
- Anathematis frequentior acceptio: vbi de solenni anathemate in Ecclesia vñtato.* ibid. & seq. p. 37
- Ancona vrbs est totius Piceni celeberrima in litore maris Adriatici.* t. 3. p. 581. n. 2
- Ancyra ciuitas Orientis est, in qua quandoque sederunt Imperatores.* t. 5. p. 240. n. 2
- Ancyra in deliciis fuit Eutropio.* ibid. p. 241
- Andegauensis vrbs Galliæ, Cathedrali Ecclesiâ honorata vbi sita.* t. 1. p. 377. n. 2
- Andreas Sumo morbo afflictus Archiepiscopatu Lundensi renunciat.* t. 1. p. 351. n. 1
- Adrense Monasterium à Balduino Flandriæ Comite fundatum.* t. 1. p. 196. n. 2
- Angaria quid sit in iure ciuili, & quid in iure canonico.* t. 3. p. 977. n. 2
- Angelici hæretici quinam, & quis eorum error.* tom. 2. p. 185. n. 16.
- Angeli stant ante thronum Dei.* t. 2. p. 173. n. 4
- Angelorum chori in aliquibus diebus maiori exultatione, & iubilo in laudes Dei prorumpunt.* tom. 2. p. 177. n. 2.
- Angelorum cultus quare fuerit ab Ecclesia prohibitus.* t. 2. p. 185. n. 16.
- S. Angeli monasterium Ordinis D. Benedicti in dicecesi Senogallienfi.* t. 2. p. 295. n. 3
- Anglia temporibus Alexandri III. Pontificis, & Regis Henrici II. Iudæis abundabat.* t. 2. p. 420. n. 1
- Anglia primum Albion, seu Albania dicta est, deinde Britannia.* t. 4. p. 28. n. 1
- Anglia hodie in duo regna diuiditur.* ibid.
- Anicetus Papa quando ad vniuersalis Ecclesiæ regimen assumptus.* t. 1. p. 446. n. 1
- Anima passim in sacra pagina pro toto homine sumitur.* t. 3. p. 797. n. 2
- Animalcula, quæ edaci perniciæ sterilitatem inducunt, an sit superstitiosum excommunicare; & quis mos Romanorum circa hoc.* t. 3. p. 328. n. 3
- Animalia ad agriculturam destinata, nulla ex causa in pignus capi possunt ab executoribus, etiam deficientibus equis cursui publico destinatis.* tom. 1. p. 857. n. 8.
- Annessium Sabaudiarum oppidum, in quod Sedes Episcopalis Geneuæ translata.* t. 3. p. 722. n. 1
- Anniuersarij pro defunctis solennitas quàm antiqua sit.* t. 3. p. 518. n. 1
- Anniuersaria solennia apud Gentiles etiam in vsu fuerunt.* ibid.
- Anniuersaria commemoratio pro defunctis quâ ratione celebretur.* ibid.
- Vide in verbo *Exequiæ.*

Omniū Notabilium. Litera A.

Annona ciuiles Romæ, & Constantinopoli quanam fuerint. t.1.p.393.n.14
Annona ciuiles inter immobilia recensentur ab Imperatoribus. ibid.
Annulus inter Episcopalia ornamenta traditur, & quid significet. t.1.p.516.n.35
Annuli traditio an ex consuetudine prouinciæ possit inducere matrimonium. t.2.p.179.n.5
Annulus sæpe in nuptiarum celebratione interuenit. tom.2.p.532.n.3
Annuli traditio, & immissio in digitorum sponsæ solenniter facta probant matrimonium. ibid.p.533
Annulorum gestatio magni semper honoris indicium fuit. t.3.p.54.n.12
Annulorum vsus perantiquus, etiam inter Christianos tempore Apostolorum. ibid.
Annulus signatorius in vsu apud Reges. ibid. & seq.
Annulorum gestatio clericis prohibita. p.55. initio.
Annulorum delatio Episcopis, & Abbatibus iurisdictionem quasi Episcopalem habentibus competit ex officio. ibid.p.55.n.13
Annuli Episcopalis materia, & forma quæ debeat esse. ibid.
Annulus pronubus quis sit: ubi quod signum sit æquiuocum sponsalium, vel matrimonij. t.4.p.93. num. 2
Annorum computationes variæ, siue à creatione mundi, siue per indictiones, &c. t.3.p.955.n.3
Annus in iure cum præscribitur ad aliquid, annus & dies concessus intelligitur. t.1.p.992. & seq.n.10
Annus naturalis in quas partes diuidatur, & quot diebus constet. t.5.p.626.n.1
Annus bissextilis vnde ita dictus, & à quo bissexti computatio introducta sit. t.5.p.626.n.1
Antichresis quid sit, & quomodo contrahatur, & quomodo latinè dici possit. t.3.p.376. & seq.n.11
Antichresis alia est expressa, alia tacita: & an tacita admittenda sit. ibid.p.377
Antichresi expressa data non attenditur an fructus rei pignoratæ excedant vsuras, necne. ibid.p.377. num. 12
Antichresis iure canonico inspecto omnino improbat. t.3.p.378.n.13
in Antichresi expressa semper interuenit vsuraria pactio, & illicita. t.3.p.379.n.15
Antichresis per se non est hypotheca, nec propter eam datur actio hypothecaria. t.3.p.380.n.18
Antiochia præcipua Orientis Metropolis: ubi aliqua de eius laudibus. t.1.p.369.n.1
Antiochenus Præsul quando sit Patriarchali honore decoratus. ibid.
Antiochia vrbs tertia orbis Romani, & caput Imperij Asiatici dicitur. t.5.p.513.n.8
Antiochiæ Sede Episcopali à D. Petro collocatâ, ibidem per septennium commoratus est. ibid.
Antiphona quid sit, vnde ita dicta, & à quibus sit inuenta. t.3.p.28.n.10
Antiphona in quo differat à responsorio. ibid.
Antonius Imperator vituperatur, quod Cleopatram secum in expeditionem duxerit. t.3.p.86.n.8
Apamia, seu Apamea, Metropolis est Syriæ sub Antiocheno Patriarcha. t.1.p.369.n.7
Apocha & antapochæ differentia traditur. tomo 2. p.481.n.4
Apocryphi Ecclesiæ quinam fuerint, & quodnam eorum munus. t.1.p.233.n.7
S. Apollinaris monasterium in vrbe Clasenſi diocesis Rauennatensis, quondam fuit ordinis D. Benedicti, deinde Camaldulensibus datum. t.2.pag.801. num.2

Apostasia à religione quid sit. t.3.p.675.n.3
Apostasia quælibet est fuga; non tamen econtrâ. ibid.
ad Apostasiam constituendam quid requiratur. ibid.
Apostasia quid sit, & quid significet. t.5.p.227.n.5
Apostasia triplex refertur. ibid.
Apostasia an committatur à clericis in minoribus tantum ordinibus constitutis, vel primâ tantum tonsurâ initiatis. ibid. & seq.
de Apostasia quis cognoscere possit. t.5.p.233.n.1
Apostasia sine adiuncto prolata, intelligitur apostasia à fide. ibid.
Apostasia à religione quid sit, & quomodo committatur. tom.5.p.237.n.4
Apostasia à statu religioso quàm horrendum scelus sit. ibid. & seq.n.5
Apostata à fide quis dicatur. t.5.p.233.n.4
vt Apo stata quis dicatur, quid requiratur. ibid.
Apostata statim hæreticus est. ibid.
Apostata per vim, aut per metum, an quis fieri possit. t.5.p.234.n.5
Apostatæ quibus pœnis subiiciantur. t.5.pag.235. num.6.8
Apostatæ blanditiis & rigore reuocandi sunt. ibid. num.2
Apostatæ an possint ad superiores ordines ascendere, & in susceptis in apostasia ministrare, si reconciliati fuerint. tom.5.p.236.n.1
Apostatæ à religione quibus pœnis subiiciantur, siue ex iure canonico, siue ex iure ciuili. t.2.p.238.n.6
Apostatæ an ipso facto iuris infamiâ notentur. ibid. col.2
Apostatæ à religione peculiaribus pœnis ex constitutionibus apostolicis plectuntur. ibid.
Apostatæ à religione possunt à Prælatiſ suis retrahi, & carceri mancipari, donec habitum reassumant. ibid.
Apostoli quandonam electi, & confirmati fuerint; quando verò consecrati. t.1.p.276.n.9
Apostoli ad appellandum intra quod tempus dandi sint, ubi de diuersis eorum nominibus, & de modo eos dandi. t.2.p.806. & seq.n.7
Apostoli ad appellandum intra quod tempus dandi sint, & petendi. t.2.p.807. & seq.n.8
Apostoli, & primi Christiani erroris Iudæ Galilæi suspecti fuere. Vide in verb. *Iudas*.
Apostoli ad solam Orationem Dominicam consecrauerunt, antequam canonem instituissent. t.3.p.878. col.2
Apparitio Christi Domini facta D. Petro quibus testimoniis probetur. t.4.p.245.n.14
Appellantem, vel prouocantem ab exequutore, folli- bus multari, quid sit. t.2.p.846. & seq.n.11
Appellans temerè, & iniuste condemnatur in expensis. tom.2.p.869.n.8
Appellans à sententia interlocutoria debet exprimere causam grauaminis. ibid. & seq.n.10
Appellans habet annum ad prosequendam appellationem, & ex iusta causa biennium, nisi iudex aliter duxerit statuendum; quo tempore elapso sententia transit in rem iudicatam. t.2.p.806.n.4. & p.810 n.13.
Appellatio an semper inhibita censeatur causa commissa appellatione remotâ. tom.1.p.77. & seq.n.6. & seq.
Appellatio facta ne electio celebretur, vaga, & nulla est; valet tamen interposita vt hoc, vel illo modo fiat. tom.1.p.263.n.4
Appellatio extraiudicialis aliquando inducit attenuata ipso iure nulla. t.1.p.264.n.6
Appellatio

Repertorium Generale

- Appellatio alia est iudicialis, alia extraiudicialis. t.1.
p.290.n.10.
- Appellatio iudicialis quadruplex refertur. ibid.
- Appellatio extraiudicialis quænam dicatur. ibid.
& seq.
- Appellatione interposita nihil est innouandum. t.1.
p.291.n.11.
- Appellatio interposita ne nisi canonicè electio fiat,
non est frustratoria. t.1.p.291.n.13
- Appellatio extraiudicialis non suspendit iurisdic-
tionem eius à quo interponitur. ibid.n.13
- Appellatio à sententia excommunicationis tantum
operatur effectum deuolutiuum. t.1.p.767.n.5
- Appellatio à pœna triplici ex causa non admittitur.
t.1.p.782.n.4.
- Appellatio à correctione in quo distinguatur ab ap-
pellatione ab alia qualibet causa. t.1.p.783.n.5
- Appellatio ad Romanum Pontificem an admittatur
stante consuetudine vt appelleretur ad Episcopum.
t.2.p.75.& seq.n.4.
- Appellatio à iudice sæculari ad Episcopum vi consue-
tudinis potest introduci. t.2.p.76.n.6
- Appellatio regulariter duos effectus producit. t.2.
p.797.n.6.
- Appellationem pendere, vel tempus ad appellandum
concessum, an à pari procedant. t.2.p.798.n.7.
& 8.
- Appellatio generalis & vaga respectu cuiuscunque
causæ, & cuiuslibet grauaminis interponi potest.
t.2.p.801.n.3.
- Appellationis variæ exceptiones referuntur. ibid.n.5
- Appellationis introducendæ ratio quænam fuerit.
t.2.p.802.n.6.
- Appellationis vera definitio traditur, & explicatur;
& impropria refellitur. ibid.n.7
- Appellatio in duas præcipuas species diuiditur, & aliæ
diuisiones referuntur. ibid.& seq.n.8
- Appellatio generalis & vaga quare non admittatur.
tom.2.p.803.n.9.
- Appellatio generalis respectu iudicis ad quem valer.
ibid.n.10.
- Appellatio à correctione monastica, seu regulari non
admittitur. t.2.p.804.n.2
- Appellatio extraiudicialis potius querela videtur esse
quàm appellatio. t.2.p.805.n.2
- Appellationis desertio à sententia definitiua, vel in-
terloquutoria in quo differant. ibid.n.3
- Appellationis tempora quotnam sint, & quamdiu du-
rent. t.2.p.816.n.6
- Appellationis introducendæ, prosequendæ, & con-
cludendæ tempora quænam sint præscripta, &
quid in hac materia iure canonico & regio obser-
uetur. t.2.p.818.& seq.n.9.& 10
- Appellationis tempus ex iusta causa prorogatur, &
quodnam fatale sit. t.2.p.809.n.11.& 12
- Appellationis tempus ex quibus causis prorogetur.
ibid.
- Appellationis ab excommunicatione tempus potest à
iudice præscribi. t.2.p.810.n.14
- Appellationis causa an in aliquo casu post lapsum
biennij disceptari valeat. ibid.n.15
- Appellatio interposita in vna causa suspendit iurisdic-
tionem iudicis à quo quoad eam tantum, non
quoad alias causas. t.2.p.811.n.1
- Appellatio interposita an reddat iudicem à quo suspen-
sum: Vide in verbo *Index*.
- Appellatio an semper debeat fieri ad iudicem superio-
rem. t.2.p.812.n.1
- Appellatio à Pontifice non admittitur; ab omni
verò parte ad eum recipitur. t.2.p.813.n.2.& 3
- Appellationum ordo [seruandus præscribitur. tom.2.
p.814.n.5.6.
- Appellatio ab Archiepiscopo ad quos admittatur. t.2.
p.815.n.9.
- Appellationes in foro sæculari quomodo faciendæ.
t.2.p.816.n.10.
- Appellatio à iudice ecclesiastico ad sæcularem non ad-
mittitur in causis ecclesiasticis. ibid.n.11
- Appellatio tacita per arreptionem itineris ad superio-
rem, an semper suspendat processum in causa. t.2.
p.817.n.2.
- Appellatio etiam circa minima admittitur, si iniusti-
tia fiat alicui. t.2.p.818.n.2
- Appellatio à definitiua sententia, & ab interloquu-
toria admittitur. t.2.p.819.n.3
- Appellatio à sententia interloquutoria an admittatur
iure ciuili, vel canonico. t.2.p.821.n.8.& 9
- Appellatio in notoriis non admittitur. t.2.p.823.n.1
- Appellatio à notorio an sit admittenda. t.2.p.824.n.4
- Appellatio confessi, & condemnati in iudicio an ad-
mittatur. t.2.p.825.n.6
- Appellatione deserta quomodo appellans & appella-
tus puniantur. t.2.p.832.n.2
- Appellationes frustratoriæ, superflue, importunæ &
moratoriæ. t.2.p.833.n.1
- Appellationem frustratoriam recipere verecundia est.
ibid.p.834.
- Appellatio super causa residentie quandonam admit-
tatur. t.2.p.834.n.2
- Appellatio à sententiis Ordinis Cisterciensis, etiam
ad Sedem Apostolicam, prohibita fuit. t.2.p.836.
num.1.
- Appellatio à correctione fraterna quandonam admit-
tatur; remissiuè. t.2.p.840.n.2
- Appellationi renunciari potest. ibid.c.39.n.2
- Appellatio interposita ab interdicto lato in Regnum
Galliæ. t.2.p.844.n.3
- Appellatio ab exequutore non admittitur, nisi modum
in exequutione excedat. ibid.n.5
- Appellatio ab exequutore quomodo iure ciuili prohi-
bita sit. t.2.p.846.n.11
- Appellatio potest à Principibus & supremis Curis ir-
ritari, vel iusta, aut iniusta declarari. t.2.p.851.n.3
- Appellationi introducendæ breuior terminus præscri-
bi valet, non tamen finiendæ. t.2.p.855.n.4
- Appellatio verbo, & facto fit, & quomodo iure ciui-
li fieret. t.2.p.859.n.3
- Appellationis remedium à quo iure sit introductum.
tom.2.p.854.n.1.& seqq.
- Appellatio potest ab excommunicato interponi, de-
uolutiuum tamen tantum effectum habet. t.2.p.851.
num.3.
- Appellatio in quo differat à querela. t.2.p.862.n.2
- Appellationi intra quantum tempus renunciari possit,
siue iure ciuili, siue canonico. t.2.p.863.n.3
- Appellatione post sententiam, & publicatas atesta-
tiones interposita ad Romanam Sedem, potest cau-
sa per summum Pontificem, vel iudicem ab eo dele-
gatum terminari, altera partium per contumaciam
absente. t.2.p.866.& seq.n.1
- Appellatio sine causa facta à sententia, contumelia est
in iudicem. t.2.p.867.n.1
- Appellationis ante sententiam iudicis ordinarij prohi-
bitio facta ad consulendum litigatorum laboribus
& expensis. t.2.p.888.n.2
- Appellationis causa coram quo iudice sit proponenda
& probanda. t.2.p.869.n.7
- Appellatione ab interloquutoria interposita circa ex-
pressionem causæ tria sunt tempora distinguenda.
t.2.p.870.n.12.

Omniū Notabilium. Litera A.

An hoc verum sit in appellatione, quæ interponitur ad Romanum Pontificem. t.2.p.871.n.13
 in Appellatione à sententia definitiua non desideratur causæ expressio. ibid.n.14
 in Appellatione à sententia interlocutoria quænam causa desideretur. ibid.n.15
 in Appellationibus quomodo sit causa exprimenda. t.2.p.872.n.16.
 in Appellatione extraiudiciali causa grauaminis exprimenda est. ibid.n.17
 in Appellatione à sententia definitiua quare non requiratur expressio causæ, sicut in appellatione à sententia interlocutoria. t.2.p.873.n.18.& 19
 in Appellatione necessaria est causæ expressio ad reuocationem attentatorum, & deuolutionem negotij. t.2.p.880.n.4
 Appellatio quandonam, & à quo procuratore interponi possit. t.2.p.881.n.4
 Appellatio gemina in eadem causa non admittitur, tertia autem repellitur. t.2.p.882.n.4.5
 Appellatio gradatim facienda est, non omisso medio. t.2.p.884.n.4.
 Appellationis gradus quomodo obseruandi sunt attentio iure canonico. t.2.p.885.n.6.7.& 9
 Appellatio ab Archidiacono ad Episcopum quomodo procedat, & an semper admittatur. t.2.p.886. num.10.
 Appellatio omisso medio an liceat iure canonico. t.2.p.887.n.13.
 Appellatio ad Patriarchas omisso medio an sit licita. ibid.n.14.
 Appellari potest à iudice tacite, vel expresse reiiciente exceptionem. t.2.p.888.n.4
 Appellationi renunciari potest etiam post eam interpositam. t.2.p.897.n.2
 vt Appellatio ab vno ex litigantibus opposita omnibus pro sit, quid desideretur. t.2.p.898.n.1
 Aquavina monasterium est Canonicoꝝ regularium D. Augustini. t.2.p.164.n.1
 Aqua piacularis, vulgò benedicta, à quo benedici debeat. t.1.p.628.n.3
 Aqua fontium baptismalium prius est benedicenda, quam cum ea baptismus conferatur. ibid.
 Aqua benedicta quare sit in vsu apud omnes Christianos in ingressu Ecclesiæ. t.2.p.247.n.4
 Aqua pura per aquæ benedictæ contactum efficitur benedicta. t.3.p.841.n.1
 Aqua quæ cum cinere miscetur pro reconciliatione, aut consecratione Ecclesiæ, tantum ab Episcopo benedicitur. t.3.p.854.n.1
 Aqua vino in calice mixta an conuertatur in sanguinem Christi. t.3.p.880.n.1
 Aquam in calice vino mixtam conuerti in phlegma, opinio est triplicem errorem continens, & ab Innocentio damnata. t.3.p.885.n.2
 circa Aquam vino miscendam in calice pro sacrificio Missæ celebrando, duplex hæresis damnata fuit. t.3.p.894.n.1.
 Aqua vino in omnibus liturgiis semper admixta fuit. ibid.& seq.
 Aqua quare in Missæ sacrificio fuerit vino admixta, & quid significet. ibid.p.895
 Aquæ admixtio cum vino an sit de necessitate sacramenti. t.3.p.895.n.3
 Aqua debet in parua quantitate vino admisceri in Missæ sacrificio. t.3.p.896.n.4
 Aqua calida vino à Græcis olim in Missæ sacrificio permixta fuit. t.3.p.896.n.4
 Aqua naturalis & elementaris, quare sit instituta à Christo Domino ad materiam remotam baptis-

mi. t.3.p.918.n.7
 Aqua mundiciam significat etiam apud Gentiles: vbi de aqua Mercurij. ibid.& seq.
 Aquæ naturalis appellatione quæ veniat, vt sit apta materia remota sacramenti baptismi. t.3.p.919. num.2.
 Aqua debet esse apta ad abluendum corpus, siue per immersionem, siue per asperisionem. t.3.p.919. num.3.
 Aquæ quantitas quænam requiratur ad verum baptismum conferendum. ibid.& seq.
 Aquensis ciuitas in Gallia Cathedrâ Episcopali decorata. t.1.p.809.n.11
 Aquinum olim antiqua, & magna ciuitas fuit prope fluium Melphin. t.3.p.366.n.1
 Aquini laudes, sed præcipuus eius splendor ex immortalitate nominis Angelici Doctois. ibid. & p.367.
 Aquitanici, & Pictones conqueruntur apud Regem Gallie de oppressione Regis Angliæ. tom.2. p.603. num.2.
 Ara vnde sic dicatur, & in quo differat ab altari, etiam apud Gentiles. t.3.p.838.n.12
 Vide in verbo *Altare*.
 Arausio, vulgò Orange, ciuitas est Gallie Cathedrâ sede decorata. t.3.p.186.& seq.n.2
 Arbitrorum à litigatoribus compromisso electorum potestas quando finiatur. t.1.p.722.n.2
 Arbitri an tempus compromisso adiectum prorogare possint. t.1.p.722.n.3
 Arbitri iuris dispositione de causis recusationis cognoscere possunt. t.1.p.723.n.2
 Arbitrorum ætas quænam in iure præfinita sit. tom.1. p.726.n.4.
 Arbitri in dispari numero sunt eligendi, & illis dissidentibus maioris partis sententia præualet. t.3.p.1007.n.5.& p.1011.n.17.
 Arbitrarius vnde dicatur, & quibus arbitri nomen conueniat. t.1.p.1008.n.7
 Arbitrorum, & iudicium discrimen affertur, sicut & arbitrij, & iudicij. t.1.p.1009.n.10
 Arbitri dicuntur etiam compromissarij, & eorum sententia laudum. ibid.n.11
 Arbitri, & compromissarij definitiones traduntur. ibid.& seq.n.12.
 Arbitrorum communis diuisio in compromissarios, & arbitratos an sit legitima. tom.1. pag.1010.n.14. & 15.
 Arbitri frequentius tres eliguntur. tom.1. pag.1011. num.16.
 Arbitris in numero pari dissidentibus à quo sit tertius eligendus. ibid.n.18
 Arbitris in prolacione sententiæ dissidentibus plures casus sunt distinguendi. t.1.p.1012.n.21
 Arbitros omnes in vna, eademque sententia consentire non est necessarium. t.1.p.1013.n.23
 Arbitrorum sententiæ, siue æquæ, siue iniquæ patendum est. t.1.p.1015.n.10
 ab Arbitris iuris appellare licet, non à compromissariis. t.1.p.1018.n.17
 Arbitri non possunt in solum auctori assignare decimas Ecclesiæ, quas reus ratione beneficij possidet. t.1.p.1020.n.1.& p.1021.n.4.
 Arbitri esse possunt quicumque non prohibentur iudices esse. t.1.p.1024.n.8
 Arbitri cuiuscumque conditionis esse possunt; & qui ab hoc munere repellantur. ibid.n.9
 Arbitri tantum de comprehensis in compromisso, & ab eo incidenter emergentibus cognoscere valent. t.1.p.1032.n.4.
 Arbitry

Repertorium Generale

- Arbiter quando possit vno ex compromittentibus defuncto in causa procedere. t.1.p.1044.n.9
- Arbiter quando excusetur ab arbitrio dicendo. ibid. num.10
- Vide in verbo *Compromissum*.
- Arbitri an iure Digestorum potuerint diebus feriatis arbitrium dicere. t.2.p.192.n.34
- Arbitri non iudices, sed partes iudicis dicuntur, & in quamplurimis pro iudicibus non habentur. t.5.p.161.n.11.
- Arbitria non sunt omnino redacta ad instar iudiciorum. t.1.p.1043.n.6
- Vide in verbo *Compromissum*.
- Archicapellanus* saepe Principum, Comitum & Ducum officialis est. t.5.p.504.n.2
- Archidiaconus* ordinandos Episcopo praesentat; sed in Ecclesia Romana, & Constantinopolitana primi Diaconorum munus hoc est. t.1.p.470.n.2
- Archidiaconus* nullus est in Ecclesia Romana, & Constantinopolitana. ibid.
- Achidiaconus* quis, unde ita dictus, & quodnam eius munus. t.1.p.604.n.3
- Archidiaconorum* excessus, & intumescencia repressa. ibid. & seq.
- Archidiaconi* vicarij nati sunt Episcoporum. t.1.p.605.n.4. & p.608.n.6
- Archidiaconi* quare circitores dicti. t.1.p.605.n.5
- Archidiaconus* sine mandato Episcopi non praestat collationem autorizabilem beneficiorum, non obstante quacunque consuetudine. t.1.p.607.n.1
- Archidiaconus* potest consuetudine acquirere ius instituendi in beneficiis, tanquam vicarius Episcopi. t.1.p.608.n.5.
- Archidiaconus* accedente Episcopi licentia potest omnem institutionem facere. t.1.p.609.n.9
- Archidiaconus* de iure communi non potest sententiam excommunicationis proferre. t.1.p.610.n.2.4
- Archidiaconi* plerique potestatem excommunicandi sibi vindicarunt. t.1.p.611.n.6
- Archidiaconus* oculus Episcopi, & etiam clauus Episcopi dicitur. t.1.p.612. & seq. n.2
- Archidiaconus* non dat literas commendatitias. t.1.p.613.n.1. & p.615.n.7
- Archidiaconi* an consuetudine possint acquirere ius concedendi literas dimissorias. ibid. n.8
- Archidiaconis* competit Abbates, & Abbatissas in sede installare. t.1.p.618.n.2
- Archidiaconi* Senonensis auctoritas magna, tam in Ecclesiis saecularibus, quam regularibus. t.1.p.619. num.2
- Archidiaconis* olim etiam correctio clericorum competebar. t.3.p.24.n.2
- Archidiaconorum* iura praecipua circa iurisdictionem & obuentiones consuetudine introducta sunt. t.5.p.452.n.2
- Archiepiscopus* quando possit in subditos suffraganeorum suorum sententiam ferre excommunicationis. t.3.p.193.n.3
- Archiepiscopus* an possit Ecclesias regulares, & saeculares suorum suffraganeorum visitare: Vide in verbo *Metropolitani*.
- Archiepiscopi*, & *Episcopi* debent obedientiam praestare R. Pontifici. t.1.p.237.n.24
- Archiepiscopi* tempore suae consecrationis debent iuramentum fidelitatis praestare Romano Pontifici. ibid. p.238.n.6
- ad *Archiepiscopum* spectat consecrare suffraganeos, vel eorum consecrationem Episcopo demandare: potestque etiam pallio non recepto exercere quae sunt iurisdictionis, grauioribus exceptis. t.1.p.265.n.4
- Archiepiscopus* ante pallij receptionem non potest Episcopum consecrare, sed potest aliis committere consecrationem, & quare. t.1.p.265.n.5
- Archiepiscopi* intra Ecclesias suarum prouinciarum tantum pallio uti possunt. t.1.p.384.n.3. & p.388. num.11
- Archiepiscopus* in Ecclesiis propriae prouinciae in Missarum solenniis pallio uti potest. t.1.p.388. num.13
- Archiepiscopus* ex speciali priuilegio potest extra loca sibi subiecta pallium deferre. ibid. n.14. & p.393.n.3
- Archiepiscopis* aliquando concessum est uti pallio in processionibus. ibid. n.15
- Archiepiscopus* cum pallio alterius Episcopi Missarum solennia celebrare nequit. t.1.p.389.n.2
- Archiepiscopus* pallium suum commodare non potest, sed quilibet cum eo sepeliri debet. ibid. n.3
- Archiepiscopus* ante receptionem pallij, nec quae sunt ordinis valet exercere, nec quae iurisdictionis. t.1.p.392.n.4.6
- Archiepiscopus* an ante pallij receptionem valide possit exercere quae sunt iurisdictionis. t.1.p.392. num.7
- Archiepiscopus* tantum intra dicecesim, & certis diebus pallio utitur. t.1.p.394.n.5
- Archiepiscopus* an extra Missarum solennia pallio uti possit. t.1.p.396.n.2
- Archiepiscopus* ab omnibus suffraganeis; suffraganeus vero à tribus Episcopis, Metropolitano iubente, & ceteris comprouincialibus consentientibus consecrari debent. t.1.p.447.n.2. & p.449.n.6
- Archiepiscopus* post confirmationem est maior Episcopis ratione iurisdictionis; sed ante consecrationem est minor Episcopis consecratis, ratione ordinis. t.1.p.450.n.8
- Archiepiscopi* olim etiam à Metropolitanis consecrabantur. tom.1.p.451.n.11
- Archiepiscopi* quomodo de causis subditorum suorum Suffraganeorum cognoscere possint. t.1.p.772.n.4
- Archiepiscoporum* iurisdictione in proprios comprouinciales Episcopos. t.1.p.774.n.9.10
- Archiepiscopi* possunt consuetudine acquirere iurisdictionem in subditos suffraganeorum extra casus à iure sibi concessos. t.1.p.775.n.13
- Archiepiscopus* nequit subditum suffraganei sui inuitum cogere ad suscipiendam delegationem. tom.1.p.777.n.1
- Archiepiscopus* potest intra prouinciam suam concedere indulgentias iuxta dispositionem Concilij Lateranensis Generalis. t.5.p.571.n.3
- Archiepiscopus* potest absolvere subditum suffraganei sui ad eum appellantem, & non alias. t.5.p.602. num.1. & p.603.n.4. & 5
- Archiepiscopus* quandonam cognoscere possit per viam simplicis querelae de iusticia excommunicationis latae per suffraganeum in subditos. t.5.p.603. num.6
- Archigeronta* quinam dicantur, ad explicationem legis 1. Cod. de Episcop. aud. t.5.p.162.n.13
- Archipresbyter* quis dicatur, & quodnam sit eius munus. t.1.p.626.n.2
- Archipresbyteri* munia de iure ordinario, & ratione consuetudinis. ibid. n.2
- Archipresbyter* an *Archidiacono* subdit. t.1.p.627.n.3
- Archipresbyter* curam animarum habet cum iurisdictione. ibid. n.4
- Archipresbyteri* absentibus Episcopis olim Missas publicas celebrabant. ibid. n.5
- Archipresbyteri* alij vrbani, alij archirurales. t.1.p.629. num.1

Omnium Notabilium. Litera A.

Arturius Angliæ Regis filius, à successione paterna exclusus, à Philippo Galliæ Rege defenditur contra avunculum. t.2.p.843. n.1

Ardense monasterium Ordinis Præmonstratensis, vbi situm, & quando constructum. t.1.p.314.n.2

Arelatum ciuitas Galliæ Narbonensis iuxta Rhodanum flumen. t.1.p.447.n.1

Arelati varia nomina, eiusque Præfulum magna auctoritas. ibid.

Arelatenſis Præful non solum Archiepiscopi, verum & Primatis, & R. Pontificis titulo decoratur. t.1.p.394. n.9.

Arelatenſis ciuitas, colonia à Nerone deducta, & parua Roma dicta. t.1.p.680. n.2

Aretium antiqua Etruriæ ciuitas iam olim Ecclesiæ Cathedrali fuit decorata. t.2.p.153.n.6

Argentina ciuitas est Germaniæ nobili Cathedrali Ecclesiæ decorata. t.3.p.181. n.1

Argentinenſis Episcopatus potentiâ clarus miris laudibus extollitur. t.3.p.182.n.2

Argentina, siue Argentorati brevis descriptio, & laudes. t.3.p.701.n.1

Argentina quem primum verbi Dei factorem habuerit. ibid.

Argentolienſe monasterium monialibus traditum, eis ob fœdos mores pulsus, monasterio S. Dionysij restitutum fuit. t.2.p.438.n.2

Argumentum à contrario sensu non valet quoties sequitur absurdum. t.1.p.902.n.9

Argumentum à contrario sensu, cum sequitur absurdum, in iure non admittitur. t.2.p.71.n.2

Argumentum sola inuestigatione inuenit veritatem, & ita dictum est, quasi argutum inuentum. t.5.p.620.c.10.

Ariminum antiquissima Italiæ ciuitas, caput olim Senogalliæ, à quo tempore Cathedrâ Episcopali decorata fuerit. t.2.p.361. & seq. n.1

Ariminum antiqua ciuitas est Galliæ Cathedrali Ecclesiæ habens. t.3.p.744.n.1

Aristocrati quid, vide in verbo *Monarchia*.

Aristoteles malè sensit de matrimonio, & minùs dignè quàm par est. t.4.p.5. n.12

Armacum ciuitas Archiepiscopalis Hiberniæ, cuius Præful Primas totius Hiberniæ est. tom.1. p.313. num.2.

Armorum acceptiones variæ, & quid propriè armis intelligatur. t.3.p.9. n.5

Armorum nomine quid veniat, & quænam clericis prohibeantur. ibid.

Armorum delatio, & vsus quibus prohibitus. ibid. & seq. n.6.

Armorum delatio nobiles distinxit à plebeis. ibid.

Arma clericorum quænam. t.3.p.10. n.7

Armorum vsus abhorret Ecclesiæ, præcipuè in clericis. ibid.

Arma causam saltem per accidens præbent ad delicta perpetranda. ibid.

Armorum delatio in templis prohibita etiam laicis. ibid.

Armorum abusus in clericis, & Episcopis notatur. ibid.

Armorum vsus non est omnino prohibitus, etiam priuatis. t.3.p.12. n.11. & 12

Armorum delatio prohibita est pœnitentiam solennem peragentibus. t.5.p.558. n.3

Arnaldus Abbas Cisterciensis in Galliam missus ad conuersionem hæreticorum Albigenſium. tom.1. p.309. n.2.

S. Arnaldus Abbas Cisterciensis mittitur contra Albigenſes ab Innocentio III. t.5.p.42. n.2

D.D. Gonzal. in Decretal. Index generalis.

Arnaldus hæreticus Brixianus nouas opiniones in Ecclesiâ seminat. t.5.p.186. n.2. Brixianam Ecclesiâ turbat, accusatur, & Italia pellitur. ibid. Italiæ reuersus tumultum Romæ suscitatur, ibique comburitur. ibid.

Arnaldistæ hæretici. ibid.

Arrha in matrimonio intercedit, estque magnum signum eius celebrari. t.3.p.694. n.2

Arrhæ in sponſalibus adiectæ an infringant libertatem matrimonij. t.4.p.64. n.6

Arrhæ quare licitè in sponſalibus adhibeantur. ibid. p.65. n.7.

Arrharum constitutio in sponſalibus non improbat, bene tamen promissio. ibid. col.2

Arrha, seu arrhabo, quidnam propriè dicatur. tom.4. p.93. n.2.

Arrhæ plerumque in sponſalibus intercedunt in symbolum futuri matrimonij. ibid.

Arrhæ pignora matrimonij dicuntur, & quibus symbolis frequentius subarrhatio fiat. ibid. n.2

Arremarenſe monasterium Ordinis D. Benedicti in diocesi Treuerensi constitutum, vnde ita dictum, & à quo constructum. t.1.p.619. n.1

Artes liberales quænam propriè dicantur. tom.1. p.70. num.3.

Artificiolum honestum victui quærendo imperatum, & præscriptum fuit clericis. t.3.p.856. n.6

Aruales fratres quinam olim fuerint, & an de finibus regundis cognouerint. t.2.p.344. n.14

Arualium fratrum collegium quodnam fuerit, & ad quid erectum. t.3.p.330. n.9

Arualium fratrum munus quodnam, & quodnam insigne. ibid.

Arum expiatio apud Gentiles impiis sacrificiis peracta. t.3.p.330. n.5

Ascensio Domini à temporibus Apostolorum magno cultu à Christianis celebratur. t.2.p.184. n.11

Aſculum ciuitas, aliàs Esculum dicta, vbinam sita sit, & quando Episcopalis effecta sit. t.3.p.1016. num.1.

Assessores ad quid assumantur à Magistratibus. tom.3. p.32. n.4.

Assessores plerumque dicuntur consiliarij, & aliquando participes: vbi quando necessariò assumi debeant. ibid.

Aſſiſij, vel mansionarij in Ecclesiis Cathedralibus quinam dicantur. t.3.p.120. n.1

Aſſisium antiqua ciuitas in Vmbria, varios Dominos experta, & quando lumine fidei donata. tom.1. p.796. n.1.

Assumptionis Beatæ Mariæ festiuitas non est iuris diuini, sed ab Apostolis instituta. tom.3. pag.945. num.1.

Aſta ciuitas est Italiciæ à primis Ecclesiæ sæculis Seda Cathedrali decorata. t.3.p.214. n.2

Aſta ciuitas Episcopalis est Liguriæ ad Alpes Cotiæ sita. t.4.p.147. n.2

Aſylorum ius apud Iudæos, Gentiles, & Catholicos quomodo introductum. t.3.p.993. n.11

Aſylum, seu templum Misericordiæ ab Herculis Thebani liberis conditum. t.3.p.994. n.3

Aſyli ius apud Romanos in templo Pacis, & Cæsarium statuis. ibid. & seq.

Aſyla in lege gratiæ à primis Ecclesiæ sæculis fuere constituta, & quinam eorum iure non gaudeant. t.3.p.995. n.13.

Aſyli ius quàm legitimè Ecclesiis, & Altaribus concessum. t.3.p.996. n.14

Athenas inter nobiliores, & antiquiores ciuitates recensent Authores, in qua ciuitate Metropolis ecclesiastica

Repertorium Generale

ecclesiastica à primis Ecclesiæ sæculis constituta fuit. t.2.p.404.n.1
Athleta victores in certaminibus olympicis, quibus honoribus, præmiis, & prærogatiuis olim decorati fuerint. t.3.p.400.n.12
Athletis victoribus in vulgaribus, communibusque præliis, constituta fuere præmia. p.401.n.12
Atrebatum Metropolis Artesiæ, olim Nementæsum dicta. t.1.p.1040.n.1
Atrebatum oppidum nobile Germaniæ, à quo tempore fuerit Ecclesia Cathedrali decoratum. tom.2. p.442. num.1.
Attella, vulgò *S. Arpino*, ciuitas est Episcopalis sita in Campania. t.3.p.449.n.2
Attentata post appellationem extraiudicalem non sunt ipso iure nulla; & an hoc semper verificetur. t.1.p.264.n.6.
Attentatorum reuocatio quo tempore petenda sit. t.2. p.799.n.10.
Attentata non reuocantur per iudicem, nisi eorum reuocatio petatur. ibid.col.2
Attentata appellatione interposita, & gesta lite pendente æquiparantur. t.2.p.799.& seq.n.11
Attentata ex consensu partium facta, appellatione pendente non reuocantur. t.2.p.880.n.15
Attentio in officio diuino requisita variè considerari potest. t.3.p.886.n.4 & 5
Attentio duplex refertur, & quænam sufficiat ad implendum præceptum de horis canonicis. ibid. num.5.
Attestationes in vno iudicio receptæ fidem faciunt in eadem causa, & inter easdem personas coram alio iudice. t.2.p.407.n.3. & p.408.n.7
vt Attestationes in vno iudicio factæ fidem faciant in alio, quid desideretur. ibid.& seq.n.5
Attestationes in vno iudicio non publicatæ, an fidem faciant in alio. t.2.p.408.n.6
Attestationibus publicatis alij testes recipi non possunt, etiam in causa appellationis, super eisdem articulis, vel directò contrariis. tom.2. pag.415. num.1.
Attestationum publicatio & scientia impedit nouam testium productionem. t.2.p.431.n.2
Attestationibus publicatis non opponitur in personas testium. t.2.p.432.n.1
Auauitæ vitium procul esse debet ab ecclesiasticis ministris. t.5.p.93.n.1
S. Auberti monasterium Canonicorum regularium D. Augustini vbinam situm sit. t.5.p.467.n.1
Auersa in Campania felici sita Episcopali Sede decoratur. t.3.p.187.n.1
B. Augustinus ordinem eremiticum, & canonicorum regularium instituit. t.1.p.311.n.3
Augusti à quo tempore Imperatores dici cœperint: vide in verbo *Imperator*.
Aurei annuli ius quid sit. t.1.p.559.n.10
Aurei annuli ius imaginem duntaxat, non statum ingenuitatis præstat. ibid.
Aurei annuli ius quis tradere possit. t.1.p.560.n.12
 Vide in verbo *Ingenius, Annulus*.
Auriensis ciuitas Galleciæ, vulgò *Orense*, Cathedrali Ecclesiâ decoratur. t.2.p.379.n.1
Auscitana ciuitas in Aquitania, in quam Metropolis Elusana translata fuit. t.1.p.763.n.1
Ausona ciuitas, cuius antiquissimum nomen est *Ausa*, vbinam sita sit. t.5.p.506.n.1
Auspicia apud Gentiles quid fuerint; & quid significant apud posteriores Scriptores. t.2.p.237.n.2
Authores librorum veteris Testamenti, quidam certi sunt, quidam incerti. t.3.p.582.& seq.n.2

Authore damnato, eius liber damnatus censetur, non è contra. t.1.p.31.n.2
Auissiodorensis ciuitas Galliæ habet Ecclesiam Cathedrali D. Stephano dicatam. t.2.p.536.n.2
Auxilium brachij sæcularis quid sit, & ad quid in Ecclesia in vsu sit. t.1.p.750.n.15
Auxilium sibi inuicem præstant potestas sæcularis, & ecclesiastica. t.1.p.751.n.16
Auxilium iudicis etiam inferioris potest implorari. ibid.n.18.
Auxilium brachij sæcularis an sit inuocandum ad incarcerationem laici, in casibus, in quibus iudex ecclesiasticus procedere potest contra eum. t.5.p.282. num.2.
Axioma iuris, *Si vinco vincentem te, &c.* quando locum habeat. t.1.p.775.n.12
Axioma plus credi duobus affirmantibus, quam mille negantibus, quomodo intelligatur. t.2.p.377.n.7
Axioma iuris: *Satum est pignori incumbere, quam in rem agere.* t.4.p.323.n.17

B.

B *Aculo* pastorali non vtuntur Pontifices. tom.1. p.516.n.38.
Baculo pastorali vti, quibus sit concessum. ibid.n.39
Baculo diuersæ personæ vtuntur. ibid.
 de *Baculo* D. Petri. t.1.p.517.n.41
Baculi Episcopalis mysticæ rationes, & quare eo Pontifices non vtantur. ibid.n.42
Baiocensis, siue *Baiocasis* ciuitas Episcopalis Galliæ vbi sita. t.1.p.321.n.1
Baiona murorum & aggerum firmata munimentis, tutissimum est Galliarum propugnaculum. t.4.p.136. num.1.
Baiona Cathedrali Sede decorata, vnde nomen sumpserit. ibid.
Baiulorum nomen quid significauerit in media ætate, & quid posterioribus sæculis. t.2.p.912.n.2
Baldwinus II. Archiepiscopus Cantuariensis, literatissimus, & ingenio, & pietate clarus fuit. tom.3. p.402.n.1.
Ballare verbum à Græcis ad Hispanos rranslatum quid significet. t.3.p.43.n.7
Baillina vox barbara quid significet; & quid etiam *Baillui*. t.1.p.620.col.2
Baillius idem est ac *Prætor*, & rector plebis sæcularis. t.5.p.208.n.1
Ballista genus armorum sæuum, & crudelissimum fuit. t.5.p.297.n.3
Ballistæ appellatione quænam tormenta bellica veniant. ibid.& p.298
Ballistarij vario armorum genere vsi sunt. p.298.col.1
Balnea virorum, & mulierum apud antiquos diuersa fuere. t.3.p.65.n.10
Bandum quænam vox sit, & quæ sit eius frequentior acceptio. t.2.p.363.n.9
Bannitus refuga ad Ecclesiam confugiens an possit ab ea abduci. t.3.p.989.n.5
Bannum plerumque pro proscriptione sumitur, aliquando etiam pro multa pecuniaria; vnde variæ loquendi formulæ explicantur. t.2.p.700.n.4
Bannum pro edicto, & promulgatione publica, & qualibet denunciatione sumitur. t.4.p.61.n.2
Banni nuptiales in Gallia: vide in verbo *Denunciatio*.
Banna, & denunciationes publicæ in Gallia in vsu esse cœperunt ante Concilium Later. t.4.p.96.n.3
Bannum aliquando significat pœnam & multam edicto non obtemperantis. t.5.p.521.& seq.n.2
Baptismus

Omniū Notabilium. Litera B.

Baptismus necessarius est ad salutem, licet baptismus paruulorum ab aliquibus hæreticis sit impugnatus. t.1.p.29.n.10

Baptismus per metum acceptus an sit validus. tom.1. p.952.n.27

Baptismus in casu necessitatis in Gallia fuit olim à laicis collatus absque prioribus illis verbis: *Ego te baptizo*: vbi refertur grauis disputatio, an baptismus sic collatus verus sit. t.3.p.902.& seq.n.1

Baptismus an necessariò sub trina mersione conferri debeat. t.3.p.904.n.2

ad Baptismi validitatem sufficit quælibet ablutio aquâ facta. ibid.& seq.n.3

In Baptismi collatione tres personæ diuinæ explicite sunt nominandæ. t.3.p.905.n.4

Baptismus quomodo sit intelligendus in nomine Iesu collatus. ibid.col.2

Baptismus ritè collatus iterari non potest, nisi in aliquibus casibus. t.3.p.906.n.2.& 3

Baptismus etiam infantibus administrari debet. tom.3. p.908.& 909.n.4.& 5

Baptismus in qualibet ætate conferri potest, nec est ad octauum diem differendus. tom.3.p.909. & seq. n.5.6.7

Baptismus an conferri possit infanti in vtero existentis: Vide in verbo *Infans*.

Baptismus matri collatus, an diffundatur ad infantem in vtero existentem. t.3.p.911.col.1

Baptismus tollit illud omne, quod veram & propriam peccati rationem habet. t.3.p.912.n.1

Baptismus præstat gratiam, & imprimit characterem. t.3.p.913.n.3

Baptismi subiectum quodnam sit. t.3.p.914.n.12

Baptismi donum inappretiable quomodo nescientibus, & nolentibus conferatur. t.3.p.916.n.17

ad Baptismum conferendum necessarius est minister distinctus à suscipiente. t.3.p.917.n.1

Baptismus collatus cum linteo madefacto, an sit validus: vbi traduntur alij casus. t.3.p.919.n.3

Baptismus à quocumque in debita forma, & intentione collatus, non est iterandus. tom.3. pag.922. num.1

Baptismi fluminis virtute iustificatur homo, & saluari potest. t.3.p.923.n.5

Baptismus est veluti ianua ad alia sacramenta. tom.3. p.924.n.4

Baptismus fluminis, & sanguinis, in quo differant à baptismo fluminis. t.3.p.924.& seq.n.4

Baptismus quandonam fuerit à Christo Domino institutus. ibid.& p.925

Baptismus peccata remittit, matrimonia autem contracta non dirimit. t.4.p.192.n.5

in Baptismi sacramento distinctus esse debet minister à subiecto. t.5.p.439.n.5

Baptismus sub debita forma collatus à quocumque validus est. t.5.p.440.n.6.7.8

in Baptismo conferendo seruandus est ordo inter eos, qui illum conferre intendunt; & an peccetur lethaliter, si secus fiat. t.5.p.441.n.9

Baptismi minister solennis quisnam sit. tom.5.p.442. num.10.11

Baptismi solennes ministri ex delegatione quinquam esse possunt. t.5.p.443.n.12.& seqq.

Baptizati si ad ritus Iudaicos redierint, coguntur eos relinquere, & fidem quam semel professi sunt, custodire. t.5.p.233.n.2

Barba promittendæ, aut rescandæ ratio varia fuit pro diuersitate temporum. t.3.p.20.n.2

Barbam radendi mos quando initium habuerit. ibid.

Barba promissa apud priscos Christianos in vsu fuit;

D.D. Gonzal. in *Decretal. Index generalis*.

vnde veterum Pontificum imagines barbatae censentur. t.3.p.21.n.3

Barbæ rasura in Ecclesia Latina à quo tempore initium habuerit. ibid.

Barbæ radendæ ritus proprius præscribitur. ibid.

Barbæ rasura odij Græcorum erga Latinos ansam præbuit. ibid.

Barbæ mediocritas obseruanda iubetur. tom.3. pag.22. num.5

Barba cur à clericis Latinis radatur. ibid.col.1

Vide in verbo *Græcus*.

Barca pro breui nauigij genere aliquando accipitur. t.2.p.247.col.2

Barchino, seu Barchinona ciuitas in agro Laetano sita, à quo fuerit condita. t.5.p.43.n.2

Baronum nomine aliquando vtuntur Duces, & Comites. t.2.p.913.n.4

Baronis nomen quid propriè significet. ibid.

Barrium ciuitas Episcopalis in Apulia sita. t.1.p.736. num.1

Basilea ciuitas Episcopalis Gallia in prouincia Bisuntina. t.3.p.209.n.1

Basilica sanctorum Apostolorum Colonia à quo fundata, & aucta. t.1.p.301.n.4

Bathna, seu Bathana Ecclesia Episcopalis fuit in prouincia Orlhoëna. t.3.p.812.n.2

Bathonia ciuitas Angliæ quandonam Episcopali Sede decorata fuerit. t.3.p.221.& seq.n.2

Bathonienſis Episcopatus vnitus Abbatia Glastoniensi fuit. t.3.p.222.n.4

Beatificationem Martyrum & Confessorum quam inquisitio, & discussio præcedere debeant. tom.3. p.937.n.5

Beatificatio quatenus à canonizatione differat. ibid. & seq.n.6

Beatificatio martyrum primis Ecclesiæ sæculis ab Episcopis fiebat. t.3.p.938.n.7

Beatificatio quæ Episcopis olim competeat, nunc Sedi Apostolicæ reseruata est. ibid.& seq.

Beatiudo conferitur in gratia decedentibus, etiam ante finem mundi. t.3.p.923.n.2

Beatorum gaudium accidentale crescit de omnibus benefactis pro eis. t.3.p.882.n.3

Belial nomen est improbi hominis, apostata, & præuicatoris. t.3.p.295.n.1

Bellapertica Abbatia est Ordinis Cisterciensis ad ripam Garumnæ. t.1.p.316.n.2

Bellavilla oppidum est iuxta Aratim in diocesi Belloiociensi. t.3.p.814.n.1

Belbelacensis Ecclesia collegiata tituli S. Ioannis est in Anglia. t.2.p.294.n.2

Belica, siue Belicium, vulgò *Belley*, ciuitas Gallia ad Rhodanum sita. t.3.p.209.n.2

Ioannes de *Bellesmains*, Archiepiscopus Lugdunensis, iam senex Archiepiscopatu renunciat, & vitam monasticam proficitur. t.1.p.398.n.1

Bellouacensis ciuitas perantiqua, & celebris in prouincia Rhemenſi, percelebri etiam Ecclesiâ Cathedrali decoratur. t.1.p.156.n.1

Bellouacum ciuitas est prouinciæ Rhemenſis, in qua fuit conuocata Synodus à Carolo Caluo. t.3.p.277. num.1

Bella priuata pondere, & pudore legum comprimebantur, sed deinde grassata in variis prouinciis fuere, quorum incommodis Ecclesia mederi voluit. t.1.p.850.n.9

Bella priuata olim nec legibus probata erant, nec omnino damnata. ibid.n.9

Belli tempore plena securitate gaudent presbyteri, monachi, conuersi, peregrini, mercatores, & rustici.

Repertorium Generale

- rustici. t. 1. p. 85. n. 9. & p. 859. n. 11. 12. Et quando-
nam ecclesiastici ad aliqua munia bellica cogi pos-
sint. t. 1. p. 860. n. 14
- Bellum inter Philippum, Othonem & Fridericum in
rota Italia libertati ecclesiasticæ valde obfuit. t. 2.
p. 63. col. 4
- Bellum inter Guelfos & Gibellinos civilis tantum
dissensio fuit, in quo postliminium locum non
habuit, nec capta capientium fiebant, nec capti
milites in servitutem redigebantur. t. 2. pap. 280.
num. 2
- in Bellis inter Christianos, quantumvis iustissimis,
non est locus servitutis. ibid.
- Bellum & factiones Italiæ describuntur, earumque
crudelitates. t. 2. p. 280. & seq. n. 3
- Bellum sæva res, & cumulus iniuriarum dicitur.
ibid. n. 4
- Bellum inter Agilam Gothorum Regem, & Athana-
gildum eorundem Ducem. t. 2. p. 329. n. 5
- Bellum & implacabilis dissensio inter Reges Angliæ
patrem & filium, vlciscente Domino necem D.
Thomæ Cantuariensis. t. 2. p. 556. n. 2
- Bello iniusto occupata ab inuasoribus restituenda
sunt. t. 2. p. 603. n. 4
- Bellum an de iure gentium sit, an potius iuri natu-
rali contrarium. ibid. n. 6
- Bellum an sit Christianis licitum. ibid. p. 604
- Belli iusti leges referuntur; & cuius sit illud indice-
re, differitur. t. 2. p. 604. & seq. n. 7
- Belli lex præcipua quænam. t. 2. p. 605. n. 8
- Vide in verbo *Præda*.
- Bella sæva in Hispania temporibus Clementis III.
fuerunt. t. 4. p. 39. n. 2
- Bellum quo prætextu Iudæis & Gentilibus à Princi-
pibus Christianis indici possit. t. 5. p. 149. n. 2
- Vide in verbo *Iudæi*.
- Belli variæ species referuntur, variaque opera, quæ
in eo geruntur. t. 5. p. 286. n. 3. & 4
- Bella sacris Ecclesiæ ministris infelicitè cedunt. t. 5.
p. 287. col. 1
- Beluacensis* ciuitas in Gallia Cathedralem Ecclesiam
D. Petro dicatam habet. t. 2. p. 84. n. 1
- Benedictio* plerumque significat formam ordinationis,
seu ipsam ordinationem. t. 1. p. 523. n. 12
- Benedictiones presbyterales quænam fuerint, &
quando conferantur. t. 1. p. 629. n. 2
- Benedictiones nuptiales vnde originem sumpserint,
variis exemplis ostenditur. t. 4. p. 325. n. 7
- Benedictiones in liberis & seruis valent. t. 4. p. 326.
col. 1
- Benedictiones nuptiales de præcepto recipiendæ sunt,
etsi non sint de essentia matrimonij. ibid. col. 2
- Benedictionum nuptialium ritus ab Ecclesia recepti.
ibid. n. 8
- Benedictio nuptialis quare in secundis nuptiis non
adhibeatur. t. 3. p. 327. n. 9
- Benedictio nuptialis iterari in eadem persona non de-
bet. ibid. n. 10
- Benedictio Abbatissæ solet etiam dici ordinatio, &
consecratio. t. 5. p. 28. n. 3
- Benedictiones quænam ab Abbatissis viduis, vel vir-
ginibus concedi possint. t. 5. p. 564. n. 3
- Beneficiatus* sine licentia sui Episcopi beneficio re-
nunciare non potest. t. 1. p. 405. n. 2
- Beneficia* duo differentia etiam sub eodem testè obti-
neri possunt. t. 1. p. 64. n. 8. & p. 102. n. 6
- Beneficiorum maiorum collatio ad Episcopum simul
cum Capitulo spectat. t. 1. p. 104. n. 13
- Beneficij ratione quomodo quis forum Episcopi for-
tiatur, & de eius iurisdictione fiat. t. 1. p. 146. n. 8
- Beneficia electi in Episcopum quando vacant. t. 1.
p. 251. n. 4. & seqq.
- Beneficiorum pluralitas semper in Ecclesia odiosa &
prohibita fuit. ibid. n. 6
- Vide in verb. *Episcopus*.
- Beneficium aliquod adeptus sacerdotium requirens, in-
tra quod tempus debeat in Presbyterum ordinari.
t. 1. p. 253. n. 5
- ad Beneficia curam animarum habentia quis sit eligen-
dus, & quæ in eo requirantur. t. 1. p. 153. & seq. n. 8
- ad Beneficium electus, si intra tempus à canonibus
statutum ad ordines non promoueat, quomodo
excusari possit. t. 1. p. 256. n. 15
- Beneficium aliud est temporale, aliud spirituale.
t. 1. p. 401. n. 4
- Beneficium quando post Religionis ingressum valet.
t. 1. p. 403. n. 8
- Beneficium ipso iure vacat renunciatione factâ, & à
legitimo superiore admissâ. ibid. n. 9
- Beneficij collatio renunciatione condicionali præce-
dente facta, inualida est. t. 1. p. 406. n. 5
- Vide in verbo *Renunciatio*.
- Beneficium in manibus laici renunciatum vacat po-
tius in pœnam, quàm virtute renunciationis.
t. 1. p. 407. n. 7
- Beneficia elapso semestri vacationis non possunt con-
ferri ab eo, ad quem spectat eorum collatio.
t. 1. p. 429. n. 8
- Vide in verbo *Collatio*, *Negligentia*.
- Beneficia ecclesiastica impuberibus non sunt confe-
renda; si verò ex dispensatione conferantur, inter-
rim Ecclesiæ per laicos regi non debent. t. 1. p. 479.
num. 2
- in Beneficiis filiorum non prohibentur parentes suc-
cedere. tom. 1. p. 537. n. 10
- Beneficia conferri debent iis, qui ex eodem Regno,
& prouincia sunt; aliàs incommoda varia sequun-
tur. t. 1. p. 601. n. 6
- Beneficium aliquando significat specialitatem fori,
quo gaudent ecclesiastici. t. 2. p. 79. n. 7
- Beneficium omnibus clericis concessum super specia-
litate fori est ius commune. t. 2. p. 80. col. 1
- Beneficium illi est adiudicandum, qui probauit col-
latorem fuisse in possessione conferendi tempore
collationis. tom. 2. p. 246. n. 4
- in Beneficiis ecclesiasticis non succeditur iure sangui-
nis, vel hereditario. t. 3. p. 123. n. 5. & p. 127. n. 14
- Beneficium, præbenda, & dignitas pro eadem re in
generica significatione accipiuntur. t. 3. p. 126. n. 10
- Beneficij etymon traditur. ibid.
- Beneficij definitio traditur, & explicatur. t. 3. p. 127.
num. 13.
- Beneficiorum pluralitas, siue multitudo in duobus
verificatur. t. 3. p. 137. n. 2
- Beneficiorum diuisio prohibetur. t. 3. p. 139. & seq. n. 4
- Beneficia alicuius Ecclesiæ an possint autoritate
Pontificia diuidi. t. 3. p. 140. n. 6. 7. & 8
- Beneficia secularia Ecclesiis monachorum, & mo-
nialium duobus modis subiici valent. t. 3. p. 143. n. 3
- Beneficium ad sustentationem Episcopi quale con-
gruens dicatur. t. 3. p. 148. n. 5
- in Beneficiorum pluralitate an Prælati inferior dis-
pensare possint. t. 3. p. 167. n. 3
- Beneficia plura nemo generaliter loquendo potest ob-
tinere. t. 3. p. 168. n. 5
- Beneficiorum pluralitas an repugnet iuri naturali, &
diuino. ibid. n. 7
- Beneficiorum pluralitas prohibetur tantum iure posi-
tuo: & quando expresse hæc prohibitio statuta
fuerit ab Ecclesia. t. 3. p. 169. col. 1. & 2
- Beneficium

Omnium Notabilium. Litera B.

Beneficium incompatible quoad titulum quodnam sit. t.3.p.170.n.9
 Beneficiorum pluralitas quibus rationibus ab Ecclesia sit introducta. t.3.p.171.n.10
 Beneficiorum pluralitas in quibus casibus tolerari possit. t.3.p.172.n.12
 Beneficia semper dignis sunt conferenda à Prælatibus Ecclesiarum, reiectis indignis. t.3.p.173.n.2
 Beneficia vacantia quænam dicantur: ubi de pluribus modis vacationis. t.3.p.200.n.4
 Beneficia nondum vacantia concedi, aut promitti non debent, & quare. t.3.p.201.n.10. & 12
 Beneficium litigiosum potest vtiliter à Romano Pontifice conferri. t.3.p.202.n.13
 Beneficium vacaturum non potest à Legato à latere promitti. t.3.p.203.n.14
 Beneficiorum non vacantium promissio aliquando licita fuit, sed deinde fuit ab Ecclesia prohibita. t.3.p.203.n.2. & p.219.n.2.
 Beneficium proximè vacaturum conferendi potestas quomodo possit alicui committi. t.3. p.216. & seq. n.4. & seqq.
 Beneficij nondum vacantis promissio etiam à patrone non potest fieri de iure canonico. tom.3. p.220. num.2.
 Beneficiorum inferiorum collatio regulariter ad Episcopum spectat. t.3.p.234.n.9
 Beneficium legis 2. *Cod. de rescind.* an competat etiam emptori. t.3.p.310.n.7
 Vide in verbo *Remedium*.
 Beneficium prædictum magna æquitate introductum est. ibid. & p.311.n.8
 Beneficia ecclesiastica quando in pignus à clericis dari possint. t.3.p.356.n.13
 Beneficium sæpe sæpius pro feudo usurpatur. tom.3. p.359.n.2.
 Beneficij feudalis duo genera. ibid. p.360
 Beneficij feudalis ecclesiastici onera quænam, & quomodo persoluenda. ibid. col.1. & 2
 Beneficium habentes in Ecclesia tenentur ad eius reparationem contribuere. t.3.p.361.n.3
 Beneficia omnia vacantia in Curia iam olim conferebat Romanus Pontifex. t.5.p.54.n.3
 Beneficium Principis latissimè est interpretandum. t.5.p.628.n.2.
 Beneficium Principis est aliquando strictè interpretandum. t.5.p.629.n.5
 Beneficij furtum propriè dici non potest: vide in verbo *Furtum*, *Rapina*.
Benueuentum Metropolis est Italiæ, cuius Ecclesia fuit olim canonicorum regularium. tom.3. p.828. num.1.
S. Benigni monasterium nobile in Diuionensi ciuitate, diocesis Lingonensis. t.1.p.358.n.2
Berengaria Sancij Sapientis Regis Nauarræ filia, & soror Sancij Regis Nauarræ. tom. 2. pag. 89. num.2.
Berengaria Regis Richardi vidua quare ab Honorio quondam Regina Angliæ dicatur. ibid. p.30
Berengaria contra Ioannem prædefuncti mariti fratrem de iure decernat. t.2.p.91.n.11
Berythus ciuitas Phœnicie honore Metropolitico ab Imperatoribus est decorata. tom. 2. pag. 131. num.3.
Berythus quoad ecclesiasticum regimen, & diuisionem prouinciarum, tantum Cathedra Episcopali decoratur. ibid. col.2
Bethlehemitana ciuitas quantum ab Hierosolyma distet; & quandonam, & quo impetrante Ecclesiâ Cathedrali decorata fuerit. t.2.p.236.n.1
D.D. Gonzal. in Decretal. Index generalis.

Biblia sacra à quo per capita distincta. tom.1. p.145. num.1.
 Bibliorum versio in ciuitate Metensi facta temporibus Innocentij III. t.5.p.204.n.1
 Bibliorum versio in vulgarem & vernaculam linguam, an permitti debeat. ibid. p.204. n.2
Bigamia vnde originem sumpserit. tom.1. pag. 586. num.6.
Bigamia irregularitas tantum prouenit à iure ecclesiastico. ibid. n.7
Bigamia triplex à Doctoribus communiter assignatur. ibid. & seq. n.8.
Bigamia similitudinaria quid sit, & quando detur, d. s. s. s. t.1.p.587.n.9
Bigamia opposita contra electum in Episcopum testibus laicis probari potest. t.2.p.435.n.1
Bigami ex duplici ratione non admittuntur ad Ordines. t.1.p.587.n.10
Bigami apud diuersas gentes ad sacrificandum non admittuntur. ibid.
Bigamis interdictum est etiam ad minores gradus ascendere. t.1.p.588.n.12
Bigamus an sit censendus, qui ante baptismum contraxit cum vidua, vel cum duabus, vel cum vna antea, & postea cum alia. ibid. & seq. n.13
Bigami non sunt habentes plures concubinas. tom.1. p.590.n.4.
Bigamorum appellatione etiam veniunt, qui semel cum viduis contraxerunt, vel cum repudiatis. t.1. p.577.n.2.
Bigami, & qui in sacris constituti matrimonium contraxerunt, ordinari non debent, nec cum eis licet dispensare. t.1.p.585.n.3
Bigami quinam censeantur, & vnde ita dicantur. t.1. p.586.n.5.
Bisuntina ciuitas totius Comitatus Burgundiæ vmbilicus, iura Imperialia nouit aliquando: ubi de eius Ecclesiis. t.1.p.357.n.1
Bisuntium, aliàs Chrysopolis dictum, vbinam situm. t.2.p.29.n.1.
Bisuntium habet Cathedralem Ecclesiam Metropolim Sequanorum. t.2.p.441.n.1
Biohanati quinam sint, & quibus poenis subiiciantur. t.3.p.556. & seq. n.5. & p.557.n.6
Biohanatorum nomina in parentationibus olim non referebantur, nec lugeri debebant. ibid. & pag.557.
Biohanati bona an semper publicentur, eiusque testamentum rumpatur. t.3.p.557.n.6
Biohanati ecclesiastica sepultura priuantur. t.3.p.558. num.8.
Birrus quid sit, & quæ eius frequentior acceptio. t.1. p.385.n.6.
Birrus vestis vsitata ab ecclesiasticis personis, & laicis. ibid.
Birrus Episcoporum. ibid.
Birrus quod vestis genus fuerit. tom. 3. pag. 59. num.22.
Birri materia & forma quænam, siue apud clericos, siue apud laicos. ibid.
Bituriges in Aquitania duplices sunt, cognomento- que distincti. t.1.p.845.n.3
Biturigum Archiepiscopalis Galliæ Celticæ ciuitas, & Metropolis Aquitaniæ. t.1.p.151.n.1
Bladum præcipuè significat frumentum, & quidquid areâ teritur. t.1.p.694.n.2
Bladus, seu bladum, semen, fructum arborum, plerumque tamen frumentum designat. t.2.p.259.n.2
Bladus, & bladum quid sit; & quid imbladare, & imbladatum. t.3.p.587.n.3
 b 3 *Blasphemia*

Repertorium Generale

Blasphemia quid sit, iuxta D. Augustinum, & D. Thomam. t. 5. p. 414. n. 5
Blasphemia quid communiter apud Theologos & Canonistas significet. ibid.
Blasphemia in hæreticalem, & non hæreticalem diuifio. ibid. col. 2
Blasphemia grauitas describitur. ibid. & seq. n. 7
Blasphemia crimen quibus pœnis puniatur. ibid. pag. 415.
Blasphemia crimen est mixti fori, nisi sit hæreticalis. ibid.
Blasphemus in Deum, B. Virginem & Sanctos, extra fores Ecclesiæ eiicitur. t. 5. p. 414. n. 2
Blasphemus etiam à iudice Ecclesiastico puniri debet, etiam inuocato brachij sæcularis auxilio. ibid. n. 4
Bobium ciuitas Episcopalis Liguriæ intra Apenninos montes sita. t. 1. p. 297. n. 4
Bonifacius I. quo anno fuerit summus Pontifex creatus, & quamdiu Ecclesiam rexit. t. 2. p. 521. n. 1
Bonifacij epistola ad Episcopos Galliæ. ibid.
Bonna Galliæ Belgicæ ad Rheni ripam vrbs condita anno 966. t. 2. p. 60. n. 2
Bononiensis Academia perantiqua & celebris, à quo fuerit fundata. t. 5. p. 595. n. 1
Bona dotalia vxoris an maritus alienare possit, saltem eâ consentiente. t. 1. p. 201. n. 7
Bona mobilia vxoris an alienari possint. ibid. n. 8
Bona Crucesignatorum cum eorum personis sub protectione Sedis Apostolicæ fuere. t. 2. p. 643. n. 7
Bona ecclesiastica iure consanguinitatis non sunt requirenda; & quæ bona in hac prohibitione veniant nomine ecclesiasticorum. tom. 3. p. 121. & seq. num. 2, 3.
Bona delata iure consanguinitatis, quomodo differant à delatis iure hæreditario. t. 3. p. 123. n. 4
Bona ecclesiastica in quatuor partes fuere primitus diuifa, & quamdiu durauerit hæc diuifio. t. 3. p. 125. num. 9.
Bona Ecclesiæ qua ratione bona pauperum dicantur. t. 3. p. 254. n. 2
Bonorum Ecclesiæ dominium penes quem sit, plures opiniones referuntur, & discutiuntur, & vera eligitur. ibid. col. 1. & 2
Bona Ecclesiæ tam mobilia, quàm immobilia, an generali prohibitione alienationis rerum Ecclesiæ comprehendantur. t. 3. p. 271. n. 3
Bona vacantia à quonam, & qua lege olim occupata fuerint, nullo hærede, vel successore comparente. t. 3. p. 524. & seq. n. 5.
Bona vacantia aliquando populi ærario, aliquando fisco delata dicuntur: & ad quem eorum administratio olim pertinuerit. ibid. & seq.
Bona vexillationibus delata apud Romanos quænam fuerint. t. 3. p. 526. col. 1
Bonum, nisi benè fiat, & ab his, qui potestatem faciendi habent, malè fieri dicitur. tom. 3. pag. 1012. num. 8.
Bona hæreticorum confiscantur quantumvis filios orthodoxos habeant. t. 5. p. 199. n. 13. & 14
 Vide in verbo *Confiscatio, Hæreticus*.
Bona hæreticorum cui fisco applicanda sint, diuersa praxis obseruatur. t. 5. p. 208. n. 4
Bonus, & dignus quilibet præsumitur donec contrarium probetur. t. 1. p. 470. n. 4
Bordelia monasterium, cuius sit Ordinis, & in qua prouincia situm. t. 1. p. 696. n. 1
Breniarium simpliciter acceptum quid significet; & quid cum additamento. t. 3. p. 363. n. 1
Breuarium in Ecclesiis maioribus olim tantum vnum erat. ibid. p. 364

Britannia minor olim habuit Reges, & Comites. t. 2. p. 148. n. 6.
Brundisium, seu Bretenesium, vnde sic dictum sit, & vbinam situm. t. 2. p. 36. n. 1. 2
Brundisium ciuitas maritima Ecclesiâ Metropolitanâ decoratur. ibid.
Brachara ciuitas est antiqua, olim Metropolis Galliciæ. t. 1. p. 498. n. 1
Brachara vrbs celeberrima Lusitanicæ, re, & cognomento Augusta, Cathedrâ Episcopali decorata iam à temporibus D. Iacobi. t. 1. p. 987. n. 1
Briocensis vrbs, siue Bricopolis, vbi sita, & quare sic dicta. t. 1. p. 800. n. 1
Brixia vrbs Galliæ Cisalpinæ, in qua conciliabulum pro depositione Gregorij VII. congregatum. t. 1. p. 922. n. 1.
Broliardellum, siue bastardellum notariorum, quod sit, vide in verbo *Tabellio*.
Bruno Præpositus Colonienfis in Archiepiscopum ipsius Ecclesiæ assumitur, dignitati cedit, & monasticam vitam proficitur. t. 1. p. 471. n. 1
Bulcephorus Campaniæ prouinciæ Italiæ moderator. t. 3. p. 11. n. 10.
Bulla vnde ita dicatur, & quid sit bulla dimidia. t. 2. p. 490. & seq. n. 4. & 6.
Bulla Cruciatæ vnde originem sumpserit: vbi de indulgentiis Crucesignatis concessis. tom. 2. p. 492. num. 2.
 Vide in verbo *Crucesignatus*.
Burdigala ciuitas Episcopalis Galliæ vbinam sita sit, & quare ita dicta. t. 3. p. 145. & seq. n. 1
Burdegalenfis Ecclesia olim Canonicorum regularium fuit. t. 3. p. 146. n. 2
Burgenses à burgis dicti: & quid sit burgus. tom. 1. p. 953. n. 2.
Burgensis ciuitas Metropolitana ab historicis propriis, & exteris commendatur. t. 1. p. 983. n. 2
Burgensis ciuitas veteris Castellæ caput, Catholicorum Regum aliquando Sedes fuit, in quam Cathedra Episcopalis ex ciuitate Auca translata fuit. t. 2. p. 277. n. 2.
Buxeria cœnobium est Cisterciensis Ordinis aliter Trium Fontium dictum. t. 3. p. 533. n. 2

C.

Cabilonis vrbs Galliæ ad Ararim sita breuis descriptio. t. 1. p. 74. n. 3
Cadaver obæratu debitoris sepulturâ priuabatur in Anglia. t. 2. p. 831. & seq. n. 6
Cadaverum sepeliendi ritus varius apud varias nationes. t. 3. p. 535. n. 4
Cadavera apud politiores gentes, & Romanos igne consumpta. ibid.
Cadaverum humatio sepulturæ ritus antiquior, & acceptior, & sanctioribus cæremoniis celebratus. ibid. col. 2.
Cadavera defunctorum intra urbem sepeliri aliquando prohibitum fuit, exceptis aliquibus. t. 3. p. 536. num. 6.
Cadavera fidelium defunctorum variis in locis sepulta. t. 3. p. 542. n. 5
Cadavera fidelium quare in baptisteriis recondi prohibeantur. ibid.
Cadaver perpetuæ sepulturæ causâ depositum transferri non debet facillè. t. 3. p. 545. num. 4. & p. 563. num. 7.
Cadavera relegatorum, & exulum an possint in patriam referri, & in propria Ecclesia sepeliri. t. 3. p. 562. n. 6.

Cadavera

Omniū Notabilium. Litera C.

- Cadavera* excommunicatorum exhumanda sunt, si ab aliis discerni possint. *ibid.*
de Cadaveribus punitorum quid lege veteri, iure civili, & Pontificio cautum sit, latè refertur. tom. 3. p. 569. & seq. n. 3. & seqq.
Cadaver an possit sepeliri cum vestibus: vide in verbo *Mortuus, Toga.*
Cadomense monasterium à quo fuerit constructum, & privilegiis decoratum. t. 5. p. 518. n. 2
Cadonum monasterium Ordinis Cisterciensis vbi nam situm sit. t. 5. p. 92. n. 2
Cadurcum inter nobiles Aquitanie ciuitates numeratur, cuius Præsules temporalem iurisdictionem exercent. t. 2. p. 850. n. 1
Cæcus an possit iudicis munere fungi. tom. 1. p. 114. num. 3.
Calicola olim iidem fuere ac Iudæi, à quibus deinde distincti fuere. t. 5. p. 145. n. 1
Cameterij vera etymologia traditur, aliaque ridiculae afferuntur, & refelluntur. t. 3. p. 844. n. 2
Cameterij vox bellè quadrat loco, in quo iacent Christiani resurrectionem expectantes. *ibid.*
Cameterij variae nomenclaturæ. *ibid.*
Cameteria eisdem fermè privilegiis, & immunitatibus, quibus Ecclesiæ decorantur. t. 3. p. 845. n. 3
Cameterium eisdem modis, quibus Ecclesia polluitur; eaque violatâ, violatum etiam censetur. *ibid.*
Cæremonia legis antiquæ quædam erant tantum religiosæ; quædam religiosæ simul & typicæ. t. 1. p. 47. n. 14. col. 2.
Cæremonia antiquæ legis alia mortuæ, alia mortifera. *ibid.*
Cæsaraugusta aliquando tantum Episcopalis fuit; & quando Metropolitico iure donata. t. 1. p. 944. n. 5
Cæsaraugusta ciuitas perantiqua Hispaniæ citerioris, totius Regni Aragonici Metropolis, in qua templum B. Mariæ adhuc viuenti dicatum: & alia de eius laudibus. *ibid.* n. 2
Cæsarea ciuitas Palæstinæ breuiter describitur; & quis fuerit in ea primus Episcopus refertur. t. 2. p. 131. num. 1.
Cæsarea Metropolis ecclesiastica primæ Palæstinæ. *ibid.*
Calaris, vulgò *Caller*, Metropolis civilis & ecclesiastica totius regni Siciliæ. t. 1. p. 219. n. 1
Calaris nobilis Sardinie ciuitas varios experta Dominos, tandem sub ditione Ecclesiæ posita fuit. t. 2. p. 584. n. 1.
Calculus ex more antiquo in iudiciis recepto pro sententia accipitur. t. 2. p. 382. n. 2
Calumnia quid sit, & quid per eam vocem significetur. t. 2. p. 156. n. 2.
Calumnia commune peccatum est in iudiciis, tam civilibus, quam criminalibus. *ibid.* col. 2
Calumnia aliquando accipitur pro qualibet actione, & petitione: vbi de aliis eius acceptionibus. *ibid.* & seq.
Calumnia iurgantium, & litigantium quibus remediis sit cohibita. t. 2. p. 157. n. 3
 Vide in verbo *Iuramentum calumnie.*
Calumnia eo peior est, quo is, cui infertur, iustior, & veneratione dignior est. t. 5. p. 62. n. 2
Calumnia aliquando in bonam, plerumque tamen in malam partem sumitur. t. 5. p. 63. n. 7
Calumniæ variae acceptiones. *ibid.* & seq.
Calumnia in quo præcipue consistat. *ibid.* p. 64
Calumnia diabolicum peccatum dicitur, claua, gladius & iaculum incurabile. t. 5. p. 66. n. 12
Calumniatores quibus pœnis afficiantur tam de iure civili, quam canonico. t. 5. p. 64. n. 8. 9
- Calumniatores* quibus pœnis subiiciantur ex iure canonico. t. 5. p. 65. n. 10
Caliga indumentum commune militibus, & paganis, sacris, & profanis. t. 1. p. 514. n. 27
Caligarum alia nomenclaturæ: vbi de caligis Episcoporum. *ibid.*
Calicis etymon traditur, & quid in sacris, & profanis literis significet. t. 3. p. 899. n. 5
Calices parui caliculi dicti. *ibid.*
Calix metonymicè pro ipso potu frequenter in sacra Scriptura ponitur. *ibid.*
Calices ministerij sacri ex qua materia fuerint primis Ecclesiæ sæculis, & in quonam calice consecraverit Christus Dominus. *ibid.* & seq. n. 6
Calicis lignei vsus abrogatus. *ibid.* p. 900. col. 1
Calices aurei, & argentei ex præcepto Ecclesiæ in vsu sunt. t. 3. p. 900. col. 2
Calix an possit eleuari à Diacono, vt olim fuit in vsu
 Vide in verbo *Hostia.*
Cameracum à Cambro Cimbrorum Rege ita dictum, vbi situm. tom. 1. p. 121. n. 1
Camera B. Petri idem est ac archium, seu scrinium. t. 2. p. 761. n. 9.
Cameralij dignitas secunda est in Vrbe, propria alicuius Cardinalis. t. 2. p. 701. n. 8
Camisia posterioribus sæculis quodnam vestis genus significaret. t. 2. p. 835. n. 2
Camisia quid sit, & vnde ita dicta. t. 3. p. 736. n. 2
Camisia lineæ monachis prorsus fuere interdicta, & laneæ tantum permixta. *ibid.*
Campania est regio Italiæ fertilissima, & quare ita dicta. tom. 1. p. 567. n. 2
Campania Italiæ regio felicissima, in Liberi, & Cereis certamen extitisse fabulantur. t. 3. p. 111. n. 10
Campania campestris, & plana prouincia in superiore & inferiore diuiditur. t. 3. p. 718. n. 2
Campaniæ præclaræ vrbes referuntur, eiusque prouinciæ amplitudo. t. 5. p. 10. n. 1
Campanarum pulsatio semper fuit prohibita tempore interdicti. t. 1. p. 187. & seq. n. 8
Campanarum pulsatio in receptione Episcoporum, & Abbatum. t. 1. p. 314. n. 4
Campanarum origo, & à quo tempore earum vsus in Ecclesia cœperit. t. 1. p. 635. n. 3
Campanæ certis horis ad Ecclesiæ officia peragenda pulsantur. t. 1. p. 636. n. 7
Campanarum pulsatio in receptione Episcoporum, & Principum sæcularium. t. 2. p. 247. col. 2
Campanæ pulsatio ad fideles in Ecclesia congregandos plerumque dicitur signum datum. t. 5. p. 284. num. 2.
Campanarum mentio quando habita apud Authores tum Orientis, tum Occidentis. t. 5. p. 496. n. 5
Campanarum benedictio ab heterodoxis baptismus dicta est. *ibid.*
Campanæ apud antiquos monachos perforata, vel fracta fuere, & quare. t. 5. p. 497. n. 6
Campanæ quare in Oratoriis monachorum poni non debeant. *ibid.* n. 7. & 8
Campanula vsus in eleuatione sacratissimæ hostiæ quis primus instituerit. t. 1. p. 154. col. 1. init.
Campanula pulsatio ad eleuationem & delationem SS. Eucharistiæ ad infirmos, ab Ecclesia præcepta. t. 3. p. 888. n. 3.
Cancellaria est locus in quo acta iudicialia, rescriptaque gratiæ & iustitiæ conscribuntur. t. 1. p. 110. n. 2
Cancellarius regulariter quis sit, & quid Cancellaria. tom. 2. p. 308. n. 2.
Cancellarij dignitas quænam fuerit olim, & an adhuc hodie duret. *ibid.*

Repertorium Generale

Cancellarius apud veteres quis fuerit, & quid frequentius significet in iure canonico. t.2.p.528.n.4
Cancellis diuidebantur olim vestibula ædium, & ædes sacræ Ecclesiæ. t.3.p.2.n.4
Cancellis locus inclusus clericis tantum permissus, laicis raro, fœminis nunquam penetrabilis erat. ibid.
Cancellis ingredi olim nec Imperatori licuit, aut in sacrario inter clericos sedere. t.3.p.7.n.13
Cancellatio instrumenti an illud vitiet; vide in verbo *Abrasso*.
Candida Casa ciuitas est in Scoria, cuius Ecclesiæ fundatio refertur. t.2.p.881.n.2
Canon apud Græcos quid significet, variæque eius acceptiones. tom.1.p.13.n.30
Canonis apud fideles acceptio. ibid.
Canonum initium post Christi ad cælos ascensionem, ipsis temporibus Apostolorum. t.1.p.14.n.31
Canones Apostolorum à D.Clemente ex traditionibus Græcè scripti, & à Dionysio Exiguo Latine translati. t.1.p.18.n.41
Canonum Apostolorum autoritas quanta. ibid.n.42
Canonum prædictorum mentio à quibus habita, accurate refertur. ibid.& seq.
Canones conficti apocryphi à Gelasio dicti, non veri. ibid.n.43.
Canonum variæ collectiones à doctissimis viris, tam Latine, quàm Græcè factæ. tom.1.p.211.n.45
Canonum vberior collectio à Cresconio facta, quam sequuta est compilatio Gratiani. t.1.p.22.n.47.& 48
Canonum collectio à Gratiano sub nomine *Concordia discordantium Canonum* edita, vbi elaborata. ibid.& seq.n.48.
Canonum statuta, tam generalia, quàm prouincialia, ab omnibus obseruari debent. t.1.p.33.n.2.& 4
Canones Trullani vulgò allegantur sub nomine sextæ Synodi. t.1.p.490.n.10
Canon si quis suadente, in quo Concilio constitutus; & de pœna in eo statuta. t.1.p.745.n.3
Canon si quis, &c. quas personas comprehendat, & quæ eius priuilegio gaudeant. ibid.n.4
Canonum corpus quodnam sit, & quis eius author sit. t.3.p.129.n.1
Canonum collectio sub nomine Adriani edita, vnde excerpta sit. t.3.p.580.n.1
Canon pro mysticis precibus, quibus actio diuina celebratur, accipitur, & quàm apta sit hæc vox rei significata. t.3.p.877.n.4.
Canonis Missæ author, & origo quam. ibid.& seq.
in Canone Missæ pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate constituti sunt, orari præcipitur. tom.3.p.879.col.1.& 2.
Canones sacri in quibus obseruandi sint, neglectis legibus ciuilibus. t.4.p.330.n.1
Canones sacri an potuerint auferre infamiam, & cæteras pœnas secundò nubentibus inflictas à iure ciuili. t.4.p.334.n.8.& 9
Canonum pœnitentialium notitia non est inutilis, licet non sint hodie in vsu. t.5.p.20.n.1
Canones agentes de pœnitentia per annos, aut hebdomadas peragenda, quomodo intelligendi sint. ibid.n.2.
Canonum & legum relectio iubetur, & ad quid utilis sit. t.5.p.57.n.2
Canones sacri non respuunt legum sæcularium famulatum. t.5.p.470.n.2
Canonis quid sit, & qua ratione differat à præbenda. t.3.p.126.n.12.
Canonis per se absque præbenda est beneficium Eccle-

siasticum. t.3.p.154.n.4
Canonicarum mentio obuia apud Scriptores Flandriæ, & Germaniæ: vbi aliqua de earum monasteriis, & Abbatissis. t.1.p.835.n.4
Canonicatus est per se beneficium, & titulus sufficiens ad lucrandos fructus. tom.1.p.152.n.2
Canonicus absens quandonam possit lucrari fructus sui beneficii. t.1.p.57.n.17
Canonici non possunt proprio statuto minuire numerum præbendarum, nisi tale statutum in forma speciali confirmetur à Romano Pontifice. t.1.p.74.num.7.
Canonicorum numerus etsi à Pontifice in aliqua Ecclesia confirmatus, defectu reddituum potest ab Episcopo cum Canonicis restringi. ibid.& seq.num.10.
Canonici possunt augere numerum Præbendarum, non autem minuire. t.1.p.75.n.12
Canonici Rhotomagenses prærogatiuâ maioris iustitiæ potiuntur. t.1.p.119.n.1
Canonici qui se obsequiales exhibent Romano Pontifici, non minori debent prærogatiua gaudere, quàm residentes in propria Ecclesia. ibid.n.3
 Vide in verbo *Residentia*, *Episcopus*.
Canonici iure communi inspecto nequeunt personas, vel Ecclesias interdicere; secus si consuetudine aliud introductum fuerit. t.1.p.187.n.5
Canonici cum suo Episcopo constituunt Ecclesiam, non per se, bene tamen Capitulum. t.1.p.198.n.5
Canonici apud Græcos assidentes, & consiliarij dicuntur. tom.1.p.199.n.9
Canonici quando per se sine Episcopo statuta facere possint. ibid.n.10
Canonici Ecclesiæ Rauennatensis clericorum Cardinalium titulo decorantur. t.1.p.214.n.1
Canonici Clericorum nomine veniunt. ibid.
Canonici Frigidionarij vnde sic dicti, & in qua ciuitate constituti. t.1.p.311.n.1
Canonicis regularibus non est absolute licitum in causis propriæ Ecclesiæ testimonium dicere. t.1.p.399.n.8.
Canonici regulares frequentius monachi dicuntur, & eorum claustrum monasterium. t.1.p.496.n.1
Canonici regulares, & monachi non debent relicto claustro adire Principum Curias; & si adierint, à quibus reuocandi sint. t.1.p.764.n.6
 Vide in verbo *Monachus*.
Canonici regulares an appellatione monachorum veniant. t.1.p.907.n.3
Canonici regulares postulare nequeunt, nisi in certis casibus. ibid.n.2
Canonici, & monachi designari possunt procuratores pro iuribus Ecclesiæ suæ defendendis. t.2.p.259.num.1.
Canonici Mediolanenses & Strasburgenses Ordinarij nuncupantur. t.2.p.695.n.2
Canonicorum nomine absolute prolato clerici regulares veniunt intelligendi ex antiquissimo more loquendi. t.2.p.836.n.5
Canonici, qui sunt in seruitio Episcopi, tanquam residentes, percipiunt fructus suarum præbendarum, non tamen distributiones quotidianas. t.3.p.110.n.3
Canonici, siue Cathedralis, siue Collegialis, tenentur residere, & quotidie interesse choro. ibid.n.5
Canonici an ultra residentiam teneantur etiam psallere in choro. ibid.& seq.
Canonici duo possunt seruitio proprij Episcopi incumbere. t.3.p.111.n.6
Canonici regulares geminata nuncupatione quando, & quare ita dicti. t.3.p.142.n.1
 Canonici

Omniū Notabilium. Litera C.

- Canonici per se non possunt interdictum apponere. tom.3.p.242.n.3
- Canonici regulares an semper veniant nomine monachorum. t.3.p.733.n.2
- Canonicus regularis potest præfici regimini Ecclesiæ secularis. ibid.n.3
- Canonicos regulares posse cum sui superioris licentia ad beneficia secularia eligi, probatur rationibus, & exemplis. ibid.& seq.n.5
- Canonici regulares ex sua institutione clerici sunt, & legitimi ministri sacramentorum. t.3.p.734.n.6
- Canonicis regularibus an liceat attento iure nouo Tridentini, ecclesiastica beneficia possidere. ibid.
- Canonicorum regularium inopia an suppleri possit per canonicos seculares. t.3.p.747.n.2
- Canonici seculares regulares fieri possunt, & ex regularibus seculares. ibid.n.2
- Canonici regulares D. Augustini Salmanticæ temporibus Innocentij III. t.4.p.131.n.5
- Canonico nouiter recepto debet quamcitiùs præbenda assignari: Vide in verbo *Præbenda*.
- Canonizatio ad effectum publicæ venerationis, in veteri lege, & apud Gentiles vñtata. t.3.p.937.n.5
- in Canonizatione Sanctorum an Ecclesia possit errare. ibid.& seq.n.6
- Canonizationis solennis hodiernæ ritus quisnam sit. t.3.p.839.& seq.n.8
- Canonica maiori ex parte à sacra Scriptura desumpta sunt, aliqua etiam à priuatis scriptoribus composita, in officio diuino recitantur. t.3.p.862.n.20
- Canticum *Te Deum*, à quibus sit compositum, & in quibus diebus non recitetur in officio diuino. t.3.p.871.n.6
- Cantor, Præcentor, seu Protopsaltes, dignitates sunt Ecclesiasticæ. tom.1.p.73.n.2
- Cantorum Ecclesiæ schola quare, & quando instituta. t.3.p.14.n.5.& 7
- Vide in verbo *Schola*.
- Cantuarienses Præsules Legati nati Sedis Apostolicæ fuere: vbi alia de eorum iurisdictione. tom.1.p.728. num.1
- Cantuariensis Archiepiscopatus in Anglia præcipuus est, quatuordecim suffraganeos habens. t.1.p.82. num.1
- Cantuariensis & Eboracensis Episcopi diu de Primatu decertauere. t.2.p.297.n.2
- Cantus in Ecclesia cum modesta modulatione, & sine vana vocis fractione habendus est. t.3.p.45.in.it.
- Capellani Apostolici hodie clerici Camera Apostolicæ nuncupantur. t.1.p.219.n.4
- Capellanus obstrictus per se Missam celebrare, an possit aliquoties celebrationem omittere, vel an teneatur per substitutum oneri satisfacere. t.3.p.144. num.4
- Capellani Principum non eximuntur à iurisdictione Episcopi, si parochiales Ecclesias habeant. tom.5. p.505.n.4
- Capilli in hominum gloriam dati, ad eorumque exteriorem ornatum pertinent. t.3.p.19.col.2
- Capillorum tonsura etiam apud Gentiles signum fuit animi Deo se sacrificare volentis: vbi de ara Deæ Capillatæ. ibid.
- Vide in verbo *Coma, Barba*.
- Capitulum non solum Sede vacante potest statuta condere, sed etiam superstiti Episcopo, & absque eius consensu. t.1.p.54.n.5
- Capitula Ecclesiarum & Vniuersitates deuotionis titulo salutantur à supremo Pontifice cum illis rescribit. tom.1.p.70.n.2
- Capitulum Sede vacante in iurisdictione succedit, non in collatione beneficiorum. t.1.p.103.n.1.3.4
- Capitulum suspendi potest, eiusque suspensio dupliciter considerari. t.1.p.148.n.10
- Capitulum qua ratione excommunicari possit. ibid. num.11
- Capitulum Ecclesiæ Cathedralis non potest de iure communi excommunicationem ferre. t.1.p.153. num.4
- Capitulum Sede vacante potest ea statuta facere pro tota diocesi, quæ poterat simul cum Episcopo. t.1.p.198.n.6
- Capitulum sine consensu Episcopi nequit Ecclesiæ consuetudines mutare. t.1.p.199.n.7
- Capitulum sono campanæ ad actus communis conuocatur. t.1.p.316.n.5
- Capitulum Sede vacante succedit in iurisdictione ordinaria Episcopi, non in delegata. tom.1.p.678.n.9
- Capitulum certus est locus monasterij, & quare sit ita dictum. t.1.p.799.n.4
- in Capitulo conueniunt monachi ad correctionem defectuum, & culpæ. ibid.
- Capitulum sine Prælati licentia, & econtrà, non possunt res monasterij alienare. t.2.p.35.n.6
- Capitulum potest Prælatum suum absentem monere ad residentiam. t.3.p.113.n.2
- Capitulum Sede vacante beneficia, quæ vel ex iure communi, vel aliunde ad liberam collationem solius Episcopi spectant, conferre non potest. tom.3. p.223.n.2.& 4
- Capitulum in quæ iura Episcopalia succedat Sede vacante. tom.3.p.223.n.5
- Capitulum Sede vacante quænam statuta facere possit. t.3.p.225.n.2
- Capitula suffraganea an sint euocanda ad Concilium provinciale. t.3.p.238.n.2
- in Capitulis, & collegiis præualet quod sit à maiori, & saniori parte, nisi minor rationabiliter contradicat. t.3.p.239.n.2.& p.240.n.6
- Capitulum quid sit, & in quo consistat eius substantia. t.3.p.240.n.4
- Capituli maior pars quænam regulariter censeatur. ibid.n.5
- Capitulo an possit ex consuetudine competere facultas apponendi interdictum. t.3.p.244.n.10
- Capitulum potest statuta facere circa ea, quæ sunt necessaria ad reparationem Ecclesiæ. t.3.p.247. num.2
- Capitulum in materia monastica, & regulari quidnam sit, & vnde ita dictum. t.3.p.739.n.2
- Capitula in Ordine Cisterciensi piè, religiosè, & doctè celebrata fuere. ibid.n.4
- Capitiuitas vnius coniugum ad eò iure ciuili dissoluebat matrimonium, vt nec iure postliminij recuperaretur vxor. t.4.p.40.n.5
- Capitiuitas quantumvis longa, iure canonico non dissoluit matrimonium. t.4.p.41.n.7
- Capiti in bello quandònam serui capientium fiant. tom.1.p.859.n.13
- Capua ciuitas Archiepiscopalis in Campania breuiter describitur. t.1.p.284.& seq.n.1
- Capua aliquando de patrimonio Ecclesiæ Romanæ fuit, deinde ad Regnum Siciliæ peruenit. t.1.p.285. num.2
- Capra ciuitas est in prouincia Africana à primis Ecclesiæ sæculis Cathedrali Ecclesiâ decorata. tom.2. p.406.n.1
- Capra libidinis symbolum erat apud Romanos. tom.3. p.75.n.10
- Capfa est arcula, seu repositorium: & quoniam capfarum dicantur. t.3.p.941.n.1
- Caragy

Repertorium Generale

- Caragij* quinam dicantur, & quid verbum caraxare significet. t.5.p.385.& seq.n.10
- Carceres* diuersi pro utroque sexu à quo instituti. tom.3.p.65.n.10
- Carceres* instituti fuere ad custodiendos reos, & quomodo eis Ecclesia vtatur. t.5.p.639.n.3
- Carceres*, quibus clerici ad pœnitentiam olim includebantur, diaconicæ, vel decanicæ appellabantur. ibid.col.2
- Cardinales* maiores sunt Episcopis ratione administrationis. t.1.p.215.n.7
- Cardinales* Basilicæ Apostolorum, appellantur Cardinales Basilicæ, absque titulo. t.1.p.241.n.1
- Cardinalium* Diaconorum præcipui tituli quinam sint. tom.1.p.280.n.2
- Cardinales* in Ecclesiis vbi titulum habent, & in capellis illis subiectis habent omnimodam iurisdictionem. t.1.p.305.n.6
- Cardinales* etiam maiori excommunicatione ligati admittuntur ad electionem R. Pontificis, & quare. t.1.p.336.n.6
- Cardinales* ligantur sacris canonibus pluralitatem beneficiorum prohibentibus; sed non contrahunt spirituale matrimonium cum Ecclesia. t.1.p.364.num.2
- Cardinales* Presbyteri filij à Pontifice vocantur dum eis rescribit. t.1.p.834.n.1
- Cardinalium* iurisdictio nomen, & antiquitas referuntur. ibid.n.6
- Cardinalium* numerus varius. ibid.
- Cardinalium* ordo triplex. ibid.
- Cardinales* Episcopi, Presbyteri, & Diaconi ad quid instituti. ibid.& p.835
- Cardinalium* Presbyterorum iurisdictione. ibid.
- Cardinales* vnde ita dicti fuerint, & quo iure originem sumpserint. t.3.p.99.n.3
- Cardinalium* gradus triplex etiam primis Ecclesiæ sæculis. ibid.n.4
- Cardinales* Episcopi septem quinam sint, & ad quid instituti. ibid.
- Cardinalium* Diaconorum origo à temporibus Apostolorum repeti debet. ibid.p.100
- Cardinales* Diaconi initio septem fuere, regionarij dicti: hinc eorum numerus auctus. ibid.
- Cardinales* ex vi, & natura proprij officij tenentur residere vbi Pontifex degit. t.3.p.100.n.5
- Cardinalium* dignitas aliquando minor Episcopali fuit, & quando augeri cœperit. t.3.p.801.n.4
- Cardinalium* munus præcipuum est in arduis negotiis Pontifici consilium præbere. t.4.p.245.n.15
- Carena* quid sit refertur, huiusque vocis variæ interpretationes referuntur. t.4.p.103.n.2
- Carena* quid significet in pluribus Pœnitentialis Romani locis. ibid.
- Carisopitensis* Ecclesia Cathedralis est in Britannia. t.2.p.148.n.5
- Carnificis* duplex acceptio; & quis apud Romanos olim domicilium habere non poterat. t.2.p.892.num.2
- Carnis* lapsus in sacerdote non est simplex fornicatio, sed continet circumstantiam notabiliter aggravantem. t.1.p.590.n.3
- Carnium* esus semper fuit à viris religiosis alienus. t.3.p.737.n.8
- Carnes* tam bipedum, quàm quadrupedum Benedictinis sunt prohibita. ibid.
- Carnium* esus in aliquibus solennitatibus monachis est licitus. t.3.p.738.n.10
- Carnium* esus ieiunantibus ab Ecclesia est interdictus. t.3.p.952.n.5
- Carnotensis* Comitatus olim proprios Comites habuit, & quando defecerint. t.5.p.633.n.1
- Carnutum* Belgiæ caput, ciuitas Episcopalis vbi sita sit. t.1.p.672.n.1
- Caroliloci* Abbatia, seu Prioratus quatuor sunt in Gallia. t.1.p.153.n.2
- Carruca* quid sit, & quid agri duarum carrucarum. t.1.p.899.n.5
- Carthago* insignis vrbs Africa, cuius magna fuit amplitudo, variaque in ea celebrata fuere Concilia. t.1.p.562.n.1
- Carthusiensis* Ordinis institutio vbi, & quo fundatore facta sit. t.5.p.116.n.1
- Casale* quidnam dicatur in veteribus monumentis. t.3.p.274.n.3
- Casamenta* sunt feuda ecclesiastica, & quomodo ab allodio distinguantur. t.2.p.444.n.2
- Casamentum* est domus rustica cum terris, & agris. t.3.p.317.n.2
- Casemarij* monasterium celebre Ordinis Cisterciensis quandonam initium sumpserit. t.2.p.354.n.1
- Casiliensis* Ecclesia Metropolitana est in Hibernia, suffraganeam habens Laodiensem. t.2.p.291.n.1
- Casina* quid sit, & quomodo à labe distinguatur. tom.3.p.328.n.4
- Cassinense* monasterium Ordinis D. Benedicti, vnde ita dictum sit, & quando constructum. t.4.p.184.num.1
- Cassinense* monasterium aliquando Cathedrâ Episcopali decoratum fuit. ibid.
- Castellani* Ecclesiæ quinam olim fuerint, & quod eorum officium. t.2.p.700.n.2
- Castellio* monasterium est Ordinis Cisterciensis in diocesi Virdunensi. t.2.p.590.n.1
- Castitas* & continentia quantum deceat personas ecclesiasticas, & quàm religiosè à sacerdotibus Gentilium obseruata. t.3.p.75.n.10
- Castratus* an ordinari possit: Vide in verbo *Eunuchizatio*.
- Castratio* apud aliquas gentes in pœnam delicti inflata. t.1.p.574.n.6
- Vide in verbo *Eunuchizatio*.
- Castratio* spiritualis, de qua *Matthæi* cap. 19. tom.1. p.575.n.8
- Casus* fortuiti in contractibus quinam sint, & an præstari debeant. t.3.p.292.col.2
- Casus* insoliti, & inopinabiles an præstari debeant, si cautum sit, omne periculum ad debitorem spectare. ibid.
- Catalaunum* nobilis ciuitas Episcopalis sub Archiepiscopatu Rhemenfi. t.1.p.364.n.1
- Catalaunum* vrbs Campaniæ est, cuius Præsul est eius Dominus temporalis. t.5.p.500.n.1
- Catechumeni* ante baptismum mortui, per errorem ipso Ecclesiæ initio baptizabantur. t.3.p.916.n.19
- Catechumeni* quomodo priscis Ecclesiæ temporibus inungebantur. Vide in verbo *Vnctio*.
- Cathari* hæretici quinam fuerint, & vnde ita dicti. tom.5.p.182.n.5
- Cathari* iam à primis Ecclesiæ sæculis damnati repullulant temporibus Innocentij III. t.5.p.215.n.1
- Cathari* Piphles & Tisserani dicti. ibid.
- Cathedra* in sacris canonibus significat principale munus Episcopi. t.3.p.807.n.2
- Cathedra* Episcopalis non in vicis aut pagis, sed in ciuitatibus & maioribus locis poni debet. t.5.p.480.num.2
- Cathedræ* Episcopales aliquando in minoribus locis posita fuere. t.5.p.481.n.4
- Vide in verbo *Episcopatus*.

Omniū Notabilium. Litera C.

- Cathedrales* Ecclesiæ maiores tituli, Parochiales verò minores vocantur. t.1.p.630.n.4
- Cathedrales* propriè matricēs Ecclesiæ dicuntur. *ibid.* num.5.
- Cathedraticum* quid sit, & an sit idem ac synodaticum. tom.1.p.797.n.2.
- Catholici* nomen quando in Ecclesia cœperit, & ad quid institutum. t.1.p.776.n.1
- Caualeate* quoddam genus excubiarum sint apud Hispanos. t.2.p.363.n.11
- Cauense* monasterium Ordinis D. Benedicti quando constructum. t.1.p.808.n.7.
- Cauillationis* nomine quid veniat in iure, remissiuè. tom.2.p.62.n.4.
- Causâ* pluribus iudicibus commissâ, an competat iurisdicção omnibus simul, an singulis pro parte. tom.1.p.115.n.6.
- Causâ* commissâ indefinitè pluribus delegatis, vnus sine alio procedere potest. t.1.p.117.n.11
- Causæ* connexa, ad eamque spectantia omnia coram eodem iudice sunt tractanda. t.1.p.163.n.4
- Causæ* graues an possint à Delegato subdelegari: Vide in verbo *Delegatus*.
- Causas* iudicibus delegatis committere quinam possint. t.1.p.655.n.7.& 8
- Causâ* commissâ à delegato Principis, si subdelegatus sententiam proferat, an appellandum sit ad delegatum, an verò ad superiorem. t.1.p.659.n.20
- Causâ* commissâ, vt intra certum tempus terminetur, eo elapso finitur delegata iurisdicção, nisi partes terminum prorogauerint. t.1.p.660.n.1
- Causarum* delegatio diuersimodè fit, & limitatur. *ibid.* n.3.
- in Causis criminalibus quare breuius tempus statutum sit, quàm in ciuilibus. *ibid.* & p.661
- Causâ* commissâ appellatione remotâ, an tertius appellare possit. t.1.p.679.n.5
- Causâ* commissâ duobus iudicibus delegatis, an vnus sine alio procedere possit. t.1.p.680.n.7
- Causa* semel delata ad Curiam, ab ea non exit nisi specialiter committatur. t.1.p.778.n.3
- Causâ* priuilegio à iurisdictione ordinarij exemptâ, si denuò ei committatur, de ea vt ordinarius, non vt delegatus cognoscit. t.1.p.779.n.5
- Causæ* meri imperij delegari non possunt; mixti verò demandari valent. t.1.p.705.n.5.6
- Causæ* meri imperij an possint delegari iure canonico inspecto. *ibid.* & seq.n.7
- Causæ* matrimoniales coram quo iudice disceptandæ. t.1.p.922.n.2.
- in Causis criminalibus nec accusator, nec accusatus in iudicio per procuratorem comparere possunt. *ibid.* n.5. & p.924.n.8.
- Causæ* variæ quæ in iudicio agitari valent. t.1.p.1034.n.3.
- Causæ* Ecclesiasticæ duplicis generis. *ibid.*
- Causæ* mixtæ quænam sint. *ibid.*
- Causarum* criminalium in personas ecclesiasticas cognitio iudicibus secularibus denegata est ab Imperatoribus. t.2.p.27.n.5
- Causæ* seculares ex concessione Imperatorum olim apud iudices ecclesiasticos disceptabantur. tom.2. pag.77.n.7.
- Causæ* matrimoniales committi possunt, & earum cognitio demandari Episcopis, & aliis Ecclesiæ Prælati, & ministris. t.2.p.130.n.2
- Causa* matrimonialis, in qua agitur de legitimatio-
ne, & valore matrimonij, apud quem iudicem agitari debeat, vbi de more Gentilium circa hoc. t.2.p.206.n.3.
- Causa* incidens quandonam terminetur antequam causa principalis. t.2.p.207.n.7
- Causæ* incidentes in causa spirituali, vel temporali à quo sint iudice terminandæ. tom.2.p.209.& seq. num.14.
- Causa* ex D. Isidoro deducitur à casu. t.2.p.225.n.9
- Causæ* variæ acceptiones. *ibid.*
- Causa* frequenter sumitur pro materia, seu negotio nondum deciso. *ibid.* col.2
- Causa* pro materia accipitur. *ibid.*
- Causa* & lis in quo differant. *ibid.* & seq.
- Causa* possessionis & proprietatis coram eodem iudice tractari debent. t.2.p.226.n.11
- Causæ* matrimoniales inferioribus Prælati committi possunt à Pontifice, licet earum decisio ad Episcopos spectet. t.2.p.437.n.1
- Causa* quare non remittatur ad priores iudices, probatâ iustâ appellationis causâ. t.2.p.442.n.7
- Causarum* genera aliqua recensentur, in quibus iuris ordo non seruat. t.2.p.583.n.4
- Causarum* spiritualium cognitio ad iudices ecclesiasticos, & præcipuè ad Episcopum pertinet. tom.2. pag.717.n.7.
- Causæ* criminales & ciuiles contra Hadrianum propositæ recensentur. t.2.p.726.n.4
- Causæ* cognitio quandonam remitti possit à iudice ad quem ad iudicem à quo appellatum est. t.2.p.838.n.4.
- Causæ* cognitio remittitur ad iudicem à quo appellatum est, si malè sit appellatum. t.2.p.840.n.3
- Causarum* decimarum cognitio an ad iudicem secularem, vel ecclesiasticum spectet. t.3.p.605.n.4
- in Causis decimarum non seruat iuris ordo, sed proceditur de plano. t.3.p.606.n.2
- in Causis decimarum an appellatio admittatur. *ibid.* & seq.
- Causæ* mixti fori quænam dicantur, & à quo iudice cognoscantur. t.4.p.292.n.6
- Causas* Episcoporum esse ad Primates deferendas quomodo sit intelligendum. t.5.p.9.n.5
- Causæ* criminales non extinguuntur omnino accusatore ab accusatione desistente ante causæ exitum. t.5.p.32.n.10.
- in Causis criminalibus regulariter victus non est condemnandus in expensis. t.5.p.548.n.1
- Causa* quid sit, & vnde ita dicatur. t.5.p.620.cap.10
- Causa* dum proponitur, causa est; dum discutitur iudicium; dum finitur, iustitia. *ibid.*
- Causæ* maiores ecclesiasticæ Sedis Apostolicæ dispositioni referuandæ sunt: vide in verbo *Sedes Apostolica*.
- Causidici* venale genus dicuntur, & ad stomachum litigatoris, non ad animum iudicis clamare. t.1. p.912.num.12.
- Cautio* idonea quæ; & ad quid cautio fideiussoria, & iuratoria obligent. t.1.p.61.n.6
- Cautio* aliquando sumitur pro promissione, & confessione in scriptis facta. t.2.p.502.n.2
- Cautio* inter præsentēs etiam in modum epistolæ olim concipiebatur. *ibid.* & seq.
- Cautio* sine causa facta an efficax reddatur accedente iuramento. t.2.p.505.& seq.n.9.& seq.
- Cautionem* debitè, vel indebitè factam esse, cui onus probandi incumbat. t.2.p.506.& seq.n.12
- Cautionis* triplex species refertur, & quænam idonea dicatur. t.2.p.831.n.5
- Cautio* sufficiens ad obtinendam absolutionem satisfactione non præstita, quæ dicatur. *ibid.*
- Cautio* quænam præstanda sit, quod fructuarius vtetur fructur saluâ rerum substantiâ. t.3.p.387.n.3
- Cautio*

Repertorium Generale

- Cautio præstanda in vſuſu earum rerum , quæ vſu conſumuntur , quænam ſit.* t.3.p.388.n.2
- Cautio , quæ præſtatur in vſuſu duas clauſulas continet.* ibid.n.4
- Cautio fruſtuaria an ſit de ſubſtantia vſuſuſtus.* tom.3.p.389.& ſeq.n.8.
- Cautiones remedia dicuntur.* ibid.p.390
- Cautio à fruſtuario præſtanda , an remitti poſſit à teſtatore.* ibid.& ſeq.n.9
- Cautio in vſuſu à quibus perſonis , & quibus præſtanda ſit.* t.3.p.391.n.10
- ex Cautione fruſtuaria in duobus caſibus actio non datur.* t.3.p.392.n.11
- Cautiois fruſtuariæ in diuerſis caſibus præſtandæ varia exempla referuntur.* tom.3.p.393.& ſeq.n.15. & ſeqq.
- Cautio idonea præſtanda eſt ab excommunicato propter debita , quibus ſatisfacere non poteſt.* tom.3. pag.414.n.2.
- Cella vnde ita dicta, vbi de variis cellarum appellati-
onibus.* t.1.p.939.n.5
- Cella in ſacris canonibus quid ſignificet : vbi quod etiam accipiat pro monaſterio cellas habente.* ibid.& p.240.
- Cellanona monaſterium Ordinis D.Benedicti, à quo fuerit fundatum : vbi de eius ſubiectione agitur.* t.3.p.751.n.3.
- Cellaria apud Romanos quidnam fuerint ; & quid cella.* t.3.p.736.n.3
- Cellerarius quis dicatur , & in quo eius officium conſiſtat.* t.1.p.316.n.7
- Cellerarius , vel cellarius Eccleſiæ quis dicatur , & quodnam eius munus.* t.3.p.164.n.2
- Cenadienſis , ſeu Canadienſis Episcopatus eſt in Hun-
ga ia trans Danubium.* t.2.p.540.n.1
- Cencius tituli S.Laurentij Cardinalis iuſſu Innocen-
tij III. legatione fungitur.* t.1.p.391.n.1
- Ceneta ciuitas eſt Veneriæ prouinciæ Aquileienſis Ca-
thedrali Sede decorata.* t.1.p.58.n.1
- Cenomanenſis ciuitas Sede Episcopali decorata, in qua
Galliæ prouincia ſita.* t.1.p.187.n.1
- Cenſura multiplicari poteſt , quando plures cauſæ
concurrunt ad eam ſufficientes.* t.1.p.148.n.10
- Cenſura an poſſit ab homine imponi pro futuris cul-
pis.* t.2.p.841.n.3
- Cenſura ob violentam manuum iniectionem in cleri-
cos incurſa à quibus abſolui poſſit.* tom.5.p.574.
& ſeq.n.2.& ſeqq.
- Cenſura canonis , ſi quis ſuadente , etiam incurritur ex
percuſſione occulta.* t.5.p.578.n.1
- Cenſura ob violentam clerici percuſſionem incurſa
quandonam poſſit per Episcopum tolli.* t.5.p.579.
num.1.& p.581.n.3.
- vt Cenſura in effractores Eccleſiarum lata incurrat,
an requiratur ſimul exſpoliatio.* t.5.p.589.n.2
- Cenſura prædicta quandonam reſeruata cenſetur.* ibid.
- Cenſura lata propter aliquod factum , an incurrat
ab illud committente , ignorante tamen illam eſſe
latam.* t.5.p.596.n.3
- Cenſura eſt ſententia , & medicina pro fine habens
obſtinatorum ſalutem , & reditum in ſemitam re-
ctam.* t.5.p.631.n.3
- Cenſura tollitur abſolutione.* ibid.
- Cenſus præſumitur conſtitutus ex iterata ſolutione.* tom.1.p.305.n.7.
- in Cenſus , ſeu penſionis exactione duplex iudicium
datur , poſſeſſorium , & petitorium.* t.1.p.305.n.8
- Cenſus per decennium ſolus præſumitur debitus , &
rectè impoſitus.* t.2.p.700.n.3
- Cenſus an tantum virtute lapſus temporis , & repe-
titæ ſolutionis debeat in futurum , etſi non con-
ſtet de eius emptione, & cauſa debendi.* t.3.p.799.n.4
- Cenſus acceptiones variæ referuntur , & quid fuerit
cenſus deſcriptio apud Romanos.* t.3.p.805.n.4
- Cenſus noui non ſunt imponendi ab Abbatibus , &
Prælatiſ Eccleſiarum.* ibid.n.5.6
- Centurienſis Episcopatus eſt in Africa , in prouincia
Numidiæ.* t.2.p.2.n.3
- Cephaleris vetus Siciliæ ciuitas vbi ſita , & à quo re-
ſtaurata.* t.1.p.690.n.2
- Cephaludenſis Episcopos quare bonis ſpoliatus , Eccle-
ſiâ pulſus , & in exilium miſſus.* t.1.p.721.n.3
- Certamina gymnica , ſeu circenſia olim Romæ edita
quænam fuerint.* t.3.p.400.col.1
- Certamina circenſia , ſeu gymnica olim apud Græcos
celebratiſſima quænam fuerint.* ibid.n.11
- Certaminum gymnorum quinque ſpecies enume-
rantur.* ibid.
- Cernienſis ciuitas in Flaminia ſita Cathedrâ Episcopali
decoratur.* t.2.p.62.n.3
- Ceſſatio à diuinis quid ſit , & à quo imponi poſſit, & an
ſit cenſura , vel interdictum ; & quis de ea cognos-
cere poſſit diſſidentibus Episcopis , & Canonicis.* t.1.p.785.n.2.& 4.
- Ceſſatio à diuinis in quibus differat ab interdicto.* ibid.
- Ceſſatio à diuinis ſine iuſta, & graui cauſa induci non
poteſt.* t.1.p.786.n.5
- Ceſſio iudicij mutandi cauſa facta in ſiſcum non va-
let , ſecus facta in priuatum , & facit locum edicto.* t.1.p.1002.n.13.
- Ceſſio certæ quantitatis facta in procuratorem in rem
propriam ſubſiſtit.* t.p.1005.n.25
- Ceſſio bonorum lege Iulia eſt introducta in ſolatum
debitorum.* t.3.p.415.n.5
- Ceſſio bonorum hodie calamitoſum , & ignominio-
ſum remedium eſt.* ibid.
- Ceſtria ciuitas in Anglia , olim Episcopali Cathedra
decorata.* t.1.p.676.n.2
- Ceſtrienſe monaſterium Ordinis D.Benedicti à quibus
fundatum , reſtauratum , euerſum , & reſtitutum.* t.2.p.314.n.1.
- Chalcedon ciuitas Bythinæ in Metropolim erecta ce-
lebrato in ea Concilio œcumenico.* t.2.p.65.n.1
- Charitas oppidum ad Ligerim fluium ſitum , vnde
ita dictum ſit.* t.2.p.536.n.3
- Charta vnde foliorum nomen hodie retineat , & qua-
re ſit ei inditum.* t.2.p.909.n.3
- Chartophilacium quid ſit , & quid chartophilax , &
cartophilaces.* t.2.p.329.n.4
- Chartophilacis magna dignitas fuit in Eccleſia Con-
ſtantinopolitana.* ibid.
- Chartularius dicitur , qui Imperatori eſt à codicillis ;
plerumque tamen accipitur pro eo , qui cauſas ec-
cleſiaſticas cognoscit.* t.2.p.530.n.3
- Chartularius in vtroque iure diuerſimodè accipitur.* t.3.p.798.
- Chartulariorum officium tum in ciuili , tum in eccle-
ſiaſtica politia.* ibid.
- Chartuſienſium diſtrictum ſtatutum refertur ad fugien-
dam omnis ſimonix ſpeciem.* t.5.p.98.n.5
- Chirotheca Episcopalia ornamenta ab Apoſtoliſ ema-
narunt.* t.1.p.516.n.34
- Chorea in feſtiuitatibus ſanctorum Martyrum antiqui-
tus ducebantur.* t.3.p.43.n.7
- Choreæ in feſtiuitatibus fieri ſolitæ , qua ratione ab
Eccleſia prohibita.* ibid.& ſeq.n.8
- Choreas ducendi , & ſaltandi in feſtiuitatibus morem
pertinaciſſimè retinuerunt Græci.* t.3.p.44.n.10
- Chorepiscopos*

Omniū Notabilium. Litera C.

Chorepiscopi olim in minoribus ciuitatibus consecrati; & quodnam eorum munus. t.1.p.185.n.18
Chorepiscopi in minoribus locis olim constituti, an fuerint veri Episcopi, an solum presbyteri. t.5.p.482.n.7. & p.483.n.8.
Chorepiscoporum duo genera distinguuntur. ibid.n.9
Chrismatis unctio in vertice baptizati à Presbyteris facta, instituta in locum confirmationis. t.1.p.184. & seq.n.16.
Chrisma, quod est materia remota sacramenti confirmationis, quonam die consecrari debeat. t.3.p.891. & seq.n.1.
Chrismatis abusus apud priscos fideles pro medelis infirmitatum. t.3.p.926.n.2
Chrismatis alius abusus deterior in maleficiis. ibid. & seq.
Chrisma debet fideliter sub clauis custodiri, & contra facientes sunt grauiter puniendi. t.3.p.927.n.4
Christianorum genera duo referuntur. tom.1. pag.60. num.8.
Christiani semper diuerso ritu à Paganis iusiurandum corporaliter præstare. t.2.p.160.n.9
 Vide in verbo *Iuramentum*.
Christiani primi laici communem vitam agebant cum clericis, nihil proprium possidebant, non tamen incapaces erant aliquid retinendi, vel acquirendi. t.3.p.124. & seq.n.7. & 8.
Christianis prohibitum est deferre Sarracenis lignamina gallearum. t.5.p.163.n.2
Christiani deferentes ad Sarracenos arma, vel in ipsorum nauibus regimen exercentes, excommunicantur, rebusque propriis priuantur, ac capientium serui fiunt. t.5.p.146.n.2
Christianis prohibitum est in famulatu, & seruitio Iudæorum esse. t.5.p.148.n.2
Christus ex humana carne & anima rationali compositus, à quibus negatur. t.1.p.29.n.6
Christus Dominus quare prolixiori coma usus fuerit. t.3.p.18.n.7.
Christum non esse aliquid secundum quod homo, dicere fas non est. t.5.p.180.cap.7
Christus Dominus quando natus sit: vide in verbo *Dies natalis*.
Cicestrensis ciuitas est Angliæ Episcopali Cathedrâ decorata. t.1.p.567.n.1
Cikedor monasterium est Ordinis D.Benedicti in diocesi Quinqueecclesiensi. t.2.p.540.n.1
Cimelia & vasa sacra Ecclesiæ, & oblationes fidelium significant. t.1.p.606.n.2
Cingulum militare, seu Baltheum. tom.1. pag.398. num.3.
Cingulum etiam in Ecclesiæ politia significat dignitatis, & honoris insigne. ibid.
Cingulum à sacerdotibus veteris legis ad nostros est deriuatum & in quo à succinctorio differat. tom.1. p.515.n.30.
Circumcisio Domini primis Ecclesiæ sæculis tantum sub nomine Octauæ Natiuitatis celebrabatur. t.2.p.182.n.6.
Circumcisio Domini hodie in liturgiis, & officio diuino recensetur. ibid.
Circumcisio ad quid fuerit instituta. tom.3. pag.911. col.2.
Circumcisio in quo præfigurauerit baptismum. ibid.
Circumstantiæ aliter apud Rhetores, aliter apud Iuriconsultos accipiuntur. t.5.p.562.n.2
 ex Circumstantiis humanorum actuum bonitas, vel malitia augeri & minui potest. ibid.
Circumstantiæ an possint mutare speciem peccati. ibid.

D.D. Gonzal. in Decretal. Index generalis.

Circumstantiæ augentes, vel minuents peccata, vel nouam speciem eis addentes, unde proueniant. ibid.
Cistrense monasterium Ordinis D.Benedicti, vbi situm, & à quo constructum. t.1.p.611.n.2
Cisterciensis cœnobij in Arcarum insula siti historia refertur. t.1.p.963.n.9
Cisterciensis ordo iam institutus anno 1098. tempore Urbani II. & Henrici III. Imperatoris. t.2.p.100. num.2.
Cisterciensibus varia priuilegia à Pontificibus tradita. ibid.n.3. & 4.
Cistercienses nequeunt vigore literarum Apostolicarum conueniri, nisi de eo Ordine in illis specialis mentio fiat. ibid.n.5
Cisterciensis iuxta priscam ipsius Ordinis disciplinam non possunt temporalem iurisdictionem habere. t.3.p.728.n.3.
Cistercienses diuitiarum pondere à pristina disciplina decidunt. t.3.p.727.n.1
Citationibus tribus elapsis pars citata constituitur in contumacia. t.1.p.694.n.2
Citationis modus antiquus apud Romanos. ibid. & pag.695.
Citatio, seu in ius vocatio, nec à Principe tolli potest. t.1.p.830.n.3
Citationes quandonam sint de iure naturali, nec per Principem tolli possint. tom.1. pag.230. & seq. num.22.
Citatio etiam in criminibus notoriis est necessaria. ibid.
Citatio ad diem Dominicam facta an sit valida. tom.2. p.289.n.2.
Cives Romanos tribu moueri quid sit, iuxta mentem Ciceronis. t.3.p.1002.n.6
Ciuitates Italiæ excusso Imperij iugo frequenter Consules, & Senatores sibi constituere. tom.1. pag.58 num.4.
Ciuitates multæ, quæ *Augusta* nomine decorantur, referuntur. t.3.p.246.n.1
Ciuitatensis vrbs est in Hispania Cathedrâ Episcopalem habens. t.2.p.880.n.1
Claramontium ciuitas Galliæ in Aquitania, Cathedrâ Sede decorata. t.3.p.554.n.1
Claramontium vrbs est Aruerniæ provinciæ caput, inter illustriores ciuitates Aquitaniæ recensetur, & Cathedrâ Episcopali decoratur. tom.2. pag.440. num.2.
Clauum potestas Apostolis, & eorum successoribus attributa; fœminis autem omnino denegata. t.1.p.837.n.7.
Claustum est pars cœnobij monachorum, iam in primis monasteriis vsitata. t.1.p.792.n.2
Claustri vsus varius, & multiplex apud priscos cœnobitas. ibid.n.2
 in Claustro semper religiosè obseruatum fuit silentium, nec passim laicis fuit apertum. ibid.n.3
Claustum præcipua pars est monasterij à reliqua habitatione distinctum. t.3.p.737.n.7
Clausulâ, *Appellatione remotâ*, possunt uti Pontifex & supremi Principes, non ceteri Magistratus. t.1.p.78.n.6.
Clausulæ appellatione remotâ, vis & effectus. ibid. & seq.n.7. & 8.
Clausula, si preces veritate nitantur, subintelligitur in rescriptis. t.1.p.84.n.13
Clausulæ restringentes, vel exponentes concessionem apponuntur in tertia parte rescripti. tom.1. p.85. num.16.
Clausulæ alienæ à stylo & fori consuetudine, non creduntur

Repertorium Generale

- creduntur ex stylo & voluntate concedentis editæ in rescriptis. ibid. n. 17
- Clausula, *si preces veritate nitantur*, subintelligitur de iure canonico, non ita de iure civili. t. 1. p. 86. n. 19
- Clausula, *si ita est*, ad omnia in rescripto contenta referri debet. t. 1. p. 94. n. 16
- Clausula, *motu proprio*, non æqualiter supplet subreptionem ex falsitatis expressione, ac ex veritatis taciturnitate provenientem. t. 1. p. 108. n. 15
- Clausula, *quod si non omnes*, in rescriptis Pontificiis apponi solita, tam ad impotentiam iuris, quam facti referenda est. t. 1. p. 115. n. 4
- Clausula, *quod si non omnes*, frequenter apponitur in delegationibus Pontificiis. ibid. n. 7
- Clausula sex notis significata in delegationibus apud veteres vñtata. ibid. & seq. p. 116
- Clausula, *quod si non omnes*, quid operetur in rescriptis Pontificiis. ibid. & n. 8
- Clausula, *quod si non omnes*, an comprehendat casum voluntatis. t. 1. p. 117. n. 11
- Clausula, *si dignus*, &c. in rescriptis Pontificiis subintelligitur, etsi non exprimatur. t. 1. p. 120. n. 3
- Clausula, *quidam alij*, quid operetur, & cuius effectus sit in rescriptis. t. 1. p. 157. n. 7
- Clausula, *si pro alio*, in rescriptis quid operetur. t. 1. p. 161. n. 4.
- Clausula, *si pro alio non scripsimus*, quos comprehendat. ibid. c. 39. n. 2
- Clausula *vice Regiæ*, in rescripto Innocentij tertij appositæ explicatur. t. 1. p. 285. n. 5
- Clausula, *institutam exhiberi*, vñtatissima est in rescriptis Apostolicis. t. 1. p. 644. n. 4
- Clausula, *appellatione remota*, tantum à supremis iudicibus potest apponi. t. 1. p. 699. n. 4
- Clausula, *officium implorando*, quid operetur in supplicibus libellis. t. 1. p. 809. n. 10
- Clausula, *Vocatis vocandis*, cuius sit effectus, & quid per eam committatur. t. 2. p. 61. n. 4
- Clausula, *si est idoneus*, an reddat gratiam conditionalem. t. 2. p. 542. & seq. n. 2
- Clausula generalis, *appellatione remota*, in quacunque rescripti parte appositæ refertur ad omnia delegationis capita. t. 2. p. 842. n. 2
- Clausula *cum facultas se obtulerit*, valde differt à clausula, *cum primum vacaverit*. t. 3. p. 154. n. 3
- Clausura monialium ob lepram superuenientem soluitur. t. 4. p. 144. n. 6
- Clausura monialium, tam quoad ingressum, quam quoad egressum, indicta fuit ab Ecclesia iam à primis illius sæculis. t. 3. p. 25. n. 4
- Vide in verbo *Monialis*.
- Clausura monialium iam à primis Ecclesiæ sæculis observata probatur. t. 1. p. 130. n. 3
- S. Clemens an fuerit immediatus D. Petri successor in Pontificatu. t. 3. p. 128. n. 16
- Clemens III. quando ad supremi Apostolatus apicem euectus. t. 1. p. 113. n. 1
- Clerici an aliquando ligentur statutis civilibus laicorum. t. 1. p. 59. n. 7
- Clerici in stricta populi significatione non veniunt. t. 1. p. 60. n. 10.
- Clerici quibusnam laicorum legibus subiiciantur. t. 1. p. 61. n. 12.
- Clericus negotiator ligatur laicorum statutis circa ipsa negotia factis. t. 1. p. 63. n. 16
- Clerici sine consensu Episcopi nequeunt dimittere titulos, quibus mancipati sunt. t. 1. p. 276. n. 4
- Clericus in Canonicum vigore rescripti receptus, licet præbendam non sit assequutus, si aliud rescriptum ad aliud beneficium obtineat, non potest eius vigore Ecclesiam molestare, si non fecerit suæ receptionis mentionem. t. 1. p. 152. n. 3
- Clericus nullus potest ab alieno Episcopo ordinari sine proprij licentia, aliàs suspenditur ab Ordinum exercitio, & qui illum ordinavit, priuatur facultate conferendi illum gradum, in cuius collatione peccauit. t. 1. p. 454. & seq. n. 2
- Clericus à Romano Pontifice in aliquo gradu ecclesiastico cooptatus, à nullo potest ad ulteriorem promoueri. t. 1. p. 459. n. 2
- Clerici in graue delictum lapsi, ex antiqua Ecclesiæ consuetudine degradabantur, & in monasterium poenitentiae peragendæ causâ, non professionis emittendæ detrudebantur. t. 1. p. 496. n. 2
- Clerici peregrini non admittuntur ad celebrandum, etiam si iurauerint se clericos esse, nisi ordinatio cum literis commendatitiis probetur, quinque Episcoporum sigillis signatis, si sint transmarini. t. 1. p. 594. n. 2.
- Clerici à quo sint corrigendi, & quis modus in eorum correctione seruandus. t. 1. p. 782. n. 3
- Clerici inseruientes Ecclesiis spectantibus ad monasteria, quandonam correctioni, & visitationi Episcoporum subint. t. 1. p. 805. n. 11
- Clerici quando possint aduocati officio fungi. rom. 1. p. 809. n. 12.
- Clerici à Romano Pontifice ordinati quibus prærogatiuis fruuntur. t. 1. p. 829. n. 3
- Clerici in minoribus constituti postulare nequeunt, nisi in certis casibus. t. 1. p. 907. n. 2
- Clerici sacris initiati quomodo aduocationis munere fungi possint. t. 1. p. 910. n. 8
- Clericis non licet quæcumque à laicis licitè & laudabiliter exercentur. t. 1. p. 911. n. 10
- Clericis aduocationis salarium exigere prohibetur. ibid. & seq. n. 12.
- Clericis in aliquibus casibus postulare in iudicio licet, vbi quod primis Ecclesiæ temporibus tantum maioribus ordinibus initiatis id prohibebatur. t. 1. p. 912. n. 13. & 14.
- Clericus potest sororem dotare etiam ex fructibus sui beneficij. t. 1. p. 1021. n. 3
- Clerici possunt ad solutionem debitorum cogi etiam per subtractionem fructuum suorum beneficiorum. ibid.
- Clerici in causa feudali coram Domino feudi conueniri possunt. t. 1. p. 18. & seq. n. 5
- Cleri ab initio rectè feudum accipere, & possidere valent. ibid. p. 19
- Clericus pro omni crimine debet coram iudice ecclesiastico conueniri, non obstante contraria consuetudine. t. 2. p. 25. n. 2
- Clerici præsertim in causis criminalibus non debent ad sæcularia iudicia trahi. t. 2. p. 26. n. 4. & 5
- Clericorum exemptio à sæculari iurisdictione, an proueniat à iure diuino, an verò à positiuo. t. 2. p. 30. n. 10. & p. 31. & seq. n. 11.
- Clericus furtum committens ab ordinibus susceptis est deponendus. t. 2. p. 36. n. 3
- Clerici homicidæ & periuri à gradibus receptis deponendi sunt; & ob alia crimina. ibid. n. 4. 5. & 6
- Clericus incorrigibilis, depositus, & anathematizatus, tradendus est iudici sæculari, vt ab eo deponatur. t. 2. p. 38. n. 10
- Clerici quibus ex causis degradentur, & ad statum laicorum reducantur. t. 3. p. 39. n. 13
- Clerici incorrigibiles quare degradentur antequam iudici sæculari tradantur. ibid. & seq. n. 15
- Clericum incorrigibilem tradi Curie sæculari, quid sit. t. 2. p. 40. n. 17
- Clericus

Omniū Notabilium. Litera C.

Clericus est necessariò degradandus, vt ad poenitentiam in Ecclesia peragendam redigatur. t.2.p.41. num.18.

Clericus confessus coram incompetenti iudice, vel conuictus, non est ideo condemnandus ab Episcopo. t.2.p.13.n.1

Clerici etiam actores laicos coram ecclesiasticis iudicibus conueniebant apud Gallos Belgicos, prætextu consuetudinis. t.2.p.71.n.3

Clericus non potest fori priuilegio renunciare, constitutuereque iudicem sæcularem, etiam si iuramento id promittat. t.2.p.80.n.9. & p.81.n.11

Clericis prohibita est renunciatio fori. ibid.n.11

Clericus quot modis forum proprium sortiatur. tom.2. p.85.n.5.

Clericus pro quibus criminibus accusari possit, & coram quo iudice puniri debeat. t.2.p.86.n.6

Clericus non potest etiam consentiente Episcopo iudicis sæcularis iurisdictionem prorogare. t.2.p.102. num.9. & 10.

Clericus quandonam possit iudicis alieni iurisdictionem prorogare. t.2.p.103.n.11

Clerici, qui ante adeptum clericatum aliquod crimen commiserunt, à quo iudice puniri debeant. tom.2. p.104.n.5.

Clericus quilibet Romæ degens, ibi conueniri potest, nisi vt Legatus, vel ex simili causa in ciuitate moretur. t.2.p.157.n.4

Clerici an in iudicio iurare de calumnia possint, vel teneantur. t.2.p.157.n.3

Clericis de iudicij sui cognitione testimonium dicere quo sensu prohibeatur. t.2.p.472.n.11

Clerici apud Gregorium Magnum in religionis habitu esse censentur. t.2.p.527.n.3

Clericus habens plura beneficia non potest excipere de pluralitate. t.4.p.624.n.2

Clericus quandonam possit præscribere beneficium de manu laici acceptum. t.2.p.723.n.17

Clericus in excommunicatione persistens potest post appellationem interpositam priuari fructibus sui beneficij absque periculo attentatorum. t.1.p.851.n.2

Clericis peregrinantibus ad Sedem Apostolicam pro introducenda, aut prosequenda appellatione, licet se cum rebus suis expressè non commendauerint protectioni Sedis Apostolicæ, adhuc tamen sunt illis omnia integrè seruanda. t.2.p.902.n.2

Clerici temporalia non habentes à laicis Principibus, eis fidelitatem iuramento promittere non debent; secus si temporalia ab eis in feudum obtineant. t.2. p.608.n.4.

Clerici quo iure subsint Dominis ratione feudorum. ibid. & seq.n.7. & 8.

Clericus iurans seruare statuta suæ Ecclesiæ, & promittens seruare statutum postea factum, vt priora iam iurata, in perurium non incidit, etsi violet fidem promissam non seruando nouum statutum. t.2.p.614.n.2.

Clerici arma deferre non debent, aliàs deponuntur. t.3.p.8.n.3.

Clerici in quibus casibus arma deferre, eisque vti possint. t.3.p.10.n.8

Circa quod explicatur locus Euangelij Lucæ cap.22. vers.13. ibid. & seq.

Clerici armis vtentes quandonam pœnis à iure latis subiaceant. t.3.p.11.n.9

Clerici comam nutrire non debent. t.3.p.15.n.2

Clerici etiam primis Ecclesiæ sæculis comam depouere. t.3.p.17.n.5

Vide in verbo *Coma*.

Clerici in obsequium Dei comam à natura sibi datam. D.D. Gonzal. in *Decretal. Index generalis*.

etiam priuari debent. t.3.p.19.col.2

Clericis in minoribus gradibus constitutis ius conuubij denegatum fuit. t.3.p.23.n.2

Clerici coniugati quomodo præcipiantur iterum tonderi. ibid.n.3

Clerici frequenter adeuntes monasteria monialium, si moniti non desistant, deponuntur. t.3.p.24.n.2

Clerici tot tantum in Ecclesiis esse debent, qui possint ex eius facultatibus commodè sustentari. t.3. p.30.n.2.

Clerici in Cathedralibus Ecclesiis olim in eodem refectorio vivebant, & dormitorio quiescebant. t.3. p.3. & seq.n.3. & 4.

Clericis spectacula scenica edere prohibitum est, & loco vbi eduntur stare. t.3.p.44.n.1

Clericus crapulosus, vel ebriosus ab hoc prauo more non desistens, ab officio suspenditur. t.3.p.47.n.3

Clericis quomodo permittatur se inuicem ad potandum inuitare. t.3.p.49.n.8

Clericis ingressus ad tabernas edendi, bibendive causa interdicitur, & alearum ludus. t.3.p.51.n.2.3

Clericorum Gallorum excessus in calceamentis notatur. t.3.p.53.n.7

Clerici à vestibus pomposis, habitu inhonesto, & nimio ornatu debent abstinere. t.3.p.56.n.16

Clericorum abusus in vestibus describitur, & improbat. t.3.p.58.n.19

Clericorum ornatus intra medioeritatem commendatur. ibid.

Clerici intra Ecclesiæ septa veste ornatissima; extra verò communi, & modesta vti debent. ibid.n.20

Clericis tabernas habere ad vinum vendendum non licet. t.3.p.60.n.2

Clericos an aliquod honestum commercium liceat. ibid.n.3.

Clericus negotiator quis censeri debeat: vbi de negotiatione clericorum Comitatus Pontini. ibid. & seq. num.4.

Clericus negotiator gabellam soluere tenetur non præmissa trina monitione; amittitque priuilegium immunitatis, ligaturque foro sæculari. ibid.p.61. num.5.6. & 7.

Clerici cum quibus mulieribus iuxta canones possint cohabitare. t.3.p.62.n.1. & seq.

Clerici non debent in domo retinere mulierem suspectam de incontinentia, etiam si sit mater, vel soror. t.3.p.63.n.8

Clericis aliquando etiam cum matre & sorore cohabitare prohibitum fuit, sed postea id fuit permissum. t.3.p.65.n.11

Clericorum familiari sceminarum consortio vtentium pœna. t.3.p.67.n.2

Clerici non sunt cogendi abiurare concubinas sub iuramento, & quomodo sint ad hoc compellendi. t.3.p.68.n.1.2. & p.70.n.1.

Clerici concubinarij notorij, an sint ab officio, & beneficio suspensi. t.3.p.80.n.2

Clerici in sacris ordinibus constituti coniugia celebrare non possunt. t.3.p.83.n.3

Clericus aduersus clericum negotium ciuile, vel criminale habens, non debet iudicem sæcularem adire. t.2.p.65.n.3

Clericus de cuius licentia possit priuilegio fori renunciare. t.3.p.66.n.3

Clerici leges addiscentes, vel docentes, vtrum fruuntur priuilegio absentium studiorum causâ. tom.3. p.77.n.6.

Clerici in maioribus ordinibus constituti matrimonium contrahentes beneficio non priuantur, secus constituti in minoribus ordinibus. t.3.p.91.n.2

Repertorium Generale

- Clerici coniugati cum tonsura, & habitu incedentes, an possint se negotiis secularibus implicare. t.3.p.93.n.2
- Clerici, qui dimissâ, vel retentâ tonsurâ se negotiis secularibus implicant, priuilegio fori non gaudent. t.3.p.94.n.3. Et quando clerici coniugati hoc priuilegio gaudeant. ibid.
- Clerici in maioribus ordinibus constituti matrimonium ex dispensatione contrahentes, an priuilegio fori gaudeant. ibid. & seq.
- Clericus in minoribus constitutus militiæ nomen dare potest, nec tonsuram deferre tenetur. t.3.p.95.num.2
- Clerici vagi, & acephali magno semper odio habiti fuere in Ecclesia. t.3.p.108.n.2
- Clerici non residentes in propriis beneficiis, si admoniti, & citati non resideant, ipsis priuantur. t.3.p.115.n.2
- in Clericos non residentes quomodo sit procedendum ad priuationem beneficij. t.3.p.116.n.4
- Clericus nullus maioribus gradibus debet insigniri sine assignatione beneficij, ex cuius fructibus vivere possit. tom.3.p.133.n.2
- Clerici exemplo militum certum titulum habere debent, ad quem ordinantur. t.3.p.134.n.6.7.& 8
- Clericus quare sine titulo, & assignatione beneficij pro alimentis ordinari non possit. t.3.p.136.n.10. & seq.
- Clericus quomodo possit ordinari ad titulum proprij patrimonij. t.3.p.147.n.2
- Clerici ad quid per sacrum ordinem destinantur. tom.3.p.148.n.3
- Clerici sine titulo ordinati, etiam à successore Episcopi ordinantis ali debent. ibid.n.4
- Clericis duobus ad eandem præbendam simul electis, neutri est conferenda. t.3.p.154.& seq.n.2
- Clericus ægrotans integrè sui beneficij fructus percipit. t.3.p.184.n.2
- Clerici dicuntur militare. t.3.p.185.n.4
- Clerici laici quinam, & in qua acceptione dicantur. t.3.p.274.n.2
- Clericus an possit quæstioni, & torturæ subiici ob aliquod crimen. t.3.p.296.n.5
- Clericus fideiussionibus inseruiens, vel pro alijs fideiubens, deponitur. t.3.p.395.n.2
- Clericis non est omninò interdictum pro alijs fideiubere. t.3.p.396.n.4
- Clericus tenetur fideiussorem suum indemnem reddere à fideiussione, etiam per assignationem fructuum proprij beneficij. t.3.p.399.n.6.9
- Clericus non habens vnde creditoribus satisfaciat, non debet ideo excommunicari, aut aliter molestari. t.3.p.414.n.4
- Clericus bonis cedens ad quid teneatur, & quo priuilegio gaudeat. t.3.p.415.n.5. & 6. & p.420.n.15
- Clericus priuilegio gaudet, ne ultra quàm facere potest, conueniatur. t.3.p.420.n.14
- Clerici in aliquibus casibus ultra quàm facere possunt, conueniuntur, nec prædicto priuilegio iuantur. tom.3.p.421.n.16
- Clerici beneficiarij an habeant dominium fructuum, quos intuitu Ecclesiæ percipiunt. t.3.p.447.n.5. & 6
- Clerici nequeunt de redditibus beneficiorum suorum in profanos vsus disponere. t.3.p.448.n.7
- Clerici de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis testamentum facere non possunt; de bonis verò patrimonialibus proprio artificio, aut aliunde acquisitis, disponere valent. tom.3.p.477.n.1. & p.478.n.3
- Clerici in Hispania de rebus etiam intuitu Ecclesiæ acquisitis disponere valent. ibid.n.3
- Clerici beneficiarij domini sunt fructuum suorum beneficiorum. t.3.p.478.n.3.4
- Clerici an donationes mortis causâ de rebus intuitu Ecclesiæ acquisitis facere possint. t.3.p.479. & seq. n.1. & seqq.
- Clerici quosnam successores habeant ab intestato in rebus patrimonialibus. t.3.p.491.n.2
- Clerico ab intestato decedente, nullis extantibus consanguineis, seu cognatis, succedit Ecclesia, in qua ministrabat. t.3.p.523.n.2
- Clerici quandonam propriè intestati dicantur. tom.3.p.524.n.4
- in Clericorum hæreditatibus iidem gradus successio- nis dantur, ac in illis laicorum. ibid.
- Clerici an teneantur ad aliquas decimas prædiales soluendas. t.3.p.585. & seq. n.3
- Clerici aliqui tenentur ad decimas personales, alij verò non. t.3.p.586. & seq.
- Clerici an per vim, & absque propria voluntate ordinari possint, & an sic ordinati in susceptis ordinibus ministrare teneantur. t.3.p.634.n.1.2
- Clericis prohibitum est ne sictè deferant habitum monachalem. t.3.p.639.n.2
- Clerici in minoribus constituti, qui monasticum habitum ante oblatum professionis libellum deseruerunt, an possint Ecclesiis secularibus inseruire. t.3.p.652.n.7
- Clericus præsentatus ab eo, qui est in quasi possessione præsentandi, non est remouendus ab Ecclesia, etsi euincatur ius patronatus à vero possessore. tom.3.p.780.n.2
- Clericus non potest irrequisito Episcopo Ecclesiam à patrono laico accipere. t.3.p.781.n.2
- Clericus nullus patronus, etsi idoneus, potest seipsum ad Ecclesiam vacantem præsentare. t.3.p.790.num.2
- Clerici an sint omninò immunes à vigiliis, & excubiis murorum. t.3.p.973.n.2
- Clerici ad collectas, seu tributa soluenda cogi non debent. t.3.p.978.n.6
- Clerici quare immunes sint ab omni tributo, gabelle. t.3.p.980.n.9
- Clerici an contribuere teneantur cum laicis in his collectis, quæ ad vtilitatem communem pertinent. t.3.p.982. & seq. n.13. & 14
- Clerici sub quibus conditionibus contribuere teneantur cum laicis. ibid. & p.984.n.15
- Clerici non debent esse ministri, & procuratores laicorum: quod si contrafecerint, & deprehendantur in fraude, non subueniuntur illis ab Ecclesia. t.3.p.1003.n.2.
- Clerici in causis secularium procuratores constitui non debent, ne per talem administrationem negotiis secularibus implicentur. t.3.p.1005.n.5
- Clerici propter delictum fori, & canonis priuilegio priuantur, licet ei ex conuentione renunciare non possint. t.3.p.1006.n.6
- Clerici possunt in aliquibus Academijs audire ius civile. t.3.p.1008.n.4.5
- Clericis interdictum est procuraciones villarum suscipere. t.3.p.1009.n.2
- Clerici nec proferre, nec dictare sententiam sanguinis debent, nec quidquam aliud exercere, per quod ad effusionem sanguinis deueniatur. t.3.p.1010.n.4. & p.1011.n.6
- Clerici, & sacerdotes, qui extraordinariis criminum cognitionibus interfunt, satellites, & carnifices dicuntur. tom.3.p.1011.n.6
- Clericis lucri causâ negotiari non licet, vel possessiones conducere. t.3.p.1013.n.3

Omniū Notabilium. Litera C.

Clerici negotiatores qua ratione ab Apostolo feriantur. t. 3. p. 1014. n. 5
 Clericis tabellionis officium exercere an sit licitum: vide in verbo *Tabularius*.
 Clerici quomodo interesse possint, vbi sanguinis vindicta exercetur. t. 3. p. 1018. n. 1
 Clerici medicinæ artem exercentes non possunt per se incisionem facere. ibid. n. 2
 Clericus obtinens beneficium simoniacè, pretio interveniente, ab eo remoueri debet. t. 5. p. 87. n. 1
 Clericus variis modis potest simoniacè ad ordines ascendere. t. 5. p. 101. n. 2
 Clericus simoniacè ordinatus gradus suscepti executione priuatur. ibid. p. 102
 Clericus ignoranter per simoniam ordinatus, an suspensionem incurrat. ibid. col. 2
 Clericus propter simoniæ labem beneficio priuatus, potest ad illud de nouo eligi. t. 5. p. 104. n. 2
 Clerici scienter à simoniaco Episcopo ordines suscipientes suspensionem incurrunt. t. 5. p. 116. n. 2
 Clericus an possit ordines suscipere ab Episcopo, quem priuatim tantum scit esse simoniacum. ibid. & p. 117
 Clericus qui pacto conuenio promisit se non petiturum necessaria ab Episcopo ordinante, suspensionem incurrit. t. 5. p. 118. n. 2
 Clericus promittens constituenti patrimonium, se non petiturum aliquid ab eo, an simoniam committat. ibid. n. 2
 Clericorum nomine, etiam cum agitur de clericis habentibus ordinem clericalem, comprehenduntur primâ tonsurâ initiati. t. 5. p. 226. n. 2
 Clerici qui dimisso habitu clericali, vt laici conuersantur, priuantur priuilegio fori & canonis. tom. 5. p. 227. n. 3. & p. 229. n. 8.
 Clericus strictius mancipatur Ordini clericali per primam tonsuram, quam nouitius religioni per suspensionem habitus. t. 5. p. 228. col. 1
 Clerici, siue in sacris, siue in minoribus ordinibus constituti, in clericali statu perseverantes, plenè & integre priuilegio fori gaudent, nisi propter crimina illud amittant. ibid. n. 6
 Clerici in sacris constituti priuilegio fori gaudent absolute; minoribus autem ordinibus initiati, tantum sub conditione. ibid. & seq. n. 7
 Clericus in minoribus constitutus quomodo in statu clericali perseverare debeat, vt priuilegio fori gaudeat. ibid. & p. 229
 Clericis in nonnullis casibus priuilegium fori per sacros canones denegatur. t. 5. p. 230. n. 9
 Clericus in maioribus ordinibus constitutus clericalem habitum deferens, quomodo sit cogendus ad illum reassumendum. t. 5. p. 232. n. 3
 Clerici habitum non deferentes quandonam excusentur. ibid. col. 2
 Clericus pugnando in bello, etiam contra inimicos fidei, si quemquam percussit, irregularis manet. t. 5. p. 285. n. 1.
 Clerici an in bello adesse, & quid in eo licitè facere possint. t. 5. p. 286. n. 4
 Clericis quare non liceat in bello aggressiuo pugnare. ibid. n. 5
 Clerici bella gerentes, seu in eo pugnantes, quibus pœnis afficiantur. t. 5. p. 287. n. 6
 vt Clericus in bello pugnans irregularitatem non contrahat, quæ requirantur. ibid. n. 7
 Clerici quandonam etiam in bello defensiuo irregularitatem contrahant ex homicidio sequuto. tom. 5. p. 288. n. 8.
 Clericus iniens duellum, siue obtulerit, siue susceperit, deponendus est; sed non sequuto homicidio
D. D. Gonzal. in Decretal. Index generalis.

Episcopus cum eo dispensare valet. t. 5. p. 293. n. 5. & p. 296. n. 10.
 Clerici falsarij pœna quænam sit. t. 5. p. 371. n. 1
 Clericus falsum committens circa sigillum Principis, in exilium mittitur. t. 5. p. 372. n. 3
 Clerici suspensi & excommunicati per ignorantiam celebrantes irregularitatem non incurrunt. tom. 5. p. 430. n. 7. & p. 432. n. 15.
 Clericus percussor quis dicatur, & quænam percussio eis licita sit. t. 5. p. 410. n. 3
 Clericus maledicus suspendendus est ab officio & beneficio. t. 5. p. 411. n. 4. & p. 413. n. 8
 Clerici in minoribus ordinibus constituti an incurrant irregularitatem contra presbyteros & diaconos excommunicatos, vel suspensos ministrantes latham. t. 5. p. 416. n. 2.
 Clerici depositi functionibus ecclesiasticis priuantur. t. 5. p. 417. n. 7.
 Clericus depositus in veteribus Ecclesiæ canonibus sæpe pro degradato sumitur. t. 5. p. 421. n. 9
 Clericus interdictus & excommunicatus celebrans deponitur, irregularisque manet. t. 5. p. 422. n. 1. & p. 423. & seq. n. 3. 4. & 5.
 Clerici violantes scienter interdictum manent irregulares, nisi seruentur conditiones ab hac irregularitate excusantes. t. 5. p. 426. n. 3
 Clericus non sacerdos Missæ sacrificium celebrans quibus pœnis plectatur. t. 5. p. 445. n. 2
 vt Clericus exercendo gradum ordinis, quem non habet, irregularis fiat, quid requiratur. ibid.
 Clericus per saltum promotus an sit suspensus ipso iure, an verò tantum suspendendus veniat. t. 5. p. 448. n. 6
 Clerici antequam in monasterium pœnitentiæ peragenda causâ olim detruerentur, prius deponerentur, & ad laicam communionem redigebantur. t. 5. p. 453. n. 5.
 Clerici qua pœna plectantur ob fornicationis crimen. ibid. n. 6.
 Clerici contra naturam incontinentes in monasterium detruuntur. ibid. n. 7
 Clericus an suspendi possit propter iactantiam alicuius criminis, remissive. t. 5. p. 460. n. 6
 Clericis, & omnibus Ecclesiæ ministris prohibitum est sententiæ sanguinis se immiscere. tom. 5. p. 463. num. 8. & 9.
 Clericus violans interdictum locale, vel personale, quibus pœnis subiaceat. t. 5. p. 469. n. 2
 Clerici, qui propter delicta in monasterium detruendi erant, prius deponi debebant. t. 5. p. 549. n. 2
 Clericus infordeſcens per triennium in excommunicatione, priuatur beneficio. t. 5. p. 555. n. 5
Clugium ciuitas Venetorum quando Cathedrâ Episcopali decorata fuerit. t. 1. p. 65. n. 1
Cluniacum percelebre Ordinis D. Benedicti monasterium, caput suæ Congregationis. t. 1. p. 355. n. 1
 Cluniacensis monasterij variæ etymologiæ, & nomenclaturæ. ibid.
Coadiutoria in iure canonico alia perpetua, alia temporalis est. t. 3. p. 188. n. 4
 Coadiutoriarum vsus iure communi fuit receptus, & postea stilo Curie introductus. ibid.
 Coadiutoria an possit esse beneficium. ibid.
Coadiutorum vsus, tum in secularibus, tum in ecclesiasticis ministeriis, magno mortalium consensu semper approbatus fuit. t. 3. p. 188. n. 4
 Coadiutores dati in perpetuum cum futura successione, & assignatâ portione congruâ, propriè dicuntur beneficiarij. t. 3. p. 188. col. 2
 Coadiutor ad tempus dari potest ab Episcopo; in perpetuum verò à Romano tantum Pontifice. ibid. n. 5
 c 3 Coadiutor

Repertorium Generale

- Coadiutor** olim Episcopis ab Archiepiscopo assignari poterat. *ibid.*
- Coadiutores** ex quibus causis dari possint. *ibid.* & seq.
- Coadiutor** in lege veteri etiam summo Sacerdoti datus fuit. *t.3.p.189.n.6*
- Coadiutores** cum futura successione prisca Ecclesiæ sæcula non agnouerunt, & quæ sit eorum hodierna praxis. *ibid.n.7*
- Codex** canonum Ecclesiæ Africanæ, vnde sit compositus, refertur; & quando approbatus. *t.1.p.1006.num.1.*
- Codicillorum** vsus inuentus est à iure civili Romanorum. *t.1.p.169.n.4*
- Cælestinus III.** quando Pontifex creatus, & quandiu Ecclesiam rexit. *t.1.p.114.n.1*
- Cælestinus** hæreticus Pelagij sectator quandonam fuerit condemnatus. *t.5.p.171.n.3*
- Cælibatus** an iure diuino sacerdotibus fuerit iniunctus; an iure Ecclesiastico. *t.3.p.83.n.3*
- Cælibatus** nascente Ecclesia, & à tempore Apostolorum originem sumpsit. *ibid.*
- Cælibatus** primis Ecclesiæ sæculis à Græcis, & Latinis obseruatus fuit, sed ab hac lege Græci postea discessere. *t.3.p.84.n.4*
- Cælibatus** strictè semper à Latinis sacerdotibus obseruatus fuit. *t.3.p.84.& seq.n.5*
- Cælibatus** an ex ordinibus, an ex voto castitatis ordinibus annexo proueniat. *t.3.p.85.n.7*
- Cælibatus** & continentia quibus rationibus clericis præcipiatur. *t.3.p.85.& seq.n.8*
- Cælibatus** etiam à militibus Romanis obseruatus fuit. *t.3.p.88.n.8.*
- Cœmprio** genus quodam coniugij apud Romanos: vide in verbo *Matrimonium.*
- Cœnredus** Rex Moreiorum magnæ virtutis & munificentie. *t.1.p.978.n.3*
- Cognatio** spiritualis quomodo per compaternitatem contrahatur. *t.4.p.160.n.2*
- Cognatio** spiritualis ex catechismo contracta, an impediatur, vel dirimat matrimonium. *tom.4. p.162.num.4.*
- Cognatio** spiritualis, quæ impedit, vel dirimit matrimonium, tantum nascitur ex baptismo, vel confirmatione. *ibid.*
- Cognatio** spiritualis non contrahitur quando matrina non tenet baptizatum, neque illum suscipit immediate de manu patrini. *t.4.p.163.n.2*
- Cognatio** spiritualis matrimonium dirimens contrahitur inter baptizatum, & filium baptizantis, & inter baptizati patres, & ipsum susceptorem. *t.4.p.164.n.3.*
- Cognatio** spiritualis ex diuersis principiis oritur, & quis sit eius effectus. *t.4.p.167.n.8*
- Cognatio** spiritualis orta ex matrimonio, vel confirmatione, inter quos impediatur, vel dirimat matrimonium. *t.4.p.167.n.7*
- Cognitionis** spiritualis quotuplex linea sit, & ad quas personas extendatur. *t.4.p.168.n.10*
- Cognatio** spiritualis impediens, & dirimens matrimonium, quare sit per sacros canones introducta. *ibid.n.11.*
- Cognatio** legalis quænam sit, & quomodo contrahatur. *t.4.p.172.n.8*
- Cognatio** legalis quodnam impedimentum afferat, & quamdiu duret. *t.4.p.172.n.9.10*
- Cognatio** legalis triplex enumeratur. *ibid.p.173*
- Cognatio** legalis superueniens an dirimat matrimonium. *t.4.p.173.n.10*
- Colabitatio** clericorum, & sceminarum, quare fuerit prohibita. *t.3.p.66.n.12.13*
- Vide in verbis *Clericus, Fœmina.*
- Colatium** illustrissimum & potentissimum monasterium est regulæ Benedictinæ. *t.2.p.777.n.1*
- Colimbria** vetus est Lusitanæ ciuitas in loco amœnissimo sita, perantiquam habens Ecclesiam Cathedralē. *t.4.p.130.n.1*
- Collatio** præbendarum in Ecclesia Bituricensi ad Decanum & Capitulum spectat. *t.1.p.23.n.5*
- Collatio** beneficij & præbendæ quare dicatur donatio. *t.1.p.64.n.7*
- Collatione** beneficij absenti clerico, non acquiritur ius ad illud, nisi acceptetur ab ipso. *tom.1.p.108.num.14.*
- Collatio** secundi beneficij à Pontifice facta, nullâ factâ mentione prioris, non valet; secus de collatione ab Episcopo facta. *t.1.p.108.n.16*
- Collatio** secundi beneficij per Legatos à latere facta viciatur, nisi fiat mentio prioris. *ibid.n.17*
- Collatio** secundi beneficij non facta mentione prioris, in quibus casibus sustineri possit. *t.1.p.109.num.18.*
- Collatio** beneficiorum vacantium per promotionem ad Episcopatum ad quem spectet. *t.1.p.251.n.3*
- Collatio** beneficij facta ab eo, qui ius conferendi habebat, post elapsam semestre vacationis nulla est. *t.1.p.429.n.8.*
- Collatio** plerumque accipitur pro refectiuncula, sed alia traditur eius acceptio. *t.3.p.50.n.10*
- Collationes** quæ prohibeantur clericis à Sanctis Patribus. *ibid.*
- Collatio** beneficij à Pontifice facta contra sententiam ab illo prolatam non valet tanquam subreptitia. *t.2.p.753.n.7.*
- Collatio** rei spiritualis sub conditione etiam spirituali valida est. *t.3.p.144.n.2*
- Collatio** præbendarum, & dignitatum ecclesiasticarum ad multos Principes sæculares spectat. *tom.3.p.180.col.2.*
- Collatio** beneficiorum ad quem superiorem deuoluatur, varij casus referuntur. *t.3.p.201.n.9*
- Collatio** præbendæ vacaturæ potest à Legato à latere referuari. *t.3.p.203.n.14*
- Collationis** verbum in lata significatione an comprehendat etiam præsentationem. *t.3.p.234.n.5*
- Collatio** serotina in die ieiunij quomodo sit introducta. *t.3.p.948.n.7*
- Collatio** eiusdem beneficij secundò facta clerico eo priuato propter simoniam, sustinetur ex indulgentia, & misericordia. *t.5.p.104.n.3*
- Collaudatio** est confirmatio, vel approbatio actus. *t.3.p.226.n.2.*
- Collecta** ciuitas vbi sita: vide in verbo *Kalouia.*
- Collecta** in officiis diuinis quid sit propriè; & de alijs eius acceptionibus. *t.1.p.627.n.6*
- Collegium** quid sit, & quænam sodalitia collegia dicantur. *t.3.p.233.n.2*
- Collegia** quænam regulariter prohibita sint. *ibid.*
- Collegia** plura Romæ instituta. *ibid.*
- Collegia** quænam regulariter licita sint. *ibid. & col.2.*
- Collobium** vestis genus quodnam fuerit apud antiquos. *t.3.p.54.n.10.*
- Collusio** non præsumitur, nisi probetur. *tom.5.p.394.num.9.*
- Collusio** difficilis est probationis, & sæpe manet impunita. *ibid.*
- Collusionis** probatio quomodo fiat. *ibid.*
- Collusio** quid sit, & quid colludium. *t.5.p.395.n.3*
- Collusionis** definitio traditur. *ibid. & seq.*
- Collusio**

Omnium Notabilium. Litera C.

- Collusio* vitiat omnia acta, in quibus interuenit. t. 5. p. 396. n. 4.
- Colobriensis*, seu Calabriensis ciuitas antiqua Hispaniæ Episcopalis fuit. t. 2. p. 379. n. 2.
- Colonia* Agrippina vrbs celeberrima ad Rhenum fluiuium sita. t. 3. p. 344. n. 1.
- Colonia* Agrippina vnde ita vocata, & aliqua de eius laudibus. t. 1. p. 482. n. 1.
- Coloni* quinam propriè dicerentur apud Romanos. Vide in verbo *Agricola*.
- Coloni* tributis obnoxij ordinari non possunt. tom. 1. p. 549. n. 15.
- S. Columba* monasteria in Gallia, & Italia varia sunt. t. 3. p. 620. n. 1.
- Ioannes à *Columna* creatur Cardinalis, Legatus in Orientem mittitur, martyrium ei indicitur, liberatur diuinitus, & legationis munus prosequitur. t. 1. p. 903. n. 2.
- Colubria* ciuitas in Lusitania antiquitatis tantum vestigia nunc retinens. t. 1. p. 931. n. 4.
- Comam* nutrire authoritatis, & gloriæ esse asseritur. t. 3. p. 16. n. 3.
- Comæ* vsus apud perpolitas nationes. ibid.
- Coma* libertatis est argumentum: eam radere captiuitatis seruilis, & ignominie indicium. ibid.
- Comam* radere in luctu & magno mœrore habetur apud antiquos. ibid. col. 2.
- Comam* nutrire, naturâ ipsâ prædocente, turpe esse ostenditur. t. 3. p. 17. n. 14.
- Coma* virilis indecens probatur, præcipuè in clericis. ibid.
- Coma* prolixior apud Hebræos in vsu. t. 3. p. 18. n. 7.
- Comam* radere an iudæis fuerit prohibitum: vbi explicantur loca sacre pagine circa hoc. ibid. & pag. 19.
- Vide in verbo *Capillus*.
- Comæ* attonsisio ritus fuit apud diuersas nationes ob dissimiles planè mores diuersus, aliis gloriosus, aliis indecorus: aliis tristitiæ, aliis lætitiæ signum. t. 3. p. 19. in fine.
- Comam* nutrire quàm alienum sit à clericali statu, ostenditur. t. 3. p. 20. n. 8. & 9.
- Vide in verbo *Barba*.
- Comites* varij pro temporum varietate fuere. tom. 3. p. 969. n. 4.
- Commenda* non est titulus perpetuus, sed potest retineri cum beneficio ad titulum perpetuum. tom. 1. p. 362. n. 7.
- Commendarum* ecclesiasticarum origo ab interuentoribus assignatis Ecclesiis viduatis. t. 3. p. 433. n. 18.
- Commodatarius* tenetur præstare non solum culpam latam, verum etiam leuissimam; non verò casus fortuitos, nisi in mora sit, aut pactum interueniat, quo ad eorum præstationem obligetur. t. 3. p. 291. num. 2.
- Commodatum* quod sit, definitur, & quomodo à mutuo differat, ostenditur. t. 3. p. 290. n. 1.
- Commodatum* mutuas inter commodantem, & commodatarium parit actiones. ibid. & seq.
- Commodatum* in quibus cum precario conueniat, & in quibus ab eo differat. t. 3. p. 294. n. 8.
- in *Commodato* vtriusque gratiâ celebrato dolus, & leuis culpa præstari debent. ibid. n. 9.
- Communicans* in diuinis cum excommunicato lethalem culpam incurrit. t. 1. p. 956. n. 2.
- Communicans* cum excommunicato absolutâ vi coactus, nullam excommunicationem incurrit; secus si vi conditionali. ibid. n. 3. & p. 958. n. 9.
- Communicans* cum excommunicato quando maiori excommunicatione ligetur. ibid. n. 5.
- Communicandi* cum excommunicato varij modi. ibid. & seq. n. 6.
- Communicare* cum excommunicato etiam maiori aliquando permittitur. t. 1. p. 957. n. 7.
- Communicans* cum excommunicato ex necessitate, excusatur à culpa. t. 1. p. 959. n. 11.
- Communicatio* cum iis defunctis prohibetur, cum quibus viuus non communicabatur. t. 3. p. 561. n. 5.
- Communicatio* in sepultura cum excommunicatis prohibita est. ibid. & seq. n. 6.
- Communicatio* cum excommunicatis graue peccatum est etiam in Episcopis & Romano Pontifice. t. 5. p. 581. & seq. n. 1.
- Communicatio*, siue communio apud fideles multiplex reperitur. t. 5. p. 583. n. 1.
- Communicatio* quænam prohibeatur per maiorem excommunicationem, & quænam per minorem communio interdicitur. t. 5. p. 584. & seq. n. 2. & 3.
- Communicatio* cum excommunicato quam censuram inducat. t. 5. p. 585. & seq. n. 4.
- Communicatio* cum excommunicato in diuinis officiis præcipuè prohibetur. t. 2. p. 619. n. 3.
- Communicatio* cum excommunicato scienter facta excommunicationem inducit, secus ignoranter facta. ibid. n. 4.
- Communicatio* cum excommunicato maiorem excommunicationem inducit, quinque circumstantiis concurrentibus. t. 2. p. 621. n. 9.
- Communio* laica quid sit, fusè explicatur. t. 1. p. 224. num. 3.
- Communio* laica vnde ita dicta. ibid. p. 225.
- Communio* aliquando pro societate quæ inter fideles habetur, accipitur; eaque duplex est. ibid.
- Communions* modus apud antiquos per eulogias quædam. t. 3. p. 932. n. 10.
- Communio* quotidiana & paschalis quomodo fuerit apud veteres vsitata. t. 5. p. 567. n. 4.
- Communio* paschalis in quibus casibus iubente confessario differri possit. ibid. n. 5.
- Communitas* corpus collectiuum constituens suspendi potest. t. 1. p. 148. n. 10.
- Communitas* quomodo excommunicari possit. t. 1. p. 148. n. 11.
- Comparatio* egregia Solis, & Lunæ, quâ ostenditur non obesse catholicæ fidei, nec christianæ legi, vt Rex Pontifici, & Pontifex obediat Regi. tom. 1. pag. 826. n. 6.
- Comparum*, seu patrinorum vsus in Ecclesia quàm antiquus sit; & vnde hic mos originem sumpserit. t. 4. p. 165. n. 5.
- Comparum* vsus tam in Ecclesia Græca, quàm Latina. ibid.
- Compatres* quinam esse possint. ibid. & seq. n. 6.
- Compaternitas* spiritualis alia directâ, alia indirectâ fuit secundum veteres canones, & quomodo contraheretur. t. 4. p. 160. n. 2.
- Compaternitas* spiritualis an communicetur sceminæ illicitè cognitæ. t. 4. p. 162. n. 3.
- Vide in verbo *Patrinus*.
- Compendium* oppidum Galliæ est, in quo pluries Synodi conuocata sunt. t. 2. p. 166. n. 1.
- Compensatio* quid sit, & quid requiratur, vt illi locus sit. t. 3. p. 299. n. 10.
- Compensatio* an in omnibus actionibus, debitis, & iudiciis locum habeat. ibid. p. 300.
- Compensatio* aliquando non datur, etsi debitum ex vtraque parte liquidum sit. ibid. n. 11.
- Compensatio* admittitur in contractibus bonæ fidei, & stricti iuris, nisi propter specialem alicuius naturam in eo non admittatur. t. 3. p. 301. n. 13.

Repertorium Generale

Compensatio quare non admittatur in actione criminaliter intentata, bene tamen admittatur, si civiliter intentur. t. 5. p. 314. col. 2.

Compostellani Præsules à quo tempore Archiepiscopali, & Metropolitico iure gaudeant. tom. 1. p. 395. num. 1.

Compostellana Ecclesia quandonam Archiepiscopali iure decorata. t. 1. p. 906. & seq. n. 1.

Computationes Christianorum in festiuitatibus coërcitæ. Vide in verbo *Conuiuium*.

Computationis certamen apud Gentiles, quo Diis etiam placere credebant, præmissis precationibus fieri solebant. ibid.

Comporationes à Patribus Ecclesiæ prohibitæ. ibid. col. 2.

Vide in verbo *Crapula*.

Compotatorum certamen à quibus originem traxit: vbi quod apud Græcos maximè inualuit, à quibus Latini illud acceperunt. t. 3. p. 46. & seq. n. 2.

Compromissum à litigatoribus fieri potest cum præfinitione temporis, & sine ea; & quis vtriusque effectus: & à quibus prorogari possit. t. 1. p. 722. num. 2. 3.

Compromissum in matrimoniali causa admitti non posse deceditur. t. 1. p. 996. n. 2.

Compromissum super causa ingenuitatis, libertatis natalium, vel monachatus, fieri non potest. ibid. num. 3.

Compromissum in causa criminali an, & quando admitti possit. t. 1. p. 997. n. 4.

Compromissum metu factum regulariter non valet, sed in aliquibus casibus. t. 1. p. 1007. n. 3.

Compromissa ad quid inuenta, & quis eorum præcipuus effectus. t. 1. p. 1010. n. 13.

Compromissum in arbitros numero pares factum validum est. t. 1. p. 1011. n. 18.

Compromissum factum in vnum ea conditione, vt duos mediatores eligat, sustinetur. ibid. & seq. num. 19.

Compromissum factum in vnum, vt teneatur iuxta mentem alterius arbitrium dicere, nullum est. t. 1. p. 1012. n. 20.

Compromissum super beneficio per omnia non æquatur cum renunciatione. t. 1. p. 1014. & seq. n. 5.

Compromissum est contractus stricti iuris, & per fraudem celebratus subsistit. t. 1. p. 1015. n. 6.

in Compromissis attento iure canonico iuramentum adhiberi potest, secus de iure civili. ibid. n. 7.

Compromissum in fœminam particularem fieri non debet, nisi habeat iurisdictionem ordinariam de iure, vel consuetudine. t. 1. p. 1023. n. 6.

Compromissum faciendi facultatem qui non habeant. t. 1. p. 1129. n. 10.

Compromissum an possit fieri à Prælato Ecclesiæ sine Capituli consensu. t. 1. p. 1030. n. 12.

Compromissum super causa ecclesiastica factum in laicum quando sustineri possit. t. 1. p. 1035. n. 5. 6.

Compromissum factum in forum, & liberum hominem non sustinetur. t. 1. p. 1036. n. 6.

Compromissum fieri non potest super causa iudicis sententiâ decisa. t. 1. p. 1039. n. 6.

Compromissum non transit in hæredes compromittentium, nisi aliter cautum sit. tom. 1. p. 1041. n. 1. & p. 1043. n. 6.

Compromissum quot modis finiatur. ibid. & n. 3. 4. & pag. 1042.

Compromissum finitur temporis lapsu; & à quibus possit prorogari tempus. t. 1. p. 1042. & seq. n. 4.

Compromissi finiendi præcipuus modus. t. 1. p. 1043. num. 5.

vt Compromissum possit in hæredes transire, quid requiratur. t. 1. p. 1043. n. 7.

Compromissum transit in hæredes sententiâ super eo lata, licet executioni mandata non fuerit. t. 1. p. 1045. n. 12.

Compurgatores in purgatione canonica adhibiti quid sint. t. 5. p. 533. n. 7.

Vide in verbo *Purgatio*.

Computatio graduum consanguinitatis quomodo faciendi: Vide in verbo *Consanguinitas*.

Computatio graduum affinitatis: Vide in verbo *Affinitas*.

Conatus in atrocissimis delictis punitur, licet regulariter non attendatur, nisi sequatur effectus. t. 5. p. 318. num. 8.

Conatus ad præposteram fornicationem etiam opere non sequuto punitur. t. 5. p. 457. init.

Vide in verbo *Voluntas*.

Concha vasis genus quodnam sit, refertur remissiuè. t. 3. p. 465. n. 4.

Concilium primum Apostolorum quandonam habitum. t. 1. p. 14. n. 31.

Concilium Hierosolymitanum secundum Apostolorum, ad quid congregatum. ibid. n. 32.

Concilium tertium Hierosolymitanum ab Apostolis congregatum, & ad quid. t. 1. p. 15. n. 34.

Concilij prædicti expositio paraphrastica. ibid. n. 35.

Concilij prædicti fusior explicatio; & quid in eo præceperint Apostoli: vbi de quodam præcepto ceremoniali. ibid. & p. 16. n. 36.

Concilium Hierosolymitanum explicatum quoad præceptum ceremoniale. ibid. n. 37.

Concilium quartum Apostolorum refertur, aliique eorum conuentus. t. 1. p. 17. n. 38.

Concilia varia primis sæculis Ecclesiæ habita recensentur. t. 1. p. 20. n. 45.

Concilia Ecclesiæ varia, tum approbata, tum reprobata; & partim approbata, partim reprobata. tom. 1. p. 26. n. 56.

Concilij Lateranensis sub Innocentio III. celebrati historia, & ad quid conuocatum fuerit. t. 1. p. 28. n. 2.

Concilia generalia, nationalia, prouincialia, & dicecesana quomodo leges ferre possint. t. 1. p. 34. n. 7.

Concilium Sardicense an inter œcumenica & Græca numerandum: & quare *Tomus Occidentalium* dictum. t. 1. p. 224. n. 1.

Concilium an sit supra Pontificem, in eumque iurisdictionem exercere possit. tom. 1. pag. 233. & 234. n. 15. 16. & 17.

Conciliorum aliquorum decreta aliqua circa auctoritatem Papæ explicantur. t. 1. p. 236. n. 19. & 20.

Concilium Lateranense generale quando, & ad quid celebratum. t. 1. p. 243. n. 1.

Concilium prouinciale, seu nationale potuit aliquando Episcopos de vna Ecclesia in aliam transferre. t. 1. p. 374. n. 20.

Concilij Constantinopolitani sub Phocio Patriarcha celebrati tres tantum extant canones. t. 1. p. 417. n. 4.

Concilium Nicænum primum quando celebratum, & quid in eo statutum. t. 1. p. 571. n. 2.

Concilium Rauennæ celebratum anno 904. ad quid congregatum. t. 1. p. 630. n. 1.

Conciliorum quatuor genera referuntur, & quænam illa sint. t. 1. p. 831. n. 6.

Concilia dicecesana vulgò Synodi vocantur, & concilia ciuilia. ibid.

Vide in verbo *Synodus*.

Concilia varia Ecclesiæ Africanæ referuntur, & in quonam codex canonum illius Ecclesiæ approbatus. t. 1. p. 1006. n. 1.

Concilia

Omniū Notabilium. Litera C.

- Concilia prouincialia, seu nationalia olim vniuersalia dicebantur. *ibid.*
- Concilium Africanum, siue codex canonum Ecclesiæ Africanæ ex diuersis Conciliis compositus fuit. *t.2.p.2.n.2*
- Concilium Africanum quare interrogauerit Quodvultdeum, an vellet coram Patribus respondere, & comparere. *ibid.n.6*
- Concilium Africanum excommunicat Quodvultdeum, & quo genere excommunicationis. *t.3.p.3.num.7*
- Concilij Meldensis historia. *t.1.p.33.n.1*
- Concilium Parisiense à Clotario II. Rege indictum, generale dicitur. *t.2.p.65.n.1*
- Concilij Sueffionensis historia refertur, & quando nam celebratum fuerit. *t.2.p.109.n.1*
- Concilij Sueffionensis actio prima. *ibid.p.110*
- Concilium Moguntinum celeberrimum anno Christi 846. celebratum, non est hæcenus editum. *tom.3.p.1.n.1.*
- Concilium Aruernense celebratum occasione Theodoricæ Galliarum Regis, qui bona Ecclesiarum, & pauperum dilapidauerat. *t.3.p.253.n.1*
- Concilium Tolet. 4. celebratissimum in qua æde fuerit conuocatum. *t.3.p.257.n.1*
- Concilium Agathense temporibus Alarici Regis Arriani celebratum, ad quid conuocatum fuerit. *t.3.p.444.n.1*
- Concilium Moguntinum temporibus Caroli Magni celebratum ab Hildebaldo magno Eleemosynario, pro reformatione status ecclesiastici. *tom.3.p.630.num.1*
- Concilium Salmantinum celebratum ad dirimendum matrimonium contractum inter Alfonso I X. & Theresiam. *t.3.p.817.n.2*
- Concilium Salmantinum conuocatum pro diuortio faciendo inter Alfonso I X. Regem Legionensem, & filiam Sancij I. Regis Lusitanæ. *t.4.p.130.num.1*
- Concilium Vvermeriense celebratum temporibus Caroli Magni. *t.4.p.174.n.1*
- Concilia prouincialia de quibus causis olim cognoscerent. *t.5.p.56.n.1*
- Concilium prouinciale singulis annis est celebrandum pro moribus & excessibus corrigendis. *tom.5.p.57.n.4*
- Concilium quid sit, & vnde ita dictum. *tom.5.p.58.num.6*
- Concilia ecclesiastica vnde originem ducant. *ibid.*
- Conciliorum quatuor genera referuntur. *ibid.& n.7*
- Concilij prouincialis origo vnde. *ibid.*
- Concilium prouinciale quoties in anno, & quando celebrandum sit ex præcepto Apostolorum. *tom.5.p.59.n.8*
- Concilij prouincialis tempus quandonam mutatum sit, & quodnam hodie præscriptum. *ibid.& col.2.*
- ad Concilium prouinciale quinam, & quomodo conuocentur. *ibid.*
- Concilia prouincialia ad quid in Ecclesia conuocentur, & cuiusnam utilitatis sint. *ibid.& seq.*
- Concilium prouinciale quibus de causis sit celebrandum quolibet anno. *t.5.p.60.n.9*
- in Concilio prouinciali viles & salubres canones eduntur, & multa definiuntur, quæ in minoribus conuentibus statui non possunt. *ibid.n.10*
- Concilium Marisconense I. præcipue celebratum fuit ad coercendam Iudæorum petulantiam. *t.5.p.136.num.1*
- Concilium Ephesinum Oecumenicum, quando, & ad quid præcipue celebratum. *t.5.p.171.n.1*
- Concilium Antiochenum primum quandonam celebratum fuerit, & qui in eo interfuerint, & an eius canones autoritate polleant. *t.5.p.418.n.1*
- Concilium Agathense quandonam, sub quibus, & quo præside celebratum sit. *t.5.p.521.n.1*
- Cætera vide in verbo *Synodus.*
- Concordata à Sede Apostolica cum Principibus secularibus factæ, vnde originem traxerint. *t.2.p.29.num.8*
- Concubina quandonam consequatur id, quod sibi testamento relictum est. *t.4.p.175.n.3*
- Concubina, & eius filij, an generali obligatione comprehendantur. *t.3.p.362.n.11*
- Concubina clerici per iudicem ecclesiasticum puniri debet. *t.3.p.67.n.2*
- Concubina qua ratione differat à pellice, & meretrice. *t.3.p.71.n.3*
- Concubina aliquando focaria dicitur. *ibid.*
- Concubinam inter, & vxorem nihil præter dignitatem differre putant olim Consulti. *tom.3.p.72.num.4*
- Concubina cuiusvis ætatis apud Romanos duci poterat. *ibid.n.5*
- Concubinæ in sacra Scriptura, & apud antiquos Patriarchas quænam intelligendæ sint. *tom.3.p.76.col.2*
- Concubinam nec retinere, nec semel habere licet, & an dicatur concubina diuertere. *t.2.p.370.n.3*
- Concubinatus, etiam prout dicitur accessum vnus ad vnâ non publicè prostitutam, non potest permitti. *t.4.p.45.n.7*
- Concubinatus an iure Hispano toleretur; & quibus pœnis plectatur. *t.4.p.46.n.8*
- Concubinatus quibus rationibus sit inhibendus. *ibid.n.9*
- Concubinatus an sit grauius peccatum, quàm meretricatus. *t.4.p.46.n.10*
- Concubinatus an sit grauioribus pœnis plectendus quàm fornicatio vaga. *ibid.& seq.*
- Concubinatus quid sit. *t.3.p.71.n.3.*
- Concubinatus omni iure prohibitus censetur. *ibid.n.4*
- Concubinatus an sit contra naturam, vel contra inclinationem, quæ debet esse homini naturalis. *ibid.n.4*
- Concubinatus fidelis D. Augustini. *ibid.p.72*
- Concubinatus nec certitudini, nec educationi prolis conueniens est. *t.3.p.73.n.6.7*
- Concubinatus tantum est temporaria coniunctio. *ibid.*
- Concubinatus non est coniunctio permixta iure naturali. *ibid.n.8*
- Concubinatus iure diuino prohibitus asseritur, variisque pœnis iure ecclesiastico plectitur. *t.3.p.74.num.9*
- Concubinatus solutorum aliquando, quamuis ægrè, ab Ecclesiæ Patribus toleratus, nunquam tamen permissus fuit. *t.3.p.77.col.1.& 2*
- Concubinatus cum prinigna, iure ciuili attento, an sustineri possit. *t.4.p.174.n.2*
- Concubitus omnis præter matrimonialem in hominibus damnatur. *t.4.p.6.n.13.14*
- Concupiscentiæ nomine quid intelligendum ex D. Paulo ad Rom. cap.7. & quomodo hac prohibita, omnia mala prohibita censeantur. *t.1.p.52.n.2.& seqq.*
- Concupiscentia radix omnium malorum. *ibid.n.4*
- in Conditione indebiti, cuius incumbat onus probandi pecuniam solutam debitam, vel indebitam fuisse. *t.3.p.425.n.7*
- Conditum quid sit, & quid condicere significet, ex Festo. *t.5.p.288.n.2*
- Conditio*

Repertorium Generale

- Conditio si sine liberis*, an statim purificata censeatur, si grauatus ad eum statum peruenerit, in quo legitimos filios habere non potest. t.2.p.358.n.12
- Conditio pro pacto*; & stare conditionibus pro pacto seruare accipitur. t.3.p.262.& seq.n.5
- Conditio si sine liberis*, deficit si grauatus vnicum filium, vel filiam susceperit, adimpletur tamen. t.3.p.507.n.7
- Conditio*, vt si fides frangatur, non liceat accusare uxorem, in matrimonio adiecta non vitiat illud. t.4.p.126.n.13.
- Conditionis variae definitiones* referuntur, veriorque eligitur. t.4.p.110.n.4
- Conditiones necessariae*, non sunt proprie conditiones. ibid.n.5
- Conditiones*, quae tacite insunt dispositioni, non faciunt actum conditionalem; & quanam inesse dicantur. ibid.& seq.
- Conditiones per quae verba importentur*; & per quae aduerbia t.4.p.111.n.6.7
- Conditio turpis*, vel impossibilis adiecta matrimonio, habetur pro non adiecta; si verò sit contra substantiam matrimonij, illud vitiat. t.4.p.119.n.1. & p.120.n.4
- Conditiones impossibiles quanam sint*. tom.4.p.120. num.5.
- Conditiones impossibiles aliae sunt naturae*, aliae de facto. ibid.& p.121
- Conditiones impossibiles vltimis voluntatibus adiectae* eas non vitiant; contractibus autem appositae eos inutiles reddunt. t.4.p.121.n.6
- Conditio impossibilis an aequè vitiet matrimonium ac alios contractus*. t.4.p.122.n.7
- Conditio impossibilis reputata possibilis*, an vitiet matrimonium. t.4.p.123.n.8
- Conditio appositae contra substantialia actus illud vitiat*; non verò si sit contra ea, quae sunt, aut proueniunt ex natura actus. ibid.
- Conditio seruandi castitatem appositae in matrimonio*, an illud vitiet. ibid.& seq.col.2
- Conditionales homines quanam dicantur*. t.2.p.716.n.2
- Conditionalium varia genera* referuntur. ibid.
- Conductor non possidet*, sed tantum ius à domino mutuatum obtinet. t.2.p.259.& seq.n.3
- Conductor in aliquibus casibus*, qui referuntur, possidere censetur. t.5.p.129.n.3
- Vide in verbo *Possessio*.
- Confessio iudicialis quid requirat*, vt vires aduersus confessum habeat. t.1.p.136.n.14
- Confessio pura*, & absoluta in iure facta pro re iudicata habetur. t.2.p.14.n.6
- Confessio delicti iuridicè facta cuius effectus sit*. ibid.n.7
- Confessio delicti est eius probatio*. t.2.p.15.n.10
- Confessio facta in processu nullo an aliquando valida sit*. t.2.p.283.n.8
- Confessionis definitio traditur*. t.2.p.319.n.4
- Confessionis diuisio trimembris*. ibid.
- Confessio iudicialis quid sit*, & an necessariò coram iudice fieri debeat pro tribunali sedente. ibid.& seq.
- Confessio erronea in iudicio facta an reuocari possit*. t.2.p.325.& seq.n.4
- Confessio in iudicio facta an possit reuocari finito negotio*. t.2.p.326.n.5
- Confessio in iudicio facta per oeconomum Ecclesiae* nocet ipsi Ecclesiae; potest tamen reuocari, si ante finitum negotium doceatur, per errorem factam fuisse. ibid.n.6
- Confessio per actus voluntarios*, & necessarios facta in iudicio in quo differant. t.2.p.327.n.12
- Confessio Praelati in iudicio facta an noceat Ecclesiae suae*. ibid.& seq.n.13
- Confessio est probationis species*. t.2.p.335.n.1
- Confessio admittitur post conclusum in causa*. ibid.
- Confessio admittitur intra praesumptionem iuris*, & de iure. ibid.& p.336
- Confessio admittitur in pluribus casibus vbi probationes non admittuntur*. ibid.
- Confessio vtriusque coniugis in causis matrimonialibus quid operetur*. t.2.p.750.& seq.n.3
- Confessionis auricularis antiquitas*, & necessitas stabilitur. t.5.p.567.n.7
- Confessio auricularis à quo tempore sit instituta*, defenditur contra nouatores, & explicantur testimonia Patrum circa hoc. ibid.& p.568
- Confessores antiquitus erant cantores*, & psalmistae inferioris clericorum gradus, quibus prohibita est familiaritas cum viduis, & virginibus professis. t.1.p.632.n.2
- Confessor aliquando accipitur pro cantore*, & psalmista, & ratio huius acceptionis. t.3.p.28.n.10
- Confessi in iure*, vel legitime conuicti, puniendi sunt poenis à iure statutis. t.2.p.13.n.4. & p.15.n.9
- Confessus in iure quis dicatur*. ibid.p.14.n.6
- Confessus in causis criminalibus non habetur pro iudicato*. ibid.n.7
- Confessus in causa ciuili in quo differat à confesso in causa criminali*. ibid.& seq.
- Confessus & iudicatus in causis ciuilibus in quo differant*. t.2.p.15.n.8
- Confessus sponte deferens delictum mitius est puniendus*. t.2.p.16.n.11
- Confessus quis sit*, & quotupliciter confessio sumatur. tom.2.p.319.n.4
- Confessus de se tribus modis potest de sociis interrogari*. tom.2.p.320.n.5.6
- Confessi de se solent in aliquibus criminibus de sociis interrogari*. t.2.p.321.n.7.8
- Confessus quis dicatur*, vt statim condemnari possit. t.2.p.322.n.1
- Confessum mitius esse puniendum*, an semper verum sit. t.3.p.897.n.1
- Confirmatio in forma communi nihil nouum tribuit*. t.1.p.74.n.6
- Confirmationis sacramentum quare ita dictum*; & de eius necessitate. t.1.p.179.n.4
- Confirmationis ritus antiquus*; & an consuetudine introduci possit, vt à presbyteris conferatur. ibid. & p.180.n.5.6
- Confirmationis sacramentum iam à temporibus Apostolorum est à solis Episcopis collatum*. t.1.p.182. num.10
- Confirmationis sacramentum primis Ecclesiae saeculis simul cum Baptismo conferebatur*. t.1.p.184.n.16
- Confirmationis materia quae sit ex institutione diuina*, & ex praeepto Ecclesiae. t.1.p.521.n.7
- Confirmatio electionis alia est in forma communi*, alia in forma speciali. t.1.p.231.n.10
- Vide in verbo *Electio*.
- Confirmationis in iure canonico variae acceptiones referuntur*. t.2.p.904.n.3
- Confirmatio nec ab inferiore*, nec à pari fieri potest, sed à superiore fieri debet. t.2.p.904.& seq.n.4
- Confirmatio alia est in forma communi*, alia in forma speciali, & quomodo inter se conueniant, vel differant: & quanam sint earum effectus. t.2.p.905. num.5
- Confirmatio, siue in forma communi*, siue in forma speciali, impedit iudicis inferioris cognitionem. t.2.p.905.n.7

Confirmatio

Omniū Notabilium. Litera C.

- Confirmatio priuilegiorum ecclesiasticis personis concessorum cui competat.* t.2.p.910.n.6
- Confirmatio priuilegiorum quotupliciter fiat.* ibid.
- Confirmatio in forma communi facta nihil de nouo tribuit, secus facta ex certa scientia, & cum causæ cognitione.* ibid.n.7
- Confiscatio, seu publicatio bonorum non habet locum, nisi in casibus à iure expressis.* t.5.p.195. & seq. num.8.
- Confiscatio bonorum in quibus casibus locum habeat, & an fiat ipso iure.* ibid.p.196
- Confiscatio ex causa hæresis quomodo fiat, & de quibus bonis.* ibid.n.9
- Confiscatio an comprehendat bona hæretico sub conditione debita, restitutioni subiecta, vel alienari prohibita.* t.5.p.197.n.10.11
- Confiscatio ex causa hæresis an fiat ipso iure statim post patratum crimen.* t.5.p.198.n.12
- Confratres Militiæ Hierosolymitanæ quinam sint, quæ eorum requisita, & priuilegia.* t.5.p.486.n.3
- Confraternitates laicorum pia opera dicuntur, competensque eorum iudex Episcopus dicitur.* t.3.p.746. num.6.
- Congregatio Cruciatorum vnde sic dicta fuerit, & à quo instituta.* t.3.p.690.n.1
- Coniectura contra expessam testatoris voluntatem non admittitur.* t.2.p.360.n.15
- Coniuratio graue delictum est, variis pœnis vindictum iure canonico.* t.2.p.468.n.2
- Coniugium apud Romanos, præmissa solenni protestatione, fieri liberorum quærendorum causâ, contrahabatur.* t.3.p.72.n.5
- Coniugium omni tempore clericis in minoribus gradibus constitutis licitum fuit.* t.3.p.89.n.12. & 13
- Coniux pendente lite super matrimonio, priuari non debet iure quod habet in alium coniugem.* tom.2. p.298.n.3.
- Coniuges vouere possunt castitatem matrimonio adhuc rato, vel consummato.* t.3.p.679.n.4
- Coniuge vno consentiente potest alter castitatem promittere, religionemque profiteri; multaque circa hoc exempla referuntur: & quomodo loca Scripturæ in contrarium facientia intelligenda sint.* t.3.p.680. & 681.n.5. & 6.
- Coniugum alter potest matrimonio contracto, sed nondum consummato, etiam alio inuito Religionem ingredi: & remanens in sæculo potest ad secundas nuptias transire.* t.3.p.682.n.3. Et quodnam tempus sit illis ad hoc à iure concessum. ibid. col.2.
- Coniuges à mutuo consortio separantur propter vnus infidelitatem.* t.3.p.686.col.2
- Coniuge vno adulterium committente potest alter eo inuito religionem ingredi, in eaque profiteri: & quomodo constare debeat de adulterio.* t.2.p.696. num.4.
- Coniuges ambo infideles, si postea baptizentur, rectè possunt contrahere matrimonium.* t.3.p.700. num.1.
- Coniuges per verba obscura matrimonium, vel sponsalia contrahentes sequi tenentur communem intelligentiam.* t.4.p.23.n.2
- Coniuges proprium filium in baptismo leuantes, vel in confirmatione tenentes, an debeant separari, & debitum sibi inuicem petere, vel reddere non valeant.* t.4.p.158.n.2
- Coniugi Innocenti licet aliquando superstite altero aliud inire coniugium.* t.4.p.256.n.2
- Coniuges propter vnus crimen non separantur, nisi spiritualiter fornicentur; & tunc eis etiam separa-*
- tis durat vinculum.* t.4.p.264.n.4
- Coniux non potest sine iudicio Ecclesiæ coniugem dimittere, etiam prætextu notoriæ consanguinitatis; & de facto dimissam recipere compellitur.* t.4. p.266.n.4.
- Coniux an possit aliquando absque iudicio Ecclesiæ separationem thori facere.* ibid. & seq. n.7
- Coniux innocens an possit propria autoritate facere separationem thori ob alterius adulterium.* t.4. p.267.n.89.
- Coniugi petenti restitutionem quænam exceptio obstat.* tom.4. p.268.n.3
- Coniux Catholicus non potest relicto hæretico alias nuptias celebrare.* t.4.p.271.n.2
- Coniux innocens non debet propria autoritate coniugem in hæresim lapsum deferere.* tom.5.p.220. num.10.
- Coniux dubius de morte prioris, si matrimonium contraxerit, reddere potest, non verò petere debitum.* tom.4.p.328.n.3
- Conquestare Gallicismus est, significatque acquirere, & Imperio, & finibus ditionis addere.* t.3.p.1001. num.4.
- Conradus Hildesemensis Episcopus excommunicatus, & à Gallis sceleratè occisus.* tom.1.p.379. num.1. & seqq.
- Consanguinei sunt legitimi testes vbi agitur de consanguinitate probanda ad separationem matrimonij, & debent deponere, rei veritatem accepisse à maioribus suis, & credere ita esse.* t.2.p.396.n.2. & 4
- Consanguinitas intra quod tempus probari debeat, iudicis arbitrio relinquitur.* t.2.p.265.n.4
- Consanguinitatis gradus alij prohibiti sunt iure ecclesiastico, alij iure naturali & diuino; & quinam sint.* tom.2.p.265. & seq. n.1
- Consanguinitatis lineæ duæ recensentur.* t.4. p.190. num.2.
- Consanguinitatis gradus quomodo computandi.* ibid. num.3.
- Consanguinitatis gradus inæquales.* ibid.n.4
- Consanguinitatis definitio traditur.* t.4.p.196.n.6
- Consanguinitas ex stipite, limitibus, lineis, & gradibus constat: & hæc omnia explicantur.* tom.4. p.196.n.7.
- Consanguinitas quomodo à cognatione differat; & consanguinei à cognatis.* ibid.n.6
- Consanguinitatis gradus quomodo computandi in vtraque linea, ex vtroque iure.* ibid. & seq. n.8
- Consanguinitatis gradus quomodo computandi sint secundum ius canonicum; & quomodo secundum ciuile.* ibid.p.197
- Conscientia vtrum ad voluntatem, an ad vim, & facultatem rationis referri debeat.* t.2.p.719.n.6
- Conscientia bona præstat bonam fidem.* ibid.
- Conscientia bona & mala quænam sint.* ibid.
- Conscientia dubia quid sit, & an illam habens præscribere, vel vsu capere possit.* ibid.n.7
- de Consecratione Episcoporum aliqua particularia referuntur.* t.1.p.449.n.7
- Vide in verbo Episcopus.*
- Consecratio Archiepiscoporum, & inferiorum Prælatorum variis de causis ad Sedem Apostolicam deuoluitur.* tom.1.p.450.n.9
- Consecrationis Episcopalis materia an sit inunctio chrismatis, an impositio manuum: vbi de consuetudine Græcorum inunctionem in consecratione Episcopi, & Presbyteri omittentium.* tom.1. p.509.n.3.
- Consecratio Ecclesiarum, & altarium an omni lege in vsu fuerit.* t.3.p.838.n.13
- Consecratio*

Repertorium Generale

- Consecratio Ecclesiæ, & Altaris æquè principaliter se habent: & moto, vel fracto altari, remanet Ecclesiæ consecratio.** t.3.p.839.n.15
- Consecrationis ritus apud Gentiles quisnam; & quomodo locus sacer apud eos religione soluebatur.** t.3.p.840.col.1.& 2.
- Consecrationes altarium, & ædium quibusnam de iure competant.** t.3.p.840.n.1
- Consecratio Ecclesiarum quibus diebus fieri debeat.** t.3.p.841.n.2.
- Consecratio Ecclesiæ Compostellanæ.** t.3.p.842.n.2
- Consecratio Ecclesiæ à pluribus Episcopis olim fiebat, nunc verò tantum à proprio.** ibid.& p.848.num.11.
- Consecratio Ecclesiarum inter præcipua, peculiariaque munia Episcoporum recensetur.** tom.3.p.854.num.4.
- in Consecratione calicis an omnia verba in canone Missæ expressa, substantialia, & essentialia sint.** t.3.p.879.n.6.
- Consensus plurimorum semper in negotiis publicis præualuit.** t.3.p.240.& seq.n.6
- Consensus qui non sufficit ad matrimonium, potest inducere sponsalia.** t.4.p.117.n.6
- Consensus legitimus ad matrimonium contrahendum necessariò exprimendus.** t.4.p.23.n.4
- Consensus ficto nomine præstitus an sit sufficiens ad validè contrahendum matrimonium.** t.4.p.60.n.2
- Consensus fictè præstitus an obliget eum præstantem.** t.4.p.61.n.3.
- Consensus parentum requisitus in nuptiis filiorum.** t.4.p.68.n.2.
- Consensus parentum an desideretur in nuptiis filij emancipati: & quid de consensu matris.** ibid. pag.69.
- Consensus patris in nuptiis filiorum etiam requiritur attento iure canonico.** t.4.p.69.n.4
- Consensus patris non est necessarius in nuptiis filiorum ex iure naturali, vel diuino: ubi etiam agitur de consensu à filiis præstando.** t.4.p.70.n.5
- Consensus parentum in nuptiis filiorum iure civili ex præcepto desideratur, iure verò canonico tantum ex consilio & honestate.** t.4.p.74.n.12
- Consensus liberè, & legitimè præstitus in matrimonio tria bona matrimonij in se includit.** t.4.p.120.num.3.
- Consensus alius quoad obligationem ex parte contractus, alter quod essentiam ex parte contrahentis in matrimonio interuenit.** t.4.p.124.n.9
- Consensus explicitus, vel implicitus ad copulam non requiritur ad matrimonium ritè contrahendum.** t.4.p.125.col.1.
- Consensus per minas & terrores extortus, nulliter præstat.** t.5.p.502.n.5
- Consilium an in casu electionis sit necessariò petendum & sequendum, & in quo quoad hoc differat à consensu.** tom.1.p.358.n.4
- Consilium ad electionem requisitum est congruo tempore petendum ab eo, qui de alterius consilio eligere debet.** tom.1.p.359.n.8
- Consilium magni Ducis Venetorum ex quibus componatur.** t.2.p.473.n.4
- Conspirationis crimen in patriam, vel Principem perpetratum legibus sacris, & profanis vindicatur.** tom.2.p.61.n.5.
- Constantinopolis antiquitas, magnitudo, clades, & alia fata.** t.1.p.179.n.2
- Constantinopolitanæ Ecclesiæ institutio etiam sub Græcis Imperatoribus à R.Pontifice facta fuit.** t.1.p.342.n.10.
- Constantinopolitanæ Sedis præminencia supra alias Patriarchales Sedes asseritur.** t.1.p.592
- Constantinopolitana Ecclesia quo sensu religionis omnium mater existimetur.** t.2.p.106.n.3
- Constantini reuerentia erga Patres Concilij Nicæni.** t.1.p.826.n.11.
- Constantinus Romanus Pontifex quando creatus, & quando vita functus.** t.1.p.978.n.4
- Constantini Imperatoris humilitas in Concilio Nicæno.** t.3.p.7.n.13
- Constitutiones à B.Raymundo in Decretalium corpore transcriptæ, quare aliquando proponantur sub nomine Romani Pontificis, quandoque sub nomine ipsius Concilij.** t.1.p.28.n.3
- Constitutio futura respicit, non præterita, nisi aliud in ea specialiter caueatur.** t.1.p.38.n.8
- Constitutio an statim à die promulgationis liget.** ibid.p.40.n.12.
- Constitutio non potest ad præterita extendi.** ibid. p.41.n.15.
- Constitutio Concilij Lateranensis ad præterita extenditur quoad prohibitionem vsurarum, non quoad pœnam priuationis communionis.** t.1.p.42.n.17
- Constitutio mentionem faciens de præteritis, ad ea extenditur.** ibid.n.18
- Constitutio nouiter edita respicit negotia pendentia, & quando iuxta eam sint decidenda.** tom.1.p.43.num.18.
- Constitutiones Decretorum opinionibus singulorum hominum sunt præferendæ.** t.1.p.53.n.1
- Constitutio Innocentij III. declarans nullam renunciationem fori specialis factam à Clerico, à calumnia Cuiacij liberatur.** p.82.n.12.& seq. & p.83.col.1.& 2.
- Constitutio Valentiniani Imperatoris circa armorum vsum explicatur.** t.3.p.11.n.10
- Constitutio Leonina latè prospexit Ecclesiæ, prohibita rerum ipsius alienatione: & quid intersit inter eam, & Anastasij constitutionem circa eandem materiam latam.** t.3.p.264.n.7
- Constitutio de Religiosis fugitiuis, & eiectis reuocandis ad proprium monasterium fuit innouata.** t.3.p.674.num.1.
- Constitutio contra Græcos in Concilio Lateranensi lata, quare non sit Græcè edita.** t.3.p.910.n.1
- Constitutio restringens prohibitionem matrimonij in gradibus consanguinitatis, quando data sit, & an sit utilis.** t.4.p.208.n.1
- Consuetudo percipiendi fructus beneficij in absentia, an sit valida, & iuri consona.** t.1.p.54.& seq.n.6
- Consuetudo legitimè præscripta etiam in causis ecclesiasticis procedit.** t.1.p.62.n.13
- Consuetudo pia grauamen Ecclesiæ non inferens seruanda est.** tom.1.p.164.n.3
- Consuetudines, quæ grauamen Ecclesiæ inferunt, obseruari non debent.** t.1.p.165.n.8
- Consuetudo quid sit, & an possit esse laudabilior lege.** ibid.n.9.
- Consuetudo ecclesiastica non scripta perinde ac lex obseruatur.** ibid.n.10
- Consuetudo propriè dicta est ius non scriptum.** t.1.p.166.n.11.
- Consuetudinis definitio traditur & explicatur.** ibid.
- Consuetudinis requisita tria, vt auctoritatem legis habeat.** ibid.
- Consuetudo præter ius, & contra ius.** ibid.
- Consuetudo non verbis, sed factis voluntariis introducit.** ibid.in fin.
- ad Consuetudinem introducendam requiritur Principis consensus, & quisnam esse debeat.** t.1.p.167.n.12
- Consuetudo**

Omniū Notabilium. Litera C.

- Consuetudo rationabilis, & irrationabilis quam dicatur. *ibid.*
- Consuetudo grauamen Ecclesiæ inferens irrationabilis est, & nulla. *ibid.* p.167.n.13
- Consuetudo, cui veritas, & ratio non suffragantur, corruptela est. *ibid.* n.14
- Consuetudine effici non potest, vt Canonici in absentia percipiant distributiones quotidianas. *ibid.*
- Consuetudo vt in causis ecclesiasticis placitum populi pro sententia habeatur, non valet. tom.1. p.175. num.9.
- Consuetudo non potest derogare immunitati ecclesiasticæ. t.1.p.176.n.13
- Consuetudine quomodo possit acquiri iurisdicctio eam non habenti. *ibid.* p.177.n.14
- Consuetudo populi recta est admittenda etiam in causis ecclesiasticis. t.1.p.178.n.17
- Consuetudine introduci non potest, vt tempore generalis interdicti licitum sit in loco exempto publice diuina officia celebrare. t.1.p.189.n.17
- Consuetudo non seruandi interdictum tanquam corruptela obseruanda non est. t.1.p.190.n.21
- Consuetudo vicinarum Ecclesiarum attenditur in tribuendis honoribus nouæ dignitati: & quid si diuersa sit. t.1.p.191.n.9
- Consuetudo præcipue est attendenda in præcedentis, & assignando loco dignitati. tom.1. pag.192. num.11.
- Consuetudine effici non potest, vt Abbas exemptus sine licentia Pontificis possit transferri in aliam Abbatiam. t.1.p.193.n.6
- Consuetudo contra sacros Canones an possit dari. t.1. p.194.n.9.
- Consuetudo interpretatur ius scriptum. tom.1.p.196. num.11.
- Consuetudine induci non potest, vt vna Ecclesia assumat sibi Prælaturum de gremio alterius. t.1.p.196. num.14.
- Consuetudo multum valet circa electiones Prælatorum, tam regularium, quam secularium. *ibid.* p.197.n.16.
- Consuetudinis magna authoritas. t.1.p.198.n.2
- Consuetudines Ecclesiæ nequeunt mutari per Capitulum sine consensu Episcopi. tom.1. pag.199. num.7.8.
- Consuetudines variæ in Gallia immutatae. t.1.p.201. num.4.
- Consuetudo, per quam quis inducitur ad peccandum, & bona dissipanda, non valet. tom.1.p.202. num.14.
- Consuetudo quâ delinquens non teneatur ad poenam, an valida sit. *ibid.* n.17
- Consuetudo non derogat iuri naturali, aut diuino, nec positio, nisi sit rationabilis, & legitime præscripta. t.1.p.204.n.6
- Consuetudinis proprium est iuri positio derogare, si præscripta sit. t.1.p.205.n.9
- Consuetudine quota decimarum tolli potest. t.1.p.206. num.12.
- Consuetudo an legem vincere possit. *ibid.* n.14
- Consuetudine potest introduci, vt signo, seu symbolo aliquo acquiratur possessio rei absentis. tom.1. p.171.n.14.
- Consuetudo damnosa in Gallia introducta Abbates laicos monasteriis præficiendo: sed patriis legibus prohibita fuit. t.1.p.271.n.11
- Consuetudo, per quam ad alterius voluntatem teneatur monasterium eligere Prælaturum, inualida est. t.1.p.273.n.6.
- Consuetudo generalis vnius prouinciæ debet obseruari in eius Ecclesiis, si in eis non sit alia specialis. t.1.p.319.n.8
- Consuetudo an totum faciat in præcedentis, & ea sola attendatur. t.1.p.818.n.8
- Consuetudo retractum inducens apud varias gentes introducta, probata est à iure canonico. tom.1. p.991.n.1.
- Consuetudo non potest reddere iudicem capacem aliàs incapacem. t.2.p.32.init.
- Consuetudo diuersarum gentium debet attendi quoad celebrationem dierum festorum. tom.2. p.173. num.2.
- Consuetudo praua à sacris canonibus plerumque dicitur corruptela. t.3.p.40.n.3
- Consuetudo vt clerici de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis testari possint, an tam in foro interiori, quam exteriori securè obseruari possit. t.3. p.489. & seq.n.2.
- Consuetudo vt aliquid sponte oblatum pro sepultura à fidelibus recipiatur, non est improbanda; improbatur tamen illa, quâ parochi pretium exigunt, & extorquent à parochianis. tom.3. p.568. num.8. & 9.
- Consuetudo an possit inducere impedimenta, tam impedientia, quam dirimentia matrimonium. tom.4. p.10.n.22.
- Consuetudo legitime præscripta potest abrogare impedimenta matrimonij inducta iure positio. t.4. p.195.n.2.
- Consuetudine introduci non potest, vt Dos matrimonio soluto mulieri non restituatur. t.4. p.317. num.2.
- Consuetudo, vt pro Episcopis, Abbatibus & aliis Prælati ecclesiasticis ponendis in Sedem, seu exequiis mortuorum aliquid exigatur, obseruanda non est. t.5.p.80.n.3. & p.81.n.7.8.
- Consuetudo quam tolerari possit, in qua aliquid temporale pro spiritali exigatur. t.5.p.81. & seq. num.8.
- Consulium facinorosorum nomina ex albo delata iuuentibus Imperatoribus. t.5.p.178.col.1. & 2
- Consulium distinctio in ordinarios & suffectos. *ibid.*
- Consulatus tempus à quo immutatum, & restitutum. t.3.p.12.col.1.
- Continentia speciale est Dei donum, eam tamen voentes non sunt arguendi præsumptionis. tom.3. p.87.n.9.
- Vide in verbis *Celibatus, Sacerdos.*
- Continentia perpetua quibus casibus indici possit in poenitentiam. t.4.p.137.n.2
- Contractus bonæ fidei per dolum celebrati nulli sunt ipso iure, secus contractus stricti iuris. t.1. p.1015. num.6.
- Contractus censualis referuatiuus quis sit, & eius vetustas probatur. t.1.p.969.n.2
- Contractus Principis, & obligationes actiue & passiue transeunt in successorem in dignitate. tom.2. p.330.n.6.
- Contractus super rebus Ecclesiæ auctore Principe celebratus irritus est. t.3.p.255.n.3
- Contractus emptionis, & venditionis adeo olim perfectus fuit, vt non potuerit agi ad eius rescissionem. t.3.p.309.n.5
- Contractus emptionis celebratus sub pacto de retro uendendo, & modicitate pretij, an censendus sit usurarius. t.3.p.316.col.1
- ex Contractu pignoratitio mutua nascuntur obligationes inter contrahentes. tom.3. p.375. & seq. num.9.
- Vide in verbo *Pignus.*

Repertorium Generale

- Contractus sponsaliorum** an efficacem contineat obligationem, & pariat actionem. t.4.p.14.& seq.n.6
- Contractus matrimonij** an sit iuris diuini: vide in verbo *Matrimonium*.
- Contractus** sub impossibili conditione celebrati quare sint inutiles: vide in verbo *Conditio*.
- Contrahentibus** licere naturaliter se decipere, quomodo intelligendum sit. t.3.p.311.n.9
- Contritio** sola efficere non potest, vt excommunicatus communibus Ecclesiæ suffragiis gaudeat, licet per eam in gratiam cum Deo redeat. tom.5. p.592. num.3.4.
- Contumacia** quàm graue delictum sit, & quibus pœnis in vtroque iure contumax plectatur. tom.2. p.3. & seq.n.11.
- Contumacia** alia vera, alia præsumpta datur. ibid. pag.134.
- ad **Contumaciam** inducendam post peremptorium edictum aliud desideratur. t.2.p.134.n.3
- Contumacia** præsumpta quænam sit. ibid.n.4
- Contumacia** in non comparendo à reo commissa quibus pœnis puniatur. t.2.p.135.n.5.6
- Contumacia** in iudicio tribus modis committitur. t.2. p.285.n.1.
- Contumacia** immediatè necessaria est ad profetendam excommunicationem. t.2.p.831.n.3
- Contumax** purgat contumaciam præstando cautionem de obediendo mandatis. t.1.p.71.n.8
- Contumax** communione priuatus, aut ordine motus, si paruerit mandatis, absoluentus & restituendus est ordini. ibid.n.9
- vt **Contumax** à contumacia liberetur, duodecim requiruntur. ibid.& seq.n.11
- Contumacis** præcipua pœna est refusio expensarum. t.1.p.918.n.7.
- Contumax** in iudicio quando habeatur pro confesso, & quando excommunicari possit. tom.2.p.4.n.13. & seq.
- Contumax** quandonam beneficiis iam obtentis priuatur. t.2.p.5.n.15
- Contumax** damnatus in expensis non potest eas à præsentem reperere. t.5.p.548.n.2
- Contumax** quis sit, & vnde dicatur. t.2.p.133.n.2
- Contumax** ante secundum decretum comparens quid consequatur. t.2.p.143.n.26.& seq.
- Contumax** comparens post secundum decretum, quam quæstionem mouere possit. t.2.p.147.n.35
- Conuentio** nomen generale est, omnes pactorum, & contractuum species complectens. t.1.p.867.n.2.
- Conuentiones** aliquæ alioqui nullæ iuramento firmantur. t.3.p.386.col.1
- Vide in verbo *Pactum*.
- Conuentrensis** Episcopatus est in Anglia suffraganeus Archiepiscopi Cantuariensis. t.1.p.83.n.2
- Conuersio** religionis causâ quid sit, & quomodo olim à laicis fiebat. t.3.p.455.n.3
- Conuersi** appellantur, qui ex laicis monachi facti sunt; & quid conuertere, & conuersio. tom.3. p.687. num.2.
- Conuersi** in monasteriis quinam antiquitus fuerint, & quare ita dicti. t.1.p.857.n.3
- Conuicium**, quasi conuocium quid sit, & in quo à maledicto differat. t.2.p.573.n.2
- Conuictus** in iure quis dicatur, vt pœnis ordinariis plecti possit. t.2.p.15.n.10
- Conuictus** an sit eisdem pœnis puniendus, quibus confessus. ibid.p.16.n.11
- Conuiuia** & computationes à priscis Christianis in suis festiuitatibus adhibita, fuere prohibita. tom.3. p.43. init.
- Conuiuia** quæ à Patribus comestiones dicuntur, omnibus gentibus valde exosa fuere. tom.3. p.50. num.6.
- Conuiuia**, quæ in solennitate nuptiarum fieri solent, nunquam ab Ecclesia damnata fuere. tom.4.p.101. num.1.
- Conuiuium** pro electione, & consecratione Episcoporum, & similium Prælatorum, fuit olim præcipua consuetudo simoniacam labem redolens. t.5. p.124.n.2.
- Cooperans** homicidio inter homicidas recensetur, & quando hæc cooperatio inducat irregularitatem. t.5.p.266.n.7.
- Copula** quælibet viri & fœminæ extra coniugium peccatum est. t.3.p.75.& seq.n.11
- Copula** carnalis adhuc si Innocentia status perdurasset, apud primos parentes in vsu fuisset. ibid.
- Copula** Iudæi cum Catholica quibus pœnis plectatur. t.4.p.176.n.2.
- Copula** cum sorore propriæ vxoris quàm graue scelus sit, & quibus pœnis plectendum. t.4.p.180.n.2
- Corbeiense** monasterium duplex est Ordinis D. Benedicti. t.5.p.52.n.3
- Corcaia** nobilissima est prouincia Hiberniæ, quæ olim Regulum habuit. t.2.p.291.n.1
- Corinthus** inter nobilissimas Græciæ ciuitates numeratur, & aliter Binaris appellata est. t.5.p.530.n.1
- Chorinthus** Metropolis ecclesiastica vnde ita dicta sit. ibid.
- Corona** clericalis triplex olim forma fuit, & quænam sit visitior. t.3.p.52.n.4
- Coronæ**, quæ athletis in certaminibus olympicis victoribus olim dabantur, sacræ dictæ fuere. tom.3. p.400.n.12.
- Coronis** sacris donari etiam Principes faustum sibi putabant. ibid.& seq.
- Coronæ** augmentatio signum oblationis sui, & rerum suarum fuit monasterio factæ. tom.3. p.533. num.4.
- Coronationis** Imperialis ritus & forma traditur. tom.1. p.330.n.33.
- Coronatio** Imperatoris triplex, sicut & corona; & ubi, & à quo peragantur. ibid.& p.331
- Corosopium** ciuitas est Britannæ minoris Ecclesiæ Cathedrali decorata. t.2.p.456.n.1
- Corporis** præstantia & præclara forma attenditur in eligendis ad dignitates. t.1.p.568.n.6.& seq.
- Correctio** clericorum quomodo, & à quo sit peragenda. t.1.p.782.n.3
- à **Correctione** an sit appellatio admittenda. ibid. n.4. & p.783.n.7.
- Correctio** adeo bona est Ecclesiæ, vt nequaquam valeat impediri, vel præscriptione adimi. t.1.p.783. num.6.
- in **Correctione** subditis inferenda an debeant Prælati cauere à pœnis pecuniariis, & aliis grauaminibus non infligendis. tom.1. pag. 786. num.1.& p.787. num.2.
- Correctio** non est à Prælati omittenda propter scandalum. t.2.p.666.n.1
- Correctio** monachorum quandonam ad Episcopum visitantem, quando ad Abbatem spectet. t.3. p.741. num.2.
- Corfica** insula in mari Ligustico inter Italiam, & Sardiniam. t.2.p.70.n.3
- Coruense** monasterium duplex est, & à quibus fundata fuerint: vnum eorum R.Ecclesiæ est immediate subiectum. t.1.p.193.n.1.4
- Crapula** quid sit, & vnde ita dicta, & quàm religiose clericis vitata. t.3.p.46.n.1
- Crapulæ**

Omniū Notabilium. Litera C.

- Crapulæ non minora mala sunt, quàm quæ ex ebrietate sequuntur. *ibid.*
- Vide in verbo *Ebrietas*.
- Crapulæ mala varia exprimentur. *t.3.p.48.n.5*
- Creditor potest districtione ecclesiastica compelli ad relaxationem iuramenti, cuius implementum continet turpitudinem ex parte suscipientis. *t.2.p.545.n.1.*
- Creditor in sortem principalem imputare debet fructus rei pignoratæ. *t.3.p.347.n.3*
- Creditorum quàm arctè olim sibi vinctos debitores tenerent. *t.3.p.415.n.6*
- Creditor in vinculis debitorem tenens, ei diaria alimenta præstare tenetur. *ibid.*
- Creditorum potestas etiam in vitam debitorum. *ibid. & seq.*
- Credentes & defensores hæresum in quo differant à credentibus & defensoribus hæreticorum. *tom.5. p.212.n.6.*
- Credentes & fautores hæreticorum quibus pœnis puniantur. *ibid.n.8*
- Vide in verbo *Fautor, Receptor.*
- Crema ciuitas Episcopalis suffraganea Ecclesiæ Bononiensis. *t.1.p.333.n.2*
- Cremona ciuitas Galliæ Cisalpinæ Cathedralis Episcopali decorata. *t.1.p.333.n.2*
- Cremona ciuitas antiqua Episcopalis vbinam sita sit. *t.3.p.922.n.1.*
- Crimina perfluentia, & publica remouent testem à testimonio; secus occulta. *t.1.p.460.n.11*
- Crimen quodcumque, & quomodocumque probatum, sufficiens est ad repellendum testem à testimonio, attento iure canonico; secus attento iure ciuili. *t.2.p.461.n.12*
- Crimina quænam infamiam irrogent; & quomodo in hac materia distinguenda sint publica à priuatis. *t.2.p.786.n.4.*
- Crimina quomodo per indulgentiam Principis aboleri possint; vide in verbo *Indulgentia*.
- Crimen an finiatur si reus, vel accusator appellatione interposita, vel pendente appellationis tempore decesserit. *t.2.p.798.n.7.& 8*
- Criminis notorii vbinam in iure mentio fiat; & vnde sit eruenda doctrina circa crimina notoria. *tom.2. p.823.n.3.*
- Crimen notorium quodnam sit. *ibid. & seq.*
- Crimina regulariter morte extinguuntur, pœna tamen pro eis imposita etiam durat post mortem. *t.3. p.562.n.7.*
- Crimen probatum per inquisitionem regulariter pœnâ ordinariâ punitur; sed si impedit ordinis executionem, sit depositio sicut per accusationem. *t.5.p.46.n.5.*
- Crimina grauiora etiam post mortem delinquentium inquiruntur & damnantur. *tom.5.pag.177.& 178. num.7.*
- Criminosus occultus, præter homicidam, post peccatam pœnitentiam potest in susceptis ordinibus ministrare, & ad superiores ascendere; monendus est tamen ne ministret, & ne promoueat. *tom.1. p.439.n.4.*
- Vide in verbo *Delictum*.
- Criminosus emendatus in quibus causis sit tanquam testis admittendus. *t.2.p.618.n.6*
- Criminosus in crimine persistens, tam in ciuili, quàm criminali causa à testimonio repellitur; emendatus verò non infamis admittitur in negotio ciuili. *t.2. p.458.n.6.& p.459.& seq.n.9.*
- Criminosus quisnam dicatur. *t.2.p.459.n.8*
- Criminosus emendatus tanquam testis admittitur in *D.D. Gonzal. in Decretal. Index generalis.*
- causa ciuili, non in criminali; & quare. *tom.2. p.460.col.1.*
- Criminosus quando præsumatur emendatus. *ibid.*
- Criminosi tanquam testes admittuntur in aliquibus casibus. *t.2.p.460.n.10*
- Criminosi an æquè repellantur à testimonio ferendo iure Cæsareo, ac iure Canonico: vide in verbo *Crimen*.
- Criminosus lege Iulia repetundarum damnatus à testimonio prohibetur, tam in iudicio, quàm in testamento. *t.2.p.462.n.15*
- S. Crispini* monasteria duo sunt in diocesi Sueffionensi; aliud ordinis D. Augustini, aliud D. Benedicti. *t.2. p.784.n.1.*
- Crucesignati*, Cruciatæ, Crucem prædicare quid sit; & quomodo crux à militibus sacræ expeditionis deferretur. *t.3.p.721.n.2*
- Crucesignatorum Gallorum & Italicorum pacta cum Venetis referuntur. *t.5.p.598.n.1*
- Crucis* vexillum ad quorum receptionem sit ex veteri more Ecclesiæ adhibitum. *t.2.p.247.col.2*
- Crux ante quos præuia deferatur. *tom.2. pag.297. num.3.*
- Crucis Patriarchalis, & Archiepiscopalis discrimen in delatione. *ibid. & seq.*
- Crucem anteferendi vsus restrictus, & vnde ortum habuerit. *ibid.p.298*
- Crucis incendium à Iudæis quotannis in desertationem Aman fieri solitum, quare fuerit à Christianis Imperatoribus prohibitum. *t.5.p.143.n.11*
- Crypta* Ferratæ monasterium Ordinis D. Basilij, in quo Græco sermone, & ritu diuina officia celebrantur. *t.3.p.748.n.1.*
- Cuculla quid sit, & quod genus vestium significet. *t.1. p.497.n.4.*
- Cuculla apud monachos D. Benedicti, & capitis tegumentum, & totius corporis indumentum significat. *ibid.*
- Cucullæ vsus monachorum proprius, & canonicis regularibus prohibitus. *ibid.*
- Cucullam ad memoriam deferre quid sit. *ibid.n.5*
- Cucurbitare* quid sit apud veteres feudistas. *t.3. p.352. num.11.*
- Culpa quid sit, & quando committatur circa res alienas. *t.3.p.292.n.4*
- Culpæ gradus tres referuntur. *ibid.*
- Culpa lata quoad præstationem in contractibus dolo proxima est. *ibid. & col.2*
- Culpa leuis, & leuissima quidnam sint. *ibid.*
- Culpa lata, & leuis in quibus contractibus præstari debeant, variæ traduntur regulæ. *t.3.p.292.& seq. num.5.6.*
- Culpa, & diligentia aliquando ex pacto præstari debent. *t.3.p.294.n.7*
- Cumana ciuitas Episcopalis duplex, in Oriente alia, alia in Campania. *t.1.p.354.n.1*
- Cunabula sunt infantæ panni, quos solos secum mortui referunt. *t.4.p.82.n.2*
- Cunabula sunt infantæ panni, & etiam illi quibus sepeliendi inuoluuntur. *t.1.p.570.n.1*
- S. Cuniberti* Ecclesia collegialis extra muros ciuitatis Colonæ. *t.1.p.1038.n.2*
- Curator an possit adultam filiam nuptui cum proprio filio collocare: vide in verbo *Curator*.
- Curia in utroque iure, & apud probatos Authores quid significet. *t.1.p.401.n.3*
- Curia apud Romanos duplex, & generalis eius apud eos acceptio. *ibid.*
- Curia à Romanis in omnibus Imperij ciuitatibus constituta. *t.2.p.40.n.17*
- d. 2 Curia

Repertorium Generale

Curia ad exemplum Senatus instituta. *ibid.*
 Curia tradi quid sit. *ibid. & seq.*
 Curiales quinam sint, & quare ab ordinibus susci-
 piendis arceantur. *t. 1. p. 564. n. 6. 7*
 Curiales dicuntur, qui cum Imperatore in Curia morantur. *t. 4. p. 130. n. 3*
 Cusentina Ecclesia Metropolis est Calabriae. *t. 1. p. 721. num. 1.*
 Custodia Eucharistiae, Chriftianis, & aliorum sacramentorum commendatur. *t. 3. p. 926. & seq. n. 2*
 Vide in verbo *Eucharistia, Chriftiana.*
 Custos in monasteriis quis sit, & quid custodia, explicatur. *t. 1. p. 280. n. 7*
 Custos perpetuus. *ibid. n. 8*
 Custodes Ecclesiae qui dicantur: ubi de custodibus apud Gentiles. *t. 1. p. 634. n. 1*
 Custodes templorum apud Gentiles quare à Iustino reprehendantur. *ibid. n. 2*
 Custodis cura quae sit, & in quo distinguatur à cura sacristae. *t. 1. p. 635. n. 5*
 Custos in Ordine Seraphico Fratrum Minorum aliquando sumitur pro Ministro Generali, aliquando pro Ministro Prouinciali. *t. 2. p. 455. n. 3*
 Custodes varij apud eos. *ibid.*
 Cyprus paruit Patriarchae Antiocheno, cuius iugum excussit; & quod obedientiam Patriarchae Constantinopolitano non praestet. *t. 1. p. 830. n. 4*
 Cyprus insula est, quam praecelaram faciunt vrbes duae praecipuae. *t. 2. p. 206. n. 2*
 Cyprus quanta rerum omnium vbertate abundet, breuiter probatur. *ibid.*

D.

Demoniaci, vel alius infani, an sacris ordinibus initiari possint. *t. 1. p. 570. n. 10*
 Dalmatica apud Romanos quid fuerit. *tom. 1. p. 515. num. 33.*
 Dalmatica Senatoria, & Regia vestis ad sacros vsus translata est; & quorum ecclesiasticorum ministrorum sit propria. *ibid. & seq. p. 516*
 Dalonense monasterium ordinis D. Benedicti in dioecesi Lemouicensi, à quo fuerit fundatum. *t. 3. p. 601. num. 1.*
 Damnatus ex actione iniuriarum infamiam incurrit, nisi sit in re modica; sed potest per Pontificem restitui. *t. 2. p. 785. n. 1*
 pro Damnatis non esse ab Ecclesia orandum probatur, explicanturque rationes in contrarium facientes. *t. 5. p. 337. n. 7. & p. 338. n. 8.*
 Damnorum duo genera distinguuntur, cum quaeritur de iurisdictione iudicis delegati circa ea. *t. 1. p. 715. num. 5.*
 Damna data ante litis contestationem iure actionis aequè principaliter petuntur. *ibid.*
 Damna plerumque aestimantur arbitrio eius, qui vim passus est, sacramento praestito. *t. 2. p. 261. n. 2*
 ad Damnum resarciendum tenetur qui illud dedit, vel eius causam & occasionem praebuit. *t. 5. p. 541. num. 1.*
 Damnum à pecude datum quomodo resarciendum esset in lege veteri. *ibid. n. 2*
 Damnum per incendium casu admissum quomodo sit compensandum. *t. 5. p. 542. n. 2*
 ut Damnum datum vindicetur, quid requiratur. *tom. 5. p. 545. n. 1.*
 Dania & Dacia populi à pluribus recentioribus Scriptoribus confunduntur. *t. 1. p. 169. n. 3*
 Daniae regnum varias leges accepit à Regibus suis: in rebus profanis consuetudine, in ecclesiasticis verò

sacris canonibus vsus est. *ibid.*
 Data Constitutionum, rescriptorum & aliorum contractuum, quomodo conscribenda ex utroque iure, tam apud Ecclesiasticos, quam laicos. *tom. 1. p. 131. n. 2.*
 Datum pro vtilitate communi nequit propriis cuiusquam vsibus applicari. *t. 3. p. 130. n. 2. & 3*
 Debitoribus condemnatis quis terminus datus ad soluendum, & quam saeva in eos statuta poena iure antiquo Romanorum. *t. 1. p. 698. n. 4*
 Debitor, qui promissit certo loco soluere, etsi priuilegiatus sit, ne extra domicilium in ius vocetur, ibi, & in loco domicilij conueniri potest: & si soluat in loco domicilij debitum, congruè satisfactioe damni facta reddere cogitur. *tom. 2. p. 94. num. 2.*
 Debitor promittens vsuras soluere non obligatur; iuramento tamen accedente cogitur eas praestare, sed postea eas repetere valet. *t. 2. p. 555. n. 1. 3*
 Debitor morosus, ubi dies, & poena adiecta est, moram emendare non potest etiam ante litis contestationem. *t. 3. p. 333. n. 3*
 Debitores quam strictè olim creditoribus obligarentur. *t. 3. p. 361. n. 10*
 Debitores nexi, & addicti quinam dicti fuerint. *ibid. col. 2.*
 Debitorum status crudelitate sceleratorum mutatus: ubi de hoc memorabile exemplum. *ibid.*
 Debitores qua ratione hodie apud Hispanos suis creditoribus obstringantur. *ibid. & seq.*
 Debitor propter inopiam debitis soluendis impar, an validè excommunicari possit. *t. 3. p. 414. n. 1*
 Debitor, qui priuilegio gaudet, ne ultra quam facere potest, conueniatur, si ad pinguiorem fortunam deuenierit, potest in solidum conueniri. *t. 3. p. 414. num. 3.*
 Debitorum calamitosus status apud Antiquos Romanos, quomodo deinde fuerit immutatus. *t. 3. p. 415. & seq. n. 6.*
 Debitor principalis, qui per tempus cessauit à solutione, unde fideiussor molestatur, compellitur ipsum liberare. *t. 3. p. 403. n. 4*
 Debitum, & indebitum quatuor modis dici possunt. *t. 3. p. 424. n. 4.*
 Debitum voluntarium quodnam sit, & quodnam necessarium. *t. 3. p. 501. n. 7*
 Debiti cum legato quomodo, & in quibus casibus compensatio procedat. *t. 3. p. 501. & 502. n. 8. & seqq.*
 Decanatus maior dignitas est Archidiaconatu, licet aliter se haberet iure antiquo. *t. 1. p. 101. n. 1*
 Decanatus in Gallia & Hispania quænam ecclesiastica dignitas sit, ubi de Decanis Constantinopolitanæ Ecclesiae, & an habeant curam animarum. *tom. 1. p. 253. n. 2. & 3.*
 Decani apud Romanos in militia quinam olim dicebantur. *t. 1. p. 101. n. 4*
 Decani militiae celestis dicti fuere, qui decem monachis praerant. *ibid.*
 Decani dicuntur omnes qui ratione muneris & dignitatis in collegio praesunt. *ibid. n. 4*
 Decanis maiores causae per Sedem Apostolicam committuntur. *ibid.*
 Decanus Autissiodorensis cognoscit de causis ciuitatis ordinario & primo loco; super eo tamen iure impugnatus fuit ab Episcopo. *t. 2. p. 864. n. 2*
 Decanus praedictus contra Canonicos Autissiodorenses interdictum promulgat. *ibid. n. 4*
 Decima propriis parochiis debentur, eisque praestandae sunt. *t. 1. p. 875. n. 6. & p. 876. n. 8*
 Decimae aliae praediales, aliae personales. *ibid. & seq.*
 Decimae

Omniū Notabilium. Litera D.

Decimæ personales quomodo persolvendæ sint. *ibid.* p.876.
 Decimarum dispositio olim tota penes Episcopos. t.1. p.877.n.11.
 Decimæ de quibus rebus præstari debeant Ecclesiæ. t.1.p.892.n.5.
 Decimarum ius per transactionem ritè celebratam minui, immutarique potest. *ibid.* n.6
 in Decimis duo consideranda traduntur. tom.1. p.893. num.7.
 Decimarum aliquarum exemptio monachis nigris, & albis iamdiu concessa. t.1.p.899.n.4.6
 Decimæ iure communi in pecto post parochiarum diuisionem parochis à fidelibus præstari debent. t.2. p.309. & seq.n.7. & 8.
 Decimarum exemptio quibus de causis possit à Romano Pontifice indulgeri. *ibid.* p.310
 Decimarum ius in aliena parochia quanto tempore, & à quibus præscribi possit. t.2.p.680.n.2
 Decimæ an possint præscriptione acquiri à Religiosis. *ibid.* & p.681.n.3.
 Decimæ à laicis ante Concilium Later. possessæ: ubi quomodo procedendum sit in earum causis. tom.2. p.682.n.2.3.4.
 Decimæ provt sunt fructus temporales possunt à laicis percipi. t.2.p.687.n.17
 Decima litis iure ciuili Romanorum quid sit, & cui applicanda. t.3.p.32.n.3
 Decimæ neque ex nouo feudo, neque ex veteri possunt laicis in feudum dari. t.3.p.353.n.13
 Decima aliquando significat beneficium ecclesiasticum. t.3.p.230.n.3
 Decimæ à primitiis quomodo distinguantur. tom.3. pag.583.n.3.
 Decimarum tria genera fuere in lege veteri. *ibid.*
 Decimæ, quæ præstabantur Leuitis, an darentur soli summo Pontifici, an omnibus sacerdotibus. *ibid.* col.2.
 Decimæ non debentur ex prædiis ad culturam nouiter per monachos redditis, si non extet memoria talis solutionis. t.3.p.589.n.3
 Decimæ præstandæ sunt ab omnibus parochianis, etiam religiosis, de propriis prædiis, ex quibus decimæ iam olim soluebantur. t.3.p.589.n.5
 Decimæ præstandæ sunt ab omnibus Parochianis ab earum præstatione aliquo modo non exemptis, etiam si pauperes sint. *ibid.* n.7
 Decimarum translatio canonibus, & regiis sanctionibus cohibita. t.3.p.590.n.7
 Decimæ duplici de causa ab omnibus fidelibus præstandæ sunt. t.3.p.593.n.10
 Decimæ ex piscatione soluendæ sunt in illis locis, in quibus piscatio in fructu est. t.3.p.594.n.2
 Decimæ de omnibus fructibus, etiam piscationis, & molendinorum debentur, non deductis expensis. t.3.p.595.n.1.
 Decimæ vnde dictæ sint. *ibid.* n.3
 Decimæ etiam à Gentilibus solutæ. *ibid.* p.596
 Decimarum præstatio quando sit actus religionis, & quando actus iustitiæ commutatiuæ. *ibid.* col.2
 Decimarum definitio traditur, & explicatur, earumque multiplex diuisio refertur. tom.3. pag.597. num.4.
 Decimæ pœnales, tributariæ, colonariæ, quidnam sint, & quando soluendæ. *ibid.*
 Decimarum ecclesiasticarum communis diuisio in prædiales, personales, & mixtas. *ibid.* col.2
 Decimarum prædialium, & personalium variæ differentiæ. *ibid.* & seq.
 Decimæ extraordinariæ. *ibid.* p.598

D.D. Gontal. in Decretal. Index generalis.

Decimæ tam personales, quàm prædiales, debentur ex omnibus fructibus, & prouentibus, tam ex prædiis, quàm ex hominis ministerio productis. t.3.p.598.n.5.
 Decimæ personales, & prædiales quandonam, & in qua specie sint soluendæ. *ibid.* & seq.n.6
 Decimæ pletumque appellantur alimenta pauperum, & tributa egentium. t.3.p.599.n.7
 Decimæ an debeantur ex rebus illicitè acquisitis. *ibid.* num.8.
 ex Decimis personalibus impensæ deducuntur, non verò ex prædialibus. *ibid.* p.600
 Decimæ ex fructibus collectis in hortis religiosorum non debentur. t.3.p.603.n.3
 Decimæ qua actione à Parochis exigi possint. tom.3. p.606. & seq.n.2.
 Decimæ an à Iudæis, hæreticis, & Sarracenis sint præstandæ. t.3.p.607. & 608.n.2
 Decimæ personales, prædiales, & mixtæ, quibus parochiis, vel Ecclesiis sint præstandæ. t.3. p.609. & 610.n.2.
 Decimæ à laicis iniuste occupatæ, illisque infestatæ. t.3.p.612.n.5.
 Decimæ iniuste à laicis detentæ possunt alteri Ecclesiæ restitui. t.3.p.613. & seq.n.8
 Decimarum obligatio à quo iure proueniat, & an consuetudine mutari possit. t.3.p.614.n.2
 Decimarum immunitas an præscriptione, vel consuetudine induci possit. *ibid.* p.615
 Decimarum ius, vt per consuetudinem immutetur, quid requiratur. t.3.p.616
 Decimæ pro parte sunt soluendæ à colonis, & dominis. t.3.p.618.n.2
 Decimæ non sunt subtrahendæ parochis ex eo, quod inhonestè, & turpiter viuant. tom.3. pag.619. num.2.
 Decimæ quomodo præscriptione acquiri possint. t.3. p.621.n.2.
 Decimæ à nonnullis gentibus etiam sacro baptismo ablutis non integrè persolutæ. t.3.p.625.n.1.
 Decimarum pensitatio valde dubia est in Ecclesia Græca. *ibid.*
 Decimarum solutio an sit iuris naturalis, aut diuini, vel tantum ecclesiastici. t.3.p.626. & seq.n.2
 Decimæ non debentur ex iure diuino à Christo Domino promulgato. t.3.p.627.n.4
 Decimæ, & prædia ecclesiastica quomodo laicis locari possint. t.3.p.1012.n.2
 Decisiones Rotæ Romanæ quam vim & auctoritatem habeant. t.1.p.27.n.57
 in Decisionibus Pontificiis etiam veterum Philosophorum & Poëtarum testimonia laudantur. tom.1. p.55.n.10.
 Declarationes Cardinalium an, & quando vim legis obtineant. t.1.p.26. & 27.n.57
 Decolores patrimonij infames fuere, & inter quatuordecim ordines sedere prohibiti. tom.1. pag.994. num.14.
 Decretales epistolæ variæ etiam primo sæculo Ecclesiæ promulgatæ fuerunt. t.1.p.20.n.45
 Decretalium variæ collectiones factæ referuntur, & approbatæ. t.1.p.23. & seq.n.51
 Decretalium quinta compilatio ab Honorio III. facta, & cuius operâ. *ibid.* p.24.n.52
 Decretalium sexta compilatio Gregorij IX. iussu facta operâ B. Raymundi de Peñafort; quæ collectio vulgò Decretales Gregorij appellatur. *ibid.* & seq. pag.25.
 Decretalium sexta collectio quare à professione fidei initium sumat. *ibid.*

Repertorium Generale

- Decretalium antiquæ collectiones perquirendæ, & magni habendæ sunt. t.1.p.25.n.53
- Decretales quæ non reperiuntur in libris ex quibus citantur, non carent autoritate: nec decisiones in quinque compilationibus præcedentibus transcriptæ, in sexta autem omiſſæ, cenſentur abrogatæ. ibid.n.54
- Decretales aliquæ, quarum perperam cenſetur author Innocentius III. referuntur. tom.1.pag.555.& ſeq. num.1.
- Decretales epistolæ quænam ius & fidem faciant, & quæ non. t.2.p.493.n.1
- Decreti volumen an ſit approbatum, omniaque in eo contenta maiorem autoritatem habeant, quàm in ſuis autographis. t.1.p.23.n.49.& 50
- Decreti volumen quæ contineat, & quatenus differat à collectione B. Raymundi. ibid.n.50
- Decreti volumen mendis quamplurimis ſcater, præſertim ex nimia credulitate Gratiani. ibid.
- Decreti primi diffinitio traditur, & explicatur. t.2.p.138.n.12.
- Decreti primi effectus referuntur. ibid. n.13.& p.139. num.14.
- ex Decreto primo miſſus in poſſeſſionem quid conſequatur, an poſſideat, vel lucretur fructus. t.2.p.140. n.16 & 17. & p.141.n.18.& ſeqq.
- Decreti primi virtute an vera poſſeſſio transferatur in actorem. t.2.p.142.n.22
- Decretum ſecundum quid ſit, & quando ad eum perueniatur. t.2.p.144.n.22
- Decreti ſecundi effectus referuntur, & explicantur. t.2.p.145.n.31.& ſeq.
- Decreto ſecundo miſſus in poſſeſſionem quodnam dominium acquirat. ibid.& p.146
- Decretum aliquando accipitur pro ſententia Principis inter duas partes; ſtriçtè tamen, & propriè accipitur pro conſtitutione. tom.2. pag.848. num.1.
- Decretum ex falſa cauſa interpoſitum nullius eſt momenti. t.3.p.209.n.5
- Decurionum honores, onera, & graues ſolicitudines. t.2.p.40.& ſeq.n.17.
- Decurionum officium, eſt honorificum, apud antiquos exoſum fuit. t.5.p.160.n.9
- Dedicationis Eccleſiæ ſolemnitas iuſtè eſt inſtituta, & quotannis eſt celebranda. t.3.p.965.n.2
- Deductio in domum mariti matrimonio præcedente nuptiarum poſſeſſionem coniugibus præſtat. t.2.p.193.n.2.
- Deductio vxoris in domum mariti an faciat tranſire ſponſalia de futuro in matrimonium de præſenti. t.2.p.350.n.1.
- Deductio vxoris in domum viri ritus eſt in nuptiis Hebræorum, Gentilium, & Chriſtianorum vſitatus, cuius traduntur exempla. t.2. p.268. & ſeq. num.5.
- Deductio vxoris in domum mariti non eſt de ſubſtantialibus matrimonij. t.2.p.269.n.6
- Deductio vxoris in domum mariti ne quidem conſtituit ſponſalia. ibid.n.7
- Deductio ſponſæ in hortos quid ſit, explicatur: ubi etiam de triduo rituali in nuptiis. ibid.
- Defensores primis Eccleſiæ temporibus ad quid inſtituti. t.1.p.871.n.7
- Defenſor pro reo abſente admitti poteſt ſine mandato, non pro actore. t.1.p.915.n.11
- Defensores Eccleſiarum non poterant olim de cauſis Episcoporum, vel eorum ſubditorum cognoscere. t.2.p.70.n.5.
- Defuncti olim cum veſtibus, & inſigniis propriæ dignitatis congruentibus ſepeliebantur. t.1.p.390.n.7
- Defunctorum laicorum corpora cum veſtibus ſacris ſepeliri prohibitum eſt. ibid.& p.391
- Defunctorum diſtinctio quadrimembris ex D. Auguſtino, an ſit admittenda. t.3.p.882.n.4
- Defuncti mediocriter mali quinam ſint, pro quibus offerri poſſit Miſſæ ſacrificium. ibid.n.6
- Defunctus an poſſit excommunicari, vel à cenſuris abſolui. t.5.p.179.n.8
- Degradatio quoad eſſentiam & effectum non diſtinguitur à depoſitione. t.2.p.39.n.13
- Degradatio realis quomodo fiat. ibid.n.14
- Degradatio militaris. ibid.n.15.p.40
- Deiudi quodnam genus hominum fuerint in Eccleſia, t.3.p.63.n.4.
- Delegatus iudex quis ſit, & quæ eius iuriſdictio: vide in verbo *Index*.
- Delegatus an poſſit ſubdelegare ratione debilitatis corporis. t.1.p.654.n.1
- Delegatus Principis vni, vel pluribus poteſt ſuam iuriſdictionem ſubdelegare. ibid.n.1
- Delegatus an conſuli debeat à ſubdelegato ſuper cauſa commiſſa. t.1.p.654.n.3
- Delegatus ſummi Pontificis an poſſit etiam ſubdelegare cauſas graues. ibid.n.4
- Delegatus Principis quare poſſit ſubdelegare. tom.1. p.656.n.10.
- Delegatus Principis an poſſit ſine cauſa iuſta ſubdelegare. t.1.p.657.n.12.& 13
- Delegatus ad vniuerſitatem cauſarum ſubdelegare poteſt. t.1.p.659.n.19
- Delegatus Pontificis exequitur ſententiam ſuam, quam exequi non poteſt, aut non vult ille, cui eam exequendam commiſerat. t.1.p.666.n.1
- Delegati Pontificis iuriſdictio maior eſt qualibet ordinariâ. t.1.p.673.n.8
- Delegatus quæ obſeruare debeat in officio ſuæ delegationis. t.1.p.675.n.2
- Delegati iuriſdictio eius morte expirat: at ſi intuitu dignitatis mandata eſt, tranſit in ſucceſſorem in dignitate. t.1.p.676.n.14
- Delegati Principum an poſſint cauſas meri imperij ſibi commiſſas aliis demandare. t.1.p.706.n.8
- Delegatus nequit procedere contra impediētes ſuæ iuriſdictionis vſum, ſi iure proprio vtentes interuerint eius exercitium. t.1.p.709.n.1
- Delegatus debet ante omnia delegationem probare literis commiſſionis coram ordinario exhibitis. t.1. p.711.n.1.
- à Delegato Principis ſemper ad Principem appellandum eſt. t.1.p.700.n.5
- Delegatus vel totam iuriſdictionem ſuam ſubdelegare, vel de ea ſibi aliquid reſeruare poteſt, & in quo caſu à ſublegato ad eum appellandum ſit. tom.1. p.701. num.9.
- ad Delegatum non appellatur à ſubdelegato in tribus caſibus, qui referuntur. t.1.p.702.n.10
- Delicta aliqua, quæ propter enormitatem non inducunt irregularitatem, ſed propter infamiam. tom.1. p.439.n.6.
- Delicta, quæ quantumvis occulta, irregularitatem inducunt. ibid.n.7
- Vide in verbo *Irregularitas*.
- Delicta alia merè ſecularia ſunt, alia merè eccleſiaſtica, alia mixta. t.1.p.749.n.8
- Delicta iterata grauiori pœnâ ſunt puniēda, ſicut facilius primis peccatis indulgetur. tom.2. p.38. num.12.
- Delicta an ſint ſeueriùs puniēda in his, qui maiori eminent dignitate. t.2.p.569.n.1
- Delicti

Omniū Notabilium. Litera D.

- Delicti atrocitas efficit ut superior pro eius absolutio-
ne adeundus sit. t.3.p.31.n.6
- Delicta non remanere impunita, valde Reipublicæ in-
terest. t.3.p.46.n.2
- Delictum morte delinquentis censetur extinctum. t.4.
p.295.col.1.
- Delictum per impetum iracundiæ, seu iustum dolo-
rem admissum, quandoque mitius punitur. tom.5.
p.239.n.2.
- Delictum in quo differat à crimine. t.5.p.397.n.2
- Delictum sæpe pro crimine accipitur, & econtra.
ibid.
- Delictorum puniatio ex duabus præcipuè causis suade-
tur. t.5.p.411.n.3
- Delictorum puniatio etiam in brutis exercetur. ibid.
- Delictum an fugâ probetur, & an fugiens à facie iu-
dicis illud fateri videatur. t.2.p.522.n.2.& 3
- Democratia quid: Vide in verbo *Monarchia*.
- Denarius S. Petri ab Anglis præstari solitus quid sit,
& à quibus exigebatur. t.2.p.705.n.4.& 5
- Denunciatio ipse in iudicio correctionis fraternæ testis
legitimus est. t.2.p.394.n.3.& p.395.n.5.& 6
- Denunciatio non est de essentia censuræ; ex duplici ta-
men ratione sit. t.2.p.860.& seq.n.1
- Denunciatio à quo fieri debeat; & quænam sit de-
nunciationis solennis formula. ibid.p.861
- Denunciatio excommunicati priuans eum fructibus
sui beneficii fieri potest à iudice appellatione pen-
dente. t.2.p.1.& seq.n.4
- Denunciatio prædicta à quo iudice fieri debeat, &
quandonam permittatur. ibid.p.862
- Denunciatio triplex exigitur in causis, in quibus ne-
cessaria censetur. t.3.p.61.n.5
- Denunciatio trina dicitur legitima, & canonica, &
ab utroque iure approbata. ibid.
- Denunciations nuptiales unde originem sumperint,
& cuius effectus sint. t.4.p.61.n.2
- Denunciations matrimoniales in Gallia ante Conci-
lium Later. in usu fuere. t.4.p.96.n.3
- Denunciations matrimoniales quo iure ad matrimo-
nium præmitti debeant. t.4.p.98.n.7
- Denunciations quibus diebus fieri debeant, & quis
in eis dispensare possit. ibid.col.2
- Denunciatores in quo casu puniri possint propter ca-
lumniam. t.4.p.39.n.8
- Deportati in iure Cæsareo qui dicantur; & quid sit de-
portatio. t.1.p.353.n.2
- Deportatus an aliquo iure, Romano scilicet, vel mu-
nicipali testari possit. t.3.p.485.n.8
- Depositarius quando ex dolo, vel culpa circa res de-
positas teneatur. t.3.p.297.& seq.n.1.& 2
- Depositarius aliquid recipiens pro custodia rei depo-
sitæ, leuem tantum culpam tenetur præstare. t.3.
p.298.n.3.
- Depositarius quando teneatur ad præstandum casus
fortuitos. ibid.n.4.5.& 6
- Depositio quid sit, & quomodo olim contingebat.
tom.2.p.39.n.14.
- Vide in verbo *Degradatio*.
- Depositio dupliciter contingere potest. t.2.p.40.n.16
- Depositionis variorum acceptiones. t.5.p.419.n.6
- Depositio prout poenam significat, quid sit. ibid.
- Depositio quatuorplex sit, & quomodo fiat. ibid.
- Depositio alia est à beneficio, alia ab officio, alia ab
officio & beneficio simul; & quænam sint earum
effectus. t.5.p.420.n.7
- Depositio & degradatio in veteribus Ecclesiæ canonibus
pro eadem poena sumuntur. ibid.n.9
- ex Deposito aquid monachum facto monasterium con-
ueniri non potest. t.3.p.296.n.4
- Depositorum non reddere summa iniustitia est, ex Ci-
cerone. ibid.n.5
- ex Deposito regulariter non debentur usuræ, nisi mo-
ra intercedat. t.3.p.296.n.6
- Depositorum quamdiu durent, & quid si in eo adiciatur
tempus. t.3.p.299.n.7
- in Deposito reddendo compensatio opponi non po-
test. ibid.n.8.& p.300.n.12
- Derelictio rei quid sit in iure, & an detur derelictio rei
immobilis, ad intelligentiam tractatus pro dere-
lictio. tom.2.p.684.& seq.n.11.& seqq.
- Detrusio in monasterium poenitentiae peragenda cau-
sa, olim non inducebat professionem. t.1.p.952.
num.29.
- Detrusio in monasterium poenitentiae peragenda cau-
sa sequebatur olim degradationem. t.2.p.318.n.1
- Detrusio in monasterium poenitentiae peragenda cau-
sa fuit olim in usu; & an sic detrusi verè efficeren-
tur monachi. tom.3.p.633.n.10
- Deuolutio, & ius deuolutiuum quid sit, & in quibus
detur. tom.1.p.430.n.10
- Deuolutio sit ipso iure. t.1.p.432.n.14
- Deuolutio sit gradatim. ibid.n.15
- Deuotio interna quomodo per Ecclesiam præcipi pos-
sit clericis recitantibus horas canonicas. t.3.p.886.
& 887.n.7.
- Deus naturæ author; nomineque naturæ aliquando
Deus intelligitur. t.1.p.5.n.10
- Deus æternus, immensus, immutabilis, incompre-
hensibilis, &c. etiam ab ethnicis censetur. tom.1.
p.29.n.4.
- Deus inuocandus est in principio omnium actionum.
tom.1.p.274.n.9.
- Dij lares, seu penates quinam, & unde ita dicantur.
t.4.p.4.n.10.
- Diaconissa poterant olim de propriis bonis testamen-
tum facere. t.3.p.460.n.21
- Vide in verbo *Presbyteria*.
- Diaconi septem primi per manuum impositionem ab
Apostolis ordinandi. t.1.p.14.n.32
- Diaconorum varia munia referuntur. ibid.& n.33
- Diaconi etiam ad dispensandam Eucharistiam absente
sacerdote constituti. ibid.p.15.in.it.
- Diaconus in Episcopum electus debet prius consecra-
ri in Presbyterum. t.1.p.304.n.4
- Diaconi sunt immediati ministri sacerdotum, & suc-
cesserunt in locum Levitarum. t.1.p.488.n.4
- Diaconi septem ex septuagintaduobus discipulis ele-
cti. tom.1.p.604.n.2
- Diaconi septem in septem vrbis Romæ regionibus in-
stituti: inde Diaconia. ibid.
- Diaconi Cardinales dicti: vbi de aliis eorum nomini-
bus. ibid.
- Diaconis custodia ararij Ecclesiæ commissa est ab
Episcopis. t.1.p.606.n.3
- Diaconi possunt ex delegatione Episcopi publicè in
Ecclesia prædicare. t.1.p.793.n.5.& p.795.n.9
- Diaconi sæpe in sessionibus, & aliis actibus potiores,
& priores fuere. t.1.p.840.n.4
- Diaconi quare maiorem honorem ac Presbyteri assu-
mere voluerint. ibid.
- Diaconi in Presbyteros ordinari olim renuebant.
ibid.
- Diaconorum elatio suppressa. ibid.
- Diaconorum in Presbyteros elatio intolerabilis. ibid.
num.5.
- Diaconi ratione personæ, cuius vices gerunt, possunt
aliquando Presbyteris anteferri. t.1.p.841.& seq.n.9
- Diaconi olim Episcopo ut testes vitæ, & morum ad-
fuere. t.1.p.913.n.3

Repertorium Generale

- Diaconus qui incautè causa fuit homicidij, prohibetur ad superiores ordines ascendere, & permittitur in subdiaconatus officio ministrare. t.5.p.262 num.2.
- D. *Augustinus* quare genitor, & Apostolus Anglorum dictus. t.1.p.815.n.1
- Dictamina* quænam dicantur apud scriptores mediæ ætatis. t.5.p.378.n.2
- Dictio* Etiam, exprimit casum magis difficilem, & implicat minus dubitabilem. t.1.p.175.n.2
- Dictio*, *Electio*, in Rescriptis Apostolicis diuersimodè potest interpretari. t.1.p.196.n.13
- Dictio Optio*, quid significet, tum in masculino, tum in feminino genere; & in quo ab electione differat, fusè ostenditur. t.1.p.355.n.3
- Dictio aut*, sæpe accipitur pro coniunctiua &, tom.1. p.528.n.3.
- Dictio*, *alius*, non est semper repetitiua similium, si adsint coniecturæ in contrarium. t.1.p.813.n.6
- Dictio semper*, relata ad tempus, an importet perpetuitatem. t.1.p.970.n.4
- Dictio seu*, plerumque in iure accipitur pro coniunctione. t.2.p.198.n.16
- Dictio præsertim*, plerumque includit alios casus. t.2. p.287.n.3.
- Dictio penitus* nullitatem ipso iure inducit. t.2.p.799. num.11.
- Dictionis* aduersatiuæ vis, & natura est præcedentia tollere. t.3.p.37.n.15
- Dictio diu*, quodnam tempus, & quàm diuturnum significet. t.3.p.200.n.7
- Dictio quasi*, improprietatem significat, & fictionem. tom.5.p.394.n.5.
- Dictum*, vel factum sui naturâ iniuriosum præsumitur animo iniuriandi prolatum. t.2.p.510.n.2
- Dieta* quid sit, & quid significet in utroque iure. t.1. p.140.n.4.
- Dieta* diuersimodè computatur, & taxatur. ibid. & seq.
- Dieta* spatium vnde computandum. tom.1.p.141.n.5. & p.145. & seq.n.4. & 5.
- Dies* naturalis quomodo computetur. tom.1.p.450. num.2.
- Dies* civilis diuersimodè apud Hebræos, & Romanos computatus. ibid.
- Dies* vulgares apud Hebræos. ibid.
- Dies* ieiunij quoad ordines conferendos. ibid.n.3
- Vide in verbo *Ordinatio*.
- Dies* civiliter consideratus quid sit, & quid naturaliter. ibid.n.4
- Diei* maior pars quæ sit apud Iurisperitos, & in qua diei parte iudicia fieri debeant. t.1.p.695.n.5
- Dies* prælatus in iure quid sit, quid relatus, & quid repetitus. t.1.p.722.n.2
- Dies* hebdomadæ iamdiu in Ecclesia feriæ nomine designati. t.1.p.849.n.2
- Dies* naturalis computatur ab ortu solis vsque ad eius occasum. t.1.p.849.n.3
- Diebus* hebdomadæ à septem planetis antiquitus nomina sunt indita. t.2.p.166.n.2
- Dies* quomodo computetur more Romano. t.2.p.167. num.3.
- Dies* ecclesiasticus quomodo sit computandus quoad horas canonicas, & quoad celebrandum ipsum diem festum. ibid.
- Dies* septimus à Domino benedictus, & sanctificatus fuit. t.2.p.177.n.2
- Dies* septimus antiquis Patribus, etiam ante legem Moyli in veneratione fuit. ibid.
- Dies* natales Sanctorum, & Martyrum quinam sint, iuxta Ecclesiæ ritum. t.2.p.177.n.4
- Dies* natales B. Virginis, & B. Ioannis Baptistæ quare diuerso ab aliis ritu ab Ecclesia celebrentur. ibid.
- Dies* tres in nuptiis celebrandis apud antiquos rituales quinam. t.2.p.269.n.7
- Dies* vnus quare plerumque adijciatur cum præscribitur annus, vel mensis. t.2.p.295.n.7
- Dies* fatalis, & dies temporalis an differant in materia appellationis. t.2.p.806.n.6
- Dies* natales Deorum, & priuatorum etiam magnis plaussibus apud Gentiles celebrati. t.3.p.42.n.5
- Dies* festiuos supplicij reorum deturpari etiam legibus ciuilibus prohibitum fuit. t.2.p.170. & seq. num.11.
- Diem* interpellare pro homine, quid sit, & an ad moram committendam interpellatio aliqua desideretur, vt dies interpellet pro homine. tom.3.p.334. num.4.
- Dies* profesti appellantur, in quibus laborandum est. t.3.p.870.n.2.
- Dies* natalis Domini quâ olympiade, quibus Consulibus, & quo anno à creatione mundi contigerit, & quàm magna lætitiâ, & festiuitate celebrari debeat. tom.3.p.953.n.1
- Dies* natales apud varias gentes in magna celebritate fuere. ibid. & seq.
- Diei* natalis Domini, & cæterorum priuilegia referuntur. t.3.p.954.n.2. & p.955.n.3. & seq.
- Diffamatio* procedens à maleuolis hominibus, an sit sufficiens ad inquisitionem. t.5.p.55.n.2
- Dignitas* noua in Ecclesiis ita erigi debet, vt quamminum præiudicium antiquioribus dignitatibus afferat. tom.1.p.192.n.11
- Dignitates* acquiruntur aut per electionem, aut per successionem. t.1.p.222.n.5
- ad *Dignitates* curam animarum habentes quis sit eligendus. t.1.p.253. & seq.n.8
- Dignitatibus* ferè omnibus ecclesiasticis ætas est à iure communi præscripta. t.1.p.254.n.10
- Dignitas* ecclesiastica sæpe dicitur honor; & qui habet dignitatem, dicitur habere honorem. t.1.p.261. num.3.
- Dignitas* quid sit, quæ sit eius frequentior acceptio, & qui dignitatem habere dicantur. tom.3.p.127 num.13.
- Dilationibus* nimis breuibus, aut longis à iudice concessis reuocari à tali sententia appellatur. t.2.p.164. n.1. & p.165.n.4.
- Dilatio* quæ in iudiciis datur, quid sit. t.2.p.165.n.3
- Dilatio* à quibus detur. ibid.
- Dilationes* ex quibus causis, & ad quantum tempus concedantur. ibid. & col.2
- Dilatio* in causis criminalibus tantum ad triduum conceditur. ibid.
- Dilationes* quo sensu dicantur arbitrariæ. t.2.p.651.n.4
- Dilationes* longiores reis quàm actoribus concedi debent. ibid.
- Dilationes* quot sint concedendæ, siue in causis criminalibus, siue in ciuilibus; siue reo, siue actori. ibid.
- Dilatio* in iudicio quotuplex sit, & quomodo inter se differant. t.2.p.412.n.6
- Diocesani* Episcopo subiecti, parochiani dicuntur; & diocesis parochia. t.2.p.403.n.1
- Diocesum* variatum Hispaniæ limites describuntur. t.2.p.379.n.3.
- Diocesis* in notitia Imperij, & in Imperialibus constitutionibus quid significet. t.3.p.444.n.3
- Diogenis* insipiens voluntas quoad sepulturam sibi electam. t.3.p.542.n.5

Omniū Notabilium. Litera D.

- S. Dionysij* monasterium Ordinis D. Benedicti ptope Parilios à quo fuerit fundatum. t. 2. p. 438. n. 1
- S. Dionysij* monasterium Canonicorum Regularium in ciuitate Rhemenfi. t. 2. p. 784. n. 2
- Dioscorus* Patriarcha Constantinopolitanus quare Romanorum Papa dictus. t. 1. p. 237. n. 21
- Diptychon* ecclesiasticum quid sit, & à quo tempore fuerit in usu. t. 5. p. 175. n. 2
- Diptychon* duplex, & quid contineat. ibid.
- Diptychon* quare ita dictum. ibid. p. 176
- Dirutio* domus poena rei nefarii sceleris, criminisque perhorrendi. t. 2. p. 135. n. 5
- Dirutio* domus hodie in reos læsæ Maiestatis exercetur. ibid.
- Discalceatio* eius, qui defuncti fratris semen suscitare renuebat, lege Moyſis præcepta mysterium continebat. t. 4. p. 273. n. 3
- Disciplina* modica & leuis præceptoribus & magistris permittitur. t. 5. p. 261. n. 2
- Disciplina* acerbitas in emendandis, corrigendisque discipulis damnatur. ibid.
- Disciplina*, quâ discipulus etiam in sacris constitutus à magistro afficitur, non comprehenditur sub violenta manuum iniectione. t. 5. p. 574. n. 4
- Disiunctiua* in rescriptis quid sit. t. 1. p. 91. n. 8
- Disiunctiuarum* varia genera. ibid.
- Disiunctiua* rerum requirit vnum tantum adimpleri. tom. 1. p. 92. n. 2.
- Vide in verbo *Alternatiua*.
- Disiunctiua* in iure aliquando resoluitur in coniunctiuam. t. 1. p. 93. n. 15. & p. 94. 17
- Dispensatio* matrimonialis facile conceditur prole bona fide suscepta, secus aliàs. t. 1. p. 127. n. 12
- Dispensatio* vera non inducitur ex Principis tolerantia. t. 3. p. 152. n. 6
- Dispensatio* super pluralitate beneficiorum à quo fieri possit, & quænam causæ ad eam legitimæ censeri debeant. t. 3. p. 167. n. 3. & 4
- Dispensatio* legitimæ ætatis ad contrahendum matrimonium, an competat Episcopis. t. 4. p. 77. n. 7
- Dispensatio* qualibet iustam causam requirit, vt concedatur. t. 4. p. 205. n. 3
- vt *Dispensatio* in impedimentis matrimonij concedatur, quænam causæ requirantur. ibid. & seq.
- in *Dispensatione* ad matrimonium contrahendum quid exprimi debeat, & quid omitti. t. 4. p. 206. num. 4.
- Dispensatio* in radice matrimonij quid sit, & quæ eius requisita. t. 4. p. 247. n. 22
- Dispensationis* in radice matrimonij quinam sint effectus. ibid. & seq.
- Dispensatio* in radice matrimonij an possit concedi à Pontifice coniugibus, qui matrimonium nullum contraxerunt. t. 4. p. 248. & seq. n. 23
- Dispensatio* prædicta an possit indulgeri à Pontifice quando filius natus est ex professo in Religione, aut clerico in sacris ordinibus constituto, qui de facto contraxit matrimonium. t. 4. p. 249. n. 24
- Dispensatio* triplex Lioueniensibus concessa super matrimoniis earum. t. 4. p. 273. n. 1. 2
- Dispositio* Vltima in extranei voluntatem collata, an valida sit, Vide in verbo *Testator*.
- Dispositio* captatoria quænam dicatur. tom. 3. p. 497. num. 12.
- Dispositiones* captatoriæ an aliquo iure sustineantur. ibid. & seq.
- Dispositio* in alterius voluntatem collata iure canonico adimpleri debet. t. 3. p. 498. n. 13
- Disputatio* super rebus fidei an sit licita, & quibus circumstantiis adhibitis. t. 5. p. 206. n. 8
- in *Disputationibus* de fide quodnam periculum adsit. ibid.
- Disputatio* vera & formalis super rebus fidei an sit licita clericis & laicis. ibid. n. 9
- Distributiones* manuales, quæ viſualia dicebantur, quid sint, & vnde originem sumpserint. t. 3. p. 109. & seq. n. 2.
- Distributiones* quotidianæ tantum horis canonicis interessentibus debentur, nec valere potest consuetudo in contrarium. t. 3. p. 111. n. 7
- Distributiones* quotidianæ absentibus etiam in aliquibus casibus debentur, qui recensentur. ibid. & pag. 112.
- Distributiones* quotidianæ canonicis seruitio Episcopi incumbentibus non debentur. t. 3. p. 112. n. 8
- Diuisio* forma, in qua maior diuidit, & minor eligit, comprobatur usu. t. 1. p. 819. n. 11
- Diuisio* arbitrium plerumque conceditur ætate prouectioribus, electio autem iunioribus, ita æquitate naturali suadente. t. 3. p. 573. col. 1. & 2.
- Diuortio* facto apud quem filij alendi, & educandi sint. t. 3. p. 703. n. 2
- Diuortium* post legem Euangelicam nec Hebræis, nec Gentilibus licitum est. t. 4. p. 193. n. 6
- Diuortij* etymon, & acceptiones variæ traduntur. t. 4. p. 236. n. 5.
- Diuortium* verum quodnam sit. ibid. & seq.
- Diuortij* acceptio hodierna duplex. ibid. p. 257
- Diuortium* apud Hebræos an fuerit permittum: Vide in verbo *Repudium*.
- Diuortium* apud Romanos ex lege Romuli quibus de causis fieret. t. 4. p. 258. n. 7
- Diuortia* tam frequentia, vt mulieres, non Consulibus, sed maritorum numero annos computarent. ibid.
- Diuortij* facultas effrenis ab Imperatoribus cohibita. ibid. & p. 259.
- Diuortium* iniustum quibus pœnis plectatur. ibid. n. 8
- Diuortium* in matrimoniis pietate ac religione ætatis non admittebatur. ibid. n. 9
- Diuortij* solennitates apud præſcos, & ex lege XII. Tabularum. p. 260. n. 10
- Diuortiorum* varia genera apud Romanos; & ex quibus causis fierent. ibid. & seq. n. 11
- Diuortia* falsa, & quodnam diuortium fribusculum dictum. ibid. & seq.
- Diuortium* quoad separationem thori, medium inter diuortium verum, & iurgium. ibid. & p. 261
- Diuortium* matrimonij rati, vel consummati an admittatur in lege gratiæ, & quando contingat. t. 4. p. 261. n. 12.
- Diuortium* quoad vinculum, vel quoad thorum quando liceat in eadem lege. ibid.
- Diuortio* facto ad quid maritus teneatur erga uxorem: vbi de variis causis agitur ad diuortium faciendum sufficientibus. ibid. & seq. p. 262
- Diuortium* quoad vinculum matrimonij iam consummati, in lege Gratia datur. t. 4. p. 262. n. 13
- Diuortium* late sumptum quodnam. ibid.
- Diuortium* propter hæresim vnus coniugis fieri potest, etsi alium ad illam non inducat. t. 4. p. 264. num. 3. & 6.
- Diuortium* propter quodlibet peccatum fieri non potest. ibid. n. 6
- Diuortium* quoad vinculum propter hæresim fieri non potest. ibid.
- Diuortium* propter adulterium in aliquibus casibus fieri nequit. t. 4. p. 269. n. 3
- Diuortio* facto propter hæresim vnus coniugis, an si Ecclesiæ reconcilietur, redintegrandum sit matrimonium: Vide in verbo *Matrimonium*.

Diuortio

Repertorium Generale

Diuortio factio licebat iure ciuili coniugi ad secundas nuptias transire, etiam alio superstitio. t.4.p.297. num.5.

Diuortium inter Henricum I. Castellæ Regem, & Mafaldam filiam Sancij I. Lusitanæ Regis celebratum. tom.4.p.302.n.1

Diuortij Alfonsi Regis Legionensis, & Theresiæ filii Sancij Portugalliæ Regis historia refertur. ibid. col.2.

Dolensis ciuitas ubi sita, & à quo ex Archiepiscopali Episcopalis effecta sit. t.1.p.314.n.1

Dolense monasterium Ordinis D.Benedicti celebre in Gallia, in Bituricensi prouincia fundatum, immediatè Sedi Apostolicæ subest. t.1.p.401.n.1

Dolense monasterium pluribus priuilegiis à Romanis Pontificibus est decoratum. t.2.p.262.n.3

Dolus nemini patrocinari debet. t.1.p.126.n.10

Dolus magnum delictum est, quod non debet impunitum relinqui. ibid.

Dolus pro mendacio habetur, cum ex eo dissimulatio contingit. t.1.p.127.n.11

Dolus dans causam actui in spiritualibus an illum irritet. t.1.p.963.n.8

Doli definitio traditur, & explicatur, & ab impugnatione Labeonis defenditur. t.3.p.291.n.4

Dolus est contrarius bonæ fidei. ibid.p.292

Dolus non nisi à sciente committitur. ibid.

Dolus in quibus contractibus præstari debeat, variæ traduntur regulæ. t.3.p.292.& seq.n.5.& 6

Dolus quandonam in deposito præstari debeat à depositario. t.3.p.297.n.1

Dolus ipso iure emptionem vitiat. t.3.p.312.col.1

Dolus in conditione interueniens ex calliditate vnus ex contrahentibus, non ex quantitate pretij probatur. ibid.col.2

Dolus dans causam ingressui in monasterium, & professioni, an reddat actum nullum. t.3.p.649.n.3

Domestici quinam dicantur, ut ideo possint à testimonio repelli. t.2.p.425.n.5.& 6

Domestici quare à testimonio ferendo repellantur. tom.2.p.426.n.7.& 8.

Domicilium sine habitatione non acquiritur. tom.2. p.85.num.2.

Domicilia diuersa quis potest habere. ibid.

Dominica dies à Iudæis prima Sabbathi, à Gentilibus dies solis dicitur. t.2.p.166.n.2

Dominica quare dicatur dies solis, qui etiam Gentilibus venerandus fuit. ibid.col.2

Dominica in Ecclesia Catholica vocatur dies primus. ibid.

Dominicæ celebratio vetustissima in Ecclesia commendatur & adstruitur celebri miraculo. t.2.p.167. num.4.

Dominicæ celebritas variis rationibus probatur. t.2. p.168.n.5.

Dominica quibus ritibus & cultu sit veneranda; & qua ratione. ibid.n.6

Dominico die non ita vacandum est ab omni opere, sicut Iudæi vacabant die Sabatho. t.2.p.169.col.2

Dominica dies etiam Imperatorum Constitutionibus feriata est. t.2.p.170.n.10

Dominium aliud bonitarium, aliud quiritarium, & quodnam traditione acquiratur. t.2.p.146.col.1. & num.33.

Dominium verum an transferatur in vnum ex litigatoribus, cum res mobilis, vel immobilis per sententiam iudicis illi adiudicator. t.2.p.739.& seq.n.4

Dominus temporalis ob suspensionem solam hæresis priuatur fidelitate à vassallis sibi promissa. tom.5. p.555.n.6.

B. Dominicus primus generalis Inquisitor constitutus ab Innocentio tertio. t.1.p.309.n.2

S. Dominici monasterium in Messanenfi diocesi cuius operâ constructum. t.1.p.838.n.1

Domnus quisnam, & quare apud veteres ita vocaretur. t.2.p.528.n.3.

Domus Ecclesiarum titulo, & insignibus earum iam olim inscribebantur. t.3.p.968.n.2

in **Domibus** Ecclesiarum, in quibus clerici degunt, non debent indices laici hospitium sibi vindicare. tom.3.p.970.n.8.

S. Donatiani septimi Episcopi Rhemenfis Ecclesia Brugis erecta, in qua eius corpus quiescit. tom.1. p.535.n.2.

Donatarius propter ingratitudinem rebus donatis priuatur. t.3.p.440.n.4

Donatio an prohibeatur fieri in diebus ab Ecclesia feriatis. t.2.p.192.n.34

Donatio propter nuptias veteribus incognita fuit, & tantum ante nuptias fieri poterat. t.3.p.313.n.4

Donationis etymon, & diffinitiones traduntur, & vera ex Aristotele refertur. t.3.p.428.& seq.n.4

Donatio perfecta an sit contractus. t.3.p.429.n.5

Donatio à quibus personis celebrari non possit. ibid. num.6.

Donatio an, & quando à minore celebrari possit. ibid.

Donatio rerum, quarum quis tantum administrator est, an, & quando valida sit. t.3.p.429. & seq. num.7.

Donatio remuneratoria an etiam Prælati Ecclesiæ sit interdicta. t.3.p.430.n.8.9

Donatio remuneratoria an indigeat Pontificis confirmatione. ibid.

Donatio, quæ ex promissione incipit, efficacem ad agendum producit conditionem. tom.3. pag.433. & seq.num.5.

Donatione perfecta non licet donatori conditionem adiicere. t.3.p.435.n.4

in **Donationibus** an plenissima interpretatio fieri debeat. t.3.p.435.n.5

in **Donatione** tantum creditur donatum ius illud, quod donator in ipsa re habet. t.3.p.436.n.2

Donatio quinquagesimæ partis rerum ad mensam Episcopalem spectantium an possit fieri ab Episcopo sine consensu Capituli. t.3.p.439.n.1.& 2

Donatio propter ingratitudinem potest per donatorem, non per heredem eius, reuocari. t.3. p.440. n.24.

Donatio ex causis à iure receptis, & approbatis reuocari potest. t.3.p.441.n.5

Donationes modicæ tantum permittuntur clericis in ægritudine constitutis. t.3.p.480.n.3

in **Donatione** propter nuptias omnia pacta conuenta intelliguntur, quæ circa dotem coniugibus placuerunt. t.3.p.513.n.6

Donatio propter nuptias à marito, vel alio eius nomine fieri potest. ibid.

Donatio propter nuptias ad maritum, vel eius hæredes soluto matrimonio redit. ibid.& seq.n.5

in **Donatione** propter nuptias pactum de ea lucranda adhiberi solet, & quid operetur; & an specialiter requiratur, ut mulier res donatas lucretur. tom.3. p.314.n.7.

Donatio alicuius rei facta Ecclesiæ sub conditione, an reuocari possit. t.4.p.117.n.2

Donatio incipere potest à traditione, & à promissione; & quænam conditionem admittat. ibid.& seq.n.3

Donatio etiam incipiens à traditione modum, & pactum recipere potest. t.4.p.118.n.4

Donatio

Omnium Notabilium. Litera D.

- Donatio inter virum, & uxorem constante matrimonio facta non valet, confirmatur tamen morte donantis. t.4.p.232.n.10
- Donatio propter nuptias soluto matrimonio redit ad virum. t.4.p.303.n.5
- Donatio propter nuptias, si nuptiæ, quia incestuosæ, nullæ declarantur, à marito repeti potest, nec lucro vxoris cedit. t.5.p.304.n.10
- Donatio propter nuptias varias appellationes fortitur; & quid propriè sit. ibid.n.12
- Donatio propter nuptias apud Romanos recepta, quos effectus pariat. t.4.p.304.& seq.n.13
- Donatio propter nuptias nulla est, vbi nullum est matrimonium. t.4.p.305.n.14
- Donatio inter coniuges constante matrimonio facta non subsistit, si alter locupletior, alter verò pauperior efficiatur. t.4.p.317.n.3
- Donatio inter virum & uxorem quo iure prohibita sit. t.4.p.318.n.5
- Donatio inter coniuges quibus ex causis sit prohibita. ibid.n.6
- Donationis verbo prohibita inter virum & uxorem quid veniat: vbi quod donatio mortis causa inter eos recepta est. t.4.p.319.n.7
- Donatio ante nuptias facta, dummodo non confectatur in tempus matrimonij, valet. t.4.p.319.& seq.num.8.
- Donatio inter coniuges prohibita inter quas personas consequenter prohibeatur: & an aliquando sustineri possit. t.4.p.320.n.9
- Donatio inter coniuges, & personas iure potestatis sibi coniunctas adeo irrita est ipso iure, vt nihil valeat quod donationis causâ actum est. ibid.n.10
- Donatio prædicta an iuramento firmari valeat. ibid.
- Donationes inter virum & uxorem post orationem Antonini confirmatæ fuere. t.4.p.321.n.11
- Donationes inter coniuges, quæ à traditione incipiebant, an confirmarentur iure antiquo. ibid. & num.12.
- Donationis prædictæ reuocatio quomodo, & quotupliciter contingeret. t.4.p.323.n.13
- Donationes nonnullæ inter virum, & uxorem receptæ referuntur. t.4.p.324.n.17
- Donatio à paupere diuiti facta, & à subdito superiori, suspecta est; si à diuite pauperi fiat, pia est; si locuplete diuiti, humana. t.5.p.97.n.3
- Dona & munera matrimonij causâ data quomodo distinguantur. t.4.p.221.n.2
- Vide in verbo *Munus*.
- Dormiens* ex delicto tenetur, si aliqua eius culpa præcessit. t.3.p.916.n.15
- Dormitorium* communis locus est, in quo monachi quiescunt, & extra quem dormire olim sine iusta causa non licuit. t.3.p.737.n.5
- in *Dotis* constitutione tacitè conditio inest, si nuptiæ sequantur. t.2.p.250.n.9
- Dos mulieris in quo casu possit pro delicto mariti capi. t.3.p.368.col.2.
- ad Dotem repetendam quænam sit actio instituta. tom.3.p.369.n.7.
- Dos propriè, & per excellentiam dicitur res vxoria. ibid.
- Dotis repetendæ ratio quænam olim fuerit. ibid.col.2.
- Dotium causa publica, & fauorabilis est, multaque earum causâ priuilegia mulieribus concessa fuere. ibid.& seq.n.8.
- Dos Ecclesiæ quænam sit, & quomodo olim tradere-tur. tom.3.p.850.& seq.n.3
- Dos Ecclesiæ quænam sit competens, & quæ in ea constituenda attendantur. t.3.p.851.n.4
- Dos filiabus spuris hodie ex æquitate canonica præstari debet. t.4.p.138.col.2
- Dos non restituitur separato matrimonio propter adulterium. t.4.p.278.& seq.n.2
- Dos tota restituenda est à marito, si soluendo sit, diuortio facto. t.4.p.279.n.4
- Dos restituenda est vxori matrimonio soluto ex iusta causa. t.4.p.280.n.6
- Dotis nomen quid significet: vbi traditur eius etymologia & origo. ibid.& seq.
- Dotes sunt iuris gentium, dotiumque causa apud omnes præcipua fuit. ibid.p.281
- Dotis definitio, & diuisio referuntur. t.4.p.281.n.9
- Dotem dici, & dotem dari quid sit, & in quo differant. ibid.
- Dos promissa, profectitia, & aduentitia. ibid.& pag.282.
- Dos constante matrimonio ad maritum pertinet, eo verò soluto, quandonam sit restituenda. tom.4.p.282.n.10.11.
- Dos quo sensu dicatur perpetua. t.4.p.283.n.12
- Dos à quibus repeti, & quibus restitui possit. ibid.num.13.
- Dotis retentio, facto diuortio, ex variis causis competit marito. t.4.p.284.n.13
- Dos quandonam lucro fisci cedat propter delictum mariti. ibid.n.14
- Dos vxori restituitur dissoluto matrimonio propter ingressum Religionis. ibid.n.15
- Dotis causa principaliter mota non est mixti fori. t.4.p.292.n.6.
- Dos sine matrimonio non datur, etsi matrimonium sine dote subsistat. t.4.p.303.n.7
- Dos in quibus casibus non efficiatur caduca, ob matrimonium iniustum, vel incestuosum. t.4.p.306.num.17.& 18.
- Dotis depositio penes mercatorem sub pacto honesti lucri ex ea perciendi, conuentio est vstratissima in pluribus locis, & an sit licita. t.4.p.313.n.14
- Dos constante matrimonio quando, & ex quibus causis sit restituenda. t.4.p.315.n.18
- Dos ob quamcunque causam restituta remanet semper dos. ibid.& seq.n.19
- vt Dos à muliere repeti possit, quid præcisè requiratur. t.4.p.316.n.22.
- Dotis modus præscriptus fuit apud Hebræos & veteres Romanos. t.5.p.300.n.8
- Dos maxima apud Romanos quænam fuerit. ibid.
- Dos virginis stupratæ quomodo æstimanda sit. ibid.col.2.
- Dotality* nomine an bona paraphernalia comprehenduntur. t.2.p.90.n.5
- Dubitans in fide an hæreticus sit. tom.5.p.165.n.2.& p.167.& seq.n.10.
- Dubius in fide quis dicatur. t.5.p.168.n.10
- Dubius in fide non est qui quomodocumque suspendit assensum fidei. ibid.n.11
- Vide in verbo *Hæreticus*.
- Duelli* variæ acceptiones referuntur. t.5.p.294.n.7
- Duellum vnde ita dicatur. ibid.
- Duelli diuisio & vsus apud varias gentes in variis casibus. t.5.p.295.n.8
- Duellum omni iuri opponi ostenditur. ibid.n.9
- Duellum iniustum, & iniuriosum remedium est ad decidendas controuersias. t.5.p.296.n.11
- Duellum etsi in aliquibus locis permissum, nunquam iure permittitur. ibid.& seq.
- Duella etsi non radicitus extirpata, nunquam iusta, & honesta credi debent. ibid.p.297
- Dumelmen*

Repertorium Generale

Dunelmensis Episcopatus ubi situs, & quod translatus fuerit. t.1.p.145.n.3
Dunelmense monasterium in Anglia simul habuit Cathedralam Episcopalem, cuius Præsul simul Abbas erat. t.1.p.252.n.9
Dunelmensis monasterij Ordinis D.Benedicti historia refertur. t.1.p.894.n.1
Dunense monasterium Ordinis Cisterciensis quando nam fuerit constructum. t.2.p.442.n.2
Dumviri quinam fuerint, quanta eorum dignitas & iurisdictio, & ex quo ordine eligerentur apud Romanos. tom.1.p.649.& seq.n.23.& 24
Dux Zaringia Imperator eligitur, turpiterque præ auaritia Imperio cedit. t.1.p.325.n.1
Dux Suevia excommunicatus Imperij indignus censetur. tom.1.p.326.n.12
Dux Bohemia ius habet eligendi Episcopum in ciuitate Pragensi. t.5.p.34.n.2
Duces Bohemia à quo tempore titulo Regis decorati sint. t.5.p.35.n.5

E.

Eboracum antiqua & nobilis ciuitas est in Britannia, Archiepiscopali Sede decorata, & alia eius laudes. t.1.p.90.n.1
Eboracensis Ecclesia quondam fuit Canonicoꝝ Regularium. t.2.p.835.n.1
Ebrietatis, & crapulae mala æqualia censentur. tom.3. pag.46.n.1.
Ebrietatem fœdam esse ab aliquibus Philosophis negatur. t.3.p.48.n.4
Ebrietatis duo mala præcipua ad vnguem exprimuntur. ibid.& seq.n.6
Ebrietas, vel inebriatio, de qua Scriptura loquitur, quomodo intelligenda sit. t.3.p.49.n.7
Ebrodunum ciuitas Archiepiscopalis Gallia in Allobrogibus. t.2.p.413.n.1
Ebrodunum, siue Ebredunum, ciuitas est Gallia in Alpibus maritimis sita, primò Episcopalis, deinde in Metropolim erecta. t.3.p.220.n.1
Ecclesia vniuersali attributa potestas legislatiua, quæ residet penes summum Pontificem. t.1.p.12.n.27
Ecclesia ex hac luce sublatis Apostolis non remansit præsidio destituta. t.1.p.20.n.44
Ecclesia vna non tantum vnitatem ordinis, sed etiam vnitatem formæ probatur remissiuè. t.1.p.29.n.8
Ecclesia habet potestatem legislatiuam; & an leges possit ferre etiam ad res ciuiles & politicas. tom.1. pag.34.n.6.
Ecclesia Latina & Græca non consensere circa ieiunium Sabbathi, eiusque obseruationem. t.1.p.50. num.20.21.
Ecclesia plures in vrbe B.Mariae dicatæ, ex quibus multi Cardinales suos titulos desumunt: & quæ inter illas sit præcipua. t.1.p.75.n.3
Ecclesia, quæ consuevit regi per clericum secularem, potest conferri per Prælatum regularem. tom.1. p.162.n.2.
Ecclesia traditio caremonialis olim à fundatoribus vstrata. tom.1.p.170.n.7.vbi de rebus Ecclesia oblati. ibid.n.7
Ecclesia Anglicana temporibus Cœlestini fœdissimis clericorum excessibus deturpabatur. t.1.p.275.n.1
Ecclesia Cathedralis olim frequenter regulares erant, earumque Canonici regularem vitam profitebantur. t.1.p.294.n.4
Ecclesia viduata dicitur quæ Pastore, vel Prælato careret. t.1.p.342.n.2
Ecclesia Pastore destituta in spiritualibus & tempo-

libus detrimentum patitur. t.1.p.344.n.10
Ecclesia Placentina est Cathedralis suffraganea Archiepiscopi Bononiensis. t.1.p.297.n.1
Ecclesia consecrari non potest, nisi ita dotetur, vt Presbyter & eius minister ex eius redditibus possint ali. tom.1.p.530.n.5
Ecclesia Cathedralis Sede Episcopali vacante à quibus olim custodiebantur. t.1.p.759.n.3
Ecclesia vacantes olim à laicis sub specie custodiæ direpta & expoliata. t.1.p.759.n.4
Ecclesia vacantis fructus ad quem pertinere debeant. t.1.p.760.& seq.n.7.
Ecclesia quare oblongæ ædificentur, & versus Orientem. tom.1.p.796.n.12
Ecclesia in aliquo Archidiaconatu sita, si erigatur in Cathedralam, eximitur à iurisdictione Archidiaconi. tom.1.p.843.n.7
vt *Ecclesia* regularis in Cathedralam erigatur, cuius consensus requiratur. t.1.p.844.n.11
Ecclesia domum locando, aut rem in feudum dando, non potest pactum adicere, vt in ea inquilini, vel feudatarij sepeliantur, & decimas illi persoluant. t.1.p.875.n.4.
Ecclesia læsa in contractu celebrato restituitur iure minoris. t.1.p.970.n.6
Ecclesia in casu restitutionis aduersus contractum, non tenetur restituere pretium acceptum ante iudicis sententiam. t.1.p.673.n.13
Ecclesia restitutionis beneficio gaudet etiam contra sententiam à Principe latam. t.1.p.984.& seq.n.9. & p.986.n.13.
Ecclesia læsa ob defectum probationis, aut editionem instrumenti ex negligentia procuratoris, iuste potest in integrum restitutionem petere etiam aduersus aliam Ecclesiam. t.1.p.989.n.6
Ecclesia an eximatur à iurisdictione ordinaria per subiectionem Romanæ Sedi. t.2.p.838.n.2
Ecclesia veteres Christianorum ad similitudinem templi Salomonis constructæ. t.3.p.3.n.5.& 6
Ecclesiarum veterum mansiones diversæ. ibid.p.4.n.10
Et quomodo in eis fideles iuxta sexum, & ætatem disponebantur. ibid.& seq.
Ecclesia Cathedralis olim ferè omnes fuere canonicoꝝ regularium. t.3.p.31.n.4
Ecclesia multæ sunt, quæ non nisi Nobilibus patent. t.3.p.182.n.2.
in *Ecclesiis*, tum secularibus, tum regularibus vtriusque sexus plures institui non valent, quàm commodè ex eius prouentibus ali valeant. tom.3.p.190. num.3.& seq.
Ecclesia in vacantium custodia olim pluribus in locis Regio iuri coharebat. t.3.p.224.n.6
Ecclesia baptismales quanam priscis temporibus dictæ fuerint. t.3.p.237.n.2
Ecclesia agens ad rescissionem actus, quondam teneatur probare defectum solennitatis. t.3.p.229. num.10.
Ecclesia, ecclesiasticæque personæ olim ex testamento nihil capere poterant, & à quo tempore hoc iure fruuntur. t.3.p.465.n.6
Ecclesia in hæreditate clerici intestati præfertur Fisco. tom.3.p.527.n.7.
Ecclesia seculares cum decimis à Parochis monachis olim tradita fuere; & quid deinde obseruatum sit circa hoc. t.3.p.755.n.3.& p.756.n.4
Ecclesia quare plerumque altaria dicantur. tom.3. p.760.n.3.
Ecclesia vacantibus ob dissensum patronorum, an sit constituendus œconomus ab Episcopo. t.3.p.765. num.13.

Omniū Notabilium. Litera E.

Et an possit in illis intra tempus concessum ad præsentandum aliquis ordinari. t.3.p.782.n.2
 Ecclesiæ Magnatum tutelæ mediâ, vel immediatè se submittunt. t.3.p.783.n.3
 Vide in verbo *Aduocatia*, *Aduocatus*.
 Ecclesiæ sine proprij Episcopi licentiâ non est construenda. t.3.p.787.n.2
 Ecclesiarum necessitas ex præcepto Ecclesiæ. tom.3. p.835.& seq.n.5.& 6.
 Ecclesiæ quo ritu & forma sint construendæ. tom.3. p.837.n.10.
 in Ecclesiarum constructione quàm necessaria sit licentiâ Episcopi. ibid.n.11
 Ecclesiæ quomodo, & quibus diebus sint consecrandæ: vide in verbo *Consecratio*.
 Ecclesiæ si diruatur, & reedificetur, iterum est consecranda; si verò tantum violetur, reconciliari debet per aquam cum vino & cinere benedictam, & interim non licet in ea Missam celebrare. tom.3. p.845.n.4.
 Ecclesiarum pollutio, & violatio quid sint, & in quo differant, & quomodo contingant. ibid.num.6. & p.846.n.7
 Ecclesiæ violatio quomodo per sepulturam infidelis contingat; vbi de aliis casibus. t.3.p.847.n.8
 in Ecclesiâ, vel Altari violato diuina celebrare non licet antequàm reconcilientur. ibid.& seq.n.9
 Ecclesiæ destructa sacra remanet, consecrationis tamen virtutem amittit. t.3.p.848.n.11
 Ecclesiæ debet ab eo dotari, qui fecit eam consecrare. t.3.p.849.n.1.
 in Ecclesiæ constructione, & dedicatione nonnulla obseruanda sunt, antequàm Episcopus eam consecraret. t.3.p.850.& seq.n.3.& 4
 Ecclesiæ etiam ab hæredibus eius, qui eam construxit, est dotanda, si intestatus decedat. t.3. p.851.& seq. num.6.
 Ecclesiarum dotatio errore impio à Vvaldensibus damnatur, sed defenditur: vbi iniquitas aliquarum constitutionum circa hoc ostenditur. tom.3. p.852.& seq.n.7.
 Ecclesiæ etiam non consecrata, si violata fuerit, prius debet reconciliari, vt consecratur. tom.3. p.855. num.2.
 Ecclesiæ quomodo sint reparandæ; & an iuxta arbitrium Episcopi possint ampliari sumptibus eorum, qui ad reparationem tenentur. t.3.p.962.n.6
 Ecclesiæ quorum sumptibus sint reparandæ. ibid. & seq.n.7.& p.963.n.8.
 Ecclesiarum ædificatio pium, & religiosum opus est. t.3.p.965.n.2.
 Ecclesiæ sub titulo Sanctorum dedicari possunt. ibid. & seq.
 vt Ecclesiæ ædificetur quando quis cogi possit domum, aut aream vendere. t.3.p.966.n.3
 Ecclesiæ nouæ ita debent construi, vt per eas nullum præiudicium aliis inferatur: vbi de aliis circa hoc requisitis. ibid.n.4
 Ecclesiæ iam à primis sæculis inter immobilia domos possedit, quibus tituli, & insignia Ecclesiarum inscribi solebant. t.3.p.968.n.2
 Vide in verbo *Domus*.
 Ecclesiæ Dei secundum Euangelicam veritatem domus orationis esse debet. t.3.p.985.n.2
 Ecclesiæ, vel iurisdictio Ecclesiastica sub annuo censu concedi non debet. t.5.p.128.n.2.4
 Ecclesiæ Romanæ prærogatiuæ, eiusque Sedis insigniores tituli recensentur. t.5.p.509.& seq.n.2
 Ecclesiæ Patriarchales tres tantum à D.Petro institutæ fuere, & quare. t.5.p.513.n.8
 D.D.Gonzal. in *Decretal. Index generalis*.

Ecclesiæ matris quænam propriè dicatur, & quænam lato modo. t.5.p.632.n.2
 Ecclesiæ Romana prima matris dicitur, Cathedralis verò respectu illius secundæ matris sunt. ibid.
 Ecclesiæ Orientalis, & Occidentalis dissidium circa rasuram baræ: vide in verbo *Græci*.
 Edictum, *Quod quisque iuris*, commendatur, & quis eius author sit. t.1.p.55.n.9
 Edictum de alienatione iudicij mutandi causâ facta, quid sit, quis eius author, & qua de causa editum, t.1.p.1000.n.7.& 8.
 Edictum prædictum vt minùs necessarium impugnatur; sed tanquam iuri consonum, rationique consentaneum defenditur. ibid.n.9.& p.1001.n.10
 Edicti prædicti partes quæ sint, & ad quæ extendatur. t.1.p.1001.n.11.& p.1002.n.12.
 Edictum prædictum etiam ad actiones personales ex parte actoris spectat. ibid.n.12
 Edictum hoc habet locum in cessione facta in priuatum iudicij mutandi causâ, & in actore eadem de causa actionem cedente. ibid.n.13.& 14
 vt Edictum hoc habeat locum quæ requirantur: & quando cesset. ibid.& seq.n.15.16
 Edictum prædictum quæ remedia contineat, & quæ actio ex eo detur. t.1.p.1003.& seq.n.17
 Et quibus personis competat, vt ex eo agere possint. t.1.p.1004.n.18.& 19.
 Editio instrumentorum naturali iure nititur. tom.2. p.331.n.10.
 Editio instrumentorum nonnunquam ex persona actoris fit. t.2.p.332.n.13
 S. Edmundi monasterium in Angliâ Canonicorum regularium. t.1.p.953.n.1
 Edna ciuitas celebris in Gallia, aliàs Augustodunum dicta, Cathedrâ Episcopali decoratur. t.3.p.533. num.3.
 Educatio bona quantum valeat in puerili ætate, variis authoritatibus ostenditur. t.3.p.701.n.2
 Electio è monasterio vltima pœna regularium; & in quibus regulis statuta. t.1.p.833.n.7
 Electio è monasterio pœna valde grauis est, & an sit licitus eius vsus. t.3.p.676.n.7
 Electionis pœna omni tempore in Ecclesiâ vtitata fuit, ibid.p.677.
 Electio vbi sit celebranda; & quod potest fieri in loco interdicto: secus de electione Romani Pontificis. t.1.p.211.n.4.
 ad Electionem quomodo procedi possit, si appellatum sit. ibid.n.5
 Electio in aliquibus cum postulatione conuenit, in aliis ab ea differt. t.1.p.212.n.21.& 22
 Electio est modus succedendi in dignitatibus ecclesiasticis perfectior. t.1.p.222.n.5.7
 in Electione Episcopi olim tres eiusdem prouinciæ Episcopi interesse debebant. t.1.p.218.n.4
 Electio ad aliquos spectare potest ex consuetudine, ibid.n.7
 Electio ad clamorem populi facta non subsistit. t.1. p.226.n.6.
 Electio popularis quando fuerit in vsu. ibid.n.7
 Electionis Episcoporum forma varia iuxta temporum & regionum diuersitatem. t.1.p.227.n.8.9
 Electio canonicè facta debet confirmari, & ad quid confirmans teneatur. t.1.p.229.n.4
 Electionis confirmatio quibus competat, & à quibus petenda sit. ibid.& seq.n.6.& 7
 Electio non est temerè à superiore confirmanda. t.1. p.230.n.7.
 Electionis confirmatio quosnam effectus habeat, ibid. num.8.

e

Electio

Repertorium Generale

Electio supremi Pontificis tam in modo eligendi, quam in personis eligentibus diuersimodè est celebrata. t.1.p.245.n.11
 Electio ad Pontificatum à Clero facta. ibid.n.12
 Electio per Imperatorem. ibid.
 Electio R.Pontificis ad Cardinalium collegium deuoluta. ibid.& seq.
 Electio per inspirationem, adorationem, compromissum, & scrutinium: & quæ forma hodie obseruetur. ibid.n.13
 Electio R.Pontificis à nullo valet confirmari. ibid.n.14.& 15.
 Electionis, in qua Regius expectatur assensus, varia incommoda. t.1.p.248.n.6
 Electio abusuè ab ordinatione seiuncta. t.1.p.255.num.11.
 Electione indigni facta, eligentes priuantur potestate eligendi, & ad quem deuoluatur electionis ius. t.1.p.257.n.4.
 Electione per compromissum facta, compromittentes tenentur recipere electum à compromissariis. t.1.p.258.n.4.
 Electio Abbatissæ in monialium monasteriis spectat ad ipsas moniales. t.1.p.239.n.6.8
 Electio quæ sit per compromissum quid sit, fusè explicatur. ibid.n.7.& p.260
 Electio secunda facta primâ non cassatâ, quia appellatum est, vel contra priuilegia Ecclesiæ celebrata erat, cassanda est, licet in prima electus denuo possit eligi. t.1.p.263.n.2.4
 Electione primâ non cassatâ non est procedendum ad secundam. ibid.p.264.n.5
 Electio diuersis ex causis irritatur: vbi de vitio electionis ex defectu formæ. t.1.p.367.n.6
 Electionis ad Prælatutam regularem aliqua specialia requisita referuntur. t.1.p.269.n.5
 Electio ecclesiastica in quo loco fieri debeat. tom.1.p.173.n.8.
 Electioni faciendæ præmittenda est Missa de Spiritu sancto. ibid.n.9
 Electioni quomodo consensum præstare possint Principes sæculares. t.1.p.274.n.11
 Electio à suspensis celebrata non sustinetur. t.1.p.281.num.16.
 Electionis confirmatio quantum necessaria sit ex parte electi. t.1.p.283.n.5
 Electio dat ius ad dignitatem tantum in habitu, non in actu. t.1.p.284.n.6
 Electionis confirmatio, non gratia, sed iustitia est. t.1.p.285.n.6.
 ad Electionem vocandi sunt absentes, si intra prouinciam sunt; valde verò remoti, si commodè citari possunt. t.1.p.288.n.8. & 10. Quid de inhabilibus circa hoc. ibid.n.11
 Electio canonicè facta post appellationem ne nisi canonicè fiat, valida est: si verò appelletur ne hoc modo fiat, & contrâ celebretur, valida est. tom.1.p.290.n.8.
 Electionum Episcoporum controuersie olim ad Sedem Apostolicam deuoluebantur. t.1.p.294.n.8
 vt Electio sustineatur sufficit ad obtinendum beneficium probare eligentem esse in quasi possessione eligendi. t.1.p.306.n.9
 Electionis ius an in vnum per compromissum deferri possit. t.1.p.320.n.3
 Electio, in qua ex septem compromissariis tres eligunt quartum, confirmanda est, si ille quartus electioni consentiat. tom.1. pag.321.n.3.& p.322.num.5.
 Electio sui ipsius nulla est. ibid.n.4.& 6

Electio per viam scrutinij manifesti, & per viam scrutinij non manifesti. ibid.n.7
 Electionis, & coronationis Imperialis forma traditur. t.1.p.330.n.32
 Vide in verb. *Imperator*.
 Electio Prælati fieri non debet ante humationem prædefuncti. t.1.p.333.n.4
 Electio Pastoris ante sepulturam defuncti facta aliquando valet. ibid.n.6
 Electio contemptis electoribus facta an sit nulla ipso iure. t.1.p.333.n.7
 Electio canonicè celebrata debet confirmari, licet quidam eligentium essent minori excommunicatione ligati. t.1.p.335.n.1
 Electio in qua vnus tantum maiori excommunicatione ligatus interfuit, vitatur. t.1.p.336.n.5
 Vide in verbo *Excommunicatio*.
 Electioni R. Pontificis interesse possunt Cardinales etiam maiori excommunicatione ligati. ibid.n.6
 Electione ex legitimo impedimento protelatâ, ius eligendi non deuoluitur ad superiorem. tom.1.p.343.num.4.
 Electione ad superiorem deuolutâ, is debet eligere cum eadem qualitate, cum qua tenebatur eligere patronus. ibid.n.7
 Electio Prælati Ecclesiæ Cathedralis, vel Regularis, intra tres menses fieri debet, aliàs deuoluitur ad proximum superiorem. ibid.n.8
 Electioni Prælati superioris breuius spatium præfixum est, & quare. t.1.p.344.n.11
 in Electione Præpositi attenditur Concilium Lateran. secundum. ibid.n.13
 in Electione an tres tantum collectores suffragiorum eligi possint. t.1.p.345.n.3
 Vide in verb. *Scrutator, Votum*.
 Electio per inspirationem quando contingere dicatur. t.1.p.346.n.9
 Electio clandestina merito reprobatur, & quæ talis dicatur. t.1.p.346.n.12
 Electio factâ collatione suffragiorum, & regulato scrutinio, publicari debet. t.1.351.n.4
 in Electionibus ecclesiasticis suffragium non solum factum, sed etiam verbis præstari debet. tom.1.p.353.num.4.
 Vide in verbo *Suffragium*.
 Electio in qua admittuntur inhabiles, non vitatur, si præmittatur protestatio. t.1.p.354.n.2
 Electionis ius non potest laico competere propter compositionem factam cum Prælato, & Capitulo. t.1.p.355.n.5.
 Electio quàm valde differat à præsentatione, ostenditur. t.1.p.256.n.6
 Electio vt confirmetur, debet celebrari à maiori, & saniori eligentium parte. t.1.p.364.n.3
 Electio cui deficit sanioritas, licet adsit maioritas, nequit confirmari. t.1.p.365.n.6
 in Electione an simul desideretur sanioritas cum maioritate. t.1.p.366.n.9.11
 Electioni tempus præscriptum non currit illis, qui eligere debent petita licentiâ. tom.1. pag.318.num.1.
 Electio ita prohiberi potest, ne sine licentia eligentes ad eam procedant. t.1.p.368.n.3
 Electio noua quando fieri possit, lite super præcedenti electione pendente. t.1.p.377.n.6
 Electio Abbatissæ à duabus partibus monialium celebrata confirmari potest, non obstante quacumque exceptione, vel appellatione. t.2.p.800.n.12
 Electio quomodo possit appellatione pendente confirmari. t.2.p.851.n.4
 Electio

Omniū Notabilium. Litera E.

- Electio ecclesiastica* per sortes fieri non debet, tanquam à disciplina ecclesiastica alienas. t.1. p.389. & seq.n.4. & 8.
- Electio ecclesiastica* an possit sortibus committi, dum duo æqualia suffragia habent, nec est periculum eligendi indignum, nec potest controuersia aliter dirimi. ibid.p.391
- Electorum collegium* an Pontificiâ autoritate, an Imperiali constitutione sit institutum, grauitur inter Catholicos, & Protestantes disceptatur. t.1.p.325. num.4.
- Electorum dissidium* circa successorem Henrici V. eligendum. t.1.p.326.n.8
- Electores Palmites Imperiales, & Columnæ Imperij* dicuntur. t.1.p.329.n.30
- Electorum numerus* septenarius quare ita constitutus. ibid.
- Electores Ecclesiastici* quare tres constituti. ibid.p.330
- Electores, tum Ecclesiastici, tum sæculares, enumerantur.* t.1.p.330.n.31
- Vide in verb. *Imperator.*
- Electo* Comes Palatinus quare dapifer dicatur. tom.2. p.401.n.7.
- Electum* quid sit: vbi electi tria genera referuntur. t.3.p.468.n.6.
- Electus* propter vitium temporale reiectus, potest iterum eligi; secus si vitium sit perpetuum. t.1.p.268. num.8.
- Electus reiectus* ob vitium formæ electionis, non remanet inhabilis ad alias electiones. ibid.n.9
- in Eligendis ad Prælaturas regulares quænam specialia requirantur. t.1.p.270.n.6
- Electus*, cuius electio fuit cassata, non vitio personæ, sed formæ electionis, nisi sit ob vitium simoniæ, iterum potest eligi. t.1.p.266.n.2
- Eligi ad dignitates ecclesiasticas qui non possint. ibid. p.267.n.4.
- Electus* ante confirmationem administrans priuatur iure quæsito per electionem, eiusque electio cassatur. t.1.p.283.n.3. 5
- Electus* quo casu teneatur proprium delictum superiori prodere. t.1.p.294.n.11
- Electus* per laicos ad beneficium ecclesiasticum, electionis commodo caret, & ineligibilis manet donec cum eo dispensetur. t.1.p.347.n.4
- Electus* ante electionem non debet consensum, seu voluntatem suam explicare. t.1.p.351.n.3. & tom.2. p.780.n.1.
- Electus* ad officium temporale, lite mota super electione, etiam sententiâ sequutâ in fauorem electi, non potest officium retinere, si iam tempus elapsum sit. t.2.p.64.n.7
- Eliensis insula* vbi sita, quando, & cuius ope ad fidem conuersa. t.1.p.118.n.1
- Eliensis Ecclesia* quando, & à quo ædificata, in monasterium redacta, & ad Episcopatum erecta. ibid.
- Elogium* in iure variè accipitur, & quænam sit eius frequentior acceptio. t.3.p.462.n.2
- Emenda* quid sit, & in quo differat à multa. tom.1. p.800.n.5.
- Emenda* cuiusmodi attribuitur. ibid. & p.801
- Emphyteusis* veræ constitutio propriè consistit in agris sterilibus. t.3.p.269.n.2
- Emphyteusis origo* vnde cœperit: vbi etiam traditur emphyteusis definitio. ibid.
- Emphyteusis præcipua diuisio* in hæreditariam & familiarem. ibid.n.3
- Emphyteusis* an sit veræ alienationis species. ibid. & seq.n.3.
- Emphyteusis* indistinctè à sacris canonibus prohibita D.D.Gonzal. in Decretal. Index generalis.
- est in rebus Ecclesiæ. ibid.p.270
- Emphyteuta* cadit à iure suo, si per biennium cesset in solutione canonis, aut vendit meliorationes irrequisito domino. t.3.p.335.n.6
- Emphyteuta* non potest de iure sibi in re emphyteutica concessa pro libito disponere. t.3.p.336.n.8
- Emphyteuta* per biennium canonem non soluens, an ipso iure excidat ab emphyteusi ante sententiam iudicis. ibid.
- Emphyteuta* potest ius suum, & melioramenta, inuito domino donare, non verò vendere. t.3. p.337. num.9.
- Emptio, & venditio* plura pacta, tam in continenti, quàm ex intervallo admittunt. t.3.p.365.n.2
- Emptio, vel venditio liberi hominis*, an valere possit: vide in verbo *Emptio.*
- Enenia* vox Hebræa dedicationes Ecclesiarum significans. t.1.p.434.n.4
- Epidaurus* ciuitas in Dalmatia olim Cathedralē Ecclesiam habuit. t.2.p.734.n.2
- Epilepsia* quid sit, eiusque variæ nomenclaturæ. ibid. num.17.
- Epilepsia* alia grauior, alia mitior. ibid.n.18
- Epilepticus* ad Episcopatum ascendere nequit. tom.1. p.298.n.15. & 19.
- Epilepticus* Missæ sacrificium celebrare nequit. tom.1. p.299.n.20. & 21.
- Epilepticus* an sanus factus celebrare possit; & quomodo sanitas dignosci possit. ibid. & p.300.n.22
- Epiphania* die sexta Ianuarij, tam à Græcis, quàm à Latinis celebratur. t.1.p.849.n.4
- Epiphania* à Græcis Theophania dicta, à temporibus Apostolorum die 6. Ianuarij celebratur. t.2.p.182. num.7.
- in Epiphaniæ festiuitate tria miracula recoluntur. ibid.
- Epirus* duplex: vbi de dignitate Præfulum earum. t.1. p.821.n.1.
- Episcopa*, Presbyteræ, Diaconissæ, quænam priscis Ecclesiæ sæculis fuerint. t.3.p.689.col.1
- Episcopatus* an sit appetendus, & precibus acquirendus. t.1.p.310.n.7
- Episcopatus* non solum est dignitas, sed etiam culmen dignitatum. t.3.p.182.n.3
- Episcopatus* an sit ordo distinctus ab aliis gradibus sacris. t.3.p.451.n.8
- Episcopatum erectio* quomodo ab origine processerit. t.5.p.481.n.4.
- Episcopatum erectio* quare in vicis, & minoribus locis prohibeatur. t.5.p.482.n.5
- Episcopatus* non est honos, sed onus: paronomasia non inelegans. t.1.p.377.n.4
- Episcopatus* est verus ordo distinctus realiter à Presbyteratu. t.1.p.448.n.4
- Episcopatus Bambergensis* à prima fundatione Romanæ Ecclesiæ subiectus. t.1.p.1029.n.7
- Episcopatus S. Andree* in Regno Scotiæ immediatè Romano Pontifici subiicitur. t.1.p.1031.n.1
- Episcopus* an dicatur tantum electus & confirmatus, non autem consecratus. t.1.p.101.n.3
- Episcopus* post acceptas literas suæ confirmationis plenam potestatem habet quoad ea quæ sunt iurisdictionis. ibid.
- Episcopus* tantum confirmatus aliquando consecratus dicitur. ibid.
- Episcopis* iure communi competit potestas excommunicandi, censurasque ecclesiasticas imponendi. t.1. p.153.n.4.
- Episcopi olim munera* ad Romanum Pontificem mittebant. t.1.p.164.n.4

Repertorium Generale

- dicuntur Pontifices, Apostolorum successores aliquando Apostoli. t.1.p.179.n.3
- Episcopi per consecrationem recipiunt immediatè à Christo nouam ordinis potestatem indelebilem, per quam sunt superiores Presbyteris. t.1.p.181.n.9
- Episcopis reseruata ministeria alia sunt sacramenta, alia sacramentalia. ibid. & p.182
- Episcopis solis reseruata est sacramenti Confirmationis administratio. t.1.p.182.n.10.11
- Episcopi etiam absque consensu Capituli sententiam interdicti ferre possunt. t.1.p.187.n.1
- Episcopus an possit inconsulto Romano Pontifice nouam dignitatem erigere in sua Ecclesia. tom.1. p.191.n.3.
- Episcopi Præsides Senatus Ecclesiastici dicuntur. t.1. p.199.n.9.
- Episcopus nequit vnâ Ecclesiam alij subicere: & quid possit circa hoc in fundatione alicuius Ecclesiæ. t.1.p.196.n.9
- Episcopus non est eligendus & promouendus ad aliam Ecclesiam, sed postulandus. t.1.p.219.n.5
- Episcopus de vna in aliam Ecclesiam vtilitate suadente transire potest. t.1.p.220.n.9
- Episcopi plures electi à populo. t.1.p.227.n.8
- Episcopi debent obedientiam præstare R. Pontifici. t.1.p.237.n.24.
- Vide in verbo *Archiepiscopi*.
- Episcopus debet in se ostendere qualiter in domo Dei oportet alios conuersari. t.1.p.247.n.5
- Episcopus eligendus debet habere ætatem triginta annorum compleram: vbi de aliis ad Episcopatum acquirendum requisitis. t.1.p.248.n.7.9. & seqq.
- Episcoporum munus & officium quodnam. tom.1. p.249.n.12.
- Episcopi consecrandi sunt intra tres menses ex præscripto sacrorum canonum. t.1.p.251.n.2
- Episcopus quomodo nouum Episcopatum acceptare possit. t.1.p.251.n.7
- Episcopus an per adeptionem Episcopatus amittat omnia alia beneficia. tom.1. p.251. & seq. num.4. & seqq.
- Episcopus electus ante confirmationem beneficia conferre, vel alia administrare non potest. t.1. p.261. num.4.5.6.
- Episcopus per electionem ius acquirit ad Episcopatum, & administrationem in habitu tantum, non in actu. t.1.p.262.n.7
- Episcoporum Indiarum praxis quoad exercitium iurisdictionis ante confirmationem. ibid.n.8
- Episcopus confirmatus, licet nondum consecratus, potest exercere ea quæ sunt iurisdictionis. t.1.p.276. num.7.
- in Episcopo consummatè & perfectè Episcopo tria considerantur. ibid.n.9
- Episcopus nequit exercere ea quæ sunt iurisdictionis, nisi sit consecratus. ibid.n.10
- Episcopus etiam confirmatus aliquando nequit se immiscere rerum temporalium Ecclesiæ administrationi. t.1.p.277.n.13
- Episcoporum confirmatio olim ad Metropolitanum spectabat. t.1.p.294.n.6
- Episcopus nullus fieri potest nisi qui minoribus, & maioribus ordinibus fuerit initiatus. tom.1.p.295. num.18.
- Episcopus an possit ordines conferre inter Missarum solennia dum consecratur. t.1.p.313.n.7
- Episcopi titulares sunt propriè Episcopi; & inter eos & Ecclesiæ existentes datur verum matrimonium. t.1.p.377.n.3
- Episcopus nequit conferre præbendas, quarum collatio ad Capitulum spectat. t.1.p.318.n.4
- Episcopus qui propriâ autoritate se confert de vna Ecclesia in aliam, priuatur vtraque. tom.1.p.380. num.4.
- Episcopus qui relicta propriâ Ecclesiâ ad aliam se confert, ambitionis, & auaritiæ infimulatur. ibid. num.6.
- Episcopus potest Episcopatum deferere, vt impleat votum religionis, consulto R. Pontifice. tom.1.p.381. num.8.9.
- Episcopi discincti quinam. t.1.p.398.n.3
- Episcopus potest coadiutorem ad Episcopalia munia obeunda sibi cooptrare. ibid.n.4
- Episcopo non licet propria autoritate Episcopatum deferere prætextu senectutis, aut insufficientiæ. t.1. p.398.n.5. & p.400.n.8.
- Vide in verbo *Senex*.
- Episcopis olim non licuit gregem suum deferere vt vitam monasticam profiterentur: & iterum à statu religioso ad Episcopatum assumi valent. tom.1. p.418.n.6.
- Episcopus qui licentiam cedendi Episcopatu petiit, eâ obtentâ cedere compellitur. ibid.n.3
- Episcoporum consecratio quibus diebus celebrari debeat. t.1.p.437.n.9. & seq. p.438
- Episcopi sacerdotes appellati. t.1.p.438.n.11
- Episcoporum qui ex laicali statu assumebantur, festinata ordinatio. t.1.p.438.n.12
- Episcopus quo iubente, & quibus consentientibus consecrari debeat: vide in verbo *Archiepiscopus*.
- Episcopi iam à temporibus Apostolorum à Metropolitanis, vel à comprouincialibus Episcopis de mandato Metropolitanis consecrati fuere. t.1.p.448.n.5
- Episcopus solus est minister ordinarius sacramenti Ordinis. t.1.p.455.n.4
- Episcopus proprius quoad ordines conferendos quis primò dicatur. ibid.n.5
- Episcopus loci, in quo quis habet domicilium, etiam proprius dicitur. t.1.p.456.n.6
- Et ille in cuius diocesi quis habet beneficium. ibid. num.7.
- Episcopus alienum subditum validè ordinat; sed ipse, & ordinatus variis pœnis subduntur. ibid.n.8
- Episcopus ordinans puerum in Diaconum suspenditur à collatione ordinum, & ordinato tenetur prouidere de beneficio. t.1.p.466.n.3
- Episcopus renunciâns dignitati Episcopali tantum priuatur executione Episcopalis ordinis, non verò caractere. t.1.p.471.n.2
- Episcopus, qui renunciauit loco tantum, inuitatus conferre potest omnes gradus ordinis; si verò dignitati renunciauit, minores tantum ordines conferre potest. t.1.p.472.n.5
- Episcopus aliquando loco, & dignitati renunciat; aliquando loco tantum. ibid.n.7
- Et quis sit effectus huius diuersæ renunciationis. ibid. & p.473.n.8.
- Episcopus etsi hæreticus, vel depositus, validè confert Ordines. t.1.p.474.n.3
- Episcopi quâ scientiâ pollere debeant: vide in verbo *Scientia*.
- Episcopus an dispensare possit cum eunuchis ad ordines suscipiendos. t.1.p.571.n.4
- vt Episcopus in aliena Ecclesia celebrare possit, quid requiratur. t.1.p.598.n.15
- Episcopis an sit specialiter permittum ratione iurisdictionis alienigenas ad beneficia admittere. tom.1. p.602.n.9.
- Episcopi fratres appellantur cum illis rescribit Romanus Pontifex. t.1.p.674.n.2
- Episcopus

Omniū Notabilium. Litera E.

- Episcopus proprius in constructione Ecclesiæ debet locum consignare. t.1.p.718.n.1
- Episcopi olim vt ordinarij iudices contra hæreticam prauitatem in subditos; in exemptos verò vt delegati procedebant. t.1.p.723.n.8
- Episcopus idem est ac obseruator, & per inquisitionem etiam potest in subditos procedere. t.1. p.747. num.2.
- Episcopi in suis diocæsisbus possunt adulteria, & alia crimina inquirere, & punire. t.1.p.748.n.2
- Episcopi in suis diocæsisbus habent iurisdictionem ordinariam, conjunctam cum potestate ordinis. ibid. num.6.
- Episcopi an etiam habeant iurisdictionem criminalem. ibid.n.7.
- Episcopi nomen est dignitatis & iurisdictionis. tom.1. p.749.n.10.
- Episcopi cum opus est, possunt auxilium brachij sæcularis implorare. t.1.p.750.n.13
- Episcopus quando possit cogere patronos ad prouidendum Ecclesiæ vacanti. t.1.p.760.n.7
- Episcopus an debeat cessare à diuinis, Canonicis cessantibus; & quis inter eos cognoscere possit. t.1. p.785.n.2.
- Episcopi duo an in eadem diocæsi possint præfici. t.1. p.788.n.6.& 7.& p.789.n.8.& seqq.
- Episcoporum Concilij Toletani 3. subscriptiones exponuntur. ibid.n.10
- Episcopi duo aliquando in eadem Ecclesia constituti. t.1.p.790.n.11.
- Et quando de iure id fieri possit. ibid.& seq.n.12
- Episcopi vagantes quinam, & an alicubi ministrare possint. t.1.p.791.n.13
- Episcopis incumbit officium prædicandi, & impediti tenentur viros idoneos ad id munus eligere. t.1. p.792.n.2.4.
- Episcopus potest in omnibus suæ diocæsis Ecclesiis, tam sæcularibus, quàm regularibus prædicare. ibid. & seq.n.4.
- Episcopus quando à prædicandi munere legitimè impeditus censeatur. t.1.p.794.n.8
- Episcopo alia competunt lege diocæsana, alia lege iurisdictionali; & quæ. t.1.p.797.n.1
- Episcopo competit institutio, & destitutio cuiuslibet beneficij, etsi ad monachos electio spectet. ibid.
- Episcopi olim plenam decimarum parochialium dispositionem habebant, & earum quartam sibi retinuerant. t.1.p.797.n.4
- Episcopus olim à capellis, & monasteriis eulogias in visitatione exigere nequibat, quas à propriis presbyteris exigebat. t.1.p.798.n.5
- Episcopi olim monachis quas volebant regulas præfigebant. t.1.p.803.n.9
- Episcopi possunt delegare potestatem absolendi, & dispensandi, quam ipsi ratione dignitatis habent. t.1.p.807.n.5.
- Episcopis diocæsanis obedientia ab omnibus suæ diocæsis est præstanda. t.1.p.827.n.14
- Episcopus ad Synodum vocatus semper aut per se, aut per Legatum comparere tenetur. t.1.p.920.n.11
- Episcopus quomodo infcio Capitulo compromissum facere possit de rebus ad Ecclesiam spectantibus. t.1. p.1006.n.2.& p.1007.n.4.
- Episcopi quo ritu, & formula iuramentum præstent. t.2.p.161.n.11.
- Episcopi quare die Dominico consecrari debeant, vt statutum est à sacris canonibus. t.2.p.168.n.5
- Episcopus an possit festiuitates de præcepto in sua diocæsi indicare. t.2.p.185.& seq.n.18
- Episcopo contra quem agitur ad degradationem cond. D. Gonzal. in Decretal. Index generalis.
- tumace, possunt testes recipi, & sententia proferri. t.2.p.292.n.3
- ad Episcopi condemnationem quis testium muneris requiratur. t.2.p.422.& seq.n.7
- Episcopo iuueni nec cum nepte cohabitare licet. t.2. p.542.n.8.
- Episcopus an triennio præscribat alienam plebem ad vnitatem catholicam ministerio prædicationis eius adductam. t.2.p.662.n.2.& 3.& p.663.n.4.& p.664. & seq.per tot.
- Episcopus impar oneri regendæ plebis, deponi iubetur. t.2.p.665.n.6
- Episcoporum officium primò & principaliter est excessus subditorum inquirere, corrigere, & punire; & quomodo poterant olim hanc iurisdictionem exercere. t.2.p.735.n.5.& 6
- Episcopus ex Ordine regulari assumptus debet habitum monachalem deferre sub pœna peccati lethalis. t.3.p.55.n.14
- Episcopi sine iusta causa à suis Ecclesiis abesse non debent. t.3.p.105.n.9
- Episcopi in canali constituti quinam dicantur in canone vltimo Concilij Sardicensis. ibid.& seq.
- Episcopus duos Canonicos suæ Ecclesiæ ad proprium seruitium retinere potest. t.3.p.111.n.6
- Episcopus clericos ordinans, illis assignare tenetur vnde viuere possint. t.3.p.129.n.3
- Episcopus non debet aliquem ordinare sine titulo; & si secus fecerit, tam ipse, quàm eius successor, tenentur ita ordinato alimenta præstare, vsquedum beneficium consequatur vnde viuere possit. tom.3. p.133.n.4.
- Episcopo ægrotanti dandus est coadiutor, qui in Ecclesia ministret. t.3.p.287.n.2
- Episcopus non potest vnire Ecclesiam alicui monasterio, irrequisito Capitulo. t.3.p.237.n.2
- Episcopus seruum Ecclesiæ manumittens tantumdem resarcire tenetur. t.3.p.259.n.6
- Episcopi nomen ei qui alicui negotio superintendit, adaptari valet. t.3.p.302.n.2
- Episcopus non potest in Synodo diocæsana definire, an aliquid sit de fide, vel non. tom.3. pag.327. num.3.
- Episcopi in quo casu de rebus ad propriam mensam spectantibus donationem facere possint. t.3. p.438. num.4.
- Episcopi ante consecrationem tenentur facere inuentarium omnium rerum, quæ possident. t.3.p.451. num.7.
- Episcopus de rebus patrimonialibus testamentum facere potest; de rebus verò intuitu Ecclesiæ acquisitis testari non valet. ibid.n.10.& p.452.n.13
- Episcopus quomodo possit aliquid de rebus propriis intuitu Ecclesiæ acquisitis alienare, compensatione facta. t.3.p.453.n.15
- Episcopus pias defunctorum voluntates ad effectum perducere tenetur, negligentibus hæredibus. t.1. p.463.n.8.
- Et quisnam proprius ad hanc executionem censeatur. ibid.
- Episcopus quo iure tuitionem testamentorum suscipere valeat. t.3.p.464.n.10
- Episcopus tutelam à testatore delatam suscipere non valet. ibid.col.2
- Episcopus an sit legitimus executor voluntatum defunctorum, etiam quoad dispositiones profanas. t.3.p.475.n.6.
- Episcopi an mortis causâ donare valeant. t.3.p.479. & seq.n.2.& 3.
- Episcopi etiam vetantibus testatoribus possunt execu-

Repertorium Generale

- qui eorum pias dispositiones. tom. 3. pag. 516. num. 2.
- Episcopi ex Donatistis conuersi quomodo ad pristinas sedes redierint, & simul cum catholicis in eadem Cathedra sederint: vbi multa circa eos in Concilio Carthagenensi statuta referuntur. tom. 3. p. 572. & seq. n. 2.
- Episcopus Ecclesiam Militantem significat, & in matrimonio, vel extrà corruptus consecrari valer. t. 3. p. 688. n. 1.
- Episcopus electus voto religionis adstrictus, an teneatur illud adimplere. t. 3. p. 722. n. 3.
- Episcopi olim plenam in monachos potestatem, & disciplinæ monasticæ correctionem habebant. t. 3. p. 224. n. 2.
- Episcopi adhuc tempore Innocentij III. monasteria visitabant. t. 3. p. 739. n. 5.
- Episcopus proprius ad basilicam consecrandam quis dicatur. t. 3. p. 743. n. 4.
- Episcopus competens iudex est confraternitatum quoad visitationem, & causas præcedentiarum. tom. 3. p. 746. n. 6.
- Episcopus tantum vnicus datur quoad Regulares ordinandos. t. 3. p. 749. n. 4.
- Episcopi iure communi fundatam habent iurisdictionem in loca pia, & religiosa in sua diocesi fundata. t. 3. p. 751. n. 5.
- Episcopi olim religiones in sua diocesi approbare poterant. t. 3. p. 453. n. 6.
- Episcopo non admittente præsentatum ad ius patronatus, ad quem sit recurrendum. t. 3. p. 779. n. 3.
- Episcopis patronis concessum est vt præsentare possint presbyteros in Ecclesiis in aliena diocesi constitutis. t. 3. p. 780. n. 1.
- Episcopi in Ecclesiis nouos census imponere non possunt, nec aliquam partem fructuum sibi reseruare valent. t. 3. p. 804. n. 2.
- Episcopus tantum potest vt ordinarius minister Ecclesiam consecrare. t. 3. p. 854. n. 4.
- Episcopi ea quæ sunt ordinis possunt aliis committere. ibid. num. 5.
- Episcopi quandonam causarum etiam sæcularium iudices fuerint. t. 3. p. 1005. n. 6.
- Episcopi an possint monachos exemptos nunciare excommunicatos. t. 3. p. 1019. n. 1.
- Episcopus sine dote consecrans Ecclesiam, ad quid teneatur. t. 3. p. 852. n. 6.
- Episcopus in consecratione Ecclesiæ potest dotem exigere, non tamen aliquid pro ipsa consecratione petere. ibid.
- Episcopus an possit dispensare in simplici voto castitatis. t. 4. p. 129. n. 4.
- Episcopi cum consilio Capituli sui olim de matrimonialibus causis cognoscebant. t. 4. p. 265. n. 2.
- Episcopus an possit matrimonium dissoluere nullo apparente accusatore. ibid. & seq. n. 3.
- Episcopus contumax in comparando coram Patribus Concilij excommunicari potest; Episcopatu autem ante causæ exitum priuari non debet. tom. 2. pag. 3. num. 2.
- Episcopus contumax in comparando quandonam omni communione priuari possit. tom. 2. p. 4. & seq. num. 14.
- Episcopi, & alij Ecclesiæ Prælati à primis Ecclesiæ cunabulis iurisdictionem in causis criminalibus, & ciuilibus ecclesiasticorum, & laicorum exercuerunt. t. 2. p. 7. n. 7.
- Episcopus in quibus delictis possit dispensare post sententiam prolatam, & pœnitentiam peractam. t. 2. p. 17. n. 2.
- Episcopi cognoscere possunt de omnibus causis criminalibus clericorum, non tamen sententiam pœnalem proferre. t. 2. p. 32. n. 13. & 14.
- Episcopus quomodo de criminibus inquire debeat, & quales esse debeant eius accusatores. tom. 5. pag. 1. cap. 1.
- Episcopus intrusus, iniusteque ordinatus, præsumptor à Gregorio Magno dicitur. t. 5. p. 77. n. 2.
- Episcopus an possit absque labe simoniæ munera sponte in consecratione Ecclesiarum oblata recipere. t. 5. p. 82. n. 2.
- Episcopus hæredem instituens hæreticum, seu pagani, siue consanguineum, vel extraneum, etiam post mortem anathematizatur, & nomen eius ex diptycho defunctorum tempore Missæ non recitatur. t. 5. p. 176. n. 4. & p. 177. n. 6.
- Episcoporum nomina, qui graui macula in moribus laborauerunt, è sacris diptychis delentur. ibid. num. 6.
- Episcopus loci debet licentiam prædicandi in sua diocesi concedere, illamque potest ex iustis causis denegare, & concessam reuocare, etiam Regularibus exemptis. t. 5. p. 203. n. 2.
- Episcoporum munus circa extirpationem hæresum & punishmentem hæreticorum non desit constitutis Inquisitoribus. t. 5. p. 214. n. 3.
- Episcopus non obstante quocumque exemptionis priuilegio potest contra Religiosos cuiuscumque Ordinis procedere simul cum Inquisitoribus in causis hæresis. t. 5. p. 288. n. 8.
- Episcopus depositus damnatus dicitur. tom. 5. p. 416. num. 3.
- Episcopus à quo deponi debeat. ibid.
- Episcopi iure communi sunt proprii iudices causarum matrimonialium. t. 5. p. 465. init.
- Episcoporum proprium est publicas pœnitentias dare, augere, vel minuere. ibid. n. 2.
- Episcopi in canali constituti quinam fuerint. tom. 5. p. 484. n. 11.
- Episcopi incertæ sedis, conductitij, & aduentitij quinam fuerint. ibid. n. 12.
- Episcopus non potest de bonis intuitu Ecclesiæ acquiritis donatione causâ mortis disponere. tom. 5. p. 503. n. 6.
- Epistolarum alienarum apertio quàm graue peccatum sit. t. 1. p. 716. n. 2.
- Epistola Honorij III. super compositione facta inter Comitem de Los, & Vilelmum filium Comitis Hollandiæ. t. 2. p. 641. n. 6. & p. 642.
- Epulum ritus præcipuus fuit in exequiis Gentilium, & Iudæorum. t. 3. p. 541. n. 2.
- Epulum in parentationibus, aliud defunctorum, aliud viuorum fuit. ibid. col. 2.
- Equites S. Sepulchri in Anglia fundati. tom. 1. p. 696. num. 2.
- Equitum S. Sepulchri Ordo Militiæ S. Ioannis adunatus. ibid.
- Equitatio modesta clericis præscribitur, pomposa prohibetur. t. 3. p. 53. n. 9.
- Equitatio numeratur inter gestationis species. tom. 5. p. 272. n. 1.
- Equitatio ad famem excitandam apud veteres in vsu fuit. ibid.
- Eremitarum varia genera; & vtrum votis essentialibus Religionis teneantur, & an personæ ecclesiasticæ censeantur. t. 1. p. 270. n. 7.
- Eremita ab eremo dictus regulariter sub appellatione monachi non comprehenditur. t. 2. p. 497. n. 2.
- Eremitæ non tenentur seruare paupertatem, & possunt testamentum condere. ibid.
- Eremitæ

Omniū Notabilium. Litera E.

Eremitæ certam regulam non proficientes testamen-
tum condere possunt: secus de emittentibus pau-
pertatis votum sub obedientia alicuius superioris.
t.3.p.459.n.8.
Eremita est homo degens in contemplatione, & per-
fectione. t.3.p.649.n.2
Eremitæ à monachis valde differunt; monachi tamen
in eremo degentes *eremitæ* dicuntur. ibid.
Error communis Parochianorum an sufficiat, vt ge-
sta ab eo, qui falsò Parochus putabatur, valeant.
tom.1.p.361.n.6.
Essentia vna in diuinis personis, à quibus negata.
t.1.p.29.n.5.
Esis ciuitas est prouinciæ Marchiæ Cathedrâ Episco-
pali decorata. t.2.p.295.n.6
Euangelium cur dicatur in corde Ecclesiæ traditum.
t.1.p.166.n.10.
Eucharistia dicitur confirmatio ab effectu. t.1.p.629.
& seq.n.3.
Eucharistiæ augustissimum sacramentum, ante Ponti-
ficem supremum delatum. t.2.p.297.n.3
Eucharistiam sumere ante omnem cibum vetustissima
est Ecclesiæ traditio ab Apostolis instituta, ex nul-
lo tamen præcepto diuino manans. t.3.p.872.n.3
Eucharistiam pluries in eadem infirmitate sumere per
modum viatici an liceat. t.3.p.873.col.1
Eucharistia vespere à Christo Domino instituta, non
est tamen vespere sumenda. t.3.p.874.n.6
Eucharistiæ dispensatio presbyteris tantum de iure
competit, & an competere possit Diaconis: vbi
de ritu antiquo circa hoc. t.3.p.888.& seq.n.5
Eucharistiæ sacramentum, cum qua reuerentia defe-
rendum sit ad infirmos. t.3.p.889.n.7
Eucharistia igne præcedente ad infirmos deferri debet.
t.3.p.890.n.9.
Eucharistiæ, siue ad infirmos deferatur, siue in Mis-
sæ sacrificio, adoratio est exhibenda. ibid.n.10
Eucharistiæ sacramentum in pane azymo fuit à Chri-
sto Domino institutum. t.3.p.897.& seq.n.3
ad *Eucharistiam* suscipiendam non requiritur semper
minister distinctus à suscipiente, etiam laico. t.3.
p.917.n.2.
Eucharistia an licitè & fructuosè sumatur à baptizatis
baptismo flaminis. t.3.p.924.& seq.n.3.& 4
Eucharistiæ impius raptus, etiam ad maleficia. t.4.
p.927.n.2.
Eucharistia fideliter sub clauis est custodienda, & con-
trà facientes sunt grauiter puniendi. ibid.n.4
Eucharistia quo ritu, & quo in loco olim custodire-
tur. t.3.p.428.n.5
Eucharistia olim sub vtraque specie seruabatur: vbi de
abusiuo modo seruandi eam sub pane intincto san-
guine. ibid.& p.929.n.6
Eucharistia variis ex causis in Ecclesia asseruatur. t.3.
p.930.n.7.
Eucharistia olim mortuis data; & an hoc verè fuerit
permisum ab Ecclesia. ibid.& seq.
Eucharistiæ diligens custodia commendatur. tom.3.
p.931.n.8.9.
Eucharistia statim post baptismum olim tam adultis,
quàm infantibus dabatur. t.5.p.562.n.4
Euectio certum numerum equorum, seu veredorum
continet. t.3.p.801.n.3
Euectionum obuia mentio in iure ciuili: vbi de alia
earum acceptione. ibid.
Euectionum numerus quomodo minor Cardinalibus,
quàm Episcopis, & Archiepiscopis permittitur.
ibid.num.4.
Euschamense monasterium Ordinis D.Benedicti, à
quo constructum. t.1.p.978.n.2

Eugenius III. antea Bernardus dictus, vnanimi Car-
dinalium consensu, & diuino afflatu in Pontificem
eligitur. t.2.p.5.n.1
Eugenius III. monachus Cisterciensis, Pontifex
creatus plures epistolas scripsit. t.2.p.395.n.1
S.Eugenij monasterium est Ordinis D.Benedicti Con-
gregationis Cassinensis. t.2.p.467.n.1
Euincere quid sit iuxta propriam significationem. t.3.
p.318.n.4.
Euictionis variaz definitiones traduntur, & vera eligi-
tur, & explicatur. ibid.& seq.n.6
ad *Euictionem* quid requiratur. ibid.p.319
Euictio in quibus contractibus detur. ibid.& p.320.
num.7.
Euictionis definitio amplius explicatur, vbi de eui-
ctione seruitutis agitur. t.3.p.320.n.8
Euictio ex qua rei ablatione, vel amissione detur. t.3.
p.321.n.9.
Euictionis ratio, & proprium remedium quidnam,
& vnde proueniat. ibid.n.10
Euictio est de natura emptionis; & præstari debet etfi
nihil de ea conuentum sit. t.3.p.322.n.11
Euictionis nomine quid præstari debeat, & quid per
actionem ex empto eo remedio actor consequatur.
ibid.n.12.
Euictione sequutâ pretij restitutio æquitati, & rationi
consona est. ibid.
Euictionis remedio consequitur venditor interesse; &
quid eo nomine veniat. t.3.p.323.n.13
Euictionis remedium, etiam re emptâ euictâ aliqui-
bus casibus non competit. ibid.n.14
Euictionis remedium cessat aliquando culpâ emptoris.
t.3.p.324.n.15.
Euidens an idem sit cum notorio, an verò ab eo diffe-
rat. t.5.p.23.n.4.
Vide in verbis *Manifestum*, *Notorium*.
Eulogia à Clericis Episcopis, & vicissim ab Episcopis
clericis, & cæteris fidelibus missæ. t.1.p.164.n.3
Eulogiæ ab excommunicatis, & extra gremium Ec-
clesiæ existentibus non recipiebantur. ibid.
Eulogias sibi inuicem amici mittebant. ibid.
Eunuchizatio certissimum est lepræ remedium. tom.1.
p.572.num.2.
Eunuchizatio legibus ciuilibus & ecclesiasticis pro-
hibita, & an ex aliqua causa honestari possit. ibid.
num.5.
Eunuchizatio spontanea, etiam pœnis adhibitis co-
hibita fuit; & demùm quælibet. t.1.p.574.n.7
Eunuchizationis exempla varia. ibid.
Eunuchizatus à Medicis in cunabulis ordinari valet,
non verò qui sponte sectus est, etiam si ad seruandam
castitatem. p.572.n.3.& p.573.n.6
Eunuchi à sacris repelluntur etiam apud Gentiles. ibid.
& seq.n.4.
Eunuchi valde abiecti, & vilissimis ministeriis addi-
cti. ibid.p.573
Eunuchorum duo genera. ibid.n.5
Eunuchorum frequens, olim, & quæstiuosa negotia-
tio fuit. ibid.
Eunuchi carnis etiam stimulos sentiunt. ibid.& seq.
Eunuchis in lege veteri prohibitum fuit commercium
habere cum Hebræis. t.1.p.575.n.8
Eunuchi tertium genus hominum videntur. ibid.
Eunuchorum tria genera, & quinam ordinari pos-
sint. t.1.p.575.n.9
Eunuchi an validè contrahant matrimonium: Vide
in verbo *Matrimonium*.
Eustasiani quare monachi palliati dicti: & quæ
eorum insania in cæteros clericos. tom.3.pag.59.
num.22.

Repertorium Generale

Exceptioe semel opposita, an super ea pronunciandum sit. t.2.p.197.n.15
Exceptio spoliij quandonam opponi possit. t.2.p.201.n.10.
Exceptio illegitimitatis prius discutienda est coram iudice ecclesiastico, antequam hæreditas adiudicetur petenti eam. t.2.p.208.n.11. & p.210.n.15
Exceptiones præiudiciales in iure quid sint. t.2.p.209.n.13.
Exceptiones præiudiciales prius sunt terminandæ. ibid.
Exceptioe illegitimitatis opposita, non potest iudex secularis in causa principali procedere. t.2.p.210.n.16.
Exceptio præiudicialis aliquando non obstat petitori, aut possessori. t.2.p.211.n.18
Exceptiones iusti dominij in iudicio adipiscendæ possessionis in continenti probandæ admittuntur, à iudicio verò recuperandæ possessionis reiciuntur. t.2.p.213.n.7.
ut Exceptio rei iudicatæ competat, quænam requisita exigantur. t.2.p.248.n.10
Exceptio renunciationis iuramento firmatæ obstat agenti remedio recuperandæ ad restitutionem beneficij. tom.2.p.250.n.2
Exceptio consanguinitatis in causis matrimonialibus admittitur, modò probatio breuiter, & in continenti offeratur. tom.2.p.267.n.9
Exceptionis variæ acceptiones, & verbi excipere, variæ significationes. t.2.p.626.n.3
Exceptio est defensio, & opponitur actioni. tom.2.p.627.n.4.
Exceptionis variæ definitiones referuntur. ibid. & seq.n.5.
Exceptiones facti, & intentionis non sunt propriæ exceptiones. t.2.p.628.n.6
Exceptionum variæ diuisiones referuntur. ibid. & seq.n.7.
Exceptionum vsus & origo apud Romanos. tom.2.p.629.n.8.
Exceptiones quo tempore sint opponendæ. t.2.p.630.n.9. & 10.
Exceptiones dilatoriæ sunt opponendæ intra tempus à iudice præfixum. t.2.p.631.n.11
Exceptio procuratoria quodcumque opponi potest. t.2.p.631.n.12.
Exceptio excommunicationis licet dilatoria sit, in quacunque parte litis opponi potest. ibid.
Exceptio reculationis iudicis ante, & post litem contestatam opponi potest. t.2.p.632.n.4
Exceptio an sit defensio iuris naturalis, an verò civilis. t.2.p.633.n.8
Exceptio falsitatis etiam post sententiam opponi potest. t.2.p.637.n.7
Exceptio quomodo proponenda sit, ne reus videatur fateri intentionem actoris. t.2.p.638.n.12
Exceptio similis criminis quandonam admittatur, & quando reiciatur. t.2.p.646.n.6
Exceptio excommunicationis, etsi dilatoria sit, potest opponi in quacunque parte litis. t.2.p.650.n.3.
Exceptiones, siue dilatoriæ, siue peremptoriæ, quo tempore sint opponendæ. t.2.p.651.n.5
Exceptio procuratoria unde oriatur, & quando opponenda sit. t.2.p.651.n.6
Exceptiones dilatoriæ & peremptoriæ quomodo differant quoad tempus eas opponendi. tom.2.p.651.n.7.
Exceptiones quandonam in antiquis iudiciis contestarentur. t.2.p.652.n.9

Exceptiones dilatoriæ, & peremptoriæ quandonam opponendæ sint nouiori iure. tom.2.p.653.n.10. 11. & 12.
Exceptio rei iudicatæ cui competat, & cui etiam actio. tom.2.p.656.n.7.
Exceptio rei iudicatæ stricto iuris rigore obstat creditori iterum agenti ex alia causa. t.2.p.659.n.17
Exceptio falsitatis contra testes an post terminum catararum exceptionum elapsum possit opponi. t.2.p.362.n.5.
Exceptiones dilatoriæ quomodo differant à peremptoriis. t.2.p.430.n.3
Exceptiones in testes quandonam opponi possint. tom.2.p.433.n.5. & 6.
Exceptio libelli inepti, si post litem contestatam opponatur, non reddit iudicium retrò nullum. t.2.p.448.n.5.
Exceptio realis quænam sit, & quæ exceptio personalis. t.5.p.494.n.8
Exceptiones reales regulariter profunt fideiussoribus, exceptiones verò personales illis non competunt. ibid. & seq.
Excommunicatio latè sumpta significat priuationem à communione sociorum. t.1.p.71.n.7
Excommunicatio quomodo in Capitulum, vel communiatem ferri possit. t.1.p.148.n.11
Excommunicatio neruus est ecclesiasticæ disciplinæ, & maior pœna ecclesiastica. t.1.p.276.n.2
Excommunicatio speciali sententiâ prolata, ab eo tantum qui eam tulit, potest auferri, vel ab eius superiore, vel successore; non ab inferiore. t.1.p.327.n.17.
Excommunicatio communiter diuiditur in maiorem & minorem. t.1.p.335.n.3
Excommunicationis maioris & minoris effectus valde diuersi. ibid.
Excommunicatio olim quomodo publicabatur, & quomodo excommunicati euitabantur. t.1.p.768.n.6.
Excommunicatio à iure lata quid sit, & quis ab ea absolueret possit. t.1.p.769.n.1
Excommunicatio ab homine inflicta, alia generalis, alia specialis; & à quo relaxari possint. ibid.n.10
Excommunicatio ab homine specialiter prolata, non potest ab æqualem potestatem habente relaxari. ibid.n.11.
ad Excommunicationis absolutionem non requiritur gradus presbyteratus. t.1.p.770.n.12
Excommunicationis sententiam quando superior relaxare possit. t.1.p.770.n.12.13
Excommunicatio an possit à Principibus sæcularibus remitti. t.1.p.770. & seq.n.14
Excommunicatio lata in eos, qui etsi non idonei, regimini Ecclesiæ se ingerunt, quos comprehendat. t.1.p.791.n.14.
Excommunicationis sententia olim in scripturam redigebatur; & quid hodie requiratur. tom.1.p.849.n.7.
Excommunicatio potest aliquando proferri trinâ monitione non præmissâ. t.2.p.4.n.12
Excommunicationis effectus referuntur, & quid sit propria, & plena excommunicatio. tom.2.p.610.n.7.8.
Excommunicationis nomine simpliciter prolato quid veniat intelligendum. ibid.
Excommunicatio ab Archiepiscopo lata contra eum, qui ad Pontificem Romanum appellauit, valet si Archiepiscopus ignarus fuerit huius appellationis. t.2.p.815.n.7.
ad Excommunicationem ferendam immediatè requiritur

Omnium Notabilium. Litera E.

- ritur contumacia, mediata verò sufficit quælibet causa. tom.2.p.831.n.3
- Excommunicatio ab Archipræsule Cantuariensi in Canonicos lata, nulla declaratur. t.2.p.859.n.4
- Excommunicatio generaliter ab Archiepiscopo lata, quando non possit à suffraganeis relaxari sine speciali commissione. t.3.p.193.n.4
- Excommunicatio in hæreticos lata, quam antiqua sit. t.5.p.183.n.1
- Excommunicatio minor quam sit, & qui sint eius effectus. t.5.p.435.n.2
- Excommunicatio minor non est verè & propriè suspensio. t.5.p.438.col.2
- Excommunicatio maior quandonam incurrat à communicante cum excommunicato. t.5.p.594.num.2.
- Excommunicatio quælibet, siue iuris, siue canonis, non reservata potest absolui à proprio sacerdote. ibid.n.3.
- Excommunicatio incurritur propter clerici etiam consentientis percussione. t.5.p.660.n.2
- ad Excommunicationem proferendam an sufficiat contumacia. t.5.p.610.n.2
- Excommunicatio non debet proferri in subditum, nisi competenti monitione præmissa. t.5.p.610.n.3
- vt Excommunicatio validè, & iustè proferatur, quæ requirantur. ibid.& seq.n.6
- Excommunicationem debet semper præcedere competens monitio. t.5.p.611.n.8.& 9
- Excommunicatio simpliciter prolata, intelligitur de maiori, post Gregorium IX. licet olim de minori tantum intelligeretur. t.5.p.616.n.1
- Excommunicati ex iuris canonici dispositione à iudicandi munere arcentur. t.1.p.115.init.
- Excommunicatus an statim ac comparuit, censeatur absolutus præstita cautione sistendi in iudicio. t.1.p.135.n.1.
- Excommunicati rescripta tam gratiæ, quam iustitiæ impetrare nequeunt. t.1.p.137.n.6
- Et an idem procedat in rescriptis etiam Principum sæcularium, & aliorum inferiorum Prælatorum. ibid.num.8.
- Excommunicatus procuratorem in iudicio constituere potest & tenetur. t.1.p.153.n.6
- Excommunicatus plerumque ad excommunicatorem absolvendus remittitur à superiore. t.1.p.162.n.2
- Excommunicatus maiori excommunicatione nequit in iudicio agere, licet conuentus cogatur respondere. t.1.p.689.n.1
- Excommunicatus quando etiam agens in iudicio possit audiri. t.1.p.720.n.2
- Excommunicatus ab vno Episcopo ab aliis est vitandus, nec ab Archiepiscopo est absolvendus, sed ad excommunicantem est remittendus. t.1.p.768.n.7
- Excommunicati quo signo tam ex parte Pontificis, quam Principum sæcularium reconciliati præsumantur. tom.1.p.770.& seq.n.14
- Excommunicati diuina in Ecclesiis interdictis celebrantes duplici peccato peccant. t.1.p.903.n.3
- Excommunicatus quando amittat beneficium, & quando non. t.2.p.4.n.13
- Excommunicatum esse ab Ecclesia sequestratum, quomodo intelligendum sit. t.2.p.66.n.4
- Excommunicatus qui etiam ad defendendum à iudicio repellitur, an valeat constituere procuratorem. t.2.p.352.n.1.
- Excommunicatus validè contrahit matrimonium. t.2.p.23.n.2.
- Excommunicatus comparere non potest in iudicio, nisi tanquam reus. ibid.n.3
- Excommunicatus tanquam iudex ordinarius, vel delegatus, nec tanquam actor comparere potest in iudicio. tom.2.p.24.n.5
- Excommunicatus in iudicium vocatus per se comparere valet. t.2.p.25.n.4
- Excommunicatus in iudicium vocatus potest comparere, excipere, & appellare; reconuenire autem actorem non potest. tom.2.pag.632.n.6.& p.634.num.10.& 11.
- Excommunicatus inuitus potest in iudicium trahi. t.2.p.633.n.9.
- Excommunicatus appellans quandonam absolui debeat priusquam audiatur. t.2.p.635.n.13
- Excommunicatus pro Ecclesiæ suæ defensione opponere potest contra electum excommunicationis exceptionem, nec repellitur simili excommunicationis exceptione. t.2.p.645.n.3.& 5
- Excommunicato permittitur rescriptum ad proseguendam appellationem impetrare. t.2.p.649.n.2
- Excommunicatus potest ab ipsa censuræ sententia appellare; ad Ecclesiam tamen redire nequit, nisi per remedium absolutionis. t.2.p.861.n.3
- Excommunicatus ex causa manifesta absolui nequit, nisi satisfactione reali præstita, vel cautione idonea. t.3.p.414.n.2
- Excommunicati si sepulturæ ecclesiasticæ tradantur, an exhumandi, vel ibi relinquiendi sint. t.3.p.559.num.2.
- Excommunicatus in articulo mortis absolutus, an sit sepulturæ ecclesiasticæ tradendus. t.3.p.563.n.8
- Excommunicatos in Ecclesia sepeliendi prohibitio generalis restricta fuit. ibid.n.9
- Excommunicatus pro homicidio, incendio, vel simili delicto, in extremis pœnitentiam petens, & absolutus à presbytero, sepeliri potest cum psalmis in cæmeterio ecclesiastico; hæreses tamen eius damna illata ab ipso refarcire coguntur, pro eisque satisfacere. t.3.p.569.n.1
- Excommunicatus minori excommunicatione ligatus grauiter peccat percipiendo sacramenta, & grauius maiori excommunicatione ligatus; validè tamen ea percipiunt. t.5.p.435.n.3
- Excommunicatus minori excommunicatione si eligatur ad beneficium, electio est irritanda. t.5.p.436.num.7.
- Excommunicatus minori excommunicatione potest validè eligi ad temporalem dignitatem. ibid.& seq.num.8.
- Excommunicatus minor grauiter peccat conferendo ecclesiastica sacramenta. t.5.p.437.n.9
- Excommunicatus minor, an celebrando Missæ sacrificium maneat irregularis. t.5.p.437.n.10.11
- Excommunicatus potius tenetur vitare ceteros fideles, quam illi ipsum. t.5.p.425.n.5
- Excommunicatus incapax est beneficii ecclesiastici tempore quo in excommunicatione persistit, & collatio ipsi facta ipso iure nulla est. tom.5.p.428.num.2.
- Excommunicatus factis etiam absolui potest, & quibus signis id dignoscatur. t.5.p.604.& seq.n.2
- Excommunicatus ad audiendum verbum Dei in Ecclesia admitti potest, ei tamen publicè concionari non licet. t.5.p.606.n.2
- Excommunicatus quilibet tenetur antequam ei absolutio impendatur, iurare se paritum mandatis Ecclesiæ, adhibitis aliis præscriptis cæremoniis. t.5.p.613.n.1.
- Excommunicati minori excommunicatione possunt se inuicem absolvere, si aliàs ad id habeant facultatem. t.5.p.616.n.1

Excusatores

Repertorium Generale

Exusatores absentiae rei omnes etiam sine mandato esse possunt. t.1.p.918.n.3
Exemplum, & exemplar an idem sint, an verò inter se differant. t.2.p.479.n.11
Exemplum quomodo possit ex instrumento originali transcribi, ut fides faciat. t.2.p.509.n.3
Exemplum sine partis citatione, & iudicis autoritate leuatum ex originali instrumento, facit aliquando fidem. ibid.p.510
Exempli efficacia, & imitatio superiorum in subiectis quantae autoritatis sit. t.3.p.719.n.3
Exemptio concessa statui religioso super specialitate fori, est priuilegium. t.2.p.80.col.1
Exemptio monachorum à quo primum instituta, & an vbique simul in praxi fuerit. t.1.p.804. & seq.
 Vide in verbo *Monachus*.
Exempti super exemptione compromissum facere non possunt. t.1.p.1029.n.8. & p.1030.n.11
Exequia diuersis temporibus, & ritibus apud Hebraeos, Gentiles, & Christianos fuere celebrata. t.3.p.518.n.2.
 in *Exequiis* defunctorum dies varij obseruari. tom.3. p.519.n.3.
Exequia mortuorum quo ritu à prisca Christianis celebrata, & apud varias nationes. t.5.p.107.n.5
 in *Exequiis* mortuorum celebrandis quomodo consentiat Ecclesia Graeca cum Latina. ibid.
Exequutio rescripti suspenditur donec Romanus Pontifex consulatur, si diuersa, & contraria sub eadem data impetrentur. tom.1.p.652.n.3. & 5
Exequutioni vtriusque rescripti superseditur donec Princeps consulatur, si de prioritate alicuius non constet. t.1.p.653.n.8
Exequutor merus partes iudicis nunquam potest assumere. t.1.p.134.n.1
Exequutores sententiarum alij meri, alij mixti, & quid vtrique sint. t.1.p.707.n.3
Exequutor sententiae tribus modis potest eius iniustitiam agnoscere. t.1.p.708.n.4
Exequutor potest admittere exceptionem per quam contenditur iudicatum non esse, aut per falsas litteras iudicatum fuisse. t.1.p.708.n.5
Exequutor mixtus inter Codicis inspecto de veritate precum cognoscebat: & quid de mero. ibid.n.6
Exequutor quandonam, & quotupliciter modum in executione excedat. t.2.p.845.n.7
Exequutor quotupliciter considerari possit. ibid. & seq.n.8.
Exequutor quandonam grauamen inferre dicatur. ibid.
 ab *Exequutore* quandonam appellari possit, vel non. t.2.p.844. & 845.n.5. & 9.
Exequutores testamentorum plerumque dispensatores dicuntur. t.3.p.463.n.7
Exequutoribus testamentorum quodnam sit tempus assignatum ad illa exequenda. ibid.
 in *Exilium* deportari quid sit. t.5.p.62.n.3
Exilij poena potest ab Ecclesia, ecclesiasticisque iudicibus imponi. t.2.p.67.n.14
Exilium perfectum quid requirat. ibid.
Exoniensis ciuitas Angliae suffraganea Episcopi Cantuariensis. t.1.p.530.n.1
Exorcistarum munus etiam laici primis Ecclesiae saeculis usurparunt. t.1.p.495.n.12
Exorcistarum gradus peculiari munere in Ecclesia fuit distinctus. ibid.n.12
Expensa moderata tantum à reo condemnato soluenda sunt. t.2.p.287.n.4
Expensas iustas soluere tenetur victor, si iustam litigandi causam non habuit. ibid.n.5

Extravagantes Pontificiae constitutiones an semper auctoritatem habeant, & vbique. tom.1.p.26.n.57
Extrema Vnctionis sacramentum à quo sit conferendum. t.1.p.628.n.4
Extremae vnctionis sacramentum cuiam ritè conferri possit. t.5.p.624.n.2
Extremae vnctionis sacramentum impiè ab haeticis collatum fuit defunctis. ibid. Et falsa pietate à quibusdam Graecis benè valentibus confertur. ibid.
Extremae vnctionis sacramentum potest ab vnico sacerdote conferri. ibid.n.3. & p.625.n.6.7
Extremae vnctionis minister proprius & legitimus quis sit. ibid. & seq.n.5
Extremae vnctionis sacramentum an possit urgente necessitate à Parocho excommunicato conferri. ibid.p.625.
Exul à prouincia pro absente à prouincia accipitur. t.1.p.1014.n.4.

F.

S. *Facundi* monasterium per celebre Ordinis D. Benedicti in diocesi Burgeni Hispaniae, variis priuilegiis Romanae Sedis, & Catholicorum Regum decoratur. t.2.p.487.n.1
Falsary litterarum Apostolicarum, si laici sunt, infamia notantur, & excommunicationem incurrunt; si clerici, deponuntur ab officio & beneficio; & si circa sigillum Principis falsum admiserunt, stygmate notati in exilium mittuntur. t.2.p.372.n.3. & p.373. num.7.
Falsi crimen quid sit, & quotupliciter committatur circa personas. t.5.p.372.n.5
Falsi crimen quomodo committatur circa res, & circa scripturam. ibid. & seq.
Falsi crimen inter grauiora censetur, capitaleque olim fuit, & qua poena hodie puniatur. t.5.p.373. num.6.
Falsitas instrumenti an possit probari per testes: Vide in verbo *Instrumentum*.
Fama quid sit, & quae sit eius vis ad faciendam fidem. t.2.p.381.n.7.
Fama viciniae aliis adminiculis adiuncta multum facit in probatione matrimonij. t.2.p.533.n.4
Fama in quibus causis desideretur ad probationem ultra testes. t.2.p.796.n.2
Famae, aut rumor non est temerè credendum, licet faciat quasi notorium. t.3.p.79.n.2
Fama tam de bonis mala, quam de malis bona falso rumore concelebrat. t.5.p.40.n.5
Fama ex humana suspitione nascens parum obesse debet. ibid.
Fama sola viciniae an sufficienter probet filiationem: vide in verbo *Filiatio*.
Familia, seu famelia apud antiquos scriptores & Iurisconsultos quid sit. t.1.p.549.n.1
Familia seruorum quid sit. ibid. & p.550
Familia laicalis Episcoporum an sit exempta à iurisdictione saeculari. t.1.p.620. & seq.n.3.4.5
Familiares Sanctae Inquisitionis an iurisdictioni saeculari subint. t.1.p.622.n.9
Familiares commensales Inquisitorum an gaudeant priuilegio fori. t.1.p.624.n.14. & seq.
Familiares S. Officij, si ante adeptam familiaritatem priuilegium aliquod acquisierint, à quo iudice puniri debeant. t.2.p.104.n.5
Farfense monasterium Ordinis D. Benedicti prope Romanam. t.2.p.632.n.1. & p.636.n.1
Fauentia celebris, & antiqua ciuitas Italiae Episcopalis

Omnium Notabilium. Litera F.

- Falis* in octava regione : vbi de renunciatione Fauentini Præfulis. t.1.p.417.n.1.2
- Fautores*, & defensores hæreticorum poenâ amissionis bonorum plectuntur. t.5.p.193.n.2
- Fautores*, defensores, credentes, & receptatores hæreticorum excommunicantur, & elapso anno, nec resipiscentes, infames fiunt. t.5.p.211.n.4
- Vide in verbo *Credens*.
- Fautor* hæreticorum quis dicatur, & quotupliciter hoc crimen committatur. t.5.p.212.n.7
- Felix* quondam vt legitimus Pontifex Ecclesiam regere cœpit. t.5.p.2.col.1. Condemnat Imperatorem Constantium, & aliquot Episcopos Arrianos ibid. Martyrio coronatur, & caput eius inuenitur. ibid.
- Felix I.* quondam Pontifex creatus, & martyrio coronatus. t.5.p.7.n.1
- Feltra* celebris ciuitas in Alpibus, Cathedrâ Episcopali decorata. t.1.p.1039.n.2
- Ferraria* ciuitas Italiæ vbi sita, & quibus paruerit. tom.1.p.65.n.2.
- Ferentinum* perantiqua ciuitas est in veteri Latio à quinto Ecclesiæ seculo Cathedrâ Episcopali decorata. t.2.p.164.n.1. & t.4.p.51.n.1
- Feria* iam olim fuere in vsu in Ecclesia ad designandos dies hebdomadæ. t.1.p.849.n.2
- Feria* veteribus non incognitæ, & vnde dictæ. ibid.
- in *Feriis* statutis in Dei honorem non licet opera seruilia facere, vel iudicia exercere, etiam partibus consentientibus, nisi pietas adsit, vel pietatis causa concurret : in feriis verò indictis in gratiam hominum hæc omnia prohibentur, nisi partes consentiant. t.2.p.186.n.19
- Feria* quid sint : vbi de diebus feriatis, & diebus nefastis. t.2.p.188.n.23
- Feria* quid sit ex modo loquendi Ecclesiæ. ibid.
- Feriarum* variæ definitiones traduntur, & explicantur. ibid.n.24
- Feriarum* variæ diuisiones traduntur : vbi de feriis ab antiquis obseruatis. ibid. & p.189.n.25
- Feria* repentinæ quid sint, & quare, & à quibus indicantur. ibid.n.26
- Feria* plures sublata. ibid.
- in *Feriis*, tam diuinis, quàm humanis, quænam fieri prohibeantur. ibid. & seq.n.27
- Feria* diuinæ ad quid institutæ sint, & quomodo etiam à Gentilibus obseruarentur. t.2.p.190.n.28
- Feria* ab antiquis superstitiosè obseruata. ibid. & seq. num.29.
- Feriis* aliquibus renunciari potest. ibid.n.28. & 29
- Feria* Iudaicæ obseruari prohibentur. t.2.p.191.n.30
- Feria* humanæ an impediant litium exitum. ibid. num.31.32.
- Feria* nouendiales apud Gentiles quænam fuerint : vide in verbo *Sacrificium*.
- Festiuitates* ab Episcopo indictæ debent à Clero seculari, & regulari obseruari, & à populo etiam, & quid ad hoc requiratur. t.2.p.18. & seq.n.18
- Festiuitates* de præcepto quis indicare possit. ibid.
- Vide in verbo *Festum*.
- Festiuitates* B. Mariæ dicatæ quænam, & quotnam sint. t.2.p.185.n.14
- Festiuitates* Sanctorum olim à fidelibus ornatibus exterioribus, & lætitiæ, alacritatisque publicis testimoniis celebratæ. t.3.p.42.n.6
- Festorum* origo vnde petenda sit. t.2.p.187.n.21
- Festorum* obseruatio in lege Gratiæ absolute ad ius diuinum est referenda. ibid.
- Festorum* obseruatio in quo consistat, quis sit eorum finis, & ratio. ibid.n.22
- Festum* fatuorum, vel innocentium, aut puerorum t.3.p.45.col.1.
- Fesulan* ciuitas perantiqua est in prouincia Hetruriæ, Episcopali Sede decorata. t.3.p.437.n.2
- Feuda* apud Germanos primum in vsu esse cœperunt. t.2.p.18.n.4.
- Feudorum* libri dicuntur consuetudines, & à quo primum scripti fuerint. ibid.
- Feuda* olim etiam in fauorem piæ causæ alienari non poterant, deinde soluto laudemio alienari cœpere. tom.3.p.349. & seq.n.3.
- Feudi* traditio symbolica inuestitura dicta, & apud varias nationes vsitata. t.3.p.350.n.4
- Feudi* etymon & origo disquiritur, & vnde hæc vox deriuetur. ibid.n.7
- Feudum* dicitur etiam beneficium, & prædium in feudum datum. ibid.
- Feudum*, & feudorum leges ex moribus Galliæ repetendæ sunt, reiectis contrariis sententiis. t.3.p.350. & seq.n.8.
- Feudorum* liber primus quem authorem habuerit. tom.3.p.351.col.2.
- Feudum* in quibus rebus constitui possit, & in quibus non. ibid.n.9
- Feuda* maiora, & minora à quibus personis constitui possint. ibid. & seq.n.10
- Feudum* quot modis acquiratur, & an à muliere constitui possit. ibid.p.352
- Feudum* quibus modis committatur, & amittatur. tom.3.p.352.n.11.
- Feudum* quomodo amittatur propter delictum, & extra delictum. ibid.
- Feudum* ecclesiasticum non committitur perpetuè ob noxam Prælati illius. ibid.col.2
- Feudi* commissum quare exhereditatio dicatur. tom.3.p.352.n.11.col.2.
- Feuda* maiora deficientibus masculis ad Principem redeunt. ibid.
- Feuda* ab initio fuere temporaria, & à quo tempore cœperint esse hæreditaria. ibid.
- Feudi* concessio perpetua est, & rem reddit alienabilem. t.3.p.353.n.13
- Fibula* potius sunt ornamenta, quàm vestes. t.3.p.54. num.12.
- Fibula* aureæ, vel argenteæ in vestimentis clericorum prohibita. ibid.
- Fideicommissa* verbis precatiuis, præceptiuis, & imperatiuis relinquuntur. t.2.p.355.n.2
- Fideicommissum* sub conditione, si sine liberis rogatus decedat, deficit si ipse religionem profiteatur. t.2.p.356.n.7.
- Fideicommissa* ita relicta, vt ex mero nutu hæredis pendeant, an valida sint. t.3.p.494.col.1. & 2
- Fideicommissum* ita relictum, nisi heres menu noluerit, an valeat. t.3.p.495.n.9
- ad *Fideicommissi* petitionem, an simul mater cum filio admitti possit. t.3.p.507.n.8
- Fideicommissa* infirma valde aliquando fuere, & à quo tempore valida effecta sint. t.3.p.509.n.11
- Fideiussorum* varia incommoda referuntur, quorum comes est miseria. t.3.p.396.n.4. & 5
- Fideiussio* perpetua, quæ clericis prohibetur, an ab ipsis interposita valida sit. t.3.p.397.init.
- Fideiussores* pro dotium securitate peti non possunt, bene tamen hypotheca constitui ; & traditur ratio differentia. t.3.p.372.n.13
- Fideiussor* indemnitis qua ratione olim differret à fideiussore simplici. t.3.p.398.n.2
- Fideiussor* an possit aliquando conueniri, non excusso reo principali. ibid.
- Fideiussos

Repertorium Generale

- Fideiussor** actione mandati experiri potest pro pecunia soluta, & pro interesse, & damno accepto. *ibid.* n. 3.
- Fideiussor** pro alio soluens duplici actione potest repetere pecuniam solutam. t. 3. p. 399. n. 8.
- Fideiussor** quando non habeat regressum contra reum principalem. t. 3. p. 401. n. 13.
- Fideiussor** an ultra sortem principalem teneatur ad vsuras, & alias accessiones, & pœnas. t. 3. p. 402. num. 3.
- Fideiussor** quandonam possit contra reum principalem agere, ut cum liberet. t. 3. p. 403. n. 6. 7.
- Fideiussores** aliqui propter varias causas ex fideiussione efficaciter non obligantur. t. 3. p. 404. n. 2.
- Fideiussor** in tribus casibus agere potest contra reum principalem, ut cum ab obligatione liberet antequam pro eo satisfaciatur. t. 3. p. 406. n. 1.
- Fideiussor** quandonam possit pignorum dominium impetrare. *ibid.* n. 2.
- Fideiussor** ad tempus obligatus, si eo nescio terminus principalis obligationis prorogetur, amplius in futurum non tenetur. t. 3. p. 407. n. 4.
- Fideiussores** dotium quare non dentur constanter matrimonio. t. 4. p. 313. n. 11. & p. 316. n. 21.
- Fideles** olim ob grauiora scelera communione Ecclesiæ priuabantur. tom. 1. p. 72. n. 14.
- Fideles** primis Ecclesiæ sæculis diuersis signis ad synaxim & Missæ sacrificium conuocabantur. tom. 1. p. 634. n. 3.
- Vide in verbo *Campana*.
- Fideles** debent ab omni controuersia cessare tempore quo sacratoria mysteria celebrantur. tom. 1. p. 854. num. 17.
- Vide in verbo *Treuga*.
- Fidelibus** Christianis in bello iusto pugnare licitum est. t. 1. p. 855. n. 21.
- Fideles** priscis temporibus etiam sub Imperatoribus Apostatis militiæ nomen dabant. *ibid.*
- Fidelibus** prohibitum est pugnare cum idololatriis, non absolute. t. 1. p. 856. n. 23.
- Fideles** in antiquis Ecclesiis iuxta sexum, & ætatem diuersis mansionibus separati sacris intererant. t. 3. p. 4. & 5. n. 10. 11.
- Fidelibus** laicis in Ecclesiis nulla datur prærogatiua ratione dignitatis. *ibid.* p. 6. col. 2.
- Fideles** olim plerumque clericalem statum, & ordinationem refugiebant. t. 3. p. 633. & seq. n. 11.
- Fideles** primi maioris perfectionis zelo propria renuntiabant: Vide in verbo *Christiani*.
- Fidelitas** per iuramentum promissa appellatur fidelitas per sacramentum. t. 2. p. 553. n. 3.
- Fidelitas** in feudis quid sit: Vide in verbo *Iuramentum fidelitatis*.
- Fidem** præstare aliquando pro iureiurando accipitur. t. 1. p. 954. n. 2.
- Fides** aliquando accipitur pro scientia, & firma opinione. t. 2. p. 718. n. 1.
- Fides** bona præsumitur à iure in præscribente. tom. 2. p. 720. n. 9.
- Fides** bona personalissima est, & ab eo qui vsucapit & præscribit æstimatur. *ibid.*
- Fides** mala quocumque tempore interueniens interrumpit præscriptionem. t. 2. p. 721. n. 10.
- Fides** bona tantum in initio præscriptionis desideratur, secundum ius ciuile. *ibid.* & seq. n. 12.
- Fides** bona in acquisitione fructuum desideratur per singula momenta; in vsucapione verò tantum ab initio. t. 2. p. 722. n. 13.
- Fides** interposita de re aliqua, & iuramentum, plerumque æquantur. t. 3. p. 397. n. 1.
- Fiducia** in pignore quid sit, & quomodo contraheretur: Vide in verbo *Pignus*.
- Filius** in matrimonium despondere, quibus de iure competat. t. 5. p. 69. col. 1.
- Filiatio** legitima probatur per nominationem parentum, & non creditur illis contrarium postea asserentibus, etiam cum iuramento. t. 2. p. 370. n. 8.
- Filiationis** probatio alia vera, alia præsumpta est. *ibid.* num. 10.
- Filiationis** præsumptio an æqualiter procedat filio nato ex concubina domi retenta. t. 2. p. 371. n. 11.
- Filiationis** præsumptiones variæ. *ibid.* p. 372. n. 12. 13.
- Filiatio** an sufficienter probetur ex fama viciniæ. *ibid.* num. 14.
- Filius** Sacerdotis in quibus casibus possit nasci legitimus, etiam in sacerdotio genitus. t. 1. p. 90. n. 2.
- Filij** presbyterorum in triplici statu possunt considerari, & an ad ordines promoueri possint. t. 1. p. 525. num. 5.
- Filij** illegitimi, siue presbyterorum, siue laicorum, ex defectu natalium nequeunt ordinari. *ibid.* & seq. num. 6.
- Filij** raro boni ex prauis parentibus: unde prouerbiū, *Mali corni malum ouum*. *ibid.* p. 526.
- Filij** presbyterorum ex multis rationibus ab ordinibus arcentur. *ibid.*
- Filij** illegitimi quare ad religionem possint admitti; & an possint cum eis ad Prælaturas dispensari. t. 1. p. 527. n. 7.
- Filij** aliquando legitimi ex sacerdotibus nasci possunt. tom. 1. p. 527. n. 10.
- Filius** presbyteri natus ex vxore legitima, sed ab eo cognita post religionis ingressum, ipso ad ordines promotus, an nascatur legitimus, & possit ad ordines promoueri. t. 1. p. 534. n. 12.
- Filij** tam legitimi, quàm illegitimi sine Pontificia dispensatione in præbendis, seu beneficiis paternis, vel in aliis eiusdem Ecclesiæ institui non debent. t. 1. p. 535. n. 5. & p. 536. n. 7.
- Filij** apud varias gentes in dignitatibus parentum succedunt: & aliquando in beneficiis paternis succedere. *ibid.* & p. 536. n. 6.
- Filij** etiam legitimi à paternis beneficiis excluduntur, & quare: possunt tamen mediare in illis succedere. *ibid.* n. 8.
- Filius** legitimus viuente, vel defuncto patre potest aliquod obtinere beneficium in eadem Ecclesia, in qua pater ministrat, secus de filiis illegitimis. t. 1. p. 537. n. 11.
- Filij** illegitimi absque Pontificis dispensatione non possunt admitti ad dignitatem, seu beneficium. t. 1. p. 539. n. 1.
- Filius** ex sacerdote Græco natus an sit capax beneficii. *ibid.* & seq. p. 540. n. 3.
- Filius** ex libera matre natus, patre autem seruo, liber nascitur. t. 1. p. 556. n. 2.
- Filius** quare quoad iura natalium potius matris, quàm patris conditionem sequatur. tom. 1. p. 560. num. 13.
- Filius** in connubio natus, an matris liberæ conditionem sequatur, sicut vulgò quæsitus. t. 1. p. 560. num. 14.
- Filiis** an sit quæstio libertatis inferenda propter patris, vel matris memoriam. t. 1. p. 561. n. 16.
- Filius** in his, quæ publici iuris sunt, potestatem in patrem habere potest. t. 1. p. 843. n. 4.
- Filij** ex Senatusconsulto Orphiciano succedunt matribus, & è contra. t. 1. p. 992. n. 5.
- Filius** in causa paterna arbiter recipi valet. t. 1. p. 1024. num. 8.

Omniū Notabilium. Litera F.

- Filij naturales an faciant deficere conditionem *si sine liberis*. t.2.p.357.n.9.& 10
- Filij adoptiui an inducant defectum conditionis *si sine liberis*. t.2.p.358.n.11
- Filij defuncti an excludant substitutum sub conditione *si sine liberis*. ibid.
- Filij ab vtriusque paginæ Authoribus viscera parentum dicuntur. t.2.p.516.n.3
- Filij summa, & compendium amoris paterni sunt. t.2.p.517.n.6.
- Filij seruorum Ecclesiæ, etiamsi nati post manumissionem, remanent sub patrocinio Ecclesiæ. t.3.p.257.n.4.
- Filij naturales an generali obligatione contineantur. t.3.p.362.n.11.
- Filius an semper teneatur onera paterna agnoscere, & soluere. t.3.p.408.n.3
- Filius emancipatus, hæresque ex minima parte factus, an priuilegio gaudeat, ne vltra quàm facere possit, conueniatur. t.3.p.420.n.13
- Filiis existentibus, nec mater, nec vxor admittuntur in successione testamentaria. tom.3. pag.508. num.10.
- Filij masculi tantum quare apud Hebræos ad possessiones paternas vocati. t.3.p.510.col.2
- Filij ob quatuordecim causas hæreditate paterna priuantur. t.3.p.511.col.1
- Filij ante Senatusconsultum Orficiarum quo iure ad successionem paternam admittebantur. ibid.n.16
- Filius grauatus fideicommissio, an possit simul deducere legitimam, & quartam Trebellianicam. t.3.p.514.n.22.& p.515.n.23.
- Filius patrem, & matrem habens, quibus sunt sepulchra diuersa, in quo sepeliendus sit. tom.3. p.549. num.7.
- Filius impubes sine consensu parentum tonsuratus an in clericatu permanere debeat: vbi alij casus traduntur circa hoc. t.3.p.638.n.8
- Filij in patris potestate sunt, licet quoad statum, & conditionem matrem sequantur. tom.3. pag.702. num.6.
- Filius quando priuari possit successione paterna ob grauamen sibi à patre iniunctum non adimpletum. t.3.p.716.n.6.
- Filius natus quamdiu viuere debeat, vt parentes ad eius successionem admittantur. tom.3. pag.910. num.6.
- Filius impubes pro quo pater sponsalia contraxit, an teneatur pubes factus promissioni patris stare, & matrimonium contrahere. t.4.p.70.n.6
- Filius vagè conceptus potest conditionem patris sequi. t.4.p.148.n.1
- Filius post mortem patris an possit super conditione natalium inquietari. t.4.p.148.n.4
- Filij procreati ab infidelibus in ipsa infidelitate legitimi reputantur, & cum susceptis post baptismum succedunt. t.4.p.193.n.8
- Filius naturalis per subsequens matrimonium efficitur legitimus, & habilis ad succedendum in bona paterna. t.4.p.224.n.3
- Filiorum variæ species recensentur. ibid. & seq. num.5.
- Filiorum illegitimorum variæ species referuntur. t.4. p.225.n.6.
- Filij spurij quinam dicantur, & in quo à naturalibus differant. t.4.p.225.n.7
- Filij legitimati per subsequens matrimonium habilitantur ad successionem paternam; & an in successione maioratus præferantur filiis ex legitimo matrimonio natis. t.4.p.226.& seq.n.9.10
- Filij per subsequens matrimonium legitimantur etiam sine dotalibus instrumentis. tom.4. pag.229. num.14.
- Filij geniti, & concepti ante separationem matrimonij, remanent legitimi separatione facta in facie Ecclesiæ. t.4.p.230.n.2
- Filij ex matrimonio putatiuo nati legitimi sunt, illis alimenta debentur sicut aliis legitimis, & capaces sunt omnium dignitatum spiritualium, & sæcularium. t.4.p.231.n.6
- Filij incestuosi & adulterini non legitimantur per subsequens matrimonium. t.4.p.236.n.5
- Filij per matrimonium nullum non legitimantur. t.4. p.236.n.6.
- Filij nati ex secundo matrimonio post sententiam diuortij latam super primo, an censentur legitimi, si sententia nulla sit. tom.4. pag.237. & seq. num.4.
- Filius, qui probat patrem suum matri fidem dedisse de matrimonio contrahendo in facie Ecclesiæ, legitimus censendus est. tom.4. pag.240. num.5.
- Filij spurij an sint incapaces successionis paternæ, & in quibus casibus hæredes institui possint. tom.4. p.245.n.16.
- Filij legitimati per natalium restitutionem, vel per dispensationem in radice matrimonij gaudent nobilitate parentum. t.4.p.247.n.21
- Filij legitimati legitimorum nomine comprehenduntur in fideicommissis. ibid.
- Filius potest esse legitimus quoad spiritualia, & illegitimus quoad temporalia, & econtrâ. t.4.p.250. num.26.
- Filij infidelium an legitimantur per subsequens matrimonium parentum. t.4.p.251.n.2
- Filij legitimi, nec sui hæredes, nec agnati parentibus esse possunt. t.4.p.303.n.8
- Filius hæretici non debet propter patris delictum ultimo supplicio affici. t.5.p.194.n.4
- Filij in sacra pagina plerumque iubentur corripere dum pater deliquit. ibid.n.5.& p.199.n.14
- Filij liberantur à vinculis patriæ potestatis propter lapsum patris in hæresim. tom.5. pag.218. num.3.
- Filiorum ratione mitius agendum est cum delinquente. t.5.p.240.n.3
- Filius vnigenitus quomodo possit dici, quem frater vterinus præcessit. t.5.p.618.n.1
- Filij qui iam decesserunt, tanquam si nunquam fuerint, aliquando habentur. ibid.n.2
- Filius primogenitus more loquendi Scripturarum quis sit. t.5.p.619.n.1
- Filiusfamilias an ex fideiussione efficaciter obligetur, & idoneus fideiussor sit. tom.3. pag.405. num.3.
- Filiusfamilias quomodo pro patre intercedere possit. ibid.
- Filiusfamilias procurator tam ad agendum, quàm ad defendendum constitui potest; & quæ ætas ad hoc requiratur. t.1.p.937.n.1
- Fines agrorum quinam fuerint olim lege Manilia præscripti. t.2.p.342.n.6
- Vide in verbo *Terminus*.
- Firma quid sit, & de variis eius acceptionibus. t.3. p.326.n.2.
- Firma vox Anglica est, apud Gallos autem significat possessionem rei frugiferæ. tom.3. pag.1012. num.1.
- Firmana ciuitas vbinam sita sit, & quare ita dicta. t.2.p.424.n.1.

Repertorium Generale

- Firmana* ciuitas à secundo Ecclesiæ sæculo lucem hausit, & Ecclesiâ Cathedrali decorata est. *ibid.*
- Firmana* ciuitas inter primas Picentinas lucem Euangelij hausit, & à primis Ecclesiæ sæculis Sede Episcopali decorata fuit. t.2.p.451.n.1
- Firmitas* monasterium est in diocesi Cabilonenfi Ordinis Cisterciensis. t.1.p.74.n.4
- Firmitas* Abbatia est prima Cistercij filia; & quos fundatores habuerit. t.1.p.359.n.6
- Fiscanum* monasterium SS.Trinitati dicatum Ordinis D.Benedicti. t.1.p.352.n.4
- Fiscus* non tenetur præstare cautionem fructuariam. t.3.p.392.col.1.
- Flavius* Recharedus decimus octauus Gothorum Rex placidus, mitis, &c. vbi alia de eius virtutibus. t.2.p.328.n.1.
- Flamen* Dialis tantum ex parentibus confarreatis eligebatur. t.4.p.9.col.1
- Flamines* quare apud Romanos raro consules creabantur. t.5.p.287.col.1
- S.Floræ* monasterium Ordinis D. Benedicti in vrbe Aretina ingentibus redditibus, & amplissimis priuilegiis decoratum est. t.5.p.641.n.1
- Florentia* Etruriæ caput & Metropolis, Magnorum Ducum inclya sedes. t.1.p.317.n.1
- Florentia* excusso Imperatorum iugo à quibus olim regebatur, & à quo nunc regatur. tom.2. pag.63. num.2.
- Florentia* Etruriæ caput ciuitas Episcopalis tantum fuit vsque ad Martinum V. tom.3. pag.547. num.1.
- Florinense* monasterium in Germania quo tempore fuerit fundatum. t.5.p.114.n.2
- Florum* ornatus, more ab Hebræis sumpto, in basilicis à veteribus Christianis adhibitus. tom.3.p.42. num.6.
- Foderum*, vel fodrum est pabulum, quod alieni soluitur. t.3.p.783.n.2
- Fœmina* non excluduntur à feudis in Comitatu Namurcensi. t.1.p.156.n.2
- Fœminæ* an sint prorsus incapaces iurisdictionis. t.1.p.836.n.6. & p.837.n.10.
- Fœminæ* valde vindictæ sunt cupidæ, & valde crudeles. *ibid.*
- Fœminæ* etiam ex commissione summi Pontificis clauium potestatem exercere non possunt. t.1.p.836. num.7.
- Fœminæ* à iudicandi munere ob sexus fragilitatem arcentur. t.1.p.837.n.10
- Fœminæ* in Gallia iurisdictionis feudalis capaces sunt. t.1.p.1023.n.4.
- Fœminæ* an iure naturali, vel diuino à iudicandi munere arceantur. t.1.p.1024.n.7
- Fœminæ* præcellentes iurisdictionem exercere valent. *ibid.* & p.1025.n.11.
- Fœminæ* ex consuetudine iurisdictionem habentes, in arbitros eligi valent. t.1.p.1025.n.10
- Fœminæ* præcellenti potest causa terminanda à Principe committi. *ibid.* n.12
- Fœminæ* propriè virgines ante duodecim annos appellantur; postmodum verò mulieres. t.2.p.268. num.1.
- Fœminæ* an antiquitus testimonium dicere potuerint. t.2.p.392. & seq. n.3.
- Fœminæ* an de iure Pontificio possint admitti ad testimonium dicendum in causis criminalibus clericorum, vel in aliis. t.2.p.393.n.4
- Fœminæ* à tutelæ officio omni iure prohibentur; & quid de matribus. t.2.p.888.n.3
- Fœminis* prohibitum est sacrificium offerre, & presbytero sacrificanti ministrare. t.3.p.63.n.6
- Fœminæ* promiscuo virorum balneo videntes tanquam impudicæ notabantur. t.3.p.65.n.10
- Fœminæ* apud omnes gentes olim velatæ incessere. *ibid.*
- Fœminæ* legibus ecclesiasticis à ministerio domestico clericorum repelluntur. *ibid.* n.11
- Fœminæ* subintroductæ clericis olim cohabitantes, quænam fuerint. t.3.p.66.n.14
- Fœminæ* multæ, quæ virginitatis seruandæ causâ sibi ipsis mortem intulere, referuntur. t.3.p.559. num.10.
- Fœminæ* regulariter testes in testamento esse non possunt. t.3.p.486. & seq. n.11
- Fœminarum* præcipuum, & maximum munus quodnam sit. t.3.p.702.n.5
- Fœmina* etsi alienigena in coniugium ducta retineri debet. t.4.p.1.n.1
- Fœminæ* aliquæ, quæ in infantia ætate virum passæ sunt, referuntur. t.4.p.17. & seq. n.4
- Fœminæ* quare citius pubescant quàm mares, differuntur. t.4.p.81.col.1. & 2
- Fœmina* ita arcta, vt viro inepta sit, an teneatur pati incisionem. t.4.p.215. .8
- Fœmina* nulla vnquam sacerdotale officium rectè exercere potuit. t.5.p.564.n.5
- Fœnus* nauticum quid sit, & vnde percipiatur. tom.5. p.367.n.5.
- Fœnus* nauticum ab antiquis Græcis cognitum, ad Romanos deriuatum est. *ibid.*
- Fœnoris* nautici leges quænam fuerint. *ibid.* p.368
- Fœnoris* nautici vsuræ variæ pro diuersitate temporum fuere. *ibid.* n.6
- Fœtus* adhuc in vtero existens, animatus tamen, an sit verè homo. t.2.p.257. & seq. n.7. & 9
- Fœtus* ab vtero abactio an sit homicidium, & abactor tanquam homicida puniendus. *ibid.* & seqq.
- Fœtus* adhuc in vtero existens an possit baptizari: vide in verbo *Infans*.
- Fontis* Frigidi monasterium quondam sub regula D. Benedicti fundatum, est Ordinis Cisterciensis in diocesi Narbonensi. t.1.p.309.n.1
- Fontium* monasterium Ordinis Cisterciensis vbinam situm sit. t.4.p.136.n.1
- Fontes* baptismales quis olim benedicebat: vide in verbo *Aqua*.
- Forda* ciuitas in Gallia, in Comitatu Deuonienfi sita. t.1.p.680.n.1.
- Foresta*, forestis, & forestum, forestagium, & præfides foresti, quid significant. tom.3. pag.435. num.3.
- Forisfactum* aliquando pro graui delicto, aliquando etiam pro multa pecuniaria ob delictum irrogata sumitur. t.2.p.700.n.5
- Forisfactum* propriè accipitur pro eo, cuius causâ aliquis sit foris, & amittat priuilegium. t.5. p.516. num.2.
- Forisfacere* quid sit. *ibid.*
- Formula* Græcorum ad conferendum baptismum an sit approbata in Concilio Florentino. t.3. p.921. num.4.
- Fornicaria* quid sit: vbi quod malè confundatur cum concubina focaria. t.3.p.71.n.3
- Fornicatio* contra naturam quàm horrendum, & quale scelus sit, describitur. t.5.p.454.n.9
- Fornicatio* prædicta quibus poenis vindicata sit iure diuino, & iure ciuili Romanorum. *ibid.* numero 10.
- Fornicationi* prædictæ quæ sit poena imposita iure canonico. t.5.p.455.n.11

Omniū Notabilium. Litera F.

Forus quid sit, traditur ex eius etymologia. t.2. p.68. num.7.
Forus significat locum ubi nundinæ fiunt. ibid.
Forum sortiri quid sit, & quotupliciter quis forum sortiatur. ibid.col.2
Forus ratione rei sitæ. ibid.
Forus præcipuus quisnam, siue de proprietate, siue de possessione agatur. t.2.p.68.n.8
Fori ecclesiastici specialitas quo iure inducta sit, latè discutitur. t.2.p.79.n.7.& seq.
Forus antiquus mutatur, & nouus acquiritur per mutationem domicilij. t.2.p.104.n.5
Forus exercendarum litium locus, unde ita dicatur, & quare etiam prorostia vocetur. t.5.p.620.c.10
Forus ex quibus constet. ibid.
Forumjulium, colonia Octavianorum in Gallia Narbonensi situm. t.1.p.680.n.4
Fossanova monasterium Ordinis Cisterciensis, ubi situm, & à quo constructum. t.1.p.808.n.5
Fossatum quid sit, & quid fossatum extendi, & purgari. t.2.p.363.n.10
Fossatum est locus pro muniendis castris factus. t.3. p.978.n.6.
Franchavallis monasterium Ordinis Cisterciensis in diocesi Nemausensi. t.2.p.155.p.3
Francia per plures annos Germania dicta est. t.4.p.2. num.2.
Francie mentio tantum sit apud authores mediæ ætatis. ibid.
Frates Christi Domini in Scriptura sacra quinam, & qua ratione vocentur. t.3.p.249.n.2
Fratrum, aut sororum nomine consanguinei vltioris gradus iuxta modum loquendi Scripturæ sacræ frequenter veniunt. ibid.col.2
Fraudans iuxta pondera, & mensuras viginti diebus in pane, & aqua pœnitere debet. t.3.p.305.num.4. & p.308.n.8.
 Vide in verbis *Mensura*, *Pondus*.
Fraxinorense monasterium, Gallicè Ferne, Ordinis D.Benedicti. t.3.p.799.n.3
Friedericus Imperator Octauiano Antipapæ adhæret; ubi aliqua de eius proteruita. t.1.p.327.n.22
Friedericus Imperator statim ac coronatus fuit, libertates Ecclesiæ restituit. t.5.p.612.n.1
Frigiditas quæ matrimonio impedimentum præstat, à natura, vel casu provenit. t.4.p.213.n.5
Frigidi quinam dicantur, & inepti ad matrimonium contrahendum. ibid.
 Vide in verbo *Eunuchus*.
de Fructibus perceptis, & percipiendis prædo teneatur. t.2.p.254.n.2
Fructus percepti interea dum Ecclesia vacaret, ad quem pertineant, vel quomodo diuidendi. tom.1. p.760.& seq.n.7.
Fructus non tantum quos noui, & violenti possessores perceperunt, sed etiam quos veteres possessores percepissent, restituendi sunt. t.2.p.261.n.3
Fructus rei litigiosæ, si lite pendente dissipantur, sequestrandi sunt, & si adsit iusta causa, res ipsa sequestrari valet. t.2.p.315.n.2
Fructus rei litigiosæ pendente appellatione sequestrari valent. t.2.p.800.n.14
Fructus rei pignoratæ quomodo retineri possint, quin impurentur in sortem principalem. tom.3.pag.347. num.2.
Fructus rei feudalis quando iustè dominus percipere possit. ibid.& p.348
Fructus rei feudalis ex natura feudi domino cedunt interim dum vassallus mutuam pecuniam non soluit, vel immunitate ab oneribus, & obsequiis gau-

D.D.Gonzal. in Decretal. Index generalis.

det: ubi varij casus circa hoc referuntur. tom.3. p.348.n.3.& 4.
Fructus rei pignoratæ, iure ciuili inspecto, non imputantur aliquando in sortem principalem, si ita inter partes conuentum sit. t.3.p.373.n.2
Fructus rei pignoratæ duplici modo lucro debitoris cedere possunt. ibid.n.3
Fructus eiusdem speciei cum sorte principali, statim cedunt in solutionem debiti, & minuunt sortem. ibid.
Fructus ex re pignorata percepti imputantur in sortem debiti principalis. ibid.& seq.n.4
Fructus rei pignoratæ ad debitorem spectant tanquam dominum rei. t.3.p.376.n.6
Fructus quinam impurentur in quartam Trebellianicam. t.3.p.512.n.18
Fructibus prædij locati auctis, non augetur pensio super eo imposita. t.3.p.814.n.2
Fructuum ecclesiasticorum vicesima pars pro expeditione Terræ sanctæ assignata. t.3.p.723.n.2
 vt *Fructus* rei dotalis mariti fiant, dum percipiuntur constante matrimonio, quid requiratur. t.5.p.364. num.1.
Fructus percepti ex re pignori data pro securitate dotis, an sint imputandi in dotem à marito. ibid.n.2. & p.365.n.3.
Fuga religiosi in quo differat ab apostasia; & quis dicatur fugitiuus. t.3.p.675.n.3
 ad *Fugam* à monasterio constituendam quid requiratur. ibid.
Fuga è monasterio, tam veteribus, quàm nouis Ecclesiæ legibus vindicatur. t.3.p.676.n.6
 Vide in verbo *Religiosus*.
Fugitiuarius quinam fuerint apud antiquos, ubi de potestate eorum in seruos. t.3.p.342.col.1
Fulco vir apprimè doctus & sanctus Tolosanæ regit Ecclesiam. t.1.p.310.n.6
Fumum vendere quinam apud veteres dicerentur. t.3. p.34.n.9.
Fundi dotalis alienatio prohibita ex lege Iulia Papia; vide in verbo *Res dotales. Alienatio*.
Furiosus perpetuus iudex esse non potest, secus habens dilucida interualla. t.1.p.114.n.2
Furiosus non potest testamentum facere, nec mente alienatus. t.3.p.534.n.8
Furiosus matrimonium contrahere nequit. t.4.p.56. num.2.
Furiosus voluntatem non habet, & dormienti, & ignoranti æquiparatur. ibid.n.4
Furioso dilucida interualla habenti prohibitum est matrimonium; validè tamen illud contrahit eo tempore, quo verum consensum præstare potest. t.4.p.57.n.5.
Furor superueniens an fuerit aliquando, vel sit ex aliquo iure sufficiens causa ad matrimonium dissoluendum. t.4.p.57.& seq.n.6
Fur quis propriè dicatur. t.5.p.250.n.2
Fur quomodo potest occidi ex lege XII. Tab. ibid. num.3.
Fur nocturnus impunè occiditur; diurnus verò si telo se defendat. t.5.p.251.n.6.& p.252.n.9.10
Fur nocturnus & diurnus in quo differant. ibid.& seq. num.10.
Furem occidere ad seruanda propria bona an sit licitum. t.2.p.253.n.11
Fur nocturnus ex lege XII. Tab. potest occidi non præmissa clamore. ibid.
Fures quàm variis pœnis plectantur in diuersis prouinciis. t.5.p.281.n.2
Fur & latro in quo differant. t.5.p.336.n.2
 f 2 Fures

Repertorium Generale

Fures & latrones, si antequam decedant, comprehensi, vel vulnerati signa poenitentiae dederint, an non sit illis communio deneganda. *ibid.* n.3
pro Furibus & latronibus in fragranti crimine occisis non orat Ecclesia; si vero in morte peccata confiteantur, communionem illis non denegat. *t.5.p.337.n.4.6.*
Furi ex necessitate furtum committenti levis poenitentia est iniungenda. *t.5.p.339.n.2*
Furi licet ex necessitate aliena occupanti, quare imponatur poenitentia. *t.5.p.340.n.5*
Fur est non solum qui furatur, verum & qui domino requirenti rem furtivam, eam non indicat. *tom.5. p.341.n.2.4.*
Fur auferens rem sacram de loco sacro non est excommunicatus ipso iure. *t.5.p.344.n.2*
Fur occultus post poenitentiam & satisfactionem potest ad sacros ordines promoveri. *ibid.* n.3
Furtum rei tantum alienae committitur; & quomodo rei propriae furtum committi dicatur, *tom.1. p.361. num.3.*
Furtum beneficii, & rei immobilis improprie dicitur. *ibid.* n.4.
Furtum rei rusticae propriis, & grauioribus poenis puniatur. *t.1.p.858.n.8*
Furtum pudoris & castitatis fit in virginibus, quae ideo depudiari dicuntur. *t.5.p.331.n.3*
Furti etymologia, definitio, & diuisio traduntur. *t.5. p.334.n.4.*
Furtum proprie dictum in extrema necessitate non committitur. *t.5.p.340.n.6*
Furti noua obligatio nascitur ex noua rei alienae contrectatione. *t.5.p.341.n.4*
Furtiua re apud aliquem inuenta, an praesumendum sit contra eum. *ibid.* p.342
Furtum conceptum apud veteres quodnam dictum fuerit. *ibid.* n.5
Furta apud antiquos per sortes fuere perquisita, & apud Catholicos per Eucharistiam *t.5.p.387.n.2*
Furti inquisitio per inspectionem astrolabij. *ibid. p.388.*

G.

G **Allicana** Ecclesia quare dicatur octauam Pentecostes non agnoscere. *t.2.p.175.n.8*
S.Galli monasterium vetustissimum & potentissimum vbinam situm sit. *t.5.p.529.n.3*
Garganica Ecclesia olim Archiepiscopalis fuit S.Michaeli dicata. *t.3.p.892.n.2*
Gasconia proprie dicta quos terminos, & quot Episcopatus habeat. *t.5.p.181.n.3*
Gaufridus Praesul Anglicanus iussu Regis exulat: vbi de miro casu, qui contigit huic Praesuli in morte ipsius Regis. *t.3.p.207.n.3*
Gelasius I. quando ad summi Apostolatus apicem euectus. *t.3.p.199.n.1*
Gelasius I. tantum reprobauit ordinationes Episcoporum factas ab Acacio. *ibid.*
Gemblacum à veteribus Gemelacum dictum, peruersum est Brabantiae oppidum. *t.5.p.114.n.1*
Genoua ciuitas olim Episcopalis, vbinam sita sit. *t.3. p.722.n.1.*
Genoua inter oppida Allobrogum recensetur, cuius Sedes Episcopalis propter haeresim, Annessium Sabaudiae oppidum translata est. *t.5.p.45.n.1*
in S.Genouefa Parisiensis monasterium canonici regulares S.Victoris translati. *t.1.p.714.n.1*
S.Genouefa Parisiensis Abbas quanta iurisdictione gaudeat. *t.1.p.725.n.4*
Gentiles in Imperatorum sanctionibus & Authorum

scriptis quinam dicantur. *t.1.p.38.n.6*
Gentiles in iure canonico dicuntur saeculares, & in saeculo degentes. *t.1.p.547.n.11*
Genna, aliàs Ianua, vbi sita, & vnde sic dicatur. *t.1. p.297.n.2.*
Genuensis Ecclesia quando in Archiepiscopalem & Metropolitanam erecta. *ibid.*
Genuensis ciuitatis variae appellationes; & quando nam Cathedra Episcopali decorata sit. *t.4.p.311. num.1.*
Genuensis Respublica propriam monetam cudidit, & pecuniaria statuta habet. *t.4.p.312.n.3*
Genuensis ciuitatis administratio penes Consules, & Praetorem fuit. *ibid.* n.7
Genuflexio orantibus Christianis prohibita tempore paschali. *t.2.p.173.n.3*
Genuflexio etiam apud Gentiles vsitata: vbi de vario orandi ritu, tam apud Iudaeos, quam Christianos, siue stando, siue genuflectendo. *ibid.* & seq.
Genuflexio inter sacros ritus in susceptione Ordinum ab Ecclesia praescriptos recensetur; & an eadem sit facienda in omnibus gradibus. *t.2.p.174.n.7*
Genuflexio in Missae sacrificio ab initio Ecclesiae recepta fuit. *t.3.p.888.n.4*
S.Georgij monasterium Ordinis D.Benedicti propè Venetiam fuit à principio immediatè subiectum Romano Pontifici. *t.2.p.247.n.1*
Genus apud Iuristas est quod sub se plures continet species. *t.1.p.79.n.12*
Generi per speciem derogatur quoties in eodem negotio concurrunt, nec simul stare queunt. *ibid. p.80.n.14.*
Gerardus Episcopus Nouariensis Cardinalis Albanensis efficitur. *t.1.p.316.n.4*
Gerardus Archiepiscopus Bituricensis crucem contra haereticos Albigeneses assumpsit. *t.2.p.265.n.1.* Petiit ab Innocentio III. Guillelmum praedecessorem suum in Sanctorum numerum referri, & obtinuit. *ibid.*
Gerardus, seu Euerardus maioris Ecclesiae Ambianensis restaurator. *t.3.p.60.n.1*
S.Gereonis Coloniae monasterium celebre à quo fundatum. *t.1.p.301.n.5*
Germanis, qui post actionem gratiarum semel biberent, indulgentiam fuisse concessam, an sit verum. *t.3.p.1002.& seq.n.10.*
Gerunda perantiqua Hispaniae ciuitas, in qua prouincia sita. *t.4.p.179.n.1*
Gerunda tempore D.Iacobi Ecclesiam Cathedrali decorata est, eiusque ciues fidem Catholicam accepere. *ibid.*
Giezi à Naaman sanatus, an fuerit simoniacus propter munera oblata. *t.5.p.79.n.2*
S.Gildarij monasterium Ordinis D.Benedicti in dicecesi Riuenfi. *t.3.p.748.n.1*
Giseburnensis Ecclesia Canonorum Regularium Ordinis S.Augustini est in occidentis Angliae finibus. *t.2.p.796.n.1.*
Glastonia ciuitas est Angliae, in qua Ioseph ab Arimathia celebre templum construxit. *tom.3. p.221. num.1.*
Goallus Cardinalis Diaconus tituli S.Mariae in Porticu, Legatus contra Albigeneses missus. *t.2.p.130. num.3.*
Gradenfis ciuitas Episcopalis vbi sita, & quando ab ea Cathedralis Sedes ablata. *t.1.p.710.n.1*
Gratus sacramenti Ordinis alij maiores, qui sacri dicuntur; alij minores, qui non sacri vocantur. *t.1. p.488.n.3.*
Vide in verbo Ordo.

Omniū Notabilium. Litera G.H.

Græcus sermo vltatior esse cœpit Sede Imperiali Constantinopolim translata. t.1.p.112.n.5
Græci promissam barbam aluere, & apud eos Philosophi barbati fuere. t.3.p.20.n.2
Græci ex rasura barbæ aduersus Ecclesiam Latinam calumniam struxere. t.3.p.21.n.3
Græcorum, & Latinorum diffidium de nutrienda, aut radenda barba exponitur. tom.3. p.21. & seq. num.4.
Græci à cœlibatus lege discedunt, & propter hoc reprehenduntur. t.3.p.84.n.4. & 5
Græcorum Stercorarum stupidas circa communionem eucharisticam. t.3.p.875.n.8
Grandesheimense monasterium, Regium Cœnobium est Virginum Benedicti arum. t.2.p.701.n.2
Grandisilua Monasterium Ordinis Cisterciensis in diocesi Tolosana. t.1.p.316.n.1
Grangia est prædium, villa, vel horreum: & grangiarius idem ac villicus. t.3.p.831.n.9
Gratia ex parte concedentis, non ex parte exequentis meretur. t.1.p.149.n.17
Gratia non censetur à Principe facta antequam literæ sint expeditæ. ibid.n.18
Gravitas morum in Episcopo, & quolibet Prælato Ecclesiæ præficiendo desideratur. tom.1. p.247. num.4.
Gratianopolis vrbs est in Gallia Sede Episcopali decorata. t.3.p.722.n.2
Gregorius cognomento magnus, creatus Pontifex supremus anno 590. rexit Ecclesiam vsque ad annum 604. vbi alia de eius laudibus. tom.1. p.37. num.1.
Gregorius IX. quando ad summi Pontificatus culmen euectus. t.1.p.75.n.1
Gregorius Magnus monasteria quæ propriis expensis construxit, *nostra* appellat. t.1.p.939.n.2
Gregorius VIII. quare à pluribus in catalogo Pontificum prætermittatur. t.2.p.346.n.1
D. Gregorius Magnus Pontifex maximis infirmitatibus laborauit. t.2.p.528.n.5
Gregorius VIII. enixè recuperationem Terræ sanctæ procurat. t.2.p.544.n.2
Gregorius VIII. per duos tantum menses Ecclesiam rexit, pietatis tamen suæ digna monumenta reliquit. ibid.n.3
Gregorius VIII. antea Albertus de Mora dictus, quando fuerit Pontifex creatus. t.3.p.301.n.1
Guido Rex Hierosolymitanus à Saladino in carcerem detrusus. t.1.p.273.n.3
Guido Cardinalis Episcopus Prænestinus ab Innocentio III. Legatus mittitur. t.1.p.325.n.3
Guido Abbas Clareuallensis Legatus in Germaniam mittitur. t.3.p.164.n.3
Guido Archiepiscopus Rhemensis legationis munere fungitur, & totius Galliæ Legatus à latere creatus fuit. t.1.p.301.n.1
Guillelmus Mutinensis Episcopus in Liouoniam fidei causâ missus. t.1.p.931.n.2. & 3
Guillelmus ad Albasmanus, Rhemensis Præsul Cardinalis creatus. t.3.p.164.n.3
Guillelmus Dux Normannorum tria magnifica monasteria construxit. t.3.p.219.n.2
Guillelmus de Castro Silligniaci Præsul Altriffiodorensis, mirè diocesim tam in spiritualibus, quàm in temporalibus auxit. t.3.p.491.n.1
Guiseburnense monasterium Canonice regularium D. Augustini, vbi nam situm sit. tom.2. pag.294. num.2.
Gynæceum pars ædium fuit, in qua mulieres habitabant. t.3.p.65.n.10
D.D. Gonzal. in Decretal. Index generalis.

H.

Habitus proprius pœnitentium quis semper fuerit in Ecclesia. t.2.p.414.n.3
 Habitus monachalis debet à religioso etiam post assumptionem ad Episcopatum deferri sub pœna peccati lethalis. t.3.p.55.n.14
Habitus non facit monachum, prouerbiū à Græcis deriuatum ampliatur. t.3.p.659.n.4
 Habitus pœnitentialis hæreticorum quis olim fuerit, & quis hodie sit. t.5.p.216.n.3
 Habitus prædicti color quis sit hodie, & quid significet; & quare in eo crux decussata superimponatur. t.5.p.217.n.4
S. Hadriani titulus Cardinalitius inter quatuordecim antiquos connumeratur. t.2.p.355.n.2
 Hadrianus II. antea Ottobonus dictus, quando Pontifex fuerit creatus. t.3.p.587.n.1
 Hæres an possit conueniri rectori contra defunctum impetrato. t.1.p.157.n.9
 Hæres nequeunt adimplere conditiones in faciendō testatoribus præscriptas. t.1.p.1045.n.13
 Hæres tenetur vltimas defunctorum voluntates exequi, nullo alio designato executore. t.3.p.463.n.7
 Hæres iudicis officio potest cogi, vt supremam defuncti voluntatem adimpleat. ibid.n.9
 Hæres tenetur exonerare conscientiam defuncti. t.3.p.473.n.14.
 Hæres non adimplens voluntatem testatoris, priuatur per Episcopum rebus sibi relictis. t.3.p.474. num.2. & p.475.n.5.
 Hæres variis ex causis indigni hæreditatis redduntur. t.3.p.474.n.4
 Hæres quæ defuncti vota, & quo vinculo teneatur adimplere. t.3.p.475. & seq. n.7
 Hæres voluntatem defuncti ineptam adimplere non tenetur. t.3.p.476.n.8
 Hæres clerici defuncti non potest propria autoritate adire eius hæreditatem. t.3.p.478.n.5
 Hæredis institutio an in alterius voluntatem conferri possit. t.3.p.491. & seq. n.4
 Hæres ex contractibus defunctorum eisdem actionibus conueniri possunt, quibus eorum authores tenebantur. t.3.p.571.n.6
 Hæres mariti prædefuncti an possint accusare vxorem, cuius mores maritus æquo animo tulit. t.4.p.294.n.5.
 Hæres pro dominis accipiuntur, & hæreditas pro domina. t.4.p.307.n.3
 Hærede non comparente à quonam olim bona vacantia occupata fuerint: vide in verbo *Bonum*.
 Hæres an in stirpes, an in capita succedant in iure patronatus, vide in verbo *Inspatronatus*.
 Hæreditas viuentis nec datur, nec de ea agi potest. t.4.p.234.n.3.
 Hæresis Albigenſium in Ecclesiam & Comitatum Tolosanum irrepsit. t.1.p.317.n.9
 Hæresis an semper fuerit sufficiens causa ad diuortium faciendum. t.3.p.700.n.2
 Hæresis ab eo tempore cœpit in Anglia, à quo tributum ramischor solui desit. t.3.p.811.n.1
 Hæresis sola vnus coniugis absque actu positiuo alium inducente, sufficit ad diuortium faciendum. t.4.p.264.n.3.
 Hæresis, græcè ἀπὸ τοῦ dicta quid sit. t.5.p.165. & seq. num.5.
 Hæresis quare grauissimum scelus sit in Catholicis. ibid.
 Hæresis initium est in intellectu, consummatio verò in voluntate. ibid.
 Hæresis

Repertorium Generale

- Hæresis definitio traditur & explicatur, & quinam possint incidere in hæresim, refertur.* tom.5. p.166. num.6.
- Hæresis non datur nisi adsit pertinacia in errore.* ibid. num.7.
- ut Hæresis constituatur, qualis debeat esse error.* t.5. p.167. n.8.
- Hæresis Nestorij quænam fuerit, & quando condemnata.* t.5. p.171. n.1.
- Hæresis an sit omnium criminum teterrimum, & grauius idololatriâ.* t.5. p.189. n.10.
- Hæresis grauitas exprimitur.* ibid.
- Hæresis crimen quibus pœnis puniatur, tum iure ciuili, tum canonico.* t.2. p.190. n.11. & 12.
- Hæresis præsumitur ex persistencia in excommunicatione per annum.* t.5. p.209. n.3.
- in Hæresis crimine, speciale est, ut per pœnitentiam reus à pœna mortis liberetur.* t.5. p.215. n.1.
- Hæretici & alij Ecclesiæ hostes plerumque sub nomine luporum designantur.* t.1. p.342. n.1.
- Hæreticus contra Episcopum tanquam testis non admittitur.* t.2. p.419. n.2.
- Hæreticus mentalis an excommunicationem ipso iure contra hæreticos latam incurrat.* tom.2. pag.514. num.12.
- Hæreticus confessionem reuocans pro impœnitente habetur.* t.2. p.537. n.6.
- Hæreticus contra Catholicum tanquam testis, vel accusator non admittitur.* t.5. p.165. n.2.
- Hæreticus est qui dubitat in fide.* ibid. & pag.167. num.9.
- ut Hæreticus quis constituatur, qualiter errare debeat.* t.5. p.167. n.8.
- Hæretici denunciandi sunt non præmissa monitione fraterna.* t.5. p.170. n.3.
- Hæreticorum cura præcipua semper fuit Ecclesiæ decreta, & SS. Patrum scripta, prauis immixtis sententiis, adulterare.* t.5. p.171. n.2.
- Hæretico damnato scripta eius damnata sunt, & comburenda.* t.5. p.172. n.4.
- Hæretici prohibentur quocumque successionis modo aliquid ex testamento capere.* t.5. p.177. n.6.
- Hæreticis nihil à quoquam Catholico donatione, testamento, vel simili ratione relinqui potest.* t.5. p.180. n.1.
- Hæretici, & eorum fautores, seu receptatores excommunicantur, & ita decedentes, sepultura ecclesiastica priuantur.* t.5. p.182. n.8.
- Hæreticis omnis prorsus communicatio cum fidelibus denegatur.* ibid. & seq. n.10.
- Hæreticis ecclesiastica sepultura denegatur, & hodie sepulchra exhumantur.* t.5. p.183. n.11.
- Hæretici verè in Ecclesia non sunt, ad iurisdictionem tamen eius pertinent.* ibid. n.12.
- Hæretici possunt ab Episcopis declarari ij, qui in his errant, quæ iam ab Ecclesia definita sunt.* t.5. p.186. num.3.
- Hæreticus quandonam dicatur continuò pœnitens, & quando possit ad reconciliationem admitti.* ibid. num.4.
- Hæretici omnes tenentur ad abiurationem erroris, aliàs Ecclesiæ reconciliari nequeunt.* ibid. n.5.
- Hæreticorum vnctio post abiurationem.* ibid. & p.187.
- Hæretici impœnitentes, seu pertinaces in errore, tradendi sunt curiæ sæculari; & si clerici sunt, prius degradantur, ac omnibus beneficiis priuantur.* t.5. p.188. n.9.
- Hæreticus separatur à Deo vero, & coniungitur diabolo.* t.5. p.190. init.
- Hæretici quare sint grauioribus pœnis, quæ inueniri possint, puniendi.* t.5. p.190. & 191. n.11. & seqq.
- Hæretici aliquando metu maioris mali tolerantur.* ibid. & p.192.
- Hæretici, etsi pœnitentes & conuersi, non effugiunt confiscationem bonorum.* t.5. p.194. n.3.
- Hæretici priuantur bonis propriis, etsi filios catholicos habeant.* ibid. & seq. n.6. & p.199. n.13. 14.
- Hæretici notorij & manifesti aduocatorum patrocinio priuantur; non autem suspecti tantum.* t.5. p.200. num.2.
- Hæretici pœnitentes euitant mortis pœnam, & admittuntur ad reconciliationem.* t.5. p.215. n.1.
- Hæreticis pœnitentibus an venia delicti detur de iure ciuili.* ibid.
- Hæreticis in hæresi deprehensis, sed pœnitentibus, imponitur pœna perpetui carceris; sed non suspectis solum.* t.5. p.216. n.2.
- Hæretici quomodo pœnitentiam in carcere cum habitu pœnitentiali peragere debeant.* ibid. n.3.
- Hæretici omnes schismatici sunt; sed non econtrâ.* t.2. p.222. n.3.
- Halberstad ciuitas est præclara inferioris Saxonix, magnifica, Cathedralem Ecclesiam habens, suffraganeam Archiepiscopi Moguntini.* t.4. p.93. n.2.
- Halec piscis est ex puro aquæ elemento viuens.* t.2. p.176. n.1.
- Halecum piscatio vbinam magis in vsu sit.* ibid.
- Halecis proprietates contra morbos: & eius descriptio.* ibid.
- Halecum piscationi operam dare etiam die Dominico permittitur.* ibid. col.2.
- Hebdomada maior quænam sit, & quare sancta ab Ecclesia dicatur.* t.2. p.182. n.8.
- Hebræi longam aluere comam.* t.3. p.18. n.7.
- Hebræi promissâ barbâ incessere.* t.3. p.21. init.
- Hedera lasciuix signum fuit, quam Dialibus Romæ tangere non licebat.* t.3. p.75. n.10.
- Heli summus Sacerdos quare de sella corruens, fractis cervicibus diuino iudicio expirauit.* tom.5. p.111. & seq. n.1.
- Hellenismi in variis iuris locis obseruantur, & ostenduntur.* t.3. p.2. n.5.
- Henricus Imperator Paschalem Pontificem cum multis Cardinalibus captiuum ducit.* t.1. p.327. n.21.
- Henricus à Frata ecclesiasticæ iurisdictionis vindex sanctos Dominicum, & Franciscum excepit.* t.1. p.460. n.1.
- Henricus II. Angliæ Rex à Petro Blesensi laudatur.* t.2. p.10. n.1.
- Henricus II. Rex potentissimus, & Romanæ Ecclesiæ obsequentissimus fuit.* ibid. n.2.
- Henricus à Frata Episcopus Bononiensis, egregius fuit libertatis ecclesiasticæ vindex, & propugnator.* t.2. p.63. n.1. & p.92. n.1.
- Henricus à Frata priuilegium pro Ecclesia Bononiensi à Friderico II. Imperatore obtinet.* tom.2. pag.92. num.1.
- Henricus Roberti Iunioris Drocarum & Brenæ Comitibus fuit Præsul Rhemensis.* tom.2. pag.805. num.1.
- Henricus II. Henrici I. ex filia sua Mathilde nepos, quot annis in Anglia regnauit.* t.2. p.831. n.1.
- Henrici prædicti breue encomium.* ibid.
- Henricus de Castromarfisco, natione Gallus, inuitus consecratur Episcopus, & Cardinalis Albanensis.* t.3. p.812. n.2.
- Henrici II. Anglorum Regis filij, & filix referuntur.* t.4. p.28. n.2.
- Henricus II. Rex Anglorum creatus arma contra patrem mouet.* ibid. n.2.
- Henrici

Omniū Notabilium. Litera H.

- Henrici Imperatoris perfidia in Vuillelmum Siciliæ Regem, matrem eius, & sorores.* t. 5. p. 609. n. 3
- Heraclea præclara ciuitas in Thracia, prima olim Metropolis Orientis.* t. 1. p. 341. n. 3
- Heraclius ad Patriarchatum Hierosolymitanum euectus temporibus Cœlestini: & vt Legatus missus ad Regem Francorum.* t. 1. p. 273. n. 2
- Herfordia ciuitas Britanniae, suffraganea Archiepiscopi Cantuariensis.* t. 1. p. 434. n. 1
- Hervens Tricafinus Præsul in Curia Romana eligitur: vbi aliqua de eius laudibus.* t. 3. p. 163. n. 1
- Hierosolyma vnde Ælia dicta, & quando in Patriarchatum erecta.* t. 1. p. 594. n. 1
- Hierosolymitana Militia toto terrarum orbe celebris quandonam initium sumpserit, & ad quid instituta sit.* tom. 2. p. 275. n. 1
- Hierosolymitani Milites, aliàs D. Ioannis, variis nominibus appellantur.* ibid.
- Hierosolymitana Ecclesia à prima sui institutione clericos habuit regulariter viuentes.* t. 3. p. 231. n. 1
- S. Hilarius Pictauiensis Episcopus, quamuis prouectæ iam ætatis baptizatus, ita tamen in breui profecit, vt Doctor Ecclesiæ maximus euaserit, & varia opera scripserit.* t. 5. p. 619. n. 1
- Hippomanes virus equinum est, & quis sit eius effectus.* t. 5. p. 256. col. 2
- Hippomanes fronti nascentis pulli adhærens à veneficis petiur.* ibid.
- Hispalis Bæticæ Metropolis à Sarracenis occupata fuit temporibus Alexandri.* t. 3. p. 544. n. 1
- Hispania aliquando intolerabili libidine efferbuere.* tom. 3. p. 77. col. 1. & 2.
- Historia magnum adminiculum probationi affert, fidemque humanam facit.* t. 2. p. 380. n. 4
- Histriones an sint immunes ab omni infamia: Vide in verbo Iaculator.*
- Homagium maximum subiectionis signum non est pro spiritualibus faciendum.* t. 1. p. 239. n. 30
- Homagium fieri non debet pro spiritualibus assequendis.* t. 5. p. 95. n. 4
- Homagium quid sit, & quomodo præstetur.* ibid. num. 4.
- Homagium duplex recensetur, eorumque exempla referuntur.* ibid. & seq.
- Homagium pro assequendo beneficio ecclesiastico, vel alia re spirituali, sine simoniæ labe fieri non potest.* t. 5. p. 96. n. 5. 6
- Homagium & fidelitas promiscuè vsurpantur, inter se tamen differunt.* ibid. n. 6
- Homagium quod inferiores Prælati Episcopo præstare tenentur, quodnam sit.* t. 5. p. 467. n. 2
- Homicida coniugis an possit validè, vel licitè secundum matrimonium inire.* t. 4. p. 142. n. 6
- Homicida proditorius quis dicatur, vt immunitate ecclesiastica gaudere non possit.* t. 5. p. 248. & seq. num. 1.
- vt Homicida punitur, qui homini, vel mulieri poculum dedit, vt generari, vel nasci soboles non posset.* t. 5. p. 255. n. 2. & p. 257. n. 7
- Homicida quare non possit ad sacros ordines promoueri, nec in eisdem ministrare.* t. 5. p. 268. n. 11
- Homicida Episcopi quibus pœnis afficiendus sit.* t. 5. p. 553. n. 1.
- Homicidium etsi pro defensione sua, & suorum bonorum commissum, non est omnino inculpabile.* t. 5. p. 250. n. 4. & 5.
- Homicidium quotuplex sit.* t. 5. p. 252. n. 8
- Homicidium necessarium duplex est.* ibid.
- Homicidium casuale quandonam inducat irregularitatem, vel non.* t. 5. p. 263. n. 1
- Homicidij varia genera referuntur.* t. 5. p. 265. n. 8
- Homicidium casuale quid sit.* t. 5. p. 266. n. 8
- Homicidium necessarium quid sit, & quotupliciter contingat.* t. 5. p. 267. n. 9
- Homicidium quandonam voluntariè perpetretur, & impunè quoad Deum.* ibid. n. 10
- Homicidium casuale, cui præcauendo adhibita non est omnis diligentia, peccatum est lethale inducens irregularitatem.* t. 5. p. 269. n. 13
- Homicidio sequuto pluribus concurrentibus ad illud, an omnes plectendi sint.* t. 5. p. 278. n. 4
- Hominium vnde ita dictum sit, & quisnam eius ritus, & formula.* t. 2. p. 571. n. 3
- Hominium ligium quid sit, & quomodo præstetur.* ibid. & seq. p. 572.
- Homines liberi pignori dari nequeunt, obsides tamen designari possunt.* t. 1. p. 139. n. 4
- Homines cum propriis corporibus quæ nunc gestant, resurgent.* t. 1. p. 29. n. 7
- Homines qui dicantur in iure Cæsareo, in libris feudalibus, & in legibus Visigothorum, & Longobardorum.* t. 1. p. 556. n. 1
- Homines ingenui aut ita nascuntur, aut fiunt.* t. 1. p. 557. n. 4.
- Vide in verbo Ingenuus.*
- Homines dicuntur qui homagium, seu hominium præstant.* t. 1. p. 1014. n. 2
- Homo habens animum delinquendi, si illum explicet opere sequuto, punitur, licet non sequatur effectus.* tom. 2. p. 510. n. 3
- Homo literatus non est de facili propriæ salutis immemor credendus.* t. 2. p. 545. n. 6
- Homo liber non potest pignori obligari, etsi non habeat vnde satisfaciatur.* t. 3. p. 358. n. 3
- Homo liber extra commercium est, nec debet esse merx alterius hominis.* t. 3. p. 359. n. 5
- Homines liberrimi nascuntur, vt cæteris animantibus dominantur, ipsi autem nulli subiiciantur.* ibid.
- Homines liberi emptio quomodo valere possit.* ibid. num. 6.
- Homo liber aliquando pecuniâ acceptâ potuit pignori dari, sed immutatum fuit hoc ius.* t. 3. p. 360. num. 7.
- Homo redemptus ab hostibus cuius status sit interim dum pignore naturali detinetur.* ibid. n. 9
- Homo pignore naturali detentus quomodo liberetur.* ibid. & seq.
- Homo liber, qui se venundari passus est, seruus efficitur; & quæ ad hoc requirantur.* t. 3. p. 361. n. 10
- Homo liber noxæ deditus seruus non efficitur, nec iure pignoris, vel fiduciæ obstringitur.* t. 3. p. 362. num. 12.
- Homo pignori datus an durante causâ pignoris sit liber.* t. 3. p. 362. n. 3
- Homines omnes morituros esse constans est Ecclesiæ totius sententia, licet de fide non sit.* tom. 5. p. 40. num. 3.
- Honoris species est saluanti assurgere: vbi de hoc traduntur exempla.* t. 1. p. 826. n. 11
- Honor iudicibus deferatur à partibus ante sententiam sine causa non appellando.* t. 1. p. 867. n. 1
- Honor quis debeat iudicibus ordinariis, & an iis tantum sit deferendus.* ibid. col. 2.
- Honorius III. quando Pontifex creatus, & quæ eius Pontificatum illustrem reddant.* tom. 1. pag. 73. num. 1.
- Hora canonica olim etiam in domibus priuatis, vbi virgines, & viduæ continentes degebant, recitabantur; & quibus præsentibus hoc fieri debuerit, præscriptum est à Patribus.* t. 3. p. 29. col. 2

Repertorium Generale

Horæ diei tertia, sexta, & nona quomodo computandæ sint. t.3.p.857.n.11
 Horæ ad diuina officia persoluenda quandonam præfixæ fuerint. ibid.n.11
 Horæ canonicæ à tempore Apostolorum originem sumpsere. t.3.p.859.& seq.n.17
 Horarum canonicarum numerus quisnam sit definitus. t.3.p.870.n.18.
 Horæ canonicæ quare matutino tempore principaliter persoluantur. ibid.& seq.col.1
 Horarum canonicarum distinctio initio Ecclesiæ nulla erat, & quandonam inceperit. t.3.p.861.n.19
Hormisdas natione Campanus, patriâ Fusinas, quando fuerit Pontifex creatus, & quamdiu Ecclesiam rexit. t.4.p.68.n.1.& t.5.p.238.n.1
Horti variae sunt acceptiones, & qui locus hoc nomine designetur. t.3.p.603.n.3
Hospitale S.Allacij Hospitalariis S.Sepulchri adiudicatus fuit. t.3.p.437.n.4
 Hospitalia aliquando religiosa, aliquando prophana censentur. t.3.p.745.& seq.n.5.
 Vide in verbo *Xenodochium*.
 Hospitalis nomen generale est complectens quamcumque hospitis receptionem. ibid.n.4
 Hospitalium variae species. ibid.
 Hospitalia, & similia loca religiosa duplici iure sub sunt Episcopis. t.3.p.751.n.5
 Hospitalia, & alia loca pia triplici modo possunt à iurisdictione Episcopi eximi. ibid.p.752
 Hospitalitatis obligatio diuerso modo procedit iure ciuili inspecto, ac iure canonico attento. t.3.p.302.n.4
 ad Hospitalitatem an æquè teneantur laici, & ecclesiastici. ibid.
 Hospitalitas inter opera charitatis recensetur. tom.3. p.746.n.6.
 Hospitalitas etiam apud Gentiles commendata. ibid. col.2.
Hostia perantiqua Italiæ ciuitas Episcopalis à quo fundata. tom.1.p.213.n.1
 Hostiæ, & calicis eleuatio an semper manibus sacerdotis fieri debeat; & quomodo olim fieret. tom.3. p.888.n.3.
S. Huberti monasterium vbi situm, & quando fundatum. t.2.p.640.n.1
Hugonis de Noyers Episcopi Altiissiodorensis breue encomium. t.1.p.211.n.6
Hugolinus de Signia Diaconus Cardinalis electus, hinc ad Apostolicæ Sedis fastigium euectus. t.1. p.1039.n.3.
Humiliarum Congregatio à quibus instituta sit. t.2. p.263.n.4.
 Humiliati reprobati, deinde restituti, & denique penitus extincti sunt. ibid.
Hydroparactæ hæretici quisnam fuerint, & quis eorum error. t.3.p.894.n.1
Hydruntium antiqua Episcopalis ciuitas Calabriae, vulgò *Otranto*. t.1.p.452.n.1
Hymnus Gloria Patri, &c. quare in liturgiis, & horis canonicis sit adhibitus. t.2.p.175.n.9
 Hymnus prædictus à quo tempore cœperit, & quare in aliquibus horis omittatur. ibid.
 Hymni licet non sint compositi à Scriptoribus canonicis, habent tamen semper aliquem authorem grauem. t.3.p.862.n.20
 Hymnus angelicus quisnam sit, & quare ita dictus. t.3.p.871.n.3.
 Hymnus angelicus in quibus Missis decantetur, vel omittatur. ibid.
 Hymnus angelicus in Ecclesiis Bethlehemitanis diebus etiam feriatis, & in domo Lauretana in Mis-

sis etiam votiuus dicitur. ibid.
Hypotheca tacita dotis nomine semper mulieribus competit, etsi de ea expressè conuentum non sit. tom.3.p.369.n.8.
Hypotheca tacita contracta dicitur, quamuis maritus minor sit. ibid.
Hypotheca tacita competit etiam pro augmento dotis, & an ad donationem propter nuptias extendatur. ibid.
Hypotheca tacita non extenditur ad sponsalitiæ largitatem, & in quibus aliis casibus competat. ibid. pag.370.
Hypotheca tacita quomodo, & in quibus casibus marito competit. t.3.p.370.n.9
Hypotheca tacita competit tam pro dote aduentitiæ, quam profectitiæ; & cum pater pro filiofamilias marito dotem accepit: vbi de aliis similibus casibus. ibid.& seq.
Hypothecæ tacitæ priuilegium quodammodo inest priuilegio prælationis. ibid.p.371
Hypotheca tacita quo tempore tam marito, quam mulieri competit. t.3.p.375.n.1
Hypotheca tacita contrahitur sola legis autoritate. t.3.p.372.n.12.
Hypotheca pro securitate dotium quare constitui possit, non tamen fideiussor peti: vide in verbo *Fideiussor*.
Hypothecæ, & pignoris variae afferuntur differentiæ, & præcipua traditur. t.3.p.374.& seq.n.6.& 7
Hypotheca aliquando sumitur pro ipsa re, quæ in hypothecam datur. t.3.p.375.n.8

I.

I *Annarius* Episcopus Calaritanus Gregorio Magno valde familiaris. t.1.p.871.n.2
Ianna Italiæ ciuitas vbi sita, & vnde sic dicta: vide in verbo *Genua*.
Ianuenis ciuitas vbi sita, & vnde diuersa eius nomenclatura. t.1.p.719.n.1
Idolis thus adolere etiam ex metu mortis non licet. t.1.p.959.n.12.
Idolorum seruitus vitium est per antonomasiam vitiosissimum dictum. t.3.p.143.n.2
Ieiunium quatuor temporum ab Apostolica institutione prouenit, & ab Apostolis obumbratum fuit, & obseruatum. t.1.p.435.n.5
 Ieiunij Christianorum, & Hebræorum comparatio. ibid.& p.436.
 Ieiunium quadragesimale olim à septuagesima incipiebat. t.1.p.849.n.5
 Ieiunium ante natiuitatem S.Ioannis Baptistæ olim indictum fuit. t.2.p.178.n.3
 Ieiunium naturale olim etiam desiderabatur in ministro Eucharistiæ. t.3.p.857.n.8
 Ieiunium ad sumptionem Eucharistiæ requisitum naturale debet esse; & an ex deglutione involuntaria frangatur. t.3.p.872.n.3
 Ieiunium quæ de causa præceptum sit ad sumptionem Eucharistiæ. t.3.p.873.n.5
 Ieiunium ad receptionem plurium sacramentorum olim requisitum erat. ibid.col.2
 Ieiunium naturale non frangitur per sumptionem eucharisticam. t.3.p.875.n.8
 Ieiunium quare aliquando statio dictum sit. tom.3. p.947.col.1.
 Ieiunium vigiliarum. ibid.n.6
 Ieiunij ecclesiastici definitio traditur, & explicatur. ibid.
 Ieiunij præcipua lex in quo consistat; & quid à veteribus

Omniū Notabilium. Litera I.

- veteribus fuerit obseruatum. tom.3. p.948.n.8.
 In die ieiunij quā horā sit vnica comestio sumenda. ibid.& seq.n.8.
 Ieiuniorum origo vndenā sit, & quā diuersa in Ecclesia fuerint. t.3.p.949.n.9
 Ieiunium in Sabbatho peragendum est festiuitate occurrente feriā secundā. t.3.p.949.n.10
 Ieiunium quare die Dominico non liceat. ibid.
 Ieiuniorum priscorum obseruantia in quo consisteret. ibid.& p.950.
 Ieiunium an sit absolutē in die Dominica prohibitum. t.3.p.950.n.11
 Ieiunium tempore paschali licitum non est. tom.3. p.952.n.2.
 Ieiunium aduentus Domini antiquum est, & ad quid sit institutum. ibid.n.3
 Ieiunium aduentus Domini viget etiam apud Græcos, sed non ita antiquum ac apud Latinos. ibid.& seq. num.8.
 Ieiunium seuerius est in Ecclesia Orientali, quā in Occidentali. ibid.& p.953
 Ieiunium feriæ sextæ in memoriam passionis Domini ab Ecclesia indictum. t.3.p.955.n.4
 Ieiunium quanta cum abstinentia à primis Christianis obseruatum fuerit. t.5.p.560.& seq.n.2
 Ieiunium apud Græcos per xerophagias obseruatur. t.5.p.561.n.3.
 Ieiunium vigiliæ S. Mathiæ quo die obseruandum sit in anno bissextili. t.5.p.626.n.2
 Ieiunium bannitum quid sit: vide in verbo *Carena*, quæ est ieiunium 40. dierum.
Igerita olim ciuitas Episcopalis in Lusitania fuit: nunc obscurus vicus *Idaña la vieja* dictus. tom.1. p.930.n.1.
Ignis in signum venerationis, tam apud Hebræos, quā Romanos coram Imperatoribus, & Regibus præferebatur. t.3.p.890.n.9
 Ignis appositus, aut prælatus, signum est venerationis. ibid.
 Ignis nomine apud Ecclesiæ Patres, & in sacra Scriptura pœna grauis designatur. t.3.p.913.n.2
 Ignis iudicium etiam in rebus sacratoriis ab Ecclesia adhibitum fuit. t.5.p.540.init.
Ignorantia potest excusare à culpa, & pœna, non tamen actum aliās inualidum, validum reddere. t.1. p.790.n.12.
 Ignorantia etiam in proprio facto admittitur ex circumstantiis personarum, temporum & negotiorum. t.2.p.754.n.10.
 Ignorantia interueniens in matrimonio in gradu prohibito contracto, præsumitur affectata, nec excusat, quin proles nascatur illegitima. t.4.p.96. num.4.
 Ignorantia affectata non prodest ad matrimonium putatiuum, vt proles ex eo suscepta legitima nascatur. t.4.p.238.n.3
 Ignorantia non excusat ea, quæ naturā turpia sunt, & illicita. t.4.p.329.n.2
 Ignorantia quid sit, & in quo differat à nescientia. t.5.p.328.n.1.
 Ignorantia semper sumitur in malam partem. ibid. In quo differat ab errore & dubio. ibid.& seq.
 Ignorantiæ definitio, & diuisio traditur. ibid.p.429
 Ignorantiæ diuisio ex parte subiecti. ibid.
 Ignorantia facti excusat tam in lucris, quā in damnis. t.5.p.429.n.2
 Ignorantia iuris regulariter nocet, præcipuè in lucris. ibid.
 Ignorantia facti non præsumitur, nec probabilis est. ibid.n.3.
 Ignorantia facti alieni aliquando non excusat. ibid.
 Ignorantia iuris naturalis & gentium omnibus nocet. ibid.n.3.
 Ignorantia iuris positui probabilis non est, nec excusat in delictis. ibid.
 Ignorantia probabilis quænam dicatur, & quid ad eam requiratur. t.5.p.429.& seq.n.5
 Ignorantia crassa & supina, iniusta, & improbabilis est. t.5.p.430.n.6
 Ignorantia latæ culpæ æquiparatur, nec excusat à delicto & pœnis ipsius. ibid.
 Ignorantia crassa ita minuit peccatum, vt non maneat in eadem specie. ibid.
 Ignorantia probabilis an excuset à suspensione, & ab excommunicatione. t.5.p.433.n.16.& 17
 Ignorantia facti alieni iusta & probabilis est, secus ignorantia facti proprii. t.5.p.434.n.18
 Ignorantia censuræ, vel irregularitatis, an excuset committentem factum propter quod latæ fuere. t.5. p.596.n.3.
Ilerda, vulgò *Lerida*, nobilis, & antiqua ciuitas Aragoniæ. t.1.p.980.n.2
 Ilerda à quo condita, & quando Episcopali Cathedra donata, & eā priuata. ibid.& seq.
Illegimitatis impedimentum primis Ecclesiæ sæculis non attendebatur. t.1.p.295.n.18
Illegitimus per subsequens matrimonium legitimatus an possit in Episcopum eligi. t.1.p.296.n.21
 Illegitimus in Episcopum eligi nequit; postulari autem valet. t.1.p.294.n.16
 Illegitimi extra matrimonium procreati irregulares sunt propter vitium originis. t.1.p.295.n.18
 Illegitimi non ordinantur, nisi profiteantur religionem, & tunc in ipsa non admittuntur ad Prælaturas. t.1.p.524.n.3.& p.525.n.5
 Vide in verbo *Filij*.
Illiterati iudicis officio fungi nequeunt. tom.1.p.114. num.3.
 Illiteratus ad Ordines, & regimen animarum assumi non debet. t.1.p.499.n.2
 Illiterati magnam cladem Ecclesiæ intulerunt. tom.1. p.500.& seq.n.1.
Illiteratura dupliciter potest accipi, & quænam ordinandos impediatur. t.1.p.502.n.7
Imaginum sacratum antiquitas commendatur, earum vsus præcipitur, & approbatur. tom.1.p.17.& 18 num.39.
Immunditia legalis in lege veteri quomodo contraheretur; & quinam ex se immundi erant. t.3.p.957. num.3.
 Immunditiæ aliæ grauiiores, aliæ leuiiores. ibid. col.2.
 Immunditiæ legis veteris diuerso modo purificatæ. ibid.n.4.
Immunitatis ecclesiasticæ origo, & progressus refertur. t.2.p.26.n.4.
 Immunitas ecclesiastica Imperialibus constitutionibus confirmatur. t.2.p.27.& seq.n.5
 Immunitas, ne personæ ecclesiasticæ in causis criminalibus coram iudicibus ecclesiasticis conueniantur, quibus rationibus firmetur. tom.2. pag.28. num.7.
 Immunitas clericorum à iurisdictione sæculari debilis, nec satis decreta fuit. t.2.p.32.n.12
 Immunitatis ecclesiasticæ varij casus referuntur, & resoluntur. ibid.& seq.n.15
 Immunitas Ecclesiarum quid, & quoruplex sit. t.3. p.971.n.10.
 Immunitas Ecclesiarum ad quæ loca extendatur. ibid. num.11.

Repertorium Generale

- Immunitas clericorum à tributis an sit iuris diuini, vel tantum ecclesiastici. t.3.p.979.n.8
- Immunitas clericis concessa, quæ eorum bona comprehendat. t.3.p.981.n.10.11
- in Immunitatis materia quomodo attendantur statuta canonum, & traditiones legum. t.3.p.988.n.2
- Immunitatis ecclesiasticæ beneficio quinam gaudeant. t.3.p.989.n.3.4.&5.&p.990.n.6.
- Immunitas Ecclesiæ concessa non fouet delicta, nec est abolenda propterea quod ex ea aliqua incommoda sequantur. t.3.p.996.n.15
- Immunitas clericorum à tributis firmitus stabilitur contra Magistratus ciuiles. t.3.p.997.n.2
- Immunitas, seu ius asyli quibus Ecclesiis, & vsque ad quem earum ambitum concedatur. t.3.p.998.n.2.
- Immunitatis ecclesiasticæ beneficio quinam priuentur. tom.3.p.999.& seq.n.3.
- Imola* antiquitus dicta Forus Cornelij, ciuitas Episcopalis, vbi sita. t.1.p.136.n.1
- Impedimentum* publicæ honestatis vnde oriatur. tom.4.p.18.& seq.n.3.&5.
- Impedimentum* publicæ honestatis definitur ex D. Thoma. ibid.p.19.n.5
- Impedimentum* publicæ honestatis quomodo ex sponsalibus confurgat. ibid.n.6
- Impedimenta* affinitatis, seu consanguinitatis, & publicæ honestatis, quomodo differant. tom.4.p.20.n.8.
- Impedimenti* publicæ honestatis gradus quomodo sint computandi. ibid.
- Impedimentum* prædictum quare sit ab Ecclesia inductum. ibid.n.9
- Impedimentum* criminis quodnam sit, & quo iure introductum: vbi de eo referuntur varij casus. tom.4.p.140.& seq.n.3.&4.
- Impedimenta* matrimonij possunt consuetudine introduci. t.4.p.160.n.2
- Impedimentum* matrimonij ex defectu corporali proueniens triplex refertur. t.4.p.213.n.5
- Imperatores* Græci aliquando propria autoritate Episcopos de vna in aliam Ecclesiam transtulerunt, eorumque Præfecti. t.1.p.233.n.14
- Imperatoris* eligendi præclaræ dotes quæ esse debeant. t.1.p.326.n.6.
- Imperator* vbi vngi & coronari debeat. tom.1.p.326.n.9.
- Imperator* aduocatus & defensor Ecclesiæ dicitur. ibid.n.10.
- Imperator* electus debet à Romano Pontifice confirmari, vngi, & consecrari, si dignus; secus si indignus est. t.1.p.328.n.26.& seq.
- Imperatorum* ex Carolina stirpe oriundorum series traditur. t.1.p.329.n.29
- Imperatorum* præcipuus titulus quis, & à quo tempore eis datus. t.1.p.720.n.1.
- Imperator* Senatui authoritatem præstare dicebatur, cum eo orationem faciente, & præsentem statuebat. t.1.p.897.n.2.
- Imperatores* quomodo cognouerint de rebus sacris. t.2.p.8.col.2.
- Imperatores* Christiani quo sensu Pontifices Maximi dicti sint. ibid.
- Imperatores* Græci nomen Pontificis Maximi usurpant. ibid.p.9
- Imperatores* quomodo dicantur imponere excommunicationem. t.2.p.9.n.10
- Imperatores* Romani olim gratiam iurisdictioni faciebant authoritate Pontificia. ibid.
- Imperatores* Dij ab antiquis vocabantur, qui Imperatoriam Celsitudinem è cælis delapsam existimabant. t.2.p.152.n.4.
- Imperatores* viui Domini; vitæ functi Diui appellabantur. ibid.& seq.
- Imperatores* Diuales dicti. ibid.p.153
- Imperatorum* Græcorum fastus, & ambitio in rebus sacris. t.3.p.7.n.13
- Imperator* peracta consecratione installatur in Canonicum S. Petri. t.2.p.192.n.2
- Imperium* Romanum à quo tempore ad Reges Galliæ translatum. t.1.p.329.n.28
- Imperium* à Græcis ad Germanos translatum est auctoritate Pontificis. t.1.p.331.n.35
- Imperium* mixtum iure ciuili delegari potest. tom.1.p.703.n.2.
- Imperium* merum quid sit; & cur ita dicatur. ibid.
- Imperij* meri symbolum gladius. ibid.p.704
- Imperium* mixtum quid sit, & in quo differat à mero. t.1.p.704.n.3.
- Imperium* merum quibus competat, & quibus mixtum. ibid.n.4
- Imperium* merum quinam Magistratus olim haberint apud Romanos. ibid.num.4
- Imperij* Orientalis status debilis temporibus Honorij III. t.1.p.903.n.12
- Imperium* sedente Innocentio Pontifice Romano ter vacauit. t.2.p.76.n.5
- Impetrans* literas ad beneficium, debet mentionem facere priorum, quibus renunciavit, pensione sibi constituta. tom.1.p.151.n.6
- in *Impetratione* rescripti ad beneficium secundum necessariò fieri debet mentio primi obtenti. tom.1.p.106.n.11.
- Vide in verb. *Rescriptum*.
- in *Impetratione* beneficij à Pontifice debet fieri mentio prioris, non autem ab Episcopo. tom.1.p.108.n.16.
- Impetrator* mendax penitus carere debet gratiis impetratis. t.1.p.105.& seq.n.10
- Impetrator* dolosus priuatione commodi rescripti impetrari valde punitur. t.1.p.126.n.10
- Impositio* manuum quid sit, & quæ eius frequentior acceptio in iure canonico. t.1.p.521.n.6
- Impositio* manuum alia essentialis, alia accidentalis. ibid.
- Impositio* manuum in collatione gradus presbyteri & Diaconi prætermissa non potest suppleri absque iteratione sacramenti. tom.1.p.522.n.11
- Impossibile* quid, & quotuplex sit: vide in verbo *Conditio impossibilis*.
- Impotentia* ad coeundum an sufficiens causa sit ad matrimonium statim separandum. tom.4. pag.212.n.3.
- Impotentia* ad coeundum, tam in viris, quam in feminis prouenit vel ex natura, vel ex morbo; aliaque apparet, alia latens. t.4.p.214.n.7
- Impotentia* superueniens an dirimat matrimonium. ibid.& seq.p.215.n.8.
- Impotentia* dirimens matrimonium debet esse physica. t.4.p.216.n.10.
- Impuberes* iudices eligi non possunt: & an id verum sit etiam attento iure Pontificio, Regio, & ciuili. t.1.p.114.n.2.
- Impuberes* ad Tribunatum & Decurionatum admissi. t.1.p.479.n.3.& p.480.& seq.n.5.
- Vide in verbo *Minor*.
- Impubes*, qui monasticam professionem emisit, si habitum deponat, potest vxorem accipere. t.3.p.649.n.4.
- Impubes* à parentibus monasterio oblatus, si post pubertatem

Omniū Notabilium. Litera I.

- bertatem non reclamauerit, non potest inde resili-
re. t.3.p.654.n.1
- Impuberes nisi pro bono pacis matrimonio coniungi
non debent. t.4.p.75.n.3. & p.76.n.7
- Inauditus* dicitur, qui non auscultat, vel obedit; fre-
quentius tamen accipitur pro indefenso. tom.2.
p.226.n.10.
- Inauditus*, & non citatus condemnari non posse
omni iure probatur. t.2.p.230.n.21
- Inauditus*, & absens in quo casu condemnari possit.
ibid.
- Incantationes* & carmina in pluribus casibus innocen-
ter adhibita, quæ tamen omnia, tanquam super-
stitiosa, & vanitatis plena Ecclesia prohibuit. t.5.
p.386.n.12.
- Incardinari* est aliquem ordinari, seu constitui Episco-
pum. tom.1.p.374.n.18
- Incendiarij* segetum quæ pœnâ olim plecterentur. t.2.
p.201.n.6.
- Incendiarij* quibus pœnis puniantur apud varias gen-
tes. t.5.p.328.n.5
- Incendiarij* an ipso iure sint excommunicati, an verò
sint excommunicandi. t.5.p.586.n.3
- Incendium* quotupliciter committatur. tom.5.p.328.
num.4.
- Incendium* diuersis pœnis punitur iuxta eius gruita-
tem. ibid.
- Incensi* oblatio perantiqua, & iam à temporibus Apo-
stolorum in Ecclesia cœpit. t.1.p.636.n.2
- Incestus* variis pœnis vindicatus fuit tum iure ciuili,
tum canonico. t.4.p.175.n.4
- Incompatibilitas* beneficiorum alia est quoad titulum,
alia quoad retentionem, & quænam vtrique sit. t.3.
p.170.n.9.
- Incompatibilitas* quoad titulum quandoque detur.
ibid. & seq.
- Incompatibilitas* an detur in beneficiis similibus, &
dissimilibus. ibid. p.171
- Indebitum* quot modis dici possit: vide in verbo *De-
bitum*.
- Indebiti* soluti repetitio vt concedatur, quid requira-
tur. t.3.p.424.n.5
- Indictio* quid fuerit in sua primæua significatioue, &
quid deinde significauerit. t.2.p.490.n.2
- Indulgentia* Principis quomodo crimen, & quando
abolere possit. t.2.p.786.n.5
- Indulgentia* Principis ad crimina abolenda duplex.
ibid.
- Indulgentia* Principis rectè conceditur in his crimini-
bus, quæ potius ciuili, quàm diuino iure vindi-
cantur. t.2.p.787.n.7
- Indulgentiæ* variæ acceptiones referuntur in iure ca-
nonico. t.5.p.571.n.5
- Indulgentia* prout est remissio pœnæ pro peccatis de-
bitæ, quotuplex sit. ibid.
- Indulgentiæ* à quibus concedi valeant. ibid. n.6
- Indulgentiæ* ex quibus causis concedantur. ibid.
& seq.
- Indulgentiarum* veritas stabilitur, & quod ab Eccle-
sia concedi valeant, defenditur. t.5.p.572.n.7
- Indulgentiarum* antiquitas. ibid. & seq.
- Infamatus* de delicto, quod plenè probari nequit, pur-
gandus est proprio iuramento, & compurgatorum.
t.5.p.530.n.2.
- Infamia* quid sit, & quotuplex, siue ex iure Cæsareo,
siue ex iure canonico. t.2.p.457.n.2
- Infamia* quænam homines à testimonio ferendo re-
pellat. t.2.p.458.n.3
- Infamia* superueniens testes synodales inhabilitat ad
testificandum. t.2.p.466.n.5
- Infamia* incurritur ab his, qui sacrilega præsumptio-
ne ad ordines, vel dignitates ecclesiasticas se pro-
moueri procurant. t.5.p.95.n.1
- Infames* à iudicandi munere arcentur ex iuris dispo-
sitione. t.1.p.114.n.3
- Infamis* infamia iuris aut facti canonica nequit sacris
ordinibus initiari. tom.1.p.439.n.6
- Infamis* arbiter esse valet, licet iudex esse non possit.
t.1.p.1024.n.9.
- Infames* infamia facti an in totum repellantur à te-
stimonio ferendo. t.2.p.400.n.4
- Infames*, restituti tamen à Principe, rectè possunt in
iudicio testes adhiberi. t.2.p.462.n.16
- Infantes* triennio lactandi sunt à matribus; & quomo-
do sit computandum hoc triennium. tom.3.p.701.
& seq. num.3.
- Infantes* cum lactemores, & morbos imbibunt. ibid.
pag.702.
- Infantes* dolorosi in partu. ibid. n.4
- Infantes* capaces esse baptismi semper Ecclesia docuit,
contra errores Pelagianorum. tom.3. pag.908.
num.3. & 4.
- Infans* adhuc in vtero existens baptizari potest. t.3.
p.910.n.7.
- Infantes* in vtero in rerum natura sunt, licet in bonis
non sint. ibid. & seq.
- Infans*, cuius mater baptizata est mortis virgine
periculo, an remaneat baptizatus. tom.3.p.911.
col.1.
- Infantes* sine baptismo morientes pœnæ damni subia-
cent. t.3.p.913.n.2
- Infantes* expositi Angelis curandi, & tractandi com-
mittuntur. t.5.p.243.n.1.
- Infantes* expositos suscipiens nullum ius in eorum
personas acquirit. t.5.p.244.n.4. & p.246.n.8
- Infantes* exponendi varij modi apud varias gentes.
t.5.p.245.n.6.
- Infantium* expositio prohibita. t.5.p.246.n.7
- Infantes* expositi liberi manent ab omni potestate, &
pro legitimis habentur. ibid. n.8. & p.247.n.9
- Infantes* ex nulla culpa tenentur. t.5.p.400. & 401.
num.8.
- Infans* doli capax an dari possit. t.5.p.401.n.9
- Infantes* fluentibus vndis Rheni expositi vt proba-
retur, an essent legitimi. t.5.p.536. & seq. n.4
- Infantia* hominis à quo tempore computanda sit, &
vsque ad quod protendatur. tom.5.p.399. & seq.
num.7.
- Infantiæ* proximi quinam sint. ibid. p.400. col.2
- In infantia* facultates & operationes animæ rationalis
non exercentur. t.5.p.401. col.1
- Infideles* an eo ipso quod infideles sunt, possint priua-
ri dominio quod habent in Catholicos. t.5.p.139.
num.6.
- Infideles* ad Christianam fidem conuersi magnis fa-
uoribus & priuilegiis decorandi sunt. t.5.p.145.
num.2.
- Infideles* qua ratione cogi possint ad fidem suscipien-
dam. t.5.p.153.n.2
- Vide in verbo *Indeus*.
- Infirmas* à multis excusat, & præcipuè à contumacia
liberat. t.1.p.919.n.8
- Infirmas* leuis, aut intermittens non omnino excu-
sat reum non comparentem. ibid. n.9
- Infirmas* ab oneribus etiam proprij officij excusat.
t.3.p.185.n.3.
- Infirmas* grauis non tollit deliberationem sufficien-
tem ad emittendum votum. t.3.p.668.n.8
- Infirmi* olim in extremis constituti habitum Religionis
induebant. t.1.p.402.n.3
- Infirmi

Repertorium Generale

- Infirmi* olim, etiam *Episcopi*, pœnitentiam sibi imponi postulabant. t. 3. p. 659. n. 1
- Infirmi* an durante probationis anno possint professionem emittere. t. 3. p. 664. n. 2
- Infirmi* olim sacram vñctionem accipiebant antequam viaticum corporis, & sanguinis Domini. t. 3. p. 889. n. 6.
- Infirmi* in ægritudine baptizati verum suscipiunt baptismum, irregulares tamen sunt. tom. 3. p. 916. num. 16.
- Infirmus* obmutescens quandonam baptizari possit. tom. 3. p. 916. n. 18.
- Ingenuitas* quid sit, & quomodo libertus eam consequi possit. t. 1. p. 542. n. 6
- Ingenuus* quis sit, & quando mulier dicatur ingenua. tom. 1. p. 294. n. 11.
- Ingenuis* natis manumissio ex adumbrata servitute non officit. t. 1. p. 557. n. 5
- Ingenuus* ex libera nascitur, & aliquando etiam ex ancilla. ibid. & seq. n. 6
- Ingenuus* nascitur filius ex libera, etsi pater servus sit. t. 1. p. 558. n. 7.
- Ingenui* duobus modis effici possunt homines. tom. 1. p. 559. n. 9.
- Ingenuum* facere solus Princeps, non priuatus potest. tom. 1. p. 560. n. 12.
- Ingressus* intra claustra monialium triplici ratione prohibitus est. t. 3. p. 27. n. 8
Vide in verbis *Accessus, Monialis.*
- Ingressus* in monasterium liber, & spontaneus esse debet. t. 3. p. 649. n. 3
- Ingressus* ad vitam monasticam non tam facile est dandus clericis, ac laicis. t. 3. p. 650. n. 2
- Inguina* quæ partes humani corporis sint iuxta anatomicos. t. 4. p. 210. n. 2
- Inhabilis* ad iudicis munus, an censeatur habilitatus delegatâ ei causâ à supremo Pontifice. t. 1. p. 117. num. 11.
- Inhabilitas* ad præbendam oritur ex sola illegitimitate, & quod pater proximè ministraverit in beneficio. t. 1. p. 90. n. 3. 4.
- Imbladare* quid sit; & quid bladus, vel bladum: vide in verbo *Bladus.*
- Iniectio* manuum in clericos qualis esse debet vt incurrat censura ob eam lata. t. 1. p. 745. n. 5
- Iniectionis* manuum censura à quo possit absolui. ibid. n. 6.
- Inimicitia* etiam in crimine hæresis & simoniæ attenduntur, ad repellendum testem, vel accusatorem inimicum. t. 5. p. 112. n. 4. & p. 113. n. 3
- Inimicus* an credatur, qui cum alio litem etiam super negotio ciuili habet. t. 2. p. 253. n. 3
- Inimicus*, aut de inimici domo productus, non est testis idoneus. t. 2. p. 448. n. 3
- Inimicus* capitalis an repellatur ab accusando sicut à testimonio ferendo. t. 5. p. 19. n. 2
- Inimici*, vel laici clericos accusare non possunt. t. 5. p. 25. n. 3.
- Inimici* ad accusandum admittuntur de iure ciuili, non verò de iure canonico. t. 5. p. 26. n. 5. & 6
- Iniuriam* suam quis vlciscatur, an alienam, multum interest. t. 2. p. 410. n. 2
- Iniuria* frequentius verbis infertur, nec interest an directa, an indirecta sint. t. 2. p. 786. n. 3
- Iniuriarum* actio non datur ob leue conuiuium; & quando detur iure Hispano. t. 2. p. 786. n. 3. & p. 787. num. 7.
- Iniuria* clericis illata ad Christum pertinet, sicut illata Curialibus etiam Maiestatem Regiam offendet. t. 5. p. 544. n. 3.
- Innocentes* quare Martyres Bethelmitici dicantur. t. 2. p. 182. n. 4.
- Innocentium* festiuitas quare in Ecclesia, tam Græca, quàm Latina celebretur. ibid.
- Innocentius* III. in vtroque iure apprime doctus, creatus fuit Pontifex anno 1198. rexitque Ecclesiam vsque ad annum 1216. t. 1. p. 28. n. 1
- Innocentij* III. progressus & merita breuiter recensentur. t. 1. p. 280. n. 4
- Inquilinus* quandonam inuitus à domo, quam inhabitat, expelli possit. t. 3. p. 332. n. 1
- Inquilinus* per biennium à solutione cessans, an possit à domo conducta expelli. ibid. n. 3
- Inquisitionis* officium tempore Innocentij III. serpente Albigensum hæresi initium sumpsit. tom. 1. p. 309. n. 2.
- Inquisitiones* regie, quas Episcopi olim exigebant, quid fuerint. t. 1. p. 798. n. 5
- Inquisitionum* regiarum executio prohibita in Concilio Toletano. ibid.
- Inquisitio* vnde ita dicta sit, & quid generaliter significet. t. 2. p. 46. n. 8
- Inquisitio* prout ad criminalia refertur, quid denotet. ibid.
- Inquisitionis* definitio traditur, & explicatur. ibid. & seq.
- Inquisitionis* vsus, & modus procedendi per inquisitionem, an iustus sit. t. 5. p. 47. n. 9
- Inquisitionis* ordo apud Romanos quisnam fuerit, refertur. ibid. & col. 2
- Inquisitio* iure Canonico & Regio approbatur. ibid.
- Inquisitionis* quot sint species. ibid. & seq. n. 10
- ad *Inquisitionem* generalem non requiritur infamia, secus ad inquisitionem specialem. ibid. p. 48
- Inquisitio* necessaria ad beatificationem Confessorum & Martyrum. t. 3. p. 937. n. 5
Vide in verbis *Beatificatio, Canonizatio.*
- Inquisitio* ad puniendum delictum fieri non potest ex diffamatione orta à maleuolis, & improbis hominibus. t. 5. p. 55. n. 2
- Inquisitio* ad puniendum subditorum excessus primò, & principaliter ad Episcopum spectat, hanc tamen olim solus facere non poterat. ibid. n. 3
- Inquisitores* olim iudices delegati erant; hodie verò sunt iudices ordinarij, & vltra duas dietas in prouinciis sibi commissis in ius vocare possunt. t. 1. p. 142. n. 8.
- Inquisitores* hæreticæ prauitatis iurisdictionem ordinariam in suis territoriis habent, licet vices gerant Romani Pontificis. t. 1. p. 658. n. 8
- Inquisitorum* officium arduum & difficile aliquando fuit. ibid. & p. 659
- Inscriptionis* libellus quis sit; & quid intersit inter inscriptionem, & subscriptionem. tom. 2. p. 448. num. 5.
- Infordescencia* in censuris ecclesiasticis variis modis punitur. t. 1. p. 486. n. 3
- Infordescencia* in censuris vtrum per se priuet beneficiis iam obtentis. ibid. n. 6
- Infordescencia* in excommunicatione inducit suspicionem de hæresi. t. 1. p. 487. n. 7
- Infamia* quælibet iure ciuili inspecto triennij lapsu finitur; secus de iure Pontificio. t. 1. p. 662. n. 6. 7
- Institutionis* verbum aliquando confirmationem significat. t. 1. p. 223. n. 10
- Institutionis* verbum generale est, significans inuestituram, missionem in possessionem, collationem præbendæ, &c. t. 1. p. 599. n. 3
- Institutio* ad beneficium ecclesiasticum triplex refertur. tom. 1. p. 608. n. 3.

Institutio

Omniū Notabilium. Litera I.

- Institutio collatiua præscriptione, vel consuetudine acquiri valet ab inferioribus Prælati; secus verò de institutione authorizabili. t.1.p.608.n.4.6
- Institutio per manus amplius est quàm præsentatio. t.1.p.69.n.7.
- Institutio sui ipsius facta ab eo, ad quem spectat collatio præbendarum, est inualida. tom.3. pag.198. num.2.
- Institutio per anulum propria est in beneficiis, & dignitatibus ecclesiasticis. t.3.p.205.n.2
- Institutio in sæcularibus etiam per certa symbola aliquando fit. ibid.
- Instrumenta* communia, tam ab actore, quàm à reo sunt edenda. t.2.p.334.n.16
- Instrumentum commune quodnam dicatur. ibid.
- Vide in verbo *Editio*.
- Instrumentorum appellatione testium depositiones continentur. t.2.p.464.n.2
- vt Instrumentis exemplaribus fides adhibeatur, an possit effici per Principem: vide in verbo *Princeps*.
- Instrumenti simplici exemplo absque originali fides non adhibetur. t.2.p.476.n.3
- Instrumentum quid sit, & quàm variè accipiat, ostenditur. ibid.n.5
- Instrumentorum origo vnde deducatur. ibid. num.6. & p.477.n.7.
- Instrumentorum conficiendorum forma præscripta. ibid. & seq.n.8.
- Instrumenta facta in vno regno quando fidem faciant in alio, & quando sit illis attributa vis, vt haberent executionem paratam. t.2.p.478.n.8
- Instrumentorum diuisio in vtroque iure recepta assignatur. ibid.n.10
- Instrumentum authenticum quodnam propriè sit, & quid in eo desideretur. ibid. & seq.
- Instrumentum exemplatum quodnam dicatur. tom.2. p.479.n.11.
- Instrumento exemplato an fides adhibeatur in iudicio ex aliquo iure. ibid. & seq.n.12
- Instrumentum priuatum corrumpitur, si testes in eo descripti decesserint, nisi sigillum habeat authenticum. t.2. p.480.n.2.
- Instrumentum publicum quodnam sit, & quomodo differat ab authentico. t.2.p.481.n.4
- Instrumenta publica per se fidem faciunt, quamuis testes decesserint. ibid.n.5. & p.482.n.7
- Instrumentum non censetur falsum aut suspectum ex eo, quod in facti narratione literæ sint abrahe. t.2. p.483.n.2. & 3.
- Instrumentum non inspectum nequit argui falsitatis. t.2.p.486.n.1.
- Instrumenta post sententiam in rem iudicatam transactam an possint falsitatis argui. tom.2. pag.486. num.4.
- Instrumentum an sit integrè parti edendum. t.2.p.487. num.3.
- Instrumenta sigillo regis signata an per se fidem faciant. t.2.p.494.n.2
- Instrumenta possunt produci publicatis attestacionibus, vsque ad causæ conclusionem. ibid. num.4.6. & p.495.n.7.8.
- Instrumenta an possint in aliquibus casibus produci post conclusionem causæ. tom.2. pag.495. num.7.
- Instrumenti publici fides non est maior quàm duorum testium. t.2.p.498.n.7
- Instrumenti falsitas, vel quod illi deest, potest probari per testes. t.2.p.499.n.12
- Instrumenta contraria ab eadem parte in iudicio producta fidem non faciunt. t.2.p.501.n.1
- D.D.Gonzal. in *Decretal. Index generalis*.
- Instrumenta quotupliciter possint esse contraria. ibid. num.3.
- Instrumentum guarentigium, quo debitor obligatur pecuniam soluere, quam mutuam accepturus est, an habeat paratam executionem. tom.2. p.504. num.6.
- Instrumentum sine causa confectum quare vires non habeat. t.2.p.505.n.8
- Intentio* contraria bonis matrimonij, non deducta in conditionem expressam, sed tantum mente re-tenta, an vitiet matrimonium. tom.4. pag.124. num.9.
- Interamna* ciuitas caput totius Aprutinæ provincie, quare ita dicta sit. t.5.p.123.n.1
- Interdictum* aliud personale, aliud locale, aliaque eius diuisiones. t.1.p.187.n.3
- Interdictum semper requirit culpam grauem. ibid. num.6.
- Interdicti rigor post Alexandrum, Innocentium, & Bonifacium remissus. ibid. & seq.n.8
- Interdicti tempore quænam Ecclesia permittat, & quæ prohibeat. ibid. & seq.
- Interdictum ad quid introductum, & eius origo vnde. t.1.p.189.n.19
- Interdicti effectus. t.1.p.190.n.20
- Interdicti violator impostulabilis est ad dignitatem ecclesiasticam. t.1.p.211.n.19. & 23
- Interdicti sententia sub cautione iuratoria relaxanda est. t.1.p.743.n.3
- Interdictum *vnde vi*, quid sit, & ad quid detur: & quod olim duplex fuerit. t.1.p.966.n.4
- Interdicto *vnde vi*, tenetur etiam qui deiectionem per suos factam approbavit. t.2.p.90.n.8
- Interdictum *vnde vi*, competit ad recuperandam possessionem vi amissam. t.2.p.204.n.21
- Interdictum *vnde vi*, olim duplex fuit. ibid.
- Interdictorum origo, & diuisiones variæ referuntur. t.2.p.240.n.6.7.
- Interdicta adipiscendæ possessionis quænam dicantur. ibid. n.8.
- Interdictum *quorum bonorum*, vnde ita appellatum sit, & quando intentari possit. ibid. & seq.
- Interdictum Saluianum est remedium adipiscendæ possessionis. t.2.p.24.n.9
- Interdictum Saluianum vnde ita dictum sit, & in quo differat ab actione Seruiana. ibid.
- Interdictum possessorium quandonam possit cum iudicio petitorio cumulari. tom.2. pag.243. num.15.
- Interdicto *vnde vi*, tenetur qui spoliū approbavit. t.2.p.242.n.2.
- Interdictum retinendæ possessionis an competat etiam pro molestia iudiciali. t.2.p.252.n.2
- Interdicti *vnde vi*, specialitas vnde deducatur. ibid. cap.5.n.2.
- Interdictum *vnde vi*, competit contra eum, qui clam possessionem intrauit, & verum possessorem ad eam reuertentem vi prohibuit. tom.2. pag.253. num.2.
- Interdictum *vnde vi*, vnde ita dictum sit, & in quibus rebus locum habeat. t.2.p.255.n.6
- Interdictum *vnde vi*, tantum competit spoliato aduersus spoliantem. t.2.p.255.n.7
- Interdictum ab Episcopo solum cum consilio Capituli potest apponi. t.3.p.242.n.3. & p.243.n.8
- Interdictum quid sit, & quid interdicere; & quis dicatur interdictus. t.3.p.243.n.5
- Interdicti definitio traditur, & quomodo ab irregularitate differat, ostenditur. tom.3. pag.243. num.6.

Repertorium Generale

Interdicti multiplex diuifio affertur. *ibid.*
Interdicti fententia à quibus apponi poffit. *ibidem*
num.7.
Interdicti unde vi, quanam fint effectus. *t.2.p.255.*
& feq.n.8.
Interdictum unde vi, inuentum eft contra fpoliantes
 propria authoritate. *t.2.p.250.n.9*
Interdictum unde vi, tantum competit poffeffori; &
 vt reftitutio concedatur, neceffaria eft poffeffio.
t.2.p.272.n.5.7.
Interdictum unde vi, competit fpoliatio rebus incor-
 poralibus, & iuribus. *ibid.n.8*
Interdictum unde vi, quibus colonis competat. *t.2.*
p.273.& feq.n.10.
Interdictum unde vi, quare competat vfufuauario.
t.2.p.274.n.11.
Interdictum unde vi, datur aduerfus eum qui fpolia-
 uit, aut qui iuffit, vel ratam habuit fpoliationem.
t.2.p.276.n.3.
Interdictum unde vi, an detur aduerfus fucceffores
 fpoliatorum. *ibid.n.4*
Interdictum unde vi, an competat pro iure exigendi
 penfionem. *t.2.p.282.n.7*
Interdictum ne vis fiat ei, quid fit, unde ita dictum,
 & quod remedium eo præftetur. *tom.2. pag.283.*
num.3.
Interdictum vi poffidetis, cui competat, & in quo
 differat ab interdicto *unde vi*. *tom.2. pag.365.*
num.21.
 In interdicto retinendæ poffeffionis duobus intenden-
 tibus fe poffidere, ille obtinet, qui probat anti-
 quiozem poffeffionem iugiter continuatam, & titu-
 lo iuftificatam. *t.2.p.366.n.23*
Interdicta retinendæ poffeffionis duo funt. *ibid.*
num.25.
Interdictum vi poffidetis, quid fit, & quibus compe-
 rat. *ibid.n.27*
Interdicti vi poffidetis, quanam fuerit caufa. *tom.2.*
p.267.n.27.
Interdictum generale non poteft apponi propter re-
 tentionem æris alieni, absque authoritate Roma-
 ni Pontificis. *t.2.p.564.n.8*
Interdictum diffidentibus patronis quomodo, &
 quare fit imponendum. *t.3.p.761.n.2*
Interdictum Ecclefie circa matrimonium non con-
 trahendum tripliciter intercedere poteft. *t.4.p.222.*
num.2.
Interdicta retinendæ, aut recuperandæ poffeffionis
 vfufuauus nomine competunt. *t.4.p.308.n.5*
Interdicti effectus à temporibus Innocentij III. valde
 remiffi fuere. *t.5.p.565.n.2*
Interdictum in Regno Legionenfi appofitum: vide in
 verbo *Legionenfe Regnum.*
Interloquutio quid fit, & quod diuerfimodè in iure
 accipiat. *t.1.p.715.n.3*
 ab Interloquutione appellari non poteft de iure ciuili,
 fecus de iure canonico. *t.1.p.715.n.4*
Interloquutionis variæ acceptiones. *tom.2. pag.61.*
num.7.
Interloquutio plerumque fignificat fententiam, quam
 dicit iudex interim dum definitiuam fententiam
 profert. *ibid.*
Interstitium in facris canonibus quid fit, & quare ab
 Ecclefia statutum. *t.1.p.463.n.5*
Interstitia diuerfa pro diuerfitate temporum à Patri-
 bus ftatuta. *t.1.p.464.n.6*
Interstitia triplici de caufa fuere ab Ecclefia inftituta.
ibid.
Interstitiorum ratio an fit habenda in conferendis
 minoribus ordinibus. *ibid.n.8*

Inteftatus propriè, vel impropriè quifnam dicatur. *t.3.*
p.524.n.4.
 in Inteftati fucceffione olim certa collegia fifco præ-
 ferebantur. *t.3.p.525.n.5*
Intitulatio quid fit, & an fit fufficiens vt quis licitè or-
 dinari valeat. *t.3.p.136.n.12*
Intitulatio in Ecclefiis iurifpatronatus quid fit, &
 quomodo fiat. *t.3.p.793.n.2*
Intrufio quid fit, & quifnam dicatur intrufus, & qui-
 bus pœnis fubiaceat. *t.3.p.152.n.4.& 5*
Inuafores, & detentores rerum ecclefiafticarum cœ-
 ram quo iudice fint conueniendi. *tom.2. p.73.n.5.*
 & feqq.
 Vide in verbo *Sacrilegium.*
Inueftitura quid fit: vbi de abufu accipiendi Ecclefia-
 rum inueftituras per laicas poteftates. *t.1.p.348.*
num.6.
Inueftituræ Ecclefiarum per laicas poteftates factæ,
 prohibita. *ibid.& n.7*
 Vide in verbo *Iurifpatronatus.*
Inueftitura aliquando fignificat ius adipifcendi poffef-
 fionem corporalem. *t.1.p.401.n.5*
Inueftitura inferiorum dignitatum ecclefiafticarum
 etiam olim fiebat per annulum. *tom.2. pag.753.*
num.3.
Inueftitura, fiue accipiat. pro poffeffione, fiue pro
 iure, poteft per procuratorem recipi. *t.3.p.161.*
num.2.
Inueftitura non transfert poffeffionem, fed tantum
 dat ius ad illam. *t.3.p.205.n.2*
Inueftitura feudi symbolica quomodo olim folenniter
 vftitata. *t.3.p.350.n.4*
Inueftitura femel facta toties renouari debet, quoties
 vel patroni, vel vaffalli perfona mutatur. *tom.3.*
p.433.n.4.
Ioachim Abbas, monachus Benediâinus laudatur,
 eufque opera referuntur. *t.1.p.311.n.3*
Ioannes Neapolitanus Cardinalis Prefbyter legationis
 officio fungitur. *t.1.p.241.n.1*
S.Ioannis monafterium Ordinis Canonicorum regu-
 larium D.Auguftini in Sueffionenfi Epifcopatu à
 quo fundatum. *t.2.p.124.n.1*
S.Ioannis Euangeliftæ feftiuitas duplex quotannis in
 Ecclefia celebratur. *t.2.p.182.n.3*
Ioannes primus Epifcopus Syracufanus, miraculis
 clarus in Domino quieuit. *t.2.p.223.n.5*
Ioannes Imperatoris Cancellarius, Epifcopus Treue-
 renfis digniffimus. *t.2.p.641.n.2*
Ioannes Bellifimeus Epifcopus prior Piâuienfis, hinc
 Archiepifcopus Narbonenfis, tandem Archiepif-
 copus Lugdunenfis creatus eft, & denique in Cla-
 reuallè monafticam vitam profelfus, ibi vfque ad
 mortem perfeuerat. *t.3.p.877.n.1*
Ioannes Conftantinopolitanus Archiepifcopus re-
 prehenditur à Gregorio Magno, quod fe Oecu-
 menicum Patriarcham diceret. *tom.5. pag.11.*
num.1.
Ioca fæcularia, & faltationes à conuiuiis Chriftiano-
 rum amandandæ funt. *t.3.p.1003.n.12*
Ioculator quis dicatur in iure, & an fit ab omni infa-
 mia immunis. *t.3.p.1002.n.6*
Ioculatoriam artem exercere clericis prohibitum eft
ibid.
Ioculatores apud Romanos ab omni honore arceban-
 tur. *ibid.*
Iorrenfe monafterium in diœcefi Meldenfi à quo con-
 ftructum. *tom.1. pag.1040. num.1. & t.5. p.466.*
num.2.
Irienfis ciuitas in Regno Galleciæ antiquitus Sede Ar-
 chiepifcopali decorata. *t.1.p.395.n.1*
Irregularitas

Omniū Notabilium. Litera I.

Irregularitas an contrahatur per accidens propter delictum exterius, occultum tamen. tom. 1. pag. 440. num. 8.

Irregularitas non est impedimentum perpetuum, & quibus modis tollatur. t. 1. p. 440. n. 9

Vide in verb. *Delictum*.

Irregularitas ex natalium defectu antiquitus incognita. t. 1. p. 527. n. 8

Vide in verbis *Filij*, *Illegitimi*.

Irregularitas ob vitium corporis etiam in lege veteri statuta reperitur, non tamen est iuris diuini, sed eo tantum nititur. t. 1. p. 568. n. 6

Irregularitas ob corporis vitium ex duplici causa inducitur. ibid. & p. 569

Irregularitas inducitur ex eunuchizatione spontanea, non ex ea quæ à Medicis fit. tom. 1. pag. 576. num. 11.

Irregularitas ex qua mutilatione inducatur. ibid. num. 13.

Irregularitas ex bigamia orta, à quo iure proueniat: vide in verbo *Bigamia*.

Irregularitas quare ex bigamia oriatur. tom. 1. p. 588. num. 11.

Irregularitas proueniens ex homicidio quo modo definitur. t. 5. p. 264. n. 3. & 4

Irregularitas quænam incurratur ex mutilatione membri, & quænam ex debilitatione. tom. 5. pag. 265. num. 6.

Irregularitas an inducatur ex homicidio casuali. t. 5. p. 266. n. 8. Et an ex homicidio voluntario. tom. 2. pag. 267. num. 9. An ex homicidio iusto. ibid. num. 10.

Irregularitas an in dubio contracta censeatur. tom. 5. p. 270. n. 2. & p. 271. n. 3. & 4. & p. 279. n. 6.

Irregularitas an contrahatur ab equitante, cuius equus aliquem occidit. t. 5. p. 272. n. 3

Irregularitas ex homicidio à quibus contrahatur. t. 5. p. 275. n. 1. & 2.

Irregularitas non contrahitur ex sola deliberata voluntate occidendi, homicidio non sequuto. t. 5. p. 277. n. 1.

Irregularitas contrahitur ex illato vulnere mortifero. t. 5. p. 277. & seq. n. 2.

Irregularitas ex homicidio an contrahatur ab omnibus concurrentibus ad illud. tom. 2. pag. 278. num. 4.

Irregularitas non contrahitur ex homicidio commisso cum moderamine inculpatae tutelæ. ibid. num. 5.

Irregularitatis nomen in veteribus canonibus incognitum fuit, & ad quid significandum primò institutum sit. t. 5. p. 435. n. 4

Irregularitas quid sit, & vnde proueniat. ibid. & seq.

Irregularitas generaliter sumpta non est censura, nec præsupponit opus peccaminosum. tom. 5. pag. 631. num. 3.

Irregularitas quæ prouenit ex delicto, an sit censura. ibid.

Isabella filia Amalarici Regis Hierosolymitani triplices nuptias contraxit; & quid inde sequutum sit, historicè refertur. t. 2. p. 207. n. 9

Isabellæ matrimonium cum Henrico Comite Campaniæ, quare legitimum non fuerit. tom. 2. p. 208. num. 6.

D. Isidorus Præsul Hispalensis, quando floruerit: ubi aliqua de eius laudibus. t. 1. p. 612. n. 1

S. Isidori Legionensis monasterium Canonicorum regularium *S. Augustini*, quandonam fuerit constructum. t. 2. p. 770. n. 1

D. D. Gonzal. in Decretal. Index generalis.

S. Isidorus Doctor Hispanus, & Hispalensis Præsul varia opera scripsit. t. 4. p. 79. n. 1

Italia in duas factiones per dissensionem diuisa: vide in verbo *Bellum*.

Iudas Gaulianista, seu Galilæus, apud Hebræos in errore fuit. t. 3. p. 797. n. 4

Iudæi baptizati non possunt obseruare festiuitates legis Mosaicæ. t. 1. p. 50. n. 19

Iudæi, ex eisque descendentes, an possint iure communi inspecto ad officia, & beneficia Ecclesiastica admitti. t. 1. p. 102. n. 9. & 10

Iudæi sub Imperatore Tiberio quare in Sardiniam missi. t. 1. p. 871. n. 3

Iudæi Galliâ pulsi à Ludouico Iuniore propter eorum pertinaciam. t. 2. p. 834. n. 2

Iudæis an ex præcepto Dei prohibitum fuerit comam attondere, differitur; & circa hoc loca scripturæ sacræ explicantur. t. 3. p. 18. & seq. n. 7

Iudæi comam attondentes, & barbam radentes, quo sensu reprehendantur. ibid. & p. 19

Vide in verbo *Coma*.

Iudæi ex tota Hispania pulsi à Sisebuto Rege, suadente Heraclio Imperatore. t. 3. p. 913. n. 7

Iudæus potest habere seruum adscriptitium Christianum in suis possessionibus. tom. 5. pag. 137. num. 2.

Iudæus Christianum mancipium retinere non debet, sed cogitur illud iusto pretio Christianis vendere; & si renuat, seruus eripitur in libertatem. ibid. num. 3.

Iudæi Cæsareo iuri subsunt. t. 5. p. 138. n. 5

Iudæis Christiana mancipia retinere præsumptibus poena mortis iniungitur. ibid.

Iudæus cogi potest, vt Christianum mancipium vendat. t. 5. p. 139. n. 6

Iudæi inter Christianos commorantes veteres synagogas reficere, & reparare valent; nouas verò erigere nequeunt. t. 5. p. 140. n. 5. & p. 143. n. 11

Iudæis effigiem Aman cruci affixam incendere prohibitum est ab Imperatoribus. ibid. & seq.

Iudæis quo tempore sit prohibitum in publicum coram Christianis prodire. t. 2. p. 144. n. 2

Iudæi quare sint Israëlitarum & Hebræi dicti. t. 5. p. 145. num. 1.

Iudæi quinam hodie censeantur. ibid.

Iudæi an saltem possint Christianis nutricibus pueros suos ablactandos tradere. t. 5. p. 148. n. 1

Iudæi verum dominium habent pecuniarum & cæterorum bonorum inter fideles consistentium. tom. 5. p. 149. n. 2.

Iudæi Principibus Christianis subiecti, an possint ab eorum regnis expelli, si baptizari renuant. ibid.

Iudæi inuiti & renuentes non possunt cogi ad baptismum recipiendum. t. 5. p. 151. n. 5

Iudæi coacti conuersio non potest placere Deo. t. 5. p. 152. n. 7.

Iudæi serui Gentium effecti, quare inter Christianos tolerentur. t. 5. p. 155. n. 2

Iudæi spiritali poena affici non possunt à iudicibus ecclesiasticis. t. 5. p. 156. n. 2

Iudæis cum Christianis habitantibus iubetur proprium, & ab eis distinctum habitum deferre. t. 5. p. 156. n. 2.

Iudæi & Pagani non debent præfici officiis publicis inter Christianos, aut in eos iurisdictionem exercere. t. 5. p. 157. n. 3

Iudæos in Christianos vim potestatis exercere nimis absurdum est. t. 5. p. 158. n. 5

Iudæi non possunt aduocati, procuratoris, tabellionis, & similia munia exercere. ibid. n. 6

Repertorium Generale

- Iudæo cum Christiano, vel cum alio Iudæo litigante, quis iudex adeundus sit.* t.5.p.159.n.7
- Iudæis quare permissum fuerit ab Imperatoribus decurionatum obtinere.* tom.5. pag.160. & 161.n.9. & 10.
- Iudæi arbitri esse possunt.* t.5.p.161.n.11
- Iudæi possunt esse tutores etiam non Iudæorum quoad bonorum administrationem, non quoad educationem.* t.5.p.162.n.12
- Iudices tum sæculares, tum ecclesiastici tenentur leges & statuta in iudiciis obseruare.* tom.1. p.35. num.10.
- Iudex inferior non semper tenetur exequi mandatum superioris.* t.1.p.98.n.9.& 10
- Iudices esse nequeunt quidam ob impotentiam iuris, quidam ob impotentiam facti.* tom.1. p.114. num.2.
- Iudices per rescriptum ad alicuius causæ cognitionem delegati, quando possint, vel non possint iurisdictionem suam subdelegare.* t.1.p.117.n.12
- Iudicibus pluribus delegatis contententibus de iurisdictione, quid agendum.* t.1.p.118.n.2
- Iudicis delegati cognitio duplex quando illi à Pontifice causa committitur.* t.1.p.127.n.11
- Iudex ordinarius attento iure Pontificio arbiter recipi valet.* t.1.p.128.n.3
- Iudices ad quos inhibere possunt iudicibus à quo ne in causa procedant.* t.1.p.147.n.11
- Iudices literarum peritia maximè pollere debent, eorumque inscitia pro crimine habetur.* tom.1. p.175. num.6.
- Iudex iudicij dux & imperator dicitur; & quanta sit eius potestas.* t.1.p.176.n.12
- Iudex sæcularis non potest cognoscere de causis ecclesiasticis; sed iudex ecclesiasticus aliquando de causis sæcularibus cognoscere potest.* ibid.
- Iudex supplere potest quæ desunt Aduocatis & Partibus.* t.1.p.215.n.6
- Iudex delegatus recusari potest, si vnus ex litigatoribus subditus eius sit.* t.1.p.681.n.3
- Iudices delegati valde differunt à iudicibus datis.* t.1. p.685.n.8.
- Iudicis delegati gesta ignorantis mortem delegantis an valida sint.* t.1.p.686.n.9.10
- Iudici delegato vltra principale negotium duplex genus causarum mandatum censetur.* tom.1. p.689. num.2.
- Iudex recusari potest ob familiaritatem partis cum eodem.* t.1.p.697.n.3
- à Iudice subdelegato quando ad delegantem appellandum sit.* t.1.p.699.n.3
- à Iudice delegato, vel dato, ad quem appellandum sit, distinguitur.* t.1.p.700.n.5
- Iudex cui mandata est iurisdictione, an semper fungatur vice mandantis.* ibid.n.7
- Iudex ordinarius, cui delegatus iniunxit sententiæ executionem, an teneatur eam exequi, etsi sciat eam iniustam esse; an verò possit de eius iniustitia cognoscere.* t.1.p.707.n.1
- Iudices delegati frequenter consulunt delegantes super negotiis sibi commissis.* t.1.p.644.n.2
- Iudices delegati virtute suæ iurisdictionis possunt coërcere reos contumaces, & quoslibet alios suæ iurisdictionis vsum impediētes.* t.1.p.645.n.10
- Iudicij delegati officium & potestas diuersa sunt.* t.1. p.646.n.12.& seqq.
- Iudex datus, & iudex delegatus in quo differant.* ibid. num.14.
- Iudici delegato quæ competant: & quas pœnas irrogare possit.* ibid.& seqq.n.15
- Iudex delegatus potest etiam auxilium brachij sæcularis implorare.* t.1.p.647.n.16
- Iudex delegatus quare possit suæ iurisdictionis vsum impediētes coërcere.* tom.1. pag.647.& seqq.n.17. & 18.
- Iudex delegatus an possit etiam suæ iurisdictionis vsum impediētibz mulctam indicere.* t.1. p.648. num.18.
- Iudices electi, & electitij quinam, & à quo dentur.* t.1.p.649.n.22.
- Iudices pedanei quinam fuerint, quænam eorum iurisdictione: & quod duplex eorum genus fuerit.* t.1. p.650.n.25.
- Iudex delegatus quilibet vocatur exequutor.* t.1.p.652. num.2.
- Iudex delegatus Principis potest causam sibi commissam alij subdelegare.* t.1.p.655.n.5
- Iudices à quibus dari possint.* ibid.n.7.& 8
- Iudices dare aliud est ac iurisdictionem mandare.* t.1. p.656.n.9.
- Iudices dati, siue delegati quinam sententias suas exequi possint.* t.1.p.667.n.4.& 5
- Iudex delegatus an possit exequi sententiam suam.* t.1. p.668.& seqq.n.7.& seqq.
- Iudex delegatus maior est quocumque ordinario in causa sibi commissâ.* tom.1. pag.672. n.3.& p.673. n.9.& 10.
- Iudices delegati quinam, & qui ordinarij dicantur.* ibid.n.5.& 6.
- Iudices delegati repræsentant delegantes, & ex delegantium persona æstimantur.* t.1.p.673.n.7
- Iudex ordinarius quisnam dicatur.* ibid.n.8
- Iudex ad quem appellatum est ab Episcopo potest præsentatum à patrono instituere, non verò iudex delegatus.* t.1.p.679.n.3
- Iudices delegati omnes ante omnia debent literas suæ commissionis ordinario exhibere.* tom.1.pag.712. num.3.
- Iudex delegatus ante literarum exhibitionem non habet iurisdictionis exercitium.* ibid.n.4
- Iudicum ætas variè præscripta.* tom.1. pag.725. & seqq. num.2.
- Iudex qui aliqua retulit superiori, nihil pendente relatione innouare potest.* t.1.p.737.n.3
- Iudex ecclesiasticus, tam ordinarius, quàm delegatus, potest auxilium brachij sæcularis implorare.* tom.1. p.750.n.25.
- Iudex ecclesiasticus sæcularis auxilium implorans, an teneatur illi acta, & merita causæ exhibere.* tom.1. p.751.n.17.
- Iudex ordinarius non fit delegatus, si causa, cuius cognitio ad ipsum spectabat iure communi, ei committitur; sed tantum eius iurisdictione excitatur.* t.1.p.778.n.1.& p.779.n.5.
- Iudex inferior Episcopo potest ex delegatione de causis matrimonialibus cognoscere.* tom.1.p.979. num.2.
- Iudices electi electitij olim apud Africanos quinam fuerint.* t.1.p.1006.& seqq.n.2
- Iudices electi electitij plerumque in causis criminalibus assumebantur.* ibid.p.1007
- Iudex ordinarius, cui ex officio competit facultas absoluendi, potest eam aliis delegare.* t.1. p.806. n.2.& 4.
- Iudex antequam de causa incipiat cognoscere, rectè vt testis recipi valet.* t.2.p.442.n.6
- Iudicis officium est parti aduocatum assignare, potestque nominare domesticum.* t.1.p.809.n.16
- Iudicis officium in vtroque iure in multis casibus imploratur.* t.1.p.812.n.1
- Iudicis

Omniū Notabilium. Litera I.

Iudicis officium nobile si imploretur, sit litis contestatio; si verò mercenarium, ante, & post litis contestationem implorari potest. *ibid.*

Vide in verbo *Officium.*

Iudices latè appellantur officia. *ibid.* n.3

Iudices in actionibus bonæ fidei arbitri dicuntur. t.1. p.1008.n.8.

Iudices in actionibus stricti iuris à iudicando iudices dicuntur, sicut in actionibus bonæ fidei arbitri ab arbitrando vocantur. *ibid.* & seq. n.9.

Iudex in contractu societatis datus arbiter dicitur, & in aliis similibus quæ traduntur. *ibid.* p.1009.

Iudicum & arbitratorum discrimen. tom.1. pag.1009. num.10.

in Iudicum diffidio super prolatione sententiæ plures casus obseruandi. t.1.p.1012.n.21

à Iudicibus à partibus electis quando liceat appellare. t.1.p.1017.n.15. & 16.

Iudices laici nullam cognitionem super excommunicatione habere valent. t.2.p.9.n.10

Iudices sæculares quomodo possint cognoscere de incestu, & de decimis. t.2.p.9. & seq. n.11

Iudices sæculares in Anglia de iure patronatus, & de præsentatione ad beneficia ecclesiastica ex consuetudine cognouere. t.1.p.10.n.3

Iudex ex officio curare debet, ne aliquod monasterium sine Prælati licentia in iudicio compareat. t.2. p.34.n.3.

Iudices ecclesiastici an habeant facultatem deportandi, vel in exilium mittendi. tom.2. p.37. & seq. num.9.

Iudex sæcularis an possit clericum condemnare, & de eius causis cognoscere, datâ negligentia iudicis ecclesiastici. t.2. p.54.n.4. Vbi refertur circa hoc praxis Hispaniæ inueteratâ consuetudine firmata, & examinatur. p.55.n.5. & seqq.

Iudices quandonam iuris ordinem dicantur non seruare. t.2.p.61.n.8

Iudex ad quem, si sententiam iudicis à quo infirmat, non remittit iterum ad eum causam terminandam. *ibid.* n.9.

Iudex sæcularis an possit cognoscere de causis possessoriis rerum spiritualium, aut inter personas ecclesiasticas. t.2.p.64.n.8

Iudici sæculari olim licuit ex consensu Episcopi, vt de causis clericorum cognosceret. tom.2. p.65. num.2.

Iudex iure Pontificio quomodo sit recusandus, vt non possit vti sua iurisdictione. tom.2. pag.70. num.4.

Iudex loci vbi delictum commissum est, de eo cognoscit; & si reus beneficio priuandus veniat, exequutio fit per iudicem proprium ratione beneficii. t.2.p.85.n.3

Iudex etiam delegatus competens est in causa reconuentionis, & cogit actorem mutue petitioni respondere, vt vtramque causam terminare valeat. t.2.p.118.n.4.

Iudex incompetens causâ incidentiæ sit competens; non verò incapax. t.2.p.211.n.17

Iudex, quantumvis supremus, non potest proferre sententiam contra absentem inauditum, & non citatum. t.2.p.229.n.19

Iudex delegatus aliquando non cognoscit de causa possessionis, & proprietatis simul. tom.2. p.233. num.2.

Iudex idem non tenetur iure Pontificio de causa possessionis, & proprietatis cognoscere, sicut tenetur iure Cæsareo. *ibid.* n.3

D.D.Gonzal. in *Decretal. Index generalis.*

Iudicis officium quodnam sit in iudicio finium regundorum, & in quo consistat. tom.2. pag.345. num.15.

Iudex potest aliquando officium suum impartiri ad vtilitatem priuatam, parte non petente. t.2. p.498. num.9.

Iudex ad proponendas exceptiones dilatorias debet certum statuere terminum, post quem reus eas opponens non est audiendus, nisi tribus casibus exceptis. t.2.p.626.n.1

Iudex potest siue actorem, siue reum excommunicatum à iudicio repellere, etiam aduersario non opponente. t.2.p.650.n.2

Iudex nec cum præcipatione, nec per nimiam dilationem debet sententiam proferre. tom.2. pag.731. num.2.

Iudex consultius facit si causam non exprimat in sententia. t.2.p.768.n.1

Iudex excommunicatus sententiam proferre prohibetur. t.2.p.788.n.2

Iudex à quo an reddatur suspectus per appellationem interpositam. t.2.p.811.n.1. & 2

Iudices quoniam recusari possint, & ob quam causam. t.2.p.875. & seq. n.3. & 4.

Iudex recusatus non potest cognoscere de veritate causæ recusatationis, nec vtrum legitima sit. t.2. p.877. num.5.

Iudex ad quem potest cognoscere de negotio principali, vel illius cognitionem committere, finito articulo appellationis ab interlocutoria interposita: & an idem procedat in iudice delegato. tom.2. p.889.n.7.

Iudicum apud Longobardos olim improba consuetudo circa decimas litium. t.3.p.32.n.1

Iudices ecclesiastici delegati gratis iudicare debent, nec aliquid etiam prætextu consuetudinis exigere possunt. *ibid.* n.6

Iudicum tria emolumentorum genera referuntur. t.3. p.33.n.8.

Iudicum auaritia lege Iulia repetundarum repressa. t.3.p.34.n.9.

Iudices munera accipere prohibentur, etiam sub quouis titulo colorato. *ibid.* n.10

Iudex an prohibeatur gratis mutuum, vel forus accipere. *ibid.* n.10

Iudicum pecuniâ corruptorum pœnæ, & varia exempla punitorum. t.3.p.35.n.11

Iudicum corruptorum iniquas in iudicio criminali sententias proferentium pœnæ: & quid statutum sit iure canonico de iudice Ecclesiastico munera accipiente. *ibid.* & seq. n.12

Iudicum sordida auaritia, & iudiciorum nundinatio provincias Romano Imperio subiectas ad defectiōnem permouit. t.3.p.36.n.13

Iudex siue in bona, siue in mala causa munera accipiat, æquè in pœnam legis Iuliz repetundarum incidit. *ibid.* & seq. n.15

Iudices xenia aliqua iuxta Græcorum sententiam accipere possunt. t.3.p.37.n.16

Iudices sæculares an possint in visitatione monasteriorum se immiscere. t.3.p.740.n.6

Iudices sæculares causas, præcipuè vbi pœna sanguinis, vel corporalis imponenda est, disceptare non debent in Ecclesia. t.3.p.985.n.3

Iudices ecclesiastici an possint in Ecclesiis causas decidere, & terminare. t.3.p.987.n.7

Iudex ecclesiasticus quomodo de successione alicuius cognoscere possit. t.4.p.224.n.2

Iudex ecclesiasticus an simul cognoscere possit de causa legitimationis, & successionis. t.4.p.236.n.2

Repertorium Generale

- Iudex delegatus**, qui cognouit de causa matrimonij, de dote etiam cognoscere valet. tom. 4. p. 291. num. 4.
- Iudex causarum civilium** quando cognoscere possit de criminalibus, & è contra. t. 4. p. 292. n. 6
- Iudices competentes**, incompetentes prorogabiles, & incompetentes improrogabiles. ibid. n. 7
- Iudices ecclesiastici**, & sæculares in quo differant quoad effectum cognoscendi de causis incidentibus. ibid. p. 293.
- Iudex delegatus** potest cognoscere de omnibus accessoriis, & incidentibus in negotio principali. t. 4. p. 293. n. 8.
- Iudex nemine accusante super notorio crimine** procedere potest. t. 5. p. 23. n. 2
- Iudex** quandonam possit mutare sententiam iam prolatam. t. 5. p. 41. n. 4
- Iudex** sibi reseruans taxationem expensarum, & liquidationem fructuum, definitiue super eis pronunciare valet. ibid. n. 4
- Iudex** an possit in aliquibus delictis minuere pœnam, saltem propter diuersum modum processus. tom. 5. p. 48. num. 12.
- Iudex** improbè accusatum absolvens statim pronunciat de calumnia. t. 5. p. 65. n. 11
- Iudex ecclesiasticus** an possit laicum criminis mixti fori reum propriâ authoritate incarcerare. tom. 5. p. 156. n. 3.
- Iudices sæculares** meri sunt executores, dum illis relaxantur hæretici puniendi. t. 5. p. 208. n. 2
- in **Iudicio** vno, eodemque plures quæstiones agitari possunt. t. 1. p. 153. n. 7
- Iudiciorum** trimembris diuisio in merè civile, criminale, & criminale civiliter intentatum: & quid sint. t. 1. p. 923. n. 7
- Iudicium** apud Romanos quomodo olim instituere-tur. t. 2. p. 21. n. 6. & 7
- Iudicium** aliud petitorium, aliud possessorium est; & quando petitorium absorbeat possessorium. t. 2. p. 39. num. 4.
- Iudicia** sæcularia dicuntur publica quatenus opponuntur ecclesiasticis cognitionibus. tom. 2. pag. 79. num. 6.
- Iudicia** ordinaria, & extraordinaria apud Romanos quænam. t. 2. p. 196. n. 11
- Iudicium** petitorium, & possessorium an simul possint concurrere. t. 2. p. 242. & seq. n. 13. 14
- Iudicij** petitorij, & possessorij cumulatio non admittitur in remediis retinendæ possessionis. t. 2. p. 243. num. 15.
- Iudicij** vtriusque cumulatio non admittitur in rebus corporalibus, secus in incorporalibus. ibid.
- Iudicij** vtriusque cumulatio in principio, & ex postfacto admittitur. t. 2. p. 244. n. 16
- Iudicij** petitorij, & possessorij cumulatio, & mutatio admittitur. t. 2. p. 244. n. 17
- Iudicium** vtrumque potest vnâ sententiâ terminari de iure canonico. ibid. n. 18
- Iudicio** quocumque diuisorio pendente, eius rei alienatio voluntaria, non necessaria interdicitur. t. 2. p. 306. n. 15.
- Iudicium** finium regundorum pro prædiis rusticis tantum competit. t. 2. p. 340. n. 2
- in **Iudicio** finium regundorum quilibet tenetur probare, & obtinebit qui melius probauerit; & si pariter probent, absoluetur possessor. tom. 2. p. 342. num. 8.
- Iudicia** diuisoria quænam sint, & quot sint, & ad quid inuenta. ibid. & seq. n. 10
- Iudicium** familiæ eriscundæ quid sit, quibus com-
petat, & in quo differat ab actione familiæ eriscundæ. t. 2. p. 343. n. 10
- Iudicium** finium regundorum vnde ita dictum sit, & quibus competat. ibid. n. 11. & 12
- In **iudicio** finium regundorum quis olim competens iudex fuerit. t. 2. p. 344. n. 14
- In **iudicio** finium regundorum quilibet actoris, & rei partes sustinet, sicut etiam in aliis diuisoriis. t. 2. p. 344. n. 13. & p. 346. n. 16. 17.
- Iudicium** legitimum, & verum quodnam dicatur. t. 2. p. 349. n. 12.
- Iudicium** summarium & plenarium quid sint, & quomodo differant. t. 2. p. 583. n. 4
- Iudiciorum** criminalium exercendorum antiqua formula refertur. t. 5. p. 36. n. 4
- Iudicium** criminale dicitur vbi agitur de amotione à beneficio. t. 5. p. 113. & seq. n. 4
- Iudicium** prius inquisitio dictum fuit. tom. 5. p. 620. cap. 10.
- Iudicij** variæ acceptiones & etymologiæ referuntur. ibid. & p. 621. n. 3.
- Iudicia** iuxta Gregorium Magnum non sunt à querelis inchoanda. t. 5. p. 645. n. 2
- de **Iugo Dei** monasterium est Ordinis Cisterciensis in Anglia, & à quo fundatum. tom. 5. pag. 106. num. 1.
- Iulianus** Apostata Christianis infensissimus, maxime humaniores literas profitentibus. tom. 3. p. 176. num. 4.
- Iuniores** aliquando significant clericos in minoribus ordinibus, & inferioribus ministeriis constitutos. t. 2. p. 65. n. 2.
- Iuramentum** fidelitatis ab Archiepiscopis, & Episcopis præstandum, à quo tempore originem ducat. t. 1. p. 238. n. 26.
- Iuramentum** R. Pontifici præstandum ab Archiepiscopis, & Episcopis quæ continere debeat. ibid. num. 27.
- Iuramentum** quodlibet non est illicitum, & prohibitum. t. 1. p. 239. n. 29
- Iuramentum** fidelitatis R. Pontifici præstare, non est ei homagium facere. ibid. n. 30
- Iuramentum** de absoluta, & vniuersali obseruantia canonum fuit prohibitum. tom. 1. pag. 240. num. 31.
- Iuramentum** fidelitatis an præstari possit per procuratorem. ibid. n. 32
- Iuramentum**, seu sponsio fidelitatis quando in usu esse coeperit. ibid. n. 3
- Iuramentum** in rebus arduis præstitum, & à personis illustribus, & supremis Principibus, nequit ab Episcopis relaxari. tom. 1. pag. 327. num. 18.
- Iuramentum** Friderico Sicilia Regi adhuc in cunis vagienti à Philippo, & aliis Principibus præstitum. ibid. n. 20.
- Iurati**, qui Rempublicam regunt, quare ita dicti. t. 1. p. 939. n. 2.
- Iuramentum** metu præstitum an sit validum censendum. t. 1. p. 964. n. 11
- Iuramentum** in litem quid sit, & quid iurare in litem. t. 1. p. 966. n. 5.
- Iuramentum** in litem aliud est affectionis, aliud veritatis. ibid. n. 6
- Iuramentum** in litem in quibus causis, & à quibus personis deferatur. t. 1. p. 967. n. 7
- Iuramentum** in litem quibus concurrentibus deferatur. ibid. & seq. n. 8
- Iuramentum** veritatis in quo differat à iuramento affectionis. t. 1. p. 968. n. 9
- Iuramentum**

Omniū Notabilium. Litera I.

- Iuramentum calumniæ ad quid sit inuentum, & unde originem trahat. t.2.p.157.n.3
- Iuramentum calumniæ à temporibus mediæ Iurispudentiæ initium sumpfit. ibid.col.2
- Iuramentum calumniæ apud Hispanos non est in vfu, sed in eius locum successit iuramentum malitiæ. ibid.
- Iuramenti calumniæ definitio, & diuisio traduntur, & explicantur. ibid.& seq.n.4
- Iuramenti calumniæ necessitas à quo iure proueniat. tom.2.p.158.n.5.
- Iuramentum calumniæ in quibus negotiis remitti, & admitti possit. ibid.
- Iuramentum calumniæ à quibus personis præstari, & quibus remitti possit. t.2.p.158.n.6
- Iuramentum ad contactum alicuius rei sacræ, in omni religione, siue Iudaica, Gentilica, Catholica, &c. præstitum est. t.2.p.159.n.8
- Iuramenti formula per Iouem Lapidem quid fuerit apud Romanos. t.2.p.160.initio.
- Iuramentum corporale Christianis à Clemente prohibitum quid sit. ibid.n.9
- Iuramenti à Christianis præstiti variæ formulæ, & exempla traduntur. ibid.& seq.
- Iuramentum corporale & verbale non differunt quoad obligationem: & an differant quoad penam perituri imponendam. ibid.
- Iuramentum contractu manus dextræ præstatur. ibid. num.10.
- Iuramentum quomodo ab Episcopis præstetur. Vide in verbo *Episcopus*.
- Iuramentum calumniæ in quibus causis præstandum sit. t.2.p.161.& seq.n.12
- Iuramentum de calumnia an admittatur in causis spiritualibus, vel etiam in causis appellationis. t.2.p.162.n.13.
- Iuramentum de calumnia quid comprehendat. ibid. num.14.
- Iuramentum die Dominico præstari prohibetur; & an iudiciale, vel extrajudiciale præstari sit prohibitum. tom.2.p.171.n.12
- Iuramentum triplex litis & controuersię dirimendę causâ comparatum. t.2.p.336.n.5
- Iuramentum suppletorium an præstari debeat à reo, actore non probante. t.2.p.337.col.1.
- Iuramentum suppletorium quare etiam necessarium dicatur. t.2.p.337.n.5
- Iuramentum hoc vt à iudice deferatur, quænam requirantur. ibid.n.6
- Iuramentum in iudicio non est deferendum stantibus legitimis probationibus. t.2.p.338.n.8
- Iuramentum ad remouendam calumniam præstitum non est superfluum, etiam stantibus probationibus per legitimos testes & instrumenta. tom.2.p.339. num.9.
- Iuramentum suppletorium an in causis matrimonialibus deferatur. ibid.& seq.n.11
- Iuramentum suppletorium deferatur actori semiplenè probanti. ibid.n.10
- Iuramentum ab Episcopo præstitum de non alienandis rebus Ecclesiæ, ad directas tantum, & illicitas alienationes restringendum est. tom.3.pag.968. num.1.
- Iuramentum sæpe deferatur ad probationem copulæ inter virum & uxorem. t.2.p.347.n.4
- Iuramentum factum de non ferendo testimonio, non eximit testes ab eo ferendo. t.2.p.417.n.2
- Iuramentum in iudicio proferre an sit Episcopis, presbyteris, clericis & monachis prohibitum. tom.2. p.445.n.5.
- Iuramentum an producat actionem, tam de iure Cæsareo, quàm canonico. t.2.p.545.n.8
- Iuramenti obligatio quotupliciter tolli possit. tom.2. p.546.n.9.
- Iuramenti relaxatio quotuplex sit, & in quo differat ab irritatione, & commutatione. tom.2. p.546. num.10.
- Iuramenti relaxatio à quibus fieri possit. ibid.& seq. num.11.
- Iuramentum an possit relaxari à iudice seculari. t.2. p.547.n.12.
- Iuramenti relaxatio à quo iudice fieri debeat, cum partes sunt diuersę iurisdictionis. tom.1. pag.548. num.14.
- ad Iuramenti relaxationem causa desideratur. ibid. num.15.
- Iuramentum in quibus casibus relaxari debeat. ibid. & seq.
- Iuramentum continens turpitudinem, vel iniustitiam ex parte suscipientis, & iniuriam ex parte permittentis, non debet fortiri effectum. tom.2.p.549. num.17.
- Iuramentum parti præstitum, eâ illud frangente, impune violari potest. t.2.p.551.n.1
- Iuramenti ab Episcopis præstandi formula quàm antiqua. t.2.p.552.n.1.& 2
- Iuramentum à quibus clericis debeat Episcopo præstari. t.2.p.554.n.2
- Iuramentum strictius obligat, quàm simplex promissio. tom.2.p.555.n.4.
- Iuramentum metu extortum seruandum est donec ab Ecclesia relaxetur. t.2.p.558.n.2
- Iuramentum metu extortum omni iure validum est. ibid.n.4.& p.559.n.6.& seqq.
- Iuramentum adueniens contractibus à iure reprobatis an sit validum. ibid.& seq.n.5
- Iuramentum ex iracundiæ calore præstitum, an sit adimplendum. t.2.p.570.n.1
- Iuramenta illicita non sunt seruanda. ibid.n.3
- Iuramentum fidelitatis an sit personale, vel reale. t.2.p.572.n.4.
- Iuramentum ab inuitis pro vita, & rebus seruandis præstitum, ab Ecclesia relaxatur. tom.2.p.573. num.3.
- Iuramento generali non comprehenduntur ea, de quibus verisimile est iurantem non cogitasse. t.2. p.574.n.5.
- Iuramenta Principum relaxare proprium est Pontificis. t.2.p.576.n.3.
- Iuramentum in leges à iudicibus olim præstitum, t.2. p.580.n.3.
- In iuramento quolibet præstito semper intelligitur exceptum ius superioris. ibid.n.3.5
- Iuramentum factum de obseruando ordine iudiciali à iudice præstitum, non est in notoriis seruandum; secus in plenariis, & aliis iudiciis. tom.2.p.582. & seq.n.4.
- Iuramentum de obseruando ordine iudiciario etiam in causis notoriis à iudice præstitum, an sit adimplendum. t.1.p.583.n.5
- Iuramentum de adimplenda promissione nuptiarum præstitum, non est semper adimplendum. tom.2. p.586.n.2.
- Iuramentum de non accusanda vxore à marito præstitum, an sit adimplendum. t.2.p.587.n.2.& seqq.
- Iuramentum de non accusanda vxore super vllò crimine à viro præstitum, temerarium est. t.2.p.588. num.5.
- Iuramentum per creaturas præstitum, provt creaturæ sunt, licitum non est. t.2.p.590.n.2

Repertorium Generale

Iuramentum dicitur maximum expediendarum litium remedium. *ibid.* n. 3
Iuramentum prætextu regulæ non est monachis interdictum. *t. 2. p. 591. n. 4*
Iuramentum adstante iusta causa omnibus præstare licet. *t. 2. p. 591. n. 5. & p. 595. n. 12*
Iuramenti etymologia, & definitio traditur; & an ad iurandum verba requirantur. *t. 2. p. 592. n. 8*
Iuramenti variaz formulæ referuntur. *ibid.* n. 9
Iuramentum per genium, seu per venerationem Principis, quid sit. *ibid.* p. 593
Iuramentum per Deos improbatæ religionis præstitum, apud Romanos prohibitum fuit, & an per falsos Deos præstitum sit validum, & licitum. *t. 2. p. 594. col. 1.*
Iuramentum apud Christianos variè, & piè præstatur. *ibid.* n. 11.
Iuramentum non fuit à Christo Domino absolute prohibitum, sed eius malus vsus. *tom. 2. p. 595. num. 13.*
Iuramentum non est de genere bonorum. *ibid.* col. 2.
Iuramentum promissorium futuri incerti periculosum est. *ibid.* & seq.
Iuramentum confirmatorium an eleuet naturam, & conditionem actus, cui adicitur; an tantum obliget iurantem ex vi religionis, in cuius gratiam sit, ut promissa adimpleat. *t. 2. p. 602. n. 11*
Iuramentum fidelitatis in feudis quid sit, & quomodo præstandum. *t. 2. p. 608. n. 6*
Iuramentum de veritate dicenda quid sit, & in quo differat à iureiurando de calumnia, & in litem. *t. 2. p. 612. n. 1.*
Iuramenti vsus iure civili angustus, iure Pontificio est dilatatus. *t. 2. p. 615. n. 1*
Iuramentum ad dirimendas controuersias olim vsitatum. *ibid.* n. 3
Iuramentum, quod litis dirimendæ gratiâ præstatur, triplex est. *ibid.* & seq.
Iuramentum an possit deferri in litem, actore semiple- nè tantum probante, aut præsumptione pro eo faciente. *tom. 2. p. 616. n. 3*
Iuramentum potest exigi de eo, ad quod quis ex officio, & munere tenetur. *t. 3. p. 117. n. 3*
Iuramentum de obseruandis omnibus Ecclesiæ cano- nibus an liceat. *ibid.* p. 118
Iuramentum super indemnitate rerum Ecclesiæ à qui- bus exigi debeat in institutione. *tom. 3. pag. 118. num. 4.*
Iuramentum Ecclesiæ damnosum non est obseruan- dum. *t. 3. p. 120. n. 4*
Iuramentum de capillis non exigi, quid sit, explicatur. *t. 3. p. 341. n. 6.*
Iuramentum quandonam possit relaxari, & non adim- pleri. *t. 4. p. 15. n. 8*
Iuramentum quare à reo exigatur, cum actore non probante, sit ipse absoluendus. *t. 4. p. 90. n. 6*
Iuramenti conditio adiecta in testamento, quare à Prætoribus remissa sit. *t. 5. p. 97. n. 2*
Iuramentum an possit deferri reo, tam ab actore, quam à iudice. *t. 5. p. 534. n. 5*
Iurgium verbum in iure vsitatum quid sit, & quid iurgare significet. *t. 5. p. 621. n. 4*
Iurisdic- tio an pactis priuatorum possit attribui ei, qui reuerà Magistratus est, sed incompetens. *t. 2. p. 81. num. 12.*
Iurisdictione speciali concessa derogatur generali. *t. 3. p. 82. n. 20.*
Iurisdic- tio Ecclesiastica omnino residet penes supre- mum Pontificem. *t. 1. p. 115. n. 6*

Iurisdic- tio pluribus iudicibus collectivè delegata, competit omnibus simul, secus si disunctim com- missa sit. *t. 1. p. 115. n. 6*
Iurisdic- tio causæ delegatæ alicui designato per digni- tatem, transit ad successorem in dignitate: secus si delegetur alicui designato nomine proprio. *t. 1. p. 116. n. 8.*
Iurisdic- tio delegata in quibus casibus possit, vel non possit subdelegari. *t. 1. p. 117. n. 12*
Iurisdic- tio per rescriptum concessa est odiosa, & stri- ctè interpretanda. *tom. 1. p. 157. n. 8*
Iurisdic- tio delegata prorogari potest, & quæ deside- rentur, ut prorogetur. *t. 1. p. 661. n. 4*
Iurisdic- tionis delegatæ prorogatio quatuor modis con- tingere potest. *ibid.* n. 5
Iurisdic- tio non semper perpetua creditur. *tom. 1. p. 662. num. 6.*
Iurisdic- tio delegata quomodo finiatur. *tom. 1. p. 670. num. 3.*
Iurisdic- tio intuitu dignitatis mandata, transit in suc- cessorem in dignitate. *t. 1. p. 676. n. 3. 5*
Iurisdic- tione delegatâ Vicario Episcopi commissâ, an transeat ad eius successorem. *tom. 1. pag. 677. num. 8.*
Iurisdic- tio ecclesiastica an tantum ecclesiasticis perso- nis sit committenda. *t. 1. p. 682. n. 2*
Iurisdic- tio delegata morte delegantis finitur, re integrâ. *t. 1. p. 682. n. 1. Durat verò negotio iam cœpto. t. 1. p. 684. n. 5. & p. 686. n. 6.*
ad Iurisdic- tionem delegatam perpetuandam an neces- saria sit litis contestatio. *t. 1. p. 683. n. 3. & 4*
Iurisdic- tio superuacanea est, si cum ea aliquid impe- rij non mandetur. *t. 1. p. 703. n. 1*
Iurisdic- tionis civilis symbolum. *tom. 1. pag. 704. num. 2.*
Iurisdic- tio delegata, causâ iam cœptâ nequit à dele- gante reuocari. *t. 1. p. 721. n. 2*
Iurisdic- tio delegata non finitur recusatione delegato opposita. *t. 2. p. 723. n. 2*
Iurisdic- tio delegatorum expirat, vno eorum defun- cto. *t. 1. p. 727. n. 1*
Iurisdic- tio ecclesiastica Prælati singulis pro modo potestatis concessa. *t. 1. p. 773. n. 6*
Iurisdic- tio ordinaria, & delegata nequit in eadem persona ad eandem causam simul consistere. *tom. 1. p. 780. & seqq. n. 6. & seqq.*
Iurisdic- tio quæ alicui competit ratione officij, potest aliis ab eo delegari. *t. 1. p. 806. & seqq. n. 5*
Iurisdic- tio priuata priuatis personis concedi potest. *t. 2. p. 18. n. 4.*
Iurisdic- tio in personas ecclesiasticas potest à supre- mo Pontifice laicis demandari. *tom. 2. pag. 29. num. 8.*
Iurisdic- tionem delegatam non solui mutatione posses- soris, quomodo sit verum. *t. 2. p. 42. n. 1*
Iurisdic- tionis Pontificiæ, & Regiæ, ecclesiasticæ, & sæcularis æquiparatio. *t. 2. p. 47. n. 3*
Iurisdic- tio ecclesiastica in quibus sceleribus exercea- tur. *ibid.* n. 7
Iurisdic- tiones per personas, & per loca distinctæ fuere. *t. 2. p. 67. & seqq. n. 6.*
Iurisdic- tio attribuitur aliquando fauore Magistratus, aliquando fauore subditorum, aliquando gratiâ tam Magistratus, quam subditorum. *tom. 2. p. 102. num. 8.*
Iurisdic- tio aliena non potest voluntate priuatorum in fraudem defensorum prorogari. *ibid.*
Iurisdic- tio, & iura Episcopalia præferri ab inferioribus contra Episcopum non possunt. *t. 2. p. 705. num. 6.*

Iurisdic- tio

Omniū Notabilium. Litera I.

- Iurisdictiones per loca & personas distinctæ sunt, ne turbentur & confundantur. t.5.p.588.n.4
- Iura* aliqua, quæ secundum naturam sunt hominibus & brutis communia, referuntur. tom.1.pag.5. num.10.
- Ius naturale hominibus & brutis commune est. t.1. p.6.init. Soluiturque in contrarium adducta difficultas. ibid.n.11
- Iuris naturalis & legis æternæ differentia. ibid. num.13.
- Ius naturale aliter in hominibus, aliter in brutis se habet. ibid.n.12
- Iuris naturalis communia præcepta traduntur. tom.1. p.7.n.14.
- Iuris naturalis præcepta à Consultis indicata. ibid. num.15.
- Iuris naturalis materia alia, & alia pro diuersitate temporum. t.1.p.8.n.16
- Iuris gentium origo, eiusque diuisio. ibid.n.17
- Ius naturale & gentium in quo distinguantur. ibid.
- Iuris ciuilis & gentium distinctio. t.1.p.9.n.18
- Ius gentium positium est & immutabile, sanctiusque iure ciuili. ibid.n.19
- Ius naturale aliud est diuinum, aliud humanum. ibid.n.20.
- Ius gentium an aliquando immutari possit per ius ciuile. t.1.p.10.n.21
- Ius sacrum positium ecclesiasticum qua ratione dicatur diuinum. ibid.n.22
- Ius quod propriè diuinum appellatur, positium est, diuiditurque in vetus & nouum. tom.1.p.11. num.23.
- Ius diuinum quo hodie utimur, quod sit, & quid ecclesiasticum. t.1.p.12.n.28
- Ius ecclesiasticas leges complectens, diuinum aliquando appellatur, sed frequentius canonicum. tom.1. p.13.n.29.
- Ius canonicum quare ita dictum. ibid.n.30
- Iuris canonici, eiusque progressus historia absoluitur. tom.1.p.25.n.55.& p.26.& seq.
- Ius populi Hebræici ius ciuile Hebræorum dicitur à Philone Iudæo. t.1.p.45.n.8
- Iuris scientia aliquando ars liberalis, seu studium liberale dicitur. tom.1.p.70.n.3
- Ius antiquum Decretalium in quo differat à iure nouo libri Sexti, quoad impetrationem literarum ad secundum beneficium. tom.1.p.106.n.11
- Ius canonicum & ciuile constant iure scripto & iure non scripto: & quid sit ius non scriptum. tom.1. p.165.n.10.
- Iura* naturalia diuinâ quadam prouidentia immobilia sunt. t.1.p.204.n.8.& p.205.n.10
- Ius eligendi, & ius præsentandi in quo differant, refertur. t.1.p.431.n.13
- Vide in verbo *Electio*, & *Præsentatio*.
- Iuris etymon & variaz eius acceptiones. tom.1.p.1. num.1.
- Iure Romanorum, iure Pontificio, & iure in communi, quid significetur. ibid.
- Ius quomodo, & in quo sensu à iustitia deriuetur. ibid.
- Ius æternum, seu lex æterna quid sit. tom.1.pag.2. num.2.
- Ius naturale quid sit, & vnde deriuatum. tom.1.p.4. num.8.
- Ius publicum bifariam accipitur. t.2.p.78.n.2
- Ius sacrum, etiam commune, & publicum appellatur. ibid.col.2.
- Iuris publici frequentior acceptio. ibid.n.3
- Ius commune quandonam possit pactis priuatorum renunciari. ibid.& seq.
- Iuris naturalis transgressio peccatum inducit. tom.1. p.203.n.3.
- Ius canonicum non confundit contractus bonæ fidei cum contractibus stricti iuris. t.2.p.636.n.4
- Ius canonicum potest omnibus legibus prolatis in his rebus, quæ materiam peccati concernunt, derogare. t.2.p.718.n.3
- Ius diuinum expressum obligat semper, & absolutè; ius verò diuinum elicitedum admittit declarationem, licet non cadat sub dispensatione. tom.3.p.104. num.7.
- in Iure diuino verè, & strictè sumpto nemo dispensare potest. t.3.p.205.n.3
- Ius diocesanicum, & iurisdictionale Episcopis competens quodnam sit. t.3.p.751.n.5
- Iuris ciuilis libri à quibus, & vbi reperti: vide in verbo *Pandectæ*.
- Iuris ciuilis professio in magna æstimatione. tom.3. p.1019.n.2.
- Iuris ciuilis Romanorum naufragium tum apud Gallos, tum apud Hispanos. t.5.p.517.n.2
- Iuris ciuilis studium in Academiis an possit à Romano Pontifice prohiberi. ibid.n.3.
- Inspatronatus* consuetudine etiam laicis acquiri valere. tom.1.p.177.n.15.
- Inspatronatus* an longa possessione, vel præscriptione acquiri possit. t.1.p.305.n.4
- Inspatronatus* causa ad iudicis ecclesiastici cognitionem spectat. t.2.p.10.n.4
- Inspatronatus* origo inquiritur. t.2.p.11.n.6
- Inspatronatus* Ecclesiarum tripliciter acquiritur. ibid. num.7.
- Inspatronatus* an sit spirituale, vel spiritualibus annexum. ibid.n.8. & p.12.n.9
- Inspatronatus* Regij causæ, in qua Curia disceptari debeant. ibid.n.10
- Inspatronatus* quare non transeat in creditorem; sicut in emptorem, vel conductorem. t.2.p.774. & seq.n.2.
- Inspatronatus* ex lege decemvirali, & ex edicto Prætoris quomodo procedat. t.3.p.528.n.7.& 8
- Inspatronatus* quomodo ex lege Papia auctus. tom.3. p.530.n.9.
- Inspatronatus* an aliquod remaneret in seruis ad obsequium Ecclesiæ manumissis. tom.3.p.531.& seq. num.11.
- Inspatronatus* Ecclesiæ appellatur Ecclesia ipsa: & *inspatriatus* Ecclesiæ consequitur Dominus fundi, eius donatione facta ad Ecclesiam construendam. t.3.p.760.n.2
- Inspatronatus* inter hæredes diuidi non debet, & si propter eorum discordiam presbyter non præsentatur, cessatur à Missæ sacrificio, donec vnus pari voto & consilio eligatur. t.3.p.762.n.3
- Inspatronatus* præcipuè defertur iure hæreditario, non iure sanguinis. ibid.n.5
- Inspatronatus* non pertinet ad hæredes pro portionibus hæreditariis. t.3.p.763.n.6.7
- in *Inspatronatus* attento iuris rigore successio non datur, sed ex fauore, & gratia admittitur. ibid.n.8
- Inspatronatus* an sit indiuiduum respectu omnium effectuum. t.3.p.764.n.9
- Inspatronatus* vsus, & exercitium potest esse indiuiduum. t.3.p.764.n.10
- in *Inspatronatus* an admittatur vicissitudo patronorum præsentantium. t.2.p.765.n.11
- Inspatronatus* ad laicos spectante, datur quadrimestre ad præsentandum; semestre verò si ad ecclesiasticos

Repertorium Generale

sticos spectet. tom.3.pag.765.num.12.& pag.766.
num.13.
Iuspatronatus siue ecclesiasticum, siue laicale, quan-
donam originem sumpserit, & progressum. tom.3.
p.768.n.4.5.
Iuspatronatus quandonam ecclesiasticum, quando
laicale dicatur. t.3.p.770.n.3
Iuspatronatus quomodo possit in alium transferri.
tom.3.p.773.n.2.
Iurepatronatus cum dote dato, ad quem pertineat
praesentatio. t.3.p.775.n.2
Iuspatronatus quibus modis ad monachos spectare
possit. tom.3.p.777.n.3
Iuspatronatus primò, & principaliter alienari non
valet. t.3.p.779.n.2
Iuspatronatus in Ecclesia tribus modis acquiritur. t.3.
p.787.n.3. & p.788.n.4.
Iustitarius pro iudice accipitur in legibus, & Autho-
ribus antiquis. t.3.p.367.n.2
Iustitarius quid sit, & quid iustitaria. t.3.p.1009.
num.3.
Iustitarius specialiter sumitur pro iudice causarum cri-
minalium. ibid.
Iusti potius in lege esse dicuntur, quàm sub lege. tom.1.
pag.36.n.11.
Iuenum ad vitia pronus impetus describitur. tom.2.
p.541.n.5.
Iuvenes pudicitiam, sobrietatemque sectari, rarum
& admirandum est. ibid.
Iuuentus, quæ etiam dicitur virilis ætas, quando in-
cipiat, & quando finiatur. t.4.p.234.n.2

K.

K Aloquia ciuitas in Vngaria Metropolitana Sede
decorata. t.1.p.218.n.2
Karleona inter Metropoles à peritioribus rerum Bri-
tannicarum scriptoribus enumeratur. tom.1.p.411.
num.6.
Karroffense monasterium Ordinis D.Benedicti, vbi si-
tum, & à quo fundatum. t.1.p.196.n.4
Keimelum Græca vox quid significet. tom.1.p.606.
num.2.

L.

Læſio ultra dimidiam iusti pretij quandonam de-
tur. tom.3.p.309.n.4
Laici Clerici quinam dicantur, duplici modo exponi-
tur. t.1.p.151.n.2
Laicorum incapacitas quoad res ecclesiasticas & spi-
rituales. t.2.p.356.n.5
Laicis competere potest ius praesentandi Praelatum,
sed non eligendi. ibid.n.6
Laici priscis Ecclesiæ sæculis prædicandi munus
obiire. tom.1.p.795.n.11
Laici in causis temporalibus etiam à clericis vt arbitri
recipi valent, non tamen in spiritualibus. tom.1.
p.1034.n.1.& p.1035.n.4.
Laici tanquam delegati in causis ecclesiasticis proce-
dere valent, non tanquam ordinarij; & quare.
ibid.n.5.
Laicus non potest contra laicum rescriptum iustitiæ
impetrare à Pontifice, nisi in defectum, & negli-
gentiam iudicis sæcularis. t.2.p.77.n.4
Laici possunt negotia ecclesiastica tractare ministe-
rialiter, non iurisdictionaliter. tom.2. pag.6.
num.3.
Laici possunt esse assessores iudicum ecclesiasticorum.
ibid.n.4.

Laici quare non possint cognoscere de causis spiri-
tualibus, seu merè ecclesiasticis. t.2.p.8.n.2
Laici quam cognitionem habere possint super iura-
mento. t.2.p.9.n.10
Laici possunt iurisdictionem iudicis alieni prorogare,
clerici verò neutiquam, nisi de proprij Episcopi
licentia. t.2.p.100.n.3
Laici an possint iurisdictionem iudicis sæcularis pro-
rogare. t.2.p.102.& seq.n.10
Laici ius percipiendi decimas præſcriptione acquirere
non valent. tom.2.p.682.& seq.num.6.& p.683.
num.8.
Laicus in criminali causa nequit testificari contra cle-
ricum. t.2.p.410.n.3.5
Laici in aliquibus casibus admittuntur ad testifican-
dum contra clericos. ibid.n.5
Laici intra cancellos Ecclesiæ cum clericis sedere non
debent, aut stare. t.3.p.3.n.8
Laici quomodo olim sacerdotes dicebantur à SS. Pa-
tribus & Apostolis. t.3.p.4.n.9.& p.6.n.12
Laici olim etiam psalmorum modulationi intende-
bant, non tamen in eodem loco ac sacerdotes.
ibid.
Laicos olim oblationem fecisse ad altare, quomodo
intelligi debeat. ibid.& p.7
Laicis nobilibus locus in Ecclesiis assignatur in Con-
cilio Aquensi. t.3.p.8.n.13
Laicis in Ecclesia canere in Concilio Laodicensi fuit
prohibitum. t.3.p.14.n.5
Laici ex dispensatione Pontificis possunt beneficium
obtinere, eiusque fructus percipere. tom.3.p.192.
num.3.
Laici decimas ecclesiasticas retinere non possunt.
tom.3.p.611.n.1.
Laici omnino incapaces sunt iuris decimarum. ibid.
n.3.& p.613.n.6.
Laicis potest competere ex privilegio Summi Ponti-
ficis ius percipiendi decimas. ibid.& seq.n.4
Laici decimarum occupatores, & iniusti detentores.
tom.3.p.612.n.5.
Laici decimarum iniustam detentionem infeudationis
nomine simulant. ibid.& seq.
Laicus hæres clerici institutus post aditam hæredita-
tem gabellarum solutioni est obnoxius. t.3.p.981.
& seq.n.11.
Laici in Ecclesia prædicare non debent, nec in con-
uenticulis de mysteriis fidei disputare. tom.5.p.205.
num.6.
Laici de mysteriis fidei disputantes peccant lethaliter.
t.5.p.207.in it.
Laici an aliquando publicè in Ecclesia docuerint.
ibid.n.11.
Laici contra naturam incontinentes excommunican-
tur. t.5.p.453.n.7
Laicus solenniter baptizans an efficiatur irregularis.
t.5.p.439.n.2.
S. Lanfrancus in Episcopum Papiensem cum magna
celebritate electus. t.2.p.463.n.1
Langtonus, natione Anglus, egregius Philosophiæ,
& Theologiæ professor, & aliæ eius Laudes. t.1.
p.145.n.1.
Laodicea alia in Syria, alia in Media, alia in Phry-
gia. t.2.p.550.n.2
Larvarum monstra clericis, & laicis prohibita sunt:
vbi de antiquo more introducendi larvas in con-
uiujs prohibito. t.3.p.40.n.2
Latina lingua studio Romanorum per orbem propa-
gata, & valde vsitata. t.1.p.112.n.4
Latina lingua vsitator in Ecclesia. ibid.n.3
Latiniacum percelebre Ordinis D. Benedicti mona-
sterium

Omniū Notabilium. Litera L.

- sterium ab omni iurisdictione exemptum immediate paret Romano Pontifici. tom.5. pag.52. num.2.
- Lairo* publicus quis dicatur, vt immunitatis beneficio non gaudeat. Vide in verbo *Fur*.
- Larissa* vrbs nobilis, & caput Theſſaliæ, vbinam ſita ſit. t.2.p.725.n.3
- Lariſſæ* Metropolitana iura conceſſa fuere. ibid. & pag.726.
- Laudenſis* ciuitas in prouincia Mediolanenſi à quibus fuerit condita: vbi de Lauda Pompeia. t.2.p.623. num.1.
- Laudunum* ciuitas Episcopalis eſt in conſinio Campaniæ, & Picardiæ cita, eiſque Præſulum dignitas quæ. t.1.p.135.n.1
- Laudunenſis ciuitas eſt Galliæ in Campaniæ, & Picardiæ conſinio ſita, Cathedrali Eccleſiâ Rhenenſis ſuffraganeâ decorata. t.3.p.546.n.1
- Laucana* diœceſis pertit, eiſ Eccleſiâ vnitâ Tuſculanæ. t.3.p.749.n.3
- S. *Laurentij* in Damaso Eccleſia quare ita dicta. tom.1. p.834.n.3.
- B. *Laurentius* vbi natus, à quo enutritus, & ſub quo Imperatore fuerit paſſus. t.2.p.185.n.15
- S. *Laurentij* monaſterium circa muros vrbs Leodiſis quàm vetuſtum ſit, quando inchoatum, & à quo abſolutum. t.2.p.643.n.9
- Laufana* vrbs ad ripam ſeptentrionalem lacus Lemani ſita, non longè à Geneua, ſede Episcopali hæreticorum perfidiâ priuata. t.3.p.209.n.3
- Lauteſboni* monaſterium canonicorum regularium in Anglia. t.3.p.775.n.1
- Lectiones* etiam antiquitus in officio diuino inſerebantur. t.1.p.639.n.2
- Lectionum* ſacrarum in matutinis horis mos antiquiſſimus eſt. t.3.p.862.n.2
- Leſtorem* ab Abbate benediſtionem in leſtione petere, ritus eſt antiquus. t.1.p.495.n.11
- Leſtoris* officium antiquitus quodnam; & an in Miſſa aliquid poſſet legere. t.1.p.605.n.2
- Leſtoribus* in Eccleſia legentibus populum ſalutare prohibetur. t.3.p.14.n.6
- Leſtoris* nomen latiffimè patet, & quinam Eccleſiæ miniſtri ſub hac voce comprehendantur. t.3.p.58. num.1.
- Leſtores* extra Eccleſiam veſte ſæculari vti non prohibentur. ibid. & p.59
- Leſti* geniales geniis olim conſecrabantur: vbi de lunnone ſceminatum genio. t.4.p.171.n.7
- Legatarij* in teſtamenti ritè tanquam legitimi teſtes admittuntur. t.2.p.399.n.9
- Legatarius* grauatus aliquid præſtare, an ſemper præciſè cogi poſſit ad grauamen iniunctum, percepto legato. t.3.p.503.n.11
- Legata* teſtamento, vel codicillis relinquuntur; & quomodo differant à fideicommiſſis. tom.3.p.455. num.6.
- Legata* indebitè ſoluta repeti poſſunt; & quænam dicantur perperam ſoluta. t.3.p.457.n.13
- in Legato generali an electio ſit hæredis, vel legatarij. t.3.p.465.n.5
- Legata* Diis Gentilium olim facta fuere. t.3.p.465. num.6.
- Legata* etiam nudis verbis relictæ debebantur. tom.3. p.468.n.8.
- in Legatis variæ formulæ vſitatæ fuere. ibid. n.21
- Legata* ſolennibus verbis relictæ quænam dicantur. ibid. & p.487.
- Legata* quomodo relinquenda ſint, vt ex æquitate canonica debeantur, t.3.p.467.n.13
- Legatum* rei alienæ qua ratione à teſtatore fieri poſſit, vt ſuſtineatur. t.3.p.469.n.8. & 9
- Legatum* damnationis, vel per vindicationem, an valida ſint. ibid. & p.470
- Legatum* rei alienæ an ſemper ab hærede d. beatur. t.3.p.470.n.10.
- Legatum* rei, quæ tantum pro aliqua parte teſtatoris eſt, quomodo conſiſtat. t.3.p.471.n.11
- Legatum* rei alienæ, vel communis, quando vtile, vel inutile ſit. ibid. n.12
- Legatum* rei alienæ an attento iure canonico validum ſit. t.3.p.472.n.13
- Legata* an in meram tertij voluntatem relinqui poſſint. t.3.p.492.n.5
- Legatum* in meram hæredis voluntatem relictum, an inutiliter relinquatur. t.3.p.493.n.6
- Legatum* relictum in tertij voluntatem, an ſit validum. t.1.p.496.n.10
- Legatum* creditori relictum ſub conditione, vt eo pro debito contentus ſit creditor, compenſat ipſum debitum, nec amplius legatarius petere poſteſt. t.3. p.500.n.4.
- Legatum* à debitore creditori pro debito relictum, quandonam vtile ſit. ibid. n.6
- Legati* cum debito compenſatio. ibid. n.7. & p.501. num.8.
- Legatum* filio relictum ſub conditione, vt de conſenſu patris matrimonium contrahat, non debetur, niſi conditioni pateat. t.4.p.69.n.3
- Legatum* filiz relictum cum nupſerit, an debeatur, ſi ante nubilem ætatem in domum mariti traducatur. t.4.p.77. & ſeq. n.9
- Legati* à Latere in prouinciis ſibi decretis ordinarij cenſentur, maioriq; dignitate & honoris prærogatiuâ fulgent quàm Legati miſſi. t.1.p.108.n.17
- Legati* dati, vel à latere poſſunt adiri etiam per ſimplicem querimoniam. t.1.p.188.n.12
- Legati* Apoſtolici Sedis non poſſunt transferre Episcopos, bene tamen Abbates. t.1.p.193.n.5
- Legatus* ex ſpeciali commiſſione poſteſt electiones confirmare. t.1.p.241.n.3
- à Legato Proconſulis ad Proconſulem appellandum eſt. t.1.p.700.n.6
- Legatus* Proconſulis poſteſt mandare iurisdictionem. t.1.p.658.n.16.
- Legatis* Proconſulum multa conceduntur, quæ delegatis non competunt. ibid.
- Legati* Proconſulum tertium genus conſtituunt inter iudices ordinarios, & delegatos. ibid.
- Legati* Romani Pontificis an etiam teneantur literas ſuæ commiſſionis exhibere. t.1.p.713.n.5
- Legatus* Pontificis in prouincia ſuæ legationis etiam per viam ſimplicis querelæ adiri poſteſt. t.1.p.728. num.2.
- Legatus* vnde ſic appelletur, & an neceſſarium ſit eiſ officium. t.1.p.729.n.4
- Legatos* mittere quibus competat. ibid.
- Legatorum* perſonæ ſanctæ dicuntur. ibid.
- Legatorum* Eccleſiæ magna authoritas, etiam priſcis ſæculis. t.1.p.720.n.5
- Legatorum* Sedis Apoſtolici tria genera referuntur. ibid. & p.730.
- Legatorum* à latere, natorum, & miſſorum inæqualis eſt iurisdictione. t.1.p.730.n.6
- Legati* Apoſtolici ipſa legatione iurisdictionem propriam, & ordinariam conſequuntur. ibid. n.7
- Legati* an hodie poſſint auferre primam inſtantiam Episcopis. t.1.p.731.n.8
- Legatus* Apoſtolicus non poſteſt adiri per viam appellationis friuolæ. ibid. n.10
- Legatus

Repertorium Generale

- Legatus** nequit cognoscere de causa specialiter à Pontifice delegata; nec per viam querelæ in prima instantia, aut appellationis in secunda, nisi ut eum confirmet. t.1.p.732.n.3.5
- Legatus** à latere confert beneficia vacantia in sua provincia, quamvis eorum collatio ad patronum ecclesiasticum spectet. t.1.p.740.n.3
- Legatus** aliqua beneficia conferre potest, aliqua verò non; & quænam. ibid.n.5.& 6
- Legati** missi, vel nati nullum ius habent ad conferenda beneficia. t.1.p.741.n.7
- Legati** à latere quare in provinciis sibi designatis beneficia conferre possint. ibid.n.8
- Legatus** à latere an conferat beneficia iure speciali, vel ordinario. ibid.n.9
- Legatus** nequit collationem beneficii vacaturi aliis committere. t.1.p.742.n.12
- Legatus**, cui commissæ est legatio in diuersis provinciis, potest in vna cognoscere de causis in alia emergentibus: postquam tamen provincie sibi commissæ terminos egressus est, nequit exercere iurisdictionem. t.1.p.743.n.4
- Legati** missi, seu nati officium cessat præsentem Legato à latere. t.1.p.744.n.2
- Legati** missi omnes, & ubicumque absoluunt; secus de Legatis missis, & natis. ibid.n.1
- Legatus** à latere potest absolvere à censura ob iniectionem manuum in clericos lata. tom.1.pag.746. num.7.8.
- Legati** statuta facere possunt in sua provincia. tom.1. p.747.n.1.
- Legatus** cognoscit de causis exemptorum, non ut ordinarius, sed ut Legatus. t.1.p.806.n.13
- Legati** excipiuntur à generali regula, videlicet eum, qui permisit certo loco soluere, ibi conueniri posse. t.2.p.99.n.17.
- Legatus** legationis officio fungens an possit Romæ conueniri, & quibus privilegiis gaudeat. tom.2. p.108.n.7.
- Legatus** Romæ conuentus quando privilegio reuocandi domum non gaudeat. ibid.& seq.
- Legatus** à latere quandomam non possit derogare iuripatronatus. t.3.p.792.n.3
- Legatus** an possit actiones proprias exercere tempore legationis. t.1.p.1033.n.7
- Legatus** quando possit reseruare collationem certi beneficii in fauorem certæ personæ. t.3.p.154.n.2
- Legati** à latere temporibus Clementis III. ex Episcopis eligebantur. t.5.p.587.n.1
- Legati** à latere, missi & nati, in quo differant quoad potestatem absoluendi. ibid.n.2
- Legio** vrbs antiqua, & nobilis Hispaniæ, iam ab anno 150. Cathedrâ Episcopali decorata. t.1.p.466. num.1.
- Legiones** decimare apud Romanos quid olim fuerit. t.3.p.595.n.3.
- Legionenſe** Regnum quare interdicto subiectum, & à quibus obseruatum fuerit interdictum. t.2.p.278. col.1.& 2.
- Legionenſis** ciuitas, antiquitus Sublamea dicta, à quo fuerit condita. t.1.p.982.n.1
- Legislator**, etiam supremus Princeps legi parere debet, quam tulit. t.1.p.56.n.11
- Legislatores** varij referuntur. t.1.p.11.n.24
- Legitima** Episcopo ex relictis testamento debita quænam sit. t.3.p.499.n.1
- Legitima** filiis debita quàm variis in iure nominibus appelletur. t.3.p.510.n.14
- Legitima** an sit iure ciuili, vel naturali filiis debita. ibid.n.15.
- Legitima** filiorum quoad substantiam est iuris naturalis. t.3.p.511.n.17
- Legitima** an possit minui, vel omnino tolli statuto, vel à Principe. ibid.
- Legitimæ** quota pars qua lege, & quænam assignata sit. ibid.n.17
- Legitimæ** filiorum nullum grauamen potest etiam à patre imponi. t.3.p.513.n.19
- Legitimæ** potest adijci conditio emancipationis. ibid. & seq.n.21.
- Legitima** non constituit filium debitorem aduersus patrem, sed est tantum debitum naturale. t.3.p.515. num.23.
- Legitima** an filiis debeatur patre in monasterio professo, perinde ac si iam ex vita migrasset. tom.3. p.660.n.4.& p.661.n.5.
- Legitimitas** iure Digestorum incognita fuit, & quandomam inceperit. t.4.p.226.n.8
- Legitimationis** requisita quænam sint. t.4.p.227.n.11. & p.228.n.12.
- Legitimitas** per subsequens matrimonium est iuris positiui. t.4.p.228.n.13
- ad **Legitimationem** efficiendam an requiratur consensus filiorum legitimandorum. tom.4. pag.229. num.14.
- Legitimitas** filiorum ex matrimonio putatiuo natorum quomodo contingat. t.4.p.231.n.7.& p.232. num.8.
- Legitimitas** à Principe facta quotuplex sit, & qui eius effectus. t.4.p.247.n.21
- Legitimitas**, quæ traditur spuris natis ex matrimonio nullo ob canonicum impedimentum, vel quæ fit extra causam dispensationis in radice matrimonij, est vera legitimitas. ibid.
- Legitimitas** in radice matrimonij quomodo fiat. ibid. & seq.
- Legitimitas** facta dispensando in radice matrimonij, ad quos casus quoad temporalia extendatur. tom.4. p.249.n.25.
- Legitimitas** per dispensationem in radice matrimonij an prodesse possit ad Regni successionem. ibid. pag.250.
- Legitimitas** non admittitur in præiudicium eius, cui ius quæsitum est; in præiudicium verò eorum, qui tantum spem habent, ritè admittitur. tom.4.p.250. num.26.
- Leiceſtria**, & Lilleshullæ monasteria D. Augustini vbi-
nam sita. t.1.p.676.n.2
- Lemouix** antiquissima Galliæ ciuitas Cathedralem Ecclesiam habens. t.1.p.844.n.1
- Leo I.** Magnus cognominatus, quando in Romanum Pontificem electus. t.1.p.820.n.1
- Leo** Cardinalis Legatus missus in Bulgariam ad coronandum Calojoannem. t.1.p.492.n.1
- Leo IV.** monachus Benedictinus quando Pontifex creatus. t.3.p.98.n.2
- Leodium** antiqua Eburorum ciuitas duas Ecclesias æquæ Cathedrales habet. t.1.p.155.n.1
- S. Leofredi** monasterium vbi situm, à quo constructum & ditatum. t.1.p.351.n.3
- Lepre** remedium certissimum ex Galeno, & Archigene. t.1.p.572.n.2
- Lepre** cura in Ægypto admodum familiaris. ibid.n.2
- Lepre** superueniens dissoluit sponsalia de futuro, non verò matrimonium; nam coniuges tenentur simul cohabitare, debitumque sibi inuicem reddere. t.4. p.144.n.4.
- Lepre** à Græcis *λεπρατία* dicta, quid sit, & quot eius species: vbi etiam de aliis cutaneis affectibus. ibid.n.6.

Omniū Notabilium. Litera L.

- Lepræ variae nomenclationes, & signa. *ibid.* & seq.
 Lepa quandonam causam præstet diuortio. t.4.p.145.
 num.8.
Leprosi apud Gentiles extra ciuitatem, apud Iudæos
 extra castra eiiciebantur. tom.3. pag.963. & seq.
 num.2.
Leprosi quomodo in lege veteri expiabantur. *ibid.* &
 pag.964.
Leprosi in lege gratiæ non ita miserabilem vitam
 agunt, vt prius. *ibid.* col.1
Leprosi exemptio à decimis, & nutrimentis anima-
 lium concessa. t.3.p.964.col.2
Leprosi arcentur à conuiujs cum sanis. *ibid.*
Leprosorum duo genera. *ibid.*
Leprosi inter hiemantes relegati, quinam sint. *ibid.*
 & seq.
Leprosi apud Hebræos ex lege, apud Catholicos ex
 consuetudine generali ab omnium communicatio-
 ne separantur. t.4.p.143.n.2. & p.144.n.5
Leprosi certo genere vestium ex præcepto Dei olim
 distinguebantur. *ibid.*
Leuca quid sit, & quot milliaribus constet. t.1.p.141.
 col.1.
Leucæ vbique non sunt æquales. *ibid.*
S. Leudredi monasterium Ordinis D. Benedicti est in
 dicecesi Rhotomagensi. t.2.p.780.n.1
Leuitæ communiter dicti, an verò *Leuitæ* strictè sump-
 ti, acceperint decimas ab alijs Tribubus filiorum
 Israël. t.3.p.583.n.3
Leuitæ decimarum decimas summo sacerdoti præsta-
 bant. *ibid.*
Lex æterna quid sit, & qui de ea ex professo egerint.
 t.1.p.2.n.2.
Lex æterna est vna sola, & simplicissima, immutabi-
 lis, inuariabilis, nullique derogationi subiecta.
ibid. col.2.
Legis æternæ notio omnibus est impressa; nemo ta-
 men nec in se, nec in effectibus eam comprehende-
 re potest. *ibid.*
Legis status duplex refertur. t.1.p.2.n.3
Lex æterna comprehendit omnes creaturas; non ta-
 men eodem modo comprehendit cæteras creatu-
 ras irracionales ac homines. t.1.p.3.n.4
Legis Dei, & legis hominis quæ differentia. *ibid.*
Leges omnes & omnia iura à lege æterna deriuantur.
ibid. p.3.n.5
Lex æterna scribitur in cordibus nostris, & vis eius
 omnibus creaturis imprimitur; & quomodo gentes
 eius vim agnouerint per rationem naturalem sine
 ullo fidei lumine. *ibid.* col.2
Lex æterna à quibus Gentibus nota. *ibid.* pag. 3.
 num.6.
Legis æternæ notio aliqua, etsi levis. tom.1. pag.4.
 num.7.
Lex naturalis, synderesis dicta à D. Thoma. *ibid.*
 num.9.
Lex æterna in quo differat à iure naturali. tom.1.p.6.
 num.13.
Lex tantum necessaria fuit irrepentibus vitijs, cor-
 ruptisque hominum cogitationibus. tom.1. pag.11.
 num.24.
Lex Moyfi per Deum data quosnam olim oblige-
 rit; & an hodie adhuc obliget. tom.1. p.11.col.2.
 num.24.
Lex gratiæ cœpit obligare cessante lege veteri; va-
 riisque nominibus appellatur à SS. Patribus. tom.1.
 p.12.n.26.
Lex gratiæ quid determinauerit. *ibid.*
Lex sancita, & debitè publicata obligat omnes sub-
 ditos legem condentis. t.1.p.35.n.8
D.D. Gonzal. in Decretal. Index generalis.
- Legis ritè* constitutæ varij effectus referuntur, *ibid.*
 num.9.
Leges libertati non derogant, ideo qui sub legibus
 viuunt, liberi sunt. *ibid.* n.11
Legibus an egeant iusti. *ibid.* & seq.
Lex quælibet requirit promulgationem, & publica-
 tionem. t.1.p.39.n.10
Legum promulgatio quomodo antiquitus apud Ro-
 manos facta, & abrogata. *ibid.* n.11
Legum promulgatio quomodo fieri debeat. t.1. p.40.
 num.12.
 in *Lege* mens legislatoris potius quam verba legis,
 attenditur. t.1.p.41.n.14
Lex præterita non respicit. *ibid.* n.16
Lex declaratiua legis antiquæ non tantum compre-
 hendit futura, sed etiam præterita. t.1.p.42. & seq.
 num.19.
Lex Moyfi abrogari debuit simul cum Sacerdotio *Le-
 uitico.* t.1.p.43.n.2
Lex Hebraica terrenorum repromissione præpara-
 bat populum ad Dei amorem. tom.1. pag. 45.
 num.10.
Legis veteris aliud erat intentum, aliud præceptum
 tendens ad consequendum intentum. *ibid.* p.46.
Lex antiqua cessauit simul cum Iudaismo & synago-
 ga post aduentum Christi. t.1.p.46.n.12
Lex antiqua quare quoad iudicialia dicatur mortua,
 sed non mortifera. t.1.p.47.n.13
Leges omnes populo Iudaico datæ à Deo ipso imme-
 diatè latæ fuere. *ibid.* n.14
Lex caremonialis Iudæis data ea tantum mortifera
 est, quæ præfigurabat Christum venturum. *ibid.*
 p.48.col.1.
Lex Mosaica multis rationibus abrogata probatur.
 t.1.p.48. & seq. n.16.
Lex antiqua, in quo sensu perpetua & æterna dicatur.
ibid. p.49.n.17.
Leges politica iustæ etiam quoad ecclesiasticas perso-
 nas vim directiuam obtinent. t.1.p.61.n.12
Lex naturalis qualiter obliget in foro conscientiæ.
 t.1.p.203.n.3.
Lex quomodo deficiat: vbi de lege naturali. tom.1.
 p.204.n.8
Leges Archiepiscopalis Ecclesiæ debent obseruare
 eius suffraganeæ. t.1.p.211.n.18
Lex ad præterita potest extendi, si id expressè in ea ca-
 ueatur. t.1.p.253.n.6
Leges priores ad posteriores trahuntur; & per istas
 illæ supplentur. t.1.p.699.n.2
Lex annaria celebris apud Romanos quæ fuerit. t.1.
 p.725.n.2.
Lex dicecesana propriè accepta non comprehendit iu-
 risdictionalem. t.1.p.801.n.8
Legis dicecesanæ nomine quid intelligatur; & quid
 iurisdictionalis appellatione. *ibid.* n.9
Lex aliquando pactum dicitur, sicut pactum dicitur
 lex. t.1.p.543.n.10
Lex humana regulariter non obligat cum discrimi-
 ne vitæ; aliquando tamen sic. tom.1. pag.958.
 num.10.
Lex Salica apud Gallos consuetudo appellatur. t.1.
 p.1023.n.4.
Leges pro certis tantum locis rogatæ plerumque in-
 feruntur in iure. t.2.p.74.n.2
Legum multitudo exitialis est Reipublicæ: ad explica-
 tionem Osee cap.8. t.2.p.530. & seq. n.1
Lex Iulia Papia de prohibitione fundi dotalis expli-
 catur. t.2.p.598. & seq. n.5. & seq.
Lex humana an possit in aliquibus casibus peccata
 permittere. t.2.p.723.n.15
 h Lex

Repertorium Generale

Lex humana præscriptionem admittens subditos ad peccandum inuitat. *ibid.*
Lex Iulia repetundarum ad quid lata à Caio Iulio Cæsare. t.3.p.34.n.9
Lex Iulia prædicta quos Magistratus afficiat, & qui eâ conueniri possint. *ibid.* & col.2
Legis Iuliz repetundarum pœna alia corporalis, alia litis æstimatio in quadruplum. tom.3. pag.35. num.11.
Lex Iulia repetundarum quam pœnam statuatur in iudicio criminali. *ibid.* n.12
Lex Iulia repetundarum iudici, siue in bona, vel mala causa pecuniam accipienti pœnam imponit. tom.3. p.36. & 37.n.15.
 Vide in verbo *Index*.
Leges concubinarum permittentes iniustæ, & contra dictamen rationis naturalis sunt. tom.3. pag.76. num.12.
Legibus Gentilium in iure canonico vtendum est quando ipsæ coadiuuant factos canones. t.3. p.200. num.5. & 6.
Legis perfectæ natura est, vt contra eam factum nequeat sustineri, etsi clausulam irritatem non habeat. t.3.p.268.n.2
Lex commissoria quid sit, & quid operetur in venditione adiecta. t.3.p.365.n.2
Lex commissoria in quibus differat à pacto de retrouendendo. *ibid.* col.2
Lex commissoria an in pignoribus iureiurando firmetur. t.3.p.385.col.2
Lex commissoria in pignoribus non solum legibus prohibetur, sed etiam sui naturâ nefaria est. *ibid.* pag.386.
 Vide in verbis *Pignus, Pactum*.
Lex commissoria æquè prohibetur, cum res pignori, vel hypothecæ data est, ac quando non datur. t.3. p.386.n.13.
Lex decemvialis potius iniuria, quàm ius censetur, nisi potius ad terrorem, quàm ad vsum scripta sit. t.3.p.416.init.
Leges regulariter non obligant, nisi post promulgationem. t.5.p.612.n.4
 Vide in verbo *Præceptum, Lex*.
Lexoniensis ciuitas in Gallia Celtica Cathedrâ Episcopali decoratur. t.4.p.285.n.1
Libelli variæ acceptiones referuntur: vbi etiam de libellaticis. t.2.p.111.n.4
Libelli in iure communior acceptio. *ibid.* n.5
Libelli definitio, requisita, & varia nomina traduntur. *ibid.*
Libelli claritas, in quo consistat. t.2.p.111.n.6
Libellus qua ratione dicatur obscurus. *ibid.*
Libelli clausulæ salutare recensentur. *ibid.* & seq.
Libello an sit necessaria conclusio in criminalibus, & civilibus. t.2.p.111.n.7
Libellus in locum formularum in iudicio vſitatarum apud Romanos successit. t.2.p.112.n.9
Libellus incertus, & ambiguus an possit sustineri, & à iudice declarari. t.2.p.114.n.8
Libellus alternatiuus in aliquibus casibus sustinetur. *ibid.* & seq.
Libellus in iudicio an admittatur, etsi res petita specificè non exprimitur. t.2.p.115.n.10
Libello comprehensam actionem emendare licet, non autem mutare. t.2.p.116.n.2
Libellus in quo iusticiam fieri postulatur, omni meliori modo, quo potest, sustinetur. tom.2. p.201. num.9.
Libellus accusationis sub qua formula concipi debeat. t.2.p.448.n.6.

Libellus accusationis sustinetur, etsi processus sit nullus, si postea probatum fuerit delictum. *ibid.* & seq.
Liberi quàm studiosè sint in iuuenili ætate à parentibus educandi: vide in verbo *Educatio*.
Libri, & scripturæ ecclesiasticæ non debent à profanis hominibus detineri, vel eis pignori dari. tom.3. p.354.n.3. & p.356.n.10.
Libri diuersi ad vsum chori, & psalmodiæ ecclesiasticæ habebantur. t.3.p.363.n.1
Libri, & scripta hæretici damnati comburendi, & configendi sunt. t.5.p.172.n.4
Librorum comburendorum vſus & consuetudo apud Gentiles & Catholicos. *ibid.* & p.173.n.7
Libri hæreticorum à quibus damnati possint, & debeant. *ibid.* & p.174.n.7
Libri hæreticorum qua ratione prohibendi, & abolendi sint. *ibid.* n.8
Libri hæreticorum etiam aliquid boni continentes damnandi sunt exemplo falsæ monetæ. *ibid.* & p.175.n.9.
Libri Adalberti hæretici quare in scrinio Romanæ Ecclesiæ seruati. t.5.p.175.n.10
Libertas res est, quæ magis digna favore censetur, cuius prætextu plerumque iuris rigor remittitur. t.2. p.793.n.1.
Libertas seruo relicta, si hæres voluerit, an vtiliter relinquitur. t.3.p.493. & seq. n.7. & p.495.n.8
Libertates an conferuntur bonis vacantibus fisco delatis. t.3.p.526.col.2
Libertas quomodo possit dari seruo pro actione spiritali, remissiuè. t.4.p.113.n.3
Libertas decennio inter absentes præscribitur, & quinquennio inter præsentis. t.4.p.148.n.2
Libertas per manumissionem non æqualiter apud Romanos assequebatur. t.4.p.155.n.1
Libertas quænam imponi dicatur, & quænam relinqui. *ibid.*
Libertas directa, vel fideicommissaria testamento data fuit. *ibid.* p.156
Libertus plena, minor, & minima quænam sint, & quomodo dantur. t.4.p.156.n.2
Libertus post libertatem consequutam non poterat ordinari ignorante patrono. t.1.p.547.n.11
Libertos Ecclesiarum teneri ad actus earum prosequendos, quid sit. t.3.p.257.n.5
Liberti Ecclesiarum ad quid tenerentur, ne in seruitutem recidiuerent. t.3.p.259.n.4
Liberti in presbyterum ordinati bona quomodo diuidenda iuxta Concilium Tribur. eo defuncto. tom.3. p.528.n.1. & seqq.
Liberti intestati bona cuiusque deferantur ex lege decemviri. t.3.p.529.n.7
Libra occidua quid significet in actis Marcellini, explicatur. t.2.p.423.n.7
Libra pendens viginti solidos à quingentis annis in Gallia & Italia recepta est. t.2.p.497.n.2
Licentiâ cedendi beneficio petita, & obtenta, non est pœnitentiæ locus. tom.1. pag.418. & seq. n.3. & seqq.
 Vide in verbo *Episcopus*.
Liger fluuius est Galliz, omnium fluuiorum Europæ longissimum cursum habens, Danubio excepto. t.2.p.645.n.1.
Ligia est obligatio standi semper à partibus Domini. t.3.p.117.n.2.
Limina Apostolorum quænam sint apud ecclesiasticos scriptores, & vnde mos ea visitandi etiam per Episcopos statim post consecrationem. t.2. p.553. num.5.

Omniū Notabilium. Litera L.

- Lingonum* ciuitas præclara Galliæ, eiusque Præfulum
eximia dignitas. t. 1. p. 105. n. 2
- Lis* pendens quia per appellationem suspensa fuit sen-
tentia, deciditur iuxta legem veterem, non iuxta
recentior editam. t. 1. p. 43. n. 19
- Linum* corporale dicitur, & quare, & cui vsui de-
seruiat. t. 1. p. 635. n. 4
- Litium* minuendum studium commendatur, pro-
trahendarum verò pertinacia damnatur. t. 1. p. 886.
num. 2.
- Lites odiosæ sunt, præcipuè in personis ecclesiasticis.
ibid.
- Litis contestatio quomodo fiat: vbi quod eâ omiſſa
nullus est processus. t. 2. p. 124. n. 4
- Litis contestatio vnde sic dicta sit, & vnde originem
sumpserit. t. 2. p. 125. n. 6
- Litis contestatio apud quem iure antiquo fieret. ibid.
num. 7.
- Litem contestari, & iudicium accipere promiscuè
apud Iurisconsultos vsurpatur. tom. 2. pag. 126.
num. 8.
- Lis an actore, & reo præsentibus viua voce sit conte-
standa. ibid. & seq.
- Litis contestatio nec iure ciuili, nec Pontificio repe-
ritur expressa. t. 2. p. 126. n. 9
- Litis contestatio definitur. ibid.
- Litis contestatio quàm varia & multiplex sit, ostendi-
tur. ibid. & seq.
- Litis contestatio basis est, & fundamentum iudicij,
nec à partibus remitti potest. tom. 2. pag. 127.
num. 10.
- Litis contestatio in quibus casibus non sit necessaria.
ibid.
- Litis contestationis effectus. ibid.
- Litis contestatio non fit per positiones; & responsio-
nes, sed per actoris petitionem, & rei responsio-
nem. t. 2. p. 127. n. 11
- Litium breuitas & finis Reipublicæ bonum est, si-
cut earum dilatio malum. tom. 2. pag. 136. & seq.
num. 9.
- Lite non contestata super re, quæ in controuersiam
venit, non sunt testes recipiendi, nec sententia
proferri valet. tom. 2. pag. 149. num. 1. & pag. 150.
num. 4.
- Lis inter Gualfridum Senensem Episcopum, &
Vuidonem monachum Aretinum. tom. 2. p. 153.
num. 5.
- Lis & causa, an re & nominibus inter se differant.
t. 2. p. 225. & seq. col. 2.
- Litium finis aliquando pro exequutione sententiæ,
aliquando pro iudicij exitu sumitur. tom. 2. p. 287.
num. 2.
- Lites finire, & minuere boni Principis studium est.
ibid. n. 3.
- Lites præliis comparantur quoad damna Reipublicæ
inferenda. ibid.
- Lis pendens quando dicatur. t. 2. p. 299. n. 4
- Lite pendente nihil innouandum est. ibid. n. 5
- Lite pendente super matrimonio non possunt coniu-
ges priuari vsu coniugij. ibid. n. 6
- Lite pendente an possint aliquando coniuges priuari
vsu coniugij, vel possit eis denegari restitutio ad
eius vsum. t. 2. p. 300. n. 8. & seqq.
- Litis definitio traditur, & pro quo à Iurisconsultis
propriè accipiatur. t. 2. p. 302. n. 3
- Litem æstimari quid sit. ibid.
- Lis quælibet decidenda est secundum iura existentia
tempore controuersię, non autem iuxta priuile-
gium lite pendente impetratum. tom. 2. pag. 309.
num. 5.
- Lites* debent celeriter terminari. t. 2. p. 732. n. 8
- Lites celeriter terminari quid sit. ibid. & seq. num. 7.
& 8.
- Litium finiendarum celeritas an possit simul æquitati,
& iuris rigori conuenire. t. 2. p. 733. n. 3
- Lite pendente super beneficio, an possit aliquid inpo-
uari. t. 1. p. 761. n. 7
- Lis inter alios agitata aliis prodesse, nocere tamen
non valet. t. 2. p. 793. n. 10
- Lite super beneficio ambigua existente, potest iudex
vni ex litigatoribus beneficium assignare, alij ve-
rò certam pensionem in ipso beneficio. t. 3. p. 156.
num. 3.
- Lis à contentione limitis prius nomen sumpsit. t. 5.
p. 620. cap. 10.
- Litania*, quæ apud Latinos Rogationes dicuntur, du-
plicis generis sunt. t. 3. p. 950. n. 12
- Litaniæ Romanis, & exteris à Pontifice indictæ.
ibid.
- Litania maior, & minor. ibid. & seq.
- Litera* conseruatoriæ quid sint, & ad quid valeant.
t. 1. p. 110. n. 6.
- Literæ absolutoriæ per subreptionem impetratæ non
sunt exequendæ. t. 1. p. 111. n. 1
- Literæ expectatiuæ ad beneficium validæ sunt, etiam
in eis non factâ mentione ampli patrimonij. t. 1.
p. 139. n. 3.
- Literæ in forma communi, & in forma Pauperum
quid sint. ibid. n. 4
- Literarum Apostolicarum ad beneficia vsus in Eccle-
sia quando cœperit, & quomodo inoleuerit. t. 1.
p. 160. n. 4.
- Literæ à R. Pontifice ante Concilium Tridentinum
impetratæ triplicis generis fuere. tom. 1. pag. 160.
num. 5.
- Literæ monitoriæ, præceptoræ, & executoriæ.
ibid.
- Literæ Principum mandata dicuntur. t. 1. p. 161. n. 2
- Literæ expectatiuæ ad quæ non possint extendi. t. 1.
p. 162. n. 2.
- Literæ expectatiuæ odiosæ & restringendæ sunt, & an
comprehendant præbendas Ecclesiæ Cathedralis,
t. 3. p. 183. n. 3.
- Literarum ad conuocandos electores absentes formu-
la. t. 1. p. 285. n. 4
- Literas nescire dupliciter accipi potest, & quidnam
propriè significet. t. 1. p. 503. n. 9
- Literæ, quæ clericis peregrinis antiquitus dabantur,
quid fuerint, & quomodo vocatæ. t. 1. p. 595. n. 4
- Literarum formatarum forma præscripta in Concilio
Nicæno 1. ibid. n. 5
- Literæ communicatoriæ quid sint, & quibus datæ fue-
rint. t. 1. p. 596. n. 6
- Literæ dimissoriæ clericis duplici ex causa datæ sunt.
ibid. n. 7.
- Literæ commendatitiæ laicis, & clericis communes
fuere; sed diuersis ex causis dabantur. t. 1. p. 596
n. 8. & 13.
- Literæ pacificæ clericis, & laicis dabantur confu-
gentibus ad Ecclesiam. ibid. & seq. n. 9
- Literæ canonicæ suprâ relatæ à quibus dabantur, &
ad quid. t. 1. p. 597. n. 11
- Literæ reuerendæ quid sint, & ad quid dentur. tom. 1.
p. 614. n. 3.
- Literas dimissorias concedere possunt solùm qui ordi-
nes conferre valent. ibid. n. 4
- Literæ dimissoriæ quibus sint concedendæ. ibid. n. 5
- Literarum dimissoriarum formula. ibid. n. 6
- Literæ gratiæ, & literæ iustitiæ in quo differant quoad
earum executionem. t. 1. p. 653. n. 7

Repertorium Generale

- Literæ tractatoriæ* quid sint , & quis earum vsus in Ecclesia. t.2.p.752.n.19
- Literis* Episcopi, vel alterius iudicis ordinarij standum est donec contrarium probetur. tom.2. pag.352. num.2.4.
- vt *Literis* Episcopi, vel alterius iudicis ordinarij fides adhibeatur, quænam requirantur. ibid.p.353
- Literæ* Pontificiæ quantæ authoritatis sint super literas Episcopi, vel alterius iudicis ordinarij. tom.2. p.353.n.5.
- Literis* Episcopi quandonam fides non adhibeatur. ibid.n.7.
- Literati* regulariter pro viris doctis, aliquando etiam pro sciolis, & leguleis sumuntur. tom.3. pag.94. num.2.
- Litigatores* quomodo legitimandi sint ne iudicium reddatur illusorium. t.2.p.34.n.5
- Litigator* falsitatem in causa committens, an semper illam amittat. t.2.p.637.n.6
- Litigator* qui propter non admissam exceptionem appellationem interposuit, exceptionis veritatem coram iudice appellationis probare debet. t.2.p.644. n.10.&13.
- Litigator* qui promisit iudicio Ecclesiæ stare, an possit à prolata sententia appellare. tom.2. pag.828. num.2.
- Litigator* qui detulit appellationi aduersarij, appellans ipse in eadem causa non auditur. t.2.p.830. num.4.
- Litigator*, qui protestatus est se nolle appellationi renunciare, non debet admitti ad actum contrarium. t.2.p.863.n.3.
- Litigator* munera iudici dans incidit in pœnam legis Iuliæ repetundarum. t.3.p.37.n.15
- Liturgia* omnes, etsi verbis diuersæ, re tamen in omnibus conueniunt. t.3.p.878.col.1
- Liunia* Septentrionalis regio fidem sub Innocentio III. amplexa. t.2.p.931.n.3
- Liunia* regionis Septentrionalis, vulgò *Liesant*, breuis descriptio. t.3.p.38.n.1
- Locatio* rerum Ecclesiæ ad longum tempus an licite fieri possit, & quænam dicatur à Doctoribus locatio ad longum tempus. t.3.p.272.n.1
- Locatio*, nec alienatio est, nec transfert dominium in conductorem. ibid.& seq.
- Locationum* variæ species, & casus referuntur, & in quibus rebus Ecclesiæ facta sit valida. t.3.p.273. num.2.
- Locatio* ad modicum tempus quænam fuerit apud Romanos, & quænam sit respectu Ecclesiæ. ibid. & seq.
- Locedia* monasterium Ordinis Cisterciensis in Lombardia, vnde sit ita dictum. tom.2. pag.263. num.2.
- Locus* honoratior in Ecclesia potest pretio vendi, vt ibi sepulchrum construatur. t.3.p.567.col.2
- Locus* in quo diuina celebrantur debet esse ab omni forde, & macula immunis. t.3.p.848.n.10
- Locus* obligationi, & similibus contractibus adiectus, quid præstet. t.2.p.94.n.4
- Locus* quandonam obligationi inutiliter adiciatur. ibid.
- qui Loco certo promisit soluere, vbi conueniri possit. ibid.& seq.n.6.&7.
- Locus* solutioni destinatus semper in æstimatione rei faciendæ est attendendus. tom.2. pag.97. col.2.
- Loci* adiectio in contractu non impedit, quin reus in loco domicilij directa actione conueniri possit. t.2.p.98.n.14.
- Locus* medius apud maiores fuit honoratior in consensu & incessu. t.2.p.764.n.7
- Locus* sepulturæ aliquando à Iurisperitis purus vocatur. t.3.p.565.n.4
- Locus* religiosus in iure ciuili quis dicatur. ibid.
- Locum* religiosum sibi quisque faciebat apud Romanos. ibid.col.2
- Locus* religiosus iure canonico quomodo efficiatur. ibid.& seq.
- Loca* pia, & consecrata dupliciter ab hæreticis, & Gentilibus impugnantur. t.3.p.833.n.4
- Vide in verbo *Templum*, *Ædes sacra*.
- Londinum* ciuitas Regia in Anglia, ciuibus frequentissima, & diuitiis affluens. tom.1. pag.191. num.2.
- Loquutio* prohibita cum excommunicato comprehendit etiam excommunicationem per scripturam. t.2. p.619.n.2.
- Luca* Etruriæ ciuitas Episcopali Cathedrâ decorata, vbi sita sit. t.1.p.311.n.1
- Luca* Etruriæ ciuitas Romanis, Græcis, Italiæ Regibus, & aliis variis dominis paruit. tom.2. p.280. num.1.
- Luca* quandonam Ecclesiâ Cathedrali decorata, & quando eâ priuata. ibid.
- Lucensis* vrbs in Gallecia olim Archiepiscopalis, nunc tantum Cathedrâ Episcopali decoratur. t.3. p.751.n.1.
- de *Lucerna* monasterium Ordinis Præmonstratensis, quandonam fuerit fundatum. tom.2. p.855. num.2.
- Lucernarum* vsus in Ecclesia perantiquus; & quod non tantum in nocturnis officiis, sed etiam in diurnis accendi debeant. t.1.p.635.n.6
- Lucernarium* antiquitus fuit vespertinum officium, & quare ita dictum. t.1.p.632.n.2
- Lucernarium* ab antiquis vocabatur vespertinus orandi modus, ad vespertas pertinens; & quare ita dicebatur. t.3.p.29.col.1
- Lucernarium* tantum præsentem Episcopo, Presbytero, vel Diacono legi poterat, & quare. ibid.
- Lucernarium* in ciuitate tantum præsentem Episcopo, vel Presbytero; in villis verò etiam præsentem solo Diacono recitari poterat. ibid.col.2
- S. Lucia* Syracusanæ monasterium antiquissimum est omnium Ordinis D. Benedicti monasteriorum, quod sub Gregorio Magno floruit. tom.2. pag.691. num.3.
- Lucius III.* quando ad Apostolicum fastigium euectus, & quandiu Ecclesiam rexerit. tom.1. p.104. num.1.
- Lucius I.* quando vniuersalis Ecclesiæ regimen assumpsit, & martyrio coronatus fuit. tom.1. p.221. num.1.
- Ludovicus VIII.* Galliarum Rex quare Leo cognominatus fuerit. t.2.p.206.n.1
- Lucus* est nemus arboribus densum, Deo sacrum, vbi Gentiles Deos suos colebant. tom.1. pag.887. num.4.
- Ludus* vnde sic dictus; & quàm varia ludorum genera apud veteres. t.3.p.40.n.1
- Ludi* theatrales etiam prætextu consuetudinis, in festiuitatibus Domini nostri, aut Sanctorum eius in Ecclesiis fieri non debent. tom.3.p.41. n.4.& p.43. & 44.n.10.
- Ludi* theatrales in Academia Atheniensis etiam à studiis legum per corruptelam habiti. tom.3. p.45. num.10.
- Ludi* quinam liciti sint clericis, & quid si ex ludo homicidium sequatur. t.5.p.283.n.3
- Lugdunum*

Omniū Notabilium. Litera L. M.

Lugdunum illustris Metropolis Galliae dicitur, eiusque Praesul Patriarcha vocatur, habetque Primatum super tres Archiepiscopatus. tom. 1. pag. 396. num. 1.

Luminarium vsus in officiis diuinis celebrandis, & praecipue in Missa, non ad tenebras pellendas, sed ad celebritatem, laetitiam, & religionem. t. 3. p. 900. & 901. col. 1. & 2.

Luna Etruriae ciuitas peruetusta Tuscorum colonia fuit, & vbi sita sit. t. 5. p. 137. n. 1

Lundenfis ciuitas praecipua totius Regni Daniae, olim tantum Episcopalis, deinde Archiepiscopalis facta, postea Primatus honore decorata fuit. t. 1. p. 168. & seq. n. 2.

Lupanar quid sit, & vnde sic dictum. tom. 4. p. 44. num. 4.

Lupanaria apud multas nationes permissa, & diu apud Catholicos tolerata fuere. ibid. n. 4

Lupanarium vsus an sit licitus. ibid.

Lusitania Regnum aliquando feudatarium fuit Ecclesiae Romanae. t. 5. p. 163. n. 1

Lusitanum Regnum à quo fuerit feudale Romanae Ecclesiae effectum. t. 5. p. 164. n. 2

M.

M *Achabai* necessitate absoluta cogente pugnauerunt in Sabbatho, ideo non censentur illud violasse. t. 1. p. 856. n. 22

Macherus de Lorraine, Episcopus Tullensis à Canonicis super dilapidatione in iudicium vocatur. t. 1. p. 921. n. 2.

Machinatio contra Principem sacris Ecclesiae canonibus damnatur, & saeuissimis poenis vindicatur. t. 2. p. 612. n. 5.

Vide in verbo *Conspiratio*.

Machinatio ad actum proximum, & immediatum redacta, eadem saepe poenā punitur ac ipsum delictum. t. 4. p. 263. n. 15

Maclonium ciuitas Episcopalis Galliae, vbi sita, & quare ita dicta. t. 3. p. 179. n. 1

Mafalda Henrico I. Castellae Regi matrimonio coniuncta, ab eo separatur. t. 4. p. 302. n. 1

Mafalda Sancij I. Lusitaniae Regis filia, ab Henrico separata miraculis claret. ibid.

Magalona ciuitas est in insula maris Mediterranei, & vbi sita. t. 1. p. 155. n. 2

Magalonensis ciuitas Galliae Narbonensis olim Cathedrali Episcopali decorata fuit. tom. 3. pag. 564. num. 1.

Magalonensis Episcopatus villis quamplurimis ditatus. t. 4. p. 242. n. 2

Magdeburgum celebris Metropolis Germaniae, instaurata, & priuilegiis decorata ab Othone Imperatore. t. 1. p. 129. n. 1

Magdunum oppidum est in ripa Ligeris prope Aurelianum. t. 2. p. 891. n. 1

S. Maglorij monasterium Ordinis D. Benedicti, à quoniam fuerit constructum. tom. 2. pag. 707. num. 1.

Magister Scholae dignitas antiqua in Ecclesiis Cathedralibus, & ad quid instituta. tom. 1. pag. 129. num. 1.

Magistri Scholarum in Ecclesiis constituti Scholastici dicti sunt. t. 1. p. 130. n. 8

Magister quis, & vnde ita dicatur. tom. 5. pag. 130. num. 2.

Magistri pecorum. ibid.

Magister is dicitur, qui patrimonio debitoris vendendo praefectus est. ibid.

D. D. Gonzal. in Decretal. Index generalis.

Magister constituendus est in qualibet Ecclesia Cathedrali, qui clericos scholares pauperes doceat. t. 5. p. 132. n. 1. & p. 134. n. 6.

Magistrorum salaria iure ciuili approbata fuerunt, & quomodo appellentur, ostenditur. tom. 5. p. 134. & seq. n. 6.

Magister beneficium habens sufficiens, aut publicum stipendium, nequit aliquid à discipulis exigere. ibid. p. 135

Magistratus maiores & minores quomodo teneantur iudicare secundum ius, non ex arbitrio. t. 1. p. 36. num. 13.

Maiores octodecim annis iudex delegatus designari potest, si partes consentiant. tom. 1. pag. 725. num. 1.

Maiores ordine, licet posterior in Ecclesia receptus, praefertur inferiori in gradu, qui illi debet praestare seruitutem. t. 1. p. 839. n. 1

Maiores gradum in hierarchia triumphanti, tum in militanti, minorem praecedere debet. ibid. n. 3

Maiores nomen quid sit, & quoniam maiores dicantur. t. 1. p. 200. n. 1

Maius monasterium vbi situm, & quare ita dictum. t. 1. p. 675. n. 1

Maledictio vitium est animi, quo maledicus à malefico non nisi occasione distat. tom. 5. pag. 412. num. 6.

Maledictio est vitium in verbo. ibid.

Maledicum quis dicatur. t. 5. p. 412. n. 6

Maledicus quoduplex sit, & quibus poenis subiaceat. ibid. & seq. n. 7.

ad *Maledicos* puniendos quoniam considerata sint. t. 5. p. 413. n. 9.

Maleficiati quoniam dicantur, eorumque exempla referuntur. t. 4. p. 214. n. 6

Maleficium praestans impedimentum matrimonio quid sit, & an possit à daemone causari. tom. 4. p. 213. num. 6.

Maleficium praestans impotentiam ad coeundum quibus artibus peractus fuerit, & quibus remediis curatus: & quam vana haec sint. ibid. & p. 214

Maleficia quibus remediis licitis auerti possint, & an ligatus maleficio possit à malefico petere, vt alio maleficio prius soluat. tom. 4. pag. 217. num. 12.

Maleficia destructione an liceat vt ad obtinendam sanitatem. t. 4. p. 218. n. 13

Maleficia nomen generale est; communi tamen modo loquendi pro magno, & improbiſſimo scelere accipitur. t. 4. p. 264. n. 2

Malaria accedente cum habilitate ad copulam, ritè, & validè contrahitur matrimonium ante pubertatem. t. 4. p. 89. n. 3

Vide in verbo *Atas*.

Malaria est versutia, & fallens nocendi ratio, ex dolo & calliditate orta. t. 5. p. 393. n. 1

Malum ita est ex D. Paulo vitandum, vt nec suspicio, vel imago vlla mali appareat. tom. 3. pag. 32. num. 1.

Manalis lapis apud Romanos quis fuerit, & quis eius vsus. t. 3. p. 328. col. 2

Mancipiorum commercium, quæ ex Indiis in Europam transfuehantur, an licitum? remissuè. t. 1. p. 38. num. 5.

Mancipium rusticum apud Romanos quid fuerit, & quid etiam in priscis Ecclesiis. tom. 3. pag. 262. num. 3.

Mancipium rusticum inter immobilia recensetur, nec nisi longo tempore praescribi potest. tom. 3. p. 342. num. 8.

Repertorium Generale

Mandatum generale non idem operatur in grauibz causis ac speciale. t.1.p.143.n.6
Mandata Apostolica ad collationem beneficiorum data. t.1.p.160.n.5
Mandatum in iure ciuili quid significet. tom.1.p.161. num.2.
Mandata Apostolica ad beneficia, ad quæ dirigantur. ibid.n.3.
Mandatum an semper morte mandantis finiatur. t.1.p.685.n.7.
Mandatum gratiæ in quo differat à mandato iustitiæ. t.1.p.687.n.13.
Mandatum speciale quando ad citationem faciendam desideretur. t.1.p.713.n.7
Mandatum procuratori valde necessarium ad agendum in iudicio; & quænam habere debeat, vt sufficiens censeatur t.1.p.915.n.9
Mandatum est quid facti, & non præsumitur, nisi probetur. ibid.n.10
Mandatum non ita desideratur in defensore ac in procuratore. ibid.n.11
ex Mandato ritè, legitimèque contracto duplex oritur actio. t.1.p.928.n.4
Mandati actio directa ad quid obliget procuratorem, & quid contraria consequatur. ibid.& n.5
Mandatum etiam in perpetuum collatum reuocatione finitur; & in quibus casibus reuocari non possit. t.1.p.934.n.3
Mandatum post litis contestationem non potest à domino reuocari. ibid.& seq.n.4
Mandati reuocatio quibus modis fieri debeat, ostenditur. t.1.p.935.n.5
Mandatum an per furorem superuenientem rescindatur. t.4.p.58.n.8
Maneria, seu manerium quid sit, antiquis auctoritatibus probatur. t.5.p.92.n.2
Manerium, seu maneria est habitatio cum corte, seu agri portione. t.2.p.855.n.3
Manica quid significet. t.3.p.53.n.8
Manicæ consuetudinæ quænam sint. ibid.
Manicæ extremitates sunt vestimentorum, quibus teguntur manus. t.3.p.53.n.10
Manifesti variæ acceptiones referuntur, & an idem sit cum notorio. t.5.p.23.n.4
Manifestum, seu notorium quomodo diuidatur. t.5.p.24.n.5.
vt Manifestum quid dicatur, quid requiratur, & quot personæ desiderentur. ibid.
Manifestum admittit probationes in contrarium, non verò notorium. ibid.n.8
Vide in verbo *Notorium*.
Manipulus quid sit, & vnde originem ducat; & qui ministri eo vti possint. t.1.p.515.n.31
Mansiones diuersæ in Ecclesiis antiquis nouis comparatæ. t.3.p.6.n.10
Vide in verbo *Ecclesia, Fideles*.
Mansiones diuersæ vtrique sexui à priscis assignatæ castitatis & pudicitiae causâ. tom.3. pag.65. num.10.
Manus integer, ex quo seruitium aliquod præstandum non est, quid sit. t.3.p.795.n.3
Manus vnus ad minus in dotem Ecclesiæ à fundatoribus assignatus. ibid.n.4
Manusum varia genera referuntur. ibid.& seq.
Manus instructus, vel vestitus, ex quo presbyter Ecclesiæ inferuiens nullum seruitium impendere domino tenebatur. t.3.p.796.n.6
ex Manis Ecclesiæ assignatis tributum solui debet, si antequam ei assignarentur, illud pendebatur. ibid. col.2.

Manuana Ecclesia ab Aquileiensis Patriarchæ iurisdictione exempta, Ecclesiæ Romanæ immediatè subiecta fuit. t.5.p.523.n.3
Manumissionis modi duo. tom.5. pag.540. & seq. num.2.3.
Vide in verbo *Seruus*.
Manumissio in Ecclesia facta magna libertatis priuilegia præstabat. t.1.p.543.n.10
Manumissio tantum in Ecclesia Episcopali fieri potuit. ibid.
Manumissionis seruorum Ecclesiæ formula, & solennitas traditur. ibid.& seq.
Manumissionum variæ formulæ apud Romanos vsitata, ex quibus non æquè perfecta libertas sequebatur. t.4.p.155.n.1
Manumissio vindictâ vnde ita dicta sit. ibid.
Manumissionis vindictâ ritus, & solennia verba fuerunt; & quandonam in desuetudinem abierit. ibid. pag.156.
Manus longa quid sit, & quare Principibus tribuatur. t.1.p.171.n.16.
Vide in verbo *Possessio*.
Manus defigere quid sit, iuxta Salomonem in prouerbiis. t.3.p.386.n.4
Manus fidei symbolum apud veteres fuit, vnde per iuris manus amputabatur. t.2.p.160.n.10
Manus dextra fidei, & concordiae symbolum est. ibid.
Manuum coniunctio contracti matrimonij signum fuit. t.4.p.103.n.3
Manuum violenta iniectio in clericum quâ censurâ cohibeatur, & an impuberes ea afficiantur. tom.5. p.574.n.2.&3.
Manuum violenta iniectio in clericum quandonam excusetur ab excommunicatione. t.5.p.576.n.1
Manuum iniectio violenta quibus clericis inferri possit absque censura, & quibus non. ibid.& seq. num.2.
Manuum iniectio violenta in clericum quinam actus prohibeantur. t.5.p.582.n.3
Vide in verbo *Iniectio*.
Mappula in ministeriis sacris adhiberi quid sit, & quis eius vsus. t.1.p.515.n.31
Maranatha, vox est in excommunicatione adhiberi solita, & quid ea significetur, & de quo aduentu Domini sit intelligenda. Vide in verbo *Excommunicationis*.
S. Marcellus titulus Presbyteri Cardinalis. t.1.p.297. num.7.
Marcha quid sit, & quis eius valor apud varias nationes. t.1.p.872.n.3
Marcha Latinum nomen non est, sed Germanicum. t.1.p.1014.n.3.
Marcianus Augustus libertatis ecclesiasticæ vindex quo tempore floruerit. t.2.p.152.n.2
Marcoaldus Senescallus Imperij Regnum Siciliæ inuadit, & excommunicatur. tom.1. pag.327. num.19.
S. Marci Ecclesia in Tyro ciuitate Phœnicie à quibus sit condita. t.2.p.132.n.5
Marescalli officium apud Gallos est militare. tom.2. p.307.n.1.
S. Maria in Cosmedin titulus Diaconi Cardinalis, secunda Ecclesia B. Mariæ in vrbe dicata, aliàs dicta Ecclesia S. Mariæ Scholæ Græcæ. tom.1. pag.65. num.3.
B. Maria in via lata titulus est vnus Presbyterorum Cardinalium. t.1.p.69.n.2
S. Mariæ de Matura monasterium Ordinis D. Benedicti in Florentina diocesi. ibid.n.3
D. Mariæ

Omniū Notabilium. Litera M.

D. Mariæ de Charitate monasterium Ordinis Cisterciensis, in ciuitate de Tulebras constructum. t.1. p.944.n.4.

D. Mariæ ad Carceres monasterium Ordinis Camaldulensium. t.1.p.979.n.1

S. Mariæ, & S. Ioannis de Sacra Menia monasterium Ordinis Cisterciensis, vnde ita dictum sit, & vbi nam situm. t.2.p.451.& seq.n.2

S. Mariæ de *Iosaphat* monasterium in diocesi Carnotensi constructum. t.3.p.827.n.1

Maria Virgo Deipara quomodo verum matrimonium contraxerit. t.4.p.124.& seq.n.10.& seqq.

S. Maria de Albano Prioratus est in Metropoli Ianuensi, Canonicorum Regularium D. Augustini. t.4.p.254.n.1.

B. Maria verè dicitur & est Mater Dei, quæ verè Deum peperit. t.5.p.171.n.1

Vide in verbo *Ecclesia*.

Maritus in causis vxoris speciale mandatum requiruntibus potest admitti sine tali mandato. t.1.p.144. num.8.

Maritus mandatum habens ab vxore potest etiam in aliis, quæ mandatum excedunt, admitti. ibid.

Maritus vt maritus agens pro vxore, sine mandato auditur. t.1.p.933.n.2

Maritus vxoris nomine absque mandato potest in iudicio comparere. t.2.p.325.n.3

Maritus ex longinquo rediens, mulieremque prægnantem inueniens, si non protestabatur ex seipso prægnantem non esse, sibi præiudicium inferebat veteri iure Romanorum. tom. 2. pag. 370. num.6.

Maritus pro restitutione dotis non potest conueniri vltra quàm facere possit. t.3.p.418.n.11

Vide in verbo *Præiudicium*.

Maritus, qui de dote statim soluto matrimonio restituenda pactus est, conuenit, an gaudeat privilegio, ne vltra quàm facere possit, conueniatur. t.3. p.423.n.10.

Maritus, siue neget, siue assermet matrimonium esse contractum, an semper ei onus probandi incumbat. t.4.p.95.n.2.

Maritus & vxor quandonam sibi inuicem donare possint. t.3.p.548.n.5

Maritus contrahens matrimonium viuente prima vxore, relicta secundâ, cum priore cohabitare debet, & publicè in Ecclesia pœnitentiam facere. tom.4. p.104.n.5.

Maritus cuius vxor perpetuâ infamiâ laborat, an possit secundum matrimonium contrahere. t.4.p.146. num.10.

Maritus insidiatorem sui, machinante vxore interficiens, potest ipsam dimittere, & eâ mortuâ cum alia contrahere. tom.4.p.256. num.3.& pag.263. num.14.

Maritus facto diuortio an teneatur ad restitutionem totius dotis. t.4.p.279.n.4

Maritus constante matrimonio dominus dicitur, si cur vxor dicitur domina. t.4.p.286.n.4

Maritus an possit ob dotem non solutam vxorem è domo eiicere. t.4.p.314.n.15

Maritus inops dotem sibi promissam petens, cautionem qualemqualem præstare debet, aliàs dos deponetur apud mercatorem. t.4.p.314.n.16.& p.316. num.20.

Maritus sciens vxorem suam adulterium commisisse, & in eo persistere, tenetur eam deferere; post peractam verò pœnitentiam debet eam recipere. t.5. p.305.n.2.& p.308.& seq.n.10.& 11.

Maritus an statim ac cognouit vxorem adulteram ef-

se, teneatur eam deferere. t.5.p.309.n.12

Maritus qui iurauit vxorem propter adulterium non deferere, nec accusare, an possit non obstante iuramento eam deferere & accusare. ibid.n.13

Marito petenti diuortium ob vxoris adulterium opponi potest exceptio similis adulterij admissi, iure canonico attento. t.5.p.314.n.1

Maritus, qui datâ operâ clericum adulterum expectat, vt de eo vindictamumat, an excusetur ab excommunicatione. t.5.p.575.n.3

S. *Martini* titulus est Presbyteri Cardinalis ad Basilicam S. Petri spectans. t.1.p.316.n.4

S. *Martini* Monasterium Ordinis D. Benedicti in ciuitate Colonensi, à quo constructum, & dictatum sit. t.2.p.60.n.1

S. *Martini* Maioris monasterium Ordinis D. Benedicti, vetustate originis, & amplitudine ditionum celeberrimum est, & priuilegiis à Sede Apostolica decoratum. t.2.p.308.n.4.5

S. *Martini* monasterium Ordinis Cisterciensis penè collapsum restituit Innocentius III. tom.2.p.324. num.1.

S. *Martini* de Pannonia monasterium Ordinis D. Benedicti vbi constructum sit. t.2.p.715.n.1

S. *Martini* Ecclesia in ciuitate Turonensi à quo fuerit constructa. t.3.p.117.n.1

Martyri facit iniuriam, qui orat pro Martyre. tom.3. p.881.n.2.

Martyria dictæ fuere Ecclesiæ in honorem Martyrum constructæ, ad quarum titulum poterant olim clerici ordinari. t.3.p.135.col.1

Massa, & massalena quid significant in pluribus iuris locis. t.1.p.868.n.5

Massæ nomen vt apud Latinos receptum, ita *Massæ* vocabulum apud Gallos, & Germanos. ibid.

Massana vrbs perantiqua Italiæ maritima, iam ante Gregorium Magnum Cathedrali Ecclesiâ decorata, sed eius tempore desolata. tom.1. pag.363. num.1.

Massilia duplex, altera Libyca in Africa, altera Gallica in prouincia Narbonensi. tom.1. pag.962. num.1.

Massilia ciuitas est Galliæ Narbonensis, cuius Præsul Primas, & Metropolitanus eius prouinciæ fuit. t.2.p.688.n.1.

Missilia vrbs est Galliæ Narbonensis maritima, antiquissima, potentissima, moribus cultissima, & Phocensium colonia. t.5.p.144.n.1

Mataplana, aliàs Matallana, monasterium est Ordinis Cisterciensis in diocesi Palentina. tom.5.p.69. num.5.

Mater an mortuo patre habeat potestatem in filios, expenditur ex pluribus iuris locis. tom.2.p.888. num.2.

Mater an possit cogi tutelam suscipere, & quando ab ea repellatur. t.2.p.888.n.3

Mater nunquam habuit in filios potestatem vitæ, necisque. t.5.p.242.n.7

Matres filios gladio, vel veneno interimentes, quibus pœnis puniendæ sint. ibid.n.7

Vide in verbo *Parens*.

Mathildis filia Alfonsi I. Regis Portugalliæ, Philippi I. Comitis Flandriæ vxor. tom.3 pag.150. num.1.

Mathildis Comitissa, non tam pro incontinentia, quàm pro Romani Pontificis obedientia ad secunda vota conuolat. t.3.p.798.n.2

Matrimonium iure antiquo inter consanguineos prohibitum fuit vsque ad septimum gradum. tom.1. p.127.n.11.

Repertorium Generale

in Matrimonio facilis est dispensatio, prole bona fide suscepta, sin alias difficilis. *ibid.*
 Matrimonij spiritualis an fortius sit vinculum, quam matrimonij carnalis. *t.1.p.372.n.16*
 Matrimonium spirituale contrahit Episcopus cum Ecclesia, dissolubile tamen à Romano Pontifice. *ibid.& seq.p.373.*
 Matrimonium non æqualiter contrahitur apud infideles, ac apud fideles. *t.1.p.904.n.14*
 Matrimonium iure Romanorum an sit liberum: & quid iure Pontificio. *ibid.n.18*
 Matrimonium iure diuino, & ex propria natura indissolubile est. *t.1.p.904.& seq.n.19.20*
 Matrimonium ratum quandonam dissolui possit. *t.1.p.905.n.21.*
 Matrimonium accusari licet improprie dicatur, visitatum tamen est in iure canonico. *t.2.p.427.& seq.num.2.*
 Matrimonium cum libero, & ancilla, & econtra quomodo hodie subsistat. *t.2.p.532.n.2*
 Matrimonium an iure canonico præsumatur ex diutina maris & fœminæ cohabitatione. *tom.2.p.534.num.8.*
 Matrimonium à clericis in minoribus gradibus constitutis celebratum valet; à subdiaconis verò, & supra celebratum nullum est. *t.3.p.81.n.1*
 Matrimonium est contractus eleuatus ad esse sacramenti, qui inter absentes celebrari valet. *tom.3.p.694.n.1.*
 Matrimonium quare sit ita dictum. *t.3.p.702.n.5*
 Matrimonium triplici modo considerari potest. *t.3.p.682.n.5.*
 Matrimonium ratum quomodo dissoluatur, & vnde proueniat ius illud dissoluendi. *tom.3.pag.683.num.6.*
 vt Matrimonium per professionem religiosam dissoluatur, quid requiratur. *ibid.*
 in Matrimonio desideratur coniunctio animorum & corporum. *t.3.p.683.& seq.n.7*
 Matrimonium consummatum quare non possit dissolui professione religiosa, sicut ratum. *t.3.p.684.num.8.*
 Matrimonium ratum non dirimitur per susceptionem ordinis sacri. *ibid.*
 Matrimonium quomodo contraheretur iuxta legem Salicam, & veterem Francorum consuetudinem. *t.4.p.2.n.4.*
 Matrimonium solo consensu contrahitur, & nullum non redditur, etsi consuetudo patriæ, vbi illud celebratur, non seruetur. *t.4.p.3.n.7*
 Matrimonium, quod humani generis procreabile sacramentum dicitur, variis nominibus insignitur. *ibid.n.2.*
 Matrimonium aliud est quàm nuptiæ, etsi pro eodem sæpe sumantur. *t.4.p.4.n.9*
 Matrimonij duplex definitio traditur, vt sacramentum est, & vt contractus. *ibid.n.10*
 Matrimonium solum est naturalis hominum coniunctio ad procreandos liberos. *t.4.p.6.n.13*
 Matrimonium apud omnes bene institutas nationes laubile medium censetur ad procreationem. *ibid.num.14.*
 Matrimonij author Deus. *t.4.p.7.n.15*
 Matrimonij contractus an sit iuris diuini. *ibid.*
 Matrimonium ad rationem sacramenti nouæ legis fuit eleuatum. *ibid.n.16*
 Matrimonium ab infidelibus celebratum legitimum est, sed non ratum. *ibid.& seq.n.17*
 in Matrimonio separatur ratio contractus à ratione sacramenti. *ibid.p.8*

ad Matrimonium contrahendum quædam substantia- lia, quædam verò pro solennitate, & vt accidentalia requiruntur. *t.4.p.8.n.18*
 Matrimoniorum tria genera in vsu apud Romanos olim fuere. *ibid.*
 Matrimonium per coëmptionem apud Romanos quibus ritibus peragebatur, & quantæ authoritatis fuerit. *t.4.p.9.col.1.& 2*
 Matrimonij requisita ex iure canonico, & constitutionibus Ecclesiæ. *t.4.p.9.n.19*
 Matrimonij solennitates seruandæ, vel non. *ibid.& seq.n.20.*
 Matrimonium ex vtriusque consensu celebratum, validum est, etiam aliis solennitatibus non obseruatis. *ibid.& p.10.n.21*
 Matrimonij forma consistit in consensu per legitima signa, aut verba explicito: vide in verbo *Consensus.*
 per Matrimonium à filio, vel filia contractum, an dissoluatur patria potestas. *t.4.p.29.n.8*
 ad Matrimonium contrahendum impediendum sufficit depositio vnus testis asserentis adesse impedimentum inter sponso, nisi sponsalia iurata præcesserint. *t.4.p.30.n.24*
 Matrimonium impeditur denunciatione vnus testis, etsi non sit persona grauis. *t.4.p.31.n.6*
 Matrimonium ex metu graui cadente in constantem virum celebratum, nullum est. *tom.4.pag.33.num.2.*
 Matrimonium metu graui celebratum, an sit nullum iure naturali, vel positiuo. *t.4.p.35.n.5*
 Matrimonium, & omnes actus ad matrimonium spectantes metu graui gesti, ipso iure nulli sunt. *ibid.num.8.*
 Matrimonium ex metu reuerentiali celebratum, an nullum sit: & an matrimonium ex metu celebratum, etiam iuratum, nullum sit. *tom.4.pag.36.num.9.*
 qui Matrimonium cum aliqua contrahere iurauit, & proposuit Religionem ingredi, an teneatur prius matrimonium contrahere, & postea ante eius consummationem religionem ingredi. *tom.4.p.37.num.2.*
 Matrimonium contrahere olim pœnitentiæ tempore non licebat, nec contracto vti. *tom.4.pag.39.num.3.*
 Matrimonium quo iure captiuitate, vel longâ absentia dissoluatur. *t.4.p.40.& seq.n.5.& seqq.*
 Matrimonium contractum cum peccatrice volente se conuertere, opus charitatis est. *tom.4.pag.43.num.2.*
 Matrimonium cum meretricibus apud varias nationes prohibitum est, ab Ecclesia tamen valde commendatur. *t.4.p.48.& seq.n.13*
 Matrimonium meretricum priores Ecclesiæ canones improbarunt, de facto tamen contractum non irritarunt. *t.4.p.49.n.15*
 Matrimonium etiam metu graui celebratum conualefcit purgato metu per sequentem spontaneam voluntatem. *t.4.p.49.n.2*
 vt Matrimonium per metum contractum nouo consensu ratificetur, an requiratur præsentia Parochi & testium. *t.4.p.50.n.5*
 Matrimonium inter contractus, qui consensu constant, & celebrantur, enumeratur. *tom.4.p.54.num.6.*
 Matrimonium celebratum à furioso, qui antequam in furorem incideret, voluntatem illud contrahendi habuit, an sit validum. *tom.4.pag.56.num.4.*

Omniū Notabilium. Litera M.

- Matrimonium tempore habili celebratum non soluitur per furorē superuenientem. *ibid.* & seq. num. 5.
- Matrimonium licitè celebratum, furore superueniente perseverat, attento iure canonico. tom. 4. p. 58. num. 7.
- Matrimonium etiā per metum grauem celebratum retractari nequit sequutā copulā. tom. 4. pag. 62. num. 3.
- Matrimonium præsūptum non inducitur ex nīsu ad copulam. t. 4. p. 67. n. 2. 3
- Matrimonia filiorum celebrata sine consensu parentum, nulla fuere apud Romanos. t. 4. p. 68. & seq. num. 2.
- Matrimonium sine consensu patris celebratum an valeat. t. 4. p. 71. & seq. n. 8. & p. 72. n. 9
- Matrimonium à filiis familias celebratum sine consensu paterno, an sit nullum attento iure canonico. t. 4. p. 73. n. 10. 11.
- Matrimonia clandestina ante Concilium Tridentinum variè appellabantur, & accipiebantur. *ibid.* num. 11.
- Matrimonia, quæ inuitis parentibus contrahuntur, primus prohibuit Euaristus. *ibid.* p. 74
- Matrimonia etsi non ritè celebrata, pro bono pacis tolerantur. t. 4. p. 74. n. 2
- Matrimonium etsi à puberibus celebratum, non sustinetur, si aliās sint habiles. t. 4. p. 76. col. 2
- Matrimonium ante pubertatem celebratum iure canonico sustinetur, si contrahentes apti sint, & malitia in eis suppleat ætatem. t. 4. p. 77. init.
- Matrimonium inter pubertati proximos contractum validum est, & impedimentum affinitatis inducit. t. 4. p. 87. n. 7.
- Matrimonium frustra accusatur per causam proximitatis; vtiliter tamen denunciatur. tom. 4. pag. 92. num. 5.
- Matrimonium est publicè celebrandum, denunciationibus publicè factis à Parocho in Ecclesia; & si quis aliter contraxerit in gradu prohibito, proles inde suscepta nascitur illegitima; & parochus matrimonio simili assistens per triennium suspenditur. t. 4. p. 96. n. 5.
- Matrimonium clandestinum quoduplex sit. *ibid.* p. 97. num. 6.
- Matrimonium clandestinum quodnam dicatur ad effectum incurrendi pœnas. *ibid.* & seq.
- Matrimonium omīssis denunciationibus, publicè tamen, & coram vicinis celebratum, an dicatur hodie clandestinum. t. 4. p. 98. n. 6. 7
- Matrimonium vbi celebratum sit, & quid requiratur, vt clandestinum non dicatur. *ibid.* & seq. num. 8.
- Matrimonium sine testibus celebratum, an sit validum. t. 4. p. 100. n. 10
- Matrimonia publicè sunt celebranda, clandestina autem semper damnata sunt. t. 4. p. 100. n. 11
- Matrimonia clandestinè celebrata, an fuerint ab initio Ecclesiæ nulla: & quid de iure ciuili. t. 4. p. 101. num. 12.
- Matrimonia clandestina potuerunt ab Ecclesia prohiberi, improbari, & irritari. *ibid.* n. 13
- Matrimonij materia quomodo potuerit ab Ecclesia mutari. t. 4. p. 102. n. 3
- Matrimonium ratum primò contractum, an dissoluatur per consummatum postea celebratum. tom. 4. p. 107. n. 3.
- Matrimonio sub conditione celebrato non licet contrahentibus discedere, sed insuper habitā conditione, irrefragabiliter tenet. t. 4. p. 112. n. 8
- Matrimonium sub hac conditione celebratum: *Ego te in uxorem ducam, si tantum mihi donaueris*; an valeat. t. 4. p. 113. & seq. n. 2
- Matrimonio sub conditione casuali honesta contracto, debet expectari talis conditio, nisi partes antea consenserint de præsenti, aut copula carnalis inter eos intercesserit. t. 4. p. 115. n. 2
- Matrimonium quomodo dicatur sub conditione celebrari. *ibid.*
- Matrimonij bona tria: vide in verbo *Consensus*.
- Matrimonium contractum sub intentione contraria bonis eius, an sustineatur: vide in verbo *Intentio*.
- Matrimonium post votum castitatis emissum olim celebratum sustinebatur. t. 4. p. 134. n. 12
- Matrimonium post votum solenne castitatis celebratum an sustineri possit ex mente D. Basilij. *ibid.* num. 13.
- Matrimonium cum excommunicato tolerato potest contrahi. t. 4. p. 139. n. 3
- Matrimonium contractum cum muliere adulterio polluta, aut secundis nuptiis copulata, adducta machinatione in necem viri, aut occisa coniuge animo contrahendi matrimonium cum ipsa, nullum est. t. 4. p. 140. n. 1
- Matrimonia iniuste contracta, alia sunt incesta, alia illicita; & quænam illa sint. *ibid.* & seq. n. 3
- Matrimonium cum pellice contractum olim vtroque iure prohibebatur, & dirimebatur. tom. 4. p. 141. num. 5.
- Matrimonium non dissoluitur propter errorem circa salutem. t. 4. p. 143. n. 3
- Matrimonium ob lepram superuenientem non dissoluitur, nec quoad vinculum, nec quoad thorum. t. 4. p. 145. n. 7.
- Matrimonium à muliere ita arcta contractum, vt à viro cognosci non possit, nullum est. tom. 4. p. 145. & seq. n. 9.
- Matrimonium inter seruos legitimè contrahitur, etiam inuitis dominis; sed si ingenuus per errorem ancillam ducat, vel econtrā, coniugium nullum est. t. 4. p. 148. n. 2. & p. 151. n. 6
- Matrimonium iure ciuili inter seruum, & ancillam non datur, sed tantum contubernium. t. 4. p. 149. num. 4.
- Matrimonium antiquo iure ciuili inter quos permitteretur. *ibid.* & p. 150. col. 1. & 2
- Matrimonij ius iure canonico ingenuis, & seruis est æquale. t. 4. p. 150. n. 5
- Matrimonium inter liberum & ancillam an hodie attento iure canonico subsistat, sicut etiam inter dominum & ancillam. *ibid.* & p. 151
- Matrimonium inter seruos inuitis dominis contractum primis Ecclesiæ sæculis ab Ecclesia irritabatur. t. 4. p. 149. n. 3. & p. 151. n. 7.
- in Matrimonio quadrupliciter error contingere potest; & quis ex eis vitiet matrimonium. *ibid.* pag. 152.
- pro Matrimonij administratione olim aliquid Parochis, & Episcopis pendebar. t. 4. p. 153. n. 13
- Matrimonium cum ingenua, repudiata ancillā, contractum, à Leone Pontifice approbatum. tom. 4. p. 154. n. 15.
- Matrimonium inter filios compatrum an licitè contrahi possit. t. 4. p. 157. n. 4
- Matrimonium inter adoptatū, & filiam adoptantis non potest durante adoptione celebrari, secus verò eā solutā. t. 4. p. 170. n. 3
- Matrimonium cum priuigna contrahi nequit. tom. 4. p. 174. n. 2.

Repertorium Generale

- Matrimonium non potest dissolui ex confessione propria coniugum. t.4.p.177.n.2
- Matrimonium quaecumque etiam in spe violare non licet. t.4.p.178.n.6
- Matrimonium legitime contractum ob nullam causam superuenientem potest dissolui. tom.4.p.182. num.6.
- Matrimonium inter affines contractum separatur etiam usque ad sextum gradum. tom.4.pag.185. num.3.
- Matrimonium cum affinibus contractum an irritetur iure naturali, vel positivo. tom.4. pag.187. num.9.
- Matrimonium inter affines quare prohibeatur. t.4. p.188.n.10.
- Vide in verbo *Matrimonium*.
- Matrimonium ab infidelibus celebratum in gradu cognitionis ab Ecclesia prohibito non dissolvitur per baptismum ab ipsis susceptum. tom.4. pag.191. num.1.
- Matrimonium triplex datur; & quodnam ex eis sit sacramentum. t.4.p.192.n.3
- Matrimonium infidelium an per baptismum efficiatur sacramentum gratiam conferens. ibid.n.4
- Matrimonium ab infidelibus potest valide contrahi in gradibus prohibitis. ibid.& seq.n.5
- Matrimonia ante baptismum contracta per baptismum non dissolvuntur. ibid.& seq.
- Matrimonium non potest celebrari inter consanguineos usque ad septimum gradum. tom.4.p.195. num.4.
- Matrimonium in primo gradu lineæ rectæ monstro simile est; nec in ullo casu, nec ex quacumque causa potest in eo dispensari. tom.4. pag.197. num.9.
- Matrimonium an sit iure diuino, vel naturali prohibitum inter omnes ascendentes, vel descendentes in linea recta consanguinitatis, usque in infinitum. t.4.p.197.n.10
- Matrimonium in quibus gradibus sit prohibitum inter consanguineos lineæ transversalis. t.4.p.198. num.11.
- Matrimonium in primo gradu lineæ transversalis an fuerit licitum apud aliquas gentes? ibid. pag.199.
- Matrimonium inter fratrem, & sororem pudori naturali non conuenit; iuri tamen naturali non est contrarium. t.4.p.199.n.12
- Matrimonium in primo gradu lineæ transversæ prohibitum fuit lege Moyse data. ibid.& seq.n.13
- Matrimonium in nullo gradu lineæ transversalis prohibitum est lege diuina, sed tantum lege positiva; & in quibus gradibus ab ea prohibeatur. tom.4. p.200.& seq.num.14.
- Matrimonium inter consanguineos iure positivo diuersimodè fuit prohibitum ex utroque iure. tom.4. p.201.n.15.
- Matrimonium cum fratris, vel sororis filia, an æqualiter fuerit licitum apud Romanos. ibid. num.16.
- Matrimonium inter consobrinos an fuerit apud Hebræos, vel Romanos licitum. tom.4. pag.202. num.17.
- Matrimonium inter consobrinos prohibitum fuit iam à temporibus Apostolorum, & quomodo prorogata sit hæc prohibitio secundum ius canonicum. t.4. p.203.n.18.
- Matrimonium ex variis rationibus inter consanguineos est prohibitum. ibid.n.19
- Matrimonium quare sit ab Ecclesia inter consanguineos prohibitum; & quare etiam fuerit hæc prohibitio ad quartum gradum restricta. tom.4.p.208. num.3.
- Matrimonium inter impotentes ad coeundum scienter contractum, an sustineatur. tom.4. pag.211. num.1.
- Matrimonium an dirimi possit ob sterilitatem apud Catholicos. t.4.p.212.n.2
- Matrimonium eunuchorum, & spadonum, an sit validum. t.4.p.213.n.5
- Matrimonium quomodo dirimatur ex impotentia ad coeundum. t.4.p.215.n.8
- Matrimonium cum impotenti celebratum nullum est. t.4.p.216.n.9.
- Matrimonium non præsumitur contractum ex donis, & muneribus acceptis à sponsa. t.4.p.221. num.2.
- Matrimonium contra interdictum Ecclesiæ celebratum, an nullum sit; an verò pœnitentiâ iniunctâ ita contrahentibus, sustineatur. tom.4.p.223. num.2.
- Matrimonium aliud verum, aliud putatiuum datur; & in quo differant. t.4.p.230.n.4
- Matrimonij putatiui requisita quænam sint. ibid.
- Matrimonij putatiui effectus referuntur. t.4.p.231. num.5.
- Matrimonium an accusari possit post mortem coniugum. t.4.p.237.n.3.& p.239.n.1
- Matrimonium intra quod tempus accusari debeat à marito, vt audiatur. t.4.p.252.n.2
- Matrimonium testibus, non testimoniis accusari debet. ibid.cap.2.n.2
- ad Matrimonium accusandum qui admittantur, & qui repellantur. t.4.p.255.n.3
- Matrimonia pietate ac religione arctata, diuortio dirimi non poterant. t.4.p.259.n.9
- Matrimonium per diuortium separatum an reintegretur causâ diuortij cessante. tom.4.p.264.& seq. num.7.
- Matrimonium propter hæresim non dissolvitur quoad vinculum. t.4.p.265.n.8
- Matrimonium propter adulterium dissolvitur quoad thorum, & cohabitationem. tom.4. pag.269. num.3.
- Matrimonium inter hæreticum, & catholicum licitè non contrahitur. ibid.n.3
- Matrimonium separatum propter hæresim vnus coniugis, an sit reintegrandum, si Ecclesiæ resipiscens hæreticus reconcilietur. ibid.n.3
- Matrimonia Liouoniensium ante, & post fidem receptam contracta. t.4.p.273.n.1.2
- Matrimonium celebratum cum relicta fratris defuncti nullum est, nisi per Ecclesiam dispensetur, vt ita coniuncti in tali matrimonio persistant. t.4.p.274. num.5.
- Matrimonium in primo gradu affinitatis lineæ obliquæ an sit iure naturali, vel diuino prohibitum. ibid.& seq.n.7.& p.275.& seq.n.8.
- Matrimonia varia in primo gradu lineæ transversalis celebrata. ibid.
- Matrimonium Herodis cum vxore fratris sui Philippi quare à D.Ioanne increpatum. t.4.p.276.n.9
- Matrimonia varia inter affines contracta, quare improbata. ibid.& seq.n.10
- Matrimonium in primo gradu lineæ transversalis contractum indiget dispensatione: vbi de matrimonio Goberti cum Galiana à Sancto Kiliano impugnato. t.4.p.277.n.11.12
- Matrimonium cum vxore fratris non est lege diuina prohibitum. t.4.p.277.& seqq.n.11.13
- Matrimo

Omniū Notabilium. Litera M.

- Matrimonium* iure ciuili omnino per diuortium soluebatur. t.4.p.279.n.5
in Matrimonio putatio omnes effectus resultant, qui considerantur in vero. t.4.p.288.n.7
Matrimonium vsque ad septimum gradum prohibitum fuit. t.4.p.291.n.2
Matrimonium inter stupratorem & virginem corruptam primis Ecclesiæ sæculis licitum non fuit. t.5.p.303.n.9.
Matrimonium tempore interdicti absque priuilegio validè contrahi potest. t.5.p.566.col.2
Maturum, *Maturanum*, vel *Maturianum* ciuitas est Episcopalis Tusciæ. t.2.p.118.n.3
Mauriana ciuitas Allobrogum in valle de Alpes Cortias, Cathedrali Sede decoratur. t.2.p.680.n.10.&t.3.p.275.n.1.
Mauricius Rhotomagensis Prælati falsò cupiditatis vitio notatur: vbi aliqua de eius laudibus. tom.1.p.361.n.1.2.
Mauricius de Soliaco, Præsul Parisiensis Theologus eximius fuit. t.3.p.427.& seq.n.1
Mausoleum propriè est sepulchrum Principis, & à quo ita dictum sit. t.3.p.538.n.5
SS. *Maximi*, & *Agathæ* monasterium à D. Gregorio in Panormitana diocesi constructum; & quare *Lucasianum* dictum. t.1.p.887.n.34
S. *Maximus* magister D. Gregorij Magni, vir apertè religiosus, magnis virtutibus præditus, & miraculis coruscans. t.3.p.527.n.5
Mediatores litis & negotij quinam, & quinam mediatores in simonia. t.2.p.472.n.12
Mediatores litis non possunt cogi in ea testimonium dicere. ibid.
Medicus peritus ad ordines promoueri potest, non obstante mortalitate infirmi, si conscientia eum non remordet. t.1.p.482.n.3
Medici qui sint, & eorum varia nomina. ibid. num.5.
Medicorum imperitia damnatur, & variis pœnis, tum in iure ciuili, tum canonico subiicitur. tom.1.p.483.n.6.
Medicus vt homicida in vtroque foro damnatur, qui postquam mederi cœpit, infirmum deserit. ibid. num.7.
Medicus si iuxta artis regulas medelam adhibeat, irregularis non sit, etsi mors sequatur. t.1.p.484. num.8.
Medicam artem exercere clericis, & monachis licuit, sed postea prohibitum fuit. tom.1.pag.484. num.9.
Medici dum ad Doctoratus gradum euehantur, iurare debent se seruaturus constitutionem, quæ refertur. t.5.p.569.n.1.
Mediolani Metropolis Insubrum brevis descriptio, & varia fata. t.1.p.120.n.1
Meldis ciuitas Galliæ Celticæ, in qua conuocatum fuit Concilium anno 845. t.1.p.33.n.1
Melgoriensis Comitatus duplici nomine insignitus, Sedi Apostolicæ in allodium traditus est. tom.1.p.243.col.1.
Meliorationes factæ in terris Ecclesiæ, remanent in dominio ipsius Ecclesiæ. t.3.p.446.n.2
Mellifontis monasterium est Ordinis D. Benedicti in diocesi Midenfi. t.1.p.313.n.5
Melphis nobilis ciuitas est Neapolitani regni Cathedralē Ecclesiā habens. t.2.p.457.n.2
Mendacium magnum delictum variis pœnis in iure præscriptis puniendum. t.1.p.126.n.10
Mendacium quid sit ex D. Augustino. ibid. pag.117. num.11.
Mendacium quid sit, iuxta D. Augustinum. tom.5.p.398.n.3.
Mendacium peccatum est contra octauum Decalogi præceptum. ibid.
Mendacium in quo differat à periurio. ibid.
Menenia Vvallix oppidum est Cathedralē Episcopali decoratum. t.2.p.435.n.2
S. *Memradus* vir pius, & perdoctus Episcopus Regiæ Metropolis Liouiniæ factus. t.3.p.38.n.2
Mensura debent habere signum publicum, aliàs falsæ iudicantur. t.3.p.396.col.1
Mensurarum, & ponderum adulteratio quā graue delictum sit. ibid. n.7
Mercatus an licitus sit die Dominico, & aliis festiuis. t.2.p.169.n.8.
Vide in verbo *Nundina*.
Mererola celebre monasterium in diocesi Zamorensi à quo constructum. t.1.p.428.n.2
Meretrix quæ sit, & quænam talis verè dici possit. t.3.p.71.n.3.
Meretrices, quæ corpus suum vulgabant, lupas appellabant prisca Romani. t.4.p.44.n.4
Vide in verbo *Lupanar*.
Meretrices olim publicè pimittebantur, habitu tamen, ornamentis, & loco à cæteris honestis fœminis distinguebantur. t.4.p.47.n.11
Meretricum varia nomina; & quid de eis apud Romanos. ibid. col.2
de *Meretricibus* plura referuntur: vbi de earum professione apud ædiles. ibid. & seq. n.12
Meretricem in uxorem legitimam ducere opus charitatis est: vbi aliqua earum sic conuersarum exempla referuntur. t.4.p.48.n.13
Merces quæ leuandæ nauis gratiā in mare proiciuntur, non habentur pro derelictis. tom.5. pag.320. num.2.
Mercium proiectarum damnum cuius sit. ibid. num.3.
Merces naufragantium olim fiebant eorum, ad quorum portus appellebant. t.5.p.321.n.4
Merces naufragorum, tum in Oriente, tum in Occidente, quo iure ab inuentoribus occupatæ fuerint. t.5.p.322.n.6.& 7.
Messana perantiqua, & præclara Episcopalis ciuitas vbi sita. t.1.p.164.n.1
Messena ciuitas Græciæ iamdiu Cathedralē Episcopali decorata. t.3.p.130.n.1
Metensis ciuitas antiqua Galliæ, Sedes Occidentalis veterum Regum Galliæ. t.1.p.585.n.1
Metensis ciuitas principalis est Galliæ Belgicæ, in qua S. Clemens S. Petri discipulus, & S. Clementis Papæ patruus Episcopus fuit. t.3.p.119.n.1
Metropolis Ecclesia vnde ita dicatur. tom.1.p.446. num.2.
Metropolitanus non consecratus, licet nondum receperit pallium, potest consecrationem suffraganei sui delegare Episcopo. t.1.p.265.n.2
Metropolitanus nequit dispensare ad hoc vt quis vna die duos sacros ordines recipiat. tom.1. p.465. num.10.
Metropolitani proprium munus est Apostolica decreta cæteris Episcopis propriæ prouinciæ denunciare. t.2.p.734.n.1.
Metropolitanus est caput Concilij prouincialis, non supra illud. t.3.p.173.n.1
Metropolitanus quando possit suffraganeorum suorum Ecclesias visitare. t.3.p.812.& seq. n.3
Metu mortis monasterium ingrediens potest illud deserere, nisi professionem expressè, vel tacitè ratam habuerit. t.1.p.945.n.10
Merus

Repertorium Generale

- Metus definitio traditur, & per particulas omnes explicatur. *ibid.* n.12
- Metus quomodo distinguatur à vi. *ibid.*
- Metus quomodo communiter diuidatur. t.1.p.946. num.13.
- Metum cadere in constantem virum quid sit. *ibid.*
- Metus grauis casus varij referuntur; & quot conditiones ad eum requirantur. *ibid.*
- Metus levis in consideratione non habetur in iudicio: & eius exempla traduntur. *ibid.* & seq. num.14.
- Metus infamiae, an levis, vel grauis censendus sit, distinguitur. *ibid.* p.947
- Metu graui gesta an nulla sint ipso iure, & ab initio. *ibid.* n.15. & seq. Respondetur sub distinctione. p.948. n.17. & 18.
- Metu gesta, quae ipso iure valent, postea irritantur. t.1.p.949. n.20.
- Metum passo duplici remedio succurritur. t.1.p.950. num.21.22.
- Metus grauis professionem reddit nullam. t.1.p.951. num.6.
- Metus quomodo purgetur. t.1.p.952. n.28
- Metus grauis censetur amissio maioris partis patrimonij. t.1.p.953. n.3
- Metus an nullum reddat iuramentum, vel votum: vide in verbo *Iuramentum*, *Votum*.
- Metus incussus causâ extorquendi votum, non irritat illum. t.3.p.668. n.7
- Metus iustus adeo excusat, vt non appellans habeatur pro appellante, si fuerit protestatus, & appellationis causas expresserit. tom.2. pag.899. num.1.3.
- vt Metus excuset in praedicto casu, quid agendum sit, & an protestatio sit omnino necessaria. tom.2. p.900. n.4.
- Metus grauis iniuste ab extrinseca causa illatus ad extorquendum consensum ad matrimonium, illud ipso iure nullum reddit, tam in foro interno, quam externo. t.4.p.34. n.4.5
- Metus grauis in matrimonio intercedens, quomodo purgetur, & quid requiratur, vt hæc purgatio admittatur. t.4.p.50. n.5
- Metus æqualis in viro non desideratur ac in scemina ad inducendam coactionem. t.4.p.62. n.4
- Michael de Corbel, Theologus Parisiensis, vir Deo plenus, & prouidus dicitur. t.1.p.210. n.2
- B. Michaelis apparitio, & dedicatio quare ab Ecclesia celebrentur. t.2.p.185. n.16
- S. Michaelis de Caranto monasterium Ordinis D. Benedicti, vbi nam situm. t.3.p.219. n.1
- Midensis ciuitas Hiberniae Cathedrâ Episcopali decorata. t.1.p.313. n.4
- Milites emeriti quinam dicantur: vbi de Romanorum colonia in Hispania, in qua milites emeriti debebant. t.1.p.398. n.2
- Militum cingulum, seu baltheum. *ibid.*
- Milites discincti quinam. *ibid.*
- Milites olim tituli dicti, quia patriam tuebantur. t.1. p.868. n.6.
- Milites Romani olim à coniugio abstinebant, & quis eis maritorum ius indulerit. t.3.p.86. n.8
- Milites an idonei fideiussores aliquando esse possint. t.3.p.404. n.2.
- Milites, tam armatæ, quam togatæ militiæ, an priuilegio gaudeant, ne vltra quàm facere possunt, conueniantur. t.3.p.420. n.14
- Militibus aliquando permissum fuit decimas ditionis suæ in proprios vsus conuvertere. tom.3. pag.594. num.1.
- Minerva Melitensis, Meliensis, vel Ilienensis, quænam fuerit. t.3.p.465. n.6
- Ministri minores Ecclesiæ quinam præter Clericos. t.1.p.841. n.7.
- Ministri Ecclesiæ quâ scientiâ pollere debeant: vide in verbo *Scientia*.
- Ministeria sæpius in iure Canonico & Cæsareo accipiuntur pro officiis & dignitatibus. tom.1.p.247. num.3.
- Ministeria aliquando pro rebus spiritualibus accipiuntur, aliquando etiam pro officiis, & dignitatibus sæcularibus sumuntur. t.3.p.199. & seq. n.1
- Minorum regnantium, & Magistratum administrantium exempla plura referuntur. tom.1. pag.479. num.3.
- Minores à Reipublicæ administratione esse reiciendos, grauibz autoritatibus adstruitur. t.1.p.480. num.4.5.
- Minoribus aduersus quamcunque læsionem beneficio restitutionis succurritur. t.1.p.971. n.9. & 10
- Minoribus in aliquibus casibus non competit restitutionis beneficium. *ibid.* & seq. Vide in verbo *Restitutio*.
- Minor aduersus contractum restitutus non tenetur refundere pretium acceptum ante iudicis sententiam. t.1.p.973. n.12.
- Minor quomodo aduersus sententiam contra se latam restituatur. t.1.p.986. n.13
- Minor aliquando aduersus sententiam contra se latam restitutionem petens non auditur. tom.1.p.986. num.16.
- Minor aduersus accusationem omisam non restituitur. t.1.p.990. n.9
- Minoribus læsis nouo iure quadriennium ad petendam restitutionem indulgetur. tom.1. pag.992. num.9.
- Minor læsus in retractu omisso restituitur aduersus venditionem prædij maiorum suorum. t.1.p.993. num.12.
- Minor viginti annis à quocumque iudex delegatus designari potest: minor autem octodecim annis tantum à Principe. tom.1.p.725. num.1. & p.726. num.3.
- Minores etsi stricto iure efficaciter obligentur, idonei tamen fideiussores non sunt. tom.3. pag.404. num.2.
- Minor uxorem habens post 18. annum res suas administrat, & efficaciter obligatur bona sua alienando, nec beneficio restitutionis gaudet. t.4.p.77. num.8.
- Miracula etiam vera non subministrant sufficiens argumentum ad beatificationem alicuius defuncti. t.3.p.940. n.9.
- Miracula vera non pauca ab improbis etiam hominibus edita. *ibid.*
- Miracula à defunctis edita accuratè sunt examinanda. *ibid.* & seq. n.10.
- Missa sacrificium in omnibus electionibus ecclesiasticis est præmittendum; & an sit de earum essentia. t.1.p.273. & seq. n.9.
- Missarum solennia pro defunctis licitè, & proficuè offerri possunt. t.1.p.396. n.3
- Missa in Ecclesia olim aliæ vespertinæ, aliæ matutinae fuere. t.1.p.460. n.4
- Missarum solennia non debent vulgari lingua celebrari. t.1.p.788. n.5
- Missa ad quam quis tenetur ex fundatione, debet celebrari iuxta rubricas Ecclesiæ. tom.3. pag.144. num.3.
- Missarum solennia pro viuis, & defunctis non desperatis,

Omniū Notabilium. Litera M.

- peratis, vel excommunicatis offerri possunt. t.3. p.541.n.2.
- Missā publica semel tantum in hebdomada olim celebrabatur, deinde omnibus diebus festis celebrari cœperunt. t.3.p.574.n.4
- Missæ sacrificium frequenter ministerium appellatur. t.3.p.760.n.5.
- Missæ sacrificium an alibi, quàm in Ecclesiis Deo sacratis offerri possit. t.3.p.835.& seq.n.7.& 8
- Missæ sacrificium an in domibus priuatis celebrari possit, ex constitutione Leonis Imperatoris. t.3. p.836.n.9.
- ad Missæ sacrificium præmittendæ sunt aliquæ horæ canonicæ. t.3.p.855.n.5.6
- Missæ sacrificium iteratum ad subueniendum peregrinis, infirmis, & defunctis. tom.3. pag.858. num.7.
- Missæ celebratio ex antiquo more Ecclesiæ in sepulchris defunctorum vñtata fuit. tom.3. pag.857. num.9.
- Missæ sacrificium diu post horam nonam fuit celebratum. t.3.p.858.col.1
- Missæ sacrificium aliquando vespertino officio expleto fuit celebratum. ibid.n.12
- Missæ matutinæ, & vespertinæ mentio obuia in antiquis Ecclesiæ canonibus. ibid.
- Missæ sacrificium ante recitationem officij matutini & Laudum celebrare an sit peccatum mortale. t.3. p.859.n.14.
- Missam cantare pro priuatiū Missam recitare à Gal- lis vsurpatum est. t.3.p.864.n.3
- Missā olim simul pro viuīs, & mortuis offerebatur. ibid.n.4.
- Missā propria de die non est omittenda propter Missam particularem. ibid.n.5
- Missæ variæ acceptiones referuntur, & vera etymologia affertur. ibid.& seq.n.7
- Missæ diuersæ pro diuersitate dierum iam olim præscriptæ fuere. t.3.p.865.n.8
- Missarum pro Sanctis, eorumque diebus anniuersariis mos peruetustus in Ecclesia. ibid. & seq. num.9.
- Missæ votiuæ quænam sint, earumque duo genera referuntur. t.3.p.866.n.10
- Missā propria diei non est pro sacerdotum, vel audientium voto omittenda. ibid.n.11
- Missarum diuisio præcipua in publicas, & priuatas: & quâ horâ celebrari debeant. ibid.& seq.n.12
- Missarum trium celebratio in die Natiuitatis Domini à quo Pontifice statuta sit. tom.3. pag.867. num.1.
- Missæ tres quare in prædicta solennitate celebrentur, afferuntur rationes. ibid.& p.868
- Missā vespertina olim etiam ieiunis fidelibus offerebatur. t.3.p.874.n.6
- Missā in Ecclesiis Alexandrinis, & Africanis olim post epulum celebrabatur. ibid.n.7
- Missæ sacrificium quomodo offerri possit pro Sanctis. t.3.p.882.n.5.
- Missā in die Cœnæ Domini an possit à quolibet sacerdote celebrari; an verò debeat in vnaquaque Ecclesia vna tantum celebrari. tom.3. pag.863. num.4.
- Missarum plurium celebratio eadem die in quibus casibus necessitatis licita sit. tom.3. pag.868. num.2.
- Missas plures eadem die celebrare diuino, aut naturali iure prohibitum non est, in vsuque fuit primis Ecclesiæ sæculis. t.3.p.869.n.3
- Missæ plures olim in multis SS.festiuitatibus celebra-
bantur. ibid.col.4
- Missā duplex in festo S.Ioannis Apostoli, & S.Ioannis Baptistæ. ibid.& p.870
- Missæ sacrificium absque admixtione aquæ ex dispensatione supremi Pontificis celebrari potest. tom.3. p.896.n.4.
- Missæ sacrificium an offerri possit pro catechumenis, discutitur. t.3.p.923.n.4
- Missæ sacrificium validè tantum à Sacerdotibus celebrari potest. t.5.p.445.n.2
- Missaticum apud Gallos quid significet, explicatur. t.1.p.766.n.14.
- Missio in possessionem ex primo, vel secundo decreto quando admittatur in causis beneficialibus. t.1. p.135.n.9.
- Missio in possessionem non est minima contumaciæ pœna, & ad quid sit inuenta. tom.2. pag.135. num.6.
- Missio in possessionem primo & secundo decreto decernitur. t.2.p.236.n.7
- Missio in possessionem an sit necessaria, & decreto decernenda. ibid.n.8.9
- Missio in possessionem an possit omitti, & decerni sequestratio rei. t.2.p.137.n.10
- Missio in possessionem an admitti possit in causis beneficialibus, absente, & contumace reo. tom.2. p.137.n.11.
- Missio in possessionem ante & post litem contestatam in quo differant. t.2.p.141.n.20
- Missi Dominici quinam fuerint, & quid missaticum. t.3.p.969.n.3.
- Mitra tegumentum est capitis Episcoporum, & quid significet. t.1.p.516.n.37
- Mitra pro tegumento capitis, quo ascetrix in Africa utebantur, sumitur. t.4.p.128.n.2
- Moderatores prouinciarum Imperij variis nominibus designati; & quare Consulares dicti. tom.3. pag.11. col.2.
- Modocum oppidum in sinibus Mediolani. t.1.p.120. num.2.
- Moguntia celebris Germaniæ Metropolis tandem Primatum consequuta est. t.1.p.303.n.1
- Monachi primis Ecclesiæ sæculis operi rustico dediti, ad sacerdotale culmen non ascendebant. tom.1. p.221.n.1.
- Monachi non professi non possunt in Prelatos Congregationis eligi. t.1.p.270.n.8
- Monachus non professus potest eligi in Episcopum. ibid.n.9.
- Monachorum principes, & monachi omnes antiquitus sacris ordinibus non initiabantur. tom.1. p.443.n.5.
- Monachi in delictis, ex quibus clerici degradabantur, ipsi excommunicabantur. ibid.
- Monachi in quarto, & quinto Ecclesiæ sæculo sacris ordinibus initiari cœperunt. ibid.
- Monachis Ecclesiæ Orientalis tantum illi liturgiam faciebant, qui iam sacris initiati vitam monasticam profitebantur. ibid.p.444
- Monachi Ecclesiæ Occidentalis ab anno 490. diuina ministeria tractarunt. t.1.p.444.n.6
- Monachi etiam in Ecclesiis secularibus sacramenta administrarunt, ad quas transibant proprium monasterium deferendo. ibid.n.7
- Monachi pietate clariores olim clericatus honorem non ambiere. ibid.n.8
- Monachi aliquando solâ Episcoporum voluntate sacris initiati fuere, absque Superiorum licentia, sed aliter deinde statutum fuit. tom.1. pag.445. num.10.

Repertorium Generale

Monachi nigri, & monachi albi quinam dicti fuerint in Gallia. t.1.p.453.n.2
 Monachus translatus de vna religione in aliam, ibique in Presbyterum ordinatus, si iterum ad suos reuertatur, potest in sacerdotis gradu accepto ministrare. t.1.p.454.n.2
 Monachis antiquitus prohibitum fuit Principum curias adire, nisi causâ monasterij. tom. 1. pag.565. num.10.
 Monachi nequeunt præfici in Ecclesiis sæcularibus, etiam sibi subiectis. t.1.p.637.n.2
 Monachi quàm religiosè debeant seruare clausuram, & quàm sit eis turpe extra monasterium diuagari. t.1.p.764.n.6.& seqq.
 Monachis extra claustra discurrentibus inflictæ poenæ. ibid.& p.765.n.9
 Monachi diutius in Gallia Episcopis subiecti fuere. t.1.p.766.n.14.
 Monachi veredariorum more transmitti non debent. ibid.
 Monachi apocrisarij quinam. ibid.& seq.n.15
 Monachi peculium in eius morte an Abbati, vel monasterio accrescat: vide in verbo *Peculium*.
 Monachus extra monasterium diuagans à quo retrahi debeat. t.1.p.763.n.4.& p.765.n.10.& 11
 Monachi priscis sæculis prædicandi munere non fungebantur; sed id habuere tantum ab eo tempore, quo sacris initiari cœperunt. t.1.p.793.n.7
 Monachi an vt prædicare possint, teneantur vltra superiorum suorum examen subire aliud Episcopi. ibid. & p.794.
 Monachi Episcoporum curæ ac correctioni olim suberant. t.1.p.803.n.9
 Monachorum instituta olim ab Episcopis tantum approbata. ibid.
 Monachorum subiectio omnimoda erga proprios Episcopos disciplinæ ecclesiasticæ congrua asseritur, pluraque eius vestigia referuntur; deque eorum exemptione ab Episcopis querimonia. ibid. & p.804.
 Monachi quàm plenè in Ecclesia Orientali subiecti Episcopis. t.1.p.804.col.1
 Monachorum exemptionis primum vestigium per Gregorij Magni constitutionem. ibid.col.2
 Monachi propriis manibus agros excolentes exempti sunt à decimarum solutione. tom.1. pag.898. n.2. & p.899.n.4.
 Monachi non per se, sed per syndicum à monasterio cum salario deputatum causas in iudicio tractare debent. t.1.p.940.n.6.& p.941.n.11
 Monachi quandonam absque syndico per se negotia monasterij constituere valent. tom.1.p.941.n.12.& p.942.n.13.
 Monachorum triplex genus refertur. tom.2. pag.355. num.4.
 Monachi conuersi, & oblati quinam. ibid.
 Monachi oblati an sint verè religiosi. ibid.& seq.
 Monacho se & sua monasterio offerente, in quibus succedat, vel non monasterium. tom.2. pag.356. num.5.
 Monachis non est absolutè licitum in causa proprii monasterij testimonium dicere. tom. 2. pag.399. num.8.
 Monachi non admittuntur ad testimonium dicendum etiam in causis sui monasterij, absque iuramento, nisi apertè remittatur. t.2.p.441.n.2
 Monachi an possint in aliquo casu tanquam obides obligari. t.2.p.560.& seq.n.2.& 3
 Monachi varij regulam D.Benedicti profitentes recensentur. t.2.p.570.n.2

Monachi renunciantes beneficiis sine licentia superioris illis priuantur. ibid.
 Monachus libertatem aduersus Prælatum præscribere nequit. t.2.p.698.n.6
 Vide in verbo *Obedientia, Præscriptio*.
 Monachis antiquis quis locus in Ecclesia assignatus. t.3.p.8.n.14.
 Monachis, & canonicis regularibus religionis, & fidei propagandæ causâ habitum professionis mutare fuit indultum in prouincia Liouoniensi. tom.3. p.38.& seq.n.3.
 Monachus etiam Episcopus factus nequit monachalem habitum deferere. t.3.p.55.n.14
 Monachi quomodo ex fideiussione efficaciter obligari possint. t.3.p.405.n.4
 Monachi olim religionem ingredienti statim habitum non sumebant; facere tamen testamentum à tempore ingressus non poterant. tom. 3. pag.455. num.2.
 Monachorum, & monialium vestimenta omni tempore in Ecclesia distincta fuere. tom. 3. pag.456. num.7.
 Monachi an aliquando post vota emissa de rebus suis disponere valuerint. t.3.p.459.n.19
 Monachis & monialibus an sit licita propriæ substantiæ diuisio post professionem. tom. 3. pag.460. num.21.
 Monachi sine superioris licentia testes in contractibus esse non possunt. t.3.p.487.n.11
 Monachi non ex iure communi, sed solum ex priuilegio possunt admittere ad sepulturam alienos parochianos. t.3.p.543.n.7
 Monachus non potest sibi eligere sepulturam, nisi valde remotus sit à proprio monasterio. t.3. p.548. num.7.
 Monachi primis Ecclesiæ temporibus vt ceteri laici decimas soluebant, à quibus deinde exempti sunt. t.3.p.590.n.8.
 Monachorum immunitates à decimis à quo tempore cœperint, & quibus Ordinibus primum indultæ sint. [t.3.p.591.col.1.& 2
 Monachi an eximantur à solutione decimarum prædiorum quæ ab aliis conducunt, vel in emphyteusim accipiunt. t.3.p.600.& 601.n.3
 Monachorum nigrorum, & alborum distinctio quandonam cœperit, & quinam designentur sub hac distinctione. t.3.p.602.& seq.n.2
 Monachis à proprio monasterio in alium, etiam eiusdem religionis, transire olim licitum non fuit. t.3. p.644.& seq.n.2.
 Monachi intra claustra morari debent, & an cum licentia superioris possint semper extra ea degere. t.3. p.676.n.6.
 Monachos incorrigibiles an cautius sit à monasterio eicere, quàm illos carceribus mancipare: vide in verbo *Electio*.
 Monachi ad sacerdotij gradum non ascendebant temporibus Gregorij Magni. t.3.p.724.n.1
 Monachi alij synoditæ, seu cœnobitæ appellantur, alij eremitæ dicuntur. t.3.p.725.n.1
 Monachi olim parochialibus etiam Ecclesiis ad ministranda parochianis sacramenta præstiebantur. ibid.n.2.
 Monachus solus dæmon solitarius; & monachos sine testibus viuere scelus existimatur. t.3.p.725.n.3
 Monachis iam olim prohibitum fuit temporalem iurisdictionem habere. t.3.p.728.n.4
 Monachus non debet aliquid peculiare possidere, aliàs si cum proprietate decedat, debet ecclesiastica sepultura priuari. ibid.n.2
 Monachi

Omniū Notabilium. Litera M.

Monachi proprietarij quibus pœnis subiaceant : vbi plura veterum exempla circa hoc. tom.3. p.730.n.5. & p.736.n.4.

Monachorum cœnobij Gristani ingens dissolutio, & impia scelera. t.3.p.936.n.1

Monachi ultra duos menses extra monasterium degentes, vt leges, vel Phycam audiant, quam pœnam incurrant. t.3. p.1007. n.1. & 2. & p.1008. num.4.

Monachis licitum non est possessiones conducere, vel aliētr lucri causā negotiari. tom.3. pag.1013. num.3.

Monachus in aliquibus operibus se exercere debet, quæ venalia exponat. t.3.p.1015.n.7

Monachi aliquando eiectionis pœnā plectuntur, vt ad officium suū reuocentur. t.3.p.1016.n.3

Monachi non admittuntur ad accusandum in iudicio, nisi contra propriū Abbatē. tom.5. pag.27. num.2.

Monachi deferentes habitum & professionem, sunt retrahendi, & carceri mancipandi, ac alijs pœnis puniendi, donec habitum reassumant. tom.5. p.236. num.2.

Monachus monasterium deferens apostata dicitur. t.5. p.237. n.4.

Monachus ad religionem laxiorem transiens, vel ē trirētribus fugiens apostata non dicitur. ibid.

Monachus ferro tumorem aliquem aperiens, ex quo mors sequatur, an irregularis maneat. t.5. p.280. num.2.

Monachi in Ecclesia Metropolitana Cantuariensi positi simul cum Canonicis. t.5.p.475.n.3

Monachi an possint omnes oblationes fidelium in suis Ecclesijs factas recipere. t.5.p.623.n.5

Monarchia præstantior est qualibet gubernatione politica. t.1.p.218.n.4

Monasteria Altæsylæ & Belliprati Ordinis Cisterciensis. t.1.p.64.n.5

Monasterium de Becco in Normannia à quo constructum. t.1.p.119.n.1

Monasterium tempore suæ foundationis debet conuenienter dotari. t.1.p.334.n.2

Monasteria temporibus Leonis IV. ecclesiasticis personis secularibus non professis commendabantur duplici ex causa. t.1.p.272.n.13

Monasteria minora, quæ maiori parent, aliquando obedientiæ dicuntur. t.1.p.763.n.2

Monasteria quando plenè Episcopis & Principibus secularibus subiecta fuerint. tom.1. pag.765. num.12.

Monasteria aliquando in Cathedrales Ecclesias erecta, quorum Abbas simul Episcopus erat. t.1.p.843. num.6.

Monasteria quænam possint iurisdictionem Romanæ Sedis prorogare. t.2.p.80.init.

Monasteria quatuor à D. Augustino Angliæ Episcopo constructa. t.2.p.857.n.2

Monasterium an à iurisdictione ordinaria eximatur per subiectionem Romanæ Ecclesiæ. tom.2.p.838. num.2.

Monasterium de Curia Dei in diocesi Aurelianensi, quandonam sit fundatum. t.2.p.147.n.1

Monasterium de Eleemosyna Ordinis Cisterciensis in diocesi Aurelianensi. t.2.p.147.n.2

Monasterium quandonam admittatur ad successionem monachi rogati restituere hæreditatem, si sine liberis decedat. tom.2. pag.359. n.13. & 14. & p.360. num.15.16.

Monasteria duplicia olim quænam fuerint, & quare, & quando prohibita. t.3.p.28.n.9

D.D.Gonzal. in Decretal. Index generalis.

Monasteria multa sunt vtriusque sexus, quæ non nisi Nobilibus patent. t.3.p.182.n.2

Monasterium Mebroënse Ordinis Cisterciensis, in qua sit prouincia situm. t.3.p.434.n.2

Monasterium ex rebus Ecclesiæ constructum spectat ad Ecclesiā. t.3.p.443.n.4

Monasterium ipso iure consequitur dominium omnium bonorum, quæ monachus possidebat, nullo ab eo facto testamento, teneturque debita à monacho contracta solue. t.3.p.455.n.4

Monasterium Buxeliæ, tituli S.Mariæ, est Ordinis Cisterciensis in diocesi Cantuariensi. tom.3.p.589. num.1.

Monasterium de Neubothel in Regno Scotiæ à quo fuerit fundatum. t.3.p.600.n.1

Monasterium S.Crucis in Laudonia à S.Dauidē Rege occasione miraculi fundatum. ibid.n.2

Monasterium S.Lucij Monstroliensis, Ordinis D.Benedicti, vbi nam situm sit. t.3.p.607.n.2

Monasteria olim plerumque oratoria dicebantur. t.3.p.646.n.1.

Monasteria duplicia antiquitus licita fuere, deinde prohibita. t.3.p.64.n.3

Monasteria plura, & magnifica Ordinis D.Benedicti in insulis constructa. t.3.p.646.n.4

Monasteria noua sine Episcopi licentia ædificari non debent. t.3.p.724.n.1

Monasteria omnia temporibus Gregorij Magni subiecta erant Episcopo, in cuius diocesi constructa erant. ibid.n.2

Monasteria integra possunt in alia migrare, & nouam regulam profiteri. t.3.p.728.n.4

Monasteria tripliciter possunt à iurisdictione Episcopi eximi. t.3.p.752.n.5

Monasteria noua vt ædificentur, vel antiqua in alia transferantur, quid requiratur ex iure nouo. tom.3. p.453.n.8.

Monasterium de Neuburgo Canonorum Regularium D.Augustini, quandonam constructum. t.3. pag.781.n.2.

Monasteria olim à Magistratibus secularibus simul cum Episcopis visitabantur in Gallia. tom.3.p.827. num.2.

Monasterium licet exemptum sit principaliter in capite, non ideo tamen eius membra exempta videntur. t.5.p.506.n.3

Monasteriorum exemptio non probatur per literas protectionis à Pontifice concessas. tom.5. p.506. num.2.

Moneta mutatio in Regno Aragoniæ non poterat olim mutari sine consensu populi. t.2. p.575. & seq. num.3.

Moneta legitimo pondere & integritate defraudata, mutari debet à Principe; nec iurans contrarium iuramento obstringitur. t.2.p.576.n.5

Monetæ necessitas, utilitas, & vsus ostenditur. ibid. & seq.n.7.

Moneta vnde ita dicta sit, & quare etiam dicatur pecunia. ibid. & p.577.

Monetæ substantialia tria referuntur. ibid.n.8

Monetæ eudendæ ius & potestas quibus olim competierit, & nunc competat. ibid. & seq.n.9

Moneta lignea, coriacea, &c. exposcente sic temporum necessitate fuit in vsu. tom.2. pag.578. num.11.

Moneta antiqua si non est in vsu, quomodo soluendæ sint pensiones iuxta eius æstimationem debita; diuersi circa hoc casus referuntur. tom.3. p.829.n.5. & p.830.n.6.

Vide in verbo *Pensio*.

Repertorium Generale

- Monialibus* regressus è monasterio iam ab antiquis Ecclesiæ sæculis prohibitus. t.1.p.130.n.3
- Moniales* an possint iustitiæ prosequendæ causâ è monasterio exire, & R. Pontificem adire. ibid.
- Monialibus* egressus è monasterio penitus interdictus. t.1.p.945.n.9.
- Monialium* Ecclesiæ olim intra claustra constructæ erant. t.3.p.26.n.4
- Monialium* claustra necessitatis causâ clericis, & laicis ingredi licet. ibid.n.5
- ad *Monialium* monasteria frequens accessus clericis, & monachis maximè prohibetur. ibid.n.6
- Vide in verbis *Accessus*, *Ingressus*.
- Moniales* manus violentas iniicientes in clericos possunt à proprio Episcopo absolui. tom.5. pag.597. num.1.
- Monitio* charitatiua an in aliquo casu debeat precedere accusationem. t.5.p.9.n.4
- Monoculus* an ex speciali dispensatione possit eligi in Episcopum. t.1.p.569.n.8
- Monogamia* non solum iuris positiui canonici, & ciuilis est, sed etiam à iure diuino prouenit. tom.4. p.104.n.5.
- Vide in verbo *Polygamia*.
- Monogamia* primis parentibus inspirata, à Christo Domino fuit restituta. tom.4. pag.106. num.8.
- Monopolium* quid, & quotuplex sit, & à quo constitui possit. t.2.p.892.n.3
- Monopolium* licitum & laudabile ex quibus causis induci possit. ibid.n.4
- Monopolium* ex industria, & voluntarium: vbi referatur casus Thalys Milefij. ibid.
- Monopolia* prædicta quandonam permittantur. ibid. & seq.
- Monopolium* in posteriori ætate quid significet, & an licitum sit. t.2.p.894.n.7.& 8
- Monopolium* plerumque exercetur contra charitatem, & contra iustitiam. t.2.p.895.n.9
- Mons* regalis vrbs Siciliæ in prouincia Panormitana, quando in Metropolim erecta. tom.1. pag.690. num.3.
- Mons* pietatis quid sit, & an sit iustus, & licitus. t.5. p.351.n.3.
- Monistorellus* monasterium est Canonicorum Regularium in diocesi Albricensi. tom.2. pag.855. num.2.
- Monstrum*, & portentosus partus multipliciter considerari potest; & quodnam sit capax baptismi. t.3. p.914.& seq.n.12.
- Monumentum*, tumulus, cæmeterium, polyandrum: vide in verbo *Sepultura*.
- Mora* simplex quanam sit, & quomodo purgari possit. t.3.p.333.n.3
- Mora* quandonam purgari possit, siue in obligationibus dandi, siue in obligationibus faciendi. ibid. & p.334.
- Mora* an absque interpellatione inducatur in obligationibus, in quibus adiecta est dies. tom.3. p.334. num.4.5.
- Morini* populi quinam, & quare eorum patria extrema dicatur. t.1.p.999.n.2
- Morinum*, ciuitas vbi sita, & à quo cladem passa sit. t.1.p.196.n.8.
- Morinum* aliàs Tartuana, ciuitas Episcopalis vbi sita sit. t.1.p.320.n.2
- Morismundi* monasterium Ordinis Cisterciensis, in Comitatu Burgundiæ situm. t.1.p.358.n.3
- Mortem* sibi ipsi inferre aliqui licitum esse putarunt. t.3.p.555.n.4.
- Mortem* sibi ipsi inferre an aliquando diuino afflatu licuerit. t.3.p.556.col.2
- Vide in verbo *Biothanati*.
- Mortis* genus informe apud Patres Ecclesiæ quodnam sit. t.3.p.558.n.8
- Mors* præpostera apud Plinium quanam sit: & quodnam mortis genus fecidissimum. ibid.
- Mortariensis* Congregatio clericorum regularium D. Augustini, quandonam initia sumpserit. t.4.p.147. num.1.
- Mortaria* oppidum apud Insuabres, vndenam hoc nomen sortitum sit. t.4.p.147.n.1
- Mortuaria*, seu ius mortuatiæ quid olim fuerit. t.3. p.468.n.3.
- Mortuarium* quodnam sit, quo titulo, & cui debeatur. t.3.p.499.n.2
- Mortui* cum vestibus splendidis iure ciuili sepeliri prohibentur. t.1.p.390.n.6
- Vide in verb. *Defunctus*.
- Mortuum* supra mortuum sepeliri ex honestate prohibitum est. t.3.p.544.n.10
- Mortuis* omnibus sepultura debetur, nisi specialiter prohibiti reperiantur sepeliri. tom.3. pag.560. num.4.
- Mortuus* baptizari non potest: vbi quid sit apud Apostolum baptizari à mortuis. tom.3. pag.915. num.13.
- Mos* laudabilis domum, familiamque absentium Reipublicæ, vel Principis causâ virorum illustrium fidei commendandi, in pestilentissimum abiit. t.2. p.902.n.3.
- Mos* quidam superstitiosus audiendi quotidie Euangelium *In principio*. t.3.p.863.n.2
- Mores* parentum, nutricum, & domesticorum faciliè in filios transeunt. t.3.p.702.n.3.7
- Mores* vxorum quibus remediis coercantur, actione de moribus, & retentione propter mores sublatis. t.4.p.297.n.11.
- Moribus* maiorum quid significetur in aliquibus iuris locis. t.4.p.318.n.5
- Moses* quare sacerdos dicatur, & an simpliciter fuerit maior Aaron. t.1.p.826.n.6
- Multa* quid sit, quis eius vsus olim apud Romanos; & in quo differat à pœna. tom.1. pag.648. num.19.
- Multa* imponere qui potestatem habeant nunc, & quibus olim imponeretur. ibid.n.20
- Mulier*es indotatas non remanere reipublicæ valde interest. t.1.p.201.n.9
- Mulieribus* media pars acquæstuum debetur de consuetudine Galliæ. t.1.p.202.n.10
- Mulier* illa non pertinet ad matrimonium, cum qua non fuit commixtio sanguinis. tom.1. pag.585. num.2.
- Mulier* petenti aliquem in virum, si exceptio confanguinitatis opponatur, prius de exceptione cognoscendum est, quàm super matrimonio pronuncietur, & sufficit super principali negotio sententiam dicere. t.2.p.195.n.8
- Mulier* lugere maritum non tenetur, nisi perfectum sit matrimonium. t.2.p.269.n.6
- Mulier* sterilis non præsumitur ex cohabitatione per septennium cum marito sine edito partu. t.2.p.369. num.2.
- Mulier* nobilitatur à viro, eiusdemque privilegiis fruitur. t.2.p.419.& seq.n.2
- Mulier* an damnari possit ob solam suspicionem adulterij. t.2.p.537.& seq.n.8
- Mulier* plagiararia quare in iudicio Salomonis non fuerit condemnata. t.2.p.539.n.10
- Mulier

Omnium Notabilium. Litera M.N.

Mulier pro alio intercedens an efficaciter obligetur: vbi de Senatusconsulto Velleiano. tom.2. pag.562. num.4. & 5.

Mulier quot modis alterius obligationi accedat. ibid. num.4.

Mulieribus quomodo succurratur per Senatusconsultum Velleianum. t.2.p.563.n.6

Mulier in quibus casibus ex intercessione sua pro alio efficaciter obligetur. t.2.p.563.n.7

Mulier consentiens alienationi fundi dotalis, iuramento accedente, non potest agere ad rescissionem ipsius alienationis. tom.2. p.597.n.1. & p.601. num.10.

Mulier an, & quando ex delicto mariti amittat dotem. t.3.p.367. & seq.n.4

Mulier pro dote sua habet tacitam hypothecam in bonis mariti. t.3.p.368. & seq.n.5

Mulier constante matrimonio potest reperere dotem marito vergente ad inopiam. ibid.p.368

Mulieribus in rebus dotalibus vindictio, & pignoratitia actio competit. t.3.p.372.n.13

Vide in verbo *Hypotheca*.

Mulier absque mariti licentia testamentum facere potest. t.3.p.465.n.2

Mulier etiam nupta liberè sibi potest eligere sepulturam vbi voluerit. tom.3. pag.547. n.2. & pag.548. num.5.

Mulier nupta, filiaquefamilias per coemptionem effecta, etiam olim testamentum facere potuit. t.3. p.548.n.4.

Mulier non electa sepulturâ decedens, an sepeliri debeat in sepulchro mariti sui: & quid si plures maritos habuit. t.3.p.549.n.7

Mulieres in Episcopis & monasteriis degere, suspitione plenum est. t.3.p.646.n.2

Mulier post partum statim potest ingredi Ecclesiam, nec tenetur abstinere per aliquot dies, secundum legem Mosaicam. tom.3. pag.956. n.1. & p.958. num.5.

Mulieres in lege veteri qua ratione immundæ censebantur. t.3.p.957.n.4

Mulier enixa aliquandiu ab ingressu Ecclesiæ abstinens, licitè hoc facit. t.3.p.958.n.5

Mulieres in lege Gratiæ nullo tempore ab ingressu Ecclesiæ prohibentur. tom.3. pag.958. & seq. num.7.

Mulier, quæ machinata est in necem viri, ipso matrimonio, & alterius spe priuatur. t.4. p.256. n.3. & p.263. n.14.

Mulier adulterium committens an amittat cum dote bona paraphernalia. t.4.p.295.n.6

Mulier propter adulterium à viro separata amittit dotem, & donationem propter nuptias. ibid. num.8.

Mulier quid amittat propter adulterium, iure Pontificio attentio. t.4.p.297.n.11

Mulier an dotem amittat propter osculum libidinis causâ datum. ibid.n.12

Mulier nubens intra annum luctus nullam infamiam incurrit. t.4.p.330.n.2

Mulier post annum luctus nubens quas pœnas incurrat. t.4.p.332.n.5

Mulieribus filios suos casu, vel voluntariè necantibus, quæ sit pœnitentia iniungenda. tom.5. p.241. num.2. & 3.

Mulier sibi abortum procurans pœnâ capitali puniendâ est. t.5.p.259.n.10

Mulier, quæ partum supposuit, aut ex adulterio filium peperit, non tenetur id marito reuelare cum aperto vitæ periculo. t.5.p.563.n.2

D.D.Gonzal. in Decretal. Index generalis.

Mulieres non sunt ad Apostolicam Sedem mittendæ pro absolutione petenda. t.5.p.577.n.1

Mundualdo quis sit, & quomodo dicatur mulierem sub mundualdo esse. t.4.p.185.n.2

Munerum acceptio quàm sordida in iudiciis, tum secularibus, tum ecclesiasticis. tom.3. p.35.n.12. & p.36.n.13.

Munerum acceptio iudiciorum religionem perfregit, Rempublicamque Romanam destruxit. ibid. p.36. num.13.

Munera accipere, vel dare pluribus sacræ paginæ testimoniis prohibitum est. t.3.p.1001.n.3

Munera solennia matrimonij causâ data quænam dicantur. t.4.p.221.n.2

Munera solennia tacitam conditionem habent, si matrimonium sequatur; & in quo à donis simplicibus differant. ibid.

Munera immodica, quæ transeant in donationem, vxori facere non licet. t.4.p.323.n.17

Murmuratio pessimum vitium est à sacris literis & SS. Patribus damnatum. t.2.p.836.n.4

Mutilatio membrorum superfluum cuique est licita. t.1.p.576.n.10

Mutilatio, quâ abscinditur pars essentialis ad ministrandum, ind. irregularitatem. ibid.n.13

Mutilatorum pœnæ variæ, tum ex iure Cæsareo, tum Canonico. t.1.p.574.n.7

Mutilatus, aut patiens defectum in aliqua corporis parte sine magna deformitate, potest ordinari in Presbyterum, vel eligi in Episcopum. tom.1. p.567. num.3.

Mutina prope Apenninos montes sita ciuitas à quarto Ecclesiæ sæculo Episcopali fulget Cathedra. t.1. p.458.n.1.

Mutina ciuitas Italiæ iam ab antiquo Cathedrali Sede decorata. t.1.p.931.n.1

Mutus, qui nihil omnino potest loqui, à iudicandi munere arcetur. t.1.p.114.n.2

Mutus simul & surdus an matrimonium contrahere possit, vel mutus seorsim, & surdus seorsim. tom.4. p.53.n.23. & p.54.n.8.

Mutuum in pecunia, & omnibus rebus, quæ functionem recipiunt, consistit. t.1.p.724.n.1

Mutuum à Prælato cum debita solennitate acceptum an teneatur Ecclesia soluere. t.3.p.404.n.1

Mutuum aliud formale & expressum, aliud palliatum & præsumptum est. t.5.p.355.n.3

N.

N *Annetum* ciuitas Galliæ ad ostia Ligeris sita. t.1. p.977.n.4.

Narbonensis provincia in nouem Episcopatus, & totidem Comitatus diuiditur. t.4.p.242.n.2

Narbonensis Comitatus partim Ecclesiæ adiudicatus est. ibid.

Narnia, olim Nequinum dicta, antiqua ciuitas Vmbriæ, vbinam sita sit. t.2.p.200.n.1

Narnia Cathedrali Ecclesiâ decorata diu sub Romano Imperio floruit. ibid.

Natalium defectus an possit purgari solo ingressu religionis, absque emissionem professionis. tom.1. p.524.n.1.

Vide in verbo *Illegitimi, Filij*.

Natalium defectus priscis Ecclesiæ sæculis irregularitatem inducebat. t.1.p.527.n.8

Natalis Domini festum ex institutione Apostolorum, & receptissimo Ecclesiæ, tam Latinæ, quàm Græcæ consensu, die 25. Decembris celebratur. t.2.p.182. num.1.

Repertorium Generale

Natiuitas S. Ioannis Baptistæ, tam in Ecclesia Latina, quam Græca die 24. Iunij celebratur. tom. 2. p. 185. num. 13.

Natiuitas S. I. B. quare festum Lampadum dicatur: vbi de more transiliendi pyram. ibid.

Vide in verbo *Dies natalis*.

Naufagorum bona quibus veteri iure Romano adu- dicarentur; & quibus constitutionibus sit eis cau- tum. t. 5. p. 323. n. 8

Naufagorum res religionis præsidio tutas esse vo- luere summi Pontifices. t. 5. p. 324. n. 9

Naufagi quo præsidio tuti sint ex iure Hispano. t. 5. p. 325. n. 10.

Naufagorum bona à priuatis extracta, quorum domi- ni prorsus non apparent, an fiant Principis tan- quam regalia. t. 5. p. 326. n. 12

Nauicularij, qui felici embola annonam olim Romam deferebant, in successione intestati fisco præfere- bantur. t. 3. p. 525. n. 5

Nauicularia res quantum Reipublicæ necessaria sit, & fauoribus digna. ibid. & seq.

Nazaræi inter Iudæos vitæ sanctitate celebres, & au- sterioris instituti fuere. t. 3. p. 18. n. 6

Nazaræi toto tempore nazaræatus caput non attonde- bant, sed in die consecrationis. ibid.

Vide in verbo *Coma*, *Capillus*.

Nazareth pulchra quondam & florens Galilææ ci- uitas, variis & magnis ex causis clarissima, hodie omni cultu, & ornatu destituitur. tom. 3. pag. 666. num. 2.

Nazareth in pulcherrimo, & amœnissimo colle sita est, habuitque olim Canonicos regulares S. Augu- stini. t. 3. p. 667. n. 3

Neapolis percelebris Campaniæ vrbis breuis descrip- tio. t. 1. p. 38. n. 4

Neapolis vnde nomen habuerit, & quare potius ita dicatur, quam Parthenope. t. 2. p. 582. n. 1

Necessitas extrema omnes fures facit. tom. 5. p. 339. num. 4.

Necessitate instante nulla legum ratio habetur. ibid.

Necessitas, quamuis extrema, non potest efficere ex- communicationem licitam, aliàs illicitam. tom. 5. p. 340. n. 6.

Necessitate famis urgente idolotrythis vesci licet Chri- stianis. t. 5. p. 340. & seq. n. 7

Negatiua triplex est, & quænam sit improbabilis, tam directè, quam indirectè. t. 2. p. 378. n. 9

Negatiua, & affirmatiua non tam ex verbis, quam actoris intentione æstimanda est. ibid.

Negatiua directè probari non potest, per indirectum tamen probari potest. t. 3. p. 426. n. 8

Negligentia formalis quid sit, & quod in se contineat culpam. t. 1. p. 424. n. 6

Negligentia à Prælati ecclesiasticis commissa supple- tur aut à iure, aut ab homine. ibid.

Negligentia Episcopi in benedicendis Abbatibus à quo suppleatur. t. 1. p. 424. n. 7

Negligentia non conferentis beneficium intra seme- stre vacationis, suppletur ab immediato superiore. t. 1. p. 429. n. 8. 9.

Negligentia in vitroque iure variis pœnis afficitur. t. 3. p. 207. n. 7.

Negligens in collatione beneficij priuatur iure eligen- di. ibid. & seq.

Negligens dici non potest, qui experiundi faculta- tem non habet. t. 3. p. 208. n. 8

Negotiator quis sit, & quid negotiatio. t. 3. p. 1015. num. 6.

Negotiatio triplex refertur, & quænam clericis prohi- beatur. ibid. & n. 7

Negotia alia præterita dicuntur, alia pendentia, alia futura. t. 1. p. 40. & seq. n. 13

Negotia pendentia iuxta constitutionem recentior editam sunt decidenda, nisi lis pendeat, quia per appellationem suspensa fuit sententia. ibid. p. 43. num. 19.

Negotia aliqua dantur, in quibus plena causæ cogni- tio non desideratur. t. 1. p. 86. n. 20

Negotia ecclesiastica Prælatorum Ecclesiæ iudicio sunt terminanda. t. 2. p. 6. n. 5

Negotia prout accipiuntur pro iurgiis, in triplici sunt differentia. t. 2. p. 7. n. 8

Negotium pro mercatura, & etiam pro quocumque contractu sumitur. t. 3. p. 357. n. 1

Negotia sæcularia dedecentia clericos non possunt fa- cile referri. t. 3. p. 1001. n. 2

Negotium iustum propter necessitates diuersas cle- ricis non est interdicens. tom. 3. pag. 1002. num. 8. 9.

Negotij variæ acceptiones referuntur. tom. 5. pag. 620. cap. 10.

Negotium dicitur quasi nec otium, & negatio otij. ibid.

Negotium in causis dicitur sicut negotiatio in com- merciis. ibid.

Nemausensis ciuitas Episcopalis in Gallia Narbonensi. t. 2. p. 155. n. 2.

Nemausensis Ecclesia Cathedralis est in provincia Biterrensi. t. 2. p. 911. n. 2

Nemo debet in alio reprobare, quod in se admittit, & æquum putat. t. 2. p. 624. n. 4. & seq.

Neophyti an possint in Ecclesiis Cathedralibus ad præbendas & alia beneficia admitti. tom. 1. p. 102. num. 7. & 8.

Nepes ciuitas est antiqua Etruriæ Cathedrâ Episcopali decorata. t. 5. p. 507. n. 2

Nepotes an comprehendantur filiorum nomine quoad prohibitionem succedendi in beneficiis auorum. t. 1. p. 538. n. 15.

Nepos, & neptis apud priores, & posteriores scrip- tores quis dicatur. t. 4. p. 91. n. 3

Nepotes ex filio naturali prædefuncto suscepti legiti- mantur per subsequens matrimonium. tom. 4. p. 235. num. 3.

Neroni quare titulus Diui sit ab antiquis denegatus. t. 2. p. 153. col. 1.

S. Nicasi monasterium celebre in vrbe Rhemenfi, olim vetus Basilica sub titulo S. Agricolæ. tom. 1. p. 135. n. 2.

Nicea, vel Nicia ciuitas Episcopalis est non longè à radicibus Alpium sita. t. 1. p. 422. n. 2

Nicolaus I. quandonam fuit Pontifex Romanus creatus: vbi etiam aliqua de præclaris eius animi dotibus. t. 4. p. 74. n. 1. & p. 169. n. 1

Nicosiensis Ecclesia in Cypro aliquando tantum Epif- copalis, deinde Archiepiscopalis effecta est. t. 2. p. 913. n. 5.

Nidrosiensis Ecclesia Archiepiscopalis in Regno Noruegiæ in Europa Septentrionali. tom. 1. p. 410. num. 11.

Nigropontensis Ecclesia est in insula Eubæa Archiepif- copatus Atheniensis. t. 1. p. 903. n. 7

Niuernum oppidum Cathedrali Ecclesiâ decoratum, in qua sit prouincia situm. tom. 1. pag. 360. num. 2.

Niuernum antiqua ciuitas Galliæ, habet Ecclesiam Cathedralem D. Cyro dicatam. tom. 2. pag. 536. num. 1.

Niuernensis ciuitas Galliæ vnde ita dicta, & vbi sita. t. 3. p. 533. n. 1.

Omnium Notabilium. Litera N.

Nobiles in Hispania an ob causam meri debiti ciuilibus excommunicari possint. t.1.p.153.n.5
Nobiles seditiosi quâ pœnâ plectendi sint. t.2.p.200. num.4.
Nobiles homicidæ quandonam lege Aquilia, quandonam Cornelia teneantur. t.2.p.201.n.7
Nobiles in Magistratibus, siue politicis, siue ecclesiasticis adipiscendis an sint præferendi. t.3.p.182. num.4.
Nobilitas ex utroque parente æqua prosapia à veteribus dicebatur. t.3.p.182.n.3
Nobilitas etsi apud Romanos plurimi fuerit, virtus tamen apud eos præualebat. ibid.
Nobilitas quid sit, iuxta Aristotelem. tom.3.p.426. num.1.
Nobilitas commendatur ab exercitio liberalitatis. ibid.
Nobilitas debere se quod sponte tribuit, æstimat voluntaria lege. t.3.p.427.n.3
Nominatio ad beneficium quid sit; & in quibus ab electione differat. t.1.p.313.n.13
Norwicensis ciuitas Episcopalis est in Anglia suffraganea Archiepiscopi Cantuariensis. tom.1.p.109. num.1.
Nosocomia, & Geruntocomia quænam dicantur: vide in verbo *Hospitale*.
Notarij ecclesiastici an aliquid accipere possint pro literis dimissoriis & testimonialibus. tom.5.p.70. num.6.
Notis scribere quid fuerit apud antiquos, variis exemplis ostenditur. t.2.p.508.n.2
Notorij variæ acceptiones in iure. tom.2. pag.823. num.3.
Notorium aliud facti, aliud iuris est. tom.2.p.824. col.1.
Notorium iuris & facti in quo conueniant, & differant. ibid.
Notorium in esse plerumque non est notorium iudici, nec è contra. ibid.col.1.& 2
Nouale quid sit in iure ciuili, & quid in materia de decimis. t.5.p.519.n.2
Nouale prædium semper nouale remanere quomodo sit intelligendum. t.5.p.520.n.1
Nouemfontium monasterium Ordinis Præmonstratensis vbinam situm, & à quo fundatum. t.2.p.440. num.1.
Nouiensis Ecclesia vbi sita. t.1.p.161.n.1
Nouiodunum, seu Nouionum ciuitas olim Episcopalis Galliarum Belgicarum. t.1.p.147.n.5
Nouiodunum à principio tantum oppidum, inde Sede Episcopali decoratum. t.2.p.124.n.2
Nouiodunensis, *Nouiomensis*, & *Nouiomagus*, ciuitas Episcopalis vbinam sita sit. tom.3. pag.516. num.1.
Nouitas inuitabiliter discordias seminat, periculosaque valde est in quacumque communitate. tom.1. p.198.n.3.
Nouitia quæ sponte se ingerit actibus professorum, exinde censetur professæ. t.3.p.649.n.6
Nouitij olim tantum expleto probationis anno monasticum habitum induebant. tom.3. pag.651. num.5.
Nouitius expleto probationis anno, sumpto habitu monastico, & votis emissis, non potest à proposito resilire, & religionem deserere. t.3.p.652. num.6.
Nouitij qui monasticum habitum susceperunt, an possint semper ad libitum ad sæculum redire ante emissam professionem. tom.3. pag.652. & seq. num.8.

Numerus LXXII. quare magno in pretio in Ecclesia fuerit. t.2.p.423.col.2
Numerus septenarius magna continet mystica, & ad hoc plura testimonia referuntur. t.3.p.858.& seq. num.13.
Nunciatio noui operis quid sit. t.5.p.477.n.3
Nunciatio noui operis quor modis fieri possit. ibid.
Nunciatio noui operis per lapidis iactum. ibid. & seq.
Nunciatio noui operis quandonam necessaria sit. t.5.p.478.n.5.
Nunciatio noui operis ex quibus causis fieri possit. ibid.
Nunciatio noui operis à quibus fieri possit, & qui sint eius effectus. ibid.& seq.n.6.& 7
Nunciatio noui operis, siue iure, siue iniuriâ facta, quandonam ædificij progressum impediat. tom.5.p.479.n.8.
Nunciatio noui operis dupliciter siue iure fieri potest, & quandonam sic facta inutilis sit. ibid.
Nundina quid sint, & cuius sit eas indicare, & à quonundinarum ius impetrari debeat. tom.5.p.366. num.1.
Nuptiæ iam nascentis Ecclesiæ temporibus ab aliquibus hæreticis damnatæ. tom.1. pag.29.& seq. num.12.
Nuptias contrahere diebus Dominicis prohibitum fuit. t.2.p.172.n.13
Nuptiarum solennitates à primis Ecclesiæ sæculis certis anni temporibus prohibitæ fuere, & quare. t.2.p.180.n.7.
Nuptiarum prohibitio certis temporibus ab Ecclesia facta contra hæreticorum calumnias defenditur. ibid.n.8.
Nuptiarum prohibitio nimis superstitiosè à Gentilibus obseruata. ibid.& p.181
Nuptiarum prohibitio hodierna in quo differat ab antiqua. t.2.p.181.n.9
Nuptiæ vnde dictæ sint. t.4.p.3.& seq.n.9
Nuptiarum nomen propriè ad mulieres pertinet. ibid. pag.4.
Nuptiæ in quo differant à matrimonio: vide in verbo *Matrimonium*.
Nuptiæ inutiles an faciant deberi dotem promissam. t.4.p.78. n.10.
Nuptiæ inter impuberes celebratæ quantum inutiles sint. ibid.n.11
Nuptiæ inter impuberes celebratæ, an saltem ut sponsalia sustineri queant. t.4.p.93.n.3
Nuptiæ, inutiliter contractæ, an iure aliquo sponsaliorum iure sustineantur. ibid.p.94.n.4.& 5
Nuptiæ an rescripto Principis peti possint citra parentum consensum. t.4.p.131.n.4
Nuptiæ aliquibus diebus ante festiuitatem S. Ioannis Baptistæ olim prohibitæ fuere. tom.4. pag.178. num.2.
Nuptiæ secundæ non sunt benedicendæ. t.4.p.325. num.4.
Nuptiæ quo ritu & cæremoniis celebratæ apud Gentiles. ibid.n.6
Nuptiæ secundæ non merentur omnem laudem, & solennitatem prioris coniugij. t.4.p.327.n.10
Nuptiarum secundarum incommoda recensentur. t.4.p.331.n.3.
Nuptiæ secundæ apud varias gentes. ibid.n.4
Nuptiarum reiteratio exosa apud omnes. ibid. pag.332.
Nuptiæ secundæ à variis Authoribus improbatæ, & variis pœnis cohibitæ. t.4.p.332.n.5
Nuptiæ secundæ ab Apostolo permissæ, & ab Ecclesia

Repertorium Generale

clesia approbata, contra variorum hæreticorum errores. t.4.p.333.n.6.& 7
Nuptiæ secundæ aliquibus viduis prohibentur. t.4.p.335.n.10.
Nuptiæ iteratæ semper aliquid incontinentiæ continere censentur. t.4.p.336.n.12
Nurus an possit hæres institui à clerico. t.3.p.450.num.5.

O.

Obedientia vox aliquando significat minora monasteria, quæ maiori parent. tom.1.pag.769.num.2.
Obedientia Prælati debita præscribi non potest. t.2.p.696.n.3.
Obedientia Principibus exhibenda, quare sit tantopere ab Apostolis prædicata. tom.3. pag.797.num.4.
Oblationes, eleemosynæ, & decimæ in communi olim possidebantur ab Episcopo & Clericis. t.1.p.637.num.3.
Oblationes olim, tam in vita, quàm in morte fiebant. t.1.p.170.n.5.
Oblationes à fidelibus Ecclesiæ ad quid olim potissimum fierent. ibid.n.6
Oblationes pro his, qui ecclesiastica sepultura priuantur, an admittantur. t.3.p.557.n.8
Oblationes pro decedentibus in pœnitentia aliquando admittuntur. ibid.col.2
Oblationes variæ filiorum à parentibus Deo factæ, tam in lege veteri, quàm noua. tom.3.pag.656.num.3.
Oblationis impuberum filiorum ritus præscriptus à D.Benedicto, iuxta morem veteris legis. ibid.num.4.
Oblationis filiorum à parentibus factæ quinam sint effectus. t.3.p.657.n.5.6
Oblatio paterna iure nouiori triplicem sortitur effectum. ibid.p.658
Oblationis paternæ virtute filij in primis Ecclesiæ sæculis monachi efficiebantur. ibid.n.7
Oblationes duplicis generis olim à fidelibus dum Missæ sacrificium celebrabatur, offerebantur. t.3.p.895.n.2.
Oblationes omnes totius diœcesis Ecclesiis factæ Episcopo cedebant. t.5.p.468.n.3
Oblatio dicitur quidquid Deo offertur. tom.5.p.622.num.2.
Oblationum præceptum an sit in lege gratiæ repetitum, sicut in veteri fuit. ibid.
Oblationum præceptum in quibus casibus hodie obliget fideles. ibid.& col.2
Oblationum, quæ prioribus sæculis fiebant, tum in Ecclesia Græca, tum Latina, ritus traditur. ibid.
Oblationes ex quibus rebus fieri debeant: vbi de oblatione nouarum spicarum, & vuarum recentium. ibid.n.3.
Oblationes Armenorum, ex membris dissectarum pecudum factæ, fuere prohibitæ. ibid.p.623
Oblationes plurium Christianorum non recipit Ecclesia. t.5.p.623.n.5
Oblationes fidelium ritè factæ, à quibus olim reciperentur, & quid deinde obseruatum sit. ibid.num.5.
in Oblationibus dies gratiæ debitoris, locus verò vtri-
usque gratiæ adiicitur. t.1.p.727.n.2
Vide in verbo *Tempus*.
Obligatio rerum Ecclesiæ à Prælato facta pro propriis debitis, vel alienis ab Ecclesia, non valet, & à

quo fuerit generaliter prohibita. tom.3. pag.401.
num.1.2.
Obligatio ciuilis nuda repetitionem non impedit. t.3.p.424.n.4.
Obligatio soluendi antiquam monetam præscribitur quadraginta annis contra Ecclesiam, triginta verò contra alios. t.3.p.822.n.3.4
Obligationes quæcumque à die commissi criminis factæ corruunt à die commissi criminis. t.5.p.219.num.6.8.
Obligatio generalis an concubinam, & filios naturales comprehendat? Vide in verbo *Concubina*.
Obreptionis vitium in rescriptis in quo differat à subreptione. t.1.p.124.n.4
Obscurum duplici modo accipitur in iure, & quomodo obscura intelligi debeant. t.4.p.24.n.6
Obsidum triplex genus refertur, & an sit eorum vsus utilis. t.2.p.561.n.3
Obstetrices quotnam desiderentur ad inspectionem ventris; & quot honestæ fœminæ cum eis iurare debeant cum agitur de dissolutione matrimonij. t.4.p.347.n.7.
in Obstetricibus est quædam artis Medicæ peritia in materia partus. ibid.& seq.n.7
Obstetrices quare ad inspectionem ventris adhibeantur. ibid.
Obtutus Cardinalis, & Episcopus Hostiensis affinis Innocentij III. t.2.p.780.n.3
Odonis de Soliaco Episcopi Parisiensis præclarum genus, vita, & virtutes recensentur. tom.2.p.271.num.2.
Odo de Soliaco litem cum Canonicis S.Stephani de Monte super iure parochiali intentat, & quid in ea decusum fuerit. ibid.& seq.n.3.& 4
Oeconomus in Ecclesia Pastore viduata est constituendus ab Episcopo, qui dum eius ordinatio differtur ex iusta causa, fructus percipiat, eosque futuro Pastori reseruet. t.1.p.758.n.1
Oeconomus magnus Patriarchalis Ecclesiæ Orientalis, ad quid, & à quo creatus. tom.1. pag.759.num.3.
Oeconomus in vnaquaque Ecclesia ab Episcopo præficiendus. t.1.p.759.n.5
Oeconomi in Ecclesia constituti officium quodnam. ibid.& seq.
Oeconomi in Ecclesiis ad diuersa constitui possunt; & diuersa eorum potestas. t.1.p.760.n.6
Oeconomi constitutio in Ecclesiis inferioribus competit Archidiacono. t.1.p.761.n.9
Oeconomi Ecclesiarum ad quid instituti sint, & quam potestatem habeant. t.2.p.327.n.10
Oeconomi confessio an noceat Ecclesiæ. ibid. n.11
Offa Rex magnæ virtutis: vbi eius breue encomium. t.1.p.978.n.3.
Officium est vox generalis, sed magis propriè ad homines refertur. t.1.p.812.n.3
Officium iudicis in varias species diuiditur à Doctoribus. ibid.& seq.
Officium iudicis nobile quid sit, & quid mercenarium. t.1.p.813.n.3
Officium iudicis succedit loco actionis, licet eius naturam non habeat. ibid.n.4
Officium iudicis nobile si impleretur, debet fieri litis contestatio; secus si mercenarium. tom.1.p.813.num.5.
Officium iudicis est remedium subsidarium, & ante, & post litis contestationem potest impleri. ibid.num.6.
Officium suum cuiuslibet non debere esse damnosum, an semper verum sit. t.1.p.897.n.3
Officij

Omniū Notabilium. Litera O.

- Officij diuini partes diuersæ referuntur, eiusque materia vnde præscripta sit, ostenditur. tom.3. p.862. num.20.
- Officia publica pretio acquirere in omni bene constituta Republica improbatum fuit. tom.5. p.89. num.7.
- Oleum* aliud benedicitur ad materiam Extremæ-vnctionis, aliud ad materiam Confirmationis. tom.1. p.511. n.14.
- Oleum* quod in Extremæ-Vnctione adhibetur, purum est; in Confirmatione verò mixtum cum balsamo. ibid.
- Oleum* non consecratum cum consecrato potest misceri ad sacramentum Extremæ-vnctionis administrandum. t.3. p.841. n.1.
- Oleo* consecrato si admisceatur maior quantitas non consecrati, an remaneat consecratum. ibid. p.842. col.1. & 2.
- Opera* est officium diurnum; & quamuis indiuidua, non tamen indiuiduorum regulis æstimatur. t.1. p.884. n.19.
- Operarum* promissio similis est illis, in quibus genera promittuntur. ibid.
- Opera* seruilia quænam prohibeantur diebus Dominicis, & festis. t.2. p.168. n.7
- ab *Operibus* in suis festiuitatibus etiam Gentiles olim cessabant. ibid. p.169
- Opera* ea die Dominico licent, quæ nisi fiant, commoditas cœlesti prouisione concessa perit. ibid.
- Opinio* aliquando veritati præfertur, regulariter tamen ei postponitur. t.2. p.775. n.3
- Orarium* apud Græcos idem est ac apud Latinos stola. t.1. p.489. n.7.
- Orarium* deferre olim subdiaconis non licebat. ibid.
- Orarium* quid significet frequentius apud veteres Ecclesiæ scriptores. t.3. p.933. n.2
- Oratio* Dominica Catechumenis olim ex instituto D. Gregorij feria 2. hebdomadæ sanctæ exponebatur. t.5. p.562. n.3
- in *Oratorio* priuato orari potest; Missam autem & diuina officia in eo celebrare non licet. tom.1. p.452. num.3.
- in *Oratoriis* priuatorum, quæ in possessionibus & agris eligeant, reliquiæ Martyrum poni non debeant, nisi essent clerici in eis ordinati. tom.5. p.495. n.2.
- in *Oratoriis* religiosorum campanæ poni non debent. ibid. n.3.
- Orbis* terrarum duabus potestatibus principaliter regitur. t.1. p.827. n.16
- Oppidum* de *Orbetello*, siue de Orbetillo, in qua prouincia situm. t.1. p.802. n.2
- Ordinationis* in iure Canonico ampla significatio: & quid ordinatio Ecclesiastica. t.1. p.191. n.5
- Ordinationes* sacræ primis Ecclesiæ temporibus quando conferrentur. t.1. p.436. n.6
- Vide in verbo *Ordo*.
- Ordinationes* sacræ olim vespertinis horis celebrabantur, & vsque ad noctem protrahabantur, si ordinandorum multitudo ita requireret. tom.1. p.460. num.4.
- Ordatio* clerici sine titulo variis Ecclesiæ sanctionibus irritatur, & quibus pœnis subiaceat. tom.3. p.135. & seq. num.9.
- Ordinationes* clericorum gradatim faciendæ sunt, iuxta consuetudines Ecclesiæ. tom.5. pag. 447. num.4.
- Ordinationes* per saltum magna cum ratione ab Ecclesia prohibita fuerunt. ibid. & seq. n.5
- Ordinationes* per saltum aliquando fuere in Ecclesia licita. t.5. p.449. n.7
- Ordinationes* furtiue quænam dicantur. t.5. p.451. num.2.
- Ordinationes* factæ à schismaticis nullæ sunt quoad exercitium gradus collati, nisi dispensatum sit cum ita ordinatis. t.5. p.221. n.1. & p.224. n.6
- Ordinatus* extra tempora an suspendatur ipso iure; & à possit absolui. t.1. p.436. n.7
- Ordinatus* per saltum suspenditur, & gradus omisus illi conferendus est. t.5. p.446. n.2
- Vide in verbo *Clericus*.
- Ordinatus* furtiue quas pœnas incurrat. tom.5. p.451. num.2.
- Ordinati* furtiue characterem accipiunt. ibid.
- Ordinatus* ante legitimam ætatem quibus pœnis subiiciatur. t.1. p.467. n.7
- Ordinatus* ab Episcopo qui Episcopatu renunciauit, suspensionem tantum, non irregularitatem incurrit. t.1. p.472. n.3.
- Ordinatus* vt supra, an possit allegare ignorantiam. ibid. n.4.
- Ordinati* ab Episcopo, qui dignitati renunciauit, suspenduntur; & si ignoranter ordines receperint, cum eis dispensatur. t.1. p.472. n.5
- Ordinati* ab excommunicato per ignorantiam possunt à proprio Episcopo dispensari. tom.1. pag. 474. num.1.
- Ordinati* ab Episcopis depositis, vel excommunicatis, ab exercitio graduum susceptorum suspenduntur. ibid. n.4
- Ordinatus* ab Episcopo minori excommunicatione ligato, non incurrit suspensionem. tom.1. p.475. num.8.
- Ordinatus* prius prior, & maior in dignitate habendus est. t.1. p.816. n.3
- Ordinati* multi, & ad Episcopatum assumpti etiam reluctantes. t.3. p.631. & seq. n.8
- Ordinati* à schismaticis licet cum effectu characterem accipiant, non habent tamen exercitium ordinum collatorum. t.5. p.225. n.8
- Ordines* aliquando collati inter Missarum solennia Consecrationis Episcopalis. t.1. p.313. n.7
- Ordines* sacri, tum minores, tum maiores, quibus diebus conferri debeant. t.1. p.434. n.3
- Ordines* maiores quare ieiuniorum temporibus hebdomada ante Dominicam Passionis, & Sabbatho sancto conferantur. t.1. p.436. n.8
- in *Ordinibus* conferendis dissentiant Græci à Latinis. ibid.
- Ordinis* sacramentum, nec sub spe rati habitionis proprii Episcopi potest ab alieno licetè conferri. t.1. p.457. n.12.
- Ordines* duo sacri non possunt eadem die conferri, etiam si Archiepiscopus dispensauerit. tom.1. p.453. num.3.5.
- Ordines* quatuor minores stante consuetudine possunt vna & eadem die conferri. tom.1. pag. 465. num.11.
- Ordines* nemini conferendi sunt ante legitimam ætatem. t.1. p.466. n.5
- Ordines* minores possunt conferri etiam ab Episcopo, qui renunciauit loco, & dignitati. tom.1. p.473. num.9.
- Ordo* aliquando cum effectu confertur, & tamen exercitium gradus accepti non datur. ibid.
- Ordinis* sacramenti materia in omnibus eius gradibus ex constitutione Apostolica prouenit. t.1. p.520. num.8.
- Ordinis* sacramentum non reiteratur, si in collatione

Repertorium Generale

tlone gradus Presbyteri, vel Diaconi manus impositio prætermiffa adhibeatur, sed prætermiffum fuppletur. t.1.p.520.n.3

Ordines facti in Gallia aliquando fine licentia Regis nulli fuere collati. t.1.p.528.n.11

Ordo Romanus quo tempore, & à quo auctore fit compositus. t.1.p.603.n.1

Ordo quàm neceffarius in omnibus rebus, & hierarchiis. t.1.p.816.n.5

Ordo dignitatum in Ecclefia quomodo feruandus. ibid.&p.817.

Ordo dignitatum fæcularium ita feruatur, vt priores pofterioribus præferantur. t.1.p.817.n.6

Ordo feruandus est, vt confufio vitetur. ibid.n.7

Ordo est difpofitio, & collocatio rerum fecundum prius & pofterius. t.2.p.196.n.10

Ordines apud prifcos Romanos quinam. ibid.

Ordo iudiciorum quid fit, & quotupliciter confiderari poffit. ibid.n.11.& 12

Ordo iudiciarius quomodo fit feruandus à iudice. t.2.p.197.n.14.15.

Ordo iudicialis quifnam feruandus fit reo contra actorem opponente fpoliationem tanquam mutuam petitionem, vel tanquam exceptionem. t.2.p.203.num.19.

Ordo Militaris Equitum SS. Trinitatis, tam in Caftella, quàm in Aragonia, & quo priuilegio decoratus. t.2.p.397.n.1

Ordo iuris obferuandus est etiam in caufis Pontificio iudicio decidendis. t.2.p.777.n.2

Ordo Militaris S. Iacobi in Hifpania quando fuerit inftitutus. t.3.p.78.n.1

Ordo S. Sepulchri Militiæ S. Ioannis adunatus planè interit. t.3.p.437.n.3

pro Ordine conferendo minifter, vel eius notarij nihil temporale exigere poffunt. t.5.p.71.n.9. & p.74.n.16.

Ordines minores an fi infanti conferantur, validè recipiantur. t.5.p.446.n.1

Ordines furtiuè collati validè recipiuntur. t.6.p.451.num.2.

Origenistarum hærefis circa effectum Baptifmi ad tollenda peccata. t.3.p.912.n.1

Orphanotrophia, & *bnephotrophia* quænam dicantur, vide in verbo *Hofpitale*.

Orphanotrophia, & fimilia pia loca an religiofa fint. t.3.p.745.n.5.

Oſcenſis vrbs duplex in Hifpania, alia in Bætica, alia in Celtiberia. t.1.p.943.n.1

Oſculo dato communio inter fratres Ciftercienses defignabatur. t.1.p.962.n.5

Oſculum manuum fubiectionem, & obedientiam fignificat. ibid.&p.963

Oſculum datum an fit indubitatum indicium commiffi adulterij. t.2.p.429.col.1.& 2

Oſculorum varia genera referuntur, & quænam fint oſcula honoraria. t.3.p.164.n.6

Oſcula amica, tum apud Iudæos, tum apud Gentiles in vfu fuere. ibid.col.2

Oſcula fancta, & charitatiua primis Ecclefie fæculis inter fideles vfitata. ibid.

Oſculandi mulieres mos vnde cœperit: Vide in verbo *Vxor*.

ad Oſculum admiſſio efficit, vt quis aliàs reus, cenſeatur abſolutus. t.5.p.499.n.3

Oſius magnus Epifcopus Cordubenfis multis Conciliis vt Legatus Sedis Apoſtolice præfuit. tom.1.p.224.n.2.

Otho IV. Imperator quandonam electus. t.2.p.448.n.2.

Maiores fuit animo & regnandi cupiditate, quàm

confilio, & religione. ibid. Inimicus Ecclefie denunciatur, & reprobus dicitur. ibid.

Othocarus Princeps Bohemiæ. t.2.p.449.n.1. Eius, & Annæ fororis Marchionis Minenſis diuortium. ibid.& ſeq.

Ouetenſis ciuitas in Hifpaniæ montanis, in quam translata fuit Sedes Epifcopalis Lucenſis. t.1.p.466.num.2.

Ouetenſis Epifcopi commentitia hiftoria refertur, quæ refutatur, & vera reſtituitur. t.2.p.277.& ſeq. num.4.

Oxoma, ſive *Vxuma*, perantiqua Hifpaniæ vrbs, in Celtiberiæ partibus. t.5.p.83.n.2

Oxomæ varia facta referuntur. ibid.

Oxoma ab exordio naſcentis Ecclefie Cathedrâ Epifcopali decorata fuit. ibid. Caſus notabilis refertur, qui in eius Ecclefia contigit. ibid.& ſeqq.

P.

P*actum* nudum an iure ciuili, vel canonico pariat actionem. t.1.p.861.n.7.& 8

Pacti etymon traditur ex variis authorum ſententiis. t.1.p.862.n.9.

Pactum quid fit, ſive in genere, ſive in ſpecie acceptum. ibid.n.10

Pacta nuda, & veſtita: vbi de aliis pactorum diuiſionibus. ibid.& ſeq.

Pactum nudum vnde ita dictum, & quomodo ab aliis pactationibus diſtinguatur. ibid.p.863

Pactum nudum nullam producit actionem, exceptis aliquibus caſibus. t.1.p.863.n.11.& 12

Pactum nudum etiam iure canonico nullam producit actionem. t.1.p.864.n.13

Pactum nudum actionem producit, quando quis in iudicio, & apud eius acta comparere, vel quid præſtare promittit. t.1.p.866.n.16

Pacta ſimplicia Principum plus roboris habent, quàm aliorum nuda promiſſio. ibid.n.17

Pactum de ſuccedendo in Ecclefia poſt mortem Prælati ipſius non valer. t.1.p.872.n.2

Pactum de hæreditate viuents improbat à iure. t.1.p.873.n.4.

Pactum ad conſeruandum hæreditatem viuents ſuſtinetur. ibid.n.5

Pactum circa ſepulturam quare improbetur. tom.1.p.876.n.9.10.

Pacta conuenta pro beneficiis, ſeu rebus ſpiritualibus obtinendis, nulla ſunt. t.1.p.877.n.2

Pacta de rebus ſpiritualibus ſimoniacam continent prauitatem. t.1.p.878.n.4

Pactum abſque vlla præſtatione pecuniaria in ſpiritualibus non valer. ibid.n.6

Pactum rei ſpiritualis quodnam valeat. tom.1.p.879.num.8.9.

Pactum turpe, aut impoſſibile de iure, vel de facto, nullam iuxta ſacras, & legitimas ſanctiones obligationem producit. t.1.p.880.n.11

Pactum turpe quid fit, & quotuplex. tom.1.p.881.num.13.

Pactum rei impoſſibilis de iure, vel de facto inutile eſt. ibid.n.14

Pactum rei poſſibilis ſub conditione impoſſibili non producit obligationem. ibid.& ſeq.n.15

Pactum turpe tantum tacitè turpitudinem continens, aliquam parit obligationem. t.1.p.882.n.17

Pactum ſtipulationem ædilitiam continens an ſuſtineri debeat. t.1.p.883.n.18

Pactum aliquando turpe videtur, quod reuera turpe non eſt. t.1.p.885.n.24

Pacta

Omnium Notabilium. Litera P.

Pacta inter Francos, & Venetos intra ante expugnationem Constantinopolis. tom. 3. pag. 194. & seq. num. 3.

Pacta resolutoria sine solennitate adici possunt à Prælato Ecclesiæ, vel tutore in contractibus à se vtiliter gestis. t. 3. p. 263. n. 6

Pactum de retrouendendo an approbetur à iure canonico, civili, & diuino. t. 3. p. 315. n. 3

Pactum additionis in diem quid sit, & quid operetur in venditione appositum. t. 3. p. 365. n. 2

Pactum de retrouendendo quid sit, & quando contrahatur. ibid. col. 2

Pactum reuendendi in quo differat à lege commissoria, an transferat dominium in emptorem, an sit licitum, & quando reddatur usurarium. ibid.

Pactum legis commissoriæ: vide in verbo *Lex commissoria*.

Pactum legis commissoriæ prohibetur in pignoribus, siue in continenti, siue ex intervallo adhibeatur. t. 3. p. 386. n. 12.

Pacta antichresi similia referuntur, & improbanda censentur. t. 3. p. 378. n. 14

Vide in verbo *Antichresis*.

Pactum legis commissoriæ quid sit, & an recta sit hæc loquutio. t. 3. p. 381. n. 1

si sub *Pacto* legis commissoriæ aliquis dedit rem suam, & iurauit pactioni non contrahere, & iuste impeditus infra diem statutum rem oppignoratam non redemerit, post diem redimere poterit. ibid. n. 3.

Pactum legis commissoriæ variis modis in pignoribus concipi potest; & an improbata sit aliqua constitutione hæc conuentio. tom. 3. p. 382. n. 6. & p. 383. num. 7. & 8.

Pactum legis commissoriæ duplici præcipua ratione prohibetur. t. 3. p. 384. n. 10

Pactum legis commissoriæ an non solum in pignoribus, verum etiam in venditionibus prohibitum sit. ibid. & seq. n. 11.

Pactum, vt si intra statutum tempus pecunia non solvatur, pignus ex causa soluti retineatur pro quantitate debita, an licitum sit. tom. 3. p. 385. num. 11.

Pactum conceptum in casum mortis, in casum monachismi celebratum censetur. t. 3. p. 458. n. 16

Padeburgensis Ecclesia est in Saxonia; & quâ dignitate fulgeant huius Episcopatus Officiales. t. 2. p. 909. num. 1.

Padua pulchra ciuitas Venetorum Cathedrâ Episcopali à tempore D. Petri decoratur. t. 2. p. 23. n. 1

Paduana ciuitas Venetorum quàm ampla sit, describitur. t. 1. p. 710. n. 2

Paganense monasterium Ordinis D. Benedicti à quo fuerit fundatum. t. 2. p. 382. n. 2

Pagani quinam dicti apud præcos scriptores. tom. 1. p. 38. n. 6.

Pagani idolorum cultores vnde dicti. ibid.

Pagani frequenter militibus opponuntur. ibid.

Palea sub cuius inscriptione plures authoritates in Decreto Gratiani transcriptæ, quis fuerit, & quid significet. t. 1. p. 23. col. 2. n. 50

Palentia duplex in Hispania, quarum vna ciuitas Episcopalis est. t. 1. p. 983. n. 5

Palentia, seu *Palantia* ciuitas in Regno Castellæ vnde ita dicta sit. t. 2. p. 277. n. 3

Palentia à Sarracenis diruta à quonam reparata fuerit. ibid.

Palla altaris quid sit: vbi de more antiquo, vt qui religioni offerebantur, pallâ altaris induerentur. t. 1. p. 395. n. 11.

Pallium sub qua forma à Pontifice tradatur: vbi talis forma explicatur. t. 1. p. 384. n. 2

Vide in verbo *Archiepiscopus*.

Pallij acceptiones variæ, tum apud sacros, tum apud profanos Authores. t. 1. p. 385. n. 5

Pallij strictior significatio alia propria, alia impropria. ibid.

Pallium pro habitu monachi sumitur, & impropria fuit olim Christianorum vestis. ibid.

Pallium Archiepiscopale tantum Summus Pontifex primis Ecclesiæ temporibus gestauit. tom. 1. p. 386. num. 7.

Pallium quando Archiepiscopis concedi cœperit. ibid.

Pallium à R. Pontifice tantum inferioribus Præsulibus concedi potest. ibid. n. 8

Pallij ius quibus personis concessum fuerit, tum antiquis temporibus, tum posterioribus. t. 1. p. 386. & seq. n. 9.

Pallium ex qua materia, & quâ formâ confici debeat: vbi de iis, quæ tam in eius petitione, quàm concessione obseruari debent. t. 1. p. 387. n. 10

Pallium Archiepiscopi, tanquam personale, non potest alij commodari. t. 1. p. 389. & seq. n. 5

Pallium pro palla altaris, seu corporali sumitur. t. 1. p. 390. n. 7.

Pallium Archiepiscopale an transferri possit. tom. 1. p. 391. n. 8.

Pallium ad exercitium officij Archiepiscopalis traditur, & ad eius ademptionem adiimitur. t. 1. p. 392. num. 6. 7.

Pallij traditionis forma ex Innocentio III. t. 1. p. 393. num. 1.

Pallium quibus diebus ab Archiepiscopis in Missarum solenniis sit deferendum. ibid. n. 4

Pallium altaris quid sit, & quomodo à linteamine distinguatur. t. 1. p. 635. n. 4

Pallij Archiepiscopalis vsus Episcopis etiam ob magna illorum merita conceditur. t. 2. p. 540. & seq. num. 3.

Pallium vestis est vulgaris apud Hebræos, Gentiles, & Catholicos vsitata. t. 3. p. 55. n. 15

Pallium diffibulatum clericis prohibitum: vbi de aliis præscriptis circa eius gestationem. ibid. & seq. pag. 56.

Pallium non magis conuenit sanctitati, & continentia, quàm aliud vestis genus. tom. 3. pag. 59. num. 22.

Pallium gratis à Pontifice debet Archiepiscopis tribui. t. 5. p. 70. n. 2.

Palmaria insula vbi sita sit: vbi de aliis insulis miræ solitudinis, quæ erant in dominio D. Benedicti. t. 3. p. 646. n. 4.

Palmaria Gregorio missæ ab Episcopo Messanenſi. t. 1. p. 164. n. 6.

Palmaria magnæ æstimationis fuere Romæ; & vnde huc asportarentur. ibid. n. 7

Pampilonensem urbem Cathedralem Ecclesiam habuisse antiquitus constat ex diuisione Episcopatum. t. 2. p. 838. n. 2.

S. Pancratij in Anglia monasterium à quo fuerit fundatum. t. 1. p. 355. n. 2

Pandectarum libri, qui hodie magna cum veneratione Florentiæ asseruantur, quandonam, & vbi repperi fuerint. t. 3. p. 1019. n. 2

Panis benedictus vice eulogiarum mitti solitus. t. 1. p. 164. n. 3.

Panes ciuiles quinam fuerint, & quare etiam dicti gradales. t. 3. p. 393. n. 14

Panis ad materiam remotam sacramenti Eucharistiæ. 68

Repertorium Generale

- ex qua farina confici debeat ; & an debeat esse azymus , vel fermentatus. t.3.p.897.n.2
- Panis tam azymus , quàm fermentatus ad conficiendum Eucharistiæ sacramentum sufficiens est. ibid. & seq.n.3.
- Panis azymus congruentior est ad Eucharistiæ sacramentum. ibid.p.898
- Panis azymus quare in Ecclesia Latina in usu sit in Missæ sacrificio. ibid.& seq.n.4
- Panis fermentatus etiam in Ecclesia Latina admittitur benedicendus. t.3.p.899.col.1
- Panis doloris pro pœnitentibus olim inuentus quis fuerit. t.5.p.639.col.2
- Panibus sordidis panes mundi & lautiores opponuntur ; & quinam sint. ibid.
- Panormitana* Ecclesia an Messanenſi subiecta , vel è contra. t.1.p.734.& seq.n.1
- Panormus vrbs Siciliæ maxima , & splendidissima , Cathedrali Ecclesiâ decorata. tom.1. pag.285. num.3.
- Papa* quo sensu dicatur membrum Ecclesiæ. tom.1. p.225.n.18.
- Vide in verbo *Pontifex*.
- Papæ nomen apud Græcos Patriarchis & Episcopis commune fuit. t.1.p.237.n.1
- Papa in dubio semper præsumitur velle iura diocesana illibata conseruare. t.2.p.914.n.3
- Paphos* vetus ciuitas insulæ Cypri Cathedrali Episcopali decorata. t.2.p.131.n.1
- Papia* Insulæ antiquissima ciuitas , à primis Ecclesiæ sæculis Cathedrali Episcopali decorata , quæ nulli Metropolitano parat. t.1.p.297.n.3
- Paraueredarij* equi quinam dicantur ; & circa hoc refertur casus qui contigit inter Abbates Cistercienses , & aliquos Episcopos. tom.5. pag.122.num.1. 2.& 3.
- Parentes* tam in lege veteri , quàm noua liberos suos Deo vouerunt. t.3.p.656.n.3
- Vide in verbo *Oblatio*.
- Parentum magna fuit olim authoritas circa clericatum , vel monachatum filiorum impuberum. t.3. p.637.n.7.
- Parentum consensus an omnino desideretur ad professionem emittendam , vel ordinationem suscipiendam. ibid.p.638
- Parentes naturali iure tenentur ad alendos liberos. t.3.p.703.n.8.
- Parentes apud omnes gentes filiorum suorum matrimonia curarunt. t.4.p.68.n.2
- Vide in verbo *Consensus*.
- Parentes tanquam testes admittuntur ad coniungendum , vel dirimendum matrimonium , qui præsumuntur probè scire gradus consanguinitatis. t.4. p.253.n.3.
- Parentes in liberos vitæ , necisque potestatem habebant ex veteri iure. t.5.p.241.n.5
- Parentum potestas prædicta fuit abrogata. t.5.p.242. num.6.
- Parentes quâ pœnâ puniendi sint ob filicidium. ibid.
- Parentes liberos exponentes quâ pœnâ puniendi sint. t.5.p.247.n.5.& p.248.
- Vide in verbo *Pater*.
- Parentes plus amant filiorum vitam quàm propriam , eamque maximè lugent. t.5.p.284.n.5
- Parisiensis* vrbs , aliàs Lutetia Parisiorum. t.1.p.70. num.1.
- Parisiensis* Academiæ encomium. ibid.
- Parisiensis* vrbs Cathedralis Ecclesia à quo fundata. t.1.p.163.n.1.
- Parisiensis* vrbs Lutetia dicta. ibid.
- Parma* ciuitas Insulæ nobilissima Cathedrali Sede decorata , Imperij Romani florente fortunâ floruit , & varios est experta Dominos. tom.1.p.332. num.1.
- Parma* nobilis ciuitas Italiæ à quo tempore Cathedrali Episcopali decorata sit. t.2.p.682.n.1
- Parochia* in iure canonico plebs vocatur. t.1.p.630. num.2.
- Parochi rurales , seu foranei , dicuntur presbyteri. t.1.p.630.n.3
- Parochiæ minores tituli vocantur. ibid.n.4
- Parochiarum primus diuisor quisnam fuerit. tom.3. p.237.n.2.
- Parochiæ nomen valde antiquum est , nec rectè cum Parœcia confunditur. t.3.p.575.n.7
- Parochiæ aliæ urbanæ , aliæ rusticæ , ex diuersa causa institutæ. t.3.p.576.n.9
- Parochiarum origo , & diuisio ab ipsis Ecclesiæ primordiis repetenda est. t.3.p.577.n.10
- Parochia plerumque in sacris canonibus accipitur pro diœcesi. t.4.p.293.n.3
- Parochiani* in diebus Dominicis Missam in propria parochia audire debent , neque ab Ecclesia exire debent , nisi accepta benedictione à Parocho. t.3. p.574.n.2.
- Parochiani ex specialibus causis in propria parochia residere debent. t.3.p.577.& seq.n.11
- Parochiani olim tenebantur in præcipuis festiuitatibus eas simul cum Episcopo in vrbe celebrare. t.3. p.578.n.13.
- Parochiani peregrè profecti in aliena parochia communicare possunt. t.3.p.579.n.14
- Parochianus vt quis dicatur quoad spiritualia , sufficit quod degat in aliquo loco , etiam absque animo ibi permanendi. t.3.p.581.n.3
- Parochus* non contrahit perfectum spirituale matrimonium cum Ecclesia. t.1.p.373.n.16
- Parochi an dici possint Prælati. t.1.p.756.n.1
- Parochus an iure ordinario habeat potestatem proferendi censuras. t.1.p.756.n.1.& seq.
- Parochus per quadraginta annos præscribit ius quartæ decimarum aduersus Episcopum. t.2.p.674.n.3. & p.675.& seq.n.6.
- Parochus proprius regens populum frequenter à Patribus presbyter vocatur. t.3.p.13.n.2
- Parochus non residens in propria Ecclesia priuatur beneficio. t.3.p.101.n.2
- Parochus personam agit pastoris , Ducis , Medici , & iudicis. t.3.p.107.& seq.n.13
- Parochus per se , non per alium sacramenta ministrare debet. t.3.p.108.n.14
- Parochi in veteribus Ecclesiæ canonibus simpliciter presbyteri dicuntur. t.3.p.574.n.3
- Parochi alienos parochianos diebus Dominicis , & festiuis ad Missarum solennia admittere non debent. t.3.p.575.n.5
- Parochi nomen valde antiquum est , & quid significet. ibid.n.7
- Parochorum origo , & dignitas quo iure nitatur , & introducta sit. t.3.p.577.n.10
- Parochus tenetur septem horas canonicas debitis horis celebrare. tom.3. pag.859. num.15. & p.863. num.21.
- Parochus matrimonio assistens denunciationibus ritè non factis suspenditur. t.4.p.96.n.2
- Parochus proprius ad matrimonium contrahendum quis dicatur. t.4.p.98.n.8
- Parochus putatiuus an possit interesse nuptiis. ibid. & seq.

Omniū Notabilium. Litera P.

- vt* Parochus adsit matrimonio, an debeat esse sacerdos. *ibid.* & p.99
- Parochus proprius potest alium delegare, vt inter sit matrimonio: vbi de aliis requisitis tum in delegato, tum in delegante; & de præsentiā eorūdem in matrimonio requisita. tom.4. pag.99. & seq. num.9.
- Parochus proprius debet coniugibus benedicere. t.4. p.324.n.2.
- Parochus potest nuptiarum benedictionem simplici sacerdoti committere: & an Parochus excommunicatus, suspensus, & irregularis eandem facultatem habeat. *ibid.*
- Parochus aliquid recipere non debet pro benedictionibus nubentium, & exequiis mortuorum. tom.5. p.106.n.3.
- Parochus proprius hodie post priuilegium Bullæ, & alia ampla Religionibus concessa, ferè negligitur pro confessionibus audiendis. tom.5. pag.567. num.3.
- Parœcia* quid sit: vbi quod olim parœciæ nostris iam similes fuerint. t.3.p.575.n.7
- Parœcia aliquando sumitur pro diœcesi, & quænam sit eius propria acceptio. t.3.p.576.n.8
- Vide in verbo *Parochia*.
- Partus* suppositus ex tribus præsertim indiciis probatur. t.2.p.369. & seq. n.2
- Partus vltra legitimum tempus retardati, ne viuā proles nasceretur, exempla referuntur. tom.5. p.254. & seq. n.1.
- Pascha* Resurrectionis dies est à Catholicæ Religionis cultoribus magna veneratione, & cultu semper obseruatus ex instituto Apostolorum. tom.2. p.182. num.9.
- Paschæ solennitas vigiliis, & orationibus à veteribus Christianis obseruata. *ibid.* & p.183
- vt* Pascha vno, eodemque die apud omnes celebraretur, Ecclesia valde curauit. *ibid.*
- Pascha quo die sit celebrandum, latè differitur; & quo etiam tempore. *ibid.* col.1. & 2
- Paschæ festiuitas quomodo Imperialibus constitutionibus præscripta. t.2.p.184.n.10
- Paschalis I. & II.* quando Ecclesiæ regimen susceperint. t.1.p.232.n.1
- Paschalis I. an II. Concilium Romæ celebrauerit ad conciliandum Henricum Imperatorem. *ibid.* n.3.4
- Paschalis Pontifex cum multis Cardinalibus captiuus Romæ efficitur. t.1.p.327.n.21
- Paschalis II. natione Tuscus, Benedictinus monachus, quandonam ad supremi Pontificatus apicem euectus. t.2.p.394.n.1
- Paschalis II. antea Renatus, vel Raynerius dictus, natione Tuscus, patriâ Bledanus, monachus Benedictinus, quandonam fuerit Pontifex creatus. t.3.p.585.n.1.
- Passus* quid sit, & in quo differat à gressu. t.1.p.141. col.1.
- Pastellus* ordinatoribus ab ordinatis traditus tempore Gregorij Magni, quid fuerit. t.5. p.70. n.4. Dam-natus fuit tanquam simoniacam labem continens. *ibid.* col.2.
- Pastor* talis debet Ecclesiæ præfici, qui noscat linguam eorum, quibus sacramenta ministraturus est. t.1.p.788.n.4
- Pastorum præcipuum munus quodnam: vide in verbo *Visitatio*.
- Pastores populum visitantes debent tempore visitationis aliquod recipere subsidium. t.3.p.802.n.7
- Patavini* hæretici quam sectam coluerint, & vnde ita dicti sint. t.5.p.182.n.6
- Patanium* vetustissimum Italiæ oppidum vnde sit dictum, & eius descriptio. t.1.p.175.n.1
- Patena* quod vasis genus sit, & quid Patella, & Patellarij. t.3.p.354.n.2
- Patena in sacris canonibus quid significet, & quomodo olim vocaretur. *ibid.*
- Patenarum vsus in Missæ sacrificio ab ipsis Ecclesiæ cunabulis incepit. *ibid.* n.2
- Pater* nequit alienare bona filij absque Prætoris decreto. t.1.p.992.n.6.8
- Pater an possit proprium filium vendere, vel pig-nori dare urgente extrema fame. tom.3. pag.357. num.2.
- Pater an possit filium, quem in potestate habet, noxæ dare pro damno, quod alij dedit. *ibid.* & seq.
- Pater in bonis filij non tenetur cautionem fructuariam præstare. t.3.p.391.n.10
- Pater compelli potest per censuram ecclesiasticam filio suo uxorem restituere, quam iniuste detinet. t.4. p.28.n.4.
- Pater retinens filiam etiam iure ciuili tenetur interdico de liber. exhib. *ibid.*
- Pater non tenetur consentire nuptiis filiæ, vbi aliqua de eius consensu requisito ad nuptias filiorum. t.4. p.71.n.7.
- Vide in verbo *Consensus*.
- Pater qui liberorum educationi non studet, eorumque sospitatem non curat, prolem necare dicitur. t.5.p.243.n.1.
- Pater filium exponens, relegato pietatis officio procedit. *ibid.*
- Pater exponens filios amittit ius patriæ potestatis. t.5. p.244.n.4. & p.246.n.8.
- Pater pro delictis filij non tenetur, etiam ratione legitimæ portionis. t.5.p.399.n.4
- Pater an possit filium in sacris constitutum impu-nè corrigere, & castigare. tom.5. pag.615. num.2.
- Patris appellatione auus etiam, & proauus intelligitur, more loquendi Scripturæ, & etiam iure ciuili attento. t.5.p.617.n.1. & 2
- Patras* ciuitas Achaïæ quare ita dicta, & quomodo prius appellata. t.3.p.114.n.1
- Patras apud Antiquos celebris fuit ex Martyrio D. Andree, & Sede Metropolitana. *ibid.* n.1
- Patrensis vrbs prope Florentiam Ecclesia Collegiali decoratur. t.2.p.63.n.1
- Patriarcha* nequit Episcopos ab vna Ecclesia in aliam transferre. t.1.p.370.n.9
- Patriarchæ olim vel per se, vel in Conciliis prouincialibus confirmabant Episcoporum electiones. t.1. p.371.n.10. & p.372.n.15.
- Patriarchatum potestas magna, sed non æqualis Pontificiæ. *ibid.*
- Patriarchæ in suis prouinciis plenam habent potestatem & iurisdictionem, non autem in vniuersali Ecclesia. t.1.p.374. & seq. n.21
- Patriarchæ quatuor maiores possunt subditis totius sui Patriarchatus ordines conferre absque Ordinariorum licentia. t.1.p.458.n.14
- Patriarcha Gradenfis est ex minoribus; & quando fuerit erectus. t.1.p.710.n.1
- Patriarchæ olim à Primatibus nomine tantum, non re distinguebantur. t.1.p.772.n.2
- Patriarchæ ab Apostolis instituti. tom.1. pag.773. num.7.
- Patriarchatum quanta iurisdic-tio, & præe-minentia supra Archiepiscopos, & Episcopos. *ibid.* n.8
- Patriarcha Hierosolymitanus subiectas habuit Ecclesias Canonicorum regularium. t.3.p.231.n.1

Repertorium Generale

- Patriarcha Hierosolymitanus** quandonam hac dignitate decoratus fuerit, & quam Sedes Episcopales ei subiectæ fuerint. tom. 2. pag. 236. num. 3.
- Patriarchæ vniuersalis**, seu œcumenici nomen cui competat. t. 5. p. 12. initio.
- Patriarcha Aquileiensis** idem & Gradenſis, & Venerus dicitur. t. 5. p. 523. n. 2.
- Patriarchæ** possunt de iure communi in tota sua ditione ante se deferre crucem. tom. 5. pag. 509. num. 1.
- Patriarcha Constantinopolitanus** quandonam tribus aliis Orientis prælatus. t. 5. p. 511. n. 4.
- Patriarcha Hierosolymitanus Heliæ** Episcopus dicitur, & quare. t. 5. p. 512. n. 6.
- Patriarchæ** vnde ita dicti sint, & quibus honorificis titulis decorati sint, tam apud Gentiles, quam Iudæos. t. 5. p. 513. n. 7.
- Patriarcha Hierosolymitanus** quandonam iurisdictionem & territorium obtinuerit. tom. 5. pag. 514. num. 9.
- Patriciorum** tria genera fuere, & quinam fuerint patricij Italiæ. t. 2. p. 528. n. 2.
- Patricij** nomine quinam, & quare decorentur; vbi de præcipuo eorum munere. t. 3. p. 427. n. 2.
- Patrimony** Ecclesiæ pars præcipua olim in seruis, & mancipiis constabat. t. 3. p. 339. n. 4.
- Patrimonium** quare ab antiquis sit ita dictum. tom. 3. p. 702. n. 6.
- Patrini** in baptismo quot, & quinam admitti possint. t. 4. p. 165. & seq. n. 7.
- Patrinorum** vsus ab hæreticis impugnatus, conuenienter est ab Ecclesia introductus. tom. 4. p. 169. num. 12.
- Vide in verbo *Compter*.
- Patroni** Ecclesiarum tenentur rectoribus earum præstare congruam portionem ex fructibus ipsarum, vt illis de necessariis prouideatur. tom. 3. pag. 174. num. 3.
- Patronus**, & donator privilegio gaudent, ne ultra quam facere possunt, conueniantur à liberto. t. 3. p. 419. n. 12.
- Patroni** plerumque libertis suis alimenta, aliasque res relinquebant. t. 3. p. 465. n. 4.
- Patronus** an possit seruo aliquas operas imponere tempore manumissionis, vt clericus fiat. tom. 1. p. 554. n. 34.
- Vide in verbo *Seruus*.
- Patronis** singulis præsentantibus vnum rectorem quis præficiendus sit. t. 3. p. 766. n. 2.
- Patroni** non possunt clericos in Ecclesiis instituere absque Episcopi autoritate, aliàs tam ipsi, quam clerici ab eis Ecclesias recipientes excommunicantur. t. 3. p. 767. n. 1.
- Patroni** quinam dicantur. ibid. & seq. n. 3.
- Patronis** quando nuda præsentatio ad præbendas competat, vel prohibeatur. t. 3. p. 769. n. 7.
- Patronus** laicus potest variare, & duos successiue præsentare. t. 3. p. 770. n. 1.
- Patronus ecclesiasticus** quare variare non possit, sicut patronus laicus. t. 3. p. 771. n. 4.
- Patronus** potest filium, vel nepotem aliàs idoneum ad beneficium præsentare. t. 3. p. 772. n. 3.
- Patronus** regulariter non potest ad beneficium nondum vacans aliquem præsentare. tom. 3. pag. 773. num. 1.
- Patronus** non potest iuspatronatus, quod obtinet, in laicos propria autoritate transferre; potest verò loco religioso, etiam inconsulto Episcopo, illud donare. t. 3. p. 774. n. 1.
- Patrono** vero inuito nemo etiam vacante Ecclesia ordinari valet. t. 3. p. 778. n. 4.
- Patronus** nequit propria autoritate Ecclesiam concedere. t. 3. p. 781. n. 2.
- Patrono** laico quadrimestre, ecclesiastico verò semestre competit ad præsentandum. tom. 3. pag. 782. num. 2.
- Patrono** ad egestatem vergenti succurrit Ecclesia. t. 3. p. 790. n. 10.
- Patronus** virtute iuspatronatus Ecclesiam concedens, nulliter concedit. tom. 3. pag. 793. num. 2.
- Patroni**, patronæque quod ius habeant in hæreditate liberti: vide in verbo *Iuspatronatus*, *Libertus*.
- D. Paulus** non inuitus, sed volens fidem suscepit. t. 5. p. 152. n. 8.
- Ioannes** à S. Paulo Cardinalis Sabinensis creatus recuperat omnia iura ad Ecclesiam Sabinensem spectantia, per prædecessoris absentiam amissa. t. 2. p. 636. n. 2.
- Pauperis** fides an magis suspecta sit quam diuitis. t. 2. p. 401. n. 3.
- Pauperes** boni viri plerique sunt. ibid.
- Pauperes** de Lugduno superstitiosum viuendi modum temporibus Innocentij III. inuenerunt. t. 3. p. 752. num. 1.
- Pauperes** de Lugduno hæretici quare ita dicti fuerint, & quando condemnati. tom. 5. p. 185. & seq. num. 1.
- Pauper** an admitti debeat ad accusandum: vide in verbo *Accusator*, *Accusatio*.
- Paupertas** religiosa, & eius perfectio: vide in verbo *Votum paupertatis*.
- Paupertas** an sit omninò necessaria in monachis. t. 3. p. 731. n. 6.
- Pax** quid sit, vnde ita dicta, & in quo à treuga distinguatur. t. 1. p. 852. n. 13.
- Pax** an sit seruanda ei qui fidem fregit; & in quo differat ab induciis. t. 1. p. 854. n. 16.
- Vide in verbo *Treuga*.
- Pacis** causâ plura permittuntur, quæ aliàs vetarentur. t. 1. p. 855. n. 19.
- Pax** inita, & fracta inter Philippum Galliarum, & Ioannem Angliarum Reges. t. 2. p. 48. n. 12.
- Pax** solenne verbum fuit in implorando Numinis auxilio, & generale nomen est securitatis, & veniæ. t. 3. p. 989. n. 5.
- Peccare** qui non prohibet cum potest, iubet, paremiale est. t. 5. p. 170. n. 3.
- Peccator** in scelere diutiùs persistens, magis offendit Deum. t. 1. p. 203. n. 2.
- Peccator** secretò in confessione notus non potest nominatim excommunicari. t. 1. p. 753. n. 1.
- Peccator** offendens in vno præcepto, an fiat omnium reus. t. 5. p. 646. & seq. n. 2.
- Peccatum** animale quodnam sit, ad expositionem canonis 2. Concilij Nicæni. t. 1. p. 441. n. 16.
- Peccatum** mortale, nec excommunicatio minor, nec censura est. t. 3. p. 79. & seq. n. 1.
- Peccati** definitio traditur. t. 5. p. 397. n. 2.
- Peccatum** omne delictum significat. ibid.
- Peccata** manifesta non sunt occultâ correctione purganda. t. 5. p. 555. n. 1. & p. 556. n. 2.
- Peccata** publica quare debeant publica poenitentia expiari. t. 5. p. 557. n. 6.
- Peccati** notorietas & scandalum quoad modum poenitentiarum iniungendæ attenduntur. tom. 5. pag. 558. num. 7.
- Peculium** monachi, an Abbati, an monasterio in eius morte accrescat. t. 1. p. 763. n. 3.
- Peculium

Omniū Notabilium. Litera P.

- Peculium* clericorum quodnam sit : & quid peculi
nomine apud Romanos olim venerit. t.3. p.446.
num.4.
- Pecunie* quantitas ingens in sepulchris defunctorum
apud Iudæos condita. t.5. p.149. n.3
- Pecuniam* in sepulchris recondere ob quas rationes
prohibitum fuerit. ibid. p.150
- Vide in verbo *Sepulchrum*, *Thesaurus*.
- Pedagium* quid sit, siue in propria & stricta, siue in
lata significatione. t.3. p.808. n.2
- Pedisequa* quānam fœminæ dicantur. tom.3. pag.63.
num.4.
- Pedisequi* in Ecclesia quānam olim fuerint, & quare
ita dicti. ibid. n.4
- Pelagius* Cardinalis Legatus missus in Orientem cum
præualido exercitu. t.2. p.641. n.5
- Pelagius* hæreticus quādonam condemnatus: vide
in verbo *Cælestius*.
- Pellex* unde ita dicatur, & qua ratione à meretrice
differat. t.3. p.71. n.3
- Pellicem* habere etiam iure antiquo prohibitum fuit.
ibid.
- de *Pellicia* monasterium est Ordinis D. Benedicti in
Comitatu Cenomanensi. t.1. p.268. n.1
- Penna* perantiqua ciuitas Italiæ Cathedrâ Episcopali
decorata. t.1. p.273. n.1. & t.2. p.454. n.1
- Pensio* beneficium ecclesiasticum est; non potest tamē
concedi beneficium expectanti. tom.1. p.151.
num.3.
- Pensio* reseruata à Pontifice, vel ab Ordinario, intel-
ligitur reseruari pro vita pensionarij. tom.1. p.155.
num.4.
- Pensionis* etymon, & definitio traditur. tom.3. p.156.
num.5.
- Pensio* ecclesiastica, in quo similis sit pensioni an-
nuæ debitæ ex testamento. ibid. col.2
- Pensionis* onus an sit reale, vel personale. ibid.
& seq.
- ob Pensionem decursam potest agi aduersus quemcun-
que possessorem. ibid. p.157
- Pensionis* ius est spirituale, & an sit antecedenter,
vel consequenter ius ecclesiasticum. tom.3. p.157.
num.6.
- Pensionis* genus triplex refertur. ibid.
- Pensio* debet certa reseruari, & ita æqua, vt rema-
neat Ecclesiæ Rectori unde viuere possit. ibid.
num.7.
- Pensio* temporalis tantum est, nec potest esse perpe-
tua. ibid. p.158
- Pensio* quo tempore cesset, & quibus modis pereat.
ibid.
- Pensio* sine legitima causa non debet imponi; &
quæ causæ ad hoc legitimæ censeantur. t.3. p.158.
num.8.
- Pensio* an possit reseruari sine causa à Supremo Pon-
tifice. ibid. col.2
- Pensio* super beneficio litigioso pro bono pacis impo-
nitur. t.3. p.159. n.9
- Pensio* in transactione super beneficio imposita au-
thoritate Episcopi, an in successorem transeat. t.1.
p.895. n.2.
- Pensio* autoritate superioris potest imponi beneficio,
vel beneficiario. ibid. n.13
- Pensio*, quâ constituatur onus reale Ecclesiæ, autho-
ritate Episcopi, vel inferioris Prælati constitui non
potest. ibid. & seq.
- Pensio* pro rata restituitur propter sterilitatem absque
culpa conductoris contingentem, nisi possit cum
vbertate præcedentis, vel sequentis temporis com-
pensari. t.3. p.327. n.1. & p.331. n.7
- Pensio* an possit augeri ob nimiam vbertatem; & quæ
re ius circa hoc magis faueat conductori, quàm lo-
catori. t.3. p.331. n.8
- Pensio* aliquando dicitur, quod ab iniquilinis habi-
tationis causâ, vel à colonis soluitur. t.3. p.332.
num.2.
- Pensionis* variæ acceptiones referuntur, & pro quo
passim in iure canonico sumatur. tom.3. pag.829.
num.2.
- Pensiones* antiquæ iuxta antiquam monetam sunt sol-
uendæ, & si non est in vsu, ad eius æstimationem
sunt soluendæ. ibid. n.3
- Pensionem* hac, vel illa moneta persolui nihil re-
fert, dum eadem quantitas soluitur. tom.3. p.831.
num.7.
- Pensio* quid sit, & unde ita dicatur. tom.5. pag.394.
num.6.
- Pensio* annua, annum in neutro genere à veteribus
dicta est. ibid.
- Pensum* canonicum quid sit: vbi quod à priscis
scriptoribus cursus dicebatur. tom.3. pag.856.
num.3.
- Pentecostes* quinquagesimus est à Paschate dies. tom.2.
p.184. n.12.
- Pentecostes* à Iudæis olim colebatur, & à Christianis
eodem nomine retento celebratur. ibid.
- Pentecostes* inter Domini festiuitates recensetur, &
olim quatuor diebus celebrabatur; & à quo tem-
pore tribus tantum celebrari cœperit. ibid. &
seq.
- Percutiens* clericum comam nutrientem, iustam igno-
rantia causam allegare valet. t.3. p.20. n.8
- Vide in verbo *Coma*.
- Peregrinationes* fidelium ad loca sacra, & reliquias
Martyrum omni tempore vſitatae fuere in Ecclesia.
t.3. p.704. n.2.
- Peregrinationis* votum an & à quo possit commutari,
t.3. p.706. n.9.
- Vide in verbo *Votum*.
- Peregrini*, & alienigenæ, incio Episcopo in alienis
Episcopatibus ad beneficia admitti non debent. t.1.
p.599. n.4.
- Peregrinos* ad dignitates, & beneficia ecclesiastica
non debere præponi, à quo tempore sit statutum.
t.1. p.600. n.9.10.
- Peregrini* quānam dicti; & quod inter miserabiles per-
sonas annumerentur. t.1. p.857. n.4
- Peregrini* vndique ad Ecclesiam Compostellanam
confluunt, & sæpe ibi rixantur. tom.3. pag.842.
num.1.
- Periurium* per se sufficit ad priuationem præbendæ.
t.1. p.83. n.5.
- Periurium* variis poenis apud veteres vindicatum. t.2.
p.160. n.10.
- Periurium* quā graue scelus sit, & contra quam vir-
tutem pugnet. t.2. p.566. n.4
- Periurium* quibus poenis ab antiquis plebatur, apud
varias nationes. ibid. n.5
- Periurium* grauius est vindicandum in his, qui maiori
eminet dignitate. t.2. p.569. n.1
- Periurium* præcipue ob violatam fidem Principi pro-
missam irrogat infamiam. t.2. p.612. n.4
- Periurium* quid sit, & quā graue peccatum. tom.5.
p.398. n.4.
- Periurium* in quo differat à mendacio. ibid. n.3
- Periurus* conuictus an beneficio priuetur ante senten-
tiam. t.1. p.83. n.6
- Periuri* ad nouum iuramentum non admittuntur;
aliquando tamen iurare coguntur. tom.1. pag.833.
num.6.

Repertorium Generale

Periurus potius repellitur à testimonio ferendo ex causa periurij, quàm propter infamiam. t.2.p.458. num.4.

Periurus non est, qui propter necessitatem non adimplet iuramentum. t.2.p.565.n.2

Periurus priuatur beneficio quod possidebat. *ibid.*c.11. n.2.& p.567.n.8.

Periuri quibus poenis subiaceant ex iure Pontificio. t.2.p.567.n.6.

Permutatio beneficiorum etiam sine pecunia, per se tantùm inhonesta est. t.1.p.878.n.5

Permutatio rei Ecclesiæ inualida, per ratihabitionem superioris firmatur. t.1.p.868.n.7

Permutatio inter alienationis species à canonibus prohibitas recensetur. t.1.p.869.n.10

Permutatio rerum Ecclesiæ inter personas ecclesiasticas fieri non potest absque consensu Episcopi. t.1.p.870.n.15.

Permutatio rerum inter duas Ecclesias sine vtriusque partis consensu celebrari non potest. tom.3. p.250. & seq.n.2.& seqq.

Permutationes rerum ecclesiasticarum exosæ præferim fuere Prælati Ecclesiæ Gallicanæ, & de cuius licentia potuerint celebrari. tom.3. pag.337. num.2.

Permutatio est species alienationis prohibita in rebus ecclesiasticis. t.3.p.338.n.2

Permutatio beneficiorum etiam nullo pretio intercedente, illicita est, & improbata. tom.3. pag.343. num.2.

Permutationi rerum Ecclesiæ superior sine iusta causa auctoritatem præstare non potest. *ibid.*n.3

super *Permutatione* tractatus à beneficiatis habitus nullus est, nisi superior ei consensum præbeat. t.3. p.344.n.3.

Permutatio præbendæ, seu beneficij, facta irrequisito proprio Prælato, nulla est; immò, qui permutauit propria auctoritate, priuatur beneficio ita permutato. *ibid.*n.4

Permutatio beneficiorum olim ex antiquis canonibus non licebat. *ibid.*n.7

Permutatio beneficiorum nequit fieri sine reciproca renunciatione. *ibid.*& seq.

Permutatio rei alienæ nulla est. *ibid.*& p.345

Permutationes beneficiorum auctoritate Episcopi, vel auctoritatem Episcopalem habentis celebrari possunt. t.3.p.345.n.8

Permutatio rei spiritualis cum alia spirituali licita est accedente superioris consensu. *ibid.*n.9

ad *Permutationem* beneficiorum quare consensus Episcopi desideretur. *ibid.*

Permutatio rerum spiritualium nullo iure diuino est prohibita. t.3.p.346.n.3

in *Permutatione* rerum mixtarum ex spirituali, & temporali, an possit dari simonia. *ibid.*col.2

in *Permutatione* beneficiorum an possit compensari inæqualitas illorum. *ibid.*& seq.

Persona nomine quid veniat iure ciuili, & quid significet tum inter laicos, tum inter ecclesiasticos. t.1. p.113.n.3.

Personæ appellatione quid veniat iure ciuili, & quid iure canonico. t.1.p.875.n.2

Persona coniuncta quando absque mandato in iudicio admittatur ad respondendum pro alia. tom.1.p.991. num.2.

Personæ miserabiles ab omnibus oneribus personalibus immunes sunt, non tamen à realibus. tom.3. p.799.n.2.

Personatus est beneficium absque dignitate & cura animarum. t.1.p.105.n.6

Personatus in Ecclesiis Cathedralibus quid sint. t.1. p.191.n.8.

Personatus in Ecclesiis Cathedralibus aliquando pro officio, aliquando pro dignitate accipitur. tom.2. p.308.n.3.

Pertinacia ad constituendam hæresim quænam requiratur, & quomodo dignoscatur. t.5.p.166.& seq. num.7.

Pertinacia iuxta nominis etymologiam in quo consistat, & quis dicatur pertinax. *ibid.*p.167

Pertinacia in materia hæresis quomodo accipitur. *ibid.*

Pertinacia non tantùm est de ratione hæretici, sed etiam de ratione hæresis. *ibid.*

Perusia antiquissima Italiae vrbs, vna ex duodecim Etruriæ principalibus ciuitatibus, sequuta Romani populi fortunam prosperam, & aduersam. tom.1. p.991.n.3.

Pestis in Italia, ex qua homines sternutamento animam agebant. t.2.p.529.n.6

Petens plus re, tempore, vel loco, quomodo à iure coërceatur. t.2.p.215.n.3

Plus petentium poenæ à quo iure sint introductæ. *ibid.* n.5. & p.216.n.6.

Plus petendi varij modi recensentur. *ibid.*n.7

Plus tempore quando petitur. tom.2. pag.217. num.10.11.

Plus loco, & plus causa petere quid sit. tom.2.p.218. n.12.& 13.

in Plus petitionibus quid per ius nouum immutatum sit. *ibid.*& seq.n.14

Petentes plus in aliquibus casibus multis afficiuntur poenis. t.2.p.219.n.15

Plus petentium poenæ in quibus iudiciis olim locum habuerint. t.2.p.219.n.17

Plus petens iure antiquo aliquando causa non cadebat. t.2.p.220.n.19

Petens ante tempus aliquando non censetur plus petere. t.2.p.221.n.24

Petrus Lombardus, Nauariensis, Episcopus Parisiensis, vulgò Magister sententiarum dictus. t.1.p.31. num.4.

Petrus de Corbel clarus Theologus Parisiensis, Præceptor Innocentij III. Ecclesias Camera-censem, & Senonensem rexit. tom.1. pag.54. num.1.

S. Petri Viui monasterium Ordinis D. Benedicti à quo fundatum. t.1.p.211.n.7

Petrus Diaconus tituli S. Mariæ Legatus in Galliam missus super causa diuortij Philippi. tom.1.p.280. num.9.

Petrus de Castronouo primus Inquisitor iuxta Spondanum. t.1.p.309.n.2

Petrus de Collemelio Legatus in Angliam missus, hinc Rhotomagensis Archiepiscopus effectus. t.1. p.420.n.4.

S. Petri Viui monasterium Ordinis D. Benedicti constructum iuxta ciuitatem Senonensem. t.1.p.620. col.2.

S. Petri de Trimilio monasterium est in Syracusana diocesi. t.2.p.691.n.1

S. Petri de Conchis monasterium Ordinis D. Benedicti in qua prouincia. tom.1. pag.694. num.1.

S. Petrus an sibi successorem elegerit S. Clementem, & quis ei in Pontificatu successerit. tom.1. p.128. num.16.

Petrus Blesensis vir literatissimus varia opera suo ingenio digna edidit. tom.3. pag.402. numero 2.

Omniū Notabilium. Litera P.

- Petrus Lombardus vir summi iudicij ex variis ortho-
dorum Patrum sententiis, & præcipue D. Au-
gustini, corpus Theologiæ composuit. t.3.p.428.
num.2.
- S. Petri, & S. Combæ monasteria Ordinis D. Bene-
dicti vbinam sita sint. t.3.p.751.n.3
- S. Petri de Amalphia monasterium Ordinis Cister-
ciensis. t.1.p.808.n.8
- S. Petri de Cultura monasterium in suburbis Carno-
rensis. t.3.p.827.n.1
- Petrus Papiensis Episcopus repudiato Alexandro III.
vero Pontifice, Victorem Antipapam sequitur,
horrendo anathemate percellitur, & deinde ad
pristinam Ecclesiæ communionem admittitur. t.4.
p.32.n.1.
- Phalera equorum quàm sumptuosæ olim fuerint: vi-
de in verbo *Equitatio*.
- Pharenfis Ecclesia suffraganea est Iadertinae sub Pa-
triarcha Gradensi. t.3.p.824.n.1
- Philippus Dux Tusciæ patrimonium Ecclesiæ inuadit,
& excommunicatur. t.1.p.326.n.14
- Philippus Diaconus munus prædicationis obit, &
quare à D. Clemente Apostolus dicatur. t.1.p.795.
num.10.
- Philippus Galliarum Rex quas tres vxores habuerit.
t.1.p.1023.n.2.
- Philippus Rex Galliarum recipit in gratiam Ingebergam
vxorem suam, ex quo magna lætitia oritur in po-
pulo. t.4.p.243.n.7
- Phœnicia inter Asiæ regiones numeratur, de eaque il-
lustre elogium refertur. t.2.p.231.n.4
- Physica professio apud multos in vsu ad lucrandas
opes. t.3.p.1019.n.2
- Pictauum inter nobilissimas Aquitaniæ ciuitates re-
censetur, Episcopatuque & Academia fulget. t.1.
p.124.n.1.
- Pignus & hypotheca verba sunt æquè generalia, &
quid significant. t.2.p.557.n.3
- Pignoris datio est alienationis species in rebus Eccle-
siæ prohibita. t.3.p.356.n.12
- Pignoris constitutione ius in re tribuitur; prohibita-
que alienatione rei, super ea pignus constitui pro-
hibitum censetur. ibid.
- Pignoris constitutio nequit consistere in rebus, quæ
in commercio non sunt. t.3.p.360.n.8
- Pignore naturali detineri potest homo redemptus ab
hostibus. ibid. n.9. Et quomodo finiatur tale pig-
nus: vide in verbo *Homo*.
- Pignoris remissio non induit donationem inter con-
iuges. t.4.p.323.n.7
- Pignoris remissio non tollit obligationem principa-
lem. ibid.
- Pignus quid sit, quare ita dicatur, & quomodo dif-
ferat ab hypotheca. t.3.p.374.n.6
- Pignus tam in re mobili, quàm immobili constitui
potest. ibid.
- Pignus re constituitur, & traditione, quæ est præci-
pua eius ab hypotheca differentia. tom.3. pag.375.
num.7.
- Pignus aliquando accipitur pro re ipsa oppignerata.
ibid. n.8.
- Pignoris definitio traditur. ibid.
- Pignus aliquando re, aliquando solo consensu perfici-
tur. ibid.
- Pignus aliud prætorium, aliud iudiciale, aliud con-
uentionale, & quidnam sint. t.3.p.375.n.9
- Pignus pro debito principali, & pro vsuris accipi po-
test. t.3.p.377. & seq. n.12
- Pignus quo iure possideatur à creditore. tom.3.p.378.
& seq. n.15.
- Pignoris periculum ad quem pertineat, & eo subrep-
to quomodo creditor agere possit. tom.3. pag.379.
num.16.
- Pignus olim, vel simpliciter, vel sub fiducia contra-
hebatur. t.3.p.383.n.7
- Pinnatense monasterium, vulgò S. Ioannis de la Peña,
vbinam situm sit. ibid.
- Pirata cuiusdam lepidum, contumax tamen respon-
sum, Alexandro Magno factum. tom.2. pag.607.
init.
- Pisa nobilis, & antiqua ciuitas Tusciæ, Metropolis
Corficæ, & Sardinia. t.1.p.451.n.2
- Pisanæ ciuitatis progressus, & diuersa fata describuntur,
t.5.p.615.n.3.
- Piscatio absque necessitate diebus Dominicis, & festi-
uis prohibetur. t.2.p.177.n.5
- Piscatio halecum sub quibus conditionibus in Die-
bus Dominicis, & festiuis permittatur. ibid.
Vide in verbo *Halec*.
- Piscatio ad priuatos, & communitates plerumque iure
dominij spectat; exerceturque aliquando ex
consuetudine, vel priuilegio in flumine aliàs pu-
blico. t.3.p.594.n.2
- Pistoriensis ciuitas antiqua est Etruriæ ad radices Al-
pium. t.3.p.79.n.1
- Pittacium, siue pyctacium quid sit: vbi de variis eius
acceptionibus. t.1.p.860.n.4
- Placentia nobilis Insubriæ ciuitas à quarto Ecclesiæ
sæculo Cathedrali Ecclesiâ decoratur. t.2.p.156.
num.1.
- Placentia propter ciuium excessus Cathedrâ Episcopali
priuata fuit. t.5.p.604.n.1
- Placiti diuersæ acceptiones in iure, & apud externos
scriptores. t.2.p.169.n.9
- Placitum provt iurgium, & litigium, & iudicium
significat, prohibetur fieri in die Dominico. ibid.
pag.170.
- Placita, & iudicia ciuilia in Ecclesia fieri prohiben-
tur. t.3.p.970.n.6. & p.986.n.5
- Plagium quodnam crimen sit, & quare ita dicatur,
t.5.p.334.n.5.
- Plagiarij quinam sint, & quibus pœnis afficiendi,
ibid. & p.335.col.1.
- Planeta vltima vestis sacerdotalis, communis est Epif-
copis, & Presbyteris. t.1.p.516.n.36
- Plebani Rectores, & Parochi Ecclesiarum frequenter
dicuntur. t.1.p.341.n.4
- vt Plebanus quis dicatur, quænam requirantur. tom.3.
p.732.n.1.
- Plebani an in Ecclesia dignitatem habere dicantur
vltra iurisdictionem fori pœnitentialis. ibid.
- Plebeiurum qui ad magnos honores euecti sunt, varia
exempla. t.3.p.182. & seq. n.2
- Plebeius probatæ vitæ, & præclaræ virtutis, an sit
nobili in dignitatum collatione præferendus. ibid.
- Plebs pro parochia, & plerumque pro diocesi accipi-
tur. t.3.p.13.n.3
- Pocula abortus causâ dantur, & plerumque à matri-
bus sumuntur. t.5.p.256.n.4
- Pocula amatoria à quibus plerumque conficiantur, &
sumantur. ibid.
- Pocula amatoria an valeant amorem conciliare, & ad
libidinem excitare. t.5.p.257.n.6
- Pocula amatoria plerumque mortem, aut furorem con-
citant. ibid.
- Pocula aliqua sumi etiam solent ad impediendam ge-
nerationem. ibid.
- Poculum sterilitatis scelus est homicidio proximum,
& an sit eisdem pœnis plectendum. ibid. & seq.
num.8.

Repertorium Generale

- Pœna* grauior an sit irroganda facientibus, quàm consentientibus: vbi de modis consentiendi delicto. t.1.p.644.n.7.& p.645.n.8
- Pœna* in quo differat à multa. tom.1. pag. 648. num.19.
- Pœna* certa à iure in delictis statuta, semper debet à delegato committi; aliàs si non est statuta, arbitrio iudicis relinquitur. tom.1. p.663.n.1.& p.664. num.5.
- Pœna* certæ quare pro delictis à iure statuta. ibid. num.3.
- Pœna* commensurari debet culpæ, & pro modo delicti infligi. t.1.p.664.n.4
- Pœna* à iure statuta quando possit à iudice commutari. ibid.n.6
- Pœna* extraordinaria imponitur in iudicio extraordinario inquisitionis. t.1.p.665.n.7
- Pœna* pro varietate delictorum à sacris canonibus, tam in foro interno, quàm externo variæ impositæ fuerunt. t.1.p.767.n.3
- Pœna* à iure impositæ ne homines mali fierent; præmia vt boni fierent. tom.1. pag. 784. & seq. num.1.
- Pœna* pecuniariæ an possint à iudicibus Ecclesiasticis infligi, dum subditos corrigunt, delictaque puniunt. t.1.p.787.n.2
- Pœna* tripli, vel quadrupli quandonam imponenda sit. t.1.p.951.n.24
- Pœna* appellantis à sententia arbitrorum quænam soluenda sit; & quando non debeatur. tom.1. p.1019. & seq.n.22.& 23.
- Pœna* tam legalis, quàm conuentionalis committitur aduersus hæreditatem iacentem. tom.1.p.1045. num.12.
- Pœna* legis Iuliæ de vi priuata, & de vi publica quæ sit, & in cuius locum successerit. tom.2. pag.200. num.4.
- Pœna* pecuniariæ pars olim iudicibus assignata, quænam fuerit. t.3.p.34.n.10
- Pœna* sacris canonibus clericis matrimonium contrahentibus impositæ. t.3.p.91.n.1
- Pœna* ordinariæ minuendæ sunt ob multitudinem peccantium. t.3.p.146.n.3
- Pœna* corporali nemo pro alio puniri valet; bene tamen pœnâ medicinali. t.3.p.242.n.2
- Pœna* contra alienantes res Ecclesiæ, vel alienationi earum consentientes, multæ statuta sunt, quæ referuntur. t.3.p.268.& seq.n.3
- Pœna* legalis, & conuentionalis, in quo differant: vbi ratio differentiæ assertur. tom.3. pag. 333. num.3.
- Pœna* laquei mortis genus vilissimum, quâ infamis tantum conditionis homines plectuntur. tom.3. p.557.col.1.
- Pœnam* in sponsalibus stipulari non licet. t.4.p.64. num.5.
- Pœnam* certam stipulari commodius est in his obligationibus, in quibus venit id quod interest, dummodo id per leges liceat. ibid.
- Pœna* talionis quid, & an iusta sit, & pro quo crimine imponatur. t.5.p.64.n.8
- Pœna* calumniatoris quænam statuta sit ex lege Rhemina. ibid.n.9
- Pœna* verberum & fustium iure civili distinguuntur, non verò iure canonico. tom.5. pag. 66. num.13.
- Pœna* flagellationis quinam supponi possint, & quomodo sit irroganda. ibid.& p.67
- Pœna* capitalis duplex recensetur. tom.5. pag. 67. num.14.
- Pœna* exilij à quibus possit irrogari: vide in verbo *Exilium*.
- Pœna* verberum an possit ob grauiora delicta Sacerdotibus, vel aliis Ecclesiæ ministris sacris ordinibus initiatis infligi. t.5.p.68.n.15
- Pœna* fustium humilioribus personis, & extremæ notæ hominibus tantum apud Romanos publicè infligebatur. ibid.n.15
- Pœna* corporales in Conciliis Toletanis contra laicos statuta fuerunt. t.5.p.456.n.14
- Pœna* adhibita discretionem dignitatis, status, & conditionis, delinquentibus sunt imponendæ. tom.5. p.521.n.1.
- Pœna* delictorum variis modis antiquitus redemptæ fuerunt. t.5.p.546.n.3
- Pœna* patrati homicidij cuiusnam persoluenda sit, dubitatum fuit. ibid.& seq.
- Pœna* pecuniaria an possit à iudicibus ecclesiasticis imponi pro criminibus. tom.5. pag. 547. num.2.
- Pœna* temerè litigantium varia, nec semper eadem fuit. t.5.p.548.& seq.n.3
- Pœna* conuentionalis quid sit, & in quibus casibus soluenda. t.5.p.550.n.2
- Pœna* conuentionalis an semper integrè soluenda sit. t.5.p.551.& seq.n.1.
- Pœna* conuentionalis an attento iure canonico, & moribus christianis sit citra interesse creditorum exigenda. t.5.p.552.n.2
- Pœna* diuersa & mitior imponenda est delicto mente concepto, ac imponitur opere sequuto. t.5.p.558. num.8.
- Pœna* adulterantium iusta pondera, & mensuras: vide in verbo *Mensura*.
- Pœna* præcipua simoniacorum quænam sit: vide in verbo *Simoniacus*.
- Pœnitentes* solenniter ad Ordines admitti non possunt. t.1.p.577.n.3.& p.579.n.8
- Pœnitentes* diuersimodè accipiuntur in iure canonico; vbi eorum varia genera. tom.1. pag. 578. num.5.
- Pœnitentes* aduersa valitudine capti reconciliabantur Ecclesiæ, si de eorum salute desperabatur. t.1. p.580.n.10.
- Pœnitentes* solenniter necessitate cogente poterant ad minores ordines admitti. ibid.n.11.& pag.582. num.15.
- Pœnitentes* olim cum mutatione vestis cilicium induebant. t.2.p.249.n.2
- Pœnitentes* solenniter olim armis cingi vetabantur. t.5.p.250.n.3.
- Pœnitentes* olim in die cœnæ Domini ab Episcopo ad reconciliationem recipiebantur. tom.3. p.892. num.2.
- Pœnitentia* solennis in Ecclesia qui fuerit olim ritus. t.1.p.579.n.6.
- Pœnitentiæ* solennis gradus quatuor referuntur, & explicantur. ibid.n.7
- Pœnitentia* solennis an per se inducat irregularitatem. t.1.p.578.n.4.& p.580.n.9.
- Pœnitentia* solennis præcis Ecclesiæ temporibus etiam à fidelibus non peccatoribus humilitatis gratiæ fiebat: vbi quid circa eos obseruaretur. ibid. num.10.
- Pœnitentia* solennis clericis non imponitur, sed publica non denegatur. t.1.p.581.n.12
- Pœnitentia* quare secunda tabula post naufragium dicta. t.1.p.29.n.11
- Pœnitentia* publica clericis potuit imponi absque degradatione. t.1.p.581.n.13
- Pœnitentiæ*

Omniū Notabilium. Litera P.

Pœnitentiæ olim à solis Episcopis fidelibus imponebantur; & quid deinde statutum. t.1.p.767.n.3
Pœnitentia pro singulis criminibus præscripta erat primis Ecclesiæ temporibus; hodie autem relinquuntur arbitrio prudentis confessarij. tom.5.p.20.num.3.
Pœnitentia septem annorum pro quolibet peccato mortali non reperitur imposita. ibid.
Pœnitentiæ & interdictæ communionis tempus pretio redemptum ab aliquibus fuit. tom.5. pag.91.num.2.
Pœnitentia quandonam denegetur raptori. t.5.p.316.num.1.
Pœnitentia in ultimo vitæ spiritu peti potest. ibid. pag.317.
Pœnitentia solennis, & pœnitentia priuata, & auricularis, à quibus dari possint. tom.5. pag.318.num.6.
Pœnitentia publica imponenda est pro peccatis manifestis. t.5.p.556.n.2
Pœnitentia publica quoduplex sit, & quo ritu perageretur. ibid.n.4
Pœnitentiæ publicæ seueritas describitur. ibid. pag.557.
Pœnitentiæ solennis ab aliis differentia referuntur. ibid.n.5.
Pœnitentia eius, qui asserit, se à peccato, quod confitetur, abstinere non posse, an admittenda sit. t.5.p.560.n.2.
Pœnitentia solennis clericis non potest iniungi, bene tamen publica, dummodo prius deponantur. t.5.p.561.n.2.
Pœnitentiæ sacramentum tempore interdicti ministrari valet, omnibus iis exceptis, qui causam dederunt interdicto. t.5.p.566.initio.
Pœnitentia satisfactoria pro peccatis potest iuxta prudentis confessarij arbitrium mitigari. tom.5.p.567.num.6.
Pollutio extraordinaria quid sit apud Gratianum; & an inducat impedimentum affinitatis. tom.4.p.17.num.3.
Pollutio extraordinaria, quæ impedimentum affinitatis inducit, quid sit. t.4.p.179.n.3
Potriones apud Italos quinam; & unde ita dicti fuerint. t.1.p.574.n.7
Polygamia, & polyuiria quomodo in Tribunalibus S. Inquisitionis probetur. t.2.p.194.n.4
Polygamia, polyuiriæque iure ciuili est prohibita apud varias gentes. t.4.p.105.n.6
Polygamia crimen quibus pœnis olim plecteretur, & quomodo hodie ab Inquisitoribus puniatur. ibid. & col.2.
Polygamia quare tot legibus ecclesiasticis, & ciuilibus improbata sit. t.4.p.106.n.7
Polygamia probrum à natura censetur. ibid.
Polygamia an fuerit an omni æuo apud Hebræos prohibita. ibid.n.8
Pondera, & mensuras præscribi, & definiri publice interest. t.3.p.305.n.6
Ponderum primus inuentor quis sit. ibid. & seq.
Ponderum & mensurarum quanta olim cura fuerit apud Romanos. ibid.p.306
Pondera, & mensuræ olim in sacris locis asseruabantur. ibid.col.1
Pondera legitima, & iustas mensuras definire ad Principem spectat. ibid.
 Vide in verbo *Mensura*.
Pontifex supremus potest vniuersali Ecclesiæ Catholicæ leges ecclesiasticas indicare. t.1.p.20.n.44
Pontifex Romanus an canonum statutis ligetur, cum

possit dispensare etiam in statutis Conciliorum generalium. t.1.p.36.n.12
Pontifex Romanus potest causas committere appellatione remota. t.1.p.77.n.6
Pontifex supremus non concedenda concedens, magis ex importunitate, & nimia occupatione, quam ex voluntate concessisse censetur. tom.1. pag.84.num.11.
Pontifex Romanus etiam nondum consecratus Episcopus vocatur. t.1.p.101.n.3
Pontifex an censeatur dispensare cum inhabili ad iudicandi munus, delegando ei causam. t.1.p.117.num.11.
Pontifices sæpe ratione peccati de rebus merè temporalibus cognoscunt. t.1.p.202.n.12
Pontificis nomen aliquando Episcopis communicatum, & quis propriè Pontifex dicatur. t.1.p.215.num.2.
Pontifex Romanus an sit supra Concilium generale, vel illi subdit. t.5.p.233.n.15. & p.235.n.17
Pontifex Romanus Episcopus dicitur. tom.1.p.244.num.6.
Pontifex electus à duabus partibus Cardinalium habendus est pro legitimo D. Petri successore: secus de electo à minori parte. ibid.n.9
Pontifices triplici modo creati fuere. tom.1. pag.245.num.11.
Pontifex Romanus, etiam legitime electus, non potuit aliquando confirmari absque nutu Imperatoris, vel eius Exarchæ. t.1.p.274.n.12
Pontifex consecratur Episcopus, & benedicitur: vbi de ritu eius ordinationis. t.1.p.313. & seq.n.9
Pontifex Romanus sponsus totius Ecclesiæ dicitur. t.1.p.377.n.3.
Pontifex Romanus potest Imperatorem electum vngere, si dignus est; & tenere, si indignus. tom.1. p.328.n.26.
Pontifex supremus tantum potest Episcopos ab vna Ecclesia in aliam transferre. t.1.p.370.n.9
Pontifex supremus tantum iure ordinario pallium Archiepiscopis concedere valet. t.1.p.386.n.8
 Vide in verbo *Pallium*.
Pontifices Romani à primis Ecclesiæ temporibus pallio vtuntur. t.1.p.393.n.2
Pontifex semper, & vbique pallio vti potest. ibid. p.394.n.5.
Pontifex dispensare potest etiam in quatuor Conciliis Generalibus. t.1.p.417.n.5
Pontificis Romani nemo alienus subditus censetur quoad ordines suscipiendos. t.1.p.459.n.2
Pontifex in omnibus rescriptis ad beneficia semper præcipit promouendum examinari. tom.1.p.498.num.3.
Pontifices an aliquando Baculo pastoralis vti fuerint. Vide in verbo *Baculus*.
Pontifex non potest ex mera gratia, & ratione merè politica laicos, vt laici sunt, à iurisdictione seculari eximere, & ecclesiasticæ subiicere, nisi in terris sibi in temporalibus etiam subiectis. t.1.p.623.num.11.
Pontifex an potuerit eximere officiales omnes, familiares, & ministros S. Officij à iurisdictione seculari. ibid.n.12
Pontifex iubens ordinario, vt corrigat suos clericos, non dat iurisdictionem super exemptos. tom.1. p.803.n.3.
Pontifex quando propter honorem Regni debeat obedire Regi. Vide in verbo *Comparatio*.
Pontifex quando titulum serui seruorum Dei sibi assumpsit. t.1.p.826.n.13
 Pontifex

Repertorium Generale

Pontifex raro vtitur potestate ordines conferendi alienis Parochianis. t.1.p.829.n.2
 Pontifex Romanus an possit sibi successorem eligere in Pontificatu. t.3.p.128.n.16
 Pontifex supremus quomodo possit dispensare, & immutare ea, quæ ab Apostolis constituta sunt. t.3.p.147.n.2.
 Pontifex an potuerit statuere, vt clericus possit ordinari ad titulum proprii patrimonij. ibid.& p.148
 Pontifex supremus potest dispensare super pluralitate beneficiorum. t.3.p.167.n.3
 Pontifex quare dispensare possit in pluralitate beneficiorum, non verò in pluralitate vxorum. tom.3.p.170.n.11.
 Pontifex supremus in legibus ecclesiasticis circa beneficia editis est plenè dominus, & supra omne ius posituum existit. t.3.p.205.n.3
 Pontifex Romanus etiam sub generali prohibitione alienationis rerum Ecclesiæ comprehenditur. t.3.p.261.& seq.n.2.
 Pontifex supremus sine causa res Ecclesiæ alienans validè alienat, peccat tamen lethalter. ibid.
 Pontifex supremus potest ex iusta causa seruos Ecclesiæ alienare. t.3.p.342.n.9
 Pontifex potest cum Episcopis dispensare, vt de bonis etiam intuitu Ecclesiæ acquisitis disponere possint. t.3.p.453.n.15
 Pontifex supremus potest priuilegium exemptionis à solutione decimarum concedere duabus conditionibus concurrentibus. t.3.p.617.n.2
 Pontifex Princeps Sacerdotum est. tom.3.pag.636.num.3.
 Pontifex supremus potest in voto solenni castitatis dispensare. t.3.p.738.n.12
 Pontifex supremus potest Ecclesiam vnius diocesis vnire monasterio alterius Episcopatus. t.3.p.743.num.2.
 Pontifex supremus potest dispensare in legibus Concilij generalis, & an tunc necessaria sit expressa mentio ipsius Concilij in eius derogatione. tom.3.p.758.n.2.
 Pontifex nequit dispensare in gradibus consanguinitatis lineæ rectæ. t.2.p.266.n.7
 Pontifex solus potest Sanctos canonizare, vt proponantur ab omnibus fidelibus adorandi. t.3.p.940.num.9.
 Pontifex nequit ex quacumque causa dispensare ad matrimonium contrahendum in primo gradu lineæ rectæ. t.4.p.197.n.2
 Pontifex supremus in quibus impedimentis matrimonij dispensare possit, vel non. tom.4. pag.204.num.2.
 Pontifex supremus quandonam dispensare possit in radice matrimonij. t.4.p.247.& seq.n.22
 Pontifex an dispensare possit in radice matrimonij ad legitimam prolem, mortuis parentibus, qui matrimonium nullum contraxerunt. tom.4.p.248.& seq.n.4.
 Pontifex supremus dispensando in radice matrimonij filios reddit legitimos quoad spiritualia directè, & quoad temporalia indirectè. t.4.p.249.n.25
 Pontifex dispensando in radice matrimonij filios quoad omnia legitimos reddit. t.4.p.250.n.26
 Pontifex potest laicis iurisdictionem in personas ecclesiasticas demandare. t.2.p.29.n.8
 Pontifex supremus an possit vt iurisdictione temporali extra loca proprii patrimonij. tom.4.p.244.num.11.
 Pontifex supremus vnde obtineat patrimonium temporale. ibid.n.10

Pontifex supremus potest in terris Ecclesiæ illegitimos quoad omnia legitimare; in terris verò alienis, quoad spiritualia tantum directè, quoad temporalia verò indirectè. t.4.p.246.n.19
 Pontifex Romanus rem spiritualem, vel sacram vendens, simoniam committit, pœnis tamen simoniaci non tenetur. t.5.p.71.n.7
 Pontifex Romanus aliquid soluendo pro sui confirmatione Imperatori simoniam non committebat; & quando fuerit ab hac pensatione exemptus. t.5.p.75.n.17.
 Pontificis Romani insigniores tituli referuntur, & vniuersalis potestas stabilitur. tom.5.p.509.& 510.n.2.& 3.
 Pontisfractum oppidum est circa Eboracum in loco amœno, & à natura munito situm. tom.5.p.86.num.2.
 Pontini Comitatus in Gallia vnde ita dictus fuerit. t.3.p.60.n.1.
 Populeum monasterium Ordinis Cisterciensis quare ita dictum sit. t.5.p.43.n.1
 Populus Hebraicus quomodo Deo selectior fuerit aliis gentibus. t.1.p.45.n.8
 Populus vix probat quæ probanda sunt, iudiciumque eius inconstans est & varium. t.1.p.176.& seq.num.13.
 Populus quomodo olim in electionibus Episcoporum adfuerit, & quare prohibitus. tom.1.p.228.num.1.& 11.
 Populus nunquam elegit Episcopos electione propriè sumpta. ibid.n.13
 Vide in verbo *Plebs*.
 Portio canonica ex legatis piis, & fidelium oblationibus Ecclesiæ factis, Episcopo ex multiplici causa debetur. t.3.p.519.n.4
 Portio canonica potest consuetudine minui, vel augeri. ibid.p.520.col.2
 Portio canonica, quæ Parocho, vel Episcopo ratione funeris præstatur, quænam, & quanta sit. tom.3.p.550.n.5.
 Portio canonica potest contrariâ consuetudine minui, vel augeri. ibid.p.551
 Portio canonica quibus, & à quo præstanda sit, & vnde deducenda. t.3.p.551.n.6
 Portio canonica quare Parocho præstanda sit. ibid.num.7.
 Portio canonica non impedit liberam testatoris dispositionem. t.3.p.551.n.8
 Portio quarta ex oblationibus fidelium olim Episcopo debita, diuersa fuit à quarta Parochiali. ibid.pag.552.
 Portio quarta ex legato pro construendo monasterio, vel oratorio relicta, non debetur. ibid.num.9.
 Portio, quæ parochiæ debetur ex relictis occasione funeris, iustitia dicitur. ibid.n.11
 Portio canonica propter violentiam à clericis parochialis Ecclesiæ admissam amittitur. tom.3.p.552.& seq.n.12.
 Portiones decimæ præstatio omni religione inualuit. t.3.p.596.col.1.& 2.
 Vide in verbo *Decima*, *Quarta*.
 Portuensis ciuitas secundam Episcopalem Cathedram obtinet, & Romano Pontifici immediatè parat. t.1.p.736.n.2.
 Positiones, & earum responsiones vsu, & consuetudine introductæ sunt; & in quo ab interrogationibus differant. t.2.p.333.n.15
 Possessionis etymologia an rectius desumatur à sedium, an à pedum positione. t.1.p.103.n.12
 Possessio

Omniū Notabilium. Litera P.

- Possessio rei donatæ, vel venditæ censetur translata; instrumento, vel scripturâ traditâ. tom.1.pag.170. num.7.*
- Possessionis tria requisita. t.1.p.171.n.15*
- Possessio rerum acquiri potest per aliqua signa & symbola. ibid.n.16*
- Possessio domus & horrei transfertur clauibus traditis. ibid.& p.172*
- Possessionem rerum acquirendi varij modi. ibid.*
- Possessionis acquisitionem per symbolum necessariò præcedere debet titulus. ibid.*
- Possessionem acquiri longa manu quid sit. t.1.p.172. num.17.*
- Possessionis per symbola traditio iure etiam canonico in vſu est. ibid.*
- Possessionis acquisitio per symbola consuetudine introduci potuit. t.1.p.173.n.19*
- ad Possessionis acquisitionem sufficit qualicumque actus. t.1.p.173.n.20*
- Possessio quomodo acquiratur Ecclesiæ, Monasterio, & similibus, etiam sine apprehensione. ibid.& p.174.n.20.& 21.*
- Possessio brevis manus quid sit. ibid.n.22*
- Possessio in rebus incorporalibus non datur, sed quasi possessio; & quomodo acquiratur. t.1.p.305. num.5.*
- Possessionis commoda varia: vbi de possessione iurispatronatus, & quæ ad eam requirantur. tom.1. p.306.n.11.*
- Possessionis traditio symbolica præcipua per traditionem clauium. t.1.p.962.n.4*
- Possessio triennalis cum titulo sufficit hodie ad acquirendum beneficium. t.1.p.1014.n.2*
- Possessio metonymicè pro ipsa re possessa, præsertim immobili, accipitur. t.2.p.223.n.4*
- Possessio quare momentum appelletur: vbi etiam de momentanea possessione. t.2.p.224.n.7*
- in Possessionis momentaneæ causa non admittitur appellatio iure Cæsareo, secus iure Pontificio. ibid.*
- Possessionis variæ acceptiones in iure recensentur. t.2.p.226.n.13.*
- Possessiones aliquando dicuntur res, quas in patrimonio nostro habemus. t.2.p.226.n.13*
- Possessio interdum proprietatem & dominium denotat. ibid.& p.227*
- Possessio, proprietas, & dominium in quo differant. ibid.*
- Possessio nihil commune habet cum proprietate. ibid. col.2.*
- Possessio est præambula, & præparatoria proprietatis. ibid.n.14.*
- Possessionis & proprietatis causa coram eodem iudice est disceptanda. t.2.p.228.n.15*
- Possessionis causa tempore legis duodecim Tabul. incognita, & quæ actiones in eius locum intentarentur. t.2.p.239.n.5*
- Possessionis recuperandæ, & retinendæ remedia quænam sint. t.2.p.241.n.10*
- Possessio iuris eligendi quot actibus acquiratur. t.2. p.245.n.2.*
- Possessio iurium incorporalium duplici fundamento niritur. t.2.p.258.n.13*
- Possessio plerumque acquiritur per fictionem brevis manus. t.2.p.260.n.3*
- Possessio quænam requiratur, vt restitutio spoliato competat. t.2.p.273.n.9*
- Possessio sola in matrimonio non sufficit, vt coniux spoliatus restituatur. ibid.*
- Possessio quibus modis probetur. t.2.p.275.n.3*
- Possessio prædiorum præbendarum est penes Ecclesiam, vſusfructus verò, & administratio penes Canonicos. t.2.p.341.n.3*
- Possessio ad obtinendum in interdicto retinendæ possessionis quomodo probetur. t.2.p.364.n.16*
- Possessio eiusdem rei an possit à duobus eodem tempore & modo in solidum obtineri. ibid.n.17.18.& p.365.n.19.& 20.*
- in Possessione quot modis quis possit turbari. ibid. num.20.*
- Possessio cui sit adiudicanda duobus contendentibus se possidere, si pares sint utrimque probationes, tam actoris, quàm rei. t.2.p.367.n.29*
- Possessio noua dari non potest existente vetere. t.2. p.368.n.30.*
- Possessio vacua quænam dicatur, & quomodo sit in eam emptor mittendus. t.2.p.497.n.3*
- Possessione triennali loca vnius diocesis præscribuntur ab alio Prælato ipsius prouinciæ. tom.2.p.669. num.2.*
- Possessio ad vſucapionem necessaria est; ipsaque debet esse continua. t.2.p.688.& seq.n.5.& 6*
- Possessio quotupliciter interrumpatur. tom.2.p.689. num.6.*
- Possessio quid sit, & an aliquando transferatur per locationem. t.2.p.708.n.3*
- Possessio ad præscriptionem desideratur. t.2.p.709. num.4.*
- Possessio quælibet absque iusto titulo est improba. t.2. p.712.n.14.*
- Possessionis reformatio quomodo permittatur iudici à quo, appellatione pendente sine periculo attentati. t.2.p.826.n.2.*
- Possessio an censeatur à domino amissa per mortem coloni. t.2.p.857.n.4*
- Possessio rerum mobilium & immobilium quomodo amittatur. ibid.n.5*
- Possessio an in iure, vel in facto consistat: & quod plus de iure, quàm de facto contineat. t.3.p.210. num.6.*
- Possessio quàm potens sit, etiam cum titulo apparenti, & non concludenti. t.3.p.197.n.2*
- Possessio beneficij à nemine propria autoritate apprehendi potest. t.5.p.507.n.3*
- Possessor regulariter non tenetur edere titulum suæ possessionis, sed in aliquibus casibus. tom.1.p.352. num.6.*
- Possessor bonæ fidei non est, qui nouit se aliena possidere. t.2.p.677.n.2*
- Posthumus alienus, vt nepos, maximè ex filia, an possit hæres institui, vel substitui. tom.2.pag.506. num.4.*
- ad Postulandum habiles qui censeantur; & an omnes postulationi consentire debeant. tom.1. pag.215. num.13.*
- Postulari qui possint. t.1.p.220.n.7*
- ad Postulationem quæ requirantur. ibid.n.8*
- Postulans pro alio contra propriam Ecclesiam, priuatur beneficio, quod in ea obtinet. tom.1.p.907. num.2.*
- Postulare quid sit in genere, & quid postulatio strictè sumpta; vbi de variis postulationibus. tom.1. p.908.n.4.*
- Postulare quinam possint, & qui ab eo munere repellantur. t.1.p.909.n.6.7*
- Postulare coram iudice sæculari quare clericis prohibetur, & quando eis licitum. ibid. & pag.910. num.8.& 9.*
- Postulatio apud profanos authores quid sit, vbi de postulationibus diis factis. t.1.p.212.n.28*

Postulatio

Repertorium Generale

Postulatio in iure canonico quid propriè sit. *ibid.*
 Postulatio duplex. *ibid.*
 Postulatio in quo ab electione differat, & in quo conueniat. *t.1.p.212.n.21*
 Postulatio in quibus differat à nominatione. *tom.1. p.215.n.10.*
 Postulatio facta à minori quàm tertia parte, non debet admitti. *ibid.n.11*
 Postulatione præsentata superiori, postulantes ab ea recedere non possunt. *t.1.p.218.n.9*
Potentia ciuitas est Italiæ Cathedrâ Episcopali decorata. *t.2.p.463.n.1*
Potestas duplex in orbe Christiano datur, spiritualis, & sæcularis. *t.1.p.34.n.5*
 Potestas legislatiua in Ecclesia penes Romanum Pontificem residet. *ibid.n.6*
 Potestas legislatiua Ecclesiæ an etiam ad res ciuiles & publicas extendatur. *ibid.*
 Potestatis verbum varias habet acceptiones, & quæ sit frequentior. *t.1.p.644.n.3*
 Potestatis nomine quinam significantur in multis iuris ciuilibus locis. *t.2.p.63.n.2*
 Potestas ecclesiastica, & sæcularis penes Romanum Pontificem resident diuerso modo. *tom.2. pag.77. num.6.*
Præbendæ conferendæ ius quando deuoluatur à Capitulo ad Episcopum, hinc ad Archiepiscopum, & demùm ad Romanum Pontificem. *tom.1. pag.64. num.4.*
Præbendarum numerus in aliquibus Ecclesiis certus est, in aliis in determinatus. *t.1.p.74.n.8*
 à *Præbenda* Canonici præbendarij dicti, & Ecclesiæ Præbendales. *ibid.*
Præbendæ aliquæ Sacerdotium requirunt, aliæ Diaconatum, aliæ Subdiaconatum. *tom.1. pag.254. num.10.*
Præbendæ, quarum collatio ex consuetudine ad Capitulum spectat, non possunt conferri ab Episcopo. *t.1.p.318.n.4.*
Præbendarum collatio in Cathedralibus iure communi inspecto ad Capitulum simul & Episcopum spectat. *ibid.n.13*
Præbendarum collatio aliquando ad Capitulum tantum, aliquando ad Episcopum tantum spectat. *ibid. num.7.*
Præbendas pensionibus grauari contra ius naturale, & ecclesiasticum est. *t.1.p.426.n.2.3*
Præbenda Theologalis, alia Pœnitentiaria, alia ad sacram Scripturam exponendam, debent in Ecclesiis Cathedralibus constitui. *tom.1. pag.791. num.1.*
Præbendæ significatio traditur, & quinam fuerint olim præbendarij, & præbendarie. *tom.3.p.126. num.11.*
Præbenda in multis differt à canonica. *ibid.n.12*
Præbendæ, siue maiores, siue minores, diuidi non debent. *t.3.p.139. & seq.n.2. & 4*
Præbendæ vacantes possunt auctis Ecclesiæ facultatibus ab Episcopo, vtilitate suadente, diuidi. *t.3. p.140.n.5.*
Præbenda debet quancitò assignari recepto in fratrem, & canonicum, præcipuè si fuit illi promissa tempore receptionis. *t.3.p.141.n.1.2*
Præbendæ proximè vacaturæ promissio quomodo sustineri possit. *ibid.n.3*
Præbendæ proximè vacaturæ expectatio in genere non improbat. *ibid. & seq.*
Præbenda non debet regulariter conferri ei, cui Pontifex mandat prouideri de beneficio. *tom.3.p.160. num.3.*

Præbendæ laicæ in Ecclesia Latina, & Græca admittuntur. *t.3.p.192.n.2*
Præbendæ honorariæ Principibus multis laicis concessæ. *ibid.*
Præbenda vna an assequutione alterius vacet ipso iure. *t.3.p.214.n.2.*
Præbenda sacerdotalis non potest nisi sacerdoti conferri. *t.3.p.215.n.1*
Præbendam proximè vacaturam conferendi potestas non potest alicui ab Episcopo concedi. *ibid. num.3.*
Præbendarum maiorum collatio regulariter ad Prælatum cum consensu Capituli spectat. *tom.3.p.234. num.9.*
Præcentor dignitas est ecclesiastica; & an idem ac Cantor. *t.1.p.191.n.4*
Præcepta legis veteris, translati eius sacerdotio, iam cessarunt, nec hodie obligant. *tom.1. pag.44. num.6.*
Præcepta moralia legis veteris ad Deum & proximum referebantur; cæremonialia verò Christum venturum prædicabant. *ibid. p.45. n.10*
Præcepta alia moralia sunt, alia iudicialia, alia cæremonialia. *ibid. p.46*
Præcepta moralia an sine necessitate inculcata fuerint populo Hebræico; & an cessauerint post aduentum Christi & legem Gratiæ. *tom.1. pag.46. num.11.*
Præcepta iudicialia legis veteris à D. Paulo mandatum iustum dicta, quænam, & ad quid data. *ibid. num.12.*
Præcepta cæremonialia condendi potestatem non permittit Deus populo Iudaico, bene tamen Ecclesiæ. *ibid. col.2.*
Præceptum Iudæis datum de abstinendo à fornicatione, idolothyto & sanguine suffocato, quare ab Apostolis suscitatum. *ibid. & p.48. col.1*
Præcepta cæremonialia, & iudicialia legis veteris non cessare ante mortem Christi: & an idem dicendum sit de moralibus. *t.1.p.48. n.15*
Præceptum circumcisionis nullo modo suscitari valet: vbi explicatur Diuus Paulus ad Coloss. cap.2. vers. 11. *t.1.p.49. n.17.*
Præcepta tum iudicialia, tum cæremonialia post legem gratiæ cessarunt, tamen diuerso modo. *ibid.*
Præceptum de abstinendo ab ingressu templi tempore profluij partus & menstrui mulieribus in antiqua lege datum, non est merè cæremoniale. *t.1.p.50. num.18.*
Præceptum de festorum obseruatione an fuerit in lege veteri morale, vel cæremoniale. *tom.2. pag.187. num.21.*
Præceptum Iudæis in antiqua lege factum de coma non radenda explicatur; & circa hoc loca Scripturæ elucidantur. *t.3.p.18. & seq. n.7*
Præceptum Domini semper orandi quomodo ab Ecclesia impleri censeatur. *t.3.p.863. n.21*
Præceptum ex timore adimpletum, aliter quàm fieri debet, factum est. *t.5.p.646. cap.8*
 Vide in verbo *Lex*.
Præda à deuictis hostibus in bello capta, cuius fiat, latè differitur; & quidnam iuris fuerit olim circa hoc apud Hebræos, & quid nunc apud Christianos. *t.2.p.605. & seq. n.9. 10. & 11.*
Prædicare proprium munus est Episcoporum per totam suam dioccesim. *t.1.p.792. & seq. n.4*
Prædicandi munus presbyteris curam animarum habentibus incumbit; & an illud sine licentia Episcopi exercere possint. *t.1.p.793. n.5*
 Prædicandi

Omniū Notabilium. Litera P.

- Prædicandi officium etiam diaconis attributum.* ibid.
- Prædicare non est actus ordinis sacri; non est tamen licitus laicis.* t.1.p.793.n.6
- Prædicandi munus peculiariter ad sacerdotes spectat, iuxta Christi Domini, & Apostolorum exemplum, & Spiritus sancti testimonium.* tom.5. pag.207. num.10.
- Prædiis auitis homines facillè priuari non debent.* t.1. p.993.n.14.
- Prædia gentilitia & hæreditaria vendere turpissimum fuit apud Romanos.* ibid. & p.994
- Prædia militibus præclarè pugnantis assignata, quare beneficia dicta.* t.3.p.126.n.10
- Prædia vnus Ecclesiæ, non sunt ab Episcopo, vel Abbate alteri Ecclesiæ conferenda, nisi facta permutatione de vtriusque partis consensu.* t.3.p.250. num.2.
- Prædia Ecclesiæ prohibentur iure canonico in emphyteusim concedi.* t.3.p.270.n.4
- Prædia Ecclesiæ etiam ad longum tempus locari non possunt.* t.3.p.272.n.1
- Prædia clericorum triplicis generis considerantur quoad decimas prædiales.* t.3.p.585.n.2
- Prædo qui rem alienam pignori dedit, potest pecuniâ solutâ eam repetere cum fructibus, licet ei denegetur actio furti ob rem sibi subreptam.* tom.3. p.379. & seq.n.17.
- Præfatio iam à temporibus Apostolorum in Missæ sacrificio adiecta fuit.* t.3.p.871.n.5
- Præfationes diuersæ composita: & vnde desumpta sit præfatio B. Virginis.* ibid.
- Præfatio in omnibus Missis recitari debet.* ibid. num.5.
- Præfecti Siciliæ Imperatorum nomine Siculam provinciam administrantes, Regum nomine insigniti fuere.* t.1.p.232.n.5
- Vide in verbo *Imperatores.*
- Præfectus Prætorio suffectus in locum Magistri Equitum, non tamen cum eadem dignitate, & potestate; sed postea aucta fuit.* t.1.p.843.n.3
- Præfecti Prætorio in ciuitatibus Metropolitanis degabant.* t.1.p.871.n.6
- Praga nobilis ciuitas Bohemiæ quando Cathedrali Ecclesiæ, quando etiam Metropolitana honore decorata.* t.2.p.449.n.1
- Pragensis Episcopatus vbinam situs, & quandonam erectus.* t.2.p.646.n.1
- Pragensis Præsul à Rege Bohemiæ eligitur, ex priuilegio Ioannis IX. Boleslao II. concessio.* t.5.p.34. num.2.
- Pragensis Præsul cum quibusdam aliis fidelitatem tantum præstat Regi Bohemiæ.* tom.5. pag.35. num.4.
- ad *Prælatum* alicuius Religionis non potest eligi in ea non professus, non obstante contraria consuetudine: potest autem postulari. tom.1. pag.269. num.3.
- Prælati vnus Ecclesiæ non debet assumi ex gremio alterius.* t.1.p.196.n.14
- Prælati olim in singulis monasteriis tantum ex numero fratrum eiusdem monasterij eligebatur, non alterius.* ibid. p.197.n.16
- Prælati in qualibet congregatione debet ab ea eligi, non ab alio Prælatum accipere.* t.1.p.222.n.2
- Doctrina hæc limitatur.* p.223.n.9
- Prælati viuente an possit de eius successione tractari.* ibid. n.3.
- Prælati regulares à quibus eligi debeat, & quis eligi possit.* t.1.p.269.n.5
- Prælati à subditis amplectendus, & maxime optatus est.* t.1.p.304.n.5
- Prælati multi ecclesiastici per laicas potestates ad dignitates euecti.* t.1.p.347.n.5
- Prælati quicumque animarum curam habentes in presbyteros debent ordinari.* t.1.p.476.n.7
- Prælati inquisiti de dilapidatione rerum Ecclesiæ, pendente inquisitione priuatur etiam ab earum administratione.* t.1.p.721.n.1
- Prælati regulares non potest vti scientia habita in confessione ad administrationem sui monasterij.* t.1.p.755.n.10.
- Prælati regulares pro suis excessibus suspendendi sunt ab officio, & beneficio.* t.1.p.763.n.5
- Prælatorum Ecclesiasticorum quomodo dimissio ab Apostolis facta.* t.1.p.773.n.7
- Prælati proprios subditos corrigunt appellatione remota, consuetudine contraria non obstante.* t.1. p.781.n.1.
- Prælati & clericus, qui causam Ecclesiæ non procurant, testificari in ea possunt.* tom.2. pag.328. num.4.6.
- Prælati lato modo dicitur procurator Ecclesiæ.* ibid.
- Prælati per vocationem, vel iussum Regis eximuntur ab obligatione accedendi ad Synodum.* t.2.p.828. num.2.
- Prælati Ecclesiæ ægrotantibus dandus est coadjutor, qui in Ecclesiâ ministret.* tom.3. pag.187. num.2.
- Prælati in legibus à se positæ an possit dispensare, sicut & in votis, & iuramentis propriis.* tom.3. p.198.n.2.
- Prælati non potest sine consensu, & subscriptione Capituli res Ecclesiæ alienare.* tom.3. pag.226. num.3.
- Prælati ex otiosa pecunia Ecclesiæ non prohibetur prædia in eius vtilitatem emere.* tom.3. pag.229. num.9.
- Prælati non potest absque consensu Capituli instituere, & destituere præsentatos, si præsentatio ad eum & Capitulum simul spectet.* tom.3. pag.234. num.6.
- Prælati potest beneficia conferre propriis consanguineis, si idonei sint.* t.3.p.248. & seq.n.1
- Prælati in alienatione, vel permutatione rerum suarum Ecclesiæ, tanquam tutor erga pupillum, vel tanquam procurator in negotiis domini sui, semper cum bona fide agere debet.* tom.3. p.252. num.6. & seq.
- Prælati exempti possunt auctoritatem præstare alienationi rerum monasterij, non expectato consensu Episcopi sui.* t.3.p.252. & seq.n.7
- Prælati Ecclesiæ potest eius seruos manumittere, dummodo tantumdem ei acquirat, alijs secus.* t.3. p.258.n.1.
- Prælati non potest repudiare hæreditatem, vel legatum relictum Ecclesiæ.* t.3.p.266.n.13
- Prælati quando res Ecclesiæ donatas restituere possit; vbi D. Augustini factum refertur.* ibid. col.2
- Prælati in quibus casibus ex iuris necessitate res Ecclesiæ alienare possit.* ibid.
- Prælati Ecclesiæ cogere possunt proprios parochianos, vt hospitalitatem seruent transeuntibus, & ne carius vendant, quam in mercato vendere possunt.* t.3.p.303.n.6
- Vide in verbo *Hospitalitas.*
- Prælati qui iurauit non infeudare res Ecclesiæ, potest res iam infeudatas finito feudo iterum ex iusta causa infeudare.* t.3.p.350.n.5. & p.353.n.12

Repertorium Generale

Prælati quandonam teneatur debita prædecessoris solvere. t.3.p.408.& seq.n.3

Prælati dupliciter debita contrahere, & pro quibus successorem possit obligare. t.3.p.411.n.6

Prælati literas, & sigillum dans ad obligandam Ecclesiam pro alienis debitis, an suspensionem incurrat etiam non sequuta obligatione. tom.3. p.412. num.4.

Prælati suspensus propter obligationem rerum Ecclesiæ, priuatur administratione rerum temporalium, & spiritualium. ibid.n.5

Prælati inutiliter obligant Ecclesias proprias pro alienis debitis: & contrafacientes suspenduntur ab administratione, tum in spiritualibus, tum in temporalibus. ibid.n.6

Prælati rerum Ecclesiæ non dominus, sed tantum administrator est. ibid.& seq.n.8

Prælati res Ecclesiæ malè administrans quando sit tantum suspendendus, & quando ab officio remouendus. t.3.p.413.n.9

Prælati Ecclesiæ non potest res eius donare, nisi modicæ sint, & adsit consuetudo. t.3.p.428.n.2.& p.429.n.7.

Prælati an de rebus suæ Ecclesiæ donationem saltem remuneratorem facere possint. t.3.p.430. num.8. & seq.

Prælati regularis pendente probationis anno professionem admittens, statutis pœnis puniendus est. t.3.p.665.n.3.

Prælati Religionum olim facultatem habebant monachos etiam iam professos dimittendi, cum illis eictio expedire videbatur; sed abrogata fuit propter eorum abusum. t.3.p.677.n.9

Prælatorum regularium depositio olim ad Episcopos pertinebat. t.2.p.726.n.4

Prælati regularis ex quibus causis deponi possit. ibid.n.8.

Prælati Ecclesiarum nouos census in eis imponere non possunt, vel aliquam fructuum earum partem sibi reseruare. t.3.p.804.n.2

Prælati regulares tenentur monachos apostatas requirere, & ad religionem reuocare. tom.5.p.239. num.8.

Prælati proprii si oues pereant, non excusatur prætextu ignorantie. t.5.p.647.n.1

Premia à Legislatoribus virtuti proposita, vt homines boni fierent. t.1.p.784.& seq.n.1

Pramonfratense monasterium Ordinis D. Augustini, vbi, & à quo fundatum. t.1.p.129.n.1

Præpositi sunt Prælati qui aliis præsunt. tom.1.p.477. num.3.

Præpositi dignitas à ciuili politia ad ecclesiasticam translata est. ibid.

Præpositi etiam apud Regulares. ibid.

Præpositi Ecclesiarum aliquando obtinent curam etiam rerum temporalium. t.2.p.851.n.2

Præpositi rectè vocantur omnes, qui præsunt; vsus tamen obrinuit, eos vocari præpositos, qui quandam prioratus curam super alios gerunt. t.5.p.620. cap.9.

Præscriptio longissimi temporis an obstat spoliato agenti ad restitutionem. t.2.p.257.n.14

Præscriptio rei litigiosæ an interrumpatur per litis contestationem. t.2.p.304.n.8

Præscriptio non currit in rebus inuasis, & vsurpatis. t.2.p.667.n.4.

Præscriptionis variæ acceptiones referuntur. tom.2. p.669.n.4.

Præscriptionis verbo quandonam exceptio significatur. t.2.p.670.n.5

Præscriptio aliquando sumitur pro dominij acquisitione. ibid.n.6

Præscriptio an pariat dominium, an tantum exceptionem. ibid.& seq.n.7.& p.671.n.7.& 8.& pag.672. num.10.

Præscriptionis veteris effectus quinam sint. t.2.p.672. num.11.

Præscriptio rerum quidnam requirat, vt per eam dominium acquiratur. ibid.n.12

Præscriptio rerum mobilium & immobilium quantum tempus requirat. ibid.& p.673.n.13

Præscriptio actionum & iurium iure ciuili quomodo currat. t.2.p.674.n.5

Præscriptio triginta annorum an cogat socios durare in communione post triginta annos. ibid.

Præscriptio an rationi sit consona, & quæ comoda Reipublicæ pariat. t.2.p.676.n.7

Præscriptio est alienatio necessaria. ibid.

Præscriptioni vigorem legis datum fuisse à legiflatore Ephesino, quomodo intelligendum est. t.2.p.677. & seq.n.3.

Præscriptionis triginta annorum author quis fuerit. t.2.p.678.n.4.

Præscriptionis quadraginta annorum quis fuerit author. t.2.p.679.n.7

Præscriptio absque bona fide iure canonico improbat. ibid.n.8

Præscriptio triginta annorum iure ciuili solo silentio aduersarij nitebatur. ibid.n.9

Præscriptio in rebus quæ extra hominum commercium sunt, non currit. t.2.p.683.n.8

Præscriptio temporis, & præscriptio possessionis in quo differant. ibid.n.9

Præscriptio longæ possessionis ad obtinenda loca iuris gentium publica concedi non solet. t.2.p.684. num.11.12.

Præscriptio pro laicis non currit in iure decimandi. t.2.p.686.n.16.

Præscriptio an acquiri possit sepulchrum? Vide in verbo *Sepulchrum*.

Præscriptio cessat probata interruptione. t.2.p.688. num.3.

Præscriptio quomodo ciuilitè interrumpatur. tom.2. p.689.n.7.

Præscriptio an interrumpatur ciuilitè alio extraiudiciali actu quàm litis contestatione. tom.2.p.690. num.8.

Præscriptio finium, & terminorum iure ciuili prohibita est. t.2.p.692.n.5

Præscriptio quiescit tempore hostilitatis, vel cum in iudicio agi non potest. tom.2.p.693.n.2.& p.694. num.5.

Præscriptio aliquando nec currit, nec procedit, nec interrumpitur, sed quiescit & dormit; & in quibus casibus hoc contingat. ibid.& seq.n.4

Præscriptio actionis temporalis ex iuris dispositione competentis, non currit impedito. t.2.p.694.n.7

Præscriptio in quibus iuribus Episcopalibus currat, & in quibus non. t.2.p.697.n.4

Præscriptio obedientie, & procuratorum Prælati debitarum probata est. ibid.n.5

Præscriptio an admittatur inter Principes super controuersis regni. t.2.p.698.n.7

Præscriptio aduersus patriam potestatem an admittatur. t.2.p.698.& 699.n.9

Præscriptio laici contra laicum quoad ius percipiendi decimas quanto tempore impleatur. tom.2. p.701. num.10.

Præscriptio quænam currat contra Romanam Ecclesiam. t.2.p.702.n.4

Præscriptio

Omniū Notabilium. Litera P.

Præscriptio centenaria quo iure sit statuta, & an constitutiones eam stabilientes sint abrogatæ. *ibid.* & seq. n. 5.

Præscriptio centenaria an currat contra Romanam Ecclesiam, & quomodo ab immemoriali differat. t. 2. p. 703. n. 8.

Præscriptio contra procuraciones Archiepiscopis debitas sæpius intenditur. t. 2. p. 707. n. 2.

Præscriptio an possit priuilegio & iure communi acquiri. t. 2. p. 717. n. 8.

Præscriptio sine bona fide nulla est. tom. 2. pag. 718. num. 2.

Præscriptio, quæ absque peccato introduci non potest, est improbanda. t. 2. p. 718. n. 4.

Præscriptio bona fides est necessaria in omni tempore, quo currit. *ibid.* & seq. n. 5.

Præscriptio non potest inchoari cum conscientia dubia. t. 2. p. 720. n. 7.

Præscriptio interruptitur per dubium practicum, non verò per speculatiuum. *ibid.*

Præscriptio interruptitur per malam fidem superuenientem. t. 2. p. 721. n. 10.

Præscriptio cum mala fide inchoata nullo temporis spatio præscribenti dominium tribuit, aut exceptionem parit. *ibid.* n. 12.

Præscriptiones ferè omnes comparatæ sunt multandæ negligentia causâ. t. 3. p. 207. n. 4.

Præscriptio circa ius decimarum dupliciter contingere potest. t. 3. p. 621. n. 2.

Præscriptio quanta desideretur, vt per eam decimæ acquirantur. *ibid.* & p. 622.

Præscriptio decimarum in aliena Parochia an extendatur ad noualia. t. 3. p. 623. n. 2.

Præscriptio nulla currit contra res voto promissas. t. 3. p. 817. n. 4.

Præsens quilibet actui, & tacens, non semper ei consentire videtur. t. 1. p. 897. n. 3.

Præsentatio quantum differat ab electione, & ius eligendi quàm potentius sit iure præsentandi, ostenditur. t. 1. p. 356. n. 6.

Vide in verbo *Electio*.

Præsentatio quorundam beneficiorum in Comitatu Flandrensi competit Comitibus Flandriæ ratione iurispatronatus. t. 2. p. 442. n. 5.

Præsentationes ad beneficia, dum aliud non constat, præsumuntur à Prælato factæ de consensu Capituli. t. 3. p. 235. n. 10.

Præsentatio secunda in beneficio iurispatronatus an possit admitti appellatione pendente. tom. 3. p. 792. num. 2.

Præstaria, & *precaria* voces sunt, quæ sæpe confunduntur. t. 3. p. 278. col. 2.

Præstaria vnde ita dicta sit, & quid in rigore importet. *ibid.*

Præsumptiones iuris an sint in omni casu liquidissimæ probationes. t. 2. p. 373. n. 26.

ex *Præsumptione* violenta potest iudex proferre sententiam definitiuam. t. 2. p. 517. n. 9.

Præsumptio quid sit, & an sit probatio. tom. 2. p. 518. num. 11.

Præsumptio quotuplex sit, & an quælibet faciat probationem. *ibid.* n. 12.

Præsumptio dicitur coniectura. *ibid.* & seq.

Præsumptio hominis quid sit, & quid præsumptio temeraria. t. 2. p. 519. n. 13.

Præsumptio aliunde orta quàm ex facto partis, an possit mouere iudicem ad proferendam sententiam ex causa non allegata. t. 2. p. 520. n. 16.

Præsumptio eruenda ex studiis, & exercitiis teneræ ætatis. *ibid.* n. 1.

D.D. Gonzal. in *Decretal. Index generalis*.

Præsumptio morum cuiusque ex antea acta vita deducitur; vnde plures hauriuntur illationes. t. 2. p. 527. num. 6.

Præsumptio, quæ à præterito tempore deducitur, non habet locum in his, quæ cursu temporis naturaliter mutantur. *ibid.* col. 2.

Præsumptio notitiæ facti potiùs deducitur ex vicinitate, quàm ex remotiori parte. tom. 2. pag. 530. num. 4.

Præsumptio ex verisimilitudine quam vim habeat. t. 2. p. 531. n. 3.

Præsumptio nuptiarum ex tabulis nuptialibus oritur vbi de aliis præsumptionibus matrimonij. tom. 2. p. 532. & seq. n. 3. & seqq.

Præsumptio matrimonij an inducatur ex diutina maris & sceminæ cohabitatione. tom. 2. pag. 534. num. 8.

Præsumptiones, & indicia ad adulterij probationem quanam admittantur. tom. 2. pag. 534. & seq. num. 1.

Præsumptio violenta an puniri possit reus poenâ ordinaria. t. 2. p. 537. n. 7. & 8.

Præsumptio quotuplex sit, & vnde oriatur. tom. 2. p. 538. n. 9.

Præsumptionum non est tanta vis, vt in contrarium probationes non admittantur. tom. 2. p. 543. num. 3.

Prætor olim actione, exceptioneque proposita coram se, quandonam iudicem dare poterat. t. 1. p. 1008. num. 8.

Prætor Regia de causis ecclesiasticis cognoscunt, datâ violentiâ iudicum ecclesiasticorum. tom. 2. p. 551. & seq. n. 5. & seqq.

Vide in verbo *Index*.

Prætorij variæ acceptiones, ad explicationem Concilij Toletani 6. t. 3. p. 987. n. 8.

de *Prætea* monasterium Ordinis Cisterciensis situm est in diocesi Bituricensi. t. 3. p. 236. n. 3.

*Prætelien*se monasterium situm est in Neustria prope portum maris. t. 5. p. 92. n. 2.

Præcaria de quinquennio in quinquennium debent renouari. t. 3. p. 277. n. 2.

Precariæ veteribus Romanis fuere ignotæ, hodieque planè desiere. *ibid.* n. 4.

Precariarum vsus frequens in Ecclesia Gallicana. *ibid.*

Precariæ contractus quisnam sit, & in quo differat ab emphyteusi. *ibid.* & p. 278.

Precariæ, & *precarij* variæ differentia traduntur. *ibid.*

Precaria an idem sit quod *præstaria*. *ibid.* col. 2.

Precariarum origo, causa, & modi, quibus iniri possint, referuntur. t. 3. p. 278. & seq. n. 5.

Precariæ quibus, & à quibus personis concedi possint. t. 3. p. 279. n. 5.

Precariæ aliæ concessæ fuere ab Ecclesia sponte sua, aliæ iussu Principis; & quod discrimen inter eas agnoscatur. *ibid.* col. 2.

Precariæ quomodo à Prælati Ecclesiæ sint concedendæ; & an eadem solennitas requiratur in earum renouatione, ac in concessione. *ibid.* & seq. num. 7.

Precariæ non sunt inuentæ in fraudem Ecclesiæ; & quare renouari debeant. *ibid.* n. 7. & p. 280.

Precaria in quibus rebus constitui possit; & in quibus possessionibus constitui non possit. t. 3. p. 280. num. 8.

Precaria sub quibus conditionibus concedi potuerit; & quanam fuerit earum lex præcipua. tom. 3. p. 281. num. 9.

Repertorium Generale

- Precariæ** sub quibus legibus fuerint ab Ecclesia prohibita, quare de quinquennio in quinquennium renouari debeant; & quid iuris sit, si non renouentur. *ibid.* & seq. n. 10
- Precaria** in singulari an differat à precariis in plurali. t. 3. p. 282. n. 11.
- in **Precaria** potest Ecclesia duplò, vel triplò plus de suis rebus ad vtendum concedere. *ibid.* n. 12
- in **Precariis** multas fraudes experta est Ecclesia; quarum exempla traduntur. t. 3. p. 283. n. 2
- Precarium** reuocatione concedentis, rei alienatione, & morte eius, cui concessum est, soluitur; non verò morte concedentis. t. 3. p. 284. n. 1
- Precarium** an sit contractus, & quomodo differat à donatione, & commodato. *ibid.* n. 3
- Precarium** an sit contractus nominatus, vel innominatus, & an ex eo detur actio præscriptis verbis. *ibid.* & p. 285.
- Precarium** in quibus rebus, & quibus modis constituatur, & an ex eo possessio transferatur. tom. 3. p. 285. n. 4.
- Precario** concesso an possessio remaneat penes concedentem, vel penes eum, cui conceditur. *ibid.* & pag. 286.
- Precario** finito quæ remedia competant domino ad recuperandam rem ipsam. t. 3. p. 287. n. 6
- Precarium** tamdiu durat, quamdiu non reuocatur. *ibid.* n. 7. & p. 288.
- Precarium** quandocunque reuocari potest, non tamen illicitò ac concessum est. t. 2. p. 288. n. 8
- Precariorum** varia genera referuntur. *ibid.*
- Precarium** validè peti, & concedi potest ad tempus, & quid operetur hæc temporis adiectio. *ibid.* col. 2
- Precarium** quando morte concedentis finiatur. *ibid.* num. 9.
- Precarium** quomodo per concedentis hæredes reuocari possit, & quod ab hæredibus eius, cui concessum est, scienter retineri non possit, ostenditur. t. 3. p. 289. num. 10. & 11.
- Prefbyteri** primis Ecclesiæ sæculis nomen, & aliqua ministeria Episcoporum retinere. t. 1. p. 183. n. 13
- Prefbyteri** Græci quomodo possint Confirmationis sacramentum administrare. *ibid.*
- Prefbyter simplex** an possit ex delegatione Pontificis Confirmationis sacramentum administrare. tom. 1. p. 183. n. 14.
- Prefbyteri** Cardinales Basilicæ sancti Laurentij extra muros septem sunt. t. 1. p. 193. n. 1
- Prefbyter** tantum debet ad parochiale beneficium, vel curam animarum habens eligi. tom. 1. pag. 255. num. 12.
- Prefbyteri** forastici quinam erant, & quare prohibiti in vrbe celebrare. t. 1. p. 598. & seq. n. 11
- Prefbyteri** Cardinales quinam, & in quibus Ecclesiis constituebantur. t. 1. p. 628. n. 1
- Prefbyter** est ordinarius minister sacramenti Extremæ vnctionis. t. 1. p. 628. n. 4
- Prefbyteri** pœnitentiam solennem facere olim nequebant. t. 1. p. 629. n. 6
- Prefbyteris** prædicandi munus incumbit, si animarum curam habeant. t. 1. p. 793. n. 4
- Prefbyteris** in Ecclesia Alexandrina quare facultas prædicandi denegata. t. 1. p. 794. n. 9
- Prefbyteri** ciuitatenses, & rustici quinam; & qui ex ipsis prædicare potuerint. *ibid.* n. 9
- Prefbyteris** iustum, vt cum legeretur Euangelium, curui starent. t. 1. p. 840. n. 5
- Prefbyteri** in eodem choro cum Diaconis priores sedere debere statutum est. tom. 1. pag. 841. num. 1.
- Prefbyteri** bona ex redditibus sui beneficij ementes an inuafores dici possint. t. 3. p. 445. n. 1
- Prefbyteri** structuras negotiationis causâ facientes reprehenduntur. t. 3. p. 446. n. 1
- Prefbyteri** etiam plebani non poterant olim vitam monasticam profiteri, & simul in gradu sacro permanere. t. 3. p. 639. n. 3
- Prefbyteri**, qui assumpto monastico habitu, & expleto probationis anno religionem deferunt, an possint in Ecclesiis sæcularibus inseruire. t. 3. p. 652. num. 7.
- Prefbyter** quomodo possit Ecclesiam à patrono laico acceptam legitimo temporis spatio acquirere. t. 3. p. 776. n. 2.
- Prefbyter simplex** non potest Ecclesiam consecrare, nec eam violatam reconciliare, etiam ex delegatione Episcopi. t. 3. p. 853. n. 2. & p. 854. n. 4. Et an id possit ex delegatione summi Pontificis. *ibid.* num. 5.
- Prefbyter degradatus**, vel depositus celebrans ab Ecclesia omnino absconditur. t. 5. p. 419. n. 3. & p. 420. num. 8.
- Prefbyter celebrans** coram Episcopo excommunicato, ipso iubente, an irregularis maneat, an verò Episcopus ipse. t. 5. p. 425. n. 4
- Vide in verbo *Sacerdos*.
- Prefbyteræ**, diaconissæ, & similes mulieres in varia significatione in sacris canonibus, & apud scriptores ecclesiasticos sumuntur. tom. 3. pag. 456. num. 8.
- Pretium** quale rebus imponi debeat, & vnde æstimandum sit. t. 3. p. 303. n. 8
- Pretia** rebus imponere quibus præcipuè competat. *ibid.*
- Pretia** rebus imponi publicè interest. *ibid.* & n. 9
- Pretium** iustum an possit suppleri, ne agatur ad rescissionem venditionis. t. 3. p. 308. n. 2
- Pretium** aliud naturale, aliud legale est. t. 3. p. 309. num. 4.
- Pretium** naturale tres gradus admittit, nec consistit in indiuisibili. *ibid.*
- Pretia** rerum ex communi, & publica affectione æstimanda sunt. *ibid.*
- Pretium** pro nuptiis rusticorum exactum quodnam fuerit. t. 5. p. 109. n. 9
- Pretium** pro exequiis defunctorum an possit absque labe simoniæ exigi. *ibid.* n. 10
- Vide in verbo *Parochus*, *Sepultura*.
- Pretium** simoniacè exactum, an duplicatum restitui debeat. t. 5. p. 120. n. 4
- Pretium** pro conferendis aliquibus sacramentis an aliquando exigi possit. tom. 5. pag. 121. numero 2.
- Pretium** rerum dupliciter considerari potest quoad iustitiam venditionis & emptionis. tom. 5. p. 355. num. 4. 5.
- Pretium** rei si augeatur ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, vsura non committitur. tom. 5. p. 356. n. 7.
- Primates** olim etiam Patriarchæ dicti fuere, nec ab eis dignitate distinguebantur. tom. 1. pag. 772. num. 2.
- Primates** nequeunt cognoscere de causis subditorum Suffraganeorum, nisi per appellationem. *ibid.* num. 4.
- Primum** origo ab Apostolis. *ibid.* n. 4
- Vide in verbo *Patriarcha*.
- Primatus** Hispaniæ an apud Præsulem Toletanum, an verò penes Bracharensem olim fuerit, controuertitur. t. 1. p. 987. n. 2. & p. 988. n. 3
- Primas

Omniū Notabilium Litera P.

Primas provinciarū, & Primas diceceſeos quomodo diſtinguantur. t.2.p.66.& ſeq.n.2
 Primatum nomine illi ſignificantur in Africa, qui ſunt primæ Sedis Epifcopi. ibid.p.67
 Primatum Africanorum, & cæterorum differentia. ibid.
 Primatis Carthagenenſis prærogatiuæ. ibid.p.67
 Primatus honor non ciuitatibus, ſed perſonis in Africa datur. ibid.
 Primates in Africa quare in ſecunda inſtantia dent iudices, & ipſi non cognoscant. tom.2. pag.67. num.3.
 Primatis diuerſa acceptio in iure canonico, & civili refertur. t.5.p.9.n.5
 Primatia ius acriter inter Bituricenſem, & Burdegalenſem Præſules diſputatum. tom.1. pag.845. num.3.4.
 Primicerius quid ſit, & quid ſignificet, & an ſit nomen ſimplex, vel compositum. tom.1. pag.631. num.1.
 Primicerius, ſecundicerius. ibid.
 Primicerius antiquitus ſcholæ cantorum præerat in qualibet Eccleſia Cathedrati, & an primiceriatuſ eſſet tantum officium, vel dignitas. tom.1. p.632. num.3.
 Primitiæ aliquando cum decimis confunduntur, & in quo diſtinguantur. tom.3. pag.583. n.3. & p.584. num.4.
 Primitiæ ex quibus rebus offerebantur. tom.3. p.584. init.
 Primitiæ ter in anno ſoluebantur. ibid.col.2
 Primitiarum nomine quid in ſacra pagina frequentius intelligatur. ibid.
 Primitiarum benediſtio iuxta veterem conſuetudinem Eccleſiæ. ibid.
 Principes ſupremi poſſunt cauſas committere appellatione remotâ; non verò Magiſtratus inferiores. t.1. p.77.n.6.
 Principes ſemper de iure reſcribere præſumuntur. t.1. p.121.n.6.
 Principes ad reſcripta ſecundum ius concedenda Iuriſconſultorum auxilio uſi ſunt. ibid.n.6
 Principes Chriſtiani magnopere intenti in expeditionem, & reſtaurationem Terræ ſanctæ. t.1.p.273. num.4.
 Princeps generalem conſeſſionem faciendo nulli cenſetur præiudicare velle. t.1.p.679.n.6.
 Principes ſæculares titulo illuſtris decorantur, cum illis reſcribit Sedes Apoſtolica. tom.1. pag.742. num.1.
 Principes ſæculares quo ſenſu ad reconciliationem excommunicatos recepſiſſe dicantur. t.1.p.770.& ſeq. num.14.
 Principes ſæculares quo ſenſu dicantur facere gratiam iuriſſurandi. t.2.p.9.n.10
 Princeps ſolus cognoscit de dubiis circa priuilegia à ſe conſeſſa oriſi. t.2.p.43.n.1
 Principes laici poſſunt vaſſallos proprios iudicibus eccleſiaſticis etiam quoad temporalia ſubiicere. t.2. p.47.n.6.
 Principes oppreſſis ſuppeticas ferre etiam ex obligatione iuſtitie tenentur. t.2.p.55.n.6
 Principes ſæculares ſæpius authoritate ſua compeſcunt eos, qui ſanſiones eccleſiaſticas, etiam de rebus ſacris latas paruipendunt. tom.2. pag.207. num.4.
 Principes quandonam poſſit ius priuato quaſitum, & citationes tollere. tom.2. pag.231. num.22.
 Princeps iuris ordinem ſeruare tenetur, & in dubio
 D.D.Gonzal. in Decretal. Index generalis.

ordinariâ potiùs, quam abſolutâ poteſtate vel præſumitur. t.2.p.288.n.1
 Princeps legibus à ſe conditiſ, non coactiua, ſed vi directiua renetur. t.2.p.329.n.3
 Princeps an poſſit efficere vt inſtrumentis exemplariſ ſides adhibeatur. t.2.p.475.n.2
 Princeps abſque conſenſu populi poteſt monetam iam cuſam mutare. t.2.p.575.n.3
 Princeps iurans non mutare monetam legitimo pondere & integritate defraudatam, non obſtringitur iuramento. t.2.p.576.n.5
 Principes quatuor in Orientis prouinciis: vbi agitur de Tripolitano. t.2.p.610 & ſeq.n.1
 Princeps timens conſpirationem poteſt Epifcopos etiam conſirmatos in ſuis Regnis non admittere. t.2.p.611.n.2.
 Principes quo iure prohibeantur bona Coronæ non alienare; & quando alienatio ab eis facta ſuſtineatur. t.2.p.613.n.3
 Principes multi præbendas honorarias habentes referuntur. t.3.p.192.n.2
 Principes ſæculares, & Magnates an teneantur ad decimarum præſtationem. tom.3. pag.590. col.1.
 Princeps ſupremus an poſſit legitimare ſuos filios, non vt pater, ſed vt Princeps. tom.4. pag.244. num.9.
 Princeps ſæcularis nec directè, nec indirectè legitimare poteſt ſubditos ſuos quoad ſpiritualia. tom.4.p.250.n.25.
 Principes poſſunt propriis ſubditis prohibere, ne cum exteris mercatoribus commercium exerceant. t.5. p.146.n.3. & p.147.n.4.
 Principes & Poteſtates iuramentum debere præſtare de protegenda fide, variis conſtitutionibus cautum eſt. t.5.p.210.n.1
 Principatum acquirendi modus præſtantior eſt electio. t.3.p.127.n.15
 Principatus Eccleſiaſtici præſtantia ſuper ſæcularem vide in verbo *Sacerdotium*.
 Priores ſæculares in iure canonico quinam intelligendi ſint. t.1.p.271.n.12
 Prior Eccleſiæ regularis an excommunicare, ſuſpendere, vel interdicare ſubditos poſſit. t.1.p.833. num.5.
 Priores in monaſteriis in poſterioribus ſæculis quinam diſti fuerint. t.3.p.726.n.6
 Priores Abbates proprios non habentes poſſunt conuocare Capitulum, ad illudque ſubditos cogere. t.3. p.739.n.3.
 Prioratus in monaſteriis quinam ſint, & ad quid inſtituti. t.3.p.726.n.4
 Prioratus principali monaſterio parebant, & ab ea ſubiectione obedientiæ dicebantur. tom.3. p.726. num.5
 SS.Prifeæ & Aquilæ Baſilica Romæ ſita titulus eſt Cardinalitiſ. t.2.p.164.n.3
 Priſcillianus Hiſpanus, familiâ nobilis, ſacundus & eruditus, prauo ſtudio optimum ingenium corruptit. t.5.p.169.n.2
 Priſcillianiſta hæretici dammati. ibid.
 Priuatio beneficij eſt pœna ordinaria non reſidentis, & quomodo ſit ad eam procedendum. t.3.p.116. n.4. & 5.
 Priuatio beneficij propter ſolam abſentiam non incurritur, & quid aliud ad eam requiratur. ibid.n.5
 Priuigna quænam ſit, & in quo conſanguinitatis gradu extet. t.4.p.174.n.2
 Priuilegiatus quando aduerſus priuilegiatum beneficio reſtitutionis gaudeat. t.1.p.990.n.9
 1 2 Priuilegium

Repertorium Generale

- Priuilegium* an vnico actu in contrarium habito amittatur. t.1.p.64.n.12
- Priuilegium* idem quod ius commune continens, ius impetranti competens non mutat, sed firmat. t.1. p.196.n.6.
- Priuilegium* an sit vtile etiam in iis, quæ iure communi statuta sunt. t.1.p.311.& 312.n.5
- Priuilegia* B.Petro concessa, Ecclesiæ Romanæ concessa censentur. t.1.p.369.n.3.& 4
- Priuilegium* quando ad tempus concessum, & quando perpetuum sit censendum. tom.1. pag.677. num.6.
- Priuilegium* ad reuocandum forum, vel domum, debet à priuilegiato in ius vocato exhiberi. t.1.p.713. num.8.
- Priuilegium* in præiudicium regalæ impetratum suspenditur donec consulatur R.Pontifex. t.1.p.1028. num.2.
- Priuilegium* quid sit. t.2.p.43.n.3
- Priuilegij*, & beneficij voces promiscuè vsurpantur. ibid.
- Priuilegia* singularibus personis, & communitati concedi possunt. t.2.p.44.n.4
- Priuilegij* vox quo sensu accipiat in legibus XII. Tabularum. ibid.n.5
- Priuilegia* concedendi facultatem quinam habeant, & quibus concedenda sint. ibid.n.6
- Priuilegia* an largè, vel strictè sint interpretanda. ibid. num.7.
- Priuilegiorum* vis, & interpretatio à quibus petenda sit. ibid.& seq.p.45.n.9
- Priuilegium* ad præterita non extenditur. t.2. p.310. num.10.
- Priuilegia*, quibus ad lites finiendas iudices inuitantur, rectè admittuntur. ibid.
- Priuilegium*, quo post motam controuersiam actor iniuriâ afficiatur, an concedi possit. ibid.& seq.
- Priuilegium* non inspectum nequit argui falsitatis. t.2. p.486.n.1.
- Priuilegium* an sit subreptitium, vel falsò impetratum, rectè potest inferior iudex cognoscere. t.2. p.486. num.2.
- Priuilegij* innouatio ius nouum non tribuit, sed antiquum confirmat. t.2.p.909.n.4
- Priuilegij* duplex acceptio refertur, iuxta quam duplex eius confirmatio, vel innouatio dari potest. t.2. p.910.n.6.
- Priuilegium* à Prioribus regularibus impetratum vt perpetuò confirmetur in Prioratibus, subreptitium censetur. t.2.p.911.n.2
- Priuilegium* Principis non est latè interpretandum, si tertio præiudicium afferat. tom.3. pag.77. num.5.
- Priuilegium* in præiudicium diuini cultus non debet concedi. t.3.p.120.n.3
- Priuilegij* verba ita intelligenda sunt, vt nullum, vel modicum præiudicium irrogetur. ibid.
- Priuilegij* renunciatio non inducit iuris proprii renunciationem. t.3.p.211.n.2
- Priuilegium* prælationis, & tacitæ hypothecæ vxoribus concessum quantum sit: vide in verbis *Hypotheca, Dos, Actio rei vxoria*.
- Priuilegio* tacitæ hypothecæ mulier renunciare potest. t.3.p.372.n.12
- Priuilegium* ne quis conueniatur vltra quàm facere potest, in quo consistat. t.3.p.416.n.7
- Priuilegium* prædictum pluribus personis competit, quæ ad sex classes referuntur. ibid.n.8
- Priuilegium* marito concessum ne pro dote teneatur vltra quàm facere possit, an transmittatur ad hæ-
- redes, vel filios: vbi de aliis personis, quibus hoc priuilegium competit. t.3.p.416. 417. & seqq. n.9.& seqq.
- Priuilegium* prædictum denegatur negantibus qualiteratem ob quam illud competeret. tom.3. p.418. col.1.
- Priuilegij* prædicti renunciatio facta ab his, quibus illud competit, an valida sit, & licita. t.3. p.421. & seq.n.17.
- Priuilegium* præsens in quo consistat, & quod ius conferat personis quæ eo fruuntur. tom.3. p.422. num.18.
- Priuilegia* antiquo iure aliquibus collegiis indulta, vt fisco in hæreditate intestati præferrentur, hodie cessant omnia. t.3.p.526.col.1.& 2
- Priuilegium* super decimis impetratum non derogat compositioni præcedenti super eis factæ. t.3.p.586. num.6.
- Priuilegium* immunitatis à decimarum solutione, à quo concedi possit, & ad quæ prædia extendatur. t.3.p.592.n.9.
- Vide in verbo *Monachus*.
- Priuilegium* monachis Cisterciensibus à solutione decimarum indultum, quare fuerit reuocatum. t.3. p.601.& seq.n.3.
- in *Priuilegiis* eximentibus à solutione decimarum an fieri debeat derogatio constitutionum contrariarum. t.3.p.629.n.2.
- Priuilegium* vescendi carnibus in die natali Domini, an competat iis, qui ex voto, vel regulari obseruantia iis abstinere debent. tom.3. pag.955. num.4.
- Priuilegia* confratrum Hierosolymitanorum quænam sint: vide in verbo *Confrater*.
- Priuilegium* amittitur per non vsum, & Ecclesiæ concessum amittitur post triginta annos. tom.5. p.487. num.1.
- Priuilegij* etymologia traditur, & variæ eius acceptiones referuntur. t.5.p.488.n.3
- Priuilegia* à quibus concedi possint. ibid.n.4
- Priuilegia* an subditis tantum concedi possint. ibid. & seq.
- Priuilegium* ab eo renunciari potest, in cuius fauorem concessum est. t.5.p.489.n.5
- in *Priuilegio* reali duplex vsus datur. ibid.
- ad *Priuilegium* quoad futurum tempus amittendum quot actus contrarij necessarii sint. ibid.n.6
- ad *Priuilegij* valorem & probationem an necessaria sit scriptura. t.5.p.490.n.1
- Priuilegia* an sint latè, vel strictè interpretanda. ibid. & seq.n.2.
- ad *Priuilegium* ampliandum, vel restringendum non licet à proprietate verborum discedere. t.5.p.491. init.
- Priuilegia* singularibus personis concessa, ex identitate rationis ad alias non extenduntur. ibid.n.1
- Priuilegia* realia inter & personalia, quænam differentia mediet. t.5.p.492.n.3
- Priuilegia* quandonam realia, quando personalia censenda sint. ibid.
- Priuilegia* quænam transeant ad hæredes. ibid.& seq. num.4.
- Priuilegia* patribus concessa an transeant ad filios; & an priuilegium mulieri concessum marito competat. t.5.p.433.n.5
- Priuilegium* ita interpretandum est, vt quantò minùs noceat iuri communi. t.5.p.507.n.3
- Priuilegium* monachis remittens decimas, an sit intelligendum tam de præsentibus, quàm futuris. t.5. p.508.n.2.

Omniū Notabilium. Litera P.

Privilegiū prætēxtu aliena vſurpare abſonum eſt. t.5.p.515.n.2.
 Privilegiū per abuſum ipſo iure non amittitur. ibid.
 Privilegiū non ſoluendi decimas de noualibus, non extenditur ad noualia, in quibus alter iam percipiendi decimas ius habet. t.5.p.519.n.3. & p.520. num.4.
 Privilegiū à Principe conſeſſum decet eſſe manuſcriptum. t.5.p.520.n.1.
 Privilegiū vt poſſint Prælati eccleſiaſtici ſibi eligere conſeſſarium, non eſt reuocatum per Concilium Tridentinum. t.5.p.573.n.1.
 Privilegiū, vt quis abſens lucretur diſtributiones quotidianas, an validum ſit, & an æqualem vim in hac materia habeat, ac conſuetudo. t.5.p.628. n.1. & p.629.n.4.
 Privilegiū quodnam ſit ſtrictè interpretandum. ibid. num.5.
 Privilegiij effectus diuerſus eſſe debet ab effectu iuris communis. t.5.p.635.n.4.
 Probationes ſuperſtitioſæ etiam apud orthodoxas nationes vſitatæ nonnullæ referuntur. tom.2. pag.349. num.11.
 Probatio per instrumentum æqualem authoritatem non habet ac probatio teſtibus facta. tom.2.p.350. num.6.
 Probatio dubia non releuat probantem, ſed contra ipſum interpretatur. t.2.p.356.n.6.
 Probatio filiationis non eſt impoſſibilis, ſed difficilis. t.2.p.373.n.26.
 Probatio præſumptiua an ſit ſufficiens quando requiritur per viam conditionis. ibid.
 Probationes in iudicio deſiderantur, de neceſſitate ſaltem cauſatiua. t.2.p.376.n.7.
 Probatio in quibus non requiratur. ibid. & ſeq.
 Probationis onus cui incumbat, traditur regula, & quomodo ſit intelligenda, explicatur. tom.2.p.377. num.7.
 Probatio negatiuæ quomodo fiat. ibid. & ſeq.
 Probatio magnum adminiculum haurit ex hiſtoria. t.2.p.380.n.4.
 Probatio per monumenta, inſcriptiones & epitaphia cuius ſit valoris. ibid. & ſeq. n.5.
 Probatio per auditum maiorum. tom.2. pag.381. num.6.
 Probationes minùs perfectæ & ſemiplenæ admittuntur in terminis, & limitibus probandis. ibid. num.8.
 Probatio per teſtes & instrumenta præcipua eſt, cui fides in iudicio adhibetur. t.2.p.385.n.7.
 Probationes ſolennes quænam. ibid.
 Probationes ſuperfluz quare à iudiciis reiiciantur. t.2. p.439.n.4.
 Probationes per teſtium deſiſtiones, & per instrumenta factæ, an æqualem vim habeant. t.2.p.498. num.6.
 Probatio per teſtes præualeat probationi per instrumenta, ſi ſimul concurrant. tom.2. pag.499. num.14.
 Probatio per instrumenta an aliquando præualeat probationi teſtium. ibid. & ſeqq.
 Probatio facta ex instrumento leuato ex archiuio publico præualeat probationi teſtium. t.2.p.700. & ſeq. num.7.
 Probatio ad portam monaſterij circa ingredientem religionem olim vſitata. t.3.p.650.n.4.
 Probatio in cella hoſpitiū. ibid.
 Probatio in cella nouitiorum, quæ propriè nouitiatus dicitur. ibid. p.651

Probationis tempus ad quid ſit à ſacris canonibus conſtitutum. t.3.p.665. n.4.
 Probatio in religionibus valde neceſſaria eſt. ibid.
 Probationis tempus diuerſum fuit, frequentius autem eſt annale. ibid. col.2.
 Probationis tempus an poſſit laxari, aut reſtringi. t.3.p.666. n.5.
 Probatio, ſeu iudicium per crucem quodnam ſit. t.4. p.216. & ſeq. n.11.
 Proceſſionis honos plerumque Principibus ſæcularibus impenditur. t.2.p.247. n.2.
 Proceſſionis obſequium inter iura Episcopalia plerumque Episcopis à monachis vindicantur. ibid.
 Proceſſio in die Pentecoſtes facienda vetus fuit Eccleſiæ inſtitutum. t.2.p.705. n.3.
 Proceſſionis honor patronis Eccleſiarum conſeſſus quoniam ſit. t.3.p.788. n.6. & p.789. n.7. & p.790. num.9.
 Proceſſiones in propriis fundis & poſſeſſionibus fieri ambiebant olim Eccleſiarum conſtructores. tom.3. p.789. n.8.
 Proconſul an extra ſuam prouinciā poſſit vti inſignis ſuæ dignitatis. t.1.p.384. n.4. & p.388. n.12.
 Procotrophia, & orphanotrophia quænam ſint, vide in verbo Hoſpitale.
 Procuraciones quæ debentur Prælato viſitanti prouinciā ſuā non præſcribuntur. tom.2. pag.696. num.3.
 Procuratio Paſtoribus populum viſitantibus ſoluenda variis canonibus taxata. t.3.p.803. n.8.
 Procuraciones non debent redimi à Parochis, Episcopis à viſitatione ceſſantibus. ibid. n.9.
 Procuracionis nomine iniuſtè acceptum cuius reſtituendum ſit. t.3.p.826. n.2.
 Procuraciones à monaſteriis Episcopis viſitantibus ſolutæ. t.3.p.827. n.2.
 Procuraciones non debentur Episcopo propter oratoria priuata in grangiis à monaſteriis conſtructa. t.3. p.837. n.3.
 Procurator vniuerſitatis in qua maiores ſunt excommunicati, an validè poſſit reſcripta impetrare. t.1. p.138. n.13.
 Procurator an falſus dicatur poſt reuocationem mandati; & quis verè dicatur falſus. t.1.p.154. n.9.
 Procurator falſus in quibus differat à procuratore reuocato. ibid.
 Procurator an lite incepta poſſit reuocari; & quæ cauſæ ad hoc ſufficiant. ibid. n.10.
 Procurator ad ſuffragium in electione ferendum, an, & quando mitti poſſit. tom.1. pag.346. num.11.
 Procurator ad ſuffragium ferendum qualis eſſe debeat. ibid. n.12.
 Procuratores à rationibus, qui olim fuerint, & eorum munus. t.1.p.562. n.2.
 Procurator ad reſignandum beneficium conſtitui poſteſt, & quando eius mandatum finiatur. t.1.p.686. num.11.
 Procurator cum libera adminiſtratione poteſt res domini diſtrahere. t.1.p.869. n.13.
 Procurator in iudicio non admittitur, niſi mandatum legitimè conſectum habeat. tom.1. pag.913. num.4.
 Procurator apud iuris Interpretes quis dicatur, & in quo differat à mandatario. tom.1. pag.914. num.6.
 Procuratorum vſus quando inceperit, & eorum officium vile. ibid. n.7.
 Procuratoris deſinitio traditur, & explicatur. ibid. & ſeq. n.8.

Repertorium Generale

Procuratori mandatum sufficiens necessarium est, vt in iudicio admittatur. t.1.p.915.n.9
Procurator sine mandato est persona extranea respectu rei. ibid.n.10
Procurator an aliquando sine mandato possit admitti, fideiussoribus datis. tom.1. pag.916. n.12. & 13.
Procuratores olim sine mandato gratiæ, & iustitiæ rescripta impetrare poterant. tom. 1. pag. 917. num.14.
Procuratorem constituere inuitus nemo cogitur. t.1. p.918.n.6.
Procuratorum vsus in fauorem litigantium introductus est. t.1.p.919.n.9
Procurator qui de mandato domini causam procurauit, ab eo repetit expensas in lite factas. t.1.p.928. num.2.
Procurator damnum ex officio suo pati non debet. ibid.n.6.
Procuratores qui mandato domini negotia gerunt, & qui administrationi negotij se vtrò offerunt, non æquali iure censentur. tom. 1. pag. 929. num.7.
per Procuratorem in iudicio experiri apud Francos olim citra rescriptum Principis non licuit. tom.1. p.929.n.2.
Procuratoris in causa matrimoniali constitutio metu cadente in constantem virum, nulla est ipso iure. t.1.p.932.n.2.
Procurator constitutus ad agendum non censetur datus ad defendendum. t.1.p.933.n.3.6
Procurator non admittitur vltra expressa in mandato. ibid.n.5.
Procuratore reuocato ipsius acta nulla sunt ipso iure, si reuocatio ad iudicis notitiam, vel aduersarij peruenierit. t.1.p.934.n.1.& p.935.n.6
Procurator quos contractus etiam post reuocationem mandati celebrare possit. tom. 1. pag. 936. num.8.
Procurator substitutus non potest à substituente reuocari. t.1.p.937.n.12
Procurator ad controuersias futuras an rectè dari possit. t.1.p.938.n.2
Procuratores plures vnus litis dari possunt, & an omnes ad agendum admittantur. ibid.n.3
Procurator ad litem datus debet eam prosequi, & à sententia contra ipsum lata appellare; & quando appellationem teneatur prosequi. ibid. num.4.
Procurator tantum ad litem constitutus non potest restitutionem in integrum petere. tom.1. pag.989. num.5.
Procuratores olim de quota litis pacisci non potuerunt. t.1.p.1005.n.25.
Procurator generale mandatum ad causam habens nequit super ea compromissum facere. tom.1.p.1037. num.4.
Procuratores alij sunt generale, alij speciale mandatum habentes; & quid possint. tom.2. pag.327. num.9.
Procurator in iudicio criminali admittitur ad proponendas causas absentis. t.5.p.35.n.6
Prodigus quis sit: & de prodigalitatis vitio. t.1.p.201. num.6.
Prodigis bonorum administratio interdicta apud Romanos. ibid.
Prodigus non solum sua disperdit, sed statim aliena appetit. t.1.p.202.n.16
Professio religiosa tempore Alexandri, & Innocentij III. etiam tacite mittebatur. t.1.p.404.n.12

Professio religiosa an tollat aliquam irregularitatem. t.1.p.527.n.9.
Professionis monasticæ præcipuus effectus quisnam sit. t.3.p.458.n.16.
Professio regularis alia est expressa, alia tacita. tom.3. p.643.n.8.
ad Professionem tacitam quatuor conditiones requiruntur. ibid.
Professionis tacitæ virtus quænam. ibid.n.10
Professionis in scripto formula traditur. tom.3.p.650. num.3.
Professionis acceptatio ad quem spectet, vt ritè & validè emittatur. t.3.p.659.n.3
Professionis chirographum super altari Abbate celebrante impositum quid significet. ibid.
Professionem ante expletum nouitium emittens cogendus est votum adimplere. ibid.& seq.n.5
Professionis nullitas quando intenditur, ad quem spectet eius causæ cognitio. tom. 3. pag. 660. num.2.
Professio à filio emissa valida est non obstante extrema necessitate parentum. tom. 3. pag. 662. num.2.
Professio emissa ab alieno à mente ob ægritudinis grauitatem, an valida sit. ibid.n.4
Professio infra probationis annum emissa hodie nulla est ipso iure. t.3.p.665.n.3
Professionem in religione emittens aduersa valetudine captus, & de salute desperans, in ea permanere cogitur. t.3.p.667.n.4
Professio emissa in Militia Hierosolymitana dissoluit matrimonium; secus in aliis Ordinibus Militaribus. t.3.p.683.n.6
Professio religiosa facta non emisso voto paupertatis, quomodo sustineri possit. tom.4. pag.131. num.6.
Proheredes sunt veluti bonorum propofessores, & fideicommissarij. t.3.p.446.n.3
Prohibitio super pluralitate beneficiorum quo iure sit introducta, & quas personas comprehendat. t.3. p.168.& seqq.n.7.& 8.
Vide in verbo *Beneficium*.
Prohibitio generalis alienationis rerum Ecclesiæ ad quos Prælatos extendatur. tom. 3. pag. 261. num.2.
S. Proiecti monasterium cuius ordinis sit, & in qua diocesi situm. t.1.p.147.n.1
Proles bona fide suscepta facilem reddit dispensationem; mala fide suscepta difficilem. tom.1. p.127. num.12.
Proles ex legitimo matrimonio nata an patris, vel matris conditionem sequatur. tom. 1. pag. 556. num.3.
Vide in verb. *Filius*.
vt Proles libera nascatur an sufficiat matrem liberam fuisse tempore conceptionis, gestationis, aut partus. t.1.p.558.& seq.n.8
Promissio facta à Deo populo post legem & sacerdotium datum, quare sponsio dicatur. tom.1. pag.44. num.4.
Promissio religiosè est obseruanda, etiam nuda; & an ex iurata efficax oriatur actio. tom.1. pag.865. n.14.& 15.
Promissio nuda facta de re-, ad quam promissor alias tenebatur, actionem producit. tom.1. pag.867. num.19.
Promissio promittentem obligat ad promissa implenda. ibid.n.20.& p.871.n.6
Promissio alieni facti ad quid obliget promittentem, vel tertium. t.1.p.963.n.6
Promissio

Omnium Notabilium. Litera P.

Promissio iurata indemnitate rerum Ecclesiae, à quibus olim exigeretur. t.3.p.271.n.2
Promissio prae bendae proximè vacaturae quomodo sustineri possit: vide in verbo Præbenda.
in Promissione beneficij nondum vacantis varia circa diuersitatem temporum fuisse obseruata. t.3.p.142.col.1.& 2.
Promissio manualis tantum à Græcis ad Ecclesiae unitatem redeuntibus exigitur. t.5.p.613.n.2
Promissio pœnæ in sponsalibus adiecta, an sit utilis: vide in verbo Sponsalia.
Propositum voluntatis an sufficiat ad votum emittendum: vide in verbo Votum.
Propositum non adimplens an sit voti transgressor; & an propositum inducat aliquam obligationem. t.3.p.710.n.4.
Proprietates an delegatam, an ordinariam iurisdictionem obtineant. t.1.p.641.n.4.& p.642.n.5
Vide in verbo Vicarius.
Proprietas aliquando accipitur pro ipsamet re; frequentius tamen accipitur pro dominio. t.2.p.224.num.8.
Proprietas & dominium an idem sint, an verò inter se differant. ibid.n.8
Prorogatio iurisdictionis an sit iure civili cognita. t.2.p.100.n.5.
Prorogatio iurisdictionis quid sit, & quæ ad eam requirantur. ibid.
Prorogatio nulla datur in arbitris. ibid.
ad Prorogationem desideratur deliberata voluntas illius, qui prorogaturus est. t.2.p.101.n.6
Prorogationis modus quadruplex refertur, & quinam certo iure nitantur. ibid.n.7
Prorogatio de modo ad modum, & de tempore ad tempus an admittatur. ibid.& seq.
Prorogatio iurisdictionis iudicis secularis quare clericis prohibeatur. t.2.p.109.n.9
Protestatio operatur, vt actus in quo adhibetur, nihil ultra intentionem operetur. t.1.p.944.n.7
Prouerbiū, Dat Galenus opes, & Iustinianus honores; vnde coeperit. t.3.p.1019.n.2
Præuinciarum Imperij distinctio in Imperiales, & Proconsulares: vbi de earum moderatoribus, & quibus titulis decorarentur. t.3.p.111.n.10
Prudentibus olim permissum fuit de iure respondere. t.2.p.730.n.16.
Prudentum responsa quænam legis auctoritatem obtinebant. ibid.n.16
Psalmista olim clericus erat à Parocho electus, & in gradum clericorum cooptatus, vt sibi in cantu adiutor esset. t.3.p.13.n.4
Parocho celebranti Missam necessariò adesse debebat. ibid.p.14.
Psalmistæ alij ab Episcopo solenniter benedicti, quibus ratione proprii gradus psallendi munus competit. ibid.
Psalmodia prima pars officij diuini in se summæ auctoritatis est. t.3.p.862.n.20
Psalmodia antiquissima est in Ecclesia. ibid.
Psalmodia omnes perfectissimæ orationis affectus in se continet. ibid.
Pubertatis erymon traditur, & quomodo in hominibus præscribenda sit, definitur. t.4.p.80.n.3
Pubertatis definitio iuxta mentem veterum Philosophorum, & aliorum. ibid.col.2
Pubertas plena quibus annis æstimetur. ibid. & pag.81.
Pubertas naturalis iuxta sacros canones sufficit ad matrimonium contrahendum, nec requiritur legalis. t.4.p.81.n.4.

Pubertati proximus quis dicatur. tom.4. pag.86 num.5.
Pubes minor 25. annis an possit causam matrimonialem absque alicuius curatoris auctoritate in iudicio pertractare. t.2.p.270.n.6
Puella pubertati proxima impuberi desponsata, non est præcisè cogenda ad expectandum donec sponsus ad nubilem ætatem peruenerit. tom.1. p.90. num.2.
Pueri ob vocis elegantiam etiam olim musicis modulis ad canendas res sacras imbuebantur. t.3.p.58.& seq.n.21.
Pueri quinam dicantur, & quinam puerilitati proximi sint. t.3.p.707.n.1
Pueri acceptiones variæ traduntur. ibid.
Pueri appellatione qui veniant, & quid sit puerilis ætas, & quando incipiat. t.5.p.283.n.2
Puer doli non capax pœnis spiritualibus non subiacet. t.5.p.398.& seq.n.7
Pueri grandæui, hoc est proximi pubertati, & doli capaces, ex delictis, excepto carnis peccato, tenentur, sed mitius sunt puniendi quàm maiores. t.5.p.399.n.5.& p.402.n.11.
Pueri quandonam proximi pubertati dicantur. ibid. p.400.col.2.
Pueri grandiusculi quinam sint. tom.5. pag.402. num.6.
Puer doli capax ex periurio tenetur. tom.5. pag.403. num.12.
Pueri an ante pubertatem legibus & canonibus definitam teneantur ex delicto carnis. tom.5. p.403. num.13.
Pueri baptizandi olim ieiuni esse debebant: vide in verbo Ieiunium.
Pueritia quandonam incipiat, & quomodo finiatur: Vide in verbo Ætas puerilis.
Puerpera quænam dicatur iuxta etymologiam D. Isidori: & quid sit puerperium. tom.4. pag.79. num.2.
Purgatio canonica non admittitur probationibus legitimis existentibus ex alia parte. t.2.p.376.n.3.& p.378.n.8.
Purgatio ad liberandum reum non admittitur, si legitime probari potest eum deliquisse. ibid.n.4
Purgatio canonica quid sit, & quot modis olim iniungeretur. t.5.p.531.n.5
Purgatio canonica per crucem, & per susceptionem Eucharistiæ, cui addebatur etiam imprecatio, quid olim fuerint, & quare prohibita. ibid.& p.532
Purgatio canonica per iuramentum quid sit, & quomodo fiat. t.5.p.532.n.6
Purgatio canonica quare iniungatur laboranti infamiae, cuius delictum probari nequit. tom.5. p.533. num.8.
Purgationis vulgaris species præcipua duellum fuit, vel monomachia. t.5.p.535.n.3
Purgatio vulgaris nec in causis ciuilibus, nec in criminalibus admittenda est. t.5.p.536.n.3
Purgationis vulgaris varia testimonia. ibid.n.4
Purgatio vulgaris quare ita dicta, & quotupliciter apud veteres fieret. t.5.p.537.n.5
Purgationis per ignem exempla varia. ibid.& seq.
Purgationis per aquam feruentem, & frigidam ritus. t.5.p.538.& seq.n.6.
Purgationis vulgaris vsus quare prohibitus sit. tom.5. p.539.n.7.
Purgatio ad explorandum adulterium licita fuit apud Iudæos. ibid.n.8
Purgatio per ignem & per duellum aliquandiu tolerata fuit. t.5.p.539.n.9
Purificatio

Repertorium Generale

Purificatio post partum in lege veteri quo ritu perficeretur. t.3.p.956.& seqq.
Purificationis præceptum à B. Maria Virgine adimpletum; unde *Purificationis* festiuitas. t.3.p.958. num.6.
Purpura regalis sacerdotio ab ipsis Imperatoribus communicata. t.3.p.52.& seqq.n.6

Q

Quadragesima triplex quotannis à Christianis obseruabatur. t.2.p.178.n.3
Quadragesimæ tempus pluries immutatum fuit propter ieiunium quadragesimale implendum. t.2.p.179. num.6.
Quæstio omnis vel est iuris, vel facti. tom.2.p.376. num.7.
Quæstio iuris probationibus non indiget, secus quæstio facti. ibid.
Quæstiones iuris citius expediuntur, quàm quæstiones facti. t.2.p.848.n.2
Quæstorum eleemosynarum vsus & abusus cohibitus. t.5.p.570.n.2.
Quæstoribus prædictis huiusmodi officium penitus interdictum fuit. ibid.
Quæstorum nomen & vsus penitus extinctus. ibid.
Quæstores eleemosynarum etiam secularibus legislatoribus odiosi, iudicibus secularibus & ecclesiasticis subiiciuntur. ibid.col.2
Qualitas requisita certo tempore, postea superueniens nihil operatur. t.1.p.897.n.6
in Quantitate maiori minor inest, & consentiens maiori quantitati, minori consentit. ibid.
Quarta decimationum olim Episcopis à Parochis pendebatur. t.1.p.797.n.4
Quarta decimarum & mortuorum tempore quadragesima annorum præscribitur à Parocho contra Episcopum. t.2.p.674.n.3
Quarta fabricæ quid fuerit priscis temporibus Ecclesiæ. t.2.p.717.n.6
Quarta mortuorum olim ab ingredientibus religionem exigebatur; sed deinde prohibitum fuit. t.3.p.540.n.2.
 Vide in verbo *Mortuarium*.
Quarta mortuorum propriæ parochiæ debetur, sepulturâ extra eam electâ. t.3.p.550.n.3
Quarta canonica an debeatur ex his, quæ relinquuntur pro anniuersaria die. t.3.p.552.n.10
 Vide in verbo *Portio Canonica*.
Quarta decimarum ab Episcopis in aliquibus locis exigi potest. t.3.p.604.n.2
Quatuordecimani hæretici quinam, & quis eorum error. t.2.p.173.n.3
Querela ad publicam vindictam, & priuatam utilitatem proponi potest. t.1.p.175.n.5
S. Quimini Ecclesia Cathedralis in Gallia, & quod translata. t.1.p.147.n.2

R

Ragusiensis Archiepiscopatus in fine Apuliæ sex habet Ecclesias suffraganeas. tom.1. pag.411. num.2.
Ramandui, Romandui, vel Mandui, quinam populi sint. t.3.p.691.n.2
Ramischot tributum Anglicanum, quod denarium D. Petri dicitur: Vide in verbo *Hæresis*.
Rapina improprie dicitur usurpatio beneficiorum, & quando committi dicatur. tom.1. pag.361. num.5.

Rapinæ definitio traditur, & explicatur. t.5.p.318. & seqq.n.10.
Rapina totam furti quidditatem comprehendit. ibid. & p.319.n.11.
Rapina quàm grauius crimen sit furto. ibid.
Raptores, seu detentores rerum Ecclesiarum, coram utroque iudice, tam ecclesiastico, quàm seculari, conueniri possunt. t.2.p.72.n.3
Raptores rerum Ecclesiarum an sint ipso iure excommunicati. t.2.p.93.n.2
Raptori Ecclesiarum an sit pœnitentia deneganda: Vide in verbo *Pœnitentia*.
Raptori & violatori Ecclesiæ an sepultura Ecclesiastica denegetur. t.5.p.317.n.4
Raptoris oblationes, & eleemosynæ an sint ab Ecclesia admittendæ. t.5.p.317.n.5
Raptor manifestus, vel Ecclesiæ violator, si ablata restituit, vel de restituendo cauet in vita, vel in morte, ad pœnitentiam, & sepulturam ecclesiasticam admittitur: si verò nolit cum possit, & in morte non potest restituere, pœnitentiâ concessâ, denegatur ecclesiastica sepultura. tom.5. pag.318. num.8.
Raptorum varia genera referuntur. tom.5. pag.319. col.1.
Raptores quibus pœnis subiiciantur. ibid.n.11
Raptor etiam pœnitentiam petens cogendus est restituere. t.5.p.320.n.12
Raptores naufragantium, eorumque bonorum, quibus pœnis coerciti sint iure Romanorum. tom.5. p.321.n.5.
Raptor virginis potest cum ea matrimonium contrahere, ubi datur libera facultas contrahendi. tom.5. p.330.n.1.
Raptorem inter & raptam matrimonium iure Pontificio non prohibetur, nisi consensus deficiat. t.5. p.332.n.6.
Raptor hominis, & qui eum vendit, ultimo supplicio afficiendus est. t.5.p.333.n.2
Raptus Adæ filiæ Comitis Hollandiæ per Vuillelmum patrum. t.2.p.641.n.4
Raptus virginum Sabinarum à iuuentute Romana perpetratus impellente Romulo. tom.4. pag.8. & 9 num.18.
Raptu simulato legitimi connubij ritus peractus. ibid. pag.9.
Raptus mulieris quomodo committatur. t.5.p.330. & seqq.n.3.
Raptus an committatur si filia consentiens abducatur. t.5.p.331.n.4.
Raptus virginis quibus pœnis puniatur, tum per leges, tum per sacros canones. ibid.n.5
Rasura est vnus ex modis perpetrandi falsitatem in literis Apostolicis. t.1.p.136.n.12
Ratio ubi eadem, idem ius statui debet. tom.1. pag.44. num.5.
Ratiociniis obligati ad sacros ordines admitti nequeunt, nisi deposito onere, & redditis rationibus. t.1.p.563.n.4. & p.564.n.6. & 8.
Ratiocinia publica polyptyca dicuntur. ibid.n.6
Ratiociniis publicis obligati ad honores, & dignitates non admittuntur apud varias gentes. t.1.p.565. num.8.
Rauellum ciuitas est Italiæ Episcopali Cathedrâ decorata. t.4.p.38.n.1
Rauenna nobilis Italiæ ciuitatis brevis descriptio, & laudes. t.1.p.95.n.1
Raymundus Episcopus Tolosanus Albigensum fautor, & simoniace electus. t.1.p.309.n.3. & p.310. num.5.

Omniū Notabilium. Litera R.

- Reatus* apud Romanos vera significatio. tom.1.p.203. num.2.
- Reatus* & culpa in quo differant. tom.5. pag.10. num.3.
- Reatus* plerumque accipitur pro delicto, frequentius tamen pro obligatione ad culpam. ibid.& p.11
- Reconciliatio* eorum, qui pœnitentiæ solenni caput subdiderant, ad quem pertinebat. tom.1.p.629. num.5.
- Vide in verbo *Pœnitentia solennis*.
- Reconciliatio* minor, & reconciliatio solennis quid fuerint. t.5.p.316.& seq.n.3
- Reconciliationis* signa quænam sint: vide in verbo *Absolutio*.
- Rebaptizatio* quàm graue scelus sit, & quibus pœnis subiaceant tam rebaptizati, quàm rebaptizantes. t.2.p.231.n.2.
- Rebaptizatio* an semper inducat irregularitatem quoties iteratur. ibid.n.3
- Raceburgensis* Ecclesia Episcopalis in Sclauonia. t.4. p.148.n.1.
- Receptatores* hæreticorum eisdem pœnis afficiendi non sunt ac hæretici. t.5.p.213.n.10
- Vide in verbo *Credens, Fautor*.
- Recipiens* bona ecclesiastica à Principe illis priuatur, & excommunicationi subiacer. t.3.p.255.& seq. n.5.& seqq.
- Reconuentioni* locus non datur coram arbitris. tom.1. p.1031.n.2.
- Reconuentioni* datur coram iudice delegato, non verò coram arbitrio, & quare. tom.1. pag.1032. num.5.& 6.
- Reconuentionis* definitio traditur, & explicatur. t.2. p.119.n.6.
- Reconuentioni* quare dicatur compensatio, & in quo ab ea differat. ibid.
- Reconuentioni* in quibus causis admittatur. ibid.
- Reconuentioni* an post litis contestationem, an verò antè proponenda sit. ibid.n.7
- Reconuentioni* an locum habeat non solum in iudice delegato, sed etiam in ordinario. tom.2. pag.120. num.9.
- Reconuentioni* an sit locus coram delegato à summo Pontifice, aut etiam coram iudice appellationis. t.2.p.121.n.10.
- Reconuentioni* coram iudice delegato habet locum, non verò coram arbitrio; & quare. ibid.n.11
- Reconuentioni* an habeat locum in causis criminalibus in aliquibus casibus. t.2.p.122.n.12
- Reconuentioni* coram iudice delegato quomodo fieri debeat. t.2.p.123.n.2
- Reconuentioni* an detur in causa spoliij, & vnâ sententiâ vtrique causa terminetur. tom.2. p.260.& seq. num.2.
- Recredere* quid significet, variis exemplis ostenditur, & in quo differat à reddere. t.2.p.864.n.3
- Recusare* iudicem quid sit: vbi traditur praxis antiqua circa hoc in foro Romano. t.2.p.875.n.2
- Recusationis* remedium qua ratione sit introductum, & quid habeat commune cum appellatione. ibid.
- Recusationis* definitio traditur, & explicatur. ibid. col.2.
- in *Recusatione* iudicis quænam causæ sint exprimentæ, tam iure ciuili, quàm canonico. tom.2.p.876. num.4.
- Recusationis* causa proposita quid agendum sit. t.2. p.877.n.6.
- Recusationis* iudicis causa datur, si proberetur vnum ex litigatoribus subditum eius esse. tom.1.p.681. num.3.
- Recusationis* causam præstat familiaritas partis cum iudice. t.1.p.697.n.3
- Recusationis* exceptio quando opponenda sit. ibid. num.4.
- Recusatio* iudicis non admittitur cum causæ cognitio delegata est cum clausula, *appellatione remota*. tom.2. p.819.n.2.
- Recusatio* iudicis, & appellatio, in quo differant iure ciuili. ibid.
- Redemptio* Ecclesiarum & Altarium in Gallia introducta quid sit. t.1.p.349.n.17
- Redonensis* Ecclesia est suffraganea Archiepiscopi Turonensis. t.1.p.800.n.3
- Reductio* ad arbitrium boni viri est appellationis species à sententia arbitrum. t.1.p.1018.n.19
- Reductio* ad arbitrium boni viri an sit locus, si partes ei simpliciter, vel cum iuramento renunciauerint. ibid.
- Reductione* denegata per sententiam iudicis ordinarij, an detur appellatio ab ea. ibid.& seq.n.20
- Reductio* à laudo arbitrorum debet peti intra decem dies. t.1.p.1019.n.21
- Refectorium* in monasteriis quisnam locus sit, & quare ita dictus. t.3.p.736.n.4
- Refectio* æquè de somno, ac de cibo sumitur; communius tamen pro cibo accipitur. tom.3. pag.736. num.4.
- Regalia* Episcopis sæpe conceduntur à Regibus, iuramento ab eis recepto. t.1.p.320.n.4
- Regestrum*, siue registrum quid: & quis eorum vsus in Ecclesia. t.2.p.37.n.2
- Regium* Lepidi pulchra ciuitas à Longobardis, & Gothis excidium passa. t.1.p.333.n.3
- Regium* Lepidi antiqua ciuitas Æmiliæ, quare ita dicta. t.1.p.599.n.1
- Regium* vrbs nobilissima, & vetustissima totius Calabriae Metropolis. t.1.p.690.n.1
- Regium* ciuitas in Africa in provincia Numidiæ. t.2. p.529.n.1.
- Regnum* Hierosolymitanum à Saladino captum, & cui demum concessum. t.1.p.273.n.3
- Regni* Francorum diuersi fines pro diuersitate temporum fuere. t.1.p.543.n.3
- in *Regnis* an hæreditario, an sanguinis iure succedatur. t.3.p.714.n.2
- in *Regni* successionem prælatio maioris natu cum ipsis regnis cœpit. ibid.& seq.n.3
- Regula* Cancellariæ vtrum ius contineant generale, & absolutum. t.1.p.26.n.57
- Regula*, pacto priuatorum, &c. quomodo sit intelligenda. t.2.p.78.n.2
- Regula*, qui prior appellat, prior agat, quomodo sit intelligenda. t.2.p.203.n.15
- Regulæ* iuris iudicio, autoritateque prudentum inductæ, aliquando constitutiones dicuntur. tom.2. p.730.n.16.
- Regula* iuris: *Nemo plus iuris*, &c. an semper rectè accepta vera sit. t.4.p.309.n.10
- Regulæ* monasticæ relectio ad quid iubeatur, & ad quid vtilis sit. t.5.p.57.n.2
- Regula*, *Nihil tam naturale*, &c. iure ciuili attentò, plurimum vigeat in matrimoniis. tom.5. p.644. initio.
- Regulares* etiam ob delictum occultum à Prælatiis suis arceri possunt à sacris ordinibus. tom.1. pag.441 num.12.
- Vide in verbo *Delictum, Irregularitas*.
- Regulares* ab eo Episcopo debent recipere ordines, in cuius diocesi situm est monasterium. t.3.p.749. num.4.

Repertorium Generale

- Regulares omnes in ciuitate constituti, vel parum ab ea distantes, tenentur processionibus publicis interesse, nonnullis priuilegiatis exceptis. t.5.p.468. num.2.
- Regularium priuilegium de non soluendis decimis ex fructibus hortorum, quomodo intelligendum sit. ibid.n.3.
- Relapsi*, quamuis poenitentes, nullâ abiuratione factâ traduntur brachio sæculari. tom.5. pag.187. num.6.
- Relapsi quâ poenâ puniantur. ibid.
- Relapsis venia non datur, poenitentia tamen quoad salutem spiritualem, petentibus eam non denegatur. ibid.
- Relapsus alius est verus, alius præsumptus. ibid. num.7.
- Relapsus verè, vel præsumptiuè quis sit quoad iuris effectum. ibid. & p.188.
- Relapsus, vt quis dicatur quid requiratur. t.5.p.188. col.1.
- Relapsi aliqui referuntur, qui Curia sæculari relaxati non fuerunt. ibid.
- Relatione* facta superiori, nihil ea pendente est inuoluandum à iudice. t.1.p.737.n.3.
- Relatio quid sit apud historiarum Augustæ scriptores, vbi de iure tertiæ, & quartæ relationis. ibid. num.5.
- Relatio in iure quid sit, & in quo differat ab appellatione. ibid.
- Relatio plena, & integra facienda est: & de eius frequenti vsu apud veteres. t.1.p.738.n.6.
- Relationum vsus vetustissimus etiam in Ecclesia; vbi traduntur earum exempla. ibid.n.7.
- Relatio an sit actus iudicialis, an extraiudicialis. t.1.p.739.n.9.
- Religionis* propriæ mutatio paucis bene cessit, multis infelicitè. t.3.p.669.n.2.
- Vide in verbo *Transitu*.
- Religionem nouam instituere sine speciali Romani Pontificis licentia non licet. t.3.p.752.num.4. & p.753.n.7.
- Religiones olim triplici modo approbabantur. t.3.p.753.n.6.
- Religiones multæ aliquibus sæculis sine aliqua Romanæ Sedis approbatione viguere. ibid.
- Religionum nouarum approbatio Sedi Apostolicæ est reseruata. t.3.p.453.n.7.
- Religiosus* contra prohibitionem Prælati sui sacris Ordinibus initiari non debet. tom.1. pag.442. num.3.
- Religiosis zelo sanctioris vitæ licet ad religionem strictiorem transire, petita, licet non obtenta, superioris licentiâ. t.3.p.670.n.4.
- Religiosus à strictiori ad laxiorem religionem transiens, non ideo creditur apostata. tom.3. pag.670. col.1.
- Religiosi fugitini, & eiectioni annuatim sunt requirendi, & cogendi vt ad claustrum reuertantur. tom.3. p.675.n.4. & p.677.n.8.
- Religiosis ritè, & legitimè professis non licet è monasterio exire, inuito, vel inconsulto superiore. t.3.p.676.n.6.
- Religiosi extra monasterium degentes, vt leges, vel physicam audiant, cui poenæ subiaceant: vide in verbo *Monachus*.
- Reliquia* Sanctorum vice eulogiarum antiquitus mittebantur. t.1.p.164.n.3.
- Reliquias Sanctorum in altaribus recondere antiquus mos est Ecclesiæ. t.3.p.832.n.1.
- Reliquiarum vindicatio, approbatio à maioribus nostris dicta est, quæ valde necessaria censetur. t.3.p.941.n.2.
- Reliquiæ multæ Sanctorum igne probatæ. ibid. & seq.p.942.
- Reliquiarum abusus execranda audaciâ, & avaritiâ commissus. t.3.p.942.n.3.
- Reliquiæ Sanctorum venales exponi non debent, sed tantum intra capsam ad venerationem ostendi. ibid.
- Reliquiarum veneratio in lege gratiæ à temporibus Apostolorum cœpit. t.3.p.943.n.6.
- Reliquiarum cultus primum impugnatus ab Eunomio. ibid.
- Reliquiarum veneratio quibus motiuis suadeatur. ibid. & seq.
- Reliquiæ sanctorum ab omni nundinatione immunes esse debent; redimi tamen possunt ab infidelibus, & ab eis subtrahi absque vitio furti. tom.3.p.944. num.7.
- si Reliquiæ exponantur tantum ad maiores eleemosynas colligendas, an committatur simonia. tom.3.p.944. & seq.n.5.
- Remedia* possessoria & interdicta tantum deiectionis possessoribus competunt. t.1.p.671.n.2.
- Remedia contra sententiam arbitratorum referuntur. t.1.p.1018.n.18.
- Remedia recuperanda, & retinenda possessionis quænam: Vide in verbo *Possessio*.
- Remedia possessoria, seu retinenda possessionis varia recensentur. t.2.p.242.n.11.
- Remedium retinenda possessionis, de interim dictum, quidnam sit, & quando competat. tom.2.p.267. num.28.
- Remedia omnia ad impugnandam sententiam comparata sunt in præsidium innocentia. tom.2.p.727. num.8.
- Remedium reuocatorium attentatorum reliquis est magis priuilegiatum. t.2.p.858.n.6.
- Remedium ad rescindendam venditionem à quibus sit inuentum. t.3.p.309.n.5.
- Remedium legis 2. *C. de rescind.* an competat etiam in venditione facta sub hasta. ibid.n.6.
- Remedium prædictum an locum habeat in actionibus, quæ venditioni, & emptioni similes sunt. ibid. & p.310.
- Remedium dictæ legis 2. an competat venditori scienti valorem rei venditæ. t.3.p.311.n.9.
- Remiges* damnati ad triremes confugientes ad Ecclesiam, an beneficio immunitatis gaudeant. tom.3.p.991.n.8.
- S. Remigij* celebre Archimonastrum in ipsa vrbe Rhemenfi. t.1.p.798.n.1.
- S. Rhemigij* monasterio villæ concessæ sunt cum regali iustitia. t.5.p.398.n.2.
- Remittere* dare est, & simonia æquè remittendo ac dando committitur. t.2.p.404.n.2.
- Renuncians* beneficium interposito iuramento illud amplius non petendi, potest illud obtinere, si de nudo ad illud eligatur. t.1.p.401.n.6.
- Renuncians* beneficio religionem ingrediendo, licet intra annum probationis egrediatur è monasterio, non recuperat beneficium. t.1.p.402.n.6.
- Vide in verbo *Beneficium*.
- Renuncians* iuri suo in iudicio, an possit deinde audiri. t.2.p.516.n.4.
- Renunciatio* per se sufficit ad priuationem præbendæ. t.1.p.83.n.5.
- Renunciatio* in vtroque iure, & apud Interpretes varia acceptio. t.1.p.299.n.7.
- Renunciationis* definitio. ibid.
- Renunciatio*

Omnium Notabilium. Litera R.

- Renunciatio beneficij, aut Episcopatus, aliquando est inualida. ibid. n. 7
- Renunciatio alia absoluta, alia conditionalis, & in quo inter se differant. t. 1. p. 406. n. 4
- Renunciatio conditionalis coram Ordinario fieri nequit validè. ibid. n. 5
- Renunciatio beneficij liberè, & purè fieri debet: conditionalis verò coram R. Pontifice. ibid. n. 6
- Renunciatio beneficij facta in manibus laici crimen est. t. 1. p. 407. n. 7
- Renunciatio facta ab spoliato non impedit restitutionem ex causa spoliij. t. 1. p. 407. n. 10
- ad Renunciationem tacitam non desideratur superioris licentia, secus ad expressam. tom. 1. pag. 408. num. 11.
- Renunciationis Episcopatus causæ referuntur, earumque exempla traduntur. tom. 1. p. 411. 412. 413. 414. & 415.
- Renunciatio beneficij iurata an ita valida sit, vt beneficium ampliùs repeti non possit. tom. 1. p. 955. num. 2.
- Renunciatio in alterius damnum facta est inualida. t. 1. p. 1030. n. 12.
- Renunciatio fori Ecclesiastici à Clerico facta nullas vires habet. t. 1. p. 81. n. 11
- Renunciatio proprij matrimonij communiter viventibus præcepto diuino imposita fuit. tom. 3. p. 125. num. 7.
- Repetens* indebitum solutum quid probare teneatur. t. 3. p. 424. n. 2.
- Vide in verbo *Conditio*.
- Repudium* in lege Moyse Hebræis fuit permissum, an tanquam licitum, an verò ad maiora mala vitanda, disquiritur. t. 4. p. 257. n. 6
- Repudium ob quas causas fuerit Hebræis permissum. ibid.
- Repudij libellus quo ritu, & quibus cæremoniis conficeretur. ibid. & seq. col. 2
- Vide in verbo *Dinorium*.
- Representatio* omnem vim oratoriam in suadendo vincit. t. 3. p. 42. n. 5
- Representatio* in festiuitatibus priscis Ecclesiæ seculis inualuit. ibid. col. 1
- Representatio* an sit genus solennitatis alienum ab Ecclesiæ disciplina. ibid. & seq.
- Representatio* natalis Domini tolerari potest in Ecclesia, si cum modestia fiat. t. 3. p. 44. n. 9
- Res* iudicata pro veritate habetur, nec contra eam admittitur probatio in contrarium. tom. 1. p. 409. num. 2.
- Res* integra in iudiciis quando dicatur, & quando dicatur cœpta. t. 1. p. 683. n. 3
- Res* iudicata in aliquibus casibus retractari valet, & de nouo sententia ferri. t. 1. p. 985. n. 11
- Res* iudicata per restitutionem in integrum retractari valet. ibid. n. 12
- Res* iudicata prætextu instrumenti nouiter reperti rescindi non potest. t. 1. p. 990. n. 10
- Res* litigiosa vendita non potest à tertio vsucapi; bene tamen à possessore, etiam post litis contestationem. t. 1. p. 1005. n. 23
- Rei* vindicatio petit dominium in auctore, & possessionem in reo, & cuiusnam competat. tom. 2. p. 50. num. 5.
- Rei* vindicatio non potest intentari aduersus eum, qui non possidet. t. 2. p. 51. n. 7
- Res*, quæ reali, vel personali actione petitur, debet specificè peti, nec sufficit eam generaliter postulare. t. 2. p. 113. n. 3
- Res* litigiosa alienari non potest, & si alienetur ita quod retrahi non possit, alia eiusdem valoris in illius locum substitui debet. t. 2. p. 301. n. 1
- Res* litigiosa quænam dicatur, cuius alienatio prohibeatur, & qui sint huius prohibitionis effectus. t. 2. p. 302. n. 3
- Res* an dicatur litigiosa post petitionem, si tantum actione personali petatur. t. 2. p. 303. n. 4
- Rei* litigiosæ vsucapio an procedat: vide in verbo *Vsucapio*.
- Rei* litigiosæ alienatio quo iure prohibita sit. tom. 2. p. 304. n. 10.
- Vide in verbo *Alienatio*.
- Rei* litigiosæ alienatio sub quibus pœnis prohibita sit. ibid. & seq.
- Rei* litigiosæ, & rei de qua diuisorium iudicium cœptum est, variæ comparationes, & differentiæ. t. 2. p. 306. & seq. n. 16.
- Rerum* dotialium dominium an penes uxorem sit, an penes maritum. tom. 2. pag. 597. num. 3. & p. 598. num. 4. & 5.
- Res*, & fundi dotales à marito inuità uxore non possunt alinari, iuxta legem Iuliam Papiam. t. 2. p. 599. num. 6. & 7.
- Rerum* ecclesiasticarum repetitio an possit omitti propter scandalum vitandum. t. 2. p. 666. n. 2
- Rei* iudicatæ definitio traditur, & explicatur. tom. 2. p. 743. n. 5.
- Res* iudicata perinde habetur, ac si vera veritate naturali esset. ibid. n. 6
- Res* iudicata propriè dicitur sententia supremi iudicis, à quo appellari non potest. t. 2. p. 744. n. 7
- Res* iudicata paratam habet executionem. t. 2. p. 765. num. 11.
- Res* inter alios acta aliis nec nocet, nec prodest; & quis in hac materia dicatur alius. t. 2. p. 788. & seq. num. 1. & 3.
- de *Re* scienter confirmata per Pontificem inferior non potest cognoscere, nisi confirmatio facta fuerit per subreptionem, aut res sit litigiosa. t. 2. p. 904. num. 1.
- Vide in verbo *Confirmatio*.
- Rerum* multarum alienatio prohibetur, & præsertim Ecclesiæ. t. 3. p. 264. n. 8
- Res* Ecclesiæ, tam immobiles, quàm mobiles præterea alienari prohibentur. ibid. & p. 265. n. 11
- Rerum* Ecclesiæ alienatio an absolute in omni casu prohibita sit. t. 3. p. 266. n. 12
- Vide in verbo *Alienatio*.
- Res* ecclesiasticæ an possint de iure canonico in emphyteusim concedi. t. 3. p. 269. & seq. n. 4
- Res* Ecclesiæ improbè alienata restituenda est cum fructibus; & an possit dari casus, in quo fructus non sint restituendi. t. 3. p. 275. n. 4
- Res* inalienabilis in feudum etiam dari nequit. t. 3. p. 351. n. 9.
- Res* donatæ propter nuptias, si alienentur à marito consentiente uxore, dum alia bona ipse obtinet, præcipuè post transcursum temporis, ab uxore repeti non possunt. t. 3. p. 312. n. 2
- Res* donatæ propter nuptias, an muliere consentiente alienari possint. t. 3. p. 314. n. 5
- Res* semel alienabilis effecta semper manet alienabilis. t. 3. p. 353. n. 12
- Rerum* ecclesiasticarum dignitati omnibus votis intendit Stephanus I. t. 3. p. 354. n. 5
- Res* Deo dicatæ pignori dari non possunt, nisi ex graui necessitate. ibid. & seq. n. 6
- Res* Deo dicatæ extra commercium hominum sunt, & permutari, vel alio modo alienari non possunt. t. 3. p. 355. n. 8.

Repertorium Generale

- Res, sacræ in quibus casibus alienari, & pignori dari possint. *ibid.*n.9
- Res sacræ si causâ necessitatis vendantur, prius confirmari debent. *t.3.p.356.n.11*
- Vide in verbo *Vas*.
- Res aliquæ referuntur, quæ etiam aliis bonis deficientibus ex causâ iudicati capi non possunt. *t.3.p.399.n.10.*
- Res, vel prædia empta ex pecunia Ecclesiæ ab Episcopo, vel presbytero, cui acquirantur. *t.3.p.441 & 442.n.1.& seqq.*
- Res quæ peruenit ad eum casum, à quo incipere non poterat, quandam vitietur. *tom. 3. pag. 484. num.7.*
- Res easdem communiter, & concorditer possidere difficile est. *t.3.p.760.n.4*
- Res, quas præcipue ab hominum iniuriis tutas esse volebant Gentiles, in templis deponebantur. *t.3.p.934.n.4.*
- Res prophanas in Ecclesiis Catholicorum deponere an liceat. *ibid.col.2*
- Rem prophanam è loco sacro auferens, an fur, vel sacrilegus censendus sit. *t.3.p.935.n.5*
- Res datæ ab ancilla matrimonialiter cum seruo coniuncta, coniuente domino, an in dotem conuersæ censeantur. *t.4.p.154.n.14*
- Res empta ex pecunia dotali an efficiatur dotalis. *t.4.p.289.n.10.*
- Res profanæ possunt ex graui causa in Ecclesia deponi. *t.4.p.312.n.10.*
- Res simoniacè accepta cuiusmodi sit restituenda. *tom.5.p.85.& seq.n.9.*
- Res simoniacè accepta an restitui debeat in foro conscientiae, etiam ante iudicis sententiam. *t.5.p.86. num.10.*
- Vide in verbo *Simonia*.
- Res per easdem causas dissolui, per quas nascuntur, variis exemplis ostenditur. *tom. 5. p.643. & seq. num.2.*
- Resbacense* monasterium Ordinis D. Benedicti est in diœcesi Meldenfi. *t.2.p.781.n.1*
- Rescriptum, in quo ius commune continetur, an semper inutile & superfluum sit censendum. *t.1.p.78. num.9.*
- Rescriptum speciale derogat priuilegio generali etiam si eius mentionem non faciat. *t.1.p.79.n.10*
- Rescriptum speciale quomodo aliquando non deroget generali. *t.1.p.81.n.18*
- Rescriptum an differat à priuilegio speciali quoad derogationem generalis. *t.1.p.81.n.19*
- Rescriptum prohibens causæ cognitionem, de falsitate suspectum est. *t.1.p.84.n.13*
- ✦ Rescripta communiter quinque partes continent, & quæ sint. *t.1.p.84.n.15*
- Rescriptum secundum ab aduersario impetratum non sustinetur, si in eo non fiat mentio primi. *tom.1.p.87.num.2.*
- ✦ Rescripti etymologia, & quid sit rescribere apud bonæ notæ Authores. *ibid.n.4*
- Rescripta à petitionis forma effectum & intellectum accipiunt. *ibid.p.88.n.6*
- Rescripta Pontificia ob varias causas impetrantibus inutilia & inefficacia sunt. *ibid.n.5*
- Rescripti reuocatio non est similis reuocationi legis. *ibid.p.88.n.6.*
- Rescriptum secundum non est ipso iure nullum, non facta mentione prioris. *t.1.p.88.n.7*
- Rescriptum primum non statim irritatur per secundum primi mentionem faciens. *tom. 1. pag. 89. num.10.*
- Rescriptis duobus concurrentibus quodnam præualeat. *ibid.p.89.n.11*
- Rescriptum secundum speciale derogat priori generali, nulla facta mentione prioris. *ibid.*
- in Rescripto posteriori non desideratur prioris mentio ad eius derogationem, si primum defectum patitur. *ibid.*
- si in Rescripto duo alternatiue ponantur, sufficit in quocumque verificetur. *t.1.p.91.n.6*
- Rescripta strictè, vel latè accipiuntur, in eisque sit interpretatio iuxta quod verisimilius est. *tom.1.p.93. num.15.*
- Rescripto non obediens punitur, & grauius, si ex contemptu non obediat. *t.1.p.95.n.2*
- Rescriptum Principis continens aliquid contra ius expressum, aut ex cuius executione scandalum sequatur, reuerenter est accipiendum; in eius tamen executione est supersedendum. *ibid.n.3*
- Rescripta Principum, tam à partibus impetrantibus, quam à iudicibus reuerenter accipienda sunt. *ibid.p.96.n.5.*
- Rescripta Principum pro reuerentia moris fuit omni tempore labiis admouere. *ibid.*
- Rescripta cum consilio Iurisperitorum sæpe ab Imperatoribus data. *t.1.p.97.n.7*
- Rescriptum contra ius elicatum, si non lædat alium, valere potest. *ibid.*
- Rescriptum vitatur, si illud impetrans ad beneficium consequendum, beneficii, vel pensionis, licet exiguiam obtentæ mentionem non faciat. *t.1.p.105. num.8.*
- Rescriptum impetrari ad beneficium in forma pauperum, & impetrari simpliciter, in quo differant. *t.1.p.106.n.11.*
- Rescripti valor an æstimandus sit tantum ex intentione Pontificis, an etiam ex culpa, & simplicitate impetrantis. *t.1.p.107.n.14*
- Rescriptum, in quo incerti iudices dantur, vel futura negotia delegantur, inutile est. *tom.1.p.110. num.5.7.*
- Rescripta Pontificum ob vitium latinitatis vitantur, sicut & rescripta Principum ob vitium Grammaticale. *t.1.p.111.& seq.n.3*
- Rescripta Pontificia an necessariò debeant latine concipi, & expediri. *ibid.p.112.n.4*
- Rescripta Imperialia latine tantum concipiebantur, sed Sede Imperiali Constantinopolim translata, Græcè & Latine concipi cœperunt. *ibid.*
- Rescripti forma diligenter est à iudicibus obseruanda, aliàs eorum processus irritatur. *t.1.p.116.n.10*
- Rescripta à iure communi interpretationem accipiunt, & cum eo concordare debent. *t.1.p.121. num.4.*
- Rescripta contra ius impetrata contra Principis voluntatem concessa creduntur. *ibid.n.6*
- Rescriptum contra ius scienter à Principe concessum, validum est. *ibid.*
- Rescripta quando ius faciant inter partes, & vim legis obtineant. *t.1.p.122.n.7*
- Rescriptum dolosa subreptione, vel obreptione impetratum, irritum est ipso iure; simplici autem ignorantia adeptum, quatenus concessioni causam dedit, reuocatur. *t.1.p.124.n.2*
- Rescripta subreptitia & obreptitia quam generaliter dicantur. *t.1.p.125.n.5*
- Rescriptum obreptitium & subreptitium, si diuersa contineat, quoad omnia annullatur. *ibid.n.6*
- Rescripta iustitiæ vitio subreptionis, vel obreptionis affecta, an ita nulla sint, sicut rescripta gratiæ. *t.1.p.125.n.7.8.*

Omniū Notabilium. Litera R.

Rescriptorum obreptitiorum, vel subreptitiorum nullitas maior est pœna impetrantis. tom.1. pag.126. num.10.

Rescripta sine die aut Consule conscripta, an vicio nullitatis subiaceant. t.1.p.131.n.2

Rescriptum secundum non facta mentione primi potest aliquando sustineri. t.1.p.132.n.3

Rescripta ab excommunicatis impetrata ipso iure nulla sunt. t.1.p.137.n.6.8.& 10

Rescripti impetratio quibus personis prohibita sit. ibid.n.9.

Rescripti impetratio potius spectat ad actus extraiudiciales. t.1.p.138.n.10

Rescriptum validum est, etsi impetrans ante literarum præsentationem inciderit in excommunicationem. ibid.n.11.]

Rescripta ab excommunicatis impetrata in causa ipsius excommunicationis valida sunt. tom.1.p.138. num.12.

Rescriptum per quod quis trahitur ultra duas dietas extra suam diœcesim, non valet. tom.1. p.140. num.2.

Rescripta iustitiæ impetrata per procuratorem sine speciali mandato, non valent nisi impetrentur a persona coniuncta. t.1.p.143.n.4.5

Rescriptum ad præbendam in Ecclesia, in qua certus præbendarum numerus præscriptus est, an valeat non facta mentione talis numeri. tom.1. pag.148. num.12.

Rescripti data, non oblatio, attendenda, si simul concurrant. ibid.n.14.& p.149.n.15.& seqq.

Rescriptum posterius in concursu aliquando priori antefertur. ibid.n.17.& p.150.n.21

in Rescriptorum concursu aliquando tempus datæ, aliquando tempus præsentationis attenditur. t.1. p.150.n.19.

Rescriptum impetrantis habilitas tempore datæ & præsentationis requiritur. ibid.n.20

Rescripta ad lites impetrata etiam absque consensu utriusque litigatoris valent, exceptis duobus casibus. t.1.p.153.n.8

Rescriptum impetratum contra Petrum ciuem vnius diœcesis, non extenditur contra Petrum incolam alterius ciuitatis, vel diœcesis, aut eo defuncto contra hæius hæredem. t.1.p.156.n.4

Rescripta stricta sunt, nec extenduntur ad alias personas præter designatas in eis. tom.1. pag.157. num.6.

Rescripti virtute clausulam, *quidam alij*, habentis, qui & quot conueniri possint. ibid.n.7

Rescripta contra personas incertas de iure expediri non possunt. ibid.n.8

Rescripta iure ciuili perpetua fuere; secus de iure canonico. t.1.p.158.n.9

Rescriptum in quibus casibus possit transire ad successorem. ibid.n.10.& 11.& p.159.n.12

Rescriptum propriè mandatum vocatur. t.1.p.161.n.2 in Rescriptis iustitiæ semper præscribitur tempus intra quod causa decidatur. t.1.p.258.n.3

Rescriptum, quo Pontifex iubet ordinario, vt corrigat suos clericos, non dat ei iurisdictionem in exemptos. t.1.p.803.n.7

Rescriptum non censetur falsum, aut suspectum ex eo, quod in facti narratione literæ sint abraçæ. tom.2. p.483.n.3.

Rescriptum non vitiatur ex defectu vnius literæ, vel syllabæ. t.2.p.500.n.2

Rescriptum Principis ad priuatorum preces concessum illis tantum prodest, nec inter alios ius constituit. t.2.p.730.n.13.

D.D.Gonzal. in Decretal. Index generalis.

Rescriptum solenne, famosum & difficile, & celeberrima Decretalis Innocentij III. tom.4. p.246. num.18.

Rescriptum aliquando non vitiatur propter subreptionem. t.4.p.312.n.6

Residentia nomen quid importet, & quid significet. t.3.p.102.n.4.

Residentia ecclesiasticæ duplex significatio. ibid.

Residentia Episcoporum, & Prælatorum actuale curam animarum habentium an proueniat à iure diuino. ibid.& seq.

Residentia Parochorum qualiter à iure diuino proueniat. t.3.p.103.n.5.& 6

Residentia Pastorum ab optimis semper est procurata, à Conciliis imperata, à summisque Pontificibus iniuncta; ab aliquibus tamen omnibus artibus est recusata. t.1.p.105.n.9

Residentia Pastorum in propriis Ecclesiis strictè variis Conciliorum canonibus impetrata. tom.3. pag.106. num.10.

Residentia obligatio probatur ex iure ciuili apud Gentiles. ibid.n.11

Residentia ex iure Pontificio probatur, & non residentium pœnæ recensentur. t.3.107.n.12

Residentia obligatio ratione, & exemplis adstruitur. ibid.n.13.

Residentia necessitas non datur in beneficiis non habentibus congruam sustentationem beneficiati. t.3. p.109.n.2.

Residentia continet integram deditionem, & totalem subiectionem. t.3.p.117.n.2

Residentia potest iuramento promitti, iuxta sacros canones. ibid.n.3

Residentia iuramento promissa potest etiam ab absente pro vtilitate Ecclesiæ adimpleri: vbi quid sit residentia ligia. t.3.p.118.n.5

Resignationis vox varias habet significationes, quæ referuntur. t.1.p.130.n.7

Resignatio beneficij coram Legato à latere fieri potest. t.1.p.739.n.3.

Resignatio sine vlla pensionis reservatione facta an subsistat. t.1.p.740.n.2

Resignatio beneficij metu graui facta, an ipso iure nulla sit. t.1.p.955.n.2

Resignatio conditionalis in fauorem tertij facta coram Pontifice valida est. t.3.p.128.& seq.n.17

Responsoria ab Italis dicuntur inuenta; quare ita dicantur, & in quo ab antiphonis differant. tom.3. p.28.n.10.

Responsalis pro apocrisiario sumitur, sed propriè procuratorem significat. t.1.p.135.n.8

Reipublica forma ex præscripto legum, quibus fundatur, desumenda est. t.1.p.45.n.9

in *Reipublicæ* administratione ob idoneorum hominum inopiam aliquando minus idonei admittuntur. t.3.p.747.n.2

Respublica an restitutionis beneficio iuari possit: vide in verbo *Restitutio*.

Restitutio in integrum non competit aduersus libertatem. t.1.p.986.n.14

Restitutio non competit aduersus solutionem factam à debitore ex decreto Prætoris. tom.1. pag.287. num.17.

Restitutio in integrum magni præiudicij est, & mandatum speciale requirit. t.1.p.988.n.4

Restitutio in integrum Ecclesiæ conceditur etiam aduersus aliam Ecclesiam. t.1.p.989.n.6

Restitutio an etiam competat Ecclesiæ aduersus dilatoriam exceptionem, vel probationem omissam. ibid.n.8.

m

Restitutio

Repertorium Generale

- Restitutio aliquando competit privilegiato contra pariter privilegiatum. t.1.p.990.n.9
- Restitutionis natura efficit, ut si prædia restitui debeant, fructus etiam restituantur. tom.1. pag.970. num.5.
- Restitutio est reciproca. ibid.
- Restitutionis nomen generale est, variasque species sub se comprehendit. ibid.n.8
- Restitutionis in integrum definitio traditur. ibid. & p.971.
- Restitutio in integrum qua de causa instituta sit. t.1. p.971.n.9.
- Restitutionis remedium quoduplex sit. ibid.
- Restitutionis beneficium quibus in casibus competit, & in quibus denegetur. ibid. & pag. 972. num.10.
- Restitutionis remedium Ecclesiæ, & minori per æquiparationem competit. tom. 1. pag. 972. num.11.
- Restitutionis beneficium, an solum Reipublicæ Romanæ competat. ibid.
- Restitutio quatenus per eam succurritur minoribus læsis, æquitati, & rationi congruit. tom.1. p.973. num.12.
- Restitutionis beneficio an semper rescindatur contractus, in quo adest læsio. ibid.n.13
- Restitutio ad supplementum favore matrimonij conceditur. ibid.p.974
- Restitutionis beneficium, siue à minore, siue ab Ecclesia est petendum. tom. 1. pag. 981. numero 4.
- Restitutio contra sententiam nondum executioni mandatam quando peti possit. tom. 1. pag. 984. num.8.
- Restitutio in integrum conceditur Ecclesiæ etiam contra sententiam à Principe latam. ibid.n.9
- Restitutio in integrum, siue maioribus, siue minoribus concedatur, an sententiam etiam à Principe aduersus eos latam infirmet. tom. 1. pag. 985. num.12.
- Restitutionis beneficium à quibus iudicibus impetrari possit. t.1.p.996.n.1
- Restitutio semel denegata an amplius peti possit. t.1. p.997.n.1.
- Restitutio an facilius concedatur, quàm appellatio. ibid.& seq.p.998.
- Restitutio alia est iustitiæ, alia gratiæ: quid sint, & quomodo distinguantur. tom. 2. pag. 255. num.8.
- Restitutio spoliari quomodo sit facienda. ibid.& seq.
- Restitutio quomodo sit facienda, si sepultura per vim turbetur. t.2.p.257.n.11
- Restitutio matrimonij an sit suspendenda, si maritus contra uxorem prætextu adulterij exceptionem opponat, cuius probationem in continenti offerat. t.2.p.299.n.7.
- Restitutio in integrum vnicum est remedium, quod contra rem iudicatam datur, & quibus competat. t.2.p.759.n.7.
- in Restitutione Ecclesiæ facienda an semper veniant fructus. t.3.p.275.n.4
- Restitutio rei quæsitæ per simoniam, an æqualiter sit facienda, ac quæsitæ per usuram. t.5. p.125. & 126. num.4.
- Retentio ob mores quid fuerit apud Romanos, & quid eâ consequeretur maritus. tom.4.p.296.& seq. num.11.
- Retentio ob mores à quo sublata. ibid.p.297
- Retractum petens quando pretium rei refundere teneatur. t.1.p.993.n.11
- Retractus vnde originem duxerit. tom.1. pag.993. num.14.
- ius Retractus, apud Græcos ius protomiseos, omni iure, & ab omnibus gentibus approbatus. tom.1. p.994.n.15.
- Retractus iure ciuili attentio non semper locum habuit. ibid.& p.995.n.17
- Reus ratione rei de qua agitur sortitur forum, & ibi conueniri debet, vbi ipsa existit. tom.1.p.67. num.4.
- Reus quando cogatur edere instrumenta aduersario ad fundandam suam intentionem. tom.1. pag.809. num.15.
- Reus absens à iudicio etiam à muliere & minore excusari potest. t.1.p.918.n.3
- Reus non cogitur constituere procuratorem, sed per se respondere potest. ibid.n.6
- Reus impeditus non semper excusatur à procuratore constituendo. t.1.p.920.n.12
- Reus ob infirmitatem non comparens, nec procuratorem constituens, non est ideo condemnandus in expensis. t.1.p.918.n.4
- Reus post litem contestatam absens excusari per procuratorem potest. t.1.p.925.n.10
- Reus qui promisit coram certo iudice comparere, an possit postea pœnitere. t.2.p.4.n.12
- Reus an sit conueniendus in loco domicilij, an tantum respondere teneatur in loco rei sitæ. t.2.p.68. num.9.
- Reus in controuersis, quæ de proprietate rei emergunt, vbinam conueniendus sit. ibid.p.69
- Reus an tantum in loco delicti, aut domicilij, vel vbiicumque accusari possit. tom.2. p.87. n.10.11. & 12.
- Reus legitimè citatus tenetur coram iudice citante causam prosequi, non obstante priuilegio superueniente. t.2.p.103.n.4
- Reus non eximitur à iurisdictione præuenta per priuilegium superueniens post citationem realiter factam. t.2.p.104.n.4
- Rei variis pœnis inspecta dignitate, statu, & conditione, apud veteres affecti sunt. tom.2. pag.105. num.6.
- Reus eam pœnam pro delicto subire tenetur, quam pati tenebatur tempore admissi criminis. ibid. num.7.
- Reus non tenetur respondere libello actoris in actione personali, nisi exprimatur causa petendi. tom.2. p.116.n.1.
- Reus an inuitus, & necessariò teneatur iudicium subire. t.2.p.133.n.1
- Reus contumax quis dicatur. ibid.n.2
- Reus non comparens graue delictum non committit. ibid.p.134.
- Reo citato in terra inimicorum competit exceptio loci non tuti. t.2.p.148.n.7
- Reus contumax aduersus quem decreta sit possessio in eius bona, per eiusque dolum factum sit, ut eorum possessionem actor nancisci non potuerit, an si comparuerit ante secundum decretum interpositum, & cautionem iudicio sisti præstiterit, teneatur actione in factum, in id quod interest actorem in possessionem missum non esse. t.2.p.284. num.3.
- Reus confessus delictum non est interrogandus de factis; & si eos fateatur, non ideo illis imponitur pœna. t.2.p.319.n.2. Et quare. p.320.n.6
- Reus qui crimen incidenter in iudicio confitetur, si sequatur inquisitio, potest ordinaria pœna puniri. t.2.p.322.n.4.& p.323.n.6.& 7.

Omniū Notabilium. Litera R.

Reus an propter solam confessionem, etsi non sequatur inquisitio, puniendus sit. tom. 2. pag. 324. num. 11.

Reus propria instrumenta actori tradere non cogitur. t. 2. p. 330. n. 7.

Reus an in aliquibus casibus actori propria instrumenta edere cogatur. tom. 2. p. 331. n. 11. & p. 332. num. 12. 13.

Reus cogitur actiones, & instrumenta ad causam fisci pertinentia edere. ibid. n. 13

Reus an teneatur actori instrumenta edere ad replicationem. t. 2. p. 334. & seq. n. 17

Reo excipiente de excommunicatione non obstat replicatio communicationis cum excommunicato actore. t. 2. p. 519. n. 5

Reus an damnari possit ex vehemēti, vel violenta presumptione. t. 2. p. 537. n. 7

Reus excipiens non videtur fateri ea, quæ in exceptionibus comprehenduntur. t. 2. p. 637. n. 9

Reus excipiens in quibus casibus videatur fateri intentionem actoris. t. 2. p. 638. n. 11

Reo damnato ad traditionem possessionis non sufficit tradere pignora pro ipsa possessione. tom. 2. p. 638. num. 2.

Reus omittens exceptionem excommunicationis, ut actor laboribus & sumptibus fatigetur, vel eam non probans, condemnatur in expensis. t. 2. p. 650. num. 1.

Reus actione reali conuentus, si absque dolo deserit possidere, etiam pendente iudicio, absolendus est, & quandonam veniat condemnandus. t. 2. p. 654. num. 2.

Reo absoluto quia non possidebat, non competit exceptio rei iudicatæ, si postea constitatur, seu efficiatur possessor. t. 2. p. 656. n. 5

Reus condemnatus sponte terminum arctatum recipiens, transacto decēdio non potest appellare. t. 2. p. 765. n. 9.

Reus quilibet ad locum tutum citari debet, & quis ad ad hoc locus tutus, vel periculosus censetur. t. 2. p. 852. & seq. n. 3.

Reus citatus quandonam periculum subire dicatur. ibid. & p. 853.

Reus criminis etiam immanis, ad Ecclesiam confugiens, non debet ab ea extrahi, nec ex eo condemnari ad mortem. t. 3. p. 991. n. 9

Rei à iudicibus ecclesiasticis brachio seculari traditis, Ecclesia solet pro eis intercedere, ne ad mortem damnentur. t. 3. p. 1011. & seq. n. 7

Reus in iudicio fatigandus non est ad petitionem accusatoris illegitimi. t. 5. p. 2. n. 3

Reus in quo casu ad petitionem illegitimi accusatoris fatigari, & condemnari possit. t. 5. p. 6. n. 10

Reus an sine accusatore condemnari possit. ibid. n. 11

Reus iure singulari potest aliquando sine accusatore condemnari. t. 5. p. 7. n. 13

Reus à iudice iuridicè interrogatus de proprio delicto, an teneatur crimen fateri. tom. 5. pag. 42. num. 3.

Reus læsæ Maiestatis humanæ omni iure poenâ confiscationis bonorum plectitur. tom. 5. pag. 196. col. 1.

Reus extraiudicialiter veniam petens ad cautelam non videtur fateri delictum. tom. 5. pag. 284. num. 6.

Reus in quibus casibus actore non probante, non absoluitur. t. 5. p. 534. n. 9

Reges virtute vñctionis quodammodo consecrantur, & sacriati manent. t. 1. p. 513. n. 20

Vide in verbo *Vñctio*.

D. D. Gonzal, in Decretal. Index generalis.

Rex potest Episcopos vocare, & ad eius vocationem venire tenentur. t. 1. p. 709. n. 1

Rex propter honorem sacerdotij debet deferre Pontifici. t. 1. p. 826. n. 8

Rex Bohemiæ primus quando & quis coronatus. t. 2. p. 449. n. 1.

Rex Siciliae feudatarius est Romanæ Ecclesiæ, & an ei teneatur præstare iuramentum. tom. 2. pag. 571. num. 1.

Rex Aragonum Romam adit, ibique in monasterio S. Pancratij coronatur, privilegiumque obtinet, ut eius posteri à Cæsaraugustano Episcopo coronentur. t. 2. p. 575. n. 1

Reges quomodo acquirere possint ius concedendi decimas. t. 2. p. 716. n. 5

Regum Hispaniæ humilitas in sacris mysteriis commendatur. t. 3. p. 7. n. 13

Rex sapiens stabilimentum populi dicitur. t. 3. p. 176. num. 4.

Reges Galliæ quo iure ecclesiastica beneficia conferre possint. t. 3. p. 179. & seq. n. 2

Regibus Francorum competit ius conferendi, rimd vacaturam præbendam in singulis Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis. t. 3. p. 180. col. 1. & 2

Regibus Catholicis, & aliis concessum est ius percipiendi decimas. t. 3. p. 611. & seq. n. 4

Rhotomagum vrbs præclara Normanniæ, Normannorum Ducum sedes. t. 1. p. 119. n. 1

Rhuteni populi sunt Galliæ Narbonensis, Aruernorum, & Sanctionum contemini. tom. 3. pag. 695. num. 1.

Rhutena ciuitas est Ecclesiam Cathedralem habens. ibid.

Richardus successor D. Thomæ Cantuariensis iussus abire Romam, ut consecraretur. tom. 1. pag. 531. num. 1. 2.

Rievallense monasterium Ordinis Cisterciensis, vbi nam sit constructum, & vnde ita dictum. tom. 2. p. 251. n. 1.

Rigoris varix acceptiones referuntur, & quid sit rigor iuris. t. 2. p. 732. n. 4

Ritus Græcorum & Latinorum valde diuersi, præcipue in collatione sacramenti Ordinis: vbi de controuersiis inter eos circa id ortis in Calabria & Apulia. t. 1. p. 452. n. 4 & p. 453. n. 5

Ritus antiquus recitandi Euangelium in Ecclesiis à Diaconis. t. 3. p. 5. n. 11

Ritus Græcorum in conferendo baptismo, in quo differat à ritu Latinorum. tom. 3. pag. 920. numero 3.

Vide in verbo *Formula*.

Rodolphus Antiochenus Patriarcha inobediens erga Romanum Pontificem. t. 1. p. 369. n. 2

Rogationes à quo tempore, & quare institutæ: vide in verbo *Litania*.

Rogationes quomodo sint celebrandæ: vbi quod denunciandæ sint laicis inter Missarum solennia. t. 1. p. 951. n. 2.

Rogationes statæ, & Imperatæ quare fuerint ab Ecclesia indictæ. t. 2. p. 178. n. 4

Rogationes statæ duplices; & quare fuerint in Galliis institutæ. ibid. & p. 179

Rogerus Episcopus Eboracensis legatione fungitur in Anglia in odium Archiepiscopi Cantuariensis. t. 1. p. 896. n. 1.

Roma communis omnium gentium patria facta, quando talis esse deserit. t. 2. p. 107. n. 5

Romæ an quilibet possit conueniri. tom. 2. pag. 108. num. 6.

Roma quorum sit hodie patria communis. ibid. n. 7

Repertorium Generale

Roma vrbs sacra dicitur. ibid.
 Romana tantum Ecclesia hoc elogio gaudet, vt sit
 cæterarum Mater, & Magistra. tom.2. pag. 106.
 num.3.
Romania prouincia duplex fuit, alia Flaminia dicta,
 alia in Oriente. t.5.p.642.n.2
Romanus Cardinalis S. Angeli Legatus missus in causa
 Albigenfium. t.1.p.1040.n.2
 Romani initio intonsi fuere, & à quo tempore
 tonderi cœperint, non constat. tom.3. pag. 21.
 init.
 Romani nimis superstitiosi in nuptiis celebrandis:
 vide in verbo *Nuptiæ*.
Rophensis ciuitas in magna Britannia, in qua Cathedra-
 lis Sedes à D. Augustino constituta. t.1. p.978.
 num.1.
Rossanum ciuitas vetusta Calabriae Metropolitana Sede
 decorata. t.1.p.691.n.4
Rossus est antiqua ciuitas Syriae, quæ olim Cathedra-
 dram Episcopalem habuit. tom.4. pag. 194. & seq.
 num.1.
Rota pro parte exercitus aliquando sumitur; vnde Rô-
 tarij milites. t.3.p.1018.n.1
Rupella famosa Galliae ciuitas, varios pro varietate
 temporum experta Dominos. tom.1. pag. 201.
 num.3.

S.

Sabbata temporibus Apostolorum adhuc vt festiua
 colebantur, nec in eis ieiunare licebat. tom.1.
 p.52.n.22.
 Sabbathum in lege veteri à vespera in vesperam cele-
 brabatur. t.2.p.167.n.3
 Sabbathum ante Pascha ex veteri Ecclesiae instituto
 Baptismo conferendo destinatum fuit. tom.5. p.140.
 num.2.
Sabinarum raptus à iuuentute Romana commissus: vi-
 de in verbo *Raptus*.
Sabinensis Episcopus est Cardinalis S. R. E. & quanta
 sit eius iurisdictio. t.2.p.443.n.1
 Sacerdos simplex potest ex delegatione Pontificis qua-
 tuor minores Ordines conferre. tom.1. pag. 424.
 num.6.
 Sacerdos qui nouit secretò, aut in confessione pecca-
 torem, non potest eum nominatim excommuni-
 care. t.1.p.753.n.1. & p.755.n.7.8
 Sacerdos concubiniarius ab administratione sacramen-
 torum repellitur: vbi de variis prohibitionibus Ec-
 clesiae circa hoc. t.3.p.80.n.4
 Sacerdos malus æquè efficaciter sacrificat ac sanctus.
 ibid. & seq.
 Sacerdotes omnes, tam Gentilitiæ, quàm Iudaicæ
 religionis, ab vxoribus abstinere. t.3. p.86. & seq.
 num.8.
 Sacerdotes legis veteris, & legis gratiæ in multis dif-
 ferunt. t.3.p.87.n.9
 Sacerdotes omnes ab vsu vxorum abstinere debere
 ostenditur, soluunturque authoritates in contrarium
 facientes. t.3.p.87. & seq. n.10
 Sacerdotibus in omni lege est assignatum stipendium
 pro sustentatione. t.3.p.147.n.2
 Sacerdos debet ieiunus Missam celebrare, & si aliam
 Missam est dicturus, non debet post sumptam Eu-
 charistiam vinum perfundere, & illud sumere. t.3.
 p.871.n.2.
 Sacerdotes aliqui veteres apud D. Bernardum, post
 sumptum cibum Missam celebrarunt. tom.3. p.872.
 num.3.
 Sacerdotes publica vota pro salute Imperatorum sus-

cipiebant, & persoluebant apud Gentiles, idem-
 que iam à temporibus Apostolorum inualuit apud
 Orthodoxos. t.3.p.879.col.1
 Sacerdos simulans consecrare, & exponens Eu-
 charistiam non consecratam adorandam populo,
 grauius peccat quàm qui in peccato mortali of-
 fert sacrificium, & consecrat. tom.3. pag. 883.
 num.1.
 Sacerdotes vix in anno Missarum solennia celebran-
 tes, sacerdotes dici non debent. tom.3. pag. 885.
 num.2.
 Sacerdotum incuria circa sanctissimam Eucharistiam
 reprehenditur. t.3.p.888.n.2
 Sacerdos, qui post cœnam, nullâ interiectâ dormitio-
 ne pernoctauit, ieiunus censetur, vt possit sequenti
 die Missæ sacrificium offerre, & Eucharistiam su-
 mere. t.5.p.28.n.2
 Sacerdotes nequeunt tanquam accusatores aduersus
 laicos in iudicio criminali inscribere, neque ad
 propriam iniuriam persequendam. tom.5. pag. 39.
 num.9.
 Sacerdotium & lex Moysis simul data fuerunt, simul-
 que abrogata. t.1.p.43.n.2. & 3
 Sacerdotij præstantia super principatu sæculari vnde
 eliciatur. t.1.p.827. & seq. n.16.17
 Sacerdotij potestas in lege veteri, quæ fuerit. tom.1.
 p.728.n.18.
 Sacerdotium in veteri lege iunctum erat cum primo-
 genitura: apud Gentiles autem iure successionis
 ferebatur. t.3.p.124.n.6
 Sacerdotium legis nouæ nihil carnale admittit, vt
 sacerdotium vetus. t.3.p.127.n.15
 Sacerdotium graue onus à primis fidelibus existima-
 batur. t.3.p.634.n.11
 in *Sacramentis* Ecclesiae distinguitur sacramentum
 tantum, res tantum, & res & sacramentum. t.1.
 p.511.n.13.
 Sacramenta aliqua non iterabilia, quæ characterem
 imprimunt. t.1.p.521.n.5
 Sacramentorum defectus quomodo suppleantur. t.1.
 p.522.n.8.
 Sacramenta Ordinis, & Confirmationis an sint rei-
 teranda, si aliquid in eis sit prætermisum. tom.1.
 p.522.n.9.10.
 Sacramenta vulgari linguâ non debent administrari.
 t.1.p.788.n.5.
 Sacramenta necessaria, & voluntaria, quænam di-
 cantur. t.1.p.899.n.3
 Sacramenti verbo ea significari solent, quæ respectum
 habent ad rem sacram, diuinam, & ecclesiasticam.
 t.2.p.171.n.12.
 Sacramenta omnia nouæ legis per se effectum suum
 conferunt ex opere operato. tom.3. pag. 913.
 num.4.
 Sacramenta à schismaticis collata quoad substantiam
 valida sunt, sed gratiam non conferunt recipienti.
 t.5.p.225.n.9.
 Sacra publica & priuata apud Romanos quænam fue-
 rint. t.2.p.127. & seq. n.15
 Sacrificia pro defunctis quare septem diebus ab Ec-
 clesia oblata. t.3.p.518. & seq. n.2
 Sacrificium nouemdiale apud Gentiles in vsu quodnam
 sit. ibid. p.519
 Sacrilegij species præcipua quænam sit, quæ vtro-
 que iure vindicatur. tom.2. pag. 72. nume-
 ro 4.
 Sacrilegium an committatur per ablationem rei non
 sacre de loco sacro. ibid.
 Sacrilegij pœnæ diuersæ, & quænam fuerit olim. ibid.
 & seq.

Sacrilegium

Omnium Notabilium Litera S.

- Sacrilegium* quomodo committatur, & à quo iudice puniri valeat. t.2.p.73.n.5.6
- Sacrilegi* non sunt ipso iure excommunicati, sed sunt à iudice excommunicandi. tom.2. pag.93. num.2.
- Sacrista* Ecclesiæ quis sit, & an habeat tantum officium, vel etiam dignitate fulgeat. t.1.p.633.n.1. & p.635.n.5.
- Secularis* potest trahi ad iudicium ecclesiasticum, cum agitur de violentia in rebus Ecclesiæ. tom.1.p.715. num.2.
- Seuitia* quænam debeat esse, vt præstet sufficientem causam ad diuortium faciendum in lege Gratianæ. t.4.p.261. & seq.n.12.
- Sagiensis* ciuitas est in provincia secunda Lugdunensi sub Archiepiscopatu Rhotomagensi. t.1.p.155. num.3.
- Sagiensis*, vel *Sariensis* ciuitas Galliæ suffraganea Episcopi Rhotomagensis. tom.1. pag.920. num.2.
- Sagitta* quid sit. t.5.p.297.n.2
- Sagittæ* sæuius, crudeliusque genus armorum fuere. t.5. ibid.n.3.
- Sagittarum* varia genera referuntur. p.298.col.1
- Sagittarij* quinam dicantur, & quinam omnium optimi censeantur. t.5.p.297.n.2
- Sagittariorum* ars an omnino prohibita sit Ecclesiæ constitutionibus. t.5.p.298.n.4
- Vide in verbo *Ballista*, *Ballistarius*.
- Saguntum* vetustissima vrbs est Hispaniæ citerioris. t.5.p.451.n.1.
- Sal* in catechumeni os inferi iam à primis Ecclesiæ sæculis solitum fuit. t.4.p.161.n.2
- Salis* vestigal quo animo introductum in Italia, Gallia, & alijs Regnis. t.5.p.638.n.5
- Saladinus* omnem pompam funebrem abiciens improbat. t.3.p.542.n.5
- Salarium* iudices iustè exigunt, & quodnam olim ab Alexandro Seuero eis præscriptum. tom.3. pag.33. num.8.
- Salen*, seu *Salo* Salomonis, celeberrimum cœnobium Ordinis Cisterciensis, vbinam situm, & à quo constructum. t.5.p.61.n.2
- Salense* monasterium vnde sic dictum, & à quo fundatum. t.1.p.325.n.2
- Ioannes Salernitanus*, presbyter Cardinalis legatione fungitur. t.1.p.139.n.5
- Salernum*, teste Strabone, vrbs Episcopalis est Campaniæ. t.1.p.566.n.1
- Salinae* ex iure communi possunt ad priuatos iure dominijs spectare. t.5.p.636.n.2
- Salinae* etiam iure Digestorum publicæ fuere, & publici redditus inde collecti. ibid.n.3
- Salinae* quandonam primum institutæ fuerint, & quando vestigal, & monopolium salis inuentum, & sub Principibus Christianis continuatum. t.5.p.637.n.4. & seqq.
- Salinae* an pertineant ad patrimonium Principis. t.5.p.638.n.5.
- Salmantica* perantiqua ciuitas in veteri Castella, in Regno Legionensi, antiquitate, ciuium nobilitate, celebri Academia, & Episcopali Cathedrâ clara. t.1.p.429.n.4.
- Salmanticae* antiquitas vnde hauriatur, & quandonam incrementum acceperit. t.3.p.812.n.1
- Salomon* an fuerit doctior omnibus hominibus, qui eum præcesserunt, & sequuntur. tom.2. pag.515. num.1.
- Salomonis* iudicium de diuidendo infante an fuerit æquum. t.2.p.516.n.2. & p.519.n.15
- D.D.Gonzal. in Decretal. Index generalis.
- Salona* vrbs Dalmatiæ Episcopali Cathedrâ decorata, vbi de diffidijs ortis inter eius vrbes Episcopum Natalem, & Archidiaconum. tom.1. pag.606. num.1.
- Salona* Metropolis est tertia Illyrici Occidentalis; & quando fuerit hoc honore decorata. tom.2.p.734. num.1.
- Salma* Metropolis Dalmatiæ olim colonia Romanorum fuit. t.5.p.112.n.2
- S. Saluatoris* monasterium Rhotonense Ordinis D. Benedicti à quo fuerit constructum: & quot Ecclesiæ ei subiectæ. t.1.p.800.n.4. & 6
- S. Saluatoris* monasterium Ordinis D. Basilij in Diocesi Messanensi, cuius Abbas Archimandrita dicitur, à quo constructum. t.1.p.838.n.2
- S. Saluatoris* de *Oña* monasterium Ordinis D. Benedicti à quo constructum. tom.1. pag.983. num.3.
- S. Saluatoris* de Spogna monasterium est in diocesi Vulterana. t.2.p.118.n.2
- Salutatio* in rescriptis tam Pontificijs, quam Imperialibus adscribi consuevit. t.5.p.378.n.1
- Salutatio* tum à Pontificibus, tum ab Imperatoribus, sub diuersis titulis adscribebatur. ibid. & seq.
- Saluatorium* in monasterijs monialium locus est ex quo qui celebrat progreditur, & immediatus oratorio est. t.3.p.26.n.5
- Salzburgum*, siue *Salisburgum*, ciuitas Germaniæ est, à Latinis Iuuania dicta, cuius Cathedra Episcopalis in Metropolim erecta fuit. tom.4. pag.147. num.1.
- Samson* voti parentum tenax toto vitæ tempore ritus Nazæorum religiosè obseruauit. t.3.p.656. num.3.
- Sancta sanctorum* pars sacratior Ecclesiæ etiam apud Christianos. t.3.p.3.n.7
- Sanctius* cognomento Capello, Rex fuit Lusitanæ maximè desidiosus, & ignauus. tom.5. pag.163. num.1.
- Sanctorum* omnium festiuitas à quo fuerit instituta. t.2.p.185.n.17.
- vt Sanctus nemo venerari debet, nisi ab Apostolica Sede fuerit beatus declaratus, quamuis miracula faciat. t.3.p.936.n.3
- Vide in verbo *Canonizatio*.
- Sandalia* quid sint, tam apud profanos, quam sacros Scriptores. t.1.p.396.n.2
- Sandalia* olim communia, tam minoribus, quam maioribus Ecclesiæ ministris. ibid.
- Sanguis* Christi Domini olim ad infirmos deferabatur, dum communio sub vtraque specie in vsu erat. t.3.p.889 & seq.n.8.
- Santonum* ciuitas Metropolis Galliæ vbi sit sita. tom.3.p.160.n.1.
- Santones* quinam hodie dicantur, & quibus terminis includantur. ibid.
- Saona*, siue *Sanona* ciuitas inter Genuam & Mediolanum, suffraganea Archiepiscopi Mediolan. tom.1.p.297.n.5.
- Sapientia* liber canonicus defenditur, etsi ab hæreticis impugnetur. t.1.p.415.n.2
- Sarcanensis* Episcopatus idem ac Lunensis, idemque Præsul vtriusque. t.1.p.317.n.3
- Sardica* vrbs inter Thraciam, & inferiorem Misiæ sita, in qua Constantinus Magnus aliquando degit. t.1.p.224.n.1
- Sardinia* tristis cœlo, multâ vitiata palude, & pestilens, vbi sita. t.1.p.871.n.3
- Sarisenensis* Ecclesia est in Anglia suffraganea Episcopi Cantuariensis. t.1.p.308.n.1

Repertorium Generale

Sarraceni unde ita dicti sint, variaz etymologia referuntur. t.5.p.145.n.1
Sarraceni quinam hodie censeantur. ibid.
Sasur ciuitas Sardiniae Cathedrâ Episcopali decorata fuit ab Eugenio IV. t.5.p.228.n.4
Satisfactio à reo facta non inducit per se absolutionem. t.1.p.757.n.4.
Sauaricus de Malleon Pictauensis miles, fautor hæreticorum Albigensum. t.2.p.632.n.4
Saxonia quas prouincias contineat, & quos terminos habeat. t.4.p.2.n.3
Saxina, seu *Sassina*, ciuitas Cathedram Episcopalem habens, vbinam sita sit. tom.3. pag.185. num.2.
Scabini apud Gallos, Belgas, & Longobardos quinam dicantur. t.1.p.999.n.3
Scandalum vtilius nasci permittitur, quàm veritas relinquitur. t.5.p.644.c.3
Schisma Adriano IV. mortuo in Ecclesia ortum. t.1.p.241.n.1.
Schisma à pluribus abiuratum. ibid.n.2
Schisma est peccatum publicum, ex quo post absolutionem & pœnitentiam remanet infamia. tom.1. p.242.n.11.
Schismata varia iam à primis Ecclesiae sæculis coeperunt, & sequuta sunt. t.1.p.244.n.3
Schisma inter Electores Imperatoris ortum mortuo Henrico V. t.2.p.325.n.1
Schisma triplex in Ecclesia temporibus Alexandri III. introductum. t.2.p.702.n.3
Schisma quid sit, & quid sub schismatis appellatione contineri possit. t.5.p.222.n.3
Schisma in quo conueniat cum crimine hæresis, & in quo ab eo differat. ibid.col.2
Schisma diuturnum & inueterascens in hæresim degenerat. ibid.p.223
Schismatis definitio traditur, & explicatur; & qui in schisma incidere non possunt, referuntur. t.5.p.223. num.4.
Schismatis grauitas exprimitur. ibid.n.5
Schismatici omnem potestatem in rebus ecclesiasticis amittunt, & de aliis eorum pœnis. tom.1. p.242. num.10.
Schismatici, eorumque fautores maiori excommunicatione ligantur. t.1.p.244.n.7
Schismatici quibus pœnis per sacros canones sint puniendi. t.5.p.223.n.5
Schismatici pœnites, & Ecclesiae reconciliati, an habiles reddantur ad ecclesiastica beneficia. ibid. pag.224.
Schismatici validè possunt exercere ea quæ procedunt à potestate characteris, non verò ea quæ sunt iurisdictionis. t.5.p.225.n.7
Scholæ duplicis generis in Ecclesia institutæ. t.3.p.14 num.7.
Scholæ aliæ presbyteris deputabantur, aliæ pueris assignabantur. ibid.
Scholæ publicæ in Ecclesiis, Episcopis, & monasteriis à veteribus Patribus institutæ. tom.5.p.133. num.4.
Scholæ interiores, & exteriores in monasteriis, & qui in eis admitterentur. ibid.p.134
Scholæ iusta cum ratione ab Ecclesiae Patribus conciliari sanctione constitutæ. t.5.p.134.n.5
Scholaris domum inhabitans, an ab ea inuitus expelli possit, & priuilegium circa hoc sibi competens alteri cedere. t.3.p.332.n.1
Scholaris vno, eodemque modo accipi solet in vtroque iure; aliquando autem pro psalmista sumitur. t.3.p.856.n.5.

Scholasticus in vtroque iure accipitur pro aduocato. t.1.p.130.n.8.
Scholastici, siue agentes, siue excipientes, possunt reos conuenire coram proprio iudice, omisso iudice proprio reorum. t.2.p.74.& seq.n.3
Scholastria dignitas in Ecclesiis Cathedralibus quo tempore coeperit. t.5.p.130.n.1
Scientia sufficiens requiritur in ministris Ecclesiae, non eminens: & quænam dicatur sufficiens. tom.1. p.501.n.5.
Scientia modica cum magna charitate præstat rectum Prælatum, non autem charitas sola. tom.1. p.502. num.6.
Scotatio quoddam genus donationis, & unde ita dictum. t.1.p.170.n.10
Scotia antiqua Caledonia dicta, quando Euangelij luce illustrata fuerit. t.1.p.434.n.2
Scotia ab antiquis Caledonia dicta, vbinam sita sit. t.4.p.307.n.1.
Scotia fidem christianam suscipit, & duas Metropoles Ecclesias habet. ibid.
Scribe literarum Apostolicarum quando proprio collegio fuerint distincti. t.3.p.119.n.2
Scriniariorum genera duo Romæ fuere temporibus Innocentij III. t.2.p.700.n.6
Scriptura priuata an aliquando fidem faciat, vel semiplenam probationem inducat. tom.2. pag.481. num.6.
Scriptura priuata multam fidem facit defunctis testibus in ea scriptis. t.2.p.482.n.7
Scriptura priuata in omni negotio contra ipsum scribentem plenam probationem inducit. ibid.n.8
Scriptura recentior quàm ceteræ, eiusdem protocolli falsitatem arguit. t.2.p.490.n.3
Scriptura priuata fidem facit, præcipuè si consuetudo adsit. t.2.p.494.n.3
Scriptura plerumque ad probationem emptionis conficitur, licet non sit de eius essentia. tom.2.p.498. num.5.
Scripturæ contrariæ ab eadem parte in iudicio producæ fidem non faciunt. t.2.p.501.n.1
Scriptura debiti nuda sine causa non habet vim contra consistentem, nisi actor causam ostendat, ob quam debitum sit; secus si causa exprimat. tom.2. p.503.n.3.
Scripta hæretici damnati comburenda sunt: vide in verbo *Liber*.
Scrutatores electionis an tres tantum esse possint, & necessariò assumi debeant de eodem collegio. t.1.p.345.n.3.4.
Scrutatores quomodo eligentium vota colligere debeant. ibid.n.3
Scrutatores statim eligentium vota publicare debent. t.1.p.346.n.6.
Scrutinio publicato an variare possint electores, deferitur. t.1.p.367.n.1
Scrutinium quid sit, & unde sic dicatur. t.1.p.469. num.1.
Scrutinium in quibus actibus ecclesiasticis in vsu fuerit. ibid.
Scrutinium olim in Ecclesia habitum super iis, qui ad Sacramenta accedebant. t.1.p.834.n.4
Scurrilitas non solum in clericis, verum etiam in laicis damnatur. t.1.p.628.n.2
Scyphus vas ad potandum apud antiquos fuit, & pro calice accipitur. t.3.p.899.n.5
Secretarium, apud Græcos Diaconion, duplex in Ecclesiis olim fuit. t.1.p.488.n.6
Secretarium vnum, in quod ingredi subdiaconis olim non licebat. ibid.& p.489
Secretarium

Omniū Notabilium. Litera S.

Secretarium in Ecclesiis duplex olim fuit. t.4.p.312.
num.10.
Secretarium saluatorium quodnam. ibid.
Secretarium à Græcis Diaconion dictum. ibid.
pag.313.
Secusiense monasterium cuius Ordinis sit, & vbi situm. t.3.p.275.n.2
Sedes Apostolica consulenda in rebus arduis & ambiguis. t.1.p.77.n.4
Sedes Apostolica privilegio gaudet, ut maiores causæ ad eam deferendæ sint. t.1.p.369.n.3.4.5
Sedes Apostolica ex constitutione diuina in ambiguis fidei, & religionis est consulenda. tom.1.p.776.
num.3.
Sedes Episcoporum quare absides gradatæ dicantur. t.3.p.5.n.10.
Sedes Apostolica de maioribus causis cuiuscumque Ecclesiæ cognoscit. t.3.p.908.n.1
Segor ciuitas ex facto Loth nomen sumpsit. t.3.p.709.
num.1.
Segonienfis antiqua Hispaniæ Cathedralis ciuitas, à quo constructa. t.1.p.983.n.4
Seguntia ciuitas antiqua Italiæ quandonam lumine euangelico illustrata fuerit, & Cathedrâ Episcopali decorata. t.2.p.465.n.1
Selesuicenis Ecclesia est in Dania, suffraganea Episcopatus Lundensis. t.2.p.85.n.1
Semestre præscriptum à iure canonico ad collationem beneficiorum vacantium, quomodo currat, & à quo termino sit computandum. t.1.p.431.n.12
Vide in verbo *Tempus*.
Semestre datum ad eligendum, quomodo sit computandum in vacatione beneficij. tom.3. pag.200.
num.8.
Semestre concessum ad conferendum beneficium, non currit legitime impeditis. tom.3. pag.207.
num.5.
Semestre ad conferenda beneficia quare à iure præscriptum. ibid.n.7
Senatoris Romani officium & dignitas tempore Syluestri, & eius successorum, remissiuè. tom.1. p.69.
num.3.
Senatus mulierum in colle Quirinali ab Heliogabalo institutus, & meritò sublati. tom.1. pag.837.
num.10.
Senatus Romæ in templis conuocabatur; quod tamen non est trahendum in exemplum à Catholicis. t.3. p.985. & seq.n.4. & 6.
Senatusconsultum fieri per discessionem, quid sit apud Gellium. t.1.p.353.n.4
Senectutis incommoda referuntur. t.1.p.399. n.6. Laudatur verò. p.400.n.8
Senectus futuræ incontinentiæ suspicionem aufert. t.2.p.541.n.4.
Senectus ætas est veneris actibus inepta. t.3. p.587.
num.3.
Senectus non est sufficiens causa ad renunciandum Episcopatu. t.1.p.400.n.9
Vide in verbo *Ætas*.
Senensis ciuitas antiquissima Metropolis Italiæ asseritur. t.2.p.153.n.7
Senensis ciuitas Cathedrali Ecclesiæ decorata est à quarto sæculo Ecclesiæ. t.2.p.382.n.1
Senes apud Romanos, etiam Senatores, muneris vacationem habebant. t.1.p.399.n.6
Senes depontani quinam. ibid.
Senes ita decrepiti, ut præ senio coire nequeant, an validè contrahant matrimonium. t.4.p.213.n.5
Seniores Ecclesiæ, vel populi quinam dicantur, quibus opponuntur iuniores. t.3.p.794.n.2

Senogallienfis ciuitas in Italia Cathedrâ Episcopali decoratur. t.2.p.295.n.2
Senonenfis Metropolis Galliæ habet Cathedralem Ecclesiam D. Stephano dicatam, quam nobilem appellat D. Bernardus. t.1.p.54.n.1
Sententia non est proferenda inaudita parte, iuxta vtriusque iuris principium. t.1.p.85.n.17
Sententia interlocutoria quid sit, & vnde sic dicta. t.1.p.154.n.12.
Sententia à non suo iudice lata nulla est. t.1.p.175.
n.8. & p.176.n.12.
Sententia in causis ecclesiasticis à laicis lata nulla est. ibid.
Sententia iure canonico potest proferri vel in procuratorem, vel in dominum absentem; & quid de iure ciuili. t.1.p.305.n.5
Sententia in causa beneficii lata an transeat in rem iudicatam. t.1.p.321.n.5
Sententia postquam transit in rem iudicatam exequenda est. t.1.p.667.n.3
Sententiæ exequutio quibus de iure competat. ibid.
num.4.
Sententiæ exequutio an iudicibus delegatis competere possit. ibid.n.5
Sententiæ exequutio est mixti imperij, & sit virtute actionis iudicati. t.1.p.668.n.6
Sententiæ exequutio fieri potest etiam postquam iurisdicatio expirauit. t.1.p.668.n.7
Sententiæ exequutio non semper fieri potest ab eo, qui eam protulit. ibid.n.8
Sententia excommunicationis à Parocho prolata, quando non possit ab Episcopo relaxari. t.1.p.757.
num.3.
Sententia in causa matrimoniali prolata nunquam transit in rem iudicatam; & quomodo contra eam in causa matrimonij iniuste prolatam agi possit. t.1. p.979.n.4.
Sententia ab arbitris prolata, si æquitate nitatur, omni modo seruanda est; secus est per superiorem retractanda. t.1.p.1015.n.8
Sententia arbitrorum an actionem, vel exceptionem pariat, & quomodo ei sit parendum, tum ex iure veteri, nouo Iustiniani, & Pontificio. tom.1. p.1416.n.11. & seqq.
à *Sententia* ab arbitris prolata non datur appellatio. t.1.p.1017.n.14.
Sententia arbitrorum quibus remediis infirmetur. t.1. p.1018.n.18. & 19.
à *Sententia* arbitrorum hodie datur appellatio. t.1. p.1019.n.21.
Sententia arbitrorum iniqua non est seruanda. tom.1. p.1020.n.24.
Sententia plura capita continens potest pro parte valere, & pro parte intimari. t.1.p.1029.n.6
Sententia siue in causa ciuili, siue in causa criminali lata legitime à iudice competenti, potest ab alio Magistratu exequi. t.2.p.86.n.7
Sententia in causa criminali aliquando continet iniustitiam à partibus remissibilem, aliquando irremissibilem. t.2.p.195.n.5
Sententiæ, quæ in rem iudicatam transferunt, præsumuntur iuri, & æquitati conformes, sicut & sententiæ definitiue, & quando probatio in contrarium admittatur. t.2.p.175.n.2
Sententia ex falsis depositionibus lata ipso iure valet, sed per in integrum restitutionem rescinditur. t.2. p.362.n.6.
Sententiæ exequutio impediri non potest, allegata exceptione falsitatis instrumenti prætextu cuius lata est. t.2.p.486.n.3

Repertorium Generale

- Sententiâ in rem iudicatam transactâ, an possint instrumenta falsitatis argui. *ibid.*n.4
- Sententia lata ex testimonio testium corruptorum rescindenda est. *t.2.p.403.n.2*
- Sententia sine scriptura prolata valet. *tom.2. p.445. num.2.*
- Sententia interlocutoria à quolibet iudice verè proferri valet: sententia verò definitiua tantum à personis illustribus. *ibid.*
- Sententia incerta, ad aliquod tamen certum instrumentum relata sustinetur. *t.2.p.637.n.8*
- Sententia lata à iudice ad quem tertio prouocatum est, an valida sit. *t.2.p.883.n.8*
- Sententia contra leges, canonesve prolata nulla est, nec ab ea appellare est necesse. *t.2. p.727. n.6.& p.729.n.10.*
- Sententia à iudice prolata quotupliciter impugnari possit. *ibid.*n.8
- Sententiæ nullitas vnde proueniat, & quodplex sit. *ibid.& p.728.*
- Sententia apertè nulla quænam sit ostenditur, & varia exempla referuntur. *tom. 2. pag. 728. num.8.*
- Sententia quænam contra ius fori dicatur. *ibid.* num.9.
- Sententia lata contra aliam sententiam, quæ in rem iudicatam transit, nulla est, sicut etiam sententia contra ius expressum lata. *t.2.p.729.n.10*
- Sententia lata contra prohibitionem legum non est semper nulla. *ibid.*n.12
- Sententia ultimo supplicio decuriones condemnans, vel ad bestias, in quo casu sustineri possit. *ibid. & seq.*
- Sententia lata contra leges per similitudinem adductas valida est. *t.2.p.730.n.14*
- Sententiæ prolatio non debet differri cum magna litigantium iniuria. *t.2.p.731.n.2*
- Sententiam debere celeriter proferri, quomodo intelligendum sit. *t.2.p.732.& seq.n.7.& seqq.*
- Sententia Romani Pontificis debet plenum robur adiacere iis, quæ iuxta ecclesiasticum morem iustè, & rectè sunt definita. *t.2.p.736.& seq.n.1*
- Sententia lata in causa matrimoniali nunquam transit in rem iudicatam, sed potest retractari quoties de veritate constiterit. *tom.2.p.742.n.3.& p.745. num.9.*
- Sententia quænam transeat in rem iudicatam. *tom.2. p.744.n.7.*
- Sententia in aliquibus casibus nunquam transit in rem iudicatam, etsi non sit appellatum. *ibid.* num.8.
- Sententia in causa matrimoniali lata quandonam possit transire in rem iudicatam. *tom.2. pag.745. num.11.*
- Sententia lata contra Ecclesiam prætextu consuetudinis antiquæ, retractatur. *t.2.p.746.n.2.4*
- Sententia iniqua super aliqua causa appellatione cessante commissa, non sustinetur. *tom.2. pag.748. num.2.*
- Sententia definitiua postquam in rem iudicatam transiit, præsumitur bene prolata quoad iustitiam, & merita causæ; in sententiis verò interlocutoriis admittitur probatio in contrarium. *t.2.p.757.n.3*
- Sententia contra ius litigatoris lata valet, si ab ea intra tempus à iure præscriptum non fuerit appellatum. *t.2.p.758.n.4.*
- Sententia, quæ neglectâ, vel desertâ appellatione in rem iudicatam transiit, ius facit inter eos, qui in iudicio contendunt, licet contra ius litigatoris prolata sit. *t.2.p.758.n.6*
- Sententiæ quotupliciter iniustæ dicantur, & quando per se, & quando per accidens. *tom.2. pag.759. num.8.*
- Sententia, quæ in rem iudicatam transiit, paratam habet executionem. *t.2.p.765.n.11*
- Sententia ritè probari potest per testes, licet non deponant de causis, quæ mouere solent iudices ad pronunciandum. *t.2.p.768.n.2*
- Sententiæ præcipuum requisitum est eius pronuntiatio, & quomodo sit faciendâ. *ibid.*n.4
- Sententiarum variæ formulæ referuntur. *ibid. & seq. num.5.*
- Sententiæ pronuntiatio ex iure ciuili, vel canonico. *t.2.p.769.n.10.*
- Sententia scripturam requirit ad probationem, non ad substantiam. *ibid.*n.7.
- Sententia lata absente citato ad eam audiendam ex legitima causa, iudici tamen ignota, valida est, retractatur tamen probatâ legitimâ absentis causâ. *t.2. p.775.n.2.*
- Sententia quandonam absentibus partibus, citatis tamen, proferri possit. *t.2.p.776.n.6.10*
- Sententia legitimè prolata non debet retractari prætextu instrumenti nouiter reperti. *tom.2. pag.783. num.5.*
- Sententia prætextu instrumenti nouiter reperti aliquando retractatur. *t.2.p.782.n.7*
- Sententia contra Ecclesiam, vel Rempublicam lata potest retractari prætextu noui instrumenti, petita tamen prius restitutione in integrum, & non aliter. *ibid.*n.8
- Sententia lata ex priuilegiatis probationibus non transit in rem iudicatam. *ibid.*
- Sententia lata prætextu instrumenti nouiter reperti duobus modis retractari potest. *ibid.*n.9
- Sententia prætextu priuilegij nouiter reperti quandonam non retractetur. *ibid.*n.8.p.783
- Sententia lata ex falsis instrumentis non æqualiter infirmatur ac lata ex falsis testibus. *tom.2. p.784. num.3.*
- Sententia lata ex falsis probationibus, vel instrumentis, an sit ipso iure nulla, an veniat irritanda. *ibid.* num.4.
- Sententia à iudice excommunicato lata, ipso iure nulla est. *t.2.p.788.n.2*
- Sententia pro aliquibus lata quando aliis nocere, vel prodesse possit. *t.2.p.789. n.4.& p.790. n.5. & 6. & p.791.num.7.& 8.& pag.792.num.9.& pag.793. num.10.*
- Sententiis diuersis à diuersis iudicibus latis, tener ea, quæ pro causis fauorabilibus lata est. *tom.2. p.793. & seq.n.1.& 2.& p.794.n.5.*
- Sententiæ diuersæ à delegatis iudicibus latæ an subsistant. *t.2.p.794.n.3*
- Sententiæ diuersæ ex compromisso latæ, non valent. *ibid.*n.4.
- Sententia quandonam possit ferri à pluribus iudicibus separatim, & quando simul ferri debeat. *ibid.* num.7.9.
- Sententia legitimè à iudice prolata transit in rem iudicatam, si nullâ fuerit appellatione suspensa. *t.2. p.806.n.6.*
- Sententia interlocutoria quid sit, & quid interlocutio. *t.2.p.820.n.5*
- Sententiæ interlocutoriæ definitio, & exempla traduntur. *ibid.*n.6.& 7
- Sententia tam definitiua, quàm interlocutoria, an possint proferri sub conditione. *tom.2. pag.841. num.2.*
- Sententia dicitur motus iudicis. *t.2.p.844.n.4*
- Sententia

Omniū Notabilium. Litera S.

Sententia excommunicationis an possit ferri pro futura culpa. t.1.p.841.n.3
 Sententia dicta in absentem quandonam rei iudicatæ vim habeat. t.2.p.848.n.3
 Sententia an per appellationem suspendatur, vel omnino extinguatur. t.2.p.848.& seq.n.5
 Sententia interlocutoria potest à iudice reuocari pendente appellatione super ea, exceptis aliquibus casibus: secus est de sententia definitiua. t.1.p.874.num.2.
 Sententiæ venales à corruptis iudicibus prolatae, etiam citra prouocationis auxilium infirmæ. tom.3.p.32.num.5.
 Sententia inducit notorietatem, quæ valet ad multos effectus. t.3.p.80.n.3
 Sententia lata contra sponsalia de futuro, transit in rem iudicatam, nec potest retractari. tom.4.p.15.num.7.
 Sententia in foro Romano quomodo antiquitus proferebatur. t.4.p.22.n.3
 Sententia, quæ vno nititur fundamento, sed falso, & iuri contrario, an sustineatur, si aliud in ea expressum legitimum sit. t.4.p.240.n.4
 Sententiâ prolata super principali, quandonam super accessorio pronuntiari possit. tom.4. pag. 293. num.8.
 Sententia quænam mutari possit ab ipso iudice, qui illam protulit. t.5.p.41.n.4
 Sententia definitiua quandonam prolata dicatur. ibid.
 Sententia à iudice ecclesiastico lata an obliget subditos peccantes extra districtum suæ iurisdictionis, sicut etiam non subditos peccantes intra suæ iurisdictionis districtum. t.5.p.588.n.4
 Sententia quâ formulâ, & quibus verbis concipi debeat, vt finem controuersiæ imponat. t.5. p.627. num.2.
 Separatio quoad thorum successit hodie in locum diuortij, quod iure ciuili olim fiebat, eisdemque effectus operatur. t.4.p.299.n.14
 Sepulchrum monumentum appellatur; & monumentum sepulchrum. t.1.p.885.n.25
 Sepulchrum & ius in eo sepeliendi an præscriptione acquiri possit. t.2.p.687.n.18
 Sepulchra virorum intra monasteria mulierum constructi vetitum est, & cadauera scæminarum intra claustra virorum inferri. tom.3. pag. 26. & 27. num.6.
 Sepulchrum non rarò æterna domus dicitur in antiquis lapidibus. t.3.p.536.n.5
 Sepulchra aliquando intra mœnia vrbs fieri prohibitum fuit. t.3.p.536.n.6
 Sepulchra apud Romanos alia propria singulis, alia communia pluribus. t.3.p.537.n.7
 Sepulchra hæreditaria, & familiaria. ibid.
 Sepulchra priscorum Christianorum: vbi de sepultura in Ecclesia facta. ibid.n.8
 in Sepulchro maiorum deeedentem iacere iucundum est, pro maledictioneque habetur in eo non sepeliri. t.3.p.538.n.8.
 Sepulchrum duplici ratione potest dici proprium. t.3.p.539.n.10.
 Sepulchrorum termini apud Romanos designati, extra quos locus religiosus non censebatur. t.3.p.565. num.4.
 Sepulchrorum religio apud omnes gentes commendatissima fuit. t.3.p.566.n.5
 Sepulchra communiter loca religiosa à Iurisconsultis vocantur. ibid.
 Sepulchrorum venditionem, & permutationem ius

religionis prohibet. ibid.
 Sepulchri emptio ab Abraham facta quomodo excusetur ab omni labe. t.3.p.567.n.7
 Sepulchrum vendito fundo, in quo extat, transit in emptorem. ibid.
 Sepulchrum quod propriis expensis priuatus quisque construxit, vendere potest. ibid.col.2
 Sepulchra Regum Iuda, & ciuium vrbs Hierosolymæ quate à Chaldæis effossa. tom.5. pag. 149. num.5.
 Sepulchrum Davidis ab Hircano Pontifice ad obsidionem vrbs auertendam reueratum. ibid.& seq.
 Sepulchrorum variæ inscriptiones, earumque interpretatio. ibid.p.150
 Sepulchrorum effossore pessimi fures dicuntur. ibid.
 Sepulchrorum effossio an sit crimen peculatus. ibid. num.4.
 Vide in verbo *Thesaurus, Pecunia.*
 Sepultura à fidelibus potest in quacumque Ecclesia eligi: & quid si eâ non electâ decedant. t.1.p.876. num.7.
 Sepultura potest ab vnoquoque eligi; decedens autem electione non facta, in maiorum sepulchro est sepeliendus. t.3.p.534.n.2
 Sepulturæ iure naturali corporibus debita pro diuersitate nationum varius vsus fuit. tom.3. pag.535. num.4.
 Sepulturæ locus diuersis nominibus appellatur. ibid. & seq.n.5.
 Sepultura intra Ecclesiam quando in vsu esse cœperit, & quando prohibita. t.3.p.537.& seq.n.8
 pro Sepulturæ vsu remedia possessoria laicis competunt. t.3.p.539.n.10
 Sepulturam eligens in monasterio, vel loco religioso, ibi sepeliendus est; secus verò si in loco minùs religioso sepulchrum sibi eligat. tom.3. pag.541. num.3.
 Sepultura potest in monasteriis tum monachorum, tum monialium eligi. t.3.p.542.n.5
 Sepultura iuxta, vel supra altare non permittitur. ibid.
 Sepulturam sibi in æde sacra curare sanctum, & pium est. ibid.
 Sepultura in Ecclesia facta prodest ad solatium defunctorum. ibid.p.543.n.6
 Sepultura in Ecclesia quomodo prodest defunctis ibi sepultis. ibid.
 Sepulturæ electio in loco minùs religioso sustinetur, non in loco purè prophano. t.3.p.544.n.9
 Sepultura prætextu appellationis differri non debet. t.3.p.545.n.3.
 Sepultura defunctorum domus est. tom.3. pag.547. num.2.
 Sepultura vtriusque coniugis an debeat esse eadem vbi circa hoc mira exempla referuntur. ibid. num.3.
 Sepulturæ electio est pars vltimæ voluntatis, potestque à quolibet, siue viro, siue scæmina, habente legitimam ætatem talis electio fieri. tom.3.p.548. num.4.
 Sepulturæ electio an possit relinqui in alterius arbitrium. ibid.
 in Sepulturæ electione non attenditur patria potestas, sed tantum ætas filij eligentis. tom.3. p.549. num.7.
 Sepulturâ extra propriam parochiam ab aliquo electâ, quarta portio de relictis Ecclesiæ, in qua sepelitur, propriæ parochiæ debetur. tom.3. p.550. num.3.

Sepultura

Repertorium Generale

- Sepultura ecclesiastica deneganda non est ei, qui casu submersus in flumine occubuit. tom.3. pag.555. num.2.
- Sepultura ecclesiastica excommunicatis est deneganda. t.3.p.559.n.2
- Sepultura priuatio poena grauis apud omnes nationes fuit. t.3.p.560.n.4
- Sepultura ecclesiastica variis facinorosis denegatur. t.3.p.561.col.1.& 2.
- pro Sepultura in Ecclesia præstanda pretium exigere non debet. t.3.p.564.n.2
- Sepultura triplex acceptio. t.3.p.565.n.4
- Sepultura etiam apud Gentiles semper religiosa habitata fuit. t.3.p.566.n.5
- Sepultura commercium quàm legitimè ab Ecclesia prohibitum. t.3.p.566.n.6
- Sepultura venditio prohibetur, sed pro ea sponte oblatum licitè accipitur. t.3.p.568.n.8
- Sepultura quid significet cum prohibetur ne quid pro ea exigatur. t.5.p.107.n.5
- Sepultura modus obseruatus in vrbe Constantinopoli describitur, vbi de triplici feretro defunctorum. t.5.p.109.& 110.n.10.
- Sequester vnde ita dicatur. t.2.p.315.n.4
- Sequestri definitio traditur, & explicatur. ibid.
- Sequester an possideat, an verò tantum custodiat. ibid.n.5.
- Sequestratio quando admittatur. ibid.& seq.n.6
- Sequestratio in quibus rebus fieri possit. t.5.p.317. num.8.
- Sequestratio regulariter prohibita in quibus casibus admittatur. ibid.n.9
- Sequestratio an in omnibus rebus, etiam in pecunia, admittatur. ibid.n.10
- vt Sequestratio fiat, an semper desideretur vt fructus dissipentur. t.2.p.318.n.11
- Sequestratio fructuum quando decernenda in causis beneficialibus. t.1.p.135.n.9
- Sequestrationis vxoris, super cuius coniugio lis pendet, varij casus referuntur. t.4.p.32.n.2
- per Sequestrationem an amittatur rei possessio, & transferatur in sequestrum. tom.4. pag.49.& seq. num.2.
- Sequestrum quoduplex sit. t.2.p.316.n.7
- Sequestrum voluntarium inter, & necessarium quodnam discrimen versetur. ibid.
- Seruitus impedimentum naturale ad ordines dicitur. t.1.p.553.n.13.
- Seruitus vera quibus modis liberis hominibus contingat. t.1.p.557.n.4
- Seruitus in aliquibus casibus admittitur contra libertatem. t.5.p.147.n.4
- Serui homines olim personam legibus non habebant. t.1.p.113.n.3.
- Serui iure ciuili pro mortuis habentur, nec iudices eligi possunt. t.1.p.114.n.3
- Serui in Hispania, Gallia, & Longobardia manumissi per denarium, aut per chartam. t.1.p.540. num.2.
- Serui per chartam quomodo in Ecclesia manumitterentur. t.1.p.541.n.3
- Seruorum Ecclesie manumissio certâ formâ præscriptâ fieri debebat. t.1.p.542.n.4
- Serui plures à dominis manumissi, vt clerici fierent. ibid.& seq.n.5. Et ad redemptionem animæ. ibid. p.542.n.9.
- Serui nec adhuc manumissi sub spe manumissionis ad Ordines promoti fuere. tom.1. pag.543. num.1.
- Seruus fugitiuus libertatem non assequitur, sed iure ciuili Romanorum puniendus fuit. tom.1. p.543. num.2.
- Serui ignoti, & ad gradus ecclesiasticos admissi gesta vires habent. t.1.p.544.n.3
- Serui ante plenam manumissionem ordinari non debent, & fraudulenter ordinati, ignorante domino, & Episcopo, deponuntur, & dominis restituuntur. t.1.p.544.n.5.
- Seruorum ordinatio prohibita iam à temporibus Apostolorum. t.1.p.545.n.7
- Serui in aliquibus casibus non præmissâ manumissionem ordinantur. ibid.n.7.& 8
- Seruorum quanta vilitas fuerit apud Gentiles, fusè exponitur. t.1.p.546.n.9
- Serui cur ab Ordinis sacramento arceantur, non ab aliis. t.1.p.546.n.10
- Serui à Longobardis manumissi seuerâ manumissionis formâ, quæ in Ecclesia celebrari non poterat. t.1. p.547.& seq.n.2.
- Seruus iure Decretalium potuere causâ à Sede Apostolica committi. t.1.p.548.n.14
- Serui Ecclesie educabantur, vt ad ecclesiastica officia, & ordinem clericalem ascenderent: non tamen ab Episcopis sine causa manumitti poterant. t.1.p.550. num.3.
- Serui manumissi vt Parochialibus Ecclesiis præficerentur, quicquid intuitu beneficij acquirebant, Ecclesie eorum accrescebat, nec ad extraneos transire poterat. t.1.p.550.n.4
- Serui Ecclesie an peculium tempore seruitutis acquirere possint. t.1.p.551.n.8
- Seruus ab Ecclesia manumissus, si contra eandem testimonium dicere, vel eam accusare præsumat, in seruitutem redigitur, & honoris gradu priuatur. t.1.p.552.n.9.& 10.
- Seruus manumissus actus Ecclesie prosequi quid sit. ibid.n.11.
- Serui à fidelibus in remedium animæ manumissi, Ecclesie, non patroni liberti fiebant. tom.1. p.553. num.12.
- Seruo manumisso vt clericus fiat, an possint spirituales operæ imponi. t.1.p.554.n.3
- Serui frequenter manumissi vt certæ Ecclesie operas præstarent. t.1.p.555.n.5
- Seruus criminaliter accusatus, siue absens, siue præsens à domino defendi potest, excepto publicanorum seruo; & quare. t.1.p.924.n.4
- Seruus sub conditione legatus, si ab hærede manumittatur, non statim competit ei libertas; secus de seruo sub conditione per fideicommissum relicto. t.1.p.1005.n.22.
- Seruo Ecclesie manumisso non censetur ei peculium concessum; & quando censetur concessum seruis priuatorum manumissis. t.1.p.257.n.3
- Serui Ecclesie manumissi reuocantur in seruitutem, nisi Prælatus eos manumittens ei tantumdem acquiescit. t.3.p.258.n.1
- Serui Ecclesie à Prælatibus ex triplici causa manumitti solent. ibid.n.3
- Serui Ecclesie an in manumissione plenam libertatem consequerentur. ibid.
- Serui Ecclesie benemeriti possunt ab Episcopo manumitti. t.3.p.260.n.7
- Serui Ecclesie iniuste manumissi, an possint aliqua præscriptione se tueri. t.3.p.260.n.8
- Seruorum alienatio aliquando odio eorum, aliquando eorum fauore prohibetur. tom.3. pag.267. num.14.
- Seruus Ecclesie nec alienari, nec permutari potest, nisi sit fugitiuus. t.3.p.339.n.2
- Seruorum

Omniū Notabilium. Litera S.

Seruorum Ecclesiæ tria genera referuntur. *ibid.*
 pag. 340.
 Serui degeneres quinam fuerint. *ibid.*
 Serui Ecclesiæ triplicis generis operas profanas im-
 pendebant. *ibid.* col. 1
 Seruorum Ecclesiæ disciplina, gradus, & prærogati-
 uæ referuntur. t. 3. p. 340. n. 5
 Serui Ecclesiæ tenebantur mitissimo seruitutis genere.
 t. 3. p. 341. n. 6.
 Seruos Ecclesiæ alienare iniustum, illosque ad laica-
 lem potestatem redigi, pœna, & supplicium fuit.
ibid.
 Seruorum Ecclesiæ permutatio absolutè prohibetur,
 etiam cum solennitate. t. 3. p. 341. n. 7
 Serui fugitiui, vel furtiui, an vendi, & alienari pos-
 sint. *ibid.* n. 7
 Serui fugitiui quinam dicantur. *ibid.* p. 342
 Seruus noxæ deditus transit in verum dominium acci-
 pientis. t. 3. p. 362. n. 12
 Seruus pignori datus quomodo possit à proprio do-
 mino hæres institui. *ibid.* n. 13
 Seruus pignori datus à debitore manumitti potest.
 t. 3. p. 376. n. 10.
 Seruus si extra causam peculiarem, & extra rem do-
 mini fideiubeat, inutilis est fideiussio: vbi traditur
 ratio differentiæ intercessionis serui, & filii fami-
 lias. t. 3. p. 405. n. 3
 Serui ob atrocitatem dominorum ad Ecclesiam confu-
 gientes, an sint ab ea abducendi. tom. 3. p. 991.
 num. 8.
 Serui ad monasterium conuolantes, quomodo effi-
 ciantur monachi. t. 4. p. 113. n. 4
 Seruus, qui beneficium libertatis est adeptus, quo-
 modo ad seruitutem redigatur. *ibid.* n. 6
 Seruorum conditio quàm abiecta sit, describitur. t. 4.
 p. 149. n. 3.
 Seruorum coniugium contubernium dicitur. *ibid.*
 Seruus an voluntatem habeat. t. 4. p. 151. n. 7
 in Seruis duplex differentia reperitur quoad sacramen-
 ta matrimonij, & ordinis recipienda. t. 4. p. 152.
 num. 7.
 Seruus matrimonium contrahendo non priuat domi-
 num dominio suo. t. 4. p. 153. n. 10
 Seruus, vel libertus Ecclesiæ an possit mulierem in-
 genuam accipere. t. 4. p. 153. n. 12
 Seruus post manumissionem nouus homo censetur
 quoad ea, quæ iuris ciuilis sunt, non tamen quo-
 ad ea, quæ ex moribus gentium proueniunt. t. 4.
 p. 200. col. 1.
 Serui communis æstimatio quænam fuerit iure ciuili.
 t. 5. p. 136. n. 2.
 Seruus Iudæi, vel Sarraceni quandonam possit in li-
 bertatem absque pretio eripi. tom. 5. pag. 164.
 num. 1.
 Serui an propter dominorum hæresim eripiantur in
 libertatem. t. 5. p. 218. n. 3
 Seruus languidus à domino expositus latinam liber-
 tatem consequatur. t. 5. p. 243. n. 2
 Seruus sanus à domino pro derelicto habitus, liber
 efficitur, si prior se occupet, & pro libero se gerat.
ibid. n. 3.
 Serui phasianarij quinam dicti fuerint apud veteres.
 t. 5. p. 406. n. 6.
 Seneritati aliquid detrahendum est ob multitudinem
 peccantium. t. 1. p. 903. n. 13
 Sexus uterque diuersis mansionibus ab antiquis legis-
 latoribus fuit separatus. t. 3. p. 65. n. 10
 Slewich est ciuitas Episcopalis Germaniæ sub Metro-
 poli Bremensi. t. 4. p. 62. n. 1
 Sicilia regnum tam in spiritualibus, quàm in tempora-

libus ad Romanæ Ecclesiæ patrimonium pertinuit.
 t. 1. p. 232. n. 5.
 Sicilia tota bipartita, etiam in his quæ Ecclesiæ iura
 concernunt. t. 1. p. 867. n. 4
 Sicilia à Sarracenis recuperata in feudum concessa
 fuit à summo Pontifice sub titulo Ducatus, dein-
 de titulo Regni decorata fuit. tom. 2. pag. 571.
 num. 1.
 Sigillum confessionis quid sit, & quàm antiquus eius
 vsus in Ecclesia. t. 1. p. 753. n. 3
 Sigilli obligatio à iure ecclesiastico prouenit, & di-
 uino, ciuili, & naturali nititur. tom. 1. pag. 754.
 num. 4.
 Sigilli obligatio arctè sacerdotes obstringit, pœnis
 etiam in eos propositis: & quænam sint illæ. *ibid.*
 n. 5. & seq.
 Sigillum argumentum est vniuersitatis. tom. 2. p. 349.
 num. 1.
 Sigillum Ecclesiæ dicitur annulus Ecclesiæ. *ibid.*
 pag. 350.
 Sigillum domino ignorante appositum, illi non præ-
 iudicat. *ibid.* n. 2
 Sigillorum vsus apud antiquos in signandis, clau-
 dendisque literis, & instrumentis. tom. 2. p. 490.
 num. 4.
 Sigillum tale debet esse, vt sigillantem in notio-
 nem deducat: vbi aliqua de eorum forma. *ibid.*
 & seq.
 Sigillum plerumque continet insignia, & arma sigil-
 lantis. t. 2. p. 491. n. 5
 Sigilla debent continere literas significatiuas illius,
 cuius sunt. t. 2. p. 491. n. 7
 Sigillum authenticum quodnam sit, & cuius autho-
 ritatis. *ibid.* n. 8
 Sigillum proprium non habet quælibet Ecclesia, sed
 tantum maior. t. 3. p. 411. n. 3
 Sigillo publico & authentico, quod iurisdictionis &
 imperij argumentum est, quinam vti possint. tom. 5.
 p. 466. n. 3.
 Signia ciuitas olim Episcopalis, ad tenue oppidum re-
 ducta fuit. t. 2. p. 63. n. 3
 Signiacum est Monasterium Ordinis Cisterciensis in
 diocesi Rhemenfi. t. 1. p. 135. n. 3
 Silentium etiam in Gentiliū fanis valde studiosè ob-
 seruatum. t. 3. p. 43. n. 8
 Silentium in Ecclesiis fidelium valde à Patribus com-
 mendatum. *ibid.*
 Silentium monachis valde commendatur, præcipuè
 in quibusdam locis. t. 3. p. 37. n. 6
 Silentium in sacris ministeriis maximè conuenit. t. 3.
 p. 885. & seq. n. 3.
 Siluâ cædâ venditâ, an possit rescindi venditio ob
 læsionem vltra dimidiam. t. 3. p. 307. n. 1
 Siluanectum vrbs Episcopalis est in Metropoli Rhe-
 menfi; & quare ita dicta. t. 1. p. 153. n. 1
 S. Siluani monasterium Ordinis D. Benedicti aliquando
 diocesis Morinensis, aliquando Audomarenfis
 fuit. t. 5. p. 635. n. 2
 Simon Magus simoniæ anthor. t. 5. p. 72. n. 11. Cum
 B. Petro disceptat, cuius precibus in terram pro-
 stratus fractis cruribus moritur. tom. 5. pag. 78.
 initio.
 Simonia labe impedit electionem ad quamlibet digni-
 tatem. t. 1. p. 267. n. 5
 Simonia in electione, & collatione beneficij ecclesia-
 stici multimodis committitur, & an in ea dispensa-
 re possit Episcopus. t. 1. p. 367. c. 59. n. 2
 Simoniæ vitium honoris, & detestationis causâ di-
 uersis nominibus canones sacri appellantur. tom. 2.
 p. 322. n. 3.

Repertorium Generale

- in Simoniæ crimine socius criminis & muneris non testificatur; & in eo testimonium vnius non sufficit ad condemnationem. t.2.p.404.n.3
- Simoniæ crimen hæreseon omnium prima, & maxima habita fuit. t.3.p.530.n.2
- Simonia quando committatur in conuentione super beneficio ecclesiastico. t.3.p.249.n.2
- Simoniæ crimen pœna ordinaria punitur, etsi extraordinariè aduersus illud procedatur. tom.5. p.49. num.13.
- Simonia an committatur aliquid accipiendo pro baptismo paruulorum, vel ordinatione clericorum; & quomodo circa hæc cautum sit. tom.5. pag.71. num.8.
- Simoniæ etymon, & origo refertur. tom.5. pag.72. num.11.
- Simoniæ grauitas variis nominibus honoris plenius describitur. t.5.p.73.n.13
- Simoniæ variæ definitiones referuntur, & receptior, & communior eligitur, & explicatur. ibid.n.13
- Simonia in quibus rebus admittatur. tom.5. p.74. num.15.
- in Simonia commissæ in collatione ordinum peccatur contra religionem, iustitiam, & pietatem. ibid. num.16.
- Simonia non committitur in curia Romana aliquid exigendo pro literis quæ in ea expediuntur. tom.5. p.75.n.17.
- Simoniaca corruptela in Gallia circa collationem beneficiorum. t.5.p.75.& seq.n.1.
- ad Simoniæ accusationem quilibet, etiam laicus, admittendus est. t.5.p.76.n.3
- Simonia à Giezi commissæ. t.5.p.79.n.2
- Simonia an iure diuino, vel ecclesiastico tantum damnetur. t.5.p.80.n.5
- Simonia iure diuino prohibita quænam sit; & quænam prohibita iure ecclesiastico. ibid.& p.81
- Simonia in collatione beneficij ecclesiastici quomodo, & quotupliciter contingat. tom.5. pag.87. num.3.
- Simonia triplex refertur, & quomodo realis circa beneficia ecclesiastica committatur, exponitur. ibid.& seq.p.88.
- Simoniâ commissâ, an simoniacus ipso iure priuetur beneficiis. t.5.p.88.n.4.& 5.
- Simonia necessariò committitur in venditione beneficij ecclesiastici. t.5.p.90.n.8
- Simonia in venditione rerum ecclesiasticarum in aliquibus casibus non committitur. ibid.
- Simonia quandonam committatur exigendo ab electo cautionem de indemnitate rerum beneficij. ibid. col.2.
- Simonia an committatur per omissionem actus spiritualis pro pretio temporali. t.5.p.91.n.3
- Simonia in receptione chrismatis inter parochos, & Episcopos commissæ. t.5.p.93.n.3
- Simonia an propriè committatur in acceptione pretij pro chrismate. t.5.p.94.col.2
- Simonia committitur recipiendo pretium pro habitu monastico, & illud recipientes suspenduntur ab officio. t.5.p.98.n.3.5
- Simonia non committitur paciscendo de pretio pro sustentatione religiosi, si monasterium tenues redditus habeat. t.5.p.99.n.6.& 7
- Simonia an committatur in venditione habitus Equitum Militarium. t.5.p.99.n.8
- Simonia an committatur redimendo vexationem iustè, vel iniustè factam circa rem spirituales, aut spiritualibus annexam. t.5.p.103.n.2.& p.106.n.3 & p.115.n.5.
- Simonia per malitiam tertij in electione interueniens, non vitiat illam, secus aliàs, etsi ignoranter interueniat. t.5.p.105.n.2
- Simoniam in collatione, & acquisitione beneficij scienter interuenientem quis absoluerè possit. ibid. num.3.
- Simoniæ vitium an æquali pœna puniatur, si claruerit per accusationem, sine per inquisitionem. t.5. p.110.& seq.n.3.
- Simonia an committatur in venditione, vel alienatione beneficiorum ecclesiasticorum. tom.5.p.119. num.3.
- Simoniæ communis diuisio traditur. tom.5. pag.125. num.2.
- Simonia mentalis quænam dicatur, & quomodo contingat. ibid.
- Simoniæ quædam species committitur, si Ecclesia, vel iurisdicção ecclesiastica sub annuo censu concedatur. t.5.p.128.n.4
- Simoniæ pœna præcipua quænam sit. t.5. p.78. num.4.
- Simoniaci non possunt etiam post pœnitentiam peractam Missam cantare. ibid.n.2
- Simoniacus an ipso iure priuetur beneficiis obtentis. t.5.p.88.n.4.& 5.
- Simoniacus beneficij possessor per vim spoliatus non restituitur. t.5.p.89.n.6
- Simoniacus tenetur beneficium restituere cum fructibus etiam in foro conscientie: & cuiusmodi sint fructus restituendi in hoc casu. ibid.n.6
- Simoniacus mentalis an teneatur ad restitutionem rei cum intentione simoniaca acceptæ. tom.5. p.125. num.3.4.
- Sipontium ciuitas est Archiepiscopalis Regni Neapolitis à Sarracenis deleta. t.3.p.891.n.1
- Sinuerena nobilis ciuitas est Italiæ in sinu Calabriae. t.3. p.218.n.2.
- Sobrietas, & pudicitia iuuenum rara: vide in verbo *Iuuenis*.
- Soceri vtriusque coniugis an gaudeant priuilegio, ne ultra quàm facere possint, conueniantur. t.3.p.418. num.11.
- Socer nurui semper loco parentis est. ibid.
- Socer an semper prædicto priuilegio gaudeat, & an possit dari casus, in quo eo non fruatur. ibid. pag.419.
- Socer priuilegium carnaliter cognoscens quibus pœnis plectendus sit. t.4.p.175.n.4
- Societas an censetur contracta inter maritum & uxorem constante matrimonio. tom.4. p.286. & seq. n.4.& 5.
- Societas à Christiano cum Iudæis lucri causâ contracta, quid indignum est. t.5.p.156.n.4
- Socij propriè dicuntur consortes, eisque competit priuilegium, ne ultra quàm facere possint, conueniantur. t.3.p.417.n.10
- Socio se socium neganti priuilegium prædictum denegatur. ibid.p.418
- Sofredus Presbyter Cardinalis ad expeditionem Terræ sanctæ ab Innocentio III. missus. tom.1. pag.215. num.8.
- Sollemnitatis requisita in alienatione rerum Ecclesiæ, an consuetudine minui possit. t.2.p.747.n.5
- Solidus quid sit, & quàm varius eius valor apud Romanos fuerit. t.1.p.797.n.3
- Solidi valor varius apud varias gentes. ibid.
- Solidus moneta est ab antiquo vsu recepta, sed varius eius valor fuit. t.5.p.100.n.2
- Solitudo omnia mala viuentibus sine teste persuadet. t.3.p.725.n.3.

Omniū Notabilium. Litera S.

Soluens indebitum per errorem dupliciter errare potest, & quādonam repetitio ei concedatur. t.3. p.424. num.5.

Soluenti per errorem scienter indebitum quādonam repetitio concedatur, vel denegetur. tom.3. p.425. num.6.

Vide in verbo *Condictio*.

S. Sophia celebre templum in vrbe Constantinopolitana. t.3. p.194. n.2

Sora ciuitas Italiæ Cathedrâ Episcopali decoratur, quæ vnicam tantum dignitatem habet. tom.4. p.31. num.1.

Sorores adoptiue clericis olim cohabitantes, quænam fuerint. t.3. p.66. & seq. n.14

Sororis nomen, & fratris olim apud Gentiles suspectum fuit. ibid. p.67

Sortes in libris, vel taleis pro futuris sciendis non sunt faciendæ. t.5. p.382. n.4

Sortes Sanctorum & Apostolorum quænam fuerint, variis exemplis ostenditur. tom.5. pag.383. & seq. num.7.

Sortis consultoriæ vsus, vt licitus sit, quæ requirantur. ibid.

Sors diuinatoria penitus ab Ecclesia improbat, ibid.

Sors diuinatoria dupliciter fieri potest. ibid.

Sors quid sit in iure, & quomodo apud bonæ notæ Authores accipiatur. t.5. p.390. n.6

Sortium diuisio, & differentiæ traduntur. ibid. n.7

Sortium iudicium est valde periculosum, & à disciplina ecclesiastica alienum. ibid. & seq. n.8

Sortium vsus an possit aliquando esse in electionibus ecclesiasticis licitus: vbi de electione D. Mathiæ facta per sortes ab Apostolis. t.5. p.391. & seq. n.9. & seqq.

Sortilegium in genere quæ crimina comprehendat, & quid sit propriè & strictè sumptum. tom.5. p.383. num.6.

Vide in verbo *Sors, Sortitio*.

Sortitio quàm varia sit superstitio, & quàm variè olim fieret. t.5. p.383. n.6

Sortitio ab Ecclesiæ Patribus prohibita. tom.5. p.384. num.8.

Sortitio an possit in aliquibus casibus esse licita. t.5. p.385. n.9.

Sotulares rostrati antiquis Gallis sacerdotibus prohibiti in variis Synodis prouincialibus. tom.3. p.53. num.7.

Spadones an sint habiles ad contrahendum matrimonium: vide in verbo *Matrimonium*.

Spalatra ciuitas in Sclauonia Archiepiscopali Cathedrâ decorata. t.1. p.582. n.5

Spalla pars animalis est, quæ aliter friscinga dicitur. t.3. p.325. n.1.

Species apud Iurisperitos est quod à Dialecticis indiuiduum vocatur. t.1. p.80. n.13

Species generi derogat quoties in eodem negotio concurrunt, & ambo simul consistere nequeunt. t.1. p.80. n.14.

Spectacula, & ludos diebus Dominicis edere prohibitum fuit. t.2. p.172. n.13

Spectacula olim duplicis generis edita populo Romano. t.3. p.400. col.1

Vide in verbo *Certamen*.

Spes an sufficiat ad pactum stabiliendum, & an vendi, hypothecæ subici, de eâve pacisci possit. tom.1. p.874. n.7.

Spirium variæ acceptiones, & quid propriè significet. t.5. p.74. n.14.

Spiritualia quænam dicantur, & vnde procedant. ibid.

D.D. Gonzal. in *Decretal. Index generalis*.

Spiritualia per essentiam, per causam, & per effectum, ibid.

Spiritualibus annexa diuersi generis. ibid.

Spoletum nobilis Italiæ vrbs est, quam magnificè auxit Theodoricus Gothorum Rex; sed cladem magnam à Friderico Oenobarbo passa est. t.3. p.544. & seq. n.1.

Spoletum antiquissima ciuitas Episcopalis, olim Longobardorum Principum sedes. tom.3. pag.822. num.1.

Spoletum vrbs antiquissima Vmbriæ, excidium passa, deinde restaurata, suauē Romanorum Pontificum iugum accepit. t.5. p.535. n.2

Spoliatum sine violentia deiectus, est etiam restituendus, sed non ante omnia. tom.2. pag.91. num.10.

Spoliatum ante omnia esse restituendum, quibus iuris authoritatibus probetur. tom.2. pag.203. num.14.

Spoliatus per vim, & spoliatus alio modo, in quo differant. t.2. p.204. n.21

Spoliatio per vim agenti ad restitutionem spoliū diuersimodè potest obici. tom.2. pag.204. num.22.

Spoliatus agens interdicto possessorio recuperandæ, non tenetur ante restitutionem, nisi super alia spoliatione spoliatori respondere, potest tamen ab agendo repelli per exceptionem spoliationis. t.2. p.212. n.4.

Spoliatus ante omnia, nullâ exceptione dominij causam attingente admittit, est restituendus. ibid. p.213. n.6.

Spoliatus per vim ante omnia est restituendus, non obstante exceptione, quæ respiciat dominium, seu proprietatem rei. tom.2. pag.254. n.4. & p.256. num.9.

Spoliatus iuribus incorporalibus non statim restituitur. t.2. p.256. n.10

Spoliatus iure percipiendi decimas in aliena parochia quomodo restituatur. tom.2. pag.258. numero 13.

Spoliatus renunciens per vim, ante omnia est restituendus. t.1. p.1014. n.5

Spolium oppositum in modum mutue petitionis, simul est tractandum; oppositum verò per viam exceptionis, prius est probandum, & eo probato, reus non restituitur. tom.2. p.203. n.19. & p.205. num.23.

Sponsa quænam dicantur. t.4. p.14. col.1

Sponsa in pluribus affimilatur vxori. tom.4. pag.20. num.9.

Sponsa etiam non nubilis ætatis, defuncto sponso non potest ab eius consanguineo duci. tom.4. p.25. num.3.

Sponsalia alia simplicia sunt, alia iuramento firmata. t.2. p.586. n.2.

Sponsalia non transeunt in matrimonium propter nihil ad copulam. t.2. p.513. n.10

Sponsalia de futuro, etiam iuramento firmata, mutuo partium consensu dissoluantur. tom.4. p.12. num.2.

Sponsaliorum variæ acceptiones. ibid. n.3

ad *Sponsalia* trahuntur leges multæ de matrimonio agentes. ibid. & seq.

Sponsaliorum frequentior, & gemina acceptio. t.4. p.13. n.5.

Sponsalia solebant olim à Iurisperitis concipi; sponsalitiæque conventiones vltimum in tabulas referri: vbi de aliis formulis sponsaliorum. ibid. & seq.

n

Sponsalio

Repertorium Generale

Sponsaliorum definitio traditur. tom. 4. pag. 14. num. 6.
Sponsalia inter, & nuptias datur in re, & tempore discrimin. ibid.
Sponsalia sub culpa lethali sunt adimplenda, nullā datā iustā excusationis causā. ibid. & seq.
Sponsalia mutuo consensu contrahuntur, & contrario dissensu dissoluantur. t. 4. p. 15. n. 7
Sponsalia cum puella nondum septenni contracta an inducant impedimentum publicæ honestatis. t. 4. p. 16. & seq. n. 2.
ex sponsalibus oritur impedimentum publicæ honestatis inter sponfos, & eorum consanguineos. t. 4. p. 18. n. 3.
Sponsalia consensu interno carentia an producant hoc impedimentum. t. 4. p. 20. col. 1
Sponsalia ex quali absentia sponsi dirimi possint: vide in verbo Absentia.
*Sponsalia plerumque iuramento interposito firman-
 tur.* t. 4. p. 38. n. 2
*Sponsalia de futuro dissoluantur per matrimonium pos-
 tea consummatum, non autem per similia sponsa-
 lia de futuro, etiam si iurata: & circa hoc plures
 afferuntur casus.* t. 4. p. 52. n. 3
*Sponsaliorum, & nuptiarum an sit eadem ratio
 quoad edictum prohibitorium.* tom. 4. pag. 53.
 num. 3.
in Sponsalibus promissio pœnæ inutiliter adiicitur.
 t. 4. p. 62. n. 2. & p. 63. n. 4.
in Sponsalibus tantum stipulari potest quod interest.
 t. 4. p. 64. n. 5.
*in Sponsalibus & matrimoniis præmium potest ap-
 poni, & promitti.* t. 4. p. 65. n. 8
*Sponsalia de futuro transeunt in matrimonium de
 præsentī per copulam subsequutam; non ta-
 men per amplexus, & oscula.* tom. 4. pag. 66.
 num. 2.
*Sponsalia de futuro soluuntur per matrimonium de
 præsentī.* t. 4. p. 67. n. 3
*Sponsalia inter infantes contracta, vel à minori cum
 infante, pro infectis habentur, adeo ut nec im-
 pedimentum publicæ honestatis producant.* tom. 4.
 p. 83. n. 1.
*ad Sponsalia contrahenda an desideretur septennium
 esse completum.* t. 4. p. 84. n. 4. 5
*Sponsalia non possunt contrahi ab his, qui con-
 sensum præstare non possunt.* ibid. & seq. nu-
 mero 6.
Sponsaliorum tempus coarctatum ex lege Papia. t. 4.
 p. 85. n. 8.
*Sponsalia ab impuberibus, vel vno pubere, & altero
 impubere contracta, quomodo dissolui possint.* t. 4.
 p. 88. n. 1.
*Sponsalia de futuro propter lepram superuenientem
 dissoluantur, non verò de præsentī.* tom. 4. p. 145.
 num. 8.
*Sponsalia sub conditione contracta an diriman-
 tur per matrimonium postea subsequutum, insu-
 per habitā conditione: vide in verbo Matrimo-
 nium.*
*Sponsio aliquando accipitur pro pignore à certantibus
 deposito.* t. 1. p. 43. n. 4
*Sponsio olim Romæ usitata à litigatoribus se inuicem
 prouocantibus.* ibid. p. 44
*Sponsio aliquando tantum promissionem continet,
 licet regulariter supponat stipulationem.* ibid.
*Sponsio facta populo à Domino de terra promissio-
 nis.* ibid.
*Sponsio fidelitatis quid sit, & quando eius usus ince-
 perit: vide in verbo Iuramentum.*

*Sponsus tenuens sponsalia adimplere, quomodo com-
 pellendus sit.* t. 4. p. 16. n. 8
*Sportula iudicibus assignatæ quid sint, & unde colli-
 gebantur.* t. 3. p. 33. n. 8
*Sportularum taxatio facta à Iustiniano, ut iudicium
 sordibus obuam iret.* ibid.
*Stallum, siue stallus, est sedes vnius Canonici in cho-
 ro, apud Ecclesiasticos scriptores.* tom. 1. pag. 103.
 num. 12.
*Stallus est locus cuiusque clerici, aut religiosi in
 choro; inde installare pro ponere in sede.* tom. 5.
 p. 122. n. 2.
*Stationis verbum castrense est; unde & milites statio-
 narij.* t. 3. p. 946. n. 5
Stationis variæ acceptiones. ibid. & seq.
Statio apud Christianos quid sit. ibid. p. 947
*Statio ex deuotione tenebatur, & quomodo soluere-
 tur.* ibid.
*Statutum factum à Canonicis inæqualitatem conti-
 nens respectu prouentuum præbendarum, inuali-
 dum est.* t. 1. p. 56. n. 13. & 15
*Statutum à maiori parte Capituli qua ratione ab om-
 nibus seruari debeat.* t. 1. p. 57. n. 16
*Statuta laicorum non ligant Ecclesiasticos, nec bona
 Ecclesiæ comprehendunt.* t. 1. p. 58. n. 6
Statutum quid sit, & qui ea facere possint. t. 1. p. 60.
 num. 9.
Statutum facere de lege iurisdictionis est. ibid.
 num. 10.
*Statuta varia contra Ecclesiam & Ecclesiasticas perso-
 nas non valent.* ibid. p. 61. n. 11
*Statuta Capitularium Galliæ quare etiam ab Ecclesia-
 sticis obseruentur.* t. 1. p. 62. & seq. n. 14
*Statuta communitatis quando obligent successores in
 ea.* t. 1. p. 70. n. 1
*Statutum alicuius collegij, vel communitatis con-
 firmatum per legitimum superiorem, an possit ab
 eodem collegio, vel communitate reuocari, non
 obstante confirmatione superioris.* tom. 2. pag. 906.
 num. 8.
*Statutum iuramento firmatum non potest à statuen-
 tibus mutari.* t. 3. p. 165. n. 7
Statuta humana mutantur pro varietate temporum.
 t. 4. p. 208. n. 2.
*S. Stephani monasterium in ciuitate Bononiensi, Or-
 dinis D. Benedicti, à quo constructum.* t. 1. p. 833.
 num. 1.
*Stephanus I. quondam Pontifex creatus, & marty-
 rio coronatus.* t. 5. p. 646. n. 1
Sterilitas est legitima causa minuendæ pensionis. t. 3.
 p. 328. n. 3.
Sterilitatis causæ variæ referuntur. ibid. & n. 4. & p. 328.
 num. 5.
*Sterilitas apud Gentiles aliquando fuit inducta præ-
 stigiis, & carminibus magicis.* t. 3. p. 329. n. 5
*Sterilitatis casus varij referuntur, in quibus condu-
 ctor liberatur, vel non, ab onere soluendi pen-
 sionem.* t. 3. p. 330. n. 6
*Sterilitas attento iure ciuili sufficiens causa est ad di-
 rimendum matrimonium; non tamen apud catho-
 licos.* t. 4. p. 212. n. 2
*Stipulatio aliquando epistola à Paulo Iuriconsulto
 dicta est.* t. 2. p. 502. n. 2
Stipulatio facta sine causa, an sit alicuius momenti.
 t. 2. p. 503. n. 5. & p. 504. n. 7.
*Stipulationem factam fuisse sine causa, quis probare
 debeat, actor an reus.* tom. 2. pag. 504. & seq.
 num. 7.
*Stipulatio sine causa facta, an reddatur efficax acce-
 dente iuramento.* t. 2. p. 505. n. 9
 Stipulatio

Omniū Notabilium. Litera S.

Stipulatio simplæ, & duplæ quid sit, & quando admittatur. t.3.p.321.n.11
Stipulatio simplæ, & duplæ ad quid necessaria, & utilis sit. ibid.p.322
Stipulatio duplæ non præstat, nisi de ea expresse conventum sit. ibid.
Stipulatio ut res mea mihi detur, nulla est; secus stipulatio, ut res propria restituatur. tom.3. pag.393. num.12.
Stuprator an non teneatur virginem dotare, nisi eam per seductionem defloraverit. tom.5. pag.299. num.2.
Stuprator an teneatur dotare virginem, quam defloravit, si ipsa cum ducere nolit. tom.5. pag.300. num.7.
Stuprator virginis tenetur eam ducere in uxorem, aut dotare. t.5.p.301.n.3
Stipulatio pœnalis in sponsalibus adiecta, an utilis sit: vide in verbo *Sponsalia*.
Stoicorum error circa mortem sibi ipsi inferendam. t.3. p.555. & seq.n.4.
Strigoniensis Archiepiscopatus ubi situs, eiusque Archiepiscopulū dignitas. t.1.p.218.n.1
Studia bonarum literarum ad veram, orthodoxamque fidem agnoscendam, & defendendam perquam necessaria sunt. t.3.p.176.n.4
Studia literarum magnis, & multis laboribus constant. ibid.
Studia literarum valde commendanda sunt in laicis, sed magis in ecclesiasticis. ibid. & seq.
Studia generalia, liberaliumque artium disciplina, & literarum cognitio magnam Reipublicæ utilitatem afferunt. t.5.p.132.n.3
Studia generalia instituta in omnibus bene moratis Rebus publicis. ibid.p.133
 Vide in verbo *Schola*.
Stuprator virginem defloratam ducens, ad quod per sententiam damnatus fuerat, condemnatur. tom.5. p.302.n.6.
Stuprator damnum corruptæ virgini illatum reparare debet. ibid. & seq.n.7
Stuprum quid fuerit apud antiquos. tom.5. pag.301. num.5.
Stuprum quænam species delicti sit hodie. ibid.
Stupri definitio traditur, & explicatur. ibid. & seq.
Stuprum quibus pœnis puniatur, tam ex iure canonico, quam Cæsareo. t.5.p.302.n.6
Stigmata reorum frontibus inusta denotantia crimen commissum. t.5.p.373. & seq.n.8
Stigmata in variis corporis partibus inusta. ibid. p.374. num.9.
Stigmata à cacadæmonibus Christianis inusta. ibid. & seq.
Stylus aliquando instrumentum, aliquando praxim in Tribunali receptam significat. tom.2. pag.913. num.7.
Suanensis ciuitas in Hetruria sita, Cathedrali Sede condecoratur. t.1.p.802.n.1
Subdelegatus an consulere debeat delegantem: & quis possit subdelegare: vide in verbo *Delegatus*.
Subdiaconatus primis Ecclesiæ sæculis sacer gradus non credebatur, & à sacris Ordinibus prorsus alienus erat. t.1.p.476.n.6
Subdiaconi tanquam tabularij deferuiebant Episcopis, & Leuitis tanquam subrogati in locum Nathinæorum Templi Salomonis. tom.1. pag.489. num.8.
Subdiaconi gradus iam temporibus Gregorij Magni inter ordines sacros enumerabatur. ibidem num.8.

D.D.Gonzal. in Decretal. Index generalis.

Subdiaconi olim castitatis voto non ligabantur. t.1. p.489.n.9.
Subdiaconus in Episcopum eligi potest. tom.1. p.490. num.11.13.
Subdiaconus in Episcopum ordinari nequit. tom.1. p.490.n.14.
Subdiacono an imponatur manus in eius ordinatione. t.1.p.519.n.2.
Subdiaconi, & cæteri omnes inferioris gradus clerici Diaconis, & Presbyteris semper obedientiam, & reuerentiam præstare. t.1.p.840.n.4
Subdiaconis an aliquando licuerit coniugium contrahere. t.3.p.88. & seq.n.10. & 11
Subdiaconus calumniosè accusans, gradu ipso priuatur, & verberibus afficitur, ac in exilium mittitur. t.5.p.62.n.5.
Sublacenſe monasterium præcipuum Ordinis D. Benedicti caput, in quo disciplinam monasticam valde accuratè seruari curant summi Pontifices. tom.3. p.735. & seq.n.1.
Subreptio quid sit, & in quo differat ab obreptionis vitio. t.1.p.124.n.4
Subsidium charitativum potest ab Episcopis iusta exigente causa exigi: & quænam ad hoc causa legitima censeatur: vide in verbis *Cathedraticum*, *Synodaticum*.
Substantia in iure passim pro censu, & patrimonio accipitur. t.3.p.450.n.4
Substitutiones precativæ apud veteres Romanos vtitatæ quænam. t.2.p.357.n.9
Succentor quis sit, & eius officium. tom.1. pag.155. num.2.
Succesſio in dignitatibus sæcularibus an sit electioni præferenda. t.1.p.222.n.3. & p.223.n.7
Succesor lato modo vocatur is, qui in alterius locum subrogatur, licet eius hæres non sit. t.1.p.55. num.8.
Succesores sacrilegorum, & rerum Ecclesiæ inuasorum, omni honore ab Ecclesia consequendo priuantur. t.1.p.326.n.13
Succesor in Ecclesia tenetur soluere debita ob eius utilitatem à prædecessore contracta. tom.3. p.409. num.3.
Succesor in beneficio non tenetur ad omnia debita à prædecessore contracta soluenda, sed tantum ad aliqua; & ratio differentię traditur. tom.3. p.410. num.5.
Succinctorium quodnam genus vestis sit: vide in verbo *Cingulum*.
Suellis ciuitas fuit in Sardinia Episcopali Cathedrâ decorata. t.1.p.219.n.9
Suessæ, hodie Sessa, celebris vrbs est Italiæ in agro Vestino. t.3.p.222. & seq.n.1
Suessionensis vrbs præclara in prouincia Rhemenſi breuiter describitur. t.2.p.116.n.1
Suessionensis ciuitas Cathedrâ Episcopali iam à temporibus D. Petri decoratur. ibid.
Sueuorum regnum in Gallecia quandiu durauerit. t.3. p.692.n.1.
Sueuorum regnum ad plagam Septentrionalem olim electiuam dignitatem habebat, quam postea hæreditariam fecit. ibid. col.2
Suffraganeus potest ex delegatione Archiepiscopi consecrare Coepiscopum: & cui suffraganeo sit in hoc casu delegatio facienda. tom.1. pag.777. num.5.
Suffraganeus an possit inuitus cogi ad suscipiendam delegationem. ibid. n.1
Suffragia quomodo sint in electione colligenda: vide in verbo *Scrutator*, *Votum*.

Repertorium Generale

Suffragium an possit in scriptis per electorem mitti. t.1.p.346.n.12.
Suffragium factum tantum præstitum in comitiis generalibus. t.1.p.353.n.4
Suffragium pro pretio empti officij, & pro patrocinio, aut auxilio alicuius rei consequendæ gratiâ sumitur. t.1.p.866.n.18
Suggestum non solum dicitur quod petitur, sed etiam quod allegatur. t.1.p.109.n.18
Sumptus necessarii à quo præstari debeant testibus: vide in verbo *Testis*.
Supplicatio in iure quid significet; & quid sit supplicare. t.1.p.979.n.3
Supplicationes publicæ in calamitatibus, & populi pressuris, à Græcis Litanæ, à Latinis Rogationes dictæ: vide in verbo *Litania*.
Supplicia reis infligi diebus festiuis ciuiles leges prohibere. t.2.p.170.n.11
Supplicium diebus festiuis inflictum ob aliqua debita grauiora. ibid. & p.171
Supplicium quo notius est, plus ad exemplum & emendationem proficit. t.5.p.462.n.5
Surdi, qui nihil penitus audiunt, à iudicandi munere arcentur. t.1.p.114.n.3
Surrentina ciuitas in Campania iam antiquitus Cathedrali Episcopali decorata. tom. 1. pag. 229. num. 2.
Surrentum ciuitas est Archiepiscopalis in Campania, à primis Ecclesiæ sæculis Cathedrali Episcopali decorata. t.2.p.448.n.1
Surrentum proditoriè Orthoni IV. Imperatori traditum. ibid.
Susceptores in baptismo ab initio Ecclesiæ admissi: vide in verbo *Comptar*.
Suspectus de hæresi quâ pœnâ puniendus veniat, nisi se purgauerit. t.5.p.209.n.1. & 2
Suspectus de hæresi condemnatur, quæ præsumptio requiratur & sufficiat. ibid. n.3
Suspensio quid sit. t.1.p.281.n.18
Suspensio alia vt pœna, alia vt censura infligitur, & quid inter eas intersit. ibid.
Suspensio aliquando confunditur cum excommunicatione; & in quo ab ea differat. ibid.
Suspensio multiplex refertur. ibid. n.18
Suspensionis effectus recensentur. tom. 1. pag. 282. num. 20.
Suspensio propter ordines extra tempora receptos imposita, an incuratur ipso iure. tom. 1. pag. 436. num. 7.
 Vide in verbo *Ordinatio*.
Suspensio quæ incurritur in pœnam delicti, regulariter perpetua intelligitur. t.3.p.412.n.5
Suspensio quam incurrit Ecclesiæ Prælati obligando res Ecclesiæ pro alienis debitis, non potest ab Episcopo relaxari. ibid.
Suspensio ob ebrietatem clericis indicta, temporaria est, non perpetua. t.3.p.50.n.9
Suspensionis multiplex acceptio refertur, & quæ pœna ecclesiastica sit. t.5.p.430.n.9
Suspensionis nomen suas phrasas & periphrasas habet. ibid.
Suspensionis definitio traditur, & diuisio. t.5.p.431. num. 10.
Suspensio ad tempus facta non est propriè censura. ibid. n. 11.
Suspensio lata ad tempus potest imponi absque præuia monitione, & tolli absque absolutione. ibid.
Suspensio siue tanquam censura lata, siue tanquam pœna ad tempus imposita, priuat sacro ministerio. t.5.p.431.n.12.

Suspensio siue ab homine, siue à iure lata, est eiusdem speciei, & eundem producit effectum. ibid. Et an semper vera sit hæc doctrina. ibid. & seq. n. 13. 14.
Suspensus nec potest eligi, nec eligere ad dignitatem Ecclesiasticam. t.1.p.196.n.12
Suspensus non priuatur facultate eligendi, ex Concilij Lateranensis decisione. tom. 1. pag. 308. num. 3.
Suspensus à beneficio non est priuatus eligendi facultate. t.1.p.346. & seq. n. 3
Suspensus partialis ab ea parte officij suspenditur, quam iudex expressis verbis comprehendit. tom. 1. p. 369. n. 8.
Suspensus per triennium in suspensione persistens, priuatur beneficiis obtentis, & durante suspensione eligi non debet. t.1.p.486. n. 1
Suspensus ab officio absolute eligi non potest ad noua beneficia. ibid. n. 4
Suspensi electio ad beneficium non est ipso iure nulla, sed irritanda. ibid. n. 5
Suspensus an possit agere in iudicio, & in quibus causis audiri possit. t.2.p.647. n. 2
Suspensus ab officio non est per consequens semper suspensus à beneficio. t.5.p.526. n. 2
Suspicio criminis præstat aliquando sufficientem causam ad procedendum contra ipsum. tom. 5. p. 77. num. 2.
Suspicio an præstet sufficientem causam ad procedendum contra aliquem, & eum damnandum. tom. 5. p. 310. n. 2.
Sutrium antiquissimum Etruscorum oppidum est, iam à temporibus Apostolorum Ecclesiâ Cathedrali decoratum. t.2.p.234. n. 1
Syluaneum ciuitas Galliæ vnde ita dicta sit, & à quo tempore Cathedrali Episcopali decorata. t.5. p. 52. num. 1.
Syluester Papa quondam creatus Pontifex. tom. 2. p. 182. n. 5.
Syluester multorum patrator miraculorum Constantinum Magnum baptizat. ibid.
Syluestri Ecclesiæ Romæ à quo condita, restaurata, & cui dicata. t.1.p.68. n. 1
Symbolum Apostolorum quando compositum, & vnde ita dictum. t.1.p.17. n. 38
Symbolum Apostolorum in initio omnium Conciliorum recitatum. ibid.
Symbole varia, quæ tempore mediæ ætatis in vsu erant ad traditionem possessionis rei designandam. t.1.p.172. & seq. n. 18.
 Vide in verbo *Traditio*, & *Possessio*.
Symbolum Græcum nomen est; & quare ita dictum. t.3.p.50. n. 10.
Symbolum in Missis solennioribus recitatur, & in minoribus festiuitatibus omittitur. tom. 3. p. 871. num. 4.
Synagoga quid sit, & quid significet. tom. 5. pag. 141. num. 7.
Synagoga Iudæorum in ciuitatibus Gentilium constructæ. ibid.
Synagoga diuersæ Hierosolymis. ibid. & seq.
Synagoga etiam à priuatis hominibus constructæ. ibid. p. 142.
Synagoga à Iudæis triplici ex causa construebantur. t.2.p.142. n. 8.
Synagoga veteres reficere quare Iudæis permittitur, nouas verò construere prohibeatur. ibid. num. 9.
Synagogis reficiendis cooperari nullo modo Christianis licet. ibid.
 Synagoga

Omniū Notabilium. Litera S.T.

Synagoga Iudæorum quare permittantur. t.1.p.143. num.10.
Syndereſis ſubſeruit operationi ſecundum rationem naturalem. t.1.p.4.n.9
Syndicus quis ſit, à quo conſtituatur, & quomodo à procuratore diſtinguatur. tom.1. pag.240. num.8.
Syndicus à quibus conſtitui poſſit; & quid in eius conſtitutione obſeruandum. tom.1. pag. 941. num.9.
Syndicus quis conſtitui poſſit, & quid ſemel conſtitutus agere debeat. ibid.n.10
Syndicus ſæpe pro procuratore ſumitur. tom.1. p.942. num.14.
Syndicus quando à monachis ſede Abbatiali vacante conſtitui poſſit. t.1.p.977.n.5
Synodaticum an ſit eadem penſitatio Epifcopo facienda, ac Cathedraticum: vide in verbo *Cathedraticum*.
Synodus Antiochena prima ab Apoſtoliſ celebrata; & quid in ea ſtatutum. t.1.p.17.n.39
Synodus ſexta quænam ſit. t.1.p.490.n.10
Synodus ſeptima aduerſus quos celebrata. t.1.p.492. num.1.
Synodus Trecacenſis in Gallia à Ioanne VIII. Rom. Pont. celebrata. t.1.p.747.n.1
Synodi quare Concilia diœceſana & ciuilia vocentur. t.1.p.831.n.6.
Synodi qua de cauſa conuocari, & quid in eis poſſint ſtatuerè Epifcopi. ibid.n.7
Synodus Turonenſis contra Viſtorem Antipapam quando fuerit celebrata. t.3.p.139.n.1
Synodus & ſynodaticum plerumque pro penſione nummaria, quæ bis olim in anno pendebatur, accipiuntur. t.3.p.822.n.2
 Cætera vide in verbo *Concilium*.
Syracufa Græcarum urbium maxima, fideliffimaque fuit. t.2.p.223.n.3
Syracufa urbium Græcarum fideliffima, & antiquiffima Cathedralis. t.2.p.526.n.1
Syracufani Epifcopi dignitas, & authoritas. ibid.n.2. & p.527.n.3.

T.

T*abella* ſæpe occultat vitioſam, & calumnioſam accuſationem. t.4.p.252.n.2
Tabellæ accuſatoriæ vſus in Hiſpania an ſit legitimus. ibid.p.253.
Tabellionum vſus à Chriſtianis Imperatoribus adinuentus ad conſcienda instrumenta. tom.2. pag. 477. num.7.
Tabelliones quinam fuerint in prima eorum origine, & quodnam eorum officium in conſciendis instrumentis. ibid.& ſeq.n.8
Tabellio publicus duorum teſtium vices ſuſtinet. t.2. p.499.n.15.
Tabellio plerumque cum tabulario confunditur; & in quo ab eo differat. tom.2. pag.507.& ſeq. num.1.
Tabellionum baſtardellum, ſeu broliardellum quid, & vbi vſitatum. t.2.p.509.n.3
Tabellio ſuperſtes poteſt notas defuncti in publicam formam extendere, aliquibus requiſitis adhibitis. ibid.
Tabularij quinam fuerint apud antiquos, & quodnam eorum munus, & conditio. tom.3. pag.1017. num.2.
Tabularium quid ſit. ibid.
Tabularij varij referuntur. ibid.& col.2
 D.D.Gonzal. in Decretal. Index generalis.

Tabularij officium clericis interdictum quodnam ſit. ibid.
Tabularij officium apud Græcos honorabile. ibid.
Tacens pro conſentiente habetur; & ſi ex duobus illatis alterum negat, reliquum affirmare præſumitur. t.2.p.523.n.2
Tacens quandonam pro conſentiente non habeatur. t.2.p.524.n.4.
Tacens, & præſens quandonam neque fateri, neque negare videatur. t.2.p.526.n.7
Taciti, & expreſſi diuerſum eſt ſæpe in iure iudicium. t.3.p.422.n.18.
Taciturnitas præcipua eſt ex coniecturis, quibus voluntas eruitur. t.2.p.524.n.5
Taciturnitas inducit mandatum, & tacentem obligat. ibid.p.525.
Taciturnitas non eſt medium inter conſenſum, & diſſenſum, ſed inter affirmationem, & negationem. t.2.p.525.n.6
Taciturnitas & patientia Prælati an noceat ipſi Eccleſiæ. t.1.p.667.n.3
Talea quid ſint, & quid intertaleare, & quid fortes per taleas inquirere. t.5.p.382.n.2
Tallia à talliando, & incidendo dicta, inter genera exactionum refertur. t.3.p.997.n.1
Tarenus genus eſt monetæ apud Siculos vſitata. t.3. p.315.n.2.
Tarraco vetuſtiſſima Hiſpaniæ Citerioris ciuitas Archiepiſcopali Sede decorata. tom.1. pag. 944. num.8.
Tarraco Citerioris Hiſpaniæ ciuitas Archiepiſcopaliſ antiquiſſima. t.2.p.585.n.1
S. Taurini monaſterium Ordinis D. Benediſti, vbi ſitum, & à quo fundatum. t.1.p.351.n.2. & t.2.p.780. num.1.
Taxatio pretij rerum an poſſit à Prælatiſ eccleſiaſticis imponi. t.3.p.303.& ſeq.n.9.& ſeqq.
Taxatio iuſti pretij, quæ ex auaritia, & radice cupiditatis procedit, improbat. tom.3. pag.304. num.11.
Telum quid propriè ſit, refertur. tom.5. pag.251. num.5.
Teli generali appellatione venit id omne, quo homo lædi poteſt. ibid.
Templarij milites vnde ſic dicti fuerint; & quodnam eorum munus. t.2.p.53.n.1
Templariorum miſerabilis caſus, & huius Ordiniſ totaliſ exſtirpatio. ibid.
Templarij Equiteſ in Liuania inſtituti & confirmati ſub regula D. Baſilij. tom.5. pag. 436. num.2.
Templorum vtilitas, & antiquitas defenditur contra Hæreticoſ, & Gentileſ. tom.3. p.833. & ſeq. num.4.
Templorum origo vndenam, & apud quos eorum vſus ignotus fuerit. t.3.p.834.n.5
Templum Veſtæ quare non fuerit augurio conſecratum. t.3.p.986.col.1
Templorum veneratio magna apud Gentileſ, & Catholicos. t.3.p.986.n.5
Tempus in iure aliud eſt vtile, aliud continuum, & quomodo currant. t.1.p.430.n.11
Tempus præſcriptum ad collationem beneficiorum vacantium an ſit continuum, vel vtile. t.1. p.430. num.11.
 Vide in verbo *Semeſtre*.
Tempus impedito ad eligendum quando currat. t.1. p.431.n.13.
Tempora à iure præſcripta de momento ad momentum computanda ſunt. t.1.p.431.n.14
 n 3 Tempus

Repertorium Generale

Tempus in aliquibus iuris articulis computatur de momento ad momentum, in aliis statim expletur ac primum instans ultimi diei attingitur. tom.1. p.695.n.3.

Tempus in obligationibus duplici modo adiicitur. t.1. p.724.n.3.

Vide in verbo *Obligatio*.

Tempus longum & diuturnum pro quo temporis spatium accipitur. t.2.p.363.n.8

Tempus ad appellandum præfixum diuersum fuit; & quodnam fuerit Digestorum iure. tom.2. pag.763. num.2.3.

Vide in verbo *Appellatio*.

Tempus ad appellandum præfixum à quo momento currere debeat. t.2.p.764.n.4

Tempus ad appellandum præfixum currit à die intimationis sententiæ: ab initio est utile, & postquam currere cœpit est continuum. ibid.n.5

Tempora eadem seruantur in interponenda appellatione, ac in ratihabitione. ibid.

Tempus quadrimestre à lege datum condemnatis ad appellandum potest à iudice ex causa coarctari. t.2. p.765.n.9.

Tempus iudicati quo iure statutum sit. ibid.n.12

Tempus iudicati arbitrium est, & à iudice prorogabile, & arctabile. t.2.p.766.n.13.& 14

Tempus iudicati in aliquibus casibus nunquam prorogatur. t.2.p.767.n.15

Temporis reparatio quodnam sit Principis beneficium. t.5.p.640.n.2.

Tempus adiectum solutioni, vel executioni illam non perimit. ibid.n.3

Tempora appellatoria quænam dicantur: vide in verbo *Appellatio*.

Terdonensis Ecclesia est in Liguria suffraganea Archiepiscopi Mediolanensis. t.2.p.263.n.1

Terminorum motio, seu auulsio scelus est graue omni iure prohibitum. t.2.p.341.n.5

Terminorum motores quibus poenis sint afficiendi. ibid.

in Terminis agrorum figendis quis ritus obseruatus sit. t.2.p.342.n.6

Termini quid sint: ubi quod alij sunt naturales, alij artificiales. t.2.p.380.init.

Termini & confines minoribus probationibus sufficienter probantur. t.2.p.381.n.8

Terracina ciuitas Italiæ à temporibus Apostolorum Cathedrâ Episcopali decorata fuit. tom.5. pag.972. num.1.

Tertium, cuius interest, potest se liti opponere, appellare, & impedire executionem. tom.2. p.772. num.6.

Tertius oppositor in iudicio quis sit, & quandonam admittatur. ibid.n.8

Tertius oppositor vt appellare possit à sententia contra alium lata, quid opus sit. ibid.n.9

Tertius oppositor an faciat sistere causam, & suspendere sententiam. ibid.n.10

Tertius oppositor admittendus est ad appellandum, etsi litigatores ipsi non appellauerint, vel appellare non potuerint. t.2.p.773.n.11

vt Tertij oppositoris appellatio admittatur, tantum requiritur, vt eius interfit. ibid.n.12

Ternisum vrbs Venetiæ, deque eius statutis. t.1.p.58. num.3.5.

Testamenta non viciantur, etsi in eis contra Grammaticæ regulas peccetur: secus de rescriptis. t.1. p.112. num.3.

Testamentorum nullus vsus apud Danos. t.1. p.169. num.4.

Testamentorum origo, & inuentio à quo prodierit. ibid.

Testamentum non vitatur ex defectu vnius literæ, vel syllabæ. t.2.p.500.n.2

Testamenta plerumque in ipso vitæ exitu conficiuntur. t.3.p.449.n.3

Testamenta variis nominibus designantur. ibid. & seq.

Testamenti definitio traditur. ibid.p.450

Testamentum facere aliquibus naturâ prohibetur, aliis lege ciuili, aut canonica. tom.3. pag.452. num.12.

Testamentum Episcopi quandonam, & de quibus rebus sit validum: vide in verbo *Episcopus*.

Testamentum ab ingredientibus Religionem quandonam licuerit olim facere; & quæ sit hodierna praxis circa hoc. t.3.p.455.n.2

Testamentum an possit fieri ab eo, qui in monasterium Religionis causâ conuertitur. tom.3. pag.455. num.3.

Testamentum fieri nequit à vitam monasticam, seu regularem professis. t.3.p.457.n.14

Testamentum quare à monachis fieri non possit. t.3. p.458.n.17.

Testamentum D. Gregorij Nazianzeni, quamuis verè monachi, quomodo sustineatur vt validum. t.3. p.459.n.18.

Testamenti executio deuoluitur ad Episcopum, si is, cui eius executio commissa est, per annum negligens fuerit. t.3.p.462.n.5

Testamenti executio, nullo designato executore, hæredi competit. t.3.p.463.n.7

Testamentorum executio quoad legata pia iam apud priscos Romanos Pontifici incumberebat. ibid. num.8.

Testamentum Augusti Vestalibus commendatum fuit. ibid.

Testamentum factum coram Parocho, & duobus testibus, valet non obstante contraria consuetudine. t.3.p.482.n.2.

Testamentorum vsus, eaque conficiendi, seu testandi facultas quo iure introducta sit. t.3.p.484. & seq. num.4.

Testamentum deportati quo iure sustineri possit. t.3. p.485.n.8.

Testamentorum solennitates referuntur. ibid.n.9 ad Testamentum conficiendum quotnam testes de iure requirantur: vide in verbo *Testis*.

Testamentum nuncupatiuum quodnam sit, & quas solennitates requirat. t.3.p.487.n.12

Testamenta eorum, qui sibi mortem conficere, irrita fiunt constitutione Principum. tom.3. pag.558. num.7.

Testatio, siue attestatio, quotupliciter apud Romanos acciperetur; & quomodo etiam in iure Cæsareo. t.2.p.407.n.2.

Vide in verbo *Attestatio*.

Testator respectu hæredis propriè author dicitur. t.3. p.468.n.4.

Testatoris dispositio an in extranei voluntatem conferri possit. t.3.p.497.n.11. & 12

Vide in verbo *Voluntas*, *Dispositio*.

Testatoris præceptum quodlibet non est adimplendum. t.3.p.504.n.2

Testatores nequeunt ius exequendi pias eorum voluntates Episcopis competens tollere. tom.3. pag.516. num.2.

Testimonia recepta non præmissâ citatione quorum interest, ipso iure nulla sunt. tom.2. pag.388. num.3.

Omniū Notabilium. Litera T.

vt Testimonium legitimū sit, quānam requirantur. t.2.p.389.n.6. Etiam in causis criminalibus. p.390. num.7.

Testimonij dicendi ius fœminis denegatum. tom.2. p.392.n.3.

Testimonij dicendi ius Vestalibus concessum. ibid.

Testimonia non sunt proferenda in causis criminalibus, & an absentes possint in aliquibus causis testimonium ferre. t.2.p.402.n.6

Testimonium vnius tantum testis non sufficit ad condemnationem. t.2.p.404.n.3

Testimonio vnius credi res est pessimi exempli. t.2. p.405.n.5.

Testimonium hominis criminosi & scelerati periculosum est, & iustitiæ nocuum. tom. 2. pag. 459. num.9.

à Testimonio submouendi sunt omnes, quos diuinæ leges mortuos appellant. tom. 2. pag. 460. num.11.

Testis, cui per viam exceptionis crimen est obiectum, an possit puniri pœnâ ordinariâ. tom.1. pag. 310. num.8.

Testes an recipi, & audiri possint aduersus contumacem. t.2.p.149.n.1

Testes in quibus casibus recipi possint, lite non contestatâ. ibid.n.5.& seq.

Testes in causis matrimonialibus etiam publicatis attestationibus admittuntur; & an hoc verum sit, tam ad matrimonium impediendum, quàm dirimendum. t.2.p.351.n.3.& p.382.n.4

Testium numerus nouo iure restrictus est, & quot lege Scruilia, vel Manilia admitterentur. t.2. p.362. num.3.

Testium reprobatio, & repulsa in iudiciis summarijs etiam admittitur. ibid.n.4

Testes vno,eodemque termino possunt produci in negotio principali, & reprobari ab aduersa parte producti. ibid.& seq.n.7

Testis qui sibi in depositione contradicit, nullum est testimonium. t.2.p.363.n.12

Testes singulares non conuincunt, nec vllam fidem faciunt. t.2.p.364.n.13

Testes laborantes infamiâ facti non sunt admittendi in causis grauioribus. ibid.n.14

Testis pecuniâ corruptus repellendus est, etsi falsum non dicat. ibid.n.15

Testibus voce testimonium proferentibus magis creditur quàm testimonijs. t.2.p.375.n.4

Testes in causa criminali grauiores requiruntur, quàm in iudicio ciuili. ibid.n.1

Testes fideles quinam sint. t.2.p.383.n.2

Testes classici apud Romanos. ibid.

Testes debere ieiunos proferre testimonium,quomodo sit intelligendum. t.2.p.383.n.3

Testes pretio conducti non sunt idonei. tom.2.p.384. n.4.& p.386.n.9.

Testium variæ appellationes. ibid.n.6

Testes illegitimi quinam sint. ibid.

Testibus sunt sumptus necessarij præstandi à producente, iuxta conditionem eorum. tom.2. pag.386. num.10.

Testium receptio facta absente & irrequisitâ parte, siue eâ contumace, nulla est: & quid requiratur vt valida sit. t.2.p.389.n.4.6.& p.391.n.9

Testes recipi possunt reo absente legitimè vocato, & contumace. t.2.p.390.n.8

Testes audiri in secreto quid sit; & an aliquando audiri possint absente reo. t.2.p.391.n.10

Testes deponentes de credulitate admittuntur ad consanguinitatem probandam. t.2.p.396.n.5

Testes quinam non cogantur ad iudicium venire ad testimonium proferendum. t.2.p.401. & seq.n.2. & seqq.

Testium præsentia non est ita necessaria in causis ciuilibus, vt in criminalibus. tom. 2. pag. 402. n.6.& 7.

Testes singulares nihil probare quomodo intelligendum sit. t.2.p.405.n.5

Testium singularitas quoduplex. ibid.

Testis vnicus in quibus casibus admitti possit,vt fidem faciat. ibid.& seq.n.6

Testium productiones tres fieri possunt in causis ecclesiasticis & ciuilibus; quarta autem non admittitur, nisi cum solennitate legali. tom.2.pag.411. num.3.

Testium tres productiones an in qualibet causa sufficiant. t.2.p.412.n.5. Et vnde æstimandus sit productionum numerus. ibid.n.6

Testium contradictione stante, in quantum fieri potest, reduci debent ad concordiam. tom.2.p.413. num.3.

Testes alij recipi non possunt publicatis attestationibus, etiam in causa appellationis, super eisdem articulis, vel directò contrarijs. t.2.p.415.n.1. & p.416.n.4.

Testium publicatio quid sit, & ad quid fiat in iudicio. ibid.n.3.

Testes aliquando etiam post sententiam prolatam admittuntur. t.2.p.416.n.5

Testes tenentur testimonium ferre, non obstante iuramento de eo non ferendo. tom. 2. pag. 417. num.2.

Testis vnicus sufficit vbi agitur de matrimonio impediendo, in quo peccatum timetur. tom. 2. p.420. num.3.

Testes duo, aut tres sufficiunt ad decisionem cuiusque causæ. t.2.p.421.n.2

Testium numerus an sit autoritate sacre Scripturæ præfixitus. ibid.n.4

Testes duo, aut tres an in omni negotio sufficiant. t.2. p.422.n.5.

Testium numero præfixito, duos, vel tres adhiberi sufficit. t.2.p.422.n.6

Testium numerus quisnam cuiusque actui adhibendus, vt ex ipsorum defectu non corruat, ibid.

Testium maior numerus ad condemnationem insigniorum personarum potius ad solennitatem, quàm ad probationem adhibetur. tom.2. p. 423. & seq. num.8.

Testes legitimi non sunt, quos actor de familia sua producit. t.2.p.424.n.4

Testes domestici quinam dicantur, vt à testimonio dicendo repellantur. t.2.p.425.n.5.& 6

Testes producti ad impediendum matrimonium ob consanguinitatem quomodo deponere debeant. t.2. p.428.n.4.

Testes in causis matrimonialibus, etiam publicatis attestationibus produci possunt. tom. 2. pag.428. num.6.

Testium reprobatio an fieri possit post publicata eorum testimonia. t.2.p.432.n.3.& 4

Testes lite contestata recipi non possunt cùm agitur de libertate Ecclesiæ, vel eius statu. tom.2. p.436. num.3.

Testes etiam publicatis attestationibus produci possunt, si nouus articulus emergat, etsi non agatur de causa matrimoniali. t.2.p.437.n.2

Testium effrenata multitudo quānam dicatur. tom.2. p.439.n.4.

Repertorium Generale

- Testium productio regulariter fit post litis contestationem, & quando ante eam fieri possit. t.2.p.443. num.2.
- Testes de auditu quomodo deponere debeant. tom.2. p.450.n.1.
- Testes publicatis attestationibus possunt interrogari super articulis, de quibus examinati non fuerunt. t.2.p.451.n.2.
- Testes testibus reprobari possunt semel, & iterum, & non deinceps. t.2.p.452.n.6
- Testes producti in iudicio arbitrorum rectè producuntur in sequenti iudicio recto & ordinario. tom.2. p.454.n.2.
- Testes iuramento non præstito nec probant, nec fidem faciunt. t.2.p.455.n.6
- Testes singulariter, non turmatim sunt examinandi in quocumque negotio: & circa hoc casus singularis refertur. t.2.p.456.n.4.& 5
- Testis conuictus de periurio in vno iudicio, an possit admitti in alio. t.2.p.458.n.5
- Testes debere esse sine infamia, vxores, & filios habentes, quomodo sit intelligendum. t.2.p.461. num.14.
- Testis qui iurauit testimonium non dicere, ad id compelli potest. t.2.p.464.n.4
- Testes synodales publici dicuntur. tom.2. pag. 466. num.2.
- Testes synodales quare ita dicantur, & à quibus eligantur. ibid.n.3
- Testes synodales semel interrogati in causa matrimoniali coram Episcopo, vel Capitulo, non coguntur iurare in eadem causa coram iudicibus delegatis. ibid.n.4
- Testes synodales superueniente infamiâ redduntur inhabiles ad testimonium ferendum. tom.2. p.466. num.5.
- Testes errantes in proferendo testimonio, si in continenti se corrigant, reprobandi non sunt; secus si ex intervallo. ibid.n.6
- Testes, qui à testimonio proferendo gratiâ, odio, vel timore se subtrahunt, compellendi sunt ad testimonium dicendum. t.2.p.468.n.3
- Testium coactio ad testimonium ferendum à quo iure proueniat, & an tam in causis civilibus, quàm criminalibus procedat, & in quibuslibet personis. t.2. p.469.n.5.6.
- Testes an passim cogi possint ad testimonium ferendum attento iure canonico, tam in causis civilibus, quàm criminalibus. tom.2. pag. 470. num.7.& 8.
- Testes quare inuiti cogi possint testimonium dicere. t.2.p.471.n.9.
- Testes qui super articulis in prima instantia deductis non fuerunt examinati, possunt in instantia appellationis produci. t.2.p.497.& seq.n.5
- Testes quot requirantur ad probandam instrumenti falsitatem. t.2.p.499.n.15
- Testes ob suspicionem esse remouendos à ferendo testimonio, quomodo intelligendum sit. t.2. p.617. num.1.
- Testium manifesta macula quænam intelligenda sit. ibid.n.3.
- Testes diuersimodè repelluntur à testimonio, iure civili & Pontificio. t.2.p.618.n.4
- Testes inhabiles notoriè, etiam parte non opponente, à iudice repellendi sunt. tom.2. pag. 618. num.5.
- Testes, qui adhuc in reatu sunt, nec se innocentes probauerunt, admittendi non sunt. tom.2. p.618. num.6.
- Testes partis quæ succubuit in possessorio, non faciunt fidem in plenario, nisi denud examinentur. tom.2. p.781.n.4.
- Testium numerus an aliqua diuina lege ad probationem sit præscriptus. t.3.p.481.& seq.n.2
- Testium numerus requisitus ad solennitatem testamenti. t.3.p.486.n.10
- Testes in testamento quinam esse non possint. ibid. num.11.
- Testium numerus in testamentis requisitus non æqualis apud omnes nationes est; & an possit augeri, vel minui. t.3.p.487.& seq.n.12
- Testium numerus iure canonico in testamentis requisitus quisnam sit. t.3.p.488.n.13
- Testium solennitas iure Cæsareo inducta, an sit abrogata iure canonico. ibid.n.14
- Testes nuptiis adhibentur non solum iure canonico, sed etiam apud Gentiles. t.4.p.32.n.2
- Testes noui quomodo produci possint publicatis attestationibus. t.4.p.89.n.5
- Testes, quorum præsentia in matrimonio requiritur, quot esse debeant: vbi de aliis requisitis eorundem. t.4.p.100.n.10.
- Testes deponentes ad diortium faciendum, vel impediendum matrimonium, debent clarè, & distinctè deponere. t.4.p.207.n.2
- Testes de occultis interrogati an possint vti restrictione mentali. t.5.p.41.n.6
- Testium nomina in causis fidei reo non eduntur, secus tamen in aliis delictis. t.5.p.45.n.4
- Testes criminosi an sint admittendi in crimine hæresis, & simoniæ. t.5.p.113.n.2.& 3
- Testis falsum perhibens testimonium, vel occultans quod scit, ad quid teneatur parti læsæ. t.5. p.370. num.3.
- Testes quandonam lege Iulia repetundarum, vel lege Cornelia de falsis teneantur. ibid.n.5
- Testes antiquitus superstites dicebantur. t.5. p.620. cap.10.
- Testis consideratur conditione, naturâ, & vitâ. ibid.
- Testium genera quot sint, & quot modis delinquant. ibid.& p.621.n.5.
- Tharsus* secunda Sedes Metropolitana sub Antiocheno Patriarcha. t.1.p.369.n.6
- Theobaldus* Thesaurarius Ecclesiæ Rhotomagensis eligitur Episcopus. t.1.p.352.& seq.n.1
- Thebana* ciuitas olim insignis, nunc exiguus pagus, Cathedralem Ecclesiam habuit à primis Ecclesiæ sæculis. t.2.p.725.n.2
- Theodoricus* interpellatus pro bonis Ecclesiæ tuendis, benignè rescripsit. t.3.p.268.n.1
- Theodorus* Cantuariensis Episcopus author est Pœnitentialis. t.5.p.338.n.1
- Theodorus* primus apud Latinos viderur de pœnitentiis scripsisse. ibid.& p.339.
- Theodosius* iunior author præscriptionis triginta annorum, quis dicatur. t.2.p.678.n.5.6
- Theodosius* quo in loco in Ecclesiis sedere deberet à D. Ambrosio edocetur. t.3.p.7.col.2
- Theologia* studium quare ab Honorio III. commendatum. t.1.p.1019.n.2
- Theone* Abbatis factum, qui inuitâ, & reluctante vxore ad eremum, & monachatum se contulit, narratur. tom.3. pag. 678. & seq. n.3. & p.687. num.6.
- Therma*, tum publicæ, tum priuatæ apud Romanos quid. t.1.p.305.n.3
- Theruma* quodnam genus decimarum sit, & quibus soluebatur. t.5.p.584.init. Theruma

Omniū Notabilium. Litera T.

- Theruma* magna, boni oculi, mediocris, aut mali oculi. ibid.
- Theruma* deferenda erat à colonis Hierosolymas in ipsis speciebus. ibid.
- Thesaurarius* Ecclesiæ olim tantum officium erat, nunc verò dignitas. t.1.p.429.n.3
- Thesaurarius* Ecclesiæ aliquando *Cellerarius* dicitur. t.2.p.76.n.2.
- Thesaurarius* in aliquibus Ecclesiis obtinet dignitatem. ibid.
- Thesaurarius* Turonensis qualem exercet iurisdictionem in Canonicos suæ Ecclesiæ. ibid.n.2
- Thesaurus* reconditus an efficiat locum in quo reconditus est, religiosum, quare dubitatum fuerit. tom.5. p.150.n.4.
- Thesaurus* adhærens sepulchro religiosus non est. ibid.& p.151.
- Vide in verbo *Pecunia*.
- Thessalonicensis* ciuitas quàm ampla, & quanta Præfultum eius iurisdiclio. t.1.p.820.n.2
- Thessalonicensis* Ecclesiæ authoritas magna immutata, & deinde penitus abolita. ibid.& p.821
- Thomas* Maurocenus Patriarcha Constantinopolitanus, Græcorum fautor in inobedientia Sedis Apostolicæ. t.1.p.340.& seq.n.1.2
- Thus* sacrificiorum omnium condimentum, quibus sit adolendum. t.2.p.247.col.2
- Thymelici*, & thymele quid sint, & quomodo differant à scenicis. t.3.p.44.col.1
- Tiberias* vrbs Galilææ olim Cathedrali Ecclesiæ decorata fuit. t.3.g.698.n.2
- Tiburium* perantiqua ciuitas in Campania à quibus fuerit fundata. t.2.p.369.n.1
- Tiburium* à primis Ecclesiæ sæculis Cathedrali Ecclesiæ decoratum fuit. ibid.
- Tileti* monasterium Ordinis Cisterciensis in territorio Liguriæ. t.2.p.54.n.2
- Tironense* monasterium Ordinis Cisterciensis, vbinam situm. t.5.p.61.n.3
- Titulus* à tuendo dictus, quia possessionem tuetur. t.1.p.868.n.6.
- Titulus* non desideratur in vsucapione impropria, seu præscriptione incorporaliū. tom.2. pag.235. num.8.
- Titulus* desideratur ad præscriptionem, vel vsucapionem. t.2.p.709.n.5
- Titulus* provt est causa possidendi, alius est perpetuus, alius temporarius. ibid.n.7
- Titulus* ad præscriptionem requisitus debet esse verus. ibid.n.8.
- Titulus* omnis utilis & habilis ad præscribendum, vel est vniuersalis, vel particularis. tom.2. p.710. num.9.
- Titulus* pro herede quid sit, & quis eius effectus. ibid.
- Tituli* particulares ad præscribendum, & tituli lucratui, &c. ibid.n.10
- Titulus* pro suo quid sit, & quotuplex. tom.2.p.711. num.11.
- Titulus* specialis pro suo quando detur. ibid.n.12
- Titulus* ad vsucapiendum requisitus debet esse verus. ibid.n.3.
- Titulus* ad præscriptionem immemoriam non requiritur, & quatenus sit necessarius ad præscriptionem quadraginta annorum. t.2.p.712.n.15
- Tituli* causam plerumque significant, de quibus frequens est mentio in iure Cæsareo. tom.3. pag.131. num.2.
- Tituli* Principium, & Regum quinam olim fuerint. ibid.col.2.
- Titulus* pro Ecclesia sæpe ponitur. tom.3. pag.132. col.2.
- Tituli* nomen præcipuis Ecclesiis adaptatum, non omnibus basilicis. ibid.
- Titulus* pro Ecclesia, ad quam presbyter ordinatus est, frequenter accipitur. ibid.
- Toga* frequens, ac vulgare cadauerum indumentum apud Romanos. t.1.p.390.n.6
- Vide in verbo *Mortui*.
- Togæ* plus læsere Rempublicam, quàm lorice, quàm verè dictum à Tertulliano. tom.3. pag.36. num.13.
- de *Toga* ad pallium, dictæ apud Christianos unde profluxit. t.3.p.59.n.22
- Tolonium* ciuitas Episcopalis Galliæ ad mare Mediterraneum. t.1.p.963.n.7
- Toletum* vrbs Hispaniæ à quo constructa: & ibi breuis eius datur descriptio. tom.1. pag.554. & seq. num.1.
- Tolosa* vrbs Galliæ Narbonensis antiquissima, quando Metropolitico iure decorata. tom.1. pag.310. num.4.
- Tolosana* Ecclesia morte Fulcandri, & renunciatione Raymundi patitur diuisionem. tom.1. pag.316. num.3.
- Tolosana* Ecclesia olim Canonicorum regularium fuit. t.3.p.146.n.2
- Tolosanus* Comitatus quondam Gallicæ Coronæ annexus, defunctis sine prole Comitibus. tom.5. p.636.n.1.
- Tonsura* prima an sit ordo, & an ea initiatus fruatur fori priuilegio. t.1.p.492.n.2
- Tonsuræ* primus, præcipuusque effectus quis sit in Tonsurato. t.1.p.897.n.4
- Tonsuræ* in clericis à primis Ecclesiæ sæculis vsus probatur. t.3.p.17.n.5
- Tonsuræ* clericorum mysticæ, & morales rationes afferuntur. t.3.p.18.n.6
- Tonsura* Nazæorum qualis fuerit: vide in verbo *Nazæarii*.
- Tonsura* capillorum ritus antiquus fuit adoptionis. ibid.n.6.
- Tonsura* sub habitu decenti clericorum comprehenditur, & quænam congruens dicatur. tom.3. p.51. num.4.
- Tonsura* monastica à primis Ecclesiæ sæculis in vsu fuit. t.3.p.630.n.3
- Tonsuræ* monasticæ variæ formæ, & rationes. ibid.
- Tonsuræ* virginum Deo sacrarum vsus non fuit idem in omnibus Ecclesiis. ibid.& seq.n.4
- Tonsura* Vestalium. ibid.
- Tonsura* nulli inuito conferri debet. t.3.p.631.n.7.& p.632.n.9.
- Tonsura* promiscuè accipitur pro clericatu, & monachatu. t.3.p.636.n.2
- Tonsura* prima strictè, & propriè non est ordo, sed præuia dispositio ad ordines. t.5.p.227. initio.
- Torcellum* insula est non procul à Venetiis in Episcopatum erecta. t.1.p.694.n.1
- Tornacensis* ciuitatis veteris in Flandria brevis descriptio. t.1.p.100.n.1
- ad *Torneamenta* accedens pugnandi animo, si in eis occidatur, sepeliri non debet in Ecclesia, etsi poenitentia illi non denegetur. tom.5. pag.289. num.3.
- Torneamenta* quid sint, & vnde ita dicta sint. tom.5. p.290.n.5.
- Torneamentum* aliquando significat etiam bellum cruentum. ibid.
- Tornea*

Repertorium Generale

- Torneamenta* quotupliciter exerceri possint, & quænam prohibita sint. t. 5. p. 290. n. 6.
- Torneamentum* funestum in Gallia. tom. 5. p. 291. num. 7.
- Torneamenta* variis constitutionibus ab Ecclesia prohibita sunt. ibid. n. 7. 8.
- Traditiones* in usu initio nascentis Ecclesiæ. t. 1. p. 18. num. 40.
- Traditiones* Ecclesiæ quantæ autoritatis. ibid.
- ex Traditionibus* Ecclesiæ canones Apostolorum compositi. ibid. n. 41.
- Traditiones* Ecclesiasticæ omnia Concilia, & Pontificum decreta præcessere. t. 1. p. 166. n. 10.
- Traditionum* genus triplex; & quod Ecclesia in his non potest dispensare. ibid.
- Traditiones* omnes ritus vocantur. ibid.
- Traditiones* symbolicae, quæ in usu erant tempore mediæ ætatis. t. 1. p. 172. n. 18.
- Traditio* symbolica possessionis regulariter debet fieri in præsentia ipsius rei; fauore tamen Ecclesiæ potest etiam fieri in absentia. tom. 1. pag. 173. num. 19.
- Traditiones* aliæ diuinæ sunt, aliæ Apostolicæ, & Ecclesiasticæ. t. 3. p. 904. & seq. n. 3.
- Traditiones* diuinæ ad ius diuinum referuntur, eandemque cum illo autoritatem habent; idemque de Ecclesiasticis, & Apostolicis dicendum. ibid. pag. 905.
- Traiectum* inferius vrbs inclyta, olim Antonina dicta, unde ita dicatur. t. 2. p. 641. n. 3.
- Tragurium* insula in mari Adriatico est, in qua est ciuitas Episcopalis eiusdem nominis. tom. 3. p. 661. num. 1.
- Tranum* ciuitas est in Apulia Cathedrali Ecclesiâ decorata. t. 2. p. 542. n. 1.
- ad Transactionem* & compromissum nemo regulariter cogendus est, sed in aliquibus tantum casibus. t. 1. p. 280. n. 6.
- Transactio* fieri potest ante appellationem interpositam, secus eâ interpositâ. t. 2. p. 798. n. 7.
- Transactione* omnia instrumenta, & partium iura cassantur. t. 1. p. 888. n. 9.
- Transactio* quid sit propriè, strictè, vel latè sumpta. ibid. n. 11.
- Transactio* quare dicatur decisio, & in quo differat à sententia. t. 1. p. 888. n. 12.
- Transactio* differt à pacto. t. 1. p. 889. n. 12.
- Transactio* an producat actionem; & quomodo à partibus debeat obseruari. ibid. n. 13. 14.
- Transactio* est exceptio litis finitæ, & ita nouat, vt ad pristinam litem non detur recursus. ibid.
- Transactio* iusta, & legitima eandem vim habet ac res iudicata. ibid. & p. 890.
- Transactio* quando tollat primas actiones, & obligationes ipso iure; & quando ope exceptionis. ibid. n. 15.
- Transactio* generalis, & particularis quæ comprehendant. t. 1. p. 890. n. 15.
- Transactio* quando rescindatur. ibid. & n. 16.
- Transactio* de controuersis, quæ ex testamento nascuntur, an sit valida. ibid. & p. 891.
- Transactione* ritè celebratâ quando veteres actiones non omnino extinguantur. tom. 1. pag. 891. num. 17. & 18.
- Transactio* de decimis cum ecclesiastica persona ex superioris autoritate sustinetur. tom. 1. pag. 891. num. 2.
- Transactio* à quibus celebrari possit, & à quibus non. t. 1. p. 892. n. 4.
- Transactio* ius decimarum minuere, immutareque potest, consentiente Episcopo. tom. 1. pag. 892. num. 6.
- Transactio* rei spiritualis quandonam simoniæ labem contineat. t. 1. p. 893. n. 7.
- in Transactione* super decimis aliquando requiritur consensus Pontificis. ibid. n. 8. & 9.
- Transactionis* diturna obseruantia plurimum ad eius valorem facit. t. 1. p. 894. n. 3.
- Transactio* facta à Prælato editis, vel exhibitis rationationis literis sui Capituli, si aliquod tempus elapsum sit, à Capitulo non potest infirmari. ibid. num. 4.
- Transactio* super beneficio ecclesiastico, re spirituali, vel spiritualibus annexa non admittitur. t. 1. p. 900. n. 3. & p. 901. n. 6.
- Transactio* super beneficio quot modis contingere possit, & in quo differat à compositione. tom. 1. p. 900. n. 5.
- Transactio* super beneficio quid requirat, vt sit expers à labe simoniæ. ibid. & p. 901.
- Transactiones* super beneficiis quænam admittantur. t. 1. p. 901. n. 7. & 8.
- Transactio* super causa matrimoniali an admittatur. t. 1. p. 904. n. 17.
- Transactio* vt matrimonium contrahatur, vel contractum conseruetur, admitti potest. tom. 1. pag. 905. num. 21. 22.
- Transformatio* in vestitu prohibita præcipuè clericis, & quando eis licita sit. t. 3. p. 54. n. 11.
- Transitus* ab vna Religione ad aliam parum apud antiquos in usu fuit; sed deinde ab Ecclesia permissus fuit. t. 3. p. 670. n. 6.
- Transitus* à laxiori ad strictiorem religionem quare permittatur, & quare ad eum licentia requiratur. t. 3. p. 671. n. 7. 8.
- Translatio* Prælatorum de vna Ecclesia in aliam iamdiu prohibita, & odiosa fuit. tom. 1. pag. 193. num. 8.
- Translatio* Prælati ab vna Ecclesia in aliam, quid sit, & à quo fieri possit. tom. 1. pag. 370. & seq. n. 9. & seqq.
- Translatio* Episcoporum multis modis contingere potest, qui referuntur. t. 1. p. 371. n. 11.
- Translatio* Episcopi iusta quæ sit, & quid ad eam consideretur. ibid. n. 12.
- Translationis* Episcopi causæ duæ tantum vt legitimæ admittuntur. t. 1. p. 371. n. 13.
- Translatio* Episcopi inter maiores causas ecclesiasticas refertur. t. 1. p. 370. & 372. n. 14.
- Translatio* Episcoporum an sit iure diuino prohibita. ibid. n. 16.
- Translatio* Parochorum Episcopis, & Archiepiscopis est permessa. t. 1. p. 373. n. 16.
- Translatio* Episcopi ordinatio dicitur. ibid. n. 17.
- Translationum* aliqua incommoda referuntur. tom. 1. p. 380. n. 6.
- ex Translatione* iuris Metropolitici ab Ecclesia Emericensi in Compostellanam plures controuersię ortæ, tandem sopitæ fuere. tom. 3. p. 824. & seq. num. 1.
- Transsubstantiationis* vox SS. Patribus non incognita, approbata fuit in Concilio Lateranensi generali sub Innocentio III. t. 3. p. 877. n. 3.
- Tranum* vrbs Apuliæ Cathedrâ Episcopali decorata. t. 1. p. 736. n. 1.
- Trecensis* vrbs Galliæ situs, & breuis descriptio. t. 1. p. 54. n. 2.
- Tremense* monasterium Ordinis D. Benedicti est in Dicecesi Cabilonensi. t. 2. p. 560. n. 1.
- Treueris* Belgiæ primæ Metropolis Archiepiscopali Sedes.

Omniū Notabilium. Litera T.V.

- Sede & Electoratu Imperij commendanda. tom.1. p.421.n.1.
- Trenga* Dominicæ violatores in excommunicationem olim incidebant : vbi de aliis eorum pœnis. tom.1. p.849.n.6.
- Trenga* ad Aduentu Domini vsque ad Epiphaniā, & à Septuagesima vsque ad octauam Paschæ sunt obseruandæ, earumque violatores excommunicandi. t.1.p.851.n.10
- Trenga* vox barbara est, & quid eius appellatione significetur. t.1.p.852.n.12
- Trenga* alia legalis, & canonica, alia conventionalis. ibid.n.14
- Trenga* semel initæ ab vtraque parte omni sunt iure seruandæ. t.1.p.853.n.15
- Trengas* frangentes variis pœnis iuxta diuersitatem nationum puniuntur. ibid.& seq.
- Trenga* an sit seruanda erga eum qui pacem fregit. t.1. p.854.n.16.
- Trenga* in quo differat à pace. tom.1. pag.855. num.20.
- Tributorum* exactio ab ecclesiasticis personis male cessit Principibus sæcularibus. tom.3. pag.980. num.9.
- Tributum* à Christo Domino solutum quodnam fuerit. t.3.p.984.n.16
- Tributorum*, & vectigalium impositio cui de iure competat. t.3.p.808.n.3
- Tributorum* impositio à priuatis vsurpata, quæ pœnâ plectenda. t.3.p.809.n.4
- Tributorum* nouorum impositio à Patribus Ecclesiæ prohibita. ibid.
- Tributum* Ramischot : vide in verbo *Ramischot*.
- Triclinium* quodnam habitationis genus à Græcis ita dictum. t.2.p.448.n.4
- SS.*Trinitatis* officium à quibus fuerit dispositum, & quo tempore fuerit dies eius celebritati præscriptus. t.2.p.175.n.8.
- SS.*Trinitatis* mysterium Ecclesia Romana olim speciali die non colebat. ibid.& col.2
- SS.*Trinitatis* festum quare careat octaua. ibid. num.9.
- Troia* opulentissima Apuliæ ciuitas Episcopalis, in qua Concilium congregatum. tom.1. pag.392. num.3.
- Trutonia* ciuitas insignis est inferioris Germaniæ. t.3.p.175.n.2.
- Tudertum* perantiquum Vmbriæ oppidum varios Dominos expertum est, & plurimas clades passum. t.2.p.579.n.1.
- Tullum* Leuco rum ciuitas est in prouincia Treuerensi, in Gallia Belgica. t.1.p.64.n.2
- Tunica* ea forma, quæ hodie sunt dalmaticæ Diaconorum, apud veteres fuere in vsu. tom.3.pag.53. num.10.
- Tunicæ* manicatæ quænam, & quare clericis prohibita. ibid.& seq.
- Tunica* lato modo accepta communis est vestis ministrorum sacrorum : si pro veste hyacinthina accipiat, propria est Episcoporum. tom.1. pag.515. num.32.
- Tunica* an tantum vestis lanæ esse debeat. t.3.p.736. num.2.
- Tunica* vnde ita dicta sit. ibid.col.2
- Turiasso*, vulgò *Tarazona*, ciuitas Episcopalis in confinio Castellæ, & Aragoniæ. tom.1. pag.944. num.6.
- Turibij* tres vitæ & miraculis clari Præsules in Hispania floruerunt. t.5.p.169.n.1
- Turonensis* ciuitas Galliæ in tertia Lugdunensi prouincia sita, Metropolitanâ Ecclesiâ decorata, quæ iam olim Archiepiscopalis fuit. tom.1. pag.442. num.1.
- Tuscania* ciuitas in prouincia Romana, Cathedrâ Episcopali decorata. t.2.p.882.n.2
- Tuscania* varios experta Dominos, nunc est sub ditio- ne Romanæ Ecclesiæ. ibid.n.3
- Tusculum* oppidum vbiham situm sit. tom.5. p.505. num.1.
- Tusculana* Episcopalis Cathedra perantiqua cuiusnam pareat. ibid.
- Tutor* adultam filiam non potest filio suo matrimonio iungere. t.2.p.268.n.3
- Tutor* an liberè possit cui voluerit pupillam nuptiis collocare. t.3.p.507.n.5
- Tyberiopoli* ciuitas in insula Cyprî Cathedralē Ecclesiā habet. t.2.p.131.n.2
- Tyrannus* Princeps duplici modo considerari potest. t.1.p.326.n.5.
- Tyrensis* ciuitas Archiepiscopalis est in prouincia Syriæ splendidissima. t.1.p.772.n.1
- Tyrus* prima Metropolis Ecclesiastica est in Phœnicia. t.2.p.430.n.1

V.

- V***acatio* dignitatum in Ecclesiis & Monasteriis periculosa est. t.1.p.258.n.2
- Vbalia* pars insulæ Anglicanæ quatuor Sedes Episcopales habet. t.1.p.434.n.3
- Vadium* barbara vox quid significet, & quid vadiare. t.3.p.354.n.4.
- Vadium* aliquando dicitur gadium : vbi quod etiam pro multa accipiat. ibid.
- Valentia* ciuitas est ad Rhodanum sita, cuius Ecclesia Cathedralis D. Appollinari dicata est. tom.5. p.45. num.3.
- Valerij* monasterium à Gregorio magno constructum, quare ita dictum. t.1.p.887.n.5
- Vallisbona* monasterium Ordinis Cisterciensis in diocesi Palentina, à quo fuerit fundatum. t.5. p.69. num.5.
- Vallis Regia* Abbatia Ordinis Cisterciensis sub B. Bernardo fundata. t.1.p.135.n.4
- Vallisoletum* antiquitus Pincia dicta, quondam Cathedrâ Episcopali decorata sit. tom.2. pag.451. num.1.
- Valterus*, siue Galterus ab Adriano IV. creatus Episcopus Cardinalis Albanensis. tom.1. pag.439. num.2.
- Vapincensis* vrbs Galliæ, vulgò *Gap*, in prouincia Narbonensi sita. t.1.p.680.n.5
- Variare* in præiudicium iuris tertio quæsi quondam liceat. t.3.p.771.n.6
- Variatio* leuitatis nota est, & in Ecclesiasticis personis prohibita. t.1. p.419.n.5
- Vasa* sacra primis Ecclesiæ sæculis vitrea fuere, & quo tempore argentea esse cœperint. tom.1. pag.633. num.2.
- Vasa* sacra laicis non debent pignori dari, nec ab eis contrectari, nisi in aliquibus casibus. t.3. p.356. num.10.12.
- Vasa* sacra si urgente necessitate vendantur, prius consilari debent ; possunt tamen pignori dari in propria forma. ibid.n.11
- Vassallus* etiam si clericus sit, super feudo conueniri, & comparere debet coram domino feudi. t.2.p.18. num.2.& 5.
- Vassalli* casati quinam fuerint, & an serui censerentur. t.3.p.976.n.7
- Vassalli

Repertorium Generale

- Vassalli** hæreticorum ipso iure liberantur à fidelitate illis promissa. tom. 5. pag. 217. num. 1. 2. & p. 219. num. 8.
- Vassus** quis sit, & quomodo differant inter se vassi, & vassalli. t. 3. p. 349. n. 2.
- Veceliacense** monasterium canonicorum regularium B. Magdalene, à quo constructum. tom. 1. p. 715. num. 1.
- Velabrum** locus publicus Romæ, & quare ita dictus: ubi etiam titulus Cardinalitius. tom. 1. pag. 976. num. 3.
- Velitra** ciuitas Episcopalis vbinam sit sita, & cuius dominio subdita. t. 3. p. 682. n. 1.
- Velum** appensum ad cancellos sacrarij in veteribus Ecclesiis. t. 3. p. 3. n. 6.
- Velum** quod fœminis tempore possessionis, vel consecrationis imponitur in signum matrimonij celebrati cum Christo multiplex est. tom. 3. p. 641. num. 3.
- Velum** quoddam proprium fuerit viduarum conuersarum. ibid.
- Velum** diuersimodè olim virgines, & viduæ sumebant. t. 4. p. 128. n. 2. & 4.
- Venatio** per accipitres quàm antiqua sit. t. 5. p. 404. num. 2.
- Venatio** clericis, & omnibus Ecclesiæ ministris, sacris canonibus prohibita est. tom. 5. p. 405. n. 3. & p. 406. n. 7.
- Venationis** triplex genus refertur. ibid. n. 5.
- Venatio** oppressiua quid sit. ibid.
- Venatio** arenaria quid sit, & quare reprobetur. ibid. & seq.
- Venatio** siluatica, & aucupatiua quid sit. ibid. pag. 402.
- Venatio** saltuosa & clamosa omnibus laicis licita est; aliquando tamen eis ratione temporis prohibetur. ibid. n. 6.
- Venatio** quoddam bellum est, & belli præludium. ibid. n. 7.
- Venatio** iustis ex causis potest à Principibus secularibus & ecclesiasticis prohiberi. tom. 5. pag. 407. num. 8.
- Venatio** monachorum Benedictinorum frequentibus Ecclesiæ prohibitionibus cohibita est. ibid. & seq. num. 9.
- Bartholomeus** de *Vendosme* à suspensione absoluitur à R. Pontifice. t. 1. p. 377. n. 5.
- Vendens** rem plus quàm valet ob dilationem solutionis, peccat, nisi dubium sit, an tempore solutionis pretium augeri possit, & venditor antea venditurus non esset. t. 5. p. 354. n. 1.
- Venditio** loci sacri, vel religiosi, an, & qua ratione possit esse licita. t. 1. p. 885. n. 225.
- Venditione** rerum generaliter prohibita, an quicumque alienationis contractus prohibeatur. t. 3. p. 228. num. 9.
- Venditionis** verbum omnem alienationis speciem non comprehendit: & an venditione generaliter prohibita, pariter prohibita censeatur emptio. ibid.
- ad Venditionem** rei propriæ quandonam quis cogi possit. t. 3. p. 303. n. 10.
- Venditio** in qua venditor enormiter læsus est, valida est; potest tamen agere ad rescissionem contractus, vel ad pretij supplementum. tom. 3. p. 308. num. 3.
- Venditio** facta sub hasta vtrum possit rescindi, si in ea contingat læsio vltra dimidiam iusti pretij. tom. 3. p. 309. n. 6.
- Venditio**, & pignoriatio liberi hominis aliquando recepta fuit apud Gallos. t. 3. p. 362. n. 10.
- Venditor** non tenetur de euictione, si emptor eius denunciationem omiserit, aut tempore sententiæ contumaciter abfuerit, aut iniquè fuerit condemnatus. t. 3. p. 318. n. 2.
- Venditor** quomodo teneatur emptorem defendere lite motâ super re vendita. t. 3. p. 324. n. 17.
- Venditor** quandonam teneatur rei venditæ pretium refundere, quin de euictione teneatur. ibid. pag. 325.
- Venetensis** ciuitas, vulgò *Vennes*, Cathedra Episcopali decoratur. t. 1. p. 276. n. 2.
- Venetensis** ciuitas in Gallia vbinam sita sit. t. 3. p. 674. num. 1.
- Venetiarum** origo, & Venetorum exemptio ab Imperio vnde deducatur. t. 5. p. 598. n. 2.
- Verba**, de *consilio*, sæpius in decisionibus Apostolicis apposita, quomodo sint intelligenda. t. 1. p. 188. num. 15.
- Verbum**, *Placet*, in rogandis, & decernendis Senatufconsultis, & legibus secularibus, & ecclesiasticis adhibitum. t. 1. p. 225. n. 5.
- Verbum** *ordinari*, aliquando accipitur pro electione, aliquando pro consecratione. tom. 1. pag. 241. num. 6.
- Verba**, & *sui metuebant*, in constitutione Innocentij III. explicantur. t. 1. p. 303. n. 3.
- Verba** *monachari*, & *canonicari*, quid significant, explicantur. t. 1. p. 333. n. 3.
- Verba**, *Ecclesiis viduatis*, quid operentur in constitutione Apostolica. t. 1. p. 345. n. 2.
- Verba**, *postulat sancta mater Ecclesia*, in ordinatione Diaconi, & Presbyteri quid significant. t. 1. p. 470. num. 3.
- Verba**, *dimidiatis noctibus*, in rescripto Innocentij de officio & potestate. cap. 23. explicantur: ubi de aliquibus iuris actibus, qui noctu celebrari valent. tom. 1. p. 695. & seq. n. 1.
- Verba**, *a paribus*, in epistolis Gregorij Magni quid significant. t. 1. p. 886. n. 1.
- Verba**, *per fidem meam*, an contineant iuramentum. t. 1. p. 954. n. 2.
- Verbum**, *Decernimus*, sæpe ius antiquum de nouo repperitum, & sancitum demonstrat. tom. 2. pag. 6. num. 2.
- Verbum** *debeo*, in iure importat frequentius decentiam, & quod magis congruum videtur. t. 2. p. 25. num. 4.
- Verba** *degradetur*, & *deponatur*, promiscuè in antiquis canonibus vsurpantur. t. 2. p. 39. n. 3.
- Verba**, *pœnitentiam agendo suffragia Sanctorum per diuersa loca*, &c. explicantur. tom. 2. pag. 41. num. 18.
- Verba** *a vespere in vespere*, quomodo sint intelligenda, quoad celebrationem diei festi. t. 2. p. 167. num. 3.
- Verba** agentium in iudicio proponi possunt vel generalia, vel ambigua; & quanam illa sint. t. 2. p. 235. num. 5.
- Verba** generalia, & ambigua in iudicio proposita quomodo inter se differant. ibid.
- Verbum** *Edere*, in iudicio generaliter sumptum quid significet, & an sit semper idem ac exhibere. t. 2. p. 331. n. 9.
- Verbum** *benignè* aliquando gratiam importat, plerumque tamen ponitur cum res obscura explicatur. t. 2. p. 414. n. 5.
- Verbum** *statuimus*, aliquando ius nouum importat, aliquando verò non. t. 2. p. 368. n. 3.
- Verba** *ad orandum*, difficillima in cap. 1. de vita,

Omniū Notabilium. Litera V.

- & honest. Cleric. explicantur. t.3.p.2.n.5
Verba, *vecolo*, aut *ceruolo facere*, Concilij Aluissiodorensis explicantur. t.3.p.40.n.2
Verba, *Crescite*, & *multiplicamini*, quomodo sint intelligenda. t.3.p.76.col.1.
Verbum *Committere*, in Pandectis quid significet, & quid lex, vel hæreditas commissa. tom.3.p.381.num.5.
Verba exhortationis quondam præceptum inducant. t.3.p.457.n.11
Verba, de cuius parochia corpora extrahuntur, quam Ecclesiam designent. t.3.p.552.n.10
Verba, *saluâ iustitiâ Ecclesiarum*, quæ in priuilegiis monachis pro admittendis alienis parochianis ad sepulturam indultis apponuntur, quomodo intelligenda sint. ibid.n.11
Verba contractus matrimonij collata in futurum, quando inducant matrimonium. t.4.p.26.n.3
Verba an sint omninò necessaria ad exprimendum consensum in monasterio. t.4.p.54.n.9
Verbum, *perpetuum*, certum tantum tempus aliquando comprehendit. t.4.p.283.n.12
Verborum studium maximi momenti est ad sapientiam iuris comparandam. t.4.p.309.n.12
Verborum proprietas est maximè attendenda, nec est eis abutendum. ibid.
Verba Diui Pauli, *In Domino nubat*, quomodo sint intelligenda. t.4.p.330.n.5
Verba D. Matthæi, *antequam conuenirent*, quem sensum habeant. t.5.p.618.n.1
Verborum sensus plerumque potiùs attenditur, quàm proprietas. t.5.p.619.n.1
Verborum proprietas dum attenditur, sæpe sensus veritatis amittitur. ibid.& seq.c.8
Verba, *S. Maria Mater Dei*, &c. quondam addita fuerint in Salutatione Angelica. tom.5. pag.171.num.1.
Vercellensis ciuitas in prouincia Mediolanensi Cathedrali Episcopali decoratur. t.2.p.75.n.1
Vercellensis ciuitas Consulibus olim regebatur. ibid.num.2.
Vercellensis ciuitas Commune appellatur. ibid.n.3
Veredarij quinam sint, & quodplex eorum genus fuerit. t.1.p.766.n.14
Veritas distinctè & specificè in precibus superiori proponendis est referenda. t.1.p.125.n.5
Veritas ex ignorantia suppressa an rescriptum nullum reddat. t.1.p.126.n.9
Veritas regulariter opinioni præfertur, aliquando verò opinio veritati. t.2.p.775.n.3
Verona vrbs Italiæ clarissima Cathedrali Episcopali decoratur. ibid.
Verricensis diocesis est in prouincia Thessalonicensi. t.1.p.341.n.4.
Verulana antiqua ciuitas Italiæ, Cathedrali Episcopali decorata statim ac eius ciues fidem amplexi fuerunt. t.1.p.402.n.1
Verum pro iusto, & iustum pro vero promiscuè ab Authoribus Latinis vsurpatur. t.4.p.209.n.2
Vestales admissi incestus conuietæ priùs sacris arcebantur, quàm viux humo defodirentur. t.2.p.40.num.15.
Vestales olim ob ornatum comptiorem pœnis subiebantur. t.3.p.58.n.20
Vestales quæ virginitatem violabant viux defodiebantur humo. t.3.p.75.n.10
Vestales quare nihil ex alieno testamento caperent. t.3.p.465.n.6.
Vestales virgines criminosa virgarum supplicio afficiebantur. t.5.p.68.n.15
D.D.Gonzal. in Decretal. Index generalis.
- Vestimenti** sacerdotalis nomine quid veniat. t.3.p.354.num.2.
Vestis oblonga venerabilis, & propria est virorum sapientum. t.3.p.52.n.5
Vestis oblonga in aliquibus probrum, & vitæ voluptariæ symbolum. ibid.
Vestis talaris semper clericorum propria fuit, & vnde eius origo. ibid.col.2
Vestes purpureæ, & virides clericis interdixæ. ibid.& seq.n.6.
Vestes apud Romanos iuxta differentiam personæ, & dignitatis diuersæ erant: vbi de hoc traduntur varia exempla. t.3.p.57.n.18
Vestes sæculares quas olim nouitij tempore probationis gestabant, ad quid diligenter iubeantur asservari. t.3.p.677.n.9
Vestis candida recenter baptizatis data est à temporibus Apostolorum vsque ad nostra sæcula. tom.5. p.140.n.3.
Vestis propria & distinctiua Iudæorum à Christianis, quare sit ab eis deferenda. tom.5. pag.156.& seq.num.2.
Vestes sæculares olim à nouitiis tantum expleto probationis anno deponerentur. tom.3. pag.651.num.5.
Vide in verbo Nouitium.
Vestes laneæ pœnitentibus, & lugentibus conueniunt. t.3.p.736.n.2
Veturia familia celebris, & antiqua fuit in Regno Neapolitano. t.4.p.229.n.1
Vexillationes in militia Romana quænam fuerint, & & quomodo à legionibus separatæ. tom.3. p.526.col.1.
Viaticum in sacris canonibus diuersimodè accipitur; & quænam sit magis propria acceptio. t.1. p.244.num.8.
Viaticum variis modis accipitur; & quid sit quando pro reconciliatione minori accipitur. t.5. p.316.num.3.
Vicaria dux eodem tempore ab eodem nequeunt possideri, nec vna simul cum alio beneficio curam animarum habente. t.1.p.638.n.1.& p.640.n.8.9
Vicaria perpetua beneficij Ecclesiastici nomine venit; & quid sit. t.1.p.139.n.2
Vicarius aliquando successor in dignitate & officio dicitur. t.1.p.639.n.3
Vicarius in vtroque iure quis propriè dicatur. ibid.num.4.
Vicariorum obuia mentio in vtroque iure. ibid.
Vicarij diuersi ex iure Pontificio. ibid.n.5
Vicarij in Ecclesia ex diuersis causis constituuntur. ibid.n.6.
Vicarij alij perpetui, alij ad tempus. t.1.p.640.n.7
Vicarius perpetuus mortuo Rectore non potest à vicaria remoueri sine causa. t.1.p.640.n.5
Vicario debet assignari portio, aliàs habet ius ad decimas, & fructus beneficij. ibid.n.6
Vicarij perpetui temporales vicarios substituere possunt. t.1.p.641.n.3
Vicarius Romani Pontificis an tantum in Vrbe iurisdictionem obtineat. t.1.p.641.n.2.3
Vicarij Episcoporum, vel aliorum, vel Proprætores, an delegatam, vel vicariam obtineant iurisdictionem. ibid.& p.642.n.4
Vicarij Romani Pontificis iurdictio ordinaria, & delegata, quænam sit. t.1.p.178.& seq.n.1
Vicarius Romani Pontificis quam iurisdictionem in vrbe, & extra habeat. t.1.p.642.n.6
Vicarij R. Pontificis officium non per omnia exæquat iurisdictioni Præfecti Urbis. t.1.p.643.n.8
Vicarius

Repertorium Generale

- Vicarius Episcopi** ob iustam causam suspicionis Episcopi recusari potest: vbi de aliis vicariis. t.1.p.697. num.3.
- Vicarius Episcopi** an in iudicio recusari possit prætatu suspicionis Episcopi. t.1.p.811.n.22
- Vicarius Præfæcti Prætorio** quare non potuerit recusari ratione suspicionis Prætoris. ibid.
- Vicarij generales Episcoporum** ex vi proprij officij possunt absque speciali commissione instituere præsentatos à patronis, & electos confirmare. tom.3. p.193.n.2.
- Vicario Episcopi** non est data conferendi beneficia potestas, sicut ad ea instituendi. ibid.
- Vicarij generales exercituum Regis Hispaniarum**, quomodo cognoscant de causis matrimonialibus militum. t.4.p.195.n.3
- Vicarius Episcopi** non potest Sede vacante simul cum Inquisitoribus procedere contra Religiosos exemptos in causis fidei. t.5.p.188.n.8
- Viccomites** olim in Anglia Magistratus, & Iustitiæ dicebantur. t.2.p.147.n.3
- Viccomes** apud Scriptores posterioris ætatis significat Vicarium Comitis. ibid.
- Vicedominus** non semper significat personam secularem, sed aliquando designat præpositum ab Episcopo ad causas ecclesiasticas pertractandas. tom.1. p.1036.n.7.
- Vicedominus** in sacris canonibus quis sit, & quod eius officium. t.5.p.62.n.5
- Vicentia** vrbs Venetiæ à Gallis condita Cathedrâ Episcopali decoratur. t.4.p.237.n.1
- Victimæ** quæ inuitæ ad aras trahebantur apud Gentiles non admittebantur. t.1.p.951.n.26
- Victimæ** circa aram reluctantes triste signum erant apud Gentiles. t.3.p.632.n.9
- Victimarum** voluntas à Gentilibus tentabatur ante immolationem. t.5.p.152.n.7
- S. Victoris** monasterium Canonorum Regularium S. Augustini vbi situm, & à quo fundatum. tom.1. p.159.n.1.
- S. Victoris** monasterium Ordinis D. Benedicti prope Massiliam à quo constructum. t.1.p.422.n.2
- S. Victoris, & S. Ioannis de Monte** Ecclesia Canonorum Regularium D. Augustini à quo constructa. t.1.p.833.n.3.
- Victoria** celebris & miraculosa ab Hispanis, Duce Aragonum Rege parta. t.2.p.575.n.2
- Victoria** insignis à Christianis contra Marcomanos parta, imbre diuinitus è cælo dimissa. t.5.p.159. num.8.
- Vidua** etiam dicitur, quæ matitum habet, sed inutilem. t.1.p.377.n.4
- Vidua** maiori indigent auxilio, maiorique miseratione sunt dignæ, non tamen in omnibus. t.2.p.76. n.3. & p.77.n.7.
- Vidua** Regum dum in monasterium detruduntur veræ moniales non sunt. t.3.p.635.n.13
- Vidua** propriè quænam sit. t.3.p.640.n.1
- Vidua** aliquando accipitur pro virgine, quæ etiam per vim, pudicitia florere amisit. ibid.
- Vidua** quænam fuerint dictæ in gradum vidualem cooptatæ: & quid in eis ad id desiderabatur. ibid. col.2.
- Viduorum** prædictarum varia munia. ibid.p.641
- Vidua** seculo renunciantes an sint velandæ. tom.3. p.641.n.3.
- Viduorum** sacrarum præcipuum munus quodnam. ibid. & seq.n.4.
- Vidua** professionem religiosam emittentes olim propria manu velum ab altari sumebant. t.4.p.128.n.4
- Vidua** post annum luctus, vel intra eum nubens, quibus penis subiiciatur. t.4.p.332.n.5
- Vidua** aliquæ referuntur, quibus secundas inire nuptias inhihetur. t.4.p.335.n.10. & 11
- Viennensis** ciuitas Archiepiscopalis Gallia ad Rhodanum posita. t.1.p.359.n.5
- Vienna** celebris est Metropolis, cuius Præsul Primatis nomine decoratur. t.5.p.45.n.2
- Vigilia** alicuius Sancti occurrente in die Dominico, ieiunandum est in Sabbato. t.3.p.946.n.3. & p.949. num.10.
- Vigilia B. Mathiæ** an sit ieiunandum. ibid.n.2
- Vigilia** & stationes quomodo celebratæ fuerint ab antiquis fidelibus. ibid.
- Villafrauca** oppidum est in Anglia prope Engolismum. t.5.p.106.n.2.
- S. Vincentij** Martyris monasterium apud Laudunenses in Gallia à Brunichilde constructum. t.1.p.456. num.1.
- SS. Vincentij, & Anastasij** monasterium, ad Tres Fontes etiam nuncupatur, & à quo constructum: vbi alia de eius laudibus, & amplitudine. tom.1. p.802.n.3.
- S. Vincentij** monasterium Ordinis D. Benedicti, diocesis Laudunensis, à quo fuerit fundatum. tom.3. p.546.n.2.
- Vinculum** matrimonij spiritualis, quatenus dicatur fortius vinculo matrimonij carnalis. tom.1. p.277. num.3.
- Vide in verbo *Matrimonium*.
- Vinculum** matrimonij rati fortius, & firmitus est vinculo matrimonij legitimi. t.3.p.682.n.5
- Vinculum** diuersimodè reperitur in matrimonio rato, ac in consummato. ibid.
- Vindocinense** monasterium, quando, & à quibus erectum, & quibus priuilegiis decoratum. t.2. p.59. num.2.
- Vinum** potentius omni tormento ad eliciendam veritatem. t.3.p.48.n.6
- Vinum** luxuriosa res in sacris literis asseritur. ibid. & seq.
- Vini** vsus parcus apud antiquos Romanos, prohibitus omnino mulieribus, Sacerdotibus antiquæ legis, & virginibus Deo sacratis, & aliis. ibid. & pag.49.
- Vini** modicus vsus non est ab Ecclesia prohibitus. t.3. p.49.n.7.
- Vinum** temperanter sumptum ad plura prodest. ibid.
- Vinum** non consecratum admixtum consecrato non transit in sanguinem Domini: & quid apud Gentiles circa hoc obseruatum sit. tom.3. pag.841. & seq. num.1.
- Violentiâ** probatâ per testes res amissæ probantur per iuramentum in lite, & super valore ipsarum, præmissa iudicis taxatione, & sequuto petentis iuramento, sit condemnatio. t.1.p.965.n.2
- Vir** non potest ingredi religionem vxore renuente, immò nec ipsa consentiente, nisi simul conuertatur ad religionem si iuuenis est; aut castitatem in sæculo promittat, si senex. t.3.p.678.n.2
- Viri** ingressus in religionem adeò nullus est, vxore non consentiente, vt ipse discedere possit, & vxore mortuâ aliud inire coniugium. ibid.p.680
- Vir** sordidus & lucripeta, qui mulierem impudicam duxit eo fine, vt dotem lucretur, an eam acquirat. t.4.p.298.n.12.
- Virginitatis** integritas nullo certo, & scientifico signo dignosci potest. t.2.p.348.n.8
- Virginitatis** seruandæ causâ, an liceat sibi mortem inferre. t.3.p.559.n.10
- Virginitas

Omnium Notabilium. Litera V.

Virginitas corporalis amissa, etiam à Deo restitui non potest. t.1.p.576.n.13
Virginum consecrationes, & minores ordinum gradus diebus Dominicis, & festiuis conferendi sunt. t.1.p.434.n.3.
Virgines iuxta antiquam Ecclesiæ disciplinam ab Episcopis tantum consecrabantur; & si à Presbyteris, id tantum ex delegatione Episcopi. t.1.p.437.n.10
Virginum consecratio antiquitus solennioribus diebus fiebat, posterioribus verò sæculis omnibus Dominicis permissa fuit. ibid.
Virgo etiam per vim barbaricam oppressa consecrari non potest. t.1.p.576.n.13
Virginum maxima apud profanos quæ olim fuerit. t.1.p.835.n.2.
Virginum sacrarum cura olim penes Episcopos fuit. t.1.p.809.& seq.n.9.
Virgines oppressæ vi barbarica quare non possint consecrari. t.1.p.959.& seq.n.13
Virgo viripotens etiam mulieris appellatione continetur. t.2.p.268.n.1
Virginum Deo sacrarum attonso non fuit eadem in omnibus Ecclesiis. t.3.p.630.n.4
Virgines Deo sacræ an comam deponere debeant. ibid.
ad Virgines impuberes velandas parentum, aut tutorum assensus desideratur. t.3.p.637.n.6
Virgines plures olim in domo propria castitatem vouebant. t.3.p.697.n.2
Virgo consecranda Ecclesiam significat triumphantem. t.3.p.688.n.1
Virgines, quæ in propriis ædibus olim castitatis professionem emittebant, quomodo ab his, quæ in monasteriis profitebantur, differrent. t.4.p.128.n.5
Virodunum ciuitas est in provincia Treuerensi Belgicæ, Cathedrali Sede decorata. t.2.p.60.n.3
Virtus apud Romanos nobilitati præualebat, etsi nobilitatem plurimi fecerint. t.3.p.182.n.4
Virtus omnium hominum dignitate fulgentium potissimum fundamentum. ibid.& p.183
Vim vi repellere quomodo omnia iura permittant. t.2.p.263.n.5.
Vis in quo differat à metu. t.1.p.945.n.12
Vis alia absoluta, alia conditionalis; & quænam sit. t.1.p.957.n.8.
Visitatio in monasteriis tum monachorum, tum monialium, quomodo ab Episcopis peragenda, & quosnam secum ad id assumere debeant. t.1.p.799.& seq.n.5.
Visitatio diocesum à propriis Prælati, & superioribus, antiquissima consuetudo, & penè Ecclesiæ coætanea est, more ab Hebræis, & Gentilibus sumpto. t.3.p.802.n.5
Vitationis munus quibus Prælati ecclesiasticis competat. ibid.n.6
Visitatio pluries in anno ex legitimis causis fieri potest. t.3.p.824.n.3
Visitatores tempore suæ visitationis possunt amovere beneficiarios ob suos excessus. t.1.p.136.n.3
Visitatores parochiarum in Ecclesia Orientali dicuntur perideutæ & circuitores. t.5.p.57.n.3
S. Vnialis Ecclesia titulus Presbyteri Cardinalis, Patribus Societatis Iesu data. t.1.p.305.n.1
Viterbium in Tuscia à quo muris cinctum, & quando Cathedrâ Episcopali decoratum. t.2.p.325.n.1
Vitis verberatio propria militum Romanorum ciuium poena fuit. t.2.p.105.& seq.n.8
Vitiati corpore à sacerdotio repelliebantur etiam apud Gentiles. t.1.p.568.n.5
Vitium in homine aliud est corporis, aliud animi. t.1.p.568.n.5.

D.D.Gonzal. in Decretal. Index generalis.

Vitium hominis propriè ad corporis defectum, vel passionem refertur. ibid.
Vitia, quæ in animis hominum altas egere radices non sunt grauioribus remediis eradicanda, imminuentibus grauissimis damnis. t.3.p.69.n.2
Vlyssipo, vel Olyssipo, vnde nomen sortita sit, & in qua prouincia sita. t.4.p.130.n.8
Vlyssipo iam olim Cathedrali Ecclesiâ decorata, quandam in Metropolim erecta fuerit. ibid.
Vnctio chrisimatis in consecratione Episcopi, & Presbyteri omittitur. t.1.p.509.n.1.& seq.
Vnctio in consecratione Episcopali omissa, à quo, & quando supplenda. t.1.p.510.n.4
Vnctio in consecratione Episcoporum, an ex præcepto diuino proueniat. t.1.p.510.n.6
Vnctio Apostolorum quando facta, ibid.n.7
Vnctio spiritualis quid sit. ibid.n.11
Vnctio Episcoporum, & Presbyterorum in quo differat. t.1.p.512.n.15.16
Vnctio antiquæ legis quænam tum in Pontifice, tum in sacerdotibus. ibid.n.17
Vnctio Regum apud Hebræos duplex; & in quo differant ab vnctione Pontificis Maximi. ibid.n.18
Vnctio Regum, & Imperatorum hodie vtitata ab antiquo originem sumpsit. ibid.
Vnctio Regum in qua parte, & quo oleo fiat. tom.1.p.513.n.19.
Vnctio Regum non continet aliquod sacramentum, nec in ea confertur ordo sacer, aut aliqua spiritualis potestas. ibid.n.20
Vnctionis antiquæ post baptismum in Ecclesia ritus. ibid.n.21.
Vnctio catechumenorum quomodo priscis temporibus fieret. ibid.n.22.& p.514.n.23
Vnctionis sacræ vsus quare in lege noua perduret. ibid.n.25.
Vnctio eadem à Græcis, ac à Latinis in consecrationibus Episcoporum, & Presbyterorum est adhibenda. t.1.p.517.n.43.44 & p.518.n.47
Vnctio sacra in consecrationibus Episcoporum, & ordinationibus Presbyterorum iam priscis temporibus apud Latinos vtitata, à Græcis admissa non fuit. t.1.p.518.n.45.& 46
Vnctio quænam, & quomodo adhibeatur hæreticis post abiurationem: vide in verbo *Hæreticus*.
Vngaria brevis descriptio, & quinam sint eius termini, refertur, & conspiratio super regni successione. t.3.p.712.n.2.
Vnione Ecclesiæ facta monasterio, quid inde sequatur. t.3.p.743.n.2.
Vnio Episcopatum & Ecclesiarum à quibus fieri possit. t.5.p.458.& 459.n.4
Vnio quid & quotuplex sit, & ex quibus causis fieri possit. t.5.p.459.n.3
Vnioni faciendæ quæ solennitates præscriptæ sint. ibid.n.5.
Vniones Ecclesiarum à nullo sunt temerè faciendæ. t.5.p.460.n.6.
Vniuersitas excommunicari nequit, interdicto autem subiici valet. t.1.p.281.n.10
Volare, & inuolare idem ac eripere: & aptatur ad eum qui ab vno Episcopatu ad alium se transfert. t.1.p.219.n.3.
Voluntas coacta an sufficiat ad validè contrahendum. t.1.p.949.n.19.
Voluntas quæ nititur actu negatiuo non contradicendi, patientia dicitur à Iurisconsultis. t.3.p.288.num.9.
Voluntates extremæ hominum perfectissimè adimpleri debent. t.3.p.463.n.7

Repertorium Generale

- Voluntas** ultra mortem maius est solatium mortis. *ibid.*
- Voluntates** ultimas defunctorum exequendi ius quibus comperat. *ibid.*
- Voluntatem** testatoris non adimplere an sit peccatum lethale. t.3.p.465.n.7
- Voluntates** testatorum ineptæ impunè ab hæredibus omittuntur. t.3.p.476.n.8
- Voluntas** ultima testantis in alterius dispositionem conferri non potest. t.3.p.491.n.3
- Voluntas** hominis deambulatoria est usque ad supremum vitæ exitum. t.3.p.506.n.3
- Voluntas** in omnibus actibus humanis attenditur. t.2.p.511.n.5.
- Voluntas** in humanis actibus præcipuum locum obtinet, eorumque est regina. *ibid.*
- Voluntas** delinquendi ad actum externum deducta, ita punitur ac si delictum consummatum esset. *ibid.* n.6.& p.512.n.7.
- Voluntas** per actum externum explicata in quibus delictis hodie puniatur. tom.2. pag.512. n.8.& p.513. num.11.
- Voluntas** non minùs exprimitur verbis, quàm factis. t.3.p.643.n.9.
- Voluntas** interpretatiua sufficit ad baptismum suscipiendum. t.3.p.914.n.8
- Voluntas** sceleris sæpe æquali pœna punitur ac ipsum scelus. t.4.p.135.n.2
- Vormatia**, seu Guarmatia ciuitas in Gallia, olim Archiepiscopalis, in qua varia Concilia celebrata fuerunt. t.3.p.794.n.1
- Vota** suffragantium in electione statim publicari debent; & an essentialis sit electioni hæc publicatio. t.1.p.346.n.6.
- Votorum** collatio in electione quomodo facienda. *ibid.*n.7.
- Votum** metu emissum an sit vt validum sustinendum. t.1.p.964.n.6.
- Vota** monastici, vel ecclesiastici status emissæ à filiis impuberibus possunt irritari à parentibus. t.3.p.638. num.7.
- Vota** testatorum quænam ad hæredes transeant, & quo vinculo sint adimplenda. tom.3. p.475.& seq. num.7.
- Votum** ex metu emissum, an validum sit, & efficax. t.3.p.667.n.6.
- Votum** religionis, quod inutile fuit professione nulliter facta, quem effectum habeat. tom.3. pag.685. num.2.
- Votum** tempore iracundiæ factum an valeat, remissiuè. t.3.p.699.n.2
- Vota** possunt redimi, & in aliud commutari, accedente superioris autoritate. t.3.p.704.n.3
- Voti** varæ acceptiones referuntur. *ibid.* & seq. num.5.
- Voti** reus, & voti damnatus, quænam dicerentur. *ibid.* & p.705.
- Votorum** Deo facta oblatio à Catholicis, Gentilibus, & Iudæis. t.3.p.705.n.6
- Votorum** obseruantia in maxima cura fuit apud omnes gentes, à quibus emittebantur. *ibid.*n.7
- Votorum** commutatio, & redemptio, à quibus fieri possit. *ibid.*& seq.n.8
- Voti** commutatio in melius an possit fieri sine superioris autoritate. t.3.p.706.n.10
- ad** **Votum** emittendum quænam deliberatio requiratur. t.3.p.708.n.3
- Votum** Trecentis Episcopi in terram sanctam refertur, & an fuerit validum, commutationeque fuerit opus, discutitur. t.3.p.719.& seq.n.5
- ad** **Votum** emittendum an sufficiat solum propositum voluntatis. t.3.p.709.n.2
- Votum** quodlibet est propriâ voluntate commutabile in votum religionis. t.3.p.711.n.2
- Votum** solenne religionis adeo solenne est, vt omnia alia resoluat. t.3.p.711.n.4
- Votum** solenne, & simplex in quo differant. tom.3. p.712.n.5.
- Votum** non emittere satius est, quàm post illud emissum ab eo resiliere. t.3.p.714.n.1
- Votum** regis Hungariæ refertur, & quid in eo casu accesserit. t.3.p.715.n.4
- Votum** peregrinationis in Terram potest ex iusta causa à supremo Pontifice commutari in eleemosynas, ieiunia, & similia opera. t.3.p.719.n.5
- Votum** paupertatis inter substantialia vota Religionis omnino annumeratum est. t.3.p.729.n.4
- Votum** paupertatis quàm strictum sit. *ibid.*& seq.
- Votum** paupertatis an sit impeditiuum maioris boni. t.3.p.731.n.6.
- Vota** castitatis, & paupertatis an olim apud monachos ita solennia fuerint, vt irritarent actum in contrarium factum. *ibid.*col.2
- Votum** à Ranimiro Hispaniarum Rege D. Iacobo factum occasione conflictus contra Mauros. tom.3. p.818.& seq.n.7.
- Votum** D.Iacobi factum successores, & habitatores in Regno in perpetuum obligat. t.3.p.820.n.8
- Votum** castitatis solenne irritat matrimonium postea contractum; simplex verò impedit contrahendum. t.4.p.132.n.7.& p.133.n.10.
- Votum** aliud simplex, aliud solenne est, & quomodo distinguantur. *ibid.*n.9
- Votum** dirimere, vel non dirimere matrimonium unde proueniat. t.4.p.133.n.11
- Vota** simplicia Religiosorum Societatis Iesu irritant matrimonium. *ibid.*p.134
- Voti** simplicis & solennis differentia quando introducta. *ibid.*p.134.n.12
- Voto** castitatis adstrictus contrahens matrimonium cum consensu in copulam quoad obligationem contractus, sed sine consensu ad copulam quoad executionem, an peccet lethaliter. tom.4. p.125. n.11.& 12.
- Voto** castitatis adstrictus licet nequit intendere matrimonium contrahere. *ibid.*n.12
- Voces** vanæ populi in iudiciis non sunt attendendæ ad aliquorum damnationem. t.5.p.462.n.4
- Vpsalensis** Ecclesia à quonam fuerit Archiepiscopali Cathedrâ decorata. t.3.p.894.init.
- Vratislaviensis** diocesis in qua prouincia sita, & quando eius Episcopus institutus. t.1.p.139.n.1
- Vratislaviensis** ciuitas in Silesia quandonam Cathedralis effecta sit. t.5.p.593.n.1
- Vrbanius II.** quandonam in summum Ecclesiæ Præfulem fuerit electus. t.2.p.554.n.8
- Vrbuentum** ciuitas Italiæ in spiritualibus, & temporalibus paret Ecclesiæ Romanæ. tom.3. pag.517. num.1.
- Vrbium** ciuitas Episcopalis Italiæ est in Piceno Annonario. t.2.p.295.n.1
- Vrbes** sex Hebræis assignatæ pro asylo, & refugio: vide in verbo *Asylum*.
- Vrbs** vetus, vulgò *Orvieto*, quare ita dicta, & vbi sita sit. t.3.p.184.n.1
- Vrbs** vetus Cathedra Episcopali decoratur. *ibid.*
- Vrsicampi** monasterium Ordinis Cisterciensis quandonam fuerit constructum. t.2.p.442.n.3
- Vrsinense** monasterium Ordinis D.Benedicti in diocesi Lemouicensi fundatum. t.3.p.601.n.2
- Vsucapio*

Omniū Notabilium. Litera V.

Vfucapio rei litigioſæ an procedat, & in quo proſit poſſeſſori. t.2.p.303.n.6
Vfucapio rei litigioſæ an interrumpatur per litis con- teſtationem. t.2.p.304.n.8
Vfucapio rei litigioſæ an procedat quando alienata eſt ab ipſo poſſeſſore. t.2.p.304.n.9
Vſufructuarius an poſſideat rem ipſam, in qua vſumfru- ctum habet. t.4.p.307.n.5. & p.308.n.6
Vſufructuarius cauere debet, quod vtatur fruatur re- bus immobilibus, ſaluâ rerum ſubſtantiâ, & ſinito vſufructu eas, reſtituet, ſi extent, aliâs ipſarum æſtimationem. t.3.p.389.n.6. & p.392.n.1
Vſufructuarius, cui in diem certum proprietas relicta eſt, non tenetur præſtare cautionem fructuariam. t.3.p.392.col.1.
Vſufructuarius tenetur tantum cauere de rebus, quas reſtituturus eſt, non de iis, quas ſtatim lucratur. t.3. p.393. n.13.
Vſufructuarius quomodo dominus ſit rerum ſibi in vſumfructum datarum. t.3.p.388.n.4. & 5
Vſura etymon & definitio traditur, & diuerſæ acce- ptiones referuntur. t.5.p.347.n.7
Vſuræ malitia deſcribitur. t.5.p.348.n.8
Vſura omni iure prohibita eſt, & probrum eſt à na- tura. ibid.n.9
Vſuræ ciuili iure diuerſarum gentium improbatæ fue- runt. ibid. & ſeq.n.10
Vſurarum variæ differentiæ, ratio & modus apud ve- teres. ibid. & p.349.
Vſuræ crimen eſt mixti fori. t.5.p.350.n.11
Vſuræ apud Iudæos fuere permiſſæ. ibid.n.13
Vſuram facere pro pia cauſa non licet. t.5.p.351.n.3
Vſurarum exercitium nec Principe permittente, nec vlla conſuetudine licitum reddi poteſt. t.5. p.351. & ſeq.n.4.
Vſura impia eſt contra Deum, iniqua contra proxi- mum, & periculofa in ſeipſum. t.5.p.353.n.3
Vſurarum dominium an in accipientem transferatur. ibid.
Vſurarum reſtitutio ante omnem iudicis declaratio- nem faciendâ eſt. ibid.
Vſura crimen eſt iam à primis Eccleſiæ ſæculis ſeu- riſſimis pœnis vindicatum. ibid.
Vſuræ ab hærede vſurarij reſtituendæ ſunt. t.5.p.358. num.3.
Vſuræ etiam per Iudæos non poſſunt exigi à Chriſtia- nis. t.5.p.362.n.2
Vſura an committatur ab eo, qui anticipata ſolutione emit merces minori pretio, quàm futuro tempore ſint valituræ. t.5.p.367.n.2
Vſuræ, vel intereſſe ſolum principalis fortis, an in iudicio peti poſſit. t.2.p.222.n.27
Vſurarum cauſa, tam apud iudicem eccleſiaſticum, quàm ſæcularem diſceptari valet. t.2.p.581.n.1
Vſuræ defuncti vſurarij reſtitui debent ab eius hære- dibus. t.2.p.582.n.2
Vſurarij, etiam Iudæi, poſſunt ab Eccleſia compelli, vt relaxent iuramenta ſuper vſuris à debitoribus præſtita. t.2.p.544.n.4
 Vide in verbo *Creditor*.
Vſurarius mentalis quare potius teneatur ad reſtitutio- nem, quàm ſimoniacus. t.5.p.125.n.4
Vſurarij manifeſti quinam dicantur. t.5.p.346.n.1
Vſurarij manifeſti non admittuntur ad communionem Eucharifticam. ibid.n.2
Vſurariis manifeſtis denegatur ſepultura eccleſiaſtica. ibid.n.3.
Vſurariorum oblationes ab Eccleſia non recipiuntur. t.5.p.346.n.4.
Vſurarij manifeſti, ſiue clerici, ſiue laici ab Eccleſiæ

communione repelluntur. t.5.p.347.n.5. & p.350. num.12.
Vſurarij bona, etiam ex ipſis vſuris empta, non ſunt tacitè hypothecata pro earum institutione. tom.5. p.352. & ſeq.n.2.
Vſurarius in quibus caſibus non teneatur vſuras reſti- tuere. t.5.p.354.n.5
Vſurarij quibus pœnis ſubiaceant, tum ex iure Ciuili, Canonico, & Regio. t.5.p.356. & ſeq.n.2
Vſurarius an priuatur iure ſactionis teſtamenti actiue, t.5.p.358.n.2.
Vſurarius, qui vſuras aliis perſoluit, ſi eas repetere in- tendat, non prius auditur, quàm ipſe quas exegit, reſtituerit. t.5.p.363.n.1
Vſurarius cenſendus eſt, qui à debitore recipit aliquid vltra fortem principalem, etiam ſi ſuſcipiat in ſe pe- riculum. t.5.p.367.n.3. & p.368.n.8
Vſus, vſucapere, & vſucapio quid ſint, & quomodo vſucapio acquiratur. t.2.p.688. & ſeq.n.5
 vt *Vſufructus* conſtituatur, requiritur rei traditio. t.4. p.307.n.2.
Vſufructus poteſt promitti alicui, & hæredi eius, vel filio. t.4.p.309.n.8
Vſufructus mentione facta, aliquando proprietas ſig- nificatur; & proprietatis verbo aliquando vſufru- ctus tantum continetur. ibid.n.9
Vſufructus in dotem, vel donationem propter nup- tias datus, ſinitur morte dantis, nec amplius re- manet penes accipientem. t.4.p.309.n.13
Vſufructus diffinitio, & diuiſio traditur. t.4.p.310. num.14.
Vſufructus morte extinguitur, vel ſinitur, etſi vſu- fructuarius eius commoditatem alienauerit. ibid. num.15.
Vſufructus ſi ab vſufructuario alienetur, an ſtatim reuertatur ad proprietarium. ibid. & ſeq.n.17
Vſufructus an ceſſione amittatur. ibid.p.311
Vſufructus quomodolibet alienatus morte alienan- tis amittitur. ibid.
Vſufructus an aliquando morte non ſiniatur, & de- tur in eo ſucceſſio. t.3.p.387.n.2
Vſufructus rerum fungibilium, & quæ vſu non con- ſumuntur, differt in aliquibus. ibid. & ſeq.n.5
Vſufructus an hæreditati iacenti acquiri poſſit. t.3. p.394. & ſeq.n.18.
Vvaldemarus filius Canuti pro Rege Daniæ ſe geſſit: vbi aliqua de eius vita. t.1.p.519.n.1
Vwallia terra ſylueſtris eſt in Anglia, armentorum vberima, hominum bellatorum nutrit. t.2.p.852. num.1.
Vvallenſes Anglis inſenſi fuerunt, quibus Chriſtia- nis factis communicare non poterant. ibid.n.2
Vvamba Regis factum memorabile circa ſibi factam impoſitionem habitus monaſtici. t.3.p.663.n.5
Vvermeria, ſiue *Vvormatia*, ciuitas Vangionum eſt, vbi Pipinus habuit Concilium. t.4.p.256.n.1
Vvido Archiepiſcopus Rauennar. Legatus à latere miſ- ſus ad bellum ſacrum. t.1.p.571.n.1
Vuido de Pare, Gallus, Abbas Cifterciensis, Car- dinalis Præneſtinus ab Innocentio III. creatus vbi aliqua alia de eius laudibus. tom.3. pag.153. num.1.
S.Vvillielmi monaſterium Ordinis D.Benedicti à quo conſtructum. t.1.p.422.n.2
S.Vvindoci monaſterium Ordinis D.Benedicti in Dice- ceſi Morinenſi. t.1.p.352.n.5
Vvintonia ciuitas Episcopalis eſt Angliæ, cuius Epif- copus ſuffraganeus eſt Archiepiſcopi Cantuarien- ſis. t.1.p.86.n.1
Vvirigildus pretium eſt, quod pro compositione indi- ciali

Repertorium Generale, &c.

ciali persoluitur pro homicidio, vel alio delicto propinquis, vel heredibus. t.5.p.546.n.2
Vulnera sunt alia, in quibus manus plus proficit, alia in quibus plus medicamenta valent. t.5.p.277.n.2.
Vulnus lethale quodnam censendum sit. ibid.
Vulnera prorsus insanabilia quænam sint. ibid. pag.278.
Vulnus, aut mutilatio propter damnum acceptum alteri illata, quomodo compensandum sit, tum in foro exteriori, tum interiori. tom.5. pag.540. num.3.
Vulterana, aliàs *Vulterensis* ciuitas Cathedralis vbi sita sit. t.1.p.317.n.2
 in *Vulterana* Ecclesia institutio ministrorum tantum ad Archidiaconum spectat. ibid.n.3
Vxor per proprium iuramentum probante se virginem, per inspectionem matronarum, statum eius probationi, licet vir contrarium iuramento firmauerit. t.2.p.347.n.5. & p.348.n.9.10
Vxores deosculandi mos vnde inualuerit apud antiquos. t.3.p.49.col.1
Vxor apud Romanos quinquagenariâ maior duci non poterat. t.3.p.72.n.5
Vxor putatiua fidem violans adulterij pœnis afficitur. t.3.p.73.n.5
Vxor an lucretur fructus rei donatæ propter nuptias, sicut maritus suos facit fructus rerum dotalium. t.3.p.313.n.4.
Vxores an præferantur omnibus creditoribus expressam, vel tacitam hypothecam habentibus in bonis mariti: & quænam sit praxis circa hoc in Hispania. t.3.p.367.n.3
Vxoribus an comperat priuilegium filio concessum contra creditores. ibid.
Vxores an propter mariti delictum possint dote priuari. t.3.p.367.n.4
 Vide in verbo *Mulier*.
Vxor potest à marito perpetuò fideiubente dotem repetere constante matrimonio. tom.3. pag.396. num.5.
Vxor ex promissione dotis non potest conueniri ultra quàm facere possit. t.3.p.418.n.11
Vxores eorum, qui sacris olim initiabantur ordinibus, an ad professionem religiosam tenerentur. t.3.p.688.& seq.n.2.
Vxor, quæ falso rumore decepta professionem emisit, an si reuerso marito ad sæculum regrediatur, teneatur eo mortuo iterum ad monasterium redire. t.3.p.693.n.3.
Vxor non certificata de morte viri, ad secundas nuptias transire nequit, quamuis ignoret statum mariti, qui ab hostibus captus fuit, longoque tempore abfuit. t.4.p.40.n.3
Vxores apud Indos quare cum viris cremari iussæ in

funere. t.4.p.142.n.5
Vxoris adulteræ machinatio à filio defuncti vindicata. ibid.
Vxor tenetur sequi maritum vagabundum, si talis fuit tempore contracti matrimonij. tom.4.p.143. num.3.
Vxor leprâ percussa, vel alia graui infirmitate detenta, non est à viro separanda. tom.4. pag.143. num.2.
Vxorum, quæ propter casum aduersum maritorum non mutarunt affectum, exempla proponuntur. t.4.p.145.n.7.
Vxor non legitimè ducta, quomodo concubina à Sancto Leone dicatur. t.4.p.152.n.8.
Vxores in anno luctus secundas ineuntes nuptias, infamiâ notabantur iure ciuili, nisi Princeps eis ad hoc veniam fecisset. t.4.p.328.n.2
Vxores quomodo, & quanto tempore olim lugerent mortem coniugum. t.4.p.329.n.3
Vxor iure ciuili attento iudicio de moribus contra maritum experiri valebat. t.5.p.313.n.1
Vxorati olim ad sacros ordines, & ad culmen dignitatum ecclesiasticarum euehebantur. tom.3.p.688. num.1.
Vxoratus ex antiquis Ecclesiæ canonibus inuita vxore sacris non poterat ordinibus initiari. ibid. num.2.

X.

X*enia* generaliter pro quibuscumque muneribus accipiuntur. t.1.p.164.n.5
Xenia quæ munera fuerint, & à quibus mitti solita. t.3.p.37.n.13.
Xenia quænam à iudicibus accipi possint, & quænam respui. ibid.
Xenodochia, & similia pia loca sunt sub iurisdictione Episcopi, & non debent ad profanos vsus conueriti. t.3.p.744.n.2
Xenodochia quænam dicantur. ibid.
Xenodochia quandonam sub iurisdictione Episcopi censeantur: vbi quod pia opera contineant talia loca. t.3.p.746.n.6
Xenodochia an semper visitari possint ab Episcopo, & de eorum administratione ratio eis reddi debeat. ibid.n.8.

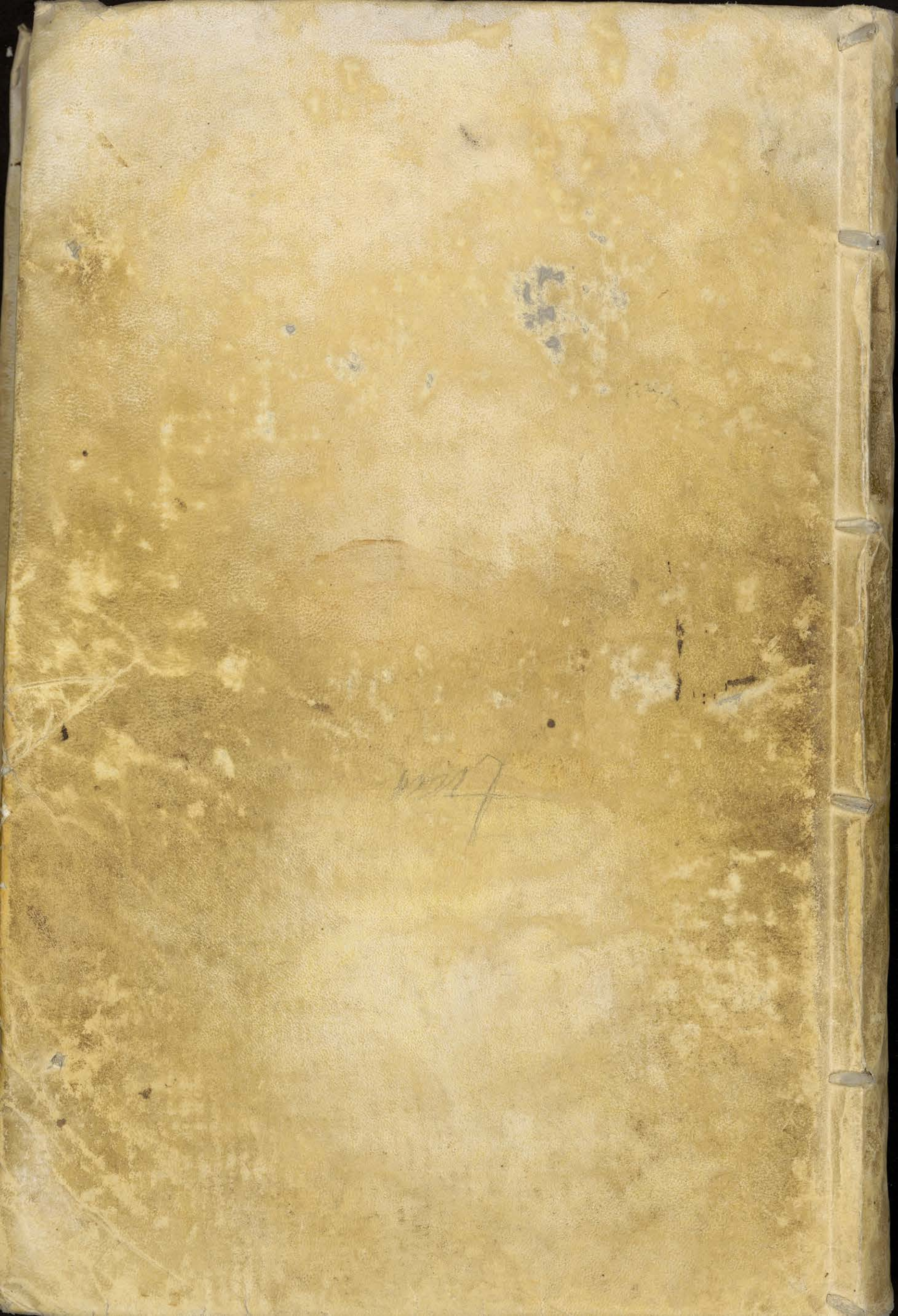
Z.

Z*amora* vrbs perantiqua in veteri Castella, & vnde ita appellata. t.1.p.428.n.1
Zonarum vsus apud Hebræos ad quid inuentus. tom.3. p.52.n.5.
Zona genus cinguli est tam apud profanos, quàm sacros Scriptores. t.5.p.281.n.3

F I N I S.

T. 3. 4.

